تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

فرهنگ فارسی - کُردی

دانشگاه کردستان

(سه جلدی)

جلد سوم

ع - ی

به سرپرستی
ماجد مردوخ روحانی

منتدي اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

Every other author may aspire to praise; the lexicographer can only hope to escape reproach, and even this negative recompense has been yet granted to very few.

Dr. Samuel Johnson

فرهنگ دانشگاه کردستان

فارسی-کردی (سه جلدی، جلد سوم)

به سرپرستی ماجد مردوخ روحانی

ویراستاران

ماجد مردوخ روحانی (سرویراستار)

مهدی سنندجی * محمد ژیان امینی * یدالله پشابادی * محی‌الدین کریمیان

دستیار ویراستاران

بهرام بهرامیان * وریا دیوانی * ایرج مرادی

نمونه‌خوانی

افشین بهاری‌زر

حروفچینان

محی‌الدین کریمیان * وریا و نسترن دیوانی * فخرالدین آمیدیان

پشتیبانی نرم‌افزاری

هیوا رستمی‌زاده

دیگر همکاران و مراحل همکاری، به شرح جلد اوّل

نیز: زکریا بزدوده، خلیل محمدی، زاهد کریمیان، مبین لطیفی

سرشناسه: مردوخ روحانی، محمدماجد، ۱۳۳۷
عنوان و نام پدیدآور:
فرهنگ فارسی ـ کردی/ ماجد مردوخ روحانی.
مشخصات نشر: سنندج: دانشگاه کردستان، ۱۳۸۷
مشخصات ظاهری:۳ ج.
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی:
Majed M. R. Persian Kurdish dictionary

یادداشت: فارسی ـ کردی.
فهرستنویسی بر اساس جلد سوم
مندرجات: ج.۳.ع ـ ی
موضوع: فارسی ـ ـ واژه نامه ها ـ ـ کردی.
رده بندی کنگره: ۱۳۸۷ ۴ م ۲۲۳آ / ۳۳۵۶
رده بندی دیویی: ۳ ک / ۹ فا ۴
شماره کتابشناسی ملی: ۱۳۰۴۵۴۰

دانشگاه کردستان

فرهنگ فارسی ـ کردی دانشگاه کردستان
به سرپرستی ماجد مردوخ روحانی
جلد سوم ع ـ ی
چاپ اوّل: پاییز ۱۳۸۷
طراحی روی جلد: حمیدرضا زرّی
لیتوگرافی: تندیس

این کتاب در ۳۰۰۰ نسخه در چاپخانه‌ی تندیس نقره‌ای چاپ و در صحافی گلستان صحافی شد.

بها ۱۲۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

www.uok.ac.ir/dictionary

مرکزپخش: سنندج، کتاب مهرگان، تلفن: ۲۲۲۵۲۵۹ ۸۷۱ ۹۸+

۱. واکه (مصوت)ها

واکه	نشانه‌ی آوایی	مثال	آوانگاری
ـَـ (فتحه)	a	دَست	dast
ـِـ (کسره)	e	دِل	del
ـُـ (ضمّه)	o	گُل	gol
ا، ـا، ی	ā	رام	rām
		بار	bār
		کُبری	kobrā
ـیـ، ـی	î	شیر	šîr
		باری (باربر)	bārî
ـیـ (کوتاه)	i	بلیت	bilît
ی (کشیده)	i:	باری (به‌هرحال)	bāri:
ـو	û	نور	nûr
ـو (کوتاه)	u	فروش	furûš
ـُ (ضمه‌ی کشیده)	o:	پُلو	polo:
اَو	ow	پَلَو	polow

۲. همخوان‌ها(حروف بی‌صدا)

همخوان	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
ب	b	بار	bār
پ	p	پا	pā
ت ، ط	t	تار	tār
		طبل	tabl
ث ، س، ص	s	ثبت	sabt
		سال	sāl
		صدا	sedā
ج	c	جوان	cavān
چ	č	چمن	čaman
ح ، ه	h	حرف	harf
		هما	homā
خ	x	خوب	xûb
د	d	درس	dars
ذ ، ز ، ض ، ظ	z	ذهن	zehn
		زیبا	zibā

همخوان	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
		ضَرب	zarb
		ظُلم	zolm
ر	r	راه	rāh
ژ	j	ژاله	Jāle
ش	š	شیر	šîr
غ ، ق	q	غار	qār
		قند	qand
ف	f	فردا	fardā
ک	k	کاخ	kāx
گ	g	گُرگ	gorg
ل	l	لاک	lāk
م	m	ماه	māh
ن	n	نان	nān
و	v	وزن	vazn
ی	y	یاد	yād

۳. حروف همخوان /ء/ و /ع/

همـــزه و عـــین در زبـــان فارســـی تلفـــظ یکـــسان دارنـــد و در ایـــن کتـــاب بـــا نشانه‌ی /'/ آوانگـاری شـده‌انـد؛ماننـد: اَلـم (درد و رنـج) و عَلَـم (پـرچم)؛ کـه هر دو «alam'» خوانده می‌شوند.

حرف	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
ء	'	شیء	Šey'
أ		أرز	'arz
ـأ		مأنوس	ma'nûs
ؤ		رؤیا	ro'yā
ئـ		رئوف	ra'ûf
ع		عَکس	'aks
		علم	'elm
		عُرف	'orf
		عود	'ûd
		سعید	sa'îd
		فعّال	fa''āl
		وسیع	vasî'

باید توجه داشت که هجا هیچگاه با واکه (مصوت) شروع نمـی‌شـود. بـه عبـارت دیگر سَرِ هجا باید حرف همخوان (صامت) باشد. از این روست که صداها اگـر در ابتدای واژه قرار گیرند، با همزه (کوتاهترین همخـوان از نظـر کشـشی) خوانـده مـی‌شـوند. ماننـد: آسـان ('āsān)، اَبـر('abr)، ایـن ('în)، اِسـم('esm) ، او('û)، و اُنس('ons).

نشانه‌های به کار رفته در این فرهنگ

نشانه	کاربرد
. (نقطه)	پایان سرواژه، پس از جایگاه دستوری
؛ (نقطه‌بند)	بین کلمات و گاهی عبارات مترادف
، (ویرگول)	توقف کوتاه
: (دو نقطه)	قبل از ریشه‌ی واژه و برای توصیف
[ ] (کروشه)	ریشه‌ی لغت
[ ] (کروشه خوابیده)	حوزه‌ی معنایی
( ) (کمان)	توضیح بیشتر
☜	ارجاع یک واژه به واژه‌ی دیگر
‹ ›	شاهد یا مثال به کار رفته در تعریف‌ها
// //	صرف مصدر
/ /	جدا کردن تلفظ و نشانه‌ی جمع
/	یا
❋	مترادف بودن یک واژه با همه‌ی تعریف‌ها
⊡	زیر مدخل فعلی
⧈	زیر مدخل اسمی
□	جدا کردن تعریف مصدرهای لازم و متعدی
!	تعجب، خطاب، تأکید
؟	پرسش
■	صفت فاعلی، صفت مفعولی و مصدر منفی، در پایان مصدرها
– –	جمله‌ی معترضه
-	بین اجزای برخی ترکیب‌ها

ع

ع / '/: *حرف.* ع: ١. نیشانەی بیستویەکەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی کە لە وشە ڕەگەز عەرەبیەکاندا بەکار دەڕوا ٢. کورتکراوەی وشەی «علیه‌السلام» ڕێزناوێک بۆ پێغەمبەران یان پێشەوایانی دینی.

عائد / ā'ed/: [عربی] ☜ **عاید**

عائله / ā'ele/: [عربی] ☜ **عایله**

عائله‌مند / ā'elemand/: [عربی/ فارسی] ☜ **عایله‌مند**

عائله‌مندی / ā'elemandî/: [عربی/ فارسی] ☜ **عایله‌مندی**

عابد / 'ābed ، ـان/: [عربی]/*اسم.* ١. خواپەرست؛ خوداپەرەست؛ خواپڕێس؛ ئەوەی زۆرترین کاتی ژیانی بە پەرستینی خودا و ڕاز و نیاز دەباتە سەر ٢. پەرستیار؛ پەرستکار؛ کەسێ کە زۆر عیبادەت دەکا.

عابر / 'āber ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم.* ڕێبوار؛ ڕێوار؛ ڕێبگار؛ ڕاویار؛ ڕێوگار؛ ڕێڕەو؛ ڕێوینگ؛ ڕاگوزەر؛ کەسێ کە لە ڕێگا یان بگاریکەوە تێدەپەڕێ ‹عابر سواره: ڕێبواری سوارە›.

عابربانک / 'āberbānk ، ـها/: [عربی/ فرانسوی] /*اسم.* سیستەمێکی کامپیوتەری لە دەرەوەی بانکدا کە خاوەن حساب دەتوانێ بە کارتێکی تایبەت کاری وەرگرتن و دانانی پارەی پێ جێبەجێ بکا.

عاج / 'āc/: [عربی]/*اسم.* ١. ☜ **آج ـ١** ٢. شانەی ئێسکئاسای بەشی ناوەوەی ددان کە مینا دایپۆشیوە ٣. /ـها/ خیل؛ عاج؛ ئاج؛ شەلفە؛ بڕە؛ مەرقوول؛ مایی؛ شیرمایی؛ کەڵبە؛ گیرە؛ شفرە؛ ماکێکی ئێسقانی سپی یان شیری، ڕەق، ڕوون و دەنک وردە کە وەک ددانێکی درێژ لە دەمی فیل، بەراز و برێ گیانەوەریترەوە دەردێ.

عاجز / 'ācez/: [عربی] *صفت.* ١. بێ دەسەڵات؛ دەسەوسان؛ بێدەستودوو؛ دەس‌بەستە؛ دەستوپێ سپی؛ بێ‌دەست؛ دەسەپاچە؛ ناتوان؛ بێ‌تەشە؛ بێ‌هێز؛ جووز؛ کەم‌توانا ‹او از انجام دادن وظیفه‌های خود عاجز است: ئەو لە جێبەجێکردنی ئەرکی خۆیشیدا بێ‌دەسەلاتە› ٢. /*عَجَزه*/ *[مجازی]* بێ‌بەش؛ بێوەری؛ ئووف؛ کەم‌ئەندام (وەک کوێر یان شەل) ‹پیرمرد بیچاره از چشم عاجز است: پیرەمێردی هەژار لە چاو بێبەشە› ٣. داماو؛ داماگ؛ تێماو؛ دەستەوسان؛ ئاس؛ دامای ‹از دست این مرد عاجزم: لە دەست ئەم کابرایە داماوم›.

▣ **عاجز** شدن: دامان؛ پەککەفتن؛ دەرمەنە بوون؛ سیار بوون؛ دەستەوسان بوون؛ وەستیان؛ مەنایرە؛ لێکەوتە/ لەکەفتە بوون.

هەروەها: **عاجز بودن؛ عاجز کردن؛ عاجز ماندن**

عاجزانه / 'ācezāne/: [عربی/ فارسی] *قید.* داماوانە؛

داماگانـه؛ لـێ‌کەفتیانـه؛ ڕاقـه‌کی: ١. لـه ڕووی داماویەوە ٢. به شێوەی داماوان و بێ‌دەسەلاتان ‹عاجزانه تقاضا دارم که به درخواست این جانب توجه شود: داماوانـه داواکـارم سـەرنجێکی داخوازەکـەم بدەن›.

عاجل / ācel'/: [عربی] *صفت.[ادبی]* بەپەلە؛ بەلەز؛ به هەشتاو؛ خێـرا؛ گـورج؛ دەمـاودەم؛ کـرژ؛ بـه مەودای کاتی کەم.

عـاد / ād(d)'/: [عربی] *اسم.[ریاضی]* دابـەش؛ یەکێک لەو دوو ژمارە که ئەویتریان به سـەریدا دابەش دەبێ (وەک ٣ بۆ ١٢).

▣ **عـاد کـردن**: دابەشـین؛ دابـەش‌کـردن؛ بـه ژمارەیـەک، ژمارەیـەکی‌تـر دابـەش کـردن ‹می‌گوییم ٣، عدد ١٢ را عـاد مـی‌کنـد: ئێـژین ٣، ژمارەی ١٢ دابەش دەکا›.

عادات / ādāt'/: [عربی] جمعِ ☜ **عادت**

عادت / ādat'، ـها؛ عادات/: [عربی] *اسم.* ١. خـوو؛ خۆ؛ خدە؛ هووک؛ هووت؛ هرش؛ چـاش؛ کـارێ که دوای پێ فێـر بـوونی، ناویسـتەکی دووپـات دەکرێتەوە ‹او عادت بدی داشت، همیشه بـا گوشـش بازی می‌کرد: ئـەو خوویـەکی خراپـی گرتبـوو، هـەر دەستی به گوێیەوە بوو› ٢. کار و ڕەوتی داهـاتن؛ ڕاهـاتن؛ هـین؛ هـووین؛ سـا؛ ڕز؛ هـۆگرەتی نەویستی به وەرگرتنی شتێ به هۆی چەند پاته بوونەوە ‹به زندگی در این شهر عادت کردەام: به ژیـان لەم شارە ڕاهاتووم›.

▣ **عادت مألوف**: پیشه؛ کسم؛ خوو؛ ئامختە؛ ورد خەوەر؛ عادەتێ که بووەته بەشێ لـه ئاکـاری هەمیشەیی کەسێک.

عادت ماهانه: پۆن؛ مەهک؛ مەهکی؛ مـەهیک؛ بێنوێژی مانگانەی ژنان.

▣ **عادت دادن**: فێرکردن؛ هووکـارەکردن؛ متـو دان؛ شـێرەکه دان؛ ڕز دایـن؛ کەسـێک بـه خوویەکەوە گۆچ کردن ‹سُهره را عادت داده بـود اول صبح بخواند: سەیرەکەی فێر کردبوو سـەر لـه بەیانی بچریکێنێ›.

عـادت داشـتن: فێـر بـوون؛ هووکـارە بـوون؛ عادەت بوون؛ لۆس بوون؛ چەشەخورە بـین؛ کارێک بـەبێ بـیر لـێ‌کردنـەوە ئەنجامـدان.

هەروەها: **عادت کردن**

عادت کسی بودن: فێر بوون؛ خووی کەسـێک بوون؛ عادەتی کەسێک بوون؛ هووکی کەسـێ بوون ‹عادتش بود غروبها بنشیند جلو در: فێـر بـوو ئێواران له بەر درگاوە دانیشێ›.

از عادت افتادن: له خـوو کـەوتن؛ لـه هـووک کەوتن؛ له هوکـارە چـین؛ دەس لـه عـادەت کێشان ‹وقتی بازنشسته شـد از عـادت سـحرخیزی افتاد: کاتێ وەنیشته بوو له خـووی زوو هەسـتانی بەیانان کەوت›.

عادتاً / ādatan'/: [عربی] *قید.* به عادەت؛ له ڕووی خوو و خدەوە ‹عادتـا صبح زود بیدار مـی‌شوم: بـه عادەت بەیانیان زوو ڕادەبم›.

عادت‌شناسی / ādatšenāsî'/: [عربی/ فارسی] *اسم.* هووکناسی؛ خووناسی؛ ئەو زانسته کـه لـه سـەر خۆ و خدەی مرۆڤ و چۆنیـەتی سەرهەڵـدان و گۆڕانیان دەکۆڵێتەوە.

عادل / ādel'/: [عربی] *صفت.* دادگەر؛ دادپەروەر؛ ڕاستخواز؛ دادپرس؛ خاوەن کـردەوەی گونجـاو بەرامبـەر بـه داد و قـانوون ‹حـاکم عـادل: مـیری دادگەر›.

عادلانـه[1] / ādelāne'/: [عربـی/ فارسـی] *صـفت.* دادپەروەرانـه؛ دادگەرانـه؛ سـازگار لەگـەڵ داد ‹تقسیم عادلانه؛ رأی عادلانه: دابەشینی دادپەروەرانه؛ ڕای دادگەرانه›.

عادلانه[2]: *قید.* دادپەروەرانه؛ دادگەرانه؛ لـه ڕووی داد یان سازگار لەگەڵ داددا ‹با کارگرانش عادلانـه رفتـار مـی‌کـرد و حـق همـه را مـی‌داد: لەگـەڵ کرێکارەکانیـدا دادگەرانـه دەجوولایـەوە و مـافی هەموویانی دەدا›.

عـادی/ ādî'/: [عربـی] *صـفت.* ئاسـایی؛ ئـالوە:

١. سازگار یان بەرامبەر لەگەڵ خوو یان نەریتدا ‹برنامەی عادی: بەرنامەی ئاسایی› ٢. بێ‌هیچ تایبەتمەندیەکی بەرچاو ‹حرفهای عادی می‌زدیم: قسەی ئاساییمان دەکرد›.

عار / 'ār/: [عربی]/اسم. نەنگ؛ شەرم؛ شوورەیی؛ شوورە؛ تەشک؛ کەشک؛ عەیب؛ خەوش؛ فهێت؛ عار؛ حار؛ هەستی شەرمەزاری لە کردنی کارێ یان قەبووڵکردنی دۆخێ.

▣ عار آمدن: پێ شوورەیی/ عەیب/ نەنگ بوون؛ عار/ نەنگ لێ‌هاتن؛ عار وەنە ئامای؛ کەشک ئاما وەنەی ‹عارش می‌آمد از دیگران قرض بخواهد: پیی شوورەیی بوو لە خەڵک دەستەواو وەرگرێ›.

هەروەها: **عار داشتن**

عار نبودن: شوورەیی/ نەنگ/ عەیب/ عار نەبوون؛ عار نەبیەی؛ هۆی شەرمەزاری نەبوون ‹کار عار نیست: کار شوورەیی نیە›.

عارض / 'ārez/: [عربی]/اسم. ١. *[ادبی]* ڕوومەت؛ دیمەن؛ دیم؛ دەم و دیم؛ دەم و چاو؛ چار؛ دەمەچاو؛ چێرە؛ بیچم؛ قەلافەت؛ سیما؛ ڕوخسار ‹عارضش قرص قمر را به کناری زده بود: ڕوومەتی دەیگوت بە مانگی چواردە چیتر هەڵ مەیە› ٢. دادبەر؛ سکالابەر؛ سکالاگەر؛ ئەوەی بۆ بەرپرسێک داوخواز دەنووسێ و لە کەسێ یان شتێ سکالا دەکا ٣. تووشیار؛ دارەما؛ ئەوەی دێتە ڕوو ‹سردرد شدیدی عارضش شد: سەر ئێشەیەکی پیس تووشیاری بوو›.

▣ عارض شدن: ١. تووشیار بوون؛ دارەما بوون؛ دیاری‌دان و تووش هاتنی بارێ بەتایبەت دەرد و نەخۆشی ‹مدتی چشمدرد عارض شد و بعد هم سردرد: ماوەیەک چاوئێشە تووشیار بووم و دواتریش سەرئێشە› ٢. داد/ شکات بردنەبەر؛ عەریزە نووسین ‹از دستش به دادگستری عارض شدم: لە دەستی شکاتم بردە بەر دادگا›.

عارضە / 'āreze، ـها؛ عوارض/: [عربی]/اسم. ١. بەرژەنگ؛ کەت؛ ڕووداو؛ بەتایبەت ڕووداوێکی ناخۆش ٢. نەخۆشی؛ ناساغی ‹عارضەی قلبی: نەخۆشی دڵ›.

عارضی / 'ārezî/: [عربی] صفت. بەرژەنگی؛ سەرهەڵداو؛ لە دواییدا بەدی‌هاتوو. بەرانبەر: **طبیعی**

عارف[1] / 'āref، ـان؛ عُرَفا/: [عربی]/اسم. عارف؛ هۆگر و شوێنگری عیرفان.

عارف[2]: صفت. *[ادبی]* عارف؛ خاوەن ڕوانگە و بەرچاوڕوونی.

عارفانە[1] / 'ārefāne/: [عربی/ فارسی] صفت. عارفانە؛ عیرفانی.

عارفانە[2]: *قید.* عارفانە؛ بە شێوە یان بە ڕەوشتی عارفان.

عاری / 'ārî/: [عربی] صفت. ١. *[نامتداول]* پەتی؛ ڕووت؛ ڕویس؛ ڕووس؛ زەلووت؛ تازی ٢. بێوەری؛ بەدوور؛ بەلا؛ خاڵی؛ هاڵی؛ بێ‌بەش ‹عاری از خطر؛ عاری از درخت: بەدوور لە مەترسی؛ بێوەری لە دار›.

هەروەها: **عاری بودن؛ عاری شدن؛ عاری کردن**

عاریت / 'āriyat/: [عربی] صفت. *[ادبی]* دەسخواز؛ دەستخواز؛ ئەمانەتی.

عاریتی / 'āriyatî/: [عربی] صفت. *[گفتاری]* ئامانەتی؛ ئەمانەتی؛ بە ئەمانەت.

عاریە / 'āriye/: [عربی] صفت. خوازتەمەنی؛ خواستەمەنی: ١. دەستخواز؛ ئەمانەتی؛ ئامانەتی؛ بە دۆخ یان چۆناوچۆنی ئەمانەتی بوون ‹لباس عاریە: بەرگی دەسخواز› ٢. دەسکرد؛ بە دۆخ یا چۆنیەتی دەسکردی ‹دندان عاریە: ددانی دەسکرد›.

▣ **عاریە دادن**: *[نامتداول]* ئەمانەت دان؛ ئامانەت دای؛ بە ئەمانەت شتێک دان بە کەسێ بۆ ماوەیەک. هەروەها: **عاریە گرفتن**

عاریەای / 'āriye'î/: [عربی] صفت. *[گفتاری]* ئامانەتی؛ ئەمانەتی؛ دەسخواز.

عازم / 'āzem/: [عربی] صفت. ڕوونیا؛ ڕوانە.

عاشق[1] / 'āšeq/: [عربی]/*سم*. ١. /ـان؛ عُشّاق/ ئەویندار؛ ئەڤیندار؛ بەندەوار؛ دڵدار؛ عاشق؛ ئاشق؛ ئاشقە؛ دڵبەستە؛ دلکەتی؛ دلدار؛ دڵداگ؛ دڵدادە؛ هەڤیندار؛ هەزکەر؛ ئەراگیل؛ هۆگر و دڵبەستەی یەکجار زۆر بە شتێ یان کەسێک ٢. /ـها/ سترانبێژ؛ ژەنیار و چیرۆکڤانی ناو کۆلانان کە چیرۆک و دیرۆکی ئازەربایجان و تورکمان دەگێڕیتەوە.

▣ **عاشق سینه‌چاک**: *[مجازی]* ئەوینداری سەوداسەر؛ عاشقی دڵبریندار؛ عاشقی سووتاو؛ کەسێ کە دینی ئەوینە.

عاشق[2] / ـان/: *صفت*. دڵبەستە؛ ئەویندار؛ ئەڤیندار؛ ئەوینار؛ دڵدار؛ دلکەتی؛ عاشق؛ دڵدادە؛ بە هۆگری و دڵبەستەیی زۆرەوە بە کەسێ یان شتێ ‹او عاشق کارش بود: (ئەو) دڵبەستەی کارەکەی بوو›. هەروەها: **عاشق بودن؛ عاشق شدن**

عاشقانه[1] / 'āšeqāne/: [عربی/ فارسی] *صفت*. عاشقانە؛ ئەویندارانە؛ دڵدارانە ‹نامەی عاشقانە؛ روابط عاشقانە: نامەی عاشقانە؛ پێوەندی دڵدارانە›.

عاشقانه[2]: *قید*. ئەویندارانە؛ دڵدارانە؛ عاشقانە؛ بە ئەوین؛ وەک یان بە شێوەی عاشقان ‹او را عاشقانه دوست داشت: ئەویندارانە خۆشیدەویست›.

عاشق پیشگی / 'āšeqpîšegî/: [عربی/ فارسی]/*سم*. دڵداریتی؛ سەوداسەری؛ دڵپارسەکی ‹وقتی سر کار رفت و نان درآورد، عاشق‌پیشگی از سرش می‌افتد: کە چووە سەر کار و نانی دەرهێنا، دڵداریتی لە سەری دەکەوێ›.

عاشق‌پیشه / 'āšeqpîše/، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. دڵدار: ١. سەوداسەر؛ دڵپارسەک؛ خاوەن خوو یان هۆگری عاشقی ئەم و ئەو بوون ‹جوان عاشق‌پیشه: لاوی دڵدار› ٢. خاوەن عادەت یا هۆگری عیشقبازی.

عاشقی / 'āšeqî/: [عربی]/*سم*. ئەوینداری؛ ئەڤینداری؛ عاشقی؛ بەندەواری؛ دڵداری؛ دۆخ یان چۆنیەتی عاشق بوون ‹گرسنگی نکشیدی که عاشقی از یادت برود: برسیەتیت نەکێشاوە کە ئەوینداری لە بیرت بچێتەوە›.

عاشورا / 'āšûrā/: [عربی]/*سم*. عاشوورا؛ ڕۆژی دەهەمی مانگی موحەڕڕەم لە ساڵی مانگیدا.

عاصی / 'āsî/: [عربی] *صفت*. ١. *[نامتداول]* سەرپێچیکار؛ لاسار؛ نافەرمان؛ یاخی؛ سەریاخی؛ سەرکێش؛ سەربزێو؛ خرس؛ نەگریس؛ سەهنە؛ سەهندە؛ سەهەند ٢. *[گفتاری]* یاس؛ گیانەسەر؛ گیرخواردوو؛ حاسیە؛ عاسێ؛ جاڕز؛ جاڕس؛ هەراسان. هەروەها: **عاصی بودن؛ عاصی شدن؛ عاصی کردن**

عاطفه / 'ātefe/، ـها؛ عواطف/: [عربی]/*سم*. ١. سۆز؛ خواستی دەروونی؛ هەست و نەست؛ توانست یان لێهاتوویی بۆ نیشاندانی ئەوەی لە دەرووندایە ٢. *[مجازی]* میهرەوانی؛ دلۆڤانی.

عاطفی / 'ātefî/: [عربی] *صفت*. ١. سۆزدار؛ بەسۆز ‹رفتار عاطفی: جووڵانەوەی سۆزدار› ٢. خاوەن میهرەوانی و دلاوایی.

عاطل / 'ātel/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* بێکار؛ بێکارە؛ بەتاڵ؛ حەتاڵ؛ مازور.

عاطل وباطل / 'ātel-o-bātel/: [عربی] *قید*. خوێڕی و بوێری؛ بەتاڵ و قەتاڵ؛ خوێڕیلە و بێ‌کەڵک ‹نگذار پسرت عاطل و باطل بچرخد؛ حیف است این پول عاطل و باطل بماند: مەهێڵە کوڕەکەت خوێری و بوێری بسووڕێتەوە؛ حەیفە ئەم پارەیە بەتاڵ و قەتاڵ داکەوێ›.

عافیت / 'āfiyat/: [عربی]/*سم*. تەندروستی؛ لەش‌ساغی؛ ئێڤنۆیەتی؛ ساخی؛ دۆخی ڕزگار بوون لە دەست چەوتی یان چەڵەمەیەکەوە (وەک بەڵا و نەخۆشی و ...).

عافیت‌طلب / 'āfiyat.talab/، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت*. لەش‌خۆشەویست؛ گیان‌خۆشەویست ‹آدم عافیت‌طلب هیچ کاری نمی‌کند تا گربه شاخش نزند:

مرۆی گیان‌خۆشەویست هیچ ناکا، نەکا گوڵی کاڵ بێتەوە›.

عافیت‌طلبی / 'āfiyat.talabî ، ـها/: [عربی]/اسم. لەش‌خۆشەویستی؛ گیان‌خۆشەویستی؛ ئاکارێ کە نیشانەی خۆبوێری لە مەترسی و گەزنە ‹عافیت‌طلبی خیلی وقتها بار وجدان می‌شود: لەش‌خۆشەویستی زۆرجاران دەبێتە سەرباری ویژدان›.

عاق / 'āq(q)/: [عربی]/اسم. عاق؛ شیرلێ‌حەرام؛ ئەوی بێ‌فەرمانی دایک و بابی دەکا و بەر تووک و نفرینیان دەکەوێ.

⊡ عاق کردن: عاق‌کردن؛ منداڵ بە هۆی نافەرمانی نفرین‌کردن ‹اگر بخواهی این دختر را بگیری تو را عاق می‌کنم: ئەگەر بتەوێ ئەم کچە بخوازی عاقت دەکەم›.

عاقبت[1] / 'āqebat ، عواقب/: [عربی]/اسم. ئاخر؛ ئاکام؛ دواهات؛ دوماخر: ١. دوارۆژ؛ سەرئەنجام؛ سەرەنجام؛ ئاقیبەت؛ ئەنجام؛ دوماهی؛ پێژور؛ دمەی؛ بەشی دوایی یان ئاخری کار یان ڕووداوێ ‹عاقبت زندگی؛ عاقبت کار: سەرئەنجامی ژیان؛ ئاخری کار› ٢. [مجازی] ئاخر؛ شۆنهات یان سەرەنجامی کارێ ‹به عاقبت این کار فکر کردی؟: بیرت لە دواهاتی ئەم کارە کردۆتەوە؟›.

⊡ عاقبت نداشتن: دواهات نەبوون؛ ئاخر نەبوون؛ دوارۆژ نەبوون؛ ئاکام نەبوون؛ ئاقیبەت نەبوون؛ فێرۆ یان ئاخرشەڕ بوون ‹این کار عاقبت ندارد: ئەم کارە ئاخری نیە›.

عاقبت[2]: قید. ئاخری؛ دواخری؛ دوماخری؛ دوایی؛ سەرنجام؛ دەرەنجام؛ دمایێ؛ لە کۆتاییدا ‹عاقبت راضی شد با ما بیاید: ئاخری ڕازی بوو ڕێگەڵمان کەوێ›.

عاقبت‌اندیش / 'āqebatandîš ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. تێ‌بین؛ دوورنواڕ؛ دووربین؛ دوابین.

عاقبت‌به‌خیر / 'āqebatbexeyr/: [عربی/ فارسی/ عربی] صفت. عاقیبەت‌بەخێر؛ ئاخرچاک؛ ئاخرخاس؛ بە ئاکام و داهاتوویەکی باش و بەختەوەرەوە ‹سارا با آرام ازدواج کرد و عاقبت‌به‌خیر شد: سارا شووی کردە ئارام و عاقیبەت‌بەخێر بوو›.

عاقد / 'āqed/: [عربی]/اسم. ١. مارەبڕ؛ کەسێ ژنێ بۆ پیاوێ مارە دەبڕێ ‹عاقد خطبه‌ی عقد را جاری کرد: مارەبڕ مارەیانی بڕی› ٢. گرێدەر؛ پەیمان‌بەست.

عاقرقرحا / 'āqerqarhā/: [معرب/ آرامی؟]/اسم. گوڵەدەوری؛ ڕەگەڕووتە؛ دەرمانەئازار؛ گوڵەئێش؛ گیایەکی ئالیکی و ڕازێنەیی، بە لاسکی بچووک و زۆر، گەڵای تووکن بە ڕەنگی کەسکی ئاماڵ شین و دوو جۆر گوڵەوە، ڕەگ و گەڵاو گوڵەکەی بۆنخۆشە و کەڵکی دەرمانیشی هەیە: **مُخلّصه**

عاقل / 'āqel ، ـها؛ ـان؛ عُقَلا/: [عربی]/اسم. ژیر؛ هیر؛ ژیرمەند؛ بە ئاوەز؛ مژیوەر؛ ئاوەزمەند؛ ژیرەک؛ ژیرلێ؛ عاقڵ؛ مامۆتک؛ چەکەسوو؛ زەین‌ساخ و لێهاتوو لە دروست بیرکردنەوەدا ‹آدم عاقل چنین کاری نمی‌کند: مرۆی ژیر کاری وا ناکا›.

عاقلانه[1] / 'āqelāne/: [عربی/ فارسی] صفت. ژیرانە؛ ژیرمەندانە؛ ئاقڵانە؛ ژیرەکانە؛ خاوەنی دۆخ یان چۆنیەتی سازگار لەگەڵ ئاوەزدا ‹تصمیم عاقلانه: بڕیاری ژیرانە›.

عاقلانه[2]: قید. ژیرانە؛ ژیرمەندانە؛ ئاقڵانە؛ ژیرەکانە بە داب یان بە شێوەی ژیران ‹عاقلانه رفتار کن: ژیرانە بجووڵێوە›.

عاقل‌مرد / 'āqelmard ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. ژیرەپیاو؛ مامۆتک؛ مێرژیر؛ کاڵ (لەمەڕ پیاو) ‹در آن موقع هم عاقل‌مرد بود: لەو کاتەشدا ژیرەپیاو بوو›.

عاقله‌زن / 'āqelezan ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. ژیرەژن؛ ژنەژیرە؛ کاڵ (لەمەڕ ژن) ‹همسایه‌مان عاقله‌زنی بود: دراوسێکەمان ژیرەژنێک بوو›.

عالم / ālam'/: [عربی]/اسم. دنیا؛ دونیا؛ عالەم: ١. جەهان؛ جیهان؛ گیتی؛ هەموو جەهان، زەوین و ئاسمان و گەلەستێرەکان ‹پیدایش عالم: بەدیهاتنی دنیا› ٢. جیهان؛ سەرزەوی ‹کشورهای عالم: ولاتانی دنیا› ٣. *[مجازی]* خەڵک؛ خەڵکان؛ گشت مرۆڤ ‹عالم از آن خبر شدند: دنیای تێگەیی› ٤. *[زیست‌شناسی]* زنجیرە ‹عالم حیوانات: دنیای گیانەوەران› ٥. */عوالم//[مجازی]* ئاقار؛ کەش ‹عالم تجارت: دنیای بازرگانی›.

▣ **عالم اصغر**: *[فلسفه]* مرۆڤ؛ مرۆ؛ ئینسان؛ بنیادەم؛ بنیام.

عالم اکبر: *[فلسفه]* هەموو/ گشت دنیا؛ تەواو دنیا؛ سەرانسەری گیتی.

عالِم[1] / ālem'، ـان؛ عُلَما/: [عربی]/اسم. مامۆستا؛ مامۆسا: ١. *[قدیمی]* زانستمەند؛ زانیار؛ زانا؛ حان؛ مەحلان؛ مامۆتک ٢. *[مجازی]* مەلا؛ مەلا؛ زانای دینی موسڵمان ‹از عالم پرسیدم، گفت حلال است: لە مەلام پرسی، گوتی ڕەوایە›.

عالِم[2]: *صفت.* ئاگا؛ هاگا؛ زانا؛ زانیار؛ بەزانست؛ لێزان ‹خدا عالم است: خودا ئاگایە›.

عالماً / āleman'/: [عربی]*قید.* بە ئاگایی؛ بە ئاگا؛ ئاگایانە ‹عالماً و عامداً می‌خواست رفیقش را اذیت کند: بە ئاگایی و دەسانقەست دەیەویست هەواڵەکەی ئازار بدا›.

عالم‌افروز / ālamafrûz'/: [عربی/ فارسی] *صفت.* *[ادبی]* دنیادرەوشێن؛ ڕووناک‌کەری سەرانسەری جیهان.

عالمانه[1] / ālemāne'/: [عربی/ فارسی] *صفت.* زانایانە؛ زانیارانە؛ زانستیانە؛ زانستمەندانە؛ خاوەن دۆخ یان چۆنیەتی زانستی ‹مقالەی عالمانه؛ تحقیق عالمانه: گوتاری زانایانە؛ لێکۆڵینەوەی زانیارانە›.

عالمانه[2]: *قید.* زانیارانە؛ زانایانە؛ زانستمەندانە؛ بە داب یان شێوەی زانایان.

عالمتاب / ālamtāb'/: [عربی/ فارسی] *صفت.* دنیاگەشێن؛ جەهان‌گەشێن؛ جیهان‌ڕەوشێن؛ ڕۆشن‌کەرەوەی دنیا.

عالمسوز / ālamsûz'/: [عربی/ فارسی] *صفت.* *[ادبی]* دنیاسۆچن؛ دنیاسووتێن؛ سووتێنەر یا لەناوبەری هەموو دنیا.

عالمگیر / ālamgîr'/: [عربی/ فارسی] ☜ **جهانگیر**

عالمیان / ālamiyān'/: [عربی/ فارسی]/اسم. دنیا؛ گشت دنیا؛ عالەمیان؛ گشت خەڵکی؛ هەموو عالەم ‹عالمیان از دیدن چنین چیزی تعجب می‌کنند: دنیا لە دیتنی ئاوا شتێ سەریان سوور دەمێنێ›.

عالی[1] / ālî'/: [عربی] *صفت.* ١. بالا؛ بەرز؛ بان؛ هەڤیاز؛ سەر ‹آموزش عالی: هەڤۆتی بالا›: **عالیه** ٢. باش؛ باشی‌باش؛ هەرەباش؛ عال؛ چاک؛ چاکی‌چاک؛ زۆر چاک و لەبەرچاو.

عالی‌-[2]: *پیشواژه.* بلند-؛ بلن-؛ بالا-؛ بەرزە-؛ بەرزە-؛ بلیند-؛ بە چۆنیەتی چاک، شیاو و سەرەوە ‹عالی‌مرتبه: بلندپایه›.

عالیه / āliye'/: [عربی] ☜ **عالی**[1]**-١**

عام / ām(m)'/: [عربی] *صفت.* هەموانی؛ گشتی؛ گشکی؛ بەربلاو؛ هەمە لایەنە. بەرانبەر: **خاص** ‹بار عام: باری هەموانی›.

عام‌المنفعه / āmmolmanfa'e'/: [عربی] *صفت.* بە قازانجی هەموانی؛ بە کەڵکی گشتی/ هەموانیەوە.

عامداً / āmedan'/: [عربی] *قید.* *[ادبی]* ئەنقەست؛ دەسانقەس؛ دەسایقەس؛ ئەنقەسی؛ قەسایقەس؛ ئەنقەست؛ دەسقەس؛ ئەنقەستانە؛ دەسقەسانە ‹عالماً و عامداً این کار را کرده است: بە ئاگا و ئەنقەست ئەم کارەی کردووە›.

عامل / āmel'، ـها؛ ـان؛ ـین؛ عوامل/: [عربی]/اسم. ١. هۆ؛ بۆنە؛ هۆکار؛ کەسێ کە دەبێتە هۆی کارێک ‹مادرشوهرم عامل جدایی ما بود: خەسووم هۆی جیایی ئێمە بوو› ٢. دانراوە؛ داناوە؛ دانیاگ؛ دانریاگ؛ دانیاو؛ ئەوی لە لایەن کەس یان

مەزرینگەیەکەوە کارێکی وەئەستۆ گرتووە ‹عامل بیگانە: دانراوەی بیانی› ٣. کارگێڕ؛ کار بەڕێوەبەر ‹عامل فروش: کارگێری فرۆش›.

◘ **عامل فروش**: کارگێڕی فرۆش؛ نوێنەری فرۆش.

عامل نفوذی: ناردراوە؛ ئەوی لە لایەن دژمنانی تاقمێکەوە بۆ شۆفاری و بشێوەنانەوە، ناردرابێتە ناویان یان لەگەڵیاندا پێوەندی هەبێ.

عامه / 'āmme/: [عربی]/سم. هەموو؛ گشت؛ گش؛ گشک؛ گرد؛ کۆ؛ پڕایی؛ ئاپۆرە: ١. تەواو؛ تێکڕا ‹عامەی مردم: هەموو خەڵک› ٢. خەڵک؛ هەموان؛ کۆمەڵی خەڵکی ئاسایی ‹عامە پسند: خەڵک پەسند›.

عامەپسند / 'āmmepasand/: [عربی/ فارسی] صفت. خەڵک پەسند؛ گش پەسن؛ هەموو ویست ‹فیلم عامەپسند: فیلمی خەڵک پەسند›.

عامەفهم / 'āmmefahm/: [عربی] صفت. گونجاو لەگەڵ فام و تێگەیشتنی هەموو خەڵکدا.

عامی / 'ām(m)î، عوام/: [عربی] صفت. ڕەمەکی؛ نەخوێندەوار؛ نەخوەنە؛ نەخۆنەوار؛ عەوام؛ بێخوێندەواری، بارهاتن یان ئاگایی کۆمەڵایەتی شیاو ‹مرد عامی؛ آدم عامی: پیاوی ڕەمەکی؛ مرۆڤی نەخوێندەوار›.

عامیانه / 'āmiyāne/: [عربی/ فارسی] صفت. عەوامانە: ١. پێوەندیدار یان سەر بە عەوامەوە ‹گویش عامیانە: زاراوی عەوامانە› ٢. ڕەمەکی؛ بە شێوەی نازانستی یان نەنووسراوە ‹شعر عامیانە: هۆنراوەی ڕەمەکی›.

عانه / 'āne/: [عربی]/سم. بانەگا؛ پانەگا؛ پانەگە؛ پانەگا؛ وەرتاسگە؛ ئێسکی ژێر گەدە کە لە دوو لاوە دەگاتەوە ئێسقانی سمت.

عاید / 'āyed/: [عربی] صفت. دەسکەوت؛ دەستکەوت؛ بەدەست‌هاتوو؛ دەسهات ‹امسال از باغ چیزی عاید مردم نمی‌شود: ئەمساڵ باخ دەسکەوتێکی بۆ خەڵک نابێ›. هەروەها: **عاید شدن؛ عاید کردن؛ عاید گشتن** ❊ **عائد**

عایدات / 'āyedāt/: [عربی] جمعِ ☜ **عایدی**

عایدی / 'āyedî، ـها؛ عایدات؛ عواید/: [عربی]/سم. داهات؛ دەرامەت؛ دەسهات؛ دەسکەوت؛ دەسکەفت؛ دەستکەوت؛ بارەچە؛ هۆرتە ‹عایدی امسال کفاف ما را نمی‌دهد: داهاتی ئەوساڵ بەشمان ناکا›.

عایق / 'āyeq، ـها/: [عربی] صفت. بەرگرە؛ بەربەستکەر؛ بەرپێگر؛ بە تایبەتمەندی بەرگری لە بڵاوە کردن، دەردان و دەڵانی شتێ ‹عایق گرما؛ عایق صوت؛ عایق رطوبت: بەرگرەی گەرما؛ بەرگرەی دەنگ؛ بەرگرەی نم›.

◘ **عایق بودن**: بەرگرە بوون؛ هەبوونی هەموو تایبەتمەندیەکانی بەرگرە. هەروەها: **عایق شدن**

عایق کردن: بەرگرە لێدان؛ بەرگرەکردن؛ بەرگری لە بڵاوەکردن، دەردان یا دەڵانی شتێ بە ماکێکی بەرگرە.

عایق کاری / 'āyeqkārî/: [عربی/ فارسی]/سم. بەرگرەکاری؛ کار و ڕەوتی بەرگرە لێدان. هەروەها: **عایق‌کار**

عایله / 'āyele/: [عربی]/سم. ١. جمعِ ☜ **عیال** ٢. خێزان؛ ماڵ و منداڵ؛ خا و خێزان؛ ژن و منال؛ ژەن و زاوڵە؛ کەسانی ژێر سەرپەرشتی گەورەی ماڵ ‹باید شش سر عایلە را نان بدهم: دەبێ نانی شەش سەر خێزان بدەم› ❊ **عائله**

عایله‌مند / 'āyelemand، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. خێزانبار؛ خێزاندار؛ ژن و منالدار؛ ژەن و زاوڵەدار؛ خاوەن خێزان و کەسانی ژێر سەرپەرشتی: **عائله‌مند**

عایله‌مندی / 'āyelemandî/: [عربی/ فارسی]/سم. خێزانداری؛ خێزانباری؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی ژن و زارۆڵەدار بوونەوە: **عائله‌مندی**

عبا / 'ābā، ـها/: [عربی]/سم. شاڵک؛ عابا؛ لبادە؛

چووخا؛ چوغا؛ کرومزرهـ ؛ هـەورانی؛ سـەرتەن؛ کەساخە (کـورت)؛ جـاش باڵـتە (کـورت)؛ جـل پۆشێکی فش و فۆڵە زۆربەی مەلایانی موسڵمان بە سەر شانیدا دەدەن.

عباد / 'ebād/: [عربی] جمعِ ☜ **عبد**

عبادات / 'ebādāt/: [عربی] جمعِ ☜ **عِبادت**

عبـادت / 'ebādat، ـهـا؛ عبـادات/: [عربـی]/اسـم. بەندایەتی؛ کار یان ڕەوتی پەرسـتین؛ پەرسـتن؛ هەر کارێ کە بۆ بـەرەو خـۆ کێشـانی سـەرنج، یارمـەتی یـان بـەزەیی هێزگـەلی بـەدەر لـە سروشـت ئـەنجام دەدرێ ‹عبـادت خـدا؛ عبـادت خورشـید: بەندایـەتی خـودا؛ پەرستینـی هـەتاو›. هەروەها: **عبادت کردن**

عبادتگاه / 'ebādatgāh، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پەرسـتگە؛ پەرسـگە؛ پەرەسـتگا؛ پەرەسـینگە؛ پرێسـگا؛ پەرەسـیا؛ دێـوەڵ؛ جێگـای تایبـەتی پەرستین ‹مسجد عبادتگاه مسلمانان و کلیسا عبادتگاه مسیحیان است: مزگـەوت پەرستگەی موسڵـمانان و کلێسە پەرەستگای خاچپەرستانە›.

عبـادی / 'ebādî/: [عربـی] صـفت. پەرسـتنی؛ پەرەستنی؛ پێوەندیدار یان سەر بە پەرەستنەوە ‹آیین عبادی: ئایینی پەرستنی›.

عبارات / 'ebārāt/: [عربی] جمعِ ☜ **عبارت**

عبـارت / 'ebārat، ـهـا؛ عبـارات/: [عربـی]/اسـم. ١. سارستە؛ دەستەواژە؛ دەسەوشە؛ کۆلش؛ دوو یان چەند وشـە کـە سـەرجەمیان نـاوەرۆکێکی دیـار نیشـان دەدا یـان وەک یەکەیـەکی تـا ڕادەیەک سـەربەخۆ، لـە چوارچێـوەی ڕسـتەدا بەشداری دەکا ‹«نان بی‌منت» یـک عبارت اسـت: «نـانی بـێ‌منـەت» دەسـتەواژەیەکە› ٢. *[دستور]* سارستە؛ دەستەواژە؛ دەسەوشە؛ تاقمێ (دوو یان چەند) وشە کە وەک ناو، ئاوەڵناو یان ئاوەڵکردار بە کار دەچن، بەڵام کردارێکی دیاریکراویان نیە ٣. *[مجازی]* واتا؛ وتە؛ وتار؛ دەراو ‹به عبارت دیگـر: بە واتایەکی‌تر› ٤. *[قدیمی]* زاراوە.

▣ **به عبارت دیگر**: بە واتایەکی‌تر؛ بە واتەیەکی‌تر؛ بە قسەی‌تر.

عبارت است از: بریتیە لە.

▣ **عبارت بودن**: بریتی/ بـرێتی/ بریـەتی بـوون؛ داگر/ لە خۆگر بوون ‹دارایی او عبارت بود از یـک دسـت کـتوشـلوار: دارایيەکـەی بـرێتی بـوو لـە کوتوشەلوارێک›.

عبارت‌پردازی / 'ebāratpardāzî، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. زمان‌بـازی؛ کـار و ڕەوتی وڕ لێـدان؛ کەڵک وەرگرتنی زۆر و لە ڕادەبەر لـە سارسـتە، زاراوە و نەقڵ لـە نووسـراوە یـان وتارێکـدا ‹این سرمقاله جـز عبـارت‌پردازی چیـز دیگـری نـدارد: ئـەم سەروتارە بێجگە زمان‌بازی هیچی‌تر نیە›.

عبـاس‌دوس / 'abbāsedows/: [عربـی]/اسـم. *[کنـایی]* سوالـکەری چەقەسـۆ و پـێچـەقێن (سوالکەری بەناوبانگی دیرۆکانی هەزار و یەکشەو).

عباسی / 'abbāsî/: [عربی]/اسم. *[قـدیمی]* هەواسی؛ عەباسـی؛ یەکـەی دراوی ئێـران لـە پێشـوودا، بەرامبەر بە ٢٠٠ دینار (٢ ڕیال).

عبث / 'abas/: [عربی] صفت. بێخـۆ؛ فێـڕۆ؛ فیـرۆ؛ هەوانتە؛ بێهۆ؛ بێهوودە؛ بێ‌کەڵک؛ تەرن؛ گەزاف؛ ئەلتۆش؛ عەلتۆش؛ حاش؛ بێداوی ‹این کـار عبـث است که پولت را زیر متکا قایم می‌کنی: ئەمـە کـارێکی بێخویە پوولت لە بن سەریندا دەشاریەوە›.

عبـد / 'abd، عبـاد/: [عربـی]/اسم. *[ادبی]* بەنـدە؛ بەنە؛ بەند؛ کویلـە؛ کۆلـە؛ کـۆل؛ کۆیلـە؛ بـەنی؛ وەنـە؛ لێـز ‹عبـد صـالح خـدا: بەنـدەی چـاکی خودا›.

عبدوعبید / 'abd-o-abîd/: [عربی] صفت. *[گفتاری]* بەندەوبەنی؛ بەندە و بەنیدە؛ کۆیلەی ژێردەستان ‹خیال می‌کند همه باید عبد و عبید او باشند: وا دەزانـێ هەموو دەبێ بەندە و بەنی ئەو بن›.

عبرانی/ 'ebrānî/: [عربی]/اسم. عیبرانی: ١. هۆزی سامی لە فەلەستینی کۆندا کە بە زمانی عیبری دەئاخاوتن و جوولەکەی ئێستا خۆیان لەو هـۆزە

دەزانن ٢. /ـها؛ ـان/ هەر یەکە لە کەسانی ئەو هۆزە.

عبرت / 'ebrat/: [عربی]/اسم. پەند؛ تەرن؛ دەرسی تەمێکاری؛ کار یان ڕووداوێ کە دەبێتە هۆی وریا بوونەوە، ئاگایی یان فێر بوون ‹بهتر است از این شکست عبرت بگیری: باشترە لەم تێشکانە پەند وەرگری›.

▣ **عبرت گرفتن:** پەند وەرگرتن؛ ئامۆژگاری وەرگرتن؛ لە گوێ گرتن. هەروەها: **عبرت بودن؛ عبرت شدن**

عبرت‌آموز / 'ebratāmûz/: [عربی/ فارسی] صفت. ئامۆژگار؛ ئامۆژگاری‌کەر؛ بە دۆخ یان چۆناوچۆنیەکەوە کە ببێتە هۆی پەند وەرگرتن.

عبرت‌انگیز / 'ebratangîz/: [عربی/ فارسی] صفت. ئامۆژیار؛ هۆی وریا بوونەوە و پەند وەرگرتن.

عبرت‌بین / 'ebratbîn/: [عربی/ فارسی] صفت. [ادبی] پەندوەرگر؛ پەندگر؛ لەگوێ‌گر؛ گوێ‌بیس؛ گۆش‌دار؛ لێهاتوو لە دیتنی شتانی ئامۆژگار.

عبری / 'ebrî/: [عربی]/اسم. عیبری: ١. لە زمانگەلی سامی کە خەڵکی کەونارای فەلستین قسەیان پێ‌دەکرد ٢. زمانی ئایینی جوو * **عبرانی**

عبودیت / 'ubûdîyyat, 'obûdîyyat/: [عربی] اسم. [ادبی] بەندەیی؛ کۆیلەیی؛ بەنیەگی؛ بەندایەتی؛ بەنیاتی؛ کۆلایەتی؛ کۆیلەتی ‹عبودیت غیر خدا را نپذیرفت: بەندەیی بێجگە لە خودای نەکرد›.

عبور / 'ubûr, 'obûr/: [عربی]/اسم. بوار؛ بگار؛ ویەر؛ تێپەڕ؛ بۆر؛ کار یان ڕەوتی تێپەڕ بوون لە شوێنێکەوە.

▣ **عبور ممنوع:** دۆخی ناڕەوا بوونی تێپەڕین لە شوێنێکەوە.

▣ **عبور دادن:** پەڕاندنەوە؛ تێپەڕاندن؛ پەڕاننەوە؛ پڕنایوە؛ ئەوەپڕنای ‹پیرزن را از خیابان عبور داد: پیرەژنەکەی لە شەقامەکە پەڕاندەوە›.

عبور کردن: پەڕینەوە؛ پەڕانەوە؛ قەپەڕین؛ قەپەڕیان؛ تێپەڕین؛ پڕایوە؛ تێپەڕکردن؛ بگاردن؛ بوردن؛ ویەردەی؛ بوورین؛ بۆرین؛ بۆهارتن؛ تەورین ‹هر روز از آن پُل عبور می‌کرد: هەموو ڕۆژێ لەو پردە دەپەڕیەوە›.

عبورومرور / 'ubûr-o-murûr, 'obûr-o-morûr/: [عربی]/اسم. هاتوچۆ؛ هات‌وچوو؛ هاتن و چوون؛ ئامەوشۆ؛ ئامشۆ؛ ئاموشۆ؛ ئاماولوای؛ ئامەولوەی؛ بزاڤی دوابەدوای خەڵک یان کەرەسەی گواستنەوە لە بوارێکەوە ‹عبورومرور ماشین‌ها را از خیابان مولوی بستند: هات‌وچۆی ماشینەکانیان لە شەقامی مەولەویەوە بەست›.

عبوری[1] / 'ubûrî, 'obûrî/: [عربی] صفت. تێپەڕکەر؛ تێپەڕکردوو ‹ماشین‌های عبوری: ماشینە تێپەڕکەرەکان›.

عبوری[2]: قید. بە دەم ڕێوە؛ بە ڕێوە؛ لە ڕێدا؛ ڕانە؛ ڕابەڕا ‹عبوری سری هم به مغازه زدم: بە دەم ڕێوە سەرێکیشم لە دووکان دا›.

عبوس / 'abûs/: [عربی] صفت. تاڵ؛ مۆن؛ گرژ؛ ڕووگرژ؛ ڕوودرژ؛ ڕووترش؛ ڕووکرژ؛ گەمۆر؛ خمڵوو؛ نرژمشۆڕ؛ مڕ؛ لمۆڕ؛ ڕووتاڵ؛ مژمۆڕ؛ مش‌ومۆڕ؛ خوس؛ تووکشین؛ تووش؛ نمرج؛ مووج؛ ڕووهشیک؛ مڕ و مووچ؛ گفن؛ مرچ؛ دژ؛ دوومێرکی ‹قیافەی عبوس: تووزی گرژ›.

عبیر / 'abîr/: [عربی]/اسم. عەبیر؛ ماکی بۆنخۆش تێکەڵی میسک، گوڵاو، سەندەل، زافەران و...

عتاب / 'etāb, 'atāb/: [عربی]/اسم. [ادبی] ١. ڕووشی؛ شاخە؛ درژ و گرژی؛ تووڕەیی؛ توندی ٢. گازن؛ گازندە؛ لەق؛ سەرڤەدە؛ واوێژ؛ ولە؛ لۆمە؛ سەرکۆنەی دۆستانە.

▣ **عتاب کردن:** ١. بە سەردا قیڕاندن؛ لێ تووڕە بوون؛ لێ درژ و گرژ بوون؛ ڕوو لێ‌گرژکردن؛ لێ‌توند بوون؛ لێ‌ئاڵۆز بوون؛ لێ زیز/ زویر

بوون؛ هەڵشاخان؛ هەڵشاخین ۲. سەرکۆنە کردن؛ واوێژکردن؛ ولەکەردەی؛ لۆمەکردن؛ کۆڕانەوە؛ ڤەچفاندن.

عتاب‌آلود / 'etābālûd, 'atāb- /: [عربی/ فارسی] *صفت. [ادبی]* درژاوی؛ گرژاوی؛ ڕووشاوی؛ بە توندی؛ گیزەلانە ‹سخن عتاب‌آلود: قسەی درژاوی›.

عتاب‌آمیز / 'etābāmîz, 'atāb- /: [عربی] *صفت. [ادبی]* گرژانە؛ درژانە؛ ڕووشانە؛ پیشنانە ‹لحنی عتاب‌آمیز داشت: دەراوی دەمی گرژانە بوو›.

عتاب و خطاب / 'etāb-o-xatāb, 'atāb- /، ـها/: [عربی]/*سم.* درژ و گرژی؛ تونی و تووڕەیی ‹رئیس خیلی به کارمندش عتاب و خطاب کرد: سەرۆک بە سەر کارگێڕەکەیدا ئێجگار درژ و گرژی دەکرد›.

عتبات / 'atabāt /: [عربی] جمعِ ☜ **عَتَبه**

عتبه / 'atabe ، ـها؛ عتبات/: [عربی]/*سم. [ادبی]* دەرگا؛ بارەگا؛ ئاسانە؛ دریا؛ دەرگانە؛ دەرماڵ؛ دەرچەک؛ دەرازینگ.

عترت / 'etrat /: [عربی]/*سم. [ادبی]* ۱. منداڵان؛ مناڵان؛ زارۆکان؛ زاروان؛ فرزەندان؛ بەچەیەل؛ مناڵەیل؛ منالگەل؛ زاولێ؛ زارۆلێ ۲. بنەماڵە؛ خێزان؛ خانەدان؛ خانەوادە.

عتیق / 'atîq /: [عربی] *صفت. [ادبی]* دێرس؛ کۆن؛ کەون؛ کەڤن؛ کەڤنار؛ کەونارا.

عتیقه[1] / 'atîqe ، ـها؛ ـجات/: [عربی]/*سم.* کەونینە؛ کەڤنارک؛ ئەنتیکە؛ حەنتیکە؛ عەتیقە؛ گەوری؛ شونواری؛ کەلوپەلی زۆر کەونارا ‹دنبال عتیقه می‌گردد: بۆ کەونینە دەگەڕێ›.

عتیقه[2]: *صفت.* ۱. *[مجازی]* ئەنتیکە؛ کۆنە؛ کەونە ‹این خانه‌ی عتیقه را چطور گیر آوردی؟!: ئەم ماڵە ئەنتیکەیەت چۆن گیر کەوت؟!› ۲. کۆکم؛ کەونارا؛ کەڤنارا؛ کەڤنین؛ کەونین؛ کەونینە؛ دێرسی ‹اشیای عتیقه: شتومەکی کۆکم›.

عتیقه‌جات / 'atîqecāt /: [عربی] جمعِ ☜ **عتیقه**[1]

عتیقه‌شناس / 'atîqešenās ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/*سم.* کەڤنارکناس؛ کەڤنارناس؛ کەونارکناس؛ کارناسی کەلوپەلی کۆن و کەونارا.

عتیقه‌فروش / 'atîqefurûš ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/*سم.* کەڤنارکفرۆش؛ کەڤنەفرۆش؛ دێرس‌فرۆش؛ کۆنینەفرۆش؛ گەوری فرووش؛ کەسێ کە شتی کۆنی بایەخدار دەفرۆشێ.

عتیقه‌فروشی / 'atîqefurûšî /: [عربی/ فارسی]/*سم.* کەڤنارکفرۆشی؛ دێرس‌فرۆشی؛ کۆنینەفرۆشی: ۱. پیشە یان کاری کۆنینەفرۆش ۲. /ـها/ فرۆشگای ئەنتیکەجات.

عجائب / acā'b /: [عربی] ☜ **عجایب**

عجالتاً / ecālatan /: [عربی] *قید.* جارێک؛ جارێکان؛ جارێکانێ؛ جارێو؛ جاریە؛ ئەمێستا؛ ئێستاکوونێ؛ ئێستەکانێ؛ جارێکەتێ؛ ئێستا و زۆرتر بۆ ماوەیەکی کورت یان بە شێوەی کاتی ‹عجالتاً اینجا کارکن تا بعد برایت فکری بکنم: جارێک لێرە کار بکە تا دوایی بیرێکت بۆ بکەمەوە›.

عجایب / acāyeb /: [عربی]/*سم.* سەیر و سەمەرە؛ گرتۆلە؛ سەیر و سوور؛ شتگەلی سەیر و سەرسووڕێنەر ‹در آنجا عجایب زیادی بود: ئەوێ سەیر و سەمەرەی زۆری لێ بوو›: **عجائب**

عجب[1] / acab /: [عربی] *صفت. [ادبی]* سەیر: ۱. سەمەرە؛ سۆسرەت؛ سۆزرەت ‹عجب آمدن: سەیر مان› ۲. سەرسووڕێنەر ‹عجب آبی بود: ئاوێکی سەیر بوو›.

⊡ **عجب آمدن**: سەرسووڕ مان؛ سەرە سڕ مەنەی؛ واق ورمان؛ سەیر مان؛ سەرسڕمان؛ تووشی سەرسووڕمان بوون ‹او را این سخن عجب آمد: لەو قسەیە سەری سووڕما›: **در عجب ماندن**

عجب بودن: سەیر بوون؛ سەمەرە بیەی؛ بوونە هۆی سەیر مان ‹عجب است که پس از این همه سال برگشته است: سەیرە پاش ئەم هەموو ساڵە هاتۆتەوە›.

در عجب ماندن ☜ **عجب آمدن**

عجب[۲]: *صوت [گفتاری]* پەکوو؛ ئەک؛ تەح؛ تەحا؛ عەکا؛ حا؛ حەھ ؛ پیەح؛ پیاح؛ هەلا ــ هەلا پیا؛ پیک ‹عجب! چه آدمهایی پیدا می‌شوند: پەکوو! چ کەسانێ هەلدەکەون›.

عجب / 'ocb/: [عربی]*اسم. [ادبی]* لووت‌بەرزی؛ ئاخایۆکی؛ ترزلی؛ دەمارزلی؛ خۆ بە زل‌زانی.

عجبا / 'acabā/: [عربی] *صوت.* ئەک؛ تەح؛ حەھـ ؛ تەحا؛ پەکوو؛ پیەح؛ پیاح؛ پیا؛ پیک؛ ئەحا؛ عەک؛ ئاک؛ دەک؛ عاک و داک ‹عجبا از این همه شجاعت: ئەک لەم هەموو ئازایەتیە›.

عجز / 'acz/: [عربی]*اسم. [ادبی]* داماوی؛ داماگی؛ لێنەهاتوویی؛ لێنەهاتگی؛ بێ‌دەسەلاتی ‹اظهار عجز کرد و تن به مبارزه نداد: داماوی خۆی دەربڕی و ملی نەدایە ململانێ›.

عجز و التماس / 'acz-o-eltemās,'ecz-/: [عربی] *اسم. [گفتاری]* تکا و لالە؛ شفا و لالە؛ لالە و پاڕە؛ ڕاڤەکی؛ ڕاڤەر؛ پاڕانەوەی لە سەر یەک لەگەڵ گریاندا ‹دزد آن‌قدر عجز و التماس کرد که صاحبخانه دلش سوخت: دزە هێندە تکا و لالەی کرد، خاوەن‌ماڵەکە دڵی بۆ سووتایەوە›.

عجزه / 'acaze/: [عربی] جمعِ ☜ **عاجز-۲**

عجله / 'acale ، ـها/: [عربی]*اسم.* پەلە؛ پەل: ۱. لەز؛ لەژ؛ لەپ؛ بەل؛ لەزــ لەز؛ پەلەپەل؛ دێرادێرە؛ خۆش؛ وەش؛ لە؛ لەزاهی؛ هەلپرووز؛ لەزلێ؛ چلزیە؛ دەستوبرد؛ دەس‌وبرد؛ بریو؛ بریڤ؛ تاو؛ هەرمە ‹عجله کن! دیر شد: پەلە کە! درەنگە› ۲. هەلپە؛ بێ‌تاقەتی ‹چقدر عجله داری؟: چەندە پەلەتە؟›.

▣ **عجله بودن**: *[گفتاری]* بە پەلە بوون؛ بە لەز بوون ‹این کار عجله است: ئەم کارە بە پەلەیە›.

عجله داشتن: پەلە بوون؛ پەلەپەل هەبوون؛ بەلەز بوون؛ لەزاهی بوون ‹عجله داشت زودتر برود: پەلەی بوو زووتر بڕوا›.

عجله کردن: لەپین؛ لەزین؛ لەزاندن؛ پەلەپەل‌کردن؛ پەلە کردن/ کەردەی؛ هنجراندن؛ دێرادێرەکردن؛ لەزکرن؛ بەلەسە بوون.

عجم / 'acam/: [عربی]*اسم. [قدیمی]* عەجەم: ۱. فارس؛ ئێرانی ۲. غەیری عەرەب؛ ناعەرەب.

عجوزه / 'acûze ، ـها/: [عربی] *صفت. [گفتاری]* کۆنەفرتۆڵ؛ بی‌بی‌جان‌جادوو؛ پیرەبووک؛ پیرعەبۆک؛ قارێ؛ قارپە؛ قارپەکۆن؛ دەلەقۆڕ؛ زۆر پیر و ناشیرین (لەمەڕ ژنانەوە).

عجول / 'acûl ، ـها/: [عربی] *صفت.* بەپەلە؛ هەوڵ؛ پەلەپەل؛ پەلەپەلکەر؛ هەلەشە؛ هەلەشەیی؛ زەپرتی؛ ناحەواو؛ نەچەلان؛ ودوده ‹آدم عجول یک کار را دو بار می‌کند: مرۆی بەپەلە، کاری دووبارەیە›.

عجولانه[۱] / 'acûlāne/: [عربی] *صفت.* پەلەپەل؛ بە پەلە؛ هەلپەهەلپ؛ بە هەلپە؛ بە هەلەشە؛ هەلەشەیانە؛ بلەز و بەز؛ بریو ــ بریو؛ بە هەلەداوان ‹کار عجولانه: کاری پەلەپەل›.

عجولانه[۲]: *قید.* بەپەلە؛ پەلەپەل؛ بەلەسە؛ بەهەلەشەیی؛ هەرشێتە؛ بەلەز؛ بە تونۆی؛ لەزالەز ‹عجولانه تصمیم نگیر: بەپەلە بڕیار مەدە›.

عجیب / 'acîb/: [عربی] *صفت.* سەیر؛ سەمەرە؛ هێدان؛ ئەلاجەوو؛ ئەلاجەوی؛ بەلاجەوی؛ یەمان؛ سۆزرەت؛ سۆسرەت؛ مۆسترە؛ حەپەسێن؛ ئەلامەت؛ هەژەند؛ دایلان؛ هەمەت؛ گرتۆلە؛ ناوازە؛ عەجەو؛ عەجیب.

عجیب‌الخلقه / 'acîbolxelqe ، ـها/: [عربی] *صفت.* هۆڕ؛ پێژەک؛ سەیروسەمەرە؛ بە پێکهاتەی لەشی یان ئەندامانی نائاسایی ‹کودک عجیب‌الخلقه: کۆرپەی پێژەک›.

عجین / 'acîn/: [عربی] *صفت.* ئاوێتە؛ ئامێتە؛ تێکەلاو؛ تێکەڵ؛ تێکل؛ تەفل.

▣ **عجین شدن**: تێکەڵ بوون؛ کەرچلین؛ ڤەستران؛ تێکەلاو بوونی شتێک لەگەڵ

شتێکی‌تردا، بە جۆرێک کە بینە یەک شت و لێک جیا نەکرێنەوە ‹آن عشق با جانش عجین شده است: ئەو ئەوینە تێکەڵی گیانی بووە›. هەروەها: **عجین بودن؛ عجین کردن**

عداد / 'edād/: [عربی]/اسم. [ادبی] ئەژمار؛ هەژمار؛ ژمار ‹در عداد چند نفری بود کە بە آنجا رفت‌وآمد می‌کردند: لە ئەژماری چەن کەسێدا بوو کە ئاموشۆی ئەوێیان دەکرد›.

عدالت / 'edālat, 'adālat/: [عربی]/اسم. داد؛ دادگەری؛ دادیەری؛ دادپەروەری؛ عەدالەت؛ ئەدالەت ‹انوشیروان در ادبیات فارسی بە عدالت معروف است: ئەنووشیروان لە وێژەی فارسیدا بە دادگەری ناسراوە›.

عدالت‌پرور / 'edālatparvar, 'adālat-/: [عربی/فارسی] صفت. دادپەروەر؛ تایبەتمەندی کەسێ کە ببێتە هۆی سەرهەڵدان و گەشەکردنی داد. هەروەها: **عدالت‌پروری**

عدالت‌پیشە / 'edālatpîše, 'adālat-/: [عربی/فارسی] صفت. دادپیشە؛ دادگێڕ؛ دادگەر؛ دادڤان ‹قاضی عدالت‌پیشە: دادوەری دادپیشە›.

عدالتخواە / 'edālatxāh, 'adālat-/: [عربی/فارسی] صفت. دادخواز؛ دادواز؛ خوازیار و هۆگری داد و حوکمی ڕەوا. هەروەها: **عدالتخواهی**

عدالت‌گستر / 'edālatgostar, 'adālat-/: [عربی/فارسی] صفت. دادپەروەر؛ ڕێ‌خۆشکەری پەرەسەندن و گەشەکردنی داد. هەروەها: **عدالت‌گستری**

عداوت / 'edāvat, 'adāvat، ـها/: [عربی]/اسم. نەیاری؛ دژایەتی؛ دژمنی؛ دوژمنی؛ دژمەنی؛ دژمنایەتی؛ دشمنایەتی؛ دوژمنایەتی؛ بیڤک.

◘ **عداوت داشتن**: دژایەتی بوون؛ نەیاری هەبوون؛ دژمنایەتی هەبوون ‹سالها با آن خانوادە عداوت داشت: ساڵەها لەگەڵ ئەو ماڵە دژایەتی بوو›.

عداوت کردن: دژمنایەتی/ دژایەتی/ دژبەری کردن؛ دژمنی کردن؛ دوژمنایەتی کردن ‹با هم عداوت می‌کردند: دژمنایەتی یەکیان دەکرد›.

عدد / 'adad، ـها؛ اعداد/: [عربی]/اسم. ژمارە؛ شمارە؛ هەژمار؛ ئەژمارە: ١. هەر یەک لەو وشانە بۆ بژاردن بە کار دێن (وەک: یەک، هەشت، هەزار و...) ٢. هەر یەکە لەو نیشانانە کە بۆ ژمارە لێدان بە کار دێن ‹عددها را از ١ تا ١٠ مرتب کنید: ژمارەکان لە ١ تا ١٠ ڕیز بکەن› ٣. یەکەیێک لە زانستی بیرکاریدا ‹عدد اصلی: ژمارەی سەرەکی› ٤. نیشانە یان کۆمەڵێ لە نیشانە کە چەنیەتیەک دەناسێنن ‹عدد آوگادرو: ژمارەی ئاوۆگادرۆ›.

◘ **عدد اتمی**: ژمارەی ئەتومی؛ ژمارەی دیاریکەری هەندی پروتۆن لە ناوکی ئەتومی توخمێکدا.

عدد اصلی: ژمارەی سەرەکی؛ ژمارەی نیشاندەری جێگای سەرەکی شتێک.

عدد اصم ☜ **عدد گنگ**

عدد اول: ژمارەیەک کە تەنیا بە سەر یەک و خۆیدا دابەش ببێتەوە.

عدد پی: ژمارەی پی؛ ٣,١٤ کە بەرانبەرە بە دابەش‌کردنی دەوری جەغزێک بە سەر کۆپار(قوتر)یدا.

عدد ترتیبی: ژمارەی تەرتیبی؛ ژمارەیەک کە لە نێو کۆمەڵێکدا جێگا و پلەی یەکێکیان نیشان دەدا (وەک سێیەم، پەنجایەم...).

عدد تک ☜ **عدد فرد**

عدد جرمی ☜ وزن اتمی، **وزن**

عدد جفت ☜ **عدد زوج**

عدد حقیقی: ژمارەی ڕاستەقینە؛ هەر

ژمارەیەک (لە تەواو یان لێڵ).

عدد درست ☜ **عدد صحیح**

عدد زوج: ژمارەی جووت؛ ژمارەیێ کە بە سەر دوودا دابەش بێ: **عدد جُفت**

عدد صحیح: ژمارەی تەواو؛ هەر ژمارەیێ کە نوێنەری چەندیەتیەکی تەواوە.

عدد طبیعی: ژمارەی یەک و ئەوی بە شوێنیدایە، بێبڕانەوە.

عدد فرد: ژمارەی تاک؛ ژمارەیێ کە نیوەی ناکاتە ژمارەیەکی تەواو، یان ژمارەیەک کە بەسەر دوودا دابەش نابێ: **عدد تک**

عدد گنگ: ژمارەی لێڵ؛ ژمارەی کوێر؛ ژمارەیەک کە بە هیچ بارێکدا نەچێتەوە سەر ژمارەیەکی تەواو: **عدد اصم**

عدد گویا: ژمارەی وێژا/ روون؛ ژمارەیەک کە لە بە سەر یەک دابەش بوونی دوو ژمارەی تەواو هاتۆتەوە.

عدد منفی: ژمارەی کەمتر یان پچووکتر لە سیفر.

عددهای اصلی و ترتیبی
(ژمارەگەلی سەرەکی و تەرتیبی)

٠	سیفر	—	—
١	یەک	یەکەم	یەکەمین
٢	دوو	دووهەم	دووهەمین
٣	سێ	سێهەم	سێهەمین
۴	چوار	چوارەم	چوارەمین
۵	پێنج	پێنجەم	پێنجەمین
۶	شەش	شەشەم	شەشەمین
٧	حەوت	حەوتەم	حەوتەمین
٨	هەشت	هەشتەم	هەشتەمین
٩	نۆ	نۆیەم	نۆیەمین
١٠	دە	دەیەم	دەیەمین
١١	یازدە	یازدەهەم	یازدەهەمین
١٢	دوازدە	دوازدەهەم	دوازدەهەمین
١٣	سێزدە	سێزدەهەم	سێزدەهەمین
١۴	چواردە	چواردەهەم	چواردەهەمین
١۵	پازدە	پازدەهەم	پازدەهەمین
١۶	شازدە	شازدەهەم	شازدەهەمین
١٧	حەڤدە	حەڤدەهەم	حەڤدەهەمین
١٨	هەژدە	هەژدەهەم	هەژدەهەمین
١٩	نۆزدە	نۆزدەهەم	نۆزدەهەمین
٢٠	بیست	بیستەم	بیستەمین
٣٠	سی	سیەم	سیەمین
۴٠	چل	چلەم	چلەمین
۵٠	پەنجا	پەنجایەم	پەنجایەمین
۶٠	شەست	شەستەم	شەستەمین
٧٠	حەفتا	حەفتایەم	حەفتایەمین
٨٠	هەشتا	هەشتایەم	هەشتایەمین
٩٠	نەوەد	نەوەدەم	نەوەدەمین
١٠٠	سەد	سەدەم	سەدەمین
١٠١	سەدویەک	سەدویەکەم	سەدویەکەمین
٢٠٠	دووسەد	دووسەدەم	دووسەدەمین
٣٠٠	سێسەد	سێسەدەم	سێسەدەمین
۴٠٠	چوارسەد	چوارسەدەم	چوارسەدەمین
۵٠٠	پێنسەد	پێنسەدەم	پێنسەدەمین
۶٠٠	شەشسەد	شەشسەدەم	شەشسەدەمین
٧٠٠	حەوسەد	حەوسەدەم	حەوسەدەمین
٨٠٠	هەشسەد	هەشسەدەم	هەشسەدەمین
٩٠٠	نۆسەد	نۆسەدەم	نۆسەدەمین
١٠٠٠	هەزار	هەزارەم	هەزارەمین
۵٠٠٠	پێنجهەزار	پێنجهەزارەم	پێنجهەزارەمین
١٠٠٠٠	دە هەزار	دە هەزارەم	دە هەزارەمین
١٠٠٠٠٠	سەدهەزار	سەدهەزارەم	سەدهەزارەمین
١٠٠٠٠٠٠	یەکملیۆن	یەکملیۆنەم	یەکملیۆنەمین

▣ **عددی نبودن:** *[مجازی]* هیچ/ هیچێک نەبوون؛ بنیادەمیکی وا نەبوون؛ هیچ سەگێ نەبوون؛ خاوەن هیچ بایەخ و بەهایەک نەبوون ‹او کە در برابر من عددی نیست: ئەو خۆ لە ئاست مندا هیچ نیە›.

عددشماری / 'adadšomārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. ژمارەبژێری؛ کار و ڕەوتی ژماردنی شت کە ڕەنگە دوانی، دەیی یا شەستدانەیی یان هەر جۆرێکی‌تر بێ.

عددنویسی / 'adadnevîsî/: [عربی/ فارسی]/اسم. ژمارەنووسی؛ ئەژمارنووسی: ۱. کار یان ڕەوتی نووسینی ژمارە ‹در کلاس اول عددنویسی را به نوآموزان یاد می‌دهند: لە پۆلی یەکەمدا ژمارەنووسی فێری نۆفێران دەکەن› ۲. دەزگایێ بریتی لە نیشانە، ڕێ و ڕەوشت و چۆناوچۆنی دیاریکراو بۆ نووسینی ژمارە.

عـددی / 'adadî/: [عربی] صفت. ژمارەیی؛ شمارەیی؛ هەژماری؛ ئەژماری؛ پێوەندیدار یان سەر بە ژمارەوە.

عدس / 'adas ، ـها/: [عربی]/اسم. نیسک؛ نسک؛ نیسکە؛ نژی؛ نوژی؛ نژوو؛ نووژی؛ نوویژی؛ نووژی؛ نوژووی؛ نوژوی؛ مژوی؛ مێژوی؛ مێژوێ؛ مژوی؛ مەرژی؛ مارژی؛ مەرجوو؛ مارجوو؛ مەرجی؛ میشەوش؛ ڕۆژیک؛ وانج: ۱. ڕووەکێک لە بنەماڵەی نۆک و باقلە بە گەڵای درێژ و کولکن و میوە وردیلەی خڕ و لووسەوە ۲. تووی ئەو ڕووەکە کە وردیلەیەکی لووس و خڕە و دانەوێڵەیەکی خۆراکیە: **مَرجُمَک**

عدس‌آبی / 'adase'ābî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. بژاڵ؛ گیا مراوی؛ نیسکی ئاوی؛ تیرەیێ گیای ئالیکی ئاوژی، بەبێ کۆتە یان گەڵای دیارەوە کە بە شێوەی کۆمەڵ بە دەوری چەم و زەلکاودا دەڕوێ.

عدس‌پلو / 'adaspolow, -polo/: [عربی/ فارسی]/اسم. نیسک‌پلاو؛ نژێ‌پلاو؛ نیسکەپلاو؛ جۆرێک پلاوی تێکەڵ بە نیسک، گۆشت و جارجاریش کشمیشی سوورەوەکراو.

عدسک/ 'adasak/: [عربی/ فارسی]/اسم. ۱. نیسکە؛ نیسکی برژاو کە وەک چەرەس دەیخۆن ۲. *[گیاه‌شناسی]* نیسکۆکە؛ وردەخاڵی سەر لاسک و ڕیشەی بڕێ گیا کە لە گۆڕانەوەی گاز لە شانەگەلی ناوەکی‌دا دەوریان هەیە ۳. ☜ **لنز-۲**

عدسی / 'adasî/: [عربی]/اسم. ۱. /ـها/ *[فیزیک]* نیسکە؛ مشراق؛ لەتە ماکێکی ڕوونی یەک یا هەر دوولا کەوانەیی، کە بە لێدرانی دەستەتیشکێکی هاوشان، تیشکەکان پێک کۆم یان لێک بلاو دەکاتەوە ۲. /ـها/ *[کالبدشناسی]* نیسکە؛ ئەندامەیەکی ڕوون لە چاوی مۆرەداراندا کە کاری وێکهێنان لە چاودا دەکا: **عدسیّه** ۳. نیسکین؛ نیسکاو؛ نیسکەینە؛ نژیاو؛ نژیەو؛ مشەوشی؛ شۆرباونیسک؛ چێشتی نیسک.

عدسیه / 'adasîyye/: [عربی] ☜ **عدسی-۲**

عدل[1] / 'adl/: [عربی]/اسم. ۱. داد. بەرانبەر: **ظلم** ۲. /ـها/ عەدڵ؛ تا؛ لنگ؛ لنگە؛ لینگ؛ خەردە؛ قرناخ؛ کۆتک؛ تاسەوی؛ کالای پێچراو بۆ گواستنەوە یان بەستە کالای هەناردەیی ۳. عەدڵ؛ تا؛ لنگە؛ کالای لە سەر یەک چنراو.

▣ **عدل بستن** ☜ **عدل‌بندی**

عدل کردن: سەر یەک چنین؛ قەڵاپەچن کردن؛ تا کەڵە/ کەڵەک کردن؛ ڕێک هەڵچنین لە سەر یەکتر (سەبارەت بە کالا).

عـدل[2]: قید. *[گفتاری]* ڕێک؛ ڕاست؛ ڕاس؛ ڕووت‌وڕاست؛ ڕێک‌وڕاس؛ بێ‌کەم‌وکووڕی؛ وردبینانە و ڕێک‌وپێک ‹عدل شد هزار تومان؛ عدل خورد به پیشانی آزاد: ڕێک بووە هەزار تمەن؛ ڕاست دای لە سەر هەنیەی ئازاد›.

عدل‌بندی / 'adlbandî/: [عربی/ فارسی]/اسم. تابەندی؛ کار یان ڕەوتی تا چنین.

عدلیه / 'adlîyye/: [عربی]/اسم. *[قدیمی]* مەزرینگەی داد؛ دادگا.

عدم/ 'adam/: [عربی]/اسم. ۱. دۆخ یان چۆنیەتی نەبوون ‹عدم امنیت: نەبوونی هێمنایەتی› ۲. نەبوو؛ نەوو؛ نەوگ؛ نینۆ؛ چنا؛ نەبیەی؛ نابووری ‹دیار عدم: وڵاتی نەبوو›.

عدم / adame'/: [عربی] حرف. نەبوونی؛ نەبیە؛ نەبوونی شتێ ‹عدم امکانات؛ عدم آشنایی: نەبوونی پێداویستی؛ نەبوونی ئاشنایی›.

عدو / adû'، ـها؛ اعدا/: [عربی] اسم. [ادبی] دوژمن؛ دژمن؛ دژمەن؛ دوشمن؛ دشمن؛ نەیار؛ خەنیم؛ قانڕ؛ گاقبەر ‹عدو شود سبب خیر اگر خدا خواهد: دوژمن هۆی سەرکەوتن دەبێ، ئەگەر خودا بیهەوێ›.

عدوان / odvān'/: [عربی] اسم. [ادبی] دژمنی؛ دوژمنی؛ دشمنی؛ دوژمنایەتی؛ دژمنایەتی.

عدوانی / odvānî'/: [عربی] صفت. [حقوق] نەیارانە؛ دوژمنانە؛ دوشمنانە؛ دژمەنانە؛ دژمنئاسا؛ چەشنی دوژمن ‹تصرف عدوانی: داگیرکاری نەیارانە›.

عدول / udûl, 'odûl'/: [عربی] اسم. [ادبی] سەرپێچی؛ لادەری؛ ملپێچی؛ بێگوێیی؛ روو وەرگێری ‹عدول از قانون: سەرپێچی لە قانوون›.
هەروەها: **عدول کردن**

عده / edde'/: [عربی] اسم. ١. ئەژمار؛ هەژمار؛ ژمار ‹عدەی آنها زیاد بود: ئەژماریان زۆر بوو› ٢. [فقه] ئاقێر؛ حەییە؛ ماوەیێ کە ژن پاش تەڵاق یان شوو مردن مافی مێردکردنەوەی نیە: **عِدّه**

عده / odde'/: [عربی] ☜ **عدّه‌ـ٢**

عدەای / edde'î'/: [عربی] ضمیر. هێندێ؛ هێندێک؛ هەندێ؛ هەندێک؛ هندی؛ چەندێ؛ چەندێک؛ برێ؛ برێک؛ برێو؛ جەماعەتێو؛ ئەژمارێکی نادیار لەوەی کە هێمای پێکراوە ‹عدەای می‌گفتند او را نمی‌شناسند: هێندێ دەیانگوت نایناسن›.

عدیده / adîde'/: [عربی] صفت. ئێجگار زۆر؛ فراوان؛ فرە و فراوان؛ زۆر فرە؛ مشە؛ مشەمەر؛ زۆر و زەمەند؛ زۆر و زەبەند ‹کتابهای عدیده: کتێبی ئێجگار زۆر›.

عدیل / adîl'/: [عربی] اسم. [ادبی] هاوتا؛ هامتا؛ وێنە؛ چەشن؛ هاوشێوە؛ هاوچەشن؛ بانەدەس ‹او را در شجاعت و متانت عدیل و نظیری نبود: بۆ ئازایەتی و هێمنی هاوتا و وێنەی نەبوو›.

عذاب / azāb'، ـها/: [عربی] اسم. ١. ئازار؛ رەنج؛ عەزاو؛ ئازاو؛ عەزاب؛ ئوزۆر؛ چەرمەسەری؛ چەرمەسەرێ؛ کرا و کۆش ‹خیلی عذاب کشیدم: زۆرم ئازار چەشت› ٢. سزا؛ ئەشکەنجە؛ شکەنجە؛ جەزرەبە؛ جەزرەوە؛ جەزیە ‹مرا عذاب داد: ئەشکەنجەی کردم›.

◘ **عذاب دادن:** ئەشکەنجە دان؛ ئازاردان؛ جەزرەبە دان؛ ئاراندن؛ گەهراندن؛ چەوساندنەوە؛ چرووساندنەوە؛ ئەنراندن؛ ئەرناندن؛ کرا و کۆش دان؛ تەرپلاندن؛ ئێشاندن؛ ئازار پێدان.

عذاب کشیدن: جەزرەبەکێشان؛ عەزاو کێشان؛ کرا و کۆش دیتن؛ ئەنرین؛ ئەشکەنجە چەشتن؛ ئازار چەشتن؛ ئازار دیەی؛ دەوسین.

عذار / ezār'، ـها/: [عربی] اسم. [ادبی] دیم؛ روومەت؛ لاجانگ؛ جنیک؛ چار؛ سیما؛ روو؛ چێرە؛ دەم و چاو.

عذب / azb'/: [عربی] صفت. [نامتداول] گوارا؛ خۆش؛ ڕانەرم؛ خۆشگەوار؛ زەلاڵ.

عذر / ozr'، ـها؛ معاذیر/: [عربی] اسم. ١. بیانوو؛ بیانک؛ بیانکە؛ بیانگر؛ گرنە؛ گرۆ؛ ویانی؛ ویانە؛ بیانی؛ لام؛ عوزر؛ دەسەک؛ دەسپێچک و بەڵگەیێ کە بۆ پاسای گوناح یان هەڵە دەیهێننەوە، بەشکوو داوەری دیتران بگۆڕێ ‹عذر من فوت یکی از خویشانم بود: بیانووم مردنی خزمێکمان بوو› ٢. لێبوردانە؛ داوای لێبوردن.

◘ **عذر بدتر از گناه:** ویانی لە تاوان خراتر؛ عوزر لە گونا بەترەفتر؛ بیانووی لە تاوان ناڕەوا و نەشیاوتر.

عذر موجه: بیانی ڕەوا؛ دەسپێچکی بەجێ.

◘ **عذر آوردن:** بیانوو هێنانەوە؛ بیانک

هاوردنەوە؛ عوزر هێنانەوە؛ لام هـاوردن؛ بـڕ و بیانک تاشین ‹وقتی خواستند برای تعمیر مدرسه پول جمع کنند، هـر کسـی عـذری آورد و پـول نـداد: کاتێ ویستیان بۆ چا کردنەوەی قوتابخانە پارە کۆ وەکەن، هەر کەسێ بیانوویەکی هێنایەوە و پارەی نەدا›.

عـذر خواسـتن: ١. داوای لێبـووردن‌کـردن ٢. *[مجـازی]* بیانوو هێنانەوە؛ بیانک هاوردنەوە؛ پێشنیارێک وەرنەگرتن.

عذر کسی را خواستن: کەسـێ جـواوکردن؛ دەرکردنی کەسێک؛ ڕەهەنانـدن؛ کەسـێ لـە جێگایەک وە لانـان ‹کـارش خـوب نبـود، امـروز عذرش را خواستم: کاری باش نەبوو، ئـەورۆ جـواوم کرد›.

عذرخواهی / 'ozrxāhî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. عوزرمایی؛ کار و ڕەوتی داوای لێبووردن کردن.

◘ **عذرخواهی کـردن**: داوای لێبـووردن‌کـردن؛ عوزر هێنانەوە ‹آزاد عذرخواهی کـرد و گفـت فـردا شـب مهمـان دارد: ئـازاد داوای لێبـووردنی کـرد و گوتی سبەی‌شەو میوانی هەیە›.

عـــذوبت / 'uzûbat, 'ozûbat/: [عربـــی]/*اســـم*. *[نامتـداول]* گـوارایی؛ خـۆش‌گـواری؛ ڕانـەرمی؛ زەلالی.

عـر / 'ar/: *صـوت*. زەڕ؛ زەڕە؛ زڕە؛ سـەڕ؛ سـەڕە؛ هەڕە؛ زەڕەی کەر.

◘ **عـر زدن**: سـەڕاندن؛ هەڕانـدن؛ سـەڕەی: ١. *[تعـریض]* بـە دەنگـی بـەرز گریـان ٢. زەڕ لێدان؛ سەڕە لێدان؛ زەڕەزەڕکردن؛ زەڕانـدن؛ سـەڕانن؛ سـەڕین؛ هـەڕانن؛ زاتەنـە کـردن؛ سـەڕای؛ سـەڕنەی؛ زرایـش؛ زڕی‌ئامـایش؛ زراینە؛ هەڕەهەڕکردن: **عرـ عر زدن**

عرابه / arrābe'/: [معرب از فارسی] ☜ **ارّابه**

عـرادە / 'arrāde ، ـهـا/: [عربـی]/*اسم*. ١. ئەڕانـە؛ عەڕانە؛ ئەڕادە؛ پاخێل؛ یەکـەی ژمـاردنی تـۆپ ٢. *[قـدیمی]* ئارەوانـــە؛ عەرەبانـــە؛ عارەبانـــە؛ گوهێزۆک؛ کەرەستەی گواستنەوەی چەرخ‌دار.

◘ **عـرادەی کسـی چرخیـدن/ گشـتن**: چـۆپی دەستی کەسێ سووڕان؛ بژیوی کەسـێ بـاش بوون ‹کارش بد نیست و عرادەاش می‌چرخد: کـاری خراپ نیە و چۆپی دەستی دەسووری›.

عـرایض / arāyez' ، ـهـا/: [عربـی] ١. جمـعِ ☜ **عریضه** ٢. جمعِ ☜ **عَرض**

عرب / arab' ، ـها؛ اعراب/: [عربـی]/*اسـم*. عـەرەب؛ عارەب؛ عەرەو؛ عارەو؛ تاتکی؛ تات: ١. هـۆزێکی گەورەی سپی پێسـتی سـامی، لـە دانیشـتوانی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست ٢. هەر یەکە لـە کەسـانی ئەو هۆزە.

◘ **بە هیچ عرب و عجمـی بنـد نبـودن**: *[مجـازی]* دەس لـە ئاسمـان و زەوی بـڕیان؛ دەس بـە هیچ بەنەی خوایەکەوە بەن نـەبوون؛ دەسـت بە هـیچ لایـەک نەگەیشـتن؛ نـەبوونی هـیچ پشت و پەنایەک ‹دستم بە هیچ عرب و عجمی بند نیست: دەستم لە ئاسمان و زەوی براوە›.

عربـدە / 'arbade ، ـهـا/: [عربـی]/*اسـم*. گـوڕە؛ گوڕەگوڕ؛ گوڕمژ؛ هەلا ــ هـەلا؛ هـەلا؛ نەڕەنـەڕ؛ حەرا و حوول؛ هەرا و هوو؛ قـاڵ‌وقـوو؛ قیڕەقیـڕ؛ نیڕەنێڕ؛ نیڕەنیڕ؛ گاڵ و بوخڕ؛ قاڵ و واڵ؛ حـەیچ و لوور؛ گاڵەگاڵ؛ دەنگ هەڵێنانی شەڕخوازانە بە مەبەستی هەڵگیرساندنی شەڕ و داوا.

◘ **عربـــدە کشـــیدن**: نەڕانـــدن؛ گوڕانـــدن؛ قیڕانـــدن؛ نەڕەنـــەڕکردن؛ گـــاڵ و بوخـــڕ کـــردن؛ قیڕەقیـــڕ کـــردن؛ عـــڕین؛ گالانـــدن ‹مسـت کـردە بـود و عربـدە مـی‌کشـید: مەسـتی کردبوو، دەینەڕاند›.

عربـدەجـویی / 'arbadecûyî/: [عربی/ فارسی] *اسم*. شەڕلاتی؛ شـەلاتی؛ مـزاوری؛ کـار و ڕەوتی نەڕانـدن و قرمـەقرم کـردن بـە مەبەسـتی شلـەژاندن و هەڵگیرسـاندنی شـەڕ ‹با تهدید و عربدەجویی مغازەداران را تلکە می‌کرد: بـە هەڕەشـە و شەڕلاتی دووکاندارەکانی تەڵەکە دەکرد›. هەروەها:

عربده‌جو

عربده‌کشی / arbadekešî'/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەڕ و نـۆڕ؛ قیـڕ و واڕ؛ قـاڵ و قـوو؛ گـاڵ و واڵ؛ مەراحوون؛ کار و ڕەوتی قیڕاندن ‹هر شب تـوی خیابانها به عربده‌کشی می‌پرداختند: هەموو شەوێ لە ناو شەقامانداا خەریکی نەڕ و نور بوون›.

عربی [1] / arabî'/: [عربی]/اسم. عـەرەبی؛ عـارەبی: ١. لە زمانەکانی سـامی کـە خەڵـکێکی زۆر لـە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی نزیـک و ئافریقـای بـاکووری قسەی پێ دەکەن ٢. ڕەگەزێک لە ئەسپ.

عربی [2]: صفت. عەرەبی؛ عارەبی؛ عـارەوی؛ سـەر بە عەرەب ‹رقص عربی: هەڵپەڕکێ عەرەبی›.

عـرش / arš'/: [عربـی]/اسـم. [ادبـی] تەشـق؛ کەشکەڵان؛ عـەرش؛ قـوڕش؛ ئـەخش؛ بـەرزایی ئاسمان.

▣ **عرش اعلی**: سـاپیتە/ کەوکـەوە/ کەوکەوانـە/ کۆرەکـۆرەی ئاسمـان؛ تەشـقی عاسمـان؛ کەشـکەڵانی فەلـەک؛ بـەرزترین شـوێنی ئاسمان.

▣ **عرش را سیر کردن**: [مجازی] پـێ لـە زەوی نەکەوتن؛ گەزگەز باڵاکردن؛ دنیا وە/ لـە خـۆ گرتن؛ زۆر دڵخۆش و شـادمان بـوون؛ زۆر بـە کەیف بوون؛ یەکجار گەش بـوون ‹آن شـب از خوشحالی عـرش را سـیر مـی‌کـرد: ئـەو شـەوە لـە خۆشیان پیی لە زەوی نەدەکەوت›.

بە عـرش رسـاندن: [مجازی] سـەر گەیاندنـە ئاسمان؛ گەیاندنە کۆرکـۆرەی ئاسمـان؛ سـەر بردنە ئاسمانی حەفتـەمین؛ سـەر بردنـە بـان هەور؛ لە زەوی هەڵبڕین؛ زۆر تـاریف‌کـردن و پێدا هەڵگوتن ‹آن‌قـدر گفـت کـە او را بـە عـرش رساند: ئەوندەی گوت سەری گەیاندە ئاسمان›.

عرشـە / arše'/: [عربـی]/اسم. عەرشـە؛ جێگـەی رووباز و تەخت و پانی سەر کەشتی.

عرصـات / arasāt'/: [عربی]/اسـم. ١. جمـعِ ☜ **عرصە** ٢. سـارای مەحشـەر؛ دەشـتی مەحشـەر

٣. [مجـازی] هەزارەزیلە؛ شوێنی زۆر قەرەباڵـغ و زیاتر بێ‌سەرەوبەرە و بە مەترسی.

عرصە / arse'، ـها؛ عَرَصات[نامتداول]/: [عربی]/اسم. گۆڕەپان؛ گـۆڕ؛ کـۆرژ؛ نـاوان؛ مەیـدان؛ مـەیان؛ بەرفراوانی ‹عرصەی جنگ: گۆڕەپانـی شەڕ›.

▣ **عرصە بە کسی تنگ شـدن**: [مجازی] سـەری هەموو کێوان لە کەسێک هاتنەیەک؛ دنیا لـە کەسێک بوون بە چەرمی چۆلەکـە؛ دەرەتـان لە کەسێک بڕان/ بەسیان؛ تـەنگ لـە کەسـێ هەڵـچنیان؛ زیـپ/ ڕیـپ بـۆ کەسـێ هـاتن؛ قەتیس مان؛ بە هۆی کۆسپ یـان ئاسـتەنگێ هەستی داماوی‌کردن ‹وقتی عرصـە بـە او تنـگ شد، کارخانـە را فروخـت: کاتـێ دەرەتـانی لـێ بـڕا کارخانەکەی فرۆشت›.

عرصـە را بـە کسـی تنـگ کـردن: [مجـازی] تەنگ/ پشـوو لـە کەسـێ هەڵـچنین؛ گـۆڕی کەسـێ هێنانـە گۆڕخانـە؛ دەرەتـان لـە کەسـێ بـڕین؛ لـوانی ژیـان یـان چـالاکی دڵـخواز لـە کەسـێ گـرتن ‹بیمـاری مـادرش عرصە را بـە او تنـگ کـردە بـود: نەخۆشـی دایکـی تەنگی پـێ هەڵـچنیبوو›. هـەروەها: **عرصـە را تنگ دیدن**

بـە عرصـە رسـیدن: [مجـازی] دەس بـە دەم گەیشتن؛ دەس ترێشتە گرتن؛ باڵەوازە بوون؛ پـەڕەوازە بـوون؛ لـە ئـاو دەرهـاتن؛ بـە نانـێ گەیشتن؛ پێ‌گەیشتن و پوختە بوون ‹بچەهایم دیگر بە عرصە رسـیدەانـد و رفتـەانـد دنبـال زنـدگی خودشان: منداڵـەکانم ئیتـر دەسـیان بـە دەمیـان دەگا و چوونەتە دیار ژیانی خۆیـان›. هـەروەها: **بە عرصە رساندن**

عرض / araz'، ـها؛ اَعراض/: [عربی]/اسم. ١. [منطق] عەرەز؛ ئەوەی کە هەبوونی بە شـتێکی دیکـەوە بەسـراوە (وەکـوو ڕەشـی، گـەرمی، درێـژی) ٢. [نامتـداول] ڕووداو؛ کارەسات؛ پێشهات؛ ئەوەی کـە لـە شـتێکدا ڕووی دابـێ یـان بـە سـەریدا

داسەپایێ.
عرض / arz'/: [عربی]/*سم*. ١. لـ‌ها/ بەر؛ وەر؛ وەری؛ پانایی؛ پانتایی؛ پاناتی؛ پێنایی؛ پەهنایی؛ بەرینایی؛ بەرینی؛ هەرایی؛ رادە و ئەندازەی بارست ‹عرض قالی؛ عرض اتاق: بەری قالی؛ پانایی دیو› ٢. کار یان رەوتی رانان؛ نواندن؛ ناساندن ٣. کار و رەوتی گوتن؛ وتن؛ واتەی؛ راگەیاندن ‹خدمتشان عرض کردم که اطلاع ندارم: پێیانم گوت کە ئاگام لێ نیە› ٤. ماوە؛ مەودا؛ کات ‹در عرض یک هفته کارش را تمام کرد: لە ماوەی حەوتوویێکدا کارەکەی تەواو کرد› ٥. لـ‌ها؛ عرایض/ قسە؛ قسیە؛ گوتە؛ وتە؛ پەیڤ؛ عەرز ‹عرض بنده این است کە...: قسەی من ئەمەیە کە...›.

▣ **عرض اندام**: خۆنوێنی؛ کاری خۆ نواندن؛ خۆ رانان؛ خۆ وەدەرخستن: **عرض وجود**
عرض جغرافیایی: پانی/ بەری جوگرافیایی؛ مەودای شوێنێکی لە سەر گۆی زەوی تا هێڵی ئوستوا.
عرض حال: سکالانامە.
عرض وجود ☜ **عرض اندام**
▣ **عرض کردن**: وتن؛ گوتن؛ بە عەرزگەیاندن: **به عرض رساندن**
به عرض رساندن ☜ **عرض کردن**

عرض / erz'/، ـها؛ أعراض*[نامتداول]*/: [عربی]/*سم*. *[ادبی]* ئاورووا؛ ئاڤرووا؛ ئابروو؛ ئابوور.

▣ **عرض خود را بردن**: ئابرووی خۆ بردن؛ خۆ بێئابرووکردن؛ ئاورووی خۆ تکاندن؛ رووی خۆ دادرین؛ حەیای خۆ بردن؛ رووی خۆ هەڵماڵین؛ ناو خۆ زراندن ‹عرض خود می‌بری و زحمت ما می‌داری: ئابرووی خۆت دەبەی، ئێمەش تووش دەکەی›.

عرضاً / arzan'/: [عربی]*قید*. لە/ بە پاناوە؛ لە پانیدا؛ پانەیوە؛ لە هەراییەوە؛ بە باری پاناییدا ‹عرضاً برش داده شده است: لە پاناوە براوە›.

عرضه / arze'/: [عربی]/*سم*. ١. کار یان رەوتی نواندن؛ رانان؛ نیشاندان، بەتایبەت نواندنی شتێک بۆ راکێشانی داواکاری و دۆزینەوەی خوازیار. هەروەها: **عرضه داشتن؛ عرضه کردن** ٢. *[اقتصاد]* کار یا رەوتی پیشاندان؛ لە بەر چاو دانان بۆ فرۆتن. بەرانبەر: **تقاضا**

عرضه / orze'/: [عربی]/*سم*. لێهاتوویی: ١. کارایی؛ کارامەیی ‹باید عرضه داشته باشی مغازه را خوب اداره کنی: دەبێ لێهاتوویت هەبێ دووکانەکە چاک بگەرێنی› ٢. توانست؛ توانایی؛ تانست؛ زەرف ‹او عرضه این کار را نداشت: ئەو توانستی ئەم کارەی نەبوو›.

عرضی / arazî'/: [عربی] *صفت*. رووداو؛ دەرکەوتوو؛ تووشهاتوو.

عرضی[1] / arzî'/: [عربی] *صفت*. پانی؛ پانایی؛ بەر؛ لایەنی سەر بە پانایی ‹برش عرضی؛ خطهای عرضی: برشی پانی؛ هێڵی پانایی›.

عرضی[2]: *قید*. لە پاناوە؛ لە پانیەوە؛ لە باری پانیەوە ‹آن را عرضی برید: ئەوەی لە پاناوە بڕی›.

عرعر[1] / ar.'ar'/، ـها/: [عربی]/*سم*. هەورس؛ هەوریس؛ هەورێس؛ هەڤریس؛ هەڤریسک؛ هاڤرسک؛ هەوێس؛ ئیرڤست؛ هێرڤست؛ عەرعەر؛ وەهل؛ ئەرز؛ مەرخ؛ دارێکی بەرزە لە تیرەی سماق بە گەڵای پان، گوڵی تەکووز و جەوگی بۆگەنەوە، چێوەکەی لە دارتاشیدا بە کەڵک دێ.

▣ **عرعر چینی**: دارپیو؛ جۆرە درەختێکە رۆنێکی روەکی لێ دەگرن، بۆ خواردن دەبێ.
عرعر سوری: هەڤریسکی ناوکی؛ جۆرێ درەختی هەڤریسکی جوان و گەڵاپانە کە زۆر بەرز دەبێ.

عرعر[2]: *صوت*. زەرەزەر؛ سەرەسەر؛ هەرەهەر؛ زارزر؛ زرازر؛ زرەزر؛ زەرە؛ زەر؛ سەرە؛ دەنگی بەرزی گوێرێژ.

▣ **عرـ عر کردن** ☜ **عر زدن، عر**

عرف / orf'/، ـها/: [عربی]/*سم*. داب و نەریت؛ باو؛

گەلەمپـەر؛ هۆرتـە؛ دام؛ ڕێـس؛ ڕێسـا: ۱. کردەوەیێ کە کۆمەڵگا پەسندی کردووە و زۆربەی کۆمەڵ گۆچی بووگن ‹نباید خارج از عرف رفتار کنی: نابێ بەدەر لە داب و نەریت بجووڵێیەوە› ۲. ئاکاری لە ڕووی داب‌ونەریتی ئاسایی خەڵکەوە (نە بە پێی ئایین یان قانوونی نووسراو).

عرفا / orafā'/: [اعربی] جمعِ ☜ **عارف**

عرفاً / orfan'/: [اعربی] *قید.* بە داب و دەستوور؛ بەباو؛ بە داب و نەریت؛ بە پێی ئەوەی لە کۆمەڵگادا باوە ‹عرفاً این کار پذیرفته نیست: بە داب و دەستوور ئەم کارە ناپەسندە›.

عرفان / erfān'/: [اعربی] *اسم.* عیرفان؛ بڕوا بە دۆزینەوەی ڕاز و نهێنی دنیا و ڕاست و ڕەوا بوونی بناغەی جەهان بە بیرکردنەوە و ڕامان و تێهەڵچوونی ڕۆح (نە لە ڕێی تاقی‌کردنەوە و بەڵگەی زانستیەوە).

عرفانی / erfānî'/: [اعربی] *صفت.* عیرفانی؛ عاریفانە؛ سەر بە عیرفان ‹شعر عرفانی: هۆنراوەی عیرفانی›.

عرفه / arafe'/: [اعربی] *اسم.* عەرەفە: ۱. ڕۆژی پێش جێژنی قوربان؛ ڕۆژی نۆیەمی مانگی زیحەجە ۲. *[گفتاری]* ڕۆژی پێش جێژن.

عرفی / orfî'/: [اعربی] *صفت.* ۱. باو؛ گەلەمپەری؛ ڕێسایی ‹قواعد عرفی: بنەماگەلی باو› ۲. غەیرەدینی؛ جگە دینی؛ نادینی ‹حکومت عرفی: حکوومەتی نادینی›.

عرق / araq'/: [اعربی] *اسم.* ئارەق؛ عارەق؛ ئەرەخ؛ ئارەقە: ۱. *[فیزیولوژی]* لیزک؛ خۆهـ ؛ خـێ؛ خـۆ؛ خوویە؛ تراوێکی زەلال و سوێر کە لە لووی ئارەق‌ڕێژی نێو پێستی گواندارانەوە دەدەڵێ و لە ئاو و چەند ماکی کانی و ئالی پێکهاتووە ‹عرق بدن: عارەقی لەش› ۲. خواردنەوەی ئەلکولی کە لە ترشاندن و تنۆکاندنی ئاوی میوە بەتایبەت ترێ بەرهەم دێ ‹عرق کشمش: عارەقی کشمیش› ۳. تراوێ کە لە تنۆکاندنی کولاتووی گژ و گیا بەرهەم دێ ‹عرق بیدمشک: عارقی بیمشک› ٤. *[مجازی]* بۆق؛ هەڵم ‹عرق کردن شیشه: بۆق کردنی شیشە›.

▣ **عرق سگی:** *[مجازی]* ئارەق دەسی؛ عارەق سەگی؛ ئارەقی تیژ و تون، بە ڕێژەیەکی زۆری ئەلکولەوە.

▣ **عرق ریختن:** عارەق ڕشتن؛ ئارەق ڕژاندن/ تکاندن؛ هارەق متەی: ۱. خۆ دان؛ خوهـ دان ‹همین‌طور داشتم شرشر عرق می‌ریختم: هەروا لە بەریکەوە چۆڕەـچۆڕ عارەقم دەرشت› ۲. *[کنایی]* بە هەموو هێزەوە کارکردن؛ زۆر زەحمەت کێشان ‹من سالها روی زمین عرق ریختەام: من چەنای‌چەن ساڵ لە سەر ئەم زەوینە ئارەقم ڕژاندووە›.

عرق کردن: ئارەق‌کردن؛ ئەرەق دەردان؛ هارەق‌کەردەی؛ نەقتاندن؛ خۆ دان؛ خوه دان؛ خوەه دان؛ دەرکەوتنی دڵۆپەی عارەق لە سەر شتێ.

عرق کسی را درآوردن: *[کنایی]* ۱. ناوکی کەسێ گرتنەوە؛ زۆر بۆ کەسێک هێنان؛ گیان هێنانە نووک لووت کەسێ؛ زووخاو بە کەسێ هەڵهێنان؛ خوێن و ئاوی کەسێک کردنە یەک؛ کەسێ بە کاری گران ناچارکردن ‹این کولر تا درست شد عرق مرا درآورد: تا ئەم کوولیرە دروست بوو ناوکمی گرتەوە› ۲. *[مجازی]* ئارەق بە کەسێ دەردان؛ کەسێ شەرمەزارکردن؛ تەریقەوکردن ‹بس که پذیرایی و محبت کرد، عرق ما را درآورد: ئەوندە میوانداری کرد، عارەقی پێ دەرداین›.

عرق کشیدن: ئارەق‌گرتن؛ تنۆکاندنی کولاتووی گژ و گیا (وەک نەعنا) یان میوە و دەنکی ترشاو (وەک ترێ، سێو، برنج) و بەرهەم هێنانی ئارەقیان.

عرق / erq'/، عروق/: [اعربی] *اسم. [ادبی]* ڕەگ؛ ڕەک؛ ڕەه ؛ ڕەو؛ ڕا؛ ڕێ؛ دەمار.

عرق‌النسا / erqonnesā'/: [عربی] /اسم. [کالبدشناسی]
☜ عصب سیاتیک، **عصب**

عـرق‌جـوش / araqcûš'/: [عربی/ فارسی] /اسم. ئاگره؛ ئاوره؛ ئاگرۆک؛ گرمژنه؛ گرمژه؛ جوانـه‌ژۆ؛ جوانـه‌زۆ؛ جوانـه‌زرۆ؛ جوانـه‌زوه؛ جوانـه‌زه‌وه؛ جوانکه؛ زووه؛ جوانه‌زمه؛ زه‌ک و جوانی؛ عازه‌به؛ سـنگه‌ک؛ سـنگک؛ جۆرێـک ورده‌ بلـۆقی سـه‌ر پێسته‌ که‌ هه‌وا و ئالۆشی زۆره‌ و پتـر بـه‌ هـۆی عـاره‌ق و تـاوی ڕۆژ لـه‌ کـوڕی جحێڵـدا ده‌رده‌که‌وێ.

عرقچین / araqčîn'، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. ئـاره‌قچن؛ ته‌قلـه‌؛ ته‌قیلـه‌؛ تاقیلـه‌؛ ئـاره‌قچین؛ عه‌ڕه‌خشه‌؛ جۆرێ کڵاوی بێ‌شه‌پکه‌ی نیوه‌گۆ له‌ جنسی پارچه‌ یان چنراوه‌.

عرقخور / araqxor'، ـها/: [عربی/ فارسی] صفت. ئـاره‌قی؛ ئـاره‌قخۆر؛ مـه‌ی‌ڤـه‌خۆر؛ هـاره‌قوه‌ر؛ فێره‌خواردنه‌وه‌ی ئه‌لکول.

عرقخوری / araqxorî'، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. ئـاره‌قخۆری؛ مـه‌یخۆری؛ کـاری خواردنـه‌وه‌ی خواردنه‌وه‌گـه‌لی ئـه‌لکولی ‹پـس از آن افتـاد بـه‌ عرقخوری و روز بـه‌ روز حـالش بـدتر شـد: پـاش ئـه‌وه‌ پلیکـا بـه‌ ئاره‌قخۆریـه‌وه‌ و ڕۆژ لـه‌ دووی ڕۆژ حالـی خراپتر بوو›.

عـرق‌سـوز / araqsûz'/: [عربی/ فارسی] /اسم. گه‌رماژنـه‌ک؛ گه‌رماوژنـه‌ک؛ گه‌رمایژنـه‌ک؛ عه‌ره‌ق‌سووز؛ چه‌شنێ سـووتانه‌وه‌ی پێسـت بـه‌ ئـاره‌قی لـه‌ش کـه‌ ده‌بێتـه‌ هـۆی ده‌رهـاتنی ورده‌زیپکه‌ی سوور له‌ سه‌ر پێسـته‌وه‌ و پتـر لـه‌ ناوگه‌ڵ، بنباڵ و ژێر ملی منداڵانـدا بـه‌دی دێ. هه‌روه‌ها: **عرق‌سوز شدن؛ عرق‌سوز کردن**

عرق‌فروشی / araqfurûšî'، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. ئاره‌قفرۆشی؛ هاره‌قوره‌شـی: ١. مه‌یخانـه‌؛ فرۆشـگای خواردنـه‌وه‌ی ئـه‌لکولی ٢. کـاری فرۆشتنی عاره‌ق ‹از عرق‌فروشی معاش زنـدگی‌اش را تأمین می‌کند: به‌ ئاره‌ق‌فرۆشی بژیـوی ژیـانی دابـین ده‌کرد›. هه‌روه‌ها: **عرق‌فروش**

عـرق‌کشـی / araqkešî'/: [عربـی/ فارسـی] /اسم. ئـاره‌ق‌گـیری؛ عـاره‌ق‌گـری: ١. کـار یـا ڕه‌وتی عاره‌ق‌گرتن ٢. کارگای عاره‌ق‌گیری ☀ **عرق‌گیری**

عرق‌گز / araqgaz'/: [عربی/ فارسی] /اسم. زیرکـه‌؛ زیپـک؛ شـینۆک؛ تشـپۆ؛ تشـپۆک؛ تشـپۆکه‌؛ پیرۆسـکه‌؛ بلـۆقیکی سـپی کـه‌ بـه‌ هـۆی کـۆ بوونه‌وه‌ی ئاره‌ق له‌ ژێر پێستدا به‌دی‌دێت.

عرقگیـر / araqgîr'، ـها/: [عربـی/ فارسـی] /اسم. ئاره‌قگیر: ١. ژێرکراس؛ ژێرکراسـی؛ ژێرشـه‌وی؛ بلووزێکی هه‌راو و بێ یه‌خه‌ که‌ له‌ ژێر جلەوه‌ لـه‌ به‌ری ده‌که‌ن ٢. نه‌رمه‌زین؛ بن‌زین.

عـرق‌گیـری / araqgîrî'/: [عربـی/ فارسـی] ☜ **عرق‌کشی**

عرقه / arqe'/: [؟] ☜ **ارقه**

عرقیات / araqîyyāt'/: [عربی] /اسم. ئاره‌قه‌مـه‌نی؛ عاره‌قی جۆراوجۆر.

عر و تیـز / arr-o-tîz'/: /اسم. [تعـریض، مسـتهجن] ١. نـه‌ڕ و نـوور؛ نه‌ڕه‌نـه‌ڕ؛ قـرموقـاڵ؛ قـرمقـاڵ؛ قاڵه‌قاڵ؛ قیڕه‌قیڕ؛ گاڵه‌گاڵ؛ قاڕ و واڕ؛ قاڕ و قـوو؛ قاڵ و قوو؛ قیڕ و واڕ؛ قیـژ و واژ؛ حـه‌یچ و لـوور؛ حه‌چ و لـوور؛ گـاڵ و بوخـڕ؛ گوڕه‌گـوڕ؛ هـه‌را و گوڕه‌؛ سرساڕ؛ ده‌نگه‌ده‌نگ و قه‌پ و قاڵـی بێهـۆ ٢. هه‌ڵچوویی؛ په‌رفه‌ش؛ ڕووشی؛ شاخه‌؛ قسه‌ی تاڵ و ئاکاری دژبه‌رانه‌. هه‌روه‌ها: **عر و تیز کردن**

عروج / urûc, 'orûc'/: [عربی] /اسم. [ادبی] ڕه‌وتی بـه‌رزه‌وه‌ بـوون؛ بـه‌رز بوونـه‌وه‌؛ سـه‌رکه‌وتن؛ هه‌ڵکشان: ١. بۆ جێگایه‌کی به‌رزتر و بایه‌خدارتر چوون ‹عروج به‌ آسمان: به‌رزه‌وه‌ بوون بـۆ ئاسمـان› ٢. به‌ره‌و پێشکه‌وتن و سه‌رتری چوون.

عـروس / arûs'/: [عربـی] /اسم. بـووک؛ بیـک؛ بوویک؛ بویک؛ به‌و؛ بوه‌وی؛ وه‌هی؛ وه‌وی؛ وه‌یوه‌؛ وه‌یوو؛ ڤه‌یڤی؛ ڤه‌یه‌ک؛ ڤیک: ١. ـها/ ژنی تـازه‌ شوو ‹سارا هم عـروس شـد: سـارایش بـووه‌ بـووک› ٢. ـها/ په‌یوه‌ندی ژن له‌گه‌ڵ بنه‌ماڵه‌ی مێردیدا

‹این خانم عروس ماست: ئەم خاتوونە بووکی ئێمەیە› ٣. *[مجازی]* هەر شتێکی زۆر جوان، ڕازاوە و شکۆمەند ‹دهوک عروس شهرهای کردستان است: دهۆک بووکی شارانی کوردستانە›.

▣ **عروس شدن:** شووکردن؛ مێردکردن؛ بوونە بووک؛ بیەی وەیوە.

عروس کردن: بە شوو دان؛ دانە شوو؛ بە مێرد دان؛ کچ کردنە بووک ‹دخترش را پارسال عروس کرد و پسرش را هم امسال داماد: کچەکەی پارەکە بە شوو دا و ئەمسالیش بۆ کوڕەکەی ژنی هێنا›.

عروس‌دریایی / arûsedaryāî' ، عروسهای دریایی؛ عروسان دریایی/: [عربی/ فارسی]/اسم. بووکی زەریا؛ کیژەدەریایی؛ گیانەوەرێکی چەترئاسای بێئێسقانی دەریاژیە.

عروسک / arûsak' ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ١. بووکەڵە؛ بووکیلە؛ بوکڵە؛ بەولکان؛ بەبۆکە؛ بووکەشووشە؛ بووکەسەماکەرە؛ بەبۆڵە؛ بەبلانە؛ کووکلە؛ وەویلە؛ وەویلکە؛ وەویە؛ وەیولێ؛ وەیوولە؛ تەتە؛ تەتەبەخێ؛ بیبی؛ خلنزەر؛ بیچبیچەخانم؛ بویکابچویک؛ جۆرێ لەیستۆک لە شێوەی مرۆ یان گیانەوەری بچووک ٢. *[مجازی]* بووکە؛ شاجوان؛ کچ یان ژنێ زۆر جوان و لەبار.

▣ **عروسک پس پرده** ☜ **کاکنج**

عروسک خیمه‌شب‌بازی: بوتەکێ؛ بووکە سەماکەرە: ١. بووکەشانۆ؛ لەیزتۆکالقەک؛ بووکەڵەی نمایشی بیبی‌جان ٢. *[مجازی]* گوێلەمست؛ گوێڕایەڵ؛ بێدەسەلات و گوێ لە مستی دیتران ‹دولتمردانشان شده بودند عروسک خیمه‌شب‌بازی قدرتهای بزرگ: سەرانیان ببوونە بووکەسەماکەرەی زلهێزان›.

عروسک‌بازی / arûsakbāzî': [عربی/ فارسی] /اسم. بووکێن؛ بووکبووکێنە؛ بیکانێ؛ بووکەڵەبازی؛ وەویلەبازی؛ وەویلکەبازی؛ کاری کایەکردن بە بووکیلە ‹بچەها در گوشەی اتاق داشتند عروسک‌بازی می‌کردند: منداڵەکان لە سووچێکی دیوەکەدا بووکێنیان دەکرد›.

عروسک‌گردان / arûsakgardān' ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. بووکەڵەگەڕێن؛ وەویلکەگەڕێن؛ ئەوی لە شانۆی بووکیلەییدا، بووکیلەکان دەخاتە کایەوە. هەروەها: **عروسک‌گردانی**

عروسی / arûsî' ، ـها/: [عربی]/اسم. زەماوەن؛ زەماوەند؛ زەماوەنە؛ سوور؛ هەڤالا: ١. شادیانە؛ داوەت؛ دۆوات؛ دەوەت؛ تۆی؛ شاهی؛ شایی؛ بەزم؛ ڕێورەسمێ کە بە بۆنەی زەماوەندی ژن و پیاوێک بەڕێوە دەچێ و وێڕای بەزم و هەڵپەڕکێیە ‹در کوچەی ما عروسی بود: لە کۆلانی ئێمە زەماوەن بوو› ٢. پەیمانی ژن و مێردایەتی ‹آزاد با دختر حاج حسن عروسی کرد: ئازاد لەگەڵ کچەکەی حاجی حەسەن زەماوەندی کرد› ٣. جەژن؛ جێژن؛ گۆوەند؛ گۆبەند؛ شایی و خۆشی ‹مرگ خر است و عروسی سگ: تۆپینی کەرە و جەژنی سەگ›.

▣ **عروسی بودن:** زەماوەند بوون؛ زەماوەن بیەی؛ بەرپا بوونی زەماوەن؛ بەڕێوە چوونی ڕێورەسمی زەماوەن.

عروسی کردن: زەماوەند/ زەماوەن‌کردن؛ زەماوەن‌کەردەی؛ شایی‌کردن؛ ژن هێنان یا شووکردن.

عروسی گرفتن: زەماوەند/ داوەتی/ شایی/ زەماوەن‌گرتن؛ زەماوەن‌گێڕان؛ شایی‌گێڕان؛ ئاهەنگێک کە بە بۆنەی زەماوەندەوە دەگیرێت ‹برایشان عروسی مفصلی گرفت: زەماوەندێکی قورسی بۆیان گرت›.

عروض / arûz': [عربی]/اسم. عەرووز؛ تەرازووی هەڵبەست؛ بنەمای کێشی شیعر لە شیعری کۆنی ولاتانی ئیسلامیدا.

عروضی / arûzî': [عربی]/اسم. عەرووزی؛

پێوەندیدار یان سەر بە عەرووزەوە ‹شعر عروضی؛ وزن عروضی: هەڵبەستی عەرووزی؛ کێشی عەرووزی›.

عروق / 'urûq, 'orûq/: [عربی] جمعِ ☜ **عِرق**

عروقی / 'urûqî, 'orûqî/: [عربی]/*اسم*. ڕەگی؛ دەماری؛ سەر بە ڕەگ ‹بیماری عروقی: نەخۆشینی ڕەگی›.

عریان / 'oryān/: [عربی] *صفت*. ڕووت؛ پەتی: ١. زەلووت؛ زلووت؛ زووت؛ لوەت؛ لوت؛ لووت؛ زلیت؛ هیلاو؛ تازی؛ بووت؛ ڕووس؛ چیپ؛ ئاونیش؛ ڕاتڕیت؛ ڕووت و قووت؛ ڕووت و عەمەنە ‹دشت عریان: دەشتی ڕووت› ٢. *[مجازی]* ئاشکرا؛ ڕوون؛ بێهیچ پەردە و لێڵیەک ‹حقیقت عریان: ڕاستی ئاشکرا›. هەروەها: **عریان بودن؛ عریان شدن؛ عریان کردن**

عریانی / 'oryānî، ـها/: [عربی]/*اسم*. *[ادبی]* ڕووتی؛ هیلاوی؛ زەلووتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ڕووت بوون.

عریض / 'arîz/: [عربی] *صفت*. پان؛ هەراو؛ ولە؛ بەرپان؛ پۆڕ؛ پەهن؛ بەرین؛ پێن؛ پەحن ‹کوچەی عریض: کۆلانی پان›.

عریض و طویل / 'arîz-o-tavîl/: [عربی] *صفت*. *[گفتاری]* ١. پان و بەرین؛ بەربلاو؛ درێژ و پان؛ پان و درێژ ‹حیاط عریض و طویل: حەوشەی پان و بەرین› ٢. دوور و درێژ؛ پان و پۆڕ ‹نامەی عریض و طویل: نامەی دوور و درێژ›.

عریضه / 'arîze، ـها؛ ـجات؛ عرایض/: [عربی]/*اسم*. سکاڵانامە؛ دادنامە؛ داخوازنامە؛ نووسراوەیێ پتر بۆ پێگەیێکی ڕەسمی یان کەسایەتییێکی گەورە سەبارەت بە شکات یان داخوازێک.

عریضەجات / 'arîzecāt/: [عربی] جمعِ ☜ **عریضه**

عریضەنویس / 'arîzenevîs، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. سکاڵانووس؛ نامەنووس؛ دادنامەنووس؛ داخوازینامەنووس؛ ئەوی کە نامە (بەتایبەت سکاڵانامە یان نامەی داخوازی) بۆ خەڵک دەنووسێ و پارە وەردەگرێ.

عریضەنویسی / 'arîzenevîsî/: [عربی/ فارسی] *اسم*. دادنامەنووسی؛ داخوازنووسی؛ سکاڵانڤیسی: ١. ـها/ کار یان ڕەوتی نووسینی داخواز و سکاڵا ٢. پیشەی سکاڵانووس.

عز / 'ez(z)/: [عربی]/*اسم*. ١. بەڕێزی؛ ڕێزداری؛ هێژایی ٢.سەرفەرازی؛ سەربەرزی؛ سەربڵیندی.

▣ **عزّ وصول بخشیدن**: *[ادبی]* پێ خەڵات بوون؛ بە دەست هێنانی شتێکی بەنرخ؛ لە کەسێکی گەورە شتێکی بایەخدار پێگەیشتن ‹نامەی جنابعالی دیروز عزّ وصول بخشید: نامەی بەڕێزتانم دوێنێ پی خەڵات بوو›.

عزا / 'azā/: [عربی]/*اسم*. پرسە؛ سەرەخۆشی؛ ئازیەت؛ عازیەتی؛ ئازیەتی؛ ئەزا: ١. شین؛ شیوەن؛ وەشەت؛ پەژارەی گەورە کە بە هۆی تیاچوونی کەسێکی خۆشەویست بە سەر کەسێکدا دێ ‹عزا گرفتن: پرسەگرتن› ٢. ـها/ *[مجازی]* شینگێڕی؛ تازیەباری؛ عازیەتباری؛ ئازیەتباری؛ تازیمانە ‹بە عزا نشستن: شینگێری کردن›.

▣ **عزا گرفتن**: ئازیەتیگرتن؛ تازیمانەگرتن؛ شینگێڕیکردن: ١. پرسەگرتن؛ شیوەن کردن/ گرتن ‹برایش یک هفته عزا گرفتند: حەوتوویەک پرسەیان بۆی گرت› ٢. *[کنایی]* زۆر نارەحەت بوون؛ پەرێشان بوون ‹عزا گرفتەام کە شهریەی مدرسەی بچەها را از کجا بیاورم: تازیەتیم گرتووە، پارەی قوتابخانەی منداڵان لە کوێ بێنم›.

از عزا درآوردن: پرسە شکاندن؛ لە شینگێڕی دەرهێنان؛ ئازیەتی پێبرینەوە ‹همسایەها جمع شدند و او را از عزا درآوردند: هاوسێکان کۆ بوونەوە و پرسەیان پی شکاند›.
هەروەها: **از عزا درآمدن**

بە عزای کسی نشستن: پرسە بۆ کەسێک گرتن؛

بۆ کەسێ ڕەش پۆشان؛ تازیە/ عازیەتی/ شینگێڕی بۆ کەسێ گرتن؛ بە بۆنەی مەرگی کەسێکەوە پرسە و سەرەخۆشی دانان.

کسی را بە عزا نشاندن: کوست کەسێ خستن؛ کەسێک ڕەشپۆش کردن؛ کەسێک ئازیەتبار کردن.

عزاخانه / azāxāne' ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پرسەخانە: ١. ئەو شوێنە ڕێوڕەسمی پرسەی تێدا بەڕێوە دەچێ ٢. شیوەنگا؛ شیوەنیا؛ خەمخانە؛ ئەو شوێنەی ئەبێتە هۆی خەم و خەفەت.

عزادار / azādār' ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ئازیەتبار؛ پرسەبار؛ ئازیزمەردە؛ مرێدار ‹این مصیبت را بە خانوادەهای عزادار تسلیت می‌گوییم: ئەم کۆستە لە بنەماڵە ئازیەتبارەکان سەرەخۆشی دەکەین›. هەروەها: **عزادار بودن؛ عزادار شدن؛ عزادار کردن**

عزاداری / azādārî' ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پرسە؛ تازیە؛ ئازیەت؛ ئازیەتباری؛ شینگێڕی.

عزب / azab' ، ـها/: [عربی] *صفت.* سەڵت؛ ڕەبەن (بۆ پیاو)؛ عازەو؛ ئازەب؛ مانگوڕ (بۆ ژن)؛ زگورد؛ زوگورتی؛ قازاخ ‹مرد عزب: پیاوی سەڵت›.

عزبخانه / azabxāne' ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ڕەبەنخانە؛ ئەو شوێنە کە تەنیا پیاوانی بێژنی تێدا دەژین.

عزبی / azabî'/: [عربی]/اسم. سەڵتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی سەڵت بوون ‹آرام هم از عزبی درآمد: ئارامیش لە سەڵتی دەرهات›.

عزت/ ezzat'/: [عربی]/اسم. ١. بەڕێزی؛ ڕێزداری؛ دۆخ یان چۆنیەتی بەڕێز بوون ٢. سەرفەرازی؛ سەربەرزی؛ سەربڵیندی ٣. *[گفتاری]* کار و ڕەوتی ڕێز نان؛ ڕێزگرتن؛ خەمناندن.

▣ **عزت نفس:** بەرزەخۆیی؛ سەماخی؛ نەفسپێتی؛ بایەخ و حورمەتێ کە کەسێ لە ناو کۆمەڵگادا بۆ خۆی دایدەنێ و خۆی لە بێئابڕوویی و زەبوونی دەپارێزێ.

▣ **عزت گذاشتن:** ڕێز گرتن؛ ڕێز نان؛ خەمناندن؛ ڕێز دانان و بەرز ڕاگرتن ‹خیلی بە ما عزت گذاشتند: زۆریان ڕێز لێ گرتین›.

عزرائیل / ezrā'îl'/: [عربی]/اسم. *[اسلام]* ئیزراییل؛ پێمێرد؛ گیانکەنکە؛ مەڵکەمووت؛ مەلکەلمەوت؛ گۆنگیر؛ پێشبرد؛ گیانبەر؛ گیانکێش؛ فریشتەی گیانکێشان.

عزل / azl'/: [عربی]/اسم. کار و ڕەوتی لابردن؛ ڕاقەتاندن؛ لە سەر کار هەڵگرتن؛ بەرکەردەی؛ دابڕین.

▣ **عزل شدن:** لابران؛ دەرکران؛ بەرکریەی؛ لابریای؛ لە سەر کار و پیشەی خۆ وەلا خران ‹عاقبت آقای وزیر هم عزل شد: ئاخری جەنابی وەزیریش لابرا›. هەروەها: **عزل کردن**

عزلت / ozlat' ، ـها/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* ١. گۆشەنشینی؛ لاکەفتەیی؛ سڵکاندی؛ قەقەتاندی ٢. دوورەپەرێزی؛ گۆشەگیری.

▣ **عزلت گزیدن:** دوورەپەرێزی کردن؛ دوور گرتن؛ گۆشەگرتن.

عزم / azm'/: [عربی]/اسم. ١. نیاز؛ بڕیار؛ تەما؛ ئاهەنگ؛ بڕیارێ کە بۆ کردنی کارێ دەدرێ ٢. *[قدیمی]* زەبر؛ گەشتاوەر.

▣ **عزم داشتن:** لێبڕان؛ بڕیار دان؛ گەرەک بوون؛ بە تەمای کردنی کارێک بوون ‹عزم دارم هر طور شده آن مغازه را بخرم: لێبڕاوم هەر جۆرێ بووە ئەو دووکانە بکڕم›. هەروەها: **عزم کردن**

عزوبت / uzûbat, 'ozûbat'/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* سەڵتی؛ ڕەبەنی؛ بێهاوسەری؛ بێهاوژینی.

عزیز / azîz' ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* خۆشەویست؛ خوەشەویس؛ وەشەویس؛ ئازیز؛ ئەزیز؛ وەشەسیاو؛ دڵپەسن؛ لەبەردڵان؛ نازار؛ نوچەو؛ نووچەو.

عزیزدردانه / azîzdordāne' ، ـها/: [عربی/ فارسی]

صفت. نازار؛ منداڵی هەرە خۆشەویستی دایک و باب: **عزیزکرده**

عزیزکرده / 'azîzkarde/: [عربی/ فارسی] ☜ **عزیزدردانه**

عزیزمرده / 'azîzmorde ، ـها/: [عربی/ فارسی] صفت. ئازیزمردوو؛ ئازیزمەردە؛ ئازیزمردە؛ عەزیزمردی؛ کۆس کەوتە؛ کۆست کەوتوو؛ کۆس کەفتی؛ دلڕیش؛ دڵبریندار؛ جەرگ سووتاو؛ خۆشەویستمردوو.

عزیزی / 'azîzî/: [عربی]/سم. خۆشەویستی؛ خوەشەویسی؛ وەشەویسی؛ ئازیزی؛ گشکەسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی لەبەردڵ و خۆشەویست بوون.

عزیمت / 'azîmat/: [عربی]/سم. ئاهەنگ؛ هەڵکۆچ؛ کار و ڕەوتی ڕۆیشتن؛ ڕۆشتن؛ کەوتنە ڕێ؛ ئەرەجمەی؛ داجمان؛ داجوین ‹قصد عزیمت به اربیل را داشت: ئاهەنگی ڕۆیشتن بۆ هەولێری کردبوو›.

▣ **عزیمت کردن**: ڕۆیشتن؛ ڕۆشتن؛ جمایرە؛ داجمان؛ داجوین؛ کەوتنە ڕێ لە شوێنێکەوە ‹دیروز از بانه عزیمت کردند: دوێنێ لە بانەوە ڕۆیشتن›.

عسر / 'osr/: [عربی]/سم. [ادبی] ١. ئاستەنگی؛ دژواری؛ گرانی؛ سەختی ٢. تەنگی؛ چەڵەمەیی ٣. دەستەنگی؛ داماوی؛ داماگی؛ دەرمەنەیی.

عسرت / 'osrat/: [عربی]/سم. [ادبی] چەرمەسەری؛ داماوی؛ داماگی؛ تەنگی؛ تەنگاتی؛ تەنگەوەری؛ ئەو چەڵەمە و سەخلەتیانە کە لە بەر نەداری و دەستەنگی لە ژیاندا بە سەر کەسێکدا دێن.

عسر و حرج / 'osr-o-harac/: [عربی]/سم. [حقوق] دەستەنگی لە ماڵ گرتندا؛ لێنەهاتوویی بۆ گرتنی ماڵێکی‌تر.

عسس / 'asas/: [عربی]/سم. [قدیمی] شەوبان؛ شەوڤان؛ شەوپاسەوان؛ عەسعەس؛ حەسحەس؛ چەرخەچی؛ جەزایەرچی؛ جەزایرچی؛ نۆبەکار؛ گەزمە؛ ئێشکداری شەوانەی ناو شار.

▣ **عسس مرا بگیر کردن**: [کنایی] خۆ بە گیردان؛ مل خۆ دانە پەتەوە؛ بە ئانقەست یان نەزانکاری خۆ تووشیاری ئاریشەکردن.

عسل / 'asal/: [عربی]/سم. هەنگوین؛ هەنگوێن؛ هەنگووین؛ هەنجۆین؛ هەنوین؛ هەمگین؛ هەنگەمین؛ هەنگوون؛ هەنگڤ؛ هنگووف؛ هنگوف؛ هەنگف؛ هنگمێن؛ هنگڤین؛ هەنگین؛ هەسەڵ؛ کوتەفڕ؛ بەرهەمی شیلە و شیرینی مێشەنگوین، بریتی لە چەند جۆر قەند.

عسلی[1] / 'asalî/: [عربی]/سم. ١. /ـها/ عەسەلی؛ تەپلەک؛ مێزی نزم، بچووک و شیاوی ئەملاولا پێ‌کردن ٢. کارەبایی؛ هەنگوینی؛ هەنگوێنی؛ ڕەنگی قاوەیی ڕۆشن.

عسلی[2]: صفت. ١. هەنگوینی؛ هەنگوێنی؛ هەنوینی؛ هنگووڤی؛ هەنگیناوی؛ هەنگویندار یان بە هەنگوینەوە تلاو ‹سوهان عسلی: سەوهانی هەنگوینی› ٢. کارەبایی؛ عەسەلی؛ بە ڕەنگی قاوەیی ڕۆشن ‹چشمهای عسلی قشنگی داشت: جووتێ چاوی کارەبایی جوانی هەبوو› ٣. دۆڵەما؛ دولەما؛ تەواو نەگرساو.

عشا / ešā/: [عربی]/سم. خەوتنان؛ شێوانگا؛ شێوان؛ عیشا.

▣ **نماز عشا** ☜ **نماز**

عشاق / 'oššāq/: [عربی] جمعِ ☜ **عاشق**

عشایر / 'ašāyer/: [عربی] جمعِ ☜ **عشیره**

عشایری / 'ašāyerî/: [عربی] صفت. خێڵەکی؛ ڕەوەندی؛ کۆچەری؛ هۆزانی؛ خێلاتی؛ خێڵەساتی؛ کۆچەراتی؛ عێلاتی؛ عەشایەری؛ عەشرەتی؛ چووینی؛ سەر بە خێڵ و ڕەوەند ‹زندگی عشایری: ژیانی خێڵەکی›.

عشر / 'ošr ، ـها؛ اعشار/: [عربی]/سم. دەیەک؛ یەک‌لەدە؛ وشر؛ لە دە پاژ پاژێک.

عشرات / 'ašarāt/: [عربی]/سم. دەیان؛ ڕیزی

دوای یه‌کان.
عشـرت / 'ešrat/: [عربـی]/اسـم. خـۆش‌بـوێری؛ خوش‌گوزه‌رانی؛ ڕابوێری؛ وه‌شبه‌ری.
عشرتكده / 'ešratkade، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ڕابوێرگه؛ شوێنی ڕابواردن و خۆش‌گوزه‌رانی.
عشریه / 'ošrîyye/: [عربی]/اسم. ده‌یه‌كی؛ وشری؛ یه‌ک له‌ ده‌ی پووڵ یان سامانێكی دیاریكراو.
عشق / 'ešq، ـها/: [عربی]/اسم. ١. ئه‌وین؛ ئه‌ڤـین؛ هه‌ڤـین؛ ڤـیان؛ ڤـین؛ خۆشه‌ویسـتی؛ خوه‌شه‌ویسـی؛ وه‌شه‌سـیای؛ دلـین؛ عه‌شـق؛ ئێشق؛ مێهر و دڵبه‌سته‌یی سـۆزدار بـه‌ كه‌سـێ یان شتێک ‹عشق مادر؛ عشق بـه‌ میهن: ئه‌وینـی دایـک؛ خوشه‌ویسـتی نیشـتمان› ٢. گـراوی؛ به‌نده‌واری؛ حـه‌ز؛ واز؛ هـه‌ز؛ هـه‌ژ؛ دڵـخوازی و ئۆگره‌تی زۆر هـاوڕێ له‌گـه‌ڵ پێـدا هه‌ڵـگوتن و خوازیار بووندا ‹عشق به‌ كار؛ عشق به‌ پول: حـه‌ز بـه‌ كـار؛ واز لـه‌ پـاره› ٣. *[گفتاری]* كـه‌یف؛ خۆشـی؛ وه‌شی؛ شادی ‹عشق كردن: كه‌یف‌كردن›.
▣ **عشق افلاطونی:** عیشقی پاک؛ ئـه‌وینی پـاک؛ ئه‌وینێ كه‌ تێكه‌ڵ به‌ نیازی جنسی نیه‌.
بـه‌ عشـق چیـزی/ كسـی: بـه‌ خۆشـی شـتێ/ كه‌سێ؛ به‌ بۆنه‌ یان له‌ ڕێی شـتێ/ كه‌سـێكدا ‹به‌ عشق مادرم شب تا صبح كار می‌كردم: به‌ خوشی دایكمه‌وه‌ شه‌و تا به‌یانی كارم ده‌كرد›.
▣ **عشـق بـودن:** كـه‌یف بـوون؛ خـۆش بـوون؛ خوه‌ش بوون ‹امروز عشق است: ئیمرۆ كه‌یفه›.
عشق داشتن: *[گفتاری]* حه‌ز لـێ‌بـوون؛ گـراوی بوون؛ خوازیار بوون؛ دڵـحه‌ز بـوون ‹خیلی بـه‌ موسیقی عشق داشت: زۆر حه‌زی له‌ مووسیقا بوو›.
عشق كردن: كه‌یف‌كردن؛ خۆشی‌كردن؛ حـه‌ز كردن.
عشق كسی كشیدن: حه‌زی كه‌سـێ هه‌سـتان؛ مـه‌یلی كه‌سـێ‌كێشـان؛ گمێـز كه‌سـێ كه‌ف‌كردن ‹فردا اگر عشقش كشید و خواست برود، تكلیف ما چیست؟: سبه‌ینێ ئه‌گه‌ر حه‌زی هه‌سـتا و ویستی بڕوا، چارمان چیه؟›.
عشق ورزیدن: دڵ شنیان؛ ئه‌ویندارانه‌ خـۆش ویسـتن ‹او به‌ مادرش عشـق مـی‌ورزیـد: دڵـی بـۆ دایكی ده‌شنیا›.
عشقبازی / 'ešqbāzî، ـها/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. ١. ئه‌وینـداری؛ ئاكـاری ئه‌وینـدار بـۆ نوانـدنی ئه‌وینه‌كـه‌ی ٢. *[مجـازی]* پێوه‌نـدی جنسـی؛ هاوجێیی؛ نزیكی. هه‌روه‌ها: **عشقبازی كردن**
عشق‌ورزی / 'ešqvarzî، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ئه‌وینداری؛ كار یـان ڕه‌وتی دڵ شـنیان؛ خـۆش ویستن و ئه‌ویندار بوون.
عشقه / 'ašaq(q)e/: [عربـی]/اسـم. مه‌شلـه‌زه‌رگۆ؛ گوله‌سـپانه‌؛ گوڵـه‌واژ؛ گوڵه‌سـه‌ركێش؛ بـاداک؛ ئالینک؛ ده‌وه‌نێكی ڕازێنه‌یی كه‌ بـه‌ دار و گیـادا پێچ ده‌خوا و هه‌ڵده‌كشێ.
▣ **عشقه داردوست:** لاڤلاڤک؛ لـه‌ولاوه‌؛ لێلافـک؛ لاولاوه‌ سـه‌ركێش؛ لـه‌ولاوه‌ دیـواری؛ گیایه‌كـه‌ سوور یان شین ده‌كا، به‌ دار و گیاوه‌ ده‌ئاڵێ، بـه‌ ده‌ور و نێوانیاندا ده‌پشكوێ و زوو ده‌پووچێته‌وه‌.
عشـقی / 'ešqî/: [عربـی] صـفت. ١. ئه‌وینـداری؛ ئه‌ویندارانه‌؛ عاشـقانه‌؛ ئه‌ڤـینداری ‹فیلم عشـقی: فیلمـی ئه‌وینـداری› ٢. حولحـولی؛ وازوازی؛ كه‌لكه‌لی؛ عیشقی؛ خۆ به‌ ده‌م خولیا و ئاره‌زووی جۆراوجۆره‌وه‌ داو ‹آدم عشقی به‌ درد كار ما نمی‌خورد: مرۆی حولحولی بۆ كاری ئێمه‌ نابێ›.
عشوه / 'ešve، ـها/: [از عربـی]/اسم. كه‌شـم؛ نـاز؛ عیشـوه‌؛ نـاز و نـووز؛ لاره‌؛ لـه‌نج؛ له‌نجـه‌ولار؛ خنجكه‌؛ قه‌ژمه‌ری؛ خۆ و خده‌ی تایبـه‌تی ژنانـه‌ بۆ ڕاكێشانی سه‌رنجی خه‌ڵک. هـه‌روه‌ها: **عشوه آمدن؛ عشوه كردن**
عشوه‌گر / 'ešvegar، ـها؛ ـان/: [از عربـی/ فارسـی] *صفت.* بـه‌ناز؛ بـه‌ لار و لـه‌نج؛ بـه‌ كه‌شـم و نـاز؛ عیشوه‌كه‌ر؛ نازكه‌ر؛ نازفرۆش؛ ناز و نووزكه‌ر؛ بـه‌ عینوان؛ به‌ ته‌ور و تووز ‹زن عشوه‌گر: ژنی به‌ناز›.
عشوه‌گری / 'ešvegarî، ـها/: [از عربـی/ فارسـی]

/اسم. ناز و نووز؛ لەنجە و لار؛ کەشم و ناز؛ تەور و تووز؛ کاری عیشوەکردن؛ نازکردن.

عشیره / aŝîre' ، ـها؛ عشایر/: [عربی]/اسم. خێڵ؛ عێڵ؛ هۆز؛ تیرە و تایفە؛ عاشیرەت؛ عاشیرە؛ عەشرەت؛ خۆپان؛ کۆمار؛ عێڵ و عەشرەت؛ خۆپە؛ عەشیر؛ بەرە؛ بەشێک لە هۆز بریتی لە چەند بنەماڵە کە ئەندامانی پێکەوە پێوەندی ئابووری و نیشتمانیان هەیە.

عصا / asā' ، ـها/: [عربی]/اسم. گۆچان؛ گۆچانە؛ عاسا: ١. گۆچەل؛ گۆپار؛ گورچنگ؛ کۆپار؛ قەیسک؛ دارەکاز؛ گالۆکە؛ گالۆک؛ گالۆک؛ وەلەک؛ کەواز؛ وەکاز؛ وەقاز؛ شەبیک (شوانی)؛ مەشاک (دەرویشی)؛ دارعاسا؛ چێوشەق؛ گووچانگ؛ گۆپاڵ؛ قەلانگ؛ شاکۆن؛ هەچک؛ هەچی؛ داردەست؛ دارلۆق؛ دارلۆڤ؛ چیو؛ چەم؛ کەرەستەی وەک داردەس بۆ ڕێگەچوون یان وەستان ٢. *[مجازی]* پاڵپشت؛ پشتیوان؛ جێی دلگەرمی (چ مادی، چ مەعنەوی) ‹اگر پسری داشتم امروز عصای دستم بود: ئەگەر کورێکم بوایە ئەمڕۆ عاسای دەستم بوو›.

عصار / assār' ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. دۆشاوگر؛ ئەوی شیرە و ڕۆنی گیا دەگرێ.

عصاره / osāre' ، ـها/: [عربی]/اسم. ١. شیلاو؛ ئاوگ؛ گویشک؛ گڤیشک؛ کوشراو؛ ڕوب؛ دۆشاو؛ گوشەک؛ دمس؛ شۆک؛ خەستەوەکراوی ئاوی میوە و گژ و گیا ‹عصارەی انار؛ عصارەی سیب: دۆشاوی هەنار؛ ئاوگی سێو› ٢. پوختە؛ گیان؛ بەشی سەرەکی و هەڵبژاردەی نووسراوە یان وتەیێک ‹عصارەی حرفش این است کە باید بر اساس برنامە کار کرد: پوختەی قسەکانی ئەمەیە کە دەبێ بە پێی بەرنامە کار بکرێ›.

عصاری / assārî': [عربی]/اسم. ١. ئیسر؛ گویشکی؛ گڤیشکی؛ کار و ڕەوتی دەرکێشانی شیلە و ڕۆنی گیا ٢. /ـها/ گووشینگە؛ کەرگە؛ کەرگان؛ کارگەی تایبەتی ئیسرکردن.

عصازنان / asāzanān': [عربی/ فارسی] قید. چۆپچۆپان؛ دەس/ دەست بە گۆچان؛ دەس‌کوتان؛ کوێرەکوێر؛ دەس‌ماشان؛ بە پەل‌کوتان ‹عصازنان پلەها را بالا رفت: چوپ‌چوپان لە پلیکانەکانەوە چووە سەر›.

عصا قورت‌داده / asāqûrtdāde' ، ـها/: [عربی/ ترکی/ فارسی] صفت. *[تعریض]* ١. ڕەپ؛ قنج و قیت؛ قوت؛ چێوەڕەق؛ دارەڕەق؛ داربەلەک؛ ڕەق و تەق و وشک و بێ‌جووڵە ‹مثل عصا قورت‌دادە شق و رق و ساکت و صامت نشستە بود، نە تکان می‌خورد و نە با کسی حرف می‌زد: ڕەپ و ڕاس و کپ و بێ‌دەنگ دانیشتبوو، نە دەجوولا و نە لەگەڵ کەس قسەی دەکرد› ٢. قەپۆزبەران؛ ئاخایۆک؛ فیزن؛ لووت‌بەرز؛ دەمارزل؛ ترزل؛ خۆ بە زل زان.

عصاکش / asākeš': [عربی/ فارسی]/اسم. چاوساخ؛ چاوساغ؛ چەمەساغ؛ کەسێ کە دەستی کوێرێک دەگرێ و لە ڕێ ڕۆیشتندا یارمەتی دەدا.

عصب / asab' ، ـها؛ اعصاب/: [عربی]/اسم. دەمار؛ دامار؛ دەزوولە ئاسای لەشی گیانەوەر کە کاری گەیاندنی هەموو دنەیەکە بە مێشک و مۆخ و بردنەوەی وەرامە بۆ ئەندامەکان.

▣ **عصب سیاتیک**: دەماری ڕەهێش؛ دەماری سیاتیک؛ دەماری هەست و جووڵەی پا.

عصبانی / asabānî': [عربی] صفت. تووڕە؛ توێڕە؛ دەمارگرژ؛ ڕق‌هەستاو؛ کەشتەنگ؛ قوشقی؛ قورەژیلک؛ جەحنی؛ زرز؛ زوێر؛ زوور؛ زویر؛ بەهەجۆک؛ دهۆ؛ جنگز؛ قەلس؛ دەهری؛ سڵ؛ ڕابەل؛ ڕاگەش؛ ئەنگر؛ قیسکەتەنگ؛ تەنگەتیلک؛ تەنگەتیلکە؛ تەنگەتیلەکە؛ ئاگری؛ توشی قەلسی و ناڕەحەتی.

▣ **عصبانی شدن**: تووڕە بوون؛ ڕک هەستان؛ پنگان؛ قەلس بوون؛ نگرین؛ عنگرین؛ عێتگرین؛ بەهەجین؛ زویر بوون؛ خەزرین؛ خەنزرین؛ خەیدین؛ غەیدین؛ جووش‌داین. هەروەها: **عصبانی کردن**

عصبانیت / 'asabānîyyat ، ـها/: [عربی]/اسم. تووڕەیی؛ توێڕەیی؛ کەشتەنگی؛ زرزی؛ خوریتی؛ ڕق‌هەستاوی؛ گەرووشەیی؛ جەحنینی؛ جنگزی؛ خوورژی ‹آرام باش! با عصبانیت کار پیش نمی‌رود: هێور بە! بە تووڕەیی کار ناچێتە پێشەوە›.

عصب‌پایه / 'asabpāye/: [عربی/ فارسی]/اسم. زانستی ناسین و لێکدانەوەی پێکهاتە و چۆناوچۆنی کاری دەمار و نەخۆشی و دەرمانیان.

عصب‌شناسی / 'asabšenāsî/: [عربی/ فارسی]/اسم. دەمارناسی؛ بەشێک لە زانستی پزیشکی کە لە سەر ناسینی کۆندامی دەماری، نەخۆشین و تێکچوونی دەکۆڵێتەوە ‹این اواخر در زمینەی عصب‌شناسی کار بسیار شده است: لەم دواییانەدا لەمەڕ دەمارناسیەوە کاری زۆر کراوە›: **نورولژی**

عصبی / 'asabî/: [عربی] صفت. ١. دەماری؛ سەر بە دەمار ‹شوک عصبی: چڵەکانەوەی دەماری› ٢. [مجازی] گێزەڵ؛ دەمارگرژ؛ جنگوزی؛ جنگز؛ تووڕە؛ تونەمەجاز؛ تیزۆ؛ هەڵتۆزێن.

عصبیت / 'asabîyyat/: [عربی]/اسم. ڕکە؛ ڕک؛ تووڕەیی؛ جنگزی؛ جنگوزی.

عصر[1] / 'asr ، ـها/: [عربی]/اسم. ١. ئێوار؛ ئێڤار؛ هیڤارە؛ هێوار؛ هەرێ؛ وەرگا؛ هەنجوورە؛ هەنگوور؛ هەنگوورە؛ هەنگۆری؛ ئەنگوری؛ هەیبۆر؛ هەنگڤار؛ هەنگۆرە؛ ئەنگۆرە؛ هنگوور؛ یەر؛ یەرە؛ یەری؛ عەسر؛ عەسران؛ سەرئێوارە؛ نێوان دوای‌نیوەڕۆ تا پێش خۆراوا بوون ‹الان عصر است و تو هنوز نهار نخوردەای: ئەوا ئێوارەیە و هێشتا فراوینت نەکردووە› ٢. /اعصار/ سەردەم؛ چاخ؛ دەورە؛ دەوران: /الف) دەورەی چالاکی کەسێک ‹عصر سنجرخان: سەردەمی سنجەرخان› ب) ڕۆژگار؛ ڕۆژیار؛ ڕۆزگار؛ کاتی برەو و پەرە سەندنی شتێ ‹عصر آهن: سەردەمی ئاسن› ٣. چەرخ؛ ماوەیەکی تایبەت لە مێژوو ‹عصر جدید: سەردەمی نوێ›.

◙ **عصر آهن**: سەردەمی ئاسن؛ دەورانێ لە مێژوو کە بە دەسکەوتنی ئاسن (لە دەوری ٤٠٠٠ ساڵ پێش) دەستی پێ‌کردووە و ئێستاش درێژەی هەیە.

عصر حجر: ڕۆژگاری بەرد؛ سەردەمی کوچک؛ دەورەیەک لە ژیانی مرۆڤ کە بە دروست‌کردنی ئامێری لە بەرد دەستی پێ‌کردووە.

عصر حجر جدید: نۆبەردی؛ ڕۆژگاری کەڤری نوێ.

عصر حجر قدیم: کۆن‌بەردی؛ ڕۆژگاری کەڤری بەری.

عصر مفرغ: ڕۆژگاری کانزا؛ خولێ لە مێژووی مرۆ کە بە چێ‌کرنی ئامێری مفرەغیەوە دەستی پێکرد (نزیک بە ٦٠٠٠ ساڵ پێش).

عصر[2]: قید. ئێوارێ؛ سەرئێوارە؛ دەمەعەسر؛ دەمەو عەسر؛ سەرئێوارە؛ سەر لە ئێوارە؛ سەرزێوارە؛ عەسر؛ عەسران؛ کاتی نێوان دوای نیوەڕۆ و ئێوارە ‹عصر رفتیم دیدن خالە: ئێوارێ چووینە سەردانی پوورم›.

عصرانە / 'asrāne/: [عربی/ فارسی]/اسم. عەسرانە؛ هەنگۆرانە: ١. خواردنی سەر لە ئێوارە ٢. کاتی خواردنی سەر ئێوارە.

عصمت / 'esmat/: [عربی]/اسم. [ادبی] خاوێنی؛ پاکی؛ بێ‌خەوشی؛ دووری لە گوناح؛ پواری؛ پاک و پواری.

عصیان / 'osyān, 'esyān ، ـها/: [عربی]/اسم. لاساری؛ سەرپێچی؛ سەرپێچکاری؛ مل‌پێچی؛ یاخیەتی؛ کار یان ڕەوتی مل نەدان و بەرتەک دانەوە لە فەرمان، قانوون، یان ویستی خەڵک ‹سرانجام عصیان کرد و در برابر پدرش ایستاد: ئاخری لاساری کرد و لە ڕووی باوکیدا وەستاوە›.

عضلات / 'azolāt/: [عربی] جمعِ ☜ **عضله**

عضلانی / 'azolānî/: [عربی]/اسم. ماسوولەیی؛ ماسوولکەیی: ١. زەڤلەکی؛ وەرسەیی؛ سەر بە

ماسـوولكه ‹درد عضـلانی: ئێشـی ماسـوولەیی› ٢. گـرز؛ گـرس؛ ماسـوولکەی هەڵـتۆقیو ‹انـدام عضلانی: ئەندامی ماسوولەیی›.

عضـله / 'azole ، ـهـا؛ عضـلات/: [عربـی]/اسـم. ماسوولکه؛ ماسووله؛ ماسیلکه؛ ماسیچه؛ مایچـه؛ ماهیچه؛ لەملانه؛ وەرسـه؛ وەرسـەله؛ زەبلـەک؛ زیپەڕ؛ زەڤلەک؛ گردک.

عضـو / 'ozv ، ـهـا؛ اعضـا/: [عربـی]/اسـم. ئەنـدام: ١. لەبات؛ بەشێ لە پێکهاتەی شتێ ‹چشم عضـو بینایی انسـان اسـت: چـاو ئەندامـی بینـایی مرۆڤـه› ٢. پەل؛ هەر کـام لـه پێکهێنـەرانی کۆمەڵـێک ‹عضو جامعه: ئەندامی کۆمەڵگا› ٣. کەسێ کـه لـه لایەن پارت، کۆمەڵـه یـان دەسـتەیەکەوه گـل دراوەتەوه ‹عضو تیم شنا؛ عضو جمعیت محیطزیسـت: ئەندامی تیپی مەلەوانی؛ ئەندامی کۆمەڵەی ژینگه›. هەروەها: **عضو بودن؛ عضو شدن؛ عضو گرفتن**

عضویت / 'ozvîyyat/: [عربـی]/اسـم. ئەندامـەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ئەندام بوون.

▣ **به عضویت جـایی درآمـدن:** بوونـه ئەنـدامی جێگایەک؛ ئەندامەتی جێگایەک وەرگرتن ‹به عضویت تیم کوهنوردی درآمد: بوو به ئەندامی تیمی شـاخەوانی›. هـەروەها: **بـه عضـویت جـایی درآوردن**

عطا / 'atā ، ـها/: [عربی]/اسم. بەخشـش؛ خـەڵات؛ کار و ڕەوتی دانی شتێک به کەسـێ، بەتایبـەت له لایەن گەورەیەکەوه بۆ بچووکترێک.

▣ **عطای کسی را بـه لقـایش بخشـیدن:** *[تعـریض]* خێری کەسێ بەخشـینەوه؛ چـاو لـه خێـری کەسێک پۆشین.

عطار / 'attār ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. عەتار؛ ئـەوی بەهارات، دا و دەرمانی گیایی، تووی گوڵ و گیـا و شتی وا دەفرۆشێ.

عطارد / 'atārod/: [عربی] ☜ **تیر ـ٣**

عطاری / 'attārî/: [عربی]/اسم. عەتاری: ١. ـ/ـهـا/ دوکانێک که گژ و گیای دەرمـانی و بـەهارات و تـووی گـوڵ و... تێـدا دەفرۆشـن ٢. پیشـەی عەتار.

عطایا / 'atāyā/: [عربی] جمعِ ☜ **عطیّه**

عطر / 'atr/: [عربـی]/اسـم. عـەتر: ١. ـ/ـهـا/ بـۆن؛ بۆنخۆشی؛ بۆنی خۆش ‹عطر گلها؛ عطر غذا: بۆنـی گوڵان؛ بۆنـی چێشت› ٢. گوڵاو؛ گـوڵاڤ؛ تـراوێ که بۆنی خۆشی لێوه دێت، بەتایبەت ئـەو تـراوه که له گوڵگوڵاوەوه دەگـیرێ یـان بـه جـۆرێکی پیشەیی لێ بەرهەم دێ.

عطـرآگین / 'atrāgîn/: [عربـی/ فارسـی] صـفت. *[ادبی]* عەتراوی؛ بۆنخۆش؛ پـڕگوڵاڤ ‹فضـای بـاغ عطرآگین شده بود: نێو باخەکه عەتراوی ببوو›.

عطرافشـان / 'atrafšān/: [عربـی/ فارسـی] صـفت. *[ادبی]* عەتراژن؛ لێهاتوو بۆ عەتراوی کردن ‹فضای باغ از گلها عطرافشان بود: نێو باخەکه له بۆنی گـوڵان عەتراژن ببوو›.

عطرافشـانی / 'atrafšānî/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. عـەترپژێنی؛ عـەتراژنی؛ کـار یـان ڕەوتی بـڵاو کردنەوەی بۆنی خـوش ‹گلهـا، بـاغ را عطرافشـانی می‌کردند: گوڵەکان، باخەکەیان عەترپژێنی دەکرد›.

عطرپـاش / 'atrpāš ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. عەترپاش؛ عەترپژێن؛ پژێنەکی عەتر؛ دەفرێکـی چکۆلەی شیشەیی که به لووله و ترومپایەکـەوه عەتر دەپژێنێ.

عطرمایـه / 'atrmāye/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. ئیسانس؛ ماکی بۆنخـۆش یـان خـوش چێـژەی زۆرتر خواردەمەنی.

عطری / 'atrî/: [عربی] صفت. بۆنخۆش؛ بـێهن‌دار ‹صابون عطری: سابوونی بۆنخۆش›.

عطریـات / 'atrîyyāt/: [عربـی]/اسـم. بۆنخۆشـی؛ دەوا و دەرمانی بۆنخۆش.

عطسه / 'atse ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. پشـمه؛ پژمـه؛ پنـژه؛ پێنـژ؛ پێنیـژ؛ پنـژ؛ ئارۆشـک؛ بێنشـک؛ بێنژک؛ بینشت؛ هەپش؛ فشک؛ کژ؛ دۆخـی لـه ناکاو و به تێکڕا دەرپەڕینی هەوای نێو سـی لـه

دەم و لووتەوە.
▣ عطسه کردن: پژمین؛ پشمین؛ پشکین؛ پنژین؛ پەنژین؛ پونژین؛ پژمەی؛ پژمای؛ کژین؛ فشکین؛ هلپشکین؛ هلپژکین؛ بێنژین؛ بێهنژین؛ بنشین؛ بهنژین؛ پێکژین؛ پشکان؛ کرچەنە؛ پژمەکردن: **عطسه زدن**
به عطسه افتادن: کەوتنە پژمەپژم؛ کەفتنە پژمە؛ کەوتەی پژمەی؛ تووشی پشمە هاتن ‹چیزی رفت توی بینیام و به عطسه افتادم: شتێ چووە ناو لووتم و کەوتمە پژمەپژم›.
عطش / 'ataš/: [عربی]/اسم. هاش: ۱. کەرافی؛ گرەتینوەتی؛ گرەتینیەتی؛ گرەتینگی؛ تینوەتی زۆر ‹عطش داشتم و هر چه آب میخوردم، سیر نمیشدم: گرەتینوەتیم هەبوو هەر چی ئاوم دەخواردەوە تێر نەدەبووم› ۲. *[مجازی]* تامەزرۆیی؛ گرە؛ گرنە؛ گرووْ؛ گر؛ کفت؛ کفتوکۆڵ؛ تین و تاسەی زۆر بۆ دەسخستنی شتێک ‹عطش مطالعه؛ عطش دانستن: تامەزرۆیی خوێندن؛ گرەی زانین›.
عطف / 'atf/: [عربی]/اسم. ۱. ئاوڕ؛ کار و ڕەوتی لاکردنەوە؛ ئاوڕدانەوە ‹این عطف به ماسبق است: ئەمە ئاوڕ لە بگاردەیە› ۲. ـها/ پشت؛ عەتف؛ ئەو بەشە لە قەراخی پەرتووک کە لاپەڕەکانی پێکەوە لکاندووە ‹نام کتاب بر روی عطف هم چاپ شده است: نێوی کتێبەکە لە سەر پشتەکەشی چاپ بووە›.
▣ **عطف به ماسبق:** ئاوڕ لە بگاردە/ ڕابردوو؛ بە پێوەستی ئەوەی ڕابردوو؛ ڕەوتی ئاوڕ دانەوە بۆ دواوە؛ گەڕانەوە بۆ ڕابردوو.
عطف توجه: سەرنج دانەوە؛ تێڕوانی ‹با عطف توجه به مدرک ارائه شده: بە سەرنج دانەوە لە بەڵگەی ئاراستەکراو›.
عطوفت / 'otûfat, 'utûfat/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* مێهرەبانی؛ مێرەوانی؛ مێهرەڤانی؛ دلۆڤانی؛ هێزی خۆش ویستن و بەزەیی.

عطیه / 'atîyye/، ـها؛ عطایا/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* دیاری؛ پێشکەشی؛ خەلات؛ دەسەدیاری؛ ئەو شتەی کە بە کەسێک دەبەخشرێ (بەتایبەت لە لایەن کەسێکی گەورەوە).
عظام / 'ezām/: [عربی] جمعِ ☜ **عظیم**
عظمت / 'azamat, 'azemat/: [عربی]/اسم. گەورەیی؛ گەورایی؛ مەزنایەتی؛ مەزنی؛ بەشکۆیی؛ ژاژ و فەڕ؛ شکۆ و پایەبەرزی ‹عظمت کوه؛ عظمت تلاش دانشمندان: گەورەیی کێو؛ مەزنایەتی هەوڵی زانیاران›.
عظیم / 'azîm/، عظام/: [عربی] صفت. بلەرمان؛ مەزن؛ مازن؛ بلەرمە؛ زۆر گەورە ‹کشتی عظیم؛ تلاش عظیم: گەمیەی بلەرمان؛ هەوڵی مەزن›.
عظیم‌الجثه / 'azîmoccosse/: [عربی] صفت. زەبەلاح؛ قەویلە؛ زلزەلام؛ فیلەتەن؛ قەبە؛ تەژە؛ گرس؛ گومرە؛ کەتە؛ گەپ؛ فیتەر؛ زل ‹سگ عظیم‌الجثه‌ای در گوشه‌ی باغ بسته شده بود: سەگێکی زەبەلاح لە گۆشەی باخەکەوە بەسرابۆوە›.
عظیم‌الشان / 'azîmošša'n/: [عربی] صفت. شکۆمەند؛ شکۆدار؛ ڕێزدار؛ ڕێزمەند؛ پلەبان؛ تایبەتمەندی کەسێ کە پلەی کۆمەلایەتی لە سەرەوەیە.
عفاف / 'efāf/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* داوێن‌پاکی؛ هێمۆیی؛ گوڵداوێنی؛ نارینی؛ خەنەکچانی.
عفت / 'effat/: [عربی]/اسم. داوێن‌پاکی؛ داوێن‌خاوێنی؛ گوڵداوێنی؛ هێمۆیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی بێ‌گوناحی و ئاکارچاکی بەتایبەت لە باری نامووسیەوە.
عفریت / 'efrît/، ـها/: [عربی]/اسم. دێو؛ عیفریت؛ هەفرید؛ درنج؛ نرناش؛ دێوەلووکە؛ بوونەوەری درێو و زراوبەر.
عفریته / 'efrîte/، ـها/: [عربی]/اسم. دەلەدرنج؛ دەلەدێو؛ دەلەدێوە: ۱. دێوی مێوینە ۲. *[مجازی]* فرتۆل؛ پیرعەبۆک؛ ژنی ناحەز و گرێجان.
عفن / 'afen/: [عربی] صفت. *[ادبی]* گەنیو؛ گەنیگ؛

گەنی؛ گەنیە؛ گەن‌پیس؛ گەنناک؛ گـەنیاگ؛ زۆر پیس و بۆگەن ‹مایعی عفن در ته جوی آب روان بود: تراوێکی گەنیو لە بنی جۆگە ئاوەکەوە دەڕۆیشت›.

عفو / 'afv/: [عربی]/اسم. چاوپۆشی؛ بەخشایشت؛ لێبووردوویی؛ نوخاف؛ عەفوو؛ عافوو؛ جەب؛ جەبە؛ کار یان ڕەوتی لێبوورین؛ بووردن؛ بەخشین؛ وەخشین؛ لێبوردن لە هەڵە و تاوان؛ لێخۆش‌بوون.

▣ **عفو عمومی**: بەخشینی گشتی؛ بووردنی گشتی/ گلایی؛ لێبووردنی هەموو ئەو کەسانە کە قانوون بە شۆنیانەوەیە.

▣ **عفو به کسی خوردن**: بەخشین بەر کەسێک کەوتن؛ چاوپۆشی و بەخشین بە کەسێ گەیشتن ‹اگر به عفو می‌خورد، حالا پیش زن و بچه‌اش بود: ئەگەر بەخشین بەری بکەوتایە، ئێستا لای ژن و منداڵیەوە بوو›.

عفو شدن: بەخشران؛ بەخشیان؛ بەخشیای؛ لێخۆش بوون؛ عافووکردن؛ نوخاف‌کران ‹جمعی از زندانیان عفو شدند: کۆمەڵێ لە بەندیان بەخشران›.

عفو کردن: عافووکردن؛ گوزەشت‌کردن؛ بووردن؛ بوورین؛ بەخشین؛ بەخشای؛ بگردن؛ لێبوردن؛ خۆشبوون؛ لێخۆشبوون ‹دولت فراریان را عفو کرد: دەوڵەت هەلاتوانی بەخشی›.

عفونت / 'ofûnat, 'ufûnat، ـها/: [عربی]/اسم. ١. چلک؛ چرک؛ کێم؛ زووخ؛ زیرگ؛ ئاشۆ؛ هەو؛ هەوا؛ ڕیم؛ زینجکاو یان برینێ کە لە هۆکارەکانی نەخۆشیزاوە بەدی‌دێت ٢. کفکۆ؛ بۆگەن؛ بۆنی پیس؛ بێهناگەنی.

▣ **عفونت کردن**: چلک‌کردن؛ ئاوکردن؛ ئاوجز کردن؛ پەیدا بوونی زنچکاو لە برین و کوان.

عفونی/ 'ofûnî, 'ufûnî/: [عربی] صفت. ١. چلکی؛ زووخی؛ سەر بە چلک یان سەرچاوە گرتوو لە چلکەوە ‹بیماری عفونی: نەخۆشینی چلکی› ٢. بۆگەن؛ بێهناگەن؛ بۆن‌پیس؛ بە بۆنی خراپ و ناخۆشەوە ٣. زووخ‌هێناو؛ زۆخ‌هێناو؛ چلکی؛ زووخی ‹زخم عفونی شده: برینی زووخ‌هێناو›.

عفیف / 'afîf/: [عربی] صفت. ١. داوێن‌پاک؛ گوڵ‌داوێن؛ داوێن‌خاوێن ٢. گوڵپاک؛ پەڕەی گوڵ؛ شیرپاک؛ بە ئاکارێکی دوور لە هەرزەیی، هاری و بێ‌شەرمی.

عفیفه / 'afîfe/: [عربی] صفت. داوێن‌پاک؛ گوڵ‌داوێن؛ ژنی داوێن‌خاوێن.

عق / 'oq/: صوت. [گفتاری] هێڵنج؛ فرتک؛ هێق؛ حێق؛ ئێق؛ وێق؛ هیێح؛ هوێح؛ وێع؛ ئێع؛ یێع؛ ئۆع؛ وۆع؛ دەنگی ڕشانەوە: **اُق**

▣ **عُق زدن**: ڕشانەوە؛ هەڵاوردنەوە؛ هێنانەوە؛ هاوردنەوە؛ هەڵهاوردنەوە؛ ئێق‌کردنەوە؛ قەسیان؛ زێڵەوە شیویەی.

عُق کسی گرفتن: دڵی کەسێک هەڵشێوان؛ دڵ کەسێک هاتنە یەکا؛ دڵی کەسێک تێکەڵ بوون: ١. تووشی ڕشانەوە بوون ٢. [کنایی] دڵی کەسێک پێکدا/ بە یەکداهاتن؛ هەستی بێزاری زۆرکردن ‹از دیدن قیافه‌اش عُقم می‌گرفت: لە دیتنی سەر و پۆتکی دڵم پیکدا دەهات›.

عقائد / 'aqā'ed/: [عربی] ☜ **عقاید**

عقاب / 'oqāb/: [عربی]/اسم. ١. ـها؛ ـان/ هەڵۆ؛ هەلوو؛ هکور؛ ئەڵو؛ ئەلە؛ ئلھ ؛ ولھ ؛ ئلهۆ؛ ئەلهۆ؛ ئەڵۆ؛ ئالۆ؛ هولی؛ ئەلوو؛ ئەلوە ؛ هەرۆ؛ ئەیلۆ؛ سپر؛ کورت؛ سەرکنەک؛ هەر کام لەو پەلەوەرە گەورە و بەهێزانەی ڕۆژڕاو، بە باڵی درێژ و پان، سەر و دەندووکی زل، کلکی تەخت و پێی تووکنەوە، کە لە سەر دار و تاشەبەردی شاخان هێلانە دەکەن ٢. [نجوم] ☜ **شاهین ـ ۴**

عقابی / 'oqābî/: [عربی] صفت. هەڵۆیی؛ ئەلوویی؛ ئالۆیی؛ بە چەشنی هەڵۆ ‹بینی عقابی: کەپۆی هەلویی›.

عقال / 'eqāl/: [عربی]/اسم. عەگاڵ؛ پەتی سەری عارەبان.

عقایـد / 'aqāyed/: [عربـی] جمـعِ ☜ **عقیـده: عقائد**

عقب[1] / 'aqab ، ـها/: [عربی]/سم. دوا؛ دواوه؛ دمـا؛ دومـا؛ دوومایـیـک؛ دوویـا؛ پشـتـەوه؛ پـاش؛ نـوا؛ پشـتـەو؛ پشـت؛ لا و شـوێنێ کـه دەکەوێتـه پشتەوەی بێژەر، بیسەر یان شتی ئاماژەپێکراو ‹عقب خیلی سنگین است: دواوه زۆر قورسه›.

عقب[2]: صفت. دوا؛ دوویا؛ پـاش؛ دواوه؛ دمـا؛ نـوا؛ دمایی؛ دوایی: ۱. پشتی؛ له پشت سەر ئەویتـر یـان دیترانـەوه ‹درِ عقـب: دەرکـی پشـتی› ۲. شێنەیی و هێواشتر له ڕادەی پێویست یـان لـه دیتـران ‹سـاعت عقـب اسـت: کاتژمێرەکـه لـه دواوەیـه› ۳. دوور؛ بـه مەودایـەکی کـاتی یـان جێگاییەوه ‹از آن عقب‌تر را نمی‌بینم: لـەوه دوورتـر نابینم›.

▣ **عقب بودن**: له دوا/ دواوه/ دوادا بوون؛ دمـاوه بیەی؛ دوور بـوون لـه ئاکـام یـان شـوێنێکی تایبەت ‹هنوز از بقیه عقب است: هێشـتا لـه دوای ئەوانی‌ترە›.

عقـب[3]: قیـد. دوا: ۱. دواوه؛ دمـاوه؛ پاشـەوه؛ پشتەوه؛ له بەشی دواوه ‹عقب ماشـین نشسـت: لـه دواوەی ماشینەکه دانیشت› ۲. بـه/ لـه دوای؛ بـه دمای؛ به شۆن؛ بـه شـوون ‹فرسـتاد عقـب معلم: ناردی له دوای مامۆستا›.

▣ **عقب افتادن**: دواکەوتن؛ مانەوه؛ وەدواکەوتن؛ کەوتنـه دواوه؛ کەوتـەی دمـاوه: ۱. درێـژ بوونەوەی کاتی کار یان ڕووداوێ ‹دادگاه یـک مـاه عقـب افتـاد: دادگاکـه مانگـێ وەدوا کـەوت› ۲. جێمـان؛ بـەجێمان؛ هێـواش بوونـەوەی ڕەوتی جوولانەوه یان پێشـکەوتن ‹سـاعت ۱۰ دقیقـه عقـب مـی‌افتـاد: کاتژمێرەکـه ۱۰ خولـەک دەکەوته دواوه›.

عقـب انـداختن: وەدوا خسـتن؛ دوا خسـتن؛ پەک وسەی؛ خسـتنه دواوه؛ وسـتەی دمـاوه؛ هاویشتنه پاشـەوه؛ کـاتی کـار یـان ڕووداوێ بردنـــه دواوه ‹سـفرت را دو روز عقـب بیانـداز: سەفەرەکەت دوو ڕۆژ وه دوا خه›.

عقب رانـدن: دانـه دواوه: ۱. خزاندنـه دواوه؛ دواوه لێخوڕین؛ تـەک پێـدان؛ پاشەکشـه پـێ کردن؛ کشـاندنه دواوه؛ بـه پاشـگەز بوونـەوه ناچارکردن ‹دشمن را عقـب راندنـد: دوژمنیـان دا دواوه› ۲. دانـه لاوه؛ کێشـانه دواوه؛ بـۆ دواوه لابردن و هەڵگەڕاندنەوه ‹سنگ و خاک را عقـب راند و او را از زیر آوار درآورد: بەرد و خۆڵەکەی دایه لاوه و له ژێر کەلاوەکه دەری هێنا›: **عقب زدن**

عقب رفـتن: ۱. چوونـه/ ڕۆشـتنه دواوه؛ دواوه چوون؛ پاشـقـه چـوون؛ دواچـین؛ دوومایـیـک چوون؛ لوایوه دمـا؛ لـوەوه دمـای؛ بـەرەو لای پاشەوه جمین ‹عقب برو، از آنجـا دور بـزن!: بـڕۆ دواوه، لەوێ سووڕ بدەوه!› ۲. *[کنایی]* کشـانەوه؛ تـەک دانـه دواوه؛ پاشـگەزکردن؛ پاشەکشـێ کردن؛ له پێشـکەوتن مانـەوه ‹امسـال آب دریـا خیلی عقب رفتـه اسـت: ئەوسـاڵ ئـاوی دەریـا زۆر کشاوەتەوه›: **عقب نشستن**

عقب زدن ☜ **عقب راندن ـ۲**

عقب ـ عقب رفتن: دوا ـ دوا/ دواوەدوا/ پشـتاو پشـت چـوون؛ پشـتەڵ پشـتێ چـوون؛ پشتاوپشت ڕۆیشتن؛ پەشتەڕوانێ لوەی.

عقب کسی/ چیزی رفتن: بە/ لـه دوای/ دووی کەسێکدا چـوون؛ دوای کەسـێ یـان شـتێک چوون؛ چوونه شوێن کەسێ یا شتێ؛ وه دوای کەسێ یان چتێ چوون؛ شۆنۆ یۆی/ چێوێـوی لوەی؛ بۆ دیتنەوه یـان هێنـانی کەسـێ یـان شتێ ڕۆیشتن ‹رفتـه بـود عقب دکتـر: لـه دووی دوکتور ڕۆیشتبوو›.

عقـب کشـیدن: کشـانەوه؛ کێشـانه دواوه: ۱. پاشەکشـێ کـردن؛ تـەک دانـه دواوه؛ کێشتەیوه دما؛ چاوپۆشی کردن له کارێ ‹آزاد خودش را عقب کشید و بقیه هـم بـه دنبالش: ئـازاد پاشەکشی کـرد و ئـەوانی دیکـەش بـه شـوێنیدا

بـڕی› ٢. هەڵکێشـان؛ هۆرکێشـتەی؛ بـەرەو دواوە بردن ‹پایت را عقب بکش!: پێت بکشیوە!›.
عقب ماندن: دوا کـەوتن؛ جێمـان؛ بـەجێمان؛ کەوتنـە دواوە: ١. بـە کـەس یـان تاقمـێ نەگەیشـتن ٢. *[کنـایی]* لـە دواوە بـوون؛ کەوتـەیوە دمـا؛ لـە مەبەسـتی دیـاریکراو بەجێمان ‹از کـارم عقـب مانـده‌ام: لـە کارەکـەم دواکەوتووم›.
عقب نشستن ☜ **عقب رفتن ـ٢**
عقبا / 'oqbā/: [عربی] ☜ **آخرت؛ عقبی**
عقب‌افتـاده / 'aqaboftāde, -'oftāde ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] *صـفت.* دواکـەوتوو؛ دواکەوتـە؛ دواکـەفتی؛ دواکـەفتگ؛ دواکـەتی؛ دماکـەوتی؛ دماکەوتە: ١. لـە کـاتی خـۆی تێپـەڕیو ‹بـدهی عقب‌افتاده: قەرزی دواکـەوتوو› ٢. *لـ ـگـان/ [مجازی]* جێماو؛ بەجێماو ‹بچه‌هـای عقـب‌افتـاده: منـدالانی دواکەوتوو›.
عقبگرد / 'aqabgard/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ١. کار یـان ڕەوتی بادانـەوە؛ هەڵـگەڕانەوە ٢. *[نظـامی]* بەرەوپاش؛ جووڵەی سەربازی بـۆ گەڕاندنـەوەی لەش بەرەو پێچەوانەی لای پێشوو.
عقب‌مانـدگی / 'aqabmāndegî ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] *اسـم.* دواکـەوتوویی؛ دواکـەفتگی؛ دماکەوتەیی؛ بار و دۆخی دواکەوتن لـە گەشـە، پێشکەوت یان ڕەوتێکی دیاریکراو.
عقب‌مانـده / 'aqabmānde ، ـهـا؛ ـگـان/: [عربـی/ فارسی] *صفت.* دواکەوتوو؛ دواکـەفتگ؛ دواکـەفتی؛ دواکەوتە؛ دماکەوتـە؛ تووشـیاری دواکـەوتوویی ‹کشور عقب‌مانده: وڵاتی دواکەوتوو›.
عقب‌نشینی / 'aqabnešînî ، ـها/: [عربـی/ فارسـی] *اسم.* پاشەکشێ؛ پاشەکشە؛ پاشگەزێ؛ کشە؛ کار یان ڕەوتی کشانەوە لـە مەترسـی، دژواری یـان ئاستەمی بۆ تاوێک یان بۆ هەمیشە ‹دو طـرف بـه آن سوی مرزهای خود عقب‌نشـینی کردنـد: دوو لایـەن بەرەو ئەو لای سنووری خۆیان پاشەکشییان کرد›.

▣ **عقـب‌نشـینی کـردن:** پاشەکشـێ/ پاشەکشـە کـردن؛ پاشـگەز بوونـەوە؛ پاشـگەزی کـردن؛ کشانەوە.
عقبی[1] / 'aqabî/: [عربی] *صفت. [گفتـاری]* پشـتی؛ پشتەسـەری؛ پشـتسـەری؛ دوایـی؛ دوایـین؛ دمایی؛ دمەین؛ دواوە ‹درِ عقبی: دەرکەی پشتی›.
عقبـی[2] / ـهـا/: [عربـی] *ضمیر. [گفتـاری]* دوایـی؛ پشتەسەری؛ پشتی؛ دماین؛ دمەین؛ کەسێ کـە لە پشت یان لە دوای کەسێکەوە بـێ ‹آن عقبـی لباس خاکی پوشیده بود: ئەوی دوایی جلکێ خاکی لـە بەر کردبوو›.
عقبی / 'oqbā/: [عربی] ☜ **عقبا**
عقد / 'aqd ، ـها؛ عقود/: [عربی] *اسم.* ١. گرێـدانک؛ کـار و ڕەوتی پـەیمان بەسـتن ‹عقـد قـرارداد: گرێـدانکی بڕیارنامـە› ٢. *[اسـلام]* پـەیمان؛ ڕێوڕەسمێ کە لە گرێ خواردنی پـەیمان یـان بەڵێن دانێکدا و دەربڕینی بەڵێنی هەر دوو لا و بـوونی گـەواهان بـەڕێوە دەچـێ (وەکـوو ڕێوڕەسمی مارەیی کچ و کوڕ بۆ ژیانی هاوبەشی).
▣ **عقد انقطاع:** گرێدانکی ماوەیی. بەرانبەر: **عقد دایم**
عقـد جـایز: گرێـدانکی ڕەوا؛ پـەیمانێ کـە هەڵوەشاندنەوەی تێدا ڕەوایە.
عقد دایم: گرێدانکی هەمیشەیی؛ پەیمانێ کـە ماوەی تێدا دیـاری نـەکراوە. بەرانبـەر: **عقـد انقطاع**
عقد فاسد: گرێدانکی گەندەڵـە؛ پـەیمانێ کـە هەلومەرجی پێویستی تێدا ڕەچاو نەکرابێ.
▣ **عقد بستن:** *[ادبی]* پەیمان بەستن؛ دەسـتدان؛ بەڵێن دان ‹آن دو عقد بـرادری بسـته بودنـد: ئـەو دوانە پەیمانی برایەتیان بەستبوو›.
عقد کردن: مارە بڕین؛ مارەکردن؛ مـەهرکرن؛ مارکرن؛ ماربڕین؛ ژن و شـوو حەلالـی یـەک کردن ‹عاقد آمـد و آنهـا را عقـد کـرد: مـەلا هـات مارەیانی بڕی›.

به عقد کسی درآمدن: بۆ/ له کەسێ مارەکران/ بڕیان؛ شوو کردنه کەسێ؛ بوونه هاوسەری کەسێ ‹به عقد پسر عمویش درآمد: بۆ کوری مامەی مارە کرا›.

به عقد کسی درآوردن: بۆ/ له کەسێک مارە کردن؛ به هاوسەری کەسێک دەرهێنان؛ مارە کردن له کەسێک ‹او را به عقد پسر عمویش درآوردند: بۆ کوڕەمامی مارەیان کرد›.

عقدکنان / aqdkonān' ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. مارەبڕان؛ مارەبڕین؛ مارەبڕیەی؛ نیکهـ ؛ ڕێ و ڕەسمی تایبەت بۆ لێک حەلاڵکردنی ژن و پیاو یان کچ و کوڕ ‹دیروز عقدکنان سارا بود: دوێکە مارەبڕانی سارا بوو›.

عقدنامه / aqdnāme' ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. مەهرنامە؛ بەڵگەیێکی ڕەسمی و قانوونی کە تێیدا ناوی ژن و مێرد و ڕێکەوت و دۆخی مارەبڕان نووسراوە.

عقده / oqde' ، ـها/: [عربی]/اسم. گرێ: ١. *[کالبدشناسی]* لک؛ لوو؛ گرە؛ سفتی ژێر پێست یان ناوەوەی لەش ٢. *[روانشناسی]* گریمانە؛ بیر، بیرەوەری یان خوازەیەک کە بە تەواوی یان بەشێکی سەرکوتکراوە و هەست و سۆزی ئەو کەسەی ئاوێتە بووە و لەگەڵ بیر و بۆچوونەکانی دیکەیدا لە دژایەتی و مشتومڕدایە.

▣ **عقدەی ادیب:** گرێی ئودیپ؛ خۆش ویستنی ئێجگار زۆری دایک و ڕق لە باب (بۆ کوڕان).

عقدەی الکترا: گرێی ئێلکترا؛ خۆش ویستنی ئێجگار زۆری باب و ڕق لە دایک (بۆ کچان).

عقدەی حقارت: گرێی خۆ بە کەم زانی؛ گریمانەیێ کە بە هوی سووکی پێکردنی زۆر و لە سەر یەک لە کەسێکدا بەدیدێ.

عقدەی خود بزرگ‌بینی: گرێی خۆ بە زلزانی/ ئاخایۆکی؛ گریمانەیێ کە دەبێتە هۆی ئەوە کابرا خۆی بان‌تر و سەرتر لەوەی کە هەیە بزانێ.

▣ **عقدەی دل باز کردن/ گشودن:** *[مجازی]* دەردی دڵ هەڵڕژاندن؛ سفرەی دڵ کردنەوە؛ خۆ سووک کردنەوە؛ گرێی ناو دڵ شی کردنەوە؛ داخ و خەفەتی دڵ هەڵڕژاندن و سووک بوونەوە.

عقده دل کسی ترکیدن: *[مجازی]* کوانی دڵی کەسێ درگا کردن؛ بلۆقی سکی کەسێک تەقین؛ ئاشکرا بوونی ڕەنج و ئازراوی کەسێک بە گوتنی ئەو نەهامەتیانە.

عقده‌ای / oqde'î ، ـها/: [عربی] *صفت.* ڕقلەسک؛ گریمانەیی؛ گرێ لە دڵ؛ تووشی تێکچوونی ئاکار و داوەری بە هۆی دڵشکاوی و پێشێل بوون ‹وقتی به یک آدم عقده‌ای مسئولیتی می‌دهند، پدر ارباب‌رجوع را درمی‌آورد: کاتێ مرۆیەکی ڕقلەسک دەکەنە بەرپرس، باوکی کارێنەر دێنێتە بەرچاوی›.

عقدی / aqdî'/: [عربی] *صفت.* مارەبڕاو؛ مارەکراو؛ مارەبڕیاگ؛ مارەکراوی هەمیشەیی. بەرانبەر: **صیغه‌ای** ‹سارا زن عقدی من است: سارا ژنی مارەبڕاوی منە›.

عقرب / aqrab'/: [عربی]/اسم. دووپشک: ١. *[ـها/]* دوپپشک؛ دووفیشک؛ دووڤپشک؛ مارەکۆڵ؛ دومارەکۆڵ؛ دوومارەکۆڵ؛ دمارەکۆڵ؛ کولەنجی؛ کولاژدم؛ کەژدم؛ کەلاشدوم؛ کلاشدم؛ ژووشک؛ زووشک؛ کەشگە؛ کشگە؛ گادین؛ چزەپیلە؛ گیانەوەرێ بە لەشی درێژ، سەرسنگی چڕ و پان و چەسپاو بە سکەوە، پای گەورەی وەک شەویلاک، چزی قولاو ئاسا لە دوای کلکەوە کە لە ناوەوە دەگاتە دوو لووی ژەهر دەڵێن. ئەم گیانەوەرە ڕاوچیەکی گۆشتخۆر، هێلکەکەر (گەراداخەر) و زیندوزێیە و لە ناوچەی گەرم و مامناوەندیدا دەژی و زۆرتر شەوگەڕە ٢. *[نجوم]* وێنەیەکی گەورەی ئاسمانی ❋ **کژدم** ٣. *[تقویم]*

هەشتەمین کەلوو لە دوازدە کەلووی ساڵ کە بەرامبەرە بە مانگی خەزەڵوەر.

⊡ **عقرب جراره**: دووپشکی سەرپان؛ جۆرێ دووپشکی زل و زەردی زۆر ژاراوی کە کلکی لە دووی دەخشێ: **جراره**

عقربک / 'aqrabak/: [عربی/ فارسی]/اسم. دووی‌پشک؛ ناخوونەزێ؛ برینێ کە لە چلک کردنی نەرمەی دەوری نینۆکەوە بەدی‌دێ.

عقربه / 'aqrabe، ـها/: [عربی]/اسم. مێهەنگ؛ میهەنگ؛ دەسیلە؛ میل؛ نیشانکەر؛ میلەیەک لە نێو دەزگایەکدا کە سەرێکی بە تەوەرەیەکەوەیە و ئەو سەری لە نێو پەڕەیەکدا هەڵدەسووڕێ و چەنێتی یان لایەنێک نیشان دەدا ‹عقربەی ساعت: مێهەنگی کاتژمێر›.

عقل / 'aql، ـها؛ عقول/: [عربی]/اسم. ئاوەز؛ ئەقڵ؛ هەقڵ؛ ئقل؛ مژی؛ مەژگ: ١. هزر؛ بیر؛ هش؛ ویر؛ هێزی تێگەیین، بۆچوون یان تێفکرین، بەتایبەت بە شێوەی گونجاو ٢. توانستی بەهرەگری ڕاست و باش لە هێزی زەینی.

⊡ **عقل سلیم**: بیر/ ئەقڵی پاراو؛ هێزی بیر و تێگەیشتنی مرۆی ساغ و ئاسایی.

عقل کل: ژیرە؛ بیر قووڵ؛ بیر تیژ؛ زۆر زانا و بیرمەند.

عقل متعارف: بیر/ ئەقڵ/ ژیری ئاسایی؛ تێگەیشتن و داوەری وەک مرۆیەکی ئاسایی.

عقل معاش: بیر/ ژیری بژیو؛ بیر/ ژیری ئابووری؛ لێهاتوویی کەسێ بۆ بەرنامە داڕشتن و بەڕێوە بردنی ژیان.

⊡ **عقل از سر کسی پریدن**: /مجازی/ شێتی لە سەر/ کەلەی کەسێک دان؛ ئەقڵ لە سەر کەسێک دەرپەڕین/ بارکردن؛ شێت بوونی کەسێک؛ مێشکی کەسێک تێکچوون؛ لێوە بوونی کەسێک ‹مگر عقل از سرت پریده کە این کارها را می‌کنی؟!: مەگەر شێتی داویە لە سەرت ئەم کارانە دەکەی؟!›.

عقل خود را بە دست کسی دادن: /مجازی/ ئەقڵی خۆ دانە دەستی کەسێکەوە؛ کەفتنە شوێن قسەی کەسێ؛ ئەقڵ خۆ گۆڕانەوە؛ خۆ سپاردنە کەسێکی‌تر ‹آخر چرا عقل خودت را می‌دهی دست دیگری؟: ئاخر بۆ ئەقڵی خوت ئەدەیتە دەستی کەسی‌تر؟›.

عقل(ها) را روی هم گذاشتن: بیر کردنە یەک؛ ئەقڵ نانە سەر یەکەوە ‹عقلمان را روی هم گذاشتیم و به این نتیجه رسیدیم: بیرمان کردە یەک و بەم ئاکامە گەیشتین›.

عقل کردن: ژیری کردن؛ ژیرانەکردن؛ ژیرانە کارکردن؛ کارکردن بە ئەقڵەوە ‹خوب بود عقل کردم و زود آمدم: چابوو ژیریم کرد و زوو هاتم›.

عقل کسی بە چشمش بودن: /مجازی/ ئەقڵی کەسێ لە چاویدا بوون؛ لە ڕووی ڕواڵەتی بەرچاو بڕیار دان و داوەری‌کردن ‹خیلی‌ها عقلشان بە چشمشان است: زۆرێک ئەقڵیان لە چاویاندایە›.

عقل کسی پارە سنگ برداشتن: /مجازی/ئەقڵی کەسێ سێ‌سووچ بوون؛ تەختەی کەسێک داکەوتن؛ کەم ئەقڵ بوون ‹این دوست ما عقلش پارەسنگ برمی‌دارد: ئەو دۆستەی ئێمە ئەقڵی سێ‌سووچە›.

عقل کسی را دزدیدن: /مجازی/ چاوی کەسێک بەستن؛ لە کەسێ گۆڕاندن؛ ئەقڵی کەسێک لە چنگی دەرهێنان؛ ئەقڵی کەسێک دزین؛ بە دەست هێنانی متمانەی کەسێک لە ڕێی هەڵفریواندنیەوە ‹عقل تو را دزدید و با چرب‌زبانی مغازە را از دست درآورد: چاونی بەست و بە زمان‌لووسی دووکانەکەی لە چنگت دەرهێنا›.

عقل کسی رسیدن: ئەقڵی کەسێ پێ‌شکیان؛ ئەقڵی کەسێک پێ‌گەیشتن؛ ئەقڵی کەسێک بۆچوون ‹هنوز بچه است عقلش نمی‌رسد: هێشا منداڵە و ئەقڵی پێ‌ناشکێ›.

عقل کسی قد ندادن: *[مجازی]* ئەقڵی کەسێ پێ نەشکیان؛ ئەقڵ کەسێ نەبڕین؛ بە ڕێجاڕیشا نەچوون؛ توانستی فامی شتێک نەبوون ‹عقل تو به این چیزها قد نمی‌دهد: ئەقڵی تو بەم شتانە ناشکی›.

عقل کسی گرد بودن: *[مجازی]* مێشکی کەسێ پووچڵ بوون؛ بیری کەسێک تەسک بوون؛ کەم ئاوەز بوون ‹مگر عقلت گرد است کە ترک تحصیل کنی؟: مەگەر مێشکت پووچڵە دەس لە خوێندن بەردەی؟›.

به عقل درست/ راست آمدن: لەگەڵ ئەقڵدا ڕاست هاتنەوە؛ لە تەک عەقلا دەرهاتن؛ لەتەک عەقلا خوێندن/ خواردن ‹حرفش با عقل درست می‌آید: قسەکەی لەگەڵ ئەقڵدا ڕاست دێتەوە›.

به عقل کسی نرسیدن: ئەقڵی کەسی پێ نەشکیان؛ بە ئەقڵی هیچ کەسێک نەگەیشتن ‹به عقل کسی نرسید زودتر به پلیس زنگ بزند: کەس ئەقڵی پێ نەشکا زوو پولیس دەنگ کا›.

به عقل نگنجیدن: مێشک/ ئەقڵ هەڵنەگرتن؛ ئەقڵ نەوڕین ‹به عقل کسی نمی‌گنجید که او بتواند این کار را بکند: مێشکی کەس هەڵی‌نەدەگرت ئەو بتوانێ ئەم کارە بکا›.

عقلا / oqalā'/: [عربی] جمعِ ☜ **عاقل**

عقلائی / oqalā'î'/: [عربی] ☜ **عقلایی**

عقلانی / aqlānî'/: [عربی] *صفت.* هزری؛ ئاوەزی ‹قوەی عقلانی: هێزی هزری›.

عقلانیت / aqlānîyyat'/: [عربی] *اسم.* ژیریەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ژیر بوون.

عقلایی / oqalāyî'/: [عربی] *صفت.* ژیرانە؛ ژیرمەندانە؛ ژیرمەندی؛ ژیرۆکی؛ ژیرۆلی؛ ژیرلێی؛ عاقڵانە ‹تصمیم عقلایی: بڕیاری ژیرانە›: **عُقلائی**

عقلی / aqlî'/: [عربی] *صفت.* ئاوەزی؛ ئەقڵی؛ هزری.

عقوبت / oqûbat, 'uqûbat'، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی]* سزا؛ جزیا؛ وەرامی خراپە یان کاری خراپ ‹عقوبت دیدن: سزا دیتن›.

عقود / oqûd, 'uqûd'/: [عربی] جمعِ ☜ **عقد**

عقول / oqûl, 'uqûl'/: [عربی] جمعِ ☜ **عقل**

عقیدتی / aqîdatî'/: [عربی] *صفت.* بڕوایی؛ باوەڕی؛ سەر بە بیر و بڕوا ‹بحث عقیدتی: باسی بڕوایی›.

عقیده / aqîde'، ـها؛ عقاید/: [عربی] *اسم.* بڕوا؛ باوەڕ؛ باوڕ؛ هەنی: ١. بیر و بڕوا؛ دۆز؛ بیر و بۆچوون؛ داوەری یان هزرێ کە وەک خوو و خدە یان حاڵەتێکی زەینی لێهاتووە ‹عقیدەی اسلامی: باوەری ئیسلامی› ٢. بۆچوون؛ بیر و بۆچوونێ کە ئاوێتەی هەست و نەست بووە ‹عقیدەی شما در مورد ازدواج آرام چیست؟: بۆچوونی ئێوە لەمەڕ ژنخواستنی ئارامەوە چیە؟›.

▣ **عقیده داشتن:** بڕوا هەبوون؛ باوەڕ پێ‌بوون؛ بە بڕوا بوون؛ پێوا بوون؛ باوەڕ بیەی ‹من به کار این آدم عقیده داشتم: من بڕوام بە کاری ئەم کابرایە هەبوو›.

عقیق / aqîq'/: [عربی] *اسم.* ئاقێق؛ یاقیق؛ جۆرێ کانی جوان و بەنرخ لە کوارتز (سیلیکا) کە هەندێ ئوکسیدی ئاسنی تێدایە، بە ڕەنگی خۆڵەمێشی مەیلەو زەرد، سوور یان شین کە وەکوو بەردێکی بەنرخ یان بۆ دروستکردنی ئامرازی زانستی بەکار دێت.

عقیقه / aqîqe'/: [عربی] *اسم.* هەقیقە؛ حەفتم؛ حەوتم؛ کاوڕ یان شەکێ کە لە حەفتەی لە دایکبووندا قوربانی دەکەن.

عقیم / aqîm'/: [عربی] *صفت.* ١. نەزۆک؛ نەزووک؛ نەزێ؛ نەزا؛ مەزا؛ هەرکان؛ خرش؛ بەیچەڵ؛ پەیشەل؛ بێ‌بەر؛ بێ‌توانایی منال بوون ٢. *[مجازی]* بێ‌کەڵک؛ زڕ؛ بێ‌بەر؛ بێ‌وەچ؛ بەبێ ئاکامی ڕەچاوکراو ‹تلاشهای دشمن برای پیروزی عقیم ماند: هەوڵی دوژمن بۆ سەرکەوتن بێ‌کەڵک

مایه‌وه›.

▣ **عقیم بودن:** نەزۆک بوون؛ نازا بوون؛ هەرکان بوون؛ بەبێ توانایی زاوزێ کردن بوون ‹همسر دوم شاه عقیم بود: ژنی دووهەمی شا نەزۆک بوو›.

عقیم شدن: ١. نەزۆک بوون؛ لە دەست دانی توانایی زاوزێ ‹بر اثر مصرف برخی داروها عقیم شد: بە بۆنەی بەکار بردنی برێ دەواوە نەزۆک بوو› ٢. لە پیاوەتی کەوتن؛ هێلک بڕیان؛ لە دەست دانی توانایی منداڵدارکردن ٣. بە فشە دەرچوون؛ بەتاڵ بوونەوە ‹تلاش مخالفان عقیم شد: هەوڵی نەیاران بە فشە دەرچوو›.

عقیم کردن: ١. هەرکاندن؛ نەزۆک کردن؛ لە توانستی زاوزێ خستن ٢. بەتاڵ کردنەوە؛ بە فشە دەرکردن؛ بێ‌ئاکام کردن.

عقیم گذاشتن: بەتاڵ‌کردنەوە؛ لە کار خستن ‹فقر همەی تلاشهای او را برای تحصیل عقیم گذاشت: هەژاری هەموو هەوڵ و کۆشەکانی بۆ خوێندن بەتاڵ کردەوە›. هەروەها: **عقیم ماندن**

عقیم‌سازی / 'aqîmsāzî/: [عربی/ فارسی]/اسم. کار و ڕەوتی بەرگری‌کردن لە زاوزێ گیاندارێک.

عکاس / 'akkās/، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. وێنەگر: ١. ئەو کەسە کاری گرتنی وێنەیە ‹دخترش عکاس است: کچەکەی وێنەگرە› ٢. ئەو کەسەی لە هونەری وێنەگریدا لێهاتووە.

عکاسخانه / 'akkāsxāne/، ـها/: [عربی/ فارسی] اسم. [قدیمی] وێنەگری؛ عەکاسی؛ کارگەی عەکاسی و وێنەگرتن.

عکاسی / 'akkāsî/: [عربی]/اسم وێنەگری؛ عەکاسی: ١. کار و ڕەوتی وێنەگرتن ‹از منظرەی طبیعت عکاسی می‌کند: لە دیمەنی سروشت وێنەگری دەکا› ٢. کاری وێنەکێش ‹از عکاسی پول خوبی درمی‌آید: لە وێنەگری پارەیەکی باش دەردێ› ٣. ـها/ شوێنی وێنەگرتن؛ کارگەی وێنەگری ‹عکاسی بستە بود: وێنەگری داخرابوو›.

عکس[1] / 'aks/، ـها/: [عربی]/اسم. وێنە؛ عەکس؛ ڕەسم: ١. وێنەیێ کە بە کامێرا گیراوە ٢. سوخەت؛ وێنەیێ کە لە سەر ڕووبەرێکی ڕوون یان بریکەدارەوە بەدی‌دێ ‹عکس درختان در آب افتادە بود: وێنەی دارەکان کەوتبووە سەر ئاوەکەوە› ٣. [مجازی] وێنەیێ کە بە کوپی، چاپ یان نیگارکێشی لە شتێ، پێک‌هاتووە.

▣ **عکس انداختن** ☜ **عکس گرفتن**

عکس برداشتن ☜ **عکسبرداری**

عکس گرفتن: وێنەگرتن؛ ڕەسم‌کێشان؛ وێنەی شتێک لە سەر فیلمی وێنەگری یان بە هەر شێوەیەکی تر تۆمار کردن ‹داشت تند و تند عکس می‌گرفت: خەریک بوو پەساپەس وێنەی دەگرت›: **عکس انداختن**

عکس[2]: *صفت*. پێچەوانە؛ بەرەواژ؛ بەراوەژوو؛ ئاوەژوو؛ بەرەقاژ؛ پێچەوانەی شتێک لە باری پێکهاتە یان چۆنیەتیەوە ‹امروز حرفی می‌زد و فردا عکس آن را می‌گفت: ئەمڕۆ قسەیەکی دەکرد و بەیانی پیچەوانەکەی دەگوتەوە›.

عکس‌العمل / 'aksol'amal/، ـها/: [از عربی]/اسم. کاردانەوە؛ بەرپەرچ؛ کاری بەرپەرچ دانەوە.

عکسبرداری / 'aksbardārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. وێنەگری؛ کار و ڕەوتی تۆمارکردنی وێنە لە سەر فیلم بۆ دەرهێنانی وێنە.

عکس‌برگردان / 'aksbargardān/، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. بەرگەردان؛ جۆرێک کاغەزی تایبەتە وێنەیەکیان خستۆتە سەری کە بە تەڕکردن، چەسپاندن، ماڵین (دەست پێدا هێنان) یان گەرم کردن، وێنە یان نووسراوەکەی لە سەر شوێنی پێویست بەجێ دەمێنێ.

علائق / 'alā'eq/: [عربی] ☜ **علایق**

علائم / 'alā'em/: [عربی] ☜ **علایم**

علاج / 'alāc, 'elāc/، ـها/: [عربی]/اسم. ١. چارە؛ چار؛ عیلاج؛ هاوڵ؛ هاویل ‹علاجش پول است: چارەی پارەیە› ٢. دەرمان؛ چارەسەر؛ چارەسەری ‹علاج ریزش مو: دەرمانی قژ وەرین›.

هەروەها: **علاج داشتن؛ علاج شدن؛ علاج کردن**

علاف[1] / 'allāf'/، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. عەللاف؛ عەلاف؛ ئالیکفرۆش؛ کەسێک چیلکە و خەڵووز و کا و وێنجە دەفرۆشێ.

علاف[2]: صفت. [مجازی، گفتاری] سەرگەردان؛ عەللاف؛ ئەلاف؛ وێل؛ تووشیاری چاوەڕوانی و هاتوچۆی بێکەڵک ‹چهار ماه توی این شهر علاف شدم: چوار مانگ لەم شارە سەرگەردان بووم›.

هەروەها: **علاف بودن؛ علاف شدن؛ علاف کردن**

علافی / 'allāfī'/: [عربی]/اسم. عەلافی: ١. کار و پیشەی عەللاف ٢. /ـها/ ئالیکفرۆشی؛ دووکان یان شوێنی کاری عەللاف ٣. /ـها/ [گفتاری] سەرگەردانی؛ وێڵی؛ بەتاڵپایی.

▣ **علافی کشیدن**: عەلاف بوون؛ سەرگەردان بوون؛ ماتڵ بوونی بێسوود.

علاقمند / 'alāqmand'/: (!) [عربی/ فارسی] ☜ **علاقەمند**

علاقە / 'alāqe'/، ـها؛ علایق/: [عربی]/اسم. ١. هۆگری؛ ئۆگری؛ هۆگرەتی؛ حەز؛ واز؛ هەز؛ شەوق؛ پەیوەندی؛ پەیوەن؛ پەیوەند؛ پێوەن؛ لاقە؛ قمشی ٢. دارایی و ملک و ماڵ.

▣ **علاقە داشتن**: واز لێ بوون؛ هۆگر/ ئۆگر بوون؛ حەز بوون؛ شەوق لە سەر شتێ بوون؛ ویستن؛ خۆش ویستن؛ دڵ پێوە بوون ‹خیلی بە موسیقی علاقە داشت: زۆر وازی لە مۆسیقا بوو›.

علاقەبند / 'alāqeband'/، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. ١. قەزاز؛ زەنگیانەهۆن؛ هۆنەری وردە مووروو و زەنگیانە ٢. زەنگیانەفرۆش؛ فرۆشیاری خشل و زرق و برقی جلوبەرگ (وەک کلانە، پووڵەکە و...). هەروەها: **علاقەبندی**

علاقەمند / 'alaqemand'/، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. ١. دەربایست؛ دەربایس؛ دەربەست؛ دەربەستە؛ دەربەن؛ دەربەند؛ پابەند؛ پێبەند؛ بە گرینگ؛ گوێدەر بە کار ٢. ئۆگر؛ هۆگر؛ پابەند یان دڵبەستەی شتێ ‹علاقەمند بە موسیقی: ئۆگری مووسیقا› ٣. لایەنگر؛ لاگیر؛ خاوەن هۆگرەتی بە شتێ ‹علاقەمند بە خوابیدن بود: لایەنگری خەوتن بوو› ✻ **علاقمند**

علامات / 'alāmāt'/: [عربی] جمعِ ☜ **علامت**

علامت / 'alāmat'/، ـها؛ علامات؛ علائم/: [عربی]/اسم. نیشانە: ١. درۆشم؛ دورف؛ درف؛ هنارە؛ نیشان؛ هێما؛ هەوە؛ نیشانەی تایبەتی ‹عطسەی پیاپی علامت سرماخوردگی است: پژمەی لەسەریەک نیشانەی هەلامەتە› ٢. نماد؛ نمانا ‹لبخند علامت دوستی است: بزە نیشانەی دۆستیە› ٣. [گفتاری] ئالا؛ ئالا؛ بەیاخ؛ بەیداخ؛ عەلەم؛ پەرچەم.

▣ **علامت دادن**: نیشاندانی درۆشم یان نیشانەیەک بۆ دەربڕینی بیر یان فرمانێک.

علامت گذاشتن: مۆر نان؛ شەقڵ کردن؛ دیاری کردن؛ نیشانکردن؛ درۆشم دانان.

علامتگذاری / 'alāmatgozārī'/، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نیشانکاری؛ کار یان ڕەوتی نیشانە کردن؛ نیشانە دانان.

علامە / 'allāme'/، ـها/: [عربی]/اسم. هۆزان؛ زانایوخ؛ فریەزان؛ فرەزان؛ زۆرزان؛ ئەوی زانیاری زۆر و زەبەندی لە هەموو بوارێکدا هەیە ‹علامە دهخدا: هۆزان دیهخودا›.

علاوە / 'alāve'/: [عربی] صفت. زیادە؛ زیا.

▣ **علاوە بر این**: سەرەڕای ئەوە؛ سەرەڕای ئەمە؛ زیاد لەمە ‹علاوە بر این مقداری پول بە او دادە شد: سەرەڕای ئەوەش برێ پارەی پێ درا›.

▣ **علاوە شدن**: پێزیاد بوون؛ زیا بوون؛ فرە بوون؛ هاتنە سەر ‹بعداً پنجاه نفر هم بە جمعشان علاوە شد: دواتر پەنجا کەسیان پێ زیاد بوو›.

هەروەها: **علاوە کردن**

علایق / 'alāyeq'/: [عربی] جمعِ ☜ **علاقە: علائق**

علایم / 'alāyem'/: [عربی] جمعِ ☜ **علامت: علائم**

علت / 'ellat'/، ـها؛ علل/: [عربی]/اسم. هۆ؛ هاوا: ١. سەمەد؛ هجران؛ سۆنگە؛ هۆی کار یان دۆخێک ‹علت دیر آمدن شما چیست؟: هۆی

دێرهاتنی ئێوە چیە؟› ٢. ئەوەی کە ئاکام یان داهاتێکی بە دواوەیە ‹علت اصلی: هۆی سەرەکی› ٣. کەس یان شتێ کە هۆکاری کردەوەیەکە یان شتێک بەدی‌دێنێت ‹نگهداری مواد آتش‌زا علت آتش‌سوزی بوده است: هەڵگرتنی ماکی ئاگربەر هۆی سووتمانەکە بووە› ٤. *[مجازی]* زەدە؛ عەیب.

▣ **علت اصلی** ☜ **علت اولی**

علت اولی: هۆی سەرەکی؛ هۆیێ کە بەدیهێنەری هەموو سۆنگەکانی ترە: **علت اصلی؛ علت‌العلل**

علت‌العلل /'ellatolelal/: [عربی] ☜ علّت اولی، علت

علف /'alaf، ـها؛ علوفه/: [عربی]/اسم. ئالف؛ ئالیک: ١. *[گفتاری]* لەوەڕ؛ سمەری؛ چێرە؛ تفاق؛ لەودە؛ لۆدە؛ واشە؛ ئاژاڵ؛ خۆراکی پاتاڵ و ماڵات ٢. *[مجازی]* گیا؛ گیواو؛ گژ و گیا ‹بیابان بی‌آب و علف: دەشتی وشک و بێ‌گیا› ٣. ئاژاڵ؛ ناوی گشتی بۆ دەستەیەکی گەورە لە گژ و گیای خۆڕسک و پتر یەک‌ساڵە کە لاسکی چێوییان نیە.

▣ **علف بلادن**: ڕەزڵە؛ توولەزەڕە؛ ترێمارانە؛ ڕووەکێکە لە کۆمەڵەی باینجان بە ڕەگی ئەستوور و گۆشتن، گوڵی پەمەیی مەیلەو زەرد، بەری سووری وەک ترێ کە ماکێکی سڕکەری تێدایە بۆ دەرمان بەکار دەچێ.

علف بواسیر: گای مایەسیری؛ گیایێکی دەشتەکی بچووک، بە گەڵای وەک لەپی دەست و گوڵی زەردەوە، لە نزمانیدا دەڕوێ و ئاوی ڕەگەکەی بۆ نەخۆشی مایەسیری باشە.

علف جالیز: گیاکاڵە؛ گوڵە بێسان؛ بوومەترکە؛ بۆمترەکە؛ گیا کوژەک؛ گوڵەک؛ ڕووەکێکی مشەخۆرە کە ماکی کلۆروفیلی تێدا نیە، بەڵام گوڵ دەگرێت و بە ڕەگی ڕووەکانی‌ترەوە دەنووسێنێت و ئاوەکەیان دەمژێ.

علف چشمه: کووزەڵە؛ کویزەڵە؛ بەرگەمێ؛ بەریەمێ؛ بێزەڕوو؛ بێزروو؛ تەڕەتیزە کێویلە.

علف خرس: ١. گوێ‌ورچە؛ جۆزناق؛ ڕووەکی گەڵاگەورەیە بە گوڵی زەرد و هێشووئاساوە، تەمەنی درێژە و تایبەتی ناوچەی گەرمە، بۆ ئازاری جومگە و کۆکە و سەرما چاکە ٢. *[مجازی]* بەلاش؛ هەر شتێکی مشەی بێ‌بایەخ و لەبەردەست.

علف شوره: بەلۆچە؛ کەفکەفۆک؛ حوژە؛ ئەسپۆن؛ زروێ؛ زرۆ؛ گیاییێکە بە بنی سپیەوە دەکوترێ و لە جیاتی سابوون بەکاردێ.

علف شیر: گیاشیر؛ شیرگرسێن؛ گیا هەوێن؛ ئامیان پەنێر؛ سۆتیچکە؛ کەوڵە گیا؛ ڕۆناسە گیا؛ ڕووەکێک بە قەدی باریک و چەپکی، گەڵای درێژ و باریکەڵە و گوڵی وەک گوڵەگەنم، شیری هەیە و بۆ لەوەڕ باشە.

علف گربه: سم‌لەتیف؛ گیاکتک؛ گیاکەتک؛ ئەشەدبۆ؛ ڕێخەداروو؛ ئاوڕێژەک؛ گیا بووندار؛ گیایەکی دەرمانە، پشیلە زۆر حەزی لە بۆنەکەیەتی.

علف هرز: هەرێز؛ ئالاخ؛ هەژالە؛ فریز؛ فریزوو؛ هەرێس؛ هەڵیس؛ هەلیز؛ فرس؛ فرێز؛ فرووزوو؛ فرووزی؛ گیای بێ‌کەڵک کە دەبێ بژار بکرێ.

علف هفت‌بند: گیا گرێچک؛ گرێچکە؛ سیچکە؛ دووگوێ‌بەرخە؛ گیابژارێکی مەزرا و بێستانە بە لاسکی گرێ‌-گرێ ڕەق و گەڵای ورد و ڕیشە و بنۆکی پتەو و قایمەوە.

▣ **علف زیر پای کسی سبز شدن**: *[مجازی]* کەسێ چەکەرە دان؛ کەسێ چەکەرە دەرکردن؛ چاوەڕوانی و تەمای زۆر و بێ‌هۆکردن ‹آن‌قدر بایست تا علف زیر پایت سبز شود: ئەوەندە ڕاوەستە تا چەکەرە بدەی›.

علف‌چر /'alafčar، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. لەوەڕگە؛ لەوەڕگا؛ ئالفجاڕ؛ فریزە؛ پەرێز؛ چایەر ‹گوسفندها را برده بود علف‌چر: پەزەکانی بردبووە

لەوەڕگە›.

علف‌چینی / 'alafčînî/: [عربی/ فارسی]/اسم. کۆکەن؛ کار و ڕەوتی گیا چنین؛ گیا دوورین؛ بڕین و باقەکردنی ئالف ‹فردا برویم علف‌چینی: بەیانی بڕۆین بۆ کوکەن›.

علفخوار / 'alafxār، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. گیاخۆر؛ ئالفخۆر؛ بە تایبەتمەندی دابین بوونی پێخۆر لە ئالف.

علفدان / 'alafdān، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. مەرەک؛ لەوەڕدان؛ تفاقدان.

علفزار / 'alafzār، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. ئالفجاڕ؛ گیاجاڕ؛ گیازار؛ لەوەڕگا؛ لەوەڕگە؛ لۆجاڕ؛ چیم؛ چێرگە؛ چایەر؛ وشکەپەل؛ جاڕەگیای خۆڕسک.

▣ **علفزار بی‌آب**: بوویش؛ زەمەند و قشلاقی بێئاو.

علف‌کش / 'alafkoš، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پێبژار؛ دەوابژار؛ گیاکوژ؛ هەر جۆرە ماک یان ئامرازێک بۆ لە ناو بردنی گژ و گیای بژار.

علفی / 'alafî/: [عربی] صفت. ئالفی؛ ئالیکی: ١. سەرین؛ وەکوو ئالف ٢. سەرین؛ لە جنسی ئالف ٣. *[گیاه‌شناسی]* پووشینە؛ کەم تەمەن و بەبێ ئەندامی ڕەق و چێوی ٤. *[گفتاری]* ئالفخۆر؛ گیاخۆر.

علقه‌مضغه / 'alaqemozqe/: [عربی] صفت. *[مجازی]* پووت؛ پووتە؛ پووتەک؛ پووتەکە؛ مەلەمیزە؛ مەلەمیسە؛ ڕەق‌وتەق؛ بەرچاوتەنگەر و بێنمووت.

علل / 'elal/: [عربی] جمعِ ☜ **علت**

علم[1] / 'alam، ـها/: [عربی]/اسم. *[قدیمی]* ئالا؛ بەیاخ؛ بەیداخ؛ بەندێر؛ کۆتەڵ؛ پەرچەم؛ عەلەم.

▣ **علم کردن**: دامەزراندن؛ بەرپا کردن: ١. هەڵدان؛ داکوتان؛ هەڵداشتن؛ هەڵواسین؛ شەکاوەکردن؛ هۆردەی؛ هۆردای ‹چادر را علم کردیم: چادرەکەمان هەڵدا› ٢. سازکردن؛ وناردن؛ داچنین؛ تەیار و ئامادەکردن ‹بساط چای را علم کردند: پساتی چایان دامەزراند›.

هەروەها: **علم شدن**

زیر علم کسی سینه زدن: *[تعریض]* بلە‌بلەی کەسێ کردن؛ خۆماڵە‌خۆماڵە بۆ کەسێ وتن؛ بە ساز کەسێ سەما کردن؛ شوێنی کەسێ کەوتن و پشتیوانی لێکردنی.

علم[2]: صفت. ناسراو؛ ناودار؛ بەناو ‹اسم علم: ناوی ناسراو›.

علم / 'elm، ـها؛ علوم/: [عربی]/اسم. زانست؛ زانس؛ زانیاری: ١. زانایی؛ دۆخ یان چۆنیەتی زانین ‹دربارەی موضوعی که نسبت به آن علم کافی نداریم، نباید حرف بزنیم: سەبارەت بە بابەتێ کە زانستی ئەوتۆمان لێی نیە، نابێ بدوێین› ٢. بەشێ لە زانیاریگەلی ڕێکخراو وەکوو لقی خوێندن ‹علم زمین‌شناسی: زانستی زەویناسی› ٣. ڕێوشوێن؛ داب؛ ئەوی بشێ وەک ئاگاییێکی هەموانی فێری بین یان لە ڕێخراوەیەکدا بگوترێتەوە ‹علم معاش: زانستی ژیان›.

▣ **علم اجتماع**: کۆمەڵناسی؛ کۆمەڵگاناسی؛ زانستێ کە لە تایبەتمەندی کۆمەڵەگەلی مرۆڤ دەکۆڵێتەوە.

علم اخلاق: ئاکارناسی؛ زانستی لێکدانەوەی فەلسەفی بابەتگەلێکی وەک چاکە و خراپە، دروستی و نادروستی ماف و ئەرک.

علم اصوات: دەنگ‌ناسی؛ فونێتیک؛ زانستی لێکۆڵینەوە و ڕێزبەندی دەنگەکانی زمانێ یان برێ لە زمانگەل.

علم اصول: زانیاری سەر بە بنەماگەلی فیقهی کە بە دەستی گەورەکانی دین دانراوە.

علم الهی: خواناسی؛ زانیاریگەلی سەر بە ئامۆژەی دینی یان دینێکی تایبەت، سەبارەت بە خوو و ئافراندن.

علم غیب: عیلمی غەیب؛ پیوارناسی؛ ئاگەداری لە ڕازگەلی نهێنی و ئەوەی لە خەلک پیوارە.

علم کلام: زانستی کەلام؛ زانینێ کە لە سەر بنەمای بەڵگەی ئەقڵی، لاگری لە ئامۆژەی دینی دەکا.
علم لَدُنّی: زانستی لە خواوە؛ زانستێ کە لە دەروونی کەسێکدا خولقاوە و لە کەسێکەوە فێر نەبووە.
علم نجوم: ئەستێرەناسی؛ زانستی دۆزینەوە و لێکدانەوەی تەنگەلی ئاسمانی.
علم نفس: دەروونناسی؛ ڕەوان‌ناسی؛ زانستی ناسین و لێکدانەوەی دیاردە و کارکردگەلی دەروونی.
علم وراثت: ژینیتیک؛ زانستێ کە لە سەر دیاردەی وەراسەت، هۆکارگەلی ئێرسی و شوێنەواریان دەکۆڵێتەوە.
علما / olamā'/: [عربی] جمعِ ☜ **عالم**
علم الاشیا / elmol'ašyā'/: [عربی]/سم. [قدیمی] دیاردەناسی؛ زانستی دیاردەگەلی سروشتی؛ زانستێ کە لە سەر ڕووداو و دیاردەگەلی سروشتی دەکۆڵێتەوە.
علمدار / alamdār' ـ ها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/سم. [قدیمی] ئالاهەڵگر؛ ئالاگر؛ پەرچەمدار؛ هەڵگری ئالا.
علمدوش / alamdûš'/: [عربی/ فارسی] ☜ **علمک ـ٢**
علم‌شنگه / alamšange'/: [؟] ☜ **آلم‌شنگه**
علمک / alamak' ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. ١. عەلەم؛ لوولەیەکی ئەستوونی لە دەری ماڵەوە کە بە تۆڕی گازی شاریەوەیە و شێر و ڕێگلاتوری لە سەرە ٢. لوولەی چەماوەی دووشی حەمام: **علم دوش**
علمی / elmî'/: [عربی] صفت. زانستی؛ زانسی؛ پێوەندیدار یان سەر بە زانستەوە ‹همایش علمی: کۆ بوونەوەی زانستی›: **علمیّه**
علمیه / elmîyye'/: [عربی] ☜ **علمی**
علناً / alanan'/: [عربی] قید. ئاشکرا؛ بەئاشکرا؛ ئاشکار؛ ڕاشکاوانە؛ بە ڕاشکاوی؛ سوور ــ سوور؛ ڕوون؛ بەپانەوە؛ بەبێ دزە و قایمکاری ‹علناً دزدی می‌کرد: ئاشکرا دزی دەکرد›.
علنی / alanî'/: [عربی] صفت. ئاشکرا؛ ڕاشکاو؛ بەرچاو و بەبێ شاردنەوە ‹جلسەی علنی: دانیشتنی ئاشکرا›.
علو / olov(v)'/: [عربی]/سم. بەرزی؛ بڵیندی؛ هەڤیازی ‹علو مقام: بەرزی جێگا›.
علوفه / olûfe, 'ulûfe'/: [عربی] جمعِ ☜ **علف**
علوم / olûm, 'ulûm'/: [عربی]/سم. ١. جمعِ ☜ **علم** ٢. زانست؛ سەرجەمی زانستگەلی ئەزموونی.
◘ **علوم آزمایشگاهی**: زانستی ئەزموونگەیی؛ بنەما، شێواز و زانیاریگەلی سەبارەت بە چۆنیەتی ئەنجامدانی ئەزموونگەلی بژیشکی.
علوم اجتماعی: زانستی کۆمەلایەتی؛ زانستێ کە لە سەر بنکە و کردەوەگەلی کۆمەڵگایی مرۆڤ دەکۆڵێتەوە (وەک زانستی ئابووری و خەڵکناسی).
علوم اداری: زانستی کارگێڕی/ مەزرینگەیی؛ زانست و زانیاری لەمەڕ پێکهاتە، چالاکی و شێوەگەلی بەڕێوەبەرایەتی لە ڕێخراوەی کارگێڕیدا.
علوم ادبی: زانستی وێژە و وێژەوانی.
علوم انسانی: ئەو زانستانە کە لە سەر خولقاوەکانی بیر و هزری مرۆ دەکۆڵنەوە (وەک فەلسەفە، ئاکار یان زمان).
علوم پایه: زانستی بنەمایی؛ لقە سەرەکیەکانی زانست کە بنەمای زانستگەلی‌ترن، وەک فیزیک، کیمیا و بیرکاری.
علوم پزشکی: زانستی بژیشکی؛ زانست، شێواز و بنەماگەلی سەر بە ناسین، دەرمان و بەرگری لە نەخۆشی.
علوم تجربی: زانستی ئەزموونی؛ زانستێ کە بابەتەکانی بە پێی ئەزموون و تاقی‌کردنەوەیە.

علوم خفیه: زانستی شاراوە؛ کۆی زانیاری و بنەما و شێوەگەلی غەیببێژی، لێکدانەوەی خەو، جادوو و... : **علوم غریبه**

علوم دینی: زانستی دینی؛ کۆمەڵە زانیاری و بنەماگەلی سەر بە ناسینی دین، بایەخگەلی دینی، بەندایەتی، قانوونی شەرع، ژیان و ئامۆژگاری گەورەگەلی دین.

علوم رفتاری: زانستی کردەوەیی؛ زانستێ کە لە هاندەر و هۆی کردەوەی گیانەوەران دەکۆڵێتەوە.

علوم ریاضی: زانستی بیرکاری/ ڕیازی.

علوم زیستی: ژیناسی؛ ژینەوەرناسی؛ زانستی ناسین، ڕیزبەندی و توێژینەوەی ژیانی ژینەوەران.

علوم سیاسی: زانستی سیاسی/ ڕامیاری؛ سەرجەمی بنەما و زانیاری سەر بە ڕژیمگەلی سیاسی، ماف و پێوەندی نێو گەلان.

علوم طبیعی: زانستی سروشتی؛ زانست و زانیاریگەلی سەر بە سروشت (وەک ژینەوەرناسی، زەویناسی و...).

علوم عقلی: زانستی بیرمەندی؛ ئەو زانست و زانیاریانە کە دەپەرژێتە سەر بەڵگە هێنانەوە و تێرامان: **علوم معقول**

علوم غریبه ☜ **علوم خفیه**

علوم کاربردی: ئەو زانستانە کە زۆرتر دەپەرژنە سەر باری لێزانی کارەوە (وەک ئەندازیاری، بژیشکی و...).

علوم معقول ☜ **علوم عقلی**

علوم منقول ☜ **علوم نقلی**

علوم مهندسی: زانستی ئەندازیاری؛ زانست، بنەما و زانیاریگەلی سەر بە پیشەسازی، نەخشەکێشی و پێکهاتەی ماشێن و ئامراز و کەرستە و بەکار هێنان و بەرهەمەکانیان.

علوم نقلی: بنەما و زانیاریگەلێ کە لە ڕابردوانەوە ماوەتەوە (وەک حەدیس، مێژوو و...): **علوم منقول**

علوی / 'alavî/: [عربی] *صفت*. عەلەوی: ۱. سەر بە حەزرەتی عەلی ۲. /ـها؛ ـان/ لە وەچ و بەرەی حەزرەتی عەلی.

علوی / 'elvî/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* ئاسمانی؛ بانی؛ باڵایی؛ سەروویی؛ ژوورگ؛ سەر بە ژوورەوە.

علی / 'ellî/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* ۱. هۆیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە هۆوە ۲. هۆدار؛ بەهۆ؛ خاوەن هۆ.

علیا / 'olyā/: [عربی] *صفت*. سەروو؛ سەری؛ ژووروو؛ ژوورگ؛ ژوورنگ؛ جێگرتوو لە لای ژوورینەوە ‹میرآباد علیا: میراوای سەروو›.

علیاحضرت / 'olyāhazrat، ـها/: [عربی] *اسم*. ڕێزناوێ بۆ شاژن، ژن یان دایکی شا.

علی‌الاتصال / 'alal'ettesāl/: [عربی] *قید*. *[ادبی]* بێبڕانەوە؛ لە سەر یەک؛ یەک لە دووی یەک؛ وە شۆن یەکا؛ پشت سەر یەک؛ سەرمڕ؛ سەرەمڕ؛ بەردەوام؛ لێکدا‌ـلێکدا؛ شوێن‌بەشوێن ‹سه روز تمام علی‌الاتصال می‌بارید: سێ ڕۆژی تەواو بێبڕانەوە دەباری›.

علی‌الاجمال / 'alal'ecmāl/: [عربی] *قید*. بە کورتی؛ کورت و کرمانجی ‹علی‌الاجمال وضع را تشریح کرد: بە کورتی بار و دۆخەکەی لێکدایەوە›.

علی‌الاحتیاط / 'alal'ehtîyāt/: [عربی] *قید*. بۆ دڵنیایی؛ بۆ دڵقایمی؛ بۆ متمانە ‹علی‌الاحتیاط پول بیشتری بردار: بۆ دڵنیایی پارەیەکی زۆرتر هەڵگرە›.

علی‌الاصول / 'alal'osûl, -'usûl/: [عربی] *قید*. لە بنەڕەتدا؛ لە بناغەوە؛ لە بنەڕەتەوە؛ بنەڕەتەنە ‹علی‌الاصول این کار درست نیست: ئەم کارە لە بنەڕەتدا دروست نیە›.

علی‌الاطلاق / 'alal'etlāq/: [عربی] *قید*. بەبێ‌قسە؛ بێ‌قرە؛ بەبێ سێ و دوو.

علی‌البدل / 'alalbadal/: [عربی] *صفت*. جێگر؛ جێ‌نشین ‹عضو علی‌البدل: ئەندامی جێگر›.

علی‌التحقیق / alattahqîq'/: [عربی] *قید*. به جوانی؛ به دروستی؛ به ڕاستی؛ لە ڕاستیدا؛ لەڕاسیا؛ ڕاسەکەی؛ ڕاستیەکەی؛ ڕاسیەکەی؛ لە ڕووی توێژینەوە و ڕاستیەوە ‹علی‌التحقیق معلوم شد حق با اوست: بە جوانی دەرکەوت کە حەق بەوە›.

علی‌الحساب / alalhesāb'/: [عربی] *قید*. لە سەر حیساب؛ بە شێوەی بەشێ لە حسێو (وەک قەرز، مز و...).

علی‌الخصوص / alalxusûs, 'alalxosûs'/: [عربی] *قید*. بەتایبەت ‹علی‌الخصوص از شما گله داشت: بەتایبەت گلەیی لە ئێوە هەبوو›.

علی‌الدوام / aladdavām'/: [عربی] *قید*. بێ‌وچان؛ یەکسەر؛ یەکسەرە؛ بەردەوام؛ دایمە و دەرهەم؛ لە سەر یەک؛ بە دووی یەکدا ‹علی‌الدوام تا صبح می‌نوشت: بێ‌وچان هەتا بەیان دەینووسی›.

علی‌الرسم / alarrasm'/: [عربی] *قید*. بە پێ داب و نەریت؛ بە پێی داب؛ بە گوێرەی داب؛ بە گوێرەی ڕەسم؛ وا کە باوە ‹علی‌الرسم باید به دیدنش برویم: بێ پێی داب و نەریت دەبێ بڕۆین بۆ لای›.

علی‌السویه / alassavîyye'/: [عربی] *قید*. وەکوو یەک؛ وەک یەک؛ یەکسان؛ پێسەو یۆی؛ بەبێ جیاوازی ‹بودن و نبودنش برایم علی‌السویه است: بوون و نەبوونی بۆم وەکوو یەکە›.

علی‌الصباح / alassabāh'/: [عربی] *قید*. سەر لە بەیان؛ بەربەیان؛ لە کاتی بەیاندا؛ لە بەرە بەیاندا؛ پێش گزنگ ‹علی‌الصباح راه افتادیم: سەر لە بەیان کەوتینە ڕێ›.

علی‌الطلوع / alattulû', 'alattolû''/: [عربی] *قید*. خۆرکەوتنان؛ خۆرکەوتن؛ خوەرکەفتن؛ گزنگ دان؛ لە کاتی هەڵاتنی ڕۆژدا؛ لە کاتی خۆر کەوتندا ‹صبح علی‌الطلوع به شهر رسیدیم: بەیانی خۆرکەوتنان گەیشتینە شار›.

علی‌الظاهر / alazzāher'/: [عربی] *قید*. وا دیارە؛ وەک‌دیارە؛ بە ڕواڵەت؛ پاسە دیارە ‹علی‌الظاهر باید شب را در آنجا بگذرانیم: وا دیارە دەبێ شەو لەوێ بەرینە سەر›.

علی‌الله / alallāh'/: [عربی] *دعا*. *[گفتاری]* لە سەر خودا؛ تەوەکول بە خوا ‹علی‌الله برویم، ببینیم چه می‌شود: لە سەرخودا بڕۆین بزانین چ دەبێ›.

علیامخدرات / olyāmoxaddarāt'/: [عربی] جمعِ ☜ **علیامخدره**

علیامخدره / olyāmoxaddare'، علیامخدرات/: [عربی] *اسم*. *[قدیمی]* خاتوون؛ خاتوو؛ خات؛ ڕێزناوێکی ژنانە.

علی‌ای‌حال / alā'ayyohāl'/: [عربی] *حرف*. بە هەرحاڵ؛ وە هەرحاڵ؛ هەرچۆنێک بێ ‹علی‌ای‌حال اگر از تو چیزی پرسیدند، راستش را بگو: بە هەرحاڵ شتێکیان لێت پرسی ڕاستیەکەی بڵێ›.

علیت / ellîyyat'/: [عربی] *اسم*. ۱. هۆیەتی؛ پێوەندی نێوانی هۆ و بەرهۆ ۲. پێوەندی نێوان هۆکارێک لەگەڵ ئەو ڕووداو و دیاردەیانە بە دوویدا دێن.

علی‌حده[1] / alāhadde, 'alāhedde'/: [عربی] *صفت*. جیاواز؛ جیاکار؛ تایبەتی ‹هر کدام اتاق علی‌حده داشتند: هەر کام دیوێکی جیاوازیان هەبوو›.

علی‌حده[2]: *قید*. بەجیا؛ جیا؛ جیاواز؛ جیاییانە؛ جیا-جیا؛ بە شێوەی جیاواز ‹از هر یک علی‌حده احوال‌پرسی کرد: لە هەرکام بە جیا هەواڵپرسی کرد›.

علی‌رغم / alāraqme'/: [عربی] *حرف*. پێچەوانە؛ بە پێچەوانە؛ لە دژی ‹علی‌رغم میل او رفتار می‌کرد: پێچەوانەی ویستی ئەو دەجووڵاوە›.

علیق / alîq'/: [عربی] *اسم*. ئالێک؛ ئالک؛ ئیم؛ یێم؛ ئێم؛ کا و جۆ؛ عەلیق؛ پێخۆری ئاژەڵان.

علیک / aleyk'/: [عربی] *دعا*. *[گفتاری]* عەلەیک؛ وەرامی سەلام و چاک و خۆشی.

علیک‌الاسلام / aleykassalām, 'aleyke-'/: [عربی] *دعا*. *[گفتاری]* عەلەیکەسەلام/ سلام؛ سڵاو بۆ تۆ/ لە خۆت.

علیکم‌السلام /'aleykomassalām, 'aleykomo-/: [عربی] دعا. سلاو لە خۆتان/ بۆ ئێوە؛ عەلەیکمەسەلام (تێبینی: لە وەرامی سەلامدا دەگوترێ).

علیل /'alîl/: [عربی] صفت. ١. سەکەت؛ سەقەت؛ گەزنگاز؛ زەدە (بۆ ئەندامی لەش) ٢. ڕەنجاو؛ داماو؛ داماگ؛ داکەوتوو.

علی‌موجود /'alîmowcûd, -mo:cûd/: [عربی] اسم. [گفتاری] مەشاک؛ عاسا؛ گۆچان؛ داردەستی دەروێشان.

علی‌ورجه /'alîvarce/، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ١. [قدیمی] لەیستۆکێک بە شێوەی پەیکەر یان وێنەی کوڕێ پەتێک بە پشتیەوە بەسرابوو کە پەتەکەیان دەکێشا، دەست و پێی دەجوولاوە ٢. [مجازی] بزۆز؛ هار و هاج؛ جرت و فرتکەر؛ کەسێ کە زۆر جم و جووڵ دەکا ٣. مێرووی لە تیرەی کولە و سیسرک کە بە بازدان دەڕوا.

علیه /'aleyhe/: [عربی] حرف. دژ بە؛ دژ؛ لە دژ ‹علیه کسی حرف زدن: دژ بە یەکێ قسەکردن›.

علیه‌السلام /'aleyhessalām, 'aleyha-/: [عربی] دعا. سلاوی لێ بێ (تێبینی: سارستەیێ کە پاش ناو بردن لە پێغەمبەران و گەورەپیاوانی ئایینی دێتە سەر زار).

علی هذا /'alāhāzā/: [عربی] حرف. لەو ڕووەوە؛ کەوابوو؛ سا؛ دەیسا؛ دەسا ‹علی‌هذا باید هوشیار باشیم: کەوابوو دەبێ وشیار بین›.

عم /'am(m)/: [عربی] ☜ **عمو**

عمارات /emārāt/: [عربی] جمعِ ☜ **عمارت**

عمارت /'emārat/، ـها؛ عمارات/: [عربی]/اسم. باڵەخانە؛ تەلار؛ ئابیدە؛ ماڵ؛ عەمارەت؛ خانوبەرەی زل و بلیند.

عماقریب /'ammanqarîb/: [عربی]قید. بەم زوانە؛ بەزوویی؛ ئیسە و تاوێتر؛ بە زووترین کات؛ بەم زوویيانە/ نزیکانە ‹عماقریب مهمانها می‌رسند: بەم زوانە میوانەکان دەگەن›.

عمال /'ommāl/: [عربی] جمعِ ☜ **عامل**

عمامه /'ammāme/، ـها/: [عربی]/اسم. ١. /عمایم/ مێزەر؛ مێزەرە؛ مەیزەر؛ پێچ؛ سەرپێچ؛ سەروپێچ؛ پێچ و مێزەر؛ کەشیدە؛ شاش؛ شاشیک؛ شاشک؛ مەندیل؛ پووتک؛ ئەردی؛ کلاولەچک؛ مشکی؛ سەروێن؛ پۆشی؛ عەمامە؛ پارچەیەکی درێژە کە لە وڵاتانی ئیسلامیدا، بەتایبەت مەلایان بە سەریانەوە دەبەستن ٢. گولۆلە بەنێ کە وەک مێزەرە (چەپ و ڕاست) بە دەور گلیلێکدا ئالاوە.

عمایم /'amāyem/: [عربی] جمعِ ☜ **عَمّامه**

عمد[1] /'amd/: [عربی]/اسم. قەستی؛ بەبڕیار؛ دەسمەبەست؛ دەسانقەسی ‹اقدام او از روی عمد بود: ئەو کارەی قەستی بوو›.

عمد[2]: صفت. بە قەستی؛ دەسانقەس؛ دەسەنقەس؛ بەتایبەتی؛ بە دەستی ئەنقەست ‹قتل عمد: کوشتنی بەقەستی›.

عمداً /'amdan/: [عربی]قید. قەستی؛ دەستی؛ دەسی؛ قەسە؛ وەقەسی؛ بە قەستی؛ دەسانقەست؛ دەستانقەست؛ دەسانقەس؛ دەسقەس؛ دەقەس؛ ئەنقەس؛ ئەنقەست؛ ئانقەست؛ دەسمەبەست؛ ژدل؛ حەمونن؛ بە ویست و زانینەوە ‹عمداً شیشه را شکست: قەستی شیشەکەی شکاند›.

عمدتاً /'omdatan/: [عربی]قید. زۆرتر؛ زیاتر؛ زێدەتر؛ پتر؛ بەزۆری؛ فرەتر؛ فرەتەر ‹عمدتاً از آنجا خرید می‌کردیم: زۆرتر لەوێ شتمان دەکڕێ›.

عمده /'omde/: [عربی] صفت. زەبەند؛ بۆش؛ بەکۆ؛ کۆ؛ کۆم؛ بە چەند و چۆنیەکی زۆرەوە ‹صادرات عمده: هەناردەی زەبەند›.

عمده‌فروشی /'omdefurûši/: [عربی/ فارسی] اسم. کۆفرۆشی؛ کۆمفرۆشی: ١. کار و ڕەوتی فرۆشتن لە قەبارەیێکی زۆردا. هەروەها: **عمده‌فروش** ٢. /ـها/ شوێنێک کە کاڵای تێدا بە کۆ دەفرۆشن.

عمـــدی / 'amdî/: [عربـی] *صـفت.* قەســـتی؛ دەسانقەسـی؛ دەسەنقەسـی؛ دەسـتی؛ دەسـی؛ دەسنەقەسـی؛ دەسقەسـی ‹کـم‌کـاری عمـدی: کەمکاری قەستی›.

عمر / 'omr/: [عربی] *اسم.* عومر؛ تەمەن: ١. *ـها/* ژیان؛ تامان؛ ماوەی ژیان ‹عمر کردن: ژیان بردنـە سـەر› ٢. تامـان؛ درێژایـی تەمـەن ‹عمـر دراز: تەمەنـی درێـژ› ٣. *[مجازی]* بـڕ؛ بەرگـە؛ مـاوەی وەک خۆی مانەوە یان بەکەڵک بوون ‹این کفشها دو ماه عمر نمی‌کند: ئەو کەوشە دوو مانگ بڕ ناکا›.

◘ **عمر خود را به کسی دادن:** *[مجازی]* عـومری خۆ بە کەسێ دان؛ بەر لە کەسێ مردن ‹پـدرم عمرش را داد به شما: باوکم عومری دا بە ئێوە›.

عمـر خـود را کـردن: عـەمری خـۆ کـردن: ١. بەشی خۆ ساڵ لە خـوا سـاندن/ سـەندن؛ ژیانی ئاسایی و دڵخواز کردن ‹پدرش هشتاد و دو سال داشت و دیگر عمر خـود را کـرده بـود: بـابی هەشتا و دوو ساڵی هەبوو، بەشی خۆی ساڵی لـە خودا ساندبوو› ٢. کۆن بوون و لە کار کەوتن.

عمر کردن: ١. ژیان؛ ژیوای؛ ژین بردنـە سـەر ٢. بەرگەگرتن؛ دەوام هێنان؛ هەڵکردن.

عمر کسی وفا نکردن: عـەمری کەسـێک پێـوە نەمان؛ ڕۆح دەرنەبردن؛ ڕێواسـی ساڵـێکی‌تـر نەخواردن؛ زیندوو نەمان.

عمراً / 'omran/: [عربـی] *قیـد.* *[گفتـاری]* هـەرگیز؛ هەرگیزاوهەرگیز؛ بە هیچ شـێوەیەک/ کلۆجـێ؛ قەت؛ قەت‌ـقەت.

عمـران / 'omrān/: [عربـی] *اسـم.* ١. ئـاوەدانی؛ ئاوانی؛ ئاوەیانی ‹عمران روستاها: ئاوەدانی دێهـات› ٢. ☜ مهندسی عمران، **مهندسی**

عمرانی / 'omrānî/: [عربی] *صفت.* ئاوەدانکـاری؛ ئاوانکاری؛ ئاوەدانی؛ ئاوانی؛ پێوەندیدار یان سەر بە ئاوەدان‌کردنەوەوە ‹برنامەی عمرانـی: بەرنامـەی ئاوەدانکاری›.

عمر و زید / 'amr-o-zeyd/: [عربی] ضمیر. *[ادبـی]* ئەم و ئەو؛ کەسانی دیاری نەکراو و بێ‌بایەخ ‹مـا به تو مشغول و تو به عمر و زید: من دڵم لای تۆیە تـۆ لای ئەم و ئەو›.

عمـره / 'omre/: [عربـی] *اسـم.* عـەمرە؛ عـومرە: ١. سەرجەمی ئەو کارانە کە حاجیان لە حەجـدا دەیکەن (وەک بەسـتنی ئیحـرام، تـەواف، ڕەفـتی سەفا و مـەروە و سەرتاشـین) ٢. حـەج نـەک لـە کاتی خۆیدا.

عمـــری[١] / 'omrî/: [عربـــی] *صـــفت.* *[گفتـــاری]* هەمیشەیی؛ زۆر دەوامدار؛ بە درێژایـی تەمـەنی کەسێک ‹ساعتی به تـو مـی‌دهـم کـه عمـری باشـد: سەعاتێکت دەدەمێ هەمیشەیی بێ›.

عمری[٢]: *قید.* بۆ هەمیشە؛ هەمیشەیی؛ بـە دەوام؛ بە درێژی عومرێک ‹عمری کار می‌کند: بۆ هەمیشـە کار دەکا›.

عمق / 'omq، ـها؛ اعماق/: [عربی] *اسم.* بـن؛ نـاخ؛ قووڵایی: ١. قویلی؛ قووڵی؛ کووری؛ نـق؛ چاڵـی ‹عمق آب: بنـی ئـاو› ٢. بـێخ؛ نـاوەڕۆک؛ بەشـی ناوەوە یان دەروونی شوێنێک ‹عمـق غـار: بیخـی ئەشـکەوت› ٣. بەشـی سـەرەکی، ڕاسـتەقینە و داپۆشراوی شـتێ ‹آن روز بـود کـه عمـق فاجعـه را دریـافتم: ئـەو ڕۆژە بـوو کـە لـە نـاخی کارەسـاتەکە تێگەیشتم›.

عمقـزی / 'amqezî، ـهـا/: [عربـی/ ترکـی] *اسـم.* *[گفتـاری]* کچەمام؛ کچی مـام؛ دوت‌مـام؛ کنـاچۆ مامۆی.

عمق‌سنج / 'omqsanc، ـها/: [عربی/ فارسـی] *اسـم.* ناخپێو؛ قووڵایی‌پێو: **ژرفاسنج**

عمقلی / 'amoqlî, 'amqolî/: [عربی/ ترکـی] ☜ **عمواوغلی**

عمقی / 'omqî/: [عربـی] *صـفت.* قووڵـی؛ نـاخی؛ قـووڵ یـان لـە قووڵاییـدا ‹بـرش عمقـی: بڕشـتی قووڵـی›.

عمق‌یاب / 'omqyāb، ـها/: [عربـی/ فارسـی] *اسـم.* ناخدۆز. هەروەها: **عمق‌یابی**

عمل / amal'/: [عربی]/اسم. ١. /ـها: اعمال/ کـار؛ هەرمان؛ هەرمانە؛ شوول؛ فرمان؛ ئیش؛ گـورە؛ گوروە ‹عمل کردن: کار کـردن› ٢. /ـهـا/ گوشار؛ هێزێ کە شتێ دەیخاتە سەر شـتێکی‌تـر ‹جای عمل دست روی فرمان: جێ گوشاری دەست بە سـەر فەرمانەوە›. ٣. /ـها: اعمال؛ عملیات/ هـەر کـام لـە ڕەوتانەگەلی بیرکـاری بـۆ بـە دەسـت هێنـانی چەنێتیەک لە چەنێتیگـەلی‌تـر ٤. /ـهـا: اعمـال/ برینکـاری؛ برینگـاری؛ نـژداری؛ عەمـەڵ؛ عەمەلیات؛ نشتەرکاری؛ نشتەرگەری ‹قـرار اسـت پایش را عمل بکنند: بـڕیارە پـای برینکـاری بکـەن› ٥. /ـها: اعمال/ کار؛ ئیش.

▣ **عمـل جراحـی**: نـژداری؛ برینکـاری؛ نشتەرکاری؛ عەمەل؛ عەمەلیات.

عمل جنسی: عیلاقە؛ هاوباوەشی؛ کار و ڕەوتی جووت بوونی نێر و مێ.

عمل خیر: دزگوون؛ کاری باش/ چاک/ خێر.

عمـل منـافی عفـت: کـاری بـێ‌ناموسـی؛ شواڵ‌چەپەڵی.

▣ **عمـل** آمـدن: هاتنـەکار: ١. دروسـت بـوون؛ پێکهاتن؛ بەرهـەم هـاتن؛ بـە عەمـەل هـاتن ٢. پەروەردە بوون؛ بارهاتن؛ بوون ‹در این زمین گوجەفرنگی خـوب عمـل مـی‌آیـد: لـەم زەوینـەدا تەماتەی باش دیتە کار› ٣. بارهاتن؛ گەیشـتن؛ گەیین. هەروەها: **عمل آوردن**

عمل کردن: ١. بەجێ‌هێنان؛ کردنی کارێ بە پێی ڕێسا و بنـەمای دیـاریکراو ٢. کـارکردن؛ کەوتنە کار ‹مینِ کارگذاشتە شدە عمل نکرد: مینـە دانراوەکـە کـاری نـەکرد› ٣. عەمـەڵ کـردن؛ نەشـتەرگەری‌کـردن ‹چشـمش را عمـل کردنـد: چاویان نژداری کرد›.

به **عمل** آمدن: ١. بە ئەنجام گەیشتن؛ کردن؛ بەڕێوە چوون ٢. ئامادە بوون؛ سازکران؛ هاتنە کار؛ گـەورە بـوون؛ بـە کەڵـک هـاتن؛ هاتنـە عەمەڵ.

عملاً / amalan'/: [عربی]/قید. ١. لە کاردا؛ لە نـاو کارا؛ لە کاتی بەڕێوە چووندا ‹تکنیک‌ها را باید عملاً یاد گرفت: ڕێکارەکان دەبێ لە کاردا فێر ببـێ› ٢. لە ڕاستیدا؛ ئەوەی ڕاستی بێ ‹عملاً او هیچ‌کارە است: لە ڕاستیدا هـیچ‌کارەیـە› ٣. لـە کـاردا؛ لـە بـاری چلۆن کارکردنەوە ‹عملاً کارش خوب است: لە کاردا زۆر باشە›.

عملجـات / amalecāt'/: [عربـی/ از عربـی] جمـعِ ☜ **عمله**

عملکرد / amalkard,-kerd'، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. کارکرد؛ کـارکۆ؛ ئاکـامی کـردەوە ‹عملکـرد سالیانەی شرکت: کارکۆی سالانەی شیرکەت›.

عملگـر / amalgar'، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. کاربەر؛ ئۆپیراتور.

عمل‌گرایی / amalgerāyî'/: [عربی/ فارسی]/اسم. کردەوەگـەری؛ بـیر و بۆچوونێـک کـە کـار و تێکۆشان بۆ گەیشتن بـە ئامـانج و سـەرکەوتن، گرینگ‌تر لە هەموو شتێکی‌تـر دەزانـێ: **اصـالت عمل**. هەروەها: **عملگرا**

عملگـی / amalegî'/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. کرێکاری؛ کاریگەری؛ پیشەی کرێکـار ‹سە ماە عملگی کردم: سێ‌مانگ کرێکاریـم کرد›.

عملـه / amale'، ـهـا؛ عملجـات/: [عربـی]/اسـم. ١. کرێکار؛ کاریگەر؛ بەرکار؛ کارگـەر؛ کارکـەری ئاسـایی بـەبێ لێزانیـەکی تایبـەت ٢. [قـدیمی] دەسە و دایرە؛ دەستە و بەستە؛ دەسە و بەسـە؛ کارکەران و هۆکارانی کارێکی زۆرتر نـاڕەوا یـان ناشیرین.

عمله‌وا کـره / amale-vo-akare'، ـها/: [عربی] /اسـم. [تعـریض] دەسـت و پێوەنـد؛ هـەموو خزمەتکاران و نۆکەران و ژێردەستان.

عملـی / amalî'/: [عربـی] صفت. ١. کـردنی؛ کردەوەیانـە؛ شـیاو و ڕەخسـاو بـۆ کـردن و جێبەجێ بوون ‹پیشنهاد عملی: پێشنیاری کـردنی› ٢. خوازیاری کاری بە دەست و پـێ. بەرانبـەر:

فکری ۳. *[گفتاری]* تریاکی؛ مەفەنگی.

▣ **عملی شدن**: جێبەجێ بوون؛ ئەنجام دران؛ پێکهاتن؛ کران؛ بەڕێوە چوون. هەروەها: **عملی کردن**

عملیات / amalîyyāt'/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **عمل** ۲. کۆکار؛ چالاکی؛ کار و ڕەوت؛ زنجیرەکارێکی سەربەیەک بۆ مەبەستێکی دیاریکراو ‹عملیات بانکی: کۆکاری بانگی› ۳. چالاکی چەکداری؛ کار و خەبات.

عمو / amû' ، ـها؛ اعمام*[ادبی]*/: [عربی/ فارسی]/اسم. مام؛ مامە؛ مامۆ؛ مەمۆ؛ ئام؛ ئامۆ؛ ئاپ؛ ئاپۆ؛ تانک؛ تاتک؛ تاتە؛ هاپۆ؛ هاپ؛ برای باوک: **عم**

عمواوغلی / amoqlî' ، ـها/: [عربی/ فارسی/ ترکی] اسم. *[گفتاری]* کوڕەمام؛ پسمام؛ کوڕئاپ؛ مامۆزا: **عَمقُلی**

عمود / amûd' ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. دیرەک؛ کۆلەکە؛ ئەستوون؛ ئەستوندەک؛ ستوون ۲. *[هندسه]* هێڵ یان پەڕەیێ کە لەیەل هێڵ یان پەڕەیەکی تردا سووچێکی ۹۰° دروست پێک بێنێ ۳. *[ادبی]* گورز.

عمودی / amûdî'/: [عربی] *صفت*. ۱. کۆلەکەیی؛ ئەستوونی؛ ستوونی؛ ئەستوندەکی؛ ڕاست؛ بە باری وێستاو ۲. بە سووچی ۹۰° لەگەڵ هێڵی ئاسۆییدا ۳. *[کنایی]* ڕاوەستاو؛ وێسیاگ؛ بەوەستاوی.

عموزاده / amûzāde' ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] اسم. ئامۆزا؛ مامۆزا؛ ئامۆزاگ؛ هامۆزا؛ ئامۆزاو؛ کوڕ یان کچی مام.

عموم / omûm, 'umûm'/: [عربی] *ضمیر*. هەموو؛ هەموان؛ حام؛ گشت؛ گش؛ گرد؛ هەموو کەس.

عموماً / omûman, 'umûman'/: [عربی] *قید*. بەگشتی؛ گشت؛ هەموو؛ کترم؛ کترمی؛ وێکڕا؛ گرد؛ بە تێکڕایی ‹اهالی عموماً باسواد بودند: خەڵکی بەگشتی خوێندەوار بوون›.

عمومی / omûmî, 'umûmî'/: [عربی] *صفت*. هەموانی؛ هەمەلایەنە؛ تێکڕایی؛ تێگڕایی؛ گشتی؛ گشتلایی؛ گشتگیر؛ خەرجی ‹گرمابەی عمومی: حەمامی هەموانی›. بەرانبەر: **شخصی**

عمومیت / omûmîyyat, 'umûmîyyat'/: [عربی] *اسم*. هەموانیەتی؛ گشتیەتی؛ هەمەلایەنەیی؛ بار و دۆخی هەموانی بوون.

▣ **عمومیت دادن**: هەمەلایەنە کردن؛ گشتی کردن.

عمومیت داشتن: هەمەلایەنە بوون؛ بۆ هەموان بوون.

عمومیت یافتن: بوونە هەمەلایەنە.

عمه / amme' ، ـها/: [عربی]/اسم. پوور؛ پووریٚ؛ پوورکە؛ میمی؛ میمک؛ میمگ؛ میمگە؛ مەت؛ مەتی؛ مەتیە؛ مەتە؛ مەتک؛ ماتک؛ تیتک؛ ئامک؛ کچچی؛ کچی؛ پلک؛ پلکە؛ پیلک؛ پلە؛ پل؛ عەتە؛ دەدە؛ دێد؛ ئاییە؛ ئاییا؛ ئایە؛ بتی؛ خوشکی باوک.

عمەزاده / ammezāde' ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی]/اسم. پوورزا؛ میمکەزا؛ میمزا؛ مەتێزا؛ مەتیەزا؛ منالی مەت؛ زارۆی پوور؛ خوشکەزای باوک.

عمیق / amîq'/: [عربی] *صفت*. قووڵ: ۱. نەقر؛ کوور؛ سووتار؛ قوویل؛ باهۆ ‹درّەی عمیق: دۆڵی قووڵ› ۲. ورد؛ تیژ؛ گرینگ و ئاتاجی سرنج و هەوڵی زەینی زۆر ‹بررسی عمیق: لێکدانەوەی ورد› ۳. سەرچاوەگرتوو لە ناخەوە؛ لە قووڵاییەوە دەرهاتوو ‹نفس عمیق: هەناسەی قووڵ›.

عمیقاً / amîqan'/: [عربی] *قید*. ۱. بە گاودی؛ بە قووڵی؛ بە کووری؛ بە نەقری ۲. سوور- سوور؛ بە شێلگیرییەوە.

عن / an'/ ☜ **آن**

عناب / annāb, 'onnāb' ، ـها/: [عربی]/اسم. عەناب؛ عەنناب؛ ئەناو؛ ونوو؛ عناف؛ سووراف؛ سنجی؛ سینجەی؛ سنجەی: ۱. دەوەنێکی دڕکاوی بە گەڵای گچکەی جوان

و لووس و ڕەنگی سەوزی تۆخەوە ٢. بەری ئەو داره کە ئاماڵ سوور و لووسە، بە قەد دەنکە زەیتوونێ دەبێ، دەخورێ و بۆ دەرمانیش دەشێ.

عنابی[1] / annābî, 'onnābî'/: [عربی]/اسم. عەنابی؛ دۆوی؛ سووری تۆخ؛ سووری ئاماڵ بنەوش. هەروەها: **عنابی‌رنگ**

عنابی[2]: *صفت.* عەنابی؛ سوورتۆخ؛ بە ڕەنگی سووری ئاماڵ بنەوشەوە.

عناد / enād'/: [عربی]/اسم. [ادبی] دژمنی؛ دوژمنی؛ ناتەبایی؛ دژایەتی؛ ناکۆکی؛ نەیاری.

▣ **عناد ورزیدن:** دژایەتی کردن؛ دوژمنایەتی کردن؛ شەڕوسواژکردن؛ نەسازان؛ نەیاری کردن.

عناصر / anāser, 'anāsor'/: [عربی] جمعِ ☜ **عنصر**

عناق / annāq'/: [عربی]/اسم. [نجوم] کارژۆلە؛ سیاگۆش؛ ئەستێرەدوانەی کەلووی ورچی گەورە.

عنان / enān'/: [عربی]/اسم. [ادبی] هەوسار؛ هەڤسار؛ ئەفسار.

▣ **عنان تافتن:** [مجازی] چوونەوە سەر کۆنە قایە؛ هاتنەوە سەر گونەبۆرە؛ هەڵگەڕانەوە؛ هاتنەوە؛ گەڕانەوە؛ پاشەکشێ‌کردن: **عنان گردانیدن**

عنان رها کردن: [مجازی] بە پەلە ڕۆیشتن؛ بە خێرایی ڕۆیشتن؛ بە پڕتاو چوون؛ لنگاردان؛ بە هەڵەداوان ڕۆیشتن؛ بە تاو چوون.

عنان کشیدن: ڕاوەستان؛ وێستان؛ وەستان؛ وێسیان؛ هەوسارکێشان؛ چیتر بەرەو پێش نەچوون.

عنان گردانیدن ☜ **عنان تافتن**

عنان‌گسسته / enāngosaste'/: [عربی/ فارسی] ☜ **افسارگسیخته**

عنان‌گسیخته / enāngosîxte'/: [عربی/ فارسی] ☜ **افسارگسیخته**

عناوین / anāvîn'/: [عربی] جمعِ ☜ **عنوان**

عنایات / enāyāt'/: [عربی] جمعِ ☜ **عنایت**

عنایت / enāyat'/: [عربی]/اسم. ١. سەرنج؛ سەرنجە؛ کار و ڕەوتی ورد بوونەوە و تێڕامان ‹لطفاً عنایت بفرمایید: تکایە سەرنج بدەن› ٢. /ـها؛ عنایات/ چاوەدێری؛ چاودێری؛ بە تەنگەوە بوون؛ بایەخدان؛ پێڕاگەیشتن وێڕای بەزەیی و دلۆڤانی ‹به ما عنایت دارند: چاوەدێری ئێمە دەکەن›.

عنبر / ambar, 'anbar'/: [عربی]/اسم. عەنبەر؛ عەمبەر: ١. ماکێکی بۆنخۆشی ڕەشە کە لە ورگی جۆرە ماسیەکدا بەرهەم دێ ٢. /ـها/ دەوەنێکی دڕکاویە بە گوڵی زەردی زێڕینەوە کە عەترێکی خۆشی لێ دروست دەبێ: **فتنه**

عنبرماهی / -ambarmāhî, 'anbar'/: [عربی/ فارسی] ☜ **کاشالوت**

عنبری / ambarî, 'anbarî'/: [عربی] *صفت.* عەنبەری؛ عەنبەراوی؛ بە عەنبەرەوە.

عنبرین / ambarîn, 'anbarîn'/: [عربی/ فارسی] *صفت.* [ادبی] عەنبەری؛ عەنبەرین؛ عەنبەراوی؛ تێکەڵ بە عەنبەر.

عنبیه / enabîyye'، ـها/: [عربی]/اسم. گلێنە؛ ڕەشێنە؛ ڕەشک؛ بیلبیلە؛ ڕەشکێنە؛ ڕەشڕەشک؛ پێکهاتەیەک لە چاودا کە ڕێژەی تیرۆچوونی نوور ڕادەگرێ و لە ناوەڕاستەکەیدا گلارەیە کە تیشک لەوێوە دەگاتە تۆڕینەی چاو.

عنتر / antar'، ـها/: [عربی]/اسم. عەنتەر؛ ئەنتەر؛ حەمتەر: ١. فلفل؛ قونسوور؛ مەیموونی لۆتی؛ چەشنێ مەیموون بە قوونی ڕووت و سوور و کلکی درێژەوە ٢. [مجازی] دزێو؛ نەچێ؛ مرۆی زۆر ناحەز و ناشیرین * **انتر**

عنتری / antarî'/: [عربی]/اسم. لۆتی؛ ئەوی مەیموون و ورچ هەڵدەپەڕێنێ و پارە لە خەڵکی دەستێنێ.

عندالاقتضا / endal'eqtezā'/: [عربی]/قید. لە کاتی خۆیدا؛ لە وەختی خۆیدا؛ لە کاتی شیاودا؛

کاتی خۆی؛ وەخت خوەی؛ لە کاتی باش و لەباردا ‹عندالاقتضا پول لازم تامین می‌شود: لە کاتی خۆیدا پارەی پێویست دابین دەکرێ›.

عندالامکان / 'endal'emkān/: [عربی]*قید*. هەر دەس‌بدا؛ کاتی لوان؛ هەلی جوان؛ لە کاتێدا کە بڕەخسێ ‹عندالامکان بە تقاضای ایشان رسیدگی شود: هەر دەس‌بدا بە داخوازیان ڕابگەن›.

عنداللزوم / 'endallozûm/: [عربی]*قید*. کاتی پێویست؛ لە کاتی نیازدا ‹عنداللزوم می‌توانید از کارگران روزمزد استفاده کنید: کاتی پێویست دەتوانن لە کرێکارانی ڕۆژمز کەڵک وەربگرن›.

عندالله / 'endallāh/: [عربی]*قید*. لە ڕێی خودا؛ ڕاوخواینە؛ بۆڕەزای خودا؛ بۆ ڕەزامەندی خوا ‹عندالله کار خیری صورت گرفته است: لە ڕێی خوا کارێکی خەیر کراوە›.

عندالمطالبه / 'endalmotālebe/: [عربی]*قید*. کاتی داخوازی؛ لە کاتی داخوازدا؛ لە کاتی داوا کردن و گەرەک بووندا ‹عندالمطالبه کارسازی خواهد شد: کاتی داخوازی کارسازی دەکرێت›.

عندلیب / 'andalîb، ـها؛ ـان/: [عربی]*اسم. [ادبی]* بلبل؛ بولبول؛ بیلبیل؛ شالوور؛ پەلەوەرێکی چکۆلەی دەنگ‌خۆش و خۆش‌ڕەنگ و جوانە، بەهاران دیتە خوێندن.

عن‌دماغ / 'andamāq/: [؟] ☜ **آن‌دماغ**

عنصر / 'onsor، ـها؛ عناصر/: [عربی]*اسم*. ١. توخم؛ هێمان؛ هەر کام لە چوار هێمانە، واتە: ئاو، ئاور، با و خۆڵ کە لە کۆندا بە بنەمای بەدیهاتنی بوونەوەرانیان دەزانی ٢. هێمان؛ هەر کام لەو هۆکارانە کە ئاکامی کارێ بەوانەوە بەستراوە ‹عنصر مذهب را نباید نادیده گرفت: هێمانی ئایین نابێ لەبیرکەین› ٣. *[مجازی]* کەس؛ کەسی نادیار و نەناسراو ‹عنصر نامشخص: کەسی نەناس› ٤. *[شیمی]* توخم؛ هێمان؛ هەر یەکە لەو یەکسەد و چەن ماکە بنەڕەتیانەی کە لە ئەتومگەلی یەکسان پێک‌هاتوون و بە شێوەی ئاسایی ناشکێن و شی نابنەوە.

عنف / 'onf/: [عربی]*اسم*. ١. درشتی؛ گرژی ٢. زۆر؛ زۆری؛ زۆرداری؛ زۆرەملێ؛ زەبر و زەنگ؛ زۆرەکانی ‹تجاوز به عنف: دەسدرێژی بە زۆر›.

عنفوان / 'onfovān/: [عربی]*اسم. [ادبی]* هەرەت؛ هەرەمە؛ جەنگە؛ قەبزە؛ گەرمە؛ تاف؛ دوخیانەت؛ دۆخیان؛ بن‌دەق؛ بەرایی؛ هەنگ؛ هنگ.

▣ **عنفوان شباب/ جوانی**: هەرەتی لاوی/ لاوەتی؛ تافی جوانی.

عنق / 'onoq/: [عربی] *صفت. [گفتاری]* مۆن؛ گرژ؛ گەمۆر؛ ناوچاوتاڵ؛ مۆڕ؛ مۆچ؛ ئەخماوی؛ ڕووگرژ؛ ڕووش ‹از خواب که بلند شد، خیلی عنق بود: کە لە خەو هەستا، زۆر مون بوو›.

عنقا / 'anqā، ـها؛ ـان/: [عربی]*اسم. [ادبی]* سیرنگ؛ سیمر؛ سیمورغ؛ هوما.

عنقریب / 'anqarîb/: [عربی]*قید*. بەزوویی؛ زووبەزوو؛ خێرا؛ بە زووترین کات ‹عنقریب وسایل لازم فرستاده می‌شود: بەزوویی پێداویستیەکان دەنێردرێن›.

عنکبوت / 'ankabût، ـها؛ ـان/: [عربی]*اسم*. جاڵجاڵۆکە؛ جاڵجاڵووکە؛ کاکڵەمووشان؛ مروا؛ داپیرۆشک؛ پیرپیرۆشک؛ جۆلاتەنە؛ جۆلاکەرە؛ جۆلاویکەرە؛ جاتەنە؛ داوتەنە؛ داوتەنکە؛ جاوتەنە؛ جۆلاییتەنە؛ جۆلاییکەرە؛ جیلاباف؛ تەڤنپیرک؛ تەڤنەپیرک؛ کارتێنک؛ کارتێنە؛ تەڤن‌پێچ؛ کەروو؛ داوداوی؛ کەڤنی؛ تەبەتۆر؛ مێشەگیرە؛ مێشەگرە؛ بلۆ؛ برۆ؛ هەرە؛ بچە؛ پند؛ پندەپیر؛ پیرعەڤۆک؛ پیرهەڤووک؛ گوندورەک؛ ماماڵە؛ ماماڵەهەلاوێ؛ کارتینگەر؛ ناوی گشتی بۆ هەر کام لە مێروانی جاڵجاڵۆکەیی بە سەرسنگ و سکی بێ‌گرێ، پای شاویلکەیی و شەش جومگە، بڕێ بە چوار جووت چاو و بڕێ بێ‌چاو، بڕێکیان لە ناو خۆڵدا دەژین و بڕێکیان لە ئاودا و زۆرتر نێرەکانیان لە مێوینەکان بچووکترن: **کارتُنک**

عنن / 'anan/: [از عربی]*اسم*. کەمێردی؛

خەساوی؛ خەسیاوی؛ خەسیاگی.

عنوان / 'onvān, 'envān/: [عربی] ـها؛ عناوین/ /اسم. سەرناو؛ سەردێڕ؛ ناو و نیشان: ۱. پێناسە؛ سەرتۆپ؛ ئەوەی بۆ ناساندنی کەسێ یان جێگایەک بە کار دێ (وەک: کوردستان، سەرۆک کۆمار، شارەوانی و...) ۲. نووسراوەیەک لە سەر ڕۆژنامە، گۆڤار یان پەرتووکێ کە پێناسەکانی (وەک ناو، نووسەر، بلاڤۆک، مێژوو،...) پیشان دەدا ‹عنوان کتاب: سەردێری کتێب› ۳. دێڕێ لە سەرووی گوتار یان نووسراوەیەکدا کە دەربڕی چەمک یان مەبەستەکەیە ‹عنوان مقاله: سەردێری گوتار› ٤. ناو؛ وشە یان دێڕێ کە نیشاندەری پلە، جێگە یان کاری کەسێکە (وەک: نژیارڤان، سەرۆک، فێلباز) ٥. ئەوەی وەکوو بابەتێک بەرچاو دەخرێت.

▣ **عنوان شدن**: خرانە بە رچاو/ باس؛ کەوتنە بەر باس/ چاو؛ بەر باس خران؛ کەوتنە بەر لێدوان؛ دەرخستن و کەوتنە بەر باس و لێکۆڵینەوەی شتێ ‹مسئله انحلال شرکت از سوی یکی از حاضران عنوان شد: بابەتی هەڵوەشاندنەوەی بەشدارگە لە لایەن یەک لە ئامادەبووانەوە خرایە بەرچاو›. هەروەها: **عنوان کردن**

عنوان‌بندی / 'onvānbandî, 'envān-/: [عربی/ فارسی]/اسم. سەردێڕبەندی؛ سەرناوبژێری: ۱. کار یان ڕەوتی ڕێکخستن و پەرتاوتنی سەرناوگەلی پێوەندیدار بە فیلم، بلاڤۆک یان پاژەکانی پەرتووکێکەوە ۲. نووسراوە، وتار، وێنە یان مووسیقایێ کە بۆ ناساندنی فیلم، بەرنامەی تلەڤیزیۆن یان ڕادیۆ بە کار دەچێ (وەک ناوی بەرنامە یان فیلم، نووسەر، دەرهێنەر و...).

عنیف / 'anîf/: [عربی] صفت. ۱. ناخۆش؛ ناحەز؛ درێو ۲. گرژ؛ درشت؛ زۆرەکی؛ بە زۆری؛ وێڕای زۆر و توند و تیژی.

عنین / 'anîn/: [عربی] صفت. لە مێردی کەوتوو؛ کەم‌مێرد.

عوا / 'avvā/: [عربی]/اسم. [نجوم] عەوا: ۱. کەلوویەک لە ئاسمانی نیوەگۆی باکووری کە سەماکی ڕامیح ڕۆشن‌ترین ئەستێرەیەتی ۲. ناوی پێنج ئەستێرەی وێنەی گەردوونی هێشوو.

عوائد / 'avā'ed/: [عربی] ☜ **عواید**

عوارض / 'avārez/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **عارضه** ۲. پیتاک؛ باج؛ چەشنێ خوویک کە ڕێکخراوەگەلی دەوڵەتی لە هەمبەر ڕاژەیەکی تایبەتەوە وەریدەگرن ‹عوارض نوسازی: پیتاکی نوێسازی›.

عوارضی / 'avārezî/: [عربی]/اسم. پیتاکی؛ باجگرخانە؛ جێگەی وەرگرتنی پیتاک ‹جلو عوارضی توقف کردیم: لە بەر پیتاکیەکەدا ڕاوەستاین›.

عواریه / 'avārîy(y)e/: [عربی] ☜ **آواریه**

عواطف / 'avātef/: [عربی] جمعِ ☜ **عاطفه**

عواقب / 'avāqeb/: [عربی] جمعِ ☜ **عاقبت**

عوالم / 'avālem/: [عربی] جمعِ ☜ **عالَم**

عوام[1] / 'avām/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **عامی** ۲. مرۆی ئاسایی؛ عەوام؛ کۆمەڵی خەڵکی ئاسایی، بەبێ هیچ چەشنە سەرتریەکی تایبەت.

بەرانبەر: **خواص**

عوام[2]: صفت. ڕەمەکی؛ بەبێ زانیاری، زانست و بۆچوونی کۆمەلایەتی ‹وقتی روزنامه‌نویس عوام باشد، تکلیف روزنامه‌خوان معلوم است: کاتێ ڕۆژنامەوان ڕەمەکی بێ، ئاکامی ڕۆژنامەخوێنیش دیارە›.

عوام‌الناس / 'avāmonnās/: [عربی]/اسم. حەشامات؛ نزمەخەڵک؛ خەڵکی ئاسایی؛ مرۆی ئاسایی و ڕەمەکی.

عوامانه[1] / 'avāmāne/: [عربی/ فارسی] صفت. ڕەمەکیانە؛ بە شێوە یان ڕێبازی مرۆی ئاسایی ‹این تفسیرهای عوامانه از چنته‌ی چه کسی در آمده است؟: ئەم ڕاڤە ڕەمەکیانە لە هەمانەی کێوە

دەرهاتووە›.

عوامانه[2]: *قید*. ڕەمەکیانە؛ بە ڕەوشتی عەوام ‹عوامانه حرف می‌زد و اسباب تفریح حاضران شده بود: ڕەمەکیانە قسەی دەکرد و ببووە گاڵتە و گەمەی ئامادەبووان›.

عوام‌پسند / 'avāmpasand/: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەڵک‌پەسند؛ بە پەسنی خەڵکی ئاسایی ‹قصه‌ی عوام‌پسند: چیرۆکی خەڵک‌پەسند›.

عوام‌فریب / 'avāmfarîb، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەڵک‌خەڵەتێن؛ خەڵەتێنەری حەشامات و خەڵکی ئاسایی ‹شیخ عوام‌فریب: شێخی خەڵک‌خەڵەتێن›.

عوام‌فریبی / 'avāmfarîbî، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم*. خەڵک‌خەڵەتێنی؛ خەڵک‌فریوی؛ کار یان ئاکارێ کە بە مەبەستی فریودان و هەڵەخستنی خەڵک دەکرێ (وەک بەڵێنی درۆیی دان، فرۆشتنی بەهەشت و ...).

عوام‌فهم / 'avāmfahm/: [عربی] *صفت*. گلافام؛ گشفام؛ شیاوی تێگەیشتنی خەڵکی نەخوێندە و ئاسایی.

عوامل / 'avāmel/: [عربی] جمعِ ☜ **عامل**

عواید / 'avāyed/: [عربی] جمعِ ☜ **عایدی**: **عوائد**

عود / 'owd, 'o:d/: [عربی] *اسم*. ڕەوتی گەڕانەوە؛ سەرهەڵدانەوە؛ گەڕیاوە؛ بەراوگەڕ؛ هاتنەوە؛ ئەواگێڵ.

⊡ **عود کردن**: سەرهەڵدانەوە؛ هەڵدانەوە؛ هەڵەودان؛ بۆ هاتنەوە؛ هەڵگەڕانەوە؛ هەڵگەڕیانەوە (لەمەڕ ژان و نەخۆشی)؛ کۆڵانن؛ ئەواگێڵ بیەی؛ هۆرەوەدەی ‹باز پادردم عود کرد: دیسان پائێشەکەم سەری هەڵداوە›.

عود / 'ûd/: [عربی] *اسم*. بەربەت؛ ڕوباب؛ عوود؛ عوودە؛ ئامێرێکی مووسیقایی ژێدار بە کاسەیەکی گەورەی وەک لەتی هەرمێ، دەسکی زۆر کورت و دەتاڵ یان پێنج جووتە ژێوە کە بە پێژەن دەژەنرێ.

عودت / 'owdat, 'o:dat/: [عربی] *اسم*. وەرگەڕ؛ بەراوگەڕ؛ ئەواگێڵ؛ هەڵوەگەڕ؛ هەڵەوگەڕ؛ کاری گەڕانەوە؛ وەرگەڕانەوە.

⊡ **عودت دادن**: هەناردنەوە؛ دانەوە؛ گەڕاندنەوە؛ دایەوە؛ دەش دانەوە ‹پولی را کە فرستادە بود عودت دادە شد: ئەو پارەیە ناردبووی ناردرایەوە›.

عور[1] / 'ûr، ـها/: [عربی] *اسم*. *[گفتاری]* عینوان؛ ناز؛ کریشمە: **اُور**

عور[2]: [عربی] *صفت*. *[گفتاری]* پەتی؛ قووت؛ پشروول؛ زەلووت؛ زلووت؛ چەکە؛ زلیت؛ ڕووس؛ ڕویس؛ ڕیس؛ کوت؛ لوت؛ ڕووت؛ ڕویچ؛ تازی؛ عەمەنە ‹لخت و عور: ڕووت و پەتی›: **اُور**

عورت / 'owrat, 'o:rat/: [عربی] *اسم*. عەورەت؛ شەرمواژ؛ شەرمگا؛ شەرمیا؛ بەشێ لە لەشی مرۆڤ کە ئەندامانی زاوزێی تێدایە و زۆرتر خەڵکی دایدەپۆشن.

عورتین / 'owrateyn, 'o:rateyn/: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* بەر و پشت؛ بەر و دوا؛ گەڵوقنگ؛ شەرمگا و سمت.

عوض / 'avaz/: [عربی] *اسم*. دەسەوا: ١. ئەوەی لە جێی شتێکە ‹عوض داشتن: دەسەوا بوون› ٢. دەسوام؛ دەسوام؛ دەسبایی؛ هەڤگەڵ؛ ئەوەی لە بەرامبەر شتێکەوە دەیدەن یان دەیکەن ‹عوض دادن: دەسەوا دان› ٣. *[حقوق]* کرێ؛ کرێها؛ کراها؛ کراهە.

⊡ **عوض دادن**: دەسەوا دانەوە؛ دەسبایی دانەوە؛ دەسوام دان؛ بە جێگە یان لە بایی شتێک دانەوە ‹خدا بە تو عوض دهد: خودا دەسەوات بداتەوە›. هەروەها: **عوض گرفتن**

عوض داشتن: دەسەوا بوون؛ دەسەوام بوون ‹چیزی کە عوض دارد، گله ندارد: ئەوی دەسەوا بێ، گلەی نابێ›.

عوض شدن: گۆڕان؛ گووریان؛ واریەی ‹شهر

خیلی عوض شده است: شار زۆر گۆراوە›.
عـوض کـردن: گـۆڕین؛ گـۆڕان؛ گۆڕانـدن؛ گوهەڕین؛ گوهەڕاندن؛ گوهارتن ١. گۆڕانەوە؛ ئەوەوارەی؛ وارایـوە؛ گۆڕینـەوەی شـتێک بـە شتێکی تر ٢. ئاڵ‌وگۆڕ کـردن؛ ئالشـت‌کـردن؛ وارای؛ وارتەی ‹صـدایش را عـوض کـرده بـود تـا نشناسم: دەنگ خۆی گورابوو نەیناسم›.
عوض بدل / avazbadal'/: [عربی]/اسم. [گفتاری] ئاڵ‌وویـر؛ ئاڵشـت؛ ئاڵیشـت؛ ڕشـت؛ ئـاڵ‌وگـۆڕ؛ وارو‌گـۆڕ؛ ئـاڵ‌وگـۆڕی؛ گوهێـرەک؛ هەڤـگلی؛ ئاڵش‌وێـرش؛ هەڤـگەلی ڕەوتی پێکـەوە گـۆڕان ‹محصولشان را می‌آوردند و مثل هزاران سال پیش با هم عوض‌بدل می‌کردند: بەرهەمەکانیان دەهێنـا و وەکـوو هەزار ساڵ لەمەو پێش ئاڵ‌وویریان دەکرد›.
عوضی [1] / avazî'/: [عربـی] صفت. ١. جێوەجـێ؛ جێگەوەجێگە؛ جێ‌لەجێ ‹ایـن دارو عوضـی اسـت: ئـەم دەرمانـە جیوەجییـە› ٢. [گفتـاری] نالـەبار؛ نائاسایی؛ نەگونجاو؛ هەرچی-پەرچی ‹آدم عوضی: مرۆی ناڵەبار›.
عوضـی [2]: قیـد. جێوەجـێ؛ جێگەوەجێگـە؛ جێ‌لەجێ؛ وێـڕای هەڵـە و پەڵـە ‹عوضـی دیـدم؛ عوضـی گفـت: جیوەجـی دیم؛ جیگەوەجیگـە گوتی›.
▣ عوضی گرفتن: لێ‌گۆڕان؛ لێ تێک‌چـوون؛ بـە هەڵەدا چـوون؛ نابـەجێ‌گـرتن؛ کەسـێ یـان شتێ، بە هەڵە لە جێی کەسێ یان شتێکی تـر زانین ‹ببخشید! شما را با آرام عوضی گرفتم: ببوورن! ئێوەم لەگەڵ ئارام لی‌گورا›.
عـو ـــ عـو / ow.'ow'/: صـوت. حەپەحـەپ؛ حەوـحـەو؛ حەوەحـەو؛ حەمپەحـەمپ؛ عـەف؛ حەپ؛ حەپە؛ گەف؛ گەفە؛ عـەفت؛ عـەف‌عـەف؛ وەڕە؛ ڕەوە؛ وەڕ- وەڕ؛ وەڕە-وەڕە؛ قراسە؛ دەنگی سەگ.
▣ عوعـو کـردن: حەپەحـەپ‌کـردن؛ وەڕیـن؛ حـــەپین؛ حـــەپان؛ حەپانـــدن؛ گـــەپین؛ کەوتانـــدن؛ گەفـــەی؛ گـــەفای؛ وەڕانـــن؛ ڕەیین؛ ڕەوین.
عون / own'/: [عربی] /اسم. [ادبی] یـاری؛ یاریـدە؛ یاریدەیی؛ ئاریکاری؛ هاریکاری؛ یارمەتی؛ یاریـە؛ یاردەی ‹به عون الهی این کار را تمام مـی کنیم: بـە یاری خودا ئەم کارە تەواو دەکەین›.
عهد / ahd'، ـها/: [عربی]/اسم. ١. /عُهود/ پـەیمان؛ پەیمانە؛ بەڵـێن؛ سـۆز؛ سۆسـت؛ مـەرج؛ بـڕیار؛ میجاز؛ قەوڵ؛ گفت ‹عهد بستن: پـەیمان بەسـتن› ٢. ڕۆژگـار؛ ڕۆژیـار؛ سـەردەم؛ دەوران؛ ڕۆژان؛ سەردەمان؛ ڕۆژ؛ دەورە ‹عهد شاه‌عباس: ڕۆژگـاری شاعەباس›.
▣ عهـد بـوق/ دقیـانوس: [کنـایی] قـەڕنی بـۆق/ دەقیانووس؛ ساڵ بەفرە قورسـەکە؛ ڕۆژگـاری زۆر لە مێژینە و دوور.
عهـــد جدیـــد: دەورانی نـــوێ؛ کۆمەڵـــە نووسراوەگەلی پیرۆزی خاچپەرستان (بـریتی لە ئینجیلەکان، نامیلکـەکانی پـولس، کـردەوەی ڕەسوولان و...).
عهد عتیـق: دەورانی کـۆن؛ تـەورات؛ کۆمەڵـە نووسراوەگەلی پیرۆزی جوولەکان.
▣ عهـد بسـتن: بەڵـێن دان؛ پـەیمان بەسـتن؛ پەیمان دانان؛ پەیمان دان؛ پـەیمان بینتـەی؛ سۆست/ سۆز بەستن؛ پەیمان گرێدان ‹بـا هـم عهد بستند که این راز را بـە کسـی نگوینـد: پێکـەوە بەڵێنیان دا ئەم ڕازە بە کەس نەیژن›.
عهدشکن / ahdšekan'، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پەیمان‌شکێن؛ بێ‌بەڵێن؛ کامباخ؛ کەمباخ.
عهدشـکنی / ahdšekanî'، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] /اسم. پـەیمان‌شـکێنی؛ بـێ‌بەڵـێنی؛ کامبـاخی؛ کەمباخی.
عهدنامه / ahdnāme'، ـها/: [عربـی/ فارسـی]/اسم. پەیمان‌نامە؛ بڕیارنامە؛ بەڵێن‌نامە؛ سۆسـت‌نامـە؛ نووسراوەیەک وێڕای گرێـدانکی دوو یـان چـەن دەوڵەت.

عهده / 'ohde/: [عربی]/سم. ئەستۆ؛ پا؛ سەر؛ مل؛ عۆدە ‹خرید میوه به عهدەی من: سەندنی میوە لە ئەستۆی من›.

▣ **از عهده برآمدن:** لە عۆدە هاتن؛ دەرعەوە هاتن؛ باشار هاتن؛ چار کردن/ هاتن؛ دەرقەت هاتن؛ توانین (لەمەڕ پەیمان یان بریارەوە) ‹او از عهده این کار برنمی‌آید: ئەو بێت و لە عودەی ئەم کارە نایەت›.

بر/ به عهده داشتن: بە/ وە/ لە ئەستۆ بوون؛ بە ملەوە بوون ‹ریاست جلسه را او برعهده داشت: سەرۆکایەتی دانیشتنەکە لە ئەستۆی ئەو بوو›.

بر/ به عهده گرفتن: وە/ بە/ لە ئەستۆگرتن؛ لە مل‌گرتن؛ بە دەست‌گرتن؛ خۆ لە قەرەی کارێک دان؛ ئەنجامدانی کارێک پەزێران ‹نگهداری بچه‌ها را بر عهده گرفت: ڕاگرتنی منداڵەکانی وە ئەستۆ گرت›.

عهده‌دار / 'ohdedār/: [عربی/ فارسی] صفت. وەستۆگر؛ ئەستۆگر؛ بە بەڵێن بۆ جێبەجێ کردنی کارێک ‹او عهده‌دار خرید است و من عهده‌دار پخت و پز: ئەو ئەستۆگری سەندنە و من وەستۆگری چێشت لێنان›. هەروەها: **عهده‌داری**

عهود / 'ohûd, 'uhûd/: [عربی] جمعِ ☜ **عهد**

عیادت / 'ayādat, 'îyādat، ـها/: [عربی]/سم. دیدار؛ دیار؛ دیدەنی؛ کار و ڕەوتی سەردان؛ بە سەرکردنەوە؛ ڕۆیشتن بۆ لای کەسێ ‹عیادت بیمار: سەردانی نەخۆش›.

▣ **عیادت کردن:** سەردان؛ دیدارکردن؛ بەسەر کردنەوە؛ بۆ دیدەنی ڕۆیشتن؛ بۆ لای کەسێ چوون؛ دیدەنی/ دیەنی کردن ‹از آسیب‌دیدگان سیل اخیر عیادت کرد: سەری لە گەزن‌لێ‌کەوتوانی ئەم لافاوە دواییینە دا›.

به عیادت آمدن: بۆ سەردان هاتن؛ هاتن بۆ بەسەرکردنەوە؛ دیدار لێ کردن؛ بۆ دیدەنی هاتن؛ هاتن بۆ لای کەسێ. هەروەها: **به عیادت رفتن**

عیاذبالله / 'ayāzobellāh/: [عربی] دعا. ١. پەنا بە خودا؛ پەنا بۆ خوا؛ پەنا بە خوای ٢. خوای نەکردە؛ خوانەکەردە؛ خوانەخواسە؛ خوا ئەو ڕۆژە نەکا/ نەیرێ؛ حەف قورعان لە بەینا بێ * **العیاذبالله**

عیار / 'ayār، ـها/: [عربی]/سم. عەیار؛ عیار: ١. ڕێژەی کانزایەکی گرانبایی لە کانە یان ئالیاژێکدا ‹طلای ٢۴ عیار: زێڕی ٢٤ عەیار› ٢. [شیمی] ئەوەندە لە ماکێ کە بۆ بەدیهێنانی کاردانەوە یان وێکهاتن لەگەڵ بارستێکی دیاریکراو لە ماکێکی‌تر، پێویستە ٣. مەزەننە؛ مەزندە؛ پێوەر؛ پێوانە؛ ڕادەی ناوین ‹حالا عیار دستت آمد؟: ئێستا مەزندەت هەیە؟›.

عیار[1] / 'ayyār، ـها؛ ـان/: [عربی]/سم. [قدیمی] چەتە؛ گۆران؛ عەییار؛ کەسێ کە ڕێگری و دەسبڕی دەوڵەمەندانی دەکرد و دەستی نەدارانی دەگرت.

عیار[2]: صفت. تەڕدەست؛ چاوبەست؛ زیرەک؛ چالاک؛ مەزبووت؛ دەس‌سووک؛ دەس‌سۆک؛ بە دەست و برد؛ گورج و گۆڵ؛ چازان؛ شازا؛ فێڵەزان.

عیارسنجی / 'ayārsanci، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. عەیارپێوی؛ دەسنیشان کردنی ڕێژەی کانزایەکی گرانبایی لە شتێکدا.

عیاری / 'ayyārî/: [عربی]/سم. چەتەیی؛ گۆرانی؛ عەییاری؛ کاری چەتەگەری ‹می‌گویند یعقوب لیث در آغاز عیاری می‌کرد: دەڵێن یەعقووبی لەیس سەرەتا چەتەیی دەکرد›.

عیاش / 'ayyāš/: [عربی] صفت. خۆشگوزەران؛ وەشبەر؛ دڵچەرێن؛ خۆش‌ڕۆژ؛ خۆش‌ڕابوێر؛ چەشتی خوشگوزەرانی و ڕابواردن ‹آدم عیاش با فردا کاری ندارد: مرۆڤی خوشگوزەران گوێی لە بەیانی نیە›.

عیاشی / ayyāšî' ، ـها/: [عربی]/اسم. دڵـچەرێنی؛ خۆش‌ڕۆژی؛ خـۆش‌ڕابـوێری؛ خوەشـگوزەرانی؛ وەشبەری؛ زێدەڕۆیی لە خۆش‌ڕابوێری بەتایبەت گوێ‌نەدان لە بایەخگەلی ئاکاری و کۆمەلایـەتی ‹بە جای درس خواندن، با این دوستان نابابش مشغول عیاشی است: لە بـاتی دەرس خوێـندن، لەگـەڵ ئـەو دۆستە بێ‌ئاکارانەیەدا خەریکی دلچەرێنیە›.

عیال / ayāl'/: [عربی]/اسم. خێزان: ١. کـەیوانوو؛ کەیبانوو؛ هـەرەم؛ کابـان ‹بـا عیـال دعوامـان شـد: لەگەڵ کەیوانوو بوو بە شەڕمان› ٢. /عایله//قدیمی/ خا و خێزان؛ ماڵ و مناڵ؛ کەسانی ژێر خێـوەتی ماڵێک ‹ای گرفتار پایبند عیـال / دگـر آسـودگی مبنـد خیال: ئەی گیرۆدە و تووشـیاری خـاوخێزان / چیتـر بیر مەکەوە لە خۆشی و سەیران›.

عیالوار / ayālvār' ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسـی]/اسم. خێزانبــار؛ خێزانــدار؛ مناڵــبار؛ ژن و مناڵــدار؛ هەرەمدار؛ بەژن و زارۆک؛ عایلەمـەن؛ خـاوەنی ژن و منداڵ ‹آدم عیالوار کـە آسـودگی نـدارد: مـرۆی خێزانبار خۆ ئاسایشی بۆ نیە›.

عیـالواری [١] / ayālvārî'/: [عربـی/ فارسـی]/اسم. خێزانبـــاری؛ خێزانـــداری؛ ژن‌ومناڵـــداری؛ مناڵـباری؛ دۆخ یـان چۆنیـەتی خێزانبـار بـوون ‹عیـالواری و نـان درآوردن نگذاشـت درسـش را ادامـه دهـد: خێزانبـاری و نـان دەرهێنـان نەیهێشـت درێژە بە خوێندنەکەی بدا›.

عیـالواری [٢]: صـفت. خێزانـداری؛ خێزانبـاری؛ مناڵباری؛ گونجاو بۆ کەسی خێزاندار ‹یک خانەی عیالواری برایت پیدا کردەام: ماڵێکی خێزانداریـم بـۆت دۆزیوەتەوە›.

عیـان / ayān'/: [عربـی] صـفت. ئاشـکرا؛ ڕوون؛ ڕووناک؛ ڕۆشناک؛ ڕۆشن؛ دیار؛ ڕاشکاو ‹آن را کە عیـان اسـت چـە حاجـت بـە بیـان اسـت: ئـەوەی کـە ئاشکرایە کوا پێویستی بە چرایە›.

⊡ **عیـان بـودن**: دیـار بـوون؛ ڕاشـکاو بـوون؛ ئاشکرا بوون. هـەروەها: **عیـان شـدن؛ عیـان کردن**

عیب / eyb' ، ـها؛ معایب/: [عربـی]/اسم. ١. /عیوب/ زەدە؛ خەش؛ کەمایەسی؛ خەوش؛ ئاسیو؛ ئـەیو؛ ئێڤ؛ ئشکیل ‹چشمش عیب داشـت: چـاوی زەدەی بوو› ٢. شوورەیی؛ شوورە؛ پیتک؛ کەترە؛ عەیب؛ ئلا؛ ئەوەی کە لەگەڵ داب وبایەخی کۆمەڵـگادا یەک ناگرێتەوە ‹این کارها کە می‌کنـی عیـب اسـت: ئەم کارانە کە دەیکەی شوورەییە›.

⊡ **عیب پیدا کـردن**: ١. خـراپ بـوون؛ لـە کـار کەوتن؛ عەیب لێ پەیدا بوون ‹ماشین عیب پیـدا کـرد: ماشـینەکە خـراپ بـوو› ٢. عـەیب لـێ دۆزینەوە؛ کـەم‌وکـووڕی دۆزینـەوە؛ خـەوش دۆزینەوە ‹می‌گشت توی لباس‌ها دو تـا عیـب پیـدا می‌کرد و بهانە می‌گرفت: دەگەڕا بـە نـاو جلەکانـدا دوو عەیبی لی دەدۆزینەوە و بیانووی دەگرت›.

عیب کردن: خراپ بوون؛ خراو بوون ‹ترمـزش عیب کردە: تورمزەکەی خراپ بووە›.

عیب گذاشتن روی کسی/ چیزی: عەیب پێـوە نـان؛ عـەیب لکانـدن بـە کەسـێ/ شـتێکەوە؛ عەیب بۆ کەسێ/ شتێک دەرهێنـان؛ خـەوش بە سەر کەسـێ/ شـتێکەوە نـان؛ کەمایەسـی درۆینە دانە پاڵ کەسـێ یـان شـتێکەوە ‹آقـا نمی‌خری نخر، چـرا عیـب روی جـنس مـی‌گـذاری؟: کاکە ناسێنی مەسێنە، بۆچی عەیب بە شـتەکەوە دەنێیی؟›.

عیب گرفتن: عەیب‌گرتن؛ خـەوش هەڵـگرتن؛ خراپی یان نابەجێیی شتێک گیرانەوە ‹از چنـد جای خانە عیب گرفت و خواست آنها را برایش درست کنیم: لـە چەنـد جێـی ماڵـەکە عـەیبی گـرت و ویستی بۆی چا بکەینەوە›.

عیبجو / aybcû' ، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسـی] صـفت. عەیبگر؛ لێگـر؛ ئیرادگـر؛ خووگرتـوو بـە عـەیب گرتن.

عیبجـویی / aybcûyî' ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] صـفت. لێگـــری؛ عـــەیبگری؛ کـــار و ڕەوتی

پەڕاندنە قوڕوو ‹آمدی و با این خبرت عیش ما را کور کردی: هاتی و بەم هاواڵەت خۆشیت لێمان شێواند›.

عیش‌ونوش / 'eyš-o-nûš'، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. عەیش‌ونۆش؛ خواردن و خواردنەوە؛ ڕابواردن و خۆش‌گوزەرانی وێڕای خواردنەوەی ئەلکولی.

عیلامی / 'îlāmî'/: [؟] ☜ **ایلامی**

عین / 'eyn'/: [عربی] /اسم. ١. عەین؛ ناوی عەرەبی بیست و یەکەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی ٢. بژیک؛ ئەوەی کە هەبوونێکی سەربەخۆی هەبێت ٣. خود؛ خۆ؛ وێژی؛ وژی؛ خودی شت ‹عین شناسنامە و رونوشت آن: خودی پێناسەکە و کوپیەکەی›.

عـین / 'eyne'/: [عربی] حرف. *[گفتاری]* وەک؛ وەکوو؛ وەکی؛ کوت‌ومت؛ چەشن؛ دەردی؛ عەین و مەین؛ عەین و مەغان؛ کفت؛ کفتی؛ وەکەتێ؛ هەر وەکوو؛ هەر کوتوو ‹عین گرگ گرسنە: وەک گورگی برسی› ٥. *[فلسفە]* دنیا؛ جەهان؛ جیهان.

◘ **عین خیال کسی نبودن**: *[گفتاری]* بای خەیاڵی کەسێک نەبوون؛ سەر خەیاڵ کەسێ نەبوون؛ هیچ گوێ نەدان ‹هفتاد ضربە شلاق خورد و عین خیالش نیست: حەفتا دانە شەلاخی خوارد و بای خەیاڵی نیە›.

عیناً / 'eynan'/: [عربی] قید. کوت‌ومت؛ وەک؛ وەکوو؛ وەکی؛ ڕاست وەک؛ هەر وەکوو؛ تەواو وەک؛ عەین و مەعان؛ عەین و مەین؛ هەر وەکوو خۆی.

عین‌الثور / 'eynossowr'/: [عربی] ☜ **دبران**

عینـک / 'eynak'، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. چاویلکە؛ چاویلە؛ چاقک؛ چەعفک؛ گۆزلک؛ بەرچاقک؛ گوێزلک؛ عەینەک؛ عەینەکێ؛ کەرەستەیەک بۆ یاریەدانی سۆمای چاو یان بەرگری لە وەزەنگی هۆکارگەلی دەرەکی، پێکهاتوو لە دوو نیسکە (شیشەی ڕەنگی یان دەلق) لە نێو قاپێکدا کە لە سەر لووت و لە بەرامبەر چاودا دادەنرێ و بە دوو دەسکی گیرەوە لە پشت گوێ قایم دەکرێ.

◘ **عینک زدن**: چاویلکە لێدان؛ چاقک لێدان؛ چاویلکە کردنە چاو؛ عەینەک نیان؛ چاویلکە لە چاوکردن.

عینکـی / 'eynakî'، ـها/: [عربی/ فارسی] *صفت.* چاویلکەیی؛ چاقکی؛ بەرچاقکی؛ بەرچاقکری: ١. چاویلکە لە چاو ‹آن آقای عینکی را ببین: چاو لەو پیاوە چاویلکەییە کە› ٢. خووگرتوو بە چاویلکە ‹تو هم عینکی شدی: تۆیش بوویتە چاویلکەیی›.

عین گرایی / 'eyngerāyî'/: [عربی/ فارسی] ☜ **برون‌گرایی**

عینهو / 'eynahû'/: [از عربی] حرف. *[گفتاری]* هەر وەک؛ هەر وەکوو؛ وەک؛ وەکی؛ وێنەی؛ هۆسە؛ پێسەو ‹عینهو دختر چهاردە سالە: هەر وەک کچی چواردە ساڵە›.

عینـی / 'eynî'/: [عربی] *صفت.* ١. دیتنی؛ بەرچاوی؛ پێش‌چاقی؛ دیار؛ خاوەنی هەبوونی شیاوی دیتن. بەرانبەر: **ذهنی** ٢. بەرچاو؛ ئاشکرا؛ ئاشکار.

عینی گرایی / 'eynîgerāyî'/: [عربی/ فارسی] ☜ **برون‌گرایی**

عینیـت / 'eynîyyat'/: [عربی] /اسم. دیاریەتی؛ ئاشکرایەتی؛ بەرچاویەتی؛ پێش‌چاقەتی: ١. دۆخ یان چۆنیەتی بەرچاو بوون ٢. دۆخ یان چۆنیەتی بوونی سەربەخۆ و شیاوی دیتن.

عیوب / 'oyûb, 'uyûb'/: [عربی] جمعِ ☜ **عیب**

عیوق / 'ayyûq'/: [عربی] /اسم. *[نجوم]* پێنجەمین ئەستێرەی درەوشاوەی ئاسمان، لە کەلووی گاریچی.

غ

غ / q/: *حرف.* غ؛ نیشانەی بیستودووهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

غ / qe/: *اسم.* غێ؛ ناوی بیستودووهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی.

غائب / qā'eb/: [عربی] ☜ **غایب**

غائط / qā'et/: [عربی] ☜ **غایط**

غائله / qā'ele/: [عربی] ☜ **غایله**

غائی / qā'î/: [عربی] ☜ **غایی**

غار / qār ، ـها/: [عربی]/*اسم.* ١. ئەشکەوت؛ ئەشکەفت؛ ئشکەفت؛ شکەفت؛ نوا؛ زاخۆر؛ زایەند؛ غار؛ خار؛ مەڕ؛ مەڕە؛ کاو؛ کاف؛ قەوارت؛ مغار؛ مغارە؛ مەغارە؛ مەخرا؛ وەرما؛ کەلما؛ کەلوەز؛ کافک؛ کۆڤ؛ قەف؛ زڤنگ؛ کەوەر؛ کەوور؛ کەووڕ؛ کەوڕک؛ کەورگ؛ کەوەرگ؛ کوونرەخ؛ کومزەخ؛ کوول؛ هوولولیف؛ غولۆلیف؛ خوولولیف؛ تون؛ هلۆل و ڕەهۆلی سروشتی لە کێودا ٢. ☜ **برگ بو**

غارت / qārat ، ـها/: [عربی]/*اسم.* چەپۆ؛ چەپاو؛ تالان؛ تاراج؛ چرپوچاپ؛ پووێر؛ پوور؛ پوێر؛ پوێڕ؛ یاخمە؛ زاخۆران؛ پوپڕ؛ تالوو؛ گلاهە؛ کالات؛ کالەت؛ فەرهوود؛ تالان و مالان؛ تالان و بڕۆ؛ پەلیسە؛ کارەڕەهاتی ستاندن بە زۆر و بردن ‹ریختند و بسیاری از خانەها را غارت کردند: هێرشیان هێنا و ماڵێکی زۆریان تالان کرد›. هەروەها: **غارت شدن؛ غارت کردن**

غارتگر / qāratgar ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* نژدە؛ تالانکەر؛ چەپاوکەر؛ خواس؛ قەرەپشی؛ بە خۆ و خدەی تالانکردنەوە.

غارتگری / qāratgarî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* ڕێگری؛ نژدەیی؛ تالانکەری؛ بار یان چۆنیەتی تالانکەر بوون.

غارتی / qāratî/: [عربی] *صفت.* تالانی؛ تالانکراو؛ چەپلاو؛ چەپاوی؛ دزراو؛ گلاهە؛ دامەلاغاس؛ پوڕکری؛ شەلی؛ شەلیای؛ بە تالان براو ‹مال غارتی: مالی تالانی›.

غارشناسی / qāršenāsî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* ئەشکەوتناسی؛ غارناسی؛ زانستی ناسینەوەی ئەشکەوت لە ڕووی شوێنی جوگرافیایی، پێکهاتەی زەویناسی، ڕێ تێبردن، ئەندازە و تایبەتمەندیەکانی تری.

غارـ غار / qārqār/ ☜ **قارـ قار**

غارنشین / qārnešîn ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ئەشکەوتنشین؛ غارنشین؛ بە تایبەتمەندی یان ئۆگرەتی نیشتەجێ بوون لە ئەشکەوتدا ‹هنر مردم غارنشین: هونەری خەلکی ئەشکەوتنشین›.

غارنشینی / qārnešînî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* ئەشکەوتنشینی؛ غارنشینی: ١. لە نێو

ئەشکەوتدا ژیان ٢. قۆناغێک لە ژیانی سەرەتایی مرۆ کە خەڵک لە ئەشکەوتدا دەژیان.

غارنوردی / qārnavardî/: [عربی/ فارسی]/اسم. ئەشکەوتەوانی؛ شکەوتوانی؛ نواوانی؛ کار و ڕەوتی ڕۆشتن بۆ ناو ئەشکەوت بە مەبەستی گەڕان، شتی تازە دۆزینەوە یان وەرزش.

غاروغور / qār-o-qûr/ ☜ **قار و قور**

غاز / qāz ، ـها/: [ترکی]/اسم. قاز؛ قازی؛ هەر یەکە لە پەلەوەرانی مەلەوان و پا پەڕەیی، بە جەستەی مامناوەندیەوە کە نێر و مێیان وەکوو یەکن و لە سەر زەوی هێلانە دەکەن.

▣ **غاز چراندن:** *[کنایی]* مێش گرتن/ خەساندن/ قەپاندن/ بژاردن؛ مل/ گون تەقاندن؛ خۆ خلافاندن لە بەر بەتالی و بێکاری ‹تو را چه به این کارها؟، بهتر است بروی غاز بچرانی: تۆ چت داوە لەم کارانە؟، باشترە بڕۆی مێش بگری›.

غازپا / qāzpā ، ـها/: [ترکی/ فارسی]/اسم. قازیاخە؛ قازیانە؛ قازیاوە؛ پاقازە؛ قازیاوە خوەشە؛ قازئاخە؛ لێشریێ؛ ئالفەگیایەکی لە تیرەی ئەسپەناخە.

غازه / qāze/: /اسم. *[قدیمی]* سوهراف؛ سۆراف؛ سووراو؛ سووراڤک؛ غازە؛ دەرمانی سووری خۆ جوان کردن.

غاسول / qāsûl ، ـها/: /اسم. زریزانە؛ زیزانە؛ مرۆر؛ کەفێنە؛ دەرمانەدیان؛ گیایەکی ئالیکی یەکسالانە بە گەڵای دووبەدوو پێکەوە لکاو، کە لە قەراخی مەزرا و ڕێگا و بانەوە دەڕوێ، گەڵا و ساقەتە و ڕیشەی وشکەوە بووی لە ئاودا کەف دەکەن: **صابونی ـ٣**

غاصب / qāseb ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. داگیرکەر؛ بەزۆرسێن؛ دەستدرێژکەر؛ زۆرکار؛ بسێن؛ بستێن ‹می‌گویند او غاصب است و در این خانه هیچ حقی ندارد: وەک دەڵێن ئەو داگیرکەرە و هیچی بەسەر ئەمماڵەوە نیە›.

غاصبانه / qāsebāne/: [عربی/ فارسی] قید. داگیرکەرانە؛ داگیرکارانە؛ زۆرکارانە؛ بەزۆری؛ بە شێوەی داگیرکاری ‹خانه‌ی مرا غاصبانه تصاحب کرد: داگیرکەرانە ماڵەکەمی لە چنگم دەرێنا›.

غا ـ غا / qāqā/ ☜ **قا ـ قا**

غافث / qāfes ، ـها/: [عربی]/اسم. گیاجگەر؛ ئەگریمۆنی؛ دەواجەرگە.

غافل / qāfel ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. ١. بێئاگا؛ بێهاگا؛ غافل؛ هێڤژاندی؛ باروتە؛ بێخەبەر و بێمبالات سەبارەت بە ڕووداوان ‹او نیت بدی دارد از او غافل نشوا: مرازێکی خراپی هەیە لێی بێئاگا مەبە!› ٢. نەزان؛ نیازان؛ خاویلکە؛ گێل؛ گەمژە؛ دەبەنگ؛ ڕەمتەلە؛ ڕەوتەلە؛ لە گوێگاداخەوتوو.

▣ **غافل شدن:** بێئاگا بوون؛ ئاگا لێبڕان/ نەمان؛ غافڵان؛ غافڵ بوون؛ دوور بوونەوە لە وریایی و سەرنج لە کەس یان شتێک ‹یک لحظه از او غافل شدم، افتاد توی رودخانه: ساتێک لێی بێئاگا بووم، کەوتە نێو چۆمەوە›. هەروەها: **غافل بودن**

غافلگیر / qāfelgîr/: [عربی/ فارسی] صفت. غافڵگیر؛ بێئاگاداری؛ تووشی بار و دۆخی پێشبینی نەکراو هاتوو.

▣ **غافلگیر شدن:** غافڵگیر بوون؛ ئامادە نەبوون بۆ ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ ڕووداوێکدا ‹با دیدن پدرش غافلگیر شد و نتوانست سیگار را پنهان کند: کە بابی دیت خافڵگیر بوو نەیتوانی جگەرەکەی بشارێتەوە›. هەروەها: **غافلگیر کردن**

غافلگیرانه[1] / qāfelgîrāne/: [عربی/ فارسی] صفت. کوتوپڕی؛ بە کتوپڕ؛ غافڵگیرانە؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی غافڵگیریەوە ‹عملیات غافلگیرانه برای به دام انداختن سارقان: چالاکی کوتوپڕی بۆ خستنە داوی دزەکان›.

غافلگیرانه[2]: *قید.* غافڵگیرانە؛ کوتوپڕ؛ ناگەهان؛ لەناکاو؛ بێتەقە ‹غافلگیرانه حمله کردند و سارقان را گرفتند: غافڵگیرانە هێرشیان برد و دزەکانیان گرت›.

غافلگیری / qāfelgîrî/: [عربی/ فارسی]/اسم. غافڵگیری: ١. دۆخ یان چۆنیەتی ڕووبەڕوو بوون دەگەڵ ڕووداوێکی کتوپڕی بە هۆی بێئاگایی و

سـەرنج نەدانــەوە ‹تغییر ناگهـانی آب و هـوا باعـث غافلگیری همه شد: گۆڕانی لەنەکاوی کـەش بـوو بـە هۆی غافڵگیری هەموان› ۲. هۆش لـیَ بـڕاوی؛ لـە کوتوپڕا کەوتنە بار و دۆخێکی ڕەچاونەکراوەوە ‹از غافلگیری ما استفاده کـرد و گریخـت: کەڵـکی لـە هۆش لیَبڕاوی ئێمە گرت و دەرچوو›.

غال / qāl/ ☜ **قال**

غالب / qāleb/: [عربی] *صفت*. سـەرکەوتوو؛ زاڵ؛ چـیر؛ چێـر؛ سـوار؛ تهێـل ‹تـیم غالـب: تیمـی سەرکەوتوو›

▣ **غالب آمدن/ شـدن:** سـەرکەوتن؛ زاڵ/ چـیر/ چێر/ تهێل/ سوار بوون ‹تیم کردستان بـر حریـف غالب آمد: تیمی کوردستان بە سـەر هاوملەکەیـدا سەرکەوت›.

غالب / qālebe/: [عربی] *حرف*. زۆربەی؛ زۆرتـری؛ زۆرینەی؛ زۆراتی؛ فرەتری؛ زۆرمەی ‹غالب افـراد: زۆربەی کەسان›.

غالباً / qāleban/: [عربی] *قیـد*. زۆرتـر؛ بـە زۆری؛ زۆرجار؛ زۆرکەڕەت؛ لە زۆر کاتدا؛ فرە ڕا؛ فرەتەر؛ فرەتر؛ فرەوجار؛ لە زۆر دەمدا ‹میوەها غالباً شیرین بودند: میوەکان زۆرتر شیرین بوون›.

غالیدن / qālîdan/: *مصدر. لازم. متعدی. [قدیمی]* ☐ *لازم*. ۱. گلمان؛ پلکان؛ پەرخان؛ گەوزان؛ تلدان؛ تل خواردنەوە ☐ *متعدی*. ۲. گلماندن؛ گلملاندن؛ پلـکاندن؛ پەرخانـدن؛ گەوزانـدن؛ تلاندنـەوە؛ تلنەی؛ تلنای؛ پلکاندن؛ پلاندن؛ تل پێدان.

غـامض / qāmez/: [عربـی] *صـفت*. ئاڵـۆز؛ دژوار؛ ئاریشە؛ پێچەڵاوپێچ؛ پێچەڵپێچ؛ گران؛ سـەخت ‹مسألەی غامض: گرفتی دژوار›.

غان‌وغون / qān-o-qûn/: *صوت*. گڕ و گاڵ؛ گـغ و بڤ؛ گاڵ و بوغر؛ گاڵ و بوغ؛ دەنـگ و قسـەی زارۆی ساوا کە تازە زمان دەگرێ.

غاوشـنگ / qāvšang/:/*اسـم*. ۱. گـاڕام؛ گـاڕم؛ گاڕان؛ گاڕانـە؛ گـالۆک؛ تـەیاخ؛ پـەیاخ؛ پـەیاغ؛ مساس؛ مساسک؛ مساسە؛ مەساسە؛ داردەسـتی جووتیار کە گاجووتی پێ لیَدەخوڕن ۲. نەقیزە؛ زەخت؛ زەختە؛ شەبیک؛ داری میخ لە سـەرێک کراو بۆ لێخوڕنی کەر و گا.

غایات / qāyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **غایت**

غایب / qāyeb/: [عربی] *صفت*. ۱. ـُهـا؛ ـان؛ ـین/ غایب؛ نەهاتوو ‹آزاد دیروز غایـب بـود: ئـازاد دوێنـێ غایب بوو› ۲. گوم؛ گم؛ ون؛ بزر؛ پێوار؛ بـەرپێوار؛ نادیار؛ نەدیار؛ بەزرە؛ لە بەر چـاو نـەماو ‹در یـک لحظه از جلو چشمم غایب شد: لە چاو نووقانێکدا لە بەر چاوم گوم بوو› * **غائب**. هـەروەها: **غایـب بـودن؛ غایب شدن**

غایبانه[1] / qāyebāne/: [عربـی/ فارسـی] *صـفت*. لـە دوورەوە؛ دووراودوور؛ غایبانە.

غایبانه[2]: *قید*. لە دوورەوە؛ دووراودوور؛ لە نەبوونی خۆدا؛ بێ بوونی خۆ؛ غایبانە ‹غایبانه محاکمه شد و محکـومش کردنـد: لـە دوورەوە دادگـایی کـرا و تاوانباریان کرد›.

غایت / qāyat ، ـها: غایات/: [عربـی] *اسـم*. ئەوپـەڕ؛ دەرەنجـام؛ گاڤـین؛ هـەدرەش؛ ئـاخرین ڕادەی هەر شـتێ ‹وقتـی بـدبختی بـە غایـت رسید: کاتـێ چارەڕەشی گەیشتە ئەوپەڕی›.

غایـت‌شناسـی / qāyatšenāsî/: [عربـی/ فارسـی] ☜ **فرجام‌شناسی**

غایط / qāyet/: [عربی] *اسم. [ادبی]* ڤـژو؛ پیسـی؛ چەپەڵی؛ گوو: **غائط**

غایله / qāyele ، ـها/: [عربی] *اسم*. ئاژاولـە؛ ئـاژاوە؛ ئاژاولە؛ گاشە؛ کێشە؛ بشێوە؛ خـارۆرە؛ هـەرا ‹بـا نرمش و سیاسـت غایلـه را خواباند: بـە نـەرم و نیـانی ئاژاولەکەی کوژاندەوە›: **غائله**

غـایی / qāyî/: [عربـی] *صـفت*. دوایـی؛ دوایـین؛ ئـاخری؛ ئـاخرین؛ دواگـین؛ دومـاین؛ دمـایین؛ بـنین؛ ئاخرینـە؛ دمـەین ‹هـدف غـایی: ئامـانجی دوایی›: **غائی**

غبار / qobār ، ـها/: [عربی] *اسم*. تۆز؛ تـەپ؛ تـەم؛ تۆخ؛ ڕتام؛ خولە؛ خۆڵ؛ گەرد: ۱. وردیلـەی زۆر

ورد (بە تایبەت هی خاک) کە بە دەم باوە هەڵدەستێ ٢. *[مجازی]* ئەوی وەک تۆز لە سەر شتێک بنیشێ ‹غبار غم؛ غبار فراموشی: تۆزی خەم؛ تەمی لە بیر چوونەوە›.

غبارآلود / qobārālûd/: [عربی/ فارسی] *صفت.* تۆزاوی؛ تۆزاوین؛ تۆزین؛ تۆزاوتن؛ خۆڵاوی؛ خاکاوی؛ خۆڵینە؛ خوڵەین؛ وەلنە؛ وەلن؛ ڕتامی؛ تەپ و تۆزاوی؛ بە تەپ و تۆز یان تۆز و خۆڵ لە سەر نیشتوو ‹هوای غبارالود: هەوای تۆزاوی›.

غبارروبی / qobār.rûbî/: [عربی/ فارسی]*/اسم.* تۆزتەکێنی؛ کار و ڕەوتی تەکاندن، سڕین و خاوێن‌کردنەوەی تەپ و تۆز لە سەر شتێ.

غبطه / qebte ، ـها/: [عربی]*/اسم.* ئاواتخوازی؛ ئاواتەخوازی؛ ئاواتەوازی؛ مرێکاری؛ ئارەزوومەندی؛ ڕەوتی خۆزگە پێبردن/ خواردن؛ ئاواتی بە دەست هێنانی شتێک کە دەس نادا بەڵام کەسی‌تر هەیەتی ‹دیگران به جوانی و زیبایی او غبطه می‌خوردند: خەڵکی‌تر ئاواتخوازییان بە جوانی و لەباری ئەو بوو›. هەروەها: **غبطه خوردن**

غبغب / qabqab ، ـها/: [عربی]*/اسم.* بەرچێلە؛ بەرچیلە؛ بەرچەنە؛ بەرخەبەبە؛ خەبەبە؛ بەرکور؛ ژێر چەناگە؛ ژێر چەنە؛ شولەمە؛ غەبغەبە؛ غەوغەوە؛ گەوگەوە؛ گاوگ؛ بەبەغە؛ چۆلەمە؛ گۆشتی ژێر چەنە، کە لە مرۆی قەڵەوی بەتەمەندا شلک و شۆڕە.

غبن / qabn/: [عربی]*/اسم.* زەرەر؛ زیان؛ زان؛ خەسار؛ چۆنیەتی کڵاو سەر چوون لە مامەڵەدا بە بۆنەی نائاگایی یان ساویلکەییەوە.

غثیان / qasayān/: [عربی]*/اسم. [ادبی]* هێق؛ ئێق؛ ڕەوتی ڕشانەوە؛ هەلاوردنەوە؛ قەڕشیان؛ هێنانەوە؛ قەی‌کردنەوە.

غد / qod/ ☜ **قُد**

غدار / qaddār/: [عربی] *صفت. [ادبی]* بێ‌بەینەت؛ بێ‌بەڵێن؛ کامباخ؛ کەمباخ؛ پەیمان‌شکێن؛ غەددار ‹روزگار غدار: ڕۆژگاری بێ‌بەینەت›.

غدد / qodad/: [عربی] جمعِ ☜ **غدّه**

غدر / qadr ، ـها/: [عربی]*/اسم. [ادبی]* بێ‌بەڵێنی؛ پەیمان‌شکێنی؛ بێ‌وەفایی؛ کامباخی؛ قەفر؛ غەدر.

غده / qodde ، ـها؛ غدد/: [عربی]*/اسم.* لک؛ لوو؛ لۆ؛ لوی؛ لکە؛ مابەک؛ بەرزەک؛ برزک؛ لوک؛ لڤک؛ مادە: ١. *[پزشکی]* گرێ؛ ئالگ؛ گومتیل؛ دوپشی؛ گرووز؛ توومۆر؛ کۆمەڵە شانەی نائاسایی کە لە ڕواڵەتدا لە شانەی ئاسایی دەچێ بەڵام بێ‌کەڵکە و بەدهیمەکەی پەلامار دەباتە سەر شانەکانی‌تر و پەرە دەستێنێ ‹زیر بغلش یک غده درآمده بود: لکێ لە بن باڵییەوە دەرهاتبوو› ٢. *[پزشکی]* دژێن؛ خوشخوشک؛ ڕژێن؛ گلاند؛ ئەندام، شانە یان خانەی بەرهەمهێن و دەڵێنەری ماکی کیمیایی تایبەت ‹غدّەی اشکی: لووی فرمێسک› ٣. *[زیست‌شناسی]* هەر جۆرە ئەندامێکی دەڵێنەر (وەک کیسەی شیلە لە گیادا) ٤. خڕ؛ هەر پێکهاتەیەکی وەک لک.

◙ **غدەی اشکی:** لوو/ دژێنی فرمێسک؛ کیسەئاسایەک پڕ لە فرمێسک لە گۆشەی دەرەوەی چاو لە ژێر پێلوودا، بۆ تەڕ ڕاگرتنی چاو.

غدەی باز ☜ **غدەی برونریز**

غدەی برونریز: لوو/ دژێنی دەرڕێژ؛ ڕژێنێ کە دەلاوەکەی لە دەراوێکەوە دەڕژێتە دەرەوەی لەش: **غدەی باز**

غدەی بزاقی: لوو/ دژێنی لیک؛ دژێنی لیک‌ڕێژ لە بن‌گوێ، بن‌شەویلە و ژێر زماندا کە لە ماردا دەبێتە کیسەی ڕژاندنی ژار.

غدەی بسته ☜ **غدەی درونریز**

غدەی تناسلی ☜ **غدەی جنسی**

غدەی جنسی: لوو/ دژێنی زایەندی؛ ئەندامی بەرهەم‌هێنەری ماکی زایەندی، کە لە برێ گیاندارانـدا هورمـونیش دەر دەدات: **غدەی تناسلی**

غده‌ی درونریز: لوو/ دژێنی ناوڕێژ؛ ڕژێنێ که هورمون دروست ده‌کا و گشت یان به‌شێکی ده‌ڕژێته نێو خوێن و له خوێنه‌وه ده‌گاته ئه‌ندامی خۆی و کاردانه‌وه‌یه‌ک به‌دی دێنێ: **غده‌ی بسته**

غده‌ی زیرزبانی: لوو/ دژێنی ژێرزمانی؛ جووتێک ڕژێنی لیکه له ژێر زماندا.

غده‌ی زیرزمینی: سه‌لک؛ سه‌لکه؛ سه‌رک؛ لکی بنه‌رزی؛ بنی هه‌ڵتۆقاوی ڕیشه و لاسکی ژێر زه‌ویدا.

غده‌ی عرق: لوو/ دژێنی ئاره‌ق؛ ڕژێنی بن‌پێستی گوانداران که ئاره‌ق ده‌رده‌دا.

غده‌ی فوق کلیه: لوو/ دژێنی سه‌روڵک؛ جووتێک لووی ناوڕێژ که له بڕبڕه‌داراندا ده‌که‌وێته سه‌ر هه‌ردووک گورچیله‌وه.

غدیر / qdîr/ [عربی] ☜ عید غدیر، **عید**

غذا / qazā ، ـها؛ اغذیه/: [عربی]/اسم. خۆراک؛ خوه‌راک؛ خواردن؛ خواردنی؛ وارده؛ بژیو: ۱. غه‌زا؛ خوارده‌مه‌نی؛ وارده‌مه‌نی؛ هه‌رچیک بخورێ ‹غذای خرگوش هویج است: خۆراکی که‌روێشک گێزه‌ره› ۲. چێشت؛ چشت؛ چاشتی؛ گرار؛ گیرمی؛ گێرمی؛ گرارا؛ ئه‌وه‌ی وه‌ک خواردنێکی سه‌ره‌کی (تاشت، فراوێن و شێو) ده‌خورێ و زیاتر تێکه‌ڵێک له چه‌ند خوارده‌مه‌نیه ‹تا یک ماه غذای ما شده بود نان و دوغ: تا مانگێک خواردنمان هه‌ر نان و دۆ بوو›.

▣ **غذای روح:** [مجازی] ئارامی گیان؛ سوکنایی دڵ؛ خۆراکی گیان؛ هۆی خۆشی و دڵنیایی.

▣ **غذا کشیدن:** چێشت/ غه‌زا تێ‌کردن؛ چاشته‌ره که‌رده‌ی؛ چێشت داکردن بۆ دانان له سه‌ر سفره.

غذائی / qazā'î/: [عربی] ☜ **غذایی**

غذائیت / qazā'îyyat/: [از عربی]/اسم. بژیه‌نی؛ دۆخ و چۆنیه‌تی خۆراک، له باری بایه‌خی خۆراکیه‌وه ‹غذائیت گوشت خیلی زیاد است: گۆشت بژیه‌نێکی باشه›.

غذاخوری[1] / qazāxorî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. چێشتخانه؛ خواردنگه؛ شوێنی تایبه‌ت بۆ خواردن و خواردنه‌وه به پاره (وه‌ک کافه، قاوه‌خانه، ڕه‌ستوران و ...).

غذاخوری[2]: *صفت.* چێشتخۆری؛ غه‌زاخۆری؛ چاشتوارده‌ی؛ پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به نان خواردن ‹میز غذاخوری: مێزی چێشتخۆری›.

غذایی / qazāyî/: [عربی] *صفت.* خۆراکی؛ پێخۆری؛ چێشتی؛ وه‌رکوت؛ سه‌ر به خۆراک ‹مواد غذایی؛ کمک غذایی: ماکی خۆراکی؛ یارمه‌تی خۆراکی›: **غذائی**

غر / qor/: *اسم.* [گفتاری] ۱. ـها/ بۆڵه؛ بۆڵه‌بۆڵ؛ پرته؛ پرته‌پرت؛ خوته؛ خوته‌خوت؛ قۆڕ؛ قوته؛ خوته‌وبۆڵه؛ گازه؛ لنده؛ پرته‌وبۆڵه؛ قسه‌یه‌ک به نیشانه‌ی وه‌ڕه‌زی یان دڵئێشاوی که له‌به‌ر خۆوه ده‌گوترێ و که‌سی تێ‌ناگا: **غرـ غر** ۲. ☜ **قُر**

▣ **غر زدن:** بۆڵاندن؛ بۆڵه‌بۆڵ کردن؛ پرته‌وبۆڵه کردن؛ بۆڵه‌نه‌ی؛ بۆڵنای؛ قۆڕه‌قۆڕکردن؛ وه‌ڕه‌زی یان دڵئێشاوی خۆ ده‌ربڕین ‹مرتب غر می‌زد که چرا کار را راه نمی‌اندازید: هه‌ر ده‌یبۆڵاند که بۆکاره‌که ڕێ‌ناخه‌ن›: **غرـ غرکردن**

غرا / qarrā/: [عربی] *صفت.* [ادبی] به‌قه‌وه‌ت؛ به‌بڕشت؛ سه‌رنج‌ڕاکێش؛ شاراندی (ته‌نیا له‌مه‌ڕ وتاربێژی و قسه کردنه‌وه به کار ده‌ڕوا) ‹نطق غرا: وتاری به‌بڕشت›.

غرائب / qarā'eb/: [عربی] ☜ **غرایب**

غرائز / qarā'ez/: [عربی] ☜ **غرایز**

غراب / qorāb/: [عربی]/اسم. ۱. ـها/ ☜ **کلاغ سیاه** ۲. [نجوم] وێنه‌یه‌کی گه‌ردوونی و که‌م‌تیشک له ئاسمانی باشووری که بریتی له چوار ئه‌ستێره‌یه.

غرابت / qarābat ، ـها/: [عربی]/اسم. [ادبی] ۱. سه‌یری؛ سه‌رسووڕماوی ۲. [نامتداول] بێگانه‌یی؛ نامۆیی؛ غه‌واره‌یی.

غراره / qarāre ، ـها/: [معرب ازکردی]/اسم. *[قدیمی]* خەرار؛ خرار؛ خەشە؛ جەوالی لە موو.

غرامات / qarāmāt/: [عربی] جمعِ ☜ **غرامت**

غرامت / qarāmat ، ـها؛ غرامات/: [عربی]/اسم. تاوان؛ تاوانە؛ سەوس؛ خورۆمە؛ پوولێ کە لە جیاتی خەسار دەدرێ یان وەردەگیردرێ.

غرامت‌نامه / qarāmatnāme/: [عربی/ فارسی] ☜ **تاوان‌نامە**

غران[1] / qorrān/: صفت. بەگوڕڕە؛ بە نەڕە؛ بەگرمە؛ بەگرمە و هۆڕ؛ بە خوو یان لێهاتوویی نەڕاندن ‹شیر غرّان: شێری بەگوڕڕە›.

غران[2]: قید. بەگرمە؛ بەگوڕڕە؛ بەگوڕەگوڕ؛ بەگرمەگرم؛ بە نەڕەنەڕ ‹سیل غرّان و خروشان پیش می‌تافت: لافاو بەگرمە و هۆڕەوە و لنگی دەدا›.

غرایب / qarāyeb/: [عربی] جمعِ ☜ **غریب؛ غرائب**

غرایز / qarāyez/: [عربی] جمعِ ☜ **غریزه؛ غرائز**

غرب / qarb/: [عربی]/اسم. ڕۆژاوا؛ ڕۆژاقا؛ ڕۆئاوا؛ هۆراوا؛ خۆراوا؛ خۆرئاوا؛ خۆرنشین؛ خوەرپەڕان: ۱. یەکێک لە چوار لای سەرەکی کە خۆر لەوێوە ئاوا دەبێ ۲. ولاتانی ڕۆژاوا: *الف) [مجازی]* ناوی گشتی ولاتانی ئوورووپایی و ئەمریکایی *ب)* بەشێک لە گۆی زەوین کە دەکەوێتە لای ڕۆژاوای هێڵی نیوەڕۆی گرینویچەوە.

غربا / qorabā/: [عربی] جمعِ ☜ **غریبە**

غرباً / qarban/: [عربی]قید. لە ڕۆژئاواوە؛ لە ڕۆژاوادا؛ لە لای خوەرنشینەوە ‹غرباً محدود است به رودخانه: لە ڕۆژئاواوە دەگاتە ڕووبار›.

غربال / qarbāl ، ـها/: [عربی]/اسم. کارماخ؛ کەو؛ کەمە؛ کەم؛ کاکێژ؛ گلگیر؛ کەرستەی دابێژتن؛ کەرستەی کونکون بۆ جیا کردنەوەی درشت لە ورد؛ هێڵەگێک بە کونی درشتەوە: **غربیل**

▣ **غربال** شدن: دابێژران؛ بێژران: ۱. وێژیان؛ شەردین؛ لە بێژنگ دران؛ لە هێڵەک دران؛ دابێژان؛ وێژان؛ بێژان؛ وێچیەی؛ جوێ بوونەوەی ورد لە درشت بە بێژنگ، کەو یان... ۲. *[مجازی]* وەلانرانی نالەبار لە کۆمەڵێک ‹در عرض یک هفته افراد نامناسب غربال شدند و در کلاس فقط ۱۲ نفر ماندند: لە حەفتەیەکدا گەند و گۆتاڵ دابێژران و تەنیا ۱۲ کەس لە کەلاسدا مانەوە›.

غربال‌بند / qarbālband ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] /اسم. ۱. بێژنگەر؛ بێژنگ‌ساز؛ کەوپێچ؛ کەسێ کە کاری دروستکردنی بێژنگە ۲. *[مجازی]* قەرەچی؛ کۆلی؛ کاولی؛ کاولی ❋ **غربیل‌بند**

غربت / qorbat/: [عربی]/اسم. ۱. دووروەلات؛ دوورولات؛ غوربەت؛ جێگەی دوور لە زێدی کەسێک ۲. غەریبی؛ دوورولاتی؛ دووروەلاتی.

غربتی / qorbatî ، ـها/: [عربی] صفت. *[تعریض، گفتاری]* نامۆ؛ نەناس؛ نەشناس؛ بێگانە.

غربزدگی / qarbzadegî/: [عربی/ فارسی]/اسم. ڕۆژاوابردەیی؛ ڕۆژاوابردوویی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ڕۆح چوون و هەڵخەڵەتان بە ڕواڵەت و زەرق و بەرقی ڕۆژاوا.

غربزده / qarbzade ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] صفت. ڕۆژاوابردە؛ ڕۆژاوابردوو؛ تووشی هورووژمی ڕامیاری، فەرهەنگی یان ئابووری ولاتانی ڕۆژاوا.

غرب‌ستیزی / qarbsetîzî/: [عربی/ فارسی]/اسم. کار یان ڕەوتی دژایەتی‌کردن لەگەڵ دەسەلاتی ڕامیاری یان بایەخگەلی کۆمەلایەتی ڕۆژاوادا. هەروەها: **غرب‌ستیز**

غرب‌گرایی / qarbgerāyî/: [عربی/ فارسی]/اسم. هۆگری و شوێنەڕایی لە شێوازی ژیان، بایەخی فەرهەنگی یان ڕوانگەی ڕامیاری ڕۆژاوا. هەروەها: **غربگرا**

غرب‌محوری / qarbmehvarî/: [عربی]/اسم. دۆخ و چۆنیەتی هەڵسەنگاندنی هەموو بایەخ و فەرهەنگێک بە پێی سەنگ و پێوانەی ڕۆژاوا. هەروەها: **غرب‌محور**

غربی / qarbî/: [عربی] صفت. ڕۆژاوایی؛

رۆژئاڤایی؛ ڕۆژاوایانه: ۱. ـها؛ ـان/ پێوەندیدار یان سەر بە ڕۆژئـاواوە ‹موسیقی غربـی: مۆسیقای ڕۆژئـاوایی› ۲. لـە ڕۆژئـاوادا ‹کشـور غربـی: ولاتی ڕۆژئاوایی›.

غربیل / qarbîl/: [از عربی] ☜ **غربال**

غربیل‌بند / qarbîlband/: [از عربی/ فارسی] ☜ **غربال‌بند**

غربیلک / qarbîlak ، ـها/: [از عربی/ فارسی]/اسم. ئاڵـقە/ کەمـەی فـەرمان؛ کەرسـتەی پـێ هەڵسوڕانی ماشـێن بـۆ بـە ڕاسـت یـان چەپـدا چوون.

غرس / qars/: [عربی]/اسم. [ادبی] فەرک؛ کار یـان ڕەوتی نان؛ ناشتن؛ چاندن؛ چەقاندن؛ ڕۆنـایش؛ نـایش‌ڕۆ؛ چۆکـانن؛ نیـانی دار یـان نـەمام ‹بە مناسبت روز درختکاری هزار نهال را در سقز غرس کردند: بە بۆنەی ڕۆژی دارنیانەوە هەزار نەمامیان لە سەقزدا نا›.

غرش / qorreš ، ـها/:اسم. گـوڕڕە؛ گـوڕە؛ گـوڕ؛ گورمژ؛ گورمە؛ نەڕە؛ نارە؛ مرە؛ مەڕژ؛ تاف؛ تەنـدوورە؛ خومخـوم؛ گـوڕە و هـاڕە؛ نەعرەتـە ‹غرش تنـدر؛ غـرش شـیر: گرمـەی هـەور؛ گـوڕڕەی شێر›.

غـرض / qaraz ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. ۱. نیـاز؛ مەبەست؛ هەنگێزە؛ مەبەستی نهێنی ‹غرض من این است که شاید بتوانم کمکی بکنم: مەبەستم ئەوەیە بەڵـکوو بتـوانم یارمەتیـەک بـدەم› ۲. /اغـراض/ [مجازی] قین؛ ڕق؛ غەرەز؛ جونـگ؛ دوژمنایـەتی ‹او نسبت به من غرض دارد: ئەو قینـی لە منە›.

غرض آلود / qarazālûd/: [عربی/ فارسـی] صفت. ڕقاوی؛ قیناوی؛ وێڕای خواست و نیازی نهێنی و پتر ناڕەوا ‹کسی به این حرفهـای غـرض‌آلود توجه نمی‌کند: کەس گوێ بەم قسە ڕقاویانە نادا›.

غرض‌ورزی / qarazvarzî ، ـها/: [عربـی/ فارسـی] /اسـم. ڕقەبەرایـەتی؛ قینبەرایـەتی؛ ڕقەبـەری؛ ڕکەبەری؛ قین و قینکاری؛ دووری لە ڕاسـتی و دروسـتی لـە بـەر دژمنایـەتی کەسـێک یـان لایەنگری لە کەسێکی تر ‹او به غرض‌ورزی مشهور است: لە ڕقەبەرایەتیدا بە ناوبانگە›.

غرغر / qorqor/ ☜ **غُر**

⊡ **غرغر کردن** ☜ غر زدن، **غُر**

غرغرو / qorqorû ، ـها/: صفت. [گفتاری] بۆڵەکەر؛ گازەکار؛ خوتـە و بۆڵـەکەر؛ بۆڵـەبۆڵ کـەر؛ فێـر بووی ناڵین و ناڕەزایەتی دەربڕین: **قرقرو**

غرغـره / qerqere, qarqare/: [عربـی]/اسـم. غەرغەرە؛ غەرغـەرە: ۱. کـاری ئـاو یـان تـراوی دەرمـان لـە دەم و گـەروو وەردان و شـۆردنی قوڕگ و بن‌زار ‹شب‌ها پیش از خواب غرغـره کنیـد: شـەوان پـێش خـەو غەرغـەرە بکـەن› ۲. تـراوی تایبەت بۆ شۆردنی دەم و گەروو ‹برایتـان غرغـره هم نوشته‌ام: غەرغەرەشم بۆ نووسیون›.

⊡ **غرغره کردن**: ۱. غەرغەرەکردن؛ ئاو لە دەم و گەروو وەردان ‹شب‌ها غرغـره مـی‌کـرد: شـەوانە غەرغـەرەی دەکـرد› ۲. [مجـازی] کـاوێژکردن؛ لاژەلاژکردن؛ ڕینگانـەوە؛ دووپات‌کردنـەوەی قسەی بێ‌سەرەوبەرە و بێ‌مانا.

غرفه / qorfe ، ـها/: [عربی]/اسم. چاوە؛ هەر کام لە باجـە، مێـز، هـۆدە، ژوور یـان هۆڵـەکانی پیشانگایەک کە بـۆ ڕانـانی کالایـەکی تایبـەتی تەرخان کراوە ‹غرفه‌ی کتاب‌های دانشگاه کردسـتان: چاوەی کتێبانی زانستگای کوردستان›.

غرق / qarq/: [عربـی] صفت. نـوقم؛ نقـوم؛ نقـم؛ نقووم؛ قوم؛ نخرۆ؛ نووق؛ نۆق؛ نقـۆ؛ نقـوو؛ نۆقـا؛ قیپ؛ چۆم؛ نقور؛ نوقمەسار: ۱. ژێرئاوکەوتوو بـە جۆرێ کـە ئیتـر دەرچـوونی نـەبێ ‹غـرق شـدن کشتی: نقوم بوونی کەشـتی› ۲. [مجـازی] خلـتان؛ خەڵتان؛ خلپان؛ خەلپان؛ قـەلوای؛ بـە تـەواوی لەگەڵ شتێکدا تێکەڵ بووگ ‹لباسش غـرق خـون بود: گنجەکـەی خلتانـی خـوێن بـوو› ۳. [کنـایی] یەکجار دەسەویەخە یان گیرۆدەی شتێک ‹غرق کار: نوقمـی کار› ٤. [کنایی] تووشـیاری ئەوپـەڕی

کارتێکەری شتێک ‹غرق لذّت: نوقمی خۆشی›.
▣ **غرق شدن:** قوم/ قووم بوون؛ نووقان؛ نقوم بوون؛ نقووم بردن؛ نقم بیەی: ۱. نوقمەسار بوون؛ ڕۆچوونە ناو تراوێک و دەرنەهاتنەوە ۲. *[کنایی]* زۆر لە بەر شتێکدا بوون ‹غرق آن افکار پریشان شدم: نوقمی ئەو بیرە ناسۆرانە بووم›.
هەروەها: **غرق کردن**

غرقاب / qarqāb/: [عربی/ فارسی]/*سم.* گێژاو؛ گێژنگە؛ گێژگێژاو؛ گێژینە؛ گۆم؛ گۆمژ؛ گێجیێ؛ تەنوورە؛ گەراڤ؛ زقرەک؛ زقرک؛ زقرۆک؛ قژ؛ شوێنێک لە ئاو کە لە بەر قوولی سووڕ دەخوا و بۆ خوارەوە دەکشێ و شیمانەی تێدا نوقم بوون زۆرە.

غرقدره / qarqdarre/: [عربی/ فارسی]/*سم.* دۆڵێ کە بە هۆی تەپینی زەوی یان هەڵکشانی ئاو، چووبێتە ژێر ئاو.

غرقه / qarqe/: [عربی/ فارسی] *صفت.* نوقم؛ نوقوم؛ نووقووم؛ نقم؛ قووم؛ نخرۆ؛ نوگوم؛ نگوم؛ نگم؛ نووقاو؛ خنکاو؛ خنکیاگ؛ نوقمەسار؛ سەرنقۆت.

غرمبیدن / qorombîdan/ ☜ **غرنبیدن**

غرنبیدن / qoronbîdan, qorombîdan/: *مصدر. لازم.* // **غرنبیدی:** گرماندت؛ **می غرنبی:** دەگرمێنی؛ **بغرنب:** بگرمێنە// گرماندن؛ گرمانن؛ گورماندن؛ گرمین؛ گورین؛ گرمنەی؛ گرمنای؛ هرمین؛ هوڕمین؛ شقین؛ هاڕەکەردەی؛ خوڕین؛ خورمین؛ شریخنەی؛ شریخنای؛ گرموهۆڕکردن؛ لرمەکردن؛ گرمە کردن؛ شریخاندن؛ وەک هەورەگرمە یان بووم دەنگ لێ هەڵسان:
گرنبیدن؛ گرمبیدن؛ غرمبیدن

غروب¹ / qurûb, qorûb/: [عربی]/*سم.* ۱. ـها/ خۆرنشین؛ ڕۆژئاوا؛ ڕۆژاوا؛ ڕۆژاڤا؛ هۆراوا؛ زەردەپەڕ؛ زەردەلپەڕ؛ ڕۆژپەڕ؛ ویرە؛ ویرەگا؛ ویرگە؛ خۆراوا؛ خوەراوا؛ خروو؛ ئەنگۆرێ؛ ئەنگۆرە؛ تەنگی نوێژی شێوان؛ کۆتایی ڕۆژ، لە نیشتنی هەتاو تا تاریک بوونی هەوا ‹غروب دلربای دریا: خورنشینی دلڕفێنی زەریا› ۲. ڕەوتی ئاوا بوون؛ گوم بوونی تەنگەلی ئاسمانی لە ئاسماندا ‹غروب ماه: ئاوابوونی مانگ› ۳. *[کنایی]* دوایی؛ ئاخر و ئۆخر؛ دۆخ یان چۆنیەتی بڕانەوە و تەواو بوونی ڕەوتێک ‹غروب زندگی: دوایی ژیان›.
▣ **غروب شدن:** خۆر ئاوا بوون؛ ڕۆژاوا بوون؛ خۆرنیشتن؛ خوەراوا بوون؛ ئێوارە بوون؛ ویرەگا بیەی ‹عجله کن غروب شد: خێرا کە خۆر ئاوا بوو›.
غروب کردن: ئاوا بوون؛ ئاڤا بوون؛ وەر پڕەی؛ نیشتن؛ نیشتەی؛ داووسیان؛ پێوار بوونی تەنی ئاسمانی لە ئاسۆی ئاسماندا.

غروب²: *قید.* ئێوارە؛ هێوارە؛ هێڤار؛ ئێڤار؛ خۆراوا؛ زەردەپەڕ؛ هۆراوا؛ خۆرنشین؛ ڕۆژپەڕ؛ ویرەگا؛ خوەراوا؛ ئەنگۆرێ؛ ئەنگۆرە؛ هەنگۆر؛ هەنگۆرە؛ هەنگڤار؛ لە کاتی ڕۆژ ئاوا بووندا ‹غروب بیا پولت را بگیر!: ئێوارە وەرە پارەکەت وەرگرە!›.

غرور / qurûr, qorûr/: [عربی]/*سم.* ۱. هەستی سەربەرزی، هەڤیازی یان خۆشحاڵی کە بە بۆنەی دەستکەوتنی شتێک بەدی دێت ۲. سەرفەرازی؛ سەربەرزی؛ هورم و بایەخێک کە شیاوە هەر کەسێک بۆ خۆی دایبنێ ۳. *[مجازی]* خۆبینی؛ خۆبەزلزانی؛ خۆپەسەنی؛ قۆڕەدەماخی؛ گەڤەزەیی؛ گەوەزەیی؛ دەمار؛ فیس؛ فیز؛ قوبز؛ بایی؛ هەوا؛ کیمخا؛ بستەهی؛ قاپانی؛ لووتبلندی؛ لووتبەرزی؛ مەنەر؛ ئاخایۆکی؛ کەپ ‹غرور برش داشته بود و دیگر خدای خودش را هم بنده نبود: خۆبینی کەوتبووە سەری و تازە خودای خۆشی بە حەق نەدەناسی›.
▣ **غرور ملی:** سەرفەرازی نەتەوەیی؛ هەستی ڕێز و سەربەرزی بە بۆنەی لێهاتوویی و بایەخی گەلی خۆوە.

غرورآفرین / qurûrāfarîn, qorûr- ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* سەربەرزیهێن؛ سەرفرازیدەر؛ بەدیهێنەری هەستی

بەرزەدەماخی و شانازی.

غرورآمیز / qurûrāmîz, qorûr- /: [عربی/ فارسی] *صفت.* سـەرفەرازانە؛ سـەربەرزانە؛ سەربڵـندانە؛ وێڕای هەستی سەربەرزی و بەرزەدەماخی ‹رفتار غرورآمیز: ئاکاری سەرفەرازانە›.

غرورانگیـــز / qurûrangîz, qorûr- /: [عربـی/ فارسـی] *صـفت.* سـەربەرزکەر؛ بـە دۆخ یـان چۆنیەتیەک کە هـۆی بزوانـدنی بـەرزەدەماخی بێ ‹پیروزی غرورانگیز: سەرکەوتنی سەربەرزکەر›.

غرولنـد / qor-o-lond ، ـهـا/: *اسم. [گفتـاری]* بۆڵەبۆڵ؛ پرتەوبۆڵە؛ کوفەنی؛ بڕمە؛ بڵمە؛ ورتـە؛ پرتە؛ ختە؛ خوتەوبۆڵە؛ پرتەپرت؛ لـووتوپـووت؛ لووتەلووت؛ مق ـ مـق؛ ڕینگـە؛ ڕنگـەڕنگ؛ فرتـە؛ پتـەپت؛ ڕیوەڕیـو؛ پت؛ پـت ـــ پـت؛ وت ـــ وت؛ ختەخت؛ پرتەپرت؛ نق؛ بۆمە؛ بڵمەبڵم؛ برمەبرم؛ خوتەخوت؛ ختخات؛ ڕینگەڕینگ؛ وردەقسـەی بە تووڕەیی یان دڵمەندی لە بن لێوەوە.

▣ **غرولند کـردن**: بۆڵانـدن؛ بـۆڵانن؛ بڵـماندن؛ فڵتاندن؛ فرتاندن؛ بۆڵنەی؛ بۆڵنای؛ کورکـان؛ کورکانــدن؛ کورکـانن؛ پرتــە و بۆڵــە کــردن؛ ورتەورت کردن؛ کورکیان؛ گمایش؛ پرتانـدن؛ ملنایەنـە؛ چـووقین؛ مرژانــدن (بـۆ سـەگ)؛ مڕاندن (بۆ سەگ). هەروەها: **غرولند شنیدن**

غـره / qarre /: [عربـی] *صـفت.* پشـتئەسـتوور؛ پشتگەرم؛ لە خۆ بایی؛ غـەڕە؛ بـاییهـوا ‹او بە برادرش غره بود و فکر می‌کرد می‌تواند هر کـاری بکنـد: بە براکەی پشتئەستوور بـوو، وای دەزانی دەتوانـێ هەموو کارێک بکا›.

غره / qorre /: [عربی] *اسم.* ١. مانگی نوێ؛ مانگی تازە ٢. سەرەتای مانگی هەیڤی ‹غُرّه‌ی ماه شعبان: سەرەتای مانگی شابان›.

غریب / qarîb /: [عربی] *صفت.* ١. /غرایب/ سـەیر؛ سەمەرە؛ سەمەر؛ سەرسـووڕێن؛ سەرسـووڕێنەر؛ سەرسامکـەر؛ هەژەنـد؛ سـۆزەرەت؛ سەرزڤـرێن ‹رفتارش غریب بود و توجه همه را جلب می‌کرد: ئاکاری سەیر بوو، سەرنجی هـەمووی ڕادەکێشـا› ٢. /ـان/ نەشناس؛ نەناس؛ نەژناس؛ نامۆ؛ نائاشنا؛ غـەریب ‹تـوی آن شـهر غریـب و بـی‌کـس بـود: لـەو شـارەدا نەشناس و بێکەس بوو›.

غریب‌گز / qarîbgaz ، ـها/: [عربی/ فارسـی] *اسـم.* غەریبگەز؛ چەشنێ گەنە کە چز پێـوەدانی لـە کەسانی نامۆدا دەبێتە هۆی یاو و نەخۆشی.

غریبگی / qarîbegî /: [عربی/ فارسی] *اسم.* نامۆیی؛ غەریبی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەناس بوون.

غریـب‌نـوازی / qarîbnavāzî ، ـهـا/: [عربـی/ فارسی] *اسم.* غەریبداری؛ کـار و ڕەوتی ڕاگـرتن و خزمەتکردنی نامۆیان. هەروەها: **غریب‌نواز**

غریبـه / qarîbe ، ـهـا/: [عربـی] *صـفت.* نـەناس: ١. نامۆ؛ غەوارە؛ هاڤی ‹در آنجا غریبه بود و کسـی را نمی‌شناخت: دەوێـدا نـامو بـوو، کەسـی نەدەناسـی› ٢. /غربا/ بیانی؛ بیانە؛ نەناسراو؛ نەناسیاو؛ غەریبـە ‹آدم غریبه را به خانه راه نده!: دەرگا لە مـرۆی بیـانی مەکەوە!›.

غریبـــی / qarîbî /: [عربـــی] *اســـم.* غـــەریبی؛ نەناسیاوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نامۆ بوون.

▣ **غریبی کردن**: غەریبی/ نامۆییکـردن: ١. بـە هۆی کەسنەناسینەوە، بێتاقـەت و دڵـتەنگ بوون ٢. بە هۆی نەناسینی شـوێن و جێگـای دەور و بەرەوە، مات و کز بوون و دوورگرتن.

غریـــدن / qorrîdan /: *مصـدر. لازم.* // **غریـــدی**: نەڕاندت؛ **می غـرّی**: دەنـەڕێنی؛ **بغـر(غـرش کـن)**: بنەڕێنــە// نەڕانــدن؛ نــەڕانن؛ نــەڕان؛ گرمــان؛ گرماندن؛ گرمانن؛ گرمین؛ گـورمین؛ گوڕانـدن؛ گوڕران؛ گـوڕان؛ گـومین؛ مـەڕژین؛ هرمژانـدن؛ گوڕژان؛ هرمژین؛ گـوڕژین؛ گـورمژین (بۆشێر)؛ مـڕان؛ مڕانـدن؛ مـڕانن؛ خوڕیـان؛ گومگـومین؛ نـەڕەی؛ نـەڕای؛ نـڕڕین؛ دەنگـی بـۆڕ و بـەرز دەرهێنان.

■ صفت فاعلی: **غرّنده** (ـ)/ صفت مفعولی: **غریـده** (ـ)/ مصدر منفی: **نغرّیدن** (نەنەڕاندن)

غریزه / qarîze ، ـها؛ غرایز/: [عربی]/سم. **خۆماک؛** غەریزە: ١. توانایی، لێهاتووی و باری سروشتی یان میراتی لە هەر شتێکدا ٢. هۆکاری سروشتی یان ژینیتیکی بۆ کردەوە و کاردانەوەگەلی خۆبەخۆیی.

غریزی[1] / qarîzî/: [عربی] صفت. خۆماکی؛ غەریزی؛ پێوەندیدار یان سەر بە غەریزەوە ‹عمل غریزی: کاری خوماکی›.

غریزی[2]: *قید.* خۆماکی؛ غەریزی؛ بە بۆنەی غەریزەوە ‹او غریزی عمل می‌کرد: خوماکی دەجوولاوە›.

غریق / qarîq/: [عربی] صفت. نقوم؛ نوقوم؛ نوقمەسار؛ نوقمبوو: ١. خنکاو؛ نووقاو ٢. *[کنایی]* یەکجار نزیک و تێکەڵاوی شتێک ‹غریق رحمت: نوقمی ڕەحمەت›.

غریو / qarîv/:/سم. هاڕە؛ گوڕە؛ هەرا؛ گرمە؛ هاوار؛ هۆڵ؛ زەنا؛ نەڕە؛ قریپ؛ هەرا و هاوار؛ دەنگی بەرز و بە هەیبەت ‹غریو رودخانە: هاڕەی چەم›.

غزا / qazā/: [عربی]/سم. *[ادبی]* غەزا؛ شەڕ بۆ موسلمان کردنی خەڵک.

غزال / qazāl ، ـها؛ ـان/: [عربی]/سم. کەژاڵ؛ خەزاڵ؛ کەژەڵ؛ غەزاڵ؛ غەزاڵ؛ مەراڵ؛ ئاسک؛ ئاس؛ مامز؛ کارمامز؛ مامبز؛ بانبز؛ ئاهوو؛ ئاهی؛ مەبرە؛ جەیران؛ گیاندارێکی گوانداری گیاخۆری جووت سمە، بە قەد بزنێک دەبێ، دەست و پێی بلند و باریک و لەشی کەمتووکە.

غزل / qazal ، ـها؛ غزلیات/: [عربی]/سم. غەزەل: ١. هەڵبەستەیەک پتر بە ٧ تا ١٣ بەیتەوە، هەموو لە سەر یەک کێش و یەک سەروا ٢. شیعری ئەویندارانە.

▣ **غزل خداحافظی را خواندن:** *[کنایی]* **مالاوایی** یەکجاری کردن؛ ڕوو کردنە ڕەشەبا؛ بۆ هەمیشە چوون یان مردن ‹شاعر ما هم غزل خداحافظی را خواند: شاعیری ئێمەش مالاوایی یەکجاری کرد›.

غزلسرا / qazalsarā ، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی] صفت. غەزەڵبێژ؛ غەزەڵهۆن ‹شاعر غزلسرا: شاعیری غەزەڵبێژ›. هەروەها: **غزلسرایی**

غزلیات / qazalîyyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **غزل**

غزنوی / qaznavî/: [عربی] صفت. غەزنەوی؛ پێوەندیدار یان سەر بە غەزنە (غەزنەین) لە ئەفغانستان.

غزوات / qazavāt/: [عربی] جمعِ ☜ **غزوه**

غزوه / qazve ، ـها؛ غَزَوات/: [عربی]/سم. غەزوە؛ هەر یەکە لە شەڕەکانی پەیغەمبەری ئیسلام لەگەڵ دوژمناندا.

غژب / qojb/:/سم. بۆڵ؛ بۆڵە؛ گەبەڵ؛ گلارە؛ دەنکەترێ؛ لبەترێ؛ گلوەترێ؛ بۆڵە هەنگوور؛ تلیاترێ.

غژـ غژ / qejqej/: صوت. قژـقژ؛ قژەقژ؛ ژەوژ؛ کرچەکرچ؛ قرچەقرچ؛ دەنگی خولانەوەی شتێک لە سەر تەوەرەی خۆی (وەک لاولا یان چەرخ و...): **قژـ قژ**

غژگاو / qajgāv/:/سم. غەژگا؛ گای زلی ناوچەی تەبەت و بەرزاییەکانی ئەو وڵاتە، بە ڕەنگی قاوەیی مەیلەو ڕەش، کەویەکانی جەستەیان چکۆلەترە و باریشیان پێ دەکێشن: **یاک**

غسال / qassāl ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. مردووشۆر؛ مردەشۆر؛ مەردەشۆر؛ کەسێک کە مردوان دەشوات.

غسالخانه / qassālxāne ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. مردووشۆرخانە؛ مردەشۆرخانە؛ مەردەشۆرخانە؛ بینایەکی سەرگیراو لە سەر قەبران یا خۆ لە مزگەوت، مردووی تێدا دەشۆن و غوسڵی دەدەن.

غسل / qosl ، ـها/: [عربی]/سم. غوسڵ؛ کاری خۆ شتن بە ئاو بە ڕێوڕەسمێکی تایبەتی بۆ پاکی و نزیکی بە خوداوە.

▣ **غسل ارتماسی:** غوسڵ بە شێوەی قوم بوون لە

ئاودا.

غسل ترتیبی: غوسڵ بە شێوەی شۆردنی سەر و مل، پاشان نیوەی ڕاست و دواخر نیوەی چەپی لەش.

غسل تعمید: شۆردنی لەش بە ئاو پێدا کردن یان پرشانی ئاوی پیرۆز بە ڕێوڕەسمێکی تایبەت بۆ وەرگرتنی دین بە تایبەت دینی مەسیح.

⊡ **غسل دادن:** غوسڵ کردن/ دان؛ شۆردن ‹تا او را غسل بدهند بقیە ترتیب قبرش را دادەاند: هەتا غوسڵی بکەن، ئەوانی‌تر قەبریان بۆ کەندووە›.

غسل کردن: غوسڵ‌کردن؛ لەش‌پیسی دەرکردن ‹غسل کرد و آمادەی نماز خواندن شد: غوسڵی کرد و بۆ نوێژ ساز بوو›.

غش / qaš/: [عربی]/سم. ١. کەوش؛ شۆبە؛ غەش؛ خەش؛ گوهش؛ لە هۆش چوون بە هۆی ترس، نەخۆشی یان ماندوویەتی ٢. فێ؛ فەرکەم؛ پەرکەم؛ خوو؛ خووداری؛ خوداری؛ گەشکە؛ سەرع.

⊡ **غش کردن:** بوورانەوە؛ بووردنەوە؛ بوردنەوە؛ بوورینەوە؛ دڵ بوورانەوە؛ دڵ بوورین؛ کەوشین؛ بێهۆش بوون؛ لە هۆش خۆ چوون؛ دڵچوون؛ ویەردەیوە؛ دڵ‌تەپین؛ چ وێ شیەی؛ لێویان(لە فێدا)؛ لەسەرخۆ چوونی کتوپڕی و کەم‌خایەن.

غش / qeš, qaš/: [عربی]/سم. خەوش؛ خەش: ١. تێکەڵاوی؛ ئاوێتەیی؛ دۆخی تێچوون و لێ‌زیاد بوونی شتی قەڵب و بێ‌بایەخ لەگەڵ شتێکی گرانباییدا ٢. غەوش؛ دڵۆ؛ خەوشداری.

⊡ **غش داشتن:** بە خەوش بوون؛ خەوشدار بوون؛ خەشدار بوون.

غشا / qešā/: [عربی]/سم. کاژ؛ توخ؛ توێک؛ تۆژاڵ؛ توێژاڵ؛ لۆخ: ١. ـها/ پێستی زۆر ناسک ٢. کاژی؛ ناوپەنچک؛ پەردەیەکی ناسک کە ئەندامانی ناو سک (وەک سی، دڵ، گورچیلە) دادەگرێ.

غشائی / qešā'î/: [عربی] ☜ **غشایی**

غشایی / qešāyî/: [عربی] *صفت*. کاژی؛ تۆخی؛ تۆژاڵی؛ توێژاڵی؛ لۆخی: ١. پێوەندیدار یان سەر بە کاژەوە ‹بافت غشایی: شانەی کاژی› ٢. *[گیاەشناسی]* ناسک، ڕوون و پتر نەرم ٣. پێست‌ئاسا؛ وەکوو پێست ✽ **غشائی**

غش‌غش / qašqaš/: *صوت*. *[گفتاری]* قاقا؛ تریقەتریق؛ دەنگی بەرزی پێکەنین.

غشگیر / qašgîr ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. کتێبگر؛ ئامێرێک بە شێوەی دوو پەڕەی پاڵ بە پاڵی یەک، لە چێو، کانزا یان پلاستیک بۆ ڕاست ڕاگرتنی ڕزنی کتێبان لە کتێبخانەدا: **فرازە؛ کتابگیر**

غش و ریسە / qaš-o-rîse/: [عربی/ فارسی]/سم. *[گفتاری]* پیران؛ ئاڵە؛ دۆخ یان چۆنیەتی ناو زک بڕان و پێچ لە خۆدانی لە پەستا لە بەر پێکەنین یان گریانی زۆر.

⊡ **غش و ریسە رفتن:** پیران‌کردن/ بردنەوە؛ ناو سک بڕیان؛ تووشی پیران هاتن ‹داشتند از تماشای سر و وضع من غش و ریسە می‌رفتند: لە تەماشای سەر و سەکوتم خەریک بوون پیرانیان دەکرد›.

غشی / qašî ، ـها/: [عربی] *صفت*. *[گفتاری]* فێدار؛ خوودار؛ سەرعی؛ تووشیاری نەخۆشینی فێ ‹معلوم شد داماد غشی است: دەرکەوت زاواکە فێدارە›.

غصب / qasb/: [عربی]/سم. داگیر؛ واگیر؛ ڕاسەر؛ زەوت؛ زەبت؛ قتووت؛ چوپ؛ یارەوز؛ کار و ڕەوتی دەست گرتنە سەر شتێکدا بەبێ ڕەزای خاوەنەکەی.

⊡ **غصب کردن:** داگیرکردن؛ لەهاندن؛ زەوت کردن؛ قەچماندن؛ ڕاسەرکردن؛ بە زۆر ساندن؛ ئەرەگێرتەی؛ دەست بە سەردا گرتن.

هەروەها: **غصب شدن**

غصبا / qasban/: [عربی] قید. بە زۆر؛ زۆری؛ زۆرەکی؛ داگیرکەرانە؛ زۆرکارانە ‹غصبا آنجا را مالک شد: بە زۆر بوو بە خاوەنی ئەوێ›.

غصبی / qasbî/: [عربی] صفت. داگیرکراو؛ قەگرتی؛ هیستۆک؛ ئەستێندراو؛ زەوتی ‹مال غصبی: ماڵی داگیرکراو›.

غصه / qosse ، ـها/: [عربی]/سم. خەم؛ غەم؛ خەفەت؛ خەمگینی؛ جخار؛ جەخار؛ جغار؛ مەینەت؛ مەینەتی؛ کەسەر؛ کوڵ؛ کول؛ مۆژە؛ گژم؛ مق؛ کۆڤان؛ ئەندۆ؛ ئەنوو؛ ئەنۆ؛ پەژارە؛ خوسە؛ موروز؛ تانۆت؛ ئاڵووز؛ ئالوز؛ ئالووس؛ حەژمەت؛ کەرب؛ کوزیرک؛ پەرێشانی بە هۆی لە دەسدانی شتێک یان کەوتنە ناو بارێکی نالەبارەوە.

▣ غصه خوردن: خەفەت خواردن؛ خەم خواردن؛ تەمیان؛ خەفەت/ خەم چوونە دڵ ‹بە خاطر پسرش خیلی غصه می‌خورد: بۆ کوڕەکەی زۆری خەفەت دەخوارد›.

غصه دادن: خەفەت/ خەم‌کردنە دڵ؛ خەفەت (پێ)دان؛ دڵتەنگ‌کردن؛ خەفەتبارکردن؛ مەینەت دان ‹خیلی پدر و مادرش را غصه داد: زۆر خەمی کردە دڵی دایک و بابی›.

غصه داشتن: خەفەت هەبوون: ۱. خەفەتبار بوون؛ خەمبار بوون؛ خەم لە دڵ بار بوون ‹قدر یک کوه غصه دارم: بە قەد کێوێک خەفەتبارم› ۲.خەم/ خەفەت/ پەژارە/ ئەندۆ ویستن؛ بوونە هۆی خەم و خەفەت ‹آخر این هم غصه دارد؟!: ئاخەر ئەمەیش خەمی دەوێ؟!›.

غصه‌ی کسی شدن: خەمبار/ خەفەتبار بوون؛ پەژارە داگرتن؛ پێ ناخۆش بوون ‹وقتی خبر ناخوشی‌اش را شنیدم خیلی غصه‌ام شد: کاتێ هەواڵی ناساغیەکەیم بیست زۆر خەمبار بووم›.

غصه‌دار / qossedār/: [عربی/ فارسی] صفت. خەمین؛ خەمێن؛ خەفەتبار؛ خەفەتدار؛ خەمبار؛ تەمبار؛ دڵتەنگ؛ پەرۆش؛ جەرگاوس ‹داستانش خیلی غصه‌دار بود: داستانەکەی زۆر خەمین بوو›. هەروەها: **غصه‌دار بودن؛ غصه‌دار شدن؛ غصه‌دار کردن**

غضب / qazab ، ـها/: [عربی]/سم. تووڕەیی؛ ئاژر؛ ئەرناڤ؛ خەزر؛ بەهەج؛ برووت؛ جونگ؛ شیپۆر؛ هێرس؛ خەسم؛ خشم؛ خەید؛ قین؛ قینی؛ ڕق؛ ڕک؛ گژ؛ غەیز؛ وەرد؛ خەزر؛ ڕاگەشی.

▣ غضب کردن: (لێ) تووڕە بوون؛ ئالۆز بوون؛ قەڵس بوون؛ خەیدین؛ غەیدین؛ خەزرین؛ غەزرین؛ ڕق هەستان؛ وە ڕقەوە چوون؛ ڕک‌گرتن ‹دیروز رییس به ما غضب کرد: دوێنێ سەرۆک لێمان تووڕە بوو›.

غضب‌آلود / qazabālûd/: [عربی/ فارسی] صفت. ڕقاوی؛ قەڵسانە؛ بە ڕقەوە؛ بە ڕکەوە؛ بە قینەوە؛ بە تووڕەییەوە؛ بە تیکوڕگ؛ خەزریو؛ بەهەجۆک؛ ڕک‌هەستاو؛ ڕک‌ئەستوور؛ قرمپڕ ‹صدای غضب‌آلود: دەنگی ڕقاوی›.

غضبناک / qazabnāk/: [عربی/ فارسی] صفت. تووڕە؛ ئاژری؛ گرگین؛ سل؛ مۆڕ؛ ڕقاوی؛ ڕقن؛ ڕقدار؛ ڕکن؛ ڕکۆ؛ ڕکدار؛ قیندار؛ قەڵس؛ بەهەجۆک؛ ڕق‌هەستاو؛ بەڕک؛ قەرس؛ جاڕز؛ قاڵس؛ ڕک‌هەستای ‹با لحنی غضبناک پرسید: بە زمانێکی تووڕەوە پرسی›.

غضروف / qozrûf ، ـها/: [عربی]/سم. کرۆژنە؛ کرۆژە؛ کرۆژنە؛ کرۆچەنە؛ کڕوچەنە؛ کرمەچۆڵێ؛ کڕاکڕاکە؛ کراکە؛ کرۆژەڵە؛ کرکڕاگە؛ کرکرتۆکە؛ کڕکڕۆکە؛ کرکرۆچکە؛ کرکرۆکە؛ قرتێنکە؛ قرتێنە؛ قرقڕتۆک؛ قرقلتۆک؛ قرقرووپچک؛ خرۆچک؛ خرێنچکە؛ خرتە؛ خرمووتک؛ خرمووتە؛ خرمووچک؛ خرتنەک؛ خرتێنک؛ زەنگەلۆر؛ کەرکەریک؛ کورکوروژە؛ کرکرە؛ کرتک؛ کرتە؛ کڕاگ؛ کرکرۆک؛ کڕوکڕوکە؛ هەستی‌کۆژ؛ چەشنێک شانەی پێوەندی نەرمتر لە ئێسک کە سەرچاوەی شانەی ئێسکە.

غضروفی / qozrûfî/: [عربی] صفت. کرکرۆکەیی؛

کرکراگەیی؛ کرکرک؛ کرۆژنەیی؛ کرۆچەنەیی؛ خرمووچکی؛ کرکرۆچکەیی: ۱. لە جنسی کرۆژنە ۲. لە بیچمی کرۆژنە.

غفران / qofrān/: [عربی]/اسم. /ادبی/ لێبواری؛ لێخۆشبوویی؛ لێبوردوویی؛ لێبوردەیی.

غفلت / qeflat, qaflat، ـها/: [عربی]/اسم. بێهۆشی؛ بێئاگایی؛ دۆخ یان چۆنیەتی خافلان؛ سەوخان ‹غفلت موجب پشیمانی است: ئاخری بێهۆشی پەشیمانیە›.

◘ **غفلت کردن**: خافڵ بوون؛ ئاگا/ هۆش (لێ) بڕان؛ بێئاگایی‌کردن؛ بێهای‌کردن ‹اگر غفلت بکنم، از دستم می‌رود: ئەگەر هۆشم لێ ببڕی لە کیسم ئەچێ›.

غفلتاً / qeflatan, qaflatan/: [عربی]قید. لەپڕا؛ لەپڕ؛ لەپڕتا؛ ناکاو؛ ناگا؛ ناکا؛ ناگەهان؛ بێخەبەر؛ بێئاگا؛ کوت‌پڕ؛ کوت‌وپڕ؛ نەکاو؛ گز و گوم؛ گز و گومبەت؛ ناخلاف ‹غفلتاً پایم لیز خورد: لەپڕا قاچم هەڵخزا›.

غفیله / qofeyle/: [عربی] ☜ نماز غفیله، **نماز**

غل / qol، ـها/: [عربی]/اسم. /قدیمی/ کۆت؛ سندم؛ پێوەند؛ پەیوەند؛ پابەند؛ پاشبەن؛ خەلیلی؛ بەندێکی ئاسنین کە لە مل و دەست و پای دیلیان دەکرد ‹این عکس، میرزا رضا کرمانی را با غل و زنجیر نشان می‌دهد: ئەم وێنە، میرزا ڕەزا کرمانی بە کۆت و زنجیرەوە پیشان دەدات›.

غلا / qalā/: [عربی]/اسم. /ادبی/ قاتی؛ قات و بڕی؛ قات و قڕی؛ نێز؛ سۆڤ؛ گرانی بە بۆنەی نەبوونی پیتەوا، بەتایبەت خواردەمەنیەوە.

غلات / qallāt/: [عربی] جمعِ ☜ **غلّه**

غلاف / qalāf، ـها/: [عربی]/اسم. قلێف؛ قلاف؛ کالان؛ کێلان؛ کاڤلان: ۱. پۆشەن یان بەرگی ئامرازی تیژ (وەک شیر، خەنجەر یان چەقۆ) ۲. توێکڵ و پۆشەنی لە چەرم، پەلاستیک یان مقەبا بۆ کتێب، عەینەک و... ۳. /گیاه‌شناسی/ تۆکڵ؛ توێکڵ؛ پۆشەنی بڕێ دانە وێڵە (وەک باقله و لووبیا) ٤. /جانورشناسی/ جێی کۆبوونەوەی چنگ و ناخونی بڕێ لە گیانەوەران (وەک پشیلە و شێر) لە سەر پەنجەیاندا.

◘ **غلاف کردن**: ۱. کالان‌کردن؛ قلێف کردن ‹شمشیرت را غلاف کن!: شیرەکەت کالان‌کە!› ۲. /کنایی/ متەق بڕان؛ دەمکوت بوون؛ قولف کردن؛ لە ترسان یان لە هەڕەشە و گوڕەشە، بێدەنگ بوون و پاشگەز کردن ‹تا دوستانم را دید، غلاف کرد: هەر هەواڵەکانمی دیت، متەقی بڕا›.

غلافی / qalāfi/: [عربی] صفت. کالانی؛ قلێفی: ۱. وەکوو قلێف ۲. کالاندار؛ بە کالانەوە.

غلام / qolām، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. خولام؛ غولام؛ لێز؛ خولکە: ۱. کۆیلە؛ کۆلە؛ کوێلە؛ کۆلی؛ بەندە؛ بەنی؛ بەردە ۲. /قدیمی/ نۆکەر؛ هژمە؛ هەشمەت؛ خزمەتکار.

◙ **غلام حلقه به گوش**: /مجازی/ نۆکەری دەستەسینە؛ ئەوەی ڕادەستی دەستوور و خزمەتی کەسێک بێ و لە خۆیەوە هیچ دەستەڵاتێکی نەبێ.

غلام خانه‌زاد: خانەزا؛ خانەزاد؛ خانەزاو؛ خانەزای؛ کوێلە و خولامێ کە ماڵە ئاغادا هاتۆتە دنیاوە و گەورە بووە.

غلامانه / qolāmāne/: [عربی/ فارسی]/اسم. شاگردانە؛ هبوودی؛ ئاوەلانە؛ چێشتانە؛ دەستخۆشانە؛ دەسخوەشانە؛ پارەیەک بۆ بەردەست یان شاگردی دووکان.

غلام‌بچه / qolāmbačče، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی]/اسم. /قدیمی/ لێز؛ بەردەست؛ وەردەس؛ کوڕیژگە یان تازەلاوێ کە لە ماڵێکدا خزمەتکاری دەکرد و بە تایبەت چاوەدێری لە مندالانی بە ئەستۆ بوو.

غلام‌گردش / qolāmgardeš، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. /قدیمی/ بەرهێوان؛ خولام‌گەردش؛ بەهیوانی؛ بانێژە؛ بانجێڵە؛ ئەنوا؛ بێرایی؛

هـەیوانێک لـە پێشـەوەی مـاڵ کـە دەلاقـەی ژوورەکانی پێ بخوا و بڕوانێتـە سـەر حـەوش و دەر و باندا.

غلامـــی / qolāmî/: [عربـی]/اسـم. خـــولامی؛ خولامـەتی: ١. کۆیلـەیی؛ کۆیلـەتی؛ کۆلـەیی ‹یوسف را در مصر به غلامی فروختند: یووسـفیان بـە کویلـەیی لـە میسـردا فـرۆت› ٢. نۆکـەری؛ خزمەتکاری؛ بار یان چۆنیەتی خولام بوون.

⊡ **غلامـی کسـی را کـردن**: نۆکـەری کەسـێک کردن؛ خولامی کەسێک کردن ‹اگـر ایـن کـار درست بشود غلامی‌تان را می‌کنم: ئەگەر ئـەم کـارە رێکی بێت، نۆکەریتان دەکەم›.

غلـبکن / qalbkan ، ـهـا /: [؟]/اسـم. [قـدیمی] دەرمەجێل؛ دەروەنجەلـە؛ پەنجـەرەی کون‌ـکون لە دار کە ئەودیوی لێ دیارە.

غلبـه / qalabe/: [عربـی]/اسـم. سـەرکەوتوویی؛ زاڵی؛ زاڵیەتی؛ چیری.

⊡ **غلبه داشتن**: زاڵ بوون؛ هەڤـیاز بـوون؛ چـیر/ چێر بوون ‹رنگ قرمز غلبه داشت: ڕەنگـی سـوور زاڵ بوو›.

غلبه کردن/ یـافتن: سـەرکەوتن: ١. بردنـەوە ‹تیم ما غلبه کـرد: تیمـی ئێمـە بردیـەوە› ٢. زۆر گرتن/ سەندن؛ زاڵ بوون؛ چێرکردن ‹آب غلبه کرد و وارد خانه شـد: ئـاو زۆری گـرت و هاتـە نێـو ماڵەوە›.

غلت / qalt/: /اسم. تل؛ گل؛ خل؛ خـەول؛ خـلار؛ خلۆر؛ خولۆر؛ گندر؛ گلۆر؛ گلۆل؛ گـرۆر؛ بـاگلۆر؛ بانگلۆر؛ خولۆپ؛ گەوز؛ گەڤز؛ بـانگرۆز؛ بـانگلۆز؛ بالۆر؛ ئوتۆز؛ خلێر؛ تلـۆر؛ تلێـر؛ گورێـل؛ گرێـل؛ گلێر؛ گـەوزە؛ گـل‌پـل؛ لاتراسـکە؛ لاترووسـکە؛ لاتریسکە: **غلط**

⊡ **غلـت خـوردن**: گـەوزان؛ گەڤـزان؛ خلـۆر بوونەوە؛ تل بوونەوە؛ خل بوونەوە؛ گل بوونەوە؛ گلار بوونەوە؛ گلـۆل بوونـەوە؛ گلێـر بوونـەوە؛ گلۆر بوونەوە؛ تلەو بوون؛ جالە بوون؛ تلانـەوە؛ تلیانەوە؛ گرێل بـین؛ خلێـرەو بـوون؛ گورێـل بـین؛ گـل خـواردن؛ تلتـای؛ تلـەوە بیـەی؛ تلاوتلێ کەردەی؛ تل/ تلێ واردەی.

غلتان / qaltān/: صفت. خلار؛ خل؛ خلۆر؛ خولۆر؛ دۆڵ؛ تلۆر؛ گلۆر؛ گلێر؛ گولۆر؛ بە خول؛ بە گـل و خول؛ خل‌خۆر؛ گل‌خۆر؛ وتووز؛ ئوتـوز؛ ئوتـوس؛ تلار؛ گلارەوەبـوو ‹دانـەی غلتـان: دەنکـی خـلار›: **غلطان**

غلتاندن / qaltāndan/: مصدر. متعـدی. //**غلتاندی**: تلاندتەوە؛ **می غلتانی**: دەتلێنیەوە؛ **بغلتان**: بتلێنەوە// تلاندنەوە؛ تلاننەوە؛ تلانـدن؛ تلانـن؛ هەڵـپلانن؛ بزاوتن؛ پلاندن؛ پلانن؛ پلانن؛ پلاننەوە؛ پلکـانن؛ گلانـدن؛ تـل کـردن؛ گرێـل کـرن؛ جالـەکردن؛ گلارکردنـەوە؛ خلۆرکردنـەوە؛ وتـووز کردنـەوە؛ گێـــڕان؛ گەوزانـــدن؛ گەڤـــزاندن؛ گلمانـــدن؛ گلگەوزاندن؛ خولۆپاندن؛ خولۆپانن؛ خەولانـدن؛ گندرانـــدن؛ ڤـەزلاندن؛ وەرتانـدن؛ غەڵـــتانن؛ تلنەی؛ تلنای؛ ئەوەتلنـەی؛ تلنـایوە؛ ڤرڤـڕاندن؛ جووڵاندن و ڕێخستنی شتێکی خڕ یان گرۆڤـەر لە سەر ڕووپەڕێک: **غلطاندن**. هەروەها: **غلتاندنی** ■ صـفت فـاعلی: **غلتاننـــده** (تلێنـەرەوە)/ صـفت مفعولی: **غلتانده** (تلێنراوە)/ مصدر منفی: **نغلتانـدن** (نەتلاندنەوە)

غلتـک / qaltak ، ـهـا/: /اسم. قەنـەک؛ گرێـل: ١. کەرەسـەیەک بـریتی لـە یـەک یـان چـەن گرۆڤەر کە بە تلانەوە بە سەر ڕووبەرێکدا تەختی دەکا یان دەیپەستێوێ: **نورد‌ـ١** ٢. کەرەسە یان ئامێرێکی وا بۆ جووڵاندنەوەی شتێک ❋ **غلطک**

غلتکی / qaltakî/: صفت. قەنەکی: ١. بە بیچمی قەنەک ٢. بە قەنەکەوە؛ قەنەکدار ❋ **غلطکی**

غلت و واغلت / qalt-o-vāqalt/: /اسم. [گفتـاری] تلاوتل؛ تلاوتلێ؛ گل‌وخول؛ گلورگـل؛ خلـەخل؛ گلان و خولان؛ تـل بـەم لا و بـەو لادا: **غلـط و واغلط**. هەروەها: **غلت و واغلت زدن**

غلتیـــدن / qaltîdan/: مصـدر. لازم. // **غلتیـــدی**:

تلای؛ **می‌غلتی**: دەتلی؛ **بغلت**: بتلە// تلان؛ تلانەوە؛ تلینەوە؛ تلیانەوە؛ گلارەوە بوون؛ خلۆر بوونەوە؛ خل بوونەوە؛ گل بوونەوە؛ گلار بوون؛ گلار بوونەوە؛ گلێر بوونەوە؛ گرۆز بوونەوە؛ خلۆپان؛ خولۆپیان؛ خولۆپیانەوە؛ گەوزین؛ گەڤزین؛ خەولان؛ گندرایش؛ گلان؛ گلیان؛ پلکیان؛ پلکان؛ پلان؛ وەگیرەیش؛ ورەتان؛ جالە بوون؛ گەفزان؛ گەڤزدان؛ گەوزان؛ گەڤلین؛ گەرسین؛ گلمانەوە؛ گل‌پل خواردن؛ گلگەوزاین؛ گیزین؛ پەرخین؛ غەلتیان؛ تلیەی؛ تلیای؛ ئەوەتلیەی؛ تلیایوە؛ تلتای؛ گلانەوە؛ خلیانەوە: ۱. سووڕ خواردنەوەی شتێکی خڕ یان گرۆڤەر لە سەر ڕووبەرێک ۲. جوولان بەو شێوەیە * **غلطیدن**. هەروەها: **غلتیدنی**

■ صفت فاعلی: **غلتنده** (ـ)/صفت مفعولی: **غلتیده** (تلاو)/ مصدر منفی: **نغلتیدن** (نەتلان)

غلج / qalc/: اسم. *[قدیمی]* گرێشک؛ گرفنج؛ گرفنچ؛ گریچک؛ گریٚ‌کوتک؛ گریٚ‌کۆرە؛ گریٚ‌پووچکە؛ لکەکۆریٚ.

غلط[1] / qalat ، ـها/: [عربی]/اسم. هەڵە؛ پەڵە؛ فاست؛ سەهو؛ غەڵەت: ۱. کار یان ئاکاری ناتەبا لەگەڵ قانوون، شێواز یان پێوانەی جیٚ‌بڕوای گشتیدا ‹فکر من غلط بود: بیرم هەڵە بوو› ۲. /اغلاط/ بەرهەمی کاری وا ‹دیکته‌اش غلط داشت: ئیملاکەی هەڵەی هەبوو›.

⊡ **غلط کردن**: بێجا کردن؛ گوو خواردن؛ غەڵەت/ قەڵەت‌کردن (چەشنیٚ جنێو) ‹غلط می‌کند پشت سر تو حرف می‌زند: بێجا ئەکا لە پشتەسەرتەوە قسە بکا›.

غلط[2]: صفت. هەڵە؛ غەڵەت و پەڵەت؛ ناتەبا لەگەڵ قانوون و شێوازی جیٚ‌بڕوای گشتیدا ‹کار غلط؛ فکر غلط: کاری هەڵە؛ بیری هەڵە›.

غلط / qalt/ ☜ **غلت**

غلطان / qaltān/ ☜ **غلتان**

غلط‌انداز / qalatandāz/: [عربی/ فارسی] صفت. دوورکوژ؛ چاوخڵەتێن؛ بە ڕواڵەتێکی ڕازاوە و جوان بەڵام درۆیی ‹قیافه‌اش خیلی غلط‌انداز بود: سەر و سەکوتی زۆر دوورکوژ بوو›.

غلطاندن / qaltāndan/ ☜ **غلتاندن**

غلط‌غلوط / qalatqulût, -qolût/: [عربی/ از عربی] صفت. *[گفتاری]* هەڵەوپەڵە؛ بە هەڵەی زۆرەوە ‹یک صفحه غلط‌غلوط آورده که چاپش کنم!: لاپەڕەیەکی هەڵەوپەڵەی هێناوە لە چاپی بدەم!›.

غلطک / qaltak/ ☜ **غلتک**

غلطکی / qaltakî/ ☜ **غلتکی**

غلط‌گیری / qalatgîrî/: [عربی/ فارسی]/اسم. هەڵەگری؛ هەڵەگیری: ۱. کار و ڕەوتی دەسنیشان کردنی هەڵەی نووسراوەیەک و ڕاستکردنەوەیان ‹غلط‌گیری مقالات را شروع کرده‌ام: هەڵەگری نووسراوەکەتم دەستپێکردووە› ۲. کاری ڕاستکردنەوەی هەڵەگەلی نووسراوەیەکی پیت‌چنراو یان تایپ‌کراو ‹این چند صفحه را هم غلط‌گیری بکن، بفرست چاپخانه: ئەم چەن لاپەڕەش هەڵەگری کە، بینێرە بۆ چاپخانە›.

غلطنامه / qalatnāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. هەڵەنامە؛ غەڵەت‌نامە؛ نووسراوەیٚ کە بە ڕیز هەڵەکانی کتێب یان بەرهەمێکی تێدا ڕاست کراوەتەوە.

غلط‌وواغلط / qalt-o-vāqalt/ ☜ **غلت‌وواغلت**

غلطیدن / qaltîdan/ ☜ **غلتیدن**

غلظت / qelzat/: [عربی]/اسم. تیری؛ خەستی؛ خەسی؛ هەسی؛ چڕی؛ نایە؛ پەیتی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی خەست و تیر بوون ۲. ڕێژەی بارستایی شتی تواوە بە ماکی توێنەرەوە (وەک خویٚ و ئاو).

غلظت‌سنج / qelzatsanc ، ـها/: [عربی/ فارسی] اسم. خەستی‌پێو؛ ئامرازی پێوانی خەستی و تایبەتمەندیەکانی دیکەی تراو.

غلظت‌یابی / qelzatyābî/: [عربی/ فارسی] ☜ **عیارسنجی-۲**

غلغلک / qelqelak/ ☜ **قلقلک**

غلغلکی / qelqelakî/ ☜ **قلقلکی**

غل ـ غل / qolqol/ ☜ **قل ـ قل**

غلغله / qolqole/: *اسم.* ۱. چڕەبەندان؛ گۆڕمۆڕە؛ گوڕمۆڕە؛ گوردەم؛ غولغوڵە؛ قەرەباڵغ؛ دەنگ و هەرای زۆر و بێسەرەوبەرە ‹خیابانها غلغلەای بود، که نگو!: شەقامەکان چڕەبەندانێک بوو، مەپرسە!› ۲. زڵە؛ زەڵە؛ زڵهە؛ هەراـ هەرا؛ زەناـزەنا؛ هەرا و هوریا؛ دەنگەدەنگ؛ دەنگ و هەرایەک کە زۆرتر لەگەڵ پێکەنین، ئاواز یان وتوویێژی دۆستانەدا هاوڕێیە ‹توی سالن غلغله بود و صدا تا سر کوچه می‌رفت: لە نێو سالۆندا زڵەیەک بوو دەنگ تا سەر کۆڵانەکە دەچوو›. هەروەها: **غلغله بودن؛ غلغله شدن؛ غلغله کردن**

غلفتی [1] / qeleftî/: [عربی] *صفت.* کاڵانی؛ توێکڵئاسا ۲. ڕەشۆکی؛ قەڵبینە؛ زڕ؛ زرە ❊ **قلفتی**

غلفتی [2]: *[گفتاری] قید.* بە تەواوی؛ بێ کەم و کووڕی ‹پوستش را غلفتی کند: پێستەکەی بە تەواوی داکەند›.

▣ **غلفتی حرف زدن:** *[مجازی]* هەڵبەستن؛ درۆ کردن؛ درۆگوتن؛ درۆ وتن.

غلفتی زدن: *[مجازی]* ساختەکردن؛ گزدان؛ گزیکردن؛ لاباندن؛ فریودان.

غلفتی کردن: *[مجازی]* تەتەپەخێکردن؛ سەرشکێنکردن؛ هەروا و بە درۆ سەر و بنی کارێک هێنانە یەک.

غلفتی کندن: گروون؛ گورووَن؛ گورانن؛ گروان؛ کەوڵکردن/ کەندن؛ ساخ، بە تەواوی و یەکپارچە هەڵکەندن و پێست لێکردنەوە.

غلو / qolov، ـها/: [عربی] *اسم.* زێدەڕۆیی؛ لە ناساندنی شت یان گوزارشی ڕووداوێک، بەتایبەت لە پەسنیدا لە ڕادە دەرکردن.

▣ **غلو کردن:** زێدەڕۆییکردن؛ لە تام دەرکردن ‹در مورد هواردادان آن شخص غلو کرده بود: لەمەڕ هۆگرانی ئەو کەسەوە زێدەڕۆیی کردبوو›.

هەروەها: **غلو شدن**

غل و غش / qal-o-qaš, -qeš/: [عربی] *اسم.* شێلەوبێلە؛ شێل و بێلە؛ گزە؛ گزی و فزی؛ درۆ و دەلەسە؛ فاک و فیک؛ فەن و فێڵ ‹غل و غش در کار ما نیست: لەکاری ئێمەدا شێلەوبێلەیەک نیە›.

غله / qalle، ـها؛ غلات/: [عربی] *اسم.* دەغڵ؛ دەخڵ؛ دەغل؛ دان؛ خەلە؛ غەلە؛ خەلیە؛ هەب؛ داناش؛ دانەوێر؛ دانهێرک؛ دخلەدان؛ ناوی گشتی بۆ دەنک و دانی گیاگەلی تیرەی گەنم (وەک گەنم، جۆ، برنج، هەرزن و گەنمەشامی).

غلیان / qalayān/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* کوڵ؛ کوڵە؛ کەف و کوڵ؛ قرژ؛ قرژەقرژ؛ کوڵەکوڵ؛ قوڵپە؛ قوڵپەـ قوڵپ؛ قوڵتە؛ قوڵتەقوڵت ‹غلیان آب؛ غلیان احساسات: کوڵی ئاو؛ کوڵەی هەست›.

▣ **غلیان کردن:** *[مجازی]* هاتنە کوڵ؛ وەکوڵ هاتن؛ هەڵقوڵان؛ جۆشیان؛ جۆشان؛ کوڵان؛ کوڵیان؛ کەلان؛ کەلین؛ ئامایوە قوڵێ ‹باز احساساتش غلیان کرد: دیسان هەستی هاتە کوڵ›.

غلیان / qalyān/: [؟] ☜ **قلیان**

غلیظ / qalîz/: [عربی] *صفت.* خەست و خوڵ؛ هەس و هۆڵ؛ کەسکون؛ کسکون: ۱. خەست؛ خەس؛ هەس؛ خەستاو؛ تیر؛ گران؛ کولکن؛ کەڕ ‹دوغ غلیظ: دۆی خەست› ۲. *[مجازی]* توند و پێداگر ‹فحش غلیظ: دژوێنی کەسکوون›.

غلیواج / qalîvāc/ ☜ **زَغَن**

غلیواژ / qalîvāj/ ☜ **زَغَن**

غم / qam، ـها/: [عربی] *اسم.* خەم؛ غەم؛ خەفەت؛ کەسەر؛ مەینەت؛ قار؛ مەراق؛ هەژن؛ داخ؛ جخار؛ جەخار؛ جغار؛ هەژمەت؛ سوو؛ ئالوز؛ ئالووس؛ ئەنوو؛ داغ؛ پەژارە؛ وەژارە؛ پەرۆشی؛ کەدەر؛ شاییش؛ ڕاخ؛ کول؛ کوڵ؛ مووروز؛ دڵتەنگی.

▣ **غم خوردن:** خەم خواردن؛ خەفەت خواردن ‹غم نخور، درست می‌شود: خەم مەخۆ، چا دەبێ›.

غم کسی را خوردن: خەمی کەسێک خواردن؛

خەفەت بۆ کەسێک خواردن؛ بۆ کەسێک بە پەژارە بوون: ١. بە بۆنەی کەسێکەوە خەمین بوون ٢. لە بیری کەم کردنەوەی باری ڕەنج و ئازاری کەسێکدا بوون ‹غم کسی را بخور که غم تو را بخورد: خەمی کەسێک بخۆ بۆت بە خەفەت بێ›.

غم‌آلود / qamālûd /: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەمبارانە؛ خەماوی؛ جخاراوی؛ هاوڕێ لەگەڵ خەم و کەسەردا ‹داستان غم‌آلود: چیرۆکی خەمبارانە›.

غماز / qammāz ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت. [ادبی]* دووزمان؛ دووزوان؛ شۆفار؛ شووڤار؛ تێچن؛ چول؛ چولەئاشوو؛ قسەهەڵچن؛ قسەهێن؛ قسەبەر؛ پێکولچێن؛ خەفیە؛ زوان‌گیر.

غم‌افزا / qamafzā /: [عربی/ فارسی] *صفت*. دلگیر؛ خەمێن؛ خەمهێنەر؛ تەمهێنەر ‹محیط غم‌افزا: شوێنی دلگیر›.

غم‌انگیز / qamangîz /: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەمبزوێن؛ خەمهەوێن؛ هۆی خەم و کەسەر ‹آهنگ غم‌انگیز: بەستەی خەمبزوێن›.

غمباد / qambād /: [عربی/ فارسی] *اسم*. خەمبا؛ خانەبا؛ خانەما؛ گواتر؛ نەخۆشینی گەورە بوونەوەی لۆی تیرۆئید.

غمبرک / qambarak / ☜ **قنبرک**

غم پرور / qamparvar /: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەمبار؛ خەمپەروەر؛ دایمەخەمین.

غمخانه / qamxāne ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم*. خەمخانە؛ خەفەتخانە؛ جێگایەک کە هۆی خەم و پەژارە بێ.

غمخوار / qamxār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. دلسۆز؛ خەمخۆر؛ خەمەوەر؛ خەمخوار؛ هەڤسۆز؛ هەڤدەنگ؛ دەردهەر؛ جگەرسۆز: ١. چاوسوور؛ خەمان؛ مامەخەمە؛ خالەخەمە؛ هاوبەش لە خەمی دیتراندا ‹دوست غمخوار: دۆستی دلسۆز› ٢. دەربەند؛ لە ئەندێشەی ئاسایش و باشتر بوونی ژیانی کەس یان کەسانی‌تردا ‹همیشه غمخوار مادرش بود: هەمیشە خەمخۆری دایکی بوو›. هەروەها: **غمخواری**

غمخورک / qamxorak ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم. [گفتاری]* شاهۆ؛ شینەشاهۆ؛ شینەشاوە؛ شاوەشینە؛ شاوەبەلەک؛ شاوەشینکە؛ شاوە؛ شاڤاشین؛ شاڤەشین؛ شاڤ؛ شاڤە؛ واق؛ بۆتیمار؛ چرک؛ خەمخۆرە؛ خەمەخۆرە؛ باڵدارێکی گەورەی مل و قول درێژە، لە قەراخ ئاوان دەژی، لە تاریکانی بەیانی و ئێواران دەخوێنی و دەنگی وەکوو هەنیسکەی گریانە.

غمدیده / qamdîde ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەمین؛ خەمبار؛ بە کوڵ؛ تووشیاری کوڵ‌وکەسەر ‹دل غمدیده: دلی خەمین›.

غمز / qamz ، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی، قدیمی]* ١. چاوداگری؛ کاری ڤەهلدان؛ قەرپاندن؛ ئاماژە بە بزواندنی چاو و برۆ ٢. دووزمانی؛ دووزوانی؛ شووڤاری؛ قسەهەڵچنی؛ قسەهێنی؛ قسەبەری؛ شۆفاری.

غمزدا / qamzodā, qamzedā /: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەمڕەوێن؛ خەملابەر؛ خەفەتبەر؛ لە نێوبەری خەم و پەژارە ‹موسیقی شاد و غمزدا: مووسیقای شاد و خەمڕەوێن›.

غمزده / qamzade ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەمین؛ خەمگین؛ خەمبار؛ خەفەتبار؛ ماتەمین؛ جخاراوی ‹قیافەی غمزده: ڕواڵەتی خەمین›.

غمزه / qamze ، ـها/: [عربی] *اسم*. هەنگ: ١. خەمزە؛ چاوبرکێ؛ چاوبرکە؛ چاوبازی؛ چاوبرکانێ؛ کزونیز؛ چەش‌شەنە؛ چەش‌وەنە؛ بزاوی چاو و برۆ و ئەندامانی لەشی ژن، بۆ سەرنج ڕاکێشانی جینسی پیاو ٢. ناز؛ ناز و گۆز؛ شاخ و بەلەک؛ ئینجە و فینجە.

غمکده / qamkade ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم. [ادبی]* خەمخانە؛ خەفەتخانە؛ خەمگە؛ ماڵی خەم؛

جێگای خەم و خەفەت.

غمگسار / qamgosār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. خەمخۆر؛ خەمان؛ خەمەوەر؛ هاودەم؛ هامدەم؛ هەڤدەنگ. هەروەها: **غمگساری**

غمگین / qamgîn/: [عربی/ فارسی] صفت. خەفەتبار؛ خەمین؛ خەمگین؛ خەمبار؛ پەژار؛ ناشاد؛ مرۆز؛ مرۆچ؛ قژژۆک؛ مەجووجە؛ خدۆک؛ کولۆڤان: ١. لێوبەبار؛ سەرکز؛ زوێر؛ زویر؛ زوور؛ زووير؛ دڵبریندار؛ زیر؛ دهۆ؛ دڵبکول؛ مات؛ مەینەتبار؛ خەمخوار؛ کۆلیل؛ دڵ بەخەم ‹مرد غمگین: پیاوی خەفەتبار› ٢. خەمناک؛ کولدار؛ ئاخدار؛ دڵ پەشێوکەر ‹داستان غمگین: چیرۆکی خەمین›.

غمگینی / qamgînî/: [عربی/ فارسی]/اسم. ماتی؛ پەژاری؛ خەمباری؛ خەمینی؛ خەمناکی؛ خەفەتباری؛ دۆخ یان چۆنیەتی خەمین بوون.

غمناک / qamnāk/: [عربی/ فارسی] صفت. مات؛ خەمناک؛ خەمین؛ خەمگین؛ بە کول؛ خەمبار؛ دەستەوئەژنۆ؛ دەستەئەژنۆ؛ دەست بە ئەژنۆ ‹صدای غمگین: دەنگی مات›.

غمنامه / qamnāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. خەمنامە؛ سۆزنامە: ١. نووسراوەیەک کە خەم و پەژارەی تێدا نووسراوە ٢. تراژێدیا.

غمین / qamîn/: [عربی/ فارسی] صفت. [ادبی] خەمین؛ خەمگین؛ خەمبار؛ پەژار؛ خەمناک؛ دڵ بە خەم.

غنا / qanā/: [عربی]/اسم. [ادبی] دارایی؛ دەوڵەمەندی؛ دەوڵەمەنی.

غنا / qenā/: [عربی]/اسم. [فقه] ١. ئاوازی خۆش ٢. ساز و ئاواز.

غنائم / qanā'em/: [عربی] ☜ **غنایم**

غنائی / qanā'î/: [عربی] ☜ **غنایی**

غنائم / qanāyem/: [عربی] جمعِ ☜ **غَنیمَت: غنائم**

غنایی / qenāyî/: [عربی] صفت. [ادبی] ١. ئەویندارانە؛ سەر بە ئەوین ٢. ئاوازی؛ شیاو و لەبار بۆ ئاواز ‹شعر غنایی: شیعری ئاوازی› * **غنائی**

غنج / qanc/: /اسم. ١. [عربی] خەمزە و ناز ٢. [عربی] پل؛ پێچ و تاو؛ پێچ و خول؛ قەمچ و پێچ؛ قەمچ و خول؛ با و خول؛ پێچ و با ٣. [قدیمی] جەواڵ؛ جواڵ؛ کورزە؛ کیسەی گەورە.

▣ **غنج زدنِ دل**: [مجازی] فنچق کردنی دڵ؛ دڵ بۆ شتێک دەرهاتن ‹دلم برای یک لیوان آب خنک غنج می‌زد: دڵم بۆ لیوانێک ئاوی سارد فنچقی کردبوو›.

غنچه / qonče ، ـها/: /اسم. خونچە؛ غونچە؛ گۆچک؛ گۆپکە؛ کولووک؛ گولووک؛ گولیک؛ کلووک؛ بیرۆڤ؛ چم؛ جۆش؛ ولی؛ پژک؛ پێژەک؛ گولباف؛ فنچقە؛ سۆلینە؛ گوڵدەم؛ چوزە؛ گوڵی هێشتا نەپشکووتوو.

▣ **غنچه دادن/ کردن**: غونچەکردن؛ گوڵ کردنەوە؛ هەڵپشکووتنی گوڵ.

غنچه‌دهان / qončedahān ، ـها؛ ـان/: صفت. دەمتەنگ؛ دەمخونچە؛ خونچەدەم؛ نوقڵەدەم؛ نوقڵدەم؛ زار تەنگ؛ بە دەمێکی وەک خونچە بچووک و جوانەوە. هەروەها: **غنچه‌لب**

غنده / qonde/: /اسم. [قدیمی] ١. جاڵجاڵووکە؛ جاوتەنە؛ داوتەنە؛ پند؛ پندەپیر؛ پیرۆشکە؛ کاکلەمووشان؛ تەبەتۆر ٢. قۆزاخە؛ کەلو؛ کەلوو؛ گاڵ؛ گۆزک؛ گودە؛ گێچەڵی؛ شرش؛ کلۆی پەموو.

غنودن / qonûdan, qunûdan/: مصدر. لازم [ادبی] // **غنودی**: خەوتی؛ **می غنوی**: دەخەوی؛ ـــ// ١. خەوتن؛ خەفتن؛ نووستن؛ وتەی؛ دەخەو راچوون (وێرای هێمنی و ئاسایش) ٢. سرەوتن؛ سرەوین؛ حەسانەوە؛ سانەوە؛ سرەوەی؛ سیایوە؛ هێورین؛ هێوران؛ هەدرین؛ ئاسوودە بوون و سەقامگرتن ٣. [کنایی] خەوی یەکجاری کردن؛ مردن. هەروەها: **غنودنی**

■ صفت مفعولی: **غنوده** (خەوتوو)/ مصدر منفی: **نغنودن** (نەخەوتن)

غنی / qanî/: [عربی] *صفت.* ۱. *[اغنیا/ [ادبی]* دارا؛ دەوڵەمەن؛ دەوڵەمەند ۲. تەژی؛ تژی؛ پڕ؛ پەڕ.

غنیمت / qanîmat، ـها؛ غنائم/: [عربی]/*اسم.* ۱. دەسکەوت؛ ئەوەی بشێ کەڵکی لێ بگیردرێ ۲. تالان؛ ئەوەی کە لە شەڕدا لە دوژمن دەست دەکەوێ.

◘ **غنیمت بودن:** بە قازانج بوون؛ بە کەڵک بوون.

غنیمت دانستن/ شمردن: بە قازانج زانین؛ بە باش زانین.

غنیمت گرفتن: تالانی گرتن؛ لە شەڕدا شتێک لە دوژمن وەرگرتن: **بە غنیمت گرفتن**

بە غنیمت بردن: بە تالان بردن؛ تالان‌کردن.

بە غنیمت گرفتن ☜ **غنیمت گرفتن**

غنیمتی / qanîmatî/: [عربی] *صفت. [گفتاری]* تالانی؛ بە تالان‌گیراو؛ گیرکەوتوو ‹سلاح غنیمتی: چەکی تالانی›.

غواص / qavvās، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم.* نوقڤان؛ نقورڤان؛ بناولێدەر: ۱. مەلەوانی بن‌گۆم ۲. ژێرئاوگەڕ؛ کەسێ کە کاری مەلەکردن لە ژێر ئاوە بۆ دۆزینەوەی شت ‹غواص مروارید: نوق‌ڤانی مرواری›.

غواصی / qavvāsî/: [عربی]/*اسم.* نوقڤانی؛ کاری مەلەکردن لە ژێر ئاودا ‹برای بە دست آوردن مروارید غواصی می‌کردند: بۆ دۆزینەوەی مرواری نوقڤانیان دەکرد›. هەروەها: **غواصی کردن**

غوچ / qûč/: [ترکی] ☜ **قوچ**

غور / qowr, qo:r/: [عربی]/*اسم.* کنە؛ منێ؛ کار و ڕەوتی ڕامان؛ تێرامان؛ هشاندن؛ قووڵ‌بوونەوە؛ بن دەرهێنان؛ تێفکرین یان لێکۆڵینەوەی زۆر بەوردی. هەروەها: **غور کردن**

غورباغه / qûrbāqe/: [ترکی] ☜ **قورباغه**

غوررسی / -qowr.rasî, qo:r/: [عربی/ فارسی] */اسم.* بن‌کۆڵی؛ کار و ڕەوتی بن دەرهێنان؛ هشاندن؛ کنەکردن؛ منێ‌کرن؛ لێکۆڵینەوە و تێرامان لە قووڵایی شتێک.

غوره / qûre، ـها/: */اسم.* قۆرە؛ بەرسیلە؛ پەسیرە؛ پەرسیلە؛ پەسیلە؛ بەسیلە؛ بسیرە؛ بێسیرە؛ پێسیرە؛ ژوور؛ ژێلە؛ ژێلێ؛ هالە؛ هاڵ؛ هالێ؛ هالەژێلە؛ سڕەمۆک؛ هارسم؛ تریی کاڵی سەوز و ترش.

◘ **غوره نشده مویز شدن:** *[کنایی]* هێشتا لە شاگردی نەخەلسان و دەم لە وەستایی کوتان ‹بچەهای امروزی غوره نشده می‌خواهند مویز بشوند!: منداڵی ئەورۆکە هێشتا لە شاگردی نەخەلساوە دەم لە وەستایی دەکوتی!›.

با یک غوره سردی و با یک مویز گرمی شدن: *[کنایی]* بە پفێک داگیرسان و بە تفێک کوژانەوە؛ بە بایەک داریانەوە؛ بە کشەمەرێ مردن؛ بە ترێ بەن بوون؛ زۆر گەزنگاز بوون.

غوزه / qûze، ـها/: */اسم. [گیاه‌شناسی]* گۆزک؛ قۆزاخە؛ قولاخ؛ قۆلاخ؛ قۆزلاخ؛ خۆز؛ قۆزلاخە؛ شرش؛ بەری وشک و پشکۆتووی بڕێ گیا (وەک پەموو).

غوشا(ی) / qûša(y)/: */اسم. [قدیمی]* کەمرە؛ کەپرە؛ گەمرە؛ گەڕمە؛ سرە؛ سڕ؛ دەوەدەشتی؛ دەوەکێویلە؛ ڕیخ و شیاکەی وشکەڵاتوو.

غوطه / qûte/: [عربی]/*اسم.* قوم؛ نقم؛ نوقم؛ نقووم؛ قولت؛ قولتە؛ چۆنیەتی وەژێر ئاوکەوتن بەبێ نیشتن ‹در میان آب غوطه می‌خورد: لە نێو ئاودا قوم ببوو›.

◘ **غوطه خوردن:** قوم بوون؛ بناو بوون؛ قولتان؛ قولتیان؛ قولت خواردن؛ چوونە ژێر ئاو؛ بنیەکێش بوون.

غوطه زدن: هەڵاتن؛ قولتان؛ چوونە ژێر ئاو (و دیسان دەرهاتن).

غوطه‌ور / qûtevar/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ژێراڤ؛ ژێراو؛ بناو؛ قورت؛ قوم؛ نوقم؛ نەوق؛ نقوو؛ نقۆ؛

مرتک؛ به دۆخ یان چۆنیەتی قوڵت خواردنەوە ‹جسم غوطەور در یک سیال: ماکی ژێراڤی تراوێک›.

غوغا / qowqā, qo:qā/: [عربی]/اسم. زلە؛ هەرا؛ هەڵلا ـ هەڵلا؛ هەمهەمە؛ زەنا؛ هەرا ـ هەرا: ۱. هەرا و هوریا؛ هیلهێلەک؛ چەقە و گوڕە؛ هەلمەلە؛ گیرە و نیرە؛ هەقلیمەقۆ؛ خوخا؛ قاڵقوو؛ قواقوو؛ کار و بارێ کە دەبێتە هۆی هەڵخرانی شۆر و شەوق ۲. زەنا ـ زەنا؛ زنا ـ زنا؛ گێلەشۆ؛ گێلەشۆک؛ چرەبەندان؛ زلە؛ گورمۆرە؛ جمکوت؛ هەمهەمە و تێکەڵ ـ پێکەڵی بە هۆی زۆری جەماوەرەوە.

غوغاسالار / qowqāsālār, qo:qā- /، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. ئاژاوەگێڕ؛ خوازیاری ئاژاوە و کێشە و هەرا.

غوغاسالاری / qowqāsālārî, qo:qā- /، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ئاژاوەگێڕی؛ حکوومەت و دەسەلاتی کەسانی هەرچی و پەرچی.

غوغاطلب / qowqātalab, qo:qā- /، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. بشێوەخواز؛ ئاژاوەگێڕ؛ هۆگر و خووگرتووی ئاژاولە نانەوە.

غوک / qûk /، ـها؛ ـان/: اسم. [ادبی] بۆق؛ بەق؛ وەق؛ قرواق؛ قوڕواق؛ قورباق؛ قڕباق؛ قڕبۆق؛ قەرباقە؛ قورباقە؛ قرپک؛ قرپۆک.

غول / qûl /، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. غوول: ۱. دێو؛ ئەرژەنگ؛ درنج؛ بوونەوەرێکی خەیاڵی ۲. [مجازی] مێردەزمە؛ مێردئەزمە؛ دێوەزمە؛ پیرهەفۆک؛ پیرهەڤی؛ هڵێن؛ بوونەوەرێکی زل و زەبەلاح و ناحەز ۳. [مجازی] ئەوەی کە زۆر زل و بەرچاوە، بەتایبەت کەسێ کە لە هاوتاکانی خۆی سەرترە.

⊡ **غول بیابانی**: [مجازی] ڕمووزن؛ هڵێن؛ پیرهەفۆک؛ دێوەزمە؛ مێردەزمە؛ پژرهەڤی؛ کەسی زل و ناحەز و سەر و سەکوت شێواو.

غول بی‌شاخ و دم: [مجازی] تەژە؛ حەپۆل؛ زەبەلاح؛ کەلان؛ مەندەبۆر؛ مەندەبوور؛ بم؛ گۆلە؛ کەسی زلی نەپۆڕ و ناحەز ‹در باز شد و یک غول بی‌شاخ و دم وارد شد: درگا کرایەوە و تەژەیەک خۆی کرد بە ژووردا›.

غول آسا / qûlāsā /: [عربی/ فارسی] صفت. دێوئاسا: ۱. وەکوو دێو ۲. گەورە؛ کەڵەگەت؛ بە قەوارەی گەورەوە ‹ساختمان غول‌آسا: خانووبەرەی دێوئاسا›.

غول پیکر / qûlpeykar /: [عربی/ فارسی] صفت. بلەرمان؛ باڵەبان؛ بە پەیکەری زۆر گەورەوە ‹ماشین غول‌پیکر: ماشێنی بلەرمان›.

غول پیکری / qûlpeykarî /: [عربی/ فارسی]/اسم. [پزشکی] بلەرمانی؛ باڵەبانی؛ زل بوونەوەی نائاسایی لەش بە هۆی نەخۆشی هیپۆفیز و زۆر دەردانی هورمۆنی گەشەوە.

غولسنگ / qûlsang /، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. تاشەبەرد؛ تەڵسەنگ؛ بەردی زلی نەتاشراو کە زۆرتر بۆ بینای ڕێز نان یان خانووبەرە بە کار دەچێ.

غیاب / qiyāb /: [عربی]/اسم. نەبوونی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەبوون. بەرانبەر: **حضور** ‹در غیاب من خبری نشد؟: لە نەبوونی مندا باسێک نەبوو؟›.

غیاباً / qiyāban /: [عربی] قید. لە نەبوونیدا؛ لە نەبوونی کەسێکدا ‹غیاباً محاکمه شد: لە نەبوونیدا دادگایی کرا›.

غیابی[1] / qiyābî /: [عربی] صفت. پشتەسەر؛ پشتەمل؛ لە پشتە سەر؛ بە دۆخ یان چۆنیەتیەک کە کەسی پێویست یان خوازراو لەوێ نەبێ ‹حکم غیابی؛ دادگاه غیابی: حوکمی پشتەسەر؛ دادگای پشتەمل›.

غیابی[2]: قید. بە نەبوونی؛ بەبێ هەبوونی ئەو کەس یان کەسانە کە پێویستە ببن ‹فراریان غیابی محاکمه شدند: هەڵاتووان بە نەبوونی دادگایی کران›.

غیب / qeyb /: [عربی] صفت. ۱. پیوار؛ پێوار؛ بەرپێوار؛ نادیار؛ نەدیار؛ پەنام؛ نە لەبەر چاو ‹غیب شدن: پیوار بوون› ۲. غەیب؛ خەف؛ دوور لە

دەوەری ئاگایی و زانست ‹عالم غیب: جەهانی غەیب›.

▣ **غیب دانستن:** غەیب زانین؛ لە ڕازگەلی نهێنی ئاگادار بوون.

غیب شدن: غەیب/ نادیار/ پێوار بوون؛ لە بەر چاو نەمان؛ پەنام بیەی؛ لە بەر چاو ون بوون ‹مثل این‌که کلید من غیب شده: وادیارە کلیلەکەم غەیب بووە›.

غیب کردن: پێوار/ غەیب/ نادیارکردن؛ لە بەر چاو ون کردن ‹کبوترها را غیب کرد: کۆترەکانی پێوار کرد›.

غیب گفتن: غەیب‌گوتن؛ لە نادیار ئاگایی دان؛ لە ڕازگەلی نهێنی خەبەر دان.

از غیب خبر دان: هەواڵی غەیب دان؛ لە شتی بەرپێوار و نادیار خەبەر دان‹می‌گویند از غیب خبر می‌دهد: ئێژن هەواڵی غەیب ئەدات›.

غیبت / qeybat ، ـها/: [اعربی]/اسم. غەیبەت: ١. پاشملە؛ پاشەملە؛ لەمەت؛ گاڵەگورت؛ خوسپ؛ خراپەبێژی ئەم و ئەو لە نەبوونیاندا ‹غیبت تو را می‌کرد: پاشەملەی تۆی دەگوت› ٢. دۆخی نەبوونی کەس یان شتێک لە جێگەی دیاریکراودا.

▣ **غیبت داشتن:** ئامادە نەبوون؛ غایب بوون ‹دیروز غیبت داشتی: دوێنێ ئامادە نەبووی›.

غیبت کردن: ١. پاشملە گوتن؛ لەمەت/ خوسپ کردن؛ لە دەمەودان؛ ناو بە خراو بردن ‹غیبت مدیر را می‌کردیم: پاشملەی بەڕێوبەرمان دەگوت› ٢. ئامادە نەبوون ‹از اداره غیبت کرده بود: لە مەزرینگە ئامادە نەبوو›.

غیبگو / qeybgû ، ـها؛ ـیان/: [اعربی/ فارسی]/اسم. خەفزان؛ غەیب‌وێژ؛ زانا بە نادیاران؛ ئەوەی لە نهێنی هەواڵ دەدا.

غیبگویی / qeybgûyî ، ـها/: [اعربی/ فارسی]/اسم. خەفزانی؛ کاری خەبەر لە نهێنی دان ‹از مردم پول می‌گرفت و برایشان غیبگویی می‌کرد: لە خەڵکی پارەی وەردەگرت و خەفزانیانی دەکرد›.

غیبی / qeybî/: [اعربی] *صفت.* غەیبی؛ لە نادیارەوە ‹امداد غیبی: یارمەتی غەیبی›.

غیر[1] / qeyr/: [اعربی] *صفت.* نامۆ؛ بیانی؛ بێگانە ‹تو خودی هستی وگرنه این حرف را به غیر نمی‌شود گفت: تۆ لە خۆمانی دەنا ئەم قسە بۆ نامۆ ناکرێ›.

غیر[2]: *قید.* جگە؛ بڵ؛ بێجگە؛ بێژگە؛ خەیر؛ بێرژە؛ غەین؛ خەین؛ خێنجی ‹غیر از این چیزی ندارم: جگە لەمە هیچم نیە›.

غیرـ / qeyre/: [اعربی] *پیشوازه.* نا ؛ بێ ؛ نە ؛ لاـ ‹غیرانسانی: ناکەسانە؛ غیرعاقلانە: بێ‌عەقڵانە›.

غیرت / qeyrat/: [اعربی]/اسم. جامێری؛ جوامێری؛ مێرخاسی؛ کانێسە؛ کانیسە؛ غیرەت؛ کەیفەرات؛ جەربەزە؛ هەستێ کە لە کاتی پاراستن و چاوەدێری لەوەی هۆی دڵبەستەیی و خۆشەویستیە، دەبزوێ ‹مردم غیرت به خرج دادند و آزادیشان را به دست آوردند: خەڵک جوامێریان نیشان دا و ئازادی خۆیان خستە چنگ›.

▣ **غیرت کسی به جوش آمدن:** دەماری کەسێک جووڵان؛ غیرەتی کەسێک زیخان؛ ڕەگی غیرەتی کەسێ هەستان: **سرغیرت‌آمدن**

سر غیرت آمدن ☜ **غیرت کسی به جوش آمدن**

غیرتمند / qeyratmand ، ـها؛ ـان/: [اعربی/ فارسی] *صفت.* مێرخاس؛ جوامێر؛ جامێر؛ سەماخ؛ بە ناموس؛ ناموس‌پارێز؛ بە غیرەت ‹جوان غیرتمند: لاوی مێرخاس›.

غیرتمندی / qeyratmandî/: [اعربی/ فارسی]/اسم. مێرخاسی؛ جامێری؛ جوامێری؛ دۆخ یان چۆنیەتی ناموس‌پارێز بوون ‹مردم کوه‌نشین به غیرتمندی معروفند: خەڵکی کوێستان بە مێرخاسی ناوبانگیان دەرکردووە›.

غیرتی / qeyratî ، ـها/: [اعربی] *صفت. [گفتاری]* ناموس‌پارێز؛ ‹شوهر غیرتی: شووی ناموس‌پارێز›.

▣ **غیرتی شدن:** خوێن بەر چاو گرتن؛ چاو پەڕینە تەوقی سەر؛ بە خیرەت هاتن ‹از

شنیدن این حرف غیرتی شد و چاقویش را درآورد: هەر ئەم قسەی بیست خوێن بەرچاوی گرت و دەستی برد بۆ چەقۆ›.

غیرعادی / qeyre'ādî/: [عربی] صفت. نائاسایی؛ بێژۆک؛ لۆق؛ پێچەوانەی داب و نەریتی سەلماو ‹در این روستا این طرز رفتار شما غیرعادی است: لەم گوندەدا ئەم شێوە جوولانەوەی ئێوە نائاساییە›.

غیرفلز / qeyrefelez/: [عربی] ☜ **نافلز**

غیرقابل‌اجرا / qeyreqābele'ecrā/: [عربی] صفت. نەکردنی ‹برنامەی غیرقابل اجرا: بەرنامەی نەکردنی›.

غیرقابل‌استماع / qeyreqābele'estemā'/: [عربی] صفت. نەبیستنی؛ نەبیسراو: *الف)* بە بار و دۆخێکەوە کە نەبیسرێت *ب)* بە بار و دۆخێ کە شیاوی گوێ‌بۆگرتن نەبێ.

غیرقابل‌اعتماد / qeyreqābele'etemād/: [عربی] صفت. باوەڕپێ‌نەکراو؛ بە دۆخێک کە جێ‌بڕوا نەبێ.

غیرقابل‌انتظار / qeyreqābele'entezār/: [عربی] صفت. چاوەڕواننەکراو؛ کوت‌وپڕی.

غیرقابل‌انکار / qeyreqābele'enkār/: [عربی] صفت. حاشاهەڵنەگر؛ وا کە نەشێ خۆی لێ لادەی.

غیرقابل‌قبول / qeyreqābeleqabûl/: [عربی] صفت. وەرنەگیراو؛ نابەجێ؛ ڕێ‌پێ نەدراو؛ ناڕەوا.

غیرمترقبه/qeyremotaraqqebe, -moteraqqebe/: [عربی] صفت. لەپڕ و نەکاو؛ لە ناکاو؛ کتوپڕی؛ دوور لە چاوەڕوانی ‹رویداد غیرمترقبه: ڕووداوی لەپڕ و نەکاو›: **نامترقب؛ نامترقّبه**

غیرمستقیم / qeyremostaqîm/: [عربی] صفت. تیان؛ ناڕاستەوخۆ.

غیرمنتظره / qeyremontazere/: [عربی] صفت. چاوەڕواننەکراو؛ دوور لە چاوەڕوانی ‹خبر غیرمنتظره: هەواڵی چاوەڕواننەکراو›.

غیرنظامی / qeyrenezāmî ، ـها/: [عربی]/سم. شەخسی؛ مەدەنی؛ کەسێ کە لە هیچ هێزێکی چەکداریدا نیە.

غیره / qeyre/: [عربی] ضمیر. ئیتر؛ هیتر؛ هیتد؛ ئیدی ‹کاسه، بشقاب و غیره: بایە، دەوری و ئیتر›.

غیژ / qîj(j)/: صوت. گیڤە؛ کیفە؛ گڤ؛ گیڤ؛ وژە؛ هوژە؛ دەنگی بڕینی هەوا بە هۆی تێپەڕینی شتێک (وەک تیر یان مووشەک).

غیظ / qeyz ، ـها/: [عربی]/سم. تووڕەیی؛ قین؛ ڕک؛ ڕق؛ قینی؛ پیش ‹از فرط غیظ رنگش کبود شده بود: لە بەر تووڕەیی زۆر ڕەش و شین هەڵگەڕابوو›.

▣ **غیظ کردن**: *[گفتاری]* ڕق داگرتن؛ قین کردن؛ قین لێ‌هەڵگرتن؛ ڕق خواردنەوە؛ پیش کردن؛ غەزرین؛ بە تووڕەیی و قینەوە جوولانەوە ‹خیلی به ما غیظ کرد: زۆر ڕقی لێ داگرتین›.

غیظ‌آلود / qeyzālûd/: [عربی/ فارسی] صفت. قیناوی؛ ڕقاوی؛ خەزریو؛ بەهەجۆک؛ ڕک‌هەستاو؛ ڕک‌ئەستوور؛ قرم‌پڕ ‹صدای غیظ‌آلود: دەنگی قیناوی›.

غین / qeyn/: [عربی]/سم. غێ؛ غەین؛ ناوی عەرەبی بیست‌ودووهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

غیور / qayûr/: [عربی] صفت. جامێر؛ جوامێر؛ بەدەمار: ۱. مێرخاس؛ مەرخوز ‹برادر غیور: برای جوامیر› ۲. دلێر؛ دلیر؛ ئازا؛ دڵ‌ستوور؛ بەجەرگ ‹سرباز غیور: سەربازی دلێر›.

غیورانه[1] / qayûrāne/: [عربی/ فارسی] صفت. جامێرانە؛ جوامێرانە؛ بە مێرخاسی ‹رفتار غیورانه: ئاکاری جوامێرانە›.

غیورانه[2]: قید. جوامێرانە؛ جامێرانە؛ بە ڕەوشت و شێوازی کەسێکی مێرخاس ‹آزاد غیورانه پایداری کرد: ئازاد جوامێرانە خۆی ڕاگرت›.

غیه / qîyye/: /سم. قیژە؛ زریکە؛ دەنگی زیق و زۆر بەرزی لە ناکاو بە بۆنەی کەسەر یان خۆشی زۆرەوە: **قیّه**. هەروەها: **غیه کشیدن**

ف

ف / f/: حرف. ف؛ نیشانەی بیستوسێهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.
ف / fe/: /اسم. فێ؛ ناوی بیستوسێهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی.
فا / fā/: /اسم. ۱. ناوی عەرەبی بیستوسێهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی ۲. [فرانسوی] *[موسیقی]* فا؛ چوارەمین نۆتی مووسیقا.
فائده / fā'ede/: [عربی] ☜ **فایده**
فائق / fā'eq/: [عربی] ☜ **فایق**
فائقه / fā'eqe/: [عربی] ☜ **فایقه**
فابریک / fābrîk/: [فرانسوی] /اسم. *[گفتاری]* کارخانە.
فابریکی / fārîkî/: [فرانسوی] صفت. *[گفتاری]* کارخانەیی؛ فابریکی: ۱. چێکراو لە کارخانەدا ۲. سەر بە کارخانە.
فابل / fābl/: [فرانسوی] /اسم. ڕاز؛ نەزیرە؛ نەزیلە؛ فابڵ؛ کورتە حیکایەتی ئەخلاقی کە پتر قارەمانەکانی گژ و گیا و گیانەوەرانن.
فاتالیست / fātālîst/: [فرانسوی] صفت. فاتالیست: ۱. قەدەری؛ بڕوامەند بە چارەنووس و قەزا و قەدەر ۲. کۆنەپەرست؛ کۆنەپرێس؛ خورافاتی؛ پووچەڵپەرست.
فاتالیسم / fātālîsm/: [فرانسوی] /اسم. فاتالیسم؛ بڕوا بە چارەنووسێکی ئەزەلی کە ڕووداوەکانی ژیانی هەموو گیاندارانی لە پێشدا بڕیوەتەوە.
فاتح / fāteh ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* سەرکەوتوو؛ سەرکەوتە؛ سەرکەفتگ؛ چێر.
فاتحانه[1] / fātehāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* سەرکەوتوانە؛ سەرکەوتانە ‹نبرد فاتحانه: شەڕی سەرکەوتوانە›.
فاتحانه[2]: *قید.* سەرکەوتوانە؛ سەرکەوتانە؛ بە سەرکەوتوویی ‹فاتحانه پیشروی میکردند: سەرکەوتوانە دەچوونە پێشەوە›.
فاتحه / fātehe/: [عربی] /اسم. ئەلحەمد؛ فاتیحە؛ یەکەمین سوورەتی قورئان کە لە پرسەدا بۆ ڕۆحی مردووی دەخوێنن.
▣ **فاتحەی چیزی را خواندن**: *[کنایی]* خەیر شتێ بەشەو کردن/ بەشینەوە/ بەخشینەوە؛ فاتێحای شتێ خوێندن؛ لانی شتێ بەتاقەوە نان؛ هەواڵی ڕۆشتن و نەمانی شتێک دان ‹رفت دنبال کاسبی و فاتحەی درسش را خواند: چووە شوێن کسم و کاردا و خەیری خوێندنی بەخشیەوە›.
برای کسی/ چیزی فاتحه نخواندن: *[کنایی]* کەسێ/ شتێ بە هیچ زانین؛ پووشی شتێ/ کەسێ فڕە دان؛ بە کەسێ/ شتێ هیچ بایەخێک نەدان.
فاتحه‌خوانی / fātehexānî/: [عربی/ فارسی] /اسم.

پرسە؛ پەرسە؛ فاتحەخوێنی؛ سەرەخۆشی؛ کار، ڕەوت یان ڕێورەسمی فاتحە خوێندن بۆ مردوو و سەرەخۆشی کردن لە خاوەن مردوو.

فاجر / fācer/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ١. بەدکار؛ بەوکار؛ بەدکردار ٢. داوێن‌تەڕ؛ داوێن‌پیس؛ سۆت؛ خراپکار؛ زیناکار؛ فلیتە.

فاجعە / fāce'e ، ـها؛ فجایع/: [عربی] *اسم.* کارەسات؛ کارەڕەهات؛ کار و ڕەهات؛ گرگاشە؛ چۆرتم؛ کەت؛ تەمەرە؛ قەترەمە؛ ڕووشە؛ فەتارەت؛ تاوێر؛ کۆلاو؛ هێلان؛ هەوتوویش؛ ڕووداوی زۆر ناخۆش و دڵتەزێن.

فاجعەآفرینی / fāce'e'āfarînî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* کارەسات‌سازی؛ کار یان ڕەوتی کارەسات نانەوە؛ چۆرتم خۆش کردن؛ کارەسات ساز کردن. هەروەها: **فاجعەآفرین**

فاجعەآمیز / fāce'e'āmîz/: [عربی/ فارسی] *صفت.* کارەساتی؛ تێکەڵ بە کارەسات؛ هاوڕێ لەگەڵ چۆرتمدا.

فاحش / fāheš/: [عربی] *صفت.* ١. زەق؛ دیار؛ گت؛ زۆپ ‹خطای فاحش: هەڵەی زەق› ٢. *[نامتداول]* دزێو؛ نەچێ؛ سک؛ ناحەز؛ نالەبار.

فاحشگی / fāhešegî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* بەستۆکی؛ گاندەری: ١. ڕووسپیەتی؛ جندەیی؛ چۆنیەتی خۆفرۆش بوون ٢. ڕووسپیگەری؛ جندەگەری؛ کار و پیشەی خۆفرۆش.

فاحشە / fāheše ، ـها؛ فواحش/: [عربی] *اسم.* بڤکێ؛ خراپە؛ ڕووسپی؛ جوننە؛ سۆزمانی؛ سووزمانی؛ حیز؛ حیزە؛ قەحبە؛ گاندە؛ گاندەر؛ گەنەوڵ؛ فەلیت؛ فەلهیتە؛ فەڵتۆیی؛ گوزلی؛ بوڵ؛ پوڵ؛ خۆفرۆش؛ ژنێ کە بۆ پووڵ خۆ دەخاتە بەر حەزی پیاوان.

فاحشەخانە / fāhešexāne ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* جوننەخانە؛ قەحبەخانە؛ کەرخانە؛ ماڵێ کە ژن و پیاوی داوێن‌پیسی لێ جووت دەبن.

فاختە / fāxte ، ـها/: [عربی] *اسم.* فاتنگ؛ تفیرک؛ تفیلک؛ تفتیلک؛ کەفوکووک؛ کۆترەباریکە؛ ترێنە؛ ترێنکە؛ ترنیسق؛ توویل؛ کووکوو؛ کەپوو؛ گاپێڵ؛ گاپڵ؛ کۆترەگایە؛ مەلێکی دەنگ خۆش لە تیرەی کۆتران، بچووکتر و بۆرتر لە کۆتر، بە پشتی شینی مەیلەو کەوە و دووچکی کورتەوە کە لە تڵیشی تاشە شاخ و کونەبەرد و قلیلەداراندا دەژی.

فاخر / fāxer/: [عربی] *صفت.* بەشکۆ؛ شکۆدار؛ هەیدەدان؛ مایەی شانازی.

فارس / fārs ، ـها/: *اسم.* فارس؛ کەسێ کە زمانی زگماکی فارسیە.

فارسی[1] / fārsî/: *اسم.* فارسی: ١. لە دەستە زمانگەلی ئێرانی کە زاراوەکانی لە ئێران، تاجیکستان، ئەفغانستان و پاکستان باوە ٢. زمانێ کە ئەوڕۆ بەشێکی گەورە لە خەڵکی ئێران قسەی پێ دەکەن ٣. خەڵکی پارێزگای فارس.

▣ **فارسی امروز**: فارسی ئەمڕۆ/ هاوچەرخ؛ زمانێ کە فارسی زمانانی ئەم سەردەمە قسەی پێ دەکەن.

فارسی باستان: زمانی فارسی سەردەمی هەخامەنشیان.

فارسی دری: فارسی دەری: ١. زمانی فارسی لە سەدەکانی سێ تا شەشی کۆچیدا ٢. زمانی فارسی باو لە ئەفغانستان: **دری**

فارسی میانە: فارسی ناوین؛ زمانی فارسی سەردەمی ساسانی.

فارسی[2]: *صفت.* فارسی: ١. سەر بە فارس ٢. شەفتوور؛ قیچەڵقاچ.

فارسی‌بری / fārsîborî/: *اسم. [نجاری]* شەفتووربڕی؛ بڕشتی شەفتوور.

فارسی‌زبان / fārsîzabān ، ـها؛ ـان/: *صفت.* فارسی‌زمان؛ فارسی‌زوان.

فارغ / fāreq/: [عربی] *صفت.* ڕزگار؛ بەدەر؛ بێ‌گرفت؛ تەنا؛ ئازاد و ڕزگار لە بار و دۆخێکی

دژوار و ناخۆش.
▣ **فارغ بودن:** خاترجەم بوون؛ ئازاد بوون؛ ئاسوودە بوون؛ گیرۆدەیی نەبوون؛ بێ‌خەم بوون؛ ڕزگار بوون؛ ڕەها بیەی.
فارغ شدن: ڕزگار بوون: ١. خەلستن؛ خەلسان؛ خاترجەم بوون؛ ئاسوودە بوون؛ خەفەت لە لا نەمان؛ خەم لێ ڕەوین ‹از بدهکاری فارغ شدن: لە قەرزداری خەلستن› ٢. زایین؛ زارۆ هێنان؛ مناڵ بوون؛ نجات بیەی ‹دیشب سارا فارغ شد: دوێشەو سارا زایی›.
فارغ‌التحصیل / fâreqottahsîl ، ـها؛ ـان/: [از عربی]/اسم. دەرچوو؛ ئەوی خولێکی دەرسی دیاریکراوی تەواو کردووە ‹فارغ‌التحصیل دانشکدەی مهندسی: دەرچووی زانکۆی ئەندازیاری›.
فارغ‌التحصیلی / fâreqottahsîlî/: [از عربی]/اسم. بار و دۆخ یان چۆناوچۆنی تەواو بوونی دەرس.
فارغ‌بال / fâreqbâl/: [از عربی] صفت. *[مجازی، ادبی]* خاترجەم؛ دڵنیا؛ بێ‌خەم.
فارماکوپە / fârmâkope ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. *[پزشکی]* فارماکوپە؛ کتێب و نووسراوەی سەبارەت بە دەوا ودەرمان.
فارماکولژی / fârmâkolojî/: [فرانسوی]/اسم. *[پزشکی]* دەواناسی؛ دەرمان‌ناسی؛ فارماکولۆژی.
فارنهایت / fârenhâyt/: [آلمانی] ☜ درجەی فارنهایت، **درجە**
فاروئی / fâro'î/ ☜ **فارویی**
فاروس / fârûs/: [انگلیسی]/اسم. فانووسی دەریایی.
فارویی / fâroyî ، ـها/:/اسم. فارۆیی: ١. هەر یەکە لە خەڵکی دوڕگەکانی فارۆ لە دانمارک کە بە ڕەگەز ژێرمەنن ٢. زمانی خەڵکی فارۆ، لە زمانگەلی ژێرمەن: **فاروئی**
فاز / fâz/: [فرانسوی]/اسم. فاز: ١. بار و دۆخێکی تایبەتی لە خولێکی گۆڕانکاریدا ٢. بەشێکی دیاریکراو لە ڕەوتانەیێک ٣. بەشێکی هاوجۆر لە دەزگایەکی چەن‌جۆردا ٤. قۆناخێک لە بزاوێکی بازنەییدا ٥. بەش؛ بەشێکی دیاریکراو لە زنجیرە چالاکیەکی خانووبەرەسازیدا.
فازسنج / fâzsanc ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. فازپێو؛ فازمیتر؛ جۆرێ پێچ‌کوشتی بە لامپێکی بچووکەوە بۆ دەرخستنی گەڕانی کارەبا.
فازمتر / fâzmetr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. فازمیتر؛ فازپێو.
فازنما / fâznemâ ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. فازپێو.
فاژە / fâje ، ـها/:/اسم. *[قدیمی]* ☜ **خمیازە**
فاستونی / fâstonî ، ـها/: [روسی]/اسم. فاسۆن؛ فاسۆنی؛ فاستۆنی؛ فاسۆنیا؛ فارسۆنی؛ جۆخ؛ چۆخ؛ پارچەی لە هەودای درێژ و ناسکی خوری داهێنراو بە ڕووبەرێکی لووس و بێ‌پرزەوە کە نەخشی تەیزاوەکانی لێ دیارە.
فاسد / fâsed/: [عربی] صفت. ١. گەنیو؛ کتکی؛ زنخ؛ بۆگنخ؛ خەلێخە؛ خمخمۆتە؛ گەند ‹میوەی فاسد: میوەی گەنیو› ٢. *[پزشکی]* گەندەڵ؛ گەندەژ؛ گەناژۆ؛ تووشیاری نەخۆشیەکی چڵکی ٣. /ـها؛ ـان/ گەندەڵ؛ فاسد؛ فەتکار؛ فەتکەر؛ گەندکار؛ بە ڕەوشت و ئاکاری دزێو و دژ بە کۆمەڵ. هەروەها: **فاسد بودن؛ فاسد شدن؛ فاسد کردن**
فاسق[1] / fâseq ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. سۆتە؛ داوشکەستی؛ فاسق؛ زیناکار؛ پیاوێ کە پێوەندی ناڕەوای لەگەڵ ژنی پیاوێ‌تر دامەزراندووە.
▣ **فاسق گرفتن:** پیاوێ جگە شوو بۆ سەرجێیی خۆ ڕێدان.
فاسق[2]: صفت. داوێن‌تەڕ؛ داوێن‌پیس؛ فاسق؛ هۆگری چێژ و حەزی حەرام.
فاش[1] / fâš/: [عربی] صفت. ئاشکرا؛ لە بەرچاو؛ دیار؛ خویا؛ شتیار؛ خوانە؛ خوانی؛ هاینە؛ ڕوهند.
▣ **فاش شدن:** ئاشکرا/ هاینە/ خویا/ بەردەز

بوون؛ دیاری‌دان؛ ڕوو بوونه‌وه؛ ڤیڤرین؛ ده‌رکه‌وتنی نهێنی.

فاش کردن: ئاشکرا کردن؛ ده‌رخستن؛ ڤه‌وڕاندن؛ قچاندن؛ ڤیڤڕاندن؛ قه‌یچه‌ڕاندن.

فاش[2]: *قید.* ئاشکرا؛ به ئاشکرایی؛ به ڕوونی؛ به باره‌باڕ؛ به ڕاشکاوی ‹فاش می‌گویم و از گفته‌ی خود دلشادم: ئاشکرا ده‌یڵێم وخۆشحاڵم له‌وه‌ی باسی ده‌که‌م›.

فاشرا / fāšerā ، ـها/: *اسم.* ده‌رمانه‌مار؛ سێوامارانی؛ ترێ‌مارانه؛ میوه‌مارانه؛ ڕێخه‌به‌رازه؛ ته‌ماته‌مارانه؛ گوڵه‌پته‌و؛ گیایه‌کی ئاڵفی قیت و هه‌ڵچووه به ڕیشه‌ی ئه‌ستووری هه‌میشه‌یی، گه‌ڵای زبر و گوڵی سه‌وزه‌وه: **الاملیک**

فاشیست / fāšîst ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* *[سیاست]* فاشیست: ١. هۆگر و لایه‌نگری ئامۆژه‌ی فاشیسم ٢. فاشیستی.

فاشیستی / fāšîstî/: [فرانسوی] *صفت.* *[سیاست]* فاشیستی؛ فاشیست؛ پێوه‌ندیدار به فاشیسمه‌وه ‹نظام فاشیستی: ڕژیمی فاشیستی›.

فاشیسم / fāšîsm/: [فرانسوی] *اسم.* *[سیاست]* ڤاشیزم؛ ئامۆژه، ڕاپه‌ڕین یان ڕژیمێکی سیاسی لایه‌نگری ڕه‌گه‌زپه‌رستی یان گه‌لپه‌رستی، زۆره‌ملی و توند و تیژی له ئاست نه‌یارانه‌وه.

فاصله / fāsele ، ـها؛ فواصل/: [عربی] *اسم.* ١. مه‌ودا؛ به‌ین؛ مابه‌ین؛ نێوان؛ دورینگ؛ دۆمه‌ی؛ دۆژ؛ ناڤبه‌ر؛ به‌ندک؛ وه‌رهه‌نگ؛ هه‌ی‌مه‌ی؛ کڕ؛ فاسڵه؛ ئه‌ندازه‌ی دووری دوو شت یان دوو جێگا له یه‌کتر ‹فاصله‌ی ارومیه تا مهاباد: مه‌ودای ورمێ تا مه‌هاباد› ٢. به‌ین؛ نێوان؛ که‌لێنی دوو شت ‹دندانهایش فاصله داشت: ددانه‌کانی به‌ینی بوو› ٣. *[موسیقی]* مه‌ودا؛ دۆژ؛ به‌ندک؛ دورینگ؛ لێک‌دووری زایه‌ڵه‌ی دوو ده‌نگ ٤. *[مجازی]* دووری؛ مه‌ودا؛ به‌ین؛ دوورینگ؛ نێوان؛ دۆمه‌ی؛ لێک‌بڕانی دڵان ‹آن ماجرا میان ما فاصله انداخت: ئه‌و ڕووداوه دووری خسته نێوانمانه‌وه›.

▣ **فاصله‌ی زمانی**: مه‌ودا؛ ماوه ‹میان رفت و برگشت او فاصله‌ی زیادی نبود: نێوان هاتن و چوونی ماوه‌یه‌کی زۆر نه‌بوو›.

▣ **فاصله انداختن**: به‌ین (تێ)خستن؛ ژه‌ڤ/ ژهه‌ڤ کرن؛ به‌ین وسه‌ی؛ به‌ین دانان ‹میانشان فاصله انداخت: به‌ینی خسته نێوانیان›.

فاصله داشتن: دوور بوون؛ دوویر بوون ‹این دو شهر ٣٠٠ کیلومتر از هم فاصله دارند: ئه‌م دوو شاره ٣٠٠ کیلۆمیتر لێک دوورن›.

فاصله گذاشتن: به‌ین خستن؛ به‌ین دانان؛ ناو کردن؛ جیایی خستن؛ نێوان هێڵانه‌وه؛ به‌ین هێشتنه‌وه؛ به‌ین ئاسه‌ی ‹کمی فاصله بگذار بعد کلمه‌ی بعدی را بنویس: نه‌ختێ به‌ین بخه جا وشه‌ی تر بنووسه›.

فاصله گرفتن: دوور بوونه‌وه؛ دوورکه‌وتنه‌وه ‹از بخاری فاصله بگیر، لباست می‌سوزد: له سۆبه‌که دوور به‌وه، جله‌کانت ده‌سووتێ›.

فاصله‌بندی / fāselebandî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* به‌ین‌به‌ندی؛ کار و ڕه‌وتی به‌ین دانان؛ ده‌سنیشان کردنی به‌ینی نێوان ئه‌ندامانی تاقمێک یان هێمانه‌ی کۆمه‌ڵه‌یه‌ک له ئاست یه‌کدا ‹فاصله‌بندی سطرها: به‌ین‌به‌ندی دێڕه‌کان›.

فاصله‌سنج / fāselesanc ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* مه‌وداپێو؛ که‌ره‌سته‌یێ بۆ پێوانی دووری شت له بینه‌ر: **تله‌متر**

فاصله‌گذاری / fāselegozārî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* کار و ڕه‌وتی مه‌ودا هێشتنه‌وه؛ به‌ین دانان؛ به‌ین ئاسه‌ی؛ دانانی مه‌ودا له نێوان ئه‌ندامانی تاقمێ یان به‌شگه‌لی کۆمه‌ڵه‌یه‌کدا ‹بین سطرها فاصله بگذارید: له نێوان دێڕه‌کاندا مه‌ودا بهێڵنه‌وه›.

فاضل / fāzel ، ـها؛ ـان؛ فُضَلا/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* زانا؛ زانایۆخ؛ هۆزان؛ زانای ئاگادار ‹استاد فاضل: مامۆستای زانا›.

فاضلاب / fāzelāb ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.*

١. پیساو؛ وازاو؛ گەناو؛ نەقم؛ ئاوی تێکەڵ بە پیسایی ٢. ئەیاغ؛ ڕەهەند؛ ڕەهەن؛ ئاوەڕۆ؛ ئاوڕەو؛ ئاوەڕوێ؛ ئافرێژگە؛ ژێراوی ئاوی پیس.

فاعل / fā'el ـها/: ـان؛ ـين/ [عربی]/اسم. ١. *[نامتداول]* کەسێ کە کارێک دەکا ٢. *[دستور]* کرگار؛ کرکار؛ کرۆک؛ بکەرد؛ کەس یان شتێ کە کارێک دەکا یان کردارێکی وەپاڵ دەنرێ.

فاعلاتن / fā'elāton/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* فاعیلاتون؛ بناغەیەکی کێشی شیعری عەرووزی.

فاعلن / fā'elon/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* فاعیلون؛ لە کۆڵەکەکانی کێشی شیعری عەرووزی.

فاعلی / fā' elî/: [عربی] صفت. *[دستور]* کرگاری؛ سەر بە کرگار ‹صفت فاعلی: ئاوەڵناوی کرگاری›.

فاق / fāq ، ـها/: [از عربی/ ؟]/اسم. فاق: ١. شەق؛ قەڵش؛ قەڵشت؛ شکەف؛ ترەکە؛ مێچک؛ درز و تلیشی سەر یان بنی شتێک ٢. درێژی شواڵ لە نافەکەوە تا ناوقەد.

فاقد / fāqed ، ـان؛ ـين/: [عربی] صفت. بێوەری؛ بێوەر؛ بێبەش؛ بێباره ‹فاقد روشنايی: بێوەری لە ڕۆناهی›. هەروەها: **فاقد بودن؛ فاقد شدن**

فاقه / fāqe/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* دەسکورتی؛ هەژاری؛ نەداری.

فاکت / fākt ، ـها/: [انگلیسی از لاتینی]/اسم. *[نامتداول]* ڕاستەقینە؛ ڕاستەقانی؛ فاکت؛ ڕاستیەکی بەرچاو کە ئاماژەی پێ بکرێ.

فاکتور / fāktor ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. فاکتۆر: ١. پسووله؛ سیاهە؛ بەرگەی کڕین؛ هێمان؛ بەڵگەی تێدا نووسینی نرخ و چەندێتی فرۆشراوە و ناو و نیشانی فرۆشیار ٢. هۆکار؛ هەر یەکە لەو هۆیانە کە لە کار یان دیاردەیەکدا دەوریان هەیە ‹فاکتور اقتصادی: هۆکاری ئابووری›.

▣ **فاکتور گرفتن:** فاکتۆرگرتن: ١. دەرهێنانی پسووله. هەروەها: **فاکتور دادن؛ فاکتور نوشتن** ٢. *[مجازی]* کورتکردنەوە؛ پوختەکردن ‹بحث‌های دیگر را فاکتور بگیر: قسەکانی تر کورت بکەوە›.

فاکس / fāks/: [انگلیسی]/اسم. فەکس؛ فاکس؛ دوورنڤیس: **فکس**

فاکس‌مدم / fāksmodem/: [انگلیسی]/اسم. فەکس‌مودێم؛ دەزگایەک بریتی لە فەکس و مودێم کە زانیاری لە کەمپیوتەرەوە دەگۆزێتەوە سەر فەکس یان لە فەکسیەوە وەردەگرێ: **فکس‌مودم**

فاکسیمایل / fāksîmāyl/: [از انگلیسی]/اسم. فاکسیمایل؛ پۆستی وێنەیی.

فاگوسیت / fāgosît ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. *[زیست‌شناسی]* بێگانەخۆر؛ نامۆخۆر؛ خانووکەیەک کە دەوری ماکی بیانی دەدا و دەیخوا (وەک گولوبوولی سپی خوێن).

فاگوسیتوز / fāgosîtoz/: [فرانسوی]/اسم. *[زیست‌شناسی]* بێگانەخۆری؛ نامۆخۆری؛ کار و ڕەوتی دەورەدان و خواردن ماکی بیانی.

فال / fāl ، ـها:/اسم. ١. [از عربی] فاڵ؛ مروا؛ ڕۆدا؛ داخورت؛ داخوورت؛ بەخت خوێندنەوە؛ کارێک بۆ پێش‌بینی داهاتوو ٢. مارکە؛ ڕاوکە؛ ڕامە؛ مارە؛ ڕاوە؛ مووتاوا؛ مووتاوە؛ فاڵ؛ ئەو هێلکە دەبن مریشکی هێلکەکەری دەنێن بەشکوو هێلکەکەی لە پاڵیدا بکا ٣. *[گفتاری]* لاس؛ نیودەست؛ یەکەی بژاردن و دابەش کردنی برێ شت (وەک گوێز) بەرامبەر بە پێنج دانە.

▣ **فال پرنده:** فاڵی بە پەلەوەر؛ فاڵی چاپکراو کە پەلەوەری دەسەمۆ دەیداتە دەستی مشتەریەوە.

فال قهوه: فاڵی قاوە؛ دوابینی داهاتووی کەسێک لە ڕووی ئەو نەخشانە لە لمتی قاوەی خوراوە، لە پیاڵەدا بەدی دێ.

فال نخود: فاڵی نۆک؛ دوابینی داهاتووی کەسێک بە چنینی نۆک و جێ‌گۆڕانیان.

فال ورق: فاڵی وەرەق/ پەڕە؛ دوابینی داهاتووی کەسێک بە چنینی پەڕەی کایە بە

شێوەیەکی تایبەتی و جێگۆڕکێیان.
هم فال و هم تماشا: *[مجازی]* هەم دیداری دۆست، هەم شکاری پۆست؛ هەم زیارەت، هەم تیجارەت؛ کار و سەیران پێکەوە.
⊡ **فال دیدن:** بەخت خوێندنەوە؛ فاڵ گرتنەوە.
فال زدن: دوابینی‌کردن.
فال گرفتن: فاڵ‌گرتنەوە؛ داخورت/ داخوورت گرتنەوە؛ ڕەمڵ ئاویژتن؛ فاڵ ڤەگرتن؛ بۆ زانینی ئاکامی کار یان ڕووداوێک فاڵ لێدان ‹با دیوان حافظ فال گرفتیم، خوب آمد: بە دیوانی حافز فالمان گرتەوە، باش هات›.
بە فال نیک گرفتن: بە چاکە دانان؛ بە خاس زانین ‹آمدن او را به فال نیک گرفتم و امیدوار شدم: هاتنیم بە چاکە دانا و هیوام هاتەوە بەر›.

فالانژ / fālānj ، ـها /: [فرانسوی] /*اسم*. *[سیاست]* فالانژ؛ لات و چەقۆکێشی نێو ڕێکخراوەیەکی فاشیستی.

فالانژیست / fālānjîst ، ـها/: [فرانسوی] /*اسم*. *[سیاست]* فالانژیست: ۱. هەر یەکە لە لایەنگرانی پارتە فاشیستەکان، بەتایبەت لە ئیتالیا، سپانیا و لوبنان ۲. فالانژ.

فال‌بین / fālbîn ، ـها؛ ـان/: [از عربی/ فارسی] /*اسم*. گیرزان؛ فالگرەوە؛ فالگەر؛ فالگر؛ فالگیر؛ فالاوێژ؛ فالبێژ؛ قەپالگر؛ فالچی؛ ڕەمل‌گرەوە؛ فیە؛ تالح‌بین؛ خێرە؛ خیفزان؛ خیڤزان؛ خیپک؛ ئەوەی گوایە بە فاڵ داهاتوو دەبینێتەوە: **فالگیر**

فال‌بینی / fālbînî/: [از عربی/ فارسی] /*اسم*. فالگەری؛ گیرزانی؛ کار و ڕەوتی لێکدانەوەی داهاتوو بە فاڵ: **فالگیری**

فالگوش / fālgûš/: [از عربی/ فارسی] /*اسم*. شەماڵێ؛ شەماڵە؛ شەمۆلە؛ شەوشەمەکێ؛ کەلە؛ کولە؛ گوێتەقێ؛ کاری دوابینی و لێکدانەوەی داهاتوو بە گوێگرتن لە قسەی ئەم و ئەو.
⊡ **فالگوش ایستادن:** کەلەکردن؛ کولەگرتن/ ڕاوەستان؛ کول‌گرتن: ۱. خۆ مات دان بۆ گوێ‌گرتن لە قسەی خەڵکی بۆ دوابینی‌کردن ۲. *[کنایی]* بە دزیەوە گوێدان بۆ شۆفاری و دووزمانی.

فالگیر / fālgîr/: [از عربی/ فارسی] ☜ **فال‌بین**

فالگیری / fālgîrî/: [از عربی/ فارسی] ☜ **فال‌بینی**

فالنامه / fālnāme ، ـها/: [از عربی/ فارسی] /*اسم*. فاڵنامە: ۱. پەرتووکێ لە بابەتگەلی جۆراوجۆر لەمەڕ داهاتوو کە خەڵک بە خوێندنەوەی پەڕەیەکی، گوایە داهاتوو دەبیننەوە ۲. پەڕەی چاپ‌کراوێ کە ئەو شتانەی تێدا نووسراوە.

فالوده / fālûde/ ☜ **پالوده**[1]

فام / fām ، ـها/: /*اسم*. ئاماڵ؛ بەش؛ واش؛ بام؛ باو؛ شێوە؛ یەکێ لە سێ هێمانی پێکهێنەری ڕەنگ (ئەو دووی‌تر بریتین لە تۆخی و تیشکدەری).

فام‌نمایی / fāmnemāyî/: /*اسم*. جیاوازی نێوان ڕەنگی هاوتیشک لە تەلەڤیزیۆنی ڕەنگیدا: **رنگتابی**

فامیل / fāmîl ، ـها/: [فرانسوی] /*اسم*. ۱. بنەماڵە؛ خێزان؛ خاوخێزان ‹همه‌ی فامیل آمده بودند: هەموو بنەماڵە هاتبوون› ۲. خزم؛ فامیل؛ خوێش؛ لێزم؛ خنام؛ کەس‌وکار؛ قەوم ‹آنجا فامیل داریم: لەوێ خزممان هەیە›.

فامیلی / fāmîlî/: [فرانسوی] *صفت*. خزمایەتی؛ قەومایەتی؛ فامیلی؛ خزمی؛ قەومی ‹زن و شوهر نسبت فامیلی دارند: ژن و شووەکە خزمایەتیان هەیە›.

فانتزی[1] / fāntezî/: [فرانسوی] /*اسم*. فانتێزی: ۱. نەزیلەیەکی کورتی هەڵبژێردراو لە لایەنێکی پێکەنینی و ناعەقڵانی ژیان لە بارودۆخێکی خەیاڵیدا ۲. بەرهەمی هونەری لە خەیاڵاتی ئازادانە و بە دوور لە شێواز و ڕێبازگەلی ناسراو.

فانتزی[2]: *صفت*. تازەباو؛ نۆباوە؛ فانتێزی ‹رنگ‌های فانتزی: ڕەنگ‌گەلی تازەباو›.

فانسقه / fānosqe ، ـها/: [روسی] /*اسم*. ڕەخت؛

فانسقه؛ فانسقیٚ؛ فانۆسقیٚ؛ پشتێنەیەکی چەرمی یان برێزنتی بۆ هەڵواسینی فیشەکدان، سەرەنێزە، قومقومە و چەکی کەمەری: **فانوسقه**

فانوس / fānûs ، ـها/: [یونانی]/اسم. فەنەر؛ فەنەرک؛ فەند؛ فانۆس؛ لەنتەر؛ لەنتەری؛ کلچان؛ فانۆز؛ فانووس؛ چرادەستی؛ چرایەکی پتر نەوتی، سەرپۆشدار و دەستی، بۆ ڕووناکی دان لە دەر و دەشتدا.

▣ **فانوس دریایی:** فانۆسی دەریایی؛ چرایەکی ڕووناکی سەر بورج، بۆ ڕێنوێنی گەمیە و پاپۆڕان لە دەریادا.

فانوس شیطان: ئاوری زەلکاو؛ تروو کەترووکی شەوانەی سەر زەلکاوان.

فانوسقه / fānûsqe/: [روسی] ☜ **فانسقه**

فانوسه / fānûse/: [یونانی/ فارسی]/اسم. فانووسە؛ هەر کەرەستەیێ کە بیچمی لە فانۆس بکا (وەک دەمنەی ئاسنگەری).

فانوسی / fānûsî/: [یونانی] صفت. دەمنەیی؛ فانووسی؛ بە دیوارەی دەرەکی چین ــ چین و لۆ ـ لۆوە بۆ کرانەوە و چوونە ناو یەک.

فانی / fānî/: [عربی] صفت. فانی: ١. بێبنیا؛ نەپایدار؛ بێدرێژە؛ بێدەوام؛ لە ڕێی نەماندا ‹دنیای فانی: دنیای بێبنیا› ٢. مرا؛ بمر؛ نەمێن؛ نەمەن ‹آدم فانی: مرۆی مرا›.

▣ **فانی بودن:** بێبنیا بوون؛ فانی بوون؛ نەپایدار بوون؛ بێدەوام بوون. هەروەها: **فانی شدن**

فاووس / fāvûs/: اسم. [پزشکی] کەچەڵی؛ نەخۆشیەکی کارگی لە سەر پێستی سەرە کە مووخۆرکە و کەچەڵی لە دوودایە.

فاویسم / fāvîsm/: [فرانسوی]/اسم. [پزشکی] فاویسم؛ کەمخوێنی تیژی هێمولیزی کە لە خواردنی باقلەی تازە یان هەڵمژینی تۆزەکەی، یان لە برێ کەسدا بە هۆی نەخۆشی ژینیتیکی یان کەمایەتی ئانزیمەوە سەرهەڵدەدا.

فایبرگلاس / fāyberg(e)lās/: [انگلیسی]/اسم. فایبرگلاس؛ ڕیشاڵەی شیشەیی ناسک کە لە چێکردنی بەرهەمگەلی پیشەییدا (وەک پەشمشیشە، دەزگ، پارچە و...) بە کەڵک دێت.

فایده / fāy(e)de ، ـها؛ فواید/: [عربی]/اسم. سوود؛ کەڵک؛ بەهرە؛ سۆ؛ کەراو؛ فایدە؛ فێدە؛ بێر؛ هاقل: ١. قازانج؛ بەستە؛ بەسە ‹در این معامله چقدر فایده بردی؟: لەم مامەڵەیەدا چەندت سوود کرد؟› ٢. مفا ‹اگر نشنوی فایدەی گوش چیست؟: ئەگەر نەبیسی گوێ بە کەڵکی چی دێ؟› ※ **فائده**

▣ **فایده داشتن:** بە قازانج بوون؛ بە کەڵک بوون؛ بەهرە دان. هەروەها: **فایده کردن**

فایق / fāyeq/: [عربی] صفت. سەرکەوتوو؛ زاڵ؛ چیر؛ چێرە: **فائق**

▣ **فایق آمدن/ شدن:** سەرکەوتن؛ زایێ بوون؛ چیر بوون.

فایقه / fāyeqe/: [عربی] صفت. باشتر؛ چاکتر؛ هەڤیاز: **فائقه**

فایل / fāyl ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. فایل: ١. پووشە؛ دۆسیە؛ پەروەندە ٢. [کامپیوتر] کۆمەڵێک زانیاری سەر بە یەک کە بە یەک ناو تۆمارکراون ٣. [مخفف] کابینێت.

فایل کابینت / fāylkābînet ، ـها/: [انگلیسی/ فرانسوی]/اسم. فایل کابینێت؛ کومێد یان کابینێتی جێ پووشە.

فئودال / fe'odāl ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. بەگ: ١. دەرەبەگ؛ خاوەن زەوی و زاری زۆر و زەبەند کە لە ڕەنجی وەرزێرانی سەر ئەو زەوینانە دەخوا ٢. ئاغا؛ خان.

فئودالی / fe'odālî/: [فرانسوی] صفت. دەرەبەگی؛ دەرەبەگایەتی.

فئودالیسم / fe'odālîsm/: [فرانسوی]/اسم. دەرەبەگایەتی؛ فئودالیسم: ١. دووزەنەی ئاغا و ڕەعیەتی؛ شێوازێکی ئابووری کۆن کە زەوی و زار لە بەردەست ئاغادایە و ڕەنجبەران بە سەریەوە کار دەکەن و هەر وەک زەویەکە

سەودایان پێدەکرێ ۲. [قدیمی] شێوازێکی ڕامیاری لە ئورووپای پێش ڕوونیسانسدا.

فبها / fabehā/: [عربی] حرف. چباشتر؛ چخاستر؛ چچاکتر؛ چخاستەر؛ چعالتەر ‹اگر خریدی فبها، نخریدی من می‌خرم: ئەگەر ساندت چباشتر، نەشت ساند من دەیکڕم›.

فتادن / fotādan/: مصدر. [مخفف، ادبی] کەوتن؛ کەفتن؛ کەتن؛ کەوتەی؛ کەوتش.

فتان / fattān/: [عربی] صفت. [ادبی] ئاژاوەچی؛ بشێونە؛ خەمشێوێن؛ سەرسۆدەرە؛ گێرەشێوێن.

فتاوی / fatāvî/: [عربی] جمعِ ☜ **فتوا**

فتح / fath ، ـها؛ فتوح؛ فتوحات (!)/: [عربی] اسم. ۱. [نامتداول] کار و ڕەوتی کردنەوە؛ بازکردن؛ ئەوەکەردەی ۲. پیرۆزی؛ سەرکەوتن.

◙ **فتح باب:** ۱. کردنەوەی درگا ‹فتح باب گفتگو: کردنەوەی درگای قسە› ۲. [کنایی] دەسپێکردن.

◘ **فتح شدن:** ۱. داگیر بوون؛ داگیرکران؛ گیریان؛ فرستقین ۲. ڕزگار بوون؛ ئازاد بوون؛ کرانەوە؛ ئەوە کریەی.

فتح خیبر کردن: [تعریض] پشتی فیل شکاندن؛ سەری شا هێنان؛ بانە نیانە بان بەڕۆژەو؛ کارێکی یەکجار گەورە و دژوارکردن؛ کۆ/ کەش‌کەندنەی ‹با این دو تا نان خریدن انگار فتح خیبر کرده: بەم دوو نان سەندنیەوە دەڵێی پشتی فیلی شکاندووە›.

فتح کردن: گرتن؛ داگیرکردن؛ پێ بەرکردن؛ لەهاندن؛ فرستقاندن؛ شوێنێ بەیدەست کردن ‹مائو در سال ۱۹۴۹ پکن را فتح کرد: مائۆ لە ساڵی ۱۹۴۹دا پیکەنی گرت›.

فتحه / fathe/: [عربی] ☜ **زبَر ـ ۱**

فتراک / fetrāk ، ـها/: اسم. [ادبی] شۆپا؛ گوڕژاڵ؛ سامۆتە؛ سامۆڕتە؛ سامۆتک؛ گوڕنیک؛ تەرکبەند؛ بەن سامۆڕتە؛ بەن سامۆتە؛ بەن سامۆڕتکە؛ بەندی پاشکۆ؛ ئاڵقە و بەندی پاشکۆی زین.

فترت / fatrat/: [عربی] اسم. گت؛ مەودایەک لە ناو زەنجیرە کارێکی لە پەستا ‹فعالیت شرکت چند ماهی دچار فترت شد: کار و باری بەشدارگە چەن مانگێک تووشی گت بوو›.

فتق / fatq/: [عربی] اسم. [پزشکی] قۆڕی؛ غۆڕی؛ کوویت؛ وەتەبا؛ فەت؛ فتق؛ فەتق: ۱. خزانی نائاسایی ئەندامێک بۆ دەرەوەی شوێنی خۆی (وەک فەتقی مێشک) ۲. دەرپەڕینی ئەندامێکی ناوسک لە دیوارەی ماسوولکەیی زگەوە (وەک قۆڕی بەرگەدە).

فتق‌بند / fatqband ، ـها/: [عربی/ فارسی] اسم. فەتق‌بەن؛ جۆرێ پۆشەن بۆ بەرگری لە داهێزان و ژانی قۆڕی.

فتنه[1] / fetne ، ـها/: [عربی] اسم. ۱. ئاژاوە؛ بشێوە؛ بشێوی؛ پشێوی؛ ئاشۆ؛ ئاشوو؛ ئاشێو؛ گاشە؛ گەردش؛ گەردەش؛ خارۆرە؛ گۆتاوەڕۆ ‹فتنەی مغول: ئاژاوەی مەغول› ۲. هەرا؛ هەڵڵا؛ زڵە؛ قرە؛ زەنا ـ زەنا؛ جەنجاڵ؛ زڵەزڵ؛ چەقەوگوڕە؛ هەقلیمەقۆ؛ ویل ‹وقتی مریم داستانش را گفت فتنه‌ای برپا شد: کاتێ مریەم حیکایەتی خۆی گێڕاوە بوو بە هەرا› ۳. ☜ **عنبر ـ ۲**

◘ **فتنه انگیختن:** ئاژاوەگێڕان؛ گەردش نانەوە؛ هەڵڵا هەڵایساندن؛ شەڕ هەڵخڕاندن.

فتنه به پا کردن: ئاژاوەگێڕان؛ گەردەش‌گێڕان؛ بشێوە بەرپا کردن.

فتنه[2]: صفت. [گفتاری] ئاژاوەچی؛ ئاژاوەگێڕ؛ گەردەش‌گێڕ؛ بشێونە؛ شێوەژنە؛ گێرەشێوێن؛ خومەشێونە ‹این یارو خیلی فتنه است: ئەم کابرایە زۆر ئاژاوەچیە›.

فتنه‌انگیز / fetne'angîz ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. قنگ بە گێچەڵ؛ شەڕبەشاران؛ ئاژاوەگێڕ؛ ئاژاوەچی؛ شەڕهەڵایسێن؛ شەڕداگرسێن؛ ئاوری بن کا؛ ئاوژێرکا؛ فتنە؛ وەیشووم؛ وەیشوومە؛ کتکە نەفتینە؛ کلکەنەفتینە؛ سەرەسۆدرە؛ چنگن؛ گولکە؛ هەڤان؛ شێوەژنە؛ هێوچی؛

ئاشـۆکەر؛ بشـێونە؛ گێرەشـێوین؛ هلوەشـیار؛ عەوان؛ مایە فیتنە و شوڤار.

فتنـه‌جـو / fetnecû ، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* کەتن‌گێڕ؛ هێوچی؛ تایبەتمەنـدی کەسـێ کە حەز بە قڕە و ئاژاوە دەکا.

فتنه‌گر / fetnegar ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* بن‌گڵـتە؛ مایەفتنـە؛ سەرەسـۆدرە؛ گۆبەندگێـڕ؛ گۆتالکەر؛ شەڕهەڵخڕێن؛ بشێونە؛ ئاشۆکەر.

فتو / foto/: [فرانسوی]*/اسم. [گفتاری]* ۱. وێنـەگر؛ عەکاس ۲. وێنەگرخانە؛ عەکاس‌خانە * **فوتو**

فتوا / fatvā, fetvā ، ـها؛ فتاوی/: [عربی]*/اسم.* فتـوا؛ دینـا: ۱. ئیجـازە؛ بـڕیار یـان داوەری بـە پێـێ قـانوونی شـەرع ۲.*[مجـازی]* داوەری و بـڕیاری کەسێک لەمەڕ بابەتێکی دیاریکراوەوە * **فتوی**

فتوالکتریـک / foto'elektrîk/: [فرانسـوی]*/اسـم.* کارەبای بەرهەم‌هاتوو لە تیشک: **نورابرق**

فتوبیوتیـک / fotobiyotîk/: [فرانسـوی] *صـفت. [زیسـت‌شناسـی]* تیشـک‌ژی؛ ئاتـاج و خوازیـاری تیشک بۆ ژیان و گەورە بوون.

فتوبیـولژی / fotobiyolojî/: [فرانسـوی]*/اسـم. [زیست‌شناسی]* تیشکژی‌ناسی؛ لقێک لـە زانسـتی ژیناسی کە لە چۆناوچونی کـارتێکردنی تیشـک بە سەر گیانداراندا دەتۆژێتەوە.

فتوت / fotovvat/: [عربی]*/اسم. [ادبی]* لاوچـاکی؛ جوامێری؛ میرخاسی.

فتوترو‌پیسم / fotot(e)ropîsm/: [فرانسـوی]*/اسـم. [زیست‌شناسی]* تیشکوازی؛ تیوازی؛ ڕەوتی هەڵدان یان بار گۆڕان بەرەو شوێنی تیشکدەر، بەتایبەت لە ڕوەکدا.

فتوح / futûh, fotûh/: [عربی]*/اسم.* ۱. جمعِ ☜ **فتح** ۲.*[نامتداول]* کراوەیـی؛ فردقـی؛ گوشـایش؛ فەرەحانی؛ فەرحانی؛ فەرعانەتی.

فتوحـات / futûhāt, fotûhāt/: (!)[عربـی] جمعِ ☜ **فتح**

فتور / futûr, fotûr/: [عربـی]*/اسم. [ادبی]* سسـتی؛ سیسی؛ سسـی؛ کەهالـی؛ کاهێلـی؛ خلیسـکی؛ خاوی؛ نەبەگەیی.

فتوسفر / fotosfer/: [فرانسـوی]*/اسم.* فوتۆسـفیر؛ تیشکەگۆ؛ بەشی هەرە گەشـی خـۆر یـان هـەر گۆیەکی‌تر کە بە چاو ببینرێ.

فتوسل / fotosel/: [انگلیسی]*/اسم.* باتری نـووری؛ پیلی تیشکی؛ جۆرێ باتری کـە تیشـکی هـەتاو دەکاتە هێزی کارەبایی.

فتوسـنتز / fotosantez/: [فرانسـوی]*/اسـم. [گیاه‌شناسی]* فوتۆسەنتیز؛ ڕەوتێ کە گیا ـ وێـرای تیشکی هەتاو ـ لە کەربون و هەڵمی ئاو، هیدراتی کەربون چێ دەکا: **نورساخت**

فتوشیمی / fotošîmî/: [فرانسـوی]*/اسم. [شیمی]* فوتۆشـیمی؛ لقێـک لـە زانسـتی کیمیـا کـە دەپەرژێتە سەر کار تێکردنی هێزی تیشـک لـە گۆڕانکاری کیمیاییدا.

فت و فراوان / fatt-o-farāvān/: *صفت. [گفتاری]* فـرە و فـراوان؛ زۆر و زەمەنـد؛ زۆر و زەبەنـد؛ مشەمەر.

فتوکپی / fotokopî/: [فرانسوی]*/اسم.* فوتۆکـوپی: ۱. کار یان ڕەوتی وێنە هەڵگرتن لە بەڵـگەیەک بە دەزگای تایبەت بەو کارە ۲. دەزگایێ کە بـە هۆی کاردانەوەی کیمیایی (فوتۆکوپی تـەڕ) یـان فیزیکی (فوتۆکـوپی وشـک، زیـراکس) بـە هـۆی تیشکەوە، لە بەڵگە وێنـە هەڵـدەگرێ ۳. /ـهـا/ کوپی؛ وێنەیێ کە بە دەزگای فوتۆکوپی گیرابێ.

فتـوکرم / fotok(o)rom/: [فرانسـوی] *صـفت.* فوتۆکرۆم؛ خاوەن ئاڵ‌وگۆڕی ڕەنگ لە بەرانبـەر تیشکەوە.

فتـوگرافی / fotog(e)rāfî/: [فرانسـوی]*/اسـم.* فوتۆگرافی؛ عەکاسی؛ وێنەگری.

فتـوگرام / fotog(e)rām/: [فرانسـوی]*/اسـم.* فوتۆگرام؛ وێنەیێ کە لە دانانی شـتێک لـە بـەر کاغەزی هەستۆک و لێدانی تیشک بەدی دێ.

فتوگرامتری / fotog(e)rāmetrî/: [فرانسوی]*/اسم.*

فوتۆگرامیتری؛ زانستی پێوانی ڕێز و درشت بە یارمەتی وێنە، بەتایبەت بە وێنە هەڵگرتنی هەوایی.

فتومتر / fotomettr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. تیشک‌پێو؛ ئامرازی پێوانی ڕادەی تیشک و ڕۆشنایی.

فتون / foton ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. فوتۆن؛ گەردیلەی بێ‌جرمی هەڵگری تیشک: **فوتون**

فتوی / fatvā, fetvā/: [عربی] ☜ **فتوا**

فته / fate ، ـها/:/اسم. پتە: ١. بەڵگە؛ نووسراوە ٢. فیش؛ لەتە کاغەزی پچووکی تێدا نووسراو.

⊡ **فتەی طلب**: بەڵگەی قەرزداری؛ پسوولەیەک کە قەرزدار دەیداتە خاوەن قەرز.

فتیش / fetîš/: [فرانسوی]/اسم. ١. تاپۆ؛ شتێ کە بە مەکۆی ڕۆحێکی بەهێز یان نیشانەی هێزێکی جادوویی دابنرێ ٢. *[روانشناسی]* شت، ئەندام یان بەشێکی لەش کە بوون یان خەیاڵی هەبوونی بۆ دامرکانی ڕەوان پێویستە.

فتی‌شیست / fetîšîst ، ـها/: [فرانسوی] *صفت.* فتی‌شیست؛ باوەڕمەند بە فتی‌شیسم.

فتی‌شیسم / fetîšîsm/: [فرانسوی]/اسم. فتی‌شیسم؛ بڕوا بە هەبوونی هێزی سیحراوی لە بڕێ شتدا.

فتیله / fetîle ، ـها/: [معرب از آرامی]/اسم. ماسول؛ پلیتە؛ فتێلە؛ فتیلە؛ فتیلک؛ ئیفت: ١. لەتە گوریس یان پارچەیەکی لۆکەیی کە بە هەڵمژینی سووتەمەنی گڕ دەگرێ و دەسووتێ ٢. گوریسێ بۆ تەقاندنەوەی تەقەمەنی لە ڕێی دوورەوە ٣. گوریسێک لە تۆپ و چەکە کۆنەکاندا بۆ ئاگردانی باروت ٤. بەنی بادراوی تاڵ‌پێچ ٥. *[پزشکی]* ماکێکی نەرم و خاوێن وەک لۆکە یان باند بۆ هەڵمژینی چڵک و کیمی برین.

فتیله‌ای / fetîle'î/: [معرب] *صفت.* فتیلەیی؛ خاوەن فتێلە ‹چراغ سه فتیله‌ای: چرای سێ فتیلەیی›.

فجایع / facāye'/: [عربی] جمعِ ☜ **فاجعه**

فجر / facr/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* بەیان؛ تاوهەڵات؛ ئەڵند؛ بەرەبەیان؛ بەربەیان؛ سیسان؛ بەیانی ڕوون؛ مەلابانگدان.

فجور / focûr, fucûr/: [عربی]/اسم. فناز؛ فناس؛ ڕەفتاری نالەبار؛ کردەوەی دزێو و گونا.

فجیع / facî'/: [عربی] *صفت.* دڵتەزێن؛ زۆر ناخۆش؛ هۆی کوڵ و کەسەری زۆر ‹مرگ فجیع: مردنی دڵتەزێن›.

فحاش / fahhāš/: [عربی] *صفت.* دەمچەپەڵ؛ زمان‌پیس؛ دەم‌پیس؛ بیسکار؛ زرچان؛ جنێوفرۆش؛ دژوێن‌فرۆش؛ سخیف‌بێژ؛ دەڤچێژ؛ دژمان‌دەر؛ دژمان‌وەرش؛ جوێن‌فرۆش.

فحاشی / fahhāšî/: [عربی]/اسم. باوگرەوازی؛ باوکبازی؛ جوێن‌فرۆشی؛ دەڤچێژی؛ کاری جنێو دان؛ ناسزا وتن.

⊡ **فحاشی کردن**: جنێو/ جوێن دان؛ ناسزا وتن؛ دژمان‌دەی/ دای؛ سەکانن؛ چیرین؛ پەلاختن؛ پەلچڤاندن.

فحش / fohš ، ـها/: [عربی]/اسم. جنێو؛ جوێن؛ جمین؛ جوون؛ جژوێن؛ دژوێن؛ دژمێن؛ دژوون؛ دوشمێن؛ دشمان؛ دژمانی؛ دشمێن؛ دژنام؛ خەڵەت؛ سخێف؛ خوسن؛ خۆسن؛ خوەسن؛ خراو؛ بیسکانی؛ بیسکاری؛ خەبەر؛ وتەی نارەوا و ناشیرین.

⊡ **فحش آب‌نکشیده/ چارواداری**: جنێوی پیس.

فحشا / fahšā/: [عربی]/اسم. ڕووسپیگەری؛ حیزی؛ سۆزمانێتی.

فحش‌کاری / fohškārî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. *[گفتاری]* جنێوفرۆشی؛ بیسکاری؛ کارەڕەهاتی جنێو دان؛ ناسزا وتن.

فحص / fahs/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* کنە؛ منێ؛ کار و ڕەوتی توێژینەوە؛ کۆڵینەوە.

فحل / fahl/: [عربی] *صفت.* کەڵ: ١. گیانەوەری نێری خۆ تاوداو بۆ جووت بوون لەگەڵ مێوینەدا ٢. *[مجازی]* هەڵکەوتوو؛ هێژا (بۆ مرۆ).

فحوا / fahvā/: [عربی]/*اسم*. ناوەرۆک؛ ناوئاخن؛ کاکڵە؛ مانای نهێنی لە نێوان وتاردا ‹از فحوای کلامش پیدا بود که پشیمان شده است: لە ناوەروکی قسەکانیدا دیار بوو پەشیمان بۆتەوە›: **فحوی**

فحول / fohûl, fuhûl/: [عربی]/*اسم.[ادبی]* هەڵکەوتوان؛ هەڵبژێراوان؛ هەڵبژاردەیان؛ هۆرکەوتێ.

فحوی / fahvā/: [عربی] ☜ **فحوا**

فخار / faxxār ، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم.[قدیمی]* ۱. کۆزەکەر؛ گۆزەکەر؛ هۆڕەکەر؛ هەوڕگەر؛ ئیربارگەر ۲. کوورەپەز.

فخامت / faxāmat/: [عربی]/*اسم*. گەورەیی؛ مەزنایی؛ مەزنی؛ دۆخ و چۆنیەتی گەورە بوون.

فخر / faxr ، ـها/: [عربی]/*اسم*. شانازی؛ سەربڵندی؛ سەرفەرازی؛ فەخر؛ هەستی هەڤیازی کە لە دارا بوونی شتێ یان جێبەجێ‌کردنی کارێکەوە سەر هەڵدەدا.

◘ **فخر فروختن**: شانازی‌کردن؛ ناز فرۆتن؛ فیزکردن؛ بە خۆوە نازین؛ فەخر فرۆشتن.

فخر کردن: نازین؛ نازەی؛ شانازی‌کردن.

فخرفروشی / faxrfurûšî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /*اسم*. فیز؛ پۆزنوێنی؛ خۆنوێنی؛ خۆهەڵکێشی؛ کار و ڕەوتی پیشاندانی سەرکەوتنی ڕاستەقینە یان خەیاڵاوی خۆ ‹آدم نوکیسه و تازه به دوران رسیده، به دیگران فخرفروشی می‌کند: مرۆی دەوڵەمەن چڵکنی تازەپیاکەوتوو بە سەر خەڵکدا فیز دەکا›.

فخیم / faxîm/: [از عربی] *صفت.[ادبی]* ۱. گەورە؛ هێژا؛ بەڕێز؛ مەزن؛ مازن ۲. سەربڵند؛ سەرفەراز؛ سەرفیراز؛ سەربەرز.

فخیمه / faxîme/: [از عربی] *صفت.[ادبی]* ۱. گەورێ؛ هێژا؛ بەڕێز ۲. سەربڵند؛ سەربەرز؛ سەرفەراز. (ئەم وشە بۆ ژنان دەگوترێ).

فدا / fadā/: [عربی]/*اسم*. قوربان؛ سەرگەرد؛ گۆری؛ ساقە؛ سەدەقە؛ فیدا؛ فدا؛ خڕ؛ کار و ڕەوتی لە پێناو کەس یان شتێکدا تیدا چوون ‹فدای شما: قوربانی ئێوە›.

◘ **فدا شدن**: فیدا بوون؛ گۆری بین؛ خڕ بین؛ فدا بیەی؛ (بە) سەرگەرد بوون؛ لە پێناو کەس یان شتێکدا بەخت بوون.

فدا کردن: فیدا کردن؛ بە قوربان‌کردن؛ گۆری کرن؛ لە پێناو کەس یان شتێکدا بەخت کردن ‹جانش را در راه میهن فدا کرد: گیانی لە ڕێی نیشتماندا فیدا کرد›.

فدائی / fadā'î/: [عربی] ☜ **فدایی**

فداکار / fadākār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. خۆبەخت‌کەر؛ فیداکار؛ گیان‌لەسەر دەست.

فداکارانه / fadākārāne/: [عربی/ فارسی] *قید*. فیداکارانە؛ بە فیدارکاریەوە ‹همه فداکارانه کمک کردند: هەموو فیداکارانە یارمەتیان دا›.

فداکاری / fadākārî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. فیداکاری؛ گیان‌بەختی؛ کار و ڕەوتی بەخت کردنی شتی بەنرخ (وەک ماڵ و گیان) لە پێناو کەس یان شتێکدا ‹فداکاری در راه میهن: فیداکاری لە پێناوی نیشتمان›.

فدایی / fadāyî ، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم*. فیدایی: ۱. هژمە؛ گۆری و قوربان؛ گیان‌فیدا؛ جان‌گۆری؛ سەرگۆری ۲. ناوی شەڕکەرانی داوخوازی پێشمەرگە لە حکوومەتی نەتەوەیی ئازەربایجان (۱۳۲٤ـ۱۳۳۵) ۳. ئەندام یان هۆگری سازمانی فیداییانی خەلق * **فدائی**

فدراتیو / federātîv/: [فرانسوی] *صفت*. فدراڵی؛ فدراتیو؛ سەر بە فدراڵ.

فدراسیون / federāsyon, fedrās(i)yon ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. فدراسیون؛ ڕێخراوەیێ کە لە چەن ڕێخراوەی بچووکتر پێکهاتووە ‹فدراسیون بین‌المللی کار: فدراسیونی نێونەتەوەیی کار›.

فدرال / federāl/: [فرانسوی] *صفت*. فیدراڵ: ۱. فیدارتیو؛ فیدراڵی؛ حکوومەتێکی پێکهاتوو لە چەن دەوڵەتی سەربەخۆی ئەیالەتی و دەوڵەتێکی ناوەندی کە هەڵبژاردەی خەڵکی

هەموو ئەیالەتەکانە ۲. سەر بە دەوڵەتی فیدراڵ ‹پلیس فدرال: پولیسی فیدراڵ›.

فدرالی / federālî/: [فرانسوی] *صفت.* فیدراڵ.

فـدوی / fadavî/: [عربـی] ضـمیر. ئەزبـەنی؛ گیانفیدا؛ گیانباز؛ ئەزقوربان (وشـەی ڕێزنـان لـە جێی ڕاناوی یەکەم کەسی تاک) ‹فدوی آمادەی هر نوع خدمتی هستم: ئەزبـەنی ئامـادەی هـەموو جـۆرە خزمەتێکم›.

فدیه / fedye ، ـها/: [عربی] *اسم.* فدیـە؛ دارایـی و ماڵێ کە بۆ ئازادی کەسێک دەدرێ.

فــر / far(r)/: *اسـم.* شـکۆ؛ مـەزناهی؛ هنـد؛ هنگوونگ؛ هینگودەنگ؛ فەڕ.

فر- / far/: *پیشوند.* ـخاس؛ فەر- ؛ فەڕ- ؛ چـاک؛ باش؛ سەر؛ لەسەر ‹فرنام: ناوخاس›.

فر / fer ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* فر: ۱. فرۆن؛ فـڕن؛ جـۆرێ کـوورەی سەربەسـراو ۲. فـڕموو؛ کەرەستەیەکی کانزایی گەرم بۆ چین و دەقدانی قژ ۳. کەرەستەیەکی وەهـا کـە لـە گوڵسـازیدا بەکار دێت ٤. چین و دەق.

◘ **فر دادن/ زدن:** فڕدان؛ لوول‌کردن؛ گرنژاندن؛ بادان؛ تاپان؛ نامەتش؛ لوول کەردەی.

فرا- / farā/: *پیشوند.* *[ادبی]* ۱. بەرەو- ؛ بەرە- ؛ ڕووەو- ؛ بەربـەژوور؛ ژوورتـر ‹فـرارو: بـەرەوڕوو› ۲. لە- ؛ دا- ؛ لە نێوان‹فراچنـگ؛ فراگیـر: لـەچنگ؛ داگر› ۳. ژوور- ؛ سەرتر ‹فـرابنفش: ژووربنـەوش› ٤. دەور؛ دەوراندەور‹فرابر: دەوروبەر›.

◘ **فـرا خوانـدن:** خواسـتنەوە؛ ڤـەخواندن؛ ڤـەخوەندن؛ بانگێشـتن؛ بانگهێشـتن؛ بانـگ‌کردنـەوە؛ چریـەی؛ داوای گەڕانـەوەی کەسێک بۆ شـوێنی کـردن ‹فراخوانـدن سـفیر: خواستنەوەی سەفیر›.

فرا دادن: هەڵخستن؛ بـەرەو بارێـک ڕاگـرتن ‹گوش فرا دادن: گوێ هەڵخستن›.

فرا داشتن: ڕاگرتن؛ چاوەدێری‌کردن ‹گوش فرا داشتن: گوێ ڕاگرتن›.

فرا رسیدن: لە ڕێوە هـاتن؛ هـاتن؛ گەیشـتن؛ هاتنـە بـەرەوە؛ گەیشـتنە بـەرەوە؛ یـاوەی وەرەوە؛ یاوا وەرەوەی ‹بهار فرا رسید: بـەهار لـە ڕێوە هات›.

فرا گـرفتن: ۱. فێـر بـوون؛ مسـەی؛ هـۆژین؛ مسایش؛ هەڤۆتن ‹فراگرفتن رانندگی: فێر بـوونی شۆفێری› ۲. داگرتن؛ ئەرەگێرتەی؛ گێرتـەیرە ‹آب همە جا را فرا گرفت: ئاو دنیای داگرت›.

فرائض / farā'ez/: [عربی] ☜ **فرایض**

فرابار / farābār/: *اسـم.* ئەو بەشە لە کەش کە لە چاو دەوروبەری پڕتەوژمترە.

فرابـر / farābar/: *اسـم.* *[گیـاەشناسـی]* توێکڵـی دەرەوەی بەر؛ توێژی گـۆڕدراو و بەرهـەمهاتووی ناوکە کە دیواری میوە پێک‌دێنی و برێکی وشک و ڕەق (وەک هـی گـوێز) و بـرێکی گۆشـتن و ئاودارە (وەک هی هەڵووژە) دەبێتەوە.

فــرابنفش / farābanafš/: *اسـم.* *[فیزیـک]* ژوور بنەوش؛ سەرتر لە تیشکی بەنەوش و خوارتر لـە تیشکی ئیکس، کە بە چاو نابینرێ: **فوق بـنفش؛ ماورای بنفش؛ فرابنفش**

فراپوش / farāpûš/ ☜ **گُلپوش**

فراتـاب / farātāb/: *اسـم.* پرۆژێکتـۆر؛ ئـامرازی نیشاندانی فیلم و سلاید.

فراتجربـی / farātacrobî, -tacrebî/: [فارسـی/ عربی] *صفت.* ژوورئەزموونی؛ نـەک وەهـا کـە بـە زانستی ئەزموونی تاقی بکرێتەوە (وەک موعجیزە، کەرامەت و...).

فراتخم / farātoxm/: *اسم.* *[گیاەشناسی]* تۆمپۆش؛ پۆشەنی دەرەوەی تۆوی گژ و گیا.

فراتر / farātar/: *صفت.* *[ادبی]* ۱. سەرتر؛ ژوورتـر؛ بانتر؛ بەرزتر؛ بەرزتەر؛ باڵاتر؛ سەرتەر ‹فراتر از جو: سەرتر لە کـەش› ۲. دوورتـر؛ دوورتـەر؛ دویرتـر ‹فراتر از دسترس: دوورتر لە دەسکەوت›.

فراحسـی / farāhessî/: [فارسـی/ عربـی] *صـفت.* ژوورهەسـتی؛ بەدەرلـە هەسـت؛ بـە دوور لـە

دەسەڵاتی هەست.

فراخ / farāx/: *صفت. [ادبی]* هەراو؛ هەرا؛ گوشاد؛ هیرا: ١. فەرەھ؛ فرەھ؛ مەبەھ؛ پان؛ فرەوان؛ هەڕ و هەراو؛ پان و بەرین؛ بەربلاو؛ بەردار؛ بەرفرەھ؛ پەحن ٢. زڕ؛ هەوا؛ ئاواق؛ وڕاق؛ ڤاڵ؛ ولا؛ تاک ‹دهان فراخ: دەمی هەراو›.

فراخ‌اندیشی / farāxandîš، ـها/: *اسم.* بیربازی؛ بیرهەراوی؛ بیربەردایی؛ کار و ڕەوتی بیرکردنەوە بە دوور لە بەرچاوتەنگی و بیرتەسکی بە ڕەچاوکردنی هەموو بەش و لایەنێک. هەروەها: **فراخ‌اندیش**

فراخنا / farāxnā، ـها/: *اسم. [ادبی]* پانایی؛ بەرینی؛ هەراوی.

فراخوان / farāxān، ـها/: *اسم.* بانگهێشت؛ بانگێشت؛ پیووری؛ کار و ڕەوتی بانگ‌کردنی خەڵکی بۆ بەڕێوەبردنی کارێک بە شێوەی داوخواز.

فراخود / farāxod/: *اسم. [روانشناسی]* یەکێ لە سێ بەشی زەین لە ڕوانگەی ڕەوانکاویەوە: **منِ برتر**

فراخور / farāxor/: *صفت.* شیاو؛ لەبار؛ گونجاو؛ ڕاهاتوو لەگەڵ کەس یان شتێکدا ‹فراخور حال هر کس: شیاوی بار و دۆخی هەر کەسێک›.

فراخی / farāxî، ـها/: *اسم. [ادبی]* ١. هەراوی؛ بەرینی؛ بەربلاوی؛ هیرایی ٢. گوشادی؛ تاکی.

فرادست / farādast، ـها؛ ـان/: *صفت. [ادبی]* ١. سەرتر؛ هەڤیاز ٢. بانتر؛ بەرزتر؛ بەرزتەر.

فرادید[1] / farādîd/: *اسم.* کار و ڕەوتی دیتنەوە؛ پێدا هاتنەوە.

فرادید[2]: *صفت.* ئاشکرا؛ دیار؛ خویا.

فرار / farār، ـها/: [عربی] *اسم.* ڕەڤ؛ هەڕا؛ ڕا؛ فنار؛ ڕەو؛ باز؛ گازە؛ گوزە؛ وا؛ هوونە؛ کار و ڕەوتی هەڵاتن؛ هلاتن؛ هەڵهاتن؛ ڕا کردن؛ ڕەتان؛ دەرچوون؛ دەرچین؛ واین؛ ڕەڤان؛ تەورین؛ فەلتین؛ بازدان؛ بەرشیەی؛ ڕەمەی؛ ڕەمای: ١. دوور کەوتنەوەی لە ناکاو و خێرا لە شوێنی مەترسی ٢. دەرچوون لە بەر دەست یان چاوەدێری ‹دو تا از مرغها فرار کردند: دوان لە مریشکەکان دەرچوون› ٣. خۆ لە کار یان دۆخێکی دیاریکراو دزینەوە ‹فرار از خدمت: ڕەو لە خزمەت›. هەروەها: **فرار کردن**

◘ **فرار مغزها:** دیاردە یان ڕەوتی دەرچوونی پسپۆڕان لە دامەزراوە، شار یان (بەتایبەت) ولاتێک.

◘ **فرار را بر قرار ترجیح دادن:** تێ‌تەقاندن؛ پیا پیا هاوردن؛ هەڕا کردن؛ هەڵاتن؛ دەرچوون.

فرار / farrār/: [عربی] *صفت. [شیمی]* هەڵچوو؛ هەڵچووگ؛ هەڵبچۆ؛ بە تایبەتمەندی بوونە هەڵم لە گەرمای ئاساییدا (وەک ئەلکول و ئیتیر).

فراراً / farāran/: (!)[عربی] *قید.* بە هەڵاتن؛ بە هەڕا؛ بە هەڵات؛ هەڵات ـ هەڵات؛ بە ڕا کردن؛ بەڕەمەی؛ ڕەماینە ‹فراراً خودش را به منزل رساند: بە هەلاتن خۆی گەیاندە ماڵەوە›.

فرارو / farārow/: *صفت.* سەرڕۆ؛ بالاچۆ؛ ژووڕۆ؛ بە ڕۆشتنی بەرەو ژوور ‹باد فرارو: بای سەرڕو›.

فرارو / farārû/: *قید. [ادبی]* لە پێشەڕوو؛ لە پێش؛ لە هەمبەر؛ بەرەوڕوو؛ وەرەنە؛ بەردەم؛ وەرەدەم؛ بەرانبەر ‹مشکلات زیادی را فرارو داشت: گیر و گرفتێکی زۆری لە پێشەڕوو هەبوو›.

فراروند / farāravand/ ☜ **فرایند**

فراری / farārî، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* ١. هەڵاتوو؛ ڕاکردوو؛ واینی؛ وایەنی ‹زندانی فراری: بەندی هەڵاتوو› ٢. *[مجازی]* بێزار؛ وەڕەز؛ جاڕز؛ وێڕس ‹از مردم فراری است: لە خەڵک بێزارە›.

◘ **فراری بودن:** ١. لە هەڵاتندا بوون ‹دو سال از سربازی فراری بود: دوو ساڵ لە سەربازی هەڵاتبوو› ٢. *[مجازی]* بێزار بوون؛ وەڕز بوون ‹از کار فراری است: لە کار بێزارە›. هەروەها: **فراری شدن**

فراری دادن: دەرکردن: ١. یارمەتی دان بە کەسێ بۆ دەرچوون ‹زندانی را فراری دادند:

بەندیەکەیان دەرکرد› ٢. ڕەواندنەوە؛ ڕەڤاندن؛ ڕەواندن؛ بوونە هۆی دەرچوونی کەسێ یان شتێک ‹مشتریها را فراری دادی: مشتەریەکانت ڕەواندەوە›.

فراز / farāz ، ـها/: اسم. /ادبی/ ١. هەوراز؛ هۆراز؛ ئەرفاز؛ ئەرواز؛ ئەڤراز؛ ئەڤرازی؛ ئەڤرا؛ هەڤراز؛ فیناز؛ وەزەی؛ بەرزی؛ بلندی؛ هەڵ؛ ڕکە؛ بەرزا؛ بەرزایی ‹نشیب و فراز: هەوراز و نشێو› ٢. سەر؛ بەرزایی؛ بان؛ ژوور ‹فراز بام: سەر بان› ٣. [فرانسوی] ڕستە؛ هەڤۆک.

فرازا / farāzā ، ـها/: اسم. /ادبی/ بەرزایی؛ بلندایی: ١. بەرزی؛ گازرە؛ گازارە؛ بەرزی لە چاو دەوروبەر ٢. بەرزایی لە ئاست ڕووبەری دەریاوە.

فرازاب / farāzāb/: اسم. سەراو؛ بەشی سەروو یان دژ بە بزاوی ئاو. بەرانبەر: **فرودآب**

فرازاسنج / farāzāsanc ، ـها/: اسم. بەرزاییپێو؛ هەورازپێو؛ ئامرازی پێوانی بەرزایی شوێنێک لە ئاستی دەریاوە.

فرازایاب / farāzāyāb ، ـها/: اسم. هەورازدۆز؛ ئامرازی نیشاندانی بەرزایی شوێنێک لە چاو ئاسۆوە.

فرازبان / farāzabān ، ـها/: اسم. زمانێ کە بۆ لێدوان لە زمانێکیتر بە کار دێت.

فرازمینی / farāzamînî/: صفت. ژوورزەوینی؛ بە دەر لە زەوی؛ سە ر بە دەرەوەی گۆی زەوی.

فرازه / farāze/ ☜ **غشگیر**

فراساخت / farāsāxt ، ـها/: اسم. /زیستشناسی/ ئانابولیسم؛ ڕەوتی بەرهەم هێنانی ماکی پێویستی لەشی گیانەوەر لەوەی خواردوویە.

فراست / ferāst, farāsat/: [عربی] /اسم. ١. وریایی؛ هۆشیاری؛ وشیاری؛ زیرەکی؛ هێژایی؛ بزیوی؛ زیتی ٢. ژیری؛ وردی؛ توانای ناسینی شتێک بە هۆی ڕواڵەتیەوە ‹به فراست مقصودش را از این کار دریافت: بە ژیری زانی مەبەستی لەم کارە چیە›.

فراسنج / farāsanc ، ـها/: اسم. پێناسە؛ نیشاندەر.

فراسو / farāsû/: قید. /ادبی/ ١. ئەوبەر؛ ئەولا؛ ئەوپەڕ ‹فراسوی دیوار: ئەوبەری دیوار› ٢. لە پشتەوە؛ پشتەسەر؛ پەشتەسەر ‹فراسوی گفتار دلنشین: لە پشتەوەی قسەی دڵبزوێن›.

فراش / farrāš ، ـها؛ ـان/: [عربی] /اسم. فەڕاش؛ بەردەست؛ سەرایدار؛ پیاوی خزمەتکار.

▣ **فراش پُست**: /قدیمی/ نامەبەر.

فراش مدرسه: خرمەتکاری قوتابخانە؛ خزمەتکارێ کە چاودێری و پاکەوانی قوتابخانەی لە ئەستۆدایە.

فراشد / farāšod/ ☜ **فرایند**

فراصوت / farāsowt, -so:t/: [فارسی/ عربی] ☜ مافوق صوت، **مافوق**

فراعنه / farā'ene/: [عربی] جمعِ ☜ **فِرعُون**

فراغ / farāq/: [عربی] /اسم. /ادبی/ ئارخەیانی؛ بێخەموخەیاڵی.

▣ **فراغِ بال**: ڕاحەتی خەیاڵ؛ ئاسوودەیی. هەروەها: **فراغِ خاطر**

فراغت / farāqat ، ـها/: [عربی] /اسم. ئارخەیانی؛ ئەرخەیانی؛ سونکە؛ سۆنکە؛ ئاشەیسە؛ بار و دۆخی بێخەم و خەیاڵ بوون.

▣ **فراغت داشتن**: ئاسوودە بوون؛ ئارخەیان بوون؛ بێخەم و خەیاڵ بوون. تالا

فراغت یافتن: لە کۆڵ کەوتن؛ ئاسوودە بوون؛ دەست خاڵی بوون؛ پابوونەوە؛ لە مل بوونەوە.

فرافکنی / farāfekanî ، ـها/: اسم. /روانشناسی/ دۆخی بیر و بۆچوونی خۆ لە سەرووی هەموو شتێکەوە زانین، بەتایبەت تاوانبارکردن و لۆمەی خەڵک بە هۆی ئەو شێوە بیرکردنەوە.

فراق / farāq, ferāq ، ـها/: [عربی] /اسم. /ادبی/ جودایی؛ جیایی؛ دووری؛ لێکجیایی؛ لێکدووری؛ چۆنیەتی دوورکەوتنەوە لە کەس یان شوێنی خۆشەویست.

فراقانونی / farāqānûnî/: [فارسی/ معرب از یونانی] صفت. ژوورقانوونی؛ بە دەر لە قانوون؛ بە تایبەتمەندی یان دارا بوونی دەسەڵاتی بانتر (ژوورتر) لە قانوون ‹سازمان‌های فراقانونی: ڕێکخراوەگەلی ژوورقانوونی›.

فراک / f(e)rāk ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. فراک؛ جۆرێ کۆتی شۆڕ و ڕەشی پیاوانە کە لە وڵاتانی ڕۆژاوایی لە ڕێوڕەسمی فەرمیدا لە بەری دەکەن.

فراکسیون / ferāksiyon, frāksyon ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [سیاست] فراکسیون؛ تاقم؛ دەستە؛ دەستەبەندیەکی دیاریکراو لە ناو بنکەیەکی سیاسی لە لایەن تاقمێکی هاوبیرەوە بۆ بەڕێوە بردنی بەرنامە یان سەلماندنی ئامانجەکانیان.

فراکشند / farākešand ، ـها/: اسم. هەڵکشە؛ مەد؛ بەرزترین ڕادەی هەڵکشانی توێکڵی زەوی، ڕووبەری ئاو و کەش بە هۆی هێزی ڕاکەشی مانگ و خۆرەوە. بەرانبەر: **فروکشند**

فراگرد / farāgard/ ☜ **فرایند**

فراگشت/ farāgašt ، ـها/: اسم. [ادبی] گۆڕانکاری؛ هەڵوەگەڕی؛ داگەڕی ‹فراگشت ادبی زبان کُردی: گۆڕانکاری وێژەیی زمانی کوردی›.

فراگیر[1] / farāgîr ، ـان/: اسم. خوێندکار؛ کەسێ کە خەریک فێر بوونە (وەک قوتابی یان بەردەستی کاری پیشەسازی و هونەری).

فراگیر[2]: صفت. ١. هەمەلایەنە؛ هەمەلاگر؛ داگر ٢. بەربڵاو؛ پان و بەرین؛ بەرین ‹تحولات فراگیر: گۆڕانکاری بەربڵاو›.

فراگیری / farāgîrî ، ـها/: اسم. ١. داگری؛ ڕەژتنەوە؛ بار و دۆخی هەموو لا گرتنەوە؛ لە هەموو لا ڕاگەیشتن؛ هەموو لا گرتن ‹باید میزان فراگیری خدمات رفاهی مورد بررسی قرار گیرد: دەبێ ڕێژەی داگری ڕاژە ئاسایشیەکان بخرێتە بەر لێکۆڵینەوە› ٢. کار و ڕەوتی فێر بوون ‹مدتی بە فراگیری زبان فرانسە پرداخت: ماوەیەک خەریکی فێربوونی زمانی فەڕانسە بوو›.

فراماسون / f(e)rāmāson ، ـها/: [فرانسوی] صفت. فراماسون؛ ئەندامی ڕێخراوەی فراماسونێری.

فراماسونری / f(e)rāmāsonerî/: [فرانسوی]/اسم. فراماسونێری؛ تۆڕێکی پان و بەرین لە کۆمەڵەگەلی نهێنی برایەتی لە سەرانسەری دنیادا کە خۆیان بڕوادار بە هێزی ژوورئاسایی، کتێبی ئاسمانی، ملکەچی بۆ قانوونی وڵات، برایەتی جەهانی، ئازادی بیر و بۆچوون دەزانن بەڵام لە بەر ئەوەی ناوبانگی شۆفاریان دەرکردووە، لە زۆربەی وڵاتانی دنیادا بە دزێوی ناویان لێ‌دەبەن.

فراملیتی / farāmellîyyatî/: [فارسی/ عربی] صفت. گەلانی؛ چەن‌گەلی؛ چەن‌نەتەوەیی؛ سەر بە چەند وڵات.

فراموش / farāmûš/: صفت. لە بیرچوو؛ لە بیر کراو؛ لە بیر نەماو؛ لە بیرەو چووگ؛ فەرامۆش.

⊡ **فراموش شدن**: لە بیرکران/ چوون؛ فەرامۆش بوون؛ لە هۆش چوون؛ کۆرەوە بوون؛ ژبیر چوون؛ لە یاد (دەر)چوون/ چوونەوە؛ ژبیر ڤەچوون؛ ژبیرکەتن؛ هۆشەوە شیەی.

فراموش کردن: لە بیر بردن؛ لە بیرەو چوون/ بردن؛ فەرامۆش‌کردن؛ ویر شیەیوە.

فراموشکار / farāmûškār ، ـها؛ ـان/: صفت. فەرامۆشکار؛ ژبیرکەر؛ بێ‌بیر؛ بێ‌هۆش؛ کەم بیر و هۆش؛ بەتایبەتمەندی لە بیر چوونی پەیتاپەیتا. هەروەها: **فراموشکاری**

فراموش نشدنی / farāmûšnašodanî/: صفت. لە بیر نەکردنی؛ هەمیشە لە بیر؛ بە تایبەتمەنی لە بیر مان بە هۆی گرنگ بوونی زۆرەوە.

فراموشی / farāmûšî ، ـها/: اسم. فەرامۆشی؛ ژبیرکەری؛ دۆخی شت لە بیر چوون؛ لێ‌نەهاتوویی لە وەبیر هێنانەوەی ڕووداو و ئەزموونگەلی ڕابردوو.

⊡ **فراموشی آوردن**: ١. تووشیاری نەخۆشی

فەرامۆشی بوون ٢. هۆی فەرامۆشی بوون.

به فراموشی سپردن: لە بیرکردن؛ لە بیرەو بردن؛ لە بیر خۆ بردنەوە؛ بە ئانقەست فەرامۆش‌کردن ‹دعواهای گذشته را به فراموشی سپردند و با هم کاری را شروع کردند: شەڕ و ناکۆکی رابردوویان لە بیر کرد و پێکەوە کارێکیان دەست پێ‌کرد›.

فرامین / farāmîn/: [معرب از فارسی] جمعِ ☜ **فرمان**

فرانسوی[1] / farānsavî/: [فرانسوی]/اسم. فەڕانسەوی: ١. ‍/ـها؛ ـان/ خەڵکی فەڕانسە ٢. زمانی ئەو خەڵکە، لە زمانگەلی هێندوئورووپایی.

فرانسوی[2]: صفت. فەڕانسەوی؛ سەر بە فەڕانسە ‹غذای فرانسوی: چێشتی فەڕانسەوی›.

فرانسیسکن / f(e)rānsîskan/: [فرانسوی] ☜ **فرانسیسی**

فرانسیسی[1] / f(e)rānsîsî/: [فرانسوی]/اسم. فرانسیسی؛ لقێک لە ڕەبەنانی مەسیحی کاتولیک کە بە دەستی فرانچسکۆی ئاسیسی دامەزرا: **فرانسیسکَن**

فرانسیسی[2]: صفت. فرانسیسی؛ سەر بە لقی فرانسیس.

فرانسیم / f(e)rānsiyom/: [فرانسوی]/اسم. فرانسیۆم؛ توخمی کیمیایی کانزایی ڕادیۆئەکتیو بە ژمارەی ئەتومی ٨٧ کە بە شێوەی دەسکرد و بۆ بوردمانی توریۆم بەرهەم دێ.

فرانشیز / f(e)rānšîz ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. بەشێ لە خەرج (وەک پارەی دەرمان) کە بە پێی هەڵومەرجی بیمەنامە، بە ئەستۆی بیمەدەرە.

فرانک / f(e)rānk/: [فرانسوی]/اسم. فرانک؛ پارەی ولاتانی فەڕانسە، بلژیک (پێش یورۆ)، سویس و چەند ولاتی ئەفریقی؛ بەردەستی پێشووی فەڕانسە.

فراوان / farāvān/: صفت. زۆر؛ زەبەند؛ فرە؛ فەرە؛ فراوان؛ فریە؛ مشەمەر؛ چەڵ ــ چەڵ؛ کواکوو؛ بە چەندێتی زیاتر لە ڕادەی ئاسایی.

فراوانی / farāvānî ، ـها/: اسم. زۆری؛ فرەیی؛ فرەهی؛ لەبەونی: ١. فراوانی؛ مشەمەری ٢. *[آمار]* دووپاتە بوونەوەی دیاردەیێ ‹فراوانی باران: زۆری باران›.

◙ **فراوانی مطلق:** زیاتر دەرکەوتنی دیاردەیەک لە چاو هەموو دیاردەکانی‌تر.

فراوانی نسبی: زیاتر دەرکەوتنی دیاردەیەک لە چاو دیاردەیەکی‌تر.

فراورده / farāvarde ، ـها/: اسم. بەرهەم؛ داهات؛ هاورد؛ بەروبۆ؛ ئەوەی کە بەرهەم هاتووە.

◙ **فرآوردەی صنعتی:** بەرهەمی پیشەسازی؛ ئەوی بە کاری پیشەسازیەوە دروست بووە. هەروەها: **فرآوردەی کشاورزی**

فراهم[1] / farāham/: اسم. *[گیاه‌شناسی]* بازنە؛ ئاڵقەیەک لە بەشگەلی هاوچەشن (وەک گوڵ) لە دەرەوەی لاسک یان لقێکدا.

فراهم[2]: صفت. ١. بەرهەم؛ بەرهەڤ؛ فەرهەم؛ بەرهەمهاتوو؛ فەراهەم؛ وەبەرهاتوو؛ ئامادە؛ تەیار؛ ئابوور؛ دابین ٢. کۆوەبوو؛ کۆمەڵ‌کراو؛ خڕبوو؛ سەریەک‌خراو؛ لەسەریەک‌نراو.

◙ **فراهم آمدن:** *[نامتداول]* کۆوە بوون؛ کۆمەڵ بوون؛ خڕ بوون؛ بەرگهین؛ بەرهەڤ هاتن؛ گلێر بیەیوە.

فراهم آوردن: نانە یەکەوە؛ ڤەهەواندن؛ کۆ/ خڕکردنەوە؛ گلێرکەردەیوە؛ لێک کۆکردنەوە؛ هەو خستن؛ وەرەی ئامایش؛ بەرهەڤ‌کرن؛ بەرگهاندن.

فراهم شدن: جۆر بوون؛ تەیار بوون؛ ئابووران؛ بەرهەم هاتن؛ پێکهاتن؛ ساز بوون؛ ئەیڤەزین ‹پول مورد نیاز فراهم شد: پارەی پێویست جۆر بوو›.

فراهم کردن: سازکردن؛ جۆرکردن؛ ئابوور کرن؛ پێک‌هێنانی کار؛ بەرهەڤ‌کرن؛

ئەیڤەزاندن؛ پێک‌نان؛ نانە یەکەوە؛ نیای وریۆ؛ ڕێک وسەی ‹هر طور بود سرپناهی فراهم کردند: هەر چۆنێک بوو کولێنێکیان ساز کرد›.

فراهمایی / farāhamāyî ، ـها/:/اسم. کۆڕ: ۱. وتاربێژی ڕەسمی لە لایەن چەن کەسەوە یان بۆ ماوەیەک، لەمەڕ بابەت یا بابەتگەلێکی دیاریکراوەوە ۲. شوێنی بەڕێوە چوونی ئاوا وتاردانێک.

فرایض / farāyez/: [عربی] جمعِ ☜ **فریضە: فرائض**

فرایند / farāyand ، ـها/:/اسم. ڕەوت؛ گەڕانە؛ ڕەوتانە: ۱. دیاردەیەکی ئاسایی کە گۆڕانکاریەکانی بەرەو ئاکامێکی دیاریکراو دەڕوا و بەوە کۆتایی دێت ۲. زنجیرە چالاکی و کردارگەلێ بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی دیاریکراو: **فرارond؛ فراگرد؛ فراشد**

فرئون / f(e)re'on/: [فرانسوی]/اسم. فرێئۆن؛ ناوی بازرگانی دەستەیەک هیدرۆکەربونی هالۆژیندار (پتر لە دارستەی میتان) بە یەک یان چەن ئەتومی فلۆئوورەوە کە لە دەزگاگەلی سەرماسازدا بە کار دێت.

فربه / farābe(h) ، ـها؛ ـان/: صفت. [ادبی] چاخ: ۱. گۆشتن؛ گۆشتین؛ گۆشتێن؛ تێرگوشت؛ پڕگۆشت؛ ب‌گۆشت؛ قەڵەو؛ قەڵەڤ؛ کۆلارە؛ هەملک؛ سێروونی ؛ چاخ‌چڵ؛ مەس؛ گلوول؛ پاسۆتی؛ تێردۆن؛ بەزدار؛ تێربەز؛ چەوور ۲. [ادبی] ساق؛ ساخ؛ ساغ؛ لەش‌ساغ. هەروەها: **فربه بودن؛ فربه شدن؛ فربه کردن**

فربهی / farbehî/:/اسم. ۱. چاخی؛ قەڵەوی ۲. [ادبی] ساقی؛ ساخی؛ ساغی.

فرترن / fortran/: [انگلیسی]/اسم. فورترەن؛ یەکێ لە زمانگەلی بەرنامەنووسی کەمپیوتەر: **فُورترن**

فرت ـ فرت / fertfert/: صوت. مشەمش؛ مشە؛ دەنگێ کە لە کاتی ئەنجامدانی کارێکدا لە لووتەوە دەردێ ‹همەاش داشت فرت‌فرت می‌کرد: هەر مشەمشی دەهات/ دەکرد›.

فرتوت / fartût/: صفت. [ادبی] فەرتووس؛ فەرتووت؛ پەک‌کەوتە؛ پەک‌کەوتوو: ۱. ـها؛ ـان/ زورهان؛ ڕەندۆڵ؛ ڕەندول؛ لاکەوتە؛ هەری‌مەندش ‹پیر فرتوت: پیری زورهان› ۲. [نامتداول] لەکارتە؛ پڕتۆک؛ ڕزیو؛ ڕندۆڵ؛ تیتلە؛ لە کار کەوتوو.

فرتوتی / fartûtî/:/اسم. زورهانی؛ فەرتووتی.

فرج / farac/: [عربی]/اسم. ڕۆشنایی؛ گوشادی؛ فردقی؛ فەرحانی ‹صبر کن! شاید فرجی بشود: سەبر کە! ئەوخوایە ڕۆشناییەک بکرێتەوە›.

فرج / farc ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. [ادبی] پز؛ قوز؛ کوز؛ کوسی؛ کوس؛ کس؛ ڤرچک؛ شەرمگا؛ شەرمگە؛ شەرمی ژن ۲. زهێ؛ زەها؛ زێ؛ خەمشە؛ بۆچ؛ سیت؛ هوولە ماڵ؛ ماڵە؛ ئەندامی زاوزێی گوانداری مێوینە.

فرج / forac/: [عربی] جمعِ ☜ **فرجه**

فرجام / farcām/:/اسم. ۱. ئاکام؛ سەرئەنجام؛ دوایی؛ دمایێ؛ پەڕتاڵ؛ پڕتۆڵ؛ چەخەر؛ هەدرەش؛ شەوت؛ دویماهیک؛ ئاخری هەر کارێ ‹خوش فرجام: خۆش ئاکام› ۲. [حقوق] دواپێدا چوونەوە؛ ئاخر پێدا هاتنەوەی حوکمی دەرکراو لە دادگای لێکۆڵینەوەدا.

▣ **فرجام خواستن**: داوای لێکۆڵینەوەکردن بۆ ئاخرجار لە دادگادا.

فرجام یافتن: تەواو بوون؛ بڕانەوە؛ دوایی هاتن؛ دمەین ئامەی؛ قەدان؛ هەرادیای؛ تەمامیەی.

فرجام‌شناسی / farcāmšenāsî/:/اسم. ئاکام‌ناسی: ۱. ئامۆژەیێک کە دیاردە بەبۆنەی هۆکارەکەیەوە ڕوون دەکاتەوە ۲. ئامۆژەیێ کە سروشت و ڕەوتە سروشتیەکان وەکوو ئامانجێکی لە پێش دیاریکراو دادەنێت ✽ **غایت‌شناسی**

فرجه / force ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. / فُرَج/ تلیش؛ قلش؛ قەڵش؛ قەڵشت؛ درز؛ دەرز؛ ترەکە؛ مەودا یان هەرۆلی نێوان دوو لێوارە ۲. دەرفەت؛ هەل؛

مۆڵەت ‹ده روز فرجه بدهید تا پولتان را پس بدهم: ده ڕۆژم دەرفەت بدەن تا پارەکەتان بدەمەوە› ۳. *[ریاضی]* کونجی بەینی دوو پەڕە.

فرچه / ferče ، ـها/: [ترکی]/*اسم.* فلچه؛ فرچە؛ بەتارە؛ گزکچە؛ گزکەچە؛ بەفش؛ کەرەستەیەک بە چەپکێ ڕیشاڵە و دەسکێکی بچووکەوە بۆ پێداساوین یان گزگ دان ‹فرچەی ریش‌تراشی: فلچەی ڕیش‌تاشین›.

فرح / farah/: [عربی]/*اسم.* *[ادبی]* شادی؛ شادومانی؛ دڵخۆشی؛ دلخوەشی؛ شایی.

فرح‌افزا / farahafzā/: [عربی/ فارسی] *صفت.* گەشێنەر؛ گەش‌کەر؛ پڕشادی.

فرح‌انگیز / farahangîz/: [عربی/ فارسی] *صفت.* شادی‌هێن؛ شادی و خۆشی بزوێن.

فرحبخش / farahbaxš/: [عربی/ فارسی] *صفت.* شادی‌دەر.

فرحزا / farahzā/: [عربی/ فارسی] *صفت.* وەدیهێنەری شادی.

فرخ / farx/ ☜ **سوف‌ماهی**

فرخ / farrox/: *صفت.* *[ادبی]* بە ودم؛ فەڕدار؛ پیرۆز؛ مبارەک؛ ممبارەک؛ فەرخ؛ هەزەخ.

فرخندگی / farxondegî/: *اسم.* پیرۆزی؛ مبارەکی؛ بەودمی؛ هەزەخی.

فرخنده / farxonde/: *صفت.* بەودم؛ پیرۆز؛ هەزەخ؛ بەفەڕ؛ مبارەک؛ هومایون ‹جشن فرخنده: جەژنی بەودم›.

فرخی / farroxî/: *اسم.* *[ادبی]* پیرۆزی؛ هەزەخی؛ مبارەکی؛ ممبارەکی.

فرد[1] / fard/: [عربی]/*اسم.* تاک: ۱. / افراد/ کەس؛ تا؛ تەن؛ یۆ؛ مرۆڤ بێ‌ڕەچاوکردنی تایبەتمەندیەکانی ‹هر فرد بالغ حق دارد مستقل زندگی کند: هەر کەسێکی پێگەیشتوو ماڤی ژیانی سەربەخۆی هەیە› ۲. *[ادبی]* فەرد؛ شیعرێ کە تەنیا تاقە بەیتێکە ۳. / افراد/ *[زیست‌شناسی]* تا؛ تەن؛ یۆ؛ هەر کام لە ئەندامانی کۆمەڵێک ٤. *[نجوم]* ئەستێرەیەکی ڕووناک لە کەلووی ئاومارەدا.

فرد[2]: *صفت.* تاک؛ تاق: ۱. تاکانە؛ بێ‌هاوتا؛ تاقانە ۲. ژمارەیەک کە نەبێتە دوو بەشی بەرامبەری ساقەوە؛ بەرامبەر جووت.

◙ **فرد اعلی:** بێ‌هاوتا؛ تاکانە؛ بێ‌هاوماڵ لە چاکیدا ‹ گز فرداعلی: گەزی بێ‌هاوتا›.

فردا[1] / fardā/: *اسم.* بەیانی؛ سبەی؛ سەبەی؛ سوبێ؛ سوبە؛ سبەینێ؛ سبەونە؛ سبێ؛ سبە؛ سبیانێ؛ سوبیانێ؛ سبحەی؛ سحا؛ سۆح؛ سۆحا؛ سبحا؛ سبحە؛ سبحەینێ؛ سۆ؛ سو؛ سوو؛ سووا؛ سەوا؛ سوبا؛ سارە؛ سەبا؛ سوە؛ سوەی؛ سۆیە؛ سوب؛ سۆزی؛ سەیزوو؛ مەشت؛ مەشتە؛ مەشتی؛ مەشیت؛ مەست؛ مەستە؛ سینەو؛ ڕۆژی دوایی: ۱. ڕۆژی پاش ئەمڕۆ ‹فردا روز دیگری است: بەیانی ڕۆژێکی دیکەیە› ۲. دوا؛ ڕۆژی پاش ڕووداوێک ‹فردای عروسی: سۆحای زەماوەن› ۳. /ـها/ *[مجازی]* داهاتوو ‹باید به فکر فردا هم بود: دەبێ سبەیشمان لە بیر بێ›.

فردا[2]: *قید.* بەیانی؛ سۆزی؛ سبەینێ؛ سوا؛ سبە؛ سۆحا؛ سەبەی؛ سوەی؛ مەشتە؛ مەستە؛ سەوا؛ سینە: ۱. لە ڕۆژی دوای ئەمڕۆدا ‹فردا با هم می‌رویم گردش: بەیانی پێکەوە ئەڕۆین بۆ سەیران› ۲. لە کاتی داهاتوودا ‹اگر فردا پشیمان شوی و بخواهی برگردی، فایده ندارد: ئەگەر سۆزی پەشیمان بیەوە و بتەوێ بگەڕێیتەوە، کەڵکی نیە›.

فرداشب[1] / fardāšab/: *اسم.* سبەی‌شەو؛ سۆزی‌شەو؛ سەبەی‌شەوێ؛ سەوای‌شەوێ؛ شۆڤیتر؛ شەوێ دوای ئەمشەو ‹فرداشب، شب دوشنبه است: سبەی شەو، شەوی دووشەمبەیە›.

فرداشب[2]: *قید.* سۆزی‌شەو؛ سبەی‌شەو؛ سەبەی شەوێ؛ لە شەوی دوای ئەمشەودا ‹فرداشب برمی‌گردد: سۆزی‌شەو دێتەوە›.

فرداًفرد / fardanfard/: [عربی] *قید.* یەک بەیەک؛

ئێک ـ ئێک؛ یەکە بە یەکە؛ کەس بەکەس؛ یۆ ـ یۆ؛ یوەـیوە؛ یەکەـیەکە؛ تاکەـتاکە؛ تەک بەتەک؛ دانەبەدانە ‹فرداً فرد مورد بازرسی قرار گرفتند: یەک بەیەک سەنگ و سۆزن کران›.

فردسم / fardsom ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* یەکسم؛ یەکسمە؛ بەشی لە چوارپێیان (وەک ئەسپ و کەر) کە سمیان یەک تیکەیە.

فردگرا / fardgerā ، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* تاکەخواز؛ تاکواز؛ خاوەنی خۆ یان هۆگری تاکەخوازی.

فردگرایی / fardgarāyî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* تاکەخوازی؛ تاکوازی: ۱. ئامۆژەیێ کە قازانجی تاکەکەس و کۆمەڵگا بەرامبەر دەزانێ و ڕێگای بەخت بوونی تاک بۆ کۆمەڵ نادا ۲. ئامۆژەیێ کە تاکەکەس بە سەرچاوەی هەموو بایەخ، ماف و ئەرکێک دەناسێ ۳. ئامۆژەیێ کە بۆ تاکەکەس، سەربەخۆیی ڕامیاری و ئابووری و بۆ داهێنان و قازانج و کردەوەکانی بایەخێکی زۆر دادەنێ * اصالت فرد ٤. واز لە کار و بڕیاری تاکەکەسی بەبێ هاوکاری و هاوبیری.

فردوس / fedows, ferdo:s/: [معرب از فارسی] *اسم.* [ادبی] بەهەشت؛ بەهشت؛ بوهشت؛ بهەشت؛ فردەوس؛ فیردەوس.

فردی[1] / fardî/: [عربی] *صفت.* تاکەکەسی: ۱. کەسی؛ فەردی؛ سەر بە تاک یان پێوەندیدار بە تاکەوە ۲. تەنیا ‹این نتیجەی اقدام فردی است: ئەمە ئاکامی کاری تاکەکەسیە›

فردی[2]: *قید.* بە تەنێ؛ تەنیایی؛ تاکەکەسی؛ تەنیابالی؛ تەنیا؛ بە تاک؛ بۆ خۆ ‹فردی عمل کردم: بە تەنێ کارم کرد›.

فردیت / fardîyyat/: [عربی]/*اسم.* تاکێتی؛ تاکیەتی.

فرز / ferz ، ـها/: *صفت.* [گفتاری] کرژ؛ توند؛ گورج؛ فرز؛ فیرز؛ لەش‌سووک؛ چوست؛ چست؛ تاشک؛ لۆپت؛ لۆبت؛ گوربز؛ گورج‌وگۆڵ؛ کرژ و کۆڵ ‹آزاد واقعاً فرز است: ئازاد بەڕاستی کرژە›.

فرز / f(e)rez ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* فریز؛ جۆرێک ماشینی بڕین و تاشینی ئامێرگەلی کانزایی.

فرزان / farzān/: [از کردی]/*اسم.* [نامتداول] فەلسەفە؛ حیکمەت.

فرزانگی / farzānegî/: [از کردی]/*اسم.* مژیوەری؛ ژیری.

فرزانه[1] / farzāne ، ـها؛ ـگان/: [از کردی]/*اسم.* ۱. [ادبی] کەسێ کە خاوەنی هۆش و عەقڵ و زانستی باشە ۲. حەکیم؛ فیلەسووف ‹فرزانەی نیشابور: ژیری نەیشابور›.

فرزانه[2]: *صفت.* ژیر؛ مژیور؛ چاوکراوە؛ لە دنیا زان؛ تێگەیشتوو؛ ئاوەزمەند؛ فرە زانا.

فرزکاری / f(e)rezkārî ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /*اسم.* فریزکاری؛ ڕەوتی کارکردن بە ماشینی فریز. هەروەرها: **فرزکار**

فرزند / farzand ، ـها؛ ـان/:/*اسم.* ڕۆڵە؛ ڕووڵە؛ چێلە؛ بێچوو؛ فرزەند؛ لامی؛ منال؛ مندال؛ مەندال؛ ئەولاد؛ شاخە؛ زارۆ؛ زاڕۆ؛ زارو؛ زارۆڵە؛ زاوڵە؛ زا؛ زار؛ زادە: ۱. بێچووی کەسێک ۲. ئەوەی لە دایک و باوکێکەوە دەبێ ۳. [مجازی] لە دایک بووی شوێنێک ‹فرزند شاهو: ڕۆڵەی شاهۆ›.

فرزندخواندگی / farzandxāndegî/:/*اسم.* زڕمندالی؛ گۆردەیی ‹او را به فرزندخواندگی پذیرفت: بە زڕمندالی خۆی وەریگرت›.

فرزندخوانده / farzandxānde ، ـها؛ ـگان/:/*اسم.* زڕمندال؛ یەخەکێشیاگ؛ کەسێ کە لە لایەن ژن و پیاوێکەوە بە مندالی وەرگیراوە.

فرزندسالاری / farzandsālārî/:/*اسم.* زارۆمەزنی؛ منداڵ‌سالاری: ۱. بەدەم مندالەوەدانی زۆر و ناڕەوا لە لایەن دایک و باوکەوە ۲. بار و دۆخی کۆمەڵگای وا کە دەبێتە هۆی سەربزێوی مندالان.

فرزندی[1] / farzandî/:/*اسم.* مندالی؛ منالی؛

زاوڵەیی؛ زارۆیی؛ بار یان دۆخی منداڵ بوون ‹بە فرزندی پذیرفتن: بە منداڵی وەرگرتن›.

فرزندی[۲]: *صفت.* منداڵی؛ لەمەڕ منداڵەوە ‹مهر فرزندی: خۆشەویستی منداڵی›.

فرزی / ferzî/:*اسم.* گورجی؛ کرژی؛ تاشکی؛ گوربزی؛ گورج‌وگۆڵی؛ کرژ و کۆڵی؛ لۆپتی؛ لۆبتی؛ توندی؛ فرزی؛ لەش‌سووکی.

فرزین / farzîn/:*اسم.* فەرز؛ فەرزین؛ وەزیری مۆرەی شەترەنج.

ـ فرسا / farsā/: *پیواژه.* ـ پرووکێن؛ ـ داوەشێن؛ ـداڕزێن؛ ـدافەتێن ‹جان‌فرسا: گیان‌پرووکێن›.

فرساب / farsāb/:*اسم.* *[زمین‌شناسی]* ڕەوتی ساویانەوە؛ لووس بوونی ڕووی بەفرەچاڵ یان بەردی چۆم بە هۆی بزاوی ئاوەوە.

فرس‌اعظم / farasea'zam/: [عربی]/*اسم.* کەلوویەکی گەورەی ئاسمانی لە ئاسمانی لەتەگۆی باکووریدا.

فرسایش / farsāyeš/:*اسم.* ۱. کار و ڕەوتی پرتووکان؛ پۆزنکان؛ داڕزان؛ داوەشان؛ پوان؛ پووکان ۲. *ـها/[زمین‌شناسی]* چۆنیەتی گۆڕانی بیچمی توێکڵی زەوی بە هۆی با و باران و سەرما و گەرماوە.

فرسایشی / farsāyešî/: *صفت.* داڕزێنانە؛ تایبەتمەندی وردە-وردە لە بەریەکەوە پرتووکان.

فرساینده / farsāyande، ـها؛ ـگان/: *صفت.* پوێنەر؛ پووکێنەر؛ پرتووکێنەر؛ داڕزێنەر؛ داوەشێنەر ‹کار فرساینده: کاری پوێنەر›.

فرسپس / forseps، ـها/: [فرانسوی/ انگلیسی]/*اسم.* *[پزشکی]* پێگر؛ ئامرازێ وەکوو پەنس یان ئاموردەستی بۆ گرتن یان ڕاگرتن، بەتایبەت لە برینگەریدا.

فرستادن / ferestādan/: *مصدر. متعدی.* //**فرستادی:** ناردت؛ **می‌فرستی:** دەنێری؛ **بفرست:** بنێرە// ناردن؛ بەڕێ کردن؛ شاندن؛ شەهاندن؛ هنارتن؛ هەناردن؛ ڕەوانەکردن؛ کل کردن؛ ڕەوان؛ کیاستەی؛ کیاستن؛ کیانای؛ سانەی؛ کیاسەی. هەروەها: **فرستادنی**

■ صفت فاعلی: **فرستنده** (ـ)/ صفت مفعولی: **فرستاده** (ناردراو)/ مصدر منفی: **نفرستادن** (نەناردن)

فرستاده / ferestāde، ـها؛ ـگان/:*اسم.* ڕاسپاردە؛ ڕاسپارە؛ ڕاسپێراو: ۱. ناردراو؛ نێردراو؛ بەڕێ‌کراو؛ ڕەوانەکراو؛ نارياگ؛ هنارتی؛ فرستادە؛ هەناردوو؛ هەناردی؛ هەناری؛ کەسێ کە بۆ ئەنجامدانی کارێک بەتایبەت وتوویژ لە لایەن دامەزراوەیەکەوە بۆ شوێنێک دەنێردرێت ۲. سەفیر؛ باڵوێز.

فرستنده / ferestande، ـها/:*اسم.* بنێر؛ دەزگایەک کە بە کەڵک وەرگرتن لە شەپۆلی ئێلێکترۆمیغناتیسی، دەنگ یان دیمەنی لەبار بۆ گرتن، بڵاو دەکاتەوە.

▣ **فرستندەی تلویزیونی:** دەزگایێ کە دەنگ و ڕەنگ بە شێوەی شەپۆلی ئێلێکترۆمیغناتیسی دەنێرێتە سەر وەرگری تەلەڤیزیۆنیەوە.

فرستندەی رادیویی: دەزگایێ کە هەواڵ یان بەرنامەی ڕادیۆیی بە شێوەی شەپۆلی ئێلێکترۆمیغناتیسی دەنێرێتە سەر وەرگری ڕادیۆییەوە.

فرسخ / farsax، ـها/: [معرب از فارسی]/*اسم.* فرسەخ؛ فرسەق؛ فرسەنگ؛ مەودایەکی مێژینەی ڕێگایە بەرانبەر بە شەش کیلۆمیتر.

فرسک / f(e)resk، ـها/: [؟]/*اسم.* نەخشەدیوار؛ نیگارکێشی سەر دیوار.

فرس‌ماژور / forsmājûr/: [؟]/*اسم.* زەبر و زەنگ؛ گوشار؛ تەوژم.

فرسنگ / farsang، ـها/:*اسم.* *[ادبی]* فرسەخ؛ فرسەنگ.

فرسودگی / farsûdegî، ـها/:*اسم.* کرووچی؛ سواوی؛ پواوی؛ داڕزاوی؛ کۆنی؛ کۆنەیی؛ لەکارکەوتەیی.

فرسودن / farsûdan/: *مصدر. لازم. متعدی*

//فرسودی: سوای؛ می‌فرسایی: دەسوی؛ بفرسا: بسوو// □لازم. ١. سوان؛ پوان؛ دارزان؛ کرووچان؛ کرچیان؛ کرمنشین؛ فەتان؛ دافەتان؛ دافەتیان؛ پۆزنکان؛ داوەشان؛ داوەشیان؛ قنانەوە؛ (دا)قنان؛ پچکان؛ پرووسکان؛ ڕێزایرە؛ ئەرەڕێزەی؛ وریایرە؛ شنیایرە؛ ژەڤ‌کەتن؛ بە هۆی کاری زۆر و دژوارەوە لە کارکەوتن ٢. پڕوسکان؛ بە هۆی تەوژمی جەستەیی و ڕۆحیەوە، هێز و گوڕ و گەشەی خۆ لە دەستدان ٣. پرووسکان؛ داقنان؛ بە هۆی کارکردنی زۆر یان هۆکارگەلی لە پەستا، نژم و دۆخی ئاسایی خۆ لە دەست دان □متعدی. ٤. کەس یان شتێک بە هۆی کاری زۆر و دژوارەوە لە کار خستن ٥. بە هۆی تەوژمی جەستەیی و ڕۆحیەوە کەسێک لە نەشەوگەشە خستن ٦. پەلەخاندن؛ بە کەڵک وەرگرتن لە هۆکارگەلی لەپەستا، نژم و دۆخی ئاسایی شتێک نەهێشتن. هەروەها: **فرسودنی**

■ صفت فاعلی: **فرساینده** (ـــ)/ صفت مفعولی: **فرسوده** (سواو)/ مصدر منفی: **نفرسودن** (نەسوان)

فرسوده / farsûde ، ـها/: صفت. ١. سواو؛ کرووچ؛ کڕووز؛ کرووزە؛ پەڕپووت؛ پاسفندە؛ کەرخەپ؛ ڕووزە؛ ڕووزەڵە؛ پوترگە؛ چلیس‌کسە؛ قەشیای؛ لەکارکەوتوو بە هۆی کاری زۆر دژوارەوە ٢. شڕ و شیتاڵ؛ شڕ و شیواڵ؛ ڕووزە؛ ڕووزەڵە؛ سست و داپڵۆخاو بە هۆی وە بەر هێز و گوشار کەوتنی لەپەستا ٣. بێ‌نەشە و گەشە بە هۆی گوشاری جەستەیی یان دەروونی بەردەوامەوە. هەروەها: **فرسوده بودن؛ فرسوده شدن؛ فرسوده کردن**

فرش / farš ، ـها/: [عربی]/اسم. فەرش: ١. ڕایەخ؛ گەوە؛ چنراو یان تەنراوی تایبەت بۆ ڕاخستن ٢. تەخت‌پۆش؛ ئەوەی تەختی شوێنێکی پێ دادەپۆشن (وەک: بەرد، سیمان، موزاییک و...) ٣. ☜ **قالی**

⊡ **فرش ماشینی**: قاڵی ماشینی.

⊡ **فرش انداختن**: قاڵی ڕاخستن؛ فەرش داخستن؛ قاڵیەرە وسەی؛ قاڵی یاوایرە.

فرش کردن: ڕاپۆشین؛ فەرش‌کردن؛ شوێنێ بە فەرش داپۆشین.

فرش / forš ، ـها/: اسم. لم؛ لمت؛ خاکەبەردێک وردتر لە خیز و درشت‌تر لە خۆڵ (وردتر لە ٠,٠٣ میلی‌میتر) کە لە بەستێنی چۆم، گۆم و زەریادا دەنیشێ.

فرشباف / faršbāf/: [عربی/ فارسی] ☜ **قالیباف**

فرشبافی/ faršbāfî/: [عربی/ فارسی] ☜ **قالیبافی**

فرشته / ferešte ، ـها؛ ـگان/: اسم. پەری؛ فرشتە؛ فریشتە: ١. *[دین]* بوونەوەرێکی ئاسمانی کە هێز و عەقلی زۆرتر لە مرۆیە و گوناشی پێ ناکرێ ٢. *[مجازی]* مرۆی خوێن‌شیرین و باش ٣. *[مجازی]* زەری؛ کچی جوان و بێ‌کەمایەسی.

فرش‌فروشی / faršforûšî/: [عربی/ فارسی] ☜ **قالی‌فروشی**

فرشینه / faršîne ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ١. فەرش‌ئاسا؛ ژێرڕاخەر؛ لە سەر دارقاڵی تەنراو (وەک: بەڕە، سوجادە و...) ٢. موکیت.

فرصت / forsat ، ـها/: [عربی]/اسم. دەرفەت؛ هەل؛ هەڤراز؛ هولل؛ فرسەت؛ قانگ؛ کێس؛ کیس؛ کەیس؛ فەرسەند؛ پەردێژ؛ هۆ؛ هەڕەت؛ ئەختان؛ قیس؛ چەل؛ دەلف؛ دەلیڤە؛ وچان؛ لیف؛ بوارە؛ مەزال؛ بیڤ؛ سۆنکە؛ سۆنگە؛ هەڵکەوت؛ ورنەک؛ باو؛ ڕاو؛ ئەوڕاو؛ دەرب؛ هەرات: ١. ماوەیێ کە بۆ کەس یان کارێک تەرخان دەکرێ ‹تا انتخابات ده روز فرصت باقیست: بۆ هەڵبژاردن دە ڕۆژ دەرفەت ماوە› ٢. قان؛ قام؛ قاف؛ گورد؛ پلە؛ پەرژ؛ کەلێن؛ کاتی گونجاو ‹امروز فرصت خوبی برای استراحت است: ئەوڕۆ بۆ حەسانەوە هەلێکی باشە›.

⊡ **فرصت پیدا کردن** ☜ **فرصت کردن/ یافتن**

فرصت دادن: دەرفەت دان؛ دوڤ بەردان؛ ماوە پێدان ‹باید به او فرصت داد تا آماده شود: دەبێ دەرفەتی بدرێتێ تا ساز ببێ›.

فرصت داشتن: پەرژان؛ پـەرژین؛ پـەردەژیان؛ پەرێژیان؛ پەردەچیەی؛ پـەردەچیای ‹فرصت ندارم: نامپەرژێ›.

فرصت را غنیمت شمردن: هـەل بـە دەرفـەت زانین؛ کات بە هەل زانـین ‹فرصت را غنیمت شمردیم رفتیم دیدن مـوزە: هەلـمان بـە دەرفـەت زانی و چووینە سەیری مۆزە›.

فرصت سر خاراندن نداشتن: *[کنایی]* وەختـی سـەرخوراندن نـەبوون؛ کـات بـۆ نـەمان؛ زۆر سەرقاڵ بوون.

فرصـت کـردن/ یـافتن: دەسـت گەیشـتن؛ فرسەت هەبوون؛ بۆ پەرژان؛ لێ ئـانین؛ هـەل ڕەخسان؛ بۆ ڕەخسین؛ بۆ هەڵـکەوتن؛ کـێس ئانین؛ پەردەچیای؛ دەرفەت دەسکەوتن ‹اگـر فرصت کردی این مقاله را بخـوان: ئەگـەر دەسـت گەیشت ئەم وتارە بخوێنەوە›: **فرصت پیدا کردن**

فرصت‌طلـب / forsat.talab ، ـهـا؛ ـان/: [اعربـی] *صفت*. هەل‌پەرست؛ هەل‌خواز؛ کەیسۆ.

فرصت‌طلبی / forsat.talabî ، ـها/: [اعربـی]/*اسم*. هەل‌خوازی؛ هەل‌پەرستی؛ کار و ڕەوتی کەڵـک وەرگرتنی نارەوا لە بار و دۆخ و ڕووداوان.

فرض / farz ، ـها/: [اعربی]/*اسم*. فـەرز: ۱. بابـەتێ کە بۆ مەبەستێک بە ڕاستی دانـین بـێ ئـەوەی سەلمابێ؛ کار و ڕەوتی دانان؛ گرتن ‹فرض کن تابستان است: وادانە هاوینـە› ۲. پێویـست؛ واجـب ‹این کار بر من فرض است: کردنی ئەم کـارە بـۆ مـن پێویستە›.

▣ **بر فرض**: بگرە؛ بە فەرز؛ وەبزا؛ وابـزا؛ وەبزانـە ‹بر فرض نخواستی، مـی‌توانی پـس بـدهی: بگرە نەتویست، دەتوانی بیدەیەوە›.

▣ **فرض بودن**: لە سەر بوون؛ ئـەرکی سەرشـان بوون؛ فەرز بوون؛ واجب بوون ‹بـر همـه فـرض است کە بە همنوع خود کمک کند: لە سـەر هـەموو کەسێکە یارمەتی هاوماڵی خۆی بدا›.

فرض دانستن: ئەرکی سەرشـان زانـین؛ فـەرز زانین؛ واجب زانین.

فرض کردن: وا دانان؛ واگـرتن؛ دانـان؛ فـەرز کردن ‹فرض کنیم فردا تو را از کـار بیـرون کردنـد: وادانین بەیانی لە کار دەریان کردی›. هەروەها: **فرض شدن**

فرضاً / farzan/: [اعربی] *قید*. گریمـان؛ کردمـان؛ بگرە؛ هما؛ هاما؛ تەقا؛ تەقوو؛ هـاتوو؛ ئەگـەرکوو؛ گری؛ بەفەرز؛ فەرزەن؛ با وای دانێین ‹فرضاً چهار نفر مهمان آمد، باید کجا بنشینند؟: گریمان چوار میوان هات، لە کوێ دانیشن؟›.

فرضی / farzî/: [اعربی] *قید*. گریمانـەیی ‹دشمن فرضی: دژمنی گریمانەیی›.

فرضیات / farzîyyāt/: [اعربی] جمعِ ☜ **فرضیه**

فرضـیه / farzîyye ، ـها؛ فرضیات/: [اعربـی]/*اسم*. گریمانە: ۱. بۆچوونێ کـە بـۆ بەدەسـت‌هێنـانی بەرهـەم یـان ئـەزموونێک پەسـن کـراوە ‹او بـە فرضیەی توطئە معتقد است: ئەو بڕوای بـە گریمانـەی پیلانە› ۲. بڕوا یان حوکمی نەسەلمێندراو کە بۆ دۆزینـەوەی سـەرچاوە یـان هـۆی دیاردەیـەک پەسند دەکرێ ‹فرضیەی سرآغاز جهان: گریمانـەی سەرەتای جەهان›.

فرط / fart/: [اعربی]/*اسم*. زۆری؛ فرەیـی؛ ئەوپـەڕ ‹از فرط گرسنگی داشت از پا در مـی‌آمـد: لـە زۆری برسیەتیدا خەریک بوو دەمرد›.

فرع / far' ، ـها؛ فروع/: *اسم*. ۱. لق‌وپۆ؛ فەرع؛ لـک؛ پەل؛ ئەوەی پاشکۆ یـان بەشـێک لـە شـتێکی دیکە بێ ‹باباجان شیرینی و میوه فرع است، فکر نهار باش!: کاکەگیان میوە و شیرینی لق و پۆیە، بیر لـە فـراوین بکـەوە!› ۲. دەسـکەوت؛ قـازانج؛ خێـر؛ دەسـهات؛ هاقـڵ ‹اصـل و فـرع سـرمایه سـوخت: دەسمایە و دەسکەوت فەوتا› ✱ بەرانبەر: **اصل**

فرعـون / fer'own, fer'o:n ، ـها؛ ـان؛ فراعنه/: [معرب از یونانی]/*اسم*. فیرعـەون؛ فرعـەون؛ نـاوی پاشایانی میسری کەونارا.

فرعـونی / fer'ownî, fer'o:nî/: [معرب] *صفت*.

فیرعەونی؛ سەر بە فیرعەون.

فرعی / far'î/: [عربی] *صفت.* ناسەرەکی؛ فەرعی؛ پەلی؛ لقی: ١. بەستراو بە شتێکەوە یان پاژێک لە شتێک ‹عضو فرعی: ئەندامی ناسەرەکی› ٢. سەرچاوەگرتوو یان دروستبوو لە شتێکی تر ‹خیابان فرعی: شەقامی فەرعی› ٣. *[مجازی]* ناگرینگ؛ کەمبایەخ ‹کارهای فرعی: کاروباری ناسەرەکی› ❊ بەرانبەر: **اصلی**

فرعیات / far'îyyāt/: [عربی] *اسم.* لق‌وپۆ؛ شتانی کەمبایەخ و ناسەرەکی.

فرغاریدن / farqārîdan/: *مصدر. متعدی. [قدیمی]* گەوزاندن؛ خووساندن؛ فیساندن؛ پلنگانن؛ ئالشتەی؛ شتێ لەناو تراوێکدا نوقم‌کردن.

فرغردن / farqardan/: *مصدر. لازم. [قدیمی]* گەوزان؛ خووسیان؛ فیسیان؛ فیسیەی؛ تێکەڵاو بوونی شتێ لەگەڵ تەوشێکدا.

فرغن / forqon/: [از فرانسوی] ☜ **فرغون**

فرغون / forqûn ، ـها/: [از فرانسوی] *اسم.* عەرەبانە؛ فرغوون؛ ڤالاکەر؛ گوهێز؛ ئامرازێکی گچکەی یەک کەسی بە چەرخێک و دووپایە و دوو دەستەوە بۆ گواستنەوەی خاک و بەرد و زبڵ و زاڵ: **فرغَن؛ فرقون؛ فرقُن**

فرفره / farfare/: *اسم.* تەپڵەڕەش؛ گیایەک بە ریشەی پەتەوی گۆشتن و گەڵای گەورە و پانەوە کە بۆ دەرمان دەشێ.

فرفره / ferfere ، ـها/: *اسم.* سوڕسوڕە؛ خولخولە؛ خولخولۆکە؛ خولۆتە؛ خولەوتلە؛ هەر کام لەو لەیستۆکانە وا بە دەوری خۆیاندا سووڕ دەخۆن: *الف)* گوزمیچک؛ گوزمیرچک؛ شێلاقە؛ کۆلەتراش؛ گاوەبۆڕگێ؛ بۆڕیە؛ نەعۆر؛ لەیستۆکی زۆرتر لە چێو تاشراو، هەیەتی ناوی هەڵکۆشاوە، پەتی بە دەوردا دەپێچێتەوە و بە تەوژمەوە دایدەدەن سووڕ دەخوا و دەبۆڕێنێ (وەک مەرزێخ و گیزگیزە) هەیشە بە قەمچی لێدەدەن سووڕ دەخوا (وەک کەرخول) *ب)* گیژەگ؛ فرفرە؛ فرفڕۆکە؛ فرفڕۆک؛ فرفرۆک؛ باڕێسە؛ گەڕ؛ گیزگیزە؛ گفگە؛ گفگفە؛ زفرۆک؛ بافڕنەک؛ خزینگ؛ جۆرێ ئامرازی گەمەیە بە کاغەز و مقەبای ڕەنگی دروست دەبێ، با لێی بدا دەسووڕێتەوە.

فرفری / ferferî/: [فرانسوی] *صفت.* لوول؛ کرژ؛ گرژ؛ فرفڕی ‹پسر مو فرفری: کوڕی قژ لوول›.

فرفیون / farfîyûn ، ـها/: [لاتینی] *اسم.* شۆتیلە؛ خوشیلە؛ خوشیلک؛ خوشیل؛ خوژیل؛ خوژیلک؛ خشیلک؛ خشیلکە؛ خوشولک؛ خوشوول؛ قوشیلک؛ شیرقولی؛ شیرخوژیلک؛ شیرشیرۆکە؛ شیرمار؛ قەلەشۆتی؛ شوتکیلە؛ ماموتە؛ گیایەکی ئاڵفی پاپایە بە شیلەی سپی ژاراوی و گوڵی چەتریەوە.

فرق / farq ، ـها/: [عربی] *اسم.* فەرق: ١. جیاوازی؛ تۆفیر؛ تەوفیر؛ نابەرامبەری نێوان دوو یان چەند شت، لە باری چەندێتی یان چۆنیەتیەوە ‹قیمتشان فرق دارد: نرخیان جیاوازی هەیە› ٢. تەوق سەر؛ بوولیە؛ بۆلی؛ تەوقەتە؛ تەپڵ؛ تۆقیلە؛ تەوقەسەر؛ تۆقەسەر؛ تەپڵەسەر؛ تەپڵی سەر ٣. ناوەڕاستی سەر؛ هێڵێ کە لە داهێنانی قژە سەر بە دوو لادا بەرچاو دەکەوێ: **فرق سر**

▣ **فرق سر** ☜ **فرق ـ ٣**

◘ **فرق باز کردن:** فەرق‌کردنەوە؛ قژ دوو قاش کردن؛ فەرق ڕاسەوکردن؛ جۆکلە ڕاسەوە ئاسەی ‹از پهلوی سر فرق باز کرده بود: لە پاڵەوە فەرقی سەری کردبووە›.

فرق داشتن: جیاوازی بوون؛ فەرق هەبوون.

فرق کردن: گۆڕان؛ فەرق‌کردن ‹قیافەاش خیلی فرق کرده بود: سەر و سیمای زۆر گۆڕا بوو›.

فرق گذاشتن: جیاوازی دانان؛ دووچاوەکی ڕوانین؛ فەرق خستن؛ تەوفیر نان؛ وەک یەک نەڕوانین لە شت/ کەسانێک ‹او میان بچەهایش فرق می‌گذاشت: لە نێوان منداڵەکانیدا

جیاوازی دادەنا›.

فرق / feraq/: [عربی] جمعِ ☜ **فرقه**

فرقان / forqān/: [عربی]/سم. فورقان؛ یەکێ لە ناوەکانی قورئان.

فرقدان / farqadān/: [عربی]/سم. [نجوم] جووتەی کەو؛ جووتەی کەوان؛ دووبرالە؛ ناوی دوو ئەستێرە لە کەلووی ورچی بچووکدا.

فرقن / forqon/: [از فرانسوی] ☜ **فرغون**

فرقون / forqûn/: [فرانسوی] ☜ **فرغون**

فرقه / ferqe ، ـها؛ فرق/: [عربی]/سم. کۆمەڵە؛ دەستە: ۱. گرۆیەک لە خەڵک کە شوێنکەوتووی ئایین یان بڕوایێکی دیاریکراون ۲. ڕێکخراوە و بنکەی سەر بە دەستەیەکی وا.

فرقه‌گرایی / ferqegerāyî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /سم. دەستەخوازی؛ دەستەوازی؛ واز بۆ بەدیهێنانی کۆمەڵێکی نوێ پتر بە جیا بوونەوە لە گرۆی پێشوو.

فرکانس / f(e)rekāns ، ـها/: [فرانسوی]/سم. فرێکانس؛ لەرە؛ ژمارەی ئەو جارانە کە دیاردەیەکی گەڕۆک لە یەکەیەکی کاتیدا دەگاتەوە سەر شوێنی سەرەتایی خۆی.

فرکند / farkand ، ـها/:/سم. [زمین‌شناسی] ڕەندۆڵ؛ کەناو؛ ئاودڕی گەورەی لە دۆڵ چکۆلەتر.

فرگشت / fargašt ، ـها/:/سم. تەواوکاری؛ ڕەوتی گووران.

فرم / form ، ـها/: [فرانسوی]/سم. فۆرم؛ فورم؛ فرم: ۱. بیچم؛ نژم؛ شێوە یان حالەتی شتێ ‹فرم موهایش را عوض کرده بود: بیچمی قژی گۆڕابوو› ۲. یونیفورم؛ جلکی فەرمی یەکدەست ۳. بەرژەنامە؛ پرسیارنامە؛ پەڕەیێکی چاپی بۆ نووسینی زانیاری داواکراو لەمەڕ کەس یان شتێکەوە ٤. چەند (١٦یان ٨) لاپەڕەی کتێب کە پێکەوە چاپ دەبن.

⊡ **فرم پرکردن:** فۆرم/ بەرژە پڕکردنەوە؛ نووسینی زانیاریگەلی داواکراوی ناو پرسیارنامە.

فرم دادن: فۆرم پێدان؛ شێوە پێدان؛ بە شێوە یان حالەتێکی تایبەت دەرهێنان. هەروەها: **فرم گذاشتن**

ـ فرما / farmā/: پیواژە. ـ فەرما؛ ـ فرما؛ فرماندەر ‹کارفرما؛ حکمفرما: کارفەرما؛ حوکمفەرما›.

ـ فرمائی / farmā'î/ ☜ **ـ فرمایی**

فرمالدئید / formālde'îd/: [فرانسوی]/سم. [شیمی] فورماڵدیئید؛ گازێکی بێڕەنگە بە بۆنێکی تایبەتەوە کە پتر وەک پێکوژی میکرۆب لە دژگەنکاری و هەڵگرتنی نموونەی شانەییدا کەڵکی لێ وەردەگرن: **فرمیک آلدئید**

فرمالیته / formālîte/: [فرانسوی]/سم. فۆرمالیتە: ۱. تەشریفاتی ۲. [مجازی] ڕواڵەتکاری؛ ڕواڵەتسازی * **فورمالیته**

فرمالین / formālîn/: [فرانسوی]/سم. [شیمی] فورمالین؛ ناوی بازرگانی گیراوەی ٤٠٪ی فورماڵدیئید لە ئاودا، کە نەختێ متانولیشی تێکەڵ کراوە: **فُرمِل**

فرمان / farmān ، ـها/:/سم. فەرمان؛ فرمان: ۱. / فرامین/ فەروار؛ فەرک؛ فەرکان؛ ئەمر؛ دەستوور؛ قسە یان نووسراوەیەک کە بە پێی ئەوە کارێک لە ژێردەستێک داواکراوە ۲. فەرمانە؛ کەرەسەیەک لە ماشیندا کە ئاژۆر بە سووڕدانی ئەملا و ئەولا دەکا.

⊡ **فرمان بردن:** گوێ شل بوون؛ فەرمان بردن؛ قەوڵ کردن ‹آزاد از کسی فرمان نمی‌برد: ئازاد گوێی بۆ کەس شل نیە›.

فرمان دادن: دەستوور دان؛ فەرمان دان/ داین؛ فەرکاندن ‹به سربازان خود فرمان حمله داد: بە سەربازەکانی فەرمانی دا هێرش بەرن›.

پشت فرمان نشستن ☜ **پشت**[۲]

دست به فرمان داشتن ☜ **دست**

فرمانبر / farmānbar ، ـها؛ ـان/:/سم. ئەمربەر؛ بەربار؛ فەرمانبردار؛ فەرمانبەر؛ فرمانبەر؛

ژێــردەس؛ ژێردەســت؛ ژێردەســتە؛ ژێردەســە؛ کەسێ کە بەر فەرمانی کەسێکیترە.

فرمــانبردار / farmānbordār ، ـها؛ ـان/:/اسم. بەرفــەرمان؛ فەرمانبــەردار؛ گــوێ بەفــەرمان؛ گوێڕایەڵ.

فرمــانبرداری / farmānbordārî ، ـهـا/:/اسم. گوێڕایەڵی؛ بەفەرمانی؛ بەرفەرمانی.

▣ **فرمانبرداری کردن:** بە قسە کردن؛ گوێ شل کردن؛ ملدان؛ فەرمانبەریکردن.

فرماندار / farmāndār ، ـها؛ ـان/:/اسم. فەرماندار؛ فرماندار؛ هۆمان: ١. ئەوەی سەرۆکایەتی هێــزی بەڕێوەبەری شارێکی لە ئەستۆدایە ٢. سـەرۆکی هێزی بەڕێوەبەری پارێزگایەک (لە ئەمریکادا).

▣ **فرماندار کل:** فەرمانداری گشــتی؛ نوێنــەری شای بریتانیا لە بــڕێ ولات (وەک ئوسترالــیا و کانادا).

فرمانــدار نظــامی: ســەرپەلێکی چەکــدار کــە حکوومــەت یــان ئاسایشــی ناوچەیــەکی لــە ئەستۆیە.

فرمانـــــداری / farmāndārî ، ـهـــا/:/اســم. فەرمانداری؛ فرمانــداری: ١. پیشــەی فەرمانــدار ٢. مەزرینگەی کارکردنی فەرماندار ٣. ناوچــەی ژێر دەسەڵاتی فەرماندار.

فرمانده / farmānde(h) ، ـان/:/اسم. ســەرکردە؛ سەرپەل؛ فەرماندە؛ فەرماندەر؛ فەرمانڕوا؛ فرماندار؛ کەسێ کە ســەرۆکایەتی و ڕێبــەری گرووپێکــی چەکداری وەئەستۆیە.

فرماندهی / farmāndehî/:/اسم. ١. کار و ڕەوتی فــەرمان دان ٢. ســەرکردایەتی؛ پیشـــە یـــان مــەقامی فەرمانــدەر ٣. ســەرکردایەتی؛ شــوێنی کاری سەرکردە.

فرمــانروا[1] / farmānravā ، ـیـان/:/اسم. ڕاژۆر؛ ڕاســەر؛ حــاکم؛ فەرمانــڕەوا؛ خونکــەر؛ خونکــار؛ سان؛ پاتشای گەورە؛ خاوەن فەرمان ‹فرمـانروای یونان: ڕاژۆری یۆنان›.

فرمانروا[2]: صفت. زاڵ؛ چێر؛ چیر ‹سکوت بـر خانـه فرمانروا بود: بێدەنگی بە سەر ماڵەکەدا زاڵ بوو›.

فرمـــانروایی / farmānravāyî ، ـهـا/:/اسم. دەســـەڵاتداری؛ دەســـداری: ١. کـــار و ڕەوتی حکوومـــــەت کـــــردن ٢. دەســــــڕۆیوی؛ دەستڕۆیشتوی؛ چێری و زاڵی.

فرمانفرمـا / farmānfarmā ، ـها؛ ـیـان/:/اسم. [قـدیمی] پــارێزەر؛ ئوســتاندار؛ فەرمانـــدەر و بەڕێوەبەری پارێزگا یان ئەیالەتێک.

فرمــایش / farmāyeš ، ـهـا؛ ـات/:/اسم. لــەبز؛ فەرمایشت؛ فــەرمایش؛ وارم؛ گوتــە؛ فــەرموودە؛ فەرمودە؛ کەلام؛ قســە یــان فــەرمانی کەســێکی گەورەی خاوەن ڕێز.

▣ **فرمــایش فرمــودن:** فــەرموون؛ فەرمایشــت کردن؛ قسەکردن ‹فرمـایش فرمودنـد **فعلاً صبر** کنید: فەرموویان جارێ ڕاوەستن›.

فرمایشــی / farmāyešî/: صـفت. هەڵبەســتراو؛ ڕاسپارە؛ ڕاسپاردە؛ ئامادەکراو بە پێــی فــەرمانی کەســـێ ‹انتخابـــات فرمایشـــی: هەڵـــبژاردنی هەڵبەستراو›.

ـفرمایی / farmāyî/: پیوازه. ـفەرمایی؛ ـفرمایی؛ فەرمان دان: **ـ فرمائی**

فرمل / formel/: [فرانسوی] ☜ **فُرمالین**

فرمنــد / farmand/: صـفت. [ادبـی] خــاوەن دەســـەڵات و هێـــزی ڕاکێشـــانی هـــۆگری، گــوێڕایەڵــی و متمانــەی دیتــران. هــەروەهــا: **فرمندی**

فرمودن / farmûdan/: مصدر. متعدی. // **فرمودی**: فەرمووت؛ **می فرمایی**: دەفەرمووی؛ **بفرما**: بفــەرموو// فــەرموون؛ فــەرمین؛ فــەرماوەی؛ فــەرماوای؛ وارمای: ١. وتن؛ گوتن (ڕێزگرانــە) ‹فرمودنـد فـردا بیایید: فەرموویان بــەیانی وەرن› ٢. ســەبارەت بــە کەسێ یان بە گوێرەی شتێ، کارێکردن ‹تأکیـد فرمودند: جەختیان فەرموو›. هەروەها: **فرمودنی**

■ **صفت فاعلی: فرماینده** (ـ)/ **صفت مفعولی: فرموده**

(فەرمواو)/ مصدر منفی: **نفرمودن** (نەفەرموون)

فرموده / farmûde ، ـهـا/:/اسم. فەرمایشت؛ دەستوور؛ فەرمووده ‹به فرمودەی آقای مدیر: بە فەرمایشتی ئاغەی بەڕێوەبەر›.

فرمول / formûl ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. فورمووڵ: ١. /ریاضی/ بنەمایێ کە پتر بە نیشانەگەلی بیرکاری دەردەبڕدرێ ‹فرمول دوجملەای: فورموولی دووڕستەیی› ٢. /شیمی/ شاندانی پێکهاتەیەکی شیمیایی بە شێوەی نیشانە ‹فرمول اسید سولفوریک: فورموولی سوولفوریک ئەسید› ٣. ڕێچارە؛ شێوەی چارەسەری گرفت و پرسێک ‹هنوز فرمولی برای این کار نداریم: هێشتا ڕیچارەیەکمان بۆ ئەم کارە نیە› * **فورمول**

◙ **فرمول ساختاری/ ساختمانی/ گسترده**: /شیمی/ فورموولی بڵاو/ ساختومانی؛ فورموولێکی وا کە زیاد لە ژمارە و جنسی ئەتومەکان، چۆناوچۆنی پێکەوە لکانیشیان نیشان دەدا.

فرمول‌بندی / formûlbandî ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. فرموولڕێژی؛ ڕێکخستنی شێوە و دەستوورێکی تایبەت بۆ دیاردە یان کارێک.

فرمیکا / formîkā/: [انگلیسی]/اسم. فورمیکا؛ جۆرێک فیبری رووکێشکراوی بریکەدار: **فورمیکا**

فرمیک آلدئید / formîk 'ālde'îd/: [فرانسوی] ☜ **فرمالدئید**

فرمیم / fermiyom/: [فرانسوی]/اسم. فرمیوم؛ توخمی کیمیاوی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤ بە ژمارەی ئەتۆمی ١٠٠ کە بە شێوەی دەسکرد و لە بوردومانی پلۆتونیوم دێتە بەرهەم.

فرنج / ferenc ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. کۆتی نیوەبەژنی چەکداری بە چوار گیرفانەوە.

فرنجمشک / farancmešk, farancmešg ، ـها/: /اسم. فاتمەداروو؛ فاتمەهاروو؛ هەنگەبەر؛ ڕیحانەمێخەکی؛ گولەبەنۆشەک؛ گولەبۆنەشکە؛ گیایەکی یەکساڵەی هەمیشە سەوزی عەتراوی بە گەڵای هێلکەیی و گوڵی بنەوشەوە کە گەڵاکانی بۆ دەرمان دەشێ.

فرنگ / farang/: [از فرانسوی]/اسم. ١. ڕۆژاوا؛ فەرەنگ؛ ناوی گشتی هەر کام لە وڵاتانی ئوروپا (و برێ جار ئەمریکا) ٢. /موسیقی/ گۆشەیێ لە دەسگای هومایون و ڕاستپەنجگا.

فرنگستان / farangestān/: [از فرانسوی/ فارسی] /اسم. وڵاتی ڕۆژاوا؛ هەر کام لە وڵاتانی ئوروپا.

فرنگی[1] / farangî ، ـها؛ ـان/: [از فرانسوی]/اسم. ڕۆژاوایی؛ فەرەنگی؛ هەر کام لە خەڵکی وڵاتە ئوروپاییەکان (و برێ جار ئەمریکا).

فرنگی[2]: صفت. ڕۆژاوایی؛ فەرەنگی؛ سەر بە فەرەنگ ‹آداب و رسوم فرنگی: ڕێوڕەسمی فەرەنگی›.

فرنگی‌مآب / farangîma'āb ، ـها/: [از فرانسوی/ عربی] صفت. ئوروپاییانە؛ بە ئاکار و شێوەی فەرەنگیان.

فرنی / fer(e)nî/:/اسم. فرنی؛ محەللەبی؛ شۆتینە؛ خواردەمەنیەکی شل لە ئاردەبرینج (یان نشاستە)، شیر و شەکر و گوڵاو و برێ جاریش وانیل بۆ بۆنخۆشکردنی.

فرو ـ / furû, forû/: پیشوند. /ادبی/ ١. خوارـ؛ ـخوار؛ وارـ؛ ـوار؛ ـنزم ‹بخش فرودست رودخانه: بەشی خواردەستی ڕووبار› ٢. داـ؛ ئەرەـ؛ ـبن؛ ـ ژێر؛ ـخوار؛ بەرەوخوار ‹فروافتادن: داکەفتن› ٣. تێـ؛ تێوەـ؛ تێهەڵـ؛ تێرۆـ؛ ئەنەـ؛ ـنا؛ بۆ ناوەوە یان بەرەو ناخ ‹فروبردن: تێبردن› ٤. ژێرـ؛ خوارـ؛ وارـ؛ چێرـ؛ بنـ؛ خاوەن بارودۆخی ژێردەست بوون ‹فرودست: ژێردەست›.

◙ **فرو افتادن**: کەوتنە خوار؛ داکەوتن؛ داکەفتن؛ کەوتەیرە؛ کەوتەرەی؛ وەرسان؛ وەرسیان ‹سیبی از درخت فروافتاد: سێوێک لە دارەکە داکەوت›. هەروەها: **فرو افکندن**

فرو بردن: ١. کردنە ناو؛ تێخستن؛ ڕۆکردن؛ پێداکردن؛ ڕۆچواندن؛ چقنن؛ وانن؛

ئەنەکەردەی ‹سرش را در آب فرو برد: سەری کردە ناو ئاوەکەوە› ۲. *[گفتاری]* قووت دان؛ داعوویران؛ داعووران؛ هاپنەی؛ لەپنەی؛ هشاڤتن؛ داقورچاندن؛ داقورتاندن؛ قورچاندن؛ داقورتان؛ قورتاندن؛ ڕۆهێشتن؛ حەپەلووش کردن.

فرو بستن: قونجاندن؛ قووچاندن؛ لێک نان؛ نەگاندن؛ قووجنەی؛ بەستن ‹دم فرو بستن: دەم قونجاندن›.

فرو پاشیدن: هەڵوەشانەوە؛ لێک هەڵوەشان؛ لێکبەر بوون؛ لە یەک بوونەوە؛ بڵاو بوونەوە؛ پژیان؛ زەنگار ـ زەنگار بوون ‹ فرو پاشیدن اتحاد شوروی: هەڵوەشانەوەی یەکیەتی سۆڤیەت›.

فرو خوردن: خواردنەوە؛ قووت دانەوە؛ واردەیوە؛ نیشان نەدانی هەستی خۆ ‹خشم خود را فرو خوردن: ڕقی خۆ خواردنەوە›.

فرو رفتن: تێچوون؛ تێڕۆچوون؛ ئەنەلوەی؛ لواینە: ۱. پێدا چوون؛ چوونە نێو یان نێوانی شتێکەوە ‹سوزن فرورفتن: دەرزی تێچوون› ۲. بە شتێک داگیران یان وەبەر کارتێکەری شتێ کەوتن ‹در افکار دور و درازی فرورفته بود: چووبووە ناو خەیالاتێکی دوور و درێژەوە›.

فرو ریختن: ۱. داڕمان؛ داڕمیان؛ ڕمیان؛ ڕووخیان؛ ڕووخان؛ خاپوور بوون؛ هاتنە/ ڕژانە خوار؛ وڕای؛ تێکچوون ‹ساختمان بە آن بزرگی یکبارە فرو ریخت: ساختومانی وا گەورە بەجارێک داڕما› ۲. داکەوتن؛ وەرین؛ داوەرین؛ داوەریان؛ وەرهین؛ ئەرەڕێژنەی؛ ڕێزنایرە؛ جیا بوونەوە لە بەرزاییەک و هاتنە خوار ‹سنگ‌های زیادی از کوە فروریخته بود: بەردێکی زۆر لە کێوەکەوە داکەوتبوو›.

فرو شدن: ۱. ڕۆچوون؛ تێچوون؛ لوایرە؛ نوقم بوون؛ قوم بوون؛ چوونە خوار و گم بوون ‹باران بند آمد و آب در عمق زمین فرو شد: باران وێستایەوە و ئاو ڕۆچوو بە ناخی ئاخا› ۲. ئاوا بوون؛ داچوون؛ نیشتەی؛ وەستەیرە ‹خورشید در پس کوه‌ها فرو شد: تاو لە پشتی کێوانەوە ئاوا بوو› ۳. داوەراندن؛ داوەرانن؛ هەڵڕژاندن؛ هەڵڕژانن؛ هەڵڕژتن؛ هەڵڕشتن؛ داباراندن؛ دابارانن ٤. داڕماندن؛ داڕمانن؛ داڕووخاندن؛ هەرفاندن؛ هەرفتاندن؛ هەرافتن ٥. داڕژاندن؛ ڕژاندن؛ ڕژانن؛ بەردانەوە؛ بەرەودان ‹اشک فرو ریختن: فرمێسک دارژاندن›.

فرو کردن: تێ چەقاندن؛ پێدا/ پیا چەقاندن؛ پێداکردن؛ تێڕۆکردن؛ ئەنەوسەی؛ ئەنەکەردەی؛ تێ بردن؛ کردنە ناو؛ بردنە ناو؛ وستەینە؛ کەردەینە؛ بە زۆرەوە بردنە ناو ‹سوزن را بە دستش فرو کرد: دەرزیەکەی چەقاندە دەسیا›.

فرو گذاشتن: بەرەڵلا کردن؛ بەرهەڵدا کردن؛ هێشتنەوە؛ وێڵ کردن؛ ئاستەیوە؛ ئەوەئاسەی؛ هەروا لێی گەڕان و لێ نەپرسین ‹کار را فرو گذاشت و رفت: کارەکەی بەرەڵلا کرد و ڕۆیشت›.

فرو ماندن: دامان؛ تێدامان؛ تێمان؛ ئەنەمەنەی؛ مەنایوە ‹فرو مانده در قیمتش مشتری: کڕیار لە نرخاندنیدا داماوە›.

فرو نشاندن: دامرکاندن؛ داتەمراندن؛ داسەکاندن؛ داسەکناندن؛ نیشنایوە؛ کوشنایوە ‹آتش فرو نشاندن: ئاور دامرکاندن›.

فرو نشستن: نیشتنەوە؛ دامرکان؛ داتەمران؛ نیشتەیوە؛ کوشیایوە ‹فرو نشستن طوفان: نیشتنەوەی گژەبا›.

فرو هشتن: ۱. داهێلان؛ داهێشتن؛ ڕۆهێشتن؛ دائینان؛ داڕۆچکاندن؛ داڵۆچانن؛ شۆڕ کردنەوە ۲. داڵۆچان؛ نکسین؛ لەفین؛ شۆڕ بوونەوە.

فروارد / forvārd ، ـها/: [انگلیسی] *[اسم]* *[ورزش]* پێشڤە؛ فوروارد؛ یاریزانی لە پێش و هێرشبەری یاری: **فوروارد**

فروافتادن / furûoftādan/ ☜ **فرو ـ**

فروبار / furûbār/: *[اسم]* شوێنێ لە کەش کە لە

چاو شوێنەکانی‌تر تەوژمی کەمترە.

فروبردن / furûbordan/ ☜ **فرو ـ**

فروبستن / furûbastan/ ☜ **فرو ـ**

فروپاشی / furûpāšî ، ـها/: *اسم.* تێکڕووخاوی؛ هەڵوەشاوی؛ تێکشیواوی؛ تێکچوویی؛ کار و ڕەوتی هەڵوەشانەوە؛ ڕووخان؛ تێکچوون و پرژ و بڵاو بوونەوەی شتێک ‹فروپاشی قدرت: تێکرووخاوی دەسەڵات›.

فروپاشیدن / furûpāšîdan/ ☜ **فرو ـ**

فروتر [۱] / furûtar/: *صفت. [ادبی]* خوارتر؛ وارتەر؛ نزمتر؛ نزمتەر؛ نەوی‌تر.

فروتر [۲]: *قید. [ادبی]* بۆ لای خواروو؛ بەرەو خوار؛ خوارتر؛ وارتەر.

فروتن / furûtan, forûtan ، ـها؛ ـان/: *صفت.* خاکەسار؛ خاکی؛ خۆشکێن؛ بێ‌منیز؛ بێ‌فیز.

فروتنی / furûtanî, forûtanî ، ـها/: *اسم.* خاکەساری؛ خۆشکێنی؛ بێ‌دەماری.

فروختن / furûxtan, forûxtan/: *مصدر. متعدی.* // **فروختی**: فرۆشتت؛ **می‌فروشی**: دەفرۆشی؛ **بفروش**: بفرۆشە// فرۆشتن؛ فرۆتن؛ ورەتەی؛ فرووشین: ١. شتێک بە کەسێ دان لە بەرامبەر گرتنی دراو یان شتێکی بایەخدارەوە ‹کتاب را ده هزار تومان فروختم: کتێبەکەم فرۆشت بە دە هەزار تمەن› ٢. شتێک بۆ فرۆشتن خستنە بەر چاو ‹قصد دارد خانه را بفروشد: دەیەوێ ماڵەکە بفرۆشێ› ٣. نواندن؛ نیشاندان؛ پیشاندان ‹اِفاده فروختن: ئەتوار نواندن› ٤. شتێ بە هیوای شتێ‌تر یان لە بەرانبەی شتێ‌ترەوە بەتایبەت بە شێوەیەکی ناشیرین و ناڕەوا دان ‹خود را فروختن: خۆ فرۆشتن›. هەروەها: **فروختنی**

■ صفت فاعلی: **فروشنده** (فرۆشەر)/ صفت مفعولی: **فروخته**(فرۆشراو)/مصدر منفی:**نفروختن** (نەفرۆشتن)

فروخوردن / furûxordan/ ☜ **فرو ـ**

فرود / furûd, forûd ، ـها/: *اسم.* نزمی؛ نزمان ‹فراز و فرود: بەرزی و نزمی›.

▣ **فرود آمدن**: ١. نیشتنەوە؛ نیشتن؛ نشایش؛ نزم بوونەوە؛ نیشتەیوە؛ وارنایش؛ هاتنە خوار ‹هواپیما در صحرا فرود آمد: فڕۆکەکە لە سارادا نیشتەوە› ٢. *[ادبی]* دابەزین؛ داوەزین؛ داخۆزین؛ ئەرەوەسەی؛ وەستەیرە؛ هاتنە خوار؛ ئامایرە وار.

فروداب / furûdāb, forûdāb/: *اسم.* بەشی ژێرەوەی ئاو کە هاولایەنی ئاوە. بەرانبەر: **فرازاب**

فرودست / furûdast ، ـها؛ ـان/: *صفت. [ادبی]* خواردەست: ١. ژێردەست؛ بەردەست؛ بەردەس ٢. ژێرین؛ خوارین؛ وارین.

فرودگاه / furûdgāh, forûd- ، ـها/: *اسم.* فڕگە؛ نهشتۆک؛ فڕۆکەخانە؛ فڕۆکخانە؛ نیشتنگا؛ دام و دەزگایەک بە ئاقارێکی بەرباز، بورجی چاوەدێری، دەزگاگەلی هەواڵ ڕاگوێز و شتی وا بۆ نیشتنەوە و هەستانی فڕۆکە و سوار بوون و دابەزینی ڕێبوارانی هەوایی.

فروردین / farvardîn/: *اسم.* نەورۆز مانگ؛ خاکەلێوە؛ ئاخەلێوە؛ ئاخلێقە؛ ئاخلێڤ؛ ئاخلێفە؛ قاتەلێوە؛ قاتەولێوە؛ هەرمێ پشکوان؛ یەکەمین مانگی ساڵی جەلالی، هەوەڵ مانگی بەهار.

فرورفتگی / furûraftegî ، ـها/: *اسم.* قوپاوی؛ تێڕۆچوویی؛ داچوویی؛ قووڵکایی؛ فیس؛ چاڵی بەدیهاتوو لە ڕووبەرێکدا ‹روی گونه‌اش فرورفتگی به چشم می‌خورد: لە سەر گۆنایەوە قوپاویەک بەدی دەکرا›.

فرورفتن / furûraftan/ ☜ **فرو ـ**

فرورو / furûrow/: *صفت.* دابەز؛ بە جوولەی بەرەوخوار.

فروریختن / furûrîxtan/ ☜ **فرو ـ**

فروزان / furûzān, forûzān/: *صفت. [ادبی]* گەش؛ ڕۆشن؛ ڕووناک بە هۆی داگرسانەوە ‹آتش فروزان: ئاوری گەش›.

فروزنده / furûzande, forûzande/: *صفت. [ادبی]*

گەش؛ ڕۆشن؛ ڕووناک؛ درەوشاوە؛ پرشنگدار.

فروسرخ / furûsorx, forûsorx/: /اسم. خوارسوور؛ لە ژێر تیشکی سوور کە بە چاو نابینرێ: **مادون قرمز**

فروش[1] / furûš, forûš ، ـها/: /اسم. فـرۆش؛ فرووش: ١. کـار یـان ڕەوتی فرۆشـتن؛ فـرۆتن ‹فروش نقد: فرۆشی نەخت› ٢. داهاتی فرۆشـتنی کالا ‹فروش این مغازه در ماه ١٠٠ هـزار تومـان اسـت: فرۆشی ئەم دووکانە لە مانگدا ١٠٠ هەزار تمەنە›.

▣ **فروش داشتن:** فرۆش هەبوون؛ خاوەن کـڕیار بوون ‹این مغازه فـروش خـوبی دارد: ئـەم دووکانە فرۆشی باشی هەیە›.

فروش رفتن: فرۆشیان؛ فرۆشران؛ وەرشـیەی؛ وەرشیای ‹همەی کتابها فروش رفـت: کتێبـەکان هەموو فرۆشران›.

فروش کردن: فرۆش‌کردن ‹امروز فـروش خـوبی کردیم: ئەورۆ فرۆشێکی باشمان کرد›.

به فروش رساندن: فرۆشتن ‹هـر چـه داشـت بـه فروش رساند: ئەوەی هەبووی، فرۆشتی›.

به فروش رسیدن: فرۆشران ‹این خانه به فـروش می‌رسد: ئەم خانووە دەفرۆشرێ›.

ـ فروش[2]: *پیواژە.* ـ فـرۆش؛ ـ فـرووش؛ ـ وەرەش؛ فرۆشەر ‹پارچەفروش: پارچەفرۆش›.

فروشدن / furûšodan/ ☜ **فرو ـ**

فروشست / furûšost ، ـها/: /اسم. *[زمین‌شناسی]* کار و ڕەوتی تێـرۆچوون؛ شـۆریانەوە و ژێـر خـاک چوونی خوێ و ماکە ئالیـەکان بـە هـۆی ئـاو و بارانی سەر زەویەوە.

فروشـگاه / furûšgāh, forûšgāh ، ـهـا/: /اسم. فرۆشگە؛ موغازە؛ دووکان ‹فروشـگاه لـوازم خـانگی: فرۆشگەی کەل‌وپەلی ناومال›.

فروشندگی / furûšandegî, forûšandegî/: /اسم. فرۆشیاری: ١. کار و ڕەوتی فرۆشتن ٢. پیشـەی فرۆشیار.

فروشنده / furûšande, forûšande، ـها؛ ـگان/: /اسم. فرۆشیار؛ فرۆشەر؛ فرۆتۆخ: ١. کەسێ کە لـە فرۆشگەدا شت‌ومەک دەفرۆشێ ٢. کەسـێ کـە شتێک دەفرۆشێ. بەرانبەر: **خریدار**

فروشی[1] / furûšî, forûšî ، ـها/: *صفت.* فرۆشـی؛ ورەشـی؛ فرووشـی؛ بـۆ فـرۆش دانـراو ‹خانـەی فروشی: مالی فرۆشی›.

ـ فروشی[2]: *پیواژە.*ـفرۆشی؛ـورەشی؛ـفرووشـی: ١. کـاری فـرۆتن ‹کـم‌فروشـی: کـەم‌فرۆشـی› ٢. فرۆشگە ‹طلافروشی: زێڕفرۆشی›.

فروع / furû', forû'/: [عربی] جمعِ ☜ **فَرع**

فـروغ / furûq, forûq/: /اسم. *[ادبی]* ڕوونـاکی؛ ڕۆناهی؛ گەشاتی؛ نوور؛ ڕۆشنایی؛ دروشم ‹فـروغ آفتاب: ڕووناکی هەتاو›.

فروکتوز / f(e)rûktoz/: [فرانسوی]/اسم. *[شیمی]* فروکتـوز؛ قەنـدی میـوە؛ هیـدراتی کـەربونی هـەنگوین و مێوەگـەلی شـیرین (وەک تـرێ و هەنجیر) کە ماکێکی بێ‌ڕەنگە و دوو ئەوەنـدەی قەند شیرینە: **لوولز**

فروکردن / furûkardan/ ☜ **فرو ـ**

فروکش / furûkeš/: /اسم. بنـیش؛ کـار و ڕەوتی داتەمریان؛ دامرکیان؛ نیشتنەوە؛ دامرکان؛ کـەم بوونەوەی هێز و گوڕی شتێک ‹سیل فروکش کرد: لافاو بنیشی کرد›. هەروەها: **فروکش کردن**

فروکشند / furûkešand ، ـها/: /اسم. خـوارترین ڕادەی داکشانی توێکلی زەوی، ڕووبـەری ئـاو و کەش بە هۆی هێزی ڕاکێشی مانگ و خـۆرەوە. بەرانبەر: **فراکشند**

فروگذار / furûgozār/: /اسم. درێخی؛ درێغ؛ کار یان ڕەوتی لە جێ هێشـتن؛ دەس لـێ بـەردان؛ کەم دانان؛ کۆتایی‌کـردن؛ نیوەکـارە داخسـتن؛ بەجێ هێشتنی کار و دەس لێ بـەردانی ‹آرام از هیچ تلاشی در این راه فروگذار نکـرد: ئـارام لـە هـیچ هەولێک لەم ڕێگایەدا درێخی نەکرد›.

فروگذاشتن / furûgozāštan/ ☜ **فرو ـ**

فروماندن / furûmāndan/ ☜ **فرو ـ**

فرومایگی / furûmāyegî ، ـها/:اسم. پەستی؛ ناکەسی؛ سەرشکەستی؛ بار و دۆخ یان چۆنیەتی هیچ و پووچ بوون.

فرومایه / furûmāye ، ـها؛ ـگان/: صفت. پەست؛ ناکەس؛ سەرشکەست؛ تەرەس؛ هۆڤەبەر؛ سووک؛ بە ئاکار و کردەوەی سووک و دزێو و کەمتەرخەم لە ئاست مرۆڤایەتیەوە.

فروند / farvand/:اسم. یەکەی ژماردنی گەمیە، فرۆکە و ژێر دەریایی و مووشەک.

فرونشاندن / furûnešāndan/ ☜ فرو-

فرونشستن / furûnešastan/ ☜ فرو-

فرویدیسم / f(e)roydîsm/:اسم. فرۆیدیسم؛ ڕێبازێکی دەروونناسی کە لە لایەن بژیشکی بەنابانگی ئوتریشی، زیگموند فرۆیدەوە (١٨٥٦-١٩٣٩ ز.) دامەزرا.

فره / farre/:اسم.[ادبی] فەڕ؛ شکۆ؛ مەزناهی.

فرهنگ / farhang ، ـها/:اسم. فەرهەنگ: ١. ڕست؛ هۆرتە و بەرە؛ دیاردەیەکی کۆمەلایەتی لە داب و نەریت، بیر و بۆچوون، هونەر و لێهاتوویی و شێوازی ژیان کە لە درێژەی ئەزموونی مێژوویی گەلاندا ڕەنگ دەگرێ و بۆ بەرەی داهاتوو دەمێنێتەوە ٢. وشەنامە؛ کتێبێک کە وشە و دەستەواژەی زمانێکی تێدا ڕیز کراوە و شێوەی خوێندنەوە و ڕەگەز و باری ڕێزمانی و ... هەرکامی روون کراوەتەوە و هەر بەو زمانە یان بە زمانێکی تر مانای لێدراوەتەوە ٣.[گفتاری] سەرجەمێک زانیاری لە مەڕ هونەر، وێژە، زانست، سیاست و...وە کە کەسێک بۆ گەشە دان بە هزر و لێهاتوویی خۆی فێری دەبێ ٤.[گفتاری] چاند؛ ئاکاری شیاو و گونجاو بەپێی داب و نەریتی کۆمەلگا ٥.[مجازی] نەریتی کۆمەلگایی.

⊡ **فرهنگ** مردم: کەلەپوور؛ کولتوور؛ فەرهەنگی گەل: ١. سەرجەمی داب و نەریت، چیرۆک، مەتەل، ڕست و خووی هۆزێک ٢. لقێک لە زانست کە لەم بابەتەوە دەکۆلێتەوە.

فرهنگ‌آموزی / farhangāmûzî/ ☜ **فرهنگ‌پذیری**

فرهنگ‌پذیری / farhangpazîrî ، ـها/:اسم. ١. ڕەوتی پێکگۆڕینەوەی داب و نەریتی نێوان هۆز و گەلانی جۆراوجۆر کە دەبێتە هۆی داهاتنی شێوەگەلی نوێ ٢. ڕەوتێ کە دە منالیەوە دەست پێدەکا و هۆی فێر بوون و گۆڕانکاری بیر و ڕا و کەسایەتیە ✱ **فرهنگ‌آموزی**

فرهنگ‌زدایی / farhangzedayî ، ـها/:اسم. ڕەوتی لە نێو بردنی بایەخ و دەسکەوتی فەرهەنگی هۆزێک.

فرهنگستان / farhangestān ، ـها/:اسم. کۆڕی زانیاری؛ چاندگە؛ کۆزمان؛ کۆڕێ لە زانیاران، وێژەوانان یان هونەرمەندانی ولاتێک، بۆ پەرە پێدانی زانست، وێژە یان هونەری ئەو ولاتە. هەروەها: **فرهنگستان ادبیات؛ فرهنگستان زبان؛ فرهنگستان علوم**

فرهنگ‌ستیزی / farhangsetîzî ، ـها/:اسم. شەڕ و بەربەرەکانێ لەگەل چالاکی و بەرهەمی فەرهەنگی میللەتێکدا. هەروەها: **فرهنگ‌ستیز**

فرهنگ‌سرا / farhangsarā ، ـها/:اسم. یانەی فەرهەنگ؛ دامەزراوەیەک بۆ چالاکی فەرهەنگی.

فرهنگنامه / farhangnāme ، ـها/:اسم. فەرهەنگنامە؛فەرهەنگیبەرفراوان: ١. فەرهەنگی زانستی؛ ئینسایکلۆپیدیا ٢. فەرهەنگێک بریتی لە واتای وشە و ناساندی ناونامە.

فرهنگ‌نویس / farhangnevîs ، ـها؛ ـان/:اسم. فەرهەنگنووس؛ فەرهەنگنڤیس؛ نووسەر، کۆکەر و بەدیهێنەری فەرهەنگ.

فرهنگ‌نویسی / farhangnevîsî/:اسم. فەرهەنگنووسی؛ فەرهەنگنڤیسی؛ لقێک لە زانستی وێژەوانی کە بە کۆکردنەوە، تۆژینەوە، پۆلێن و واتانووسینی وشەی زمانێک یان لقێکی

زانستیەوە خەریک دەبێ.

فرهنگی / farhangî ، ـها؛ ـان/: *صفت*. فەرهەنگی: ۱. کاری فەرهەنگی ‹فعالیت فرهنگی: چالاکی فەرهەنگی› ۲. ئەندامی وەزارەتی پەروەردە ‹شوهرش فرهنگی است: مێردەکەی فەرهەنگیە›.

فرهیختگی / farhîxtegî ، ـها/: *اسم*. ژیری؛ ئاوەزمەندی؛ فرەزانی؛ دۆخ یان چۆنیەتی بە فەرهەنگ بوون.

فرهیختن / farhîxtan/: *مصدر. متعدی. [قدیمی]* ژیرکردن/ کەردەی؛ کردنە خاوەن فام و فەرهەنگ.

فرهیخته / farhîxte ، ـگان/: *صفت*. تێگەیشتوو؛ خاوەن فەرهەنگ.

فریاد / faryād ، ـها/: *اسم*. هاوار؛ هەوار؛ قوو؛ قاو؛ فەریا؛ فریا؛ فریاد؛ قوولە؛ هنا؛ هاوار و دا؛ وەیل؛ قولا؛ هەرا؛ داد؛ داو؛ گاز ـ گاز: ۱. دەنگێکی بەرز کە لە گەرووی گیانداریکەوە دەردێ ‹فریاد فروشندەی دورەگرد را می‌شنید: هاواری وردەوالە فرۆشەکەی دەبیست› ۲. زیرە؛ گالە؛ زریکە؛ ئەنین؛ دەنگی دەربڕینی ژان و خەفەت ‹فریاد مردم از دست ماموران بلند شد: زیرەی خەلک لە دەستی ژاندارمەکانەوە هەستا›.

▣ **فریاد زدن**: هاوار/ هەوارکردن؛ گالە و نالە کردن؛ قوولاندن؛ ویلان؛ هەرا کردن؛ قولانن؛ قیڕاندن؛ گالین؛ زارین؛ قیڕنەی؛ قیڕنای؛ قیڕەکردن؛ بانگ هەڵێنان؛ هاواریَ کەردەی؛ بە دەنگی زۆر بڵندەوە قسە کردن ‹من کر که نیستم چرا فریاد می‌زنی؟: خۆ من کەڕ نیم بۆچی هاوار دەکەی؟›. هەروەها: **فریاد کشیدن**

به فریاد کسی رسیدن: فریای کەسێ کەوتن؛ بە هانای کەسێکدا چوون؛ گەینە داو کەسێکا؛ یاوای دادوو یۆیرە ‹اگر به فریادش نرسیده بودند خفه می‌شد: ئەگەر فریای نەکەوتبان دەخنکا›.

فریــــادرس / faryādres ، ـهــا؛ ـان/: *اسم*. ۱. فریاڕەس؛ ئەوەی دەگاتە فریای هاوارکەرەوە ۲. دادڕەس؛ کەسێ کە بە شکات و سکالای خەلک ڕادەگا.

فریب / farîb ، ـها/: *اسم*. فریو؛ گزی؛ فێڵ؛ گۆڵ؛ گوڵ؛ گووڵ؛ لابان؛ خاپ؛ لیپ؛ لیت؛ لەپۆک؛ تیزتەلەکە؛ گرو؛ گر؛ لاس؛ ئوین؛ هەپە؛ ئاوانتە؛ پەنگ: ۱. درۆ یان ناڕاستیَ کە بە جێی ڕاست نیشان بدریَ یان بگوتریَ ۲. کاری خلەتاندنی کەسێک بۆ ئەوەی درۆ بە ڕاست بناسیَ.

▣ **فریب خوردن**: فریو خواردن؛ خلەتان؛ خەلەتان؛ هەلخەلەتان؛ هەلفریوان؛ خلافان؛ خلەفان؛ خەلەفان؛ خاپان؛ خاپیان؛ خاپین؛ غەرین؛ لیپخارن؛ گول واردەی؛ خەلەتیەی؛ خلەتیای؛ تەفرە خواردن؛ دەسخەڕۆ بوون؛ بەفریو چوون؛ لەخشتە چوون؛ فریبیان؛ هەربلین ‹گمان نمی‌کرد از یک بچه فریب بخورد: پێی وا نەبوو فریوی منداڵیک بخوا›.

فریب دادن: خەلەتاندن؛ خلەتانن؛ هەلخلەتاندن؛ خەلەتنەی؛ خەلەتنای؛ لاسدان؛ گول دەی؛ فریو/ فریب دان؛ خلەتنان؛ هەلفریواندن؛ هەلفریوانن؛ هەلخەلەتانن؛ تەفرەدان؛ گوول داین؛ غافلاندن؛ غەلەتنەی؛ غەلەتنای؛ لاباندن؛ خاپاندن؛ نال کردن؛ هەربلاندن؛ هەپەنان؛ غەڕاندن؛ بەسەردا برن؛ لاڕێ کردن؛ بە هەلە بردن؛ لە خشتە بردن ‹یک بچه هم تو را فریب داد: منداڵیک خەلەتاندتی›.

فریب کسی/ چیزی را خوردن: کلاو شتێ یان کەسێ چوونە سەر؛ فریوی کەسێ/ شتێ خواردن؛ گولوو یۆی/ چێوێوی واردەی ‹من فریب کارهایش را خوردم: من کلاوی کارەکانی چووە سەرم›.

فریبا / farîbā/: *صفت*. ۱. خاپینۆک؛ هۆی فریو خواردن ۲. *[مجازی]* خومخوم؛ شەنگ و شۆخ؛ زۆر جوان و دلگر.

فریبکـار / farîbkār ، ـها؛ ـان/: *صفت*. فریودەر؛

هەڵخەڵەتێن؛ خاپینۆک؛ مەلاق؛ خاپۆک؛ خاپۆ؛ فریوباز؛ لە خشتەبەر؛ قۆڵشکێن؛ کەلاجۆیە؛ زۆر دەسبڕ و بە فریو.

فریبکاری / farîbkārî ، ـها/:*اسم.* خاپینۆکی؛ فریوکاری؛ کار یان ڕەوتی خڵەتاندن.

فریبندگی / farîbandegî/:*اسم.* خاپێنەری؛ فریودەری.

فریبنده / farîbande/: *صفت.* خاپێنەر؛ فریودەر؛ خاوەن ڕواڵەتی هەڵخڵەتێن.

فریزر / fîrîzer, f(e)rizer ، ـها/: [انگلیسی]*/اسم.* فریزر؛ قەرسینک؛ بەفریک؛ کەرەستەیەکی ڕچێنەری کارەبایی وەک یەخچاڵ، کە ماکی خۆراکی (زۆرتر گۆشت) دەرچێنێ و ڕایدەگرێ.

فریس / farîs /:*اسم.* فرس؛ فریزوو؛ فرێزوو؛ فرێز؛ فرووزوو؛ فرووزی؛ هەرێز؛ گیای چیمەن کە بژارێکی زۆر دژوارە.

فریضه / farîze ، ـها؛ فرایض/: [عربی]*/اسم.* ئەرکی سەرشان؛ کارێ کە لە سەر مرۆڤە.

فریفتن / farîftan/: *مصدر. متعدی. لازم.* // **فریفتی:** خاپاندت؛ **می‌فریبی:** دەخاپێنی؛ **بفریب:** بخاپێنە// □*متعدی.* ۱. خاپاندن؛ فریو دان؛ خڵەتاندن؛ گوڵ دەی؛ خڵەتنان؛ فێرانن؛ تەفرەدان؛ هەپەنان؛ هەربلاندن؛ خەڵەتنەی؛ غەڵەتنای؛ خڵەتنای؛ لە خشتە بردن؛ گوڵ دان؛ لاباندن؛ خەڵەتاندن؛ درۆ و ناڕاست لە جیاتی ڕاست بە خەڵک نیشان دان ۲. *[مجازی]* هۆگر کردن؛ دڵ بردن؛ بە کردەوە، جوانی یا لێهاتوویی، کەسێک بۆ لای خۆ ڕاکێشان □*لازم.* ۳. *[قدیمی]* خاپان؛ خاوان؛ خەڵەتان؛ خڵەتان؛ خەڵەتیەی؛ غەڵەتیای؛ خڵەتیای؛ گوڵ واردەی؛ لە خشتە چوون.

■ **صفت فاعلی: فریبنده** (خاپێنەر)/ **صفت مفعولی: فریفته** (خاپێنراو)/ **مصدر منفی: نفریفتن** (نەخاپاندن)

ـ فزا / fazā/: *پیوازه. [مخفف]* ـگەشێن؛ ـ ئەفزا؛ ـهەڤوورێن؛ هەڤیاز ‹جانفزا: گیان گەشێن›.

فزاینده / fazāyande/: *صفت. [ادبی]* لە زێدە؛ بە لێهاتوویی یان تایبەتمەندی فرەوە بوون ‹نیروی فزاینده: هێزی لە زێدە›.

فزرتی / fezertî/ ☜ **زپرتی**

فزع / faza' ، ـها/: [عربی]*/اسم. [ادبی]* ناڵە و زاری؛ ناڵان و گریان؛ کاز- کاز؛ شین؛ شەپۆڕ؛ گریان و شین؛ شین و هاوار.

فزودن / fozûdan/: *مصدر. متعدی. [مخفف]* هەڤووراندن؛ زیاد/ فرەکردن.

فزون / fozûn, fuzûn/: *قید. [مخفف]* پتر؛ فرەتر؛ زۆرتر؛ زیاتر؛ زیادتر؛ زیاتەر.

فزونخواهی / -fozûnxāhî, fuzûn ، ـها/: *صفت.* زیادەخوازی؛ فرەخوازی؛ فرەوازی.

فزونی / fozûnî, fuzûnî ، ـها/:*اسم.* زۆری؛ فرەیی؛ فراوانی؛ فرەبوونی؛ زۆربوونی؛ زیادی؛ هەڤیازی؛ ڕەوتی زۆر بوونەوە و ڕوو لە فرەیی نان.

فس / fes(s)/: *صوت.* فس؛ دەنگی دەرچوونی با لە کونێکەوە ‹تا آمدم سوار دوچرخه شوم فس، باد لاستیکش در رفت: تا هاتم سواری دووچەرخە بم فس، بای لاستیکەکەی دەرچوو›.

فساد / fasād, fesād ، ـها/: [عربی]*/اسم.* گەندەڵی: ۱. کرمۆڵی؛ خراپی ‹مواد قندی باعث فساد دندانها می‌شود: ماکی قەندی دەبێتە هۆی کرمۆڵی ددان› ۲. فەت؛ خراوکاری؛ کار یان ڕەوتی کەرخاندن ‹فساد اقتصادی: گەندەڵی ئابووری›.

فسانه / fasāne, fesāne ، ـها/:*اسم. [مخفف]* ئەفسانە؛ دیرۆک؛ چیڤانۆک.

فستیوال / festîvāl ، ـها/: [فرانسوی]*/اسم.* میهرەگان؛ ئاهەنگ؛ فیستیڤاڵ.

فسخ / fasx/: [عربی]*/اسم.* کار یان ڕەوتی هەڵوەشاندنەوە؛ پووچەڵ کردنەوە. هەروەها: **فسخ شدن؛ فسخ کردن**

فسرده / fesorde/:*[مخفف]* ☜ **افسرده**

فسفات / fosfāt ، ـها/: [فرانسوی]*/اسم. [شیمی]*

فوسفات؛ هەر کام لە خوێکانی ئەسید فوسفوریک کە پتر وەک کووت بە کار دەچن.
فسفر / fosfor/: [فرانسوی]/*اسم*. فوسفوڕ؛ تۆخمی کیمیایی ناکانزا بە ژمارەی ئەتۆمی ١٥ و کێشی ئەتومی ٣٠,٩٧، کە لە بەرهەمهێنانی ئالیاژ و شەمچە و کووتدا بەکاردێت. بێجگە فوسفوڕی ئاسایی، فوسفوڕی سپی و سوور و زەرد و بنەوشیش هەیە.
فسفر تابی / fosfortābî/: [فرانسوی/ فارسی]/*اسم*. فوسفورتاو؛ فوسفورسانس.
فسفرسانس / fosforsāns/: [فرانسوی]/*اسم*. فوسفورتاو؛ فوسفورسانس: ١. *[شیمی]* سۆسەتیشکێکی سەوز کە لە ئوکسیدە بوونی ئارامی فوسفوری سپی لە هەوادا بەدی دێ ٢. *[فیزیک]* تیشکدانەوەی لە پەستای ماکێک پاش ئەوەی وەبەر گەرما، تیشک یان کارەبا بخرێ ٣. *[جانورشناسی]* ڕەوت یان دۆخی بەدیهێنانی تیشک لە لایەن ژینەوەرێکەوە (وەک گولەستێرە).
فس-فس / fesfes/: *صوت*. ١. هنەهن؛ مشەمش؛ مووشەمووش؛ دەنگی هەناسە کێشان لە کاتی گیرانی لووتدا.
▣ **فس ـ فس کردن**: *[کنایی]* فسەفس کردن؛ خاوەخاوکردن؛ سنەسن کردن؛ بە خاوی و شێنەیی کارکردن.
فسفین / fosfîn/: [فرانسوی]/*اسم*. *[شیمی]* فوسفین؛ گازی بێڕەنگ و ژاراوی فوسفور بە بۆنێکی تایبەتەوە کە بۆ قانگدانی دەخڵ و دانی نێو هەمار بە کەڵک دێت.
فسق / fesq ، ـها/: [عربی]/*اسم*. گەناوەری؛ گەندەڵەکاری؛ خراپەکاری؛ کارێ کە کردنی حەرامە، بەتایبەت زینا.
فسقلی / fesqelî ، ـها/: [از کردی] *صفت*. *[تعریض، گفتاری]* فیسقەلی؛ فیسقلی؛ تیسقل؛ تسقەلی؛ زۆر بچووک ‹بچه فسقلی: منداڵی فیسقەلی›.

فسق و فجور / fesq-o-fucûr, -focûr ، ـها/: *اسم*. خراپەکاری؛ گەندەڵکاری؛ نابەکاری؛ کاری تاوان و حەرام بە تایبەتی عەیش و نۆش و ڕابواردن.
فسن / fesen ، ـها/: *اسم*. سان؛ بەردەسان؛ کوچکەسان؛ هەسان؛ بەردەساو؛ جۆرێک بەردی سیلیسی کە بۆ ساو کردنی بەرد و کانزا و تیژ کردنی کارد و چەقۆ بەکاری دێنن.
فسنجان / fesencān/: *اسم*. فسنجان؛ جۆرێک خۆرشت کە بە گۆشت، هاڕاوی گوێز، ڕوبەهەنار و تامەچێشتی تر لێ‌دەنرێ.
فسون / fusûn, fosûn/: *[مخفف]* ☜ **افسون**
فسونگر / fusûngar, fosûngar ، ـها، ـان/: *اسم*. *[مخفف]* سێحرباز؛ سێحربەند؛ ئەفسوونکار.
فسیل / fosîl ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. فوسیل؛ بەردینە؛ قاپلۆخەی وەک بەرد هەڵاتووی لەش یان پاشماوەی گیانەوەری زۆر کۆن کە لە نێو زەویدا وەک خۆی ماوەتەوە.
فش / feš/: *صوت*. فیچق؛ فشقە؛ فیشقە؛ دەنگی هاتنە دەری ئاو یان هەڵم لە کونێکەوە (وەک لوولە یان شێری ئاو) ‹تا شیر آب را باز کردم، آب فش پاشید به سر و صورتم: تا شێرەکەم باز کرد ئاو فیچق پرژا بە سەر و چاومدا›.
فشار / fešār ، ـها/: *اسم*. تەوژم؛ تەوشم؛ گوشار؛ وشار؛ خوشار؛ گوش؛ گوڤاش؛ گەرمش؛ زیپ: ١. نهێم؛ لێش؛ هێزێ کە بە کەرەستەیەکەوە دەخرێتە سەر شتێک ‹فشار انگشت: تەوژمی قامک› ٢. هەمەت؛ کاردانەوەی هێزێک بە سەر شتێکدا ٣. زۆر؛ ئازار و گرانی ڕەنجی زەینی یان لەشی ‹فشار گرسنگی: زۆری برسیەتی› ٤. *[سیاست]* کار و ڕەوتی زۆر هێنان و تەنگ پێ‌هەڵچنین لە لایەن دەوڵەتەوە بەسەر ڕخنەگران و نەیاراندا ‹فشار بر مطبوعات: زۆر هێنان بۆ چاپەمەنیەکان›.
▣ **فشار جو**: گوشاری کەش؛ تەوژمێ کە کەشی زەوین دەیخاتە سەر ئەو شتانەی لە نێویدان.
فشار خون: تەوژمی خوێن؛ گوشاری خوێن:

١. گوشاریَ کە خوێن دەیخاتە سەر دیوارەی ڕەگەکانەوە ٢. دۆخێکی نەخۆشی کە بە هۆی نالەباری کاری دڵ، ڕەقی سوورەڕەگەکان، بەرگری مووڕەگەکان لە ئاست گەڕانی خوێن و ڕیژە و خەستی خوێنەوە بەدی دێت.

فشار روانی: گوشاری دەروونی؛ تەوژمی ڕەوانی؛ گوشارێکی زۆر کە دەبێتە هۆی بەدیهاتنی ترس، دڵەڕاوکێ، زیچ و هەڵچوونی دڵۆڤانی و ئازاری دیکەی دەروونی.

▣ **فشار آوردن**: زۆر هێنان؛ سەر داگرتن؛ گەرمشاندن؛ تەوژم هێنان: ١. گوشار بۆ هێنان ‹آب فشار آورد و پل را خراب کرد: ئاو گوشاری هێنا و پردەکەی ڕووخاند› ٢. تەنگ لێ‌هەڵچنین؛ تەنگ پێ‌هەڵچنین؛ هەراس پێ‌هەڵگرتن ‹به همسرش فشار می‌آورد که ماشین بخرد: زوری بۆ مێردەکەی تەهێنا ماشین بکڕێ›.

هەروەها: **فشار وارد کردن؛ زیر فشار گذاشتن**

فشار دادن: گووشان؛ گووشین؛ گڤاشتن؛ گوشین؛ کوشین؛ گلۆڤین؛ هەڵگووشین؛ گوشار دان؛ تەوژم دان؛ هەڵپشافتن؛ هەڵپشاوتن؛ شوارەی؛ شوارای ‹فشار بده آبش درمی‌آید: بیگووشە ئاوەکەی دەردێ›.

فشار وارد کردن ☜ **فشار آوردن**

زیر فشار گذاشتن ☜ **فشار آوردن**

فشارسنج / fešārsanc ، ـها/: *اسم.* تەوژم‌پێو؛ گوشارپێو؛ بارومیتر؛ کەرەستەیەک بۆ پێوانی تەوژمی کەش.

فشارنگار / fešārnegār ، ـها/: *اسم. [هواشناسی]* باروگراف؛ کەرەستەیەک بۆ کێشانی گۆڕانکاری تەوژمی کەش لە ماوەیەکی دیاریکراودا.

فشاری / fešārî/: *صفت.* ١. گوشاری ‹شیر فشاری: شیری گوشاری› ٢. گووشاو؛ گووشراو؛ گووشیاگ ‹آجر فشاری: خشتی گووشاو›.

ـ فشان / fešān/: *پیوازه.* ١. ـ پژێن؛ پژێنەر ‹آتش‌فشان: ئاگرپژێن› ٢. ـ باز؛ بەخت‌کەر ‹جان‌فشان: گیانباز›.

فشاندن / fešāndan/: *[مخفف]* ☜ **افشاندن**

فشانیدن / fešānîdan/: *[مخفف]* ☜ **افشاندن**

فشردگی / fešordegî ، ـها/: *اسم.* گولۆفی؛ گوفاش؛ کوشراوی؛ میچڕاوی؛ گووشراوی؛ گووشیاگی.

فشردن / fešordan/: *مصدر متعدی.* // **فشردی**: گووشیت؛ **می‌فشاری**: دەگووشی؛ **بفشار**: بگووشە// گووشین؛ گوشین؛ گوشان؛ گوشانن؛ کوشین؛ هەڵگوشان؛ هەڵگوشین؛ هەڵپشافتن؛ پواندن؛ گواشن؛ گواشتن؛ گڤاشتن؛ وستمین؛ گلۆفین؛ هەڵگلۆفان؛ هەڵگلۆفتن؛ هەڵگلۆفین؛ هەڵکوشین؛ تەوژم‌دان؛ حەشکاندن؛ وشین؛ ڕێک‌گوشین؛ هەڵپشتافتن؛ پشافتن؛ هەڵپشاوتن؛ گوفاشتن؛ شوارەی؛ شوارای؛ شوارتەی؛ تەژاندن؛ تێک‌هەڵگوشین؛ وشاردن؛ پشاوتن؛ گوڤشاندن؛ پەساندن؛ بە هێزی میکانیکی بە ڕووبەری دەرەکی شتێ گوشار هێنان. هەروەها: **فشردنی**

■ **صفت فاعلی: فشارنده** (گووشەر)/ **صفت مفعولی: فشرده** (گووشراو)/**مصدر منفی: نفشردن**: (نەگووشین)

فشرده[1] / fešorde/: *صفت.* ١. تۆکمە؛ گووشراو؛ کوشراو؛ وشاو؛ گلۆفیاگ؛ گوڤاشتی؛ گران؛ توند و پڕ ‹جسم فشرده: شتی تۆکمە› ٢. کورت؛ کورتەوەکراو ‹گفتار فشرده: کورتە وتار›.

فشرده[2]: *قید.* بەکورتی؛ هەڵگوش؛ هەڵکوش ‹خیلی فشرده نوشته شده بود: زۆر بە کورتی نووسرابوو›.

فشفشه / fešfeše ، ـها/: *اسم.* فیشەکەشێتە؛ فشفشە؛ تۆق‌تۆقە؛ هاژەک؛ وژەک؛ مەشەک ئەو تەقەمەنیە منداڵ لە جێژنا دەیتەقێننەوە.

فشنگ / fešang ، ـها/: *اسم.* فیشەک؛ فشەک؛ فیشەنگ؛ بەر؛ شەنگ؛ قالک؛ لوولەیەکی گچکە داگری بارووت و گوللە و تەرێقە.

فشنگی[1] / fešangî/: *صفت.* فیشەکی؛ وەکوو

فیشه‌ک ‹قلم فشنگی: قه‌ڵه‌می فیشه‌کی›.

فشنگی ۲: قید. [گفتاری] گورج؛ خێرا؛ توند و تیژ؛ وه‌کوو فیشه‌ک ‹فشنگی برو!: گورج بچۆ!›.

فصاحت / fesāhat, fasāhat/: [عربی]/اسم. ده‌م‌پاراوی؛ قسه‌ڕه‌وانی؛ خرۆبێژی؛ سڤک‌زمانی؛ ڕه‌وان‌بێژی؛ وته‌پاراوی؛ زمان پاراوی؛ قسه‌پاراوی؛ گوتاری ڕه‌وان و ورد و جوان.

فصح / fasah/: [معرب از عبری]/اسم. فه‌سه‌ح؛ جێژنی فه‌تیر؛ جێژنێکی گرینگی جووه که له شه‌وی چوارده‌ی مانگی نیسانه‌وه ده‌س پێده‌کا و به ماوه‌ی حه‌وته‌یه‌که.

فصحا / fosahā/: [عربی] جمعِ ☜ **فصیح**

فصد / fasd/: [عربی]/اسم. حیجامه‌ت؛ کاری ده‌مار لێدان بۆ هاتنه ده‌ره‌وه‌ی خوێن؛ که‌ڵه‌شاخ لێ نان.

فصل / fasl ، ـها؛ فصول/: [عربی]/اسم. ۱. وه‌رز؛ که‌ژ؛ که‌ژه؛ که‌ش؛ کژ؛ پشکساڵ؛ گۆنه‌ر؛ گۆنه‌ڵ؛ هه‌ڤرۆنگ؛ فه‌سڵ؛ کژه‌ساڵ؛ به‌شێک له چواربه‌شی ساڵ به هه‌وای تایبه‌ت به خۆیه‌وه که سێ مانگه ‹فصل تابستان: وه‌رزی هاوین› ۲. وه‌رز؛ سه‌رده‌م؛ هه‌ڕه‌ت؛ ئه‌نگۆره؛ گۆنگه‌ڵ؛ هاڤرۆنگ؛ جه‌نگه؛ جه‌رگه؛ کانگه ‹فصل انار: هه‌ڕه‌تی هه‌نار› ۳. به‌ش؛ پاژ؛ بابه‌تێکی جیاواز له کتێب که له‌گه‌ڵ بابه‌ته‌کانی تردا پێوه‌ندی هه‌یه ‹فصل پنجم، در عشق و جوانی: به‌شی پێنجم سه‌باره‌ت به ئه‌وین و جوانی› ٤. [ادبی] کار یان ڕه‌وتی یه‌ک‌لا کردنه‌وه؛ جوێ‌کردنه‌وه؛ لێک‌کردنه‌وه؛ جیا کردنه‌وه ‹حل و فصل معامله: یه‌ک‌لا کردنه‌وه‌ی مامه‌ڵه›.

▣ **فصل مشترک**: که‌رخی هاوبه‌ش؛ هێڵێ که دوو ڕووبه‌ر یان دوو شتی له په‌نا یه‌ک لێک جیا ده‌کاته‌وه و هه‌ر دوو تێیدا هاوبه‌شن.

فصلنامه / faslnāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. وه‌رزنامه؛ گۆڤارێ که وه‌رزێ (سێ مانگ) جارێک ده‌رده‌چێ.

فصلی ۱ / faslî/: [عربی] صفت. وه‌رزی ‹بیکاری فصلی: بێکاری وه‌رزی›.

فصلی ۲: قید. وه‌رزانه؛ وه‌رزی ‹در نشریه‌ای که فصلی منتشر می‌شود باید پیوند مطالب حفظ گردد: له بلاڤۆکێکدا که وه‌رزانه ده‌رده‌چێ، ده‌بێ پێوه‌ندی بابه‌ته‌کان بپارێزرێ›.

فصول / fusûl, fosûl/: [عربی] جمعِ ☜ **فصل**

فصیح / fasîh/: [عربی] صفت. ۱. پاراو؛ ڕه‌وان ‹گفتار فصیح: وتاری پاراو› ۲. ـها؛ فُصحا/ ده‌م‌پاراو؛ ده‌ماوه‌ر؛ وته‌پاراو؛ قسه‌زان؛ زماندار؛ زمان‌ڕه‌وان؛ ڕه‌وان‌بێژ؛ به‌ده‌م و پل؛ قسه‌ڕه‌وان؛ له‌بله‌بان؛ ده‌مه‌وه‌ر ‹مرد فصیح: پیاوی ده‌م‌پاراو›.

فضا / fazā ، ـها/: [عربی]/اسم. بۆشایی؛ گشێوش؛ گشیوس: ۱. ئاسمان؛ ناوچه‌ی ئه‌و په‌ڕی که‌ش ‹در فضای لایتناهی: له ئاسمانی بێ‌سنووردا› ۲. حه‌وا؛ پانه‌یه‌کی بێ‌سنووری سێ‌لا که هه‌موو شتێکی تێدایه ‹فضای سه‌بعدی: بوشایی سێ‌لا› ۳. ڤالایی؛ پانه‌یه‌کی به یه‌ک، دوو یان سێ به‌ره‌وه (وه‌ک مه‌ودا، پانتایی، بارستایی) ٤. که‌ش؛ بار و دۆخ؛ ئاقار، به‌تایبه‌ت چۆنیه‌تیه‌که‌ی ‹فضای سیاسی: بار و دوخی رامیاری›.

فضائل / fazā'el/: [عربی] ☜ **فضایل**

فضائی / fazā'î/: [عربی] ☜ **فضایی**

فضاپیما / fazāpeymā ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ئاسمان‌پێو؛ ماشینێ که بۆ ناو بۆشایی ئاسمان بڕوا.

فضاحت / fezāhat, fazāhat ، ـها/: [عربی]/اسم. بێ‌ڕوومه‌تی؛ بێ‌ئابڕوویی؛ له‌که‌داری؛ فهێت؛ ئابڕووتکاوی؛ شووره‌یی؛ شه‌رمه‌کاری.

فضاسازی / fazāsāzî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. که‌ش‌سازی؛ به‌رپاکانێ؛ کار و ڕه‌وتی ساز دانی بار و دۆخێک بۆ باش تێگه‌یاندنی بیسه‌ر یان بینه‌ر له مه‌به‌ستی ڕه‌چاوکراو ‹فضاسازی داستان ضعیف است: که‌ش‌سازی داستانه‌که لاوازه›.

فضانورد / fazānavard ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]

/سم. کەشوان؛ کەشڤان؛ ئەوی بۆ ناو (بۆشایی) ئاسمان دەڕوا ‹یوری گاگارین نخستین فضانورد بود: یووری گاگارین یەکەمین کەشوان بوو›.

فضانوردی / fazānavardî/: [عربی/ فارسی]/سم. کەشوانی؛ کەشڤانی: ١. کار و ڕەوتی چوون بۆ ناو بۆشایی ئاسمان ٢. کار و پیشەی کەشوان.

فضایح / fazāyeh/: [عربی] جمعِ ☜ **فضیحت**

فضایل / fazāyel/: [عربی] جمعِ ☜ **فضیلت**: **فضائل**

فضایی / fazāyî/: [عربی] صفت. ١. ئاسمانی؛ حەوایی ‹سفرهای فضایی: سەفەری ئاسمانی› ٢. سێ پالی؛ سێ لایی ‹شکل فضایی: شکلی سێ پالی› * **فضائی**

فضل / fazl/: [عربی]/سم. هەڤیازی؛ سەرتری مەعنەوی کە بە هۆی تێگەیشتوویی و زانیاریەوە بەدی دێ.

فضلا / fozalā/: [عربی] جمعِ ☜ **فاضل**

فضل‌فروش / fazlfurûš ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. خۆنوێن؛ هۆگری خۆ نواندن. هەروەها: **فضل‌فروشی**

فضله / fazle ، ـها؛ فُضولات/: [عربی]/سم. ڕیخ: ١. ڕێقنە؛ ریقنە؛ چیرت؛ چیڕت؛ چۆقلی؛ جیقنە؛ ڕتیق؛ پیسی پەلەوەر ‹فضلەی کبوتر: ڕیقنەی کۆتر› ٢. شیاکە؛ سەنێر؛ ڕەم؛ پیسی ئاژەڵ ‹فضلەی اسب: شیاکەی ئەسپ› ٣. [نامتداول] تلتە؛ پلتە؛ تفلە؛ سپلە؛ زبڵ؛ زاڵ؛ شەغەڵ.

فضول / fuzûl, fozûl ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. فزوول؛ هەڵقوتێن؛ هەڵقورتێن؛ خۆتێهەڵقوتێن؛ لاپرەسەن؛ لاپرەسەنگ؛ لاپلەرسەنگ؛ لاپلار؛ لاپواز؛ دردوک؛ دڕدۆک؛ لابەلا؛ لابەلایی؛ لاکوت؛ لاوەلا؛ دەم تێوەدەر؛ تیکەچن؛ دەست‌بشۆل؛ سەنگەڵ‌قۆ؛ ڕەگەڵ ڕەگەڵ؛ هۆگری خۆ هەڵقوتاندنە ناو کاری وا کە فڕی بە سەریەوە نەبێ.

فضولات / fuzûlāt, fozûlāt/: [عربی] جمعِ ☜ **فضله**

فضولی / fuzûlî, fozûlî ، ـها/: [عربی]/سم. لاپرەسەنی؛ سەرەتاتکێ؛ فزوولی؛ قوتەقوت؛ کار یان ڕەوتی تێهەڵقوتان؛ خۆ تێهەڵقوتان؛ قوتان؛ هەڵقوتان؛ هەڵقورتان؛ هەڵقورتیان نایش‌سەر؛ چول کیشان؛ خۆ خەرە ناو کارێکەوە کە فڕی بە سەرەوە نیە. هەروەها: **فضولی کردن**

فضیحت / fazîhat ، ـها؛ فضایح/: [عربی]/سم. کلکلە؛ ڕسوایی؛ بێ‌ئابڕوویی؛ بەدناوی؛ بێ‌ڕوومەتی.

فضیلت / fazîlat ، ـها؛ فضایل/: [عربی]/سم. سەرڤانی؛ هەڤیازی؛ سەرتری بەتایبەت ئەوی لە ئاوەز و زانست و تێگەیشتوویەوە سەرچاوەی گرتووە.

فطانت / fetānat, fatānat/: [عربی]/سم. [ادبی] وریایی؛ هێژایی؛ زیرەکی؛ ژیرڤانی؛ هینایی.

فطر / fetr/: [عربی] ☜ عید فطر، **عید**

فطرت / fetrat ، ـها/: [عربی]/سم. نیهاد؛ بارە؛ خۆ؛ تەبیەت؛ خێم؛ هێم؛ سرشت ‹خوش فطرت: پاک نیهاد›.

فطری / fetrî/: [عربی] صفت. نیهادی؛ خۆیی؛ تەبیەتی؛ خێمی؛ هێمی؛ سرشتی. بەرانبەر: **اکتسابی**

فطریه / fetrîyye ، ـها/: [عربی]/سم. سەرفیترە؛ سەروترە؛ پارە یان ماڵێ کە لە ڕۆژی جێژنی ڕەمەزاندا بە هەژار و فەقیر دەدرێ.

فطیر / fatîr ، ـها/: [عربی]/سم. فەتیرە؛ لۆش؛ نانێ کە هەویرترشیان لە هەویرەکەی نەدابێ یان پێش لە هەلاتنی کرابێ.

فعال / fa'āl ، ـها/: [عربی] صفت. کاری؛ بەکار؛ کارا: ١. /ـان/ کۆشا؛ کارکۆ؛ کۆشەر؛ تێکۆشەر؛ زۆر شوولکەر ‹دانشجوی فعال: خوێندکاری کۆشا› ٢. سەرگەرم؛ لە حالی کارکردندا ‹آن کارخانه هنوز فعال است: ئەو کارخانەیە هێشتا بەکارە›

٣. لێهاتوو؛ کارکۆ؛ کارتێکەر ‹نیروی فعال: هێزی لێهاتوو›.

فعالانه / fa'ālāne/: [عربی/ فارسی] *قید.* چالاکانە؛ تێکۆشەرانە؛ کارکۆیانە؛ بە چالاکیـەوە ‹فعالانە برای پیشرفت کار تلاش می‌کرد: چالاکانە بۆ پێشکەوتنی کار تێدەکۆشا›.

فعال‌ساز / fa'ālsāz ، ـها/: [عربی/ فارسی] *صفت.* *[شیمی]* چالاک‌ساز؛ بە تایبەتمەندی یان توانایی خستنە کار یان زۆرکردنی ڕادەی کارکۆیی ‹مادەی فعال‌ساز: ماکی چالاک‌ساز›. هەروەها: **فعال‌سازی**

فعالیت / fa'ālîyyat ، ـها/: [عربی] *اسم.* چالاکی؛ کارکۆیی ١. دۆخ یان چۆنیەتی کارا بوون ‹مانع فعالیت کارخانە شد: بەر چالاکی کارخانەکەی گرت› ٢. کار و ڕەوتی پەرژان بە کارێک ‹در کار ساختمانی فعالیت دارد: لە کاری خانووبەرەدا چالاکی هەیە› ٣. شێوەیەکی تایبەت لە کار ‹فعالیت سیاسی: چالاکی ڕامیاری›. هەروەها: **فعالیت داشتن؛ فعالیت کردن**

فعل / fe'l ، ـها؛ افعال/: [عربی] *اسم.* کار: ١. ئیش ‹فعل حرام: کاری حەرام› ٢. *[دستور]* کردار؛ وشەیێ کە بەڕێوە چوونی کار یان بار و دۆخێک لە ڕابردوو، ئێستا یان داهاتوودا نیشان دەدا ‹فعل ماضی: کاری ڕابردوو›.

▣ **فعل امر:** *[دستور]* کاری فەرمان.

فعل حرام: *[اسلام]* کاری ناڕەوا؛ کاری حەرام؛ کارێ کە دین قەدەغەی کردووە.

فعل ساده: کاری سادە؛ کارێ کە ڕواڵەتی یەک وشەیە.

فعل لازم: *[دستور]* کاری تێنەپەڕ؛ کارێ کە پێویستی بە بەرکار نیە (وەک خەوتن، هەڵاتن).

فعل ماضی: *[دستور]* کاری ڕابردوو.

فعل متعدی: *[دستور]* کاری تێپەڕ؛ کارێ کە ئاکامەکەی ڕوو لە بەرکار کات (وەک خەواندن، غارپێدان).

فعل مجهول: *[دستور]* کارێ کە بە کرگاری نادیار بێ (وەک نووسرا). هەروەها: **فعل معلوم**

فعل مرکب: *[دستور]* کاری لێکدراو؛ کارێ کە لە دوو وشە پێک‌هاتبێ (وەک بار هاوردن).

فعل مضارع: *[دستور]* کاری ئێستا/ ڕانەبردوو.

فعل معین ☜ **همکرد**

فعل واجب: *[اسلام]* کاری واجب؛ فەرز؛ کارێ کە بە پێی دین دەبێ بکرێ.

فعل همکرد: *[دستور]* کرگاری هاوکرد؛ کاری هاوکار؛ کارێ کە لە دووی ناو یان ئاوەڵناوەوە دێ و کارێکی‌تر دروست دەکا (وەک «خواردن» لە «سوێند خواردن» دا): **فعل معین**

فعلاً / fe'lan/: [عربی] *قید.* ١. هێشتا؛ هێشتان؛ ئێستا؛ تا ئێستا؛ تا وێستا؛ جارێ؛ جارێک؛ جارێکان؛ جارێکانێ؛ هێما؛ هەڵەی؛ هەلای؛ هێشتەر؛ هێشتاکوو؛ هێستا؛ هێسا؛ هێژ ‹فعلا نیامده: هێشتا نەهاتووە› ٢. جارێ؛ جارێک؛ جارێکان؛ جارێکانی؛ جارێو؛ جاریە ‹فعلا می‌خواهم بخوابم: جاری دەمەوێ بنووم› ٣. تاوێ؛ ساتێ؛ هێندێک؛ ماوەیێک ‹فعلا منتظر باش، تا برمی‌گردد: تاوێ چاوەڕوان بە، تا دێتەوە›.

فعلاتن / fa'alāton/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* فەعیلاتون؛ کۆلەکەیەکی شیعری عەرووزی.

فعلگی / fa'legî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* *[قدیمی]* کرێکاری؛ کارگەری؛ ڕەنجبەری ‹با فعلگی روزگار می‌گذرانم: بە کرێکاری ژیان دەبەمە سەر›.

فعل و انفعال / fe'l-o-'enfe'āl ، ـها؛ ـات/: [عربی] *اسم.* ١. کار و کاردانەوە ‹فعل و انفعال شیمیایی: کار و کاردانەوەی کیمیاوی› ٢. *[مجازی]* ئاڵوگۆڕ؛ ئاڵوگۆڕ؛ گۆڕانکاری ‹فعل و انفعال نیروهای بیگانە در مرز مشهود است: ئاڵوگۆڕی هێزی بێگانە لە سنووردا دیارە›.

فعله / fa'le ، ـها/: [عربی] *اسم.* *[قدیمی]* کرێکار؛ کارگەر؛ ڕەنجبەر.

فعلی / fe'lî/: [عربی] *صفت.* *[دستور]* ١. کاری؛

کرگاری؛ کارینە؛ سەر بە کردار ‹ریشەی فعلی: ڕەگی کاری› ۲. *[دستور]* کاری؛ کرگاری؛ بە کار گێراو لە ڕستەدا وەکوو کار یان چاوگ ‹حالت‌های فعلی را در این جمله‌ها مشخص کنید: باری کرگاری لەم چەند ڕستەیەدا دیارده بکەن› ۳. ئێستاکە؛ هی ئێستا؛ ئەوێستا؛ ئێستایی؛ ئێستەکە ‹نشان فعلی آزاد کُجاست؟: جێگە و شوێنی ئێستاکەی ئازاد کوێیە؟›.

فعولن / fa'ûlon/: [عربی]/*اسم. [ادبی]* فەعوولون؛ بناغەیەکێ شیعری عەرووزی.

فغان / faqān ، ـها/: *اسم. [ادبی]* هاوار؛ هەوار؛ هەڤار؛ داد؛ داو؛ سۆزە؛ فەغو؛ گاز-گاز؛ وار؛ کاری کازتین؛ ناڵە و گریان بە نیشانەی سکاڵا لە شتێ ‹فغان از این روزگار: هاوار لەم ڕۆژگارە›. هەروەها: **فغان داشتن؛ فغان کردن**

فقاهت / feqāhat, faqāhat/: [عربی]/*اسم.* مەلایەتی؛ کار و پیشەی زانای ئایینی.

فقد / faqd/: [عربی] ☜ **فقدان-۱**

فقدان / foqdān, feqdān/: [عربی]/*اسم.* ۱. دۆخ یان چۆناوچۆنی نەبوون ‹فقدان دلیل: نەبوونی بەڵگە› ۲. *[مجازی]* مەرگ؛ نەمان ‹فقدان اسفانگیز استاد دانشگاه: مەرگی خەماوەری مامۆستای زانستگا›.

فقر / faqr/: [عربی]/*اسم.* ۱. کەمایەتی؛ کەمایسی؛ کەمایەسی؛ دۆخی کەم بوونی شتێک ‹فقر آهن در بدن موجب کم‌خونی می‌شود: کەمایەتی ئاسن لە لەشدا دەبێتە هۆی کەمخوێنی› ۲. هەژاری؛ دەستەنگی؛ کەمدەستی؛ بێدەستی؛ نەداری؛ دەستکورتی؛ بێ‌ماڵی؛ ژاری ‹از شدت فقر گدایی می‌کرد: لە تاوی هەژاری سوالی دەکرد›.

فقرا / foqarā/: [عربی] جمعِ ☜ **فقیر**

فقرات / faqarāt/: [عربی] جمعِ ☜ **فقره**

فقرزدایی / faqrzedāyî, -zodāyî/: [عربی/فارسی]/*اسم.* کار و ڕەوتی نەهێشتنی هەژاری و سڕینەوەی شوێنەوارەکانی.

فقره / faqare/: [عربی]/*اسم.* ۱. ـها؛ فقرات/ *[قدیمی]* مۆرەغە؛ مووروەغە؛ مورەغە؛ موغەرە؛ مۆغەرە؛ مازە؛ مۆرتخە؛ مورتخە؛ بڕبڕە؛ مۆرەی پشت ۲. بابەت؛ یەکەی کار یان ڕووداوێک ‹دو فقره جنس فرستاده شد: دوو بابەت جنس ناردرا› ۳. بەرگ؛ دانە؛ یەکەی ژماردنی بەڵگە و نامە ‹دو فقره چک بانکی: دوو بەرگ چەکی بانکی›.

فقط / faqat/: [عربی]*قید.* تەنیا؛ تەنها؛ بە تەنێ؛ بتنێ؛ بتنن؛ بەس؛ هەر؛ هەمما؛ فەقەت ‹فقط یک بار به خانه‌ی ما آمد: تەنیا جارێک هاتە ماڵی ئێمە›.

فقه / feqh/: [عربی]/*اسم.* قانوونی شەرع؛ سەرجەمی زانیاری سەبارەت بە چۆناوچۆنی بەڕێوە بردنی کار و باری ژیان بە پێی ئامۆژەی دینی.

فقها / foqahā/: [عربی] جمعِ ☜ **فقیه**

فقه‌اللغه / feqholloqe/: [عربی] ☜ **فیلولژی**

فقید / faqîd/: [عربی] *صفت.* خوالێخۆشبوو؛ خواعەفووکردوو؛ نەماو؛ کۆچکردوو؛ لەدەس چووگ؛ مردوو ‹همسر فقید ایشان: هاوسەری خوالێخۆشبوویان›.

فقیر[1] / faqîr ، ـها؛ ـان؛ فقرا/: [عربی] *صفت.* هەژار؛ ژار؛ بەلەنگاز؛ لات؛ فەقیر؛ قیتەل؛ نەدار؛ نەخرێ؛ خزان؛ خێزان؛ دەستەنگ؛ دەستتەنگ؛ دەستەنگ؛ دەستتەنک؛ کەمدەست؛ دەستهیشک؛ بێ‌ماڵ؛ بێتووک؛ بێدەست؛ بێ‌سامان؛ بێ‌توک؛ برێتی لە نەدار و نزار؛ ڕووت و ڕەجاڵ ‹کشور فقیر: وڵاتی هەژار›.

فقیر[2]: *صفت. [ادبی]* ئەمن؛ من ‹آن مرد بزرگوار به فقیر عنایت داشت: ئەو پیاوە گەورە ئەمنی دەحاواندەوە›.

فقیرانه[1] / faqîrāne/: [عربی/فارسی] *صفت.* هەژارانە ‹زندگی فقیرانه: ژیانی هەژارانە›.

فقیرانه[2]: *قید.* هەژارانە؛ دەستەنگانە؛ بە هەژاری ‹در آن خرابه‌ی فقیرانه زندگی می‌کردند: لەو کەلاوەدا

هەژارانە دەژیان›.

فقیـه / faqîh ، ـان؛ فُقَهـا/: [عربـی]/اسـم. مـەلا؛ شارەزای فیقھ .

فک / fak(k)/: [عربی]/اسم. ١. /ـ ھا/ شـەویلکە؛ شـەویلاکە؛ شـەویلاک؛ شـەویلە؛ شـەویلەکـە؛ شەوی؛ هەر کام لە دوو پێشـەی بـان و خـواری دەم ٢. /ـها/ دەم؛ دەمە؛ دەمی ئەو کەرستانە کە (وەک هاچەر) دەکرێنەوە و دەبەسرێن ٣. کـار و ڕەوتی بەردان؛ جویَ‌کردنەوە؛ لێک‌کردنەوە ‹فک رَهن: بەردان لە گرێو›.

◘ **فک اسفل:** ئاروارەی زیرین ☜ **ئاروارە**

فک اعلی: ئاروارەی زبرین ☜ **ئاروارە**

فـک رَهْـن: [حقـوق] بـەردان لـە گرێـو؛ هەڵوەشاندنەوەی پێش بڕیاری ڕەهن و ئـازاد کردنی ئەوەی لە گرێودایە.

فـک / fok ، ـھـا/: [فرانسـوی]/اسـم. فـوک؛ گیانەوەرێکی گوانداری ئاوژیە بە لەشی گەورەی نەرم و گوشتن، دەست و پێ وەک باڵی ماسی و مووی زبر و کورتەوە: **سیل**

فکاهی/ fokāhî ، ـها؛ ـات/: [عربی] صفت. حەنەکی؛ هەنەکی؛ تیزانە؛ گەپجاڕانە، بەتایبەت سـەبارەت بـە وتـار و نووسـراوە ‹مجلـەی فکـاهی: گۆڤـاری حەنەکی›.

فکر / fekr ، ـھـا؛ افکـار/: [عربـی]/اسـم. بـیر؛ ویـر: ١. هزر؛ هیزر؛ هژر؛ چالاکی ئاگەدارانـەی زەیـن ‹فکـر کـردن: بـیر کردنـەوە› ٢. هـزر؛ ئەندێشـە؛ بەرهەمی ئەو چالاکیە ‹فکر روشـن: بـیری روون› ٣. باوەڕ؛ بڕوا؛ بۆچوون ‹فکر آزادیخـواهی: بـاوەڕی ئازادیخوازی› ٤. ڕەت؛ نەخشە یان بەرنامە بۆ کار یان ئامانجێکی تایبەت ‹خریدن خانـه، فکـر خـوبی بود: سەندنی ماڵ، بیرێکـی بـاش بـوو› ٥. خـەیاڵ؛ یاد؛ **خەم** ‹فکر فردایت هم باش! فکر نکن همـه چیـز درست می‌شود: لـە بـیری سبەینێشـدا بـە! خـەیاڵ مەکە هـەموو شـتێ درووس دەبێـت› ٦. [گفتـاری] زەین؛ هۆش ‹فکر من کار نمی‌کند: بیرم کار ناکا›.

◘ **فکر بکر:** بیری دەژ؛ بیر و بڕوایـەکی سـەیر و بەکەڵک کە پێشتر بە بیری کەسدا نەهاتبێ.

◘ **فکر چیزی/ کسـی را نکـردن:** خـەمی شـتێ/ کەسێ نەبوون/ نـەخواردن؛ لـە بـیری شـتێ/ کەسـێکدا نـەبوون؛ بـیر لـە شـتێ/ کەسـێ نەکردنەوە ‹فکر پول را نکن، من آمادەاش می‌کـنم: خەمی پارەت نەبێ، من سازی دەکەم›.

فکر خود را به کار انداختن: بیری خۆ خستنە کار.

فکـر کـردن: بیرکردنـەوە؛ بیرەوکـردن؛ ویـر کەردەیوە؛ پۆنجین ‹فکر کن ببین اشکال کـار از کجاست: بیر کەرەوە بزانە گرفتی کار لە کوێدایە›.

فکر کسی به جایی رفتن: هۆشی کەسـێک بـۆ لایەک چوون؛ بیری کەسێ بـەرەو شـوێنێک چوون ‹فکرم رفت به اعلانی که به دیوار زده بودند: هوشم چـوو بـۆ لای ئـەو ئاگاداریـە دابوویـان بـە دیواردا›.

فکر کسی پیش چیـزی/ کسـی بـودن/ مانـدن: بیری کەسێ بە لای شتێ/ کەسێکەوە بـوون؛ کەسێ/ شتێک لە خەیاڵدا بوون ‹فکرش پـیش زن و بچەاش بود: بیری بە لای ژن و منداڵەکەیەوە بوو›.

فکـر کسـی را خوانـدن: نـاو چـاوی کەسـێ خوێندنـەوە/ دیتنـەوە؛ لـە مـراز و ئـارەزووی کەسێ ئاگادار بوون ‹قبل از اینکه چیـزی بگویـد، فکرش را خواندم که چه مـی‌خواهـد: پـێش ئـەوەی شتێ بڵێ، ناوچاویم خوێندەوە چی دەوێ›.

از فکر چیزی/کسی بیرون آمدن: بیری شـتێ/ کەسێک لە سـەر دەرکـردن؛ بـیر لـە شـتێ/ کەسێ نەکردنەوە ‹باید از فکر مغازه خریدن بیرون بیـایی: دەبـێ بـیری دووکـان کـڕین لـە سـەرت دەرکەی›.

از فکـر کسـی گذشـتن: بـە بـیری/ خەیاڵـی/ کەسێکدا هاتن/ تێپەڕین ‹از فکر او نمی‌گذشـت کە برادرش فریبش بدهـد: بـە بیریشـیدا نـەدەهات

براکەی فریوی بدا›.

به فکر افتادن: کەوتنه پەل و پۆ؛ کەوتنە بیر ‹به فکر افتاد کارخانه بسازد: کەوتە پەل و پۆ، کارخانه دانێ›.

به/ در فکر کسی/ چیزی بودن: لە بیری کەسێ/ شتێکدا بوون؛ لە شتێ/ کەسێ بیرکردنەوە ‹به فکر این بودم بیایم با تو مشورت کنم: لەو بیرەدا بووم بێم و تەگبیرێکت پێبکەم›.

به فکر کسی رسیدن: به بیری کەسێکدا هاتن ‹به فکرم رسید آدرسش را بپرسم: بە بیرمدا هات ناونیشانی داوا بکەم›.

توی/ در فکر رفتن: ١. بیرکردنەوە؛ چوونەوە نێو فکرەوە؛ ڕامان ‹مدتی توی فکر رفت تا جوابی پیدا کند: ماوەیێک بیری کردەوە تا وەلامێک بدۆزێتەوە› ٢. دژ دامان؛ دڵپەرۆش بوون ‹وقتی فهمید از کارش خبر دارم توی فکر رفت: کاتێ کە زانی لە کارەکەی ئاگادارم دژداما›.

فکرت / fekrat/: [عربی]*اسم.[ادبی]* بیر؛ ئەندێشە؛ ویر ‹هر که فکرت نکند نقش بود بر دیوار: کەسێکی بیر نەکاتەوە نەخشێکی لە سەر دیوارە›.

فکر و خیال / fekr-o-xiyāl ، ـها/: *اسم.* خەم و خەیاڵ؛ هەسەر؛ بیر و خەیالات؛ واتەویرە؛ بیر و خەیاڵ؛ بیر و خەم؛ بیر و نیگەرانی ‹شب تا صبح فکر و خیال مریضی مادرم نگذاشت چشم روی هم بگذارم: شەو تا بەیانی خەم و خەیالی نەخۆشی دایکم خەوی لێ حەرام کردم›.

فکری[1] / fekrî/: [عربی] *صفت.* هزری؛ بیری؛ هشکی ‹کار فکری: کاری هزری›.

فکری[2]: *قید.[گفتاری]* لە بیردا؛ لە فکردا؛ بە تێداماوی ‹فکری مانده بودم چه بکنم: لە بیردا مابوومەوە چ بکەم›.

فکس / faks/: [انگلیسی] ☜ **فاکس**

فکس‌مودم / faksmodem/: [انگلیسی] ☜ **فاکس‌مدم**

فکسنی / fakasanî/: *صفت.[گفتاری]* ١. کۆنە؛ شڕە؛ لەکارتە ‹خانەی فکسنی: ماڵە کۆنە› ٢. مەراش؛ بێبایەخ ٣. لاواز؛ بێ‌هێز ‹آدم فکسنی: مرۆی لاواز›.

فکل / fokol ، ـها/: [فرانسوی]*اسم.[قدیمی]* ١. فوکول؛ ملیوانێ کە بە کلانە دەلکێتە کراسەوە ٢. فوکلە؛ خولامانە؛ کاکۆڵ؛ کاکوڕ؛ فلکە؛ فەکلە؛ کوودیلە؛ کوودلە؛ قژی فڕدراوی پێشەسەر ٣. *[گفتاری]* کەراوات؛ کراوات؛ پروانک؛ بۆینباخ ٤. *[گفتاری]* پاپیۆن.

فکلی / fokolî ، ـها/: [فرانسوی] *صفت.[گفتاری]* فوکولی؛ کەراوات یان پاپیۆن لە مل.

فکندن / fekandan/: *مصدر.[مخفف]* خستن؛ داخستن؛ وستەی؛ وسەی؛ ئێخستن.

فکور / fakûr ، ـان/: [عربی] *صفت.[ادبی]* ١. بیرمەند؛ هزرڤان؛ ژیروان؛ مژیوەر ‹شخص فکور: کەسی بیرمەند› ٢. دڵپەرۆش ‹با حالت فکور نگاه می‌کرد: بە دڵپەرۆشی دەیڕوانی›.

فک‌وفامیل / fak-o-fāmîl ، ـها/: [؟/ عربی]*اسم.[گفتاری]* کەس و کار: ١. خزم و کەس؛ قەوم و خوێش ٢. سەرجەمی قەوم و قەبیلە ‹فک و فامیل خود را برد: کەس و کاری خۆی برد›.

فکه / fakke/: *اسم.* کەلووی باکووری؛ گوڵبەندی باکووری؛ کۆ هەسارەیێکە لە ئاسمانی باکووریدا.

فکی / fakkî/: [عربی] *صفت.* شەویلاکی؛ شەوی؛ شەویلەیی؛ شەویلگەیی ‹استخوان فکّی: پێشەی شەویلاکی›.

فکین / fakkeyn/: [عربی]*اسم.* شەویلەکان؛ شەویلاکەکان؛ شەویەکان ‹فکین خود را به هم می‌فشرد: شەویلەکانی بەیەکدا دەنا›.

فلاپی‌دیسک / f(e)lāpîdîsk ، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* فلاپی‌دیسک؛ پەڕەیەکی پلاستیکی بچووک بۆ نیانەکردنی زانیاری کەمپیوتەری: **دیسک**؛ **دیسکت**

فلات / falāt ، ـها/: [عربی]*اسم.* بان؛ بانی؛ بانو؛ دەشتی بەرز؛ بانە؛ ناوگەڕ؛ بۆڕگە؛ قیش؛

دەشتایی بلندتر لە دەور و بەری خۆی.
◘ **فلات قارە**: بەشێک لە ئاوی کناریێنی هەر وڵاتێ تا قووڵایی ١٢٠ میتر.
فلاح / falāh/: [عربی]/اسم. /ادبی/ ڕزگاری.
فلاح / fallāh، ـان/: [عربی]/اسم. /قدیمی/ وەرزێر؛ وەرزێڕ؛ کەشاوەرز؛ جووتیار؛ فەلا؛ جووتبەندە.
فلاحت/ falāhat/: [عربی]/اسم. /قدیمی/ وەرزێری؛ وەرزێری؛ کەشاوەرزی؛ جووتیاری؛ فەلایی؛ جووتبەندەیی.
فلاخن/ falāxan, falāxon، ـها/: اسم. قەلماسک؛ قەلماس؛ قالماسک؛ قەڵماسگ؛ قەلماسک؛ قەلماسن؛ قەلماسەنگ؛ قەلماسکە؛ بەرکانی؛ کەفکانی؛ کۆچکانی؛ کۆچک؛ کەفچی؛ قۆچەقانی؛ کەوان‌پیتک؛ کەلەسونگ؛ کەهینک؛ کەهنیک؛ کانیک؛ کانک؛ بەردەقانی؛ بەرزەقانیە؛ کەڤکانۆک؛ کەهنی؛ بەرەقانی؛ قانک؛ هەفچار؛ سەپان؛ دارلاستیک؛ کەڤرکانی؛ کەرەسەیێ بۆ فڕێدانی وردەبەرد، بە شێوەی تیکەچەرم یان قوماشێکی قایم و دوو بەنی درێژ لە هەر دوو سەریەوە: **قلابسنگ؛ قلماسنگ**
فلاسفه / falāsefe/: [عربی] جمعِ ☜ **فیلسوف**
فلاسک / f(e)lāsk، ـها/: [انگلیسی]/اسم. مەتارە؛ مەتارێ؛ فلاسک؛ فەلاکس؛ فەلاکسە؛ سارد و گەرم؛ دەفرێکی دوو دیوارە بۆ ڕاگرتنی تینی ئەوی تێ‌دەکرێ ‹فلاسک چای: مەتارەی چای›.
فلاش / f(e)lāš، ـها/: [انگلیسی]/اسم. /عکاسی/ فلاش؛ چرا یان لامپێ بۆ بەدیهێنانی تیشکێکی ڕووناک و زۆر، وێڕای گرتنی وێنە.
فلاش‌بک / f(e)lāšbak، ـها/: [انگلیسی]/اسم. کار و ڕەوتی بادانەوە؛ هەڵگەڕانەوە (لە فیلم یان چیرۆکدا).
فلاش‌تانک / f(e)lāštānk، ـها/: [انگلیسی]/اسم. کۆگە ئاوی سیفون.
فلافل / falāfel/: [عربی]/اسم. فلافل؛ فەلافل؛ خۆراکێ لە ئاردەنۆک و سێفەزەمینی و بیباری تیژ کە لە نانی دەپێچن و لە ڕۆندا سووری دەکەنەوە.
فلاکت / falākat، ـها/: [از عربی]/اسم. داماوی: ١. زەبوونی؛ زەلیلی ٢. فەلاکەت؛ هەژاری؛ دەس‌کورتی؛ بەلەنگازی.
فلاکتبار / falākatbār/: [از عربی/ فارسی] *صفت*. داماوانە؛ هەژارانە؛ بە ئەوپەڕی داماویەوە ‹زندگی فلاکتبار: ژیانی داماوانە›.
فلامینگو / f(e)lāmîngo، ـها/: [اسپانیایی]/اسم. ماسی‌خۆرە؛ سورەقولنگ؛ قولینگ؛ سوورەقاز؛ فلامینگۆ؛ پەلەوەرێکی گەورەیە بە قول و ملی درێژ و دەندووکی وەک سۆنە بەلام چەماوەوە کە بۆ خۆراک قوڕ و چلپاوی پێ دەکۆڵێ. بە کۆمەڵ دەژی و لە سەر قوڕ و ئاوی کەرخاودا هێلانە دەکا: **مرغ‌آتشین؛ مرغ حسینی**
فلان / folān, felān/: [عربی] ضمیر. فلان؛ فلان؛ فران؛ فلانە؛ جایی؛ هەرامەواک؛ فیسکە؛ ئەوەی ناوی نابەن ‹فلان کس؛ فلان چیز؛ فلان شهر: فلان کەس؛ فلانە شت؛ فیسکە شار›.
فلاندری / f(e)lāndarî/: اسم. فەلاندەری؛ فلاندەری: ١. ـها؛ ـان/ هەر یەکە لە دانیشتووانی فەلاندەر لە باکووری وڵاتی بلژیک ٢. لە زمانەکانی ژێرمەنی کە لە فەلاندەردا باوە.
فلانژ / f(e)lānj/: [فرانسوی]/اسم. /صنعت/ لێوارە؛ لێوارەی ئامراز یان پاژێکی میکانیکی (زیاتر کانزایی) وەک بان و خواری تیرئاسن.
فلان‌کس / folānkas, felān-/: [عربی/ فارسی] ضمیر. فلان‌کەس؛ فلانەکەس؛ فلانی؛ لۆ؛ کاورا؛ جایی؛ کەسێ کە ناوی نابەن ‹بگو فلان‌کس با شما کار دارد: بلێ فلان‌کەس کاری پێتانە›.
فلانل/ f(e)lānel/: [انگلیسی]/اسم. ١. پۆپەشمین؛ پۆپەزمین؛ پارچەی پەشمی شلچن و پرزدار ٢. شەمەد؛ پارچەی بەنی نەرم و پل وەک پارچەی پەشمی.
فلانی / folānî ,felānî/: [عربی] ضمیر. فلانی؛

فلانه‌کەس؛ چەتور؛ تاین؛ کەڵپا؛ ئاماژە بە کەسێک کە نەیانەوێ نێوی بەرن ‹بە آقا بگو فلانی آمده: بە ئاغا بڵێ فلانی هاتووە›.

فلج[1] / falac/: [عربی]/اسم. فالێنج؛ ئیفلیج؛ شەپلە؛ شپلە؛ شیک؛ کوچ؛ کوچی؛ کود؛ لەمس؛ قرۆت؛ قرۆپ؛ هەو؛ شەهتی؛ دۆخی کەم بوون یان نەبوونی چالاکی دەماری لە بەشێکی لەشدا، کە دەکرێ هەستی، جووڵەیی یان پێکەوە بێ.

▣ **فلج اطفال:** فالێنجی منداڵان؛ دۆخی چڵک کردنی چەتوونی ماکی بۆری مێشک لە منداڵاندا کە سەرەتا یاو و پاشان فالێنجی ماسوولە بار دێنێ.

فلج تشنجی: پارکینسۆن؛ شەپلەیەک کە سەر و چاوی نەخۆش دادەگرێ و ئەندامەکانی دەخاتە لەرەوە: **بیماری پارکینسُن**

فلج[2] / ـها/: [عربی] صفت. گۆج؛ کوچ؛ کۆچ؛ گۆت؛ شات؛ شەخت؛ ئیفلیج؛ گولۆلە؛ گلۆلە؛ داملە؛ لەپۆل؛ لەسم؛ لەمس؛ شەپلە؛ گەپۆل؛ قرۆپ؛ شەپلە لێدراو ‹پای فلج: پای گۆج›.

فلدسپات / feldespāt/: [فرانسوی/ از آلمانی]/اسم. فیلدسپات؛ بەردی ئاگرینی بلۆری کە پتر لە سیلیکاتی ئالومینیۆمە لەگەڵ سوود، پوتاس یان ئاهەکدا: **فلدسپار**

فلدسپار / feldespār/: [فرانسوی] ☜ **فلدسپات**

فلز / felez(z) ، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم. کانزا؛ ویرە؛ ماکێکی زۆرتر قورس و ڕەق کە دەتاوێتەوە، چەکوشخۆرە، وەک تەلی لێ‌دێ، بۆ سوان و لووس‌کردن دەبێ، کارەبا و گەرما لە خۆی ڕادەگوێزێ و بە لە دەست دانی یۆن باری کارەبایی هەڵدەگرێ و ئۆکسید و هیدروکسید بەرهەم دێنێ.

▣ **فلز بابیت:** کانزای بابیت؛ کانزای یاتاقان کە لە ئالیاژی قەلا و ئانتیموان و مس پێک‌دێت.

فلز پست: کانزایێ کە لە خۆوە ژەنگ دێنێ (وەک ئاسن).

فلز نجیب: کانزای نەجیب؛ کانزایەک کە ژەنگ ناهێنێ و تەنانەت لە ئەسیددا ناتوێتەوە (وەک زێڕ و پلاتین).

فلز نرم: کانزای نەرم؛ کانزایێ کە بەبێ گەرم کردن لە ژێر چەکوچدا نەرم دادێ (وەک سرب).

▣ **فلز کسی خراب بودن:** *[کنایی]* وەک گوریسی ناو هەنبانە بوون؛ تەقەڵ لەسەر یەک نەبوون؛ بەگرێ وگۆڵ بوون؛ جنسی کەسێ خراو بوون؛ تۆم کەسێ حەرام بوون؛ گەڕباز و نادروس بوون.

فلزکاری / felezkārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. کانزاگەری؛ کار و ڕەوتی بیچم دان بە کانزا و کار و باری جۆراوجۆری پیشەیی و هونەری.

فلزگری / felezgarî/: [عربی/ فارسی] ☜ **متالورژی**

فلزنگاری / feleznegārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. تۆژینەوە لە پێکهاتەی کانزا بەتایبەت بە کەڵک وەرگرتن لە میکروسکۆپ.

فلزی / felezî/: [عربی] صفت. کانزایی: ١. سەر بە کانزا ٢. لە جنسی کانزا ٣. بە ڕەنگ یان بیچمی کانزاوە.

فلس / fals ، ـها/: اسم. پوولەکە؛ پوولەکە؛ پوولەکێ؛ پوولک؛ پوولەکەماسی؛ قرش؛ پەڕە وردەی پشتی ماسی.

فلسفه / falsafe/: [معرب از یونانی]/اسم. فەلسەفە: ١. زانستی قانوونگەلی زاڵ بە سەر هەستی (سروشت و کۆمەڵگا)، بیر و ڕەوتی وریاییدا ٢. باس و لێدوان لەمەڕ نیشانەگەلی هەستی و بایەخەکانەوە ٣. *[کنایی]* هۆی کار یان ڕووداوێک ‹فلسفەی این کار چە بود؟: فەلسەفەی ئەم کارە چ بوو؟›.

فلسفه‌بافی / falsafebāfî ، ـها/: [معرب/ فارسی] /اسم. درێژدادڕی؛ بەڵگە و شانەک هێنانەوەی دوور و درێژ بۆ پاکانەی کار یان دیاردەیەک.

فلسفی / falsafî/: [معرب] *صفت.* فەلسەفی؛ سەر بە فەلسەفە ‹مکتب فلسفی؛ استدلال فلسفی: قوتابخانەی فەلسەفی؛ بەڵگە هێنانەوەی فەلسەفی›.

فلش / f(e)leš/: [فرانسوی] ☜ **پیکان-۳**

فلفل / felfel ، ـها/: [معرب از سنسکریت] *اسم.* ئاڵەت؛ ئیسۆت؛ ئیسیوەت؛ فلفل؛ بیبار؛ بیوار؛ بیبەر؛ گیزک؛ بەری چەن گیای تون و تیژ کە وەک سەوزی، بەهارات یان دەرمان بە کار دێن.

▣ **فلفل آبی**: بیباری ئاوی؛ گیایەکی ئاڵفی وێنەی ڕێواس، تایبەتی ناوچەی شێدارە بە گەڵای ڕوونی دەندووکەیی یان درێژ و تامی توونەوە کە بۆ دەرمان دەشێ.

فلفل برّی ☜ **پنج‌انگشت - ۲**

فلفل حقیقی ☜ **فلفل هندی - ۱**

فلفل درختی: گەندەبیبار؛ داربیبار؛ درەختێکی هەمیشە سەوز و جوانە بە بەری پەمەیی و گوڵی سپی مەیلەو زەردەوە، بیباری نیە و هەر بۆ جوانی ڕایدەگرن.

فلفل دلمه‌ای: بیباری دۆڵمە؛ بیبار دۆڵمەیی؛ کاڵە بیبار؛ جۆرێک بیباری گەورە، بە ڕەنگی سەوز، زەرد و بڕێ جار سوور کە تامی هێندێک توونەوە و وەک سەوزی دەخورێ و دۆڵمەشی لێ دروست دەکرێ.

فلفل سبز ☜ **فلفل قرمز**

فلفل سفید: بیباری سپی؛ بەری گەیوی بیباری هیندی بە ڕەنگی بۆری مەیلەو سپی و تیژی و توونی زۆرەوە.

فلفل سیاه: گووزەک؛ بیباری ڕەش؛ بەری نەگەیوی بیباری هیندی کە پێش لە گەیین دەچنرێ و وشک دەکرێتەوە، ڕەشە و کوتراوەکەی وەک بەهارات بە کار دەچێ.

فلفل شیرین: بیباری شیرین؛ بەری باریک و درێژی جۆرێک بیباری سەبزی کەم‌توونە کە وەک سەوزی دەخورێ.

فلفل فرنگی ☜ **فلفل قرمز**

فلفل قرمز: هچار؛ هیچار؛ بیباری سوور؛ بیبەرۆکە؛ گیایەکی ئاڵفی بە ساقەتەی بێ‌کولک، گەڵای ناسک، گوڵی سپی مەیلەو زەردی بچووک، میوەی گۆشتنی بۆنخۆش و توون و تۆمی سپی زۆرەوە کە سەرەتا سەوزە و پاشان سوور دەبێ و وەکوو سەوزی لە چێشت و سالاد دەکرێ: **فلفل سبز؛ فلفل فرنگی**

فلفل هندی: ۱. دەوەنێک بە لاسکی نیوەچێوی، گوڵی کۆ، بەری بچووکی خڕ و زۆرەوە کە پاش پێ گەیین وەکوو هێشوو بەر دەبێتەوە ۲. بەری وشکەوە بووی ئەم دەوەنە: **فلفل حقیقی**

فلفل‌نمکی / felfelnamakî/: [معرب/ فارسی] *اسم.* ۱. خۆڵەمێشی؛ بۆرکار ۲. بازگ؛ بازی؛ ڕەش و سپی؛ بەڵەک؛ ڕەش - بەڵەک؛ برنجی.

فلفلی / felfelî/: [معرب] *صفت. [مجازی]* کوتەڵە؛ زرکەتاڵە؛ وردیلە و بزێو.

فلق / falaq/: [عربی] *اسم.* سپێدە؛ کازێوە؛ تاوهەڵات؛ بەیان.

فلک / falak/: [عربی] *اسم.* ۱. /ـها؛ افلاک/ فەڵەک؛ فەلەک؛ چەرخ؛ خولگەی هەریەکە یان کۆمەڵێک لە تەنگەڵی ئاسمانی ۲. *[مجازی]* گەردوون؛ ئاسمان؛ ئەسمان؛ ئاسیمان؛ ئاسمێن؛ ئاسمیە؛ ئەزمان؛ ئازمان؛ ئازمین؛ ئازمێن؛ ئەزموو ۳. فەلاقە؛ فەراقە؛ چێوفەڵەک؛ نەستەق؛ پەت و دارێکە لە پای تاوانباری دەپێچن و دارکاری دەکەن: **چوب‌فلک**

▣ **فلک کردن**: فەلاقەکردن؛ نەستەق‌کردن؛ لە فەلاقە دان و لێدان.

فلک‌البروج / falakolburûc, -borûc/: [عربی] ☜ **دایرةالبروج**

فلک‌زده / falakzade ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] *صفت. [مجازی]* داماو؛ دەرمەنە؛ کڵۆڵ؛ قوڕەماو؛ چارەڕەش؛ سیاچارە ‹مرد فلک‌زده را از خانەاش

بیرون انداختند: پیاوە داماوەکەیان لە ماڵەکەی خستە دەرەوە›.

فلکلور / folk(e)lor/: [انگلیسی/ فرانسوی]/اسم. فولکلۆر؛ فەرهەنگی خەڵک؛ فەرهەنگی مەردم؛ کەلەپووری کولتووری میللەتێک: **فولکلور**

فلکلوریک / folk(e)lorîk/: [فرانسوی] صفت. فولکلۆری؛ سەر بە فەرهەنگی خەڵک: **فولکلوریک**

فلکە / falake، ـها/: [عربی]/اسم. فەلەکە: ١. گرد؛ مەیدان؛ خولگە؛ جێی پێکگەیشتنی چەند شەقام ٢. شێر فەلەک؛ شێرێکی جەغز لە سەر بۆ بەستن و بەردانی تراوێک ٣. پوولی؛ چەرخێ کە هێندی گەڕانی موتۆر ڕادەگوێزێ.

فلکی / falakî/: [عربی] صفت. ئاسمانی؛ گەردوونی؛ چەرخی ‹جرم فلکی: تەنی ئاسمانی›.

فلنگ / feleng/:/اسم. ١. پاڵمەنگ؛ پاڵەهەنگ؛ کۆت و زنجیری پای زیندانی ٢. *[قدیمی]* پێڵاو؛ کەوش؛ پێوەرە.

▣ **فلنگ بستن**: *[مجازی]* پێچ کردنەوە؛ باریکەوبوون؛ دووچکە نانە سەرشان؛ جووچکە نیانە سەرکۆڵ؛ کۆچەوکردن؛ فیسماڵک/ فیزماڵک دان؛ خۆ دزینەوە؛ تێ تەقاندن ‹تا پلیس را دید فلنگ را بست: هەر چاوی بە پولیس کەوت پێچی کردەوە›.

فلنگ در رفتن: *[مجازی]* داکشان؛ درێژبوونەوە؛ بوورانەوە؛ لە سەر خۆ چوون ‹تا خون می‌بینم فلنگم در می‌رود: هەر خوێن دەبینم دادەکشێم›.

فلوئور / f(e)lo'ûr/: [فرانسوی]/اسم. فلوئور؛ توخمی کیمیایی ناکانزا بە ژمارەی ئۆتمی ٩ و کێشی ئۆتومی ١٨,٩٩ لە دەستەی هالۆژینەکان کە لە بار و دۆخی ئاساییدا بە ڕەنگی سەوزی کاڵە و لە ئاو و ئەلکولدا دەتوێتەوە و بۆ بەرهەمهێنانی پلاستیکی باش لە دەزگاگەلی سەرماوەز و هەویری ددانشۆری دژی کرمۆڵی بە کار دێت.

فلوئورسان / f(e)lo'ûrsān/: [فرانسوی] ☜ **فلورسنت**

فلوئورسانس / f(e)lo'ûrsāns/: [فرانسوی] ☜ **فلورسانس**

فلوت / fulût, folût، ـها/: [فرانسوی]/اسم. فلووت؛ فلووتە؛ سازێکی بازەنی لوولەیی، پتر چێوی یان پلاستیکی و بێزمانە، کە هەناسەی ژەنیار لە کونەکانی سەریەوە دەچێتە ناو و بە قامک لە سەر کونەکان دانان و لابردن و نۆتی مووسیقای پێ دەژەنرێ.

فلورسانس / f(e)loresāns/: [فرانسوی]/اسم. فلورسانس؛ تایبەتمەندی بڕێ شت کە پاش تیشک لێدانیان تیشک دەدەنەوە: **فلوئورسانس**

فلورسنت / f(e)loresent/: [فرانسوی] صفت. تیشکدەرەوە؛ فلورێسێنت؛ خاوەنی تایبەتمەندی فلورسانس: **فلوئورسان**

▣ لامپ فلورسنت ☜ **لامپ**

فلورن / f(e)loran/: [فرانسوی]/اسم. فلورەن؛ یەکەی پارەی وڵاتی هولەند پێش یورۆ.

فلوس / fulûs, folûs، ـها/: [عربی]/اسم. فلوس: ١. جۆرێک داری سەمەر لە ناوچەی گەرمیان بە گەڵای گەورە و گوڵی زەردەوە ٢. مێوەی ئەو دارە کە شیرین و هێندێک بۆسارە و بۆ ڕەوان‌کردنی سک بە کەڵک دێ.

فله / falle/: [؟] صفت. فەلە؛ شفتە؛ دانگۆ؛ بەبێ بەستە و دەفر ‹سیمان فلّە: سیمانی فەلە›.

فله‌ای / falle'î/: [؟]قید. فەلەیی: ١. شفتە؛ بە شفتە؛ وە دانگۆ ‹این ماکارونی را فلّەای خریدم: ئەم ماکارۆنیەم شفتە کڕی› ٢. *[تعریض]* بەبڕە؛ بەبێ وردبوونەوە و تێڕوانین ‹همە را فلّەای توقیف کردند: هەموویان بەبڕە گرت›.

فله‌بر / fallebar/: [؟/ فارسی] صفت. فەلەبەر؛ شفتەبەر؛ لێهاتوو بۆ بردنی شت و مەکی فەلە ‹کشتی فلّەبر: گەمیەی فەلەبەر›.

فم‌المعده / famolme'de/: [عربی]/اسم.

[کالبدشناسی] دەمگەدە؛ شوێنی کرانەوەی سۆرانچک بۆ ناو گەدە.

فمینیسم / femînîsm/: [فرانسوی]/اسم. فێمینیسم: ١. لایەنگری لە یەکسانی مافی ژن و پیاو لە کۆمەڵگادا ٢. بیرۆکەی یەکسانی ڕامیاری، ئابووری وکۆمەلایەتی ژن و پیاو.

فن / fan(n) ، ـها؛ فنون/: [عربی]/اسم. لێزانی؛ لمر؛ لمره؛ فەن؛ دەگەر: ١. ئادا؛ ڕێوشوێنی کردنی کارێ کە فێر بوون و ئەزموونی پێویستە ‹فن کشاورزی: لێزانی کشتوکاڵ› ٢. زانیاریگەلی سەر بە پیشەسازی ‹علم و فن: زانست و لێزانی›.

فن / fan ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. باوەشێن؛ پەرە؛ پانکە؛ فەن؛ کەرەستەیەک بۆ بەدیهێنانی با کە بە وزەی کارەبا کار دەکا.

فنا[1] / fanā/: [عربی]/اسم. نستی؛ بالمیش؛ شۆلگەنە؛ قرپ؛ ئاسەواربڕاوی؛ نابوودی.

فنا[2]: *صفت.* نسک؛ کلێس؛ نەماو؛ نابوود.

◘ **فنا شدن**: قڕتێچوون؛ قڕان؛ ئاسەوار بڕان؛ بنبڕ بوون؛ بنەبڕ بیەی؛ نەمان ‹هرچه داشت همه یک شبه فنا شد: هەرچێکی هەبوو هەمووی بەشەوێ قڕی‌تێچوو›. هەروەها: **به باد فنا دادن؛ به باد فنا رفتن**

فناپذیر / fanāpazîr/: [عربی/ فارسی] *صفت.* مرۆک؛ بەرمەرگ؛ نەمێن؛ نەمەن؛ بە تایبەتمەندی نەمان و فەوتانەوە.

فناتیک / fenātîk, fanātîk ، ـها/: [فرانسوی] *صفت.* سەرسەری؛ تێکولی؛ بەبێ توانستی لێکدانەوە و باش تێگەیشتن.

فناناپذیر / fanānāpazîr/: [عربی/ فارسی] *صفت.* بمێن؛ مانا؛ بە دوور لە مردن و فەوتان.

فناور / fanāvar ، ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. لێزان؛ تیکنولۆژیست؛ سەردەرچوو لە تیکنولۆژیدا.

فناورانه / fanāvarāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* لێزانانە؛ تیکنولۆژیکی؛ سەر بە تیکنولۆژی.

فناوری / fanāvarî/: [عربی/ فارسی]/اسم. لێزانی؛ تیکنولۆژی.

فنجان / fencān ، ـها/: [معرب از یونانی]/اسم. پیالە؛ کووپ؛ فینجان؛ گمگمە؛ شەبک؛ فنجان؛ موتک: ١. دەفری بچووکی دەمهەراوی دەسکدار بۆ خواردنەوەی شتی گەرم ٢. دەفر و ناوەرۆکەکەی ‹یک فنجان قهوه: پیالەیەک قاوە› ٣. *[قدیمی]* جۆرێک یەکەی ئاودێری کۆن: **پنگان**

فنداسیون / fendāsiyûn/: [فرانسوی]/اسم. بنەڕەت؛ بناخە؛ بناغە؛ هیم؛ خیم؛ بنڕەخ؛ بنگە؛ بنواشە: ١. هەر شتێ (وەک بیتون و ئارماتور و...) کە بنچینەی خانووبەرەی پێ دەچنن ٢. چۆنیەتی چوونە کاری ئەو شتانە ☼ **فوندانسیون**

فندق / fandoq ، ـها/: اسم. فنق؛ فنەق؛ فنۆق؛ فنقی؛ فندق؛ کەلووز: ١. دارۆچکەیەکی گەلا گنجڕی کولکنە بە گوڵی پەلداری سوور و سپی و میوەی خڕەوە ٢. بەری داری کەلووز کە خڕ و گچکەیە و توێکڵی قاوەیی و ڕەقە و کاکڵەکەی تەڕی لە ڕۆنە و وەکوو چەرەز دەخورێ.

فندق‌شکن / fandoqšekan ، ـها/: اسم. ١. فنەق‌شکێن؛ کەرەستەی ئەمووڕئاسای تایبەت بۆ شکاندنی فندق و گوێز و... ٢. ناوی باڵدارێکی وەک قەل کە زۆرتر گوێز و فندق و شتی وا دەخوا.

فندقه / fandoqe ، ـها/: اسم. *[گیاه‌شناسی]* میوەی وشکی ناشکۆفا بە دەنکێک کاکڵەوە (وەک فندق و پستە).

فندقی / fandoqî/: *صفت.* فنەقی؛ فندقی؛ فنقی؛ فنۆقی: ١. فنقدار؛ بە فنق ‹شکلات فندقی: شوکولاتی فنەقی› ٢. بەرەنگی فندق؛ بە ڕەنگی قاوەیی نزیک بە سوور ‹چوب فندقی: چێوی فنقی› ٣. بە بیچمی فنق ‹دانه تسبیح فندقی: **دەنکە** تەزبێحی فنۆقی› ٤. *[کنایی]* گوێزەبیل؛ بووچک و ورد بە ئەندازەی فنق ‹آدم فندقی: بنیادەمی گوێزەبیل›.

فندک / fandak ، ـها/:اسم. فەنەک؛ فەندەک:
١.چەرخ؛ چەخماخ؛ ئامرازێکی چکۆلەی بریتی لە دەستە و بەردەچەخماخ و سووتەمەنیەک بۆ هەڵکردنی خێرای ئاور ٢. هەر ئامرازێکی کارەبایی یان باتریخۆر بۆ هەڵکردنی ئاور.

فنر / fanar ، ـها/: [ترکی]/اسم. فەنەر؛ فەنەرە؛ کەڤان؛ کەرەستەیەکی کێشسانی کە پاش نەمانی هێزی دەرەکی، بۆ دۆخەکەی خۆی دەگەڕێتەوە، بەتایبەت لەتە کانزایێ کە بە هۆی بادران و مووچانەوە وای لێ هاتبێ.

فنربندی / fanarbandî ، ـها/: [ترکی/ فارسی]/اسم. ١. کار و ڕەوتی دابەستنی تۆڕێک لە فەنەر لە ژێر دیوی ماشێن بۆ کەمکردنەوەی هەڵخە و داخە و جیا نەبوونەوەی تەگەرەکانی لە زەوی ٢. تۆڕی فەنەری ژێر کەرەستەی ماشێن.

فنری / fanarî/: [ترکی] صفت. فەنەری: ١. وەکوو فەنەر ٢. فەنەردار ٣. کێشسان؛ بە تایبەتمەندی کێشسانیەوە.

فن‌سالار / fansālār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. کارامە؛ لە کار زان؛ تیکنوکرات.

فن‌سالاری / fansālārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. کارامەیی؛ تیکنوکراتی.

فنک / fanak/: [عربی]/اسم. ونەک؛ گووزە؛ جۆرێ ڕێوی بچووکی دڕندە، بە گوێی گەورە وەک هی سەگ، پێستی خاکی مەیلەو سوور و کلکی ڕەشەوە کە پێست و تووکەکەی بە نرخن و زۆرتر لە باکووری ئەفریقادا دەژی

فن‌کوئل / fankû'el ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. فەن‌کوەیل؛ دەزگای باگۆڕ بریتی لە باوەشێن و کلافێ لوولەی ئاوی سارد یان گەرم کە با بە نێو کلافەکەدا دەگەڕێ و سارد یان گەرم دەبێتەوە: **فن‌کویل**

فن‌کویل / fankoyl/: [انگلیسی] ☜ **فن‌کوئل**

فنل / fenol/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] فینۆل؛ ماکی بلۆرینی بێڕەنگ کە لە ئاو و ئەلکول و گلیسریندا دەتوێتەوە، دژگەنێکی بەهێزە و لە بەرهەمهێنانی ڕەنگ، داودەرمان و پلاستیکدا بە کەڵک دێ: **کربولیک‌اسید؛ فنیک‌اسید**

فنل فتالئین / fenolfetāle'în/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] فینول‌فیتالێئین؛ ماکێکی بلۆرینی سپی کە لە ئەلکولدا باش و لە ئاودا هێندێک دەتوێتەوە و سک ڕەوان دەکا و لە ڕەنگسازیدا بە کەڵک دێ.

فنوتیپ / fenotîp/: اسم. [زیست‌شناسی] فینوتیپ؛ کۆمەڵە پێناسەگەلی ڕواڵەتی کە بوونەوەرێکی زیندوو بە ئەندامی دەستەیەک دەناسێنێ، هەروەها دەستەیەک لە گیانداران کە لە ڕواڵەتدا وەکوو یەک وان، بەڵام لە پێکهاتەی ژینەتیکیدا جیاوازن.

فن‌ورز / fanvarz/: [عربی/ فارسی]/اسم. لێزان.

فنومن / fenomen ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. دیاردە؛ دیاردی: ١. بەرچاوە؛ ئەوی دەبیندرێ یان هەستی پێدەکرێ ٢. نۆڕسک؛ شتی تازە دەرهاتوو.

فنومنولوژی / fenomenoljî/: [فرانسوی]/اسم. دیاردەناسی: ١. لێکۆڵینەوە لە چۆناوچۆنی هزری مرۆ وەکوو پێشەکیەک بۆ چوونە ناو باسی فەلسەفیەوە ٢. ڕیزکردنی هەموو دیاردەی سەر بە ناسینەوەی شتێک.

فنون / funûn, fonûn/: [عربی] جمعِ ☜ **فن**

فنی / fannî/: [عربی] صفت. ١. پێوەندیدار یان سەر بە فەنەوە ٢. /ها؛ ـان/ فەنزان؛ لێزان؛ زانا بە فەن.

فنیقی[1] / fenîqî, finîqî/: اسم. فینیقی:
١. هۆزێ کە لە وڵاتی کۆنی فینیقیەدا دەژیان ٢. /ـها؛ ـان/ هەر کام لە خەڵکی ئەو هۆزە ٣. زمانی ئەو هۆزە، لە زمانگەلی سامی.

فنیقی[2]: صفت. فینیقی؛ سەر بە وڵاتی فینیقیە.

فنیک‌اسید / fenîk asîd/: [فرانسوی] ☜ **فنل**

فنیل / fenîl/: [انگلیسی]/اسم. [شیمی] فینیل؛

بەرهەمهاتوو لە فینول.

فنیل‌آلانین / fenîl ālānîn /:[انگلیسی]/اسم. فینیل‌ئالانین؛ لە ئەسید ئامینەگەلی زۆر پێویستی ژیانی مرۆ.

فواحش / favāheš /: [عربی] جمعِ ☜ **فاحشه**

فواره / favvāre ، ـها/: [عربی]/اسم. فیشکە؛ فیچقە؛ فیجقە؛ فوارە؛ کوفارە؛ کفارە؛ کولکولە؛ فوویرەک؛ پیت: ۱. کەرستەیێ کە ئاو و ماکی تراو بەرەو سەر دەپژێنێ ۲. شێرێ کە بۆ ئەم کارە بە کار گیراوە.

▣ **فواره زدن**: پرشیان؛ پڕشان؛ فیچقەکردن؛ پڕشانی تراوێک بە تەوژمەوە ‹تا شیر آب را باز کردم آب فواره زد بە سر و صورتم: تا شێرەکەم کردەوە ئاو پرشیا بە سەر و چاومدا›.

فواصل / favāsel /: [عربی] جمعِ ☜ **فاصله**

فواید / favāyed /: [عربی] جمعِ ☜ **فایده**

فوب / fob /:[انگلیسی]/اسم. [مخفف، بازرگانی] فۆب؛ ڕەوتی ڕادەست کردنی کالا لە ترمینالی بارگری سەرەتادا.

فوت / fo:t, fowt /: [عربی]/اسم. ۱. ڕووداوی مردن؛ تێدا چوون ‹فوت پدرش سه سال پیش بود: مردنی بابی سێ‌سالی پێش بوو› ۲. کارەساتی لە دەس دان؛ لە دەس چوون ‹فوت وقت: لە دەس‌دانی کات›.

▣ **فوت وقت**: لە دەس چوونی کات؛ تێپەڕ بوونی کات.

▣ **فوت شدن/ کردن**: مردن؛ تێدا چوون؛ فەوتان.

فوت / fût /:/اسم. ۱. فوو؛ پف؛ پفوو؛ با یان هەوایێ کە لە دەمەوە فت دەکرێ ۲. [انگلیسی] فووت؛ پا؛ یەکەی درێژایی ئینگلیسی و ئەمریکی، بەرامبەر بە ۳۰,٤۸ سانتی‌میتر (۱۲ ئینچ): **پا**

▣ **فوت مربع**: فووتی چوارگۆشە؛ یەکەی ڕووبەری ئینگلیزی و ئەمریکایی بەرامبەر بە ۹۲۹ سانتی‌میتری چوارگۆش.

فوت مکعب: فووتی چوارپاڵوو؛ یەکەی بارستایی ئینگلیزی و ئەمریکی بەرامبەر بە ۲۸,۳۲ دسیمیتری چوارپاڵوو.

▣ **فوت آب بودن**: [گفتاری] ڕەوان بوون؛ باش زانین.

فوت کردن: ڤەزین؛ فووکردن؛ پف‌کردن؛ بە گوشارەوە با لە دەم دەرکردن.

فوتبال / fûtbāl /: [انگلیسی]/اسم. فووتباڵ؛ تۆپان؛ گۆگاپێ؛ تۆپی‌پێ؛ یاریەکی مەیدانیە لە نێوان دوو تیمدا، بە تۆپێکەوە، کە هەر کام لە سەرێکی مەیدانەوە دەروازەیان هەیە و مەبەستیان بە پێ خستنی تۆپەکەیە بۆ نێو دەروازەی بەرامبەریان.

فوتبالیست / fûtbālîst ، ـها/: [از انگلیسی]/اسم. فووتباڵیست؛ یاریزانی فووتباڵ.

فوتسال / fûtsāl /: [انگلیسی]/اسم. فووتساڵ؛ یاری فووتباڵ لە شوێنی سەرگیراو، بە تۆپێکی گچکە لە مەیدانێکی بەرتەسکدا.

فوتک / fûtak ، ـها/:/اسم. پژێنە؛ کەرەستەی پژاندنی تراو، بەتایبەت ڕەنگ بە سەر ڕووبەرێکدا، بریتی لە دەمنەیەک بۆ فوو تێکردن و دوو لوولە کە یەکیان لە نێو تراوەکەدایە و لەوی دیشەوە تراوەکە دەپژێ.

فوتو / foto /: [فرانسوی] ☜ **فُتُو**

فوتوریست / fûtûrîst ، ـها/: [فرانسوی] صفت. فوتوریست؛ لایەنگری فوتوریسم.

فوتوریسم / fûtûrîsm /: [فرانسوی]/اسم. فوتوریسم: ۱. ڕاپەڕینی هونەری و وێژەیی سەرەتای سەدەی بیستەم، بەتایبەت لە ئورووپادا، کە لە سەر ڕانانی هێزی بزێو و کار و ڕەوتی ماشینی جەخت دەکا و ناپەرژێتە سەر بزواندنی هەست و نەستەوە ۲. جەخت لە سەر گرینگی داهاتوو و دەسکەوتەکانی.

فوت‌وفن / fût-o-fan ، ـها/: [فارسی/ عربی]/اسم. [گفتاری] فەن‌وفێڵ؛ وردەکاریگەلی پێویست بۆ

بەڕێوەبردنی کارێک.

فوتون / foton/: [انگلیسی] ☜ **فُتون**

فوته / fûte، ـها/: [معرب از کردی]/اسم. فۆتە؛ فۆتک؛ بەربالاڤ؛ پێشگیرە؛ پارچەی تایبەت بۆ بە خۆدا دان زۆرتر لە گەرماو و زۆرخانەدا: **فوطه**

فوتینا / fûteynā/: صوت. [گفتاری] هەوک؛ وشەیێ کە منداڵان بۆ تیز پێکردن یان بەرتەک دانەوە لە وەرامی هاوتەمەنانیان دەیڵێن ‹فوتینا! اگر توانستی بیا بگیرا: هەوک! ئەی نایگری!؟›.

فوج / fo:c, fowc، ـها؛ افواج/: [عربی]/اسم. پۆل؛ دەستە؛ گرۆ؛ گەل؛ چین؛ ڕەپەڵ؛ بەتایبەت دەستەیەک لە خەڵک.

فوراً / fo:ran, fowran/: [عربی] قید. لەجێ؛ گورجێ؛ دەس‌بەجێ؛ دەست‌بەجێ؛ جێ‌بەجێ؛ هەرلەجێ؛ دەستەولەجێ؛ جێڤەرجێ؛ جاوەجا؛ جاوەرجا؛ گورج؛ کرژ؛ ژدەم؛ دەمودەست؛ دەمودەس؛ لەدەما؛ لە دەمدا؛ لەزکی؛ بێ‌درەنگ؛ فەورەن؛ هادر؛ هادری؛ هەرئیستە؛ هەئیستە؛ هەنهو؛ ڕێوڕا؛ دگاویدا؛ هەرنهۆ؛ حادری؛ هەمما؛ بەبێ فەوتانی کات.

فوران / favarān، ـها/: [عربی]/اسم. فیچقە؛ فیشقە؛ بازرەقە؛ فوویر؛ چۆنیەتی جۆشیان؛ جۆشان؛ قوڵین؛ هەڵقوڵین؛ هەڵقوڵتان؛ هەڵقوڵتیان؛ فوویریان؛ هلاویتن؛ گاڤە؛ لە کونێکەوە بە نهێم هاتنە سەری تراو.

فورانی / favarānî/: [عربی] صفت. بازرەقەیی؛ تایبەتمەندی شتێ کە بتوانێ بە تەوژم بێتە دەرێ.

فورترن / fortran/: [انگلیسی] ☜ **فُرتَرن**

فورم / form/: [فرانسوی] ☜ **فُرم**

فورمالیته / formālîte/: [فرانسوی] ☜ **فُرمالیته**

فورمول / formûl/: [فرانسوی] ☜ **فُرمول**

فورمیکا / formîkā/: [انگلیسی] ☜ **فُرمیکا**

فوروارد / forvārd/: [انگلیسی] ☜ **فُروارد**

فوری[1] / fo:rî, fowrî/: [عربی] صفت. کرژ: ١. گورج؛ ئازا؛ یەکاویەک؛ دەسبەجێ؛ گەرماوگەرم؛ بە تایبەتمەندی زوو بە زوویی ‹کار فوری: کاری گورج› ٢. بێ‌نیاز بە کاتی زۆر بۆ ئامادە بوون ‹چسب فوری: چەسپی کرژ›.

فوری[2]: قید. بەپەلە؛ گورج؛ کرژ؛ ئازا؛ قیپ؛ دەفی؛ بلەز ‹فوری رفت یک لیوان آب آورد: بەپەلە ڕۆی و پەرداخێ ئاوی هێنا›.

فوریت / fo:rîyyat, fowrîyyat، ـها/: [عربی] /اسم. گورج‌وگۆڵی؛ بار و دۆخێ کە پێویستی بە هەوڵدانی بە پەلەیە.

فوریه / fevrîye/: [فرانسوی]/اسم. فیورییە؛ شوبات؛ دووهەمین مانگی زایینی کە ٢٨ ڕۆژە (لەساڵی کەبیسەدا ٢٩ ڕۆژ) و لە دوازدەی ڕێبەندانەوە دەس پێدەکا.

فوطه / fûte/: [معرب از کردی] ☜ **فوته**

فوفل / fûfel، ـها/:/اسم. فووفل: ١. دارێکی جوانە بە ساقەتەی بڵیند و لقی کورت و گەڵای پانەوە، چێوەکەی بۆ نازک‌کاری بە کار دێ ٢. تۆمی بەری داری فووفل کە درشت، هێلکەیی، خورمایی و لەخۆگری ئالکالۆئیدە.

فوق / fo:q, fowq/: [عربی] صفت. [مخفف] سەرەوە؛ سەروو؛ ناوبراو ‹کتاب فوق از انگلیسی ترجمه شده است: کتێبی سەرەوە لە ئینگلیزیەوە وەرگێردراوە›.

فوق / fo:qe, fowqe، ـها/: حرف. ژوور؛ ژووری؛ ژوورووی؛ لە سەرووی ‹فوق بنفش: ژوور بنەوش›.

▣ **فوق برنامه**: زیاد لە بەرنامە؛ زێدەسەری بەرنامە؛ زۆرتر لەوەی لە بەرنامەدا ڕەچاوکراوە ‹تلاش فوق برنامه: تێکۆشانی زیاد لە بەرنامە›.

فوق بنفش ☜ **فرابنفش**

فوق تصوّر: لە سەرووی خەیاڵ؛ ژوورتر و سەرتر لەوەی بیری بۆ بچێ.

فوق دیپلم: ژوور دیپلۆم؛ کارزانی.

فوق لیسانس: ژور لیسانس؛ کارناسی بالادەس.

فوق‌الذکر / fowqozzekr, fo:q-/: [عربی] صفت.

ناوبراو؛ سەرەوە؛ سەرۆ؛ ئاماژە پێ‌کراو لە سەرەوە ‹در کتاب فوق‌الذکر چنین نوشته شده است: لە کتێبی ناوبراودا ئاوا نووسراوە›.

فـــوق‌العــــاده[1] / fowqol'āde, fo:qol'āde, fo:qal'āde/: [عربی]/*سم.* سەربەشانە؛ پارەیێ کـە جگە لـە مز، لـە بەرامبـەر کـارێکی تایبەتـەوە دەدرێ ‹فوق‌العادەی خارج از مرکز: سەربەشانەی نەبوون لە پاتەخت›.

فوق‌العاده[2]: *صفت.* یەکجار زۆر؛ ئێجگار زۆر؛ زۆر زۆر؛ یـەکجار؛ فـراوان ‹ثـروت فـوق‌العاده: دارایـی یەکجار زۆر›.

فوق‌العاده[3]: *قید.* یەکجار؛ لە ڕادەبـەر؛ گەلـەک؛ ئێجگار؛ فرە؛ زۆر؛ بێ‌شۆ ‹فوق‌العاده خوشحال بـود: یەکجار خۆشحاڵ بوو›.

فوقـانی / fo:qānî, fowqānî/: [عربـی] *صـفت.* سـەروو؛ ژووروو؛ ژوورگ؛ سـەرین؛ سـەرگین؛ سەرگ؛ بانگین؛ جافگین ‹طبقەی فوقانی: نهـۆمی سەروو›.

فول / fowl, fol/: [انگلیسـی]/*سـم.* /*ورزش*/ فـۆڵ؛ فەول؛ هەڵە؛ خەتا.

فول / fûl/: [انگلیسی] *صفت.* پڕ؛ پەڕ؛ تژی.

فولاد / fûlād/:/*سم.* پۆلا؛ پوولا؛ پەرەندا؛ پـۆلاد؛ چلک؛ ئالیاژی ڕەق و چەکوشـخۆری ئاسـن بـە ڕێژەیەکی کەمی کەربونەوە.

فولادی[1] / fûlādî/:/*سم.* پۆلایی؛ ڕەنگی نوقرەیی مات.

فولادی[2]: *صفت.* پـۆلایی: ١. پـۆلایین؛ لـە پـۆلا ‹چاقوی فولادی: چەقۆی پـۆلایین› ٢. لـە ڕەنگـی پۆلا؛ بە ڕەنگی زێوی مات.

فولادین / fûlādîn/: *صفت.* پۆلاینە: ١. پۆلایین؛ پوولادین؛ چێ‌کراو لـە پـۆلا ٢. /*مجازی*/ نەبـەز؛ خۆڕاگر؛ وەک پۆلا.

فولکلور / folk(e)lor/: [فرانسوی] ☜ **فُلکلور**

فولکلوریـــک / folk(e)lorîk/: [فرانســوی] ☜ **فُلکلوریک**

فولیکـــول / folîkûl ، ـهـا/: [فرانســوی]/*ســم.* فولیکوول: ١. /*زیست شناسی*/ توورەکـە ئاسـایەک بریتی لە چەند خان کە لە هێکدانی گواندارانـدا بـەدی دێ و جێگـەی گـوورانی هێلکۆکەیـە ٢. /*زیست‌شناسی*/ کۆمەڵە خانـەی دەوراندەوری بنی موو ٣. /*گیاه‌شناسی*/ میوەی وشک و شکۆفای لە یـەک بەرچـە (خـرزک) پێکهـاتوو، کـە دوای پێگەیشتن، بە باری درێژیدا دەپشکوێ.

▣ **فولیکول گراف**: کڵۆی وردی نێو هێکدان کە هەر کام هێلکۆکەیەکیان هەیە.

فـوم / fom/: [انگلیسـی]/*سـم.* فـووم؛ چەشـنێک ماکی پلاستیکی سۆکی وەک هەوری پفکراو کە لە پیشەسازیدا کەڵکی لێ وەردەگرن.

فونتیک[1] / fonetîk/: [فرانسوی]/*سم.* فونیتیـک؛ دەنگ‌ناسی.

فونتیک[2]: *صفت.* فونتیکی؛ دەنگ‌ناسانە.

فونتیکی / fonetîkî/: [فرانسوی] *صفت.* فـونتیکی؛ پێوەندیدار یان سـەر بـە دەنگـە سـەرزاریەکانی وشەگەلی زمانێک.

فونداســـیون / fondāsiyûn/: [فرانســوی] ☜ **فنداسیون**

فونم / fonem/: [فرانسوی] ☜ **واج**

فونمیک / fonemîk/: [فرانسوی] ☜ **واج‌شناسی**

فوویسـم / fovîsm/: [فرانسـوی]/*سـم.* فوڤیسـم؛ ڕاپەڕینێک لە هـونـەری نیگارکێشـیدا، کـە لـە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە بـە هـۆی هـانری مــــاتیس (١٨٦٩_١٩٥٤ ز.) نیگارکێشـــــی فەڕانسەویەوە سەری هەڵدا و تایبەتمەندیەکانی بریتی بوون لە: ڕەنگـی زەق و تونـد، تێکـدانی ئەندازە و بیچمی ئاسایی و بزوانـدنی هەسـت و زیچی دەم و دەستی مرۆڤ.

فهارس / fahāres/: [عربی] جمعِ ☜ **فهرست**

فهرست / fehrest ، ـها؛ فهارس/: [معـرب از پهلـوی] /*سم.* پێڕسـت؛ پێرسـت؛ فیهرسـت؛ فێرسـت: ١. نووسراوەیێ بریتی لە زانیاری تایبەت لەمـەڕ

ئەندامانی کۆمەڵێکەوە ‹فهرست اسامی: پێرستی ناو› ٢. نووسراوەیێ کە کتێب و بلاڤۆکی شوێن یان بابەتێکی تێدا هاتووە ‹فهرست کتابهای زیست‌شناسی: پێرستی کتێبگەلی ژین‌ناسی›.

◘ **فهرست اعلام:** ناونامە؛ پێرستی ناوان؛ پێرستی ناوگەلی تایبەت (کەسان، شوێنگەل، کتێبگەل و...) کە بە گوێرەی پیتی ئەلفوبێ ڕیزکراون.

فهرست الفبایی: پێرستی ئەلفوبێتکەیی؛ پێرستێ کە بە ڕیزی ئەلفوبێ ڕیزکراوە.

فهرست انتشارات: پێرستی پەخشانگە؛ پێرستی ئەوەی لە لایەن دامەزراوەیەکەوە دەرچووە.

فهرست راهنما: پێرستی ڕێنوین؛ پێرستی ئەوەی لە کتێبێکدا ناوی براوە.

فهرست کتاب: پێرستی پەرتووک؛ پێرستی بابەت یان بەشگەلی کتێب، بە ژمارەی لاپەڕەیانەوە.

فهرست مأخذها/ منابع: پێرستی سەرچاوەکان؛ پێرستی ئەو نووسراوانە کە نووسەر کەڵکی لێوەرگرتوون.

فهرست موضوعی: پێرستی بابەتی؛ پێرستێ کە بە گوێرەی بابەت ڕیزکراوە.

◙ **فهرست کردن:** پێرست‌کردن؛ نووسین و ئامادە کردنی پێرست. هەروەها: **فهرست شدن**

فهرست‌نویسی / fehrestnevîsî ، ـها/: [معرب/ فارسی]/اسم. پێرستنووسی؛ کار و ڕەوتی نووسینی ناو و تایبەتمەندیگەلی ئەندامانی کۆمەڵەیەک (کتێب، وتار و...).

فهرست وار / fehrestvār/: [معرب/ فارسی]/قید. پێرستی؛ بە شێوەی فێرست نووسین؛ فێرست‌ئاسا: *الف)* بە کورتی؛ پوختە *ب)* بە ڕیزی ئەلفوبێتکە یان ژمارەوە.

فهلویات / fahlavîyyāt/: [عربی]/اسم. ستران و دووبەیتی بە زاراوەی ناوچەیی.

فهم / fahm/: [عربی]/اسم. ئاوەز؛ ئاوز؛ فام؛ فەهم؛ فێم؛ دەرک؛ هۆش؛ سەرەدەر؛ سەرودەر؛ سەرودەروو: ١. لێهاتوویی بیر و زەین بۆ زانین ٢. هێز و توانستی تێگەیشتن.

فهماندن / fahmāndan/: [عربی/ فارسی] مصدر. متعدی. // **فهماندی:** فاماندت؛ **می‌فهمانی:** دەفامێنی؛ **بفهمان:** بفامێنە// (پێ)فاماندن؛ گەشتاندن؛ تێگەیاندن؛ حاڵی‌کردن؛ ڤەپێچرین؛ دانسەح کرن ‹به او فهماندم که دیگر برایش کار نخواهم کرد: پێم فاماند چیدی کاری بۆ ناکەم›. هەروەها: **فهماندنی**

■ مصدر منفی: **نفهماندن** (نەفاماندن)

فهمیدن / fahmîdan/: [عربی/ فارسی] مصدر. لازم // **فهمیدی:** تێگەیشتی؛ **می‌فهمی:** تێدەگەی؛ **بفهم:** تێبگە// تێگەیشتن؛ زانین؛ حاڵی بوون؛ تێگەین؛ گەشتن؛ پەی بردن؛ ئاوزان؛ ئاوزیان؛ ئاوەزیەی؛ ئاوەزیان؛ ئاوزین؛ فامین؛ فەمسن؛ فامەی؛ فامای؛ سەر لێدەرچوون؛ سەر لێدەرکردن: ١. تێگەیین لە کاکڵە و ناوەڕۆکی پەیامێک ‹حرفش را فهمیدم: قسەکەی تێگەیشتم› ٢. لەمەڕ بابەتێکەوە زانیاری باش وەچنگ خستن ‹فهمیدم چطور درس می‌خواند: حاڵی بووم چۆن دەرس دەخوێنێ› ٣. هەڵێنجان؛ هەڵکڕاندن؛ گرد و کۆ کردن یان داوەری‌کردن لەمەڕ شتێکەوە ‹از رفتارش این طور فهمیدم که آمادەی رفتن است: لە هەڵس‌وکەوتی وا تێگەیشتم کە تەیاری چوونە›. هەروەها: **فهمیدنی**

■ صفت مفعولی: **فهمیده** (تێگەیشتوو)/ مصدر منفی: **نفهمیدن** (تێنەگەیشتن)

فهمیده / fahmîde ، ـها/: [عربی/ فارسی] صفت. تێگەیشتوو؛ تێگەییو؛ دەگەر؛ تێ‌ەیشتی؛ فامیدە؛ فاما؛ فامی؛ دانا؛ زانا؛ فامیە؛ بە ئاوەز؛ حاڵی؛ بە زانست؛ ساڵۆر؛ ژیر ‹یک آدم فهمیده بفرست که بتواند حرف بزند: کەسێکی تێگەیشتوو بنێرە بتوانێ قسە بکا›.

فهیم / fahîm/: [عربی] *صفت. [ادبی]* فامیده؛ تێگەیشتوو؛ خاوەن‌فام.

فی / fî/: [عربی] *اسم. [بازرگانی]* نرخ؛ بەها؛ بایی؛ ئەرزش؛ قیمەت.

▣ **فی زدن**: ناو نیان؛ قیمەت لێ‌دان؛ قیمەت دانان؛ دانانی نرخی شتێ ‹گفتم بیاید قالی‌ها را فی بزند: گوتم با بێت قالیەکان ناو بنێ›.

فیاض / fayyāz/: [عربی] *صفت. [ادبی]* خێردەر؛ سوودگەیێن؛ سوودهێنەر ‹منبع فیاض: چاوکەی خێردەر›.

فی‌الجمله / felcomle, feccomle/: [عربی] *قید. [ادبی]* بەکورتی؛ خولاسەی کەلام ‹فی‌الجمله اعتماد مکن بر ثبات دهر: بەکورتی دڵت خۆش مەکە بە دنیا›.

فی‌الفور / felfo:r, felfowr/: [عربی] *قید. [ادبی]* خێرا؛ گورج؛ ئازا؛ کرژ؛ بێ‌درەنگ ‹فی‌الفور رفت و همراه پسرش برگشت: خێرا چوو و لەگەڵ کوڕەکەی هاتەوە›.

فی‌المثل / felmasal/: [عربی] *قید. [ادبی]* بۆ وێنە؛ وەکوو ‹فی‌المثل فردا چو دیدی کار سامان یافته: بۆ وێنە هاتوو بەیانی کارەکان کەوتنە سەر بار›.

فی‌المجلس / felmacles/: [عربی] *قید.* هەرلەجێ؛ لە ئەو مەجلیسەدا؛ لەو جێگا و لەو کاتەدا ‹آمد و فی‌المجلس کار را تمام کردیم: هات و هەرلەجێ کارەکەمان بڕیەوە›.

فی‌الواقع / felvāqe'/: [عربی] *قید. [ادبی]* بەڕاستی؛ لە ڕاستیدا ‹فی‌الواقع جای زیبایی بود: بەڕاستی جێگایکی جوان بوو›.

فیبر / fîbr/: [فرانسوی] *اسم.* فیبر: ۱. تەختەی ناسکی دروست‌کراو لە وردە چێو و چەسپ ۲. ریش؛ ریشان؛ ریس؛ هەموو جۆرە ریشاڵەیەک کە لە پیشەسازی، بەتایبەت هەوداچنیندا بە کار دەچێ.

▣ **فیبر شیشه**: فایبرگلاس.

فیبر نوری: فیبری نووری؛ ریشاڵی ناسک و ڕۆشنی شیشە یان پەلاستیک کە نووریان لێوە تێپەڕ دەبێ، لە ئامرازی بژیشکی بۆ دیتنی ناوەوەی لەش و هەروەها کەرەستەی تەلەفوون و تەلەگراف بە کار دەچێ.

فیبروز / fîbrûz/: [فرانسوی] *اسم. [پزشکی]* ڕەوتی پێکهاتنی شانەگەلی لیفی لە ئەندامێکدا.

فیتوپلانکتون / fîtop(e)lānkton ، ـها/: *اسم. [زیست‌شناسی]* فیتۆپلانکتون؛ گیایەکی ئاوژی لە تیرەی قەوزەی میکرۆسکۆپی، کە لە ناوچەگەلی ڕوونی دەریادا دەژی.

فیجوآ / fîcû'ā ، ـها/: *اسم.* فیجوئا: ۱. جۆرێک دارە مۆردی ناوچەی ئەمریکای باشووری بە بەرزایی ۵ میترەوە ۲. بەری ئەو دارە کە خڕ و سەوزە، بە ئەندازەی هێلکەیەک دەبێ و دەخورێ.

فی‌حدذاته / fîhaddezāte(h)/: [عربی] *قید. [ادبی]* بۆ خۆی؛ لە ڕادەی خۆیدا؛ بەش بە حاڵی خۆی؛ پەی وێش ‹فی‌حدذاته آدم بدی نیست: بۆ خۆی پیاوێکی خراپ نیە›.

فیدبک / fîdbak ، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* ۱. ڕەوتی هەڵگەڕاندنەوەی بەشێک لە بەرهەمی دەرهاتووی دەزگایەک بەرەو دوا و بۆ بەشی سەرەتاییەکەی ۲. ڕاسپێری ‹آقای اعلم در مورد موضوع سخنرانی فیدبک خوبی به من داد: ئاغای ئەعلەم لەمەڕ بابەتی وتارەکەوە ڕاسپێریەکی باشی کردم›.

فیروز / fîrûz/: *صفت. [نامتداول]* سەرکەوتوو؛ سەرکەوتە؛ سەرکەتی.

فیروزمند / fîrûzmand ، ـان/: *صفت. [نامتداول]* سەرکەوتوانە.

فیروزه / fîrûze ، ـها/: *اسم.* پیرۆزە؛ پیرووزە؛ فرووزی؛ بەردێکی ئاسمانی ڕەنگی بە نرخە.

فیروزه‌ای[1] / fîrûze'î/: *اسم.* پیرووزەیی؛ ڕەنگی ئاسمان؛ شینی پڕڕەنگ.

فیروزەای[٢]: *صفت*. پیرۆزەیی؛ پیرووزەیین؛ بە ڕەنگی شینی ئاسمانی.

فیروزەفام / fîrûzefãm/: *صفت*. فیرووزەڕەنگ؛ پیرۆزەڕەنگ؛ بە ڕەنگی پیرۆزە. هەروەها: **فیروزەرنگ**

فیروزی / fîrûzî ، ـها/: *اسم*. *[نامتداول]* کار و ڕەوتی سەرکەوتن؛ بردنەوە.

فیزیک / fîzîk/: [فرانسوی]/*اسم*. فیزیک؛ فیزیا: ١. زانستی ماک و وزە و لێککردیان لە بواری میکانیک، دەنگ، تیشک، گەرما، میگناتیس، کارەبا، تاو، پێکهاتەی ئەتوم و دیاردەی ناوکەیەوە ٢. کار و ڕەوت و دیاردەگەلی ئاسایی دەزگا یان تەنێک.

▣ **فیزیک اتمی/ هستەای**: فیزیکی ئەتومی/ ناوکەیی؛ زانستی لێکۆڵینەوەی ناوکەی ئەتۆم، گەردیلە بناخەییەکان و کاردانەوەگەلی ناوکەیی.

فیزیکدان / fîzîkdãn ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی] *اسم*. فیزیازان؛ پسپۆڕی فیزیک؛ ئەوەی لە زانستی فیزیکدا مامۆستایە.

فیزیکی / fîzîkî/: [فرانسوی] *صفت*. فیزیکی؛ فیزیایی: ١. سەر بە فیزیک ‹آزمایش فیزیکی: تاقی کردنەوەی فیزیکی› ٢. سروشتی ‹جهان فیزیکی: دنیای سروشتی› ٣. جەستەیی؛ لەشی ‹کار فیزیکی: کاری جەستەیی›.

فیزیوتراپی / fîz(i)yot(e)rãpî/: [فرانسوی]/*اسم*. *[پزشکی]* فیزیۆتراپی؛ کاری دەرمانی نەخۆشی و لاوازی یان کەمایەسی جەستەیی لە ڕێگەی بزواندن و جوولاندنی فیزیکی (وەک شێلان، ژیمناستێک و شتی واوە) و بە یارمەتی کەرەستەی تایبەتەوە.

فیزیوتراپیست / fîz(i)yot(e)rapîst ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. *[پزشکی]* فیزیۆتراپیست؛ کەسێ کە بە شێوەی فیزیۆتراپی نەخۆش دەرمان دەکا.

فیزیوکرات / fîz(i)yok(e)rãt ، ـها/: [فرانسوی] *صفت*. فیزیۆکرات؛ لایەنگری ڕێبازی فیزیۆکراسی.

فیزیوکراسی / fîz(i)yok(e)rãsî/: [فرانسوی] *اسم*. فیزیۆکراسی؛ ڕێبازێکی ئابووری ــ رامیاری کە لە چەرخی هەژدەهەم لە فەڕانسەدا سەری هەڵدا و دەڵێ دەوڵەت نابێ دەست بەرێتە نێو قانوونگەلی ئاسایی ئابووریەوە و هەروەها زەوین سەرچاوەی سەرەکی داراییە.

فیزیولوژی / fîz(i)yolojî/: [فرانسوی]/*اسم*. فیزیۆلۆژی؛ زانستی ئەرکی ئەندامان؛ لقێک لە زانستی ژیناسی کە لە سەر ڕەوت و کارکردی کۆئەندامان (ئەندام، شانە و خان) و دیاردەگەلی کیمیایی و فیزیکیانەوە دەکۆڵێتەوە.

▣ **فیزیولوژی روانی**: لقێک لە زانستی دەروونناسی ئەزموونی کە لە سەر پێوەندیەکانی لەش و دەروون دەکۆڵێتەوە. هەروەها: **فیزیولوژی انسانی**؛ **فیزیولوژی جانوری**؛ **فیزیولوژی گیاهی**

فیزیولوژیک / fîz(i)yolojîk/: [فرانسوی] *صفت*. فیزیۆلۆژیک؛ سەر بە فیزیۆلۆژی.

فیزیولوژیکی / fîz(i)yolojîkî/: [فرانسوی] *صفت*. فیزیۆلۆژیکی؛ سەبارەت بە فیزیۆلۆژی.

فیس / fîs ، ـها/: *اسم*. *[گفتاری]* فیز؛ دەمار؛ دەعیە؛ عینوان؛ فیس؛ فیسە؛ ملق؛ خوس؛ بۆج؛ ئاکارێ کە لە خۆبەزلزانیەوە هەڵدەستێ.

فیستول / fîstûl/: [فرانسوی]/*اسم*. *[پزشکی]* ناسۆر؛ دۆخ یان ڕەوتی بەدیهاتنی دەراوێکی نائاسایی لە نێوان کوان یان کلۆرێکی نێو لەش لەگەڵ دەرەوەی پێستدا.

فیسو / fîsû ، ـها/: *صفت*. *[گفتاری]* فیزن؛ فیسن؛ بە دەمار؛ لووتبەرز؛ ترزل؛ بادی هەوا؛ فیزدار؛ حاڵور؛ حالۆر؛ قاپان؛ کاو؛ برووغ؛ ترتۆپ؛ دفرە؛ گیف؛ دفنبلند؛ خۆ بە زل زان.

فیش / fîš ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. فیش: ١. پەڕە؛ بەرگە؛ لاپەڕە؛ پارچە کاغەز یان مقەبای بۆ لە

سەر نووسین ٢. دڤانەک؛ لاپەڕەی چاپی ‹فیش حقوقی: فیشی مووچە› ٣. میلەیەکی کانزایی لکاو بە چەند تاڵ سیمەوە، بۆ لکاندنی دوو خولگە یان پاژگەلی دەزگایەکی کارەبایی پێکەوە.

☐ **فیش برداشتن:** فیش هەڵگرتن؛ لە سەر چاوەیەک (وەک فەرهەنگ، کتێبی مێژوو، پەرتووکی مێژوویی و...) بۆ کۆکردنەوەی ئەو زانیاریانەی وا پێویستە، لە سەر پارچە کاغەزێکی سپی، یادداشت هەڵگرتن.

فیش نوشتن: فیش هەڵگرتن؛ فیش نووسین؛ نوسینی بابەتی پێویست لە سەر فیش.

فیش‌برداری / fîšbardārî ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. فیش‌هەڵگری؛ کار و ڕەوتی فیش هەڵگرتن؛ گۆزانەوەی بابەت و زانیاری پێویست بۆ سەر فیش.

فیش‌نویسی / fîšnevîsî ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. فیش‌نووسی؛ کار و ڕەوتی فیش هەڵگرتن؛ نووسینی بیرەوەری و زانیاری پێویست لە سەر فیش.

فیشیه / fîšîye ، ـها/:[فرانسوی]/اسم. فیشدان؛ بەرگەدان؛ پەڕەدان؛ جێگای بەڵگە؛ سندووق یان ڕفەی تایبەت بۆ چنین و بەڕیز دانانی فیش.

فیصل / feysal/: [عربی] ☜ **فیصله**

فیصله / feysale/: [عربی]/اسم. کار یان ڕەوتی برانەوە؛ بڕیانەوە؛ لەکۆڵ‌بوونەوە؛ دوایی هاتنی ڕووداوێکی ناخۆش: **فیصل**

☐ **فیصله دادن:** بڕینەوە؛ بڕیەیوە؛ لەکۆڵ کردنەوە؛ ئەوەبڕیەی؛ دوایی/ کوتایی هێنان بە کارەساتێک ‹قاضی به اختلاف زن و شوهر فیصله داد: داوەر کارەساتی ناکۆکی ژن و مێردەکەی بڕیەوە›. هەروەها: **فیصله یافتن**

فیض / feyz ، ـها؛ فُیوض؛ فُیوضات/: [عربی]/اسم. قازانج؛ بەهرە؛ کەڵک؛ هۆ؛ هوو؛ سوود (بەتایبەت لە بواری مەعنەویەوە).

☐ **فیض بردن:** بەهرە/ قازانج بردن؛ سوود/ کەڵک وەرگرتن.

به فیض رسیدن: گەیشتن بە قازانج/ سوود؛ بەهرەمەند بوون. هەروەها: **به فیض رساندن**

فیکس / fîks/: [فرانسوی] *صفت.* ڕاست؛ وەستۆک؛ بێ‌کەم و زیاد ‹فیکس هزار تومان: ڕاست هەزار تمەن›. هەروەها: **فیکس بودن؛ فیکس شدن؛ فیکس کردن**

فیکساتور / fîksātor ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. پژێنە؛ فیکساتۆر؛ کەرەستەی پژێنەری بڕێ تراوی وەک ڕەنگ.

فیگور / fîgûr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ملق؛ فیگوڕ؛ بیچم و شێوەی لەشی کەسێک لە کاتی کردنی کارێکی تایبەتیدا ‹فیگور کار؛ فیگور ورزشی: ملقی کار؛ فیگوری وەرزشی›.

فیگوراتیو / fîgûrātîv/: *صفت.* نواندنی؛ بە بیچم و شێوەیەکی شیاوی نواندن.

فیل / fîl ، ـها/: [معرب از هندی]/اسم. فیل؛ فیل: ١. ئاژەڵی گوانداری ئالفخۆر بە پێستی بێ‌تووکی ئەستوور، کەپۆی درێژی لوولەئاسا، دوو ددانی کەلبی درێژ کە عاجی ناوە و لە ڕەگەزی ئەفریقاییدا، دوو گوێی زلی باوەشێنیەوە ٢. لە مۆرەگەلی گەمەی شەترەنج کە لار دەڕوا و هەر لایەنێک دوودانەی هەیە.

☐ **فیل شاه:** فیل‌شا؛ فیلێ کە لە گەمەی شەترەنجدا لە پەنای شادایە. هەروەها: **فیل وزیر**

☐ **فیل کسی یاد هندوستان کردن:** *[کنایی]* کەڵکەڵە لە سەردانەوە؛ دیسانەوە حەز و ئارەزوویەکی کۆن سەرهەڵدانەوە ‹باز فیلش یاد هندوستان کرده و می‌خواهد برگردد آمریکا: دیسانەکە کەڵکەڵە لە سەری داوەتەوە و دیهەوێ بگەڕێتەوە بۆ ئەمریکا›.

فیل هوا کردن: *[کنایی]* گامێش بە کونەباندا سەر خستن؛ لە سەر ئاو ئاور کردنەوە؛

کارێکی سەرسووڕێنەرکردن؛ ‹چرا جمع شده‌اید؟ مگر دارند فیل هوا می‌کنند؟: لە چی کۆ بوونەتەوە؟ خەریکن گامیش بە کونەباندا سەر دەخەن؟›.

فیلاریا / fîlāryā: [فرانسوی]/سم. فیلاریا؛ کرمێکی لامژی ناوچەی گەرمێنە کە لە نێو شانەی لەشی گوانداراندا دەژی و گەرای بڕێکیان دەڕژێتە ناو خوێنەوە و دەبێتە هۆی نەخۆشی فیلاریۆز.

فیلاریوز / fîlāryoz: [فرانسوی]/سم. [پزشکی] فیلاریۆز؛ تووشی نەخۆشی چەشنێک فیلاریا بوون.

فیلامان / fîlāmān ، ـها/: [فرانسوی]/سم. فیلامان؛ ڕیسە یان تەلی نێو لامپ کە بە تێپەڕینی کارەبا گەرم دەبێ و تیشک دەداتەوە.

فیلبان / fîlbān ، ـها؛ ـان/: [معرب/ فارسی]/سم. فیلەوان؛ فیلوان؛ ئەوی کاری ڕاگرتن و ئاگاداری لە فیلە.

فیلپا / fîlpā ، ـها/: [معرب/ فارسی]/سم. [معماری] فیلپا؛ کۆلەکەیەکی ئەستوور لە ناوکاری دیواردا بۆ پتەو بوون و خۆڕاگری زۆرتری دیوار.

فیلتر / fîlter ، ـها/: [انگلیسی]/سم. ١. پالوانە؛ پالوێنە؛ پەرزوانە؛ سافۆ؛ پادزن؛ سافی؛ پارزن؛ ڕاوەک؛ ڕاوک؛ کاغەز و تۆڕی تایبەت بۆ پالاوتن ٢. ئەغزە؛ ئاغزە؛ قونچکە سیغار؛ هەورئاسای دەکاغەز پێچراوی بن جغارە ٣. فیلتر؛ کار و ڕەوتی بەرگری‌کردن لە گەیشتنی باسی هەواڵ و ڕووداوان بە خەلک لە ڕێگای ئینترنتەوە.

فیلدمارشال / fîldmāršāl ، ـها/: [فرانسوی]/سم. ئەرتەشبود؛ بانترین پلەی چەکداری.

فیلر / fîler ، ـها/: [انگلیسی]/سم. فیلر: ١. پرکەر؛ ماکێکی کەمبایەخ و بێ‌مەترسی بۆ زۆر یان خەست‌کردنەوەی ماکی سەرەکی ٢. کەرەسەیەک لە چەن تێخەی کانزایی ناسک بە ئەستوورایی جۆراوجۆرەوە بۆ میزان‌کردن و ڕێکخستنی سووپاپ و مەودای نێوان دوو سەری پلاتین لە موتوردا.

فیلسوف / fîslûf ، ـها؛ ـان؛ فلاسفه/: [معرب از یونانی] /سم. پیتۆڵ؛ فەیلەسووف: ١. ئەوی بناغەی فەلسەفەیەکی داناوە ٢. ئەوەی لە فەلسەفە باش تێدەگا و ڕاڤەی دەکا.

فیلسوفانه[1] **/ fîlsûfāne**: [معرب/ فارسی] *صفت.* پیتۆلانە؛ فەیلەسووفانە؛ سەر بە فەیلەسووفان ‹افکار فیلسوفانه: بیروڕای پیتۆلانە›.

فیلسوفانه[2]: *قید.* فەیلەسووفانە؛ پیتۆلانە؛ وەکوو فەیلەسووفان ‹فیلسوفانه سری تکان داد: فەیلەسووفانە سەرێکی لەقاند›.

فیلگوش / fîlgûš: [معرب/ فارسی] ☜ **گوش‌فیل-٢**

فیلم / fîlm ، ـها/: [فرانسوی]/سم. ١. فیلم؛ پەڕەیەکی نەرم و ڕوون لە جنسی ئەسیتات یان نیتراتی سیللولۆز، کە ڕووەکەی بە تێکەڵاوەیەکی هەستۆک بە تیشک داپۆشراوە و بۆ وێنە هەڵگرتن بە کار دێ ٢. فیلم؛ زنجیرە وێنەی تۆمارکراوی سەر شریتەیەک لەو جنسە کە لە کاتی ڕوانیندا وەکوو وێنەیەکی بزێو دێتە بەرچاو ٣. تۆژ؛ تۆژاڵ؛ تۆ؛ سەرتۆ؛ تۆخ؛ کاژ؛ پەڕەی زۆر ناسکی سەر شت.

▣ **فیلم آموزشی**: فیلمی فێرکاری؛ فیلمێ کە بە مەبەستی فێرکردنی شتێک بە بینەران بەرهەم هاتبێ.

فیلم پوزتیو: فیلمێ کە وێنە و ڕەنگی ڕێکی بابەتەکەیەتی: **فیلم مثبت**

فیلم تلویزیونی: فیلمی تەلەڤیزیونی؛ فیلمێ کە بۆ بلاوکردنەوە لە تەلەڤزیوندا دروست کرابێ. هەروەها: **فیلم سینمایی**

فیلم خام: فیلمی ساکار؛ فیلمێ کە هیشتا وەبەر تیشک نەخرابێ و هیچ وێنەیەکی لە سەر نەبێ.

فیلم رادیولوژی: فیلمێ کە بۆ وێنە هەڵگرتن بە تیشکی ئیکس بەکار دێ.

فیلم رنگی: فیلمی ڕەنگی: ١. فیلمێ کە لە پێکهاتەکەیدا چینی ڕەنگسازی دەکار کرابێ ٢. فیلمێ کە دیمەنەکان بە ڕەنگی ئاسایی خۆیان دەنوێنێ.

فیلم صامت: فیلمی کپ؛ فیلمی بێ‌دەنگ؛ فیلمێ کە هیچ دەنگێکی لە سەر تۆمار نەکرابێ. هەروەها: **فیلم ناطق**

فیلم عروسکی: فیلمی تەتەیی؛ فیلمێ کە قارەمانەکانی تەتە و وەویلەن و لەوانە فیلم هەلگیراوە.

فیلم عشقی: فیلمی دڵداری؛ فیلمێ کە داستانی بەسەرهاتێکی ئەویندارانەیە. هەروەها: **فیلم پلیسی؛ فیلم تاریخی؛ فیلم مذهبی**

فیلم عکاسی: فیلمی وێنەگری؛ فیلمێ کە بۆ وێنەهەلگرتن دروست‌کراوە.

فیلم کارتون: فیلمی کارتۆن؛ فیلمێ کە بابەتەکەی بە زنجیرە دیمەنێکی کێشراو دەرهاتبێ و لەوە فیلم هەلگیرابێ.

فیلم کمدی: فیلمی کۆمێدی؛ فیلمێ کە ناوەرۆکێکی پێکەنینی هەبێ. هەروەها: **فیلم تراژدی**

فیلم مثبت ☜ **فیلم پوزیتیو**

فیلم مستند: فیلمێ کە لە ڕووداو یان دیمەنێکی ڕاستەقینە هەلگیرابێ.

فیلم منفی ☜ **فیلم نگاتیو**

فیلم نگاتیو: فیلمێ کە وێنە و ڕەنگی بە پێچەوانەی بابەتەکەیەتی: **فیلم منفی**

⊡ **فیلم آمدن:** *[گفتاری]* فیلم کایەکردن؛ خۆ لە شتێک دان؛ خۆ جۆرێکی ناڕاستەکی پێ‌کردن، بە مەبەستی گاڵتە، شوێن گوم کردن یان هەڵخلەتاندنی خەڵک ‹تو کە پول نداشتی، این فیلم آمدنت چە بود؟: ئەتۆ کە پارەت نەبوو، ئەم فیلم کایەکردنەت چ بوو؟›.

فیلم برداشتن: فیلم هەلگرتن ‹از آن مراسم فیلم برداشتند: لەو ڕێوڕەسمە فیلمیان هەلگرت›.

فیلم دادن: فیلم دان؛ فیلم پیشان دان ‹فیلم گاندی را می‌دهد، برویم ببینیم: فیلمی گاندی دەدا با بڕۆین ببینین›.

فیلم کردن: *[مجازی]* فریو دان؛ خەڵەتاندن؛ دەس‌بەسەرکردن ‹حضرت آقا همه را فیلم کرده بود: مامۆستا هەمووی فریو دابوو›.

فیلم گرفتن: فیلم‌گرتن؛ پێکهێنانی وێنە لە سەر فیلم ‹یک ربع ساعت فیلم گرفته‌ام: چارەکەسەعاتێک فیلمم گرتووە›.

فیل‌ماهی / fîlmāhî ، ـها؛ ـان/: [معرب/ فارسی] /اسم/ فیل‌ماسی؛ چەشنێک ماسی خاویار، وەکوو نقە کە دەمیان بە لای سکدایە و لە کرم و وردەماسی و گژ و گیای ئاوژی دەخۆن.

فیلمبردار / fîlmbardār ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم/ فیلمگر؛ فیلم‌هەلگر؛ کەسێ کە کاری تۆمارکردنی وێنەیە لە سەر فیلم، بە کامێرای تایبەت بەو کارە.

فیلمبرداری / fîlmbardārî ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم/ فیلم‌هەلگری: ١. کار و ڕەوتی تۆمارکردنی لەشوێن‌یەکی وێنەی دیمەن و ڕووداوان لە سەر فیلم بە خێراییەکی هێندێک سەرتر لە وزەی لێکدانەوەی چاو (٢٤ وێنە لە چرکەیەکدا) ٢. کار و ڕەوتی تۆمارکردنی دیمەن و ڕووداوان لە سەر شریتەی میگناتیسی (بۆ شاندانی تەلەڤیزیونی یان ڤیدیویی). هەروەها: **فیلمبرداری کردن**

فیلمخانه / fîlmxāne ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم/ فیلمخانە؛ شوێنێ کە کۆپیەک لە فیلمی سینەمایی تێدا هەلدەگرن.

فیلمساز / fîlmsāz ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم/ فیلمساز؛ کەسێ کە فیلم دروست کردن کاریەتی. هەروەها: **فیلمسازی**

فیلمنامه / fîlmnāme ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم/ فیلمنامە؛ چیرۆک یان نووسراوەیێ کە فیلمی

لێ دروست دەکەن.

فیلمنامـەنـویس / fîlmnāmenevîs ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. فیلمنامەنووس؛ کەسێ کـە کاری نووسینی چیرۆک، گەلالە یان وتارێک بـۆ بەرهەمهێنانی فیلمە. هەروەها: **فیلمنامەنویسی**

فیل و فنجان / fîl-o-fencān /: [معرب از هندی/ معرب از یونانی]/اسم. [کنایی] گوزەلـەی پـای ژالـە؛ گـەز و جـاوگ؛ دوو شـت کـە (زۆرتـر لـە بـاری ئەندازەوە) پێکەوە ناگونجێن و دژ بە یەکن.

فیلولژی / fîlolojî /: [فرانسوی]/اسم. زمانـەوانی: ١. بـەراورد و لێکدانـەوەی وێـژە و زاراوەی زمانێک بە پێی ئەو پەخشان و شیعرانە کـە بـەو زمانـە نووسـراون ٢. زمـانناسـی مێژوویـی و بەراوردی * **فقەاللغە**

فیله / fîle /: [فرانسوی]/اسم. فیلە: ١. ـها/ ولـمە؛ گۆشتی لوخم و بێئێسقانی ئـاژەڵ یـان ماسـی ٢. خۆراکێ کە لەو گۆشـتە دروسـتی ئەکـەن و پتر بە شێوەی کەباب یان سوورەوەکراوە.

فیلـی[1] / fîlî /: [معرب]/اسم. بۆرەشـین؛ ڕەنگـی خۆلەمێشی تۆزێک شینکار.

فیلی[2]: صفت. فیلی؛ فێلی؛ بەڕەنگی فیل.

فی‌مابین / fîmābeyn /: [عربی] صفت. نێـوان؛ لـە نێوان ‹رابطه ی فی‌مابین تو و او: پێوەندی‌نێوان تـۆ و ئەو›.

فین / fîn /: صوت. مف؛ فن؛ مش؛ فیشکە؛ لووش؛ شم؛ لم؛ فم؛ خم؛ هنگ؛ دەنگی لووت لـە کـاتی سڕیندا.

⊡ **فین کردن**: فمکردن؛ هنگکردن؛ مش/ شم/ خم کردن؛ لووش‌کەردەی؛ فن کـردن؛ لـووت سڕین؛ کەپۆ پاک کردنەوە لە چلم.

فینـال[1] / fînāl ، ـها /: [فرانسوی]/اسم. فینـاڵ؛ دواهـەمین قۆنـاخی خـولێکی کێبـەرکێ یـان ئەزموون.

⊡ **پای فینال رسیدن**: گەیشتنە فیناڵ؛ گەیشتن بە دواهەمین قۆناخی کێبەرکێ.

فینال[2]: صفت. فیناڵ؛ کۆتایی؛ دواقۆناغ.

فینالیســت / fînālîst ، ـهـا: [فرانســوی]/اســم. فینالیســت؛ ئـەو کەسـە کـە گەیشـتۆتە پـای دواهەمین خولی کێبەرکێ.

فی‌نفسه / fînafse /: [عربی] قید. بۆ خۆ؛ بـەش بـە حاڵی خۆ؛ خۆ بە خۆ ‹مـن فـی‌نفسـه بـه ایـن کـار علاقه‌ای ندارم: من بۆخۆم خۆشم لەم کارە نایەت›.

فینگیلی / fîngîlî /: صفت. [کودکانـه] خنجیلانـە؛ چکۆلە؛ وردیلـە؛ گولانـە؛ بیچکۆلانـە؛ بیچکۆلـە؛ بیچکۆلێ؛ گچکە ‹یک توپ فینگیلی برایت می‌خرم: تۆپێکی خنجیلانەت بو دەکڕم›.

فینواوگرایی / fîno.'ogrāyî ☜ **فینوأیغوری**

فینوایغـــــوری / fîno.'oyqûrî /: [؟]/اســـم. فینۆئۆیغووری: ١. هەر کام لە هوزەکانی بـاکوور و ڕۆژهەلاتی ئۆرووپا و ڕۆژاوای باکووری سیبری وەکوو وەلاتانی فەنلانـد، مەجارسـتان، لاپلەنـد ٢. لقێک لە زمانگەلی ئوراڵی کە ئەم هۆزانە پێی دەدوێن * **فینواوگرایی**

فینه / fîne ، ـها/:/اسم. فینە؛ فێس؛ فێسە؛ فێست؛ فینـۆ؛ جـۆرێ کـلاوی سـووری کەللەقەنـدی سەرقرتاو کە تا ئەم دواییانە لە تورکیە و لوبنـان لە سەریان دەکرد.

فیورد / fiyord ، ـها/: [؟]/اسم. [زمین‌شناسی] لەپاو؛ شیپاو؛ چوونە پێشەوەی باریکەئاوی دەریا لە بەژدا.

فیوز / fiyûz ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. فیووز: ١. لەتە کانزایەکی کەم بەرگە کە لـە سـەرەڕێی هـاتنی کارەبا بۆ ناو خولگەیەک دادەنرێ تـا ئەگـەر لـە ڕادەی ڕێپێـدراو تێپـەڕی، بقرتـێ و ڕەوتی کارەبا ببڕێ ٢. کلیلی تەقینـەوەی نارنجـەک، بۆمبا و...

⊡ **فیوز پریدن**: فیووز پەڕین؛ بـڕانی کارەبـا بـە هۆی فیووزەوە.

فیوض / fuyûz, foyûz /: [عربی] جمعِ ☜ **فِیض**

فیوضات / fuyûzāt, foyûzāt /: [عربی] جمعِ ☜ **فِیض**

ق

ق / q/: *حرف.* ق؛ نیشانەی بیست و چوارەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

ق¹ / qe/: *اسم.* قێ؛ قاف؛ ناوی بیستوچوارەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی.

ق²: *صفت. [مخفف]* م.؛ مانگی؛ پێوەندیدار بە کۆچی-مانگیەوە ‹سال دهم هـ. ق.: سالی دەیەمی ک.م.›.

قائد / qā'ed/: [عربی] ☜ **قاید**

قائل / qā'el/: [عربی] ☜ **قایل**

قائم / qā'em/: [عربی] ☜ **قایم ـ۱**

قائم‌الزاویه / qā'emozzāvîye/: [عربی] ☜ **قایم‌الزاویه**

قائم‌مقام / qā'em.maqām/: [عربی] ☜ **قایم‌مقام**

قائمه / qā'eme/: [عربی] ☜ **قایمه**

قاب / qāb ، ـها/: *اسم.* قاپ: ۱. [ترکی] دەوریەکی قووڵی گەورە جێگەی چێشت، شیرینی یان میوە لە سەر سفرە یان مێز ۲. [ترکی] ئەو شتەی لە نێو دەفرەکەدایە ‹ یک قاب برنج خوردا: قاپێک برینجی خوارد!› ۳. [ترکی] جەعبە؛ چوارچێوە یان پێکهاتەیەکی وا بۆ شت تێخستن ‹قاب عکس؛ قاب عینک: قاپی وێنە؛ قاپی چاویلکە› ٤. [از عربی] *[کالبدشناسی]* جک؛ جگ؛ جگە؛ کاپ؛ کاب؛ قاب؛ قابک؛ قاچ؛ قاپوورە؛ گوێزینگ؛ کابە؛ کابا؛ کەوان؛ کەوانە؛ ڤینک (ئی حەیوانە کێوی)؛ خەلۆل؛ خەلوول (ئی ڕەشەوڵاخ)؛ چوو؛ میچ؛ جگمیچ؛ ماچ؛ دەق؛ ئێسکێکی چوارپالووی هێندێک درێژۆکە لە مەچەکی پێدا لە نێوان بەلەک و پاژنەدا، خازما هی پەز و بزن کە کایەی قاپانی پێ‌دەکرێ: **قاپ**

▣ **قاب عکس:** قاپی وێنە؛ چوارچێوەیەکی پتر شیشەدار کە وێنەی تێدەخەن.

قاب عینک: قاپی چاویلکە: ۱. پێکهاتەیەکی تەلی، پلاستیکی، یان تێکەڵێک لەو دووە کە شیشەی چاویلکەی تێدەخەن ۲. *[قدیمی]* جێ چاویلکە؛ قاپ یان کیفی تایبەت بۆ هەڵگرتنی چاویلکە.

قاب قمارخانە: *[مجازی]* خولە قومارباز؛ بەناوبانگ لە پەرژانە کاری ناڕەوا و نالەباردا.

قاب گوساله: خەلۆل: ۱. میچەگوێلک؛ جگەگۆلک ۲. *[مجازی]* زەبەلاح؛ بڕێتی لە زەلامی ناقۆلا.

▣ **قاب کردن:** لە قاپ‌گرتن؛ قاپ‌گرتن؛ خستنە قاپەوە.

قاب کسی را دزیدن: *[کنایی]* کەسێک لە خشتە/ خلیسکی بردن؛ هۆشی کەسێک بردن؛ دڵی کەسێک دزین/ بردن؛ فڕ بە کەسێکەوە نەهێشتن؛ حەز و سەرنجی کەسێک بۆ خۆ ڕاکێشان ‹آرام قاب دختر را

دزدیده بود و می‌دانست با او کنار می‌آید: ئارام کچەکەی لە خشتە بردبوو، دەیزانی لەگەڵیدا پێک‌دێ›.

قاب‌بازی / qāb.bāzî/: [از عربی/ فارسی]/اسم. جگێن؛ جگانێ؛ کابەی؛ کابانە؛ قاپێن؛ قاپانێ؛ قاپان؛ کاپان؛ کاپێن؛ کاپانێ؛ کابانێ؛ قاچانێ؛ ماچان؛ ماچانێ؛ ماچێن؛ میچێن؛ شەکێن؛ شەگین؛ لاریەکاب؛ میرگزیرکێ؛ یاریەکی کۆن کە بە هاویشتنی یەک یان چەند قاپ بەڕێوە دەچێ و بردنەوە یان دۆڕان، بە پێی چۆناوچۆن نیشتنی قاپەکانە: **قاپبازی**

قاب‌بال / qāb.bāl/: [ترکی/ فارسی] صفت. باڵ‌کالانی؛ تایبەتمەندی چینێک مێروو بە زاری چەن‌تیکەی بە قەوەت، باڵی ئەستوور و چەرمی لە پێش و باڵی پەردەیی لە پاش و سێ‌جووت پا و شاخەکی درێژی یازدە پاژیەوە، وەک قالۆنچە، مۆرانە و خاڵخاڵۆکە

قاب‌دستمال / qābdas(t)māl ، ـها/: [ترکی/ فارسی]/اسم. دەسماڵێ کە لە چێشتخانەی ماڵاندا بۆ سڕین یان وشکەوەکردنی دەفر و دۆڵە کەڵکی لێ دەگرن

قابسازی / qābsāzî/: [ترکی/ فارسی]/اسم. قاپسازی: ١. پیشە یان هونەری دروست‌کردنی قاپ (بۆ وێنە، وێنەکێشی، تابلۆ، کاتژمێر و...) ٢ /ـها/ کارگەی دروست‌کردنی قاپ. هەروەها: **قابساز**

قابض / qābez/: [عربی] صفت. ١. تفت؛ گیر؛ بە چێژەی نیوەتاڵ و دەم‌نووسێنەوە ٢ /ـها/ گرێدایی؛ پندر؛ پنر؛ وشک؛ ئاوکێش؛ ئاوچن؛ ناوسک‌گرسێن

قابل / qābel//: [عربی] صفت. ١. شیاو؛ شایستە؛ هێژا؛ شایان ٢ لەبار؛ لەباو؛ دەرخۆر؛ گونجاو.

▣ **قابل بودن:** ١. هێژا بوون؛ شیاو بوون؛ لەبار بوون ‹این پزشک بسیار قابل است: ئەم بژیشکە زۆر هێژایە› ٢ هورم بوون؛ بە بایەخ بوون ‹پول کە قابل نیست، جان بخواهید: پارە هورمی نیە، ئێوە گیانتان بوێ›. هەروەها: **قابل دانستن**

قابل / qābele/: [عربی] حرف. هێژای؛ شیاوی؛ دەردخواردوو؛ لەبار بۆ؛ لەباری؛ لێهاتووی؛ دەرخۆری؛ دەردخۆری؛ بۆ؛ پەی؛ دەردەوەروو؛ خاوەن لێهاتوویی بۆ وە ئەستۆگرتنی کارێک.

▣ **قابل اتساع:** کرانەوەیی؛ لەبار بۆ کرانەوە.

قابل اجرا: بەڕێوەبردنی؛ لەبار بۆ بەڕێوە بردن.

قابل احتراق: سووتەنی؛ لەبار بۆ سووتان.

قابل ارتجاع: کێشمانی؛ لەبار بۆ کێش هاتن.

قابل استفاده: بەکەڵک؛ بەکارهاتوو

قابل اشتعال: گڕگر؛ سووتەنی؛ لەبار بۆ سووتان.

قابل اعتماد: جێ‌متمانە؛ جێ‌بڕوا

قابل اغماض: لێبووردنی؛ لەبار بۆ چاوپۆشی؛ هێژای چاوپۆشی.

قابل انعطاف: نەرم: ١. نەرم و نیان ٢ لخیز؛ لخێز؛ باوخۆر؛ بە تایبەتمەندی چەمانەوەوە.

قابل پژوهش: جێ‌لێکۆڵینەوە جێ منێ؛ لەبار بۆ کنە؛ جێ‌وردکردنەوە

قابل ترحم: شیاوی بەزەیی؛ جێ‌بەزە.

قابل ترقی: جێ هەڵدان؛ جێ هەڵدانەوە

قابل تعمّق: شیاوی لێ‌ورد بوونەوە/ بیر لێ‌کردنەوە/ تێفکرین؛ شایەنی تێرامان.

قابل تغییر: شیاوی گۆڕان؛ گوهێربار.

قابل خوردن: خوردنی؛ خواردەمەنی؛ شیاوی خواردن.

قابل دزدیدن: لەبار بۆ دزین؛ شتێ کە بۆ دزین دەست دەدا.

قابل دیدن: ١. دیتنی؛ شیاوی چاولێکردن ٢ دیار؛ لە بەر چاو.

قابل فروش: فرۆشتنی؛ بۆ فرۆش؛ شیاوی فرۆتن

قابل قبول: شیاوی پەسن.

قابل قسمت: لەبار بۆ بەش بەش بوونەوە؛ لەبار

بۆ دابەشین.

قابل لمس: ١. لەمس‌کردنی؛ بە تایبەتمەندی هەست پێ‌کران بە لەمس ٢. هەست‌کردنی؛ لەبار بۆ هەست‌پێکردن.

قابلدار / qābeldār/: [عربی/ فارسی] *صفت. [گفتاری]* بەکەڵک؛ قابلدار؛ شیاو؛ بایەخدار؛ بەدەردخۆر؛ دەرەوەر.

قابلگی / qābelegî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* مامانی؛ مامایی؛ لقێکی زانستی بژیشکی کە دەپەرژێتە سەر زایین و ئەرک و کاری سەر بە زایین.

قابلمه / qāblame ، ـها/: [ترکی]/*اسم.* چان‌چیلک؛ قابلەمە؛ قاولەمە؛ قوشقانە؛ دەفرێکی سەرداری خەلەلە بۆ چێشت لێنان.

قابله / qābele ، ـها/: [عربی]/*اسم.* مامان؛ ماما؛ مامانۆ؛ تایە؛ تایەن؛ یاریدەری ژن لە زایینداﺍ.

قابلیت / qābelîyyat/: [عربی]/*اسم.* هێگنی: ١. /ـها/ شیاوی؛ شایەن؛ توانا؛ هێژایی ٢. لەباری؛ دەرخۆری؛ هاولەیی؛ لێهاتوویی.

▣ **قابلیت انعطاف:** لخێزی؛ نەرمی.

قابول / qābûl/: [ترکی]/*اسم.* پلووسک؛ پلوور؛ پلوورە؛ ئاوپەڕ؛ لووس؛ لووساو؛ لووساوک؛ پلوورک؛ سوول؛ سوولاوک؛ پلووسکی لاوەلای لێواری بان کە باراناوی لێ کۆ دەبێتەوە و لێوە دەڕژێتە خوارێ.

قاپ / qāp/: [از عربی] ☜ **قاب ـ ٤**

▣ **قاپ زدن** ☜ **قاپیدن**

قاپبازی / qāpbāzî/: [از عربی/ فارسی] ☜ **قاب‌بازی**

قاپیدن / qāpîdan/: [ترکی/ فارسی] *مصدر. متعدی. [گفتاری]* // **قاپیدی:** ڕفاندت؛ **می قاپی:** دەرفێنی؛ **بقاپ:** برفێنە// ڕفاندن؛ فراندن؛ قاپاندن؛ قاپین؛ قاپان؛ قەپاندن؛ قەپانن؛ پڕدان؛ قرپاندن؛ گلپاندن؛ قاچاندن؛ وارقونن؛ ئەڕفای؛ پڕ پێدا کردن ‹توپ را قاپیدن: تۆپ ڕفاندن›: **قاپ زدن.** هەروەها: **قاپیدنی**

■ صفت فاعلی: **قاپنده** (ـ)/ صفت مفعولی: **قاپیده** (ڕفیاگ)/ **مصدر منفی: نَقاپیدن** (نەڕفاندن)

قاتق / qātoq/: [ترکی]/*اسم. [گفتاری]* پێخۆر؛ پێخوەر؛ ئەو شتە لەگەڵ نان دەیخۆن، بەتایبەت ماست.

قاتل [1] / qātel ، ـها؛ ـان؛ ـین؛ قتله/: [عربی]/*اسم.* قاتڵ؛ بکوژ؛ کوژەر؛ کشتۆخ؛ خوێنکەر؛ خوێنیەوار؛ مێرکوژ؛ پیاوکوژ؛ خوونی؛ خووینی؛ ئەوەی کەسێکی کوشتووە ‹قاتل زن جوان دستگیر شد: قاتلی ژنە جحێڵەکە گیرا›.

قاتل [2]: *صفت.* کوژەر؛ بکوژ؛ کوشندە ‹سم قاتل: ژەهری کوژەر›.

قاتی / qātî/: [ترکی] *صفت. [گفتاری]* تێکەڵ؛ ئاوێتە؛ ئامێتە؛ تێکەلاو؛ گیژەڵ؛ بەرناڤدایی؛ دیەک: **قاطی**

▣ **قاتی شدن:** تێکەڵ بوون؛ تێکەلاو بوون: ١. ئاوێتە بوون ‹پولها قاتی شدند، جداشان کن: دراوەکان تێکەڵ بوون، جیایان‌کەوە› ٢. *[مجازی]* هامشۆ هەبوون؛ پێوەندی و هات‌وچۆ هەبوون ‹حسابی با همسایه‌ها قاتی شده بود: لەگەڵ دراوسێکان تەواو تێکەڵ بووو›.

قاتی کردن: ١. تێکەڵ کردن؛ تێکەلاو کردن؛ ئاوێتە کردن؛ بەرناڤ دان ‹کمی هم شکر قاتی کن، خوشمزه‌تر می‌شود: توزێکیش شەکری تێکەڵ کە، خۆشتر دەبێت› ٢. *[مجازی]* تێکچوون؛ ئاڵۆز بوون ‹بابام امروز حسابی از دست همسایه‌ها قاتی کرده بود: بابەم ئەمڕۆ لە دەستی دراوسێکان تەواو تێکچوو بووو› ٣. تێکەڵ کردن؛ تێکەلاوکردن؛ کێشانە ناو ‹او را هم قاتی این دعوا نکن!: ئەویش تێکەڵی ئەم شەڕە مەکە!›.

قاتی‌پاتی / qātîpātî/: [ترکی/ از ترکی] *صفت. [گفتاری]* ئاڵۆز پلۆز؛ تێکەڵ‌پێکەڵ؛ شەقلێ‌پەقلێ؛ تەڤلهەڤ.

قاچ / qāč ، ـها/: [ترکی]/*اسم. [گفتاری]* قاش؛ قاژ؛ قاژە؛ خاش؛ کووز؛ کویز؛ کووزە؛ کوویز؛ تیلم؛

تیلمە؛ بڕشت؛ دێلم؛ چینە؛ ریف؛ فترک؛ خارچک؛ تۆفل؛ تیفل؛ لاهۆرە؛ کیز؛ قراش؛ کووزیە: ١. هەڵدڕاوی یان قەڵشی قووڵ لە شتێکدا کە ناوەکەی لێوە دیار بێ ٢. لەتە بڕاوی شتێ کە شوێنەکەی وەک قەڵشتی لێهاتبێ ‹قاچ هندوانه: قاشی شووتی›: **قاش؛ قارچ** *[گفتاری]*

▣ **قاچ زین:** کەڵوە؛ قەڵپووز؛ سەرقاچ؛ پێشکۆ؛ بەرکۆ؛ کەلبووز؛ قەرپۆس؛ قارپۆس؛ قەرپووس؛ بەرزی بەرەوەی زینی ئەسپ.

▣ **قاچ خوردن:** قەڵشان؛ قڵیشان؛ قاژ بردن؛ قەڵشین؛ تلیشان.

قاچ دادن: قڵیشاندن؛ قەڵشاندن؛ تلیشاندن؛ دڕاندن؛ ترەکنەی؛ ترەکنایوە؛ تلیشنای؛ درز پێدان؛ لێک‌کردنەوە ‹سرما و باد پوستش را قاچ داده بود: سەرما و با پێستی قلیشاندبوو›.

قاچ کردن: قاش‌کردن؛ قاژکردن؛ کووزکردن؛ کووزکەردەی ‹هندوانه را قاچ کرد و آورد جلو مهمان‌ها: شووتیەکەی قاش کرد و هێنایە پێش میوانەکانەوە›.

قاچاق / qāčāq/: [ترکی] *صفت*. ١. قاچاخ؛ قەچاخ؛ دژ بە قانوون ٢. هەڵوەدا؛ دەرکەفتە؛ وایەن؛ هەلاتوو.

▣ **قاچاق بودن:** قاچاخ بوون: ١. قەدەغە بوونی ڕاگرتن، کڕین و فرۆش یان بەرهەم هێنانی شتومەکێک ٢. *[گفتاری]* هەڵوەدا بوون؛ وایەنی بوون.

قاچاق شدن: قاچاخ بوون؛ قاچاخ‌کران؛ دژ بە قانوون هێنان یان ناردن (زۆرتر بۆ کالا).

قاچاق کردن: قاچاخ‌کردن: ١. ڕفاندن؛ دزین؛ بە نهێم بردن ٢. دژ بە قانوون هێنان یان بردن.

قاچاقچی / qāčāqčî، ـها؛ ـان/: [ترکی] *اسم*. قاچاخچی؛ قەچاخچی؛ سەوداگەری ماڵی قاچاخ.

قاچاق‌فروش / qāčāqfurûš، ـها؛ ـان/: [ترکی/ فارسی] *اسم*. قاچاخ‌فرۆش؛ قاچاخورەش؛ فرۆشیاری شتومەکی قاچاخ. هەروەها: **قاچاق‌فروشی**

قاچاقی / qāčāqî/: [ترکی] *قید*. قاچاخی؛ بە نهێنی و شێوەی دزەکی.

قادر / qāder/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* لێهاتوو؛ لێهاتگ؛ توانا؛ بەهێز؛ بە وزە؛ بە بڕشت؛ زۆخ؛ زووخ.

▣ **قادر بودن:** توانین؛ لێهاتن؛ تاوەی؛ کارین؛ قارین؛ بە توانا بوون ‹انسان قادر است کوهها را جابجا کند: مرۆ دەتوانێ کێو لە بن بێنێ›.

قاذورات / qāzûrāt/: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* فڕوو؛ گەماری؛ قلێری؛ پیسی؛ پیسایی؛ چەپەڵی.

قاراشمیش / qārāšmîš/: [ترکی] *صفت*. *[گفتاری]* شێواو؛ شپرز؛ ئاڵۆز؛ تێکەڵ و بێ‌سەرە و بەرە ‹از وقتی آزاد رفته وضع کارخانه قاراشمیش شده: لەو کاتەوە ئازاد ڕۆیشتووە بار و دۆخی کارخانەکە تەواو شێواوە›.

قارت‌وقورت / qārt-o-qûrt/: [ترکی] ☜ **هارت‌وپورت**

قارچ / qārč/: *اسم*. ١. ـها/ کارگ؛ کوارگ؛ کدارک؛ کارک؛ کاڤیلک؛ کاڤیرک؛ کارۆک؛ کڤارگ؛ کەڤارک؛ کەیارک؛ کوارگز؛ خارچک؛ خاچک؛ قارچک؛ قاچ؛ قارچ؛ قاچک؛ قارچک؛ هەلچی؛ کولافک؛ فترک؛ کومبەلۆک؛ کەمبەلۆک؛ کاکڵلک؛ کاری؛ کفکار؛ قیفار؛ قیڤار؛ کومکاهاچی؛ باجی‌کۆکا؛ دۆمەلان؛ کولافێ؛ حاجیڕەشکێ؛ ڕوەکی بێ‌ڕەگ و قەد و گەڵا و بێ‌ماکی کلۆرۆفیل کە ناتوانێ بۆ خۆی خواردەمەنی دابین بکا، لە سەر لەشی زیندەوەر یان پاشماوەی مردوو، بە یارمەتی تیشکی خۆر، وەکوو باکتری و کەڕوو دەژی ٢. ☜ **قاچ ـ ٢**

▣ **قارچ چمنی:** کارگە بەرسوولکە؛ کارگە مێرگە؛ جۆرێ کارگی خۆراکی کە لە شوێنی تاریک و شۆداردا دەڕوێ، بە چەتری گۆشتی

لووسەوە کە پاشان دەقەڵشێ و پووڵەکە ــ پووڵەکە دەبێتەوە.

قارچ دشتی: کوارک؛ کوفکارک؛ کارگی دەشتی؛ کارگەی دەشتان.

قارچ سمّی: گولانە؛ کارگە گولانە؛ کارگە گولە؛ قارچکە گولانە؛ قارچکە مارانە؛ قارچکێ کە ماکی ژەهراوی تێدایە.

قارچ صحرایی: کارگی کەما و لۆ؛ کارگی هەڵز؛ جۆرێ کارگی خۆراکی بە چەتری گۆشتی سپیەوە کە گۆشتەکەی سفتە و بۆنێکی خۆشی هەیە.

قارچ کوهی: کارگە کوێستانی؛ کارگە کەما؛ جۆرێ قارچکی خواردەمەنی کە چەترێکی بە شێوەی ڕەحەتی هەیە.

قارچ شناسی / qārčšenāsî/: *اسم.* کارگناسی: ۱. *[گیاەشناسی]* بەشێک لە زانستی گیاناسی کە بە ناسین و پۆلێن‌کردنی قارچەکانەوە دەپەرژێ ۲. *[پیراپزشکی]* بەشێ لە زانستی ئەنگەلناسی پێوەندیدار بە ناسین و بەرخوەدان لە هەمبەر نەخۆشیگەلی قارچیەوە.

قارچی / qārčî/: *صفت.* کارگی؛ قارچی؛ قارچکی: ۱. سەر بە کارگ ‹بیماری قارچی: نەخۆشی کارگی› ۲. بە بیچم یان تایبەتمەندی کارگەوە ‹گیاهان قارچی: ڕوەکی کارگی›.

قار-قار / qārqār/: *صوت.* قارەقار؛ قار-قار؛ قرەقر؛ قغ-قغ؛ قغەقغ؛ دەنگی قەلەڕەشە: **غار-غار**

◘ **قار-قار کردن:** قراندن؛ قرانن؛ قیڕنەی؛ قیڕنای؛ قارە-قارەکردن؛ قرین.

قارقارک / qārqārak، ـها/: *اسم.* ترترە؛ هارە؛ هارێ: ۱. *[قدیمی]* ئامرازی کایەی منداڵان کە دەنگێکی وەک قارقاری لێ دەهات ۲. *[مجازی]* ئامرازی کۆن و نیوەکارە کە دەنگی ناخۆشی کرەکر یان هارەهاری لێ دێ (وەک ڕادیۆ، تەلەفوون، ماشین و...).

قاروقور / qār-o-qûr/: *صوت.* قۆرە؛ قرە؛ قرڕە؛ قوورە؛ قۆڕەقۆڕ؛ قووڕەقوور؛ غوڕ-غوڕ؛ خوڕەخوڕ؛ دەنگێک کە جار-جار لە کاتی برسیەتیدا لە سکەوە دەردێ: **غار و غور**

◘ **قار و قور کردن:** قۆڕاندن؛ قۆڕانن؛ قۆڕەقۆڕ کردنی زگ: **غار و غور کردن**

قارە / qārre، ـها/: [عربی]/*اسم.* قورنە؛ بەژایی؛ هەر کام لە حەوت پاژی گەورەی وشکی لە گۆی زەویدا کە ئوقیانووس دەوری گرتوون.

قاری / qārî، ـها؛ ـان؛ قُرّاء/: [عربی]/*اسم.* قاری؛ مرۆڤێ کە دەقێک دەخوێنێتەوە، بەتایبەت ئەوەی قورئان‌خوێن.

قازیاغی / qāzyaqî/: [ترکی]/*اسم.* قازیاخە؛ قازیانە؛ لیشرێ؛ مەوەنوس؛ گیابەڵەکی؛ گیادۆکولیو؛ ڕوەکێکی بەهاری بە گەڵای پان و گوڵی سپی و بەری ورد و ڕەشەوە، بۆنخۆشە و بە کوڵاوی دەخورێ و بۆ دەرمانی نەخۆشی پێستیش بە کار دەچێ: **قازیاقی**

قازیاقی / qāzyaqî/: [ترکی] ☜ **قازیاغی**

قاسناق / qāsnāq/: [؟] ☜ **کُم**

قاش / qāš/: [ترکی] ☜ **قاچ ـ ۲**

قاشق / qāšoq، ـها/: [ترکی]/*اسم.* کەوچک؛ کەچک؛ کەفچک؛ کەڤچک؛ کەڤچی؛ کەفچی؛ کەوچە؛ کەمچک؛ کەمچە؛ کەچی؛ کۆچکە؛ کاچ؛ کاچک؛ چەمچک؛ چووچک؛ چەوچ؛ چەمچ؛ چەمچە؛ چمچە؛ چەفچە؛ مەلاک؛ مێلاک؛ مەلاک؛ قاشوق: ۱. ئامرازێک پتر بە شێوەی رووبەرێکی گردی ناوچاڵ و دەسکدار، بۆ هەڵگرتن یان تێکەڵ‌کردن یان خواردنی چێشت ۲. ئەو شتەی لە نێویدایە ‹روزی ۳ قاشق میل شود: ڕۆژێ ۳ کەوچکی لێ بخورێ›.

◘ **قاشق چایخوری:** کەوچکە چای؛ کەوچک چای؛ چەمچەو چای/ چەی؛ کەوچکێکی چکۆلە بۆ شێواندنی شتی نێو ئیسکان و پیاڵە (وەک شەکر، قاوە، شیر و ...).

قاشق غذاخوری: کەوچکی‌چێشت؛ کەوچکی

چێشتخۆری؛ چەمچەو چاشتواردەی؛ کەوچکی هێندێک گەورە بۆ چێشت خواردن.
قاشق مرباخوری: کەوچکەمەرەبا؛ کەوچکی مرەباخۆری؛ کەوچکێک نەختێ گەورەتر لە کەوچکەچای.
قاشق زنی / qāšoqzanî/: [ترکی/ فارسی]/سم. حەلاوەمەلاوە؛ هەلاوەمەلاوە؛ حەتەلەمەتەلە؛ ڕێورەسمێکی کۆنی شەوی چوارشەممەسووری لە ئێراندا کە منداڵان و تازەلاوان سەر و چاویان دادەپۆشن و بە کاسە و کەوچکێکەوە دەچنە بەر دەرکی جیرانان و بە تەقەتەق کردن، داوای دیاری و خواردەمەنی دەکەن.
قاشقک / qāšoqak ، ـها/: [ترکی/ فارسی]/سم. [موسیقی] سازێکە بە شێوەی دوو ژێرپیاڵەئاسای چێوی کە بە قەیتانێک پێکەوە بەسراون و بە لێکدانیان دەنگێکی وشک و نزم دەردێ.
قاصد / qāsed ، ـها؛ ـان/: [عربی]/سم. هەواڵبەر؛ شاندیار؛ شاندیەک؛ شاندۆخ؛ قاسوو؛ پەیک؛ ڕاسپاردە.
قاصدک / qāsedak ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. بایلکە؛ باویلێ؛ باوەلێ؛ بابردەڵە؛ پەپوو؛ پەپوولەپایزە؛ پەپووەپاییزان؛ پشیلەپایزە؛ پشیپایزە؛ پشیلۆک؛ شەلەمینخۆشکەرە؛ شەلەمینکەرە؛ کەوکەڤۆک: ١. گیایەکی ئالفی، گەڵا بڵاوی نووکتیژ و ددانەدارە بە گوڵی زەردی ڕۆشن لە سەر لاسکی بەرزەوە ٢. کاسەگوڵی خڕی چەترئاسای میوەی ئەو گیایە کە زۆر سووکە و بە سانایی با هەڵیدەفڕێنێ: **گل قاصد**
◘ قاصدک بهاری: بەلازیز؛ بلازیز؛ گوڵەگەزیزە؛ گوڵێکی کورتەباڵای خێڕـخێڕی شین و سپیە کە لە سەرەتای نەورۆزدا سەر هەڵدەدا و زۆر تەمەن کورتە.
قاصر / qāser/: [عربی] صفت. [ادبی] کورت؛ کوڵ؛ کۆتا؛ کول؛ بێدەسەڵات ‹زبان من از بیان آن قاصر است: زمانم لە دەربڕینی کورتە›. هەروەها: **قاصر بودن**
قاضی / qāzî ، ـها؛ ـان؛ قضات/: [عربی]/سم. دادوەر؛ قازی: ١. دادپرس؛ کەسێ کە بە شکاتی خەڵک ڕادەگا ٢. داوەر.
◘ **قاضی تحقیق**: دادوەری لێکۆڵینەوە.
قاضی شرع: حاکمی شەرع؛ کەسێ کە سەبارەت بە کێشەی شەرعی دادگەری دەکا.
قاضی عسکر: قازی عەسکەر؛ کەسێ کە بەرپرسی ئەنجامدانی ڕێورەسمی ئایینی ئەرتەشە.
◘ **تنها به قاضی رفتن** ☜ **تنها**[1]
کلاه خود را قاضی کردن ☜ **کلاه**
قاطبه / qātebe/: [عربی] ضمیر. هەموو؛ هەمی؛ گشت؛ گرد؛ کول؛ تەڤ.
◘ **قاطبەی اهالی**: گلاییێ؛ گشت/ هەموو خەڵک؛ هەموان؛ هەموو خەڵکان؛ گردوو مەردمی.
قاطر / qāter ، ـها؛ ـان/: [از سغدی]/سم. قاتر؛ قانتر؛ ئەستر؛ هەستر؛ هەسەرە؛ ئێستر؛ هێسر؛ هێستر؛ بزی؛ تور؛ چاڤری؛ چارواپەکی دوورەگەی لە نێرەکەر و مایینە کە نەزۆک و بەهێزە و بۆ بار بردن دەبێ.
قاطع[1] / qāte'/: [عربی]/سم. [هندسه] هێڵێ کە کەوانە یان پەڕەیەک تێپەڕ دەکا.
قاطع[2]: صفت. [ادبی] بە بڕشت؛ بڕشتدار؛ نەگۆڕ؛ بڕمێن؛ بڕەدار؛ بڕاوە؛ بە بڕ؛ بە زیپک؛ بە زەبر و زەنگ ‹آدم قاطع؛ تصمیم قاطع: مرۆی بەبڕشت؛ بڕیاری نەگۆڕ›.
قاطعیت / qāte'îy(y)at/: [عربی]/سم. زەبر و زەنگی؛ بڕشتی؛ زیپک؛ زاکوون؛ هوود.
قاطی / qātî/: [ترکی] ☜ **قاتی**
قاعدتاً / qā'edatan/: [عربی] قید. وەک دەبێ؛ وەک چاوەڕوان دەکرێ؛ بە پێی دەستوور/ داب/ ڕێوشوێن/ ڕێ و ڕەوش ‹قاعدتاً مشکلی ندارد: وەک دەبێ گرفتێکی نیە›.

قاعدگی / qā'edegî/: [عربی/ فارسی]/اسم. پۆن؛ بێنوێژی؛ بێنفێژاهی؛ مەهیک؛ مەهک؛ مەهکی؛ وەهک؛ کنج؛ مانگانە؛ حەیز؛ جنک شووردن؛ خولی هەڵڕژانی خوێن و ئاوی منالدان لە ژن و برێ ئاژەڵی مێوینەدا، کە لە کاتی ئاوس نەبوون (لە مرۆدا) هەر چوارحەوتوو جارێ ڕوو دەدا.

قاعده[1] / qā'ede ، ـها؛ قواعد/: [عربی]/اسم. ۱. داب؛ نەریت؛ دەستوور؛ ڕێوشوێن؛ ڕست؛ ڕێسا؛ دەستووری پەسن‌کراو بۆ کار یان کردەوەیەک ‹قاعده‌ی بازی: دابی یاری› ۲. هۆرتە و بەرە؛ ئاکاری باوی پەسن‌کراو سەبارەت بە دیاردە، کەس یان کۆمەڵێک. بەرانبەر: **استثنا** ۳. [هندسه] بنواشە؛ بنک؛ بنەوان؛ تەختی بیچمێکی هەندسی.

قاعده[2]: صفت. بێنوێژ؛ پۆنی؛ لە پۆندا بوو.

▣ **قاعده شدن:** پۆنی/ بێنوێژ/ مەهیکی بوون؛ تووشی بێنوێژی بوون.

قاف / qāf/: اسم. قاف: ۱. [عربی] نێوی عەرەبی بیست و چوارەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی ۲. [اساطیر] کێوێکی خەیاڵی لە شوێنێکی دوورەدەستدا، لەو پەڕی گۆی زەوینەوە: **کوه قاف**

قافله / qāfele ، ـها؛ قوافل/: [عربی]/اسم. کاروان؛ کەروان؛ قافڵە؛ شەقار؛ دەستەیەک مرۆ و بارەبەر کە ڕێبواری ڕێگایەکن ‹قافله‌ی حجاج: کاروانی حاجیان›.

▣ **از قافله عقب ماندن:** [کنایی] لە کاروان جێمان؛ لە گەل/ کاروان بڕان؛ لە یاران/ هاوڕێیان بەجێمان ‹دیگران ماشین و خانه داشتند او هم نمی‌خواست از قافله عقب بماند: باقی ماشێن وماڵیان بوو، ئەویش نەیدەویست لە کاروان جێ بمێنێ›.

قافله‌سالار / qāfelesālār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. ۱. [قدیمی] پێشەنگ؛ سەرجەلە؛ سەرقافڵە؛ سەرکاروان؛ سەرقەتار ۲. [کنایی] پێشەوا؛ سەرۆک ✽ **کاروانسالار**

قافیه / qāfîye ، ـها؛ قوافی/: [عربی]/اسم. [ادبی] بەشاوەند؛ بەشاڤەند؛ پاشبەند؛ سەروا؛ پاشۆڵ؛ پاشڵ؛ قافیە؛ وشەگەلێ بە بڕگە یان بڕگەگەلێکی هاوبەشەوە کە لە کۆتایی هەر دوو باڵی یەک بەیت یان کۆتایی بەیتەکانی هەڵبەستێکدا دێن، بە مەرجێ کە مانایەکی سەربەخۆ نەگرنە خۆ (وەک «ـێوان» لە بەیتی «لە دوگمەی سوخمە دوێنێ نوێژی شێوان/ بەیانی دا سپیدەی باغی سێوان» کە بڕگەگەلی «ـێوان» لە هەردووک باڵدا هاوبەشن).

▣ **قافیه بر کسی تنگ شدن:** [مجازی] دەرەتان لە کەسێک بڕان؛ زیپ بۆ کەسێ هاتن؛ دنیا لە کەسێک بوونە کونەمشک؛ کەوتنە نێو زەحمەت و دەردیسەرەوە ‹وقتی قافیه بر او تنگ شد به خواهش و التماس افتاد: کاتێ دەرەتانی لێبڕا کەوتە تکا و لالە›.

قافیه را باختن: [مجازی] هەل/ دەرفەت لە کیس چوون/ دان؛ بە قنگا کەوتن؛ دۆڕاندن ‹دیر بجنبی قافیه را باخته‌ای: دەستی خۆت نەوەشێنی هەلت لە کیس داوە›.

قاق / qāq/: [ترکی]/اسم. ۱. بازڕ؛ لەتکە؛ لەتە؛ قاقالە؛ میوەی وشکەوەکراو وەک قەیسی، هەڵووژە و هەشتالوو ۲. قرە؛ لە کایەگەلی نۆرەییدا (وەک قاپێن و گوێزان) ئەو کەسەی کە دوا نۆرەی پێ بڕاوە ۳. واک؛ واق‌واق؛ ماسی‌گرە؛ ماسی‌گرەک؛ ماسی‌گیر؛ ماساوگر؛ قەلمراو؛ ماسی‌خۆرە؛ باڵدارێکی سپیە ڕاوە ماسی دەکا ٤. [قدیمی] قاورمە؛ قاق؛ گۆشتی برژاوی وشکەوەکراو.

قا ـ قا / qāqā/: اسم. [کودکانه] نۆ ـ نۆ؛ ننوو؛ قەقە؛ قەقە؛ قاقە؛ خۆراکی خۆش لە زمانی منداڵاندا، نەخوازە شیرینی: **غا ـ غا**

قاقاله / qāqāle/ ☜ **قاق ـ ۱**

قاقالیا / qāqāliyā/: اسم. پێقەلە؛ کێشە؛ ڕەکێشە؛ گیایەکی دەشتەکی بە گەڵای پانی

ڕەگاوی و گوڵی سپی و تۆوی کوڵکن و لە بڕێکیدا گوڵی بۆنخۆشەوە، کە زیاتر بە کاری برین گەیاندن دێ: **قاقل**

قاقل / qāqol/ ☜ **قاقالیا**

قاقا ـ لی لی / qāqālîlî ، ـها/:/اسم. قاقە؛ قەقا؛ قەقە؛ ققە؛ کەکا؛ شیرینی و خۆراکی بابی دڵی منداڵان.

قاقم / qāqom/: [عربی]/اسم. خەز؛ قاقم؛ قاقوم؛ ئاس: ۱. /ـها/ دەڵەکی سپی؛ جۆرێ گیانداری خەزدارە لە دەڵەک دەچێ و لە ناوچە شاخاویەکاندا دەژی. هاوینان بەشی ژووریی پێستی خورمایی و بەشی خواریی سپیە بەڵام لە زستاندا جگە لە ئاخری کلکی کە ڕەشە، باقی جەستەی سپی دەبێتەوە ۲. پێستی ئەو گیاندارە کە زۆر نەرمە و جل‌وبەرگی لێ دروست دەکەن.

قال / qāl ، ـها/:/اسم. ۱. [عربی]/[گفتاری] قاڵ؛ قرم‌وقاڵ؛ گرم‌وقاڵ؛ قاڵەقاڵ؛ هەرا؛ زەنا؛ چەقە و گوڕە؛ قاو و قوو؛ قاوەقاو؛ قایش ۲. [از عربی] گاهـ ؛ گەهـ ؛ بۆتە؛ دریچە؛ بووتە؛ جۆرێک کاسەی گڵێنی وەکوو کوورەی چکۆلە بۆ شت تێدا تاواندنەوە * **غال**

▣ **قال چاق کردن**: هەرا چاخ‌کردن؛ قیڕ و واڕ کردن/ دانان؛ هەرا و هوریا کردن؛ هەرا و هوریا نانەوە؛ هاوهوڕا دروست‌کردن؛ قا و قیڕ کردن؛ قیرە و هەرا کردن؛ هەرا و مەزات‌کردن؛ هەرە و مەزات ڕێک وسەی ‹دوست ندارم باز بروی و قال چاق کنی: پێم خۆش نیە دیسانەوە بڕۆی و هەرا چاخ بکەی›.

قال چیزی راکندن: /مجازی/ شەڕی شتێک برینەوە؛ شتێک لە کۆڵ‌کردنەوە؛ شتێک لە بنەهێنان؛ برینەوە/ تەواوکردنی کار یان باسی شتێک ‹این دو قاشق را بخور و قالش را بکن: ئەم دوو کەوچکەش بخۆ و شەڕی ببڕەوە›.

قال چیزی را خواباندن: سەری شتێک نانەوە؛ قەپ و قاڵی شتێ نەهێشتن و بەر بە ئاژاوەیەک گرتن ‹با کمک همسایگان قال را خواباندند: بە یارمەتی دراوسێکان سەریان نایەوە›.

هەروەها: **قال خوابیدن**

قال گذاشتن: /مجازی/ ۱. دەس لە خەنە نان؛ لە سەر دار دانان؛ بە هۆی ئامادە نەبوون لە سەر بڕیار، کەس یان کەسانێک ماتڵ‌کردن ‹دیروز نیامدی و چهار ساعت ما را قال گذاشتی: دوێنێ نەهاتی و چوار سەعات دەسمانت لە خەنە نا› ۲. لە ژوانی ژووژکان دانان؛ بردن بۆ ژووژووەڕاو؛ بە جێ‌هێشتن؛ کەسێک لە شوێنێک دانان و بە نهێنی بۆی دەرچوون ‹ دختر بیچارە را قال گذاشت و بعد از چهار ماه سر از آلمان درآورد: کچەی بەستەزمانی لە ژوانی ژووژکان دانا و دوای چوار مانگ سەری لە ئاڵمانەوە هەڵێنا›.

قالب / qāleb ، ـها/: [معرب از یونانی]/اسم. قاڵب؛ قالب؛ قالک: ۱. قاپلۆخ؛ قلاپیک؛ ڕیتە؛ ئامرازێک بۆ شکل پێدانی ماک و بەرهەمەکانی ‹قالب کفش: قالبی پێڵاو› ۲. ئەو بەرهەمانە لە قالبێکەوە دەردێن، بەتایبەت ئەوانەی چوار پاڵوون ‹یک قالب صابون: قالبێک سابوون› ۳. /مجازی/ چوارچێو؛ چوارچۆقە؛ قاپۆرە؛ قاپلۆخ؛ قابلۆغ ٤. /مجازی/ ڕیت؛ وێنە؛ شێوە؛ بیچم؛ تەرح ٥. /قوالب/ تەن؛ پەیکەر؛ کەلەخ؛ کەلەستە.

▣ **قالب ریخته‌گری**: بڕێژ؛ داڕێژگە؛ لاک؛ ڕێجە؛ دەریچە؛ قال؛ ڕێختمان؛ ڕێژە؛ ڕێژەک؛ قالبی داڕشتن.

▣ **قالب بودن**: فیت بوون؛ ڕێک خۆی بوون؛ فیت خوەی بوون؛ وەک/ جفت خۆی بوون؛ قالب بیەی ‹لباسها کاملاً قالب تنش بود: جلەکان فیتی بەری بوو›. هەروەها: **قالب شدن**

قالب تهی کردن: /مجازی/ بنەتۆقە گەیشتن؛ فجووق/ فنجق/ فجیق‌کردن؛ زیک‌کردن؛ زاڵە تۆقین/ ترەکین؛ لەترسان مردن ‹از ترس داشت

قالب تهی می‌کرد: لە ترسان بنەتوقەی گەیشتبوو›.

قالب زدن: ١. قالب لێدان؛ دەقالب‌کردن ٢. هەڵبەستن؛ شتێک بە درۆ نیشاندان.

قالب کردن: *[مجازی]* قەولاندن؛ بە فێڵ و تەڵەکە بە کەسێ فرۆشتن ‹جنس را بە نام خارجی قالب مردم می‌کرد: شت‌ومەکی بە ناوی خاریجی ئەقەولاندە خەڵک›.

قالب‌ریزی / qālebrîzî ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم.* کار یان ڕەوتی دارشتن؛ دارڕژاندن؛ دارڕژتن؛ دارڕستین؛ شتێک دەنێو قالب‌کردن بۆ ئەوەی ڕێتی ئەو قالبە بگرێ.

قالب‌سازی / qālebsāzî/: [معرب/ فارسی] *اسم.* قالب‌سازی: ١. کار و لێزانی دروست‌کردنی قالب ٢. /ـها/ کارگەیەک کە تێیدا قالب دروست دەکەن. هەروەها: **قالب‌ساز**

قالبگیری / qālebgîrî ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم.* قالبگری؛ کار و ڕەوتی گۆزانەوەی ڕێتی شتێ بۆ سەر ماکێکی هەویری بە مەبەستی دروست کردنی قالبەکەی.

قالبی / qālebî/: [معرب] *صفت.* قالبی: ١. لە نێو قالب دروست‌کراوی وەک قالب دەرهاتوو ‹یخ قالبی: سەهۆڵی قالبی› ٢. *[مجازی]* هەڵبەستراو ‹این حرفهای قالبی را تحویل مردم نده: ئەم قسە هەڵبەستراوانە مەکە بە قوڕووی خەڵکدا›.

قالپاق / qālpāq ، ـها/: [ترکی] *اسم.* قالپاخ؛ قالپاق؛ کاسەیەکی کانزایی کە بە ناوەڕاستی تەگەرەی ماشینەوە دەبەسرێ و سەر جڕ و مۆرەکان دادەپۆشێ.

قالتاق / qāltāq ، ـها/: [ترکی] *صفت. [گفتاری]* ڕیپۆ؛ نادروس و فێڵباز؛ تەڵەکەبازی درۆزن و چەورزمان.

قال‌مقال / qālmaqāl ، ـها/: [عربی] *اسم. [گفتاری]* قوولە؛ هەرا و هوریا؛ قیڕ و قاڵ؛ قیڕە و هەرا؛ هەرا‌ـهەرا؛ هەرا و مەزات؛ هەرە و مەزات؛ چەقە و گوڕە؛ زەنا‌ـزەنا؛ چەقە و زەنا؛ قایش؛ غەڵبە؛ دەنگەدەنگ؛ غەڵبەغەڵب؛ دەنگ و هەرای هاوڕێ لەگەڵ شەڕ و چەقەدا.

▣ **قال‌مقال کردن:** هەرا و هوریا کردن؛ هەرە و مەزات‌کەردەی؛ زویلەزویل‌کردن؛ قیڕ و واڵ کردن؛ قیڕە و هەرا کردن ‹چرا برای هیچ و پوچ قال‌مقال می‌کنی؟: بۆچی لە سەر هیچ و پووچ هەرا و هوریا دەکەی؟›. هەروەها: **قال‌مقال راه انداختن**

قالی / qālî ، ـها/: *اسم.* قالی؛ قالی؛ قالیە؛ خالی؛ مەهفوور؛ مافوور؛ ماهفوور؛ مافوورە؛ مافوویر؛ مافیر؛ مەحفیر؛ مەحفوویر؛ مەحفویر؛ مەهووز؛ بەستیر؛ گەوە؛ بکۆ؛ بسکۆ؛ تێژک؛ ڕایەخی بە تەوەن تەنراوی پرزەدار بۆ پۆشانی ناوماڵ.

▣ **قالی کنارە:** لاکێش؛ کەنارە؛ کنارە؛ قالی درێژۆکە.

قالی ماشینی: قالی ماشینی؛ قالی بە ماشین تەنراو.

قالی کرمان: *[مجازی]* کای بێ دان؛ کەسێ یان شتێک کە بە تێپەڕ بوونی کات هەر دێت و جوانتر دەبێ و زیاتر هەڵدەدا ‹سارا انگار قالی کرمان است، هر چە سنش بالاتر می‌رود، خوشگلتر می‌شود: سارا دەڵێی کای بێ دانە، هەر چی تەمەنی زۆرتر دەبێ، زیاتر بەخۆدا دێ›.

قالیباف / qālîbāf ، ـها؛ ـان/: *اسم.* تەونکەر؛ تەونگەر؛ تەونەگەر؛ تەڤنگەر؛ تەونەوان؛ جوومەکار؛ جوومەکڤان؛ قالیچن؛ فەرشکەر؛ گەوەباف؛ کەسێ کە قالی دروست دەکا: **فرشباف**

قالیبافی / qālîbāfî/: *اسم.* تەونەوانی؛ تەونکەری؛ تەونگەری؛ قالیچنی؛ گەوەبافی: ١. کاری دروست‌کردنی قالی ٢. /ـها/ کارگای تەون‌کردن ✻ **فرشبافی**

قالیچە / qālîče ، ـها/: *اسم.* قالیچە؛ قالیچە؛ مەحفویرک؛ مەحفیرک؛ قالی لە ئەندازەی

بچووکتر لە دوو لە سێ (میتر).

قالیشویی / qālîšûyî/:/اسم. قالیشۆری: ١. کاری قاڵی شتن ٢. /ـها/ کارگەی قاڵی شۆردن.

قالی‌فروشی / qālîfurûšî/:/اسم. قاڵی‌فرۆشی؛ قاڵی‌ورەشی: ١. کاری فرۆشتنی قاڵی ٢. /ـها/ فرۆشگای قاڵی ✽ **فرش‌فروشی**

قامت / qāmat، ـها/:/اسم. ١. [عربی] بەژن؛ باڵا؛ قەد؛ تمتێل؛ بەرزی؛ لە تەپڵی سەرەوە تا ژێر پێ ‹آن دختر قامت بلندی داشت: ئەو کچە بەژنێکی بەرزی هەبوو› ٢. [از عربی] قامەت؛ فەرمانی دەسپێکردنی نوێژ بە جەماعەت.

▣ **قامت بستن**: */مجازی/* قامەت بەستن؛ نوێژ دابەستن؛ بۆ نوێژ وەستان.

قاموس / qāmûs، ـها/: [عربی]/اسم. */قدیمی/* ١. قامووس: فەرهەنگ؛ وشەنامە؛ وشەدان ٢. سرشت؛ زات؛ خوو؛ هیم ‹دروغ در قاموس ما نیست: درۆ لە سرشتی ئێمەدا نیە›.

قانع / qāne'/: [عربی] صفت. دڵ‌تێر؛ چاوتێر؛ بۆین: ١. بێ‌تەماح؛ خاوەن خوو و خدەی ڕازی بوون ‹آدم کە قانع باشد نیازی بە تملّق گفتن ندارد: مرۆڤ کە دڵ‌تێر بوو پێویستی بە چەورزمانی نیە› ٢. ڕازی؛ شوکرانەبژێر؛ ڕەزا؛ خۆشحاڵ و دڵنیا لە هەلومەرجێ کە تێیدایە ‹او بە همین حقوق قانع است: ئەو بەم مووچەیە ڕازیە›.

▣ **قانع شدن**: ١. ڕازی بوون؛ نەرم بوون؛ ڕەزا بیەی ٢. قەناعەت هێنان؛ مل هاوردنە ڕاسە.

هەروەها: **قانع بودن؛ قانع کردن**

قانقاریا / qānqār(i)yā/: [معرب از یونانی]/اسم. قانقاریا؛ ڕەشە؛ سەقاملووس؛ مەرگی بەشێک لە شانەگەلی لەش بە هۆی پێ نەگەیشتنی خوێن، کوتران یان چڵک‌کردن.

قانون / qānûn، ـها/: [معرب از یونانی]/اسم. قانوون: ١. /قوانین/ پێودان؛ دەستوور؛ دەسوور؛ ڕێزک؛ داڵنگ؛ زاکوون؛ یاسە؛ یاسا؛ داب و نەریتێ کە بەڕێوەبردنی ئەرکی هەموو کۆمەڵگایە یان ڕێوشوێنێ بۆ کردەوە و کار کە ڕەسمی یان داسەپاو بێ ٢. /قوانین/ دەستوور؛ دەسوور؛ کۆی ئەم جۆرە داب و نەریت و ڕێوشوێنانە ‹قانون شرع: دەستووری شەرع› ٣. /قوانین/ دەربڕینی دۆزەنە و پێوەندی نێوان چەند دیاردە، کە لە ڕادەی زانینی ئێمەدا ناگۆڕدرێ ‹قانون بقا: قانوونی مانەوە› ٤. */موسیقی/* ئامرازێکی کۆنی مووسیقایی بە ٢٦ تاڵ سیمەوە.

▣ **قانون اساسی**: دەستوور؛ قانوونێ کە جۆری حکوومەت، هێزە خاوەن دەسەڵاتەکان و ڕادەی ئەرک و دەسچوونی هەرکامیان دەسنیشان دەکات.

قانون جزا: قانوونی سزا؛ کۆمەڵە قانوونێ کە تاوان و سزاکانی دەسنیشان دەکا.

قانون جنگل: */کنایی/* قانوونی جەنگەڵ: ١. هەل یا دۆخی زاڵ بوونی زۆردار بە سەر بێ‌زۆردا ٢. هەرکە بۆخۆی؛ هەرکێ‌ـهەرکێ؛ زۆردار و بێ‌زۆر؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەبوونی قانوون و دەسەڵاتی هەمەلایەنەی زۆردار.

قانون شرع: قانوونی شەرع؛ قانوونێ کە ناوەرۆکی لە کتێبە دینیەکانەوە وەرگیراوە.

قانون عرف: قانوونی باو؛ قانوونی نەنووسراوی بەڕێوەچوو لە کۆمەڵگایەکدا.

قانون مدنی: قانوونی ژیوەر/ شارستانێتی؛ کۆمەڵە قانوونی سەر بە ماف و ئەرکی هەر کەس لە ئاست کۆمەڵگا و خەڵکدا.

قانون همه یا هیچ: ١. */فیزیولوژی/* قانوونێ کە دبێژێ شانی دەماری یان بە هەموو هێزەوە پەیامێ ڕادەگوێزێتەوە یان هیچ ناکا ٢. قانوونێ کە ئێژێ لە ئەزموونێکدا وەبیر هاتنەوە یان بە تەواوی ڕوو دەدا یا خۆ هەر ڕوو نادا ✽ **اصل همه یا هیچ**

▣ **قانون را کشف کردن**: قانوون دۆزینەوە؛ ناسین و دەربڕینی پێوەندی نێوان دیاردەکان ‹مندل قانون وراثت را کشف کرد: مەندیل قانوونی

میراتبەری دۆزیەوە›.

قانون گذاشتن ☜ **قانونگذاری**

قانون گذراندن: قانوون دانان؛ ڕای قانوون سەندن.

قانون وضع کردن: قانوون دانان؛ ڕا لەسەردانی قانوون؛ پەسن‌کردنی قانوون؛ دەسوورەرە نیەی ‹مجلس قانون تازەای وضع کرد: ئەنجومەن قانوونێکی نوێی دانا›.

قانوناً / qānûnan/: [معرب/ عربی] *قید*. بە پێی قانوون؛ بەرامبەر بە قانوون؛ بەپێی یاسا ‹هر کس قانوناً مالک جان و مال خویش است: هەر کەس بە پێی قانوون خاوەنی گیان و ماڵی خۆیەتی›.

قانون‌شکن / qānûnšekan ، ـها؛ ـان/: [معرب/ فارسی] *صفت*. قانوون‌شکێن؛ بە تایبەتمەندی لە ژێر قانوون دەرچوون و گوێنەدان بە قانوون.

قانون‌شکنی / qānûnšekanî ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. قانوون‌شکێنی؛ کار و ڕەوتی لە قانوون لادان.

قانونگذار / qānûngozār ، ـها؛ ـان/: [معرب/ فارسی] *اسم*. قانووونداهێنەر؛ قانووندانەر؛ دەستووردانەر.

قانونگذاری / qānûngozārî ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. دەستووردانەری؛ قانووندانەری؛ کار و ڕەوتی قانوون دانان.

قانونمند / qānûnmand/: [معرب/ فارسی] *صفت*. قانووندار؛ بەقانوون؛ پێبەند بە قانوون.

قانونمندی / qānûnmandî ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. قانووونداری؛ بەقانوونی؛ پێبەندی بە قانوون.

قانونی / qānûnî/: [معرب] *صفت*. قانوونی؛ دەستووری؛ یاسایی: ۱. سەر بە قانوون ‹مصوبەی قانونی: پەسندکراوی قانوونی› ۲. هاوڕێ لەگەڵ قانوون ‹معاملەی قانونی: مامەڵەی قانوونی›.

قاووت / qāvût/: [ترکی] *اسم*. قاوت؛ قاویت؛ کاویت؛ پۆخین؛ ئاردی دەخڵی برژاو بە شەکر و بەهاراتەوە.

قاهر / qāher/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* زاڵ؛ چیر؛ چێر؛ چیرە.

قاه ـ قاه / qāhqāh/: [از عربی] *صوت*. *[گفتاری]* قا ـ قا؛ ترەقە؛ ترقە؛ تریقە؛ تریقەتریق؛ تریق و هۆڕ؛ تریق ـ تریق؛ پریقە؛ پریکەپریک؛ پریکە؛ پرکە؛ حیلکە ـ حیلکە؛ حیلکەحیلک؛ حیلکە؛ هنگ ـ هنگ؛ دەنگی پێکەنینی بەرز.

▣ **قاه ـ قاه زدن:** تریقانەوە؛ ترەقیان؛ تریقاندن؛ ترەقین؛ زەقین؛ زەقیان؛ حیلکانەوە؛ ئەوەقلیەی؛ قلەداونەی؛ قلهنگ؛ هنگ‌هوایش؛ دان لە قاقای پێکەنین؛ بە دەنگی بەرز پێکەنین.

قاید / qāyed ، ـان/: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* پێشەوا؛ ڕێبەر؛ پێشەنگ: **قائد**

قایش / qāyeš ، ـها/: [ترکی] *اسم*. سیرم؛ سیرمە؛ زۆڵ؛ زۆڵە؛ زوێل؛ قایش؛ قاییش؛ قاریش؛ قەیش؛ قاویش؛ نەوارێکی باریک زۆرتر لە پەلاستیک.

قایق / qāyeq ، ـها/: [ترکی] *اسم*. لۆتکە؛ ناوە؛ بەلەم؛ کەڵە؛ قوفە؛ قەیک؛ قەیاخ؛ قایەق؛ ناوێکی گشتی بۆ هەموو جۆرە کەرەسەی پچووکی بە سەر ئاودا ڕۆ، کە زیاتر بە تاقە کەسێک بە ڕێوە دەچێ.

▣ **قایق بادبانی:** لۆتکەی بایەوانی؛ بەلەمی چارۆکەدار؛ لۆتکەیێ کە بایەوانی هەیە و بە هێزی با دەڕوا.

قایق پارویی: لۆتکەی پارۆیی؛ بەلەمی سەوڵی؛ لۆتکەیێ کە بە پارۆ لێدان بە سەر ئاودا دەڕوا.

قایق موتوری: لۆتکەی موتوری؛ لۆتکەیێ کە بە هێزی موتور دەڕوا.

قایق نجات: لۆتکەی نەجات/ فریا؛ قایەقی زۆر سووک لە چێو یان ماکێکی وا کە بای تێ‌بکرێ، بۆ یارمەتی دان بە کەسانی نزیکەو خنکان.

قـایقران / qāyeqrān ، ـها؛ ـان/: [ترکی/ فارسی] /اسم. لۆتکەوان؛ قایقەوان؛ قەیاخەوان؛ بەلەمئـاژۆ؛ ئاژۆری بەلەم.

قایقرانی / qāyeqrānî ، ـها/: [ترکی/ فارسی]/اسم. لۆتکەوانی؛ قایقەوانی؛ قەیاخەوانی؛ کار و ڕەوتی ئاژۆتنی لۆتکە.

قایـل / qāyel ، ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. /ادبی/ ۱. ویـژەر؛ بێـژەر؛ بـوێژ ۲. بـه بـڕوا؛ بڕوامەنـد؛ بڕوادار * **قائل**

▣ **قایل بودن:** (بە) بـڕوا بـوون؛ لـە سـەر بـاوەڕ بوون ‹او به هیچ دینی قایل نیست: کـابرا بـە هـیچ دینێک بڕوای نیە›.

قایل شدن: دانان؛ بڕیار دان؛ لە بەرچاو گـرتن ‹دبیـر مـا میـان بچـەهـا فـرق قایـل مـیشـود: مامۆسـتاکەمان لـە نێـوان منداڵـەکاندا جیـاوازی دادەنێ›.

قایم[1] / qāyem/: [عربی] صفت. ۱. /هندسه/ قیـت لە سەر هێڵ یا ڕووپـەڕێک ۲. /ادبی/ ڕاوەسـتاو؛ وەسـتاو؛ وێسـیاگ؛ وێسـاو؛ مـدرا * **قـائم** ۳. /گفتـاری/ قـایم؛ شـاراوە؛ نادیـار؛ بـەرپیوار؛ سەخت ‹پولش را قایم کـرد: پارەکـەی قـایم کـرد› ٤. /گفتاری/ سـفت؛ گومـڕە؛ پتـەو؛ تـون؛ قـایم؛ پەیت؛ ڕێختە؛ گورخ؛ ئاستەم ‹بند کفشت را قـایم کن: بەنی کەوشەکەت سفت بکەوە›.

▣ **قایم شدن:** /گفتاری/ خۆ شاردنەوە؛ قایم بوون؛ پەنامگێرتەی؛ وێ سەختکەردەی؛ بزر بـین؛ مەلخین؛ داشاریان.

قـایم کـردن: شـاردنەوە؛ لـێوەشـاردن؛ لێوەشارتن؛ داشـاردن؛ قـایمکـردن؛ سـەخت کەردەی؛ ئەوەشارتەی؛ شارایوە؛ تەقەتکردن؛ تاقەکردن.

قایم[2]: قید. /گفتـاری/ بـە تونـدی؛ بـە سـەختی؛ ئاستەم؛ تون؛ تن ‹قایم خورد به دیوار: بـە تونـدی کوترا بە دیوارەکەدا›.

قایم الزاویه / qāyemozzāvîye/: [عربی] صفت. ڕاسـتگۆشـە؛ بـە سـووچێکی ۹۰ دەرەجـەوە: **قائم‌الزاویه**

قایم‌باشک / qāyembāšak/: [از عربی ؟/ فارسی] ☜ **قایم‌موشک**

قایم‌مقام / qāyem.maqām ، ـها/: [عربی]/اسم. جێگر؛ نوێنەر؛ نایـب؛ کەسـێ کـە کـار و بـاری خـاوەن پایـەیێ لـە کـاتی نەبوونیـدا جێبـەجێ دەکا.

قایم‌موشک / qāyem.mûšak/: [از عربی ؟/ فارسی] /اسم. چاوشـارکێ؛ چاوشـاریکێ؛ چاوشـارەکێ؛ قەرا ـ قەرا؛ قەرە ـ قەرە؛ قەرە ـ قەرێ؛ قەلە ــ قەلـە؛ قـەرێ ــ قـەرێ؛ ڤەشـارتوک؛ حەمـەگورگێ؛ کاکلەشێران؛ ملاسەکوتێ؛ زۆپ ـ زۆپ؛ قولوولوو؛ چاوبەسێن ـ چاوبەسێن؛ چاوبەسێن ـ چاوبەسـیان؛ گەمەیەکی زارۆکانە بەم شێوە کـە یـەکیان بـەر چاوی خۆی دەگرێ و باقی خۆ دەشارنەوە، ئـەم جار ئەوەی چاوی بەستووە دەبێ پـێش ئـەوەی باقی بگەنەوە شوێنی چاوبەستنەکە پەیدایان بکا و قاویان با: **قایم باشک**

قایمـــه / qāyeme ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. ۱. ئەستوندەک؛ ستووندەک؛ هەسوون؛ پاڵەوانە؛ کۆڵەکە ۲. ڕاستگۆشە: **قائمه**

قبا / qabā ، ـها/: [عربی]/اسم. کـەوا؛ قەڤـە؛ کـوا؛ کورتـەک؛ کورتـە؛ خفتـان؛ خـەفتان؛ کـەوێ؛ بالاپۆشی ئاودامانی پیاوانە.

قباحـــت / qabāhat, qebāhat/: [عربـی]/اسم. ناحەزی؛ ناشیرینی؛ ناپەسندی؛ نەگونجاوی.

▣ **قباحت داشتن:** ناشیرین بوون؛ ناحـەز بـوون؛ دزێو بوون؛ ناپەسند بوون.

قباد / qobād/: /اسم. قوبـاد؛ جـۆرێ شێرماسـی: **ماهی قباد**

قبـال / qebāl/: [عربی]/اسم. بەرانبـەر؛ وەراوەر؛ وەرانوەر؛ بەرامبەر؛ هەمبەر؛ هنداڤ.

▣ **در قبال:** بەرانبەری؛ بەرامبەری؛ بەرانبەر بـە؛ لـە بەرامبـەر؛ لـە بەرانبـەری؛ لهەمبـەر؛

وەراوەروو؛ وەرانوەروو.

قبالجات / qabālecāt/: [عربی/ از عربی] جمعِ ☜ **قباله**

قباله / qabāle ، ـها؛ قبالجات/: [عربی]/اسم. قەواڵە؛ قەباڵە: ۱. بەڵگەی ملکی ۲. بەڵگەی ژن و مێردی.

قبایح / qabāyeh/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* کارگەلی ناشیرین؛ کارانی ناحەز؛ کارگەلی دزێو.

قبایل / qabāyel/: [عربی] جمعِ ☜ **قبیله**

قبح / qobh/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* ناشیرینی؛ ناپەسندی؛ دزێوی؛ کەسنی.

قبر / qabr ، ـها؛ قُبور/: [عربی]/اسم. قەور؛ قەبر؛ قەبرە؛ گۆڕ؛ گلکۆ؛ گۆڕن؛ گەهەر؛ ترب؛ ترپ؛ دەخمە؛ تا؛ تەو.

▣ **قبر سرباز گمنام** ☜ آرامگاه سرباز گمنام، **آرامگاه**

قبراق[1] / qebrāq/: [ترکی] *صفت. [گفتاری]* تەیار: ۱. بزێو؛ چالاک؛ لەش‌سووک؛ تاشک؛ لۆپت؛ لۆبت؛ زرت و زیندوو؛ زیت؛ گورد؛ گوربز؛ گورج و گۆڵ ‹بچەی قبراق: مندالی بزێو› ۲. بەدەماخ؛ بەهێز؛ بەگوڕ؛ سەرکەیف؛ بەکەیف؛ دەماخ؛ بە گوڕ و تاو ‹هنوز اسب قبراقی است: هێشتا ئەسپێکی بەدەماخە›.

قبراق[2]: *قید.* بە گوڕ و تاو؛ بەتاو؛ بەگوڕ؛ گیف؛ گورج؛ کرژ؛ گورج و گۆڵ؛ کرژ و کۆڵ؛ ئازا؛ خێرا؛ بە توندی و چالاکی؛ بە توند و تیژی ‹توی سربالایی قبراق می‌رفت: لە بەرەوژوورەدا بە گوڕ و تاو دەچوو›.

قبرستان / qabrestān ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. قەبران؛ سەرقەبران؛ قەورسان؛ قەورسانە؛ قەورستان؛ سەرقەوران؛ قەبرسان؛ قەبرستان؛ زیارەتان؛ زیارەتلان؛ زیارەتەلان؛ گۆڕستان؛ گۆڕسان؛ شاری خامۆشان؛ مەڵبەندی کفن‌پۆشان.

قبرکن / qabrkan ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ۱. قەبرکەن؛ قەورکەن؛ گۆڕهەڵکەن؛ قەبرکۆڵ ۲. گۆڕهەڵکەنە؛ چوالو؛ کوڕەبەشە؛ چالەکە؛ گیانەوەرێکی گوانداری شەوگەڕە، دەم و پۆزەی درێژ و لەشی قورس و ئەستوور و پێستی تووکنە، کون و شاری مێروو دەداتەوە و دەیانخوا.

قبض / qabz/: [عربی]/اسم. ۱. *[نامتداول]* کاری گرتن؛ سەندن ۲. /ها؛ قبوض/ پسوولە؛ دقانەک؛ ڕەسید؛ قەوز؛ قەبز.

▣ **قبض انبار**: قەبزی هەمار؛ پسوولەی هەمار؛ بەڵگەیێ کە نیشاندەری هاتنی کالایێ بو هەمارە.

▣ **قبض روح شدن**: *[گفتاری]* ڕۆح تۆقین؛ زاڵە ترەکین؛ زاڵەترەک بوون؛ مردن یان نیوەگیان بوون لە ترسدا.

قبضه / qabze ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. قەبزە؛ قەبدە؛ یەکەی ژماردنی جەنگامێری دەستی (وەک شمشێر و دەمانچە) ۲. قەڤد؛ قەفت؛ قەبدە؛ دەسکەی دەمانچە و خەنجەر و شیر ۳. لەپ؛ ناولەپ؛ نێودەست؛ ناومشت؛ پانایی چوار قامکی دەست.

▣ **قبضه کردن**: *[مجازی]* تەختەکردن؛ گرتنەدەستەوە؛ دەست بە سەردا ڕاگرتن ‹او همەی کارها را قبضه کرده است: (ئەو) گشت کارەکانی تەختە کردووە›.

قبطی / qebtî/: اسم. قیبتی: ۱. نەتەوەی دانیشتوانی کەونارای ولاتی میسر ۲. /ها؛ ان/ هەر کام لە خەڵکی ئەو نەتەوە ۳. لە زمانگەلی حامی، زمانی کەونارای میسر.

قبل[1] / qabl/: [عربی] *صفت.* پێش؛ بەر؛ وەڵین ‹چند صفحەی قبل: چەند لاپەڕەی پێش›.

قبل[2]: *حرف.* زووتر؛ پێشتر؛ بەر لە؛ وەروو؛ بەرای؛ وەڵوو؛ وەرتەر؛ بەرتر؛ وەڵتەر؛ وەرج؛ وەڵێ ‹قبل از تو بود: پێشتر لە تۆ بوو›.

▣ **قبل از ظهر**: پێش نیوەڕۆ؛ بەر لە نیمەڕۆ؛

وەلێ نیمەڕۆی؛ وەلۆنیمەڕۆی؛ بەرای نیمەڕۆ؛ پێش لە کاتژمێری ۱۲ی نیوەڕۆ.
قبل از میلاد: پێش زایین؛ بەرای زایین؛ پێشتر لە هاتنە دنیای حەزرەتی عیسا مەسیح.
قبل / qebal/: [عربی]/سم. توانایی؛ هێز؛ هاز؛ هازی؛ تەشە؛ تابشت؛ کەلێژ؛ شێناهی؛ هەرەنگ؛ تەوان؛ شنگ؛ پێز.
▣ از قبل: بە یارمەتی؛ بە یاری؛ بە پشتیوانی؛ بە یاردەی ‹از قبل پولش به وزارت رسید: بە یارمەتی پارەی بوو بە وەزیر›.
قبلاً / qablan/: [عربی] قید. پێشووتر؛ پێشەتر؛ پێشان؛ لەوەو پێش؛ لەمەو پێش؛ زووتر؛ زووتەر؛ وەرتەر؛ وەڵتەر؛ چەلان؛ جاران؛ دە پێشیدا ‹قبلاً گفته بود که نمی‌آید: پێشووتر گوتبووی نایێ›.
قبل‌منقل / qobolmanqal، ـها/: [؟/ عربی]/سم. [گفتاری] پیاڵە و ئیسکان؛ کەرەستەی چێشتخانە و ئاودارخانە بەتایبەت ئەوەی بۆ سەفەر و ناو ڕێ دەیبەن.
قبله / qeble/: [عربی]/سم. ڕووگە: ۱. قیبلە؛ قیبلێ؛ قبلە؛ شوێنێ کە بۆ نوێژ ڕووی تێدەکەن (لای موسوڵمانان کەعبە لە شاری مەککەدا) ۲. [کنایی] جێ‌نیازان؛ کەسێ یان شوێنێ کە بۆ خەڵک جێگای سەرنج و ڕێزە.
▣ قبله‌ی حاجات: [کنایی] جێ نیازان؛ دەرگانەی ڕەحمەت؛ ئەوەی کە ئاتاجان بۆ پێداویستی خۆیان بەرەو لای دەچن.
قبله‌گاه / qeblegāh/: [عربی/ فارسی]/سم. ڕووگە؛ قیبلە؛ قیبلەگەهـ ؛ قبلەگا؛ قیبلەگا.
قبله‌نما / qeblenemā، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. قیبلەنوێن؛ قیبلەنما؛ ئامرازی نیشاندانی لای کەعبە.
قبلی[1] / qablî/: [عربی] صفت. پێشوو؛ بەرگین؛ وەڵین: ۱. بەرین؛ بەرگ ‹او دیگر آن آدم قبلی نبود: ئەو ئیدی ئەو مرۆڤەی پێشوو نەبوو› ۲. بەرێ؛ بەروو؛ لە شوێنێ پێش لەم شوێنە ‹خیابان قبلی: شەقامی بەرگین›.
قبلی[2] / ـ ـها/: [عربی] ضمیر. پێشوو؛ بەرگین؛ وەڵین؛ ئەوەی کە پێش لە دیتر یان دیترانە ‹قبلی بهتر بود: پێشوو باشتر بوو›.
قبور / qobûr, qubûr/: [عربی] جمعِ ☜ **قبر**
قبوض / qobûz, qubûz/: [عربی] جمعِ ☜ **قبض**
قبول / qabûl/: [عربی]/سم. قەبووڵ؛ قوبووڵ؛ قەویل؛ کار و ڕەوتی وەرگرتن؛ هەڵگرتن؛ گلدانەوە ‹پول قبول نمی‌کند: پارە وەرناگرێ›.
▣ **قبول شدن**: دەرچوون؛ دەرهاتن؛ قەبووڵ بوون؛ هەڵبژێردران؛ پەژێران؛ وەرگیران ‹در کنکور قبول شد: لە کونکوور دەرچوو›.
قبول کردن: وەرگرتن؛ قەبووڵ کردن؛ گلەودایین؛ هەڵگرتن ‹پیشنهادم را قبول کرد: پێشنیارەکەمی وەرگرت›.
قبولاندن / qabûlandan/: [عربی/ فارسی] مصدر. متعدی. // **قبولاندی**: سەلماندت؛ **می‌قبولانی**: دەسەلمێنی؛ **بقبولان**: بسەلمێنە// سەلماندن؛ سەلەمنەی؛ سەلەمنای؛ قەبوولاندن؛ قبلاندن؛ قەبیلاندن؛ پێ‌پەژیراندن.
■ صفت مفعولی: **قبولانده** (سەلمێنراو)
قبولی[1] / qabûlî/: [عربی]/سم. قەبوولی؛ کار و ڕەوتی پەزیران؛ وەرگرتن ‹لطفاً قبولی دعوت را اطلاع دهید: تکایە پەزیرانی داوەتەکە ڕاگەیێنن›.
قبولی[2]: صفت. دەرچوو؛ قەبووڵ‌بوو؛ قەبووڵ کراو؛ وەرگیراو؛ پەژێراو. بەرانبەر: رَدّی ‹نامش در میان قبولی‌ها نبود: ناوی لە نێوان دەرچووەکاندا نەبوو›.
قبه / qobbe، ـها/: [عربی]/سم. ۱. قوب؛ قوبە؛ گومەز؛ هەوق ۲. قوبکە؛ قوپکە؛ تۆپەڵ؛ هەر چی لە بیچمی گومەز بێ ۳. قوپچە؛ قوپکە؛ پشکووژ ٤. گومەز؛ گومبەز؛ گومەزە؛ گومەزی سەر قەبر ۵. [قدیمی] چەق؛ ناوەڕاست؛ جەرگە.
قبیح / qabîh/: [عربی] صفت. [ادبی] دزێو؛ نەچێ؛ ناپەسن؛ ناشیرین؛ قۆڕ ‹کارِ قبیح: کاری دزێو›.
قبیحه / qabîhe/: [عربی] صفت. ناشیرین؛ دزێو؛

نەگونجاو؛ نەچیٚ؛ نەباش.

قبیل / qabîl/: [عربی] /اسم. جۆر؛ چەشن؛ وێنە ‹این قبیل کتابها: ئەم جۆرە کتێبانە›.

قبیله / qabîle، ـها؛ قبایل/: [عربی] /اسم. قەبیلە؛ بەرەباب؛ تیرە؛ ئێل؛ خێل؛ عێل؛ ماکاش؛ خێلەسات؛ تاقمیٚ لە خەڵکی کە زاراوە، داب و نەریت و دەستووری هاوبەشیان هەیە و لە یەک پشتن و لە ناوچەیەکدا دەژین.

قبیله‌ای / qabîle'î/: [عربی] صفت. خێلاتی؛ ئێلی؛ خێلی؛ قەبیلەیی؛ قەویلەیی؛ تیرەیی ‹جنگ قبیله‌ای: شەڕی خێلاتی›.

قپان / qapān، ـها/: [از لاتینی] /اسم. گرانکێش؛ قەپان؛ قەپانە؛ قاپان؛ جۆریٚ تەرازوو بۆ کێشانی شتی گەورە یان قورس.

قپاندار / qapāndār، ـها؛ ـان/: [از لاتینی/ فارسی] /اسم. قەپانچی؛ قەپاندار؛ خاوەن‌قەپان؛ کەسیٚ کە شت لە قەپان دەدا. هەروەها: **قپانداری**

قپه / qoppe/: [از عربی] /اسم. [گفتاری] قوپکە؛ نیشانەیەکی پلەکی چەکداری، لە بیچمی هەسارەی هەشت‌پەل.

قپی / qopî، ـها/: [؟] /اسم. [گفتاری] لاف؛ گەزاف؛ شات‌وشووت؛ بافیش؛ فشە.

⊡ **قپی آمدن**: بە قسە ئالی زەنگان و بە کردەوە ڕیخ لە لنگان بوون؛ لاف‌وگەزاف لێدان؛ خۆ هەڵکێشان؛ هەڵشلەنگاندن؛ شات و شووت کردن.

قتال / qattāl/: [عربی] صفت. [ادبی] کوژەر؛ کوشندە؛ کشتۆخ؛ بکوژ.

قتال / qetāl/: [عربی] /اسم. [ادبی] کوشت و بڕ؛ کوشت و کوشتار.

قتل / qatl، ـها/: [عربی] /اسم. قەتڵ؛ خوێن؛ ونی؛ قەتڵە؛ کاری کوشتن نەخوازە کوژتنی مرۆ.

⊡ **قتل عام**: گەل‌کوژی؛ کۆکوژی؛ کۆمەڵ‌کوژی؛ کوشتاری بە کۆمەڵ.

قتل عمد: دەسانقەست کوژی؛ کوشتنی بە قەست. بەرانبەر: **قتل غیرعمد**

قتل غیرعمد: کوشتنی نادەسانقەست؛ کوشتنیٚ کە لە کوت‌وپڕا و بەبیٚ ویستی پێشوو ڕوو بدا. بەرانبەر: **قتل عمد**

قتل نَفس: کوشتنی گیاندار.

⊡ **قتل کردن**: کوشتن؛ قەتڵ‌کردن؛ خوێن‌کردن.

قتلگاه / qatlgāh، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. کوشتنگە؛ شوێنی کوژران/ کوشتن.

قتله / qatale/: [عربی] جمع ☜ **قاتل**

قحبه / qahbe، ـها؛ ـگان/: [عربی] /اسم. [مستهجن] بڤکیٚ؛ قەحبە؛ بەستۆک؛ سۆزانی؛ جندە؛ جوونە؛ گوزلی؛ دەویت؛ بەدناو.

قحط / qaht/: [عربی] صفت. قات؛ قەحت؛ کولپ؛ قات‌وقڕ.

⊡ **قحط بودن**: قات بوون؛ قەحت بوون؛ نەبوون؛ قت بوون ‹مگر کار قحط بود رفتی سراغ دستفروشی؟!: ئەریٚ قات کار بوو بوویە دەسفرۆش؟!›.

قحط‌الرجال / qahtorrecāl/: [عربی] /اسم. قاتەپیاو؛ پیاوقاتی؛ دۆخی دەس نەکەوتنی پیاوی شیاو.

قحط‌سالی / qahtsālî/: [عربی/ فارسی] /اسم. وشکەسالی؛ قات‌سالی؛ ڕەشەسالی؛ سیاسالی؛ هشکسالی؛ ئیشکەسالی.

قحطی / qahtî، ـها/: [عربی] /اسم. کولب؛ کولپ؛ قاتی؛ قڕی؛ قات و قڕی؛ قاتی و قڕی؛ خەلا؛ قتی؛ مەلی؛ تومین؛ قاتەلێو؛ گرانی (بەتایبەت خواردەمەنی).

قحف / qehf/: [عربی] /اسم. لاتەوێڵ؛ هەر کام لە دوو ئێسکی لاپالی تەوێڵ.

قد / qad(d)، ـها/: [عربی] /اسم. ۱. بالا؛ بەژن؛ قام؛ قەد؛ قەو؛ قەی؛ ئەخد؛ ئەقد؛ چڵ ‹قد بلند: بالا بەرز› ۲. [گفتاری] ئەندازە؛ ئەنازە؛ ئەناز؛ شۆ؛ بارست؛ بارسا؛ گۆڕەبا؛ ڕەی؛ چاپان؛ تیەن؛ ڕادە ‹حیاطش قد یک قدم بود: حەوشەکەی ئەندازەی

هەنگاوێک بوو›.

▣ **قد دادن:** پێ‌شکان؛ پێگەیشتن؛ شکان؛ برکردن؛ یاوای ‹عقلش قد نداد خانه‌اش را نگه دارد: عەقڵی پێ نەشکا ماڵەکەی ڕاگرێ›.

قد علم کردن: *[مجازی]* وەستانەوە؛ وێسیانەوە؛ ڕاستەوە بوون؛ بەرەنگار بوونەوە؛ ئامادەی بەربەرەکانێ بوون ‹آزاد تنها کسی بود که در برابرش قد علم کرد: ئازاد تاقە کەسێک بوو لە بەرامبەریدا وەستایەوە›.

قد کسی/ چیزی بودن: بە قەد/ قەو/ قەی کەسێ/ شتێ بوون؛ ئینەو یۆی/ چێوێوی بیەی؛ لە ڕادەی کەسێ/ شتێکدا بوون؛ ئەوەندەی کەسێک/ شتێک بوون ‹شکمش قد یک بشکه بود: زگی بە قەد بەرمیلێک دەبوو›.

قد کسی/ چیزی را گرفتن: بەژن/ باڵای کەسێ پێوان؛ ئەندازەگرتن؛ قەد/ قەوی کەسێ/ شتێ‌گرتن؛ قام‌کرن ‹قد آرام را گرفت، کمی از آزاد بلندتر است: بەژنی ئارامی پێوا، هێندێک لە ئازاد بەرزترە›.

قد کشیدن: باڵاکردن؛ هەڵچوون؛ بەرز بوون؛ درێژ بوون؛ بەرز بیەی؛ قەبلین (بۆ ڕووەک) ‹در این یک سال چقدر قد کشیده‌ای!: لەم یەکساڵە چەندت باڵا کردووە!›.

قد / qod(d)، ـها/: صفت. *[گفتاری]* قوڵم؛ قیت؛ قوت؛ جک؛ سەرشەق؛ کەمۆت؛ سەرڕەق؛ مقڕ؛ لابەلا؛ گەدگیر ‹یارو خیلی قُد بود و کوتاه نمی‌آمد: کابرا زۆر قوڵم بوو، دەستی هەڵنەدەگرت›.

قداره / qaddāre، ـها/: [سنسکریت] اسم. قەدارە؛ غەدارە؛ قەسەتۆرە؛ قەمە؛ کەتارە؛ جۆرێ شمشێری کورت و دەم پان.

قداره‌بند / qaddāreband، ـها؛ ـان/: [سنسکریت/ فارسی] صفت. ١. قەدارەبەن؛ کەتارەکێش؛ کەسێ کە کەتارە لەگەڵ خۆی هەڵدەگرێ ٢. *[کنایی]* زۆربێژ؛ زاڵم؛ مارز.

قداست / qedāsat, qadāsat، ـها/: [عربی] اسم. پیرۆزی؛ مومبارەکی؛ هورمی؛ پاکی.

قدامی / qodāmî/: [عربی] صفت. *[ادبی]* بەروو؛ پێشوو؛ بەرگین؛ وەرین؛ وەڵین؛ لە بەرەوە؛ لە پێشەوە ‹استخوان قدامی: ئێسکی پێشوو›.

قدبلند / qadboland، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. باڵابەرز؛ بەژن‌بەرز؛ کەڵەگەت؛ بەژن‌بڵند؛ بلندباڵا؛ باڵابلند؛ شاگە؛ شیک؛ قۆڵێ؛ کیف؛ درێژن؛ درێژە؛ شووش و لەبار و بەژن‌زراف. بەرانبەر: **قدکوتاه**

قدح / qadah، ـها/: [عربی] اسم. ١. بایە؛ باییە؛ بادیە؛ جامی گەورە ٢. ئەوەی لە ناو ئەو دەفرەدایە ٣. پێک؛ پیک؛ پیاڵەی شەراب.

قدح / qadh/: [عربی] اسم. *[ادبی]* خراپەوێژی؛ ڕەوتی ناو زڕاندن؛ خراپەگوتن. بەرانبەر: **مدح**

قدر[1] / qadar/: [عربی] اسم. چارەنووس؛ چارەنویس؛ ناوچاو؛ تەقدیر؛ سەرنقشت؛ سەرنقیشت؛ بەخت و هات؛ چارەنقیس.

قدر[2] / ـها/: [عربی] صفت. *[ورزش]* بەهێز؛ توانا؛ نەبەز؛ گورێخ؛ گورخ.

قدر / qadr/: [عربی] اسم. قەدر؛ قەیر: ١. ـها/ ڕادە؛ قاس؛ هێند؛ هەند؛ حەد ٢. بایەخ؛ ئەرزش؛ ڕێز؛ شیاوی؛ هێژایی ٣. *[نجوم]* ئەندازەی درەوشاوەیی تەنێکی ئاسمانی.

▣ **قدر مسلّم:** ئەوەی ڕاستی بێ؛ بێ‌شک؛ بە دروستی ‹قدر مسلم آن است که کار به این زودی تمام نمی‌شود: ئەوەی ڕاستی بێ ئەوەیە کار بەم زووانە کۆتایی نایێ›.

▣ **قدر دانستن:** قەدر زانین؛ پێ‌زانین؛ قەدری کەسێ یان شتێک زانین. هەروەها: **قدر شناختن**

قدرت / qodrat، ـها/: [عربی] اسم. دەسەڵات؛ دەستەڵات؛ کەلێژ؛ کەلیژ؛ توان؛ تەوان؛ توانایی؛ ستین؛ شنگ؛ هێز؛ هاز؛ تاقەت؛ قووەت؛ قۆرەت؛ هەرەنگ؛ هورمێن؛ تەشە؛ دەگەر؛ برست؛ توانست؛ برە؛ هازی؛ نیرەوان؛ قەژەن؛ گوڕ؛

هیل؛ حیّل: ١. توانستی جێبەجێ کردنی کارێ یان کار تێکردن ‹قدرت تکان خوردن نداشت: دەسەلاتی جوولانەوەی نەبوو› ٢. دۆخ یان چۆناوچۆنی زاڵ بوون یان بەرەودار بوون ‹او با قدرت، همه را اداره می‌کرد: بە زەبر، هەمووی دەگەڕاند› ٣. [سیاسی] دەوڵەتێ کە وەها زاڵیێتی یان کارتێکریەکی هەیە ‹قدرت‌های منطقه: هێزەکانی ناوچە› ٤. تین؛ تاو؛ ورە؛ تابشت؛ تاوش؛ دەست و دوو.

◘ **قدرت تجسم:** توانایی هێنانە بەرچاو و وێنا کردن.

قدرت‌پرستی / qodratparastî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. دەسەلات‌پەرستی.

قدرت‌طلبی / qodrat.talabî ، ـها/: [عربی]/اسم. دەسەلاتخوازی. هەروەها: **قدرت‌طلب**

قدرتمند / qodratmand ، ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. هۆمام؛ پرزوو؛ توانا؛ بەهێز و توان؛ بەهێز و تابشت؛ دەسەلاتدار؛ دەس‌ڕۆیشتوو.

قدرت‌نمایی / qodratnemāyî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. دەسەلات‌نوێنی؛ قۆرەت‌نوێنی؛ کار یان ڕەوتی نواندنی دەسەلات و هێز بۆ ترساندن.

قدردان / qadrdān/: [عربی/ فارسی] صفت. قەدرزان؛ قەدردان؛ پێزان.

قدردانی / qadrdānî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ڕێزگری؛ پێزانی؛ ڕەوتی خەمناندن.

قدرشناسی / qadršenāsî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. پێزانی؛ قەدرناسی؛ ئەمەگداری. هەروەها: **قدرشناس**

قدرقدرت / qadarqodrat ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. زل‌هێز؛ لێهاتوو بۆ بەرەنگاری چارەنووس.

قدرنشناسی / qadrnaš(e)nāsî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. سپڵەیی؛ سفڵەیی؛ ناسپاسی؛ هەق‌نەناسی؛ ئەمەگ‌نەناسی؛ پێ‌نەزانی. هەروەها: **قدرنشناس**

قدروقیمت / qadr-o-qeymat, qadr-o-qîmat/: [عربی]/اسم. بڕ؛ ڕێز؛ وەج؛ حورمەت؛ ئەرزشت.

قدری / qadarî/: [عربی] صفت. جەبری؛ بڕوامەند بە چارەنووس.

قدری / qadrî/: [عربی] ضمیر. هێندێک؛ هەندێ؛ قەدەرێک؛ بڕێ؛ بڕێک؛ چەندێتیەکی وا کە زۆر یان کەمی دیار نەبێ ‹قدری آب خوردم: هێندێک ئاوم خواردەوە›.

◘ **به قدری:** هێندە؛ زۆرزۆر؛ یەکجار؛ ئێجگار؛ تا ڕادەیەکی زۆر ‹به قدری زیبا بود که از گفتن نمی‌آید: هێندە جوان بوو لە وتن نایە›.

قدس / qods/: [عربی]/اسم. پاکی؛ بێ گوناهی؛ هورمی؛ پیرۆزی؛ ممبارەکی؛ پاک و پواری؛ بێ‌خەوشی.

قدس سره / qoddesaserroh/: [عربی] دعا. نوور لە قەبری بباریێ؛ ڕەحمەت لە قەبری؛ گۆڕی پیرۆز بێ.

قدسنج / qadsanc ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. بەژن‌پێو؛ بالاپێو؛ ئامرازی ئەندازەگرتنی بەژن و بالا.

قدسی / qodsî/: [عربی] صفت. پاک؛ هورم؛ پیرۆز؛ هەزەخ؛ ممبارەک.

قدغن / qadaqan/: [ترکی] صفت. قاخە؛ قەدەغە؛ قەدەخە؛ ڕێ‌نەدراو؛ بەند؛ بەندە؛ یاساخ؛ یەساخ ‹ورود خارجیان را قدغن کرد: هاتنی لاوەکیانی قاخە کرد›.

◘ **قدغن کردن:** هەماندن؛ قەدەغەکردن؛ قاخە کردن؛ قۆرغ‌کردن؛ پاوان‌کردن؛ یاساخ کردن. هەروەها: **قدغن بودن؛ قدغن شدن**

قد ـ قد / qodqod/: صوت. قدەقد؛ قرتەقرت؛ دوورقەدوورق؛ قد-قد؛ قید-قید؛ قوت-قات؛ دەنگی مریشک.

قدک / qadak/:/اسم. قەدەک؛ قوماشێکی دەسچنی ڕەنگامەیە زۆرتر لە پەموو.

قدکوتاه / qadkûtāh/: [عربی/ فارسی] صفت.

کۆتەڵ؛ بالابچووک؛ کورت؛ کورتەبالا؛ کـەمبـالا؛ کۆتابالا؛ کوڵ؛ کولنده؛ کولنده. بەرانبەر: **قدبلند**

قدم / qadam ، ـها/: [عربی]/اسم. پیٔ؛ پا: ۱. /اقدام؛ قُدوم/ پەی ‹از سر تا قدم: له سەر تا پیٔ› ۲. هەنگاو؛ هەنگام؛ گۆم؛ گام؛ گـاڤ؛ شـاقا؛ شـاقاو؛ شـاقام؛ شەقاو؛ شەقام؛ شەقا؛ لاقـۆره؛ پێگـاڤ؛ پێنگـاڤ؛ پێنگاو؛ گامـه؛ هنگـاو؛ هنگـاڤ؛ هـەنگاڤ؛ گـاو؛ قوڵەنج؛ قام؛ قاو؛ لۆقاو؛ لـۆق؛ قـەدەم ‹صد قدم فاصله داشت: سەد هەنگاو دوور بوو›.

◙ **قدم به قدم:** [مجازی] ورده- ورده؛ هـەنگاو بـه هەنگاو؛ ڕێزه-ڕێزه؛ قۆناغ_قۆناغ؛ قـەدەم بـه قەدەم.

◘ **قـدم از قـدم برنداشـتن:** [مجـازی] هـەنگاو نەنیان؛ پـا هەڵـنەگرتن؛ پـا نەگوزانـەوه؛ جـم نەخواردن؛ تەکان نەخواردن؛ ڕێ نەچوون؛ له جێی خۆ مانەوه؛ پا نەنیای ‹من دیگر قدم از قدم برنمیدارم: ئەمن چیدی هەنگاو نانیم›.

قدم تند کردن: پا هەڵخستن؛ پـا هەڵـگرتن؛ بە پەلە چوون؛ توند چوون؛ ئازا کردن ‹قدم تند کردم به او برسم: پام هەڵخست پێی بگەم›.

قدم رنجه فرمودن: [مجازی] تەشریف هێنـان؛ هاتن (بۆ خێراتنی میوان دەگوترێ).

قدم زدن: پیاسەکردن؛ پیارسەکردن؛ قـەدەم لێدان؛ قام لێدان؛ ڕێڤە چۆن؛ لوه ڕانەی؛ گاڤ دان؛ هێدی- هێدی ڕێوه چـوون بـۆ وەرزش، گەڕان یان هێور بوونەوه.

قدم کسی خوب بـودن: پـای کەسـێک خێـر بوون؛ پای کەسێ خاس بوون.

قدم کسی سبک بودن: [مجازی] پای کەسـێک سووک بوون: ۱. قەدەمی کەسێک خێر بوون ۲. هاتنی کەسێک بوونه هۆی بـرەو پێـدرانی شوێنێ. بەرانبەر: **قدم کسی سنگین بودن**

قدم کسی سنگین بودن: [مجازی] پای کەسێک قورس بوون؛ هاتنی کەسێک بوونه هـۆی لـه برەوکەوتنی شـوێنێ. بەرانبـەر: **قـدم کسـی سبک بودن**

قدم کسی شور بـودن: [مجازی] پـای کەسـێ خراپ بوون؛ پای کەسێک بێخێـر بـوون؛ بـه هاتنی کەسێ، کەس یان کەسـانی تـر لـەوێ تاران.

قدم گذاشتن: هاتنه ناوەوه؛ پا نیەی/ نیای.

در قدم کسی افتادن: کەوتنه سـەر/ مـل پـای کەسێکدا.

سر قدم رفتن ☜ **سر**۳

قدم / qedam/: [عربی]/اسم. کۆنی؛ پێشینەیی.

قـدما / qodamā/: [عربـی] ضـمیر. پێشـینیان؛ پێشینان؛ وەڵینا؛ وەرینـان؛ قـەدیمیێ؛ خەڵـکی ڕۆژگارانی زوو.

قدمت / qedmat/: [عربی]/اسم. کۆنەیی؛ کۆنی.

قـدمرو / qadamrow/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. [نظامی] کەوتنەڕێ یان هەنگاو نان بەڕێکوپێکی و نەزمەوه.

قدمزنان / qadamzanān/: [عربی/ فارسی] قید. به پیاسه؛ وه پا؛ به پێ؛ به پا؛ به پەی؛ به دەم ڕێوه.

قـدمزنـی / qadamzanî/: [عربـی/ فارسـی]/اسم. [گفتاری] پیارسه؛ پیاسه؛ گاڤان؛ کـاری بەڕێگـەدا چوون.

قدمگاه / qadamgāh ، ـها/: [عربـی/ فارسـی]/اسم. جـێپـێ؛ جێگـەپا؛ یاگـەپا؛ جێگـای پـا نیـان بەتایبەت جێپای کەسێکی پیرۆز.

قدوس / qoddûs, quddûs/: [عربی] صفت. [ادبی] هـورم؛ پـیرۆز؛ ممبـارەک؛ دوور لـه گونـاح و خراپی.

قدوم / qodûm, qudûm/: [عربی] جمعِ ☜ **قدم**

قدومـه / qodûme, qudûme ، ـهـا/: اسـم. وردینەک؛ وردینه؛ وەروینک؛ شیرڕێژ؛ گیایەکی ئالفی خۆگر به گوڵـی سـپی درشـت و دەنکـی لیقنەوه کە له گیادەرمانیدا به کار دێ.

قـد و نیمقـد / qad-o-nîmqad ، ـهـا/: [عربـی/ فارسی/ عربی] صفت. ورد و درشت؛ گەوره و گولانه؛

گەورە و گچکە؛ گەورە و بچووک ‹بچەهـای قـد و نیمقد: مندالانی ورد و درشت›.

قدی / qaddî/: [عربی] *صفت.* ۱. تەواوبالا؛ بالاپیاو ۲. بـالانوێن؛ بالانـەما ‹آیینـەی قـدی: ئاوێنـەی بالانوێن›.

قدی / qoddî ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* قولمی؛ قوتی؛ قـیتی؛ تێکـی؛ جکـی؛ سەرشـەقی؛ سـەرڕەقی؛ لابەلایی؛ خرسی ‹پسرم این همه قُدّی درست نیست: کوڕی خۆم هێندە قولمی باش نیە›.

قدیـد / qadîd/: [عربـی] *اسـم. [ادبـی]* قاورمـە؛ گوشتی سوورەوەکراوی هەڵگیراو بۆ تفاق.

قـدیس / qeddîs ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی] *صفت.* یارسان؛ پـیر؛ وەلی؛ خـاوەن پێوەنـدی دەگـەڵ خوا، فریشتە یان هێزی ئاسمانیدا.

قدیسـه / qeddîse ، ـها؛ ـگـان/: [عربـی] *صفت.* یارسان؛ کچ یان ژنی خـاوەن پێوەنـدی لەگـەڵ خوا و فریشتەکانیدا.

قدیفه / qadîfe/: [از عربی] ☜ **قطیفه**

قدیم [1] / qadîm/: [عربـی] *صفت.* ۱. کۆن؛ کەونارا؛ قەدیم؛ قەییم؛ سابق؛ ئەوسا؛ زووی؛ پێشوونە ‹زمان قـدیم: سـەردەمی کـۆن› ۲. *[فلسـفه]* هـەربوویی؛ ئەزەلی؛ بێسەرەتا. بەرانبەر: **مُحْدِث**

قدیم [2] / ـها/: *قید.* ئەوسا؛ ئەوسـاکە؛ جـاران؛ زوو؛ چەلان؛ ئەوجا؛ ئەوگا؛ قەدیم؛ لـە کۆنـدا؛ جـاری جاران ‹قدیم مـردم از نعمـت سواد برخـوردار نبودنـد: ئەوسا خەڵکی سەوادیان نەبوو›.

قـدیم‌الایـام / qadîmol'ayyām/: [عربـی] *اسـم.* ڕۆژگاری ڕابردوو؛ زەمانی کۆن؛ قەدیم.

قـدیم‌ونـدیم / qadîm-o-nadîm ، ـها/: [عربـی/ فارسـی] *اسم. [گفتـاری]* ڕابـردووی کـۆن؛ کـەونارا؛ جاری جاران ‹این‌جا از قدیم و ندیم گذرگاه بوده: ئێرە لە ڕابردووی کۆنەوە بوارگە بووە›.

قدیمها / qadîmhā/: [عربی/ فارسی] *قید. [گفتـاری]* جاران؛ لە ڕابردوودا؛ زوو؛ ئەوسا ‹قدیمها تلویزیـون نبود: جاران تەلەڤزیۆن نەبوو›.

قدیمی / qadîmî ، ـها/: [عربی] *صفت.* قـەدیمی؛ قەیمی؛ کۆنـە؛ کوهـۆن؛ کـۆن؛ کەڤـن؛ دێـرین؛ کەعن؛ کان؛ کەون؛ کەهەن؛ لە مێژینە.

قر / qer ، ـها/: *اسم.* قر؛ قروفر؛ قـەلبیر؛ قـەلبیرە؛ تەکان و پێچ و قەمچێ کە بۆ سەرنج ڕاکێشـانی دیـتران بەتایبـەت لـە هەڵـپەڕکێدا بـە لەشـی دەدەن.

▣ **قر شتری:** *[مجازی]* کەر ناز؛ سوور و خولـدانی نەزانانە و ناشیرینی لەش.

▣ **قر دادن:** قر دان؛ قنگ بادان؛ سوور دان؛ وێ شۆکنایوە؛ بۆ سەرنج ڕاکێشانی دیتران لەشـی خۆ پێچ و قەمچ دان.

قـر [1] / qor/: *اسـم* قـۆرە؛ بۆڵـە؛ پرتـە؛ بۆڵـەبۆڵ؛ قۆڕەقۆڕ؛ قوتەوبۆڵە؛ پرتەوبۆڵە.

قر [2]: *صفت.* ۱. قۆڕ؛ قیرە؛ قیڕە ۲. تەپق؛ قوپاو.

▣ **قر زدن:** *[کنایی]* نیشـتنە ژێـر پـا؛ هەڵـگرتن؛ هۆرگێرتەی؛ فریو دانی کەسێک و بـردنی بـۆ جێگایێک یان ڕاکێشـانی بـۆ لای خـۆ ‹حـالا دیگر زن و دختر مردم را قر می‌زنی؟!: ئێستا وات لێ هاتووە ئەنیشیتە ژێر پای ژن و کچی خەڵک؟!›.

قر شدن: *[گفتاری]* ۱. قیڕە بـوون؛ قـۆڕ بـوون/ بیەی ۲. قوپـان؛ قوپیـان؛ قوپیـەی؛ قوپیـای؛ قۆپان؛ قوبان؛ کووپان؛ تەپقین؛ ڕۆچوون.

قر کردن: قوپاندن؛ قوباندن؛ قۆڕکردن.

قرا / qorā/: [عربی] ☜ **قُری**

قراء / qorrā'/: [عربی] جمعِ ☜ **قاری**

قرائت / qarā'at ، ـها/: [عربی] *اسم.* ۱. کـار یـان ڕەوتی خوێندنـەوە ‹قرائـت قـرآن: خوێندنـەوەی قورئان› ۲. *[مجازی]* خوێندنەوەی بە دەنگی بەرز ۳. بۆچوون؛ خوێندنەوە؛ تێگەیشتنی مـرۆڤ لـە بابەتێکی فیقهی یان حقووقی ‹او قرائت تـازه‌ای از آزادی عرضه کرده است: ئـەو بۆچـوونێکی تـازەی لـە ئازادی هێناوەتە ئاراوە›.

قرائتخانـه / qarā'atxāne ، ـها/: [عربـی/ فارسـی] *اسم.* خوێندنگـە: ۱. جێگایـەکی گشـتی بـۆ

خوێندنەوە ٢. دیوی خوێندنەوە لە کتێبخانەدا.

قرائن / qarā'en/: [عربی] ☜ **قراین**

قرابادین / qarābādîn/: [معرب از یونانی]/اسم. */قدیمی/* قرابادین؛ کتێبی دەواناسی کە تایبەتمەندی دەرمان و ڕیژە و شێوەی بە کار بردنی زۆر دەوای تێدا نووسراوە.

قرابت / qarābat ، ـها/: [عربی]/اسم. نزیکی؛ نێزیکی: ١. دۆخی نزیک بوون؛ بەرامبەری دووری ٢. خزمایەتی؛ قەومایەتی.

▣ **قرابت سببی:** ژن و ژنخوازی؛ پەیڤەن؛ خنامی؛ خزمایەتی لە ژن خواستن و شوو کردنەوە بەدیهاتوو.

قرابت نسبی: خزمایەتی خوێنی (لە دایک و بابەوە).

قرابه / qorābe ، ـها/:/اسم. قەڕابە؛ قوڕابە؛ دەفری گەورەی مل درێژ و دەمتەنگی شووشەیی.

قراد / qorād ، ـها/: [عربی]/اسم. کرنگ؛ قرنوو؛ قرنە؛ کرنوو؛ کرنی؛ قرنی؛ کەولە؛ مێروویەکی پانکەلەی سوورە بە ئاژەڵەوە دەنووسێ.

قرار / qarār/: [عربی]/اسم. قەرار: ١. بنەجێ؛ جێگیر؛ بنەگیر؛ ڕەوتی مانەوە؛ بوون؛ ئەوەمەنەی ‹قرار داشتن؛ قرار دادن: بنەجێ بوون؛ جێگیر کردن› ٢. /ـها/ بڕیار؛ بەڵێن؛ وەعد ‹قرار گذاشتیم هر جمعه برویم کوه: بڕیارمان دا هەموو هەینییەک بڕۆین بۆ کێو› ٣. ژوان؛ ژوانگە؛ جێژوان ‹دیروز سر قرار حاضر نشد: دوێنێ نەهاتە سەر قەرار› ٤. بڕیار؛ بەڵێن؛ پەیمان ‹قرار کفالت: بڕیاری سەرپەرستی› ٥. چۆنیەتی؛ چۆناوچۆنی؛ چلۆنایەتی ٦. قەرا؛ هەدا؛ هێدان؛ هەدان؛ ئۆقرە؛ وەقرە؛ ئۆخژن؛ هەراس؛ توتکە؛ تویتکە؛ دابین ‹آرام و قرار ندارم: ئوقرە و ئارامم نیە›.

▣ **از قرار معلوم:** وا دیارە؛ ئەو جۆرە کە دیارە؛ وا دەردەکەوێ؛ ئاوا کە دیارە؛ پاسە دیارا؛ پاسە مشۆشەوە ‹از قرار معلوم برنمی‌گردد: وادیارە ناگەڕێتەوە›.

به قرار زیر: وەها؛ بەم جۆرە؛ ئاوا؛ ئاوەها؛ ئاوها؛ پیسە؛ ئەپێسە؛ پێجۆرە؛ بەو جۆرە.

▣ **قرار بودن:** بڕیار وابوون؛ قەرار بوون ‹قرار بود اینجا مدرسه‌ای بسازند: بڕیار وابوو لێرەدا قوتابخانەیەک دروست کەن›.

قرار دادن: نان؛ نیان؛ دانان؛ دانیان؛ نیایرە؛ بەلیاندن ‹گلدان را روی میز قرار داد: گولدانەکەی نایە سەر مێزەکەوە›.

قرار گذاشتن: بڕیار دان/ دانان؛ بەڵێن دان؛ پەیمان بەستن ‹قرار گذاشتیم تا سر ماه پولش را پس بدهیم: بڕیارمان دا تا سەری مانگ پارەکەی بدەینەوە›.

قرار گرفتن: ١. دانران؛ دانریان؛ جێ گرتن؛ بنەگیر بوون؛ جێ بوونەوە؛ یاگەوە بیەی؛ دەبنەگرتن ‹گلدان روی میز قرار گرفت: گولدانەکە دانرایە سەر مێزەکەوە› ٢. هەدا دان؛ ئارام گرتن؛ داسرەفتن؛ داسرەوتن؛ داسرەوین؛ داکاسان؛ داکاسیان؛ داکاسین؛ ئەرەکاسیەی؛ کاسایرە؛ داسەکیان؛ دامرکان؛ دامرکیان؛ دامرکین؛ داتەمریان؛ داکەسان؛ داکەسین؛ داسەکنان؛ هێور بوونەوە؛ داسەکنین؛ قریان؛ هێورین؛ هەدرین؛ هەدیایش؛ ئۆقرەگرتن؛ وەقرەگێرتەی؛ کوپین؛ لە شوێنێک مانەوە.

قرارداد / qarārdād ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. بڕیار؛ پەیمان؛ گرێدانک؛ بڕیارنامە؛ پەیمان‌نامە؛ گرێبەست؛ هەڤبەست؛ بەڵێنامەیێ (پتر نووسراوە) کە بە پێی ئەوە دوو یان چەند لایەن مافێ بۆ یەکتر بە ڕەسمی دەناسن یا لە هەمبەر یەکترەوە کار و ئەرکێ وە ئەستۆ دەگرن.

▣ **قرارداد بستن:** بڕیارنامە نووسین؛ بەڵێن‌نامە نووسین؛ پەیمان‌نامە نووسین.

قراردادی / qarārdādî/: [عربی/ فارسی] *صفت.* بڕیاری؛ پەیمانی؛ هەڤبەستی؛ بڕیارنامەیی؛ پەیمان‌نامەیی ‹استخدام قراردادی: دامەزرانی بڕیاری›.

قرارگاه / qarārgāh ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. بنکه؛ نگت؛ بنه؛ مەکۆ؛ مەکۆگە؛ قەرارگا؛ بنەگا؛ شوێنی نیشتەجێ بوون و دامەزرانی هێزێکی چەکداری.

قرارومدار / qarār-o-madār ، ـها/: [عربی]/*اسم*. *[گفتاری]* قەتع و بڕ؛ قەرارمەدار؛ قەوڵوبڕ؛ قەوڵ و قەرار؛ کار و ڕەوتی پێکهاتن و بڕیار دان بۆ جێبەجێ کردنی کارێک.

قراص / qorās ، ـها/: [از فرانسوی]/*اسم*. قوڕاس؛ یەکەی ژماردنی کالا، بریتی لە ۱۲ دوجین (۱۴۴ دانە): **قراصه**

قراصه / qorāse/: [از فرانسوی] ☜ **قراص**

قراضه / qorāze ، ـها/: [عربی] *صفت*. کوخار؛ ئاسنجاو؛ قوڕازە؛ قەڕازە؛ سەقەت؛ کۆن و لەکارکەوتە (بۆ کەرستە و ئامراز) ‹ماشین قراضه: ماشینی کوخار›.

قراقوروت / qarāqurût/: [ترکی]/*اسم*. قەرەقرووت؛ خواردنێکی ڕەش و ترش کە لە کولاندنی ئاوی ماستەوە بەرهەم دێ: **قرەقوروت**

قراکل / qarākol/: [؟]/*اسم*. قەرەکوڵ: ۱. /ـها/ جۆرێ مەڕی لەڕ و باریک کە دووەکەی سفت و خوریەکەی زرو و لوولە ۲. کەوڵ و کولکی بەرخی ئەو مەڕە.

قران / qerān/: [عربی]/*اسم*. ۱. /ـها/ *[گفتاری]* قەران؛ قڕان؛ ڕیاڵ؛ یەکەی پارەی ئێران ۲. *[نجوم]* بار و دۆخی جێگرتنی دوو یان چەند گەڕۆک لە کەلوویەکدا ۳. *[قدیمی]* دەورەی ۲۵، ۵۰ یان ۱۰۰ ساڵەی حکوومەتی کەس یان زنجیرەیەک.

قراول / qarāvol ، ـها؛ ـان/: [ترکی]/*اسم*. چاتمە؛ قەرەوڵ؛ پێشدار؛ پەهڤان؛ قەلاویز؛ کێشکچی؛ نیابان.

▣ **قراول رفتن:** نیشانەگرتن؛ قەرەوڵ گرتن.

قراول گذاشتن: نگابان دانان؛ قەرەوڵ دیاری کردن ‹دم در خانه‌اش دو نفر قراول گذاشته بودند: بەر دەرکی ماڵەکەی دووکەسیان نگابان دانابوو›.

قراین / qarāyen/: [عربی] جمعِ ☜ **قرینه**[1]: **قرائن**

قرب / qorb/: [عربی]/*اسم*. ۱. *[نامتداول]* نزیکی؛ نێزیکی؛ چۆنیەتی لێک نزیک بوونی دوو شت. بەرانبەر: **دوری** ۲. *[نامتداول]* نێزیکی؛ نزیکی بە بۆنەی دۆستی یان خزمایەتیەوە ۳. *[مجازی]* پلە و پێگە؛ شان و ڕێزی کۆمەلایەتی.

قربان / qorbān/: [عربی]/*اسم*. ۱. *[ادبی]* سەرگەرد؛ گۆڕی؛ گوهری؛ قوربانی ۲. قوربان؛ قوروان؛ وشەی ڕێز لێنان ‹بله قربان: بەڵێ قوربان›.

▣ **قربان کسی/ چیزی:** بە قوربانی کەسێ/ شتێک؛ شیاوی ڕێز و حورمەت لێنان؛ وە/ بە سەرگەردی کەسێ/ شتێ ‹قربان شما: بە قوربانتان›.

▣ **قربان کسی رفتن:** بە قوربانی کەسێک بوون؛ لە دەوری (سەری) کەسێک گەڕان؛ وە/ بە سەرگەردی کەسێ بوون؛ بە ساقەی کەسێک بوون؛ لە بەری کەسێک مردن ‹قربان پسرم بروم کە لنگه ندارد: بە قوربانی کورەکەم بم وا هاوتای نیە›.

قربان ـ صدقه / qorbānsadaqe/: [عربی]/*اسم*. *[تعریض]* قوربان و ساقە؛ گفت و لفتی بە میهرەبانی.

▣ **قربان ـ صدقه رفتن:** لە دەور گەڕان؛ بە قوربان بوون؛ لە بەر مردن؛ وە/ بە سەرگەرد بوون.

قربانگاه / qorbāngāh ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. کوشتارگە؛ کوشتنگە؛ جێگای قوربانیکردن.

قربانی / qorbānî ، ـها/: [عربی]/*اسم*. قوربانی؛ قوروانی: ۱. گیانەوەرێکی گۆشت حەلال کە بە بۆنەیەکی تایبەتەوە سەری دەبڕن و گۆشتەکەی دەبەخشنەوە ۲. /ـان/ کەسێ کە بێ‌گونا دەکوژرێت ‹قربانی جنگ: قوربانی شەڕ›.

▣ **قربانی دادن:** قوربانی دان؛ قوروانی دان؛ گۆڕی دان؛ لە دەست دانی کەس یان

کەسانێ وەکوو قوربانی ‹مردم برای کسب آزادی قربانی دادەاند: خەڵک لە پێناو ئازادیدا قوربانیان داوە›.

قربانی کردن: گۆری کردن؛ بە قوربان کردن؛ قوربانی/ قوروانی کردن: ١. گیانەوەرێک (گۆشتحەلاڵ) بە بۆنەیەکەوە سەرژێ کردن و گۆشتەکەی لە نێو خەڵکدا بەش کردنەوە ٢. گیانەوەرێک بۆ ڕەزای خودا و بەڕێوە بردنی ڕێورەسمێکی دینی سەر بڕین ٣. بوونە هۆی مردن یان تێدا چوونی ناڕەوا یان بێهۆی کەس یان شتێک. هەروەها: **قربانی شدن**

قربانی گرفتن: قوربانی گرتنەوە؛ کوشتنی ناڕەوا یان بێقانوونانەی مرۆڤ ‹زمین‌لرزه هزاران قربانی گرفت: بوومەلەرزە هەزاران قوربانی گرتەوە›.

قربوس / qarbûs ، ـها/: [عربی]/اسم. کەلوە؛ کەلبە؛ کەلبەزین؛ بەرکۆ؛ پێشکۆ؛ قەڵپۆز؛ قەڵپووز؛ سەرقاچ؛ سەرقاچگ؛ گووزگریک؛ بەرزایی پێشەوەی زین: **قربوس**

قرپوس/ qarpûs/: [از عربی] ☜ **قربوس**

قرتی/ qertî ، ـها/: صفت. جلف؛ خونک؛ قرت؛ قرتی؛ هەرزە؛ یارمباز؛ سووک و چرووک؛ هەرچی و پەرچی؛ دلسفک؛ جیوەلەک؛ گرزە؛ ئاکار ناشیرین.

قرتی‌بازی / qertîbāzî ، ـها/:اسم. جلفی؛ هەرزەکاری و سووکی.

قرچ‌ـقوروچ / qerečqûrûč/: صوت. خرمەخرم؛ خرچەخرچ؛ قرتەقرت؛ قرچەقرچ؛ خرپەخرپ؛ دەنگی ورد بوونی شتێکی تورت (وەک دەنگی نانی ڕەق لە ژێر ددان یان بەفر لە ژێر پێدا).

قرحه / qorhe ، ـها/: [عربی]/اسم./پزشکی/ زام؛ برین؛ زەخم، بەتایبەت زامێ کە دەمی بازە.

قردمانا / qordomānā/: [؟]/اسم. تەڕەتیزە تاڵە؛ گیایەکی دەشتەکی بە تۆوێکی ورد و زەرد و توونەوە، بۆ مەبەستی بژیشکی بە کار دێ.

قرشت / qarašat/: [عربی]/اسم. نێوی شەشەمین دەستەی پیتی ئەبجەد.

قرشمال / qerešmāl ، ـها/: [؟] صفت. کاوڵی؛ بێشەرم؛ بێحەیا؛ قیچمەز.

قرص[1] / qors ، ـها/: [عربی]/اسم. قورس: ١. خرت؛ قورسە؛ ئەوەی بیچمی جەغزئاسایە ‹قرص خورشید: خرتی خۆر› ٢. حەب؛ حوب؛ هەب؛ گزموولەی دەرمان ‹قرص سرماخوردگی: حەبی پەتا› ٣. ئەستورکە؛ ماکێکی کیمیاوی یان خۆراکی وەک حەب ‹قرص نعناع: قورسی نەعنا›.

▣ **قرص خواب:** حەبی خەو؛ قورسوو وەرمی؛ قورسی خەوهێنەر.

قرص سرماخوردگی: حەبی پەتا؛ حەبی زوکام؛ قورسی چارەسەری هەلامەت.

قرص[2]: [؟] صفت. /گفتاری/ قورس؛ هێقم؛ قورس و قووڵ: ١. قایم؛ پتەو؛ تۆلا؛ گورخ. بەرانبەر: **شُل** ٢. قایم؛ جێگرتوو؛ بێلەرە و شەکە. بەرانبەر: **لق** ‹پایەی قرص؛ دهن قرص: بنەڕەتی پتەو؛ دەمی قایم›. هەروەها: **قرص بودن**

قرص[3]: قید. قورس: ١. پتەو؛ گورخ ‹روی حرفش قرص ایستاده بود: لە سەر قسەی خۆی قورس وەستابوو› ٢. تون؛ سفت؛ مەحکەم ‹در را قرص بست: درگاکەی تون داوە› * بەرانبەر: **شُل**

قرص و قایم / qors-o-qāyem/: [؟/ عربی] قید. تون و تۆڵ؛ سفت و سۆڵ؛ قورس و قایم ‹دهنەی اسب را قرص و قایم نگهدار!: لەغاوی ئەسپەکە تون و تول بگرە!›.

قرض / qarz ، ـها؛ قُروض/: [عربی]/اسم. قەرز: ١. بدەیی ‹قرضش را نمی‌دهد: قەرزەکەی ناداتەوە› ٢. وام ‹پول خانه را از بانک قرض گرفتیم: پارەی خانووەکەمان لە بانک قەرز کرد›.

▣ **قرض دادن:** ١. قەرز دان؛ قەرد دان؛ وام دان ‹پول داری به من قرض بدهی؟: پارەت لایە بە قەرز

بمده‌یتی؟› ۲. ئه‌مانه‌ت دان؛ ئه‌مانـه‌تی شـتێ به‌ که‌سێ دان ‹کتابت را چند روز بـه مـن قـرض بده!: کتێبه‌که‌م بۆ چه‌ند ڕۆژ به‌ ئه‌مانه‌ت بده‌یه!›.
هه‌روه‌ها: **قرض گرفتن**
قرض داشتن: قـه‌رزدار بـوون؛ قـه‌رزار بـوون؛ بده‌کار بوون ‹هرچه قرض داشت همه را پرداخـت: هه‌رچی قه‌رزدار بوو هه‌مووی داوه›.
قرض کردن: قه‌رزکردن؛ قه‌رزگرتن؛ وام‌گرتن.
قـرض‌الحسـنه / qarzolhasane/: [عربـی]/*اسـم.* قـه‌رزی بێ‌سـوو کـه لـه بـه‌ر ڕه‌زای خـوا یـان خێرخوازی، به که‌سێک ده‌درێ.
قرض‌وقوله / qarz-o-qûle ، ـها/: [عربی/ فارسـی] *اسم.* *[گفتـاری]* قه‌رز و قۆڵه؛ قه‌رز و فه‌رز ‹اول بایـد قرض و قوله‌مان را بدهیم: پێشه‌کی پێویسـته قـه‌رز و قۆڵه‌مان بده‌ینه‌وه›.
قرضه / qarze ، ـها/: [عربی]/*اسم.* وام؛ واو.
▣ **قرضه‌ی ملی:** وامێ که ده‌وڵه‌ت لـه خه‌ڵـکی وه‌رده‌گرێ.
قرطاس / qertās/: [معرب از یونانی]/*اسم.* *[قـدیمی]* کاغه‌ز؛ قاغه‌ز.
قرطاس بازی / qertāsbāzî/: [معرب/ فارسی]/*اسم.* *[قدیمی]* کاغه‌زبازی.
قرع / qar' ، ـها/: [عربـی]/*اسم.* قـه‌رع؛ ده‌فرێکـی شیشه‌یی بۆ په‌شکاندن که له کووله‌که‌ی مل‌گێڕ ده‌چێ.
قرعه / qor'e ، ـها/: [عربـی]/*اسم.* پشـک؛ قورعـه؛ لاتار؛ پسووله‌ی خۆ و به‌خت.
▣ **قرعه افتادن:** پشک ده‌رهـاتن؛ پشـک کـه‌وتن ‹قرعه به نام مـن اُفتاد: پشـک بـه نێـوی منـه‌وه ده‌رهات›.
قرعه انداختن/ کشیدن: پشـک خسـتن؛ لاتـار کیشان.
قرعه‌کشی / qor'ekešî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* ڤژانگ؛ ڤژاگ؛ لاتاری؛ کار و ڕه‌وتی هه‌ڵـبژاردنی به‌خته‌کی ژماره، ناو یان نیشـانێ بـۆ وه‌رگـرتنی پشک یان به‌ڕێوه بردنی کارێک.
قرق / qoroq ، ـها/: [ترکـی]/*اسـم.* پـاوان؛ کـۆده؛ پاکژ؛ قۆرغ؛ قۆرخ؛ په‌له‌خ: ۱. *[قدیمی]* جێگایـه‌ک که نامۆیان نه‌توانن بچن ‹این منطقه قرق خان بـود: ئه‌م ناوچه‌یه پاوانـی خان بوو› ۲. *[قدیمی]* قه‌ده‌غـه بوونی هات‌وچۆ ‹همینکه هوا تاریک می‌شد خیابان‌ها قُرق بود: هه‌ر تاریکی ده‌کرد شه‌قامه‌کان قۆرخ بوون› ۳. قه‌ده‌غـه؛ قه‌ده‌خـه؛ کـاری هه‌مانـدن؛ چـۆڵ کردنی شوێنێک له خه‌ڵک ‹پوتین داشت مـی‌آمـد مسـیر را قُـرق کـرده بودنـد: پـووتین ده‌هـات شه‌قامه‌کانیان قورغ کردبوو›. هه‌روه‌ها: **قرق بودن؛ قرق شدن؛ قرق کردن**
قرقاتی / qarqātî/: [ترکی] ☜ **قره‌قاتی**
قرقـاول / qarqāvol ، ـها؛ ـان/:/*اسم.* قـه‌رقاوڵ؛ ته‌ڕه‌زوو؛ مره‌کێفی؛ مریشـکه کێـوی؛ مریشـکی کووڤی؛ چۆڕه؛ چۆڕپـۆڕ؛ که‌ڵه‌شـێری دارسـتان؛ باڵـدارێکی سـه‌ر بـه کاکۆڵـی کلـک‌درێـژ و ڕه‌نگامه‌ی له مریشک گه‌وره‌تره که له لێڕه‌واردا ده‌ژی و گۆشتی زۆر خۆشه.
قرقبان / qoroqbān ، ـها؛ ـان/: [ترکی/ فارسی]/*اسم.* قـۆرخچی؛ قه‌ده‌غـه‌وان؛ کـۆده‌وان؛ پـاکژوان: **قرقچی**
قرقچی / qoroqčî/: [ترکی] ☜ **قرقبان**
قرقر / qerqer/:/*اسم.* جیره‌جیڕ؛ جیـڕ و هـۆڕ: ۱. ده‌نگی چه‌رخانی چـه‌رخ ۲. جیـڕه؛ ده‌نگـی له‌ولاوه‌ی ده‌رگا.
قرقرو / qorqorû/ ☜ **غرغرو**
قرقره / qerqere ، ـها/:/*اسم.* قرقـره؛ غه‌رغـه‌ڕه؛ غه‌رغـه‌ره؛ غه‌ڕه‌غـه‌ڕه؛ قه‌نـه‌ک؛ کـاژ؛ مـه‌کاره؛ به‌کره؛ ماقرنه؛ گه‌ڕگه‌ڕه؛ کرکره؛ خلۆکه؛ خلۆک؛ خـول‌خولۆکـه؛ خلێنکـه؛ خرخـره؛ خلووتـه؛ خرنه‌ک؛ گاج؛ ته‌شیله؛ دارتوون؛ چرێک؛ چـرک؛ چه‌رخه‌ک؛ لوولک؛ لا؛ گلیلێکی دوو سـه‌ر پـان، بۆ هه‌ڵکردن و هه‌ڵگرتنی ڕیسه (به‌ن، ته‌ل و...).
قرقی / qerqî ، ـها/: [ترکـی]/*اسم.* واشـه؛ باشـه؛

باشـووکە؛ باشـوو؛ باشـووک؛ بـازۆڕی؛ تۆرتنـە؛ تورمتە؛ بازۆر؛ کەوزەنەک؛ پەلەوەرێکی ڕاوکـەر، بـە لەشـێکی بچـووک، لاقـی درێـژی زەرد، دووچکـەی درێـژ و باڵـی کـوڵ و خـڕەوە: **باز گنجشک‌خوار؛ باشه**

قرقیز / qerqîz/: /اسم. قرقیز: ١. هـۆزی تـورکی نیشتەجێی ئاسیای ناوەندی ٢. /ـها؛ ـان/ هەرکام لە کەسانی ئەو هۆزە ٣. زمانی ئەو هۆزە کـە لـە زمانگەلی تورکیە.

قرمـز[1] / qermez/: [سنسـکریت] /اسـم. [گفتـاری] سوور؛ سویر؛ سۆر؛ سوەر؛ خاز؛ قرمز.

قرمز[2]: صفت. [گفتاری] سوور؛ سویر؛ سـۆر؛ قرمـز؛ قورمز؛ بە ڕەنگی سوور.

قرمزدانـه / qermezdāne ، ـهـا/: [سنسـکریت/ فارسی] /اسم. ١. دووپـایی؛ جـۆرە مێروویێکـە بـە شـــیلەی دار دەژی و لـــە وشـــکەوەکردنی مێوینەکانیان چەشنێک ماکی سووری سروشتی بەرهەم دێ ٢. ئەو ماکە.

قرمزی / qermezî/: [سنسـکریت] /اسم. [گفتـاری] قرمزی؛ سووری.

قرمساق / qoromsāq ، ـها/: [ترکی] /اسـم. گـەواد؛ گـەوواد؛ گـەوات؛ قورمسـاخ؛ دەویـت؛ دویـت؛ دەیـــووس؛ جاکـــەش؛ جـــاکێش؛ ژن‌بـــەمز؛ کوسکەش؛ کوسک؛ کۆدۆش؛ کەشیش؛ قەڵـتە؛ قەڵتەبان؛ پیاوێ کە بۆ پووڵ، ژنە خزمـی خـۆی بۆ پیاوانی‌تر جۆر دەکا.

قرمـه / qorme/: [ترکـی] /اسـم. قەیلـە؛ قاورمـە؛ قەلی؛ قەڵیە؛ گۆشتی سوورەوەکراو وشکەوبووی لە هەمانەدا بۆ تفاقی زستان: **قورمه**

قرمه‌سبزی / qormesabzî/: [ترکی/ فارسی] /اسم. سەوزی‌قاورمە؛ قاورمەسـەوزی؛ خۆرشـتێکی لـە پلە گۆشت، سەوزی جنراو و لوبیا.

قرن / qarn ، ـها؛ قُرون/: [عربی] /اسم. سەتە؛ سەدە؛ چەرخ؛ گەڕ؛ یەکەی ژماردنی کات بەرامبـەر بـە سەد ساڵ.

قرنطینـه / qarantîne ، ـهـا/: [معـرب از فرانسـوی] /اسم. پاوانە؛ شوێنی ڕاگرتنی کەسانی بەرشک بە مەبەستی دڵنیا بوون لـە پێـوە نـەبوونی ئـاهۆ و پەتا و بەرگری لە تووش بوونی خەڵک.

▣ **قرنطینه کردن**: پاوانەکردن؛ پاوان‌کردن.

قرنفـل / qaranfol ، ـهـا/: [معـرب از یونـانی] /اسـم. مێخـەک؛ مێخـەکی؛ قەنـەفل؛ قەنـەفڵ؛ گـوڵ مێخـەک؛ گوڵـە ئەسـریل؛ گوڵـە ئەسـریلەک؛ گریشک؛ پنچکە گیایەکی ڕازێنـەیی بـە گوڵـی بچووکی جەمکۆ و بۆنخۆشەوە کە لـە سـوور تـا ئەرخەوانی هەیە.

قرنی / qaraney/: [ترکی/ فارسی] ☜ **قره‌نی**

قرنیـز / qarnîz ، ـهـا/: [؟] /اسـم. هێـرە؛ قـەرنیز: ١. لەندێکی بچووک بە سەر لێواری دیوار، درگـا یان دەلاقەوە، پتر بۆ بەرگری لە داچۆڕانی باران ٢. ڕزنێکی باریک لە بەرد، کاشی یان مووزاییک بە پەڕانپەڕی لای خوارووی دیوارەوە بۆ جوانی و هەروەها بەرگری لە پیس بوون.

قرنیـه / qarniye ، ـهـا/: [عربـی] /اسـم. کـاژە؛ تۆژاڵێکی ڕوونی کۆم لە سەر بیبیلـە و گلێنـەی چاو.

قروض / qurûz, qorûz/: [عربی] جمعِ ☜ **قرض**

قـر و غربیلـه / qer-o-qarbîle ، ـهـا/: [فارسی/ از عربی] /اسم. [گفتاری] ناز و نیمناز؛ قەلبیرە؛ خلنگ؛ عیشوە و ناز؛ قڕ و خەمزە.

قر و غمزه / qer-o-qamze ، ـها/: [فارسی/ عربـی] /اسم. [تعریض] ناز و نیمناز؛ ناز و خەمزە؛ خەمزە و ناز؛ عیشـوە و نـاز؛ خلنـگ؛ قـەلبیرە؛ ئاکـارێکی تایبـەت بـۆ خـۆ نوانـدن و بزوانـدنی هەسـتی جینسی بینەر: **قر و غربیله؛ قر و قمیش**

قر و فر / qer-o-fer ، ـها/: /اسم. [تعریض] قڕ و فـڕ؛ قیتەقیت؛ قڕ و نیمقڕ؛ کـار و ڕەوتی خـۆ جـوان کردن بۆ سەرنج ڕاکێشانی دیتران.

قر و قمیش / qer-o-qamîš/: [فارسی/ ترکی] ☜ **قر و غمزه**

قرون / qurûn, qorûn/: [عربی] جمعِ ☜ **قرن**

قره‌قاتی [1] / qareqātî/: [ترکی] *صفت. [گفتاری]* تێکەڵ- پێکەڵ؛ تێکەڵوپێکەڵ؛ شێواو و شڵەژاو؛ شپرز؛ ئاڵۆز-پلۆز؛ تەڤلهەڤ؛ تەڤلدم ‹همه چیز قره‌قاتی شده بود: هەموو شتێ تێکەڵ-پێکەڵ ببوو›.

قره‌قاتی [2]: *قید.* تێکەڵ- پێکەڵ؛ بە شێواوی و پەشێوی؛ بە شپرزی ‹همه را قره‌قاتی بریز روی هم: هەمووی تێکەڵ-پێکەڵ بکە بە سەر یەکدا›: **قرقاتی؛ قره‌قاطی**

قره‌قاط / qereqāt/: [ترکی] *اسم.* ترێشین؛ ترێشینکە؛ تریۆکە؛ گرێگەیلان؛ گیایەکی گەڵا دەندووکی، بە گوڵی سپی یان پەمەیی و بەری ڕەشەوە: **قرقاتی؛ قره‌قاطی**

قره‌قاطی / qereqātî/: [ترکی] ☜ **قره‌قاتی**

قره‌قوروت / qarequrût/: [ترکی] ☜ **قراقوروت**

قره‌نی / qaraney, qareney ، ـها/: [ترکی/ فارسی] *اسم.* قەرەنەی؛ نەیارەش؛ سازێکی بازەنی درێژ بە سەری دەندووکەیی، بنی گوشاد و ژمارەیەکی زۆر کون و کلیلەوە: **قرنی**

قری / qorā/: [عربی] جمعِ ☜ **قریه: قُرا**

قری / qerî/: *صفت.* بە قرەوە؛ بە ئاکاری سووک و جلفەوە.

قری / qorî/: *اسم.* قۆڕی؛ قوپاوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی قۆڕ بوون.

قریب / qarîb/: [عربی] *صفت. [ادبی]* نزیک؛ نێزیک.

قریب‌الوقوع / qarîbolvuqû', voqû'-/: [عربی] *صفت.* نزیکەو ڕوودان؛ نێزیک بە ڕوودان.

قریحه / qarîhe ، ـها/: [عربی] *اسم.* زەوق؛ چێژە؛ لێهاتووی سروشتی بەتایبەت لە کارێکدا کە سەر بە داهێنانی هونەری و فیکری بێ ‹قریحه‌ی شعر: زەوقی شیعر›.

قرین / qarîn/: [عربی] *صفت. [ادبی]* هاوڕێ؛ هامڕا؛ هاواڵ؛ هاوکات؛ هاوچەرخ یان هاوڕێ لەگەڵ شتێک ‹تلاش او قرین موفقیت بود: تێکۆشانی هاوڕێ لەگەڵ سەرکەوتندا بوو›.

قرینه [1] / qarîne/: [عربی] *اسم.* ۱. *ـها؛ قراین/* شوێن، ڕووداو، دیاردە یان واتایەک کە بە پێی ئەو شتێکی ترمان بۆ ڕوون بێتەوە و ئەو دووە وەکوو هاوڕێ وابن (وەک «بێشه» بۆ «شێر» کە شوێنە بۆ ئەوەی کە مەبەست شێری جەنگەڵە) ۲. لف؛ جووت؛ ئەوی کە لە باری ئەندازە، بیچم و چۆناوچۆنیەوە وەکوو وێنەی شتێکە لە نێو ئاوێنەدا (وەک دەستی ڕاست بۆ چەپ یان چەپ بۆ ڕاست) ۳. *[ریاضی]* بەرانبەر؛ بەرامبەر؛ ئەندازەیەک هاوتای ئەندازەیەکی تر بەڵام بە نیشانەی پێچەوانە (وەکوو ۲+ و ۲-).

قرینه [2]: *صفت.* لف؛ جووت؛ هاوتا؛ هاوقەد؛ هاودەق؛ خاوەن دەقاودەقی لەگەڵ یەکێکی تردا ‹دست راست قرینه‌ی دست چپ است: دەستی ڕاست لفی دەستی چەپە›.

قریه / qar(î)ye ، ـها؛ قُری/: [عربی] *اسم.* لادێ؛ دێهات؛ دەگا؛ لادەگا؛ شارەدێ؛ ئاوایی، بەتایبەت گەورە.

قز / qaz(z)/: [معرب از کردی] *اسم. [قدیمی]* قەز؛ کەژ؛ گرک؛ ئاوریشمی خاو.

قزاق / qazzāq/: [ترکی] *اسم.* قەزاق: ۱. *ـها؛ ـان/* خەڵکی دانیشتووی ناوچەی قەزاقستان ۲. زمانی ئەو خەڵکە کە تێکەڵێ لە زمانی تورکی و موغولیە ۳. هێزێکی چەکداری تایبەتی لە ئێران لە نیوەی دووهەمی سەدەی پێشوودا.

قزاقی / qazzāqî/: [ترکی] *اسم.* آجر قزاقی ☜ **آجر**

قزان / qazān/: [ترکی] ☜ **قزغان**

قزغان / qazqān ، ـها/: [ترکی] *اسم.* قازان؛ قازانگ؛ قازانە؛ قەزان؛ بەرۆش؛ نەقل؛ قاولەمەی زۆر گەورەی مسین: **قزان**

قزل‌آلا / qezel'ālā, qezelālā ، ـها/: [ترکی] *اسم.* خاتوونەک؛ قزل‌ئالا؛ جۆرێ ماسی پوولەکداری ئاوی شیرینە کە گەرا دەخا و گۆشتی بەتامە:

ماهی قزل‌آلا

قـزل‌قـورت / qozelqort/: [ترکـی] *دعـا.* قوزه‌لـقۆرت؛ ده‌رد؛ قـزه؛ زلفـنج؛ زلـفنجاو؛ کنـدرووس؛ ژه‌قنـه؛ ژه‌قنـه‌مووت؛ زه‌بره‌بنـد؛ سندان؛ وشـه‌یێ کـه بـۆ ده‌ربـڕینی ڕق و قـین ده‌گوترێ.

قزمیـت / qozmît/: [ترکـی] *صـفت. [گفتـاری]* مـه‌راش؛ گـورگنـه‌خۆر؛ دزنه‌بـه‌ر؛ دزگـین؛ بـێ‌که‌ڵـکه؛ هیچه‌کـه و پووچه‌کـه؛ بـێ‌ده‌وام؛ بێ‌به‌رگه؛ ده‌ردنه‌خۆر؛ بێ‌بایی؛ کار لێ‌نـه‌هاتووی بێ‌بایه‌خ ‹یک ساعتِ قزمیت آورده بـود گـرو بگـذارد: ساعه‌تێکی مه‌راشی هێنابوو بینێته گرێو›.

قزن‌قفلی / qazanqoflî ، ـها/: [ترکی/ عربی] */سم.* به‌له‌زوانه؛ به‌ره‌زوانه؛ ئـاوزوون؛ قرتێنـه؛ ته‌ڕه‌قـه؛ قازانقولفی؛ قۆپچه‌ی نێر و مێ؛ ده‌رزی به‌رکۆژه؛ دوو قـولاپی بچـووک کـه ده‌چنـه نـاو یـه‌ک و هه‌ڵده‌پێکرێن و وه‌کوو دوگمه به کار دێت.

قژـ قژ / qejqej/ ☜ **غژـ غژ**

قسـاوت / qasāvat ، ـهـا/: [عربـی] */سم. [ادبـی]* دڵڕه‌قی؛ بێ‌ڕوحمی؛ بێ‌به‌زه‌ییه‌تی.

◘ قساوت داشتن: دڵڕه‌ق بوون؛ بێ‌ڕوحم بوون.

قساوت کـردن: دڵڕه‌قـی کـردن؛ بـێ‌ڕوحمـی کردن.

قسـر / qeser/: [ترکـی] *قیـد. [گفتـاری]* بـێ‌وه‌ی: ۱. بـێ بردنـه‌وه و دانـان لـه ڕه‌وتێکـی قومـاردا ۲. بێ‌گه‌زن و زیان له ڕووداوێکی پڕ مه‌ترسیدا.

◘ قسر در رفتن: *[مجازی]* له مه‌نجـه‌ڵ گه‌ڕانـه‌وه؛ کفـن دڕیـن؛ په‌ڕینـه‌وه؛ لـه بـه‌لا و تووشـی بێ‌وه‌ی ده‌رچوون ‹این بار هم قسر در رفت: ئـه‌م جاره‌ش له مه‌نجه‌ل گه‌رایه‌وه›.

قسط / qest/: [معرب از یونانی] */سم.* ۱. *ـ/ها؛ اقسـاط/* قسـت؛ قـنس؛ پـاژ؛ به‌شـێک لـه‌وه‌ی کـه لـه ماوه‌گه‌لی یه‌کساندا ده‌بێ بدرێ یان وه‌ربگیردرێ ۲. *ـ/ها/* به‌رانبـه‌ری؛ به‌رامبـه‌ری، به‌تایبـه‌ت لـه گرتن یا دانی شتێکدا.

◘ قسط بستن: پاژ/ قست به‌ستن؛ دیاری‌کـردنی هه‌ندی دانه‌وه له هه‌ر جاردا.

قسط دادن: پاژ دانه‌وه؛ قست دانه‌وه؛ دانـه‌وه‌ی قیمه‌ت به پاژ. هه‌روه‌ها: **قسط گرفتن**

قسط / qost ، ـها/: [معرب از یونانی] */سم.* هه‌ڵـه‌زه؛ هه‌ڵز؛ گیاگه‌ڕی؛ زه‌نجه‌فیڵه‌شامی؛ بنه‌گیایـه‌کی گه‌رمه‌سـێره بـه سـاقه‌ته‌ی هه‌ڵکشـاو و گوڵـی ئاڵـۆزه‌وه، دوو جـۆری تـاڵ و شـیرینی هه‌یـه، هه‌ردووویان بۆ ده‌رمان ده‌بن.

قسط‌بنـدی / qestbandî ، ـهـا/: [معرب/ فارسـی] */سم.* پاژبه‌نـدی؛ قسـت‌بـه‌نی؛ کـار و ڕه‌وتی دیاری‌کردنی هه‌ند و کـاتی دانـه‌وه‌ی پاژه‌کـانی قه‌رزێک.

قسطی[1] / qestî/: [معرب] *صفت.* قیستی؛ قسـتی؛ پـاژی؛ فـرۆش بـه شـێوه‌ی سـه‌ندنه‌وه‌ی به‌ره‌به‌ره‌ی پاره‌ی شته‌که ‹فروش قسطی: فرۆشی قیستی›: **اقساطی**

قسطی[2]: *قید.* قیستی؛ قستی؛ پاژی؛ به قیست؛ به شێوه‌ی وه‌رگـرتن یـا دانی به‌ره‌ـ بـه‌ره‌ی پـاره ‹خانـه را قسـطی خریـده بـود: ماڵـه‌که‌ی قیسـتی کڕیبوو›: **اقساطی**

قسم / qasam ، ـها/: [عربی] */سم.* سـوێند؛ سـۆند؛ سوێن؛ سوێنگ؛ قه‌سه‌م؛ قه‌سته‌م.

◘ **قسم ناحق:** سوێندی به‌ناحه‌ق؛ سـوێندی درۆ ‹قسم ناحق نخورا: سوێندی به‌ناحه‌ق مه‌خۆ!›.

◘ قسم خـوردن: سـوێند خـواردن؛ قه‌سـه‌م وارده‌ی ‹قسم خورد کـه چیـزی نگفتـه: سـوێندی خوارد که هیچی نه‌گوتووه›.

قسم دادن: سوێند دان؛ قه‌سه‌م دان/ دای ‹مرا قسم داد چیزی نگویم: سوێندی دام هیچ نه‌یژم›.

قسم / qesm ، ـها؛ اقسام/: [عربـی] */سم.* ۱. جـۆر؛ چه‌شن؛ ته‌رز ‹این قسم آدمها را تو نمـی‌شناسی: تـۆ ئه‌م جوره که‌سانه ناناسی› ۲. *[ادبی]* بـه‌ش؛ به‌شـه؛ بێش؛ پارچه ‹نان را سه قسم کرد و به سـه فرزنـدش داد: نانه‌کـه‌ی کـرده سـێ بـه‌ش و دایـه سـێ

منداڵەکەی›.

قسمت / qesmat ، ـها/: [عربی]/اسم. بەش؛ بەشە ۱. بێش؛ بەهرە یان بەرکەوتووی هەر کەسێ ‹شاید قسمت این‌طور باشد که اینجا را بخری: ڕەنگە بەش وابێ ئێرە بستێنی› ۲. چارەنووس؛ کابەشاک؛ قسمەت؛ ڕووداوێ کە چارەنووس دەینووسێ ‹قسمت ما هم از زندگی این بود: بەشی ئێمەش لە ژیان ئەمە بوو› ۳. بەش ـ بەش؛ پار؛ پەل؛ پشک؛ دابەش؛ هیسا؛ پای؛ بارە؛ پارە؛ فەلق؛ قەت؛ قەتۆ؛ قارت؛ سەپگ؛ گوێچ ‹قسمت کردن: بەش کردن›.

◘ **قسمت شدن**: ۱. دابەش بوون؛ بەش ـ بەش بوون ‹۱۱ به ۵ قسمت نمی‌شود: ۱۱ بە مل ۵دا دابەش نابێ› ۲. قسمەت بوون؛ بوونە قسمەت؛ نووسران؛ وەک چارەنووس دەرهاتن ‹اگر قسمت شد می‌آییم: ئەگەر قسمەت بوو دێین›.

هەروەها: **قسمت کردن**

قسمنامه / qasamnāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. سوێندنامە؛ قەسەمنامە.

قسم و آیه / qasam-o-āye ، ـها/: [عربی]/اسم. [گفتاری] سوێند و قورئان؛ سوێند و ئایە؛ قەسەم و قورئان ‹چقدر قسم و آیه خورد که اصلاً او را ندیده است: چەندی سوێند و قورئان خوارد کە هەر نەیدیوە›.

قسی / qasî(y)/: [عربی] صفت. [ادبی] بێ ڕوحم؛ بێ‌بەزەیی؛ بێ‌بەزە؛ دڵ‌ڕەق.

قسی‌القلب / qasîyyolqalb/: [عربی] صفت. [ادبی] بێ بەزەیی؛ بێ بەزە؛ دڵ‌ڕەق؛ دڵ کوچکین؛ بێ‌روحم؛ بێ‌ڕەحم؛ دڵبەرد.

قشخون / qošxûn/: [ترکی]/اسم. پاڵوو؛ پاڵۆ؛ پاڵدوو؛ پاردوو؛ قوشقن؛ قوشقنە؛ قشقنە؛ قشقونە؛ قوشقونە؛ قوێشە؛ کەژووی بن کلکی بارەبەر.

قشر / qešr ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. توێکڵ؛ تێکوڵ؛ تۆکڵ؛ تێخوڵ؛ تیخوڵ؛ تۆخل؛ توێخڵ؛ تیخل؛ تویک؛ تێڤکل؛ تیڤل؛ تۆفل؛ قەپێلک؛ شکولک؛ کەواخە؛ کاژە؛ قاپۆڕ؛ قاپێلک؛ قەپیچک؛ پەلک؛ قال؛ قالشت؛ قاشل ۲. [نامتداول] پێست؛ پۆس؛ پۆست؛ قەپێلک؛ قاپێلک؛ کەواخە؛ سەرەکی‌ترین بەشی لەشی گیانەوەر ۳. تۆژاڵ؛ توێژاڵ؛ توێژ؛ تۆ؛ لۆ؛ تۆلاشە؛ تۆژ؛ تۆخ؛ توێخ؛ تۆژک؛ مەرەق ‹قشر نازک یخ: تۆژاڵی ناسکی یەخ› ۴. /اقشار/ [جامعه‌شناسی] توێژ؛ چین؛ تاقمێ لە خەڵک بە تایبەتمەندی کاری یان کۆمەڵایەتی هاوبەشەوە ‹قشر دانشجو؛ قشر روشنفکر: چینی خوێندکار؛ توێژی ڕۆشنبیر›.

◘ **قشر مخ**: [کالبدشناسی] کورتێکس؛ کاژەی مێشک؛ تۆژاڵێکی خۆڵەمێشی و چین لە سەر چین کە مێکشی داپۆشیوە.

قشری / qešrî/: [عربی] صفت. ۱. /ـها؛ ـان؛ ـون/ سەرسەری؛ ڕواڵەتی؛ لاگر و ڕەشەهۆگر لە بەڕێوە بردنی ئایین و ڕێوڕەسمی ڕواڵەتی یان بیر و بۆچوونی بێ‌بناغە و لە گوترە، بەبێ بیر کردنەوە لە مەبەست و کاکڵەی ئەو ئامۆژەیە ۲. ڕووکار؛ دەرەکی؛ سەر بە توێژ.

قشعریره / qoša'rîre/: [عربی]/اسم. تەزوو؛ تەز؛ حاڵ و دۆخێ کە لە ترس و زیچی کوتوپڕدا بەدی دێ و دەبێتە هۆی گرژ و سێخ بوونی قژ، هەڵپێکرانی دەم و ددان و شل و فل بوونەوەی ماسوولکەی لەش.

قشقرق / qešqereq ، ـها/: [ترکی]/اسم. [گفتاری] جاڕ و جەنجاڵ؛ هەرا و هوریا؛ زەنازەنا؛ هاوار و فریا.

◘ **قشقرق راه انداختن**: کردنە زلە؛ هەرا و هوریا کردن ‹سر آن حرف قشقرقی راه انداخت که نگو: لە سەر ئەو قسەیە کردیە زلەیێ نەبێتەوە›.

قشلاق / qešlāq ، ـها/: [ترکی]/اسم. ۱. ئاران؛ گەرمیان؛ گەرمێن؛ گەرمانی؛ گەرمەسێر؛ گەرمەسیر؛ قشلاخ؛ قشلاق؛ زڤنگ؛ زستانەوار؛ زستانەهەوار؛ هەوارگەی زستان ۲. جێ ژیانی

زستانه ❋ بەرانبەر: **ییلاق**

⊡ قشلاق کردن: قشلاخ/ گرمێن‌کردن؛ گەرمیان چوون؛ زستانەهەوار چوون.

قشلاقی / qešlāqî/: [ترکی] *صفت.* گەرمێن؛ گەرمیان؛ گەرمیانی؛ گەرمەسێر؛ قشلاخی؛ قشلاقی؛ شیاوی ئاکنجی بوون لە زستاندا. بەرانبەر: **ییلاقی**

قشمشم / qašamšam، ـها/: [از عربی] *صفت.* قەشەمشەم؛ قوشەمشەم؛ بە ئارایشت و جل‌وبەرگی تایبەت بۆ گرینگ نیشاندانی خۆ ‹آبجی قشمشم: باجی قەشەمشەم›.

قشنگ[1] / qašang/: *صفت.[گفتاری]* جوان؛ دەلال؛ شەپال؛ خوشیک؛ خشکوک؛ قەشەنگ؛ قەشەن؛ سپەهی؛ قازاخ؛ خرنگ؛ قەنج؛ فوودل؛ کەلان؛ زیوا ‹چشم قشنگ: چاوی جوان›.

قشنگ[2]: *قید.[گفتاری]* ڕێک؛ ڕاست؛ یەک‌ڕاس؛ ڕاس ‹قشنگ آمد نشست کنار من: ڕێک هاتە لای منەوە دانیشت›.

قشنگی / qašangî/: *اسم.* باشی؛ جوانی؛ قەشەنگی؛ قەشەنی؛ کەیلانی؛ خرنگی؛ قەنجی ‹جای به آن قشنگی را گذاشتی آمدی این‌جا؟!: شوێنی بەو باسەبەت بەجێ هێشت و هاتیە ئێرە؟!›.

قشو / qašow, qašo:، ـها/: [ترکی] *اسم.* پژنچە؛ قاشاو؛ قاشاق؛ قەشاو؛ قەشۆ؛ سەپکە؛ محەرس؛ محەس؛ ڕنەک؛ کەرەستەیەکی ددانەداری کانزایی وەک بڕۆس، چاروای پێ خاوێن دەکەنەوە.

⊡ قشو زدن/ کردن/ کشیدن: پژنچە دان؛ سەپکە کردن؛ قاشاو کێشان.

قشون / qošûn, qušûn/: [ترکی] *اسم.[قدیمی]* قۆشەن؛ هۆردوو؛ ئوردوو؛ لەشکەر؛ لەشکر؛ سپا.

قشون‌کشی / qošûnkešî, qušûn-، ـها/: [ترکی/ فارسی] *اسم.[گفتاری]* لەشکەرکێشی؛ لەشکرکێشی.

قصائد / qasā'ed/: [عربی] ☜ **قصاید**

قصاب[1] / qassāb، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم.* قەساو؛ قەساب: ١. گۆشت‌فرۆش ٢. گورێن؛ سەربڕ؛ ئەسکەر؛ سەرژێکەر؛ کەسێ کە حێوان سەردەبڕێ.

قصاب[2]: *صفت.[کنایی]* قەساو؛ مرۆکوژ؛ پیاوکوژ؛ خەڵک‌کوژ ‹علی شیمیایی قصّاب کردستان: عەلی کیمیایی قەساوی کوردستان›.

قصابخانه / qassābxāne، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* کوشتارگا؛ قەساوخانە؛ قەسابخانە؛ شوێنێ کە مالاتی تێدا سەر دەبڕن.

قصابی / qassābî/: [عربی] *اسم.* قەسابی؛ قەساوی: ١. کاری قەساب ‹مدتی قصّابی می‌کرد: ماوەیەک قەسابی دەکرد› ٢. فرۆشگای گۆشت ‹در سردشت قصّابی داشت: لە سەردشت قەسابی هەبوو› ٣. *[کنایی]* قەلاچۆ؛ کوشت‌وبڕ ‹در آن جریان عده‌ی زیادی را قصّابی کردند: لەو کارەساتەدا قەلاچویان خستە خەڵکێکی زۆرەوە›.

قصار / qassār، ـها/: [معرب از کردی] *اسم.* قەسار؛ گازر؛ جلشۆر؛ ئەوی جل دەشوا.

قصاص / qesās، ـها/: [عربی] *اسم.* سزای هاوسەنگی تاوان (وەک ئەوەی کوژەر بکوژن و کوێرکەر کوێر کەن).

⊡ قصاص کردن: تۆڵەسزا کردن؛ خۆشەوکردن؛ خۆشەوەکردن؛ تۆڵە و قەرەبووی خراپەکردن.

قصاید / qasāyed/: [عربی] جمعِ ☜ **قصیده: قصائد**

قصبات / qasabāt/: [عربی] جمعِ ☜ **قصبه**

قصبه / qasabe، ـها؛ قصبات/: [عربی] *اسم.* شارۆچکە؛ شارەدێ؛ شارۆکە؛ کۆدێنێ لە گوند گەورەتر و لە شار چکۆلەتر.

قصبه‌الریه / qasabatorrîye/: [عربی] *اسم.[قدیمی]* کرکرۆک؛ زەنگەلوور؛ نای؛ لوولەی نێوان سی و گەروو.

قصد / qasd، ـها/: [عربی] *اسم.* نیەت؛ نیاز؛ قەست؛ قەس؛ مخەت؛ مەبەست؛ قرم؛ مرخ؛

مراز؛ سەرنج و بیری ئاگەدارانە بۆ جێبەجێ کردنی کارێ.

◙ **از قصد:** *[گفتاری]* دەسانقەست؛ دەسانقەس؛ ئەنقەست؛ دەسقەس؛ لە قەستی.

◘ **قصد جان کسی را داشتن/ کردن:** کەوتنە تەمای گیانی کەسێکەوە؛ تەمای گیانی کەسێک کردن ‹دشمنانش قصد جانش را داشتند: نەیارانی کەوتبوونە تەمای گیانیەوە›.

قصد داشتن: بەنیاز بوون: ١. ویستن؛ گەرەک بوون/ بیەی؛ هەرەک بوون ‹قصد داشت خانە بخرد: بەنیاز بوو خانوو بکڕێ› ٢. خوازیار بوون؛ بە قەستەوە کارێ کردن؛ بە مەبەست بوون ‹تو قصد داشتی دعوا راه بیندازی: تۆ بەنیاز بووی شەڕ هەڵخڕێنی›. هەروەها: **قصدی نداشتن**

قصدمندی / qasdmandî/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. لەقەستی؛ دەسانقەست؛ دەسقەسی.

قصر / qasr ، ـها؛ قُصور/: [عربی]/*اسم*. کۆچک؛ کۆشک؛ قەسر؛ قەسرە؛ تەلار؛ سەرا؛ کاخ؛ ماڵی گەورە و شکۆدار.

◙ **قصر یخ:** کۆشکی سەهۆڵ؛ ماڵێ بە پێداویستگەلی شیاو بۆ شەمیتۆکی سەر سەهۆڵ.

قصرنشین / qasrnešîn ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. ١. کۆشکنشین؛ تەلارنشین؛ نیشتەجێی کۆشک ٢. *[کنایی]* ساماندار؛ دەوڵەمەند؛ دارا؛ بوودە.

قصص / qesas/: [عربی] جمعِ ☜ **قِصّه**

قصور / qusûr, qosûr/: [عربی]/*اسم*. ١. جمعِ ☜ **قصر** ٢. کۆتایی؛ دریخی؛ درێغ؛ کاسوولی؛ قسوور؛ سستی یان کەمتەرخەمی لە ئەنجامدانی کارێکدا ‹برای این قصور عذر می‌خواهم: لە بەر ئەم کۆتاییە داوای لێبووردن دەکەم›.

◘ **قصور کردن:** هێڤشاندن؛ کۆتایی کردن؛ پاش خستن؛ ئاراستن. هەروەها: **قصور داشتن؛ قصور شدن**

قصه / qesse ، ـها؛ قِصَص/: [عربی]/*اسم*. داستان؛ داسان؛ داسانە؛ چیرۆک؛ چیرچیرۆک؛ نەقڵ و نەزیلە؛ حەکایەت؛ مەرسەلا: ١. بەسەرهاتێکی هۆنراوە بۆ سەرگەرمی یان فێرکاری خەڵک ٢. ڕاز؛ ڕازە؛ ئەفسانە؛ دیرۆک؛ بەسەرهاتێکی خەیاڵی کە بەڕێوەبەرانی جڕ و جانەوەر، گیا و شتی خەیاڵی بن ٣. نووسراوەیێ کە سەربهوردەی وای تێدابێ ٤. *[مجازی]* قسە ‹این‌ها کە می‌گویی قصە است، من از تو جواب می‌خواهم: ئەمانەی باسی دەکەی چیرۆکە من وەڵامم دەوێ›.

قصه‌پردازی / qessepardāzî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. چیرۆکهۆنی؛ کاری داهێنان یان نووسینی داستان. هەروەها: **قصه‌پرداز**

قصه‌خوان / qessexān ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] /*اسم*. چیرۆکبێژ؛ حەقایەتبێژ؛ ڕازبێژ. هەروەها: **قصه‌خوانی**

قصه‌گو / qessegû ، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. چیرۆکڤان؛ حەکایەتخوێن؛ حەقایەتوان؛ مێژبێژ. هەروەها: **قصه‌گویی**

قصه‌نویس / qessenevîs ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. چیرۆکنووس؛ داستاننووس. هەروەها: **قصه‌نویسی**

قصیده / qasîde ، ـها؛ قصاید/: [عربی]/*اسم*. *[ادبی]* قەسیدە؛ بیچمێ لە شعری عەرووزی بە زۆرتر لە ٢٠ بەیتی یەک قافیەوە.

قصیده‌سرا / qasîdesarā ، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. قەسیدەبێژ؛ قەسیدەوان؛ قەسیدەهۆن.

قضا / qazā/: [عربی]/*اسم*. ١. دادوەری؛ داوەری؛ دادپرسی؛ کاری داوەری ٢. چارەنووس؛ چارەنویس؛ ئەو شتەی کە بە ویستی خودا دەبێ ببێ ‹با قضا نمی‌شود جنگید: شەڕ لەگەڵ چارەنووس ناکرێ› ٣. قەزا؛ ڕەوتی فەوتان؛ فەوتیان؛ چوون ‹صبح دیر از خواب بلند شدم، نمازم

قضا شد: بەیانی دێر لە خەو هەستام، نوێژەکەم چووە قەزا›.

▣ **قضای حاجت:** *[مجازی]* دەس‌ئاو؛ دەس‌بەئاو؛ بۆ مەستەراو چوون.

از قضا: بە هەڵکەوت؛ بە شێوەیەکی ڕەچاو نەکراو ‹از قضا مرا دید: بە هەڵکەوت چاوی پێم کەوت›.

قضائی / qazā'î/: [عربی] ☜ **قضایی**

قضائیە / qazā'îyye/: [عربی] *صفت.* داوەری؛ دادوەری؛ دادپرسی.

قضات / qozāt/: [عربی] جمعِ ☜ **قاضی**

قضاقورتکی / qazāqûrtakî/: [عربی/ ترکی/ فارسی] *قید. [تعریض]* ناخەلاف؛ کت‌وپڕ؛ کوت‌وپڕ؛ نشک؛ بەختەکی؛ هاکۆیی؛ لەپڕ؛ نشکافک؛ نشکاڤی؛ نشگاف؛ نشکا؛ نشکاف؛ نشکێڤە؛ گز و گومەت.

قضاوبلا / qazā-vo-balā/: [عربی] *اسم. [گفتاری]* قەزا و بەڵا؛ نەزە ؛ ڕووداوێکی ناخۆش کە لە دەستی کەسدا نیە.

قضاوت / qazāvat/: [عربی] *اسم.* داوەری: ١. دادوەری؛ دادپرسی؛ کاری قازی (دادوەر) ‹مقام قضاوت: پلەی دادوەری› ٢. /ـها/ ڕەوتی بڕیاردان ‹خودت قضاوت کن: خۆت داوەری بکە›.

قضاوقدر / qazā-vo-qadar/: [عربی] *اسم.* قەزا و قەدەر؛ وەلەجاخ؛ قافل‌قەدا؛ چارەنووسی خوایی.

قضایا / qazāyā/: [عربی] جمعِ ☜ **قضیه**

قضایی / qazāyî/: [عربی] *صفت.* دادوەری؛ داوەری؛ سەر بە پیشە یان کاری داوەری: **قضائی**

قضیه / qazîyye ، ـها؛ قضایا/: [عربی] *اسم.* ١. ڕووداو؛ مەسەلە ‹دیروز قضیه‌ای پیش آمد: دوێنێ ڕووداوێک قەوما› ٢. *[ریاضی]* سەر بە یەکتری بوون و پێک گەیشتنەوەیەک لە نێوان دو یان چەند شتدا کە لە باری بیرکاریەوە سەلماوە.

قطاب / qottāb ، ـها/: [از عربی] *اسم.* قوتاب؛ شەکەرلەمە؛ لەبزینە؛ جۆری شیرینی کە لە ئاردی سپی، هێلکە، ڕۆن، گولاو، گوێز و خاکەقەن دروستی دەکەن.

قطار / qatār ، ـها/: [عربی] *اسم.* قەتار: ١. ترەن؛ شەمەندەفەر؛ کەرەستەیەکی گواستەنی بە شێوەی کۆمەڵە واگونی ڕیزکراو کە بە لکوموتیوێکەوە بەستراون و دەکێشرێن ٢. ڕیز؛ قەتارە؛ ڕزن؛ کاروان؛ سان؛ کۆمەڵە شتێکی لە شوێن یەک.

▣ **قطار خیابانی:** تراموا.

▣ **قطار شدن:** قەتار بوون؛ قەتارە بەستن؛ قەتار بەستن؛ ڕیز بەستن؛ ڕزن بەستن؛ ڕیز بوون.

قطار کردن: قەتارکردن؛ قەتارەکردن؛ ڕیز کردن؛ بەڕیزکردن.

قطارگرفتگی / qatārgereftegî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* تووشی داگیراوی، سەرئێشە و ڕشانەوە بە هۆی لە نێو قەتاردا بوون.

قطاع / qetā' ، ـها/: [عربی] *اسم.* کووز؛ قاش؛ قاچ؛ پێڵە؛ کەوانە؛ بەشێک لە جەغز کە لە دوو لیزگ و کەوانەیەک پێک دێت.

قطاع‌الطریق / qattā'ottarîq ، ـها؛ قُطّاع‌الطّریق/: [عربی] *اسم. [قدیمی]* چەتە؛ جەردە؛ ڕێگر؛ ڕابڕ؛ ڕێبڕ؛ گۆران؛ چەتەوڵ.

قطاع‌الطریق / qottā'ottarîq/: [عربی] جمعِ ☜ **قُطّاع‌الطّریق**

قطب / qotb ، ـها/: [عربی] *اسم.* ١. جەمسەر؛ جەوسەر؛ چەسپەر؛ هێتم؛ پیتە؛ کورەک؛ پلسک؛ تەوەرا؛ بیجم؛ سەر و بنی شتێکی تۆپەڵ بەتایبەت گۆی زەوی ٢. بەرانبەر؛ هەر کام لە دوو شتی دژ بە یەک و پێوەندیدار بە یەکەوە ٣. هەر یەکە لە دوو سەری باتری یان دینام ٤. /اقطاب/ پێشەوا؛ قوتب؛ پیر؛ سەرە.

▣ **قطب آسیاب:** تڤری؛ دڤری؛ بستوو؛ بست؛ بستە؛ بستک؛ بەندەقە؛ تەوەرە؛ ئاسنی نێوان

گەرووی بەرداش.

قطب‌نما / qotbnemā ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. لانما؛ لانوێن؛ جەمسەرنما؛ جەمسەرنوێن؛ کەرەستەیەک بۆ ناسینەوەی چوار لایەنی باکوور، باشوور، ڕۆژهەڵات و ڕۆژاوا و نێوانیان بە پێی ناسینەوەی لای جەمسەر.

▣ **قطب‌نمای رادیویی:** جەمسەرنوێنی ڕادیۆیی؛ هەر یەکە لە کەرەستە و ئامێرگەلی ناسینەوەی لایەنی شەپۆلی ڕادیۆیی.

قطبی / qotbî/: [عربی] صفت. جەمسەری؛ بیجمی؛ پێوەندیدار یان سەر بە جەمسەر.

قطبین / qotbeyn/: [عربی]/اسم. دوو جەمسەر؛ دوو جەوسەر.

قطر / qotr ، ـها/: [عربی]/اسم. کۆتەر؛ تیرە: ١. ریس؛ گێپەڕ؛ کۆتەرە؛ کۆپەرە؛ ڕەوق؛ بارست؛ ڕادەی ئەستوورایی دەوری هەر شتێک ٢. /اقطاب/ لەتە هێڵێکی ڕێک کە لە ناوەندی تەشکێکی کەوانەییەوە تێدەپەڕێ و دوو خاڵ لە کەوانەکە دووسەریەتی.

▣ **قطر اطول:** کۆتەری درێژ؛ ریسە درێژ؛ درێژترین ریس.

قطر اقصر: کۆتەری کورت؛ ریسە کورت؛ کورت‌ترین ریس.

قطر خارجی: کۆتەری دەرەکی؛ مەودای نێوان دوو خاڵی بەرامبەر بە یەک لە سەر توێکڵی دەرەکی جەغزێکدا. هەروەها: **قطر داخلی**

قطرات / qatarāt/: [عربی] جمعِ ☜ **قطره**

قطران / qatrān/: [عربی]/اسم. [شیمی] قەتران؛ تراوێکی نیوە سفت و لینجی قاوەیی تا ڕەش، بریتی لە تێکەڵاوی چەند ماکی هیدرۆکەربونی چەور کە لە ئەنجامی دڵۆپاندنی بەردەخەڵووز و چێو بەرهەم دێ و بە کوڵاندنی، گەلێ ماکی بەکەڵک وەک نەوت جوێ دەبێتەوە.

قطره / qatre ، ـها؛ قَطَرات/: [عربی]/اسم. تنۆک؛ تنۆکە؛ توونەک؛ تکە؛ چکە؛ چیک؛ چپ؛ وت؛ لۆک؛ دڵۆپە؛ دروپ؛ دڵۆپ؛ درۆپ؛ درۆپە؛ چۆڕ؛ چول؛ پەشک؛ پرووشنگ؛ زەنگوڵ؛ تیف؛ قەترە: ١. ئەوندە لە تراوێ کە بە شێوەی خڕ و گرۆڤەر دەڕژێ ‹قطره‌ی آب: تنۆکی ئاو› ٢. [مجازی] کەمترین هەندی تراوێ ‹یک قطره آب پیدا نمی‌شود: تنۆکێک ئاو دەس ناکەوێ› ٣. دەرمانێ کە بە تکاندن بە کار دەبرێ ‹قطره‌ی چشم: قەترەی چاو›.

قطره‌چکان / qatrečekān ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ئابدۆزەک؛ ئاودوزەک؛ ئاودزەک؛ قەتارە؛ قەترەکێش؛ دڵۆپ‌تکێن؛ قەترەچەقان؛ لوولە شووشەی دەم تەنگ بە کڵاوی پلاستیکەوە بۆ تکاندنی دەرمان.

قطری[1] / qotrî/: [عربی] صفت. کۆتەری؛ کۆپەرەیی؛ کۆتەرەیی؛ تیرەیی؛ سەر بە کۆتەرە ‹برش قطری: بڕینی کۆتەری›.

قطری[2]: قید. کوتەری؛ کۆتەرەیی؛ کۆپەڕەیی؛ بە باری کۆتەرەدا ‹تخته را قطری برید: تەختەکەی کۆتەری بڕی›.

قطع / qat'/: [عربی]/اسم. ١. قەرت؛ قەت؛ قەد؛ بڕ؛ دابڕ؛ لەت؛ کەرت؛ گن؛ کار و ڕەوتی بڕین ‹قطع عضو: بڕینی ئەندام› ٢. دڵنیایی تەواو ‹با قطع و یقین: بێ‌شەک و بە دڵنیایی تەواوەوە› ٣. /ـها/ ئەندازە؛ ڕادەی (پانی و درێژی) شتی پەڕەیی ‹قطع کتاب: ئەندازەی کتێب›.

▣ **قطع امید:** دۆخی ناهمێ بوون؛ ناهومێد بوون؛ دڵ بڕین؛ هیوا لێ‌بڕین.

قطع بغلی ئەندازەیەک لە کاری چاپەمەنیدا، بۆ کتێب یان دەفتەر کە لە دەوروبەری ١٢×٨ سانتیمیتردایە.

قطع بیاضی: بیچمێک بۆ پەڕاو و کتێب کە بە باری درێژیدا بکرێتەوە.

قطع تماس: نەمانی پێوەندی؛ پێوەندی بڕان/ پسان/ پچڕان.

قطع جیب پالتویی: ئەندازەیەک لە کاری

چاپه‌مه‌نیدا، بۆ کتێب یان ده‌فته‌ر که له ده‌وروبه‌ری ۱۱،۵×۲۱ سانتیمیتردایه.

قطع جیبی ئه‌ندازه‌یه‌ک له کاری چاپه‌مه‌نیدا، بۆ کتێب یان ده‌فته‌ر که له ده‌وروبه‌ری ۱۱،۵×۱٦ سانتیمیتردایه.

قطع خشتی: ئه‌ندازه‌یه‌ک له کاری چاپه‌مه‌نیدا، بۆ کتێب یان ده‌فته‌ر که له ده‌وروبه‌ری ۱٦،۵×۲۱ سانتیمتردایه.

قطع رابطه: دۆخی لێک بڕان؛ له یه‌ک بڕیان؛ نه‌مان و پچڕانی پێوه‌ندی.

قطع رحلی ئه‌ندازه‌یه‌ک له کاری چاپه‌مه‌نیدا، بۆ کتێب یان ده‌فته‌ر که له ده‌وروبه‌ری ۲۱×۲۸ سانتیمیتردایه.

قطع رحلی بزرگ: ئه‌ندازه‌یه‌ک له کاری چاپه‌مه‌نیدا، بۆ کتێب یان ده‌فته‌ر که له ده‌وروبه‌ری ۲۳×۳۳ سانتیمیتردایه.

قطع رقعی: ئه‌ندازه‌یه‌ک له کاری چاپه‌مه‌نیدا، بۆ کتێب یان ده‌فته‌ر که له ده‌وروبه‌ری ۱٤×۲۱ سانتیمیتردایه.

قطع سلطانی ئه‌ندازه‌یه‌ک له کاری چاپه‌مه‌نیدا، بۆ کتێب یان ده‌فته‌ر که له ده‌وروبه‌ری ٤۳×٥۸ سانتیمیتردایه

قطع عضو: بڕینی ئه‌ندام؛ قه‌ڵه‌می ئه‌ندام.

قطع وزیری: ئه‌ندازه‌یه‌ک له کاری چاپه‌مه‌نیدا، بۆ کتێب یان ده‌فته‌ر که له ده‌وروبه‌ری ۱٦،۵×۲۳ سانتیمیتردایه.

▣ قطع شدن: ۱. قرتان؛ قرتیانش؛ قه‌تان؛ قه‌رت بوون؛ گه‌زخان؛ پسان؛ په‌ڕین؛ پڕه‌ی؛ پڕای؛ که‌تان؛ قه‌ڵه‌م بوون ‹دو انگشتش قطع شد: دوو قامکی قرتا› ۲. بڕان؛ دابڕیان؛ بڕانه‌وه؛ بڕیایوه؛ درێژه‌دار نه‌بوون ‹صدایش قطع شد: ده‌نگی بڕا›.

قطع کردن: بڕین؛ بڕینه‌وه؛ قه‌تاندن؛ بڕته‌ی؛ بڕیه‌ی: ۱. قرتاندن؛ قرتانن؛ قرتنای؛ قرتنه‌ی؛ پچڕین؛ پچڕاندن؛ بچڕین؛ بچڕاندن؛ پچه‌ڕین؛ پڕچنه‌ی؛ پڕچنای؛ که‌تاندن؛ پساندن؛ پاچین؛ گه‌زخاندن؛ په‌ڕاندن؛ پڕنه‌ی؛ پڕنای؛ چڕتن؛ فه‌کاندن؛ قوتانن؛ قه‌رت/ قرت کردن؛ لێک جیا کردنه‌وه ‹شاخه‌های اضافی را قطع کرد: لقه زیاده‌کانی قرتاند› ۲. چیدی درێژه نه‌دان ‹حرفش را قطع کرد: قسه‌که‌ی بڕی›.

قطعاً / qat'an/: [عربی] *قید.* خاترجه‌م؛ ژ بن؛ به ته‌واوی؛ حه‌تم؛ وه حه‌تم؛ بێ‌ئه‌ملا و ئه‌ولا ‹فردا قطعا می‌روم: خاترجه‌م به‌یانی ده‌چم›.

قطعات / qata'āt/: [عربی] جمعِ ☜ **قطعه**

قطعنامه / qat'nāme ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* بڕیارنامه؛ به‌ڵگه‌یه‌ک که هێندێک داخوازی تێدایه و له کۆبوونه‌وه‌یه‌کدا په‌سه‌ندکراوه.

قطعه / qat'e, qet'e ، ـها؛ قَطَعات/: [عربی] *اسم.* ۱. که‌ت؛ پارچه؛ پاژ؛ بژ؛ گه‌زخ؛ پرت؛ گن؛ کوت؛ له‌تک؛ له‌ت؛ له‌ته؛ لت؛ له‌ه‍ ؛ تیکه؛ قه‌ڵ؛ بڕ؛ دابڕ؛ بانه؛ پال؛ گن؛ له‌ک؛ په‌نچک؛ به‌شی جیاکراوه یان جیاواز له شتێ ‹قطعه چوب: پارچه چێو› ۲. *[ادبی]* نه‌وشه‌ک؛ هه‌ڤۆک؛ وه‌ند؛ قه‌تعه؛ شیعرێ به ۲ تا ۲۰ به‌یت له‌سه‌ر یه‌ک کێش و پاشه‌ڵ، که به پێچه‌وانه‌ی قه‌سیده و غه‌زه‌ڵ، باڵی یه‌که‌م و دووهه‌می به‌یتی سه‌ره‌تا هاو قافیه نین ۳. یه‌که‌ی بڕێ شتی وه‌ک: زێڕ و زیو، به‌ڵگه، زه‌وی و زار، ژێڕاخه‌ر، په‌له‌وه‌ر و ئاوژی و ئه‌سکه‌ناس ٤. تیکه؛ هه‌ر به‌شێکی که‌ره‌سه یان ئامێری ده‌زگایێ ‹یک قطعه‌ی ماشین شکسته بود: تیکه‌یه‌کی ماشینه‌که شکابوو› ٥. له‌ته؛ پاژ؛ به‌شێک له ده‌زگایێ که به جارێک دروست کراوه یان به قاڵبێک ڕێژراوه ‹کارگاه قطعه‌سازی: کارگای له‌ته‌سازی› ٥. *[موسیقی]* قه‌تعه؛ به‌شێکی کورتی مووسیقایی به بێ ناسنامه.

قطعة الفرس / qat'atolfaras/: [عربی] *اسم. [نجوم]* که‌لوویه‌کی بچووک و لێڵ له ئاسمانی نیوه‌گۆی باکووریدا.

قطعه‌بندی / qat'ebandî, qet'e- ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* دابه‌شکاری؛ کار و ڕه‌وتی دابه‌ش

کردنی زەوی و زار بە پارچەگەلی دیاریکراو.

قطعه‌سازی / qat'esāzî, qet'e-/: [عربی/ فارسی] /اسم. لەتەسازی: ١. /ـها/ کار یان فەنی چێکردنی پاژگەلی پیشەسازی (وەک ماشین، چەرخی دروومان و...) ٢. کارگەیێ بۆ دروستکردنی پاژگەلی پیشەسازی.

قطعه ـ قطعه / qat'eqat'e/: [عربی] صفت. پاژـپاژ؛ پارچە پارچە؛ کوت ـ کوت؛ لەت ـ لەت؛ کەرت ـ کەرت؛ دابڕـدابڕ؛ گن ـ گن؛ شەقەبەقە.

◘ **قطعه ـ قطعه کردن**: کوت ـ کوت کردن؛ لەت ـ لەت کردن؛ پارچە ـ پارچە کردن؛ گەزخاندن.

قطعی / qat'î/: [عربی] صفت. قەبڕی: ١. مسۆگەر؛ مسەوگەر؛ بێ سێ‌ودوو ٢. *[گفتاری]* براو؛ بڕیاو؛ بڕیاگ؛ بڕیا؛ لەت‌بوو.

قطعیت / qat'îyyat/: [عربی] /اسم. مسۆگەری؛ مسەوگەری ‹خیلی با قطعیت حرف می‌زد: زۆر بە مسۆگەریەوە قسەی دەکرد›.

◘ **قطعیت یافتن**: مسۆگەر/ مسەوگەر بوون ‹بالاخره آن معامله قطعیت یافت: ئاخری ئەو مامەڵەیە مسۆگەر بوو›.

قطور / qatûr/: [عربی] صفت. ئەستوور؛ کوڵوفت؛ کڵفت؛ قایم ‹چوب قطور: چێوی ئەستوور›.

قطوع / qotû', qutû'/: [عربی] جمعِ ☜ **قطع**

قطیفه / qatîfe، ـها/: [عربی] /اسم. *[قدیمی]* خاولی؛ مەرحەمە؛ حەولە؛ پشتەماڵ؛ دەرجاو؛ قەیفە؛ قەدیفە؛ قەدیفک: **قدیفه**

قعر / qa'r/: [عربی] /اسم. بن؛ بنە؛ بندین؛ قووڵایی؛ تەخت؛ بێخ؛ بنک؛ نق ‹قعر چاه: بنی چاوانە›.

قفا / qafā/: [عربی] /اسم. *[ادبی]* قۆڕک؛ پشتەمل؛ ئەستۆگوردە؛ ئەستۆکوردە؛ پاتک: ١. پشت مل؛ بۆق؛ بۆقمل؛ پشتگەردن؛ گێزەرە؛ پشتئەستۆ ٢. پشتەسەر؛ پشت‌سەر؛ دوا؛ پشتی سەر ‹کاروان از قفایش می‌آمد: کاروان لە پشتەسەریەوە دەهات›.

قفائی / qafā'î/: [؟] ☜ **قفایی**

قفایی[1] / qafāyî/: [؟] /اسم. ڕەنگی بەنەوشی کاڵ؛ ڕەنگی وەک گوڵە چەقچەقە: **قفائی**

قفایی[2]: بە ڕەنگی بەنەوشی کاڵ: **قفائی**

قفس / qafas، ـها/: [معرب از یونانی] /اسم. قەفەس؛ قەفەز؛ قەفەسە؛ قەفەزە: ١. لیسک؛ ڕکە؛ ڕک؛ ڕککە؛ بەرکم؛ بێرکم؛ هەودەک؛ هەود؛ توولە؛ جابەی لە تووڵ یان تەل دروست کراو بۆ ڕاگرتن و گواستنەوەی گیانەوەران ٢. *[کنایی]* قەورەقووڵە؛ شوێنی تەنگەبەر و ناخۆش.

قفسه / qafase، ـها/: [معرب/ فارسی] /اسم. قەفەزە؛ قەفەسە؛ زکەو؛ ڕکەهـ ؛ بێر؛ ڕەکک؛ کۆتلە؛ چوارچێوەی لە دار، کانزا یان پلاستیک بە پەڕەگەلی ئاسۆیی نێواندارەوە بۆ هەڵچنینی ڕێک‌وپێکی شتومەک لە سەری.

◙ **قفسه‌ی سینه**: قەفسینگ؛ ڕکەڵ؛ ڕکەل؛ قەفەزە؛ قەبەزە؛ دەفەی سینگ؛ ئێسکی تەختی سنگ و پشت.

قفسه‌بندی / qafasebandî، ـها/: [معرب/ فارسی] /اسم. قەفەسەبەنی؛ قەفەزەبەنی؛ کار و ڕەوتی پێکەوە نان و هەڵچنینی قەفەزە لە شوێنێک.

قفقازی / qafqāzî/: /اسم. قەفقازی: ١. ڕەگەزی سپی پێستی نائاریایی لە باکووری ڕووباری ئاراز و ڕۆژاوای باکووری دەریای خەزەرەوە تا لێوارەکانی دەریای ڕەش ٢. /ـها؛ ـان/ هەر کام لە خەڵکی ئەو وڵاتە (بریتی لە گورجی، ئەبخاز، چچێن و لەزگی).

قفل / qofl، ـها/: [عربی] /اسم. قفل؛ قوفڵ؛ قولف؛ گوڵە؛ کۆد؛ کۆج؛ ڕیچ؛ چفت؛ چیلان؛ کڵۆن (دارینە)؛ کلێلە؛ کیلۆن؛ کولۆم؛ کێلوون؛ کەسەک؛ کلیت؛ کلیل؛ ئامرازێک بۆ داخستنی شتێک و بەرگری لە دەست پێگەیشتنی دیتران.

◙ **قفل رمزی**: قوفڵی ڕەمزدار؛ قوفڵێ کە کردنەوەی لە سەر بنەمای ڕەمزێکی دیاریکراو بێت.

قفل سـویچی: قوفلـی سـوویچی؛ قوفلـێ کـه ساچمه و فەنەری تێدایـه و تـەنیا بـه کلیلـی خۆی دەکرێتەوه و دەبەسرێ.

قفل کـارتی: قوفلـی کـارتی؛ قوفلـێ کـه بـه دانانی سیمکارت له نێویدا دەکرێتەوه.

▣ قفل بودن: قوفڵ بوون؛ کلیـل/ کلـێل بـوون؛ بەسراو/ بەسیاگ بوون.

قفل شدن: قوفڵ بوون: ١. داخران؛ داخریـان؛ ژەنیان؛ بەسیان؛ ژنیەی ٢. کلێله بوون؛ گۆله بوون؛ کۆد بوون؛ سفت به یەکەوه هەڵپێکیان یان پێکەوه لکان.

قفل کردن: قوڵف کردن؛ گالەدان؛ داخسـتن؛ ژەندن؛ ژەی؛ ژای؛ ژەنتەی؛ قفـڵ دان؛ کلیـل دان؛ کولۆمکردن (بۆ درگا).

قفلـی / qoflî/: [عربـی] *صفت*. قولـفی؛ قوفلـی؛ قوفڵکردنی ‹سنجاق قفلی: سنجاخ قولفی›.

قفیـز / qafîz/: [معـرب از کـردی] *اسم*. *[قـدیمی]* کەویژ؛ قـەفیژ؛ کەڤـیز؛ کێـوژ؛ کـەویچ: ١. یەکـەی کێشـانه و پێـوان: **کـویز** *[ادبـی]* ٢. پێوانەیێ بۆ دەخڵ و دان ‹بیست و اند هزار قفیز گندم انبار شده است: بیسـت و چەنـد هـەزار کـەویژ گەنم هەمار کراوه›.

قفسـی / qoqosî ، ـها/: *اسم*. کەڵـەبابە؛ قـرک؛ گوێزەی ئەستۆ؛ ئێسـکی ڕەقـی قورقوڕاچکـەی مرۆ.

ققنس / qoqnos/: [معرب از یونانی] *اسم*. قەقنـەز؛ قەقنـەس؛ گەنـەس؛ قاقنـەس: ١. باڵـدارێکی خەیاڵـیه کـه دەڵـێن دوای هـەزار سـاڵ ئـاگر دەگـرێ و دەسـووتێ و لـه خۆڵەمێشـەکەی قەقنەزێکیتر سەر هەڵدەدا ٢. *[نجوم]* سـیمرخ؛ کەلوویەکی ئاسمانی ✱ **ققنوس**

ققنوس / qoqnûs/: [معرب از یونانی] ☜ **قُقنُس**

قل / qel/: *اسم*. *[گفتـاری]* تل؛ خل؛ پل؛ گل؛ تلار؛ خلار؛ گلار؛ تلۆر؛ خلۆر؛ گلۆر؛ تلێر؛ خلێر؛ خلـیر؛ بانگرۆز؛ ئۆتوز؛ خرتـەگل؛ خـەول؛ کـار و ڕەوتی تلۆر بوونەوه.

▣ **قل خوردن**: تل بوونەوه؛ تلێـر بوونـەوه؛ تـلار بوونەوه؛ خلێرەو بون؛ تلەو بوون؛ تلەوه بیەی؛ خلۆر بوونەوه؛ خل بوونەوه؛ گلان؛ تل واردەی؛ تلانـەوه؛ تلیـایوه؛ تلێـران؛ خـلان؛ خلێـران؛ گەوزین؛ خلیان؛ خەولان ‹قِل خورد و افتاد تـوی آب: تل بووه و کەوته نێو ئاوەکه›.

قـــل دادن: تلارکردنـــەوه؛ تلێرەوکـــردن؛ خلێرەوکردن؛ تل دان؛ تلاندن؛ تلانن؛ تلنەی؛ گلانن؛ پلانن؛ پلاننەوه؛ تـل دای؛ خەولانـدن ‹توپ را قِل داد به طرف من: تۆپەکەی بـەرەو مـن تلار کردەوه›.

قـــل / qol/: *صـوت*. *[گفتـاری]* قوڵـت؛ قوڵـته؛ قوڵتەقوڵت؛ کـوڵ؛ قلـپ؛ قوڵـەقوڵ؛ کوڵـەکوڵ؛ قلتەقلت؛ قولپه؛ قولپ؛ قلـف؛ قلـپه؛ بلقەبلـق؛ قیچ ـ قیچ؛ قرژ ـ قرژ؛ قوڵتوکوڵ؛ دەنگی کوڵانی ئاو یان شتێکی تراو: **قُل ـ قُل**

▣ **قل زدن**: قوڵت دان؛ کوڵیان؛ کوڵ دان؛ قوڵێ دای/ شانای؛ کوڵان؛ کەلان؛ کوڵین؛ کـەلین؛ کەلیان؛ گریـەی؛ جۆشـین؛ قلـتیان؛ قوڵـتان ‹سماور داشت قُل میزد: سەماوەرەکه خەریک بـوو قوڵتی دەدا›.

قلاب / qollāb ، ـها/: [از عربی] *اسم*. نهـک؛ نـەق؛ قـولاو؛ قـولاپ؛ قـولاب؛ قولاپـه؛ کـولاب: ١. کەرەسەیێ سەرچەمێنراو بۆ گـرتن، کێشـان یان هەڵاوەسین *الف)* ماسی گرتن *ب)* درومان و چنین (کاموا، تەل و...) *ج)* چەنگـەک؛ چـەنگاڵ؛ چنگاڵ؛ چەنگڵ: **نشـپیل** ٢. نیشـانەی کرۆشـه: [ ] ٣. *[جانورشناسـی]* ئەنـدامێ وەک گـیره لـه ڕەقپێسـتاندا کـه بـۆ هێـرش بـردن یـان بـەرگریکـردن لـه هێـرشبـەر بـه کـار دێـت: **گازانبر ـ ٢**

▣ **قلاب لباس**: چێورەختی؛ چێولیباسی.

▣ **قلاب کردن**: ئالقه/ ئەڵقەکردن؛ هەڵـبگاردن؛ هەڵـپێکان؛ هۆرویـارەی ‹دسـتش را دور گـردنم

قلاب کرد: دەستی بە دەوری ملمدا ئاڵقە کرد›.

قلاب گرفتن: پەنجە/ دەس هەڵپێکان؛ پەنجە ویارەی؛ قامکانی دوو دەست لە نێو یەک کردن و لەپی دەستان بەرەوسەرگرتن بۆ هەڵگرتنی شتێکی قورس ‹قلاب گرفت رفتم بالای دیوار: پەنجەی هەڵپێکا چوومە سەر دیوارەکە›.

قلابدوزی / qollābdûzî ، ـها/: [از عربی/ فارسی] /اسم. قولاپ‌دووری؛ جۆرێ گوڵ‌دووری بە بەنی هەوریشمی.

قلابسنگ / qollābsang ، ـها/: [از عربی/ فارسی] ☜ **فلاخن**

قلابی / qollābî ، ـها/: [از عربی] صفت. ۱. هەڵبەستە؛ ڕەشۆکی؛ سەر؛ سەرک؛ قولابی؛ خرش ‹سند قلابی: بەڵگەی هەڵبەستە› ۲. درۆیینە ‹شرکت قلابی: شەریکەی درۆیینە›.

قلاده / qallāde ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. کالان؛ کەلەن؛ کالانە؛ گلادە؛ قەلادە؛ قەلاتە؛ قەلادە؛ قلاتە؛ قلادە؛ قەڵەنگ؛ دۆدک؛ دۆد؛ شەباک؛ شەبەک؛ ملفان؛ ملفانک؛ ڕست؛ ڕستک؛ خەلیتە؛ خەلتە؛ خەڵتە؛ سیتە؛ مەرس؛ مەرەس؛ قلێتە؛ قەڵێتە؛ ستۆبەند؛ گەرگوونگ؛ تەوق؛ تۆقی مل؛ ئاڵقە و زەنجیرێ کە دەیکەنە ملی سەگ و جانەوەری دڕندەی‌تر ۲. یەکەی ژماردنی ئەم جۆرە جانەوەرانە.

قلاش / qallāš/: صفت. فێڵباز؛ فریوباز؛ کەلەک‌باز؛ ساختەچی؛ قولتەش.

قلاع / 'qelā/: [عربی] جمعِ ☜ **قلعه**

قلاویز / qalāvîz ، ـها/: [؟]/اسم. قەلاوێز؛ هەڵکنراوی لاوەلای باری ناوەوەی لوولە، سەرپێچ و ...

▣ **قلاویز کردن:** قەلاوێزکردن؛ چێ‌کرنی هێڵی لاوەلا لە باری ناوەوەی لوولە و سەرپێچ و...دا.

قلب[1] / qalb/: اسم. ۱. دڵ؛ دل؛ زێل؛ زێلی؛ ئەندامی ماسوولکەیی و هلۆلی لەشی گیانداران کە بە کرانەوە و کۆ بوونەوەی یەکجۆر و لە پەستا، خوێن دەنێرێتە نێو ڕەگ و ڕەگیلەکانەوە ۲. /ـها؛ قلوب//[مجازی] دڵ؛ دل؛ زێل؛ ناوەندی هەست و خۆش ویستن ‹از صمیم قلب: لە کانگای دڵەوە› ۳. جەرگە؛ دڵ؛ زێل؛ نێوان یان ناوەڕاستی شتێک ‹قلب جبهەی جنگ: جەرگەی بەرەی شەڕ› ٤. واژی؛ ئاوەژو؛ پێچەوانە؛ وشەیێ کە بە پێچەوانە نووسین یان خوێندنەوەی پیتی وشەیەکی‌تر دروست دەبێت (وەک «خۆش» و «شۆخ») ٥. کار و ڕەوتی دەس تێوەردان؛ سەر و بن‌کردن؛ شێواندن؛ ئاڵۆز کردن.

▣ **قلب چوب:** ناوزێڵەی چێو؛ ئاڵقەی ناوەندی کۆتەی دار کە لە چاو ئاڵقەکانی دی، کۆنتر و بۆرترە.

قلب لشکر: ناوەندی لەشکەر؛ ناوەڕاستی لەشکر؛ جەرگەی لەشکر.

قلب ماهیت: شێواندنی چۆنیەتی؛ گۆڕانی چیەتی؛ گوڕانکاری لە چۆنیەتی یان تایبەتمەندی شتێکدا.

▣ **قلب کسی از جا کنده شدن:** [مجازی] دڵی کەسێک داکەوتن؛ دڵی کەسێ داخورپان (لەبەر ترس، تووڕەیی یان ...).

قلب کسی گرفتن: دڵی کەسێک داگیران/ کپ بوون؛ هەست بە کپ‌بوونەوە و گیراوی لە سەرسینگدا کردن.

قلب[2]: صفت. [گفتاری] دەغەڵ؛ زەغەڵ؛ زەغەل؛ خرش؛ ڕەشۆکی؛ سەر؛ سەرک؛ درۆیی؛ قەلب ‹پول قلب: سکەی دەغەڵ›.

قلب‌الاسد / qalbol'asad/: [عربی]/اسم. [نجوم] دڵەشێر؛ ئەستێرەی ئاڵفای وێنەی گەردوونی شێر، کە بە بۆنەی جێگرتنی خۆر لەو کەلووە لە مانگی گەلاوێژدا، گەرمای بەتینی جەرگەی هاوینیان بەوە ناو نراوە.

قلب‌العقرب / qalbo'aqrab/: [عربی]/اسم. [نجوم]

دڵەدووپشــک؛ هەســارەی ئاڵــفای کــەلووی دووپشک.

قلبی / qalbî/: [عربی] *صفت.* دڵــی؛ پێوەندیــدار یان سەر بە دڵ.

قلپ / qolop ، ـها/:*اسم. [گفتاری]* قــوم؛ قوڵــپ؛ گوڵــمیتە؛ قــۆرت؛ قولــوپ؛ چــۆڕ؛ قــورچ؛ تکــێ؛ گولپ؛ گۆپ؛ قڕ؛ مژ؛ گەپە؛ قــورم ‹یــک قلــپ آب بخور: قومێک ئاو بخۆ›.

قلت / qellat/: [عربی]*اسم. [ادبی]* کــەمی؛ کمــی؛ کێمــایی؛ کەمایــەتی؛ کــەمێتی؛ هنــدکایی؛ کەمیەتی ‹قلت سواد: کەمی سەواد›.

قلتبــان / qaltabān ، ـهــا؛ ـان/: [؟]*اسم. [ادبی]* جاکەش؛ جاکێش؛ جاشکێش؛ دەویت.

قلتشن / qoltašan ، ـها/: *صفت. [کنایی، گفتاری]* کەڵەگا؛ گــامێش؛ قولتــەش؛ قولتەشــە؛ تــووش؛ مرۆی نەفامی توندەمەزاج.

قلچمــاق / qolčomāq ، ـها؛ ـان/: [ترکی] *صفت. [گفتــاری]* زنتــۆڵ؛ زەبــەلاح؛ گنێخــە؛ خــرتی؛ ملئەستوور؛ ملقەوی؛ ملپان؛ قەبــەدای؛ تــەژە؛ قۆڵچماغ؛ خاوە ئەستێن؛ زلی زۆربێژ ‹این کار چند کارگر قلچماق لازم دارد: ئــەم کــارە چەنــد کرێکــاری زنتولــی پێویستە›.

قلدر / qoldor ، ـها؛ ـان/: [ترکی] *صفت. [گفتــاری]* ملهوڕ؛ قولدر؛ شــەلات؛ یارمبــاز؛ کەڵەمەشــکێن ‹آقا قلــدر محــل بــود و زور مــی‌گفــت: کــابرا ملــهوڕی گەڕەک بوو، زۆربێژی دەکرد›.

قلدری / qoldorî ، ـهــا/: [ترکــی]*اسم. [گفتــاری]* قولدری؛ ملــهوڕی؛ شــەلاتی؛ یارمبــازی؛ کــاری کەڵک وەرگرتن لە زۆر بە جێی عەقڵ و ژیری.

قلع / qal'/: [عربی]*اسم.* زریچ؛ ژریژ؛ مز؛ قــەلایی؛ قالایی؛ قەلای؛ قەلا؛ کەلناس؛ توخمی کیمیاوی کانزایی، بە ژمارەی ئەتومی ٥٠ و کێشی ئەتومی ١١٨,٦٩، سپی مەیلەو شین، بریقــەدار، نــەرم و چەکوشخۆر، کە بۆ چێکرنی تەنەکە و ئالیاژیتر بە کار دێ.

قلع و قمع / qal'-o-qam'/: [عربی]*اسم. [ادبی]* قەڵت و بڕ؛ کوشت و بڕ؛ پشت و بڕ؛ قڕ؛ قەلاچۆ؛ قەراچۆ؛ کار و ڕەوتی کوشتن و تەفروتوونا کردن (لە مەڕ تاقمی مرۆ بەتایبەت پارتێکی خەباتکارەوە).

قلعه / qal'e ، ـها/: [معرب از کردی]*اسم.* قەلا؛ قەلا؛ قــلا؛ قــەلات؛ کەلەهــ ؛ کەلــە؛ کەلهــە؛ کــەلات؛ کەلێ؛ کەل؛ هەسار؛ برج؛ دزە؛ دژ؛ دز؛ شــورحە: ١. /قلاع/ خانووبەرەیێ بە دیواری بــەرز، دەرکــی پتەو، گۆیــاری و چــەکومــەکی بەرگریــەوە بــۆ حەوانەوە لە تاو دژمن ٢. *[قدیمی]* گوند یا مــەزرا و ماڵــی پــاوانکراو ٣. دۆخێــک لــە گەمــەی شەترەنج.

▣ **قلعەی بزرگ:** قەلای گەورە؛ دۆخێ لە کایەی شەترەنج کە ڕوخ دێتە جێــی فیلــی وەزیــر و شا دەچێتە جێی وەزیر.

قلعەی کوچک: قەلای بچــووک؛ دۆخێــک لــە گەمەی شەترەنج کە ڕوخ دێتــە جێــی فیلــی شا و شا دەچێتە جێی ئەسپ.

▣ **قلعه رفتن:** قەلا چوون؛ دانانی شا لــە قــەلای گەورە یان چکۆلە، لە کایەی شەترەنجدا.

قلعەبــان / qal'ebān ، ـان/: [معــرب/ فارســی]*اسم.* دژدار؛ دزدار؛ قەلاچی؛ گۆیار؛ نگابانی قەلا.

قلعــی / qal'î/: [عربی] *صفت.* زریچــی؛ ژریــژی؛ دروست کراو لە کانزای زریچ.

قلفتی / qeleftî/: [عربی] ☜ **غلفتی**

قلفه / qalafe/: [عربی]*اسم. [کالبدشناسی]* چــووک؛ پێستە چرچــەی ســەر کێــر کــە لــە خەتەنــەدا زۆرتری دەچێ: **قلند**

قلق / qeleq ، ـها/:*اسم.* ١. [ترکــی] خــۆ؛ ئاکــار؛ خوو ‹بد قلق: بەو خو› ٢. [ترکی] شێوە ‹قلق کار را پیدا کن!: شێوەی کارەکــە بــدۆزەوە!› ٣. [از عربــی] *[ادبــی]* دڵــخورتی؛ دڵخورپــێ؛ خــرتوپــرت؛ ورتەورت؛ دڵەڕاوکێ.

▣ **قلق چیزی را بــە دســت آوردن:** لــە فــووتی شتێک زانین؛ هاتنە دەست؛ فێر بوونی چلۆن

کار پێ‌کردن.

قل ـ قل / qolqol/ ☜ **قُل**

قلقلك / qelqelak ، ـها/: *اسم.* ختیلکە؛ ختکێ؛ ختکە؛ ختێ؛ ختلێ؛ ختۆکە؛ خدیکە؛ خدووکە؛ خدووک؛ خوتووکە؛ ختوولکە؛ ختووکە؛ ختەپتی؛ ختخت؛ ختختە؛ ختی‌متی؛ ختگ؛ قدیلکە؛ قانەقدی؛ قدغە؛ قدیلە؛ دقدقە؛ قدقدانک؛ قلی؛ قدیلکانێ؛ دنەیەکی پێکەنین‌هێن کە بە هۆی بزواندنی ماسوولکەیەکی نەرمی لەش بە قامک یان شتێکی‌تر بەدی دێ: **غلغلک**

▣ **قلقلک دادن:** قدیلکە/ ختکێ دان؛ ختگ داین؛ ختلە دای؛ دقدقاندن؛ دەقدەقاندن؛ دەقدەقین ‹پهلویش را قلقلک می‌دادم و می‌خندید: بن پالیم قدیلکە دەدا و پێدەکەنی›.

قلقلک کسی آمدن: قدیلکە هاتنی کەسێک؛ ختکێ هاتنی کەسێک؛ ختووکە هاتن؛ ختلە ئامەی ‹وقتی زیر پایم را می‌شُست قلقلکم می‌آمد: کاتێ ژێر پێمی دەشۆرد قدیلکەم دەهاتی›.

قلقلکی / qelqelakî ، ـها/: *صفت. [گفتاری]* قدیلکەیی؛ ختلەین ‹از بچگی قلقلکی بود: لە منداڵیەوە ختلەیین بوو›: **غلغلکی**

قلقلی / qelqelî ، ـها/: *صفت. [گفتاری]* خڕکەڵە؛ گردەڵە؛ خرت؛ خرتەڵە.

قلك / qollak ، ـها/: [از کردی] *اسم.* قوولەک؛ دەخیلە؛ دەخڵ؛ قولەکە؛ خەزانێ؛ سندووقێکی چکۆلە کە بەتایبەت منداڵان پوولی تێدا کۆ دەکەنەوە.

قلل / qolal/: [عربی] جمعِ ☜ **قُلّه**

قلم / qalam/: [معرب از یونانی] *اسم.* قەڵەم: ١. ـها/ ئالا؛ خامە؛ پێنووس؛ بنووس؛ کلک؛ کیلک؛ دارینە؛ ئامرازی نووسین ٢. *[مجازی]* توانایی و لێهاتوویی نووسەری ‹قلم شیوایی داشت: قەڵەمێکی پاراوی بوو› ٣. *[مجازی]* شێوەی خەت ‹قلم حروف این کتاب زیباست: قەڵەمی پیتەکانی ئەم کتێبە جوانە› ٤. ـها/ هەموو جۆرە ئامێرێکی ئاسنی نووک تیژی دەستی کە بۆ بڕین، کۆڵین، کێڕان و ... بە کار دێ ٥. ـها/ *[کالبدشناسی]* هەر یەک لە ئێسکە درێژەکانی دەست و پێ ٦. ـها؛ اقلام/ یەکەی ژماردنی ماک و بابەتی پێرستێک ٧. *[نجوم]* وێنەیەکی گەردوونی باشووری لە نێوان کۆتر و چۆمدا.

▣ **قلم پا:** قەڵەمە؛ قولە/ قەڵەم/ قەڵەمەی پێ؛ ئێسکی گەورەی لاق.

قلم خودنویس: پاندان؛ خۆنووس؛ قەڵەمی خۆنووس؛ ئەو قەڵەمەی جەوهەری تێ‌دەکرێ.

قلم درشت: ١. قامر؛ قەڵەم‌خەت؛ قەڵەمی زەل کە گەورە بنووسێت ٢. *[مجازی]* بەشێکی زۆر؛ ئەندازەی زۆر ‹یک قلم درشت از پول‌هایش را به عروسش بخشید: بەشێکی زۆر لە پوولەکانی دا بە بووکەکەی›.

قلم راپید: ڕاپید؛ ڕاپیدۆگراف؛ قەڵەمێکی تایبەت بۆ نەقشەکێشی.

قلم فرانسه: قەڵەمی فەڕانسە؛ قەڵەمێکی چێوی درێژ بە نووکی کانزایی باریکەوە بۆ نووسینی خەتی لاتینی.

قلم مو ☜ **قلم‌مو**

قلم نی: قامر؛ قەڵەم خەت؛ قەڵەم قامیش؛ قەڵەمی زەل.

▣ **قلم زدن:** ڕمبی قەڵەم‌دان؛ قەڵەم سوینەوە؛ نووسین.

قلم شدن: قەڵەم/ قەڵەمە بوون؛ قرپ بیەی؛ شکانی ئێسکە درێژەکانی دەست و پێ ‹افتاد، پایش قلم شد: کەوت، پای قەڵەمە بوو›.

هەروەها: **قلم کردن**

قلم شکستن: *[کنایی]* قەڵەم/ پێنووس شکاندن؛ لە نووسین و کاری نووسەران بەرگری‌کردن.

قلم کشیدن: خەت‌کێشان؛ لابردن: ١. بە سەر نووسراوەیەکدا خەت‌کێشان ٢. *[مجازی]* فت

کردن؛ قەدکردن. هەروەها: **قلم گرفتن**

قلم گرفتن ☜ **قلم کشیدن ـ ٢**

از قلم افتادن: لە بیر چوون؛ نووسینی شتێ لە بیرکردن ‹نام چند نفر از قلم افتاده بود: ناوی چەند کەس لە بیر چووبوو›. هەروەها: **از قلم انداختن**

قلماسنگ / qalmāsang ، ـها/: ☜ **فلاخن**

قلم‌انداز / qalamandāz/: [معرب/ فارسی] *صفت*. سەردەسی؛ پەلەنووس؛ بەلەزنووسراو؛ نووسراوەی بە پەلە ‹دو سطر قلم‌انداز کرد و داد بە دستم: دوو دێڕی سەردەسی نووسی و دایە دەستمەوە›.

قلمبه / qolombe, qolonbe/: *صفت. [گفتاری]* ١. هەڵتۆقیو؛ ماسیوو؛ باکردە؛ هەڵماسیگ؛ پفکردگ؛ دەرپەڕیو ‹جیب قلمبە: گیرفانی هەڵتۆقیو› ٢. زۆر؛ فرە؛ فریە ‹یک پول قلمبە: پارەیەکی زۆر› ٣. ڕەق؛ قاپە؛ دژوار ‹حرف‌های قلمبە: قسەو باسی ڕەق› * **قلنبه**

▣ **قلمبه حرف زدن:** قسەی ڕەق/ سەخت کردن؛ قسەی زل کردن؛ قسەی پوتی وتن؛ ئاخافتنی زلەـ زلە؛ ڕەق قسەکەردەی.

قلمبه شدن: هەڵتۆقین؛ هەڵماسین؛ پفکردن؛ دەرپەڕین؛ بەرپڕەی؛ پەنەمان. هەروەها: **قلمبه بودن**

قلمبه ــ سلمبه / qolombesolombe/: *صفت. [گفتاری]* قاپە؛ ڕەق و تەق؛ دژوار و نالەبار.

قلم‌تراش / qalamtarāš ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. کێرک؛ قەڵەمبڕ؛ قەڵەمتاش؛ قەڵەمتراش؛ قەڵەمتەراش؛ چەقۆی چکۆلەی گیرفانی.

قلمداد / qalamdād/: [معرب/ فارسی] *صفت*. هەژماردراو؛ بە حەسێب هاتوو؛ وەبەر چاو هاتوو.

▣ **قلمداد شدن:** بە حسێب/ حەسێب هاتن؛ وە بەر چاو هاتن؛ لە بەر چاو بوون؛ ژمێردران؛ لە بەر چاو گیران ‹او هم در شمار نویسندگان قلمداد شد: ئەویش لە ڕیزی نووسەران بە حسێب هات›.

هەروەها: **قلمداد کردن**

قلمدان / qalamdān ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. قەڵەمان؛ قەڵەمدان؛ قووتوی قەڵەم و مەرەکەف.

قلمدوش / qalamdûš/: [معرب/ فارسی] *صفت*. قەلادۆش؛ قەلاندۆش؛ قەلادۆشە؛ قەلاندووش؛ قەلاندۆشکان؛ قەلادۆشکێ؛ قەلاودۆشان؛ قەلاتۆشکێ؛ قەلادوشان؛ کوک؛ تلیقانێ؛ سواری سەرشانی کەسێک.

▣ **قلمدوش کردن:** خستنە قەلاندۆش؛ لە سەر قەلاندووش دانان؛ نیانە قەلادووشان؛ کەسێ نانە سەر شان.

قلمرو / qalamrow ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. ١. مەڵبەند؛ ناوچە؛ وڵکە؛ ئولکە؛ ئۆلکە ‹قلمرو حریم کردستان: مەڵبەندی هەرێمی کوردستان› ٢. بوار؛ بەستێنی هەڵسوکەوت و تێیدا کارکردن ‹قلمرو ادبیات: بواری وێژەوانی›.

قلمزنی / qalamzanî/: [معرب/ فارسی] *اسم*. ١. هونەری کۆڵینی نەخش و نیگار لە سەر کانزا ٢. ـها/ شتێکی کانزایی کە بە سەریەوە نەخش و نیگار کۆڵرابێ.

قلمستان / qalamestān ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. ١. باخەنەمامە؛ نەمامگە؛ شەتڵگە؛ کوشگرە؛ باخلە؛ شێنە؛ شەتڵ؛ شەتکجاڕ؛ شوێنێ کە نەمامی تێدا بار دێنن تا کاتی خۆی بگوزرێتەوە بۆ ناو باخ ٢. بێشە؛ بێشەلان؛ شوێنێ کە تێدا نەمامی داری بێبەر، بۆ چێوەکەی دەکێڵن.

قلمکار / qalamkār/: [معرب/ فارسی] *اسم*. قەڵەمکار؛ باسمە؛ کووتاڵی چیت یان هاورێشمی دەسکرد کە بە مۆری چێوی نەخشرابێ.

قلم‌مو / qalam.mû ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. قەڵەمووە؛ پرچۆک؛ قەڵەمێ کە سەرەکەی لە مووە و بۆ وێنەکێشان بە کار دێ.

قلمه / qalame ، ـها/: [معرب/ فارسی] *اسم*. سیخک؛ کەڵەمە؛ قەڵەمە؛ قلوومک؛ قەرەمە؛ قەرەم؛ قەرم؛ لقێ لە گیا کە لە لقی سەرەکی

دەکەنەوە و لە زەوی دەنێن تا شین ببێ.

▣ **قلمە زدن:** قەڵەمە لێدان؛ پەل لێدانەوە؛ شێنە لێدان.

قلمی / qalamî/: [معرب] صفت. ١. قەڵەمی؛ پێوەندیدار یان سەر بە قەڵەمەوە ‹کار قلمی: کاری قەڵەمی› ٢. لـها/ *[مجازی]* هەنف؛ باریک و درێژ.

▣ **قلمی شدن:** نووسران؛ پێنووس تێوەدران؛ بەتایبەت بە قەڵەم نووسرانەوە ‹این مختصر جهت اطلاع قلمی شد: ئەم کورتە بۆ ئاگاداری نووسرا›.

قلمی کردن: نووسین، بەتایبەت بە قەڵەم ‹چند سطری را برایم قلمی کرده بود: چەند دێڕێکی بۆم نووسیبوو›.

قلنبه / qolonbe/ ☜ **قلمبه**

قلند / qaland/ ☜ **قَلَفه**

قلندر / qalandar ، ـها؛ ـان/: [؟]/اسم. سەرپەتی؛ قەڵەندەر؛ چەکەسۆ؛ کەسێ کە گوێی لە داب و نەریتی کۆمەڵگا نیە.

قلندری / qalandarî ، ـها؛ ـان/: [؟]/اسم. سەرپەتیگەری؛ قەڵەندەری.

ـ قلو / qolû, qulû/: [ترکی] پیوازه. ـوانە؛ ـقولوو؛ لف؛ لە دایک بووی هاوڕێ و لە یەک کاتدا.

قلوه / qolve ، ـها/: [از عربی] صفت. *[گفتاری]* گورچیلە؛ ولک؛ خناوکە؛ کولیە.

قلوه‌ای / qolve'î/: [از عربی] صفت. گورچیلەیی؛ ولکی؛ لە شێوە و بیچمی گورچیلە.

قلوه‌سنگ / qolvesang ، ـها/: [از عربی/ فارسی] اسم. مزگال؛ خڕکەبەرد؛ خڕتک؛ خلک؛ خڕکە؛ خرتل؛ دویل؛ خڕەبەرد؛ وردە کوچک؛ خڕەکۆ؛ ورکەبەرد؛ کەمەی؛ کوچ؛ بەردی خڕیلانەی لە ئەندازەی ٥ تا ١٠ سانتی‌میتری چوارپالوودا.

قلوه کن / qolvekan/: [از عربی/ فارسی] صفت. لاکەن؛ یەک جێ هەڵکەنراو.

قلوه‌گاه / qolvegāh/: [از عربی/ فارسی]/اسم. لاپەراسوو؛ گۆشتی ژێر پەراسووی ماڵات.

قله / qolle ، ـها؛ قُلَل/: [عربی]/اسم. دوند؛ دون؛ ترۆپک؛ سەرقەل؛ زەنگوڵ؛ سەرقۆپ؛ چڵ؛ چەل؛ چم؛ چیە؛ گاز؛ گل؛ قولە؛ قوللە؛ لووتە؛ لووتکە؛ سن؛ کمت؛ کۆپەک؛ قوتکە؛ قوبکە؛ قۆپکە؛ قلەپۆپە؛ چلەپۆپە؛ کەمک؛ کەپک؛ کمت؛ کیە؛ کومبرەک؛ کلۆپینک؛ قەلەپۆپە؛ کەپ؛ کڵاوە؛ کور؛ گۆپک؛ پۆپکە؛ کۆپ؛ کڵاوە؛ سەرکاو؛ سەرکڵاوە: ١. بەرزترین شوێنی کێو و بەرزایی ٢. *[کنایی]* دهار؛ بەرزترین جێگە ‹قلەی افتخار: ترۆپکی شانازی›.

قلیا / qalyā/: [عربی]/اسم. *[شیمی]* ١. باز؛ تێکەڵاوێ کە لە ئاودا یۆنی هیدرۆکسیل بەرەڵا دەکا و ئەگەر لەگەڵ ئەسید(ترش)دا تێکەڵ ببێ ئاو و خوێ بەرهەم دێنێ، ملوکوولەکانی پرۆتۆن دەگرن و تورنوسول دەکەنە ئاوی ٢. قەلیاو؛ ماکی سابوون.

قلیائی / qalyā'î/: [عربی] ☜ **قلیایی**

قلیاب / qalyāb/: [عربی/ فارسی]/اسم. *[شیمی]* قەلیاو؛ ماکی سابوون؛ کەربۆناتی سودیومی نارەسەن کە لە سووتکی گیای ئۆشنان دەگیردرێ و پتر بۆ سابوون دروستکردن کەڵکی لێوەردەگرن.

قلیاخواه / qalyāxāh/: [عربی/ فارسی] ☜ **بازدوست**

قلیاخواهی / qalyāxāhî/: [عربی/ فارسی] ☜ **بازدوستی**

قلیاخونی / qalyāxûnî/: [عربی/ فارسی]/اسم. *[پزشکی]* ڕەوتی هەڵکشانی ڕادەی بازی خوێن یان داکشانی ڕادەی ترشی خوێن بە گەلێ هۆی جۆراوجۆرەوە (وەک خواردنی زۆری ماکی قەلیایی، ڕشانەوە، باڵەفێرە و کەسمۆکی لە ڕادەبەدەر).

قلیان / qalyān ، ـها/: [؟]/اسم. قلیان؛ قلیانە؛ قلیانی؛ قەلتە؛ قەندە؛ قەنگە؛ قولون؛ قەلەن؛ قەلن؛ قەلنە؛ قەلوو؛ قەلوون؛ قلیاناوی؛ قەننەی

ئـاوی؛ کۆکـۆس؛ نەرگیلـە؛ نێرگەلـە؛ نارگیلـە؛ سەپەلیک؛ کەرەستەیەک بۆ دووکەڵ کـردن بـە تەماکۆ: **غلیان**

◘ قلیان چاق کردن: قلیان چـاخ کـردن؛ ئامـادە کردنی قلیان بۆ کێشانی.

قلیان کشیدن: قلیان کێشان؛ قلیاناوی کێشـان؛ قەننەکێشان؛ قلیان کێشتەی.

قلیـایی / qalyāyî ، ـهـا/: [عربـی] *صـفت. [شـیمی]* بازی: **قلیائی**

قلیل / qalîl/: [عربـی] *صفت. [ادبی]* کـەم؛ کـورت؛ کێم؛ هندک ‹مدت قلیل: ماوەی کەم›.

قلیمـاتیس / qalîmātîs/: [؟] *اسـم.* گوڵـەبروون؛ ڕیشـەپیرانە؛ کوڵـەجان؛ تەربەتمـە؛ بێبـێلاوە؛ گوڵـەزەرد؛ یاسـەمەنی کێـوی؛ ڕوەکێـک لـە ڕەگەزی گوڵاڵەسوورە بە گوڵی ئەرخەوانی یـان سپی و ئاوێکی توون و ژەهراویەوە کە هەندێکی بۆ ئارەق‌کردنەوە و ڕەوانی بە کار دێ.

قلیـه / qalye ، ـهـا/: [عربـی] *اسـم.* قلیـە؛ جـۆرێ چێشتی لـە قیمـە و نـۆک و لووبیـا و چەشـنێ سەوزی (وەک کوولەکە یان ئەسپەناخ و گێزەر).

ق. م. / qaf.mîm/: [عربی] *حـرف. [مخفـف]* پ.ز.؛ پێش زایین؛ بەر لە هاتنە دنیای حەزرەتی عیسا.

قمـار / qomār, qemār/: [عربـی] *اسـم.* قومـار؛ قوماران؛ قمار: ۱. کایە لە سەر بردنەوە؛ هەر کام لەو کایانەی کە بردنـەوە یـا دۆڕانی پێوەنـد بـە هەڵکەوت و لێزانینە و دانەر دەبێ شتێ لە پـای بدا ۲. *[مجازی]* خەتەرکردن؛ خۆ بە ئاو و ئـاگردا دان ‹این کار قمار است چون معلوم نیست چه می‌شود: ئـەم کـارە قومـارە چونکـوو دیـار نیـە چ دەبـێ›.

هەروەها: **قمار کردن**

قمارباز / -qomārbāz, qemār ، ـها؛ ـان/: [عربـی/ فارسـی] *صـفت.* زەحـەل؛ قوماربـاز؛ قومارکـەر؛ قومـارچی؛ خاڵـخاڵبـاز؛ هـۆگر و حـەزۆکی قومارکردن لە سەر پارە.

قمارخانه / -qomārxāne, qemār ، ـها/: [عربـی/ فارسی] *اسم.* قومارخانە؛ قومارگە؛ جێگـای قومـار کردن لە سەر پارە.

قماش / qomāš/: [عربی] *اسم.* ۱. قواش؛ کووتاڵ؛ ماڵی گەزی؛ پارچەی گـەزی؛ قومـاش؛ پارچـە؛ کاڵا؛ چۆخ ۲. تیرە؛ جۆر؛ چەشن؛ بیچم؛ جـنس ‹همەی این‌ها از یک قماشند: هەموو ئەمانە لـە یـەک تیرەن›.

قمپز / qompoz/: *اسم. [گفتاری]* بافیش؛ قومپـوز؛ قومپۆز؛ قومبـەز؛ قـۆپز؛ قـوپژ؛ خۆبـەزلزانی بـە هۆی قەوم و خزمانەوە.

◘ قمپز در کـردن: *[مجـازی]* خـۆ هەڵـنان؛ فیـز کردن؛ خۆ هەڵکێشان؛ لە خۆ فشین.

قمـر / qamar/: [عربـی] *اسـم. [ادبـی]* مانـگ: ۱. مانگە؛ مۆنگە؛ هەیڤ؛ هاییڤ؛ هەڤـی؛ هـەیو؛ هەیوو؛ هەیویی؛ هەوی؛ کاووت؛ کـاوت ۲. /ـهـا؛ اقمـار/ هـەر تـەنێکی ئاسمـانی کـە لـە دەوری گەڕۆکێکدا بگەڕێ.

◙ قمر مصنوعی: سـەتەلایت؛ مانگۆکـە؛ مـانگی دەسکرد.

◘ قمر در عقرب بودن: *[مجـازی]* خـم شـێویان؛ زۆر نالەبار بوون ‹این روزها اوضاع قمر در عقرب است: بـار و دۆخـی ئـەم ڕۆژانـە خـم شـێویانە›.

هەروەها: **قمر در عقرب شدن**

قمری / qamarî/: [عربی] *صفت.* مانگی؛ هەیڤـی؛ ڕێکخراو بە گـوێرەی سـووڕخواردنی مانـگ بـە دەوری زەویدا.

قمری / qomrî ، ـهـا/: [عربـی] *اسـم.* کوکـوختی؛ گوگـوختی؛ کوکـوو؛ کووکـوو؛ کووکـووختی؛ کووکووکەرە؛ کۆترەباریکە؛ کۆترەبەرجیلە؛ کۆڤۆ؛ فاتمۆک؛ کلوور؛ کۆرک؛ یاکەریم؛ یاهوو؛ فاتـک؛ فاتنک؛ کۆتـەڵ؛ نۆتـاک؛ تووتـاک؛ کەڤـۆکرک؛ وەناوکە؛ قومری؛ ترێنە؛ ترێنکە؛ تفتیلک؛ توویل؛ تقیرک؛ تقلک؛ تقیلک؛ ویسـنی؛ ڕەگـەزێک لـە کۆتر بە جەستەی لەڕ، سـەری بچـووک و ملـی بەرزەوە کە پەڵەی ڕەنگامەی لە سەر ملە.

قمصــور / qamsûr/: *صـفت. [گفتـاری]* خـراپ؛ چەوت؛ خەسار؛ خراو؛ زایە؛ نارێک.

قمقمه / qomqome ، ـها/: [عربی]/*اسم.* قمقمۆک؛ قومقمـۆک؛ قمقمۆکـە؛ قومقموکـە؛ قومقومـە؛ قومقومـــێ؛ قمقمـــێ؛ گومگـــوم؛ گومگومـــە؛ گومگمۆکـە؛ تونگـە؛ بقبقـە؛ ئاڤـدەڤ؛ دەفـری بچووکی تراو هەڵگرتن ‹قمقمـەی آب: قمقمـۆکی ئاو›.

قمه / qame ، ـها/: [ترکی]/*اسم.* قەمە؛ قام؛ قەممە؛ قـەمێ؛ کـاهوور؛ تیخێکـی دەم پانـە لـە نێـوان خەنجەر و شیردا.

▣ **قمه زدن:** قەمە لێدان؛ قەمە وەشاندن.

قمەزنی / qamezanî ، ـها/: [ترکـی/ فارسـی]/*اسـم.* *[شـیعه]* کـاری قەمەکێشـان؛ قەمـە لێـدان؛ ڕێورەسمی شینگێڕی بۆ شـەهیدانی کەربـەلا، بە لێدانی قەمە بە سەر سەری خۆدا.

قمیش / qamîš/: [ترکی]/*اسم.* ۱. *[تعریض، گفتاری]* عیشوە و ناز؛ لار و لەنجە؛ لەنجە و لار؛ کاکشیر؛ قنجکـە؛ قنجـە؛ قیتـەقیت؛ خـنج؛ خنجکـە؛ قنجەقنج ۲. فیقەنە؛ پیـک؛ نـاڵ؛ زمانـەی بـڕێ ئامرازی مووسیقایی (وەک فلووت و قەرەنەی).

▣ **قمیش آمـدن:** *[تعـریض]* عیشـوە و نـازکردن؛ قنجـەقنجکـردن؛ لەنجـە و لارکـردن؛ خـۆ شەکاندنەوە؛ وێ شۆکنایوە؛ قیتەقیتکردن.

قنات / qanāt ، ـها؛ قَنَوات/: [عربی از سریانی]/*اسم.* کارێز؛ کارێزە؛ کەرێزە؛ کەرێز؛ کەهریز؛ کـەهرێز؛ کەرێز؛ قەنات؛ نۆین؛ ئاوەڕۆی ژێرزەوینی کە بـە مەبەستی گەیاندنی ئاوی بناران بۆ نزمان لە ژێر زەویدا هەڵدەکەنرێ.

قناد / qannād ، ـها؛ ـان/: [از عربی]/*اسم.* قـەناد؛ شیرینیپێژ؛ کەسێ کە کـاری دروسـتکـردن و فرۆشتنی شیرینیە.

قنادی / qannādî/: [از عربی]/*اسم.* شیرینیخانـە؛ قەنادی: ۱. /ـها/ فرۆشگای شیرینی ۲. پیشـەی شیرینیپێژ ۳. /ـها/ کارگەی شیرینی پێژی.

قناره / qanāre ، ـها/: [عربی از فارسی]/*اسم.* قەنارە؛ قنـاڵ؛ چنگـەک؛ چنگاڵـە؛ چەنگـەک؛ ئاسـنی گۆشت پێداهەڵقاندنی قەسابان.

قناری / qanārî ، ـها/: [اسپانیایی]/*اسم.* قـەناری؛ کـەناری؛ کنـاری؛ کـەنارە؛ جونـە؛ پەلـەوەرێکی چووکەڵەی زەردی دەنگخۆشە لە بلبل دەکا.

قناس / qenās/: *صفت.* قەناس؛ قەنگاس؛ نارێک: ۱. بە چەن کونج و گۆشەی گێڕ و جۆراوجۆرەوە ۲. *[مجازی]* نالەبار؛ گێڕگوار؛ گێڕ و وار.

قناسی / qenāsî ، ـها/: *اسم.* قەناسی؛ لار و گێڕی؛ دۆخ یان چۆنیەتی قەناس بوون.

قناعـت / qanā'at, qenā'at ، ـهـا/: [عربـی]/*اسم.* دەسپێوەگری؛ نەوسکوژی.

▣ **قناعت کردن:** ۱. قەناعەتگرتن؛ دەس پێـوە گرتن ۲. زێدە نەخواستن؛ نەوسکوشتن.

قناویز / qanāvîz/: *اسم. [قدیمی]* خامـەک؛ خـام؛ قەنەوز؛ قەناوێز؛ پارچەیەکی هەورێشمی ساکارە لە ڕەنگی ئەرخوان دەکا.

قنبـــرک / qambarak, qanbarak/: *اســم.* دەسەزرانی؛ دەستەوئەژنۆ؛ دەستەژنۆ؛ چۆکانێ.

▣ **قنبرک زدن:** چۆک هەڵـدان؛ هەڵتروشـکان؛ هەڵـچیچەکان؛ هەڵـتووتەکان؛ هەڵـتووتان؛ هەڵتوروشکان؛ هەڵتوترین؛ پەنجە هەڵپێکان؛ دانیشتن بە شێوەیێ کە هەر دوو دەسـت لـە ئەژنۆ هەڵپێکرێ.

قنبـل / qombol, qonbol ، ـهـا/: *اسم. [گفتـاری]* سمت؛ سمتە؛ تەڕاف؛ سـوورین؛ قاڵـچە؛ قۆرک؛ کەفەڵ بەتایبەت کاتـێ کـە زۆپ و زوت بێ.

قنـد / qand ، ـهـا/: [معـرب از سنسـکریت]/*اسم.* ۱. قەن؛ قەند؛ خەند؛ بەرهەمی بلۆرینی سـپی و شیرینی چۆنەری قەند یـان قـامیش ۲. *[کنـایی]* هەر شتێ کە چێژەی شیرینە ۳. *[شیمی]* شەکر؛ هەر هیدرات کەربۆنێکی شیرین.

▣ **قند انگور:** شەکر/ قەنی ترێ؛ دیکستـرۆز.

قند خون: شەکر/ قەنی خوێن؛ ماکی قەنـدی خوێنی مۆرغەداران.
قند شیر: شەکر/ قەنی شیر؛ لاکتۆز.
قند مالت: شەکر/ قەنی مالت؛ مالتۆز.
قند میوه: شەکر/ قەنی میوە؛ فرۆکتۆز.
قند نیشکر: شـەکر/ قـەنی نەیشـەکەر؛ قـەنی چۆنەر؛ ساکارۆز.
▣ **قنـد تـوی دل کسـی آب شـدن**:*[کنـایی]* گەز ـ گەز بالا کردنی کەسێک؛ لە خۆشیان پێ وە هــەرد نەکــەوتن؛ زۆر خۆشــحاڵ بــوونی کەسێک ‹از دیدن پسرش در لباس دامادی قند توی دلش آب می‌شد: کـە کوڕەکـەی دەدیـت بـەرگی زاوایی لە بەرە، گەز ـ گەز بالای دەکرد›.
قنداب / qandāb/: [معرب/ فارسی]/*اسم*. ئاوقەنـد؛ شەربەت قەن؛ قەنـداو؛ ئـاوێ کـە قەنـدی تێدا توابێتەوە.
قنداق / qondāq/: [ترکی]/*اسم*. قۆنداخە؛ قونداخ؛ قۆناخ؛ قۆناغ؛ قۆناخە؛ قۆنداخ؛ قونداغ: ۱. قوماتە؛ پاچۆلک؛ پێ چولک؛ قومات؛ بابۆڵـە؛ کوماتـەک؛ کلیێچک؛ کووتاڵێ کە لـە سـنگ بـەرەوخواری منداڵی تێـوە دەپـێچن ۲. *[ـها]* قـاو؛ قوناخـە؛ بەشی پاشەوەی تفەنگ کە لە چێو یان ماکێکی سووک و پتەوە.
▣ **قنـداق کـردن**: قەمتانـدن؛ مەلۆتکـەکردن؛ مەلۆرتک کـردن؛ بابۆڵـەکردن؛ قۆناخـەکردن؛ بابۆڵەپێچ کەردەی.
قنــــــداقی / qondāqî/: [ترکـــــی] صــــــفت. ۱. مەلۆتکەیی؛ مەلۆرتکی؛ لەبار بـۆ بابۆڵـەکردن ‹پارچەی قنداقی: قوماشی مەلورتکی› ۲. مەلۆتکـە؛ تەمەنی قونداغ کـردنی منـداڵ ‹بچـەی قنداقی: زارۆی مەلۆتکە›.
قنـدان / qandān، ـها/: [معرب/ فارسی]/*اسم*. قەنـدان؛ قەنـدوو؛ دەفرێکـی چکۆڵـە بـۆ جێـی کلۆقەن.
قند پهلو / qandpahlû/: [معرب/ فارسی] ☜ چای دیشلمە، **چای**
قنداغ / qandāq/: [معرب/ فارسی]/*اسم*. قەنـداخ؛ ئاوگەرم و قەن؛ ئاوی داخی بە قەن شیرین کراو.
قندران / qandarān/ ☜ **قندرون**
قنـدرون / qandarûn/:/*اسم*.*[گفتـاری]* جـەوی: ۱. بنێشت؛ جاچکە؛ وێـژەن؛ سـەقز ۲. قاچـک؛ قاژک؛ چەقە؛ جۆرێک کـائوچۆ کـە لـە ڕیشـەی شنگ بەرهەم دێ و دەیجاون ❋ **قندران**
قندسنج / qandsanc، ـها/: [معرب/ فارسی]/*اسم*. شەکرپێو؛ ئامرازێکی تایبـەت بـۆ پێـوانی ڕادەی شەکری تراوێک بەتایبەت خوێن.
قندشکن / qandšekan، ـها/: [معرب/ فارسی]/*اسم*. قەندشکێن؛ قەن شکێن؛ قەنەشکێن؛ قەن ئشکن: *الـف)* چـەکوچی قەنـد شـکاندن *ب)* قـەن بـڕ؛ قەن مار؛ جۆرێ گازی دەم تیژ، قەنی پێ دەبڕن.
قنـدگیر / qandgîr، ـهـا/: [معـرب/ فارسـی]/*اسم*. قەنگر؛ مەقاشێکی بچـووک بـۆ هەڵـگرتنی کلـۆ قەند.
ـ قندی / qandî/: [معرب] *پیوازه*. ـقەندی؛ ـقەنی؛ ـشەکری؛ قەندار ‹دوقندی: دووقەندی›.
قنـدیل / qandîl، ـهـا/: [معـرب از یونـانی]/*اسم*. ۱.*[قدیمی]* چرایێ کە بە بن میچ یـان دیـوارەوە هەڵیاندەواسـی ۲. قەنـدیل؛ چلـوورە؛ بەیسـە؛ گلیلە؛ گلیزە؛ سوولەڕمە؛ سوولەرمە؛ زەمـەگلێرە؛ ژەکلێـرە؛ مـووم؛ ئـەوەی وەک قەنـدیل لـە شوێنێکەوە شۆڕ دەبێتەوە.
▣ **قنـدیل یـخ**: شیشەسـۆڵ؛ شووشەسـەهۆڵ؛ شوشەسۆڵ؛ شووشە یەخ.
قنسل/ qonsol/: [معرب از فرانسوی] ☜ **کنسول‌ـ۱**
قنســـول / qonsûl/: [معـــرب از فرانســـوی] ☜ **کنسول ـ ۱**
قنسولخانه / qonsûlxāne/: [معـرب/ فارسـی] ☜ **کنسولگری**
قنسولگری / qonsûlgarî/: [معـرب/ فارسـی] ☜ **کنسولگری**

قنطره / qantare/: [عربی]/اسم. قەمتەرە؛ قەنتەرە؛ قەنتەر؛ قەینتر: ۱. پردی لە ئاو پەڕینەوە ۲. ئاوبارە؛ لووتک؛ بەلک؛ بۆتک؛ بۆت؛ قەم؛ داری درێژ و ئەستوور و کۆڵدراو کە بۆ پەڕاندنەوەی ئاو، بە سەر کەندالیدا دەکێشن و دەبێتە جۆگە.

قنطورس / qantûros/: [معرب از یونانی]/اسم. [نجوم] قەنتووڕۆس؛ کۆمەڵە ئەستێرەیێکی باشوورییە.

قنوات / qanavāt/: [عربی] جمعِ ☜ **قنات**

قنوت / qonût, qunût/، ـها/: [عربی]/اسم. [اسلام] قونووت؛ قوونووتە؛ دۆعایەکی نوێژە بەتایبەت دوای ڕەکاتی دووەم: الف) [سنی] دوای ڕکووع ب) [شیعه] پێش لە ڕکووع.

قو / qow/: اسم. قەو؛ پیفێ؛ چەشنێ کارگی نەرمی وەک چێوپەمەیە کە بڕێ خەڵکی دەشتەکی بۆ هەڵکردنی ئاور کەڵکیان لێ وەردەگرت: **گیرانه**

قو / qû/: اسم. قوو: ۱. [نجوم] دەجاجە؛ تایێر؛ وێنەیەکی ئاسمانیە لە نیوەی باکووری زەوی و کاکەشانی ڕێی شیریدا: **دجاجه؛ طایر؛ صلیب شمالی** ۲. /ـها/ باڵندەیەکی ئاویە، بە جەستەی گەورە و گەردنی بەرز و دندووکی تەختەوە کە مەلەی زۆر جوانە.

▣ **قوی خروسکی**: جۆرە قوویەکی قیژنە بە جەستەی سپی، پەڕ و باڵی نەرم و ناوچاوانی زەردی مەیلەو نارنجیەوە: **قوی فریادکش**

قوی سفید: قووی سپی؛ قووی چکۆلەی سپیکەلەی دەنگ نەرم.

قوی فریادکش ☜ **قوی خروسکی**

قوی گُنگ: باڵدارێکی بێدەنگە لە تیرەی قوو، بە لەشی سپی، پەڕی نەرم و دەندووکی سوورەوە.

قوا / qovā/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **قوه** ۲. هێزی چەکداری.

▣ **قوای امدادی** ☜ نیروی امدادی، **نیرو**

قوای انتظامی ☜ نیروی انتظامی، **نیرو**

قوای تأمینی ☜ نیروی امنیتی، **نیرو**

قواد / qavvād، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. گەواد. هەروەها: **قوادی**

قواره[1] / qavāre، ـها/: [عربی]/اسم. قەوارە: ۱. بڕکە؛ کووتاڵێ بە ئەندازەی یەک دەست جل ۲. لاتە؛ پارچە؛ بەشە زەوینی تایبەت بە ماڵێک.

قواره[2]: صفت. ڕێکوپێک؛ هاولە؛ فیت؛ بە ئەندازەی پڕبەپڕ.

قواعد / qavā'ed/: [عربی] جمعِ ☜ **قاعده**[1]

قوافل / qavāfel/: [عربی] جمعِ ☜ **قافله**

قوافی / qavāfî/: [عربی] جمعِ ☜ **قافیه**

قوال / qavvāl، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. بەیتبێژ؛ کەسێ کە بە ئاوازەوە، هاوکات لەگەڵ لێدانی سازدا شتێک دەخوێنێتەوە.

قوالی / qavvālî/: [عربی]/اسم. بەیتبێژی؛ کار و پیشەی بەیتبێژ.

قوام / qavām/: [عربی]/اسم. خۆگرتوویی: ۱. [ادبی] پتەوی؛ گوریخی؛ گورخی ۲. ما؛ چێشت یان قەنداو و... کە پاش ماوەیەک کولان لێکدەهاڵێ و هێندێک دەگرسێ. هەروەها: **قوام آمدن؛ قوام گرفتن؛ قوام یافتن**

قوانین / qavānîn/: [عربی] جمعِ ☜ **قانون**

قوت / qovvat/: [عربی]/اسم. هێز؛ وزە؛ تاقەت؛ تابشت؛ توان؛ توانایی؛ گوڕ؛ زەبر؛ قەوەت؛ قووەت.

▣ **قوت قلب**: هورە؛ ورینگ؛ ورار؛ ورە؛ زراو؛ هەترە؛ هەترەش؛ نەترە؛ پشتووری؛ هێزی دڵ؛ قەوەتی دڵ؛ دڵگەرمی.

▣ **قوت بخشیدن/ دادن**: پشتگرتن؛ ورە پێدان؛ غیرەت وەبەر پا نان. هەروەها: **قوت گرفتن؛ قوت یافتن**

قوت / qût/: [عربی]/اسم. [ادبی] بژیو؛ ژەمان؛

ژەمەن؛ داژیار؛ ڕۆزی؛ خۆراس؛ خۆراک؛ مایەی ژیان.

▣ قوت لایموت: نە قڕ نە پڕ؛ نەمر مەژی؛ بژی مەمر؛ خۆراکی کەم.

قوچ / qûč ، ـها/: [ترکی]/اسم. بەران؛ وەران؛ وەرەن؛ وەروەن؛ وەرهان؛ هۆگج؛ بەردێل؛ کەلیجە؛ نێری؛ نیری؛ نێهری؛ سابرێن؛ تەجە؛ تەگە؛ تەکە؛ تگل؛ قۆچ؛ غورچ؛ بەختە؛ شاک؛ کەل؛ کەلەزە؛ شگل؛ نێرەپەزی پێگەیشتوو: **غوچ**

قورباغە / qûrbāqe ، ـها/: [ترکی]/اسم. بۆق؛ بەق؛ قڕبۆق؛ قربۆق؛ قڕپۆک؛ قڕپک؛ قەرواق؛ قورواق؛ قورواقی؛ قرباق؛ قورباقە؛ قەرواقە؛ قڕواق؛ قرواقی؛ قورپاق؛ شاقروان؛ شاقرداق؛ هەفتجار؛ کەمچەکۆلە؛ گیانەوەرێکی بەژئاوی کە پتر لە ئاودا دەژی و کلک و ملی نیە و هەڵدەبەزێ: **غورباغە**

قورت / qûrt/: [ترکی]/اسم. *[گفتاری]* قووت؛ قوویت؛ قووق؛ قوریتک؛ قورت؛ قویت؛ گەپ؛ لەف؛ لرفە (بۆ وڵاخە و بە پلار بۆ مرۆ)؛ کار و ڕەوتی قووت دان و لە قوڕگ دانە خوار.

▣ قورت دادن: قووتدان؛ قویتدان؛ قورچاندن؛ داعووران؛ داوران.

قورت‌ـــقورت / qûrtqûrt/: [ترکی] *صوت.* قلمەقلم؛ گلم‌ـگلم؛ گوولم‌ـگوولم؛ دەنگی قووت دانی تراو.

قورخانە / qûrxāne ، ـها/: [ترکی/ فارسی]/اسم. *[قدیمی]* قۆرخانە: ١. کارخانەی چێ‌کرنی تەقەمەنی ٢. جبەخانە؛ هەماری هەموو چەشنە چەک و تەقەمەنیەک.

قور‌ـ قور / qûrqûr/: *صوت.* قۆڕەقۆڕ؛ قۆڕە؛ قوارە؛ قرەقڕ؛ قیرەقیر؛ جقەجق؛ قرە؛ دەنگی قربۆق و هەر دەنگێکی وەک ئەوە.

▣ قور‌ـ قور کردن: جەرقین؛ جقاندن؛ قڕین؛ قیڕاندن؛ قیڕنەی.

قورمه / qorme/: [ترکی] ☜ **قُرمه**

قوری / qûrî ، ـها/: [؟]/اسم. قۆری؛ قۆڕی؛ قووری؛ قۆریە؛ غۆری؛ چادان؛ چاپەز؛ دەفری خڕی بە لوولە و دەستە بۆ دەم کردنی چای.

قوز / qûz/: اسم. *[گفتاری]* قۆز؛ کووڕی؛ کۆمی؛ داچەماوی؛ چەماوی؛ داهاتوویی؛ کووکی؛ قووپکی؛ قۆپی؛ کۆفی؛ کووفی؛ قۆقزایی؛ قۆقزی؛ قۆفی؛ قۆغی؛ قۆقی؛ زەقی؛ قۆزایی؛ قیتایی؛ قلووجی؛ زۆپی یان چەمیێ کە لە قەفی مۆرەدا پەیدا دەبێ.

▣ قوز بالا قوز: *[مجازی]* لکی لای دمەڵ؛ باری سەر باران؛ دەردی سەرباری دەردان ‹مرگ دایی کم بود بیماری بابا هم قوز بالا قوز شد: مردنی خالم بەس نەبوو نەخۆشی بابیشم بوو بە لکی لای دمەڵ›.

▣ قوز درآوردن: کۆم بوون/ بوونەوە؛ چەمانەوە؛ کۆم بیەی.

قوزک / qûzak ، ـها/: [از کردی]/اسم. ١. گۆزەک؛ گوێزنگ؛ گوێزک؛ گووزک؛ گووزەک؛ گوێزینگ؛ قونیک؛ گۆزک؛ کوێزلک؛ قولەفیسکە؛ قولەپێ؛ قولەپا؛ قولەپە؛ قولەپەی؛ قاپەڕەقە؛ چووە؛ قاپ؛ زەنگە؛ زەنگوو؛ زەنگی؛ کاب؛ هوویرک؛ هەر کام لە دوو جمگەی دەرپەڕیوی دوو شانی پاژنەی پێ و بنی لاق ٢. قیتک؛ گرچک؛ چوو؛ کوندیل؛ زۆپی هێلکەئاسای سەری ئێسک کە دەکەوێتە نێو قووڵایی پێشەی‌ترەوە.

قوزی / qûzî ، ـها/: *صفت.* *[گفتاری]* قۆق؛ کووڕ؛ کۆم؛ کووک؛ قۆپ؛ کۆف؛ قلووج؛ قۆف؛ قۆغ؛ قۆقز؛ قۆقن؛ قۆقی؛ کووف؛ پشتدەرپەڕیو؛ پشتچەماو.

قوس / qows, qo:s/: [عربی]/اسم. کەوان؛ کەوانە؛ کەمان؛ قەوس: ١. /ها/ لاری؛ چەماوەیی؛ چەم ‹قوس ابرو: کەوانی برۆ› ٢. /ـها/ *[هندسه]* تەواو یان بەشێ لە چەماوەیێ ٣. *[تقویم]* نۆیەمین بورج لە دوازدە بورجی ساڵ، ڕێکەوتی مانگی

سه‌رماوه‌ز.

◙ **قوس صعودی:** منحنی صعودی ☜ **منحنی**[1]

قوس نزولی: منحنی نزولی ☜ **منحنی**[2]

قـوس‌قـزح / qowse-qazah, qo:se-qazah/: [عربی] ☜ **رنگین‌کمان**

قوسی / qowsî, qo:sî/: [عربی] *صفت.* کـه‌مانی؛ که‌وانی ‹تاق قوسی: تاقی که‌وانی›.

قوش / qûš ، ـها/: [ترکی]/*سم.* ۱. ☜ **شاهین ـ۱** ۲. واشه؛ باشوولکه؛ باشووکه؛ ناوی چه‌نـد جـور مه‌لی ڕۆژڕاو له تیره‌ی شاهێن ۳. *[گفتاری]* بـاز؛ بازی؛ په‌له‌وه‌ری ڕاوچی.

قوشـچی / qûščî ، ـهـا/: [ترکـی]/*سم.* قوشـچی؛ بازپه‌ڕێن؛ بازه‌وان؛ ئه‌و که‌سه‌ی له ڕاوه بازدا، بـاز به‌ره‌و نێچیر هه‌ڵده‌فڕێنێ.

قـوطی / qûtî, qotî ، ـهـا/: [ترکـی]/*سـم.* قوتـوو؛ قووتی؛ قۆدی؛ قوودی؛ قودیـک؛ قـۆتی؛ قوتیـه؛ قووتیه؛ قالـک؛ قالـب؛ ده‌فرێـک بـۆ هه‌ڵـگرتنی شت، به بیچمی ڕێک‌وپێک و بنی ته‌خته‌وه کـه له ماکی هـه‌رزانبایی دروسـت ده‌کـرێ ‹قـوطی کبریت: قوتووه شه‌مچه›.

◙ **قوطی بگیر و بنشان:** *[کنایی]* ده‌سه‌سه‌ره‌که؛ بـۆ له‌کۆڵ‌کردنـه‌وه‌ی که‌سـێ (به‌تایبـه‌ت منـداڵ) پێی ئێژن ‹آزاد آمد و گفت: «مامـانم گفـت: قـوطی بگیر و بنشان را بدهید ببرم»!: ئازاد هـات و گـوتی: «دایه پێی گوتم: بچۆ ده‌سه‌سه‌ره‌که بێنه»!›.

قوطی سیگار: قـووتی سـیگار؛ قوتـوو سـگار؛ قوتووی جگـه‌ره؛ قوتـووه جگـه‌ره. هـه‌روه‌ها: **قوطی کبریت؛ قوطی دارو**

◙ **در قوطی هیچ عطّاری پیدا نشدن:** *[تعریض]* له تووره‌کـه‌ی هـیچ سواڵـکه‌رێکدا نـه‌بوون؛ لـه کتێبـی گورگیشـا نه‌نووسـران؛ زۆر سـه‌یر و سه‌مه‌ره بوون.

قوقـولی‌قوقـو / qûqûlîqûqû/: *صـوت.* قۆقـه؛ قووقـوو؛ قـووق؛ قیـق‌لـۆقی؛ قیقـی؛ قووقـه؛ قووقه‌قووق؛ قووله‌قوول؛ قویلـه؛ کووکـه؛ ئـاوازی که‌ڵه‌شێر؛ ده‌نگی خوێندنی که‌ڵه‌باب.

◙ **قوقـولی‌قوقـو کـردن:** شـه‌هین؛ قووقانـدن؛ قووقانن؛ قووقان؛ قویلانن؛ قووقنای؛ که‌ڵـه‌باب خوێندن.

قول / qowl, qo:l ، ـها/: [عربی]/*سم.* ۱. /*اقوال؛ اقاویل*/ قسه؛ وتـه؛ گوتـه؛ قسـه‌یێ کـه کـه‌سێک گـوتبێتی ‹بـه قـول شـاعر: بـه قسـه‌ی شـاعیر› ۲. به‌ڵێن؛ بڵین؛ پـه‌یمان؛ گفـت؛ گفتـه؛ سـۆز؛ سۆست؛ واده؛ قه‌ول؛ قه‌وڵ؛ بڕیه ‹قـول کـه درس بخوانم: به‌ڵین بێ بخوێنم›.

◙ **قول مردانه:** قـه‌وڵ/ به‌ڵـێنی پیاوانـه؛ قـه‌وڵ شه‌ره‌ف؛ بڕیاری پته‌و.

◙ **قول دادن:** به‌ڵـێن دان؛ پـه‌یمان دان؛ گفـت دان؛ قه‌وڵ دان.

قول گرفتن: بڕیارگرتن؛ قـه‌وڵ لـێ‌وه‌رگـرتن؛ به‌ڵێن ساندن.

از قول خود برگشـتن: پـه‌یمان/ به‌ڵـێنی خـۆ شکاندن؛ له بڕیاری خۆ لادان؛ له قسـه‌ی خـۆ هه‌ڵگه‌ڕانه‌وه؛ دان به ژێر قسه‌ی خۆدا؛ قسه تا سه‌ر نه‌بردن.

قولنامه / qowlnāme, qo:l- ، ـها/: [عربی/ فارسی] /*سم.* قه‌وڵنامه؛ بڕیارنامه؛ قه‌رارنامه؛ به‌ڵـێن‌نامـه؛ گفت‌نامه؛ نووسینی ئه‌و شته (زۆرتر مامه‌ڵـه) کـه دوو یان چه‌ند که‌س له سه‌ری پێکهاتوون.

◙ **قولنامه کردن:** بڕیارنامـه نووسـین؛ قه‌وڵـنامه کردن؛ نووسین و ئیمزا کـردنی قه‌رارنامـه لـه هه‌ر دوو لایه‌نه‌وه.

قولنامه‌ای / qowlnāme'î, qo:l- /: [عربی/ فارسی] *قید.* قه‌وڵنامه‌یی؛ به قه‌وڵنامه.

قولنج / qolanc, qolenc/: [معرب از یونـانی]/*سـم.* کۆڵنج؛ کولنج؛ قۆڵنج؛ قـولنج؛ سـانجن؛ بـرک؛ ئێشی زۆری (زیـاتر نـاو زگ) بـه هـۆی گـرتن و به‌ردانی ماسوولکه و ده‌مـاری ئه‌نـدامێک (وه‌ک زگ، ڕێخۆڵه و...) له ناو سکدا.

قولون / qûlûn, qûlon/: [معرب از یونـانی]/*سـم.*

بەشی دواییی ڕیخۆڵەی گەورە کە خۆی لە سێ بەش پێکهاتووە و بریتییە لە بەشی بەرەوژوور، بەشی ڕاست و بەشی بەرەوخوار.

قوم / qo:m, qowm ، ـها؛ أقوام/: [عربی]/اسم. قەوم: ١. هۆز؛ خەڵکێ کە بە هۆی ڕەگەز و زمانەوە لێک گرێ دراون ٢. خزم؛ خوێش؛ کرێڤ؛ کریف؛ لێزم؛ خنام؛ قیلە.

قوم‌پرستی / qo:mparastî, qowm-/: [عربی/ فارسی]/اسم. هۆزپەرەستی؛ بڕوا بە چاکتری و هێژابوونی هۆزێک. هەروەها: **قوم‌پرست**

قوم‌شناسی / qo:mšenāsî, qowm-/: [عربی/ فارسی] ☜ **انسان‌شناسی**

قوم‌نگاری / qo:mnegārî, qowm-/: [عربی/ فارسی]/اسم. نووسراوەی سەبارەت بە هۆزناسی.

قوم و خویش / qo:m-o-xîš, qowm-/: [عربی/ فارسی]/اسم. کەس و کار؛ کەس‌کار؛ خزم و خوێش؛ قەوم و خوێش.

قوم‌وخویش‌بازی / qo:m-o-xîšbāzî, qowm-/: [عربی/ فارسی]/اسم. قەومیگەری؛ قەوموقەومالێ؛ قەومەقەومالێ؛ هۆگرەتی ناڵەبار بە خزم و کەس و سپاردنی پلەی کارگێڕی و دانی سەربەشی پێیان.

قومی / qo:mî, qowmî/: [عربی] صفت. خزمی؛ خوێشی؛ پێوەندیدار یان سەر بە هۆزەوە.

قومیت / qo:mîyyat, qowmîyyat/: [عربی]/اسم. ١. هۆز؛ قەوم ٢. خزمایەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هۆز بوون.

قومیز / qomîz/: [؟] ☜ **کومیس**

قومیس / qomîs/: [؟] ☜ **کومیس**

قونسول / qonsûl/: [معرب از فرانسوی] ☜ **کنسول ـ ١**

قونسولخانه / qonsûlxāne/: [معرب/ فارسی] ☜ **کنسولگری**

قونسولگری / qonsûlgarî/: [معرب/ فارسی] ☜ **کنسولگری**

قوه / qovve/: [عربی]/اسم. ١. /قوا/ وزە؛ هێز؛ هازی؛ هاز؛ گوڕ؛ کۆسە؛ قار؛ توانا؛ تاقەت؛ تابشت؛ قەوەت ٢. /ـها/ قوە؛ پیلی وشک ٣. /ـها؛ قوا/ هێز؛ هەر کام لە سێ ناوەندی قانوونی لە نیزامی پارلەمانیدا ‹قوەی قضاییە: هێزی داوەری› ٤. *[ریاضی، فیزیک]* تەوان.

▣ **قوەی اجرایی**: هێزی کار؛ هێزی کارکەر؛ ناوەندێ کە ئەرکی بەڕێوەبەری قانوون و ڕێکخستنی کار و باری وڵاتە: **قوەی مجریە**

قوەی قانون‌گذاری: هێزی قانوون دانان؛ ناوەندی ڕێکخستن و بڕیاردانی قانوون: **قوەی مقننە**

قوەی قضائیە/ قضایی: هێزی دادوەری؛ ناوەندێ کە چاوەدێری لە قانوون دەکا و بەر بەلادانی دەگرێ.

قوەی قهریە: فۆرس ماژۆر؛ بار و دۆخێ کە بە زۆرەملێ و هێزەوە لە کوتوپڕا ڕوو دەدا و بەری پێ ناگیرێت.

قوەی مُجریە ☜ **قوەی اجرایی**

قوەی مقنّنە ☜ **قوەی قانون‌گذاری**

قوی / qavî ، ـها/: [عربی] صفت. بەهێز؛ بەگوڕ؛ زۆخ؛ زووخ؛ بەقەوەت؛ خورت؛ زنتۆڵ؛ پڕزوو؛ زۆردار؛ قەوەتدار.

قوی‌بنیه / qavîbonye ، ـها/: [عربی] صفت. پتەو؛ لەش‌گرس؛ هەڵگە بە پشت؛ بە گوڕ و تاو؛ بەخۆ؛ بە هێز و خۆڕاگر لە بەرانبەر نەخۆشییەوە.

قوی‌پنجە / qavîpance ، ـگان/: [عربی/ فارسی] صفت. *[ادبی]* زۆردار؛ بەهێز؛ توانا؛ بەتاقەت؛ پڕزۆر؛ هێزدار؛ وەپەل.

قوی‌دست / qavîdast ، ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. بە دەست و دوو: ١. زۆردار؛ بەقەوەت؛ دەسدار؛ دەسکەن؛ خاوەنی دەستی بەهێز ٢. *[کنایی]* توانا؛ بەهێز؛ دەسڕۆیو؛ دەسچووگ؛ بە دەستەڵات.

قوی‌دل / qavîdel ، ـان/: [عربی/ فارسی] صفت.

دلێر؛ ئازا؛ بەجەرگ؛ بوێر؛ بە ورە؛ بە وزە؛ دلاوا.

قوی‌هیکل / qavîheykal ، ـها/: [عربی] *صفت.* کەلەگەت؛ بلەرمان؛ هەیکەلی؛ بە قەلافەت؛ لەش درشتی زۆردار.

قهار / qahhār/: [عربی] *صفت. /ادبی/* توانا: ۱. لێهاتوو؛ بە دەست و برد ‹ملوان قهار: مەلەوانی توانا› ۲. بەهێز؛ بە قەوەت؛ زۆردار ‹دشمن قهار: دژمنی بەهێز›.

قهر[1] / qahr/: [عربی] */اسم.* ۱. /ـها/ قار؛ نقار؛ خاک؛ تۆر؛ توور؛ مت؛ جوونگ؛ بێزاری؛ دوزاخە؛ جاڕزی؛ دڵئێشاوی وا کە ببێتە هۆی پێکەوە قسە نەکردن یان نەمانی پێوەندی دۆستی ۲. */ادبی/* زەبر؛ زۆر و گوشار بۆ زاڵ بوون بە سەر کەسێ یان شتێکدا.

قهر[2]: *صفت.* قار؛ خاک؛ لووتەلا؛ لالووت؛ دڵخۆر؛ تۆراو؛ تۆریا؛ تووریاگ؛ زویر؛ زیز؛ ڕەنجاو؛ شەمزاو.

▣ **قهر بودن:** لالووت بوون؛ قار بوون؛ خاک بوون؛ نێو چاوان تێکدان؛ بڕان و نەمانی دۆستایەتی و ئاموشۆی دۆستانە ‹از آن روز با من قهر است: لەو ڕۆژەوە لێم لالووتە›.

قهر کردن: تۆران؛ تۆریان؛ تووریاین؛ لووت لاگردن؛ تۆریای؛ تۆریەی؛ زویر بوون؛ زیز بوون؛ لووت هەلکردن؛ لالووتی شاندان؛ سڵ بوون؛ قین کردن؛ هەڵفینگانن؛ قەت کردنی پێوەندی دۆستایەتی.

قهرآلود / qahrālûd/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ڕقاوی؛ هاوڕێ لەگەڵ تۆران و تووڕەییدا ‹صدای قهرآلود: دەنگی ڕقاوی›.

قهرآمیز / qahrāmîz/: [عربی/ فارسی] *صفت.* قیناوی؛ ڕق لە زگانە؛ قین لە بەرانە؛ بە زەبر و زۆرەوە ‹مبارزەی قهرآمیز: کێبەرکێی قیناوی›.

قهراً / qahran/: [عربی] *قید.* ۱. ناچار؛ ناعیلاج؛ ناگوزیر ‹پول لازم دارد، قهراً خانه را می‌فروشد: پارەی دەوێ، ناچار ماڵەکەی دەفرۆشێ› ۲. بە زۆر؛ بە زەبر؛ بە زۆرەملێ؛ بە زۆرەملێ؛ زۆپە؛ زۆرەکی؛ خورتی؛ بە خورتی؛ بە تۆپزی ‹قهراً وارد خانه شدند: بە زور چوونە ماڵەوە›.

قهرمان / qahramān, qahremān ، ـها؛ ـان/: [معرب از پهلوی] */اسم.* قارەمان؛ قەرەمان؛ پاڵەوان؛ پەلەوان: ۱. کەلەمان؛ قادڤین؛ بەتڵ؛ کۆپەک؛ گورد؛ کەسێ کە لە وەرزش، کێبەرکێ یان شەڕدا سەر دەکەوێ ۲. کەسایەتی سەرەکی و هەرەگرینگی داستان، شانۆنامە یان فیلمنامە.

قهرمانانه[1] / qahramānāne, qahremānāne/: [معرب/ فارسی] *صفت.* قارەمانانە؛ پاڵەوانانە؛ وەک پاڵەوانان ‹جنگ قهرمانانه: شەڕی قارەمانانە›.

قهرمانانه[2]: *قید.* قارەمانانە؛ پاڵەوانانە؛ بە شێوەی قارەمانان ‹قهرمانانه جنگید: پاڵەوانانە شەڕی کرد›.

قهرمان‌پرستی /-qahramānparastî, qahremān ، ـها/: [معرب/ فارسی] */اسم.* قارەمان‌پەرستی؛ هۆگری لەڕادەبەدەر و چاوبڕینی لەتامدەرچووی کەسانی ناودار و قارەمانان.

قهرمان‌پروری /-qahramānparvarî, qahremān ، ـها/: [معرب/ فارسی] */اسم.* قارەمان‌پەروەری: ۱. کار و ڕەوتی بار هێنان و پێگەیاندنی قارەمانان ۲. ڕەوتی سەرنج ڕاکێشانی خەڵک بەرەو قارەمانانی خەیاڵی و ڕاستەقینە و هاندان بۆ لە دوو کەوتنیان.

قهرمانی / qahramānî, qahremānî/: [معرب] */اسم.* قارەمانی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی قارەمان بوون ‹مقام قهرمانی: پلەی قارەمانی› ۲. /ـها/ کردەوەی تایبەت بە قارەمان ‹در جنگ قهرمانی بسیار کرد: لە شەڕدا زۆری قارەمانی نواند›.

قهری / qahrî/: [عربی] *صفت.* ۱. ناچاری؛ ناعیلاجی؛ بەرامبەر بە قانون؛ پێویستی یان دڵخوازی دیتران ‹قبول قهری: پەژیرانی ناچاری› ۲. قیناوی؛ قین‌لەبەرانە ‹عمل قهری: کاری قیناوی›.

قهقرا / qahqarā/: [عربی] */اسم.* ۱. دوا؛ دما؛ دوما؛

دوویا ۲. ڕەوتی هەڵگەڕانەوە؛ هەڵوەگەڕان؛ هەڵوەگەڕیان؛ گەڕانەوە؛ چوونەوە؛ ڤەکشان؛ کشانەوە؛ دواوە چوون؛ هۆرەوەگێلەی؛ گێلایوە؛ دواوە کشان؛ بەرەو پاش چوون.

قهقرائی / qahqarā'î/: [عربی] ☜ **قهقرایی**

قهقرایی / qahqarāyî/: [عربی] *صفت.* کشانەوەیی؛ سەر بە دواوە چوون و کشانەوە: **قهقرائی**

قهقهه / qahqahe ، ـها/: [عربی]/*اسم.* قاقا؛ ترەقە؛ تریقە؛ تریکە؛ قیقە؛ تریقەتریق؛ حیلکە؛ قیلکە؛ تریک و هۆڕ؛ پریک و هۆڕ؛ حیلکەحیلک؛ تیقەتیق؛ ترقە؛ پرمە؛ لق ـ لق؛ هنگ ـ هنگ؛ هنگی؛ هیراهیرە؛ هیرهیر؛ دەنگی بەرز و بڵیندی پێکەنین ‹صدای قهقههی مهمانان تا سر کوچه می‌رسید: دەنگی قاقای میوانەکان دەگەیشتە سەری کۆڵانەکە›.

قهوه / qahve/: [عربی]/*اسم.* قاوە؛ قەهوە؛ قەڤە: ۱. ـها/ داری هەمیشە سەوزی قاوە بە گەڵای بەرانبەر و هێلکەئاسا و گوڵی سپی بۆنخۆش و میوەی خڕ و سفتەوە ۲. تۆمی میوەی داری قاوە کە ئالکالوئیدێک بە ناوی کافیئینی تێدایە دنەدەری دەمارە. برژاوەکەی بە ڕەنگی قاوەییە و بۆنێکی خۆشی هەیە کە بە شێوەگەلی جۆراوجۆر دەخورێتەوە: **قهوەی تُرک**

▣ **قهوەی ترک** ☜ **قهوه ـ ۲**

قهوەی فوری: نسکافە.

قهوەای[1] / qahve'î/: [عربی]/*اسم.* قاوەیی؛ کەمکۆلی؛ بۆر؛ بوور؛ ڕەنگێک لە نێوان زەرد و سووردا.

قهوەای[2]: *صفت.* قاوەیی: ۱. بورجقین؛ بە ڕەنگی قاوە. هەروەها: **قهوەای‌رنگ** ۲. قاوەدار؛ تێکەڵ بە قاوە ‹شیرینی قهوەای: شیرینی قاوەیی›.

▣ **قهوەای روشن:** هیل؛ ڕەنگی قاوەیی کاڵ.

قهوەای سوخته: قاوەیی تاڵ؛ قاوەیی تۆخ.

قهوەجوش / qahvecûš ، ـها/: [عربی/ فارسی] /*اسم.* قاوەجۆش؛ دەللە؛ دەفری دەسەدار بۆ قاوە لێنان.

قهوەچی / qahvečî ، ـها/: [عربی/ ترکی]/*اسم.* قاوەچی؛ چایچی؛ ئابدار؛ کەسێ کە پیشەی قاوە سازکردنە.

قهوەخانه / qahvexāne ، ـها/: [عربی/ فارسی] /*اسم.* قاوەخانە؛ قەڤەخانە؛ چایخانە؛ چاخانە؛ شوێنێک بۆ دانیشتن، قسەکردن و چای و قاوە خواردنەوە (و خواردنی چێشتی سادە).

قهوەخوری / qahvexorî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /*اسم.* قاوەخۆری؛ پیاڵەی چکۆلەی تایبەت بۆ خواردنەوەی قاوە.

قی / qey/: [عربی]/*اسم.* [*گفتاری*] ۱. یەق؛ هۆق؛ هێق؛ نشر؛ هەراش؛ هەراژ؛ قەی؛ قەسیو؛ قەیپەڕۆشە؛ ڕەوتی هەڵهاوردنەوەی ئەوەی لە گەدەدایە ۲. ڕشاوە؛ زێڵەشێوە؛ ئەوەی بەو شێوە دێتەوە ۳. ڕیپۆق؛ گوژاو؛ ڕچقاوە؛ ژەک؛ کلمش؛ کلمیش؛ قلیچ؛ قلموویچ؛ پیخ؛ شەلق؛ لچ؛ ڕیخنە؛ ڕیق؛ شلیماق؛ کیلک؛ تراوی خەستی زەرد کە برێ‌جار بە هۆی چڵکەوە لە سیلەی چاو کۆ دەبێتەوە.

▣ **قی کردن:** هێنانەوە؛ هەلاوردنەوە؛ ڕشانەوە؛ وەڕشین؛ وەڕشان؛ وەڕشیان؛ ڤەڕشان؛ ڤەڕەشان؛ ڤەڕشین؛ ڤەڕشان؛ دڵ ڕابوون؛ دل رابین؛ یەق/ هێق کردنەوە؛ ڤەریشان؛ هلوڤیتن؛ هۆرئاردەیوە؛ قەیپەڕۆش کەردەی؛ نشراندن؛ نشرین؛ قەسیان؛ هەڵگەڕانەوە یان هەڵگەڕاندنەوەی شتی ناو گەدە بۆ دەرەوە.

قی‌آور / qeyāvar, -'āvar/: [عربی/ فارسی] *صفت.* هێڵنجهاوەر؛ تایبەتمەندی شتێک کە هۆی ڕشانەوە بێت.

قیادت / qiyādat/: [عربی]/*اسم.* [*ادبی*] ڕێبەری؛ سەرکردەیی؛ پێشەوایی؛ ڕێبەرایەتی.

قیاس / qiyās/: [عربی]/*اسم.* ۱. کار و ڕەوتی هەڵسەنگاندنی چەنیەتی یان چۆنیەتی شتێک لە هەمبەر شتێکی ترەوە ‹این سیب را با آن یکی

قیاس کن: ئەم سێوە لەگەڵ ئەوی تردا هەڵسەنگێنە› ۲. ـلها؛ ـات/ یەک لە شێوەکانی هۆ هێنانەوەی مەنتیقی لە سەر بنەمای دوو مەسەلەی پێوەندیدار بە یەکەوە (وەک ئەوەی بێژین: بە ڕۆژ تاو هەڵدێ. ئێستا تاو هەڵاتووە. کە وا بوو ئێستا ڕۆژە) ۳. بڕینەوەی بڕیارێک بە پێی بڕیارێکی تر بە بۆنەی وێکچوونیان (وەک: بەپێی قانوون کەس ناکرێ بە فرۆشتنی شتێکی خۆی ناچار بکرێ. بە پێی ئەوە بێژین: کەسیش ناکرێ بە سەندی شتێک ناعیلاج بکەین): **قیاس صوری**

▣ **قیاس صوری** ☜ **قیاس ـ ۳**

قیاس مَع‌الفارِق: سەنگ و سووکی دوو شت پێکەوە لە حاڵێکدا پێوەندیان پێکەوە نیە (وەک ئەوە پشیلە لەگەڵ ماردا هەڵسەنگێنین).

▣ **قیاس به نفس کردن:** بە پێوانەی خۆ پێوان؛ گوێز لە هەمانەی خۆ بژاردن؛ بار و دۆخی کەسێک بەگوێرەی خۆ لێکدانەوە و بڕیاردان.

قیاس کردن: سەنگاندن؛ هەڵسەنگاندن؛ بەراوردکردنی شتێ دەگەڵ شتێکی‌تردا.

قیاسی / qiyāsî/: [عربی] *صفت.* پێومانی؛ پێوانەیی.

قیافتاً / qiyāfatan/: (!) [عربی] *قید.* بە قەلافەت؛ بە ڕواڵەت؛ بە هێما؛ لە ڕووی بیچم.

قیافه / qiyāfe ، ـها/: [عربی] *اسم.* بەچک؛ تووز؛ دیامان؛ نژم؛ مۆر؛ قلغ؛ سیما؛ دیدار؛ بیچم؛ تمتیل؛ قلهـ ؛ مێقن؛ نموود؛ نسر؛ قەلافەت؛ قیافە؛ قەڵفەت؛ دیمەن؛ تەشک؛ کسم؛ کەسم؛ کێسم؛ لەس‌پێت؛ سەر و شکڵ؛ شکڵ و شێوازی ڕواڵەتی گیاندارێک (بەتایبەت سەر و سیما).

▣ **قیافه گرفتن:** خۆگرتن؛ بیچم گرتن؛ حالەتێکی تایبەت بە ڕوومەت دان ‹حالا که رئیس شده قیافه می‌گیرد: ئێستا کە بۆتە سەرۆک خۆی دەگرێ›.

از قیافه‌ی کسی خواندن: *[مجازی]* بە ناو چاوانی کەسێکدا زانین؛ لە نێو چاوانی کەسێک خوێندنەوە؛ بە ڕواڵەتی کەسێک لە شتێک گەیشتن ‹از قیافه‌اش خواندم که پول ندارد: بە ناو چاوانیدا زانیم پارەی پێ نیە›.

هەروەها: **از قیافه‌ی کسی پیدا بودن**

قیافه‌شناسی / qiyāfešenāsî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* بەچک‌ناسی؛ سیماناسی؛ ڕواڵەت‌ناسی؛ بیچم‌ناسی.

قیام / qiyām ، ـها/: [عربی] *اسم.* ۱. *[ادبی]* کار و ڕەوتی هەستانەوە؛ ڕابوون؛ ڕاوەستان؛ هۆرسەی؛ هۆرێستەی ۲. شۆڕش؛ ڕاپەڕین؛ کرداری بە کۆمەڵ بۆ ڕزگاری لە بار و دۆخێ ناحەزی کۆمەلایەتی ۳. سەربزێوی؛ سەرکێشی؛ سەربادانی ڕقاوی لە ویستی فەرمانڕەوا.

▣ **تا قیام قیامت:** *[کنایی]* تا ڕۆژی پەسلان؛ تا دنیا دنیاس؛ تا بڕانەوەی جەهان.

▣ **قیام کردن:** ڕاپەڕین؛ هەڵتەزینەوە.

قیامت / qiyāmat/: [عربی] *اسم.* قیامەت؛ حەشر: ۱. *[اسلام]* پەسلان؛ پسات؛ قارسی؛ سەلا؛ ڕۆژی سەلات؛ ڕۆژا پەسلانێ؛ ڕۆژا پاشین؛ ڕۆژی پسات؛ ڕۆژی دوایی هاتنی ئەم دنیایە و پێڕاگەیشتنی خودا بە چاکە و خراپەی خەڵک ۲. ـلها/ *[کنایی]* قەرەباڵغی یان سەر لێ‌شێواوی خەڵک ‹امروز در خیابانها قیامت بود: ئەمڕۆ لە شەقامەکاندا حەشر بوو› ۳. ـلها/ *[مجازی]* ڕووداوێ کە هۆی سەرسوورمانی لە ڕادەبەدەری خەڵک بێ ‹هنرپیشه‌ی اول فیلم، قیامت کرد: هونەرپیشەی یەکەمی فیلم حەشری کرد›.

▣ **روز قیامت** ☜ **قیامت ـ ۱**

قیام‌وقعود / qiyām-o-qo'ûd, -qu'ûd/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* هەڵس‌ونیشت؛ هەڵس‌وبنیش؛ هەڵس‌ودانیش؛ هۆرزونیش؛ هۆرس‌وئەرەنیشت؛ کاری هەستان و دانیشتن؛ ڕابوون و ڕۆنیشتن.

قیچ / qîč/: [؟] *صفت.* *[گفتاری]* ☜ **لوچ**

▣ **قیچ شدن:** کوور بوون؛ گۆج و ڕەق بوونی قامکی دەست و لاق.

قیچی / qeyčî، ـها/: [ترکی]/اسم. دوێرد؛ دوێردگ؛ دوێرده؛ دۆدی؛ دوارد؛ دواردی؛ دوەردی؛ تۆرتۆ؛ تۆتۆر؛ مەگریجەنی؛ مقەست؛ مقەس؛ مەقەست؛ قەیچی؛ قاچی؛ ئامرازێک بۆ برین بە دوو تێخەی تیژەوە کە بە سەر یەکدا دێن: **مِقراض**

▣ **قیچی کردن**: پاچین؛ قاچین؛ قەیچی کردن؛ داقوساندن؛ پەرتاوتن بە قەیچی.

قید / qeyd/: [عربی]/اسم. ۱. /ـها؛ قیود/ بەند؛ وەن؛ گیر؛ دەربەست؛ ئەوەی بەر بە بزووتنەوەی ئازاد و سەربەخۆ دەگرێ ۲. کار و ڕەوتی هێنانی بابەتێک لە نووسراوەیەکدا ‹این را هم در نامهاش قید کرده بود: ئەمەشی لە نامەکەیدا هێنابوو› ۳. /ـها؛ قیود/ [دستور] ئاوڵکردار؛ ئاوەڵکار؛ وشەیێ کە کار، ئاوەڵناو یان وشەیەکی تر بە کات، جێ، چۆنیەتی، ئەندازە و شتی واوە دەبەستێتەوە.

▣ **قید استثنا**: ئاوەڵکاری هاوێر؛ ئاوەڵکارێ کە نیشانەی جیا کردنەوەیە (وەک: جگە، مەگەر).

قید استفهام: ئاوەڵکاری پرس/ پرسیار؛ ئاوەڵکارێ کە نیشانەی پرسیارە (وەک: کام، کەی).

قید تأکید: ئاوەڵکاری جەخت؛ ئاوەڵکارێ کە بۆ جەختکردن دێت (وەک: بێشک، ناچار).

قید ترتیب: ئاوەڵکاری نۆرە؛ ئاوەڵکارێ کە نیشانەی چلۆن ڕیز بوونە (وەک: لە پەستا، یەکبەیەک).

قید زمان: ئاوەڵکاری کات؛ ئاوەڵکارێ کە کات نیشان دەدا (وەک: دێر، زوو).

قید شک: ئاوەڵکاری شک؛ ئاوەڵکارێ کە نیشانەی دڵنیا نەبوونە (وەک: ڕەنگە، مەگەر).

قید مکان: ئاوەڵکاری شۆن؛ ئاوەڵکارێ کە شۆن نیشان دەدا (وەک: بەرەو سەر، بۆ دەرەوە).

قید نفی: ئاوەڵکاری نەرێ؛ ئاوەڵکارێ کە نیشانەی نەرێکردن و ڕەتکردنەوەیە (وەک: هیچ، هەرگیز، قەت).

قید وصف: ئاوەڵکاری دۆخ؛ ئاوەڵکارێ کە دۆخی کردارێک نیشان دەدا (وەک: ئاشکرا، بە گریان).

▣ **قید چیزی را زدن**: لە شتێک چاو پۆشین؛ خێری شتێک بەخشینەوە؛ بە نابەدڵی واز لە شتێ هێنان؛ دەسبەرداری شتێک بوون؛ دەست لە شتێک هەڵگرتن.

قید شدن: نووسران؛ هاتن؛ ئاماژە پێکران. هەروەها: **قید کردن**

در قید چیزی بودن: لە بەندی شتێکدا بوون؛ بیر لە شتێک کردنەوە؛ دەربەستی شتێک بوون؛ بە شوێن مەبەستێکەوە بوون.

قیدوبند / qeyd-o-band، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. گیرداو؛ گیر و داو؛ ئەوەی ببێتە هۆی بەرگری و تەنگەبەری.

قیدوشرط / qeyd-o-šart، ـها/: [عربی]/اسم. بەند و بەست؛ بەن و بەس.

قیر / qîr/: [معرب از یونانی]/اسم. قیر؛ قیرە؛ قیل؛ ماکێکی ڕەشی نیوەتراو لە هیدرۆکەربون کە لە گەرمادا تەواو دەتوێتەوە و لە پالاوتنی نەوت بەرهەم دێ.

قیراط / qîrāt، ـها/: [معرب از یونانی]/اسم. قیرات؛ دوو لە دەی گرەمێک؛ یەکەی کێش بۆ کێشانی بەردی گرانبایی بەرانبەر بە ۰٫۲ گرەم.

قیراطی / qîrātî/: [معرب از یونانی] قید. زۆر کەم؛ تۆسقاڵێ؛ تۆزقاڵێ؛ تۆزێک؛ گولالەیەک.

قیراندود / qirandûd، ـها/: [معرب/ فارسی] صفت. قیرتاو؛ قیرەتاو؛ قیلتاو؛ قیرناو؛ داپۆشراو بە تۆزێک قیر.

قیروگونی / qîr-o-gûnî/: [معرب/ هندی]/اسم. قیر وگوونی؛ قیرەگۆنی؛ کەرەستەیەک بریتی لە گۆنی لە قیردا گەوزاو بۆ پاراستنی خانووبەرە لە نم و تەڕایی.

قیری / qîrî/: [معرب] صفت. قیری؛ قیراوی؛

قیلاوی؛ لە قیل گەوزاو.

قیسی / qeysî ، ـهـا/: اسم. قەیسی: ١. جۆرێ شێلانەی بۆنخۆش و شیرن ٢. شێلانەی لەتکراو و وشکەوبووگ ٣. هەشتالـووکوت ٤. شـێلانەی وشکەوبوو کە بە ناوکە بادام یـان ناوکـە شـێلانە پڕکراوەتەوە.

قـیش / qeyeš ، ـهـا/: [ترکی]/اسم. ١. قـەیش؛ قایش؛ بەندی چەرمی ٢. سیرم؛ سـیرمە؛ دوال؛ دور؛ زۆڵ؛ زوێل.

قیصـر / qeysar ، ـهـا/: [معـرب از یونـانی]/اسم. قەیسەر؛ نازناوی کەونارای برێ لـە میرمـەزنانی ئورووپا، بەتایبەت پاشای ڕۆم.

قیطـان / qeytān ، ـهـا/: [معـرب از فارسـی]/اسم. قـەیتان؛ قەیتانـە؛ شـەهبەن؛ بـەنۆک؛ پـەتک؛ هـەودای ناسـک و بـاریکی هـۆنراو لـە ڕیشاڵـە بەتایبەت هاورێشم.

قیطاندوزی / qeytāndûzî ، ـها/: [معرب/ فارسـی] /اسم. قەیتانـدووری؛ شـێوازێکی گولـدووری بـە دەرزی و نـەواری ڕەنگاوڕەنـگ و قـەیتان و پوولـەکە و زەنگیانـەوە کـە لـە سـەر دەسـرە و دەسماڵی دەدروون.

قیطـانی / qeytānî ، ـ/: [معـرب] صفت. قـەیتانی: ١. لە جنسـی قـەیتان ٢. باریـک وەک قـەیتان ‹ابروی قیطانی: برۆی قەیتانی›.

قیطس / qeytos ، ـ/: [معرب از یونـانی]/اسم. [نجـوم] نەهـەنگ؛ نەققـە؛ نەقـە؛ وێنەیـەکی ئاسمـانی باشووری.

قیف / qîf ، ـها/: اسم. کۆڤک؛ کوفـک؛ ڕاحـەتی؛ ڕەحەتی؛ ڕەحاتی؛ بـەتوو؛ ماسـتەرگ؛ ماسـتێر؛ سەرتلک؛ سەرتلیک؛ ئامرازێکی زار هەراوی بـن تەنگە، تراوی پـێ لـە دەفـری زار تـەنگ (وەک بوتری) دەکەن.

قیفاوس / qîfāvos ، ـ/: [معرب از یونانی]/اسم. [نجـوم] قیفاوس؛ کۆمەڵە ئەستێرەی ئاسمانی بـاکووری کە لە ٣٥ ئەستێرە پێکهاتووە و لە چـاو بینـەری سەر زەوی، سەری لە کۆئەستێرەی ڕێی شـیری و پای چەپی لە جەمسەری باکووردایە.

قیفـــی / qîfî ، ـ/: صـفت. قیفـــی؛ ماســـتەرگی؛ سەرتلکی؛ وێنەی ڕەحەتی.

قیقاج / qeyqāc ، ـ/: [ترکی] صفت. [گفتاری] بەڕەولا؛ قیچەلـــقاچ؛ قیچـــەلفاچ؛ قیلـــەقاچ؛ قیلـــەوقاچ؛ قیرقـــاچ؛ قیروقـــاچ؛ لاتڕقـــەوچ؛ لاتڕقەوچـــە؛ لاتڕقەوچەلـــفاچ؛ خـــواربردراو؛ خوارەخـــوار؛ چـــەفتوور؛ چـــەفتوول؛ شـــەفتوور؛ دۆلکـــان؛ تیلاوتیل؛ کـەش ـ تـووش؛ یەوکشـت؛ خـوار و خێچ.

قیل‌وقال / qîl-o-qāl ، ـها/: [عربی]/اسم. قالەقال؛ قیلەقیل؛ هـەرا و مـەزات؛ هەرەمـەزات؛ هـەرا و هوریا؛ قیژەقیژ؛ قاوقیژ؛ هەللا ـ هەللا؛ هەرا ـ هەرا؛ داکۆکە؛ زەنازەنا؛ دەنگ و هەرا.

قیلوله / qeylûle ، ـ/: [عربی]/اسم. قەیلوولە؛ خـەوی پێش نیوەڕۆ.

قیلی‌ویلی / qîlîvîlî ، ـ/: اسم. [گفتـاری] تلـی‌لیلـی؛ قلـەللی؛ زیـچ؛ هەسـتی کـەیفخۆشـی و بەختەوەری.

▣ قیلـی‌ویلـی رفـتن: تلـی‌لیلـی بوونـەوە؛ لـە خۆشیان هۆش لێبـڕان؛ لـە خۆشـیان فـل و سست بوونەوە.

قیم / qayyem ، ـهـا/: [عربـی]/اسم. ١. کارتیـک؛ سەروەگرد؛ سەر وەسیەت؛ قەویت؛ کەسـێ کـە پاش مـردوو بـە سـەر مـاڵ و منداڵـیدا ڕادەگـا ٢. داڵـیت؛ داڵـووت؛ چەوتـەک؛ لقـە دار یـان پێکهاتەیەک کە شەتڵ و نەمام یان ڕوەکـی لـق نەرمی پێوە ڕادەگرن.

قیماق / qeymāq ، ـ/: [ترکی]/اسم. تۆ؛ توێ؛ تـۆژی؛ تۆژگ؛ سەرشیر؛ سەرتۆ؛ سەرتوێ.

قیمت / qeymat, qîmat ، ـها/: [عربی]/اسم. نـرخ؛ بایی؛ بەها؛ هێژ؛ قیمەت.

▣ قیمت اسمی: نرخی سەرەتایی و بە گـۆترەی شتێک.

قیمت پایه: نرخی بنەڕەتی؛ نرخی کاڵی شتومەک بێ‌بژاردنی مەزاخت و داشکانە.
قیمت تمام‌شده: نرخی تەواوبوو؛ نرخی شتومەک بە بژاردنی مەزاختەکانی (وەک ڕاگواستنەوە، هەڵگرتن، بەستەبەنی و ...).
قیمت خرید: نرخی کڕین: ١. پارەیەک کە فرۆشیار داویە ٢. نرخێ کە سەنیار دەیدا.
قیمت روز: نرخی ڕۆژ؛ نرخی کاڵا لە ڕۆژی سەوداداێ.
قیمت عادله: نرخی ڕاستەقینەی شتێ کە نەبێتە هۆی زیانی کڕیار و فرۆشیار.
قیمت فروش: نرخی فرۆش؛ نرخێ کە فرۆشیار بۆ کاڵاکەی دایدەنێ.
▣ **قیمت دادن**: نرخ دانان: ١. بۆ کاڵایەک نرخێک پێشنیارکردن ٢. *[مجازی]* بایەخ پێدان؛ نرخ پێدان ‹باید به این نوع کارها قیمت داد تا تشویق بشوند: دەبێ بایەخ بەم کارانە بدرێ تا دلگەرم بن›.
قیمت را بالا بردن: نرخ هەڵکێشان/ بردنە سەرەوە؛ نرخ بۆ شتێک زۆرتر لەوەی کە هەیە دانان.
قیمت زدن: نرخ لێدان؛ نووسینی نرخ لە سەر کاڵا.
قیمت شکستن: ١. هەرزان بوون ٢. نرخ شکاندن؛ نرخی کاڵایەک هەرزانترکردن.
قیمت کردن: بایی‌کردن؛ نرخ دەرهێنان؛ کردنە قیمەت؛ بایی شتێک پرسین ‹یک پیراهن قیمت کردم بیست هزار تومان: کراسێکم بایی کرد بە بیست هزار تمەن›.
قیمت گذاشتن: نرخ دانان؛ قەبلاندن؛ نرخ بڕینەوە؛ دیاری‌کردنی نرخی شتێک.
از قیمت افتادن: لە نرخ کەوتن؛ کەم‌بایەخ بوون؛ قیمەت هاتنە خوارەوە.
قیمت‌شکنی / qeymatšekanî, qîmat- ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نرخ‌شکێنی؛ ڕانانی کاڵا بە زۆری و هەرزانی بۆ شکاندنی نرخی.
قیمت‌گذاری / qeymatgozārî. qîmat- ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. کار و ڕەوتی نرخ دانان؛ دیاری کردنی نرخی فرۆشی کاڵا ‹قیمت‌گذاری مسکن: نرخ دانانی خانووبەرە›.
قیمتی / qeymatî ، ـها/: [عربی] *صفت*. بەنرخ؛ گرانبایی؛ قیمەتدار؛ بایەخدار؛ گران؛ پڕبایی ‹این فرش خیلی قیمتی است: ئەم قاڵیە زۆر بەنرخە›.
قیمومت / qeymûmat/: [عربی]/اسم. ١. سەرپەرشتی؛ کارتیکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی سەرپەرشت بوون ٢. /ـها/ سەرپەرستی کەسێکی منداڵ یان دواکەوتوو بە بڕیاری دادگا ٣. کار یان ڕەوتی هەڵسووڕاندنی کار و باری وڵاتێک بە هۆی بڕیارنامەی نێونەتەوەیی لە لایەن وڵاتێکی‌ترەوە کە دەستی بەسەرداگرتووە ✽ **قیمومیّت**
قیمومیت / qeymûmîyyat/: [عربی] ☜ **قیمومت**
قیمه / qeyme, qîme/: [ترکی]/اسم. قیمە: ١. پەل؛ گۆشتی ئەنجندراو ٢. خۆرشتێک لە پەلەگۆشت، سێفەزەمینە، نخوەشەر، ڕبی تەماتە و ڕۆن.
قیمه‌بادنجان / qeymebādemcān, qîmebādencān/: [ترکی/ فارسی]/اسم. بۆرانی باینجان؛ خۆرشتی قیمە کە لە جێی سێفەزەمینی، باینجان و تەماتەی تێدەکەن.
قیمه‌پلو / qeymepolow, qîmepolo:/: [ترکی/ فارسی]/اسم. قیمەپلاو؛ جۆرێ پلاوی بە نخۆشەر و قیمە و سێفەزەمینی سوورەوەکراو و پیوازەوە لێنراو.
قیمه ـ قیمه / qeyme-qeyme, qîme-qîme/: [ترکی] *صفت*. ڕیز ـ ڕیز؛ ڕێزە ـ ڕێزە؛ ورد ـ ورد؛ ئەنجن ـ ئەنجن؛ هەنجن ـ هەنجن.
قیود / qoyûd, quyûd/: [عربی] جمعِ ☜ **قید**
قیه / qîyye/ ☜ **غیه**

ک

ک / k/: حرف. ک؛ نیشانەی بیستوپێنجەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

ک/ ke/:/اسم. کێ؛ کاف؛ ناوی بیستوپێنجەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی.

ـک / ak/: پسوند. ١. ـیژگە؛ ـ ۆلە؛ ـیژە؛ ـیجە؛ ـێچکە؛ ـیکلانە؛ ـیلە؛ ـیکلە؛ ـیلکە؛ ـیلە؛ ـەکلە؛ ـکلە؛ ـ لە؛ ـ لە؛ ـەلە؛ ـەلە؛ ـل؛ ـلێ؛ ـلەک؛ ـۆلکە؛ ـۆلکە؛ ـ وولکە؛ ـەلانە؛ ـوولە؛ ـ وولە؛ ـولە؛ ـۆکە؛ ـۆک؛ ـوکە؛ ـ ۆل؛ ـەکە؛ ـ ووچکە؛ ـ ۆچکە؛ ـ ووک؛ ـ لۆکە؛ ـ وچکە؛ ـ وک؛ ـ وکە؛ ـ وسکە؛ ـک؛ ـکۆک؛ ـکۆ؛ ـکە؛ ـکەلە؛ ـکەلانە؛ ـلۆکە؛ ـ لۆکە؛ ـەلە؛ پاشگری نیشانەی گچکە بوون ‹پسرک؛ دخترک؛ کوڕیژگە؛ کچۆلە› ٢. ـۆکە؛ ـ یلە؛ ـ یلانە؛ ـەلانە؛ ـ ۆلە؛ ـ یکلانە؛ ـ یلان؛ ـک؛ ـکێ؛ ـکۆلێ؛ ـ لە؛ ـەکە؛ ـەکێ؛ ـ یلێ؛ ـەلە؛ ـ ۆل؛ ـ ۆلێ؛ ـ لێ؛ ـەلێ؛ ـەل؛ ـ کەلە؛ ـ کەلانە؛ ـ لیلە؛ ـ لیلێ؛ ـەلە؛ ـەلانە؛ نیشانەی دۆستی و دلۆڤانی ‹طفلک؛ عزیزک؛ مندالۆکە؛ نازیلی› ٣. ـ ۆکە؛ ـ لە؛ ـ وکە؛ ـ یلە؛ ـ ۆل؛ ـەلە؛ ـەک؛ نیشانەی سووکایەتی ‹شاعرک؛ شاعیرۆکە› ٤. ـۆکە؛ ـیر؛ ـال؛ ـەک؛ بۆرە ـ ؛ نیشانەی کەم بوون یان ئەوتۆ نەبوون ‹کَمَک؛ کەمۆکە› ٥. ـک؛ ـە؛ ـەک؛ ـ ێ؛ ـ ینە؛ ـکە؛ نیشانەی ناوی ئامراز ‹کارد؛ کارتەک› (لە کوردیدا وەک: بڕەک، نووسەک، ڕنەک، هێلەک) ٦. ـەک؛ ـەلووکە؛ ـەلەک؛ ـەلۆک؛ ـ ۆکە؛ ـەک؛ ناوی کار یان حالەت ‹پُشتک: پشتەک› (لە کوردیدا وەک بەستەلەک، بەستەلوک) ٧. ـەک؛ ـیجە؛ ـ یژە؛ ـ ێچکە؛ ـ لە؛ ـ یلێ؛ ـان؛ ـە؛ ـ یلە؛ ـ لێ؛ ـەک؛ ـ یژە؛ ـ یژکە؛ ـە؛ ـ یجە؛ ـ یک؛ ـ یکە؛ ـ یکە؛ لە ئاوەڵناو ناو پێک دێنێ ‹گرمک؛ سرخک؛ گەرمەک؛ سووریجە› ٨. ـەکە؛ ـە؛ ـەکێ؛ ـکە؛ ـەکێ؛ نیشانەی بناس کردنی ناو ‹مردک آمد، شما نبودید: زەلامەکە هات، ئێوە نەبوون› ٩. ـەلە؛ ـ لە؛ ـە؛ ـ لێ؛ ـ لێ؛ ـکەلە؛ ـ کەلە؛ لە ناو، ناوێک بە واتایەکی نوێ پێک دێنێ و نیشانەی لێچوونی تێدایە ‹عروسک؛ بووکەلە›.

کائنات / kā'enāt/: [عربی] ☜ کاینات

کائوچو / kā'uču/: [فرانسوی]/اسم. کائوچۆ؛ کاوچوو: ١. ماکێکی جیرە کە لە گرسانی شیلەی بڕێ گیای گەرمیان (وەک هیونا و فیلکووس) بەرهەم دێ، پەڕەـ پەڕەی دەکەنەوە و لە زۆر کاری پیشەسازیدا بە کاری دەبەن ٢. هەر کام لە ماکگەلی جۆراوجۆری دەسکردی لاستیکئاسا.

کائوچوئی / kā'uču'ī/: [فرانسوی] ☜ کائوچویی

کائوچویی / kā'učuyî/: [فرانسوی] صفت.

کائۆچۆیی؛ کاوچوویی؛ له جنسی کائۆچۆ ‹توپ کاوچویی: تۆپی کاوچویی›: **کائوچوئی**

کائولن / kā'olan/: [فرانسوی]/اسم کائولین؛ خاکی چینی؛ خاکی سپی؛ خاکێکی مەیلەو سپی و ئاوکێشە، بۆ دروستکردنی چینی بە کار دێ و دەرمانی زگ چوونە: **کائولین**

کائولین / kā'olîn/: [انگلیسی] ☜ **کائولن**

کاباره / kābāre، ـها/: [فرانسوی]/اسم کابارە؛ مەیخانەیەک بە هەموو جۆرە بەزم و هەڵپەڕکێ و ئاوازەوە بۆ ڕابواردنی مشتەریان.

کابل / kābl، ـها/: [فرانسوی]/اسم کابل؛ ڕشتەی سیمی بادراو و ڕووکێشکراو بۆ گواستنەوەی هێزی کارەبا و... ‹کابل برق: کابلی کارەبا؛ کابل تلفن: کابلی تەلەفوون›.

■ **کابل نوری**: کابلی نووری؛ دەستەیەک لە هەوداگەلی نووری کە وەک کابل بادراون.

کابل کشی / kāblkešî/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم کابلکێشی؛ کار و ڕەوتی دانان و دە کارکردنی کابل لە جێگایەکدا ‹کابل کشی برق: کابل کێشی کارەبا›.

کابوئی / kābo'î/: [انگلیسی] ☜ **کابویی**

کابوس / kābûs، ـها/: [عربی]/اسم ١. ئارختک؛ مۆتەکە؛ مۆتە؛ دێوەزمە؛ دێوەزمۆکە؛ میردەزمە؛ کاوس؛ کامووس؛ کامووسک؛ کابووس؛ خێو؛ ئاڵەشەوە؛ دیمەن یان بوونەوەری بە هەیبەت و خۆفناک کە بە هۆی ترسی زۆر یان نەخۆشیەوە دێتە بەرچاو ٢. شەوە؛ شەڤە؛ شەڤپەست؛ خەفتوو؛ خەفچ؛ بەرخەفچ؛ خەفتوو؛ ئارختک؛ مۆتەکە؛ مۆتە؛ سرنجک؛ سۆکاچە؛ کامووس؛ کامووسک؛ خەوناگران؛ خەوی خۆفناک کە بێتە هۆی ترس، هەست بە خنکان و لە خەو ڕاچڵەکان ٣. *[مجازی]* وەیشوومە؛ نەنگواز؛ دۆخی زۆر سەخڵەت و ناخۆش.

کابوک / kābûk/: [کردی]/اسم کابۆک؛ کابووک؛ کەڤۆک؛ کاڤۆک؛ کاپۆک: ١. هێلانە؛ لانە؛ لیانی؛ لانی باڵندە ٢. زەمبیلێ کە دە ماڵدا دارەڵۆزیان دەکرد هەتا کۆتران خای تێکەن.

کابوی / kāboy، ـها/: [انگلیسی]/اسم کابۆی؛ گاوانی ئەمریکی.

کابویی / kāboyî/: [انگلیسی] صفت. کابۆیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کابۆیەوە ‹کلاه کابویی: کلاوی کابۆیی›: **کابوئی**

کابین / kābîn/: /اسم ١. مارەیی؛ مارە؛ مەهر؛ کاوین؛ پارە یان ماڵێ کە شوو لە کاتی زەماوەند یان دواتر بە هاوسەری دەدا یان بڕیار دەدا بیداتێ ٢. /ها/ [فرانسوی] کابین؛ هۆدە؛ وەک: *الف)* ژووری گەمیەوان یان مسافر لە کەشتیدا *ب)* ژووری فڕۆکەوان لە فڕۆکەدا ج) ژووری تەلەفوون لە تەلەفوونخانە یان لە سەر شەقامدا.

کابینت / kābînet، ـها/: [فرانسوی]/اسم کابینێت؛ دۆلاوچە؛ قەفەسەی بە نهۆم و درگاوە بەتایبەت لە ئاشپەزخانەدا.

کابینه / kābîne، ـها/: [فرانسوی]/اسم کابینە: ١. کۆڕی وەزیران ‹دیشب جلسەی کابینە تشکیل نشد: دوێشەو دانیشتنی کابینە بە ڕێوە نەچوو› ٢. *[قدیمی]* دەفتەری وەزیر.

کاپ / kāp، ـها/: [انگلیسی]/اسم کاپ: ١. جام؛ گوڵدانێکی دەستەداری کانزاییە لە کێبەرکێی وەرزشیدا وەکوو خەڵات، بە سەرکەوتوانی دەدەن ٢. چارۆک؛ چارۆکە؛ چارەکە؛ چارەگە؛ چاریک؛ کۆڵوانە؛ پۆشەنێکە ژنان بە سەر شانیدا دەدەن.

کاپشن / kāpšen, kāpšan، ـها/: [از فرانسوی]/اسم کاپشین؛ کاپشەن؛ قەمسەڵە؛ جلێکی کلاودار یان بێکڵاوە لە سەرمادا بە سەر کۆتدا یان لە جێ کۆت لە بەری دەکەن و بەرەوەی بە قوپچە یان زیپ دەبەسترێ.

کاپوت / kāpût، ـها/: [روسی]/اسم کاپووت: ١. دەرگا یان پۆشەنی سەر موتوری ماشێن ٢. دەرکی سندووقی پشتەوەی ماشێن

۳. پۆشەنێکی زۆر ناسکی پەلاستیکیە، کاتی نزیکی ژن و پیاو، بۆ پێشگری لە منداڵ بوون یان نەخۆشی، بە سەر شەرمی پیاودا دەکرێ: **کاندوم**

کاپوچینو / kāpočîno/: [ایتالیایی]/اسم. کاپۆچینۆ؛ تێکەڵی قاوە و کاکاهوو کە لە شیری داخی دەکەن و بە شەکرەوە دەیخۆن.

کاپوشین / kāpûšîn، ـها/: [؟]/اسم. کاپۆشین؛ چەشنێ مەیموونی ئامریکایی کە کولکی تەپڵی سەری لە باشلوقی ڕاهیبەکان دەکا.

کاپیتالیست / kāpîtālîst/: [فرانسوی] صفت. کاپیتالیست: ۱. /ـها/ سەرمایەدار؛ بوودە؛ دەوڵەمەند ۲. /ـها/ هۆگری سەرمایەداری ۳. بە سیستەمی سەرمایەداریەوە.

کاپیتالیستی / kāpîtālîstî/: [فرانسوی] صفت. کاپیتالیستی؛ سەر بە سەرمایەداری.

کاپیتالیسم / kāpîtālîsm/: [فرانسوی]/اسم. کاپیتالیسم؛ سەرمایەداری.

کاپیتان / kāpîtān، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ۱. فڕۆکەوان؛ فڕۆکڤان؛ فڕۆکەئاژۆ؛ خەلەبان؛ ئەو کەسە ئاژۆتنی فڕۆکەی بە ئەستۆیە ‹کاپیتان با شما صحبت می‌کند: فڕۆکەوان قسەتان دەگەڵ دەکا› ۲. کەشتیوان؛ گەمیەوان؛ پاپۆڕوان ۳. سەرمەزد؛ کاپیتان؛ ڕێبەری تیمی وەرزشی * **کاپیتن**

کاپیتن / kāpîten/: [فرانسوی] ☜ **کاپیتان**

کاپیتولاسیون / kāpîtolās(i)yon/: [فرانسوی] /اسم. کاپیتولاسیون؛ مافی قونسوولی ولاتێکی بیانی بۆ داوەری و حوکم لەمەڕ شەڕ و کێشەی هاوولاتانیان لە ولاتێکدا.

کاتالان / kātālān/: [لاتینی]/اسم. کاتالان: ۱. /ـها/ هەر یەکە لە کەسانی خەڵکی کاتالۆنیا یان مندالانیان ۲. لە زمانگەلی ڕۆمیایی باو لە کاتالۆنیا و بەشگەلی‌تری سپانیادا.

کاتالگ / kātālog، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کاتالوگ: ۱. دەفتەری نیشاندان و ناساندنی بەرهەم و پیتەواگەلی ڕێخراوەیەک ۲. پەڕاوی ڕێنمای دەسهاتی پیشەیی ‹این چرخ خیاطی کاتالگ ندارد؟: ئەم چەرخی دروومانە کاتالوگی نیە؟›
* **کاتالوگ؛ کالانما**

کاتالوگ / kātālog/: [فرانسوی] ☜ **کاتالگ**

کاتب / kāteb، ـها؛ ـان؛ ـین؛ کُتّاب/: [عربی]/اسم. [قدیمی] نووسەر؛ نڤیسیار؛ نڤیسکار؛ ئەوەی کە شتێکی دەنووسی یان وتارێکی تۆمار دەکرد.

کاتر / kāter، ـها/: [انگلیسی]/اسم. کاتیر: ۱. تیژبڕ؛ ئامێری بڕینی مووکیت و شتگەلی سفت و سەخت ۲. ماشینی بڕینی دەستی، بۆ بڕینی دەستەیەک کاغەز، مقەبا و...

کات کبود / kātekabûd/: اسم. [شیمی] ژەنگاڵ؛ لەپکە؛ زاخی شین؛ مووروە شینە؛ مووررووی شین؛ سوولفاتی مسی ئاودار کە بۆ ئاوکاری مس و لە ناو بردنی مێملی گیا بە کار دێ.

کاتگوت / kātgot, kātgût/: [انگلیسی]/اسم. [پزشکی] بەنی بەخیە؛ بەنی تەقەڵی برینکاری کە زۆرتر لە ژێی مەڕ و بزن دروستی دەکەن.

کاتورەای / kātûre'î/: صفت. ۱. هەڵکەوت؛ هاتوباتی؛ هاکۆ؛ بەختانە؛ بەختەکی؛ ئەلابەختەکی؛ خۆ و بەختی.

کاتولیسیسم / kātolîsîsm/: [فرانسوی]/اسم. کاتولیسیسم؛ ڕێبازی کاتولیک.

کاتولیک[1] / kātolîk، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کاتولیک: ۱. یەکێک لە لقە گەورەکانی دینی مەسیح کە شوێنگری پاپ و دەولەتی واتیکانن ۲. هەر یەکە لە شوێنکەوتوانی مەزهەبی کاتولیک.

کاتولیک[2]: صفت. کاتولیک؛ کاتولیکی؛ پێوەندیدار بە کاتولیسیسمەوە ‹نویسندگان کاتولیک: نووسەرانی کاتولیک›.

کاتولیکی / kātolîkî/: [فرانسوی] صفت. کاتولیکی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کاتولیسیسمەوە.

کاج / kāc، ـها/: اسم. ۱. کاج؛ کاژ؛ کاژی؛

دارێکی هەمیشە سەوزی یەکپایەیە بە ساقەتەی بەرز و گرۆڤەر، لقوپۆی دوای ساقەتە و گەلای دەرزیئاسای جووت‌ـجووتەوە ٢. [قدیمی] چەک؛ زللە؛ شاپ؛ کەشیدێ؛ شرن؛ سهنتی؛ دەخش؛ شەپلاخە؛ چەپلاخە.

کاجستان / kācestān ، ـها/: /اسم. کاژاو؛ کاژاوی؛ دارستانی کاژ.

کاجیره / kācîre/ ☜ گل رنگ ـ١، **گل**

کاچی / kāčî/: /اسم. چرخیس؛ چرخوویس؛ خارز؛ سایلە؛ سەیلێ؛ میوانی؛ میڤانی؛ قەیماخ؛ ئارخاڤک؛ چێشتی هێندێک تەری ئارد و ڕۆن.

▣ **کاچی بهتر از هیچی**: لە هیچ باشتر/ خاستر ‹هرچه داد، بگیر! کاچی بهتر از هیچی: هەرچێکی دا، وەریگرە! لە هیچ باشترە›.

کاخ / kāx ، ـها/: /اسم. کۆشک؛ کاخ؛ کاخە؛ قەسر؛ قەسرە؛ بینایەکی گەورە بە ژووری زۆر و ڕوالەتی جوانەوە بەتایبەت: الف) جێگای دانیشتنی شا یان سەرۆک‌کۆمار ب) یانەی گەورەی دەولەتی یان هەمووانی ‹کاخ دادگستری: کۆشکی داد›

کاخداری / kāxdārî/: /اسم. کۆشکداری؛ کاخداری؛ کاری هەڵپەرتاوتنی کۆشک لە باری خاوێنکاری و هەموو جۆرە پێداویستیەکیەوە.

کاخ‌نشین / kāxnešîn ، ـها؛ ـان/: صفت. ١. کۆشک‌نشین؛ کاخ‌نشین؛ دانیشتووی کۆشک و قەلا ٢. [کنایی] بە سامان؛ دەولەمەند؛ دەولەمەن؛ بوودە؛ زەنگین.

کادانس / kādāns ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [موسیقی] کادانس؛ پاژێک لە برانەوەی بەشێکی مووسیقاییدا کە چەند جار دووپاتە دەبێتەوە و بە جێی لە پڕ تەواو بوون، هەستی دوایی هاتن بە بیسەر دەدا.

کادر / kādr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کادر: ١. چوارچێوە؛ بیچمێکی هەندسی یان تەوزێنی کە بۆ جوانی یان دیار و بەرچاو بوون دەوراندەوری نووسراوە یان وێنەیەکی پێ گیراوە ‹آگهی ختمش داخل کادر سیاه چاپ شده بود: ئاگەداری سەرەخۆشیەکەی لە کادرێکی ڕەشدا چاپ کرابوو› ٢. ئەندام؛ کەسێکی ڕاهاتوو یان بە لێزانی پێویستەوە بۆ کار لە ڕێخراوەیەکدا ‹کادر حزبی؛ کادر سیاسی: کادری حیزبی؛ ئەندامی سیاسی› ٣. [عکاسی] هەرکام لە وێنەگەلی فیلمێک ٤. [مجازی] چواردەور؛ چوارچێوە؛ کەوشەن.

▣ **کادر آموزشی**: کادری ڕاهێنان؛ ئەندامی فێرکاری؛ سەرجەمی کەسانێک کە لە دامەزراوە یان ڕێخراوەیەکدا کاری بار هێنان و فێرکردنیان وەئەستۆیە. هەروەها: **کادر اداری؛ کادر درمانی؛ کادر قضایی**

کادمیم / kādmiyom/: [فرانسوی]/اسم. کادمیۆم؛ توخمی کیمیاوی کانزایی بە ژمارەی ئەتومی ٤٨ و کێشی ئەتومی ١١٢,٤٠ بە ڕەنگی سپی مەیلەو ئاوی، زۆر ژەهری، چەکوچخۆر، کە لە ئاوکاری کانزادا کەلکی لێدەگرن.

کادو / kādo ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. دیاری؛ پێشکەشی؛ پێشکێشی؛ کادۆ؛ بەراڤێرک (دیاری جێژن)؛ پەڕوو؛ پۆیلە؛ پۆیلانە (دیاری زەماوەند)؛ ئەوی بە هۆی ڕووداوێک یان بەرانبەر بە دابی کۆمەلگا بە کەسێک دەدرێ ‹کادوی تولد؛ کادوی عروسی: دیاری لە دایک بوون؛ پۆیلەی زەماوەند›. هەروەها: **کادو آوردن؛ کادو دادن؛ کادو گرفتن**

کادوپیچ / kādopîč/: [فرانسوی/ فارسی] صفت. ڕیت؛ بەستەبەندی‌کراو بۆ دیاری.

▣ **کادوپیچ کردن**: ڕیت‌کرن؛ بەستەبەندی‌کردن بە شێوەیەکی ڕازاوە (بە قاقەزی ڕەنگی و قەیتان و...).

کادوئی / kādo'î/: [فرانسوی] ☜ **کادویی**

کادویی / kādoyî/: [فرانسوی] صفت. دیاری؛ کادۆیی: ١. شیاوی دیاری دان بە کەسێک ‹سر کوچەمان یک مغازه هست کە جنسهای کادویی می‌فروشد: لە سەر کۆلانی ئێمەدا دووکانێک هەیە

پیتەوای دیاری دەفرۆشێ› ٢. پێشکەشی؛ دیاری لای کەسێک ‹این دستبند دیاری است: ئەم دەسبەندە دیاریە› ✽ **کادوئی**

کاذب / kāzeb/: [عربی] *صفت. /ادبی/* درۆیینە؛ درۆیین؛ درۆیی؛ هەڵبەستراو؛ ناڕاست؛ بە درۆ ‹دلسوزی کاذب: دلسۆزی درۆیینە›.

کار¹ / kār ، ـها/: */اسم/* کار: ١. فرمان؛ گورە؛ گوروە؛ هەر چەشنە چالاکیەکی سروشتی یان میکانیکی ‹کار ماشین کمباین خوب بود: کاری ماشێنی دروێنەکە باش بوو› ٢. پیشە؛ ئیش؛ کاربەند؛ چالاکی ڕۆژانە و سەرەکی ‹کارش قضاوت است: پیشەی داوەرییە› ٣. هەرمانە؛ هەرمان؛ خەبات؛ ئیش؛ چالاکی ویستەکی و ئامانجدار ‹این که کار نشد، بگیری بخوابی: ئەمە نەبوو بە کار، لێ بکەوی بنووی› ٤. ئیش؛ پژگاڵ؛ وەن؛ سەرگەرمی؛ کار و بار؛ ئەوەی کەسێک بە خۆیەوە خەریک دەکا ‹کار دستی؛ کار هنری: پیشەی دەستی؛ کاری هونەری› ٥. پیشە؛ هەرمان؛ هەرمانە؛ کاربەند؛ لیهاتوویی بۆ بەڕێوە بردنی شتێ یان بەدیهێنانی بەرهەمێک ‹تار زدن کار تو نیست: تار ژەندن کاری تۆ نیە› ٦. شۆپ؛ شۆنەما؛ ئاسەوار؛ بەرهەمی چالاکیەک ‹این باید کار موش باشد: ئەمە دەبێ کاری مشک بێ› ٧. گیر؛ گرفت؛ دژواری ‹کسی به کار مردم بیچاره نمی‌رسد: کەس بە گرفتی خەڵکی بەستەزماندا ڕاناگا› ٨. بار و دۆخ؛ حاڵ و باڵ ‹کارم از گریه گذشته‌ست بدان می‌خندم: کار لە شیوەن تێپەڕیوە، بۆیە وا پێدەکەنم› ٩. بەرهەم؛ ئەوی دروست‌کراوە ‹این مجسمه کار استاد هادی ضیاءالدینی است: ئەم پەیکەرە کاری مامۆستا هادی زیائەدینیە› ١٠. چالاکی بە کەڵک و پێویست، بەتایبەت بۆ چارەسەرکردنی گرفتێک ‹دکتر هر کاری بتواند می‌کند: دوکتور هەر کارێکی لە دەست بێ دەیکا› ١١. پیوەندی؛ کەین و بەین ‹کارشان از گفتگو گذشته، بزودی ازدواج می‌کنند: کاریان لە قسە لایداوە، بەم زوانە زەماوەن دەکەن› ١١. سەرجێیی؛ ئیلاقە؛ گان؛ تێکەڵاوی جینسی.

■ کار بیرون: کاری دەرەوە؛ هەرمانۆ بەری؛ فرمانی دەرۆ؛ چالاکی دەرەوەی ماڵ. بەرانبەر: **کارِ خانه**

کار حضرت فیل: */مجازی/* کاری فیل؛ کار فیل؛ کاری زۆر دژوار.

کار خانه: کاری ماڵەوە؛ کاری نێوماڵ؛ هەرمانۆ یانەی؛ کاروو دلێ یانەی. بەرانبەر: **کارِ بیرون**

کار دستی: کاری دەستی؛ کاری دەستکرد؛ چالاکییێ کە بە دەست دەکرێ. بەرانبەر: **کارِ ماشین؛ کارِ فکری**

کار سیاه ☜ **کار گِل**

کار فکری: کاری فیکری؛ کارێ کە لێهاتوویی هزر و هۆشی پێویستە.

کار گل: */کنایی/* قورەکاری؛ کۆڵکێشی؛ زەنگەنارە؛ کاری کەرترێن؛ کاری دژوار و کەم بایەخ: **کار سیاه**

کار ماشینی: کاری ماشینی: ١. کارێ کە زۆرتری ماشێن دەیکا. بەرانبەر: **کار دستی** ٢. */کنایی/* کارێ کە هەر دووپاتە و چەندپاتە کردنەوەیە و هیچ پێویستی بە تێفکرین نیە.

▣ کار از پیش رفتن: کار چوونە پێشەوە؛ کار چوونە بەرەوە؛ سەرکەوتن لە کاردا ‹با این هوای سرد و نبودن کارگر فکر می‌کنی کار از پیش برود؟: بەم هەوا سارد و نەبوونی کاریگەرەوە پێت‌وایە کار بچێتە پێشەوە؟›. هەروەها: **کار از پیش بردن**

کار از کار گذشتن: */مجازی/* کار لە کار ترازان؛ هەل و دەرفەت لە دەست چوون ‹حالا دیگر کار از کار گذشته غصه خوردن هم فایده‌ای ندارد: ئێستە ئیتر کار لە کار ترازاوە و خەفەت خواردن هیچی لێ شین نابێ›.

کار بالا گرفتن: */مجازی/* کار/ شەڕ گەیشتنە قوپی؛ توندتر و ڕاستەقینەتر بوونەوە ‹کار دعوا بالا گرفت: کاری شەڕ گەیشتە قوپی›.

کار به جای باریک کشیدن: */مجازی/* **ناسک بوونەوەی کار؛ حەستەم بوونەوەی کار؛ سەخلەت و دژوار بوونەوەی بار و دۆخ ‹زن و شوهر** کارشان به جای باریک کشید: **ژن و مێردەکە** کاریان باسک بووبوو›.

کار به کار کسی نداشتن: **کار بە کاری کەسێکەوە نەبوون: ١. خۆ هەڵنەقوڵتان لە کاروباری دیتراندا ٢. لە هیچ کارێکدا نەبوون؛ لە کارێکدا بەشدار نەبوون ‹نمی‌دانم آزاد را چرا گرفتند، او که** کار به کار کسی نداشت: **نازانم ئازادیان بۆچی گرت، خۆ ئەو** لە هیچ کارێکدا نەبوو›.

کار بیخ پیدا کردن: */مجازی/* **کار قووڵ بوونەوە؛ کار خراپتر و ناخۆشتر بوون؛ کار بن گرتن ‹یک روز فهمیدم** کار بیخ پیدا کرده **و به طلاق و طلاق‌کشی کشیده: ڕۆژێک زانیم کار** قووڵ بووەوە **و کێشاویەتە تەڵاق و تەڵاق‌کاری›.**

کار پیدا کردن: **کار پەیدا کردن؛ کار دۆزینەوە.**

کار تراشیدن: */مجازی/* **کار بۆ تاشین؛ کار بۆ دۆزینەوە (و دەردیسەری دان) ‹رییسمان هر روز برایم** کار **تازەای** می‌تراشید: **سەرۆکمان هەموو ڕۆژێک** کارێکی **تازەی** بۆ دەتاشیم›.

کار تمام بودن: **کار تەواو بوون؛ کار بڕانەوە؛ کار بڕایەوە؛ کۆتایی هاتنی ڕەوتێک ‹**کار تمام است، **فردا برمی‌گردیم:** کار تەواوە، **بەیانی دەگەڕینەوە›: کار یک‌سره شدن**

کار خوابیدن: */مجازی/* **کار داکەوتن؛ کار خەوتن/ خەفتن ‹دو ماه است که** کار خوابیده **و ما بیکاریم: دوو مانگە** کارەکە داکەوتووە **و ئێمەش بێکارین›.**

کار دادن: **کار پێدان؛ کار دان؛ کار دا پنەی؛ پیشەیەک بە کەسێک دان ‹می‌خواست توی مغازەاش به او** کار بدهد: **گەرەکی بوو لە دووکانەکەیدا** کاری پێبدا›.

کار داشتن: **کار بوون؛ کار هەبوون؛ هەرمان/**

کار بیەی: ١. سەرقاڵی کار یان پیشەیەک بوون ‹من کار دارم **و نمی‌توانم بیایم: ئەمن** کارم هەیە **و ناتوانم بێم› ٢. کار لێ‌کەوتن؛ کار پێ بوون؛ کار بە کەسێ بوون ‹با آزاد** کار داشتم، **ولی امروز پیدایش نکردم:** کارم بە ئازاد بوو، **بەڵام ئەمڕۆ نەمدۆزیەوە›.**

کار دست کسی دادن: */مجازی/* **کەسێ تووش کردن؛ کەسێک ئاوقەی دەردیسەر یان سەخلەتێک کردن ‹با این مقاله** کار دست ما دادی: **بەم وتارەوە** تووشت کردین›.

کار را پخته کردن: */مجازی/* **لە تویکڵ دەرهێنان؛ پەسای کار نانەوە؛ ئاردی دابێژتن و کەپەکی ڕشتن؛ پێداویستگەلی کار دابین‌کردن ‹هر وقت** کار را پخته کردی، **به من خبر بده: کاتێ** لە تویکڵ دەرت‌هێنا، **ئاگادارم کە›.**

کار را خوابانیدن: */مجازی/* **کار ڕاگرتن؛ کار خەواندن ‹ارباب** کار را خوابانید **و همه را بیرون کرد: ئاغا** کارەکەی ڕاگرت **و هەمووی دەرکرد›.**

کار راه افتادن: **کار کەوتنەوە ڕێ؛ دەسپێکردن یان درێژە دانەوەی کار ‹پس از سه ماه دوندگی، دوباره** کار راه افتاد: **دوای سێ مانگ هەڵات‌ـ هەڵات، دیسان** کارەکە کەوتەوە ڕێ›.

کار کردن: **کارکردن؛ کارکەردەی: ١. خەبتان؛ خەبتین؛ گورەیش؛ گۆریایش؛ فەرمان/ فرمان کردن ‹آرام در اداره** کار می‌کند: **ئارام لە مەزرینگەدا** کار دەکا› **٢. ئەنجامدانی کاری خوازراو ‹این رادیو** کار می‌کند: **ئەم ڕادیۆیە** کار دەکا›.

کار کردن خر و خوردن یابو: */مجازی/* **کار بۆ کەر و خواردن بۆ بارگین؛ زەحمەت کێشانی کەسێک و هەڵگرتنەوەی کەسێکی‌تر.**

کار کردن شکم: **کار کردنی سک.**

کار کسی به کسی/ جایی افتادن: */کنایی/* **کەل کەسێ لە کەسێ/ جێگایەک کەوتن: ١. یارمەتی کەسێک پێویست بوون ‹چند بار**

که رفقا کارشان به آرام افتاد، **الحق از هیچ کمکی مضایقه نکرد: چەند جار کە** دۆستان کەلیان لە ئارام کەوت، **خوا هەڵناگرێ، ئەوەی لە دەستی دەهات کردی›**. ۲. *[کنایی]* **کاری کەسێک کەوتنە (لای) کەسێ یان جێگایەک؛ پێوەندی هەبوون ‹خدا نکند** کار کسی به این ادارەها بیافتد: **خوانەکا** کەس کەلی لەم مەزرینگانە بکەوێ›.

کار کسی درآمدن: تووش بوونی کەسێک؛ دەردیسەری بۆ کەسێک خۆش بوون ‹از امروز کار من درآمد، **باید خانەداری و بچەداری کنم: لە ئەمرۆوە** تووش بووم، **دەبێ ماڵ بەڕێوە بەرم و منداڵ بەخێو بکەم›.**

کار کسی را درست کردن: کاری کەسێک جێبەجێ‌کردن؛ کارو یۆی وەش‌کەردەی؛ داخوازی کەسێک بەجێ هێنان.

کار کسی را راه انداختن: کاری کەسێک ڕێخستن؛ کارو یۆی ڕێک وسەی؛ نیازی کەسێک بەجێ هێنان.

کار کسی را ساختن: *[مجازی]* **قەباڵەی کەسێک پێچانەوە؛ لە ڕیشەی کەسێک دان؛ قاڵی کەسێک بڕینەوە؛ کەسێ کوشتن یان گەزەنێکی ئاستەمی پێ‌گەیاندن ‹یک شب ریختند سرش و** کار او را ساختند: **شەوێک ڕژانە سەری و** قەبالەیان پێچایەوە›.

کار کسی روی غلتک افتادن: *[مجازی]* **ئاشی کەسێک کەوتنە گەڕان؛ پێش چوونی کاری کەسێک ‹کم‌ـکم** کار او روی غلتک افتاد **و توانست درآمد خوبی بدست آورد: بەرە‌ـ بەرە** ئاشی کەوتە گەڕان **و** توانی **دەسهاتێکی باش بە دەست بێنێ›.**

کار کسی زار/ ساخته بودن: *[مجازی]* **حاڵی کەسێک شڕ بوون؛ سەگ بە حاڵی کەسێک نەبوون؛ لە دۆخێکی خراپدا بوون.**

کار کسی سکّه بودن: *[مجازی]* **نانی کەسێک لە ڕۆندا بوون؛ لە دۆخێکی باشدا هەبوون ‹این روزها** کار لباس فروشها سکه است: **لەم ڕۆژانە** نانی گنج‌فرۆشان لە ڕۆندایە›.

کار کسی گذشتن/ راه افتادن: کاری کەسێک بەڕێوە چوون/ کەوتنە ڕێ؛ کاروو یۆی کەوتەیوە ڕا؛ نیازی کەسێک بەجێ هاتن ‹با همین اره کار من می‌گذرد: **هەر بەم هەڕە** کاری من بەڕێوە دەچێ›.

کار کسی گرفتن: *[مجازی]* **کار بۆ کەسێ گرتن؛ کاری کەسێک گرتن؛ کاری کەسێک سەرگرتن ‹در بازار** کار او گرفت **و بزودی پولدار شد: لە بازاڕدا** کار بۆی گرتی **و دەوڵەمەند بۆوە›.**

کار کشیدن: کار لێ‌کێشانەوە؛ کارکێشانەوە ‹گفتم این‌قدر از این ماشین کار نکش: **گوتم ئەوندە لەم ماشینە** کار مەکێشەوە›.

کار گذاشتن: نانە/ نیانە کار؛ کار ناین؛ دامەزراندن؛ دانان؛ لە جێگایەک ڕێخستن.

کار گرفتن: کارگرتن؛ دامەزران؛ چوونە سەر کار.

کار گره خوردن: *[مجازی]* **قۆرت/ نۆک/ ڕێخ تێکەوتن؛ کار پێچ خواردن؛ ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ کۆسپ یان گرفتێک ‹**کار آزاد گره خورده است: **کاری ئازاد** قورتی تێکەوتووە›.

کاری صورت دادن: کارێ‌کردن؛ کارێ لێ شین بوون ‹اگر کاری صورت داده بود **دلم نمی‌سوخت: ئەگەر** کاریکی کردبایە، **داخم نەدەهات›.**

کار یک‌سره شدن ☜ **کار تمام بودن**

کار یک طرفی شدن: کار یەکلا بوونەوە؛ بە ئاکام گەیشتن (باش یان خراپ) ‹بگذار کار یک‌طرفە بشود **و همە تکلیف خودشان را بدانند: بهێڵە با** کارەکە یەکلا ببێتەوە **و هەموو ئەرکی خۆیان بزانن›.**

از کار افتادن: لە کار کەوتن/ کەفتن؛ جە کار کەوتەی؛ لە گل‌کەوتن؛ گل و گوێز نەمان؛ هێز و توانایی ئەنجامدانی کار لە دەست دان

‹دیروز ساعتم از کار افتاد: دوێنێ کاتژمێرەکەم لە کار کەوت›.

از کار انداختن: لە کار خستن؛ بەر بە چالاکی یان کاری کەس یا شتێک گرتن.

از کار برکنار شدن: لە کار دەرکران؛ لە کار وەلانران؛ پیشەی خۆ لە دەست دان بە بۆنەی دەرکرانەوە ‹شهردار و دو تن از معاونانش از کار برکنار شدند: شارەدار و دوان لە جێگرانی لە کار دەرکران›.

از کار درآمدن: لە ئاو دەرهاتن؛ لە کڵ دەرهاتن؛ لێ‌دەرهاتن؛ لە کار دەرهاتن ‹این ماشین هم خوب از کار درنیامد: ئەم ماشینەش باش لە ئاو دەرنەهات›.

به کار آمدن: بە کار هاتن؛ (بە) دەرد خواردن؛ کەڵ‌گرتن؛ بە قازانج بوون ‹باشد یک روز به کار می‌آید: با ببێ ڕۆژێک بە کار دێت›.

به کار افتادن: کەوتنە/ کەفتنە کار؛ کارێک دەست پێکردن ‹به کار افتادن ماشین: کەوتنە کاری ماشێن›.

به کار انداختن: خستنە/ خستنەوە کار؛ ڕێخستن؛ خستنە جووڵەوە ‹به کار انداختن این موتور هزینه دارد: خستنە کاری ئەم موتورە خەرجی هەیە›.

به کار بردن: کردنە کار؛ کار پێ‌کردن؛ وەکوو ئامێرێک کەڵک لێ‌وەرگرتن ‹دو کیلو میخ به کار بردم: دوو کیلۆ بزمار کردە کار›.

به کار بستن: بردنە کار؛ بەڕێوە بردن؛ بەجێ هێنان (زۆرتر بۆ شێوەی کار، مۆچیاری و ڕاسپێری دەگوترێ) ‹هرچه تجربه داشتم به کار بستم: ئەوی ئەزموونم هەبوو بردمە کار›.

به کار رفتن: چوونە کار؛ وەکوو کەرەسە و ئامێرێک لێی کەڵک وەرگرتن ‹دو کامیون سیمان به کار رفته است: دوو کامیۆن سیمان چۆتە کار›.

به کار کشیدن: کار لێ‌کێشانەوە؛ کێشانە ژێر کار.

به کار گرفتن: گرتنە کار؛ وەکوو بەردەستێک کار پێ‌کردن ‹همه را به کار گرفتیم و یک خانه‌تکانی حسابی کردیم: هەموومان گرتە کار و گەسک‌ومالێکی چاکمان کرد›.

در کار بودن: لە کاردا بوون؛ ئەنەکار بیەی؛ بیەی کارەنە؛ بەشدار بوون لە کارێکدا ‹نمی‌دانم چه دستی در کار است: نازانم چ دەستێک لە کاردایە›.

ـ کار²: *پیوازە.* ـکار: ١. ئەوەی بە ئامێرێک ئیش دەکات ‹سیمان‌کار: سیمان‌کار› ٢. ئەوەی لێزانیەکی هەیە ‹خاتمکار؛ جودوکار: خاتەمکار؛ جودۆکار› ٣. ئەوەی کە پیشە یان پلەیەکی تایبەتی هەیە ‹صاحبکار: خاوەن‌کار› ٤. ئەوەی کە شێوەیێکی کرداری تایبەتی هەیە ‹بدکار؛ گناهکار: خراپکار؛ گوناحکار› ٥. ـکێڵ؛ ـکاڵ؛ ئەوەی کە شتێک دەکێڵێ ‹پنبه‌کار: پەمووکار›.

کارآزموده / kārāz(e)mûde ، ـها؛ ـگان/: *صفت.* لەکارزان؛ بەئەزموون؛ کاردیتوو؛ کاردیدە؛ کەیکوا؛ کاردیە؛ کاردیتی؛ کارەدار؛ کارەما؛ کارکەردە؛ لێزان و کارامە لە کارێکدا ‹معمار کارآزموده: نژیارڤانی لەکارزان›. هەروەها: **کارآزمودگی**

کارآفرین / kārāfarîn ، ـان/: *اسم.* کارداهێن؛ کەس یان ڕێخراوەیەک کە هەلی تازە بۆ کار بەدی‌دێنن.

کارآگاه / kārāgāh ، ـان/: *اسم.* بەرپرسی ئاسایش کە بە نهێنی لە دووی تاوانباراندایە. هەروەها: **کارآگاهی**

▣ **کارآگاه خصوصی:** کەسێک کە بە وەرگرتنی مز لە ڕێخراوە یان کەسێک، لێکۆڵینەوە لەمەڕ بابەتێک و دەرخستنی نهێنیەک دەگرێتە ئەستۆ.

کارآموز / kārāmûz ، ـها؛ ـان/: *اسم.* کەسێ کە خەریکی فێر بوونی کار یان پیشەیەکە.

کارآموزی / kārāmûzî، ـها/: اسم. کار و ڕەوتی فێر بوونی کار یان پیشەیەک.

کارا / kārā/ ☜ **کارامد**

کارائی / kārā'î/ ☜ **کارایی**

کارابزار / kārabzār/ ☜ **کارافزار**

کارابین / kārābîn، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کارابین: ١. ئاڵقەیەک وەکوو پیتی D بە زمانەیەکەوە، تەنافی تێدەچێ، تاشەوانان بە کاری دەبەن ٢. ئامرازێکی بەو شکلە بەڵام زۆر گەورەتر بۆ دارەوانی و هەڵچوون بە پاچرادا ٣. جۆری تفەنگی لوولەکورت.

کاراته / kārāte/: [فرانسوی از ژاپنی]/اسم. کاراتە؛ وەرزشێکی شەڕەکی لای خۆرهەڵاتە بە زەرپی دەست و پێ لە هەڤبەریان دەدەن.

کاراته باز / kārātebāz/: [فرانسوی/ فارسی] ☜ **کاراتەکار**

کاراته‌بازی / kārātebāzî، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. کاراتەبازی؛ کاری ئەنجامدانی کاراتە ‹نصف فیلم کاراته‌بازی بود: نیوەی فیلمەکە کاراتەبازی بوو›.

کاراته‌کار / kārātekār، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. کاراتەکار؛ کەسێ کە لە وەرزشی کاراتەدا ڕاهاتووە: **کاراتەباز**

کارافزار / kārafzār، ـها/: اسم. ئامراز؛ هامراز؛ ئالاڤ؛ ئامێر؛ ئامیر؛ کەرەستە؛ کەرەسە؛ کەرسە؛ ئەسبابی پێویست بۆ چالاکیەکی پیشەیی: **کارابزار**

کاراکتر / kārākter، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ١. کەسایەتی؛ چۆنیەتی ڕەوشت و ئاکار ٢. هەر کام لە قارەمانگەلی فیلم، شانۆ یا چیرۆک ٣. نیشانەی بە کارچوو لە نووسین یان چاپدا (وەک پیت، خال و...).

کارامد / kārāmad/: صفت. کارا؛ کارامە؛ کارامەد: ١. بەکەل؛ بەکەلک؛ کارکۆ؛ شیاو بۆ ئەنجامدانی کارێک ‹وسیله‌ی کارامد: ئامێری کارا› ٢. بەکار؛ تەی؛ فێرەکار؛ لەکارزان؛ کردە؛ بەدەست؛ بەدەس؛ خاراو؛ زانەڤان؛ چنگە؛ بە توانا لە ئەنجامدانی کاردا ‹این کارگر بسیار کارامد است: ئەم کرێکارە زۆر کارایە› ✱ **کارا**

کارامل / kārāmel/: [فرانسوی]/اسم/شیمی/ کارامێل؛ قەنی سووتاو؛ ماکێکی قاوەیی تۆخ، کە لە داخکردنی قەن تا ٢٠٠ پلەک و لە بەر خوێگەلی ئامونیۆمەوە چێ دەبێ و وەکوو ماکێکی ڕەنگی لە خۆراکی و خواردنەوەدا، بۆ جوانی و تام بە کار دەچێ.

کارانه / kārāne، ـها/: اسم. کارانە؛ کارمز؛ پارەیەک کە لە بەرامبەر ئەنجامدانی کارێکی دیاریکراو (وەک چاو پێکەوتنی نەخۆش یان کاری سەعاتی) بە کەسێ دەدرێ.

کاراوان / kārāvān، ـها/: [فرانسوی از فارسی]/اسم. کاراوان؛ هۆدەیەکی چەرخدار کە لە سەفەردا بە دوای ماشینیەوە دەبەستن و کەلکی لێ وەردەگرن.

کاراوانجا / kārāvāncā، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. کاروانگا؛ جێگایەک لە شار یان ناوچەیەکی گەشتیاری بۆ مانەوەی کاراوانەکان.

کارایی / kārāyî/: اسم. ١. سوودمەندی؛ قازانجداری؛ قازانجدەری ‹باید دید میزان کارایی این برنامه چقدر است: ئەبێ بزانین هەندی سوودمەندی ئەم بەرنامەیە چەندە› ٢. کارتێکەری؛ کاریگەری؛ کارکۆیی ‹تلاشهای تو برایش هیچ کارایی نداشت: تێکۆشانت هیچ کارتێکەرییەکی بۆی نەبوو› ✱ **کارائی**

کاربان / kārbān، ـها؛ ـان/: اسم. کارپێکەر؛ کاروەر؛ کاربەدەستی ڕێخستنی کەرەسە یان ماشینێک.

کاربر [1] / kārbar، ـها؛ ـان/: اسم. کاربەر؛ بە کار هێنەری ئامێرێک ‹باید نخست نحوه‌ی کار کردن با وسیله را برای کاربر توضیح داد: دەبێ لە پێشدا شێوەی کار کردن بە ئامێرەکە بە کاربەر بگوترێ›.

کاربر۲ : صفت. کاربەر؛ پێویست بە هێزی کاری زۆر ‹ساخت این قطعات خیلی کاربر است: دروست کردنی ئەم کەرەسانە زۆر کاربەرە›.

کاربر / kārbor/: صفت./مجازی/ کاری؛ کاربڕ؛ پێداگر و بەتوانا لە ئەنجامدانی کار بە شێوەیەکی باش لە ماوەیەکی کەمدا ‹برای اجرای این برنامه یک مدیر کاربر لازم است: بۆ بەڕێوە بردنی ئەم بەرنامەیە بەرپرسێکی کاربڕ پێویستە›.

کاربرد / kārbord ، ـها/: اسم. کاربەری؛ بەکارهێنەری؛ دۆخ یان چۆنیەتی بە کار چوون؛ لە کارکردن یان چۆنیەتی کار پێکردنی شتێک ‹امیدوارم هرگز تفنگ کاربرد پیدا نکند: هیوادارم هەرگیز چەک بەکار نەچێت›.

کاربردی / kārbordî/: صفت. شیاوی کەڵک لێوەرگرتن: **کاربسته**

کاربری / kārbarî/: صفت. کاربەری؛ دۆخ یان چۆنیەتی کاربەر بوون.

کاربری / kārborî ، ـها/: اسم. کاربڕی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کاربڕ بوون ‹کاربری لازم را نداشت: کاربڕی پێویستی نەبوو›.

کاربسته /kārbaste/ ☜ **کاربردی**

کاربکن /kārbokon/ ☜ **کارکن**

کاربن /kārbon/: [فرانسوی]/اسم. ۱. کاغذ کاربن ☜ **کاغذ** ۲. ☜ **کربن**

کاربند / kārband ، ـها/: اسم./بنایی/ ئاجۆری سەرێک تاشراوی وەک پواز کە لە سەر تاق و شوێنی گەیشتنەوەیەکی دوو نیوتاقدا دەچێتە کار.

کاربوراتور / kārborātor ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کاربراتور؛ ئامێرێک لە موتوردا کە سووتەمەنی بە تەوژمەوە لەگەڵ هەوادا تێکەڵ دەکا و دەیپژێنێتە نێو سیلەندرەوە: **سوختآما**

کاربولوی / kārboloy/: [؟]/اسم./شیمی/ کاربولۆی؛ ناوی بازرگانی کاربیدی تەنگستەن کە ماکێکی یەکجار سەختە و داخ بوونی زۆریش کاری تێ ناکا، بۆ برینەوەی پۆڵا و چینی و... کەڵکی لێ دەبەن.

کاربیت / kārbît/: [از انگلیسی] ☜ **کاربید کلسیم، کاربید**

کاربید / kārbîd/: [انگلیسی]/اسم./شیمی/ کاربیت؛ کاربید؛ تێکئاڵاوی دووانەیی کەربون لەگەڵ کانزایەک: **کربور**

▪ کاربید کلسیم: کاربیدی کالسیوم؛ ماکێکی سفتی بەرهەمهاتوو لە گەرم کردنی قسڵ و خەڵووز لە کوورەی کارەباییدا بە بلۆری خۆڵەمێشیەوە کە بۆ بەرهەم هێنانی گازی ئەسێتیلن بە کار دەڕوا: **کلسیم کاربید؛ کاربیت؛ کربور کلسیم**

کارپرداز / kārpardāz ، ـها؛ ـان/: اسم. دابینکار؛ کارگێڕی بەشی دابینکاری ڕێخراوەیەک.

کارپردازی / kārpardāzî ، ـها/: اسم. دابینکاری؛ مەزرینگە یان لقێکی ڕێخراوەیەک کە کاری دابینکردنی کەلوپەلی پێویستی ڕێخراوەکەیە.

کارپوشه / kārpûše ، ـها/: اسم. پووشەی بەردەست؛ پووشەیەک کە نامە، بەڵگە و دۆسیەی لە بەر دەستی تێدا دادەنێن.

کارت / kārt ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کارت: ۱. پسووله؛ پەتە؛ وەرەقەیەکی چکۆلەی مقەبایی کە شتێکی لە سەر چاپ کراوە ۲. پاسوور؛ وەرەقی کایە.

▪ کارت اعتبار(ی): پسوولەیەک کە لە لایەن ڕێخراوەیەکەوە بە کەسێک دەدرێ، تا بتوانێ بە قەرز شت بکڕێ.

کارت پستی ☜ **کارت‌پستال**

کارت تبریک: کارتی پیرۆزبایی؛ کارتێ کە بۆ پیرۆزبایی گوتن بە کەسێ دەدرێ.

کارت حساب: کارتی حەساب؛ جۆرێ کارت بۆ وەرگرتنی پارە لە کەرستەی خۆمەش.

کارت دعوت: کارتی بانگێشتن؛ کارتی دەعوەتی؛ کارتی بانگهێشتن بۆ بەشداری

کردنی کەسێک لە کۆبوونەوەیەکدا (وەک زەماوەن).

کارت ساعت: کارتی سەعات؛ کارتی تۆمار کردنی کاتی هاتن و ڕۆیشتنی کارگێڕ.

کارت شناسایی: پێناسە؛ هەویە؛ کارتێک زۆرتر بە وێنەوە کە ناو و پێناسەی خاوەنەکەی لە سەرە.

کارت عضویت: کارتی ئەندامەتی؛ کارتێ کە نیشانەی ئەندام بوونی کەسێ لە ڕێخراوە، ئەنجومەن یان حیزبێکە.

کارت ویزیت: کارتی ویزیت؛ کارتێ کە بە سەریەوە ناو و پیشەی کەسێک چاپ کراوەوە و زۆرتر بۆ خۆ ناساندن پێشکەشی دەکا.

▣ **کارت زدن:** کارت لێدان؛ تۆمارکردنی کاتی هاتن و ڕۆیشتن لە سەر کارت، بە کەرستەی خۆمەش.

کارت‌پستال / kārtpostāl ، ـها: [فرانسوی]/اسم. کارت‌پوستاڵ؛ مقەبایەکی وێنە لە سەر چاپ کراو کە بە پشتیەوە دەنووسن و بە جێی نامە، بۆ جێژنەپیرۆزە و شاباش بۆ یەکتری دەنێرن: **کارت پستی**

کارت‌پول / kārtpûl ، ـها: [فرانسوی/ یونانی]/اسم. کارت‌پووڵ؛ کارتێکی بانکی بۆ مشتەریانی تایبەت کە بتوانن مامڵەی پێوە بکەن.

کارتر / kārter ، ـها: [فرانسوی]/اسم. کارتیر؛ کارتل؛ جابەی ژێر موتور کە ڕۆنی تێدەکرێ و میل‌لەنگ و شاتونی تێدایە: **کارتل**

کارتل / kārtel ، ـها: [فرانسوی]/اسم. ۱. کارتێل؛ یەکیەتی پیشەگەران؛ هاوقۆڵی چەند دامەزراوەی گەورەی ئابووری بۆ گرتنە دەستی بازاڕ ۲. ☜ **کارتر**

کارتن / kārton ، ـها: [فرانسوی]/اسم. ۱. کارتۆن؛ کارتۆنە؛ جەعبەی مقەبایی گەورە بۆ تێتانی کاڵا ۲. ☜ **کارتُون**

کارتنک / kārtonak ، ـها:/اسم. [گفتاری] جۆڵاتەنە؛ تەڤن‌پیرک؛ کەروو؛ تەباتۆر؛ تەبەتۆر: ۱. تەڤنک؛ تەڤنۆک؛ تەونۆکە؛ تەڤنەپرک؛ تەڤنەپیر؛ تەڤن‌پیرکێ؛ تەڤن‌پیر؛ تەنۆشک؛ هەلاوە؛ کەرتێنە؛ سروا؛ داوێکی تۆڕئاسایە داوتەنە دەیچنێ و مێرووی وەک مێش و مێشوولەی پێ ڕاو دەکا ۲. ☜ **عنکبوت**

▣ **کارتنک بستن:** جاوتەنە نانەوە؛ جۆڵاتەنە تەنین؛ هەلاوە بینەی.

کارتوگرافی / kārtog(e)rāfî/: [فرانسوی]/اسم. نەخشەکێشی؛ کارتۆگرافی؛ کار و ڕەوتی نەخشە کێشان.

کارتون / kārton ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. ۱. کارتون؛ فیلمی لە نەقاشی دروست‌کراو ۲. کارتون؛ چیرۆکی بە شێوەی کۆمەڵە نەقاشی نیشان‌دراو * **کارتُن** ۳. ☜ **کارتُن ـ ۱**

کارجو / kārcû ، ـها؛ ـیان/:/اسم. کارخواز؛ کەسێ کە بە دوای پیشەیێکەوەیە. هەروەها: **کارجویی**

کارچاق‌کن / kārčāqkon ، ـها/: [فارسی/ ترکی/ فارسی]/اسم. [مجازی] کارڕێکخەر؛ کەسێ کە بۆ قازانجی خۆی یارمەتی خەڵک دەدا و گرفتی کاریان چارەسەر دەکا. هەروەها: **کارچاق‌کنی**

کارخانجات / kārxānecāt/: [فارسی/ از عربی] جمعِ ☜ **کارخانه**

کارخانه / kārxāne ، ـها؛ کارخانجات/:/اسم. کارخانە: ۱. شوێنێک بە ماشین و کەرستەی پێویستەوە بۆ بەرهەم هێنانی کاڵایەک ۲. [مجازی] موتور یان کەرستەی هێزدەر و بەڕێوەبەر ‹کارخانەی بدن: کارخانەی لەش›.

کارخانه‌دار / kārxānedār ، ـها؛ ـان/:/اسم. کارخانەدار؛ خاوەنی کارخانە.

کارخرابی / kārxarābi/: [فارسی/ عربی] /اسم. [گفتاری] ۱. گەنکاری؛ گووکاری؛ هەڵەی قورس ۲. کاری میزتن یان ڕیان.

کارد / kārd ، ـها/:/اسم. کێرد؛ وێرد؛ کارد؛ کارت؛ کاردی؛ کیەرد؛ کارچوو: ۱. گەرنک؛ ئامرازی بە

دەستەی کورت و دەمی کانزایی تیژەوە بۆ بڕین ٢. ئـامێری بـڕین لــە ماشــینی پیشەســازیدا ٣. خەنجەر؛ خنجەر؛ خینگر؛ بدگە.

▣ **کارد به استخوان (کسی) رسیدن:** *[مجازی]* گەیشتنە گیانی کەسێک؛ گیانەسەر بوون؛ دژواری و سەخلەتی گەیشتنە ڕادەیەک چیتر بڕست نەمان ‹دیگر کارد به استخوانم رسیده بـود و نمی‌توانستم ساکت بنشینم: ئیتر گەیشتبووە گیانم و نەمدەتوانی بێ‌دەنگ بم›.

کـارد خـوردن: چـەقۆ خـواردن؛ چـەقۆ بەرکـەوتن؛ کـارد واردەی؛ بـە کـارد برینـدار بوون. هەروەها: **کارد زدن**

کارد کشیدن: چەقۆ کێشان؛ کـارد کێشـتەی؛ بە چەقۆوە هەڵمەت بردن ‹کارد را کشید و افتـاد به جانش: چەقۆی کیشا و کەوتە گیانی›.

کارد و پنیر بـودن: *[مجازی]* وەکـوو مشـک و پشیلە بوون؛ کارد و پەنێر بوون؛ ئاگر و پووش بوون؛ زۆر دوژمن و نەیاری یەکتر بـوون ‹این دو همسایه با هم کارد و پنیر بودند: ئەم دوو جیرانـە پێکەوە وەکوو مشک و پشیلە بوون›.

کاردار / kārdār ، ـان/:*اسم.* کـاردار؛ بەرپرسـی ڕامیـاری دەوڵـەتێک لـە وڵاتێکـی‌تـر، کـە لـە نەبوونی باڵیۆزدا، جێگریەتی.

کاردان[1] / kārdān/ ☜ **میل‌کاردان**

کاردان[2] / ـها؛ ـان/: *صفت.* ١. لێـزان؛ کـاربین؛ کارزان؛ کارامە؛ کـاردرووس؛ کاردروسـت؛ چـێ؛ گۆرە؛ لە کارزان؛ خـاوەن سـەردەرچوویی بـاش لەمەڕ کارێکەوە ‹کار را باید بـه کـاردان سـپرد: کـار دەبێ بە لێزانـی بسپێردرێ› ٢. خاوەن خوێنـدنی باڵا، پلەیەک لە لیسانس خوارتر.

کاردانی / kārdānî/:*اسم.* ١. سـەردەرچوویی؛ لێـزانی؛ کـاربینی؛ کــارزانی؛ کارامــەیی؛ کاردروسـتی؛ کاردرووسـی ٢. کـاردانی؛ خـولی خوێندنی باڵا، خوارتر لە لیسانس.

کاردرمـــانی / kārdarmānî ، ـهـــا/:*اســم.* کاردەرمانی؛ دەرمانی نەخۆشی بـە کـار کـردن، بەتایبەت بۆ نەخۆشیاری ڕۆحی و لەش‌کەماڵ.

کاردسـتی / kārdastî ، ـهـا/:*اسم.* کاردەسـتی؛ کاردەسی؛ دەسکار؛ پیتەوایەک کـە بـە دەسـت دروست‌کراوە.

کــاردک / kārdak ، ـهــا/:*اســم.* کارتــەک؛ کاردەک؛ کەرەسەیەک بە تێغەیەکی کـانزایی و دەم‌پانەوە بۆ ساوین و بڵاوکردنەوەی ڕەنگ یـان بەتانە.

کـاردکس / kārdeks ، ـهـا/: [از انگلیسـی]*اسم.* کــارتێکس؛ کــاردێکس؛ کارتــێ کــە هەنــد و ڕێکــەوتی هێنــان یــان بــردنی پیتەوایــەک لــە هەمارەوە یان بۆ هەماری تێدا نووسراوە.

کاردینال / kārdînāl ، ـهـا/: [فرانسـوی از لاتینـی] *اسم.* مـەتران؛ کاردینـاڵ؛ زانـای ئـایینی فەلـە پلەیەک خوارتر لە پاپ.

کاردینه / kārdîne ، ـها/:*اسم.* تێـغ؛ تیـغ؛ تـێخ؛ کاردئاسا؛ هەر ئامێرێکی دەم‌تیژ.

کـــاردیوگراف / kārdiyog(e)rāf ، ـهـــا/: [فرانسوی]*اسم.* *[پزشـکی]* کاردیۆگراف؛ دەسگایەک کە چۆناوچۆنی لێدانی دڵ،بە سەر لاپەڕەیەکەوە تۆمار دەکات.

کـاردیوگرافی / kārdiyog(e)rāfî/: [فرانسـوی] *اسم.* *[پزشکی]* کـاردیۆگرافی؛ کـار و ڕەوتی تۆمـار کردنی لێدانی دڵ لە سەر لاپەڕەی تایبەت.

کاردیوگرام / kārdiyog(e)rām ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* *[پزشـکی]* نـەواری دڵ؛ لاپـەڕەی باریـک و درێژی چەندخەتی تایبەت لـە سـەر تۆمـارکراو، کە شاندەری چۆناوچۆنی کار کردنی دڵە.

کارزار / kārzār ، ـها/:*اسم.* *[ادبی]* شەڕ؛ جـەنگ؛ هەڵا؛ هەرڤ؛ کێشە.

کارســاز / kārsāz/: *صـفت.* کارسـاز؛ هـۆی سەرکەوتن لە کاردا.

کارسازی / kārsāzî/:*اسم.* کارسازی: ١. کـاری وەدیهێنـانی خواسـتی کەسـێک ٢. دۆخ یـان

چۆنیەتی کارساز بوون ۳. کاری ڕێخستنی گرفتی کەسێک، بەتایبەت بە دانی پارە.

کارستان[1] / kārestān/: *اسم.* کارانە؛ کارستان؛ کارسان؛ کاری گرنگ و بەرچاو ‹کاری کرد کارستان: کارێکی کارانەی کرد›.

کارستان[2]: *صفت.* کارانە؛ کارستان؛ کارسان؛ تایبەتمەندی کارێکی گەورە و بەرچاو ‹کاری بود کارستان: کارێکی کارانە بوو›.

کارسنج / kārsanc، ـها/: *اسم.* کارپێو؛ ئامێری ئەندازەگرتنی هەندی کارێ کە دەستەیەک ماسوولکە کردوویە.

کارسینوم / kārsînom، ـها/: *اسم. [پزشکی]* کارسینوم؛ لکی لە نەخۆشی شێرپەنجەوە بەدیهاتوو.

کارشکنی / kāršekanî، ـها/: *اسم. [مجازی]* چوکلەشکێنی؛ کارشێوێنی؛ کار و ڕەوتی تێکۆشان بۆ بەرگری لە پێش چوون و سەرکەوتنی کارێک ‹برخی در کار او کارشکنی می‌کردند: بڕێک لە کارەکەیدا چوکلەشکێنیان دەکرد›. هەروەها: **کارشکن**

کارشناس[1] / kāršenās، ـها؛ ـان/: *اسم.* کارناس: ۱. کەسێ کە لە بواری فەننی یان زانستیەوە لێزانە ‹کارشناس کشاورزی: کارناسی کشتوکاڵ› ۲. کارزان؛ گۆڕە؛ لە کارزان؛ کارەما؛ هێکار؛ فێرەکار؛ کەسێ کە لە لایەن ڕێخراوەیەکەوە بەرپرسی پێڕاگەیشتن لە بواری تایبەتدایە ‹کارشناس شهرداری: کارناسی شارەداری›.

▤ **کارشناس ارشد:** ماستیر؛ فەوقلیسانس.

کارشناس[2]: *صفت.* کارناس: ۱. دوڕناس؛ کارزان؛ لە کار زان؛ سەردەرچووگ؛ پسپۆڕ لە بواری کار و زانستەوە ۲. لیسانس.

کارشناسی / kāršenāsî/: *اسم.* کارناسی: ۱. لێزانی؛ دۆخ یان چۆنیەتی فێرەکار بوون ۲. لیسانس؛ کارشناسی؛ خولی باڵای خوێندن، کە ماوەی چوارساڵە.

▤ **کارشناسی ارشد:** ماستیری؛ فەوق لیسانس؛ خولی باڵای خوێندن پلەیەک دوای لیسانس و پێش دوکتوری.

کارفرما / kārfarmā، ـها؛ ـیان/: *اسم.* خاوەنکار؛ ساحێبکار؛ خاوەنفەرمان؛ کەسێ کە کار بە کرێکاران دەدا ‹کارفرما جمعی از کارگران را بیرون کرد: خاوەنکار تاقمێ لە کرێکارانی دەرکرد›.

کارکرد / kārkard, kārkerd، ـها/: *اسم.* کاردا؛ ڕادەی کاری ئەنجامدراو ‹کارکرد او در هفته پنجاه صفحه بود: کاردای لە حەفتەیەکدا پەنجا لاپەڕە بوو›.

کارکرده / kārkarde/: *صفت.* کارکردوو؛ کارینای؛ کارکردە؛ لکار؛ دەکارکراو ‹چرا پلوپز کارکرده را به جای نو به من فروختی؟: بۆچی پلاوپەزی کارکردووت لە بری نوێ بە من فرۆشت؟›.

کارکشتگی / kārkoštegî/: *اسم. [مجازی]* کاردیتوویی؛ کەیکوایی؛ کاردیدەیی؛ کارامەیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کارزان و سەردەرچوو بوون.

کارکشته / kārkošte، ـها/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* کاردیتوو؛ کارەما؛ کەیکوا؛ کاردیدە؛ کاردیە؛ کاردیتی؛ قەیرە؛ کارامە و لێزان ‹سارا معلم کارکشته‌ای است: سارا مامۆستایەکی کاردیتووە›.

کارکن[1] / kārkon/: *اسم. [گفتاری]* ڕەوانکەر؛ زگ ڕەوانکەر؛ کارکون؛ ڤرۆکەر.

کارکن[2]: *صفت. [گفتاری]* کاری؛ کارکەر؛ کار لێهاتوو؛ خاوەن خوو و هۆگرەتی کارکردن ‹اینجا به یک آدم کارکن نیاز دارد: ئێرە کەسێکی کاری پێویستە›.

کارکنان / kārkonān/: *اسم.* کارگێڕان؛ بەڕێوەبەران؛ کۆی کەسانێک کە لە جێگایەک کار دەکەن.

کارگاه / kārgāh، ـها/: *اسم.* کارگا؛ کارگە؛ کارەگا: ۱. جێگایەک کە یەک یان چەند کاریگەر و سەرعەمەلە کاری تێدا دەکەن ‹کارگاه

ساختمانی: کارگای ساختومانی› ۲. کارخانەیێکی چکۆلە کە زۆرتر خاوەن‌کاریش لەگەڵ کاریگەراندا کار دەکا ‹کارگاه آهنگری: کارگەی ئاسنگەری› ۳. ئامرازی گولدوورین کە زۆرتر بە شێوەی دوو جەغزی تۆتۆیە: **کلاف**

■ کارگاه هنری: کارگای هونەری؛ کارگەیەک کە کەس یان کەسانێک لە سەر کارێکی هونەری تایبەت (وەکوو گولسازی، پەیکەرتاشی و ...) کار دەکەن.

کارگاهی / kārgāhî/: صفت. کارگایی؛ کارگەیی: ۱. پێوەندیدار یان سەر بە کارگاوە ‹مقررات کارگاهی: پێودانی کارگایی› ۲. شیاو بۆ کارگا ‹چرخ خیاطی کارگاهی: چەرخی دروومانی کارگایی›.

کارگر¹ / kārgar, kāregar/ . ـها؛ ـان/: اسم. کاریگەر؛ کرێکار؛ کارگەر؛ کارکەر؛ مەڕدا؛ فرمانکەر؛ خەباتکەر؛ خەباتکار؛ پالە؛ پەرخات؛ شوولکەر؛ ئیشکەر؛ فەلە؛ عەمەڵە؛ کەسێ کە بە ئەنجامدانی کار لە کارخانە یان کارگایەک لە خاوەن‌کار مووچە وەردەگرێ ‹کارگر راه‌آهن: کاریگەری هێلی‌ئاسن›.

■ کارگر خانگی: بەردەست؛ بەردەس؛ دەس و پا؛ کاریگەری ماڵی؛ کرێکارێ کە لە ماڵێکدا کار دەکا (وەک نۆکەر، شێوکەر و...).

کارگر سنتی: کرێکارێ کە لە پیشە و کارێکی سوننەتیدا کار دەکا (وەک کلاشچن، تەونکەر و...).

کارگر صنعتی: کاریگەری پیشەیی؛ کرێکارێ کە لە پیشەیەکدا کار دەکا و مووچە وەردەگرێ. هەروەها: **کارگر کشاورزی**

کارگر²: کاریگەر؛ کارتێکەر؛ کارکۆ؛ کارساز ‹حرفهایم در او کارگر شد: قسەکانم بۆ ئەو کاریگەر بوو›.

کارگردان / kārgardān/ . ـها؛ ـان/: اسم. دەرهێنەر؛ کەسێ کە پیشەی بەڕێوە بردنی نومایشنامە یان دروست‌کردنی فیلمە.

کارگردانی / kārgardânî/: اسم. دەرهێنەری: ۱. کار و ڕەوتی سەرپەرشتی‌کردنی ئەکتەر و وێنەهەڵگران و کەسانی‌تر لە کاری فیلم‌سازی یان نومایشدا ۲. پیشەی دەرهێنەر.

کارگروه / kārgurûh, -gorûh/ . ـها/: اسم. لێژنە؛ کۆڕێک بۆ تۆژینەوە، و لە دوو کەوتن و پێڕاگەیشتنی کارێک.

کارگری¹ / kārgarî/: اسم. کرێکاری؛ کارگەری؛ کاریگەری؛ کارکەری: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی کرێکار بوون ۲. پیشەی کرێکار.

کارگری²: صفت. کرێکاری؛ کاریگەری؛ پێوەندیدار یان هاوگەر بە کارگەرەوە ‹اتحادیەی کارگری: یەکیەتی کرێکاری›.

کارگزار / kārgozār/ . ـها؛ ـان/: اسم. کارگێڕ؛ ڕێخەر؛ فەرمانگوزار؛ کارگوزار؛ سوورباش؛ فرمانگوزار؛ زاوت؛ کار پێکهێنەری بەردەستی دەسەلاتدار.

کارگزاری / kārgozārî/: اسم. کارگێڕی؛ کارگوزاری؛ فەرمانگوزاری: ۱. پیشە یان کاری کارگێڕ ۲. /ـها/ جێگەی کاری فەرمانگوزار.

کارگزین / kārgozîn/ . ـها/: اسم. کاربژێر؛ بەرپرسی کاربژێری.

کارگزینی / kārgozînî/ . ـها/: اسم. کاربژێری؛ بەشێ لە ڕێخراوەیەک کە بە سەر دامەزران، دیاری‌کردنی پیشە و دۆخی کارگێڕاندا ڕادەگا.

کارگشا / kārgošā/ . ـیان/: صفت. [مجازی] کارڕێخەر؛ هۆی لاچوونی دژواری و کۆسپی سەر ڕێگەی کار ‹کمکهای او برایمان بسیار کارگشا بود: یارمەتیەکانی بۆ مە زۆر کارڕێخەر بوو›.

کارگشایی / kārgošāyî/ . ـها/: اسم [مجازی] کارڕێخەری؛ کاری لابردنی دژواری کار، بەتایبەت لە ڕێگەی دانی وام و یارمەتی ماڵیەوە.

کارمایە / kārmāye/ . ـها/: اسم وزە؛ هێز؛ توانا؛

کۆسە؛ مایەی کار.

کارمزد / kārmozd، ـها/:اسم. مزد مووچە؛ کارمز؛ کارانە؛ پارەیەک کە لە بەرامبەر کارێکی دیاریکراوەوە بە کەسێک دەدرێ.

کارمند / kārmand، ـها؛ ـان/:اسم. کارمەند؛ کەسێ کە لە مەزرینگە یان شەریکەیەک بە شێوەی بەردەوام کار دەکا و مانگانە (یان لە برێ ولاتدا سالانە) وەردەگرێ ‹کارمند ادارە: کارمەندی مەزرینگە›.

کارمندی[1] / kārmandî/:اسم. کارمەندی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی کارمەند بوون ۲. پیشە و کاری کارمەند.

کارمندی[2]: صفت. کارمەندی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کارمەندەوە ‹حقوق کارمندی: مووچەی کارمەندی›.

کارن / kāren/:اسم. کارین: ۱. هۆزێ لە ڕۆژهەلات و باشووری ولاتی بێرمەوە ۲. ـها/ هەر یەکە لە کەسانی ئەو هۆزە ۳. زمانی ئەو هۆزە کە تێکەلێکە لە زمانی چینی و سیامی.

کارنامک / kārnāmak، ـها/:اسم. نووسراوەیەک بریتی لە کورتکراوەی چەند ئاگاداری گرینگ لەمەڕ کەسێکەوە (وەک نێو، زاینگە، هەندی خوێندن و...).

کارنامه / kārnāme، ـها/:اسم. کارنامە؛ گۆڤان‌نامە: ۱. بڕوانامە؛ باوەڕنامە؛ بەرگەیەک کە نمرە و چۆنیەتی خوێندنی قوتابی تێدا نووسراوە ۲. پسوولەی سیایی کارێ کە کراوە (بۆ کەس یان دامەزراوەیەک).

کارناوال / kārnāvāl، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کۆسەکاری؛ کارناوال؛ جێژن گرتنێکی تایبەت بریتی لە هەلپەڕکێ، ئاواز و خۆشی و شایی گرۆیەک لە خەلک کە جلی ڕەنگامە لەبەر دەکەن، نقاب لێ دەدەن و خۆیان وەک گیانەوەران لێ دەکەن.

کارنگار / kārnegār، ـها/:اسم. ئامێری ئەندازەگرتنی توانایی کاری ماسوولکەیەک.

کارنما / kārnemā، ـها/:اسم. کاتالوگ؛ پێرستێ کە دەسهات یان پیتەواگەلی ڕێخراوەیەکی تێدا ناسێنراوە.

کارواش / kārvāš، ـها/: [انگلیسی]/اسم. ماشین‌شۆری؛ کارواش؛ کارگەی خێرا شۆردنی ماشین: **ماشین‌شویی**

کاروان / kār(e)vān، ـها/:اسم. کاروان؛ کارەوان؛ کاربان؛ کارڤان؛ کاروۆ؛ قافلە؛ گرۆیەک لە کەسان خەلک یا پێڕاگوێزانێ کە پێکەوە بەرەو شوێنێک دەچن ‹کاروان حج: کاروانی حەج›.

کاروان‌سالار / kār(e)vānsālār، ـها؛ ـان/:اسم. [ادبی] سەرکاروان؛ سەرقافلە؛ قافلەچی.

کاروانسرا / kār(e)vānsarā، ـها/:اسم. کارمسەرا؛ کاروانسەرا؛ خان؛ جێگەی پشوودانی قافلە بەڕێگادا.

کاروانک / kārvānak، ـها/:اسم. کاروانە؛ کەرەوالە؛ کەرەوانکە؛ کەروان؛ پەلەوەرێ کە لە مراوی دەکا، دەندووکی خوارە و لە دەماوان دەژی.

کاروانکش / kār(e)vānkoš/:اسم. [نجوم] شعرای یمانی ☜ **شِعرا**

کاروبار / kār-o-bār، ـها/:اسم. کار و بار؛ کار و دەسهاتەی کار ‹کار و بار داماد بد نیست، از خودش خانە و ماشین هم دارد: کار و باری زاوا خراپ نیە، بۆ خۆی مال و ماشینیشی هەیە›.

کاروتن / kāroten/: [فرانسوی]/اسم. کارۆتین؛ ڕەنگدانەی نارنجی برێ ڕووەک (وەک گێزەر و تەماتە) و زەردێنەی هێلکە و چەوری لەش و... ئەم ماکە لە جەرگی مۆرغەدارانـدا دەبێتە ویتامین ئا.

کارور / kārvar، ـها؛ ـان/:اسم. کارەوەر؛ کارپێکەر؛ کار وەدەستی خستنە ڕێ و کارکردن بە دەسگا یان ماشینێ.

کارورز / kārvarz ، ـها؛ ـان/:/اسم. خوێندکار یان کەسێ کە خوێندنی تازە تەواو بووە و لە ژێر دەستی مامۆستایەک لە جێگایەکدا کار دەکا.

کاروکاسبی / kār-o-kāsebî ، ـها/: [فارسی/ عربی]/اسم. [گفتاری] کسم و کار؛ کار و کاسبی؛ کەسابەت؛ کەسپ و کار.

▣ **از کار و کاسبی افتادن**: لە کسم و کار کەوتن؛ لە کار و کاسبی کەفتن ‹یک هفته است از کار و کاسبی افتاده‌ایم: حەوتەیەکە لە کسم و کار کەوتووین›. هەروەها: **از کار و کاسبی انداختن**

کار و کسب / kār-o-kasb ، ـها/: [فارسی/ عربی] اسم. پیشە؛ کار و کاسبی؛ کەسم و کار؛ کار و کەسب؛ کاری کڕین و فرۆشتنی پیتەوا.

کاره[1] / kāre/: صفت. [گفتاری] کارە؛ کاربەدەست، بەتایبەت کاری گرنگ ‹او در آن اداره برای خودش کاره‌ای است: لەو مەزرینگەیەدا بۆ خۆی کارەیەکە›.

-کاره[2]: پیواژه. ـکارە؛ خاوەن کار ‹هیچ‌کاره: هیچ‌کارە›.

کاری[1] / kārî/: اسم. کاری: ١. چەشنێ بەهاراتی توند کە لە کوتانی بیباری سوور، شملی و زەردەچێوە دروست دەبێ ٢. چێشتێ کە وەها بەهاراتێکی تێکراوە (وەک پلاو یان مەیگوو).

کاری[2]: صفت. کاری: ١. کارا؛ بەکار؛ ئازا لە کار؛ چێ؛ کارلێهاتوو ‹مرد کاری: پیاوی کاری› ٢. کاریگەر؛ کارتێکەر؛ کارکۆ ‹زخم کاری: زامی کاری›.

- کاری[3]: پیواژه. ـکاری: ١. پێوەندیدار بە کارێکی دیاریکراوەوە ‹جوشکاری: جوشکاری› ٢. ـکێلی؛ ـکالی؛ پێوەندیدار بە زەوی کێلانەوە ‹گندمکاری؛ دیمکاری: گەنمکاری؛ دەیمەکێلی›.

کاریاب / kāryāb ، ـها؛ ـان/:/اسم. کاردۆز؛ کاروەدۆز؛ کەسێ کە کاری پەیدا کردنی کار بۆ بێکارانە.

کاریابی / kāryābî ، ـها/:/اسم. کاردۆزی؛ کاروەدۆزی: ١. کاری دۆزینەوەی پیشە بۆ کەسانی‌تر ٢. ڕێخراوەیەک کە بۆ بێکاران کار دەدۆزێتەوە.

کاریبو / kārîbo/:/اسم. کاریبۆ: ١. هۆزی سوورپێستی خەڵکی باکووری ئامریکای باشووری، ئانتیلی بچووک، هیندووراس و گواتمالا لە قەراخی زەریای کاراییب ٢. ـها/ هەر یەکە لە کەسانی ئەو هۆزە ٣. ـها/ گیانەوەری گواندار لە تیرەی گەوەزن، کە بە پێی وەرزەکان ڕەنگی دەگۆڕێ و نێر و مێ، شاخیان هەیە.

کاریر / kār(i)yer ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. ١. کارییر؛ ڕێخراوەیەک کە کاری دامەزرانی پێوەندی تەلەیفوونی شارەوشارە ٢. پێشینەی کاری ‹کاریر اداری: پێشینەی کاری لە مەزرینگە›.

کاریز / kārîz ، ـها/:/اسم. کارێز؛ کەرێز؛ کەرێزە؛ کەهریز؛ کەهرێز؛ ڕێگەی ئاوی بە ژێر زەویدا کێشراو.

کاریزکن / kārîzkan ، ـها/:/اسم. کارێزکەن؛ کارێزهەڵکەن؛ کارێزەکەن؛ کەسێ کە کارێز لێ‌دەدا.

کاریکاتور / kārîkātor, kārîkātûr ، ـها/: [فرانسوی از ایتالیایی]/اسم. کاریکاتور؛ وێنەی بە دەست کێشراوی کەس یان دیمەنێک کە بە شێوەیەکی حەنەکاوی یان بە مەبەستی تیز و تانە تێگرتن، لە برێ جێگەیدا زیادەڕۆیی کراوە.

کاریکاتوری / kārîkātorî,kārîkātûrî/: [فرانسوی] صفت. کاریکاتوری؛ بە شێوەی کاریکاتور.

کاریکاتوریست / kārîkātorîst, kārîkātûrîst ، ـها/: [فرانسوی] صفت. کاریکاتوریست؛ نەققاشێ کە کاریکاتور دەکێشێ.

کازه / kāze ، ـها/:/اسم. ١. شوێنی دە کێو یان بیاوان هەڵکەنراو بۆ شەوێن و مانەوەی ڕێبواران یان گیانەوەران ٢. کاز؛ قۆختە؛ قۆلیت؛ قوخ؛

قۆخل؛ کۆختە؛ کۆخ؛ کۆزلاخ؛ کۆخک؛ کەوێلی کاول ٣. کۆزەر؛ لکی دار کە ڕاوچی شتی پێوە دارەلۆز دەکا بەڵکوو گیانەوەران لێ بسلەمێنەوە ٤. کولک؛ کۆلا؛ کوولا؛ چیخ؛ چیخە؛ کەپر؛ خانووچکەی لە شووڵ و قامیش ٥. پالەوانە؛ فیلپا؛ داری بن دیرگ.

کازینو / kāzîno ، ـها/: [فرانسوی از ایتالیایی]/اسم. قومارخانە؛ کازینۆ؛ چەشنێ هوتێل یان چێشتخانە کە ژووری تایبەت بە قوماری تێدایە.

کازیه / kāz(i)ye ، ـها/: [از فرانسوی]/اسم. کازیە؛ ئەسبابێکی دوو ـ سێ تەبەقەی کانزایی یان پەلاستیکی، لە سەر مێزی دادەنێن و کاغەز و بەڵگەی بەردەستی تێدەچنن.

کاس / kās/: صفت. ١. کەوە؛ کەوو؛ کەوگ؛ ڕەنگی شینی زۆر تۆخ ٢. کاس؛ قووڵ؛ ڕۆچوو؛ قوپاو؛ قوپیا؛ قوپیاگ؛ بەرەو ناوەوە چەماو.

کاساب / kāsāb/:/اسم. ئاوی شەومەنە؛ ئاوێ کە بە بۆنەی مانەوە لە جێگایەکدا ڕەنگی بۆر بووە.

کاسب / kāseb ، ـها؛ ـان؛ کَسَبه/: [عربی]/اسم. کاسب؛ کاسبکار؛ پیشەوەر؛ مامڵەچی؛ کەسێ کە ژیانی بە کڕین و فرۆشتنەوە بە ڕێوە دەچێ.

▣ **کاسب شدن**: [گفتاری] کاسب بوون: ١. خەریکی کسم و کار بوون ٢. دەرهێنان؛ دەسهاتێک بە دەست هێنان ‹امروز چیزی کاسب شدی؟: ئەورۆ شتێکت دەرهێنا؟›.

کاسبرگ / kāsbarg ، ـها/:/اسم. قەپووشک؛ قەپووچک؛ قەپووچکە؛ تاسپەڕ؛ بەلگپەڕە؛ قونچکە گەلای وەک پەنجە کە پەڕەگەلی گوڵی لە سەرە و پتر کەسکە و جار و بارەش بە ڕەنگیترە.

کاسبکار / kāsebkār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] اسم. [گفتاری] کاسب؛ کاسبکار؛ پیشەوەر؛ مامڵەچی؛ مامەڵەگەر.

کاسبی / kāsebî ، ـها/: [عربی]/اسم. کاسبی؛ کاسپی: ١. پیشەی کاسبکار ‹کاسبی هم بد شغلی نیست: کاسبیش پیشەیەکی خراپ نیە› ٢. کاری کاسبکار ‹این روزها کاسبیاش خوب است: ئەم ڕۆژانە کاسبیەکەی باشە›.

کاست / kāset ، ـها/: [فرانسوی از ایتالیایی]/اسم. شریت: ١. قوتووئاسایەکی پەلاستیکی بۆ ڕاگرتن و هەڵکردنی شریتی دەنگ یان وێنە ٢. قاپۆلکە؛ قاپیلکە؛ قاپڵۆخ؛ بەرگی زۆرتر ڕەق و ئەستووری ڕاگر و پارێزەری هەر شتێک.

کاست / kāst ، ـها/: [انگلیسی از پرتغالی]/اسم. کاست؛ نیزامی چینایەتی دینی هیندوو، کە لە سەر ئەو بنەمایە سەرپشکی ئابووری و کۆمەلایەتی، میراتی و پیشە و کار و ژن و ژنخوازی لە نێو چینەکاندا پاوانکراوە.

کاستن / kāstan/: مصدر. لازم. متعدی. // **کاستی**: داشکای؛ **می کاهی**: دادەشکی؛ **بکاه**: داشکە// ◻لازم. ١. داشکان؛ کەم بوونەوە؛ کەمەو بوون؛ هەجنین؛ هەجنان؛ پەچکان؛ پچکین؛ کێم بوون؛ کەمەوە بیەی؛ کەم بیەیوە؛ کز بوون؛ دابەزینی شۆ و هەندی شتێک ‹از شدت چیزی کاستن: لە گوڕمەی شتێک کەم بوونەوە› ◻متعدی. ٢. هندکاندن؛ هەلساندن؛ پچکاندن؛ پەچکاندن؛ کەمکردن؛ کێمکرن؛ کەمەوەکەردەی؛ کەم کەردەیوە؛ داشکاندنەوە؛ کەمکردنەوەی شۆ و هەندی شتێک ‹١٠ درصد از حقوقها کاستند: دە لە سەدی مووچەیان کەم کردەوە›. هەروەها: **کاستنی**

■ صفت فاعلی: **کاهنده** (داشکێن)/ صفت مفعولی: **کاسته** (داشکاو)/ مصدر منفی: **نکاستن** (دانەشکان)

کاسته / kāste/:/اسم. [ریاضی] داشکاو؛ چەندیەتیەک کە لە یەکێکی تر کەم دەکرێتەوە: **مَفروق**

کاستی / kāstî ، ـها/:/اسم. کەم و کوورتی؛ کەم و کورتی؛ کێم و کاسی؛ کێموکۆڕی: ١. ناتەواوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کەمتر بوون لە هەندی پێویست و دڵخواز ٢. کەمایەسی؛ کێماسی؛

کێماتی؛ کێمانی؛ کێماهی؛ شکستی؛ نوون؛ ئاهوو.

کاسجوک / kāscok/: *اسم. [قدیمی]* ژیژو؛ ژیژۆ؛ ژیژی؛ ژژووک؛ ژیشک؛ ژووشک؛ ژووژک؛ ژویژوی؛ ژڤژی؛ ژووژوو؛ ژووژی؛ ژژوو؛ سیخور؛ ژیرکە؛ کولە؛ چولە؛ گیانەوەرێکی چکۆلەیە بە پێستێکی دڕکاویەوە.

کاسک / kāsk ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* خوودە؛ خوود؛ کوومزرخ؛ کلاوی سەرپارێز؛ کلاوێ کە ناوەوەی نەرمە و دەرەوەی لە کانزایە، بۆ پاراستنی سەر.

کاسکت / kāsket ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* کاسکیت؛ کلاوپاساری؛ کلاوێ کە پێشەوەی سەیوانی هەیە.

کاسنی / kāsnî ، ـها/: *اسم.* کاسنی؛ چەقەنە؛ چەقچەقە؛ چەقچەقۆک؛ چەقەنەک؛ هندووبا؛ گیاشیلاو؛ شیرەچاو؛ ئالفەگیایەکی گەلابلاوی گوڵ ئاوی یان سپی و سوورکاڵە. بن و گەلا و گوڵ و تووی ئەم گیایە دەرمانە.

▣ **کاسنی زرد:** پەپوولەپاییزە؛ پەپووەپاییزان؛ بایلکە؛ باویلکە؛ پشیلەپایزە؛ پشیپایزە؛ پشیلۆک؛ شەلەمینکەرە

کاسنی فرنگی: کاسنی سالادی؛ جۆرێ کاسنی لە سالادی دەکەن.

کاسوواری / kāsovārî/: [؟] ☜ شترمرغ استرالیایی، **شترمرغ**

کاسه / kāse ، ـها/: [از عربی] *اسم.* کاسە: ١. کاس؛ زەرک؛ تاس؛ قاپ؛ جام؛ جۆم؛ ترارک؛ بادی؛ بادیە؛ بایە؛ باییە؛ قاو؛ جامۆلە؛ وسکورا؛ دەفری دەمتاکی چێشت و تراو تێکردن ٢. جام؛ شتی ناو دەفر ‹یک کاسه آش آورده بود: کاسەیەک ئاشی هێنابوو› ٣. *[مجازی]* هەر شتێکی دەفرئاسا ‹کاسەی چشم: کاسەی چاو› ٤. *[گیاەشناسی]* قژمووک؛ قەپوشک؛ قەپووچک؛ کاسەی گوڵ.

▣ **کاسەی توالت:** لگن مستراح ☜ **لگن**

کاسەی چشم: زۆ؛ کاسەی چاو؛ قووڵایی چەمی؛ کۆرتکا چاڤ؛ قووڵکەی جێ چاو.

کاسەی داغتر از آش: *[مجازی]* ئەسکوێ لە دیزە بەقوڵتر؛ لە چوارشەممە سوورتر؛ کەسێ کە فڕی بە سەر کارێکەوە نیە، بەلام لە خاوەن‌کارەکە شێلگیرترە.

کاسەی زانو: کەشکەژنۆ؛ کەشکەک؛ کەشک؛ کەشگەک؛ کەشکەزرانی؛ کەشکەزەنگوڵ؛ کەشکەوژنگ؛ کاسەئەژنۆ؛ کاسەزرانی؛ کوننەزرانی؛ قیتک؛ دەرقیتک؛ کۆتک؛ کوتیل؛ قۆمک؛ کاب؛ کابە؛ کابەک؛ کاسەی زرانی؛ کەشکۆ زەنگۆلا.

کاسەی سر: ئێسکەسەر؛ قاپێلکەسەر؛ قاقلۆک؛ قەحف؛ کاپۆڵ؛ کاپۆلک؛ کاتات؛ کاتک؛ کاژە؛ کاژەڕە؛ کاژەلاک؛ کافا؛ کاکۆت؛ کۆلۆخ؛ کاسەی سەر کە لە مرۆدا کە لە چەند ئێسک پێکهاتووە.

کاسەی نبات ☜ **کاسەنبات**

▣ **کاسەای زیر نیمکاسه بودن:** *[مجازی]* شتێ لە ژێر کلاو/سەردا بوون؛ ئاگر بێ دووکەڵ نەبوون؛ فێڵ و گزیەک لە کاردا بوون ‹گمان می‌کنم کاسەای زیر نیمکاسه است که این‌طور می‌ترسد: وا دەزانم شتێکی لە ژێر کلاودایە ئاوا دەترسێ›.

کاسەی چە کنم بە دست گرفتن: دەس لە پا درێژتر داکەوتن؛ پەنجە هەڵپێکان؛ دەستەو ئەژنۆ دامان؛ دژدامان ‹آخرش مجبور می‌شوی کاسەی چە کنم بە دست بگیری: دواخری دەس لە پا درێژتر دادەکەوی›. هەروەها: **کاسەی چە کنم بە دست کسی دادن**

کاسەی صبر کسی لبریز شدن: *[مجازی]* گیانە سەر بوونی کەسێک؛ تاقەت و پشوو لای کەسێک نەمان ‹کاری نکن کە کاسەی صبرش لبریز شود و بیرونت کند: وا مەکە گیانەسەر ببێ و دەرت بکا›.

کاسەبشقابی / kāsebošqābî ، ـها/: [از عربی/ ترکی]/اسم. [گفتاری] کۆنەسێن؛ وردەواڵەفرۆشێک کە جل و پیتەوای کۆنی ماڵان وەردەگرێ و بە کاسە و دەفر دەیگۆڕێتەوە.

کاسەپشت / kāsepošt ، ـها؛ ـان/: [از عربی/ فارسی]/اسم. کیسەڵ؛ کیسی؛ کووسی؛ کسل؛ کێسو؛ کەسەپشت؛ کویسەلە؛ کاسەپشتی.

کاسەترمز / kāsetormoz ، ـها/: [از عربی/ روسی] /اسم. کاسەی تورمز؛ کەرەسەیەکی دەفرئاسا لە پۆلا یان چودەن کە لینت و باقی پاژەکانی تورمزی تێدایە.

کاسەساچمە / kāsesāčme ، ـها/: [از عربی/ ترکی] /اسم. بولبرینگ؛ دوو جەغزۆکە یان گرۆڤەری گەورە و بچووک بە ڕزنێ یان چەند ڕزن ساچمە لە بەینیاندا بە شێوەیەک کە دەکرێ هەر کام بە بارێکدا سووڕ بخۆن. لە هەموو چەرخێک و هەموو ئامرازی چەرخئاسادا بە کار دەچێ.

کاسەکوزە / kāsekûze ، ـها/: [از عربی/ از کردی] /اسم. هەوەڕ: ۱. قاپ و قاچاخ؛ کوڕوکاسە؛ کوڕکاسە؛ کڕکاسە؛ قوڕوقاو؛ قاپ و کەوچک؛ کاسە و کەوچک ۲. کەلپەل؛ کەلوپەل؛ هەوەڕێ؛ ئامان؛ ئیربار؛ کۆی ئامێر و ئەسبابانی کاری کەسێک.

⊡ **کاسەکوزە را سر کسی شکستن:** [کنایی] کەسێ پیاو خراپ کردن؛ تاوانێک بە سەر کەسێکدا ساخکردنەوە و لەگەڵی بە شەر هاتن ‹آخرش کاسەکوزە را سر تو می‌شکنند کە چرا نگفتی!: دواخری تۆ پیاو خراپ دەکەن کە بۆ نەتگوت!›.

کاسەکوزەی کسی را بهم ریختن: [کنایی] کار و باری کەسێک تێکوەمەکان دان؛ شپرز کردنی کاری کەسێک؛ کاری کەسێک تێکدان ‹در این موقع برق رفت و کاسەکوزەمان را بهم ریخت: لەم کاتەدا کارەبا بڕا و کار و بارمانی تێکوەمەکان دا›.

کاسەلیس / kāselîs ، ـها؛ ـان/: [از عربی/ فارسی] صفت. [کنایی] چڵکاوخۆر؛ گرتک کرێن؛ چفتەلیس؛ کاسەلێس؛ بەرماوخۆر؛ پاشماوەخۆر.

کاسەلیسی / kāselîsî/: [از عربی/ فارسی]/اسم. [کنایی] چڵکاوخۆری؛ کاسەلێسی؛ کارەڕەهاتی لە ڕێگەی ماستاوکردن بۆ دیتران و پێدا هەڵگوتنیانەوە ژیان.

کاسەنبات / kāsenabāt ، ـها/: [از عربی/ عربی] /اسم. کاسەنەوات؛ کاسەنەبات؛ نەباتێ کە بە شێوەی کاسە دروستکراوە.

کاسەنمد / kāsenamad ، ـها/: [از عربی/ فارسی] /اسم. کاسەنەمەد؛ واشیری هێندێک قووڵی لاستیکی یان لە چێوپەمە کە گەورە و بچووکی هەیە و لە دەلانی ئاو و ڕۆنی موتور بەرگری دەکا.

کاسەهمسایە / kāsehamsāye ، ـها/: [از عربی/ فارسی]/اسم. کاساوسا؛ کاسەهامسا؛ کاسەمسا؛ کاسەئاوسا؛ کاسەهاوسا؛ کاسەئاوسێ؛ کاسەدەراوسێ؛ کاسەسفرە؛ چێشتێ کە دراوسێیان بە خۆشەویستیەوە بۆ یەکتری دەنێرن ‹این حلیم کاسەهمسایە است: ئەم حەلیمە کاساوسایە›.

کاش / kāš/: شبه‌جمله. خۆزگا؛ خۆزکا؛ خۆزگە؛ خۆزگایا؛ خۆزگایێ؛ خۆزیایا؛ خۆزیایێ؛ خۆزگاری؛ خووزیا؛ خوەزگە؛ خۆزیا؛ خوەزیا؛ خۆزگایەکوو؛ خۆزی؛ خوەزی؛ خۆزە؛ خوزەو؛ بەزە؛ بریا؛ برێ؛ بری؛ بریکەنێ؛ کاشکا؛ های؛ شەلا؛ شەلای؛ یاش؛ یاشا؛ وەشلەی؛ بریکا؛ کاشکای؛ کاشکایە؛ کاشکایەکوو؛ کاشکایەکی؛ کاشکان؛ کاشک؛ کاشکی؛ ئار؛ ئاخ؛ غەزگاڵ؛ وشەیەک بۆ دەربڕینی ئاوات و داخوازی دڵ ‹کاش تو هم می‌دیدی: خۆزگا تۆش دەتبینی› :**کاشکی**

کاشالوت / kāšālot ، ـها/: [از فرانسوی] /اسم. ۱. کاشالۆت؛ عەنبەرماسی؛ واڵی عەنبەر؛ جۆرێک واڵی ددان ئەستووری سەر زۆر

گەورەی تەڕی لە مۆم و ڕۆن و ڕۆنێکی ڕوون و بۆنخۆش بە ناوی عەنبەر لە زگدا کە عەتری پێ دروست دەکەن: **عنبرماهی؛ نهنگ عنبر**

کاشانه / kāšāne ، ـها/: اسم. ١. [ادبی] ماڵ؛ یانە؛ خانووی بەتایبەت چکۆلە ٢. ماڵۆچکە؛ خانووچکە؛ کوخ؛ کۆختە؛ قۆختە؛ کاز؛ ماڵی بچووک و فەقیرانە ٣. وارخان؛ ئاپارتمان.

کاشت / kāšt/: اسم. کشت‌وکاڵ؛ کاشت؛ کشت؛ کێڵ؛ کاڵ؛ کار؛ کار و ڕەوتی چاندن؛ ناژتن؛ کێڵان؛ کاشتن؛ نان؛ نیان ‹کاشت امسال خوب بود: ئەوساڵ کشت و کاڵ باش بوو›.

کاشتن / kāštan/: مصدر. متعدی. لازم. //**کاشتی**: چاندت؛ **می کاری**: دەچێنی؛ **بکار**: بچێنە// □ متعدی. ١. چاندن؛ چەندن؛ کاشتن: الف) نیان؛ کێڵان؛ نەژراندن؛ نژاندن؛ نێژتن؛ ناژتن؛ ناشتن؛ نان؛ دابنارتن؛ کاڵەی؛ کالای؛ نیەی؛ نیای؛ چکاندن؛ داچکاندن؛ وەکەردەنە؛ وەشاردنی بنی نەمام لە توی خاک (چاڵێک) و داپۆشانی بە مەبەستی داهاتی کشت‌وکاڵ یان باخەوانی ‹درخت کاشتن: دار نیان› ب) وەشاندن؛ وەشانن؛ شاندن؛ شانای؛ کارتش؛ کارتەن؛ توو کردنە ژێر خاکەوە ‹گندم کاشتن: گەنم وەشاندن›: **کِشتن** [ادبی] ٢. [گفتاری] چەقاندن؛ چەقنەی؛ دانانی شتێک لە جێگایەک بە جۆرێ کە بە خۆوە نەجوولێ ‹تیر را کاشت توی قلبش: تیری چەقاندە نێو دڵیەوە› ٣. [گفتاری] ماتڵ‌کردن؛ چاوەڕێ کردن؛ دانان ‹کسی را توی خیابان کاشتن: کەسێک لە شەقامدا ماتڵ کردن› □ لازم ٤. [گفتاری] بار هێنان؛ پێ‌کردن؛ کارێک بە ڕێوە بردن بەتایبەت لە باری چۆنیەتیەوە ‹خیط کاشتن؛ شیرین کاشتن: گەند بار هێنان؛ چاک پێ‌کردن› هەروەها: **کاشتنی**

■ **صفت فاعلی: کارنده** (چێنەر)/ **صفت مفعولی: کاشته** (چێندراو)/ **مصدر منفی: نکاشتن** (نەچاندن)

کاشف / kāšef ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] اسم. دۆزەرەوە؛ ئەوەی کە شتێک دەدۆزێتەوە ‹پاستور کاشف میکرب بود: پاستۆر دوزەرەوەی میکرۆب بوو›.

⊡ **کاشف به عمل آمدن**: دەرکەوتن؛ دیار دان؛ کەوتنە دەرەوە ‹کاشف به عمل آمد که دزد، همسایه‌شان بوده است: دەرکەوت کە دز، جیرانێکیان بووە›.

کاشکل / kāškol ، ـها/: [فرانسوی] اسم. ١. بەرمل؛ لەتە پارچەی دووراو بۆ داپۆشانی ژێر مل و بەرسینە ٢. مل‌پێچ؛ چەپەربەن؛ پارچەی درێژۆکەی تایبەتی سەرما و سۆڵە بۆ داپۆشانی سەر و مل.

کاشکی / kāškî/: ☜ **کاش**

کاشه / kāše ، ـها/: اسم. تویژ؛ تویژاڵ؛ تۆژاڵ؛ تویژاڵک؛ تویک؛ تویخ؛ تووژ؛ تووژک؛ ڕووپەڕێکی ناسک بە سەر شتێکدا.

کاشی[1] / kāšî ، ـها/: اسم. کاشی: ١. کاشیە؛ ئاجۆرێ بە ڕووپەڕێک لووس و لەعابدراو، بە نەخش و نیگارەوە بۆ داپۆشان و ڕازاندنەوەی جێگایەک ٢. پلاک؛ ڕووپەرێکی چکۆلە لە کاشی یان کانزا کە ژمارەی ماڵی بە سەرەوە نووسراوە ٣. ژمارەی ماڵ؛ ژمارەی پلاک.

کاشی[2]: صفت. کاشی: ١. پێوەندیدار بە شاری کاشانەوە ٢. خەڵکی کاشان.

کاشی‌پز / kāšîpaz/ ☜ **کاشی‌ساز**

کاشی‌پزی / kāšîpazî/ ☜ **کاشی‌سازی**

کاشیچی / kāšîčî/: [فارسی/ ترکی] ☜ **کاشیگر**

کاشی‌ساز / kāšîsāz ، ـها؛ ـان/: اسم. کاشی‌ساز؛ کەسێ کە کاری پێژان و دروست‌کردنی کاشیە: **کاشی‌پز**

کاشی‌سازی / kāšîsāzî/: اسم. کاشی‌سازی: ١. کار و ڕەوتی دروست‌کردنی کاشی ٢. [ـها] کارگای کاشی دروست‌کردن * **کاشی‌پزی**

کاشیکار / kāšîkār ، ـها؛ ـان/: اسم. کاشیکار؛ کەسێ کە کاشیکاری دەکا.

کاشیکاری / kāšîkārî ، ـها/: اسم. کاشیکاری: ١. کاری داپۆشان و خەملاندنی ڕووپەڕێک بە

کاشی ٢. ڕووپەڕێک کە بە کاشی داپۆشراوە ‹آشپزخانه تا پای سقف کاشیکاری شده است: ئاشپەزخانە تا بنمیچ کاشیکاری کراوە›.

کاشیگر / kāšîgar ، ـها؛ ـان/:/سم. ١. کاشیساز؛ کەسێ کە کاری دروستکردنی کاشیە ٢. کاشیفرۆش؛ کەسێ کە کاری فرۆشتنی کاشیە ❋ **کاشیچی**

کاغذ / kāqaz ، ـها/: [از چینی]/سم. کاغەز: ١. تێنووس؛ لاپەڕەیەک زۆرتر لە هەویری هەودای گیایی بۆ لەسەر نووسین ٢. پەڕەیەک کە وەکوو ئەوەیە یان هەر بۆ لەسەر نووسین دەبێ ‹ کاغذ مومی: کاغەزی مۆمی› ٣. *[گفتاری]* نامە ‹از وقتی رفته برایمان کاغذ نفرستاده: لەو کاتەوە چووە کاغەزی بۆمان نەنووسیوە›.

◙ **کاغذ آ**: کاغەزی ئا/ A؛ کاغەزی تایبەت بۆ چاپ لە ئەندازەی ٦٠٠ لە ٩٠٠ میلیمیتردا.

کاغذ آ ـ٣: کاغەزی ئا ـ٣/ A_3؛ کاغەزی لە ئەندازەی ٢٩٧ لە ٤٢٠ میلیمیتردا.

کاغذ آ ـ٤: کاغەزی ئا ـ٤/ A_4؛ کاغەزی لە ئەندازەی ٢١٠ لە ٢٩٧ میلیمیتردا.

کاغذ آ ـ٥: کاغەزی ئا ـ٥/ A_5؛ کاغەزی لە ئەندازەی ١٤٨ لە ٢١٠ میلیمیتردا.

کاغذ آلومینیومی: کاغەزی ئالمین؛ لاپەڕی یەکجار ناسکی فافۆن بۆ شت تێدا پێچانەوە. هەروەها: **کاغذ قلعی**

کاغذ ابر و باد/ ابری: کاغەزی هەور و با؛ کاغەزێک بە نەقش و نیگاری سێبەرئاساوە کە بۆ جواننووسی و لە کاری چاپیشدا بۆ ئاستەری کتێب بە کاری دەبەن.

کاغذ الوان: هەر یەکە لە چەشنگەلی کاغەز کە بۆرە و ماکی سپیکەرەوەیان لێنەداوە.

کاغذ ب: کاغەزی بێ/ B؛ کاغەزی تایبەت بۆ چاپ بە ماشین چاپی گەورە لە ئەندازەی ٧٠٠ لە ١٠٠٠ میلیمیتردا.

کاغذ ب ـ٤: کاغەزی بێ ـ٤/ B_4؛ کاغەزی ڕەحلی؛ کاغەزی لە ئەندازەی دەوروبەری ٢٣٥ لە ٣٢٠ میلیمیتردا.

کاغذ ب ـ٥: کاغەزی بێ ـ٥/ B_5؛ کاغەزی وەزیری؛ کاغەزی لە ئەندازەی دەوروبەری ١٦٠ لە ٢٣٥ میلیمیتردا.

کاغذ باطله: کاغەزە بێکارە؛ کاغەزێ کە جارێ کەڵکی لێ گیراوە و چیتر بە کار نایە.

کاغذ پوستی: کاغەزی پێستی؛ چەشنێ کاغەزی ڕوون بۆ نەقشەکێشی.

کاغذ ترانسپارنت: کاغەزی شیشەیی؛ کاغەزێک کە تیشکی لێوە تێپەڕ دەبێ.

کاغذ توالت ☜ **کاغذتوالت**

کاغذ خرید ☜ **کاغذخرید**

کاغذ دو خط: کاغەزی جووت خەت؛ کاغەزی دوو خەتە؛ کاغەزێکی تایبەت بۆ نووسینی خەتی لاتینی.

کاغذ روزنامه ☜ **کاغذ کاهی**

کاغذ روغنی: کاغەزی ڕەوغەنی: ١. جۆرێ کاغەزی نیوەماتی ئاو هەڵگر ٢. کاغەزی یەکڕوو ڕەنگکراو و بریقەدراو کە بۆ گوڵسازی و ڕازاندنەوەی شوێنێک دەبێ.

کاغذ سنباده: کاغەزسماتە؛ کاغەزپەرداخت؛ کاغەزساو؛ کاغەزێک کە لایەکی بە وردەکانزا یان ماکێکی زبر داپۆشراوە، بۆ ساوین و لووس کردنی ڕووبەری شتێک دەبێ.

کاغذ شطرنجی: کاغەزی چوارماڵ؛ کاغەزی شەترەنجی.

کاغذ کادو ☜ **کاغذخرید**

کاغذ کاربن: کاغەزکاربون؛ کاغەزی ڕوویەک بە مۆمی ڕەنگی داپۆشراو لە نێوان دوو یا چەند پەڕەی کاغەزی دەنێن، هەر چی لە سەر پەڕەی یەکەم بنووسرێ، دەچێتە سەر پەڕەکانی ژێروو.

کاغذ کالک: کاغەزی کالک؛ کاغەزێکی هێندێک ئەستوور و نیوە ماتە بۆ ڕەسم و

نەخشە لە سەر کێشان دەبێ.
کاغذ کاهی: کاغەزی کایی؛ کاغەزی لە گژ وگیا و کاغەزە بێکارە دروست‌کراو بۆ چاپی ڕۆژنامە و کتێبی هەرزان‌بایی: **کاغذ روزنامه**
کاغذ گلاسه: کاغەزی گلاسە؛ کاغەزی هەرەباشی بریقەدار بۆ چاپی ڕەنگی.
▣ **کاغذ دادن**: *[کنایی]* نامە ناردن؛ کاغەز دان؛ کاغەز نویستەی ‹پدرم کاغذ داده که می‌خواهد بیاید دیدنمان: بابم نامەی ناردووە کە دێ بۆ بینینمان›.
کاغذ سیاه کردن: *[تعریض]* کاغەز ڕەش کردنەوە؛ نووسین ‹صبح تا شب کاغذ سیاه می‌کنی که چه بشود؟: بەیانی تا درنگان کاغەز ڕەش دەکەیەوە کە چی؟›.
کاغذ فدایت شوم فرستادن/ نوشتن ☜ **نامەی فدایت شوم فرستادن/ نوشتن**
روی کاغذ آوردن: هێنانە سەر کاغەز؛ نووسین ‹آنچه را که می‌گویی روی کاغذ بیاور: ئەوەی کە دەیڵێی بیهێنە سەر کاغەز›.
کاغذبازی / kāqazbāzî ، ـها/: [از چینی/ فارسی] *اسم. [کنایی]* ئیدارەبازی؛ زێدەڕۆیی لە کار و باری ئیداریدا کە هۆی درەنگ‌کەوتنی کارانە ‹باید کاری کرد که این کاغذبازی کم بشود تا مردم به کارشان برسند: ئەبێ کارێک بکرێ کە ئەم ئیدارەبازیە کەم ببێتەوە تا خەڵک بە کار و باریان ڕابگەن›.
کاغذبر / kāqazbor ، ـها/: [از چینی/ فارسی] *اسم.* کاغەزبڕ: ۱. چەشنێ کاردی تیژ بۆ کردنەوەی سەری پاکەت ۲. ماشینی کاغەز بڕین.
کاغذپاره / kāqazpāre ، ـها/: [از چینی/ فارسی] *اسم.* کاغەزەشڕە؛ کوتەکاغەز؛ شڕەکاغەز: ۱. کاغەزی شڕ و دڕاو ‹روزهای انتخابات خیابان پر شده بود از کاغذپاره: ڕۆژانی هەڵبژاردن شەقامەکان پڕ بوون لە کاغەزەشڕە› ۲. پارچەکاغەزێ لە لاپەڕەیەک ‹روی یک کاغذپاره یادداشت کن: لە سەر کوتەکاغەزێک بینووسە› ۳. *[مجازی]* نووسراوەی کەم‌بایەخ ‹هر کس یک کاغذپاره می‌نویسد و می‌شود نویسنده: هەر کەسێک کاغەزەشڕەیەک دەنووسێ و دەبێتە نووسەر›.
کاغذپرانی / kāqazparānî/: [از چینی/ فارسی] ☜ **نامەپرانی**
کاغذتوالت / kāqaztovālet, -tûvālet ، ـها/: [از چینی/ فرانسوی] *اسم.* دەسماڵی دەساو؛ چەشنێ دەسماڵی کاغەزی کە لە دەساودا خۆی پێ دەسڕن یان وشکی دەکەنەوە.
کاغذخرید / kāqazxarîd ، ـها/: [از چینی/ فارسی] *اسم.* فاکتور؛ لاپەڕەیەکی زۆرتر چاپی کە کاتی سەندنی کالایەک بە کڕیار دەدرێ و تێدا ناو و نرخی کالاکە نووسراوە.
کاغذدیواری / kāqazdîvārî ، ـها/: [از چینی/ فارسی] *اسم.* کاغەزی‌دیواری؛ جۆرێک کاغەزی هێندێک ئەستووری بە نەخش و نیگارەوە بۆ داپۆشین و جوان‌کردنی دیوار.
کاغذسازی / kāqazsāzî/: [از چینی/ فارسی] *اسم.* کاغەزسازی: ۱. ـها/ کارخانەی دروست‌کردنی کاغەز ‹دو ماه است منتظریم کاغذسازی به ما کاغذ بدهد: دوو مانگە ماتڵین کاغەزسازی کاغەزمان بداتێ› ۲. کار و ڕەوتی دروست‌کردنی کاغەز ‹کاغذسازی به صورت امروزی در چین ابداع شده است: کاغەزسازی بەم شێوە نوێیە لە چینەوە بەدی هاتووە› ۳. *[گفتاری]* بەڵگە هەڵبەستن؛ دروست‌کردنی بەڵگە و نامەی درۆینە.
کاغذکادو / kāqazkādo ، ـها/: [از چینی/ فرانسوی] *اسم.* کاغەزکادۆ؛ کاغەزی گەورەی نەخش و نیگار لە سەر چاپ‌کراو بۆ تێدا پێچانەوە و ڕازاندنەوەی دیاری.
کاغذگیر / kāqazgîr ، ـها/: [از چینی/ فارسی] *اسم.* کاغەزگر؛ گیرەیەکی لە چێو یان کانزا، کاتی نووسین سەری کاغەزەکەی لە سەر ڕووپەڕێک پێ گیر دەدەن نەجووڵێ.
کاغذ و تا / kāqaz-o-tā/: [از چینی/ فارسی] *اسم.*

هونەری دروستکردنی بیچمی گیانەوەران یان شتیتر بە دەقکردنی کاغەز (وەک کەشتی، کلاو، مریشک و...): **أریگامی**

کاغـــذی / kāqazî ، ـهـا/: [از چینـی] *صـفت*. ۱. کاغەزی؛ کاغەزین؛ لە چەشنی کاغـەز ‹کلاه کاغذی: کـلاوی کاغـەزی› ۲. *[مجازی]* پووشـەڵ؛ پووشـین؛ بـێبەرگـە ‹خانـەی کاغـذی: مالـی پووشەڵ›.

کاغیـــدن / kāqîdan/: *مصـدر. لازم. [قـدیمی]* قڕانـدن؛ قیڕانـدن؛ قیـڕانن؛ قیڕنـەی؛ قڕنـەی؛ قڕنای؛ قاڵکردنی قالاو.

کاف / kāf/: [عربی] /*سم*. کـاف؛ نێـوی عـەرەبی بیستوپێنجەمین پیتی ئـەلفوبێتکـەی زمـانی فارسی.

کـــافئین / kāfe'în/: [فرانسـوی]/*سـم. [شـیمی]* کافئین؛ ماکێکی کیمیایی ئەهوەنکەرەوەیە لە دەنکی قاوە و گەڵای چایدا هەیە.

کـــافتن / kāftan/: *مصـدر. متعـدی. [قـدیمی]* ۱. قەڵشاندن؛ قەلاشتن؛ کەلاشـتن؛ تلیشـاندن؛ دەرزانـدن؛ شـکاوای ۲. قوقلانـدن؛ کون (تێ)کردن؛ وڵەکەردەی.

کافر[1] / kāfar, kāfer ، ـها؛ ـان؛ کُفّار/: [عربـی]/*سـم*. کافر: ۱. خوانەناس؛ بێدین؛ کەسێ کە دینێکی ڕاستەقینەی نیە ۲. کەسێ کە موسوڵـمان نیـە ۳. کەسێ کە بە ڕاستەقینەیەک دەزانـێ بـەلام پشتی لێ دەکا.

کافر[2]: *صفت*. ۱. خوانەناس؛ بـێئـۆل؛ بـێدیـن؛ بێئایین؛ کافر؛ دینسز؛ دیندڕ؛ زندق؛ بێبـڕوا بـە خوا ۲. سپڵە؛ پێنەزان.

کـــافرکیش / kāfarkîš, kāfer- ، ـان/: [عربـی/ فارسی] *صفت*. ۱. ناموسڵمان؛ بڕوامەند بـە دینـێ جگە لە ئیسلام ۲. بێدین.

کافری / kāfarî, kāferî/: [عربـی]/*سم*. کـافری؛ دۆخ یان چۆنیەتی کافر بوون.

کافشه / kāfše/ ☜ گل رنگ ـ۱، **گل**

کافور / kāfûr/: [معرب از سنسـکریت]/*سم*. کافوور؛ کاپوور: ۱. داری کافوور؛ ناوی دوو جۆر دارە کە نـاو قـەدیان دەقەڵشـێنن و مـاکی کافووریـان لێدەگرن ۲. ماکێکی سپی بە بۆنێکی تایبەتەوە کە زوو گـڕ دەگـرێ و هێنـدێک ژەهریـە و لـە بژیشکی و پیشەسازیدا زۆر کەڵکی هەیە: **کامفر**

کـــافوری[1] / kāfûrî/: [معـرب]/*سـم*. کـافووری؛ کاپووری؛ ڕەنگی سپی بێخەوش.

کـــافوری[2]: *صـفت*. کـافووری؛ کـاپووری: ۱. بـە ڕەنگی سپی بێخەوش ۲. دروستکراو لە کافوور یان پێکهاتەکانی.

کافه / kāfe ، ـها/: [فرانسوی]/*سم*. ۱. خواردنگـە؛ خوارنگەهـ ؛ ئاشـخانە؛ چێشـتخانە ۲. چاخانـە؛ چایخانە؛ قاوەخانە ۳. شیرینیخانە؛ قەنادی.

کافـه تریـا / kāfeteryā ، ـهـا/: [فرانسـوی]/*سم*. قاوەخانە؛ چاخانە؛ چایخانە؛ جێگایەک کە مێز و سەندەڵی یان کەت و کورسی لێ دانراوە و چای و قـاوە و شـەربەت و ئـابمیوە و شـیرینی و بەسـتەنی هەیـە، مشـتەری دادەنیشـێ و هەرچێکی پێ خۆش بوو بخـوا یـان بخواتـەوە، داوا دەکا، بۆی دێنن: **تریا**

کافه‌چی / kāfečî ، ـها/: [فرانسـوی/ ترکـی]/*سم*. قاوەچی؛ چایچی؛ خاوەنی چاخانە.

کافه‌رستوران / kāferestûrān ، ـها/: [فرانسـوی] /*سم*. خواردنگە؛ خوارنگەهـ ؛ ئاشخانە؛ چێشتخانە.

کافه‌قنـادی / kāfeqannādî ، ـهـا/: [فرانسـوی/ از عربـی]/*سم*. شـیرینیخانـە؛ شـرینیفرۆشـی؛ دووکـانێکی شـیرینی فرۆشـی کـە جێگـای بـۆ دانیشـتن و خـواردنی شـیرینی و بەسـتەنی و شتیتر هەیە.

کافـه‌گلاسـه / kāfeg(e)lāse/: [فرانسـوی]/*سم*. کافەگلاسە؛ چەشنێ خواردنەوە کـە بـە شـیر و بەستەنی و قاوە دروست دەبێ.

کافـه‌نشـین / kāfenešîn ، ـها؛ ـان/: [فرانسـوی/ فارسی] *صفت*. قاوەخانەیی؛ خاوەن هـۆگرەتی بـە

بوون و مانەوە لە قاوەخانەدا.

کــافی / kāfî/: [عربـی] *صفت.* بـەس؛ بەسـندە؛ بەسنە: ۱. بە ئەندازە؛ سەر و مڕ؛ تـەواو؛ سـەر و زیاد؛ یەزی؛ بڕ؛ بـە چەندیـەتی، چۆنیـەتی یـان هەندێ بۆ بـەجێهێنـانی داخـواز ‹پـول کـافی: پارچەی کافی: پارەی بە ئەندازە؛ پارچەی سەر و مـڕ› ۲. *[ادبی]* شیاو؛ لێهاتوو.

کــافیشــاپ / kāfîšāp، ـهـا/: [انگلیـسـی] *اسـم.* کافیشـاپ؛ دووکانـێ کـە تێیـدا قـاوە، چـای و خواردنەوەی گەرمیتر بە مشتەری دەدرێ.

کافینت / kāfînet/: [انگلیسی] *اسم.* کـافینێـت؛ دووکــان و دامــەزراوەیێ کــە هــەلی کەڵــک وەرگرتن لە تۆڕی ئینترنێت بۆ مشـتەری تـەیار دەکا.

کاک / kāk، ـها/: *اسم.* کاک؛ چەشنێ شـیرینی کــە هەویرەکــەی بــە ڕۆن، هێلکــە و مــاکی بۆنخۆش دروست دەکەن، ئەمجار هەویرەکە زۆر ناسک دەکەنەوە و خاکەقەندی پێدا دەپـژێنن و لـوولی دەدەن، پاشـان دەیبـڕن و لـە کـوورەدا دەیبرژێنن. ئەم شیرینیە سەوقاتی کرماشانە.

کاکا / kākā، ـها/: [از کردی] *اسم. [گفتاری]* کاکـە؛ کا؛ ئابرا ‹کاکا آزاد: کاکە ئازاد›.

کاکــائو / kākā'û/: [فرانسـوی] *اسـم.* کاکــائوو؛ کاکاهوو: ۱. /ـهـا/ دارێکی کورتەبالای گـەڵاپانی گــوڵ مەیلــەو ســووری بــێبۆنــە، میوەیــەکی هێلکەئاسای بە ڕەنگی زەرد یان سـووری هەیـە ۲. تۆمی ئەو دارە کە قـاوەیی مەیلـەو سـوورە و دەوری دوو ـ سێ سانتیمیتر درێژە و بۆ دروست کــردنی هــەموو جــۆرە شــیرینی و شــوکولاتی کاکاهوویی بە کار دەچێ ۳. پـوودری بـۆدراوی ئەو تۆمە کە دەمـی دەکـەن یـان لەگـەڵ شیر دەیکولــێنن و دەیخۆنــەوە ٤. شــوکولات؛ چاکلێت.

کاکـــائویی / kākā'ûyî/: [فرانســوی] *صــفت.* کاکـائوویی؛ کاکـاهوویی؛ تێکـەڵ بـە کاکـائوو ‹بستنی کاکائویی: بەستەنی کاکائوویی›.

کاکاسیاه / kākāsiyā(h)، ـهـا/: *اسم. [تعریض]* قــول؛ قــولڕەش؛ قەلەڕەشــە؛ قولەڕەشــە؛ ڕەشپێست ‹یک کاکاسیاه را گرفته بودنـد، مـیزدند: قولێکیان گرتبوو، لێیان دەدا›.

کاکتوس / kāktûs/: [فرانسوی] *اسم.* کـاکتووس: ۱. تاقمێک گیای خۆڕسـکی ناوچـەیی ئـەمریکا یان ڕازینەیی، بە ساقەتە و گـەڵای ئەسـتوور و دڕکاوی ئاودارەوە کە زۆرتریان گولـی درشـت و جوان و میوەی وەک هەنجیریان هەیە ۲. /ـهـا/ هــەموو جــۆرە ڕوەکــی دڕکــاوی و گۆشــتنی ڕازینەیی.

کاکل / kākol/: /ـها/: *اسم.* پۆپ؛ پۆپە؛ کاکۆڵ؛ قاقول؛ کاکــل؛ کــاکول؛ کــاکوڵ: ۱. تــەنبووری؛ بـژ؛ تونجک؛ توالیـت؛ خولامانـە؛ خولامانـێ؛ کـولی؛ پۆپرە؛ پۆڕ؛ جاخ؛ گودلە؛ گۆدیلە؛ فلکـە؛ فەکلـە؛ کوودلــە؛ کوودیلــە؛ تانجۆکــە؛ مــووی درێــژی ناوەڕاست و پیشــەوەی ســەر ۲. ڕیشـۆڵ؛ هـەر شــتێکی وەکــوو ئــەوە ‹کاکــل ذرت: پۆپــەی گەنمەشامی›.

کاکــــلزری / kākolzarî/: *صــفت. [گفتــاری]* کاکۆڵزەرد؛ کاکوڵتلـەیەن؛ قـژزەرد؛ بـە مـووی زەردی وەک تەلاوە.

کاکلی[1] / kākolî، ـهـا/: *اسم.* کلاونە؛ کلاوکوورە؛ کلاوکورە؛ کلاوەکووڕ؛ فشەکلاوە؛ چوڕەپۆپنەکێ؛ چۆڕپۆپنـە؛ سـۆفەقێتە؛ سـۆفیەقیتە؛ سـۆفیلکە؛ چەشنێ پەلەوەری پۆپە بەرز، دەندووک قـوت و چەماوە، کە مێروو دەخـوا و هێلانـەی لـە سـەر زەوی لە موو، خوری یان پەڕ ساز دەکا.

کاکلی[2]: *صفت. [گفتـاری]* پـۆپن؛ پـۆپنی؛ پۆپنـە؛ پۆپەیی؛ پـرچن؛ کاکۆڵـی؛ خـاوەن پۆپـە ‹مرغ کاکلی: مریشکی پۆپن›.

کاکنج / kākenac، ـها/: *اسم.* کاکنەج؛ کێکنجی؛ بزگیلـە؛ گەزۆکـە؛ تەماتـەجنانێ؛ گولـەقەدیفە؛ ئالـفەگیایەکی خۆڕسـکە بـۆ دەرمـان دەشـێ،

میوەیەکی سووری وەک بەلالووکی هەیە: **عروسک پس‌پرده؛ کاکنه**

کاکنە / kākene/ ☜ **کاکنج**

کاکوتی / kākûtî، ـها/: [از ترکی]/اسم. مشک تەرامشیح؛ جاترەکێویلە؛ هەزبیەکێفیلە؛ هەزبۆکێفیلە؛ هەزوەکیفی؛ چاییە شاخی؛ گیایەکی ئالیکی یەکسالان، بە گەلای بۆنخۆش، باریک و نووک‌تیژ و گوڵی بنەوەشەوە کە لە کاتی بەهاردا لە زیخەلان دەڕوێ، بە کالی دەخورێ و دەناو چێشتیش دەکرێ.

کال / kāl/: صفت. کاڵ؛ کال؛ کار؛ کنج؛ کرچ؛ خرچ؛ کۆڵنج؛ کارک؛ خاو؛ کەسی؛ نەگەیشتوو؛ فرتە؛ نەڕەسی؛ نەگها؛ سوە؛ بەبێ گەشەی پێویستەوە ‹میوەی کال: میوەی کال›. بەرانبەر: **رسیده**

▣ **کال-کال:** *[گفتاری]* کرچ و کال؛ بە کالی.

کالا / kālā، ـها/: اسم. کالا؛ پیتەوا؛ کالەر؛ بابەت؛ ماڵ؛ متا؛ مەتا: ١. ئەوەی کە بۆ کڕین و فرۆشتن بشێ ٢. ئەوەی کە بۆ فرۆش دانراوە یان داواکراوە.

کالابرگ / kālābarg، ـها/: اسم. کوپون؛ پەڕەیەکی تایبەت بۆ دەست خستنی کالایەکی پێویست بە نرخێکی هەرزان‌تر لە بازاڕ.

کالانما / kālānemā/ ☜ **کاتالگ**

کالباس / kālbās/: [روسی]/اسم. زونگ؛ زوونگ؛ باستورمە؛ باسترمە؛ کالباس؛ تێکەڵێک لە گۆشت و چەوری و بەهارات و... کە دوای چەرخ‌کردن، دە کیسەیەکی ناسک ئاخنراوە و کوڵاوە.

کالبد / kālbod, kālbad، ـها/: [از یونانی]/اسم. ١. کەلەستە؛ کەلەخ؛ کلۆخ؛ یۆرت؛ بەدەن؛ قالب؛ قالب؛ قەوارە؛ قەلافەت؛ بەشەن؛ ئابیدە؛ تەن؛ لەش؛ لاشە؛ لەخت؛ پێکهاتەی دەرەوەی جەستەی گیانەوەران بریتی لە پێست و گۆشتێک کە ئێسک ڕایگرتووە ٢. تێکوڵ؛ تۆکڵ؛ قاپلۆخ؛ قاپیلکە؛ قاپ؛ قلاپیک؛ پێکهاتەی دەرەکی جەستەی برێ لە گیانەوەران، بەتایبەت مێروو کە ماکێکی ڕەقە و ئەندامانی نەرم و ناسکی داپۆشیوە ٣. چوارچێوە؛ پێکهاتەی سەرەکی بەدیهێنەری هەر ئامێرێک ‹کالبد خانە: چوارچێوەی ماڵ› ٤. چوارچێوە؛ پەیکەر؛ بنەڕەتی سەرەکی ئاسەوارێکی هونەری و وێژەیی ‹کالبد داستان: چوارچێوەی چیرۆک›.

کالبدشکافی/ kālbodšekāfî/: [از یونانی/ فارسی] اسم. *[پزشکی]* توێکاری؛ لەشکاوی؛ کار و ڕەوتی: ١.جیاکردنەوەی شانگەلی لاشەی گیانەوەران بۆ لێکۆڵینەوە و زانینی زۆرتر ٢. دەرهێنان و تۆژینەوە لە سەر ئەندامانی لەشی مردوو، بۆ دۆزینەوە هۆی مردن.

کالبدشناسی / kālbodšenāsî/: [از یونانی/ فارسی] اسم. *[پزشکی]* لەش‌ناسی؛ زانستی لێکدانەوەی جەستەی گیانەوەران و چۆنیەتی پێوەندی پاژگەلی جیاوازیان پێکەوە، کە بە لەشکاوی ئەنجام دەدرێ.

کالبدگشایی / kālbodgošāyî/: [از یونانی/ فارسی]/اسم. *[پزشکی]* لەشکاوی؛ پشکنینی ئەندامانی تەرم بۆ زانینی هۆکاری مەرگ.

کالج / kālec، ـها/: [انگلیسی]/اسم. ١. زانکۆ؛ بەشێکی تایبەت لە زانستگە ٢. قوتابخانەی دواناوەندی (پێش زانستگا) ٣. قوتابخانەی شەوانەڕۆژی.

کالجوش / kāl(e)cûš/:/اسم. کایلۆش؛ شێوی کەشکی تراو، کاکڵە، نەعناداخ یان پیازداخ کە نانی تێدەکوشن: **کله‌جوش**

کالری / kālorî/: [فرانسوی]/اسم. کالوری: ١. *[فیزیک]* یەکەی پێوانی گەرما بەرانبەر بە ڕادەیەک لە گەرما کە گرەمێک ئاو یەک دەرەجەی سانتیگراد گەرمتر بکاتەوە ٢. *[زیست‌شناسی]* گەرما، تین یان هێزی بەدیهاتوو بە بۆنەی خواردنی خواردەمەنی لە

لەشدا ٣. ئەو ڕادە لە هەر خواردەمەنیەک کە یەک کالوری تین، گەرما یان هێز بەدی بێنێ.

کالریمتر / kālorîmetr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. گەرماپێو.

کالسکه / kāleske, kālesge ، ـها/: [روسی]/اسم. فایتوون؛ پێتوون؛ کالیسکە؛ گالیسکە؛ عارەبانەی سەر داپۆشراوی چوارچەرخ کە بە یەک یان چەند ئەسپ دەیکێشرێ و مسافری پێ دەبەن.

◙ **کالسکەی بچە**: کالیسکەی منداڵ؛ عارەبانەیەکی چوارچەرخی چکۆلە بۆ زارۆکان کە دەستەیەکی بۆ ڕاگواستنەوە هەیە.

کالسکەران / kāleskerān, kālesge- ، ـها؛ ـان/: [روسی/ فارسی]/اسم. کالیسکەچی؛ کالیسکەئاژۆ؛ لێخوڕی فایتوون.

کالسیم / kālsiyom/: [فرانسوی] ☜ **کلسیم**

کالک / kālak/:/اسم. زڕکە؛ زرک؛ زرکە؛ زرگ؛ کاڵەکی نەگەییو.

کالک / kālk/ ☜ کاغذ کالک، **کاغذ**

کالنبار / kālambār, kālanbār ، ـها/:/اسم. مەڕەگ؛ ناوچە یان شوێنی ئازادی بازرگانی کە پیتەوا لەوێوە بۆ جێگای‌تر بار دەکرێ.

کالونیسم / kālvanîsm/: [فرانسوی]/اسم. کالوەنیسم؛ ئایینێکی مەسیحی پروتستانە کە ژان کالوەن (١٥٠٩-١٥٦٤ زایینی) دایمەزراند: **کالوینیسم**

کالوینیسم / kālvînîsm/: [فرانسوی] ☜ **کالونیسم**

کالیبر / kālîbr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کالیبر: ١. کۆتەرەی ناوەوەی لوولەی چەک ٢. کۆتەرەی ناوەکی هەر تەنێکی گرۆڤەری ناوبەتاڵ.

کالیدن / kālîdan/: *مصدر. لازم. [قدیمی]* ١. شێوان؛ شێویان؛ شپرزان؛ شپڕیوان؛ تێکچوون؛ شێویای؛ شیویەی؛ پەشۆکان؛ پەشۆکیان؛ پەشێویەی؛ پەرێشان بوون ٢. هەڵاتن؛ دەرچوون؛ بەرشیەی.

کالیفرنیم / kālîforniyom/: [انگلیسی]/اسم. کالیفورنیوم؛ توخمی کیمیاوی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤ لە دەستەی ئاکتینیدەکان بە ژمارەی ئەتومی ٩٨ و ڕەنگی خۆڵەمێشی کە لە بومباردمانی کوریوم بەرهەم دێ.

کالیو / kālîv ، ـها/: *صفت.* دەبەنگ؛ خاوەن بەشی هۆشی کەم و لە بواری ئاوەزەوە هەر وەک منداڵی سێ تا حەوت‌ساڵان.

کام / kām ، ـها/:/اسم. ١. مەلاشۆ؛ مەلاشک؛ مەلاژ؛ ئاسمانەی دەم ٢. *[ادبی]* زار؛ دەم؛ دم؛ دەڤ ‹لختی زبان در کام گیر!: ساتێک زمانت لە زاردا ڕاگرە!› ٣. *[ادبی]* زار؛ گەپە؛ گەروو؛ قوڕی؛ قوڕگ؛ نێو شتێکی پڕمەترسی ‹کام دریا؛ کام اژدها: گەرووی زەریا؛ زاری هەژدیها› ٤. ئاوات؛ ئارەزوو ‹کام دل: ئاواتی دڵ› ٥. *[مجازی]* کونێکی ڕێک دەرهاتوو لە سەر تەختەیەک بۆ تێوەچوونی زمانەی تەختەیەکی تر ٦. جێ‌کلۆم ٧. *[گفتاری]* مژ؛ مۆف.

◙ **کام استخوانی**: *[کالبدشناسی]* سەختە؛ مەلاشوو؛ ئێسکەمەلاژ؛ سەختەمەلاژ؛ ڕەقەمەلاژ؛ بەشی بەرەوەی مەلاژگ کە لە دوو لەتە ئێسک بە ناوی ئێسکی مەلاژ پێکهاتووە.

کام دل: کامی دڵ؛ ئاواتی دڵ؛ خواستی دل.

◘ **کام دادن**: ١. ئاوات/ حەز هێنانە دی؛ خواست و ئاواتێک بەجێ‌هێنان ٢. مەیل دان؛ نەرم بوون؛ داخوازی پیاوێک بۆ دەستەوملان بوون پەزێران. هەروەها: **کام گرفتن**

کام کسی شیرین شدن: دڵی کەسێک تێراو بوون؛ بە هۆی بەدیهاتنی ئاواتەوە، خۆشحاڵ بوون.

بە کام چیزی رفتن: چوونە زار/ گەروو/ قوڕگی شتێکەوە؛ چوونە نێو شتێک (وەک ئەشکەوت، دەریا، ...) یان زاری گیانەوەرێ

(وەک شێر یان نەهەنگ، ...). هەروەها: **به کام کشیدن**

به کام دل رسیدن: بە ئاوات گەیشتن؛ بە ئارەزووی دڵ گەیشتن؛ بەجێ هاتنی ئاوات.

به کام کسی بودن: بە دڵی کەسێک بوون؛ باو دڵ کەسێ بوون؛ هاوڕێ لەگەڵ ئاواتدا بوون.

کامبخش / kāmbaxš/: صفت. [ادبی] بەجێهێنەری ئاواتی دیتران. هەروەها: **کامبخشی**

کامبرین / kāmberyan/: [فرانسوی] اسم. کامبریەن؛ یەکەم دەورە لە دەورانی یەکەمی زەوی ناسی کە دەبێتە ٥٦٤ تا ٥٠٠ ملیۆن ساڵی پێش.

کامپیوتر / kāmpiyoter, kāmpiyûter، ـها/: [انگلیسی] اسم. خێراکار؛ کەمپیوتر؛ دەزگایەکی ئیلکترۆنیکی کە بۆی دەبێ بەرنامەڕێژی لە سەر بکرێ و زانیاری لە سەر هەڵگیرێ و تەنانەت ماشین و دەزگای‌تری پێ بەڕێوە بچێ.

کامپیوتری / kāmpiyoterî, kāmpiyûterî/: [انگلیسی] صفت. کەمپیۆتری: ١. پێوەندیدار یان سەر بە خێراکارەوە ‹کتاب کامپیوتری: کتێبی کامپیۆتری› ٢. ئامادەکراو بە کەمپیۆترەوە ‹نقشه‌های کامپیوتری: نەخشەگەلی کەمپیۆتری›.

کامجو / kāmcû، ـیان/: صفت. [ادبی] کامەرانی‌خواز؛ خوازیاری بەدیهاتنی ئاواتی دڵ. هەروەها: **کامجویی**

کامرانی / kāmrānî، ـها/: اسم. [ادبی] کامەرانی؛ بەختیاری؛ کامڕەوایی؛ وەشبەری؛ ڕەوتی بەسەر بردنی ژیان بە دڵخوازی. هەروەها: **کامران**

کامروا / kāmravā، ـیان/: صفت. [ادبی] کامەران؛ کامران؛ بەختیار؛ بە ئاوات گەیشتوو. هەروەها: **کامروایی**

کامفر / kāmfr/: [؟] ☜ **کافور_ ٢**

کامکار / kāmkār/: صفت. [ادبی] کامیار؛ کامەران؛ بەختەوەر؛ خۆشبەخت و سەرکەوتوو لە بەدیهێنانی ئاواتی خۆ. هەروەها: **کامکاری**

کامل / kāmel/: [عربی] صفت. تەواو؛ تەمام: ١. ساز؛ چاڵ؛ دروست؛ بێ‌کەم و کووڕی؛ بێ‌کەمایەسی ‹این کتاب کامل است؛ پول خانه کامل شد: ئەم کتێبە تەواوە؛ پارەی ماڵەکە ساز بوو› ٢. خاوەن هەموو تایبەتمەندیگەلی پێویست ‹انسان کامل: مرۆی تەواو›.

کاملاً / kāmelan/: [عربی] قید. تەواو؛ بە تەواوی؛ بە تواوی؛ بێ زیا و کەم؛ سەر و بەر؛ سەر لە بەر؛ بە دروستی؛ هەمووکی؛ تەمامی؛ تەواوی؛ سپ؛ یەکجێ؛ بێ‌کەم و کووڕی ‹کاملا فهمیدم؛ کاملا درست شد: بە تەواوی تێگەیشتم؛ تەواو دروست بوو›.

کامل‌عیار / kāmel'ayār/: [عربی] صفت. ١. [فلزات] بێ‌خەوش؛ تەواوعەیار ‹طلای کامل‌عیار: زێڕی بێ‌خەوش› ٢. [مجازی] پوخت؛ تەواو؛ تواو؛ بە تەواوی تایبەتمەندیگەلی پێویستەوە ‹مرد کامل‌عیار: پیاوی پوخت›.

کامل‌مرد / kāmelmard/: [عربی/ فارسی] اسم. [گفتاری] کامڵ؛ پیاوی ساڵ بە سەرداچووی بە ئەزموون.

کامله‌زن / kāmelezan/: [عربی/ فارسی] اسم. [گفتاری] کامڵ؛ ژنی ساڵ بە سەرداچووی بە ئەزموون.

کاملیا / kāmel(i)yā، ـها/: [فرانسوی] اسم. کامیلیا: ١. دارچکی هەمیشە شینی گەڵا سەوزی تۆخ و بریقەدار ٢. گوڵی درشت و جوانی ئەو دارچکە، بە ڕەنگی سپی و پەمەیی کە سەرەتای بەهار دەم دەکاتەوە.

کاموا / kāmvā/: [فرانسوی] اسم. کاموا؛ بەنی چەندلۆی ڕێسراو بە ماشین، لە پەموو، خوری یان هەودای دەسکرد.

کاموا‌باف / kāmvābāf، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی] اسم. کامواچن؛ کەسێ کە پیشەی چنینی کاموایە.

کاموابافی / kāmvābāfî/: [فرانسوی/ فارسی] اسم.

کامواچنی: ۱. کاری چنینی گنج لە کاموا ‹ماشین کامواباقی: ماشینی کامواچنی› ۲. /ـها/ کارخانە یان کارگایەک کە جل‌وبەرگی کاموایی تێدا دەچنن ‹در کامواباقی کار می‌کرد: لە کامواچنیدا کاری دەکرد›.

کاموایی / kāmvāyî/: [فرانسوی] *صفت.* کاموایی؛ کاموەیین؛ چنراو لە کاموا ‹بلوز کاموایی: چاکەتی کاموایی›.

کامیاب / kāmyāb/: *صفت. [ادبی]* کامڕەوا؛ کامەران؛ بەرخوردار؛ مرادحاسڵ؛ بە ئارەزوو گەیشتوو ‹سرانجام در ازدواج کامیاب شد: ئاخری لە ژن هێناندا کامڕەوا بوو›. هەروەها: **کامیابی**

کامیون / kām(i)yon, kām(i)yûn ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* لۆری؛ کامیون؛ ماشینی بارکێش بۆ ڕاگوێزانی باری زۆرتر لە ٥ تون (٥٠٠٠ کیلۆگرەم).

کامیونت / kām(i)yonet ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* کامیونێت؛ ماشینی باری بچووکتر لە کامیون و گەورەتر لە وانیت بە بارستایی زۆرتر لە ۲ تون و کەمتر لە ٥ تون.

کان / kān ، ـها/: [کردی] *اسم. [ادبی]* کان؛ کانگا؛ مەڵبەن؛ جان؛ مەعدەن؛ جێگایەک کە شتی بە فراوانی تێدا پەیدا دەبێ ‹کان طلا؛ کان نقره: کانی زێڕ؛ کانگای زیو›.

کانا / kānā ، ـها/: *صفت. [قدیمی]* دەبەنگ؛ حۆل؛ گێژ؛ گێل؛ گێلۆکە؛ خاوەن بەشی هۆشی کەم و بیری کورت.

کاناپه / kānāpe ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* قەنەفە؛ کاناپە: ۱. کورسیەک کە ژێر و پشتی دۆشەکی هەیە ۲. ئەسکەملی نزم کە جێ دانیشتنەکەی دۆشەکی هەیە.

کانال / kānāl ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* کانال: ۱. نۆکەن؛ نۆکەند؛ نوکەند؛ کەنداو؛ کرتاڵ؛ درگە؛ درناڵ؛ جۆگە؛ جۆ؛ جۆلە؛ جۆگەلە؛ جێگای دەسکرد بۆ ڕۆشتنی ئاو ۲. کەنداو؛ ڕەهەند؛ ئاوەڕا؛ ئاوەڕۆ؛ درناڵ؛ گرناڵ؛ کەنداڵی دەسکرد لە نێوان دوو چەم یان دوو زەریادا بۆ هاتوچۆی کەشتی ۳. شەبەکە ‹کانال ٥ تلویزیون: شەبەکەی ٥ی تەلەڤیزیون› ٤. لوولەی زۆرتر چوارپاڵوو بۆ ڕاگواستنی هەوا ‹کانال کولر: کانالی کوولیر› ٥. ڕێگە؛ ڕێچار؛ شوێنەڕای کار و بیر ‹از کانال قانونی پیگیری کن!: لە ڕێگەی قانوونیەوە شوێنی بگرە!›.

کانال‌کشی / kānālkešî ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] *اسم.* کانال‌کێشی؛ کانال‌کەشی؛ کار و ڕەوتی دروست‌کردن و دانانی کانال.

کانتینر / kāntîner ، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* کانتینیر: ۱. ماڵۆکەی گەورە بۆ تێخستن و ڕاگوێزتنەوەی بار (بە کامیون، کەشتی یان قەتار) ۲. ترەیلیێ کە وەها ماڵۆکەیەکی لە سەرە ۳. ئەو هەندە لە بار کە لە وەها ماڵۆکەیەکدایە ‹یک کانتینر شکر خرید: کانتینرێک شەکری سەند›.

کاندوم / kādom/: [انگلیسی] ☜ **کاپوت ـ۳**

کاندید / kāndîd/: [از فرانسوی] ☜ **کاندیدا**

کاندیدا / kāndîdā ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* ناڤدێر؛ ناودێر؛ بەربژار؛ پاڵێوراو؛ ناڤدایی؛ نامزەد؛ ناڤلێکری؛ ناڤکری؛ دەست‌نیشان؛ کەسێ کە بۆ ئەنجامدانی کارێک دەستی لە سەر نراوە یان بۆ خۆی هاتۆتە پێشەوە ‹کاندیدای نمایندگی: ناڤدێری نوێنەرایەتی›: **کاندید**

کانسار / kānsār ، ـها/: [کردی] *اسم.* کانگا؛ شوێنێ کە یەک یان چەند کانی بە کەڵکی تێدایە.

کان‌سنگ / kānsang/: [کردی/ فارسی] ☜ **کانه**

کانفت / kāmfet, kānfet ، ـها/: [روسی] *اسم.* کانفێت؛ چەشنێ شیرینی تۆپەڵی بچووک بە ڕەنگ و چێژەی جۆراوجۆرەوە کە لە کاکائوو، شەکر و ئاونەوات دروست دەبێ.

کان‌کن / kānkan ، ـها/: [کردی/ فارسی] *اسم.* ۱. کرێکاری کانگا ۲. قومەشکەن؛ چاکەن؛

بیرکەن؛ چالاوکەن.

کانگارو / kāngāro/: [فرانسوی/ انگلیسی/ از یکی از زبانهای غیربومی شمال شرقی استرالیا] ☜ **کانگورو**

کانگورو / kāngoro ، ـها/: [فرانسوی/ انگلیسی/ از یکی از زبانهای غیربومی شمال شرقی استرالیا]/*اسم*. کانگورۆ؛ گیانەوەری گوانداری ئالفخۆر، کیسەدار، زاگەبەری ئوسترالیا، بە پا و کلکی درێژ و دەستی کورتەوە کە گەورە و پچووکیان هەیە و بڕێکیان درەختژین: **کانگارو**

کان لم یکن / ka'anlamyakon/: [عربی] *صفت*. بەتاڵ؛ بێبڕ؛ بێبڕشت؛ بێهورم؛ بەبێ نرخ و بایەخ؛ هەر وەک نەبووبێ ‹بخشنامەی مذکور از این تاریخ کان‌لَم‌یکُن خواهد بود: بەخشنامەی ناوبراو لەمە بەدواوە بێبر دەبێ›.

کانون / kānûn ، ـها/: [سریانی از اکدی]/*اسم*. ١. کانوون؛ ناوەند؛ ناوەندی چالاکی، کار یان سەرنج ‹کانون مبارزه؛ کانون زمین‌لرزه: ناوەندی شۆڕش؛ کانوونی بوومەلەرزە› ٢. کانوون؛ خاڵێ کە شەپۆل (تیشک، گەرما، دەنگ) لەوێدا بلاو یان کۆ دەبێتەوە ‹کانوون عدسی: کانوونی نیسکۆکە› ٣. مەکۆ؛ کۆگە؛ بنکە؛ ئەنجومەن؛ گرۆیەک کە بە بۆنەی هۆگرەتی یان قازانجی پیشەیی، لە جێگایەکدا کۆ دەبنەوە ‹کانون نویسندگان: مەکۆی نووسەران› ٤. بنکە؛ مەکۆ؛ کۆگە؛ ئەنجومەن؛ جێگای کۆ بوونەوەی وەها گرۆیەک ‹امروز در کانون جشن بود: ئەورۆ لە بنکەدا جێژن بوو› ٥. *[هندسه]* کانوونی بەیزی ٦. کانوون؛ نێوی دوو مانگ لە ڕۆژمێری هەتاوی ولاتانی عەرەبیدا.

▣ **کانون اصلاح و تربیت**: ناوەندی ڕاهێنان و بارهێنان؛ شوێنی ڕاگرتنی مندالان و تازەلاوانی تاوانبار.

کانون اول: کانوونی یەکەم؛ دوازدەهەمین مانگی سالی عەرەبی، ٣١ ڕۆژە، بەرانبەر بە دیسامبر.

کانون ثانی: کانوونی دووهەم؛ چلەشۆڕ؛ مانگی یەکەمی سالی عەرەبی، ٣١ ڕۆژە، بەرانبەر بە ژانویە.

کانون خانواده: ١. کۆڕی بنەماڵە؛ مەکۆی خاوخێزان ٢. *[کنایی]* بنەماڵە؛ خاوخێزان؛ هەموو کەسانی ماڵێک و چۆنیەتی پێوەندییان پێکەوە.

کانونی / kānûnî/: [سریانی] *صفت*. کانوونی؛ ناوەندی؛ مەکۆیی: ١. پێوەندیدار یان سەر بە ناوەندەوە ‹فاصلەی کانونی: مەودای ناوەندی› ٢. بە دۆخ یان چۆنیەتی کانوونەوە ‹کانونی شدن: مەکۆیی بوونەوە›.

کانه / kāne ، ـها/: [کردی] *اسم*. *[ادبی]* کانی؛ کانە؛ بەردی کانی؛ ماکی کانگایی و زۆرتر کانزایی کە لە باری ئابوورییەوە گرینگە و لە کانگاوە دەریدێنن: **کان‌سنگ**

کانه / ka'annahû/: [عربی] *حرف*. هەر وەک؛ وەکوو؛ وەکی؛ وەک؛ پێسەو؛ عەین؛ عەین و مەین ‹خیابان چنان خلوت بود، کانه بیابان برهوت: شەقام ئەوندە چۆڵ بوو، هەر وەک دەشتی کاکی بە کاکی›.

کانی / kānî ، ـها/: [کردی] *اسم*. کانی؛ کانگایی؛ مەعدەنی: ١. سەر بە کانگا ‹مادەی کانی: ماکی کانگایی› ٢. دەرهاتوو لە مەعدەن ٣. ماکی سروشتی و زۆرتر بلۆری کە لە باری فیزیکی و کیمیاویەوە ناسراوە.

کانی‌شناسی / kānîšenāsî/: [کردی/ فارسی] *اسم*. کانی‌ناسی؛ لقێک لە زانستی زەوی‌ناسی کە لە سەر تایبەتمەندی و چۆنیەتی دروست بوون و جۆراجۆری کانی و جێگایان دەکۆڵێتەوە.

کانیون / kān(i)yon ، ـها/: *اسم*. *[جغرافیا]* تەنگژە؛ تەنگەدەرە؛ دڕناڵ؛ کەنداڵ؛ ئاودڕ؛ دڕگە؛ شیوێکی باریک و قووڵ کە ئاوی لێ‌دەڕوا.

کاو[1] / kāv/: *صفت*. کاس؛ قووڵ؛ کووڕ؛ باهۆ؛ سووتار؛ سووتاڵ.

ـ کاو[2]: *پیوازه*. ـ کۆڵ؛ ـ کول؛ ـ پشکێن؛ ـ پشکن؛

ـ وشـکن؛ ـگـێڵ؛ ـ دۆز؛ ـ تـۆژ؛ ـ دەرەوە؛ ـکۆڵەرەوە؛ ـگەڕ ‹زمین‌کاو: زەوی‌کول›.

کاواک / kāvāk/: *صفت. [ادبی]* بۆش؛ بەتاڵ؛ والا؛ هەڵۆڵ؛ هوول؛ هلۆل؛ قوڕۆل؛ قلۆر؛ قولۆر؛ نێوان‌خالی؛ ناوخالی.

کاور / kāver ، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* پۆشەن؛ پۆشەر؛ ئەوی بۆ پاراستن یان داپۆشین بە سەر شتێکیدا دەکێشن، بەتایبەت رووپۆشی پەلاستیکی جل‌وبەرگ ‹کاور لباس: پوشەنی جل‌وبەرگ›.

کاوش / kāvoš ، ـها/: *اسم.* کنە؛ کەندوکۆڵ؛ کار ورەوتی کۆڵینەوە؛ کـۆلان؛ کۆلانەوە؛ کنەوە؛ ڤەکۆلان؛ تۆژینەوە؛ دانەوە؛ ئەوەدەی.

کاوشگر / kāvošgar ، ـها؛ ـان/: *اسم.* ڤەکۆل؛ تۆژەرەوە؛ کۆڵەرەوە؛ ئەوەی کە کاری کۆڵینەوەیە.

کاوی[1] / kāvî/: *اسم.* قوولی؛ کاسی؛ کووری؛ دۆخ یان چۆنیەتی چاڵ بوون.

ـکاوی[2]: *پیوازه.* ـکۆلی؛ ـ پشکنی؛ ـ تۆژی؛ کار ورەوتی پشکنین، کۆڵین ‹روانکاوی: رەوان‌کولی›.

کاویدن / kāvîdan/: *مصدر. متعدی.* // **کاوید:** کۆڵیتەوە؛ **می‌کاوی:** دەکۆڵیەوە؛ **بکاو:** بکۆڵەوە// ۱. کۆڵینەوە؛ کۆلانەوە؛ کۆڵین؛ ڤەکۆڵین؛ دانەوە؛ کنەکردن؛ هەڵکۆڵین؛ هەڵکولۆشین؛ کەنتەی؛ بۆ پەیدا کردنی شتێک جێگایەک دانەوە ‹کاویدن غار: کولینی ئەشکەوت› ۲. پشکنین؛ گەڕان؛ گەڕیان؛ هلکەواشتن؛ هلکەوشاندن؛ لێگەڕیان؛ سەچتین؛ گێلەی؛ وشکنەی؛ لە تۆتۆی شتێک گەڕان ‹کاویدن کتابها: پشکنینی کتێبان› ۳. کۆڵینەوە؛ تۆژینەوە؛ توێژینەوە؛ وەردانەوە؛ کنەکردن؛ وشکنەی؛ وشکنای؛ گەڕان و پشکنینی شتێک بۆ زانینی پێکهاتە و پێوەندی وردەکاریەکانی ‹کاویدن آثار بدست آمده: کولینەوەی شوێنەواری دەست کەوتوو›. هەروەها: **کاویدنی**

■ صفت فاعلی: **کاونده** (کۆڵەرەوە)/ صفت مفعولی: **کاویده** (کۆڵراوەوە)/ مصدر منفی: **نکاویدن** (نەکۆڵینەوە)

کاه[1] / kāh ، ـها/: *اسم.* کا؛ کاه ؛ کەهـ ؛ کی؛ کەی؛ سمەر؛ سمەری؛ هەلیز؛ پار؛ پیتە؛ بەلم؛ وردەی کلۆش؛ ساقەتەی وردکراوی دەخڵ.

▣ **کاه هم بار کسی نکردن:** *[گفتاری، تعریض]* کەسێک بە کەریش حەساو نەکردن.

از کاهی کوهی ساختن: *[کنایی]* کێچ کردنە گا؛ زل‌کردنەوە؛ گەورە کردنەوەی لە ڕادە بەدەری شتێک.

ـکاه[2]: *پیوازه.* ـکێش؛ ـکوژ؛ کەم‌کەرەوە ‹جانکاه: گیانکێش›.

کاهدان / kāhdān ، ـها/: *اسم.* کادین؛ کادین؛ کایەن؛ کەیان؛ کەیبیان؛ کادان؛ کادانە: ۱. کەدوو؛ کەیو؛ کیو؛ تفاقدان؛ مەرەک؛ ئاخلە؛ کەدن؛ جێگەی کۆ کردنەوە و ڕاگرتنی خۆراکی چوارپێیان ۲. *[تعریض]* گەدە؛ ورگ؛ زگ؛ سک.

کاهش / kāheš/: *اسم.* ۱. ڕەوتی کەم بوونەوە ۲. کاری کەم‌کردنەوە ۳. مینها؛ ڕەوتی داشکان.

▣ **کاهش دادن:** کەم کردنەوە؛ کەم‌کردن؛ کێم کرن؛ هندکاندن؛ هەلساندن؛ پچکاندن؛ کەم‌کەردەیوە ‹این قرص دردم را کمی کاهش داد: ئەم حوبە ئێشەکەمی تۆزی کەم کردەوە›.

کاهش یافتن: کەم بوونەوە؛ کەم بوون؛ کێم بوون؛ کەمەوە بیەی؛ داشکان ‹از دیروز گرمای هوا کاهش یافت: لە دوێنێوە تینی گەرما کەم بوتەوە›.

کاهشیاب / kāhešyāb/: *اسم. [ریاضی]* چەندیەتیەک کە یەکێکی تری لێ کەم دەکەنەوە: **مَفروقٌ‌مِنه**

کاهگل / kāhgel ، ـها/: *اسم.* کاگڵ؛ کاپۆل؛ کەگل؛ کەیگل؛ ئەبیە؛ تێکەلی قوڕ و کا بۆ داپۆشینی سەربان و سواخدانی دیوار.

کاهگلی / kāhgelî/: *صفت.* کاگلی؛ کاپۆلی؛

کەگلی؛ کەیگلی؛ کاگلدار یا لە جنسی کاگڵ ‹دیوار کاهگلی: دیواری کاگڵی›.

کاهـل / kāhel ، ـهـا؛ ـان/: [عربی] *صفت. [ادبی]* زەمتە؛ تەوەزەل؛ تەمەڵ؛ کاڵووم؛ کەهاڵ: ۱. تەپ؛ تەپلەوس؛ تەپلمۆس؛ دێراخێز؛ دێرخێز؛ مەرش؛ مەرشۆ؛ لەش‌قورس؛ بەبێ خێرایی پێویست لە کاردا ۲. مەدلمە؛ بێ‌هۆگرەتی بە کار و تێکۆشان.

کاهلی / kāhelî/: [عربی]/*سم. [ادبی]* تەمەڵی؛ زەمتەیی؛ تەوەزەلی؛ کەهاڵی: ۱. تەپلەوسی؛ تەپلمۆسی؛ دێراخێزی؛ تەمەڵی؛ بێ‌خێرایی و ئازایی پێویست لە کاردا ۲. مەدلمەیی؛ دوورەپەرێزی لە کار و تێکۆشان.

کاهن / kāhen ، ـان؛ کَهَنه/: [عربی]/*سم.* کاهێن: ۱. لە پلەگەلی دینی جوولەکە: **کَهن** ۲. مەلای فەلە و جوو و چەند دینی‌تر ۳. مەلای میللەتانی پێشوو (وەک بابیل و میسر).

کاهو / kāhû ، ـها/: *سم.* کاهوو؛ مارول؛ خاس؛ کێور؛ کیوەر؛ کییور؛ گیایەکی یەکساڵانی گەڵاپان و ئاودارە بە گوڵی زەرد و ساقەتەی ناسکەوە کە هەمووی بە کاڵی دەخورێ.

▣ **کاهوی افعی** ☜ **مَندَلَک**

کاهوئی / kāhû'î/ ☜ **کاهویی**

کاهویی / kāhûyî/ ☜ سبز کاهویی، **سبز: کاهوئی**

کاهی / kāhî/: *صفت.* کایی؛ کاهی: ۱. کایینە؛ کاوێنە؛ دروستکراو لە کا ‹کاغذ کاهی: کاغەزی کایی› ۲. بە ڕەنگی کا.

کاهیدگی / kāhîdegî/: *سم.* دۆخ یان چۆنیەتی کەم بوونەوە.

کاهیـدن / kāhîdan/: *مصدر. لازم. متعدی.* // **کاهیدی:** لاواز بووی؛ **مـی‌کـاهی:** لاواز دەبی؛ **بکاه:** لاواز بە// ☐*لازم.* ۱. لاواز بوون؛ لەڕ بوون؛ هەژار بیەی؛ هەجنین ۲. کەم بوونەوە؛ کێم بوونەوە. ☐ *متعدی.* ۳. کەم کردن؛ کەم کردنەوە؛ کێم کرن؛ هندکاندن؛ هەلساندن؛ پچکاندن؛ کەم‌کەردەیوە؛ کەمەوەکەردەی؛ هەجناندن. هەروەها: **کاهیدنی**

■ **صفت فاعلی: کاهنده** (لاوازکەر)/ **صفت مفعولی: کاهیده** (لاوازبوو)/ **مصدر منفی: نکاهیدن** (لاواز نەبوون)

کـای / kāy/: [؟] /*سم.* کای: ۱. هۆزی ڕەش‌پێستی باشووری ئافریقا، لە خزمان و پێوەندیدارانی هۆزی سام، نیشتەجێی وڵاتی بووتسوانا ۲. /ـها/ هەر یەکە لە کەسانی ئەو هۆزە ✻ **هوتنتُوت**

کایـت / kāyt ، ـهـا/: [انگلیسی]/*سم.* کایت؛ ئامێرێک بۆ هەڵفڕینی تاکەکەسی بەبێ موتور، بریتی لە دوو باڵی گەورە، کە کەسێ خۆی پێوە دەبەستێ و لە بەرزاییێکەوە بەری دەداتەوە و باڵ دەگرێتەوە.

کایت‌سوار / kāytsavār ، ـها؛ ـان/: [انگلیسی/ فارسی]/*سم.* کایت‌سوار؛ کەسێ کە بە کایت دەفڕێ. هەروەها: **کایت‌سواری**

کاینات / kāyenāt/: [عربی]/*سم.* گەردوون؛ کۆی ئەو شتانەی لە زەمین و ئاسماندان: **کائنات**

▣ **کاینات جوّ** ☜ آثار عِلوی، **آثار**

کـایوت / kāyot ، ـهـا/: [؟]/*سم.* کایوت؛ گیانەوەری گوانداری دەشتەکی، زاگەبەری ئامریکای باکووری کە زۆر لە گورگ دەکا.

کباب / kabāb/: [عربی]/*سم.* کەباب؛ کەواو؛ کواو؛ خواردەمەنیەک، بەتایبەت گۆشت، کە لە سەر ئاور یان کانزای داخ برژاوە.

▣ **کباب بختیاری:** کەبابی بەختیاری؛ جۆری کەبابی پلێک گۆشتی مەڕ و پلێک مریشک لە سیخ کراو.

کباب برگ: بەرگ؛ کەبابی توا ـ توا؛ گۆشتی بە ساتوور نەرم‌کراوی لە شیش دراوی لە سەر ئاگر برژاو.

کباب تابه ☜ **کباب ماهی‌تابه**

کباب ترکی: کەبابی ترکی؛ چەند پارچە

گۆشتی ئەستوور بە پیوازەوە بە سیخێکی هەڵواسراودا کراو، ئاورێک هاوقەدی شیشەکە و لە پەنای دەگرێ، گۆشت و پیواز بەرە ـ بەرە دەبرژێن و دادەتاشرێن.

کباب تنوری: کەبابی تەنددووری؛ کەواو تەنووری؛ کەبابی نێو دەفرێک کە لە تەنووردا دەبرژێت.

کباب چنجه: کەبابی پەل؛ کەواو پل؛ کەواوێ کە گۆشتەکەی لەت ـ لەت‌کراوە و لە شیش دراوە.

کباب شامی ☜ **شامی**

کباب کوبیده: کەبابی کووبیدە؛ کەواو قیمە؛ جۆری کەبابی شیش لە گۆشت و چەوری و پیوازی چەرخ‌کراو.

کباب ماهی‌تابه: کەواو ناوتاوە؛ گۆشت و پیوازی چەرخکراوی لە تاوەدا سوورەوە کراو: **کباب تابه**

▣ **کباب شدن:** بوونە کەباب ؛ بوون بە کەواو: ۱. برژان؛ ئامادە بوون بۆ خواردن ‹چند تا سیب‌زمینی گذاشتیم توی تنور کباب شد: چەند سێفەزەمینیمان خستە نێو تەندوورەوە برژان› ۲. *[مجازی]* پرووزان؛ بوون بە بریان؛ سووتان؛ هەڵقرچان؛ پرووکان؛ لە بەر تین یان کەسەرێکی زۆردا بوون ‹از دیدن این منظره جگرم کباب شد: بە بینینی ئەم دیمەنە جەرگم پرووزا›. هەروەها: **کباب کردن**

کباب‌پز / kabābpaz ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ۱. کەبابچی؛ کەواوچی؛ کەواوی؛ کەسێ کە کاری کەباب برژاندنە ۲. کەواوپەز؛ چەشنێ کوانوو بۆ برژاندنی کەباب.

کبابه / kabābe ، ـها/:/اسم. کەبابە؛ دارچکێکی وەک بی بە گەڵای پەل ــ پەلی بێ‌تووک و نووک‌تیژ و گوڵی هێشوویی لە پەنای گەڵاکاندا.

▣ **کبابه‌ی چینی** ☜ **کبابه**

کبابی[1] / kabābî ، ـها/: [عربی]/اسم. کەبابی؛ کەواوی: ۱. کەبابچی؛ کەواوچی؛ گۆشت‌برێژ؛ کەسێ کە کاری دروست‌کردنی کەبابە ‹کبابی پول خرد نداشت، به جایش گوجه‌ی اضافی داد: کەبابی پوولەوردەی نەبوو لەبری تەماتەی زیادی پێداین› ۲. کەبابخانە؛ کەبابفرۆشی ‹ظهر رفته بودیم کبابی: نیوەڕۆ چووین بۆ کەبابی›.

کبابی[2]: *صفت.* کەبابی؛ کەواوی: ۱. شیاو بۆ کەباب ‹گوشت کبابی: گۆشتی کەبابی› ۲. برژاو؛ پیشیاگ؛ پیشیاو؛ کەباب‌کراو؛ کەواوکریاگ ‹سیب‌زمینی کبابی: سێفەزەمینی کەبابی›.

کباده / kabbāde ، ـها/:/اسم. کەبادە؛ ئامێرێکی ئاسنی وەکوو کەوان بە درێژایی ۱,۵ میتر کە لە زۆرخانە بە سەر سەریانەوە سووری دەدەن.

▣ **کبّاده کشیدن:** کەبادەکێشان؛ کەبادە لە سەر سەر سووڕ دان.

کبار / kebār/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* گەورەگەل؛ گەورەیەل؛ مەزنان؛ مازنان؛ گەورێ؛ مرۆڤێت مەزن.

کبالت / kobālt/: [فرانسوی]/اسم. کوبالت؛ توخمی کیمیاوی کانزایی، بە ژمارەی ئەتومی ۲۷ و کێشی ئەتومی ۵۸,۹۳، کە کانزایەکی میغناتیسی بە ڕەنگی سپیە و زۆرتر بۆ دروست کردنی ئالیاژ کەڵکی لێوەردەگرن: **کوبالت**

کبد / kabed/: [عربی]/اسم. جەرگ؛ جگەر؛ کەزەب؛ یەهر؛ یەهەر؛ پشاڕەش؛ گەورەترین ئەندامی ناوەکی لەش لە لای ڕاستی زگەوە.

کبدی / kabedî/: [عربی] صفت. جگەری؛ یەهەری؛ پێوەندیدار یان هاوگەر بە جەرگەوە ‹بیماریهای کبدی: نەخۆشیگەلی جگەری›.

کبر / kabar/ ☜ **کَوَر**

کبر / kebar/: [عربی]/اسم. ۱. *[ادبی]* گەورەیی؛ گەورایی؛ مەزنی؛ مازنی؛ مەزناهی ۲. *[فقه]* تەمەنی پازدە سالی بۆ کوڕ و نۆ سالی بۆ کچ، کە نیشانەی گەورە بوون و پێگەیشتنە.

▣ **کبر سن:** بەسالاچوویی؛ دانسالی؛ ساڵداری.

کبر / kebr/: [عربی]*اسم. [ادبی]* لووت‌بەرزی؛ فیز؛ دەمار؛ دەعیە؛ خۆ بە زل‌زانی.

کبرا[1] / kobrā ، ـها/: [فرانسوی]*اسم.* کوبرا؛ ماری کوبرا؛ چەشنێ ماری زاگەبەری ئافریقا و ئاسیا بە سەر و ملی بەرز و پانەوە کە زۆر ژەهراویە و ژەهرەکەی تا ٢ میتر هەڵداوێ و بڕێکیان بۆ چاوی ڕاوەکەیانی دەخەن و بۆ ماوەیەک کوێری دەکەن: **مار زنگی؛ مار عینکی؛ مار کبرا**

کبرا[2]: [عربی] *صفت.* گەورە؛ گاورە؛ مەزن؛ مازن؛ **کبری**

کبره / kabare ، ـها/: *اسم.* قەتماخە؛ قەشاوی؛ قرتماغە؛ قرتماخە؛ کەپرە؛ کەپرۆکە؛ کەوەرە؛ قاشگ؛ توێ؛ بزمەتە؛ بزماتە؛ توێژاڵی مردووی سەر پێست (بە هۆی گەماری یان کاری زۆرەوە).

▣ **کبره بستن:** قەتماخە هێنان؛ کەپرە بە سەردا هاتن ‹**کف دستم** کبره بسته بود: لەپی دەستم قەتماخەی هێنابوو›.

کبری / kobrā/: [عربی] ☜ **کبرا**

کبریا / kebriyā/: [عربی]*اسم. [ادبی]* گەورەیی؛ مەزنی؛ مازنی؛ مەزناهی؛ پایەبەرزی.

کبریت / kebrît ، ـها/: [معرب از اکدی]*اسم.* شەمچە؛ شقارتە؛ شقارتێ؛ شخارتە؛ شەفرین؛ کبریت؛ کفتک؛ کوفریت؛ کوفتیک؛ نفتک؛ نفتەک؛ گۆرد؛ گورت؛ گۆگرد؛ چیلکەیەک کە بە سەرێکیەوە گۆگرد هەیە بۆ داییساندنی ئاور ٢. بەستە یان قوتووی شەمچە.

▣ **کبریت زدن/ کشیدن:** شەمچەلێدان؛ شەمچە ڕۆشن‌کردن؛ شقارتە داگیرساندن؛ شقارتێ تەقنەی؛ گۆگرد هەڵکردن ‹کبریت زد **و سیگاری** روشن کرد: شەمچەی لێدا **و جگەرەیەکی** داگرساند›.

کبریت زدن به چیزی: ١. شەمچە لە شتێک دان؛ شتێک داگیرساندن؛ شتێ هەڵگرساندن ‹کبریت زد **به فتیله**: شەمچەی دا **لە فتیلەکە**› ٢. ئاور تێبەردان؛ گڕ دان؛ شقارتە بە شتێکەوە نان؛ لە بەین بردنی شتێک بە ئاور ‹کبریت زد **به کاغذپاره‌ها**؛ کبریت زد **به مالش**: گڕی بەردایە **ئەو کاغەزەشڕانەوە**؛ ئاوری بەردایە **ماڵی**›.

کبریتی / kebrîtî/: [معرب] *صفت.* خێڕـخێڕ؛ خێڵ ـ خێڵ؛ بە نەخش و نیگاری ڕێ ـ ڕێوە ‹**مخمل** کبریتی: **مەخمەڵی** خیر ـ خیر›.

کبک / kabk ، ـها/: *اسم.* کەو؛ کاو؛ کەومک؛ کەڤ؛ زارا؛ زرەژ؛ ژەرەژ؛ ژەرەژی؛ زارانز؛ زارانج؛ باڵندەیەکی زەوی‌ژی، بە جەستەیەکی خڕی هێندێک لە کۆتر زلتر، پای سوور و دەندووکی خوار و ئەستوورەوە کە بۆ گۆشتەکەی ڕاوی دەکەن.

▣ **کبک دری:** کەودەری؛ باڵدارێکی جنجیرە بە قەد مریشکێ دەبێ لە نزیک بەفران دەژی.

کبک ماده: چێڵ؛ چیل؛ ماکەو؛ ماری؛ کەوی مێ؛ مێ کەو.

کبک نر: بەق؛ هەکە؛ نێرەکەو؛ کەوی نێر.

▣ **کبک کسی خروس خواندن:** *[مجازی]* بە جووچکە گوێز شکاندن؛ بە تڕ گۆزەڵە شکاندن؛ بەرزەی دەماخ هاتن؛ پای کەسێ زەوی نەگرتن؛ پێقەو سمێڵاو یۆی ئامەی ‹**این روزها** کبک سارا خروس می‌خواند: **ئەم ڕۆژانە** سارا بە جووچکە گوێز ئەشکێنێ›.

کبکبه / kabkabe/: [عربی]*اسم.* ١. سەنسەنە؛ تەنتەنە؛ جەلال و شکۆ ٢. هەنگ و ونگ؛ هەرا و زڵەیەک کە بە بۆنەی تێپەڕینی کەسێکی پایەبەرزەوە هەڵدەستێ (وەک دەنگی بۆقی ماشین و هەرای دەوور و پشتیەکانی).

کبوتر / kabûtar/: *اسم.* کۆتر؛ کەفتەر؛ کەمووتەر؛ کاوەتری: ١. *[نجوم]* وێنەی ئاسمانی بچووک لە ئاسمانی لەتەگۆی باشووریدا: **حَمامه** ٢. ـها؛ ـان/ کەڤۆک؛ کابۆک؛ کواتر؛ کوتر؛ کاڤۆک؛ کاپۆک؛ گۆگەرجین؛ کەمۆتەر؛ کەمووتەر؛ کەمووتر؛ کەبووتەر؛ گۆتر؛ بەهێڤ؛ باڵندەیەک بە جەستەی پڕ، باڵی نووک‌تیژ و

کلکی درێژەوە کە نێر و مێیان وەک یەکن و لە سەر دار یان لە کونی دیواران هێلانە دەکەن: **کفتر**

◙ **کبوتر چاهی**: گابەل؛ گاپەڵ؛ گاپڵ؛ کۆترەشینە؛ کۆترە کێویلە؛ کۆترە کێفیلە؛ کۆترە گایلکە؛ کۆترەگایە؛ کەمووتر برجی؛ جۆرێ کۆتری قەڵەوە لە کۆتری ئاسایی زلتر کە لە چیا دەژی.

کبوترباز / kabûtarbāz ، ـها؛ ـان/: *صفت*. کۆترباز؛ کەبۆتەرڤان؛ بە هۆگرەتی و خواستی بەخێو کردنی کۆتر. هەروەها: **کبوتربازی**

کبوترخان / kabûtarxān ، ـها/: *اسم*. کۆترخان؛ کۆترخانە؛ بۆرانخانە؛ لیس؛ هۆدە یان ژوورێک کە بۆ کۆتران سازی دەکەن.

کبود[1] / kabûd/: *اسم*. کەوە؛ کەوێ؛ کەوو؛ کەوگ؛ کەوک؛ کۆ؛ کەو؛ بۆز؛ بۆزە؛ هێشین؛ هەشین؛ هەشی؛ شین؛ هەشینایی؛ ڕەنگی ئاوی تۆخ.

کبود[2]: *صفت*. بۆز؛ بۆزە؛ کەوە؛ کەوێ؛ کەوو؛ کەوگ؛ کۆ؛ کەو؛ هەشینایی؛ بە ڕەنگی ئاوی تۆخ. هەروەها: **کبودرنگ؛ کبودفام**

کبودماهی / kabûdmāhî ، ـها؛ ـان/: *اسم*. ماسیەکی خرپنەی ئاوی گەرمە بە ڕەنگی کەوە کە سەر پشتی سەوز و ژێر سکی زێوینە.

کبودمرغ / kabûdmorq/: *اسم*. پرندەی آبی ☜ **پرنده**

کبوده / kabûde ، ـها/: *اسم*. ١. سپیدار؛ ئەسپندار؛ سپیندار؛ هەوران؛ سپیەچنار؛ هەڤران؛ شاتان؛ ئەسپین؛ دارێکە بە تاجێکی باز و هێلکەیی، گەڵای سپی لۆکەئاسا، چرۆی سپی و تاڵ‌تاڵ و جەوی چەسپنەوە ٢. *[قدیمی]* کوێت؛ ئەسپی خۆڵەمێشی.

کبودی / kabûdî/: *اسم*. کەوەیی؛ کەوویی؛ کەوگی؛ کهۆیی؛ هەشینایی؛ شینی: ١. دۆخ یان چۆنیەتی شین بوون ‹هرگز دریا را به این کبودی ندیده‌بودم: قەت زەریام بەم کەوەییە نەدیبوو› ٢. ـها/ تەرجسە؛ ڕجرچ؛ پەڵەی شینی هۆی کوتران یان سەرما لە جەستەدا ‹کبودی صورتت از چیست؟:کەوەیی ڕومەتت لە چیە؟›.

کبیر / kabîr/: [عربی] *صفت*. ١. مازن؛ مەزن؛ یەکجار گەورە ‹اقیانوس کبیر: ئوقیانووسی مازن› ٢. مەزن؛ مازن؛ هەڤیاز؛ زۆر لە سەرەوەوە ‹امیر کبیر: میر مەزن› ٣. *[حقوق]* گەورە؛ کەبیر؛ خاوەن تەمەنی قانوونی. بەرانبەر: **صغیر** ‹هر فرد کبیر می‌تواند در انتخابات شرکت کند: هەر کەسێکی گەورە دەتوانێ لە دەنگداندا بەشدار بێ›.

کبیره / kabîre/: [عربی] ☜ گناه کبیره، **گناه**

کبیسه / kabîse/: [معرب از سریانی] *اسم*. کەبیسە؛ ساڵێ کە ٣٦٦ ڕۆژە.

کپاره / kapāre ، ـها/: *اسم*. *[قدیمی]* کەتلە؛ دەسەچینە؛ پووشینە؛ زەمبیل؛ زەمیل؛ زەمیلە؛ زەنبیل؛ دەفری هێندێ گەورەی لە شوول چنراو.

کپال / kopāl/: [؟] *اسم*. کۆپال؛ جەوی بڕێ داری گەرمیانی کە بۆ دروستکردنی لاک و وێرنی بە کار دێ.

کپر / kapar ، ـها/: [کردی] *اسم*. کەپەر؛ کەپر؛ کەپرە؛ هەرزەل؛ هەرزەلە؛ هەرزاڵ؛ ساباتی (کوێستانی)؛ هۆلک؛ کوولا؛ کۆلک؛ ماڵۆکەی لە شوول و قامیش.

کپرا / koprā ، ـها/: [؟] *اسم*. نارگیل؛ بەشی سپی و خۆراکی میوەی نارگیل کە وشکی دەکەن و بۆ ڕۆنی نارگیل و لە شیرینی‌سازیشدا بە کاری دەبەن: **کوپرا**

کپرنشین / kaparnešîn ، ـها؛ ـان/: [کردی/ فارسی] *اسم*. کەپرنشین؛ هەرزەل‌نشین؛ کوولانشین: ١. ئەوەی لە نێو کەپردا ژیان دەباتە سەر ٢. *[کنایی]* هەژاری بێ ماڵ و سامان.

کپسول / kapsûl ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. کەپسوول: ١. دەفری گرۆڤەر و زۆرتر کانزایی

‹کپسول گاز: کەپسوولی گاز› ۲. پوودری دەرمان بە پۆشەنی ژیلاتینی گرۆڤەریەوە.

◙ **کپسول آتش‌نشانی:** کەپسوولی ئاورتەمرێنی؛ دەفری گرۆڤەری دەرگابەسراو پڕ لە ماکی ئاورتەمرێن کە لە کاتی سووتماندا بۆ کوژاندنەوەی ئاور کەڵکی لێ‌دەگرن.

کپسول گاز: کەپسوولی گاز؛ دەفری گرۆڤەری جێی گاز بەتایبەت گازی میتان، زۆرتر بۆ ماڵان.

کپک[۱] / kapak، ـها/: اسم. کەڕوو؛ کەڕو؛ کەڕەکیفە؛ کەڕەوە؛ کەڕێ؛ کەوە؛ بڕش؛ پڕک؛ پرگ؛ پولگ؛ جۆرێک کارگ و لاکوتی یەکجار ورد کە دەبنە هۆی کەڕوو هێنانی خواردەمەنی و بڕێکیشیان بۆ دەرمان دەبن: **کَفک**

◙ **کپک آبزی:** کەڕووی ئاوژی؛ بڕشی ئاوی شیرین و خاکی شێدار.

کپک سبز: کەڕووی/ بڕشی شین؛ کەڕەکیفەی ناسراو بە پینی‌سیلیۆم کە لە سەر چەرم و میوە دەنیشێ و خراپیان دەکا. لە بڕێکیان ماکی ئانتی‌بیووتیک دروست دەکەن.

کپک سفید: کەڕووی سپی؛ کەڕوویەک کە لە سەر نانی نەرم دەنیشێ و گەشە دەکا: **کپک نان**

کپک سیاه: کەڕووی ڕەش؛ کەڕوویەک کە لە سەر پەنیر و میوەی گەیشتوو دەنیشێ.

کپک نان ☜ **کَپَک سفید**

◙ **کپک زدن:** بڕش هێنان؛ کەڕوو هەڵێنان؛ کەڕەکیفە هاوردن؛ کەڕوواوی/ کەڕواوی بوون؛ دەزی بوون؛ پرگ هەڵێنان؛ کەڕۆڵیەی؛ کەڕۆڵیای؛ گەشە ساندنی کەڕوو لە سەر خۆراک ‹پنیر کپک زده بود، دور انداختم: پەنیرەکە بڕشی هێنابوو، فڕەم دا›.

کپک[۲]: صفت. [تعریض، گفتاری] کۆتی؛ کەتوەر؛ خۆری‌تۆڕی؛ خوێریلە؛ خوێری؛ مشەخۆر؛ لاورگە؛ هەوانتەخۆر؛ مڕ و مووشکەر؛ خۆژێ؛ چەڵ و مەڵ؛ چەورە؛ خۆرە؛ پەڵندەر؛ مفت‌خۆر؛ مەلۆس؛ ژیان لە سەر ئەرکی کەسانی‌تر.

کپک / kopek، ـها/: [روسی] اسم. کۆپێک؛ وردەپارەی ڕووبڵ، یەکەی پوولی ڕووسیە و دراوسێکانی.

کپک‌زدگی / kapakzadegî/: اسم. بڕش‌هێناوی؛ کەڕووهێناوی؛ کەڕۆلیایی؛ کەڕەکیفەلێداگی؛ گڕنۆزی؛ بڕشاوی؛ دۆخ یان ڕەوتی کەڕوو هێنان. هەروەها: **کپک‌زده**

کپل / kapal/: [از عربی] ☜ **کفل**

کپل / kopol، ـها/: صفت. [گفتاری] خەپلە؛ خەپە؛ خرپن؛ خیپن؛ خەپەل؛ خەپەلە؛ خەپەلێ؛ خرت؛ خرتەلە؛ خرتەلێ؛ گردەڵ؛ گردەلە؛ قرپنە؛ کورتەبالای قەڵەوی ڕەزاسووک.

کپلک / kapalak، ـها/: اسم. کەپەلەک؛ گیابڕ؛ کرمی لاکوتی گیانەوەرانی‌تر، بەتایبەت ئاژەڵ.

کپنک / kapanak، ـها/: [کردی] اسم. کەپەن؛ کەپەنە؛ کەپەنک؛ کەپەنەک؛ کەچە؛ قاپووت؛ گەرگ؛ تاتکێ؛ کەڕەک؛ فەرەنجی؛ فەرەجی؛ بالاپۆشی لە لباد، زۆرتر بێ‌قۆل و بەرتاک کە شوانان و کەژوانان لە بەری دەکەن.

کپور / kapûr، ـها/: اسم. کەپوور؛ چەشنێ ماسی خۆراکی: **ماهی کپور**

کپه / kape/: اسم. ۱. [قدیمی] ناوە؛ کەتلە؛ زەنبیلەی گەورەی لە شوول یان زەل ۲. [گفتاری] کپەنە؛ خپ؛ پەنەمووسە؛ وشەیەکی بە تانە و تەشەرەوە بۆ خەو.

◙ **کپه کردن:** وەرکەتن؛ کپین؛ پەنەمووس کەردەی؛ خپ/ کپ هەلاتن؛ خپ‌کەوتەی.

کپه‌ی مرگ را گذاشتن: [تعریض] خەو مەرگ کردن؛ سەر نانەوە؛ سەر نیانەوە؛ پەنەمووس کەردەی؛ خەوتن ‹می‌گذارید کمی کپه‌ی مرگم را بگذارم؟: دێڵن تاوێ خەوی مەرگم بکەم؟›.

کپه / koppe، ـها/: اسم. [گفتاری] کۆما؛ کۆمە؛ کوا؛ کۆم؛ کۆ؛ تۆپەڵ؛ تەپ؛ تەپکە؛ کەڵەک؛

کۆمەڵێک شتی بەسەر یەکدا کۆوە بوو ‹کُپەی خاک: کۆمای خاک›.

▣ **کپه شدن:** تەپکە بەستن/ کردن؛ کەڵەک/ کەڵەکە بوون/ بەستن؛ کەلار بوون؛ قەڵاپەچن بوون؛ قەڵاچین بیەی؛ کۆ بوونەوە و بە سەر یەکدا کەوتن ‹کتابها روی هم کپه شده بودند: کتێبەکان بە سەریەکدا تەپکەیان بەستبوو›.

هەروەها: **کپه کردن**

کپی / kepî، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* کێپی؛ چەشنێ کڵاو کە لە پێشەوە سەیوانێکی چکۆلەی هەیە.

کپی / kopî، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* کۆپی؛ ڕۆنفیس؛ ڕایش: **کپیه**

▣ **کپی برداشتن:** ڕایش گرتن؛ کۆپی/ ڕۆنفیس هەڵگرتن ‹انگار از روی این کتاب کپی برداشته: وەک دەڵێی لە ڕووی ئەم کتێبە ڕایشی گرتووە›.

کپی کردن: کۆپی کردن؛ ڕایش کردن: ۱. لە بەر نووسینەوە؛ فەرکان؛ ڕوونووسی کردن ‹از روی ورقەی بغل‌دستی کپی کرد: لە ڕووی پالدەسیەکەی کۆپی کرد› ۲. لە ڕووی وێنەیەک کێشانەوە ۳. لە وێنەیەک دیسانەکە چاپ کردن ‹دو نسخه از این عکس کپی کن!: دوو بەرگ لەم وێنەیە کۆپی کە!›.

کپی گرفتن: ڕایش گرتن؛ کۆپی گرتن؛ بە ماشینی فتوکۆپی لە بەڵگەیەک ڕۆنفیس گرتن ‹از این صفحه کپی بگیر بیاور!: لەم لاپەڕە ڕایش بگرە و بیهێنە!›.

کپیدن / kapîdan/: *مصدر. لازم. [گفتاری]* //**کپیدی:** دارایەوە؛ **می‌کپی:** دەدارییەوە؛ **بکپ:** بدارەوە// دارانەوە؛ داریانەوە؛ لار بوونەوە؛ لارەو بوون؛ کپین؛ وەرکەتن؛ خپ/ کپ بوون؛ خپ/ کپ هەڵاتن؛ پەنەمووس کەردەی؛ خپ کەوتەی؛ خەوتن؛ نووستن (ئەم وشە تەنیا بۆ سووکایەتی پێ کردن بە کار دەبرێ) ‹تا شامش را خورد کپید: هەر شێوەکەی خوارد دارایەوە›.

■ **صفت مفعولی: کپیده** (داراووە)/ **مصدر منفی: نکپیدن** (نەدارانەوە)

کپی رایت / kopîrāyt/: [فرانسوی/ انگلیسی]/*اسم.* کۆپی‌ڕایت؛ مافی بەدیهێنەر بۆ کەڵک گرتن لە ئاسەوارەکەی (هونەری، وێژەیی یان پیشەیی).

کپیه / kopiye/: [فرانسوی] ☜ **کُپی**

▣ **کاغذ کپیه:** کاغذ کاربن ☜ **کاغذ**

کت / kat/: *اسم. [گفتاری]* شان؛ باهۆ؛ پیل؛ هەرمە.

▣ **کت کسی را از پشت بستن:** دەستی کەسێ لە پشتەوە بەستن: ۱. کەسێک قۆڵبەس کردن ۲. *[مجازی]* لە کەسێ بردنەوە؛ لە کەسێ پێشکەوتن ‹آزاد در ریاضی کت همه را از پشت بسته بود: ئازاد لە بیرکاریدا دەستی هەمووی لە پشتەوە بەستبوو›.

توی کت کسی کردن: *[مجازی]* کەسێک فاماندن؛ بە مێشکی کەسێکدا کردن؛ کەسێک تێگەیاندن ‹چقدر زور زدم توی کت آرام بکنم که این دختر به دردش نمی‌خورد: چەندە تێکۆشام تا ئارام بفامێنم ئەو کچە بۆ ئەو نابێ›.

توی کت کسی نرفتن: *[مجازی]* بە سەری/ گوێی کەسێکدا نەچوون؛ ڕازی نەبوونی کەسێک ‹این حرفها توی کت من نمی‌رود: ئەم قسانەم بە سەردا ناچێ›.

کت / kot، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.* سترە؛ کۆت؛ کوت؛ چەشنێ پۆشەن کە لە پێشەوە بە دووگمە دەبەسرێ و زۆرتر ئاستەر، قۆڵ و گیرفانی هەیە.

کتاب / ketāb، ـها؛ کُتُب/: [عربی]/*اسم.* کتێب؛ کتێو؛ کتاف؛ کتاو؛ پەرتووک: ۱. کۆمەڵێک نووسراوە لە سەر پەڕەی کاغەز، پێست یان پاپیرووس و وەکوو ئەوانە ۲. نووسراوەیەکی چاپی جزوبەندی‌کراو و بەرگ‌گیراو بە لانی کەم ۴۸ پەڕەوە ۳. کتێبی دینی، بەتایبەت قورئان ۴. هەر یەکە لە بەشگەلی بەرهەمێکی زانستی یان وێژەیی ‹کتاب دوم از بخش اول تاریخ مشاهیر

کُرد: کتێبی دووهەم لە بەشی یەکەمی مێژووی ناودارانی کورد›.

◙ **کتاب آسمانی:** کتێبی ئاسمانی؛ کتێبی دینی کە بە بڕوای شوێنکەوتوانی لە لایەن خواوە بۆ پەیامنێری ئەو دینە هاتۆتە خوار.

کتاب آشپزی: کتێبی شێوکەری؛ کتێبی ئاشپەزی؛ کتێبێ کە شێوەی لێنان و ئامادە کردنی چێشتی تێدا نووسراوە. هەروەها: **کتاب خیاطی؛ کتاب گلدوزی**

کتاب خطی: کتێبی دەس‌نووس؛ کتێبێ کە بە دەست نووسراوە.

کتاب خودآموز ☜ **خودآموز**

کتاب درسی: کتێبی وانەیی؛ کتێوی دەرسی؛ کتێبێ کە نووسراوەکانی لە یەک یان چەند ڕێخراوەی فێرکاریدا دەگوترێتەوە.

کتاب دینی: کتێبی دینی/ ئایینی؛ کتێبێ سەبارەت بە ڕاهێنانی دینێک.

کتاب راهنما: کتێبی ڕێنما؛ پەرتووکی ڕێنوێن؛ کتێبێ کە ئاگاداریگەلێکی بۆ ڕێنوێنی خوێنەر لە بوارێکی تایبەتدا تێدا نووسراوە ‹کتاب راهنمای تلفن: کتێبی ڕێنمای تەلەفوون›.

کتاب ضالە: کتێبی شەیتان؛ کتێبێ کە نووسراوەکانی بە هۆی سەرلێشێواوی خوێنەر دەزانن.

کتاب کودک: کتێبی منداڵان؛ کتێبوو زاوڵا/ زاوڵەی؛ کتێبی تایبەتی خوێندنەوەی منداڵان.

کتاب گویا: کتێبێ کە نووسراوەکانی لە سەر شریت تۆمارکراوە.

کتّاب / kottāb/: [عربی] جمعِ ☜ **کاتب**

کتاب‌آرایی / ketābārāyî/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. کتێبڕازێنی؛ کار، ڕەوت، فەن یان هونەری ڕازاندنەوەی کتێب بە وێنە، سەرناو، خشتە و پەڕەچنینی شیاو.

کتاب‌باز / ketāb.bāz، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. کتێب‌باز؛ کتێوباز؛ هۆگری خڕکردنەوە و هەڵگرتنی کتێب: **کتابدوست** ـ٣. هەروەها: **کتاب‌بازی**

کتاب‌بر / ketāb.bar، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. کتێب‌بەر؛ ئامێرێ بە شێوەی قەفەسەی چەرخدار بۆ گواستنەوەی کتێب لە شوێنێکی وەک کتێبخانەدا.

کتابت / ketābat/: [عربی]/*اسم*. *[ادبی]* کار و ڕەوتی نوسرانەوە یان نووسینەوە؛ نووسین ‹پس از آنکه قرارداد کتابت شد، همه آن را امضا کردند: دوای ئەوە کە بڕیارنامەکە نووسرایەوە، هەموو واژۆیان لێدا›. هەروەها: **کتابت شدن؛ کتابت کردن**

کتابچه / ketābče، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. کتێبۆک: ١. *[گفتاری]* سیپارە؛ کتێبی چکۆلە ‹کتابچەی مشق: کتێبوکی مەشق› ٢. نامیلکە؛ کتێبێکی چکۆلە کە لە ٤٨ لاپەڕە کەمتر بێت ‹کتابچەی راهنما: کتێبوکی ڕێنما›.

کتابخانه / ketābxāne، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. کتێبخانە؛ کتێوخانە: ١. جێگایەک کە تاقمێ کتێبی تێدا هەڵدەگرن ٢. بینایەک بە ئامێری پێویست (وەکوو کتێب، قەفەسە، پێڕست، ئەسکەمل و...) بۆ کۆکردنەوە و ئاگاداری‌کردن لە کتێبان و کەڵک وەرگرتنی کەسانێ کە هات‌وچۆی ئەوێ دەکەن ‹کتابخانەی دانشگاه: کتێبخانەی زانستگا› ٣. قەفەسەی کتێب ٤. *[قدیمی]* کتێب‌فرۆشی؛ پەرتووک‌فرۆشی.

◙ **کتابخانەی تخصصی:** کتێبخانەی پسپۆڕی؛ کتێوخانەیەک کە کتێبانی بوارێکی تایبەتی تێدا هەڵدەگرن.

کتابخانەی خصوصی: کتێبخانەی تایبەت؛ کتێوخانەیەک کە هی کەس یان کەسانێکی تایبەتە: **کتابخانەی شخصی**

کتابخانەی سیار: کتێبخانەی گەڕۆک؛ ماشینێکی گەورە (زۆرتر پاس) کە لە ناوەوە

وەک کتێبخانە قەفەسەبەندی کراوە و زۆرێک کتێبی تێنراوە و بۆ دەرکی مالان یان هەر شوێنێکی پێویستی دەبەن.

کتابخانەی شخصی ☜ **کتابخانەی خصوصی**

کتابخانەی عمومی: کتێبخانەی گشتی؛ کتێوخانەیێ کە بۆ کەلک وەرگرتنی هەموان دانراوە: **کتابخانەی همگانی**

کتابخانەی همگانی ☜ **کتابخانەی عمومی**

کتابخوان / ketābxān ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* کتێبخوێن؛ کتاوخوین: ۱. خوێنەری کتێب ۲. هۆگری خوێندنەوەی کتێب. هەروەها: **کتابخوانی**

کتابدار / ketābdār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* کتێبدار؛ کتێودار؛ پەرتووکدار: ۱. کەسێ کە کاری پۆلبەندی، تەرتیبکردن، ئاگاداری و پێرست دانانی کتێبگەلی کتێبخانەیە ۲. کەسێ کە بەڕێوە بردنی کتێبخانە و وەرامدانەوەی خەلکی وەئەستۆیە.

کتابداری / ketābdārî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* کتێبداری؛ کتێوداری؛ پەرتووکداری؛ زانست و لێزانی ئاگاداری لە کتێب و بەڕێوە بردنی کتێبخانە.

کتابدوست / ketābdûst ، ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* کتێبدۆست؛ کتاودۆس؛ کتێبیار؛ کتێویار: ۱. هۆگر بە کتێب خوێندنەوە ۲. خوازیاری بلاو بوونەوەی کتێب و گەشەکردنی کتێب خوێندنەوە ۳. ☜ **کتابباز**. هەروەها: **کتابدوستی**

کتابسرا / ketābsarā/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* کتێبفرۆشی؛ کتێوفرۆشی؛ پەرتووکفرۆشی؛ دووکان و شوێنی فرۆشتنی کتێبان.

کتابشناس / ketābšenās ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* کتێبناس؛ کتێوناس؛ پەرتووکناس؛ خاوەن ئاگاداری لە بواری کتێب، نووسەر، جێگای بلاو بوونەوە و شوێنی دەسکەوتنیان.

کتابشناسی / ketābšenāsî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* کتێبناسی؛ کتێوناسی؛ پەرتووکناسی: ۱. زانستی ناسینی سەرجەمی کتێبانی سەبارەت بە نووسەر، بابەت یان ولاتێک و پێکهێنانی پێرستێک لەوانە ۲. ☜ **کتابنامە**

کتابفروش / ketābfurûš ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* کتێبفرۆش؛ پەرتووکفرۆش؛ کتێبورەش؛ کتاوفرووش؛ کەسێ کە کاری کڕین و فرۆشتنی کتێبە.

کتابفروشی / ketābfurûšî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* کتێبفرۆشی؛ کتێوفرۆشی؛ کتێبورەشی؛ کتاوفرووشی؛ پەرتووکفرۆشی: ۱. پیشەی کتێبفرۆش ‹مدتی جلو دانشگاه کتابفروشی می‌کرد: ماوەیەک لە بەرامبەر زانستگادا کتێبفرۆشی دەکرد› ۲. /ـها/ فرۆشگای کتێب ‹چند هفته است بە کتابفروشی سر نزدەام: چەند حەوتەیە سەرم لە کتێبفرۆشی نەداوە›.

کتابگیر / ketābgîr/: [عربی/ فارسی] ☜ **غشگیر**

کتابنامە / ketābnāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* کتێبنامە؛ پەرتووکنامە: ۱. پێرستێ لە کتێبگەلی نووسەر، کتێبخانە یان بابەتێک، وێڕای ئاگاداریگەلێک لەمەڕ کاتی نووسین و چۆنیەتی چاپ و بلاو بوونەوەیان ‹کتابنامەی علوم: کتێبنامەی زانست› ۲. پێرستێ لە سەرچاوەگەلێ کە لە نووسینی کتێب یان وتارێکدا کەلکێ لێوەرگیراوە ‹کتابنامە را ببینید: کتێبنامەکە چاو لێ بکەن› * **کتابشناسی ـ۲**

کتابی[1] / ketābî/: [عربی] *صفت.* کتێبی؛ کتێوی: ۱. بە شێوە یان چۆنیەتی نووسین ‹کتابی حرف زدن: کتێبی قسە کردن› ۲. بە شێوەی چوارپالوو ‹شیشەی کتابی: شووشەی کتێبی›.

کتابی[2]: *قید.* پالبەپال؛ لە تەنیشت؛ شانبەشان؛ لە لای یەک بەبێ مەودا ‹کتابی بنشینید!: پالبەپال دانیشن!›.

کتابیار / ketābyār/: [عربی/ فارسی]/*اسم.*

کتێب ڕاگر؛ ئامرازێکی لە چێو، پەلاستیک یان کانزا بۆ ڕاست لەبەر چاو ڕاگرتنی کتێب.

کتام / katām، ـها/: اسم. [قدیمی] سخر؛ سخرک؛ زنج؛ دیوی لە قامیش و حەسیر لە قەراخی کشتوکاڵ و کیاردا.

کتان / katān: [اکدی] اسم. کەتان: ۱. لـ ـها/ هەلاوە؛ لۆکەکێوی؛ گیامێروول؛ گیامرۆژە؛ گیای ئالیکی یەکسالان و بێپرز، بە گەلای سەوزی باریک و درێژ و نووک تیژ، گوڵی ئاوی درشت و لقی ڕیشاڵ ـ ڕیشاڵی نەرم و بلندەوە ۲. پارچە یان بەنی دروستکراو لە ڕیشاڵ و هەودای ئەو گیایە.

کتانی[1] / **katānī**/: [اکدی] ☜ گُل کتانی، **گل**

کتانی[2]: صفت. کەتانی: ۱. دروستکراو لە کەتان یان لە چەشنی کەتان ۲. پەمۆیی؛ لۆکەیی؛ دروستکراو لە هەودای لۆکە.

کتب / kotob/: [عربی] جمعِ ☜ **کِتاب**

کتباً / katban/: [عربی] قید. بە نووسراوەیی؛ بە نووسین؛ بە شێوەی نووسراوە ‹کتباً تقاضا کرد: بە نووسین داخوازی کرد›.

کتبسته / katbaste/: قید. قۆڵبەست؛ باڵبەس؛ قۆڵبەستە؛ قۆڵبەستکراو ‹او را کتبسته تحویل زندان دادند: قۆڵبەست ڕادەستی بەندیخانەیان کرد›.

کتبی / katbī/: [عربی] صفت. نووسراو؛ نووسراوە؛ نفیسی؛ نفیسکی ‹امتحان کتبی؛ تقاضای کتبی: ئەزموونی نووسراو؛ داخوازی نووسراوە›.

کتره / katre/: صفت. ۱. شڕ و شیتاڵ؛ شڕ و وڕ؛ شڕ و دڕ؛ لەت ـ لەت؛ کەتکەتە؛ لەتار ـ لەتار؛ تیکە ـ تیکە؛ کوت ـ کوت؛ شەقارووەقار ۲. [ترکی؟] شێواو؛ بێسەرەوبەرە؛ بێسەروبەر؛ ئالۆز؛ منتەوەش؛ ژەلمسە؛ شیڤیا؛ شێویاگ؛ بێڕێکوپێکی (زۆرتر بۆ قسە).

کترەای / katre'ī/: [ترکی؟] قید. گۆترە؛ بە گۆترە؛ ڕەمەکی؛ برە؛ هەروا؛ (بە) هاکۆ؛ بە شێوەیەکی نەگونجاو و بێتێفکرین ‹کترەای حرف زدن: گۆترە قسە کردن›.

کتری / ketrī، ـها/: [از انگلیسی] اسم. کتری؛ کەتری؛ کەتلی؛ کتریە؛ دەفری کانزایی بە سەرە و دەستە و لوولەوە بۆ تراو تێدا کوڵاندن.

کتشلواری[1] / **kotšalvārī**، ـها/: [انگلیسی/ فارسی] اسم. [گفتاری] کۆنەسێن؛ فرۆشەری گەڕۆک کە کاری کڕین و فرۆشتنی جلوبەرگی کۆن و هەروەها کەلوپەلی دەستەدووی ماڵە.

کتشلواری[2]: صفت. کۆتوشەڵواری؛ کوت و شواڵ لە بەر ‹عبا و قبا را کنار گذاشت و کت و شلواری شد: عابا و مێزەرەی وەلا نا و بوو بە کوت و شەڵواری›.

کتف / ketf/: [عربی] اسم. شان؛ شان و پیل؛ دۆش؛ ئەنگل؛ هنگلە؛ هەرمە؛ ستۆ؛ پۆل؛ کووڵ؛ شوو: ۱. شەپیلک؛ سەرپیل؛ ئێسکێکی گەورەی پان و سێ سووچە لە پشتدا پێشەی باسک ڕادەگرێ ۲. ناوشان؛ بەشێ لە پشت، نێوان پشتەمل و سەرشان و ناوقەد.

کتک / kotak، ـها/: [ترکی] اسم. کوتەک؛ تێلاکوش؛ تێلاکاری؛ تەپلەکۆ؛ کاری بە دەست یان بە شتێک پەیتا ـ پەیتا لە کەسێک دان بە مەبەستی ئاراندنی.

▣ **کتک خوردن**: کوتران؛ لێدران؛ قوتان؛ هاتنە قوتان؛ کوتش؛ تەپلەکۆ بیەی. هەروەها: **کتک زدن**

کتککاری / kotak.kārī، ـها/: [ترکی/ فارسی] اسم. [گفتاری] سۆرەک؛ تێلاترێن؛ خەگ؛ کۆزەر؛ کۆزەربەر؛ شەق و لەق؛ ڕمکوت؛ کار و ڕەوتی کوتان؛ قوتان؛ لێدان و لێدران.

کتگر / katgar، ـها؛ ـان/: اسم. [قدیمی] مەرەنگۆز؛ دارتاش؛ چێوتاش؛ چۆتاش؛ نجار؛ نەجار.

کتل / kotal، ـها/: [ترکی] اسم. ۱. تەپۆلکە؛ تەپۆکە؛ تەپۆلکە؛ گردووک؛ گردولک؛ قوتکەی سەر زەوی ۲. کۆتەڵ؛ بەیداخی گەورەی ڕازاوە

کە بەتایبەت لە تازیەباری ئایینیدا هەڵیدەگرن.

کتلت / kotlet، ـها/: [فرانسوی]/سم. کوتلیت؛ کوتیلک؛ کوتل؛ خۆراکێ لە تێکەڵی گۆشتی چەرخکراو، سێفەزەمینی کوتراو و تۆزێ ئارد کە وەک هەویرێکی لێ دێ و پارچە-پارچە لە ڕۆندا سووری دەکەنەوە.

کتمان / ketmān/: [عربی]/سم. کەتمان؛ کەتمانە؛ کاری داشاردن؛ شاردنەوە؛ داپۆشین؛ وەشاردنی شتێ (بەتایبەت ڕاز) ‹سعی می‌کرد نگرانی‌اش را کتمان کند: تێدەکۆشا دڵپەرۆشیەکەی داشاری›.

کتو / katū/: /سم. کەتەو؛ کەتو؛ کەدەو؛ نەخۆشیەکی گیرۆی یەکسمانە لە سەرمای زۆر تووش دەبن.

کت و کلفت / kat-o-koloft/: صفت. [گفتاری] پان‌وپۆڕ؛ قوتوقەوی؛ قت (و) قایم؛ زل و زەبەلاح؛ قەوی و قۆڵ؛ بە ئەستووری زۆرتر لە ڕادەی ئاساییەوە.

کت و گنده / kat-o-gonde/: صفت. [گفتاری] پان و پۆڕ؛ پان و پڕ؛ گەپ؛ کەت؛ زل؛ زەلام؛ زلام؛ بە بارستایی یان گۆڤدەی زۆرەوە ‹چوب کت و گنده؛ آدم کت و گنده: چێوی پان و پۆڕ؛ مرۆی پان و پڕ›.

کته / kate/: /سم. ۱. کەتە؛ وشکەپلاو؛ مەکەش؛ برنجێ کە بێ نانەشان و ئاوکێش‌کردن لێنراوە ۲. ـها/[معماری] پێکهاتەیەک لە برێ ماڵی کۆندا بە شێوەی جێگایەک لە ژێر سەکۆی ئاشپەزخانە بۆ هەڵگرتنی پێتەوای پێویستی ماڵ (وەک دەفر و ئاوکێش و...) ۳. کەت؛ کەتە؛ دەفری قووڵ و دەم ئاوەلا بۆ جێگەی ئاردی نانەوا ٤. هێشخان؛ خەڵوەتی؛ وچخانە؛ هەمارێکی چکۆلە بۆ جێی سوخاڵ و دار و... لە ماڵانی پێشوودا.

کتیبه / katībe، ـها/: [از عربی]/سم. کەتیبە: ۱. نووسراوی زۆر قەدیم لە سەر بەرد ۲. نووسراوەی لە سەر بەرد، کاشی، ئاجۆر یان کانزا ۳. [معماری] نیوچەغزی سەر دەرگا و پەنجەرە بە شێوەی کاشیکاری، ئاجۆرچنی یان بە گێچ، بۆ جوانی.

کتیبه‌ای / katībe'ī/: [از عربی] صفت. کەتیبەیی؛ وەکوو کەتیبە.

کتیر / katīr، ـها/: /سم. [قدیمی] تراویلکە؛ لەیلان؛ هاڵ؛ ئاونما؛ بەردەڕێژگە؛ دیمەنی درۆینەی ئاو لە بیاواندا.

کتیرا / katīrā/: [سریانی]/سم. کەتیرە؛ کەتیرا؛ کترە؛ جەباری؛ شیلەی زەردەگوێنی؛ جەوی ساقەتەی تاقمێ گەون، کە لە کۆتایی بەهاردا بە خۆیەوە یان بە لەلە دان دێتە دەرەوە و وشک دەبێتەوە، بۆ دەرمان دەشێ و لە پیشەسازیدا بە کار دەچێ، هەروەها ژێلی سەری لێ دروست دەکەن.

کثافات / kesāfāt, kasāfāt/: [عربی] جمعِ ☜ **کثافت**

کثافت / kesāfat, kasāfat، ـها؛ کثافات/: [عربی] /سم. پیسی؛ پیسایی؛ پیساتی؛ چڵک؛ چرک؛ چەپەڵی؛ قرێژ؛ گەمار؛ کێخ؛ تەنوایی؛ لەیم؛ کرێژ؛ کرێش؛ گەند و گرو.

کثافت‌کاری / kesāfatkārī, kasāfat-، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. گەنەکاری؛ چەپەڵکاری: ۱. کار و ڕەوتی پیس‌کردنی جێگا یان شتێک ‹دم در کثافت‌کاری کرده بودند: لە بەر درگا گەنەکاریان کردبوو› ۲. پیس‌کاری؛ کار یان ئاکارێ کە دەبێتە هۆی پیسی ‹به جای تمیز کردن کثافت‌کاری می‌کند: بە جێی خاوێن کردنەوە پیس‌کاری دەکا› ۳. [مجازی] کار و کردەوەی دوور لە مرۆڤایەتی ‹با این کثافت‌کاری آبروی ما را می‌بری: بەم گەنەکاریانەت ئابروومان دەبەی› ٤. بە نەزانی کارێک دەس پێوەدان و تێکدانی، بەتایبەت ئەگەر دیمەنێکی ناشیرین و پیس و پۆخڵ بەدی بێنێ. هەروەها: **کثافت‌کاری کردن**

کثـرت / kesrat, kasrat/: [عربـی]/*اسم.* زۆری؛ زێـدی؛ زەوەنـدی؛ زەبەنـدی؛ فرەیـی؛ فریـەیی ‹کثرت کار: زۆری کار›.

کثرت گرایی / -kesratgerāyî, kasrat/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* فرەخوازی: ۱. ڕێبازێ کە بڕوای بـە زۆرتـر لـە دوو ڕاسـتەقینـەی سـەرەکی هـەیـە ۲. ڕێبازێکی ڕامیـاری خوازیـاری کۆمەڵـگای وا کـە هـەموو کەسـێک بـە هـەر جـۆرە بـیر و بۆچوونێک، لـە سـەر هـەر مـەرام و ئایینێـک و خاوەن هەر زمان و فەرهەنگێک، ڕێی هەبێ بیر و بۆچوونی خـۆی دەربـڕێ و بەشـی خـۆی لـە کۆمەڵگاکەیدا چـالاکی هـەبێ: **اصـالت کثـرت؛ جمع گرایی؛ پلورالیسم**

کثیر / kasîr/: [عربی] *صفت. [ادبی]* زۆر؛ فرە؛ فریە؛ فراوان؛ زاف؛ زیاد؛ زێدە؛ زەحف؛ مشە؛ مشەمەر؛ ئێجگـار؛ یـەکجار ‹جمعـی کثیـر گـرد آمـده بودنـد: خەڵکێکی زۆر کۆ ببوونەوە›.

کثیرالاضلاع / kasîrol'azlā' ، ـها/: [عربی]/*اسم. [هندسه]* چەنـدپـەل؛ چەندلابـەر؛ چـەنبـەر؛ چەنسووچ؛ بیچمی هەندەسی بەسـراوە کـە لـە پێنج هێڵ یان زۆرتر دروست بووە.

کثیرالانتشـار / kasîrol'entešār/: [عربـی] *صفت.* پرتیراژ؛ بە ژمارەی زۆرەوە.

کثیـرالاولاد / kasîrol'owlād, -o:lād/: [عربـی] *صفت.* خێزانبار؛ خاوەن منداڵی زۆر.

کثیرالتـألیف/ kasîrotta'lîf/: [عربـی] *صـفت.* خاوەن نووسراوەی زۆر.

کثیرالجمله / kasîrolcomle, -ccomle/: [عربی] *اسم. [ریاضی]* چەندڕستەیی؛ ڕستەیەکی گەورەی بیرکاری کە لە چەند ڕستە پێکهاتووە.

کثیرالملـه / kasîrolmelle/: [عربـی] *صـفت.* چەندنەتەوەیی؛ فرەنەتەوە ‹کشور کثیرالملـه: وڵاتی چەندنەتەوەیی›.

کثیرالوجوه / kasîrolvocûh, -vucûh/: [عربی] *اسم.* چەندپاڵوو؛ بیچمی هەندەسی بە زۆرتـر لـە چوار ڕووبەرەوە.

کثیـف / kasîf/: [عربـی] *صـفت.* پـیس؛ گـلاو؛ چەپـەڵ؛ گـەمار: ۱. چڵـکن؛ چـرکن؛ پۆخـڵ؛ پۆخڵ؛ زیرگن؛ چرگەن؛ چرکین؛ گنـار؛ پەڵـۆخ؛ ناپوخت؛ تەنوا؛ ژەژ؛ قریژ؛ قەریژ؛ قلێر؛ قەلێر؛ قز؛ نەپاک؛ کەسیف؛ چەقلە؛ لیتۆکە؛ ڕیـڤـن؛ گەڤـار؛ گەن؛ گەندلخە؛ گۆڵ ‹دسـت کثیـف؛ لبـاس کثیـف: دەستی پیس؛ گنجی چلکن› ۲. *[مجازی]* لـەوت؛ پنجل؛ کۆتی؛ گلاف؛ خاوەن ئاکاری نەگونجاو و دوور لە مرۆڤایەتی ‹آدم کثیف؛ موجود کثیف: مـرۆی پیس؛ بوونەوەری گلاو›.

▣ **کثیـف شـدن:** سـەنمین؛ هـەڕمین؛ لـەوتان؛ لـەوتین؛ پـیس/ چەپـەڵ بـوون؛ گـلاو بـوون ‹دستم کثیف شد: دەستم پیس بوو›.

کثیف کردن: سەنماندن؛ هەڕماندن؛ چەپـەڵ کـردن؛ لەوتانـدن؛ گـەنانن؛ پـیس کـردن؛ ڤەزختاندن.

کثیفی / kasîfî/: [عربی]/*اسم.* پیسـی؛ گـەماری؛ چڵکنی؛ چەپەڵی؛ ناپـاکی؛ دۆخ یـان چۆنیـەتی پیس و پۆخڵ بوون ‹انگار بعضیها از کثیفی خوششان می‌آید!: وا دیارە بڕێک وازیان لە پیسییە!›.

کج ' / kac/: *صفت.* لار؛ گێڕ: ۱. چەوێڵ؛ چەوت؛ چەفت؛ هەلەک؛ خوار؛ قیچ؛ ڤـیچ؛ فـیچ؛ خـێچ؛ کەچ؛ کەج؛ کـەفچ؛ لـەنگ؛ تیـل؛ تیـل؛ کـەمچ؛ چەپ؛ چەپت؛ چەبت؛ خـوەهر؛ خـۆهر؛ خویـل؛ هەل؛ خار؛ دۆلکان؛ هێل؛ هویـەل؛ شـەف؛ ڤـال؛ وار ‹کج کردن: لار کردن› ۲. وێـڕ؛ خـوار؛ وار؛ بـە شێوە و بیچمێکی نائاسایی و نـەخوازراو ‹دهـنش کج شد: دەمی لار بووە› ۳. خـوار؛ بـە خالـگەلێک کە لە یەک ڕاستادا نـین ‹دیوار کج؛ چوب کج: دیواری خوار؛ چێوی لار› ٤. *[مجازی]* نادروست ‹دست کج: دەستی لار› ❋ **کژ** *[ادبی]*

▣ **کج افتادن:** *[مجازی]* کەوتنـە قینـەوە؛ نـەیار بوون.

کج تا کردن: *[مجازی]* لار جووڵانـەوە؛ خـراپ

هاتنه پێشەوە؛ بەدکرداری‌کردن ‹با مردم کج تا می‌کرد: لەگەڵ خەڵکدا لار دەجوولایەوە›.

کج رفتن: خوار/ لار ڕۆیشتن؛ چەوت چوون: ۱. لارەلار بە ڕێدا چوون ۲. *[کنایی]* ناڕاستی و نادروستی‌کردن؛ بە ڕاستەڕێدا نەچوون.

کج شدن: داهاتن؛ خوار بوون؛ خار بین؛ لار بوون؛ خوار/ لار بوونەوە؛ خوار و خێچ بوون؛ داکەتن؛ لەپین؛ چەوتانەوە؛ بە لادا هاتن؛ لە دۆخ یان درێژایی ئاسایی دەرهاتن ‹چوبپرده کج شده بود: چێوپەردەکە داهاتبوو›.

کج کردن: قۆپاندن؛ لارکردنەوە؛ لارکردن؛ لارەوکردن؛ خمانن؛ لارەوەکەردەی؛ لارکەردەیوە؛ خوارکردن؛ گێر کردن؛ داهێنانەوە؛ چەفت کردن؛ نۆمەتش.

کج گذاشتن: لار دانان؛ لار نیای؛ کەچ دانیان ‹پایم را کج گذاشتم، نزدیک بود بیفتم: پام لار دانا، وەخت بوو بکەوم›.

کج نگاه کردن: *[مجازی]* لاچیر لێ‌کردن؛ تیر لێ‌بردنەوە؛ لار لێ‌ڕوانین؛ لاخێس ڕوانین؛ لار تواشا کردن؛ لە سەر تووڕەیی یان بە نیازی خراپەوە ڕوانین ‹کسی نمی‌تواند به تو کج نگاه کند: کەس ناتوانێ لاچیرت لێ بکا›.

کج ـ[۲]: *پیشواژه.* ـ چەوت؛ چەوت ـ ؛ لار ـ ؛ ـ لار؛ خوار ـ ؛ گێر ـ ؛ چەوێل؛ بە دۆخی نالەبار و ناحەزەوە ‹کج‌اندیش: بیرچەوت›.

کجا / kocā/: *قید.* کوێ؛ کۆ؛ کوو؛ کوورە؛ کوێنە؛ کۆگە؛ کوینە؛ کوێندەرێ؛ کوێندەر؛ کوێن؛ کۆمجا؛ کۆش؛ کۆتا؛ کامشوێن؛ کانجا؛ کین؛ کێن؛ کێندەر؛ کێندەرێ؛ کامجێ: ۱. لە کوێ؛ چکۆ؛ کووش؛ کوەنە؛ کاتا؛ کدێ؛ لکیدەرێ؛ لە کوو؛ لە کام جێدا ‹کجا می‌خوابی؟: لە کوێ دەخەوی› ۲. کوە؛ کوەوە؛ کوێوە؛ کوێدا؛ کوێیا؛ کویڤە؛ ئەنەکۆ؛ کوێدەرێ؛ بۆ کوێ؛ بۆ کام جێ؛ بە کام جێدا ‹کجا می‌روی؟: کجا بردەاند؟: کوێ دەچی؟؛ بردوویانە بۆ کوێ؟› ۳. کوە؛ هیچ کوێ ‹کجا را دارم بروم؟: کجایش را دیده‌ای؟: کوێم هەیە بڕۆم؟؛ کوێنەت دیوە؟› ٤. لەکوێ؛ کەی؛ کەنگێ؛ چکۆ؛ کوا؛ کووش؛ نیشانەی بەرهەڵستی، دژایەتی یان حاشا ‹پول کجا بود؟: کجا همچو حرفی زدم؟: پووڵ لەکوێ بوو؟؛ کەی وام گوتووە؟›.

▣ **کجا را داشتن:** کوێ هەبوون؛ کوێنە بوون؛ بێ‌جێ‌وڕێ بوون ‹آن وقتِ شب کجا را داشتم که بروم؟: ئەوجار شەو کوێم هەبوو بڕۆم؟›.

کجا را گرفتن: *[کنایی]* بە کوێ گەیشتن؛ هیچ نەکردن؛ کار لێ پێش نەچوون ‹گفت: این همه درس خواندی، کجا را گرفتی؟: گوتی: ئەم هەمووە دەرسەت خوێند بە کوێ گەیشتی؟›.

کجایش را دیدن: جارێ/ هێشتا/ تازە کوێ دیتن؛ ئێستا جارێ باش نەبینین ‹گفتم: عجب شهر قشنگی است! گفت: «کجایش را دیده‌ای؟»: گوتم: چەند شارێکی جوانە! گوتی: «جارێ کوێت دیوە؟»›.

کجای کاری بودن: *[مجازی]* لە کوێ بوون؛ بێ‌خەبەر بوون ‹کجای کاری؟ آزاد یک سال است که از اینجا رفته: لە کوێیی؟ ئازاد ساڵێکە لێرە ڕۆیشتووە›.

کجا[۲] / ـها/: *ضمیر.* کوێ؛ کوێندەرێ؛ کوێن؛ کین؛ کۆگە؛ کوورە؛ کۆ؛ کوێنە؛ کانێ؛ وشەی پرسیار بۆ جێگا ‹اینجا کجاست؟: ئێرە کوێیە؟›.

کجائی / kocā'î/ ☜ **کجایی**

کج‌اندیش / kacandîš، ـان/: *صفت. [مجازی]* بیرچەوت؛ خاوەن تێفکرین یان بیری نادروست و نەگونجاوەوە.

کج‌اندیشی / kacandîši، ـها/: *اسم. [مجازی]* بیرچەوتی؛ ڕەوتی بیرکردنەوە بە شێوەی نادروست و نەگونجاو.

کجاوه / kacāve، ـها/: *اسم. [قدیمی]* کەژاوە؛ کەجاوە؛ مەئافە؛ تەڵمیت؛ هۆدەیەک بە سێبەرەوە بۆ دانیشتنی مسافر کە بە چوارپێ

یان بارەبەر ئەگۆزرایەوە.

کجایی / kocāyî/: صفت. کوێندەری؛ کوێنەری؛ کوێنەیی؛ کۆگەیی؛ سەر بە کوێ؛ خەڵکی کوێ ‹شوهرت کجایی است؟: مێردەکەت کوێندەرییە؟›:

کجائی

کج‌بین / kacbîn/: صفت. [مجازی] ڕەشبین؛ بە هەڵسەنگاندنی نادروست و هاوڕێ لەگەڵ بیری خراپدا.

کجتابی / kactābî، ـها/: اسم. [مجازی] لاساری؛ ناتەبایی؛ قیچمەزی؛ بەدئاکاری و نەسازی ‹مدتی است با برادر کوچکترش کجتابی می‌کند: ماوەیەکە لەگەڵ برا چکۆلەکەیدا لاساری دەکا›. هەروەها:

کجتابی کردن

کج‌خلق / kacxolq/: [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی] گرژ؛ مۆن؛ گەمۆر؛ ناوچاوتاڵ.

کج‌خلقی / kacxolqî/: [فارسی/ عربی] اسم. [مجازی] ناوچاوتاڵی؛ گرژ و مۆنی؛ گەمۆری؛ دۆخ و ئاکاری نالەبار و دژبەرانە.

کج‌خیال / kacxîyāl/: [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی] بیرخراپ؛ بیرخراو.

کج‌خیالی / kacxîyālî/: [فارسی/ عربی] اسم. [مجازی] بیرخراوی؛ بیرخراپی؛ بیر و گومانی نادروست و ڕەش‌بینانە.

کجدارومریز / kacdār-o-marîz/: اسم. [گفتاری] پشوودرێژی و پارێزکاری لە ئاکاردا لەمەڕ دیترانەوە.

کج‌دست / kacdast/: صفت. [مجازی] دەست لار؛ دەس‌کەج؛ بە خۆ و هۆگرەتی دزی‌کردن.

کجراهه / kacrāhe، ـها/: اسم. [ادبی] لاڕێ؛ ڕێ‌چەوت؛ شەیتانەڕێ؛ تاریکەڕێ؛ ڕێگایەکی هەڵە کە هۆی سەرلێ‌شێواوی بێ: **کژراهه**

کج رفتار / kacraftār/: صفت. [مجازی] کانج؛ ئاکارچەوت؛ کەچڕەفتار؛ بەدڕەفتار؛ خاوەن کار و کردەوەی نادروست و نەگونجاو.

کجرو / kacrow، ـان/: صفت. [کنایی] هەڵە؛ لاڕێ؛ ڕێ‌چەوت؛ ڕێ‌لار؛ بە هۆگرەتی لاڕێگەریەوە.

کجروی / kacravî، ـها/: اسم. ۱. کلاڕۆیی؛ دۆخی ڕۆیشتن لە سەر هێڵێکی چەماوە ۲. [کنایی] لاڕێیی؛ کار و ڕەوتی ڕۆیشتن لە ڕێگای هەڵەوە ۳. [کنایی] لاڕێگەیی؛ لاڕێگەری؛ لاڕێیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی دارا نەبوونی ئاکارێکی شیاو و گونجاو.

کج‌سلیقه / kacsalîqe، ـها/: [فارسی/ عربی] صفت. بێ‌سەلیقە؛ خاوەن حەز و هەڵسەنگاندنی نائاسایی ‹در انتخاب لباس خیلی کج‌سلیقه است: لە هەڵبژاردنی گنجدا زۆر بێ‌سەلیقەیە›.

کج‌فکر / kacfekr/: [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی] بیرچەوت؛ بە بیر و هزری هەڵەوە.

کج‌فهم / kacfahm/: [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی] هزرئالۆز؛ بە دەرک و تێگەیشتنی نادروست و نەگونجاوەوە.

کج‌کلاه / kackolāh/: صفت. [گفتاری] ۱. کۆفی‌کێل؛ کلاولار؛ شەدەلار ۲. [کنایی] لووت‌بەرز؛ فیزن؛ قاپان؛ بە دەمار؛ بە دەعیە؛ بە خۆی خۆبەزل‌زانیەوە.

کجکی / kacakî/: قید. [گفتاری] لار: ۱. خوار؛ چەوت؛ چەپ؛ بە شێوەی لار و لەوێر ‹کلاهش را کجکی گذاشته بود: کلاوەکەی لار لە سەر کردبوو› ۲. بە شێوەی نادروست و نەگونجاو ‹تو همه چیز را کجکی می‌بینی: تۆ هەموو شتێک لار دەبینی›.

کج‌وکوله / kac-o-kûle, -kowle, -ko:le/: صفت. [گفتاری] لار و لەوێر؛ لار و گێڕ؛ لار و خوار؛ چەفت و چەوێڵ؛ چڵ‌چەفت؛ یەوکشت؛ چەپ و چێڕ؛ چەوت و چێڵ؛ چەوت و چەوێڵ: ۱. خوار و خێچ؛ خوار و خیچ؛ خوار و وێچ؛ خێچ و خوار؛ گێرگوار؛ گێر و وێڕ؛ شوورک؛ بەرتور؛ لاترقەوچ؛ لاترقەوچە؛ لاترقەوچەپێچ؛ لاترقەوچەڵفاچ؛ قیل و قاچ؛ خوار و گێڕ؛ لار و خوار؛ کەل‌وکۆم؛ قێڕ؛ هێڕ؛ گێڕ؛ گڤاند؛ پلۆچ؛ خێچ و پاچ؛ قیچەلفاچ؛

پێچ و پلۆچ؛ قۆپ؛ به بیچم یان درێژایی نارێک و نالەبارەوە ‹درخت کج و کوله: داری لار و لەوێر› ٢.[مجازی] بە چۆنیەتی نارەوا و نادروستەوە ‹فکر کج و کوله: بیری چەفت و چەوێل› * **کج و معوّج**

کج و معوج / kac-o-mo'vac /: [فارسی/ عربی] ☜ **کَجّ و کُوله**

کجی / kacî /: اسم. لاری؛ خوار و خێچی: ١. خواری؛ گێڕی؛ چەوتی؛ خۆهری؛ کەلایی؛ خوارایی؛ کەچی؛ کەچایی؛ چەفتی؛ کەڤچی؛ دۆخ یان چۆنیەتی گێڕ بوون ‹کجی قالی به چشمم نخورد: لاری قالیەکەم نەکەوتە بەر چاو› ٢. /ـها/ [مجازی] ئاوان؛ نادروستی؛ ناراستی ‹من از او هیچ کجی ندیدم: من قەت لاریم لێ نەبینیوە›.

کجی / kocî /: اسم. مورا؛ کووژەکە؛ کاناڵەکۆلێ؛ مووروی لە سواڵەت و ڕەنگی و پتر کەوە کە بۆ خشڵ و جوانی یان چاوەزار بە کار دەڕوا.

کچل / kačal ، ـها؛ ـان/: صفت. کەچەڵ؛ کەچەر؛ کەلەش: ١. گەڕ؛ کەل؛ سەرگەنیگ؛ تووشیاری نەخۆشی کەچەڵی ٢.[کنایی] تاس؛ هەوێز؛ تایبەتمەندی سەرێک کە وردە- وردە بەشێ یان زۆربەی مووی وەریوە.

⊡ **کسی را کچل کردن**: کەسێک کەچەڵ کردن: ١. سەری کەسێ تاشین؛ قژی کەسێک لە بنەوە تاشین ‹سر همه را از ته کچل کردند: سەری هەموویان لە بنەوە تاشی› ٢.[کنایی] مێشکی کەسێک بردن؛ یاس و هەراس/ هەراسان کردنی کەسێک؛ به بۆنەی پا داگرتنی زۆر لە سەر شتێک، کەسێک وەڕەزکردن ‹از دیروز مرا کچل کرده که کی برایم کفش می‌خری؟: لە دوێنێوە مێشکی بردووم کەی کەوشم بۆ دەکڕی؟›.

کچلی / kačalî /: اسم. کەچەڵی؛ کەچەڵەی: ١. سەرداقناوی؛ بێتووکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کەچەڵ بوون ٢. هەر یەکە لەو نەخۆشینە قارچی و ئەنگەلیانەی کە دەبنە هۆی گەزن دیتنی پیازی مووی سەر و پاشان داوەرینی.

کچوا / kečovā /: اسم. کیچوّوا: ١. هۆزی سوورپێستی نیشتەجێی ولاتی پیرۆ، کە ئیمپراتووری ئینکایان دانا ٢. /ـها/ هەر یەکە لە کەسانی ئەو هۆزە ٣. زمانی سوورپێستانی پیرۆ، بوولیڤی، ئیکوادۆر، شیلی و ئارژانتین.

کچوله / kočûle / ☜ **آذاراقی**

کحل / kohl /: [عربی] اسم. [ادبی] سورمە؛ کل؛ کلە؛ کڵ؛ کڵە؛ ئەو ماکە چاوی پێ‌دەڕێژن.

کد / kadd ، ـها/: [عربی] اسم. کۆشش؛ کۆش؛ تەقالا؛ هەوڵ؛ حەوڵ.

کد / kod ، ـها/: [فرانسوی] اسم. کود: ١. کۆمەڵێک لە نیشانەگەلی پێوەندایەتی ٢. دەسگایەک لە نیشانە (ژمارە، پیت یان وشە) کە بۆ واتاییکی دیاریکراو (زۆرتر نهێنی) بە کار دەڕوا.

⊡ **کد اقتصادی**: کودی ئابووری؛ ژمارەیەک کە پێناسەی دەسهاتی کەس یان مەزرینگەیەکە لە لایەن وەزارەتی داراییەوەیە.

کد پستی: کودی پۆستی؛ ژمارەی پێناسەی جێوشوێنی پۆستی.

کد ملی: ژمارەی نەتەوەیی؛ ژمارەی پێناسەی کەسێک لە ولاتێکدا.

کدام[1] / kodām /: صفت. کام؛ کامە؛ کێهە؛ کیک؛ کیشک؛ کیژان؛ کیژک؛ هەرامە؛ وشەیەک بۆ ناسینەوەی ئەندامێکی نێو کۆمایەک ‹کدام کتاب را دوست دارید؟: لە کامە کتێب خۆشتان دێ؟›.

کدام[2] / ـها/: ضمیر. کامە؛ کام؛ کێها؛ کێهە؛ کامەتا؛ کامەتە؛ کامەتانێ؛ کامەتانی؛ کیژان؛ کیژک؛ کیشک؛ کانجێ؛ کامدەر؛ کامدەری؛ چێش؛ کای؛ کیژ؛ وشەی پرسیار بۆ ڕوون بوونەوەی دۆخی شتێ یان کەسایەتی کەسێک ‹کدام را دوست دارید؟: کامەتان خۆش ئەوێ؟›.

کدامین / kodāmîn/: صفت. [ادبی] کێها؛ کێهانە؛ کێهەیان؛ کیژکێ؛ کامە؛ کاجین؛ کیشکا؛ کامیان؛ هەرامە؛ کام یەک لە چەند شت یان کەس ‹به کدامین گناه کشته شدی؟: بە کێها تاوان کوژرای؟›.

کدئین / kode'în/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] کودیئین؛ بلۆرئاسایەکی مەیلەو سپیە لە خاشخاش دەگیرێ، سڕ دەکا و دەرمانێکی کۆخەیە: **کودئین**

کدبانو[1] / kadbānû ، ـها؛ ـان/: اسم. کابان؛ کەیوانوو؛ کەیوانە؛ کەیبانوو؛ کەوانوو؛ کەبانوو؛ کەیوان؛ کەبان؛ کەڤانی؛ کێڤانی؛ کێڤانیە؛ کەبانی؛ داشیار؛ بەرماڵە؛ زەریان؛ سەرەژن؛ سەلار؛ بنەوان؛ بناوان؛ بنەوانە؛ خاتوونێ کە بەڕێوە بردنی ماڵی لە ئەستۆیە ‹کدبانوی خانه در مسافرت بود: کابانی ماڵ لە سەفەر بوو›.

کدبانو[2]: صفت. کابان؛ کەیبانوو؛ کەوانوو؛ کەبانوو؛ کێنوو؛ کەیوان؛ کەبان؛ کەڤانی؛ کێڤانی؛ کێڤانیە؛ کەبانی؛ داشیار؛ زەریان؛ بەرماڵە؛ سەرەژن؛ سەلار؛ بنەوان؛ بە توانا و لێزان لە ماڵداریدا ‹سارا باید خیلی کدبانو باشد: دەبێ سارا کابانی چاک بێ›.

کدخدا / kadxodā ، ـها؛ ـیان/: اسم. قوێخا؛ کوێخا؛ قێخا؛ قەیخا؛ کەیخا؛ کیخا؛ کێخوا؛ کەیخوا؛ کەیخودا؛ کەدخودا؛ کێخا؛ کخی؛ کۆخە؛ کەفخوێ؛ کەفخۆی؛ قۆخا؛ کۆخا؛ کەیا؛ کەهیا: ۱. سەرگوند؛ میرە؛ توشماڵ؛ کاربەدەستی گوند بۆ بەڕێوە بردنی کاری خەڵک ۲. [کنایی] ریش‌سپی؛ ریسپی؛ ریچەرموو؛ ریش‌چەرموو؛ ریش‌چەرمە؛ ریچەرمگ؛ کەلو؛ پیرەباب؛ کەسێ کە بە هۆی پشوودرێژی، لێزانی و توانایی لە چارەسەرکردنی گیر و گرفتان، دراوسێ و هاوکار و خزمان، هەموو قسەی لێ دەبیستن.

کدخدائی / kadxodā'î/ ☜ **کدخدایی**

کدخدامنشی / kadxodāmanešî ، ـها/: اسم. ریش‌سپیەتی؛ شێوازی بەڕێوە بردنی کار، لابردنی ناکۆکی و چارەسەرکردنی گیر و گرفت لە ڕێگەی سپاردنی بە بیر و ڕای پیرەبابان و ریش‌سپیان ‹اختلافها را با کدخدامنشی حل می‌کنند: ناکۆکیەکانیان بە ریش‌سپیەتی چارەسەر دەکەن›.

کدخدایی / kadxodāyî/: اسم. کوێخایەتی؛ قێخایی؛ قوێخایەتی؛ کخیتی؛ کێخاگەری: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی کوێخا بوون ۲. پیشەی کوێخا * **کدخدائی**

کدر / keder, kader/: [عربی] صفت. لێڵ؛ خەور؛ غەور: ۱. مات؛ دۆخ یان چۆنیەتیێ کە تیشکی لێوە تێپەڕ نەکا ‹رنگ کدر؛ شیشەی کدر: ڕەنگی لیل؛ شیشەی مات› ۲. شلوێ؛ شێلوو؛ شلوو؛ تێگل؛ شیلۆ؛ شێلو؛ لیخناو؛ بەبێ زوڵاڵی پێشوو ‹هوای کدر؛ آب کدر: هەوای لیل؛ ئاوی شلوێ›.

کدرم / kodrom/: اسم. [قدیمی] دارووجان؛ داڕووجان؛ دانەوێڵەیەکی وەک هەرزن کە لە کێڵگەی برنجدا دەڕوێ.

کدری / kederî, kaderî/: [عربی]/اسم. لێڵی؛ نارۆشنی؛ ماتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی تیشک لێوە تێپەڕ نەکردن.

کدری / kodarî/: [؟]/اسم. کوودەری؛ چەشنێ پارچەی بەنی نەرم کە زۆرتر بۆ ژێرپۆشی ژنانە و بەرگی مندالان بە کار دەڕوا: **کودری**

کدگذاری / kodgozārî ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. کار یان ڕەوتی کود لێدان؛ کود لێنان: ۱. دانانی کود بۆ شتێک ۲. ئاگاداری بە کود دەرهێنان.

کدو / kadû ، ـها/: اسم. کەدوو؛ کدوو؛ کودێ؛ کودوو؛ کوو؛ کوێ؛ کووێ؛ کوولەکە؛ گوندۆر؛ کولندر؛ کولند؛ کولندەر؛ کولەند؛ کولەندەر؛ کولیندک؛ کولند؛ قولند؛ قەباخ؛ کوندر؛ کوندڕ؛ کریتی؛ کوندک؛ قوندک: ۱. گیای ئالیکی بە چەن جۆری جیاواز، ساقەتی خزۆک و بەری

درشته‌وه ۲. بەری ئەو گیایە کە بە کولاوی یان سووره‌وه‌کراوی ده‌خورێت.
▣ کدوی تخم: کەدووی توو؛ چەشنێ کەدوو بە گەلای گەوره و ساقەتی ئەستووره‌وه کە تۆمەکەی دەخۆن.
کدوی ذلمه: کۆسه؛ کووسه.
کدوی سفید: کودوو بەرووله؛ کودوو هاروێ؛ کووله‌که چەرمه؛ چەشنێ کەدووی خۆراکی وەک خەیار کە بە کاڵی سپیه: **کدوی مُسمّایی**
کدوی قلیانی: کەدووی قلیانی؛ چەشنێ کەدوو کە سەرێکی باریک و سەرێکی پان و لە ناوڕاستەوه وەکوو گۆزه تەسک بۆتەوه.
کدوی مُسمّایی ☜ **کدوی سفید**
کدوئی / kadû'î/ ☜ **کدویی**
کدوتنبل / kadûtambal, -tanbal/ ☜ **کدوحلوایی**
کدوحلوائی / kadûhalvā'î/: [فارسی/ عربی] ☜ **کدوحلوایی**
کدوحلوایی / kadûhalvāyî ، ـها/: [فارسی/ عربی]/اسم. کووله‌که؛ کووله‌کێ؛ کووله‌که‌سەراوی؛ مقەور؛ کدووبارزانی؛ کوندکێ ئاقی؛ شاقەباغی؛ شاقەپاغی؛ کوندرێ میرانی؛ جۆرێ کەدووی پێست ئەستووری زەرد یان مەیلەو نارنجی، هێندێک شیرین و ناوهلۆلی پڕ لە تۆمی سپی و چەور: **کدوتنبل؛ کدوحلوائی**
کدورت / kudûrat, kodûrat/: [عربی]/اسم. ۱. لێلی؛ ماتی؛ شلوێیی؛ لیخنی؛ تێگلی؛ دۆخ یان چۆنیەتی لێڵ بوون ‹کدورت آب؛ کدورت رنگ: لیلی ئاو؛ ماتی ڕەنگ› ۲. ـها/[مجازی] ناکۆکی؛ نێوان‌ناخۆشی؛ دڵ‌ئێشاوی؛ ئازراوی؛ نقاری؛ قاری ‹سعی کردم از ایجاد کدورت جلوگیری کنم: تێکۆشام بەر بە ناکوکی بگرم›.
کدویی / kadûyî/: صفت. کووله‌کەیی؛ کەدوویی؛ کدوویی؛ کوندکی؛ کووله‌کەیی؛ بە شێوه و بیچمی کووله‌که ‹کلەی کدویی: سەری کووله‌کەیی›: **کدوئی**
ـ کده / kade/: پسوند. ـگا؛ ـگه؛ ـگەه ؛ ـکەده؛ ـ خانه؛ ـ کات؛ جێگای شتێ ‹آتشکده؛ میکده: ئاتەشگا؛ مەیخانه›.
کذا / kazā/: [عربی] قید. ئاوها؛ ئاوەها؛ ئاوا؛ وا؛ وەی؛ وه؛ ئەمجۆر؛ بەو چەشنه؛ بەم جۆره؛ پیسه؛ پێسه؛ وەوتۆ؛ هێدینا.
کذائی / kazā'î/: [عربی] ☜ **کذایی**
کذاب / kazzāb ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. [ادبی] فیشالباز؛ تۆپچی؛ کەرزک؛ قرکەر؛ قرۆنەک؛ قرۆکەر؛ قرقره؛ دەرەوین؛ دەرەوچین؛ هۆفاڵ؛ ڕاستنەبێژ؛ یەکجار درۆزن.
کذایی / kazāyî/: [عربی] صفت. ئاوهایی؛ ئاوەهایی؛ وەهایی؛ خۆی وەک خۆی: **کذائی**
کذب / kezb/: [عربی] صفت. [ادبی] درۆ؛ درووْ؛ درویْ؛ درەو؛ درۆی؛ قڕ؛ قڕی؛ قرکا ‹سخنان کذب: قسەی درۆ›.
کر[۱] / kar ، ـها؛ ـان/: اسم. ۱. کەڕ؛ کهەڕ؛ کهەڕۆ؛ کرێل؛ گوێ‌کپ؛ نەژنەو؛ نەبیس؛ کەڕکاس؛ کەسێ کە هەستی ژنەوایی کار ناکا.
▣ کر مصلحتی: خۆ (بە) کەڕ کردوو؛ خۆ لە کەڕی داو؛ کەسێ کە لە کاتی پێویست وا نیشان دەدا کە نابیسێ یان نەیبیستووه.
کر[۲]: صفت. کەڕ؛ کهەڕ؛ نەژنەو؛ نەبیس؛ بەبێ توانایی بیستن.
کُر / kor/: ۱. [عربی] ☜ آب کُر، **آب** ۲. [فرانسوی] ☜ **هَمسُرایی**
کرات / karrāt/: [عربی] جمعِ ☜ **کَرَّت**
▣ بە کرات: زۆر جار؛ زۆر جاران؛ فره ڕا؛ فرەوجارا؛ زۆر کەرەت؛ گەلەک چەلان؛ بە شێوەی پەیتا ـ پەیتا ‹به کرات او را دیده‌ام: زۆر جار بینیومه›.
کرات / korāt/: [عربی] جمعِ ☜ **کُره**
کراتین / kerātîn/: [فرانسوی]/اسم. [زیست‌شناسی] کراتین؛ ماکی سفت و ڕەقی نینۆک، شاخ، موو،

پەڕ و بەشێک لە ددانی مۆرغەداران.

کراراً / kerāran/: [عربی] *قید.* زۆر جاران؛ زۆر جار؛ فرە ڕا؛ جار لە دووی جار؛ پەیتا ـ پەیتا؛ لە پەستا.

کراشیدن / karāšîdan/: *مصدر. متعدی. [قدیمی]* شێواندن؛ تێک‌دان؛ پەرۆش کردن؛ پەرێشان کردن؛ پەشۆکاندن؛ پەشۆکنەی.

کراکینگ / kerākîng/: [انگلیسی] *اسم. [شیمی]* کراکینگ؛ کار و ڕەوتی شکاندنی مولکوولێکی گەورە و بەرهەم هێنانی چەند مولکوولی چکۆلە.

کرال / kerāl/: [انگلیسی] *اسم.* باسکەمەلە؛ مەلەباسکە؛ باسکە؛ کراڵ؛ خێراترین مەلەیە کە هەر جارە دەستێک لە پشتەوە لە ئاو دێتە دەر و لە پێشەوە دەچێتەوە نێو ئاو و هاوکات پێ لە بن ڕانەوە پەیتا ـ پەیتا لە سەر ئاوەکە دەبزوێ.

کرام / kerām/: [عربی] *صفت. [ادبی]* پایەبەرز؛ بەڕێز؛ ڕێزدار؛ خاوەن شان و شکۆ ‹مهمانان کرام: میوانانی پایەبەرز›.

کرامات / kerāmāt, karāmāt/: [عربی] جمعِ ☜ **کرامَت**

کرام الکاتبین / karāmolkātebîn/: [عربی] *اسم. [اسلام]* فریشتەی سەر شانان؛ فریشتەی سەر دوو شان؛ ئەو فریشتانە کە کاری چاکە و خراپەی هەر کەسێک تۆمار دەکەن ‹تو پنداری کە بدگو رفت و جان برد؟/ حسابش با کرام‌الکاتبین است: تۆ پێت وایە خراپەبێژ بۆی دەرچوو؟/ کاری لە لای فریشتەی سەر شانانە›.

کرامت / kerāmat, karāmat، ـها؛ کرامات/: [عربی] *اسم.* ١. پایەبەرزی؛ بلیندپایەیی؛ گەورەیی؛ مەزنی؛ مەزنی ٢. بەخشش؛ بەخششت؛ گیهەڤ ٣. کەرامەت؛ کەشف؛ کاری نائاسایی و سەرسووڕێنەر کە لە پیاوچاکان دەبێتەوە.

کران / karān, kerān/ ☜ **کرانه**

◙ **کران تا کران:** ئاقار ـ ئاقار؛ پەڕانپەڕ؛ ئەمپەڕ تا ئەوپەڕ؛ ئی‌سەر تا ئەوسەر؛ ئی‌پەڕ و ئەوپەڕ؛ ئەمپەڕ و ئەوپەڕ؛ زنار ـ زنار؛ هەلار ـ هەلار؛ لەم سنوورەوە تا سنووری ئەوپەڕ ‹کران تا کران از جنگل پوشیده بود: ئاقار ـ ئاقار لە جەنگەڵ داپۆشرابوو›.

کراندار / karāndār, kerān-/: *صفت.* بە پەرێز؛ ئاقاردار؛ بە ئاقار؛ بە سنووی دیاریکراوەوە.

کرانماسه / karānmāse, kerān-، ـها/: *اسم.* کەرساخ؛ تەپۆڵکەیەک لە ماسەی دەریا کە لە کاتی داکشەدا دەردەکەوێ.

کرانه / karāne, kerāne، ـها/: *اسم.* کەنار؛ کەنارە؛ قەراغ؛ قەراخ؛ لێوار: ١. لێفک؛ پەڕ؛ خاڵی کۆتایی یان جێگای کۆتایی هاتنی شتێ ٢. هێش؛ کەرخاو؛ بەستێن؛ بەستۆڕە؛ هیشی؛ ڕۆخ؛ لێوارە؛ ڕەخ؛ سنووری ئاو لەگەڵ وشکانیدا * کران

کرانه‌ای / karāne'î, kerāne'î/: *صفت.* لێواری؛ بەستێنی؛ کەرخاوی: ١. سەر بە/ سەبارەت بە قەراخی ئاو ٢. *[زیست‌شناسی]* بەستۆڕەیی؛ هێشی؛ نیشتەجێ یان تایبەتی ناوچەی نێزیک بە کەرخاو (لە گیا و گیانەوەر).

کراوات / k(e)rāvāt، ـها/: [فرانسوی از آلمانی] *اسم.* بەندک؛ کراوات؛ کەڕاوات؛ بۆینباخ؛ کەرەوێتە؛ پارچەی باریک و درێژی تایبەت پیاوان کە بۆ جوانی بە دەوری ملیەوە دەبەستن و لە ژێر یەخەی کراسەوە گرێی دەدەن تا لە پێش سینەوە ئاوێزان بێ.

◙ **کراوات زدن:** کەراوات بەستن؛ بەندک لێدان ‹کراوات آبی زده بود: کەراواتی شینی بەستبوو›.

کراهت / kerāhat, karāhat/: [عربی] *اسم.* دڵنەخوازی؛ ناپەسندی؛ کرێتی؛ کەرخ؛ فرۆز؛ پێ‌ناخۆشی؛ پێ‌تاڵی.

◙ **کراهت داشتن:** ١. کەرخین؛ کەرخ بوون؛ بێزار بوون؛ پێ‌تاڵ بوون؛ پێ‌خراپ بوون

۲. *[اسلام]* مەکرووه بوون؛ کریێت بوون؛ نارەوا بوون.

کرایه / kerāye ، ـها/: [از عربی]/اسم. کریێ؛ کرایە؛ کراها؛ کرها؛ کەرها؛ کرا؛ ئیجارە؛ ئیجار؛ پارەیەک کە لە بایی کەڵک وەرگرتن لە شتێک بە خاوەنی دەدرێ.

▣ **کرایه دادن:** کریێ دان؛ کرایە دان؛ کراهە دان: ۱. بە کریێ دان؛ مافی کەڵک وەرگرتن لە شتێک بۆ ماوە یان کارێ لە بری پارە بە کەسێک دان ‹به بچه‌ها کتاب کرایه می‌داد: بە منداڵان کتێبی کری دەدا› ۲. دانی پارەی دیاریکراو ‹کرایه تاکسی را دادم و پیاده شدم: کری تاکسیەکەم دا و دابەزیم›.

کرایه کردن: کریێگرتن؛ بە کریێگرتن؛ کرایە کردن؛ کراهەگرتن؛ کرها کردن؛ مافی کەڵک وەرگرتن لە شتێک کە هی یەکێکی ترە، بە دانی پارەیەک بۆ کار یان ماوەیەکی دیاریکراو بە دەست هێنان ‹یک ماشین کرایه کردیم و رفتیم بانه: ماشینێکمان بە کری گرت و چووین بۆ بانە›.

کرایه گرفتن: کرایە سەندن؛ کریێ ساندن؛ کراهە سانەی؛ وەرگرتنی کرایە؛ بە سەندنی پارەیەک، مافی کەڵک بردن لە شتێک، بۆ کار یان ماوەیەک بە کەسێک دان ‹راننده از من کرایه نگرفت، گفت: حساب شده: شۆفیرەکە کریی لێ نەساندم، گوتی: دراوە›.

کرایه‌ای / kerāye'î/: [از عربی] *صفت.* کرایەیی؛ بە کرها؛ کراهەیی: ۱. بە کرها گیراو ۲. شیاوی کریێگرتن ‹تمام ظرفها کرایه‌ای بودند: تەواو قاپ و قاچاخەکان کرایەیی بوون›.

کرایه‌خانه / kerāyexāne ، ـها/: [از عربی/ فارسی] *اسم. [گفتاری]* کریێماڵ؛ کرایەماڵ؛ کرایانە؛ کراهەیانە؛ پارەیەک کە لە بری کریێی ماڵ دەسێندرێ یان دەدرێ ‹دو ماه است کرایه‌خانه عقب افتاده: دوو مانگە کریێماڵەکە کەوتۆتە دواوە›.

کرایه‌نشین / kerāyenešîn ، ـها؛ ـان/: [از عربی/ فارسی]/اسم. کریێنشین؛ کرانشین؛ کرێهانشین؛ کرێگرتی؛ کرێگرتە؛ کرێچی؛ ئیجارەنشین؛ ماڵگر؛ کەسێ کە لە خانووی ئیجارە دادەنیشێ.

کرباس / karbās/:/اسم. جاوگ؛ جاو؛ جانگ؛ کرواس؛ پارچەی بەنی درشتچن و زبر کە زۆرتر بە دەسگای دەستی دەچنرێ.

▣ **سر و ته یک کرباس بودن** ☜ **سر و ته**[1]

کرباس‌محله / karbāsmahalle ، ـها/: [فارسی/ عربی]/اسم. *[کنایی]* گۆڕستان؛ قەبران؛ قەورسان؛ زیارەتان.

کربشه / karbaše/ ☜ **مارمولک**

کربن / karbon/: [فرانسوی]/اسم. کەربون؛ توخمی کیمیاوی ناکانزا، بە ژمارەی ئەتومی ٦ و کێشی ئەتومی ۱۲,۰۱۱، کە بە شێوەی چەند بیچمی جۆراوجۆر (وەک ئەڵماس، گرافیت، خەڵووز و دوودە) پەیدا دەبێ. کەربون توخمی سەرەکی ژیانی گیا و گیانەوەرە: **کاربن**

▣ **کربن دیوکسید** ☜ دیوکسید کربن، **دیوکسید**

کربن منوکسید ☜ منوکسید کربن، **منوکسید**

کربنیفر / karbonîfer/: [فرانسوی]/اسم. کەربونیفر؛ چوارەمین خولی دەورانی هەوەڵی زەویناسی. لەم خولەدا چینی خەڵووز بەدی‌هات: **کربُونیفر**

کربور / karbûr/: [فرانسوی] ☜ **کاربید**

▣ **کربور کلسیم** ☜ کاربید کلسیم، **کاربید**

کربور هیدروژن ☜ **هیدروکربون**

کربولیک اسید / karbolîkasîd/: [فرانسوی] ☜ **فنِل**

کربونیفر / karbonîfer/: [فرانسوی] ☜ **کَربُنیفر**

کربوهیدرات / karbohîdrāt/: [انگلیسی] ☜ هیدرات کربن، **هیدرات**

کرپ / kerep/: [فرانسوی]/اسم. کریپ؛ کرێپ؛ چەشنێ پارچەی زبری لۆچ و پۆچ کە زۆرتر لە هەورێشم (سروشتی یان دەسکرد) دەیچنن.

کرت / kart ، ـها/: اسم. کردو؛ کەرد؛ کەرت؛ کەتو؛ پارگە؛ پارکە؛ دوکان؛ گەڵیش؛ گۆل؛ قارخ: ١. پەڵە؛ تەختەزەوی؛ بەشێ لە زەوینی کشت و کاڵ کە دەوراندەوری بە دیوارێکی خاکی نزم لە بەشەکانی تری جیا کراوەتەوە ٢. گۆلەمەرزە؛ لامە؛ دیوارێکی خاکی نزم کە بۆ جیا کردنەوەی داهاتی جۆراوجۆر یان ئاودێری بەشگەلی جیاوازی باخ یان مەزرایەک دامەزراوە.

کرت / karrat ، ـها؛ کرّات/: [عربی]/اسم. [ادبی] جار؛ کەڕەت؛ کەشە؛ ڕا؛ گلە؛ گلۆنگ؛ کوول؛ ڕەو؛ تەنگ.

کرتاسه / k(e)retāse/: [فرانسوی]/اسم. کرتاسە؛ سێهەمین دەورە لە دەورانی دووهەمی زەویناسی.

کرت‌بندی / kartbandî ، ـها/: اسم. کەرتبەنی: ١. کار و ڕەوتی تەختەتەختەکردنی زەوی کشتوکاڵ (باخ، بێسان و...) بە کەرتی جوداـجودا ٢. کاری دروستکردنی کەرت لە پەڵە زەمینێکدا.

کرتن / kretan/: [؟] ☜ **کِرِتین**

کرتن / korton/: [انگلیسی]/اسم. ماکێ کە لە کورتیزۆنەوە بەرهەم دێ: **کورتن**

کرتنیسم / kretanîsm/: [؟] ☜ **کِرِتینیسم**

کرتیزون / kortîzon/: [فرانسوی]/اسم. [فیزیولژی] ماکێ کە لە لووی سەر گورچیلەوە دەدەڵێ: **کورتیزون**

کرتین / kretîn/: [؟]/اسم. [پزشکی] باوەقۆرەت؛ باواقۆرەت؛ کریتین؛ تووشیاری نەخۆشی کرتینیسم: **کِرِتَن**

کرتینیسم / kretînîsm/: [؟]/اسم. [پزشکی] کرتینیسم؛ نەخۆشی کورتەباڵا و بیرشاش مانەوە بە هۆی کار نەکردنی لووی تیرۆئید: **کرتنیسم**

کرجی / karacî ، ـها/: اسم. قوففە؛ قوفە؛ کەرەجی: ١. کەشتی پارووی چکۆلە ٢. لۆتکەی گەورە.

کرچ / korč/: صفت. کڕ؛ کڕە؛ وەکڕ؛ کڕکەفتە؛ کڕکەوتوو؛ کڕکەوتە؛ کڕک؛ قورک؛ کورک؛ قورپ؛ قەپک؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی کڕی ‹مرغ کرچ: مریشکی کڕ›.

⊡ **کرچ بودن:** کڕ بوون؛ وەکڕ/ قورک/ کورک/ قورپ بوون؛ قورمین؛ کڕکەوتەی؛ کڕ بیەی؛ ئامادەی لە سەر هێلکە هەڵنیشتن. هەروەها: **کرچ شدن**

کرچال/ korčāl/: [؟]/اسم. کورچاڵ؛ ڕێوڕەسمی کەوتنە نێو جێگە و گوایە لە ئێش ناڵاندنی مێرد لە کاتی زایینی ژنەکەیدا، کە لە ناو تاقمێ هۆزدا باوە.

کرچک / karčak ، ـها/: اسم. گەرچەک؛ کەلال؛ گەرچە؛ گەنەک؛ گەنەی؛ کڕنگ؛ کڕنی؛ کڕنووک؛ کرنوو؛ کرچک؛ کەرچەک؛ گێنە؛ گیایەکی گەلا پەنجەی گوڵهێشووی میوە دڕکاویە کە تۆمێکی چەوری هەیە و ڕۆنێکی تایبەتی لێدەگرن.

کرچی / korčî/: اسم. کڕی؛ کورکی؛ تەیاری گیانەوەری هێلکەکەر (وەکوو مریشک) بۆ لە سەر هێلکە نیشتن و هەڵێنانی.

کرخ / kerex/ ☜ **کرخت**

کرخت / kerext/: صفت. سڕ؛ قەسر؛ قەڕس؛ قەسف؛ قەرم؛ قەڕمتی؛ کەسیرە؛ قوتف؛ قەیسەر؛ قولف؛ کەرخ؛ تەزیو؛ پەنج؛ کونگ؛ دۆخی هەست و جووڵە لێبڕان ‹دستهایم از سرما کرخت شده بود: دەستم لە سەرما سڕ ببوو›: **کرخ**

⊡ **کرخت شدن:** تەزان؛ تەزین؛ کەرخ بوون؛ لە گۆ چوون(لە سەرمان)؛ قەسرین؛ قەسران؛ قەڕمتین؛ قەڕسین؛ قەڕسان؛ قوفلین؛ قەفالتن؛ قوتفین؛ تەزین؛ گۆت بوون؛ سڕ بوون؛ قولفین؛ قەسفین؛ قەفلان؛ قەفلین؛ قەیسەر بوون؛ هەست و جووڵە لێبڕان (زۆرتر

بۆ دەست و پێ دەگوترێ).

کرختی / kerextî/: *اسم.* داهێزراوی؛ سڕی: ١. کەرخی؛ قەرسی؛ قەرمتی؛ چۆنیەتی خاو بوونەوە یان لە جم و جوول کەوتن بۆ تاوێک ٢. وڕی؛ گێژی؛ کاسی؛ دۆخی هەست لێبڕان و هۆش نەمان.

— **کرد** / kard, kerd/: *پیوازه.* ـکرد؛ ـکەرد؛ ئەنجامدراو (دیرکرد: دێرکرد).

کرد / kord/: *اسم.* کورد: ١. هۆزی سپی‌پێستی، زاگەبەری نێوچۆمان و دەوروبەری ٢. ـها؛ ـان؛ أکراد/*[قدیمی]*// هەر یەکە لە کەسانی هۆزی کورد.

کردار / kerdār/: *اسم.* کردەوە؛ کردار؛ ئاکار؛ کەردە: ١. خوو؛ ڕەوشت؛ کرگار؛ ئەوی لە کەسایەتی، هەست، خۆ یان بیر و بۆچوونی کەس یان تاقمێک لە بەر چاوە (کردار نیک: ئاکاری باش) ٢. ـها/*[ادبی]*/ کار؛ ئیش.

⊡ **کردار کسی را درآوردن**: *[مجازی]* کەسێک گیانەسەر کردن ؛ باوک کەسێ دەرهاوردن؛ کەسێک ئاراندن و تووشی زەحمەت‌کردن (کردار مرا درآورد تا درست شد: گیانەسەری کردم تا دروست بوو).

کردارپریشی / kerdārparîšî/: *اسم. [روان‌شناسی]* ئاکارئالۆزی؛ نەمان یان کەم بوونەوەی توانایی جووڵاندنەوەی هاوسەنگی ئەندامان: **آپراکسی**

کردارشناسی / kerdāršenāsî/: *اسم.* ئاکارناسی: ١. لقێک لە زانست کە لە سەر ئاکاری مرۆڤ و چۆنیەتی بەدیهاتن و گوورانی دەکۆڵێتەوە ٢. زانستی لێکۆڵینەوە لە ئاکاری گیانەوەران. هەروەها: **کردارشناس**

کردبیات / kordbayāt/: [کردی/ ترکی؟] *اسم.* بەیاتی کورد؛ گۆشەیەک لە مووسیقای ئێراندا.

کردگار / kerdegār/: *اسم. [ادبی]* کردگار؛ بینابیا چەهڤان؛ خواوەن؛ خوا؛ خودا.

کردن/ kardan/: *مصدر. متعدی. لازم.* // **کردی**: کردت؛ **می کنی**: دەکەی؛ **بکن**: بکە// کردن؛ کرن؛ کەردەی؛ کەردش: ☐*متعدی.* ١. کاری هاوکرد: *الف)* ئەنجامدانی کارێک (کار کردن؛ دعوا کردن: کار کردن؛ شەڕ کردن) *ب)* لە دۆخێکدا دانان (خراب کردن: خراپ کردن) *ج)* ئەرکێ لەمەڕ کەسێکەوە ئەنجامدان (پدری کردن؛ خدمت کردن: باوکی کردن؛ خزمەت کردن) *د)* پۆشین؛ کەردەینە (به تن کردن: لە بەر کردن) هـ) تێکردن؛ کردنە نێو دەفرێکەوە (کتری را پر کردن: کتری پڕ کردن) *و)* گۆڕان؛ کردنەوە؛ کەردەیرە (بزرگ کردن؛ پول خرد کردن: گەورە کردن؛ پووڵ وردکردنەوە) *ز)* کردنەوە؛ ئەوەکەردەی؛ کات بە سەر بردن؛ ڕابواردن (شب را روز کردن: شەو بە ڕۆژ کردن) ٢. *[مستهجن]* سەرجێیی‌کردن؛ گان‌کردن ☐*لازم* ٣. کاری هاوکرد: *الف)* بە دۆخ یان حاڵەتێک دەرهاتن (تب کردن: یاو کردن) *ب)* دەرکردن؛ خستن (خستگی درکردن؛ تیر درکردن: ماندوویەتی دەرکردن؛ تیر هاویشتن) *ج)* دووپاتەکردنەوە (خدا ـ خدا کردن: خودا ـ خودا کردن) *د)* لە لایەک گیرسانەوە (به کسی رو کردن: ڕوو کردن بە کەسێ). هەروەها: **کردنی**

■ صفت فاعلی: **کُنندە** (ــ)/ صفت مفعولی: **کردە** (کراو)/ مصدر منفی: **نَکردن** (نەکردن)

کردە / karde ، ـها/: *اسم. [ادبی]* کردەوە؛ کردە؛ کەردە؛ کردار؛ کار؛ ئاکار (از کردەی خود پشیمان است: لە کردەوەی خۆی پەژیوانە).

کردی[1] / kordî/: *اسم.* کوردی؛ دەستە زمانی نەتەوەی کورد، کە چەند وەچەزمانی جۆراوجۆری لێ دەبێتەوە و بریتین لە: ١. کرمانجی باکوور بە زاراوەگەلی بادینی، بۆتانی، هەکاری، بایزیدی، شەمدینی، جزیری، قووچانی و... ٢. کرمانجی باشوور یان سۆرانی بە زاراوەگەلی موکوریانی، ئەردەڵانی، بابانی، جانی و ... ٣. کلهڕی‌ـ لڕی بە زاراوەگەلی لەکی، فەیلی، بەختیاری و ... ٤. گۆرانی (هەورامی)ـ زازایی، ئەمیش بە چەند زاراوە و

زۆرێ بنزاراوەوە.

کردی[2]: *صفت.* کوردی؛ پێوەندیدار یان سەر بە نەتەوەی کوردەوە ‹لباس کردی: جلوبەرگی کوردی›.

کرسان / karsān/: *اسم. [قدیمی]* ناندێن؛ ناندان؛ تەبەکی نان یان میوە.

کرست / korset ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* کورسیت: ١. بەردلک؛ مەمکەبەند؛ مەمکبەن ٢. پۆشەنی چەسپئاسا بۆ بەرگری لە شل بوونەوە و داهێزانی ماسوولکە یان ئەندامانی لەش.

کرسی / korsî ، ـها/: *اسم.* کورسی: ١. [چینی/ ژاپنی] قورسی؛ قورسین؛ کورسی؛ چوارپایەیێکی پان و کورت و چواربەر کە زستانان کوانووی لە ژێر دەنێن و لێفەی لە سەر دەخەن و لە ژێریدا خۆ گەرم دەکەنەوە ٢. [معرب از آرامی] ئەسکەملە؛ ئەسکەمەل؛ ئەسکەمەلی؛ چواربەن؛ چواربەندە؛ ئامێرێک بە چوار پایەوە بۆ دانیشتن لە سەری ٣. [معرب از آرامی] بوار یان وانەیەکی پسپۆڕی لە زانستگادا ‹کرسی جامعەشناسی: کورسی کۆمەڵناسی› ٤. [معرب از آرامی] *[مجازی]* پایە؛ پێگە؛ جێگا؛ مەقام ‹کرسی وزرات: پایەی وەزارەت› ٥. [معرب از آرامی] *[قدیمی]* ناوەندی مەزرینگەیی پارێزگا یان شارێک ٦. [معرب از آرامی] دندان کرسی ☜ دندان آسیا، **دندان** ٧. هەند و درێژی پیت و نیشانەکانی زمان لە خۆشنووسیدا.

⊡ **کرسی گذاشتن**: کورسی دانان؛ قورسی نیان؛ قورسین نیای؛ ئامادەکردنی قورسی بۆ گەرم کردنی ماڵ ‹زمستانها کرسی می‌گذاشتیم: زستانان کورسیمان دەنا›.

حرف خود را به کرسی نشاندن ☜ **حرف**

کرشمه / kerešme ، ـها/: *اسم. [ادبی]* گریشمە؛ گرشمە؛ کز و نیز؛ کاکشیر؛ کەشم و نەشم: ١. خەمزە؛ عیشوە؛ هەنگ؛ قەمزە؛ چاوبازی؛ قەلبیر؛ قەلبیرە؛ قەهلدان؛ شاخ و بەلەک؛ بزاوی بەنازی چاو و برۆ و ئەندامانی لەشی ژن، بۆ سەرنج ڕاکێشانی جنسی پیاو ٢. ناز؛ خنج؛ خنجکە؛ خنچکە؛ ئەدا؛ شەلەنگی؛ لەنجە و لار.

کرشه / kerše/: [ترکی؟] ☜ **کریشه**

کرفس / karafs ، ـها/: *اسم.* کەرەوز؛ کەرەووس؛ کەرووس؛ کەرفس؛ کەرەفس؛ کەرەسب؛ کەرەسپ؛ گیایەکی ئالیکی دوو ساڵە بە گەڵای بریقەدار و لقی ئەستوورەوە کە نەرم و بۆنخۆشە و دەخورێ.

کرفش / karafš/ ☜ **مارمولک**

کرک / karak/ ☜ **بلدرچین**

کرک / kork/: *اسم.* کولکە؛ کولک؛ کورک؛ کووروو؛ کیرک: ١. لوا؛ بەرگن؛ سالوق؛ هەری؛ هری؛ تەفتیک؛ تووک؛ بژ؛ مووی نەرمی بنی خوری و لەشی بەرخ و کاژیلە و کەروێشک ٢. هەری؛ هری؛ سالۆق؛ تووک؛ موو یان وردەپەڕی نەرم و زۆر کورتی باڵندە ٣. تووک؛ پرزی سەر تاقمێ لە گیا و میوە.

کرکپر / korkpar ، ـها/: *اسم.* کولکە؛ تووک؛ پەل؛ پەڕی زۆر ورد و نەرمێ کە هەموو جەستەی پەلەوەری داپۆشیوە و گەرمی دەکاتەوە.

کر-کر / kerker/: *صوت.* پریکە؛ تریکە؛ تریقە؛ هیر- هیر؛ هنگ؛ فیلکەفیلک؛ حیلکەحیلک؛ حیلکە؛ دەنگی نزمی پێکەنینی درێژەدار.

کرکره / kerkere ، ـها/: *اسم.* دەڕابە؛ کرکرە؛ ئەڕابە؛ چەشنێ دەرگا یان پەردە کە بە دەوری خۆیدا دەپێچرێ یان لە سەر یەک کۆ دەبێتەوە.

کرکره‌ای / kerkere'î/: *صفت.* کرکرەیی؛ دەڕابەیی؛ بە بیچمی کرکرە ‹در کرکره‌ای: دەرگای کرکرەیی›.

کرکری / korkorî/: *اسم. [گفتاری]* شات‌وشووت؛ لاف‌وگەزاف؛ هاشەوهووشە؛ تڕ و تۆپ؛ فڕ و فیشاڵ؛ فیشار؛ خۆهەڵکێشی؛ بافیش؛ وتەگەلێ کە لە پەسنی باشی و لێهاتووی خۆدا

دەگوترێن.

▣ **کرکری خواندن:** شات و شووت‌کردن؛ لاف و گەزاف کردن/ لێ‌دان؛ بافیش‌کردن؛ خۆ هەڵکێشان؛ بە خۆ خورین؛ هەڵشنگاندن؛ هەڵشلنگاندن؛ هەڵشلینگاندن ‹حالا هی کرکری بخوان، وقتی باختی می‌فهمی: ئێستە هەر شات‌وشووت کە، کە داتنا دەزانی›.

کرکس / karkas/: *اسم.* ١. ☜ **لاشخور**[1] ٢. ـها؛ ـان/ سیسارک؛ سیسارگ؛ سیساڵەک؛ سسارک؛ سیساڵەک؛ سیسالک؛ سمسارک؛ سمیارک؛ سەرگەڕ؛ سیسارگەکەچەڵە؛ سیسارکەکەچەڵە؛ سیساڵەک‌کەرکەس؛ تاسکەچەڵە؛ کەرگەز؛ کەپەنەکداڵ؛ کەچەڵۆک؛ تەیرێ کەلەخا؛ باڵندەیەکی لە تیرەی لاشخۆرە بەڵام هێندێک گچکەتر بە پەڕی ڕەش و سپی و جووچکەی سێ‌سووچی سپی و دەندووکی کورت و ئەستوور و سەر و ملی ڕووتەوە.

کرکف / karkaf، ـها/: *اسم.* کێفک؛ کێکف؛ کێکوو، کێکۆ؛ کاکیف؛ هەڤرستە کێوی؛ دارێکی کوێستانی گەڵا پەنجەیی وەک هەنجیرە.

کرکم / karkam/: *[قدیمی]* ☜ **رنگین‌کمان**

کرکی / korkî/: *صفت.* ١. کوڵکی؛ کورکی؛ دەرجەو؛ دەرجاو؛ بە هەودای شل و نەرم و تووکنەوە ‹پارچەی کرکی: پارچەی کوڵکی› ٢. مەرەز؛ چنراو لە کوڵک ‹شال کرکی: شالی مەرەز› ٣. کوڵکن؛ تووکن؛ تیسکن.

کرکیت / kerkît/: *اسم.* کەڵکیت؛ کەرکیت؛ دەفە؛ هەپە؛ هەپک؛ کوویشک؛ شە؛ ئامرازی کانزایی شانەئاسا، پۆی تەونی پێ دەکوتنەوە.

کرگدن / kargadan، ـها/: [از آرامی]/*اسم.* کەرگەدەن؛ کەرگەدەنگ؛ گیانەوەرێکی گیاخۆری زۆر زلە شاخێک یان دووی لە سەر کەپۆ هەیە، پێستی زۆر ئەستوورە و دەیانکردە سپەر بۆ شەڕە شمشێر.

کرگی / korregî/: *اسم.* کورەگی؛ جانوویی (ئەسپ)؛ جاشی (کەر)؛ هۆڵیەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ساوا بوونی ڕەشەوڵاخ.

کرم / karam/: [عربی]/*اسم.* *[ادبی]* ١. پایەبەرزی؛ گەورەیی؛ گەورایی؛ مەزنی؛ مازنی؛ کەرەم ‹کرم بفرمایید و به داد ما برسید: گەورەیی بکەن و بگەنە فریامان› ٢. بەخشش؛ بەخشست؛ دەهندەیی؛ دلاوایی ‹کرم بین و لطف خداوندگار: چاو لە بەخشش و دلۆڤانی خودا›.

کرم[1] / k(e)rem، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* ١. کرێم؛ پێکهاتەیەک بە شێوەی خامەی تازە کە وەکوو دەرمان یان ماکی ئارایشتی بە ئەندامێکیدا دەماڵن ٢. خامە؛ هەویر یان تراوێک لە شیر، شەکر، عەتری خۆراکی و جارـ جاریش زەردێنەی هێلکە کە لە ئاشپەزی و شیرینی‌پەزیدا بە کاری دەبەن ٣. سبات؛ سپات؛ سپی‌واش؛ سپی‌واژ؛ کرێم؛ شەکەری؛ ڕەنگی زەردی ئاماڵ سپی.

کرم[2]: *صفت.* سپات؛ سبات؛ سپی‌واش؛ سپی‌واژ؛ شەکەری؛ کرێم؛ بە ڕەنگی زەردی ئاماڵ سپی.

کرم / kerm، ـها؛ ـان/: *اسم.* کرم؛ کرمی؛ کەلم؛ کارم؛ کورم؛ قورم؛ کەرم: ١. نێوی هەر یەکە لە جانەوەرانی بێ‌مۆرەغە بە لەشی نەرم و درێژەوە ٢. کورمل؛ ساوای بڕێ مێروو کە وەک کرم وان.

▣ **کرم ابریشم:** تەتلەمیوە؛ کرمی ئاوریشم؛ کرمێکە لیکاوەکەی دەبێتە هەودای ئاوریشم.

کرم خاکی: کرمە سوورکە؛ کرمەسوورە؛ کرمی گڵ؛ گڵەخۆرکە؛ گڵخۆرکە؛ خاکلەوەرە؛ خاکەوەرە؛ کرمێکە لە بن خاکی شەداردا دەژی.

کرم خوک: تریشین؛ کرمی بەراز؛ جانەوەری ڕیخۆڵەی گوانداران (بەتایبەت بەراز و مرۆ).

کرم رشته ☜ **فیلاریا**

کرم روده: مەلە؛ گۆلال؛ گولالگی؛ کرمی ڕیخۆڵە؛ کرمی ناوزگ.

کرم سبزی: مەیرەک؛ هارپە؛ ترترە؛ کرمی دار و شینایی.

کرم سنجاقی ☜ **کرمک**

کرم سیب: لیس؛ قەرەونە؛ کرمینەی جۆرێ دار بیە، کە بگاتە میوەی کاڵی سێو، هەرمێ یان بەی، بەرەو تۆمەکەی دەڕوا و کرمۆڵی دەکا.

کرم شبتاب ☜ **شبتاب**[1]

کرم کدو: زووری؛ زەروو؛ کورمێ پەهن؛ کرمەپانە؛ مۆلک؛ مومار؛ مارمارک؛ کرمێکی پان و زۆر درێژە، چوار قولاوی بە سەرەوە، ئەگەر گەراکەی بگاتە ناوزگی گیانەوەر، لەوێدا خۆی دەگرێ و گەورە دەبێ.

کرم میوه (نباتات): گازیز؛ کرمی ناو دار و میوە.

▣ **کرم از خود درخت بودن:** *[کنایی]* هۆرەی دار/ پوازی دار لە خۆیەوە بوون؛ ئاسن بە ژەنگی خۆیەوە دارزین؛ خۆ تاوانبار بوون ‹هرچه می‌کشیم مقصر خودمانیم، کرم از خود درخت است: هەرچیکمان بەسەر دێ تاوانبار خۆمانین، پوازی دار لە خۆیەتی›.

کرم خوردن: کرمۆڵ بوون؛ کرم خواردن؛ کرم لێدان؛ کرم تێدان؛ کرمۆڵیەی؛ گەزنگاز بوونی شتێ بە هۆی کارتێکەری گیانەوەرانی وردیلە و چکۆلەوە (کرم، مێروو، باکتری) ‹یکی از دندانهایش کرم خورده بود: ددانێکی کرمۆڵ ببوو›.

کرم داشتن: کرم هەبوون؛ کرمن بوون؛کرم بیەی: ۱. *[نامتداول]* کرم/ جانەوەر لە زگدا هەبوون ۲. *[کنایی]* هار و هاج بوون و سەر نانە سەر هەر شتێک و هەر کەسێکەوە ‹مگر کرم داری یک دقیقه آرام نمی‌گیری؟: مەگەر کرمت هەیە کە ساتێک ناسرەوی؟›.

کرم ریختن: ۱. کرم خستن؛ کرم داوەراندن؛ لێبووونەوەی کرم بە بۆنەی دەرمان یان هەر هۆیەیەکی ترەوە ۲. *[کنایی]* خت دانە خت؛ ئازار گەیاندن؛ عەزیەت‌کردن؛ بۆ زیخاندنی کەسێک کاری ناڕەوا و ناشیرین کردن ‹آن‌قدر کرم ریخت کە صدای خواهرش را درآورد: ئەوندە ختی دایە خت خۆشکەکەی دەنگی دەرهێنا›.

کرم کار بودن: *[مجازی]* خورە/ خوەرەی کار بوون؛ کارامە و لێزان بوون ‹آرام کرم این کار است: ئارام خورەی ئەم کارەیە›.

کرم کاری را داشتن: *[مجازی]* خورە/ خوەرەی کارێ هەبوون؛ سەر بۆ کارێ خوریان؛ هۆگرەتی و دڵخوازی زۆر بە کارێک هەبوون ‹کرم این را دارد که هر چه به دستش افتاد بازش کند: خورەی ئەوەی هەیە کە هەر چی بگاتە دەستی بیکاتەوە›: **خورەی کاری را داشتن**

کرم گذاشتن: کرم تێدان؛ کرم هەڵێنان؛ کورمژین؛ کەرمجین؛ کەرمژین؛ کرم هۆرئاردەی؛ کرم داوەنەی؛ دەرکەوتنی کرم لە شتێکدا بە بۆنەی خراو بوونی ‹پنیر مانده کرم گذاشته: پەنیرەکە مابووە کرمی هەڵێنابوو›.

کرم / k(o)rom/: [فرانسوی]*اسم.* کورۆم؛ توخمی کیمیاوی کانزا، بە ژمارەی ئەتومی ۲٤ و کێشی ئەتومی ٥١٫٩٩، کانزایەکی زێوینی سپی، تورت و سەختە بۆ سفت‌کردنەوەی پۆلا و بەرگری لە ژەنگ لێدانی تێکەڵیان دەکەن و لە زۆر ئالیاژیتردا بە کار دەچێ، پێکهاتەکانی هەموو ژەهراوین: **کروم**

کرم‌خوردگی / kermxordegî/: *اسم.* کرمێونی؛ کرمۆڵی؛ کرمەژنی؛ کرمخواردوویی؛ کرم‌لێداوی؛ کرم‌تێداوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی خەسار بوونی شتێ بە هۆی لێدانی باکتری یان بەچکەی برێ مێروو ‹کرم‌خوردگی درخت؛ کرم‌خوردگی دندان: کرمێونی دار؛ کرمۆلی ددان›.

کرم‌خورده / kermxorde/: *صفت.* کرمۆڵ؛ کرمێون؛ کرم‌خواردوو؛ کرمەژن؛ کرموژن؛ کرمەژەن؛ کرمەژەنە؛ کورمژ؛ کرمژنە؛ کەرمک؛ کرمێ؛ کەرمجین؛ کرماوی؛ کرمی؛ خەسار بوو

به بۆنەی هەبوونی باکتری یان کرمەوە ‹این سیبهای کرم‌خورده را چرا خریدی؟: ئەم سێوە کرمولانەت بۆچی کڕیوە؟›.

کرمک / kermak ، ـها/: اسم. ۱. فنتیل؛ سووپاپی لاستیکی دووچەرخە کە لە کاتی با تێکردندا خۆمەش باز و بەستە دەبێ و پێش بە دەرچوونی با دەگرێ ۲. کرمەک؛ کرمێکی چکۆلەی سپی‌ڕەنگە مێوینەکەی لە ڕیخۆڵە گەورەی مرۆ بەتایبەت منداڵدا دادەمەزرێ: **کرمک** ۳. کرمۆکە؛ کرمی چکۆلە.

کرم‌کارامل / k(e)remkārāmel/: [فرانسوی] *اسم.* کرێم‌کارامیل؛ خواردنێکی سادە لە زەردێنەی هێلکە، شیر، کارامیل و وانیل دروست دەبێ.

کرمکی / kermakî/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* ۱. گجگ؛ خاوەن خۆ و هۆگرەتی سەر نانە سەر دیتران و سەرنجیان بەرەو خۆ ڕاکێشان ۲. دەس‌نەوێساو؛ دەس‌نەوێسیاگ؛ زەرەردەر؛ بە هۆگرەتی خۆ لە شتێک دان و خراپ‌کردنی.

کرمو / kermû ، ـها/: *صفت. [گفتاری]* پیت؛ کرمەژن؛ کرمژنە؛ کرمەژەن؛ کرمەژەنە؛ کارمژن؛ کرمۆڵ؛ کرمێ؛ کرمی؛ کرماوی؛ کرموو؛ کەرمک؛ کرم‌تێداو؛ کرم‌لێداو؛ کرمێون؛ کرموژن؛ کورمژ؛ کرمەڕێز؛ کرم‌خواردوو؛ کرم تێکەوتوو ‹سیب کرمو؛ دندان کرمو: سێوی پیت؛ ددانی کرمەژن›.

کرمینه / kermîne/ ☜ **لارو**

کرنا / karnā ، ـها/: *اسم. [موسیقی]* بۆڕی؛ کەڕەنا؛ شەیپوور؛ سازێکی بایی درێژ و گرۆڤەر بەبێ شاسی کە دەنگێکی بەرز و گڕی هەیە.

کرنج / koranc/: *اسم. [قدیمی]* گرنج؛ قورنج؛ زبر.

کرند / karand ، ـها/: *اسم.* ئاڵ؛ ئەسپێ کە ڕەنگی پێستی زەرد، خەنەیی یان قاوەیی ڕۆشنە.

کرنر / korner/: [انگلیسی] *اسم. [ورزش]* سووچ؛ کورنیر؛ دۆخێک لە یاری فووتباڵدا.

کرنش / korneš ، ـها/: *اسم.* ۱. [ترکی] کڕنۆش؛ کوڕنووش؛ کوڕنوشت؛ کوڕنۆ؛ کوڕنوو؛ پانتە؛ سەرکۆپ؛ کاری داهاتنەوە و سەر دانەواندن بۆ ڕێزگرتن ۲. *[فیزیک]* گۆڕانی بیچم و بە یەکدا هاتنی تەنێک بە هۆی هێزێ کە بە سەریدا هاتووە.

کروات / k(o)rovāt ، ـها/: *اسم.* کرۆوات: ۱. /ـها/ هەر یەکە لە کەسانی زاگەبەری کرۆواسی یان لە تۆرەمەیان ۲. هۆزێ لە ڕەچەڵەکی سلاوی باشووری کە بە زمانی سیرب و کرۆوات قسە دەکەن.

کروچ-کروچ / korûčkorûč/: *صوت.* کرمەکرم؛ خرمەخرم؛ کرچەکرچ؛ کرتەکرت؛ دەنگێ کە لە داکرمینی شتی وشک و ڕەق بەدی دێ.

کرور[1] / kurûr, korûr ، ـها/: [هندی] *اسم.* کروور؛ کوللوور؛ پێنسەد هەزار.

کرور[2]: *صفت.* کروور؛ کوروور؛ بە چەندیەتی یان هەندی پێنسەد هەزارەوە.

کروشه / k(e)roše, koroše ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* کرۆشە؛ قولاو؛ نیشانەیەک بە وێنەی دوو خەتی ڕاستی چەماوە: [ ] کە: ۱. *[ریاضی]* بۆ تێخستنی چەند کەوان ۲. لە پەرتووکێکی وەرگێڕاودا، بۆ جێگای ئەوی وەرگێڕ لێی زیاد دەکا.

کروفر / karr-o-far(r)/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ۱. شات و شووت؛ نومایشی درۆیینەی شان و شکۆ ۲. دەبدەبەوکەبکەبکە؛ دەبدەبە و فورت؛ ئینجەوفینجە؛ تەنتەنەوسەنسەنسە؛ تەمتەراق؛ تەشریفاتی بە زەرق و بەرق.

کروک / kurûk, k(o)rûk ، ـها/: [روسی] *اسم.* کورووک؛ میچی لە چەرم یان پارچە بۆ ماشین کە لەکاتی پێویستدا دەق دەبێ و خڕ دەبێتەوە.

کروکودیل / korokodîl, k(e)rokodîl ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* تیمساح؛ کروکودیل.

کروکی[1] / kurûkî, k(o)rûkî ، ـها/: [فرانسوی]

/اسم/ کرووکی؛ نەخشەیەک کە شوێن و دەور و بەری جێگایەک دیار دەکات ‹کروکی خانه؛ کروکی خیابان: کرووکی ماڵ؛ کرووکی شەقام›.

کروکی²: /صفت/. کورووکی؛ بە کورووک ‹اتومبیل کروکی: ماشینی کورووکی›.

کروم / k(o)rom/: [فرانسوی] ☜ **کُرم**

کروماتوگرافی / ko(e)romātografi/: [فرانسوی]/شیمی/ کرۆماتوگرافی؛ شێوەیەک بۆ جیاکردنەوەی ماکی ناو تراوێکی تێکئاڵاو، بەپێی ڕەنگیان.

کرومانیون / k(e)romān(i)yon/: [فرانسوی] کرۆمانیون؛ مرۆی کرۆمانیون؛ وێنەیەک مرۆی

کروموزوم / koromozom, k(e)romozom، ـها/: [فرانسوی]/اسم/. /زیست‌شناسی/ کرومۆزۆم.

کروموسفر / koromosfer, k(e)romosfer/: [فرانسوی] ☜ **رنگین‌کُره**

کرومیت / koromît, k(e)romît/: [فرانسوی] /اسم/. /کانی‌شناسی/ کرۆمیت؛ جۆرێ بەردی کانگایی بلووری، کە سەرچاوەی سەرەکی کورۆم و پێکهاتەکانیە.

کرون / koron/: [؟]/اسم/. کرۆن؛ یەکەی پارەی وڵاتانی سوئید، نورڤێژ و دانمارک.

کرونومتر / koronometr, k(e)ronometr، ـها/: [فرانسوی]/اسم/. کات‌بژێر؛ کورنۆمیتر؛ ئامێری ژماردنی مەودای کاتی زۆر کورت.

کروی / koravî، ـها؛ ـان/: [عربی] /صفت/. خڕ؛ گرد؛ گردە؛ تۆپی؛ گر؛ گندۆڵەک؛ گود؛ گلۆر ‹سرش مثل توپ کروی است: سەری وەکوو تۆپ خڕە›.

کره / kare/: /اسم/. کەرە؛ کەرێ؛ فەریکەڕۆن؛ ڕۆنەکەرە؛ ئونیشک؛ نویشک؛ نڤشک؛ نڤیشک؛ نیڤشک؛ ماکێکی خۆراکی لە شیرە کە بە ژەندن یان شڵەقاندنی خامە، شیر یان بەتایبەت دۆ بەرهەم دێ.

▣ **کرهٔ کاکائو**: کەرەی کاکاهوو؛ ڕۆنی تەڕ و زەلالی دەنکی کاکاهوو.

کرهٔ مصنوعی: مارگارین؛ کەرەی نەواتی؛ کەرەی گیا؛ جۆرێ کەرە کە لە ڕۆنی پاڵێوراوی بڕێ گیا دروست دەکرێ.

کرهٔ نباتی: کەرەی گیایی؛ مارگارین.

کره / kore، ـها/: [عربی]/اسم/. گۆ: ۱. /هندسه/ بیچمێ کە لە چەرخینی جەغز بە دەوری گێپەڕەکەیدا بەدی دێ ۲. /کُرات/ تەنێ کە وەها بیچمێکی هەبێ، بەتایبەت ئەستێرە و گەڕۆکان ‹کرهٔ زمین؛ کرهٔ ماه: گۆی زەوی؛ گۆی مانگ›.

▣ **کرهٔ جغرافیایی**: گۆی زەوی؛ گۆیەکی چکۆڵەی نێوخاڵی (لە کانزا، پلاستیک یان مقەبا) کە نەخشەی گۆی زەوینی لە سەر کێشراوە.

کرهٔ چشم: گلێنە؛ پێکهاتەی گۆئاسای چاوی مۆغەرەداران بریتی لە سپێنە و بەشەکانیتری چاو: **تخم چشم**

کرهٔ فلکی ☜ **کرهٔ نجومی**

کرهٔ نجومی: گۆیەکی چکۆڵەی نێوبەتاڵ کە ئەستێران و وێنە ئاسمانیەکانی لە سەر کێشراوە: **کرهٔ فلکی**

کره / korre، ـها/: /اسم/. کوڕگ؛ کوڕ؛ کوڕی؛ جانیک؛ کورە؛ جاشک؛ داش؛ جاش (کەر)؛ جوانوو؛ جانی؛ جانوو (ئەسپ)؛ داشک؛ هۆڵ/ هۆلی/ هۆلی (یەکساڵە)؛ دووبڕ (دوو ساڵە)؛ بەچکەی چوارپێیانی بارەبەر ‹کرهٔ اسب؛ کرهٔ خر: کوڕگی ئەسپ؛ جاشکی کەر›.

کره‌اسب / korre'asb، ـها؛ ـان/: /اسم/. جوانوو؛ جانوو؛ کوڕگ؛ جانی؛ هەولی (یەکساڵە)؛ قوتتە (دوو ساڵە)؛ نۆما (دووساڵە) بێچووە ئەسپ.

کره‌الاغ / korre'olāq/: [فارسی/ ترکی] ☜ **کره‌خر**

کره‌ای / kare'î/: /صفت/. کەرەیی؛ کەرەدار؛ بە کەرەوە تلاو یان لە کەرەدا خووساو ‹نان کره‌ای: نانی کەرەیی›.

کـرەای[1] / kore'î /:اسم. کـورەیی؛ کۆریـایی: ١. /ـها/ هەر یەکە لە کەسانی زاگەبـەری ولاتی کورە یان مندالەکانیان ٢. زمانی ئەو خەلکە، لە زمانگـەلی چـین و تەبـەتی کـە هەنـدێ لـە زمانناسان بـە بەشـێک لـە زمانگـەلی ئالـتایی دەزانن ٣. شێوە نووسینی ئەو زمانە.

کرە ای[2]: صفت. کورەیی؛ کوریـایی؛ پێوەندیـدار یان سەر بە ولاتی کورەوە.

کرەخر / korrexar ، ـها/:اسم. جـاش؛ جاشـک؛ جەحش؛ جەحشک؛ کـورک؛ کـورپوو؛ کورپوولـە؛ کورری؛ کورش؛ دەچش؛ دەهشـک؛ دەحشـک؛ داشـک؛ کـەرکۆل؛ کـەرەکول؛ خـەرکورپی؛ کـەرکورپی؛ کـەرکورپوو؛ نۆمـا (یەکسالـە)؛ کـرپیهـەرێ؛ هـەمتر؛ بەچکەکـەر؛ هۆلـیکەر؛ هۆلیەر: **کرەالاغ**

کرەقاطر / korreqāter ، ـها/: [فارسی/ از سغدی] /اسم. فنک؛ جاشئێستر.

کری / karî /:اسم. کـەرپی؛ نەژنـەوی؛ نەبیسـی؛ هـەر چەشـنە نەخۆشـینێ کـە ئەبێتـە هـۆی نەبیستن.

کریاس / keryās/: [عربی] /اسم. [ادبی] ئاسـانە؛ شیپانە؛ شیپان؛ ژێردەرانە؛ ژێـردەر؛ دەرازوونـە؛ دەریـزان؛ دەرازیـن؛ دەرازوون؛ دەرازینـک؛ دەریزانک؛ بەشی ژێرەوەی دەرگا.

کریپتن / k(e)rîpton/: [فرانسوی] /اسم. کریپتون؛ توخمی کیمیاوی لە دەستەی گازە نەجیبەکان، بە ژمارەی ئەتومی ٣٦ و کێشی ئەتومی ٨٣,٨٠، بێڕەنگ، بێبار کە لە هەوادا هەیە و لـە لامپـی ئیلێکتریکیدا بە کار دەبرێ: **کریپتون**

کریپتون / k(e)rîpton/: [فرانسوی] ☜ **کریپتن**

کریدور / korîdor ، ـها/: [فرانسوی] /اسم. ڕاڕەو: ١. دالان؛ دالـوو؛ ڕێگـەی سەرداپۆشـراو ٢. پێشخان؛ پێشخانە.

کریستال / kirîstāl, k(e)rîstāl ، ـها/: [فرانسوی] /اسم. بلوور؛ بلۆر؛ کریستال.

کریستالوئید / kirîstālo'îd, k(e)rîstālo'îd ، ـها/: [فرانسوی] /اسم. بلوورنوێن؛ بلۆرئاسا؛ وەک بلوور.

کریسمس / kirîsmas, k(e)rîsmas ، ـها/: [انگلیسی] /اسم. کریسمەس؛ جێژنی خاچپەرستان لە ڕۆژی ٢٥ی دیسـامبر (لـە نێـو خاچپەرسـتانی ڕۆژهەلات ٧ی ژانویە) بە بۆنەی لە دایـک بـوونی عیسا مەسیح: **نوئل**

کریشە / k(e)rîše/: [ترکی؟] /اسم. کریشـە؛ چەشنێ پارچەی بەنی سـووک کـە بـۆ کراسـی ژنانە بە کاری دەبەن: **کِرشە**

کریکت / k(e)rîket/: [انگلیسی] /اسم. [ورزش] کریکێت؛ گەمەیەکی بە کۆمـەل لـە نێـوان دوو گرۆ بە تۆپ و ڕاکیتەوە.

کـریم / karîm ، ـان/: [عربی] صفت. دەهنـدە؛ دلاوا؛ دەهەندە؛ دەسڤاز؛ دەسواز؛ دایندە؛ کەریم؛ بە خۆ و هۆگرەتی بەخشین ‹خدا کریم است: خودا دەهندەیە›.

کریوژنیک / k(e)ryojenîk/: [فرانسوی] /اسم. ١. سەرمادەری؛ دۆخ یان چۆنیەتی بـەدیهێنانی سـەرما ٢. سـەرمازانی؛ زانسـتی لێکۆلـینەوەی دیاردەگەلی سەرما.

کریولیت / k(e)ryolît/: [فرانسوی] /اسم. [شیمی] کریۆلیت؛ ماکێکی کانزایی خۆلەمێشی ڕەنـگ، کە سەرچاوکەی سەرەکی بەرهەمهێنانی فافۆن، زاخ و هیدروکسیدی سودیومە.

کریە / karîh/: [عربی] صفت. دزێو؛ نەچێ؛ ناحەز؛ سک؛ کرێت: ١. زشت؛ ناشیرین؛ بـە دیمـەنی نەگەویسەوە ‹قیافەی کریە: چـاری ناحـەز› ٢. زۆر نالەبار ‹صدای کریە: دەنگی ناحەز›.

کز / kez/: [کردی] /اسم. کز؛ کـرز؛ درژ؛ دۆخ یـان چۆنیەتی چرچ و لۆچ و کۆوە بوون.

▣ کز خـوردن: کزیـان؛ هەلـکزان؛ هەلـکزیان؛ هەلکزین؛ گرنژین؛ هەلـقرچان؛ هەلـچرچان؛ هەلکرووزان؛ بە هۆی ئاور یان گەرماوە چـرچ و لۆچ بوون.

کـز دادن: کزانـدن؛ کزرانـدن؛ هەڵـکزاندن؛ هەڵکزانن؛ پڕووزانـدن؛ پـڕووزانن؛ پڕووزنـەی؛ پـڕووزنای؛ هەڵـپڕووزاندن؛ پردووخـانن؛ خەنزرانـدن؛ هەڵـکرووزاندن؛ پەردۆخنـەی؛ هەڵـپرووکاندن؛ هەڵـپرووکانن؛ بـە ئـاور یـان گەرمای زۆر، چرچ و لۆچ کردن.

کـز کـردن: کزکـردن؛ کزکۆڵـەکردن؛ کزکـە کـردن؛ داپسـکان؛ داپسـیان؛ چنگـزین؛ کۆشـکەڵاتن؛ کرووشمـەکردن؛ هەڵـکورمان؛ هەڵـکوروشمان؛ کـورووژەوەکردن؛ کـورووژم/ کرووژم هەڵاتن؛ کـورش هـەڵاتن ‹از تـرس در گوشەی اتاق کز کرده بود: لە ترسان لە سـووچێکی ژوورەکەوە کزی کردبوو›.

کزاز / kozāz/: [عربی]/اسم. کوزاز؛ دەردەکۆپانـە؛ زکڕەقی؛ نەخۆشینێکی چڵکی کە لە چەشنێ باکتری تووش دەبێ و ڕەگ‌گرتـوویی و سـفت بوونەوەی ماسوولکەی لەش لە نیشانەکانیەتی.

کزکـرده / kezkarde/: [کـردی/ فارسـی] صفت. کزکردوو؛ کزەڵۆک؛ کزولـە؛ کزوولکـە؛ کزکـە؛ کزکۆڵە؛ هەڵکورماو؛ کسکۆڵـە؛ کزوولـە؛ هەڵکوروشماو؛ کۆشکەڵاتوو؛ کروشمەکردوو.

کژ / kaj/ ☜ **کج**

کژدم / kajdom/ ☜ **عقرب**

کژراهه / kajrāhe/ ☜ **کجراهه**

کژنه/ kajne، ـها/: اسم. [پزشکی] پەترۆ؛ پەترۆک؛ پەترۆکە؛ توێکڵی لە خوێنی وشکەوە بوو لە سەر زام.

کـژی / kajî، ـهـا/: اسـم. [ادبـی] لاری؛ خـواری؛ گێـڕی؛ کـەجی؛ کـەچی؛ کـەچایی؛ چـەوتی؛ خـۆهری؛ ئـاوان؛ کـەلایی؛ خـوارایی؛ چـەفتی؛ کەڤچی؛ خوار و خێچی؛ لار و گێڕی

کس / kas, kes/: اسـم. کـەس؛ کـێس؛ کـەش: ۱. مرۆڤ؛ مرۆ؛ بنیادەم؛ ئینسان ‹هر کس؛ هیچ کس: **هەر** کەس؛ هـیچ کـەس› ۲. [ادبی] یەکـەی بـژاردنی مـرۆڤ ‹دو کـس: دوو کـەس› ۳. لـان/ [مجـازی] کـریڤ؛ کـریڤ؛ خـزم و خـوێش یـان دۆستی نزیـک ‹در آن شـهر کسـی را نداشـت: لـەو شارەدا کەسێکی نەبوو›.

کس / kos/: اسم. [مستهجن] قـوز؛ کـوز؛ کـوس؛ کوسی؛ کس؛ کسسا؛ زێ؛ پز؛ ڤرچک؛ بۆچ؛ زە؛ زەهـا؛ مـاڵ؛ ماڵـە؛ هوولـە؛ ئەنـدامی زا و زێـی گوانداری مێوینە، بەتایبەت مرۆڤ.

◙ **کس شعر:** [مستهجن] هەڵیتوپەڵـیت؛ قسـەی قۆڕ و لابەلا.

کساد / kesād, kasād/: [عربی] صفت. کەسـاد؛ کەسات؛ کەساس؛ بێبرەو؛ بێبرەو؛ مەرۆ؛ نقـت؛ لپـاش؛ نـاڕەواج؛ بـێڕەواج: ۱. بـەبێ مشـتەری ‹مغازەی کساد: دووکانی کەساد› ۲. بێ‌گەشە ‹بازار کساد: بازاڕی کەساد›. هەروەها: **کساد بودن؛ کساد شدن؛ کساد کردن**

کسـادی / kesādî, kasādî، ـهـا/: [عربی]/اسم. کەسـادی؛ کەسـاتی؛ کەساسـی؛ بـێبـرەوی؛ بێبرەوی؛ کزی؛ ماڵەڤین؛ دۆخ یان چۆنیـەتی بێڕەواج بوون.

کسـالت / kesālat, kasālat/: [عربـی]/اسـم. ۱. خـاوی؛ فـرۆز؛ داهێـزاوی؛ لـۆژە؛ بـارگرانی؛ شەکەتی ‹هوای ابری کسالت می‌آورد: هەوای هەوری خـاوی دێنـێ› ۲. ـهـا/ [مجـازی] لـەش‌گـرانی؛ لەش‌بەباری؛ لـەش‌داهێـزاوی؛ نەخۆشـی (زۆرتـر سووک).

کسـالت‌آور / kesālatāvar, kasālat-/: [عربـی/ فارسی] صفت. خاوکەرەوە؛ وەڕەزکەر؛ وەڕسـکەر؛ هـۆی جـاڕزی ‹سـخنرانی کسـالت‌آور: وتـاربێژی خاوکەرەوە›؛ **کسالت‌بار**

کسـالت‌بـار / kesālatbār, kasālat-/: [عربـی/ فارسی] ☜ **کسالت‌آور**

کسب / kasb/: [عربی]/اسم. [ادبی] ۱. ـها/ کسـم؛ کەسب؛ کسپ؛ پیشەیەک بۆ بەڕێوەبردنی ژیـان ‹کسب خوبی دارد: کسمێکی باشی هەیە› ۲. کـار و ڕەوتی وەرگرتن؛ گـرتن؛ گێرتـەی ‹کسـب علم:

وەرگرتنی زانست›.

▣ **کسب تکلیف کردن**: پرس و را/ پرس و ڕاوێژ کردن؛ لە کەسێک لەمەڕ کاری داهاتوو یان ئەرکی سەر شانەوە پرسین ‹باید از رییس کسب تکلیف کنم: ئەبێ پرس و رای سەرۆک بکەم›.

کسب‌و کار / kasb-o-kār/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. کار و کاسبی؛ پیشە؛ ئیش؛ کسم و کار؛ کار، بەتایبەت کاری کڕین و فرۆشتن.

کسبه / kasabe/: [عربی] جمعِ ☜ **کاسِب**

کس‌خل / kosxol/: *صفت.[مستهجن]* خول؛ گەمژە؛ بلح؛ گەلحۆ؛ کەلهوو؛ تەپۆ: **کُس‌مَشَنگ**

کسر[1] / kasr/: [عربی]/*اسم*. ۱. کەمایەسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کەم بوون و داشکان لە هەندی ئاسایی یان خوازراو ۲. *ـها*؛ *کُسور*/ کەرت.

▣ **کسر اعشاری**: یەکەیێ کە بە ۱۰، ۱۰۰ یان ۱۰۰۰و... دابەش کراوە: **کسر دهدهی**

کسر دهدهی ☜ **کسر اعشاری**

کسر شأن: کێمایی؛ کاشکی؛ کەم بوونەوەی هورمی کۆمەلایەتی.

کسر[2]: *صفت*. کەم؛ کەمتر لە هەندی پێویست یان پێش‌بینی‌کراو ‹صد تومان از پولش کسر بود: سەد تمەن لە پارەکەی کەم بوو›.

▣ **کسر آمدن**: کەم هاتن؛ بەش نەکردن؛ نەگەیشتنە هەندی پێویست. هەروەها: **کسر آوردن**

کسر کردن: کەم‌کردنەوە؛ کەمەوکردن؛ کێم کرن؛ لە هەندی پێویست یان بەراوردکراو هێنانە خوار.

کسره / kasre/: [عربی] ☜ **زیر**[1]**ـ۳**

▣ **کسرەی اضافه**: ژێرەیێ کە دووبەشی سەرەکی ڕستە (موزاف و موزافون ئیلەیهـ) پێوەند دەدا (وەکوو دستِ آزاد) ئەم نیشانەیە لە دیالیکتە کوردیەکاندا بە «ی»، «ا» و «وو» و ... دەردەکەوێ (دەستی ئازاد).

کسری[1] / kasrî، ـها/: [عربی]/*اسم*. کەمی؛ کێمی؛ کەسری؛ کەمایەسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کەم بوون ‹کسری بودجه: کەمی بووجه›.

کسری[2]: *صفت*. کەرتی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کەسرەوە ‹عدد کسری: ژمارەی کەرتی›.

کسل / kesel, kasel/: [عربی] *صفت*. فل؛ خاو؛ خلی؛ کەشەنگ؛ لەش‌گران؛ گرتە؛ کوسر؛ مەست؛ کوش؛ پرووزگار؛ لەش‌داهێزاو.

▣ **کسل شدن**: داهێزان؛ خەوخان؛ قەڕملین؛ هەجنین؛ لەش گران بوون. هەروەها: **کسل بودن؛ کسل کردن**

کس‌مشنگ / kosmašang/ ☜ **کس‌خُل**

کسمه / kasme/: [ترکی]/*اسم.[قدیمی]* ۱. تیت؛ ئەگریجە؛ بسک؛ بەشێ لە زوڵف کە کەوتووەتە سەر ڕوومەت ۲. کەسمە؛ جۆرێ کولوچە.

کسوت / kesvat/: [عربی]/*اسم.[ادبی]* ۱. هنجگ؛ کنج؛ گنج؛ جل؛ جل‌وبەرگ؛ تەن‌پۆش ۲. *[مجازی]* پلە؛ پایە؛ زێ؛ جێگە و پێگە یان کاری دیار.

کسور / kusûr, kosûr/: [عربی] جمعِ ☜ **کَسر**[1]

کسورات / kusûrāt, kosûrāt/: [عربی]/*اسم*. کەم و کووڕی؛ کەم و کورتی؛ سەرجەمی ئەو پووڵ و پارەیە کە بە شێوەی جۆراوجۆر یان بەرە‌ـ بەرە لە مووچەی کارمەند یان کرێکار کەم دەبێتەوە (وەک پیتاک، پووڵی بیمە و...).

کسوف / kusûf, kosûf، ـها/: [عربی]/*اسم*. دۆخی ڕۆژگیران؛ خۆرگیران؛ خوەرگیریان؛ وەر گیریەی؛ جێ گرتنی مانگ لە نێوان زەوی و خۆردا، بە شێوەیەک کە سێبەری مانگ بکەوێتە سەر بەشێک لە زەوی و ئەو بەشە بۆ تاوێک تاریک دابێ.

کس‌و کار / kas-o-kār, kes-/: /*اسم*. کەس‌وکار؛ خزم و خوێش؛ مێروچێر؛ دەور و بەر؛ خزم و دۆستانی نێزیک ‹کس‌وکار آرام بە دیدنش آمدند: کەس‌وکاری ئارام هاتنە سەردانی›.

کسی[1] / kasî, kesî/: /*اسم.[گفتاری]* کەسێک؛

کەسێ؛ کەسێو؛ کەسیە؛ کەسایەتی بە پلە و پایە و شان و شکۆ ‹در آن شهر برای خودش کسی بود: لەو شارە بۆ خۆی کەسێک بوو›.

کسی [2]: ضمیر. کەسێک؛ کەسێ؛ کەسێو؛ کەسیە؛ یێ؛ یەوە؛ یەوەک؛ یەکێک: ۱. کەسێ کە پێویست نیە بناسرێت یان بۆ بێژەر نەناسە ‹کسی این نامه را داد و رفت: کەسێک ئەم نامەیەی دا و رۆیشت› ۲. کەس؛ هیچ کەس ‹کسی نیامد: کەس نەهات› ۳. *[مجازی]* کەسێکی نامۆ ‹کسی نیست، همه از خودمانند: کەسێک نیە، هەموو خۆمانین›.

▣ **کسی به کسی نبودن**: کەس لە کەس (نە)بوون؛ هەرکی ـ هەرکی بوون؛ کێ بەکێ بوون؛ زۆر شڵەژاو بوون ‹در اینجا کسی به کسی نیست، هر کس باید فکر خودش باشد: لێرەدا کەس لە کەسە، هەر کەس دەبێ لە بیری خۆی بێ›.

کسیلوفن / k(e)sîlofon ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. کسیلوفون؛ لە سازە زەربیەکان بە شێوەی ڕزنێ مێلەی دارین کە بە دوو چەکوچ لێدەدرێ: **زیلوفن**

کش [1] / keš/: *اسم*. کێش: ۱. کەژ؛ ساو ‹کش جورابش وارفته بود: کێشی گۆرەوێکەی خاو ببووەوە› ۲. کار و ڕەوتی کێشان ‹کش دادن: کێش هاوردن› ۳. *[گفتاری]* کێشباف؛ جورێک پارچەی تایبەت چنراو کە کێشی دێ.

▣ **کش آمدن**: کێش هاتن؛ کەش هاتن؛ کێشیان؛ بە هۆی کێشان درێژ بوونەوە ‹هرچه می‌کشی کش می‌آید: هەرچی دەیکێشی کێشی دێ›.

کش پیدا کردن: *[مجازی]* درێژە پەیدا کردن؛ درێژەدار بوونەوە ‹دعوایشان کش پیدا کرد: شەڕەکەیان درێژەی پەیدا کرد›.

کش دادن: *[مجازی]* کێش هاوردن؛ کێش دان؛ درێژە پێدان؛ کێشتەیرە؛ کشاندن؛ درێژ کردنەوە ‹حرفش را آن‌قدر کش داد که حوصلەی همه سر رفت: قسەکەی ئەوندە کێش هاورد، هەموو وەڕەز بوون›.

کش رفتن: *[مجازی]* بە دزییەوە هەڵگرتن؛ بە نهێنی بردن ‹گاه پولی از صندوق مغازه کش می‌رفت: جار ـ جار پارەیەکی لە دەخلی دووکانەکە بە دزییەوە هەڵدەگرت›.

ـ کش [2]: *پیوازه*. ـ کێش: ۱. ـ هەڵگر؛ ـ کێشەر ‹دردکش؛ زحمت‌کش: دەردکێش؛ زەحمەت‌کێش› ۲. ـ هەڵگر؛ ڕاگوێزەر ‹بارکش؛ مسافرکش: بارهەڵگر؛ مسافرکێش› ۳. درێژەدەر ‹خط‌کش؛ سیم‌کش: خەت‌کێش؛ سیم‌کێش› ٤. ـ دەر؛ ـ ڕامالّ؛ ـ ماڵەر ‹جاروکش: گەسک‌دەر› ٥. ـ دەر؛ ـ دەرهێنەر ‹نفس‌کش: هەناسەکێش› ٦. ـ پۆشەر ‹دستکش: دەسکێش› ۷. دووکەڵکەر ‹سیگارکش: جگەرەکێش›.

ـ کُش / koš/: *پیوازه*. ـ کوژ؛ ـ کوش؛ ـ بڕ؛ کوژەر؛ لە بەین بەر ‹آدم‌کش؛ دردکش: مرۆکوژ؛ ئێش‌کوش›.

کشاکش / kešākeš, kašākeš/ ☜ **کِشمَکِش**

کشاله / kešāle/: *اسم*. سووچ؛ گۆشە؛ تێڕۆچوویی کونج ئاسا.

▣ **کشالەی ران**: کورماتیخ؛ تەڕاد؛ بەتالایی ژوور ڕان؛ جێگەی یەک‌گرتنی ڕان و ژێر زگ.

▣ **کشاله خوردن**: کێشەکێش پێکران؛ ڕاکێش بوون؛ ڕاکێشران؛ خرکین؛ ڕەکێش بوون؛ کێشەماڵ بیەی؛ بە سەر زەویدا کێشران.

کشاله رفتن: خشکان؛ خشیان؛ خشان؛ کشان؛ کشین؛ بە سەر زەویدا خزین.

ـ کشان / kešān, kašān/: *پیوازه*. ـ کێشان؛ بە کێشەکێش ‹پای‌کشان: پاکێشان›.

ـ کُشان / košān/: *پیوازه*. ـ کوژان؛ ڕێوڕەسم یان ڕەوتی کوشتن ‹بره‌کشان: بەرخ‌کوژان›.

کشاندن / kešāndan, kašāndan/: *مصدر. متعدی.* // **کشاندی**: کێشاندت؛ **می کشانی**: دەکێشێنی؛ **بِکشان**: بکێشێنە// کێشاندن؛ ڕاکێشان؛ کێشانن؛

کشـانن؛ کشـاندن؛ کێشـتەی: ١. ڕاکـێش/ ڕەکێش‌کردن؛ کەس یان شتێک بە زۆر و گـزی بۆ جێگایەک بردن ‹در موقع انتخابات روستاییان را بـه پـای صـندوقهای رأی مـی‌کشـاندند: لـه کـاتی هەڵبژاردندا گوندنشینانیان بۆ دەنگدان رادەکێشا› ٢. بوونە هۆی کێشرانی کەسێ یان شتێک ‹میز را کنار پنجره کشاندن: مێز بۆ لای دەلاقە کێشـاندن› ٣. ڕەقاندنـەوە؛ دۆمانـدن؛ کشکشـاندن؛ دریـژە پێدان ٤. گەیاندن بە ئاکام یان پێشهاتێک ‹کار را به جای باریک کشـاندن: کـار بـۆ جێگـەی باریـک کێشاندن› * **کشانیدن**. هەروەها: **کشاندنی**

■ **صفت فاعلی: کشاننده** (کێشێنەر)/**صفت مفعولی: کشـانده** (کێشـێنراو)/ **مصـدر منفـی: نکشـاندن** (نەکێشاندن)

کشان‌ـکشان / kešānkešān/: *قید*. کێشـەکێش؛ کەشان‌ـکەشان؛ کشـان‌ـکشـان؛ خێشـەخێش؛ ڕەکێش‌ـڕەکێش؛ خشکە‌ـخشکە؛ کێشەماڵەی؛ بە خشکە؛ لە باری ڕاکێشاندا ‹جعبه را کشان‌ـکشان برد: جابەکەی کێشەکێش برد›.

کشانه / kešāne ، ـها/: *اسم*. ١. ئامێرێـک (وەکـوو لوولـه) کە تراوێکی پـێ‌هەڵـگوزرێت ٢. *[قـدیمی]* کێشانە؛ کار و ڕەوتی کێشان و سەنگ‌کردن.

کشانیدن/ kešānîdan,kašānîdan/ ☜ **کشاندن**

کشـاورز / kešāvarz ، ـها؛ ـان/: *اسـم*. وەرزێـر؛ وەرزیار؛ وەرزیـەر؛ جووتیـار؛ جـووتێر؛ جۆتکـار؛ جووتکـەر؛ جـووت‌بەنـدە؛ کشـتیار؛ کەشـاوەرز؛ کشاوەرز؛ کێڵـکار؛ هیتیـار؛ هیتـەوان؛ هیتکـار؛ فەلەخوێ؛ فەلا؛ کەسێ کە کاری کشت و کاڵـی زەوی و بە دەست هێنانی داهاتە.

کشـاورزی / kešāvarzî/: *اسـم*. کەشـاوەرزی؛ کشاوەرزی: ١. کشت‌وکـاڵ؛ جووتیـاری؛ کـاری کـێڵانی زەوی و بـە دەسـت هێنـانی داهـات، بەتایبـەت بـۆ مـاکی خـۆراکی ٢. وەرزێـری؛ جووت‌بەندەیی؛ پیشە و کاری وەرزێر ٣. زانست یان لێزانینی شێوەی کشت‌وکـاڵ و بـە دەسـت هێنانی داهات و کەڵک وەرگرتن لە زەوی.

▣ **کشـاورزی صنعتی**: کەشـاوەرزی ماشـینی؛ کشت و کاڵی بە یارمـەتی ماشـینی تایبـەت (وەکوو تەراکتور و کومبـاین) و هـاوڕێ لەگـەڵ چالاکی پیشەیی (وەک بارهێنانی داهاتی کشت و کاڵ بە شێوەی ماشینی).

کشباف / kešābāf/: *اسم*. کێشباف: ١. پارچـەی لە کێش چنراو ٢. جۆرێک چنینی تایبـەت کـە چنراوەکە کێشـی دێ و بـۆ سـەرقۆڵ و دەوری یەخە دەبێ ٣. پارچەیەک کە وەها چنراوە.

کشبافی / kešābāfî/: *اسم*. کێشـبافی: ١. ـُهـا/ کارگەی چـنـینی پارچـەی کێشـباف ٢. کـاری چنینی پارچەی کێشی.

کشت / kešt/: *اسم*. کشت؛ کێشت: ١. کشـت و کاڵ؛ کشت و کێڵ؛ کشـت و کـار؛ کـار و ڕەوتی کێڵان؛ چاندن؛ نان ‹کشت کـردن: کشـت و کـاڵ کـردن› ٢. کـار یـان ڕەوتی گەشـە پێـدانی میکرۆب یان یاختەی زیندوو لـە جیگایـەک بـۆ باشتر ناسینەوەیان ٣. ـُهـا/*[ادبی]* مەزرا؛ کێڵگـا؛ کێڵگە؛ هێگا؛ هیگا؛ مووچە.

▣ **کشت پاییزه**: نەوەندە؛ نەوەند؛ پـایزە؛ چنـەی پایزی.

▣ **کشت دادن**: کشت دان؛ بارهێنان و گەشـکە پێدانی نموونەی وردیلەی وەک میکـرۆب لـە تاقیگەدا.

کشت کردن: چاندن؛ چەندن؛ کێڵان؛ نـاژتن؛ ناشتن؛ نان؛ نیان؛ توو وەشاندن؛ تۆم وەشانن؛ کاشتن ‹در آنجا گلهای زینتی کشت می‌کنند: لەوێ گولی ڕازێنـەیی دەچێنن›. هـەروەها: **کشـت شدن**

کشت / košt/: *اسم*. کوشـت؛ کـوژ؛ کارەڕەهـاتی کوژتن؛ مراندن؛ گیان لە لەش وەدەرنان ‹او را به قصد کشت زدند: بۆ کوشت لێیاندا›.

کشتار / koštār ، ـها/: *اسم*. کوشتار: ١. ڕەشـکوژ؛ کارەڕەهـاتی کوشـتن، بەتایبـەت کـوژتنی بـە

ئەنقەستی تاقمێ ‹کشتار مردم بی‌گناه: کوشتاری خەڵکی بێتاوان› ۲. کار و ڕەوتی سەر بڕینی چوارپێیان و باڵندە، بۆ کەڵک گرتن لە گۆشتیان.

کشتارگاه / koštārgāh ، ـها/:اسم. کوشتارگە؛ قەساوخانە؛ قەسابخانە؛ جێگای سەر بڕین، قەڵخ کردن، دەرهێنانی ناو سک، لەت ـ لەت کردن و بەستەبەندی گۆشتی چوارپێیانی وەک گا و پەز و بزن، بە ئامراز و کەرستەی تایبەت: **سلّاخ‌خانه** *[قدیمی]*

کشتبان / keštbān ، ـها؛ ـان/:اسم. پاسەوانی کێڵگە؛ دەشتەوان؛ ئاگاداری مووچە و مەزرا.

کشتزار / keštzār ، ـها؛ ـان/:اسم. *[ادبی]* کێڵگە؛ هیگا؛ هێگا؛ مووچە؛ مەزرا؛ یادگە؛ کێشت؛ زەویزار؛ زەوی‌وزار؛ زەوینێ کە تووی تێدا دەکێڵێن، بەتایبەت جێ کێڵانی گیای ئالیکی (وەک دانەوێڵە).

کشتکار / keštkār ، ـها/:اسم. *[ادبی]* تووچێن؛ تۆم‌وەشێن؛ کەسێ کە کاری چاندنی تووی کشت و کاڵە: **کشتگر**

کشتگر / keštgar/ ☜ **کشتکار**

کشتگرد / keštgard/:اسم. *[کشاورزی]* وەرزەکێڵ؛ وەرزان‌وەرز؛ کار و ڕەوتی گۆڕانی تۆمێ کە لە زەوینێکدا دەکێڵدرێ بۆ گووڕانی خاک، لە ناو بردنی بژار و...

کشتن / keštan/ ☜ **کاشتن ـ ۱**

کشتن / koštan/: مصدر متعدی. // **کشتی**: کوشتت؛ **می‌کشی**: دەکوژی؛ **بکش**: بکوژە// کوشتن؛ کوژتن؛ کوژین؛ گوژتن؛ گوژان؛ کوشتەی؛ کشتش؛ کستەنە: ۱. مراندن؛ ئەوژەنین؛ بێ‌گیان کردن؛ کۆتایی هێنان بە ژیانی گیانەوەرێک ‹کشتن یک مورچه هم آسان نیست: کوشتنی مێرووویەکیش هاسان نیە› ۲. لە بەین بردنی هەست یان چالاکیەکی زەینی یان عاتیفی ‹ترس را کشتن؛ شادی را کشتن: ترس کوشتن؛ خۆشی کوشتن› ۳. *[ادبی]* کوژاندنەوە؛ تەمراندن؛ ڤەمراندن؛ کوشنایوە؛ ئەوەکوشنەی؛ ئەرەمرنەی. هەروەها: **کشتنی**

■ صفت فاعلی: **کُشنده** (کوژەر)/ صفت مفعولی: **کُشته** (کوژراو)/ مصدر منفی: **نَکُشتن** (نەکوشتن)

کشت‌وصنعت / kešt-o-san'at/: [فارسی/ عربی] /اسم. ۱. کار و ڕەوتی بەدیهێنان و ئامادەکردنی داهاتی کشت‌وکاڵ بە کەڵک‌گرتن لە زانست و کەرەسەی پیشەیی ۲. /ـها/ ڕێخراوەیەک کە بەم کارەوە خەریکە.

کشت‌وکار / kešt-o-kār ، ـها/:اسم. کشت‌وکار؛ کشت‌وکاڵ؛ کەشت‌وکاڵ؛ کشت‌وکێڵ؛ کشت‌کێڵ؛ چالاکی کەشاوەرزی.

کشت‌وکشتار / košt-o-koštār/:اسم. قەڵت‌وبڕ؛ کوشت‌وبڕ؛ کوشت‌وکوشتار؛ کارەڕەهاتی کوشتنی خەڵکێکی زۆر ‹مردم هنوز کشت‌وکشتار جنگ را به یاد دارند: خەڵک ئێستاش قەڵت‌وبڕی شەڕەکەیان لە بیرە›.

کشته/ kešte/:اسم. *[ادبی]* کاشت؛ چاندراو؛ کێڵاو؛ کێڵدراو؛ کێڵیاگ؛ تووی لە زەوی چێندراو.

کشته / košte/: صفت. کوشتە: ۱. /ـها؛ ـگان/ کوژراو؛ کوژیاو؛ کوژاو؛ کوژیاگ؛ کوشیا؛ کشتا؛ کشیایا؛ کشیایە؛ مریندراو؛ کوشتوو؛ بە کوشت چوو ‹چند کشته و زخمی داشتیم: چەن کوژراو و بریندارمان بوو› ۲. لە هێزکەوتوو ‹آهک کشته: قسڵی کوشتە› ۳. کوژراو؛ کوژیاو؛ کوژاو؛ کوشیا؛ کوژیاگ؛ لە کایە دەرچوو بە دەستی هامبازەوە (لە برێ یاری وەک شەترەنج و تەختەدا).

▣ کشته شدن: کوژران؛ کوژیان؛ کشیایش؛ کوشیەی؛ کوشیای؛ هاتنە کوشتن؛ گیان لە لەش دەرچوون.

کشتی / keštî/:اسم. کەشتی؛ کەشتیە: ۱. /ـها/ گەمی؛ گەمیە؛ گەمێ؛ سوماری؛ پاپۆڕ؛ ئامێری پێڕاگوێزی گەورە، بەتایبەت بە عەرشە، کابین، هەمار و هەموو ئامێرێکی تایبەتەوە بۆ کار و

پشــوودانی دەریاوانــان و مســافران ۲. *[نجـوم]* گــەورەترین وێنــەی ئاسمــانی لــە لەتــەگۆی باشووریدا: **سفینه**

▣ **کشتی اتمی:** کەشتی ئەتومی؛ گەمیەیەک کە هێزی موتورەکەی لە قەڵشی نـاوەکی ئـەتوم بە دەست دێ.

کشتی بادبانی: کەشتی باژۆ؛ کەشتی بایەوانی؛ کەشتی بادەوەدار.

کشتی باری: کەشتی باری؛ گەمیـەی تایبـەت بۆ گواستنەوەی بار.

کشتی بخار: کەشتی هەفار؛ گەمیەیەک کە بە هێزی هەڵم کار دەکا.

کشتی پارویی: کەشتی پـاروویی؛ گەمیەیـەک کە بە پاروو لێدان لە سەر ئاودا دەڕوا.

کشتی جنگی: ناو؛ کەشتی جـەنگی؛ گەمیـەی شەڕێ.

کشتی فضایی: ناو کیهانی ☜ **ناو**

کشتی مسافری: کەشـتی مسـافری؛ گەمیـەی تایبەتی ڕاگواستنەوەی مسافر.

کشتی نفتکش: کەشتی نەوت‌کـێش؛ گەمیـەی تایبەتی ڕاگواستنەوەی نەوت.

کشتی نوح: *[کنـایی]* گەمیەی نووح؛ توورەکەی سواڵکەر؛ تریتی شێت؛ جێگایەک کە کەسـان یان بوونەوەرانی تێکەڵ-پێکەڵی ناتەبایان تێدا کۆ بۆتەوە.

کشتی هواپیمابر: ناو هواپیمابر ☜ **ناو**

کشـتی / koštî ، ـهـا/: *اسـم.* زۆران؛ زۆرەبـانی؛ زۆرەبانێ؛ زۆرانی؛ بنکەفشانێ؛ عـەردانێ؛ ملانـە؛ ململانە؛ ململانـێ؛ گولـەش؛ گـوراش؛ گـولاش؛ گــەمش؛ گمــش؛ دەفــرە؛ عــەفرە؛ کۆچــە: ۱. وەرزشێکی دوو کەسیە هەر کەس ئەوی‌تری بە زەویدا دا بردوویەتەوە ۲. *[مجازی]* تێکۆشان و خـەباتی تـەنی یـان زەیـنی زۆر دژوار ‹از صبح داشت با کولر کشتی می‌گرفت: لـە بەیانیـەوە خـەریک بوو لەگەڵ کوولیرەکەدا زۆرانـی دەگرت›.

▣ **کشتی گـرفتن:** زۆران گـرتن؛ زۆران گێرتـەی؛ زۆرەبانێ‌گرتن: ۱. بۆ بە زەویـدا دانی یـەکتر، ئاوقای یەک بـوون ۲. *[مجـازی]* گێرەوکێشـە/ بەرەبەرەکانێ‌کردن؛ تێـک هەڵـچرژان؛ پێـک هەڵپرژان؛ شەڕکردن.

کشتیار / koštiyār/: *صفت.* پێ‌داگر؛ پێ‌چەقێن.

▣ **کشتیار کسی شدن:** پێ لە کەسێک داگـرتن ؛ داکۆکی لە سەر کەسێک کردن ‹چقـدر کشـتیار دخترم شدم، بلکه به این کـار رضـایت دهـد: چەنـدە پێم لە کچەکەم داگـرت، بەڵـکوو مـل بـەم کـارە بدا›.

کشـــتیبان / kaštîbān ، ـان/: *اسـم. [ادبـی]* کەشتیەوان؛ کەشتیوان؛ کەشتیڤان؛ پـاپۆڕەوان؛ پاپۆڕوان؛ گەمیەوان؛ گەمیوان؛ گەمێوان؛ ناخودا؛ زریڤان؛ زرێوان؛ ئەوەی کە کەشتی داژوێ.

کشـــتیدم / keštîdom/: *اسـم.* ۱. *[نامتــداول]* قنگەکەشتی؛ کلکی کەشتی ۲. *[نجوم]* بەشێ لە وێنەی ئاسمانی کەشتی لە نێوان سەگی گـەورە و خــاچی باشــووری لــە ئاسمــانی لەتــەگۆی باشووریدا: **حمّال**

کشـتیرانی / keštîrānî/: *اسم.* ۱. زانسـت یـان لێزانی بـەڕێوە بـردنی گەمیـە ۲. کـار و ڕەوتی ئـاژۆتنی کەشـتی ۳. ڕاگواسـتنەوەی بـار یـان مسافر بە ڕێگا یان تـۆڕێکی دیـاریکراوی ئاویـدا ٤. ـها/ ڕێخراوەی تایبەتی ئەو کارە.

کشتی‌گیر / koštîgîr ، ـها؛ ـان/: *اسم.* زۆرەبان‌بـاز؛ زۆران‌بــاز؛ زۆران‌گــر؛ زۆرانی‌گــر؛ کۆچـــەگر؛ زۆرەوانی‌گر؛ ملانێ‌کـەر؛ گەمشـۆ؛ کوشـتی‌گـیر ‹کشـتی‌گیـر کردسـتانی حریفـان خـود را شکسـت داد: زۆرەبان‌بازی کوردستانی لە هەمبازەکانی بردەوە›.

کشدار / kešdār/: *صفت.* کێشـدار: ۱. ڤـەکێش؛ بە کـێش؛ درێـژەدار؛ بـە درێـژە ‹صدای کشـدار: دەنگی کێشدار› ۲. *[مجازی]* بۆدار؛ ئاوهەڵگر ‹این جمله خیلـی کشـدار اسـت: ئـەم ڕسـتە زۆر بـۆدارە› ۳. گیر؛ چڕ؛ چێڕ؛ نەکێش؛ چیڕ ‹جـوراب کشـدار:

گۆرەویی کێشدار›.

کشسان / kešsān/: *صفت.* کێش‌ئاسا؛ ئیلاستیک؛ بە تایبەتمەندی کێش‌هاتن و چوونەوە سەر دۆخی خۆ.

کشسانی / kešsānî/: *اسم.* کێش‌ئاسایی؛ تایبەتمەندی ماک بۆ کێش هاتن و چوونەوە سەر دۆخی خۆی.

کشش / kešeš/: *اسم.* کێش؛ ڕاکێش؛ ڕاکێشی؛ ڕاکشی: ۱. کار و ڕەوتی کێشان؛ ڕاکێشان ‹قدرت کشش: هێزی ڕاکێشی› ۲. چاوگری؛ تایبەتمەندی شت یان کەسێک کە سەرنج و هۆگرەتی بەرەخۆ دەبا ۳. هۆگرەتی؛ حەز؛ واز ‹نسبت به او در خود هیچ کششی احساس نمی‌کرد: لەمەڕ ئەوەوە هیچ هۆگرەتیەکی لە خۆیدا هەست نەدەکرد› ٤. دۆخی دێران؛ هەڵگرتن و جێ کردنەوە و وەرگرتنی شتێک ‹بازار کشش این‌همە کالا را ندارد: بازار ڕاکێشی ئەم هەموو پیتەوایەی نیە› ٥. دۆخی تەناف، سیم یان میلەیەک کە لە دوو سەرەوە کێشراوە ٦. *[فیزیک]* هێزێ کە تەن لە کاتی کێشرانیدا بە پاڵپشتەکەی دەگەیێنێ.

کشف / kašaf، ـها/: *اسم.* ڕەقە؛ ڕەق؛ ڕەقیاو؛ کیسەڵی ئاوی.

کشف / kašf، ـها/: [عربی] *اسم.* کار و ڕەوتی دۆزینەوە: ۱. هەڵاوردن؛ ئەوەیۆسەی؛ پێزانینی شتێک کە پێشتر نەزانراوە، بە تێکۆشان و حەولدان (نە هەواڵ و ڕاپۆرتی دیتران) ‹کشف میکروب سل: دۆزینەوەی میکرۆبی سیل› ۲. کار یا ڕەوتی دەرکەوتن یان دەرخستنی ئەوی نادیار بووە یان شاردراوەتەوە ‹کشف جسد: دۆزینەوەی لاشە›.

◙ **کشف ابیات** ☜ **کَشف‌الاَبیات**

کشف آیات ☜ **کَشف‌الآیات**

کشف حجاب: لابردنی چارشێو و لەچک لە سەر ژنان.

کشف رمز: دۆزینەوەی ڕەمز.

کشف عورت: دەرکەوتنی شەرم؛ عەیب کەوتەی سارا.

کشف لغات ☜ **کشف‌اللغات**

◙ **کشف شدن:** دەرکەوتن: ۱. کەوتنە دەرەوە؛ ئاشکرا بوون؛ کەوتەی بەر؛ کەوتەی سارا؛ ئاشکار بوون ‹حفره‌ای در آنجا کشف شد: چاڵێ لەوێ دەرکەوت› ۲. دۆزرانەوە؛ دۆزیانەوە؛ یۆزیایوە؛ پەیدا بوون ‹در آن مقداری سکه‌ی قدیمی کشف شد: بڕێ سکەی کۆنی تێدا دۆزرایەوە›. هەروەها: **کشف کردن**

کشف‌الابیات / kašfol'abyāt/: [عربی] *اسم.* خشتە، پێڕست یان نووسراوەیەک بۆ دۆزینەوەی چامێک لە دیوانی شیعرێکدا.

کشف‌الآیات / kašfol'āyāt/: [عربی] *اسم.* خشتە، پێڕست یان نووسراوەیەک بۆ پەیدا کردنی ئایەتێکی قورئان.

کشف‌اللغات / kašfolloqāt/: [عربی] *اسم.* خشتە یان پێڕستێ بۆ پەیدا کردنی وشەی ڕەچاوکراو لە نووسراوە یان کتێبێکدا.

کشفتن / košoftan/: *مصدر. لازم. متعدی. [قدیمی]* □*لازم.* ۱. ژاکان؛ چرمسین؛ چلمسین؛ چەلمسین؛ گەچران؛ چزمرین؛ چلمیسان؛ سیسیان؛ گەچلان؛ پەرمووچان □ *متعدی* ۲. پژاندن؛ پەرژ و بلاوکردن؛ تێک و مەکان دان.

کشفی / kašfî/: [عربی] *صفت. [گفتاری]* دۆزراوە؛ وەدۆزراو؛ دۆزیاوە؛ پەیداکراو، بەتایبەت لەمەڕ ماڵ یان شتی دزراو یان قاچاخەوە ‹اتومبیل کشفی: ماشینی دۆزراوە›.

کشفیات / kašfîyyāt/: [عربی] *اسم.* دۆزراوەگەل؛ دۆزراوەیەل؛ دۆزیاوەگەل؛ کۆمەڵی ئەو شتانەی ماوەیەک ون بوون و ئێستا دۆزراونەتەوە ‹کشفیات پلیس: دۆزراوەگەلی پولیس›.

کشک / kašk, kašg/: *اسم.* کەشک؛ کەشکی: ۱. چۆرتان؛ لوف؛ شیرێژی بە تەڕی گوشراوی

وشکەوەکراو ۲. *[مجازی]* هیچ‌وپووچ؛ شتی بێ‌هۆ و بێ‌بایەخ.

⊡ **کشک خود را ساییدن:** *[کنایی]* قنگ دانە سەر شواڵی خۆ؛ دەست بە کڵاوی خۆوە گرتن؛ بە ڕێی خۆدا چوون؛ فزوولی نەکردن ‹تا خواست حرفی بزند، پدرش از آن طرف گفت: تو کشک خودت را بساب: هەر کە ویستی قسەیێک بکا، بابی لەو لاوە گوتی: تۆ قنگ بدەرە سەر شواڵی خۆت›.

کشک ساییدن: کەشک ساوین؛ کەشک ساوینەوە؛ لە ئاودا نەرم‌کردنەوە و ناوینی کەشک.

کشکاب / kaškāb/: *اسم. [قدیمی]* ۱. سیراج؛ سیراجی؛ شیرێژ؛ شیراز؛ ژاژی؛ دۆی کولاوی خەست‌هەڵاتوو ۲. زورچە؛ کەشکاو؛ کەشکین؛ چێشتی کەشک ۳. کەشکەک؛ هەرمیسە؛ چێشتی گەنمەکوتاو بە گۆشتەوە.

کشک‌بادنجان / kaškebādemcān, kašgebādencān/: *اسم.* کەشک‌وباینجان؛ کەشک‌وبامجان؛ خۆراکی باینجانی سوورەوەکراو و پیواز و جار-جاریش گۆشتی چەرخکراو کە پاشان کەشک و نەعناداخی بە سەردا دەکەن.

کشکرک / kaškarak, kašgarak/: [از کردی] *اسم.* کلاغ زاغی ☜ **کلاغ**

کشکک / kaškak, kašgak/ ☜ استخوان کشکک، **استخوان**

کشکول / kaškûl, kašgûl ، ـها/: *اسم.* کەشکۆڵ: ۱. قاپێلکی جۆرێ میوەی وەکوو نارگیلە دەروێشان دەسگرەی زنجیری لێ دەخەن و دەرۆزەی پێوە دەکەن ۲. کتێبێ کە نووسراوەی کورت و جۆراوجۆری تێدا کۆ کراوەتەوە (وەک شیعر، چیرۆک، قسەی نەستەق، مێژوو، ...) ‹کشکول محمد علی قرداغی: کەشکۆڵی محەمەد عەلی قەرەداغی›.

کشکی / kaškî, kašgî/: *صفت. [گفتاری، مجازی]* کەشکی؛ درۆیی؛ درۆیینە؛ ناڕاست ‹خبر کشکی: هەواڵی کەشکی›.

کشمش / kešmeš ، ـها/: *اسم.* کشمیش؛ کشمش؛ کشمیشی؛ کوشمیشی؛ مەویژ؛ مەووژ؛ ئیشکەوەکراوی ترێی بێ‌دەنک.

کشمکش / kešmakeš, kešmekeš/: *اسم.* کێشماکێش؛ کەشاکەش؛ کەشماکەش؛ کەشمەکەش؛ کێشی‌نکێش؛ کێشمەکێش؛ کێشەکێش؛ کێشە؛ گێرمەکێش: ۱. کار و ڕەوتی کێشرانی هاوکاتی شتێک بە دەستی دوو یان چەند کەس، هەرکام بە لایەکدا ۲. *[ـها]* قەرقەشە؛ خەرخەشە؛ کێشە و بەردە؛ کێشە و بەرە؛ گێرە و کێشە؛ قەرقەش؛ گەلش؛ بگرە و ڤەکێش؛ بگرە و بەردە؛ کێشە و هەرا؛ ناکۆکی هاوڕێ لەگەڵ شەڕ و قرە و دژبەرایەتی و...دا * **کشاکش**

کشمنی / kešmanî/: *قید. [گفتاری]* کێشانەیی؛ بە کێشانە ‹آقا اینجا شهر هرت است، کتاب را کشمنی می‌فروشند، نخود را دانه‌ای!: کاکە ئێرە هەرکەبۆخۆیە، کتێب بە کێشانە دەفرۆشن و نۆک بە دانە!›.

کشند / kašand ، ـها/: *اسم.* هەڵکشە و داکشە؛ بان و خوارکردنی نۆبەتی ئاوی سەر گۆی زەوی بە هۆی هێزی ڕاکێشی مانگ و خۆرەوە.

کشندان / kašandān/: *اسم.* بەستێن؛ ئاورێژی ڕووبار کە لە ژێر کارتێکەری هەڵکشە و داکشەدایە و لەوێدا ئاوی شیرینی چەم و ئاوی سوێری زەریا تێکەڵ دەبن.

کشنده / kešande, kašande/ ☜ **اسب-۴**

کشنده / košande ، ـها/: *صفت.* کوژەر؛ کوشندە؛ کوشنندە؛ بکوژ؛ کوژەک؛ کوژنە؛ کوژندە؛ کوژە؛ مرۆک؛ بە تایبەتمەندی و توانایی کوشتن ‹زهر کشنده: ژاری کوژەر›.

کشو / kešow, kešo: ، ـها/: *اسم.* کەشاو؛ کەشاف؛ کەشەو؛ چەکمەجە؛ جابەیەکی سەرباز لە نێو قەفەسە، کومید یان مێزدا کە دەر و ناو دەکا.

کشوت / kašûs/: [معرب از آرامی] ☜ **آفتیمون**

کشـور / kešvar، ـهـا/:اسـم. ولات؛ وەلات؛ کیشوەر؛ یەکەی سیاسی و جوغرافیـایی بـریتی لـە جێگایـەک بـە دەوڵـەت و پاتـەخت و نەتەوەیەکەوە کـە تێیـدا دەژیـن ‹کشور آلمان: ولاتـی ئاڵمان›.

کشورداری / kešvardārî، ـها/:اسم. وڵاتـداری؛ وەڵاتـداری؛ زانسـت، فـەن یـان شـێوازی بەڕێوەبردنی وڵاتێک.

کشورگشـایی / kešvargošāyî، ـهـا/:اسـم. وڵاتداگری؛ کار و ڕەوتی داگیرکردن و دەست بە سەردا گرتنی وڵاتانیتر.

کشـوری / kešvarî/:اسـم. ولاتی؛ حوکـوومی: ١. پێوەندیدار یان سـەر بـە وڵاتـەوە ‹تقسیمات کشـوری: دابەشـکاری ولاتی› ٢. ناچەکـداری ‹کشوری و لشکری: ناچەکداری و چەکداری›.

کـش‌وقـوس / keš-o-qows, -qo:s/: [فارسی/عربی]/اسم. ١. تـروکێش؛ کـاری خـۆ کێشانەوە؛ پێچـدان و ڕەپ‌کـردنی لـەش بـۆ دەرکـردنی ماندوویـەتی ٢. گـیروداو؛ دۆخـی بگـۆڕ لـە ڕەوتێکدا (وەک بگرە و بەردە، پشتگری و دژایەتی، شەڕ و ئاشتی پەیتا- پـەیتا) ‹کش و قوس مقررات اداری: گیر و داوی یاسای مەزرینگەیی›.

کـش‌وواکـش / keš-o-vākeš/:اسم. [گفتاری] کەشـاکەش؛ کەشماکـەش؛ کێشـماکیش؛ کەشمەکەش؛ خەرخەشە؛ کێشەکێش.

کشوی[1] / kešovî، ـها/:اسم. دراویـر؛ کەشـاوی؛ مجەر؛ مجەڕ؛ چەشنێ کومیدی تەنیا بـە چەنـد کەشاوەوە: **کشویی**

کشـوی[2]: صـفت. کەشـاوی؛ کەشـەوی؛ چەکمەجەیی؛ لـە بـار بـۆ دەر و نـاو کـردن ‹در کشوی: دەرگای کەشاوی›: **کشویی**

کشویی / kešoyî/ ☜ **کشوی**

کشـی[1] / kešî/: صـفت. کێشـی: ١. بـە کـێش ‹آب‌نبات کشـی: شـەکرۆکەی کێشـی› ٢. کـەژی؛ وەکوو کێش ‹جوراب کشی: گۆرەویی کەژی›.

ـ کشی[2]: پیوازه. ـکێشـی؛ کێشـان ‹خـط‌کشـی: هێڵ‌کێشی›.

ـ کشی / košî/: پیوازه. ـکوژی؛ ـکوشی؛ کوشتن ‹آدم‌کشی: مرۆکوژی›.

کشیدگی / kešîdegî, kašîdegî/:اسم. ١. زراڤی؛ هەڵکشاوی؛ بەرزی؛ بڵیندی؛ دۆخ یان چۆنیەتی بە قەد و باڵا بوون ‹کشیدگی قامت: زراڤـی بـەژن› ٢. کێشراوی؛ ڕاکشاوی؛ درێـژی ‹کشـیدگی صدا: کێشراوی دەنگ›.

کشـیدن / kešîdan, kašîdan/: مصـدر. متعـدی، لازم. // **کشیدی**: کێشات؛ **می‌کشی**: دەکێشی؛ **بِکش**: بکێشە// کێشان؛ کێشتەی؛ کێشەی؛ کیشـیاین: □متعدی. ١. دەرهێنان؛ دەرێنـان؛ دەرهـاوردن؛ بەرئاردەی؛ هۆرکێشتەی؛ هەڵکێشان؛ لـە جێـی خـۆ دەرهێنـان ‹دنـدان کشـیدن: ددان کێشـان› ٢. نگارین؛ نـەخش‌کـردن ‹نقاشـی کشـیدن؛ خط کشـیدن: نەقاشـی کێشـان؛ هـێڵ کێشـان› ٣. پۆشاندن؛ داپۆشان؛ داپۆرەی؛ پۆرەدای ‹پـرده کشـیدن: پـەردە کێشـان› ٤. لادان؛ لابـردن؛ داکێشان ‹روبنـدش را کشـیدم: ڕووبەندەکـەیم لادا› ٥.کێشانەکردن؛ سەنگ‌کەردەی ‹گنـدم کشـیدن: گەنم کێشان› ٦. تێکردن؛ داکـردن؛ کردنـە نێـو دەفـرەوە ‹غـذا کشـیدن: چێشـت تێکـردن› ٧. ڕاکێشان؛ هەڵمژین؛ بـەرەوخۆ کێشـان ‹این بادنجان همه‌ی روغن را کشید به خودش: ئەم باینجانە هەموو ڕۆنەکەی ڕاکیشـایە خـۆی› ٨. هەڵـکردن؛ هەڵگرتن ‹درد کشیدن؛ سختی کشیدن: ئێش کێشان؛ سەخڵەتی کێشان› ٩. شتێک بە گوشارەوە بەرەو خۆ هێنان ‹موی کسی را کشیدن: قژی کەسێک کێشان› ١٠. کـاری هـاوکرد: الف) بـردن یـان گواستنەوە ‹بار کشیدن: بار کێشـان› ب) شـیلاوی شـتێک گـرتن ‹روغـن کشـیدن: ڕۆن کێشـان› ج) لێـدان؛ دان؛ ڕووپـەڕێ بـە ماڵـینی شـتێک پاک‌کردنەوە ‹جارو کشیدن؛ کیسە کشیدن: گسک

دان؛ کیسە کێشان› د) دروست کردن یان بەدیهێنانی شتێک لە یەک ڕاستەدا ‹خیابان کشیدن: شەقام کێشان› هـ) دووکەڵ بردنە نێو زار و گەرووەوە ‹سیگار کشیدن: سیگار کێشان› و) شتێک بە سەر ڕووپەڕێکدا هێنان ‹دست بر سر کسی کشیدن: دەست بە سەر کەسێدا کێشان› ز) سەرقاڵ‌کردن بە کارێکەوە ‹بە کار کشیدن: کێشانە ژێر کارەوە› ح) تێوەدان؛ لەوتاندن؛ هەڕماندن ‹بە گند کشیدن: گوو تێوەدان› ط) دانە بەر؛ گرتنە ژێر؛ لە بەر شتێکی ئازاردەردا دانان ‹بە فحش کشیدن: دانە بەر جنێو› ی) بە شتێکەوە کردن ‹بە سیخ کشیدن: بە سێخەوە کردن› ▫لازم. ۱۱. کوێرەوەری دیتن ‹هرچە می‌کشیم از دست خودمان است: هەرچی دەکێشین لە خۆمانە› ۱۲. خایاندن؛ تێپەڕ بوون؛ بردن؛ بە سەر چوون ‹مسافرتم فقط دو هفتە طول کشید: سەفەرەکەم تەنیا دوو حەوتەی خایاند› ۱۳. کاری هاوکرد: *الف)* لێدان؛ دان؛ دەنگی بەرز و درێژەدار دەرهێنان ‹نعرە کشیدن: نەعرەتە لێدان› ب) کێشیان؛ درێژەدار/ بە درێژە بوون؛ خایاندن ‹بە درازا کشیدن: درێژەدار بوونەوە› ج) دڵ پێوە بوون ‹عشق کسی کشیدن: دڵی کەسێک پێوە بوون› د) دیتن؛ لە بەر ڕەنج و ئازارەوە بوون ‹بدبختی کشیدن: چەرمەسەری کێشان› هـ) گەیین؛ بە ئاکامێک گەیشتن ‹بە دعوا کشیدن: کێشانە شەڕ›.

هەروەها: **کشیدنی**

■ صفت فاعلی: **کشندە** (کێشەر)/ صفت مفعولی: **کشیدە** (کێشراو)/ مصدر منفی: **نکشیدن** (نەکێشان)

کشیدە[1] / kešîde ، ـها/: *اسم [گفتاری]* زللە؛ زیللە؛ زلە؛ چەپلاخە؛ چەپلاغە؛ چەپالە؛ کەشیدە؛ کەشیلە؛ کەشیدێ؛ کەشیە؛ چەک؛ شرن؛ شرماپ؛ شەقام؛ شەپازلە؛ شەقەزلە؛ شەپەزللە؛ شەقەزللە؛ شەپاڵ؛ شەپالە؛ شەپەلاخە؛ شەپلاغە؛ شەپلاخ؛ شەپلاخە؛ شەپیلە؛ لامات؛ دەخش؛ سەترە ‹یک کشیدەی محکم خواباند بیخ گوشم: زللەیەکی توندی دا بناگوێما›.

کشیدە[2]: *صفت.* زراف؛ کێشراوە؛ هەڵکشاو؛ درێژ؛ بڵیند ‹قامت کشیدە: بەژنا زراڤ›.

ـکشیدە[3]: *پیوازە.* ـ دیتوو؛ ـ چەشتوو؛ شتێکی ئازاردەر بە سەردا هاتوو ‹بلاکشیدە؛ ستم‌کشیدە: بەلاچەشتوو؛ ناحەقی دیتوو›.

کشیش / kešîš ، ـها؛ ـان/: [سریانی]/*اسم.* قەشە؛ کەشە؛ کەشیش: ۱. مەلای خاچپەرستان (بە گشتی) ۲. کەسێ کە پلە و پایەی سەرتر لە شەمماس و خوارتر لە ئوسقوفە.

کشیش‌نشین / kešîšnešîn ، ـها/: [سریانی/ فارسی] /*اسم.* کەشەنشین؛ ئاقاری کار و چالاکی قەشەیەک.

کشیشی / kešîšî/: [سریانی]/*اسم.* کەشەیی؛ قەشەیی؛ کار و پلەی کەشیش.

کشیک / kešîk ، ـها/: [ترکی]/*اسم.* کێشک؛ هێشک؛ ئێشک؛ پاس: ۱. نگابانی؛ پاسەوانی ‹کشیک دادن: کێشک دان› ۲. نگابان؛ دیاردی؛ پاسەوان ‹کشیک شب: ئێشکی شەوانە› ۳. نۆبەت؛ چاوەدێر و ئاگادار بەتایبەت لە شەواندا ‹پزشک کشیک: بژیشکی کێشک›.

▣ **کشیک بودن:** کێشک بوون؛ ئێشک بوون؛ وەئەستۆ بوونی ئاگاداری یان چاودێری ‹آن شب من در بیمارستان کشیک بودم: ئەو شەوە من لە خەستەخانەدا کێشک بووم›.

کشیک دادن: کێشک دان؛ ئێشک دان؛ چاویاری دان؛ کەتوانی‌کردن.

کشیک داشتن: کێشک بوون؛ ئێشک بوون؛ چاوەدێری وەئەستۆ بوون ‹آن شب سارا کشیک داشت: ئەو شەوە سارا کێشک بوو›.

کشیک کشیدن: کێشک دان؛ ئێشک دان؛ پاس دان؛ ئاگاداری و چاویاری‌کردن ‹پشت دیوار کشیک می‌کشید تا همین کە مستأجر آمد، یقەاش را بگیرد: لە پشتی دیوارەکەوە کێشکی دەدا کە هەر کرێنشینەکە هات، یەخەی بگرێ›.

کعب / ka'b/: [عربی]/اسم. ڕیشەی سێهەم؛ **کەعب** ‹کعب ۲۷ می‌شود ۳: ڕیشەی سێهەمی ۲۷ دەبێتە ۳›.

کعبتین / ka'bateyn/: [عربی] ☜ **کَلبَتِین**

کف / kaf/: /اسم. کەف: ۱. ـ/ ـها/ [عربی] سەر؛ تەخت؛ ڕووپەڕی ساف کە لە بانی زەوی یان بەرامبەری میچەوەیە ‹کف اتاق؛ کف خیابان: تەختی دیو؛ سەری شەقام› ۲. [عربی] لەپ؛ لەم؛ شەپ؛ لەواسە؛ بەر؛ چەپ؛ بەشی ڕاست و سافی تاقمێ لە ئەندامان ‹کف دست: لەپی دەست› ۳. کەو؛ کۆمایەک لە تۆقلەی وردیلەی گاز لە تراوێکدا ‹کف صابون: کەفی سابوون› ٤. ماکێ کە وەکوو تۆقلەی چکۆلەی لێهاتووە ‹کف روی آبجو: کەفی سەر ئاوجۆ›.

▣ **کف پا:** لەواسە؛ بەری پێ؛ بەشی ژێرەوەی پا، نێوان پاژنە و قامکانی پا.

کف دریا: ۱. بنی زەریا؛ بێخ دەریا ۲. لەپکە؛ قاوغ؛ قالک؛ گوێ ماسیلکە.

کف دست: لەپ؛ لەم؛ هەبەک؛ قولمشت؛ قەپال؛ چەپاڵ؛ ماپوک؛ بەری دەست.

کف صابون: کەفی سابوون.

▣ **کف به دهان آوردن:** [کنایی] کەف چەراندن؛ کەف پڕژاندن؛ ئاگر لە چاو بارین؛ زۆر تووڕە بوون.

کف دست خود را بو کردن/ نکردن: [کنایی] موو هەڵکزاندن/ هەڵنەکزاندن؛ لە پێشەوە خەبەردار بوون/ نەبوون ‹مگر من کف دستم را بو کرده بودم که تو قرار است امروز بیایی؟: مەگەر من موویان هەڵکزاندبووم کە تۆ بڕیارە ئەمڕۆ بێی؟›.

کف دست کسی گذاشتن: نانە ناو لەپی دەستی کەسێکەوە؛ نیانە قول مشت کەسێک: ۱. پێدان (بە سووکایەتیەوە) ‹صد تومان گذاشت کف دستش: سەد تمەنی نایە ناو لەپی دەستی› ۲. بە کەسێک خەبەر دان ‹هر چه را شنیده بود، برد گذاشت کف دست پدرش: هەرچێکی ژنەفتوو بردی نیایە قول مشت باوکی›.

کف رفتن: نانە/ نیانە قول مشت و بردن؛ شتێک لە نێو لەپی دەستی خۆدا شاردنەوە و دزین ‹موقع شمردن پولها، یک اسکناس را کف رفت: کاتی بژاردنی پارەکان، ئەسکەناسێکی نایە قول مشتی و بردی›.

کف زدن: چەپڵە لێدان؛ چەپ تەقاندن؛ چەپڵەڕێزان.

کف کردن: کەف‌کردن؛ تۆقلەی وردیلەی گاز بەدیهاتن ‹چرا نوشابه این‌قدر کف کرده است؟: بۆچی نووشابەکە ئەوندە کەفی کردووە؟›.

از کف دادن: [کنایی، ادبی] لە دەست دان؛ دەسەنە شیەی؛ لە کیس دان. هەروەها: **از کف رفتن**

به کف آوردن: [کنایی، ادبی] بە دەست هێنان؛ وە دەس هاوردن؛ دەست خستن؛ دەس وسەی.

کف‌آلود / kafālûd/: صفت. کەفاوی؛ کەفی؛ بە کەفەوە (تۆقلەی بچووکی گاز) ‹آب کف‌آلود دریا: ئاوی کەفاوی زەریا›.

کفائی / kefā'î/: [عربی] ☜ **کفایی**

کفار / koffār/: [عربی] جمعِ ☜ **کافر**

کفاره / kaffāre، ـها/: [عربی]/اسم. کەفارەت؛ کەفارە؛ تۆڵەی تاوان؛ کارێ کە تاوانبار بۆ پا بوونەوە ئەنجامی دەدا (وەکوو سەدەقە دان یان قوربانی کردن).

▣ **کفاره دادن:** کەفارە/ کەفارەت دان؛ دانی پارەیەک بە نەداران بۆ بەخشرانی تاوان.

کفاره داشتن: کەفارە/ کەفارەت هەبوون؛ شیاوی تاوانی کەفارەت دان بوون (بۆ کاری نالەبار دەگوترێ).

کفاش / kaffāš، ـها؛ ـان/: [از کفش بە قاعدەی عربی]/اسم. پێڵاودروو؛ پێڵاوکەر؛ کەوشدوور؛ کەوشدروو؛ کەوشدۆز؛ گۆشکار؛ کەسێ کە پێڵاو

دروست دەکا یان دەیفرۆشێ.

کفاشی / kaffāšî/: /اسم/ گۆشکاری؛ پێلاودووری؛ کەوشدووری؛ کەوشدۆزی: ۱. کار و ڕەوتی قۆندەرەکردن؛ دروونی کەوش ‹مدتی هم کفاشی می‌کرد: ماوەیەکیش پێلاودووری دەکرد› ۲. /ـها/ کارگە یان دووکانی پێلاودووری یان کەوشفرۆشی ‹سر همین خیابان کفاشی داشت: لە سەر ئەم شەقامە گوشکاری هەبوو›.

کفاف / kafāf, kefāf/: [عربی]/اسم/ بەسندەیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی بەس بوون.

⊡ **کفاف دادن**: بەش کردن؛ بەس بوون؛ وەس کەردەی؛ داخواز بەجێ‌هێنان ‹این پول کفاف خرج یک ماه را هم نمی‌دهد: ئەم پارەیە بۆ خەرجی مانگێکیش بەش ناکا›.

کفال / kafāl، ـها/: [روسی]/اسم/ کەفاڵ؛ چەشنێ ماسی خۆراکی کە لە کەرخاو و زەلکاوی سوێردا دەژی، جەستەی درێژ و گەدەی سیکەتۆرەئاسای هەیە: **ماهی کفال**

کفالت / kefālat, kafālat/: [عربی]/اسم/ ۱. کار یان ڕەوتی وەئەستۆگرتنی کارێ بە جێی یەکێکی‌تر: *الف)* دەستەبەری؛ مسۆگەری؛ بڕیار لە سەر ئامادەکردنی کەسێک لە شوێنێکدا بۆ کاتێکی دیاریکراو ‹برایش قرار کفالت صادر شد: بڕیاری دەستەبەری بۆ دەرکرا› *ب)* بریکاری؛ وەئەستۆگرتنی ئەرکی کەسێک لە مەزرینگە لە کاتی نەبوونیدا ‹کفالت اداره را به آزاد دادند: بریکاری مەزرینگەیان بە ئازاد دا› ۲. سەرپەرشتی؛ مشوورخۆری؛ خوێداری ‹کفالت بچه‌های برادرش را به عهده گرفت: سەرپەرشتی برازاکانی وە ئەستۆ گرت›.

کفاندن / kafāndan/: *مصدر. متعدی. [قدیمی]* ۱. قەلاشتن؛ قەڵاشدن؛ قلاشتن؛ قەڵشاندن؛ قلیشاندن؛ کەلاشتن؛ تلیشاندن؛ تلیشنەی؛ ترەکنەی؛ دەرزاندن ۲. پاشین؛ پژاندن؛ پژگنەی.

کفایت / kefāyat/: [عربی]/اسم/ ۱. بەسندەیی؛ دۆخی بەس بوون ‹کفایت مذاکرات: بەسندەیی وتوویژ› ۲. وردبینی؛ ڕاوێژ؛ مشوور.

⊡ **کفایت کردن**: بەش کردن؛ تێراکردن؛ بەس بوون؛ وەس کەردەی؛ پێویستی بەجێ‌هێنان ‹برای یک ماه کفایت می‌کند: بۆ مانگێک بەش دەکا›.

کفایی / kafāyî/: [عربی] ☜ واجب کفایی، **واجب**

کف‌بین / kafbîn، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم/ کەفبین؛ قەپاڵ‌گر؛ کەسێ کە گوایە لە ڕووی نەخش و نیگاری لەپی دەستەوە دەتوانێ داهاتووی هەرکەسێک بلێتەوە و لەمەڕ ژیانیەوە ئاگاداری بدا. هەروەها: **کف‌بینی**

کفپوش / kafpûš، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم/ کەفپۆش؛ پۆشەنێکی ڕازێنەیی یان پاکژیکاری کە زۆرتر لە پێشەوە دروست‌کراوە و بۆ داپۆشینی تەختی شوێنێکی سەرگیراو بە کار دەڕوا ‹اتاق کفپوش چوبی داشت: دیوەکە کەفپۆشی چێوی هەبوو›.

کفتار / kaftār، ـها؛ ـان/: /اسم/ کەمتار؛ کەمتیار؛ کەلەکەمتار؛ قەمتار؛ کەفتار؛ کەڤتار؛ کەفتارۆ؛ کەوتێر؛ گۆڕنەباش؛ گۆڕکەنکە؛ دەستە گیانەوەرێکی گواندار، گۆشتخۆر، شەوگەڕ، سەر زل، ددان سفت و شاویلکە بەهێز و دەست لە حاندی پا درێژترن کە زۆرتر کەلاک دەخۆن.

کفتر / kaftar/ ☜ **کبوتر-۲**. هەروەها: **کفترباز؛ کفتربازی**

کفچلیز / kafčelîz، ـها؛ ـان/: /اسم/ دەمکەچە؛ کەشکەسەرە؛ کەچکەقوڵە؛ ڕەودەک؛ کەوچکەسەرئاوی؛ چەمچەقوڵە؛ سەرمێکوتە؛ زارۆی ئاوزی هەر یەکە لە دووژینان کە دوای لە هێلکە هەڵجووقان لە سیاوەوە هەناسە دەدەن، پایان نیە و بە بزواندنی کلکیان بەرەو پێش دەڕۆن.

کفچـه / kafče ، ـهـا/: اسم. ١. ☜ **کفگیـر** ٢. کەوجێز؛ کەوچکە چێوینە؛ کەوچکی داریـن ٣. چەمچە؛ کەوچکی گەورە ٤. بەشی کانزایی و پانی پێمەڕە.

کفچەمار / kafčemār ، ـها؛ ـان/: اسم. قولـەمار؛ چەشنێ لـە مـارانی خـاکژی و ژەهـراوی (وەک ماری کوبرا) بە کلکی خڕ، گلێنە چاوی هێلکەیی، ڕەنگـی زەردی تـۆخ، قـاوەیی کـاڵ یـان خۆڵەمێشی مەیلـەو ڕەش و مـل وەک کـەوگیر کە دووژینان و پەلەوەرانی بچووک دەخۆن.

کفخواب / kafxāb ، ـها/: [عربی/ فارسی] اسم. گونج؛ گۆنج؛ گونجـە؛ گۆنجـە؛ ئـاوەڕۆ؛ لوولـەی کورت بە لێواری پانەوە بۆ دەرچوونی ئاو کە لـە بەر پلووسک یان سەربانانەوە دایدەنێن.

کفـر / kofr/: [عربی] اسم. کفـر؛ کـوفر؛ نـاوە: ١. ناموسڵـمانی ٢. دژبەرایـەتی لەگـەڵ خـودا ٣. زانینی ڕاستەقینە و مل لێ بادانی.

◘ **کفر کسـی را درآوردن**: *[مجـازی]* کەسـێ لـە دین دەهری کـردن؛ کەسـێک شـێت‌کـردن؛ کەسێک زۆر تووڕەکردن ‹با حرفهایش کفر همه را درآورد: بە قسەکانی هەمووی لـە دیـن دەهـری کرد›.

کفر گفتن: کفرکـردن/ گـوتن؛ قسـەی دژ بـە دین گوتن ‹چرا کفر می‌گویی؟ تو کار نمی‌کنی خدا چه بکند؟: بۆچی کفر دەکەی؟ تـۆ بـۆ خـۆت کـار ناکەی خودا چی بکا؟›.

از کفـرابلیس مشـهورتر بـودن: *[مجـازی]* زۆر بەناوبانگ بوون (بەتایبەت بە خراپە).

کفرآمیـز / koframîz/: [عربـی/ فارسـی] صفت. تێکەڵ بە کفر.

کفـران / kofrān/: [عربـی] اسـم. ناسپاسـی؛ بێئەمەگی؛ سپڵەیی؛ پێنەزانی.

◘ **کفران نعمت کردن**: ناسپاسی‌کـردن؛ کفـری نیعمەت‌کردن ‹نان به این خوبی، چرا کفران نعمت مـی‌کنـی؟: نـان بـەم باشـیە، بـۆچی ناسپاسـی دەکەی؟›.

کفرستیز / kofrsetîz ، ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. دژ بە کفر؛ بە خوو و هۆگرەتی شەڕکردن لەگەڵ کفردا.

کفـرو / kafrow ، ـان/: [عربـی/ فارسـی] صفت. *[جانورشناسی]* بە تایبەتمەنـدی ڕێگـە ڕۆیـین لـە سەر تەواوی بەری پێوە (وەک ورچ).

کفری / kofrî/: [عربی] صفت. *[گفتـاری]* قـرم‌پـڕ؛ کفری؛ زیز؛ زۆر تووڕە.

◘ **کفری شدن**: *[گفتاری]* کفـری بـوون؛ قـرم‌پـڕ بوون؛ زۆر تووڕە.

کـفـزن / kafzan ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] اسم. گیرفان‌بڕ؛ دزێ کە شتێک، بەتایبـەت پـارە، بـە فرزی لە گیرفانی خەڵک دەردێنـێ و لـە لـەپی دەستیدا دەیشارێتەوە و دەیبا.

کفزنی / kafzanî ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] اسم. گیرفـانبـڕی؛ دەرهێنـانی پـارە و شـتی بایەخداری‌تر لە گیرفانی خەڵکی و شـاردنەوەی لە لەپی دەستدا.

کفسـابی / kafsābî ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] اسم. کەفسـاوی؛ کـار و ڕەوتی سـاوینەوەی تـەختی جێگایەک (وەکوو مـاڵ) بـۆ خـاوێن‌کردنـەوە و بریقە لێخستن. هەروەها: **کفساب**

کفساز / kafsāz ، ـهـا/: اسم. کەفسـاز؛ کەفکـەر؛ هەر یەکە لەو ماکە کیمیاییانە کە کەف دروست دەکەن.

کفسازی / kafsāzî/: اسم. کەفسازی: ١. [عربـی/ فارسـی] کاری دروست‌کردنی تەختایی بینایـەک ‹کفسـازی اتاقها تـازه شـروع شـده است: کەفسـازی دیوەکان تازە دەستی پێکـردووە› ٢. کـار و ڕەوتی دروست‌کردنی کەف، بەتایبەت بۆ کوژاندنـەوەی ئاگر.

کفش / kafš ، ـها/: اسم. پێڵاو؛ پێلاو؛ پێلاڤ؛ پێڵا؛ پـالا؛ پالاو؛ پێڵـە (ژنانـە)؛ شـەکاڵ؛ کـەوش؛ کـەفش؛ سۆڵ؛ سۆلک؛ تسەک؛ قۆنگرە؛ قۆندرە؛ قۆنـدەرە؛

چەمیش؛ تایاخ؛ مووزک؛ پۆشەنی دەرەکی پای مرۆڤ، زۆرتر لە چەرم یان ماکێکی نەرم، بە ژێرە و سەرەوە.

◙ **کفش اسکی:** کاشکان؛ کاشیکان؛ پێلاوی خلیسکێن.

کفش بچەگانە: پاپووچە؛ پاپەجانە؛ پاپاجانە؛ پێ بە جانی؛ پێچلە؛ شمشمک؛ تەق‌تەقیلە.

کفش برقی: کەوشی بریقەدار؛ پێلاوێ کە سەرەکەی ساف و بریقەدارە: **کفش ورنی**

کفش پاشنەدار: کەوشی پاژنەدار؛ قۆندرە؛ قۆندەرە؛ کەوشێکی تەخت کە پاژنەکەی بەرزە. بەرانبەر: **کفش تخت**

کفش تخت: کەوشی تەخت؛ پێلاوێ کە پاژنەی جیای نیە و تەختی زەویە. بەرانبەر: **کفش پاشنەدار**

کفش تنگ و پای لنگ: *[کنایی]* نانی کەم و میوانی زۆر؛ دەستی بەتاڵ و زگی بەتاو؛ دۆخی نەبوونی هیچ پێداویستیەک.

کفش غواصی: پافین؛ کەوشی مەلەوانی؛ پێلاوی لاستیکی پارووئاسا بۆ خێرا مەلە کردن.

کفش کتانی: کەوشی کەتانی؛ پێلاوێ کە ڕووەکەی لە پارچەیەکی پتەوە.

کفش ماشینی: کەوشی ماشینی؛ پێلاوێ کە بە ماشین دووراوە.

کفش ورنی ☜ **کفش برقی**

◙ **کفش پارە کردن:** *[کنایی]* کاڵە دڕان و هیچ پێ بەبڕان؛ ڕاکردنی بێهۆ.

کفش کسی را پیش پایش جفت کردن: *[کنایی]* دەست نانە پشت چاوی کەسێکدا؛ دەستێکی تەڕ هێنانە قنگی کەسێکدا؛ خوێ/ ئاو کردنە کەوشی کەسێک؛ کەسێک وەدەرنان ‹کفش او را پیش پایش جفت کن و بگو خوش آمدی: دەست بنێ پشت چاویدا و بڵێ بە خێر چی›.

کفش و کلاه کردن ☜ **شال و کلاه کردن، شال**

پا توی کفش کسی کردن ☜ **پا**[1]

ریگی به کفش داشتن ☜ **ریگ**

هر دو پا را در یک کفش کردن ☜ **هر**

کفشدار / kafšdār ، ـها/:*اسم.* کەوشدار؛ کەسێ کە لە مزگەوت و زیارتگەکاندا ئاگای لە پێلاوی خەڵکە. هەروەها: **کفشداری**

کفشدوز / kafšdûz ، ـها/:*اسم.* ۱. *ـان/* کەوشدروو؛ کەوشدوور؛ کەوشدۆز؛ پالاوراز؛ پێلاودروو؛ پێلاودوور؛ سۆلکەر؛ سۆلدروو ۲. ☜ **کفشدوزک**

کفشدوزک / kafšdûzak ، ـها/:*اسم.* خالخالۆکە؛ خالخالۆکە؛ خالخالۆک؛ خالخالک؛ مامەلە؛ مامەلێ؛ مامالە؛ سپل؛ ماڵماڵەسوورە؛ مامالەسووری؛ ماڵخالوو؛ مالهالوو؛ فاتەڕەشە؛ شەمامە؛ گوێرەکەسوورە؛ جۆری مێرووی ژێر زگ و پا ڕەشی قاپ سوورە کە خاڵی ڕەشی تێدایە: **کفشدوز ـ۲**

کفشک / kafšak ، ـها/:*اسم.* کەفشەک؛ نیوجەغزێک کە لێنتی تورموزی لە سەر پەرچ دەکەن.

کفشک ماهی / kafšakmāhî/ ☜ ماهی پهن، **ماهی**[1]

کفشکن / kafškan ، ـها/:*اسم.* کەوشکەن؛ پێشخانە؛ مالماشت؛ پاکەنە؛ پالاوەژ؛ پالاوەش؛ جێگەی کەوش داکەندن لە پەنای درگاوە.

کفشور / kafšûr ، ـها: [عربی/ فارسی]*اسم.* گونج؛ لوولەیەکی چکۆلە بە لێواری پان و هەڵگەڕاوەوە کە لە سەر لوولەی ئاوڕۆوە دایدەنێن.

کفک / kafak/ ☜ **کپک**

کفگیر / kafgîr ، ـها/:*اسم.* مەفسک؛ مفسک؛ هسکیف؛ مووخل؛ ئەستێڤک؛ کەوگیر؛ قەواش؛ کەفگیر؛ مووچ؛ ئامێرێ کە ناوەکەی تۆزێ قووڵە، بە دەستەیەکی درێژەوە کە بنی چێشت یان خواردەمەنی بێئاوی پێ هەڵدەگرن:

کفچه‌ـ۱

☐ **کفگیر به ته دیگ خوردن:** *[کنایی]* کەوتنە پیسی؛ بێ‌پووڵ و نەدار داکەوتن ‹وقتی کفگیر به ته دیگ خورد، مجبور شدم بروم کار کنم: کاتێ کەوتمە پیسی، ناچار بووم بچم کار بکەم›.

کفگیرک / kafgîrak/: *اسم. [پزشکی]* هانەکوانە؛ جۆرێ نەخۆشی پێستی کە چەند پیازی موو و دەور و بەری دا دەگرێ و لە چەند کونیەوە چڵک دێتە دەرەوە.

کفل / kafal ، ـها/: [عربی] *اسم.* کەماخ؛ کاماخ؛ کاموخ؛ کلۆت؛ کلۆمت؛ کەلۆت؛ کوروت؛ تەرماڵ؛ نێهک؛ نێک؛ تەراف؛ کەفەڵ؛ کەفەل؛ هێفەل؛ سوورین؛ پاشڵ؛ قاڵچە؛ سمت؛ سمتە؛ سمتۆڵ؛ لاران؛ زۆپی ژێر ناوقەد و ژووری ران: **کَپَل**

کفلمه / kaflame/: [عربی/ ترکی] *اسم.* هاردەقووت؛ کەفلەمە؛ کاری ڕژاندنی شتێکی ورد (وەک قاووت و ئاردەتوو) لە سەر لەپی دەست و هەڵمژینی بۆ ناو زار. هەروەها: **کفلمه کردن**

کف‌مال / kafmāl/: [عربی/ فارسی] *اسم.* لەپ‌ساو؛ کەفماڵ؛ کاری بە دەست ساوین و ورد کردنی شتێک (وەکوو سەوزی وشک) لە لەپی دەستدا. هەروەها: **کف‌مال کردن**

کفن / kafan ، ـها/: [عربی] *اسم.* کفن؛ کەفەن؛ کەپەن؛ جامەمەرگ؛ قەرقە؛ قەرقەل؛ خەلات؛ خلات؛ جیاز؛ بەرگی مردوو؛ پارچەیەک (زۆرتر جاوە) کە مردووی تێدا دەپێچنەوە و لە قەبری دەنێن.

☐ **کفن پوشیدن:** کفن پۆشین؛ ئامادەی مەرگ بوون.

کفن کردن: کفن/ کەفەن‌کردن؛ کەفەناندن؛ بەرگی مەرگ لە بەر مردوو کردن.

از بی‌کفنی زنده بودن: *[کنایی]* لە بێ‌قەوری نەمردن؛ زۆر هەژار و نەدار بوون ‹مرا که می‌بینی از بی‌کفنی زنده‌ام: وا دەمبینی لە بێ‌قەوری نامرم›.

کفن‌دزد / kafandozd ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *اسم.* کفن‌دز: ۱. دزێ کە قەبر دەداتەوە بۆ کفن دزین ۲. *[کنایی]* کەوش‌دز؛ مرۆی زۆر گۆسارتمە و بێ‌چاو و ڕوو ‹در مورد رییس تازه باید گفت، صد رحمت به کفن‌دزد اولی: لەمەڕ سەرۆکی تازەوە دەبێ بێژین، هەم شوکر بە کفن‌دزی پێشوو›.

کفن‌ودفن / kafn-o-dafn ، ـها/: [عربی] *اسم.* کەفن و دەفن؛ کفن و دفن؛ کار و ڕەوتی کەفەناندن؛ کفن لەبەر کردن و لە قەبر نانی تەرم.

کف‌نفس / kaffenafs/: [عربی] *اسم. [قدیمی]* خۆڕاگری؛ ڕەوتی بەرخۆگرتن و تووشی هەڵە یان گوناهـ نەبوون.

کفه / kafe ، ـها/: [عربی] *اسم.* ناوە؛ تا؛ ئەوەی کە لە تەختانی ناو دەست دەکا.

☐ **کفه‌ی ترازو:** تای تەرازوو؛ تا ترازوو؛ ڕووپەر یان دەفرێک لە تەرازوودا کە سەنگ یان کاڵای لەسەر دەنێن.

کفه‌ی جنس: تای کاڵا؛ ئەو پەلەی تەرازوو کە شتی تێ دەنێن.

کفه‌ی سنگ: تای سەنگ و بەرد؛ ئەو پەلەی تەرازوو کە سەنگی لەسەر دەنێن.

کفی / kafî ، ـها/: [عربی] *اسم.* کەفی؛ بەشی بارهەڵگری ترەیلی کە بە هۆدەی پشتی ئاژۆوانەوە دەبەسترێ.

کفیر / kafîr/: [؟] ☜ **کومیس**

کفیل / kafîl ، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم.* دەستەبەر؛ کەسێ کە سەرپەرشتی کەس، شت یان شوێنێکی وەئەستۆیە ‹کفیل استانداری کرکوک: دەستەبەری پارێزگای کەرکووک›.

کک / kak ، ـها/: *اسم.* کێچ؛ چێچ؛ قێچ؛ کەیک؛ کەک؛ کەکی؛ کەکەیی؛ میروویەکی چکۆلەی خۆشبەزە، پێگەیشتووەکەی لە خوێنی

پەلەوەران و مۆرغەداران دەژی: **کِیک ـ۲**

⊡ **کک به تنبان کسی افتادن:** *[کنایی]* کێچ کەوتنە کەوڵ/ شواڵی کەسێک؛ کرمی سەری کەسێک جووڵان: ۱. خراپ تووشی ڕاڕایی بوون ‹چند روز است کک به تنبانش افتاده که برود موبایل بخرد: چەن ڕۆژە کێچ کەوتۆتە کەوڵی بڕوا موبایل بکڕێ› ۲. پیس شڵەژان؛ تووشی دڵەخورپێ و ترسی زۆر بوون.

کَکِ کسی (را) نگزیدن: *[کنایی]* مووی کەسێک نەلەرینەوە؛ مێشیش بە لای کەسێکەوە میوان نەبوون؛ نە با پێدا هاتن نە بۆران؛ نەکەوتنە ژێر کارتێکەری شتێکەوە ‹وقتی خبر جنگ را شنید ککش هم نگزید: کاتێ هەواڵی شەڕی بیست هەر مووشی نەلەریەوە›.

کُک / kok/: [انگلیسی] *اسم.* کوک؛ چەشنێ بەردەخەڵووزە زۆرتر بە شێوەی دەسکرد دروست دەبێ.

کک‌کوچ / kak.kûč، ـها/: *اسم.* ڕەشادۆک؛ تووزەفەرەنگی؛ دێژنک؛ تەشنەک؛ گیایەکی یەکساڵەیە لە تاقمی تەڕەتیزە.

⊡ **کک‌کوچ خوراکی:** ڕشادۆکە فەرەنگی؛ جۆرێک تەڕەتیزەیە لە تۆمەکەی ڕۆن دەگرن.

کک‌مک / kakmak، ـها/: *اسم.* نمووس؛ پەڵەی سەر ڕوخسار؛ وردەخاڵی قاوەیی سەر پێستی لەش بەتایبەت ڕوومەت، کە لە بەر هەتاوەوە زۆرتر دیاری دەدا.

کک‌مکی / kakmakî، ـها/: *اسم.* نمووسی؛ نمووساوی؛ بە نمووسەوە.

کَل[۱] / kal، ـها/: [کردی] *اسم.* کەڵ؛ کەڵ؛ کەڵەکێوی؛ کەڵەکێفی؛ حەچەکێوی؛ حەچەکێفی؛ نێریەکێوی؛ بزنی کێوی نێر کە لە شاخاندا دەژی.

کل[۲]: *صفت.* *[گفتاری]* کەچەڵ؛ کەچەر؛ گڕ؛ گەڕ؛ گەڕۆڵ.

کِل / kel/: *اسم.* لوو؛ کلوو؛ دەنگێکی تایبەتی وەک قیژە، کە لە جێژن و زەماوەندا ژنان بۆ خۆشی بە دەست و زاریان دەریدێنن. هەروەها: **کل کشیدن**

کُل / kol/: [از کردی] *صفت.* *[گفتاری]* ۱. کوڵ؛ کەلی؛ کورتەوە بوو بە هۆی شکان یان بڕانەوە ‹دُم‌کل: کلک‌کۆڵ› ۲. کول؛ نەتیژ. بەرانبەر: **تیز** ‹چاقوی کل: چەقۆی کول›.

کُل / kol(l)/: [عربی] *صفت.* ۱. هەموو؛ گشت؛ تەواو؛ تواو؛ تەڤ؛ گ؛ گرد؛ تێکڕا؛ گردین؛ هەمە ‹کل عالم از این ماجرا باخبرند: هەموو خەڵک لەم ڕووداوە ئاگاداران› ۲. گشتی؛ هەموانی؛ بە تایبەتمەندی لە ژێر پەلدا بوونی تەواوی ئەندامان ‹ادارەی کل: بەڕێوەبەرایەتی گشتی›.

کلا / kolā/: [؟] ☜ **کولا**

کُلاً / kollan/: [عربی] *قید.* یەکسەر؛ تێکڕا؛ سەرهەم؛ سەرجەم: ۱. تەواو؛ تواو؛ تەواوەتی؛ پاک؛ ساف ‹کلاً همه را بنداز دور: یەکسەر هەمووی فڕێ بدە› ۲. پێکەوە؛ گردەوە؛ سەریەک؛ یۆوە؛ یەکەژە؛ بە گشتی ‹کلاً می‌شود گفت کار خوبی نیست: سەرجەم دەتوانین بێژین کارێکی باش نیە›.

کلاپیسه / kalāpîse/: *اسم.* چاوحەوایی؛ چاوحەواوی؛ دۆخی چاو هەڵگەڕانەوە؛ چاو سپی بوونەوە؛ خزانی گلێنەی چاو و ون بوونی لە پشت سپیێنەی چاودا.

کلاته / kalāte، ـها/: *اسم.* ۱. پاچەقوڵێ؛ پێ لە پێ پێچان لە زۆرەبانیدا ۲. *[قدیمی]* کەلاوەکۆن؛ کاولەکۆن؛ کاولاش؛ کەلاوە؛ ماڵی زۆر بچووک و لە دەم ڕووخان ۳. *[قدیمی]* کەلا؛ قەلا؛ کەلەهـ؛ کەلات؛ قەلات؛ ماڵی شا لە نیوەڕاستی شاردا.

کلاج / kelāc/: [انگلیسی] ☜ **کلاچ**

کلاچ / k(e)lāč، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* کەلاج؛ ئامێری گەیاندن و بەردانی هێزی موتور بۆ گیربوکس: **کلاچ**

کلارینت / k(e)lārînet، ـها/: [فرانسوی] *اسم.*

قەرەنەی؛ کلارینێت.

کلاژ / kolāj/: [فرانسوی]/سم. کولاژ: ١. کار و هونەری چەسپاندنی لەتەکاغەزی ڕەنگی، پارچە، چێو و... بۆ دروستکردنی وێنەیەک ٢. /ـها/ وێنەیەک کە بەم شێوە دروستکراوە ✻ **کۆلاژ**

کلاژن / kollājen/: [فرانسوی]/سم. سریش؛ سریش؛ ستووک؛ ماکێکی چەسپنە لە ئێسکدا کە بە کولاندنی زۆری ئێسک لە ئاودا، لێی دەبێتەوە و دەبێتە چەسپێکی سروشتی: **کولاژن**

کلاس / kelās، ـها/: [فرانسوی]/سم. کلاس؛ کەلاس؛ کلاس: ١. وانگە؛ دیوی خوێندن لە خوێندنگا ‹کلاس درس: وانگەی خوێندن› ٢. پۆل؛ قۆناغێکی دیاریکراو لە خوێندن ‹دانش‌آموز کلاس پنجم: خوێندەواری پۆلی پێنجەم› ٣. زانین یان هونەری دیاریکراو کە لە جێگایێ دەرس دەدرێ ‹کلاس شنا: کلاسی مەلە› ٤. دانیشتنی وانە ‹امروز در کلاس استاد شرکت کردم: ئەوڕۆ لە کلاسی ماموستا بەشدار بووم› ٥. [زیست‌شناسی] لە یەکەگەلی ڕزنکردنی گیانەوەران و گیاگەل، بریتی لە چەند ڕاستە، کە خۆی بەشێکە لە لقێک ٦. پلە؛ جێگا؛ پایە.

▣ **کلاس آمادگی**: پێش سەرەتایی؛ کلاسێکی تایبەتی بۆ تەیارکردن و ڕێخستنی قوتابی، بەتایبەت بۆ منداڵانێ کە تازە دەچنە قوتابخانەوە.

کلاس بالا / kelāsbālā/: [فرانسوی/ فارسی] ☜ **باکلاس**

کلاس پایین / kelāspāyîn/: [فرانسوی/ فارسی] ☜ **بی‌کلاس**

کلاسداری / kelāsdārî/: [فرانسوی/ فارسی]/سم. کلاسداری؛ کار و ڕەوتی بەڕێوە بردنی کلاسی دەرس ‹در یک دوره‌ی کلاسداری شرکت کرده بود: لە خولێکی کلاسداریدا بەشداری کردبوو›.

کلاسور / k(e)lāsor، ـها/: [فرانسوی]/سم. کلاسور؛ بەرگێ کە دوو یان چوار فەنەری تێدا بە کار هێنراوە بۆ دەستە ـ دەستەکردنی کاغەز یان مقەبا.

کلاسه / k(e)lāse/: [فرانسوی]/سم. ڕزن؛ ڕیز؛ ڕەج؛ سەف؛ پێڕە.

▣ کلاسه شدن: ڕزن — ڕزن بوون؛ ڕیز بوون؛ چین‌بەندی بوون.

کلاسه‌بندی / k(e)lāsebandî، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/سم. ڕیزبەندی؛ ڕیزگری؛ پۆل‌بەندی؛ دەستەبژێری؛ پۆلێن؛ کار و ڕەوتی ڕیزکردنی شتان بە پێی تایبەتمەندیان.

کلاسی / kelāsî/: [فرانسوی] صفت. وانگەیی؛ پۆلی؛ کلاسی؛ سەرکلاسی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کلاسەوە ‹تکلیف‌های کلاسی: مەشقی کلاسی›.

کلاسیسیسم / k(e)lāsîsîsm/: [فرانسوی]/سم. کلاسیسیسم: ١. شوێنگری لە شێوازی هونەر، شیعر یان نووسینی کۆن ٢. بنەما و دیاردەکانی وێژە و هونەری یۆنان و ڕۆمی کۆن.

کلاسیک / k(e)lāsîk، ـها/: [فرانسوی] صفت. کلاسیک: ١. کۆن؛ گرێ‌خواردوو بە کاتی گەشەی هونەر و وێژە لە ڕابردوودا ‹عصر کلاسیک در تاریخ اروپا به دوره‌ی امپراتوریهای یونان و روم گفته می‌شود: سەردەمی کلاسیک لە مێژووی ئورووپادا بە دەورانی دەسەڵاتداری یۆنان و ڕۆم دەگوترێ› ٢. وانەیی؛ پێوەندیدار بە وانەی فێرگەییەوە ‹معلومات کلاسیک: ئاگاداری کلاسیک›.

کلاش / kallāš، ـها/: صفت. دەسبڕ؛ شەڵڵات؛ خاپان؛ قەلاش؛ داوباز؛ خاوەن هۆگرەتی و خۆی دەست برین.

کلاشی / kallāšî، ـها/:/سم. داوبازی؛ دەسبڕی؛ شەڵڵاتی؛ خاپانی؛ قەلاشی؛ کاری ساندنی شتێک لە دیتران بە گزی و فزی.

کلاغ / kalāq، ـها؛ ـان/:/سم. قەل؛ قالاو؛ قڕاک؛ قرک؛ قژاک؛ قلاق؛ قلا؛ قەلاو؛ قلاچە؛

قلاژیله؛ قڕ؛ قژاک؛ قژیاک؛ قوویاک؛ قارقاڕۆک؛ قارپچۆک؛ قیژک؛ قراڕک؛ چیق؛ کژیک؛ قەرپلاش؛ قەلاسیلکە؛ تیرەیەک باڵندەی ڕەش، ڕەش و سپی یان بۆرە بە باڵ و پێ و دەندووکی ئەستوور و بەقەوەتەوە کە هەموو شت خۆر و بەکۆمەڵ ژین و مێ و نێریشیان وەک یەکە.

◙ کلاغ ابلق ☜ **کلاغ معمولی**

کلاغ زاغی: قەلاسیلکە؛ قشقەڕە؛ قشقاڕ؛ قژگ؛ قژگە؛ قشقەڵە؛ قەلە؛ چکە؛ قەرەباچکە؛ قەلەبازەڵە؛ کەلەباشن؛ خۆمەژێرە؛ قاژوو؛ قاژک؛ جۆرێ قالاوی نووک و کلک درێژ، پەڕ و دووچکە ڕەش، سەوز یان ئەرخەوانی کە تایبەتی دەشت و سارایە.

کلاغ سیاه: قەلەڕەش؛ قەلەڕەشە؛ قالاوەڕەشە؛ قەلەڕەشکە؛ کەلەڕەش؛ سیاوقەلاو؛ قەلاوە سیاوە؛ قرک؛ قراک؛ کۆربەلا؛ قالاخ؛ گەورەترین باڵندە لە ناو تیرەی قالاواندایە کە هەموو شتێک دەخوا، هەموو گیانی ڕەشە و پەڕەکانی بریقەدارن و سێبەرێ وەک کۆلکەزێڕینە دەخەن، فڕینی ڕاست و بە قەوەتە، یەکجار تەمەن درێژە و جووت‌ـجووت دەژین و هێلانەی گەورە دروست دەکەن: **غراب**

کلاغ معمولی: بۆرەپنە؛ قالاوە بوولینە؛ قەلەسابوونی؛ قەلەسابوونە؛ جۆرێ قەل بە ڕەنگی ڕەش و خۆڵەمێشی کە زۆرتر لەگەڵ قالاوانی‌تر هەڵدەفڕێ: **کلاغ ابلق**

◙ **یک کلاغ چهل کلاغ کردن** ☜ **یک**[۲]

کلاغ‌پر / kalāqpar/: *اسم.* ۱. ☜ **گنجشک‌پر** ۲. *[بنایی]* چەشنێ ئاجورچنی کە لێواری ئاجورەکان وەک قۆنگەرە دەردێ ۳. *[بنایی]* تێغەیەک لە ئاجۆر کە وەکوو بەرگرێک لە سەر دیواری سەرەکی دروست دەبێ ٤. *[بنایی]* ئاجۆرێ کە لایەکیان خوار شکاندووە ٥. قەلباز؛ قەلفڕ؛ چەشنێ پەڕین کە قنیچکە دەکەن و دەست لە پشتی مل دەنێن و بەرەو پێش هەڵدەبەزن ٦. *[گفتاری]* سەلای سوح؛ مەلابانگدان؛ کازێوەی بەیانی؛ دەمەوبەیانی ٧. *[گفتاری]* ئەنگۆرە؛ هەنگۆرە؛ ئەنگۆری؛ هەنگڤار؛ درەنگان؛ تەنگی ئێوارە؛ نزیک خۆراوا؛ زەردەی خۆراوا؛ پەرەووتەنگ؛ وێرەگا؛ وەرەگا؛ تاریکان؛ تاریکەی؛ ڕۆژپەڕ؛ ئێوارەی درەنگ.

کلاغچه / kalāqče/: *اسم.* کلاغ زاغی ☜ **کلاغ**

کلاغک / kalāqak، ـها/: *اسم.* عەمرۆکە؛ عەمرووکە؛ قالاوخوەرک؛ قالاوخوەرە؛ گوراڵە مووسایی؛ گیایەکی پایای لە تیرەی سوێسنەیە بە گوڵی شەش ددانەی سپی یان بنەوشەوە.

کلاغی / kalāqî، ـها/: *اسم.* هەوری؛ پارچەیەکی ئاوریشمی ناسکە بۆ سەرپێچ و ڕووبەندی ژنان بە کار دێ.

کلاف / kalāf، ـها/: *اسم.* ۱. پار؛ کلاف؛ کلافە؛ کەلاف؛ کەلافە؛ کلف؛ بەن یان شریتی لە دەوری جەغزێک پێچراو و لە ناوقەدەوە بەستراو ۲. گلۆلە؛ گولۆلە؛ گولۆلک؛ گولۆک؛ گرۆف؛ کەلو؛ قاتمە؛ قاروت؛ کۆمایەکی تۆپەڵ‌پێچراو لە بەن، شریت یان شتی‌تر ۳. کلاف؛ شریت یان سیرمێک (لە چێو یان کانزا) کە بۆ بەستنەوە و شەتەکدانی بەستەیەک بە کار دەبرێ ٤. ☜ **کارگاه ـ۳**

◙ **کلاف سردرگم:** ۱. تەزبێح کوێر؛ ڕشتەیەکی وا ئاڵۆز کە بە سانایی نەکرێتەوە ۲. *[کنایی]* گیر و گرفتێک کە ڕێگای چارەسەر کردنی بۆ نەدۆزرابێتەوە.

کلافرنگی / kolāfarangî، ـها: [فارسی/ از فرانسوی]/*اسم.* کلاوفەرەنگی؛ ژوورێکی گرد (شەش‌سووچ یان هەشت‌سووچ) کە دەوراندەوری دەرگا و دەلاقەیە و بە دەوری میچەکەیدا سابات کراوە: **کلاەفرنگی**

کلافگی / kalāfegî/: *اسم.* *[مجازی، گفتاری]* ئاڵۆزی؛ وەڕەزی؛ وەڕسی؛ وەڕەسی؛ بێ‌تاقەتی؛

دۆخ یان چۆنیەتی جاڕز و تووڕە بوون.

کلافە[١] / kalāfe ، ـها:/*اسم. [گیاه‌شناسی]* ریشاڵە؛ تاڵگەلی درێژ و بەن‌ئاسای لاسکی کارگ.

کلافە[٢]: *صفت.* گلۆلە؛ گرۆلە؛ تێک‌هاڵاو؛ تێکەوەپێچراو ٢. *[گفتاری]* وەڕەز؛ وەڕس؛ جاڕز؛ بێئۆقرە و هەدا بە هۆی ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ دۆخێکی ئازاردەرەوە (وەکوو ئێش، هەرا و هوریا، گەرما) ‹صدای دزدگیر همه را کلافه کرده بود: دەنگی دزگیرەکە هەمووی وەڕەز کردبوو›. هەروەها: **کلافه بودن؛ کلافه شدن؛ کلافه کردن**

کلاکموش / kalākmûš ، ـها؛ ـان/:*اسم.* دووپایلە؛ دوپایلکە؛ دووپا؛ مشک کەروێشک؛ گیانەوەری گوانداری جوێنەر، لە چەشنی مشک کە پای لە دەستی زۆر زلتر و درێژترە و هەڵدەبەزێ: **کَلاهو؛ یَربوع**

کلالە / kolāle ، ـها:/*اسم.* ١. پۆپە؛ پۆپکە؛ کاکۆڵ ٢. تەوقەتە؛ تەوقە؛ گەوە؛ بازنەیەکی نەواری لە زێڕ و زیو یان گوڵ و پەڕ و پۆ و... کە لە هەندێک جێژناندا بۆ پیرۆزبایی دەیننە سەر کەسێکەوە ٣. *[گیاه‌شناسی]* کڵاوە؛ کولاوە؛ کولیلک؛ تانجیک؛ بەشێک لە مێوینەی گوڵ کە گەردەی لە سەر دەنیشێ.

کلام / kalām ، ـها: [عربی]/*اسم.* ١. وتە؛ واتە؛ قسە؛ قسیە؛ قسێ؛ گوتە؛ لەغوم ‹کلام آخر و ختم کلام را بگویم: وتەی دوایی و دوایین واتە بێژم› ٢. کەلام؛ زانیاری تایبەت بۆ سەلماندنی ڕاست و ڕەوا بوونی دین بە یارمەتی زۆرێک بەڵگەی ئاوەزپەسند و دەرخستنی هۆی سەرکی بەدیهاتن و گۆڕانکاری جەهان.

▣ **کلام بلیغ**: وتەی پاراو؛ قسەی جوان و ڕوون.

کلامی / kalāmî/: [عربی] *صفت.* ١. وتەیی؛ قسەیی؛ واتەیی؛ گوتەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە قسە و پەیڤەوە ‹ارتباط کلامی: پێوەندی وتەیی› ٢. کەلامی؛ سەر بە زانیاری کەلام.

کلان / kalān/: *صفت. [ادبی]* مەزن؛ مازان؛ مازن؛ گەورە؛ گاورە: ١. بەربلاو. بەرانبەر: **خُرد** ‹اقتصاد کلان: ئابووری مەزن› ٢. زۆر؛ فرە؛ فریە؛ بە چەندیەتی زۆرەوە ‹پول کلان: پارەی زۆر›.

کلانتر / kalāntar ، ـها؛ ـان/:*اسم.* کەلانتەر: ١. سەرۆکی کەلانتەری ٢. سەرۆک‌هۆز؛ سەرەک‌هۆز؛ گەورەی هۆزێ کە لە بناری کێو و چیادا دەژین ٣. *[قدیمی]* کوێخا؛ قێخا؛ کەیخودای گەڕەک ٤. بەرپرسی بەڕێوەبەری قانوون لە شار یان پارێزگایەکدا (لە ئەمریکا).

کلانتری / kalāntarî ، ـها:/*اسم.* کەلانتەری: ١. مەزرینگەیەک کە بەرپرسی بەڕێوەبردنی قانوون لە شار یان بەشێک لە شارە ٢. ساختومانی ئەو مەزرینگەیە ٣. پیشەی کەلانتەر.

کلانخوار / kalānxār/ ☜ **دُرُشتخوار**

کلانسال / kalānsāl ، ـها؛ ـان/: *صفت.* کالە؛ کاڵ؛ کامڵ؛ گەورەساڵ، بەتایبەت بە تەمەنی زۆرتر لە ٤٠ ساڵ.

کلانسالی / kalānsālî/:*اسم.* کالەیی؛ کالی؛ دۆخ یان چۆنیەتی گەورەساڵ بوون.

کلانشهر / kalānšahr ، ـها:/*اسم.* شارمازن؛ گەورەشار؛ کەلەشار؛ شاری پڕئاپۆرە کە چەن شاری گرتۆتە بەر.

کلاوسن / k(e)lāvsan ، ـها: [فرانسوی]/*اسم.* کلاوسین؛ سازی ژێداری بشکوژدار کە لە پیانۆ دەچێ.

کلاه / kolāh ، ـها:/*اسم.* ١. کلاو؛ کولەهـ ؛ کولاو؛ کولاوە؛ کۆلار؛ کووتۆز؛ کولاف؛ کولۆز؛ کور؛ کووم؛ کوم؛ کوومک؛ پۆشەنێ کە دەکرێتە سەر و زۆرتریش لێوار و دەورەی هەیە ٢. *[گیاه‌شناسی]* کلاوە؛ سەری کارگ؛ کلاوەی قارچک.

▣ **کلاه آهنی** ☜ **کلاهخود**

کلاه ایمنی ☜ **کاسک**

کلاه بره: کلاوی پارچەیی بێلێو و تەخت.

کلاه بوقی: کلاوبۆقی؛ کلاوی وەکوو

کەلەقەند.

کلاه بی‌لبه: کوومزڕ؛ کڵاوی بێ‌لێوارە.

کلاه پهلوی: کڵاوی پاڵەوی؛ کڵاوپاڵەوی؛ کڵاوێکی گرۆڤەر کە لە ساڵانی ١٣٠٦-١٣١٤ی هەتاوی لە ئێران کڵاوی فەرمی پیاوان بوو.

کلاه حصیری: کڵاوقۆڕی؛ کڵاوقووری؛ کڵاوی لە پووش چێ‌کراوی لێوارەدار بۆ بەرگری لە تیشکی خۆر.

کلاه زرین: کڵاوزەڕ؛ کڵاوئاڵتوون؛ کڵاوزێڕ؛ کڵاوزێڕین؛ تەپلەزێڕین؛ خشڵێکی ژنانە بە شێوەی کڵاوێ کە لە سکە زێڕی پێکەوە لکاو دروست بووە.

کلاه شب: شەوکڵاو؛ کڵاوقووچ؛ مینا؛ فینا؛ کمک؛ کوومک: **کلاه شبانه**

کلاه لبه‌دار: شەبقە؛ شەبکە؛ شەپقە؛ شەپکە؛ کڵاوپاساری.

کلاه شرعی/ قانونی: *[مجازی]* کڵاو شەرعی؛ ڕێ‌چاری بە ڕواڵەت بەرامبەر بە شەرع و ئایین.

کلاه نمدی ☜ **کلاه‌نمدی**

▣ **کلاه برای سر کسی گشاد بودن:** *[کنایی]* پارووی دەمی کەسێک نەبوون؛ گیای کەسێک نەبوون؛ زۆرتر لە ڕادە و شیاوی کەسێک بوون ‹من نمی‌توانم، این کلاه برای سرم گشاد است: من ناتوانم، ئەمە پارووی دەمی من نیە›.

کلاه خود را بالاتر گذاشتن: *[تعریض]* قیت ڕاوەستان؛ هەست بە سەربەرزی کردن و لە ڕاستیدا جێ شەرمەزاری بوون.

کلاه خود را بر زمین زدن: *[کنایی]* جامانە کوتانە زەویدا؛ تووڕەیی خۆ نیشان دان.

کلاه خود را به هوا انداختن: *[کنایی]* سەما بۆکردن؛ کڵاو خستنە ئاسمانا؛ زۆر خۆشحاڵ بوون ‹البته که قبول می‌کند، کلاهش را هم به هوا می‌اندازد: ئەی چۆن قەبووڵی ناکا، سەمایشی بۆ دەکا›.

کلاه خود را دودستی چسبیدن: *[کنایی]* دەست بە کڵاوی خۆوە گرتن/ بوون؛ لە بەرانبەر مەترسیەوە هەر ئاگاداری خۆ بوون ‹کار به کار کسی نداشته باش! کلاه خودت را دودستی بچسب!: کارت بە کاری کەسەوە نەبێ! دەست بە کڵاوی خۆتەوە بگرە!›.

کلاه خود را قاضی کردن: *[مجازی]* خۆ نانە جێی کەسێک؛ بە ویژدانی خۆ دادوەری کردن ‹کلاهت را قاضی کن! ببین انصاف است او را بیرون کنی؟: خۆت بنە جێی ئەو! بزانە ڕەوایە دەری بکەی؟›.

کلاه سر کسی رفتن: *[کنایی]* کڵاو چوونە سەر(ی) کەسێک؛ فریو خواردن ‹کلاه سرش رفت که این ماشین را خرید: کڵاو چووە سەری ئەم ماشینەی کڕی›.

کلاه سر کسی گذاشتن: *[کنایی]* کڵاو نانە سەر کەسێک؛ کەسێک خاپاندن/ فریو دان ‹فروشنده کلاه سرش گذاشت: فرۆشیارەکە کڵاوی نایە سەری›.

کلاه کسی با دیگری توی هم رفتن: *[کنایی]* کڵاو تێک‌گیران/ تێکچوون؛ لەگەڵ کەسێ تووشی شەڕ بوون ‹اگر به این کار ادامه بدهی کلاهمان توی هم می‌رود: ئەگەر دەس لەم کارە بەر نەدەی کڵاومان تێک‌دەگیرێ›.

کلاه کسی پس معرکه بودن: *[کنایی]* دامان؛ کەوتنە بن کەنوو؛ کاری کەسێک بەرەو پێش نەچوون ‹اگر دیر بجنبی کلاهت پس معرکه است: ئەگەر دێر بجووڵیەوە دادەمێنی›.

کلاه کسی پشم نداشتن: *[کنایی]* داری دەمانچەی کەسێک شکان؛ بە ڕەبەی کەسێک نەپێوان؛ قسەی کەسێک بێ‌برەو بوون ‹کلاه کدخدا پشم نداشت و کسی به او اهمیت نمی‌داد: داری دەمانچەی کوێخا شکابوو، کەس بە گوێی

نەدەکرد›.

کلاه کسی را برداشتن: */کنایی/* کلاو نانە سەری کەسێک؛ کەسێک فریو دان و زۆرتر شتێکی لێ‌دزین.

کلاه کسی را سر دیگری گذاشتن: */کنایی/* کلاوی مەلوێ کردنە سەر جەلوێ؛ سەت سەری بێ دەلاک تاشین؛ کلاوی کەسێک نانە سەر یەکێکی‌تر؛ بە فریو دانی خەلک یان بە گرتنی شتێک لە کەسێ و دانی بە دیتری گرفتی خۆ چارەسەر کردن: **کلاه ـ کلاه کردن**

کلاه ـ کلاه کردن ☜ **کلاه کسی را سر دیگری گذاشتن**

کلاهبردار / kolāhbardār ، ـها؛ ـان/: *صفت.* دەسبڕ؛ دەزبڕ؛ گوێبڕ؛ گووشبڕ؛ جامباز؛ گەلاج؛ گەلاچ؛ ڕیپۆ؛ ڕیپۆکار؛ خوافرۆش؛ ئاوانتەچی؛ ساختەچی؛ ساختەکار ‹معلوم شد فروشنده کلاهبردار است: دەرکەوت فرۆشیارەکە دەسبڕە›.

کلاهبرداری / kolāhbardārî ، ـها/: *اسم.* دەسبڕی؛ گزیکاری؛ جامبازی؛ کار و ڕەوتی فریو دانی خەلک زۆرتر بە مەبەستی تەلەکە کردنی شتێک لێیان ‹در بازار کلاهبرداری کرده است: لە بازاڕدا دەسبڕی کردووە›.

کلاه‌پشمی / kolāhpašmî ، ـها/: *اسم.* لاتیە؛ لاتێ؛ دووقۆچکە؛ کلاوی لە خوری چێکراو یان لە خوری ئاخنراو.

کلاه‌پوست / kolāhpûst ، ـها/: *اسم.* شەکە؛ قەلپاخ؛ قەپلاخ؛ کلاوی لە پێستە مەڕ.

کلاهخود / kolāhxûd ، ـها/: *اسم.* کلاوخوود؛ کلاوزرێ؛ خوود؛ کوومزرخ؛ تاسکلاو؛ کلاوی وەک کاسەیەکی کانزایی بۆ بەرگری لە گەزن دیتنی سەر، کە لە شەڕدا لە سەری دەکەن: **خود؛ کُلاه آهنی**

کلاهدوز / kolāhdûz ، ـها؛ ـان/: *اسم.* کلاوچن؛ کلاودوور؛ کلاودروو؛ کەسێ کە کلاو بۆ فرۆشتن دەدروێ.

کلاهدوزی / kolāhdûzî/: *اسم.* کلاوچنی؛ کلاودووری: ١. کار و ڕەوتی دوورینی کلاو ٢. /ـها/ کارگەی کلاوچنی.

کلاه‌فرنگی / kolāhfarangî/: [فارسی/ از فرانسوی] ☜ **کلافرنگی**

کلاهک / kolāhak ، ـها/: *اسم.* کلاوکە؛ کلاوە: ١. بەشێ لە ئامێر کە وەک کلاوێک وایە و لە سەر نووک یان سەریەوە دادەنرێ ‹کلاهک موشک: کلاوەی مووشەک› ٢. سەرکلاو؛ بان‌کلاوە؛ سەرکلاوە؛ ئەوەی کە وەک کلاو کونێک دادەپۆشێ ‹کلاهک دودکش: سەرکلاوی دووکەڵ‌کێش›.

کلاهگیس / kolāhgîs ، ـها/: *اسم.* کلاوقژ؛ مووچاچ؛ مووچاخ؛ پرچی بەدەڵ؛ پرچی دەسکار؛ پۆشەنی دەسکردی قژ کە بۆ داپۆشانی تاسی یان گۆڕانی چار لە سەر دەکرێت ‹داماد کلاهگیس داشت: زاوا کلاوقژی هەبوو›.

کلاه‌مخملی / kolāhmaxmalî ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم.* */مجازی/* جاهێل؛ لاتی بە ماریفەت ‹چند تا کلاه‌مخملی نشسته بودند و داشتند چای می‌خوردند: چەن جاهێل دانیشتبوون و چاییان دەخواردەوە›.

کلاه‌نمدی / kolāhnamadî ، ـها/: *اسم.* کلۆز؛ کلۆس؛ کلاوبۆرە؛ کلاوبۆرکە؛ کلاوبۆرگە؛ کلاوگەڕە؛ کولاف؛ کلاوی لە بەرگن چێ‌کراو.

کلاهو / kalāhû/ ☜ **کَلاکموش**

کلاهی[1] / kolāhî/: *اسم.* */گفتاری/* کلاوچن؛ کلاودروو؛ کلاودوور؛ کەسێ کە کلاو دەچنێ یان دەیفرۆشێ.

کلاهی[2]: *صفت.* */گفتاری/* کلاوبەسەر؛ کلاولەسەر؛ بەرامبەری مێزەر بە سەر ‹یک آقای کلاهی کنارشان نشسته بود: کابرایەکی کلاوبەسەر لە لایان دانیشتبوو›.

کلب‌اصغر / kalbe'asqar/: [عربی] ☜ سگ کوچک، **سگ**

کلب‌اکبر / kalbe'akbar/: [عربی] ☜ سگ بزرگ، **سگ**

کلبتین / kalbateyn, kalbatîn ، ـها/: [عربی] /سم. گاز؛ گازک؛ ماشەرز؛ کەلبەتان: ۱. ئامرازی بزمار کێشانەوە ۲. ئامرازێکی ددانبژیشکی بۆ دەرکێشانی ددان: **کعبتین**

کلبه / kolbe ، ـها/:/سم. کۆخ؛ کۆخک؛ کۆختە؛ قۆختە؛ کولوە؛ کۆلیت؛ قولیت؛ قۆخل؛ قوخڵ؛ کێپڵ؛ کاز؛ ماڵۆچکە؛ یانەکلە؛ مالک؛ خانوچکەی زۆر بچووک و فەقیرانە.

کلبی / kalbî ، ـها؛ ـان؛ ـون/: [عربی]/سم. ۱. کەلبی؛ شوێنکەوتووی ئامۆژەیەکی کۆنی یۆنان کە دەڵێ دوورگرتن لە دنیا و گوێ نەدان بە داب و نەریتی کۆمەڵگا، ئەبێتە هۆی ڕزگاری ۲. *[مجازی]* سەگسار؛ کەسێ کە لە ئاکار و وتاردا بێچاوڕوویە.

کلپتره / kalpatre/:/سم. هەڵیتوپەڵیت؛ هەلەق- مەلەق؛ وڕکەوڕک؛ کەڵپەترە؛ قسەی هیچ و پووچ و بێمانا.

کلت / kolt ، ـها/: [فرانسوی]/سم. کولت؛ ناوی جۆرێ چەکی کەمەری.

کلچیدن / kalčîdan/: مصدر. لازم. بزرکان؛ بزرقیان؛ هەڵبرکیان؛ هەڵبزرکان؛ پرووسقان؛ پروسقیان؛ بروسقیان؛ بزرقیەی؛ بزرقیای؛ بران/ بریانی شیر.

■ صفت مفعولی: **کلچیده** (بزرکاو)/ مصدر منفی: **نکلچیدن** (نەبزرکان)

کلخوز / kolxoz ، ـها/: [روسی]/سم. کەلخۆز؛ خرپە؛ ڕێخراوەی هەرەوەزی کشتوکاڵ لە سەردەمی یەکیەتی سۆڤیەت (شۆرەوی)دا.

کلدانی¹ / kaldānî/: [سامی]/سم. کەلدانی: ۱. تاقمێک لە خاچپەرستانی ئاسووری کە پاپ بە پێشەوای دینی خۆیان دەزانن ۲. /ـها؛ ـان/ هەر یەکە لە خەڵکی زاگەبەری ولاتی کەڤنارای کەلدە لە بەینچۆمان ۳. زمانی ئەو هۆزە، لە زمانگەلی سامی.

کلدانی²: صفت. کەلدانی: ۱. پێوەندیدار یان سەر بە ولاتی کەونارای کەلدە ۲. شوێنکەوتووی دەستەی کەلدانی.

کلر / k(o)lor/: [فرانسوی]/سم. کولۆر؛ توخمی کیمیاوی ناکانزای لە دەستەی هالۆژنەکان، بە ژمارەی ئەتومی ۱۷ و کێشی ئەتومی ۳۵,٤٥، گازێکی ژەهراوی بە ڕەنگی زەردی مەیلەو سەوز و بۆنی ناحەزە، کە بە شێوەی کلوروور لە ئاوی دەریا، سەوزی و شانگەلی گیانەوەریدا هەیە. لە دروستکردنی دەوا و دەرمان، ماکی پیسیلابەر، ڕەنگلابەر و هەروەها بۆ پالاوتنی ئاو بە کار دەڕوا.

کلروفرم / k(o)loroform/: [فرانسوی]/سم. کلورۆفۆرم؛ تراوی قورسی بێڕەنگ و هەڵچوو بە چێژەی شیرین و ناتێکەڵ لە ئاو کە لە بژیشکیدا وەکوو دەوای هۆشبەری بەکاردەچێ و لە پیشەسازیشدا کەڵکی هەیە.

کلروفیل / k(o)lorofîl/: [فرانسوی]/سم. سەوزینە؛ کلۆرۆفیل؛ ماکی سەوزی نێو شینایی و بنەمای دروستکردنی هیدراتی کەربون بە فوتۆسەنتیز.

کلزا / kolzā ، ـها/:/سم. کولزا؛ گیای ئالیکی لە چەشنی کەلەرم بە تۆمی چەورەوە کە بۆ دروستکردنی ڕۆنی گیایی بەرهەمی دێنن.

کلسترول / kolestrol, kol(l)est(e)rol/: [انگلیسی]/سم. کولیسترۆل؛ جۆری ئەلکولی بلۆری سپی یان زەردە کە لە ئاودا ناتوێتەوە و لە خوێن و مێشک و دەمار و جەرگ و سەفرادا دەورێکی گرینگی بۆ سووت و ساز هەیە و ویتامین «دێ»شی لێ بەرهەم دێ.

کلسیم / kalsiyom/: [فرانسوی]/سم. کەلسیوم؛ توخمی کیمیاوی کانزا، بە ژمارەی ئەتومی ۲۰ و کێشی ئەتومی ۴۰,۰۸، بە ڕەنگی سپی نەرم و تێکەڵ لە ئاودا کە خوێکانی لە سروشتدا زۆرە و

ماکی سەرەکی و گرنگی ژیانی گیانەوەران، سازێنەری ئێسک، ددان، گەلای داران و سەدەفە: **کالسیێم**

▣ **کلسیم کاربید:** ☜ کاربید کلسیم، **کاربید**

کلش / kolaš، ـهـا/: [کردی]/اسم. کولەش؛ کولۆش؛ کلۆش؛ قرش؛ لاسکی‌درویێنەکراو و وشکی خەلە، بەتایبەت گەنم و جۆ کە هێشتا نەکوتراوە.

کلف / kalaf، ـها/: [عربی]/اسم. پەلە؛ خاڵ، بەتایبەت خاڵێ کە لە سەر خۆرەوە دەبینرێ.

کلفت / kolfat، ـها/: [عربی]/اسم. کلفەت؛ کلفەتە؛ تەیان؛ جێری؛ کارەکەرە؛ کارەکەر؛ قەرەواش؛ قەرواش؛ قەرەباش؛ خزمەتکار؛ ناقمالی؛ کەنیز؛ دەستەمۆ؛ خدامە؛ خەدامە؛ کچ یان ژنێک کە لە بەرانبەر وەرگرتنی پارەوە کاری مالداری و یانەوانی بۆ مالێک ئەنجام دەدا یان بەردەستی کەیوانووی مال دەکا.

کلفت[1] / koloft/:اسم. [گفتاری] قسەی ڕەق؛ قسەی ناشیرین و ناخۆش.

▣ **کلفت بار کسی کردن:** قسەی سووک لە پارسەنگی کەسێک نان؛ پلار لە کەسێک گرتن؛ قسەی تفت و تاڵ بە کەسێ گوتن ‹دو ماه اجاره‌خانه عقب افتاده، صاحبخانه هر روز کلفت بارمان می‌کند: دوو مانگە کرێ‌مالەکە کەوتۆتە دواوە، هەموو ڕۆژێ خاوەن مال قسەی سووکمان لە پارسەنگ دەنێ›.

کلفت[2]: صفت. ۱. ئەستوور؛ ستوور؛ قەبە؛ قۆڵ؛ قەبا؛ قەوی؛ قایم؛ قەیم؛ قەڵەو؛ کلفت؛ کولوفت؛ کلوفت؛ بە کۆتەری زۆرەوە ‹چوب کلفت: داری ئەستوور› ۲. ئەستوور؛ ستوور؛ قۆڵ؛ قایم؛ هوڕ؛ بە مەودای زۆر لە نێوان دوو خاڵی بەرانبەر لە ڕووپەڕێکدا ‹پارچه‌ی کلفت؛ کاغذ کلفت: پارچەی ئەستوور؛ کاغەزی ستوور› ۳. گڕ؛ زل؛ کلفت؛ بۆڕ؛ قۆڕ؛ بەم ‹صدای کلفت: دەنگی گڕ› ۴. [مجازی، گفتاری] مل‌ئەستوور؛ ئەستوور؛ بە هێز و توانا یان خاوەن پلەی کۆمەلایەتی ‹پارتی آزاد خیلی کلفت است: پارتی ئازاد زۆر مل‌ئەستوورە› ۵. [مجازی] درشت؛ دشت؛ ڕەق؛ زل؛ ناخۆش؛ ناحەز ‹متلک کلفت: پلاری درشت›.

کلفتی / kolfatî/: [عربی]/اسم. کارەکەری؛ قەرەواشی؛ کلفەتی: ۱. پیشەی خزمەتکاری ژن ‹پنج سال در آن خانه کلفتی می‌کرد: پێنج سال لەو مالەدا کارەکەری دەکرد› ۲. [مجازی] کاری زۆر و بە زەحمەت و بێ‌پارە و مووچەی ژن یان کچێک ‹کار سارا شده بود کلفتی مادر و خواهر شوهرش: کاری سارا ببووە کارەکەری دوش و خەسووی›.

کلفتی / koloftî/:اسم. ئەستووری؛ ستووری؛ قەڵەوی؛ کلفتی؛ کولوفتی؛ قۆلایی؛ قایمی؛ قەیمی؛ گزارە؛ دۆخ یان چۆنیەتی کولفت بوون ‹کتاب به این کلفتی را چطور تمام کردی؟!: کتێبێ بەم ئەستووریەت چۆن تەواو کرد؟!›.

کلک[1] / kalak، ـها/:اسم. کەلەک: ۱. کەلێ؛ کەلەس؛ کەلەس؛ ئامێری پەڕینەوە لە سەر ئاو کە لە بەستنەیەکەوەی چەند کۆتەدار، خیگە یان بەرمیل دروست دەکرێ ۲. [گفتاری] فێڵ؛ گزی؛ ڕەتم؛ ڕیوم؛ کەلەکە؛ گەژی؛ زیچک؛ لێپ؛ لیپ؛ خاپ؛ گزە؛ ئەروەند؛ گەڕ؛ ڕاو؛ دەهۆ؛ فەن؛ بەن؛ فەند؛ فەنە؛ هەنگ؛ هوقە؛ گزی و فێڵ ۳. مەنگەلی لە سوالەت.

▣ **کلک چیزی را کندن:** [مجازی] ۱. گیچەلی شتێک برینەوە؛ کارێک تەواوکردن ‹کلک کار را کندن: گیچەلی کارەکە برینەوە› ۲. بێخی شتێک دەرهێنان؛ قرتک/ چۆڕ لە چتێک برین؛ تاقی شتێک نەهێشتن؛ ئاو دانە بێخ چتێکا؛ دەس لە ئاخری شتێکەوە دەرهێنان؛ خواردن یان تەواو کردنی شتێک ‹در عرض یک هفته کلک پول‌ها را کند: لە حەوتەیەکدا بێخی پوولەکانی دەرهینا›.

کلک خوردن: فریو خواردن؛ خەلەتان؛

خلـــەتان؛ خاپـــان؛ خاپیـــان؛ خـــاپین؛ هەڵخەڵەتان؛ غەرین؛ لێپ خارن؛ خەڵەتیەی؛ گوڵ واردەی؛ خڵەتیای؛ تـەفرە خـواردن؛ بـە فریـو چـوون؛ لـە خشـتە چـوون؛ فریبیـان؛ خلافان؛ خڵەفان؛ هەربلین ‹باور نمی‌کردم به این سادگی کلک بخورد: بڕوام نـەدەکرد بـەم هاسـانیە فریو بخوات›.

کلک زدن: فێڵ کردن؛ گزیکاری کـردن؛ گـەڕ/ گزی کردن ‹دیدی چطور به پدرش کلک زد: دیتت چۆن فیلی لە بابی کرد›.

کلک سوار کـردن:*[مجازی]* فـێڵ دیتنـەوە؛ فێڵەبازی‌کردن؛ فروفێڵ کـردن ‹هـر روز کلـک تازه‌ای سوار می‌کرد و از کار در می‌رفت: هەر ڕۆژێک فیلـێکی تـازەی دەدیتـەوە و لـە ژێـر کـار دەردەچوو›.

کلک کسی را کندن:*[مجازی]* فەراقی ڕەش لە کەسێک برین؛ بە ڕیشـەی کەسـێکدا چوونـە خوار؛ تەفر و توونـا خسـتنی کەسـێک؛ سـەر کەسێک کردنە گۆمدا؛ کوشتن، بەزاندن یـان دەرکردن و دوور خستنەوەی کەسێک ‹سه تا چاقوکش ریختند سر آرام و کلـک او را کندنـد: سـێ چـەقۆکیش بـەر بوونـە گیـانی ئـارام و فـەراقی ڕەشیان لێبری›.

کلک[2] / ـها/: *صفت. [گفتاری]* فێڵباز؛ زۆڵ؛ فریوباز؛ کەلاجۆیـە؛ فـێلاوی؛ گزیکـەر؛ کەڵـەکبـاز؛ گڕنی‌باز؛ حەکەباز؛ ناقس؛ گەڕسـاز ‹خیلی کلک است، سر همـه کـلاه مـی‌گـذارد: زۆر فێلـبازە سـەری هەمووان کلاو دەنێ›.

کلـک / kelk ، ـها/: *اسم. [ادبی]* ۱. پێنـووس؛ قەڵەم؛ قامیش؛ بنـووس؛ قەڵـەمزەل ۲. کـەلپ؛ کـەلم؛ کەلـپ؛ کەلـپە؛ کەلبـە؛ کلـب؛ کەلـب؛ کەلـبە؛ کەلـوە؛ دڕۆک؛ قیـل؛ چـوار ددانی پێشەوەی گیانەوەرانی دڕندە.

کلکسیون / kol(l)eksiyon ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* بەرهەڤۆک؛ کولیکسـیۆن؛ کۆمەڵـی خـڕکراوەی شتێک (وەک بەرهەمی هونـەری، مێژوویـی، تـەمر یان شەمچە).

کلکسیونر / kol(l)eksiyoner ، ـها/: [فرانسـوی] *اسم.* کەسـێ کـە بەرهەڤـۆک خـڕ دەکاتـەوە و ئاگاداریان لێوە دەکات.

کلگی / kallegî ، ـها/: *اسم.* کـلاوە؛ سـەرکلاوە؛ سـەرکلاو؛ شـتێکی وەکـوو کـلاو لـە سـەرووی دەسگایەکەوە.

کلم / kalam ، ـها/: *اسم.* کەلەم؛ کەلەرم؛ لەهانە؛ لەهەن؛ لانە؛ گیای یـەک یـان دوو سـالان، بـە گەڵای پانی سپی، سەوز یان بنەوشەوە.

◙ **کلـم بروکسـل**: کەلـەرمی بنـەوش؛ جـۆری کەلەرمی گەڵا بنەوشی پان و ئەستوور کە بـۆ سالاد دەبێ: **کلم بنفش**

کلم بنفش ☜ **کلم بروکسل**

کلم پیچ: کەلەم پێچ؛ جۆری کەلەرمی تۆپـەڵ بە گەڵای چرچ و لۆچ و تورتەوە.

کلـم قمـری: قـومری؛ داش‌کەلـەم/ کەلـەرم؛ کەلەمووک؛ کەلەمۆ؛ کەلەمی؛ جۆری کەلـەرم کە لە تەختی خاکەوە خڕ هەڵدێ و گەڵاکانی بە سەریدا دەڕوێ.

کلم گل: گوڵەکەلەم؛ گوڵ‌کەلەرم.

کلمات / kalamāt, kalemāt/: [عربی] جمعِ ☜ **کلمه**

◙ **کلمات قصار**: قسەی نەستەق؛ سارستە؛ ڕستە یان زاراوەیەکی کورت و ئامۆژگاریدەر.

کلمبیم / kolombiyom/: [فرانسوی] ☜ **نیوبیُم**

کلم‌پلـو / kalampolow, -polo/: *اسم.* کەلـەم/ کەلەرم‌پلاو؛ چەشنێ پلاو کە گۆشت، کەلەرمـی جنراو و مزرەمەنی تێدەکەن.

کلمن / kalaman/: [عربی] *اسم.* کەلەمەن؛ نێوی چوارەمین گرۆی پیتی ئەبجەد.

کلمـــن / kolman ، ـهـا/: [؟] *اسم.* کولمـەن: ۱. ناوی بازرگـانی چەشـنێ یەخـدان ۲. نـاوی بازرگانی کەرستەیێک بـۆ هەڵـگرتنی یـەخاو و

خواردنەوەی سارد کە زۆرتر دەرگا و شێری هەیە و لە سەفەردا بە کار دەڕوا.

کلموک / kalmûk/:اسم. کەلمووک: ۱. هۆزی زەردپێست لە تۆرەمەی مەغوول کە ئێستە زۆرتر لە باکووری دەریای خەزەر نیشتەجێن ۲. ـها/ هەر یەکە لە کەسانی ئەو هۆزە ۳. زمانی ئەو هۆزە لە زمانگەلی مەغولی.

کلمه / kalame, kaleme، ـها؛ کلمات/: [عربی] /اسم. وشە؛ وتە؛ گوتە؛ کوتە؛ واژە؛ وێژە؛ بێژە؛ لێمە؛ لێما؛ دروشە: ۱. چکۆلەترین یەکەی وتار یان نووسراوەیەک کە بە تەنیایی مانایەکی پێیە ‹یک کلمه با من حرف نزد: وشەیەکی لەگەڵم دوولەت نەکرد› ۲. هەر یەکە لە بەشگەلی ڕستەیەک کە بە مەودا یان نیشانەی خالبەندی لێک جودا دەبنەوە ‹این سطر ۸ کلمه است: ئەم دێڕە ۸ وشەیە›.

کلمه‌سازی / kalamesāzî, kaleme-، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. وشەسازی؛ کاری دروست کردن و داهێنانی وشە بە پێی ئەلفوبێتکە.

کلنجار / kalancār/:اسم. کار و ڕەوتی سەر نیانە سەر؛ کردەوەی هاوڕێ لەگەڵ کۆششت، شەڕ و هەرا و مەزات لەگەڵ شتێ یان کەسێکدا ‹یک روز تمام با کولر کلنجار رفت تا درستش کرد: ڕۆژێکی تەواو سەری نایە سەر کوولیرەکە تا خاسی کرد›. هەروەها: **کلنجار رفتن**

کلنگ / kolang، ـها/:اسم. قولنگ؛ قولەنگ: ۱. قولنگە؛ قولینگ؛ قولەنگە؛ قولنگە؛ کۆلەک؛ زەنگن؛ زەنگەن؛ قەزمە؛ قازمە؛ سنکۆلک؛ کولینگ؛ پاچ؛ پارچ؛ پارج؛ نالجاخ؛ پاچی دووسەر؛ قازمە؛ ئامێری کانزایی بۆ زەوی کەندن و بەرد شکاندن و... بە دەمێکی تیژ و دەمێکی پان و دەستەیەکی دارینەوە ‹کلنگ را برداشت و شروع کرد به زمین کندن: قولنگەکەی هەڵگرت و دەستی کرد بە زەوی کەندن› ۲. قولنگ؛ قورینگ؛ قورنگ؛ قازیقولنگ؛ قازیقولینگ؛ شینەقورینگ؛ قولینگە؛ قەتارقولینگ؛ پەلەوەری کێوی بە لەش و مل و پەلی درێژ، دندووکی بڵیند و ئەستوورەوە.

◘ **کلنگ جایی را به زمین زدن**: بنەڕەتی جێگایەک دانەوە؛ کردنەوەی جێگایەک دەست پێکردن ‹رییس‌جمهور کلنگ بیمارستان را برای سومین بار به زمین زد: سەرۆک‌کۆمار بنەڕەتی نەخوشخانەکەی بۆ سێهەمین جار دایەوە›.

کلنگی / kolangî/: صفت. کۆنەماڵ؛ ماڵی کۆنەی شیاوی ڕووخاندن.

کلنل / kol(o)nel، ـها/: [فرانسوی]/اسم. سەرهەنگ؛ ئەفسەری خاوەن پلە و پایەی سەرهەنگی.

کلنی / kolonî، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ۱. [نامتداول] موستەعمیرە؛ وڵاتی دەست بە سەردا گیراو ۲. کۆچنشین؛ کۆچەرنشین ۳. کۆمەلە خەڵکی هەندەرانی دانیشتووی شارێک ٤. [زیست‌شناسی] سەرجەمی باکتری هەڵهاتوو لە شوێنێک کە بڕی جار لە ملیۆنیش پترە.

کلوئید / kol(l)o'îd، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] کولۆیید؛ تێکەلاوی چەند جۆر وردەماکی هاوچەشن لە باری قورسیەوە (زۆرتر) لە تراوێکدا.

کلوئیدی / kol(l)o'îdî/: [فرانسوی] صفت. کولۆییدی؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی کولۆییدەوە ‹شیر یک مادەی کلوئیدی است: شیر ماکیکی کولۆییدیە›.

کلوب / kulûb، ـها/: [فرانسوی]/اسم. گازتین؛ گاستین؛ یانە؛ یانی؛ یان؛ جێ کۆ بوونەوە بۆ سانەوە: **کلوپ**

کلوپ / kulûp/: [از فرانسوی] ☜ **کلوب**

کلوته / kolûte، ـها/: [از کردی]/اسم. [قدیمی] ۱. کلێتە؛ کلیتێ؛ سەرکلاوەی بەن ۲. کۆچکە؛ قۆچکە؛ کۆچک؛ قۆچک؛ قۆلەقۆچکە؛ سەرپۆشێ کە لە بەرچەنەوە دادەخرێ، زۆرتر بۆ زارۆکی

دەبەستن و هێندێک ژنی عێلاتیش بە سەریدا دەدەن.

کلوچه / kulûče, kolûče ، ـها/:/اسم. کولیچە؛ کلۆچ؛ کلیچ؛ کلیچە؛ کلێچە؛ کلووچە؛ کولووچە؛ کولووچێ؛ چەشنێ نانی شیرینی وشک کە لە ئارد، ڕۆن، هێلکە و تۆزێ شەکر دروستی دەکەن.

کلوخ / kulûx, kolûx /:/اسم. کلۆ؛ کەستەک؛ کەستک؛ کێستەک؛ کەرسەک؛ کەرسەگ؛ کولات؛ کرێت؛ کولۆ؛ کولوە؛ کلۆگل؛ کەلمتە؛ گورمک؛ کەملتە؛ گلمەت؛ گلمت؛ گلمتک؛ گوندە؛ مەدەر؛ گوومتل؛ کلۆسن؛ سمتەگل؛ سندەگل؛ سندەگل؛ سندە؛ سن؛ خەرسەک؛ تۆزلاخ؛ کۆمای پێکەوە لکاوی گلی وشکەلاتوو.

کلوخ کوب / kulûxkûb, kolûx- ، ـها/:/اسم. [کشاورزی] کلۆکوتە؛ سندەکوت؛ ئامێرێکی وەک حورتەکی گەورە بە دەستەیەکی درێژەوە بۆ ورد کردنی کەستەک و تەخت کردنی زەوی.

کلوخه / kulûxe, kolûxe ، ـها/:/اسم. ۱. کولۆ؛ کولوە؛ کەلب؛ کەلب؛ پرت؛ گومتل؛ کول؛ پارچۆکە؛ کومتل؛ کەلبە؛ کۆمایەکی خۆگر بە بیچمی نارێکەوە ‹کلوخەی قند: کولوی قەند› ۲. [بنایی] کەلووک؛ کەلووکە؛ لەتە ئاجۆرێک بە ئەندازەی یەک لە هەشتی ئاجۆرێکی ساق.

کلوک؛ کلوکه

کلوزآپ / k(e)lowzāp /: [انگلیسی]/اسم. وێنە (ڕەسم یان فیلم) لە مەودای نزیکەوە.

کلوزار / kolûzār ، ـها/:/اسم. کەرکیت؛ کەلکیت؛ دەف؛ دەفە؛ ئامرازێکی کانزایی شانەئاسا بۆ کوتاندنەوەی پۆی قالی.

کلوش / keloš /: [فرانسوی]/اسم. کەلەوش؛ چەشنێ برشتی لە سەرەوە تەنگ و لە خوارەوە هەراو ‹دامن کلوش: دامێنی کەلەوش›.

کلوک / kulûk, kolûk/ ☜ **کلوخه ـ۲**

کلوکه / keloke /: [؟]/اسم. ئەشک؛ پارچەی سووکی لە بەن، پەموو یان هەودای دەسکرد بە نەخشی زۆپەوە کە زۆرتر بۆ چارشێوی ڕەش بەکاری دەبەن.

کلوکه / kulûke, kolûke/ ☜ **کلوخه ـ۲**

کلون / kulûn, kolûn ، ـها/:/اسم. [قدیمی] کۆم؛ کولۆم؛ کلۆم؛ فەراشتە؛ فەراشە؛ شەوژەن؛ کلیل و گۆلە؛ کلیل و گۆل؛ کلێل و کوم؛ کلیل و کۆم؛ ئالقەی دارین یان کانزایی درگا داخستن.

کله[1] / kalle ، ـها/:/اسم. [گفتاری] سەر: ۱. پۆپە؛ چلەپۆپە؛ قەلەپۆپە؛ سەرقەل؛ دوچک؛ قووچکە؛ ترووپک؛ ترۆپک؛ سلتان؛ بانترین خالی جێگا یان شتێک ‹کلەی درخت: پۆپەی دار› ۲. کەلە؛ کلۆخ؛ کەلێ ‹با کلەی تراشیدە می‌رقصید: بە سەری تاشراوەوە هەلدەپەڕی› ۳. [مجازی] کەلە؛ کەلێ؛ زەین؛ بیر؛ ویر ‹نمی‌دانم در کلەی تو چە می‌گذرد: نازانم چت لە سەردایە› ٤. [مجازی] هۆش؛ کەلە؛ توانایی زەینی ‹باکلە: بەهۆش› ٥. کەلە؛ کاتات؛ کاتک؛ کات؛ کاژە؛ کاژەلە؛ کاژەڕە؛ کاژەلاک؛ قاف؛ قەحف؛ سەری چوارپێیانی حەلال گۆشت، بەتایبەت مەڕ ‹دو تا کلە خریدیم و چهارتا پاچە: دوو سەر و چوار پێمان کڕی›.

◙ **کلەی سحر**: کازێوە؛ کازیوە؛ سپێدەی بەیانی؛ سەلای سوح؛ دەمی بەیان؛ سەر لە بەیانی.

▣ **کلەی خود را بە کار انداختن**: [مجازی] عەقلی خۆ گردەوکردن؛ بیری خۆ گلێرکردنەوە؛ لە هزر و بیری خۆ کەلک گرتن ‹کلەات را بە کار بینداز!: عەقلت گردەوکە!›.

کله کردن: ۱. هەلگەڕاندنەوە؛ هەلەوگەڕاندن؛ سەرەوخوارکردن؛ هۆروێلانایەوە؛ وەلودیم کەردەی ‹فرغون را پای دیوار کلە کرد: فیرغوونەکەی لە پەنا دیوارەکەدا هەلگەڕاندەوە› ۲. [مجازی] ڕاونان؛ ڕەواندن؛ تاراندن ‹اول صبح مشتری را کلە نکن!: سەر لە بەیانی مشتری ڕاو مەنێ!›. هەروەها: **کلەشدن**

کلەی کسی باد داشتن: [مجازی، گفتاری] سەر

بەتەم بوون؛ بادی هەوا بوون ‹هنوز کلەات باد دارد و با تو نمی‌شود حرف زد: هێشتا سەرت بەتەمە و قسەت لەگەڵ ناکرێ›.

کلە‌ی کسی بوی قرمە سبزی دادن: *[مجازی]* سەری کەسێک بۆ گۆنگەلان خوران؛ سەری کەسێک لێ خوران/ جوولانەوە؛ قسەی مەترسیدار (زۆرتر دژ بە حکوومەت) گوتن ‹آقا کلەاش بوی قرمەسبزی می‌دهد: کاکەم سەری بۆ گۆنگەلان دەخورێ›.

کلە‌ی کسی خوب کار کردن: *[گفتاری]* مێشکی کەسێک باش کارکردن؛ ئاقڵ و هۆشیار بوونی کەسێک.

کلە‌ی کسی داغ شدن: *[مجازی]* چاوی کەسێک پەڕینە تەوقی سەری؛ سەری کەسێک داخ‌کردن؛ دین لە لا کەسێک نەمان؛ زۆر تووڕە بوون ‹وقتی این منظرە را دیدم کلەام داغ شد: کاتێ ئەو دیمەنەم بینی چاوم پەڕیە تەوقی سەرم›.

کلە‌ی کسی گرم شدن: *[مجازی]* سەرخۆش بوونی کەسێک؛ مەست/ مەس‌کردن ‹وقتی چند استکان خورد و کلەاش گرم شد، افتاد بە پرحرفی: هەر کە چەند پیاڵەی خواردەوە و سەرخۆش بوو، دەستی کرد بە چەنەبازی›.

بە کلە‌ی کسی زدن: *[مجازی]* بە سەری کەسێکدا هاتن؛ ژیری و توانی لێکدانەوە لا نەمان ‹یک دفعە زد بە کلەاش و شروع کرد بە داد زدن: لەپڕ بە سەریدا هات و دەستی کرد بە هاوار و داد›.

کله[2]: *قید.* ۱. بە سەردا؛ بە ڕاوەستاو. بەرانبەر: **راستە** ‹آجرها را کلە بچین!: ئاجۆرەکان بەسەردا بچنە!› ۲. چڵەپۆپە؛ پۆپە؛ ترۆپک؛ تروپک؛ دوند؛ زەنگۆڵ؛ سەرقەل ‹نشستە بود کلەی درخت: لە چڵەپۆپەی دارەکەوە دانیشتبوو›.

کلە / kele/: *اسم.* ۱. تەقەڵ؛ کاری جارێک تێڕۆکردن و دەرهێنانی شتێک (وەک دەرزی)

۲. *[مستهجن]* کوت؛ پەیکوت؛ گۆت؛ حینچکە؛ فنچک؛ فرچک؛ سووک؛ سۆک؛ تەکان و شەکانی کاتی هاوجێیی.

کلە پا / kallepā/: *صفت. [گفتاری]* واژۆ؛ نقۆت؛ قڵپ؛ سەر و ژێر؛ سەرنخوون؛ سەرنەخوون؛ سەرنەخووین؛ سەرنوخوون؛ سەرنوخین؛ سەرەونخوون؛ سەرەونگوون؛ سەرنگووم؛ سەرەونگوم؛ ژێرەوژوور؛ ژێرورووو؛ ژێروبان؛ وەڵودیم؛ سەرەونوون.

◘ **کلە پا شدن:** ۱. هەڵگەڕانەوە؛ سەرنخوون بوون؛ واژۆ بوون؛ ئەوەنوونیەی؛ نوونیایوە؛ هۆرویڵیەی ‹مواظب باش سماور کلەپا نشود: وریا بە سەماوەرەکە هەڵنەگەڕێتەوە› ۲. *[کنایی]* ڕەت بردن؛ قۆرت دان؛ ساتمە بردن؛ هەڵەنگووتن؛ هاوسەنگی و ساغی خۆ لە دەست دان ‹چند قدم نرفتە بود کە کلەپا شد و سرش خورد بە دیوار: چەند هەنگاوێک نەڕۆیشتبوو ڕەتی برد و سەری دای بە دیواردا› ۳. *[مجازی]* کەوتنە لای ماڵ؛ تووشی نەخۆشی گران بوون ‹بعد از آن اتفاق یک ماە کلەپا شد: دوای ئەو ڕووداوە مانگێک کەوتە لای ماڵ›.

کلە پاچە / kallepāče/: *اسم.* سەروپێ؛ سەروپا؛ سەروپاچک؛ سەرەوپا؛ سەروپێچک؛ کەلەپاچە؛ کەڵوپا؛ کەڵوپاچە؛ کەڵوپاچکە؛ کەللەپاچە؛ کەلپاچە: ۱. *ـها/* پاچکە؛ پاچە؛ پایە؛ پەل و سەری ئاژەڵ بە بڕدراوی ۲. چێشتی سەروپێ.

کلە پز / kallepaz، ـها/: *اسم.* کەلەپەز؛ کەسێ کە کاری لێنانی سەروپێیە.

کلە پزی / kallepazî/: *اسم.* کەلەپەزی: ۱. کاری لێنانی سەر و پێ ۲. *ـها/* دووکانی لێنان و فرۆشتنی چێشتی سەروپێ.

کلە پوک / kallepûk، ـها/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* سەرخلۆل؛ سەرکوێر؛ سەرپووت؛ دەبەنگ؛ بێمێشک؛ بێمەژگ.

کلەجوش / kallecûš/ ☜ **کالجوش**

کله‌خر / kallexar ، ـها/: صفت. [مجازی، گفتاری] سەرەوڕۆ؛ گاگوو؛ نەترسی بێ‌ئاوەز. هەروەها: **کله‌خری**

کله‌خشک / kallexošk, -xošg/: صفت. [مجازی، گفتاری] مێشک‌وشک؛ دڵ‌ڤەرسیای؛ بەبێ هێزی زەینی بۆ نوێ‌کردنەوە و بەدیهێنان.

کله‌دار / kalledār ، ـها/: صفت. [گفتاری] زیرەک؛ زرنگ؛ زرینگ؛ زانا؛ ئاقڵ.

کله‌شق / kallešaq(q) ، ـها/: [فارسی/ عربی] صفت. [گفتاری] لاسار؛ سەرڕەق؛ کەلەڕەق؛ کەلەشەق؛ خاوەن هۆگرەتی بە لاساری و گوێ‌نەبیسی ‹خیلی کله‌شق است، جواب همه را با فحش می‌دهد: زۆر لاسارە، وەڵامی هەموو بە جنێو دەداتەوە›.

کله‌شقی / kallešaq(q)î ، ـها/: [فارسی/ عربی] اسم. [گفتاری] لاساری؛ سەرڕەقی؛ کەلەڕەقی؛ کەلەشەقی؛ سەربزێوی و پێ‌چەقێنی لە بەرانبەر نەویستەوە ‹این‌قدر کله‌شقی نکن! بیرونت می‌کنند: ئەوندە لاساری مەکە! دەرت دەکەن›.

کله‌قند / kalleqand ، ـها/: [فارسی/ معرب] اسم. کەللەقەند؛ کەلەقەن؛ کەلەشەکر؛ کەللەشەکر؛ شیلە شەکری دە قاڵب‌کراوی وشکەوەبوو.

کله‌قندی / kalleqandî/: [فارسی/ معرب] صفت. کەللەقەندی؛ بە شێوەی کەللەقەند.

کله‌کوت / kallekût/: صفت. [مجازی] قەلاپەچن؛ قەلاچین؛ قەلاتە؛ لە سەر یەک هەڵچنراو.

کله‌گنجشک / kallegoncešk, -goncešg/: اسم. سەرەچۆلەکە؛ سەرمەلیچک. هەروەها: **کلّه‌ماهی**

⊡ **کله‌گنجشک خوردن**: [مجازی] ئەلفەلەیلە خوێندن؛ مێشکی کەر خواردن؛ زۆربلێیی کردن؛ فرەوێژی/ چەنەبازی‌کردن ‹چقدر حرف می‌زنی! مگر امروز کله‌کنجشک خوردی؟: چەندە قسە دەکەی! مەگەر ئەوڕۆ ئەلفەلەیلەت خوێندوە؟›.

کله‌گنده / kallegonde ، ـها/: صفت. [تعریض] سەررزل؛ سەرتۆپز؛ کەلەزل؛ مل‌پان؛ بە هێز و کارتێکەری کۆمەڵایەتیەوە ‹هر چیز خوب نصیب آن همسایه‌ی کله‌گنده می‌شد: هەموو شتێکی باش دەبووە بەشی ئەو دراوسێیە سەررزلە›.

کله‌معلق / kallemo'allaq/: [فارسی/ عربی] صفت. [گفتاری] سەرنخوون؛ نخوون؛ واژۆ؛ سەرەوخوار.

⊡ **کله‌معلق زدن**: سەرمەقولات لێدان؛ سەپلەقولاتێ کردن.

کله‌معلق شدن: سەرەونخوون بوون؛ سەرنخوون بوون؛ نخوون بوونەوە؛ وەرگەڕان؛ ژێرورووو بوون؛ واژی بوون؛ بەراوەژوو بوون؛ ئاوەژوو بوون؛ سەرەونوون بیەی؛ ئەوەنوونیەی؛ وەلۆدیم بیەی؛ قلپ بوونەوە؛ نوقم بوونەوە؛ قولەوژوور بوون؛ قولب بوون؛ دەمەوخوار بوون ‹از بالای درخت کله‌معلق شد، سرش شکست: لە سەر دارەکەوە سەرەونخوون بوو، سەری شکا›.

کلی / kolî ، ـها/: [؟] اسم. ۱. کارتونی بچووک ۲. بەستە؛ بەسە.

کلی[1] / kollî/: [عربی] صفت. ۱. مشەمەر؛ زۆر و زەبەند؛ فرە و فراوان. بەرانبەر: **جزئی** ‹خرید کلی: کڕینی مشەمەر› ۲. گشتی؛ هەموانی؛ سەرجەم ‹تصویر کلی: وێنەی گشتی›.

کلی[2]: قید. ۱. زۆرێک؛ گەلەک؛ فرەیێک؛ زۆر و زەبەن؛ زۆر و زەوەند؛ فرە و فراوان ‹کلی خرید کردم: زۆرێک شتم کڕی› ۲. سەرجەم؛ بە گشتی؛ بەبێ وردکردنەوە و تا و توێ دەرهێنان.

کلیات / kollîyyāt/: [عربی] اسم. ۱. جمع ☜ **کُلّیّت** ۲. سەرجەمی بەرهەم؛ کۆی نووسراوەی نووسەر یان شیعری شاعیرێک.

کلیپس / kilîps, kelîps ، ـها/: [از انگلیسی] اسم. کلیپس: ۱. ئامێرێکی کانزایی یان پلاستیکی بە شێوەی مێڵەیەکی چەماوە بۆ گیر دانی چەند لاپەڕە کاغەز و مقەوا لە سەر یەک ۲. گیرە.

⊡ **کلیپس زدن**: گیرە لێدان؛ کلیپس دان؛ بە

کلیپس بە یەکەوە چەسپاندن.

کلیت / kolit/: [فرانسوی] ☜ **کُولیت**

کلیــت / kollîyyat، ـها؛ کلیّات/: [عربی]/اسم. سەرجەمی؛ مشەمەری؛ دۆخ یان چۆنیەتی گشتی بوون.

کلیتاً / kollîyyatan/: (!)[عربی]قید. بە تێکڕایی؛ سەرجەم؛ بە گشتی.

کلیجه / kolîce، ـها/: [کردی]/اسم. [قدیمی] کولیجە؛ کولەجە؛ کولجە؛ کولەنجە؛ کولەجە؛ کلجە؛ کلۆجە؛ کولۆنجە؛ کولنجە؛ کولیژە؛ کولەجی؛ بالاپۆشێکی لە خوری چێ‌کراو.

کلید / kilîd, kelîd، ـها/: [یونانی]/اسم. کلیل؛ کلێل: ١. ئاچەر؛ هاچەر؛ هاچار؛ ئامێری کردنەوە و بەستنی قوفڵ ‹کلید در: کلیلی دەرگا› ٢. ئامێری وەگەڕ خستن و قەت‌کردنی ڕەوتی کارەبا لە خولگەیەکدا ‹کلید برق: کلیلی کارەبا› ٣. [موسیقی] نیشانەیەکی تایبەتی بۆ دەسپێکی نوت لە سەر دێڕی نوت‌نووسی (وەک کلیلی سول، کلیلی فا) ٤. شتێک بۆ بازکردنی ڕەمز یان هەڵێنانی مەتەڵێک.

▣ **کلید انداختن:** کلیل (تێ)خستن؛ بە کلیل قوفل‌کردنەوە.

کلید زدن: ڕۆشن‌کردن؛ ترازنەی؛ هەڵکردن؛ بە کار خستنی ئامێر یان دەسگایەک (وەک ڕێخستنی دووربینی وێنەهەڵگری).

کلید کردن: قوفڵ‌کردن: ١. سفت و سۆڵ بەستن ‹دندانهایش را کلید کرده بود: ددانی قوفل کردبوو› ٢. کلیل‌کردن؛ داخستن؛ کرێڵ کەردەی؛ گاڵە دان؛ بەستن بە کلیل ‹در را کلید کردی؟: درگاکەت قوفل کرد؟›. هەروەها: **کلید شدن**

کلیدسازی / kilîdsāzî, kelîd-/: [یونانی/ فارسی] اسم. کلیل‌سازی؛ کلێل‌سازی: ١. /ـها/ کارگای دروست‌کردنی کلیل ٢. کاری دروست‌کردنی کلیل. هەروەها: **کلیدساز**

کلیدی / kilîdî, kelîdî/: [یونانی] صفت. [مجازی] سەرەکی؛ گرنگ؛ گرینگ ‹پست کلیدی: پایەی سەرەکی›.

کلیس/ kolis، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کولیس؛ جۆری ئامرازی پێوانی زۆر بە وردی مەودا.

کلیسا / kilîsā, kelîsā/: [یونانی]/اسم. کلیسا؛ کلێسە؛ کەنیسە: ١. /ـها/ پەرستگای خاچپەرستان: **کلیسیا** ٢. مەزهەبی خاچپەرستی، بەتایبەت لە ئاماژە بە ڕێخراوە و پێکهاتەکەیدا ‹کلیسای کاتولیک: کلیسەی کاتولیک›.

▣ **کلیسای ارتدکس** ☜ مذهب ارتدکس، مذهب. هەروەها: **کلیسای آنگلیکان؛ کلیسای پرتستان؛ کلیسای کاتولیک**

کلیسای جامع: کلێسەی سەرەکی؛ ئوسقوف‌نشینێک، کە زۆرتر ئوسقوف یان سەرئوسقوف تێیدا نوێژ دەکا.

کلیسای روم: مەزهەبی کاتولیک.

کلیسای شرق: مەزهەبی ئورتودوکس.

کلیسائی / kilîsā'î, kelîsā'î/: [یونانی] ☜ **کلیسایی**

کلیسایی / kilîsāyî, kelîsāyî/: [یونانی] صفت. کلیسایی؛ کلێسەیی؛ کەنیسەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کلیساوە ‹آموزشهای کلیسایی: فێرکاری کلیسایی›: **کلیسائی**

کلیسیا / kilîsiyā, kelîsiyā/: [یونانی] ☜ **کلیسا ـ ١**

کلیشه / kilîše, kelîše، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کلیشە: ١. پارچە کانزایەک لە ئالیاژی ڕۆح، کە وێنە یان نووسراوەیەک بۆ چاپ لە سەری هەڵهاتووە ٢. [مجازی] وێنەی چاپی.

▣ **کلیشه کردن:** کلیشەکردن؛ بە شێوەی وێنەیی چاپ‌کردن.

کلیشه‌ای / kilîše'î, kelîše'î/: [فرانسوی] صفت. کلیشەیی؛ کلێشەیی: ١. بە شێوەی کلیشە

‹چاپ کلیشه‌ای: چاپی کلیشه‌یی› ۲. *[مجازی]* قالبی؛ به شێوه‌ی له پێشه‌وه دانراو و بێ ئه‌وه‌ی هیچ‌جۆره نوێکارییێکی تێدا هه‌بێ.

کلیشه‌ساز / kilîšesāz, kelîše- ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی]/*اسم*. کلیشه‌ساز؛ که‌سێ که کاری دروست‌کردنی کلیشه‌یه.

کلیشه‌سازی / kilîšesāzî, kelîše- /: [فرانسوی/ فارسی]/*اسم*. کلیشه‌سازی: ۱. کاری دروست کردنی کلیشه ۲. پیشه‌ی کلیشه‌ساز ۳. /ـها/ کارگای کلیشه دروست‌کردن.

کلیک / kilîk, kelîk ، ـها/: *اسم*. تووته؛ گولێ؛ قامکی چکۆله؛ چکۆله‌ترین ئه‌نگوستی ده‌ست یان پێ.

کلیمی / kalîmî ، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم*. که‌لیمی؛ یه‌هوودی؛ مووسایی؛ جوو.

کلینکس / kilîneks, k(e)lîneks /: [انگلیسی] /*اسم*. کیلینیکس؛ ناوی بازرگانی بۆ ده‌سمالی قاقه‌زی.

کلینیک / kilînîk, k(e)lînîk ، ـها/: [فرانسوی] /*اسم*. ده‌رمانگا؛ ده‌رمانگه؛ ده‌رمانخانه.

کلینیکی / kilînîkî, k(e)lînîkî /: [فرانسوی] *صفت*. ده‌رمانگایی؛ ده‌رمانخانه‌یی؛ پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به ده‌رمانگاوه ‹معالجات کلینیکی: هه‌توانی ده‌رمانگایی›.

کلیوی / kolyavî /: [عربی] *صفت*. گورچیله‌یی؛ گورچه‌ویله‌یی؛ گرچکی؛ ولکی؛ پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به گورچه‌ویله‌وه ‹بیماری کلیوی: نه‌خۆشینی گورچیله‌یی›.

کلیه / kolye ، ـها/: [عربی]/*اسم*. گورچیله؛ گورچه‌ویله؛ گورچه‌وێڵه؛ گورچیلک؛ گورچک؛ گرچک؛ گرچوو؛ گورچوو؛ گورچێ؛ گولچیسک؛ گولچیله؛ گوچیلک؛ گوردالّه؛ گه‌رگوو؛ ولک؛ قلک؛ خناوکه؛ دوو ئه‌ندامی لووبیائاسا له جه‌سته‌ی مۆرغه‌داراندا که کاری پالاوتنی خوێن و ده‌لاندنی پێشاو بۆ میزه‌ڵدانه.

کلیه / kollîyye /: [عربی] *قید*. هه‌موو؛ هه‌موان؛ گشت؛ گشک؛ گرد ‹کلیه‌ی حاضران برخاستند: هه‌موو ئاماده‌بوان هه‌ستان›.

کم / kam /: *صفت*. که‌م؛ کێم؛ کم؛ هنک؛ هندک؛ هۆنده‌ک؛ هۆنده‌که؛ پیچ؛ حه‌یب؛ ئنج؛ جگله؛ به چه‌ندیه‌تیه‌کی که‌مه‌وه ‹پول کم؛ وقت کم: پاره‌ی که‌م؛ کاتی هندک›.

⊡ **کم آمدن**: که‌م هاتن: ۱. به هه‌ندی ڕه‌چاوکراو نه‌گه‌یشتن ‹دیروز پولها را شمردم، حالا صد تومان کم آمد: دوێنێ پاره‌کانم بژارد، ئێسته سه‌د تمه‌ن که‌م هاتووه› ۲. هه‌ندی پێویست له ده‌ستدا نه‌بوون ‹می‌خواستم ماشین بخرم پول کم آمد: ده‌مویست ماشین بکڕم پاره که‌م هات› ۳. *[تعریض]* که‌م بوونه‌وه؛ له هورمی که‌س یان شتێک که‌م بوونه‌وه ‹اگر به دیدنش بروی چیزی از تو کم می‌آید؟: ئه‌گه‌ر بچی ببینی لێت که‌م ده‌بێته‌وه؟›.

کم آوردن: که‌م هاتن؛ که‌م هاوردن: ۱. که‌مایه‌سی هێنان ‹صد تومان کم آورد: سه‌د تمه‌نی که‌م هات› ۲. بڕ نه‌کردن؛ هه‌ل، ئامێر یان توانایی پێویست نه‌بوون ‹در مبارزه کم آوردن: له شه‌ڕدا بڕ نه‌کردن›.

کم بودن: که‌م بوون؛ که‌م بیه‌ی: ۱. به‌س نه‌بوون؛ به‌ش نه‌کردن ‹غذا کم بود سیر نشدیم: چێشت که‌م بوو تێر نه‌بووین› ۲. *[تعریض]* زۆر بوون ‹خودت کم بودی، یکی دیگر را هم برداشتی آوردی؟!: خۆت که‌م بووی، یه‌کێکی‌تریشت هێنا؟!›.

کم داشتن: که‌م بوون؛ که‌می هه‌بوون: ۱. هه‌ندی پێویست نه‌بوون ‹هنوز یک میلیون کم داریم: هێشتا میلیۆنێکمان که‌مه› ۲. نه‌بوون ‹اگر چیزی کم داشتی بگو برایت بیاورم: ئه‌گه‌ر شتێکت که‌م بوو بڵێ بۆتی بێنم›.

کم شدن: که‌م هاتن؛ که‌م‌کردن: ۱. به هه‌ندی پێویست نه‌گه‌یشتن ‹غذامان کم شد

همه گرسنه ماندند: چێشتمان کەم هات هەموو برسی مانەوە› ۲. نانە کزی؛ کەوتنە کزی؛ کز بوون؛ کەم بوونەوە ‹آب خیلی کم شده: ئاو زۆری کەم کردووە›.

کم کردن: کەمکردنەوە؛ کەمکردن؛ هندکاندن؛ هەلساندن؛ فتکردن ‹ده درصد از حقوقمان کم کردند: دە لە سەدی مووچەمانیان کەم کردەوە›.

کم کسی یا چیزی نبودن: کەسێ یان شتێک کەم نەبوون؛ تا ڕادەیەک گرنگ بوون ‹یک میلیون کم پولی نیست: میلیۆنێک پووڵ کەمێک نیە›.

کم²: *قید.* کەم؛ کێم: ۱. بە کەمی؛ لە چەندیەتیەکی چکۆلەدا ‹کم گرفت: کەمی گرت› ۲. بە شێوەی ناتەواو و لەتوکوت ‹کم می‌دید؛ کم می‌خوابم: کەمی دەدیت؛ کەم دەنووم›.

کم-³: *پیشوازه.* کەم-؛ کێم-؛ -کەم: ۱. بە هەندی کەمەوە ‹کم‌کار: کەمکار› ۲. بە کارتێکەری کەمەوە ‹کم‌جان: کەمگیان›.

کم / kam(m)/: [عربی]/*اسم.* [ادبی] هەند؛ هێند؛ هند؛ ئەند؛ ئەندازە؛ ئەنازە؛ شۆ؛ ڕادە؛ قاس؛ گۆڕە؛ گۆڕەبا ‹کم و کیف: هەند و چۆنیەتی›.

کم / kom/: *اسم.* کوم؛ ئاڵقەی دەرەکی چەرخ و تەگەر (گاریە، فایتوون،...): **قاسناق**

کما / kamā/: *اسم.* ۱. [کردی] کەما؛ کەمێ؛ کەمیر؛ هەنگوان؛ بەڕەزە؛ ئالفەگیایەکی خۆڕسکی کویستانیە کە لە پالان دەڕوێ، خۆراکی چوارپێیە.

کما / komā/: *اسم.* ۱. [فرانسوی] [پزشکی] لەپش؛ لەپژ؛ شۆبە؛ کوما؛ بێهۆشی تەواو کە نەخۆش تەنیا نەفەسی ماوە و هەست بە هیچ شتێک ناکا.

کماب / kamāb/: *صفت.* کەماو؛ کەمئاو: ۱. بە ئاو یان تراوی کەمەوە ‹خوراک کماب: چێشتی کەماو› ۲. بە سەرچاوکەی ئاوی شیرنی (وەک باران، کانی، ڕووبار و...) کەمەوە ‹سرزمین کماب: مەڵبەندی کەماو›.

کمابی / kamābî/: *اسم.* کەماوی؛ کەمئاوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کەمئاو بوون.

کمابیش / kamābîš/: *قید.* کەم تا زۆر؛ کەم تا کورت؛ کەم تا فرە؛ کێم و زێدە؛ دەور و بەر؛ تۆزێ کەمتر یان زۆرتر لە هەندی ڕەچاوکراو یان ناوبراو ‹کمابیش صد هزار تومان خرجشان شد: کەم تا زۆر سەد هەزار تمەنێک خەرجیان تێچوو›.

کماج / komāc، ـها/: *اسم.* کۆماج؛ لووەل؛ چەشنێ کولێرەی تورت و ئەستوور کە لە دەفری تایبەت بە خۆیدا (کۆماجدان) دروستی دەکەن.

کماجدان / komācdān، ـها/: *اسم.* کۆماجدان؛ جۆرە قاولەمەیەکی گەورەی دەرگادارە کە خۆراک یان کۆماجی تێدا دروست دەکەن.

کمافی السابق / kamāfessābeq/: [عربی] *قید.* (هەر) وەک پێشوو؛ وەکوو جاران؛ هەر وەکوو جاران؛ پێسەو جارا؛ هەر بەو جۆرە وا بوو ‹کمافی‌السابق در اداره کار می‌کند: وەکوو پێشوو لە مەزرینگەدا کار دەکا›.

کماکان / kamākān/: [عربی] *قید.* هەر وەک هەبوو؛ هەروا؛ هەرووەها؛ هەرپاسە ‹سارا کماکان تدریس می‌کند: سارا هەر وەک هەبوو دەرس دەداتەوە›.

کمال / kamāl/: [عربی]/*اسم.* کەمال: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی پێگەیشتن؛ گوران؛ تەواو و بێکەمایەسی بوون ‹انسان در جستجوی کمال است: مرۆ لە دووی پێگەیشتندایە› ۲. ئەوپەڕ؛ بانترین هەندی دروستی و چاکی ‹در کمال سلامت بود: لە ئەوپەڕی ساغیدا بوو› ۳. /ـات/ *[گفتاری]* ژیری؛ مژیوەری ‹کمال در این است: ژیری لەوەدایە›.

▣ **کمال مطلوب:** ئارمان؛ کاربەند؛ ئەوی دلخوازە.

کمالات / kamālāt /: [عربی]/اسم. لەباری و لەباوی؛ هێژایی و لێهاتوویی.

کم‌التفات / kameltefāt /: [عربی] ☜ **کم‌لطف**

کم‌التفاتی / kameltefātî /: [عربی] ☜ **کم‌لطفی**

کمال‌طلبی / kamāltalabî /: [عربی] ☜ **کمال‌گرایی ـ ۳**

کمال‌گرایی / kamālgerāyî /: [عربی/ فارسی] /اسم. ۱. ئامۆژەیەک کە کەماڵی کەسایەتی ئەخلاقی مرۆڤ بە باشترین شت دەزانێ ۲. ئامۆژەیەکی کەلامی کە دوورەپەرێزی لە گوناهـ لە سەر زەوی بە شتێکی گونجاو دەزانێ ۳. هۆگرەتی یان تێکۆشان بۆ گەیشتن بە بانترین شۆی کەماڵ: **کمال‌طلبی**

کمان / kamān، ـها/:/اسم. کەوان؛ کەمان؛ کەڤان؛ کەموو: ۱. لبوودی؛ ئامرازێک بۆ تیر هاویشتن، بریتی لە چێو یان کانزایەکی چەماوە کە دوو سەرەکەی بە ژێ توندکراوە ۲. ئامرازی شی‌کردنەوەی ڕیشاڵی خوری و پەمۆ، بریتی لە دارێکی گەورەی سەرچەماوە کە بە پەتێکی ئەستوور بەسراوەتەوە ۳. *[هندسه]* پاژێکی گەورە یان پچووک لە جەغز.

▣ **کمان بازتاب:** *[فیزیولۆژی]* شوێنی بزاوتنی گەڕانێکی دەماری لە ڕەوتی هەڵگەڕانەوەدا.

کمان رستم: *[گفتاری]* پرچی ئایشە و فاتمان؛ کۆڵکە زێڕینە.

کمان‌ابرو / kamān'abrû /: صفت. *[ادبی]* ئەبرۆکەوان؛ بە برۆی کەوانی و پێکەوە لکاوەوە: **ابروکمان**

کمان‌اره / kamānarre, kaman'arre /:/اسم. ارەی کمانی ☜ **ارّه**

کمانچه / kamānče، ـها/: [کردی]/اسم. کەمانچە؛ کەماچە؛ تاڵ؛ کەمان؛ شاشەک؛ مووزەن؛ میکەش؛ سازێکی ژێدارە بە شێوەی لەتەگۆیەک بە دەستەیەکی باریکەوەکراو و چوارتاڵ سیمەوە کە بە ئارشە دەژەندرێ. تایبەتی لوڕستانە و لەوێوە هاتۆتە نێو مووسیقای ئێران و دەوروبەرەوە.

کمانچه‌کش / kamānčekeš، ـها/:/اسم. کەمانچەژەن؛ کەمانژەن؛ کەسێ کە کەماچە دەژەنێ.

کماندار / kamāndār، ـها؛ ـان/:/اسم. تیرەناز؛ تیرئەناز؛ تیرشان؛ تیرهاوێژ؛ کەسێ کە کاری تیر هاویشتنە، بەتایبەت بە تیر و کەوان.

کماندان / komāndān، ـها/: [فرانسوی]/اسم. فەرماندە؛ فەرماندەر؛ سەرکردە؛ سەرپەل.

کماندو / komāndo، ـها/: [فرانسوی]/اسم. چریک؛ کوماندۆ؛ گریلا؛ گەریلا؛ سەربازی چالاک و ڕاهاتوو بۆ دابەرزان، شەڕ و داپرسکانی ناکاو.

کمانک / kamānak، ـها/:/اسم. کەوان؛ کەوانە؛ کەوشە؛ پەڕانتیز: ( ).

کمانه / kamāne، ـها/:/اسم. ۱. ئارشە؛ چێوێکی ڕێک و باریک بە دەستەیەک ڕیشاڵی وەک داموسک لەم سەر و لەو سەریەوە بۆ ژەندنی برێ لە سازە ژێدارەکان ۲. کەوانە؛ کەڤانە؛ کەمانە؛ ئەوی وەکوو کەوان وایە.

▣ **کمانه کردن:** کەوانەکردنەوە؛ کەمانەکردن؛ بازرە کردن؛ تەتەڵە کردن؛ پەرت بوون بە هۆی کوتان بە شتێکدا ‹تیر کمانه کرد و به پایش خورد: تیرەکە کەوانەی کردەوە و دای لە پای›.

کمانی / kamānî /: صفت. کەوانی؛ کەمانی؛ کەڤانی؛ چەماوە؛ چەمیوە؛ نووشتاوە ‹ابروی کمانی: برۆی کەوانی›.

کماهوحقه / kamāhûhaqqe /: [عربی] قید. *[نامتداول]* وەک شیاوە؛ وەکوو پێویستە؛ بە شێوەیەک کە دەبێ وابێ ‹مزد زحمتش کماهوحقه پرداخت نمی‌شد: مووچەی کارەکەی وەک شیاوە نەدەدرا›.

کمباین / kombāyn، ـها/: [انگلیسی]/اسم. کومباین؛ کامپا؛ ماشینی درووێنە، خڕکردنەوە و

کوتانی خەلە.

کمبزه / komboze، ـها/: اسم. خرچە؛ خرچک؛ خرچکە؛ قەرەخرچە؛ عەنجوور؛ قریک؛ کوهیزە؛ کالەکی کاڵ.

کمبود / kambûd، ـها/: اسم. کەمایەسی؛ کێماتی؛ کەمایەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەبوون یان کەم بوونی شتێک کە هەبوونی پێویستە ‹کمبود خوراک: کەمایەسی خۆراک›.

کمپ / kamp، ـها/: [فرانسوی] اسم. ئۆردووگا؛ هۆردووگا؛ کەمپ.

کمپانی / kompānî، ـها/: [فرانسوی] اسم. کومپانی؛ بەشدارگە؛ شیرکەتێکی زۆرتر دەرەکی کە چالاکی دروستکردن، خزمەت یان کارێکی مالی بەربلاوی هەیە.

کمپرس / komp(e)res/: [فرانسوی] اسم. کار یان ڕەوتی پەستاوتن.

▣ **کمپرس کردن**: دانانی پارچەی تەڕ (گەرم یان سارد) لە سەر ئەندامی گەزن دیتوو یان بەژان.

کمپرسور / komp(e)resor، ـها/: [فرانسوی] اسم. پەستێنەر؛ کومپریسور: ١. ئامرازی پەستاوتنی با لە دەفرێکی وەک بەرمیلدا بۆ کەڵکگرتن لە بای بە تەوژم (وەک با کردنە ناو تەگەرە و...) ٢. کەرستەی تایبەت بۆ تێکەڵکردنی با و سووتەمەنی و فوو کردنە ناو کوورەوە.

کمپرسی [1] / komp(e)resî/: [فرانسوی] اسم. کومپریسی؛ جۆرێ کامیۆن کە جێبارەکەی خۆمەش دەڕواتە سەر و بارەمەی هەڵدەڕژێنێ.

کمپرسی [2]: صفت. کومپریسی؛ بە کومپریسورەوە.

کم‌پشت / kampošt/: صفت. تەنک؛ شاش؛ کەمپشت؛ بێ پڕیوچڕی.

کمپلت [1] / kompelet/: [فرانسوی] صفت. [گفتاری] تەواو؛ تواو؛ سەر و بەر؛ تەخت و تواو؛ تەمام؛ بێ کەمایەسی؛ بێ کەمێتی ‹یک دست کمپلت لباس خرید: دەستێک تەواو جلوبەرگی کڕی›.

کمپلت [2]: قید. یەکجارەکی؛ یەکجارە؛ یەکسەر؛ یەکڕا؛ پاک؛ تەواو؛ تواو؛ بە تەواوی ‹بولدوزر آوردند و خانه را کمپلت خراب کردند: بولدۆزێریان هێنا و ماڵەکەیان یەکجارەکی تەخت کرد›.

کمپلکس [1] / komp(e)leks/: [فرانسوی] اسم. [روان‌شناسی] گرێ؛ گریمانە؛ گرێمانە؛ بیر، داخواز یان بیرەوەریەک کە تەواو یان بەشێکی ژێر پێ بووە و بۆتە گرفتێک لە ژیاندا.

کمپلکس [2]: صفت. تێکەڵ؛ لێکدراو.

کمپوت / kompût, kompot/: [فرانسوی] اسم. کومپووت؛ کەمپووتە؛ خۆشاو؛ وەشاو؛ میوەی تۆزێک لە شەربەتدا کوڵاوی سەردەوە بوو.

کمپوزیسیون / kompozisyon، ـها/: [فرانسوی] اسم. ڕیزبەندی؛ کار و ڕەوتی لە پاڵ یەک چنین بە پێی ڕێژە و پێوەندیگەلی تایبەت، زۆرتر لە ئاسەوارێکی هونەریدا.

کمپوست / kompost/: [فرانسوی/ انگلیسی] اسم. کومپوست؛ کوودی گیایی؛ کوودی بەدیهاتوو لە ماکی گیایی داڕزاو: **کۆمپۆست**

کم پیدا / kampeydā/: صفت. نەدیار؛ نادیار؛ کەمپەیدا؛ کەمپەیا؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی کەم دەرکەوتنەوە ‹گفتم کم‌پیدایی، گفت مدتی مریض بودم: گوتم نادیاری، گوتی ماوەیەک نەخۆش بووم›.

کمتر [1] / kamtar/: صفت. کەمتر؛ کەمتەر؛ کێمتر؛ بە هەند یان چەندیەتی خوارتر لە چاو ئەوانیتر؛ بەرامبەر زۆرتر ‹کار اینجا کمتر است: کاری ئێرە کەمترە›.

کمتر [2]: قید. کەمتر؛ کەمتەر؛ کێمتر؛ بە هەڵکەوت؛ جار و بار؛ بە هەند، ڕادە یان ژمارەی خوارتر لە چاو ئەوانیتر ‹کمتر حرف می‌زند: کەمتر قسە دەکا›.

کمترین / kamtarîn/: صفت. کەمترین؛ کەمتەرین؛ کێمترین: ١. بە خوارترین هەند، پلە یان بایەخەوە ‹من کمترین نمرەی کلاس شدم:

ئـەمن کـەمترین نمـرەی وانگـە بـووم› ۲. هـیچ؛ یەکجار کەم ‹کمترین حرفی نـزد: هـیچ قسـەیەکی نەکرد› ۳. هەژار؛ فەقیر؛ لەقەمێک کە بێـژەر بـۆ خاکەساری، کاتی قسە کردن بە خۆیـەوە دەنـێ ‹من کمترین می‌خـواهم بـه اطـلاع برسـانم...: ئـەمنی هەژار بە نیازم ڕابگەیەنم...›.

کم‌چرب / kamčarb/ ☜ **کم‌چربی**

کـم‌چربـی / kamčarbî/: *صـفت.* کـەمچـەور؛ کەمچەوری؛ کەمچەربی؛ بـە چـەوری کەمـەوە ‹شیر کم‌چربی؛ غذای کم‌چربی: شـیری کـەمچـەوری؛ چێشتی کەمچەوری›: **کم‌چرب**

کمچه / kamče ، ـها/: *اسم.* کەمچـە؛ هەسـک؛ هەسکێ؛ ئامێرێکی دەستی چکۆلـە بریـەتی لـە ڕووپەڕێکی سێ‌سووچی کانزایی بە دەستەیەکی بـەرزەوە، بـەنایان بـۆ هەڵـگرتن و پەسـتاوتن و تەخت کردنی قـوڕ و ماسـەوسـیمان بـە کـاری دەبەن.

کم‌حافظه / kamhāfeze ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* کەمبیر؛ کەم بـیر و هـۆش؛ فەرامۆشـکار؛ ژبیرکەر؛ بە تایبەتمەندی دێـر لەبـەرکردن یـان زوو لە بیر چوونەوە.

کم‌حال / kamhāl ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ۱. کەهاڵ؛ تـەوەزەل؛ لـەش‌قـورس؛ بـە لەشـی داهێنراوی کەمجووڵەوە ۲. *[گفتاری]* بـێ گیـان؛ خاو؛ کاڵ؛ بە ماک، مایە، ڕەنگ یـان کـارتێکری کەمەوە ‹قرمز کم‌حال: سووری بێ‌گیان›.

کـم‌حـرف / kamharf/: [فارسی/ عربی] *صفت.* متن؛ نتم؛ کەم‌قسە؛ کەمدوو؛ بەرامبەر وڕاج.

کم‌حـواس / kamhavās ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت. [گفتاری]* بیربلاو؛ بیرشاش؛ کەمهـۆش؛ بـە تایبەتمەندی پرژ و بلاو بوونی هزر و بیرەوە.

کمخا / kamxā/: *اسم. [قدیمی]* کیمخوا؛ کیمخـا؛ کێمخە؛ پارچەیەکی گوڵ‌ـگوڵین و ڕەنگاوڕەنگ بە تۆزێ پرزەوە.

کمخـونی / kamxûnî/: *اسـم.* کـەمخـوێنی؛ کم‌خێنی؛ کەمونی؛ نەخۆشینی کەمی خرۆکەی سووری خوێن و هیموگلوبین.

کمـد / komod ، ـها/: [فرانسوی]/*سم.* کومیـد؛ کومـود؛ کـانتۆر؛ دۆلاب؛ دۆڵاو؛ دۆلابی؛ یـوک: ۱. جابەئاسایەکی چێوی یان کانزایی بە دەرگـا، قەفەسە و کەشاوەوە بـۆ تێنـانی جـل‌وبـەرگ و شت‌ومەک ۲. گەنجـە؛ کومیـددیواری؛ جێگـای کومیدئاسای گـەورەی درگـادار لـە دیـواردا بـۆ هەڵگرتنی شت.

کمـدی / komedî/: [فرانسوی]/*سم.* کومیـدی؛ بەرهەمی نومایشی پێکـەنینی یـان حەنـەکاوی ‹فیلم کمدی: فیلمی کومیدی›.

کمـدین / komediyan ، ـها/: [فرانسوی]/*سم.* کومیدیەن؛ ئەکتەری کومیدی؛ هونەرمەندێ کە بینەران پێدەکەنێنێ.

کمر / kamar/: *اسم.* کەمەر؛ کەمبەر: ۱. ناوقەد؛ ناوقەو؛ ناوقەی؛ نێوقەد؛ ناقەد؛ قـەد؛ سـێوەنگ؛ کەمبەرە؛ سێ‌بەندە؛ میانـە؛ پـش؛ نـەوق؛ نـۆق؛ قەڵ؛ بەشێ لە جەسـتەی مـرۆڤ و چوارپێیـان، نێوان ئاخرین دەندە و زۆپی کەلەکـە ‹کمـرم درد می‌کنـد: کەمـەرم دێشـێ› ۲. تەتەڵـە؛ بەشـێ لـە جـل‌وبـەرگ کـە کەلەکـە و دەور و بـەری دادەپۆشێ ‹کمر دامن؛ کمر شلوار: کەمـەری دامـەن؛ کەمەری شواڵ› ۳. مل؛ پلە؛ بەشـی ناوەڕاسـت، بەتایبەت هی ئەو شـتەی کـە ڕاسـت وەسـتاوە ‹کمـر کـوه: کەمـەری کێـو› ٤. گاشـەبەردی سەخڵەت و ئاستەم ‹کـوه و کمـر: کێـو و کەمـەر› ۵. ـها/ *[گفتاری]* کەمەربەن.

▣ **کمر کوه:** قـەدپاڵ؛ قـەوپاڵ؛ قـەدپار؛ گـەوە؛ بڕدار؛ لاپاڵ؛ لاپا؛ لاپار؛ تیلەشـان؛ نـاو قـەدی کێو.

▣ **کمر به کاری بستن:** *[کنایی]* قـۆڵ لـە کـارێ هەڵکردن؛ قول لە کارێ هەڵماڵین؛ چاکی لێ بە لادا کردن؛ بۆ کارێ وەخۆ کەوتن ‹کمـر بـه قتل او بسته بود: قولی بۆ کوشتنی هەڵماڵیبوو›.

کمر خم نکردن: *[کنایی]* نەچەمانەوە؛ کۆڵ نەدان؛ دانەهاتنەوە؛ مل نەدان؛ پایەداری‌کردن ‹در زیر بار آن‌همه مشکلات کمر خم نکرد: لە ژێر ئەو هەمووو گیر و گرفتە نەچەمایەوە›.

کمر راست کردن: *[کنایی]* سەر هەڵێنانەوە؛ پشت ڕاسەو کردن؛ ڕاست بوونەوە ‹وقتی قرضهایش را داد توانست کمر راست کند و دوباره زندگی‌اش روبراه شد: کاتێ قەرزەکانی دایەوە توانی سەر هەڵێنێتەوە و دیسان بووژایەوە›.

کمر کاری شکستن: *[مجازی]* پشتی کارێک شکان؛ زۆرتری کارێک ئەنجام بوون ‹ساختمان دارد تمام می‌شود دیگر کمر کار شکسته است: ماڵەکە خەریکە تەواو دەبێت ئیتر پشتی کار شکاوە›.

کمر کسی را شکستن: *[کنایی]* پشتی کەسێک شکاندن؛ مازیو یۆی مارتەی؛ کەسێک یەکجار زۆر ئازار دان ‹مرگ پسرش کمر او را شکست: مەرگی کوڕەکەی پشتی شکاند›.

کمر کسی شکستن: *[کنایی]* پشتی کەسێک شکان؛ مازیو یۆی مریەی؛ گەزن و ئازاری زۆر دیتن ‹با مرگ پسرش کمر او شکست: بە مەرگی کوڕەکەی پشتی شکا›.

از کمر افتادن: *[کنایی]* لە شان و مل/ پەڕ و پۆ کەوتن؛ دژ دامان؛ پرووکیان؛ پرووکیەی؛ زۆر ماندوو بوون، بەتایبەت کەمەر ئێشان ‹تا خانە را جارو کردم پاک از کمر افتادم: تا ماڵەکەم گەسک دا تەواو لە شان و مل کەوتم›.

بە کمر کسی زدن: *[کنایی]* لە کەمەری کەسێک دان؛ دان بە ناو قەد کەسێکدا؛ بە کەلەکەی کەسێکدا دان؛ لە بەین بردن و کوشتنی کەسێک ‹الهی جدش بە کمرش بزند: یاخوا جەددی با لە کەمەری›.

کمربند / kamarband ، ـها/: *اسم.* کەمەربەند؛ کەمبەرە؛ کەمەربەن؛ کەمەربەنە؛ کەبەند: ۱. پشتێن؛ پشتێند؛ پشتان؛ پشتوێن؛ پشتبێن؛ پژتین؛ پژبێن؛ پشپێنت؛ شاڵ؛ کوژەیا؛ کوژەیش؛ کوژەیە؛ شیتک؛ شووتیک؛ شووتک؛ شوتک؛ شینک؛ بیبن؛ بیبین؛ قەڵبەن؛ قەدبەن؛ قەدبەند؛ مەینە؛ موندی؛ شریتەی لە چەرم، پارچە و... کە بە دەوری ناوقەدیا دەبەستن ۲. ئەوەی کە وەکوو پشتێند دەوری شتێک دەگرێ.

◙ **کمربند اطمینان** ☜ **کمربند ایمنی**

کمربند امنیتی: ناوچەیەک کە بۆ هێمنایەتی وڵاتێک پێویستە ئاگاداریەکی تایبەتی لێ‌بکرێ.

کمربند ایمنی: سیرمێ کە سەرێکی بە ماشێنەوە لکاوە و سەرەکەی‌تری پاش گرتنی سەر سینگ و کەمەری دانیشتوو، بە لای سەندەڵیەوە توند دەبێ: **کمربند اطمینان**

کمربند سبز: سەوزەڵانی؛ سەرجەمی باخ و مەزرا و پارک و دار و گوڵی دەوراندەوری کۆمەڵێک ماڵ و شەقام.

کمربندی / kamarbandî/: *صفت.* کەمەربەندی؛ کەمەربەنی؛ بە دۆخ و چۆنیەتی دەور دانەوە ‹جادەی کمربندی: ڕێگەی کەمەربەندی›.

کمرچین / kamarčîn ، ـها/: *اسم.* کەمەرچین؛ چەشنێ بەرگی زۆرتر ژنانە، کە لە لای کەمەرەوە چینی زۆری هەیە.

کمردرد / kamardard/ ☜ **درد**[2]

کمرشکن[1] / kamaršekan/: *اسم.* کەمەرشکەن؛ جۆرێ ترەیلی گەورەی تایبەت بۆ بردنی باری زۆر قورس کە لە ناوقەدەوە سوور دەخوا.

کمرشکن[2]: *صفت.* کەمەرشکێن؛ پشت‌شکێن: ۱. زۆر قورس ۲. *[مجازی]* زۆر دژوار و سەخڵەت.

کمرکش / kamarkeš/: *اسم.* لاپاڵ؛ قەد؛ ناوقەد؛ ناقەد؛ نێوقەد؛ کەمەرکەش؛ ناوڕاست و نیوەی شتێک ‹کمرکش راه: لاپاڵی ڕێگا›.

◙ **کمرکش کوه:** قەدپاڵ؛ قەدپار؛ بەرواڵ؛ بەروار؛ تیلەشان؛ وەندەن؛ بەندەن؛ کەزی؛ کەڤەر؛ کەلوو؛ برِوار؛ کاش؛ گەوە؛ لابەلا؛ لاپا؛

لاپار؛ لاپاڵ؛ بەرزاخ؛ گێدۆک؛ ناوقەدی کێو.

کمرگاه / kamargāh/: /اسم. کەلەکە؛ لاکـەلاک؛ لاکەلـەک؛ کـەفاک؛ بەشـێ لـە جەسـتە کـە کەمەریش بگرێتەوە.

کـم‌رنـگ / kamrang ، ـهـا/: صفت. ۱. کـاڵ؛ کالگاو؛ بە ڕەنگی کەم یان ماکی هندکەوە ‹چای کم‌رنگ: چای کـاڵ› ۲. بـێ‌نمـوود؛ لاواز؛ کـەم و کورت ‹لبخند کم‌رنگ: بزەی بێ‌نموود›.

کم‌رو / kamrû ، ـها/: صفت. [مجازی] شـەرمن؛ شـەرمێون؛ شـەرمین؛ شـەرمۆ؛ شـەرموو؛ شەرمۆک؛ شەرمی؛ بێڕوو؛ ڕووتـەنک؛ کەمڕی؛ کەمڕوو ‹فکـر نمی‌کـردم این‌قـدر کـم‌رو باشـی: وام نەدەزانی ئەوندە شەرمن بی›.

کم‌رویی / kamrûyî/: /اسم. [مجازی] شـەرمنی؛ شەرمێونی؛ شـەرموویی؛ شـەرمۆکی؛ بێڕوویی؛ کـەمڕوویـی؛ دۆخ یـان چۆنیـەتی نـەبوونی لێهاتوویی یان لەخۆڕابینی بۆ ئەنجامدانی کـاری پێویست و دڵخواز ‹این‌قدر کم‌رویی خوب نیست، برو جلو حرفت را بزن!: ئەوندەش کـەمڕوویـی بـاش نیـە، بچۆ پێشەوە قسەی خۆت بکە!›.

کمری / kamarî/: صفت. کەمـەری؛ کەمبـەری؛ نێوقەدی؛ ناوقـەوی؛ پێوەندیـدار یـان سـەر بـە کەمەرەوە ‹اسلحەی کمری: چەکی کەمەری›.

کـم‌غـذا / kamqazā/: [فارسـی/ عربـی] صـفت. کـەمخۆر؛ کـەمۆر؛ کەمـەوەرە؛ بـە هۆگرەتی و خۆی خـواردنی لـە ڕادەی ئاسایی کەمتر ‹مـادرم خیلـی کـم‌غذاسـت، قـدر یـک بچـەی چهارساله غذا می‌خورد: دایکم زۆر کەمخۆرە، بـە قـەد منداڵێکی چوارساڵان دەخوا›.

کم‌غـذائی / kamqazā'î/: [فارسـی/ عربـی] ☜ **کم‌غذایی**

کم‌غذایی / kamqazāyî/: [فارسـی/ عربـی] /اسم. دۆخ یان چۆنیەتی نەگەیشتنی مـاکی خـۆراکی بـە ئەنـدازەی پێویسـت بـە لەشـی گیانـەوەر: **کم‌غذایی**

کـم‌فـروش / kamfurûš ، ـهـا؛ ـان/: صـفت. کـەمفـرۆش؛ ترازووبـاز؛ بـە هـۆگرەتی و خـۆی فرۆشتنی شت بـە شـێوەیەک کـە لـە کێشانە کـەمترە ‹بقـال سـر کوچـه خیلـی کـم‌فـروش اسـت: دووکانداری سەرکۆڵانەکە زۆر کەمفرۆشە›.

کم‌فروشـی / kamfurûšî/: /اسم. کـەمفرۆشـی؛ ترازووبازی؛ کار و ڕەوتی باریلاخستن؛ فرۆشتنی پیتەوا بە شێوەی کەمتر لە کێشانەی ڕاستی ‹در هر کیلو صد گرم کم‌فروشی می‌کرد: لە هەر کیلۆیەکـدا سەد گرەم کەمفرۆشی دەکرد›.

کم‌فشار / kamfešār/: صفت. [شیمی] کەم‌گوشـار؛ کـێم‌تـەوژم؛ بـە گوشـاری کـەمتر لـە ڕادەی سروشتی (بۆ گاز و تراو دەگوترێ).

کمک[1] / komak ، ـها/: /اسم. کۆمەک؛ کومـەک؛ کۆمەکی: ۱. یارمەتی؛ یاردەی؛ ئاریکاری؛ فریـا؛ هانا؛ ماوش؛ یاریـدە؛ هاقـل؛ هەڤـاری؛ ئاڤـیاری؛ یـاردم؛ یاریـە؛ بـازگوڕ؛ هـاری؛ ئـاری؛ مەیـەت؛ مەهەتێ؛ پشتگری دیتـران بـۆ گەیشـتنیان بـە مەبەستێک یـان پـێش چـوونی کارێـان، بـەبێ چاوەڕوانی ‹کمک آزاد نبود موفق نمی‌شدم: یارمـەتی ئازاد نەبوایە سـەرنەدەکەوتم› ۲. بـاروبوو؛ بـاربوو؛ یارمـەتی؛ هاریکـاری؛ ئاریکـاری؛ دەزگیرۆیـی؛ دەسگرۆیی؛ شتێ کـە بـۆ بـەجێ‌هـاتنی نیـازی کەسـێک پێـی دەدرێ ‹کمـک‌هـای مـردم میـان سیل‌زدگان تقسیم شد: بـاربووی خەڵـک لـە نێـوان لافاولێکەوتووانـدا بـەش کرایـەوە› ۳. ئاریکـار؛ هاریکار؛ هاوکار؛ بەردەست ‹تنها نبودم دو تا کمک هم داشتم: بە تەنێ نەبووم دوو ئاریکاریشم هەبوون›.

▣ **کمک بلاعوض**: یارمەتی بێ‌باربۆ؛ یارمەتیەک کە بە مەبەستی وەرگرتنی پاداش نەبێ.

کمکهـای اولیـه: کـاری دەرمـانی یـان ئاگـا لێ‌بوون لە کاتی ڕووداونی کارەسات و هەر لـە جێ و پێش گەیاندنە نەخۆشخانە.

▣ **کمـک خواسـتن**: یارمـەتی ویسـتن؛ یاریـدە ویسـتن؛ هاوکـاری گـەرەک بـوون؛ کۆمـەک

خواستن؛ داوای یارمەتی‌کردن؛ بانگ‌کردن لە دیتران بۆ هاوکاری لە ئەنجامدانی کارێکدا ‹از ما کمک خواست، ما هم کمکش کردیم: یارمەتی لێمان ویست، ئێمەش چووینە دەمیەوە›.

کمک دادن ☜ **کمک کردن**

کمک رساندن ☜ **کمک کردن**

کمک کردن: یاریدە دان؛ یارمەتی دان؛ یاریدەکردن؛ یاری/ یاریە دان؛ چوونە دەمەوە؛ یاری/ ئاریکاری کرن؛ یارمەتی کردن؛ یاردە دەی؛ کۆمەگ کردن؛ هلشتن؛ هاوکاری‌کردن لەگەڵ کەسێ بۆ گەیشتن بە مەبەستێک: **کمک دادن؛ کمک رساندن**

کمک ـ[2]: *پیشوازە.* ۱. بەردەست ـــ ؛ وەردەس ـــ ‹کمک‌آشپز: بەردەست ئاشپەز› ۲. کۆمەک ـــ ؛ کومەک ـــ ؛ ئامێری پێکهێنەر یان یارمەتیدەر ‹کمک‌دنده؛ کمک‌فنر: کومەک‌دەندە؛ کومەک‌فەنەر›.

کم‌کاری / kamkārî ، ـها/: *اسم.* کەم‌کاری: ۱. سەرسڤکی؛ کەم بوونەوەی ئەنقەستی کار و کاردانەوەی کەس یان ڕێخراوەیەک ۲. *[پزشکی]* کەم بوونی نائاسایی کاری ئەندامێک ‹کم‌کاری غدەی تیروئید: کەم‌کاری لۆی تیرۆیید›.

کمک‌رسانی / komakresānî ، ـها/: *اسم.* فریاڕەسی؛ کار و ڕەوتی یارمەتی دان و هاریکاری‌کردن لەگەڵ کەس یان جێگایەک ‹کمک‌رسانی بە سیل‌زدگان: فریاڕەسی لافاولێکەوتووەکان›.

کم‌ـکم / kamkam/: *قید.* وردە ـ وردە؛ کەم ـ کەم؛ کەم‌کەمە؛ کێم ـ کێم؛ ڕێزە ـ ڕێزە؛ چکە ـ چکە؛ بربرە؛ برە ـ برە؛ بڕ ـ بڕ؛ تۆزە ـ تۆزە؛ کوچە ـ کوچە؛ تکوونە ـ تکوونە؛ هێدی ـ هێدی؛ سەبرە ـ سەبرە؛ هوورک ـ هوورک ‹کم‌ـکم کار خراب شد: وردە ـ وردە کارەکە تێکچوو›: **کم ـ کَمَک**

کم ـ کمک / kamkamak/ ☜ **کَم ـ کَم**

کمکی / komakî ، ـها/: *صفت.* هاریکار؛ یارمەتیدەر؛ بە تایبەتمەندی یاریدەدەری: *الف)* لە ڕێگەی هێز پێدان ‹نیروی کمکی: هێزی هاریکار› ب) لە ڕێگەی وە ئەستۆگرتنی کار یان کاردانەوەی دیتری ‹رانندەی کمکی: ئاژۆوانی یارمەتیدەر›.

کم‌لطف / kamlotf/: [فارسی/ عربی] *صفت.* لێنەبان؛ نامیهرەبان؛ بەبێ ئاوڕدانەوە و مێرەوانی و ئاکاری دۆستانە لەمەڕ دیترانەوە ‹مدتی است بە بندە کم‌لطف شدەاید: ماوەیەکە لەمەڕ منەوە لێنەبانن›: **کم‌التفات**

کم‌لطفی / kamlotfî ، ـها/: [فارسی/ عربی]/*اسم.* لێنەبانی؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی ئاوڕ نەدانەوە و قایل نەبوونەوە: **کم‌التفاطی**

کم‌محلی / kam.mahallî ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم. [گفتاری]* لالووتی؛ پشت‌گوێخەری؛ پشت‌تێکەری؛ کار و ڕەوتی ئاوڕ نەدانەوە یان گرنگی پێنەدان ‹این کم‌محلی بە دوستان چە معنی دارد؟: ئەم لالووتیە سەبارەت بە دۆستان چ مانای تێدایە؟›.

کمند / kamand ، ـها/: *اسم.* کەمەن؛ کەبەن؛ کەمەند؛ کەبەند؛ کەتوون؛ کەتەن؛ گوریسێ کە سەرێکی ئالقەیە و لە کێشاندا توند دەبێتەوە، بۆ خستنە مل و دەست و پێی مرۆ یان چوارپێی ڕمۆک.

کم‌وبیش / kam-o-bîš/: *قید.* کەم تا زۆر؛ کەم تا کورت؛ کەم تا فرە؛ کێم و زێدە؛ دەور و بەر ‹زبان انگلیسی را کم و بیش صحبت می‌کند: زمانی ئینگلیسی کەم تا زۆر قسە دەکا›.

کم‌وزیاد / kam-o-ziyād/: [فارسی/ از عربی] *صفت.* کەم تا زۆر؛ کەم تا فرە؛ کەم‌وزیاد؛ کەمتر یان زۆرتر لە هەندی دڵخواز ‹کم و زیاد هزار تا می‌شود: کەم تا زور هەزار دانەیەک دەبێ›.

▣ **کم‌وزیاد شدن**: دەست تێچوون؛ بان‌وخوار کردن؛ کەم‌وزیاد بیەی؛ گۆڕانی هەندی شتێک ‹پول‌ها کم و زیاد شدە بود: پارەکە دەستی تێچووبوو›. هەروەها: **کم و زیاد کردن**

کم و کاست / kam-o-kāst/: اسم. کەموکـووڕی؛ کەموکورتی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی کەمتر بوون لە هەندی پێویست یان ڕەچاوکراو ‹بیین چیزی از انبـار کـم‌وکاسـت نباشـد: بڕوانـە شـتێکی هومـار کـەموکـووری نـەبێ› ۲ کەمایەسـی؛ کێمـاتی؛ کەمایـەتی؛ نـەبوونی؛ دۆخ یـان چۆنیـەتی لـە بەردەست نەبوونی هەموو شتانی پێویست ‹اگر کم و کاستی داشـتید، بفرماییـد تـا آمـاده کـنیم: ئەگـەر کـەموکووریـەکتان هـەبوو، بفـەرموون ئامـادەی بکەین› ✻ **کم و کسر**

کم و کسر / kam-o-kasr/: [فارسی/ عربی] ☜ **کم‌وکاست**

کم و کیف / kamm-o-keyf/: [عربی]/اسم. هەند و چەند؛ چەندیەتی و چۆنیەتی.

کمون / komûn, komon ، ـها/: اسم. [فرانسوی] [جامعه‌شناسی] کومون؛ کۆمەڵگا یان گرۆیەک کە هەموو ئەندامانی لەوەی کە هەیانـە بەشـدارن و هی هەموویانە.

▣ **کمون اولیه**: کومونی سەرەتایی؛ کۆمەڵـگای مرۆڤـی سـەرەتایی پـێش لـە سـەردەمی کۆیلەتی.

کمونیست / komonîst/: [فرانسـوی] صـفت. کومونیسـت: ۱. کومونیسـتی؛ پێوەندیـدار یـان سەر بە کومونیسـمەوە ۲ /ـهـا/ شـوێنکەوتووی کومونیسم.

کمونیستی / komonîstî/: [فرانسـوی] صـفت. کومونیستی؛ کومونیست؛ پێوەندیدار یـان سـەر بە کومونیسمەوە.

کمونیسم / komonîsm/: [فرانسـوی]/اسـم. کومونیسم: ۱. بڕوامەند بەوەی کە هـەر کـەس تا هەندی توانی کار بکا و بە ئەندازەی پێویسـت لە پیتەوا و شتانی کۆمەڵگە بـەش ببـا و کـەس خاوەنی هیچ شتێک نـەبێ ۲. ئامۆژەیـەک کـە مـارکس، ئـینگلس و لیـنین بـۆ گەیشـتن بـەو مەبەستە پێشنیاریان کرد.

کمی[1] / kamî/: [فرانسوی] صفت. کـەم؛ کـەمێ؛ کەمێک؛ بـرێ؛ بـرێک؛ کەمووکەیـەک؛ کێمـی؛ هنەکی؛ هندەکی ‹افراد کمی او را می‌شناختند: کـەم کەس دەیانناسێ›.

کمی[2]: قید. کەمێ؛ کەمێک؛ برێ؛ بـرێک؛ بـرێو؛ نـەختێ؛ تـۆزێ؛ تۆزقاڵـێک؛ هەنـدێ؛ چکـێ؛ چکێک؛ کوچێو؛ دالێو؛ نیسکێک؛ بـە هەنـدێکی کەمەوە ‹کمی خوابیدم: کەمێ خەوتم›.

کمی[3]: ضـمیر. بـرێک؛ هێنـدێک؛ کـەمێک؛ هەندێک؛ کەمێ؛ هەندی کەمتر لە شۆی ئامـاژە پێکراوە ‹از میان حاضران کمی آمادەی همکاری شدند: لە نێو ئامادەبواندا برێک ئامادەی هاوکاری بوون›.

کمی / kammî/: [عربـی] صـفت. چەنـدی؛ چەندیەتی؛ چەنیەتی؛ پێوەندیدار یـان سـەر بـە هەنـد یـان ژمـارەوە ‹تغییـر کمـی: گۆڕانکـاری چەندیەتی›.

کمیاب / kamyāb/: صفت. نـاوێزە؛ دەگمـەن؛ تووشی کەمی ‹در زمان جنگ برخـی کالاهـا کمیـاب بود: لە کاتی شەڕدا برێ پیتەوا ناوێزە بوون›.

کمیابی / kamyābî/: اسم. کەمایەسی؛ ناوێزەیی؛ دەگمـەنی؛ کـەمی؛ کـەم و کـووڕی؛ دۆخ یـان چۆنیـەتی نـەبوونی شـتێک لـە چـاو ڕادەی پێویست.

کمیت / kam(m)îyyat ، ـهـا/: [عربـی]/اسم. چەنـدێتی؛ چەندایـەتی؛ چەنـدی؛ گـورانی: ۱. هەند یان ژمارەی نادیـار ‹کمیـت x را در نظر بگیرید: چەندێتی x لە بـەرچاو بگـرن› ۲ هەنـدی دیـاریکراو یـان هەڵسـەنگێنراو ‹کمیـت بـزرگ: چەندایەتی گـەورە› ۳ ژمارە یان هەندی گشـتی ‹تغییـر در کمیـت موجـب تغییـر در کیفیـت نمـی‌شـود: گۆڕانکاری چەندێتی نابێتە هۆی گۆڕانی چۆنیـەتی› ٤ [منطق] ئەو بەشـە لـە مـاک کـە بەرانبـەری، نابەرامبەری، کەمی و زۆری بۆی دەبێ.

کمیت / komeyt/: [عربی]/اسم. کوێت؛ کومەیت؛ قەمەر؛ کەهەر؛ ئەسپی سووری ئاماڵ ڕەش.

▣ **کمیت کسی لنگ بودن:** *[کنایی]* باری کەسێک لار بوون؛ نانی کەسێک بە کۆڵی شێرەوە بوون؛ نانی کەسێک بە ئاوی نەگەیشتن؛ زۆر داماو و بەنیاز بوون ‹مدتی است کُمیتم لنگ است: ماوەیەکە بارم لارە›.

کمیته / komîte ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* شاند؛ لێژنە؛ کومیتە؛ کۆڕێ کە بۆ لێکۆڵینەوە یان ئامادەکردنی گوزارشی کارێک دانراون.

کمیز /komîz/: [؟] ☜ **کُمیس**

کمیساریا / komîsārya/: [فرانسوی]/*اسم.* کومیساریا؛ مەزرینگە، بنکە یان شوێنی کاری کومیسر ‹کمیساریای عالی پناهندگان: کومیساریای بالای پەنابەران›.

کمیسر / komîser ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی]/*اسم.* *[سیاست]* کومیسر؛ بەرپرس؛ لێپرسراوی کارێک ‹کمیسر پناهندگان: کومیسری پەنابەران›.

کمیسیون / komîs(i)yon, komesyûn ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* کومیسیۆن: ۱. تاقمێ لە کەسان کە بۆ ئەرکێکی تایبەت دیاری کراون، بەتایبەت گرۆیەک لە کەسانی ڕێخراوەیەک (وەک وەزاتخانە) ‹کمیسیون رسیدگی بە شکایتها: کومیسیونی گەیشتن بە سکالا› ۲. دەلالی؛ دەلالیانە؛ پارەیەک کە بە دەلال بۆ کارەکەی دەدرێ ‹در این معامله دو درصد کمیسیون گرفت: لەم مامەڵەدا دوو لە سەد دەلالی وەرگرت›.

کمیسیونر / komîs(i)yoner ، ـها/: [فرانسوی] /*اسم.* نێوانچی؛ نیواچی؛ دەلال؛ خۆشکەری کڕین و فرۆشتن.

کمیک / komîk/: [فرانسوی] *صفت.* کومیک: ۱. پێوەندیدار یان سەر بە کومیدیەوە ‹نمایش کمیک: شانۆی کومیک› ۲. گەپچار؛ تیتالی؛ پێکەنیندار؛ کەنیندار ‹قیافەی کمیک: چاری گەپچار›.

کمین / kamîn/: [عربی]/*اسم.* ۱. کول؛ ماتە؛ مەلاس؛ مەلاز؛ ملاز؛ مکوول؛ کار و ڕەوتی خۆ حەشار دان بۆ هوروژمی لەپڕ و ناکاو ۲. بۆسە؛ بێسوو؛ بووسە؛ بویسە؛ کولە؛ هەشارگە؛ حەشارگە؛ شارگی؛ حەشارگی؛ کەلێن؛ چەپەر؛ خەڵ؛ سپێر؛ پارێز؛ ڕەبەت؛ ڕەوەت؛ ڕوبات؛ مت؛ کولتەنە؛ پاردە؛ کۆزک؛ کاژە؛ کالیت؛ کالیتگا؛ گەهەک؛ گەیگە؛ هەف؛ پەرێز؛ پەسار؛ سیپە؛ مردە و زیندە؛ جێگای ماتەدان یان داو نانەوە ‹چند کمین دشمن شناسایی و تخریب شد: چەند بۆسەی دوژمن ناسرا و لە بەین چوو›.

▣ **کمین کردن:** خۆ داگرتن؛ کەمین گرتن؛ بۆسەگرتن/ خواردن؛ کول گرتن؛ خۆ لە بۆسە نان؛ خۆ لە مەلاس نان؛ خۆ لە پارێز نان؛ خۆ مات کردن ‹پشتِ در کمین کرده بود: لە پشتی درگاوە خوی داگرتبوو›.

کمین کشیدن: بۆسە دان؛ ماتە دان؛ کولە گرتن؛ لە کەمینگا چاوەڕوان بوون ‹کمین می‌کشیدند تا فرصت لازم را به دست آورند: بوسەیان دەدا تا هەلی باشیان دەس بکەوێ›.

به کمین کسی/ چیزی نشستن: بۆ کەس/ شتێک خۆ ماتە دان؛ خۆ بۆ کەسێک ساز کردن؛ خۆ داگرتن لە کەسێ/ شتێ؛ بۆ دەست گەیشتن بە کەس/ شتێک چاوەڕوان و ئاگادار بوون ‹بە کمین خان نشستە بودند: بو خان خۆیان ماتە دابوو›.

در کمین کسی بودن: کولە/ کول لە کەسێک گرتن؛ بە شوێنی گرتن و هوروژم بردن بۆ کەسێک بوون.

کمینگاه / kamîngāh ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* حەشارگە؛ هەشارگە؛ کەمینگا؛ بۆسە؛ بویسە؛ بووسە؛ بێسوو؛ هەف؛ گەهەک؛ گەیگە؛ پەرێز؛ پارێز؛ بەرەڕەت؛ مردە و زیندە؛ جێگای خۆ ماتە دان بۆ هێرش بردن ‹پشت صخره کمینگاه خوبی بود: پشتی گاشەبەردەکە حەشارگەیەکی باش بوو›.

مکمن

کمینه[1] / kamîne/: *صفت.* کەمی کەم؛ کەمترین

ڕاده و هەند.

کمینه[2]: ضمیر. [قدیمی] ئەمن؛ ئەزبەنی؛ وشەیەک کە ژنان جار و بارە لە نامەی فەرمیدا بە جێگای «من» بە کاری دەبەن ‹کمینه ناچار به نگهداری چهار فرزند هستم: ئەمن دەبێ چوار منداڵ بەخێو بکەم›.

کمینه‌سازی / kamînesāzî، ـها/: اسم. [ریاضی] کار گەیاندنە کەمترین هەندی شیاو.

ـکن / kan/: پیوازه. ـکەن؛ ـ هەڵکەن؛ ـ هەڵقەن؛ ـ هۆرکەن ‹چاه‌کن؛ کوه‌کن: چاکەن؛ کێوهەڵکەن›.

ـکن / kon/: پیوازه. ـکەر؛ ـکر ‹سردکن؛ گرمکن: ساردکەر؛ گەرمکەر›.

کنائی / kenā'î/: [عربی] ☜ **کنایی**

کنار[1] / kenār، ـها/: اسم. ١. قەراخ؛ کەراخ؛ کراخ؛ قراخ؛ ڕەخ؛ ڕۆخ؛ قەراغ؛ قەیار؛ ڤاچ؛ ڕەفی؛ لێوار؛ ئالی؛ لارک؛ کەڤ؛ کەڤی؛ هەلا؛ هەلار؛ کەنار؛ کێلەک؛ لێڤ؛ لا؛ پەڕ؛ دم؛ دوورترین بەشی شتێک لە ناوەڕاستیەوە ‹کنار کاغذ؛ کنار حیاط: لێواری کاغەز؛ قەراخی حەوشە› ٢. باوەش؛ باوش؛ واشی؛ واوشە؛ واوەش؛ کۆش؛ ئامێز؛ هامێز ‹در کنار گرفتن: لە باوەش کردن› ٣. کەڤی؛ کەڤ؛ قەراخ؛ دەم؛ پەڕ؛ وشکانی لێواری دەریا یان ڕووبار.

⊡ **از کنار چیزی گذشتن**: [مجازی] چاو لە شتێک بەستن/ قووجاندن؛ سەرنج نەدان و نەپەرژان بە شتێک ‹به آسانی نمی‌توان از کنار این مشکل گذشت: هەر وا سووک و هاسان ناکرێ چاو لەم گرفتە ببەستین›.

کنار[2]: قید. ١. پەنا؛ پاڵ؛ لا؛ کن؛ لە نزیکی یان لکاو بە شتێکەوە ‹کنار دیوار: پەنا دیوار› ٢. نزیک؛ نێزیک؛ لە دەرەوە یان لکاو بە شتێکەوە ‹کنار دە: لای گوند›.

⊡ **کنار آمدن**: [مجازی] سازان؛ سازین؛ ساچان؛ ساز هاتن ‹بالاخره با هم کنار آمدند و معامله سر گرفت: دواخری پێکەوە سازان و مامڵەکە سەری گرت›.

کنار رفتن: لاچوون؛ لاچین؛ چوونە کەنار؛ لوایوە لا: ١. هەلا کەوتن؛ وەلاکەوتن؛ لاکەوتن؛ داپۆشەری شتێک، بە لایەکدا کەوتن و لاچوون ‹پرده کنار رفت: پەردە لاچوو› ٢. لە کار یان پلەیەک چاو پۆشین و بەجێهێشتنی ‹از ریاست کنار رفت: لە سەرۆکایەتی چووە کەنار›: **کنار کشیدن ـ٢**

کنار زدن: خستنە لاوە؛ دانە لاوە/ کەنارەوە؛ لادان؛ لاخسن؛ خستنە کەنارەوە؛ دای پاڵ؛ شتێک کێشانە کەنارێکەوە ‹سنگ‌ها را کنار زد: بەردەکانی خستە لاوە›: **کنار کشیدن ـ١**

کنار کشیدن: ١. ☜ **کنار زدن** ٢. ☜ **کنار رفتن ـ٢**

کنار گذاشتن: ١. خستنە لا/ لاوە؛ پەساردن؛ دانان؛ وستەیوە لا؛ پاشەکەوت خستن ‹پول عروسی را کنار گذاشته بود: پارەی زەماوەندی خستبووە لاوە› ٢. وەلانان؛ لابردن؛ لە درێژە پێدان یان ئەنجامی چالاکیەک بەرگری کردن ‹او را از بازی کنار گذاشتند: لە کایەکە وەلایان نا›.

کنار گود نشستن: [کنایی] لە دوورەوە ڕوانین؛ لە ماڵ پاڵدانەوە؛ خۆ تێکەڵی کارێک نەکردن ‹تو کنار گود نشسته‌ای و از چیزی خبر نداری: تۆ لە دوورەوە دەڕوانی و ئاگات لە هیچ نیە›.

کنار / konār، ـها/: اسم. تەبگ؛ کونار؛ کەنار؛ کینار؛ تەعەو؛ سیتر؛ سیدرە؛ دارێکی گەرمیانی بە لقی ڕووت، گەڵای چکۆلەی تیژ و ڕەنگی سەوزی تۆخەوە کە میوەیەکی نارنجی و خۆراکی هەیە.

کنارگذر / kenārgozar، ـها/: اسم. لاشانە؛ بوارێکی باریک لە قەراخی شارێکەوە بۆ ڕاگرتنی ماشین یان هاتوچۆی پولیس و ئامبولانس و... لە کاتی ڕێگیراندا.

کناره / kenāre، ـها/: اسم. کەنارە: ١. زێوار؛ لچ؛ قەراغ؛ قەراخ؛ پەراوێز؛ پەڕاوێز؛ ڕۆخ؛ لێف؛

لێڤک؛ لێوار؛ کەف؛ چالاف؛ سنووری هەر شتێک ‹کنارەی دریا: کەنارەی زەلیا› ٢. لاکێش؛ ژێڕاخەر، بەتایبەت فەرشی تەسک بۆ ڕاخستن لە پەنا فەرشێکیترەوە یان بۆ ڕاڕەوە و... ‹یک کنارەی دستبافت توی راهرو انداخته بود: لاکیشێکی لە ڕاڕەوەکەدا ڕاخستبوو›.

⊡ **کناره‌گرفتن** ☜ **کناره‌گیری**

کناره‌جویی / kenārecûyî/: *اسم.* دوورەپەرێزی؛ خۆبوێری؛ کار و ڕەوتی تلماسانەوە؛ دووری گرتن لە کەس یان شتێک.

کناره‌گیری / kenāregîrî/: *اسم.* کەنارەگیری؛ کار یان ڕەوتی دەس‌بەردان؛ لا بوون؛ کلا بوون ‹آزاد هم از مقامش کنارەگیری کرد و هم از دوستانش: ئازاد هەم لە پلە و پایەی و هەم لە دۆستانی دەستی‌بەرداوە›.

کناری[1] / kenārî/: *صفت.* پاڵدەستی؛ پاڵدەسی؛ کەناری؛ لە لای شتێکەوە ‹نفر کناری: کەسی پاڵدەستی›.

کناری[2] / ـها/: *ضمیر.* پاڵدەستی؛ پاڵدەسی؛ ئەوەی کە لای شتێکەوە بێت ‹کناری مال من است: پاڵدەستیەکە هی منە›.

کناس / kannās ، ـان/: [عربی]/*اسم.* قومەشکەن؛ چاهەڵکێش؛ مەوالی؛ کەسێ کە چای ئاوەڕۆ خاڵی دەکاتەوە.

کنام / konām ، ـها/: *اسم.*/*[ادبی]* لەهن؛ کون؛ کەلما؛ ولە؛ هیلیان؛ شوێنی سەقام گرتنی گیانەوەرانی دڕندە.

ـکنان / konān/: *پیوازه.* ١. بە...ەوە؛ لە کاتی ئەنجامدانی کارێکدا ‹خندەکنان؛ گریەکنان: بە پێکەنینەوە؛ بە گریانەوە› ٢. ـ بڕان؛ ـکران؛ ڕێوڕەسمی ئەنجامدانی کارێک ‹عقدکنان: مارەبڕان›.

کنایات / kenāyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **کنایه**

کنایه / kenāye ، ـها؛ کنایات/: [عربی]/*اسم.* ١. *[ادبی].* زیپک؛ زیپەک؛ لاتاو؛ نەرێساتی؛ کینایە؛ قسەیەک کە هەر دوو لایەنی ڕواڵەتی و واتای پۆشراوەی تێدایە (وەک ئەوەی بگوترێ «کابرا دەست قووچاوە» واتا: ڕژدە) ٢. تیز؛ تانە؛ زیپک؛ قسەیەک کە نیشانەیێکی لێل لە ڕیشخەن و سووکایەتی تێدایە ‹حالا تو هم بە ما کنایە می‌زنی؟!: ئێستا تۆش تیزمان تێدەگری؟!›.

کنایی / kenāyî/: [عربی] *صفت.* نەرێسات؛ کینایی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کینایەوە ‹معنی کنایی: واتای نەرێسات›: **کنائی**

کنت / kont ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* کونت؛ لە سەرناوە ئاغەواتیەکانی ئورووپا بۆ پیاوان ، بەتایبەت فەڕانسەدا.

کنتاکت / kontākt ، ـها/: [فرانسوی/ انگلیسی]/*اسم.* کونتاکت: ١. کلیلی بەڕێکردنی بەرق لە ئامرازێکی کارەباییدا ٢. لکاوی؛ لکیاگی ٣. ناتەبایی؛ ئاڵۆزی (لەمەڕ نێوانی دو یان چەند کەسەوە) ‹آزاد و آرام با هم کنتاکت دارند: ئازاد و ئارام پێکەوە ناتەباییان هەیە› ٤. *[عکاسی]* چاپی وێنە بە شێوەی ڕاستەوخۆ دانانی فیلم لە سەر کاغەزی چاپ.

کنتاکت‌لنز / kontāktlenz/: [انگلیسی] ☜ **لنز-٢**

کنترآلتو / kont(e)rālto/: [ایتالیایی]/*اسم.* *[موسیقی]* کونتیرئاڵتۆ؛ دەنگی گڕی ژنانە.

کنترات / kont(o)rāt ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* مەختە؛ قەبەڵ؛ کونتەرات: ١. بڕیاری ئابووری ٢. پەیمانکاری.

⊡ **کنترات بستن:** بڕیارنامە نووسین؛ کونتەرات کردن؛ پەیمان بەستن.

کنترات کردن: کونتەرات‌گرتن؛ گرتنە کونتەرات؛ مەختەگرتن؛ ئەنجامدانی کارێک بە چەند هەڵومەرجەوە وە ئەستۆگرتن ‹ساختن مدرسە را یک شرکت خارجی کنترات کردە است: بەشدارگەیەکی بیانی کردنەوەی قوتابخانەکەی بە کونتەرات گرتووە›.

کنتراتچی / kont(o)rātčî ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ ترکی]/اسم. پەیمانکار؛ کونتەراتچی؛ مەختەچی.

کنتراتی / kont(o)rātî/: [فرانسوی]/قید. کونتەراتی؛ کونتراتی؛ بە کونتەرات؛ قەبەڵی؛ مەختەیی؛ بە شێوەی پەیمانکاری ‹قرار است خانه را برایمان کنتراتی بسازد: بڕیار وایە ماڵەکەمان کونتەراتی بۆ ساز بکاتەوە›.

کنتراست / konträst ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کونتراست: ۱. دۆخی کەوتنە لای یەکی ئەندامانی دژ بە یەک (وەک ڕەنگ و مەتن) لە بەرهەمێکی هونەریدا ۲. ڕادەی مەودای نێوان ڕوونترین و تاریکترین بەشی وێنەیەک.

کنترباس / kont(e)rbās ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کونترباس؛ سازێکی ڕۆژاواییە لە شێوەی ویۆلون بەڵام یەکجار گەورە، بە چوار یان پێنج تەلەوە، لە زەوی دەنێن و ڕاستی ڕادەگرن و دەیژەنن. دەنگێکی بەرز و گڕی هەیە.

کنترپوان / kontrpovān/: [فرانسوی]/اسم. [موسیقی] کونترپوان؛ هونەر یان لێزانی تێکەڵ کردنی چەند دەنگی مووسیقایی جیاواز کە وەک دەنگێک بێتە بەر گوێ.

کنترل / kont(o)rol ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کونتروڵ: ۱. دەسەڵات؛ دەستەڵات ‹بیست سال تمام، کشور در کنترل آمریکاییها بود: بیست ساڵی ڕەبەق، وڵات لە ژێر دەسەڵاتی ئامریکاییەکاندا بوو› ۲. هێز و توانای بەڕێوە بردن ‹کنترل کارها با اوست: بەڕێوە بردنی کارەکانی لە ئەستۆدایە› ۳. لێڕوانین و ڕاگەیشتن بە سەر شتاندا ‹مأموری بلیطها را کنترل می‌کرد: بەرپرسێ بلیتەکانی کونتروڵ دەکرد›. هەروەها: **کنترل داشتن؛ کنترل شدن؛ کنترل کردن**

کنترلچی / kont(o)rolčî ، ـها/: [فرانسوی/ ترکی] اسم. [گفتاری] بەرپرسی کونتروڵ.

کنترلر / kont(o)roler ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ۱. بەرپرسی کونتروڵ ۲. ئامێری کونتروڵکەر.

کنتس / kontes ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کونتیس؛ سەرناوی هاوسەر یان بێوەی کونت.

کنتور / kontor ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ژمێرۆک؛ ژمارۆک؛ کونتور؛ ئامرازی شماردنی هەندی گەڕۆک یان هێزی دەکارکراو ‹کنتور آب؛ کنتور گاز: ژمێرۆکی ئاو؛ کونتوری گاز›.

کنتورنویس / kontornevîs ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. ژمێرۆک/ ژمارۆکنووس؛ کونتورنووس؛ کەسێ کە کاری نووسینی هەندی تۆمارکراوی ژمێرۆکە.

کنج / konc ، ـها/:اسم. [گفتاری] سووچ؛ قوژبن؛ کونجک؛ قونجک؛ کونج؛ قونج؛ قولینچک؛ سیلە؛ گۆشە.

▣ **کنج خلوت:** کونۆ؛ گۆشەی تەنیایی؛ کونجی چۆڵ؛ جێگایەکی دوور لە چاو و هەبوونی کەسان.

کنجاله / koncāle ، ـها/:اسم. تلفارە؛ سڵپی تۆمی گیای ڕۆندار پاش گرتنی ڕۆنەکەی.

کنجد / konced ، ـها/:اسم. کونجی؛ کونجە؛ کونجیە؛ شەیدانک؛ کتاف: ۱. گیای یەکساڵە بە دانی چکۆلەی ساف و هێلکەئاساوە ۲. تووی ڕۆنداری خۆراکی ئەو گیایە کە چەند جۆری سپی، ڕەش و سپی، خەنەیی و قاوەیی هەیە.

▣ **کنجد کوهی:** گوڵ بەهەنگ؛ کونجی کەرک؛ کونجی خۆرسک؛ کونجیەکێویلە.

کنجدی / koncedî/: صفت. کونجەیی؛ کونجیتی: ۱. کونجیدار؛ بە کونجیەوە ‹نان کنجدی: نانی کونجەیی› ۲. پێوەندیدار یان سەر بە کونجیەوە ‹استخوان کنجدی: ئێسکی کونجیتی›.

کنجکاو / konckāv/: صفت. مڵومۆکەر؛ مروموشکەر ‹آزاد خیلی کنجکاو است: ئازاد زۆر مڵ و مۆکەرە›. هەروەها: **کنجکاو بودن؛ کنجکاو شدن؛ کنجکاو کردن**

کنجکاوی / konckāvî ، ـها/:اسم. مووشە؛

مڵ‌ومۆ؛ مل و مووش؛ مروموووش: ١. هۆگرەتی زەینی بۆ زانینی ڕازی دیتران و چۆنیەتی ڕووداوان ‹از روی کنجکاوی سری به آنجا زدم: هەر بۆ مڵ‌ومۆ سەرێکم لەوێ دا› ٢. تێکۆشان بۆ وەها کارێ ‹کنجکاوی کار دستم داد و گیر افتادم: مووشە تووشی کردم و گیر کەوتم›.

کنجی / konci/: *صفت.* سووچی؛ گۆشەیی؛ لە کەنارەوە ‹درِ کنجی: دەرگای سووچی›.

کند[1] / kond ، ـها/: *اسم.* *[قدیمی]* کۆت؛ کۆتە؛ پاوەنە؛ پابەند؛ پاڵەهەنگ؛ ئامێری ئەشکەنجە بە شێوەی دوو لەتەداری لە دوو سەرەوە کون کە مل، دەست یان پای بەندی یان کوێلەیان تێ دەنا و هەڵیاندەپێکا.

کند[2]: *صفت.* کول: ١. کولە؛ کیل؛ نەبڕ؛ کەرخ؛ کاڵ؛ کون؛ کوهـ ؛ تەقڵار؛ کەرۆ؛ کەنی؛ کۆنر؛ بەبێ تیژی و بڕندەیی. بەانبەر: **تیز** ‹چاقوی کند: چەقۆی کول› ٢. هێواش؛ سەور؛ خاو؛ بەبێ خێرایی پێویست. بەرانبەر: **تند** ‹حرکت کند: جووڵەی هێواش›. هەروەها: **کند بودن؛ کند شدن؛ کند کردن**

کند[3]: *قید.* خاوەخاو؛ خاو؛ هێواش؛ وەسەور؛ گیر؛ بەبێ خێرایی پێویست ‹کند کار می‌کند: خاوەخاو کار دەکات›.

کندانسور / kondānsor ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* کوندانسور؛ خەستکەرەوە؛ ئامرازی زۆر کردنەوەی کاردانەوە، تەوژم یان خەستی.

کندانسه / kondānse ، ـها/: [فرانسوی] *صفت.* ١. گوشارده؛ لە ژێر گوشار ٢. هەسە؛ خەستە؛ خەستەوەکراو ‹شیر کندانسه: شیری هەسە›.

کندذهن / kondzehn ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نەگۆمە؛ زەین‌کوێر؛ بەبێ خێرایی شیاو بۆ تێگەیشتن: **کندفهم**

کندذهنی / kondzehnî/: [فارسی/ عربی]/*اسم.* نەگۆمەیی؛ زەین‌کوێری؛ دۆخ یان چۆنیەتی دێر تێگەیشتن لە قسە و زانیاری و ڕووداوان.

کندر / kondor ، ـها/: [؟]/*اسم.* کوندور؛ سیسارگی زۆر گەورەی کۆسارانی ئاند لە ئەمریکای باشووریدا بە پەڕ و باڵی ڕەشی خاڵ سپی و سەر و ملی ڕووتەوە.

کندفهم / kondfahm/: [فارسی/ عربی] ☜ **کندذهن**

کندل / kondal/ ☜ **أشک**

کندن / kandan/: *مصدر. متعدی.* // **کندی:** کەندت؛ **می‌کنی:** دەکەنی؛ **بکن:** بکەنە// کەندن؛ کەنن؛ کەنەی؛ قاندن؛ قەندن؛ کەندش؛ کەنتەی؛ کەندەی: ١. هەڵکەندن؛ کەندنەوە؛ جودا/ جیا کردنەوە؛ لێککردنەوە؛ هۆرکەنتەی؛ بەرکێشتەی؛ شتێک بە زۆر و گوشار لە جێگای خۆی دەرهێنان ‹درخت را کندن؛ میوه را کندن: دار هەڵکەندن؛ میوە کەندنەوە› ٢. هەڵکەندن؛ هەڵقەندن؛ هەڵقاندن؛ هەڵکلۆشان؛ هەڵکلۆشین؛ هەلکولۆشان؛ هەڵکلاشین؛ هەڵکولۆشین؛ هەڵپوچقانن؛ کۆڵین؛ کەنایش؛ کەناین؛ ئەڕفتن؛ فەتاندن؛ ڤەکۆڵین؛ هەقاندن؛ دانەوە؛ وەدان؛ لاوەدان؛ جێگایەک کون یان قووڵ کردن ‹چاه کندن؛ زمین را کندن: بیر کەندن ؛ زەوی هەڵکەندن› ٣. داکەندن؛ ئاژنین؛ وەتەی؛ ڤەتش؛ داڕنین؛ داڕووتاندن؛ داڕووتانن؛ دەرهێنان؛ لێ‌کەندن؛ لە بەر دەرهاوردنی جلوبەرگ ‹پیراهن را کندن: گنج داکەندن› ٤. دابڕین؛ کۆتایی هێنان بە پێوەند یان ڕەوتێک ‹دل کندن: دڵ کەندن› ٥. هەڵکەندن؛ نوکراندن؛ کەنایش؛ کەناین؛ کەنایا؛ کەنای؛ ڕەویشتن ‹اسم خود را روی سنگ کندن: ناوی خۆ لە سەر بەرد کەندن› ٦. بژارکردن؛ ئەویە کردن؛ لە بن دەرهێنانی گژ و گیای نەویستی لە مەزرا. هەروەها: **کندنی**

■ **صفت مفعولی: کنده** (کەنراو)/ **مصدر منفی: نکندن** (نەکەندن)

کندو / kandû ، ـها/: *اسم.* کەندوو؛ کەنوو؛

کاریتان؛ کوارِ؛ کواره: ۱. کاندووْ؛ شه ؛ گوربک؛ جێگایەک بۆ ڕاگرتن و بارهێنانی مێشەنگوین ۲. تیرەشان؛ سەرهەنگ؛ شانا زرکێتکێ؛ پووره؛ پلووره؛ بەرگاز؛ خەلێف؛ خلێف؛ کاریێ هەنگان؛ هەنگەژاڵ؛ هەنگدان؛ هەنگەماڵ؛ هەنگەلان؛ پلوورەمێش؛ کۆچمێش؛ خەلێفەمێش؛ شولهە؛ شلخە؛ کوتیلە؛ هێلانەی هەنگ ۳. کارک؛ کاندووْ؛ کەنوو؛ کەنۆلە؛ کەوار؛ ئووسره؛ چەشنێ سیلۆی چکۆلەی ماڵی بۆ هەڵگرتنی ئارد و دانەوێلە ٤. *[کنایی]* جێگای پڕ هاتوچوو.

کندوخانه / kandûxāne ، ـها/:*اسم*. کەنووخانە؛ کەندووخانە؛ جێگای ڕاگرتنی پلوورەی هەنگ.

کندوداری / kandûdārî ، ـها/:*اسم*. هەنگداری؛ کەندووداری؛ کەنووداری؛ کار و ڕەوتی ڕاگرتن و بارهێنانی مێشەنگوین و بەرهەم هێنانی هەنگوین: **زنبورداری**

کند و زنجیر / kond-o-zancîr ، ـها/:*اسم*. *[قدیمی]* کۆت و زنجیر؛ کۆتەدار و قفڵ و زنجیر و باقی ئەو شتانەی بۆ بەستنەوەی زیندانی بە کار دەچوو.

کندوکاو / kand-o-kāv ، ـها/:*اسم*. کر و کاش؛ کنە؛ منێ؛ بنکۆڵی؛ بنگیری؛ کنەوە؛ کار و ڕەوتی توژینەوە؛ کنەکردن؛ کۆڵینەوە؛ منێ کرن ‹مدتی کشورها را کندوکاو کرد، ولی چیزی را کە می‌خواست نیافت: ماوەیەک کر و کاشی وڵاتانی کرد، بەلام ئەوەی دەیەویست نەیدۆزیەوە›. هەروەها: **کندوکاو کردن**

کنده / konde ، ـها/:*اسم*. کۆتە؛ کۆلک؛ کۆلک: ۱. کولکە؛ بڕێ؛ کۆتمە؛ قۆتەرە؛ هێزنگ؛ مەجرەف؛ خەرپشت؛ لەتە چێوی ئەستوور و کورت بە بیچمی گرۆڤەرەوە ‹کندەی چوب: کولکی چێو› ۲. کۆت؛ کۆتەدار؛ داری جەزرەبە دان کە بە زنجیر و ئاڵقەوە لە سەر شانی دەبەستن ۳. کۆڤل؛ کۆتەرەدار؛ کووڵ؛ داری کە لقوپۆی سەرەوەیان بڕیوە ‹کندەی درخت: کۆتەی دار›.

▣ **کندەی زانو:** کلاوە؛ زەنگۆڵ؛ کەشکۆڵ؛ کەشکەوژنگ؛ زۆپی سەر ئەژنۆ.

کنده‌کاری / kandekārî ، ـها/:*اسم*. کانە؛ نوکری؛ کەندەکاری: ۱. کار و ڕەوتی نوکراندن؛ ڕەویشتن؛ کەندنی نەخش و وێنە یان نووسراوە لە سەر بەرد، دار یان کانزا ‹تمام درها را کندەکاری کردە بودند: تەواوی درگاکانیان کەندەکاری کردبوو› ۲. ئەوەی کە بەم شێوەیە بەدیهاتووە ‹کندەکاری روی سنگ، شیری را در حال گرفتن یک گاو نشان می‌داد: کەندەکاری سەر بەردەکە، شێرێکی کاتی گرتنی گایەک نیشان دەدا›.

کندی / kondî/:*اسم*. کولی؛ کولی؛ نەتیژی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەبڕ بوون ‹چاقوی بە این کندی کرە را هم نمی‌برد: چەقۆی بەم کولیە کەرەش نابڕێ›.

کنس / kenes ، ـها/: *صفت*. *[گفتاری]* دەخس؛ دەخسۆ؛ دەخسۆک؛ چرووک؛ ڕژد؛ دەس‌قووچاو ‹از آن آدم کنس چیزی در نمی‌آید: لەو کابرا دەخسە شتێک هەڵناوەرێ›.

کنسانتره / konsāntre ، ـها/: [فرانسوی] *صفت*. *[صنعت]* کونسانترە: ۱. کۆوەبوو؛ کۆبەستوو؛ وێکهاتوو؛ یەکپارچە ۲. پڕعەیار؛ عەیاربان ۳. خەست؛ هەس؛ خەس‌کراو ٤. گووشراوە؛ گووشراو؛ ڕێک‌کوشیو؛ تایبەتمەندی شتێک کە ئاوی گیراوە. هەروەها: **کنسانتره شدن؛ کنسانتره کردن**

کنسرت / konsert ، ـها/: [فرانسوی]*اسم*. کونسیرت: ۱. بەرنامەی مووسیقایی لە سەر شانۆ ‹کنسرت عزیز شاهرخ: کونسیرتی عەزیز شارۆخ› ۲. شوێنێ کە وەها بەرنامەیەکی تێدا بەڕێوە دەچێ ‹رفتە بودیم کنسرت: ڕۆیشتبووین بۆ کونسیرت›.

▣ **کنسرت دادن:** کونسیرت دان؛ بەڕێوە بردنی کونسیرت ‹شجریان در سلیمانیە کنسرت داد:

شەجەریان لە سلێمانی کونسێرتی دا›.
کنسرت داشتن: کونسێرت هەبوون؛ بەرنامەیێ بۆ بەڕێوە بردنی کونسێرت هەبوون ‹دیشب شوان‌پرور کنسرت داشت، ولی اجرا نشد: دوێشەو شوان‌پەروەر کونسێرتی هەبوو، بەلام بەڕێوە نەچوو›.
کنسرسیوم / konsersiyom، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کونسێرسیوم؛ گرۆ یان پێکهاتەیەک لە چەند بەشدارگە، کە زۆرتر بۆ ئەنجامدانی کارێکی گەورەی ئابووری بەدیهاتووە.
کنسرو / konserv، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کونسێرڤ؛ کونسێروە: ۱. ماکی خۆراکی کە بۆ بەرگری لە خراپ بوون، لە دەفرێکی بەسراوی بێ‌هەوادایە ‹کنسرو ماهی: کونسێرڤی ماسی› ۲. ئەوەی کە بەم شێوەیە بەستەبەندی کراوە ‹دو تا کنسرو خریدیم: دوو دانە کونسێرڤمان کڕی›.
کنسرواتوار / konservātuvār، ـها/: [فرانسوی] /اسم. یانەی هونەر؛ ڕێخراوەی فێرکاری هونەر، بەتایبەت مووسیقا.
کنسل / kansel/: [انگلیسی]/اسم. کار یان ڕەوتی هەڵوەشانەوە؛ شێویانەوە ‹برنامەی سخنرانی کنسل شد: بەرنامەی وتاربێژی هەڵوەشایەوە›. هەروەها: **کنسل شدن؛ کنسل کردن**
کنسل / konsol، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ۱. *[معماری]* زۆپی بەشێک لە ماڵ کە بە شێوەی هەیوان، بەرهێوان و پلیکان هاتۆتە پێشەوە ۲. مێز یان سەکۆی بە شێوەی نیوجەغز یان چارەکە جەغزێک لە پەنای دیوار یا سووچی هۆدەدا. ✻ **کنسول-۴**
کنسول / konsûl، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ۱. شابەندەر؛ شابەنەر؛ قونسور؛ قونسوور؛ نوێنەری وڵاتێک لە پاتەختەت یان شارێکی وڵاتێکی‌تردا بۆ ڕاگەیشتن بە کاری هاووڵاتانی لەوێ و هەروەها کەسانێ کە دەیانەوێ بڕۆن بۆ وڵاتەکەی ‹کنسول حکومت کردستان در تهران: شابەندەری حوکمەتی کوردستان لە تاران›: **قنسول؛ قنسل؛ قونسول** ۲. هەر یەکە لە دوو خاوەن پلە و پایەی باڵای ئیمپراتووری ڕۆم ۳. هەر یەکە لە سێ پلە و پایەی باڵای کۆماری فەڕانسە لە ساڵانی دوای ڕونیسانس (۱۷۹۹-۱۸۰٤)دا ٤. ☜ **کُنسُل**
کنسولگری / konsûlgarî، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. شابەندەری؛ شابەنەرخانە؛ شوێنی کاری قونسوور: **قنسولخانە؛ قنسولگری؛ قونسولخانە؛ قونسولگری**
کنسولی / konsûlî/: [فرانسوی] صفت. شابەندەری؛ شابەنەری؛ قونسووری؛ پێوەندیدار یان سەر بە شابەنەرەوە ‹خدمات کنسولی: خزمەتی شابەندەری›.
کنسی / kenesî/:/اسم. دەخسی؛ چکووسی؛ ڕژدی؛ دەس‌قووچاوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی بەرچاوتەنگ بوون ‹این‌قدر کنسی نکن، آبرویمان را بردی: ئەوندە دەخسی مەکە، ئابڕووت بردین›.
کنش / koneš، ـها/:/اسم. *[ادبی]* کار؛ کردار؛ ڕەوت ‹هر کنشی موجب واکنشی می‌شود: هەر کارێک هۆی کاردانەوەیەکە›.
کنشت / keneŝt/: [آرامی]/اسم. ۱. کەنشتە؛ کەنیسە؛ کنیشت؛ پەرستگای جوولەکان ۲. پارلەمانی ئیسراییل.
کنف / kanaf/:/اسم. ۱. /ـها/ وش؛ گیاکندر؛ وژەگیا؛ بەرگواڵە؛ کەنەف؛ گیایەک بە هەودایەکی زۆر پتەوەوە ۲. کندر؛ کەندر؛ کندرە؛ کندێلە؛ کنر؛ گووش؛ هەودای گیاکندر کە بۆ چنینی تەناف و گوَنی و... کەڵکی لێ دەگیرێ ۳. [عربی] *[نامتداول]* پەنا؛ سا؛ داڵدە؛ سێبەر؛ سێوەر؛ سەیوەر؛ ساگات؛ سەهەن.
▣ **در کنف حمایت کسی بودن:** لە ژێر سێبەری کەسێکدا بوون؛ لە ژێر چاوەدێری کەسێکدا بوون؛ دە پەنای کەسێکدا بوون.
کنف / kenef/: صفت. ۱. هەڵچرچاو؛ گولۆف؛

سیس‌هه‌ڵگه‌ڕاو ۲. ڕووداشکاو؛ لووت‌شۆڕ؛ شه‌رمه‌زار و سووکایه‌تی پێ‌کراو * **کنفت** *[گفتاری]*. هه‌روه‌ها: **کنف شدن؛ کنف کردن**

کنفت / keneft/ ☜ **کِنِف**

کنفدراسیون / konfed(e)rās(î)yon ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. کۆڕێخراوه؛ مه‌زرینگه‌یه‌ک که له چه‌ند ڕێخراوه دروست بووه.

کنفرانس / konf(e)rāns ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. کونفڕانس: ۱. دانیشتن؛ کۆڕی وتاربێژی ۲. وتاربێژی ۳. کۆڕ؛ چاو پێکه‌وتنی فه‌رمی بۆ قسه و باس له‌مه‌ڕ بابه‌تێکیی دڵخوازه‌وه ٤. کۆڕ؛ دانیشتگه؛ شوێنی وه‌ها چاو پێکه‌وتنێ ٥. وتاربێژی؛ قسه‌کردنی فه‌رمی چه‌ند که‌س له ماوه‌یه‌کی دیاریکراودا له‌مه‌ڕ بابه‌تێکه‌وه ٦. کۆڕ؛ جێگای به‌ڕێوه چوونی وه‌ها وتاردانێک.

▣ **کنفرانس مطبوعاتی**: کۆڕی ڕۆژنامه‌وانی؛ کۆبوونه‌وه‌یه‌ک که که‌سێ (زۆرتر خاوه‌ن ده‌سه‌ڵات) له‌گه‌ڵ نووسه‌ران و هه‌واڵ‌نێران وت‌وویژ ده‌کا و ئاگاداریگه‌لێک له‌مه‌ڕ خۆی و پرسیاره‌کانیانه‌وه ده‌دات. هه‌روه‌ها: **کنفرانس خبری**

▣ **کنفرانس تشکیل دادن**: کۆڕ پێکهێنان؛ کۆڕی وتاربێژی دانان.

کنفرانس دادن: کونفڕانس دان؛ له کۆڕدا وتاردان.

کنفی / kanafî/: *صفت*. وشی؛ کندری؛ گیاکندری؛ له‌ جنسی کندر.

کنفی / kenefî/: *اسم*. *[گفتاری]* لووت‌شۆڕی؛ شه‌رمه‌زاری؛ ڕووداشکاوی.

کن‌فیکون / konfayakûn/: [عربی] *صفت*. ژێر و ژوور؛ ژێر و ڕوو؛ خاپوور؛ کلێس ‹دشمن یک روزه شهر را کن‌فیکون کرد: دوژمن به ڕۆژێک شاره‌که‌ی ژێر و ژوور کرد›.

کنکاش / kankāš ، ـها/: [مغولی]/*اسم*. ۱. ڕاوێژ؛ ته‌کبیر؛ ته‌گبیر؛ وت‌وویژی نێوان دوو یان چه‌ند که‌س بۆ چاره‌دۆزی ۲. کنه؛ منێ؛ خپر؛ کار و ڕه‌وتی ڤێکه‌فتن؛ ڤێکه‌تن؛ لێکۆڵینه‌وه؛ تۆژینه‌وه؛ کۆڵینه‌وه؛ کۆڵین.

کنکور / konkûr ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. کونکوور؛ ئه‌زموونی هه‌ڵبژاردن؛ ئه‌زموونێک بۆ هه‌ڵبژاردنی خوازیارانی کار یان خوێندن.

کنکوری / konkûrî ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. کونکووری؛ که‌سێ که له ئه‌زموونی زانستگا به‌شدار ده‌بێ یان چاوه‌ڕوانی ئاکامی ئه‌زموونه‌که‌یه‌تی ‹امسال توی خانه‌مان دو تا کنکوری داریم: ئه‌وساڵ له ماڵه‌وه دوو کونکووری‌مان هه‌یه›.

کنگ / kang/: *اسم*. *[قدیمی]* په‌ل؛ باڵی باڵنده.

کنگر / kangar ، ـها/: *اسم*. که‌نگه‌ر؛ که‌نگر؛ کنگر؛ قنگر؛ که‌ره‌نگ؛ که‌له‌نگ؛ کندر؛ کندره؛ که‌ندیل؛ کنر؛ کندێله؛ قنه‌ر؛ قنگه‌ر؛ کنگه‌ری؛ ستانگ؛ ئه‌نگینار؛ ئه‌رتیچۆک؛ به‌ڵکان؛ گیایه‌کی دڕکاویه لاسک و گه‌ڵا ته‌ڕچکه‌کانی ده‌خورێ.

▣ **کنگر فرنگی**: کنگه‌ره‌فه‌ره‌نگی؛ گوڵه‌که‌له‌نگ؛ گوڵه‌که‌نگر؛ جۆرێ که‌نگری گوڵ زه‌ردی گه‌ڵا دڕکاویه، چووزه‌که‌ی ده‌خورێ و گه‌ڵاکه‌ی تاڵه و تا ده‌بڕێ.

کنگر فرنگی وحشی: ئاڵفه‌گیایه‌کی لق‌به‌رزی کوڵکنه به گه‌ڵای درێژووکه‌ی گه‌وره و گوڵی په‌مه‌یی زۆر جوانه‌وه: **شُکاعی**

▣ **کنگر خوردن و لنگر انداختن**: *[تعریض]* یاتاقی خستن؛ په‌سا داخستن؛ ته‌خته‌پۆستی لێ دان به عه‌رزا؛ له جێگایه‌ک بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر و به‌بێ کار و بار مانه‌وه.

کنگره / kongere ، ـها/: *اسم*. قه‌لبه: ۱. کۆنگره؛ کۆنگه‌ره؛ کونگیره؛ ددانه‌ی سه‌ر لێوه‌ی دیوار ۲. هه‌ر پێکهاته‌یه‌ک که به‌و بیچمه‌یه ۳. *[گیاه‌شناسی]* ددانه‌ی گه‌وره‌ی نیوه‌گردی لێواره‌ی گه‌ڵا.

کنگره / kongre ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. کۆڕ؛ کۆنگره: ۱. کۆبوونه‌وه؛ یه‌کگرتنه‌وه‌ی فه‌رمی

نوێنەران، ناردراوە یان ئەندامانی یەک یان چەند گرۆی ڕامیاری، فەرهەنگی یان زانستی ‹کنگرەی جهانی صلح: کۆڕی جیهانی ئاشتی› ٢. کۆڕگە؛ شوێنی بەڕێوە چوونی وەها کۆبوونەوەیەک ٣. ئەنجومەنی نیشتمانی تاقمێ ولاتان ‹کنگرەی آمریکا: کونگرەی ئامریکا›.

کنگرەای / kongere'î/: *صفت.* قەڵبەیی؛ کۆنگەرەیی؛ بە بیچمی قەڵبەوە.

کنگلومرا / kong(e)lomerā/: [فرانسوی] ☜ **جوشسَنگ**

ـ کننده / konande/: *پیوازە.* ـکەرەوە؛ ـ ڤەکەر؛ ـ وەکەر؛ ـ ئەوەکەر؛ ئەنجامدەری کارێک ‹سرد کننده؛ جداکننده: ساردکەرەوە؛ جیاوەکەر›.

کنوانسیون / konvāns(i)yon، ـها/: [فرانسوی] /*اسم.* پێکهاتنامە؛ بڕیارنامەی نێوان چەند ولات ‹کنوانسیون حقوق مؤلف: پێکهاتنامەی مافی نووسەر›.

کنور / konûr/: *اسم. [قدیمی]* هەورەتریشقە؛ هەورەترێشقە؛ هەورەبرووسکە؛ ئەورترشکی.

کنون / kunûn, konûn/: *قید. [مخفف، ادبی]* ئێستا؛ ئێستێکە؛ ئیسە؛ ئیسێ؛ ئاییسە؛ نها؛ نۆکە؛ نهۆ؛ نکا؛ نۆکا؛ نووکە؛ هەنووکە؛ هەوکە؛ نوها؛ نوهۆ؛ هینگا؛ دەمانهۆ؛ ئێستە؛ ئێستێ؛ ئەمێستا؛ ئەو ساتەی تێداین.

کنونی / kunûnî, konûnî/: *صفت. [ادبی]* ئێستا؛ ئێستاکە؛ ئیسەکانێ؛ ئیسە؛ ئێستەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کاتێ کە تێداین ‹دولت کنونی چین: دەوڵەتی ئێستاکەی چین›.

کنه / kane، ـها؛ ـگان/: *اسم.* مچ؛ مچی؛ گەنە؛ گاوەک؛ کەوگی؛ کەوەی؛ کەرجە؛ نۆژ؛ کەرزک؛ کەرژە؛ تەنبوو؛ تەبۆ؛ پیتک؛ چنگنە؛ گەنەکەوڵە؛ مێروویەکی چکۆلەیە دەم لە پێستی گیانەوەران دەنێ و خوێنیان دەمژێ.

کنه / konh/: [عربی] /*اسم.* ناخ؛ پێز؛ ناوەڕۆک؛ بن؛ سەرچاوکە و بنەڕەتی شتێک ‹بە کنه مطلب پی برد: بە ناخی بابەتەکەی زانی›.

ـ کنی / kanî/: *پیوازە.* ـ هەڵکەنی؛ ـکەنی؛ ـ هەڵقەنی؛ هەڵکەندن ‹چاەکنی؛ ریشەکنی: بیرهەڵکەنی؛ ڕیشەکەنی›.

ـ کنی / konî/: *پیوازە.* ـکەری؛ ـکری؛ کردن؛ کارێک ئەنجامدان ‹پنبە پاک‌کنی؛ چای خشک‌کنی: پەموو پاک‌کەری؛ چای وشکەوەکەری›.

کنیاک / konyāk/: [فرانسوی] /*اسم.* کونیاک؛ جۆرێ خواردنەوەی ئەلکولی کە لە شەرابی سپی دروست دەبێ.

کنیز / kanîz، ـها؛ ـان/: *اسم.* کەنیز؛ کەنیزە؛ کەنووژ؛ کۆلا؛ ژن یان کچێک کە کۆیلەیە.

کنیسه / kanîse، ـها/: [معرب از آرامی] /*اسم.* کەنیسە؛ کەنشتە؛ پەرستگای جوولەکان.

کنیه / konye، ـها/: [عربی] /*اسم. [قدیمی]* کەسناو؛ سەرناو؛ ناسناو؛ چەشنێ ناو بۆ کەسان کە زۆرتر لە ناوی دایک و باب یان منداڵانیانەوە گیراوە (وەک: ابن‌سینا؛ ابوالحسن: کوڕی‌سینا؛ باوکی حەسەن).

کو / kû/: *قید.* کوا؛ کوانێ؛ کا؛ کۆن؛ کۆنە؛ کۆوەن؛ کوو؛ کوشێ؛ وشەی پرسیار لە جێگای کەس یان شتێک ‹کتاب کو؟: کوا کتێبەکە؟›.

کوا / kevā/: *اسم.* کیوا؛ لە زمانگەلی ئافریقایی کە لە لە لیبریاوە تا کونگۆ بە کار دەڕوا.

کوار / kovār، ـها/: [؟] /*اسم.* کۆوار؛ سەوەتە؛ جۆرە سەبەتێکی گەورە بۆ بار هەڵگرتن کە بە پشتی مرۆڤ یان چوارپێیەوە دەبەستن.

کوارتت / kûvārtet، ـها/: [انگلیسی] /*اسم. [موسیقی]* کوارتیت؛ ئاهەنگێ کە بۆ چوار ساز یان چوار ستران‌بێژ ڕێک و تەیار کراوە.

کوارتز / kuvārtz, kovārtz/: [فرانسوی] /*اسم.* بەردەئەستێ؛ بریتیە لە ماکی سیلیکا (دووەم ئوکسیدی سلیکۆن)، بە تۆکمەیی ٧ و قورسی تایبەتی ٢٫٦٥ gr/cm^3.

کوارتزیت / kuvārt(e)zît,kovārtzît/: [فرانسوی]

اسم. [زمین‌شناسی] بەردەشووشە؛ بەردئاسایەکی بریقەدارە کە لە پێکەوەلکانی ورکەبەرد و بەردە ئەستێ و سیلیکا بەرهەم هاتووە.

کوارک / kovārk، ـها/: [انگلیسی]/اسم. کوارک؛ هەرکام لە گەردیلە یەکجار وردەکانی ناخی ئەتوم، وردتر لە ئیلکترۆن.

کوازار / kuvāzār/: [فرانسوی] ☜ **اخترنما**

کواکب / kavākeb/: [عربی] جمعِ ☜ **کوکب**

کوالا / kovālā، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کوالا؛ گیانەوەری کیسەداری چکۆلەی درەختی، زاگەبەری ئوستراليا، بە پێستی نەرمی خەزدار و خۆڵەمێشی و پل و پەنجەی کورتەوە کە گیاخۆرە و بە شەودا دەگەڕێ.

کوئل / ko'el/: [از انگلیسی] ☜ **کوئیل**

ـ کوب / kûb/: پیوازه. ـکوت؛ ـکۆ؛ ـکفت: ۱. ـکووب ‹ گوشتکوب؛ آهنکوب: گۆشتکوت؛ ئاسنکفت › ۲. کوتراو؛ کوتیاو ‹طلاکوب: زێڕکوت›.

کوبالت / kobālt/: [فرانسوی] ☜ **کُبالت**

کوباندن/ kûbāndan/: مصدر. متعدی. // **کوباندی**: کوتاتەوە؛ **می‌کوبانی**: دەکوتیەوە؛ **بکوبان**: بکوتەوە// کوتان؛ کوتاندن؛ کوتانن؛ قوتانن؛ قوتان؛ کوەی؛ کوای؛ دان لە کەسێ یان شتێ بە شتێکی‌تر ‹خانەی کلنگی‌اش را کوباند و چند دستگاه آپارتمان ساخت: ماڵە کۆنەکەی کوتا و چەند وارخانی دروست کرد›. هەروەها: **کوباندنی**

■ صفت فاعلی: **کوباننده** (کوتێنەر)/ صفت مفعولی: **کوبانده** (کوتراوە)/ مصدر منفی: **نکوباندن** (نەکوتانەوە)

کوبنده / kûbande/: صفت. بەقەوەت؛ بەهێز؛ بەگوژمە ‹حملەی کوبندە؛ نطق کوبندە: هێرشی بەقەوەت؛ وتاربێژی بەهێز›.

کوبول / kobol/: [انگلیسی]/اسم. کوبول؛ لە زمانگەلی بەرنامەنووسی کەمپیوتر.

کوبه / kûbe، ـها/:/اسم. تەقە؛ چەکوچی چکۆلەی هەڵواسراو بە دەرگادا بۆ تەقەدان.

ـکوبی / kûbî/: پیوازه. ـکفتی؛ ـکوتی؛ ـکۆیی؛ ـکوتان؛ کوتاندن ‹آهنکوبی؛ گندم‌کوبی: ئاسن‌کفتی؛ گەنم‌کوتان›.

کوبیدن / kûbîdan/: مصدر. متعدی. //**کوبیدی**: کوتات؛ **می‌کوبی**: دەکوتی؛ **بکوب**: بکوتە// کوتان؛ قوتان؛ کوتاین؛ کوەی؛ کوای؛ کتان: ۱. لێدان؛ مالین؛ ماڵەی؛ ماڵتەی؛ کێشان؛ شتێک بە توندی لە شتێکی‌تر دان ‹سرش را کوبید بە دیوار: سەری کوتا بە دیوارەکەدا› ۲. هەڵسانن؛ نەرمژانن؛ کوتانەوە؛ کوتاندنەوە؛ کوتاننەوە؛ زەرپانن؛ ئەوەکوەی؛ کوایوە؛ شتێک پەساپەس کوتانەوە و وردکردن ‹برنج کوبیدن؛ خرمن کوبیدن: برنج کوتان؛ خەرمان کوتان›: **کوفتن** ۳. داکوتان؛ شتێک (بەتایبەت بە بەن) بە جێگایەکەوە هەڵواسین ‹عکس را بە دیوار کوبیدن: وێنە کوتان بە دیواردا› ٤. بە توندی ڕەخنەگرتن ‹توی روزنامە وزیر را کوبیده بودند: لە ڕۆژنامەدا وەزیریان کوتابوو› ٥. هەڵپەڕین؛ بە خۆشیەوە هەڵبەز و دابەز کردن ‹دیشب خانەی همسایەمان عروسی بود، تا صبح زدند و کوبیدند: دوێنێ‌شەو ماڵە جیرانەکەمان زەماوەن بوو تا بەیانی لێیان‌دا و هەڵپەڕین› ٦. کاری هاوکرد: ڕێ‌کردن؛ ڕۆیشتن؛ پێوان؛ ڕێگە بڕین ‹چهار فرسخ راه کوبیدیم: چوار فەرسەخ ڕێمان بڕی› هەروەها: **کوبیدنی**

■ صفت فاعلی: **کوبنده** (ـ)/ صفت مفعولی: **کوبیده** (کوتراو)/ مصدر منفی: **نکوبیدن** (نەکوتان)

کوبیده / kûbîde/:/اسم. کباب کوبیده ☜ **کباب**

کوبیست / kûbîst، ـها/: [فرانسوی] صفت. کووبیست؛ هۆگر و شوێنکەوتووی کووبیسم.

کوبیسم / kûbîsm/: [فرانسوی]/اسم. کووبیسم؛ شێوازێ لە هونەری نەقاشی هاوچەرخدا کە هاوکات لە تابلۆیەکدا، چەندبابەتی لێک جیا دێنێتە پێش چاو.

کوبیک / kûbîk/: [فرانسوی] صفت. کووبیک:

١. چوارپاڵوویی ٢. بە شێوازی کووبیسمەوە (بەتایبەت بۆ بەرهەمی نەقاشی).

کوپاره / kûpāre/: *اسم. [قدیمی]* گۆبارە؛ گاگەل؛ گائەل؛ گاگەلە؛ گەلەگا؛ گایەل؛ ڕەوەی گا و گامێش.

کوپال / kûpāl ، ـها/: *اسم.* ١. *[قدیمی]* کۆپاڵ؛ کووپاڵ؛ کۆپار؛ گۆپار؛ گۆپارە؛ گۆپاڵ؛ گورزی ئاسنی ٢. شان و باهۆی درشت و بە قەوەت.

کوپرا / koprā/: [؟] ☜ **کُپرا**

کوپراتیو / koprātîv ، ـها/: [انگلیسی] *اسم. [نامتداول]* بنکەی هەرەوەزی.

کوپن / kupon, kopon ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* کوپین؛ کوپون: ١. هەر یەکە لەو قاقەزە چاپیانەی کە لە بار و دۆخێکی تایبەت لە لایەن دەوڵەتێکەوە بۆ دابەشێنی تاقمێ پیتەوا بە خەڵک دەدرێ تا هەر کەس بتوانێ بەو قاقەزانە ئەو پیتەوایە وەربگرێ ٢. هەر یەکە لەو کاغەزانەی کە لە لایەن ڕێخراوە یان مەزرینگەیەکەوە بۆ دانانی خزمەت بە کەسانێکی تایبەت دەدرێ.

کوپن‌فروشی / kuponfurûšî, kopon- /: [فرانسوی/ فارسی] *اسم.* کوپین‌فرۆشی؛ کاری کڕینی کوپون لە خاوەنەکەی و فرۆشتنی بە کڕیاران. هەروەها: **کوپن‌فروش**

کوپنی / kuponî, koponî/: [فرانسوی] *صفت.* کوپینی: ١. شیاوی دانان و گرتن بە کوپین ‹پنیر کوپنی: پەنیری کوپینی› ٢. *[کنایی]* بە چۆنیەتیەکی ناتەواو و خراپەوە.

کوپه / kûpe ، ـها/: [روسی] *اسم.* کووپە؛ قەمارە؛ هەر یەکە لە ژوورگەلی تایبەتی مسافر لە قەتاردا.

کوت / kût/: *اسم. [گفتاری]* کۆ؛ کوا؛ کۆما؛ کۆگا؛ کۆمەڵێک لە شت یان شتانی جۆراوجۆر کە لە سەر یەک کۆ کراونەتەوە و وەک تەپۆڵکەیەکی لێهاتووە. هەروەها: **کوت شدن؛ کوت کردن**

کوتاه[1] / kûtāh/: *صفت.* کورت؛ کوتر؛ کۆتا: ١. نزم؛ نمز؛ کوڵ؛ قوڵ؛ قوڵە؛ قوت؛ کنک؛ کن؛ کند؛ کر؛ کلم؛ بە درێژایی یان بەرزی کەمەوە ‹چوب کوتاە؛ دیوار کوتاە: چێوی کۆتا؛ دیواری نزم› ٢. کەم؛ بە بەردەوامی کاتی کەمەوە ‹مدت کوتاە: ماوەی کورت› ٣. بەبێ بڕ و بەربلاوی ‹قصەی کوتاە؛ خاطرەی کوتاە: چیرۆکی کۆتا؛ بیرەوەری کورت› ٤. بەبێ لێهاتوویی و شیاوی پێویستەوە ‹دست کوتاە؛ فکر کوتاە: دەستی کورت؛ بیری کوتا›.

▣ **کوتاه آمدن**: ١. کورت بوون؛ چکۆلەتر لە هەندی پێویست بوون ٢. *[مجازی]* پاشەکشە کردن؛ دانەواندن؛ دانەوانن؛ کۆتا کردن؛ یێخ بوون؛ یێخ خواردن؛ بە دووی خوازە، مشتومڕ و شەڕدا نەچوون ‹آزاد کوتاە آمد و بحث تمام شد: ئازاد پاشەکشەی کرد و باسەکە بڕایەوە›.

کوتاه شدن: ١. کۆتا بوون؛ کوڵ بوونەوە؛ کورت بوونەوە؛ کۆتاوە بیەی؛ کەم بوونەوەی درێژایی شتێک ‹روزها کوتاە شدە است: ڕۆژگار کورت بۆتەوە› ٢. *[کنایی]* بڕان؛ لە چالاکی کەوتن ‹دستش از همە جا کوتاە شد: دەستی لە هەموو جێیەک بڕا›.

کوتاه کردن: ١. کۆتا کردنەوە؛ کوڵەوکردن؛ کورتکردن؛ کورتەوەکردن؛ قوتکردن؛ کەمەوکردن؛ کورتەوەکردن؛ هێڤشاندن؛ کۆتاوەکەردەی؛ کەم کردنەوە ‹موهایش را کوتاە کرد: مووی کورت کردەوە› ٢. *[مجازی]* بەستن؛ بڕین؛ بڕینەوە؛ لە درێژەی چالاکیەک بەرگری‌کردن ‹جوابش را چنان داد کە زبانش را کوتاە کرد؛ پای آرام را از آنجا کوتاە کرد: وەهای وەرام داوە زمانی بەست؛ پای ئارامی لەوێ بڕی›.

کوتاه‌ـ[2]: *پیشواژە.* کۆتاـ؛ کورتەـ؛ ـکورت؛ کوڵەـ؛ قوڵەـ؛ بەبێ چەندیەتی یان چۆنیەتی شیاوەوە ‹کوتاەقد؛ کوتاەفکر: کورتەبالا؛ بیر کورت›.

کوتاه‌بین / kûtāhbîn/ ☜ **کوتەبین**

کوتاه‌دست / kûtāhdast ، ـان/: *صفت. [مجازی]*

دەسکورت؛ دەستەنگ؛ بەبێ توانایی (بەتایبەت مالی) پێویست. هەروەها: **کوتاەدستی**

کوتاەفکر / kûtāhfekr ، ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت. [مجازی]* بیرکورت؛ بەبێ توانایی زەینی بۆ هەڵسەنگاندنی دیاردەگەل و تێگەیشتن لە ڕووداوان: **کوتەفکر** *[ادبی]*. هەروەها: **کوتاەفکری**

کوتاەقامت / kûtāhqāmat/: [فارسی/ عربی] ☜ **کوتاەقد**

کوتاەقد / kûtāhqad/: [فارسی/ عربی] *صفت.* کورتەبالا؛ بالاکۆتا؛ بەژن‌کورت؛ بالابووچک؛ کورتەلە؛ حەپلەحورچ؛ کلمۆ؛ کورتیلە؛ زۆرقە؛ خڕپنە؛ گەن؛ گنلە؛ گرکێ؛ کورتەبنە؛ خڕیلە؛ خڕیلانە؛ مێقلانە؛ بەژن‌هووت؛ قولەبنە؛ کورتیلانە؛ بە بالای کەمتر لە هەندی ئاسایی: **کوتاەقامت**

کوتاەمدت / kûtāhmoddat/: [فارسی/ عربی] *صفت.* کەم‌ماوە؛ کورت‌ماوە؛ کورتەماوە؛ بە درێژایی کاتی کەمەوە. بەرانبەر: **بلندمدت؛ درازمدت** ‹سفر کوتاەمدت: سەفەری کەم‌ماوە›.

کوتاهی / kûtāhî/: *اسم.* کۆتایی؛ کووتای: ١. کولی؛ کورتی؛ کۆتاهی؛ قولی؛ کنکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کورت بوون ‹کوتاهی پردە چارە دارد: کورتی پەردە چاری دێ› ٢. *[مجازی]* کەمتەرخەمی؛ کەترەخەمی؛ دۆخ یان چۆنیەتی باش ورد نەبوونەوە لە ئەنجامدانی کارێک ‹کوتاهی در مراقبت از بچەها: کەمتەرخەمی لە ئاگاداری مندالان›. هەروەها: **کوتاهی کردن**

کوتولگی / kutûlegî/: *اسم.* باواقۆرەتی؛ بستەبالایی؛ چلەنۆکی؛ قەزمی؛ گزگلی؛ کولەبنەیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی دووگوردی.

کوتوله[1] / kûtûle ، ـها/: *اسم.* باواقۆرەت؛ باوەقۆرەت؛ باوەقوورەت؛ باوەقۆت؛ بستەبالا؛ چلەنۆک؛ بالابۆست؛ مووڵە؛ گوبخوڤر؛ کابهوور؛ کنک؛ بالافس؛ گزگل؛ گونەگیسک؛ نیوبست؛ کوندەفسک؛ کوندلفس؛ کۆتالە؛ چلەنۆک؛ قەزم؛ سمەخرتە؛ کورتیلە؛ بنەمۆم؛ دووگوردی؛ بابەعەمرە؛ باواعەمرە؛ باوەعەمرە؛ گیانەوەرێ کە لە گەشەی ئاسایی بەجێ ماوە، بەتایبەت مرۆڤێک کە بالای زۆر لە هەندی ئاسایی کورت‌ترە.

⊡ **کوتولەی سفید:** ستارەی کوتولە ☜ **ستارە**

کوتوله[2]: *صفت.* بستەبالا؛ چلەنۆک؛ بالابۆست؛ مووڵە؛ گونەڵ؛ خڕپنە؛ خیپشە؛ بەژن‌کورت؛ گونجوڤر؛ کابهوور؛ کنک؛ بالافس؛ گزگل؛ گونەگیسک؛ نیوبست؛ کوندەفسک؛ کوندلفس؛ کۆتالە؛ قەزم؛ باواقۆرەت؛ دووگوردی؛ زۆر کورتەبالا ‹مرد کوتولە: پیاوی بستەبالا›.

کوتە / kûtah/: *صفت. [مخفف]* کۆتا؛ کورت؛ کن.

کوتەبین / kûtahbîn ، ـان/: *صفت. [مجازی]* بیرکورت؛ بەبێ توانایی پێویست لە هەڵسەنگاندنی دروستی کار و تێگەیشتن لە ڕووداوان: **کوتاەبین**

کوتەفکر / kûtahfer/: [فارسی/ عربی] ☜ **کوتاەفکر**

کوتەنوشت / kûtahnevešt/: *اسم.* کورتەناو؛ ناوێ کە لە کورت‌کردنەوەی چەند نێو یان وشە دروست بووە.

کوچ / kûč/: [ترکی] *اسم.* کۆچ؛ کووچ: ١. بار؛ باربار؛ کار و ڕەوتی لە جێگایەکەوە بۆ جێگایەکی‌تر چوون و بۆ ماوەیەک نیشتەجێ بوون ‹کوچ ایل قشقایی: کۆچی خێلی قەشقایی› ٢. گرۆیەک کە لە کاتی کۆچ‌کردندان ‹شاهد حرکت کوچ بودیم: چاومان لە ڕۆیشتنی کۆچ بوو›.

⊡ **کوچ دادن:** ڤەکۆچاندن؛ کۆچاندن؛ کۆچ پێ‌کردن؛ بار پێ کردن؛ ماڵەوماڵ پێکردن.

کوچ کردن: کۆچین؛ کۆچ‌کردن؛ بارگە تێکەوە پێچان؛ بارکردن/ کەردەی؛ کۆچ لێنان؛ وەنایش.

کوچاندن / kûčāndan/: [ترکی/ فارسی] *مصدر. متعدی.* // **کوچاندی:** کۆچاندت؛ **می‌کوچانی:**

دەکـۆچێنی؛ **بکوچـــان**: بکۆچێنـــە// کۆچانـــدن؛ ڤەکۆچاندن؛ کۆچ پێ‌کـردن؛ بـار پەنەکـەردەی؛ گۆزاندنەوە؛ کەس یان گرۆیەک (زیاتر بە زۆر) بـۆ جێگایەکی‌تر نـاردن و لـەوێ نیشـتەجێ‌کـردن ‹کوچاندن طایفه‌ای از مردم کرد به قوچان: کۆچاندنـی تیرەیـەک لـە کـوردان بـۆ قووچـان›: **کوچانیـدن**. هەروەها: **کوچاندنی**

■ صـفت فـاعلی: **کوچانـــده** (ـــ)/ صـفت مفعـولی: **کوچانـــده** (کـۆچێنراو)/ مصـدر منفـی: **نکوچانـــدن** (نەکۆچاندن)

کوچانیدن / kûčānîdan/: [ترکـی/ فارسـی] ☜ **کوچاندن**

کوچک / kûčak, kûček ، ـها/: *صفت*. چکۆلـە؛ چکۆلـە؛ چکوولـە؛ بچکـۆک؛ بیچـگ؛ بچـووک؛ پچووک؛ بووچـک؛ بویچـک؛ بچـۆک؛ بووچکـە؛ بچویـک؛ بچووچـک؛ فنجـگ؛ چکـۆڵ؛ چکەلـە؛ چکەلە؛ کوچکۆک؛ بیچکەلە؛ چـووک؛ چووکـە؛ کچک؛ کچکە؛ گچک؛ گچکە؛ گچکـۆ؛ گوچـک؛ بچۆلە؛ قومـە؛ کولـوو؛ گـۆجێرە: ١. گولالـە؛ بـە بارستایی کەمەوە ‹ظرف کوچک: دەفـری چکۆلـە› ٢. گولالـە؛ لـە ڕادەی هندکـدا ‹حیـاط کوچـک: حەوشـەی بچـووک› ٣. بـە هەنـدی کەمـەوە ‹سرمایەی کوچک: سەرمایەی چکۆلە› ٤. بێ‌بایەخ؛ کەم‌هورم ‹با رفتن پیش این و آن خـودت را کوچـک نکن: بە ڕۆیشتن بۆ لای ئـەم و ئـەو خـۆت پچـووک مەکەوە› ٥. *[گفتاری]* گولالە؛ وردی؛ کەم‌تەمـەن؛ مێرمندال ‹بزرگ و کوچک همه آنجا بودند: گـەورە و چکۆلـە هـەموو لـەوێ بـوون› ٦. ژێردەسـتە؛ ژێردەس؛ خـواردەس ‹او همیشه مـی‌گویـد: «من کوچـک شـما هسـتم»: ئـەو هەمیشـە ئـەیژێ: «مـن بووچکتانم»›. هەروەها: **کوچـک بـودن؛ کوچـک شدن؛ کوچک شمردن؛ کوچک کردن**

کـوچکی / kûčakî, kûčekî/: *اسم*. چکۆلـەیی؛ بچـووکی؛ بـووچکی؛ گولالـەیی: ١. دۆخ یـان چۆنیەتی بچکۆلە بوون ‹توی اتاق بـە ایـن کـوچکی چطور جا می‌گیریـد؟: لەم ژووره هێنده چکۆلەدا چـۆن جێتـان دەبێتـەوە؟› ٢. منداڵـی ‹او را از کـوچکی می‌شناختم: هەر لە منداڵیەوە دەمناسی›.

کوچندگی / kûčandegî/: [ترکی/ فارسی]/*اسم*. *[جامعه‌شناسی]* کۆچەرایـەتی؛ چەشـنێ لـە ژیـانی کۆمەلایەتی کە کەسـانی کۆمەلـگا بـۆ دابـینی داخوازی ژیان و پێویستەکانیان، جـار لـە دووی جـار لـە جێگایێکـەوە بـۆ جێگایـەکی‌تـر کـۆچ دەکەن. بەرانبەر: **اسکان‌یافتگی**

کوچنده / kûčande ، ـها؛ ـگان/: [ترکـی/ فارسـی] *صفت*. کۆچەر؛ گەڕۆک؛ ڕەوەند؛ خێڵەکی؛ بە خۆ و هۆگرەتی کۆچ کردن. بەرانبەر: **اسـکان‌یافتـه** ‹ایلهای کوچنده: خێلانی کۆچەر›.

کوچ‌نشین / kûčnešîn ، ـها؛ ـان/: [ترکی/ فارسی] /*اسـم*. ١. ڕەوەن؛ ڕەوەنـد؛ زەوەنـد؛ کۆچـەر؛ هەوارچی؛ خێڵەکی؛ خێلاتی؛ گەڕۆک؛ کەسێک کە لە جێگایەکەوە (شار یان ولاتێ) دەچـێ و لـە جێگایەکی‌تر نیشتەجێ دەبێ ٢. جێگایەک کـە گرۆیەکی تێ‌هـاتووە و لـەوێ نیشـتەجێ بـوون ٣. چادرنشین؛ چایرنشین؛ کۆن‌نشین؛ گـەرمێن و کوێسـتان‌کـەر؛ چـۆڵ‌پەرسـت؛ چـۆڵ‌نشـین؛ هەواری؛ هەوارێ؛ هۆبەیی؛ هۆبەیێ؛ هۆبەنشین؛ ڕەشماڵ‌نشین؛ خاوەن ژیانی کۆچەرایەتی.

کوچ‌نشینی / kûčnešînî/: [ترکـی/ فارسـی]/*اسـم*. کۆچەرایـەتی؛ چادرنشـینی؛ کۆچـەری؛ کـار و ڕەوتی نیشتەجێ بوون لە خێوەتدا بۆ تێدا ژیان.

کوچولو / kûčûlû/: *صفت*. *[گفتـاری]* چکۆلانـە؛ بچکۆلانە؛ بچکۆل؛ پچکۆل؛ پچکۆلە؛ پچکەلانـە؛ پچکۆلانە؛ پچکەلە؛ کوچـوچ؛ قچـک؛ بچکـۆک؛ چکۆلووکە؛ بیچکەلانـە؛ بووچکـەڵ؛ بووچکەلـە؛ بووچکەلانــە؛ بووچکــەل؛ بچکەلــە؛ بووچــان؛ بووچانـــێ؛ گچکەلـــە؛ گچکۆلـــە؛ بچکەلانـــە؛ بیچکەلۆکە؛ وردی؛ وردیلە؛ گولالە: ١. بچـووک؛ خۆچوک؛ گچکە؛ بـە بارسـتایی کەمـەوە ‹سیب کوچولو؛ ماشین کوچولو: سێوی چکۆلانـە؛ ماشـینی

بچکۆلانە› ٢. ـھا/ کەمساڵ؛ کەم تەمەن؛ منال کار؛ مێرمناڵ؛ مێردمنداڵ؛ خاوەن تەمەنی کەم ‹بچەی کوچولو: منداڵی بچکۆل›.

کوچه / kûče /:اسم. کۆلان؛ کۆران؛ کووچە؛ کووچی؛ کووجی؛ کووجیە؛ ناو کەلان؛ کووە؛ کیچە؛ لەین؛ کاپان: ١. ـھا/ ڕێگای (زۆرتر) تەسک لە نێوان دوو ڕیز خانوودا ٢./مجازی/ دەرەوەی ماڵ.

▣ **کوچەی آشتی کنان**: /کنایی/ ئالولە؛ دەربوونە؛ کۆلانی تەنگەبەر.

▣ **کوچه دادن**: ڕێکردنەوە؛ ڕێ دان؛ بەرایی دان؛ درن دای؛ دردان؛ لاچوون و ڕێ باز کردن بۆ تێپەڕینی کەسێک ‹مردم کوچه دادند تا پهلوان وارد حیاط شد: خەڵکی ڕێیان کردەوە تا پاڵەوان چووە ناو حەوشەوە›.

خود را به کوچەی علی چپ زدن ☜ **خود**[1]

کوچەباغ / kûčebāq ، ـھا/:اسم. کۆلان یان بوارگەیەک کە هەر دوو لای باخە.

کوچەباغی / kûčebāqî/ ☜ آواز کوچەباغی، **آواز**

کوچەبند / kûčeband ، ـھا/:اسم. مێلە، پایە یان زنجیرێک کە بۆ بەستنی ڕێگەی ماشین، لە سەر کۆلانی دادەمەزرێنن.

کوچیدن / kûčîdan/: [ترکی/ فارسی] مصدر. لازم. // **کوچیدی**: کۆچای؛ **می کوچی**: دەکۆچی؛ **بکوچ**: بکۆچە// کۆچان؛ کۆچین؛ کۆچ کردن؛ گۆزانەوە؛ وەنایش؛ جێگای نیشتەجێ بوونی خۆ گۆڕان ‹از سقز کوچیدند و رفتند کرمانشاه: لە سەقز کۆچیان کرد و چوونە کرماشان›. هەروەها: **کوچیدنی**

■ صفت فاعلی: **کوچنده** (کۆچەر)/ صفت مفعولی: **کوچیده** (کۆچاو)/ مصدر منفی: **نکوچیدن** (نەکۆچان)

کوخ / kûx ، ـھا/:اسم. /ادبی/ کاز؛ کولیت؛ قولیت؛ کۆخ؛ قۆخ؛ کۆختە؛ قۆختە؛ قولخ؛ کۆزلاخ؛ کۆخک؛ کەوێل؛ هۆلک؛ مالک؛ کێل؛ خنجک؛ چاتۆل؛ خانووچکەی یەک چاوە لە دەشت یان باخدا: **کومه**

کوخ‌نشین / kûxnešîn ، ـان/: صفت. /ادبی/ کازنشین؛ کۆخ‌نشین؛ کۆختەنشین؛ هۆلک‌نیش؛ نیشتەجێی ماڵۆچکە.

کود / kûd ، ـھا/:اسم. کوود؛ کووت؛ هەر یەکە لە ماکگەلی سروشتی یان کیمیایی کە بۆ بەهێز کردنی گەشەی گیا بە شێوەی دەسکرد لە خاکی دەکەن.

▣ **کود حیوانی**: گویبڕی؛ گوێبڕە؛ پەیین؛ ماکی ئالی، بەتایبەت شیاکە، کە وەک کوود بە کاری دەبەن.

کود سبز: کووتی گیایی؛ گیایەک کە دەیکێڵن و کاتی گوڵ‌کردنی لە ژێر خاکی دەخەن تا ببێتە هۆی بەهێز بوونەوەی خاک.

کود شیمیایی: کووتی کیمیاوی؛ کوودی بەرهەمهاتوو لە چەند ماکی کیمیایی (وەک نیتراتی سودیوم یان پوتاسیوم، نیترات و سوولفاتی ئامونیوم و...) بۆ بەقەوەت‌کردنی خاک.

کودئین / kode'în/: [فرانسوی] ☜ **کُدئین**

کودتا / kûdetā ، ـھا/: [فرانسوی]/اسم. کوودەتا؛ کوودتا؛ کاری پەنامەکی و هاوڕێ لەگەڵ کەین و بەینی گرۆیەک لە هێزی چەکداری بۆ گرتنەدەستی حکوومەت. هەروەها: **کودتا شدن؛ کودتا کردن**

کودتاچی / kûdetāčî ، ـھا؛ ـان/: [فرانسوی/ ترکی] صفت. کوودەتاچی؛ خاوەن پلەی ڕێبەرایەتی یان هاوقۆڵی لە کوودتادا.

کودرست / kûdrost/ ☜ **گندروی**

کودری / kudarî/: [؟] ☜ **کُدَری**

کودک / kûdak ، ـان/:اسم. /ادبی/ منداڵ؛ مناڵ؛ مندار؛ منال؛ زارۆ؛ زاوڕۆ؛ زارۆک؛ زارووک؛ جینۆک؛ زار؛ زاروو؛ زاڕوو؛ زاری؛ زارۆڵە؛ زاڕۆڵە؛ زاوڵە؛ بەچە؛ بێچووی مرۆڤ تا بەر لە

پێگەیشتن، بەتایبەت لە سێ ساڵانەوە تا سێزدە ساڵان.

◘ **کودک استثنایی:** منداڵێ کە بە هۆش و زەیندا لەگەڵ منداڵانی‌تر جیاوازی هەیە، بەتایبەت منداڵێ کە تەواو نیە.

کودک زودرس: منداڵی بزیو؛ منالێ کە لە چاو هاوتەمەنانی گەشەی زەینی سەرە.

کودک عقب‌مانده: منداڵی دواکەوتوو؛ منداڵێ کە توانایی زەینی و هۆشی کەمە.

کودک‌آزاری / kûdakāzārî /: *اسم.* منداڵ‌ئازاری؛ کارەڕەهاتی ئازاندن و ئەشکەنجە کردنی منداڵان.

کودکانه[1] / kûdakāne /: *صفت.* منالانە؛ منداڵانە؛ مندارانە؛ زاوڵانە: ۱. وەکوو زارۆکان ‹چهرەی کودکانە: چاری منداڵانە› ۲. *[کنایی]* کاڵ؛ نەپوخت؛ بەبێ وردکردنەوە و تێڕامان ‹حرفهای کودکانە: قسەی منداڵانە›.

کودکانه[2]: *قید.* منداڵانە؛ منالانە؛ بە شێوەی منداڵان ‹کودکانە رفتار کردن: منالانە جووڵانەوە›.

کودکستان / kûdakestān ، ـها /: *اسم.* باخچەی منداڵان؛ دامەزراوەیەک بۆ ئاگا لێبوون و ڕاهێنانی منداڵانی ۳ تا ۵ ساڵان لە چەن کاتژمێری ڕۆژدا.

کودکی / kûdakî /: *اسم.* منداڵی؛ منالی؛ منداری؛ زارۆکی؛ زاڕۆڵەیی؛ زاوڵەیێ؛ کاتی منداڵ بوون ‹در کودکی چند بار بیمار شد: لە منداڵیدا چەن جار نەخۆش کەوت›.

کودکیار / kûdakyār ، ـان /: *اسم.* دایەن؛ پەرستارێ کە لە باری ئاگاداری‌کردن و فێر کردنی زارۆکاندا شارەزایە.

کودکیاری / kûdakyārî /: *اسم.* ۱. بنەما و شێوەی زانستی ئاگاداری‌کردن لە منداڵان، بەتایبەت لە نەخۆشخانە، دایەنگە و باخچەی منداڵان ۲. پیشەی ئەو کەسەی کە وەها کارێک دەکات.

کودگل / kûdgel /: *اسم.* قوڕەڕەشە؛ هەڕگەڕەشە؛ قوڕ و چڵپاوێ کە لە پاشماوەی گیانەوەر و گیای وردیلەی ئاوی دروست بووە و ماکی قیری لێ بەرهەم دێ.

کودن / kowdan, ko:dan ، ـها /: [عربی] *صفت.* سەرکوێر؛ سەربەتاڵ؛ زەین‌کوێر؛ بێ‌هۆش؛ سەروشک؛ هش‌سڤک؛ ئاقڵ‌سووک؛ لپاش؛ شاوێر؛ شاڤێر؛ خەپلە؛ تێنەگەیشتوو؛ لۆقلۆق؛ دەبەنگ: ۱. بەبێ توانایی وەرگرتن و لێکدانەوەی دروستی شتان ۲. بە تواناییەکی کەمەوە بۆ تێگەیشتنی قسە یان هەڵسەنگاندنی هۆی ڕووداوان.

کور / kavar ، ـها /: *اسم.* شەفەلە؛ شێفە؛ شێفەلەتە؛ کەبەر؛ شەفەلاح؛ کفر؛ تەروو؛ بتەگیایەکی چڕ و پڕە بە لقی کوڵکن و گەڵای کەسک و گوڵی درشتی سپیەوە. شکۆفەی نەترووکاوی ئەم بتەیە بۆ بۆنخۆشی برێ ترشی بە کار دەچێ.

کور[1] / kûr ، ـها؛ ـان /: *اسم.* کوێر؛ کۆر؛ کوور؛ کۆرە؛ نابینا؛ بێ‌چاو؛ لۆر؛ نەوین؛ قلاپووک؛ کەسێ کە هەستی بینایی کار ناکا ‹کور از خدا چه می‌خواهد؟ دو چشم بینا: کوێر لە خودا چی دەوێ؟ دوو چاوی ساغ›.

کور[2]: *صفت.* کوێر؛ کۆر؛ کۆرە: ۱. بێ‌چاو؛ نابینا؛ نەوین؛ مجرۆ؛ بێ‌بەهرە لە هەستی بینایی ۲. بەسراو؛ لە کارکەوتوو ‹اجاق کور: وجاخ کوێر› ۳. *[مجازی]* بەبێ توانایی داوەری یان هەڵسەنگاندنی دروست ‹بی‌سواد کور است: بێ‌خەت کوێرە›.

◘ **کور خواندن:** *[تعریض]* سوار ئەسپی با بوون؛ بە هەڵە(دا) چوون؛ نەپێکان؛ نەپێکەی ‹کور خواندی آن‌قدرها هم خنگ نیست: سوار ئەسپی با بووی ئەوندەش گێژ نیە›.

کور کردن: ۱. کوێرکردن؛ کۆرکەردەی؛ نابینا کردن ۲. بەستن؛ لوولەی تراو یان گازێک

کپ‌کردن ٣. کوێرەوکردن؛ کوێرکردنەوە؛ کۆرەوەکەردەی؛ سەتماندن؛ ڕەدماندن؛ بە خاک، بیر یان کاریز پڕ کردنەوە ‹چاه را کور کرد: بیرەکەی کوێر کردەوە› ٤. *[مجازی]* کوێرکردنەوە؛ لە کار خستن ‹این شیوه‌ی درس خواندن ذهنش را کور کرده: خوێندن بەم شێوازە زەینی کوێر کردوتەوە› ٥. *[مجازی]* تێکدان؛ شیواندن ‹عیشمان را کور کردند: خۆشیەکەیان لێ تێکداین›.

کوراب / kûrāb ، ـها/: *اسم.* جۆلەی سەرداپۆشراو یان لوولەی ئاوی گەورە لە ژێر زەویدا.

کورار / korār/: [؟]*اسم.* کورار؛ ماکێکی ژەهراوی لە بڕێ گیای ئامریکای باشووریدایە، هۆی فەلەجی ماسوولکەی لەشە و بە هەندێ زۆر کەم دەرمانە.

کوران / kûrān/: [فرانسوی] ☜ **جریان -١**

کورباطن / kûrbāten/: [فارسی/ عربی] ☜ **کوردل**

کورتاژ / kurtāj/: [فرانسوی]*اسم. [پزشکی]* کورتاژ؛ کاری تاشین و هەلکلۆشانی ناوەوەی ئەندامێکی لەش بە ئامرازێکی وەک کەوچک، بەتایبەت تاشینی پزدان و دەرهێنانی تۆل.

کورتکس / korteks/: [فرانسوی]*اسم.* قشر مخ ☜ **قشر**

کورتن / korton/: [انگلیسی] ☜ **کُرتُن**

کورتیزون / kortîzon/: [فرانسوی] ☜ **کُرتیزۆن**

کورچاتوویم / korčātov(i)yom/: [انگلیسی] *اسم.* کورچاتۆڤیوم؛ توخمی کیمیاوی ڕادیۆئەکتیڤ بە ژمارەی ئەتومی ١٠٤، کە لە دارشتەی ناوکی پروتاکتینیومی ٢٤٢ و نیئونی٢٢ بە دەست دێ و نیوەتەمەنێکی زۆر کورتی هەیە.

کوردل / kûrdel ، ـان/: *صفت. [مجازی]* کوێردڵ؛ کۆردڵ؛ دڵ‌کوێر؛ کەمفام؛ دەبەنگ؛ ناتێگەیشتوو؛ بەبێ توانایی وەرگرتنی هەستی عاتیفی (وەک میهر، دۆستایەتی، ئەوین، ...): **دل‌کور؛ کورباطن**. هەروەها: **کوردلی**

کوررنگی / kûr.rangî ، ـها/: *اسم.* کوێرڕەنگی؛ نەخۆشینێکی چاو کە دەبێتە هۆی بەدی نەکردنی ڕەنگی سوور و سەوز یان هەموو ڕەنگێک. هەروەها: **کوررنگ**

کورس / kûrs/: [فرانسوی]*اسم.* کوورس: ١. سەر؛ یەکەی بژاردنی جاری سوار بوون لە ماشینی هەموانی بۆ ڕۆیشتن بۆ جێگایەک ‹برای رفتن تا اداره باید دو کورس اتوبوس سوار شوم: بۆ ڕۆیشتن تا مەزرینگە دەبێ دوو سەر سواری پاس بم› ٢. کێبەرکێ؛ ڕکەبەرکێ؛ بەتایبەت بۆ خێرایی ‹ماشینها با هم کورس گذاشته بودند: ماشینەکان پێکەوە کوورسیان دانابوو›.

کورسو / kûrsû/: *اسم.* ترووسکە؛ چرووسکە؛ چریسکە؛ تریسکە؛ برووسە؛ زریوەی کەم ‹کورسویی ز چراغی رنجور، قصه‌پرداز شب تنهاییست: تروسکەیەک لە زەردەدلۆپێکی کز، ئاودەنگیلەی شەوانی تەنیاییمە›.

▣ **کورسو زدن**: چرووسکە دان؛ تروسکە دان؛ زریوەیەکی کەم دانەوە ‹چراغی کورسو می‌زد بە نیزار: چرووسکەی دەدا چرایەک بە سەر قامیشەلاندا›.

کورسی / kûrsî/: [فرانسوی] *صفت.* کوورسی؛ تایبەت بۆ کێبەرکێ ‹ماشین کورسی: ماشێنی کوورسی›.

کورک / kûrak ، ـها/: *اسم.* ئارێنج؛ کوان؛ کونک؛ کۆن؛ کەوەن؛ ئاشین؛ کونێر؛ قونێر؛ گۆنر؛ چافک؛ پەڤیژۆک؛ مادە؛ لۆک؛ هالێ؛ دومەل؛ دمەل؛ دومەلە؛ دومل؛ دومڵ؛ بلۆقی چلکینی بەژان کە لە ژێر پێستەوە دەردێ.

کور-کور / kûrkûr ، ـها/: [کردی]*اسم.* کوڕ-کوڕ؛ قەتێ؛ قەتا؛ ڕیخەخۆرە؛ پەلەوەرێکە بە باڵی درێژ و گۆشەدار، جووچکەی دوولق و هەلفڕینی

سووکەوە، کە لە سەر دار هێلانە دەکا و جار-جاریش لە لاشەی گیانەوەرانی‌تر دەخوا.

کورکورانه[1] / kûrkûrāne/: *صفت*. کوێرانە؛ کۆرانە؛ بەبێ بینش و ئاگاییەوە ‹اطاعت کورکورانە: گوێڕایەڵی کوێرانە›.

کورکورانه[2]: *قید*. کوێرانە: ۱. کوێرەکوێر؛ کۆرەکۆر؛ وەکوو کوێران ‹کورکورانه روی میز دست مالیدم: کوێرەکوێر دەستم بە سەر مێزەکەدا ساوی› ۲. بەبێ بینش، تێفکرین و ئاگادارییەوە ‹کورکورانه از او پیروی می‌کرد: کوێرانە کەوتبووە شوێنی›.

کورمار / kûrmār/ ☜ **بوآ**

کورمال/ kûrmāl/: *قید*. بە پەلەکوتێ؛ پەل‌کوت؛ پەلەماشێ؛ بە شێوەی پەل کوتان و کەلک وەرگرتن لە دەست بە جێگەی چاو ‹کورمال از پله‌ها پایین آمدم: بە پەلەکوتێ لە پلیکانەکانەوە هاتمە خوار›.

کوره[1] / kûre/: *اسم*. ۱. /ـها/ داش؛ کوورە؛ کویرە؛ ئاگرخانە؛ چەشنێ کوانووی سەرداپۆشراو بۆ بەدیهێنانی گەرمای زۆر ‹کورەی آجرپزی: کوورەی ئاجورپێژی› ۲. *[نجوم]* وێنەی ئاسمانی لە لەتەگۆی باشووری نێوان قەیتووس و نەهردا ۳. /ـها/ ڕاڕەوی کارێز.

▣ **از کوره دررفتن**: چاو پەڕینە تەوقی سەر؛ دین لە لا نەمان؛ هەڵچوون؛ زۆر تووڕە بوون ‹بالاخره پدر از کوره دررفت و زد شیشه را شکست: ئاخری بابم چاوی پەڕیە تەوقی سەری و دای لە شیشە و شکاندی›.

کوره ـ[2]: *پیشواژه*. کوێرە ـ؛ کۆرە ـ؛ کەم یان سست ‹کورەراه؛ کورەسواد: کوێرەڕێ؛ کورەسەواد›.

کوره‌پز / kûrepaz، ـها؛ ـان/: *اسم*. کوورەپەز؛ کوورەپێژ: ۱. خاوەن یان بەرپرسی کوورەخانە ۲. کرێکارێ کە لە کوورەپێژیدا کار دەکا * **آجرپز**

کوره‌پزخانه / kûrepazxāne، ـها/: *اسم*. کوورەخانە؛ کوورەپەزخانە؛ جێگایەک کە بۆ پێژانی ئاجور، کاشی و... کوورەیان تێدا دروست کردووە.

کوره‌پزی / kûrepazî/: *اسم*. کوورەپەزی؛ کار و ڕەوتی پێژان و بەرهەم هێنانی دەسهاتی وەکوو ئاجۆر و کاشی لە کوورەدا.

کوره‌راه / kûrerāh، ـها/: *اسم*. کوێرەڕێ؛ کۆرەڕا؛ کوورەڕێ؛ توولەڕێ؛ باریکەڕێ؛ ڕێچکە؛ شقاڕێ؛ شقەرێ؛ شقیلە؛ ئاهەڕا؛ ڕەپێلگە؛ بزنەڕێ؛ ولاخەڕێ؛ ڕێگەی تەسک و بە پێچ و پلۆچ کە بە هۆی هاتوچۆی خەڵک و چوارپێیان بەدیهاتووە.

کوره‌سواد / kûresavād/: [فارسی/ عربی]/*اسم*. کوێرەسەواد؛ سیواتی کەم.

کوری / kûrî/: *اسم*. کوێری؛ کۆری؛ کوێریەتی؛ کوێرێتی؛ لیلوی: ۱. مجرۆیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کوێر و بێ‌چاو بوون ۲. هەر نەخۆشینێ کە ببێتە هۆی نابینایی.

▣ **به کوری چشم کسی**: *[تعریض]* بە کوێرایی چاوی کەسێک؛ بۆ دوژمن کوێری؛ وە کوێری چاو کەسێک ‹بە کوری چشم تو همین امسال می‌روم دانشگاه: بە کوێری چاوی تووە هەر ئەو ساڵ دەڕۆم بۆ زانستگا›.

کوری / kurî/: [فرانسوی]/*اسم*. کووری؛ یەکەی کاردانەوەی ماکی ڕادیوئەکتیڤ، بەرامبەر بە 3.7×10^{10} جار لێک‌بوونەوە لە چرکەیەکدا.

کوریم / kûr(i)yom/: [فرانسوی]/*اسم*. کوریۆم؛ تۆخمی کیمیایی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤ، لە دەستەی ئاکتینیدەکان، بە ژمارەی ئەتومی ۹۶، کە ناپایەدارە و بە شێوەی دەسکرد دروست دەبێ و لە بەر هەواوە زۆر زوو دەپووچێتەوە.

کوز / kavaz/ ☜ **خَرچُسونه**

کوزل / kozal، ـها/: [کردی]/*اسم*. کۆزەڵ؛ کۆزەر؛ کۆزر؛ کوێزر؛ کۆزەرە؛ گوێزر؛ چەت؛ چەلۆک؛ چەلووک؛ قەبەس؛ درشتەی لە گێرەدا

نەهاڕدراو

کوزە / kûze ، ـها/: [از کردی]/اسم. گۆزە؛ گوزک؛ گۆزێ؛ کووزە؛ کووز؛ کۆز؛ هالووە؛ مەر؛ قوم؛ جەرە؛ تنگلی؛ دەفرێکی گرۆڤەر بە سکی هەڵاتوو و زۆرتر لە سواڵەت بۆ هەڵگرتنی تراو ‹کوزەی آب؛ کوزەی ئاو؛ کوزەی عسل: کووزی هەنگوین›.

کوزەگر / kûzegar ، ـها؛ ـان/: [از کردی/ فارسی] /اسم. گۆسکەر؛ گۆزەکەر؛ کووزەکەر؛ هەوڕگەر؛ پیرۆت؛ کاسەکەر؛ ئیربارکەر؛ هەوڕگەر؛ ئیربارگەر؛ پرۆت؛ کاسەوکووزەکەر؛ هۆستای ئامانان؛ کەسێ کە دەفری سواڵەت چێ دەکا.

کوزەگری / kûzegarî/: [از کردی/ فارسی]/اسم. گۆسکەری؛ گۆزەکەری؛ هەوڕگەری؛ کاسەکەری: . کار و ڕەوتی دروستکردنی گۆزە ٢ پیشەی هەوڕگەر ٣. ـها/ کارگەی گۆزە دروست کردن.

کوژ / kûj/: صفت. [ادبی] قۆز؛ کۆم؛ کۆڤ؛ کووڕ؛ قۆخ؛ خووز؛ خوز؛ قۆپ؛ قەمبوور؛ داچەماو: ١. بە پەڕانپەڕی چەماوە بەرەو ناوەوە ٢. زۆپ؛ قوت؛ بە هەڵاتوویی ڕوو بە دەرەوە.

کوژپشت / kûjpošt ، ـها؛ ـان/: صفت. پشتکووڕ؛ پشتکۆم؛ پشتچەماو؛ پشتچەمیای؛ پشتخوویل؛ پشتقۆز؛ کووڕ؛ کۆڕ؛ خوز؛ خووز؛ خووژ؛ خوول؛ کۆم؛ قلووچ؛ گۆڤ؛ کۆڤل؛ قۆغ؛ چەمیو؛ قۆق؛ قولووز؛ قەلووز؛ نووخ؛ قەمبوور: . بە هەڵاتوویی لە پشتدا (وەک جۆرێ نەخۆشی) ٢. خاوەن پشتی چەماوە (زۆرتر لە بەر پیری): **گوژپشت**

کوژی / kûjî/: اسم. کۆمی؛ کووڕی؛ چەماوەیی؛ قۆزی؛ قۆپی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کۆم بوون.

کوس / kûs ، ـها/: اسم. کۆس؛ تەپڵی گەورە کە لە پێشوودا، بەتایبەت بۆ شەڕ دەیانژەند.

◘ **کوس بستن**: پلار بۆ بردن؛ دابەڕزین؛ هەڵبەزین؛ تەیار بوون بۆ هەڵمەت بردن بەرەو شتێک ‹گربەای کوس بست کە قناری را بگیرد: پشیلەیەک پلاری بۆ قەناریەکە برد بیگرێ›.

کوسن / kûsan ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. باڵنج؛ باڵشتێکی چکۆلە بۆ پاڵ پێوە دان و دانان لە ژێر ئانیشکدا.

کوسە / kûse ، ـها/: اسم. کۆسە؛ کووسە: ١. سەماسی؛ کۆسەماهی؛ هەر یەکە لەو ماسیانە کە لە زەریاکان بەتایبەت ئاوی گەرمدا دەژین و گۆشتخۆرن و زۆرتر ماسی ڕاو دەکەن: **ماهی کوسه** ٢. هورم؛ دەکەل؛ پیاوی بێ ڕیش و سمێڵ یان بە ڕیش و سوێڵی زۆر تەنکەوە.

◘ **کوسه و ریش پهن**: [مجازی] کەر و کولەنجە؛ ورچ و عابا؛ کۆسە و ڕیش پان (بۆ دوو شتی دژ بە یەک دەگوترێ).

ـکوش / kûš/: پیوازە. کۆش؛ کۆشەر ‹سختکوش: سەختکوش›.

کوشا / kûšā/: صفت. کۆشا؛ تێکۆشەر؛ خاوەن خۆ و هۆگرەتی تێکۆشان ‹پسر کوشا؛ کارگر کوشا: کوڕی کوشا؛ کرێکاری تێکوشەر›.

کوشش / kûšeš ، ـها/: اسم. کۆششت؛ کۆشش؛ کرد و کاش؛ کرد و کۆش؛ کاش؛ وێ؛ حەوڵ؛ هەوڵ؛ هاقل؛ کار؛ کرد؛ تەپشت؛ کەفتولەفت؛ پەلوپۆ؛ متملو؛ داکۆکی؛ خەبات: . کار و ڕەوتی کۆشان ٢ کاری درێژخایەن، زەینی یان بە لەش.

◘ **کوشش کردن**: کۆشان؛ کۆشین؛ کۆششت کردن؛ هەولدان؛ تەقالا دان؛ کرد و کۆش کردن؛ خەبات کردن؛ خەبتین؛ پێکول کرن؛ پەلوپۆ کردن.

کوشک / kûšk ، ـها/: اسم. کۆشک؛ کوشک؛ کۆشکە؛ کاخە؛ کوچک؛ کاخ؛ خانووی گەورە و بەشکۆ لە نێوان باخێکدا.

کوشی[1] / kûšî/: اسم. کووشی؛ گرۆیەک لە زمانگەلی حامی باو لە ئافریقای ڕۆژهەڵاتی بەتایبەت ئیتیۆپی و سوومالیدا.

ـکوشی[2]: *پیوازه.* ـکۆشی؛ کۆشان ‹سختکوشی: سەختکۆشی›.

کوشیدن / kûšîdan/: *مصدر. لازم.// کوشیدی:* تێکۆشای؛ **می کوشی:** تێدەکۆشی؛ **بکوش:** تێکۆشە// تێکۆشان؛ تێکۆشین؛ کۆشین؛ کۆشان؛ کۆشەی؛ کۆشای؛ ولایین؛ خەبتان؛ خەبتین؛ تەقالا دان؛ هەوڵدان؛ خەبات کردن؛ بۆ گەیشتن بە مەبەستێک بەردەوام کارکردن.

■ صفت فاعلی: **کوشنده** (تێکۆشەر)/ صفت مفعولی: **کوشیده** (تێکۆشاو)/ مصدر منفی: **نکوشیدن** (تێنەکۆشان)

کوف / kûf/: *اسم.* ١. چەشنێ لە پەلەوەرانی دەستەی کوند، بە بالای مامناوندی و گوێی درێژ و چاوی گەورەوە ٢. /ـها/ کوندەقوتە؛ کوندی دارسان؛ پەلەوەرێکی لێرەواری کە دەگمەن لە هێلانەی دەردەکەوێ، باڵ و پەلەکانی وەکوو گەڵای دار وایە و مشکی سارا ڕاو دەکا.

کوفت / kûft/: *اسم.* ١. سفلیس؛ فەرنگی؛ هالۆق؛ بای بوور؛ نەخۆشیەکی کۆنی پەتایە کە تووشی ئەندامانی شەرم دێ ٢. گەڕانی؛ سنتان؛ قوزولقورت؛ قزەلقورت؛ قوزولقورت؛ دەرد کاری؛ جنێوێکە.

⊡ **کوفت کردن:** *[تعریض]* ژەقنەمووت کردن؛ کردنە زەهری مار؛ خواردن ‹یک قابلمه پلو را کوفت کردی، باز می‌گویی گرسنه‌ام؟!: مەنجەڵێک پلاوت ژەقنەمووت کرد، هەر ئێژی برسیمە؟!›.

کوفتگی/ kûftegî/: *اسم.* ١. کوتراوی؛ کوتیاگی؛ تلکوو؛ ئێشی ماسوولکەیی بە هۆی ماندوویی و کوتران یان پەتاوە ٢. هیلاکی؛ شەکەتی؛ مانیایی؛ ماندوویەتی زۆر.

کوفتن / kûftan/ ☜ **کوبیدن-٢**

کوفته[1] / kûfte، ـها/: *اسم.* کفتەشۆربا؛ کفتەشۆروا؛ کفتەوشۆروا؛ خۆراکێک لە گۆشتی چەرخکراو، سەبزی، برنج، ئاردی نۆکەقەنی یان نەخوەشەر و... کە پێکەوە تێکەڵی دەکەن و وەکوو هەویرێکی لێ دێ، تۆپەڵ- تۆپەڵی دەکەنەوە و کاکڵە و خورما و هێلکە و... تێ دەخەن و لە ئاوێکی بە هێندێک برنج و چێژەوە دەیکوڵێنن: **کوفته‌تبریزی**

کوفته[2]: *صفت.* ١. کوتراو؛ کوتیاگ ٢. کەشەنگ؛ شەکەت؛ مانیا؛ ماندوو و هیلاک بە هۆی کار و چالاکی زۆرەوە.

کوفته‌تبریزی / kûftetabrîzî/ ☜ **کوفته**[1]

کوفته‌ریزه / kûfterîze، ـها/: *اسم.* کفتەڕیزە؛ کفتەڕیزە؛ چەشنێ کفتەی چکۆلە و تۆپەڵ کە دوای سوورکردنەوە لە ڕۆندا لە نێو ئاوێکی بە هێندیک برنج و چێژەوە دەیکوڵێنن.

کوفته‌شامی / kûftešāmî، ـها/: *اسم.* کفتەشامی؛ کفتەشامیێ؛ چەشنێ کفتە وەکوو کوتلێت کە دوای سوورکردنەوە لە ئاوێکی کەمدا دەیکوڵێنن.

کوفته‌قلقلی / kûfteqelqelî، ـها/: *اسم.* کفتەقلقلی؛ گۆشتی بە پیوازەوە چەرخکراوی وەک هەڵمات لێهاتوو کە لە ڕۆندا سووری دەکەنەوە و بۆ تام دەیکەنە نێو چێشتی‌ترەوە.

کوفتی / kûftî/: *صفت. [گفتاری]* میراتی؛ خەیبمەردە؛ خاوەنمردی؛ خەیب کەوتە؛ جۆری جنێو و ناسزا ‹این کتاب کوفتی را بینداز دور!: ئەم کتێبە میراتیە فڕێ دە!›.

کوفی[1] / kûfî/: [عربی]/اسم. کووفی: ١. ڕێنووسێکی کۆنی عەرەبی کە لە ڕابردوودا بۆ نووسینی دەفتەر و بەیاز بە کار دەبرا ٢. /ـها؛ ـان/ خەڵکی شاری کووفە.

کوفی[2]: *صفت.* کووفی؛ پێوەندیدار یان سەر بە شاری کووفەوە.

کوفیه / kûfiye، ـها/:[عربی] /*اسم.* چەفیە؛ چەپیە؛ ڕووبەندێکی چوارگۆشە کە پیاوانی عارەب بە سەریدا دەدەن.

کوک[1] / kûk، ـها/: *اسم.* کۆک: ١. قورمیش؛

پێچ، کلیل یان ئامێرێک بۆ تەیارکردنی ئامراز یان دەسگایەک ‹کوک ساعت؛ کوک پیانو: کوکی کاتژمێر؛ کوکی پیانۆ› ٢. *[خیاطی]* قومامە؛ کت؛ چەشنێ دروومانی درشت کە بۆ ماوەیەکی کورت لە بەرگی دەدەن.

◙ کوک زدن: کۆک لێدان؛ قومامە لێدان؛ بە بەنی ئەستوور و کەمبەرگە تەقەڵ لێدان ‹سرآستین را کوک بزن بده من تا چرخ کنم: سەرقۆڵەکە کوک لێدە و بیدە من تا چەرخی کەم›.

توی کوک کسی/ چیزی رفتن: *[مجازی]* تێڕامان؛ ورد بوونەوە و لێکۆڵینەوە لەمەڕ کەسێ/ شتێکەوە.

کوک²: *صفت.* ١. کۆک؛ ڕێکوپێک؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی مرێسەوە ٢. *[مجازی، گفتاری]* گرگین؛ گرژ؛ زویر؛ تووڕە؛ درژ؛ قەلس؛ بەهەجۆک؛ بەقین؛ هێچی؛ هیچ ٣. *[مجازی]* کۆک؛ بەدەماخ؛ میزان؛ کەیفساز ٤. *[مجازی، گفتاری]* تەیار؛ ئامادە؛ گیف.

◙ کوک بودن: کۆک بوون؛ مرێس بوون. هەروەها: **کوک شدن؛ کوک کردن**

کوک بودن از دست کسی/ چیزی: *[مجازی]* قرم لە کەسێ/ شتێک پڕ بوون؛ لە کەسێک تووڕە بوون ‹معلم خیلی از دستمان کوک است: مامۆستا قرمی لیمان زۆر پرە›.

کوک بودن کیف کسی: *[مجازی]* کەیفی کەسێک ساز بوون؛ کۆک بوونی کەسێک؛ زۆر سەرخۆش بوون ‹پیداست کیفت حسابی کوک است: دیارە کەیفت تەواو سازە›.

از کوک افتادن: کۆک شێوان؛ ترازیان؛ لە میزانی خۆ دەرچوون ‹ساعت از کوک افتاده است: کاتژمێرەکە کوکی شیواوە›.

کوکا / kokā, kukā/: [فرانسوی] *اسم.* کوکا؛ دارچکێکی خۆرسکی ئامریکای باشووری، بەتایبەت کۆسارانی ئاند، بە گەڵای هێلکەیی و بۆی وەک چای و تامی تاڵەوە کە ماکی کوکائینی لێ بەرهەم دێنن.

کوکائین / kokā'în/: [فرانسوی] *اسم.* کوکایین؛ ئالکالۆییدێکی خۆگر و سپی ڕەنگی بێهەستکەرە کە لە گەڵای گیای کوکا دەگیریت و ماکێکی خاوکەرە.

کوکب / kowkab, ko:kab، ـها/: [عربی] *اسم.* ١. /کَواکب/ هەسارە؛ ئاسارە؛ تەنی ئاسمانی درەوشان (وەکوو هەتاو و ئەستێران) ٢. کەوکەو؛ گوڵەبژوێن؛ گوڵەئەستەمبوولی؛ گیایەکی ڕازینەیی هەمیشەیی بە ڕیشەی ئەستوور و گوڵێکی پڕ و جوانەوە ٣. کەوکەو؛ گوڵی ئەو گیایە.

کوکتل / koktel/: [فرانسوی] *اسم.* کوکتیل: ١. خواردنەوەیەکی ئەلکولی کە لە تێکەڵکردنی چەند نووشابە دروست دەبێ ٢. جۆرێ سۆسیسی پرگۆشتە.

کوکتل‌پارتی / koktelpārtî، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* میوانی دوای نیوەڕۆیان هاوڕێ لەگەڵ بەخێر هێنانی میوانان بە خواردنەوەی ئەلکولی.

کوکتل‌مولوتف / koktelmolotof، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* کوکتیل‌مولوتوف؛ چەکی ئاورزای دەسکردی ساکار بە شێوەی بوتڵێک پڕ لە ماکی ئاورگر (وەکوو بەنزین) کە فتێلەیەکی لە نێو دەنێن و پێش فڕێ دان ئاوری دەدەن.

کوکر / kûkar/: *اسم.* کووکووکەرە؛ تیرەیەک باڵندەی لە بیچمی کەو بەڵام گچکەتر، فڕینی وەک کوتر، بە باڵی درێژ و پای کورتەوە.

کوکنار / kûknār، ـها/: *اسم.* کۆکەنار؛ ئالفەگیایەکی گوڵ‌بنەوشی میوەچکۆلەی وەک هێلکەی کون‌کون و دەنک ڕەشە.

کوکو / kûkû، ـها/: *اسم.* کووکوو؛ خواردەمەنیەک لە تێکەڵی سەوزی یان سێفەزەمینی و ئارد و هێلکە کە لە ڕۆندا سووری دەکەنەوە ‹شام کوکو داشتیم: شێو

کووکوومان بوو›.

کـوکی / kûkî/: *صـفت.* کـۆکی؛ قورمیشـی؛ قورمیشـیه؛ کۆکـدار ‹ماشـین کـوکی: ماشـینی کۆکی›.

کوگار / kûgār/: [؟] ☜ شیر کوهی، **شیر**

کول / kûl/: *اسم. [گفتاری]* کۆڵ؛ کووڵ؛ ناوشـان؛ سەرشـان؛ شـانەدوش؛ قلمـدوش؛ قەڵانـدوش؛ کلیتە؛ پشت، بەتایبەت بەشی سـەرووی پشـتی مرۆ.

▣ **کـول کـردن/ گـرفتن:** گرتنـە کۆڵـەوە؛ بـە کۆڵـەوەگرتن؛ لـە کـۆڵ کـردن؛ کـۆڵ کـردن؛ گێرتـەی کۆڵـێ؛ وەگیریـایش؛ لـە سـەر قەڵاندوش نان ‹پیرمـرد را کـول کـرد و بـرد بـالا: پیرەمێردەکەی گرتە کۆڵەوە و بردیە بان›.

بە کول کشیدن: بە کۆڵ کێشان؛ لە سەر شان و ملی خۆ بردن ‹همـه را بـه کـول کشـید و آورد: هەمووی بە کۆڵ کیشا و هێنای›.

کـولا / kolā ، ـها/: *اسم.* کـۆلا: ١. [؟] دارێکـی تایبەتی ئافریقای ڕۆژئاوایی بە گـەڵای سـاکار و ناوەناو، گوڵێ کە لە سەر لاسکی تـازەوە بـەدی دێت و دانـەی وردیلـە کـە بـۆ داروو و دەرمـان دەشـێ: **کُـلا** ٢. [انگلیسـی] هـەموو جـۆرە خواردنەوەی گازداری بێئەلکول.

کولاژ / kolāj/: [فرانسوی] ☜ **کُلاژ منت**

کولاژن / kollājen/: [فرانسوی] ☜ **کُلّاژن**

کولاک / kûlāk/: [ترکی]/*اسم.* ١. کرێوە؛ کلێلە؛ کەڤێلە؛ کلافـە؛ کرێڤـە؛ کروڤـە؛ کەڕۆڤـە؛ بـاوە؛ باووە؛ بـاهووە؛ بـادەوە؛ بـادەڤ؛ بـاداوە؛ بانـدەر؛ ڕۆڤە؛ باسریشک؛ وەلەک؛ وەللک؛ هێشی؛ هۆل؛ چرەچەمان؛ کەویەبەفر؛ شاپە؛ تۆفە؛ تۆف؛ پوک؛ پەلەتاتـە؛ باپوسـکە؛ بـاپوک؛ بـابووک؛ بلێـک؛ باکوت؛ بەفر و بۆرانی هاوڕێ لەگەڵ با و باگژەی بەقەوەتدا ٢. باسریشکی دەریا کە دەبێتە هـۆی بەرز بوونەوەی شەپۆلان.

▣ **کولاک شدن:** بوونە کرێوە؛ باوە بـوون ‹تـوی راه کە آمدیم کولاک شد: لە ڕێدا کە دەهاتین بـووە کرێوە›.

کولاک کـردن: *[مجـازی]* گاڵـەکردن؛ حەشـر کردن؛ تەقاندنەوە؛ کـارێکی سەرسـووڕێنەر و بـاش کـردن ‹ورزشـکاران کـولاک کردنـد: وەرزشکارەکان گاڵەیان کرد›.

کولبـار / kûl(e)bār ، ـها/: *اسم.* کـۆڵ؛ کۆڵـە؛ کۆڵەپشت؛ کۆڵەبار؛ پشتە؛ تێلەکە؛ بارگە؛ بـارێ کە لە سەر پشتی دەبەستن: **کولەبار**

کـولر / kûler ، ـها/: [انگلیسـی]/*اسم.* کـوولێر؛ ئامرازێکی زۆرتر کارەبایی بـۆ فێنـک‌کردنـەوەی جێگایەک.

▣ **کولر آبی:** کـوولێری ئـاوی؛ ئـامێرێ کـە بـە هەڵمژینی هەوا لە جێگایەکی شێدارەوە، بای فێنک دروسـت دەکـا و بـۆ جێگایـەکی تـری دەنێرێ.

کـولر گـازی: کـوولێری گـازی؛ ئـامێرێکی کارەباییە کـە هـەوا بـە سـەر چەنـد ڕزنێـک لوولەی بە گـاز سـاردەوەبودا دەنێـرێ و بـەم شێوە بای سارد بەدی دێنێ.

کولن / kûlon/: [فرانسوی]/*اسم.* کوولون؛ یەکەی باری ئیلیکتریکی بەرانبەر بـە بـارێ کـە ڕەوتی یەک ئامپیر لە یەک چرکەدا هەڵیدەگرێ.

کوله / kûle/: [از کـردی]/*اسم.* کولـە: ١. بەشـی سەرەکی ڕەندە کە تێغەکە لە سەری سوار دەبێ ٢. /ـها/ کـۆڵ؛ تێلەکـە؛ تێلەگـە؛ کۆڵەپشـت؛ کۆڵبەند ٣. کوڵ؛ شارگە؛ بەرگە؛ کەلێن؛ کۆزک؛ کالیت؛ بنەی ڕاوچی کە خۆی تێدا پەنا دەدا ٤. کۆلە؛ خۆڵەمێشی تەندوور.

کولەبار / kûlebār/ ☜ **کولبار**

کوله‌پشتی / kûlepoštî ، ـها/: *اسم.* کۆڵەپشتی؛ کۆڵەپشت؛ کۆڵ؛ کۆڵ؛ کۆڵە؛ کۆڵبەند؛ تێلەکـە؛ تێلەگە؛ بارکوولە؛ کیف یـان توورەکەیـەک کـە کەژوانان لە سـەر پشـتی دەبەسـتن، بەتایبـەت کیفی بەندار کە بە شانەوەی دەکەن.

کـولی / ko:lî, kowlî، ـهـا/: *اسم.* قـەرەچی؛ قـەرەچ؛ قەراجـەدار؛ کۆچـەر؛ کاوڵـی؛ کاولی؛ کاوەلی؛ کەولی؛ کوولی؛ کێوەلی؛ دۆمی؛ کەجەر؛ نەوەر؛ هەر یەکە لە کەسانی زاگەبـەری خێوەتنشین یان گەڕۆک لە هـۆزی هینـدی و لە تۆرەمەی هیندو- ئیرانی کـە بـە دنیـادا بـڵاو بوونەتەوە و زۆرتـر لـە ڕێگـەی ئـاواز خوێنـدن، مۆسیقا ژەندن، بەڕێوە بردنی شانۆی گـەڕۆک و کاری دەستی و ئاژەڵداریوە دەژین.

کولی / kûlî/: *اسم. [گفتاری]* کۆلی؛ کۆڵی-کولـی؛ کـۆڵ کـۆلانی؛ سـواری لـە سـەر قەلاندووشـانی مرۆڤ.

◘ **کـولی دادن**: کـۆڵ دان؛ کۆڵـی دان؛ سـوار کردنی کەسێک لە سەر کۆڵی خـۆ ‹هـر وقـت می‌باخت کولی می‌داد: کاتێ دایدەنا کولی دەدا›.

کـولی گـرفتن: کۆڵـی سـەندن؛ لـە سـەر قەلادووشـکانی کەسـێک سـوار بـوون؛ سـوار بوون لە سەر کۆڵی کەسێک ‹اما هر وقت می‌برد کـولی مـی‌گرفـت: کـاتێکیش دەیـبردەوە کولـی دەسەند›.

کولیت / kolît/: [فرانسوی] *اسم. [پزشکی]* کولیت؛ نەخۆشینی هەڵماسینی دوایین بەشی ڕیخۆڵەی گەورە (قوولون): **کُلیت**

کولیـدن / kûlîdan/: [از کـردی] *مصـدر. متعـدی.* کۆڵـین؛ کۆڵـینەوە؛ بـن‌کۆڵـی کـردن؛ دانـەوە؛ هلکەواشتن.

کولیس / kulîs/: [فرانسوی] ☜ **کُلیس**

کومپوست / kompost/: [فرانسوی/ انگلیسی] ☜ **کُمپوست**

کومه / kûme/ ☜ **کوخ**

کـومیس / komîs/: [؟] *اسـم.* کـۆمیس؛ جـۆرێ خواردنەوەی ئەلکولی گازدار کـە لـە هەڵـهاتنی شیری مایین دروست دەبـێ: **قـومیز؛ قـومیس؛ کِفیر؛ کُمیز**

کـون / kûn/: *اسـم. [مسـتهجن]* ۱. کنـگ؛ کـن؛ قوون؛ قنگ؛ قین؛ قینگ؛ قـووین؛ قونـگ؛ قـن؛ کینگ؛ عننە؛ کونی پشتی گیاندار کـە پیسـایی پێدا دەچێتە دەرەوە ۲. کەماخ؛ کامـاخ؛ کلـۆت؛ کلـۆمت؛ کەلـۆت؛ کـورۆت؛ کلـۆک؛ کەفـەڵ؛ کەفەل؛ هێفەل؛ سوورین؛ پاشل؛ قالچە؛ سمـت؛ سمتـــە؛ زۆپـــی ژێـــر ناوقـــەد و ژووری ڕان ۳. *[تعریض]* بن؛ خوارترین بەشی هەر شتێ.

کـونخیزه / kûnxîze/: *اسم. [گفتـاری، مسـتهجن]* قنگەخشکێ؛ قوونەخشکێ؛ قوونەقوون؛ کاری بە دانیشـــتن و لـــە ســـەر قـــوون ڕۆیشـــتن (وەک ڕۆیشتنی زارۆی قنگەنشینە).

کون‌سوزه / kûnsûze/: *اسم. [گفتـاری، مسـتهجن]* قنگەسۆڵە؛ ڕەوتی قـوون سـۆلانەوە؛ تـوورەیی و ڕەقی زۆر لە بەر ئێرەیی و ناتەواوی.

کـون‌گشـاد / kûngošād، ـهـا/: *صفت. [کنـایی، مستهجن]* قنگ‌قورس؛ قـوون‌گـران؛ قـوون‌فـش؛ لەوس؛ تەوەزەل؛ تەپلمۆس؛ تەمبەڵی بێکارە.

کـون‌گشـادی / kûngošādî/: *اسـم. [مسـتهجن]* قنگ‌قورسی؛ قوون‌گرانی؛ قـوون‌فشـی؛ لەوسـی؛ تەپلموسی؛ تەوەزەلی؛ تەمەڵی و بێکارەیی.

کـون‌وپیـــزی / kûn-o-pîzî/: *اسـم. [گفتـاری، مستهجن]* قـوون؛ قنـگ؛ لێهـاتوویی؛ توانـایی ‹او کون‌وپیزی کار کردن نداشت: کابرا قوونـی کار کـردنی نەبوو›.

کـون‌ومکـان / kown-o-makān, ko:n-، ـهـا/: [عربی] *اسـم. [ادبـی]* جیهـان؛ ئاسمـان و زەویـن؛ هەمو دنیا و ئەوەی کە تێیدایە.

کونه / kûne/: *اسم. [گفتاری]* قنگـە؛ قـن؛ بەشـی ژێرین یان دوایینی شتێک ‹کونەی خیـار؛ کونـەی تفنگ: قنگەی خەیار؛ قنـی چەک›.

◙ **کونەی آرنج**: قنانیسـک؛ قنگانیسـک؛ زۆپـی ئێسکی پشتی باهۆ.

◘ **کونەی ترازو زمین زدن**: *[کنایی]* خۆگرتن؛ بـۆ هاندانی کەسێک، نـازکردن و خـۆ بـێ‌مـەیل نیشاندان ‹پدر دختره اول قدری کونەی ترازو زمین

زد اما خیلی زود نرم شد: بابی کچەکە هەوەڵ کەمێک خۆی گرت، بەڵام زۆر زوو نەرم بوو›.

کونە کردن: سەرک/ سەرەک کردن؛ ڕەگ و پنج داکوتان؛ لە ڕیشەی گیا لۆ دروست بوون ‹اول بگذار پیازها کونە بکنند، بعد آب بدە: سەرەتا با پیوازەکان سەرەک بکەن، پاشان ئاویان بدە›.

کونی / kûnî/: *صفت. [مستهجن]* قووندەر؛ خوزگ؛ بەپشت؛ نێری گاندەر.

کوە / kûh، ـها/: *اسم.* کێو؛ کێف؛ کۆ؛ کەژ؛ کوو؛ کوویە؛ کویَ؛ کەش؛ کاش؛ کاژ؛ کەل؛ کێڤ؛ کاو؛ چیا؛ چا؛ بەندەن؛ بەنەن؛ جەوەڵ؛ کۆمایەکی گەورە و هەڵهاتوو لە توێکڵەی زەوین کە لە زەوینگەلی دەور و بەری و لە تەپۆڵکە بەرزترە.

▣ **کوە آتشفشان** ☜ **آتشفشان**

کوە قاف ☜ **قاف**

کوە یخ: ۱. چیای سەهۆڵ؛ کۆمای گەورەی یەخی سەر ئاو کەوتوو کە لە یەخچاڵیَ جویَ بۆتەوە ۲. *[مجازی]* سارد؛ سار؛ سەرد؛ ساردوسڕ؛ کەسی بێهەست و دڵسارد.

▣ **کوە کندن:** *[تعریض]* بەردکێشان؛ کوچک‌کێشان؛ شەغرەکێشان؛ کێو/ کێف‌کەندن؛ کۆکەن‌کردن؛ کۆڵ‌کێشان/ کێشتەی؛ کەش کەنتەی؛ تەوەن‌کێشتەی؛ کاری دژوار کردن ‹چه خبرت است؟ مگر کوە کندەای کە این‌قدر آخ و اوخ می‌کنی؟: چتە؟ مەگەر بەردت کێشاوە ئەوندە ئاخ و ئۆف دەکەی؟›.

کوهان / kowhān, ko:hān, kûhān، ـها/: *اسم.* کۆپار؛ کۆپارە؛ کۆپانە؛ پێل؛ دووگ؛ ملک؛ هەنج؛ زۆپی گۆشتی لە سەر پشتی تاقمیَ گوهانداری گەورە (وەک وشتر، مانگا، واڵ) کە زۆرتر چەوری و ئاوی تێدا کۆ دەبێتەوە.

کوهپایە / kûhpāye، ـها/: *اسم.* پێدەشت؛ بنار؛ پنار؛ گۆڕەپان؛ گەڕ؛ پای کەش؛ تەختانی بەرزی داوێنی چیا.

کوەپیکر / kûhpeykar/: *صفت.* گەورە؛ گاورە؛ گرد؛ زەلام: ۱. بە هەیکەلی زۆر درشتەوە ‹اسب کوەپیکر: هەسپی گاورە› ۲. بە بارستایی زۆر زلەوە ‹ساختمان کوەپیکر: ساختومانی گەورە›.

کوەپیمایی / kûhpeymāyî، ـها/: *اسم.* کەشەوانی؛ کەژوانی؛ کەژەوانی: ۱. کاری ڕیَ پێوان لە کێو و چیادا ۲. خولانەوە و هەڵچوون بە شاخ و داخدا.

کوهزایی / kûhzāyî/: *اسم. [زمین‌شناسی]* ڕەوتی پێکهاتن و بەدیهاتنی کێو.

کوەزدگی / kûhzadegî/ ☜ **کوەگرفتگی**

کوهسار / kûhsār/ ☜ **کوهستان**

کوهستان / kûhestān، ـها/: *اسم.* کوێستان؛ کوێسان؛ کێفسان؛ کوویەسان؛ کێوسار؛ کێوستان؛ شاخستان؛ کێوات؛ کێولان؛ زۆزان؛ کۆسار؛ کێفسار؛ کۆسان؛ کۆیوسان؛ مەڵبەندی کێوات؛ سەرزەوینی پڕ لە کەژ و کێو.

کوهستانی / kûhestānî/: *صفت.* کوێستانی؛ کۆساری؛ کێفسانی: ۱. کەشی؛ هاوگەر بە چیاوە ‹آب و هوای کوهستانی: ئاو و هەوای کوێستانی› ۲. شاخاوی؛ خاوەن شاخ و داخ ‹سرزمین کوهستانی: سەرزەوینی کوساری›.

کوەگرفتگی / kûhgerefteg‌î/: *اسم. [قدیمی]* نەخۆشینی بەرزایی کە بەتایبەت لە بلندایی ۳۰۰۰ میتر بەرەو ژوورە، بە هۆی کەم بوونەوەی ئوکسیژن بەدی دێ: **کوەزدگی**

کوەنشین / kûhnešîn، ـها؛ ـان/: *اسم.* کێونشین؛ کێفنشین؛ ئەوەی کە لە کەژ و کۆیان دەژی.

کوهنورد / kûhnavard، ـها؛ ـان/: *اسم.* کەشەوان؛ کەژەوان؛ کەژوان؛ چیاڤان؛ زەردەوان؛ کۆگەرد؛ کەسیَ کە بە کەژ و کۆدا سەر دەکەویَ ‹چهار کوهنورد بە قلەی آرارت صعود کردند: چوار کەشەوان لە چیای ئاراراتەوە سەرکەوتن›.

کوهنوردی / kûhnavardî، ـها/: *اسم.* کەشەوانی؛ کەژوانی؛ شاخەوانی؛ زەردەوانی؛

چیاڤانی؛ کاری چوونە سەر کێو و پێدا گەڕانی ‹برای کوهنوردی به چهل‌چشمه رفته بودند: بۆ کەشەوانی چووبوونە چل‌چەمە›.

کوهه / kûhe ، ـها/: اسم. کۆمە؛ بەرزی؛ هەر شتێکی بەرز و هەڵهاتوو ‹کوهه‌ی ابر: کۆمەی هەور›.

کوهی / kûhî/: اسم. کێوی؛ کوویەی؛ کەشی؛ کێڤی؛ کیڤی؛ کۆڤی؛ کوویی؛ کەیی: ۱. کێفیلە؛ شاخی؛ پێوەندیدار یان سەر بە کێو و چیاوەوە ‹گیاه کوهی: گیای کێوی› ۲. [گفتاری] کێونشین؛ نیشتەجێی کێوان.

کوه‌یخ / kûheyax/ ☜ **کوه**

کوی / kûy/: اسم. گەڕەک؛ تاخ: ۱. بەشێ لە شار، بریتی لە چەند شەقام و کۆڵان ۲. شاکووچە؛ کۆڵانێکی گەورە کە چەن کووچەی چکۆلەی لێ دەبێتەوە ۳. کۆمەڵێک لە ماڵان لە جێگایەکی دیاریکراودا ‹کوی معلمان: تاخی مامۆستایان›.

کویر / kavîr ، ـها/: اسم. شافر؛ وشکارۆ؛ ئیشکارۆ؛ بیاوان؛ هۆل؛ کەویر؛ سارا؛ چۆڵی قاقڕ و بێ‌ئاو.

کویرزدایی / kavîrzedāyî/: اسم. کار و ڕەوتی لە نێو بردنی قسڵ و خوێی وشکارۆ و بەرهەڤ کردنی بۆ کشت‌وکاڵ.

کویری / kavîrî/: صفت. وشکارۆیی؛ شافری؛ بیاوانی؛ کەویری: ۱. پێوەندیدار یان سەر بە ساراوە ‹آب و هوای کویری: ئاو و هەوای وشکارۆیی› ۲. بیاوان‌دار ‹مناطق کویری: ناوچەی بیاوانی›.

کویز / kavîz/: [از کردی] اسم. [قدیمی] کەویج؛ کەویژ؛ قەفیز؛ کێشێک بووە بۆ پێوان.

کویل / koyl ، ـها/: [از انگلیسی] اسم. سیم‌پێچ؛ سیملوول؛ سیمێکی لوولپێچ کە بە هۆی تێپەڕینی کارەباوە، مەیدانی میگناتیسی بەدی‌دێنێ: **کوئل**

کوینتت / kûvîntet/: [انگلیسی] اسم. [موسیقی] کوینتیت؛ ئاهەنگێ بۆ پێنج ساز یان پێنج ستران‌بێژ.

که[1] / ke ، ـها/: ضمیر. کێ؛ کی؛ چ‌کەسێ ‹که بود؟ که گفت؟: کێ بوو؟؛ کێ گوتی؟›.

که[2]: حرف. کە: ۱. وشەیەک بۆ پێوەندی وشە یان لێمایەک بە ڕاڤە یان هەواڵی سەر بە ئەو ‹وقتی رسیدم که او رفته بود: کاتێ گەیشتم کە ئەو ڕۆیشتبوو› ۲. [گفتاری] وشەیێ بۆ پێداگری و پەسەندی قسەی پێشوو ‹نه که نمی‌شود: نە کە نابێ› ۳. ئەگەر؛ ئەگە ‹آدم که به درد دیگران نخورد، برای لای جرز خوب است: بنیادەم کە بە دەم خەڵکەوە نەبێ، هەر نەبوونی باشە› ٤. چونکاتێ؛ چونکوو؛ چونکە ‹فرار کن که دارند می‌رسند: دەرچۆ کە خەریکن بگەن› ٥. بۆ؛ بۆیە؛ بۆ ئەوەی کە ‹بلند شد که آب بخورد: هەستا کە ئاو بخواتەوە› ٦. تا؛ لە ئاکامدا ‹تو زدی که او هم زد: تۆ دەستت وەشاندت کە ئەویش وەشاندی› ۷. کاتێ کە؛ ساتێ کە ‹به خانه که رسیدم برق رفته بود: کە گەیشتمەوە ماڵ بەرق نەبوو›.

کهاد / kehād/: صفت. ۱. کەم‌بایەخ‌تر ۲. سەبارەت بە پاژ یان لایەنی گچکەتر.

کهتر / kehtar ، ـان/: صفت. [ادبی] چکۆلە؛ بچووک؛ بووچک: ۱. بچووکتر؛ گچکەتر؛ بووچکتر؛ وردیتەر؛ کەم‌تەمەن‌تر ۲. ژێردەست.

کهر / kahar/: اسم. کوێت؛ کوێتە؛ کەهەر؛ کەرەبا؛ کیەر؛ کەهر؛ ئەسپی سوور.

کهربا / kahrobā, kahrabā/: اسم. کارەبا؛ کەرەبا؛ کاروا؛ کارەب؛ کەرەب؛ کەرەبە؛ کەهروبان؛ کەهرڕوبا؛ کەهرەبا؛ جۆری جەوی وشک‌هەڵگەڕاو بە ڕەنگی زەردی کاڵە کە زۆرتر هەموو یان پاژێک لە لەشی میرووییەکی تێدا ساغ ماوەتەوە و مۆروو، مۆمەقەند، وردەخشڵ و تەزبێحی لێ دروست دەکەن.

▣ **کهربای سیاه**: شەڤە؛ شەوە؛ شەوڕەنگ؛ شەوگ؛ شەوێ؛ شیا؛ بەردێکی کانگایی لە

جۆری لیگنیتی ڕەق بە ڕەنگی ڕەش و بریقەدارە کە هێلەساو دەدرێ و لە گەوهەرسازیدا بە کەڵک دێ

کهربائی / kahrobā'ī, kahrabā'ī/ ☜ **کهربایی**

کهربایی[1] / kahrobāyî, kahrabāyî/: اسم. کارەبایی؛ کەهرەبایی؛ ڕەنگی زەردی مات: **کهربائی**

کهربایی[2]: صفت. کارەبایی؛ کەهرەبایی؛ بە ڕەنگی کارەبا؛ بە ڕەنگی زەردی مات: **کهربائی**

کهریز / kahrîz ، ـها/: اسم. [گفتاری] کارێز؛ کەرێز؛ کەهریز؛ کارێزە؛ ئاوەڕۆی بەژێر زەویدا کێشراو.

کهکشان / kahkešān, kahkašān/: اسم. ١. ـها/ کاکێشان؛ کاکەشان؛ کەشکەشان؛ کاکێش؛ کادز؛ کۆمکاسێویان؛ سەرجەمی بێئەژمار ئەستێرە و مانگ و خۆر لە ئاسمان کە پێکەوە خولگەیەکیان هەیە ٢. ڕەیاکاروان؛ کاکەشانی ڕێگەی شیری، کە زەوی تێدایە.

◙ **کهکشان راه شیری**: ڕەیاکاروان؛ سپیایی ناوەندی ئاسمان کە لە تاریکە شەودا وەکوو کەمەربەندێکی گەورە دیارە.

کهموج / kehmowc, -mo:c/: [فارسی/ عربی] ☜ **مایکروویو**

کهن / kohan/: صفت. [ادبی] ١. کۆن؛ کۆنە؛ کهۆن؛ کەڤن؛ دێرین؛ کەعن؛ کان؛ کەون؛ قەدیمی ‹بنای کهن: بینای کۆن› ٢. دانسال؛ بەتەمەن؛ پیر؛ بەسالاچوو ‹درخت کهن: داری دانسال›.

کهن / kohen/: [عربی] ☜ **کاهن ـ١**

کهنسال / kohansāl ، ـان/: صفت. دانسال؛ پیر؛ کۆنسال؛ کۆنەسال؛ کەڤنسال: ١. کال؛ بە تەمەنی زۆرەوە؛ بەسالاچوو ٢. بە تەمەنی زۆرتر لە ٧٠ سال (لە مرۆڤدا).

کهنسالی / kohansālî/: اسم. کالێنی؛ کالی؛ دانسالی؛ پیری؛ بەسالاچوویی؛ دۆخ یان چۆنیەتی پیر و زورهان بوون.

کهنگی / kohnegî/: اسم. کۆنەیی؛ کۆنی؛ کەونی؛ بەتەمەنی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کۆنە بوون ‹خانه بوی کهنگی می‌داد: ماڵەکە بۆنی کۆنەیی دەدا›.

کهنه / kahane/: [عربی] جمعِ ☜ **کاهِن**

کهنه[1] / kohne ، ـها/: اسم. [گفتاری] کۆنە؛ کوانە: ١. پەڕۆ؛ تیتۆڵ؛ پڕۆڵ؛ پاتاڵ؛ شیقال؛ بزگوڕ؛ ڕیتک؛ لەتە پارچەی بۆ سڕینەوەی شت یان جێگایەک ‹کهنه‌ای را برداشت و ظرفها را خشک کرد: کۆنەیەکی هەڵگرت و دەفرەکانی وشک کردەوە› ٢. کۆنەی منداڵ؛ لەتە پارچەیەک کە وەک پۆشکەی منداڵ بە کار دەڕوا ‹داشت کهنه‌ی بچه می‌شست: خەریک بوو کۆنەی منداڵەکەی دەشۆرد›.

کهنه[2]: صفت. کۆن؛ کۆنە؛ کەڤن؛ کەیەن: ١. کان؛ کەون؛ کەهەن؛ کوانە؛ کەونارا؛ پێوەندیدار یان سەر بە کاتی پێشوو ‹زخم کهنه؛ کتاب کهنه: زامی کۆن؛ کتێبی کۆنە› ٢. شڕ؛ شڕ و وڕ؛ کرووز؛ کۆخار؛ پلەڕوو؛ قەشپای؛ لەکارتە، بە هۆی تێپەڕینی کات ‹ماشین کهنه: ماشینی کۆنە›.

◘ **کهنه شدن**: کۆن بوون؛ کۆنە بوون/ بیەی: ١. ژەڤکەتن؛ بە هۆی کاربەری زۆر یان تێپەڕینی کات، لە کارکەوتن ‹این لباسها دیگر کهنه شده است: ئەم جلانە ئیتر کۆنە بووگن› ٢. لە باوکەوتن؛ قرم و بایەخی خۆ لە دەست دان ‹این حرفها و اداها دیگر کهنه شده است: ئەم قسە و باسانە ئیتر کۆن بوون›.

کهنه کردن: کۆنەکردن؛ کۆن کردن؛ کۆنە کەردەی: ١. داڕزاندن؛ بە هۆی کەڵک گرتنی زۆرەوە لەکارتەکردن ٢. ئەزموونی زۆر هەبوون ‹ما سالها پیش این کلکها را کهنه کرده‌ایم: ئێمە لەمێژە ئەم فێڵ و تەڵەکانەمان کۆنە کردووە›.

کهنه‌پرست / kohneparast ، ـها؛ ـان/: صفت. [مجازی] کۆنەپەرست؛ کۆن پەرست؛ هۆگری داب

و نه‌ریت و باوه‌ڕگه‌لی قه‌دیمی. هه‌روه‌ها: **کهنه‌پرستی**

کهنه‌شور / kohnešûr ، ـها/:/اسم. کۆنه‌شۆر؛ ئامێر یان ده‌سگایه‌ک بۆ شتنی کۆنه‌ی منداڵ.

کهنه‌فروش / kohnefurûš ، ـها؛ ـان/:/اسم. خرماڵ؛ کۆنه‌فرۆش؛ کۆنه‌وره‌ش؛ که‌ڤنه‌فرۆش؛ که‌ڤنه‌گیر؛ وه‌تراخچی؛ که‌سێ که جل‌وبه‌رگ و ئامێری کۆن ده‌فرۆشێ ‹این قلمدان را از یک کهنه‌فروش خریدم: ئه‌م قه‌ڵه‌مدانه‌م له کۆنه‌فرۆشێک کڕی›.

کهنه‌فروشی / kohnefurûšî/:/اسم. کۆنه‌فرۆشی؛ کۆنه‌وره‌شی؛ خرماڵی: ١. کاری فرۆشتنی پیته‌وای کۆن ‹یک وقتی هم کهنه‌فروشی می‌کردم: سه‌رده‌مێکیش کۆنه‌فرۆشیم ده‌کرد› ٢. پیشه‌ی کۆنه‌فرۆش ‹کارم کهنه‌فروشی بود: کارم کۆنه‌فرۆشی بوو› ٣. /ـها/ دووکانێ که پیته‌وای کۆنه‌ی تێدا ده‌فرۆشن ‹اینها را در یک کهنه‌فروشی پیدا کردم: ئه‌مانه‌م له کۆنه‌فرۆشیه‌کدا دۆزیه‌وه›.

کهنه‌کار / kohnekār ، ـها؛ ـان/: صفت. [گفتاری] کۆنه‌کار؛ کارئه‌زموو؛ به ئه‌زموونی زۆر له کارێک (زۆرتر ناڕه‌وا) ‹دزد کهنه‌کار؛ قمارباز کهنه‌کار: دزی کۆنه‌کار؛ قوماربازی کارئه‌زموو›.

کهولت / kohûlat, kuhûlat/: [عربی]/اسم. [ادبی] پیری؛ زورهانی؛ له‌کارته‌یی؛ به‌ساڵاچوویی؛ دانساڵی ‹دوران کهولت: چاخی زورهانی›.

کهیر / kahîr/:/اسم. لیر؛ لیرک؛ لیرگ؛ هیر؛ له‌په‌ر؛ نه‌خۆشی هه‌ستۆکی به تاقمێ له خۆراک یان ده‌وا، گه‌ستنی جڕ و جانه‌وه‌ر، هه‌بوونی کرمی که‌دوو یان گرفتی ڕۆحی، که ئه‌بێته هۆی به‌دیهاتنی زیپکه و لکی سوور له سه‌ر پێست و هاتنه خوریانی.

⊡ کهیر زدن: لیرکردن؛ لیرگ ده‌ردان؛ زیپکه ده‌ردان.

کی / key ، ـها/: ضمیر. که‌ی؛ که‌نگێ؛ که‌نگی؛ کدێ؛ کام‌کات؛ کام‌ده‌م؛ کینگا؛ که‌ینێ؛ چ ده‌م؛ چ وه‌خت؛ وشه‌ی پرسیار له کات و سات ‹کی آمدی؟: کی رفت؟: که‌ی هاتی؟ که‌نگێ ڕۆیشت؟›.

کی / kî ، ـها؛ ـان/: ضمیر. [گفتاری] کێ؛ کی؛ چ‌که‌س؛ چ‌که‌سێ؛ وشه‌ی پرسیار له‌مه‌ڕ تاکه که‌سێکه‌وه ‹کی آمد؟: کێ هات؟›.

ـکی / akî/: پسوند. [گفتاری] ـیین؛ ـینه؛ ـئه‌کی؛ به شێوه‌ی ‹دروغکی؛ آبکی: درۆیین؛ ئاوه‌کی›.

کیابیا / kiyābiyā/:/اسم. [گفتاری] بڕۆ - بڕۆ؛ که‌بکه‌به و ده‌بده‌به؛ ته‌نته‌نه و سه‌نسه‌نه؛ دۆخی که‌سێک که هه‌میشه که‌سانێ له خزمه‌تیدان و هاوڕایی ده‌که‌ن ‹این همسایه‌ی ما آن روزها برای خودش کیابیایی داشت: ئه‌م دراوسێیه‌مان له‌و ڕۆژانه‌دا بۆ خۆی برۆ - بڕۆیه‌کی هه‌بوو›.

کیاست / kiyāsat/: [عربی]/اسم. [ادبی] ١. ده‌گه‌لی؛ هۆشیاری؛ بیرتیژی؛ بیرتێژی؛ زیره‌کی ٢. زانایی؛ سه‌رده‌رچوویی؛ لێزانی.

کیالک / kiyālak ، ـها/:/اسم. کیاله‌ک؛ چه‌شنێ گۆیێژ؛ جۆرێ بلچ.

کیان / kiyān/:/اسم. [مجازی، ادبی] ١. [عربی] بنه‌ما؛ بنیاد؛ پایه؛ بنه‌ڕه‌ت؛ بنیات؛ پێز؛ بنڕه‌خ ‹کیان خانواده: بنه‌مای خا و خێزان› ٢. [سریانی] سروشت؛ سرووشت.

کیانی / kîyānî/: صفت. کیانی؛ که‌یانی؛ پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به کیانیان، سانی پاشایه‌تی ئه‌ساتیری ئێران ‹تاج کیانی: تاجی کیانی›.

کیبرد / kîbord ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. ١. کیبورد؛ ڕزنی قوپچه‌ی سازێک (وه‌ک پیانۆ) ٢. ☜ **صفحه‌کلید**

کیپ[1] / kîp/: صفت. [گفتاری] کپ؛ کیپ؛ مووبڕ؛ به‌بێ مه‌ودا و بۆشایی ‹در شیشه کیپ است: سه‌ری شووشه‌که کپه›. هه‌روه‌ها: **کیپ بودن؛ کیپ شدن**

کیپ[2]: قید. کپ؛ کیپ؛ مووبڕ؛ به شێوه‌ی بێ‌بۆشایی ‹حاج خانم صورتش را کیپ می‌بست: حاجی خانم ڕوومه‌تی کپ ده‌گرد›. هه‌روه‌ها: **کیپ کردن**

کیت / kît ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. کیت: ١. بەستەیەک کە بڕێک ئامێر و شتی گرنگی بۆ کارێک تێدایە ‹کیت جراحی: کیتی برینکاری› ٢. کۆمەڵێک لە شتانی جیاـجیای ئامێرێک بۆ خستنە یەک و وەکار خستنی ‹کیت رادیو: کیتی ڕادیۆ›.

کیتین / kîtîn/: [فرانسوی]/اسم. کیتین؛ ماکی ڕەق و پتەوی توێکڵی مێرووی‌یان و ڕەق‌پێستان و...

کیخ / kîx/: اسم. [قدیمی] ڕیپۆق؛ ڕیق؛ پێخ؛ لچ؛ قلمووێچ؛ قەتا؛ کیلک؛ کلمش؛ کڵمیش؛ ڕیخنە؛ چلکی چاو.

کید / keyd/: [عربی]/اسم. [ادبی] ئاوانتە؛ فێڵوفەرەج؛ حیلە و تەشقەڵە.

کیر / kîr/: اسم. [مستهجن] کیر؛ کێر؛ کر؛ دم؛ چووک؛ سیرەت؛ گون؛ ئەندامی زاوزێی گوهانداری پێگەیشتووی نێرینە، بەتایبەت مرۆڤ کە پێشاو و ئاوی پشتی لێ دێتە دەرەوە.

کیروندی / kîrûndî/ ☜ **روندی**

کیس / kîs ، ـها/: اسم. گنج؛ چرچ؛ لۆچ؛ کۆل؛ چینێکی چکۆلە کە بە هۆی نووشتانەوەی پارچە کاغەز و... بەدی دێت.

کیست / kîst ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [پزشکی] کیست؛ کۆمەڵێک تراوی خەست لە ئەندامێکدا بە کیسە ئاسایەک بە دەوریەوە کە دەکرێ سروشتی یان لە نەخۆشی بێ.

کیسک / kîsak/: [؟]/اسم. [کالبدشناسی] ساکوول؛ یەکێ لە دوو کیسەی پێکەوە لکاوی گوێی ناوین (ئەوی‌تریان ئەتریکوول) کە سەرچاوەی ئەندامی بیستنە.

کیسە / kîse ، ـها/: [از عربی]/اسم. کیسە: ١. توورە؛ ئامێری ناوبۆشی چوارگۆش (لە چەرم، پارچە، نایلۆن و...) بۆ هەڵگرتن و جێبەجێ کردنی شت ‹کیسەی قند؛ کیسەی برنج: کیسەی قەن؛ کیسەی برینج› ٢. بۆشاییەک لە جەستەی زۆرێک لە بڕبڕەداراندا کە توێکڵێکی نەرم گرتوویەتیە بەر و ماکێکیش دەدەڵێنێ ‹کیسەی صفرا: کیسەی زەرداو› ٣. [جانورشناسی] بۆشاییەکی گیرفان‌ئاسا لە ژێر سکی تاقمێ لە گیانەوەراندا (وەک کانگۆرۆ) کە تۆل و بێچوویانی تێدا بەخێو دەکەن ٤. [گیاەشناسی] دەسزگایەک وەکوو کیسە لە بن کارگدا کە هەموو گیاکە دادەپۆشێ ٥. [پزشکی] کیست؛ کیسەئاسایەک پڕ لە تراوێکی خەست لە ئەندامێکدا کە دەکرێ سروشتی یان لە نەخۆشی بێ ٦. [مجازی] دزدان؛ جزدان؛ کیفی جێی پارە.

▣ **کیسەی آب**: [کالبدشناسی] پاوڕ؛ ناوەکی‌ترین پەردەی پزدان کە تۆلی دەورە داوە و بەسراوە بە ناوکەوە: **کیسەی آمنیوتیک**

کیسەی آب گرم: کیسەی ئاوی گەرم؛ ئامێرێکی لاستێکی کە ئاوی گەرمی تێدەکەن، بۆ گەرم‌کردنەوەی ئەندامێک.

کیسەی آمنیوتیک ☜ **کیسەی آب**

کیسەی بکس: کیسەی بوکس؛ کیسەیەکی گەورە وەکوو هەرمێ بۆ مستەکۆڵە لێدان.

کیسەی حمام: کیسە؛ کیسەی حەمام؛ کیسەیەک لە ماکێکی زبر بۆ شۆردنی لەش.

کیسەی صفرا: [کالبدشناسی] کیسەی زەرداو؛ سیکلانۆچکەی زراو؛ توورەکەی زراو.

کیسەی نایلونی: دەڵق.

کیسەی یخ: کیسەی یەخ؛ ئامێرێ بە شێوەی کیسەیەکی لاستیکی خڕ کە سەهۆڵی تێ‌دەکەن بۆ سارد کردنەوەی ئەندامێک.

▣ **کیسە دوختن برای چیزی** ☜ **جیب دوختن برای چیزی، جیب**

کیسە کشیدن: کیسەکێشان؛ شتنی لەش بە کیسەی حەمام ‹آن‌قدر کیسەام می‌کشید کە پوست تنم سرخ می‌شد: ئەوندە کیسەی دەکێشام پێستم سوور هەڵدەگەڕا›.

از کیسه‌ی خلیفه بخشیدن: *[کنایی]* له کیسه‌ی شێخ به‌خشین؛ له ئاوی حه‌مام ته‌عارف کردن؛ له سه‌ر حیسابی که‌سێک به که‌سێکی‌تر دان ‹داری خودت بده! چرا از کیسه‌ی خلیفه می‌بخشی؟: ئه‌گه‌ر هه‌ته خۆت بیده! بۆچی له کیسه‌ی شێخ ده‌به‌خشی؟›.

از کیسه خوردن ☜ از جیب خوردن، **جیب**

از کیسه رفتن ☜ از جیب رفتن، **جیب**

سر کیسه را شل کردن ☜ **سر**[1]

کیسه‌ای / kîse'î/: [از عربی] *صفت*. کیسه‌یی؛ کیسه: ۱. به کیسه ‹سیمان کیسه‌ای: سیمانی کیسه‌یی› ۲. ئاماده‌کراو به کیسه ‹ماست کیسه‌ای: ماستی کیسه›.

کیسه‌جیب / kîsecîb، ـها/: [از عربی/ عربی] *اسم*. کیسه‌باخه‌ڵی؛ تووره‌که‌یه‌کی چکۆله که زۆرتر چوارگۆش یان خڕه و لێواره‌کانی له ژێر یان له سه‌ره‌وه ده‌دروونه ده‌رگای باخه‌ڵه‌وه.

کیسه‌خواب / kîsexāb، ـها/: [از عربی/ فارسی] *اسم*. کیسه‌خه‌و؛ کیسه‌خاو: ۱. کیسه‌یه‌کی زۆر گه‌وره له پارچه‌ی نه‌ده‌ڵێن و زۆرتر به زیپه‌وه و لایه‌دووری‌کراو که له ده‌شت و کێو، شه‌وان و کاتی سه‌رما و سه‌هۆڵ تێیدا ده‌خه‌ون ۲. کیسه‌یه‌کی زیپدار بۆ جێبه‌جێ‌کردنی ساوای نووستوو له ده‌ره‌وه‌ی ماڵ.

کیسه‌کش / kîsekeš، ـها/: [از عربی/ فارسی] *اسم*. کیسه‌کێش؛ ناتر؛ دەلاک؛ که‌سێ که له حه‌مامی هه‌موانیدا له‌شی خه‌ڵک ده‌شوا.

کیش[1] / kîš، ـها/: *اسم*. *[ادبی]* ۱. لـها/ دین؛ ئایین؛ ئائین ‹کیش مسیحیت: دینی خاچپه‌رستی› ۲. ☜ **شمشاد**

کیش[2]: *صوت*. کش: ۱. کیش؛ وشه‌یه‌ک له شه‌ترەنجدا که بۆ ده‌ربڕینی له مه‌ترسیدا بوونی شای هامباز ده‌گوترێ ۲. وشه‌ی ده‌رکردنی په‌له‌وه‌ر، به‌تایبه‌ت باڵنده‌ی ماڵی.

⊡ **کیش دادن**: کش دان؛ کش‌کردن؛ له کایه‌ی شه‌ترەنجدا ڕاگه‌یاندنی مه‌ترسی به شای هامباز ‹کیش داد و فیل او را گرفت: کشی دا و فیله‌که‌ی خوارد›.

کیش شدن: کش بوون؛ له کشدا بوون؛ له مه‌ترسی بوونی شا، له یاری شه‌ترەنجدا ‹اگر سرباز را بازی کنی، کیش می‌شوی: ئه‌گه‌ر به سه‌ربازه‌که کایه بکه‌ی، کش ده‌بی›.

کیش کردن: ۱. کش‌کردن؛ کش‌که‌رده‌ی؛ ده‌رکردنی په‌له‌وه‌ر و باڵنده و میرووی باڵدار ‹برو مرغها را کیش کن!: بڕۆ مریشکه‌کان کش که!› ۲. کس دادان؛ کس که‌رده‌ونه‌ی؛ وشه‌یه‌ک بۆ هاندانی سه‌گ ‹بچه‌ها سگ را به طرف گدای بیچاره کیش می‌کردند: منداڵه‌کان سه‌گیان به‌ره‌و ده‌رۆزه داماوه‌که کس ده‌دا›.

کیف / keyf، ـها/: [عربی] *اسم*. ۱. *[گفتاری]* خۆشی؛ وه‌شی؛ شادی؛ هووت؛ که‌یف‌خۆشی ۲. چۆنیه‌تی؛ چلۆنایه‌تی؛ چلۆنه‌تی.

⊡ **کیف دادن**: که‌یف سازکردن؛ خۆشی پێدان ‹گردش دیروز خیلی به من کیف داد: سه‌یرانی دوێنێ زۆر که‌یفی ساز کردم›.

کیف داشتن: به که‌یف بوون؛ خۆش بوون؛ وه‌ش بیه‌ی ‹دیدن کارهای آنها خیلی کیف داشت: بینینی کاره‌کانیان زۆر به که‌یف بوو›.

کیف کردن: که‌یف‌کردن؛ خۆش ڕابواردن؛ شه‌وق‌کردن؛ وه‌شی/ حه‌زکه‌رده‌ی؛ به خۆشی ڕابواردن ‹نمی‌دانی چه کیفی می‌کرد: نازانی چ که‌یفێکی ده‌کرد›.

کیف کسی کوک بودن ☜ کوک بودن کیف کسی، **کوک**[2]

کیف / kîf، ـها/: *اسم*. کیف: ۱. ئامێرێکی ناوبۆشی زۆرتر چوارگۆش که ده‌کرێته‌وه و ده‌به‌سترێ و له ماکێکی نه‌ده‌ڵێن (وه‌ک چه‌رم و بریزینت و...) دروست ده‌کرێ بۆ تێنانی شت‌ومه‌کی پێویست و ئامرازی کار ‹کیف مدرسه؛ کیف مهندسی: کیفی قوتابخانه؛ کیفی ئه‌ندازیاری›

٢. وەها شتێک لە ئەندازەی چکۆلەتردا بۆ هەڵگرتنی پارە و کارت و بەڵگە لە گیرفاندا ‹کیف بغلی: کیفی باخەڵی› ٤. جانتا؛ جنتە؛ هەگبە؛ چەنتک؛ چانتە؛ ساک؛ کیسەئاسای دەستەدار بۆ تێنانی کەلپەلی سەفەر یان ئەو شتانەی دەکڕدرێن.

کیفر / keyfar ، ـها/: [عربی]/اسم. تۆڵە؛ سزیا؛ سزا؛ جزیا؛ قەساس؛ تاوانی کاری خراپە.

کیف‌ربا / kîfrobā ، ـها؛ ـیان/:/اسم. کیف‌دز؛ گیرفان‌بڕ؛ کیف‌بڕ؛ کیسەبڕ؛ کەسێ کە کیفی خەڵکی دەڕفێنێ و هەڵدێ: **کیف‌قاپ** [گفتاری]

کیف‌ربایی / kîfrobāyî/:/اسم. کیف‌دزی؛ کیف‌بڕی؛ کیسەبڕی؛ کار و ڕەهاتی دزینی کیفی دیتران: **کیف‌قاپی** [گفتاری]

کیفرخواست / keyfarxāst ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. خوازەنامە؛ داوانامە؛ سکالایێ کە دادئەستێن دژ بە تاوانی، بە دادگای دەدا و بە پێی ئەوە خوازیاری جزیا دانی دەبێ.

کیفری / keyfarî/: [عربی] صفت. سزایی؛ سزیایی؛ جزیایی.

کیف‌زن / kîfzan ، ـها/:/اسم. کیف‌دز؛ گیرفان‌بڕ؛ کیف‌بڕ؛ کیسەبڕ؛ دزێک کە کیفی خەڵکی یان شتی ناو کیفەکانیان دەدزێ. هەروەها: **کیف‌زنی**

کیف‌قاپ / kîfqāp/: [فارسی/ ترکی] ☜ **کیف‌رُبا**

کیف‌قاپی / kîfqāpî/: [فارسی/ ترکی] ☜ **کیف‌رُبایی**

کیفور / keyfûr/: [عربی/ فارسی] صفت. [گفتاری] خۆش‌کەیف؛ کەیف‌خۆش؛ کەیف‌وەش؛ بەکەیف؛ بەدەماخ؛ دڵخۆش؛ سەرخۆش ‹آزاد از اینکه در کنکور قبول شده بود خیلی کیفور بود: ئازاد لەوەی کە لە کونکووردا سەرکەوتووە زۆر خۆش‌کەیف بوو›.

کیفی / keyfî/: [عربی] صفت. چلۆنی؛ چۆنی؛ پێوەندیدار بە چلۆنایەتی شتێکەوە.

کیفی / kîfî/: صفت. کیفی: ١. بە بیچمی کیف ‹ساک کیفی: جەنتەی کیفی› ٢. بە تایبەتمەندی دانان یان جێ بوونەوە لە ناو کیفدا ‹کامپیوتری کیفی: کەمپیوتری کیفی›.

کیفیات / keyfîyyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **کیفیت**

کیفیت / keyfîyyat ، ـها؛ کیفیات/: [عربی]/اسم. چۆنیەتی؛ چلۆنایەتی؛ چلۆنیەتی؛ چلۆنەتی: ١. کتۆیی؛ دارەت؛ دۆخ یان تایبەتمەندی شتێک یان کەسێک ‹کیفیت کار: چۆنیەتی کار› ٢. [مجازی] لۆر؛ بار؛ ڕادەی چاکی ‹کیفیت بالا: چۆنیەتی باش›.

کیک / keyk ، ـها/:/اسم. ١. [انگلیسی] کەیک؛ کەیکە؛ کێک؛ کادە؛ هەر جۆرە نانێکی شیرین کە لە هەویری ئارد، ڕۆن، شەکر، هێلکە، وانیل، جۆشی شیرین و... لە قالبی تەخت و بە بیچم و ئەندازە و تامی جۆراوجۆرەوە دروست دەکرێ ٢. ☜ **کَک** ٣. گلێنە؛ گلار؛ گزینگ؛ کێلکی؛ کەچک؛ کچێنە؛ کێچک؛ کۆڤان؛ گلارەی چاو.

کیکم / kîkom ، ـها/:/اسم. کەیکەم؛ کێکم؛ کێکف؛ کەکەو؛ کەکەوی؛ کەیکوو؛ کەڤۆت؛ کەوت؛ داری ساقەتە ئەستووری گەڵاپەنجەیی چێو تۆکمە، بە ڕەنگی سووری کاڵ و نیچکەنیچکەوە کە بۆ نازک‌کاری و نەجاری بەبایەخە.

کیل / keyl, kîl ، ـها/: [عربی]/اسم. پێوانە؛ پێومان؛ ئامێری هەڵسەنگاندنی بارستایی.

کیلکا / kîlkā ، ـها/:/اسم. کیلکا؛ ماسی چکۆلەی خۆراکی.

کیلو / kîlo, kîlû/: [فرانسوی] ☜ **کیلوگرم**

کیلوئی / kîlo'î, kîlû'î/: [فرانسوی] ☜ **کیلویی**

کیلوس / kîlûs/: [یونانی]/اسم. [فیزیولژی] کیلووس؛ چەوری هەرسکراوی ڕێڵەخۆ کە بە شێوەی تراوێکی شیری ڕەنگ لە ڕیخۆڵەی چکۆلەوە دەدەڵێتە نێو ڕەوتی خوێنەوە.

کیلوسیکل / kîlosîkl, kîlû-/: [فرانسوی] ☜ **کیلوهرتس**

کیلوگرم / kîlog(e)ram, kîlû-/: [فرانسوی]/اسم.

کیلـۆگرەم؛ یەکـەی سـەرەکی کێشـانە لـە سیستەمی میتریکدا، بەرامبەر بە هەزار (۱۰۰۰) گرەم: **کیلو**

کیلومتر / kîlometr, kîlû- / ـها/: [فرانسوی]/اسم. کیلـۆمیتر؛ یەکـەی درێژایـی لـە سیسـتەمی میتریکدا بەرانبەر بە هەزار (۱۰۰۰) میتر.

▣ **کیلومتر مربع**: کیلۆمیتری چوارگۆش؛ یەکەی ڕووپـەڕ بەرانبـەر بـە یـەک میلیـۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰) میتری چوارگۆش.

کیلومتر مکعب: کیلۆمیتری چوارپاڵوو؛ یەکەی بارسـتایی بەرانبـەر بـە یـەک ملیـار (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) میتری چوارپاڵوو.

کیلومترشـمار / kîlometršomār, kîlûmetr- / ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. کیلۆمیترژمار؛ ئامرازی ئەندازەگرتنی ڕادەی خێرایی و مـەودای پێـوراو بە پێی کیلۆمیتر لە ماشێندا.

کیلووات / kîlovāt, kîlû- / ـها/: [فرانسوی]/اسم. کیلۆوات؛ یەکەی هێز بەرانبەر بە ۱۰۰۰ وات.

کیلوهرتس / kîloherts, kîlû- /: [فرانسوی]/اسم. کیلۆهیرتز؛ یەکەی فریکانس بەرانبەر بـە هـەزار (۱۰۰۰) هیرتز: **کیلوسیکل**

کیلـویی[1] / kîloyî, kîlûyî /: [فرانسـوی] صفت. [کنـایی] کیلـۆیی؛ کێشـانەیی ‹سـاعت کیلـویی: کاتژمێری کیلۆیی›: **کیلوئی**

کیلویی[2]: قید. ۱. کیلۆیـەک؛ کیلۆیـێ؛ کیلویـو؛ هەر یـەک کیلـۆ ‹قنـد کیلـویی چنـد اسـت؟: قەنـد کیلویی چەندە؟› ۲ بەکیلۆ؛ کیلۆیی؛ بە شـێوەی کیلۆ ‹این ساعتها را کیلویی می‌فروشند: ئەم کاتژمێرانە بەکیلۆ دەفرۆشن›: **کیلوئی**

کیموزین / kîmozîn /: [؟]/اسم. هەوێن؛ ئامیـان؛ ئامێژەن؛ ئامێژە؛ فریشـک؛ شـیلاوک؛ ژیـلاوک؛ ژیلک؛ هوشە؛ شیلاوقە؛ مایەی پەنیر.

کیمـوس / kîmûs /: [یونـانی]/اسـم. [فیزیـولژی] کیمـووس؛ هەویرئاسـای زەرد ڕەنگـی نیمچـە هەرساوی گەدە، بریـەتی لـە تێکـەلاوی ئـەوی خوراوە لەگەڵ ئەسـیدی گـەدەدا کـە دەڕژێتـە ڕیخۆڵەخۆوە

کیمونو / kîmono ، ـها/: [فرانسوی از ژاپنـی]/اسـم. کیمۆنۆ؛ جلوبەرگی درێژی نـەریتی ژاپـون بـە سەرقۆڵی فش و کەمەربەنـدی پارچەییـەوە کـە وەکوو کراس لەبەری دەکەن.

کیمیـا / kîmiyā /: [یونـانی]/اسـم. ۱. کیمیـا؛ ماکێکی خەیاڵی کە هەر کانزایەکی پێ دەبێتـە زێڕ ۲ [مجازی] گەوهەر؛ هـەر شـتێکی نایـاب و زۆر ئازیز ‹این روزها دوست خوب کیمیاست، اما یافت می‌نشود: لەم دەورانە دۆستی باش گەوهـەرە، بـەڵام دەس ناکەوێ›.

کیمیاگر / kîmiyāgar ، ـها؛ ـان/: [یونانی/ فارسـی] اسم. کیمیاگەر؛ کەسێ کە بە شوێنی کیمیاوەیـە یان تێدەکۆشێ دروستی بکا.

کیمیاگری / kîmiyāgarî /: [یونانی/ فارسـی]/اسم. کیمیاگەری؛ پیشە یان کاری کیمیاگەر.

کـین / kîn /: اسـم. [ادبـی] ۱. قـین؛ قـینی؛ ڕق؛ کین؛ هەیف؛ حـەیف؛ ڕک ۲ تۆڵـە؛ تـۆڵ؛ دۆز؛ وی.

▣ **کـین خواسـتن**: تۆڵـە سـاندنەوە؛ حـەق سەندنەوە/ کردنەوە.

کین‌توز / kîntûz / ☜ **کینه‌توز**

کین‌توزی / kîntûzî / ☜ **کینه‌توزی**

کینتیک / kînetîk /: [انگلیسی] ☜ **سینتیک**

کـین‌خـواهی / kînxāhî ، ـهـا/: اسـم. [ادبـی] تۆڵەسـێنی؛ تۆڵەئەسـتێنی؛ کـار و ڕەوتی تۆڵـە کردنەوە ‹مردم به کین‌خـواهی او برخاسـتند و تخـت و بخت حاکم را برهم زدند: خەڵـک بـۆ تۆڵـەکردنەوەی هەستانەوە و تـەخت و بـەختی میریـان ژێـر و ژوور کرد›.

کیناتیـــک / kînemātîk /: [انگلیســـی] ☜ **سینِماتیک**

کینه / kîne ، ـهـا/: اسم. ڕق؛ ڕک؛ قـین؛ قـینی؛ کـین؛ هـەیف؛ کینـە؛ عـەنت؛ هەسـتی کـۆنی

دوژمنایەتی.

◙ **کینـــەی شـــتری:** کۆنـــەقین؛ ڕقـــی زۆر و درێژخایەن.

◙ **کینـە بـە دل گـرفتن:** قـین لـێ‌هەڵـگرتن؛ ڕک هەڵـــگرتن؛ غـــەرەز گرتنـــە دڵ؛ نگـــە لـێ‌گـرتن؛ هەسـتی دوژمـنی پەیـدا کـردن ‹از آن روز از مـن کینـه بـه دل گرفـت: لـەو ڕۆژەوە قینی لێ هەڵگرتم›.

کینه کشیدن: تۆڵـە سـەندنەوە؛ تۆڵـەکردنەوە؛ حەیف هەلانین؛ هـەیف هەڵـینان/ سـتاندن؛ وێ‌کردنەوە.

کینەای / kîne'î/ ☜ **کینەتوز**

کینەتـوز / kînetûz ، ـھا؛ ـان/: *صفت.* ڕکـوونی؛ ڕککـــوو؛ ڕککـــین؛ ڕکـــن؛ ڕککـــۆیی؛ غـــەرەزن؛ قین‌لەبەر؛ قین‌لەدڵ؛ قینەون؛ قـین‌لەسـک؛ ڕک لە سک؛ دەخەس؛ ڕک‌لەزگ؛ ڕق‌جوین؛ ڕق لـە سک؛ دەمبەوەبڕ؛ لەبخباز؛ لەنجوو؛ کێنوو؛ بـوغز لـە زگ؛ بەکینــە؛ بــە ڕق؛ نەهێنبــڕ؛ نهێنبــڕ؛ نەهێندڕ؛ نهێنگر؛ بە خـوو و هـۆگرەتی ڕک لـە سک هەڵگرتن: **کینەای** *[گفتاری]*؛ **کین توز** *[ادبی]*

کینەتـوزی / kînetûzî ، ـھا/: *اسم.* ڕق‌لـەزگی؛ ڕک‌لەدڵـی؛ ڕککـینی؛ دەخەسـی؛ ڕک‌لەسـکی؛ دۆخـی عـەنتین؛ ڕک هەڵـگرتن و دوژمنایـەتی لەگەڵ کەسێک کردن: **کین توزی** *[ادبی]*

کینەجو / kînecû ، ـھا؛ ـیان/: *صفت.* ڕکـوونی؛ ڕککوو؛ ڕککین؛ ڕق‌جوین؛ ڕق‌لەسک؛ دەبنەوەبڕ؛ هۆگری دژمنایەتی تۆڵەسەندنەوە.

کینەجویی / kînecûyî ، ـھا/: *اسم.* قـین‌لەدڵـی؛ قینەونی؛ کینەکێشی؛ دۆخی دوژمـنی کـردن و بە دووی تۆڵەکردنەوە بوون.

کینەکشی / kînekešî/ ☜ **کینەورزی**

کینـــەورزی / kînevarzî ، ـھـــا/: *اســم.* ڕقەبەرایـەتی؛ قینـەونی؛ کـاری قـین‌کێشـان؛ ڕەوتی دوژمنایـەتی کـردن بـە هـۆی هـەبوونی ڕق و قینەوە: **کینەکشی**

کیوان / keyvān/ ☜ **زحل**

کیوسـک / kiyûsk ، ـھـا/: [فرانسـوی از ایتالیـایی] *اسم.* هۆڵک؛ دەکـە؛ هۆدەیـەک لـە جێگایـەکی هەموانیدا ‹کیوسک تلفـن: کیوسـک روزنامـەفروشـی: هولکی تەلەیفوون؛ دەکەی ڕۆژنامەفرۆشی›.

کیـــوی / kîvî/: [انگلیســـی از یکـــی از زبانهـــای پولینزیایی] *اسم.* کیوی: ۱. دارچکێک بـە گـەڵای نەرم و گوڵی شەش‌پەڕ و میوەی هێلکۆکەییەوە ۲. بەری هێلکەئاسای ئەو دارە بە پێستی ناسک و تووکنی ئامـاڵ قـاوەیی و گۆشـتێکی تـرش و شیرینی سەوز ڕەنگەوە ۳. پەلەوەرێکە نافـڕێ و دنـــدووکی درێـــژ، پـــای ئەســـتوور و پـــەلی خۆڵەمێشی هەیە، زاگەبەری زیلاندی نوێیە.

کیهــان / keyhān/: *اسـم.* ۱. جیهـان؛ جـەهان ۲. ئاسمـــان؛ دەرەوەی ئەتموســـفیری زەوی و هەرچی کە تێیدایە.

کیهـــــان‌شـــــناخت / keyhānšenāxt/ ☜ **کیهان‌شناسی**

کیهـــان‌شناســـی / keyhānšenāsî/: *اســـم.* جیهـان‌ناسـی؛ زانسـتی لێکۆڵـینەوە و ناسـینی چۆنیەتی بەدیهاتنی دنیـا و ئـەوەی کـە تێدایـە (وەکـــوو کاکەشـــانەکان، مـــاک، وزە و...): **جهان‌شناسی؛ کیهان‌شناخت**

کیهان‌نـورد / keyhān.navard ، ـھا؛ ـان/: *اسم.* ۱. کەشوان؛ کەشڤان؛ ئاسمان‌وان؛ کەسێ کە بۆ ئاسمان سەفەر دەکا ۲. ئاسمان‌وانە؛ ماشـینێک کە بۆ سەفەری ئاسمانی دروست‌کراوە.

کیهـــان‌نـــوردی / keyhān.navardî/: *اســـم.* ئاسمـان‌وانی: ۱. ئاسمـان‌پێـوی؛ کـار و ڕەوتی ڕۆیشـــتن بـــۆ دەرەوەی ئەتموســـفیری زەوی ۲. کەشـوانی؛ کەشڤـانی؛ بنـەما و شـێوەگـەلی سەبارەت بە ئاسمانوانی.

کیهانی / keyhānî/: *صفت.* جیهـانی؛ جـەهانی؛ ئاسمـــانی؛ پێوەندیـدار یـان سـەر بـە دنیـاوە ‹سفرهای کیهانی: سەفەری ئاسمانی›.

گ

گ /g/: *حرف*. گ؛ نیشانەی پیتی بیست و شەشەمینی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.
گ /ge/: *اسم*. گێ؛ گاف؛ ناوی بیست و شەشەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی.
گائیدن /gā'îdan/ ☜ **گاییدن**
گاباردین /gābārdîn/: [فرانسوی]/*اسم*. گاباردین؛ قوماشی تەنراو لە تانی خوری و پۆی پەمۆ یان بەنی دەسکرد بۆ کۆت و شاڵوار و جلی ژنانە.
گادولینیم /gādolîn(i)yom/: [انگلیسی]/*اسم*. گادولینیۆم؛ توخمی کیمیایی کانزایی لە دەستەی لانتانیدەکان بە ژمارەی ئەتومی ٦٤ و کێشی ئەتومی ١٥٧,٢٥.
ـگار /gār/: *پسوند*. ـگار؛ ـکار؛ ـ یار: ١. ـکەر؛ ـ یەر؛ ـگەر ‹آموزگار؛ خواستگار: ئامۆژگار؛ داواکار›. ٢. خاوەن تایبەتمەندی یان حاڵەتێک ‹ رستگار؛ پرهیزگار: رزگار؛ پارێزکار›.
گاراژ /gārāj، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*./*گفتاری*/ گاراج؛ گاراژ: ١. شوێنێ زیاتر سەرگیراو لە ماڵدا، بۆ دانانی ماشێن ٢./*قدیمی*/ شوێنی سوار بوون و دابەزین لە ماشینی مسافربەر.
گاراژدار /gārājdār، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی] /*اسم*. گاراژدار؛ خاوەن گاراژ؛ بەرپرسی گاراژ. هەروەها: **گاراژداری**
گارانتی /gārāntî/: [فرانسوی]/*اسم*. گارانتی؛ دەستەبەرایەتی؛ کار یان بەڵێنی وەئەستۆگرتنی گیر و گرفتی دوای سەندنی کەلوپەل، لە لایەن بەرهەمهێن یان فرۆشیارەوە ‹این یخچال دو سال گارانتی دارد: ئەم یەخچاڵە دوو ساڵ گارانتی لەسەرە›.
گارد /gārd، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. پارێزەر؛ گارد: ١. پاسداری چەکدار ٢. دەستەیەکی چەکداری کە پاراستن و چاوەدێری شوێن یان کەسێکیان وە ئەستۆیە ‹گارد ریاست جمهوری: پارێزەری سەرۆک کۆماری›.
▣ **گارد احترام**: گاردی رێز؛ دەستەیەکی چەکداری کە لە رێوڕەسمی رێزنان، بەرەوپیری چوون و ڕوانەکردنی میوانانی دەستە باڵای سیاسیدا ئامادە دەبن.
⊡ **گارد گرفتن**: گاردگرتن؛ دۆخی بەرگری وەخۆگرتن و بەرەنگار بوون.
گاردریل /gārdreyl، ـها/: [انگلیسی]/*اسم*. پەرژین؛ پەرچین؛ دیوار یان نەردەیەک بۆ بەرگری لە لادان و کەوتنە خوارەوە لە شوێنێک.
گاردن پارتی /gārdenpārtî، ـها/: [انگلیسی]/*اسم*. جێژنێ کە لە شوێنێکی بەربڵاو و وەک باخێکی گەورەدا وێڕای بەرنامەی کەیف و خۆشی بەڕێوە دەچێ.

گارسن / gārson ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. سفرەچی؛ پێشخزمەت؛ پێشخەمەت؛ گارسۆن؛ خزمەتکاری پیاو لە میوانخانە و ڕەستوران: **گارسون**

گارسون / gārson/: [فرانسوی] ☜ **گارسُن**

گارسە / gārse ، ـها/: [روسی]/اسم./چاپ، قدیمی/ گارسە؛ جابەی چاو ــ چاوە کە پیتی چاپی دەستی لە سەری ڕیز دەکرا.

گارمون / gārmon ، ـها/: [روسی]/اسم. گارمون؛ سازێکی بادی ڕۆژئاوایی لە چەشنی ئاکاردیئۆن.

گارو / gāro/: [؟] ☜ **رگبند**

گاری[1] / gārî ، ـها/: [هندی]/اسم. شال؛ چەرخ، عەرەبانە؛ گرۆلە؛ فیتوو؛ فایتوون؛ گاری؛ گاریە؛ پێراگوێزێکی چەرخدار بۆ گواستنەوەی بار کە پتر چارەوا دەیکێشێ.

▣ **گاری دستی**: گاری دەسی؛ پێراگوێزێکی چەرخدار کە هێزی شان و پێلی مرۆڤ دەکێشێ.

ـ گاری[2]: پسوند. ـکاری؛ ـگاری؛ ـ یاری: ١. بەڕێوە بردنی کارێک ‹خواستگاری: داواکاری› ٢. بە دۆخ یان تایبەتمەندیەکەوە ‹رستگاری: ڕزگاری›.

گاریچی / gārîčî ، ـها/: [هندی/ ترکی]/اسم. گاریچی؛ گاریەوان؛ فیتوبەر؛ شۆفیری گاری.

گاز / gāz/:/اسم. گاز: ١. [فرانسوی] پارچەی نەرم و لە بەن تەنراو بۆ برینپێچان ٢. قەپ؛ قەپە؛ گازە؛ گەزە؛ گەژ؛ گەوز؛ لەق؛ کاری چەقاندنی ددان دە شتێکدا ‹گاز گرفتن: قەپ گرتن› ٣. ـها/ هەمۆر؛ گازک؛ گزە؛ مەشە؛ پەنگر؛ گۆس؛ ئامرازێکی دوو شاخە بۆ هەڵگرتنی شتێک ٤. ـها/ [فرانسوی]/فیزیک/ گاز؛ هەڵم؛ ماکی بێبیچم و بێسنوور ٥. تێکەڵێک لە چەند گاز بەتایبەت میتان و بووتان، کە بۆ سووتانە ٦. ـها/ [گفتاری] کەرەستەی گازی وەک وەجاخ گاز.

▣ **گاز اشک‌آور**: گازی فرمێسکهێن؛ هەر کام لەو گازانەی لە هەناسەوە دەچێتە ناو خوێن و بە دنە دانی دەماری چاو، فرمێسک بەدی دێنن.

گاز بی‌اثر ☜ **گاز نجیب**

گاز خردل: گازی خەردەل؛ تراوێکی سووک، چەور، بێڕەنگ و بۆنتیژ (بە بۆنی خەردەل) کە بە خۆیەوە دەبێتە هەڵم و ئەگەر چاو، پێست و بەتایبەت کۆئەندامی هەناسە دان داگرێ، گیاندار تا شەرای مەرگ دەبا.

گاز خنده‌آور: گازی ئۆکسیدی نیترۆژن کە لە ددانپزیشکیدا بۆ سڕکردن بە کار دێ.

گاز سمی: گازی ژەهراوی؛ هەر کام لەو گازانە کە ژاراوین و لە شەڕدا بە کاری دەبەن (وەک گازی خەردەل، ئارسنیک، گازی دەمار و...).

گاز طبیعی: گازی سروشتی؛ گازی ئاسایی؛ تێکەلاوێک لە چەند هیدرۆکەربون، بەتایبەت میتان و بووتان، کە لە ژێر زەوی و زۆرتر لەگەڵ نەوتدایە.

گاز عصبی: گازی دەمار؛ هەر یەکە لەو گازە ژاراویانە کە پێست دەیمژێ و دەمار گۆج دەکا.

گاز کربنیک ☜ دیوکسید کربن، **دیوکسید**

گاز کمیاب ☜ **گاز نجیب**

گاز مایع: گازی تراو؛ گازی تەوش؛ گازێ کە بە پەستاوتن بۆتە تراو.

گاز مرداب: گازی زەلکاو؛ میتان.

گاز نجیب: گازی نایاب؛ هەر کام لەو توخمانەی دەستە سیفری خشتەکی مەندەلیوف کە بەشێکی بچووک لە کەش پێک دێنن (وەک هلیوم، نیئۆن، ئارگۆن؛ کریپتۆن، گزێنۆن و ڕادۆن): **گازبی‌اثر؛ گاز کمیاب**

▣ **گاز دادن**: گاز دان؛ پا لە سەر پیداڵی گاز نان بۆ زۆرترکردنەوەی خێرایی ماشین.

گاز زدن: قەپ/ گزە گرتن؛ قەپاڵ لێدان؛ قەپاڵ لێ گرتن؛ قەپ داگرتن؛ قەپ لێدان؛ قەپنایوە؛ ئەوەقەپنەی؛ لێ کردنەوە بە ددان.

گاز گرفتن: قەپ (لێ)گرتن؛ گاز (لێ)گرتن؛ قەپاڵ لێدان؛ قەپ پێدا کردن؛ قەپکەردە پۆرەی؛ گرەوتش؛ گیرتەی؛ پیانوسان؛ گەزتن؛ گەستن؛ گەژتن؛ گەزگرتن؛ گەزین؛ گەژین؛ دووڕێزە ددان لە شتێ (بەتایبەت لەشی گیانەوەرێک) گیر دان ‹دستم را گاز گرفت: قەپی گرت لە دەستم›.

گازانبر / gāzambor, gāz'anbor ، ـها/:اسم. ١. گاز؛ گازک؛ گاسک؛ مەشە؛ هەمۆر؛ گۆس؛ کەلبەتان؛ ماشەرز؛ ئامرازێکی دوو پەلە بۆ گرتن، گوشار دان، کەندنەوە و بڕینەوەی مێخ و سیم و... ٢. *[جانورشناسی]* ☜ **قلاب ـ ٣**

گازانبری / gāzamborî, gāz'anborî/: *صفت.* گاسکی؛ کەلبەتانی ‹حملەی گازانبری: هێرشی گاسکی›.

گازخان / gāzxān ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. *[زمین‌شناسی]* گازخان؛ کون و کەلێنی بەر زارکی گڕکانی دامرکاو کە بۆق و گازی گۆگرد، ئەنیدرید کەربۆنیک، ئوکسیژن و نیترۆژنی لێوە هەڵدەچێ.

گازر / gāzor ، ـها؛ ـان/: [آرامی]/اسم. *[قدیمی]* گلارکۆ؛ گازر؛ قەسار؛ جلشۆر؛ جلکشۆر؛ کەسێ کە جلک و کووتاڵی خەڵکی بە پارە دەشۆرد.

گازری / gāzerî/: [آرامی]/اسم. جلشۆری؛ گلارکۆیی؛ قەساری؛ گازری؛ کار و پیشەی جلشۆر.

گازسوز / gāzsûz ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] *صفت.* گازسووز؛ گازسووتێن؛ بە تایبەتمەندی سووتاندنی گاز وەک سووتەمەنی.

گازگرفتگی / gāzgereftegî/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. گازاژۆیی؛ گازگرتوویی؛ ڕەوتی خنکان بە هۆی گازی ژاراوی بەتایبەت گازی کەربونەوە ‹یک خانوادەی چهار نفری بر اثر گازگرفتگی خفه شدند: بنەماڵەیەکی چوارکەسی بە هۆی گازاژۆییەوە خنکان›.

گازوئیل / gāzo'îl/: [فرانسوی]/اسم. گازۆییل؛ گازۆڵ؛ بەرهەمێکی نەوتی بۆ سووتەمەنی موتور کە لە نەوتی سپی کەمبایەخترە.

گازوئیلی / gāzo'îlî/: [فرانسوی] *صفت.* گازۆییلی؛ گازۆڵی: ١. گازۆڵاوی؛ گازۆییلاوی؛ گازۆییل پێوەتلاو ٢. گازۆییل سووتێن؛ بە تایبەتمەندی سووتاندنی گازۆییل.

گازی[1] / gāzî/: [فرانسوی]/اسم. گازی؛ ڕاسپاردەی دابەشگەی گاز بۆ بەشینەوەی کەپسوولی گاز بە ماڵاندا ‹گازی آمده، کپسول خالی را ببر عوض کن!: گازی هاتووە، کەپسوولە خاڵیەکە ببە، بیگۆڕەوە!›.

گازی[2]: *صفت.* گازی: ١. سەر بە گاز ‹جنگ‌افزار گازی: جەنگامێری گازی› ٢. گازسووز؛ گازسووتێن؛ کەرەستەیێ کە بە گاز کار دەکا.

گاس / gās/: [کردی] *قید. [گفتاری]* گاهەس؛ گاس؛ گاهەز؛ گاز؛ ڕەنگە؛ ڕەنگا؛ وێدەچێ؛ شایەد؛ شایەتا؛ ئەشێ.

گاستریت / gāst(e)rît/: [فرانسوی]/اسم. *[پزشکی]* گاستریت؛ نەخۆشی ئاییسان و هەوکردنی توێخی ناوەوەی گەدە.

گاسترین / gāst(e)rîn/: [فرانسوی]/اسم. *[فیزیولوژی]* گاسترین؛ هوورمونێ کە لە کاتی ڕۆچوونی خۆراک بۆ گەدە ئەدەڵێ و دەبێتە هۆی بەرهەم هاتنی شیلەی گەدە.

گاف / gāf/:اسم. گاف؛ ناوی بیست‌وشەشەمین پیتی ئەلف‌وبێتکەی فارسی.

◘ **گاف کردن:** *[گفتاری]* پەن دان؛ دەستە گوڵ بە ئاودا دان؛ بەبێ ورد بوونەوە و بە هەڵە قسەیەک لە دەم داکەوتن یان کارێکی نەگونجاو لێ سەر دان.

گال / gāl/:اسم. [فرانسوی] گاڵ؛ نەخۆشیەکی گیرۆی پێستە کە بەتایبەت لە دەست دەدا و زیپکە و خورووی زۆر دێنێ.

گالاکتوز / gālāktoz/: [فرانسوی]/اسم. *[شیمی]* گالاکتوز؛ شەکری شیر؛ شەکرێکی سپی بلۆرینە

کە لە ئاودا دەتوێتەوە و پێکهێنەری شەکری شیر و بڕێ گیاییە.

گالری / gāleri/: [فرانسوی]/اسم. ١. پیشانگا؛ پیشانگە؛ شوێنی هەڵگرتن و ڕۆنانی بەرهەمی هونەری ‹گالری فرش: پیشانگای مافوورە› ٢. ژێرخان؛ دالانی لە ژێر زەوی.

گالش / gāleš, gāloš، ـها/: [از فرانسوی]/اسم. پاتە؛ پاتێ؛ گالۆش؛ پێڵاوێکی لاستیکی کە لە قوڕ و تەڕ و تووشیدا دەیکەنە سەر پێڵاوی چەرمیەوە بۆ بەرگری لە تەڕ و قوڕاوی بوونی.

گالن / gālen/: [انگلیسی]/اسم. گالین؛ کانەی سروشتی سولفیدی سرپ، بە ڕەنگی ڕەش یان ئاوی بۆرکارەی بریکەدارەوە.

گالن / gālon، ـها/: [انگلیسی]/اسم. ١. گالۆن؛ گالۆین: ١. یەکەی دێران بۆ تراو لە ولاتانی ئینگلیزی زمان بەرامبەر بە ٤,٥٤٥ لیتر (لە ئەمریکا ٣,٧٨٥) ٢. پووت؛ پیت ‹گالن بنزین: گالۆنی بەنزین› ✽ **گالون**

گالوانومتر / gālvānometr، ـها/: [فرانسوی]/اسم. گالوانۆمیتر؛ ئامرازێک بۆ دەرخستنی ڕادەی یەکجار کەمی کارەبا و پێوانی تەوژم و لایەنی لە کەرەسەیەکدا.

گالوانیزه / gālvānîze/: [فرانسوی]/اسم. گالوانیزە؛ بە کانزای ڕۆح سواخدراو (زیاتر بۆ ئاسن و پۆلا).

گالوانیسم / gālvānîsm/: [فرانسوی]/اسم. گالوانیزم: ١. ڕەوتی کارەبای وەستاو بەتایبەت کارەبای بەرهەمهاتوو لە کاری کیمیایی ٢. *[پزشکی]* کەلک وەرگری دەرمانی لەو ڕەوتە.

گالون / gālon/: [انگلیسی] ☜ **گالن**

گاله / gāle، ـها/: اسم. ١. گواڵە؛ گالە؛ دنای؛ هور؛ خۆرج؛ خورجە؛ خەرار؛ تێر؛ تێرابی؛ خورجک؛ پاشکۆ؛ خەشە؛ جموەر؛ تیوەرە؛ دوو تای پێکەوە لکاو کە لە دوو بەری چوارپێ یان دووچەرخە و موتورەوە دادەشۆڕێ و بار و تۆشەبەرەی تێدەخرێ.

گالی / gālî/: اسم. لاسکی برینج؛ ساقەتەی برنج.

گالیک / gālîk/: [فرانسوی] *صفت*. گالیک؛ فەڕانسی؛ سەر بە فەڕانسە.

گالیم / gāl(i)yom/: [فرانسوی]/اسم. گالیۆم؛ توخمی کیمیایی کانزایی بە ژمارەی ئەتومی ٣١ و کێشی ئەتومی ٦٩,٧٢ کە وەک زیو بریقەدارە و لە چێکرنی دەماپێوی تایبەت بە تینی زۆر، کەڵکی لێدەگرن.

گالینگور / gālîngor/: [از روسی/ فرانسوی]/اسم. گالینگور؛ چەرمی دەستکرد بۆ بەرگی کتێب.

گام / gām، ـها/: اسم. ١. *[ادبی]* هەنگاو؛ هەنگاف؛ هەنگەڤ؛ هنگاو؛ هنگاف؛ هەنگام؛ لۆق؛ قاو؛ قام؛ پینگاف؛ پێنگاف؛ پێنگاو؛ پێگاف؛ گاف؛ گاڤ؛ گام؛ گاو؛ گۆم؛ گامە؛ شەنگاو؛ شەقام؛ شەقاو؛ شاڤا؛ شاق؛ شاقام؛ شاقاو؛ قەدەم؛ لۆت؛ لاقۆرە؛ لۆقاو ‹آهسته گام برمی‌داشت: هێواش هەنگاوی دەگۆزاوە› ٢. هەنگاو؛ قول؛ قاچ؛ مەودای نێوان دوو لاق لە پا گۆزانەوەیەکدا ‹طول اتاق پنج گام بود: درێژی ژوورەکە پێنج هەنگاو بوو› ٣. [فرانسوی] *[موسیقی]* گام؛ گاف؛ گاو؛ لە شوێن یەک ڕیز بوونی هەشت نۆتی مووسیقا بە شێوەی ئاسایی خۆیان (حەوت نۆت و دووپاتەی نوتی سەرەتایی) ٤. گە؛ مەودای نێوان دوو خاڵی یەکجۆر لە هەر شتێکدا ٥. شەکە؛ کاروانە؛ جووڵە و لەرەی لووتکەی گەمیە یان دووچکەی فڕۆکە.

◙ **گام به گام**: هەنگاو بە هەنگاو؛ بەرە بەرە؛ وردە وردە؛ گاڤانێ؛ قەرەوەقەرەو؛ وەر بە وەر ‹این کار باید گام به گام پیش برود: ئەم کارە دەبێ هەنگاو بە هەنگاو بچێتە پێشەوە›.

◙ **گام برداشتن**: هەنگاو نان/ هەڵگرتن/ هەڵێنان؛ هەنگام/ لاقۆر نیەی؛ پا واڕتەیوە/ واڕایوە؛ لۆق هەڵێنان/ هەڵێنانەوە؛ شەقاو نان؛ شەقاو هاویشتن؛ پا گوێزانەوە لە زەوی و بە هەنگاو بەرەو پێش چوون.

گام نهادن: پا نان؛ پا نیان؛ چوونە ناو؛ چوونە

ناوەوە ‹بە درون اتاق کام نهاد: پای نایە ناو ژوورەکەوە›.

گاما / gāmā/: [گاما]/اسم. گاما(γ): ١. سێهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی یوونانی ٢. یەک لە ملیۆنی گرەم ٣. یەکەی تەوژمی میگناتیسی.

گاماگلبولین / gāmāgolubûlîn, -gulubûlîn/: [فرانسوی]/اسم. گاماگلوبوولین؛ بەرهەمی پروتئینی سێرۆمی خوێن کە ماکی بەدیهێنەری دژەویرووس، بەتایبەت هی سووریژەی تێدایە.

گامبو / gāmbo, gāmbu، ـها/: صفت. *[گفتاری]* گۆپۆ؛ نەپۆڕ؛ زلهۆڕ؛ زلحۆرت؛ حەپۆل؛ حەپەنتی؛ حنەدرحۆ؛ بم؛ تەژە؛ زڕتەزەلام؛ زڕتەبۆز؛ ترچماق؛ مەندەبوور؛ ترترە؛ کەتە؛ کەلەگەتی ناقۆلا و نەپۆڕ.

گامت / gāmet/: [فرانسوی] ☜ **گانە¹**

گامسنج / gāmsanc، ـها/: اسم. هەنگاوپێو؛ ئامرازێ زۆرتر لە بیچمی کاتژمێر کە درێژایی هەنگاو دەپێوێ.

گان / gān/: [انگلیسی]/اسم. گەن؛ بالاپۆشێک لە پارچەی ئاونەدەر بۆ لەبەرکردن لە شوێنی دژگەنیکراو (وەک دیوی برینکاری).

ـگان / gān/: پسوند. ـ ان؛ ـگەل؛ ـ یەل؛ ـ یێ؛ نیشانەی پاشگری کۆ بۆ وشەگەلێک کە بە «ە/ ـە» نەخوێنراو تەواو دەبن (وەک: گوینده ← گویندگان: بیژەر ← بیژەران).

گانگستر / gāngester، ـها/: [انگلیسی]/اسم. گەنگستر؛ دزی چەکدار؛ هەر کام لە ئەندامانی دەستەیەکی سەربزێوی چەکدار کە کاریان دزی و برینی بانک و فروشگایە.

گانگستریسم / gāngesterîsm/: [انگلیسی]/اسم. زۆرەملی؛ گانگستریسم؛ شێوەی پەنا بردن بە چەک، هەڕەشە و مرۆکوژی بۆ گەییشتن بە ئامانج.

گانگلیون / gāngelyon, gāngliyon، ـها/: [؟] اسم. *[کالبدشناسی]* گرێ؛ لوو ‹گانگلیون عصبی: گرێی دەماری›.

گانە¹ / gāne، ـها/: اسم. *[زیستشناسی]* گانە؛ گامیت؛ توخمی جینسی؛ خانەی زاوزێیی پێگەیشتوو (نێر یان مێ) کە بە تێکەلاوی لەگەڵ جووتەکەیدا گیانەوەرێکی تازە بەرهەم دێنێ: **گامت**

ـگانە²: پسوند. ١. ـ انە؛ ـگانە: ئاوەڵناوساز ‹دوگانە: دوانە› ٢. ـکار؛ ئاوەڵکارساز ‹جداگانە: جیاکار›.

تێبینی: لە کوردیدا پاشگرێکی پڕ بە پڕی «ـگانە»ی فارسیمان نیە، بەڵکوو لە جێگای جۆراجۆردا ـ انە/ ـ وانە/ ـ گانە/ ـ یانە/ ـکار و... دەردەکەوێ، لە لایەکیتریشەوە زۆر جار پاشگری «ـگانە»ی فارسی، بە دووپات بوونەوە لە کوردیدا خۆ نیشان دەدا، وەکوو: دوگانە: دوان ـ دوان/ دوو بە دوو؛ سەگانە: سێ بە سێ.

گانەزا / gānezā/: اسم. ئەندامی جنسی (بۆ هێلکەگون و هێکدان) کە گانەی تێدا بەرهەم دێ.

گانەزایی / gānezāyî/: اسم. *[زیستشناسی]* گانەزێیی؛ ڕەوتی وەبەرهاتن و پێکهاتنی گانە لە ئەندامی زاوزێدا.

ـگانی / gānî/: پسوند. ١. ـ انی؛ ـ انە؛ سەر بە ئاوەڵناوسازی گانە ‹شصتگانی: شێستانی› ٢. ـگانی؛ سەر بە گانی گیانەوەرانی ‹جورگانی: جۆرگانی›.

گاو¹ / gāv/: اسم. ١. *[نجوم]* گای گەردوون؛ وێنەیەکی ئاسمانیە: **ثور** ٢. ـها؛ ـان/ *الف)* گا؛ گاو؛ گۆ؛ گاوە؛ گاجووت؛ کەڵیا؛ گای جفت *ب)* مانگا؛ مانگاوە؛ مانگە؛ چێڵ؛ چێر؛ چێلەک؛ گاوچێڵ؛ چیپۆک؛ چوارپەلێکی گەورەی دەسەمۆیە کە بۆ شیر و گۆشت و پێستەکەی بەخێو دەکرێ ٣. دووەم ساڵ لە تەقویمی تورکستانی ☜ **تقویم**

گاو²: صفت. *[مجازی]* گا: ١. *[تعریض]* گاگێج؛

گاگوو؛ حۆل؛ حەپش؛ گەمزە؛ گەمژەل؛ گێل؛ نەفام؛ گەوج؛ بلح؛ فەحە ٢. /گفتاری/ زل؛ گەپە؛ کەتە؛ درشت؛ گەورە؛ زەلام.

▣ **گاو بی‌شاخ و دم:** /مجازی/ گەلهۆ؛ گەلحۆ؛ کەرەزل؛ زەبەلاح؛ زەبلاح؛ گاحۆل؛ حەپۆل؛ حەپۆل مێشخۆر؛ حەپەنگ؛ زرتک؛ زل بێ‌هونەر؛ مرۆڤی زلی نەفام.

گاو ابلق: ڕێوە؛ ڕیوە؛ گای بەلەک؛ گای بازگ.

گاو بنه: بنە؛ مەرس؛ گابنە؛ گای بنە؛ گاوا بنە؛ ئەو گایە کە دەکەوێتە ناوەڕاستی گێرەوە و لە ڕاستە خۆی دەسووڕێ.

گاو پیشانی سفید: گای مارۆ: ١. گایەک سەر تەوێڵ و نێو چاوان سپی کە لە دوورەوە دیتە بەر چاو ٢. /تعریض/ سیمڕۆ؛ مرۆڤی ناسراوی نەک ماقووڵ.

گاو دریایی: گای ئاوژی؛ گیانەوەرێکی گەورەی گیاخۆری ئاوژیە.

گاو کوهی: ئافوور؛ شقر؛ نیلەگێژە؛ کەڵە کێوی؛ گای کێوی؛ گاکۆڤی؛ گاکووڤی؛ گا کێوی.

گاو نه من شیر: /مجازی/ مانگای بازگ؛ کەسێ کە ئەگەر سوودی بۆ دیتران بێ، خۆی خراپی بکا.

▣ **گاو کسی زاییدن:** /کنایی/ لە کەسێک قەومان؛ قوڕ بە سەری کەسێکدا چوون.

گاوآهن / gāvāhan ، ـها/:/اسم. گاسن؛ گاوەسن؛ گاواسن؛ گاوئاسن؛ گێسن؛ گیسن؛ گیلا؛ هالەت؛ پارچ؛ ئاسنی نوک‌تیژ کە لە دەندەی موور ئەخرێ و زەوی پێ دەکێڵن.

گاوباز / gāvbāz ، ـها؛ ـان/:/اسم. گاباز؛ ماتادور؛ کەسێ کە لەگەڵ گادا شەڕ دەکا.

گاوبازی / gāvbāzî ، ـها/:/اسم. گابازی: ١. شەڕ لەگەل گادا کە لە برێ وڵات بەتایبەت سپانیادا باوە ٢. گاشەڕ؛ جۆرێ کایە و ململانێی خەڵکی گوندنشین کە گا بە گژی یەکدا دەدەن.

گاوبندی / gāvbandî/:/اسم. ١. جۆرێک بڕیاری نێوان مالک و جووتیار بۆ کشت و کاڵ و بەرهەمی مووچە ٢. /کنایی/ کەین‌وبەین؛ خلێنەوبلێنە؛ هاودەستی نێوان دوو یان چەند کەس بۆ دەس پێوەدانی کارێکی ناڕەوا.

گاوچاه / gāvčāh/:/اسم. ١. گاچاڵ؛ قوڵکەی زۆر فرەوان و قووڵ ٢. /تعریض/ هۆڵدان؛ ورگ؛ کادان؛ زگ.

گاوچران / gāvčarān ، ـها؛ ـان/:/اسم. گاوان؛ گاوۆ؛ گاڤان؛ گالو؛ گاوۆن؛ گاچێڕ؛ گادێر؛ گاح؛ گالەوان؛ گا گەلەوان؛ گا چەڕێن؛ گا لەوەڕێن؛ شوانی گاران؛ کەسێ کە لە کەژ و ناو لەوەڕدا لای گا دەگرێ.

گاوچرانی / gāvčarānî/:/اسم. گاوانی؛ گالەوانی؛ گادێری؛ کار و ڕەوتی ڕەشەوڵاخ لەوەڕاندن.

گاوچشم / gāvčešm, -čašm ، ـها؛ ـان/: صفت. /مجازی/ چاوگا؛ چاو درشتی نەک جوان.

گاوداری / gāvdārî/:/اسم. گاداری: ١. کاری ڕاگرتن و بەخێو کردنی گا و مانگا ٢. /ـها/ ڕێکخراوەی تایبەتی ئەو کارە. هەروەها: **گاودار**

گاودانه / gāvdāne ، ـها/:/اسم. مچ؛ کزن؛ گایێنە؛ کلێنە؛ گاگۆز؛ زنگ‌زاوا؛ هورتومان؛ جیدانە؛ گاودانە؛ گادانە؛ گاینە؛ گایانە؛ کرسنە: ١. گیایەکی تایبەتی ناوچەی مامناوەندی، بە گوڵی بچووک و دەنکی تۆکلدارەوە کە بۆ ئالیک چاکە ٢. دانەی ئەو گیایە کە ورد و قاوەییە.

گاودوش / gāvdûš/:/اسم. مانگادۆش؛ گادۆش؛ گادۆشکە؛ گادۆشە: ١. دەفرێکی گەورە کە شیری چێڵی تێ دەدۆشن ٢. شیردۆش؛ کەسێ کە مانگا دەدۆشێ.

گاورس / gāvars ، ـها/:/اسم. کارس؛ گارس؛ گلگل؛ کارسن؛ خورووڤی؛ زوڕات خوروڤی؛ هەرزنەبژار؛ هەرزنەگەورە: ١. گیایەکی پایا لە تیرەی گەنم بە لقی ژێرخاکی، گەڵای کولکن و گوڵی هێشوویی گرۆڤەرەوە ٢. دەنکی ئەو گیایە

کـه لـه هـەرزن دەچـێ بـەڵام گـەورەترە و تۆکڵەکەی ڕەقترە.

گاورو / gāvrow, -ro: /: کـەش؛ کـەش و وەش؛ دۆخێکی زەوینی کشت‌وکـاڵ کـە تەڕاییەکـەی وایـە بـە پـاوە نانووسـێ و باشـترین کاتـە بـۆ جووت‌کردن.

گاوزبـان / gāvzabān ، ـهـا/: *اسم*. گـۆزروان؛ گۆزربان؛ گاوەزوان؛ گاوزمان؛ گاوزبـان؛ زمانـەگا؛ گۆگەم؛ گەورز؛ چاورۆگە؛ چەورۆکە: ١. گیایەکی ئالیکی یـەک سـالانە، بـە گـەڵای تـاکی زبـر و کولکن و گوڵی ئاوی و سپیەوە ٢. گوڵگاوەزوان؛ گوڵی گاوەزوان؛ گوڵی گیـای گـۆزروان کـە بـۆ ڕەوان کردن، عارەق دەردان و میز هێنان بە کار دێ و سوکنایی‌دەرە.

گاوشیر / gāvšîr ، ـهـا/: *اسم*. وێڵـنگە؛ وێڕینگـە؛ گیایەکی ئالیکی پایا بـە گوڵـی زەرد و شـیلەی بۆنخۆشەوە کە لـە بـەر هـەوادا دەگرسـێ و بـۆ دەرمان و لە عەترسازیدا کەڵکی هەیە.

گاوصندوق / gāvsandûq ، ـها/: [فارسی/ معرب] /*اسم*. قاسـە؛ گاسـنووق؛ گاسـنۆق؛ گاوسـنۆق؛ سندووقی قورس و قایم لە پـۆلا، بـۆ هەڵـگرتنی پارە و بەڵگەی گرینگ.

گاومرگی / gāvmargi /: *اسم*. دەردەگا؛ گاقـڕان؛ گاقڕ؛ نەخۆشیەکی درمی ئاژەڵ و مەڕ و ماڵاتـە، گەدەی گیانـەوەر دەئاوسـێ و لیـک لـە دەم و فرمێسک لە چاو و چڵم بە لووتیدا دێتە خـوار و تا دەکا و سکی دەچێ.

گاومیش / gāvmîš ، ـها/: *اسم*. مەدەک؛ مـاداک؛ مـادەک؛ کـەڵ؛ گـامێش؛ گـامیش؛ گـۆمێش؛ گـامووش؛ کرتـان؛ کـەر؛ چوارپـەلێکی شـاخ ئەستووری زەلامە لە تیرەی چێڵ بەڵام زلتر.

◘ گاومیش آبی: گامێشی ئاوی؛ گامێشی ماڵـی وڵاتی هێند.

گاوه / gāve /☜ **گوه**

گاه[1] / gāh /: *اسم*. *[ادبی]* کـات؛ سـات؛ سـا؛ دەم؛ جار؛ وەخت؛ گەهـ ؛ گا؛ گاڤ؛ گاو؛ گۆم؛ عان؛ ناو؛ تاو ‹گاه رفتن: کاتـی ڕۆیشتن›.

گاه[2]: *قید*. جار-جار؛ جارەوبار؛ جاربەجار؛ نـاو بـە ناو؛ گاڤا ‹گاه می‌رود: جار - جار دەچێ›.

ـ گاه[3]: *پسوند*. ـگـا: ١. ــگـە؛ ـگەهـ ‹کشـتارگاه: کوژتارگـە› ٢. ــگـاو؛ ــگـەو؛ ــگـار ‹چاشـتگاه: چێشتەنگاو›.

گاه‌به‌گاه / gāhbegāh /: *قید*. جار و بار؛ جـار بـە جـار؛ جارــ جـار؛ جـارە و بـارە؛ وەختاوەخت؛ وەخداوەخت؛ وەخت بـە وەخـت؛ نێو بە نێو؛ ناو بە ناو ‹گاه‌به‌گاه اندک بارانی مـی‌بـارد: جار و بار نمەبارانێ دەباری›.

گاهشماری / gāhšomārî ، ـها/: *اسم*. دەمژمێری؛ کاتژمێری؛ شێوەی پێوان و دابەش‌کردنی کات بە بەشگەلی یەکسان ‹گاهشماری در ایران باسـتان: دەمژمێری لە ئێرانی کەونارادا›.

گاهشناسی / gāhšenāsî ، ـها/: *اسم*. کـات‌ناسـی؛ دەمناسی: ١. کار و ڕەوتی لێکۆڵینەوە و ناسینی کـاتی ڕووداوان ‹گاهشناسـی تـاریخ بـین‌النهـرین: کات‌ناسـی مێـژووی نێوچۆمـان› ٢. کـار و ڕەوتی تۆمـارکردنی ڕووداوان بـە گـوێرەی مێـژوو ‹گاهشناسـی زنـدگی اسـتاد هـژار: دەمناسـی ژیـانی مامۆستا هەژار›.

گاهگاه / gāhgāh /: *قید*. جارجارە؛ جارنان؛ جار و بارە؛ جار و بار؛ جارەوجار؛ جاروەجارێ؛ گاڤگاڤ؛ گاـگا؛ گاگوار؛ گلانگا؛ گەگانە؛ گل-گل؛ گاگایـێ؛ گابەگایی؛ گاڤانی؛ چەڵ‌چەلە؛ ناوبەناو؛ تاو نا تاو؛ جار نا جار؛ جاربەجارێ؛ جارجـارێ؛ دەمدەمـێ؛ ناوناو؛ ناوناوە؛ بەین-بەین؛ بەینابەین؛ دەم-دەم؛ وەخت بە وەخت؛ وەختاوەخت ‹گاهگاه می‌آمـد و سـاعتی مـی‌نشسـت: جارجـارە دەهـات و سـاتێک دادەنیشت›: **گهگاه**

گاه‌گدار / gāhgodār /: *قید*. *[گفتاری]* جار و بـارە؛ جار و بار؛ جارجارێ؛ جارەجارەیەک؛ برێ جـار؛ گل-گلێ ‹گاه‌گدار او را می‌دیدم: جار و بارە ئەمدی›:

گاه‌گداری

گاه‌گداری / gāhgodārî/ ☜ **گاه‌گدار**

گاهنامه / gāhnāme ، ـها/: *اسم.* ١. ڕۆژمێر؛ ڕۆژپێو؛ سالنامه؛ سالپێو؛ تەقویم؛ دەفتەری بە ڕیز تێدا نووسراوی ڕۆژان و دوازده مانگی ساڵ ٢. کتێبێ کە کات و ساتی ڕووداوی مێژوویی تێدا دەنووسن.

گاهواره / gāhvāre/ ☜ **گهواره**

گـاه و بیگـاه / gāh-o-bîgāh/: *قید. [گفتاری]* جارنەجار؛ جارناجار؛ وەخت و ناوەخت؛ وەخت و بێ‌وەخت؛ تاو نا تاو؛ بە هەڵکەوت و لە کاتی پێش‌بینی نەکراودا ‹گاه‌وبیگاه می‌بینم که داری دعوا می‌کنی: جارنەجار دەتبینم خەریکی شەڕی›.

گاهی / gāhî/: *قید.* بڕێ‌جار؛ بڕێ جاران؛ جار و بارە؛ جار و بار؛ بڕێو جارا؛ دەمێ جار؛ هێندێ جار ‹گاهی می‌بینمش: بڕێ‌جار دەیبینم›: **گهی** *[مخفف]*

گاییـدن / gāyîdan/: *مصدر. متعدی. [مستهجن، گفتاری]* // **گاییدی**: گات؛ **می‌گـایی**: دەگێی؛ **بگـا**: بگێ// گان؛ گاین؛ گایین؛ گەی؛ گای؛ ئیلاقە کردن؛ کەردەی؛ جووت بوون لە لایەن گیانداری نێرەوە، بەتایبەت مرۆ: **گائیـدن**. هەروەها: **گاییدنی**

■ صفت مفعولی: **گاییده** (گایاو)/ مصدر منفی: **نگاییدن** (نەگان)

گئز / ge'ez/: [؟]/*اسم.* گئیز؛ لە زمانە سامیەکانی باو لە ئەفریقای ڕۆژهەلات؛ زمانی ئەدەبی ولاتی حەبەشە: **جِعِز**

گبر / gabr ، ـها؛ ـان/: [آرامی]/*اسم. [تعریض]* گەور؛ گەبر؛ گاور؛ زەردەشتی؛ ئاورپەرست.

گبه / gabbe ، ـها/: *اسم.* گەبە؛ جۆرێک بەڕەی لە تاڵی ئەستووری خوری بە نەخش و نیگاری بێ‌گەلاڵەوە بۆ ڕایەخ یان جوانی.

گپ / gap/: *اسم.* دەمەتەقێ؛ دەمتەقە؛ گفت‌وگۆ؛ گەپ؛ وتوویژی بەتایبەت دۆستانە.

⊡ گپ زدن: دەمەتەقێ کردن؛ گفت‌وگۆکردن؛ ئاخاوتن؛ قسەکردن ‹مدتی گپ می‌زدیم: ماوەیەک دەمەتەقیمان دەکرد›.

گتر / getr ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* گیتر؛ زەنگاڵ؛ گەیتەر؛ فیف‌پێلاف؛ سەر پێلاف؛ پارچەی شالوار کە هەڵگەڕاوەتەوە و بە کێش لە دەوری لاق توند بووە.

گتـو / geto ، ـها/: [؟]/*اسم.* گیتۆ: ١. شوێنی تایبەتی جوولەکە لە ولاتە ڕۆژاواییەکاندا ٢. *[مجازی]* گەڕەکی تەرخان‌کراو بۆ تێدا ژیانی کۆمەڵەیەکی چەوساوە و لە ژێر گوشاری دینی، ئابووری یان سیاسی.

گت و گنده / gat-o-gonde/: *صفت. [گفتاری]* زل و زەبەلاح؛ گەپۆ؛ گەپ؛ گەتە؛ زل ‹هیکل گت‌وگنده: لەشی زل و زەبەلاح›.

گچ / gač/: *اسم.* گێچ؛ گەچ؛ گیچ: ١. بەردە گێچ؛ سولفاتی کەلیسیومی ئاودار؛ بەردێکی سپی و نەرمی تۆلاش‌ــ تۆلاشە کە لە بوونە هەڵمی ئاوی خوێدار پەیدا دەبێ و بە نینۆک هەڵدەکرێ ٢. گەردەیەکی سپیە کە لە کولاندنی بەردەگێچ لە کوورەدا بەرهەم دێ و لە بەنایی و نەقاشی ماڵدا کەڵکی لێ‌دەگرن ٣. ـها/ تەباشیر؛ گەچی نووسین.

⊡ گچ آماده ☜ **گچ کشته**

گچ پاریس: گەچی شکستەبەندی؛ گێچی سپی کە لە ئاودا دەگرسێ و ڕەق هەڵدێ: **گچ شکسته‌بندی**

گچ خیاطی: مل؛ گێچی نەرم و سپی کە کراوەتە کوشتە و وشک بۆتەوە و بۆ نووسین و کاری دروومان بە کەڵک دێ.

گچ زنده: گێچی زیندوو؛ گەچێ کە ئاوی لێ نەکەوتووە.

گچ شکسته‌بندی ☜ **گچ پاریس**

گچ کشته: کوشتە؛ هەویری گەچێ سپی بە ئاو: **گچ آماده**

▣ گچ گرفتن: ۱. گەچ/ گێچ گرتنەوە ‹یک استانبولی کچ بگیر!: ئەسەمۆلیەک گەچ بگرەوە!› ۲. گێچ/ گەچ‌گرتن ‹رویش را کچ بگیر که معلوم نباشد: سەری گێچ بگرە با دیار نەبێ› ۳. لە گێچ‌گرتن؛ گردنە گەچ؛ گەچ‌گرتن ‹پایش را گچ گرفته بودند: لاقیان لە گێچ گرتبوو›.

گچبری / gačborî/: اسم. گەچبڕی: ۱. هونەر و لێزانی ڕازاندنەوەی دیوار و بن‌میچ بە نەخشی گەچی ‹در گچبری استاد بود: لە گەچبڕیدا وەستا بوو› ۲. ـها/ نەخش و نیگاری بەرز و نزم بە گێچ ‹سقف گچبری زیبایی داشت: میچەکە گەچبڕیەکی جوانی هەبوو›. هەروەها: **گچبُر**

گچپزی / gačpazî/: اسم. گەچپێژی: ۱. کاری بەرهەمهێنانی گەچ لە بەردی گەچ بە پێژان لە کوورەدا ۲. ـها/ کوورە یان کارگەی گەچ پێژان. هەروەها: **گچپز**

گچکار / gačkār ، ـها؛ ـان/: اسم. گەچکار؛ گێچکار؛ سپیکار؛ کەسێ کە کاری سواخ دانی دیوار و بن‌میچە بە گەچ ‹گچکار آوردیم دیوارها را سفید کرد: گەچکارمان هێنا دیوارەکانی سپی کردەوە›.

گچکاری/ gačkārî/: اسم. گەچکاری؛ گێچکاری؛ سپی‌کاری؛ کاری دیوار سواخ دان بە گەچ.

گچی / gačî/: صفت. گێچی؛ گەچی؛ گەچین: ۱. لە گەچ درووس‌کراو ‹مجسمەی کچی: پەیکەری گەچی› ۲. گەچاوی؛ گەچ پێوەتلاو ‹لباست کچی نشود!: جلەکەت گەچی نەبێ!›.

گدا[1] / gedā ، ـها؛ ـیان/: اسم. سوالکەر؛ دەرۆزەکەر؛ خواسکەر؛ خوازەلۆک؛ خوازۆک؛ خازۆک؛ خازخازۆک؛ خوازەکار؛ خواستۆخ؛ خۆهەستەگ؛ پارسەک؛ پارساک؛ چاسر؛ گەدا؛ گدا؛ گیایکەر؛ لەتەچین؛ لەتەچن؛ چنک‌ـچنک؛ دەرکۆ‌ـدەرکۆ؛ ئەوەی بۆ بەڕێوە چوونی ژیانی، چاوی لە دەستی ئەم و ئەوە.

گدا[2]: صفت. گەدا: ۱. هەژار؛ نەدار ‹آدم قحطی بود با این گدا ازدواج کردی؟: قاتی کەس بوو مێردت بەم هەژارە کرد› ۲. [مجازی] دەست قووچاو؛ خوازەلۆک؛ چاوبرسی.

گدائی / gedā'î/ ☜ **گدایی**

گدابازی / gedābāzî ، ـها/: اسم. [گفتاری] گەدابازی؛ سوالکەربازی؛ دەرۆزەبازی: ۱. کار و ڕەوتی دەس پێوەگرتنی لە ڕادە بەدەر لە خەرج کردندا ۲. ڕەفتاری سوالکەرانە (وەک جل و بەرگی شڕۆلە لە بەرکردن و کڕووزانەوە).

گداخانه / gedāxāne ، ـها/: اسم. گەداخانە؛ گیای‌خانە: ۱. شوێنی بەخێوکردنی سوالکەران ۲. [کنایی] دامەزراوەی ڕووت و بێ‌پووڵ.

گداختگی / godāxtegî/: اسم. چۆنیەتی سوور بوونەوە؛ هەلگڕان؛ بەهتین.

گداختن / godāxtan/: مصدر. لازم. متعدی. // **گداختی**: توایەوە؛ **می‌گدازی**: دەتوێیەوە؛ **بگداز**: بتوێوە// ▫لازم. ۱. تاویانەوە؛ توانەوە؛ تاویایوە؛ بهیتن؛ بەهتین؛ بهتین؛ تاوین؛ خێوران؛ خێورانەوە؛ قژلان؛ قژلان؛ قژلین؛ قەلین؛ حەلین؛ لە بەر تینی گەرما بوونە تراو ۲. سوور هەلگەڕان؛ هەلگڕان؛ سوورەوە بیەی؛ بە هۆی تینی زۆر، سوور بوونەوە ▫متعدی. ۳. نێل دان؛ شاراندن؛ خێوراندنەوە؛ خاراندن؛ قەمراندن؛ هەلاندن؛ تاو دان؛ تین داپنەی؛ زۆر تین پێ‌دان ‹کورە را گداختن: کوورە نێل دان› ٤. تواندنەوە؛ تاواندنەوە؛ تاوانن؛ تاونایوە؛ قژلاندن؛ کردنە ئاو؛ بڤاشتن؛ بڤەشاندن؛ هەلاندن؛ حەلاندن؛ هەلینایش؛ ماشاندن؛ بە تینی زۆر شتێک کردنە تراو.

■ صفت فاعلی: **گدازنده** (تاوێنەوە)/ صفت مفعولی: **گداخته** (توایەوە)/ مصدر منفی: **نگداختن** (نەتاواندنەوە)

گداخته / godāxte/: صفت. ۱. داخ؛ بەتاو؛ بە تین؛ زۆر گەرم ‹هوای گداختە: هەوای داخ› ۲. تواوە؛ تاویاگەوە؛ تاویاوە؛ قال؛ هەلاندی؛

هەڵقرچاو؛ برە؛ بە حاڵەتی تراو یان هەویری دەرهاتوو بە هۆی کەوتنە بەر تەوژمی گەرماوە ‹آهن گداخته: ئاسنی تواوە›.

گدار / godār ، ـها/:*اسم.* بگار؛ بوار؛ ویار؛ وێر؛ بوهۆر؛ بهوور؛ بوڕ؛ دەراو؛ دەراڤ؛ بڤار؛ بەردەباز؛ پردەبار؛ پاگا؛ پاگ؛ ویەردی؛ شوێنی کەمقووڵی چۆم کە لێوە دەپەڕنەوە ‹بالاتر گدار هست از آنجا رد می‌شویم: ژوورەوە بگارە لەوێوە بەردەباز دەکەین›.

گداز [1] / godāz/:*اسم.* ۱. تاو؛ کار و ڕەوتی تواندنەوە ۲. دۆخ یان چۆنیەتی توانەوە؛ تاویانەوە؛ تاوانەوە.

ـگداز [2]: *پیوارە.* ـ هەڵقرچێن؛ ـ تاوێن؛ ـ برژێن ‹جانگداز: گیانهەڵقرچێن›.

گدازان / godāzān/: *صفت.* لە تاو و تین؛ لە هەڵقرچان؛ لە بەر تاوی گەرما، سوور هەڵگەڕان و دەروشانەوە.

گدازە / godāze ، ـها/:*اسم.* ۱. ماکی تواوە کە لە زارکی گڕکانەوە دەپڕشێتە دەر ۲. ناوی ئەو ماکە پاش سارد بوونەوە و گرسان.

گدامنش / gedāmaneš/: *صفت.* تۆرتۆرە؛ سەرسواڵکەر؛ سەرسواڵکەرە؛ سەرەسواڵکەر؛ لیفۆک؛ خوازەڵووک؛ خازۆک؛ خازخازۆک؛ خواستۆخ.

گدایانە / gedāyāne/: *صفت.* سواڵکەرانە؛ گەدایانە؛ پارسەکانە؛ خازۆکانە؛ نەدارانە؛ هەژارانە؛ وەکوو سواڵکەران ‹سر و وضع گدایانە داشت: سەر و پۆتراکێ سواڵکەرانەی هەبوو›.

گدایی / gedāyî/:*اسم.* دەرۆزە؛ پارسەکی؛ گەدایی؛ گەایی؛ جوەدەری؛ سواڵکەری؛ گەشت؛ لەتچینی: ۱. کار و ڕەوتی گەداندن؛ چاو لە دەستی ئەم و ئەو بوون بۆ بژیوی ژیان ۲. چلانە؛ سواڵ؛ پارسە؛ کاری سواڵکەر ❋ **گدائی**

▣ **بە گدایی افتادن:** کەوتنە سواڵکەری/ سواڵی/ گەدایی/ پارسەکی ‹وقتی او را گرفتند زن و بچەاش بە گدایی افتادند: کاتی گرتیان منداڵەکانی کەوتنە سواڵکەری›. هەروەها: **گدایی کردن**

گذار [1] / gozār/:*اسم.* بوار؛ بگار؛ ویار؛ ویەر؛ بوڕ؛ کار و ڕەوتی پەڕینەوە؛ بەردەباز بوون ‹دوران گذار: سەردەمی بوار›: **گذر**

ـگذار [2]: *پیوارە.* ـ نەر؛ ـ دانەر؛ ـ ئەرەنیا ‹بنیانگذار: بنیاتنەر›.

گذاردن / gozārdan/ ☜ **گذاشتن**

گذاشتن / gozāštan/: *مصدر. متعدی. لازم.* // **گذاشتی:** داتنا؛ **می گذاری:** دادەنێی؛ **بگذار:** دانێ //

□ *متعدی.* ۱. دانان؛ ڕۆنان؛ دانیان؛ نهان؛ دانین؛ دەینان؛ ئەرەنیەی؛ نیایرە ‹روی میز گذاشتن: لە سەر مێز دانان› ۲. هێلان؛ هێشتن؛ وێڵ کردن؛ ئاسەی؛ ئاستەی؛ ڕێدان؛ ڕا دەی؛ بەرایی دان ‹بگذار برود: بیلە بروا› ۳. دانان؛ نیان؛ نان؛ گڕگڕاندن؛ کردنەوە؛ نانەوە ‹پی گذاشتن: بنەڕەت دانان› ٤. هێشتن؛ هێلان؛ دانان؛ لە بار و دۆخێکدا وێڵ کردن ‹جا گذاشتن: جێ هێشتن› ٥. دانان؛ نیایرە ‹قرار گذاشتن: بەڵێن دانان› ٦. نان؛ دامەزراندن؛ ئەرەمەرزنەی ‹کار گذاشتن: نانە کار› ۷. نان؛ نیایرە ‹بە مدرسە گذاشتن: نانە قوتابخانە› ۸. دانان؛ نیایرە؛ شتێک بۆ کارێک مەزاخت کردن ‹پول گذاشتن: پارە دانان› ۹. دانان؛ ئەرەنیەی؛ هێشتن؛ لەمەڕ کەس یان شتێکەوە کارێ کردن ‹برای کسی ارث گذاشتن: بۆ کەسێک میراتی دانان› ۱۰. دانان؛ نیایرە؛ ڕاسپاردن ‹نگهبان گذاشتن: چاودێر دانان› ۱۱. لێنان؛ بۆ چێشت لێنان و چایی دروستکردن نانە سەر ئاور ‹چای گذاشتن: چای لێنان› ۱۲. *[گفتاری]* سڕەواندن؛ لێدان؛ کوتان ‹چنان گذاشت بیخ گوشم کە سرم گیج رفت: وا سڕەواندیە کڕاکەمدا، سەرم گێژ بوو› ۱۳. دانان؛ نیایرە؛ بە کەس یان شتێکەوە تایبەت دان ‹اینها را برای تو گذاشتە بود: ئەمانەی بۆ تۆ دانابوو›

□ *لازم.* ١٤. کردن؛ کەردەی؛ خستن؛ خستنەوە؛

زاوزێ‌کردنی گیانداران ‹بچه گذاشتن؛ تخم گذاشتن: منال خستنەوە؛ هێلکە کردن› ١٥. کردن؛ کردنەوە؛ کەردەی؛ کەردەیوە ‹لانه گذاشتن: هێلانە کردن› ١٦. هێشتنەوە؛ دانان؛ هێلانەوە؛ ئاستەیوە؛ ئەوەئاستەی ‹گیسو گذاشتن؛ ریش گذاشتن: قژ هێشتنەوە؛ ڕیش دانان› ١٧. هێشتن؛ هێلان؛ ئاستەی؛ سەبرکردن ‹گذاشتم خوب بجوشد: هێشتم جوان بکولێ› ١٨. نان؛ نیان؛ دانان؛ نیەی؛ نیای؛ ئاسەی؛ تلین؛ کرداری هاوکرد ‹پا گذاشتن؛ جا گذاشتن؛ دست گذاشتن: پا نان؛ جێ هێشتن؛ دەست دانان› ❋ **گذاردن**. هەروەها: **گذاشتنی**

■ **صفت مفعولی: گذاشته** (دانراو)/ **مصدر منفی: نگذاشتن** (دانەنان)

گذر[1] / gozar/: *اسم.* گوزەر: ١. *[ادبی]* تێپەڕ؛ بووەڕیس؛ بگارە؛ کار و ڕەوتی تێپەڕین ‹گذر عمر: تێپەڕینی ژیان›: **گذار** ٢. ـها/ دەرباز؛ دەربازگە؛ دەرباس؛ بگارە؛ بوارگە؛ شوێنی پەڕینەوە ٣. ـها/ *[قدیمی]* شاکووچە؛ کۆڵانی هەراو.

⊡ **گذر کردن**: تێپەڕین؛ ڕۆیشتن؛ گوزەریان؛ ویەردەی؛ تێپەڕکردن؛ ڕەد/ ڕەت بوون ‹از آنجا گذر کردم: لەوێوە تێپەڕیم›.

گذر کسی به جایی افتادن: ڕێی کەسێک کەوتنە شوێنێ؛ ڕا کەوتەی یاگێوە؛ بە شوێنێکدا ڕۆیشتن/ چوون ‹دیروز گذرم به بازار افتاد، مقداری خرید کردم: دوێنێ ڕێم کەوتە بازار و هێندێک شتم کڕی›.

ـ گذر[2]: *پیواژه.* ـ بوار؛ ـ بگار؛ ـ تێپەڕ؛ ـ گوزەر؛ ـ ویار؛ ـ بودار؛ لە چووندا ‹رهگذر؛ زیرگذر؛ زودگذر: ڕێبوار؛ ژێرگوزەر؛ زووتێپەڕ›.

گذرا[1] / gozarā/: *صفت.* تێپەڕ؛ زووتێپەڕ؛ کەمخایەن؛ کەمهەڵکرد؛ زووڕابرد؛ گوزەرا ‹نگاه گذرا: سەیرێکی تێپەڕ›: **گذران**

گذرا[2]: *قید.* بەدەم ڕێوە؛ بە ڕێوە؛ بە سەر پاوە ‹گذرا سلامی کرد و رفت: بەدەم ڕێوە سڵاوێکی کرد و چوو›.

گذران[1] / gozarān/: *اسم.* ژیان؛ ژیوار؛ گوزەران: ١. چۆناوچۆنی ژیان ‹گذرانمان بد نبود، همه چیز داشتیم: ژیانمان خراپ نەبوو، هەموو شتێکمان هەبوو› ٢. بژیو؛ بژیوی؛ داژیار؛ هەڵکرد؛ وەڵکرد؛ ئەوەی مرۆی پێ دەژی ‹برای گذران زندگی لنگ مانده بود: بۆ بژیوی ژیان دامابوو›.

گذران[2]: *صفت.* کەمخایەن؛ زووتێپەڕ؛ کەمهەڵکرد؛ زووڕابرد؛ گوزەرا.

گذراندن / gozarāndan/: *مصدر. متعدی. لازم.* //**گذراندی**: ڕاتبوارد؛ **می گذرانی**: ڕادەبوێری؛ **بگذران**: ڕابوێرە // ◻*متعدی.* ١. ڕابواردن؛ ڕابردن؛ ڕابگردن؛ بە سەر بردن؛ گوزەراندن؛ گوزەرانن؛ بگاردن؛ ڕابارتن؛ ڕابوورین ؛ ویاردەی؛ ویارتەی؛ گوزەرنەی؛ گوزەرنای ‹شب را گذراندن: شەو ڕابواردن› ٢. گوزەراندن؛ گوزەرانن؛ تێپەڕاندن؛ دانە سەر ‹زندان را گذراندن: بەندیخانە دانە سەر› ٣. پەسەند کردن ‹قانون گذراندن: قانوون پەسەند کردن› ٤. تێپەڕاندن؛ بووهووراندن؛ بۆڕاندن؛ ئەوەپڕنەی؛ پڕنایوە؛ هەڵبواردن؛ ویەرنەی؛ ویەرنای؛ ڤەپەڕاندن؛ شتێک لە لایەکەوە بۆ لایەکی تر بردن ‹از خیابان گذراندن: لە شەقامەوە تێپەڕاندن› ◻*لازم.* ٥. گوزەراندن؛ ژیان؛ ڕابردن؛ ڕابگردن؛ ڕابواردن؛ قەرقەداندن؛ ژیوەی؛ ژیوای؛ ویاردەی؛ ویارتەی؛ بەردەی ‹خوش گذراندن: خۆش گوزەراندن› ❋ **گذرانیدن**. هەروەها: **گذراندنی**

■ **صفت فاعلی: گذراننده** (ڕابوێر)/ **صفت مفعولی: گذرانده** (ڕابوێراو)/ **مصدر منفی: نگذراندن** (ڕانەبواردن)

گذرانه / gozarāne/: *اسم.* گوزەرانە؛ پیتاکێ کە بە هۆی تێپەڕینی ماشینێ لە خاکی وڵاتێکەوە، لێی دەستێنن.

گذرانیدن / gozarānîdan/ ☜ **گذراندن**

گذربان / gozarbān ، ـها؛ ـان/: *اسم.* یارمەتیدەر

بەوانـەی لـە شـەقام دەکەنـە ئـەو بـەرەوە و کومەکیان پێویستە (وەک منداڵان، بەساڵاچووان یان نابینایان).

گـذرگاه / gozargāh ، ـهـا/:/*اسم.* بوارگـە؛ دەربازگە؛ ڕێوبان؛ ڕێگاوبان؛ ڕێگـەوبان؛ ڕەڤگە (بـۆ گیانـەوەرانی کێـوی)؛ گوزەرەنگـە؛ ڕێگـای تێپەڕین ‹گذرگاه کاروان: بوارگەی قافلە›.

گذرنامه / gozarnāme ، ـهـا/:/*اسم.* گوزەرنامـە؛ پاسـپورت؛ پەسـاپۆرت؛ بروانامـەی ڕەسمـی بـۆ ڕۆیشتن بۆ وڵاتانی بیانی.

گذشـت / gozašt ، ـهـا/:/*اسم.* چاوپۆشـی؛ گوزەشت؛ چناویەرد؛ ڕەوتی بووردن لـە شـتێک بەتایبەت لە مافی خۆ.

◘ **گذشت داشتن:** خاوەن گوزەشت/ لێبووردەیی بوون؛ دارا بوونی ژێهاتی یا خووی چاوپۆشـی کردن لە مافی خۆ یا هەڵەی دیتران ‹در برابر دوستان باید گذشت داشت: لـە حانـدی دۆسـتاندا دەبێ گوزەشتت هەبێ›.

گذشـت کـردن: بەخشـین؛ بـووردن؛ لادان؛ بگردن؛ چاوپۆشـی‌کـردن لـە شـتێ یـان بـە کەسی‌تر دان ‹آزاد از حـق خـودش گذشـت کـرد: ئازاد حەقی خۆی بەخشی›.

گذشـتگان / gozaštegān/: *ضـمیر.* پێشـینان؛ ڕابواردوان؛ ڕابردوان؛ وەرینان؛ کەسـانێ کـە لـە ڕابردوودا ژیاون.

گذشـتن / gozaštan/: *مصـدر. لازم. متعـدی.* // **گذشتی:** ڕاتبرد؛ **می‌گذری:** ڕادەبری؛ **بگـذر:** ڕابـرە// بووردن؛ بوورین؛ ویـەردەی: ☐*لازم.* ١. ڕابـردن؛ ڕۆیشتن؛ تێپەڕین؛ ڕەتبوون؛ بهوردن؛ بـوداردن؛ درێژایی ڕێگایـەک پێـوان ‹هـر روز از ایـن کوچـه مـی‌گذشـت: هـەمو ڕۆژێ لـەم کۆڵانـەوە ڕادەبـرد› ٢. پەڕینـەوە؛ تێپـەڕین؛ ڕابـردن؛ ڕەتبـوون؛ لـە لایەکەوە بۆ لایەکی‌تر چوون ‹از رودخانـه گذشتن: لە چۆم پەڕینەوە› ٣. تێپەڕین؛ ڕابردن؛ ڕابگـردن؛ بـە سـەر چـوونی کـات ‹گذشـتن عمـر: تێپەڕینـی تەمەن› ٤. ڕابووردن؛ ڕابردن؛ تێپەڕین؛ بە بـار و دۆخێکەوە بوون ‹خوش گذشتن: خۆش ڕابـووردن› ٥. بەڕێوەچوون؛ دابین بوون؛ ڕابردن؛ گـوزەران؛ ‹زنـدگی‌اش مـی‌گذشـت: ژیـانی بـەڕیوەدەچـوو› ☐ *متعدی.* ٦. تێپەڕین؛ لـە شـوێنێ یـان شـتێکەوە پێشتر چوون ‹از صـفحه‌ی پنجـاه هـم گذشـتم: لـە پـەڕەی پـەنجایش تێپـەڕیم› ٧. چـاو پۆشـین؛ گوزەران؛ بەخشینەوە ‹از سـود چیـزی گذشـتن: لـە خێـری شـتێک چـاو پوشـین› ٨. خـۆش بـوون؛ بەخشین؛ بواردن؛ بگاردن؛ ویردن ‹از گنـاه کسـی گذشتن: لە تاوانی کەسێک خوش بـوون› ٩. *[ادبی]* مردن؛ لە دنیا دەرچوون. هەروەها: **گذشتنی**

■ **صفت فاعلی: گذرنده** (ـ)/ **صفت مفعولی: گذشته** (ڕابراو)/ **مصدر منفی: نگذشتن** (ڕانەبردن)

گذشته [1] / gozašte ، ـها/:/*اسم.* ڕابـردوو؛ ڕابـردە؛ ڕابوردە؛ ڕابوردوو؛ بوردو؛ بووردە؛ بووری؛ بـووراو؛ بگـردگ؛ بـە سـەرچووگ؛ گـوزەراو؛ تێپـەڕیو؛ ویـەردە؛ وێـردە؛ ویـاردە؛ ڕابـووری؛ گوزەشـتە؛ زووتە؛ وەریـن؛ بـەر لەمـە؛ چێـوەڵ؛ سـەراوەرد؛ سەراوەرد؛ کاتی پێش لە ئێسـتا ‹در گذشـتە ایـن خبرها نبود: لە ڕابردوودا شتی وا نەبوو›.

گذشـته [2]: *صـفت.* ڕابـردوو؛ تێپـەڕیو؛ گـوزەراو؛ ویەردە؛ سەر بە کاتی پێشوو ‹سال گذشـته: سالـی ڕابردوو›.

گر [1] / gar ، ـهـا/: *صفت.* گـەڕ؛ گـەڕوی؛ گـڕوێ؛ گەڕۆڵ؛ گەڕەڵ؛ گەڕگ؛ گەڕل؛ گڕۆ؛ تووشـیاری نەخۆشی گەڕی.

گر [2]: *حرف. [مخفف، ادبی]* ئەر؛ هەر؛ ئەگەر.

ـگر [3]: *پسوند.* ١. ـ باز؛ ـکەر؛ ـکـار؛ ـ چـی؛ ـکـر ‹حیلـه‌گـر: فێڵـباز› ٢. ــکـەر؛ ـگـەر؛ کارکـەر؛ خەریکی کارێک ‹کارگر: کارکەر› ٣. ـگەر؛ـگێـڕ؛ ـوان؛ـڤان؛ پێکهێنەری شتێک ‹آهنگر: ئاسنگەر›.

گر / gor/: [از کردی]*اسم. [گفتاری]* گڕ؛ گڕە؛ گڕپە؛ گڵپە؛ کلپە؛ بلێسە؛ کل؛ کل؛ شۆڵەی ئاور.

◘ **گر گرفتن:** گـڕگرتن/ گـردن: ١. گـورگرتن؛

کلپە ساندن؛ گڕ تێبەر بوون؛ گێرتەی؛ گڕ بەردەی؛ گڕوونە کەوتەی ‹بخاری گر گرفت: سۆپەکە گری گرت› ٢. هەست کردن بە گەرمای زۆر ‹از تشنگی گر گرفتم: لە گەرمانا گرم گرت›.

گرا / gerā/: [از فرانسوی]/اسم. گرا؛ ڕێژەی لادان لە باکووری میگناتیسی بە پێی پلەک.

ـ گرا / gerā, garā/: پسوند. ـــ ئۆگر؛ ـ هۆگر؛ ـخواز؛ ـ واز؛ ـ ئەوگر؛ ـ پرەنگ؛ ـگرۆ؛ ـگرەوە؛ ــگرتوو؛ ـ ڕاهات؛ لایەنگر ‹راستگرا؛ آشوبگرا: ڕاستوگر؛ ئاژاوەخواز›.

ـ گرائی / gerā'î, garā'î/ ☜ **ـ گرایی**

گرائیدن / gerā'îdan, garā'îdan/ ☜ **گراییدن**

گراته / gerāte/: اسم. [گفتاری] گرفت؛ کۆسپ؛ کۆسپە؛ چەڵەمە؛ تەگەرە؛ بەربەست؛ دارست؛ گەپل؛ لاست؛ گێچەڵ؛ گێچەڵە؛ قۆرت.

▣ **گراته افتادن**: تەگەرە/ قۆرت/ گرفت تێکەوتن؛ تووشی کەند و کۆسپ/ چەڵەمە/ گێچەڵ/ گرفت بوون ‹این روزها مرتب در کارم گراته می‌افتد: ئەم ڕۆژانە لە پەستا کارەکانم قورتی تیدەکەوی›.

گراته انداختن: تەگەرە/ قۆرت تێخستن؛ گێچەڵ تاشین؛ گێچەڵەوە تاونەی ‹نمی‌دانم کی در کارم گراته انداخته: نازانم کێ تەگەرەی خستوتە نێو کارمەوە›.

گراد / g(e)rād/: [فرانسوی]/اسم. گراد: ١. پلەک؛ دەرەجە؛ پێومان؛ پێوانە ٢. [نظامی] ئەندازەی گۆشەی ئەستوونی و ئاسۆیی نیشان، کە لوولەی چەکی پێ ڕێک دەکرێ ٣. یەکەیەک بۆ پێوانی گۆشە یان کەوان بەرامبەر بە ٠,٠١ گۆشەی ٩٠°.

گرادیان / gerādyān, g(e)rād(i)yān/: [؟]/اسم. گرادیان؛ ڕادەی گۆڕانی هۆکارێکی کەشناسی بە پێی مەودا.

گراز / gorāz/: اسم. ١. ـها؛ ـان/ هەر کام لە گیانەوەرانی تیرەی بەراز (کێوی و ماڵی) ٢. بەراز؛ وراز؛ گورگاز؛ خووگ؛ خوو؛ گاکوڵ؛ گیانەوەرێکی گوانداری گەورە بە گەدەی دووبەشی، جووتێک شفرەی درێژ، خلێنەی پان و پتەو بۆ گیا هارین، قەپۆزی درێژ و قایم و چوار قامک لە هەر پێدا: **خوک وحشی**

▣ **گراز دریایی**: بەرازی دەریایی/ ئاوژی.

گراز ماده: دەڕ؛ ماڵۆس؛ مالۆس؛ بەرازی مێ.

گراز نر: یەکانە؛ ئێکانە؛ تاک؛ بەڵخە؛ بڕە؛ بڕەک؛ نێرەبەراز.

گرافیت / g(e)rāfît/: [فرانسوی]/اسم. گرافیت؛ جۆرێک بلۆری سروشتی کەربون، ڕەش، چەور، نەرم و بریکەدار کە لە تینی زۆردا ناتوێتەوە، درەنگ دەسووتێ، کارەبا ڕادەگۆزێ و لە سەر کاغەزدا شوێنی ڕەش دەخا و لە دروستکردنی میداد و موتوری کارەبادا بە کەڵک دێ.

▣ **گرافیت مداد**: گرافیتی قەڵەم؛ تێکەڵێک لە گرافیت و خاکەسوورە (گڵەجان) کە میدادی لێ دروست دەکەن.

گرافیتی / g(e)rāfîtî/: [فرانسوی] صفت. گرافیتی؛ لە جنسی گرافیت.

گرافیست / g(e)rāfîst ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. گرافیست؛ کەسێ کە بە هێڵ و نووسراوە نەخش و نیگار بەدی دێنێ.

گرافیک / g(e)rāfîk/: [فرانسوی]/اسم. گرافیک: ١. هونەری کێشانی هێڵ و نووسراوە و بەدیهێنانی نەخش لە سەر شتێک بۆ ڕاگەیاندنی پەیامێکی تایبەت ٢. نوانە؛ نموودار.

گرافیکی / g(e)rāfîkî/: [فرانسوی] صفت. گرافیکی؛ بە بار و دۆخی گرافیکەوە.

گرام[1] / g(e)rām/: [از فرانسوی]/اسم. گرام: ١. گرامافون؛ قەوان؛ قەوانە؛ سنۆقئاوازە؛ سنۆقەوازە ٢. [زیستشناسی] شێوەیەک بۆ ناسینەوەی گیاندارانی وردیلە بە ڕەنگ‌کردنیان.

گرام[2] : (!) صفت. خۆشەویست؛ خوەشەویس؛

وەشەویس؛ بەڕێز.

گرامافن / g(e)rāmāfon ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. گـرام؛ قـەوانـە؛ قەوانـە؛ گرامـافون؛ گرامـەفون؛ سـنۆقئـاوازە؛ سـندووق؛ بێـژەک؛ سـندووقی سـترانان؛ دەزگایـەک بـۆ بیسـتنی دەنگـی تۆمارکراو لە سەر پەڕەی مووسیقا.

گرامـر / g(e)rāmer/: [فرانسـوی]/اسم. ڕێزمـان؛ لقێکـی زمانـەوانی کـە لەمـەڕ وشـە و ڕسـتە و چۆناوچۆنی پێکهاتە و ڕیزبەندیانەوە قسە دەکا.

گرامی / gerāmî/: صفت. [ادبی] خۆشەویسـت؛ بـەڕێز؛ ئـازیز؛ خوەشـەویس؛ وەشـەویس؛ وەشەسیاو ‹دوست گرامی؛ شنوندگان گرامی: هـاوڕێی خۆشەویست؛ بیسەرانی بەڕێز›.

▣ **گرامی داشتن/ شمردن**: ڕێـز لێنـان/ گـیران؛ خەمناندن؛ خۆشەویستی خۆ نیشاندان ‹مقدم او را گرامـی داشـتند: لـە هاتنیـان ڕێـز گـیرا›.

هەروەها: **گرامی بودن؛ گرامی شدن**

گرامیداشت / gerāmîdāšt/: اسم. کـار و ڕەوتی ڕێز لێنان؛ خەمناندن؛ دکرانـدن ‹گرامیداشت روز مادر: ڕێز لێنانـی ڕۆژی دایک›.

گران / gerān/: صفت. گـران: ١. بـە نرخێکـی زۆرتر لە نرخی ڕاستەقینەی خۆی ‹قیمتها گران است: نرخـەکان گرانـە› ٢. گرانبـایی؛ بـە نرخـی زۆرەوە ‹قالی گران؛ خانەی گران: قالی گـران؛ مالـی گران› ٣. [ادبی] قورس ‹بـار گـران: بـاری قـورس› ٤. [ادبی] سـەخت؛ دژوار ‹گـران آمـدن: پـێ گـران بوون›.

▣ **گران آمدن**: پێ گران/ تاڵ/ ناخۆش/ سەخت بوون؛ لە سـەر گـران بـوون؛ سـەخت ئامـەی ونەی ‹این حرف به او گران آمد: ئـەم قسـەیە پـێ گران بوو›.

گران بودن: گران بوون؛ بە نرخـی زۆر بـوون؛ گرانبـایی بـوون ‹گوشـت گـران اسـت: گۆشـت گرانە›.

گران تمام شدن: گـران نیشـتن: ١. نیشـتنە گـران؛ خـەرجی زۆر هەڵـگرتن؛ گـران تـەواو بوون ‹این خانە برایمان گران تمام شـد: ئـەم ماڵـە نیشتە گران بۆمـان› ٢. [مجازی] خـراپ تـەواو بوون ‹این دشمنی برایت گران تمام مـی‌شـود: ئـەم دوژمنەیەت بۆ گران دەبیشی›.

گران شدن: گـران بـوون؛ زۆر بـوونی نرخـی شتێک ‹گوشت خیلـی گـران شـده اسـت: گۆشـت یەکجار گران بووە›.

گران کردن: گران کـردن؛ زۆرکـردنی نرخـی شتێک ‹برنج را گـران کـردەانـد: برنجیـان گـران کردووە›.

گرانبار / gerānbār/: صفت. [ادبی] بـارگـران؛ بـار قورس.

گرانبها / gerānbahā /: صفت. گرانبـایی؛ زۆر بـە نرخ؛ گرانبەها؛ گرانقیمەت: **گران‌قیمت**

گرانجـان / gerāncān ، ـان/: صـفت. [ادبـی] زەڕەتـاڵ؛ ڕەزاتـاڵ؛ ڕەزاقـورس؛ خوێنتـاڵ؛ ڕەزاگران؛ زەڕەگران؛ گرانجـان؛ ئێسـکقـورس؛ ئێسکگران؛ بە گفت و لفت و کردەوەی ناخۆش و تاڵ. هەروەها: **گرانجانی**

گرانخـواب / gerānxāb ، ـان/: صـفت. [ادبـی] خەوگران؛ خەوخۆش؛ خەوقورس؛ وەرم قورس.

گرانروی / gerānravî/: اسم. گرانڕۆیی؛ ناڕەوانی؛ خەسـتی؛ هەسـی؛ خەسـی؛ هـەس و هۆڵـی؛ خەست و خۆڵی؛ خۆڕاگری بڕێ تراو لـە ئاسـت خوڕ بوون و بە لێشاو چوون.

گرانش / gerāneš/: اسم. ڕاکێشی؛ هێزی بـەرەو خۆ کێشان.

گرانفـروش / gerānfurûš ، ـها؛ ـان/: صـفت. گرانجـان؛ پـرکێش؛ گـرانفـرۆش؛ گـرانورەش ‹فروشندەی گرانفروش: فرۆشیاری گرانجان›.

گرانفروشـی / gerānfurûšî/: اسم. گرانجـانی؛ گـرانفرۆشـی؛ گـرانورەشـی؛ کـار و ڕەوتی فرۆشتنی شتومەک بە نرخێکی زۆرتر لە نرخی دیـاریکراو یـان گرانتـر لـە دیکـەی فرۆشـیاران

〈گرانفروشی می‌کرد، کارش نگرفت: گرانجانی دەکرد، کارەکەی نەیگرت〉.

گرانقدر / gerānqadr/: [فارسی/ عربی] صفت. ۱. بەنرخ؛ بەبایەخ؛ گرانبایی ۲. بەڕێز؛ هێژا؛ گرانمایە.

گران‌قیمت / gerānqeymat, -qîmat/: [فارسی/ عربی] ☜ **گرانبها**

گرانمایە / gerānmāye/: صفت. هێژا؛ ڕێزدار؛ بەڕێز؛ بەبایەخ و خۆشەویست 〈فرزند گرانمایە: ڕۆلەی هێژا〉.

گرانول / g(e)rānol/: [فرانسوی]/اسم. نیسکە؛ گرانۆل؛ دانەی وردیلەی وەک نیسک یان نوقل.

گرانی / gerānî/: اسم. ۱. گرانی؛ چونیەتی گران بوون 〈گرانی بیداد می‌کند: گرانیەکە گاڵەی پێدەکا〉 ۲. هێزی ڕاکێشی زەوین یان هەر تەنێکی ئاسمانی‌تر: **نیروی جاذبە؛ نیروی ثقل**

گرانیت / gerānît/: [فرانسوی]/اسم. پازار؛ گرانیت؛ بەردی خارا.

گرانیگاه / gerānîgāh، ـها/: اسم. [فیزیک] قورساییگە؛ خاڵی قورسایی؛ جەرگەی قورسایی؛ خاڵێک لە سەر یان نێزیکی هەموو ماکێکدا کە هەر چی هێزی ڕاکێشی ڕوو دەکەنە ئەو ماکە، لەو خاڵەدا یەک دەگرنەوە.

گرایش / gerāyeš, garāyeš، ـها؛ ـات/: اسم. هۆگری؛ هۆگرایەتی؛ ئۆگرەتی؛ ئۆگریەتی؛ ڕاهات: ۱. گرەوشت؛ ئۆگریەتی یان نزیکی بە شوێن، جێگا یان شتێکەوە 〈گرایش چپ: هۆگری بە چەپ〉 ۲. حەز؛ هەز؛ هەژ؛ مگێز؛ کار و ڕەوتی پەسەندکردن 〈گرایش بە اسلام: هۆگری بە ئیسلام〉 ۳. واز 〈تحقیق در گرایش جوانان: لێکۆڵینەوە لە وازی لاوان〉 ٤. هەواداری و لایەنگری ناڕاستەوخۆ 〈دربارەی میزان گرایش او چیزی نمی‌دانیم: لەمەڕ چەن و چۆنی هۆگرایەتی ئەوەوە شتێک نازانین〉.

ـــ گرایی / gerāyî, garāyî/: پسوند. ـــ وازی؛ ـخوازی؛ ـ ئەوگری؛ ـ هۆگری 〈عمل‌گرایی؛ اسلام‌گرایی: کاروازی؛ ئیسلامخوازی〉: **ـ گرائی**

گراییدن / gerāyîdan, garāyîdan/ ☜ **گرَویدن: گرائیدن**

گربه / gorbe، ـها/: اسم. پشیلە؛ پشی؛ پشیلێ؛ پشیک؛ پشە؛ پشۆ؛ پۆشە؛ پسک؛ پسنگ؛ پسیک؛ پسپسیک؛ دهلک؛ ختێ؛ ختک؛ کتک؛ کێتک؛ کەتک؛ کتە؛ کت؛ گیانەوەری گوانداری بچووک و تووکن، بە سەری خڕ، چاوی زل، سمێڵی هەستۆک، گوێی قیت و کلکی درێژەوە کە لەمێژە کەوی دەستی مرۆ بووە.

▣ **گربەی دریایی** ☜ **شنگ رودخانە**

گربەی عابد: [مجازی] مام ڕێوی؛ شێخ شەیتان؛ سۆفیلکەی قوون قولەتەین؛ شاشخاپێن؛ ئیمانداری ڕواڵەتی.

گربەی کور: [مجازی] مرۆی سپلە؛ مرۆی بێئەمەگ؛ مرۆی پێنەزان.

گربەی مرتضی علی: [مجازی] کەسێکی مەرد و ڕەند؛ مرۆی زیت و فێڵباز کە قەت خۆی بە دەستەوە نادا.

گربەی مشک ☜ **زَباد ـ ۱**

گربەی نر: گورپە؛ گوربە؛ خۆنە؛ گڤر؛ گیڤڕ؛ گێوڕ؛ پشیلەی نێر.

گربەی وحشی: هووشک؛ گورواسە؛ کتکە کێفی/ کێفیلە؛ پشیلە کێوی؛ کتەهەردێ؛ جۆرێک پشیلەی گەورە و سووری گوێسووک کە کەوی دەستی مرۆ نەبووە.

▣ **گربە در انبان داشتن:** [کنایی، ادبی] پیلانێک بە دەستەوە بوون؛ شتێک لە ژێر سەردا بوون؛ لە فکری بە کار بردنی فێڵ و فەرەجێکدا بوون.

گربە را دم حجلە کشتن: [کنایی] چاو ترسێن کردن؛ زووڕنەی؛ هەر لە سەرەتاوە، چەق و سەرسەخت بوونی خۆ نیشاندان.

گربە رقصاندن: [مجازی] کایە پێکردن؛ تەگەرە خستنە بەر پای کەسێک و بەڵێن بە درۆ دان و سەرگەردان کردنی.

گربه زین/ یراق کردن: *[مجازی]* قوڕ بۆ کەسێک شێلان؛ تەشی بۆ کەسێک ڕێستن؛ ئەرکێک بە پێچەوانەی مەیلی خۆ بۆ کەسێک بەڕێوە بردن.

گربه تیغی / gorbetîqî/ ☜ **تَشی**

گربەرو / gorberû ، ـها/: *اسم.* باریکە ڕێی ژێر حەمام و سارنج بۆ بڵاو بوونەوەی تین و بڵاوە کردنی شێ.

گربەشو / gorbešû/: *اسم. [کنایی، گفتاری]* پشیلەشۆر؛ پشیشۆر؛ کتککشۆر؛ کار و ڕەوتی شۆردنی بە پەلە و سەرسەری ‹یک دقیقە همە را گربەشو کرد و رفت: بە دەقیقەیەک هەمووی پشیلەشۆر کرد و ڕۆیشت›.

▣ **گربەشو کردن:** پشیلەشۆرکردن؛ پشیشۆر کردن؛ کتکشۆرکردن.

گربەماهی / gorbemāhî ، ـها؛ ـان/: *اسم.* سەگماسی؛ ماسیەکی بێفەلسی لەش نەرمە، شتێکی وەک سمێڵی لە سەر لێوە و لە ئاوی شیریندایە.

گرپ / gorop/: *صوت.* تەپ؛ ترپ؛ ترپە؛ تەپە؛ تلپ؛ تولوپ؛ دەنگی کپی وێککەوتنی شتێک (وەک کەوتنی کتێب لە سەر فەرش).

گرپ ـ گرپ / goropgorop/: *صوت.* تەپەتەپ؛ ترپەترپ؛ گرپەگرپ؛ دەنگی لێدانی دوا بە دوای شتێک بە کپی (وەک دەنگی سمی ئەسپ).

گرتەبرداری / gartebardārî ، ـها/: *اسم.* ١. کار و ڕەوتی لێگرتنەوەی وێنە یان نیگارەیەک ٢. *[مجازی]* چاولێکەری؛ لاسایی؛ شوێنکەوتنی بەبێ بیرکردنەوە.

گرجی / gorcî/: *اسم.* گورجی: ١. ـها؛ ـان/ خەڵکی ناوچەی گورجیستان ٢. هۆزێکی قەفقازی کە زۆربەی خەڵکی گورجستان لەوانن ٣. زمان و خەتی ئەو هۆزە.

گرچه / garče/: *حرف.* گەرچی؛ ئەگەرچی؛ هەرچەن؛ هەرچەندە؛ هەرچن؛ دەگەڵ ئەوەشدا ‹گرچه من خبر نداشتم: گەرچی من نەمدەزانی›.

گرد[1] / gard/: *اسم.* گەرد؛ گەرت؛ گەردە: ١. ئارد؛ نتە؛ بەرهەمی وردی شتی هاڕدراو ٢. پوودر؛ ماکی ئاسیاو کراوی بەتایبەت پیشەسازی، دەرمانی و ئاڕایشی ٣. تۆز؛ تووس؛ توزک؛ پۆتە؛ خوەڵە پۆتە ٤. *[کنایی]* هیرۆیین.

▣ **گرد دندان:** گەردی ددان؛ گەردەی خاوێنکەرەوەی ددان، بریتی لە کەربوناتی کەلسیوم و بۆنخۆشێک.

▣ **گرد انگیختن:** تۆزکردن؛ تۆز دانە با بە هۆی تیژ تێپەڕینەوە.

گرد پیری بر سر کسی نشستن: *[مجازی]* تەمی پیری لەسەر کەسێ نیشتن؛ مووی سەر سپیکردن ‹کمکم جوانی گذشت و گرد پیری بر سرم نشست: کەمکەم لاوی تێپەڕی و تەمی پیریم لێ نیشت›.

گرد گرفتن: *[مجازی]* خۆڵ لەسەر نیشتن؛ تۆز خواردن؛ خوڵە واردەی؛ خاک خواردن؛ خاک لێنیشتن؛ شتێکی (زیاتر بایەخدار) بەبێکەڵک داکەوتن.

از گرد راه رسیدن: *[مجازی]* لە ڕێوە گەیشتن؛ لە ڕێیەو هاتن؛ تازە گەیشتن ‹همین کە از گرد راه رسید، سراغ مادرش را گرفت: هەر لە ڕێوە گەیشت، هەواڵی دایکی پرسی›.

بە گرد چیزی/ کسی نرسیدن: *[کنایی]* تۆزی شتێ/ کەسێ نەتەقاندن/ نەشکاندن؛ بە تۆزی شتێک/ قولی کەسێکدا نەگەیشتن ‹تو هرچە سعی کنی بە گرد او هم نمیرسی: تۆ هەرچەندەش هەوڵ بدەی تۆزی ناتەقێنی›.

ـ گرد[2]: *پیواژە.* ـگێڵ؛ ـگەڕ؛ ـگەرد: ١. بگەڕ؛ ئەوەی کە دەگەڕێ ‹چپگرد؛ راستگرد: چەپگێل؛ ڕاستگێل› ٢. گەشتیار وەکوو پیشە یان خوو ‹جهانگرد: دنیاگەڕ›.

گرد[1] / gerd/: *اسم. [موسیقی]* گرد؛ یەکەی کات لە نۆت نووسیندا کە کێشی بەرامبەر بە دوو

سپی و چوار چەنگە.

گرد[٢]: *صفت.* گرد؛ گـرِ؛ خـرِ؛ خـرت؛ خـرِ و قـر؛ گلۆلی؛ خرەگە؛ بە بیچمێکی وا کە مەودای هەموو خاڵێک لە سەر پەڕانپـەڕی تـا خاڵـی ناوەنـدی وەکوو یەک بێ: *الف)* جەغزۆکە *ب)* گندۆڵـەک؛ تۆپئاسا *ج)* گرۆڤەر؛ گلیل؛ خرِی لوولە ئاسا.

▣ **گـرد آمـدن:** کـۆ بوونـەوە؛ کـۆوە بـوون؛ تێمرۆکان؛ تێوروکان؛ کۆزکردن؛ خرِ بوونـەوە؛ کۆمەڵ بوون؛ گلێر/ کۆوە بیـەی ‹دور میز گـرد امدند: بە دەوری مێزەکەدا کو بوونەوە›.

گرد آوردن: کۆکردنەوە؛ کۆوەکردن؛ گلێـرەو کردن؛ جەمەوکردن؛ خرِکردنەوە؛ بەرگهاندن؛ گلانـدن؛ نیـایوریـۆ ‹پـول زیـادی گـرد آورد: پارەیەکی زۆری کو کردەوە›.

گرد شدن: خرتەوە بوون؛ گـرد بوونـەوە؛ خـرِ بوونەوە ‹چشمهایش گرد شد: چاوی خرتەوە بوو›.

گرد کردن: *[ریاضی]* سەرڕاستکردنەوە؛ ڕاست کردنـەوە؛ ڕۆنـدکردن؛ لـە بەشـی بچـووکی ژمارەیەک چاوپۆشیکردن ‹اگر ٣١٣ را بر حسب دەهـا گـرد کنیم مـی شـود ٣١٠: ئەگـەر ٣١٣ بـە گوێرەی دە سەرڕاست بکەینەوە دەبێتە ٣١٠›.

گـــرد[٣]: *قیـد.* (بـە) دەور؛ وە گـەرد؛ دەوری؛ گـردای‌گـرد؛ گـرد و پـەڕی؛ لـە دەور و بـەری شتێکدا؛ لە دەوری شتێکا.

▣ **گـرد چیـزی گشـتن:** بـە دەوری شـتێکدا خولانەوە: ١. گر/ خـول/ سـوورِ خـواردن بـە دەور شـتێکا ‹گـرد اتـاق مـی‌گشـت: بـە دەوری ماڵەکەدا دەخولایەوە› ٢. *[مجازی، ادبی]* توخنی شتێک کەوتن ‹گرد قمار نگرد!: تـوخنی قومـار مەکەوە!›.

گرد / gord ، ـان/: *صفت. [ادبی]* گـورد؛ پاڵـەوان؛ زۆرداری جەنگەرانی ‹گُرد دلیر: گوردی دلێر›.

گـرداب / gerdāb ، ـهـا/: *اسم.* گێـژاو؛ گێجـاو؛ گـەرداو؛ گـرداو؛ گـراداڤ: ١. تـەمباڤ؛ گـەرِ؛ گـەرەک؛ گێـرک؛ گـەراڤ؛ گێـژاڤ؛ گێژەنگـە؛ گێـــژەن؛ گێژینـــە؛ گێـــژەو؛ گێجیـــە؛ گـــوری؛ گێژگـــەرداو؛ گێژگـــەردوو؛ تەندوورەژەنـــە؛ تەندوورەزەنە؛ گێژەنگ؛ ئاشەتەندوورە؛ کەنـداڵ؛ شوێنێک لە ئاوێکی زۆر (ڕووبـار یـان زەلیـا) کـە ئاوەکەی سووڕ دەخواتەوە ٢. *[مجازی]* ڕووشـە؛ وەیشوومە؛ نشووف ‹گرداب بلا: گێژاوی بەلا›.

گرداگرد / gerdāgerd/: *اسم.* پەڕانپەڕ؛ دۆرمادار؛ دەورانـدەور؛ دەورتـادەور؛ گردایگـرد؛ کشـت و کنار؛ قەراخ- بێچاخ ‹گرداگرد شهر: پەڕانپەری شار›.

گردآلود / gardālûd/: *صفت.* تـۆزاوی؛ تـۆزین؛ گـەرداوی؛ خـۆڵاوی؛ وەلـن؛ وەلنـە؛ ڕتـامی؛ تۆزاوین؛ بە تۆزەوە تلاو ‹جلد گردآلـود کتـاب را بـا دستش پـاک کـرد: بـەرگی تـۆزاوی کتێبەکـەی بـە دەست سری›.

گردالـه / gerdāle ، ـهـا/: *اسم.* گردەتـوەنی: ١. *[زمین‌شناسی]* خرِکە بەردی نەختێ گەورە کـە لەگەڵ بەرد و خۆڵی دەوروبەری جیاوازە و دیارە لە شوێنێکیترەوە هاتووە ٢. *[قدیمی]* ئاور؛ ژیـل؛ ژێڵ؛ زیلەمۆ؛ ژێڵەمۆ؛ وردە خەڵـووز کـە خـرِیان دەکردەوە بۆ ژێر قورسی دەبوو.

گردالـی / gerdālî/: *صفت. [گفتـاری]* تۆپەڵـە؛ گزموولە؛ گردە؛ خرِە؛ وەک تۆپ خرِ.

گردان / gardān/: *صفت. [ادبی]* لەگـەرِ؛ وەگـەرِ؛ لەخول؛ بەسووڕ؛ زڤـری: ١. بـە تایبەتمەنـدی و توانای بـەدەوری خـۆوە گـەڕان ‹حلقـەی گـردان: ئالقەی لەخـول› ٢. *[نامتـداول]* بـە تایبەتمەنـدی گۆڕان ‹روزگار گردان: ڕۆژگاری لەگەر›.

گـــردان / gordān ، ـهـا/: *اسم.* گـــوردان؛ دەستەیەک چەکدار بریتی لە سێ گورووهان.

گردانـــدن / gardāndan/: *مصـــدر. متعـــدی.* // **گرداندی:** گەڕاندت؛ **می گردانی:** دەگەڕێنی؛ **بگردان:** بگەڕێنـە// ١. گەڕانـدن؛ سـووڕاندن؛ سـووڕانن؛ گێلـنەی؛ گێلـنای؛ چەرخنـەی؛ چـەرخنای؛ خولنـەی؛ خولنـایوە؛ گێڕانـدن؛ گێـڕان؛ خـول پێدان؛ لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێ تـر بـردن؛ دەور

پێـدان ‹گردانـدن مهمانـان در شـهر: گەڕاندنـی میوانـەکان بـە نـاو شـاردا› ٢. خولاندنـەوە؛ سووڕاندن؛ سووڕانن؛ سووڕاندنەوە؛ سووڕاننەوە؛ گێڵنەی؛ گێڵنای؛ خولنەی؛ خولنایوە؛ گێڕانـدن؛ خول‌پێدان؛ هەڵخولاندن؛ چەرخانـدن؛ گێـڕانن؛ زڤراندن؛ بە دەوری شتێکدا بزوانـدن ‹دور حیاط گردانـدن: بـە دەوری حەوشـەدا خولاندنـەوە› ٣. بـەڕێوە بـردن؛ چەرخانـدن؛ سـووڕاندنەوە؛ سـووڕاننەوە؛ هەڵسـووڕاندن ‹گردانـدن مجلـس: گەڕاندنـی کـۆڕ› ٤. *[ادبـی]* کـردن؛ کردنـەوە؛ گـۆڕانن؛ گۆڕانـدن؛ گێـڕان؛ بـە دۆخێکـی‌تـر دەرهێنان ‹روزگـار مـا را بگـردان!: ژیانمـان خـۆش بکە!› ❋ **گردانیدن**. هەروەها: **گرداندنی**

■ صفت فاعلی: **گرداننده** (گەڕێنەر)/ صفت مفعولی: **گردانـده** (گـەڕێنراو)/ مصـدر منفـی: **نگردانـدن** (نەگەڕاندن)

گردانـنـده / gardānande ، ـهـا؛ ـگـان/:/*اسـم*. *[مجازی]* بەڕێوەبەر؛ گەڕێنەر ‹گردانندەی مجلس، زن جوانی بود: بەڕێوەبەری کۆڕەکە، ژنێکی جحێڵ بوو›.

گردانیدن / gardānîndan/ ☜ **گرداندن**

گرداور / gerdāvar/:/*اسم*. کۆکەر؛ کۆکەرەوە.

گرداوری / gerdāvarî/:/*اسم*. کـار و ڕەوتی کـۆ کردنـەوە؛ خڕکردنـەوە؛ گلێرکردنـەوە؛ گلانـدن؛ یەکەونیان؛ لە شوێنێکدا کەڵەکەکردن ‹گرداوری محصول: کۆ کردنەوەی داهات›.

گردبـاد / gerdbād ، ـهـا/:/*اسم*. گێژەڵـووکە؛ گێجەلووکـە؛ گێجەڵـووکە؛ گـەردەلوول؛ گەردولوول؛ گەردەلوور؛ زەمەن؛ تەنوورە؛ بـاهۆز؛ زلان؛ زلون؛ زڤیرک؛ باگێجە؛ بـاگێژە؛ گێجـەبا؛ گیـدۆ؛ گێژڵـە؛ گێژەڵـە؛ گـەردەبا؛ گـەروەبا؛ گـەردەبل؛ گەرەپێچـە؛ چرچـەمان؛ گـەرەپێچ؛ گـرپێچ؛ گژۆڵـەک؛ وەلـەک؛ باگرۆکـە؛ باگـەڕ؛ بابلیسـک؛ بابەلیسـک؛ داوەتی جنـدۆکان؛ داوەتەجنۆکـە؛ شـایی جنـدۆکان؛ هۆڵـەجنانی؛ کەڵکەڵەچوچان؛ گەچلەگوچان؛ گەرتـەچیچان؛ عیوارەش؛ بای بەقەوەتی وا کە سـووڕ دەخـوا و بەرەو پێش و سەر دەڕوا.

گردپـاش / gardpāš ، ـهـا/:/*اسـم*. گـەردپژێن؛ گـەردپاش؛ گـەردەپاش: ١. کەرەسـتەیەک بـە کونی وردەوە بۆ پژاندنی گەرد ٢. کەرەستەیەک بۆ کردنە تۆز و پژاندنی تەوشێک.

گرداه / gerdrāh ، ـها/:/*اسم*. پێچ یان لاڕێیـەک لـە سـەر چـەن ڕێیـان بـۆ ئاسـان لادان بـە لایەکی‌تردا.

گردسـوز / gerdsûz/:/*اسم*. چـراغ گردسـوز ☜ **چراغ**

گـردش / gardeš ، ـهـا/:/*اسـم*. خـول؛ گـەڕ؛ گەردش؛ گەردین: ١. گەشت؛ سەیران؛ گـەرد و خول؛ گەشـت و گـێل؛ هەلفۆنـە؛ کـار و ڕەوتی ڕۆشتن بـۆ سـەیران ‹گـردش در بـاغ: گەشـت لـە باخـدا› ٢. گـەرد و خـول؛ ڕەوتی هەڵسـووڕانی شتێک بە ڕێگایەکی دیـاریکراودا ‹گـردش زمـین: خولـی زەویـن› ٣. کـاری گـەڕان؛ جێگۆڕکـێ کـردنی شـتێک ‹گـردش هـوا: گەڕیانـی هـەوا› ٤. چەرخ و گەڕ؛ ئاڵ‌وگۆڕی بار و دۆخێک بە بار و دۆخێکـی‌تـر ‹گـردش روزگـار: چـەرخ و گـەڕی ڕۆژگار› ٥. کار و ڕەوتی گـەڕان؛ بـەڕێوە چـوون ‹گردش کار: گەڕانـی کار›.

▣ گردش خون: گەڕانی خوێن؛ چەرخ و گەڕی بـێ‌وچـانی خـوێن لـە دڵـەوە بـە لەشـدا و گەڕانەوەی بۆ دڵ.

گـردش علمـی: گەشـتی زانسـتی؛ سـەیرانی شوێنێک بە مەبەستی دیـتن، ئاشـنا بـوون و ناسینەوە.

▣ گردش دادن: گەڕانـدن؛ گێـڕانن؛ گێڵـنەی؛ خولاندنەوە؛ سووڕاندنەوە ‹ما را در شـهر گـردش داد: بە نێو شاردا گەڕاندمانی›.

گردش کردن: گەڕیان؛ گەڕان؛ گێڵەی؛ سووڕ/ خول خواردن؛ سووڕانەوە؛ خولانەوە؛ گـەردش کردن ‹مدتی در شهر گردش کردیم: ماوەیێک بـە

شاردا گەڕاین›.

گردشگاه / gardešgāh، ـها/:/اسم. سەیرانگا؛ سەیرانگەه؛ سەیرانگەه ؛ هۆره؛ جێگـەی سـەیران لێ‌کردن ‹کوه آبیدر، گردشگاه مردم سنندج است: کێوی ئاویەر، سەیرانگای خەلکی سنەیە›.

گردشگر / gardešgar، ـها؛ ـان/:/اسم. گەشـتیار؛ گەڕیدە؛ توریست؛ ئەوەی بۆ گەشت و سـەیران سەفەر دەکا ‹در سال گذشته بسیاری گردشگر خارجی از کردستان دیدن کردند: لە سالـی ڕابـردوودا زۆرێـک گەشتیاری بیانی هاتنە سەیری کوردستان›.

گردشگری / gardešgarî/:/اسم. گەشـتیاری؛ گەشت و گـێڵ؛ توریسـم: ۱. سـەیران؛ کـار و ڕەوتی سەفەرکردن بۆ گەشت و گـێڵ ۲. کـار و لێـزانی دانـان و هەڵسـووڕانی دامــەزراوە و ڕاژەگــەلی ســەر بــە ڕاکێشــان و گلدانــەوە و میوانداری لە گەشتیاران.

گردکان / gerdakān/: [از کـردی]/[ادبـی/] ☜ **گردو**

گردگاه / gord(e)gāh/:/اسـم. [قـدیمی/] ۱. ☜ **تهیگاه** ۲. پۆتەکە؛ پالوو؛ پالۆ؛ بەشێ لە پشتەوەی ئەسپ کە زینی بە سەردا دەدەن.

گردگیری / gardgîrî/:/اسم. ۱. کاری سـڕینەوە؛ تەکاندن؛ لابردنی تۆز و خۆڵ لە سەر دار و دیوار و کەل‌وپەل ‹کتاب‌ها را گردگیری کـردم و همـه را در قفسـه چیـدم: کتێبـەکانم سـڕیەوە و هـەمووم لـە قەفەسـەکەدا چـنی› ۲. [مجازی، گفتاری/] کـار و ڕەهاتی کۆڵنج تەقانـدن؛ کـوولنج نـەرم‌کـردن؛ تاشاندن؛ لێک‌دان؛ نیشتنە مل یەک.

گردماه / gerdmāh/:/اسـم. [قـدیمی/] مــانگی چواردە: ۱. هەلاب؛ هلاب؛ مانگی پڕ ۲. [کنایی/] ڕوومەتی جوان.

گردن / gardan/:/اسم. مل؛ گـەردەن؛ گـەردن: ۱. هەفک؛ هەستۆ؛ هەستو؛ هستو؛ ئەستۆ؛ ستۆ؛ قەرپک؛ خەن؛ ئـەوک؛ بەشـێک لـە جەسـتەی گیانداران کە لە نێوان سەر و لەشدایە ۲. مله؛ ملکه؛ بەشـی باریکەڵـەی نێوان زارک و سـکی دەفر ‹گردن تُنگ: ملکەی تونگ›.

▣ **گردن کج کـردن**: [کنایی/] مـل کـز / کـەچ کـردن؛ لارەمـل وەسـتان؛ دەربـڕینی بـێ دەسەڵاتی و ئاتاجی خۆ ‹من نمی‌توانم بروم پیش مردم گردن کـج کـنم: مـن نـاتوانم بـڕۆم بـە لای خەڵکەوە مل کز کەم›.

گردن کسی از مو باریک‌تر بـودن: [تعـریض/] دەربڕینی چۆک دادان و فەرمانبەری‌کردن.

گردن کسی را تبر نزدن: [تعریض/] ملی کەسـێ کۆتەدار بوون؛ مل ئەستوور بوون.

گـردن کسـی را زدن: سـەر/ ملـی کەسـێ پەڕاندن؛ لە سەری کەسێ دان؛ سەری کەسێ ژێ‌کرن/ بڕین؛ بە کەرەستەیەکی تیژ سەر لـە لەشی کەسێک جیا کردنەوە ‹لاووازیه را گـردن زدند: سەری لاقوازیەیان پەڕاند›.

گردن کسی را گرفتن: [کنایی/] وەمـل کەسـێ کەوتن؛ ئەسـتۆی کەسـێ‌گـرتن؛ هاتنـە مـل کەسێک ‹خون جوان بی‌گناه آخر گردن او را گرفـت و اعدامش کردند: خـوێنی لاوی بـێ‌تـاوان ئـاخری ئەستۆی گرتەوە و لە سێدارەیان دا›.

گردن کشیدن: مـل‌کێشـان؛ مـل‌کێشـاندن؛ سەرکێشان؛ مل‌کێشتەی؛ بۆ دیـتنی شـتێک سەر و ملی خۆ بـەرزەوەکردن ‹گـردن کشـیدم ببینم چه خبر است: ملم کێشا بزانم چخەبەرە›.

گردن کلفت کردن: مـل لـێ ئەسـتوورکردن؛ مل قەوی‌کردن؛ بەهێز و قەڵەو بوونەوە ‹خورده و خوابیده همه‌اش گردن کلفت کرده: هەر خواردوویە و خەوتووە و ملی لێ‌ئەستور کردووە›.

از گردن خود باز کردن: [کنایی/] لـە مـل خـۆ کردنەوە؛ لە کۆڵ خۆکردنەوە؛ لە ئەستۆی خۆ کردنەوە؛ (کارێک) دانە دواوە ‹آن کار را از گردن خود باز کردم: ئەو کارەم لە مل خۆ کردەوە›.

به گردن کسی انداختن: کردنە مل کەسـێک؛ خستنە گەردەن کەسێ: ۱. ئەنەمل‌کەردەی؛

کەردەینە مل ‹گردنبند را انداخت به گردن عروس: ملوانکەکەی کردە مل بووکەکە› ۲. [مجازی] نانە ملی کەسێ؛ خستنە مل/ پای کەسێک؛ کەسێ تاوانبارکردن؛ نیەی ملوو یۆی ‹چرا همەی تقصیرها را به گردن من می‌اندازید؟: بۆچی هەموو کەم و کوورپەک ئەنینە ملی من؟›.

به گردن کسی حق داشتن: هەق بە سەر کەسێکەوە بوون؛ لە بەر چاکە و خزمەت بە کەسێک، ئەو کەسە منەتباری خۆ کردن ‹شما به گردن من حق دارید: ئێوە بە سەر منەوە هەقتان هەیە›.

به گردن کسی گذاشتن: [کنایی] ۱. نانە ملی کەسێک؛ مل کەسێک پێوەکردن ‹دزدی را به گردن او گذاشتند: دزیەکەیان نایە ملی ئەو› ۲. کردنە ملی کەسێ؛ بە زۆر پێ کردن ‹همەی کارهای سخت را به گردن من گذاشت: هەموو کارە دژوارەکانی کردە ملی من›.

به گردن گرفتن: [کنایی] مل پێدا/ پیا کردن؛ بە ئەستۆگرتن ‹به گردن گرفت که یک شب همه را مهمان کند: ملی پێدا کرد شەوێک هەموو داوەت بکا›.

گردنبند / gardanband ، ـها/: اسم. ملوانکە؛ ملوانە؛ ملیوانە؛ ملەوانە؛ ملوەن؛ ملوێن؛ ملوەند؛ ملوێنکە؛ ملوێنە؛ ملڤان؛ ملڤانک؛ ملوێنک؛ خەناوکە؛ خەناوکە؛ گەردنبەند؛ گەردانە؛ گلادە؛ گولوەن؛ دۆدک؛ ڕستک؛ گەردوان؛ گەردەنی؛ قەفلک؛ کەشکۆل (ئی زارۆکان)؛ بەربەن؛ بەندک؛ بەرمۆر؛ ملێنک؛ ڕەوش و خشڵی لە بەرد، کانزای گرانبایی، مرواری، عاج و ... کە بۆ جوانی بە زنجیرەوە لە ملی دەکەن: **گلوبند**

گردنفراز / gardanfarāz ، ـان/: صفت. [ادبی] ۱. سەربەرز؛ سەربلند؛ سەرفەراز؛ سەرفیراز ۲. سەربزێو؛ سەرکەش؛ چەڵەک؛ یاغی ۳. قوڵم؛ خۆهەڵکێش؛ قەپان؛ گەوەزە؛ لووتبەرز؛ لە خۆ بایی. هەروەها: **گردنفرازی**

گردنکش / gardankeš ، ـها؛ ـان/: صفت. [مجازی] سەرزەیە؛ سەربزێو؛ سەرپێچ؛ سەرکەش؛ چەڵەک؛ یاغی.

گردنکشی / gardankešî ، ـها/: اسم. سەربزێوی؛ سەرپێچی؛ نافەرمانی ‹اگر گردنکشی کرد بیندازش بیرون: ئەگەر سەربزێوی کرد دەری بکە›.

گردن‌کلفت / gardankoloft ، ـها؛ ـان/: صفت. ۱. [کنایی] مل‌قەوی؛ ملهۆڕ؛ مل‌پان؛ خرتی؛ خرتێ؛ دومل؛ مل‌ئەستوور؛ مل‌ستوور؛ هەفک‌ئەستوور؛ پاتک‌پان؛ خووگەملە؛ خەریت؛ خپشەملە؛ قەبەدای؛ کۆتەک؛ گنێخە؛ ملوڕ؛ گامل؛ گێزمل؛ زۆرداری زۆربێژ ‹مرد گردن‌کلفت: پیاوی ملهوڕ› ۲. [مجازی] دەسەڵاتدار؛ دەسچوو؛ دەسچووگ؛ دەسڕۆیو ‹تاجر گردن‌کلفت: تاجری دەسەڵاتدار›.

گردن‌کلفتی / gardankoloftî ، ـها/: اسم. [کنایی، گفتاری] ملهوڕی؛ زۆربێژی؛ زۆرداری ‹خواست گردن‌کلفتی بکند آزاد دادش دست پُلیس: ویستی ملهوری بکا ئازاد دایە دەستی پولیسەوە›.

گردنگاه / gardangāh/: اسم. جێ مل؛ جێگەی مل لە نێوان هەر دوو شاندا.

گردنە / gardane ، ـها/: اسم. کەل؛ سەرملە؛ ملەگا؛ ملە؛ مل؛ گەردەنە؛ گەردنە؛ گیر؛ گەروو؛ گەڵوو؛ گەلوو؛ بستوو؛ زینوو؛ زینو؛ ڕێگای لێژ و پێچەڵپێچ لە پالداوێن تا سەر یالی کێو ‹گردنەی خان: کەلی خان›.

گردنەگیر / gardanegîr ، ـها؛ ـان/: اسم. ۱. سەرملەگیر؛ دزی سەرگەردەنە ۲. [کنایی] چەتە؛ ڕێگر؛ کەسێ کە بۆ تالانکردنی ڕێبواران سەرەڕێیان پێ دەگرێ.

گردو / gerdû ، ـها/: اسم. گوێز؛ گوویز؛ گۆز؛ گێز؛ گووز؛ قۆز؛ گیز؛ جەوز؛ جۆز؛ جیز؛ گردەکان؛ گرتەکان؛ وەز؛ وەزی؛ گردەکۆ؛ گۆزەک: ۱. دارگوێز؛ دارێکی بەرزی پڕ لەق و پۆی گەڵاپان کە چێوێکی ڕەق و تۆکمەی هەیە و لە

پیشه‌سازیدا بەنرخە ٢. کاکڵە؛ کاکڵی؛ مەژگە؛ بەری خڕیلە و توێکڵ ڕەقی ئەو دارە کە مێشکەکەی چەورە و دەخورێ: **گردکان**

گردوبازی / gerdûbāzî/: *اسم.* گوێزان؛ گوویزان؛ گوێزێن؛ وەزەقالانی؛ وەزانی؛ کایەی بە گوێز؛ کایەیەکی چەن‌کەسە، کە هەر کەسێ گوێزێک دادەنێ و بە نۆرە گوێزی بۆ دەخەن، هەرکەس بیانگێوێ گوێزەکان هەڵدەگرێتەوە.

گرد و خاک / gard-o-xāk/: *اسم.* تۆز و خۆڵ؛ خاک و خۆڵ؛ خاک‌خوەڵ؛ گەرد و خۆڵ؛ گەرت و توس؛ تەپ و تۆز؛ تەپ و توومان؛ باوبژ؛ وەلل؛ هەڕووەل؛ سۆنک؛ تۆز و غومار؛ خاک‌تووس؛ دەنکە وردیلەی بەتایبەت خاک لە هەوادا: **گرد و غبار**

◘ **گرد و خاک کردن**: تەپ و تۆزکردن؛ تۆز کردن: ١. تۆز و خۆڵ بەرپاکردن؛ گەردەلوول کردن ‹چرا این‌قدر گرد و خاک می‌کنی؟ یواش جارو کن!: بۆچی ئەوندە تەپ و تۆز ئەکەی؟ هێواش گەسک بدە!› ٢. *[کنایی]* هەڵچوون و هەرا و هوریا کردن ‹نمی‌دانی آرام امروز چه گرد و خاکی کرد!: نازانی ئارام ئەمڕۆ چ تەپ و تۆزیکی کرد!›.

گردوخاکی / gard-o-xākî/: *صفت.* تۆزاوی؛ خۆڵاوی؛ ڕتامی؛ تۆزین ‹با سر و صورت گردوخاکی برگشت: بە سەر و چاوی تۆزاویەوە گەڕاوە›.

گردون / gardûn/: *اسم. [قدیمی]* گەردوون؛ چەرخ؛ ئامان؛ فەلەک؛ ئاسمان.

گردونە / gardûne ، ـها/: *اسم.* گەردوونە: ١. *[قدیمی]* هەڕابە؛ گاری؛ پێڕاگوێزێکی سووکەڵەی دووچەرخ کە ئەسپ دەیکێشێ ٢. *[مجازی]* کەرەستەیەکی خڕی هڵۆڵ کە هێندێک تۆپی ژمارەداری تێدایە (زۆرتر دە تۆپ، لە سیفرەوە تا نۆ) بۆ بەخت‌ئەزموونی، هەڵیدەسووڕێنن و هەر جارە تۆپێکی لێ‌دادەکەوێ ٣. قەفەسەی تەگەرەداری جێبەجێ‌کردنی کتێب لە ناو کتێبخانەدا.

◘ **از گردونه خارج شدن**: لە دەور/ گەردوونە دەرچوون ‹آزاد هم زن گرفت و از گردونه خارج شد: ئازادیش ژنی هێنا و لە دەور دەرچوو›. هەروەها: **از گردونه خارج کردن**

گردە / garde ، ـها/: *اسم. [گیاه‌شناسی]* گەرک؛ گەردە؛ هەلالە؛ گانەی نێری گیای تۆمدار کە دەنکێکی وردیلەی توێکڵدارە کە بە دەم باوە دەچێ یان بە جانەوەرەوە دەنووسێ.

گردە / gerde/: *اسم.* ١. ـها/ کولێرە؛ کوللێرە؛ کولۆر؛ کولۆرە؛ ستورک؛ ئەستورکە؛ گرک؛ پاتۆ؛ پاتۆلە؛ گیتێ؛ خەرسەک؛ خەپک؛ خەپلە؛ سەوک؛ جۆرێ نانی خڕ و ئەستوورە ٢. گردە؛ برینجەگردە؛ جۆرێک برینجی خڕتی ورد بۆ ناو ئاش، شیربرنج و شلە.

◘ **گردەی خون**: گردیلەی خوێن؛ ترومبوسیت؛ پلاکیت؛ گەردەی وردی پووڵەکەیی ناو خوێن بۆ گرساندنەوەی خوێن.

گردە / gorde/: *اسم.* ١. کۆڵ؛ گوردێ؛ شان؛ سەرشان ٢. گورچیلە؛ گووچیلە؛ گورچەویلە؛ گورچیکە؛ گووچیلک؛ گورچوو؛ گورچک؛ گرچک؛ ولک؛ گورداڵە؛ کشتە.

◘ **از گردەی کسی کار کشیدن**: *[کنایی]* کۆڵ بە کەسێ کێشان؛ بەرد بە کەسێ کێشان؛ کوچک پێ‌کێشان؛ بە کۆڵی کەسێک بار کێشان؛ کاری زۆر و دژوار لە کەسێ کێشانەوە ‹از گردەی همەمان کار کشید: کۆڵی بە هەموومان کیشا›.

بە گردەی کسی سوار شدن: *[کنایی]* سوار مل/ کۆڵی کەسێ بوون؛ دوولنگە بە مل کەسێکدا شۆڕ کردنەوە ‹اگر رو بدهی دو روز دیگر بە گردەات سوار می شود: ئەگەر بدەیتە دەمیەوە دوو ڕۆژی‌تر سواری ملت ئەبێ›.

گردەافشانی / garde'afšānî ، ـها/: *اسم.* گەردەپژێنی؛ بڵاوەی گەردە، لە ئەندامی زاوزووی نێرەوە بۆ ئەندامی زاوزێ مێ، بە

شێوەی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ (بە هۆی با، ئاو و مێروو).

گردهمائی / gerdehamā'î/ ☜ **گردهمایی**

گردەماهی[1] / gordemāhî ، ـها/:اسم. کۆمی؛ کۆماوی؛ کۆماوەیی؛ کووڕی؛ قۆزی؛ هەڵهاتوویی بە باری درێژیدا.

گردەماهی[2]: صفت. کۆم؛ کۆماوە؛ کۆماو؛ کووڕ؛ قۆز؛ گورگەپشت؛ بە باری درێژییدا هەڵهاتوو.

گردهمایی / gerdehamāyî ، ـها/:اسم. کۆبوونەوە؛ کۆڕ؛ کۆ؛ گور؛ گردی؛ جڤات؛ جوات؛ لژنە؛ چەپەربەندان؛ کۆمەڵێ مرۆ کە بۆ ڕاوێژ لێک کۆ بوونەتەوە ‹گردهمایی استادان دانشگاه: کوبوونەوەی مامۆستایانی زانستگا›: **گردهمائی**

گردی / gardî/: صفت. ١. خۆڵاوی؛ خۆڵین؛ تۆزاوی؛ ڕتامی؛ بە خاک و خۆڵەوە تلاو ٢. ـها/ [گفتاری] گەردی؛ گەرتی؛ توشیاری هیرۆیین.

گردی / gerdî/:اسم. خڕی؛ گردی؛ خرتی: ١. دۆخ یان چۆنیەتی خڕ بوون ‹گردی و درازیش مهم نیست: خڕی و درێژیەکەی گرینگ نیە› ٢. بەشی جەغز ئاسای شتێک ‹تنها گردی صورتش پیدا بود: تەنیا خڕی دەم و چاوی دیار بوو›.

گردی / gordî/:اسم. [ادبی] دلێری؛ پاڵەوانی؛ گوردی.

گردیدن / gardîdan/: مصدر. لازم. // **گردیدی**: گەڕای؛ **می گردی**: دەگەڕی؛ **بگرد**: بگەڕە// گەڕان؛ گەریان؛ سووڕ خواردن؛ گێلەی؛ گێلای: ١. سووڕان؛ خول خواردن؛ چەرخان؛ بەرەو پێش چوون ‹کار می‌گردد: کار دەسووڕێ› ٢. سەفەرکردن؛ سەیران‌کردن؛ گەشت و گێل‌کردن ٣. ئاڵ‌وگۆڕ بوون/ کران؛ ئەم دەست و ئەودەست بوون ‹این ماشین تا حالا چند دست گردیده: ئەم ماشینە هەتا ئێستا چەند دەست گەڕاوە› ٤. [مجازی] گۆڕان؛ گۆڕیان؛ واڕیەی؛ واڕیای ٥. دانە پەی؛ جست‌وجۆ کردن؛ پشکنین ٦. [قدیمی] هەڵگەڕانەوە؛ هۆرویڵەی. هەروەها: **گردیدنی**

■ صفت فاعلی: **گردنده**: (ـــ)/ صفت مفعولی: **گردیده**: (گەڕاو)/ مصدر منفی: **نگردیدن**: (نەگەڕان)

گرز / gorz ، ـها/:اسم. [قدیمی] هوویزی؛ زۆپە؛ گوورز؛ گوویرز؛ گورز؛ گۆر؛ گۆپاڵ؛ کۆپاڵ؛ کۆپار؛ گالوک؛ ئامرازێکی سەر ئەستووری دەسکدارە بۆ شەڕ.

▣ **گرز دیو** ☜ دودکش جن، **دودکش**

گرزەپایی / gorzepāyî/ ☜ **پاچنبری**

گرسنگی / gorosnegî ، ـها/:اسم. برسیەتی؛ برسێتی؛ برسیایەتی؛ برسیاتی؛ بەرچیتی؛ بەرچێتی؛ بەرچینی؛ ئاوراییێ؛ نێزی؛ نێزاتی؛ هەوراییێ؛ ئاورەی؛ ئاورای؛ وڕە؛ بار و دۆخی ورگ بەتاڵ بوون ‹از گرسنگی داشتم می‌مردم: لە برسیەتیدا خەریک بوو بمرم›.

▣ **گرسنگی دادن**: برسی هێشتنەوە؛ ئاورای ئاستەیوە؛ نان پێنەدان ‹نامادری به آنها گرسنگی می‌داد: باوەژنەکەیان برسی دەیانیهێشتەوە›.

گرسنگی کشیدن: برسیەتی‌کێشان؛ ئاورەی کێشتەی ‹بچه‌ها به گرسنگی کشیدن عادت کرده بودند: منداڵەکان بە برسیەتی کێشان ڕاهاتبوون›.

گرسنە / gorosne ، ـها؛ ـگان/: صفت. برسی: ١. برچی؛ نێز؛ هەورا؛ ئاورا؛ ئۆرا؛ وسنە؛ وسیێ؛ ورسنی؛ ورسگ؛ گێست ‹نصف شب خیلی گرسنه‌ام شد: نیوە شەو زۆر برسیم بوو› ٢. [کنایی] زۆر ئاتاج و داماو. هەروەها: **گرسنه بودن**؛ **گرسنه شدن**

گرسنەچشم / gorosnečešm ، ـان/: صفت. [مجازی، ادبی] چاوبرسی؛ بەرچاوبرسی؛ چاوبرچی؛ چاوچنۆک؛ چاونەزێر؛ چەڵماس؛ لێشتۆک؛ تەماکار. هەروەها: **گرسنەچشمی**

گرفت / gereft ، ـها/:اسم. ڕەوتی گیران؛ کەوتنی تەنێکی ئاسمانی وەبەر سێبەری تەنێکی تر ‹گرفت ماه: مانگ گیران›.

▣ **گرفت خورشید**: ڕۆژ گیرسە؛ هەتاوگیران؛ خۆرگیران؛ ڕۆژگیران؛ ڕۆجیارگیریەی؛ ڕۆژ

خەیرین.
گرفت ماه: ماگیرسە؛ ماگرتە؛ مانگ‌گیران؛ گیرانی مانگ؛ هەیڤ خەیرین.
گرفتار / gereftār ، ـها؛ ـان/: *صفت.* تووش؛ تووشیار؛ گیرۆدە؛ گراو: ۱. یەخسیر؛ ئەسیر؛ دیل؛ پێوەبوو ‹چند نفرمان گرفتار شدند بقیه فرار کردیم: چەند کەسمان یەخسیر بوون باقی هەڵاتین› ۲. دوچار؛ گرفتار؛ پابەند؛ پابەن؛ ئەوگار؛ گیر ‹چند سال است گرفتار بیماری و خانەبەدوشی است: چەن ساڵێکە تووشی نەخۆشی و لانەوازیە› ۳. *[کنایی]* ئەویندار.
▣ **گرفتار بودن:** گرفتار بوون؛ گیرۆدە بوون؛ تووش بوون؛ حەوق بوون؛ حاوقان؛ گیرخواردن؛ گیرواردەی. هەروەها: **گرفتار شدن؛ گرفتار کردن**
گرفتاری / gereftārî ، ـها/: *اسم.* گیرۆدەیی؛ گراوی؛ مەرە: ۱. گیر و گرفت؛ گیرەوکێشە؛ بەدبەختی؛ ئەوەی دەبێتە هۆی ئازار و پەژارە (وەک نەخۆشی، هەژاری و...) ‹خودش کلّی گرفتاری دارد: بۆ خۆی زۆرێک گیر و گرفتی هەیە› ۲. تەنگانە؛ گیرۆیی؛ داف؛ دۆخی گران و ئازاردەر ‹در گرفتاری به دادم رسید: لە تەنگانەدا گەیشتە فریام› ۳. یەخسیری؛ ئەسیری؛ دۆخی گیران؛ لە دەستدانی ئازادی و سوکنایی پێشوو ‹فعالیت‌های گذشته موجب گرفتاری او شد: چالاکی رابردووی بوو بە هۆی گیرانی›.
گرفتگی[1] / gereftegî ، ـها/: *اسم.* ۱. گیراوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی بەستراو بوون و گیران ‹گرفتگی لوله: گیرانی لوولە› ۲. *[مجازی]* داگیراوی؛ پەشێوی؛ ماتی؛ خەمباری؛ خەمگینی؛ کزی ‹از گرفتگی قیافه‌اش معلوم بود مشکلی دارد: بە داگیراوی سەر و چاویدا دیار بوو گرفتێکی هەیە›.
ـــ گرفتگی[2]: *پیوارە.* ۱. داگیراوی؛ ژانەسەر، سەرگێژە و دڵ پێکداهاتن بە هۆی لە شوێنێکدا بوون (وەک ماشین، کەشتی، قەتار، فڕۆکە و ...)

۲. ـەنگازی؛ ـ نگازی؛ ئازاری لەش بە هۆی کار تێکردنی شتێک ‹گازگرفتگی: گازەنگازی›.
گرفتن / gereftan/: *مصدر. متعدی. لازم.* //**گرفتی:** گرتت؛ **می گیری:** دەگری؛ **بگیر:** بگرە// گرتن؛ گردن؛ هلانین؛ گرتەی؛ گێرتەی: ◻ *متعدی.* ۱. ئەستاندن؛ ستاندن؛ لێ گرتن؛ لێ ساندن؛ لێ ئەستاندن؛ لێ ستاندن؛ لێ سەندن/ سەنن؛ لێ گرتن؛ وەرگرتن ‹پول گرفتن: پارە وەرگرتن› ۲. گیریای؛ گێرتەیرە؛ بە دەست یان بە شتێک ڕاگرتن ‹در آغوش گرفتن: لە باوەش گرتن› ۳. دەست خستن ‹نوبت گرفتن: نۆرە گرتن› ٤. بەکرێ گرتن ‹اتاق گرفتن: دیو گرتن› ۵. قۆڵبەست کردن ‹دزد گرفتن: دز گرتن› ٦. ڕاو کردن ‹ماهی گرفتن: ماسی گرتن› ۷. گەزەنگاز بوون ‹برق گرفتن: برق گرتن› ۸. کار تێکردن ‹چیزی چشم کسی را گرفتن: شتێک بەرچاوی کەسێک گرتن› ۹. بەستن و داپۆشان ‹سوراخ گرفتن: کون گرتن› ۱۰. لێ ساندن؛ لێ ئەستاندن؛ لێ ستاندن؛ پێک هێنان و دروست کردن ‹لقمه گرفتن: تیکە گرتن› ۱۱. هەڵس و کەوت کردن ‹سخت گرفتن: سەخت گرتن› ۱۲. پێوەندی دامەزراندن/ کران ‹تلویزیون گرفتن؛ شماره‌تلفن گرفتن: تلویزیون گرتن؛ ژمارەتەلەفون گرتن› ۱۳. تێگەیین؛ وەرگرتن؛ ‹حرف کسی را گرفتن: لە قسەی کەسێک تێگەیین› ۱٤. هەستاندن؛ بێ بەش کردن؛ سەندن؛ سەنن؛ سانای؛ لێ سەندن/ سەنن؛ لێ ساندن؛ لێ ئەستاندن؛ لێ ستاندن ‹دار و ندار کسی را گرفتن: دار و نەداری کەسێ گرتن› ۱۵. خستنە نێو چوارچێو و پۆشەنەوە ‹قاب گرفتن؛ دست شکسته را گچ گرفتن: لە قاپ گرتن؛ دەستی شکاو لە گەچ گرتن› ۱٦. درێژە دان؛ گرتنە بەر ‹دنبالەی حرف را گرفتن: شوێنی قسە گرتن› ۱۷. لە پێناوی کەسێکدا کارێ کردن ‹طرف کسی را گرفتن: لایەنی کەسێ گرتن› ۱۸. لە کێبەرکێ یان ڕەدووکەوتندا

پێگەیشتن؛ گێرتەیوە؛ گرتنەوە ‹اسب‌سوار ماشین را گرفت: سوارەکە ماشینەکەی گرت› ١٩. سڕین؛ لێ‌کردنەوە ‹لکه گرفتن؛ گرد گرفتن: لەک گرتن؛ تۆز سڕین› ٢٠. لێ‌گرتن؛ گرتنەوە؛ دەسنیشان‌کردن ‹عیب گرفتن؛ غلط گرفتن: عەیب لێ‌گرتن؛ هەڵە گرتنەوە› ٢١. داگیرکردن ‹جا گرفتن: جێ‌گرتن› ٢٢. هەڵبژاردن؛ تەلبژێن‌کردن ‹دوست گرفتن: دۆست هەڵبژاردن› ٢٣. *[مجازی، گفتاری]* کڕین؛ سەندن/ سەنن؛ گرەوتش ‹از بازار چیزی گرفتن: لە بازاڕ شتێک سەندن› ٢٤. دامەزراندن یان بۆ کارێ گرتن ‹بە خدمت گرفتن؛ کارگر گرفتن: وە خزمەت گرتن؛ کرێکار گرتن› ٢٥. وەرگیران؛ ڕاگرتن بەبێ جووڵە ‹در را برایش گرفتم کە رد بشود: درگاکەم بۆ گرت بڕوا› ٢٦. دەرهێنانی ئاوی شتێک ‹روغن گرفتن؛ آب هندوانە گرفتن: ڕۆن گرتن؛ ئاوی شووتی گرتن› ٢٧. لێ کردنەوە و فڕێ‌دان ‹ناخن گرفتن: نینۆک گرتن› ٢٨. بەرگرتن؛ بەرگری‌کردن ‹جلو رفت‌وآمد را گرفتن: بەر بە هات‌وچۆ گرتن› ٢٩. دانان؛ زانین؛ واگرتن ‹دست‌کم گرفتن: بە کەم دانان› ٣٠. ڕێ‌وڕەسمێک بەڕێوە بردن ‹روزه گرفتن: ڕۆژوو گرتن› ٣١. *[گفتاری]* گاڵتە پێ کردن ‹تو هم مرا گرفته‌ای: ئەتۆش گاڵتەم پێ دەکەی› ٣٢. تێ‌گرتن؛ دانەبەر؛ ئەنەگێرتەی ‹بە سنگ گرفتن: بەرد تێ‌گرتن› □ *لازم.* ٣٣. دێران؛ دارەی؛ جێ بوونەوە ‹این قوری چهار استکان می‌گیرد: ئەم قۆریە چوار پیالە دەگری› ٣٤. دادان؛ دەس پێکردن؛ گێرتەینە ‹باران گرفتن: باران دەس پێکردن› ٣٥. بە بار و دۆخێکدا کەوتن؛ دڕۆسەی ‹آرام گرفتن: ئارام گرتن› ٣٦. تووشی نەخۆشی بوون ‹آبله گرفتن: ئاوڵە گرتن› ٣٧. ڕیشەدان و گەشەکردن؛ بوون ‹درختی کە قلمە زده بودی، گرفت: ئەو دارەی قەڵەمەت کردبوو، گرتی› ٣٨. گیران؛ بەسران؛ گیریەی ‹گرفتن لوله: بەسرانی لوولە› ٣٩. گیران؛ گیریەی (بۆ خۆر و مانگ) ‹خورشید گرفتن: خۆر گیران› ٤٠. گیران؛ گیریەی؛ کاری ئاسایی خۆ لە دەست دان ‹گرفتن صدا: دەنگ گیران› ٤١. گیران؛ داگیران؛ ئەرەگیریەی؛ خەمبار و ناڕەحەت بوون ‹دل کسی گرفتن: دڵی کەسێک گیران› ٤٢. گیران؛ داتەمان؛ هەورکردن ‹گرفتن هوا: هەوا گیران› ٤٣. هاتن؛ داگرتن ‹بازی کردنش گرفت: کایەی هات› ٤٤. سەرکەوتن؛ بۆ گرتن ‹کارش گرفت: کارەکەی گرتی› ٤٥. کرداری هاوکرد: *الف:* (بۆ جەخت) ‹بگیر بخواب!: زووکە بنوو!› *ب:* (بۆ پێوان) ‹اندازه گرفتن: ئەندازە گرتن›.

هەروەها: **گرفتنی**

■ **صفت فاعلی: گیرنده** (ـ)/ **صفت مفعولی: گرفته** (گیراو)/ **مصدر منفی: نگرفتن** (نەگرتن)

گرفت و گیر / gereft-o-gîr / ـها/: *اسم.* ١. بگر- بگر؛ بگرە- بگرە؛ بگرە و بەردە؛ کار یان ڕەوتی گیران یان بەندکردنی کۆمەڵێک ‹بعد از کودتا گرفت و گیر شروع شد: دوای کوودەتا بگر ـ بگر دەستی پێکرد› ٢. *[کنایی]* گیر و گرفت؛ بار و دۆخێکی گران و پڕمەترسی ‹در این گرفت و گیر نباید کاری بکنی: لەم گیر و گرفتەدا نابێ کارێ بکەی›.

گرفته / gerefte/: *صفت.* داگیراو: ١. خەمبار؛ خەمین؛ ئەرەگیریا ‹قیافەی گرفته: ڕواڵەتی داگیراو› ٢. *[هواشناسی]* هەوری؛ هەور و هەڵا؛ نەساو؛ تەمبار؛ تەم‌گرتوو ‹هوای گرفته: هەوای هەوری›.

گرگ / gorg/: *اسم.* گورگ؛ گور: ١. *[نجوم]* وێنەیەکی ئاسمانی لە لەتەگۆی باکووردا: سَبُع ٢. ـها/ ـان/ گوری؛ وەرگ؛ ڤەرک؛ ڤەرق شینۆ؛ گیانەوەری گوانداری سەگ‌ئاسا بە گوێی چکۆلە و کلکی درێژ و دەست و پێی بەرز و شاویلکەی زۆر بە قەوەتەوە کە دڕندەیە و گۆشت دەخوا، ڕەنگی سپی، خۆڵەمێشی، خورمایی و ڕەشی هەیە ٣. *[مجازی]* گول؛ کەسێ کە لە برێ کایەی منداڵاندا دەبێ بگەڕێ باقی بدۆزێتەوە و

بیانگرێ.

▣ گرگ باران‌دیده: گورگی ڕاو دیده؛ سارد و گەرمی ڕۆژگار چێشتوو ‹او طوری نمی‌شود گرگ باران‌دیده است: هیچی پێ نایێ گورگی ڕاو دیده‌یه›. تێبینی: لەم دەستە واژەدا «گرگ بالان‌دیده» دروسته، «بالان» بە مانای تەڵە، داو، فاق. یانی گورگێک کە ئەزموونی بە تەڵەوە بوونی هەبووبێ و خەلەستبێ، دەنا هەموو گورگێک بەفر و باران هەر دەبینێ!

گرگ پیر: *[کنایی]* کۆنە گورگ؛ کۆنە سەگ؛ پیرەمێردی وریا و فێڵباز.

گرگ تیرخورده: *[کنایی]* ماری زامدار؛ بەرازی غەزریو؛ هەشێ پێکەی؛ کەسی بە ئاکام نەگەیشتووی تووڕە ‹حالا او مثل گرگ تیرخورده خطرناک است: ئێسته وەک ماری زامدار بڤەیە›.

گرگ دهن آلوده و یوسف ندریده: *[کنایی]* چێشتی نەخوارو و دەمی سووتاو؛ ماچی نەکریا و زەنگی زڕیا؛ تاوانبارکراوی بە ناحەق.

گرگرفتگی / gorgereftegî ، ـها/: [از کردی/ فارسی]/اسم. داگیرساوی؛ گڕگرتوویی؛ داگرسیاگی؛ هەست بە گەرمایەکی زۆر لە لەشدا کە کوتوپڕ دێ و دەڕوا.

گرگ‌سگ / gorgsag ، ـان/: اسم. *[قدیمی]* گورگەمێش؛ سەگی بە ڕەگەز گورگ یان وەکوو گورگ.

گرگم‌به‌هوا / gorgambehavā/: [فارسی/ عربی] اسم. گوری ـ گوری؛ حەمەگورگێ؛ گەمەیەکی مندالانەیە، یەکێ دەبێتە گورگ ئەوانی‌تر بگرێ، هەر کەس گیرا ئەو دەبێ بە گورگ.

گرگم‌و گله‌می‌برم / gorgamogallemîbaram/: اسم. گورگ و شوان؛ گەمەیەکی مندالانە کە دوو کەسی گەورەتر یان یەکێ دەبێتە گورگ و یەکێ‌تر دەبێتە شوان و ئەوانی‌تر (مندالان) دەبنە ڕان، گورگ پەلاماری ڕان دەدا و شوان بەری پێ‌دەگرێ و ناهێڵێ بیبا.

گرگ‌ومیش / gorg-o-mîš/ ☜ هوای گرگ و میش، هوا

گرگی / gorgî/: *صفت.* گورگی؛ وەکوو گورگ ‹سگ گرگی: سەگی گورگی›.

گرل‌فرند / gerlf(e)rend ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. قل؛ دۆس؛ کچەدۆس؛ دۆستی کچ (بۆ کوڕ).

گرم / garm/: *صفت.* گەرم: ۱. بەتین؛ بە هۆی خۆر، ئاور یان کارەباوە تین گرتوو ‹اتاق گرم: دیوی گەرم› ۲. گەرم‌کەرەوە ‹لباس گرم: جلی گەرم› ۳. *[مجازی]* بەتین؛ گەرم و گوڕ؛ زۆر گەرم و نزیک ‹رابطه‌ی گرم: پێوەندی گەرم و گوڕ› ٤. *[مجازی]* بەتین؛ دڵگڕ؛ نەرم؛ دڵنشین ‹صدای گرم: دەنگی گەرم› ٥. *[مجازی]* بەتین و تاو ‹بازار گرم: بازاڕی گەرم› ٦. بە تینێکی زیاتر لە ڕادەی ئاسایی ‹هوای گرم: هەوای گەرم›.

▣ گرم بودن: *[گفتاری]* گەرما بوون؛ گەرم بوون/ بیەی ‹گرمم بود لباسم را درآوردم: گەرمم بوو جلەکانم دەرهێنا›.

گرم شدن: ۱. گەرم بوون؛ گەرمەو بوون؛ گەرمەوە بیەی ‹اتاق گرم شد: هۆدەکە گەرم بوو› ۲. *[کنایی]* گەرم داهاتن؛ تین تێگەڕان؛ گەرم بیەی؛ گەرم ڕاهاتن ‹بعد از یک ساعت وراجی تازه گرم شده: دوای ساعەتێک چەنە دان تازە گەرم داهاتووە› ۳. گەرما بوون؛ گەرم بیەیوە؛ هەست بە گەرما کردن ‹گرمش شد: گەرمی بوو›.

گرم کاری بودن: خەریک کارێک بوون؛ سەرقاڵی کارێ بوون؛ سەرگەرمی کارێک بوون ‹گرم تماشای تلویزیون بودیم: خەریک تەماشای تەلەڤزیون بووین›.

گرم کردن: گەرم‌کردن/ کردنەوە؛ گەرماندن؛ گەرمەوەکەردەی ‹اتاق را گرم کرد: هۆدەکەی گەرم کرد›.

گرم گرفتن: *[مجازی]* گەرم‌گرتن/ کردن؛ تێکەڵ بوون ‹با من خیلی گرم گرفت: لەگەڵمدا

زۆر گەرمی گرت›.

گـرم / g(e)ram ، ـھـا/: [فرانسوی]/*اسم*. گرەم: ۱. یەکـەی کـێش بەرامبـەر بـە ۰٫۰۰۱ی کیلـۆگرەم ۲. */فیزیـک/* یەکـەی جـرم (مـاکی پێکهێنەری هەر شتێک).

گرم / gorm/: */اسم. [گفتاری]/* گرە؛ گرێ؛ گروزین؛ لکە؛ فکلە؛ گومتیل؛ هەڵتۆقاوی ماسوولکە ‹گرم بازو: گرەی باسک›.

گرما / garmā/: */اسم.* گەرما؛ گێرما؛ وەشت؛ تین؛ تـینی؛ تـاو: ۱. گـەرمن؛ گێـر؛ گـڕە؛ تـینی زۆر ۲. گەرما و تینی زۆرتر لـە ڕادەی ئاسـایی یـان دڵخواز ۳. گەرمەوزە؛ گەرمەوەزە؛ تینێکی زێـدە کە دەبێتە هۆی گەرم بوون، توانەوە، هەڵم‌کردن یان کێش هاتنی شت‌ومەک ٤. */شیمی_ فیزیـک/* تین و تا؛ جۆرێ وزەی پرشنگی.

▣ **گرمای اتمی:** */شیمی_ فیزیک/* تـینی ئـەتومی؛ گەرمی ئـەتومی؛ ئـەنجامی لێکـدانی کێشـی ئەتومی توخمێک لە گەرمی تایبەتی خۆیـدا: **حرارت اتمی**

گرمای احتراق ☜ **گرمای سوخت**

گرمای انحلال: تینی توانـەوە؛ ڕادەی تینێـک کـە یـەک مولکـوول‌گرەمـی ماکێـک کـاتی توانەوە لە ئاودا دەیگرێ یـان دەیداتـە دواوە: **حرارت انحلال**

گرمـای تابشـی: تـینی تابشـت؛ تینێـک کـە شەبەنگی نادیاری خواری سوور بەدی دێنـێ: **حرارت تابشی**

گرمای تشکیل: تینی بەرهەم‌هاتن؛ گەرمایێک کە کاتی بەرهەم هاتنی ماکێک لە تێک‌ئالانی توخمە سەرەتاییەکانیدا بەدی دێ یان دەکار دەچێ: **حرارت تشکیل**

گرمای تموز: قرچەی هاوین؛ چلەی تاوسـان؛ گەرمـەوەزە؛ گەرمـەوزە؛ جەنگـەی گـەرمای هاوین.

گرمای ذوب: تینی توانەوە؛ هەنـدی گـەرمای پێویست بۆ توانەوەی تەنێک: **حرارت ذوب**

گرمـای سـوخت: تـینی سـووتان؛ ڕادەی گـەرمای بـەدیهاتوو لـە سـووتانی یـەکجاری یەک مولکوول‌گرەمی ماکێک: **گرمای احتراق؛ حرارت احتراق؛ حرارت سوخت**

گرمای مخصوص ☜ **گرمای ویژه**

گرمـای ملکـولی: */شـیمی_ فیزیـک/* گـەرمی مولکـوولی؛ ئـەنجامی لێکـدانی کێشـی مولکوولی تەنێ لێکدراو لە گـەرمای تایبـەتی خۆیدا: **حرارت ملکولی**

گرمای ویژه: */شیمی_ فیزیک/* تـینی تایبـەت؛ ئەو ڕادە لە تین و تا کە دەبـێ بگیرێتـە سـەر یـەک گرەمـی ماکێـک بـۆ ئـەوەی یـەک دەرەجەی سانتیگراد گەرمتر بێتەوە: **گرمـای مخصوص؛ حرارت مخصوص**

گرمائی / garmā'î/ ☜ **گرمایی**

گرمـابر / garmābar/: *صـفت.* گەرمابـەر؛ بـە تایبەتمەنـدی بـردن و ڕاگـویزانی گـەرماوە. بەرانبەر: **گرمابند**

گرمـابرق / garmābarq/: [فارسـی/ عربـی]/*اسـم.* گەرمابەرق؛ کارەبای بەدیهاتوو لە تین و تا.

گرمـابری / garmābarî/: */اسـم.* گەرمابـەری؛ چۆنیـەتی گۆزانـەوەی گـەرما، خازمـا تایبەتمەندیێک کە لە برێ تەندا هەیە. بەرانبەر: **گرمابندی**

گرمابنـد / garmāband/: *صـفت.* گـەرماگر؛ بـە تایبەتمەنـدی یـان توانسـتی بـەرگری لـە دزە کردنی گەرما. بەرانبەر: **گرمابر**

گرمابندی / garmābandî/: */اسم.* گەرماگری؛ کار یان ڕەوتی بەرگری‌کردن لە دزە کـردنی گـەرما لە تەنێکەوە بۆ تەنێکی‌تر. بەرانبەر: **گرمابری**

گرمابـە / garmābe ، ـھـا/: */اسم. [ادبی]/* گـەرماو؛ گەرماوە؛ گەرماگە؛ گەرماڤ؛ سەرشۆک؛ حەمام؛ شوێنی خۆ شۆردن، بەتایبەت حەمامی گشتی.

▣ **گرمابـەی طبیعـی:** گەرمکـە؛ گـەرماوی

سروشتی؛ شوێنی کە ئاوەکەی بە شێوەی سروشتی گەرمە.

گرمابه‌دار / garmābedār ، ـها؛ ـان/:اسم. گەرماوڤان؛ حەمامچی؛ خاوەن حەمام. هەروەها: **گرمابه‌داری**

گرمادرمانی / garmādarmānî/:اسم. [پزشکی] گەرمادەرمانی؛ کار و ڕەوتی کەڵک وەرگرتن لە گەرما بۆ دەرمان.

گرمادوست / garmādûst/: صفت. [زیست‌شناسی] گەرماواز؛ بە تایبەتمەندی ڕوان و گەشەکردن لە ئاقاری گەرمدا.

گرمازا / garmāzā/: صفت. گەرمادەر؛ بە توانایی بەدیهێنانی گەرما.

گرمازایی / garmāzāyî/:اسم. گەرمادەری؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی بەدیهێنانی گەرما.

گرمازدگی / garmāzadegî ، ـها/:اسم. گەرمازۆیی؛ گەرماگەزی؛ گەرمابردوویی؛ گەمابردەیی؛ بار و دۆخی بوورانەوە، ڕشانەوە، بێحاڵی و ئارەق دەردانی لەڕادەبەدەر بە هۆی مانەوە لە شوێنی گەرمدا ‹در خانقین چندین نفر دچار گرمازدگی شدند: لە خانەقیندا چەن‌کەس تووشی گەرمازۆیی بوون›.

گرمازده / garmāzade ، ـها؛ ـگان/: صفت. گەرمازۆ؛ گەرماگەز؛ گەرمابردە؛ شەرابردە؛ شەرابردوو ‹گرمازده شده بودم، حالم خیلی بد بود: گەرمازۆ ببووم حاڵم شڕ بوو›.

▣ **گرمازده شدن**: گەرمخان؛ داهێزان؛ گەرمخین؛ گەرما بردن؛ گەرمازۆ بوون؛ نەخۆش کەوتن لە بەر گەرمان.

گرماسخت / garmāsaxt/: صفت. گەرماسەخت؛ نەگۆڕ لە بەر گەرما. بەرانبەر: **گرمانرم**

گرماسنج / garmāsanc ، ـها/:اسم. گەرماپێو؛ گەرماژمێر؛ کەرەستەی ئەندازەگرتنی گەرما.

گرماشیمی / garmāšîmî/: [فارسی/ فرانسوی]/اسم. لقێک لە زانستی کیمیا کە لە سەر پێوەندی نێوان گەرما و کاردانەوەگەلی کیمیایی دەکۆڵێتەوە.

گرماگرم / garmāgarm/:اسم. گەرماوگەرم؛ گەرمای گەرم؛ گەرمەگەرم؛ کەلاکەل؛ کەلدایا؛ کوڵەکوڵ؛ قرچە؛ گەرمە؛ جەنگە ‹در گرماگرم کار: لە گەرماوگەرمی کاردا›.

گرماگیر / garmāgîr/: صفت. گەرماگر: ۱. بە تایبەتمەندی ساردکردنەوەی شوێنێک بە هۆی گرتنی تینی ئەو شوێنە ۲. خاوەن تایبەتمەندی گەرم بوونەوە بە گرتنی تین لە دەور و بەری خۆی. هەروەها: **گرماگیری**

گرمانرم / garmānarm/: صفت. گەرمانەرم؛ نەرم و فل لە بەر گەرما. بەرانبەر: **گرماسخت**

گرمایش / garmāyeš/:اسم. گەرماسازی؛ کار و ڕەوتی بەدیهێنانی گەرما.

گرمایشی / garmāyešî/: صفت. پێوەندیدار بە گەرماسازیەوە.

گرمایی / garmāyî ، ـها/: صفت. [گفتاری] گەرمایی؛ گەرمن؛ لاواز و بەرگەنەگر لە بەر گەرما: **گرمائی**

گرمب / goromb/: صوت. گرمب؛ گرم؛ زرم؛ زرمە؛ گرمە؛ دەنگی کەوتنی شتی زل و نەرم.

گرمبیدن / gorombîdan/ ☜ **گرنبیدن**

گرمخانه / garmxāne ، ـها/:اسم. گەرمخانە؛ ماڵی لە شووشە کە گەرما و شێ و هەوای لە ڕادەی پێویستی تێدا ڕاگیراوە بۆ بەخێوکردنی گوڵ و گیا.

گرمرو / garmrû ، ـیان/: صفت. [مجازی، ادبی] ڕووگەش؛ خۆشڕوو؛ ڕووخۆش؛ ڕووخوەش؛ ناوچاوڕۆشن؛ خاوەن خۆ و ئاکاری دۆستانە.

گرمرویی / garmrûyî ، ـها/:اسم. [مجازی، ادبی] خۆشڕوویی؛ ڕووگەشی؛ ڕووخۆشی؛ ڕووخوەشی؛ ناوچاوڕۆشنی؛ هەڵسوکەوتی جوان و ڕێزگرانە لەگەڵ خەڵکدا.

گرمسیر / garmsîr/:اسم. گەرمیان؛ گەرمێن؛

گەرمسێر؛ گەرمەسێر؛ گەرمانی؛ گەرمۆک؛ ولاتێ کە تینی ڕۆژی زووورتر لە °٤٠ دەڕوا ‹پرندگان به گرمسیر کوچ کردند: پەلەوەرەکان بەرەو گەرمیان بوونەوە›.

گرمسیری / garmsîrî/: *صفت.* گەرمەسێری؛ گەرمیانی؛ گەرمێنی؛ سەربە گەرمانی ‹هوای گرمسیری: هەوای گەرمەسێری›.

گرمک / garmak ، ـها/: *اسم.* گڕکە؛ گڕکەگ؛ گەرمک؛ حەنجۆر؛ خرچەی خڕی لاقووپاو کە گۆشتەکەی ئاودار و هێندێک شیرینە.

گرمکره / garmkore/: [فارسی/ عربی]/*اسم.* بەشێک لە کەشی زەوی لە ٨٠ کیلۆمیتر بەرەوبان، کە هەر چی بڕوا گەرمتر دەبێ: **دماسپهر؛ دماکره**

گرمکن / garmkon ، ـها/: *اسم.* ١. گەرمکەرەوە؛ تینبەخش ٢. جلی کێشبافی گەرم کە بۆ وەرزش یان لە سەرمادا، لە ژێر جلیترەوە دەبەری دەکەن.

گرم و سرد / garm-o-sard/ ☜ **سرد و گرم**

گرم و نرم / garm-o-narm/: *صفت. [گفتاری]* گەرم و نەرم؛ دڵبزوێن؛ لەبار و خۆش بۆ لەش ‹جای گرم و نرم: جێگەی گەرم و نەرم›.

گرمی / garmî/: *اسم.* گەرمی: ١. گەرما؛ گەرمایی؛ گەرمێتی؛ گەرماهی؛ گڕ؛ دۆخ یان چۆنیەتی گەرم بوون ‹گرمی هوا: گەرمای هەوا› ٢. *[مجازی]* دۆستی و مێر و چێری ‹مرا با گرمی پذیرفت: بە گەرمی گلمیداوە› ٣. *[مجازی]* برەو؛ ڕەونەق ‹گرمی بازار: گەرمی بازاڕ› ٤. بیر و بۆچوونی کۆن سەبارەت بە تایبەتمەندی برێ لە خواردەمەنی و خواردنەوە کە دەبێتە هۆی زۆر بوونەوەی گەرمی لەش، دەرهاتنی جۆش و کوان و برێک نەخۆشیتر ‹گفتم اینقدر گرمی نخور!: گوتم هێندە گەرمی مەخۆ!›. هەروەها: **گرمی شدن؛ گرمی کردن**

▣ **گرمی بازار:** *[مجازی]* گەرمی بازاڕ؛ برەوی بازار؛ ڕەونەقی بازاڕ ‹سرما باعث گرمی بازار بخاریفروشها شده است: سەرما بووەتە هۆی گەرمی بازاری کوورەفرۆشان›.

▣ **گرمی بخشیدن:** *[مجازی]* گەرمکردن؛ گەرمی پێدان؛ گەرمی دان ‹آمدن شما به مجلس ما گرمی بخشید: هاتنتان کۆڕەکەمانی گەرم کرد›.

گرنبیدن / gorombîdan, goronbîdan/ ☜ **غُرُمبیدن: گرمبیدن**

گرو / gerow, gero:/: *اسم.* گرێو؛ گرەو؛ گرەوی؛ گراف: ١. شتێکی بەنرخ کە بۆ دەستەبەری دانەوەی وام، بە لای وامدەرەوە دەمێنێ ٢. بارمتە؛ ئەوی بۆ دڵنیایی لە بەڕێوە بردنی بڕیار، دادەنرێ.

▣ **گرو کشیدن** ☜ **گروکشی**

گرو گذاشتن: لە گرێو دانان؛ دە گرێو نان؛ نانە گرێو؛ گرەوی دانان؛ نیاینە گرەو؛ ئەنەگرەو نیەی؛ دانانی شتێک بۆ دەستەبەری دانەوەی وام یان بەڕێوە بردنی بڕیارێک ‹ساعتم را پیشش گرو گذاشتم: سەعاتەکەم لە لایەوە بەگرێو دانا›.

گرو گرفتن: گرتنە گرۆ؛ بارمتە گرتن؛ گرەوی سەندن ‹شناسنامهاش را گرو گرفتم: پێناسەکەیم گرتە گرو›.

از گرو درآوردن: لە بارمتە دەرهێنان؛ لە گرەو دەرهاوردن؛ لە گرەوی سەندنەوە؛ گرەوەنە ناسەی ‹پولش را دادم و ساعتم را از گرو درآوردم: پارەکەیم داوە و سەعاتەکەم لە بارمتە دەرهینا›.

به گرو رفتن: چوونە گرۆ؛ بە گرۆ چوون؛ نریانە گرەو؛ دانرانە گرەوی ‹همهی اثاث خانه به گرو بانک رفته بود: هەموو کەلوپەلی ناوماڵ چبووە گروی بانکەوە›.

در گرو بودن: لە گرۆدا بوون؛ لە بارمتەدا بوون؛ ئەنە گرەو بیەی؛ بیەی گرەوەنە: ١. بۆ دەستەبەری بەڵێنێک بە دەستی کەسێکەوە بوون ٢. پێوە بەسران؛ بەندیوار بە کار یان

ڕووداوێکیتر بوون ‹پایان جنگ در گرو پیروزی است: کۆتایی شەڕ لە گرۆی سەرکەوتندایە›.

گروکشی / gerowkešî,gero:-/:اسم. گرۆکێشی؛ کارەڕەهاتی سەربادان لە خواستی کەسێک (وەکوو دانەوەی شتێ کە هی ئەوە یان کردنی کارێ کە داخوازیەتی) بۆ بە زۆر پێ کردنی کارێکی تایبەت ‹عمویت دارد گروکشی می‌کند و تا زمین را از ما نخرد راضی به ازدواج دخترش نمی‌شود: مامت خەریکە گروکیشی دەکا و تا زەویەکەمان لێ نەکڕێ کچەکەی پێمان نادا›.

گروگان / gerowgān, gero:gān/:اسم. بارمتە؛ گرۆوان: ١. *[ادبی]* گرۆ؛ گرێو؛ گرۆ؛ گرەوی؛ ئەو شتە لە گرێوی دەنێن ٢. ـها/ گیرۆ؛ کەسێ کە بۆ بەڕێوە چوونی کارێکی تایبەت، دیل دەکرێ و بەر هەڕەشە دەکەوێ ‹سارقان، رئیس بانک را بە گروگان گرفتند: دزەکان بەرپرسی بانکیان بە بارمتە گرت› ٣. ـها/*[قدیمی]* ئەوەی بۆ دەستەبەری بەڵێنی کەس یان گرووپێک، بە لای کەس یان گرۆیەکیترەوە دەمێنێتەوە.

▣ **گروگان گرفتن**: گرتنە بارمتە: ١. کەسێک وەکوو بارمتە یەخسیرکردن ٢. شتێک بە بارمتەگرتن.

گروگانگیری / gerowgāngîrî, gero:gān-/، ـها/:اسم. گرۆگیری؛ بارمتەگری؛ کار و ڕەوتی بارمتەگرتن /‹هواپیماربایی و گروگانگیری از پدیده‌های زشت عصر ماست: فڕۆکەڕفێنی و بارمتەگری لە دیاردە ناشیرینەکانی سەردەمی ئێمەیە›.

گروگذار / gerowgozār, gero:-/، ـها؛ ـان/:اسم. گرۆدانەر؛ بارمتەدانەر؛ کەسێ کە بۆ گرتنی قەرز شتێک بە بارمتە دادەنێ.

گروگر / gorr-o-gor/: [از کردی] قید. *[گفتاری]* ١. گوڕایگوڕ؛ تون ـ تون؛ بە توند و تیژی و تینوتا ‹گر و گر می‌سوخت: گوڕایگور دەسووتا› ٢. پەساپەس؛ پەیتاـپەیتا؛ هەیتاـ هەیتا؛ جار لە دوو جار؛ لەسەریەک ‹گروگر پول خرج می‌کرد: پەساپەس پوولی خەرج دەکرد›.

گروگوری / gar-o-gûrî/: صفت. *[گفتاری]* گەڕوگول؛ گەڕۆڵ؛ خاوەن ڕوخسارێکی ناشیرین و خراپ (وەکوو کەچەڵی و جێزام لە دەموچاو) ‹این خواستگارهای گروگوری را نفرست سراغ ما: ئەم داواکارە گەڕوگولانە مەنێرە سەرمان›.

گروگیر / gerowgîr, gero:-/، ـها؛ ـان/:اسم. گرەوگر؛ بارمتەگر؛ ئەوەی بۆ قەرز پێدان، شتێک بە گرێو دەستێنێ.

گروه / gurûh, gorûh، ـها/:اسم. گرۆ؛ گرۆپ؛ گەل: ١. قافلە؛ دەستە؛ کۆمەڵ؛ تیپ؛ پۆل؛ گۆل؛ چین؛ جوق؛ کەرتکە؛ جەلەب؛ قەلغە؛ ڕەڤ؛ کۆمەڵێ لە چەند شتی هاوجۆر بەتایبەت کۆمەڵێک لە چەند گیاندار ‹گروه مورچگان؛ گروه هواپیماها: گرۆی مێرووله؛ گرۆپی فڕۆکە› ٢. تاقم؛ بڕ؛ چەن کەس کە لە شوێنێکدا پێکەوەن یان پێکەوە پێوەندیەکی پتەویان هەیە ‹گروه ورزشی؛ گروه سیاسی: گرۆی وەرزشی؛ گرۆپی ڕامیاری›.

▣ **گروه آموزشی**: گرۆی فێرکاری؛ بەشێک لە زانکۆ یان خوێندنگەی بالا بۆ وتنەوەی ڕشتەیەکی تایبەت ‹گروه آموزشی دانشکدەی ادبیات: گرۆی فێرکاری زانکۆی وێژە و ئەدەب›.

گروه پژوهشی: گرۆی تۆژینەوە؛ گرۆی لێکۆڵینەوە؛ بەشی لێکۆڵینەوە؛ بەشێک لە زانکۆ یان دامەزراوەیەکی تۆژکاری بۆ لە سەر چوون و لێکۆڵینەوەی لە پەستا و ئارمانجدار.

گروه خون: گرۆی خوێن؛ دەستەی خوێن؛ ڕاستەی خوێن؛ جۆر و تایبەتمەندی گلوبوولەکانی خوێنی مرۆڤ و بڕێ ئاژەڵ کە دەکرێنە چواربەشی O,AB,B,A (یان سیفر).

گروه فشار: *[سیاست]* گرۆی گوشار؛ دەستەیێ کە بۆ گوشار خستنە سەر دەوڵەت یا نەیارانی سیاسی (لە ڕێی بوختان، خۆپیشاندان، هێرشی چەکدارانە و...) پێک دێت.

گروهان / gurûhān, gorûhān، ـها/:اسم.

گرووهان؛ یەکەی هێزی چەکداری بریتی لە چەن دەستە، بچووکتر لە گوردان.

گروهبان / gurûhbān, gorûhbān ، ـها؛ ـان/: /اسم. گرووبان؛ کەسێ کە پلەی گرووبانی هەیە.

▣ **گروهبان دوم:** دوخەت؛ دوحێت؛ گرووبان دووهەم؛ کەسێ کە پلەی بانتر لە گرووبان سێهەم و خوارتر لە گرووبان یەکەمە.

گروهبان سوم: یەکخەت؛ یەکحێت؛ گرووبان سێهەم؛ کەسێ کە خوارترین پلەی گرووبانی هەیە.

گروهبان یکم: سێخەت؛ سێحێت؛ گرووبان یەکەم؛ سەرگرووبان؛ کەسێ کە بانترین پلەی گرووبانی هەیە.

گروهبانی / gurûhbānî, gorûhbānî/: /اسم. گرووبانی؛ هێزی چەکداری پلە خوارتر لە ئێستواری.

گروەبندی / gurûhbandî, gorûhbandî ، ـها/: /اسم. دەستەبەندی؛ گرۆبەندی: ١. کار و ڕەوتی بەش بوون یان بەش‌کردن بە دەستە و گرۆ ٢. چۆنیەتی دابەش بوون یا دابەش‌کردنی دەستە و شێوازی دانانیان.

گروەزی / gurûhzî, gorûhzî ، ـان/: صفت. گرۆژی؛ کۆمەڵژی؛ خاوەن ژیانی دەستەیی. بەرانبەر: **تکزی** ‹جانور گروەزی: گیانداری گرۆژی›.

گروهک / gurûhak, gorûhak ، ـها/: /اسم. [تعریض] گرۆهەک؛ گرووهەک؛ پارت یان گرۆپێکی ڕامیاری بچووک و بێبایەخ.

گروهکی / gurûhakî, gorûhakî/: صفت. گرۆهەکی: ١. سەر بە گرووهەک ٢. ـ/ها/ ئەندام یان لایەنگری گرۆیەکی بچووک و بێ بایەخ.

گروەگرایی / gurûhgerāyî, gorûhgarāyî ، ـها/: /اسم. دەستەوگری؛ دەستەخوازی؛ خوازیاری داهێنانی دەستەیەکی تازە یان هاوڕێ بوون لەگەڵ گرۆیەک.

گروهی[1] / gurûhî, gorûhî/: /اسم. گرۆیی؛ دەستەیی؛ کۆمەڵی؛ تاقمی؛ سەر بە گرۆ ‹منافع گروهی: قازانجی گرۆیی›.

گروهی[2]: قید. گرۆیی؛ بە دەستە؛ بە کۆمەڵ؛ گوردم‌گوردی؛ بە شێوەی گرۆ ‹بچەها گروهی رفتند پیش مدیر: منداڵەکان گرۆیی چوون بۆ لای بەڕێوەبەر›.

گروی / gerovî/: /اسم. بەبارمتە؛ گرەوینە؛ گرەوەک؛ ئەوەی لە گرێوی شتێکدا گل دەدرێتەوە ‹شناسنامە را گروی نگهداشت: پێناسەکەی بەبارمتە هەڵگرت›: **گرویی**

گرویدن / geravîdan/: مصدر. لازم. // **گرویدی:** پرەنگیت؛ **می‌گروی:** دەپرەنگی؛ **بگرا:** بپرەنگە // پرەنگین؛ ڕاهاتن: ١. بڕوا/ باوەڕ (پێ)هێنان؛ پاڵدان؛ بڕوا کردن؛ گرتنە بەر؛ ئیمان هاوردن؛ شوێنی بڕوا یان دینێک کەوتن ‹به اسلام گرویدن: بە ئیسلام بڕوا هێنان› ٢. ئۆگر/ هۆگر بوون؛ خوو پێگرتن؛ هۆگرتن؛ دڵ پێوە بوون یان ئۆگرەتی بە ئاکارێک ✽ **گراییدن**. هەروەها: **گرویدنی**

■ صفت فاعلی: **گرونده** (ـ)/ صفت مفعولی: **گرویده** (پرەنگاو)/ مصدر منفی: **نگرویدن** (نەپرەنگین)

گرویی / geroyî/ ☜ **گروی**

گره / gere(h) ، ـها/: /اسم. گرێ: ١. بەند؛ خەربۆک؛ قەرقەف؛ چۆنیەتی ئاڵۆز بوون و قەمچ خواردن و لێک‌گیرانی یەک یان چەند هەودا پێکەوە ‹گره زدن: گری دان› ٢. لک؛ لکە؛ بەند؛ گرێک؛ سوو؛ چووکڵ؛ گرە؛ هەڵتۆقانی وا بەدیهاتوو ‹گرەی نخ: گرێی بەن› ٣. [مجازی] گیر؛ گرفت؛ گیر و گرفت؛ پەتەر؛ تەگەر؛ تەگەرە؛ گریشە؛ ئەوەی ئەستەم ڕێبەڕێ دەبێ ‹گره کار: گیری کار› ٤. گرە؛ یەکەی درێژایی لە دەریا بەرامبەر بە یەک میلی دەریایی ‹گره دریایی: گرەی دەریایی› ٥. [گیاەناسی] لک؛ لکە؛ گچ؛ شوێنی دەرهاتنی لق لە کۆتەی دار ٦. [گیاەناسی] گۆ؛ گۆپکە؛ شوێنی شین بوونی گەڵا لە سەر لقی دار ٧. [کالبدشناسی] لک؛ لکە؛

تۆپەڵەی تۆکمە و بچووک لە خانەگەلی دەماری و شانەییدا.

▣ گره پاپیونی: گرێ پاپیونی؛ گرێیەکی دوولایی بە شێوەی باڵی پەپوولە.

گرەی کور: گرێ پووچکە؛ گرێ کوێرە؛ گرێ/ گرێیە کوێرە؛ لکە کوێرە؛ لکە کوێرێ؛ گرێ کۆڵە؛ گرێشک؛ گرفنج؛ گرفنچ؛ گرێکوتک؛ کۆڵە گرەوچ؛ گرێیەکی وا کە هاسان نەکرێتەوە.

▣ گره از کار کسی گشودن/ باز کردن: *[مجازی]* کەل کەسێ گرتن؛ سەر بەن بۆ کەسێ گرێ دان؛ گرێ لە کاری کەسێ کردنەوە؛ گیر و گرفتی کەسێ چارەسەرکردن.

گره بر ابرو افکندن: *[مجازی]* ناوچاو تورشاندن؛ ناوچاو تاڵ/ لۆچ کردن؛ ناوچاو دانە یەکا؛ نارەزایی یان تووڕەیی خۆ نیشاندان.

گره خوردن: گرێ تێکەوتن؛ پێچ خواردن: ١. ئاڵۆزان و لێک گیران؛ لکەنەکەوتەی ‹نخ گره خورده بود: بەنەکە گرێی تێکەوتبوو› ٢. *[مجازی]* هەبلین؛ هەربلین؛ تێکچوون؛ لکە واردەی؛ لکە کەوتەینە؛ بە شێوەی دژوار دەرهاتن ‹گره خوردن کار: پێچ خواردنی کار›.

گره را با دندان باز کردن: *[کنایی]* ئیشی دەستان خستنە ددان؛ گرێ دەس خستنە دیان؛ بە زۆر، ملهوڕی و تووڕەیی کارێ کردن ‹هر گرهی را که با دندان نباید باز کرد: ئیشی دەستان مەخە ددان›.

گره را باز کردن: گرێ کردنەوە: ١. هەڵوەشاندنەوەی گرێ ٢. *[مجازی]* چارکردن؛ گیر و گرفتێک چارەسەر کردن.

گره زدن: گرێ دان؛ گرێ لێدان؛ لکە دەی/ دای ‹تو کراوات را خوب گره می‌زنی، بگیر این را برایم گره بزن!: تۆ کراوات جوان گرێ دەدەی، هانێ ئەمەم بۆ گرێ دە!›.

گرەگشا / gere(h)gošā ، ـیان/: *صفت.* کارساز؛ چارەدۆز؛ بەکەڵک؛ بە لێهاتوویی یان توانستی لابردنی گیر و گرفت و دژواری ‹همکاری شما خیلی گرەگشا بود: هاوکاریتان زۆر کارساز بوو›.

گرەگشایی / gere(h)gošāyî ، ـها/: *اسم.* کارسازی؛ چارەدۆزی: ١. کار یان ڕەوتی کردنەوەی گرێ ٢. *[مجازی]* کار و ڕەوتی ڕێبەڕێ کردن و چارکردنی گیر و گرفت.

گری[1] / garî/: *اسم.* گەڕی؛ گرۆی؛ گەڕۆڵی؛ نەخۆشی گرۆیی؛ جۆرێ نەخۆشی پێستە کە وەرینی ناوەناوەی موو، ئاڵۆش و برێجار برینی لەگەڵدایە.

ـگری[2]: *پسوند.* ـگەری؛ ـکەری: ١. ـکاری؛ ـبازی؛ پاشگری خاوەن بوون ‹توانگری: توانگەری› ٢. کردنی کارێک یان هەبوونی پیشەیەک ‹کارگری: کاریگەری› ٣. دروست کردن یان کارکردن بە شتێک ‹آهنگری: ئاسنگەری›.

گریان[1] / geryān/: *صفت.* بە گریان؛ گریان؛ گرینۆک ‹چشم گریان: چاوی بە گریان›.

گریان[2]: *قید.* بە گریانەوە؛ بە گیریانەو؛ گرەوەگرەو؛ کارەکار؛ (بە) گریان-گریان ‹گریان پیشم آمد و از کارش توبه کرد: بە گریانەوە هاتە لام و لە کردەوەی خۆی تۆبەی کرد›.

گریاندن / geryāndan/: *مصدر. متعدی.* // **گریاندی**: گریاندت؛ **می گریانی**: دەگریێنی؛ **بگریان**: بگریێنە// گریاندن؛ گیریاندن؛ گرەونەی؛ گراونەی؛ گراونای؛ کردنە گریانەوە/ گریەوە؛ هێنانە/ کردنە گریان ‹با آواز سوزناکش حاضران را گریاند: بە گۆرانی بە سۆزی هەمووی کردە گریانەوە›: **گریانیدن**. هەروەها: **گریاندنی**

■ صفت فاعلی: **گریاننده** (ـ)/ صفت مفعولی: **گریانده** (ـ)/ مصدر منفی: **نگریاندن** (نەگریاندن)

گریانیدن / geryānîdan/ ☜ **گریاندن**

گریبان / gerîbān, garîbān ، ـها/: *اسم. [ادبی]* بەرۆک؛ بەرەک؛ یەخە؛ ئیخە؛ ملیوان؛ ملشۆ؛ بەرکۆژە؛ قەرپک؛ پێسیر؛ وەروەرە؛ بەر ئیخە؛

کۆژە؛ بەرو؛ گومی؛ قەلان؛ قەمت؛ یەقە؛ زی؛ پستو؛ سوکر؛ یاخە؛ خڕ؛ بەروا؛ ئەو بەشە لە جل کە سەرسینگ و دەوری مل دەگرێ، بەتایبەت پێشەوەی.

گریبانگیر / gerîbāngîr, garîbān- /: *صفت.* تووشیار؛ دوچار؛ ئاوقا؛ هاوقا؛ داوێنگیر؛ تووشهاتوو.

▣ **گریبانگیر شدن:** تووشیار/ تووش بوون؛ گیرۆدە بوون؛ ئاوقا بوون ‹دو سال است یک همسایەی نااهل گریبانگیر او شده است: دوو ساڵە هاوسایەکی نالەبار توشیاری بووە›.

گریپ / girîp, g(e)rîp /: [فرانسوی]/*اسم.* پەتا: ١. پەرکەم؛ ئامفولۆئانزا ٢. *[گفتاری]* درم؛ ئەلامەت؛ هەلامەت؛ هالمەوت؛ ئارسم؛ ئاسرم؛ پەسیو؛ پەسیڤ؛ پەرسیف؛ پسکە؛ نەکسۆ؛ مرک؛ پەرسیو؛ فرفینگ؛ دەمەنی؛ زەکەم؛ زوکام.

گریپفروت / gereypfurût, greypfrût ، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.* گریپفرووت: ١. داری خڕ و کورتەبالای گریپفرووت لە تیرەی مزرەمەنی ٢. مێوەی مزر و بۆنخۆشی ئەو دارە.

گریختن / gorîxtan /: *مصدر. لازم. [ادبی]*// **گریختی:** هەلاتی؛ **می گریزی:** هەلدێی؛ **بگریز:** هەلێ// هەلاتن؛ دەرچوون؛ پەکین؛ وەزین؛ تێ‌تەقاندن؛ هەلهاتن؛ ڕاکردن؛ تەورین؛ تەقین؛ هەلفرتیان؛ ڕەمەی؛ ڕەمای؛ وایـن؛ بەرشیەی ‹از زندان گریختن: لە بەندیخانە هەلاتن›. هەروەها: **گریختنی**

■ **صفت فاعلی: گریزنده** (ـ)/ **صفت مفعولی: گریخته** (هەلاتوو)/ **مصدر منفی: نگریختن** (هەلنەهاتن)

گریدر / g(e)rîder ، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.* گرەیدر؛ ماشینی گەورەی ڕێ و بان، بە تێخەیەکی زەلام لە نێوان دوو تەگەرەی بەر و دواوە، بۆ تەخت و ترازکردنی زەوی.

گریز / gorîz ، ـها/: *اسم. [ادبی]* هەڕا؛ ڕا؛ غار؛ خار؛ لینگ؛ هەلینگ؛ وەز؛ کار و ڕەوتی هەلاتن؛ ڕەڤاندن؛ قاچان؛ دەرچوون.

▣ **گریز زدن:** *[مجازی]* بڕ لێدان؛ ئالوگۆڕێکی کوتوپڕی و خێرا تێپەڕ هێنانە ئاراوە (بەتایبەت لە قسەدا) ‹گریزی هم به قضیەی خواستگاری سارا زد: برێکیشی بۆ کێشەی داواکاری سارا لیدا›.

گریزان[1] / gorîzān /: *صفت. [ادبی]* وەڕەز؛ بێزار؛ هەراسان ‹از درس گریزان است: لە دەرس وەڕەزە›.

گریزان[2]: *قید. [ادبی]* بە هەلات ـ هەلات؛ بە ڕا کردن؛ بە هەڕا ـ هەڕا؛ لە حالی ڕاکردندا ‹گریزان خود را به شهر رساند: بە هەلات ـ هەلات خۆی گەیاندە شار›.

گریزاندن / gorîzāndan /: *مصدر. متعدی. [ادبی]*// **گریزاندی:** تاراندت؛ **می گریزانی:** دەتارێنی؛ **بگریزان:** بتارێنە // تاراندن؛ تاران: ١. بێزاندن؛ ڕەواندن؛ ڕەڤاندن؛ جەنیقاندن؛ بێزار/ وەڕەزکردن ‹گریزاندن دوستان: تاراندنی دۆستان› ٢. ڕاو نان؛ هەڕا دان؛ ڕەماندن ‹گریزاندن دشمن: ڕاو نانی دژمن›: **گریزانیدن**. هەروەها: **گریزاندنی**

■ **صفت فاعلی: گریزاننده** (تارێنەر)/ **صفت مفعولی: گریزانده** (تارێنراو) / **مصدر منفی: نگریزاندن** (نەتاراندن)

گریزانیدن / gorîzānîdan / ☜ **گریزاندن**

گریزپا / gorîzpā ، ـها؛ ـیان/: *صفت. [ادبی]* خاوەن خدەی خۆ نەگرتن لە شوێنێکدا.

گریس / girîs, g(e)rîs /: [انگلیسی]/*اسم.* گریس؛ ماکی نیوەگرسی دەلەمە بۆ ڕەوانسازی بەشگەلی لە جوولەی ماشین.

گریستن / gerîstan /: *مصدر. لازم. [ادبی]*// **گریستی:** گریای؛ **می گریی:** ئەگری؛ **بگری:** بگری // گریان؛ گیریان؛ گیران؛ گرین؛ گیرین؛ گرەوەی؛ گرەوای؛ گریوان؛ زمین؛ بشکانن؛ گریسن ‹به حال خود گریستن: بە حالی خۆ گریان›. هەروەها: **گریستنی**

■ **صفت فاعلی: گرینده** (ـ)/ **صفت مفعولی: گریسته**

(گریاو)/ مصدر منفی: **نگریستن** (نەگریان)

گریسکاری / -girîskārî, g(e)rîs/: [انگلیسی/ فارسی]/اسم. گریسکاری؛ کار و ڕەوتی ساوینی گریس بە پاژگەلی لە جوولەی ماشیندا.

گریم / girîm, g(e)rîm ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. گریم؛ گۆڕانی شێوەی سەر و چاو بە شێوازی دڵخواز، پتر بۆ بەرێوە بردنی شانۆ ‹هنرپیشەی زن را چه خوب گریم کرده بودند: شانۆگەرە ژنەکەیان چەند باش گریم کردبوو›.

گریمور / girîmor, g(e)rîmor ، ـها/: [فرانسوی] /اسم. گریمۆڕ؛ کەسێ کە کاری گریم کردنە ‹گریمور در کارش خیلی ماهر بود: گریمورەکە لە کاریدا زۆر لێهاتوو بوو›.

گرین / g(e)reyn/: [؟] ☜ **گندم-٣**

گریوه / garîve/:/اسم. کەل؛ ملە؛ گەردەنە؛ باریکە ڕێی تەنگەبەر و پێچەڵپێچی کوێستانی.

گریه / gerye ، ـها/:/اسم. گری؛ زمی؛ گیە؛ گریوە؛ گرێوە؛ گرەوە؛ گریس؛ بنوک؛ ڕژانی فرمێسک لەبەر ژان، خەم یان خۆشحاڵی.

▣ **گریه داشتن**: گریان ویستن؛ شیاوی گریان بوون؛ پێویست بە گریان بوون ‹کارهای تو واقعا گریه دارد: کارەکانی تۆ بە ڕاستی گریانی دەوێ›.

گریه کردن: گریان؛ زاریکردن؛ گریوەکردن؛ گری کرن؛ گرەوەی؛ گیریان؛ وەقانن؛ فرمێسک/ ئەسرین ڕژاندن؛ هەرس متەی ‹بچه گرسنه است، دارد گریه می‌کند: منداڵەکە برسیەتی، خەریکە نەگری›.

گریه گرفتن: ١. دەست کردنە گریان؛ دەس کەردە گرەوەی؛ دانە قوڵپەی گریان ‹وقتی خبر را شنید گریه‌اش گرفت: کاتێ کە هەواڵەکەی بیست دەستی کردە گریان› ٢. گریان هاتن؛ گرەوە ئامەی/ ئامای ‹گریه‌ام می‌گرفت: گریانم دەهات›.

به گریه افتادن: بوونە گریانەوە؛ کەوتنە گریان؛ بوونە گریەوە ‹از گریه‌ی او همه به گریه افتادند: لە گریانی ئەو هەموو بوونە گریانەوە›.

به گریه انداختن: کردنە گریانەوە/ گیریانەوە؛ کرنە گریەوە؛ گراونەی ‹بچه را اذیت کردی و به گریه انداختی: منداڵەکەت ئازاند و کردتە گریانەوە›.

گریه کنان / geryekonān/: قید. بە گریانەوە؛ گریان-گریان؛ بە گریان‌ـ گریان؛ گرەوەگرەوو ‹گریه‌کنان خود را به آغوش مادرش انداخت: بە گریانەوە خۆی خستە ئامێزی دایکی›.

گریه و زاری / gerye-o-zārî/:/اسم. شین و شەپۆڕ؛ گریان و شیوەن؛ شین و گریان؛ گریان و ناڵان؛ شین و ڕۆـڕۆ؛ زمی و ناڵە؛ شین و زاری؛ گریە و گۆ؛ گری و گاو ‹گریه و زاری فایده ندارد: شین و شەپۆڕ سوودێکی نیە›.

گز[1] / gaz/:/اسم. گەز: ١. /قدیمی/ گاز؛ گەزە؛ یەکەی درێژایی نزیک بە یەک میتر ٢. /ـها/ جۆرێک شیرینی کە لە شیرەی گیای گەز دروستی دەکەن ٣. /ـها/ گز؛ گزم؛ دار گەزۆ؛ گزگەجاڕ؛ گزیە چار؛ شوتیەدار؛ جۆرێک دەوەنی جوان بە گەڵای نوک‌تیژ و گوڵی وردەوە کە لە ساقەتەکەی شیرەی گەز دێتە دەر.

▣ **گز کردن**: گەزکردن؛ پێوان؛ درێژایی شتێک ئەندازەگرتن ‹کار گز کردن پارچه‌ها تمام شد: کاری گەز کردنی پارچەکان تەواو بوو›.

گز نکرده پاره کردن: /کنایی/ بێ فوو لە دۆ کردن؛ هەروا بە هەڵەڕۆیی و بێ‌لێکدانەوە کاریکردن ‹چرا این‌قدر بی‌فکری؟ باز گز نکرده پاره کردی و حرف زدی!؟: بۆچی ئەوندە هەڵەی؟ دیسانەکە بێ‌فوو لە دۆ کردن قسەت کرد؟!›.

ـ گز[2]: پیوازه. ـگەز؛ ـگەس؛ گەزەندە؛ گەزندە ‹غریبگز: غەریبگەز›.

ـ گزار / gozar/: پیوازه. ١. ـگێڕ؛ ـکەر؛ ـپێک‌هێن؛ ئەنجامدەر ‹کارگزار؛ نمازگزار: کارگێڕ؛ نوێژکەر› ٢. ـ لێکدەر؛ ڕاڤەکار ‹خوابگزار: خەولێکدەر›.

گزاردن / gozardan/: *مصدر. متعدی.* // **گـزاردی:** به جێت‌هێنا؛ **می‌گزاری:** به جێ‌دێنی؛ **بگزار:** به جێ بێنه// ١. بەجێ‌هێنان؛ جێبەجێ‌کردن؛ بەگاڕاردەی؛ کردن؛ کەردەی؛ بجەئینان ‹نماز گزاردن: نوێژ بەجێ‌هێنان› ٢. دانەوە؛ پێدان؛ داپنەی ‹وام گزاردن: قەرز دانەوە› ٣. لێکدانەوە؛ وەرگەڕاندن؛ شرۆڤەکردن ‹خواب گزاردن: خەو لێکدانەوە›.
هەروەها: **گزاردنی**

■ صفت فاعلی: **گزارنده** (بە جێ‌هێنەر)/ صفت مفعولی: **گزارده** (بە جێ‌هێنراو)/ مصدر منفی: **نگزاردن** (به جێ‌نەهێنان)

گزارش / gozāreš ، ـها/:*اسم.* گوزارش؛ گوزارشت: ١. ـها/ گرێ‌بەند؛ ڕاپۆرت؛ بەدی؛ کار و ڕەوتی خەبەر دان؛ جوڕەنان؛ گەڕاندنەوەی ڕووداوێک ‹گزارش مستقیم: خەبەر دانی ڕاستەوخۆ› ٢. نامیلکەیێ کە خوێندکار یان توێژەر لەمەڕ لێکۆڵینەوەکەیەوە دەینووسێ ٤. *[ادبی]* پاچڤە؛ وەرگێڕاو؛ وەرگێڕاوە.

▣ **گزارش دادن:** خەبەر دان؛ هەواڵ دان؛ گوزارشت دان؛ ڕاپۆرت دان ‹تا حرفی می‌زدیم می‌رفت گزارش می‌داد: تا شتێکمان دەگوت فت خەبەری دەدا›.

گزارش کردن: ڕاگەیاندن؛ گێڕانەوە؛ گەڕاندنەوە؛ گوزارشت‌کردن ‹گزارشگر جریان مسابقه را گزارش کرد: هەواڵدەر ڕەوتی کێبەرکێکەی ڕاگەیاند›.

گزارشگر / gozārešgar ، ـها؛ ـان/:*اسم.* هەواڵدەر؛ هەواڵنێر؛ پەیامنێر؛ هەواڵگێڕ؛ خەبەرنیگار؛ ئەوەی خەریکی نووسین و ڕاگەیاندنی هەواڵە.

گزارشگری / gozārešgarî/:*اسم.* هەواڵدەری: ١. کار و ڕەوتی هەواڵ نووسین و ڕاگەیاندنی هەواڵ ٢. پیشەی هەواڵدەر.

گزارنده / gozārande ، ـگان/:*اسم. [قدیمی]* وەرگێڕ؛ پاچڤەکار؛ کەسێ کە نووسراوەیەک لە زمانێکەوە دەکاتە زمانێکی‌تر.

گزاره / gozāre ، ـها/:*اسم.* گوزارە: ١. *[منطق]* ڕستەیەکی هەواڵی، دروست یان نادروست ٢. *[دستور]* هەواڵ؛ خەبەر؛ دوامین بەشی ڕستە کە لەمەڕ بنڕستەوە ئاگاداری دەدا ٣. بژارە؛ پایژی؛ ڕاڤە؛ ڕاژە؛ شرۆ؛ شرۆڤە؛ کار و ڕەوتی لێکدانەوە و کۆڵینەوەی شت یان مەبەستێک.

ـگزاری / gozārî/: *پیوازه.* ١. ـگێری؛ ـکەری؛ ـ پێک هێنی ‹کارگزاری: کارگێری› ٢. ـلێکدەری ‹خوابگزاری: خەولێکدەری›.

گزاف / gazāf/: *صفت.* گەزاف؛ زافزاف؛ بێداد؛ بێدا؛ زێدە؛ زەبەند؛ زاف؛ زاڤ؛ لەڕادەبەدەر.

گزافه / gazāfe ، ـها/:*اسم.* وڕ؛ کووش؛ شروت؛ شات‌وشووت؛ شووتە؛ چاووڕاو؛ چاپ و چوپ؛ چرپ و چاپ؛ قسەی گەزاف.

گزافه‌گو / gazāfegû ، ـها؛ ـیان/: *صفت.* وڕبێژ؛ ولەوێژ؛ لافی؛ شات‌وشووت‌کەر؛ فشەکەر؛ پەڕووزن؛ چرپ‌وچاپکەر؛ پڕشات‌وشووت؛ بە چرپ و چاپ؛ بە قسەی گەزاف ڕاهاتوو.

گزافه‌گویی / gazāfegûyî ، ـها/:*اسم.* وڕبێژی؛ ولەوێژی؛ شات‌وشووت‌کەری؛ فشەکەری؛ گەزالی؛ کار یان ڕەوتی قسەی سەیری تێکەڵ بە درۆ کردن.

گزانگبین / gazangabîn/: [از کردی]*/اسم.* گەزۆ؛ گەزوو؛ گەزوە؛ گەزگولە؛ گەزولە؛ گەز؛ شیرینە؛ شۆکە؛ شۆک؛ شیلەی داری گەز بە ڕەنگی سپی ئاماڵ زەرد و تامی تۆزێ تاڵ کە جۆرێ شیرینی لێ‌دروست دەکرێ.

گزر / gazar ، ـها/: [کردی]*/اسم.* گزەر؛ گەزەر؛ گێزەر؛ گزر؛ گەزەرگ؛ کاڕووت؛ کاڕۆت؛ بنەگیایەکی درێژۆکەی گرۆڤەرە بە ڕەنگی زەرد و نارنجی کە دەخورێ.

▣ **گزر دشتی:** ڕکۆکی؛ چەپۆلە؛ گێزەرۆکە؛ گێزەرەدەشتی؛ گەزەرە کێویلە؛ گێزەری دەیمی؛ گێزەری زیر؛ گێزەری سپی؛ گزەرگە

سیاوێ؛ گزەرگە دێمی؛ گیایەکی شڤشینک یان دوو ساڵان، بە بنجاری سپی و ئەستوور و گەڵای بۆنخۆشەوە.

گزستان / gazestān/:*اسم.* گەزجار؛ گزجار؛ گزگجار؛ بێشەی دەوەنی گز.

گزش / gazeš/:*اسم.* وەزە؛ گەز؛ کار و ڕەوتی گەزتن؛ گەستن؛ گەزین؛ گەزکرن؛ گەستەی؛ گەسەی ‹گزش عقرب: گەستنی دووپشک›.

گزک / gazak، ـها/:*اسم.* ١. دەرفەت؛ هەل؛ چەل؛ هۆ؛ گورد؛ بووز ٢. نۆبە؛ سەرە؛ نەوگە؛ نۆرە (بەتایبەت نۆرەئاو).

⊡ **گزک بە دست کسی دادن:** دار بەدەم کەسێکەوە دان؛ بیانوو دانە دەست کەسێکەوە؛ هەل و دەرفەتی کەڵکوەرگری بە ناڕەوا بۆ کەسێ ڕەخساندن ‹با این کارها که می‌کنی گزک به دست همسایه‌ها می‌دهی تا پشت سرت حرف بزنند: بەم کارانە دەیکەی دار ئەدەیتە دەم دراوسیکانەوە پشتەسەرت قسە بکەن›.

گز ـ گز / gezgez، ـها/:*اسم.* *[گفتاری]* تەز؛ مرووژیانە؛ مرۆچانە؛ تۆس؛ ژانی دەرزیاژن لە دەست و پێ لە بەر نەجوولان.

گزلیک / gezlîk, gazlîk، ـها/: [ترکی]/*اسم.* گەزلک؛ گەرلک؛ چەقۆی دەنووک چەماوە بۆ هەڵکلۆشانی شتێ.

گزمه / gazme، ـها؛ ـگان/: [ترکی]/*اسم.* *[قدیمی]* چەرخەیی؛ گەزمە؛ شەڤدە؛ عەسەس؛ پاسەوان؛ کێشکچی شەوانەی بازاڕ و کۆلانان.

گزن / gazan، ـها/:*اسم.* ئامێری دەمتیژی ئاسنین بۆ برین و تاشینی چەرم.

گزند / gazand، ـها/:*اسم.* *[ادبی]* وەزەن؛ وەزەنگ؛ گەزەن؛ زیان: ١. ئازار؛ تەوەرە؛ تەگەرە؛ تەمەرە؛ ئاسیو؛ عەزیەت؛ بەلا ٢. زەرەر؛ زان؛ خەسار؛ نەستیل؛ پێوەر.

گزنده / gazande/:*صفت.* گەزندە؛ گەزنە: ١. ـگان/ گەزۆک؛ گەزە؛ گازگر؛ گەزەک ‹حشره‌ی گزنده: مێرووی گەزنە› ٢. *[مجازی]* تفت و تاڵ؛ زۆر ئازاردەر و کاریگەر لە سەر ڕۆح یان گیان ‹حرف گزنده: قسەی گەزندە›.

گزنون / g(e)zenon/: [فرانسوی]/*اسم.* گزینون؛ توخمی کیمیایی بە ژمارە ئەتومی ٥٤ و کێشی ئەتومی ١٣١,٣٠ کە گازێکی نادرە، تێکەڵی ئاو نابێ و بە ڕێژەیەکی زۆر کەم لە کەشدا هەیە: **زنون**

گزنه / gazane، ـها/:*اسم.* دەسخورێن؛ دەسخورێنە؛ خەلەنگ؛ دورزیلە؛ گەزنە؛ گەزەنە؛ گەزەنێ؛ گەزنک؛ گەزینک؛ گەزگەزک؛ گەزگەسک؛ گەزگەزۆک؛ گەزگەزکە؛ گەزۆک؛ گەسگەسک؛ گزگز؛ گزگزە؛ ئاڵۆشە؛ گیایەکی ئالیکی بە گەڵا و لاسکی کورکنەوە، لە پێست کەوێ دەیچووزێنێتەوە: **انجره**

گزیدگی / gazîdegî، ـها/:*اسم.* گەزراوی؛ گەستەیی؛ چزیاگی.

گزیدن / gazîdan/: *مصدر. متعدی.* // **گزیدی:** گەستت؛ **می‌گزی:** دەگەزی؛ **بگز:** بگەزە// گەستن؛ گەزین؛ گەزتن؛ گەژین؛ گەستەی؛ گەسەی؛ وەزەی؛ گەرەوتش: ١. گازگرتن؛ چزاندن؛ ڤەگەزاندن؛ چزنەی؛ تێچەقاندنی چز یان ددان ٢. *[مجازی]* چزاندن؛ چزنەی؛ بە قسەی تاڵ و تفت ئازاندن. هەروەها: **گزیدنی**

■ **صفت فاعلی: گزنده** (ـ)/ **صفت مفعولی: گزیده** (گەزتراو)/ **مصدر منفی: نگزیدن** (نەگەزتن)

گزیدن / gozîdan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]*// **گزیدی:** هەڵتبژارد؛ **می‌گزینی:** هەڵدەبژێری؛ **بگزین:** هەڵبژێرە// هەڵبژاردن؛ بژاردن؛ بژانن؛ وەژاردن؛ وەژارتن؛ وژاندن؛ نەقاندن؛ هەلاواردن؛ چنیەی؛ هۆرچنیەی؛ گولبژێرکردن؛ تەڵبژێرکردن.

■ **صفت فاعلی: گزیننده** (ـ)/ **صفت مفعولی: گزیده** (هەڵبژێراو)/ **مصدر منفی: نگزیدن** (هەڵنەبژاردن)

گزیده / gozîde، ـها؛ ـگان/: *صفت.* بژاردە؛ هەڵبژاردە؛ هەڵبژێراو؛ تڵژین؛ هۆرچنیا؛

نەقاندی؛ تڵ؛ سەرەتا؛ سەرشڤ؛ سەرتڵ؛ شیاوی هەڵبژاردن ‹کتاب گزیده: پەرتووکی بژاردە›.

گزیر / gozîr/: اسم. [ادبی] چارە؛ ڕێگەی نەجات ‹از این کار گزیری نیست: چارەیەک بۆ ئەم کارە نیە›.

گزینش / gozîneš ، ـها/: اسم. هەڵبژێری؛ هەڵاوێری؛ تەڵبژێری: ۱. کار و ڕەوتی هەڵبژاردن؛ بژاردن؛ نەقاندن؛ هەڵاواردن ‹گزینش دانشجو: هەڵبژێری خوێندکار› ۲. مەزرینگە یان بەشێک لە ڕێکخراوە بۆ هەڵبژاردن و گلدانەوەی کەس یان کەسانێک لە بوارێکی تایبەتدا.

گزینه / gozîne ، ـها/: اسم. ۱. گوڵبژێر؛ گوڵچین؛ گوڵچن؛ تەڵبژێن؛ کۆمەڵە نووسراوەی هەڵبژاردە ‹گزینەی ادب کردی: گوڵبژێری وێژەی کردی› ۲. تەڵ؛ هەر کام لە وەرامەکانی ئەزموونی تێست ۳. تەڵ؛ هەر کام لەو شت یان چارانە کە بۆ هەڵبژاردن دەبێ.

گس / gas/: صفت. تفت؛ گیر؛ پز؛ ڕوپ؛ تامی گیر و دەم وشکەوەکەر (وەک تامی سنجووی کاڵ).

ـ گسار / gosār/: پیواژە. [ادبی] ـ خۆر ‹میگسار: مەیخۆر›.

گساردن / gosārdan/: مصدر. متعدی. [ادبی] //**گساردی:** خواردتەوە؛ **میگساری:** دەخۆیەوە؛ **بگسار:** بخۆرەوە // خواردنەوە؛ خواردن؛ فڕکرن؛ نۆشین؛ نۆشان؛ نۆشای.

ـ گساری / gosārî/: پیواژە. ـ خۆری ‹غمگساری: خەمخۆری›.

گستاخ / gostāx ، ـها؛ ـان/: صفت. [ادبی] گوساخ؛ گوستاخ: ۱. ڕێلاس؛ ڕووداماڵیاگ؛ ڕووداماڵراو؛ ڕووداماڵاو؛ ڕوودار؛ ڕاڕ؛ گۆسارتمە؛ کەلپزا؛ کەلپزە؛ کولەش؛ کۆڕجوو؛ بێشەرم و حەیا؛ شەرمنەکەر؛ ڕووقایم؛ بەیتەشە؛ باتیزۆ؛ باتیزۆک؛ چوختی؛ چەختی؛ بەقلیسۆک ۲. چاونەترس؛ نەترس؛ دەڵ؛ دەمسوور ۳. ڕێلاس؛ ڕووداماڵیاگ؛ دەڵوقەڵ؛ شەرمنەکەر؛ چەقاوەسۆ؛ چەقەسۆ؛ چەتاوەڕوو؛ بێئەدەب.

گستاخانه[1] / gostāxāne/: صفت. بێشەرمانە؛ ڕوودارانە؛ ڕێلاسانە؛ گوستاخانە ‹رفتار گستاخانە: کردەوەی بێشەرمانە›.

گستاخانه[2]: قید. بێشەرمانە؛ ڕوودارانە؛ ئاوێتە بە گوستاخی و بێ شەرمیەوە ‹گستاخانه پوزخندی زد و رفت: بێشەرمانە زەردەخەنەیەکی کرد و ڕۆیشت›.

گستاخی / gostāxî ، ـها/: اسم. گوستاخی؛ گوساخی؛ ڕووداری؛ ڕیلاسی؛ گۆرساقی؛ کردەوەی دوور لە ئەدەب ‹اگر بخواهی گستاخی کنی میاندازمت بیرون: گەر بێتوو گوستاخی بکەی دەتکەمە دەرەوە›.

ـ گستر / gostar/: پیواژە. ـ پەرەدەر: ۱. ـ پەروەر؛ برەوپێدەر؛ پەرەپێدەر ‹دادگستر: دادپەروەر› ۲. ـ دادەر؛ ـ ڕاخەر؛ بڵاوکەرەوە ‹سایەگستر: سێبەردادەر›.

گستراندن / gostarāndan/: مصدر. متعدی. //**گستراندی:** پەرەت دا؛ **میگسترانی:** پەرە دەدەی؛ **بگستران:** پەرە بدە // ۱. پەرە دان؛ پەرە پێدان؛ بڵاوکردنەوە؛ بەرەو پێدان ۲. ڕاخستن؛ پان کردنەوە؛ بەربڵاوکردن؛ ئەرەیاوەی * **گسترانیدن**. هەروەها: **گستراندنی**

■ صفت فاعلی: **گستراننده** (پەرەدەر)/ صفت مفعولی: **گسترانده** (پەرەدراو)/ مصدر منفی: **نگستراندن** (پەرە نەدان)

گسترانیدن / gostarānîdan/ ☜ **گستراندن**

گستردگی / gostardegî ، ـها/: اسم. بەربڵاوی؛ پەرەداری؛ پانی؛ پانوبەرینی ‹گستردگی فاجعه به حدی است که نمیتوان توصیف کرد: بەربڵاوی کارەساتەکە هێندە زۆرە لە باس نایە›.

گستردن / gostardan/: مصدر. متعدی. [ادبی] //**گستردی:** ڕاتخست؛ **میگستری:** ڕادەخەی؛ **بگستر:** ڕاخە // ۱. ڕاخستن؛ فەرش کردن؛ پان

کردنەوە؛ پانەوکردن؛ داخستن؛ ئەرەیاوەی؛ یاوایرە؛ تەپساندن؛ ڕامداندن؛ ڕامەزاندن؛ ڕادان؛ ڤەکشاندن؛ داکێشان؛ بلاوکردنەوە ‹قالی گستردن: قالی ڕاخستن› ۲. پەرە پێدان؛ پەرە دان؛ بەربلاو کردنەوە؛ برەو/ ڕمێن/ ڕەواج پێدان؛ گشتی کردن ‹دانش گستردن: زانست پەرە پیدان› ۳. بلاو کردنەوە؛ پەخشەوکردن؛ هەڵپرژاندن ‹نور گستردن: تیشک بلاو کردنەوە›.

■ صفت فاعلی: **گسترنده** (ڕاخەر)/ صفت مفعولی: **گسترده** (ڕاخراو)/ مصدر منفی: **نگستردن** (ڕانەخستن)

گسترده / gostarde/: *صفت.* ۱. بەربلاو؛ پەرەدراو؛ پەرەدار؛ ئەرەیاویا ‹تلاش گسترده: هەوڵی بەربلاو› ۲. *[ادبی]* داخراو؛ ڕاخراو؛ پانەوەکراو؛ ئەرەوزیا ‹فرش گسترده؛ خوان گسترده: قالی داخراو؛ سفرەی ڕاخراو›.

گسترش / gostareš ، ـها/: *اسم.* پەرە؛ برەو؛ ڕمێن؛ ڕەواج؛ گەشە.

⊡ **گسترش دادن**: پەرە پێدان: ۱. ڕەواج دان؛ برەو پێدان ‹گسترش دادن آزادی‌ها: پەرە پیدانی ئازادیگەل› ۲. بەربلاوکردن؛ پان و بەرین کردن ‹گسترش دادن فعالیّت: پەرە پیدانی کردوکۆش›.

هەروەها: **گسترش یافتن**

گستره / gostare ، ـها/: *اسم.* گۆڕەپان؛ پاناو؛ پانایی؛ بەرینی؛ پانتایی؛ مەیدان؛ مەیان؛ جێگەی تایبەت بۆ جۆرێک چالاکی ‹گسترەی کار ما تا دورترین روستاها بود: گۆرەپانی چالاکی ئێمە دوورترین گوندەکانیشی دەگرتەوە›.

ـــ **گستری** / gostarî/: *پیوازە.* ـــ بلاوەکەری؛ بلاوەپێدەری؛ پەرەپێدەری.

گسستگی / gosastegî ، ـها/: *اسم.* پساوی؛ پچراوی؛ لێک‌پساوی؛ لێک پچڕاوی؛ قرتاوی؛ لێک‌بلاوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی پچڕان؛ پسان ‹نباید گذاشت در فرآیند آموزش هیچ‌گونه گسستگی به وجود آید: نابێ ڕێ بدرێ لە ڕەوتی فێرکاریدا هیچ‌جۆرە پسانێک ڕووبدا›.

گسستن / gosastan/: *مصدر. لازم. متعدی. [ادبی]* //**گسستی**: قرتای؛ **می‌گسلی**: دەقرتی؛ **بگسل**: بقرتە// ◻*لازم.* ۱. قرتان؛ قرتیان؛ قەتیان؛ قەدین؛ بچڕیان؛ پچڕان؛ بچڕان؛ بڕان؛ بڕیان؛ وەرسان؛ بزدان؛ نسلین؛ کرتان؛ کەڕان؛ پسان؛ پسیان؛ پچڕین؛ لە بەریەک چوونی بەن و داو ‹گسستن طناب: قرتانی تەناف› ◻*متعدی.* ۲. پساندن؛ پچڕاندن؛ قرتاندن؛ بچڕاندن؛ پساندن؛ چڕین؛ پرچنەی؛ پرچنای؛ کرتاندن؛ کەڕاندن؛ قەت‌کردن؛ برین؛ بزداندن؛ وەرساندن؛ قەدین ‹بند گسستن: داو پساندن› ۳. بەردان؛ کرتاندن؛ چڕین ‹دست را از دستگیره گسستن: دەست لە دەسک بەردان› ٤. *[مجازی]* پچراندن؛ پساندن؛ برین؛ پێوەندی خۆ دەگەڵ کەسێ یان شتێ نەهێشتن ✻ **گسیختن**. هەروەها: **گسستنی**

■ صفت فاعلی: **گسلنده** (ـــ)/ صفت مفعولی: **گسسته** (قرتاو)/ مصدر منفی: **نگسستن** (نەقرتان)

گسسته / gosaste/: *صفت.* بچڕاو؛ پچڕاو؛ پساو؛ بچڕیاگ؛ قرتیاگ؛ وەرسای؛ شولگسە ‹طناب گسسته: پەتی پساو›: **گسیخته**

گسل[1] / gosal ، ـها/: *اسم. [زمین‌شناسی]* قەڵش؛ درز؛ قەڵشت؛ قلاش؛ قەڵەش؛ قەڵەشت؛ تلیشی توێکڵی زەوی و لێک‌ترازانی توێژگەکان: **گسله**

ـ **گسل**[2]: *پیوازە.* ـــ شکێن؛ ـ پچڕێن؛ ـ پسێن؛ ـ وەرسێن ‹عهدگسل: پەیمان‌شکێن›.

گسلش / gosaleš/: *اسم.* ۱. کار یان ڕەوتی پچڕان؛ لێک‌پسان ۲. *[زمین‌شناسی]* ڕەوتی ڕوودانی قەڵشت.

گسله / gosale/ ☜ **گسل**[1]

ـ **گسلی** / gosalî/: *پیوازە.* ـ پسێنی؛ ـــ شکێنی؛ ـــ وەرسێنی؛ ـــ بچڕێنی ‹پیمان‌گسلی: پەیمان‌پسێنی›.

گسیختگی / gosixtegî ، ـها/: *اسم.* پساوی؛ پچڕاوی؛ قرتاوی؛ قرتیاگی؛ لێک‌بلاوی.

گسیختن / gosîxtan/ ☜ **گسستن**

گسیخته / gosîxte/ ☜ **گسسته**

گسیل / gosîl/: *اسم.* کار و ڕەوتی ناردن؛ هەناردن؛ بەڕێ‌کردن.

▣ **گسیل شدن**: ۱. ڕەوانە بوون؛ بەڕێ بوون ۲. ڕەوانەکران؛ ناردران؛ نارییان؛ هەناریان؛ وەڕێ کران.

گسیل کردن: ناردن؛ هەناردن؛ ڕەوانەکردن؛ بەڕێ‌کردن؛ کیاستن؛ کیاستەی؛ کیانای.

گسیلیدن / gosîlîdan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* //**گسیلیدی**: هەناردت؛ **می گسیلی**: دەنێری؛ **بگسل**: بنێرە// هەناردن؛ ناردن؛ ڕەوانەکردن؛ بەڕێ کردن؛ کیاستن؛ کیانای. هەروەها: **گسیلیدنی**

■ صفت فاعلی: **گسلنده** (بەڕێکەر)/ صفت مفعولی: **گسیلیده** (بەڕێکراو)

ـ گشا / gošā/: *پیواژە.* ـباز؛ ـواز؛ ـ ڤەکر؛ ـکەرەوە؛ ـگوشا؛ ـ ئەوەکەر ‹دلگشا؛ گره‌گشا؛ کارگشا: دڵباز؛ گرێ‌ڤەکر؛ کارگوشا›.

ـ گشائی / gošā'î/ ☜ **ـ گشایی**

گشاد / gošād/: *صفت.* ۱. شاش؛ واز؛ وەلا؛ ئاوەلا؛ ئاواڵە؛ فراوان؛ خڵ؛ هەراو؛ لێک‌بڵاو؛ کشن؛ نێوان کەوتوو ‹دندانهای گشاد: ددانی شاش› ۲. گەورە؛ فش و فۆڵ؛ فش‌ڕەهۆڵ؛ زل؛ خڵ؛ فش؛ فلت؛ فراز؛ فرت؛ فرەهـ؛ فرەوان؛ بەرفرە؛ هەراو؛ ڤل؛ ڤال؛ زڕ؛ زرت؛ فت؛ ئاوان؛ وڕاق؛ ڕەهندە؛ ئاوەلا؛ ئاوەڵە؛ واڵ؛ والا؛ وشا ‹این پیراهن به تن من گشاد است: ئەم کراسە بۆ من گەورەیە› ۳. *[مجازی]* پان؛ پان و بەرین؛ فرەهـ؛ بەرفرە؛ فرەوان؛ بەرفرەوان؛ بەرگوشاد؛ فراز؛ فرت؛ فش؛ فلت؛ فرێ؛ ئاوان؛ بڵاو؛ ڤل؛ ڕەهندە؛ واڵ؛ ئاوەڵە ‹کوچه‌ی گشاد: کۆڵانی پان› ٤. *[مستهجن]* گێتەرەم؛ تەوزەل؛ فل؛ تەمەڵ.

▣ **گشاد دادن**: ۱. گوشا دان؛ تەک دان؛ مۆرەیەک بە تەنیا و لە شوێنی هەتەردا هێشتنەوە (لە کایەی تەختەنەرددا) ‹گشاد دادی حالا با یک یا دو آن را می‌زنم: گوشات دا ئێستا بە یەک یان دوو لێ ئەدەم› ۲. *[کنایی]* هەڵەکردن؛ بەتایبەت لە خەرج‌کردندا.

گشاد شدن: گەورەوە بوون؛ ڕەویانەوە؛ فش/ هەراو/ ڕەهۆڵ بوونەوە ‹پیراهنم را شستم گشاد شد: کراسەکەم شۆرد گەورە بووەوە›.

گشاد کردن: زل/ هەراو/ گوشاد/ فرەوان/ فرت‌کردنەوە؛ ڕەواندنەوە ‹سوراخ را کمی گشاد کرد: کونەکەی تۆزێک زل کردەوە›.

گشادبازی / gošādbâzî، ـها/: *اسم. [کنایی]* گێتەرەم‌بازی؛ کار یان باری نەگونجاو و لە گۆترە، بەتایبەت لە خەرج‌کردندا. هەروەها: **گشادباز**

گشادگی / gošādegî، ـها/: *اسم.* کراوەیی؛ بازی: ۱. ئاوەلایی؛ دۆخ یان چۆنیەتی باز بوون ۲. مەودا؛ نێوان ۳. دەم؛ گۆشە ‹گشادگی پرگار: دەمی پەرگال› ٤. *[مجازی]* ڕووخۆشی؛ ڕووگەشی؛ ناوچاو ڕۆشنی.

گشادن / gošādan/ ☜ **گشودن**

گشاده / gošāde/: *صفت. [ادبی]* کراوە؛ ئاوەلا؛ ئاواڵە؛ باز؛ واز؛ گوشاد؛ بەتاق؛ هەراو؛ فرە ‹روی گشاده: ڕووی کراوە›.

گشاده‌دل / gošādedel/: *صفت. [مجازی]* دڵاوا؛ دلاوا؛ دڵ‌ڤەکری؛ دلڤال؛ دلفرەوان.

گشاده‌رو(ی) / gošāderû(y)/: *صفت. [مجازی]* ڕووخۆش؛ ڕووگەش؛ ڕووکراوە؛ ناوچاو ڕۆشن؛ ڕوولکەن؛ دەم بە پێکەنین.

گشادی / gošādî، ـها/: *اسم.* هەراوی؛ هەرایی؛ پانایی؛ بەرینایی؛ هیرایی؛ فرەوانی؛ گوشادی؛ فرتی؛ فراوانی؛ فشی؛ چۆنیەتی کراوە و باز بوون ‹گشادی کفش: هەراوی کەوش›.

گشایش / gošāyeš/: *اسم.* ۱. کار و ڕەوتی باز کردن؛ کردنەوە؛ ئەوەکەردەی ‹گشایش بازار: کردنەوەی بازار› ۲. /ـها/ فەرحانی؛ فردقی؛ بار و دۆخی باش و لەبار لە دوای ڕەوتێکی سەخت و

دژوار ‹امیدوارم این کار موجب گشایش در کارت بشود: هیـوادارم ئـەم کـارە ببێتـە هـۆی فەرحانـــی لـە کارەکەتدا›.

ـگشایی / gošāyî/: *پیوازە.* ـ وەکری؛ ـکەرەوەیی؛ کار و ڕەوتی کردنەوە؛ ئەوەکەردەی ‹گرەگشایی: گرێ کردنەوە›: **ـ گشائی**

گشت / gašt ، ـها/: *اسم.* گەشت: ۱. سەیران؛ کار و ڕەوتی گێلان؛ گەڕان؛ گەڕیان؛ گێلای ‹گشت و گـذار: گەشـت و گـێل› ۲. کـاری گـەڕان بـە ڕێگایەکدا بۆ چاوەدێری و پاسەوانیکردن ‹گشت شبانە: گەشتـــی شـەوانە› ۳. ئـەوەی بـەم کـارە ڕادەگا ‹گشت خیابان: گەشتی شەقام›.

▣ **گشـــت زدن**: گەشـــت لێـــدان؛ گـــەڕان؛ سووڕانەوە: ۱. پیاسـەکردن؛ خـول خـواردن؛ دەوردانەوە ‹مدتی در باغ گشت زدیم: ماوەیەک بە نێو باخـدا گـەڕاین› ۲. گـەڕان بـە مەبەسـتی پاسەوانیکردن ‹دو نگهبان در حیاط گشت میزدند: دوو پاسەوان لە حەوشەدا گەشتیان لێدەدا›.

گشتار / gaštār/: *اسم.* ۱. گۆڕانکاری؛ ئاڵوگـۆڕی ۲. کار و ڕەوتی گۆڕینەوە؛ گۆڕاندنەوە؛ گهـۆڕین؛ وارایەوە.

گشـــتکره / gaštkore/: [فارسـی/ عربـی] *اسـم.* *[زمینشناسی]* تروپوسفیر؛ بەشی خوارووی کـەش کـە زۆربـەی دیاردەکـانی زەوی (وەک گـۆڕانی تەوژم، هەور، با و باران و ...) تێدا ڕوو دەدا.

گشـتن / gaštan/: *مصـدر. لازم. متعـدی.* //**گشـتی**: گەڕای؛ **میگردی**: دەگەڕی؛ **بگرد**: بگـەڕە// گـەڕان؛ گـەڕیان؛ گـڕدان؛ گێلـەی؛ گـێلای: ◻*لازم.* ۱. پیاسەکردن؛ سووڕانەوە؛ خولانـەوە ‹گشتن در باغ: گەڕان لە نێو باخدا› ۲. سووڕانەوە؛ خولانـەوە؛ خولیایوە؛ خول خواردن ‹گشتن چرخ: سووڕانەوەی چـەرخ› ۳. بەڕێوە چـوون؛ هەڵسـووڕان ‹بـا ایـن درآمد زندگیشان نمیگردد: بەم داهاتە ژیانیـان بـەڕێوە ناچێ› ◻*متعدی.* ٤. پشـکنین؛ کـروکاشکـردن؛ وشکنەی ‹خانە را گشتن: ماڵ پشـکنین› ٥. *[ادبی]* (وەکوو کاری هاوکرد بە مانـای) بوون ‹تباه گشـتن: خراپ بوون›✻ **گردیدن**. هەروەها: **گشتنی**

■ صفت فاعلی: **گردنده** (ـ)/ صفت مفعولی: **گشـته** (گەڕاو)/ مصدر منفی: **نگشتن** (نەگەڕان)

گشـــتوگـــذار / gašt-o-gozār ، ـهـا/: *اسـم.* سەیران؛ گەشت؛ گەشت و گـێل؛ گـەرد؛ گـەڕ؛ گێل ‹برای گشت و گذار رفته بـودیم: چووبـووین بـۆ سەیران›.

گشتی / gaštî ، ـها/: *اسم.* ۱. پاسەوانی چەکداری گـەڕۆک بـۆ پاراسـتن و چـاودێری ناوچەیـەک ۲. ڕینجیر؛ چەکداری بارهاتوو بۆ هێرشهێنـان و شەڕی تاکە کەسی.

گشن / gošn/: *صفت. [زیستشناسی]* ۱. تـوخمی؛ فەحل؛ فاڵ؛ کەڵ؛ لێهاتوو بۆ ئاوسکـردن ۲. بـە فاڵ؛ وە فاڵ؛ بە کەڵ؛ وە کەڵ؛ بە بـا؛ چوارپـەلی مێوینەی نێرخواز (وەک ماین و مانگا).

گشنگیری / gošngîrî/: *اسم.* خەرز؛ گۆن؛ گۆهن؛ گوهنێل؛ گووهنێر؛ گوهنەئێل؛ گوهنێلی؛ کـار و ڕەوتی داکەتن؛ فـاڵگـرتن؛ کـەڵگـرتن؛ کـەڵ هاتن؛ جـووت بـوونی چوارپـێ (لـە ڕەشـەوڵاخ و وردەپا و کێوی).

گشنیده / gošnîde/: *صفت.* کەڵگرتوو (بۆ مانگـا)؛ فالگرتوو (بۆ ماین و ماکەر)؛ تکەگرتوو (بـۆ بـزن)؛ بەرانگرتوو (بۆ پەز)؛ چوارپێی ئاوسبوو/ کراو.

گشـنیز / gešnîz ، ـهـا/: *اسـم.* ۱. تاولـە؛ تاولێ؛ گشنیز؛ گژنیـژ؛ گژنێـژ؛ گژنیـژە؛ گژنـژە؛ بـەنارۆمی؛ سـەبزییەکی خۆراکیـە، بـە گولـی چەتراسـای پەمـەیی یـان سـپیەوە، کـە دژی سەرئێشە و کۆلـنج و گرسـانی خوێنـە ۲. ☜ **خاج ـ۲**

گشـودگی / gušûdegî, gošûdegî ، ـهـا/: *اسم.* ئاوەڵایی؛ کراوەیی: ۱. چۆناوچۆنی ئاوەڵا بـوون؛ کرانـەوە ۲. دەرز؛ درز؛ کـەلێن؛ کـەل؛ شـەق؛ چاک؛ ئاوەڵاییێک کە بە بۆنـەی دەم بـازکردنی شـتێکەوە پەیـدا دەبـێ ‹گشـودگی در: دەرزی

دەرگا›.

گشودن / gušûdan, gošûdan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* //**گشودی**: کردتەوە؛ **می گشایی**: دەکەیەوە؛ **بگشا**: بکەرەوە// ۱. کردنەوە؛ ئەوەکەردەی؛ کەردەیوە؛ بازکردن؛ وازکەردەی؛ ئاوەڵە/ ئاواڵە کردن؛ وەلا کەردەیوە؛ ڕاهی/ ڕایی کردن؛ ڤەکرن؛ ئاوەلا کردن ‹گشودن در: کردنەوەی دەرگا› ۲. *[مجازی]* هەڵێنان؛ هەلاوردن؛ هەڵهێنان؛ هەلانین ‹گشودن معما: هەڵێنانی مەتەڵ› ✽ **گشادن**. هەروەها: **گشودنی**

■ *صفت فاعلی*: **گشاینده** (ـــ)/ *صفت مفعولی*: **گشوده** (کراوە)/ مصدر منفی: **نگشودن** (نەکردنەوە)

گشوده / gušûde, gošûde/: *صفت. [ادبی]* کراوە؛ ئاوەلا؛ ڤالا؛ ئاواڵە؛ ئاوەڵە؛ وەلا؛ واز؛ باز؛ ڤال؛ ڤەکری؛ ڤالابووی؛ وەکری؛ دانەخراو ‹درِ گشوده: دەرکەی کراوە›.

گفتار / goftār ، ـها/: *اسم.* وتار؛ گوتار: ۱. کار و ڕەوتی ئاخاوتن؛ ئاخۆتن؛ ئاخەفتن؛ ئاخفتن؛ ئاخوفتن؛ ئیشن؛ ئووشن؛ دوان؛ دوەی؛ دوای؛ قسەکردن؛ دەمکردنەوە ‹اول اندیشه وانگهی گفتار: یەکەم بیرکەوە ئەنجا باخێوە› ۲. وێژە؛ **گوتە**؛ وتە؛ بێژە؛ ئەدوا؛ گۆ؛ گفتوگۆ؛ پەیڤ؛ قسە؛ گۆتی؛ قسیە؛ باس ‹گفتار رادیویی: وتاری ڕادیۆیی› ۳. نووسراوەیەک زۆرتر لە ۲۰۰ و کەمتر لە ۵۰۰۰ وشە ‹گفتاری دربارەی رباعیّات خیّام: گوتارێک لەمەڕ چوارینەکانی خەییامەوە›.

گفتاردرمانی / goftārdarmānî/: *اسم.* وتاردەرمانی: ۱. کار و ڕەوتی چارەسەرکردنی نەخۆشی دەروونی بە وتوویژی نێوان بژیشک و نەخۆش ۲. زانستی تایبەت بە دەرمانی گرفت لە قسەکردندا (وەک زمان گرتن؛ تور بوون و ...).

گفتاری / goftārî/: *صفت.* وتاری: ۱. سەر بە وتار ‹ارتباط گفتاری: پەیوەندی وتاری› ۲. ئاخافتنی؛ زارەکی؛ بە بار و دۆخی قسەوە ‹واژەی گفتاری: وشەی وتاری›.

گفتگو / goftogû, goftegû ، ـها/: *اسم.* وتوویژ؛ دەڤچەنگ؛ گفتوگۆ: ۱. دەمەتەقێ؛ دەمەتەقە؛ گەپ و گوڕ؛ کاری قسەکردن لەگەڵ کەسێکدا ‹گفتگوی تلفنی: وتوویژی تەلەفوونی› ۲. قسە و باس ‹در مورد کار گفتوگو کردیم: سەبارەت بە کار قسە و باسمان کرد› ✽ **گفت‌وگو**

گفتمان / goft(e)mān ، ـها/: *اسم.* وتوویژ؛ مچلگە: ۱. قسە و باسی ڕەسمی، ڕێکوپێک و تێر و تەسەل لەمەڕ بابەتێکی دیاریکراوەوە ۲. ڕاوێژ؛ تەگبیر و ڕا.

گفتن / goftan/: *مصدر. لازم. متعدی.* //**گفتی**: وتت؛ **می گویی**: ئێژی؛ **بگو**: بێژە// وتن؛ کوتن؛ گوتن؛ گۆتن؛ وەتن؛ واتن؛ واتەی؛ گوهتن □*لازم.* ۱. *[گفتاری]* گومان کردن؛ وا بۆچوون؛ وا زانین؛ ئەجیای (بۆ یەکەم کەس ـ بێژەر ـ بەکار دێت) ‹گفتم حالا می‌آیی، ولی از تو خبری نشد: گوتم ئێستا دێی، بەلام هەوالێکت نەبوو› □*متعدی.* ۲. ئاخافتن؛ بێژان؛ بێژتن؛ ڤتن؛ ئاخۆتن؛ ئاخاوتن؛ ئاخەفتن؛ ئاخفتن؛ ئاخڤین؛ پەیڤین؛ ونستن؛ ئیشن؛ ئوشن؛ وێژان؛ وێژانن؛ وێژین؛ قسەکردن؛ دەنگ و وشەی زمانێک بە ئەندامی وێژایی ڕێکخستن و دەربڕین ۳. خەبەر دان؛ هەوال دان؛ ڕاگەیاندن؛ ئاگادارکردن ‹در نامەاش گفته بود بە زودی برمی‌گردد: لە نامەکەیدا گوتبووی بەم زوانە دێتەوە› ٤. دەستوور/ فەرمان دان ‹گفتم بیایند تلویزیون را درست کنند: گوتم بێن تەلەڤیزیۆنەکە چاک بکەنەوە› ۵. هۆنینەوە ‹شعر گفتن: شێعر گوتن› ٦. ناو نان؛ ناو لێنان ‹بە این می‌گویند رادیو: بەمە نێژن ڕادیۆ›.

■ صفت فاعلی: **گوینده** (وێژەر)/ *صفت مفعولی*: **گفته** (وێژراو)/ مصدر منفی: **نگفتن** (نەوتن)

گفتنی / goftanî ، ـها/: *اسم.* قسەی بۆ وتن؛ گوتەنی؛ شیاوی گوتن ‹گفتنی زیاد دارم اما نمی‌دانم از کجا شروع کنم: قسەی بۆ وتنم زۆرە بەلام نازانم لە کوێوە دەست پێبکەم›.

گفت و شنود / goft-o-šenûd ، ـها/:اسم. وتوویژ؛ مجلگە؛ کار و ڕەوتی پێکەوە دوانی دوو یان چەند کەس؛ ئاخاوتن ‹چند شب در این باره گفت و شنود کردند: چەند شەو لەم بارەوە وتوویژیان کرد›.

گفت‌وگو / goft-o-gû/ ☜ **گفتگو**

گفته / gofte ، ـها/:اسم. قسە؛ وتە؛ گوتە؛ واتە؛ بێژە ‹این گفته‌ی اوست: ئەمە قسەی ئەوە›.

گـل /gal/: حـرف. ۱. دەور؛ دەورادەور؛ گـرد؛ دەورمـادەور؛ هـۆرە؛ دەوروبـەر یـان بەشـی سەرووی شتێک ‹گل هم جمع شدن: لە دەوری یەک کۆ بوونەوە› ۲. پیتی زێدە ‹گل و گُنده: زل و ول›.

▣ **گـل هـم انـداختن**: هەڵـچنین؛ داچـنین؛ کەڵەکە پێ‌کردن؛ خستنە سەر/ پەنای یەکتر؛ لای/ لە بان یەکەو دانیان.

گل هم کردن: ۱. کۆکردنـەوە؛ گلێرەوکـردن؛ ماشـتنەوە؛ ئەوەماشـەی ۲. شەغلـەمەکاری/ گۆترەکاری‌کردن؛ بە شپرزی کارکردن.

گل / gel/:اسم. قوڕ؛ هـەڕگ؛ هـەرک؛ حـەڕگ؛ خەڕگ؛ هەڕی؛ هەڕە؛ هەڕ؛ هوڕی؛ هـوڕ؛ هـەرە؛ حـەڕی؛ خـەرە؛ گیـل؛ بشـکووڵ؛ بشـکووڵ؛ پشکووڵ؛ قیش؛ تەتن؛ گـوڕ؛ موولـە؛ تێکـەڵاوی خۆڵ و ئاو.

▣ **گل أخرا** ☜ **أخرا**

گل ارمنـی: گڵـە ئـەرمـەنی؛ جـۆرە گڵـێکی سووری ڕۆشنە بۆ ڕەنگ بـە کـار دێ، جـاران وەکوو دەرمانیش بەکار دەچوو.

گـل حرامـزاده:[بنـایی] شـفتە؛ تێکـەڵاوی خاکەسوورە و قسڵ لە ئاودا.

گل سرشور ☜ رس چربی‌زدا، **رس**

گل سفید: گڵی سپی؛ جـۆرە گڵـێکی سـپی و وردە وەک سپیاو، لە ئەندامی منداڵی ساوای دەدەن نەسووتێتەوە: **گل گیوه**

گل کبود: گڵەشین؛ لمتی بنی دەریا.

گل گیوه ☜ **گل سفید**

▣ **گل گرفتن**: ۱. قوڕ/ هەڕگ‌گرتنـەوە؛ حـەری چێ کرن؛ هەڕەوەگێرتەی ‹یک استانبولی گل بگیر اینجا را پر کنیم: ئەستەمبوولیەک قوڕ بگـرەوە ئێرەی پێ پڕ بکەینەوە› ۲. لە قوڕگرتن؛ گرتنـە قوڕ؛ سواخ دان بە قوڕ؛ هەڕ دا پوەی ‹در اینجا را بایـد گـل گرفـت: دەرکـی ئێـرە دەبـێ لـە قـوڕ گیری›.

گل / gol ، ـها/:اسم. گـوڵ؛ گـول: ۱. چیچـک؛ چیچەک؛ گولیک؛ گولووک؛ گڵـووک؛ کولیلـک؛ گلووک؛ گولەک؛ نەترک؛ ئەندامی زاوزێی گیـای گوڵـدار ‹گـل انـار: گوڵـی هـەنار› ۲. کولیلـک؛ پنچکەی گیای جوان کە بـۆ جـوانی ڕایـدەگرن ‹گل اطلسی: گوڵە حەریرە› ۳. نـەخش و نیگـاری گوڵ ‹پارچەب گلدار: پارچەی گوڵدار› ٤. ئەوەی لە گـوڵ دەچـێ ‹گـل سـینە: گوڵـی بـەر سـینگ› ٥. سەرتۆپ؛ سەرگوڵ؛ چاکترین پاژ؛ سـەرتەڵ؛ هەڵبژاردە ‹گل هندوانە: گوڵی شووتی› ٦. مۆرەی نێـو کایـەی پـڕ یـان پـووچ ۷. گـڕی ئـاگر ۸. [انگلیسی] ئامانج (لەو یاریانەی کە تۆپ دەچێتە ناو دەروازە یان شتێکەوە).

▣ **گل آب** ☜ نیلوفر آبی، **نیلوفر**

گل آتشی: گوڵـە ئەرخـەوانی؛ گوڵـە ئـاگری؛ بنەگیایەکی ئالفی بـە گـەڵای نـەرم و گوڵـی گەورەی سوورتۆخەوە.

گل آفتـابگردان: گوڵـەبەڕۆژە؛ ڕۆجیـارپریس؛ ڕۆزامپـەرێز؛ ڕۆجیارپەرسـت؛ ڕۆچیارپـەرەس؛ ڕۆژگارپەرسـت؛ ڕۆژیارپەرسـت؛ پاڵـەوی؛ لاسکێکی بەرزی گەڵاپانی گوڵە زەردە، تا تۆم نـەکا و وشـک هەڵـنەگەڕێ دەگـەڵ خـۆر دەگەڕێ.

گل آویز: دارچکێکی جوانە بە گوڵی سـووری شۆڕەوە.

گل ابریشم ☜ **شب‌خُسب**

گـل اسـتکانی: گوڵـەزەنگ؛ ڕۆنیاسـە گیـا؛

گوله‌پیاله؛ بنه‌گیایه‌کی پایایه به گولی جوان و هه‌مه‌ڕه‌نگه‌وه، هاوینان ده‌پشکوێ: **اِستکانی**

گل اشرفی: گولی ئه‌شره‌فی؛ بنه‌گیایه‌کی ئالفی لق هه‌لکشاوه به گه‌لای پڕ و په‌ڕه‌گولی پان و زه‌رده‌وه.

گل اطلسی: گولبۆری؛ گولی شه‌یپووری؛ گوله حه‌ریره؛ ئه‌تله‌سی؛ گولێکی جوانی شه‌یپووریه به ڕه‌نگی سپی، په‌مه‌یی و بنه‌وشه‌وه، شه‌وان بۆن و به‌رامه‌یه‌کی خۆش به‌ر ده‌داته‌وه.

گل انار: هنارین؛ سوروه‌ک؛ گلیار؛ شکۆفه‌ی دار هه‌نار؛ گول هه‌نار.

گل بامداد: له‌ولاو؛ له‌ولاوه؛ له‌ڤلاڤه؛ **لاڤ‌لاڤ**؛ گولی لاولاو که به‌یانان ده‌پشکوێ.

گل بستان‌افروز ☜ گل تاج خروس

گل بوقی: گولی جوان و سووری شه‌یپووری تایبه‌تی ناوچه‌ی چین و ژاپون.

گل پیوندی ☜ گل صدبرگ

گل تاج‌خروس: بادرو؛ گولی‌پۆ؛ پۆپه که‌له‌شێره؛ گول مه‌خموور؛ گولێکی سووری چه‌ند په‌لکه، په‌لکه‌کانی له پۆپه‌ی که‌له‌باب ده‌کا.

گل تخم‌مرغ: گوله باینجان؛ گولی گیای باینجان.

گل جعفری: شه‌سپه‌ڕه؛ گوله‌شه‌سپه‌له؛ بته گیایه‌کی جوانی پڕ گه‌لایه، به بۆنێکی ناخۆشه‌وه.

گل جیبی ☜ گل کیسه‌ای

گل چای: گولی چای؛ جۆرێک گوله‌باخی پڕ په‌ڕی نارنجی ڕه‌نگه.

گل چینی: په‌یکه‌رێکی ڕازێنه‌یی به شێوه‌ی گول و بووکه‌له و گیانه‌وه‌ر، له هه‌ویری گه‌نمه‌شامی، چه‌سپی چێو و گلیسرین دروست ده‌بێ و پاش دروست‌کردن ڕه‌نگ ده‌کرێ.

گل حسرت ☜ سورنجان

گل حنا: گوله خه‌نه؛ خه‌نی؛ خه‌نیه؛ گولێکی سوور یان په‌مه‌یه به لقی سووری تورته‌وه، دوای وشک هه‌لاتن دانه‌کانی ده‌پژێ.

گل دنبه ☜ بداغ

گل رنگ: ١. قافلی؛ قاخلی؛ کاخلی؛ کاژێله؛ کاژێره؛ شملی؛ گوله‌زه‌رده؛ گیایه‌کی لاسک‌سپی ده‌س‌چێنه، به گه‌لای هێلکه‌یی ساف و لقی ڕاسته‌وه که گولێکی نارنجی، زه‌رد یان سوور ده‌کا: **کاجیره؛ کافشه** ٢. ماکێکی ڕه‌نگی که له تۆمی ئه‌و گیایه به‌رهه‌م دێ.

گل زرد: گوله زه‌رده؛ گوله زه‌رد؛ گوله ول؛ وله زه‌رد؛ دارچکێکی لق و پۆ که‌وانی دڕکاویه، گولێکی زه‌ردی بۆنخۆش ده‌کا، مره‌با و هه‌لوای لێ‌دروست ده‌که‌ن.

گل ساعتی: گولی ساعه‌تی؛ گوله شه‌راوی؛ شیرین‌توو؛ بنه‌گیایه‌کی پێچی گه‌لا پان و بلاوه به گولی درشت و پانکه‌له‌ی سوور یان ئه‌رخه‌وانی بریقه‌داره‌وه: **ساعتی**

گل ستاره‌ای: گوله‌ستێره؛ گۆساره؛ گوله‌ئاسۆ؛ گیای ڕازێنه‌یی به گولی زل و زه‌ردی وه‌ک خۆره‌وه.

گل سر: گوله‌سه‌ر؛ گولی سه‌ر؛ خشلی گول‌ئاسا بۆ ڕازاندنه‌وه‌ی قژ.

گل سرخ: گولخونچه؛ گوله‌خونچه: ١. سوورگول؛ ماوه‌رد؛ باتینۆک؛ گیایه‌کی ڕازێنه‌ره به لاسکی دڕکن، گولی بۆنخۆشی سپی، زه‌رد یا سووره‌وه ٢. جۆری سوورتۆخی ئه‌و گوله * **رُز**

گل سرخ عطری ☜ گل محمدی

گل سرنگون: شلێره؛ هه‌لاله‌برمه؛ هه‌لاله برم-برم؛ شلێر؛ شلیل؛ گولی شلێره؛ گولا پێغه‌مبه‌ر؛ گولێکی سووری ئال یان زه‌ردی پیاله‌ئاسای سه‌ره‌ونخوونه.

گل سینه: گوڵ سینه؛ خشڵی سەر سینگ.

گل شاهین ☜ **زاغک**

گل شراب: دەوەنێ کە گوڵەکەی بۆنی شەراو دەدا.

گل صدبرگ: گوڵی پێوەنی؛ گوڵە تۆپلاخە؛ ولە تۆپلاخە؛ جۆرێ گوڵی سووری پڕ گەڵا و جوان: **گل پیوندی**

گل فراموشم‌مکن: خەڵاتە گیا؛ گوڵە ئەوین؛ جۆرێ گوڵی سپی یان ئاوی کاڵە کە وەک هێشوو بەڵام لە ڕزنێکدا دەپشکوێ.

گل قاصد ☜ **قاصِدک**

گل کاغذی: گوڵە کاغەزی؛ دارچکێکی جوانی گەرمەسێرە بە لقی داهاتوو، گەڵای کەسک و گوڵی پچووکی سێ‌پەڕی سپی، ئەرخەوانی، سوور یان نارنجیەوە.

گل کتانی: گوڵە کەتان؛ هەمیشە گوڵ؛ هەمیشە جوان؛ هەمیشە بەهار؛ جوانە گوڵ؛ ناوی چەن جۆر گوڵە مەیموون بە لقی نەرم و داشۆڕاو و گوڵی بنەوشەوە: **کتانی**

گل کوکب: کەوکەو؛ گولا شێست‌پەڕ؛ گوڵە ئەستەمبولی؛ گوڵێکی پڕ پەلکە بە زۆر ڕەنگان.

گل کیسه‌ای: گیایەکی گەڵاپانی برگە- برگەیە بە گوڵی سوور، زەرد و برێ‌جار خاڵ- خاڵەوە کە وەک کیف یان کیسەی فوودراوە: **گل کیفی؛ گل جیبی**

گل کیفی ☜ **گل‌کیسه‌ای**

گل گلاب ☜ **گل محمدی**

گل ماهور ☜ **خرگوشک**

گل محمدی: گوڵ؛ گوڵ‌گوڵاو؛ گوڵی گوڵاو؛ گوڵەباخ؛ گوڵەباغ؛ گوڵباخی؛ سوورگوڵ؛ سۆرگوڵ؛ گولاسۆر؛ ولی؛ ولە مەخمەلیە؛ ولە گوڵاو؛ ئەو گوڵە لاسک بە دڕکەی کە گوڵاوی لێ‌دەگیرێ: **گل‌سرخ‌عطری؛ گل‌گلاب**

گل مصنوعی: گوڵی دەستکرد؛ گوڵێ کە لە پەڕ، پەڕۆ و کاغەزی ڕەنگی دروست دەکرێت.

گل مولا: گوڵ‌مەولا؛ ڕێزناوێ بۆ بانگ‌کردنی دەرویشان.

گل میخک: گوڵەمێخەک؛ گوڵی مێخەک؛ گوڵێکی بۆنخۆشە و زۆر ڕەنگی هەیە.

گل میمون: زارەگا؛ گیا بالووکە؛ گوڵە ئاوات؛ گوڵە ئاخ؛ گوڵە شفا؛ مەخەلەسە؛ گیایێکی ڕازێنەری بە گوڵی سوور، ئاڵ یان سپیەوە: **میمونی**

گل ناز: نازناز؛ نازنازی؛ گوڵناز؛ شەرمینۆک؛ گوڵێکی زۆر جوانە لە بەر خۆر دەپشکوێ و چەند ڕەنگی هەیە و ئەگەر دەستی لێ‌کەوێ پەڕەکانی لوول دەبن.

گل نوروز: نەورۆزە؛ گوڵە نەورۆزە؛ گوڵە نەورۆزی؛ کولبزک؛ گیایەکی گەڵا نەرم و ئەستوورە کە هێشووە گوڵی بە سەرەتای بەهاردا لە سەر لاسکەوە دەردێ.

▣ **گل از گل کسی شکفتن:** *[مجازی]* شاگەشکە بوون؛ زۆر خۆشحاڵ بوون ‹**با دیدن پول‌ها** گل از گلش شکفت: **هەر پارەکەی بینی** شاگەشکە بوو›.

گل انداختن: ١. داگرسان؛ سوور بوونەوە ‹**صورتش** گل انداخته بود: **ڕوخساری** داگرسابوو› ٢. گوڵ/ نەخش تێخستن ‹**چهارگوشه‌ی دستمال را هم** گل انداخته بود: **چوار سووچی دەسرەکەشی** گوڵ تێخستبوو›.

گل دادن: گوڵ‌کردن؛ گوڵ‌کردنەوە؛ گوڵ‌دان ‹**امروز صبح یاس** گل داد: **ئەم بەیانیە یاسەکە** گوڵی دا›.

گل زدن: *[ورزش]* گوڵ‌کردن؛ گوڵ لێدان؛ تۆپ خستنە ناو دەروازە، سەبەتە یان زەوینی بەرامبەرەوە ‹**تیم ما دو** گل زد: **تیمی ئێمە دوو** گوڵی کرد›.

گل شدن: *[ورزش]* بوونە گوڵ؛ گوڵ بوون؛ تۆپ کەوتنە ناو دەروازە، سەبەت یان زەوینەوە ‹گل شده بود **ولی داور قبول نکرد:** ببووە گوڵ **بەڵام**

داوەر قەبووڵی نەکرد›.

گل کاشتن: ١. گوڵ نان؛ لق یان شەتڵی گوڵ لە زەویدا کێلان ٢. *[کنایی]* سکە لێدان؛ کاری بەجێ کردن ٣. *[ورزش]* گوڵ لێدان؛ گوڵ کردن.

گل کردن: ١. گوڵ کردن/ کردنەوە؛ گوڵ دان؛ گوڵ پشکووتن ‹نسترن‌ها گل کردند: نەسترەنەکان گوڵیان کرد› ٢. *[مجازی]* دەرکەوتن؛ کەوتنە بەرچاو؛ وە بەرچاو هاتن ‹بزودی در کلاس گل کرد: خێرا لە پۆلەکەدا دەرکەوت› ٣. *[ورزش]* گوڵ لێدان؛ گوڵ کردن.

گل کردن خرج: *[نظامی]* نەتەقینەوەی تەقەمەنی پاش کارکردنی چاشنی.

گل گفتن: *[مجازی]* چاک گوتن/ وتن؛ خۆش/ خاس وتن؛ قسەی بەجێ و بە وەخت کردن ‹آفرین گل گفتی: ئافەرەم چاکت گوت›.

گل گفتن و گل شنفتن: *[مجازی]* قسەی خۆش کردن؛ وتوویژی خۆش کردن ‹نشسته بودیم گل می‌گفتیم و گل می‌شنفتیم که یک دفعه صدایی بلند شد: دانیشتبووین قسەی خۆشمان دەکرد، ناکاو دەنگێک بەرز بۆوە›.

از گل نازکتر نگفتن: *[مجازی]* لە گوڵ ناسکتر نەوتن؛ لە گوڵ کەمتر نەگوتن؛ قسەی ناخۆش نەکردن؛ خراپ بە زاردا نەهاتن ‹او تا به امروز به عروسش از گل نازکتر نگفته است: تا ئێستە لە گوڵ ناسکتری بە وەویەکەی نەوتگە›.

گل آذین / golāzîn ، ـها/: *اسم. [گیاه‌شناسی]* چۆناوچۆنی نیشتنە سەر لاسکی پەڕی گوڵ.

گل آرایی / golārāyî/: *اسم.* گوڵ ڕازێنی؛ هونەری چنین و ڕازاندنەوەی چەپکی گوڵ.

گل آلود / gelālûd/: *صفت.* قوڕاوی؛ زلقاوی؛ سلقاوی؛ هەڕگاوی؛ خەڕگین؛ ئاڤشیز؛ لیخن؛ لەغ؛ بە قوڕەوە تلاو ‹آب گل‌الود: ئاوی قوڕاوی›.

گلاب / golāb/: *اسم.* گولاو؛ گولاڤ؛ پنکاف؛ پنکاف؛ بەرکم؛ لیچ؛ ئاوێکی بۆنخۆشە لە هەڵمی ساردەوەبووی سەر گوڵباخی دەگرن.

گلاپاش / golābpāš/ ☜ **گلابدان**

گلابتون / golābatûn/: *اسم.* گولاوەتوون؛ گولابەتوون؛ گولاباتون؛ گولاوباتون؛ گولاڤدون؛ گولاواتوون: ١. زرهۆک؛ باریکە تاڵی زێڕین یان زێوین کە لەگەڵ ئاوریشم بۆ تان و پۆی پارچەی زەڕی بە کاری دەبەن ٢. زرهۆک؛ تەنراوەیەکی ئاوریشمی بە گولەنگەوە کراو، کە بە پرچیەوە هەڵدەواسن ٣. گولی زۆپی لە تان و پۆی زێڕ و زێو چنراو، کە بە سەر پارچەیدا دەدروون.

گلابتونی / golābatûnî/: *صفت.* گولاوەتوونی؛ وەکوو گولاباتون یان ڕازاوە بە گولابەتوون ‹زلفهای گلابتونی: پرچی گولاوەتوونی›.

گلابدان / golābdān ، ـها/: گولاوپاش؛ گولاودان؛ دەفری گولاو؛ تونگی گچکەی دەسکدار و مل‌باریک بە لوولەیەکەوە بۆ گولاو پژاندن بە دەست و سەر و چاودا: **گلاپاش**

گلابگیری / golābgîrî/: *اسم.* گولاوگیری؛ گولاوگری؛ کار و ڕەوتی گولاوگرتن ‹گلابگیری هنوز شروع نشده بود: گولاوگیری هێشتا دەستی پێ نەکردبوو›.

گلابی / golābî ، ـها/: *اسم.* هەرمێ؛ هەمرۆ؛ ئەمرۆ؛ هەرمۆ؛ هرمێ؛ هرمی؛ هارمێ؛ هورمی؛ هەرمی؛ هرمیک؛ مرۆی؛ مروێ؛ مەروێ؛ خەربیۆک؛ مەروە؛ موریە؛ شکووک؛ گولاوی؛ گولاوەی: ١. پنچک یان دارێ بە ڕیشووی داچوو، گەڵای ساکار، ساف و ددانەدار، گوڵی سپی مەیلەو ئاڵ و کۆوە ٢. بەری ئەو دارە کە مێوەیەکی بن‌خڕی درێژۆکەیە، زۆر جۆری هەیە و پاییزان دەگا ٣. ☜ **پیک**

▣ گلابی جنگلی: شتو؛ هەرمێ کێویلە؛ هەرمێ شینکە؛ هەمرۆ کووجیلە؛ کۆرسک؛ کۆرۆسک؛ کرۆسک؛ کروکس؛ شکۆلە؛ گیرسک؛ گرسک؛ گرۆسک؛ شکۆک؛ شەکۆک؛ شکۆکە؛ شەقۆق؛

داری هەرمێ کێویلە کە بەرەکەی چکۆلەترە.

گلاسنوست /g(e)lāsnost/: [؟]/اسم. گلاسنۆست؛ بزووتنەوەی گورباچوف، ئاخر سەرۆکی سۆڤیەت بە مەبەستی دەرخستنی کەم و کووڕیەکانی نێو کۆمەڵگا، وڵات و دەزگای حکوومەتی و ڕاوێژ بۆ چارەسەرکردنیان.

گل‌افشان / golafšān/: صفت. گوڵبارێن؛ گوڵپژێن.

گل‌افشانی / golafšānî، ـها/: اسم. گوڵباران؛ گوڵپژێنی؛ گوڵڕێژان؛ کار و ڕەوتی داباراندنی گوڵی زۆر بە سەر شوێن یان کەسێکدا.

گل‌اندام / golandām/: صفت. گوڵەندام؛ گوڵئەندام؛ خاوەن باڵای جوان و ڕێک.

گلاویز / galāvîz, gelāvîz/: صفت. ئاوقا؛ ئاوقە؛ ئاوقەد؛ هاوقا؛ ئاوریش؛ تێک‌هاڵاو؛ تێک‌گیراو؛ هەلباسک؛ تێکهەڵچوو؛ بچەنگانێ؛ چنگاوش؛ چنگاوەش؛ بەرەنگار؛ دەسەویەخە؛ دەگژڕاچوو ‹با هم گلاویز شدند: ئاوقای یەک بوون›.

⊡ **گلاویز شدن**: پێک‌هەڵپڕژان؛ تێک‌هەڵچڕژان؛ تێک‌هەڵچوون؛ ئاوقا بوون؛ تێک‌هاڵان؛ ئامباز بوون؛ بە گژدا یەکدا چوون؛ دەگژ یەک ڕاچوون؛ بە گژ یەکدا هاتن؛ بەگژ یەکا پەڕین؛ بەگژا هاتن؛ بە گژا چوون؛ ڤەگەڤزاندن؛ نیشتنە مل (یەک)؛ چنگاوەش بوون؛ دەسەویەخە بوون؛ تێک‌هەڵچوون؛ تێکەوەگلان؛ ڕژانە یەک؛ ڕژیانە یەک؛ پێکا چوون؛ تێکەوە گلان؛ بەلشین؛ بەرەنگار بوون؛ کەتن هەڤ؛ گەرساندن؛ تێکەڵاو بوون و مل دەبەر ملی یەکتر نان ‹با هم گلاویز شدند و همدیگر را خونین و مالین کردند: پێک‌هەڵپڕژان و یەکتریان خوێناوڵی کرد›.

گلایدر / g(e)lāyder، ـها/: [انگلیسی]/اسم. گلایدیر؛ فڕۆکەی بێ‌موتور کە بە با دەفڕێ: **هواسُر**

گلایول / gelāyol، ـها/: [فرانسوی]/اسم. شالانگ؛ گوڵ دیاری؛ گوڵە خەنجەری؛ گوڵە ئەسپەک؛ چەمقالاو؛ گەلایۆل؛ گوڵێکی جوانی هەمەڕەنگی گەڵاپان و لق هەڵکشاوە، لە سەر هەر لقێک ڕیزێک گوڵی شەیپووڕئاسا دەپشکوێن.

گلایه / gelāye/ ☜ **گله**

گلباد / golbād/: اسم. کیسەئاسایەکی کەلەقەندی کە وەک نوانەیێ لایەن و تەوژمی بای ناوچەیەک پیشان دەدا.

گلباران / golbārān/: اسم. گوڵباران؛ دۆخی وەرین یان هاویشتنی گوڵ.

⊡ **گلباران کردن**: گوڵباران‌کردن؛ گوڵی زۆر تێکڕا داباراندن ‹مردم مرقدش را گلباران کردند: خەڵکی گلکۆیان گوڵباران کرد›.

گل‌باقالی[1] / golbāqālî/: [فارسی/ از یونانی]/اسم. پەڵە- پەڵەی ڕەنگامە لە سەر تەختی شتێک.

گل‌باقالی[2]: [فارسی/ از یونانی] صفت. چیل- چیل؛ تایبەتمەندی ئەوەی پەڵەی ڕەنگامەی لە سەر بێ ‹مُرغ گُل‌باقالی: مریشکی چیل- چیل›.

گلبانگ / golbāng، ـها/: اسم. چریکە؛ بەرزەچڕە؛ دەنگی خۆش و بەرز.

⊡ **گلبانگ مسلمانی**: [کنایی] بانگ؛ بان؛ سەلا؛ بانگی نوێژ.

گلبرگ / golbarg، ـها/: اسم. گوڵپەڕ؛ گوڵپەڕە؛ گوڵپەل؛ بەلگ؛ گەڵاگوڵ؛ پەڕەی گوڵ؛ پەڕە ڕەنگینەکانی دەوری گوڵ.

گلبن / golbon، ـان/: اسم. [ادبی] بنجەگوڵ؛ بنچەگوڵ؛ بنەگوڵ؛ بتەیەکی گوڵ بە سەرەوە ڕواو.

گلبند / golband/: اسم. تاجەگوڵینە؛ ئاڵقەیێک گوڵی پێکەوە بەستراو کە وەک تاج لە سەری دەکەن.

گلبول / golubûl, g(u)lubûl، ـها/: [فرانسوی] ☜ **گویچه**

⊡ **گلبول سرخ**: گویچەی سرخ ☜ **گویچه**

گلبول قرمز: گویچەی سفید ☜ **گویچه**

گلبولین / golubûlîn, g(u)lubûlîn/: [فرانسوی] *اسم. [شیمی]* گولوبوولین؛ ناوی گشتی بۆ تاقمێک پرۆتێینی گیایی و گیانەوەری کە لە نێو پلاسمای خوێنی مرۆشدا هەیە و کاری بەرگری لە نەخۆشیە: **گلوبولین**

گل بهی[1] / gol-(e)-behî/: *اسم.* گولی؛ چێرەیی؛ ڕەنگی سوورکاڵی مەیلەو نارنجی.

گل بهی[2]: *صفت.* گولی؛ چێرەیی؛ بە ڕەنگی سوورکاڵی مەیلەو نارنجی.

گلپر / golpar ، ـها/: *اسم.* گولپەڕ: ۱. سۆلان؛ سوولان؛ گولەسۆ؛ پلەسۆ؛ ئالفە گیایەکی ساقەتە وەک قامیش، بۆنخۆش، گەلاپان، گولسپی، میوە هێلکەیی و خۆش بەرامەیە ۲. میوەی ئەو گیایە کە وەک بەهارات بە کار دەڕوا.

گلپوش / golpûš ، ـها/: *اسم.* گولپوش؛ بەشی دەرەکی گول کە پەرچەم و مێوینەکەی دادەپۆشێ: **فراپوش**

گلچرخ / golčarx ، ـها/: *اسم.* مانمانەگێجێ؛ کاری خولانەوەی لە سەر یەک بە دەوری خۆدا (زیاتر لە نێو گۆڕکی زۆرخانە).

گلچهره / golčehre ، ـگان/: *صفت. [مجازی]* ڕوومەتگول؛ گولدیمەن؛ گولڕوخسار؛ گول چار؛ گولڕوو؛ خاوەن ڕوخساری جوان و ناسک وەکوو گول: **گُلرخ؛ گُلرو**

گلچین / golčîn/: *اسم.* ۱. /ـان/ گولچن؛ گوڵچین؛ کەسێ کە گول دەچنێ ۲. گولبژێر؛ تەڵبژێر؛ تەڵبژێن؛ تالچین؛ سەرتەڵ؛ سەرتڵ؛ سەرگوڵ؛ ئەوی لە ناو کۆمایەکدا هەڵبژێردراوە.

▣ **گلچین ـ گلچین**: پسکەپسک؛ نەرمەنەرم؛ نەرمەـ نەرمە؛ ئارام ـ ئارام ؛ شێنەـ شێنەی؛ هێدی ـ هێدی؛ بە ئارامی؛ بە هێواشی؛ بە ئەسپایی (بەتایبەت بۆ ڕۆیشتن).

▣ **گلچین کردن**: تەڵبژێر/ گولبژێرکردن؛ هۆرچنیەی؛ هەڵبژاردن و جیا کردنەوەی باشترین شتانی کۆمەڵەیێک ‹این‌ها را از میان سیصد تا گلچین کرده‌ام: ئەمانەم لە نێو سێسەد دانەدا گولبژێر کردووە›.

گل خاری[1] / golxārî/: *اسم.* ئاڵ؛ سوورکاڵ؛ گولخار؛ ڕەنگی سووری کاڵ.

گل خاری[2]: *صفت.* ئاڵ؛ سوورکاڵ؛ گولخار؛ بە ڕەنگی سووری کاڵ.

گلخانه / golxāne ، ـها/: *اسم.* گوڕنی؛ گولخانە؛ شوێنی پەروەردەکردنی گول و گیا بەتایبەت شوێنێکی سەرگیراو بە گەرما و ڕووناهی گونجاو و ڕاگیراوەوە.

گلخانه ای / golxāne'î/: *صفت.* گولخانەیی؛ لە گولخانەدا پەروەردەکراو ‹گوجەفرنگی گلخانەای: تەماتەی گولخانەیی›.

گلخن / golxan ، ـها/: *اسم. [ادبی]* ۱. توون؛ توونخانە؛ هاتوون؛ ئاتوون؛ تین؛ تون؛ ئاگردانی گەرماو ۲. کوورە؛ کوورەپەزخانە.

گلخن تاب / golxantāb ، ـها؛ ـان/: *اسم.* توونچی؛ پەینچی؛ توونەوان: *الف)* ئاگر هەڵکەری گەرماو *ب)* ئاگرەوانی ئاگردانی کوورە.

گلدار / goldār/: *صفت.* گولدار: ۱. بە توانست و لێهاتوویی گولدان ۲. بە نەخش و نیگاری گولەوە ‹پارچەی گلدار: پارچەی گولدار›.

گلدان / goldān ، ـها/: *اسم.* گولدان؛ گولدانک؛ ئینجانە؛ تەبەک: ۱. دەفرێکی دەم هەراو بۆ ناشتن و بەرهەم هێنانی گول ‹یک گلدان برای این گل بخرا: گولدانێک بۆ ئەم گولە بستێنە!› ۲. دەفری گول بە گولەکەی ناویەوە ‹گلدان یاس را بگذار جلو پنجره: گولدانی یاسەکە لە بەر پەنجێرەکەوە دانە› ۳. دەفرێکی (زۆرتر بلۆر) بۆ هەڵگرتنی لقی گول ‹گلدان را آب کن این شاخه‌های گل را بگذار تویش: ئاو بکەرە گولدانەکەوە ئەم لقە گولانەی تێخە› ٤. دەفرێکی (زۆرتر کانزا) بۆ کۆکردنەوەی دەنگی ئەندامانی ئەنجومەنێک.

▣ **گلدان سفالی**: ئینجانە؛ سوێنە؛ کەلەکە؛ دەفری سوالەتی گول تێدا چاندن.

گلدسته / goldaste ، ـها/:اسم. ١. [ادبی] دەستەگوڵ؛ چەپک؛ چەپکەگوڵ؛ تۆپەگوڵ؛ دەسکەگوڵ ٢. کەمەرە؛ جێگەی بانگدەر لە سەر منارە ‹گلدستەی مسجد: کەمەرەی مزگەوت›.

گلدوزی / goldûzî/:اسم. نتر؛ نتل: ١. گوڵچنی؛ گوڵدۆزی؛ چنیک؛ کار و ڕەوتی نتراندن؛ نەورنایش؛ هونەر یان لێزانی گوڵدروون لە سەر پارچە ‹کلاس گلدوزی می‌رفتم: دەچوومە کەلاسی گوڵچنی› ٢. ـها/ گوڵچن؛ گوڵچین؛ ئەو نەخشانە لە سەر قوماشی دەدروون ‹گلدوزی‌های قشنگی داشت: نترگەلێکی جوانی هەبوو›.

▣ **گلدوزی کردن**: نتراندن؛ نتلاندن؛ گوڵچنین؛ نەورنایش؛ نەخشاندنی پارچە بە دووران لە سەری.

گلر / goler ، ـها/: [از انگلیسی]/اسم. [ورزش] گوڵێر؛ گوڵچیّ؛ دەروازەبان (لە کایەگەلی دەروازەداردا).

گلرخ / golrox/ ☜ **گلچهره**

گلرنگ / golrang/: صفت. ئاڵ؛ گوڵخار؛ سوورکاڵ؛ بە ڕەنگی سووری ڕۆشن.

گلرو / golrû/ ☜ **گلچهره**

گلریزان / golrîzān/:اسم. ١. گوڵڕێژان؛ ڕەوتی وەرینی گوڵپەڕەکانی دار و دەوەن ‹درختان گلریزان کرده بودند و زمین از گل پوشیده شده بود: دارەکان گوڵڕێژانیان کردبوو، زەوی لە گوڵ داپۆشرابوو› ٢. گوڵپژێن؛ کاری ڕژاندن یان پاشینی گوڵی زۆر لە شوێنێ ‹بر سر عروس گلریزان کردند: بە سەر بووکدا گوڵپژێنیان کرد› ٣. [کنایی] باربوو؛ شێوەیەک کۆکردنەوەی یارمەتی (بەتایبەت لە زۆرخانەدا بۆ پاڵەوانێکی هەژار).

گلزا / golzā/: صفت. [گیاەشناسی] گوڵدەر؛ بە تایبەتمەندی دەردانی گوڵ.

گلزار / golzār ، ـها/:اسم. گوڵزار؛ گوڵسان؛ گوڵەک؛ گوڵجاڕ؛ گوڵزار؛ شوێنێ کە گوڵی زۆری لێ ڕواوە.

گلزن / golzan ، ـها؛ ـان/: [انگلیسی/ فارسی]/اسم. [ورزش] گوڵکەر؛ لێهاتووی گوڵ کردن لە یاری تۆپاندا.

گلسازی / golsāzî/:اسم. گوڵسازی؛ هونەری دروست کردنی گوڵ لە پارچە، پلاستیک، کاغەز یان هەر شتێکیتر. هەروەها: **گلسازی**

گلستان / golestān ، ـها/:اسم. گوڵستان؛ گوڵیستان؛ باغچەی گوڵان؛ باخێ کە گوڵی جۆراوجۆری تێدا پەروەردە دەکرێ.

گلسنگ / gol(e)sang/:اسم. کرێژ؛ کرێژ؛ کرێش؛ کرێژەبەرد؛ کرێژەبەرد؛ قرێژەبەرد؛ قۆزەبەرد؛ گلەوەز؛ مەخمەلێنە؛ بقز؛ خەنەتیفک؛ گیایەکی بۆری شینباو یان قاوەیی و سوورە کە وێڕای جلشین و قەوزە لە سەر بەرد و دار و دەوەن دەڕوێ.

گلسنگی / gol(e)sangî/: صفت. بقزەیی؛ بە ڕەنگی کرێژە بەرد.

گلشن / golšan ، ـها/:اسم. گوڵستان؛ گوڵشەن؛ گوڵشێن؛ باخی گوڵ.

گلعذار / gol'ozār, gol'ezār/: [فارسی/ عربی] صفت. [ادبی] گوڵڕوو؛ گوڵڕوخسار؛ ڕوومەتگوڵ؛ گوڵدیمەن؛ گوڵچار؛ شێوەگوڵ؛ خاوەن ڕوومەتی وەک پەڕەی گوڵ.

گلف / golf/: [انگلیسی]/اسم. گوڵف؛ گەمەیەکی ولاتانی ئینگلیزیزمان، لە زەویەک بە ٩ یا ١٨ کونەوە، کە یاریزان بە گۆچانێکەوە لە تۆپێکی گچکەی سپی هەڵئەدا بۆ ناو کونەکان، لە ئاکامدا ئەو کەسە دەیباتەوە کە بە لێدانی کەمتر تۆپەکە بخاتە ناو کونەکانەوە.

گلفام / golfām/: صفت. گوڵباو؛ گوڵباف؛ گوڵگزی؛ سووری ئاڵ؛ ئاڵ و واڵ؛ بە ڕەنگی وەکوو گوڵەسوورە.

گلفروشی / golfurûšî/:اسم. گوڵفرۆشی؛ گوڵوەرەشی: ١. کاری گوڵ فرۆشتن ٢. ـها/ دووکانی گوڵفرۆشی. هەروەها: **گلفروش**

گلفشان / gelfešān ، ـها/:اسم. [زمین‌شناسی] گلپژێن؛ چاڵێکی قووچەکی بە چەن زارکی بچووکەوە، کە قوڕ و گازی لێوە هەڵدەپژێ.

گلفهشنگ / golfahšang ، ـها/:اسم. چلووره؛ زەمبەلیلک؛ زەمەگلێرە؛ ژەکلێرە؛ کلیلە؛ گلیلە؛ سوولەڕمە؛ ڕمە؛ بەیسێ؛ قەندیل: ١. شووشە سەهۆڵ؛ شوشەسۆل؛ سەهۆڵێ کە بە شاخ و گوێسوانەدا شۆڕ دەبێتەوە ٢. کۆڵەکەی شۆڕی ئاهەکی لە بن میچی مەغاردا.

گلقند / golqand/: [فارسی/ معرب]/اسم. گولقەن؛ مەڕەبای خاکە قەند و گوڵەسوورە کە لە بەر تاوی دەنێن تا خەست دەبێتەوە و دەگا.

گلکاری / gelkārî/:اسم. قوڕەکاری؛ هەڕەکاری؛ هەڕیکاری؛ نەواڵی: ١. کار و ڕەوتی نقان؛ ماڵ‌کردنەوە ٢. کاری قوڕ گرتنەوە. هەروەها: **گلکار**

گلکاری / golkārî/:اسم. گوڵکاری: ١. کار و ڕەوتی ناشتن و پەروەردەکردنی گوڵ ‹جلو ساختمان را گُلکاری کرده بودند: بەردەم خانووبەرەکەیان گوڵکاری کردبوو›. هەروەها: **گُلکار** ٢. /ـها/ باخچەی گوڵ؛ ئەو جێگەی کە گوڵی تێدا نێژراوە ‹توی گُلکاری نروید گلها را لگد می‌کنید: مەچنە ناو گوڵکاریەکەوە گوڵەکان پێشێل ئەکەن›.

گل‌کلم / golkalam ، ـها/:اسم. گوڵەکەلەم؛ گوڵ‌کەلەرم؛ جۆرێ کەلەرمە گوڵەکەی زۆر گەورە دەبێ و بۆ ترشی بە کاری دەبەن.

گلگشت / golgašt ، ـها/:اسم. گەشت و گێل؛ پیاسە؛ کاری گەڕان لە ناو باخ و گوڵزاردا.

گل-گلی / golgolî/: صفت. [گفتاری] گوڵ-گوڵی؛ گوڵ-گوڵ؛ گوڵ‌گوڵین؛ گوڵدار ‹یک پیراهن گل-گلی پوشیده بود: کراسێکی گوڵ-گوڵی لە بەر کردبوو›.

گلگون / golgûn/: صفت. گولباف؛ گوڵباو؛ ئاڵ و واڵ؛ بە ڕەنگی گوڵەسوورە.

گلگونک / golgûnak/:اسم. [پزشکی] سووریەکی ناحەز لە سەر گۆنا و لووتی برێ کەس (بەتایبەت پاش پەنجاساڵی) بە هۆی هەراو بوونی ڕەگی خوێنی.

گلگونه / golgûne/:اسم. [قدیمی] سووراو؛ سووراڤک؛ سوهراف؛ سۆراف؛ دەرمانی سووری تایبەت بۆ خۆ ڕازاندنەوەی ژنان.

گلگی / gelegî ، ـها/:اسم. [گفتاری] گلە؛ گلەیی؛ گلەی؛ گلی؛ گلەه ؛ گلە و بناشت.

گلگیر / gelgîr ، ـها/:اسم. گلگیر؛ قاپێکی کۆم لە دەوری تەگەرەی ماشێن بۆ بەرگری لە قوڕ پژان.

گلگیرساز / gelgîrsāz ، ـها؛ ـان/:اسم. گلگیرساز: ١. کەسێ کە گلگیر دروست دەکا ٢. کەسێ کە گلگیری لار و خوار ڕێک دەکاتەوە.

گلگیرسازی / gelgîrsāzî/:اسم. گلگیرسازی: ١. کار و ڕەوتی دروست‌کردن یان چاک کردنەوەی گلگیر ٢. /ـها/ کارگەیێ کە گلگیری تێدا دروست ئەکەن یان چاکی دەکەنەوە.

گل‌مالی / gelmālî/:اسم. کاری قوڕ تێدان؛ هەرگ ساوین؛ پێدا ماڵینی قوڕ: *الف)* بۆ خاوێن کردنەوەی دەفر *ب)* بۆ داپۆشینی شوێنێک.

▣ **گل‌مالی کردن**: ١. قوڕ تێگرتن؛ بە قوڕ داپۆشان ٢. *[کنایی، گفتاری]* پا پێدا ساوین؛ سەر نیانەوە؛ شاردنەوە.

گل‌مژه / golmoje/:اسم. چینچک؛ باپشکێو؛ بێتک؛ پزدوک؛ چینچک؛ جوانکە؛ دگدگە؛ بوکل؛ بیتک؛ بووک؛ بووکک؛ بوویک؛ دیکلۆک؛ دیقلۆک؛ سینچکە؛ زیتکەزەلام؛ زیتکەسلام؛ چینچکەسلاوە؛ چنچکەسلاو؛ چیچکەسلام؛ قینچکەسلاو؛ قنچکەسلام؛ قنچکەسلاوە؛ سیتکەسەران؛ سلتەخۆلام؛ سیتکەزەلام؛ سیتکەسلاو؛ سیسکەسەلا؛ سیسکەسلاوە؛ سیتکەسەلام؛ سیچکەسلاو؛ سیچەسلاوە؛ سیچکەی سلاوە؛ سینچکەسلاو؛ زیپکەی چلکی

لە پیلووی چاودا.

گـــل‌منگلـــی / golmangolî/: *صـفت. [تعـریض، گفتاری]* حەف‌ڕەنگیلە؛ بە ڕەنگی زۆری بێ‌مانـاوە ‹یـک پیـراهن گـل‌منگلـی پوشـیده بـود: کراسـێکی حەف‌ڕەنگیلەی لەبەر کردبوو›.

گلمیخ / golmîx ، ـها/: *اسم.* گولـمێخە؛ سـنگی ئاسن؛ بزماری گەورەی سەر وەک گوڵ لێ‌کـراو بۆ جل لـە سـەر هەڵواسـین ‹کُتش را بـه گُلمیخ آویزان کرد: کۆتەکەی بە گولمیخەکەوە هەڵواسی›.

گلنـــار / golnār/: *اســم.* ١. گلیـــار؛ گوڵـــنار؛ گـــوڵهـــەنار؛ گولـــی داری هـــەنار ٢. گوڵـــەنار؛ گیـایێکی دەشـتەکی بـە گولـی سـووری وەک گوڵی هەنارەوە.

گلنـــاری [1] / golnārî/: *اسـم.* گلیـــاری؛ ڕەنگـــی سووری ڕۆشن.

گلناری [2]: *صفت.* گلیاری؛ بە ڕەنگی سووری کاڵ.

گلنگـــدن / galangadan ، ـهـا/: [ترکـی] *اسـم.* کۆلاسـە؛ مقەنەزمـە؛ گەلـەنگ؛ گەلەنگـەدەن؛ میلەیەکی سەر لاری نێوقـەدی چـەک کـە بـە هات‌وچۆ، فیشەک دەخاتە نێو خەزێنەی چـەک و پووکەکەی فڕێ دەدا ‹تفنگ را برداشت و گلنگدن را کشید: تفەنگەکەی هەڵگرت و کۆلاسەی لێدا›.

گل‌نم / golnam/: *اسم.* نمتـک؛ گوڵـنم؛ پڕشـە ئاوی کەم و ورد ‹یک گل‌نم آب بزن و اتویش کـن!: نمتکێ ئاوی لێدە و ئوتووی بکە!›.

گلو / galû/: *اسم.* گەروو؛ گەڵـوو؛ گـەلوو؛ گـەرۆ؛ گەروی؛ گلوی؛ گلـوێ؛ گـەلی؛ گـەوری؛ گلـب؛ هەوک؛ هـەوگ؛ قـوڕگ؛ قـرگ؛ قـوڕی؛ قـوڕوو؛ قوڕووگ؛ قورتاسە؛ نەوک؛ ئـەوک؛ نـاق؛ خـووز؛ حـەفک؛ ئـوک؛ بـین؛ ناقـڕێ؛ تەشـنی؛ تینـی؛ خەلالووک؛ گەلەلووک: ١. ئەندامێ کـە دەم بـە سینگ و سـکەوە دەلکێنـێ ٢. بـەرمل؛ لوولـە؛ باریکەڕێی نێوان زارک و سکی هەر شتێک.

▣ **گلو پارە کردن:** *[مجازی]* قـوڕگی خـۆ دڕیـن؛ دەنگ دڕاندن؛ قیڕاندن ‹به خاطر تو داشـتم گلـو پارە می‌کردم: لە بەر تۆ خەریک بووم قوڕگی خـۆم دەدڕی›.

گلـو پـیش کسـی گیـر کـردن: *[مجـازی]* دڵ چەقینـە سـەر کەسـێ؛ یـەکجار خوازیـاری کەسێک بوون ‹گلویش پیش دختـر همسـایەشـان گیـر کـردە بـود: دلـی چـەقیبووە سـەر کچـە جیرانەکەیانەوە›.

گلو تازە کردن ☜ **گلو تر کردن**

گلـو تـر کـردن: گـەروو تـەڕکردن؛ شـتێک خواردن یان (زۆرتر) خواردنەوە ‹بفرمایید گلو تـر کنید!: فەرموون گەروو تەڕ کەن!›: **گلو تازە کردن**

گلو صاف کـردن: کـۆکین؛ گـەروو/ سـنگ ساف‌کردن؛ پاک‌کردنەوەی قـوڕگ (بەتایبـەت بە کۆخین یان تف کردنەوە) ‹گلویی صاف کـرد و به صحبت ادامە داد: کۆکی و درێژەی بە قسە دا›.

از گلـو پـایین نـرفتن: لـە گـەروو نەچوونـە خوارەوە: ١. نەخواردن؛ قـووت نـەدان ‹هـنوز لقمە از گلویم پـایین نرفتـە بـود: هێشـتا پـاروو لـە گەرووم نەچووبوە خـوارەوە› ٢. پـێ نـەخوران/ نەخوریان ‹از دیروز چیزی از گلویم پایین نمـی‌رود: لە دوێنێوە هیچم پێ‌ناخوری›.

از گلـوی کسـی بریـدن: *[مجـازی]* لـە دەمـی کەسێک گرتنـەوە؛ لە کەسـێک گرتنـەوە؛ لـە بەشە خواردنی کەسێک دزینەوە ‹از گلـوی زن و بچەام بریدم و این ماشین را خریدم: لە دەمی ژن و منالەکەم گرتەوە و ئەم ماشینەم کڕی›.

بە/ در گلـو پریـدن: پەڕینـە قـوڕگ؛ پەڕینـە گەروو؛ پڕاینە گلۆوزێ؛ شتێ لە کتوپڕا چوونە ناو قوڕگ ‹قنـد پریـد بـە گلـویم: قەنەکـە پەڕیـە قوڕگم›.

بە/ در گلـوی کسـی ریخـتن: ١. دەرخـواردی کەسێک دان؛ بە زۆر کردنە زاری کەسـێکەوە ‹زهـر در گلـویش ریختنـد و او را کشـتند: ژاریـان دەرخـواردی دا و کوشـتیان› ٢. کردنـە دەم کەسێکەوە ؛ خواردنی کەسێک دابـین‌کـردن

‹صبح تا شب زحمت کشیدم، پول درآوردم بە گلوی شما ریختم: بەیانی تا شەو ڕەنجم دا، پارەم دەرهێنا و کردمە دەمتانەوە›.

گلواژە / golvāje ، ـها/: *اسم. [مجازی، ادبی]* وشەی جوان.

گلوئی / galûʾî/ ☜ **گلویی**

گلوبند / galûband/ ☜ **گردن‌بند**

گلوبول / gulubûl/: [فرانسوی] ☜ **گُلُبول**

گلوبولین / gulubûlîn/: [فرانسوی] ☜ **گُلُبولین**

گلوبین / g(o)lubîn/: [فرانسوی]*/اسم. [شیمی]* گلۆبین؛ جۆرێک پرۆتەیینە لە خوێندا، بە گەرما دەگرسێ و لە ئاودا ناتوێتەوە.

گلودرد / galûdard/ ☜ **درد**[2]

▣ **گلودرد دام**: پاڵتەک؛ گاوەناز؛ گاوکناس؛ گاوەناس؛ نەخۆشی گەرووی ئاژاڵ؛ جۆرێ نەخۆشی تایبەت بە شێوەی لوویێ لە ژێر ملی گاوە دەردێ، ناو شاخی تێغ دەدەن، خوێی تێدەکەن، چا دەبێتەوە.

گلوسید / g(e)losîd, gulusîd/: [فرانسوی]*/اسم. [شیمی]* گلۆسید؛ ناوی گشتی هیدراتگەلی کەربون.

گلوسینیم / gelosînyom, g(e)losîn(i)yom/: [انگلیسی] ☜ **بریلیُم**

گل و شل / gel-o-šol/: *اسم.* شلۆپ؛ لۆرخ؛ لیلاف؛ لەنگێز؛ لەنگێزە؛ قوڕ و بەفراوێ کە بە هۆی بارینەوە دروست دەبێ ‹امروز همەجا گل‌وشل بود و کفش و لباسم کثیف شد: ئەمڕۆ هەموو شوێنێ شلۆپ بوو، کەوش و جلەکانم پیس بوون›.

گلوکز / gulûkoz, g(o)lukoz/: [فرانسوی]*/اسم. [شیمی]* گلۆکۆز؛ قەندی ترێ؛ هیدرات کەربونی تاکەقەن کە لە هیدرۆلیزی نیشاستە و نەیشەکر بەرهەم دێ: **دکستروز**

گلوکوم / golûkom, g(u)lûkom/: [فرانسوی] *اسم. [پزشکی]* آب سیاه ☜ **آب**

گلوگاه / galûgāh ، ـها/: *اسم.* بەرملە؛ باریکەڕێ؛ تەنگەبەر؛ تەنگەوەر؛ ڕەهەندێک کە لەوێوە دەچێتە ناو جێ، شوێن یان شتێک ‹تنگەی دزلی گلوگاه اورامان است: دەربەندی دزلی بەرملەی هەورامانە›.

گل و گردن / gal-o-gardan/: *اسم. [گفتاری]* سەر و مل؛ مل و پۆڕگ؛ دەوری مل ‹هوا سرد است گل و گردن بچەها را خوب بپوشان!: هەوا ساردە، سەر و ملی منداڵەکان جوان داپۆشە!›.

گل و گشاد / gal-o-gošād/: *صفت. [گفتاری]* فش و فۆڵ؛ دەڵپ؛ دەڵب؛ زۆر هەراو، بەتایبەت جل‌وبەرگ ‹یک شلوار گل‌و گشاد تنش بود کە دو نفر دیگر هم تویش جا می‌گرفتند!: شاڵوارێکی فش و فۆلی لە پێدا بوو دوو کەسی تریشی تێدا جێ دەبووەوە!›.

گل و گوش / gal-o-gûš/: *اسم.* سەر و گوێ؛ دەوری مل و هەر دوو گوێ ‹دستی بە گل و گوش بچە کشید: دەستێکی هێنا بە سەر و گوێی منداڵەکەدا›.

گل و گیاه / gol-o-giyāh/: *اسم.* گوڵ و گیا؛ گژ و گیا؛ گیا و گوڵ؛ ڕووەک ‹توی باغچە گل و گیاە کاشتە بودند: لە ناو باخچەکەدا گوڵ‌و گیایان کێلابوو›.

گلوگیر / galûgîr/: *صفت.* گەڵووگر؛ گەرووگر؛ هۆی گیرانی گەروو ‹لقمەی گلوگیر: پارووی گەرووگر›.

گلولە / gulûle, golûle ، ـها/: *اسم.* گولۆلە؛ گلۆلە؛ گرۆلیە: ١. گزموولە؛ گولۆلی؛ خڕکەیێکی چکۆلە لە شیشە، بەرد یان کانزا ٢. گولۆلک؛ تۆپەلە؛ هۆپەلە؛ تۆپەڵ؛ هۆپەڵ؛ گرمۆتە؛ گرموولە؛ گولۆک؛ هەر شتێکی خری خڕیلانە ‹گلولە نخ؛ گلولەی برف: گولولە بەن؛ تۆپەڵەی بەفر› ٣. بەرک؛ گوللە؛ تیر؛ تەنێکی خڕیلەی کانزایی لە نووکی فیشەکدا.

▣ **گلولەی برف**: تۆپەڵە؛ هۆپەڵ؛ کولات؛ گوداڤەوری؛ تۆپەڵەی بەفر.

گلولەی گل: زواڵە؛ هۆپەلە؛ هۆپەڵ؛ ئۆپەڵ؛

تۆپە قوڕ؛ تۆپەڵە قوڕ.

گلوله‌ی نخ: گلۆلە؛ گلۆک؛ گولۆلـک؛ گلۆلـە بـەن؛ قـاقیلۆک؛ تەختەسـاف؛ قاتمـە؛ گنـا؛ گـوڵمشـتک؛ گونـەڵ؛ گونۆلـە؛ مـاکی بـەن؛ تۆپەڵێک لە بەنی بە سەریەکدا پێچراو.

▣ گلوله خوردن: تیر خوردن ☜ تیر

گلوله شدن: گرمۆڵە/ گرمووڵە/ گولۆڵە/ گلۆڵە بـوون؛ گـورپ‌کـردن؛ چوونـە یـەک و وەک تۆپەڵە لێهاتن ‹از سرما گلوله شده بود: لە سـەرما گرموڵە بووبوو›.

گلوله کردن: خڕکردن؛ گولۆڵە/ گلۆڵە کردن؛ تۆپەڵ کردن؛ بە چەشنی گولولـە دەرهێنـان ‹کاغذ را گلوله کرد انداخت دور: کاغەزەکەی گولۆڵە کرد و فڕەی‌دا›.

به گلوله بستن: بەر گولله دان؛ دانە بـەر گولـە؛ بەستنە گولەوە؛ دەسڕێژکردن ‹تظاهرات را بـه گلوله بستند: ڕێپێوانەکەیان بەر گولله دا›.

گلوله‌باران / gulûlebārān, golûle- ، ـها/:/اسم. گوللـەباران؛ گولـەباران؛ کـاری لـە سـەر یـەک هاویشتن و تەقاندنی گولله ‹سنگر ما از همه طرف گلوله‌باران شد: مەتەریزەکەمان لـە هـەموو لایێکـەوە گوللەباران کرا›.

گلویی / galûyî ، ـها/:/اسم. کـەفشـۆر؛ دەراوی باریکەڵەی ئاو، لە ژێر خانووبەرەوە: **گلوئی**

گله / galle ، ـها/:/اسم. ۱. گەلە؛ کەرک؛ گلیـەی؛ رەڤە؛ کومەڵی ئاژەڵ و پاتاڵ ۲. *[تعریض]* گایەڵ؛ خێڵ؛ جەماوەر؛ کۆمەڵـە خەڵـکێکی زۆر ‹در بـاز شد و یک گله آدم ریختند توی حیاط: دەرگا کرایـەوە و گایەڵێک ڕژانە نێو حەوشەوە›.

▣ گله‌ی اسب: ڕەوە؛ گەلە ئەسپ.

گله‌ی پرنده: پۆل؛ کۆمەڵی باڵندە.

گله‌ی گاو: گاگەل؛ گایەل؛ ڕێن؛ گۆبار؛ نـاخر؛ گەلەگا؛ کۆمەڵی گا و مانگا.

گله‌ی گوسفند: ڕان؛ مێگـەل؛ ڕایـان؛ ڕییـەن؛ ڕێن؛ گونیە؛ کۆمەڵی پەز و بزن.

گلـه / gele ، ـهـا/:/اسم. گلـە؛ گلـەیی؛ گلـەی؛ گلەیێ؛ گیلە؛ گلی؛ گلێی؛ گلـی؛ گێـرە؛ گـازن؛ گازندە؛ سوو؛ گلە و بناشت؛ باس و قسـەیێ کـە دڵمەندی یان ناڕەزایـەتی بێـژەر ڕادەگەیـەنێ: **گلایه**

▣ گله داشتن: گلەیی هـەبوون؛ دەم بـە گلـەیی بوون؛ گلەی بیەی؛ لە کـاری کەسـێ دڵـگیر بوون ‹آزاد از تو خیلی گله داشت: ئـازاد زۆر گلـەی لێت هەبوو›.

گله کـردن: گلـەیی‌کـردن؛ گلـەی‌کـەردەی؛ گوتنەوەی دڵڕەنجاوی خۆ ‹پیش شوهرم از مـن گله کرده بود: بـە لای مێردەکەمـەوە گلـەیی لـێم کردبوو›.

گله / gel(l)e/: [کردی]/اسم. *[گفتاری]* گلـە؛ گلـێ؛ گلار؛ گلارە؛ گلوێ؛ گوارە؛ بۆڵ؛ زەنگەتە؛ دەنکـە ترێی لە هێشوو کەنراوە.

▣ گله کردن: کردنە گلوێ؛ بۆڵەڕن‌کردن.

گلـــه / gole/: [کـردی]/اسـم. *[گفتـاری]* گولـــە؛ جێگەیەکی چکۆلە لە پانایيەکی گـەورەدا ‹یک گله جا نیست کتابم را بگـذارم: گولـە جێگایـەک نیـە کتێبەکەم دانێم›.

▣ گله به گله: ناوەـ ناوە؛ پەڵەـ پەڵە؛ جێگـە بـە جێگە ‹روز سیزده، مردم گُله به گُله در مسیر جـاده نشسته بودند: ڕۆژی سێزدە، خەڵک ناوەــ نـاوە بـە قەراخ ڕێگادا دانیشتبوون›.

گلـه‌دار / galledār ، ـهـا؛ ـان/:/اسم. دەوڵـەتدار؛ ئاژەڵدار؛ دونیادار؛ خاوەنی مەڕ و مالات.

گلــــه‌داری / galledārî/:/اسـم. تەرشـــداری؛ دونیاداری؛ ئاژەڵداری؛ کـاری ڕاگـرتن و بـەخێو کردنی مەڕ و مالات.

گلـه‌گـزاری / gelegozārî ، ـهـا/:/اسم. گلـە و بناشت؛ گلـە و گازنـدە؛ گلـەیی و بناشـت ‹بابا، عروسی که جای گله‌گزاری نیست: کاکە، زەماوەند خـۆ جێی گلە و بناشت نیە›.

گلـه‌منـد / gelemand ، ـان/: *صـفت.* دڵـمەن؛

گلەمەن؛ گلەمەند ‹خوب نیست مادرت از تو گلەمند باشد: باش نیە دایکت لێت دڵمەن بێت›. هەروەها: **گلەمندی**

گلـی / gelî/: *صفت.* گلین؛ گلی؛ هەڕین؛ هەڕگی؛ هەڕگین؛ قوڕی: ١. قوڕاوی؛ هەڕگاوی؛ گلاوی؛ بە قوڕەوە تلاو ‹با آن کفشهای گلی نیا توی اتاق: بەو کەوشە قوڕاویانەوە مەیە ژووریٚ› ٢. لـەـ/ سوالەت؛ لە گڵ دروستکراو ‹مجسمەی گلی؛ کوزەی گلی: پەیکەری گلی؛ گۆزەی سوالەت›.

گلی[1] / golî/: *اسم.* سوورکاڵ؛ ئاڵ؛ سوورئاڵ.

گلی[2]: *صفت.* گوڵڕەنگ؛ ئاڵ؛ بە ڕەنگی سووری کاڵ.

گل یخ / goleyax، ـها/: *اسم.* دەوەنێکی جوانە بە گوڵی سپی بۆنخۆشەوە کە لە سەرەتای زستانەوە تا هەواخۆشی بەهار گوڵ دەکاتەوە.

گلیسرین / gelîsirîn, g(i)lîserîn/: [فرانسوی] *اسم.* گلیسرین؛ تراوێکی خەست و شیرین و بێڕەنگە کە لەگەڵ ئاودا تێکەڵ دەبێ و لە هیدرولیزی چەوری بەرهەم دێ و لە پیشەسازیدا زۆری کەڵک هەیە: **گلیسیرین**

گلیسمی / g(e)lîsemî/: [فرانسوی] *اسم. [پزشکی]* گلایسیمی؛ هەبوونی گلۆکۆز لە خوێندا.

گلیسیرین / gelîsirîn, g(i)lîsirîn/: [فرانسوی] ☜ **گلیسرین**

گلیکوژن / g(e)lîkojen, gilîkojen/: [فرانسوی] *اسم. [شیمی]* گلیکۆژن؛ نیشاستەی گیانەوەری؛ هیدرات کەربونی نێو ئەندامی گیانەوەران، بەتایبەت لە جەرگدا: **هیاتین**

گلیم / gilîm, gelîm، ـها/: *اسم.* بەڕە؛ بەڕ؛ بەر؛ وەڕ؛ گلێم؛ گلیم؛ کلیم؛ گلێمە؛ مەڕت؛ مەرش؛ سپیاڵ؛ لەی؛ لی؛ هەپک؛ وەرچنی؛ ڕایەخێکی ئەستوورە لە تانی بەن و پۆی خوری، بە نەخش و نیگاری جۆراوجۆرەوە کە دارەتەونی بۆ هەڵدەخرێ و بە دەست دەچنرێ.

⊡ **گلیم خود را از آب بیرون کشیدن:** *[کنایی]* بەری خۆ لە ئاو کێشانەوە/ پەڕاندنەوە؛ لە ئۆدەی کاری خۆ هاتن ‹هر طور باشد می‌توانم گلیم خودم را از آب بیرون بکشم: هەر چۆنێک بێ دەتوانم بەری خۆ لە ئاو بکێشمەوە›.

گلیم‌بافی / gilîmbāfî, gelîm-/: *اسم.* کار، لێزانی یان هونەری بەڕە تەنین؛ بەڕکردن؛ بەڕە چنین. هەروەها: **گلیم‌باف**

گم / gom/: *صفت.* بزر؛ بەرزە؛ برزە؛ گوم؛ گم؛ گووم؛ ون؛ شرت؛ وندا؛ هندا؛ پیوار؛ مەرست؛ پێوار؛ بە دۆخ یان چۆنیەتیەکی نادیارەوە ‹او در میان آن همه جمعیت گم بود و دیده نمی‌شد: لە نێو ئەو هەموو جەماوەرەدا بزر ببوو، نەدەبینرا›.

⊡ **گم بودن:** ون بوون؛ گوم بوون؛ بزر بوون؛ گم بیەی؛ هێلاندش؛ نادیار بوون؛ نەدیار یان نوقم بوون. هەروەها: **گم شدن**

گم کردن: ونکردن؛ گومکردن؛ هێلاندن؛ هلیاندن؛ بەتلاندن؛ گم کەردەی ‹کیفم را گم کردم: جانتاکەم ون کرد›.

گمار / gomār/: *اسم.* سوورگوم؛ سەراگوم؛ شوێنی ناناشنا، بەتایبەت دارستانی چڕ و پڕ کە ڕێ لە مرۆ دەشێوێنێ.

گماردن / gomārdan/ ☜ **گماشتن**

گماشتن / gomāštan/: *مصدر متعدی. //***گماشتی:** داتنا ؛ **می گماری:** دادەنی ؛ **بگمار:** دانێ // دانان؛ دانیان: ١. دامەزراندن؛ دامەرزاندن؛ مەرزاندن؛ مەزراندن؛ ئەرەمەرزنەی؛ مەرزنایرە؛ کاریٚ بە کەسیٚ دان ‹به ریاست گماشتن: بە سەرۆکایەتی دانان› ٢. داسپاردن؛ ئەرەنیەی؛ نیایرە ‹او را سر کوچه گماشت که مواظب خیابان باشد: ئەوی لە سەر کۆڵانەکە داسپارد چاوی بە شەقامەکەوە بێ› ✱ **گماردن**. هەروەها: **گماشتنی**

■ صفت فاعلی: **گمارنده** (دانەر)/ صفت مفعولی: **گماشته** (دانراو)/ مصدر منفی: **نگماشتن** (دانەنان)

گماشته / gomāšte، ـها/: *اسم. [قدیمی]* بەردەست؛ خزمەتکار؛ سەربازی ڕاسپێراو بۆ نۆکەری ماڵە

ئەفسەرێک.

گمان / gomān, gamān ، ـها/:اسم. هەدان؛ هێدان؛ گومان؛ گومانە؛ گمانە؛ گۆمان: ١. سۆ؛ سوو؛ دۆنگی؛ ڕوێز؛ بیر و بۆچوونێکی نەک بە دڵنیایی ٢. شک؛ دڕدۆنگی؛ دوودڵی.

▣ **گمان بردن** ☜ **گمان کردن**

گمان داشتن: *[ادبی]* پێ وا بوون؛ وا زانین؛ بە گومان بوون ‹گمان داشت کە می‌تواند هر کاری بکند: پیی وا بوو دەتوانێ هەموو کارێک بکا›.

گمان رفتن: *[ادبی]* ڕێ تێچوون؛ جێ بڕوا بوون ‹چنین گمان نمی‌رفت: ئاوا ڕێ تێ نەدەچوو›.

گمان کردن: وا زانین؛ پێ وا بوون؛ گومان کردن؛ ئەجیەی؛ ئەجیای ‹گمان می‌کرد کسی پشت در ایستاده است: وای دەزانی یەکێ لە پشت دەرکەوەیە›: **گمان بردن**

گمانە / gomāne, gamāne ، ـها/:اسم. ١. کون، چاڵ یان کەلێنێک بۆ پێزانینی شتێک (وەک شوێنەواری کەونارا) ٢. پێکۆڵ؛ کەرستەی هەڵکەندن و کۆڵین.

گمانەزنی / gomānezanî, gamāne- ، ـها/:اسم. ١. پەیدۆزی؛ گومانە؛ گەمانە؛ کار و ڕەوتی کون، چاڵ یان کەلێن تێکردن لە شوێنێکدا بۆ لێکۆڵینەوەیەک ٢. بەراورد؛ کار و ڕەوتی لێکدانەوە، تاقی‌کردنەوە و بە خەیاڵ هەڵسەنگاندن.

گمراه / gomrāh ، ـها؛ ـان/: صفت. لاڕێ؛ هەتڵە؛ هەڵە؛ گومڕا؛ گومڕە؛ کلابوو؛ سەر لێ شێویاگ؛ ڕێ‌گوم‌کردوو: ١. لێچ؛ بێقام؛ لە ڕێ دەرچوو؛ داچوو؛ سەرڕێ؛ ئاقاڕێ؛ ڕێ‌لێ‌گۆڕاو؛ ڕێ لێ تێکچوو ٢. *[کنایی]* لە دین دەرچوو.

▣ **گمراه شدن:** گومڕا بوون؛ لاڕێ بوون؛ کلا بوون؛ خریان؛ سەر لێ شێویان؛ بە هەڵەدا چوون: ١. لێچ بوون؛ لە ڕێ دەرچوون ٢. کردەوەی دزێو و دژ لە بایەخ گرتنە بەر. هەروەها: **گمراه کردن**

گمراهی / gomrāhî ، ـها/:اسم. گومڕایی؛ کلایی؛ سەر لێ شێویاگی: ١. دۆخی ون‌کردنی ڕێ ٢. لاڕێیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەزانینی ڕەوشتی ژیان و نەناسینی بایەخە ئاکاریەکان.

گمرک / gomrok/: [پرتغالی]/اسم. گومرک؛ گومریک: ١. /ـها/ مەرزینگەی چاودێری لە هاتوچۆی کەلوپەل (هاوردە و هەناردە) و گرتنی مافی گومرکی لە خاوەنەکانیان ٢. /ـات/ ماف و مەزاختەی گومرکی ‹لوازم آرایشی گمرک زیادی دارند: کەلپەلی ڕازێنەری گومرکیان قورسە›.

گمرکچی / gomrokčî ، ـها؛ ـان/: [پرتغالی/ ترکی] /اسم. گومریکڤان؛ گومرکوان؛ کارگێڕی مەزرینگەی گومریک.

گمرکی / gomrokî/: [پرتغالی] *صفت.* گومریکی؛ سەر بە گومرک ‹عوارض گمرکی: باج و پیتاکی گومریکی›.

گمشده / gomšode ، ـها؛ ـگان/: *صفت.* ونداببوو؛ بزربوو؛ گوم‌بوو ‹بچەی گمشدە؛ کیف گمشدە: منداڵی گوم‌بوو؛ کیفی ون‌بوو›.

گمنام / gomnām/: *صفت.* کەس‌نەناس؛ گومناو: ١. ون؛ بێناو؛ نەبناڤ؛ سەراگوم؛ نەشناس ‹سرباز گمنام: سەربازی ون› ٢. *[مجازی]* نەناسراو؛ بێ‌ناوبانگ؛ بێ‌دەنگ و ناو ‹نویسندەی گمنام: نووسەری نەناسراو›.

گمنامی / gomnāmî ، ـها/:اسم. سەراگومی؛ گومناوی؛ کەس‌نەناسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی بێ‌ناو و نیشان بوون.

گم‌وگور / gom-o-gûr/: *صفت. [تعریض]* شرت‌وگوم؛ گومەسار؛ گمەسار؛ بەلگوبن؛ بێ‌سەر و شوێن/ شۆن ‹یک روز رفت و گم‌و گور شد: ڕۆژێک ڕۆیشت و شرت و گوم بوو›. هەروەها: **گم و گور شدن؛ گم و گور کردن**

گن / gen ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. سکوێن؛ سکبەن؛ گێن؛ ژێرجلی ژنانە (وەک شاماکی)، بۆ بەرگری لە داشۆڕانی گەدە و گیپاڵ.

گناه / gonāh ، ـها؛ ـان/:/اسم. تاوان؛ گونا؛ گوناح؛ گوناه ؛ گونەه ؛ گوناد؛ گوناسە؛ بەزە؛ هەڵە؛ فیت؛ فیک؛ پیازە؛ سووچ؛ ئۆباڵ؛ ئازوبەزە؛ وەباڵ؛ قۆڕن: ۱. کاری ناڕەوا لە چاو دین کە شیاوی سزایە ‹گناه کبیره: تاوانی گەورە› ۲. کردەوەی ناڕەوا لە ئاست خەڵک ‹بچه را اذیت نکنید گناه دارد: منداڵەکە ئازار مەدەن گونای هەیە› ۳. *[گفتاری]* کردەوەی دژ بە قانوون ‹گناه من چرا؟ خودش زمین خورد: سووچی من بۆ؟ خۆی کەوت›.

◙ **گناه صغیره:** گونای بچووک؛ سووچی گچکە؛ گوناحی وا کە بە کەفارە یان سزا پا دەبێتەوە.

گناه کبیره: تاوانی گەورە؛ تاوانێ کە سزای توند و تۆبەی لە سەرە.

▣ **گناه داشتن:** ۱. گونابار/ تاوانبار بوون؛ ئۆباڵ وەئەستۆ بوون ۲. گوناح بوون؛ ناڕەوا بوون ‹این کار گناه دارد: ئەم کارە گوناحە› ۳. *[گفتاری]* خوا هەڵنەگرتن؛ خوا ڕابەردار نەبوون ‹این پیرزن گناه دارد کارش را راه بینداز!: خوا هەڵناگری کاری ئەم پیرەژنە جێبەجێ بکە!›.

گناه کسی را به گردن گرفتن: چوونە ژێر تاوانی کەسێ؛ ئۆباڵی کەسێ وە ئەستۆ گرتن ‹گناه او را به گردن گرفتم و گفتم شیشه را من شکستم: چوومە ژێر تاوانی و کوتم من شووشەکەم شکاندووە›.

گناه کسی را شستن: *[مجازی]* ناو و ناتۆرە بە کەسێکەوە نان؛ کەسێ تۆمەتبارکردن ‹تو که خبر نداری، چرا گناه مردم را می‌شوری؟: تۆ خۆ بێخەبەری، بۆ ناو و ناتۆرە ئەنەی بە خەڵکەوە؟›.

از گناه کسی گذشتن: لە گوناهی کەسێک خۆش بوون؛ لە هەڵەی کەسێک چاو پۆشین ‹این بار از گناهت می‌گذرم به شرطی که دیگر تکرار نشود: ئەمجارە لە گوناهت خۆش ئەبم بەو شەرتەی دووپات نەبێتەوە›.

گناهکار / gonāhkār ، ـها؛ ـان/: صفت. تاوانبار؛ تاواندار؛ سووچدار؛ گوناهبار؛ گونابار؛ گونادبار؛ گوناکار؛ هەڵەبار؛ خاوەن کردەوەی دژ بە دین یان قانوون ‹قاضی او را گناهکار دانست: داوەر بە تاوانباری دەرکرد›.

گنبد / gombad, gonbad ، ـها/: [آرامی]/اسم. گومەز؛ گومبەز؛ گوممبەت؛ گونبەت؛ گومبەد؛ گومە؛ گومگ؛ قوببە؛ قوبە؛ کل؛ میچی نێو تۆپ.

گنبدی / gombadî, gonbadî/: [آرامی] صفت. گومەزی؛ گومبەزی؛ لە بیچمی گوممبەت.

گنج / ganc ، ـها/:/اسم. گەنج: ۱. کۆمایەکی زۆر و زەبەند لە شتی گرانبایی (وەک سکە، زێڕ، زیو، شتی کۆن و...) کە لە شوێنێکدا شاردراوەتەوە ۲. سامان؛ گەنجینە؛ خەزێنە؛ خەزینە؛ خەزنە؛ خزنە؛ سەرچاوکەی سامانی زۆر (وەک سەرچاوەی سروشتی).

◙ **گنج بادآورده:** *[مجازی]* گەنج و سامانێ کە بەبێ هەوڵ و ماندوو بوون دەست کەوتبێ.

گنج شایگان: گەنجی گەورە و گرانبایی.

گنج قارون: *[کنایی]* گەنجی قاروون؛ سامانی زۆر.

گنج / gonc/:/اسم. گونج؛ بارست؛ بارستایی؛ ڕادەی جێ‌کردنەوەی شتێک.

گنجا / goncā/: صفت. گونجا؛ دیرا؛ خاوەنی گونجیان و دێران ‹لیوان گنجا؛ سالن گنجا: لیوانی دیرا؛ سالۆنی گونجا›.

گنجاندن / goncāndan/: مصدر. متعدی. //**گنجاندی**: گونجاندت؛ **می‌گنجانی**: دەگونجێنی؛ **بگنجان**: بگونجێنە // گونجاندن؛ گونجانن؛ خونجانن؛ خونچانن؛ خونچاندن؛ ئەنەگونجنەی؛ گونجنای؛ جێگەدان؛ دامەزرانن؛ شتێ دە نێو شتێکی‌تردا جێ‌کردنەوە: **گنجانیدن**. هەروەها: **گنجاندنی**

■ صفت فاعلی: **گنجاننده** (گونجێنەر)/ صفت مفعولی: **گنجانده** (گونجێنراو)/ مصدر منفی: **نگنجاندن** (نەگونجاندن)

گنجانیدن / goncānîdan/ ☜ **گنجاندن**

گنجــایش / goncāyeš/:اسم. گـونج؛ خـونج؛ دۆخی دیـران؛ گونجـان؛ خونجـان؛ خونجیـان: ١. توانـایی لـه خـۆدا جـێ‌کردنـەوه ‹چهل لیتـر گنجـایش دارد: چـل لیتـر نـەدیری› ٢. هەڵـگرتن؛ توانـایی یـان شـیاوی وەرگـرتنی بـار و دۆخـێ ‹گنجایش شوخی ندارد، زود عصبانی می‌شود: شـۆخی هەڵناگری، زوو تووڕه دەبێ›.

گنجشک / gonceŠk, gonceŠg ، ـها؛ ـان/:اسم. چۆلەکە؛ چوێلەکە؛ مەلیچک؛ ملیجک؛ مریچک؛ مریچکـە؛ مریچڵـە؛ مـەلووچک؛ مەلیچڵـێ؛ میچلێ؛ مریچلێ؛ مۆرووچلێ؛ چیچک؛ چێژیلـە؛ چیک؛ چیچکا؛ چیریله؛ چیجک؛ چویچ؛ چڤیک؛ چڤینک؛ جکه؛ جووجک؛ پاسـاری؛ سـواندولکه؛ سواندیلکه؛ ساندیلکه؛ چڤیک؛ چویک؛ تیڤـۆک؛ میرچک؛ مەلیچـە؛ سـەرچە؛ چومـک؛ چـووک؛ چوچک؛ چێشـکە؛ کێشـکە؛ کێشـوولە؛ کێژکـە؛ کیژکە؛ کێژوولـە؛ کوێژکـە؛ کوێژیلـە؛ کوێشـکە؛ کیشـکە؛ شڤـاندیلکە؛ سـواندوولکە؛ سـواندیلکە؛ سێڤاندیلکە؛ سێڤاندۆک؛ سێڤاندۆکە؛ سواندۆکە؛ سـواندووکە؛ بەیتـەک؛ بـەیتاک؛ بێتـک؛ باڵندەیەکی چکۆلەی دانخـۆره بـه دەنـدووکی خڕۆکە و پێـی کورتـەوه، لـه زەوی یـان کـونی دیـوار و سـەر لقـی داران هێلانـه دەکـا، نـزم و کورت دەفڕێ: **گنجشگ**

گنجشـک‌پـر / gonceŠkpar, gonceŠg-/:اسم. قالاوفـڕ؛ قەلەفـڕ؛ گەمەیـەکی بـه کۆمەڵـی منداڵانەیە، سـەرمەلا (یـەکێکی گـەوره) قـامکی شـادەی دادەنـێ و بـاقیش چـاوی لـێ‌دەبـڕن، ئەمجار دەڵێ: «فڕی-فـڕی، قـەل فـڕی، مـێش فڕی، کتێـب فـڕی، ... و بـۆ هـەمووی قـامکی هەڵدێنێ» منداڵان دەبێ بـۆ هـەرچی دەفـڕێ قامکیان هەڵێنن و بـۆ ئـەوی نافـڕێ دەسـتیان نەبزوێ، هەرکی لێ تێکچوو دەسووتێ: **کلاغ‌پر**

گنجشک‌روزی / gonceŠkrûzî, gonceŠg-/ ، ـها/: صفت. *[مجازی]* رزق‌کوێر؛ بـێ‌نسیو؛ کـەم‌بـەش؛ بێوەری و کەم داهات.

گنجشگ / gonceŠg/ ☜ **گنجشک**

گنجفــه / gancafe/:اسم. *[قـدیمی]* گەنجەفـە؛ جۆرێ کایەی وەرەق.

گنجنامـه / gancnāme ، ـها/:اسم. گەنجنامـە؛ نەخشەی گەنج؛ نەخشـه یـان نووسـراوەیێ کـه ناونیشانی گەنجی دابێ.

گنجــواژه / gancvāje ، ـهـا/:اسم. وشـەدان؛ پـەرتووکی وشـە، بـریتی لـه وشـە، واتـا و هاواڵەکانی.

گنجه / gance ، ـها/:اسم. گەنجە: ١. خەڵوەتی؛ کومیدی ناو دیوار ٢. کومێد (بەتایبەت گـەورەی به قەد باڵاپیاوێک).

گــنج‌یـاب / gancyāb ، ـهـا/:اسم. گـەنجدۆز: ١. کەسـێ کـه لـه دووی گـەنج دەگـەڕێ ٢. کەرەستەی گەنج دۆزینەوه.

گنجیدن/ goncîdan/: *مصدر. لازم.* // **گنجیـدی**: گونجای؛ **می‌گنجـی**: دەگـونجی؛ **بگـنج**: بگونجـە// گونجـان؛ گونجیـان؛ گـونجین؛ گونجیـای؛ خونجان؛ خونجیان؛ له نێو شتێکدا جێ بوونەوه. هەروەها: **گنجیدنی**

■ صـفت فـاعلی: **گنجنـده** (ـــ)/ صـفت مفعـولی: **گنجیــده** (گونجــاو)/ مصـدر منفـی: **نگنجیــدن** (نەگونجان)

گنجینه / gancîne ، ـها/:اسم. گەنجینه؛ خەزێنه: ١. نەختینـە؛ خەزانـە؛ خزنـە؛ گـەنج؛ خەزەنـە؛ شوێنی هەڵگرتن و ڕاگرتنی گەنج ٢. سـامانگە؛ نەختینە؛ خەزانە؛ خزنە؛ گەنج؛ خەزەنە؛ مەکۆی شـتێ گرانبـایی ٣. کۆمەڵـه شـتی بایەخـدار ‹گنجینه‌ی لغت: خەزینەی وشە› ٤. مۆزه؛ مووزه.

گنـد[1] / gand/:اسم. گـەن؛ گەنـد: ١. بۆگـەن؛ بۆسار؛ بۆگەنیو ٢. گەنیو؛ گەنیگ؛ خراپ؛ شـتی پیس و بۆگەن.

⊡ **گند بالا آوردن**: *[مجازی]* پەن دان؛ کاری زۆر ناشیرین‌کردن و هۆی بێ‌ئابڕوویی بـار هێنـان

‹با این رشوه گرفتن گند بالا آورد: بەم بەرتیل سەندنەی پەنی دا›.

گند چیزی درآمدن: ۱. بۆگەنی شتێ هەڵسان؛ زۆر خراپ تێکچوون ۲. *[کنایی]* گەنی شتێ دەرهاتن؛ تەق لە شتێ هەستان؛ بوونە هۆی بێئابڕوویی. هەروەها: **گند چیزی را درآوردن**

گند زدن ☜ **به گند کشیدن**

به گند کشیدن: گەناندن؛ گەنانن؛ خراوکردن: ۱. پیس‌کردن؛ لەوتاندن ‹خانه را به گند کشید: ماڵەکەی گەناند› ۲. بێئابڕوو یان بەدناوکردن

❋ **گند زدن**

گند[2]**:** *صفت.* گەن؛ گەند: ۱. پیس؛ خراپ (زۆرتر بۆن) ‹بوی گند: بۆی گەن› ۲. *[گفتاری]* ناحەز؛ ناخۆش ‹آدم گند؛ هوای گند: مرۆی ناحەز؛ هەوای ناخۆش›.

گنداب / gandāb ، ـها/: *اسم.* گەنکاو؛ گەناو؛ ئاوی پیس و بۆگەنیو.

گندابرو / gandābrow ، ـها/: *اسم.* ئاوەڕۆ؛ گونج؛ گونجە؛ ڕەهەن؛ ڕەهەند؛ ئاوەڕۆیەک بۆ دەرکردنی گەناو.

گنداندن / gandāndan/: *مصدر. متعدی.* // **گنداندی:** گەناندت؛ **می‌گندانی:** دەگەنێنی؛ **بگندان:** بگەنێنە // گەناندن؛ گەنانن؛ گەننەی؛ گەنناى؛ هێشاندن؛ خراپ‌کردن؛ بوونە هۆی گەنینی شتێک ‹میوەها را می‌گندانی و می‌ریزی دور: میوەکان دەگەنێنی و فڕەیان دەدەی›: **گندانیدن**. هەروەها: **گنداندنی**

■ صفت فاعلی: **گندانندە** (گەنێنەر)/ صفت مفعولی: **گنداندە** (گەنێنراو)/ مصدر منفی: **نگنداندن** (نەگەناندن)

گندانیدن / gandānîdan/ ☜ **گنداندن**

گندخونی / gandxûnî/: *اسم. [پزشکی]* دۆخی سەر هەڵدان و پەرە سەندنی باکتری لە خوێندا.

گندروی / gandrûy ، ـان/: *صفت. [زیست‌شناسی]* بە تایبەتمەندی ڕوان لە نێو ماکی زیندەڵی گەنیودا (وەک بڕێ کارگ و باکتری): **کودرست**

گندزدا / gandzedā ، ـها/: *صفت.* دژگەن؛ گەن‌بەر؛ نەزۆکار؛ بە تایبەتمەندی یان توانایی لە ناو بردنی گەنی.

گندزدایی / gandzedāyî ، ـها/: *اسم.* دژگەنی؛ گەن‌بەری؛ بەرگری لە سەرهەڵدانی چڵک و ڕیم و گەشەکردن و پەرە ساندنی میکرۆب.

گندگی / gondegî/: *اسم. [گفتاری]* زلی؛ زەلامی؛ دۆخ یان چۆنیەتی زل بوون ‹این درخت، زردآلو می‌آورد به گندگی پرتقال: ئەم دارە قەیسی ئەدا بە زلی پرتەقاڵێک›.

گندله / gondole ، ـها/: [از کردی] *اسم.* گونەڵە؛ گوندەڵە: ۱. بەرهەمی خڕ و گرۆڤەری لە کانزا ۲. *[قدیمی]* ئاور؛ تۆپەڵەی خاکەزوخاڵ بۆ گەرم کردنەوەی ژێر قورسی.

گندم / gandom ، ـها/: *اسم.* گەنم؛ گەندم؛ گەنەم؛ گەنمێ: ۱. گیای ئاڵێکی بە ساقەتەی گرێ ـ گرێ و هلۆل، گەڵای درێژ و بەری زەردی بچووکەوە ۲. دەنکی ئەو گیایە کە دەیهاڕن و ئاردەکەی دەکەنە نان و بژێوی مرۆڤە ۳. یەکەی کێش بەرامبەر بە ۰٫۰۶۴۸ گرەم: **گرین**

گندمزار / gandomzār ، ـها؛ ـان/: *اسم.* گەنم؛ گەنمزار؛ مەزرای گەنم.

گندمک / gandomak/: *اسم.* برێشکە؛ دانەبرێشکە؛ گەنمە؛ گەنمی لە سەر ساج برژاو.

گندمگون / gandomgûn/: *صفت.* سەوزە؛ ئەسمەر؛ گەندمی؛ زەری؛ گەرەن‌زەر؛ قەمەر؛ گەور؛ گەنم‌ڕەنگ؛ بە ڕەنگی قاوەییەکی زۆر کاڵ (زۆرتر بۆ پێستی لەش دەگوترێ).

گندمه / gandome ، ـها/: *اسم. [قدیمی]* گەنمە؛ گەندمە؛ بالووک؛ بالووکە؛ بایلە؛ ئازەخ؛ پالوو؛ سگڵ؛ دیاردەیەکی ویرووسی بە شێوەی هەڵتۆقاوی ورد و درشت بە سەر پێستەوە.

گنـده / gande/:*اسـم.[گفتـاری]* گـەنیو؛ گـەنی؛ گەنیگ؛ خۆراکی خەسار بووگ.

گنده / gonde ، ـهـا/: *صـفت.[گفتـاری]* زل؛ زلـە؛ گەورە؛ زەلام؛ زلام؛ زرپ؛ زرت؛ زر؛ جەبلە؛ قەپ؛ قەپە؛ قەبە؛ گەپ؛ کەت؛ خەلگانوگۆشـت ‹سـیب گنده؛ ماشین گنده: سێوی زل؛ ماشینی گەورە›.

گنـدەبـک / gondebak ، ـهـا/: *صـفت.[تعـریض]* زلحۆرت؛ زلحۆ؛ تاپاز؛ زەبەلاح ‹پسرەی گندەبک از خودش خجالت نمی‌کشد: هەتیوە زلحورتە دانارزێ›.

گندەخور / gandexor ، ـهـا/: *صفت.* هەڵـەخۆر؛ پیس‌خۆر؛ چەپەڵ‌خوەر؛ گەندەخۆر؛ گـەن‌خـۆر؛ بخۆری شتی پیس و گەنیو.

گندەدماغ / gondedamāq ، ـهـا/: *صفت.[تعریض]* فیزن؛ فیسن؛ لووت‌بەرز؛ ترزل؛ لە خۆبایی و خـۆ بە شت زان.

گندەگوزی / gondegûzî/ ☜ **گندەگویی**

گندەگویی / gondegûyî ، ـهـا/:*اسم.[گفتـاری]* لاف و گـەزاف؛ شـات و شـووت؛ قسـەی فـڕ و فیشاڵ: **گندەگوزی** *[مستهجن]*

گنـــدی / gondî/:*اسم.* گۆنـدی؛ لـە زبانـە دراویدیەکان کە لـە هێنـدی ناوەندیـدا قسـەی پێ‌دەکەن.

گنـدیـدگی / gandîdegî ، ـهـا/:*اسم.* گـەنیوی؛ گەناژۆیی؛ گەنیگی؛ گەنیاگی؛ دۆخ یان چۆنیەتی گەنیو بوون.

گندیدن / gandîdan/: *مصـدر. لازم.* // **گنـدیـدی**: گەنیت؛ **می‌گندی**: دەگەنی؛ **بگند**: بگەنە // گـەنین؛ گەنان؛ گـەنیان؛ گەنـەی؛ گـەنای؛ خڵـم کـرن؛ خڵمکیان؛ خڵمکیای؛ هێشان: ۱. خراپ بـوونی ماکی خۆراکی بە هۆی تێدانی باکتری و گۆڕانی تام و ڕەنگ و بۆنی ‹گندیدن سیب: گەنینی سێو› ۲. ڕزین؛ قنین؛ لە بەر یەک چوون و خرا بوونی ماکی زینـدەڵ بـە هـۆی تـێ‌ورووژانی بـاکتری ‹جنازەاش توی خانه مانده و گندیده بود: لاشەکەی لـە نێو ماڵدا مابۆوەوە و گەنیبوو›. هەروەها: **گندیدنی**

■ صفت مفعولی: **گندیـده** (گـەنیو)/ مصـدر منفـی: **نَگندیدن** (نەگەنین)

گندیـده / gandîde ، ـهـا؛ ـگـان/: *صفت.* گـەنیو؛ گـەنیا؛ گـەنیاگ؛ گـەناو؛ گـەنا؛ گەنـدر؛ گـەنی؛ گـەنیگ؛ کێفکـی؛ ئاشـاخە؛ گـەنیاو؛ کتکـی؛ خـم‌خمۆتـە؛ گنخـاو؛ حـەفتر؛ حـەف؛ حـەفار؛ کوفـفـک؛ زنـخ؛ هـەفنی ‹سـیب گندیـده: سـێوی گەنیو›.

گنگ[1] **/ gong/** ☜ **تام ـ تام**

گنگ[2]: *صفت.* ۱. *[نامتداول]* لاڵ؛ بـەبێ توانـایی قسـەکردن ۲. لـێڵ؛ ونـگ؛ گـۆم؛ نـاڕوون؛ مانـا نەزانراو ۳. عدد گنگ ☜ **گنگ**

گنگـــی / gongî/:*اسـم.* ۱. لالـــی؛ دۆخ یـــان چۆنیـەتی لاڵ بـوون ۲. لێڵـی؛ ونگـی؛ گـۆنگی؛ گۆمی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ئاڵۆز و ناڕوون بوون.

گنوستی‌سیسم / g(e)nostîsîsm/: [فرانسوی]*/اسم.* گینۆستی‌سیزم؛ هەر کـام لـە دیـن و بـڕواکانی پـێش و پـاش لـە زایـینی مەسـیح کـە شوێنکەوتووانی، تێگەیشتوویی و سـەربادان لـە ڕکێفی لەشیان مـەرجی بـەختیاری و ڕزگـاری مرۆڤ دەزانێ.

گنوسـتیک / g(e)nostîk ، ـهـا؛ ـان/: [فرانسـوی] *صـفت.* گنۆسـتیک: ۱. شـوێنەڕا و لایـەنگری گنۆستی‌سیزم ۲. ☜ **گنوستیکی**

گنوستیکی / g(e)nostîkî/: [فرانسوی] *صفت.* سەر بە گنۆستی‌سیزم: **گنوستیک**

گنه / gonah/:*اسم.[مخفف]* گونا؛ گوناه ؛ سووچ. هەروەها: **گنهکار**

گنهـگنـه / ganegane ـهـا/ : [از لاتینی]*/اسم.* گەنە‌ـگەنـە؛ یـاوکوژە؛ دەرمانەلـەرز؛ قەنەقینـە؛ دارێکی دایمە شین، تایبـەتی ناوچـەی گـەرم و شێدارە کە تێکوڵەکەی ماکی کینین، دەرمـانی گەنە‌ـگەنەی تێدایە و دژی یاو و لەرزە.

ـ گو / gû/: *پیواژه.* ـ بێژ؛ ـــ وێـژ؛ ـــ واچ؛ بێـژەر؛ کەسـێ کـە شـتێک دەڵـێ ‹راستگو؛ سخنگو:

ڕاستویژ؛ قسەبێژ›.

گواتر / gûvātr, govātr/: [فرانسوی]/اسم. [پزشکی] گواتر؛ زەریکە؛ نەخۆشی گەورە بوونەوەی لووی تیرۆئید بە بۆنەی کەم بوونی یود لە لەشدا.

ـ گوار / govār/: پیوازه. ـگڤێر؛ ـهەڵتاو؛ ـ دەن؛ هەرس کردنی ‹خوشگوار: خۆشگڤیر›.

گوارا / govārā, gavārā/: صفت. گـوارا؛ ڕەوان؛ بێ گیر؛ نۆش: ۱. باش بۆ هەڵـتاوان ۲. [مجازی] دڵخواز؛ خۆش.

گوارایی / govārāyî /: اسم. گـوارایی؛ دۆخ یـان چۆنیەتی گوارا بوون.

گواردن / govārdan/: مصدر. متعدی. // **گـواردی:** هەڵـتاوانـد؛ **مـی گـواری:** هەڵـدەتاوێنی؛ **بگـوار:** هەڵـتاوێنە // هەڵـتاواندن؛ هەڵـتاوین؛ دەنانـدن؛ گڤێرین؛ گڤیراندن؛ بگـاردن؛ خێورانـدن؛ هـەزم کردن: **گواریدن**. هەروەها: **گواردنی**

■ صـفت فـاعلی: **گوارنـده** (هەڵـتاوێنەر)/ صـفت مفعولی: **گوارده** (هەڵتاوێنراو)/ مصدر منفی: **نگواردن** (هەڵنەتاواندن)

گوارش / govāreš/: اسم. هەرسەک؛ دەن؛ کار و ڕەوتی شی بوونـەوە و هەڵـتاوینی خـۆراک لـە لەشدا.

گوارشی / govārešî/: صفت. هەرسـەکی؛ دەنی ‹بیماری گوارشی: نەخۆشی هەرسەکی›.

گواریدن / govārîdan/ ☜ **گواردن**

گواش / guvāš, govāš/: [فرانسوی]/اسم. گـواش: ۱. ڕەنگدانەی نیگارکێشی کە لە ئاودا دەتوێتەوە بـەڵام ئەگـەر وشـکەوە بـوو بەرگـەی شـۆردن دەگرێ ۲. نەخشێک کە بە گواش کێشرابێت.

گـواه / govāh, gavāh، ـان/: اسـم. شـایەت؛ شایەد؛ شاهێد؛ شادە؛ گەوا؛ گوا؛ گەواهـ ؛ گەڤـا؛ گۆڤاه ؛ گۆڤا؛ گۆڤان؛ ئاگا؛ هاگا.

⊡ گواه آوردن: شایەت هێنانەوە/ هاوردن؛ گەوا هـانین/ هاوردنـەوە؛ کـەس یـان شـتێک بـۆ سەلماندنی قسەی خـۆ هێنانـەوە ‹برادرش را گواه آورد که آن شب بـا او بـوده: براکـەی شـایەت هێناوە کە ئەو شەوە لەگەڵ ئەو بووە›.

گواه بودن: گـەوا بـوون؛ شـایەت بـوون؛ بـە چاوی خۆ دیتن ‹او خود گواه بـود کـه مـن پشـت فرمان ننشسته بودم: ئەو بۆ خۆی کەوا بوو کـە مـن لە پشت فەرمانەوە نەبووم›.

گواه گـرفتن: کردنـە شـایەت؛ گـەوا گـرتن؛ شـایەت گـرتن ‹دروغ مـی گفت و مـرا هـم گـواه مـی گرفـت: درۆی دەکـرد و منیشـی دەکـردە شایەت›.

گواهی / govāhî, gavāhî، ـها/: اسم. شـایەتی؛ شایەدی؛ شادە؛ شەهادە؛ گەواهی؛ گۆڤانی؛ ستو؛ ستووڤ؛ گوزارشی نووسراو یان زارەکی لە سـەر ڕووداوێک ‹گواهی پُلیس: شایەتی پولیس›.

⊡ گـواهی دادن: شـایەتی دان؛ شـایەدی دان؛ شاهێدی دان؛ شادە دان؛ شێدێ دەی؛ هەواڵ دان لە ڕووداوێک ‹همسایەها گواهی دادنـد کـه او آن شب در خانه بوده است: هاوسێکان شـایەتیان دا ئەو شەوە لە ماڵ بووە›.

گـواهی شـدن: شـایەتی دران؛ ڕاگەیـنـدرانی زانیارییەک وەکـوو شـایەتی ‹گـواهی مـی‌شـود نامبرده از سـلامت کامـل برخـوردار اسـت: شـایەتی دەدری لەش‌ساغی ناوبراو تەواوە›.

گواهی گرفتن: شایەتی/ گـەواهی وەرگـرتن؛ گـەواهی هێنـان؛ وەرگـرتنی گوزارشـێک لـە شایەت ‹از دکتر گواهی گرفتم که مریض بـودم: لـە دوکتور شایەتیم وەرگرت کە نەخۆش بووم›.

گواهینامه / govāhîname, gavāhî- ، ـها/: اسم. بڕوانامە؛ گەوایینامە؛ بەڵگەی ڕەسمی گوزارشی ڕووداوێک لەمەڕ کەسێکەوە ‹گواهینامەی تحصیلی: بڕوانامەی خوێندەواری›.

گوئی / gû'î/ ☜ **گویی**

گوبلن / gûblan، ـها/: [فرانسـوی]/اسم. گوبلـەن؛ کۆپلەن: ۱. چنراوێکـی نەخشـینی دەسـتی بـۆ سـەر دیـوار یـان پـەردە ۲. تابلۆیـەکی جـوانی

دیواری کە نەخشەکانی بە دەرزی و دەزووی ڕەنگامە چنراوەتەوە.

گوتیک / gotîk/: [فرانسوی]/اسم. گوتیک؛ شێوەیەکی بیناسازی لە ئورووپای ڕۆژئاوا لە سەدەی ۱۲ تا ۱٦ی زایینیدا.

گوجە / gowce, go:ce، ـها/: [ترکی]/اسم. هەڵووژە؛ هەڵووچە؛ هەڵووچکە؛ هەڵووجە؛ حەلووچکە؛ هەڵویچکە؛ حەلووکە؛ ئاڵووچە؛ ئەلووکە؛ هێرووگە؛ گەلاز؛ گلاز؛ گەلاس؛ مشمش: ۱. دارە سەمەرێکی چەند ساڵەیە، سەرەتای بەهار شکۆفە دەکاتەوە ۲. مێوە و بەری ئەو دارە ۳. تەماتە؛ تۆماتێز.

گوجەای[1] / gowce'î, go:ce'î/: [ترکی/ فارسی] /اسم. تەماتەیی؛ خوێنی؛ ڕەنگی سووری ماتی مەیلەو نارنجی.

گوجەای[2]: صفت. تەماتەیی؛ خوێنی؛ بە ڕەنگی تەماتەی گەیشتوو.

گوجەسبز / gowcesabz, go:ce-، ـها/: [ترکی/ فارسی]/اسم. هەڵووژە؛ هەڵووچە؛ هەڵووجە؛ گەوجە؛ عەلووکەی بەهارە؛ مێوەی نەگەییوی هەڵووژە کە سەوز و ترشە.

گوجەفرنگی / gowcefarangî, go:ce-، ـها/: [ترکی/ از فرانسوی]/اسم. تەماتە؛ تەمەتە؛ تەماتێ؛ تۆماتێز؛ باینجان؛ باینجانە سوورە؛ باژانا سۆر؛ باجاناسوور؛ باجاناسۆر؛ بایجانی سوور؛ باینجان فەرەنگی: ۱. گیایەکی ئالیکی بە گەڵای برگەبرگە و گوڵی تاکی مەیلەو سەوز ۲. بەری خڕ، سوور، گۆشتن و چاوەـ چاوەی ئەو گیایە کە خواردنێکی زۆر باوە.

گود[1] / gowd, go:d، ـها/: اسم. چاڵ؛ قووڵایی؛ چاڵایی: ۱. زەوینێ کە بە هۆی هەڵکۆڵین و خاک هەڵگرتنەوە، نزمتر لە دەور و بەری خۆیەتی ۲. شوێنی وا کە سەرپەنایان لێ دروستکردووە ۳. قوڵکایی نێو زۆرخانە کە وەرزشی تێدا دەکەن.

گود[2]: صفت. قووڵ؛ قویل؛ نووق؛ نق؛ گاود؛ باهوو؛ ساکوڵ؛ سووتار؛ سووتاڵ؛ کاس: ۱. بە قووڵایی زۆرەوە ‹چاه گود: بیری قووڵ› ۲. بە تەختێکی نزمتر و خوارتر لە دەور و بەری خۆی ‹ظرف گود: دەفری قووڵ›.

◘ **گود افتادن**: چاڵ کەوتن/ کەفتن ‹قسمتی از باغچه گود افتاده بود: بەشێک لە باخچەکە چاڵ کەوتبوو›.

گود شدن: قووڵ بوونەوە؛ چاڵ بوون ‹رودخانه کمی پایین‌تر گود می‌شود: ڕووبارەکە هێندێک خوارتر قووڵ دەبێتەوە›.

گود کردن: قووڵ/ قووڵکردنەوە؛ چاڵ کردن؛ کووراندن؛ کەندن تا قووڵ دەبێ ‹باغچه را گود کرد تفنگ را گذاشت توی آن: باخچەکەی قووڵ کردەوە و تفەنگەکەی تێناشت›.

گودال / gowdāl, go:dāl، ـها/: اسم. چاڵ؛ چاڵێ؛ قووتە؛ قووڵکە ‹یک گودال کندیم و کتاب‌ها را گذاشتیم توی آن: چاڵێکمان کەند و کتێبەکانمان تێنا›: مُغاک

گودبای‌پارتی / gudbāypārtî، ـها/: [انگلیسی] /اسم. میوانی ماڵاوایی؛ جێژنێ کە بۆ بەڕێکردن و خوداحافیزی لە کەسێ ڕێ دەخرێت.

گودبرداری / gowdbardārî, go:d-، ـها/: اسم. پەیکەنی؛ بنکۆڵی؛ کار و ڕەوتی بنەڕەت دانەوە ‹خانه‌ای بر اثر گودبرداری از زمین مجاور، فروریخت: ماڵێک بە بۆنەی پەیکەنی زەویەکەی تەنیشتی، ڕووخا›.

گودنشین / gowdnešîn, go:d-، ـها؛ ـان/: صفت. دانیشتووی شوێنی نزم و چاڵ.

گوده / gowde, go:de/: اسم [خیاطی] کەلەوش؛ چەشنێک برینی کەوانەیی لە جل دوورینددا بۆ هەراوکردنی جل‌وبەرگ (وەک ئاتەگی داوێن).

گودی / gowdî, go:dî/: اسم. قووڵایی؛ قووڵی؛ قووڵکایی؛ قووڵک؛ چاڵی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی قووڵ بوون ‹گودی حوض خوب است، اما اندازه‌اش

کوچک است: قوولایی حەوزەکە باشە، بەلام بچووکە›
۲. چاڵ؛ شوێنی قووڵ ‹گودی چانە: قووڵکایی چەناگە›.

گور / gûr ، ـھا/:اسم. گۆڕ؛ گلکۆ؛ قەبر؛ قەبرە؛ قەور؛ گۆڕخانە؛ تا؛ گۆڕن؛ دەخمە؛ چاڵی تێناشتنی مردوو.

▣ **گور به گور شدن** ☜ **گوربگور**

گور خود را کندن: [کنایی] ملی خۆ کردنە پەتەوە؛ خۆ دانە دەم گورگەوە؛ قەبری خۆ کەندن؛ خۆ خستنە بەر مەترسی مردنەوە ‹با این کار گور خودت را می‌کنی: بەم کارە ملی خوت ئەکەیتە پەتەوە›.

گور (خود) را گم کردن: [مجازی] مل(ی خۆ) شکاندن؛ گۆڕ(ی خۆ) گوم کردن؛ ملوو (وێ) مارتەی؛ ڕۆیشتن و ون بوونی کەسێکی خراپ یان دوژمنێک ‹از این‌جا گورش را گم کرد و رفت: ملی شکاند و لێرە ڕۆی›.

از گور برخاستن/ بلند شدن: [کنایی] لە قەبر دەرهاتن؛ دەم بۆ گیلاخە خواردن چوون؛ نەخۆش و حاڵ‌شڕ بوون ‹بەقدری بیمار بود، انگار الآن از گور برخاسته باشد: هێندە نەخۆش بوو، دەتگوت هەر ئێستا لە قەبر دەرهاتووە›.

گوراسب / gûr(e)'asb ، ـھا؛ ـان/:اسم. گۆڕ؛ شەمامە؛ ئەسپە شەمامە؛ گواندارى ئاڵفخۆری ئەفریقایی بە پێستی خێڕ- خێڕی سپی و ڕەشەوە: زبرا

گوربگور / gûrbegûr /: صفت. گۆڕبەگۆڕ؛ گۆڕوەگۆڕ؛ گۆڕەوگۆڕ؛ تووشیاری گۆڕ بە گۆڕی.

▣ **گوربگور شدن:** گۆڕبەگۆڕ/ گۆڕوەگۆڕ بوون؛ گۆڕاوگۆڕ بوون؛ لە گۆڕێک دەرهاتن و کەوتنە گۆڕێکی‌تر (جۆرێ جنێوە). هەروەها: **گوربگور کردن**

گوربگوری / gûrbegûrî /:اسم. گۆڕبەگۆڕی؛ گۆڕەوگۆڕی؛ دۆخ یان چۆنیەتی لە گۆڕێکەوە دەرهاتن و کەوتنە گۆڕێکی‌تر.

گورخر / gûr(e)xar ، ـھا؛ ـان/:اسم. گۆڕ؛ خەرگۆڕ؛ کەرکێوی؛ خەرگۆلک؛ کەرەکولان؛ کەرەکێفی؛ کەرکووفی؛ گۆڕەکەر؛ هەرەشەمامە؛ کەرە کێویلەی ئاسیایی بە گوێی قوڵ، کلکی درێژ و تەنک و یالی کوڵ و زبرەوە.

گورستان / gûrestān ، ـھا/:اسم. سەرقەبران؛ قەورسان؛ قەبرسان؛ قەبران؛ قەوران؛ قەبرستان؛ زیارەتان؛ سەرزیارەتان؛ زیارەتەلان؛ زیارەتلان؛ گۆڕستان؛ گۆڕسان؛ گۆڕخانە؛ مەرغ؛ مەغریبسان؛ مەغریوسان: ۱. شوێنێ کە خەڵکی شار یان گوند مردووەکانیان لێ‌دەنێژن ‹گورستان شهر: سەرقەبرانی شار› ۲. شوێنێ کە ژمارێکی زۆری گیانداری تێدا مردبێ ‹گورستان فیل‌ها: گۆڕستانی فیل› ۳. [کنایی] شوێنی قەلاچۆکرانی خەڵک ‹آن شهر گورستان دشمن شد: ئەو شارە بووە گۆڕستانی دژمن›.

گورکن / gûrkan ، ـھا/:اسم. ۱. /ان/ قەبرکەن؛ قەورکەن؛ قەبرەلقەن؛ قەبرەلکەن؛ قەبرهەلقەن؛ گۆڕهەلکەن؛ گۆڕکول؛ گۆڕکەن؛ ئەوەی گۆڕ بۆ مردوو هەلدەقەنێ ‹گورکن قبر را کنده بود: قەبرکەن گۆڕەکەی هەلکەندبوو› ۲. کوڕەبەش؛ کوڕەبەشک؛ کوڕەبەشەک؛ کوڕەبەشە؛ کوربەشک؛ چوالو؛ چالو؛ چوالوو؛ چوارلۆ؛ چالگ؛ چالک؛ چالە؛ چارکە؛ قورەبەشە؛ تژی؛ چالەکە؛ گۆڕەوکەنە؛ گۆڕکەنک؛ گۆڕپشکنەک؛ قەورپشکنەک؛ گۆڕهەلکەنە؛ قەورکەنە؛ گۆڕنەباش؛ بەتکریەش؛ بەتکەبەش؛ وشەک؛ گیانەوەری گواندارى شەوگەڕ بە لەشێکی پان و پۆڕ و قورس، قەپۆزی باریک، چنگ و پەلی تیژ و تیسکی درێژی خۆلەمێشیەوە کە لە مووەکەی بۆ دروست‌کردنی فلچە کەلک وەردەگرن.

گورگیاه / gûrgiyāh ، ـھا/:اسم. جۆداس؛ جویدار؛ پەلەسوور؛ پەلەسوورە؛ سفۆن؛ گیای نێو زەلکاوان، تایبەتی ناوچەی گەرمێن، بە لاسکی بۆنخۆش و گولی هێشوویيەوە کە بۆ ئاڵف

دەبێ.

گوریـــدن / gûrîdan/: *مصـــدر. لازم. [گفتـــاری]* ١. ژاکـــان؛ ژاکیـــان؛ سیســـیان؛ چرمســـین؛ پەژمـــەرین ٢. شلـــەژان؛ شلـــەژیان؛ شـــێویان؛ ئالۆزان؛ هەربلین؛ تێکچوون؛ شیویەی؛ هەبلین.

■ صفت مفعولی: **گوریده** (ژاکاو/ شلەژاو)

گوریده / gûrîde/: *صفت.* ١. ژاکـاو؛ پەژمـەراو؛ چەرمسیو؛ سیسیاگ ٢. شلەژاو؛ شپرز؛ ئالـۆزاو؛ تێکچوو؛ شێویاگ.

گوریـل / gûrîl ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* گوریـل؛ گووریل؛ گیانەوەری گوانداری گیاخۆر، بە لەشی قورس و پێست و مووی ڕەش و بۆرەوە کـە لـە سـەر لـەپی پـێ و بـە یارمـەتی قامکـەکانی دەستیەوە، کۆمەکۆم دەڕوا.

گوز / gûz/: *اسم. [مستهجن]* زڕ؛ تڕ؛ تڕتاڕ؛ ڤینگ؛ گیز؛ بای نێو سک کە بە دەنگەوە لە قـوون فـت بێ.

⊡ بە گوز ـ گوز افتادن: کەوتنـە تـڕە ـ تـڕەوە؛ کەفتنە تڕەتڕ: ١. *[گفتاری]* لە سـەر یـەک تـڕ دانەوە؛ پەساپەس تڕین ٢. *[تعـریض]* تـوان و لێهاتوویی خۆ لە دەست دان.

گوز آخر را دادن: *[تعریض]* سل سارد بوونەوە؛ لاق جووت‌کردن؛ سلێ جۆت بیەی؛ مردن.

گوز بە شقیقە چەکاری/ ربطی دارد؟: لە هەمزە چـی داوە هـەواس؟؛ هـەمزە بـە هەواسـیەوە چی؟ تڕ بە تەوەرداسـیەوە چـی؟؛ دارەکـەی سەرکەل و پردەکەی قشلاخ.

گوز پیچ شدن: *[تعریض]* ١. تڕ لە قنگ گیران؛ تـڕ پـێچ خـواردن؛ تووشـی نەخۆشـی یـان ئازارێکی سووک بوون ٢. سەر لێ شێوان؛ گێژ بوون.

گوز دادن: تڕ لێدان؛ تڕ دانەوە؛ تڕکەندن؛ تـڕ کەنتەی؛ تڕین.

گـوزن / gavazn ، ـها/: *اسم.* ئـافور؛ گـاکێوی؛ گـــەوەزن؛ گەوەزنـــە؛ گەڤـــەزن؛ کەڵـــەکێوی؛ گاکۆڤی؛ گاکووڤی؛ گـاکێفی؛ ژڤـر؛ شڤـر؛ گـای کوویەی؛ گیانەوەری گواندار و ئالفخۆری کێـوی جووت‌سم کە کاوێژ دەکـا و نێرەکـەی جووتـێ شاخی بەرزی هەیە، هـەموو سالـێ دەکـەوێ و دەردێتەوە.

گوزو / gûzû ، ـها/: *صفت. [گفتاری، مستهجن]* تڕن؛ تڕکەن؛ تڕین؛ تڕکەر؛ تڕۆل؛ تڕنە.

گوزیـدن / gûzîdan/: *مصـدر. لازم. [مستهجن]* // **گوزیدی**: تـرای؛ **می‌گـوزی**: دەتـڕی؛ **بگـوز**: بتـڕە// تران؛ تڕین؛ تـڕەی؛ تـڕای؛ تـڕ دان؛ تـڕ دانـەوە؛ تڕکەندن؛ تڕکەنتەی؛ تڕ لێدان؛ بەردانەوەی بای زگ بە دەنگەوە.

■ صـفت مفعـولی: **گوزیـده** (تـڕاو)/ مصـدر منفـی: **نگوزیدن** (نەتڕان)

گوژپشت / gûjpošt/ ☜ **کوژپشت**

گوساله / gûsāle ، ـها/: *اسم.* گوێرەکە؛ گوێرەکـە؛ گۆرەکـە؛ گۆلەکـە؛ گـوێرک؛ گوێـل؛ گوێلـک؛ گۆلک؛ گێلک؛ گوێلپار؛ گۆوەر؛ گۆرەکلە؛ کوێـل؛ حۆلی؛ گۆر؛ گۆرە؛ گوێر؛ گوور؛ گوورە؛ پارگوێـل؛ گۆک؛ گۆل؛ گوساڵ؛ گوسـالە؛ پـارگوێر؛ پارێنـە؛ پارێن؛ پارین؛ نیەون؛ گچە؛ سەنگۆ؛ پانێر؛ بەچکە چێڵی نەگووراو.

گوسفند / gûsfand/: *اسم.* ١. مـەڕ؛ پـەز؛ پێـز؛ پەس؛ پەزمامێ؛ مێ؛ شەک‌مەڕ؛ میەر؛ مـەڕەزاو؛ مەڕزاو؛ مەهـ ؛ مێهـ ؛ میهـ ؛ مهـ ؛ مـەها؛ مهـی؛ میهی؛ مەی؛ مەیشـنا؛ مینگـا؛ مێشـن؛ مێشـنا؛ میک؛ مێیە؛ گەورگ؛ کوڕ؛ گیانەوەری گوانداری کاوێژکەر، لە دوو جۆری کێوی و کەوی کـە بـۆ شیر، گۆشت، کەوڵ و پەشمەکەی ڕایـدەگرن و دایدەبەســـتن ٢. پـــەژ؛ هەشـــتەمین ساڵـــی ساڵپێوی تورکستانی.

⊡ گوسفند نر: وەرهان؛ بەران؛ وەران؛ شەکەنێر.

گوش / gûš ، ـها/: *اسم.* گوێ؛ گوێچکە؛ گوێچک؛ گێچکە؛ گۆچک؛ گوە ؛ گۆهـ ؛ گـۆش؛ گـووش؛ گـوەش؛ گـێ؛ گـۆ؛ گویـە؛ گۆیـە: ١. ئەنـدامی

بیستن و ڕاگرتنی هاوسەنگی ٢. گوێی دەرەوەی مرۆڤ و زۆربەی گوانداران ٣. [مجازی] هەستی ژنەوایی ٤. [مجازی] ئەوەی بۆ شۆفاری گوێ دەگرێ ٥. گۆشە؛ چمک ‹چهارگوش: چوارگۆش›.

▣ **گوش تا گوش:** ئەمپەڕ تا ئەوپەڕ؛ پەڕاوپەڕ؛ لەمپەڕ تا ئەوپەڕ؛ گۆشاوگۆش؛ لەی گووش ڤەو گووش؛ ئی گۆش تا ئەو گۆش؛ لەم گوێ تا ئەو گوێ ‹گوش تا گوش نشستن: ئەمپەڕ تا ئەوپەڕ دانیشتن›.

گوش دریا ☜ **گوش‌دریا**

گوش فیل ☜ **گوش‌فیل**

گوش موش ☜ **گوش‌فیل**

▣ **گوش ایستادن:** [مجازی] گوێ هەڵخستن؛ کەلە/ کوڵ/ کردن؛ کوڵە گرتن؛ گوێقوڵاخ وەستان؛ خۆ داگرتن بۆ گوێگرتن لە قسەی خەڵک ‹پشت در گوش ایستاده بود: لە پشت درگاوە گوێ هەڵخستبوو›.

گوش بریدن ☜ **گوش‌بری**

گوش به حرف کسی ندادن: گوێ بە کەس نەدان؛ گوێ بە قسەی کەس نەدان ؛ گوێچکە نەلەقیان؛ بە قسەی کەس نەکردن ‹تو کار خودت را بکن و گوش به حرف کسی نده!: تۆ کاری خۆت بکە و گوێ بە کەس مەدە!›.

گوش تیز کردن: [مجازی] گوێقوڵاخ کردن ‹گوش تیز کرده بود بفهمد چه می‌گویند: گوێیقوڵاخ کردبوو بزانێ چی ئێژن›.

گوش خواباندن: [مجازی] خۆ ماتە دان: ١. خۆ داگرتن ‹گوش خواباندم ببینم کی می‌خوابند تا بتوانم از آنجا بیرون بیایم: خوم ماتە دابوو بزانم کەی دەخەون لەوێ بێمە دەرێ› ٢. مەلاز بردنەوە؛ مەلازگرتن؛ ملاز دان؛ ملاس‌گێرتەی؛ خۆ مەلاز دان ‹برای خانەی ما گوش خوابانده بود: مەلازی لە ماڵی ئێمە بردبووە›.

گوش خود را باز کردن: گوێ شل‌کردن؛ گوێ دان؛ گوێ‌گرتن ‹خوب گوشت را باز کن ببین چه می‌گویم!: باش گوێ شل کە بزانە چی ئەڵێم!›.

گوش دادن/ کردن: گوێ دان؛ گوێ شل کردن؛ گوێچکە تەکاندن؛ گوێچکە دان: ١. گوێ‌گرتن؛ گوێ ڕاگرتن؛ گووش داین ‹داشت به رادیو گوش می‌داد: خەریک بوو گوێ لە ڕادیۆ ڕادەکرت› ٢. بە گوێ‌کردن؛ بە قسەکردن ‹به حرفش گوش دادم و کتاب را خریدم: بە گوێم کرد و کتێبەکەم کڕی›.

گوش فرا دادن: [ادبی] گوێ هەڵخستن؛ گوێچکە شل‌کردن؛ گوێ دان بە قسە؛ گۆش دەی/ دای؛ گۆشەنە دارەی؛ گوێ ڕاگرتن بۆ بیستن.

گوش کسی با کسی بودن: گوێ لە کەسێ بوون؛ گوێ بۆ قسەی کەسێ شل‌کردن ‹گوشت با من است؟ بلی گوشم با شماست: گوێت لە منە؟ بەڵێ گوێم لێتانە›.

گوش کسی بدهکار نبودن: [مجازی] گوێی کەسێ شل نەبوون؛ بەگوێ نەکردن؛ گوێ نەدان؛ پایەی قسەی کەسێ نەبوون ‹هر چه گفتم، گوشش بدهکار نبود: هەر چێکم گوت گوێی شل نەبوو›.

گوش کسی پر بودن: [کنایی] گوێی کەسێ پڕ بوون؛ پێشتر قسەی وا بیستن ‹گوش من از این حرفها پر است: گوێم لەم قسانە پڕە›.

گوش کسی را بردن: مێشکی سەری کەسێک بردن/ خواردن؛ گۆشوو یۆی وستەیرە؛ مۆخ کەسێ بردن/ خواردن ‹این قدر سر و صدا نکنید، گوشم را بردید: ئەوەندە گرم و قاڵ مەکەن، مێشکی سەرمتان خوارد›. هەروەها: **گوش کسی رفتن**

گوش کسی را پر کردن: [کنایی] بە گوێی کەسێکدا کردن/ خوێندن؛ کەسێ پڕکردنەوە ‹پیدا بود که حسابی گوش عروس خانم را پر کرده‌اند: دیار بوو باش بە گوێی بووکیاندا کردبوو›.

گوش کسی را کشیدن: [کنایی] گوێی کەسێ جەڕ دان/ کێشان؛ کەسێک تەمێ‌کردن ‹مدتی است خیلی شلوغ می‌کند باید گوشش را کشید: ماوەیەکە زۆر هار و هاجی دەکا دەبێ گوێی جەڕ ددین›.

گوش کسی سنگین بودن: گوێ کەسێ گران/ قورس بوون؛ گوێچکەی کەسێ سەنگین بوون ‹گوش من کمی سنگین است، لطفاً بلند صحبت کنید!: گوێم تۆزێک گرانە، تکایە بەرز قسە بکەن!›.

به گوش رسیدن: هاتنە گوێ/ بەرگوێ؛ بیستران ‹صدای آوازی به گوش می‌رسد: دەنگی ئاوازێ دێتە گوێ›. هەروەها: **به گوش رساندن**

به گوش/ در گوش/ تو(ی) گوش کسی خواندن: [کنایی] بە کەسێ فاماندن؛ کەسێک هێنانە سەر باوەڕێک بە گوتنەوەی زۆر ‹به گوش او خواندم که اگر نیاید، ضرر می‌کند: پێیم فاماند ئەگەر نەیەت، زەرەر دەکا›.

به گوش کسی خوردن: هاتنە بەرگوێی کەسێک؛ دان لە گوێی کەسێک؛ بە هەڵکەوت شتێک بیستن ‹صدای آشنایی به گوشم خورد: دەنگێکی ئاشنا هاتە بەرگوێم›.

به گوش کسی رساندن: گەیاندنە گوێی کەسێک: ۱. بۆ کەسێ قسەکردنەوە؛ بۆ کەسێک گەڕاندنەوە ‹حرف‌های مرا به گوش پدرم رسانده بود: قسەکانمی گەیاندبوود گوێی باوکم› ۲. بە گوێی کەسێکدا دان/ هێنان/ هاوردن؛ کەسێک بە هێماوە ئاگادارکردن ‹به گوشش رسانده بودند که برادرش بیمار است: بە گوێیاندا دابوو براکەی نەخۆشە›.

به گوش کسی نرفتن: بە گوێی کەسێدا نەچوون؛ نەچوونە گوێچکەی کەسێکا؛ بە گوێ نەکردن ‹هرچه گفتم به گوشش نرفت: هەرچێکم گوت بە گوێیدا نەچوو›.

به گوش گرفتن: گرتنە گوێ؛ بیستن و لە بەر کردن ‹آنچه را گفتم به گوش بگیر: ئەوەی گوتم بیگرە گوێ›.

پشت گوش انداختن: [گفتاری] ۱. داخستن؛ کارێک خستنە دواوە ‹یک سال بیشتر است که این کار را پشت گوش انداخته: ساڵێک پترە ئەم کارەی داخستووە› ۲. گوێ شل نەبوون؛ بایەخ نەدان؛ بێ‌مبالات بوون ‹این آقا که من می‌شناسم، حرف خدا و پیغمبر را هم پشت گوش انداخته: ئەم کابرایە وەک ئەیناسم، گوێی بۆ قسەی خودا و پەیغەمبەریش شل نیە›.

گوش‌آزار / gûšāzār, -'āzār/: صفت. بە دەنگی بەرز و ناخۆشەوە.

گوشبری / gûšborî ، ـها/: اسم. دەسبڕی؛ دەزبڕی؛ گوێ‌بڕی؛ گۆشبڕی؛ کاری سەندنی پارە و ماڵ بە فێڵ و گت لە خەڵکی. هەروەها: **گوشبر**

گوش‌بل / gûšbal ، ـها/: [فارسی/ کردی] صفت. گوێ‌بەل؛ گۆبەل؛ گوهبەل؛ گوێچکەقوت؛ خاوەن گوێی پان و زۆپ.

گوش به‌زنگ / gûšbezang/: صفت. وازر؛ وازڕ؛ گوێ‌قولاخ؛ گوێ‌قولاغ؛ گووشەقولاخ؛ لەسەرهەست: ۱. ئامادەی بیستن ‹گوش‌به‌زنگ تلفن بودم: وازری تەلەفوون بووم› ۲. وریا و ئامادە لە باری زەینیەوە ‹گوش‌به‌زنگ باش! اگر آمد خبرم کن!: لەسەرهەست بە! ئەگەر هات ئاگادارم کە!›.

گوش‌پاک‌کن / gûšpāk.kon ، ـها/: اسم. گوێ پاکەوکەر؛ چوکڵەیەکی سەرلۆکەیی بۆ خاوێن کردنەوەی ناو گوێ.

گوشت / gûšt/: اسم. گۆشت؛ گووشت؛ گۆست؛ گۆژد: ۱. نەرمایی لەشی گیانداران، بەتایبەت مۆرەغەداران، بریتی لە ماسوولکەی دەوری ئێسک ۲. بەشی نەرمی لەشی گیاندارانی حەلال کە دەخورێ (وەک گۆشتی گا، ماسی، مریشک، پەز و...) ۳. [مجازی] بەشی ناوەوەی میوە کە ئاودارە.

▣ **گوشت دم‌توپ:** *[کنایی]* سینەی بەر گوللە؛ ئەوەی لە شەڕدا بە کوشت دەدرێت ‹چرا جوانهایمان گوشت دم توپ بشوند؟: بۆچی لاوەکانمان سینەی بەر گوللە بن؟›.

گوشت راسته ☜ **راسته[1]ـ١**

گوشت سفید: گۆشتی سپی/ چەرمگ؛ گۆشتی پەلەوەر و ماسی.

گوشت قرمز: گۆشتی سوور؛ گۆشتی ئاژەڵ و مالات.

گوشت کوبیده ☜ **گوشت‌کوبیده**

▣ **گوشت آوردن:** *[مجازی]* گۆشت گرتن؛ چاخ/ قەڵەو/ خڕ بوونەوە؛ گۆژدگێرتەی ‹وقتی او را دیدم حسابی گوشت آورده بود: کاتێ دیتم تەواو گۆشتی گرتبوو›.

گوشتالو / gûštālû ، ـها/: *صفت. [گفتاری]* گۆشتن؛ قەڵەو؛ پڕگۆشت ‹صورتی گوشتالو داشت: سەر و سیمایەکی گۆشتنی هەبوو›.

گوشت‌تلخ / gûš(t).talx ، ـها/: *صفت. [مجازی]* گۆشتاڵ؛ ناوچاوتاڵ؛ ئێسک‌قورس؛ ئێسک‌گران؛ ڕەزاگران. هەروەها: **گوشت‌تلخی**

گوشتخوار / gûštxār ، ـها؛ ـان/: *صفت.* گۆشتخۆر؛ گۆژدوەر: ١. فێرە گۆشت؛ هۆگرتووی گۆشت خواردن ٢. بە تایبەتمەندی خواردنی گیانەوەرانەوە ‹گیاه گوشتخوار: ڕووەکی گۆشتخۆر›.

گوشتخواری / gûštxārî/: *اسم.* گۆشتخۆری؛ گۆژدوەری: ١. کار و ڕەوتی دابین‌کردنی بژیو لە گۆشت ٢. تایبەتمەندی ئەو گیایانەی لە جڕ و جانەوەر دەخۆن.

گوشتدار / gûštdār/: *صفت.* گۆشتن؛ گۆشتین: ١. گۆشتی؛ بە گۆشتەوە ٢. بە ڕواڵەتێکی پڕگۆشت.

گوشتکوب / gûštkûb ، ـها/: *اسم.* گۆشتکوت؛ گۆشکوت؛ گۆژدەوەکۆ؛ کوتکی گۆشت کوتان.

گوشت‌کوبیده / gûštkûbîde/: *اسم.* گۆشت‌کوتیاگ؛ خۆراکی گۆشت، سێفەزەمینە، پیواز و دانەوێڵەی ئاوگۆشت کە باش دەیانکوتن و تێکەڵیان دەکەن.

گوشتی / gûštî/: *صفت.* گۆشتی؛ گۆژدی: ١. لە گۆشت؛ بە گۆشت لێنراو ‹خوراک گوشتی: خۆراکی گۆشتی› ٢. بۆ گۆشت ‹گوسفند گوشتی: مەڕی گۆشتی›.

گوشخراش / gûšxarāš/: *صفت.* گوێدڕ؛ ئازاردەری گوێ. بەرانبەر: **گوشنواز**

گوشخیزک / gûšxîzak ، ـها/: *اسم.* دووکلکە؛ کوزەبڕکە؛ گوسەبڕکە؛ گۆشەبڕکە؛ سۆلسۆلە؛ میرووەیەکی قالۆچەئاسای درێژووکەیە بە دوو جووت باڵی لە بەر و دواوە کە باڵی پێشوو کورت و ئەوی پاشی پانە.

گوش‌درد / gûšdard/ ☜ **درد[2]**

گوش‌دریا / gûšedaryā ، ـها/: *اسم.* گوێچکەماسی؛ گۆش‌ماساو: ١. جانەوەرێکی لەشنەرمی قاپێلکدارە ٢. گوێ‌ماسیلە؛ گوێ‌ماسیلکە؛ لەپکەی ئەو جانەوەرە کە کاتێ بە گوێوە دەنرێ، دەنگی دەریای لێوە دێ.

گوشزد / gûšzad/: *اسم.* وەبیرخراو.

▣ **گوشزد شدن:** وەبیرهێنانەوە؛ وەبیرخرانەوە. هەروەها: **گوشزد کردن**

گوش‌فیل / gûš(e)fîl ، ـها/: [فارسی/ معرب] *اسم.* گوێفیل؛ گۆفیل؛ گۆش‌فیل؛ گوێچکەفێلێ؛ گۆش‌پیل: ١. جۆرێک شیرینی لە ئارد، شیر، ڕۆن و زەردێنەی هێلکە کە وەک گوێی فیل پانی دەکەنەوە و لە ڕۆنی قرچاوی دەخەن وئەنجا لە شەربەتی دەگەوزێن ٢. گیایەکی خواردنی بە گەڵای درێژ و پانی وەک گوێی فیل و گوڵی بۆنخۆش و ڕیشەی گۆشتنەوە: **فیلگوش**

گوشک / gûšak/: *اسم. [پزشکی]* گوێ‌ڕەپە؛ گوێ‌ڕەپانە؛ ملەخڕێ؛ ئوریۆن؛ ئاوسانی لووی لیکی ژێر گوێ.

گوشگیر / gûšgîr ، ـها/: *اسم.* گوێ‌بەن؛ گوێخن: ١. دەنگ‌بڕ؛ کەرەستەیەک بۆ گرتنی گوێ،

دەنگی پێنەگا ٢. کەرەستەیەک بۆ داپۆشانی گوێ ئاوی تێنەچێ.

گوشمال / gûšmāl/ ☜ **گوشمالی**

گوشمالی / gûšmālî ، ـها/:اسم. تەمێ؛ تۆپان‌تر؛ کاری سزادانی کەسێ: **گوشمال**

▣ **گوشمالی دادن:** تەمێ‌کردن؛ تۆپانترکەردەی؛ تاشان؛ کوتان؛ سزادان؛ ئەدەب‌کردن ‹باید این دانش‌آموزان بازیگوش را حسابی گوشمالی داد: دەبێ ئەم قوتابیە هار و هاجانە باش- باش تەمێ بکرین›.

گوش‌ماهی / gûšmāhî ، ـها/:اسم. لەپکە؛ گوێ‌ماسیلە؛ گوێ‌ماسیلکە؛ گوێچکەماسی؛ گوهماسی؛ گۆش‌ماساو؛ گووشەلوو؛ قاپێلکی برێ گیانداری لەش‌نەرمی دەریایە کە لە داکشەی ئاودا، لە قەراخ چۆم و زەریاوە بە جێ دەمێنن.

گوش‌موش / gûš(e)mûš ، ـها/:اسم. گۆشەملە؛ بنەگیایەکی یەک‌سالە لە تیرەی گەزنە بە ڕیشووی ناسک، لقی نەرم و گەڵای باریکی وەک گوێی مشکەوە.

گوشنواز / gûšnavāz/: صفت. بلاوێن؛ گوێ‌لاوێن؛ هۆی چێژ و حەواندنەوەی گوێ ‹صدایش آرام و گوشنواز بود: دەنگی نەرم و بلاوێن بوو›. بەرانبەر: **گوشخراش**

گوشوار / gûšvār/ ☜ **گوشوارە-٢**

گوشوارک / gûšvārak ،ـها/:اسم. ١. *[گیاه‌شناسی]* قنچکی گەڵا؛ زیپکە چکۆلەی بن‌گەڵا لە سەر لقەوە کە چرۆی تازە دەرهاتوو دەپارێزێ ٢. ☜ **شمشیر-٢**

گوشوارە / gûšvāre ، ـها/:اسم. ١. گوارە؛ گۆشوارە؛ گۆشەوارە؛ گوێشوارە؛ گۆشیار؛ گوارکە؛ گووشخار؛ گووشخارە؛ گووشپارە؛ گوهار؛ گوهارک؛ گهار؛ گار؛ شۆڕاوە؛ خشڵێ کە دە گوێ دەکرێ ٢. *[معماری]* گوێسوانە؛ ژێرتاق؛ ڕزنێک ئاجۆری سەر دیوار لە بن میچ یا بە دەوری دەرکەوە: **گوشوار** ٣. دیوێک لە سەر یان پەنای تەلارەوە کە زۆرتر دەرک یان دەلاقەیەکی بۆ ناو تەلارەکە هەیە.

گوشه / gûše ، ـها/:اسم. ١. سووچ؛ سیلە؛ قورنە؛ قوژبن؛ کوژبن؛ کووژی؛ گەڤەر؛ گوێچک؛ قونج؛ کونج؛ کونجوڵ؛ کونجور؛ قورنەت؛ قۆرزی؛ قولینچک؛ قوولینج؛ گووچ؛ قورچ؛ چوکلە؛ کونجوڕ؛ کونجووڵ؛ گۆشە؛ موور؛ چمک؛ پەنا؛ تیل؛ کۆخار؛ کاژێر؛ کانک؛ چمک؛ چمگ؛ هۆک؛ کۆچە؛ کوویژرک؛ کونچک؛ شوێنی پێک گەیشتنی دوو دیوار ‹گوشه‌ی اتاق: سووچی دیو› ٢. قەیار؛ قەراغ؛ قەراخ؛ قوژبن؛ کوژبن؛ کووژی؛ گەڤەر؛ قونج؛ کونج؛ قورچ؛ گۆشە؛ کەنار؛ نچ؛ پەنا؛ تیلا؛ تیلە؛ چمک؛ مک ‹در یک گوشه‌ی شهر: لە قەراخێکی شاردا› ٣. *[مجازی]* قونج؛ کونج؛ قورچ؛ چوکلە؛ گۆشە؛ سووچ؛ تیل؛ تیلا؛ تیلە؛ کوویژرک؛ چمک؛ شوێنی مەند و بێ‌دەنگ ‹رفت در یک گوشه پنهان شد: چوو لە کونجێکدا خۆی شاردەوە› ٤. *[مجازی]* تەشەر؛ تانە؛ توانج ‹در میان حرف‌هایش گوشه‌ای هم به من زد: لە ناو قسەکانیدا تەشەرێکیشی لە من دا› ٥. گۆشە؛ لە بەشەکانی دەزگای موسیقای ئێرانی.

▣ **گوشه‌ی چشمی به کسی داشتن:** *[کنایی]* بەر بە لای کەسێکەوە کردن؛ تا ڕادەیەک لە بیری کەسێکدا بوون و پێ چاکەکردن ‹جناب وزیر گاهی گوشه‌ی چشمی به ما داشت: جەنابی وەزیر جار-جار بەری بە لای ئێمەوە دەکرد›.

گوشه زدن: *[مجازی]* تانە/ تەشەر لێدان؛ مەتەڵەک وتن؛ قسەی بە تێکوڵ کردن ‹چرا گوشه می‌زنی؟ حرفت را صریح بگو!: بۆ تانە لێ‌دەدەی؟ قسەکەت ڕووت و ڕاست بێژە!›.

گوشه گرفتن ☜ **گوشه‌گیری**

از گوشه‌ی نانش کسی نشکستن: *[کنایی]* مریشکی کویریش نان لە ماڵی دەرنەکردن؛ کەس نانی مێلاک/ چەشکە نەکردن؛ زۆر ڕژد و دەس‌قووچاو بوون.

از گوشەی چیزی زدن: *[مجازی]* لە شتێک گرتنەوە؛ لە شتێک دزینەوە/ خستنە لاوە ‹از گوشەی خرج خانە زدم و پس‌انداز کردم: لە خەرجی مالم گرتەوە و پاشەکەوتم کرد›.

گوشەای[1] / gûše'î/: *صفت.* گۆشەیی؛ بن سووچی؛ لە گۆشە؛ لە سووچ و کونج ‹دکان گوشەای: دووکانی گوشەیی›.

گوشەای[2] /ـها/: *ضمیر.* گۆشەیی؛ کەس یان شتی لە بن سووچ ‹گوشەای را بردار!: گوشەییەکە هەلگرە!›.

گوشەکنار / gûšekenār/ ☜ **گوشە و کنار**

گوشەکنایە / gûšekenāye/ [فارسی/ عربی] ☜ **گوشە و کنایە**

گوشەگیر / gûšegîr ، ـان/: *صفت. [کنایی]* دوورەپەرێز؛ دوورەوپەرێز؛ کونجنشین؛ دوورەخەلک؛ دەرکەنار؛ واردەس؛ گۆشەگیر؛ هۆگرتوو بە تەنیایی و خۆ لە خەلک پارێزی.

گوشەگیری / gûšegîrî ، ـها/: *اسم. [کنایی]* دوورەپەرێزی؛ دوورەوپەرێزی؛ گۆشەگیری؛ کونجنشینی؛ ڕەوتی تەنیایی هەلبژاردن و خۆ لە خەلک پاراستن.

گوشەنشین / gûšenešîn/: *صفت.* گۆشەنشین؛ دوورەپەرێز.

گوشەنشینی / gûšenešînî/: *اسم.* گۆشەنشینی؛ ئاکنجێتی لە کونجێکی دوور لە خەلک.

گوشە و کنار / gûše-vo-kenār ، ـها/: *اسم.* سووچ و قوژبن؛ کونج و قوژبن؛ کون و کاژێر؛ شەقۆق؛ پەنا و پەسیو؛ گۆشە و کەنار؛ شوێنی دوورە دەست و دوور لە ناوەند ‹گوشە و کنار را خوب بگرد! ببین کجا افتادە: سووچ و قوژبن باش بگەڕە! بزا لە کوێ داکەوتووە›: **گوشەکنار** *[گفتاری]*

گوشە و کنایە / gûše-vo-kenāye ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم. [مجازی]* تانە و تەشەر؛ تەوس و توانج؛ قسەی وا کە بە شێوەیەکی نەک ڕوون و ئاشکرا، سووکایەتی، بەرهەلستی یان ناڕەزایەتی ڕابگەیێنێ: **گوشەکنایە** *[گفتاری]*

▣ **گوشە و کنایە زدن:** تانە و تەشەر لێدان/ وەشاندن؛ قسەی تال و سووک بە لای دەمێکەوە کردن ‹تو بە غیر از گوشە و کنایە زدن کار دیگری نداری؟!: ئەرێ ئەتۆ لە تانە و تەشەر لێدان بەو لاوە ئیشێکی‌ترت نیە؟!›.

گوشی / gûšî ، ـها/: *اسم.* بیستۆک: ١. دەزگای تەلەفوون کە دەنگی لێوە دەبیسرێت ٢. دەسکی سەر تەلەفوون کە پاش هەلگرتنی پێوەندی تەلەفوونی دادەمەزرێ ٣. کەرستەی گوێ‌گرتنی تاقەکەسی لە دەنگی ئامرازێک بەبێ بلاو بوونەوەی ٤. سەمعەک ٥. گۆشەوانە؛ کەرستەیەک بۆ داپۆشانی گوێ (لە سەرما و سۆلەدا) ٦. *[پزشکی]* کەرستەیەک بۆ گوێ‌گرتن لە دەنگی نێو لەشی گیانداران، بەتایبەت دل.

▣ **گوشی را بە دست کسی دادن:** *[کنایی]* کەسێک لە بابەتێ تێگەیاندن. هەروەها: **گوشی دست کسی بودن**

گوگرد / gûgerd/: *اسم.* گۆگرد؛ توخمی کیمیایی ناکانزا، بە ژمارە ئەتومی ١٦ و کێشی ئەتومی ٣٢،٠٦، کە ماکێکی زەردە و لە پیشەسازیدا زۆری بەهرە هەیە.

گوگلە / go(w)gale/: *اسم.* گاران؛ گۆبارە؛ گاگەل؛ گایەل؛ کەوال؛ گائەل؛ گاگەلە؛ گەلەگا؛ ناخر؛ ڕەوەی گا و گامێش.

گول[1] / gûl/: *اسم. [گفتاری]* گۆل؛ گول؛ فریو.

▣ **گول خوردن:** خەلەتان؛ خلەتان؛ خلەتیان؛ غەلەتیەی؛ فریو خواردن؛ گۆل خواردن ‹من از یک بچە گول خوردم!: مندالێک خەلەتانمی!›.

گول زدن: خلەتاندن؛ خەلەتاندن؛ لاباندن؛ غەلەتنای؛ فریو دان؛ گۆل دان؛ گول دای/ دەی ‹با قیافەی مظلومانەاش مرا گول زد: بە سەر و سەکوتی هەژارانەیەوە خلەتاندمی›.

گول کسی/ چیزی را خوردن: گۆل/ فریوی کەسێ/ شتێ خواردن؛ کلاو کەسێ/ شتێ

سەر چوون ‹گول قیافەاش را خوردم: فریوی سەر و سەکوتیم خوارد›.

گول [٢] / ـها/: *صفت.* گەوج؛ دەبەنگ؛ گێل؛ گەمژە؛ حۆل؛ حەپۆل؛ گێلۆکە؛ کەم ئاوەز و گێژ.

گولزنک / gûlzanak ، ـها/: *اسم.* ١. بیخلەتێنە؛ خلەتێنە؛ منالْخلەتێنە؛ شتێک منداڵی پێبخلافێ ٢. مەمکەمژە؛ مەمکەمژ؛ مەملەمژە؛ پارچە یان لاستیکێکی نەرم بە شێوەی سەر گۆی مەمک بۆ مژ لێدانی منداڵی ساوا.

گون / gavan ، ـها/: *اسم.* گەون؛ گەڤن؛ گەوەن؛ گوێن؛ گۆنی؛ گێنی؛ گوینی؛ گوێنی؛ گوێنە؛ گوێنو؛ هەنگەوەن؛ هەنگەون؛ هەنگون؛ هەنگەونە؛ پەلۆشە؛ پنجە گیایەکی دڕکاوی خۆڕسکە، کەتیرە و گوندەی لێبەرهەم دێ و بۆ سووتاندن بەکارە.

ـگون / gûn/: *پیوژه.* ـ ئاسا؛ ـ سا؛ ـگوێن؛ ـگۆن؛ ـگۆرەبا؛ ـ ڕەنگ؛ ـگێن؛ ـ تەرز؛ ـ جق ‹گندمگون؛ آسمان‌گون: گەنماسا؛ ئاسمان‌گوێن›.

گوناگون / gûnāgûn/: *صفت.* جۆڕاوجۆر؛ ڕەنگاوڕەنگ؛ ڕەنگاڕەنگ؛ هەمە چەشنە؛ بە چەشن و چۆنیەتی جیا-جیاوە ‹حیوانات گوناگون: گیانەوەری جوراوجور›.

گوناگونی / gûnāgûnî/: *اسم.* جۆراوجۆری؛ هەمەچەشنی.

گونه [١] / gûne ، ـها/: *اسم.* گۆن؛ گۆنە: ١. گۆنا؛ کولم؛ کولمە؛ گوپ؛ گپ؛ لوپ؛ لام؛ لام؛ دیم؛ دیمە؛ نارک؛ ئارن؛ تەتەڵە ‹گونەهایش سرخ شدە بود: گونای سوور هەلگەڕابوو› ٢. جۆر؛ تەرز؛ چەشن؛ تەخلیت؛ ڕەبات؛ خاوەن هەبوونی، چۆنیەتی یان شێوازی دیاریکراو ‹چند گونه سیب: چەن جور سێو› ٣. بەشێ لە ڕەگەز و بچووکترین یەکەی دەستەبەندی گیانەوەر و گیا، بریتی لە ئەندامانی وەک یەک کە دەتوانن پێکەوە جووت بن.

ـ گونه [٢]: *پیوژه.* ـ ئاسا؛ ـگۆن؛ ـگێن؛ ـ تەرز؛ ـ هەزەی؛ ـ شێوە؛ وەکوو کەسێ یان شتێ ‹پیامبرگونە: پێغەمبەرئاسا›.

گونی / gûnî/: [هندی]/*اسم.* گۆنی؛ تەلیس؛ گوونی؛ گونی؛ گوێنوو؛ گوونیە؛ گونیە؛ گوش: ١. قوماشی ئەستوور و زبر لە ڕیشاڵەی گیا کە پتر وەک کیسە و بۆ بەنایی بە کار دێ ٢. /ـها/ کیسەی زلی چنراو لەو قوماشە. هەروەها: **گونی‌بافی؛ گونی‌فروشی**

گونیا / gûniyā/: [سریانی]/*اسم.* گونیا؛ گۆشەوارە: ١. /ـها/ ئامرازێکی سێ سووچە بە سووچێکی ڕاستەوە، لە پەلاستیک یان کانزا بۆ کێشان و تاقی‌کردنەوەی گۆشەی ڕاست ٢. *[نجوم]* کەلوویەک لە ئاسمانی نیوەگۆی باشووریدا.

◘ **گونیا بودن**: گونیا بوون؛ لە ئاست یەکتر لە سووچی °٩٠ دا بوون. هەروەها: **گونیا کردن**

گوه / gove ، ـها/: *اسم.* ١. گاوە؛ گۆوە؛ هۆرە؛ ماوش؛ لەتەیەکی درێژووکە لە چێو یان ئاسن بۆ قەڵشاندنی دار یان بەرد، جووڵاندنی شتی قورس یان پڕکردنەوەی قەڵشت و درز بە کار دەڕوا: **گاوە** ٢. لێژایی؛ سەرەولێژی؛ داخز؛ سەرەوخوارکایی.

گوهر / gowhar, go:har/: *اسم.[ادبی]* گەوهەر؛ گەوەر؛ گوهەر: ١. /ـها/ بەردی زۆر بە نرخ ٢. ماک؛ دەگەز؛ سروشتی ڕاستەقینە یان سەرەکی شتێک؛ تایبەتمەندیەکانی تاقانە و تایبەت بە شتێک * **گُهر** *[مخفف]*

گوهرشناس / gowharšenās, go:har- ، ـها؛ـان/: *صفت.* گەوهەرناس: ١. پسپۆڕ لە ناسینەوەی شتی بەنرخ بەتایبەت گەواهیراتدا ٢. *[کنایی]* ئەوی بایەخی مرۆی بە جەوهەر و لێهاتوو یان شتی بەنرخ دەزانێ.

گوی / gûy ، ـها/: *اسم.* گۆ؛ گۆی: ١. تۆپی خڕی دارین بۆ کاشۆبازی ٢. تۆپەڵ؛ شتی خڕ.

◘ **گوی سبقت را ربودن**: پێشبڕکێ کردن؛ پێش‌کەوتن؛ باقی بەجێ هێشتن ‹در مسابقه

گوی سبقت را از بقیه ربود و اوّل شد: لە کێبەرکێدا لەوانیتر پێشبرکێ کرد و یەکەم دەرچوو›.

گویا / gûyā/: *صفت.* ۱. وێژا؛ بێژەر؛ وێژەر ‹تلفن گویا: تەلەفوونی وێژا› ۲. نیشاندەر؛ ئاشکراکەر؛ دیارخەر ‹رفتارش گویای احوالش بود: ئاکاری نیشاندەری حاڵ و باڵی بوو›.

گویا / gû:yā/: *قید.* گوایە؛ گوایا؛ گۆیا؛ چما؛ چمان؛ وەکشتێ؛ وەکچتێ؛ چما ئەیژی؛ ماچی؛ ڕەنگە؛ ڕەنگا؛ ئەیژی ‹گویا می‌دانست آمده‌ام: گوایە دەیزانی هاتووم›.

گویائی / gûyā'î/ ☜ **گویایی**

گویایی / gûyāyî/: *اسم.* ۱. خویایی؛ دیاری؛ ئاشکاری؛ ڕاست و ڕەوانی ۲. وێژایی؛ قەلی؛ دەمتەڕی؛ دەمپاراوی ❋ **گوپایی**

گویچه / gûyče ، ـها/: *اسم. [زیست‌شناسی]* خڕۆکە؛ گلوبوول؛ هەر کام لە خانەکانی نێو پلاسمای خوێن: **گلبول**

▣ **گویچەی سرخ:** گلوبوولی سوور؛ خڕۆکەی سوور؛ خانەگەلی زەردباوی نێو پلاسما کە سەرجەم پێکەوە ڕەنگی خوێن سوور دەکەن و ئوکسیژن لە سیەوە بۆ شانەکانی لەش و بە پێچەوانەی، گازی کەربون ڕادەگوێزن.

گویچەی سفید: خڕۆکەی سپی؛ گلوبوولی سپی؛ زۆرێک خانەی خڕیانە و بێ‌ڕەنگی نێو پلاسمای خوێن کە لەش لە ئاست باکتری و دژمنانی دەرەکی دەپارێزن.

گویش / gûyeš ، ـها/: *اسم.* زاراوە؛ زار؛ شێوەزار؛ زاراو: ۱. هەر کام لە جۆرەکانی زمانێ کە بە وشە، ڕێزمان و بێژە لە لکەکانیتری ئەو زمانە جیا دەبێتەوە ‹ بادینی از گویش‌های کرمانجی است: بادینی لە زاراوەکانی کرمانجیە› ۲. یەک یان چەن زمانی هاوڕەگ ‹تبری و گیلکی دو گویش ایرانی است: تەبەری و گیلەکی دوو زاراوەی ئێرانین›.

گویشور / gûyešvar ، ـان/: *صفت.* ئاخێوەر؛ ئاخەفتەر؛ ئاخەفتیار (تێبینی: زۆرتر بە شێوەی کۆ دێتە نێو ڕستەوە) ‹گویشوران این زبان بیشتر در شمال کردستان سکونت دارند: ئاخێوەرانی ئەم زمانە پتر لە باکووری کوردستاندا دەژین›.

گویندگی / gûyandegî/: *اسم.* بوێژی؛ وێژەری؛ وێژنەیی؛ بێژەری؛ پیشە و کاری بوێژ ‹در امتحان گویندگی شرکت کردم: لە ئەزموونی بوێژیدا بەشداریم کرد›.

گوینده / gûyande ، ـها؛ ـگان/: *اسم.* ۱. وێژەر؛ وێژنە؛ قسەکەر؛ گۆیندە؛ بوێژ؛ قسەبێژ؛ وێژننە؛ بێژەر؛ کەسێ کە لە ئێزگەی ڕادیۆ و تەلەڤیزیۆندا بۆ بیسەران قسە دەکا ۲. هۆنەر؛ شاعیری شیعر و گۆرانی.

گویی[1] / gûyî/: *قید. [ادبی]* دەڵێی؛ ئەڵێی؛ ئەیژی؛ ئێژی؛ ماچی؛ مەری؛ گوایە؛ گوایا؛ چما؛ چمان؛ چمای؛ چمانیگ ‹گویی اهل این آب و خاک نیست: دەڵێی خەڵکی ئەم وڵاتە نیە›: **گوئی**

ـ گویی[2]: *پیواژه.* ـ بێژی؛ ـ وێژی ‹سخنگویی: قسەبێژی›: **ـ گوئی**

گه / gah/: *قید. [ادبی، مخفف]* تاو؛ گاو؛ گا؛ گاهـ ؛ گەهـ ‹گهی بر درد بی‌درمان بگریم/ گهی بر حال بی‌سامان بخندم!: تاوێ دەگریم بۆ دەردی بێ‌دەرمانم / گاوێ پێدەکەنم بە حاڵی جوانم!›.

گه / goh/: *اسم. [مستهجن]* گوو؛ گە؛ فژوو؛ تڵتەی خۆراکی گیانەوەران بەتایبەت مرۆ کە لە ڕیخۆڵەوە دەرژێتە دەر.

▣ **گه خوردن:** *[کنایی]* گوو خواردن؛ غەڵەت کردن؛ کاری نارەوا کردن.

گه زدن: *[کنایی]* تێڕیان؛ گوو تێ‌کردن؛ گوو کەردەنەی؛ خراپ یان پیس‌کردن.

گه زیادی خوردن: *[کنایی]* گووی مفت خواردن؛ گووی زیایی خواردن؛ خۆ تێ‌کوتان و تێکدان.

به گه خوردن افتادن: *[تعریض]* کەوتنە/ کەفتنە گوو خواردن؛ کەوتەی گوو واردەی؛

پەشیمان بوونەوە و داوای لێبوردوویی‌کردن.
بە گە کشیدن: *[کنایی]* گوو تێ‌کردن؛ گواوی کردن؛ زۆر خراپ یان پیس‌کردن.

گەخوردن‌نامە / gohxordannāme/: *اسم. [مجازی، مستهجن]* تۆبەگوو؛ تۆبەنامە (لە زاراوەی زیندانیاندا).

گهر / gohar/ ☜ **گوهر**

گە کاری / gohkārî/: *اسم. [مستهجن]* گووکاری؛ گەنەکاری؛ خراپەکاری؛ کاری ناحەز و دزێو.

گهگاه / gahgāh/: *قید. [مخفف]* گا_گا؛ گاف_گاف؛ تاو_ تاو؛ جار_جار؛ جاروبارە ‹گهگاه بە من سری می‌زند: گا_گا سەرێکم لێ دەدا›.

گە گیجە / gohgîce/: *اسم. [مستهجن]* گێژ و وێژی؛ گێج و وڕی؛ هاژ و واژی؛ سەرگەردانی؛ سەر لێ‌شێواوی.

▣ **گە گیجە گرفتن**: *[تعریض]* سەر بوونە ئاش و قنگ بوونە ماش؛ ماڵ لە باڵەکان و قنگ لە کۆچەکان بوون؛ گێژ و وێژ بوون؛ سەر لێ‌شێوان ‹آنقدر کار داشت کە گە‌گیجە گرفتە بود: ئەوەندەی کار هەبوو سەری ببووە ئاش و قنگی ببووە ماش›.

گهگیر / gahgîr/: *صفت.* تاو_ تاو؛ گڕ و پف؛ وەها کە لە مەودایەکی دیاریکراودا دامرکێ و دیسان سەر هەڵداتەوە (بەتایبەت بۆ ژان).

گهواره / gahvāre/، ـها/: *اسم.* لانک؛ لانکە؛ لاندک؛ لەهندک؛ دێدیک؛ دەیدەک؛ دەیدیک؛ دێدی؛ بێشکە؛ بێشک؛ بێشکێ؛ دەرگووش؛ دەرگوش؛ دەکووش؛ گەرگووش؛ دەرگوشک؛ کورنک؛ ماتک؛ گاوارە؛ لەلوو؛ مەهەک؛ مەهدک؛ هەلۆرک؛ هەلۆرکە؛ هەلوورک؛ هەلویرک؛ هەلوولک؛ هەلوولکی؛ جێ‌خەوێک بۆ منداڵی ساوا کە لە سەر دوو کەوانە دەلەقێت یان بە چەن قولاپەوە شۆڕ دەبێتەوە: **گاهوارە**

گهی / gahî/ ☜ **گاهی**

گهی / gohî/: *صفت. [مستهجن]* گوواوی؛ گووین؛ گووینە؛ بە گووەوە تلاو.

ـگی / gî/: *پسوند.* ـ یی؛ ـ ی؛ ـ ئەتی؛ ـ ئێتی؛ ـ یەتی؛ پاشگری هەبوونی بۆ ئەو تاقمە وشەیانە وا ئاخر پیتیان هێ «ە» نەگوتراوە، (وەک: شایستە ← شایستگی: هێژا ← هێژایی).

گیا / giyā/: *اسم.* گیا؛ گیواو؛ گژ و گیا؛ سەرجەمی ڕوەکی ناوچە یان وڵاتێک.

گیابن / giyābon/: *اسم. [قدیمی]* بنج؛ پنج؛ پنچ؛ پنجاڕ؛ پنچک؛ پرچک؛ بنجە؛ بنەگیا؛ پنچکەگیا؛ بنجەگیواو؛ کان.

گیاخاک / giyāxāk/: *اسم.* خاکەڕەشە؛ بەرهەمی پرتووکانی گیا و گیانەوەر کە دەبێتە خاکێکی قاوەیی و ڕەش و بەشی ئالی خاک پێک دێنێت.

گیاه / giyāh، ـها؛ ـان/: *اسم.* گیا؛ گها؛ گیوا؛ گیواو؛ گەیا؛ شینکە؛ ڕوەک بە گشتی.

▣ **گیاه آبزی**: گیای ئاوژی؛ گیای ئاوی؛ گیای نێو زۆنگ و ئاو.

گیاه گوشتخوار: گیای گۆشتخۆر؛ ئەو گیایانەی کە جڕ و جانەوەری بچووک دەخۆن و لە هەڵتاواندنیان خۆراکی پێویستیان بەرهەم دێنن.

گیاه گوشتدار: گیای گۆشتن؛ تاقمێک ڕووەکی وشکانی کە ئاو هەڵدەمژن و پاشەکەوتی دەخەن و زۆر گۆشتنن دێنە بەرچاو (وەک کاکتووس).

گیاه هوایی: گیای هەوایی؛ گیایێ کە بنی لە زەویدا نیە و بە گیای‌ترەوە هەڵدەگەڕێ، بەڵام لامژ نیە.

گیاهخانه / giyāhxāne، ـها/: *اسم.* گیاخانە؛ دیوێک لە ئەزموونگەی ڕوەکناسیدا بۆ تۆژینەوە، چاودێری و پەروەردەکردنی گیا.

گیاهخوار / giyāhxār، ـها؛ ـان/: *صفت.* گیاخۆر؛ گیاوەر: ۱. فێرەگیا؛ چەشتەی گیا؛ هۆگری گیاخواردن و بەس ‹گاندی گیاهخوار بود: گاندی

گیاخۆر بوو› ٢. بە تایبەتمەندی خواردنی گیا ‹جانور گیاهخوار: گیانەوەری گیاخۆر›.

گیاهخواری / giyāhxārî/: اسم. گیاخۆری؛ گیاووەری: ١. کار و ڕەوتی بژیوکردن لە گیا ٢. تایبەتمەندی ئەو گیانەوەرانەی گیا دەخۆن.

گیاهشناسی / giyāhšenāsî/: اسم. گیاناسی؛ ڕووەکناسی؛ لقێک لە زانستی ژیناسی کە لە سەر گژ وگیا دەکۆڵێتەوە. هەروەها: **گیاهشناس**

گیاهک / giyāhak/: اسم. نێرکە؛ چووزە؛ بەشی ڕووەکی گیا لە تۆمدا کە لە بار و دۆخی گونجاوی خۆیدا دەڕوێ و دەبێتە گیایەکی تازە.

گیاهی / giyāhî/: صفت. گیایی؛ گیاوی؛ ڕووەکی؛ سەر بە گیا ‹الیاف گیاهی: ڕیشاڵەی گیایی›.

گیبون / gîbon ، ـها/: [؟]اسم. گیبۆن؛ گیانەوەرێکی مرۆئاسای گچکەیە بە دەست و پێی درێژ و بێکلک، لە سەر دوو پێی دەڕوا و بە سەر دارانەوە دەژی: **ژیبۆن**

گیپا / gîpā/: اسم. گیپە؛ گیپار؛ گیپاری؛ گیپێ؛ گەگگ؛ گاگ؛ کیپا؛ کیپار؛ کیپاری؛ پارچە کرشی پڕ کراو لە ساوار یان برنج و کولێندراو.

گیپور / gîpûr/: [فرانسوی]اسم. گیپوور؛ جۆرێ پارچەی تۆڕی زبرە بە نەخشی بەرز و نزمەوە.

گیتار / gîtār ، ـها/: [فرانسوی]اسم. گیتار؛ سازی ژێداری پشت و ڕوو تەخت بە دەسکێکەوە کە قورمیشی کۆکی لە سەرە و شەش تەڵی پێوەیە، بە قامک یان پێژەن دەژەنرێت.

⊡ **گیتار برقی**: گیتاری کارەبایی؛ گیتارێ کە دەنگەکەی بە کەرستەی کارەبایی بەهێز دەکرێتەوە.

گیتی / gîtî/: اسم. [ادبی] ١. جیهان؛ گێتی؛ سەرجەمی جەهان لە وردە تۆزێکەوە تا کاکەشانان و دوورەدەستان ٢. زەوی؛ زەوین؛ گۆی زەمین.

گیج / gîc/: صفت. گێژ؛ گێج؛ گیج؛ گێر؛ هێڕ؛ هیر؛ هەوڕ؛ هەووڕ ٢. وڕ؛ واژ؛ هاژ؛ لاسەر؛ وەم؛ وەیل؛ ویل؛ زۆر فەرامۆشکار ٣. کاس؛ تاس؛ سەرسام؛ تووشی سەرەگێجە.

⊡ **گیج رفتن/ خوردن**: گێژ خواردن؛ گێژ بردن؛ سەر لە گێژەوە هاتن/ چوون.

گیج شدن: گێژ بوون؛ هوڕمان؛ وڕمان؛ وڕ بوون؛ هۆر بوون؛ تاسان؛ تاسیان؛ حەپەسان؛ تاس بردنەوە؛ تاسین؛ کاس بوون؛ کاس بین؛ کەوشین؛ تاسیەی؛ تاسیای؛ گێج بیەی: ١. لە دەست دانی دەسەڵاتی بیر و هۆش ٢. لە بیر چوونەوەی بڕێ زانیاری یان هەموو زانیاریەک. هەروەها: **گیج کردن**

گیجگاه / gîcgāh/: اسم. لاجان؛ لاجانگ؛ شیشنگ؛ جاینگ؛ گێجەنە؛ بەشی سەرووی نێوان گوێ و چاو.

گیج و ویج / gîc-o-vîc/: صفت. [گفتاری] گێژ و وێژ؛ گێج و وڕ؛ هێڕ؛ گێژ و واژ؛ گێژ و حوڵ؛ هاژ و کاژ؛ هاژ و واژ.

گیجی / gîcî/: اسم. کاسی؛ وڕی؛ گێژی؛ گێجی؛ تاسی؛ هۆری؛ قاڕە؛ سەرگێژی؛ سەرخولێ؛ لاسەری؛ سەرسامی.

گیر [1] / gîr/: اسم. [گفتاری] گیر: ١. ـها/ گرفت؛ گەپل؛ لەمپەر؛ ئەوەی بەر بە بزووتنەوە و ڕەوتی شتێک دەگرێ ‹این قلم گیر دارد درست نمی‌نویسد: ئەم قەڵەمە گیری هەیە باش نانووسێ› ٢. گلیک؛ گریک؛ هێزی گرتن ‹دستم گیر نداشت: دەستم گلیکی نەبوو› ٣. گرفت؛ دژواری؛ تەنگ و چەڵەمە ‹کارم گیر پیدا کرده است: کارەکەم تووشی گرفت بووە›.

⊡ **گیر آوردن**: دۆزینەوە؛ وە گیر هێنان؛ پەیدا/ پەیا کردن؛ گیر خستن/ هێنان/ هاوردن؛ وە گیر هاوردن؛ بەرگیر خستن؛ هێنانە گیر؛ ڕادەستکردن؛ بە دەست هێنان؛ وە دەست هاوردن؛ یۆستەیوە؛ ئەوەدیەی ‹یک خانەی خوب گیر آوردم: ماڵێکی باشم وە گیر هێنا›.

پەشیمان بوونەوە و داوای لێبوردوویی کردن.
بە گە کشیدن: *[کنایی]* گوو تێ کردن؛ گواوی کردن؛ زۆر خراپ یان پیس کردن.
گەخوردن‌نامە / gohxordannāme/: *اسم. [مجازی، مستهجن]* تۆبەگوو؛ تۆبەنامە (لە زاراوەی زیندانیاندا).
گهر / gohar/ ☜ **گوهر**
گه کاری / gohkārî/: *اسم. [مستهجن]* گووکاری؛ گەنەکاری؛ خراپەکاری؛ کاری ناحەز و دزێو.
گهگاه / gahgāh/: *قید. [مخفف]* گا ـ گا؛ گاف ـ گاف؛ تاو ـ تاو؛ جار ـ جار؛ جاروبارە ‹گهگاه به من سری می‌زند: گا ـ گا سەرێکم لێ دەدا›.
گە گیجە / gohgîce/: *اسم. [مستهجن]* گێژ و وێژی؛ گێج و وڕی؛ هاژ و واژی؛ سەرگەردانی؛ سەر لێشێواوی.
▣ گە گیجە گرفتن: *[تعریض]* سەر بوونە ئاش و قنگ بوونە ماش؛ ماڵ لە باڵەکان و قنگ لە کۆچەکان بوون؛ گێژ و وێژ بوون؛ سەر لێشێوان ‹آنقدر کار داشت کە گەگیجە گرفتە بود: ئەوەندەی کار هەبوو سەری ببووە ئاش و قنگی ببووە ماش›.
گهگیر / gahgîr/: *صفت.* تاو ـ تاو؛ گڕ و پف؛ وەها کە لە مەودایەکی دیاریکراودا دامرکێ و دیسان سەر هەڵداتەوە (بەتایبەت بۆ ژان).
گهواره / gahvāre، ـها/: *اسم.* لانک؛ لانکە؛ لاندک؛ لەهندک؛ دێدیک؛ دەیدەک؛ دەیدیک؛ دێدی؛ بێشکە؛ بێشک؛ بێشکێ؛ دەرگووش؛ دەرگوش؛ دەکووش؛ گەرگووش؛ دەرگوشک؛ کورنک؛ ماتک؛ گاوارە؛ لەلوو؛ مەهەک؛ مەهدک؛ هەلۆرک؛ هەلۆرکە؛ هەلوورک؛ هەلویرک؛ هەلوولک؛ هەلوولکی؛ جێخەوێک بۆ منداڵی ساوا کە لە سەر دوو کەوانە دەلەقێت یان بە چەن قولاپەوە شۆڕ دەبێتەوە: **گاهوارە**
گهی / gahî/ ☜ **گاهی**
گهی / gohî/: *صفت. [مستهجن]* گوواوی؛ گووین؛ گووینە؛ بە گووەوە تلاو.
ـگی / gî/: *پسوند.* ـ یی؛ ـ ی؛ ـ ئەتی؛ ـ ئێتی؛ ـ یەتی؛ پاشگری هەبوونی بۆ ئەو تاقمە وشەیانە وا ئاخر پیتیان هێ «ە» نەگوتراوە، (وەک: شایستە ← شایستگی: هێژا ← هێژایی).
گیا / giyā/: *اسم.* گیا؛ گیواو؛ گژ و گیا؛ سەرجەمی ڕووەکی ناوچە یان وڵاتێک.
گیابن / giyābon/: *اسم. [قدیمی]* بنج؛ پنج؛ پنچ؛ پنجاڕ؛ پنچک؛ پرچک؛ بنجە؛ بنەگیا؛ پنچکەگیا؛ بنجەگیواو؛ کان.
گیاخاک / giyāxāk/: *اسم.* خاکەڕەشە؛ بەرهەمی پرتووکانی گیا و گیانەوەر کە دەبێتە خاکێکی قاوەیی و ڕەش و بەشی ئالی خاک پێک دێنێت.
گیاه / giyāh، ـها؛ ـان/: *اسم.* گیا؛ گها؛ گیوا؛ گیواو؛ گەیا؛ شینکە؛ ڕووەک بە گشتی.
▣ گیاه آبزی: گیای ئاوژی؛ گیای ئاوی؛ گیای نێو زۆنگ و ئاو.
گیاه گوشتخوار: گیای گۆشتخۆر؛ ئەو گیایانەی کە جڕ و جانەوەری بچووک دەخۆن و لە هەڵتاواندنیان خۆراکی پێویستیان بەرهەم دێنن.
گیاه گوشتدار: گیای گۆشتن؛ تاقمێک ڕووەکی وشکانی کە ئاو هەڵدەمژن و پاشەکەوتی دەخەن و زۆر گۆشتنن دێنە بەرچاو (وەک کاکتووس).
گیاه هوایی: گیای هەوایی؛ گیایێ کە بنی لە زەویدا نیە و بە گیای ترەوە هەڵدەگەڕێ، بەڵام لامژ نیە.
گیاهخانه / giyāhxāne، ـها/: *اسم.* گیاخانە؛ دیوێک لە ئەزموونگەی ڕووەکناسیدا بۆ تۆژینەوە، چاودێری و پەروەردەکردنی گیا.
گیاهخوار / giyāhxār، ـها؛ ـان/: *صفت.* گیاخۆر؛ گیواوەر: ١. فێرەگیا؛ چەشتەی گیا؛ هۆگری گیاخواردن و بەس ‹گاندی گیاهخوار بود: گاندی

گیاخۆر بوو› ٢. بە تایبەتمەندی خواردنی گیا ‹جانور گیاهخوار: گیانەوەری گیاخۆر›.

گیاهخواری / giyāhxārî/: اسم. گیاخۆری؛ گیاووەری: ١. کار و ڕەوتی بژیوکردن لە گیا ٢. تایبەتمەندی ئەو گیانەوەرانەی گیا دەخۆن.

گیاەشناسی / giyāhšenāsî/: اسم. گیاناسی؛ ڕووەکناسی؛ لقێک لە زانستی ژیناسی کە لە سەر گژ وگیا دەکۆڵێتەوە. هەروەها: **گیاەشناس**

گیاهک / giyāhak/: اسم. نێرکە؛ چووزە؛ بەشی ڕووەکی گیا لە تۆمدا کە لە بار و دۆخی گونجاوی خوێدا دەڕوێ و دەبێتە گیایەکی تازە.

گیاهی / giyāhî/: صفت. گیایی؛ گیاوی؛ ڕووەکی؛ سەر بە گیا ‹الیاف گیاهی: ڕیشاڵەی گیایی›.

گیبون / gîbon، ـها/: [؟] اسم. گیبۆن؛ گیانەوەرێکی مرۆئاسای گچکەیە بە دەست و پێی درێژ و بێ کلک، لە سەر دوو پێی دەڕوا و بە سەر دارانەوە دەژی: **ژیبۆن**

گیپا / gîpā/: اسم. گیپە؛ گیپار؛ گیپاری؛ گیپێ؛ گەگگ؛ گاگ؛ کیپا؛ کیپار؛ کیپاری؛ پارچە کرشی پڕ کراو لە ساوار یان برنج و کولێندراو.

گیپور / gîpûr/: [فرانسوی] اسم. گیپوور؛ جۆرێ پارچەی تۆڕی زبرە بە نەخشی بەرز و نزمەوە.

گیتار / gîtār، ـها/: [فرانسوی] اسم. گیتار؛ سازی ژێداری پشت و ڕوو تەخت بە دەسکێکەوە کە قورمیشی کۆکی لە سەرە و شەش تەڵی پێوەیە، بە قامک یان پێژەن دەژەنرێت.

◙ **گیتار برقی**: گیتاری کارەبایی؛ گیتارێ کە دەنگەکەی بە کەرستەی کارەبایی بەهێز دەکرێتەوە.

گیتی / gîtî/: اسم. [ادبی] ١. جیهان؛ گێتی؛ سەرجەمی جەهان لە وردە تۆزێکەوە تا کاکەشانان و دوورەدەستان ٢. زەوی؛ زەوین؛ گۆی زەمین.

گیج / gîc/: صفت. گێژ؛ گێج؛ گـیج؛ گێر؛ هێڕ؛ هێر؛ هوڕ؛ هووڕ ٢. وڕ؛ واژ؛ هاژ؛ لاسەر؛ وەم؛ وەیل؛ ویل؛ زۆر فەرامۆشکار ٣. کاس؛ تاس؛ سەرسام؛ تووشی سەرەگێجە.

◙ **گیج رفتن/ خوردن**: گێژ خواردن؛ گێژ بردن؛ سەر لە گێژەوە هاتن/ چوون.

گیج شدن: گێژ بوون؛ هوڕمان؛ وڕمان؛ وڕ بوون؛ هۆر بوون؛ تاسان؛ تاسیان؛ حەپەسان؛ تاس بردنەوە؛ تاسین؛ کاس بوون؛ کاس بین؛ کەوشین؛ تاسیەی؛ تاسیای؛ گێج بیەی: ١. لە دەست دانی دەسەڵاتی بیر و هۆش ٢. لە بیر چوونەوەی بڕێ زانیاری یان هەموو زانیاریەک. هەروەها: **گیج کردن**

گیجگاه / gîcgāh/: اسم. لاجان؛ لاجانگ؛ شیشنگ؛ جاینک؛ گێجەنە؛ بەشی سەرووی نێوان گوێ و چاو.

گیج و ویج / gîc-o-vîc/: صفت. [گفتاری] گێژ و وێژ؛ گێج و وڕ؛ هێڕ؛ گێژ و واژ؛ گێژ و حۆل؛ هاژ و کاژ؛ هاژ و واژ.

گیجی / gîcî/: اسم. کاسی؛ وڕی؛ گێژی؛ گێجی؛ تاسی؛ هۆری؛ قاڕە؛ سەرگێژی؛ سەرخولێ؛ لاسەری؛ سەرسامی.

گیر[1] / gîr/: اسم. [گفتاری] گیر: ١. ـ/ـها/ گرفت؛ گەپل؛ لەمپەر؛ ئەوەی بەر بە بزووتنەوە و ڕەوتی شتێک دەگرێ ‹این قلم گیر دارد درست نمی‌نویسد: ئەم قەڵەمە گیری هەیە باش نانووسێ› ٢. گلیک؛ گریک؛ هێزی گرتن ‹دستم گیر نداشت: دەستم گلیکی نەبوو› ٣. گرفت؛ دژواری؛ تەنگ و چەڵەمە ‹کارم گیر پیدا کرده است: کارەکەم تووشی گرفت بووە›.

◙ **گیر آوردن**: دۆزینەوە؛ وە گیر هێنان؛ پەیدا/ پەیا کردن؛ گیر خستن/ هێنان/ هاوردن؛ وە گیر هاوردن؛ بەرگیر خستن؛ هێنانە گیر؛ ڕادەستکردن؛ بە دەست هێنان؛ وە دەست هاوردن؛ یۆستەیوە؛ ئەوەدیەی ‹یک خانەی خوب گیر آوردم: ماڵێکی باشم وە گیر هینا›.

گیر دادن: گیر دان: ۱. بەستنەوە؛ بینتەیوە؛ گرێ دان ۲. گیر پێدان؛ لەسەر شتێک ڕۆیشتن ‹گیر نده! بگذار کارم را بکنم: گیرم پێ مەدە! با کارەکەم بکەم›.
گیر داشتن: ۱. گیر هەبوون؛ تووشی گیر و گرفت بوون ۲. خاوەنی هێز و وزە بوون بۆ گرتنی شتێک.
گیر [2]: *صفت. [گفتاری]* گیرۆدە؛ گرفتار؛ تووشیار؛ گیر؛ ئەوگار.
▣ گیر افتادن: گیران؛ گیر خواردن؛ گیرکەفتن؛ گرفتار بوون؛ تووش بوون؛ پێوە بوون؛ هاتنە گرتن؛ گیر واردەی؛ گیرکەردەی؛ کەوتنە گیر ‹رفته بود دزدی، گیر افتاد: چبوو بۆ دزی، گیرا›.
گیر انداختن: دانە گیر؛ گیر خستن؛ گرتن؛ گرفتارکردن ‹همکارش او را گیر انداخت: هاوکارەکەی دایە گیر›.
گیر بودن: گیران؛ گرفتار بوون؛ گیر بوون ‹دست من گیر است خودت بردار: دەستم گیراوە خۆت هەڵگرە›.
گیر کردن: گیر خواردن؛ گیرکردن: ۱. تووشی گرفت بوون ‹کارم در شهرداری گیر کرده است: کارم لە شارەداریدا گیری خواردووە› ۲. گیران؛ چقیان؛ ئاوقای شتێک بوون و لە ڕۆشتن کەوتن و خەسار دیتن ‹لباسم گیر کرد به میخ و پاره شد: جلەکەم لە مێخەکە گیرا و درا›.
- گیر [3]: *پیوازە.* ـگر؛ ـگیر؛ ـگێر: ۱. گیرۆدە؛ تووشیار ‹دستگیر: دەستگیر› ۲. ئەوەی شتێ دەگرێ ‹ماهیگیر: ماسیگر› ۳. وە بەر شتێک ‹بادگیر؛ آفتابگیر: باگر؛ خۆرگر›.
گیرا / gîrā/: *صفت.* گیرا؛ ڕاکێشەر؛ دڵگر؛ سەرنجڕاکێش؛ دڵسێن ‹صدای گیرا: دەنگی گیرا›.
گیرائی / gîrā'î/ ☜ **گیرایی**
گیراندن / gîrāndan/: *مصدر. متعدی.* // **گیراندی:** پێت‌کرد؛ **می‌گیرانی:** پێدەکەی؛ **بگیران:** پێبکە// پێکردن؛ داگیرساندن؛ داگرساندن؛ ئاییساندن؛ هەڵکردن؛ هەڵگرساندن؛ گڕنای؛ گڕنەی؛ ئەنەگیسنەی؛ گیسنایەنە. هەروەها: **گیراندنی**
■ صفت مفعولی: **گیرانده** (پێکراو)
گیرانه / gîrāne/ ☜ **قو**
گیرایی / gîrāyî/: *اسم.* دڵگری؛ دڵبزوێنی؛ دڵگەشێنی؛ گیرایی ‹گیرایی آوازش همه را افسون کرده بود: دڵگری دەنگی هەمووی ئەفسوون کردبوو›: **گیرائی**
گیربکس / gîrboks، ـها/: [از انگلیسی] *اسم.* گیربوکس؛ جەعبەی دەندە؛ دەزگایەک لە ماشیندا بۆ بەهێز یان خێرا کردنەوە یا بەرەو پاش بردن.
گیرنده / gîrande، ـها/: *اسم.* ۱. *ـگان/* وەرگر؛ وەگر؛ بگیر؛ بگر: *الف)* ئەوەی دەگرێ ‹گیرندەی نامە: وەرگری نامە› *ب) [پزشکی]* نەخۆشێ کە ئەندامێکی ساغی پێوە پێوەند دەکرێ. بەرانبەر: **دهنده** ۲. پێگر؛ پێگیر: *الف)* ئەندامی هەستیار کە بۆ شتێک وریایە و دەیناسێتەوە ‹گیرندەی حسّی؛ گیرندەی بو: پێگری هەست؛ پێگیری بۆن› *ب)* دەزگای وەرگرتنی دەنگ و ڕەنگ ‹گیرندەی صوتی: پێگری دەنگ›.
گیرودار / gîr-o-dār، ـها/: *اسم.* هات و هاوار؛ گێرە و کێشە؛ بگرە و بەردە؛ گیرە و بەردە؛ گیرودار؛ مەوێسە و دەرچۆ؛ بار و دۆخی تووش و نالەبار وێڕای شەڕ و شڵەژاوی ‹در این گیر و دار او هم آمده بود پول می‌خواست!: لەم هات و هاوارەدا ئەویش هاتبوو پارەی دەویست!›.
گیره / gîre، ـها/: *اسم.* گیرە؛ گیرکە؛ مارش؛ تەڵ؛ کەرستەیەک بۆ ڕاگرتن و گووشانی شتێک ‹گیرەی مو: گیرەی قژ›.
-گیری / gîrî/: *پیوازە.* ـگری؛ ـگیری؛ کار و ڕەوتی گرتن ‹آبمیوەگیری: ئاومیوەگری›.
گیس / gîs، ـها/: *اسم. [مخفف، گفتاری]* پرچ؛ کەزی؛ گیز؛ کەزیە؛ گیس؛ گێسی؛ گیسک؛ پۆڕ؛ زولف؛ زلف؛ تیت؛ بسک؛ پسک؛ گجک؛ مووی

درێژی سەر.

گـیس‌بنـد / gîsband، ـهـا/:/اسـم. گیسـەوانە؛ توورەکەی تۆڕی بۆ کۆکردنـەوە و تـێ خسـتنی پرچ و گیسی سەر.

گـیس‌سـفید / gîs.sefîd، ـهـا؛ ـان/:/اسـم. پۆپچەرموو؛ پۆپچەرمگ؛ ژنی بـە سـاڵاچووی بە ئەزموون. بەرانبەر: **ریش‌سفید**

گیسو / gîsû/:/اسم. ١. *[ادبی]* کەزی؛ پـرچ؛ گیـز؛ کەزیە؛ گیس؛ گیسی؛ پۆڕ؛ زلف؛ بسـک؛ پسـک؛ هەیوەجان؛ زولف؛ گجک؛ قژی درێـژ ٢. *[نجوم]* کەلوویەکی ئاسمانی نیوەگۆی بـاکووری: **شَـعر بِرِینکه**

▣ **گیسو افشاندن:** *[ادبی]* قژ بـەرەودان؛ ئەگریجـە بەردانەوە.

گیشـا / geyšā, gîšā، ـهـا/: [انگلیسـی/ فرانسـوی از ژاپنـی]/اسـم. گیشـا؛ ژنی ژاپـونی بارهـاتوو بـۆ ڕابواردن و خۆشگوزەرانی پیاوان.

گیشه / gîše، ـها/: [فرانسـوی]/اسـم. ئـۆدە؛ هـۆدە؛ گیشە؛ باجـە؛ شـوێنێکی چکۆلـە بـۆ فرۆشـتنی شتێک یا جێبەجێ کردنی کارێک ‹گیشه‌ی بانک: گیشەی بانک›.

گـیلاس / gîlās، ـهـا/:/اسـم. گـێلاس؛ گـیلاس: ١. گلیار؛ گەلاز؛ گەلاس؛ دار یان دەوەنی گـوڵ سپی هێشوویی درێژ و گەڵا ددانەدار ٢. گلیـار؛ گەلاز؛ گەلاس؛ میوەی ئـەو دارە بـە ڕەنگگـەلی زەرد یان نارنجی، کە ئاودار و گۆشتن و شیرینە و دەخورێ ٣. گلاس؛ پەرداخ؛ قـەرەس؛ لیـوانی بلـۆری بەتایبـەت پایـەدار، بـۆ خواردنـەوەی ئەلکولی.

▣ **گیلاس وحشی** ☜ **آل‌اسبی**

گیلک / gîlak، ـها؛ ـان/:/اسم. گیلـەک؛ خەڵـکی گیلان (پارێزگایەک لە باکووری ئێران).

گیلکی[1] **/ gîlakî**/:/اسم. گیلەکی؛ زمانێ لە زمانـە ئێرانیەکان کە لە گیلاندا باوە.

گیلکی[2]: *صفت.* گیلەکی؛ سەر بە گیلەک.

گیلـویی / gîlûyî/:/اسـم. گیلـوویی؛ گەچبـڕی پەراوێزی میچ و سەر دیوار.

گیلـەمـرد / gîlemard، ـهـا؛ ـان/:/اسـم. پیـاوی گیلەکی؛ پیاوی خەڵکی گیلان.

گـیم / geym، ـهـا/: [انگلیسـی]/اسـم. ١. *[ورزش]* گەڕ؛ دەور؛ خول ‹گیم اول ۵ بر ٣ تمام شد: گـەڕی یەکەم ٥ بـە ٣ کۆتـایی هـات› ٢. گەمـە؛ کایـەی کەمپیوتەری.

ـ گین / gîn/: *پسوند.* ــیـن؛ خـاوەن و بەشـدار ‹غمگین: خەمین›.

گیوتین / giyotîn، ـها/: [فرانسوی]/اسم. گیۆتین: ١. کەرستەی پێکوشـتن بـە تێخەیـەکی تیـژ و قورسەوە کـە لـە ناوکـاری چوارچێوەیەکـدا لـە سـەرەوە بـەر دەبێتـەوە و مـل دەپـەڕێنێ ٢. کەرستەیەکی وا بـۆ بـڕینی کاغـەز، پـەڕەی ئاسن و....

گیومه / giyûme، ـها/: [فرانسوی]/اسم. دووکەوان؛ جووت‌کەوان؛ نیشانەیەکی خاڵبەندی بە شێوەی «» بۆ: *الف)* تێدانانی قسەی کەسێک جگـە لـە نووسەر *ب)* دەرخستن و زەق‌کردنی وشـە یـان دەستەواژەیەک.

گیوە / gîve، ـها/:/اسم. گیوە؛ کلاشی بن‌چـەرم؛ کالە؛ کالەک؛ جۆرێ کەوشی هاوینی دەسـتچن لە بەن و بن‌جیر کـە پاژنـەی نیـە. هـەروەهـا: **گیوەبافی؛ گیوەدوزی؛ گیوەفروشی**

▣ **درگیوە گشاد:** *[کنـایی]* تەپـەلۆس؛ تـەوەزەل؛ قنگ‌قورس؛ تەمەڵ؛ لاسار؛ گەڵ و گوشا.

▣ **گیـوە را ورکشـیدن:** *[کنـایی]* کـلاش لـێ هەڵکێشان؛ کلاش هۆرکێشـتەی؛ خـۆ تـەیار کردن بۆ کار ‹باید گیوه را ورکشید و افتاد بـه نـان درآوردن: دەبێ کلاشی لێ هەڵکێشـی و بکەویتـە نان دەرهێنان›.

گیـــوەدوز / gîvedûz/:/اســـم. گیـــوەچن؛ کالـەدروو. هـەروەها: **گیـوەدوزی؛ گیـوەبـافی؛ گیوەفروشی**

ل

ل / l/: *حرف.* ل؛ نیشانەی بیستوحەوتەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی فارسی.

ل / le/: *اسم.* لێ؛ ناوی بیستوحەوتەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی.

لا¹ / lā/: *اسم،* لا: ١. ـها/ بەین؛ تۆ؛ توێ؛ پەن؛ پەنا؛ کەلێنی نێوان درز، قەڵشت، دەق یان ئاوەلایی شتێک ‹لای در؛ لای کتاب: بەین درگا؛ توی کتێب› ٢. [فرانسوی] *[موسیقی]* شەشەمین نوتی مووسیقا ٣. قەو؛ قەد؛ دەق؛ تۆی؛ تۆ؛ تا؛ لۆ؛ لانە؛ ئەوەی بە سەر یەکدا نووشتاوەتەوە ‹دو لا شدن: دوو قەد بوون›.

▣ برای لای جرز خوب بودن: *[مجازی]* بۆ گێرەیش نەبوون؛ پەلە پووشێ نەهێنان؛ بەکار هیچ نەهاتن؛ پەی مەردەی خاس بیەی؛ بێقازانج و ناکارامە بوون ‹اینها کە دور خودت جمع کردەای برای لای جرز خوبند: ئەمانە لە دەوری خۆت کۆت کردوونەوە بۆ گێرەیش نابن›.

ـلا²: *پیوازه.* ـ لۆ؛ ـ لۆنە؛ ـ لانە؛ ـ لا؛ ـ بەر؛ ـ قەد؛ ـ قەو؛ ـ تا؛ بە چەن ڕیسە یان دەقەوە ‹نخ چهارلا؛ پارچەی دولا: بەنی چوارلو؛ پارچەی دووقەد›.

لا³: [عربی] *حرف.* بێ؛ لا؛ نا؛ نە؛ پیتی بێوەری کردن ‹لاقید؛ لامذهب: بێمبالات؛ لامەزەب›.

لاابالی / lā'ebālî, lā'obālî ، ـها/: [عربی] *صفت.* خوێریلە؛ هۆتۆ؛ گەوەند؛ گەڤەند؛ گەللایی؛ ڕیخۆ؛ لاقەو؛ وێڵەکی؛ بێسەر و بەر؛ سەر و بن دریا؛ بەرەڵلا؛ خەمسار؛ گوەفرە؛ گوێنەدەر بە هیچ داب و نەریتێک ‹شوهرش مرد لاابالی و بیکارەای بود: مێردەکەی پیاوێکی خوێریلەی هیچ لێنەهاتوو بوو›.

لاابالیگری/ lā'ebālîgarî, lā'obālî- ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* گەللایی؛ بەرەڵلایی؛ هۆتۆیی؛ خوێریگەری؛ خوێریلەیی؛ بێسەر و بەنگەری؛ وێڵیەتی ‹جوانیاش بە ولنگاری و لاابالیگری گذشت: لاوەتیەکەی بە کەمتەرخەمی و گەللاییەوە ڕابوارد›.

لاادری / lā'adrî/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ١. لاپرە؛ لاپۆرە؛ گەجە؛ گەچە؛ نەناس؛ نەشناس؛ نەدی ٢. ـون/ شوێنکەوتووی ڕێبازی نەزانیگەری.

لاادریگری / lā'adrîgarî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* نەزانیگەری؛ باوڕ بەوەی کە زانین و ناسینی ڕاستەقینەی تەواو (وەک خودا) بۆ مرۆڤ نالوێ.

لااقل / lā'aqal(l)/: [عربی] *قید.* لانیکەم؛ بە لانی کەمەوە؛ لای کەم؛ لای کەمی؛ هیچ نەبێ؛ لای خوارێ ‹لااقل کمی استراحت کن، بعد برو: لانیکەم وچانێک بدە، جا برۆ›.

لااله‌الاالله / lā'elāha'ellallāh/: [عربی] *دعا.* خودایەک بێجگە «ئەڵڵا» نیە (تێبینی: ئەم ڕستەیە یەکەمین کۆڵەکەی بڕوای دینی ئیسلامە، بەلام لە زاراوەی خەڵکدا بۆ دەربڕینی تووڕەیی و نارەزایەتیش دەگوترێ).

لائی / lā'î/ ☜ **لایی**

لائیک / lā'îk/: [فرانسوی] *صفت.* *[سیاسی]* نادینی؛ نەریتی؛ لائیک؛ لاییک ‹حکومت لائیک: حوکمەتی نادینی›.

لائیدن / lā'îdan/ ☜ **لاییدن**

لابد / lābod/: [از عربی] *قید.* ١. ناچار؛ بە ناچاری؛ ناچاری؛ هەڵبەت؛ ناعیلاج؛ چاری ناچار ‹لابد باید برود: ناچار دەبێ بچێ› ٢. ئەشێ؛ دەبێ؛ ڕەنگە؛ ڕەنگا؛ لاک؛ لە وانەیە؛ ویدەچێ؛ دەگونجێ؛ لەوە ئەچێ ‹لابد حالا رسیده‌اند: ئەشێ ئێستا گەیشتبێتن›.

لابراتوار / lābrātuvār ، ـهـا/: [فرانسوی] *اسم.* تاقیگە؛ ئەزموونگە؛ ئازمایشگا؛ جێگایەک بە کەرەستەی پێویستەوە بۆ ئەنجامدانی ئەزموونی زانستی و پیشەیی.

لابلای / lābelāye/: *حرف.* لە نێوان؛ نێوان؛ لە نێو؛ دە نێوی؛ لە ناو؛ لە ناوی؛ لە نێوانی؛ لای؛ دلێو؛ دلێ؛ توێ؛ بەین؛ بەینی؛ بەینوو ‹این را لابلای یادداشت‌ها پیدا کردم: ئەمەم لە نێوان دەسنووسەکاندا دۆزیەوە›.

لابه / lābe ، ـهـا/: *اسم.* *[ادبی]* ١. لالە؛ پارە؛ کرووزە؛ کولوز؛ لاڤ؛ لاڤاهی؛ لاڤایی؛ لالکە؛ لاڤە؛ لاڤەلاڤ؛ لاڤەکی؛ لاوە؛ ڕاڤەر؛ شاکە؛ شاکەشاک؛ کارەکار؛ لالەوشفا؛ تکاولالە؛ تکاوخوایشت؛ مەهدەرڤانی؛ هەوەر؛ وەپار؛ سکالە؛ لالک؛ لالکە؛ داوا کردنی بە گریان و پارانەوە ‹آنقدر لابه کرد بخشیدم: هێندەی لالە کرد بەخشیم› ٢. *[قدیمی]* پەرێشانی؛ نیگەرانی ٣. *[قدیمی]* خاپ؛ فاک؛ لابان؛ بەن؛ هەنگ؛ لاس؛ گەڕ وگزی.

▣ لابە کردن: لالانەوە؛ لالیانەوە؛ پارانەوە؛ پاڕیانەوە؛ لوبانەدن؛ ناورانەوە؛ لالیایوە؛ ئەوەلالیەی؛ نەورانەوە؛ واڕیانەوە؛ ڤەپاڕیان؛ لەبیش؛ لەبیایش؛ ڕاڤەراندن؛ سکالەکردن؛ لاڤا کردن.

لابی / lābî/: [انگلیسی] *اسم.* لابی: ١. سەرسەرا (بەتایبەت هی هوتێل) ٢. *[سیاست]* تاقمی هاوپەیمان کە بە کارێکەوە خەریکن.

لابیرنت / lābîrant, lābîrent ، ـهـا/: [فرانسوی] *اسم.* ١. *[کالبدشناسی]* دالان؛ دالوو؛ پێکهاتەیەکی پێچاوپێچ لە ئەندامانی ناوەوەی جەستەدا، وەک هی گوێ و دڵ ٢. هەزارتۆ؛ دارەپیچان؛ هلۆڵ و ڕهۆڵ؛ دالان و بوارگەی پێچەڵپێچی سەرگیراو.

لاپ / lāp/: *اسم.* ١. لاپ؛ هۆزی دانیشتووی باکووری ئیسکاندیناوی و ڕووسیا کە زۆرتر ڕانە بزنەکێویان هەیە یان ماسیگرن ٢. *ـها/* لاپ؛ هەر کام لە خەڵکی ئەو هۆزە ٣. لاپ؛ هەر یەکە لە زمانگەلی ئەو هۆزە، لە لقی زوانەکانی فینووئویغووری ٤. *[گفتاری]* گەڕ؛ گزی؛ گەژ؛ کار یان ڕەوتی سەر بادانەوە و لادان لە بەڵێن.

▣ لاپ آمدن: ١. هەڵشلەنگاندن؛ گزی/ گەڕ کردن ٢. حاشای قەرز و سەر بادان لە دانەوەی.

لاپوست / lāpûst/ ☜ **زیرپوست**

لاپوشانی / lāpûšānî/: *اسم.* *[گفتاری]* کار یان ڕەوتی پەڕۆکردن؛ هەوڵ بۆ شاردنەوەی شتێکی ناخۆش، بەتایبەت بە فێڵ و گت ‹تو که همه چیز را به آزاد گفتی حالا چرا لاپوشانی می‌کنی؟: تۆ خۆ هەموو شتێکت بە ئازاد گوت ئێستە بۆ پەروی دەکەی›. هەروەها: **لاپوشانی کردن**

لاپه / lāpe ، ـها/: *اسم.* ١. تاشە؛ تاش؛ کۆتەرە دارێ کە بە باری درێژاییدا برابێت ٢. قاژ؛ قاژە؛ قاش؛ خاش؛ قڕاش؛ کووز؛ کووزە؛ کویز؛ کووزیە؛ کیز؛ لاهۆرە؛ تیلم؛ باریکەیەکی دابڕاو لە شتێک.

▣ لاپە کردن: دار بە باری درێژیدا برین.

لات / lāt ، ـها/: *صفت.* لات: ١. خوێڕی؛ خۆڕی؛ وێڵ؛ بەرەلا؛ وێڵەکی؛ گەلاج؛ گەلاچ؛ شەلاتی؛ شەلات؛ گەمۆر؛ گەلۆر؛ کەلۆر؛ لەگام؛ ڕێخۆ ‹با این آدم لات نگرد!: لە گەڵ ئەم خوێریە مەبە!› ٢. *[کنایی]* ڕووتەڵ؛ ڕووت؛ ڕووتە؛ ڕەجاڵ؛ دەسکورت؛ زۆر هەژار و نەدار ‹می‌خواهی زن این

لات آسمان‌جل بشوی؟!: دەتەوێ ببیتە ژنی ئەم ڕووتەڵە بێ‌ئەنوایە؟!›.

لاتار / lātār/: [از انگلیسی] ☜ **لاتاری**

لاتاری / lātārî ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. لاتاری؛ بەخت ئەزمەیی: **لاتار؛ لاطار؛ لاطاری**

لات‌بازی / lātbāzî ، ـها/:/اسم. شەلاتی؛ شەللاتی؛ لات‌بازی؛ لاتی؛ بەرەڵایی؛ خوێڕیگەری؛ ئاکاری نەگونجاوی دژ بە قانوون کە ببێتە هۆی بشێوە ‹مسابقەی فوتبال شد میدان لات‌بازی: کێبەرکێی فووتبال بوو بە مەیدانی شەلاتی›.

لاتکس / lāteks/: [انگلیسی] شیرەک؛ شیلە؛ شیلاوگە؛ شیلاوە؛ لاتێکس؛ جۆرێ جەویە لە ناو لاسک و میوەی بڕێ دار و ڕوەکدا، وەک چەسپ و بۆ دروستکردنی دەسکێشی برینگەری و زۆر شتی‌تر بە کار دەچێ.

لات و پات / lāt-o-pāt ، ـها/: *صفت.[گفتاری]* لووت و پووت؛ ڕووت و ڕەجاڵ؛ ئاس و پەلاس؛ لاپۆتی؛ ڕووتە و پووتە؛ هەژاری سەر ساجی عەلی.

لات و لوت / lāt-o-lût ، ـها/:/اسم. خوت و خوێری؛ خوڕی و تۆڕی؛ گەجەرگوجەر؛ عەلۆجەلۆ؛ لۆتن و پۆتن؛ لات و شەلات؛ گەچەڵ و گوچەڵ؛ هیچ و پووچ؛ لات و لووت؛ خەڵکی بەتاڵ، ڕووت و ڕەجاڵ، بێ‌ناوبانگ و بێ‌جێ و ڕێ ‹یک مشت لات و لوت ریختند و جشن را بە هم زدند: هێندێک خوت و خوێری ملیان نا و جێژنەکەیان تێکدا›.

لاتی / lātî/: *صفت.* لاتی؛ گەلاجی؛ گەڤەندی؛ سەر بە لات ‹لهجەی لاتی، رفتار لاتی: زاراوەی لاتی، کردەوەی گەلاجی›.

لاتین / lātîn/: [فرانسوی] ☜ **لاتینی**

لاتینی / lātînî/: [فرانسوی]/اسم. لاتینی: ١. گرنگترین زمان لە لقی ئیتالیک، لە زوانگەلی هێندو- ئورووپایی، زمانی زانستی و فەرهەنگی ئورووپای ڕۆژاوا تا برانەوەی چەرخی حەڤدەی زاینی ٢. لقێکی گەورە و گرینگ لە زمانگەلی ئورووپایی ئەوڕۆ بریتی لە: فەڕانسەوی، ئیتالیایی، سپانیۆل، پورتغالی و ... ٣. زمانی کەونارای رووم (ئیتالیای ئێستاکە) ٤. خط لاتینی ☜ **خط * لاتین**

لاجرعە / lācor'e/: [از عربی]*قید.* یەک‌بین؛ یەک‌نەفەس؛ یەک‌قوم؛ یەک‌دەم؛ یەک‌هەناسە؛ بە قومێک؛ یەک وچان؛ یەک پیش؛ ڕەوتی نانە سەرەوە و بە یەکجار خواردنەوە ‹شیشە را لاجرعە سرکشید: شووشەکەی یەک بین هەڵقۆڕی›.

▣ **لاجرعە سرکشیدن**: نانە سەرەوە؛ هەڵقۆڕاندن؛ هەڵقوڕان؛ یەکجێ وەخواردن؛ ورماشەنە؛ خواردنەوەی بێ‌ڕاوەستان؛ یەک قوم خواردنەوە؛ هەڵنۆشین؛ یەکەی بین واردەی؛ یەک‌جێ و بێ‌ڕاوەستان خواردنەوە.

لاجرم / lācaram/: [عربی]*قید.[ادبی]* ١. لە ناچاری؛ بە ناچار؛ ناعیلاجی؛ چاری ناچار؛ چارناچاری ٢. دەرەنجام؛ سەرەنجام؛ ئاخری؛ دواخری؛ لە ئاکامدا.

لاجورد / lāc(e)vard/:/اسم. لاجەورد: ١. ماکێکی شینی تۆخ کە لە شیلەی گیا یان بە شێوەی کیمیایی بەرهەم دێت ٢. ماکێکی شین کە لە سوانی بەردی لاجیوەرد و پرتووکانی کانیەکانی دروست دەبێ.

لاجوردی[1] / lāc(e)vardî/:/اسم. لاجەوەردی؛ ڕەنگی کەوەی ئاسمانی.

لاجوردی[2]: *صفت.* لاجەوەردی؛ بەڕەنگی لاجوەرد؛ بە ڕەنگی شینی ئاسمان.

لاجون / lācûn/: [عربی/ فارسی] *صفت.[مجازی، گفتاری]* ١. بێ‌گیان؛ سیسە؛ سیسۆڵ؛ سیسەڵە؛ فیسقەل؛ لەڕلاواز؛ ڕەق و ڕەواڵ؛ ڕەق و تەق؛ ڕەق و فیق؛ ڕێق و فیق؛ ڕەقەڵە؛ قرخ؛ قرخۆڵ؛ قرخۆڵە؛ ڕێقن؛ ڕێخن؛ ڕیوەڵ؛ ڕیوەڵە؛ ڕێقنە؛ ڕێقۆ؛ ڕێقۆڵە؛ قاریت؛ قەڵستۆک؛ مەڕەمووکە؛

ویسک؛ بەکلکێ؛ دارکەپێچان؛ گەڕکە؛ گەڕک؛ کەلەخ؛ خلۆپە؛ هۆپل؛ کۆپل؛ چیقاڵ؛ چەلقوو؛ قاڕقاڕۆک؛ قاپچووک؛ قارپچووک؛ قرچەڵۆک (بۆ ژن)؛ کز و لاواز ٢. نەبەگە؛ کەمگیان؛ مردۆخ؛ مردۆخ؛ لەق؛ شل و شەویق.

لاحق / lāheq/: [عربی] *صفت.* دوایی؛ دمەین. بەرانبەر: **سابق** ‹نه شهردار سابق کاری کرد و نه شهردار لاحق: نە شارەداری پێشوو کارێکی کرد و نە ئەمی دوایی›.

لاخ[1] / lāx/ ☜ **لاخه**

ـ لاخ[2]: *پسوند.* ـەڵان؛ ـ لان؛ ـ انی؛ ـ لاخ؛ ـ ناخ؛ کۆگای شتی ناخۆش یان نالەبار ‹دیولاخ؛ سنگلاخ: حووچەڵان؛ بەردەڵان›.

لاخه / lāxe/: *اسم.* [*گفتاری*] تیسماڵ؛ تیزماڵک؛ تیسماڵک؛ تیلماسک؛ ڕاژە؛ شتێ درێژکاری باریکەڵە: **لاخ**[1]

لاد / lād/: *اسم.* [*قدیمی*] ١. هیم؛ بنەڕەت؛ بنەما ٢. [از کردی] کاد؛ قاد؛ قات؛ قاج؛ زەوی؛ زەوین؛ هەرد؛ ئاخ؛ خاک ٣. دیوار؛ تیکار؛ تاک؛ کۆسەر ٤. لا؛ چین.

لادن / lādan ، ـها/: [از لاتینی] *اسم.* لادەن؛ مووڕگەگوڵ: ١. گیایەکی کوڵ یان پێچپێچ لە تیرەی خەنە، تایبەتی ناوچەی گەرمێن، بە گەڵای پان و گوڵی ساکارەوە ٢. گوڵی ئەو گیایە کە بە ڕەنگی زەرد، سوور یان نارنجیە و بۆ جوانی دەیکێڵن.

لادین / lādîn ، ـها/: [از عربی] *صفت.* [*گفتاری*] بێدین؛ لامەسەو؛ لامەزەو؛ خوانەناس؛ خوانەپەرەس (جۆرێ جنێوە).

لارژ / lārj/: [فرانسوی] *صفت.* لارژ؛ لارج: ١. [*مجازی*] دەستندە؛ دەس‌بڵاو ‹آدم لارژ: مرۆی دەستندە› ٢. گەورە؛ زل (لەمەڕ پۆشاکەوە) ‹پیراهن لارژ: کراسی گەورە›.

لارگو / lārgo ، ـها/: [؟] *اسم.* [*موسیقی*] ئاهەنگی زۆر ئارام؛ پاژە ئاهەنگێ کە زۆر بە کاوەخۆ بەڕێوە دەچێ.

لارنژیت / lāranjît, lārenjît/: [فرانسوی] *اسم.* [*پزشکی*] لارنژیت؛ نەخۆشی سوور هەڵگەڕان و ئاییسانی بەشی دەنگسازی قوڕگ.

لارو / lārv ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* [*زیست‌شناسی*] تەتڵەمیوە؛ مێتوولکە؛ مێرووک؛ کرمە؛ کرمەک؛ کرمینە؛ بەچکەی نەگووراوی بڕێ گیانەوەر (وەک مێروو) کە پاش دەرهاتن لە گەرا و تێپەڕ کردنی ماوەیەکی دیاریکراو، پێ‌دەگا (وەک کرمی هەورێشم): **کرمینه**

لاروب / lārûb ، ـها/: *صفت.* کووسماڵە؛ تەختەماڵێن ‹کشتی لاروب: گەمیەی کووسماڵە›.

لاروبی / lārûbî/: *اسم.* کووسماڵ؛ کووزماڵ؛ جۆڵماڵ؛ جۆماڵ؛ جۆگەماڵی؛ تەختماڵی؛ کار و ڕەوتی ڕاماڵین و خاوێن‌کردنەوەی تەختی جۆگە یان هەماراو لە لمت و لیتەی بنی ‹وقتی جوی کنار خیابان را لاروبی می‌کنند چه بوی گندی می‌دهد: کاتێ جۆگەی قەراخی شەقام کووسماڵ دەکەن چ بۆگەنێکە›: **لایروبی**

لازانیا / lāzān(i)yā/: [ایتالیایی] *اسم.* لازانیا: ١. ماکێک خواردەمەنی بە شێوەی پەڕەگەلێک لە ماکارۆنی ٢. لێنراوی لازانیا بە سوسی تەماتە، پەنیر و گۆشتەوە.

لازم / lāzem/: [عربی] *صفت.* ١. پێویست؛ پێویس؛ پێداویست؛ پێویستی؛ لەسەر؛ زەروور؛ تەوزی ‹کار لازم؛ دستور لازم؛ پول لازم: کاری پێویست؛ دەستووری پێویس؛ پارەی پێویستی› ٢. [*دستور*] ☜ فعل لازم، **فعل**

◘ لازم آمدن: پێویست بوون؛ پێداویست بوون؛ گەرەک بوون ‹لازم امد که خودت بروی: پێویستە خۆت بڕۆی›.

لازم بودن: پێویست بوون؛ ئەوەجە بوون؛ ئەوەجێی بوون؛ نیاز بوون ‹لازم بود به او تذکر داده شود: پێویست بوو کە بە گوێیدا بدرێتەوە›.

لازم داشتن: گەرەک بوون؛ پێویست بوون؛

هەرەک بوون ‹قدری پول لازم داشتم تا لباس بخرم: هێندێک پارەم گەرەک بوو هەتا جل و بەرگ بکڕم›.

لازم دانستن/ دیدن/ شمردن: پێ باش بوون؛ (بە) پێویست زانین؛ ئەوەجە زانین ‹لازم دانستم قدری پول برایت بفرستم: پێویستم زانی هێندێک پارەت بۆ بنێرم›.

لازم نکردن: *[گفتاری]* پێویست نەبوون؛ گەرەک نەبوون؛ ئەوەجە نەکردن؛ ئەوەجە نەبوون؛ لازم نەکردن (تێبینی: بۆ دەربڕینی پێ ناخۆش بوون دەگوترێ) ‹لازم نکرد به اینجا بیایی: پێویست نەبوو بیت بۆ ئێرە›.

لازم‌الاجــرا / lāzemol'ecrā/: [عربی] *صفت.* پێویست بۆ بەڕێوە بردن.

لازمــه / lāzeme ، ـهـا؛ لوازم/: [عربی] *اسم.* پێداویست؛ پێویستی؛ پێویسی؛ ئەوەجەیی؛ وەجەیی؛ ئەوەی کە هەبوونی بۆ شتێ یان بەدیهاتنی دۆخێ پێویست بێ ‹لازمەی این کار داشتن سرمایەی زیادی است: پێداویستی ئەمکارە هەبوونی سەرمایەیەکی زۆرە›.

لازولیت / lāzûlît/: *اسم. [زمین‌شناسی]* لازوولیت؛ بلۆری ئاوداری فوسفاتی ئالومنیوم، بە ڕێژەی جۆراوجۆری ئاسن و مەنیەزیۆم بە ڕەنگی ئاوی لاجوەردیەوە کە وەکوو سەنگی ڕازێنەر بەکاری دەبەن.

لاس/ lās/: *اسم.* ۱. هەورێشمی خوێریلە ۲. مۆز؛ کار و ڕەوتی پێکەوە دوان و یەکتر لاواندنەوە بۆ حەزی جینسی ۳. *[مجازی]* یەکتر دواندنی بە درۆ.

◘ لاس زدن: مۆز/ مۆزەمۆز کردن.

لاستیک/ lāstîk ، ـها/: [از فرانسوی] *اسم.* لاستیک؛ لاسیک: ۱. جیل؛ جیر؛ هەر شتێکی سروشتی یان دەسکردی کێشسان (وەک تەگەرەی ماشین، کێش و...) ۲. تەگەرە؛ چەرخ ‹لاستیک عقب پنچر است: تەگەرەی پاشەوە پەنچەرە›.

لاستیکی / lāstîkî/: [از فرانسوی] *صفت.* لاستیکی؛ لاسیکی؛ چێ‌کراو لە لاستیک ‹کفش لاستیکی، توپ لاستیکی: کەوشی لاستیکی، تۆپی لاسیکی›.

لاسیدن / lāsîdan/: *مصدر. متعدی.* ۱. *[گفتاری، تعریض]* مۆزکردن بۆ حەزی جینسی ۲. *[مجازی]* زمانبازی‌کردن؛ دواندنی بە درۆ بۆ فریو دان ۳. *[مجازی]* بۆ خۆشی و خۆ خلافاندن بە شتێکەوە خەریک بوون. هەروەها: **لاسیدنی**

لاش / lāš ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* کەلاک؛ لاک؛ لاشە؛ لاش؛ جەسە؛ جەستە.

لاشبرگ / lāšbarg ، ـها/: *اسم.* چینی ڕەشی سەرخاک کە لە داڕزانی چڵ و چێو و گەڵاوە بەرهەم هاتووە.

لاشخور[1] / lāšxor ، ـها؛ ـان/: *اسم.* هولیلک؛ خەرتەل؛ خرتەل؛ خرتل؛ خەرتل؛ خەردال؛ ورخال؛ قەرتاڵ؛ داڵ؛ دالاش؛ داراش؛ سوورەداڵ؛ لەشخۆر؛ لاشخۆر؛ لاشەخۆرە؛ کەرخوەر؛ دالەکەرخوەرە؛ پەلەوەرێکی گەورەی باڵ پان و جووچک کورتە کە نێر و مێوینەیان وەک یەکن و گۆشتی کەلاکی گیانەوەرانی‌تر دەخۆن: **کرکس**

لاشخور[2] / ـها/: *صفت.* لاشخۆر؛ لەشخۆر؛ دالاش؛ مردارخۆر؛ هۆگر بە خواردنی کەلاک.

لاشه / lāše ، ـها/: *اسم.* لاشە: ۱. لاش؛ لەش؛ کەلاک؛ لاک؛ کەلاش؛ کەلەش؛ تەرم؛ بەراتە؛ بەلاتە؛ جەندەک؛ مرداڵ؛ مردار؛ مرداری؛ کەلەخ؛ جەستەی گیاندار، بەتایبەت گیانەوەری مردوو ‹لاشەی یک سگ مردە افتادە بود کنار خیابان: کەلاکی سەگە تۆپیوێک لە قەراخ شەقامەکەدا کەوتبوو› ۲. *[مجازی]* لەتە؛ بەڵگەی ئابووری بەتاڵەوکراو، بڕ نەماو یان پەرداخت‌کراو ‹لاشەی سفتەها را از بانک پس بگیر: لەتەی سفتەکان لە بانک وەرگرەوە›.

لاشی / lāšî/: *صفت. [گفتاری]* لاکەوتە؛ پاژینە؛ بن پاژینە؛ کەم بایەخ و شیاوی فڕێ دان.

لاشیدن / lāšîdan/: *مصدر. متعدی. [قدیمی]* شەلاندن؛ تالان‌کردن؛ بە تالان بردن.

لاطار / lātār/: [از انگلیسی] ☜ **لاتاری**

لاطاری / lātārî/: [از انگلیسی] ☜ **لاتاری**

لاطائل / lātā'el/: [عربی] ☜ **لاطایل**

لاطایل / lātāyel ، ـات/: [عربی] *صفت.* شرم ـ برم؛ گیوەگیو؛ گێژەگێژ؛ هیچانە؛ کەترەیی؛ بێبایەخ (لەمەڕ قسەوە) ‹چرا باید به این لاطایل گوش بدهم؟: بۆ دەبێ گوێ بۆ ئەم شرم-برمانە شل بکەم؟›: **لاطائل**

لاعلاج[1] / lā'alāc, -'elāc/: [عربی] *صفت.* بێدەرمان؛ بێچارەسەر ‹بیماری لاعلاج: نەخۆشینی بێدەرمان›. هەروەها: **لاعلاج بودن؛ لاعلاج ماندن**

لاعلاج[2]: *قید.* بە ناچار؛ ناچار؛ دەستەوسان؛ دەستەوستان؛ ناعیلاج؛ چارناچاری ‹لاعلاج بردم قالی را فروختم: ناچار قالیەکەم برد و فرۆتم›.

لاعلاجی / lā'alācî,-'elācî/: [عربی] *اسم. [گفتاری]* بە ناچاری؛ ناچاری؛ چاریناچار؛ چارناچاری ‹لاعلاجی آمده در شهر عملگی می‌کند: بە ناچاری هاتۆتە شار کرێکاری دەکا›.

لاغر / lāqar ، ـها/: *صفت.* لەڕ؛ لاڕ؛ لار؛ لاواز؛ لەڤاز؛ لەواز: ۱. دالگۆشت؛ چەقەڵ؛ لەجەر؛ گەجەر؛ گوجەر؛ لەغەر؛ ڕەقەڵ؛ ڕەقاڵ؛ سێخنە؛ زیقن؛ مەرەزار؛ مەرووز؛ قیق؛ چەرمە؛ چەنجووز؛ چرچە؛ چیقاڵ؛ جیقن؛ جووقن؛ کەلاخ؛ رینک؛ مێسیل؛ مسری؛ پووتەکە؛ وەزا؛ کز؛ مردەملاس؛ ڕەق و ڕەواڵ؛ بەبێ گۆشت و چەوری ‹مرغ لاغر: مریشکی لاواز› ۲. ناسک و تەنکەلە؛ کەم‌گیان؛ باریک؛ ناسک و کەم ئەستوور ‹ستون لاغر: کۆلەکەی ناسک›.

⊡ لاغر شدن: لاواز بوون؛ لەڕ بوون؛ ڤەمرتن؛ ڤرچقین؛ ڕەق هەلاتن؛ قیپ بوون؛ هەژار بیەی. هەروەها: **لاغر بودن؛ لاغر کردن**

لاغری / lāqarî/: *اسم.* لەڕی؛ کوللەکی؛ لەجەری؛ لاوازی؛ لاڕی؛ کزی؛ دالگۆشتی؛ مەرەزاری؛ لەرزی؛ بێ گۆشتی؛ چرچی؛ بنێسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی لاواز بوون ‹از لاغری مثل چوب خشک شده بود: لە لەڕیدا وەک چیلکە وشک هەلاتبوو›.

لاغیر / lāqeyr/: [عربی] *قید.* هیچ‌تر؛ هیچی‌تر؛ هیچێ‌تر؛ نەچتێ‌تر؛ هیچێوتیر؛ تەواو ‹همین است و لاغیر: هەرئەمەیە و هیچ‌تر›.

لاف / lāf ، ـها/: *اسم.* گەف؛ هاشە؛ بافیش؛ زرت؛ زڕ؛ فڕ؛ قونەت؛ قومپوز؛ هوول؛ هوشە؛ لاف؛ لامی‌جیم؛ شات و شووت؛ هاش و هووش؛ چاپ و چوپ؛ چاخان و پاخان؛ هەیت و هوت؛ گڕ و فڕ؛ فیشاڵ؛ چیف؛ پنج و مۆڕ؛ هەلات؛ چاوڕاو؛ کاری خۆ هەلکێشان و پەسنی خۆدان.

⊡ لاف زدن: خۆ هەلکێشان؛ خۆ هەلدان؛ چاپ کردن؛ لاف لێدان؛ چاپلێدان؛ ناڤ لخۆدان؛ دداندن؛ هەلشلەنگاندن؛ هەلشلینگاندن؛ وێ هۆرکێشتەی؛ پنج و مۆڕ/ مورک لە خۆ نان؛ پەسنی خۆ دان؛ بە خۆدا هەلگوتن.

لافزن / lāfzan ، ـها/: *صفت.* هوولباف؛ تەوتەوە؛ دەڤتەژی؛ قۆپز؛ خۆهەلکێش؛ زڕجان؛ زڕتۆک؛ بە چاو و ڕاو؛ چاو و ڕاوکەر؛ پارچەچی؛ بافیشکەر؛ فیشالکەر؛ فیشالباز؛ فیشالچی؛ چاپچی؛ ترتری؛ لافلێدەر؛ وێ هۆرکێش؛ بە خۆدا هەلبێژ. هەروەها: **لافزنی**

لافیدن/ lāfîdan/: *مصدر. لازم. [ادبی]* // **لافیدی:** هەلتشلنگاند؛ **می‌لافی:** هەلدەشلنگێنی؛ **بلاف:** هەلشلنگێنە// هەلشلنگاندن؛ هەلشلینگاندن؛ هەلشنگاندن؛ دداندن؛ لاف لێدان؛ بە خۆدا هەلگوتن و لە پووچەڵ هەلبەزین.

■ مصدر منفی: **نلافیدن** (هەلنەشلنگاندن)

لاقید / lāqeyd ، ـها/: [از عربی] *صفت. [گفتاری]* لامل؛ بێبار؛ گەللایی؛ کەللەیی؛ کەترە؛ گوێ‌نەدەر؛ خاوێر؛ حولحولی؛ کەمتەرخەم؛ کەترەخەم؛ بەرەلا؛ بەرەلدا؛ قەفال؛ ڕەها؛ بەبێ ورد بوونەوە و پشتگری لە کاردا ‹تو که این‌قدر به

سر و ریخت خودت توجه می‌کنی، چطور نسبت به کارت لاقید هستی؟: تۆ کە هێندە بە خۆتەوە خەریکی، ئەی چۆنە بۆ کارەکەت لاملی؟›.

لاقیدی / lāqeydî ، ـها/: [از عربی]/اسم. /گفتاری/ بێبـاری؛ کـەترەیی؛ لاملـی؛ حولحـولی‌بـازی؛ کەمتەرخەمی؛ خاویری؛ قەفالی ‹وقتی به مهمانت احترام نمی‌گذاری این لاقیدی است: کاتێ بـۆ میوانـت ڕێز دانانی ئەمە ئیتر بێباریە›.

لاک / lāk/: /اسم. لاک: ۱. /جانورشناسی/ قـاپ؛ قاپلۆخ؛ قابلۆخ؛ قالۆ؛ کەلـەخ؛ قـاپۆرە؛ ئەسـپەرە یان پۆشەنێکی ڕەق لە ئێسک یـان کـیتین کـە تەواو یان بەشێک لە پشتی گیانەوەر دادەپۆشێ (وەک قاپی کیسەڵ) ۲. ماکێکی جەوی سوور کە لە مێرووی تاکاردیالاکاوە دەدەڵێ و بۆ بەرهـەم هێنانی لاک و ئەلکول بە کەڵک دێت ۳. مـاکی ڕازاندنەوەی نینۆک کە وەک تراوێکی ڕوون یان ڕەنگامە لە نینۆکی دەسوون ٤. تراوێکـی سـپی بۆ کوژاندنەوەی هەڵەی نووسراوە.

▣ **لاک الکل** ☜ **لاک‌والکل**

لاک مهر ☜ **لاک و مهر**

▣ **توی لاک خود بودن**: /مجازی/ ۱. سـەر لـە کەلـەخی خـۆ نـەجوولانن؛ دووچـاری بـیر و خەیاڵی خۆ بوون ۲. سەر لە ناو کاوڵی خـۆدا بوون؛ دوورەپەرێزی‌کردن.

لاکپشـت / lākpošt ، ـهـا؛ ـان/: /اسم. کیسـەڵ؛ کاسەپشـت؛ کیسەڵـی؛ کووسـەڵ؛ کوویسـەڵ؛ کووسەلە؛ کیسۆ؛ کسڵ؛ کیسی؛ سیلە؛ کین‌فس؛ کێسوو؛ کووسی؛ کەوسەڵ؛ کێسو؛ گیانەوەرێکی خزۆکی قاپێلک ڕەقە، لەشێکی پانی هەیە و زۆر لەسەرەخۆ دەڕوا، زستانان لە بن خاکا دەخەوێ و لە بەژ و وشکانیدا دەژی.

▣ **لاکپشت خاکزی**: کیسەڵ؛ کەوسـەڵ؛ کسـڵ؛ کێسوو؛ کین‌فـس؛ کووسـەڵ؛ سـیلە؛ جـۆرێ کیسەڵە کە لە وشکانی دەژی و گیاخۆرە.

لاکپشت دریایی: ڕەقە؛ ڕەق؛ جۆرێ کیسەڵـی ئاوژیـە بـە پـای وەک پـاڕۆ و قـاپی پتـەو و ئەستوورەوە، زۆر گەورە دەبێ، مەلەوانی چاکە و بۆ هێلکەکردن دێتە قەراخی ئاو.

لاکپشت سبز: زلەکیسەڵ؛ ڕەقەکیسەڵ؛ ڕەقیاو؛ جۆرێک کیسەڵی قورس و گەورەی دەریاژیە.

لاکتاب / lāketāb ، ـها/: [عربی] صفت. /گفتاری/ لامـەزەو؛ لامەسـەو؛ بـێدیـن؛ خوانـەناس؛ خوانەپـەرەس؛ بـێبـاوەڕ بـە کـتـێبی ئاسمـانی (جۆرێ جنێوە).

لاکتاز / lāktāz/: [فرانسوی]/اسم. /شیمی/ لاکتـاز؛ ئانزیمی گەدەی گوانـداران کـە لاکتـۆز دەکاتـە دکستروز و گالاکتۆز.

لاکتوز / lāktoz/: [فرانسوی]/اسم. /شیمی/ لاکتـۆز؛ شەکری شیر؛ جۆری شـەکرە لـە شـیردایە، لـە ئـاودا نـەختێک دەتوێتـەوە، لـە دەواسـازی، بژیشکی و پیشەسازیدا بە کار دێ.

لاکردار / lākerdār ، ـها/: [عربی/ فارسی] صفت. /گفتـاری/ نـادرووس؛ جانقولیبـاز؛ ناکلـۆکار؛ بـەدکردار؛ بـە ئاکـار و کـردەوەی دزێـو و ناشیرینەوە (بۆ جنێو دەیلێن).

لاک‌گیـری / lākgîrî/: /اسم. لاک‌گـری؛ کـاری کوژاندنەوەی هەڵەی نووسراو بە تۆزێـک لاکـی سپی.

لاکن / lāken/: [عربی] ☜ **لکن**

لاک و الکل / lāk-o-'alkol/: [فارسی/ فرانسوی از عربی]/اسم. لاک و ئـەلکول؛ تێکـەڵاوی لاک و ئەلکولی پیشەسازی کە لە ڕەنگساوی چێودا بـە کار دێت.

لاک و مهر / lāk-o-mohr/: /اسم. لـۆک؛ لاک و مۆر؛ لاکی بە مۆر شەقڵ‌کراو.

▣ **لاک و مهر کردن**: لۆک‌کردن؛ سـەرمۆرکردن؛ لاک و مۆرکردن؛ داخستنی دەرکـی شـتێک (زیاتر پاکەت) بە لاک و مۆر بۆ دڵنیا بوون لـە نەکرانەوەی.

لاکی[1] / lākî/: /اسم. لۆکی؛ لاکی؛ ڕەنگی سووری

ئەرخەوانی تۆخ.

لاکی[۲]: *صفت.* لاکی؛ لۆکی؛ بە ڕەنگی سووری ئەرخەوانی تۆخ. هەروەها: **لاکیرنگ**

لال[۱] / lāl ، ـها/:*اسم.* لال؛ لاڵ؛ لال؛ بێزوان؛ کەسێ کە بە هۆی گرفتی ژنەوایی و ویژاییەوە نەتوانێ قسە بکا.

لال[۲]: *صفت.* لال؛ لاڵ؛ لال؛ بەبێ توانایی قسە کردن.

لالا / lālā/: *اسم. [کودکانه]* لالا؛ ئەللا؛ خەو.

▣ **لالا کردن:** لالاکردن؛ لالا کەردەی؛ ئەللا کردن؛ خەوتن؛ نووستن؛ خەفتن.

لالائی / lālā'î/ ☜ **لالایی**

لالایی / lālāyî ، ـها/:*اسم.* لایەلایە؛ لایلایە؛ لالایی؛ لای‌لایی؛ لای‌لای؛ لایی‌لایی؛ لاوەلاوە؛ دەلالێ؛ لۆر؛ لۆری؛ لۆرک؛ گۆرانی بۆ دەخەو کردنی زارۆک ‹آوای نرم مادری شنیده می‌شد که داشت برای بچه‌اش لالایی می‌خواند: دەنگی نەرمی دایکێ دەهات کە خەریک بوو بۆ منداڵەکەی لایەلایەی دەکرد›: **لالائی**

▣ **لالایی خواندن:** لایەلایەکردن؛ لای‌لایەکردن؛ لای‌لایی‌کردن؛ لۆراندن؛ لوورکنایش؛ لەی‌لەی‌کەردەی.

لال بازی / lālbāzî ، ـها/:*اسم.* لالەموونی؛ کار یان ڕەوتی گەیاندنی مەبەستی خۆ بە ئاماژەی دەست و سەر و چاو ‹زبان آنجا را نمی‌دانستیم و مجبور بودیم با لال‌بازی مقصودمان را بفهمانیم: زمانی ئەوێمان نەدەزانی و دەبوو بە لالەموونی مەبەستمان تێبگەیێنین›.

لالکی / lālakî ، ـها/:*اسم.* دارێکی دڕکاوی بە گوڵی بۆنخۆش، میوەی سووری خورمایی و شیرینەوە: **لیلکی**

لالمانی / lālmānî/: *اسم. [تعریض، گفتاری]* لالی؛ لالی.

▣ **لالمانی گرفتن:** لاڵ بوون؛ زوان بەستن ‹مگر لالمانی گرفته بودی؟ چرا چیزی نگفتی؟: مەگین لال بێووی؟ بۆ هیچت نەگوت؟›.

لاله / lāle ، ـها/:*اسم.* ۱. هەلالە؛ هەراڵە؛ لوولیک ئاگرۆ؛ ڕەبەنۆک؛ بووک؛ گولالە؛ بابینۆک؛ پاگورگانە؛ پاگوریانە؛ گیایەکی ئالفی سەلکدارە بە گەڵای درێژ و داشکاوی سەوز، گوڵی تەواو و جامی زەرد یان سوورەوە ۲. گوڵەمێلاقە؛ گولاڵە سوورە؛ گوڵەنیسان؛ گولیکا نیسان؛ گوڵەبووک؛ گوڵی ئەو گیایە ۳. لالە؛ لەعلە؛ لالا؛ مەردەنگی؛ شەمدانی شووشە لە سەر کە شەمێکی تێدا دەسووتێ.

▣ **لالەی درختی:** دارێکی خەزەڵوەری جوان لە تیرەی ماگنولی بە گوڵی زەرد یان نارنجیەوە.

لالەی دریایی ☜ **لالەوش**

لالەی گوش: ۱. گوێ؛ پەلی‌گوێ؛ چینچک؛ چیچیلە؛ چیچڵە؛ بەگوشک؛ بەشی دەرەوەی ئەندامی ژنەوایی گوانداران بۆ کۆ کردنەوەی دەنگ ۲. دالانی دەرەکی گوێ.

لالەزار / lālezār ، ـها؛ ـان/:*اسم.* لالەزار؛ هەراڵەجاڕ؛ گوڵجاڕ؛ گولالەجاڕ؛ دەشتێ کە گوڵەنیسانی زۆری تێدا ڕواوە و سوور دەکاتەوە.

لالەعباسی / lāle'abbāsî ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم.* لالەباس؛ لالەعەباسی؛ لالەباسی؛ لالۆباسی؛ لالەباشی؛ خەوەردۆس؛ گیایەکی ئالفی و ڕازینەیی بە سەلکی قەڵەو، گەڵای درێژۆکەی لێوارە گرنج و گوڵی جوان و بۆنخۆشی سوور، سپی یان زەردەوە کە لە خۆراوا بوونەدا دەکرێتەوە.

لالەگون / lālegûn/: *صفت.* لالەواش؛ لالەئاسا؛ بە ڕەنگی سووری بریکەدار.

لالەوش / lālevaš/: *اسم.* لالەی دەریایی؛ گیانداری دەریاژی ڕەق پێست بە لەشی سووری مەیلەو نارنجی و بیچمی وەک گوڵەوە: **لالەی دریایی**

لالی / lālî/:*اسم.* لالی؛ لالی؛ لالەکی؛ بێزوانی؛

بار و دۆخی لاڵ بوون.

لام / lām/: /اسم. لام: ١. [عربی] نێوی عەرەبی بیست و حەوتەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی ٢. [؟] لەتە شیشەیەکی بە ئەندازەی ٧٥×٢٥ میلیمیتر و ئەستووری ١-٢ میلیمیتر بۆ لە سەر دانانی نموونەی گیاندارانی وردیلە یان قاشی گیایی و گیانەوەری و خستنە ژێر میکرۆسکۆپ ٣. لەتە شیشە و نموونەکەی سەری پێکەوە.

▣ **لام تا کام حرف نزدن**: ئەلف تا بێ هیچ نەگوتن/ قسە نەکردن؛ لام و جیم نەکردن؛ نق نەکردن؛ لێو نەترەکانەوە؛ دەم نەکردنەوە؛ لەبز نەبزواندن ‹**هرچه گفتم** لام تا کام حرف نزد و همینطور مرا نگاه میکرد: **هەرچێکم گوت**، ئەلف تا بێ هیچی نەگوت و هەروا تەماشای دەکردم›.

لاما / lāmā/: [فرانسوی]/اسم. لاما: ١. سەرناوی پێشەوایانی ئایینی لامایی ٢. /ـها/ گیانەوەرێکی گوانداری جووتسم و کاوێژکەرە لە باشووری ئامریکا دەژی، لە وشتر دەچێ و پێستەکەی بەنرخە.

لامارکیسم / lāmārkîsm/: /اسم. لامارکیسم؛ بیرۆکەی ژان باتیست لامارک (١٧٤٤-١٨٢٩ ز.) کە دەڵێ ئاقار بە سەر پێکهاتەی گیا و گیانەوەراندا گۆڕانکاری دێنێ و ئەم گۆڕانکاریەش بۆ بەرەگەلی دوایی دەمێنێتەوە.

لامائی / lāmā'î/: [فرانسوی] ☜ **لامایی**

لامایی / lāmāyî/: /اسم. لامایی؛ لقێکی ئایینی بوودایی کە لە تەبەت گەشەی کرد: **لامائی**

لامپ / lāmp ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. چرا؛ لامپە؛ لامپ؛ گلۆپ؛ گولۆپ؛ کەرەستەی ڕووناکیدەری کارەبایی.

▣ **لامپ ادیسن**: لامپی ئەدیسۆن؛ گلۆپ؛ لامپ شۆق؛ لامپی سەرپێچداری ئاسایی.

لامپ خبر ☜ **لامپ سیگنال**

لامپ سیگنال: لامپی سیگناڵ؛ لامپێ کە لە بار و دۆخێکی تایبەتی و بۆ ڕاگەیاندنی مەترسی هەڵدەبێ: **لامپ علایم؛ لامپ خبر**

لامپ علایم ☜ **لامپ سیگنال**

لامپ فلورسنت: لامپی فلۆرسێنت؛ لامپێکی لوولەیی پڕ لە گازی ئارگۆن و نەختێک هەڵمی جیوە، بە دوو ئەلکترود لە دوو سەریەوە کە لە کاتی دامەزرانی وڵتاژ، تیشکی فلورسێنت لە ماکی دیوارەی لامپەکەوە دەردەکەوێ: **لامپ مهتابی؛ مهتابی**

لامپ گازی: لامپی گازی؛ گلۆپێک بە دوو ئەلکترودەوە پڕ لە گازی نەجیب (وەک ئارگۆن یا نیئۆن).

لامپ مهتابی ☜ **لامپ فلورسنت**

لامپ نئون: لامپی نیئون؛ چرایەکی پڕتیشک بە هێندێک گازی نیئونەوە.

لامپا / lāmpā ، ـها/: [از فرانسوی]/اسم. لەمپە؛ لەمپا؛ لامپا؛ لامبە؛ چرای شووشە لە سەری نەوتی.

لامحاله / lāmahāle/: [عربی]قید. ١. چاری ناچار؛ بە ناچار؛ ناچاری؛ چارناچاری ٢. *[مجازی]* لانی کەم؛ لای کەم.

لامذهب / lāmazhab ، ـها/: [عربی] *صفت*. لامەزەب؛ لامەزەو؛ بێبڕوا؛ لامەسەب. هەروەها: **لامذهبی**

لامروت / lāmorov(v)at ، ـها/: [از عربی] *صفت*. ناکەس؛ نامەرد (جۆرێ جنێوە).

لامسب / lāmassab ، ـها/: [از عربی] *صفت*. *[گفتاری]* لامەزەو؛ لامەسەب.

لامسه / lāmese/: [عربی]/اسم. ساوایی؛ ساوانی؛ هەستێ کە لە ڕێی دەمارگەلی ژێر پێستەوە بڕێ تایبەتمەندی شت و دەور و بەر (وەک ساردی، گەرمی، زبری و نەرمی) دەناسێتەوە ‹حس لامسه: هەستی ساوایی›.

لامصب / lāmassab ، ـها/: [از عربی] *صفت*. *[گفتاری]* لامەزەو؛ لامەسەب.

لامـــل / lāmel ، ـهـا/:[؟]/سم. لامیـل؛ لەتـه شیشەیەکی ٢٠×٢ میلی‌میتری بـه ئەسـتووری ٠,٢ میلـی‌میتـرەوە بـۆ داپۆشـانی نموونـەی میکرۆسکۆپی سەر لام.

لامی / lāmî/:/سم. ئێسـکێک لـە بـنی زمـان و ژوور گەروودا.

لانتان / lāntān/: [فرانسوی] ☜ **لانتانم**

لانتـانم / lāntānom/: [انگلیسـی]/سم. لانتـانوم؛ توخمی کانزایی بە ژمارەی ئەتومی ٥٧ و کێشی ئەتومی ١٣٨,٩٠، نەرم، چەکوشخۆر و بە ڕەنگی سـپیەوە کـە تایبەتمەنـدی پەڕەپـەڕە بـوون و تەلبوونی هەیە: **لانتان**

لانتانید / lāntānîd ، ـها/: [فرانسـوی]/سم. لانتانید؛ ناوی گشتی بۆ دەستەیەک توخمی کانزایی لـە ژمارەی ئەتومی ٥٨ تا ٧١.

لانــولین / lānolîn/: [فرانسـوی]/سم. [شـیمی] ڕۆنی‌خوری؛ لانولین؛ ماکێکی زەردی چەورە لـە پەشم دەگیردرێ کە بە سانایی پێست دەیمژێ و لە بەرهەمهێنانی مەلـهەم و مـاکی ڕازێنـەری پێستدا بە کار دەچێ.

لانه / lāne ، ـها/:/سم. هێلانە؛ هێلوون؛ هێلیوون؛ هێلیان؛ هیلیانی؛ لیانی؛ ئیلان؛ هۆلانە؛ هـێلین؛ هێلینک؛ هێلان؛ هولانـە؛ لوونـە؛ لان: ١. کـاپۆ؛ واجـا؛ دۆرچ؛ مالـی پەلـەوەران ‹لانـەی کبـوتر: هێلانەی کۆتر› ٢. شارە؛ شـار؛ کولـێن؛ کولانـە؛ مالی برێ گیانەوەر (وەک مێروولـە، هـەنگ و...) ‹لانەی مورچە: شـارە مێلـوورە› ٣. کـولان؛ کـون؛ کونـە؛ کونـا؛ لـەهن؛ گەمـڕ؛ کۆلیـت؛ کوریـت؛ کۆزک؛ مالـی بـرێ گیانـداری درنـدە و کـەوی (وەک شێر، مار، ڕێوی، پشیلە، سەگ و...) ‹لانـەی شیر: کولانـی شێر› ٤. [تعریض] کەلاوە؛ جێ ژیانی تەنگ و تاریک و شێداری مرۆ.

◻ **لانه کـردن**: هێلانـە/ کولانـە/ هۆلانـەکردن؛ هیلیان کـەردەیوە؛ لیانـەوە نیـەی؛ شـوێنێک کردنە هێلانـە ‹دو تـا پرسـتو در زیـر سـقف لانـه کـردەانـد: دوو پەڕەسـێلکە لـە بـن میچەکـەدا هێلانەیان کردووە›.

لانه گذاشتن: هێلانـەکردن؛ هێلانەکردنـەوە؛ هێلانـە درووس‌کـردن؛ لیـان وەش‌کـەردەی؛ لیانەوەکەردەی؛ هێلانە دانیان ‹روی درخت لانه گذاشته بود: لە سەر دارەکە هێلانەی کردبوو›.

لانەزنبوری / lānezambûrî, -zanbûrî/: [فارسی/ عربی] صفت. شـانەهەنگی؛ شـارە زەردەوالـەیی؛ خاوەنی بیچم یان بە شێوەی شەش گۆشی لـە پـەنای یـەکـتـری ڕێـکوپێـک، وەک شـانەی مێشەنگوین.

لانـەسـازی / lānesāzî/:/سم. هێلانەسـازی؛ گوزووز؛ لانەکری؛ کار و ڕەوتی هێلانە کردنەوە.

لاورنسـیم / lāvrensiyom/:/سم. لاڤرینسـیوم؛ توخمی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤ، ئـاخرین تـوخمی دەستەی ئاکتینیـدەکان، بـە ژمـارەی ئـەتومی ١٠٣، کە دەسکردە و لە سروشتدا نیە.

لاوصـــول / lāvusûl, lāvosûl/: [عربـی] صفت. ١. وەرنەگیراو؛ دەس‌نەکەوتوو؛ دەسـتـنـەهاتوو؛ بەدەس‌نەگەیشتوو؛ دەس‌نەڕەس ‹طلب لاوصـول: قەرزی وەرنەگیراو› ٢. دوورەدەست؛ تایبەتمەندی شتێک کە دەستی پێ ڕانەگا.

لاوک / lāvak ، ـهـا/:/سم. قـەفیز؛ تـەغاری دارینە.

لاهوت / lāhût/: [معرب از عبـری]/سم. لاهـووت؛ دنیای سەرتر و بەرتر؛ دەسەلاتگەی بوونەوەرانی نامادی (وەک فریشتە و هەلبژاردووان).

لاهـــوتی / lāhûtî/: [معـرب] صفت. لاهـووتی؛ ئاسمانی؛ سەر بە دنیای سەرتر و بەرتر.

لای / lāy/:/سم. ١. لیتە؛ لیتور؛ لیتاو؛ لم؛ لمـاو؛ لـەژم؛ لـەزم؛ لمـت؛ لۆسـتـک؛ لـەوە؛ لـەنگێز؛ لەنگێزە؛ لیجە؛ جلیت؛ جلێتاو؛ شـۆقاڤ؛ زلیـت؛ تلۆل؛ ڕیچەپوڵ؛ هەرگی لە ئاودانیشتوو ٢. تلتە؛ تلپە؛ تلف؛ تلفە.

لای / lāye/: حرف. ناو؛ لە نێو؛ ناو بەین؛ بـەینی؛

بەینوو؛ نێوی؛ ناوی؛ لە نێوان شت یا شتانێ ‹این کاغذها لای کتاب بود؛ پول افتاده بود لای لباس‌ها: ئـەم قاقەزە لە نێو کتێبەکەدا بوو؛ پارەکـە کـەوتبووە نـاو جلەکانەوە›.

◘ **لای دست کسی فرستادن:** *[کنایی]* بـە دەردی کەسێک بردن ‹شوهر دومـی را هـم فرسـتاد لای دسـت شـوهر اولـی و بـاز بیـوە شـد: شـووە دووهەمەکەشی بە دەردی ئەویتر برد و دیسـانەوە بە بێوەژنی مایەوە›.

لایتغیر / lāyataqayyar/: [عربی] *صفت.* نـەگۆڕ؛ نەگووڕ؛ لەجێ ‹تصمیم لایتغیر: بڕیاری نەگۆڕ›.

لایتناهی / lāyantanāhî/: [عربی] *صفت. [ادبی]* بێسنوور؛ بێبڕانەوە؛ بێپەڕ؛ بێکەوشەن ‹آسمان لایتناهی: ئاسمانی بێسنوور›.

لایحه / lāyehe ، ـها؛ لوایح/: [عربی] *اسم.* لایەحـە؛ نوسراوەیەک بۆ پێشکەش‌کردن بـە لێژنەیـەکی بڕیاردەر.

◘ **لایحـەی دفـاعی:** نووسـراوەیێ کـە تێیـدا، بەرگومان یان بریکارەکەی بـیر و ڕای خـۆی ئاراستەی دادگا دەکات.

لایحـەی قـانونی: قانوونـێ کـە لـە لایـەن دەوڵەتەوە بـۆ بـڕیاردان ئاراسـتەی پارلـەمان دەکرێ.

لایروبی / lāyrûbî/ ☜ **لاروبی**

لایـزال / lāyazāl/: [عربی] *صفت. [ادبی]* نـەمر؛ هەرمێن؛ مانا؛ هەتاهەتایی ‹خداوند لایـزال: خودای نەمر›.

لایعقل / lāya'qal, lāya'qel/: [عربی] *صفت. [ادبی]* بیرئاڵۆز؛ بـێئاوەز؛ بـێعـەقڵ ‹مست لایعقـل در گوشەای افتاده بود: مەسـتی بیرئاڵـوز لـە سـووچێک کەوتبوو›.

لایق / lāyeq/: [عربی] *صفت.* ١. هێـزا؛ شایسـتە؛ بەرکـەتی ‹ مـرد لایـق: پیـاوی هێـزا › ٢. شـیاو؛ سزاوار؛ دەرخۆر؛ تاشیە؛ ڕەوا؛ لەبار؛ هاوڵە ‹ لایق فروش: شیاوی فرۆتن›.

لایقـرأ / lāyoqra'/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ناخوێندنی؛ وا ناخۆش کە نەخوێندرێتەوە (زۆرتر بۆ خەت و نووسراوە دەگوترێ).

لاینحل / lāyanhal/: [عربی] *صفت. [ادبی]* بێچارەسەر؛ بێچار؛ چارنەکراو ‹مشکل لاینحل: کێشەی بێچارەسەر›.

لاینفک / lāyanfak(k)/: [عربی] *صفت. [ادبی]* لێکنەبراو؛ جیـایی هەڵـنەگر؛ لێـکنەبـڕ؛ جیـا نەبوو؛ جوێ نەبوو؛ جوێ نەکراو ‹آتش و گرما دو چیـز لاینفـک هسـتند: ئـاور و تـین دوو شـتی لێکنەبراون›.

لاینقطع / lāyanqate'/: [عربی] *قید.* بێبڕاوانە؛ لـە پەستا؛ لە سەر یەک؛ پەساپەس؛ سـەرەمڕ؛ بـە شێوەی پێوەست و لێک نەبڕاو ‹لاینقطع یک حرف را تکرار می‌کرد؛ باران لاینقطع می‌بارید: لە سـەر یـەک قسـەیەکی دووپـات دەکـردەوە؛ بـاران بـێبڕانـەوە دەباری›.

لاینوتایـپ / lāynotāyp/: [انگلیسـی] *اسـم.* لاینۆتایـپ؛ شـێوەیەک لـە پیـتچـنی تـەختی ماشـین کـە پیتـەکانی هـەر دێـڕێک پێکـرا دادەڕێژرێن.

لایه / lāye ، ـها/: *اسم.* ١. لا؛ لۆخ؛ دەق؛ تۆ؛ توێ؛ لـۆ؛ لـوو؛ کـنج؛ ڕوو یـان پۆشـەنێ کـە لـە ڕوویەکیترەوە زۆر نزیک یان پێوەی چەسپاوە ‹شیشەی دولایە: شووشەی دوولا› ٢. *[زمین‌شناسی]* تـوێژ؛ تـۆژ؛ لـۆچ؛ لـۆج؛ کـاژە؛ چـین؛ بەشـێکی بچووکتر لە نیشتەیەک کە لـە سـەر و خـوارەوە دوو چینیتر دایانگرتووە.

◘ **لایـەی زاینـدە:** *[گیـاەشناسـی]* چینێـک لـە خانەگەلی گیا کە لە پەستا زیاد دەکەن و لـە نێوان بەشی چێوی نێرۆکدان.

لایەبندی / lāyebandî ، ـها/: *اسم. [جامعەشناسی]* توێژبەنی؛ ڕەوتێ کە دەبێتە هۆی جیا بوونەوەی بنەماڵەکانی کۆمەڵـگایەک لـە بـاری ئـابووری، دەسەڵات و هەموو مافێکی کۆمەڵایەتیەوە.

لایی ¹ / lāyî ، ـها/:*اسم.* ناواخن؛ ناوئاخن؛ ئاخنە؛ توێژێک کە بۆ زۆرکردنەوەی ئەستووری، پتەوی یان وەکوو بەرگرێک لە نێوان ئاسەڕ و ڕووکاری دەخەن: **لائی**

ـ لایی ²: *پیوازه.* ـ لایی؛ ـ لا؛ ـ لایە؛ ـ توێژ؛ ـ تۆ؛ ـ چین؛ ـ دەق؛ خاوەنی لا ‹سەلایی، چهارلایی: سێلایی، چوارلا›: **لائی**

لاییدن / lāyîdan/: *مصدر. لازم.* // **لایید**: وەڕی؛ **می لاید**: دەوەڕێ؛ **ـ** // وەڕین؛ حەپاندن؛ حەپە کردن؛ گەفین؛ گەفەی؛ گەفای؛ ڕەوین؛ حەپین؛ حەپان؛ عەف ــ عەف کردن؛ کووزین؛ وەڕەوەڕ کردنی سەگ: **لائیدن**

لئامت / la'āmat, le'āmat/: [عربی]/*اسم.* خوێڕیەتی؛ تەرەسی؛ پەسبندەیی؛ بێ فەڕی؛ هۆقەبەری؛ نانەجیبی؛ بێئاوڕوویی؛ پەستی.

لئیم / la'îm ، ـان/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* پەست؛ خوێڕی؛ تەرەس؛ هۆقەبەر؛ بێفەڕ؛ پەسبندە؛ نانەجیب؛ بێئاوڕوو.

لب / lab/:*اسم.* لێو؛ لچ؛ لیچ؛ لێڤ؛ لەو؛ لەب؛ لۆ: ١. ـها؛ ـان/ لاو؛ لەوس؛ لەوچ؛ لەچەنە؛ دوو توێژە گۆشتی دەرەکی زاری مۆرەداران کە لە مرۆڤدا بە ڕەنگی چێرەیی یان سوور و برێ جار قاوەییە ٢.*[گفتاری]* لێوار؛ لێوارە؛ زێوار؛ ڕەخ؛ روخ ‹لب دریا، لب استخر: لێواری زەریا، لیچی ئەستێر› ٣.*[گفتاری]* لێوارە؛ لێوار؛ قەراخ؛ قەراخەی دەفر یان چاڵێ ‹لب چاه، لب بشقاب: لێوارەی بیر، قەراخی دەوری›.

⊡ **لب از لب باز نکردن/ نگشودن:** *[کنایی]* متەق لێوە نەهاتن؛ دەم نەکردنەوە؛ قسە نەکردن: ١. قروقپ کردن؛ لچ نەترازاندن؛ لێو لە یەک نەکردنەوە؛ لەبز نەگەڕاندن؛ هیچ نەگوتن ‹هرچە کردیم لب از لب باز نکرد: هەرچیکمان کرد متەقی لێوە نەهات› ٢. نەدرکاندن؛ ڕازداری کردن؛ ڕاز هەڵگرتن.

لب باز کردن: *[کنایی]* دەم کردنەوە؛ قسە کردن؛ هاتنە قسە: ١. لێو بزواندن؛ لچ جووڵاندن ٢. درکاندن؛ ڕاز دەرخستن.

لب برچیدن: لچ هەڵاوردن/ هەڵقرچاندن/ هەڵقوتاندن؛ لچ خوارکردنەوە؛ لێو داڵۆچاندن؛ لەوسێ برەمنەی؛ لێو شۆڕکردنەوە؛ لچ داژەندن؛ لچ/ لێو بردنەوە؛ لێو ترینجاندن؛ کۆ کردنەوەی لێو لە بەر وەڕەزی یان خەمباری.

⊡ **لب بستن:** دەم بەستن؛ دەم نانەیەک؛ لچ داخستن؛ دەم بینتەی؛ دەم نەکردنەوە؛ بێدەنگ بوون. هەروەها: **لب دوختن**.

لب تر کردن/ تر کاندن: *[مجازی]* دەمکردنەوە؛ لچ/ دەم جووڵانەوە؛ لێو / لچ تەڕ کردن؛ قسەکردن ‹تو لب تر کنی، من می‌آورمش: تۆ دەم بکەیەوە، من دەیهێنم›.

لب دادن: *[گفتاری]* ماچ دان؛ لێو تەقان کردن (بە شۆخی).

لب غنچە کردن: دەم کردنە نوقڵ؛ هەر دووک لێو هێنانە یەک و دەم چکۆلەکردنەوە.

لب گاز گرفتن/ گزیدن: لچ/ لێو گەستن؛ لێو گەستنەوە؛ قەپ بە لچدا کردن (زۆرتر بە نیشانەی خەم، شەرم یان پەژیوانی).

لب نزدن: *[کنایی]* چەشکە نەکردن؛ دەم لێ نەدان؛ ڕۆژوو پێنەشکاندن؛ ڕۆژوو لێ نەشکاندن؛ دەم نەدا پوەی؛ نەنیانە بان زوان؛ هیچ نەخواردن ‹از دیروز بە هیچ چیز لب نزده است: لە دوێکەوە هیچی چەشکە نەکردووە›.

لب / labe/: *حرف.* ڕەخی؛ لێواری؛ لێڤاری؛ لچی: ١. روخی؛ زێواری؛ لە قەراخی کۆمای ئاودا ‹لب دریا رفتن: ڕەخی زەریا چوون› ٢. لە لچی؛ لە لێوی؛ لە لێوارەی چاڵێکدا ‹لب چاه ایستاده بود: لە لچی بیرەکەدا ڕاوەستا بوو›.

⊡ **لب آب/ چشمە/ رودخانە بردن و تشنە برگرداندن:** *[کنایی]* بردنە سەر کانی و تینوو هێنانەوە/ هاوردنەوە؛ زرینگ و فرز و بە سیاسەت بوون ‹این آدم دە تا مثل شما را می‌برد

لب اُب و تشنه برمی‌گرداند: ئەم کابرایە دەی وەک ئێوە دەباتە سەر کانی و تینوو دەتانهێنێتەوە›.

لب / lob/: [فرانسوی] ☜ **لُپ**

لـب / lob(b)/: [عربی]/سم. کاکڵە؛ پوختـە؛ تەڵبژێر؛ ناوکە یـان نـاوەرۆکی سـەرەکی شـتێ ‹لُب مطلب: کاکڵەی مەبەست›.

لبـاده / labbāde/: [عربی]/سم. [قدیمی] لبـادە؛ لۆپ؛ جۆرێ فەرەنجی شۆڕ و فش و فۆڵ لە لباد یان خوری کە وەک عابا بـە سـەر جلکـی‌تـردا دەکرایە بەر.

لباس / lebās ، ـها؛ البسه/: [عربی]/سم. جل؛ بەرگ؛ جلک؛ جنک؛ هنجگ؛ دلنگ؛ کنج؛ گنج؛ پڕتاڵ؛ قەو؛ جل‌وبەر؛ جل‌وبەرگ؛ لیباس؛ پۆشەن.

▣ **لباس پلوخوری**: [کنایی] جلی میـوانی؛ جلـی پـڵاو خـواردن؛ جلـە ئاغـایی؛ جلـە تایبـەتی؛ لیبـاس فـیس؛ جلکـی نفـت و نـوێ؛ جلکـی تایبەتی میوانی.

لباس خواب: شـەوخەف؛ جـل خـەو؛ بـەرگی خەو؛ لەپاچە؛ جلکی تایبەتی خەوتن.

لبـاس رو: جلـی ڕوو؛ ئـەو جلـەی بـە سـەر جلی‌تردا لەبەری دەکەن (وەک کۆت و پاڵتاو). بەرانبەر: **لباس زیر**

لباس زیر: جلی ژێر؛ ئـەو جلـە دەیکەنـە ژێـر جلـی‌تـرەوە (وەک ژێرکـراس و ژێـر شـواڵ). بەرانبەر: **لباس رو**

لباس سـبک: ۱. سـووکە جـل؛ جلـی ناسـک؛ بەرگی کەم یان ناسک ‹امروز فکر کردم هوا گرم است لباس سبک پوشیدم: ئـەورۆ وامـزانی هـەوا گەرمـە سـووکە جلـێکم لەبـەر کـرد› ۲. جلـی سووکی؛ جلک سۆکی؛ جلی ناماقووڵانە؛ جلێ کە بە لەبەرکردنی، مرۆی پێ سـووک دەبـێ. بەرانبەر: **لباس سـنگین** ‹در آن مجلس رسمی، لبـاس سبکی پوشیده بـود: لـەو کـۆڕە فەرمیـەدا، جلیکی سووکی لەبەر کردبوو›.

لبـاس سـنگین: [مجـازی] ۱. جلـی گـران‌بـایی ۲. جلی ماقووڵانە؛ جلی سـەنگین؛ جلـێ کـە نیشانەی سەنگینی و فەرمی بوونە. بەرانبـەر: **لباس سبک** ‹باید لباس سنگین بپوشی: دەبێ جلی ماقووڵانە لەبەر کەیت›.

▣ **لباس بـه تـن کسـی گریـه کـردن/ زار زدن**: [مجازی] جل بە کەسێ نەکەوتن و لـە بەریـدا زۆر ناشیرین بوون.

لباس‌شخصـی / lebāsšaxsî/: [عربی] صفت. بـە جلێکی بێجگە جلی چەکداری.

لباسشـویی / lebāsšûyî/: [عربی/ فارسی]/سم. ۱. جلکشۆری؛ جل‌شـۆری؛ کـار و ڕەوتی جـل شوتن ۲. /ـها/ جلشۆرخانە؛ کارگای جـل شـوتن ۳. /ـها/ ماشین لباسشویی ☜ **ماشین**

لباشن / labāšan/ ☜ **لویشه**

لبـــاف / labbāf ، ـهـا؛ ـان/: [از عربـی]/سـم. ۱. تەونگەر؛ تەونکـەر؛ ئـەوەی بـەڕە و جەگـەن دەتـەنێ ۲. دوورێنـەری خێـوەت و ڕەشمـاڵ * **لَوّاف**

لبافی / labbāfî/: [از عربی]/سم. ۱. تەونگـەری؛ تەونکەری؛ کار یان پیشـەی تەونکـەر ۲. /ـها/ کارگەی تەونگەر * **لَوّافی**

لبالــب / labālab/: صفت. لێوانلێـو؛ لێواولێـو؛ لیپان‌لیپ؛ لیپاولیپ؛ لچانلیچ؛ لچـانلچ؛ لەمالـەم؛ لوالەو؛ پڕاوپڕ؛ پڕبەپڕ؛ لیپان؛ دارماڵ؛ دەرگـاخن؛ گۆزان؛ لچان؛ سـەرڕێژ؛ مشـت؛ تـەواو پـڕ هـەتا لێواری دەفر ‹جام لبالب: جامی لێوانلێو›: **لب‌به‌لب**[1]

لب‌بر / lab.bor/: صفت. لچبڕ؛ لێوبڕ؛ لێـووڕ؛ بـڕاو لە لێوارەوە ‹مواظب باش لب‌بر نکنی، از هر طرف یک سانت حاشیه بگذار: هۆشت بێ لچ‌بڕی نەکەی، لە هەر لاوە سانتێ پەراوێزی بۆ بهێڵەوە›.

لب‌بند / lab.band ، ـها/: سم. لچوەنە؛ لـچبەنـە؛ لێواری؛ بەرزی تای دەرگا و پەنجەرە، بۆ نیشتنە سەر یەک و کپ بوون.

لب‌به‌لب[1] / lab.belab/ ☜ **لبالب**

لب‌به‌لب[2]: قید. لچ بە لچ؛ لچاولچ؛ لێواولێـو؛ لێـو

یان لێوارەیەکی بە سەر ئەویتردا ‹دو تکه را لب به لب می‌گذاریم و چرخ می‌کنیم: دوو تیکەکە لچ بە لچ دادەنین و دەیدوورین›.

لب پر / labpar/: *صفت. [گفتاری]* ۱. سەرڕێژ؛ لیپ؛ کەیل؛ تژە؛ لچان ‹لب‌پر زدن: سەرڕێژ کردن› ۲. کەل؛ کال؛ لچ‌پەڕ؛ لچ پەڕیاگ ‹لب‌پر شدن: کەل بوون›.

⊡ **لب پر زدن:** سەرڕێژکردن؛ سەرڕێژ بوون؛ کەلاوکەردەی؛ لێ ڕژانی تراوی نێو دەفر بە هۆی لیپاولیپ بوون و جوولەوە.

لب پر شدن: کەل/ کەت بوون؛ لچ‌پەڕ بوون؛ هەبلین؛ کال بوون؛ لچ‌پەڕیاگ بوون؛ لێوپەڕی بوون؛ شکان و داکەوتنی تیکەیەکی بچووک لە لێواری دەفر ‹دو تا بشقاب لب‌پر شدند: دوو دانە دەوری کەل بوون›.

لب پریده / labparîde ، ـها/: *صفت.* کەل؛ کال؛ کەت؛ لێوارپەڕیو؛ کەل‌بووگ؛ لچ‌پەڕیاگ؛ لێوپەڕی؛ کال بوو؛ کەت بوو ‹لیوان لب‌پریده: لێوانی کەل›.

لب تخت / labtaxt/: *صفت.* لێوپەل؛ پەل؛ لێوتەخت؛ لچ‌ساو؛ بە لێوارەی تەختەوە ‹بشقاب لب‌تخت: دەوری لێوپەل›.

لب تشنه / labtešne ، ـها؛ ـگان/: *صفت.* دەموشک؛ دەم‌تینی؛ دەم‌تینوو؛ بە لێوی تینگ و وشکەڵاتووەوە: **تشنه‌لب**

لب چش / labčeš/: *اسم. [گفتاری]* زوان‌چێژ؛ چەشکە؛ تام‌دەم؛ نەختێکی کەم لە چێشت بۆ تام کردن.

⊡ **لب چش کردن:** چێشتن؛ تام دەمێ کردن؛ زوان‌چێژکردن.

لب چور / labčûr/: *صفت.* لچن؛ لچۆ؛ لۆچن؛ لۆچوو؛ لەوسن؛ لچ‌قەوی؛ لەوسێ؛ لۆسێ؛ سێ‌لێڤ؛ وشتەلچ؛ وشترلچ؛ لەوس‌پان؛ لێوئەستوور: **لب‌شتری**

لبخند / labxand ، ـها/: *اسم.* بزە؛ زەردە؛ خەنە؛ گرنژ؛ زەردەخەنە؛ لچ‌خەنە؛ دزەخەنە؛ لێوەخەنە؛ لێڤەخەنە؛ گورمز؛ گورمزی؛ پەنەوا؛ وردە بز؛ لێڤ‌کەنی؛ پێکەنینی وا کە تەنیا لێو دەبزوێ.

⊡ **لبخند زدن:** زەردەخەنەکردن؛ بزەکردن؛ زەردەکردن؛ لچ‌خەنەکردن؛ گورمزین؛ گرنژین؛ گرژین؛ گرژینەوە؛ ڤەکرژین؛ پێکەنینێ کۆتا و بێ‌دەنگ ‹مرا که دید لبخند زد: ئەمنی کە دی زەردەخەنەیەکی کرد›.

لب‌خوانی / labxānî/: *اسم.* لچ‌خوێنی؛ کار یان ڕەوتی تێگەیشتن لە قسەی بێژەر بەبێ بیستن و تەنیا بە چاوکردن لە جوولەی لچی ‹او به کمک لب‌خوانی حرف‌های من را فهمید: ئەو بە لچ‌خوێنی لە قسەکانم تێگەیشت›.

لب دوز / labdûz/: *صفت. [مجازی]* شیرینچک؛ شیرینجق؛ لچق؛ قەن تەواو؛ قەن‌ــ قەن؛ شەکەرتام؛ زۆر شیرین.

لبریز / labrîz/: *صفت.* لچان؛ سەرڕێژ؛ لێڤ‌ڕێژ؛ کەفرێژ؛ کەفەڕێژ؛ پڕاوپڕ؛ مەتەلۆس؛ دارماڵ؛ واز؛ تژە؛ چور؛ لیپاولیپ؛ پڕێ وا کە خەریک بێ سەر ڕێژ بکا.

⊡ **لبریز شدن:** سەرڕێژ بوون؛ پڕاوپڕ بوون؛ لیپ بوون؛ کەفرێژ بوون؛ لیپان بوون؛ لێڤ‌ڕێژ بوون؛ لێوانلێو بوون؛ هاتنە کەلاو؛ کەلاو بیەی؛ پڕ بوون و بە سەر قەراخەدا ڕژان ‹لبریز شد شیر را ببند: سەرڕێژ بوو، شێرەکە ببەسە›. هەروەها: **لبریز کردن**

لب سوز / labsûz/: *صفت. [گفتاری]* دەم‌سووتێن؛ زۆر داخ (بۆ خواردن و خواردنەوە).

لب‌شتری / labšotorî/ ☜ **لب‌چور**

لب‌شکری / labšekarî, -šakarî ، ـها/: [فارسی/ سنسکریت] *صفت.* کەتە؛ کەچ؛ قەشاف؛ لێوکەل؛ لێوکەت؛ لچ‌کەتە؛ حەف‌لچ؛ بە لێوێکی قەلشاو کە ڕێکی ئەویتر نەبێتەوە.

لب طلایی / labtalāyî/: [فارسی/ عربی] *صفت.* لەب‌زێڕین؛ لێوەزێڕین؛ لچ‌زێڕین؛ کەنار زێڕ؛ بە

لێوارەی زێڕینەوە ‹بشقاب لب‌طلایی: دەوری لیوزێرین›.

لب‌گزه / labgaze/: *اسم. [گفتاری]* لچ‌گەست؛ لێوەگەزە؛ کاری گەستن و خواردنەوەی لچ لە بەر پەژیوانی یان بۆ وریا کردنەوەی کەسێ لە شتێک ‹آزاد رو به من لب‌گزه کرد که مراقب حرف‌هایم باشم: ئازاد بەرەو من لچ‌گەستێکی کرد کە ئاگام لە قسەی خۆم بێ›.

لبلاب / lablāb/: [عربی از سریانی] ☜ پیچک صحرایی، **پیچک**

لبنی / labanî/: [عربی] *صفت. [ادبی]* سپیاتی؛ سەر بە شیر و بەرهەمەکانی.

لبنیات / labanîyyāt/: [عربی] *اسم.* سپیاتی؛ شیر و خۆراکی بەرهەمهاتوو لە شیر (وەک ماست، پەنیر، کەرە و...).

لبنیاتی / labanîyyātî، ـها/: [عربی] *اسم.* ۱. فرۆشگای سپیاتی ۲. فرۆشیار یان بەرهەمهێنەری سپیاتی.

لبو / labû، ـها/: *اسم.* چۆنەر؛ لبوو؛ چەوەندەر قەندی کولاو.

لبوئی / labû'î/ ☜ **لبویی**

لب‌ولوچه / lab-o-lowče, -lo:če، ـها/: *اسم. [گفتاری]* دەمولێو؛ لچولێو؛ دەموپل؛ دەمولەوس؛ دەموفلچ؛ لپلەوس؛ هەر دووک لێو و دەوروبەری ‹آب از لب‌ولوچه‌اش راه افتاد: ئاو بە دەمولێویدا هاتە خوار›.

▣ **لب و لوچه‌ی آویزان**: *[مجازی]* لووت/ لێوی داژەنیو؛ لووت/ گوپ داشۆڕیاگ؛ لیچی داژەناو؛ لچ و لێوی خوار؛ چۆنیەتیەک نیشانەی خەمین و دلمەند بوون ‹چرا لب و لوچه‌ات آویزان است؟: بۆ وا لووتت داژەنیوە؟›.

لبویی / labûyî، ـها/: *اسم.* چۆنەرفرۆش؛ لەبووفرۆش؛ فرۆشیاری چۆنەری کولاو: **لبوئی**

لبه / labe، ـها/: *اسم.* لێو؛ لێڤ؛ پەڕ؛ لچ؛ دەم؛ لێوار؛ لێوارە؛ زێوار؛ زار: ۱. دەمە؛ لێواری تیژی تێخ یان هەر ئامێرێکی تیژ ‹لبه‌ی چاقو: دەمەی چەقۆ› ۲. هێڵی باریکی نێوان دوو ڕووبەری شتێک ‹لبه‌ی لیوان: لچی لیوان› ۳. بەرزایی یان دەرپەڕاوی قەراخی شتێک ‹لبه‌ی بام: لچی بان›.

▣ **لبه‌ی بام**: پاسار؛ پاسارە؛ سەرپاسار؛ کەلەکەپاسار؛ کەلەک؛ سواندە؛ سوانە؛ سەرسوانە؛ سوانگە؛ سیڤاندە؛ گێسوانە؛ گوێسوانە؛ گوێسەبانە؛ کێلوانە؛ کەتیف؛ قانچە؛ لچی بان.

لبه‌دار / labedār، ـها/: *صفت.* لچدار؛ لێواردار؛ لێوارەدار؛ پاساری (بۆ کلاو)؛ بە دەرپەڕاویەک لە لێواردا ‹کلاه لبه‌دار: کلاوی لچدار›.

لبه‌دوزی / labedûzî/: *اسم.* کار یان ڕەوتی دوورینی قەراخی جل (وەکوو یەخە، سەرقۆڵ یان پالداوێن).

لبیک / labbayk, labbeyk، ـها/: [عربی] *صوت.* بەلێ؛ ئەرێ؛ باشە؛ وشەی قەبووڵ کردن.

▣ **لبیک گفتن**: بەلێ/ ئەرێ/ باشەگوتن؛ خواست و دەستووری کەسێک وەرگرتن.

لپ / lap، ـها/: *اسم. [زیست‌شناسی]* پل؛ کووز؛ بەشێکی خڕیلە لە ئەندام کە بە درز، قەڵشت یان دیوارە لە بەشەکانی دی جوێ دەبێتەوە (وەک پەلی مێشک، سی، جەرگ): **لُب؛ لُوب**

لپ / lop، ـها/: *اسم. [گفتاری]* گۆنا؛ گوپ؛ گپ؛ گووپ؛ گیپ؛ گوب؛ کپ؛ شیپک؛ شیپ؛ گیپش؛ لۆپ؛ سەرکولمە؛ گەلپ؛ گۆن؛ کولمە؛ لام؛ خڕی ئەملا و ئەولای ڕوومەت.

لپه / lap(p)e، ـها/: *اسم.* ۱. نوخۆشەر؛ نوخوەشەر؛ نخۆشەر؛ نەخۆشەر؛ مقەشەر؛ مەقەرشەر؛ ئارێنۆک؛ ئارێنۆک؛ لەپە؛ لاپە؛ لەتکەنۆک؛ نۆکەوردەی دووقاش بوو بە ئاسیاو و دەسهاڕ، بۆ ناو خۆرشت و چێشت ۲. *[گیاه‌شناسی]* لەتکە؛ بەشێک لە تۆمی گیا کە گەڵای لێ دروست دەبێ.

▣ **تک‌لپه**: *[گیاه‌شناسی]* تایبەتمەندی تۆمێک کە

هەر یەک پاژە (وەک دانەی گەنم).

دو لپە: *[گیاەشناسی]* تایبەتمەندی تۆمێک کە بۆخۆی دوو لەتە (وەک نۆک).

▣ **لپە کردن**: لەتکە/ لەپە/ نەخوەشەر/ لەتکەنۆک کردن؛ کردنە نەخۆشەر؛ ئارینۆک کردن؛ چێ‌کرنی نەخۆشەر بە ئاسیاو و دەسهاڕ.

لت / lat ، ـها/: *اسم.* ١. تا؛ لنگە؛ لا؛ لەت؛ پاژێکی تەخت لە دەزگا یان کۆمەڵەیەک ‹لت کاغذ: لت در: تای کاغەز؛ لنگەی دەرگا› ٢. *[نامتداول]* تەمەرە؛ ئاسیو؛ تەوەرە؛ لەتمە؛ گەزن؛ زیان ٣. *[نامتداول]* زەرپ؛ زەبر؛ چەک.

▣ **لت خوردن**: ١. چەک خواردن؛ شەپلاخە خواردن ٢. زیان دیتن؛ خەسار لێ‌کەوتن.

لت شدن: ١. لێوە بوون؛ کنیانەوە ٢. گەزن دیتن؛ عەیبار بوون. هەروەها: **لت کردن**

لتراست / letrāset/: [انگلیسی]*اسم.* لیتراسیت؛ کۆمەڵێک پیت و ژمارەی زمانێ کە لە سەر کاغەز، پلاستیک یان کانزا لە چاپ دراوە و بۆ خۆشنووسی یان نووسینێکی تایبەت کەڵکی لێ دەگرن: **حروف برگردان**

لترمە / laterme/: [ترکی/ ؟] *صفت.* هەویر؛ تایبەتمەندی نانێک کە باش نەبرژاوە و هێشتا هەویرە.

▣ **لترمە کردن**: نان خووساندن؛ ئاو لە نان ولێن/ پژاندن.

لترە/ lotre/: *اسم.* زمانی دەسکرد (وەک زێ‌زێ یان سپرانتۆ).

لت و پار / lat-o-pār/: *صفت.[گفتاری]* شڕ و وڕ؛ شەل و پەت؛ شڕ و شیتاڵ؛ لەت و کوت؛ کوت و لەت؛ لەت‌ـلەت؛ کەرت ـکەرت؛ تیکەـتیکە؛ شەقارـ شەقار؛ ونجڕـ ونجڕ؛ شەقار وەقار؛ پەل‌ـپەل؛ بزڕـ بزڕ؛ پارچەـپارچە؛ کوت‌ـکوت؛ کوتەـکوتە؛ لەتارـ لەتار؛ زڤارـ زڤار.

▣ **لت و پار شدن**: شڕ و شیتاڵ بوون؛ لەت و کوت بوون؛ کوت‌ـکوت بوون؛ لەت‌ـلەت بوون؛ تیکەـتیکە بوون؛ پەل‌ـپەل بیەی؛ گەزخان. هەروەها: **لت و پار کردن**

لتە / late/: *اسم.* سیپاڵ؛ شرە؛ شڕ و شیواڵ؛ شرە و شیتاڵ؛ شرە و پرە؛ ڕیپۆڵ؛ ڕەپاڵ؛ ڕیتاڵ؛ وەتراخ؛ قوماش یان جلکی کۆن و دڕاو.

لثوی / lasavî/: [عربی] *صفت.* پدوویی؛ پووکی؛ لاوسی: ١. پێوەندیدار و سەر بە پووک ٢. بەدیهاتوو (دەنگ) بە پدوو.

لثه / lase ، ـها/: [عربی]*اسم.* پدو؛ پدوو؛ پوک؛ پووک؛ پیوو؛ پوو؛ پی؛ پێ؛ پدی؛ پودو؛ هاروو؛ ئاروو؛ لاوس؛ گۆشت ئاساییکی نێو زاری زۆربەی مۆرغەداران کە ڕیشە و بنی ددان دادەپۆشێ و هی مرۆڤ سوور یان سوورکاڵە.

لج [1] / lac/: [عربی]*اسم.[گفتاری]* ڕق؛ قین؛ لەج؛ لەنج؛ جڕ؛ جیەڵ؛ بوجەر؛ سین؛ ڕک؛ کوت؛ بەرهەڵستی و پێداگری لە سەری.

▣ **از لج**: لە قین؛ لە قینا؛ لە ڕکدا؛ قینیێنە؛ قینیۆ؛ لە لەنج؛ لە ڕووی توورەیی و دژایەتیەوە ‹من هم از لج کتابش را پاره کردم: منیش لە قینا کتێبەکەیم دڕی›.

▣ **لج افتادن**: کەوتنە لەنجەوە؛ کەوتنە قینەوە؛ کەوتنە ڕقەوە ‹صاحبخانه با ما لج افتاده: خاوەن ماڵەکە لێمان کەوتوتە لەنجەوە›.

لج کردن: قین کردن/ گرتن؛ پێ‌چەقاندن؛ پا گەزدان؛ کەوتنە سەر ڕک؛ حەنگزین؛ لا بوون؛ سین‌کەردەی ‹لج کرد و با ما نیامد: قینی کرد و لەگەڵمان نەهات›.

لج کسی را درآوردن: ڕەقی کەسێک هەستاندن؛ قینۆ یۆی دەی؛ بە ئاکاری دژانەی خۆ کەسێ توورەکردن ‹همەاش سعی می‌کرد لج من را دربیاورد: هەر خەریک بوو ڕقی من هەستێنێ›.

لج کسی گرفتن: ڕق لە کەسێک هەستان ‹چقدر از دستش لجم گرفته بود!: چەند ڕقم لێ

هەستابووا›.

لج ۲: *صفت. [گفتاری]* زڕ؛ لا؛ دژ؛ بەقین؛ بەڕق؛ وەڕک.

▣ **لج بودن**: لا بوون؛ لەنج بوون؛ بە قین بوون؛ بە ڕەق بوون؛ لە سەر باری نەیاری و دژایەتی بوون.

لجاج / lecāc, lacāc/: [عربی] *اسم. [ادبی]* لاساری؛ پێچەقێنی؛ لایی.

▣ **لجاج ورزیدن**: لاساری کردن؛ لەنج کردن؛ پێ چەقاندن.

لجاجت / lecācat, lacācat ، ـها/: [عربی] *اسم.* گەدەبەلی؛ پێچەقێنی؛ سەرگورزی؛ پرکێشی؛ لاساری؛ ڕەچۆیی؛ لاقچەقێنی.

لجاره / laccāre ، ـها/: [؟] *صفت. [گفتاری]* پەست؛ تەرەس؛ ناکەس؛ نادرووس.

لجام / lecām/: [معرب از فارسی] *اسم.* هەوسار؛ ئاوسار؛ وەسار؛ هۆسار؛ هەفسار؛ ئەوسار؛ لەغاو؛ لەخاف؛ لەخاف؛ لەقام.

لجام‌گسیخته / lecāmgosîxte/: [معرب/ فارسی] *صفت. [کنایی]* سەرکێش؛ یاخی؛ خۆسەر؛ سەر هەڵبوو ‹سیل لجام‌گسیخته: لافاوی سەرکێش›.

لجباز / lacbāz ، ـها/: [عربی/ فارسی] *صفت.* لاسار؛ ناعار؛ جیروو؛ جارەو؛ لەچەر؛ قیرسیچم؛ قیرسیچمە؛ سەرڕەق؛ کەللەڕەق؛ سەرشەق؛ نەگریس؛ لاڕێ؛ سامنج؛ لنج؛ لەنجباز؛ گیڕ؛ مارڕ؛ مارس؛ سەرسەخت؛ لەچەر؛ گوێنەبیس؛ پێ چەقێن؛ نەساز؛ کەمۆت؛ مقڕ ‹این مرد چقدر لجباز است!: ئەم پیاوە چەند لاسارە!›.

لجبازی / lacbāzî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* قیرسیچمی؛ لاساری؛ لایی؛ لابەلایی؛ سەرەخەری؛ ئینکەبەری؛ سەرشەقی؛ کەمۆتی؛ پێ چەقێنی؛ قین‌کێشی؛ ئاکاری دژ بە مەیل و داخوازی کەسێ بۆ بەرهەڵستی لەگەڵیدا.

▣ **لجبازی کردن**: قین‌کێشی کردن؛ شەرشەقی کردن؛ پێ چەقاندن؛ پا دانە گەز؛ لاساری کردن ‹خوب نیست با برادرت لجبازی کنی: باش نیە لەگەڵ براکەت قین‌کیشی بکەی›.

لجستیک / locestîk/: [از انگلیسی] *اسم. [نظامی]* لوجستیک؛ کۆمەڵەیەک چالاکی بۆ دابین کردنی ئەوی پێداویستیە (وەک خۆراک، جل، ماڵ)، هەروەها ئاز و گۆز و کەلتە و سازکردن.

لجستیکی / locestîkî/: [از انگلیسی] *صفت.* لوجستیکی؛ سەر بە لوجستیک.

لجن / lacan/: *اسم.* سیلخان؛ لیتە؛ لیجە؛ لنج؛ بێرم؛ لیم؛ قیشاف؛ زلیتاو؛ لیجە؛ لەنگێز؛ لەنگیزە؛ قوڕی ڕەشی تێکەڵ بە ماکی ئالی.

▣ **لجن فعال**: لنجی زیندوو؛ لیمی زینگ؛ کۆمەڵە گیانداری زیندووی نێو سیلخان.

لجن گُوارده: لنجی پاک/ خاوێن؛ قوڕاوێ کە ڕێژەی ماکی ئالی نەخۆشیزای کەم بێ.

لجنزار / lacanzār ، ـها/: *اسم.* گەنکاو؛ گەناو؛ تەقەن؛ تەقن؛ جێگەی پڕ لە قوڕ و لیتە.

لجن‌مالی / lacanmālî/: *اسم.* ۱. لیتەمالی؛ لنج‌مالی؛ باوەرمالی ۲. ـها/ *[کنایی]* کار یان ڕەوتی ئابڕوو بردن و ناو زڕاندنی کەسێک. هەروەها: **لجن‌مال**

لجوج / lacûc/: [عربی] *صفت. [ادبی]* لەنجباز؛ قرنیس؛ چیڕ؛ نەگونجاو؛ ڕکۆ؛ ڕکن؛ ڕقن؛ ڕکەون؛ ڕکوونی؛ سەرسەخت؛ کەللەبا؛ ڕەچوکار؛ لاسار؛ گوێ‌نەبیس؛ خرس؛ سرتغ؛ گوێ‌نەدەر؛ پێ چەقێن؛ گەدگیر ‹آدم لجوج: مرۆی لەنجباز›.

لج و لجبازی / lac-o-lacbāzî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم. [گفتاری]* ڕکەبەرایەتی؛ قینەبەرایەتی؛ ڕقەبەرایەتی؛ قین و قینکاری ‹از روی لج و لجبازی خانە را خالی گذاشتەاند، نە تعمیر می‌کنند، نە می‌فروشند، نە تویش می‌نشینند: لە بەر ڕکەبەرایەتی ماڵەکەیان چۆڵ کردووە، نە کەلتەی دەکەن، نە دەیفرۆشن، نەش تێیدەچن›.

لچر / lačar/: *صفت. [گفتاری]* هەرزە؛ تەرەس؛ پەست.

لچک / lačak ، ـها/: [ترکی]/اسم. لەچەک؛ لەچک؛ لەچکە؛ لاچک؛ لەچ؛ لەچیک: ۱. دەسماڵ؛ قەمتک؛ دەسرۆکە؛ سووکەڵە سەرپۆشی سێ‌گۆشی ژنان ۲. نەخشی جوانی سێ‌گۆش لە چوارسووچی فەرشدا: **لچکی ـ۳**

لچکی / lačakî ، ـها/: [ترکی]/اسم. لەچەکی: ۱. *[معماری]* پێکهاتەیەکی سێ‌گۆش لە سەر کۆڵەکەی ماڵ لە نێوان دوو میچدا ۲. *[معماری]* قەرنێزی ژێر شیروانی ۳. ☜ **لچک ـ۲**

لحاظ / lahāz, lehāz/: [عربی]/اسم. ڕوانگە؛ بار؛ لایەن؛ خاڵ یان شوێنی ڕوانین.

◙ **از لحاظ**: لە باری؛ لە ڕوانگەی؛ لە لایەنی ‹ایران از لحاظ آب همیشه دچار کمبود بوده است: ئێران لە باری ئاوەوە هەمیشە کەم و کووڕی بووە›.

◙ **لحاظ شدن**: ڕەچاو بوون/ کران؛ لە بەر چاوگیران ‹این موضوع در برنامه لحاظ شده است: ئەم بابەتە لە بەرنامەدا ڕەچاو بووە›. هەروەها: **لحاظ کردن**

لحاف / lahāf ، ـها/: [عربی]/اسم. لێف؛ لێفە؛ لێفک؛ لاف؛ نخاف؛ نخێڤ؛ پێخەفی گەرم لە خوری، لۆکە یان پەڕی لە تۆی پارچە خراو و دورواو.

لحافدوزی / lahāfdûzî/: [عربی/ فارسی]/اسم. لێفەدووری؛ لێفدووری: ۱. کاری دوورین و ئامادەکردنی لێفە ۲. ـها/ کارگەی لێفدوورین. هەروەها: **لحافدوز**

لحاف‌کرسی / lahāfkorsî ، ـها/: [عربی/ چینی/ ژاپنی]/اسم. لێفەتەمەڵە؛ لێفقورسی؛ چەکەلێف؛ لێفەی گەورەی سەر قورسی.

لحد / lahad/: [عربی]/اسم.*[ادبی]* ۱. گۆڕ؛ گڵکۆ؛ قەور؛ زیارەت؛ ماڵی هەتایی مردوو ۲. گۆڕیچە؛ ئەلحەو؛ کولوە؛ کوواوە؛ تاپی؛ لەهەک؛ بنی قەبر کە تەسک بۆتەوە و مردووی تێ‌دەنێژن ۳. کێل؛ کێلە؛ هەنگێزە؛ بەردی سەر گۆڕ.

لحظات / lahazāt/: [عربی] جمعِ ☜ **لحظه**

لحظه / lahze ، ـها؛ لحظات/: [عربی]/اسم. هەناسە؛ سات؛ گڕ؛ تاو؛ هلووم؛ دەمووکە؛ چاوترووکان؛ ماوەیەکی زۆر کەم ئەوەندەی چاو لێک‌نانێک ‹یک لحظه غافل شدم، گذاشت فرار کرد: هەناسەیەک چاوم لێ داخست، بۆی هەڵات›.

لحظه‌ای / lahze'î/: [عربی]*قید*. بە سات؛ ساتێ؛ گڕێ؛ بە تاو؛ یەک وچێ؛ لە ماوەی یەک دەمدا ‹او لحظه‌ای تصمیم عوض می‌کرد: ئەو بە سات بڕیاری دەگۆڕی›.

لحظه‌شماری / lahzešomārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. چاوەڕوانی وێڕای بێ‌ئۆقرەیی.

لحن / lahn ، ـها/: [عربی]/اسم. ئاهەنگ: ۱. شێواز و چۆنیەتی دەنگ (قسە یان مووسیقا) ۲. /الحان/ دەنگێک بە بەرزی و نزمی تایبەتەوە ۳. دەراو؛ شێواز و شێوەی دەربڕینی بابەتێک ‹نامه‌اش لحن دوستانه‌ای داشت: نامەکەی دەراوێکی دۆستانەی هەبوو›.

لحیم / lahîm/: [عربی]/اسم. لەحیم؛ کانزا یان ئالیاژێ کە تواوەکەی بۆ کون و کەلێن گرتن یان لکاندنی دوو کانزا پێکەوە بە کەڵک دێت.

◙ **لحیم کردن**: لەحیم‌کردن؛ کەوین؛ ڕاکوتان؛ لکاندنی دوو لەتە کانزا یان گرتنی درز و کونی کانزایەک بە لەحیم.

لحیمکاری / lahîmkārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. لەحیمکاری؛ کار و ڕەوتی لەحیم‌کردن.

لخت / laxt/: *صفت.* خاو: ۱. سس؛ سست؛ نەبەگە؛ بەبێ هێزی جوولان ۲. شل؛ شل و شەوێق؛ خۆنەگر؛ بێ‌گیان ۳. بێ‌گرژ؛ نەرم؛ بەبێ گرژی ‹موی لخت: مووی خاو›.

لخت / loxt/: *صفت.* ڕووت؛ ڕیت؛ ڕوهت؛ ڕویت؛ رویس؛ رووس؛ ڕوویس؛ رویچ؛ پەتی؛ تازی؛ لووت؛ لوت؛ لوەت؛ جیپ: ۱. بێ‌بەرگ؛ ڕووت و قووت؛ زەلووت؛ چەک؛ چەکە؛ زت؛ ئاونیش؛ ئەفلێس؛ ڕووت و عەمەنە؛ بێ‌بەرگ و پۆشەن

〈بدن لخت، مرد لخت: لەشی ڕووت، پیاوی ڕووت〉 ٢. بێ گەلا و گوڵ 〈درخت لخت: داری ڕووت〉 ٣. خشت و خاڵی؛ خت و خاڵی؛ هاڵی و هەوێڵا؛ ڕووت و پەتی؛ بەبێ هیچ کەلپەل و ئامرازێک 〈اتاق لخت: دیوی خشت و خاڵی〉 ٤. قاقڕ؛ ڕووتەن؛ ڕووتان؛ کرێن؛ بێدار یان شینایی 〈دشت لخت: دەشتی قاقر〉 ٥. بێ ڕووکەش یان ڕووپۆش 〈سیم لخت: سیمی ڕووت〉.

⊡ **لخت کردن:** ڕووت‌کردنەوە؛ ڕووتەوکردن؛ ڕووتەوەکەردەی؛ ڕووت‌کەردەیوە؛ ڕوهت کرن: ١. پۆشەن لە بەر کەسێ دەرهێنان ٢. پەرتاوتن؛ ڕووتاندنەوە؛ داڕووتاندن؛ داڕنین؛ داماڵین؛ داماڵان؛ هەڵڕووتاندن؛ هەڵپاچین؛ ڤەڕووتاندن؛ ئەرەماڵەی؛ مالایرە؛ ڤەڕوویتاندن؛ ڤەڕوویچاندن؛ ڤەڕووچکاندن؛ پەل و پۆی داری برین ٣. داماڵین؛ داماڵان؛ ڕووتاندن؛ ڕووتانن؛ ئەرەماڵەی؛ مالایرە؛ دار و گیای زەوینێک برین ٤. وەڕوا کردن؛ ڕووتاندنەوە؛ ڕووتاننەوە؛ ڕویت‌کردن؛ مالایرە؛ ئەرەماڵەی؛ هەموو شتێکی دانراو لە شوێنێک لابردن و هیچی تێدا نەهێشتن ٥. *[کنایی]* بە زۆر ماڵ و دارایی کەسێک لێسەندن 〈اول شب سه نفر ریختند سرش و او را لخت کردند: سەرەتای شەو سێ کەس بە سەریاندا داو و ڕووتیان کردەوە〉.

لختگی / laxtegî/: *اسم.* پەلتیوی؛ مەییوی؛ گرساوی؛ گرسیاگی؛ چۆنیەتی گرسان.

لخت و پتی / loxt-o-patî/: *صفت. [گفتاری، تعریض]* ڕووت و قووت؛ ڕووت و پەتی؛ ڕووت و عەمەنە؛ ڕووت و ڕویچ؛ ئاونیش؛ زەلووت؛ چەکە: **لخت و عور**

لخت و عور / loxt-o-'ûr/: [فارسی/ عربی] ☜ **لخت و پتی**

لخته / laxte/: *اسم.* جەڵتە (بۆ خوێن)؛ گرس؛ کوڵە؛ دەڵەمە؛ دۆڵەمە؛ دۆڵەمێ؛ لەگرسە؛ تراوێ کە لە بەر هەوا، سەرما یان شتێ‌ترەوە گرسابێ.

⊡ **لخته شدن:** پەلتین؛ خۆ گرتن؛ مەیین؛ گرسان؛ گرسیان؛ گرسەی؛ گرسای؛ بەستن؛ ڤەرسین. هەروەها: **لخته بودن؛ لخته کردن**

لختی[1] / laxtî/: *اسم.* خاوی؛ سستی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی خاو بوون.

لختی[2]: *قید. [ادبی]* تاوێ؛ تاوێک؛ تۆزێ؛ تۆزێک؛ کەمێ؛ کەمێک؛ کەمێو؛ بڕێ؛ بڕێک؛ دەمووکەیەک؛ هەڵێ؛ چەڵێ؛ یەک‌تاو؛ چاوقونجانێ؛ چاوترووکانێ؛ کاتێکی کورت 〈لختی درنگ کن: تاوێک ڕاوەستە〉.

لختی[1] / loxtî/: *اسم.* ڕووتەڵی؛ ڕووتی؛ پەتیەتی؛ ڕۆهنی؛ ڕویتی؛ ڕووت و قووتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ڕووت بوون 〈ساحل لختی‌ها: بەستێنی ڕووتەڵان〉.

لختی[2]: *صفت. [مجازی، گفتاری]* ڕووتەڵ؛ ڕووتەڵە؛ دەسڕووت؛ بێ‌بەرگ؛ ڕووت؛ هەژار؛ بێ‌ئەنوا 〈پسرەی لختی آمده خواستگاری دختر من: هەتیوە ڕووتەڵە هاتۆتە خوازبێنی کچی منەوە〉.

لخشک / laxšak/: *صفت. [گفتاری]* ١. لەق و لۆق؛ لەق و تەق؛ لەق؛ لەرزۆک و شل 〈این صندلی لخشک است، مواظب باش نیفتی!: ئەم ئەسکەملە لەق و لۆقە، وریا بە نەکەوی!〉 ٢. خلیسک؛ خز؛ تایبەتمەندی جێگەی لووس: **لخشه**

لخشه / laxše/ ☜ **لخشک ـ٢**

لخشیدن / laxšîdan/: *مصدر. لازم. [قدیمی]* // **لخشیدی:** لەقای؛ **می‌لخشی:** دەلەقی؛ **بلخش:** بلەقە// لەرزین: ١. لەقان؛ لەقین؛ لەقەی؛ لەقای؛ لەق بوون؛ گێران؛ گێڕ بیەی؛ لە جێگەی خۆدا قایم نەبوون ٢. لەخشان؛ خزان؛ خزین؛ خزەی؛ خزای؛ خلیسکان؛ خشکان؛ تەهسین؛ شەمتین؛ لەخشای؛ خشان؛ زەلین؛ لە سەر جێی خۆ ترازان یان لەرزانەوە.

■ **صفت مفعولی: لخشیده:** (لەقاو) / **مصدر منفی: نَلَخشیدن:** *[نامتداول]* (نەلەقان)

لـخ ـــ لــخ / lexlex/: صـوت. چەکەچـەک؛ خشـەخش؛ دەنگـی ڕاکێشـانی کـەوش یـان سەرپایی گەورە ‹با صدای لخ ـ لخ سرم را بلند کـردم و دیدم رییس است که وضو گرفتـه و دارد مـی‌آیـد: بـە دەنگی چەکەچەک سەرم هەڵـێنا و دیـتم سـەرۆکە دەسنوێژی گرتووە و خەریکە دێ›.

لخم / loxm/: صفت. نەرمک؛ نەرمە؛ نـەرمۆک؛ ولمە؛ گوڵمە؛ پارچە گۆشـتی زلی بـێ‌ئێسـک و چەوری و ڕەگ و دەمار.

لـذا / lezā/: [عربی] قیـد. کـەوابوو؛ دەسـا؛ سـا؛ دەیسا؛ دەجا؛ بۆیە؛ پۆکـێ؛ پـەوکێ؛ دەجابۆیـە؛ سابۆیە؛ جابۆیە؛ ئەدی بۆیە؛ بەم بۆنەوە ‹لذا مراقب باشـید کسـی نفهمـد: کـەوابوو هۆشـتان بـێ کـەس نەزانێ›.

لذائذ / lazā'ez/: [عربی] ☜ **لذایذ**

لذات / lazzāt/: [عربی] جمعِ ☜ **لذّت**

لذایذ / lazāyez/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **لذّت** ۲. وەشـــی؛ خۆشـــی؛ خوەشـــی؛ هـــووتی؛ خوەشیگەل؛ شـتی خـۆش یـان چێـژدار ‹لذایـذ دنیوی: وەشی دنیا› ❋ **لذائذ**

لذت / lezzat, lazzat ، ـها؛ لَـذّات؛ لَذایـذ/: [عربـی] /اسم. خۆشی؛ خوەشی؛ کـەیف؛ هـووت؛ لـەزەت؛ چێژ؛ تامە؛ بار و دۆخێ کـە ڕەزامەنـدی پێوەیـە ‹لـذت زنـدگی، لـذت عشـق: خۆشـی ژیـان، چێـژی ئەوین›.

⊡ **لذت بردن:** چێـژ وەرگـرتن/ بـردن؛ خۆشـی بردن؛ کەیف بردنەوە؛ لەزەت بـردن؛ خۆشـی دیتن؛ وەشی وینتەی؛ بار و دۆخێکـی خـۆش پەیدا کردن ‹سعی کـن از زنـدگی‌ات لـذت ببـری: هەوڵ بدە لە ژیانت چێژ وەرگری›.

لذتبخش / lezzatbaxš, lazzat-/: [عربی/ فارسی] صفت. شادیدەر؛ چێژدەر؛ هۆی خۆشی و شـادی ‹زندگی لذتبخش: ژیانی شادیدەر›.

لذت‌جویی / lezzatcûyî, lazzat- ، ـها/: [عربـی/ فارسی]/اسم. چێژنی؛ واز لە کەیف و خۆشی ژیـان و هەوڵ بۆ وە چەنگ خستنیان.

لذت‌گرایـی / lezzatgerāyî, lazzat-/: [عربـی/ فارسی]/اسم. خۆشی‌خوازی؛ چێـژوازی: ۱. بـیر و بڕوایێ کە مەبەستی ژیـن لـە خۆشـی دیـتن و دووری لە ڕەنج و تاڵەدا دەبینێ ۲. بـاوەڕ بـەوە کـە وازی سروشـتی مـرۆ (و گیانـدارانی تـریش) دەســت خســتنی چێــژ و خۆشــی و شــوێن سروشتی خۆ کەوتنە ❋ **اصالت ذات**

لذیذ / lazîz/: [عربی] صفت. خۆش؛ چێژە خۆش؛ بەلـەزەت؛ چـەرزە؛ خـۆش‌تـام؛ خـۆش‌چێـژ؛ خۆش‌چێژە؛ تامدار؛ بەتام ‹شام خیلـی لذیـذی بـود: شێوێکی زۆرخۆش‌تام بوو›.

لرت / lert/ ☜ **لِرد**

لرد / lerd/: اسم. [گفتـاری] تلّتە؛ بن‌گرتە؛ خلـت: **لرت**

لرد / lord ، ـها؛ ـان/: [انگلیسی]/اسم. لۆرد؛ لـۆرت: ۱. ڕێزنـاوێکی ئەشـرافی بـۆ پیـاوانی بریتانیـا ۲. [مجازی] بوودە؛ زەنگون؛ زەنگین؛ پیـاوی زۆر دەوڵەمەن و دەس ڕۆیشتوو.

لرز / larz/: اسم. لەرز؛ دقـیچە؛ دقـیچێ؛ چـۆق؛ دۆخ یان چۆنیەتی لەرزینی ماسـوولکەی لـەش زۆرتر بە هۆی سەرما، ترس یان ڕکەوە.

⊡ **لرز کردن:** لەرزکردن؛ دقیچێن؛ تووشی لەرز هاتن ‹شب لرز کردم و بعد تب و سرفه شـروع شـد: شەو لەرزم کرد و پاشان یاو و کۆکە دەسـتی پـێ کرد›.

لرزان[1] / larzān/: صفت. ۱. لەق و لـۆق؛ تـەق و لۆق؛ تەق و لەق؛ ناقایم؛ شـل و شـۆڵ ‹موقعیت لرزان: دۆخی لـەق و لـوق› ۲. لـەرزۆک؛ لـەرۆک؛ لەرزەک ‹دست لرزان: دەستی لەرزۆک›.

لرزان[2]: قیـد. بە لەرزە؛ بە لـەرز؛ وە لـەرزە؛ لـەرە لەر؛ لەرزۆک؛ لەرزە لەرز؛ شەکان‌ــ شـەکان؛ لـە حاڵی لەرزیندا ‹لرزان و گریان پیش آمد: بە لـەرزە و گریان هاتە پێشەوە›.

لرزاندن / larzāndan/: مصدر. متعدی. // **لرزاندی:**

لەرزاندت؛ **می‌لرزانی:** دەلەرزێنی؛ **بلرزان:** بلەرزێنە // لەرزاندن؛ لەرزانن؛ لەراندن؛ لەرزاندنەوە؛ لەرزاننەوە؛ لەرزنەی؛ لەرزنای؛ شەکاندنەوە؛ شەکانن؛ شەکاندن؛ ئەوەشۆکنەی؛ شۆکنایوە: ١. لەراندنەوە؛ قورفاندن؛ خستنە لەرەوە ‹لحن صدایش تمام تنم را لرزاند: شێوازی دەنگی هەموو گیانمی لەراندەوە› ٢. [مجازی] ڕاشەکاندن؛ ڕاژاندن؛ لەرنەی؛ لەرنای؛ وە لەرزە خستن؛ ڕاچاندن؛ شڵەژاندن؛ ڤەشەقاندن؛ هەڵلەرزاندن؛ لەقاندن؛ لەقانن؛ لەق‌کردن؛ لەقنای؛ لەقنەی؛ شەقەتنای؛ شەقنەی؛ شەقنای؛ لەقنایوە؛ ئەوەلەقنەی؛ هەژاندن؛ لەنگاندن؛ شل و ناقایم کردن ‹قیام مردم پایەهای حکومت را لرزاند: ڕاپەڕینی خەڵک کۆڵەکەی ڕژیمی ڕاشەکاندەوە›. هەروەها: **لرزاندنی**

■ صفت فاعلی: **لرزاننده:** (لەرزێنەر)/ صفت مفعولی: **لرزانده:** (لەرزێنراو)/ مصدر منفی: **نَلرزاندن:** (نەلەرزاندن)

لرزانک / larzānak/: اسم. لەرزانە؛ ژیلە؛ ژلە؛ خواردنێکە لە ئاومێوە، ژێلاتین، شەکر و شتی بۆن‌خۆش کە بە داخی تەڕ و سارد دەبێتەوە خۆی دەگرێ بەڵام دەلەرێتەوە.

لرزش / larzeš ، ـها/: اسم. لەرزە؛ لەرە؛ لەقە؛ لاکە؛ شەکە؛ دەکو؛ پاڕکە؛ لەخشە؛ کار یان ڕەوتی لەرزین ‹مدتی است دستم دچار لرزش شده است: ماوەیەکە دەستم تووشی لەرزە بووە›.

لرزه / larze/: اسم. ١. لەرزە؛ لەرە ‹بە تنم لرزه افتاد: لەرزە کەوتە گیانم› ٢. [ـها/] بوومەلەرزە؛ بوولەرزە.

لرزه‌سنج / larzesanc ، ـها/: اسم. لەرزەپێو؛ لەرەپێو؛ کەرەسەی ئەندازەگرتنی ڕادەی لەرە بەتایبەت هی بوومەلەرزە.

لرزه‌شناسی / larzešenāsî/: اسم. لەرەناسی؛ لەرزەناسی؛ کاری توێژینەوە لەمەڕ بوومەلەرزە و لەرزەگەلی دەستکردی سەر زەوی.

لرزه‌گیر / larzegîr ، ـها/: اسم. لەرەگر؛ کەرەستە یان پێکهاتەیەک لە شتانی کێشسان (وەک فەنەر یان قایش) بۆ نەهێشتن یان کەم‌کردنەوەی لێدانی لەرزە و لەرەی بەشی بزۆکی دەزگایەک لە بەشەکانی‌تر.

لرزه‌نگار / larzenegār ، ـها/: اسم. لەرزەنقیس؛ لەرەکێش؛ کەرەستەیەک بۆ ناسین و تۆمار کردنی شەپۆلی لەرزەیی، بەتایبەت هی بوومەلەرزە.

لرزه‌نگاری / larzenegārî/: اسم. لەرزەنقیسی؛ کار یان ڕەوتی تۆمارکردن و دیار خستنی ڕادە، پەرە و لای شەپۆلی لەرە، بەتایبەت هی بوومەلەرزە.

لرزیدن / larzîdan/: مصدر. لازم. // **لرزیدی:** لەرزیت؛ **می‌لرزی:** دەلەرزی؛ **بلرز:** بلەرزە // لەرزین؛ لەرزیان؛ لەرزان؛ لەرزانەوە؛ لەرزینەوە؛ لەرزەی؛ لەرزای؛ ئەوەلەرزەی؛ لەرزیایوە؛ لەخشین؛ لەریان؛ هەڵوارکیان؛ ئەڵۆرکیان؛ چرچگیان؛ هەڵچۆقان؛ چۆقیان؛ چۆقین؛ ڕەجفین؛ هەژیان؛ هەژان؛ هەژهان؛ لە جێگای خۆوە بە ناویستی و لە پەستا بزوان. هەروەها: **لرزیدنی**

■ صفت فاعلی: **لرزنده:** (ـ)/ صفت مفعولی: **لرزیده:** (لەرزاو)/ مصدر منفی: **نلرزیدن:** (نەلەرزین)

لرگ / larg ، ـها/: اسم. گوێزە جەنگەڵی؛ دارێکی جوان لە تیرەی گوێزە بە چێوی سووکەڵە، گەڵای سەوزی گەورە و بەری بچووکەوە.

لزج / lazec/: [عربی] صفت. دۆچن؛ توچن؛ چەسپن؛ دەبیش؛ جلیق؛ جلێق؛ لیق؛ لیقن؛ لیلق؛ لینج؛ خلیچک؛ خلیسک؛ لچق؛ لیچ؛ لیچق؛ مچ؛ چڤر؛ لخیز؛ لنج؛ لنچق؛ لیغیز؛ لیچە؛ لینچق؛ لینچک؛ نەرمەلیقە. هەروەها: **لزج بودن؛ لزج شدن**

لزجت / lazcat/: [عربی] ☜ **لُزوجَت**

لزگی / lezgî, lazgî/: اسم. لەزگی: ١. هۆزێکی دانیشتووی قەفقاز ٢. [ـها؛ ـان/] هەر کام لە

خەڵکی ئەو هۆزە ٣. جۆرێک هەڵپەرکێی خێرای بە جرت و فرتەوە.
لزوجت / luzûat,lozûcat/: [عربی]/سم. دۆچنی؛ چەسپنی؛ لینچکی؛ لیچقایی؛ لیچی؛ لیقی؛ لینجی؛ چۆنیەتییک لە برێ تراودا کە دەبێتە هۆی خۆ گرتن و نەڕژان، کێش هاتن و چەسپانی: لِزجَت
لزوم / luzûm, lozûm/: [عربی]/سم. پێویستی؛ نیاز؛ ئەوەجە؛ هەڤجە؛ دۆخ یان چۆنیەتی پێویست بوون ‹در صورت لزوم کمک کنید: لە کاتی پێویستیدا یارمەتی بدەن›.
لزوماً / luzûman, lozûman/: [عربی]قید. بێ‌گومان؛ بێ‌سۆ؛ بێ‌رویز؛ بێ ئەولا و لا؛ ژبن؛ هاینە؛ هەم؛ هەر؛ ئێزتەرەم؛ بە شێوەی پێویست.
لژ / loj، ـها/: [فرانسوی]/سم. لۆج؛ لۆژ: ١. ژوور؛ دیوێک لە تەواشاخانەدا ٢. ژووری تایبەتی ساڵۆنی سینەما و دوورترین شوێن لە پەردەوە.
لژیون / lej(i)yon، ـها/: [فرانسوی]/سم. پەل؛ هەنگ؛ یەکەیەکی هێزی چەکداری.
لس / las/: صفت. [گفتاری] چەک؛ سس؛ خاو؛ شل؛ نەبەگە؛ تورت و تازە نەماو.
لس / los/:/سم. بارن؛ خاکەنەرمەی بە دەم باوە لە شوێنێک کۆمەڵ بووی بن‌گرتوو.
لسان / lesān، السنه/: [عربی]/سم. [ادبی، نامتداول] زمان؛ زوان؛ زبان؛ زمانێ کە لە لایەن دەستەیەکی زمانی (وەک کورد، فارس، عەرەب، ترک یان رووس)ەوە، بۆ پێکەوە دوان و پێوەندی‌گرتن بە کار دەچێ.
لش[1] / laš، ـها/:/سم. [گفتاری] لاشە؛ لەش؛ لاش؛ کەلاک ‹لش‌هاشان جلوی آفتاب بو گرفته بود: لاشەکانیان لە بەر خۆر بۆنی کردبوو›.
لش[2]: صفت. شەختۆ؛ تخل؛ خرس؛ ترتەپاڵ؛ پفیو؛ تەپلۆس؛ تەپلەمۆس؛ لەشە؛ تراڵ؛ تلار؛ منۆخ؛ تەمەڵ؛ لەش‌گران؛ ژەڵمو؛ تەوەزەل؛ سست ‹یک همچو موجود لشی را به کمک من فرستادی؟!: ئاوا کەسێکی شەختۆت ناردۆتە یارمەتی من؟!›.
لشاب / lašāb، ـها/:/سم. زەلکاو؛ زەلکە؛ ئاوی وەستاو کە تێیدا قامیش و گزرە ڕواوە.
لشابزار / lašābzār، ـها/:/سم. گزرەجاڕ؛ زەلکۆ؛ زەوینی داپۆشراو بە گزرە و زەلەوە.
لش‌بازی / lašbāzî، ـها/:/سم. [گفتاری] ئەڵواتی؛ ئەڵواتیی؛ خۆش ڕابوێری و کەیف و خۆشی ناشیرین و دزێو: **لش‌گیری**
◘ **لش‌بازی درآوردن**: ئەڵواتی‌کردن؛ خۆش ڕابواردن، بە شێوەیەکی دزێو و سووک.
لشکر / laškar, lašgar، ـها/:/سم. لەشکر؛ لەشکەر؛ ئەوردی؛ بتۆم: ١. بەشێ لە سپا بریتی لە سێ تیپ و یەکەی پشتیوانی ٢. هێزی چەکداری ‹لشکر کشیدن: لەشکر کێشان› ✻ **لشگر**
◘ **لشکر کشیدن**: لەشکرکێشان؛ لەشکەر بردن؛ بردنی لەشکەر بۆ شەڕ ‹نادر شاه به هند لشکر کشید: نادر شا لەشکری کێشا بۆ هیند›.
لشکرشکن / laškaršekan, lašgar-، ـان/: صفت. لەشکرشکێن؛ لەشکەربەزێن؛ زۆر ئازا و بەهێز.
لشکرکشی / laškarkešî, lašgar-، ـها/:/سم. سپارانی؛ لەشکرکێشی؛ کار و ڕەوتی بردنی لەشکەری چەکداری بۆ شەڕ.
لشکری / laškarî, lašgarî، ـان/: صفت. لەشکری؛ چەکداری؛ ئەرتەشی؛ پێوەندیدار بە ئەرتەشەوە.
لشگر / lašgar/ ☜ **لشکر**
لش‌گیری / lašgîrî/ ☜ **لش‌بازی**
لش و لوش / laš-o-lûš/:/سم. [گفتاری] لات و لووت؛ لات و خوێڕی؛ خوت و خوێڕی؛ خۆڕی و تۆڕی ‹یک مشت لش و لوش دورش را گرفته بودند و برایش دست می‌زدند: بڕێک لات و لووت دەوریان لێ دابوو چەپڵەیان بۆ لێدەدا›.
لطافت / letāfat, latāfat، ـها/: [عربی]/سم. تەڕ و بەڕی؛ نەرم و ناسکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەرم و

ناسک بوون.

لطایف / latāyef/: [عربی] جمعِ ☜ **لطیفه**

▣ **لطایف حیَل**: زیرەکانەترین و جوانترین چارە یان فێڵ: **لطایف‌الحِیل**

لطایف‌الحیل / latāyefolhiyal/: [عربی] ☜ لطایف حیل، **لطایف**

لطف / lotf ، ـها/: [عربی]/اسم. خاسی: ١. /الطاف/ باشی؛ میهرەبانی؛ میهرەوانی؛ دلۆڤانی ‹لطف کردن: باشی کردن› ٢. خۆشی؛ چاکی ‹لطف کار در این بود: خۆشی کارەکە لەمەدا بوو›.

لطفا / lotfan/: [عربی]قید. تکایە؛ لە رووی چاکی و میهرەبانیەوە ‹لطفاً بنشینید: تکایە دانیشن›.

لطمات / latamāt/: [عربی] جمعِ ☜ **لطمه**

لطمه / latme ، ـها؛ لطمات/: [عربی]/اسم. ١. تەوەرە؛ تەمەرە؛ تەگەرە؛ پێوەر؛ گەزەن؛ ئازار ‹لطمەی سیل: تەوەرەی لافاو› ٢. وەزەن؛ وەزەنگ؛ وەزن؛ زەرەر؛ زیان لە باری ماڵیەوە.

▣ **لطمه خوردن**: زەرەر/ زیان دیتن؛ ئازار لێکەوتن؛ ئاسیو/ گەزەن پێ‌گەیین ‹در جنگ شهر ما خیلی لطمه خورد: لە شەڕدا شاری مە زیانی زۆری دیت›.

لطیف / latîf/: [عربی]صفت. ناسک؛ مەلاهیم؛ ناسک و شلک؛ ناسک و تەسک؛ تەڕ و بەڕ؛ نەرم؛ نەرم و ناسک؛ نەرم و نواڵ؛ نارین؛ بە چۆنیەتیەکی خۆش بە هۆی زبر، ڕەق یان تون نەبوونەوە ‹پوست لطیف، برگ لطیف، صدای لطیف: پێستی ناسک، گەڵای تەڕ و بەڕ، دەنگی نەرم›.

لطیفه / latîfe ، ـها/: [عربی]/اسم. تیتاڵ؛ تیتاڵی؛ تیووڵ؛ حەنەک؛ هەنەک؛ پێکەنۆک؛ نوکتە؛ جوک؛ فشەگاڵتە؛ کوراتا: ١. /لطایف/ قسە، شیعر، بەتایبەت چیرۆکێ کە بۆ گاڵتە و پێکەنین دەگوترێ ٢. /لطایف/ *[ادبی]* قسەی خۆشی مانادار بەلام نەک تاڵ ٣. شیرینیەکی خڕکەڵە بە دوونانی نەرم و تۆزێک کرێم یان خامە لە توێدا.

لعاب / lo'āb, la'āb ، ـها/: [عربی]/اسم. ١. لیاوە؛ لیاو؛ لەعاب؛ لەعاو؛ تۆژاڵێ کە لە تواندنەوەی شووشە بە سەر کانزا، شیشە یان سواڵەتدا بەدی دێ ٢. لیاو؛ لیقاو؛ ماکی خەستی چەسپن کە زۆرتر لە تواندنەوەی جەوی لە ئاودا بەرهەم دێ ‹لعاب پشت تمبر: لیاوی پشتی تەمر› ٣. لینجاو؛ لیق؛ لیقاوە؛ ماکێکی ژلەیی لە نێو برێ ڕووەکدا بۆ ڕاگرتنی ئاو ٤. لیکاو؛ لیگاو؛ لیک؛ لیق؛ گەلوێز؛ گلوێز؛ لێراو؛ لێر؛ گەوەل؛ لرگاو؛ رینگاوی؛ رینگی؛ ڕینگاو؛ بۆراک؛ گلیز؛ گریز؛ گرێژ؛ کەوشێل؛ توک؛ خوزاڤ؛ خەسەلیک؛ ئاوی خەستی دەم، بەتایبەت هی دەمی برێ گیانداران (وەک جاڵجاڵۆکە).

▣ **لعاب انداختن**: ڕینگ/ لینج دانەوە؛ ڕینگ بەردان؛ لیاوە خستن؛ لینجاو هەڵخستن؛ ڕینگ پێکەی؛ ڕینگانەوە؛ لیقاو هەڵخستن؛ چێ بوونی لیقاو، بەتایبەت لە تراودا ‹بگذارید برنج خوب لعاب بیندازد: بێڵن برینجەکە باش ڕینگ بداتەوە›.

لعاب دادن: لیاو ساوین/ ماڵین/ لێدان: ١. ئاش دان؛ ئاهار دان؛ کار و ڕەوتی داپۆشان یان جوانکاری‌کردنی ڕووپەڕی شتێک بە لیاو ٢. ڕووپەڕێک ساف و بریقەدارکردن (وەک ڕووی کاغەز).

لعابدار / lo'ābdār, la'ābdār/: [عربی/ فارسی] صفت. ١. لیاودار؛ بە لیاوە ٢. لیاوی؛ ئاشدار؛ چینکۆدار.

لعابی / lo'ābî, la'ābî, lā'ābî ، ـها/: [عربی] صفت. چینکۆ؛ چیمکۆ؛ لیاوی؛ ئاشدار؛ بە پۆششێ لە لیاوە ‹کاسەی لعابی: کاسەی چینکۆ›.

لعبت / lo'bat ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. *[مجازی]* دەلال؛ شەپاڵ؛ ژن یا کیژۆڵەی ئێجگار جوان و لەبار.

لعل / la'l ، ـها/: [معرب از فارسی]/اسم. *[کانی‌شناسی]* لاڵ؛ لەعل؛ بەردێکی بەنرخ لە ئۆکسیدی سروشتی ئالومنیوم و مەنیەزیوم بە ڕەنگی

سووری تۆخ و سووری ئاماڵ زەرد.

لعن / la'n/: [عربی] ☜ **لَعنت**

لعنت / la'nat ، ـها/: [عربی]/سم. نفـرین؛ نفـر؛ تووک؛ لەعنەت: **لعن**

▣ **لعنت کردن**: تووککـردن؛ نفرکـردن؛ وتـنی ئەوەی کە خوا نەیبەخشێ، سزای بدات.

لعنتـی / la'natî ، ـها/: [عربی] صفت. نەلامـەت؛ بێفەڕ؛ شیاوی تووک و نفـرین (جـۆرێ جنێـو و ناسزا).

لغات / loqāt/: [عربی] جمعِ ☜ **لُغَت**

لغاز / loqāz/: اسم. [معماری] لاشیپانە؛ لاشـیپان؛ دیواری بنپاڵی دەرگا.

لغایت / leqāyat/: [عربی] حرف. تاکوو؛ هـەتاکوو؛ تـاکـەتێ؛ تاکـە؛ هـەتا: ١. تـاسـەرەتای ‹لغایـت چهارشـنبه ٢٥ فـروردین: تـاکوو چوارشـەممەی ٢٥ی خاکەلێوە› ٢. تاکۆتایی؛ تـا ئـاخری ‹لغایـت سال ١٣۶۵: تاکەتێ ساڵی ١٣٦٥›.

لغت / loqat ، ـها/: [معرب از یونانی]/سم. ١. /لُغات/ وشە؛ واچە؛ واژە ٢. /لُغات/ وشەیێ کە مانا کـراوە یـــان دەکرێتـــەوە ‹لغــت معنــی: وشــەی مانــا› ٣. [قدیمی] زوان؛ زمان؛ زوبان؛ زبـان ‹لغـت مـردم کُرد: زوانی خەڵکی کورد›.

لغت‌شناسی / loqatšenāsî/: [معرب/ فارسی]/سم. وشەناسی؛ لقێ لە زمان‌ناسی کە لە سەر ڕەگ و پـۆ و واتاکـانی وشــە دەکۆڵـێتەوە. هـەروەها: **لغت‌شناس**

لغت‌نامه / loqatnāme ، ـها/: [معرب/ فارسی]/سم. ١. وشــەدان؛ واژەدان؛ پـەڕاوێ کـە پـەیوینی زەمـــانێکی تێـدا کۆکراوەتــەوە ٢. فەرهــەنگ؛ قاموس.

لغز / loqaz ، ـها/: [عربی]/سم. لەگـەز؛ مەتـەڵ؛ لیچـار؛ پـەردەک؛ لەغـەز؛ مەتەڵـۆک؛ لۆتـەر؛ قەوســەل؛ مامــک؛ مەتەڵــۆکە؛ تشـــتەنۆک؛ تشتانۆک؛ فروسەلە.

لغز / loqoz ، ـها/: [از عربی]/سم. [گفتاری] زیپـک؛ تانـە؛ تـەوس؛ تەشـەر؛ تەشـەرە؛ پـلار؛ تـوانج؛ وتەیـەک مانـاهەڵـگر بـۆ سـەرکۆنە و لێگـرتنی کەسێـک ‹این‌قدر لغز نگو!: هێندە زیپک لێ مەدە›.

▣ **لغـز بـار کسـی کـردن**: قسـەی سـووک لـە پارەسەنگی کەسێک نـان؛ تانـە و تەشـەر لـە کەسێک دان؛ تەوس لە کەسێ گـرتن ‹بیچـاره چقدر لغز بارش کردند: بەستەزمان چەندیان قسەی سووک لە پارەسەنگی نا›.

لغز خواندن: تەشەر وەشـاندن ‹شـنیدم تـو هـم پشت سرم لغز خوانده‌ای: بیستم ئەتۆش پشتەسەرم تەشەرت وەشاندووە›.

لغـز شـنیدن: تانـە و تەشـەر بیسـتن؛ تەشـەر لێدران؛ تەشەر لێکەوتن ‹من از این لغزها بسیار شـنیده‌ام: ئـەمن لـەم تانـە و تەشـەرانە زۆرم بیستووە›.

لغزان / laqzān/: صفت. خـز؛ لـووس؛ خلیسـک؛ سوڕ؛ تەهسۆک؛ خریک؛ بە دۆخ یـان چۆنیـەتی سافەوە کە دەبێتە هـۆی خـزین ‹سـطح لغـزان: ڕووپەڕی خز›.

لغزاندن / laqzāndan/: مصدر. متعدی. // **لغزاندی**: خزاندت؛ **می‌لغزانی**: دەخـزێنی؛ **بلغـزان**: بخزێنـە // خزاندن؛ خزانن؛ خزنەی؛ خزنـای؛ خلیسـکاندن؛ خلســـکاندن؛ خلســـاندن؛ هەڵخلیســـکاندن؛ زەلاندن؛ خریکانـدن؛ خەشـکاندن؛ تەهسـاندن؛ فشتخاندن؛ شەمتاندن. هەروەها: **لغزاندنی**

■ صفت فاعلی: **لغزاننده** (خزێنەر)/ صـفت مفعولی: **لغزانـــده** (خزێنـــراو)/ مصـــدر منفـــی: **نلغزانـــدن** (نەخزاندن)

لغزش / laqzeš/: اسم. ڕەت: ١. لەخش؛ لەخشە؛ فسک؛ خلیسـک؛ شلەپ؛ شەمت؛ سوڕ؛ لاسـوڕ؛ خشـکە؛ ڕەوتی خزیـان؛ خزکیـان؛ خلیسـکیان؛ خلیسکان ‹ترمز کردن روی یخ موجب لغزش می‌گردد: تورمز کردن بە سـەر یەخـدا ئەبێتـە هـۆی خـزان› ٢. /ـها/ [مجازی] کلا؛ کل؛ کلایی؛ لە خۆوە لاڕێ بوون ‹لغزش در زندگی گاهی جبران‌ناپذیر است: کـلا

بوون له ژیاندا بڕێ‌جار قەرەبوو نابێتەوە› ٣. *[کنایی]* هەڵە؛ سەهو؛ یانش؛ ئەوەی بە دروستی بەڕێوە نەچووبێ ‹در این کار کوچکترین لغزش جایز نیست: پچووکترین هەڵە لەم کارەدا ڕەوا نیە›.

لغزش پذیر / laqzešpazîrî/: *صفت.* هەڵەهەڵگر؛ بە توانست یان ئەگەری هەڵەکردن و کلا بوون.

لغزندگی / laqzandegî/: *اسم.* خزی؛ تەهسۆکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی خز بوون.

لغزنده / laqzande/: *صفت.* خز؛ تەهسۆک ‹سطح لغزنده: ڕووبەڕی خز›.

لغزیدن / laqzîdan/: *مصدر. لازم.* // **لغزیدی:** خزای؛ **می‌لغزی:** دەخزی؛ **بلغز:** بخزە // خزان؛ خزیان؛ خزین؛ خزکیان؛ خەزتین؛ خزەی؛ خزای؛ خلیسکان؛ خلیسکیان؛ هەڵخلیسکان؛ شەمتین؛ شلەپین؛ زەلین؛ زەلان؛ چەڕخین؛ تەهسین؛ تەحسین؛ دەرەحسین؛ خریکین؛ خرکین؛ خڕگین؛ خەرقین؛ حلسین؛ شلەپین؛ تەقلین؛ تەقیلین؛ چلیان؛ خشکین؛ خەشکین؛ فسکین؛ قەلزین؛ دەرحەسین: ١. جێبەجێ بوونی ناویستی شتێ بە سەر ڕووبەرێکدا ‹لغزیدن اتومبیل: خلیسکانی ماشین› ٢. لە ناکاو تێکچوونی خۆڕاگری بە هۆی لە ژێر دەرچوونی یەک یان هەر دوو پێ ‹لغزیدن اولین علت شکستگی است: خزیان یەکەم هۆی شکانی ئێسکە›.

■ صفت فاعلی: **لغزنده** (خز)/ صفت مفعولی: **لغزیده** (خزاو)/ مصدر منفی: **نلغزیدن** (نەخزان)

لغو / laqv/: [عربی] *صفت.* بێ‌هۆ؛ بێ‌فایە؛ پووچ؛ پووچەڵ؛ بێ‌کەلک؛ بەتاڵ؛ دەرد نەخواردگ ‹عمل لغو: کاری بێ‌هۆ›.

⊡ **لغو شدن:** بەتاڵ بوونەوە؛ هەڵوەشانەوە؛ باتڵ بوون؛ پووچ بوونەوە؛ پووچەڵ بوونەوە؛ لە بایەخ کەوتنی دەستوور، بڕیار، قانوون یان پەسەندنامە ‹آن قانون لغو شد: ئەو قانوونە بەتاڵ بووە›. هەروەها: **لغو کردن**

لغوی[1] / loqavî/: [عربی] *اسم.* *[قدیمی]* ١. زمانەوان؛ زواناس؛ زمانناس ٢. وشەنووس؛ وشەنڤیس؛ وشەوان؛ کۆکەرەوەی وشەی زمانێک.

لغوی[2]: *صفت.* وشەیی؛ واژەیی؛ سەر بە وشە ‹معنی لغوی: مانای وشەیی›.

لفاظی / laffāzî ، ـها/: [عربی] *اسم.* دەمەوەری؛ زمانبازی؛ کار و ڕەوتی کایە کردن بە وشە و ڕیزکردنی وشەی دژوار و ئاهەنگین بۆ سەرنج ڕاکێشان و شەیدا کردنی بیسەر یان خوێنەر. هەروەها: **لفّاظ**

لفاف / lafāf, lefāf ، ـها/: [عربی] *اسم.* لەفافە؛ تێوەپێچ؛ تێ‌پێچ؛ پێچەک؛ داپێچەک؛ دەڤەک؛ پۆشەنی دەوری شتێک بەتایبەت لە پارچە یان کاغەز: **لفافه**

لفافه / laffāfe/: [عربی] ☜ **لفاف**

⊡ **در لفافه فهماندن:** *[مجازی]* بە هێماوە تێگەیاندن؛ دار لەگەڵ تۆمە دیوار گوێت لێ بێ؛ بە ئاماژە و لادەمەوە حاڵی‌کردن ‹در لفافه به من فهماند که حقوقش کافی نیست: بە هێماوە تێگەیاندم مووچەکەی بەشی ناکا›. هەروەها: **در لفافه گفتن؛ در لفافه حرف زدن**

لفت / left/: *اسم.* لینجاو یان چەورایی بە دەفرەوە ماو.

⊡ **لفت دادن:** ١. شێلاندن ‹لفت دادن خمیر: شێلاندنی هەویر› ٢. *[مجازی]* درێژکردنەوە؛ پێوە چوون؛ بە دەمەوە دان؛ ماتڵ کردن؛ درێژە پێدان.

لفت و لعاب / left-o-lo'āb, -la'āb/: [فارسی/عربی] *اسم.* *[مجازی، گفتاری]* ئینجە و فینجە؛ تەشریفات و داب و دەستور، بەتایبەت کردەوەی زیایی و بێ‌کەلک و کاتکوژ.

⊡ **لفت و لعاب دادن:** ئینجە و فینجەکردن؛ بە تەشریفات و داب و دەستوورەوە چوون و ماتڵ‌کردن ‹یک استکان چای آوردن که این همه لفت و لعاب دادن ندارد: پیالەیەک چای هێنان

ئیدی ئەم هەموو ئینجە و فینجە کردنەی پێناویێ›.

لفت و لیس / left-o-lîs ، ـها/: *اسم. [مجازی]* چڵپەلێسی؛ داهاتی کەم و ناڕەوا کە چما لە ڕێی قانوونیەوە بە دەست دێت (وەک فرۆشتنی کاغەز و مقەبا بێکارەی دامەزراوەیەک و لە گیرفان نانی پارەکەی).

▣ **لفت و لیس کردن**: چڵپەلێسی کردن؛ داهاتێکی کەم لە ڕێگای ناڕەواوە چنگ خستن ‹گاهگاهی از خریدهای خانە لفت و لیس می‌کرد: جار و بارە لە شت سەندن بۆ ماڵەوە چڵپەلێسی دەکرد›.

لفج / lafc ، ـها/: *اسم. [قدیمی]* لەوس؛ لەپ؛ لەوچ: ۱. لچی ئەستوور ۲. دەم و لچ بەگشتی.

لفظ / lafz ، ـها؛ الفاظ/: [عربی] *اسم.* وشە؛ واژە؛ بێژە؛ یەکەی قسە بریتی لە یەک یان چەند برگە.

▣ **لفظ قلم**: کتێوی؛ کتێبی؛ جۆرێ قسەکردن چما نووسراو دەخوێنیەوە ‹خیلی لفظ قلم حرف می‌زد: ئێجگار کتێوی قسەی دەکرد›.

لفظی / lafzî/: [عربی] *صفت.* زارەکی؛ بێژەیی؛ گوتاری؛ قسەیی؛ دەمی؛ پەیڤی ‹اشتباه لفظی: هەڵەی زارەکی›.

لف ـ لف / loflof, laflaf/: *صوت.* ملچەملچ؛ مڕچەمڕچ؛ چڵەپ ـ چڵەپ؛ لەپ ـ لەپ؛ دەنگی جاوین لە دەمی پڕەوە ‹صد بار گفتم لف ـ لف غذا نخور!: سەد جار پێم گوتی لە خواردندا ملچەملچ مەکە!›.

لف و نشر / laff-o-našr/: [عربی] *اسم. [بدیع]* لەف و نەشر؛ هێنانی چەن وشە لە شوێنێک (لەف) و چەن وشەی تری سەر بەوان (نەشر) لە شوێنێکی تر (وەک: «هێز و سۆمای نیە باڵ و چاوم» یانێ: باڵم هێز و چاوم سۆمای نیە).

لق / laq(q)/: *صفت.* لەق؛ لۆق؛ لەوار؛ لەق و لەوار؛ شەق؛ بن‌بست؛ بە حاڵەت یان دۆخی ناقایم و لەرزۆک. بەرانبەر: **قرص** ‹دندانم لق شده بود، خودم آن را کشیدم: ددانم لەق ببوو، بۆ خۆم هەڵمکێشا›.

▣ **لق کردن**: جێکەن‌کردن؛ لەق‌کردن؛ لەوار کردن.

لقا / laqā/: [عربی] *اسم. [ادبی]* دیمانە: ۱. دیمەن؛ ڕوو؛ ڕوە؛ چار ۲. دیدار؛ ڕەوتی چاو پێکەوتن.

لقاح / leqāh/: [عربی] *اسم.* ۱. *[زیست‌شناسی]* ڕەوتێک لە زۆرکردنی گیا و گیانەوەران بریتی لە یەکانگیر بوونی تۆوی نێر و مێ و پێکهاتنی خانەیەکی هاوبەش ۲. ـها/ خەرز؛ کار و ڕەوتی داکەتن؛ جووت بوونی نێر و مێ (جگە لە مرۆ).

لقاندن / laqqāndan/: *مصدر. متعدی.* // **لقاندی**: لەقاندت؛ **می‌لقانی**: دەلەقێنی؛ ـ// لەقاندن؛ لەقانن؛ لەقنەی؛ لەقنای؛ لەق‌کردن؛ شەقنەی.

لقب / laqab ، ـها؛ القاب/: [عربی] *اسم.* سەرناو؛ بەرناف؛کەسناو؛ لەکماتک؛ پاشناو؛ پاشناف؛ ئاوەڵناوێک بۆ ڕێزنان، تیز و تیتاڵی یان پێناسەکردنی کەسێ لە جێی یان لەگەڵ ناوەکەیدا (وەک، مامۆستا خاڵ، عەلی کیمیایی، هەواس بەوەجاڕ).

لقمه / loqme ، ـها/: [عربی] *اسم.* پاروو؛ پاری؛ تیکە؛ لوقمە: ۱. گەیەک؛ ئەوەندەی خۆراک کە بە جارێک لە زار دەنرێ ۲. پێخوری کە لە پارچەیەک نان پێچراوەتەوە ۳. *[مجازی]* خواردنێکی کەم.

▣ **لقمه‌ی چرب**: *[کنایی]* تیکەی چەور؛ قازانج یان داهاتێکی باش کە ڕێی بۆ هەبێ ‹آرام خیال می‌کرد لقمه‌ی چرب گیر آورده و نباید از دستش بدهد: ئارام پێی وابوو تیکەیەکی چەوری گیر هێناوە و نابێ لە دەستی بدا›.

لقمه‌ی حرام: ۱. ماڵی حەرام؛ نانی حەرام ۲. ئەو کەسەی بابی حەرامخۆر بوویێت (جۆرێک جنێو): **حرام‌لقمه**

لقمه‌ی کله‌گربه: مامەحووچێ؛ تیکەی بە قەو

سەر من؛ لۆت؛ لۆتە؛ پارووی زل؛ تیکەی زل.

لقمه بزرگتر از دهان خود برداشتن: *[کنایی]* دەست بۆ کاری گەورەتر لە ڕادە و لێهاتوویی خۆ بردن.

لقمه‌ی چپ کردن: کردنە تیکەیەک؛ ڕامالین: ۱. ڕاحەت و خێرا خواردن ‹یک ران مرغ را لقمه‌ی چپش کرد: ڕانەمریشکێکی کردە تیکەیەک› ۲. *[مجازی]* بە ڕاحەتی بەزاندن ‹با او درنیفت! تو را لقمه‌ی چپ خودش می‌کند: مەچۆ ناوقەدیدا! ڕاتدەمالی›.

لقمه را از دست کسی قاپیدن: *[کنایی]* تیکە لە دەستی کەسێ ڕفاندن؛ کاری نزیکەو بەرهەم لە چنگی کەسێک دەرهێنان.

لقمه را دور سر چرخاندن: *[کنایی]* لە ڕێی هەڵەوە بۆ کار چوون.

لقمه را هم جویدن و توی دهان کسی گذاشتن: *[کنایی]* نانیش کردنە دەم کەسێکەوە؛ تیکەیش بۆ کەسێک گرتن/ جاوین ‹چرا به خودت زحمت نمی‌دهی؟ مثل اینکه لقمه را هم باید جوید و توی دهان تو گذاشت: بۆ ناکەویتە خۆت؟ نەکا دەتەوێ نانیش بکەنە دەمتەوە›.

لقمه کردن: بابۆڵەکردن/ پێچان؛ قەپاڵە کردن/ پێچان؛ کردنە قەواڵە؛ کەردەی بابۆڵە/ قەباڵە؛ ئەنەتیکە نیەی ‹این را هم لقمه کن بگذار توی کیفت: ئەمەش بابۆڵە بکە بینە نێو جانتاکەتەوە›.

لقمه گرفتن: ۱. پاروگرتن؛ تیکەگرتن ‹از این کره برایت یک لقمه بگیرم؟: لەم کەرە پارووێەکت بۆ بگرم؟› ۲. *[کنایی]* قوڕ بۆ کەسێ شێلان؛ بێ‌ڕەزا و خەبەری کەسێ کارێ بۆ وی کردن کە ببێتە هۆی گیر و گرفت و تووش بوونی ‹این زن را مادرش برای او لقمه گرفته بود: ئەم قوڕە (لێرەدا ژن خواستن) دایکی بۆی شێلابوو›.

لقمه‌ی گلوگیر بودن: *[کنایی]* دۆشاوی زۆر خەست بوون؛ کارێکی بە ڕواڵەت بە قازانج، بەڵام جێی مەترسی بوون ‹مواظب باش! این لقمه گلوگیر است، ممکن است خفه‌ات کند: وریا بە! ئەم دۆشاوە زۆر خەستە، دوور نیە بتخنکێنێ›.

لقمه‌ای / loqme'î/: [عربی]/*اسم.* پاروویی؛ تیکەیی؛ وەک پاروو ‹کباب لقمه‌ای: کەواو تیکەیی›.

لقمه غازی / loqmeqāzî/: [عربی/ فارسی] ☜ **لقمه‌گازی**

لقمه قاضی / loqmeqāzî/: [عربی/ فارسی] ☜ **لقمه گازی**

لقمه‌گازی / loqmegāzî، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* بابۆڵە؛ بابۆرە؛ باڵۆلە؛ بالوولە؛ قەباڵە؛ قەپاڵە؛ مامەحووچێ؛ لوولە؛ ساندویچ؛ تیکەیێکی گەورە کە لە بەرێکەوە بە قەپاڵ دەخورێ: **لقمه‌غازی؛ لقمه‌قاضی**

لق و لوق / laq-o-lûq/: *صفت.* لەق و لۆق؛ تەق و لەق؛ لەق و لەوار؛ ترغەل؛ لەق و شەق؛ لەق و پەق ‹یک تختخواب لق و لوق به من دادند که هر لحظه می‌ترسیدم بشکند و بیفتم زمین: تەختەخەوێکی تەق و لەقیان پێم دا کە هەر دەترسام بشکێت و داکەومە خوارەوە›.

لقوه / laqve/: [عربی]/*اسم.* لاکە؛ ناوێکی گشتی بۆ هەموو جۆرە پەرکەمی ماسوولەیی، بەتایبەت شەپلەی پارکینسۆن.

لقوه‌ای / laqve'î/: [عربی] *صفت.* لاکەیی؛ تووشی نەخۆشی لاکە.

لقی / laqî/: *اسم.* لەقی؛ شەقی؛ جێ‌کەنی؛ جیەکەنی؛ دۆخ یان چۆنیەتی لەق بوون.

لقیدن / laqqîdan/: *مصدر. لازم [گفتاری]* لەقین؛ لەقان؛ لەقەی؛ لەقای؛ شەقەی؛ لەق بوون ‹این میز از همان روز اول می‌لقید: ئەم مێزە هەر لە ئەوەڵ ڕۆژەوە دەلەقی›.

■ صفت مفعولی: **لقیده:** (لەقاو)/ مصدر منفی: **نَلقیدن:** (نەلەقین)

لک / lak/:/اسم. لەک: ۱. ـها/ لەکە؛ پەڵە؛ پنۆ؛ پنوو؛ پنۆک؛ قانی ۲. تیتۆڵ؛ بزگوڕ؛ تیتڵە؛ تیتاڵ؛ تیتوو؛ ڕندۆڵ؛ پرچک؛ پرتۆک؛ تێتڵە؛ پرتاڵ؛ پرتۆڵ؛ قەرپاڵ؛ قەرباڵ؛ کەیەنەک؛ شندڕ؛ گنج یان پارچەی شڕ و وڕ ۳. شرم ـ برم؛ کەترەیی؛ هاتەرانپاتەران ٤. [سنسکریت] سەدهەزار؛ سەتهەزار؛ سەد.

▣ **لک افتادن**: پەڵە/ لەکە تێکەوتن؛ پەڵە/ لەک هەڵگرتن؛ لەکەدار بوون؛ لەکەگیرتەی؛ لەکە کەوتەی ‹دست به آینه نزن، لکه می‌افتد: دەست لە ئاوێنەکە مەدە، پەڵەی تێدەکەوێ›: **لک شدن**

لک زدن دل کسی ☜ دل کسی برای چیزی لک زدن، **دل**

لک شدن ☜ **لک افتادن**

لک کردن: پەڵە تێخستن؛ پیس‌کردن؛ لەکەدارکردن ‹باران شیشه‌ها را لک کرد: باران پەڵەی خستە شیشەکانەوە›.

لکات / lakāt/:/اسم. لەککات؛ پەڕەیەکی قومار بە نەخشی ژنێکی لەڤەند.

لکاته / lakkāte ، ـها/: صفت. لەککاتە؛ لەیلەدۆنێ؛ خوێنەونێرە؛ خوێنەونەرە؛ سەڵیتە؛ قەرەچی؛ ژنی بێشەرمی شەڕانی.

لکدار / lakdār ، ـها/: صفت. لەکەدار؛ پەڵاوی؛ بە پەڵە؛ لەکەین؛ خاڵخاڵە؛ پنۆکدار؛ قانیدار؛ بە خاڵ و پەڵەوە ‹یک مشت سیب پلاسیده و لکدار آورده بود: هێندێک سێوی سیساو و لەکەداری هێنابوو›.

لکلک / laklak/: [اکدی]/اسم. حاجیلەقلەق؛ هاجی لەکلەک؛ حاجیلەیلەک؛ حاجیلەگلەگ؛ لەقلەق؛ لەگلەگ؛ ئلرگ؛ حللێر؛ باڵدارێکی سپی و ڕەشی زۆر لنگ و دندووک درێژە کە لە ئاوەدانیدا هێلانە دەکا، مار و ماسی و بۆق دەخوا، گەرمێن و کوێستان دەکا و گۆشتی ناخورێ.

لکلکه / lekleke/:/اسم. ئاژینە؛ چەقەنە؛ چەقچەق؛ چەقچەقە؛ چەقچەقۆک؛ چەقێنە؛ تەقتەقۆک؛ تیقینە؛ چەرەخۆرە؛ بریتیە لەو دار یان لوولەیە لە ئاشدا کە بەستراوە بە کەویجەکەوە و لە کاتی گەڕانی بەرداشدا وردە ـ وردە دان دەوەرێنێتە ناو گەرووی بەرداشەوە.

لکن / lāken/: [عربی] حرف. بەڵام؛ بەلان؛ بلان؛ بلام؛ ئەمما؛ لابرێ؛ لابنێ؛ لابەلێ؛ وەلێ؛ وەلێکان؛ وەلێکانێ؛ وەلێکەتێ؛ ئەمان ‹همه را دوست دارم لکن تو را از همه بیشتر: هەمووم خۆش دەوێ بەلام تۆ لە گشت زۆرتر›: **لاکن؛ لیک** [مخفف]؛ **لیکن**

لکنت / loknat/: [عربی]/اسم. توری؛ تری؛ گەی؛ تکزووانی؛ نەخۆشیەک لە قسەکردندا کە بە ئەستەم دەربڕینی وشە، دووپات بوونەوەی برگەکان و کێش هاتن و کول بوون لە دەربڕینی برێکیاندا خۆ دەنوێنێ: **لکنت زبان**

▣ **لکنت زبان** ☜ **لکنت**

▣ **لکنت داشتن**: تور بوون؛ تر بیەی.

به لکنت افتادن: تور بوون؛ کەوتنە توری؛ کەوتنە پرتەپرت؛ تووشی گرفت بوون لە قسە کردندا.

لکنته / lakante/: صفت. لەکارتە؛ لە کارکەوتە؛ کوخار؛ پەککەوتوو ‹ماشین لکنته؛ بخاری لکنته: ماشینی لەکارکەوتە؛ کوورەی لەکارتە›: **لکنتی**

لکنتی / lakantî/ ☜ **لکنته**

لک و پیس[1] / lak-o-pîs ، ـها/:/اسم. [گفتاری] پەڵە و لەکەی ناشیرین و ناحەز.

لک و پیس[2]: صفت. بە پەڵە و لەکەی ناشیرین و ناحەزەوە.

لک و لک / lek(k)-o-lek/:/اسم. لەقەلەق؛ شنەشن؛ سنەسن؛ مسەمس؛ سەورەسەور؛ ساناسانا؛ سنگەسنگ؛ خاوەخاو؛ خنەخن ‹لک‌ولک راه رفتن: لەقەلەق چوونە ڕێدا›.

▣ **لک‌و لک‌کردن**: مووشەمووش‌کردن؛ خۆ بە

هیچ و پووچەوە خلافاندن.

لکوموتیو / lokomotîv ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. لوکۆمۆتیو؛ پێڕاگوێزێکی موتۆری کە بە سەر هێڵی ئاسندا دەڕوا و ڕیزێک واگۆنی قەتار لە دووی خۆی ڕادەکێشێ: **لوکوموتیو**

لکوموتیوران / lokomotîvrān ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. لێخوڕی قەتار؛ قەتارئاژۆ.

لکه / lakke ، ـها/:اسم. پنۆ؛ پنۆک؛ پنوو؛ قانی؛ پەڵە؛ خاڵ؛ لەک؛ لەکە؛ لکە؛ پڵ؛ پەنی: ۱. بەشێ لە ڕووبەرێک کە بە هۆی پیس بوونەوە ڕەنگی گۆڕابێ ‹لکەی سیاهی روی کاغذ افتاده بود: خاڵێکی ڕەش کەوتبووە سەر قاقەزەکە› ۲. شوێنەواری پیسی ‹لکەی جوهر: پەڵەی جۆهەر› ۳. ڕەنگ گۆڕاوی خاڵێ لە شتێک ‹زیر چشمش لکەی کبودی دیده می‌شد: لە ژێر چاویدا پەڵەیەکی شین دەبینرا› ٤. [مجازی] مۆر؛ بەدناوی؛ مایەی سەرشۆڕی.

◙ **لکەی زرد**: [کالبدشناسی] خاڵی زەرد؛ خاڵێک لە تۆڕینەی چاودا کە سۆمای لە هەموو شوێنەکانی‌تر زۆرترە.

لکه‌دار / lakkedār/: صفت. پەڵەدار؛ لەکەدار: ۱. پنکە-پنکە؛ پەڵە-پەڵە؛ پەڵاوی؛ بە پەڵە؛ پەڵەپەڵاوی؛ لەکەین ۲. [مجازی] ئابڕووتکاو؛ بەدناو؛ ناوزڕاو. هەروەها: **لکه‌دار شدن؛ لکه‌دار کردن**

لکه‌گیری / lakkegîrî/: اسم. لەکەگری؛ پنۆسڕی؛ پەڵەسڕی؛ لەک پڕوگرتی؛ کار یان ڕەوتی سڕین و لابردنی پەڵەی سەر شتێ.

لگاریتم / logārîtm ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [ریاضی] لوگاریتم؛ دروشمێک بۆ نیشاندانی جاری چەندپاتە بوونەوەی ژمارەیەک بۆ بەرهەمهاتنی ژمارەیەکی تر ‹۲، لگاریتم ۱۰۰ بر پایه‌ی ۱۰ است: ۲ دەکاتە لوگاریتمی ۱۰۰ لە پایەی ۱۰دا›.

لگام / legām ، ـها/: اسم. [ادبی] هەوسار؛ ئەفسار؛ لەغاو؛ لغاو؛ لخاو؛ لغاڤ؛ لەڤاف؛ لەخاف؛ لخاف؛ لەخاف؛ لەخاف؛ لەخام؛ لەخۆم؛ لەقام؛ لقاو؛ لەقاو؛ لیغاب؛ گەم؛ گەمک؛ جڵەو؛ لیوان؛ دەڤگەم؛ دەزگین؛ دەسگین؛ ئامرازێکی لە چەرم و ئاسنە دەخرێتە دەمی ئەسپی سواریەوە.

لگد / lagad ، ـها/: اسم. ۱. لەقە؛ لەقێ؛ لەغە؛ لەخە؛ لۆق؛ پێلەقە؛ شەقە؛ شەق؛ شاق؛ پێلاقە؛ لاقە؛ شەقچەڕ؛ چەڕ؛ پەخین؛ لووشکە؛ زیتک؛ زیچ؛ پێهن؛ شاپ؛ شەپ؛ پێن؛ جیفڕکە؛ جیفڕک؛ زیتک؛ جووتە؛ لووشک؛ زیترک؛ جۆحتک ۲. لەقە؛ تەکان؛ بەرەودوا چوونەوەی تۆپ و تفەنگ لە کاتی تیر هاویشتندا.

◙ **لگد انداختن**: جووتە وەشاندن؛ لووشک هاوێژتن؛ لەقە وەشاندن؛ لەقە لێدان؛ لەقە وەشانن؛ چرتک هاڤێتن؛ لەق شەی؛ لەق شای؛ لاق بە توندی ڕاوەشاندن بۆ لێدان ‹مواظب باش! این اسب چموش است، لگد می‌اندازد: هۆشت بێ! ئەم ئەسپە تووشە، جووتە دەوەشێنێ›: **لگد پراندن**

لگد به بخت خود زدن: [مجازی] شەق لە بەختی خۆ هەڵدان؛ شەق بە بەخت خۆدا دان؛ شەق لە ناو چاوان خۆ هەڵدان؛ هەلی باش لە کیس خۆ دان ‹این فرصت را از دست نده، چرا لگد به بخت خودت می‌زنی؟: ئەم هەلە لە دەس مەدە، بۆ شەق لە بەختی خۆت هەڵدەدەی؟›.

لگد پراندن ☜ **لگد انداختن**

لگد خوردن: لەقە/ شەق لێدران؛ پەیکەوتەی؛ بە هۆی پاوە زەرپ لێ کەوتن ‹لگد خورد به شـ مش افتاد روی زمین: لەقە دای لە زگی کەوتە زەوی›.

لگد زدن: لەقە لێدان/ وەشاندن؛ لەق داونەی ‹اسب لگدش زد: ئەسپ لەقەی لێدا›.

لگد کردن: پا پێدا نان؛ پێ بە شتێکدا نان؛ خستنە ژێر پێ ‹مواظب باش بچه گربه را لگد نکنی!: هۆشت بێ پا بەچکە پشیلەکەدا نەنێی!›.

لگدپرانی / lagadparānî ، ـها/: اسم. جووته/ جفته/ لووشکه هاوێژی: ١. کاری هەڵخستنی پا بۆ لەقە وەشاندن ٢. [مجازی] سەربزێوی؛ نافەرمانی؛ لاساری؛ سەرشەقی ‹داشت لگدپرانی می‌کرد، بیرونش کردم: خەریک بوو سەربزێوی دەکرد، دەرم‌کرد›.

لگدکوب / lagadkûb/: صفت. لەقەشێل؛ پاشێل؛ پێ‌پەست؛ پاپەست؛ پاکوت؛ پێ‌کوت؛ پاولاین؛ سمکوت؛ لەقەکوت؛ پێهن‌کوت؛ پێلاقەکوت؛ پێلەقەکوت؛ لۆق‌کوت؛ چەڕکوت؛ وەبەر لەقە کەوتوو.

◘ **لگدکوب شدن**: پەلخان؛ پەلخین؛ پاشێل بوون؛ پێ‌خوست بوون؛ لەقەکوت بوون؛ پێ‌پەست بوون؛ پاپەست بوون؛ پان و فلچ بوونەوە لە ژێر پادا ‹بسیاری زیر پا لگدکوب شدند: زۆرێک لە ژێر پێدا پەلخان›.

لگدمال / lagadmāl/: صفت. تەپس؛ پاشێل؛ بەپاکوتراو؛ بەر پێ دراو؛ پێخوس؛ پێخوست؛ لەقەشێل؛ لەقەکوت؛ پێهن‌ماڵ؛ لەقەماڵ؛ تلیساو؛ پانەوبووگ و لە کیس چوو بە هۆی زەربی پێوە.

◘ **لگدمال شدن**: پێ‌شێل بوون؛ پاشێل بوون؛ پێ‌خوست بوون؛ پێهن‌ماڵ بوون: ١. وە ژێر پا/ لەقە کەوتن ‹همەی کتاب‌ها و تابلوهای نقاشی زیر پای مهاجمان لگدمال شدند: کتێب و تابلۆی نیگارکێشی، هەموو لە ژێر پێی داگیرکەراندا پێ‌شێل بوون› ٢. [کنایی] سووکایەتی پێ کران؛ سووک و بێ‌ڕێز بوون یان تیاچوون ‹قانون و عدالت لگدمال شد: قانوون و دادپەروەری پاشێل بوو›. هەروەها: **لگدمال کردن**

لگن / lagan ، ـها/: [از بابلی] اسم. لەگان؛ لەنگان؛ لەگەن؛ لگ؛ گرمگە: ١. قاپی خڕی گەورە بە لێواری هەڵگەڕاوەوە بۆ شت تێدا شۆردن ٢. گولدان؛ گولدانک؛ گولدێن؛ دەفری میز تێکردنی نەخۆش و منداڵ ٣. هەموو پێکهاتەیەکی وا ‹لگن ظرفشویی: لەگەنی دەفرشۆری›.

◘ **لگن خاصره**: [کالبدشناسی] کزیە؛ کاسیلە؛ کاسیلکە؛ کاسەی سمت؛ قای؛ دوقایێ؛ گۆلمگ؛ کاسەی ئێسکی سمت کە لە پێکەوە لکانی ئێسکی سێ‌بەندە و هێت پێک دێ و مێزەڵدان، ڕیخۆڵە و ئەندامانی زاوزێی تێدایە.

لگن ظرفشویی: گولدێن/ لەگەنی دەفرشۆری؛ کاسەی گەورەی کانزایی بەر شێری ئاو بۆ دەفر شوتن.

لگن مستراح: کاسەمەباڵ؛ کاسەدەساو؛ سەنگ مەستراو؛ کاسەی سەر چاڵی دەستاو کە لە سەری دادەنیشن.

لگنچە / laganče ، ـها/: [از بابلی/ فارسی] اسم. کاسۆڵە؛ کاسەڵە: ١. گولدێنی بچووک؛ لەگانی بچکۆلە ٢. [کالبدشناسی] لوولەیەکی وەک ڕەحەتی لە قووڵکایی گورچیلەدا کە میزنای پێوە دەلکێ.

لگن‌شور / laganšûr ، ـها/: [از بابلی/ فارسی] اسم. [گفتاری] لەگان‌شۆر؛ گولدێن‌شۆر: ١. کەسێ کە کاری شوتنی گولدێنی دەساوە ٢. کەرەستەی شوتنی گولدێن، بریتی لە میلەیەکی درێژ، بڕۆسێکی گەورەی زبر و پڕ بە سەریەوە.

لگنی / laganî/: [از بابلی] صفت. لەگانی: ١. گولدێنی؛ گولدانکی؛ وەک گولدێن ‹کلاه لگنی: کلاوی گولدێنی› ٢. لەگەنی؛ سەر بە کزیە و کاسەی سمت ‹کمربند لگنی: پشتێنەی لەگانی›.

لگو / lego ، ـها/: [فرانسوی] اسم. لیگۆ؛ جۆرێک ئامرازی گەمە لە پارچە ـ پارچەی چێو، کانزا یان بەتایبەت پلاستیک، لە تەشک و ڕەنگی جۆراوجۆردا کە بە پاڵ‌یەک نان و ڕێکخستنیان لێسۆکی جۆراوجۆر (وەک ماڵ، ماشین، پاپۆڕ و...) دروست دەبێ.

لگوری / lagûrî ، ـها/: صفت. [مستهجن] کۆنەفرتۆڵ؛ پیرەقرچۆڵ؛ ژنەخراپەی پیر و دزێو.

للگی / lalegî/: *اسم.* لەلەیی؛ لەلایەتی؛ لەلەیەتی: کار و پیشەی ئاگاداری لە منداڵان.

لله / lale، ـها/: *اسم.[قدیمی]* لەلە؛ لیلە؛ سەرپەرشتی زارۆکان؛ پیاوێ کە لە ماڵاندا ئاگای لە منداڵان دەبوو.

لم / lam/: *اسم.* مرک؛ لەم؛ کاری شان داهێنان و پاڵ دانەوە.

▣ **لم دادن**: ڕۆکەوتن؛ شان داهێلان؛ پاڵ لێدانەوە؛ پاڵۆدان؛ پشت لێدانەوە؛ لەمەودایِن؛ پاڵەوەدەی؛ پاڵدانەوە و لاق ڕاکێشان.

لم / lem(m)/: *اسم.* فەن؛ فووت؛ فووت و فەن؛ ڕێکار و شێوەی تایبەتی کارێک.

لمباندن / lombāndan, lonbāndan/: *مصدر. متعدی.[گفتاری]* // **لمباندی**: هەڵتخست؛ **می لمبانی**: هەڵدەخەی؛ **بلمبان**: هەڵخە// هەڵخستن؛ لرفاندن؛ خەپراندن؛ هەبشاندن؛ هەڵمەقووت کردن؛ داپەچنین؛ بە هەڵپە و پەلە خواردن. ‹یک بشقاب پلو لمباندی، هنوز سیر نشدی؟!: دەورێک پلاوت هەڵخست، هێشتا تێر نەبووی؟!›: **لنباندن؛ لمبانیدن**. هەروەها: **لمباندنی**

■ صفت مفعولی: **لمبانده** (هەڵخراو)/ مصدر منفی: **نَلمباندن** (هەڵنەخستن)

لمبانیدن / lomānîdan/ ☜ **لمباندن**

لمبر / lambar/: *اسم.[گفتاری]* تەکان؛ لەرزە؛ لەرە؛ لەپ؛ شەقە؛ شەپە؛ چۆناوچۆنی شەپۆل دان یا لەراندنەوەی شتێ.

لمبر / lombar، ـها/: *اسم.[گفتاری]* تەتک؛ سمت؛ سمتۆڵ؛ لاقوون؛ لاقین؛ لاعن؛ هەر کام لە دوو وڵمەی خواری کەمەر.

لمس [1] / lams/: [عربی]*اسم.* کاری دەست لێدان/ لێخستن/ پێدا هێنان/ پێداماڵین/ ڕێخستن/ ساوان؛ تلانن؛ دەست ساوین بە شتێکدا ‹لمس کردم خیلی زبر بود: دەستم لێدا زۆر زرۆ بوو›.

لمس [2]: *صفت.[گفتاری]* گەپۆل؛ لەپۆل؛ لەمس؛ شەپلە لێدراو؛ ئیفلیج ‹دستش لمس شده بود، کار نمی‌کرد: دەستی گەپۆل ببوو، کاری نەدەکرد›.

لمف / lamf/: [فرانسوی] ☜ **لنف**

لمفی / lamfî/: [فرانسوی] ☜ **لنفی**

لمیدن / lamîdan/: *مصدر. لازم.* // **لمیدی**: ڕۆکەوتی؛ **می‌لمی**: ڕۆدەکەوی؛ **بلم**: ڕۆکەوە// ڕۆکەوتن؛ شان داهێلان؛ تخێل بوون؛ لەمدیە؛ بۆ حەسانەوە، پاڵ دانەوە و لاق درێژکردن. هەروەها: **لمیدنی**

■ صفت مفعولی: **لمیده** (ڕۆکەوتوو)/ مصدر منفی: **نَلمیدن** (ڕۆنەکەوتن)

لم یزرع / lamyazra'/: [عربی] *صفت.* ۱. قاقڕ؛ قراج؛ ڕووتەن؛ دەغ؛ ڕووتەلان؛ ڕووتاڵ؛ ڕووتان؛ ڕووتانی؛ ڕووتەنی؛ بوور؛ بێ گژ و گیا؛ بێ ئاو؛ وشک و بێ ئاو ‹بیابان لم‌یزرع: دەشتی قاقڕ› ۲. بایەر؛ باهێر؛ بەیار؛ بۆرە؛ بوورە؛ بیور؛ دهم؛ سهر؛ نەڤەکری؛ نەکێڵدراو ‹زمین به این خوبی را لم‌یزرع انداخته رفته شهر!: زەوی وا باشی بایەر هێشتۆتەوە و ڕۆیوە بۆ شار!›.

لنباندن / lonbāndan/ ☜ **لمباندن**

لنبه / lombe, lonbe/: *صفت.* وڵمە؛ خەپە؛ خرپە؛ خرپن؛ خرپنە؛ خەپانە؛ خەپلە؛ خەپەرە؛ خەپەلە؛ خەپەلە؛ خەپەلی؛ خەپەلانە؛ خەپەتۆڵە؛ خەپ؛ خڕ و مڕ؛ خشپن؛ خڕ و پڕ؛ مەندین؛ قوڵەبنە؛ خڕکەلە؛ گردەڵ؛ گردەلانە؛ گردەلە؛ خڕ و گۆشتن.

لنت / lent، ـها/: [روسی]*اسم.* شریتە؛ نەوار؛ لینت؛ تیزماڵک.

▣ **لنت ترمز**: لینتی تورمز؛ چێوپەمەئاسایەکی زۆر پتەو بە شێوەی نیوەجەغزێک بۆ بە چەرخەوە لکان و ڕاگرتنی ماشێن.

لن ترانی / lantarānî، ـها/: [عربی]*اسم.[گفتاری]* قسەی ڕەق؛ قسەی تاڵ؛ تەوس و توانج؛ تانە و تەشەر.

▣ **لن ترانی خواندن**: زمانتاڵی کردن؛ قسەی ڕەق/ تاڵ کردن؛ تانە و تەشەر لێدان؛ تەوس

و توانج تێگرتن ‹این دسته گل را به آب داده‌ای، لن‌ترانی هم می‌خوانی؟!: ئەم پەنتە داوە، زمانتاڵیش دەکەی؟!›. هەروەها: **لن‌ترانی بار کسی کردن**

لنتو / lantû/: *اسم. [نجاری]* میلە یان تەختەی سەر دوو لاشیپانەی دەرگا و پەنجەرە. بەرانبەر: **پاسار**

لنج / lenc ، ـها/: [از انگلیسی] *اسم.* لەنج؛ لۆتکەی گەورەی موتوری.

لند / lond/: *اسم.* بۆڵە؛ ورتە؛ پرتە؛ ورت؛ ڕینگە؛ بۆڵەبۆڵ؛ پرتە و بۆڵە؛ لووت و پووت؛ خوتە و بۆڵە؛ پت ـ پت؛ پتەپت؛ پندەپند؛ مرتەمرت؛ گۆتەگۆت؛ جرتەجرت؛ خوتەخوت؛ پرتەپرت؛ پندە؛ فرتە؛ فنەفن؛ لووتە لووت؛ ڕینگەڕینگ؛ قسەی هێواش و لە ژێر لێوانەوە بۆ گلە و گازندە: **لندولند**

لندوک / landûk ، ـها/: *صفت.* حۆل؛ درێژداهۆل؛ شەتەخار؛ درێژکەلە؛ درێژەڵە؛ دار واوەیلا؛ درێژ و لەڕ.

لندولند / londolond/ ☜ **لند**

لندهور / landehûr, landahûr ، ـها/: *صفت. [گفتاری]* حەیتە؛ حەپەنتی؛ حەپەنگ؛ حەپۆل؛ زەبەلاح؛ زەبەلۆح؛ گەلحۆ؛ نێرە؛ نێرەزەلام؛ زڕتەزەلام؛ زەب؛ زەبزەبە؛ باقۆرە؛ ئابۆنە؛ زلحورت؛ زەگوردە؛ زەگزەگە؛ زلحۆ؛ زلحۆرت؛ زەگەردوگ؛ قەبە؛ گەلۆر؛ گەلۆرە؛ حوت؛ هەلفۆ؛ گۆپۆ؛ تەژە؛ دەگەنەک؛ نهیتەک؛ لاهۆرە؛ گەوەزە؛ قۆ ـ قۆ؛ لەندەهۆر؛ فیلەندەر؛ فیلۆ؛ کەتە؛ کەلان؛ پۆس‌پەنیر؛ زرت؛ زڕتک؛ زرتە زەلام؛ بم؛ ترترە؛ چوارهەنگڵ؛ چوارهەنگوڵ؛ نەترەبۆق؛ لاهێر؛ زرتەبۆز؛ مەندەبۆر؛ مەندەبوور؛ نافرەجا؛ لۆزەندەر؛ بلەزەندەر؛ چەتەوول؛ کێران؛ زڕ و زەلام؛ زلی بێکارە و خوێڕی ‹مردیکەی لندهور خجالت نمی‌کشد بچەی همسایەشان را کتک زدە: کابرای حەیتە داناپزێ لە منداڵی جیرانەکەی داوە›.

لندیدن / londîdan/: *مصدر. لازم.* // **لندیدی:** بۆلاندت؛ **می‌لندی:** دەبۆڵێنی؛ **بلند:** ببۆڵێنە // ١. بۆلاندن؛ بوولانن؛ بۆڵنەی؛ بۆڵنای؛ پرتە و بۆڵە کردن؛ ورتەورت‌کردن؛ لووشکان؛ لە بەر خۆوە بۆ گلە و شکات قسەکردن ٢. *[قدیمی]* بافیش کردن؛ هەڵشلنگاندن؛ هەڵشنگاندن؛ خۆ هەڵکێشان؛ شات و شووت کردن.

لنز / lenz ، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* لنز: ١. *[فیزیک]* نیسکە؛ لێنز؛ نیسکۆک؛ لەتە ماکێکی ڕوونی یەک یا هەر دوو لا کەوانەیی، کە بە لێدرانی دەستە تیشکێکی هاوشان، تیشکەکان پێک کۆم یان لێک بلاو دەکاتەوە ٢. نیسکۆکی ناسک و ڕوون لە پلاستیک یان شیشە کە بۆ باشتر دیتن یان گۆڕانی ڕەنگی چاو لە سەر گلێنەی چاوی دەنێن: **کنتاکت‌لنز**

لنف/ lamf, lanf/: [از فرانسوی] *اسم. [زیست‌شناسی]* لەنف؛ تراوی زەرد یان بێڕەنگی نێو ڕەگی لەنفی کە لە مووڕەگەکانەوە دەدەڵێت و تەنیا گلوبوولی سپی هەیە: **لمف**

لنفاوی / lamfāvî, lanfāvî/: [از فرانسوی/ عربی] *صفت.* لەنفی: ١. سەر بە لەنف ‹دستگاه لنفاوی: کۆئەندامی لەنفی› ٢. هەڵگری لەنف ‹رگ لنفاوی: ڕەگی لەنفی› ⁕ **لنفی**

لنفوسیت / lamfosît,lanfosît ، ـها/: [از فرانسوی] *اسم. [زیست‌شناسی]* لەنفوسیت؛ جۆرێک گلوبوولی سپی کە لە لووی لەنفی، سپڵ و ئاڵوودا دروست دەبێ.

لنفی / lanfî/: [از فرانسوی] ☜ **لنفاوی: لمفی**

لنگ / lang/: *صفت.* لەنگ: ١. شەل؛ قرنگ؛ چوور؛ قلۆپ؛ مقرۆ؛ شەلە؛ شلە؛ کولەک؛ کوولەک؛ کوللەک؛ لەنگر؛ پالەنگ؛ پا سەقەت ٢. مەحتەل؛ تەق و لەق؛ دەستەوسان؛ ڕاوەستاوی کار لە بەر کەم و کووڕی ‹نبودن وسیلە کارمان را لنگ کرد: نەبوونی کەرەستە کارەکەمانی مەحتەل کرد› ٣. داماو؛ داماگ؛ تەق و لەق؛ دەرمەنە ‹حقوقش را قطع کردەاند و برای

خرج زندگی لنگ است: مووچەکەیان لێبڕیوە و بۆ بژیوی ژیانی داماوە›.

▣ **لنگ چیزی شدن:** مەحتەلی شتێ بوون؛ دەستەوسان مان/ بوون بۆ شتێک؛ دەستەوسانی شتێک بوون/ مان؛ تەق و لەقی شتێک بوون؛ لەنگی شتێ مانەوە؛ بە بۆنەی نەبوونی شتێ لە کار مانەوە ‹مدتی لنگ ماشین شدیم، بعد هم توی راهبندان گیر کردیم: ماوەیەک مەحتەلی ماشین بووین، دواییش لە ڕێبەندانەدا گیرمان کرد›. هەروەها: **لنگ ماندن**

لنگ زدن: لەقین؛ لەنگ لێدان؛ والەکردن؛ باش نەسووڕانی تەگەرە ‹چرخ عقب لنگ می‌زند: تەگەرەی پشتەوە ئەلەقێ›.

لنگ کردن: ۱. پا سرەواندن؛ درەنگ‌کردن؛ پێ ڕاگرتن؛ وەستانەوە؛ ئێس‌کردن ‹قدری لنگ کردیم که بقیه هم برسند: هێندێ پامان سرەواند هەتا باقیش بگەن› ۲. دێرکردن؛ درەنگ‌کردن؛ بوونە هۆی دێری و دواکەوتن ۳. مانەوە؛ مەنایەوە؛ زیاتر لە ماوەی پێویست یان چاوەڕوانی‌کراو پێچوون ٤. لەنگ‌کردن؛ فەلەج‌کردن؛ لەنگ تێخستن؛ بوونە هۆی وەستانەوە و فەوتان.

لنگ گذاشتن: دەسەپاچەکردن؛ لەنگ هێشتنەوە؛ کشکشاندن؛ لە کاتی پێویستی و داماویدا بە جێ‌هێشتن و دەستەوسان‌کردن ‹دیروز نیامدی و ما را لنگ گذاشتی: دوێنێ نەهاتی و دەسەپاچەت کردین›.

لنگ / leng ، ـها/:اسم. *[گفتاری]* لاق؛ پا؛ قاچ؛ چاق؛ پاق؛ باق؛ بۆق؛ لۆق؛ لیق؛ لنگ؛ لینگ؛ تەشک؛ لە بن ڕانەوە تا ئەنگوستی پێ.

▣ **لنگ کردن:** پاشقول دان؛ پاچەقولێ دان؛ پانجەقولێ دان؛ لاقی کەسێ گرتن و بە زەویدا دانی ‹کنار نشسته می‌گوید لنگش کن!: پالی‌داوەتەوە ئێژی پاشقولی دە!›.

لنگ کسی/ چیزی در هوا بودن: *[کنایی]* شتێ/ کەسێ لنگەو قلوور بوون؛ ژێر پێی کەسێ خالی بوون؛ سەرەو حەوا بوون؛ بە بار و دۆخی نادیار و ئالۆزەوە بوون ‹کار شرکت لنگش در هواست: کار و باری دابەشگە لنگە و قلوورە›.

تا لنگ ظهر خوابیدن: *[مجازی]* تا کولەی نیوەڕۆ نووستن؛ تا قرچە/ بانگی نیوەڕۆ خەوتن؛ هەتا نیوەڕۆ نووستن.

لنگ / long ، ـها/:اسم. فۆتە؛ شەملک؛ لۆنگ؛ لوونگ؛ بەربالاف؛ پارچەیەکی درێژۆکە بۆ داپۆشانی پشتێنە بەرەوخوار (بەتایبەت لە حەمامدا).

▣ **لنگ انداختن پیش کسی:** *[مجازی]* لە حاندی کەسێکدا سەر خەواندن.

لنگ بستن: فۆتە بەستن؛ شەملک لە بەر کردن/ پۆشین/ بەستن؛ لۆنگ پێچان؛ داپۆشانی پشتێنە بەرەوخوار بە شەملک.

لنگان[1] / langān/: *صفت.* شەل؛ چوور؛ لەنگ؛ کوللەک؛ کولەک ‹با پای لنگان پیش من آمد: بە لاقی شەلەوە هات بۆ لام›.

لنگان[2]: *قید.* شەلەشەل؛ بە شەلەشەل؛ شەلان؛ قرنگ؛ لەنگەلەنگ ‹لنگان می‌رفت: شەلەشەل دەڕۆشت›.

لنگ‌دراز / lengderāz ، ـها/: *صفت.* لاق درێژ؛ قاچ درێژ؛ قول درێژ؛ لۆق درێژ؛ لنگ درێژ؛ وراق؛ لۆقی؛ بەژن ڕاژە؛ لۆقن؛ لەگە؛ لۆقلۆقی؛ خاوەنی پای درێژ و زۆر بەرز ‹یک جوان لنگ‌دراز روی صحنه آمد: لاوێکی لاقدرێژ هاتە سەر شانۆ›.

لنگر / langar/: [از یونانی]/اسم. لەنگەر؛ لەنگر: ۱. /ـها/ قولاپی گەورە و قورسی ئاسنی کە بە زەنجیرەوەکراوە و بۆ ڕاگرتنی گەمیە دەخرێتە دەریاوە ۲. /ـها/ چەرخی بچووکی نێو کاتژمێر ۳. قورسی ژێر باری لار و سەنگ.

▣ **لنگر انداختن:** ۱. لەنگەر خستن/ هاویشتن/ ئاویشتن/ هاویتن؛ ڕاوەگرتنی گەمیە لە پەنا ئیشکانیدا ۲. *[کنایی]* بار و بنە خستن؛ بنە

خستن؛ بنه خوەش‌کردن؛ داخستن؛ لە جێگەیەک مانەوە و نیشتەجێ بوون ‹چند ماه در خانەی ما لنگر انداخته بود: چەن مانگ لە ماڵی ئێمەدا بار و بنەی خستبوو›.

لنگر دادن: شان خستن؛ پاڵ دان؛ کەفتنە شاندا؛ لەنگەر دان؛ سەنگ وسەی ‹بارها لنگر داد و ماشین را چپه کرد: بارەکە شانی خست و ماشینەکەی چەپ کرد›.

لنگر کشیدن: لەنگەرکێشان/ هەڵکێشان؛ کێشانەسەری لەنگەر بۆ ڕێ کەوتن ‹کشتی لنگر کشید و از ساحل دور شد: گەمیەکە لەنگەری کێشا و لە بەستێن دوور کەوتەوە›.

لنگرگاه / langargāh ، ـها/: [از یونانی/ فارسی] /اسم. تابگە؛ لەنگەرگا؛ لەنگەرگە؛ لەنگەرجێ؛ جێگەی لەنگەرگرتنی گەمی و بەلەم و کەلەک لە چۆم و زەریادا کە بەشی خۆی قووڵە.

لنگ‌لنگان / langlangān/: قید. شەلەشەل؛ بە شەلەشەل؛ کوولی‌کوولی؛ قرنگ‌قرنگ؛ لەنگەلەنگ؛ ڕۆیشتن بە پای سەقەت ‹لنگ لنگان خودش را به خانه رساند: شەلەشەل خۆی گەیاندە ماڵەوە›.

لنگ و پاچه / leng-o-pāče/: اسم. [تعریض] قاچ و قول؛ لەنگ و لەتەر؛ پووز و پا؛ پا و پل؛ قول و قاچ؛ پێ، بەتایبەت بەشی سەرەوەی ‹حواسش همیشه دنبال لنگ و پاچەی خانم‌هاست: بیری هەر ها بە دوای قاچ و قولی ژنانەوە›.

لنگه[1] / lenge ، ـها/: اسم. تا؛ لنگە لنگ: ۱. لف؛ لفە؛ کەرەستەی هاوماڵ یان هاولفی یەکێکی‌تر کە پێکەوە بە کار دێن ‹لنگەی کفش؛ لنگەی گوشوارە؛ در دو لنگە: تای کەوش؛ لفەی گوارە؛ دەرگای دوو تایی› ۲. یەکەی ژماردنی تاکێک لە دووی جووت. بەرانبەر: **جفت** ‹سه لنگه کفش؛ یک لنگە بار: سێ تا کەوش؛ لنگێ بار› ۳. جەم؛ یەکەی شت‌ومەکی نێو تەلیس ‹چهار لنگە پیاز؛ دو لنگه برنج: چوار تا پیواز؛ دوو لنگە برینج›.

لنگه[2]: صفت. [گفتاری] لف؛ وێنە؛ لنگە؛ هاولف؛ هاوتا؛ هاولفە؛ هاوماڵ؛ هاوکێش؛ هاوشان؛ هاوچەشن ‹او هم لنگەی برادرش است؛ لنگه ندارد: ئەویش لفی ئابرایە؛ هاوتای نیە›.

لنگه‌به‌لنگه / lengebelenge/: صفت. تاوەتا: ۱. لف‌بەلف؛ لنگاولنگ؛ لنگ‌وەلنگ؛ پێوەندیدار یان سەر بە جووتی جۆراجۆر ‹جورابت لنگه به لنگه است: گۆرەویەکەت تاوەتایە› ۲. خوار و خێچ؛ لار و گێڕ؛ لاوەلا؛ نابەرامبەر و خوار ‹با چشم‌های لنگه به لنگه معلوم نبود کجا را نگاه می‌کند!: بە چاوی خوار و خێچەوە دیار نەبوو چاو لە کوێ دەکا!›.

لنگه‌جوراب / lengecûrāb ، ـها/: اسم. تاگۆرەوی؛ تاگۆروا؛ لنگە گۆرەوێ؛ لنگە گۆرەوە؛ هەر کام لە تاکانی جووتێ گۆرەوێ.

لنگه‌کفش / lengekafš ، ـها/: اسم. تاکەوش؛ لنگەپالا؛ لفەپێلا؛ لفەشەکال؛ هەر تایێ لە جووتێ کەوش.

لنگی / langî/: اسم. لەنگی: ۱. شەلی؛ شەلیەتی؛ شەلیایی؛ پاسەقەتی؛ کوللەکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی شەل بوون ‹با وجود لنگی خوب می‌دوید: بەو شەلیەوە باش دەرئەچوو› ۲. گیر و گرفت؛ تەق و لەقی؛ کێشەی وا کە کار بخەوێنێ ‹لنگی در کارمان پیش آمد: کارەکەمان گیر و گرفتی تێکەوت›.

لنگیدن / langîdan/: مصدر. لازم. // **لنگیدی:** شەلیت؛ **می‌لنگی:** دەشەلی؛ **بلنگ:** بشەلە // لەنگین؛ لەنگان: ۱. شەلین؛ لنگرین؛ شەلەی؛ شەلای؛ خنگلین؛ لەنگای؛ نەجمین؛ بە هۆی ئێش یان کەمایەسی پاوە بە ئاستەم ڕێ‌کردن ‹موقع راه رفتن می‌لنگید: لە ڕۆیشتندا دەشەلی› ۲. گیر و گرفت هەبوون لە کاردا ‹یک جای کارش می‌لنگید: کارەکەی لە لایەکەوە دەلەنگی›.

■ صفت مفعولی: **لنگیده** (شەلیو)/ مصدر منفی: **نلنگیدن** (نەشەلین)

لنینیسم / lenînîsm/: [فرانسوی] /اسم. لینینیسم؛

بنـــەما و بەرنامـــەی ڕامیـــاری، ئـــابووری و کۆمەلایەتی دانـراو لـە لایـەن ولادیمـیر ایلـیچ لیـــنین شۆڕشـــگێڕ و پێشـــەوای ڕووســـەوە (۱۸۷۰_۱۹۲٤ ز.).

لو / :low, lo/: اسم. داو؛ تەڵە؛ دامی؛ تـەڵ و داو (راڤە: بە تەنیایی بە کار ناچێ).

▣ **لـو دادن**: دانـە تەڵـەوە؛ دانـە داوەوە: ۱. بـە دەستەوە دان؛ تاوانبار ناساندن ‹یکی از دزدها بقیه را لـو داد: یـەک لـە دزەکـان باقیـانی دایـە تەڵەوە› ۲. دەرخستن؛ خستنە بـەر مەترسـی ‹پول‌هایش را لو داد و از جیبش دزدیدنـد: پارەکـانی دەرخست و لە گیرفانیان ڕفاند›.

لـو رفـتن: ناسـرانەوە؛ دۆڕیـان؛ دەرکـەوتن؛ کەفتنە دەرەوە؛ ئاشکرا بـوونی نهـێنی وا کـە کەسـانێک بـە شـوێنیەوەن ‹بعـد از دو مـاه چاپخانەی مخفی لو رفت: پاش دوو مانگ چاپخانـە دزەکیەکە ناسرایەوە›.

لوا / :lavā/ [عربی]/اسم. [قدیمی] ئالا؛ ئالا؛ بەیداخ؛ بەیاخ؛ بەندێر.

لوار / lavār ، ـها/: [از کردی]/اسم. لێـوار؛ لێـوارە؛ هێڵی قەراخی چۆم کـە بـە هـۆی داشـۆردن و تەپینی بەستێن لە هەر دوو لاوە بەدی دێ یان بۆ بەرگری لە لافاو دروستی دەکەن.

لـوازم / :lavāzem/ [عربـی]/اسم. ۱. جمـعِ ☜ **لازمه** ۲. پێداویسـتی؛ کـەل‌وپـەل؛ کێـل‌وپێـل؛ چت‌ومت؛ شت‌ومەک؛ چت‌ومەک؛ کـەل‌ومـەل؛ کۆمەڵی کەل‌وپەل و کەرەسـتەی پێویسـت بـۆ کار یـان جێگایـەکی تایبـەت ‹لـوازم بچـە؛ لـوازم تحریر: پێداویستی زارۆک؛ پێداویستی نووسین›.

▣ **لوازم تحریـر**: قەڵـەم و کاغـەز؛ کەرەسـتە و ئامێری نووسین.

لوازم منزل: کەل‌وپەل؛ پرتاڵ؛ هێرک؛ نێومال؛ ناومـاڵ؛ ناوماڵـە؛ کـەل‌وپـووری نـاو مـاڵ؛ پێداویستی ماڵ.

لـواش / lavāš ، ـهـا/: اسم. شکەڤـا؛ لـەواش؛ لەواشە؛ ناناتیرە؛ نانی تیری؛ نانـێ تیریـە؛ نـانی ناسـک و پـان و تـەنک کـە بـە تـیرۆک پـان دەکرێتەوە و بە تەندووردا دەدرێ.

لواشـک / lavāšak ، ـهـا/: اسـم. نـان‌قەیسـی؛ نانەقەیسی؛ زەردالی؛ شاتەلی؛ لەواشەک؛ خەروا؛ قەمەردین؛ قەمرەددین؛ قەیسی؛ جۆرێک چێـژە و چەرە لە گۆشتی میوەی مزر و ئـاودار کـە لـە پێشدا دەیکوڵێنن تا خەست بێتەوە ئانجـا وەک پەڕەیەکی ناسک، پان و وشکی دەکەنەوە.

لواشی / lavāšî ، ـها/: اسم. لەواشی؛ نـان تـیری؛ شکەڤـایی؛ ئـەوەی نـانی تـیری دەکـا یـان دەیفرۆشێ.

لواط / :levāt/ [عربی]/اسم. قوونەگان؛ قنگـەگان؛ نێربازی؛ تێکەڵاوی جینسی دوو مرۆی نێر.

لواف / :lavvāf/ [عربی] ☜ **لبّاف**

لوافی / :lavvāfî/ [عربی] ☜ **لبّافی**

لوایح / :lavāyeh/ [عربی] جمعِ ☜ **لایحه**

لوئی / /lû'î ☜ **لویی**

لوب / /lob ☜ **لَپ**

لوبیا / lûbiyā ، ـها/: [سریانی از یونانی]/اسم. لۆبیـا؛ لووبیـا؛ لـووبی؛ لووبیـە؛ لۆپـک؛ لۆڤـک؛ لـۆوک؛ فاسولیا؛ فاسۆلیا: ۱. گیایەکی ئالیکی هەڵچوو بە گەڵای بلاو، گوڵی سپی ئاماڵ زەرد یان بنەوش و بـەری خـڕ و خۆراکیـەوە ۲. ماشەسـوورە؛ ماشەسۆرە؛ ماشەسپی؛ هـولیرەبـاخی؛ قەلووکـە؛ دەنکی درێژووکەی ئەو گیایە کە چەنـد جـۆری هەیە و هەمووی دەخورێ.

▣ **لوبیا چشم‌بلبلـی**: ماشـک؛ ژاژۆک؛ چەشـنێک لووبیای خڕ و گچکە بە ڕەنگـی شـیری و دوو خالی ڕەشەوە وەک چاو.

لوبیا چیتی: لووبیا شڵـە؛ لووبیـا بـازی؛ لووبیـا چیتی؛ چەشنێک لوبیـای درشـت و پەمـەیی یان بنەوش بە پەڵەی سپیەوە.

لوبیا سبز: لووبیـا سـەوز؛ چەشـنێک لووبیـای وەک کالانێکی سەوز کە دەنکی سپی تێدایە.

لوبیا سفید: ماشەسپی؛ لووبیا چەرمە؛ ماشە سپیلکە؛ چەشنێک لووبیای بە دەنکی سپی تەختەوە.

لوبیاقرمز: لووبیا سوورە؛ چەشنێک لوبیای دەنک سوور و گەورەتر لە ماشە سپیلکە.

لوبیـــاپلو / lûbiyāpolow, -polo: /[ســریانی/ فارسی]/اسم. لووبیاپلاو؛ چەشنێک پلاو لە گۆشتی قیمە، لووبیای سەوز و ئاوی تەماتە.

لوت / lût/: اسم. [قدیمی] لۆت؛ چێشت؛ خۆراک.

لوتیم / lûtetiyom/: [فرانسوی]/اسم. لووتیتیوم؛ تـوخمی کیمیـایی کـانزایی لـە ئـاخری ڕیـزی لانتانیدەکان، بە ژمارەی ئـەتومی ۷۱ و کێشـی ئەتومی۱۷٤,۹۷: **لوتسیم**

لــوترا / lûtarā/: اسم. لـۆترە؛ زمـانی دانـدراوی نێوان دوو یان چەند کەس کە بۆ تێنەگەیشتنی کەسانی دیکە دەگوترێ.

لــوترن / lûteran/: [انگلیسـی] صفت. لـووتران: ۱. سەر بە ئایینی مارتین لوتر (۱٤۸۳ــ ۱٥٤٦ز.) دامــەزرێنی ڕێبــازی پرۆتســتان ۲. /ــهــا/ شوێنکەوتووانی ئەو ڕێبازە.

لـــوترەگـــو(ی) / lûtaregû(y)/، ـان/: اسم. لۆترەوێژ؛ بە لۆترە داخێو؛ یەک لە چەند کەسـێ کە بە زمانی نێوان خۆیان دەتوانێ قسە بکا.

لوتسیم / lûtesiyom/: [فرانسوی] ☜ **لوتتیم**

لوتــو / loto/: [فرانسـوی]/اسم. دەبلـنا؛ دەولـنا؛ جۆرێ کایەی چەنـد کەسـی بـە ۹۰ ژمـارە لـە کیسەیەکدا و چەند پەڕی هەر کام ۱٥ ژمارە لـە سەر نووسراو. هەر کەسە پەڕێک لە پێش خۆی دادەنـێ و یـەکێک لـە کیسـەکە ژمـارە ــ بـە هەلـکەوت ـ دەردێنێ و دەیخوێنێتـەوە. کەسـێ کە پێشتر لە باقی هەموو ژمارەی سەر پەڕەکەی بخوێنرێتەوە، بەرەندەیە: **بینگو، دَبلنا**

لــوتی[1] / lûtî، ـها؛ ـان/: اسم. لـۆتی؛ شـایەر؛ چەمباز؛ بەزمگێڕ: **لوطی**

لوتی[2]: صفت. جوامێر؛ دلاوا؛ مێرخـاس؛ شـەجۆ؛ خـاوەن ئاکـار و خـووی پالـەوانی و پاراسـتنی بایەخگەلی کۆمەلگا: **لوطی**

لــوتی‌خــور / lûtîxor/: صفت. لـۆتی‌خـۆر؛ لـە کیس‌دراو و خوراوی دەست زۆردار: **لوطی‌خور**

لــوتیگری / lûtîgarî، ـهـا/: اسم. جـوامێری؛ مرۆچاکی؛ مێرخاسی: **لوطیگری**

لوث / lows, lo:s/: [عربی]/اسم. پیسی؛ چەپەلی؛ پیساتی؛ گەماری؛ ناخاوێنی؛ پەلەشتی؛ پۆخلی.

◘ **لــوث شــدن**: [کنایی] ئالــۆزان؛ ئالــۆز بــوون؛ تێکەل بـوون بـە شـتی‌تـر و دۆخـی خـۆ لـە دەست دان ‹آن‌قدر حرف‌های بی‌سر و ته زدند کە مطلب لوث شد: هێندەیان قسەی هەرچی‌وپەرچی کرد باسەکە ئالوزا›. هەروەها: **لوث کردن**

لوچ / lûč/: صفت. خێل؛ خوێـل؛ خویـل؛ کیـل؛ تیل؛ لووچ؛ فیچ؛ خیچ؛ قلـیچ؛ قلـۆچ؛ ویـڕ؛ وێـر؛ کاژ؛ هەلجەر؛ عول؛ چەپخێل؛ ڤێڕ؛ گیل؛ چاولار؛ چاوگێڕ؛ چاوچێل؛ چاوخێل؛ چاو چـەپوچـێل؛ چاوشاش؛ چاو لە حەوا؛ چاوخوار: **قیچ**

لوچه / lowče, lo:če/: اسم. لوچ؛ لچ؛ لەوچ؛ لیچ؛ لەوس؛ بەشی ژێرینی لێوی خواروو.

لــوچی / lûčî/: اسم. خێلـی؛ خـوێلی؛ خێچـی؛ چەپخێلی؛ چەپخولی؛ چاولاری.

لوح / lowh, lo:h، ـها؛ الواح/: [عربـی]/اسم. وەر؛ تەتەلـە؛ لــەوح؛ دەب؛ دەپ؛ تەختــە؛ لەوحــە؛ پارچەتەختــە، پارچــە بــەرد یــان شــتی ڕەق و تەختی بۆ لە سەر نووسین.

◘ **لوح تقدیر**: لەتە مقەبا یـان کاغـەزێ کـە بـە سەریەوە دەقێک بۆ ئەمەگ‌ناسی و ڕێزگـرتن لە کەسێک بە بۆنەی کارێکەوە نووسراوە.

لوح فشرده ☜ **سی‌دی**

لوحه / lowhe, lo:he، ـها؛ الواح/: [عربـی/ فارسـی] /اسم. وەر؛ لەوحـە: ۱. پەڕەیـەکی کـانزایی یـان چێوی کە شـتێکی پێـوە نووسـرابێ ۲. تەختـە؛ تەتەلە.

◘ **لوحەی یـادبود**: لـەوحێ کـە بـۆ بـیرەوەری

ڕووداوێک، کات و بۆنەی لە سەر نووسراوە.

لـودر / loder ، ـهـا/: [انگلیسـی]/اسم. لـۆدر؛ ماشینێک بە دەمە یان بێلێکی زل و قووڵەوە بۆ هەڵگرتنی شت (بەفر یان خاک) و هەڵڕژاندنی لە شوێنێکی تر.

لودگی / lowdegî, lo:degî ، ـها/:/اسم. تیتاڵـی؛ جەفەنگبازی؛ هەنەکبازی؛ لاقردی ‹لـودگی نکـن! جدی می‌گویی؟: تیتاڵی مەکە! بە ڕاستیتە؟›.

لـوده[1] / lowde, lo:de ، ـهـا/:/اسـم. سـەوەتە؛ دەفری زل و قـووچی لـە تـووڵ چنـراو بـۆ بـار کێشان.

لـوده[2] / ـهـا/: صفت. حەنـەکچی؛ هـەنکچی؛ حەنەکبێژ؛ قسەسـەیر؛ قسـەخۆش؛ قسـەوەش؛ تیتاڵباز؛ گاڵتەچی؛ لێپۆک؛ گاڵتەباز؛ گەمەکەر؛ گاڵـتەبێژ؛ نوکتـەباز؛ لیـزۆک؛ لێبـۆکی؛ لـەودە؛ قـەرفۆک؛ فەنـەک؛ هـۆگری گـەپ و گاڵـتە و قسەی سەیر- سەیر ‹از آن آدم‌های لوده و بـی‌خیـال است: مرۆیەکی حەنەکچی و بێخەم بژییە›.

لور / lûr/: [از کردی]/اسم. لۆر؛ لۆرک؛ خواردنێکـە لە شیری بڕسکاوی ئاو لێچنراو.

لوردراپـــه / loverd(e)rāpe/: [فرانسـوی] ☜ **لووردراپە**

لورده / lavarde/ ☜ **لەولوردە**

لوزالمعـده / lowzolme'de, lo:zol-/: [عربـی] /اسم. شپیلک؛ لەوزولمیعدە؛ پانکراس؛ ئەندامێکی بادامی لە ژێر و پشتی گەدەدا کە سەرەکەی بە دوانزەگرێ و بنەکەی بە سپڵەوە بەندە.

لوزتین / lowzateyn, lo:zateyn/: [عربـی]/اسـم. ئالـۆ؛ ئـاروو؛ ئالـک؛ هاڵـوو؛ لایلای؛ گۆشـەک؛ گوشەک؛ کلمل؛ دوو بادامـەی ئـەملا و ئـەولای گـەردن ‹لـوزتین شـما کمـی متـورم اسـت: ئالـوتان هێندێک هاتووە›.

لوزه / lowze, lo:ze ، ـها/: [عربی]/اسم. ئالۆ؛ ئالۆ؛ گەلالە؛ گلالە؛ گەلالوچک؛ گەلالووچک؛ لکمـل؛ بادامە؛ لەوزە؛ تینگ؛ مەرازە؛ مەلاژە؛ هەر کام لە دوو لووی ئـەملا و ئـەولای قـوڕگ کـە لـە نـاو دەمەوە دیارە.

لوزی / lowzî, lo:zî ، ـها/: [عربی]/اسـم. لـەوزی؛ جۆرێـک چوارگـۆش بـە لاسـکی هاوبـەژن و گۆشەی دوو بە دوو بەرامبەرەوە.

لوژ / lûj ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. کاشەک؛ تاخورکە؛ خزاکلە؛ کاشەی چکۆلە کە تێیدەچن و بە سـەر بـەفر و یەخـدا بـەری دەدەنــەوە. هـەروەها: **لوژسواری**

لوس / lûs/: صفت. لووس؛ تەسـک: ١. لاتـەری؛ گۆترە؛ هەروایی؛ بێتام؛ لە قەستی و بەبێ سوور بوون و ژیری ‹فیلم لوس؛ رفتار لوس: فیلمی بێتـام؛ کردەوەی هەروایی› ٢. /ـها/ نیخ؛ بە تایبەتمەندی خۆ منداڵکردنەوە و نازکردن.

▣ **لوس شدن**: نیخ بوون؛ تەسک بیەی؛ نازکردن و خۆ منداڵکردنەوە.

لوس کردن: نیخکردن؛ بە دەمەوەدان و فێری ناز و نووزکردن.

خود را لوس کـردن: خـۆ نـیخکردنـەوە؛ وێ تەسککەردەیوە؛ ئاکاری منداڵانە و سووک لە خۆ نیشاندان.

لوس‌بازی / lûsbāzî ، ـها/:/اسم. کاری خۆ منداڵ کردنەوە.

لوستر / lûst(e)r, lûsr ، ـهـا/: [فرانسـوی]/اسـم. چلچرا؛ قەندیل؛ لووستر؛ چرای بە چەن گلۆپەی لە میچەوە هەڵواسراو.

لوسمی / lusemî/: [فرانسوی]/اسم. شـێرپەنجەی خـوێن؛ نەخۆشـی زۆر بوونـەوە و تێکچـوونی بیچمی گلوبوولی سپی.

لوسیون / lusyon, los(i)yon ، ـهـا/: [فرانسـوی] /اسم. لووسیۆن؛ تراوێکی یەک یـان چەنـد مـاک تێدا تێکەڵاو بە شێوەیەک کە بنەنیش نەبێ.

لوطی / lûtî/: [معرب] ☜ **لوتی**

لوطی‌خور/lûtîxor/:[معرب/فارسی] ☜ **لوتی‌خور**

لـوطیگری / lûtîgarî/: [معـرب/ فارسـی] ☜

لوتیگری

لوک[1] / lûk/ ☜ شتر لوک، **شتر**

لوک[2] / lûk/ *صفت.[قدیمی]* ١. گۆج؛ کوچ؛ کووچ؛ کۆل؛ تووشیاری نوقسانی دەست یان پێ بەتایبەت دەست ٢. ئەستوور؛ ستوور؛ ستۆکوور؛ قایم؛ قەیم.

لوکس[1] / lûks/: [فرانسوی]/*سم.* لووکس؛ یەکەی رووناکی بەرامبەر بە یەک لوومەن بە سەر میترێکی چوارگۆشدا.

لوکس[2]: *صفت.* شیک؛ بەشکۆ؛ لەبار؛ لووکس ‹ماشین لوکس؛ خانەی لوکس: ماشێنی شیک؛ مالی بەشکۆ›.

لوکوسیت / lokosît ، ـها/: [فرانسوی]/*سم.* *[زیستشناسی]* گلوبوولی سپی.

لوکوموتیو / lokomotîv/: [فرانسوی] ☜ **لکوموتیو**

لول[1] / lûl ، ـها/:/*سم.* لوول؛ لوولە ‹لول تریاک؛ تفنگ دولول: لوولی تلیاک؛ تفەنگی دوولوول›.

لول[2]: *صفت.* تەلەس؛ ڕەشەمەست؛ مەلەنگ؛ تەواو مەست ‹وقتی دیدمش لول بود، تلوتلو میخورد: کە دیتم تەلەس بوو، دارەی دەهات›.

لولا / lowlā, lo:lā ، ـها/:/*سم.* ئەنجامە؛ لەولاوە؛ لەولا؛ لاولاوە؛ چەفتەلی: ١. کەرەستەیەکی جمگەدار یان چەماندنی کە دەرک، پەنجەرە یان دەلاقەی لە سەر دەسووڕێ، دەکرێتەوە و دەبەسترێ ٢. میلە یان چوکلێ کە کەرەستەیەکی بەدەوردا دەسووڕێتەوە.

لولاگر / lowlāgar, lo:lā- ، ـها؛ ـان/:/*سم.* ئەنجامەساز؛ لەولاوەگەر؛ چێکەری لەولاوە.

لولئین / lûle'în/ ☜ **لولَهنگ**

لولو / lûlû/:/*سم.* خۆخۆلێ؛ شەولەبان؛ لوولکە؛ ئولوولوو؛ بەئۆک؛ ئووف؛ مەوت؛ قازانەسەر؛ ئایشە گوێدرێژ؛ کاوەر: ١. منالترسێن؛ ناوی شتێکی نەبووی خەیالیە وەک درنج منالی پێ دەترسێنن ٢. بوونەوەری زۆر ترسناک ❋ لولوخورخورە

▣ **لولوی سرخرمن**: ١. داول؛ داوەل؛ دالۆ؛ داهۆل؛ دالەهۆ؛ داوەلە؛ داوول؛ هەراسە؛ ترچماق؛ بەرتەلاش؛ مەترەس ٢. گۆپۆ؛ حەپەنتی؛ زرتەزەلام؛ مەندەبۆر؛ مەندەبوور؛ زەلامی زل و بەتال و هیچ لێنەهاتوو ‹این لولوی سرخرمن از کجا پیدایش شد؟: ئەو گۆپۆیە لە کوێوە هات›.

لولوخورخوره / lûlûxorxore/ ☜ **لولو**

لوله / lûle ، ـها/:/*سم.* لیله؛ لوولە؛ لیلی؛ لوولێ؛ زرندی؛ لولا؛ بۆری؛ بۆریە؛ لوولک؛ لەیلووک؛ لەلووک؛ کێسین: ١. کەرەستەیەکی درێژی ناو بەتال، بۆ گۆزاندنەوەی تراو، گاز و... ٢. بەشێ لە ئامرازێ کە بیچمی وایە ‹لولەی آفتابە: لوولەی ئەفتاوە› ٣. ئەندامێ کە وەکوو لوولەیە ‹لولەی نای: لوولەی قورقوڕاچکە›.

▣ **لولەی آزمایش**: لوولەی ئەزموون/ هێچ/ تاقیکاری؛ لوولەی باریک و لووس لە شیشەی ناسک و پتەو کە سەرێکی گیراوە و لە تاقیگەی کیمیا و ژیناسیدا کەلکی لێوەردەگرن.

لولەی أستاش: *[کالبدشناسی]* لوولەی ئوستاش؛ دەراوێک بە درێژایی ٣٥ـ ٤٥ میلیمیتر کە گوێی نێوانی دەخاتە سەر کلۆرەکانی لووت و دەبێتە هۆی هاوسەنگی هەوا لە هەر دوولای پەردەی گوێدا.

لولەی اگزوز: لوولەی ئیگزۆز؛ لوولەی بردنەدەری دووکەلی موتۆر.

لولەی چراغ: شووشە/ شیشە لامپا؛ شووشەچرا؛ شیشەچرا؛ شیشەی گرۆڤەری سەر چرالامپا: **لولەی لامپا**

لولەی خرطومی ☜ **لولەخرطومی**

لولەی گوارش: *[کالبدشناسی]* لولەی هەرسەک؛ بۆریەی هەلتاوینی خۆراک کە لە دەمەوە دەست پێدەکا و لە ئەوک، سوورێنە، گەدە،

ڕیخۆڵەی بچووک و ڕیخۆڵـەی گـەورە پێـک دێ و لە کۆمدا دوایی دێ.

لوله‌ی لامپا ☜ **لوله‌ی چراغ**

▣ **لوله شدن**: لوولە بـوون؛ لیلـە بـوون؛ زڕنـدی بوون؛ بوونە لوولە؛ لوول بوون؛ بەبیچمی لوولە دەرهاتن. هەروەها: **لوله کردن**

لوله کشیدن ☜ **لوله‌کشی**

لوله‌ای / lûle'î/: صفت. لوولەیی؛ لیلـەیی؛ وەک لوولە ‹لامپ لوله‌ای: گڵۆپی لوولەیی›.

لوله‌بازکن/ lûlebāzkon ، ـها/:اسم. لوولەبەردەر؛ لوولەبازکـەر: ١. ئامێر یـا مـاکی شـیمیایی بـۆ بەردانی لوولەی گـیراو ٢. کەسـێ کـە لوولـەی گیراو بەردەدا.

لوله‌بر / lûlebor ، ـهـا/:اسم. لوولەبـڕ؛ لوولـەوڕ؛ لیلەبڕ؛ ئامێری پێ بڕینی لوولە.

لوله‌خرطومی / lûlexortûmî ، ـهـا/: [فارسـی/ عربی]اسم. گەردەبل؛ جۆرێک لوولـەی نـەرم بـە شێوەی ئاڵقەی پێکەوە بەسراو کە دێنە یـەک و دەکرێنەوە.

لوله‌خم‌کن / lûlexamkon ، ـهـا/:اسم. لوول‌چـەمێن؛ ئـامێری چەماندنـەوەی لوولـەی کانزایی.

لوله‌سازی / lûlesāzî /:/اسم. لوولـە سـازی: ١. کـاری چێکـرنی لوولـە ٢. /ـهـا/ کارخانـە یـان کارگەی دروست‌کردنی لوولە. هەروەها: **لوله‌ساز**

لوله‌کش / lûlekeš ، ـهـا/:اسم. لوولـەکێش؛ لیلەکێش؛ کەسێ کە کاری دانان و دامـەزران و بەرێ‌خستنی لوولە، شێر، شێرفەلەکە، هەماراو و شتی وایە.

لوله‌کشی / lûlekešî/:اسـم. لوولەکێشـی؛ لیلەکێشی: ١. کاری دانان و دامەزراندنی لوولـە ‹بسیاری از دهات هنوز لوله‌کشی نشده‌اند: زۆرێـک لـە دێهاتەکان هێشتا لوولەکێشی نەکراون› هـەروەها: **لوله‌کشی کردن** ٢. /ـهـا/ کارگـەی لوولەکێشـی ٣. پیشەی لوولەکێش ٤. /ـها/ تۆڕێک لە لوولە، شێر و فەلەکە بۆ ڕاگوێزانی گاز و تراو.

لوله‌گذاری / lûlegozārî ، ـها/:اسم. ١. کـار و ڕەوتی دانـان و دامەزرانـدنی لوولـە و... بـۆ گواسـتنەوەی گـاز و تـراو لـە کۆگایەکـەوە بـۆ شوێنی ڕەچاوکراو ٢. [پزشکی] تێڕۆکردنی لوولـە بۆ ناولەشـی گیانـدار بـۆ دەرمـان یـان نموونـە هەڵگرتن. هەروەها: **لوله‌گذاری کردن**

لولهنگ / lûleheng, lûlehang ، ـها/:اسم. لولێ؛ لوولێنە؛ لوولەینە؛ ئافتـاوەی سواڵـەت: **لـولئین؛ لولهین**

▣ **لولهنگ کسی زیاد آب برداشتن**:[تعـریض] ئاخوڕی کەسێ بەرز بوون؛ لە ئاشـی سـەرڕێ کردن؛ لەگەڵ ماڵـی یاقوبـەگا بـزن برینـەوە؛ دەس‌ڕۆیشتوو بوون‹حـالا دیگـر بـا کلـه‌گنـده‌هـا نشسـت و برخاسـت مـی‌کنـد و لـولهنگش زیـاد آب برمی‌دارد: ئێستا ئیدی لەگەڵ سەرزلەکان ئاموشـۆ دەکا و ئاخوڕی بەرزە›.

لولهین / lûlehîn/ ☜ **لولهنگ**

لـولی / lûlî ، ـان/:اسم.[ادبی] کۆلـی؛ کـوولی؛ کاولی؛ کەولی؛ کاولی؛ قەرەچی؛ قەرەج؛ قەرەچ؛ قەرێچ؛ ژن یان کچـی لـە خێڵـی چادرنشـین و گەڕۆکی بلاو بە هەموو جەهاندا.

لولیدن / lûlîdan/: مصدر.لازم. // **لولیدی**: لوولای؛ **مـی‌لـولی**: دەلـوولی؛ **بلـول**: بلوولـە// لـوولان: ١. لەخشـان؛ لەخشـین؛ خشـکەکردن؛ زیـوان؛ وەک کـرم جوولـەکردن ٢. تـل‌خواردنـەوە؛ ژلێوەئامەی؛ هۆرژلێویایوە؛ بە شـێوەی کۆمایـێ لە ناو یەکدا یان لە ناو قوڕ و پیسیدا ژلیویان.

■ صفت مفعولی: **لولیده** (لوولیـاگ)/ مصـدر منفی: **نلولیدن** (نەلوولیان)

لومباگو / lûmbāgo/: [؟]اسم.[پزشکی] لوومباگۆ؛ پشت ئێشەی زۆر و تاوسێن.

لومپن / lompan ، ـها/: [انگلیسی] صفت. لومپەن: ١. خاوەنی کاری حـەرام و نـاڕەوا وەک قومـار، خۆفرۆشی، شۆفاری و باجگری ٢. [مجازی] لات؛

ئەلوات؛ شەللات؛ گەلاج.

لومن / lûman/: [فرانسوی]/اسم. لوومەن؛ یەکەی تاوی ڕووناکی، بەرامبەر بە ڕووناهی شەمێک بە سەر ڕووبەرێکی ساف و سپیدا.

لـون / lown, lo:n، ـها؛ الوان/: [عربی]/اسم. *[نامتداول]* ڕەنگ؛ چڕ.

لونـد / lavand، ـها/: صفت. *[گفتاری]* لەوەنـد؛ لەڤەند؛ بە لەنجە و لار؛ نازفرۆش؛ نازکـەر؛ بـەناز ‹یک دختر لوند مرتب بە پسرها چشمک می‌زد و می‌خندید: کیژێکی لەڤەند لە پەستا چاوی لە کوڕەکان دەقرتاند و بە دەمیانەوە پێدەکەنی›.

لُونـدی / lavandî، ـها/: اسم. لەڤـەندی؛ لەوەنـدی؛ لەنجـە و لار؛ نازفرۆشـی؛ کەشـم و نەشـم؛ کردەوەیـێ کـە دەبێتـە هـۆی سـەرنج ڕاکێشی و هەستانەوەی حەزی جینسی پیاوان.

لووردراپە / loverd(e)rāpe، ـها/: [فرانسوی]/اسم. پەرداوێز؛ پەردەیەک بە شێوەی ڕزنێـک باریکـە پارچە یان پلاستیکی هەڵواسراو: **لوردراپە**

لوولز / levuloz/: [فرانسوی] ☜ **فُروکتوز**

لویشه / lavîše/: اسم. *[قدیمی]* لۆشـکە؛ لۆچکـە؛ لەواشە؛ دوورک؛ قەفانچەلەی ناڵبەند کـە لێـوی یەکسمی پێ دەبەستن: **لباشن**

لـویی / lûyî/: اسم. کـەڕەپوو؛ گیامەشـرەق: ١. ڕووەکێک بە گەڵای باریـک و درێـژ، گوڵـی گوشراو و بەری خەڵەڵەی خورماییەوە کە پـاش وشک بوون هەڵدەوەرێ و دەنکەکانی بـا دەیبـا ٢. ـها/ ناوی گشتی ئەم چەشنە ڕووەکانە* **لوئی**

له / lahe/: [عربی] حرف. بە قازانجی؛ بە قازانجوو؛ بە فەدی ‹دادگاه له او و علیه مدعی رای داد: دادگا بە قازانجی ئەو و دژی داواکار بڕیاری دا›.

له / leh/: صفت. مـڵ؛ پلـت؛ بـڵ؛ تولـخ؛ تـورخ؛ پووخ؛ پەلخ؛ پلخ؛ فلچ؛ پلـیخ؛ پلـیخاو؛ تلیخـاو؛ تلیق؛ پلیش؛ پلیشـاو؛ پلیشـاوە؛ پلـچ: ١. ورد و خاش و پانەوە بوو ٢. پان و لە بیچم کەوتوو لـە بەر کەوتنە ژێر تەوژم یان شتێکی قورسەوە.

▣ **لـە شـدن**: پـەلخان؛ پـەلخین؛ پلـیخان؛ پلـیخانەوە؛ پلیخانـەوە؛ داپلـۆخان؛ پلیشـان؛ پلیشانەوە؛ ولاین؛ تمان؛ شـلێقان؛ شلـێقیان؛ تلێقیان؛ تلـەقیان؛ تلیقـان؛ فلیقـان؛ فلێقـان؛ دافلیقـان؛ فلیقانـەوە؛ ژلیقـان؛ هەڕشـان؛ ڤرچقین؛ بەژڤین؛ هەڵـژیویان؛ پـان بوونـەوە؛ پانەوە بوون؛ فلچ بوونەوە؛ پلتەوە بیەی؛ پلـت بیەیوە؛ لە ژێر گوشاردا بیچم و شێوازی خۆ لە دەس دان. هەروەها: **لە کردن**

لهاندن / lehāndan/: مصدر. متعدی. *[نامتداول]* // **لهاندی**: پلیخاندت؛ **مـی لهـانی**: دەپلـیخێنی؛ ــ// پلـیخاندن؛ تلیقانـدن؛ تلەقانـدن؛ تلێقاننـەوە؛ تلیقانن؛ پەلچقاندن؛ پلـیخاندنەوە؛ پلـخاندنەوە؛ پەلخاندنـــەوە؛ پوورخاندنـــەوە؛ پلێشـــانەوە؛ پێشـــاندنەوە؛ پەتشـــاندن؛ پلچاندن؛ پلچـــانن؛ پـــەلاختن؛ پلیقاندنـــەوە؛ پلتەوەکـــەردەی؛ پلتکەردەیوە؛ شلێقانن؛ شلـێقنەی؛ شـلێقنای؛ تلێقنـــەی؛ تلێقنـــای؛ فلێقانـــدن؛ فلیقانـــدن؛ فلیقاننەوە؛ مەلقاندن؛ وچانن؛ تووچانن؛ ژلیقانن؛ هەڕشاندن؛ هەڕشتن؛ ڤرچقاندن.

■ صفت مفعولی: **لهانده** (پلیخاو)

لهیده/ lahîde, lehîde/: صفت. تلێقیاو؛ تلێقیاگ؛ ژلیقیـاو؛ فلیقـاو؛ پلیخـاو؛ پلیشـاو؛ داپلـۆخاو؛ دافرەقاو؛ دافەتاو.

لهجه / lahce، ـها/: [عربی]/اسم. زار؛ زاراوە؛ زاراو: ١. چۆنیەتی وتـنی وشـەی زمانێـک بـە شـێوە زاراوە یان زمانێکیتر ‹کردی را بـا لهجـەی فارسـی حرف می‌زد: کوردی بە زاراوەی فارسی قسە دەکـرد› ٢. شێوەی سەرزار، نەرمی قسە و تایبەتمەنـدی پەیڤی ناوچەیەکی دیاریکراو ‹لهجەی کرمانشاهی: زاراوەی کرماشانی› ٣. دەراو؛ شێوەی قسەکردنی تاقمێکی کاری یان کۆمەڵایـەتی ‹لهجـەاش مثل بی‌سوادها بود: زاراوی وەک نەخوێندەواران وا بوو›.

لهـذا / lehāzā, lahāzā/: [عربی] قید. کـەوابوو؛ کەوایە؛ بەم پێیە؛ بەم بۆنەوە؛ ساء دەسا؛ دەیسـا؛

پەوکێ؛ پەوکەی؛ لە بەر ئەمە؛ کە پیسەنە.

لـە ــ لـە / lahlah/: *صوت.* هەسکە هەسک؛ ئەنکەئەنک؛ هانکەهانک؛ هەنکەهەنک؛ هانەهان؛ هەنەهەن؛ هینەهین؛ هلکەهلک؛ نخەنخ؛ هەنەک ـ هەنەک؛ هەنک ـ هەنک؛ هن ــ هن؛ هەن ــ هەن؛ هەناسکەهەناسک؛ خیتەخیت؛ دەنگی هەناسەدانی بە تاو لە دەمەوە لە بەر ماندوو بوونی زۆر.

▣ **لە ـ لە زدن**: ١. هەنکەهەنک‌کردن؛ هەناسەدانی لە سەر یەک و بە تەوژمی سەگ لە گەرمان ٢. *[کنایی]* هەڵپەهەڵپ‌کردن؛ هینەهین‌کردن؛ پەلەکردن و هەوڵدانی زۆر بۆ وەچەنگ خستنی شتێک ‹برای رسیدن به ریاست لە ـ لە می‌زد: بۆ گەیشتن بە سەرۆکی هەڵپەهەڵپی دەکرد›.

لە و لـورده / leh-o-lavarde/: *صفت. [گفتاری]* پان و پلیش؛ پلیش ـ پلیش؛ پان و پلیخ؛ پلیش و پلیخ؛ پان و فلچ؛ پلیشاوە و لە بیچم کەوتوو ‹سیبها را زیر پا لە و لورده کرد: سێوەکانی لە ژێر پێدا پان و فلچ کردەوە›.

لهو و لعب / lahv-o-la'eb ، ـها/: [عربی]*/اسم.* کار و ڕەوتی ڕابواردن و خۆشگوزەرانی زۆرتر نابەجێ و نەگونجاو (وەک قومار و شەراوخۆری).

لهیـب / lahîb/: [عربی]*/اسم. [ادبی]* ١. بڵێسە؛ کڵپە؛ کرپە؛ گڕین؛ مەلاشە؛ نێل؛ نێلە؛ سۆڵە؛ هێڵە؛ بڵێزە؛ گڵ؛ گڕ؛ تلە؛ گڕی ئاگر؛ گوڕی ئێگر ٢. تین؛ تاو؛ گەرمای ئاور.

لهیـدگی / lahîdegî/: *اسم.* پان و فلچی؛ تلێقیاگی؛ ژلیقاوی؛ فلیقاوی؛ پلیخاوی؛ دافەتاوی؛ داقناوی؛ هەڵژلیویایی؛ پلۆخاوی؛ پلیشاوی.

لهیـدن / lehîdan/: *مصدر. لازم. [نامتداول]* // **لهیدی**: فلیقایەتەوە؛ **لە می‌شوی**: ئەفلیقیتەوە؛ **لە شو**: بفلیقێوە// فلیقانەوە؛ فلیقان؛ فلێقان؛ فلێقیان؛ پلیشان؛ پلیخان؛ پلۆخان؛ هەڕشان؛ ژلیقان؛ ڤرچقین؛ شلێقان؛ بەژڤین؛ پەلخین؛ توچان؛ پەلچقین؛ تلیقانەوە؛ تولخانەوە؛ داقنان؛ دافرەتان؛ پەلخان؛ بەژقین؛ شلێقیەی؛ شلێقیایوە؛ تلێقیەی؛ پلخان؛ پلخانەوە؛ پوورخانەوە؛ پەتشان؛ پوورخان؛ پەرخین؛ مرچقین؛ پان/ فلچ بوونەوە. هەروەها: **لهیدنی**

■ صفت مفعولی: **لهیده**: (فلیقیاوە)

لی / lî/: [انگلیسی]*/اسم.* لی؛ ناوێکی بازرگانی بۆ جل و پۆشەنی جین.

لیات / liyāt/: [از انگلیسی] ☜ **صفحه‌آرایی**

لیاقـت / liyāqat ، ـها/: [عربی]*/اسم.* شایەنی؛ شیاوی؛ هێژایی؛ هێگنی؛ عورزە؛ ڕا؛ سەوچ؛ سەوچیایی؛ ژێهاتوویی؛ زەرف؛ گیر و فەن؛ لێهاتوویی؛ لێهاتگی.

لیبرال / lîberāl ، ـها/: [فرانسوی] *صفت.* لیبراڵ؛ ئازادیخواز؛ هۆگر و لاگری لیبرالیسم.

لیبرالـی / lîberālî/: [فرانسوی] *صفت.* لیبراڵی؛ سەر بە لیبرالیسم.

لیبرالیـزم / lîberālîzm/: [انگلیسی] ☜ **لیبرالیسم**

لیبرالیسـم / lîberālîsm/: [فرانسوی]*/اسم.* لیبرالیسم؛ ئازادیخوازی؛ ئامۆژەی سیاسی و ئابووری کە لە سەر ئازادی و سەربەخۆیی ئابووری، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی تاکەکانی کۆمەڵ دەڕوا و بەر بە دەسەلاتی دەوڵەت دەگرێ: **لیبرالیزم**

لیپاز / lîpāz/: [فرانسوی]*/اسم. [فیزیولوژی]* لیپاز: ١. ئانزیمی هەڵتاوینی چەوری لە نێو جەرگ، پانکراس و ئەندامانی تری کۆئەندامی هەرسدا ٢. *[ـها]* ناوی گشتی بۆ ئانزیمگەلی هەڵتاوین و شیکاری چەوری.

لیپید / lîpîd ، ـها/: [فرانسوی]*/اسم. [شیمی]* لیپید؛ ماکی چەور بریتی لە چەوری، ئەسیدی چەور، ڕۆنی چەور و مۆم.

لیتر / lîtr/: [فرانسوی]*/اسم.* لیتر؛ یەکەی دێران لە

دەزگـای میتریـدا بەتایبـەت بـۆ پێـوانی تـراو، بەرامبەر بە ١٠٠٠ میلیمیتری چوارپاڵوو.

لیتوسفر / lîtosfer/: [فرانسوی] ☜ **سنگ‌کره**

لیتـوگراف / lîtog(e)rāf ، ـهـا/: [فرانسـوی]/اسـم. لیتـۆگراف؛ ئـەوی پـەڕەی هەسـتۆکی کـانزایی (زینک/ پلەت) بۆ چاپ ساز دەکا.

لیتـــوگرافی / lîtog(e)rāfî/: [فرانســـوی]/اســـم. لیتۆگرافی: ١. کار و ڕەوتی سـازکردنی پـەڕەی هەستۆکی کانزایی بۆ چـاپ ٢. /ـهـا/ کارگـەی لیتۆگرافی.

لیتـــه / lîte/:/اسـم. لیتـــە؛ جۆرێـک ترشـی لـە باینجانەڕەشـەی ئـەنجنراوی دەنێـو سـرکەدا کولاو.

لیتـــیم / lîtiyom/: [فرانســـوی]/اســـم. لیتیـــوم؛ سۆکترین توخمی کانزا، بـە ژمـارە ئـەتومی ٣ و کێشـی ئـەتومی ٦،٩٤، کـە نـەرم و بـۆرە و لـە چێکردنی ئالیاژی زوو هەڵتاودا بە کەڵک دێت.

لیچ / lîč/: *صفت.[گفتاری]* لچق؛ لیچق؛ لیچ؛ لنج؛ لینج؛ تراوی خز و چەسپن.

▣ **لیچ افتادن:** لیق/ لیچـق/ لینـج بـوون ‹در آن گرما زیر بغـل و کشـالەی ران عـرق مـی‌کـرد و لـیچ می‌اُفتاد: لەو گەرمایەدا ژێر بـاڵ و بـنڕان ئـارەقی دەکرد و لیق دەبووە›.

لیچار / lîčār ، ـهـا/:اسـم.[گفتـاری] تـەوزە؛ تیـز؛ قسەیێ کە بۆ تەشقەڵەکردنی کەسێ دەگـوترێ ‹کارش این است که پشت‌سر مردم لیچار بگوید: کـاری ئەوەیە پشتەسەری خەڵک تەوزە بکا›.

لیـدر / lîder ، ـهـا؛ ـان/: [انگلیسـی]/اسـم. ڕێبـەر؛ ڕابەر؛ پێشەوا ‹لیدر حزب: ڕێبەری پارت›.

لیدی / leydî ، ـها/:[انگلیسی]/اسم. خاتوون؛ خان؛ باجی؛ خاد؛ خات؛ بانوو؛ کابان؛ خانمێ؛ خانمـە؛ خانم؛ دادێ؛ وشەی ڕێزنان لـە ژن لـە ولاتـانی ئینگلیزی زماندا.

لیر / lîr ، ـهـا/:/اسم. لـیر: ١. [فرانسـوی از یونـانی] جۆرێک سازی ژێداری وەک چەنگ ٢. [انگلیسی] یەکەی پارەی ئیتالیا پێش یۆرۆ.

لیـره / lîre ، ـهـا/:[از لاتـین]/اسـم. لـیرە؛ یەکـەی پارەی بریتانیا، ئیرلەند، میسر، سوودان، سووریە، لوبنان، تورکیە و قیـبرس، کـە هـەر کـام بـایی خۆیان هەیە.

لیز / lîz/: *صفت.[گفتاری]* خز؛ خژ؛ خاژ؛ خـەزگ؛ لووس؛ حولی؛ سڕ؛ خلیسک؛ خولیسک؛ خریک؛ تەهس؛ تەحس؛ شەمت.

▣ **لیـز خـــوردن:** هەڵخلیســـکان؛ خلیســـکان؛ خلیســـکیان؛ خلیســـکین؛ خلیســـەکان؛ ڤەخلیسکان؛ خـزان؛ خزیـان؛ زەلان؛ زەلـین؛ چـەڕخین؛ چلیـان؛ شـەمتین؛ خـەزمتین؛ خـریکین؛ خـاژبوون؛ خـڕگین؛ تەهسـین؛ تەحسین؛ خەشکین؛ فسکین؛ خزەی؛ خزای؛ دەرهەسین؛ شلەپین ‹زمین لیز بود، پایم لیز خورد: زەوی خز بوو، هەڵخلیسکام›.

لیزاب / lîzāb/:/اسم. ١. *[گیاه‌شناسی]* لینجاو؛ لیق؛ لیقاوە؛ ماکێکی ژلەیی لە نێو بـڕێ ڕوەکـدا بـۆ ڕاگرتنی ئاو ٢. تێکەڵاوێکی ئاودار لە جەوی یان مـاکی وا کـە لـە دروسـتکـردنی چەسـپ و دەرمانی ژانبڕدا بە کەڵک دێت.

لیزر / leyzer/: [انگلیسـی]/اسـم. لـەیزر: ١. /ـهـا/ کەرەسـتەی بەرهـەمهێنانی تیشـکی لـەیزر ٢. تیشکی لەیزر.

لیزرپرینتـــــر / leyzerpirinter, -p(e)rînter/: [انگلیسی] ☜ چاپگر لیزری، **چاپگر**

لیزری / leyzerî/: [انگلیسـی]صفت. لـەیزری؛ بـە تایبەتمەندی کەڵک وەرگرتن لە تیشکی لەیزر.

لیزی / lîzî/:/اسم. خلیسکی؛ خزی؛ تەهسـۆکی؛ لووسی؛ چۆنیەتی خز بوون.

لیزین / lizîn/: [؟]/اسم.*[شیمی]* لیـزین؛ ئەسـید ئامینەیەکی گرینگ لە لەشدا کە کەم بوونەوەی دەبێتە هۆی نەخۆشیەکی زۆر.

لیس / lîs/:/اسم. لێس؛ لس؛ لست؛ لێسپ؛ کاری زمان بە شتێکا ساوین.

◘ **لیس زدن**: لێستنەوە؛ لستنەوە؛ لیستنەوە؛ لیسانەوە؛ لێسپ لێدان؛ لستن؛ لسین؛ لیستن؛ لێستن؛ لێس دان ‹دختربچە داشت بستنی‌اش را لیس می‌زد: کیژۆڵەکە خەریک بوو بەستەنیەکەی دەلیستەوە›.

لیسانس / lîsāns/: [فرانسوی]/سم. کارناسی؛ لیسانس: ١. خولی خوێندنی بالا لە چوارسالدا ٢. /ها/ بڕوانامەی کۆتایی ئەو قۆناغە لە خوێندن ٣. /ها/ بڕوانامە.

لیسانسیه/ lîsānsiye، ـها/: [فرانسوی] صفت. لیسانسە؛ کارناس؛ خاوەنی بڕوانامەی خولی لیسانس.

لیست / lîst، ـها/: [فرانسوی]/سم. سیایی؛ سوورەت؛ لیست ‹لیست حقوق: سیایی مووچە›.

◙ **لیست حقوق**: سیایی مووچە؛ پێڕستێ کە ناوی مووچەخۆران و هەندی مووچەکانیانی تێدا دیاری کراوە.

لیست سیاه: لیستەی ڕەش؛ پێڕستی ناوی نەیاران یان تاوانباران.

لیسک / lîsak، ـها/:/سم. شەیتانۆکە؛ شەیتانەکلە؛ هێلکەشەیتان؛ هێلکەشەیتانۆکە؛ کەسپک؛ قەپۆشکە؛ قەپووشک؛ قەپووچک؛ قەپووچکە؛ قاقلۆکە شەیتان؛ قاقلە جنۆکە؛ چەقچەقۆلە؛ مامفەتە؛ گیاندارێکی چکۆلەی نێر- مێی شل و ولە بە قاپیلکەیەک لە کۆڵ و یەک یان دوو جوت شاخ‌ئاسا لە سەر سەری کە چاوی لە سەر جووتێکیانە: **حلزون**

لیسه / lîse، ـها/:/سم. ١. مۆرد؛ لیسکە؛ ئامرازێکی زبرە بۆ لووس‌کردن ٢. ساوای جۆرێک پەپوولەی پچووکی سپی کە وەک کرم وایە و مێملی داری بەرداری وەک سێو، هەڵووژە و شێلانەیە.

لیسیدن / lîsîdan/: مصدر. متعدی. // **لیسیدی**: لێستەوە؛ **می لیسی**: دەلێسیەوە؛ **بلیس**: بلێسەوە // لێستنەوە؛ لستنەوە؛ لێسانەوە؛ لیستنەوە؛ لستن؛ لێستن؛ لسین؛ لێستەی؛ لێستەیوە؛ والێستن؛ ڤەلیستن؛ ئالستن؛ ئالاستن؛ لێسان؛ لێسین؛ لشتش؛ لشتن؛ دالیستن؛ دالستن؛ لستەوپستەدان؛ لێسەی؛ لێسای؛ ئەوەلێسەی؛ لێسایوە: ١. لێسانەوە؛ شتێک بە زمان سڕین ‹ظرف لیسیدن: قاپ لستنەوە› ٢. لێسانەوە؛ لیستنەوە؛ زمان بە شتێکدا هێنان ‹مشغول لیسیدن ضریح بود: خەریک لێستنەوەی شباک بوو› ٣. ساویان؛ پێدا ساوین؛ تەقین؛ پێوە تەقین؛ بە حاڵ وێکەوتن ‹گلوله گونه‌اش را لیسیده بود: گوللە ساوبابووە گۆنایدا›. هەروەها: **لیسیدنی**

■ صفت فاعلی: **لیسنده** (لێسەر)/ صفت مفعولی: **لیسیده** (لێسراو)/مصدرمنفی: **نلیسیدن** (نەلستنەوە)

لیف / lîf، ـها/: [عربی]/سم. ١. لیفە؛ لفکە؛ لیف؛ لیفکە؛ کیسەی پارچەیی بۆ خۆ شوتن ٢. [گیاه‌شناسی] ڕووشاڵ؛ پرووش؛ ڕیشاڵی تەسک و درێژی گیا ٣. تاڵی سروشتی یان دەسکردی خەڵەڵەی ناسک و درێژ (وەک تاڵی خورما، کەتان و...).

لیفتراک / lîft(e)rāk، ـها/: [از انگلیسی]/سم. لیفتراک؛ کامیۆنێ کە بارهەڵگری لە سەر دامەزراوە و بە هێزی هیدرولیکی کار دەکا.

لیفه / lîfe، ـها/:/سم. پزگ؛ پزوو؛ پسێ؛ پزی؛ پزە؛ نافەک؛ نیفۆ؛ نیفە؛ شوێنی تێ هەڵکێشانی بەن یان کێش لە گنج بەتایبەت شواڵدا.

لیفی / lîfî/: [عربی] صفت. لیفی: ١. وەکوو ڕیشاڵ ٢. چێ‌کراو لە ڕیشاڵ.

لیقه / lîqe/: [عربی]/سم. لێقە؛ لیقە؛ تاڵی خوری، پەشم یان زۆرتر هەورێشم بۆ هەڵمژینی مەرەکەفی ناو دەوات.

لیک / lîk/: [عربی] ☜ **لکن**

لیکن / lîken, lîkan/: [عربی] ☜ **لکن**

لیکور / lîkor/: [فرانسوی]/سم. لیکۆر؛ جۆرە ئارەقێکی شیرین بە تامی میوە یان بەهاراتەوە.

لیگ / lîg، ـها/: [انگلیسی]/سم. لیگ؛ خولێکی

کێبەرکێ لە ماوەیەکی دیاریکراودا بۆ ململانێ تاقمێ تیمی وەرزشی.

لیگنیت / lîgnît ، ـهـا/: [فرانسوی]/اسم. [زمین‌شناسی] لیگنیت؛ جۆرێک بەردەخەڵووزی قاوەیی بە تینی کەم و دووکەڵی زۆرەوە.

لیلاج / leylāc ، ـهـا/: اسم. [کنایی] لەیلاج؛ قوماربازی زۆر لێزان.

لیلکی / lîlakî/ ☜ **لالکی**

لی ـ لی / leyley/: اسم. ١. ئێشقلکێ؛ ئیشقلکێ؛ هەنگڵەشەلە؛ هەنگەشەلێ؛ هەنگەشەلە؛ لنگەشەلێ؛ لنگەشەلە؛ قولەکانێ؛ ئێسترەشەلە؛ پێ‌پێ‌یانێ؛ چۆلانێ؛ چووزەکە؛ هەنگ‌لنگ؛ گلێ؛ گەمەی لە سەر یەک پێ ڕویشتن: **آلنگە** ٢. ☜ **اکردوکر**

▣ **لی ـ لی کردن**: هەنگەشەلێ‌کردن؛ هنگ‌لنگ کردن؛ چۆلانێ‌کردن؛ قولان؛ بە یەک پا ڕۆیشتن ‹یک پایش را نمی‌توانست روی زمین بگذارد، موقع راه رفتن لی‌ـ لی می‌کرد: نەیدەتوانی پایەکی بنێتە زەوی، کاتی ڕویشتن هەنگەشەلێی دەکرد›.

لی ـ لی / lîlî ، ـها/: اسم. ڕیشاڵە؛ بزگوڕ؛ ڕیشاڵی نەرم و ورتکە.

▣ **لی ـ لی بە لالای کسی گذاشتن**: [تعریض] جڵەو بۆ کەسێ شل کردن؛ دانە دەم کەسێکەوە؛ هاوڕایی‌کردنی کەسێ لە کار و کردەوەی زۆرتر نالەباریدا ‹گفتم این‌قدر لی‌ـ لی بە لاـ لای این پسر نگذار پررو می‌شود: وتم ئەوندە جڵەو بۆ ئەم کوڕە شل مەکە ڕوودار دەبێ›.

لیمو / lîmû ، ـها/: [سنسکریت]/اسم. لیمۆ: ١. ناوی گشتی بۆ تیرەیەک لە دار یان دارۆچکەی گوڵداری پەڕە گوڵ جیا ـ جیای تایبەتی ناوچەی شێ‌دار یان گەرم بە گەڵای بونخۆشەوە ٢. ناوی میوەی هەر کام لەو دار و بنچکانە.

لیموئی / lîmû'î/: [سنسکریت] ☜ **لیمویی**

لیموترش / lîmûtorš ، ـها/: [سنسکریت/ فارسی] /اسم. مسکی؛ لیمۆترش/ تورش: ١. داری لە بنەماڵەی پرتەقاڵ ٢. بەری ئەو دارە کە میوەیەکی ترش و دەنک تاڵە و پێستێکی ناسکی سەوز یان زەردی هەیە.

لیموشیرین / lîmûšîrîn ، ـها/: [سنسکریت/ فارسی] /اسم. لیمۆشیرین: ١. داری لە بنەماڵەی پرتەقاڵ ٢. بەری ئەو دارە کە گەورەترە لە لیمۆترش و پێستی زەرد و ساف و ناسکە و ناوەکەی شیرین و ئاودارە.

لیموعمانی / lîmû'ammānî ، ـها/: [سنسکریت/ عربی]/اسم. لیمۆ عەممانی؛ جۆری لیمۆترشە کە وشک دەکرێ و بۆ تام، بە ساقی یان وردکراو، لە چێشتی دەکەن.

لیموناد / lîmûnād, lîmonād/: [فرانسوی]/اسم. لیمۆناد؛ نووشابەی گازدار لە ئاو، شەکر و گوشراوەی مزرەمەنی.

لیمویی[1] / lîmûyî/: [سنسکریت]/اسم. لیمۆیی؛ ڕەنگی زەردی کاڵ وەکوو ڕەنگی پۆستی لیمۆ شیرین: **لیموئی**

لیمویی[2]: صفت. لیمۆیی: ١. بەڕەنگی زەردی‌کاڵ. هەروەها: **لیمویی‌رنگ** ٢. بە تامی لیمۆ ❋ **لیموئی**

لینت / lînat/: [عربی]/اسم. ١. نەرمی؛ نەرم و نۆڵی ٢. [مجازی] ڕەوانی؛ ڤزۆ (بۆ کاری زگ).

لیوان / lîvān ، ـها/: اسم. لیوان؛ لێوان؛ لیمان؛ شەربە؛ پەرداخ؛ ئاوەوەرە؛ دەفرێکی گرۆڤەری زیاتر لە شیشە بۆ خواردنەوەی تراوی وەک ئاو و شەربەت و...

لیوانی / lîvānî ، ـها/: صفت. لیوانی؛ لێوانی؛ پەرداخی؛ بە لیوانەوە؛ لیواندار ‹بستنی لیوانی: چلوورەی لیوانی›.

لیوانی / lî:vānî/: قید. لێوانی؛ لیوانی؛ پەرداخی؛ بە لێوان؛ بە پەرداخ: ١. لە لێواندا ‹آب انجیر را لیوانی می فروشند: ئاو هەنجیر لیوانی دەفرۆشن› ٢. لێوانێک؛ لیوانێک؛ لێوانێو؛ هەر لێوان ‹لیوانی صد تومان: لیوانی سەتمەن›.

م

م [1] / m/: *حرف.* م؛ نیشانەی بیست‌وهەشتەمین پیتی ئەلف‌وبێتکەی زمانی فارسی.

م ـ [2]: *پیشوند.* مـ ؛ بێ‌واتای هاوڕێ دروست دەکا ‹درـ مر؛ کُلاه ـ مُلاه: درگا و مرگا؛ کلاو ـ ملاو›.

م / me/: *اسم.* ۱. مێ؛ میم؛ ناوی بیست و هەشتەمین پیتی ئەلف‌وبێ فارسی ۲. *[مخفف]* ز؛ زایینی ‹سال ۱۷۸۹ م: ساڵی ۱۷۸۹ ز›.

م ـ / ma/: *پیشوند.* مەـ ؛ بە سەرەتای کرداری فرمانەوە دەلکێ و کرداری بەرگر دروست دەکا ‹مرو؛ مخور: مەچۆ؛ مەخۆ›.

ـــ م / am/: *ضمیر.* ــ م: ۱. ــ ا؛ ـ نێ؛ ـ انێ؛ جێناوی لکاوی یەکەم کەسی تاک ‹آمدم: هاتم› ۲. جێناوی لکاوی خاوەنیەتی بۆ یەکەم کەسی تاک ‹کتابم؛ دستم: کتێبەکەم/ کتێبم؛ دەستم› ۳. جێناوی لکاوی بەرکاری بۆ یەکەم کەسی تاک ‹آوردندم اینجا: بۆ ئێرەیان هێنام›.

ـ م / om/: *پسوند.* ــ هەم؛ ـەم؛ ـ م؛ ـ وم؛ ـ هوم؛ نیشانەی ژمارەی ڕیزکراو ‹دوم؛ صدم: دووهەم؛ سەدم›.

ـ مآب / ma'āb/: [عربی] *پیوازه.* ـ ئاسا؛ ـ ڕەنگ؛ شێوەـ؛ لە ڕواڵەت و کردەوەدا وەکوو کەس یا شتی‌تر ‹شترمآب: وشترئاسا›.

مآخذ / ma'āxez/: [عربی] جمعِ ☜ **مأخذ**

مــآل / ma'āl/: [عربی]*اسم. [ادبی]* ئاکام؛ سەرەنجام؛ دوائاکام؛ ئامانج؛ چارەنووس.

مآلاً / ma'ālan/: [عربی] *قید. [ادبی]* دواجار؛ لە ئاکامدا؛ دواخری؛ دوائاخری؛ ئاخری؛ لە سەرەنجامدا ‹اکنون هر بذری بکاری، مآلاً برداشت خواهی کرد: ئێستا هەر توویەک بچێنی، دواجار دەیچنیەوە›.

مـآل‌انـدیش / ma'ālandîš، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* دوانواڕ؛ دوورنواڕ؛ دوابین؛ تێ‌بین؛ دووربین؛ دوورئەندێش؛ لێهاتوو لە هەڵسەنگاندن و لێکدانەوەی دواڕۆژی کار و باران. هەروەها: **مآل‌اندیشی**

ما / mā ، ـها/: *ضمیر.* ئێمە؛ ئیمە؛ ئەمە؛ مە؛ هەمە؛ ئەم؛ مۆ؛ جێناوی ئاماژە بۆ یەکەم کەسی کۆ ‹ما رفتیم: ئێمە چووین›.

▣ **ما و شما نداشتن:** ئێمە و ئێوە(ی بۆ) نەبوون؛ من و تۆ نەویستن؛ جیاییەک نەبوون؛ ماڵ‌جیایی لە نێواندا نەبوون؛ زۆر لەگەڵ یەک دۆست و لە باری ماڵیەوە تێکەڵ بوون (هەر بۆ یەکەم کەسی کۆ بەکار دەچێ) ‹ من هم هر چه دارم مال شماست، ما که ما و شما نداریم: منیش هەر چیم هەیە هی ئێوەیە، ئێمە و ئێوەی نیە›.

ماالشــعیر / mā'ošša'îr/: [عربی]*اسم.* بیرە؛ خواردنەوەیەکی گازداری بێ‌ئەلکولە لە شیرەی چەکەرەی جۆ سازی دەکەن: **ماءشعیر**

مائــده / mā'ede ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. [ادبـی] ١. خواردەمــەنی؛ پێخــۆر ٢. [قـدیمی] سـفرە؛ خوان.

ماءشعیر / mā'eša'îr/: [از عربی] ☜ **ماألشّعیر**

مائوئیسم / mā'o'îsm, mā'u'îsm/: [فرانسوی]/اسم. مائۆئیسـم؛ ڕێبـازی سیاسـی مـائۆ تسـە تونـگ (١٨٩٣ـ ١٩٧٦ ز.)، ڕێبەری کۆمۆنیستی چین کە لە مارکسیسم ـ لینینیسـم هەڵـیهێنجاوە (وەک شۆڕشـی وەرزێـری، شـەڕی چەکـداری و جـەهانی سێ‌جەمسەری).

مـائوری / mā'orî/: /اسـم. مـائۆری: ١. خەڵـکی زاگەیی نیوزیلەند ٢. /ـها/ هەر کام لـە کەسانی ئەو خەڵکە ٣. زمانی ئەو خەڵکە.

مابعد / māba'd/: [عربـی] صفـت. دوایـی؛ دواتـر؛ دماتەر؛ لە دواوە ‹صفحه‌های ماقبـل و مابعـد را هـم ببینید: لاپەڕەکانی پێشوو و دواییش ببینن›.

مابعدالطبیعــه / māba'dottabî'e/: [عربـی]/اسـم. ژوورەسروشــــت؛ بەشـــێک لــــە فەلســــەفەی ئەرەســتوویی کــە لــە ســەر چییــەتی جــەهان، ناسیاری و ڕاستەقینە دەکۆڵێتەوە.

مابعدالطبیعی / māba'dottabî'î/: [عربـی] صفـت. ژوورەسروشتی؛ سەر بە ژوورەسروشت.

مابقی / mābaqî/: [عربی]/اسم. پاشماوە؛ بـەرماو؛ باقی؛ ئەوەی لـە بـەر شـتێ مابێتـەوە ‹مـابقی را بفروشید: پاشماوەکەی بفرۆشن›.

مابه ازا / mābe'ezā/: [عربی] حرف. [نامتـداول] لـە بـاتی؛ بـۆ؛ لـە بـەری؛ لـە بـری؛ لـەجیاتی؛ لـە بەرانبەری؛ لە جێی؛ جیاو؛ بە جێگەی ‹ صد هزار تومان مابه‌ازای مـزد یـک هفتـه پرداخـت شـود: سـەت هەزار تمەن لە باتی مزی یەک حەوتە بدرێ›.

مابه التفـاوت / mābehottafāvot/: [عربـی]/اسـم. سـەرباقی؛ بـاقی؛ پاشمـاوە؛ ئـەوەی کـە هـۆی جیاوازی شـتێک لەگـەڵ شـتێکی‌تردایـە (وەک هەرزانی، گـرانی، زۆری، کـەمی، چـاکی یـا خراپـی و...) ‹اتـومبیلم را عـوض کـردم و یـک میلیـون هـم مابه‌التفاوت دادم: ماشینەکەم گۆڕیەوە و ملیـۆنێکیش سەرباقیم دا›.

مابین / mābeyne/: [عربی] حرف. نێوان؛ ناڤبەین؛ بەین؛ نـاونی؛ لەبـەنی؛ ناوبـەینی؛ ناڤـبەر؛ میـۆ؛ مێون؛ دوڕ؛ لەناو؛ لە نێوانی دوو یا چەنـد کـەس یا شتدا ‹مابین آنها اختلاف بود: نێوانیان کێشە بوو›.

مات[1] / māt/: /اسم. مات: ١. دۆخی کـش بـوونی شای شەترەنج بە جۆرێ کە ڕێی دەربـاز بـوونی نەبێ ٢. [فرانسوی] بەرهەمی توانەوەی کانەگەلی گۆگرددار.

▣ **مات شدن**: مات بوون؛ شا ترنجیـان؛ دۆڕانی کایەی شەترنج.

مات کـردن: مـات‌کـردن؛ بردنـەوەی کایـەی شەترنج.

مات[2]: صفت. مـات؛ مـت: ١. واق‌ورمـاو؛ دوش؛ دژداماو؛ دوشداماو؛ دژ؛ بە چڕ و چاوی شـێواو و سەرسـام لـە بـەر کێشـەیەکی زەیـنی یـان ڕووداوێکـی ڕەچـاو نـەکراو ٢. دامـاو؛ دامـاگ؛ تێماو؛ حەیران؛ داهێزاو و بڕیار لێ‌بڕاو بـە هـۆی بار و دۆخێکی دژوارەوە ‹با این بی‌پولی، بیکـاری و مریضی زنم، مات مانـده‌ام و نمـی‌دانـم چـه بکـنم: بـەم دەسـتەنگی و بێکـاری و ژن نەخۆشـیەوە، دامـاوم، نـازانم چ بکـەم› ٣. [فرانسـوی] تـار؛ تاریـک؛ بـە چەشنێ کە تـەنیا بەشـێک لـە تیشـک لێیـەوە دەربـاز ببـێ ‹شیشـەی مـات: شیشـەی مـات› ٤. [فرانسوی] بێ‌بریقە ‹رنگ مات: ڕەنگی مات›.

▣ **مات بـردن کسـی را**: واق ورمـانی کەسـێک؛ سەرسام بوونی کەسێ؛ مات بوونی کەسـێک؛ تەواسان؛ حەپەسان ‹چرا ماتت برده؟: لە چی واق ور ماوی؟›.

مــات مانــدن: واق‌ورمــان؛ حــەیران مــان؛ حەپەسان؛ تێدامان.

ماتادر / mātādor ، ـها/: [اسپانیایی]/اسـم. گاوبـاز؛ ئەوەی بۆ خۆشی لەگەڵ گادا بە شەڕ دێت.

ماتحت / mātaht/: [عربی]/اسم. [ادبـی] ١. ژێرین؛

خوارین؛ وارین؛ چێرین؛ خوارگین؛ ژێروو؛ ژێرن؛ خوارن؛ ئەوەی لە ژێر یا لە خوارەوە بێ ٢. ـ/ـها/ *[مجازی]* سمت؛ کلۆک؛ سورین؛ پاشڵ؛ کەماخ؛ کولمیک؛ تەڕاف؛ کەفەڵ؛ لاقوونگ.

ماترک / mātarak/: [عربی]/*اسم*. کەلەپوور؛ مەردەلا؛ کەلەپوڕ؛ شرە؛ میرات؛ ئەوەی لە کەسێکەوە، بەتایبەت دوای مردنی بە جێ دەمێنێ.

ماتریالیزم / māteryālîzm/: [فرانسوی] ☜ **ماتریالیسم**

ماتریالیست / māteryālîst/: [انگلیسی] *صفت*. ماتریالیست: ١. ـ/ـها/ هۆگر و شوێنکەوتووی ماتریالیسم ٢. ☜ **ماتریالیستی**

ماتریالیستی / māteryālîstî/: [انگلیسی] *صفت*. ١. ماتریالیستی؛ پێوەندیدار یان سەر بە ماتریالیسمەوە: **ماتریالیست**

ماتریالیسم / māteryālîsm/: [فرانسوی]/*اسم*. ماتریالیسم؛ ڕێبازێکی فەلسەفی کە ماک بە ڕاستیەکی ئەزەلی و بنەڕەتی دەناسێت و هەموو هەبوو، ڕووداو و دیاردەکانی جیهان و ژیان بە بەرهەمی ئەوە دەزانێت: **اصالت ماده؛ مادەگرایی؛ مادیگری؛ ماتریالیزم**

▣ **ماتریالیسم تاریخی:** ماتریالیستی مێژوویی؛ ڕێبازی فەلسەفی مارکس کە هەموو گۆڕانکاریەکی کۆمەڵگا و ڕەوتی مێژوو بە بەرهەمی کۆمەڵە قانوونی داسەپاو بە سەر ماکدا دەزانێ. گۆورانی کۆمەڵگا دەکێشێتەوە سەر گەشەی ئامێر و ئامرازی بەرهەم هێنان و فەرهەنگ و هەروەها ئاکار و قانوون بە ڕاژێری بار و دۆخی ئابووری کۆمەڵگا دەناسێت.

ماتریالیسم دیالکتیک: ماتریالیسمی دیالکتیک؛ ئامۆژەی فەلسەفی مارکسیسم کە جەخت دەکاتە سەر ئەوەی کە جەهان تەنیا ماکە و بێجگە لە ماک چی دی نیە و قانوونی بزاڤ و گۆڕانکاری بە سەر هەموو شتێکدا زاڵە.

ماتریس / mātrîs ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم*. ١. چوارچێوە؛ قالب؛ قالک ٢. *[ریاضی]* ماتریس؛ شێوازەیەکی زانستی بیرکاری، کاتێ چەندێتی چەند ڕەقەم بەسرابێتنە یەکەوە.

ماتم / mātam/: [عربی]/*اسم*. سوێ؛ سوو؛ سۆ؛ ئازیەت؛ ئازیەتی؛ ئازیەتباری؛ تازیە؛ تازی؛ تازیەباری؛ تازیانە؛ تازیمانە؛ مردەمو؛ بەهی؛ بنهاری.

▣ **ماتم گرفتن:** *[مجازی]* تازیەگرتن؛ خەمبار/ ئازیەتبار/ تازیەبار بوون؛ شین گێڕان؛ خەم داگرتن؛ خەمین بوون ‹برای یک تکه پارچه این‌طور ماتم گرفته‌ای؟!: بۆ لەتە پارچەیەک وا تازیەت گرتووە؟!›.

به ماتم نشستن: ئازیەتبار/ خەمبار بوون؛ تازیەگرتن؛ شین گێڕان ‹مردم در مرگ او به ماتم نشستند: خەڵکی لە مەرگیدا ئازیەتبار بوون›.

ماتمزده / mātamzade ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. ئازیەتبار؛ مردەمودار؛ تازیەبار: ١. خۆشەویستمردوو؛ مردوومراو؛ ماتەمین ‹پسرش مرده، ماتمزده است: کوڕەکەی مردووە، تازیەتبارە› ٢. *[مجازی]* خەمبار؛ خەمین؛ زۆر بە پەژارە ‹این قیافه‌ی ماتمزده چیست به خودت گرفته‌ای؟: ئەم چرۆچاوە تازیەتبارە چیە لە خۆتت دەرهێناوە؟›.

ماتمسرا / mātamsarā/: [عربی/ فارسی] ☜ **ماتمکده**

ماتمکده / mātamkade/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. ئازیەتگا؛ پرسەخانە: ١. جێ پرسە؛ جێگەی پرسە و تازیە ٢. *[کنایی]* جێگای پڕخەم و پەژارە؛ شوێنی زۆر داگیراو و پەژارەهێن * **ماتمسرا**

ماتیک / mātîk/: [فرانسوی]/*اسم*. ماتیک: ١. ماکێکی چەوری زۆرتر ڕەنگی، بۆ ڕازاندنەوە و جوان کردنی لێو، کە لە دەفرێکی وەک لوولەدایە ٢. ـ/ـها/ ڕۆژ؛ ئەو ماکە و جێگاکەی.

ماجرا / mācarā ، ـها/: [عربی]/*اسم*. ڕووداو:

۱. کار ‹ماجرای خریدن خانه به کجا کشید؟: کاری ماڵ سەندن گەیشتە کوێ؟› ۲. کار و ڕەهات؛ ڕووداوی پڕ کارەسات ‹آن شب ماجرایی داشتیم، که مپرس!: ئەو شەوە کار و ڕەهاتێکمان بوو، نەبێتەوە!›.

ماجراجو / mācarācû ، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* گوریخ؛ گورخ: ۱. خاوەن خوو یان ئۆگرەتی بە شەڕ و هەرا و بشێوە ۲. *[مجازی]* ئاژاوەگێڕ؛ دڕ و شەڕانی.

ماجراجویی / mācarācûyî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* گوریخی؛ گورخی؛ هەوڵ بۆ کارەسات نانەوە و خۆ تێهەڵقورتانی.

مأجور / ma'cûr/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* خەلاتبەر؛ شیاوی ڕێز و خەلات.

ماچ / māč ، ـها/: [کردی] *اسم.* *[گفتاری]* ماچ؛ ماچە؛ مۆچ؛ ماچۆ؛ پاچ؛ مووچ؛ ماچک؛ میس؛ مووس؛ ڕامووس؛ ڕامووز؛ ڕامیس؛ ڕامووسانک.

▣ **ماچ دادن:** ماچ دان؛ بەرایی دان بۆ ڕامووسان ‹بیا به عمو یک ماچ بده!: وەرە ماچێک بدە بە مامت!›.

ماچ کردن: ماچ‌کردن؛ ڕامووسان؛ ڕامووسین؛ میسان؛ ڕامیسین؛ لەوپادایش؛ پاچ‌کرن ‹برو دست بابا بزرگ را ماچ کن!: بچۆ دەستی باوەگەورە ماچ بکە!›.

ماچ و بوسه / māč-o-bûse ، ـها/: [کردی/ فارسی] *اسم.* *[گفتاری]* ماچ و مووچ؛ ماچماچان؛ کاری یەکتر ماچ‌کردن ‹ماچ و بوسه‌ی خداحافظی تمام شد و راه افتادیم: ماچ و مووچی ماڵاوایی دوایی هات و کەوتینە ڕێ›.

ماچ و موچ / māč-o-mûč/: [کردی] *صوت.* ماچ و مووچ؛ ملچی؛ فلچەفلچ؛ دەنگی ماچ‌کردنەوە.

ماچه / māče ، ـها/: *اسم.* *[گفتاری]* ما؛ مێ؛ ماچە؛ ماچەک؛ ماچکە؛ دێڵە؛ دەڵە؛ مێوینەی بڕێ گوانداران ‹ماچه الاغ: ماکەر›.

ماحصل / māhasal/: [عربی] *اسم.* ئاکام؛ بەرهەم؛ حاسڵ؛ ئەو شتەی بە دەست هاتووە ‹ماحصل بحث این شد که باید شرکت را منحل کرد: ئاکامی باسەکە بوو بەوە کە پێویستە بەشدارگە هەڵوەشێتەوە›.

ماحضر / māhazar/: [عربی] *اسم.* حازر؛ کورتۆڵ؛ ئەو شتە لە بەر دەستدایە، بەتایبەت خواردنێک کە لە پێشەوە ئامادەکراوە ‹نهار برویم خانه‌ی ما، ماحضر هرچه بود با هم می‌خوریم: نیوەڕۆ بچینەوە بۆ ماڵی ئێمە، چی حازر بوو پێکەوە دەیخۆین›.

مأخذ / ma'xaz ، ـها؛ مآخذ/: [عربی] *اسم.* ۱. سەرچاوە؛ سەرچاوکە؛ نووسراوە یان کەسێ کە باسێکی لێ دەگێڕنەوە ‹برخی نویسندگان مأخذ نوشته‌شان را ذکر نمی‌کنند، برخی دیگر مأخذی را می‌دهند که اصلاً ندیده‌اند!: بەشێک لە نووسەران سەرچاوەی نووسراوەکانیان ناڵێن، بەشێکی دیکەش سەرچاوەیەک ناو دەبەن کە هەر نەیاندیوە!› ۲. بنەما؛ ئەوەی دەبێتە بنەڕەتی حیساب‌کردن ‹مأخذ محاسبه‌ی شما چیست؟: بنەمای حیساب کردنی ئێوە چییە؟›.

مأخوذ / ma'xûz/: [عربی] *صفت.* وەرگیراو؛ هەڵگیراو؛ هەڵگرتە.

▣ **مأخوذ به حیا شدن:** لە ڕوو دامان؛ کەوتنە/ کەفتنە ناو ڕوودەربایسی.

مادام[1] / mādām ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* مادام؛ (بۆ ژنانی ناموسڵمان دەگوترێ) ‹مادام بواری از رمان‌های گوستاو فلوبر است: مادام بواری لە ڕۆمانەکانی گوستاو فلۆبرە›.

مادام[2]: [عربی] *قید.* هەتا؛ تا؛ ماوەیەکی دیاری نەکراو ‹مادام بترسیم همین است: هەتا بترسین هەر ئەمەیە›.

▣ **مادام/ مادامی که:** تا کاتێک؛ تا ئەوکاتەی؛ تا وایە؛ هەتا ئاوایە ‹مادام که اینجایی، در خانه‌ی ما بمان: تا کاتێک لێرەی، لە ماڵی ئێمە بمێنەوە›.

مادام‌العمر / mādāmol'omr/: [عربی] *قید.* تەواوی ژیان؛ تا دواکاتی ژیان؛ هەتا دوا ساتی تەمەن ‹مادام‌العمر در آنجا زندگی کرد: تەواوی ژیانی

لەوێ ژیا›.

مادر [1] / mādar ، ـها؛ ـان/: *اسم.* دایک؛ دایە؛ دێ؛ دی؛ دا؛ ئامە؛ دالک؛ دالگ؛ دادیک؛ ئـەدا؛ وەدا؛ ئانە؛ ئەوا؛ دادە؛ دیا؛ چا؛ داک؛ داکۆ؛ ماک؛ ماکە؛ یاک؛ یایە؛ یادێ؛ یایک؛ جێ؛ جیا؛ مایە؛ مایـەر؛ مای؛ مەتەر؛ دەیک؛ دای: ١. گیانـداری مێوینـە (بەتایبەت مرۆ) کـە بێچـووی هەیـە ٢. *[مجازی]* ئەوەی شتێکی بەدیهێناوە یان بەخێوی کردووە ‹مادر روزگار: دایکـی ڕۆژگـار› ٣. پـووری؛ میمـی؛ نازنـاوی بـە خۆشەویسـتی و ڕێـزەوە بـۆ ژنی بەسالاچوو.

▣ **مادر بچه‌ها:** *[گفتاری]* دایکی منـدالان؛ دایـک منالەکان؛ ئاماژەی پیاو بۆ ژنەکەی ‹مادر بچه‌ها مریض است: دایکی مندالەکان نەخۆشە›.

مادر رضاعی: دایکی شیری؛ ژنێـک جگـە لـە دایک کە شیری بە کەسێ دابێ.

مادر روحانی: دایکی ڕۆحـانی؛ ڕێزناوێـک بـۆ ژنی لە خواترسی کلێسە: **مادر مقدس**

مـادر فـولاد زره: *[کنـایی]* دەمامـەی جـادوو؛ پیرەزاڵ؛ کۆنەفرتۆڵ؛ پیرەی فەرهادکوژ؛ پیرە ژنی ڕەزاگران و تەژە.

مادر مقدس ☜ **مادر روحانی**

مادر ناتنی: زڕدایک؛ زڕداک؛ زڕدێ؛ زڕدالـک؛ بـاوەژن؛ بـاوەژەنی؛ دێمـاری؛ دێـدێ؛ ژنی باوک، بێجگە دایک.

▣ **مادر شدن:** بـوون بـە دایـک؛ بیـەی ئـەدای؛ مندال هێنانە دنیا.

مادر [2]: *صفت.* سەرەکی؛ سەرەتایی ‹کارخانەی مادر: کارخانەی سەرەکی›.

مادرانـدر / mādarandar ، ـها/: *اسم.* بـاوەژن؛ زڕدایک؛ زڕداک؛ دێدێ؛ ژنباب.

مادرانه [1] / mādarāne/: *صفت.* دایکانە؛ ئەدایانـە؛ زۆر مێهرەبانانە و بە سـۆز، وەک دایـک ‹محبت مادرانە: خۆشەویستی دایکانە›.

مادرانـه [2]: *قیـد.* دایکانـە؛ ئەدایانـە؛ وەک دایـک، ژیرانە و بە بەزەییەوە ‹با او مادرانـه رفتـار مـی‌کـرد: دایکانە بە دەوریدا دەهات›.

مادربزرگ / mādarbozorg ، ـها/: *اسم.* نەنـە؛ نەن؛ نەنک؛ ماما؛ دایەگـەورە؛ دادا؛ ددا؛ داپـیر؛ داپیرە؛ پیرەدا؛ پیرک؛ داپـیرک؛ دایکـان؛ داگـا؛ نینی؛ دایکی دایک یان دایکی باب.

مادرتباری / mādartabāri/: *اسم. [جامعه‌شناسی]* دایکڕەگەزی؛ نـەزم و دووزەنـەیێ کـە منـداڵ دەداتـە پـاڵ دایـک و بنەماڵـەی دایکیـەوە. بەرانبەر: **پدرتباری**

مادرجد / mādarcad ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم.* ئانە؛ داپیرە گەورە؛ دایەخانم؛ دایکی دایە گەورە یان دایکی بابە گەورە.

مادرچـاه / mādarčāh ، ـها/: *اسم.* دایکـەبیر؛ بیری سەرەکی کە ئاوەڕۆی کارێز لەوێوە دەست پێدەکا.

مـادرخرج / mādarxarc ، ـها/: [فارسـی/ عربـی] *اسم.* خاوەن دەخڵ؛ ئەوەی خەرجی کۆمەڵێ، لە سەفەر یان کارێکی بەکۆمەڵدا دەگرێتە گـەردن و دواخری سەرجەمی خەرجەکان دابەش دەکـا و بەشـــە خـــەرجی هـــەر کەســـێکی لـــێ دەستێنێتەوە.

مادرخوانـــده / mādarxānde ، ـها/: *اسم.* ١. زڕدایـک ٢. دایگـان؛ ژن یـان کچـێ کـە منداڵێک وەردەگرێ و بە خێوی دەکا.

مادردار / mādardār/: *صفت.* دایکـدار؛ ئـەدادار؛ خاوەن دایک.

مادرزاد / mādarzād/: *صفت.* زگماک؛ سکماک؛ لەماوەرد؛ پێوەندیدار یا سەر بە کاتی لـە دایـک بوون ‹کوری مادرزاد: کوێری زگماک›.

مـادرزادی / mādarzādî/: *صـفت.* زگمـاکی؛ سکماکی؛ لەماوەری؛ دۆخ یان چۆنیەتی زگماک بوون.

مـادرزن / mādarzan ، ـها/: *اسم.* خەسـوو؛ خەسی؛ خوەسوو؛ خەسیرە؛ خەسوورە؛ هەسرەو؛

هەسروە؛ هوسیرەما؛ خواسی؛ خۆسسی؛ هیلک؛ داژەن؛ دایکی هاوسەری پیاو.

مادرسالاری / mādarsālārî/: *اسم. [جامعه شناسی]* دایکمەزنی؛ دووزەنەیەکی کۆمەڵایەتی کە تێیدا ژن/ دایک سەرۆکی بنەماڵەیە و مێرد و منداڵانی بەڕێوە دەبا، منداڵ دەگەڕێتەوە سەر بنەمای دایک و ژنان کار و باری کۆمەڵگایان بە دەستەوەیە.

مادرسرائی / mādarsarāʾî/ ☜ **مادرسرایی**

مادرسرایی / mādarsarāyî/: *اسم. [جامعه‌شناسی]* شێوازێکی کۆمەڵایەتی کە مێرد دەچێتە ناو خێڵی ژنەکەی و لەگەڵ ئەواندا دەژی: **مادرسرائی**

مادرشوهر / mādaršowhar, -šo:har ، ـها؛ ـان/: *اسم.* خەسوو؛ هەسوو؛ خوەسوو؛ هەسرەو؛ هەسروە؛ خواسی؛ خۆسسی؛ هیلک؛ دایکی هاوسەری ژن.

مادرشهر / mādaršahr ، ـها/: *اسم.* دایکەشار: ۱. گەورەشار؛ شارمەزن؛ شاری سەرەکی پارێزگا یان وڵاتێک ۲. *[قدیمی]* زێد؛ شار یان وڵاتی سەرەکی خێڵی کۆچەر.

مادرکلید / mādarkilîd, -kelîd ، ـها/: [فارسی/ یونانی] ☜ **شاه‌کلید**

مادرمرده / mādarmorde/: *صفت.* دایکمردوو؛ دایکمردگ؛ دالکمردی: ۱. ئەدامەردە؛ بێدایک؛ تایبەتمەندی کەسێ کە دایکی مردووە ‹مثل بچه‌های مادرمرده زار ـ زار گریه می‌کرد: وەک منداڵی دایکمردوو هۆن ـ هۆن دەگریا› ۲. *ـها/ [کنایی]* داماو؛ بەدبەخت؛ بێچارە ‹این مادرمرده که گناهی نداشت: ئەم داماوە خۆ سووچێکی نەبوو›.

مادروار / mādarvār/: *قید.* دایکانە؛ ئەدایانە: ۱. وەکوو دایک ۲. *[مجازی]* زۆر مێهرەبانانە.

مادری[1] / mādarî/: *اسم.* دایکی؛ داکێتی؛ دایکێتی؛ دالکێتی؛ دایتی: ۱. بار و دۆخی دایک بوون ۲. *ـها/ [مجازی]* چاکە و بەزەیی دایکانە ‹او در حق همه مادری می‌کرد: ئەو بۆ هەمووان دایکی دەکرد›.

◙ **مادری کردن**: دایکی‌کردن؛ دایکێتی‌کردن؛ ئەدایی کەردەی؛ وەک دایک جووڵانەوە.

مادری[2]: *صفت.* دایکی؛ دایکێتی؛ پێوەندیدار یان سەر بە دایک ‹خانواده‌ی مادری: بنەماڵەی دایکی›.

مادریار / mādaryār/ ☜ **پدریار**

مادگی / mādegî/: *اسم.* ۱. مێوینەیی؛ مێوینەتی؛ مایەنی؛ مێیاتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی مێ بوون ۲. *ـها/* قوولکە؛ چاڵی؛ جێ قوتکە؛ نیوە یان بەشێکی کون یان قووپاو لە شتێ کە بەشێکی قوتی تێدەچێ یان تێدا گیر دەبێ ‹مادگی تکمه: قوولکەی دووگمە› ۳. *ـها/ [گیاه‌شناسی]* مێوینەیی؛ مێوینەتی؛ ئەندامی مێوینەی گوڵ.

مادمازل / mādmāzel/: [فرانسوی] ☜ **مادموازل**

مادموازل / mādmāzel ، ـها/: [فرانسوی]*اسم.* مادمازل؛ کچێ؛ کەنیشکە؛ سەرناوێ بۆ بانگ کردنی کچان: **مادمازل**

مادون / mādûn/: [عربی] *صفت.* خواردەست؛ ژێر؛ خاوەن پێگە و پلەی خوارتر ‹کارمند مادون: کارمەندی خواردەست›.

مادون / mādûne/: [از عربی] *حرف.* ژێرەوەی؛ ژێری؛ خوار ‹مادون قرمز: ژێرەوەی سوور›.

◙ **مادون قرمز** ☜ **فروسرخ**

ماده[1] / māde/: *اسم.* ما؛ مێوینە؛ مێ؛ نێ؛ ماچە؛ مێچکە؛ مێنگە؛ هێمان؛ بەشێ لە گیانداران کە ئاوس دەبن و زاوزێ دەکەن. بەرانبەر: **نر**

ماده[2]: *صفت.* مێ؛ مێو؛ ما؛ مایەن؛ ماک؛ مایک؛ مایکە؛ ماچە؛ مێچکە؛ مۆن؛ سەر بە گیانداری مێوینە.

ماده / mādde ، ـها؛ مواد/: [عربی]*اسم.* ۱. ماک؛ هێسن؛ تەنی سروشتی کە وێڕای وزە، دیاردە و بوونەوەرەکانی جیهان پێک دێنێ ۲. ماک؛

ئه‌وه‌ی شتێکی سروشتی لێ‌دروست بووه‌
٣. ماده‌؛ بڕگه‌؛ به‌ند؛ به‌شی جیاواز و دیاریکراو له‌ نووسراوه‌یه‌کی فه‌رمی که‌ به‌ ژماره‌ دیاری‌کراوه‌ ‹طبق ماده‌ی ۴ قرارداد: به‌رامبه‌ر به‌ ماده‌ی ٤ی بڕیارنامه‌›.

▣ **ماده‌ی اولیه‌**: کاله‌ده‌ند؛ ماکی سه‌ره‌تایی؛ ئه‌وه‌ی که‌ بۆ دروست‌کردن و سازکردنی کالایه‌ک پێویسته‌.

ماده‌ی حاجب: *[پزشکی]* ماکی ئۆپاک؛ ئه‌و ماکه‌ تیشکی ئیکس ده‌گرێته‌ خۆی (وه‌ک سولفاتی باریوم) که‌ له‌ ڕادیۆلۆژیدا به‌ کار دێت.

ماده‌ی خاکستری: *[کالبدشناسی]* شانه‌ی ده‌ماری مێشک که‌ بۆر و ڕه‌شه‌.

ماده‌ی خام: ماکی خاو؛ ماکی سروشتی که‌ هێشتا هیچ کارێکی له‌ سه‌ر نه‌کراوه‌.

ماده‌ی مخدر: ماکی سڕکه‌ر؛ ده‌رمان یان ماکی وا که‌ ده‌بێته‌ هۆی سڕی، کاسی، نه‌شه‌، خه‌والوویی، ژاراوی بوون و پاش ماوه‌یه‌ک چه‌شته‌یی و هووکاره‌ بوون (وه‌ک تریاک؛ مورفین، هێرۆئین و ...).

ماده‌ی واحده‌: قانوونێ که‌ ته‌نیا یه‌ک به‌ندی هه‌بێ.

▣ **ماده‌ کردن**: ١. چلک‌کردن؛ کێم‌کردن؛ هه‌و کردن ٢. *[مجازی]* بن/ بێخ په‌یدا کردن؛ قووڵ بوونه‌وه‌؛ شه‌ڕ گه‌یشتنه‌ قۆپی؛ هه‌ڵچوونی گێره‌ و کێشه‌.

ماده‌تاریخ / māddetārîx ، ـها/: [عربی]/*اسم*. هۆنراوه‌ یان سارسته‌یێ که‌ مێژووی ڕووداوێک ده‌رده‌بڕێت (زۆرتر له‌ڕووی حیسابی ئه‌بجه‌ده‌وه‌).

ماده‌شناسی / māddešenāsî/: [عربی/ فارسی] ☜ **متالورژی**

ماده‌گرایی / māddegerāyî/: [عربی/ فارسی] ☜ **ماتریالیسم**

مادی[1] / mādî/: *اسم*. مادی؛ زمانێک که‌ له‌ ولاتی ماددا باو بووه‌ و تا ئێستاکه‌ ئاسه‌وارێکی سه‌ربه‌خۆی لێ نه‌دۆزراوه‌ته‌وه‌.

مادی[2]: *صفت*. مادی: ١. پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ ماد ‹زبان مادی: زمانی مادی› ٢. خه‌ڵکی ماد.

مادی / māddî/: [عربی] *صفت*. ماکی؛ ماددی: ١. سه‌ر به‌ ماک ٢. له‌ ماک چێ‌کراو ‹جسم مادی: ته‌نی ماکی› ٣. به‌ بایه‌خی بازه‌رگانی یان پاره‌یی ‹کمک مادی: یارمه‌تی ماددی› ٤. *[کنایی]* پووله‌کی؛ ماڵ خۆشه‌ویست؛ دنیادۆست.

مادیات/ māddîyyāt/: [عربی]/*اسم*. ١. که‌ل‌وپه‌ل و کار و باری دنیایی ٢. *[مجازی]* ماڵی دنیا؛ ئه‌وه‌ی ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ سه‌ر ماڵ و دارایی ‹پیش او مادیات بهایی ندارد: ماڵی دنیای له‌لا پووشه‌›.

مادیان / mādiyān ، ـها/: *اسم*. مایین؛ ماهین؛ ماهینه‌؛ مه‌ینه‌؛ ماهینی؛ مه‌هان؛ مهان؛ مه‌هین؛ مه‌عین؛ ماین؛ چروه‌؛ ئه‌سپی پێگه‌یوی مێوینه‌.

مادیگری / māddîgarî/: [عربی/ فارسی] ☜ **ماتریالیسم**

مادینه‌ / mādîne ، ـها/: *اسم*. مێ؛ مێوینه‌؛ مێچک؛ مێچکه‌؛ مۆن؛ ما؛ ئه‌مێ؛ مێوه‌؛ مێنگه‌؛ مێوه‌له‌؛ مان. به‌رانبه‌ر: **نرینه‌**

مار / mār/: *اسم*. مار: ١. *[نجوم]* وێنه‌یه‌کی گه‌ردوونی: **حَیَّه‌** ٢. /ـها؛ ـان/ مۆر؛ گیانه‌وه‌ری خزۆکی بێ‌ده‌ست و پێ به‌ جه‌سته‌ی درێژی پووله‌کاویه‌وه‌، هێلکه‌که‌رن و زۆربه‌یان ژه‌هردارن ٣. ناوی شه‌سه‌م ساڵ له‌ دوازده‌ ساڵی ته‌قویمی تورکستانی ☜ **تقویم**

▣ **مار آب شیرین**: ماری بێ‌گه‌زه‌نی ئاسایی که‌ بۆق ده‌خوا.

مار آبی: ماراوی؛ ماری ئاوی؛ ماری ئاوژی.

مار ارقم ☜ **مار پیسه‌**

مار بوآ ☜ **بُوآ**

مار پیسه‌: ماری به‌ڵه‌ک/ خاڵ به‌ڵه‌ک؛ ماری ڕه‌شی خاڵ سپی: **مار آرقم**

مار جعفری: که‌وه‌ مار؛ جۆره‌ مارێکی ژه‌هرداری بۆر، زه‌رد یان قاوه‌یی، به‌ قه‌پۆزی

پان، سەری باریک و سێسووچەوە کە بە لادا دەڕوا.

مار خوش‌خط‌وخال: *[کنایی]* سەر قۆزی بن ئاڵۆز؛ سەر دۆستی بن کۆست؛ لە بەر باجی، لە پشت قەیچی؛ خاوەنی دیمەنێکی جوان و دڵبزوێن بەڵام لە دڵەوە پیس و پۆخڵ.

مار درختی: ماری داری؛ مارێکی درێژی بۆر، زەرد، زەیتوونی یان ئاماڵ قاوەیی کە ددانە چزەکەی لە بن دەمیدایە.

مار دریایی: ماری زەریایی؛ گیانەوەری ئاوژی ژەهرن بە درێژی زیاتر لە میترێک کە لە ئاوی گەرمی دەریادا دەژی.

مار زنگی ☜ **کُبرا**

مار عینکی ☜ **کُبرا**

مار کُبرا ☜ **کُبرا**

مارهای حلقوی: ماری پەلکەیی؛ ڕەگەزێ مار بە سەری بچووک، پوولەکەی ورد و نەرم و ڕنگاوڕەنگەوە: **مارهای زرفینی**

مارهای زرفینی ☜ **مارهای حلقوی**

مارهای زنگوله‌دار: ڕەگەزە مارێکی ژاردار زەرندە بە کلکی کوڵ و سەر و ملی قوتەوە کە لە پوولەکەکانی ئاخری کلکیەوە دەنگێکی وەک دەنگی زەنگۆڵە دێت.

مارهای سمی: ماری ژاردار؛ ماری ژەهرین؛ هەر کام لەو مارانە لە وشکی دەژین و چزیان ژاراویە.

مارهای معمولی: ماری ئاسایی؛ هەر کام لەو مارانەی بێچزن یان چزیان کەمژارە، نێر و مێیان لە یەک دەچێ، پوولەکەیان لووسە و لە هەر دوو هارووادا ددانیان هەیە.

▣ **مار خوردن و افعی/ اژدها شدن:** *[مجازی]* فێرە کەڵەک و فێڵەوازی بوون و باش ڕاهاتن بۆ فریو و تەڵەکە لە خەڵک.

مار در آستین پروردن: *[مجازی]* توولەگورگ هاوردنە ماڵ؛ لەگەڵ خزم یان کەسێکی خراپدا چاکی و پیاوەتی کردن.

مار را با زبان از سوراخش بیرون کشیدن: *[مجازی]* بە زمانی خۆش مار لە کونی دەرهێنان؛ زمان لە بەرپێ دان؛ بە قسەی خۆش و نەرمەنەرم، لاسار و سەربزێو هێنانە سەر ڕێ ‹تو با این زبانی که داری مار را از سوراخش بیرون می‌کشی: ئەتۆ بەم زمانە خۆشەت مار لە کونی دەردێنی›.

مار را به دست کسی دیگر گرفتن: *[کنایی]* بە باڵی کەسێکیتر فڕین؛ بە دەس کەسیتر مارگرتن؛ کاری پڕمەترسی بە کەسێکیتر کردن.

مار زدن: مار پێوەدان؛ مار گەستن؛ مار گەستەی ‹یک کارگر راه‌سازی را مار زده بود: کرێکارێکی ڕێسازی مار پێوەی دابوو›.

از ترس مار به اژدها/ افعی پناه بردن: لە ترسی ئاو خۆ دەئاگر هاویشتن؛ لە ترس مار پاڵ بە ئاگرەوە دان؛ بۆ خۆ پاراستن لە خراپ، خۆ تووشی خراپتر کردن.

مارافسای / mār'afsāy/: *اسم.* مارگیر؛ مارگر: ۱. *[ها]* *[ادبی]* کەسێ کە مار دەگرێ ۲. *[نجوم]* کەلوویەکی گەورە لە ئاسمانی نیوەگۆی باشووردا: **حوا**

مارپیچ[1] / mārpîč ، ـها/: *اسم.* پێچ ـ پێچ؛ مارپێچ؛ قەمچ و پێچ؛ کەوانەیێ کە بەردەوام لە ناوەندی، دوور و نزیک دەکەوێتەوە.

مارپیچ[2]: *صفت.* پێچ ـ پێچ؛ مارپێچ؛ قەمچ و پێچ؛ قەنچ و پێچ؛ قەنچاوپێچ؛ پێچەڵپێچ؛ بە بیچم، ڕێ یان شێوە ڕۆشتنێ کە بەردەوام سووڕ بخواتەوە.

مارپیچی / mārpîčî/: *صفت.* مارپێچ؛ پێچاوپێچ؛ قەمچ و پێچ.

مارچ / mārč/: [انگلیسی] ☜ **مارس**

مارچوبه / mārčûbe ، ـها/: *اسم.* مارچێوە؛ گیاماران؛ مارچۆوە؛ چاومارە؛ شەفەلە؛ کەبەر؛

ترچک؛ گیاگوڵەنگ؛ گیایەکی پایای لق و پۆ دەرزی، بە گەڵای پووڵەکەیی و گوڵی سپی یان سەوز و بەری سوورەوە کە ساقەتەکەی دەخورێ، چەند جۆرێکیشی جوانە و بۆ ڕازاندنەوە دەشێ.

مارس / mārs/:/سم. مارس: ۱. [فرانسوی] مارچ؛ مارت؛ ئازار؛ ئادار؛ مانگی سێهەم لە ساڵی زایینی بە ۳۱ ڕۆژەوە کە لە دەی ڕەشەمەوە دەس پێدەکا: **مارچ** ۲. [ترکی] دۆڕانێکی دوو بەرامبەر لە کایەی تەختەدا بە هۆی ئەگەر لایەنێ هەموو مۆرەکانی هەڵگرتبێ و ئەوی دی هیچی هەڵنەگرتبێ ‹این دست هم مارس شدی: ئەم دەستیشە مارس بووی›.

مارش / mārš/: [فرانسوی]/سم. مارش؛ ئاهەنگی مووسیقای دوو یان چوار زەربی بۆ ڕێک و تەکووزکردنی هەنگاوانی هێزی چەکداری لە ڕێژە و ورووژاندیان لە شەڕگەدا.

▣ **مارش عزا**: مارشی ئازیەت؛ مارشی زۆر هێواش و نەرم بۆ ئازیەتباری.

مارشال / māršāl ، ـها/: [فرانسوی]/سم. مارشاڵ؛ ئەفسەری ئەرشەد بە پلەکی چەکداری بەرانبەر بە سپەهبود.

مارک / mārk ، ـها/: [فرانسوی]/سم. مارک: ۱. وێنە یا نیشانەی تایبەتی دامەزراوەیێ کە لە سەر شتێک چاپکراوە، هەڵکەنراوە یان پێوەنراوە ۲. یەکەی پارەی ئاڵمان پێش یورۆ.

مارکسیزم / mārksîzm/: [فرانسوی] ☜ **مارکسیسم**

مارکسیست / mārksîst ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی]/سم. مارکسیست: ۱. شوێنکەوتوو یان لایەنگری مارکسیسم ۲. مارکسیستی.

مارکسیستی / mārksîstî/: [فرانسوی] صفت. مارکسیستی؛ پێوەندیدار یان سەر بە مارکسیست.

مارکسیسم / mārksîsm/: [فرانسوی]/سم. مارکسیسم؛ ئامۆژەی فەلسەفی - ڕامیاری کارل مارکس (۱۸۱۸ـــ۱۸۸۳ زایینی) فەیلسووفی بەناوبانگی ئەڵمانی، لە سەر بنەمای ماتریالیسم و سوسیالیزم: **مارکسیزم**

مارکسیسم ـ لنینیسم / mārksîsmlenînîsm/: [فرانسوی]/سم. مارکسیسم ـ لینینیسم؛ ئامۆژەی شۆڕەوی پێشوو، بەرهەمی لێکدانەوە و بۆچوونی لینین (۱۸۷۰-۱۹۲٤ زایینی) لە مارکسیسم. هەروەها: **مارکسیست ـ لنینیست**

مارکی / mārkî ، ـها/: [فرانسوی]/سم. مارکی؛ نازناوی ئەشرافی میراتی بۆ پیاوان لە بڕێ ولاتانی ئورووپاییدا.

مارکیز / mākîz ، ـها/: [فرانسوی]/سم. مارکیز؛ نازناوی ئەشرافی میراتی بۆ ژنان لە بڕێ ولاتانی ئورووپادا بۆ ژن یان بێوەژنی مارکی.

مارگارین / mārgārîn/: [فرانسوی]/سم. مارگارین؛ جۆرێ کەرەی دەسکرد لە ڕۆنی پاڵفتەی گیا، شیر، ئاو و ماکیتر (وەک زەردێنەی هێلکە، کازئێن، ویتامین، ماکی ڕەنگی).

مارگزیدگی / mārgazîdegî/: /سم. مارانگازی؛ مارگەستەیی؛ مارانگەستەیی: ۱. مارپێوەداوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی مار پێوەدان ۲. ئەو شوێنە مار گەستوویەتی.

مارگزیده[1] / mārgazîde ، ـها؛ ـگان/: صفت. مارانگاز؛ مارانگەز؛ مارانگەستە؛ مارگەستە؛ مارگەستی؛ مارزەیە؛ ماردریای؛ مار پێوەداو ‹مارگزیده از ریسمان سیاه و سفید می‌ترسد: مارانگاز لە گوریس دەترسێ›.

مارگزیده[2]: صفت. مازانگەز؛ مارگەستە؛ تووشیاری مارگەستوویی.

مارگیر / mārgîr ، ـها؛ ـان/:/سم. مارگیر؛ مارگر: ۱. ئەوەی خەریکی ڕاوەمارە ۲. مارباز؛ کەسێ کە بۆ سەر قاڵی خەڵک ماران دێنێتە سەما و گەمەیان لەگەڵ دەکا.

مارمالاد / mārmālād/: [فرانسوی از پرتغالی]/سم.

مارمالاد؛ جۆرێک مرەبای چەرخکراوی خەست و خۆڵ لە میوەی ئاودار.

مارماهی / mārmāhî ، ـها؛ ـان/: /اسم. ماراقی؛ مارماسی؛ مارماسە؛ مارماساو؛ جۆرێ ماسی کە لە مار دەکا بەلام چزی نیە و گۆشتی دەخورێ.

◘ **مارماهی آب شیرین:** جۆرێک مارماسی کە لە ئاوی شیریندا گەورە دەبێ و پاش گووران ڕوو دەکاتە دەریا.

مارماهی برقی: جۆرێک ماسی گەورە کە بە کارەبای لەشی خۆی ماسیەکانیتر سڕ دەکا و دەیانگرێ.

مارمولک / mārmûlak ، ـها؛ ـان/: [از کردی]/اسم. مارمێلکە؛ مارمێلک؛ مارملووک؛ مارملیک؛ مارمیلۆک؛ مارمیلک؛ مارمارۆک؛ مارمزووک؛ مارمەزووکە؛ مەزووکە؛ مارمەزووکی؛ مەزووکلێ؛ مزرک؛ مارژۆک؛ مارمارۆشک؛ ماماریشۆک؛ مەرمەشۆک؛ ماریلە؛ ماریاکە؛ بیکمار؛ بۆکمار؛ مارگیس؛ مارندوگ؛ خلنزەر؛ خلنەزەر؛ شینشینەک؛ شینشینک؛ لووسلووسەک؛ خەج خەجۆک؛ شەوگەرد؛ لەهلاک؛ گیانەوەرێکی خزۆکی پوولەکەدارە، جۆری بێدەست و پایان لە مار دەکا و هەموو جۆریکیان دەتوانن لە هەلاتندا کلکیان داخەن و سەر لە نوێ کلک دەربێننەوە: **کربشە؛ کرفش** *[قدیمی]*

مارونی / mārûnî/: [؟]/اسم. ماروونی: ١. لقێ لە مەسیحیانی عەرەبی کاتۆلیک، شوێنکەوتووی ماروونی پیرۆز (نزیک بە ٤١٠ زایینی) کە ناوەندیان لوبنانە ٢. /ـها؛ ـان/ هەر کام لە مەسیحیانی شوێنکەوتووی ئەو لقە.

ماریجوانا / mārîcuvānā/: [انگلیسی از اسپانیایی]/اسم. ماریجوانا؛ وشکەوەکراوی گەلا و سەر لقوپۆی گیای شادانە کە لە بەر سڕکەر بوونی وەکوو جگەرە دەیکێشن.

ماز / māz/: [انگلیسی]/اسم. ١. تۆڕێ لە دالانگەلی پێچاوپێچ کە ڕێ لێ دەرکردنی سەختە ٢. هەر پێکهاتەیەک وا دروست کرابێ.

مازاد / māzād/: [عربی] *صفت.* زیاد؛ زیادە؛ زۆرتر لە ڕادەی دڵخواز یا پێویست ‹مازاد بر نیاز: زیادە لە پێویست›.

مازو / māzû/: [کردی]/اسم. دارمازوو؛ مازی؛ مازک؛ مازێر؛ دارمازگ: ١. /ـها/ مازوار؛ درەختێک بە کلاوەی گردی گەورە، گەلای تووکنی هێلکەیی و بەری پیالەئاسای درێژ و سپیەوە ٢. دەقلووک؛ جەوی سەر گەلا و لق و پۆی دارمازگ کە بە هۆی چز پێوەدانی مێروو دەری دەکا.

مازوت / māzût/: [فرانسوی از روسی از عربی]/اسم. نەفتەڕەشە؛ مازووت؛ نەوتی ڕەش؛ بەرهەمی دلۆپاندنی نەوتی خاو یا پلاشەبەرد، کە بۆ سووتەمەنی، لە برێ موتوری دیزلی و کوورەی نەوت سووتدا بەکار دەچێ.

مازوج / māzûc/: [کردی]/اسم. مازوو؛ مازووج؛ مازگ؛ مازی؛ گولێر؛ بەری دارمازوو.

مازوخیست / māzoxîst ، ـها/: [فرانسوی] *صفت.* *[روانشناسی]* مازوخیست؛ ئازارخواز؛ تووشی نەخۆشی مازوخیسم.

مازوخیستی / māzoxîstî/: [فرانسوی] *صفت.* مازوخیستی؛ ئازارخوازانە؛ پێوەندیدار یان سەر بە مازوخیسم.

مازوخیسم / māzoxîsm/: [فرانسوی]/اسم. *[روانشناسی]* مازوخیسم؛ ئازارخوازی؛ جۆرێک ئالۆزاوی دەروونی کە نەخۆش بە ئازاردران و سووکایەتی پێکران لە لایەن گراویەوە کاژێر دەبێ و دادەمرکێ.

مازه / māze/: [کردی] ☜ تناب پشتی، **تناب**

ماژور / mājûr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. *[نامتداول]* مەیجر؛ سەرگورد.

ماژیک / mājîk ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ماژیک؛ ناوی بازرگانی جۆرێک پێنووس بە مەرەکەفدان و نووکی لبادەوە (بۆ مژین و دەردانی مەرەکەف)

کە زۆرتر بۆ نووسین بە خەتی گەورە و نیگارکێشان دەبێ.

ماساژ / māsāj/: [فرانسوی]/اسم. لەپماڵ؛ کەڤماڵ؛ وەرزۆ؛ پەرخ؛ ماساژ؛ کار و ڕەوتی شێلان؛ ولین؛ بلین؛ ڤەمالین؛ مالینی ماسوولکە بە دەست یان هەر کەرستەیەکی‌تر بۆ دەرمان و لەش‌ساخی ‹پایم ضرب دیده بود ماساژ دادم کمی بهتر شد: پام کوترابوو لەپمالم کرد تۆزێ باشتر بوو›. هەروەها: **ماساژ دادن**

ماساژور / māsājor، ـها/: [فرانسوی]/اسم. وەرزۆدەر؛ مالشتدەر؛ ئەوەی کاری شێلان بێت.

ماساندن / māsāndan/: مصدر. متعدی. // **ماساندی**: گرساندت؛ **می‌ماسانی**: دەگرسێنی؛ **بماسان**: بگرسێنە// ١. گرساندن؛ مەیاندن؛ کەسداندن؛ گوڤهاندن؛ گرسنەی؛ گرسنای؛ زەمتاندن؛ ڕچاندن ٢. [مجازی] ڕۆن لە نانی کەسێک هەلسوون؛ خەیر بە کەسێ گەیاندن ‹ببین می‌توانی چیزی به ما بماسانی؟: بزانە دەتوانی رونێک لە نانی ئیمە هەلسووی؟› ٣. [مجازی] گوڤتاندن؛ پێک‌هێنان؛ جۆش دان. هەروەها: **ماساندنی**

■ **صفت مفعولی: ماسانده** (گرسێنراو)

ماسبق / māsabaq/: [عربی]/اسم. ڕابردوو؛ ڕابووردوو؛ ویەردە؛ پێشوو؛ ئەوەی لە پێشتردا بووە یان کراوە ‹قانون عطف به ماسبق نمی‌شود: قانوون بۆ ڕابردوو هەلناگەڕێتەوە›.

ماست / māst/: اسم. ماست؛ ماس؛ مێست؛ مۆست؛ ترۆلە؛ ترۆلە؛ شیری هەوێن‌کراو و گرساو کە خواردنێکی هەموانیە.

▣ **ماست چکیده**/ کیسه: تۆراخ؛ تۆراغ؛ دۆس‌وێر؛ ماستی ئاو لێ‌چنراوی خەست‌کراو.

▣ **ماست به دهن کسی بودن**: [تعریض] قورقوشم لە گەرووی کەسێکدا بوون؛ قاوت لە دەم کەسێکا بوون؛ لە کاتی پێویستدا هیچ نەگوتن ‹حرفی می‌زدی، اعتراضی می‌کردی، مگر ماست به دهنت بود؟!: قسەیەکت دەکرد، دەنگێکت هەلدەهێنا، مەگەر قورقوشمت لە گەروودا بوو؟!›.

ماست را هم نبریدن: [تعریض] ماستیش نەبڕین؛ زۆر کول بوون (بۆ چەقۆ و مەقەست و... دەگوترێ) ‹این چاقو که ماست را هم نمی‌برد: ئەم چەقۆیە خۆ ماستیش نابڕێ›.

ماستها را کیسه کردن: [مجازی] واز هێنان؛ کۆتا کردن؛ ترسان و دەست بەردان ‹تا سر و کلەی پاسبان‌ها پیدا شد، آزاد ماست‌ها را کیسه کرد و دست از فحاشی و عربده‌کشی برداشت: هەر پاسبانەکان دەرکەوتن، ئازاد وازی هێنا و دەستی لە جنێو دان و قیڕاندن هەلگرت›.

ماست‌بند / māstband، ـها/: اسم. ئەوەی ماست هەوێن دەکا؛ کەسێ کە ماس ئەنێ.

ماست‌بندی / māstbandî/: اسم. ١. کار و ڕەوتی گوڤهاندن؛ مەیاندن؛ نیان؛ هەوێن‌کردن؛ ئامیان‌کردنی شیر بۆ ماست یا پەنیر ٢. ـها/ کارگەی بەرهەم هێنانی داهاتگەلی شیر.

ماستمالی / māstmālî/: اسم. [کنایی] ماسمالی: ١. ڕەوتی بە ڕواڵەت سەر و بنی کار هێنانە یەک ‹اگر بخواهی کارها را سرهم‌بندی و ماستمالی کنی معامله‌مان نمی‌شود: ئەگەر بتهەوێ کارەکان تەپەخێ و ماسمالی بکەی، پێکەوە نامانکرێ› ٢. کار و ڕەوتی پینەکردن؛ پا پێدا ساوین؛ ڤەکروپاندن؛ داپۆشینی هەڵە و عەیب ‹قرار بود برود دادگاه، اما قضیه را ماستمالی کردند و به زور رضایت گرفتند: بڕیار بوو بڕوا بۆ دادگا، بەلام ماسمالیان کرد و بە زۆر ڕەزایەتیان سەند›.

ماستی[1] / māstî/: اسم. [گفتاری] ١. ماست‌فرۆش؛ ماس‌وەرش؛ کەسێک کە ماست دەفرۆشێ ٢. ماستکەر؛ ئەوەی ماست هەوێن دەکا.

ماستی[2]: صفت. ماستی؛ ماسی: ١. بە ماست؛ تێکەلاو بە ماست ٢. ماستاوی؛ ماست پێوەتلاو؛ لە ماست گەوزاو.

ماستیک / mâstîk/: [انگلیسی]/اسم. ماستیک: ۱. شیلەی داری مەستەکی کە دەنکێکی خڕی زەردە بە تام و بۆنی ئارامەوە، لە ئەلکول و ترەبانتیندا دەتوێتەوە و لە ددانسازی و نیگارکێشیدا بە کەڵک دێ ۲. هەویرێکی خەست تایبەتی گرتنی درزی پەنجەرە و بەنکەشی و... بۆ بەرگری لە نم.

ماسک / mâsk ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. دەمامک؛ ماسک؛ ماسکە: ۱. ڕووبەند؛ پەچە؛ پێچە؛ پووشی؛ ڕووبەنە ۲. ئەوەی کۆستە، ڕووی پێدەگرێ و خۆی پێدەگۆڕێت ۳. ئەوەی دەم و لووتی پێدەگرن تا کۆئەندامی هەناسەدان بپارێزێت ٤. کەرستەیێ کە کاتی کارکردن، دەم و چاو لە گەزن دەپارێزێ.

◙ **ماسک گاز**: ماسکی گاز؛ ماسکێک بۆ پالاوتنی هەوا و بەرگری لە وەزەنی گازی ژاراوی بۆ پێستی دەم و چاو و کۆئەندامی هەناسەدان.

◙ **ماسک از چهرەی کسی برداشتن** ☜ نقاب/ ماسک کسی را دریدن، **نقاب**

ماسک کسی را دریدن ☜ نقاب/ ماسک کسی را دریدن، **نقاب**

ماس‌ماسک / mâsmâsak ، ـها/: اسم. *[گفتاری]* ئەسپاوبازی؛ ئامێری بێکەڵک و بێبایەخ.

ماسوره / mâsûre ، ـها/: اسم. ماسۆڵە؛ ماسوولکە؛ بلبلیشک؛ ماسوولە؛ ماسوور: ۱. کەرستەیەکە جۆلا بۆ تەنین، داوی لێدەپێچن ۲. قرقرەیەکی بچووک دە ژێر چەرخی دروومان بۆ دەزوو تێوەپێچان ۳. خەرەکی نێو گوللەی تۆپ و خومپارە کە ناهێڵێ گوللە پێش لە پێکان بتەقێتەوە.

ماسه / mâse ، ـها/: اسم. *[زمین‌شناسی]* ماسە؛ کفت؛ کتلە؛ هوس؛ هۆسە؛ زیخ؛ خیز؛ قم؛ چەوی ورد؛ دەنکی وردی لاواری لە کوارتز و وردەبەرد لە ئەندازەی ۱ تا ۲ میلی‌میتردا.

ماسه‌سنگ / mâsesang/: اسم. گەلال؛ زیپکەبەرد؛ ڕەشەبەرد؛ بەردێ کە لە خیز گەورەترە.

ماسه‌شویی / mâsešûyî/: اسم. ماسەشۆری؛ کار و ڕەوتی شۆردنەوەی خیز بو ئەوەی قوڕی پێوە نەمێنێ.

ماسیدن / mâsidan/: *مصدر. لازم.* ۱. مەیین؛ گرسان؛ گرسیان؛ بەستن؛ کەسدین؛ گوڤین؛ گڤین؛ ڤەرسین؛ گرسەی؛ گرسای؛ زەمتین؛ قەرسین؛ قەرسان؛ ڕەق هەلاتن؛ وشک هەلاتن ‹خون روی دیوار ماسیده بود: خوێن بە دیوارەکەوە مەیيبوو› ۲. *[مجازی]* پێگەیشتن؛ بەهرە بردن ‹بگو ببینم از این معامله چیزی به من می‌ماسد؟: بێژە بزانم لەم سەودایە شتێکم پێ دەگا؟›. هەروەها: **ماسیدنی**

■ صفت مفعولی: **ماسیده** (مەییو)/ مصدر منفی: **نَماسیدن** (نەمەیین)

ماش / mâš ، ـها/: اسم. ماش؛ ماشە؛ شۆلک: ۱. گیایەکی یەکسالانە، بە لاسکی ناسک و درێژ، گەڵای لاولای، گوڵی ئەرخەوانی و سپی و بەری باریک و درێژ و تیسکنەوە کە پاش گەیشتن، بۆر هەڵدەگەڕێ ۲. دەنکی خڕ و وردی ئەو گیایە کە لە تاقمی دانەوێڵەیە.

ماشاءالله / mâšâ'allâh, mâšâllâh/: [عربی] *دعا.* ماشەڵڵا؛ لە چاوی پیس بە دوور بێ (تێبینی: واتای وشەبەوشەی دەبێتە: «هەرچی خودا بیەوێ» بەلام پتر بۆ پەسەن دانی کەسێک بە کار دێ) ‹ماشاءالله بزرگ شده است!: ماشەڵلا گەورە بووە!›.

ماشرا / mâšarâ/: [سریانی]/اسم. *[پزشکی، قدیمی]* دۆخی پەنەمانی دەم و چاو.

ماشک / mâšak/: اسم. زیزانە؛ زیزان؛ مژیوەرد؛ مێژوەرد؛ مێژوەردی؛ گیایێکی دەشتەکی بە دەنکێکی خڕ و ورد و زۆر ڕەقەوە کە لە ناو نیسک و نۆک و دەغڵ و داندا دەڕوێ.

ماشوره / mâšûre/ ☜ ساقه ماشوره‌ای، **ساقه**

ماشه / mâše ، ـها/: [از عربی: مِحَشّه]/اسم. ماشە؛

ماشەک؛ پێ؛ پەلەپیتکە؛ قولاب‌ئاسایەک لە بڕێ دەزگادا کە ئەگەر بکێشرێ دەزگاکە دەکەوێتە کار.

ماشی [۱] / māšî/: /اسم. ماشی؛ کەسکی تۆخ؛ ڕەنگی ماش.

ماشی [۲]: صفت. ماشی‌ڕەنگ؛ بە ڕەنگی کەسکی تۆخ. هەروەها: **ماشی‌ڕنگ**

ماشین / māšîn ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ماشین: ۱. دەزگا؛ ماکینە؛ مەکینە؛ ئامێرێک لە چەن بەش کە بۆ ڕاگوێزان و گۆڕانی هێز، تەوژم و جووڵە دروست‌کراوە ۲. ـ/آلات/ هەر ئامرازێکی کارەبایی، میکانیکی یان ئیلکترونیکی بۆ جێبەجێ‌کردنی کارێک ۳. ماشێن؛ سەیارە؛ گەڕۆک؛ ئۆتومبیل؛ ترومبیل ٤. هەر ئامێرێ کە مرۆڤ دروستی بکا ٥. ئامێرێک بۆ کورت‌کردنەوەی مووی سەر و ڕیش.

▣ **ماشین پلی کپی**: پولی کۆپی؛ دەزگایەکی دەستی یان کارەبایی کە نووسراوەی سەر کاغەزی مۆمی دەگرێتەوە و لە سەر کاغەزی ئاسایی تۆماری دەکا.

ماشین تحریر ☜ **ماشین‌تحریر**

ماشین دوخت: مەنگەنە؛ ئامێرێکی دەستی بۆ پێکەوە لکاندنی دوو یان چەند پەڕە کاغەز بە تەل.

ماشین دودی ☜ **ماشین‌دودی**

ماشین ظرفشویی: ماشینی دەفرشۆر؛ دەزگایەکی خۆمەش بۆ شۆردنی دەفر و قاپ و قاچاغ.

ماشین لباسشویی: ماشینی جلشۆر؛ دەزگایەکی خۆمەش کە جل و بەرگ دەشۆرێ.

▣ **ماشین کردن**: ماشین کردن: ۱. تاشین؛ بە ماشین موو لابردن یان کورت کردنەوە ‹بردند سرش را ماشین کردند: بردیان سەریان تاشی› ۲. تایپ کردن؛ نووسینی شتێک بە ماشینی تایپ ‹نامه را ماشین کرد: نامەکەی تایپ کرد›.

ماشین آلات / māšînālāt/: [فرانسوی/ عربی] جمعِ ☜ **ماشین**

ماشین‌ابزار / māšîn'abzār/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. ئامێری تاشین و کڕاندنی کانزا و بە بیچم و شێوەی دڵخواز دەرهێنانی.

ماشین‌تحریر / māšîntahrîr ، ـها/: [فرانسوی/ عربی]/اسم. ماشین‌تایپ؛ دەزگای نووسین لە سەر کاغەز.

ماشینچی / māšînčî ، ـها/: [فرانسوی/ ترکی]/اسم. ماشینچی؛ ئەوەی بە ماکینەیەکی پیشەسازی کار دەکا.

ماشینخانه / māšînxāne ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. ماکینەخانە؛ ماشینخانە؛ شوێنێک لە ڕێکخراوەیەکی پیشەسازیدا کە ماکینەکانی تێدا دامەزراوە.

ماشین‌دودی / māšîndûdî/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. [قدیمی] شەمەندەفەر؛ قەتار.

ماشین‌رو / māšînrow/: [فرانسوی/ فارسی] صفت. ماشین‌ڕۆ؛ لەبار بۆ پێدا ڕۆشتنی ماشین.

ماشین‌سازی / māšînsāzî/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. ماشین‌سازی: ۱. کار و ڕەوتی سازکردنی ماشین ۲. ـ/ها/ کارخانە یان کارگەی دروست کردنی ماشین.

ماشین‌شو / māšînšû ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. ماشین‌شۆر؛ کەسێ یان ئامرازێک کە ماشین دەشوا: **ماشین‌شور** [گفتاری]

ماشین شور / māšînšûr/: [فرانسوی/ فارسی] ☜ **ماشین‌شو**

ماشین‌شویی / māšînšûyî/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. ۱. ☜ **کارواش** ۲. کار و ڕەوتی شۆردنی ماشین.

ماشین‌نویس / māšîn.nevîs ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. ماشین‌نووس؛ کەسێ کە (بەتایبەت لە ڕێخراوە و نووسینگەدا) نامە و نووسراوە بە ماشین‌تایپ دەنووسێتەوە.

ماشین‌نویسی / māšîn.nevîsî/: [فرانسوی/ فارسی]/سم. ماشین‌نووسی: ۱. کاری ماشین‌نووس ۲. کار و ڕەوتی نووسینی بابەتێک بە ماشین.

ماشین وار / māšînvār/: [فرانسوی/ فارسی] قید. وەک ماشین؛ مەکینەئاسا؛ ماشین‌ئاسا؛ وەک مەکینە؛ بە شێوازی ماشینی ‹ماشین‌وار کار می‌کردند: وەک ماشین کاریان دەکرد›.

ماشینی / māšînî/: [فرانسوی] صفت. ماشینی: ۱. بەرهەمی ماشین ‹فرش ماشینی: فەرشی ماشینی› ۲. وەک ماشین ‹رفتار ماشینی: کردەوەی ماشینی›.

ماضی / māzî/: [عربی]/سم. [دستور] ڕابردوو؛ کاتی ڕابرد؛ زوونە؛ کاتی بەر لە ئێستا یان ڕووداوێ کە قسەی لێ‌دەکرێ.

▣ **ماضی استمراری**: ڕابردووی بەردەوام؛ ئەو کارە لە ڕابردوودا بۆ ماوەیەک بەردەوام بووە یان دووپاتە بۆتەوە (وەک: می‌گفتم؛ می‌رفتند: دەمگوت؛ دەچوون).

ماضی التزامی: ئەو کارە لە ڕابردوودا کە دەلوا یان دەیانویست بیکەن (وەک: شاید آرام آنجا را دیده باشد: ڕەنگە ئارام ئەوێی دیتبێ).

ماضی بعید: ڕابردووی تەواو؛ ڕابردووی دوور؛ کارێ کە لە ڕابردوودا ڕوویداوە و پێش لە کارێکی‌تر کۆتایی هاتووە (وەک: تا بە آنجا رسیدم آزاد رفته بود: تا گەیشتمە ئەوێ، ئازاد ڕۆیشتبوو).

ماضی مطلق: ڕابردووی سادە/ ساکار؛ کردارێ کە لە ڕابردوودا ڕوویدابێ (وەک: آرام آمد: ئارام هات).

ماضی نقلی: ڕابردووی گێڕاوە؛ کردارێ کە لە ڕابردوودا دەستی پێ‌کردووە و درێژە یان شوێنەواری تا ئێستا ماوەتەوە (وەک: این نوشته را آزاد نوشته است: ئەم نووسراوە ئازاد نووسیویەتی).

ماغ / māq/: صوت. بۆڕە؛ قۆڕە؛ بۆڕەبۆڕ؛ گابۆڕ؛ دەنگی گا.

▣ **ماغ کشیدن**: بۆڕاندن؛ بۆڕنەی؛ بۆڕنای؛ قۆڕاندن ‹صدای صاحبش را که شنید ماغ کشید: هەر کە دەنگی خاوەنەکەی بیست بوڕاندی›.

مافات / māfāt/: [عربی]/سم. خەسار؛ لەکیس‌چووگ؛ بابردوو؛ فەوتاو؛ نەماو ‹جبران مافات دشوار است: قەرەوی خەسار گرانە›.

مافنگی / māfangî/ ☜ **مُفَنگی**

مافوق / māfowq, māfo:q، ـها/: [عربی]/سم. بالادەست؛ بانتر ‹از دستور مافوق سرپیچی می‌کند: مل بە فەرمانی بالادەست نادا›.

مافوق / māfowqe, māfo:qe/: [عربی] حرف. لە سەرووی؛ سەرتر لە؛ بانتر لە؛ سەرووی؛ ژووری ‹مافوق تصور: لە سەرووی خەیاڵ›.

▣ **مافوق صوت**: سەرووی دەنگ؛ ژووری دەنگ؛ بە فریکانسێ زۆرتر لە سنووری بیستنی گوێی مرۆڤ.

مافیا / māfiyā/: [ایتالیایی]/سم. مافیا؛ هەر ڕێخراوەیەکی تیروریستی شاراوە (بۆ یەکەم جار لە سەرەتاکانی چەرخی نۆزدەهەم لە دوورگەی سیسیلدا پێکهات).

مافی‌الضمیر / māfizzamîr, māfezzamîr/: [عربی]/سم. دڵ و دەروون؛ ئەو بابەتەی مرۆڤ لە ناخی بیریدا دەیهێنێ و دەیبا (بریتی لە بیر، خەیاڵ، مەبەست و...) ‹نمی‌خواست کسی از مافی‌الضمیرش آگاه شود: نەیدەویست کەس بە دڵ و دەروونی بزانێ›.

ماقبل / māqabl/: [عربی] صفت. پێشتر؛ پێشووتر ‹این بدهی مربوط به سال ۶۰ و ماقبل آن است: ئەم قەرزە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ۶۰ و پێشتر›.

ماکارونی / mākāronî/: [ایتالیایی/ فرانسوی]/سم. ماکارونی؛ مەقەڕنە: ۱. جۆرێ هەرشتەی لە ئاردی گەنم بۆ چێشتێکی ئیتالیایی بە ناوی سپاگێتی ۲. چێشتی سپاگێتی کە لە

دەمکێشانی ئەو هەرشتانە ساز دەبێت.
ماکارونی‌سازی / mākāronîsāzî/: [ایتالیایی/ فرانسوی/ فارسی]/اسم. ماکارونی سازی: ۱. کاری بەرهەمهێنانی ماکارونی ۲. /ـها/ کارگەی دروست‌کردنی مەقەڕنە.
ماکت / māket ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ماکیت؛ نموونەی بچووکتر لە ئەندازەی ئاسایی شتێ (وەک ماشین یا مال) کە بە دەست دروست دەکرێ.
ماکروویو / mākroveyv/: [انگلیسی] ☜ **مایکرووِیو**
ماکزیمم / mākzîmom,māgzîmom/: [فرانسوی] /اسم. لای سەروو؛ ماکزیمۆم: ۱. زۆرترین؛ لای‌فرە؛ لانی‌زۆر؛ زۆرترین ڕادە ۲. ماوەی زۆرترین گەشە ۳. بان‌ترین ئاستی ڕێ‌پێ‌دراو * **ماکزیموم**
ماکزیموم / mākzîmom/: [فرانسوی] ☜ **ماکزیمُم**
ماکسی / māksî/: [فرانسوی]/اسم. ماکسی؛ جۆرێ کراس یان دامەنی درێژ: **ماکسی ژوپ**
ماکسی‌ژوپ / māksîjûp/: [فرانسوی] ☜ **ماکسی**
ماکو / mākû ، ـها/:/اسم. ماکۆ؛ ماکوو: ۱. میلەیەک لە جۆلاییدا کە ماسوولەی لە سەرە ۲. میلەیەکە لە چەرخی دروومانـدا غەرغەرەی لە سەر دادەنرێ.
مأکول / ma'kûl/: [عربی] *صفت.* ۱. خواردنی؛ شیاوی خواردن ۲. *[مجازی]* بەتام؛ خۆش‌چێژ.
مأکولات / ma'kûlāt/: [عربی]/اسم. خواردەمەنی؛ خۆراک؛ خۆراس ‹در آنجا بعضی مأکولات به فروش می‌رسد: دەوێ برێ خواردەمەنی دەفرۆشرێت›.
ماکیان / mākiyān ، ـها/:/اسم. مریشک؛ مامر؛ کەرگە؛ کەرگی؛ هەکە؛ قیقی؛ تاقمێ باڵندەی دەندووک‌کورت و ئەستووری پا بە قەوەتی چوارقامک (وەک بەقلە، تاوس، مریشکی ماڵی و کەو) کە زوو دەستەمۆ دەبن.
ماکیاولیسم / mākiyāvelîsm/: [فرانسوی]/اسم. ماکیاڤیلیسم؛ ڕێبازی سیاسی نیکولۆ ماکیاولی (۱٤٦۹ـ ۱۵۲۷ ز.) ڕۆشنبیری ئیتالیایی کە جەخت دەکاتە سەر ئەوەی کە مەبەست، ڕێگە و هۆ پاکانە دەکا، سیاسەت ئەخلاق ناناسێ و ڕێگا و هۆی دوور لە ئاکاریش بۆ گەیشتن بە مەبەستێکی باش ڕەوایە.
ماگما / māgmā/: [فرانسوی/ انگلیسی] ☜ **تَفتال**
ماگنت / māgnet ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. مەگنیت: ۱. دەزگایەک بۆ پرۆسکە لێدان لە موتوری بنزینیدا ۲. میگناتیس * **مَگنت**
ماگنتیت / māgnetît/: [فرانسوی]/اسم. ماگنتیت؛ ماکێکی ڕەشی کانی کە بۆ ئاسن لێ‌گرتن و زۆر کاری‌تر، لە پیشەسازیدا کەڵکی لێ دەگرن.
ماگنولیا / māgnol(i)yā ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ماگنولیا؛ دارێکی جوان بە گەڵای هێلکەیی و گوڵی نێر و مای گەورەی سپی، ئەرخەوانی، زەرد یان سووری بۆنخۆشەوە.
مال[1] / māl ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. /اموال/ سامان؛ ماڵ؛ دارایی؛ ئەوەی دەکرێ هی کەسێ بێت ‹مال زیادی نداشت: سامانێکی وەهای نەبوو› ۲. مالات؛ ڕەشەوڵاخ؛ چوارپای باری (وەک هێسر و ئەسپ و کەر).

▣ **مال غیرمنقول:** مردە؛ مردەماڵ؛ ئەو بەشە لە ماڵ و دارایی کە ناگۆزرێتەوە (وەک زەوی و باخ).

مال منقول: زیندە؛ زیندەماڵ؛ ئەو بەشە لە ماڵ و دارایی کە ئەملا و لای پێ دەکرێ (وەک ماشین و فەرش).

▣ **مالی نبودن:** شتێ/ شتێکی وا نەبوون؛ زۆر بەنرخ و بەبایەخ نەبوونی شتێ ‹این فرش که خریدی مالی نیست: ئەم فەرشە کڕیوتە، شتێکی وا نیە›.

ـ مال[2]: *پیوازه.* ـ مال؛ ـ رامال؛ بمال؛ مالەوە؛

ئەوەی دەسڕێتەوە ‹دستمال: دەسماڵ›.

ماڵ / māle/: [از عربی] *حرف.* هی؛ ئی؛ هین؛ هینوو؛ یا: ١. هی کەسێ یان شتێک ‹آن بچه مال شماست؟: ئەو منداڵە هی ئێوەیە؟› ٢. *[گفتاری]* بۆ؛ ماڵ؛ تایبەت؛ شیاو بۆ کارێک یان بەهەرەیەکی تایبەت ‹این لباس مال زمستان است: ئەو جلە بۆ زستانە› ٣. سەر بە کەس، شت یان سەردەمێکەوە ‹این حرف مال چند سال پیش است: ئەم قسە هی چەن ساڵ لەمەو پێشە›.

مالاریا / mālār(i)yā ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* مالاریا؛ نۆگە؛ ڕۆژنارۆژە؛ نۆبەتێ؛ پەتایەکی گەرمەسێران کە لە چزی مێشوولەی هۆدڕە (ئانۆفێل) بەدی دێ و نەخۆش تووشی یاو و لەرز و عارەقی تاوتاوە دەکا.

مالاکیت / mālākît/: [؟] ☜ **دَهنه**

مالاگاسی / mālāgāsî/: *اسم.* مالاگاسی: ١. ـ/ـها/ خەڵکی نیشتەجێی ماداگاسکار، بریتی لە دەوری ٥٠ هۆز ٢. زمانی ئەو خەڵکە.

مالالاجاره / mālol'ecāre ، ـها/: [عربی] *اسم.* کرێ؛ کرها؛ کراها؛ کرێماڵ؛ پارەیەک کە مالگر بە خاوەنماڵی دەدا.

مالالتجاره / mālottecāre ، ـها/: [عربی] *اسم.* کاڵای بازرگانی.

مالامال / mālāmāl/: *صفت.* پڕاوپڕ؛ دارماڵ؛ لیف؛ دەرگاخن؛ کەیل؛ پڕ؛ پەڕ؛ پڕبەپڕ؛ زپ؛ تژە؛ تەژی؛ نژن؛ ئارەیی؛ دارگتوو؛ زوفت؛ زەبەزەب؛ نقانق؛ پڕی وا کە هیچیتر نەگرێ ‹خیابان‌ها مالامال جمعیت بود: شەقامەکان پڕاوپڕ جەماوەر بوو›.

مالاندن / mālāndan/: *مصدر. متعدی.* // **مالاندی:** شێلات؛ **میمالانی:** دەشێلی؛ **بمالان:** بشێلە// ١. شێلان؛ ماڵین؛ ماڵتەی؛ ماڵەی؛ ماڵای؛ شێلاندن؛ شێلەی؛ شێلای؛ شێلتەی؛ داماڵان؛ داماڵین ‹کمی بمالان خوب می‌شود: نەختێ بیشێلە چاک دەبێتەوە› ٢. *[مجازی]* شێلان؛ شێلاندن؛ شێلانن؛ تاشاندن؛ لێدان؛ داپلۆساندن؛ پلۆسنایرە؛ شاخ شکاندن؛ ڕۆپەلۆسین؛ چاکچاک تەمێ کردن ‹او را حسابی مالاند: چینێکی باشی شێلا› ٣. هەڵوەشاندن؛ هەڵشێواندن؛ بەتاڵ کردنەوە ‹آن قانون را مالاندند: ئەو قانوونەیان هەڵوەشاندەوە›. هەروەها: **مالاندنی** ■ **صفت مفعولی: مالانده** (شێلراو)/ **مصدر منفی: نمالاندن** (نەشێلان)

مال‌اندوزی / mālandûzî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* زێڕئاخنی؛ ماڵئاخنی؛ کار و ڕەوتی کۆ کردنەوە و پاراستنی ماڵ و سامان، بەتایبەت پارە.

مالایالام / mālāyālām/: *اسم.* مالایالام؛ لە زمانە دراویدیەکانی باو لە باکووری ڕۆژاوای هیندووستاندا.

مالباخته / mālbāxte ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ماڵدۆڕاو؛ ماڵبەخەسار؛ ماڵبراو؛ ئەوەی بە تەڵەکە یان زۆر ماڵ یا پارەیەکی لە دەست داوە.

مالبند / mālband ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ماڵبەن؛ مێلەیەک لە نێوان کەرستەی ڕاگواستن (وەک گاری، کالسکە) و چارواداا بۆ ڕاکێشان.

مالت / mālt/: [فرانسوی] *اسم.* جوانەخەڵە؛ جوانەجۆ؛ چەکەرەی خەڵە، بەتایبەت جۆ کە دوای خووساندن و چەکەرە دان وشکی دەکەنەوە و وەکوو خۆراکێکی بەقەوەت دەیخۆن و هەروەها بیرەی لێدروست دەکەن.

▣ **تب مالت:** تای ماڵت؛ نەخۆشینی چڵکی بەدیهاتوو لە میکرۆبی برووسیلا کە دەبێتە هۆی تا، بێهێزی، کەمخوێنی و دژداماوی.

مالتوز / māltoz/: [فرانسوی] *اسم. [شیمی]* ماڵتۆز؛ جۆرێک شەکر، بەرهەمی هیدرۆلیزی نیشاستە کە لە ئاودا دەتوێتەوە.

مالتوسیانیسم / māltusyānîsm, māltosiyānîsm/: [فرانسوی] *اسم.* ماڵتۆسیانیسم؛ ئامۆژەی فەلسەفی تووماس ماڵتۆس، بیرمەندی

ئینگلیـزی (١٧٦٦ـــ ١٨٣٤ ز.) کـه لـه زۆرتـر بوونـەوەی ئـاپۆرەی جـەماوەر لـە چـاو سەرچاوەکانی خۆراکدا باس دەکا و دەڵێ ئەگەر مرۆڤ بتوانێ بەر بـە نەخۆشـی، قـات و قـڕی و مردنی سروشتی بگری، ئەمجار لە برسیەتیدا قڕ دەبێ.

مـال‌خـر / mālxar ، ـهـا/: اعربـی/ فارسـی]/اسم. ئـەوەی مالـی دزی دەکـڕێ و دەیفرۆشـێتەوە. هەروەها: **مال‌خری**

مالدار / māldār ، ـها؛ ـان/: اعربی/ فارسـی] صفت. [قـدیمی] دەوڵـەمەند؛ دەوڵـەمەن؛ دەوڵـەتمەن؛ بووده؛ زەنگین.

مالدوست / māldûst ، ـها؛ ـان/: اعربی/ فارسی] صفت. ماڵدۆس؛ ماڵپارێز؛ هـۆگری کۆکردنـەوە و هەڵگرتنی ماڵ و سامان. هەروەها: **مالدوستی**

مال‌رو / mālrow/: اعربی/ فارسی] ☜ جـادەی مال‌رو، **جاده**

مالش / mâleš/:/اسم. ساوا؛ هەساو؛ ڕێخـە؛ مـاڵ؛ مشت و ماڵ؛ پەرخ؛ وەرژوو.

▣ **مالش دادن**: شێلان؛ ولاوین؛ ماڵـین؛ مـالای؛ پەرخانـدن؛ هـەڵولایـن؛ دەسـت پێداماڵـین ‹پایم درد می‌کرد مالش دادم کمی بهتر شد: لاقم دێشا، شێلام، نەختێک سرەوی›.

مالش رفتن: هێز نەمان؛ شل بوونـەوە؛ سسـت بوونەوە؛ بێ‌هێـز بـوون؛ داهێـزان ‹از گرسـنگی دست و پایم مالش می‌رود: لە بەر برسیەتی هێز لـە دەست و پێمدا نەماوە›.

مال‌فروش / mālfurûš ، ـها؛ ـان/: اعربی/ فارسی] /اسم. چێودار؛ چێوار؛ بـزگیر؛ ئـەوەی چوارپێی بارکێش و مەڕ و مالات دەفرۆشێ.

مالک[1] / mālek ، ـها؛ ـان؛ ـین/: اعربی]/اسم. مالک:
١. ئاغا؛ دەرەبەگ؛ خـاوەن زەوی و زاری وا کـە چـەن کرێکـار و بنەماڵـەی بـە سـەرەوە بـێ
٢. خاوەن چەن چاوە ماڵ و دووکان کە بە کرێ درابن.

مالک[2]: صفت. خـاوەن؛ خـودان؛ خاوەنـد؛ خێـو؛ خێوەند؛ مالک ‹هر کسی مالک جان و مـال خـودش است: هەر کەس خاوەن گیان و ماڵی خۆیە›.

مالکانـه / mālekāne/: اعربـی/ فارسـی] صـفت. مالکانە؛ سەر بـە مالـک ‹بهـرەی مالکانـە: داهـاتی مالکانە›.

مالکی / mālekî/: اعربی]/اسم. مالکی: ١. یـەکێ لە چوار مەزەبی بەناوبانگی موسوڵمانانی سوننی کە لە لایەن ئیمام مالکی کـوڕی ئەنـەس (٦٩-١٧٨ ک.م.) دامەزراوە ٢. /ـها؛ ـان/ هەر کـام لـە شوێنکەوتووانی ئەو مەزەبە.

مالکیــت / mālekîyyat ، ـهـا/: اعربـی]/اسـم. خاوەنیەتی؛ خاوەندیەتی؛ خاوەنایەتی؛ دۆخ یـان چۆنیەتی خاوەن بوون.

▣ **مالکیـت خصوصـی**: خاوەنیـەتی گەوشـت/ گەوشـتی؛ مـافی کەسـی و تایبـەتی بـۆ خاوەنداریەتی ماڵ و کەڵوپەل یـان کـڕین و فرۆشـتن و دەسـتەوایان. بەرانبـەر: **مالکیت دولتی؛ مالکیت عمومی/ همگانی**

مالکیت دولتی: خاوەنیەتی دەوڵـەتی؛ ڕژیمـێ کـــە ڕاژە و کەرســـتەکانی لـــە دەســـت دەوڵەتدایە. بەرانبەر: **مالکیت خصوصی**

مالکیت عمومی/ همگانی: خاوەنیەتی گشـتی؛ مافی هەموانی بۆ کەڵک وەرگـرتن لـە ڕاژە و بەرهەمەکانی. بەرانبەر: **مالکیت خصوصی**

مال‌مردم‌خور / mālemardomxor ، ـها/: اعربی/ فارسی] صفت. [گفتاری] ماڵ مـەردمخـۆر؛ هـۆگر و دەمەچەشتەی ماڵی خەڵک.

مألوف / ma'lûf/: اعربی] صفت. خووپێ‌گرتـوو؛ پـێ‌ڕاهـاتوو؛ هۆکـارە ‹روش مـألوف: شـێوەی خووپێ‌گرتوو›.

مـال‌ومنـال / māl-o-menāl, -manāl/: اعربـی] /اسم. [مجازی] ماڵ و سامان؛ ماڵ و دارایی؛ مـاڵ و خێزان؛ کەیە و کولفەت ‹آن خدابیامرز مال و منالی نداشـت: ئـەو خـوا لـێ‌خۆشـبووە مـاڵ و سامانێکی

نەبوو›.

ماله / mâle ، ـها/: *اسم. [بنایی]* کەمچە؛ ماڵە؛ ماڵنج؛ ئامرازی پێدا ماڵین و لووس‌کردنی ماکی شلی وەک قوڕ و گێچ و سیمان.

▣ **ماله کشیدن:** ماڵەکردن؛ ماڵەکێشان؛ بە ماڵە سواغ دان لووس کردن.

مالی[1] / mâlî /: [عربی] *صفت.* ماڵی؛ پێوەندیدار یان سەر بە ماڵ و دارایی ‹کمک مالی: یارمەتی ماڵی›.

ـ مالی[2]: *پیواژه.* ـ ماڵی؛ کار یان ڕەوتی ماڵین و ساوین ‹نمدمالی: نەوگ‌ماڵی›.

مالیات / mâliyât ، ـها/: [عربی]/*اسم.* پیتاک؛ بەرج؛ مالیات؛ خەراج؛ خاراج؛ خووە؛ خووک؛ خوویک؛ مەکات؛ باجی دەوڵەت؛ پارەیێ کە دەوڵەت بە گوێرەی قانوون لە خاوەن‌ماڵانی دەستێنێ و لە حیسابی داهاتە گشتیەکانی دەخا.

▣ **مالیات زمین:** زەویانە؛ باجی زەوی؛ بەرجی تایبەت کە لە خاوەن زەوی دەسێندرێ.

مالیات غیرمستقیم: پیتاکی ناڕاستەوخۆ؛ پیتاکێ کە دەوڵەت لە بەرامبەر خستنە بازاڕی بڕێ کاڵا لە پیشەساز یان بازرگانی ئەسێنێ.

مالیات مستقیم: پیتاکی ڕاستەوخۆ؛ مالیاتێ کە دەوڵەت ڕاستەوخۆ لە خاوەن‌ماڵی دەستێنێ.

▣ **مالیات بستن:** پیتاک/ مالیات پێوە بەستن؛ دەسنیشان‌کردنی پارەیەک بە ناوی مالیات بۆ دان بە دەوڵەت.

مالیاتی / mâliyâtî /: [عربی] *صفت.* پیتاکی؛ مالیاتی؛ پێوەندیدار و سەر بە مالیات.

مالیخولیا / mâlîxûl(i)yâ /: [معرب از یونانی]/*اسم.* مەیخوولی؛ ماخولیا؛ ئەسپەک؛ نەخۆشیەکی هزر و بیرە نەخۆش تووشی ژاکان، خەیاڵات و وڕاوە دەکا.

مالیخولیائی / mâlîxûl(i)yâ'î /: [معرب] ☜ **مالیخولیایی**

مالیخولیایی / mâlîxûl(i)yâyî /: [معرب]/*اسم.* مالیخولیایی: ١. سەر بە مالیخولیا ‹افکار مالیخولیایی: بیری مالیخولیایی› ٢. /ـها/ تووشی مالیخولیا ‹بیمار مالیخولیایی: نەخۆشی مالیخولیایی›

❊ **مالیخولیائی**

مالیدن / mâlîdan /: *مصدر. متعدی. لازم.* // **مالیدی:** ساویت؛ **می مالی:** دەساوی؛ **بمال:** بساوە// ☐ *متعدی.* ١. ساوین؛ هەڵساوین؛ پێدا/ پیا ساوین؛ هەسوون؛ ساوان؛ تێ‌هەڵساوین؛ ساوەی؛ ساوای؛ هەنووون؛ هەنوین؛ هەنوان؛ ماڵین؛ ماڵەی؛ ماڵای؛ ماڵکۆنن؛ سوونەوە؛ هێسین؛ سەیاندن؛ تێ‌هەڵسوون؛ ڕووبەڕێک بە شتێکەوە تلانـدن ‹روغن به چیزی مالیدن: ڕۆن بە شتێکدا ساوین› ٢. پێدا/ پیا هێنان؛ ئاردە پۆرەری؛ شێلان؛ شێلاندن؛ شێلانن؛ شێلەی؛ شێلای؛ شێلتەی؛ پروونەی؛ قامک یان دەست بە شتێکدا هێنان ٣. ساوین؛ پیاساوین؛ ساوەی؛ ساوای؛ پێدا هێنان؛ پۆرەرە ئاردەی؛ پەرخاندن؛ بوونە هۆی لێکەوتن و لێکخشینی دوو شت ‹دست را به دیوار مالید: دەستی بە دیوارەکەدا ساوی› ☐*لازم.* ٤. *[گفتاری]* فەوتان؛ نەمان؛ هەڵوەشانەوە؛ شێویانەوە؛ هەڵەوشێوان؛ بەتاڵ بوونەوە ‹پول ما هم مالید: پارەکەی ئێمەش فەوتا›. هەروەها: **مالیدنی**

■ صفت فاعلی: **مالنده** (ـ)/ صفت فاعلی: **مالیده** (ساوراو)/ مصدر منفی: **نمالیدن** (نەساوین)

مالیه / mâlîy(y)e /: [عربی]/*اسم. [قدیمی]* دارایی؛ ناوی پێشووی مەرزینگەی دەوڵەتی سەندنی پیتاک.

مام / mâm /: *اسم. [ادبی]* دایک؛ داک؛ دایە؛ داڵک؛ ئەدا.

ماما / mâmâ /: *اسم.* ١. /ـها/ ماما؛ مامان؛ مامانە؛ پیرک؛ ماهو؛ ناوک‌بڕ؛ ژنێ کە لە زاندا ئاریکاری دایک دەکا ٢. دایکە؛ دایا؛ دادە؛ ناوێک بۆ دایک ‹ماما گرسنەام، چیزی بده بخورم: دایکە برسیمە،

شتیکم بدەیە بخۆم›.

مامائی / māmā'î/ ☜ **مامایی**

مامان[1] / māmān/: *اسم.* [*گفتاری*] دایـک؛ داک؛ دالک؛ دایە؛ ئەدا؛ ئۆدا ‹مامانم منتظر است: دایکـم چاوەڕوانە›.

مامان[2]: *صفت.* [*گفتاری*] ژیکەلـە؛ ژیکەلانـە؛ زۆر جـوان و خۆشەویسـت ‹بچـەی مامـان: منداڵـی ژیکەلە›: **مامانی**

مامانی / māmānî/ ☜ **مامان**[2]

مامـایی / māmāyî/: *اسـم.* مـامۆنی؛ مامـانی؛ مامایی؛ پیرکی: ۱. لقێک لە زانسـتی بژیشـکی کە دەپەرژێتە سەر زگ و زا و پـێش و پاشـیەوە ۲. کار و پیشەی ماما ❋ **مامائی**

مامشهر / māmšahr ، ـها/: *اسم.* دایکەشار؛ شـاری گەورەی ناوەندی پارێزگا یان وڵاتێک.

مأمن / ma'man ، ـها/: [عربی] *اسم.* [*ادبی*] دالـدە؛ پەناگا؛ هێور ‹آنجا مأمن دزدان شده بود: ئەوێ ببـووە دالدەی دزان›.

ماموت / māmût ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* مـامووت؛ ئـەو فیلانـە لـە سـەرەتای دەورانی چـوارەمی زەوی‌ناسیدا ژیاون و لەشی زۆر گەورە و تـووکن و عاجی درێژ و پێچراویان هەبووە.

مـأمور / ma'mûr ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی] *اسـم.* ڕاسپاردە؛ ڕاسپارە؛ ڕاسپێراو؛ کارگێـڕ؛ کاربگێـڕ: ۱. فەرمانبەر؛ کاربەدەستی بـەرەژێری دەوڵـەت ‹مـأمور دولـت: کارگێـری دەوڵـەت› ۲. ئەنـدامی هێزی چەکداری ۳. [*مجازی*] ئەوەی بـە دزیـەوە بۆ شوێنێ کار دەکـا ‹مـأمور سـاواک: ڕاسـپاردەی ساواک›.

▣ مأمور انتظامی: ئەندامی هێزی چەکـداری بـۆ پاراستن و بەڕێوەچوونی قانوون و دامـەزرانی هێمنی.

مأمور پُست: پۆستچی؛ پۆستەچی؛ ڕاسپاردەی پۆسـت بـۆ گەیانـدنی بەسـتەی پۆسـتی بـە شوێنی خۆی.

مأمور تأمینات: [*قدیمی*] زختی؛ پیاوی دارۆغـە: **مأمور شهربانی**

مأمور شهربانی ☜ **مامور تأمینات**

▣ مأمور بودن: ڕاسپاردە بوون. هـەروەها: **مامور شدن؛ مامور کردن**

مأموریـت / ma'mûrîyyat ، ـهـا/: [عربـی] *اسم.* ڕاسپاردەیی؛ ڕاسپارەتی؛ ئەو کارەی لە سـەرەوە بە کەسێک سپێردراوە. هەروەها: **ماموریت دادن؛ ماموریت گرفتن**

مـأموم / ma'mûm ، ـان/: [عربـی] *اسم.* ئـەوەی دەکەوێتە شوێن ئیمام یان پێشەوایەک.

مـامیران / māmîrān ، ـهـا/: *اسـم.* مـامیران؛ پەنجەداڵ؛ گوڵەئاران؛ ئالفە گیایەکی پایایـە بـە گەڵای سەوزی کـاڵ، گوڵـی زەردی هێشـوویی چەترئاسا و میوەی باریک و درێژەوە کە هـەموو ئەندامانی شیلەیەکی نارنجی ژەهراوییان هەیە.

مامیزه / māmîze/: *اسم.* مـارەزا؛ مـارزا؛ پیسـی زارۆ لە سەرەتای لە دایک بوونیدا.

مان / mān/: [؟] *اسم.* جـەوی؛ جیـوە؛ جـەوگ؛ هەنگوژە؛ هـەنگووژە؛ بـەرەژە؛ گـەرجن؛ زەمـق؛ شیلەی دار و گیـا کـە لـە شـوێنی قەڵەشـان و پێـوەدانی جـڕ و جانـەوەرەوە دەدەڵـێت (وەک ترنجەبین و گەزۆ).

ـ مان[1] / mān/: *ضمیر.* ـ مان: ۱. ـ مـا؛ جێنـاوی لکاوی خاوەندی بۆ یەکەم کەسی کـۆ ‹دستمان؛ پایمـان: دەسـتمان؛ لاقمـان› ۲. ــ یـنی؛ ـ مـێ؛ جێناوی لکاوی بەرکاری بۆ یەکـەم کەسـی کـۆ ‹خوردمان؛ بردمان: خواردینی؛ بردینی›.

ـ مان[2]: *پسوند.* ـ مان: ۱. شوێنی بـوونی شـتێک ‹دودمان؛ نیشتمان› ۲. بـۆ دەربـڕینی حاڵـەتێک ‹شادمان؛ پشیمان: شادمان؛ پەشیمان›.

مانا / mānā/: *صفت.* بـەردەوام؛ پایـار؛ ڕاوەسـتاو؛ خۆڕاگر.

مانتو / mānto ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* مانتۆ؛ کراس یان کەوای زۆرتر فش و فۆل و درێژی ژنانە کـە

به سەر جلەوە لە بەری دەکەن.

مانتوسرا / māntosarā ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. مانتۆفرۆشی؛ فرۆشگای مانتۆ.

مانتول / māntol/: [؟]/اسم. [شیمی] مانتۆل؛ ئەلکولی نێو زۆربەی ڕۆنە بۆندارەکان کە لە عەترسازی و شیرینیپەزی و هەروەها بۆ دەرمان، وەکوو سڕکەر و دژی ئیسپاسم بە کار دەچێ.

ماند / mānd/:/اسم. [فیزیک] بەردەوامی؛ تایبەتمەندیەک لە ماکدا کە تا هێزێکی دەرەکی کاری لێ نەکا، یەکجۆر و بێگۆڕان لە جم یان نەجمی خۆیدا دەمێنێتەوە: **لَختی**

منداب / māndāb ، ـها/:/اسم. گەنکاو؛ پەنگاو؛ مەنداو؛ مەنداف؛ پەنگاف: ١. گۆلە ئاوێ کە لە یەک جێگادا ماوەتەوە و گەنیوە ٢. شوێنی کۆ بوونەوەی ئەو ئاوە.

ماندارن / māndāran/: [چینی]/اسم. ماندارەن؛ ماندارین؛ زمانی یەکگرتوو و باوی چین.

ماندایی / māndāyî/ ☜ **مَندایی**

ماندگار[1] / mand(e)gār/:/اسم. جێگیر؛ جێگر؛ ئەوەی لە ولاتێک بێجگە زێدی خۆی ژیان دەداتە سەر، بەتایبەت کەسێ کە لە دەورانی ولاتگریدا بەرەو ولاتێکی تازە دەست بە سەردا گیراو کۆچ و باری دەکرد و لەوێ دەمایەوە.

ماندگار[2]: صفت. ماندگار: ١. مەندۆخ؛ بەردەوام؛ بمێن؛ بە تەمەن و شیاوی مانەوە ‹کتاب ماندگار: کتێبی مەندۆخ› ٢. بەن؛ بەنگ؛ بەند ‹اینجا ماندگار نشد: لێرە بەن نەبوو›.

ماندگاری / mand(e)gārî/:/اسم. مەندۆخی؛ بمێنی؛ پایەداری؛ بەردەوامی؛ ئەلکردی؛ چۆنیەتی مانەوە و نیشتەجێ بوون.

ماندگی / māndegî/:/اسم. ١. پەزێرەیی؛ شەومەنەیی؛ دۆخ و چۆنیەتی مانەوە ٢. ماندوویی؛ ماندوویەتی؛ مانگی؛ مانیاگی؛ مانیایی؛ مانەکی؛ ماندوێتی؛ کەشەنگی؛ لە جمۆجووڵ کەوتوویی بە هۆی ماندوو بوونی زۆرەوە.

ماندن / mandan/: مصدر لازم. // **ماندی**: مای؛ **میمانی**: دەمێنی؛ **بمان**: بمێنە// ١. مان؛ ماین؛ مانەوە؛ مەنن؛ مەنەی؛ مەنای؛ درێژە دان بەوەی وا هەیە ‹زنده ماندن: زینوو مان› ٢. مانەوە؛ مەنن؛ ئەوەمەنەی؛ مەنایوە ‹در جایی ماندن: لە شوێنێک مانەوە› ٣. مانەوە؛ مەنایوە؛ هیچ ئاڵوگۆڕێک بەسەردا نەهاتن ‹همەچیز سر جایش ماندە است: هەموو شتێ لە جێگای خۆیدا ماوەتەوە› ٤. *[گفتاری]* لە پا کەوتن؛ وێسان؛ مانگ بوون؛ مانیەی؛ مانیای ٥. *[گفتاری]* مانەوە؛ دامان؛ تێمان؛ ئەوەمەنەی؛ مەنایوە ‹ماندم چە بگویم: مامەوە چی بێژم› ٦. *[ادبی]* لێ چوون؛ شێوە دان؛ مانەی؛ مینستن ‹مثل گلی میماند کە تازە شکفتە باشد: لە گوڵێ دەچێ تازە پشکووتبێ›.

■ صفت مفعولی: **ماندە** (ماو)/ مصدر منفی: **نَماندن** (نەمان)

ماندنی/ māndanî/: صفت. مەندۆخ: ١. بەدەوام؛ پایەدار؛ پایار ٢. بەکەڵک و لەبار بۆ مانەوە ٣. نیشتەجێ؛ دانیشتوو؛ جێگر؛ جێگیر ‹در آنجا ماندنی شدیم: لەوێ نیشتەجێ بووین›.

ماندولین / māndolîn ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ماندولین؛ ئامرازێکی مووسیقا، کاسەی وەک دیوان و دەستەی وەک عوود بە چوار جووت سیمەوە.

ماندە[1] / mānde ، ـها/:/اسم. ١. ماوە؛ ماو؛ ماگ؛ باقی ‹شش تایش را فروختەایم، ماندە چهار عدد: شەشیمان فرۆشتووە، ماوەی چوار دانەیە› ٢. پاشماوە؛ بەرماو؛ پەسمەنە ‹ماندەاش را دور بریز!: پاشماوەکەی بڕێژە!›.

ماندە[2]: صفت. ١. ماندوو؛ مانوو؛ مانی؛ ماندی؛ مانیا؛ مانگ؛ مانیاگ؛ ماندگ؛ ماندک؛ شەکەت؛ کەشەنگ ٢. ماوە؛ کۆنە؛ شەومەنە؛ شەومەندە؛ شەوەسار؛ شەوەسارە؛ ئەوەمەنێ؛ پەزێرە؛

ئەوەمەنە ‹خوب نیست غذای مانده جلوی مهمان بگذاریم: جوان نیە چێشتی ماوە بۆ میوان دانین›.

ماندینگو / māndîngo/: [؟]/اسم. ماندینگۆ: ١. هۆزی ڕەش‌پێستی ڕۆژئاوای ئەفریقا ٢. /ـها/ هەرکام لە خەڵکی ئەو هۆزە ٣. زمانی ئەو هۆزە.

مانستن / mānestan/: *مصدر. لازم. [ادبی]* // **مانستی**: مینستی؛ **میمانی**: مانای / / مینسن؛ مانسن؛ وێچوون؛ شوبهین؛ لێ‌کردن؛ (لێ)چوون؛ مانەی؛ شیەیەوە ونەی؛ وێنەی شتێک بوون ‹فرشی داشتم بیشتر به جُل می‌مانست: یەی فەرشی داشتم مینسنە جل‌شاڵ›.

مانع [1] / māne' ، ـها؛ موانع/: [عربی]/اسم. کۆسپ؛ لەمپەر؛ بەرگر؛ تەگەرە؛ بەست؛ قۆرت؛ بەرلێ‌گر؛ ڕاگر؛ پێشگر؛ چەت؛ بەرهەڵست؛ گیرەوە؛ گەپل؛ دارەست؛ ئەوەی بەر بە کار یان ڕووداوێک دەگرێ ‹سعی کن مانع را از سر راهش برداری: هەوڵ بدە کۆسپی لە سەر ڕێ لابەری›.

مانع [2]: *صفت.* بەرگر؛ پێشگر؛ قۆرت؛ بەرهەڵست ‹مانع کار چیست؟: بەرگری کار چیە؟›.

◙ **مانع بودن**: بەرگر بوون؛ لەمپەر بوون؛ ڕاگر/ بەرهەڵست بوون؛ نەهێشتن؛ ناسەی ‹سرمای هوا مانع بود: سەردی کەش بەرگر بوو›.

مانع تراشیدن: کۆسپ/ ڕێخ/ نوک تێخستن؛ کوچک خستنە سەر ڕێ؛ لەمپەر دروست کردن بۆ کەسێک بەشکوو بە مەبەستی نەگا.

مانع شدن: بەرگرتن؛ بەرگری کردن؛ گلەودانی؛ ڕێ لێ گرتن ‹دربان مانع شد، نگذاشت تو بروم: دەرکەوانەکە بەری گرتم، نەیهێشت بچمە ژوورەوە›.

مانعة الجمع / māne'atolcam'/: [عربی] *صفت.* دژکۆ؛ دژ و ناجۆر لە کۆ بوونەوەدا ‹بزدلی با شجاعت مانعة‌الجمع است: ترسەنۆکی و ئازایەتی دژکۆن›.

مانک / mānak/: /اسم. جێگایەکی گرۆڤەر بۆ کایە و هەڵتیقانی زارۆ تێدا: **پارک بچه**

مانکن / mānkan ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. مانکەن: ١. ئەو کەسە جل‌وبەرگی نوێ و تازەباو لە بەر دەکا و بە کڕیارانی پیشان دەدا ٢. پەیکەرێک لە مرۆڤ بۆ ڕانانی جل‌وبەرگی نوێ و تازەباو ٣. پەیکەرێک لە مرۆ بۆ ڕاهێنانی وەرزشی و فێر کردنی وەرزشوانان.

مانگانین / mānganîn/: [؟]/اسم. مانگانین؛ ئالیاژی مەنگنیز و مس.

مانگرو / māngro/: [؟]/اسم. مانگرۆ؛ دارێکی بەرز و باریکی لێرەوارە، چێوێکی ڕەش و پتەوی هەیە بۆ پیشەسازی بە کار دێ.

مانند [1] / mānand/: /اسم. هاومال؛ هاوتا؛ وێنە؛ مانەن؛ هاوچەشن؛ هەڤری؛ نۆلانی ‹او در شکار مانند ندارد: لە ڕاودا هاومالی نیە›: **مثل**

ـ مانند [2]: *پیوازە.* ـ ئاسا؛ ـ وێنە؛ شێوە ـ ؛ ـ شێوە؛ وێنە ـ ؛ ـ ین؛ ـ ینە؛ ـ گوێن؛ ـ نیشە؛ ـ پەکە؛ ـکوێن؛ ـ بار؛ ـ ئاسایی؛ ـ مانەن؛ ـ گۆر؛ ـ فەن ‹شیرمانند؛ فرشته‌مانند: شێرئاسا؛ پەری‌وێنە›.

مانند / mānande/: *حرف.* وەک؛ وەکوو؛ وەکا؛ عەین؛ عەینی؛ عەینوو؛ وێنەی؛ شێوەی؛ گوێن؛ لە گوێن؛ نۆلا؛ نۆتل؛ وەکی؛ هەزەی؛ تای؛ تاو؛ چون؛ چەشنی؛ لە چەشنی؛ لە تەرزی؛ هەردە؛ ڕەنگی؛ تەراز؛ شب؛ شبی؛ شتی؛ گۆر؛ گۆرەبا؛ پیسەو؛ هۆسا؛ ئاسای؛ مسلاس؛ داکینو؛ واکینۆ؛ وەچکوو؛ وەکوونێ؛ چما؛ چمان؛ هۆلێ؛ هۆسە؛ نال؛ مینا؛ گوهارتۆ ‹مانندِ شیر؛ مانندِ آتش؛ مانندِ گُل: وەک شێر؛ چەشنی ئاور؛ چما گوڵ›.

مانندگی / mānandegî/: /اسم. هاوچەشنی؛ هاووێنەیی؛ هاوشێوەیی؛ وێکچوویی؛ میناکی؛ لێکچوویی؛ دۆخ و چۆنیەتی وەک یەک بوون.

مانور / mānovr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. مانۆڕ: ١. کار و ڕەوتی خۆ ڕاهێنانی هێزە چەکداریەکان بۆ شەڕ ٢. چالاکیەکی چەکداری بۆ گۆڕانی بار و دۆخی گۆڕەپانی شەڕ ٣. خۆ نواندن و خۆ گۆڕانێکی فیلەبازانە.

◘ **مانور دادن**: مانۆڕ دان؛ بەڕێوە بردنی مانۆڕ.
مأنوس / ma'nûs/: [عربی] *صفت*. لسکە؛ هۆگر؛ ئۆگر؛ هۆکارە؛ ستون؛ متون؛ فێرەک؛ لۆس؛ متۆ؛ بان؛ خووپێ‌گرتوو.
◘ **مأنوس شدن**: هۆگر بوون؛ خووگرتن؛ لۆس بوون ‹آنها با هم مأنوس شده بودند: ئەوان هۆگری یەک ببوون›.
مانومتر / mānometr ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. تەوژم‌پێو؛ گوشارپێو؛ ئامرازی پێوانی گوشار (هی گەش یان هەڵم و ...).
مانوی[1] / mānavî ، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم*. مانەوەی؛ شوێنکەوتووی دینی مانی پێغەمبەری ئێرانی (٢١٥ـ ٢٧٦ زایینی).
مانوی[2]: *صفت*. مانەوی؛ پێوەندیدار یان سەر بە مانی ‹کتاب مانوی: کتێبی مانەوەی›.
مانیا / mānyā/: [؟] *اسم*. *[روان‌شناسی]* شەیدایی؛ خولیایی؛ شێتی؛ مانیاکی؛ لێوەیی.
مانیاک / mānyāk/: [؟] *صفت*. *[روان‌شناسی]* شەیدا؛ شێت؛ مانیاق؛ مانیاک؛ لێوە؛ دین.
مانیتیسم / mānyetîsm/: [فرانسوی] *اسم*. مانیتیسم: ١. تاقمێک لە دیاردەگەلی فیزیکی کە بۆ خۆیان بەرچاو نین و کاردانەوەکەیان دیارە، وەک ئاسن بەرەو خۆکێشان لە ئاسنکێشدا ٢. زانستی دیاردەگەلی میگناتیسی.
مانیفست / mānîfest ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. ئاگادارینامە؛ ئاگادارنامە؛ پەرتووکی ڕاگەیاندن؛ نووسراوەیەک لە لایەن پارت، تاقم یان کۆمەڵێکەوە، نوێنەری بیر و بۆچوون و بڕوایان.
مانیکور / mānîkûr/: [فرانسوی] *اسم*. لاک ناخن ☜ **لاک ـ٣**
مانیکوریست / mānîkûrîst ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. کەسێ کە ناخوون دەڕازێنێتەوە.
مأوا / ma'vā ، ـها/: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* ١. نشینگا؛ نشینگە؛ جێگای مانەوە ٢. پەناگا؛ هێور؛ داڵدە.
◘ **مأوا کردن/ گزیدن**: نیشتەجێ بوون؛ نیشتن؛ ئاکنجی بوون؛ هێورین.
ماورا / māvarā/: [عربی] *اسم*. ژوور؛ سەر؛ ئەوپەڕ؛ ئەوی لە سەروو یان ئەو سەری شوێنێ یان شتێکەوەیە.
ماورای / māvarāye/: [عربی] *حرف*. ١. ژووری؛ ژوورەوەی؛ سەری؛ بان‌تر لە؛ سەرتر لە ٢. ئەوپەڕی؛ ئەوسەری.
◘ **ماورای بنفش** ☜ **فرابنفش**
ماورای طبیعی: ژوورە سروشتی: ١. سەر بەو بوونەوەرانەی لە سروشتدا دەست ناکەون (وەک فریشتە، ڕۆح، جن) ٢. دەر لە دەڤەری کاریگەری قانوونی سروشت.
ماوس / māows, māo:s ، ـها/: [انگلیسی] *اسم*. مشکە؛ مشکەڵە؛ مەوس؛ ماوس؛ کەرستەیەکی دەستی بۆ بزواندنی نیشاندەر لە سەر شاشەی کەمپیوتەر: **موشواره**
ماوقع / māvaqa'/: [عربی] *اسم*. ڕووداوە؛ ڕووداو؛ ڕاستی ڕووداو؛ ئەوەی ڕووی داوە ‹آرام آمد و ماوقع را برایم تعریف کرد: ئارام هات و ڕووداوەکەی بۆم گێڕاوە›.
ماه / māh/: [عربی] *اسم*. مانگ؛ مانگە؛ مۆنگە؛ مۆنگ؛ هاییڤ؛ هەڤی؛ هەوی؛ کاوت؛ مەهـ ؛ هەیوی؛ هەیڤ؛ مات: ١. تەنێکی ئاسمانی کە لە هەر ٢٩،٥ شەوانەڕۆژدا جارێک لە دەوری زەوین هەڵدەسووڕێ و لە بەر تیشکی تاو دەدرەوشێتەوە ٢. هەر تەنێکی ئاسمانی کە لە دەوری شتێکدا هەڵبسووڕێت ٣. *[مجازی، گفتاری]* شتی زۆر جوان ٤. ـها/ بەشێ لە دوازدە بەشی ساڵ کە ٢٨ تا ٣١ شەوانەڕۆژە و لە هەر زبانێکدا ناوێکی هەیە ‹در چه ماهی به دنیا آمده‌ای؟ اردیبهشت: لە چ مانگێکدا لە دایک بووی؟ گولان›.
◘ **ماه به ماه**: مانگەومانگ؛ مانگ‌بەمانگ؛ مانگ‌وەمانگ؛ هاشمە؛ ئاشمە؛ مانگانە؛ هەر بە سی ڕۆژ جارێ ‹ماه به ماه اجاره‌اش را می‌گرفت و می‌رفت: مانگەومانگ کرێکەی وەردەگرت و

دەرۆیشت›.

ماه تمام: بەدر؛ هەلاب؛ هەلاب؛ مانگی پڕ؛ مانگیٚ پەڕە؛ مانگی چواردە؛ مانگیٚ چواردیٚ: **ماه شب چهارده**

ماه خورشیدی ☜ **ماه شمسی**

ماه شب چهارده ☜ **ماه تمام**

ماه شمسی: مانگی هەتاوی؛ مانگی ڕۆژی؛ مانگەکانی ساڵی هەتاوی: **ماه خورشیدی**

ماه عسل: ۱. هەوەڵین مانگی پاش زەماوەن ۲. سەفەری ژن و مێرد لەو مانگەدا.

ماه قمری: مانگی کۆچی؛ مەودای نێوان جارێک سووڕانی مانگ لە دەوری زەوی تا سووڕانێکی‌تر.

ماه میلادی: مانگی زایینی؛ هەرکام لە مانگەکانی ساڵی زایینی.

ماه نو: مانگی نۆ/ نویٚ؛ مانگی تازە؛ مانگیٚ تازیٚ؛ سەرەتای هاتنی مانگ.

▣ ماه درآمدن: هەڵاتنی مانگ؛ مانگ هەڵاتن؛ مانگ دەرهاتن؛ مانگ زیەی/ زیای؛ مانگ کەوتنە دیار.

ماه دیده شدن: مانگ بینران؛ مانگ دیتران؛ مانگ پیویەی ‹دیشب در کویت ماه دیده شد: دوێشەو لە کوەیتدا مانگ بینرا›.

ماه گرفتن: مانگ/ مان گیران؛ هیٚڤ گرتن؛ گیرانی مانگ؛ مانگ‌گیریەی؛ ڕوودانی دیاردەی مانگ کەوتنە سێوەری زەوی و شاریانەوەی.

ماها / māhā/: *ضمیر.[گفتاری]* ئێمەمانان؛ مەمانان؛ ئێمەگەل؛ ئێمەیەل ‹ماها چه حرفی برای گفتن داریم؟: ئێمەمانان چیمان هەیە بۆ گوتن ؟›.

ماهانه[1] / māhāne/: *صفت.* مانگانە؛ مەهانی: ۱. سەر بە یەک مانگ ‹حقوق ماهانه: مووچەی مانگانە› ۲. مەهی؛ سەر بە مانگ ‹نشریەی ماهیانە: بەلاڤۆکی مانگانە› ✽ **ماهیانه**

ماهانه[2]: *قید.* مانگانە؛ هاشمە؛ ئاشمە؛ لە هەر مانگێکدا ‹ماهانه پانصد هزار تومان اجاره مغازه می‌داد: مانگانە پێنسەد هەزار تمەن کریٚ دووکانی دەدا›: **ماهیانه**

ماهپاره / māhpāre، ـها؛ ـگان/: *صفت.[مجازی]* مانگەشەو؛ مانگەشەوە؛ زۆر جوان وەک مانگ (بۆ ژن و کچ).

ماهتاب / māhtāb/ ☜ **مَهتاب**

ماهر / māher/: [عربی] *صفت.* کارامە؛ لێزان؛ زەبەردەست؛ تەڕدەس؛ چازان؛ ماهیر؛ لە کاردەرهاتوو؛ سەرڕاست؛ لە زەبر ‹صنعتگر ماهر: پیشەسازی کارامە›.

ماهرانه / māherāne/: [عربی/ فارسی] *قید.* بە لێزانی؛ لێزانانە؛ بە زانایی؛ بە کارامەیی ‹ماهرانه صدایش را عوض کرد: بە لێزانی دەنگی گۆڕی›.

ماهرخ / māhrox، ـان/: *صفت.[مجازی]* وەنگ‌مانگ؛ ڕوومەت‌مانگ: **ماهرخسار؛ ماهرو؛ ماه‌سیما؛ ماه‌منظر**

▣ ماهرخ رفتن: *[مجازی]* دابەڕزان؛ دابەڕزین؛ دابەڕزاندن؛ داڕسان؛ داڕسکان؛ پەلامار بردن؛ پەلەمار دان؛ هەڵمەت بردن؛ هەڵکوتانە سەر؛ شاتاڵ دان؛ ڕاقوتان؛ گورمژین؛ ملاز بردنەوە و لەپڕ پەلامار دان (بەتایبەت لە ڕاودا).

ماهرخسار / māhroxsār/ ☜ **ماهرُخ**

ماهرو / māhrû/ ☜ **ماهرُخ**

ماه‌سیما / māhsîmā/: [فارسی/ عربی] ☜ **ماهرُخ**

ماهک / māhak/: */اسم.* بەشی سپی و کەوانەیی بن نینۆک.

ماه‌گرفتگی / māhgereftegî، ـها/: */اسم.* ۱. ماگیرسە؛ ماگیرس؛ ماگرتە؛ مانگ‌گیران؛ هەیڤ‌غەییرین؛ ڕەوتی سێبەری زەوی کەوتنە سەر مانگ ۲. پەڵەی سووری لە سەر پێست (بەتایبەت دەم و چاو) کە بە هۆی گەشەکردنی زۆری وردەڕەگی ئەو جێگەوە بەدی دیٚ.

ماه‌منظر / māhmanzar/: [فارسی/ عربی] ☜ **ماهرُخ**

ماهنامه / māhnāme ، ـهـا/:/اسم. مانگنامـه؛ بەلاڤۆک، بەتایبەت گۆڤاریٚ کـه مانگـیٚ جـاریٚ دەردەچیٚ.

مـاهواره / māhvāre ، ـهـا/:/اسم. مـاهواره؛ سـاتەلایت؛ کەرسـتە یـان دەزگایـیٚ کـە لـە خولگەی تەنیٚکی ئاسمانیدا دەگەڕیٚ.

▣ **ماهوارەی مخابراتی**: ساتەلایتیٚک بۆ هەناردن و وەرگـرتنی دەنـگ و ڕەنـگ لـە ڕیٚگـەی دوورەوە.

ماهوت / māhût/: [هندی]/اسم. ماوت؛ مـاهووت؛ پارچەیێکی فاسـۆنی کولـکنە دەکریٚتـە کـەوا و پاتۆڵ و کۆت و شەلوار.

مـاهوت‌پـاک‌کـن / māhûtpak.kon ، ـهـا/: [هنـدی/ فارسـی]/اسم. مـاوت‌سڕ؛ برۆسـیٚک بـۆ لیٚکردنەوە و سڕینی تەپ و تۆزی سەر قوماش.

ماهوتی[1] / māhûtî/: [هندی] ☜ **خَرگوشَک**

مـاهوتی[2]: صفت. مـاوتی؛ مـاهووتی: ۱. وەک ماهووت ۲. لە جنسی ماوت.

ماهور / māhûr/:/اسم. ماهوور: ۱. ـها/ زورکـان؛ زوورکان؛ زووران؛ زورگـە؛ هەڵـەت؛ گـەد؛ زوور؛ زوورک؛ زوورگ؛ هـــەرد و هەڵـــەت؛ زرگ و هەڵەت؛ بەرز و نزمی پاڵداوێنی کیٚو ۲. یەکیٚ لە حەوت دەزگای مۆسیقای ئیٚرانی.

ماهون / māhûn/ ☜ **آکاژو**

ـ ماهه / māhe/: پیوازه. ـمانگە؛ ـمانگان؛ ـمانگ: ۱. سەر بە ژمارەی مانگەکان ‹یک‌ماهـه؛ ده‌ماهـه: یەک‌مانگە؛ دەمانگە› ۲. بە تەمـەن بـە گـوێرەی مانگ ‹بچەی چهارماهه: مندالی چوارمانگان›.

ماهوی / māhovî/: [عربی] صفت. پێوەندیـدار و سەر بە چیەتی.

ماهی / māhî/:/اسم. ماسـی؛ مـاهی: ۱. [نجـوم] وێنەیەکی گەورەی گەردوونی نادیـارە: **حوت** ۲. ـها؛ ـان/ مۆسە؛ ماسـاو؛ ماسـا؛ ماسـاوی؛ ماسـۆ؛ مای؛ مایی؛ ماسول؛ دەستەیەک لـە گیانـدارانی ئاوزی.

▣ **ماهی آزاد** ☜ **آزادماهی**

ماهی برقی ☜ **برق‌ماهی**

ماهی پهن: پانکە؛ ماسیەپانکە؛ جۆریٚک ماسی پانکەڵەی خڕ کە ماسـیتـر دەخـوا: **کَفشَـک ماهی**

ماهی تن ☜ **تُن-۳**

ماهی حلوا ☜ **حلواماهی**

ماهی حـوض: ماسـی تۆنـگ؛ ماسـی حـەوز؛ ماسـیێکی ئیٚسـقانی لـە تـیرەی کـەپوور بـە دریٚژی ۲۰ سانت و کەمتر، بە ڕەنگـی سـوور، تەلایی و بریٚ‌جار سپی.

مـاهی خـاردار: ماسـی دڕکـاوی؛ ماسـیەکی تایبـەتی ناوچـەی گـەرمیان، خـاوەن باڵـی دڕکدار و بچووک کە دەتوانیٚ لەشی پف بدا و وەک تۆپی لیٚ بکا: **خارپشت‌ماهی**

ماهی خاردار زرد ☜ **سوف‌ماهی**

مـاهی خاویـار: ماسـی خاویـار؛ دەسـتەیەک ماسی بریتی لە ئـوزون بـرۆن، تـاس‌ماسـی و فیل‌ماسی کە گەراکەیان خاویارە و دەخوریٚ.

ماهی دودی: ماسـی سـپی کـە خـویٚی پیٚـوە دەکـەن و قـانگی دەدەن، ماوەیـەکی زۆرتـر دەمیٚنیٚتەوە و خراپ نابیٚ.

مـاهی سـفید: ماسـی سـپی؛ جۆریٚـک ماسـی ئیٚسقانی زەریای خەزەر لە دەسـتەی کـەپوو کە گۆشتەکەی زۆری خوازیار هەیە.

ماهی سنگسر ☜ **سَنگسَر**

ماهی سوف ☜ **سوف‌ماهی**

ماهی سیم ☜ **سیم-۴**

ماهی شوریده ☜ **شوریده**[1]

ماهی شیر ☜ **شیرماهی**

ماهی قباد ☜ **قُباد**

ماهی قزل‌آلا ☜ **قزل‌آلا**

ماهی کپور ☜ **کَپور**

ماهی کَفال ☜ **کَفال**

ماهی کوسه ☜ **کوسه-۱**

ماهی / mâhî/: *قید.* مانگیێ؛ مانگێک؛ مانگیوه؛ مانگیه؛ هەر مانگ: ١. مانگانه؛ لە هەر مانگدا ‹ماهی هزار تومان می‌گرفت: مانگی هەزار تمەنی دەگرت› ٢. لە نێو مانگدا؛ لە مانگدا ‹ماهی پنج روز استراحت می‌کرد: مانگی پێنج رۆژ دەحەسایەوە›.

ماهیانه / mâhiyâne/ ☜ **ماهانه**

ماهی‌بوف / mâhîbûf، ـها/: *اسم.* کوندەرۆماڵ؛ کوندی ماسی‌خۆره؛ جۆرێک کوندی زلی سەر وەک پشیلەیە، ماسی و قرژاڵ و پەلەوەر و جرِ و جانەوەری بچووک دەخوا.

ماهیت / mâhîyyat، ـها/: [عربی]/*اسم.* چیەتی؛ سەرجەمی ئەو تایبەتمەندیانە شتێک دەناسێنێ و دەری‌دەخا کە چیە.

ماهیتابه / mâhîtâbe، ـها/: *اسم.* ماوریژ؛ تاوە؛ تابە؛ تاویک؛ ئاخلیفینک؛ رمبیژ؛ روونبێژ؛ روونپێژ؛ موریژ؛ رمپێشک؛ کەرسووپ؛ کەرسون؛ ناوسنگانە؛ ناولنگان؛ ئاخلەویک؛ ئاغلەویک؛ مەنجەلۆوکەی پەل بۆ تێدا سوورکردنەوە: **تابە؛ تاوه**

ماهیچه / mâhîče، ـها/: *اسم.* ماسوولکە؛ ماسوولە؛ ماسۆڵە؛ ماسیلکە؛ ماسلکە؛ مالوسکە؛ مایچە؛ وەرسە؛ وەرسەلە؛ گردک؛ زەڤلەک: ١. جۆرێک شانەی لەشی گیانداران کە ئەندامان دەبزوێنێ ٢. *[متالورژی]* بەشێک لە قالب لە زیخ و جەوگ کە لە دارشتندا جێگا هلۆڵەکان پڕ دەکاتەوە و دوایی لا دەبرێ.

▣ ماهیچەی ارادی ☜ **ماهیچەی مخطط**

ماهیچەی صاف: ماسوولەی ساف؛ چەشنێک ماسوولکە بە خانەی زل و درێژی وەک تەشیەوە کە هێواش و خۆمەش کرژ دەبنەوە، وەک ماهیچەی دەوری ورگ: **ماهیچەی غیرارادی**

ماهیچەی غیرارادی ☜ **ماهیچەی صاف**

ماهیچەی مخطط: ماسوولەی ڕێ‌ڕێ؛ چەشنێ ماسوولە بە خانەی زل و درێژەوە کە زۆرتر لە یەک ناوکیان هەیە و خێرا و لە سەر ویست کرژ دەبنەوە، وەک ماسوولکەی ڕان: **ماهیچەی ارادی**

ماهیچه‌ای / mâhîče'î/: *صفت.* ماسوولکەیی؛ ماسوولەیی؛ زەڤلەکی؛ سەر بە ماسوولە ‹بافت ماهیچه‌ای: شانەی ماسوولەیی›.

ماهیچه‌نگار / mâhîčenegâr، ـها/: *اسم. [پزشکی]* کەرستەیەک بۆ تۆمارکردنی ڕادەی هێز و خێرایی کرژ بوونەوەی ماسوولە: **میوگراف**

ماهیخوار / mâhîxâr/ ☜ مرغ ماهیخوار، **مرغ**

ماهی‌خور / mâhîxor، ـها/: *اسم.* ماسی‌خۆره؛ شاهۆ؛ شاوە؛ شاڤ؛ ناوی چەن جۆر باڵندەیە کە لە قەراخی ئاودا دەژین.

ماهی‌سرا / mâhîsarâ، ـها/: *اسم.* ١. دامەزراوەی ڕاگرتن و بەخێوکردنی ماسی ٢. شوێنی ڕاگرتنی ماسی بۆ سەیر و لێکۆڵینەوە.

ماهیگیر / mâhîgîr، ـها؛ ـان/: *اسم.* ماسی‌گر؛ ماساوگیر؛ ماسیەوان؛ کەسێ کە ڕاوە ماسی دەکا.

ماهی‌گیری / mâhîgîrî/: *اسم.* ڕاوەماسی؛ ماسی‌ڕاو؛ ماسی‌گری؛ کار و ڕەوتی ماسی گرتن.

مایا / mâyâ/: *اسم.* مایا: ١. هۆزی سوورپێستی زاگەبەری ئەمریکاری ناوەندی ٢. /ـها/ خەڵکی ئەو هۆزە ٣. زمانی ئەو هۆزە.

مایحتاج / mâyahtâc/: [عربی]/*اسم.* پێداویستی؛ پێویستی؛ ئاتاجی؛ نیاز ‹برای خرید مایحتاج مهمانی پول لازم دارم: بۆ کڕینی پێداویستەکانی میوانی پارەم پێویستە›.

مایع [1] / mâye'، ـها؛ ـات/: [عربی]/*اسم.* تەوش؛ تراو؛ شل؛ شلە: ١. یەکێک لە دۆخەکانی ماک کە وردیلەکانی لە سەر یەک دەخزێن بەڵام لێک جیا نابنەوە، بیچمی دەفرەکەی دەگرێ و لە تین و تەوژمێکی تایبەتدا دێتە کوڵ ٢. *[پزشکی]* هەر یەکە لەو تێکەڵاوانەی لەشی گیاندار کە ڕەوانە (وەک خوێن، میز و...).

▣ **مایع آمنیوتیک**: *[فیزیولژی]* سەراڤ؛ سەراڤک؛ سەراو؛ تراوێکی خەستە لەگەڵ بوونی منداڵدا لە زگی دایکەوە دێتە دەر.
مایع صافی: تراوی پاڵاوتە؛ تراوی پاش پاڵفتن کە بێخەوشە.
مایع ظرفشویی: تراوێکی خەستی چڵکسڕە، چێشت و چەوری سەر دەفری پێ خاوێن دەکەنەوە.
مایع[2]: *صفت*. تراو؛ تەوش؛ ئاوەکی؛ ئاوئاسا.
مایع‌سنج / māye'sanc ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم*. ئاوپێو؛ تراوپێو؛ کەرستەی پێوانی ڕادەی قورسی تراو لە سانتی‌میترێکی چوارپاڵوودا.
مـایکروویو / māykroveyv/: [انگلیسی] *اسم*. مایکرۆوەیڤ؛ مەیکرۆوەیڤ: ١. درێژایی شەپۆلی نێوان یەک تا سێ میلی‌میتر: **کهموج** ٢. کەرەسەیەک بۆ خێرا گەرمکردنی خۆراک بە هۆی پێلی مایکرۆوەیڤەوە ✽ **ماکروویو؛ میکروویو**
مایل / māyel/: [عربی] *صفت*. ١. خوازیار؛ مایل؛ هۆگر؛ داخواز ‹مایل بودم تو را ببینم: خوازیار بووم بتبینم› ٢. لار؛ خوار؛ گێڕ؛ تێل؛ تیل؛ چەوت؛ هێڵی ئاسۆیی ‹خط مایل: هێڵی لار›.
مایل / māyl/: [انگلیسی] ☜ **میل-۴**
مای‌مرز / māymarz ، ـها/: *اسم*. ڕەزلەگاوانە؛ مایەسیرە؛ دەوەنێکی کوڵی دوولاقە بە گەڵای وردی بۆنخۆشەوە کە بەرێکی گچکەی ئاوی دەگرێ، هەر کام چوار تا شەش دانە تۆمی خڕووکەی ڕەشی تێدا.
مایملک / māyamlak ، ـها/: [عربی] *اسم*. هەموو دارایی؛ ماڵ و سامان؛ دار و نەدار ‹مایملک او را مصادره کردند و خودش هم فرار کرد: هەموو دارایییەکەیان دەست بە سەردا گرت و خۆیشی هەڵات›.
مایو / māyo ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. مایۆ؛ جلکی یەک تیکە یان دووتیکەی تەنگ بۆ مەلە.
مـایور / māyor ، ـهـا/: [؟] *اسم*. *[نامتـداول]* سەرگورد؛ پلەکێ چەکداری خوارتر لە سەرهەنگ.
مأیوس / ma'yûs/: [عربی] *صفت*. دڵسارد؛ دڵسار؛ ناهومێد؛ ناهمێ؛ بێهێڤی ‹وقتی از او مأیوس شدم به سراغ تو آمدم: کە لەو دڵسارد بوومەوە، هاتمە لای تۆ›.
مأیوسـانه / ma'yûsāne/: [عربی/ فارسی] *قید*. ناهمێیانە؛ دڵساردانە؛ بە ناهمێییەوە؛ لە ڕووی ناهومێدی و دڵبەدوایییەوە ‹مأیوسانه پیش او رفتم و کمک خواستم: ناهمێیانە چوومە لای و داوای یارمەتیم کرد›.
مـایونز / māyonez/: [فرانسوی] *اسم*. مایۆنێز؛ جۆرێ سوسی سالاد کە لە خەردەل، هێلکە، ڕۆنی زەیتوون، سرکە و ئارد چێ دەکرێ.
مایه / māye/: *اسم*. مایە: ١. هۆ؛ ئەوی شتێ بەدی بێنێ یا ببێتە هۆی شتێ ‹مایەی شادی: هۆی شایی› ٢. هەوێن؛ هوین؛ هەڤیان؛ هاڤێن؛ هامێن؛ هیوێن؛ هامیژن؛ ئامێژەن؛ ئامیان؛ هاڤین؛ هاڤەین؛ ئاڤین؛ مایندە؛ چین؛ ماکی سەرەکی یان کاریگەر ‹مایەی پنیر: هەوێنی پەنیر› ٣. واکسەن؛ تێکەڵاوێک لە ویرووس و باکتری مردوو یان نیوەگیان کە بۆ بەرگری لە نەخۆشی، دەنێو لەشی دەکەن ٤. *[مجازی]* دەسمایە؛ سامان ‹بی مایه نمی‌شود کار کرد: بێ دەسمایە کار ناکرێ› ٥. *[موسیقی]* جۆرێک ڕیزکردنی نوتی مۆسیقا بۆ ئاهەنگێکی تایبەت ٦. *[مجازی]* هێژایی؛ ژێهاتی؛ لێهاتوویی؛ توان؛ توانست ‹آزاد می‌توانست ترقی کند، زیرا مایه‌ی این کار را داشت: ئازاد دەیتوانی سەرکەوێ، بۆ ئەوە هێژایی ئەم کارەی هەبوو›.
▣ **مایه آمدن** ☜ **مایه گرفتن**
مایه رفتن: دانان؛ مەیە دان؛ خەرجکردنی پارە بۆ شتێ ‹هزار تومان برایش مایه رفتم تا گذاشت بروم: هەزار تمەنم بۆ دانا تا هێشتی بڕۆم›.
مایه زدن: مەیاندن؛ ئامێژەن کردن؛ ئامیان

لێدان.
مایه گذاشتن: ١. خەرجکردن؛ دانان ‹مجبور شدم صد هزار تومان مایه بگذارم تا این گواهی را بگیرم: ناچار بووم سەد هەزار تمەن خەرج بکەم تا ئەم بەڵگەنامە وەرگرم› ٢. *[کنایی]* ڕێز و حورمەت گرتن ‹خیلی برای من مایه گذاشت که جریمەام نکرد: زۆر ڕێزی گرتم کە جەریمەی نەکردم›.
مایه گرفتن: *[مجازی]* تێچاندن؛ خەنە/ هەڕگ گرتنەوە؛ پیلان گێڕان، قسە بردن و پشتەسەر خراپە گوتن ‹پیش رییس برایش مایه گرفته بودند: لە لای سەرۆکەوە بۆیان تێچاندبوو›: **مایه آمدن**
از مایه ضرر کردن: خێر هاتن و مایە بردن؛ خەیر سەری مایە خواردن؛ خەرجی خۆ(ی) دەرنەهێنانەوە ‹اگر به این قیمت بفروشم، از مایه ضرر کردەام: ئەگەر بەم قیمەتە بیفرۆشم خێر هاتووە و مایەی بردووە›.
مایه دار / māyedār/: *صفت. [گفتاری]* مایەدار: ١. تێر؛ خەست و خۆڵ؛ پڕ لە ماکی سەرەکی ٢. دەوڵەمەن؛ مایەوەر؛ پووڵدار؛ دەسمایەدار؛ مایەبۆش ‹پدرش تاجر مایەداری بود: بابی تاجرێکی دەوڵەمەن بوو›.
مایەکاری / māyekārî/: *قید.* مایەبەش؛ مایەباشی؛ مایەکاری؛ بە نرخی سەندراو، نە زەرەر نە قازانج ‹فروشنده قالی را مایەکاری فروخت، چون پول لازم داشت: فرۆشیار قالیەکەی مایەبەش فرۆت، چونکوو پارەی پێویست بوو›.
مایه کوبی / māyekûbî/: *اسم.* کوتان؛ پەترمە؛ واکسیناسیون؛ کار و ڕەوتی تیرۆکردنی ویرووس و باکتری مردوو یان نیوەگیان بۆ ناو لەش بە مەبەستی بەرگری لە نەخۆش کەوتن.
مباح / mobāh، ـها/: [عربی]/*اسم.* ڕەوا؛ کارێ کە نە عەیبە و نە گوناهە. هەروەها: **مباح بودن؛ مباح دانستن؛ مباح شدن؛ مباح شمردن؛ مباح کردن**
مباحث / mabāhes/: [عربی] جمعِ ☜ **مبحث**
مباحثات / mobāhesāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مباحثه**
مباحثه / mobāhese، ـها؛ مباحثات/: [عربی]/*اسم.* قسەوباس؛ مچلگە؛ لێدوان ‹بارها با هم بر سر برتری شعر هژار یا هیمن مباحثه می‌کردند: زۆرجاران لە سەر هەڤیازی شیعری هەژار یان هێمن قسە و باسیان دەکرد›.
مبادا[1] / mabādā/: *صفت.* تەنگانە؛ تەنگایی؛ تەنگانی؛ لێقەوماوی؛ تەنگ و چەڵەمە؛ بە دۆخ یان چۆنیەتیەکی نەویستراو و ناحەزەوە ‹روز مبادا: ڕۆژی تەنگانە›.
مبادا[2]: *دعا.* نەک؛ نەکا؛ ناکا؛ نەکەی؛ نەوای، نەبادا؛ نەئەمەی؛ نەخۆ؛ نەخای؛ هاگات چنە بۆ؛ نەکوونێ؛ نەکای؛ نەوەک؛ نەوەکوو ‹مبادا در را باز کنی!: نەکا درگاکە بکەیەوە!›.
مبادرت / mobāderat/: [عربی]/*اسم.* کار یان ڕەوتی قۆڵ لێ هەڵماڵین؛ دەس تێوەردان؛ دەست پێکردن؛ دەست کردن. هەروەها: **مبادرت کردن**
مبادلات / mobādelāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مبادله**
مبادله / mobādele، ـها؛ مبادلات/: [عربی]/*اسم.* کار و ڕەوتی گۆڕینەوە؛ وەگۆڕین؛ دان و سان: ١. ئاڵوگۆڕ؛ ئاڵوویر؛ واروگۆڕ؛ شتێک دان و شتێک وەرگرتن لە باتی ‹مبادلەی اسناد: گۆڕینەوەی بەڵگە› ٢. گوتن و بیستنی قسە ‹مُبادلەی اخبار: دان و سانی قسە و باس› ٣. *[اقتصاد]* پێک گۆڕینەوەی پارەی وڵاتێک لەگەڵ پوولی وڵاتێکی تردا. هەروەها: **مبادله کردن**
◙ **مبادلەی پایاپای:** ڕشت؛ سەربەسەر؛ کاری شت گۆڕینەوەی بێ باقی دانەوە.
مبادی / mabādî/: [عربی] جمعِ ☜ **مبدأ**
مبادی آداب / mobādî(y)ādāb, mabādî-/: [عربی] *صفت.* گونجاو؛ ڕێکوپێک؛ کردەوە جوان؛ بە کردەوەی هێژا و دەقاودەقی داب و نەریتی

کۆمەڵگاوە.

مبارز[1] / mobārez ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. خەباتکار؛ خەباتگێڕ؛ شەڕڤان؛ شەڕکەر ‹امروز دو مبارز دستگیر شدند: ئەمڕۆ دوو خەباتکار قوڵبەست کران›.

مبارز[2]: صفت. خەباتکار؛ خەباتگێڕ؛ خاوەن هۆگری و وازی ململانێ ‹ملت مبارز: گەلی خەباتکار›.

مبارزات / mobārezāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مبارزه**

مبارزه / mobāreze ، ـها؛ مبارزات/: [عربی]/اسم. خەبات؛ کێفەرات؛ ملە؛ ملانە؛ مل بە ملە؛ مل بە ملێ؛ ملەملە؛ ململانە؛ ململانێ؛ ملانێ؛ بەربەرەکانێ: ۱. هەوڵ و تێکۆشانی زۆر بۆ گەیشتن بە ئامانجێک ‹مبارزه برای کسب پیروزی: خەبات بۆ سەرکەوتن› ۲. شەڕ و پێکدادان لەگەڵ دژمن یان هاوملەدا بۆ سەرکەوتن ‹مبارزەی ورزشی: ململانەی وەرزشی›.

▣ **مبارزەی انتخاباتی**: ملانەی هەڵبژاردن؛ هەوڵ و تێکۆشانی کاندیداکان پێش لە هەڵبژاردن بۆ ڕاکێشانی ڕا و دەنگی خەڵک یان لایەنگری سیاسی.

مبارک / mobārak/: [عربی] صفت. پیرۆز؛ موبارەک؛ موارەک؛ ممبارک؛ مارەک؛ جەخت؛ فەرخ؛ هەزەخ؛ بەفەڕ ‹روز مبارک: ڕۆژی پیرۆز›.

مبارکباد / mobārakbād/: [عربی/ فارسی]/اسم. پیرۆزبایی؛ مبارەکبایی؛ مبارەکبادی؛ موارەکبادی؛ ممبارکبادی؛ کاری دەربڕینی خۆشحاڵی و شادمانی لە ڕووداوێکی باش.

مبارکی / mobārakî/: [عربی]/اسم. ودم؛ پیرۆزی؛ یۆم؛ مبارەکی؛ موارەکی؛ ممبارەکی.

مباشر / mobāšer ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. ۱. گزیر؛ پێشکار؛ بەردەست ۲. کارگێڕ؛ زاوت؛ وێرت؛ قورقوربەگ؛ کاربەدەستی ئاغا ۳. بەردەست؛ وەردەس؛ دەستیار؛ یاریدەر؛ خەڵفە؛ ئاریکار.

مباشرت / mobāšerat ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. گزیری؛ بەردەستی ۲. کارگێڕی؛ قورقوربەگی ۳. ئاریکاری؛ هاوکاری؛ هاریکاری؛ هاوقۆڵی ٤. هاودەستی؛ هاوقۆڵی.

مبال / mabāl ، ـها/: [عربی] [گفتاری، قدیمی] ☜ **مستراح**

مبالات / mobālāt/: [عربی]/اسم. [ادبی] وردی؛ سەرنج؛ دۆخی ئاوڕ دانەوە و ورد بوونەوە لە کردەوە و هەڵس‌وکەوتی خۆ.

مبالغ / mabāleq/: [عربی] جمعِ ☜ **مبلغ**

مبالغات / mobāleqāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مبالغه**

مبالغه / mobāleqe ، ـها؛ مبالغات/: [عربی]/اسم. زێدەڕۆیی؛ گر؛ بڤ؛ چۆنیەتی گەورەتر و زیاتر لە ڕادەی خۆی نیشان دان و باس لێ کردنی شتێ. هەروەها: **مبالغه بودن؛ مبالغه شدن؛ مبالغه کردن**

مبانی / mabānî/: [عربی] جمعِ ☜ **مبنا**

مباهات / mobāhāt/: [عربی]/اسم. شانازی؛ کار و ڕەوتی نازین؛ سەرفیرازی‌کردن ‹ما به فرزندان دانا و دلیر خود مباهات می‌کنیم: ئێمە بە ڕۆڵە زانا و ئازاکانمانەوە شانازی دەکەین›.

مباهی / mobāhî/: [عربی] صفت. [ادبی] سەربە رز؛ سەرفەراز؛ سەربڵند.

مبایعه / mobāye'e/: [عربی]/اسم. [حقوق] دان‌وسان؛ مامەڵە؛ مامڵە؛ سەودا؛ کار و ڕەوتی سەندن و فرۆشتن.

مبایعه‌نامه / mobāye'enāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. [حقوق] سەودانامە؛ بەڵگەی فرۆشتن و کڕین؛ نووسراوەیێکی ڕەسمی کە فرۆشەر و کڕیار ناونیشانی جنس، کاتی وەرگرتن، نرخ، چۆن دان و وەرگرتن و مەرجەکانی‌تری تێدا ڕوون دەکەنەوە و لەسەری پێک دێن.

مبایل / mobāyl ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. موبایل؛ تەلەفۆنی بەردەست/ هاوڕێ: **موبایل**

مباین / mobāyen/: [عربی] صفت. [ادبی] ناتەبا؛

نەساز؛ ناسازگار ‹این عمل مباین اصل حسن همجواری است: ئەم کارە لەگەڵ بنەمای هاوساداریدا ناتەبایە›.
مباینت / mobāyenat ، ـها/: [عربی]/اسم. [ادبی] ناتەبایی؛ نەسازی؛ ناسازگاری ‹با اصول اعتقادی ما مباینت دارد: دەگەڵ بنەمای بڕوای ئێمەدا ناتەبایی هەیە›.
مبتدا / mobtadā/: [عربی]/اسم. ۱. [نامتداول] دەسپێک؛ سەرەتا ۲. [دستوری] موبتەدا؛ بەشێ لە ڕستە کە لە پێشدا دێ و دوایی ڕستەکە هەواڵێکە لە بارەیەوە.
مبتدی / mobtadî ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. تازەکار؛ نۆدەس؛ نۆمس؛ نۆکار؛ تازەفێربووگ ‹این کارگر مبتدی است و هنوز نمی‌شود روی ماشین کار کند: ئەم کاریگەرە تازەکارە و هێشتا نابێ لە سەر ماشین کار بکا›.
مبتذل / mobtazal/: [عربی] صفت. سووک؛ چرووک؛ هیچ و پووچ؛ بەبێ هیچ تایبەتمەندیەکی باش و بە کەڵک و بەرچاو ‹رفتار مبتذل: ئاکاری سووک›.
مبتکر / mobtaker ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. داهێنەر؛ نۆهێن؛ نۆهێنەر ‹آرام صنعتگری مبتکر و خلاق است: ئارام پیشەسازێکی داهێنەر و خولقێنەرە›.
مبتلا / mobtalā ، ـها؛ ـیان/: [عربی] صفت. تووشیار؛ دووچار؛ ئاڵفتە ‹او هم بە بیماری سل مبتلا شده بود: ئەویش تووشیاری دەردە باریکە ببوو›.
مبتلابه / mobtalābeh/: [عربی] صفت. دەسەویەخە؛ هۆی دەردیسەر.
مبتنی / mobtanî/: [عربی] صفت. دامەزراو؛ بنەڕەتنراو؛ لە سەر شتێک ڕاگیراو ‹این نتیجەگیری شما مبتنی بر چە اصلی است؟: ئەم ئاکامەی ئێوە لە سەر چ بنەمایێک دامەزراوە ؟›.
مبحث / mabhas ، ـها؛ مباحث/: [عربی]/اسم. بابەت؛ مەبەستی باس؛ ئەوەی باسی لە سەر دەکرێ.
مبدأ / 'mabda ، ـها؛ مبادی/: [عربی]/اسم. سەرەتا؛ دەسپێک.
▣ **مبدأ تاریخ**: سەرەتای مێژوو؛ دەسپێکی مێژوو؛ ئەو کاتە کە مێژوو لەوێوەڕا دەژمێرن ‹مبدا تاریخ میلادی، تولد عیسی پیامبر است: سەرەتای مێژووی زایینی لە دایک بوونی عیسای پێغەمبەرە›.
مبدل / mobaddal/: [عربی] صفت. گۆڕاو؛ گۆڕدراو ‹لباس مبدل: جلی گۆڕاو›.
▣ **مبدل شدن**: بوون؛ گۆڕدران؛ گۆڕان؛ گۆڕیان؛ کران؛ ئاڵوگۆڕ بە سەر هاتن ‹اینک آنجا بە پارک مبدل شده است: ئێستا ئەوێ بووە بە پارک›.
مبدل / mobaddel/: [عربی]/اسم. ئاداپتۆر؛ ئامرازی گۆڕانی ڤۆڵتاژی کارەبا.
مبذول / mabzûl/: [عربی] صفت. دانراو؛ بەکار چوو؛ تەرخانکراو.
▣ **مبذول شدن**: دران؛ نران؛ کران؛ بە کار چوون؛ تەرخان کران/ دران ‹باید بە این منطقە توجە زیادی مبذول شود: بەم ناوچەیە دەبی سەرنجێکی زۆرتر بدرێت›.
مبرا / mobarrā/: [عربی] صفت. بەدوور؛ دوور؛ بەری؛ پاک ‹او از این گناهی مبراست: لەم تاوانە بەدوورە›.
مبرات / mabarrāt/: [عربی]/اسم. چاکە؛ خاسە؛ خاسی؛ کارگەلی چاک.
مبرد[1] / mobarred/: [عربی]/اسم. ساردکەرەوە: ۱. تراوێک لە دەزگاگەلی ساردکەرەوەدا کە کاتی هەڵماندن گەرما دەگرێ و لە دڵۆپاندندا گەرماکە دەداتەوە ۲. فێنککەرەوە؛ دەوا یان خۆراکێ کە لەش فێنک دەکاتەوە.
مبرد[2]: صفت. ۱. ساردکەرەوە ۲. فێنککەرەوە.
مبرز / mabraz/: [عربی] [قدیمی] ☜ **مستراح**
مبرز / mobarrez, mobarraz/: [عربی] صفت.

هەڵکەوتوو؛ هەڵکەوتە؛ هەویاز؛ هەڤیاز؛ بەرچاو؛ لەبەرچاو ‹او نویسندەای مبرز بود: نووسەرێکی هەڵکەوتوو بوو›.

مبرم / mobram/: [عربی] صفت. ۱. بەردەوام؛ پێداگر ‹تلاش مبرم: تێکۆشانی بەردەوام› ۲. زۆر؛ فرە؛ فراوان ‹توجه مبرم: سەرنجی زۆر›.

مبروص / mabrûs/: [عربی] صفت. بەڵەکی؛ تووشیاری نەخۆشی پیسی.

مبرهن / mobarhan/: [عربی] صفت. *[ادبی]* روون؛ ئاشکرا؛ دیار؛ خویا.

مبسوط / mabsût/: [عربی] صفت. بەربلاو؛ بەرئاوەلا؛ کراوە ‹شرح مبسوط: شرۆڤەی بەربلاو›.

مبشر / mobašser ، ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* مزگێنیدەر؛ مزانیدەر؛ مژدانەهێن؛ کەسێ کە هەواڵێکی خۆش بێنێت.

مبصر / mobser ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. سەرپۆل؛ قوتابییەک لە هەر پۆلدا کە بەرپرسی ڕێکوپێکی و ئارامی پۆلەکەیەتی.

مبطل / mobtel ، ـات/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* بەتاڵکەرەوە؛ پووچەڵکەرەوە؛ هەڵوەشێنەر.

مبعث / mab'as/: [عربی]/اسم. ۱. زەمانی هەڵبژێران و ناردران ۲. شوێنی هەڵبژێران و ناردران ۳. ☜ عید مبعث، **عید**

مبعوث / mab'ûs/: [عربی] صفت. نێردراو؛ ناردراو؛ نارپاگ؛ هەنارپاگ.

مبغوض / mabqûz ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. *[ادبی]* بەرکین؛ بەر رق؛ بەرقین؛ قین لێ هەڵگیراو؛ وەبەر قینکەوتوو؛ وەبەر تووڕەیی یان دژمەنایەتی کەوتوو.

مبل / mobl ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. موبل؛ قەنەفە؛ جۆرێک سەندەڵی ڕاحەت بە دۆشەکی نەرمی فەنەردار و دەسکی چێو یان لە هەور و پووشاڵ.

مبل سازی / moblsâzî/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. موبل سازی: ۱. کاری دروستکردنی موبل ۲. /ـها/ کارگەی دروستکردنی موبل.

هەروەها: **مبل‌ساز**

مبلغ / mablaq ، ـها؛ مبالغ/: [عربی]/اسم. بڕ؛ هەند؛ کرت؛ ئەندازەیێک لە دراو ‹مبلغ یک میلیون: بڕی ملیۆنێک›.

مبلغ / moballeq ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. ۱. بانگەشەکار؛ بانگێشتنکەر؛ ئەوەی بە قازانجی بیر و بڕوا، ڕێکخراوە یان کەسێک، قسە و بانگهێشتن دەکا ۲. *[قدیمی]* ڕاگەیێنەر.

مبلمان / moblemān/: [فرانسوی]/اسم. کەلوپەلی پێویست بۆ ساز و تەیارکردنی شوێنێک.

▣ **مبلمان کردن** ☜ مبله کردن، **مبله**

مبله / moble/: [فرانسوی] صفت. موبلە؛ ساز و تەیار بە هەموو کەلوپەلی پێویستەوە.

▣ مبله کردن: موبلەکردن؛ ئامادەکردنی جێگاییێک بە کەلوپەلی پێویست: **مبلمان کردن**

مبنا / mabnā ، ـها؛ مبانی/: [عربی]/اسم. بنەما: ۱. بنەڕەت؛ بنەوا؛ بناغە؛ پایە ‹مبنای کار: بنەمای کار› ۲. *[ریاضی]* ئەو ژمارە کە دەبێتە بنەڕەتی ژمارەنووسی ‹عدد ۱۰ مبنای عددنویسی دهدهی است: ژمارەی ۱۰ بنەمای ژمارەنووسی دەدەییە› ۳. *[ریاضی]* پایەی لوگاریتمی ژمارەیەک ‹لگاریتم ۱۰۰۰ در مبنای ۱۰ می‌شود ۳: لوگاریتمی ۱۰۰۰ لە بنەمای ۱۰دا دەبێتە ۳›.

مبنی بر / mabnîbar/: [عربی/ فارسی] حرف. ۱. بە پێی؛ لە سەر؛ لە ڕووی ۲. نیشاندەری؛ ڕاگەیێنەری ‹این گزارش مبنی بر سیل‌گرفتگی بخشی از شهر است: ئەم هەواڵە نیشاندەری بەرلافاو کەوتنی بەشێکی زۆر لە شارە›.

مبهم / mobham ، ـات/: [عربی] صفت. شاش و بێش؛ شاش و وێش؛ لێڵ؛ ناڕوون ‹حرف مبهم: قسەی شاش و بێش›.

مبهوت / mabhût ، ـان/: [عربی] صفت. ۱. حەپەساو؛ مات و حەیران؛ چەنگ؛ گێژ و

شێواو؛ تاساو؛ سەیور ‹مبهوت آن‌همه زیبایی شده بود: حەپەساوی ئەو هەموو جوانییە ببوو› ۲. مات؛ سەرسووڕماو؛ واق‌وڕماو؛ چوارچاو؛ مەیماق؛ سەیرماو ‹از دیدن آن همه پول تا مدتی مبهوت افتاده بود: بە دیتنی ئەو هەمکە پارە تا ماوەیەک مات مابوو›. هەروەها: **مبهوت بودن؛ مبهوت شدن؛ مبهوت کردن؛ مبهوت ماندن**

مبهی / mobahhî/: [عربی] *صفت*. تاوەدەر؛ هۆی سەرهەڵدان و هێزگرتنی ئارەزووی جینسی.

مبیع / mabî'/: [عربی]/*اسم*. پیتەوا؛ کالا؛ ئەوەی بۆ فرۆتن دیاریکراوە ‹مبیع یک ماه بعد به خریدار تحویل خواهد شد: پیتەواکە مانگێک لەودوا دەدرێتە کڕیار›.

مبین / mobayyen/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* نیشاندەر؛ دەربڕ؛ ڕوونکەرەوە؛ بەرچاوخەر ‹خدمات استاد هژار، مبین تلاشی عظیم در راه حفظ و گسترش فرهنگ و زبان کردی بود: خزمەتەکانی مامۆستا هەژار، نیشاندەری هەوڵ و خەباتێکی گەورە بوو لە پێناوی پاراستن و پەرە پێدانی زبان و فەرهەنگی کوردیدا›.

مبین / mobîn/: [عربی] *صفت*. *[نامتداول]* ئاشکرا؛ ڕوون؛ دیار؛ لەبەرچاو؛ خویا.

متابعت / motābe'at ، ـها/: [عربی]/*اسم*. *[ادبی]* ۱. ڕازێری؛ فەرمانبەری؛ ژێردەستەیی ‹متابعت از قانون: ڕازێری قانوون› ۲. شوێنەڕایی؛ شوێنکەوتوویی؛ شوێگری؛ شوێنداچوویی ‹متابعت از دستور: شونەڕایی لە فەرمان›.

متابلیسم / metābolîsm/: [فرانسوی]/*اسم*. *[زیست‌شناسی]* میتابولیسم؛ سووت و ساز؛ ڕەوتی فیزیایی و کیمیاوی ژینەوەر کە ماکی بژیوی وەردەگرێ، تێکەڵی دەکا، لێکی دەداتەوە و لە ئەنجامدا دەیکاتە وزەی ژیان: **متابولیسم**

متابولیسم / metābûlîsm/: [فرانسوی] ☜ **متابلیسم**

متأثر / mota'sser, mote'asser/: [عربی] *صفت*. ۱. شوێنەواگر؛ کارتێکراو ‹شعر شهریار متأثر از حافظ است: شیعری شەهریار شوێنەواگری حافزە› ۲. *[مجازی]* خەمین؛ ناڕەحەت؛ پەشێو؛ شەمزاو ‹از شنیدن خبر سخت متأثر شد: لە بیستنی هەواڵەکە زۆر خەمین بوو›.

متأخر / mota'axxer, mote'axxer ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. دوایین؛ دواوەتر؛ دواتر؛ دوائاخر؛ ئەوی دوای ئەو یان ئەوانیتر هاتبێ ‹عباس حقیقی از شعرای متأخر کُرد است: عەباس حەقیقی لە هۆنەرانی دوایینی کوردە›.

متأذی / mota'azzî, mote'azzî/: [عربی] *صفت*. ئاراو؛ ئازاردیتوو؛ بەرئازار.

متارکه / motāreke/: [عربی]/*اسم*. ۱. کار و ڕەوتی کۆتاکردن؛ دەس هەڵگرتن؛ بەجێ‌هێشتن و کۆتایی پێ هێنان ‹متارکەی جنگ: کۆتا کردنی شەڕ› ۲. *[مجازی]* جیایی؛ تەلاق؛ ڕەوتی جیا بوونەوەی ژن و شوو لە یەکتری ‹پس از بیست سال زندگی مشترک، متارکه کردند: دوای بیست ساڵ ژیانی هاوبەشی، جیا بوونەوە›.

متأسف / mota'assef, mote'assef/: [عربی] *صفت*. بەداخ؛ وەداخ؛ تووشیاری ناڕەحەتی ‹از گم شدن کیف خیلی متأسف شدم: لە گوم بوونی کیفەکە زۆ بەداخ بووم›.

متأسفانه / mota'assefāne, mote'assefāne/: [عربی/ فارسی] *قید*. بەداخەوە؛ مخابن؛ حەیفی؛ حەیفێ؛ داخەکەم؛ دەستی‌شکاوم ‹متأسفانه دیگر کاری نمی‌شود کرد: بەداخەوە ئیدی کارێک ناکرێ›.

متاع / matā' ، ـها؛ امتعه/: [عربی]/*اسم*. *[قدیمی]* جنس؛ کەل‌وپەل؛ کالا؛ کووتاڵ؛ پرتاڵ.

متافیزیک / metāfîzîk/: [فرانسوی]/*اسم*. میتافیزیک؛ ژوورەسروشت؛ ئەوی بە پێی قانوونی فیزیک ناگونجێ و شرۆڤە ناکرێ.

متألم / mota'allem, mote'allem/: [عربی] *صفت*. ۱. *[نامتداول]* بەژان؛ ئازرێن؛ پرێش ۲. *[مجازی]*

پەرۆش؛ جەرگ‌ئاوس؛ جەرگاوس؛ مردووچ؛ مرووز؛ کز و خەمبار؛ خەماوی.

متالورژی / metālûrjî, metālorjî/: [فرانسوی] /سم. کانزانی؛ کانزاناسی؛ کانزاگەری؛ زانست و لێزانی دەرهێنان، پالاوتن، ئالیاژسازی، بیچم پێدان و ناسینەوەی تایبەتمەندیەکانی فیزیایی، کیمیاوی و میکانیکی ماکی کانزا: **فلزگری؛ مادەشناسی**

متالوگرافی / metālog(e)rāfî/: [فرانسوی] /سم. لێکدانەوەی پێکهاتەی کانزا بە میکرۆسکۆپ.

متألە / mota'alleh, mote'alleh ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. ۱. خواناس؛ خوداشناس ۲. کەلامی؛ شارەزا لە زانستی کەلامدا.

متالیک / metālîk/: [فرانسوی] صفت. میتالیک؛ بریقەدار؛ بە بریکەی کانزاییەوە.

متان / metān/: [فرانسوی] /سم. [شیمی] میتان؛ گازی گەنکاو؛ ساکارترین هیدرۆکەربون کە بێ ڕەنگ، بێ بۆن و گڕگرە و لە گەنینی ماکی زیندەڵ لە گەنکاوان بەدی دێ.

متانت / metānat, matānat/: [عربی] /سم. لەسەرخۆیی؛ گەردەنیشی؛ پشوودرێژی؛ پتەوی؛ موکومی؛ سەنگینی و گرانی مرۆ.

متانل / metānol/: [فرانسوی] /سم. [شیمی] میتانول؛ ئەلکول میتیلیک؛ ئەلکولی چێو؛ تراوێکی ژەهراوی بێ‌ڕەنگ، هەڵچووگ و گڕبەرە بە بۆنێکی کەمەوە لە دڵۆپاندنی چێو بەرهەم دێ و بۆ پیشەسازی زۆری کەڵک هەیە.

متأهل / mota'ahhel, mote'ahhel ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. هاوسەردار؛ بە هاوسەر؛ ژن خواستوو یان شووکردوو.

متبادر / motabāder, motebāder/: [عربی] صفت. [ادبی] بەپەلە؛ بەلەز؛ بە هەشتاو؛ بە پەلەپاتۆر؛ بەلەز و بەز.

▣ **بە ذهن متبادر شدن:** زوو هاتنەوە بیر؛ گورج کەفتنەوە بیر.

متباین / motabāyen, motebāyen/: [عربی] صفت. جیاواز؛ یەکنەگر؛ بە فەرقی زۆر لە باری چیەتی، چۆنیەتی یان چەندێتیەوە.

متبحر / motabahher, motebahher/: [عربی] صفت. پیتۆڵ؛ لێزان؛ ژێهاتی؛ لەکار و کارزان ‹پزشک متبحر: بژیشکی پیتول›.

متبرک / motabarrek, motebarrek/: [عربی] صفت. تەوەرک؛ پیرۆز؛ موبارەک ‹بخورید، این شیرینی متبرک است: بخۆن، ئەم شیرینیە تەوەرکە›.

متبسم / motabassem, motebassem/: [عربی] صفت. بە بزە؛ بە پێکەنین؛ بە خەنە؛ بە گورمز؛ دەم بە زەردەخەنە ‹چهرەی متبسم: ڕوومەتی بەبزە›.

متبلور / motabalver, motebalver/: [عربی] صفت. ۱. بلووری؛ بە شێوە و حاڵەتی بلوورەوە ‹دانەهای متبلور: دەنکی بلووری› ۲. [مجازی] دەرکەوتوو؛ وەدیهاتوو ‹گویی انسانیت در وجود او متبلور شدە بود: دەتگوت مرۆڤایەتی لەودا دەرکەوتبوو›.

متبوع / matbû'/: [عربی] صفت. ڕاژۆر؛ پێڕەوی لێکراو ‹دولت متبوع: دەوڵەتی ڕاژۆر›.

متجاسر / motacāser, motecāser ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. یاخی؛ سەربزێو؛ سەرکەش.

متجانس / motacānes, motecānes/: [عربی] صفت. ۱. هاوڕەگەز؛ هاوجنس؛ هاوجسن ۲. هاوئاهەنگ؛ هاوگەر؛ ڤێک‌هاتی؛ بە هاوڕێیەتی یان هاوبیریەوە.

متجاوز[1] / motacāvez, motecāvez ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] /سم. دەستدرێژکەر؛ هێرشبەر ‹لشکر متجاوز: لەشکری دەستدرێژکەر›.

متجاوز[2]: قید. زۆرتر لە؛ زیاتر لە؛ پتر لە؛ فرەتەر جە ‹متجاوز از صد نفر آمدە بودند: زۆرتر لە سەد کەس هاتبوون›.

متجدد / motacadded, motecadded ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. نوێخواز؛ نوێواز؛ نۆواز؛ نۆگر؛

نۆوەگر؛ لایەنگری تازەیی لە هەر شتێکدا.

متجسس / motacasses, motecasses/: [عربی] *صفت.* ۱. شوێنگەڕ؛ شوێنگر؛ شوێنهەڵگر؛ لێگەڕ؛ بۆگەڕ؛ لە شوێن گەڕ؛ تایبەتمەندی ئەوەی کە لە شوێن کەسێ یا شتێک دەگەڕێ ۲. *[قدیمی]* شۆفار؛ شووفار؛ جاسووس.

متجلی / motacallî, motecallî/: [عربی] *صفت.* ئاشکرا؛ دیار؛ ڕوون؛ خویا ‹نمونەهای بسیاری از شجاعت و فداکاری در میدانهای مبارزه متجلی شد: وێنەی زۆر لە ئازایەتی و گیانبەختکردن لە گۆڕەپانی شەڕ و خەباتدا ئاشکرا بوو›.

متحجر / motahaccer, motehaccer/: [عربی] *صفت.* ۱. بەردەنی؛ بە بەردبوو؛ بەرد هەڵگەڕاو ۲. *ـان؛ ـین/ [مجازی]* بیرگرساو؛ مێشکوشک؛ کۆنەپەرست؛ کۆنەواز؛ هۆگری بیر و بۆچوونی کۆن و بەرهەڵستی نوێوازی و ڕامان.

متحد / mottahed، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* هەڤگر؛ یەکگر؛ یەکگرتوو؛ یەکانگیر ‹گروههای متحد: کۆمەڵە یەکگرتووەکان›.

▣ **متحد شدن:** هەڤدوگرتن؛ یەکگرتن؛ یەکیەتی کردن؛ یەکانگیر بوون؛ یەوبینان گرەوتش ‹سرانجام باهم متحد شدند و تلاش تازەای را آغاز کردند: لە ئاکامدا یەکیان گرت و هەوڵێکی تازەیان دەست پێ کرد›. هەروەها: **متحد کردن**

متحدالشکل / mottahedoššekl/: [عربی] *صفت.* یەکبیچم؛ یەکشێوە؛ هاوشێواز؛ بە بیچم و ڕواڵەتی وەکیەکەوە ‹لباسهای متحدالشکل: جلوبەرگی هاوشێواز›.

متحدالمرکز / mottahedolmarkaz، ـها/: [عربی] *صفت.* هاوناوەند؛ یەکناوەند؛ هاوچەق؛ بە تاقە ناوەندێکەوە ‹دایرەهای متحدالمرکز: جەغزە هاوناوەندەکان›.

متحده / mottahede/: [عربی] *صفت.* یەکگرتوو؛ یەکانگیر؛ بە یەکیەتی ‹ایالات متحده: ولاتە یەکگرتووەکان›.

متحرک / motaharrek, moteharrek/: [عربی] *صفت.* بزۆز؛ بە بزاڤ؛ بە جووڵە ‹جسم متحرک: تەنی بزۆز›.

متحصن / motahassen, motehassen، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* جەنەگر؛ گەگیر؛ هەوکن؛ هۆکن؛ خەزریو ‹دانشجویان در دانشگاه متحصن شدند: خوێندکاران لە زانستگادا جەنەگر بوون›.

متحمل / motahammel, motehammel/: [عربی] *صفت.* بردەبار؛ خۆڕاگر؛ هەڵگر.

▣ **متحمل شدن:** ۱. هەڵگرتن؛ هەڵکردن؛ تاقەت هێنان ۲. لێکەوتن؛ کەوتنە سەر شان؛ دیتن ‹متحمل خسارت شدن: زیان لێکەوتن›.

متحول / motahavvel, motehavvel/: [عربی] *صفت.* ئەمدیو ئەودیو؛ بارەوبار ‹در این ده سال، همه چیز متحوّل شده است: لەم دە ساڵەدا هەموو شتێ ئەمدیو ئەودیو بووە›.

متحیر / motahayyer, motehayyer/: [عربی] *صفت.* مات؛ سەرسام: ۱. سەرسووڕماو؛ حەپەساو؛ واقوڕماو؛ هەوەسیاگ؛ تووشیاری سەرسووڕماوی ۲. گێژ و شێواو.

▣ **متحیر شدن:** واقوڕمان؛ سەرسووڕمان؛ سەیرمان؛ ڕامان؛ شەرپلان؛ شەرپلین؛ ڤەتەوشین؛ سەرزڤران.

متخاصم / motaxāsem, motexāsem/: [عربی] *صفت.* دژبەیەک؛ هاودژ؛ دژمەنی یەکتر؛ لێکبەقین؛ لێکدوژمن ‹نیروهای مُتخاصم: هێزە دژبەیەکەکان›.

متخذ / mottaxez/: [عربی] ☜ **مُتَّخِذه**

متخذه / mottaxeze/: [عربی] *صفت.* گیراو؛ وەرگیراو؛ بەدەستهاتوو: **مُتَّخذ**

متخصص[1] / motaxasses, motexasses، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* لێزان؛ پسپۆڕ؛ کارناس ‹رفتند متخصص آوردند درستش کرد: ڕۆیشتن لێزانیان هێنا دروستی کردەوە›.

متخصص[۲]: صفت. لێزان؛ لەکارزان؛ پسپۆڕ؛ کارزان ‹پزشک متخصص: بژیشکی لێزان›.

متخلخل / motaxalxel, motexalxel/: [عربی] صفت. کون ـ کون؛ فشەڵ؛ فشۆڵ؛ فشەڵۆک؛ فشەڵە؛ گـل؛ پفەڵ؛ کەفەڵۆک؛ تـل؛ خـل؛ کەفەڵووک؛ کەفەڵووکە؛ بە کون و هوڵۆڵیەوە.

متخلص / motaxalles, motexalles/: [عربی] صفت. بەنازناو؛ نازناودار.

متخلف / motaxallef, motexallef، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. لاڕێ؛ سەرپێچکار؛ هەڵەکار؛ گەنەکار؛ چەوتکار؛ لە ڕێ لادەر ‹فرد متخلف مجازات خواهد شد: کەسی لاڕێ جزیا دەدرێ›.

متخلق / motaxalleq, motexalleq/: [عربی] صفت. *[نامتداول]* بە ئاکار؛ خاوەن ئاکار و ڕەوشتی چاک.

متد / metod، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. شێوە؛ شێواز؛ ڕەوشت.

متداخل / motadāxel, motedāxel/: [عربی] صفت. لە ناو یەک؛ تێوەچوو؛ تێکەوەچوو؛ تێکپەڕیو؛ بە یەکا چووگ؛ ناو یەکچوو؛ جێ‌گرتوو لە نێو یەکتریدا ‹اجسام متداخل: شتگەلی لە ناو یەک›.

متداول / motadāvel, motedāvel/: [عربی] صفت. باو؛ لەباو؛ لە سەر دەور و جێی بە کار بردن ‹سپس حمام خانگی متداول شد: پاشان حەمامی ماڵی بوو بە باو›.

متدرجاً / motadarrecan/: [عربی] قید. *[نامتداول]* بەرە ـ بەرە؛ وردە ـ وردە؛ کەمە‌ـکەمە؛ کەم ـکەم؛ وارە ـ وارە؛ شێنەی‌ـ شێنەی؛ نەختە‌ـ نەختە؛ تۆزە‌ـ تۆزە؛ هەر وەرێنە؛ لە بەرێکەوە ‹بدهی‌هایت را متدرجاً می‌دهی و خیالت راحت می‌شود: بەرە ـ بەرە قەرزەکانت دەدەیەوە و ئاسوودە دەبی›.

متدولژی / metodolojî/: [فرانسوی] *اسم*. ڕەوشتناسی؛ ڕەوش‌ناسی: ۱. ناسینەوەی کۆمەڵە شێواز و بنەمای دەکارکراو لە ئامۆژەیەکدا ۲. لێکدانەوە و لێڕوانینی بنەما و شێوەگەلی دەکارکراو لە بوارێکی تایبەتدا.

متدیست / metodîst/: [فرانسوی] *اسم*. میتودیست: ۱. تاقمێکی مەزهەبی پرۆتستان کە لە ئینگلیز سەری هەڵدا و ئێستاش لە وڵاتانی ئینگلیزی زماندا هۆگری هەیە ۲. /ـها؛ ـان/ هەر یەکە لە شوێنکەوتووانی ئەو مەزهەبە.

متدین / motadayyen, motedayyen، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. دیندار؛ بەدین؛ خاوەن بڕوا بە خوا و دینێکی ئاسمانی.

متذبذب / motazabzeb/: [عربی] صفت. بیرەبیر؛ ڕا‌ـڕا؛ وازوازی؛ دەمدەمی؛ حولحولی؛ هۆکی؛ هۆکهۆکی؛ هەر دەم لە سەر هەوایێک.

متذکر / motazakker, motezakker/: [عربی] صفت. بیرهێنەر؛ وەبیرهێنەر؛ وەبیرهێن؛ بیرخەرەوە.

◘ **متذکر شدن**: وە بیر خستنەوە؛ بیر هێنانەوە؛ هێنانەوە یاد؛ وستەیوە هۆش ‹به ایشان متذکر شوید که باید از طریق سلسله مراتب اداری اقدام کند: وە بیریان بخەنەوە کە دەبێ لە ڕێگای زنجیرەپلەی کارگێڕیەوە هەوڵ بدەن›.

متر / metr/: [فرانسوی] *اسم*. میتر؛ مەترە: ۱. یەکەی سەرەکی پێوانی درێژایی لە دەزگای میتریدا کە دەکاتە ۱۰۰ سانتی‌میتر ۲. /ـها/ نەوارێکی باریک و پلەکلێدراو لە کانزا، قوماش و... بۆ پێوانی درێژایی.

◘ **متر مربع**: میتری چوارگۆش؛ یەکەی پێوانی ڕووبەر لە دەزگای میتریدا بەرامبەر بە ۱۰۰۰۰ سانتی‌میتری چوارگۆش.

متر مکعب: میتری چوارپاڵوو؛ یەکەی پێوانی بارستایی لە دەزگای میتریدا بەرامبەر بە یەک ملیۆن سانتی‌میتری چوارپاڵوو.

◘ **متر کردن**: پێوان؛ میترکردن؛ گەزکردن؛ گەز کەردەی؛ درێژی یان پانتایەک پێوان.

مترادف / motarādef, moterādef/: [عربی]

صفت. ۱. هاوڕز؛ هاوڕزن؛ هـاوڕیز؛ ریزهـەڤ؛ لـە یەک ڕیزدا ۲. /ـها/ هاوواتا؛ هاومانا (وەک «مـاڵ» و «خانوو»).

متـراژ / metrāj ، ـهـا/: [فرانسـوی]/اسـم. میتـراژ: ۱. ئەندازە؛ ئەنازە؛ گۆرەبا ‹متراژ پارچـه: ئەنـدازەی قوماش› ۲. ڕووبـەر؛ پانتـایی؛ بـەر ‹متـراژ زمـین: ڕووبەری زەوی›.

متـراکم / motarākem, moterākem/: [عربـی] صفت. چـڕ؛ سـخ؛ پـڕ؛ چڕەبەنـد؛ لێـک‌گلـۆف؛ لێــک‌پەســتاو؛ پەسمــەن؛ تێــک‌هەڕســتوو؛ بەهەمەت.

متر تـب / motaratteb, moteratteb/: [عربـی] صفت. دوادار؛ شوێنەواردار؛ بە دوا هاتەوە.

▣ مترتب بودن: ئاکـام بـوون؛ بـە دواوە بـوون؛ ئاکامدار بوون؛ دوادار بوون؛ بە شوێنەوە بـوون ‹بـه ایـن تـلاش تـو فایـده‌ای مترتـب نیسـت: ئـەم هەوڵدانەی تۆ ئاکامیکی نیه›. هـەروەها: **مترتب شدن**

مترجم / motarcem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی]/اسـم. وەرگێـڕ: ۱. چێورکـار؛ بەرچڤـەکار؛ بەرچڤـان؛ پاچڤان؛ پاچڤەکار؛ پاچڤەکار؛ دیلمـان؛ دیلمـاج؛ دیلبەنــد؛ ئــەوەی بابــەتێک لــە زمانێکــەوە وەردەگێڕێتەوە سەر زمانێکی‌تر ‹مترجم انگلیسـی: وەرگێــری ئینگلیــزی› ۲. [مجـازی] نیشــاندەر؛ ڕوونکەرەوە؛ ئەوەی مەبەسـت و مـەرای کـەس یان کەسانێک بۆ خەڵک دەگێڕێتـەوە ‹او در ایـن سخن مترجم احساسات بسیاری از مردم است: ئـەو لـەم قسـەیەدا وەرگێـری هەسـت و نەسـتی زۆرێـک لـە خەڵکە›.

مترجمـــــی / motarcemî/: [عربـــــی]/اســـم. پاچڤـەکاری؛ وەرگێـڕی؛ دیلمـانجی: ۱. کـاری وەرگێڕان ۲. کار و پیشەی وەرگێڕ.

متــردد / motaradded, moteradded/: [عربـی] صفت. دوودڵ؛ ناخاترجەم؛ بە گومـان؛ دڕدۆنـگ؛ دەردۆک؛ هەردەبیر.

مترس / metres ، ـها/: [فرانسـوی]/اسـم. قەپاتمـە؛ سـووتلی؛ ماشـۆقە؛ ژنـێ کـە دەگـەڵ پیاوێکـدا تێکەڵی جینسی ناڕەوای هەیە.

متر سـک / matarsak ، ـهـا/:/اسـم. ۱. قـەیلۆک؛ داهــۆڵ؛ داوەڵ؛ داوەڵــە؛ داوول؛ دوول؛ داوڵ؛ داورە؛ دلۆ؛ دالاهۆ؛ داڵهۆ؛ دالۆ؛ داڵەهۆ؛ چـاتۆڵ؛ هەراسە؛ هەلامەت؛ مەترەس؛ سەرەکەر؛ لۆپـک؛ پەیکەرەی لـە پـووش و پـەلاش لـە مـەزرا بـۆ ترساندنی باڵندە و... ۲. [مجازی] خوێڕی؛ مرۆی سەپۆل و بێ‌دەسەلات ۳. [مجازی] بم؛ تـڕچماق؛ مەندەبۆر؛ مەندەبوور؛ ناشیرین و ڕەزاگران.

متر شـح / motarašѕeh, moterašѕeh/: [عربـی] صفت. بدەڵێن؛ دەڵێنەر؛ دادەر.

متر صـد / motarassed, moterassed/: [عربـی] صفت. وازر؛ ئامادە؛ گوێ‌قـولاخ؛ وەنگـەگۆش؛ لـە سەر هەسـت؛ بەفتراق؛ خۆ مات‌داو ‹او مترصد بـود من بروم تا جایم را بگیرد: وازر بوو مـن بـڕۆم و جـێم بگرێتەوە›.

متر قـب / motaraqqeb, moteraqqeb/: [عربـی] صـفت. چـاوەڕوان‌کـراو؛ جێـی چـاوەڕوانی؛ تایبەتمەندی شتێ کە زووتـر ئەگـەری ڕوودانی بووبێ: **مترقبه**

مترقبه / motaraqqebe, moteraqqebe/: [عربی] ☜ **مترقب**

مترقی / motaraqqî, moteraqqî/: [عربی] صفت. ۱. پێشکەوتوو؛ لە پێشەوە ‹کشورهای مترقی: وڵاتە پێشکەوتووەکان› ۲. پێشـڕەو؛ پێشـکەوتن‌خـواز؛ هۆگری بەرەو پێش چـوون ‹افکـار مترقـی: بـیر و ڕای پێشڕەو›.

مترو / metro/: [فرانسـوی]/اسـم. میتـرۆ؛ قـەتاری ژێرزەوی.

متـرور / metror ، ـهـا/: [؟]/اسـم. ۱. ڕووپێـو؛ گەزکەر؛ کەسێ کـە کـاری پێـوان و گەزکردنـە ۲. ئەوەی هەندی شمەک و پێداویستی کارێک دیاری دەکا.

متروک / matrûk/: [عربی] *صفت.* چۆڵ؛ چووڵ؛ وێڵـه؛ چـۆڵ و وێـڵ؛ بـەجێهێڵـراو؛ دەستلێهەڵگیراو؛ واز لـێهێنـراو؛ دەسئازیا؛ دەسلێبەردراو؛ تەرک‌کراو؛ مارزیای؛ ڤـەهێلای ‹خانەی متروک: مالی چۆڵ›: **متروکه**

متروکه / matrûke/: [عربی] ☜ **متروک**

مترولـژی / metrolojî/: [فرانسوی] *اسم.* ئەندازەناسی؛ زانستی ناسینی پێوانەگەلی فیزیکی.

متـرون / metron ، ـهـا/: [انگلیسی] *اسم.* سەرپەرستار؛ چاوەدێـڕ و سەرپەرشـتی پەرستارانی نەخۆشخانەیەک.

متـرونم / metronom ، ـهـا/: [فرانسوی] *اسم.* *[موسیقی]* میترونوم؛ ئامرازی پێوانی کات، بە پاژگەلی بۆ دانراوی یەک لە دوو یەک.

متـری[1] / metrî/: [فرانسوی] *صفت.* میتـری؛ پێوەندیدار بە میترەوە.

متـری[2]: *قید.* میتـری: ۱. میتـریێ؛ میترێـک؛ میترێو؛ میتریە؛ هەر میتـرێ ‹متری هزار تومان است: میتری هەزار تمەنە› ۲. بە میتر؛ بە شێوەی میتری ‹پارچه را متری می‌فروشند: پارچـە میتـری دەفرۆشن›.

ـ متـری[3]: *پیوازه.* ـ میتـری؛ بـە ڕەهەندێکـەوە (درێژای؛ پانی؛ قوولی یـا بـەرزی) بـە پێـی میتـر ‹کوچەی شش متری: کۆڵانی شەش میتری›.

متزلـزل / motazalzel, motezalzel/: [عربی] *صفت.* لـەرزۆک: ۱. لـەرزان؛ شـلوشـەویق ۲. ناپتەو؛ سست.

متساوی / motasāvî, motesāvî/: [عربی] *صفت.* بەرابـەر؛ بەرامبـەر؛ بەرانبـەر؛ وەک‌یـەک؛ چونیەک؛ یەکسان؛ بە ئەندازەی یەک.

متســاوی‌الاضــلاع / motasāviyol'azlā', motesāvî-/: [عربی] *صفت.* لایەکسان؛ لق‌یەکسان؛ بە باڵ یان پاڵووی بەرامبەرەوە.

متســاوی‌الزوایـا / motasāviyozzavāyā, motesāvî-/: [عربی] *صفت.* هـەڤقـۆزی؛ هەڤ‌کونجی؛ سووچ‌یەکسان؛ بە گۆشەگەلی یەک ئەندازەوە.

متســاوی‌الســاقین / motasāviyossāqeyn, motesāvî-/: [عربی] *صفت.* دوو لـق/ لاسـک یەکسان؛ بە دوو باڵی بەرامبەر و وەک‌یەکەوە.

متســاوی‌الســطوح / motasāviyossutûh, motesāvî-/: [عربی] *صفت.* ڕووبـەر یەکسـان؛ ڕوویەکسان؛ بە ڕووبەری هاوتاوە.

متسع / mottase'/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* کراوە.

متشـابه / motašābeh, motešābeh/: [عربی] *صفت.* هاوچەشـن؛ هـەڤجـوورە؛ هاوشـێوە؛ هامشێوە: ۱. وەکوو یەک؛ چوون‌یەک؛ وێکچوو؛ وەک‌یەک؛ یەکسان ۲. وێکچوو لـە خوێندنـەوە یان مانادا.

متشبث / motašabbes, motešabbes/: [عربی] *صفت.* دەسـەودامێن؛ دەسـەوداوێن؛ دەس بـە داوێن؛ ئاوێزان ‹به این و آن متشبث شد تا به سر کارش برگردد: دەسەودامێنی ئەم و ئەو بوو بەشکوو بگەڕێتەوە سەر کارەکەی›.

⊡ **متشبث شدن**: دەس بە داوێـن/ دەسـەوداموێن بوون؛ پەل‌کوتان.

متشتت / motašattet, motešattet/: [عربی] *صفت.* ۱. پەرژ و بلاو ۲. پەرێشان؛ ئالۆز؛ شێواو.

متشـخص / motašaxxes, motešaxxes ، ـهـا/: [عربـی] *صفت.* ۱. لەسـەرخۆ؛ مەنـد؛ خـاوەن کەسـایەتی ۲. *[مجـازی]* هێـژا؛ هەڵـکەوتوو؛ هەڵکەوتە؛ شیاوی ڕێز.

متشرع / motašarre', motešarre' ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی] *صـفت.* ۱. دینـدار؛ شـوێنکەوتووی شەریعەت ۲. شۆنەڕای ڕێبازی موتەشەرریعە.

متشـرعه / motašarre'e, motešarre'e/: [عربی] *اسم.* موتەشەرریعە؛ ڕێبازێکە لە فیقهـی شـێعەدا کە هۆگرانی لە سـەردەمی قاجاڕدا خۆیـان بـە شۆنەڕای ڕاستەقینەی شەریعەت دەزانی و دژی

شەیخییە سەریان هەڵدا.

متشکر / motašakker, motešakker/: [عربی] *صفت*. پێزان؛ ئەمەکدار؛ سوپاس‌گوزار؛ بەسپاس؛ قەدرزان.

متشکل / motašakkel, motešakkel/: [عربی] *صفت*. ڕێکخراو؛ پێکهاتوو؛ ڕێک و تەکووز؛ بەدام و دەزگا ‹نیروهای متشکل: هێزە پێکهاتووەکان›.

متشنج / motašannec, motešannec/: [عربی] *صفت*. ۱. شێواو؛ شێویاگ؛ شپرزە ۲. ئاڵۆز؛ کرک؛ تێکەڵ- پێکەڵ؛ بێ‌سەرە و بەرە؛ هەڤدەل ‹جلسه متشنج شد: دانیشتنەکە ئاڵوزا›.

متصاعد / motasā'ed, motesā'ed/: [عربی] *صفت*. هەڵچوو؛ تایبەتمەندی شتێ کە هەر بەرەو سەر بچێ ‹گاز متصاعد: گازی هەڵچوو›.

متصدی / motasaddî, motesaddî، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم*. بەرپرس؛ کاربەدەست؛ ئەوەی کارێکی لە ئەستۆدایە ‹متصدی فروشگاه حضور نداشت: بەرپرسی فرۆشگاکە نەبوو›.

متصرف / motasarref, motesarref، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت*. داگیرکەر؛ داوڕکەر.

▣ متصرف شدن: بردن؛ داگیرکردن؛ داوڕکردن؛ زەوت کردن؛ لەهاندن؛ پێ‌بەرکرن؛ بڕینە بەر خۆوە؛ دەست بە سەردا گرتن ‹خانه را هم پسر بزرگتر متصرف شد: ماڵەکەش کوڕە گەورەکە بردی›.

متصرفات / motasarrefāt, motesarrefāt/: [عربی]/*اسم*. ۱. جمع ☜ **متصرفه** ۲. داگیرکراوان؛ داوڕکراوگەل؛ ئەو زەویانەی لە لایەن دەوڵەتێکی ترەوە داگیر کراوە.

متصرفه / motasarrefe, motesarrefe، ـها؛ متصرفات/: [عربی] *صفت*. داگیرکراو؛ داگیرکریاگ؛ داگیری؛ داوڕکراو؛ دەست بە سەردا گیراو.

متصف / mottasef/: [عربی] *صفت*. ناسراو؛ بە دانسته؛ خاوەن تایبەتمەندی؛ خاوەن خوو یا ئاکارێ ‹او متصف به شجاعت بود: بە ئازایەتی و بوێری ناسراو بوو›.

متصل[1] / mottasel/: [عربی] *صفت*. لکاو؛ چەسپاو؛ یەکگرتوو؛ نەبڕی؛ بێ‌نێوبڕ؛ بەردەوام.

▣ متصل شدن: یەک‌گرتنەوە؛ یەک‌گرتن؛ (پێوە)لکان؛ لکای؛ پێ‌گەیشتن ‹قصرشیرین و خانقین از طریق جاده‌ی خسروی به هم متصل شدند: قەسرشیرین و خانەقین بە ڕێگای خوسرەویدا یەکیان گرتەوە›. هەروەها: **متصل بودن؛ متصل کردن**

متصل[2]: *قید*. *[گفتاری]* بەردەوام؛ پەساپەس؛ پەسا- پەسا؛ پەیتا- پەیتا؛ هەیتە- هەیتە؛ هەیتاهەیتا؛ بێ‌بڕانەوە ‹متصل می‌گفت، به خدا تقصیر من نبوده: بەردەوام دەیکوت بەخوا خەتای من نەبووە›.

متصور / motasavver, motesavver/: [عربی] *صفت*. بەرگومان؛ بەرچاو؛ ڕێ‌تێ‌چوو ‹هیچ مزیتی بر این کار متصور نیست: هیچ سەرتریەک لەم کارەدا بەرگومان نیە›.

متصوف / motasavvef, motesavvef، ـان/: [عربی] *صفت*. سۆفیلکە؛ خۆ بە سۆفی زان؛ مایل بە سۆفیگەری.

متضاد / motazād(d), motezād(d)، ـها/: [عربی] *صفت*. دژبەر؛ ناتەبا؛ دژی یەکتری ‹چنان فکرهای متضادی به ذهنش می‌رسید که قدرت تصمیم‌گیری را از او می‌گرفت: بیری دژبەری وای بە مێشکدا دەهات کە برستی بڕیاردانی لێ دەبڕی›.

متضرر / motazarrer, motezarrer/: [عربی] *صفت*. زەرەرلێ‌کەتوو؛ زەرەرکردە؛ زەرەردیتوو؛ زیان‌دیتوو؛ زیان‌کەفتە ‹در آن معامله خیلی متضرر شدیم: لەو سەودایەدا زۆرمان زەرەر لێ‌کەوت›.

متضمن / motazammen, motezammen/: [عربی] *صفت*. داگر؛ لەبەرگر؛ لە خۆگر؛ ڕەوتی گرتنەوە ‹این معامله متضمن سود شما هم هست: ئەم سەودایە قازانجی ئێوەش دەگرێتەوە›.

متظاهر / motazāher, motezāher، ـها؛ ـان؛

ـین/: [عربی] *صفت*. خۆنوێن؛ خۆنما؛ خۆنیشاندەر؛ ڕواڵەتکار؛ ڕواڵەتی؛ خۆڕانوێن؛ وێژرمان ‹آدم متظاهر در همه‌جا هست جز در جایی که زحمت یا خطری باشد: مرۆڤی خۆنوێن لە هەموو شوێنێکدا هەیە مەگەر لە جێگایێ کە زەحمەت یان مەترسیەکی تێدا هەبێ›.

متظلم / motazallem, motezallem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم*. داوخواز؛ خوازیاری پێڕاگەیشتن.

متعادل / mota'ādel, mote'ādel/: [عربی] *صفت*. هاوسەنگ؛ هاوکێش؛ داربەدار؛ چۆبەچۆ؛ هاوتەوراز؛ ناوەنجی ‹باید دخل و خرجت را متعادل کنی: دەبێ دەخڵ و خەرجت هاوسەنگ بکەی›.

متعارف / mota'āraf, mota'āref, mote'āref/: [عربی] *صفت*. ١. *[نامتداول]* ناسراو؛ ئەژناسیا ٢. باو؛ ڕست؛ بەبرەو ‹اصول متعارف: بنەماگەلی باو›.

متعارفی / mota'ārafī, mota'ārefī, mote'ārefī/: [عربی] *صفت*. ئاسایی؛ باو؛ عادی.

متعاقب / mota'āqebe, mote'āqebe/: [عربی] *حرف*. دوای؛ لە دوای؛ بە شوێنی؛ پاشی؛ پاش لە؛ شۆنۆ ‹متعاقب آن نامه‌ای به دستم رسید: دوای ئەوە نامەیێکم بۆ هات›.

متعاقباً / mota'āqeban, mote'āqeban/: [عربی] *قید*. پاشان؛ لە پاشان؛ لە دواییدا؛ دوایی؛ دمایی؛ دواخری؛ دواجار؛ ئیمجا ‹متعاقبا پلیس آمد و سه نفر را دستگیر کرد: پاشان پولیس هات و سێ کەسی گرت›.

متعال / mota'āl, mote'āl/: [عربی] *صفت*. پایەبەرز؛ بەرزەناو؛ پایەبڵند؛ بالادەس ‹خداوند متعال: خوای پایەبەرز›.

متعالی / mota'ālī, mote'ālī/: [عربی] *صفت*. بەرز؛ خاوەن هەڤیازی و سەرتری ‹جایگاه متعالی: شوێنەواری بەرز›.

متعامل[1] / mota'āmel, mote'āmel ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم*. مامڵەگەر؛ سەوداگەر؛ سەوداکار؛ هەر کام لەو کەسانەی پێکەوە سەودا دەکەن (سەنیار یا فرۆشەر).

متعامل[2]: *صفت*. هاوکرد؛ بە کار و کاردانەوەی دوولایەنەوە.

متعجب / mota'acceb, mote'acceb/: [عربی] *صفت*. سەرسووڕماو؛ چەنگ؛ سەرسام؛ هاج ـ واج؛ جارەو ‹از حرف من متعجب شد: لە قسەکەم سەری سوور ما›.

متعدد / mota'added, mote'added/: [عربی] *صفت*. زۆر؛ فرە؛ بە ئەژمارێکی بەرچاوەوە ‹کتاب‌های متعدد: کتێبی زۆر›.

متعدی / mota'addī, mote'addī/: [عربی] *صفت*. ١. /ـها؛ ـان/ دەسدرێژکەر؛ هەڵەمارکەر؛ پەلاماردەر ‹از او به عنوان متعدی به زمین‌های عمومی شکایت شده است: وەک دەسدرێژکەر بۆ زەویگەلی گشتی شکاتی لێ کراوە› ٢. ☜ فعل متعدی، **فعل**

متعذر / mota'azzer, mote'azzer/: [عربی] *صفت*. ١. /ـان؛ ـین/ دەستەودامێن؛ عوزرهێنەر ٢. ئاستەم؛ یەکجار دژوار؛ زۆر سەخت و تەنانەت نزیک بە مەحاڵ ‹تأمین چنین پولی متعذر است: دابینی پارەی وا ئاستەمە›.

متعرض / mota'arrez, mote'arrez/: [عربی] *صفت*. ١. /ـان؛ ـین/ *[مجازی]* پەلاماردەر؛ دەسدرێژکەر ٢. دەربڕ؛ بێژەر؛ نیشاندەر؛ وەبیرهێنەر؛ تایبەتمەندی کەسێ کە شتێک نیشان دەدا یا ڕوونی دەکاتەوە ‹باید متعرض این نکته هم بشوم...: دەبێ دەربڕی ئەم خاڵەش ببم...›.

متعصب / mota'asseb, mote'asseb ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. پێچەقێن؛ پێداگر؛ دەمارگر.

متعظ / motta'ez ، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* گوێبیس؛ پەندگر؛ قسەبیس؛ نەسیحەتگر؛ گۆشگیر؛ تایبەتمەندی کەسێ کە ئەزموون وەردەگرێ و قسەی چاکی بە گوێدا دەچێ.

متعفن / mota'affen, mote'affen/: [عربی]

صفت. بۆگەن؛ بۆگەنە.

متعلق / mota'alleq, mote'alleq/: [عربی] صفت. پێوەندیدار؛ بەندیوار؛ بەسراو؛ سەر بە شتێ یان کەسێ.

⊡ متعلق به کسی بودن: هی/ ئی کەسێ بوون؛ سەر بە کەسێ بوون؛ پێوەندیدار بە کەسێکەوە بوون؛ هینوو یۆی بیەی ‹این خانه متعلق به آزاد است: ئەم ماڵە هی ئازادە›.

متعلقات / mota'alleqāt, mote'alleqāt/: [عربی] اسم. پاشکۆ؛ کۆمەڵێک شتی سەر بە یەک دەزگا.

متعلقه / mota'alleqe, mote'alleqe/: [عربی] اسم. [مجازی، قدیمی] حەلال؛ ژنی مێرد؛ هاوسەری پیاو؛ خێزان؛ ژن؛ ژەنی ‹متعلقەی حاج تقی: حەلالی حاجی تەقی›.

متعلم / mota'allem, mote'allem ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. قوتابی؛ خەریک بە فێر بوونی زانستێک.

متعه / mot'e ، ـها/: [عربی] اسم. [شیعه] ژنی ماوەیی؛ ژنێ کە بۆ ماوەیەک دەبێتە هاوسەری پیاوێک.

متعهد / mota'ahhed, mote'ahhed ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. بەڵێندەر؛ بەڵێندار؛ (وە)ئەستۆگر؛ بەرعۆدە؛ دەستەبەر؛ قەخۆگرتی؛ قەبال؛ بڕیار لە سەر لە بەرامبەر کەسی‌ترەوە.

متعین / mota'ayyen, mote'ayyen ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. بە بڕشت؛ بردار؛ ساماندار و خاوەن پلە و پایەی بەرزی کۆمەڵایەتی.

متغیر [1] / motaqayyer, moteqayyer ، ـها/: [عربی] اسم. [ریاضی] گۆڕەک: ۱. ئەندازەیەکی دیاری‌نەکراو کە بشێ لە جێی خۆیدا هەر ژمارەیەکی پێ بدرێ ۲. نیشانەی داندراو بۆ وەها شتێک (وەک: x ، y و...).

متغیر [2]: صفت. ۱. دۆخی گۆڕان ‹رنگش متغیر شد: ڕەنگی گۆڕا› ۲. تێکچوو؛ هەڵچوو؛ سوورهەڵگەڕاو ‹از شنیدن این خبر متغیر شد: بە بیستنی ئەو هەواڵە تێکچوو›.

متفاوت / motafāvet, motefāvet/: [عربی] صفت. جیاواز؛ جیاکار ‹رنگ متفاوت: ڕەنگی جیاواز›.

متفرعن / motafar'en, motefar'en ، ـان/: [عربی] صفت. بە فیز؛ بە دەعیە؛ فیزن؛ دەماراوی؛ لووتبەرزانە ‹رفتاری متفرعن و صدایی خشن داشت: کردەوەیەکی بە فیز و دەنگێکی دڕی هەبوو›.

متفرق / motafarreq, motefarreq/: [عربی] صفت. پەخش و پەلا؛ دانگۆ؛ جیا-جیا؛ بلاو؛ پرژ و بلاو؛ پەرتەوازە؛ لێک‌جیا؛ هاویر؛ لێکدوور ‹همین که پلیس آمد متفرق شدند: هەر پولیس هات پەخش و پەلا بوون›.

متفرقه / motafarreqe, motefarreqe/: [عربی] صفت. ۱. بەبێ بەندیواری بە هیچ تاقم، دەستە یان ڕێکخراوەیەکی ئەوتۆ ۲. ـها/ [مجازی] نافەرمی؛ نارەسمی.

متفق / mottafeq ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. یەکگرتوو؛ هاودەست؛ هاوڕێ ‹همه در این عقیده متفق بودیم: گشت لە سەر ئەم باوەڕە یەکگرتوو بووین›.

متفقاً / mottafeqan/: [عربی] قید. وێکڕا؛ پێکەوە؛ پێکڕا؛ تێکڕا؛ وێڕا؛ پێڕا؛ بە گشتی؛ پێوە؛ یۆوە؛ بە یەکەوە ‹متفقا رفتیم: وێکرا چووین›.

متفق الرأی / mottafeqorra'y/: [عربی] صفت. هاوڕا؛ یەکدەنگ؛ هاودەنگ ‹در مورد ضرورت این بحث همه متفق‌الرأی بودند: لە سەر پێویستی ئەم باسە گشت هاودەنگ بوون›.

متفق‌القول [1] / mottafeqolqowl, -qo:l/: [عربی] صفت. هاوقسە؛ هاودەنگ؛ یەک‌قسە ‹همه متفق‌القول بودند که او دزدی نکرده است: گشت هاوقسە بوون کە ئەو دزی نەکردووە›.

متفق‌القول [2]: قید. یەکدەنگ؛ یەکزمان؛ یەک‌قسە ‹همه متفق‌القول گفتند او دزد نیست: گشت

یەکدەنگ گوتیان ئەو بێت و دز نیە›.

متفکر / motafakker, motefakker ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. ۱. بیرمەند ‹سهروردی متفکر کُرد: سوورەبەردی بیرمەندی کورد› ۲. [مجازی] نیگەران؛ پەرۆش؛ پەرێشان؛ شەوشان ‹چهره‌اش حالت متفکّر داشت: دەموچاوی حالەتی پەرێشانی هەبوو›.

متقابل / motaqābel, moteqbel/: [عربی] صفت. ۱. بەرامبەر؛ ڕووبەڕوو؛ ڕوولەڕوو ‹پنجره‌های متقابل: دەلاقەگەلی بەرامبەر› ۲. هەڤبەر؛ خاوەن هەڤبەری ‹تأثیر متقابل: کاردانەوەی هەڤبەر›.

متقابلاً / motaqābelan, moteqābelan/: [عربی] قید. لە وەرامدا؛ لە بەرامبەردا ‹متقابلاً او هم لبخندی زد: لە وەرامدا ئەویش بزەیەکی کرد›.

متقارب / motaqāreb, moteqāreb/: [عربی] صفت. هەڤگر؛ لە پەنا یەک؛ نزیک بە یەک.

متقارن / motaqāren, moteqāren/: [عربی] صفت. ۱. هاوکات؛ هاوزەمەن؛ هاوچاخ ‹متقارن تابستان مدارس تعطیل می‌شود: هاوکاتی هاوین قوتابخانەکان دادەخرێن› ۲. [ریاضی] دەقاودەق؛ دۆخی دوو یان چەند بیچم کە ڕاست وەک یەک بێنەوە.

متقاضی / motaqāzî, moteqāzî ، ـها؛ ـان/: [عربی] اسم. خوازیار؛ داواکار.

متقاطع / motaqāte', moteqāte'/: [عربی] صفت. یەکبڕ.

متقاعد / motaqā'ed, moteqā'ed/: [عربی] صفت. ۱. ڕازی؛ ساز ‹سرانجام او را به رفتن متقاعد کردم: لە ئاکامدا ڕازیم کرد بڕوا› ۲. [قدیمی] وەنیشتە؛ کارکەنار؛ لەکارتە؛ خانەنشین.

متقال / metqāl/ ☜ **مدقال**

متقبل / motaqabbel, moteqabbel/: [عربی] صفت. وە ئەستۆگر؛ وەرگر؛ پەزێرا ‹هزینەی بیمارستان را متقبل شد: خەرجی بیمارستانی وە ئەستۆ گرت›.

متقدم / motaqaddem, moteqaddem/: [عربی] صفت. ۱. [نامتداول] پێشقەدەم؛ پێشاهەنگ؛ پێشڕۆ ۲. /ـان؛ ـین/ پێشین؛ پێشوو؛ بەروو؛ وەڵین؛ وەرین ‹نویسندگان متقدم: نووسەرانی پێشین›.

متقلب / motaqalleb, moteqalleb ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. گزیکار؛ فێڵباز؛ تەشقەڵەباز؛ قەلبەزەن؛ تەڵەکەباز: ۱. خاسووک؛ گغنی‌باز ۲. نادروست؛ دەبەکار؛ شڵتاخباز؛ دەغەڵ؛ دەغەڵباز؛ عۆنی‌باز.

متقن / motqan/: [عربی] صفت. ۱. دڵنیاکەر ۲. پتەو؛ قایم؛ پاوەجێ؛ خۆگرتوو.

متقی / mottaqî ، ـان/: [عربی] صفت. پارێزکار؛ پەرهێزکار؛ دژکام؛ خۆپارێز؛ بەپارێز.

متکا / motakkā ، ـها/: [عربی] اسم. باڵشت؛ سەرین؛ سەنیر؛ سەرینگا؛ سەنیا؛ بالگە؛ کیسەی لە پەڕ و لۆکە ئاخنراو بۆ ژێر سەر نان یان پاڵ پێوەدان.

متکبر / motakabber, motekabber ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. لووتبەرز؛ بەدەمار؛ بڤر؛ کاو؛ بە دەعیە؛ هوشک؛ کەشخەیی؛ کلاچ؛ قۆرەماخ؛ بە فیز؛ لە خۆبایی؛ بادی هەوا؛ گەبەزە؛ گەوەزە؛ گەڤەزە؛ زڕتک؛ فیزن؛ قاپان؛ ترزل؛ سەقەڵ؛ مەنەردار.

متکدی / motakaddî, motekaddî ، ـها؛ ـان/: [عربی] اسم. [ادبی] سوالکەر؛ گەدا؛ دەرۆزەکەر.

متکفل / motakaffel, motekaffel/: [عربی] صفت. وەستۆگر؛ ئۆدەدار ‹او متکفل همەی هزینەها است: وەستوگری هەموو خەرجەکان ئەوە›.

متکلف / motakallef, motekallef/: [عربی] صفت. بە گرێ و گۆڵ؛ نائاسایی و بەبێ هۆ دژوارەوەکراو.

متکلم / motakallem, motekallem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] اسم. ۱. بێژەر؛ وێژەر؛ گۆتیار؛ قسەکەر ۲. [دستور] یەکەم کەس (کۆ یان تاک)

۳. کەلامزان؛ زانای زانستی کەلام.

▣ متکلم مع‌الغیر: *[دستور]* یەکەم کەسی کۆ.

متکلم وحده: ۱. *[دستور]* یەکەم کەسی تاک ۲. ئەوەی بە تەنیا هەر خۆی قسە دەکا.

متکی / mottakî/: [عربی] *صفت.* پشت‌گەرم؛ پاڵپشتدار ‹دیگر نباید به این و آن متکی باشی: چیتر نابێ بەم و بەو پشت‌گەرم بی›.

متل / matal ، ـها/: *اسم.* ۱. چیرۆکەشیعر؛ ڕازی منالان بە شیعر ۲. قسەی بن‌شڕ.

متل / motel ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* میوان‌سەرا؛ جێ حەسانەوەی مسافر لە قەراخ دەریا، ناوڕێگا یان هاوینەهەوارانداا.

متلاشی / motalāšî, motelāšî/: [عربی] *صفت.* پەش؛ پەق؛ لێک‌هەڵوەشاو؛ لێک‌پژاو؛ هەپروون بە هەپروون؛ ورد و خاش؛ لە یەک پاشراو؛ چکیاگە؛ لەبەین چوو.

▣ متلاشی شدن: هەڵوەشان؛ لە بەر یەک چوون؛ لێک هەڵوەشان؛ هەپروون- هەپروون بوون؛ لەت و کوت/ تیکە-تیکە/ ورد و خاش بوون. هەروەها: **متلاشی کردن**

متلاطم / motalātem, motelātem/: [عربی] *صفت.* ۱. شەپۆلاوی؛ تایبەتمەندی دەریا و ڕووبار و... کە تووشی تەکان و شەکانی توند دەبێ ۲. *[مجازی]* شلەژاو؛ هەژاو؛ شلەژێو؛ تووشیاری شێواوی و پەرێشانی.

متلک / matalak ، ـها/: *اسم.* ترانە؛ لقووز؛ تیز؛ مەتەڵەک؛ پلندار؛ لابڕدونگ؛ لابردنگ؛ پلار؛ تقنک؛ قسەی بە تێکۆڵ وێرای گاڵتە.

▣ متلک بار کسی کردن: تیز لە کەسێ گرتن؛ تیز بە کەسێ کردن؛ کەسێک بە قسەی چزدار و نالەبار زیزکردن ‹بخاطر پاپیونش خیلی متلک بارش کردند: بە هۆی پاپیونەکەیەوە زۆریان تیز تی‌گرت›.

متلک پراندن: لقووز خستن/ داین؛ مەتەڵەک گوتن؛ قسەی بە تێکۆڵ کردن.

متلک گفتن: پلار تێ‌گرتن؛ مەتەڵەک لێدان.

متلون / motalavven, motelavven/: [عربی] *صفت.* ۱. *[نامتداول]* ڕەنگاوڕەنگ؛ ڕەنگامە؛ بە ڕەنگی جۆراوجۆرەوە ۲. جۆراوجۆر ۳. *[مجازی]* وازوازی؛ حولحولی؛ هەر ساتێ لە سەر سازێ.

متلون‌المزاج / motalavvenolmezāc, motelavvenolmazāc/: [عربی] ☜ **متلون‌مزاج**

متلون‌مزاج / motalavvenmezāc, motelavvenmazāc ، ـها/: [عربی] *صفت.* ۱. وازوازی؛ دەمەدەمی؛ دەمەدەمی‌مەزاج؛ لێزۆکی؛ ڕاڕا؛ هەر تاوێ لە سەر قسە و ئاکارێ ۲. تاوێ ساغ تاوێ نەخۆش * **متلون‌المزاج**

متمادی / motamādî, motemādî/: [عربی] *صفت.* دوور و درێژ ‹سالهای متمادی: سالانی دوور و درێژ›.

متمایز / motamāyez, motemāyez/: [عربی] *صفت.* ۱. هەڵاواردە؛ بە فەرقی بەرچاوەوە ۲. جیاواز؛ جیاکار؛ جیازە؛ جیا ۳. سەرپشکدار؛ خاوەن هەڤیازی.

متمایل / motamāyel, motemāyel/: [عربی] *صفت.* ۱. هۆگر؛ بە واز ‹متمایل به احزاب چپ: هوگری حیزبە چەپەکان› ۲. *[مجازی]* داهاتوو؛ بەرەو لایەک هاتوو ‹متمایل به راست: بە لای ڕاستدا داهاتوو›.

متمتع / motamatte', motematte' ، ـان/: [عربی] *صفت.* بەهرەمەند؛ بەشدار.

متمدن / motamadden, motemadden/: [عربی] *صفت.* ۱. پێشکەوتوو؛ خاوەن شارستانیەت ۲. بە فەرهەنگ.

متمرد / motamarred, motemarred ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* چەڵەک؛ سەربزێو؛ یاخی؛ بزۆز؛ مکوڕ؛ نافەرمان؛ سەربادەر؛ کەنهەش؛ سەرپێچ.

متمرکز / motamarkez, motemarkez/: [عربی] *صفت.* ۱. کۆجێ؛ خاوەن ناوەندی ۲. کۆوەبوو؛

لێک خڕەوە بوو.

متمسک / motamassek, motemassek ، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* دەستەداوێن؛ دەسەودامێن؛ دەستوداماں.

متمکن / motamakken, motemakken ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* دەوڵەمەند؛ دارا؛ بوودە؛ زەنگین.

متملق / motamalleq, motemalleq ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* شالووز؛ دەڵەچی؛ دەڵەچە؛ ڕیاباز؛ خوڵتەکەر؛ مەرایی‌کەر؛ خایەماڵ؛ زمانلووس؛ هولیسک؛ لالکەر؛ ڕووپاما؛ کلکەسووتەکەر؛ کلکەفلیٚ‌کەر؛ ڕووبین.

متمم[1] / motammem/: [عربی]/*اسم.* ۱. ـها/ پەیوەست ۲. ☜ زاویەهای متمم، **زاویه**

متمم[2]: *صفت.* تەواوکەر: ۱. دوایی‌هێنەر ۲. *[مجازی]* پڕکەرەوە.

متمنی / motamannî, motemannî/: [عربی] *صفت.* خوازمەند؛ تکاکار.

متمول / motamavvel, motemavvel ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* مالاڤا؛ بوودە؛ دەوڵەمەن؛ دەوڵەمەند؛ زەنگین و ماڵ خۆش.

متن / matn ، ـها؛ متون/: [عربی]/*اسم.* مەتن: ۱. دەق؛ منهۆ؛ عەینی نووسراوەیەک بیٚ دەست لێدران و گۆڕان ‹متن مقاله، متن خبر: دەقی وتار؛ دەقی هەواڵ› ۲. دەق؛ بەشی سەرەکی و گرینگی نووسراوە یان فیلم ۳. تەخت؛ تەختە؛ بنەکوک؛ ژێر نەخشی وێنە و بەرهەمی هونەری ‹متن قالی لاکی است: تەختی قالیەکە گوڵخارە›.

متناسب / motanāseb, motenāseb/: [عربی] /*اسم.* ۱. هاوڕێژە؛ هاوڕێژ؛ هاوگر؛ هەڤگر؛ گونجاو؛ هاودەنگ و هاوسەنگی کەس یان شتێکی‌تر ‹این شغل متناسب با شخصیت تو نیست: ئەم پیشە هاوڕێژەی کەسایەتی تۆ نیە› ۲. لەبار؛ لەباو؛ ڕێک ‹اندام متناسب: بەژنی لەبار›.

متناظر / motanāzer, motenāzer/: [عربی] *صفت.* هاوچەشن؛ هاووێنە؛ هەڤرات؛ تەچ؛ زاناڤ؛ وەک‌یەک.

متناقض / motanāqez, motenāqez/: [عربی] *صفت.* دژیەک؛ دژبەیەک؛ لێکدژ.

متناوب / motanāveb, motenāveb/: [عربی] *صفت.* ۱. بە نۆرە؛ گەڕاوگەڕ؛ گەڕوەگەڕ؛ چەلاوچەل ۲. پەیتاپەیتا؛ پەساپەسا؛ هەیتاهەیتا؛ شۆن‌ـ شۆن.

متناهی / motanāhî, motenāhî/: [عربی] *صفت.* بە بڕانەوە؛ بە دوایی؛ بە کۆتایی؛ خاوەن ئاخر و ئۆخر.

متنبه / motanabbeh, motenabbeh/: [عربی] *صفت.* تەمیٚ؛ چاوشکاو؛ پەندوەرگرتوو؛ بە هۆی لێقەومان دەست لە کاری ناڕەوا کێشاو ‹آرام پس از دعوای آن شب، متنبه شد: ئارام لە دوای شەڕی ئەو شەوەوە، تەمیٚ بوو›.

متنبی / motanabbî, motenabbî/: [عربی] *صفت.* *[نامتداول]* پێغەمبەری درۆیی.

متنعم / motana'em, motena'em ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* بەهرەمەند؛ بەهرەوەر؛ بەتایبەت بەشدار لە ماڵ و سامان.

متنفذ / motanaffez, motenaffez ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* دەسەلاتدار؛ دەسچوو؛ دەسڕۆییو؛ خاوەن دەسەلات.

متنفر / motanaffer, motenaffer/: [عربی] *صفت.* وێزار؛ بێزار؛ وەڕز؛ وێڕس؛ وەڕەز؛ بێزکەر.

متنوع / motanavve', motenavve'/: [عربی] *صفت.* جۆرجۆر؛ جۆراوجۆر؛ جۆرواجۆر؛ جووراوجوور؛ جۆربەجۆر.

متواتر / motavāter, motevāter/: [عربی] *صفت.* پەیتاپەیتا؛ هەیتەهەیتە؛ هەیتاهەیتا؛ پەیاپەی؛ پەستاپەستا؛ لە سەر یەک.

متواری / motavārî, motevārî ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* ۱. هەلاتوو؛ وایەنی؛ تەقیو ۲. هەڵوەدا؛ تەرە؛ ئاوارە؛ دەربەدەر؛ دەروەدەر؛

سەرگەردان؛ دەرەندوو؛ بەرەزە.

متوازن / motavāzen, motevāzen/: [عربی] *صفت.* ١. هاوکێش؛ هەڤسەنگ؛ هاوسەنگ؛ لە کێشدا بە قەد یەک ٢. هاوتەراز؛ هاوتا؛ لە یەک ریزدا.

متوازی / motavāzî, motevāzî/: [عربی] *صفت.* هاوبەر؛ هاوسان؛ تەریب.

متوازی‌الاضلاع / motavāziyol'azlā', motevāz-/: [عربی] /*اسم.* بیچمێکی تەختی هیندسی چوارلاسک کە لقەکانی دوو بە دوو بەرامبەر و هاوشانن.

متوازی‌السطوح / motavāziyossutûh, motevāziyossotûh/: [عربی] /*اسم.* بیچمێکی بۆشایی کە ڕووبەرەکانی دووبەدوو پێکەوە هاوشانن.

متواضع / motavāze', motevāze'/: [عربی] *صفت.* خاکەڕا؛ خاکی؛ بێ‌دەمار؛ خاکەسار؛ خۆشکێن؛ بێ‌فیز؛ بێ‌لاف؛ خۆ بە زل‌نەزان.

متوالی / motavālî, motevālî/: [عربی] *صفت.* لەسەریەک؛ پەیاپەی؛ پەیتاپەی؛ شوێن‌بەشوێن؛ پشت‌سەر یەک؛ یەک لە شوێن یەک؛ پشت بە پشت ‹دو سال متوالی: دوو سالی لەسەریەک›.

متوالیا / motavāliyan, motevāliyan/: [عربی] *قید.* لێکدا ـ لێکدا؛ پەیتا ـ پەیتا؛ پەستا ـ پەستا؛ لەپەستا؛ گوڕایگوڕ؛ پەساپەس؛ بە شێوەی یەک لە دوای یەک.

متوجه / motavacceh, motevacceh/: [عربی] *صفت.* ١. ئاگادار؛ سەراپێ ‹متوجه سلامت خودش نیست: ئاگاداری ساغی خۆی نیە›٢. ڕووتێکەر ‹همه‌ی سختی‌ها متوجه فقرا است: هەموو سەخڵەتێک ڕووتێکەری هەژارانە›.

◘ **متوجه بودن:** ١. پێزانین؛ دیتن؛ ئاگا لێ‌بوون ٢. ڕوانین؛ زانین ٣. خەی دان؛ خێ دان؛ بە بیر و ویرەوە لەگەڵدا بوون.

متوجه کسی بودن: پای کەسێ گرتن؛ لە پای کەسێ بوون ‹تاوان این خسارت متوجه شما می‌شود: بژارەی ئەم خەسارە پای ئێوە دەگرێ›.

متوحش / motavahheš, motevahheš/: [عربی] *صفت.* هەراسان؛ تۆقاو؛ ترساو.

متورم / motavarrem, motevarrem/: [عربی] *صفت.* ماسیو؛ هەڵپفاو؛ هەڵمساو؛ هەلامسیو؛ ئاوساو؛ پەنەماو.

متوسط / motavasset, motevasset/: [عربی] *صفت.* ناونجی؛ ناونگ؛ ناوین؛ ناڤنج؛ مام‌ناونجی؛ نیڤی؛ ناوەڕاست؛ ناوڕاس؛ ناوەندین؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی لە نێوان دوو ڕادەوە (باش یان خراپ، زۆر یان کەم، بەرز یان کورت و...) ‹حد متوسط: ڕادەی ناونجی›.

متوسطه / motavassete, motevassete/: [عربی] /*اسم.* دواناوەندی؛ خولی دواناوەندی؛ خولێکی خوێندکاری سێ یان چوارساڵەی پێش زانستگا.

متوسل / motavassel, motevassel، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* دەسەودامێن؛ دەستەوداوێن؛ دەس‌وەدامان ‹برای استخدام به هر کسی و هر کاری متوسل شد: بۆ دامەزران دەسەودامێنی هەر کەسێک و هەر کارێک بوو›.

متوطن / motavatten, motevatten/: [عربی] *صفت.* ئاکنجی؛ هۆلس؛ ئارانشین؛ خاوەن شوێنێک بۆ نیشتەجێ بوون.

◘ **متوطن شدن:** هێوران؛ نیشتەجێ بوون؛ ئاکنجی بوون؛ ئارانشین بوون؛ لە شار یان وڵاتێکدا نیشتەجێ بوون ‹او در آن شهر متوطن شد: لەو شارەدا هێورا›.

متوفا[1] / motavaffā, motevaffā، متوفیات/: [عربی] /*اسم.* کۆچ‌کردوو؛ مردوو؛ کەسێ کە مردووە ‹متوفا از بستگان ما بود: کۆچ‌کردوو خزمی ئێمە بوو›: **متوفی**

متوفا[2]: *صفت.* کۆچ‌کردوو؛ مردوو ‹حاضران مرگ همسر متوفایش را به او تسلیت گفتند: ئامادەبوان مردنی هاوسەری کۆچ‌کردوویان لێ سەرخۆشی کرد›.

متوفی / motavaffā, motevaffā/: [عربی] ☜ **متوفّا**

متوفیـــــات / motavaffiyāt, motevaffiyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **متوفّا**

متوقـع / motavaqqe', motevaqqe'/: [عربـی] *صفت*. چاوەڕوان؛ چـاوەنۆڕ؛ چـاوەنزار؛ چاولـەدوا ‹متوقع بود به دیدنش برویم: چاوەڕوان بوو سەری لـێ بدەین›.

متوقـف / motavqqef, motevaqqef/: [عربـی] *صفت*. وەستاو؛ ڕاوەستاو؛ وێساگ؛ وێسیاگ.

▣ **متوقف شدن**: ڕاوەستان: ۱. وەستان؛ وێسان؛ وێسیان؛ مدرەی؛ مردەی ‹سر کوچه متوقف شد: لـە سـەر کۆلانەکـە ڕاوەسـتا› ۲. ڤەڤەسـتان؛ ڤەستان؛ لە جووڵە یان لە کار کەوتن ‹دو ماه اسـت کارخانـه متوقـف شـده اسـت: دوو مانگـە کارخانەکە ڕاوەستاوە›.

متوقف کردن: ڕاگرتن؛ خەفاندن؛ ڕاگیرکردن؛ قـەفالتن؛ بەسـتن؛ ڕاوەسـتاندن؛ مدرنـەی؛ ڤەڤەستاندن؛ ڤەستاندن.

متوکل / motavakkel, motevakkel، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. پشتبەستوو؛ پشتن‌بەستوو.

متولـد / motavalled, motevalled، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. لە دایک‌بوو؛ زاو؛ زادە؛ بە دنیـا هاتوو ‹متولد پیرانشهر است: لەدایک‌بووی خانەیە›.

متولی / motavallî, motevallî، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم*. متـەوەللی: ۱. سەرپەرشـت و بەڕێوەبـەری کارێک ۲. کەسی کە بە سەر مزگـەوت، خانـەقا یان شوێنێکی ئایینی ڕادەگا ۳. کەسـێ کـە بـە سەر دووکان و زەمینی سەر بە مزگەوت، خانەقا یان شوێنێکی ئایینیدا ڕادەگا.

متون / mutûn, motûn/: [عربی] جمعِ ☜ **متن**

متوهم / motavahhem, motevahhem/: [عربی] *صفت*. ۱. تۆقاو؛ پـەرۆش ۲. خـەیالاوی؛ گومـان داگرتوو.

متـه / matte، ـها/: *اسم*. زمـە؛ مەتـە؛ مەتکـەو؛ مەتکـەب؛ پلەمەتـە؛ مـەتێ؛ کونکـەرە؛ شـخاف؛ شخاڤ؛ شخاب؛ شغاب؛ سمە؛ سمـەک؛ سمبـە؛ سمۆ؛ بەهرەمە؛ بەریمە؛ ئامێری پێ کون‌کردن.

▣ **متەی برقی**: مەتەی بەرقی؛ مەتەی کارەبایی؛ زمەیـەک کـە بـە هێـزی کارەبـا کـار دەکـا. هەروەها: **متەی دستی**

متەی جغجغە: مەتەی دەسکدار؛ کونکەرەیەک کە بە دەست هەڵدەسووڕێ.

▣ **متە بە خشخاش گذاشتن**: *[کنایی]* ۱. بە شوێن نیسـک و نەخۆشـەردا گـەڕان؛ زۆر بـە وردەکاریدا ڕۆچـوون ۲. ڕەقاندنـەوە؛ زۆر لـە سەر چوون.

متهم[1] / mottaham، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم*. بەرتاوان؛ ئەوەی کەوتۆتەبـەر بوختانێکـەوە کـە هێشـتا نەسـەلماوە ‹متهم بایسـتد: بـەرتاوان ڕاوەستێ›.

متهم[2]: *صفت*. تاوانبار ‹شما به دزدی متهم شـدەایـد: ئێوە بە دزی تاوانبار کراون›. هەروەها: **متهم بودن؛ متهم شدن؛ متهم کردن**

متهـور / motahavver, motehavver/: [عربـی] *صفت*. زاتدار؛ بەجەرگ؛ ئازا؛ وێرا؛ چەلاق؛ بالۆلی؛ بێباک؛ زۆر نەترس.

متهورانه / motahavverāne, motehavverāne/: [عربی/ فارسی] *قیـد*. دلێرانـە؛ نەترسـانە؛ بوێرانـە؛ ئازایانە ‹متهورانه در برابر مهاجمان ایستاد: دلێرانـە لـە بەرامبەر هەلمەتبەرانەوە هەڵوێستا›.

متـیقن / motayaqqen, moteyaqqen/: [عربـی] *صفت*. بێ‌شک؛ بێ‌سێ‌ودوو.

متیـــل / metîl/: *اسـم*. متێــل؛ پارچەیــەکی کیسەئاسا بۆ لێف و دۆشەکە.

متین / matîn/: [عربی] *صفت*. ۱. مەلهـەمێن؛ لـە سەرخۆ؛ نەرم و نیان؛ ئجلاف؛ سەبرۆکە ۲. پتەو؛ خۆگرتوو؛ پاوەجا؛ ڕاسا؛ قایم.

مثابه / masābe(h)/: [عربی] *اسم*. شێوە؛ وێنە.

▣ **بە مثابە**: وەکوو؛ وەکی ‹این کار بە مثابـەی دزدی

از مردم است: ئەم کارە وەکوو دزی لە خەڵکە›.

مثـال / mesāl ، ـها؛ مُثُـل/: [عربـی]/سـم. نمانـا؛ نموونە؛ وێنە.

مثانـه / masāne/: [عربـی]/سـم. میزەڵـدان؛ مێزەڵـدان؛ مێـزەڵان؛ گمێـزدان؛ میزڵـدان؛ میـزدان؛ میزدانـک؛ میسمیسـک؛ مسوڵـدان؛ موسڵدان؛ بسوڵدان؛ پڤلدان؛ پوڤدانک؛ تیزانـگ؛ ترِتەمانی؛ مالمیزک؛ ڕوودێن؛ چۆرکدو؛ مەسانە؛ کیسەی جێی کۆوە بوونی میز لە لەشدا.

مثبـت / mosbat/: [عربـی] صفت. موسـبەت؛ پوزیتیڤ: ١. باش؛ خاس؛ خاوەن باری بەکەڵک یـان لێهـاتوو ‹آدم مثبـت؛ فعالیـت مثبـت: مـرۆی موسبەت؛ چالاکی باش› ٢. خاوەن باری ئـەرێنی ‹پاسخ مثبت: وەرامی موسـبەت› ٣. خـاوەن بـاری ڕاســتەقینە و ســەلماو ‹علـوم مثبـت: زانسـتە پوزیتیڤیەکان› ٤. [برق] خاوەن لێهاتوویی بـەرەو لای خۆ کێشانی ئیلکترۆن ✽ بەرانبەر: **منفی**

مثقـال / mesqāl ، ـهـا/: [عربـی]/سـم. مسـقاڵ؛ مسقاڵـە: ١. یەکـەی کێشـی کـۆن بەقـەد ٤,٥ گـرەم ٢. [کنایی] تۆزقـاڵ؛ تـۆز؛ هێنـدێکی زۆر کەم.

مثـل / masal ، ـهـا؛ أمثـال؛ أمثلـه/: [عربـی]/سـم. ١. پەنـد؛ دەسـتەواژە؛ مەتەڵـۆک؛ مەتهـەلۆک؛ مەتەلۆکە؛ قسەی نەسـتەق؛ وتـەیێ کـە بـیر و ڕایـەک دەردەبـڕێ (وەک «ئـاو لـە سـەرچاوکەوە لێلـە»، یانـێ «کـار لـە بنـەوە خراپـە») ٢. وێنـە؛ نموونە؛ نمانا.

مثل / mesl ، أمثال/: [عربی]/سم. وێنە؛ وێنا؛ مینـا؛ مینـاک؛ لـف؛ هاوتـا ‹در زیبـایی مثـل نداشـت: لـە جوانیدا وینەی نەبوو›.

مثل / mesle/: [عربی] حرف. وەکوو؛ وەک؛ وەکی؛ دەدی؛ نۆلا؛ چەشنی؛ هەزەی؛ جۆری؛ لە گوێن؛ چون؛ عەین؛ پێسەو؛ پسەو؛ پسۆ؛ مینا؛ میناک.

▣ **مثـل آب خـوردن**: وەکـوو ئـاو خواردنـەوە؛ پێسەو ئاو واردەی؛ یەکجار سانا و هاسان ‹این کار برایش مثل آب خوردن است: ئەم کارە وەکوو ئاو خواردنەوەیە بۆی›.

مثل آدم: وەکوو/ وەک بنیادەم؛ ئـەو جـۆرەی کە شـیاوی مرۆڤـە ‹مثـل آدم حـرف بـزن: وەک بنیادەم قسە بکە›.

مثل ابر بهار: وەک هەوری بەهار؛ وەک هەور و باران؛ پێسـەو وارانی/ قەڵـوەزی (سـەبارەت بـە گریان) ‹مثل ابر بهار اشک می‌ریخت: وەک هەوری بەهار فرمێسکی دادەباراند›.

مثل اجل‌معلق: وەکوو تریشقەی بەڵا؛ بە پەلـە و لە ناکـاو (لەمـەڕ هـاتنی نابـەجێ و نـاوەختی کەسێکەوە دەگوترێ) ‹در یک چشم به هم زدن دو نفر مثل اجل معلق سر رسیدند: لـە چاوترووکانێکـدا دوو کەس وەک تریشقەی بەلا گەیشتن›.

مثـل اسـتخوان: ١. وەک هـەلووک؛ دارکـەپێچان؛ زۆر لـەڕ و لاواز ٢. وەک بـەرد؛ وەک ئێسـک؛ پێسـەو تۆلاشـی؛ زۆر سـفت و سەخت وەکوو بەرد ‹این نان کـه مثـل استخوان است، اصلاً نمی‌شود خورد: ئەم نانە خۆ وەک بەردە، هەر ناخورێ›.

مثـل اسـفند روی آتـش: وەک دانـەبرێشـکە؛ وەک دانەی سـەر سـاج؛ بـێ‌ئۆقرە؛ هـەوڵ و پەرێشان ‹مثل اسفند روی آتش یک دقیقه آرام نداشـت: وەک دانەبریشـکە، سـاتێک هـەدا دانی نەبوو›.

مثل اشک چشم: وەک چاوی قرژانگ/ قاژنـگ؛ وەک ئاوی چاو؛ پێسەو چـەموو کەڵەشـێری؛ زۆر ڕوون و خاوێن ‹آبی داشت مثل اشـک چشـم: ئاوێکی هەبوو وەک چاوی قرژانگ›.

مثل الماس: وەک ئەڵماس؛ پێسەو ئەڵماسـی؛ زۆر تیژ و بەبڕشت.

مثل امامزادەی بـی‌زینـت: وەک ماڵـی خـوا؛ وەکی پیرەپەڕۆ؛ وەکوو چاکی پەڕۆیان؛ بـەبێ ئەسباب و کەل‌وپەلی شیاو ‹یـک اتـاق داشـتند لخت و خالی، مثل امامزادەی بـی‌زینـت: ژوورێکیـان

هەبوو وەک مالی خوا، رووت و قووت›.

مثل امامزادەی جل‌بندی: کۆنەپۆش؛ ریتاڵ؛ شرەبەر؛ شرەبار.

مثل بازار شام: وەک مالە خەرات؛ وەکوو گالەبازار؛ وەک بازاری شێخ هەمزە؛ زۆر شێواو و ئالۆز ‹خانە را کردە بودند مثل بازار شام: مالەکەیان وەک مالە خەرات لێ‌کردبوو›.

مثل برج زهرمار: درش؛ ناوچاوتاڵ.

مثل برق: وەک بەرق؛ وەک با؛ پێسەو تیرێ؛ گورج و بە پەلە ‹مثل برق خودت را برسان!: وەک بەرق بگەیە!›.

مثل برگ گل: وەک پەرەی گوڵ؛ پێسەو هەورێشمی؛ زۆر نەرم و خاوێن ‹پوستی داشت مثل برگ گل: پێستێکی هەبوو وەک پەرەی گوڵ›.

مثل بره: وەک پەز پێغەمبەر؛ وەک پەپوولە؛ پێسەو/ عەینوو مەی؛ کەوی و بێ ئازار.

مثل بلبل: وەکوو بلبل؛ وەک بولبوڵ ‹مثل بلبل انگلیسی حرف می‌زد: وەک بلبل ئینگلیزی قسەی دەکرد›.

مثل بند تنبانِ کوتاه: گونەڵ؛ کەسێ یان شتێ کە نەیەتە دەستەوە، نەتوانن بیگرن و هەڵبێت.

مثل بید: وەک وەنەن؛ وەک وەنەن هەجیج؛ وەک بی؛ پێسەو/ عەینوو وەنەنێ؛ لەرزۆک ‹مثل بید از سرما می‌لرزید: لە سەرمادا وەک وەنەن دەلەرزی›.

مثل پرِ کاه: وەک/ وەکوو پووش؛ زۆر سووک ‹مثل پر کاه بلندش کرد: وەکوو پووش بەرزی کردەوە›.

مثل پنبه و آتش: وەکوو ئاور و کا؛ وەک پیفک و پەمۆ؛ وەک ئەستێ و پووشوو؛ پێسەو ئایر و پووشی؛ ناتەبا و دژ بە یەک.

مثل پنجەی آفتاب: وەک مانگی شەوی چواردە؛ متورفە؛ وەک مانگ؛ زۆر جوان ‹دختری داشت مثل پنجەی افتاب: کچێکی بوو وەک مانگی شەوی چواردە›.

مثل پوست پیاز: وەک قاقەز؛ وەک تووژ؛ پێسەو تۆکلە هێلەی؛ ناسک و بێ‌بەرگە.

مثل تیر: وەک تیر؛ وەکوو با؛ پێسەو وای؛ زۆر تون و تیژ ‹چنان می‌دوید مثل تیر: وەک تیر دەرۆیشت›.

مثل تیشه: وەک رسق؛ خۆویست؛ خۆپەرس ‹مثل تیشه همه‌اش به طرف خودش می‌تراشد: وەک رسق هەر بۆ خۆی کۆ دەکاتەوە›.

مثل جگر زلیخا: وەکوو کۆتەی قەساب؛ لەت و پەت و ونجر-ونجر ‹لباس به تنم شده بود مثل جگر زلیخا: جلەکانم لەبەرمدا وەکوو کوتەی قەسابیان لێ هاتبوو›.

مثل جنازه: وەک رێوی تۆپیو؛ وەک مردگ؛ بێ‌جم و جووڵ ‹مثل جنازه افتاده بود و تکان نمی‌خورد: وەک رێوی تۆپیو کەوتبوو، جووڵەی نەدەکرد›: **مثل مرده/ میّت**

مثل جن بوداده: وەک هەلووک؛ مەرەمووکە؛ زۆر لەڕ و لاواز.

مثل جهنم: وەک جەحانم؛ جێگای زۆر گەرم و ناخۆش.

مثل چوب کبریت: ١. وەک چوکلە؛ وەک داسک و دەرزی؛ پێسەو نەیچەنی؛ لەڕ و لاواز ٢. وشک‌وپشک؛ وشک و برین؛ وشک و بێ‌نم.

مثل حمام: وەکوو حەمام؛ جێگای زۆر گەرم و شێدار ‹هوا مثل حمام گرم و شرجی بود: هەوا وەک حەمام گەرم و بۆق بوو›.

مثل حمام زنانه: وەکوو حەمامی ژنان؛ وەک حمام ژنانە؛ جێگای قەرەبالغ و پڕ زڵە.

مثل خر: وەک/ وەکوو کەر؛ پێسەو گاوێ؛ نەفام و بێ‌فەرهەنگ.

مثل خر عصاری: وەکوو گای بنە؛ وەک ئاورۆشنەوکەرە؛ بە کار و تێکۆشانی زۆری

بێبایەخەوە ‹مثل خر عصاری دور خودمان می‌چرخیم: وەکوو گای بنە لە دەوری خۆمان هەڵدەسووڕین›.

مثل خروس بی‌محل: وەک کەڵەشێر ناوەخت؛ نابەجێ و نەگونجاو ‹یکباره مثل خروس بی‌محل شروع کرد به حرف زدن: لە کوت‌وپڕا وەک کەڵەشێر ناوەخت دەسی کرد بە قسە کردن›.

مثل دستەی گل: وەکوو دەستەی/ تۆپی گوڵ؛ وەک چەپکەی گوڵ؛ وەک گوڵ؛ زۆر ڕێک‌وپێک و جوان ‹خانە را مثل دستەی گل تمیز و مرتب کرده بود: ماڵەکەی وەک دەستەی گوڵ خاوێن و ڕێک‌وپێک کردبوو›.

مثل دوک: وەک دارکەپێچان؛ وەکوو هەلووک؛ قرخن؛ زۆر لەڕ و لاواز.

مثل ریگ: وەک گەڵای دار؛ پێسەو تفەتەڕا؛ یەکجار زۆر ‹مثل ریگ پول خرج می‌کرد: وەک گەڵای دار پووڵی خەرج دەکرد›.

مثل زالو: وەک زەروو؛ وەک گەنە؛ وەک تووڕک؛ پێسەو دڕەی؛ پێوەنووساوی لەنجباز و مزاحیم ‹مثل زالو بهم چسبیده بود و ول نمی‌کرد: وەک زەروو پێمەوە نووسابوو بەری نەدەدام›.

مثل ساعت: وەکوو سەعات؛ ڕێک‌وپێک ‹مثل ساعت کار می‌کرد: وەک سەعات کاری دەکرد›.

مثل ستارەی سهیل: وەک گولەگەزیزە؛ وەک قەن ماڵەگەدا؛ وەک قەن ماڵ شێخ ‹مثل ستارەی سهیل شدەای، پیدایت نیست!: وەک گولەگەزیزەت لێهاتووە، دیار نیت!›.

مثل سد سکندر: وەکوو پۆڵا؛ زۆر قورس و قایم.

مثل سگ: وەکوو سەگ؛ پێسەو تووتەی؛ تووڕە و شەڕانی ‹مثل سگ پر و پاچەی همه را می‌گرفت: وەکوو سەگ لاقی هەمووی دەگرت›.

مثل سگ پاسوخته: وەکوو مریشکی سەربڕاو؛ وەک سەگ پا سووتیاگ؛ پێسەو کەرگێ پاسۆتێ؛ پەرێشان و بێئۆقرە ‹مثل سگ پاسوخته به هر طرف می‌دوید: وەکوو مریشکی سەربڕاو هەر هەڵدەهات›.

مثل سنگ: وەک/ وەکوو بەرد؛ پێسەو تەوەنێ؛ زۆر سەخت.

مثل سنگ و شیشه: وەک پووش و ئەستێ؛ وەکوو کارد و پەنیر؛ ناتەبا و نەساز؛ دژ بە یەک.

مثل شاخ شمشاد: وەک عەرعەر؛ وەک سەوڵ؛ خۆش قەو؛ ڕێک‌وپێک؛ بەژن‌ڕێک ‹مثل شاخ‌شمشاد مقابلت ایستاده: وەک عەرعەر لەبەرامبەرتەوە وەستاوە›.

مثل شتری که به نعلبندش نگاه می‌کند: تووڕە و قەتیس.

مثل شیر: وەک شێر؛ پێسەو شێری: ١. زۆر نەترس و دلێر ٢. بوێرانە؛ دلێرانە.

مثل شیر مادر: وەک شیری دایک؛ وەک شیر دالگ؛ پێسەو شۆتوو ئەدای؛ ڕەوا؛ حەلاڵ.

مثل شیشه: وەک شووشە؛ تورت و پەژ.

مثل عَلَم یزید: وەک وشتری ناو پەمۆ؛ درێژ تا ئێوارە؛ زۆر درێژ و لۆق.

مثل فرفره: وەک فرفرە؛ پێسەو پلیزگردێ؛ فرز و خێرا.

مثل کارد و پنیر: وەک کارد و پەنیر؛ وەک ئەستێ و پووشوو؛ زۆر دژ بە یەکتر ‹آنها مثل کارد و پنیرند، یک هفته با هم سر نمی‌کنند: ئەوان وەک کارد و پەنیر وان، حەوتوویێک پێکەوە ناژین›.

مثل کاه: وەک بەی؛ زۆر زەرد.

مثل کف دست: وەک لەپی/ بەری دەست؛ وەک ناودەس؛ ڕێک و بێ‌گرێ و گۆڵ.

مثل کنه: وەک مچ/ گەنە؛ پێ‌داگر؛ نەگەویس ‹مثل کنه بهم چسبیده بود و ولم نمی‌کرد: وەک گەنە پێمەوە نووسابوو لێم نەدەبۆوە›.

مثل کوره: وەک کوورە: ١. وەکوو تەنوور؛ زۆر گەرم ٢. زۆر بە یاو.

مثل کوه: وەک/ وەکوو کێو ‹مثل کوه ایستاد و خم به ابرو نیاورد: وەک کێو وێسا و بە بای خەیاڵیشیدا نەهات›.

مثل گربەی کور: وەک پشیلە؛ سپڵە و پێنەزان.

مثل گوشت قربانی: وەکوو کەوڵی قەرەچی؛ وەک ماڵی ئازیەتی ‹ریختند و مثل گوشت قربانی تکه ـ تکه‌اش کردند: ڕژانە سەری و وەکوو کەوڵی قەرەچی لەتوپەتیان کرد›.

مثل لکلک: وەک حاجی لەق‌لەق؛ لۆقلۆقی؛ درێژ و باریک.

مثل مرده/ میت ☜ **مثل جنازه**

مثل موم: ۱. زۆر نەرم؛ نەرم و نۆڵ ۲. *[مجازی]* ڕام و فەرمانبەر ‹در دستش مثل موم بود: وەک موم لە دەستیدا بوو›.

مثل نی‌قلیان: زۆر لەڕ و لاواز؛ داڵگۆشت؛ قاڕووعەم.

مثل هلو: ۱. جوان و خۆش‌ڕەنگ ۲. شیرین و خۆش.

▣ **مثل خر در گل ماندن:** *[تعریض]* وەکوو کەر لە قوڕدا چەقین؛ تێ‌چەقین؛ هیلاک و بێ دەرەتان داکەوتن.

مثل / mosol/: [عربی] جمعِ ☜ **مثال**

مثلاً / masalan/: [عربی] *قید.* ۱. بۆ وێنە ‹ایران را مثلاً با کره مقایسه کنیم: بۆ وێنە ئێران لەیەل کورەدا بەرامبەر کەینەوە› ۲. گوایا؛ گوایە؛ گوا؛ چما ‹مثلاً تو اینها را شسته‌ای؟!: گوایە تۆ ئەمانەت شۆردووە؟!›.

مثلث/ mosallas ، ـها؛ ـات *[نامتداول]*/: [عربی] *اسم.* سێ‌گۆش؛ سێ‌سووچ؛ سێ‌کونج: ۱. بیچمێکی هیندسی بە سێ‌لق و سێ‌کونجەوە ۲. سیانە؛ دەستەی سیانی ‹مثلث شرارت: سیانەی شەڕاشۆیی› ۳. *[نجوم]* هەر کام لە دوو کەلووەی سێ‌سووچی باشووری و سێ‌سووچی باکووری.

▣ **مثلث بازگوشه:** سێ‌کونجێ کە کونجێکی زۆرتر لە ۹۰ دەرەجەیە: **مثلث منفرجه**

مثلث تندگوشه: سێ‌گۆشەیێ کە هەر سێ کونجەکەی لە ۹۰ پلەک کەمتر بێت: **مثلث حاده**

مثلث جنوبی: *[نجوم]* وێنەیەکی گەردوونی بچووک لە نێوان کەلووی شێر و هۆشەدا: **نهران**

مثلث حاده ☜ **مثلث تندگوشه**

مثلث راستگوشه: سێ کونجێ کە یەکێ لە کونجەکانی ۹۰ دەرەجەیە: **مثلث قایم**

مثلث سه پهلو برابر: سێ‌کونجی لق/ لاسک بەرامبەر؛ سێ کونجێ کە هەر سێ لقەکەی پێکەوە بەرامبەرن: **مثلث متساوی‌الاضلاع**. هەروەها: **مثلث سەگوشەبرابر**

مثلث شمالی: *[نجوم]* وێنەیەکی ئاسمانی لە نێوان بەرخ و ژنی پێ لە زەنجیردا.

مثلث قایم ☜ **مثلث راستگوشه**

مثلث کروی: سێ کونجێ کە بە سەر گۆیەکەوە بەدی دێ.

مثلث متساوی‌الاضلاع ☜ **مثلث سه پهلو برابر**

مثلث متساوی‌الساقین: سێ‌کونجی دوولق یەکسان؛ سێ کونجێ کە دوو لقی پێکەوە بەرامبەرن.

مثلث مختلف‌الاضلاع: سێ کونجێ کە لقەکانی پێکەوە بەرامبەر نین. هەروەها: **مثلث مختلف‌الزّوایا**

مثلث منفرجه ☜ **مثلث بازگوشه**

مثلثات / mosallasāt/: [عربی] *اسم.* ۱. *[نامتداول]* جمعِ ☜ **مثلث** ۲. لقێک لە زانستی بیرکاری کە دەپەرژێتە سەر سێ‌کونج و تایبەتمەندیەکانی.

مثلثی / mosallasî/: [عربی] *اسم.* سێ‌کونجی؛ سێ‌گۆشی؛ سێ‌سووچی.

مثله / mosle/: [عربی] *صفت.* لووت و گوێ‌بڕاو؛ لووت و گوێچکە کریاگ.

▣ **مثله کردن:** ۱. گوێ و لووتی کەسێ بڕین

٢. *[مجازی]* داپاچین؛ ئەرەپاتەی؛ بە هۆی دەس‌لێدان، شتێک خراپ‌کردن ‹سانسورچی‌ها فیلم را مثله کرده بودند و هرچه نگاه کردیم چیزی دستگیرمان نشد: سانسۆرچیەکان فیلمەکەیان داپاچیبوو، هەرچی سەیرمان کرد هیچی لێ حالی نەبووین›.

مشمر / mosmer/: [عربی] *صفت*. بەردار: ١. بە بەر ‹درخت مشمر: داری بەردار› ٢. بەکەڵک؛ سوودمەند ‹کمکهای او مشمر واقع نشد: یارمەتیەکانی بەکەلک نەبوون›.

مـثمن [1] / mosamman ، ـها/: [عربی]/*اسم*. هەشتێنە؛ چەشنێک موسەمەت کە هەر بەندێکی هەشت‌باڵی هەیە.

مثمن [2]: *صفت*. هەشتێنە؛ بە هەشت بنەما یان کۆڵەکەوە.

مثنوی / masnavî ، ـها/: [عربی]/*اسم*. دووخشتەکی؛ هۆنراوەیێ کە باڵەکانی هەر بەیتێک پێکەوە هاوپاشلن و لە سەر یەک کێش داڕێژراون.

مثنی / mosannā/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* دوانی؛ دوو دانەیی.

مجاب / mocāb/: [عربی] *صفت*. بێ‌قسە؛ وەلام‌گرتوو؛ وەرام دەست‌کەوتوو.

◘ **مجاب شدن**: بێ‌قسە بوون؛ قانیع بوون ‹با دلیلهایی که او می‌آورد همه مجاب شدیم: بەو بەڵگانە دەیهێنایەوە هەموومان بێ‌قسە بووین›.

مجاب کردن: بێ‌قسە کردن؛ قانیع کردن.

مجادلات / mocādelāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مجادله**

مجادله / mocādele ، ـها؛ مجادلات/: [عربی]/*اسم*. *[ادبی]* ١. کێشە؛ شەڕەقسە؛ قڕوچیرەک؛ گلتە؛ جراجر؛ شەڕەدندوکە؛ شەڕەچەقە؛ کار و ڕەوتی یەک و دووکردن؛ هەرا کردن ‹بر سر هیچ و پوچ با هم مجادله می‌کردند: لە سەر هیچ‌وپووچ کێشەیان دەکرد› ٢. شەڕ؛ مشت‌ومڕ؛ گێرە و کێشە؛ ملە؛ ململانێ ٣. *[قدیمی]* دوژمنایەتی؛ دژبەرایەتی.

مجار / macār/: *اسم*. ١. هۆزی ڕەسەنی نیشتەجێی مەجارستان ٢. /ـها/ خەڵکی ئەو هۆزە ٣. زمانی ئەو هۆزە، لە زمانگەلی فینۆئویغووری.

مجاری [1] / macārî/: [عربی] جمعِ ☜ **مجرا**

مجاری [2]: *صفت*. مەجاری؛ مەجارستانی؛ سەر بە مەجارستان.

مجاز / macāz/: [عربی]/*اسم*. مەجاز؛ وشەیێ کە لە ماناییکی‌تر جگە لە مانای سەرەکی خۆی بە کار بچێ (وەک «شێر» بە مانای بەهێز و دلێر).

مجاز / mocāz/: [عربی] *صفت*. ڕێ‌پێدراو؛ ڕەوا؛ قانوونی: ١. بەبێ بەرگری قانوونی یان کۆمەڵایەتی ‹کالای مجاز: کەل‌وپەلی ڕێ‌پێدراو› ٢. بە بڕوانامە و ئیجازەنامەوە ‹کارگاه مجاز: کارگەی قانوونی›.

◘ **مجاز بودن**: بۆ بوون؛ ڕەوا بوون؛ ڕێ بوون؛ بێ‌لەمپەڕ بوون ‹هر مسافر مجاز است ۱۵ کیلو بار همراه ببرد: هەر مسافرێک بۆی هەیە ۱۵ کیلۆ بار دەگەڵ خۆی ببا›.

مجازاً / macāzan/: [عربی] *قید*. ١. بە مەجاز؛ بە ماناyەکی‌تر، جگە لە مانای سەرەکی ٢. ناڕاستەقینە؛ بەڕواڵەت.

مجازات / mocāzāt ، ـها/: [عربی]/*اسم*. سزا.

◘ **مجازات شدن**: سزا دران ‹مجرم مجازات شد: تاوانکار سزا درا›: **به مجازات رسیدن**

مجازات کردن: سزا دان ‹او را به خاطر سرپیچی از دستور مجازات کردند: بە هۆی سەربادان لە دەستوور سزایان دا›: **به مجازات رساندن**

به مجازات رساندن ☜ **مجازات کردن**

به مجازات رسیدن ☜ **مجازات شدن**

مجازی / macāzî/: [عربی] *صفت*. مەجازی: ١. سەر بە مەجاز ٢. ڕواڵەتی؛ ناڕاستەقینە. بەرانبەر: **حقیقی**

مجال / macāl/: [عربی]/*اسم*. دەرفەت؛ بوار؛

بواره؛ دەرەتان؛ بگار؛ دەلیڤە؛ ماوە؛ بگارە؛ ڕێگـە: ١. هەل ‹مجال سر خاراندن نداشتم: دەرفەتـی سـەر خوراندنم نەبوو› ٢. بووز؛ بۆ لـوان ‹در آنجا مجـال گفتگو نبود: لەوێ ڕێگەی وتوویژ نەبوو›.

مجالس / macāles/: [عربی] جمعِ ☜ **مجلس**

مجالست / mocālesat ، ـها/: [عربی]/اسم/ [ادبی] هاونشینی.

مجامع / 'macāme/: [عربی] جمعِ ☜ **مَجمَع**

مجامله / mocāmele ، ـها/: [عربی]/اسم/ [ادبی] زوانبازی؛ زمـانچـەوری؛ زمـانلووسـی؛ بـەکار هێنانی وشە و ڕستەی جوان و ڕازاوە لە قسـەدا بۆ فریودانی خەڵک.

مجاناً / maccānan/: [عربی]/قید/ بە خۆڕایی؛ (بـە) هەروا؛ بە مفتە ‹مجاناً در اختیار علاقەمندان گذاشـت: بە خۆڕایی خستیە بەردەست هۆگرانەوە›.

مجـانی [1] / maccānî/: [عربـی] صـفت. بـەلاش؛ خۆڕایی؛ بێنرخ؛ مفت؛ مفتـە ‹نـان مجـانی: نـانی بەلاش›.

مجـانی [2]: قیـد. بـە خـۆڕایی؛ (بـە) هـەروا؛ بێوەرگرتنی نرخ ‹مجانی می‌بردند، من هم رفتم: بە خۆڕایی دەیانبرد، منیش ڕۆشتم›.

مجانین / macānîn/: [عربی] جمعِ ☜ **مجنون**

مجاور [1] / mocāver ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم/ ئەوەی بۆ خێر دەبێتە لانشینی شوێنێکی پیرۆز.

مجاور [2]: صفت. پەنا؛ لـە پـەنا؛ جـیران؛ کـەناری؛ هاوسێ؛ پاڵدەست؛ تەنیشت؛ دراوسـێ؛ هامسـا؛ لاپاڵ؛ پاڵبەپاڵ ‹خانەی مجاور مدرسە: ماڵی پـەنای قوتابخانە›.

مجـاورت / mocāverat ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم/ دراوسێیەتی؛ دراوسێیی؛ هاوسایەتی؛ هامسایەتی؛ جیرانی.

مجاهد / mocāhed ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم/ ١. خەباتکار؛ خەباتگێـر؛ ئـەوەی خـەبات دەکـا ٢. موجاهید؛ هەر کام لە ئەندامانی برێ لە پارتە سیاسیەکانی ئێـرانی یـان ئیسـلامی هاوچـەرخ ‹مجاهد افغانی: موجاهیدی ئەفغانی›.

مجاهـدات / mocāhedāt/: [عربـی] جمـعِ ☜ **مُجاهدَت**

مجاهدت / mocāhedat ، ـها؛ مجاهـدات/: [عربـی] /اسم/ تێکۆشان: ١. خەبات ٢. هـەوڵ و تـەقالای بێبڕانەوە بۆ گەیشتن بە ئامانج: **مُجاهده**

مجاهده / mocāhede ، ـها/: [عربـی]/اسـم/ [ادبـی] ☜ **مُجاهدَت**

مجبور / macbûr/: [عربی] صفت. ناچار؛ نـاگوزیر؛ مەجبوور؛ گەنگیر؛ ناعەلاج؛ ناعیلاج ‹مجبور شدیم خانە را بفروشیم: ناچار بووین ماڵەکە بفرۆشین›.

مجبوراً / macbûran/: [عربـی]/قید/ لە ناچاری؛ بە ناچـار؛ بـە مـەجبووری؛ ناچـار؛ نـاگوزیر؛ بـە ناعەلاجی ‹مجبوراً بە دنبالش راه افتـادم: لـە ناچـاری کەوتمە شوێنی›.

مجبـوری [1] / macbûrî/: [عربـی]/اسـم/ ناچـاری؛ ناعەلاجی؛ ناعیلاجی؛ ناگوزیری ‹از روی مجبـوری بە اینجا آمدیم: لە ڕووی ناچاریەوە هاتین بۆ ئێرە›.

مجبـوری [2]: قیـد. [گفتـاری] نـاعیلاجی؛ ناچـاری؛ ناگوزیری؛ لـە ڕووی مەجبووریـەوە ‹آمـدنمان بـە تهران مجبوری بود: هاتنمان بۆ تاران ناعیلاجی بوو›.

مجبوریـت / macbûrîyyat ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم/ ناچـاری؛ ناچاریـەتی؛ نـاگوزیری؛ مـەجبووری؛ مەجبووریەتی؛ چۆنیـەتی و شـێوازی مـەجبوور بوون.

مجتمع / 'moctama', moctame ، ـهـا/: [عربـی] /اسم/ کۆمەڵە؛ جڤاک؛ شەماتە؛ جەملـە؛ کۆمەڵـێ کـە ئەندامـەکانی لـە بـاری چۆنیـەتی یـان کـارکردەوە لەیـەک دەچـن ‹مجتمع صـنعتی: کومەڵەی پیشەسازی›.

▣ **مجتمـع بیمارسـتانی**: پـۆلی‌کلینیـک؛ نەخۆشخانەیەک بە کۆمەڵێ دەرمانگا و بەشی جۆراجۆری ڕاژەی دەرمانیەوە.

مجتمـع مسکونی: کۆمـاڵ؛ کـۆدێن؛ کۆمەڵـە خانووی لە پـەنای یـەک. هـەروەها: **مجتمع**

آپارتمانی؛ مجتمع تجاری

مجتمع / moctame', moctama'/: [عربی] *صفت.* کۆکراوە؛ خڕکراو؛ کۆوەبوو؛ کۆبوو؛ لێک‌کۆکراو.

مجتهد / moctahed ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* ۱. مەلای ئایین کە بە هۆی زانست و لێهاتووییەوە دەتوانێ لە سەر بابەتەکانی دینی بیر و ڕا دەربڕێ ۲. *[قدیمی]* سەرترین پلەکی زانستی لە لقێکی زانستیدا.

مجد / macd/: [عربی] *اسم. [ادبی]* سەربەرزی؛ سەربڵندی.

مجد / moced(d)/: [عربی] *صفت.* تێکۆشەر؛ کۆشا.

مجدانه / moceddāne/: [عربی/ فارسی] *قید. [ادبی]* بە پێداگریەوە؛ بە هەوڵ و تێکۆشانەوە ‹مجدانه پیگیری می‌کرد: بە پێداگریەوە شوێنی دەگرت›.

مجدد / mocaddad/: [عربی] *صفت.* دووبارە؛ چەندجارە؛ چەندبارە؛ چن‌جارە ‹تلاش مجدد هم فایدەای نداشت: هەوڵی دووبارەش کەڵکی نەبوو›.

مجدد / mocadded/: [عربی] *اسم. [ادبی]* تازەکەرەوە؛ تازەوەکەر؛ نوێکار.

مجدداً / mocaddadan/: [عربی] *قید.* دیسانەوە؛ دووبارە؛ هەمدیس؛ ژنۆ؛ نۆز؛ سەرلەنوێ؛ نۆژەن ‹مجدداً تلاش کردم ولی فایدەای نداشت: دیسانەوە هەوڵم دا بەڵام کەڵکی نەبوو›.

مجذوب / maczûb/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ۱. *[نامتداول]* ڕاکێشراو ۲. شەیدا؛ ئەویندار.

مجذور / maczûr/: [عربی] *صفت. [ریاضی]* بن‌ڕیشە؛ بەرهەمی لێدرانەوەی ڕەقەمێک لە خۆیدا (وەک ۱٦ و ۲۵ کە دەبنە بن‌ڕیشەی ٤ و ٥).

مجرا / macrā ، ـها؛ مجاری/: [عربی] *اسم.* ۱. ئاوەڕۆ؛ ئاوەڕوێ؛ ژێراو؛ زێراب؛ ئاوەڕێژ؛ وەراو؛ گونج؛ گونجە ‹مجرای فاضلاب: ئاوەڕوی پیشاو› ۲. بوار؛ بوارگە؛ شوێن و شێوازی ئاسایی بۆ جێبەجێ بوونی کارێک ‹بهتر است کار از مجرای اداری پیش برود: کارەکە باشترە لە بواری مەزرینگەییەوە بڕواتە پێش›.

مجرا / mocrā/: [عربی] *صفت.* بەڕێوەبردنی: **مُجری**

مجرب / mocarrab/: [عربی] *صفت.* ۱. لێزان؛ بەئەزموون؛ فێربوو؛ لەکار ڕاهاتوو ۲. تاقی‌کراوە.

مجرد / mocarrad ، ـها/: [عربی] *صفت.* ۱. تەنیا؛ تەنها؛ تەنێ؛ قوتار؛ سەڵتە ۲. ـان؛ ـین/ هورم؛ ڕەبەن؛ ڕەبەنۆک؛ سۆبا؛ سەڵت؛ زگوردی؛ بێ‌هاوسەر؛ قازاخ؛ (بۆ کچ)؛ زگورد؛ زوگورد ۳. جیا؛ جیاواز؛ بە دوور.

◙ **بە مجرد اینکه:** هەرکە؛ هەتا؛ تا؛ تاکوو؛ هەتاکوو؛ هەتاوەکوو؛ هەتاوەکوونێ؛ هەتاکە ‹به مجرد اینکه مرا دید: هەرکە منی دیت›.

مجردی / mocarradî/: [عربی] *صفت.* سەڵتی؛ بێ‌هاوسەری.

مجرگ / macarg/: *اسم. [قدیمی]* بێگاری؛ زەود؛ سۆژە؛ سۆخرە.

مجرم[1] / mocrem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* تاوانبار؛ تاواندار؛ خەتابار ‹مجرم را بیاورید: تاوانبارەکە بێنن!›.

مجرم[2]: *صفت.* تاوانبار؛ خەتاکار؛ گوناکار؛ گونابار ‹او را مجرم شناختند: بە تاوانباریان زانی›

هەروەها: **مجرم بودن؛ مجرم شناخته شدن**

مجرمیت / mocremîyyat/: [عربی] *اسم.* تاوانباری؛ گوناکاری؛ گوناباری.

مجروح[1] / macrûh ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* زامدار؛ برینداڕ؛ ئەوەی لە کارەساتێکدا (کارەساتی ماشێن، سووتمان، تەقینەوە و...) لەشی تووشی برین و شکان بووە ‹مجروح را به بیمارستان رساندند: بریندارەکەیان گەیاندە نەخۆشخانە›.

مجروح[2]: *صفت.* بریندار؛ زامدار؛ برینار؛ زامار ‹سرش مجروح شد: سەری بریندار بوو›.

مجره / macarre/: [عربی] *اسم. [قدیمی]* کادز؛ کاکێشان؛ سپیایی ناوەندی ئاسمان لە شەودا.

مجری / mecrî ، ـها/: *اسم.* مجری: ۱. جۆرێک

میوه کە سەرەکەی دەقەڵشێ و تووەکانی لێوە دەرژێ ٢. سنۆقڵە؛ سندووقی چکۆلە زۆرتر جێ خشڵ و زەنبەر.

مجری / mocrā/ ☜ **مُجرا**

مجـــری[1] / mocrî ، ـهـا؛ ـان/: [عربـی]/اسـم. بەڕێوەبەر؛ بەڕێوبـەر؛ کەسـێ کـە بەرنامـە یـان دەستوورێک بەڕێوە دەبا ‹مُجری هنوز نرسیده است: بەڕێوەبەر هێشتا نەگەیشتوە›.

مجری[2]: صفت. بەڕێوەبەر؛ بەڕێوبەر ‹مُجری اخبار تلویزیون: بەڕێوەبەری هەواڵەکانی تەلەڤیزیۆن›.

مجریه / mocrîyye/: [عربی] صفت. بەڕێوبـەری؛ بەڕێوەبەری ‹قوەی مجریە: هێزی بەڕێوبەری›.

مجزا / mocazzā/: [عربـی] صفت. جیـا؛ جـوێ؛ جودا؛ جگا: **مُجزّی**

مجزی / mocazzā/: [عربی] ☜ **مجزّا**

مجسم / mocassam/: [عربی] صفت. بەرجەسـت؛ تەندار؛ وەبەر چاو هاتوو؛ وەبەر چاو هێنراو.

▣ **مجسم کردن**: وەبەر چاو هێنان؛ هێنانە پێش چاو؛ هاوردنە بەر چاو. هەروەها: **مجسم بودن**؛ **مجسم شدن**

مجســـمە / mocassame ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. ١. هەیتال؛ کۆتەڵ؛ هەیکەڵ؛ پەیکەر؛ مـەیماق؛ موجەسەمە؛ وێنەی مرۆڤ، گیا و گیانەوەر کە لە ماکێـک داڕێژرابـێ ٢. نوێنـە؛ وێنـەی تـەواو و بـێ کـەم و کـووڕی ‹مجسـمەی تقـوا: نوێنـەی لـە خواترسی›.

مجسمەساز / mocassamesāz ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسـی]/اسـم. پەیکـەرتاش؛ هەیکـەڵتـراش؛ پەیکەرچێکر؛ کۆتەڵ ساز بە کانزا و دار.

مجســـمەســـازی / mocassamesāzî/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. پەیکەرتاشـی؛ کۆتـەڵسـازی: ١. هونەر یان لێزانی چێکرن و تاشینی پەیکەر ٢. کار و پیشەی پەیکەرتاش.

مجعد / moca'ad/: [عربی] صفت. لوول؛ لوور؛ پـڕ و پێچ؛ گرژ و لوول؛ خەلـەک ‹مـوی مجعـد: قـژی لووڵ›.

مجعول / mac'ûl/: [عربـی] صفت. هەڵبەسـتراو؛ هەڵبەسراو؛ چرووک.

مجلات / macallāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مجلّە**

مجلد[1] / mocallad ، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم. بەرگ؛ جلد؛ یەکەی ژماردنی پەرتووک.

مجلد[2]: صفت. بەرگدار؛ بەرگگیراو.

مجلـــس / macles ، ـهـا؛ مجالس/: [عربـی]/اسـم. مـەجلیس: ١. کـۆڕ؛ جێگـەی کـۆ بوونـەوە و دانیشتنی تاقمێک ٢. کۆڕ؛ ئەنجومـەن؛ جڤـات؛ کۆڕگە؛ شوێنی کۆ بوونەوەی ئەندامەکانی هێزی قانووندانـەر ٣. کـۆڕی بریکـاران؛ دامـەزراوەی قانوون دانان.

▣ **مجلس تذکر**: کۆڕی بیرئانین؛ کـۆڕی ڕێزنـان لە مردوو.

مجلس ترحیم: پرسە؛ پرس؛ فاتحەخوانی؛ کـۆ بوونەوەی خەڵک لە شوێنێکی سەرگیراودا بۆ تازیەداری و سەرەخۆشی: **مجلس ختم**

مجلس ختم ☜ **مجلس ترحیم**

مجلس سنا ☜ **سنا**

مجلس‌آرا / maclesārā ، ـیان/: [عربـی/ فارسـی] صفت. کۆڕگێڕ؛ گۆبەنوان؛ گۆبەندگێڕ؛ کـۆڕڕازێن؛ کۆڕخۆشکەر؛ بەزمگێڕ؛ هۆی گەرموگـوڕ بـوونی کۆڕ: **مجلس‌آرا**؛ **مجلس‌افروز-١**

مجلـــس‌آرای / maclesārāy/: [عربـی/ فارسـی] ☜ **مجلس‌آرا**

مجلـــس‌آرایـــی / maclesārāyî ، ـهـا/: [عربـی/ فارسی]/اسم. کۆڕگێـڕی؛ گۆبـەنوانی؛ کـۆڕڕازێنی؛ کۆڕخۆشکەری؛ بەزمگێڕێ.

مجلـــس‌افـــروز / macles'afruz ، ـان/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. ١. ☜ **مجلـــس‌آرا** ٢. *[موسـیقی]* گۆشەیەک لە دوو دەستگای شوور و ماهووردا.

مجلسی / maclesî/: [عربی] صفت. مەجلیسـی: ١. کۆڕی؛ سەر بە مـەجلیس ‹موسیقی مجلسـی: مووسیقای مەجلیسی› ٢. میـوانی؛ شـیاوی کـۆڕ

‹لباس مجلسی: جل‌وبەرگی میوانی›.

مجلسین / macleseyn/: [عربی]/اسم. دووکوڕ؛ دووئەنجومەن (وەک شوورا و سەنا).

مجلل / mocallal/: [عربی] صفت. بەشکۆ؛ ڕازاوە؛ بە شان و شکۆ ‹عروسی مجلل: زەماوەندی بەشکۆ›.

مجله / macalle ، ـها؛ مجلات/: [عربی]/اسم. گۆڤار؛ گۆوار؛ کۆڤار؛ بەلاڤۆکی غەیرە ڕۆژانە (حەفتانە، مانگانە، دوومانگانە و...).

▣ **مجلەی تلویزیونی**: گۆڤاری تەلەفیزیۆنی؛ بەرنامەی تەلەڤیزیۆنی پڕ لە بابەتی جۆراوجۆر. هەروەها: **مجلەی رادیویی**
مجلەی سینمایی: گۆڤاری سینەمایی؛ گۆڤارێک بۆ هونەر و تیکنۆلۆژی سینەما. هەروەها: **مجلەی ورزشی؛ مجلەی هنری؛ مجلەی کودکان؛ مجلەی سیاسی**

مجمره / mecmare/: [عربی] ☜ **آتشدان-۴**

مجمع / macma' ، ـها؛ مجامع/: [عربی]/اسم. کۆڕ: ۱. کۆگە؛ دانیشگە؛ نیشتنگا؛ مەکۆ؛ کۆگا؛ شوێنی کۆ بوونەوە بۆ وت‌وویژ ۲. خودی ئەو کۆمەڵە ۳. دامەزراوەیەک بۆ بەڕێوە بردنی کارێکی تایبەت.

▣ **مجمع عمومی**: کۆڕی گشتی؛ شوێنی کۆ بوونەوەی هەموو ئەندامانی بەشدارگەیەک.

مجمع‌الجزایر / macma'ocazāyer/: [عربی]/اسم. چەن دوورگەی گەورە و بچووکی لە پەنا یەک.

مجمعه / macma'e ، ـها/: [عربی]/اسم. مەجمەعە؛ مەجمە؛ بەرگەش؛ سینی خڕی زۆرگەورەی کانزایی.

مجمل / mocmal/: [عربی] صفت. کورتە؛ پوختە؛ کورت و کرمانجی.

مجموع[1] / macmû'/: [عربی]/اسم. کۆ؛ سەرجەم؛ سەرکۆ؛ بەرهەف؛ بەرهەمی لە سەر یەک نان و کۆ کردنەوە.

مجموع[2]: صفت. [نامتداول] کۆما؛ کۆکراوە؛ کۆوەبوو؛ کۆکراوە لە یەک جێگادا.

مجموعاً / macmû'an/: [عربی] قید. تێکڕا؛ بە گشتی؛ سەرکۆ؛ سەرجەم؛ سەریەک؛ بەکۆ؛ وێکڕا؛ پێکەوە؛ سەرهەم؛ لە سەر یەک؛ گردەوە؛ یۆوە ‹مجموعاً همه را بردند: تێکرا گشتیان برد›.

مجموعه / macmû'e ، ـها/: [عربی]/اسم. کۆمەڵە؛ کۆمەڵ؛ کۆ: ۱. سەرجەم؛ تێکڕا؛ ئەو شتانەی سەر بە کەس یان بابەتێکن و لە شوێنێکدا کۆ کراونەتەوە ‹مجموعەی آثار هزار: سەرجەمی بەرهەمەکانی هەژار› ۲. بەرهەڤۆک؛ کولیکسیۆن؛ ژمارەیەک شتی سەر بە یەک کە بۆ لێکۆڵینەوە، سەرگەرمی یان ڕانواندن کۆکراونەتەوە ‹مجموعەی تمبر: بەرهەڤۆکی تەمر› ۳. جڤاک؛ شەماتە ‹مجموعەی مسکونی: کۆمەڵە خانوو› ٤. [قدیمی] مەجمەعە؛ سینی گەورەی کانزایی.

مجنون / macnûn ، ـها؛ مجانین/: [عربی] صفت. [ادبی] مەجنوون؛ لێوە؛ دین؛ شێت.

مجوز / mocavvez ، ـها/: [عربی]/اسم. بڕوانامە؛ ئیجازەنامە.

مجوس / macûs ، ـها؛ ـان/: [معرب از آرامی از اوستایی]/اسم. [قدیمی] مەجووس؛ زەرتوشتی؛ زەردەشتی (لە زمانی عەرەبدا).

مجوف / mocavvaf/: [عربی] صفت. هلۆل؛ کلۆر؛ قرۆل؛ ناوبەتاڵ؛ ناوخاڵی؛ بۆش؛ زۆز؛ دڵی‌هاڵی ‹آجر مجوف: خشتی هلۆل›.

مجهز / mocahhaz/: [عربی] صفت. تەکووز؛ تەیار؛ ساز و ئامادە بە کەرستە و ئامێری پێویستەوە.

مجهول / machûl ، ـات/: [عربی] صفت. ۱. نامەعلووم؛ نادیار؛ بان‌نریای؛ نەزانراو ۲. نەناس؛ نەژناس؛ نەناسراو ‹فرد مجهول: کەسی نەناسراو› ۳. ☜ فعل مجهول، **فعل**

مجهولات / machûlāt/: [عربی]/اسم. نەزانراو؛ نەناسراو؛ سەرجەم ئەو شتانەی نەناسراون ‹در مورد فضای کیهانی مجهولات ما بیش از معلومات

ماست: لەمەڕ بۆشایی ئاسمانەوە نەناسراومان زۆرتـرە لە ناسراو›.

مجهـول‌الهویـه / machûlolhovîy(y)e، ـها/: [عربی] *صفت*. بێ‌ناو؛ بـێ‌نـاو و نیشـان؛ گـوم‌نـاو؛ نەناسراو ‹جسد مجهول‌الهویـه‌ای در یـک سـاختمان متروکه پیدا شد: تەرمێکی نەناسـراو لـە مێشـەمڕێکدا دۆزرایەوە›.

مجید/ macid/: [عربی] *صفت*. گەورە؛ بـەرز؛ والا؛ بە شان و شکۆ.

مجیــــز / macîz/: [از عربــی] *اسـم. [گفتـاری]* چاپلووسی؛ زمان‌چەوری؛ شالووزی.

▣ **مجیز کسی را گفتن**: بە بالای کەسێکدا هاتن؛ بە کەسێکدا هەڵگوتن؛ زمان‌چەوری‌کردن بـۆ کەسێـک ‹او انتظار داشت مجیـزش را بگـویی: بـە تەما بوو بە بالایدا بێی›.

مچ / moč، ـها/: *اسم*. مووچ؛ موچ؛ مەچ؛ موچـە: ۱. خرتکە؛ وردەلـە؛ کـەرمچک: *الف)* زەنـدک؛ مەچەک؛ بازندە؛ باق؛ ڤەرشک؛ کابچک؛ ئـەرەح؛ جومگـەی نێـوان دەسـت و قـۆڵ *ب)* قـولاپ؛ قولاپە؛ پلپووز؛ جومگـەی نێـوان بەلـەک و قـاچ ۲. ئەو بەشە لە جل کە مەچەک دادەپۆشێ.

▣ **مــچ انــداختن**: دەس خەفانـدن؛ مەچـەک خسـتن؛ زۆر دەسـت‌کـردن؛ جـۆرێ زۆرانی دەست و مەچەکە لە نێوان دوو کەسدا بـەم شـێوە کـە بەرامبـەر یـەک دادەنیشـن و ئانیشکیان، زۆرتر لە سەر مێزێـک دادەنـێن و لەپی دەستیان لێـک قفـڵ دەکـەن. ئـەمجار هەر کام بە هێزی باسک و دەستی، زۆر دەکا پشتی دەستی ئەوی‌تر لە زەوی بدا.

مچ کسی را گرفتن: *[کنایی]* بە سەر کەسـێکدا چوون؛ بە مل کەسێکا چوون؛ بە کاری نهێنی کەسێک زانین؛ دیتنی لە ناکاوی کەسێک لـە کاتی کردنی کارێکدا (زۆتر نارەوا) ‹خوب مچـت را گرفتم، پس تو این کـار را مـی‌کـردی؟: چـاک بـە سەرتدا هاتم، کەوابێ ئەوە تۆ بـووی ئـەم کـارەت دەکرد؟›.

مچالــه / močāle/: *صـفت*. مچۆلــە؛ مچولــە؛ مێچۆلـە؛ مێچۆلـکە؛ کلـۆف؛ گلـۆف؛ گولـۆف؛ گلفچ؛ قرمچ؛ چرچ و لۆچ؛ لۆچ و پـۆچ؛ بۆژیـاگ: ۱. دۆخی ئەوەی لە بەر تەوژم، بیچمی تێکچووە و خڕ بۆتەوە و چۆتە یەک ‹کاغذ را مچاله کرد و دور انـداخت: کاغەزەکـەی مچولـە کـرد و بـڕکی دا› ۲. چۆنیەتی لە بـەر ئـێش و چەرمەسـەرە یـان پیری کۆم بوونەوە و هەڵچرچان.

▣ **مچاله کردن**: گلۆفین؛ گولۆفین؛ گولـۆفتین؛ هەڵگولـــۆفین؛ هەڵگلـــۆفین؛ کولـــۆفتن؛ گلوچاندن؛ گلفچاندن؛ قرمچانـدن؛ مچانـدن؛ قورمچانـــدن؛ فەڕکانـــدن؛ مووچنـــایەوە؛ ئەوەمووچنـەی؛ قرچانـدن؛ قرچـانن؛ چـرچ کـــردن؛ پەرەخانـــدن؛ ولـــین؛ مەرســـین؛ گولـۆف‌کـردن؛ هەڵشلـەپاندن؛ هەسـکاندن؛ هەڵپشاوتن؛ هەڵپشافتن؛ پشاوتن؛ بـە تـەوژم لێـک‌گووشـان و گـۆڕانی بیچمـی شـتێک: هەروەها: **مچاله شدن**

مچ اندازی / moč'andāzî/: *اسم*. کاری مەچەک خسـتن؛ دەس خەفانـدن؛ زۆرانبـازی دەسـت و مەچەک کردن.

مــچ‌بنــد / močband، ـهـا/: *اسم*. مووچەوانـە؛ مووچ‌پێچ؛ مووچ‌بەن؛ مەچەک‌بەند؛ نەوارێکی لـە چەرم یان پارچەی کێشباف کە بۆ پاراستن یان بەرگری لە ئێش، مووچی پێ دەپێچن.

مچپــوش / močpûš، ـهـا/: *اسم*. سـەرقۆڵ؛ سەردەس؛ پاژی سەردەستی جلک (وەک قۆڵـی کراس و کۆت و سۆرانی کەوا).

مــچ‌پــیچ / močpîč، ـهـا/: *اسم*. ۱. پووزەوانـە؛ پووزەوانێ؛ پووزەوان؛ زەنگاڵ؛ زەرگاڵ؛ لاچـین؛ پێتاو؛ پێتاوە؛ پاتاوە؛ بەلەک‌پـێچ؛ پـاپێچ؛ دۆلاغ؛ دۆلاخ؛ نەوارێکی لە پارچـەی ئەسـتوور کـە لـە خوار ئەژنۆوە بە سەر شواڵ و پاتۆڵدا دەبەسرێ و تا بان کەوش دادەپۆشێ ۲. مووچ‌بەن؛ موچ‌پێچ؛

دەرلنگی پاتۆڵ و شواڵ کە بە کێش یان دوگمە لە قولاپەی پێ توند دەکرێت ۳. مەچەکبەند؛ موچبەن؛ جومگەپێچ.

مچ گیری / močgîrî ، ـها/: اسم.[گفتاری] کار یان ڕەوتی پێزانین و دەرخستنی پیلانێکی نهێنی.

مچل / mačal/: صفت.[گفتاری] گاڵتەجاڕ؛ گەپچاڕ؛ بەر تانە و گەپ و گاڵتەی خەڵک.

مچلی / mačalî/: اسم. گاڵتەجاڕی؛ ترانە؛ دۆخی کەوتنە بەر گەپ و گاڵتەی دیترانەوە.

مچول / mučûl/ ☜ **موچول**

مچی / močî/: صفت. مووچی؛ موچی؛ تایبەت بە مەچەک ‹ساعت مچی: کاتژمێری مووچی›.

محابا / mohābā/: [از عربی]اسم.[ادبی] ۱. ترس؛ سام؛ هەراس ۲. هەمەت؛ فەدی؛ فهێت؛ ڕێز؛ چاودێری؛ ئاکاری گونجاو لە هەمبەر کەس یان شتێکەوە ۳. پشتیوانی؛ پشتگری.

محاجه / mohācce ، ـها/: [عربی]اسم. دەمەدەمێ؛ مشتومڕ؛ دەمەقاڵە؛ دەمەقاڵێ؛ دمەقاڵێ؛ دەمەقڕە؛ چەکچنە؛ قسە و باسی هاوڕێ لەگەڵ شەڕ و چەقەدا.

محاذات / mohāzāt/: [عربی]اسم.[ادبی] ئاست؛ بەرامبەر؛ ڕوودەڕوو؛ ڕووبەڕوو؛ ڕوولەڕوو؛ دۆخ یان چۆنیەتی بەرامبەر بوون؛ ڕووبەڕوو بوون ‹صندلی‌ها را به مُحاذات نرده‌ها چیده بودند: سەندەڵیەکانیان لە ئاستی نەردەکانەوە چنیبوو›.

محاذی / mohāzî/: [عربی] صفت.[ادبی] بەرامبەر؛ بەرانبەر؛ ڕووبەڕوو؛ وەراوەر؛ ڕوولەڕوو؛ ئاست ‹قلعه محاذی قلهٔ کوه بود: قەڵاکە بەرامبەری لووتکەی کێوەکە بوو›.

محارب[1] / mohāreb ، ـان؛ ـین/: [عربی]اسم.[اسلام] موحاریب؛ کەسێ کە دژی دەستووری دین یان حکومەتی ئیسلامی وەستاوەتەوە و دەبێ بکوژرێ.

محارب[2] / ـان؛ ـین/: صفت.[ادبی] شەڕخواز؛ بەشەڕهاتوو.

محاربات / mohārebāt/: [عربی] جمعِ ☜ **محاربه**

محاربه / mohārebe ، ـها؛ محاربات/: [عربی]اسم.[قدیمی] ۱. شەڕ؛ شەڕ و شۆ؛ سواژ ۲. کاری بشێوە نانەوە؛ ئاژاوە خۆش‌کردن.

محارم / mahārem/: [عربی] جمعِ ☜ **مَحرَم**

محاسب / mohāseb ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]اسم. ۱. ژمێریار؛ ژماریار؛ ژمارەگەر؛ هۆمارتۆخ؛ حیسابدار ۲. ژمارکەر؛ حیسابکەر؛ کەسێ کە دەژمێرێ.

محاسبات / mohāsebāt/: [عربی]اسم. ۱. سەرجەمی کاروباری تایبەت بە ژماریاری و تاوتوێ‌کردنی حیسابگەل ۲. سەرجەمی حیسابی ڕێکخراوە یان کەسێک لە ڕەوت یان ماوەیەکدا ۳. جمعِ ☜ **محاسبه**

محاسبه / mohāsebe ، ـها؛ محاسبات/: [عربی]اسم. کار و ڕەوتی ژماردن؛ حسێب‌کردن.

محاسن / mahāsen/: [عربی]اسم. ۱. چاکە؛ باشی؛ خاسی ۲. [ادبی] ریش؛ ردێن ‹محاسن بلندی داشت: ریشێکی درێژی هەبوو›.

محاصره / mohāsere ، ـها/: [عربی]اسم. گەمارۆ؛ ئابلۆقە؛ ئابلووقە؛ چاکمە؛ کارەڕەهاتی دەورەدان و نەهێشتنی پێوەندی شوێنێک لەگەڵ دەور و بەریدا.

▣ **محاصره‌ی اقتصادی**: ئابلۆقەی/ گەمارۆی ئابووری؛ بەرگری‌کردن لە مامەڵە و دان‌وستانی وڵاتێک لەگەڵ وڵاتانی‌تر.

محاصره‌ی نظامی: گەمارۆی چەکداری؛ چوار لا گرتن و بەستنی هەموو ڕێگایەک بە هێزی چەکداری بە مەبەستی بەرگری لە یارمەتی پێ‌گەیشتن و هەڵاتنی دانیشتوان.

محاضر / mahāzer/: [عربی] جمعِ ☜ **مَحضَر**

محاط / mohāt/: [عربی] صفت. ۱. دەورگیراو؛ لێ‌گیراو ۲. دەوردراو.

محاطی / mohātî/: [عربی] صفت. دەورگیراو.

محافظ / mohāfez ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. پارێزەر؛ پارێزکار؛ ئاگادار؛ نیگادار؛ ئەوەی کەس یان شتێک دەپارێزێت ‹پلک محافظ چشم است: پێلوو پارێزەری چاوە›.

محافظت / mohāfezat ، ـها/: [عربی]/اسم. چاوەدێری؛ نیگاوانی؛ چاودێری؛ ڤرسهاندن؛ پارێزکاری؛ کار و ڕەوتی پاراستن: *الف)* بە مەبەستی بەرگری‌کردن لە ون بوونی شتێک *ب)* بە مەبەستی بەرگری‌کردن لە زیان بینینی کەسێک.

محافظه‌کار / mohāfezekār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. خۆپارێز: ١. *[سیاسی]* کۆنپارێز؛ خۆلادەر لە گۆڕانکاری ٢. ڕەوک و دوورەپەرێز لە مەترسی. هەروەها: **محافظه‌کاری**

محافل / mahāfel/: [عربی] جمعِ ☜ **محفل**

محاق / mohāq(q)/: [عربی]/اسم. *[نجوم]* دۆخی مانگ لە سێ شەوی ئاخری مانگی کۆچیدا کە یەکجار تەسکە و نابیندرێ.

محاکم / mahākem/: [عربی] جمعِ ☜ **مَحکَمه**

محاکمات / mohākemāt/: [عربی] جمعِ ☜ **محاکمه**

محاکمه / mohākeme ، ـها؛ محاکمات/: [عربی] اسم. لێ‌پرسینەوە: ١. *[حقوق]* کار و ڕەوتی دادگەیی/ دادکایی کردن؛ دەرخستنی تاوانباری یان بێ‌تاوانی کەسێک بە پرسیار لێ‌کردن و پێڕاگەیشتن بە بەڵگە و نیشانەوە ٢. *[گفتاری]* باس‌وخواس‌کردن؛ سین‌وجیم‌کردن؛ پرس‌وجۆی زۆر لە کەسێ کردن.

⊡ **محاکمه کردن**: دادگایی/ دادگەیی کردن؛ دایزکرن ‹او را در دادگاه نظامی محاکمه کردند: لە دادگای چەکداریدا دادگاییان کرد›. هەروەها: **محاکمه شدن**

محال / mahāl(l) ، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم. *[قدیمی، جغرافیا]* دەڤەر؛ ناوچە؛ مەڵبەند.

محال / mahāl, mohāl ، ـات/: [عربی] صفت. دەستنەداو؛ نەشیاو؛ نەڕەخساو؛ ئەستەم؛ ناکردنی ‹کار محال: کاری دەستنەداو›.

محالات / mahālāt, mohālāt/: [عربی]/اسم. دەستنەداوان؛ نەڕەخساوان؛ کارگەلی نەکردنی؛ بەرانبەر: **ممکنات**

محاورات / mohāverāt/: [عربی] جمعِ ☜ **محاوره**

محاوره / mohāvere ، ـها؛ محاورات/: [عربی]/اسم. دەمەتەقە؛ دەمەتەقێ؛ وتوویژ؛ گفت‌وگۆ؛ مچلگە؛ باس.

محاوره‌ای / mohāvere'î/: [عربی] صفت. سەرزارەکی؛ وتوویژی؛ گفت‌وگۆیی؛ لە سەر دەم و زمان ‹اصطلاحات محاوره‌ای: زاراوەگەلی سەرزارەکی›.

محب / moheb(b) ، ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* خۆشویست؛ خوازیار؛ حەزلێکەر؛ سۆزدار.

محبت / mahabbat, mohebbat ، ـها/: [عربی] /اسم. مۆڤەت؛ مۆبەت؛ مهەبەت: ١. ڤیان؛ عیشق؛ ئەوین؛ مێر ٢. خۆشەویستی؛ خۆشویستی؛ خوەشەویسی؛ وەشەویسی؛ دلۆڤانی؛ سۆزداری؛ میهرەوانی.

⊡ **محبت داشتن**: خۆش ویستن؛ خۆش گەرەک بوون؛ هەباندن؛ وەش سیای؛ سۆزداری‌کردن ‹جنابعالی همیشه به او محبت داشته‌اید: ئێوە هەمیشە ئەوتان خوش ویستووە›.

محبت کردن: دلۆڤانی‌کردن ‹این بار هم محبت کنید و به دادش برسید: ئەمجارەش دلوڤانی بکەن و فریای کەون›.

محبت‌آمیز / mahabbatāmîz, mohebbat-/: [عربی/ فارسی] صفت. دۆستانە؛ خۆشەویستانە؛ خۆشویستانە؛ بە دلۆڤانی ‹لحن محبت‌آمیز: زمانی دوستانە›.

محبس / mahbas ، ـها/: [عربی]/اسم. گرتووخانە؛ گرتیمانە؛ بەندیخانە؛ زیندان.

محبوب / mahbûb/: [عربی] صفت. ١. دڵخواز؛

دلواز؛ خۆشەویست؛ خوەشـەویس؛ وەشـەویس؛ لەبەردلان؛ وەشەسیا ‹قهرمـان محبـوب: قارەمـانی دلـخواز› ۲. *[مجـازی]* نـازدار؛ دڵـبەر؛ ماشـۆق؛ گراوی.

محبوبیـت / mahbûbîyyat ، ـهـا/: [عربـی] *اسـم.* خۆشەویستی؛ بەردڵ کەوتوویی؛ وەبەردلانی؛ بار و دۆخی خۆشەویست بوون.

محبوس / mahbûs ، ـها؛ ـان؛ ـیـن/: [عربی] *صفت.* زیندانی: ۱. دیل؛ بەندی؛ گیراو؛ لـە بەندیخانـە ڕاگـیراو ۲. گـیر؛ گـیرۆدە؛ قـەتیس؛ گرفتـار؛ زیندانی؛ بێدەرەتان ‹دو ساعت در آسانسور محبوس بودم: دوو کاتژمێر لە ئاسانسۆردا قەتیس بووم›.

محتاج / mohtāc ، ـهـا؛ ـان؛ ـیـن/: [عربی] *صـفت.* ئاتاج؛ نیازمەند؛ بەنیاز.

محتـاط / mohtāt/: [عربـی] *صـفت.* خۆپـارێز؛ پارێزکەر؛ بە پارێز؛ دوورنوار.

محتاطانـه / mohtātāne/: [عربـی/ فارسـی] *قیـد.* خۆپارێزانە؛ بە پارێزەوە؛ لە ڕووی پارێزەوە.

محترفـه / mohtarefe/: [عربـی] *اسـم. [قـدیمی]* کاسبکاران؛ پیشەوەران.

محترقه / mohtareqe/: [عربی] *صفت.* ۱. ئاورساز؛ سـووتماک ۲. ئـاورگر؛ ئاوربـەر؛ گربـەر؛ گـڕگر؛ ئاگربەر.

محتـرم / mohtaram ، ـان؛ ـیـن/: [عربـی] *صفت.* بەڕێز؛ ڕێزدار؛ بەڕی؛ بەڕوو؛ شیاوی ڕێـز ‹پیرمـرد محترم: پیرەمێردی بەڕێز›.

محترما / mohtaraman/: [عربی] *قیـد.* بـەڕێزەوە؛ لە ڕووی ڕێزەوە ‹محترما عرض می‌شود: بـە ڕێـزەوە ڕادەگەیێنرێ›.

محترمانـه[1] / mohtaramāne/: [عربـی/ فارسـی] *صفت.* ڕێزدارانـە؛ بەڕێزانـە؛ وێـڕای ڕێـز؛ لەگـەڵ ڕێزدا ‹نامه‌ی محترمانه: نامەی ڕێزدارانە›.

محترمانه[2]: *قید.* بەڕێزەوە؛ بەڕێزانـە؛ وێـڕای ڕێـز ‹محترمانه به او جواب داد: بەڕێزەوە وەڵامی داوە›.

محتسـب / mohtaseb ، ـان؛ ـیـن/: [عربـی] *اسـم.* *[قدیمی]* شارەوان؛ شارەداری کۆن کە بـەری بـە کاری ناڕەواش دەگرت.

محتشـم / mohtašam ، ـان؛ ـیـن/: [عربـی] *صفت.* *[ادبی]* شکۆدار؛ بە هەیبەت؛ بە شکۆ؛ بـە شـان و شکۆ.

محتضـر / mohtazer ، ـان؛ ـیـن/: [عربـی] *صفت.* گیانەلاو؛ سەرەمەرگ؛ ئاویلکە؛ گیان کەنشت؛ لـە سەرەمەرگدا.

محتکر / mohtaker ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* پاوانکار؛ مالگرەوە؛ مالگر؛ کۆوەکەری بە تـەمای داهاتوو.

محتلم / mohtalem/: [عربـی] *صفت.* شـەیتانی؛ ئاوهاتووەوە لە خەودا.

محتمـل / mohtamal, mohtamel/: [عربـی] *صفت.* ڕێتێچوو؛ بووزخۆر ‹محتمل است فردا ببارد: ڕێتێدەچی بەیانی بباری›.

محتملاً / mohtamalan, mohtamelan/: [عربـی] *قید.* ڕەنگە؛ ڕەنگـا؛ لەوانەیـە؛ دەشـێ؛ شـایەکێ؛ شایەتێ؛ شایەتا؛ شایەت؛ گاهەز.

محتـوا / mohtavā ، ـهـا؛ محتویات/: [عربـی] *اسم.* ناوەرۆک؛ ناورۆکـە؛ نـاوەرۆک؛ هـش؛ ناوئـاخن: ۱. ئـەوەی لـە نـاو شـتێکدایە ‹محتـوای کیـف: ناوئاخنـی کیف› ۲. کورەک؛ کاکڵ؛ کاکڵـە ‹مـن با شیوه‌ی زدنش مخالفم، نه با محتوای حرفهایش: مـن شـێوازی قسـە کـردنیم بـە دڵ نیـە، نـەوەک ناوەرۆکی قسەکانی›: **محتوی**

محتوم / mahtûm/: [عربی] *صفت.* مسۆگەر؛ بەبێ سێودوو.

محتوی / mohtavā/: [عربی] ☜ **مُحتَوا**

محتـــوی / mohtavî/: [عربـــی] *صـــفت.* داگـــر؛ لەبەرگر؛ لە خۆگر؛ لە خۆداگر ‹این کتـاب محتـوی چند بخش است: ئەم کتێبە داگری چەن بەشە›.

محتویـات / mohtavîyyāt/: [عربـی] جمـعِ ☜ **مُحتَوا**

محجبه / mohaccabe/: [عربی] *صفت.* بەحیجـاب؛

داپۆشراو ‹یک دختر محجبه با شما کار دارد: کچێکی بەحیجاب کاری پێتانە›.

محجر / mahcar/: [عربی] ☜ **مَعجَر**

محجوب / mahcûb/: [عربی] *صفت.* ۱. شەرمن؛ شەرمین؛ شەرمێون؛ بەشەرم؛ بەحەیا؛ ڕووگر؛ فهێت‌کار؛ فەدیکار؛ فەهۆ؛ فەهیتۆ؛ فەهیتۆک؛ فەدیۆک ۲. *[نامتداول]* داپۆشراو؛ بەحیجاب.

محجور / mahcûr/: [عربی]/*اسم.* *[قدیمی]* نەبەگە؛ کەسی پێگەییوی مێشک‌کاڵ کە بە حوکمی دادگا دەخرێتە ژێر سەرپەرشتی کەسێکی‌ترەوە. هەروەها: **محجوری**

محدب / mohaddab/: [عربی] *صفت.* قۆقز؛ کۆم؛ کووڕ.

محدب‌الطرفین / mohaddabottarafeyn/: [عربی] ☜ **دوکوژ**

محدث / mohaddes، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم.* حەدیس‌زان؛ زانا لە زانستی حەدیسدا.

محدث / mohdas/: [عربی] *صفت.* ۱. *[نامتداول]* تازە؛ نۆ؛ نوێ؛ نفت و نەو ۲. *[فلسفه]* نووژەن؛ دروست‌بوو؛ بەدیهاتوو. بەرانبەر: **قدیم**

محدود / mahdûd/: [عربی] *صفت.* ۱. سنووردار؛ ڕادەدار؛ بە کەوشەنی دیاریکراوەوە ۲. کەم؛ پیچ؛ کێم ‹قدرت محدود: دەسەڵاتی کەم› ۳. کورت؛ کۆتا (بۆ کات) ‹عمر محدود: تەمەنی کورت›.

▣ **محدود شدن به جایی:** گەیشتن بە جێگایێ؛ هاوسنوور بوون لەگەڵ جێگایێکدا.

محدود شدن به چیزی: تایبەت بوون بە شتێکەوە.

محدوده / mahdûde، ـها/: [عربی]/*اسم.* زێوار؛ زێوارە: ۱. *[نامتداول]* سنوور؛ کەوشەن؛ مەرز ۲. کەنێرە؛ لێوار؛ قەراغ ‹محدوده‌ی شرقی شهر: زێوارەی ڕۆژهەلاتی شار›.

▣ **محدوده‌ی شهری:** زێواری شاری؛ ئەو بەشە لە زەوی یان ماڵ کە لە سەر شار دەژمێردرێن و شارەداری خزمەتی پێویستی دەداتێ.

محدودیت / mahdûdîyyat، ـها/: [عربی]/*اسم.* ۱. بار و دۆخی سنووردار بوون ۲. تەنگاوی؛ بێ‌دەرەتانی.

محذور / mahzûr، ـها؛ ـات/: [عربی]/*اسم.* پەرێز؛ بەرگر؛ لەمپەر؛ کۆسپ؛ گەبل؛ ئەوەی دەبێتە هۆی پارێزکردن لە شتێک بەتایبەت لە کردنی کارێک: **محظور**

محراب / mehrāb، ـها/: [عربی]/*اسم.* میحراب؛ میحراو؛ مێراو: ۱. جێگەی پێش‌نوێژ لە مزگەوتان ۲. بەشێک لە نوێژگە (مزگەوت، کنێسە، ئاتەشگا) کە نوێژکەران ڕووی تێدەکەن ‹محراب مسجد: میحراوی مزگەوت›.

محرر / moharrer، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم.* *[قدیمی]* ۱. نووسەر ۲. مونشی؛ نوویسکار.

محرز / mohraz/: [عربی] *صفت.* مسۆگەر؛ مسەوگەر؛ بێ‌شک ‹پیروزی آنان محرز است: سەرکەوتنیان مسوگەرە›.

محرف / moharraf/: [عربی] *صفت.* دەسکاری‌کراو؛ دەستتێوەردراو؛ دەستتێبراو.

محرق / moharreq/: [عربی] *صفت.* ۱. بسووت؛ گڕبەر؛ ئاورگر؛ ئاورگە؛ سووتماک ۲. سووتێنەر.

محرقه / mohreqe/: [عربی]/*اسم.* *[قدیمی]* گرانەتا؛ گرانتا؛ گرانەتێ؛ ڕەش‌گرانی؛ ئێشاگران؛ تیفووس.

محرک[1] / moharrek، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم.* هاندەر؛ بزوێنەر؛ دنەدەر؛ فێتکار؛ هەڵخڕێنەر؛ ئەوەی دەبێتە هۆی هاندان و بزووتنەوە ‹محرک او در این عمل شناخته شد: هاندەری ئەو لەم کارەدا ناسرا›.

محرک[2]: *صفت.* بزوێنەر؛ بزوێنە؛ هێفۆتە؛ بزۆک؛ لڤێنەر؛ جووڵێنەر؛ داینەمۆ؛ جووڵێنە: ۱. گەڕێنەک؛ بگێڕ ‹نیروی محرک موتور: هێزی بزوێنەری موتور› ۲. دنەدەر؛ هانەدەر؛ هەڵخڕێن؛

هەڵخڕێنەر؛ لێهاتوو لە هاندان یان فریودانـدا ‹سخنان محرک جوانان: قسە و باسی دنەدەری لاوان›.

محرم / mahram، ـها؛ ـان؛ ـین؛ مَحارِم/: [عربی] *صفت*. مەحرەم: ١. *[فقه]* تایبەتمەندی خزمێک کە ژن و ژنخـواز لەگەڵیدا حەرام دەکا ٢. *[فقه]* تایبەتمەندی ئەو کەسەی بە پێی قانوونی شەرع پێویست ناکا ژن سەر و ڕووی لێ داپۆشێ ٣. ڕازدار؛ جێمتمانە.

محرم[1] / moharram/: [عربی] *اسم*. موحەڕڕەم؛ مانگی سەرەتای ساڵی کۆچی ـ مانگی.

محرم[2] / ـات/: [عربی] *صفت*. حەرام؛ حەرامکراو؛ بەربەستکراو.

محرمات / moharramāt/: [عربی] *اسم*. *[فقه]* حەرامی خوا؛ هەموو ئەو شتانەی حەرامن.

محرمانه[1] / mahramāne/: [عربی/ فارسی] *صفت*. نهێنی؛ پەنامەکی ‹سخن محرمانه: قسەی نهێنی›.

محرمانه[2]: *قید*. بە نهێنی؛ پەنامەکی؛ بە دزیەوە ‹محرمانه با هم ملاقات می‌کردند: بە نهێنیەوە چاویان بەیەک دەکەوت›.

محرمیت / mahramîyyat/: [عربی] *اسم*. مەحرەمەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی مەحرەم بوون.

محروم / mahrûm، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. بێبەش: ١. بێبەهرە؛ بێبەری؛ بێوەری ‹از دیدار او محروم شدم: لە بینینی بێبەش بووم› ٢. بەشبڕاو؛ دەسکورت؛ بێپار؛ هەژار ‹مردم محروم: خەڵکی بەشبڕاو›.

محرومیت / mahrûmîyyat، ـها/: [عربی] *اسم*. بێبەشی؛ دەسکورتی؛ هەژاری؛ دۆخ یان چۆنیەتی بەشبڕاو بوون.

محرومیت‌زدایی / mahrûmîyyatzodāyî/: [عربی/ فارسی] *اسم*. کار و ڕەوتی لە ناو بردنی هۆکارەگەلی هەژاری و بێبەشی.

محزون / mahzûn/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* بە سۆز؛ خەمین؛ خەمبار؛ کوڵۆڤان ‹آواز محزون: ئاوازی بە سۆز›.

محسنات / mohassanāt/: [عربی] *اسم*. چاکە؛ خاسی؛ باشی ‹این کار محسنات زیادی دارد: ئەم کارە چاکەی زۆری هەیە›.

محسوب / mahsûb/: [عربی] *صفت*. ١. حیسابکراو؛ ژمێردراو ‹طلب شما هم محسوب است: قەرزەکەی ئێوەش حیسابکراوە› ٢. بە حسێبهاتوو؛ ژمێرهاتوو؛ ڕەچاوکراو؛ لە بەر چاو گیراو؛ دۆخ یا چۆنیەتی هاتنە هەژمار ‹او از نویسندگان بزرگ محسوب می‌شود: ئەو لە نووسەرانی گەورە بە حسێب دێ›.

محسوس / mahsûs، ـات/: [عربی] *صفت*. ١. هەست(پێ)کراو ‹گرمای محسوس: تینی هەستپێکراو› ٢. ئاشکرا؛ ڕاشکاو؛ دیار؛ لەبەرچاو ‹افزایش محسوس: زۆربوونەوەی ئاشکرا›.

هەروەها: **محسوس بودن؛ محسوس شدن**

محسوسات / mahsûsāt/: [عربی] *اسم*. بەرهەست؛ ئەوەی دەکەوێتە بەر هەست.

محشر[1] / mahšar/: [عربی] *اسم*. ١. *[اسلام]* مەحشەر؛ شوێنی پەسڵان؛ شوێنی سەڵا؛ شوێنی هەستانەوەی خەڵک لە ڕۆژا پساتێ ٢. *[مجازی]* چڕەبەندان؛ حەشر و حەلا؛ هەڕەمە؛ زڵە؛ جێگای پڕ لە زەڵە.

▣ **محشر بەپا کردن**: *[مجازی]* کردنە حەشر؛ حەشر و حەلا/ حەشر و حەلەلا/ حەشر و حەرەللا/ زڵە/ چڕەبەندان/ هەرا و زەنا خستنە ڕێ؛ هەرا و هوریا/ چڕەبەندان/ هەرا و زەنا/ هەرا و هوریا نانەوە.

محشر[2]: *صفت*. *[گفتاری]* تەواو؛ زۆر دڵڕفێن و بێ کەمایەسی ‹میهمانی محشری بود: میوانیەکی تەواو بوو›.

▣ **محشر کردن**: گاڵەکردن؛ گاڵە پێکردن؛ هەرا کردن؛ حەشرکردن؛ بە باشترین شێواز بەڕێوە بردن ‹بچه‌های تیم محشر کردند: منداڵەکانی تیم گاڵەیان کرد›.

محشور / mahšûr ، ـان/: [عربی] *صفت.* هاودەنگ؛ هەوال؛ هاوال؛ بە هاونشینی و هاوڕێیی.

◘ **محشور شدن:** هاودەنگ بوون؛ هاونشین و هەوال بوون ‹مدتی با او محشور شد، ولی زود دلش را زد: ماوەیەک لەگەڵی هاودەنگ بوو بەڵام زوو وەڕەزی کرد›. هەروەها: **محشور بودن**

محصل / mohassel ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم.* ۱. خوێندکار ۲. *[قدیمی]* خوێندەوار؛ خوەنەوار.

محصور / mahsûr/: [عربی] *صفت.* کلیدە؛ دەورگیراو: ۱. دیوارگیراو؛ پەرژینکراو ۲. گەمارۆدراو؛ تەنگاو؛ قەتیس؛ پەنگدراو ‹بە وسیلەی نیروهای دشمن محصور شده بودند: لە لایەن هێزی دژمنەوە کلیدە کرابوون›.

محصول / mahsûl ، ـها؛ ـات/: [عربی]/*اسم.* بەرهەم؛ داهات: ۱. دەسهات؛ ئەوەی لە ئاکامی چالاکیەکدا بە دەست هاتبێ ‹محصول کارخانە: بەرهەمی کارخانە› ۲. ئاژار؛ بەر و بووم؛ بەر و بوومی؛ بارچە؛ بەرە؛ بەربێڵ؛ بەرەبێڵ؛ دەرامەت؛ بەروبۆ؛ بەرجفت؛ بەرەجووت؛ بەرەجفت؛ بەهرەی کشت و کاڵ ‹محصول گندم: داهاتی گەنم› ۳. *[مجازی]* دەسکەوت؛ ئاکامی کار یان ڕەوتێک ‹محصول جنگ: دەسکەوتی شەڕ›.

محض / mahz/: [عربی] *صفت.* تەواو؛ پەتی؛ بێخەوش؛ ڕەسەن؛ ڕووت ‹تاریکی محض: تاریکایی تەواو›.

محض / mahze/: [عربی] *حرف.* تەنیا بۆ؛ هەر بۆ؛ هەر لەبەر؛ بۆ خاتر؛ وەروو؛ بۆ؛ پەی؛ ژبۆ ‹محض شوخی: تەنیا بۆ گاڵتە›.

◙ **به محض:** وێڕای؛ هاوکات؛ هەرکە؛ دەم و دەست ‹به محض دیدن پاسبان فرار کرد: هەرکە پاسەوانەکەی دی هەڵات›.

محضر / mahzar ، ـها؛ محاضر/: [عربی]/*اسم.* دەفتەرخانە؛ مەحزەر: ۱. نووسینگەی ڕەسمی بەڵگە ‹فردا می‌رویم محضر معامله را تمام می کنیم: بەیانی دەڕۆین بۆ مەحزەر مامەڵەکە دەبڕینەوە› ۲. پێشگا؛ هەنتەش؛ بەردەم؛ بەرچاو؛ پێش‌چاو؛ وەرەچەم ‹به محضر مبارک عرض شد: لە پێشگای بەڕێزتاندا عەرزم کرد›.

محضردار / mahzardār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] /*اسم.* سەردەفتەر؛ نووسینگەدار.

محضری / mahzarî/: [عربی] *صفت.* مەحزەری؛ دەفتەری؛ نووسینگەیی ‹سند محضری: بەڵگەی مەحزەری›.

محظور[1] / mahzûr/: [عربی] ☜ **محذور**

محظور[2]: *صفت. [نامتداول]* ناڕەوا؛ حەرام؛ قەدەغە.

محظوظ / mahzûz/: [عربی] *صفت.* ۱. *[نامتداول]* بەهرەمەند؛ بەشدار ۲. شادمان؛ خۆشحاڵ ‹از دیدن جنابعالی بسیار محظوظ شدم: لە بینینتان زۆر خوشحال بووم›.

محفظه / mahfaze ، ـها/: [عربی]/*اسم.* پارێزەک؛ شوێنێکی بچووکی دەورگیراو بۆ هەڵگرتن و پاراستنی شتومەک ‹محفظەی توی دیوار: پاریزەکی ناو دیوار›.

محفل / mahfel ، ـها؛ محافل/: [عربی]/*اسم.* بنکە؛ مەکۆ: ۱. جێگای کۆ بوونەوەی چەند کەس ۲. خودی ئەو چەند کەسە (تێبینی: بنکە (محفل)، لە کۆڕ (مجلس) چکۆلەتر و خۆمانی‌ترە).

◙ **محفل انس:** ۱. بنکەی یاران؛ شوێنی کۆ بوونەوە بۆ قسە و باسی دۆستانە ۲. یاران؛ ئەو کەسانەی لەوێدا کۆ دەبنەوە.

محفوظ / mahfûz/: [عربی] *صفت.* هەڵگیراو؛ پارێزراو؛ پاراستە؛ پاراستی.

◘ **محفوظ بودن:** پارێزران ‹حق شما محفوظ است: مافی ئێوە پارێزراوە›.

محفوظات / mahfûzāt/: [عربی]/*اسم.* بیرەوەری؛ ئەوی لە بیردا ماونەتەوە ‹البته او بر اساس محفوظات خودش حرف می‌زد: دیارە ئەو بە پێی بیرەوەری خۆی قسەی دەکرد›.

محق / moheq(q)/: [عربی] *صفت.* حەقدار؛

لەسەرحەق؛ بەرحەق.

محقر / mohaqqar/: [عربی] صفت. ۱. کەموکورت؛ فەقیرانە ‹اثاث محقر: کەلوپەلی کەموکورت› ۲. ناقابل؛ کەمبایەخ.

محقق[1] / mohaqqaq/: [عربی]/سم. شێوە نووسینێکی عەرەبی کە زووتر لە خۆشنووسیدا بە کار دەهات.

محقق[2]: صفت. ۱. ڕاست؛ ڕاس؛ بێدرۆ ‹آن خبر محقق است: ئەو هەواڵە ڕاستە› ۲. مسۆگەر؛ چەسپاو؛ ڕێکهاتوو ‹ریاست ایشان محقق شده است: سەرۆکایەتیان مسوگەر بووە›.

محقق / mohaqqeq ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/سم. توێژەر؛ لێکۆڵەر؛ قەکۆلەر؛ کۆڵەرەوە؛ تۆژەر؛ هێرەکار: ۱. خوێندەواری زانستگا کە لە گرۆیەکی لێکۆڵینەوە یان فێرکاریدا خەریکی تۆژینەوەی زانستیە ۲. ئەوی کاری لێکۆڵینەوەیە.

محققاً / mohaqqaqan/: [عربی] صفت. بێ شک؛ بە دروستی ‹محققاً موفق خواهی‌شد: بێ شک سەردەکەوی›.

محققانه[1] / mohaqqeqāne/: [عربی/ فارسی] صفت. لێکۆڵەرانە؛ تۆژەرانە ‹مقالەی محققانە: وتاری تۆژەرانە›.

محققانه[2]: قید. تۆژەرانە؛ لێکۆڵەرانە ‹محققانە بررسی کرده بودند نه بر اساس حدس و گمان: تۆژەرانە لێکیاندابووەوە نەک بە گۆترە›.

محک / mahak(k), mehak(k) ، ـها/: [عربی]/سم. مەحەک: ۱. تێساو؛ محەک؛ سەنگی مەحەک؛ بەردی ڕەشی سیلیسی زێڕ ئەزموو ۲. ئامێر یان پێوەمانی دەرخستنی چۆنیەتی یان ڕەسەنایەتی شتێک.

◘ **محک زدن**: ۱. لە مەحەک دان؛ ساوین بە سەر بەردی مەحەکدا ۲. هەڵسەنگاندن و تاقی‌کردنەوەی چۆنیەتی یان ڕەسەنایەتی شتێک.

محکم[1] / mohkam/: [عربی] صفت. پتەو؛ بتەو؛ بتاو: ۱. قایم؛ ڕێختە؛ ڕەختە؛ بەردەوام؛ سڕوڕ؛ خۆگرتە ‹کفش محکم: کەوشی قایم› ۲. توند؛ تون؛ تن؛ بەقووەت؛ سفت؛ ڕپ؛ پەیت؛ قەرت؛ دمڕەکانی ‹سیلی محکم: زللەی توند› ۳. پلپ؛ بنەجێ؛ ڕێختە؛ ڕەختە؛ قایم؛ گورخ؛ گیردیان؛ ڕاوەستاو؛ خۆگرتوو ‹ساختمان محکم: ماڵی پتەو›.

محکم[2]: قید. *[گفتاری]* بە توندی؛ بە سەختی؛ جزم؛ سفت؛ سەخت ‹محکم خورد بە دیوار: بە توندی دای بە دیوارەکەدا›.

محکم‌کاری / mohkamkārî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. ۱. قایم‌کاری؛ پتەوکاری؛ کار و ڕەوتی قایم و پتەوکردنی شتێک لە سەر جێی خۆی بە چەشنێک کە نەجووڵێتەوە یان خەوشی تێ نەکەوێ ۲. *[معماری]* سفتکاری ۳. *[مجازی]* قایمکاری؛ قایمەکاری؛ مشوور و تەگبیری زۆر بۆ سەرکەوتن لە کارێکدا.

محکمه / mahkame ، ـها؛ محاکم/: [عربی]/سم. *[قدیمی]* مەحکەمە: ۱. دادگە؛ دادگا؛ دیوەخانی قازی ۲. مەتەب؛ عەیان؛ ژوورێ کە بژیشک نەخۆشی تێدا دەبینێ.

محکمه‌پسند / mahkamepasand/: [عربی/ فارسی] صفت. مەحکەمەپەسند؛ شیاوی نواندن بە دادگا ‹دلیل محکمەپسند: بەڵگەی مەحکەمەپەسەند›.

محکمی / mohkamî/: [عربی]/سم. پتەوی؛ پەیتی؛ ڕاوەستاوی؛ قایمی؛ گوریخی؛ گورخی؛ دۆخ یان چۆنیەتی پتەو بوون.

محکوم[1] / mahkûm ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/سم. مەحکووم؛ ئەوەی لە دادگا بە تاوانبار دەرچووە.

محکوم[2]: صفت. مەحکووم: ۱. داماو لە سەلماندنی ڕاستی قسە و خوازی خۆدا ‹او در دادگاه محکوم شد: لە دادگادا مەحکووم بوو› ۲. ناچار بە قەبووڵ‌کردنی دۆخێکی ناخۆش و نالەبار ‹محکوم بە تنهایی: مەحکووم بە تەنیایی›.

هەروەها: **محکوم بودن؛ محکوم شدن؛ محکوم کردن**

محکومیت / mahkûmîyyat ، ـها/: [عربی]/اسم. مەحکوومیەت؛ دۆخ یان چۆنیەتی مەحکووم بوون ‹نیمی از دوران محکومیت را گذراند: نیوەی مەحکوومیەتەکەی تێپەڕاند›.

محل / mahal(l) ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. جێگا؛ جێ؛ جیە؛ شوێن؛ شۆنی؛ شۆن؛ ئەخەکن؛ گورەنگە؛ یاگێ ‹محل نگهداری: شوێنی هەڵگرتن› ۲. *[گفتاری]* گەڕەک؛ تاخ؛ کورنگ.

◙ **محل تقاطع** ☜ **تقاطع-۲**

◙ **محل داشتن:** جێ هەبوون: ۱. جێگە بوون ۲. بڕ هەبوون؛ بڕدار بوون.

محل نگذاشتن: هەواڵ لێ نەپرسین؛ سەرنج پێ نەدان؛ ئاوڕ لێ نەدانەوە.

محلات / mahallāt/: [عربی] جمعِ ☜ **محلّه**

محلل / mohallel ، ـها/: [عربی]/اسم. جاش؛ پیاوێ کە کرێ دەستێنێ ژنی سێتەلاقە بە وادە مارە بکا و تەلاقی بداتەوە تا دیسان لە شووەکەی مارە بکرێتەوە.

محلول[1] / mahlûl ، ـها/: [عربی]/اسم. *[شیمی]* گیراوە؛ شلاوک؛ تراوێ کە ماکێکی تێدا تواوەتەوە.

◙ **محلول اشباع شده:** گیراوەیێ کە زۆرترین ڕادەی ماکی تێدا تواوەتەوە، بەبێ ئەوەی بنیشێ یان سەرکەوێ.

محلول جامد: تێکەڵاوی خۆگر و یەکدەست لە دوو یان چەن ماک (وەک ئالیاژ).

محلول[2]: صفت. تواوە؛ تواو؛ ئەوەتاویا ‹مقداری نمک در این آب محلول است: هێندێک خوێ لەم ئاوەدا تواوەتەوە›.

محله / mahalle ، ـها؛ محلات/: [عربی]/اسم. گەڕەک؛ تاخ؛ کورنگ؛ مەحەللە؛ مەهلا.

محلی / mahallî/: [عربی] صفت. مەحەلی؛ خۆماڵی: ۱. ناوچەیی؛ ناوخۆیی؛ زاگەبەری ‹غالب مدیران، محلی نیستند!: زۆربەی بەڕێوەبەران، خوماڵی نین!› ۲. باو لە شوێنێک ‹لباس محلی: جلکی خوماڵی›.

محمدی / mohammadî/: [عربی] صفت. موحەممەدی: ۱. سەر بە حەزرەتی موحەممەد (س)، پێغەمبەری ئیسلام ۲. ئیسلامی؛ سەر بە ئیسلام ۳. موسڵمان؛ شۆنەڕای ئیسلام.

محمل / mahmel ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. بۆنە؛ هۆ ‹داشت برای کارش محمل می‌تراشید: خەریک بوو بونەی بۆ کارەکەی دەتاشی› ۲. *[قدیمی]* کەژاوە؛ کەجاوە؛ هۆدەئاسای سەر پشتی وشتر.

محمول / mahmûl ، ـها/: [عربی]/اسم. *[منطق]* گوزارە؛ چەمک؛ خەبەر؛ ڕەستەیەکی هەواڵی، ڕاست یان درۆ.

محمولات / mahmûlāt/: [عربی] جمعِ ☜ **محموله**

محموله / mahmûle ، ـها؛ محمولات/: [عربی]/اسم. بار؛ کاڵایێ کە لە ناو بەستەدا، لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر دەبرێت ‹محمولەی کامیون تیرآهن بود: باری کامیۆنەکە تیراسن بوو›.

محن / mehan/: [عربی] جمعِ ☜ **محنَت**

محنت / mehnat ، ـها؛ محن/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* کوڵ؛ مەینەت؛ چەرمەسەرێ؛ تاڵی؛ ڕیپ؛ خەم؛ خەفەت؛ گژم؛ جخار؛ جەخار؛ ڕاخ؛ سەختی و دژواری ژیان.

محنت بار / mehnatbār/: [عربی/ فارسی] صفت. مەینەتبار؛ خەفەتهێنەر؛ هۆی سەرهەڵدانی کوڵ و مەینەت ‹دوران محنت‌بار: سەردەمی مەینەتبار›.

محنت کش / mehnatkeš ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. مەینەتکێش؛ جەورکێش؛ تووشیاری مەینەت و چەرمەسەرە.

محو / mahv/: [عربی] صفت. تەرت؛ مەحف: ۱. لەناوچوو؛ فەنابوو؛ تیاچوو ۲. *[مجازی]* لێڵ؛ نادیار ‹تصویر محو: وێنەی لیل›.

▣ **محو بودن**: لێڵ بوون؛ بە تەواوی ڕوون نەبوون؛ بە تەواوی ئاشکرا نەبوون؛ جوان دیار نەبوون ‹تصویرش محو بود: وێنەکەی لیل بوو›.
محو شدن: شوێنەوار نەمان: ۱. تەرت بوون؛ تەرت و تونا بوون؛ لە بەین چوون؛ نابوود بوون؛ فەنا بوون؛ لە ناو چوون ‹آن آثار بە کلّی محو شد: ئەو ئاسەوارە لە بنەڕەتەوە شوێنەواریان نەما› ۲. بزر بوون؛ گوم بوون. هەروەها: **محو کردن**
محو تماشای کسی/ چیزی شدن: تاس بردنەوە؛ ماقی کەس/ شتێک بوون؛ چاو تێبڕین ‹چنان محو تماشای دختر شده بود کە متوجه آمدنم نشد: وا ماقی کچە ببوو نەیزانی بە هاتنم›.
محور / mehvar ، ـها/: [عربی]/سم. تەوەرە؛ تەوەر: ۱. ڕاستەهێڵێکی وا کە تەن یا تەشکێکی هەندەسی لە دەوریدا هەڵبسووڕێت ۲. هێڵێکی ڕاست کە دەقی‌تر بە گوێرەی ئەو جێگر دەبن ۳. *[کالبدشناسی]* دووهەمین مۆرەی مل ٤. بەشی ناوەندی یان سەرەکی ‹محور بحث: تەوەرەی باس› ٥. هێڵی سەرەکی بزاو، گەشە و پەرە ساندن ٦. هێڵی نێوان دوو جەمسەری گۆ ‹زمین بە گرد محور خود می‌چرخد: زەوین لە دەوری تەوەرەی خۆیدا هەڵدەسووڕێ›.
محوری / mehvarî/: [عربی] *صفت.* ۱. تەوەری؛ تەوەرەیی ‹حرکت محوری: بزاڤی تەوەری› ۲. سەرەکی؛ بنەڕەتی؛ بناغەیی ‹موضوعات محوری: بابەتە سەرەکیەکان›.
محوطه / mohavvate ، ـها/: [عربی]/سم. گۆڕەپان؛ حەسار؛ هنگ؛ ناوان؛ دنگاڵ؛ پانایییەکی تایبەت لە چاو دەوروبەری ‹محوطەی ورزشی: گۆرەپانی وەرزشی›.
محول / mohavval/: [عربی] *صفت.* ۱. ڕاسپێراو؛ سپێردراو؛ ئەسپاردراو؛ سپێریاگ ‹امور محول بەخوبی اجرا شد: کار و باری ڕاسپێراو بە جوانی بەڕێوە چوو› ۲. خراو؛ خریاگ ‹کار شما بە ماه آینده محول شده است: کارەکەتان خراوەتە مانگی داهاتوو›. هەروەها: **محول کردن؛ محول شدن**
محیرالعقول / mohayyerol'uqûl, -'oqûl/: [عربی] *صفت.* هەژەند؛ سەرسووڕێنەر؛ سەرسووڕێن؛ سەیر و سەمەرە.
محیط[1] / mohît ، ـها/: [عربی]/سم. ئاقار؛ هەڤیرکە؛ دەور؛ دەوروبەر؛ دۆراندۆر؛ دۆر؛ دەور؛ دۆرمادار؛ دۆرمادۆر؛ دەوران‌پشت؛ بۆردۆر؛ گڕ؛ هەڤیرکە؛ ئالی؛ گردوپەڕ؛ دۆن؛ هاوێر؛ هاوێردۆر؛ هاویدۆر: ۱. ئەو بار و دۆخ و شتانەی کە کەس یان شتێک دادەگرن ‹محیط اجتماع: ئاقاری کۆمەڵگا› ۲. ژینگە؛ وار ‹آلودگی محیط: پیسی ئاقار› ۳. شوێن؛ دەڤەر؛ ئەو بۆنە و داب‌ونەریتانەی (فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی) کە لە ژیانی مرۆدا ڕەنگ دەدەنەوە ‹تأثیر محیط: کاریگەری دەوروبەر› ٤. پەڕانپەڕ؛ کەمە؛ کەمەرە؛ چەنبەر؛ سنووری تەشکێکی هەندەسی تەخت ‹محیط دایره: پەڕانپەڕی جەغز›.
▣ **محیط زیست**: ژینگە؛ ئاقاری ژین؛ کۆمەڵە هۆکاری فیزیکی، کیمیایی و ژیناسی (وەک ئاو و هەوا، خاک و گیانداران) کە کار دەکەنە سەر ژین و داهاتووی گیانداران و کۆمەڵگاکانیان.
محیط[2]: *صفت.* ۱. سوار؛ زاڵ؛ شارەزا ‹او بر همەی آن موضوعها محیط بود: (ئەو) بە سەر هەموو ئەو بابەتانەدا زاڵ بوو› ۲. دەورگر؛ داپۆشەر ‹دایرەی محیط بر مربع: جەغزی دەورگری چوارگۆشە›.
▣ **محیط شدن**: ۱. زاڵ بوون؛ سوار بوون؛ شارەزایی پەیدا کردن ۲. لا لێبڕین؛ لا لێ‌سەندن.
محیطبان / mohîtbān ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] /سم. ژینگەوان؛ چاودێری ژینگە.
محیط‌شناس / mohîtšenās/: [عربی/ فارسی] ☜ **بوم‌شناس**

محیط شناسی / mohîtšenāsî/: [عربی/ فارسی]
☜ **بوم‌شناسی**

محیط گرایی / mohîtgerāyî/: [عربی/ فارسی] /اسم. ئامۆژەیێ کە پێی وایە ئاقار پتر لە ژنیتیک لە سەر گەشەی هزری و فەرهەنگی مرۆڤ کاریگەرە: **اصالت محیط**

محیطی / mohîtî/: [عربی] صفت. ئاقاری؛ سەر بە ئاقار ‹شرایط محیطی: هەلومەرجی ئاقاری›.

محیل / mohîl/: [عربی] صفت. فێلباز؛ دۆدە؛ جامباز؛ دەسبڕ؛ گزیکار.

محیلانه / mohîlāne/: [عربی/ فارسی] قید. فێلبازانە؛ جامبازانە؛ دەسبڕانە؛ گزیکارانە.

مخ[1] / mox ، ـها/: [عربی] /اسم. مۆخ؛ موخ؛ پلپ؛ مێشرەف: ۱. گەورەترین بەشی مێشک کە لە دوو نیوەگۆی ڕاست و چەپ پێکهاتووە ۲. [مجازی، گفتاری] مەغز؛ مەژک؛ مەژگ؛ مژگ؛ میژگ؛ مەزک؛ مێشک؛ مزی ۳. [مجازی، گفتاری] بیر؛ ویر؛ هۆش ٤. [مجازی، گفتاری] کەللە؛ کەللێ؛ سەر.

▣ **مخ کسی تکان خوردن**: [مجازی] مێشکی کەسێک شڵەقیان؛ مێشکی کەسێک داتەکین؛ مەژگوو یۆی شلێویەی؛ مەژووی کەسێ چەلقیان؛ عەقل لە دەست دانی کەسێک؛ تێکچوونی کەسێک ‹عیب ندارد، ولش کن، مخ این بیچاره تکان خورده!: قەیدێ ناکا، لێی گەڕە، ئەم بەستەزمانە مێشکی شڵەقاوە!›.

مخ کسی خوب کار کردن: [مجازی] مێشکی کەسێک باش کارکردن؛ باش بەهرە لە بیر و هۆش گرتن ‹مخ تو خوب کار می‌کند، اما نمی‌دانم چرا به جایی نمی‌رسی!: مێشکت باش کار دەکا، بەلام نازانم بۆ بە هیچ کوێ ناگەی!›.

مخ کسی داغ شدن: [مجازی] چاوی کەسێک پەڕینە تەوقی سەری؛ بە هۆی تووڕەیی زۆرەوە هەڵچوون ‹تا این خبر را شنیدم مُخم داغ شد: هەر ئەم هەواڵەم پێ گەیشت چاوم پەڕیە تەوقی سەرم›.

مخ کسی را خوردن: [مجازی] مێشکی سەری کەسێ بردن؛ ئەلفلەیلە بۆ کەسێ خوێندن؛ مەغزی کەسێک داتەکاندن؛ هیلاک کردنی کەسێک بە هۆی زۆربێژییەوە ‹یک ساعت تمام مخ همه را خورد: ساعەتێکی تەخت مێشکی سەری بردین›.

مخ کسی سوت کشیدن: [مجازی] چاوی کەسێک مۆلەق دان؛ سەری کەسێک سووڕمان ‹وقتی قیمت خانه را گفتند، مُخم سوت کشید: کاتێ بایی ماڵەکەیان گوت، چاوم مولەقی دا›.

مخ کسی عیب داشتن: [مجازی] عەقلی کەسێک سێسووچ بوون؛ مەژگوو یۆی پووت بیەی؛ مێشک لای کەسێک نەبوون؛ لە ئاوەز بێبەهرە بوون. هەروەها: **مخ کسی عیب کردن**

از مخ معاف/ خلاص/ راحت بودن: [مجازی] مێشک قرپات بوون؛ بێعەقڵ بوون ‹این بیچاره از مخ معاف است: ئەم بەستەزمانە مێشکی قرپاتە›.

مخ[2]: صفت. [مجازی، گفتاری] وریا؛ مەغز؛ زۆر زیت و زانا و بیرمەند ‹آرام خیلی مُخ است: ئارام یەکجار وریایە›.

مخابرات / moxāberāt/: [عربی] /اسم. ۱. کار و ڕەوتی ناردن و وەرگرتنی هەواڵ بە یارمەتی ئامێری ئەلکترۆمیگناتیسی (وەک تەلەگراف، تەلەفون، ڕادیۆ، ساتەلایت و...) ۲. دام و دەزگا و ڕێخراوەی بەرپرسی ئەم کارە.

مخابره / moxbere/: [عربی] /اسم. کار و ڕەوتی ناردن یان وەرگرتنی هەواڵ، بەتایبەت بە ئامێری میگناتیسی. هەروەها: **مخابره شدن؛ مخابره کردن**

مخارج / maxārec/: [عربی] /اسم. خەرج؛ مەزاخت؛ مزەخت؛ مەزێخ؛ مەزیخ؛ مەزاخ؛ مەزخ: ۱. مەسرەف ‹از عهده‌ی مخارج برنمی‌آییم: دەرەقەتی خەرج نایین› ۲. ئەوەی خەرج بووە

‹لیست همه‌ی مخارج را بنویس!: لیستی هەموو مەزاختەکان بنووسە!› ٣. *[زبان‌شناسی]* ئەو بەشانە لە دەم و زار و گەروو کە پیتی تێدا بەدی‌دێ و دەردەکەوێ ٤. جمعِ ☜ **مَخرَج**

مخازن / maxāzen/: [عربی] جمعِ ☜ **مَخزَن**

مخاصمات / moxāsemāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مُخاصمه**

مخاصمه / moxāseme ، ـها؛ مخاصمات/: [عربی] *اسم.* دژمناتی؛ دوژمنایەتی؛ دژبەرایەتی؛ دژمنی کردن وێڕای شەڕ و پێک‌هەڵپڕژان.

مخاط / moxāt/: [عربی] *اسم.* *[زیست‌شناسی]* کاژی پڕ لە لووی ئەو شوێنانەی لەش کە پێستیان نیە، بەتایبەت ئەو کاژانەی کە لە ناوەوە هەناو دادەپۆشن.

مخاطب / moxātab ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* ١. گوێگر؛ بیسەر؛ ئەو کەسەی ڕووی قسەت لەوە ٢. *[دستور]* دووهەم کەس.

مخاطرات / moxāterāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مخاطره**

مخاطره / moxātere/: [عربی] *اسم.* مەترسی: ١. ڕەوتی خەتەرکردن؛ خۆ خستنە ناو خەتەرەوە ‹سعی کرد از مخاطره بپرهیزد: هەوڵی دا خۆ لە مەترسی بپارێزێ› ٢. ـها؛ مخاطرات/ خەتەر؛ بڤە ‹نمی‌خواست جانش به مخاطره بیافتد: نەیدەویست گیانی بکەوێتە مەترسیوە›.

مخالف / moxālef/: [عربی] *صفت.* ١. پێچەوانە؛ بەرچەپ ‹جهت مخالف: لای پێچەوانە› ٢. بەرهەڵست؛ پێچەوانە؛ دژ؛ نەیار ‹رفتار مخالف: کردەوەی بەرهەڵست› ٣. ـها؛ ـان؛ ـین/ نەیار؛ بەرهەڵست؛ نەرێن؛ بەرهەڵستکار؛ نەساز لەگەڵ پارت، بنکە یان بار و دۆخێکدا ‹حزب مخالف: پارتی نەیار›.

مخالفت / moxālefat ، ـها/: [عربی] *اسم.* نەیاری؛ دژایەتی؛ نەسازی؛ قرخەمەرەزێ؛ ناڕێکی؛ بەرهەڵستی؛ سەرپێچکاری.

▣ **مخالفت کردن**: بەرهەڵست بوون؛ دژایەتی کردن؛ بەرهەڵستی‌کردن؛ دەربڕینی نەسازی و نەیاری خۆ ‹با کار شما مخالفت کردند: بەرهەڵستی کارەکەتان بوون›. هەروەها: **مخالفت شدن**

مخالفت آمیز / moxālefatāmîz/: [عربی/ فارسی] *صفت.* نەیارانە؛ بەرهەڵستانە ‹سخن مخالفت‌آمیز: قسەی نەیارانە›.

مخالف‌خوانی / moxālefxānî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* *[مجازی]* کار و ڕەوتی گوتن یان نووسینی قسەی نەیارانە.

مخبر / moxber ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* هەواڵدەر؛ هەواڵبێژ.

مخبط / moxabbat/: [عربی] *صفت.* تێکچوو؛ بیرشاش؛ بیرئاڵۆز.

مختار / moxtār/: [عربی] *صفت.* سەربەست؛ خاوەن ئیختیار ‹هر کس مختار است برای زندگی و آینده‌ی خود تصمیم بگیرید: هەموو کەسێک لە سەر بڕیاردان بۆ ژیان و داهاتووی خۆی سەربەستە›.

مخترع / moxtare' ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* داهێنەر؛ وەدی‌هێن؛ ئەو کەسەی ئامێر یان ڕێکارێکی نوێ دادێنێ.

مختص / moxtas(s)/: [عربی] *صفت.* تایبەت ‹این نوع چیز نوشتن مختص اوست: ئەم جۆرە شت نووسینە تایبەت بەوە›.

مختصات / moxtassāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مختصّه**

مختصر / moxtasar/: [عربی] *صفت.* ١. کورتە؛ کورت؛ پوختە؛ کورت‌کراو؛ سەر و پرت؛ کۆتاکراو ‹ مختصر واقعه این بود: گێڕانەوەی کورتەی ڕووداوەکە ئەمە بوو› ٢. کەم؛ هندک ‹درآمد مختصر: داهاتی کەم›.

مختصراً / moxtasaran/: [عربی] *قید.* بەکورتی ‹واقعه را مختصراً تعریف کنید!: ڕووداوەکە بەکورتی بگێڕنەوە!›.

مختصه / moxtasse ، ـها؛ مختصات/: [عربی]/اسم. ١. دانسته؛ تایبەتمەندی ٢. نیشانە؛ هەر یەکە لەو ژمارە و پیتانە کە بۆ دیاری‌کردنی شوێنی خاڵێک لە سەر خەت، ڕووپەڕ یان جێگایەک بە کار دێن.

مختـل / moxtal(l)/: [عربی] صفت. تێکچوو؛ ئاڵۆز؛ شڵەژاو؛ شێوا؛ شێویا؛ لاسەنگ ‹مختل شدن کارها: تێکچوونی کاروبار›.

مختلس / moxtales ، ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. گەندەڵ‌کار؛ ئەوەی کە خەریکی دزی و گزییە، بەتایبەت لە دارایی دەوڵەت یان شیرکەتێک.

مختلط / moxtalet/: [عربی] صفت. تێکەڵاو؛ تێکەڵ ‹کلاس مختلط یعنی کلاسی کە هم شامل دختر و هم پسر است: کلاسی تێکەڵاو یانێ کلاسێ کە هەم کچی تێدایە و هەم کوڕ›.

مختلف / moxtalef/: [عربی] صفت. جۆراوجۆر؛ جۆربەجۆر؛ جۆرواجۆر؛ جووراوجوور ‹کارهای مختلف: کاری جۆراوجۆر›.

مختومه/ maxtûme/: [عربی] صفت. بڕاوەوە؛ دوایی‌هاتوو؛ تەواوبووگ؛ کۆتایی پێ‌هاتوو.

مخچه / moxče/: [عربی/ فارسی]/اسم. موخچە؛ بەشێک لە مێشکە لە پشتەسەر و ژێر موخدا و کارە سەرەکیەکەی بریتی لە بەڕێوە بردنی جووڵەی ویستەکی و هاوسەنگی و خۆگری لەشە.

مخدر / moxadder ، ـها/: [عربی] صفت. سڕکەر ‹تریاک مخدر است: تریاک سڕکەرە›.

مخـدرات / moxaddarāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مخدره**

مخـدرات / moxadderāt/: [عربی] ☜ مواد مخدر، **مواد**

مخدره / moxaddare ، ـها؛ مخدرات/: [عربی]/اسم. *[نامتداول]* خات؛ خادێ؛ خاتوون؛ خان.

مخدوش/ maxdûš/: [عربی] صفت. دەستلێدراو؛ دەست تێ‌براو. هەروەها: **مخدوش بودن؛ مخدوش شدن؛ مخدوش کردن**

مخدوم/ maxdûm/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* ئەرباب؛ ئاغا؛ ئەرواو؛ خاوەن‌کار.

مخـده / moxadde, mexadde ، ـها/:/اسم. ١. مەخەدە؛ پشتی‌ئاسایەک بۆ لە سەر دانیشتن و پاڵ پێوەدان ٢. پشتی.

مخرب / moxarreb/: [عربی] صفت. وێرانکەر؛ خاپوورکەر؛ ڕووخێنەر؛ ماڵ‌وێرانکەرە ‹زلزلەی مخرب: بوومەلەرزەی وێرانکەر›.

مخرج / maxrac ، ـها/: [عربی]/اسم. ١. دەرگا؛ درگا؛ دریا؛ کون یان دەلاقەی چوونە دەر ٢. *[مجازی]* کووم؛ کۆم؛ پند؛ پندرۆ؛ سوو؛ خڕک؛ قولتەفسە؛ قیت؛ کونی قوون؛ کونی دوایی کۆئەندامی هەرسەکی گیانداران کە پیسی لێوە دەردەچێ ٣. *[ریاضی]* ژمارەی لە ژێر هێڵی کەسری (وەک ٥ لە ٢/٥ دا) ٤. /مخارج/ شوێنی دروست بوون و دەرهاتنی پیتی ئەلفوبێ لە دەم و زارەوە.

مخـروب / maxrûb/: [عربی] صفت. خاپوور؛ وێران؛ دێران؛ کاول؛ دێرس؛ ڕووخاو؛ دارماو؛ ڕماو؛ کاولە؛ تەپاو؛ داتەپاو ‹خانەی مخروب: ماڵی کاول›: **مخروبە**

مخروبه / maxrûbe/: [عربی] ☜ **مخروب**

مخروط / maxrût ، ـها/: [عربی]/اسم. *[هندسه]* قووچ؛ قووچەک؛ قووچک؛ قووتەک؛ جۆرێک تەشکی هەندەسی وەک کەلەقەند کە لە هەڵسووڕانی سێگۆشێکی ڕاستگۆشە بە دەوری پەلێکیدا بەدی‌دێ.

◙ **مخروط** آتشفشان: قووچکەی گڕکانی؛ قووچکەی گڕکان؛ قووچەکی سەر گڕکان کە لە سارد بوونەوەی گڕماکی هەڵپڕژاوی گڕکان بەدی‌دێت.

مخروطات / maxrûtāt/: [عربی]/اسم. لقێک لە زانستی هەندسە کە دەپەرژێتە سەر قووچەک و بڕگەکانی لەگەڵ ڕووپەڕدا.

مخروطـــی / maxrûtî ، ـهـا/: [عربـی] *صـفت.* قویچک؛ قـووچ؛ قـووچی؛ قووچـه‌کی؛ هـوللکن؛ که‌له‌قه‌ندی.

مخزن / maxzan ، ـها/: [عربی]/*اسم.* کۆگه؛ کۆگا؛ هـه‌مار؛ کۆمگـه: ١. /مخـازن/ بارخانـه؛ جێگـای پاشه‌که‌وت‌کردن یان هه‌ڵگرتنی شتێک ‹مخـزن نفت: هـه‌ماری نـه‌وت› ٢. شـوێنێک کـه شـتێک هه‌ڵده‌گرێ یان پاشه‌که‌وت ده‌کا ‹ مخـزن اسـرار: کوگای نهێنی›.

مخصـــوص / maxsûs/: [عربـی] *صـفت.* تایبـه‌ت؛ ته‌یبه؛ تایبه‌تی؛ تاویه‌تی؛ تـایوه‌تی: ١. سـه‌ر بـه که‌س، شت یـان کـارێکی تایبـه‌ت ‹ایـن شـوخی مخصـوص او بود: ئه‌م گاڵته‌یه تایبه‌تی ئه‌و بوو› ٢. به دانســـته یـــان تایبه‌تمه‌ندیـــه‌کی دیـــاریکراو و بـــێ‌وێنـــه‌وه ‹صـدای مخصوصـی داشـت: ده‌نگێکـی تایبه‌تی هه‌بوو› ٣. خاوه‌نی جۆرێـک سـه‌رتری و سه‌رپشـکی ‹بسـتنی مخصـوص، کبـاب مخصـوص: به‌سته‌نی تایبه‌ت، که‌بابی تایبه‌تی›.

◘ **مخصوص کردن**: تایبه‌ت دان؛ تایبه‌تی‌کـردن به که‌س یان شتێکه‌وه.

مخصوصاً / maxsûsan/: [عربی] *قیـد.* به‌تایبـه‌ت؛ به‌تایبـــه‌تی؛ گه‌وشـــینی؛ خازمـــا؛ خاسمـــا: ١. نه‌خوازه؛ نه‌خوازا؛ نه‌خوازه‌لا؛ نمـازه؛ نـه‌خازا؛ ناوازه؛ نه‌وازه ‹مخصوصا تو باید خیلی هوشـیار باشـی: به‌تایبه‌ت تۆ ده‌بێ زۆر وریـا بی› ٢. ده‌سـانقه‌س؛ به‌ئه‌نقه‌ست؛ به دانسته؛ له‌به‌ر هۆ یان هۆکارێکی تایبه‌ت ‹مخصوصا این را گفـتم: ده‌سـانقه‌س ئه‌مـه‌م وت›.

مخطط / moxattat/: [عربی] *صفت.* کـێل‌ـکـێل؛ کێڕ-کێڕ؛ کێڵدار؛ هێڵدار؛ خه‌تدار؛ خه‌ت-خه‌تی.

مخفف / moxaffaf/: [عربـی] *صـفت.* سووکه‌ڵـه؛ کورتـه؛ کـورت‌کـراوه ‹«ار» مخفـف «اگـر» اسـت: «گه‌ر» سووکه‌ڵه‌ی «ئه‌گه‌ره»›.

مخفی / maxfî/: [عربی] *صفت.* شاراوه؛ شاردراوه؛ شـــاریاوه؛ شـــاریاگه‌وه؛ پێـــواره؛ په‌نامـــه‌کی؛ په‌نامه‌گی؛ په‌کوور؛ نهێنی؛ ئه‌وه‌شـاریاگ؛ نادیـار ‹راه مخفی: ڕێگای شاراوه›.

◘ **مخفی شدن**: خۆ شاردنه‌وه؛ خـۆ قـایم‌کـردن؛ وێ سه‌خت‌که‌رده‌ی؛ وێ شارته‌یوه؛ خـۆ پـه‌نا دان؛ په‌نام‌گێرته‌ی؛ خـۆ دزینـه‌وه ‹رفـت تـوی زیـرزمین مخفـی شـد: چـوو لـه ژێرزه‌ویـدا خـۆی شارده‌وه›. هه‌روه‌ها: **مخفی بودن؛ مخفی کردن**

مخفیانـــه / maxfiyāne/: [عربـی/ فارسـی] *قیـد.* به‌دزییه‌وه؛ بێ دزیه‌و؛ وه دزیکـه‌وه؛ بـه نهـێنی؛ په‌نامه‌کی؛ له ژێره‌وه ‹مخفیانـه بـه او پـول مـی‌داد: به‌دزییه‌وه پاره‌ی پێ‌ده‌دا›.

مخفیگاه / maxfîgāh ، ـها/: [عربی/ فارسـی]/*اسم.* حه‌شارگه؛ شاردنگه؛ وه‌شارگه: ١. شوێنی شـت شاردنه‌وه ٢. بنه‌گه؛ حه‌شـار؛ پـه‌نامگا؛ ڕه‌بـه‌ت؛ شوێنی خۆ شاردنه‌وه ‹شـب از مخفیگـاهش بیـرون می‌آمد: شه‌و له حه‌شارگه‌که‌یه‌وه ئه‌هاته ده‌ر›.

مخـــل / moxel(l)/: [عربـی] *صـفت.* تێکـده‌ر؛ گێره‌شێوێن؛ بشێونه؛ شێوه‌ژنه.

مخلص / maxlas/: [عربی] *صفت.[گفتاری]* کورته؛ پوخته؛ کورت‌کراوه؛ سه‌ر و پرت؛ سـه‌ر و پـۆرت ‹مخلص کلام اینکه...: پوخته‌ی قسه ئه‌مه‌یه که...›.

مخلـص / moxles/: [عربـی] *صـفت.* ١. بـێ‌ڕیـا؛ بێ‌خه‌وش ٢. دڵسـۆز؛ بـه دۆسـتایه‌تی دوور لـه ڕیا.

مخلصـــانه / moxlesāne/: [عربـی/ فارسـی] *قیـد.* دڵپاکانه؛ بێ گرێ و گۆڵ؛ به پاکی؛ به‌بێ ڕیا.

مخلصه / moxallase/: [عربی] ☜ **عاقرقرحا**

مخلفات / moxallafāt/: [عربی]/*اسم.* ١. چه‌شـه؛ ئه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ چێشتدا ده‌یخۆن ٢. ئه‌و شتانه‌ی له‌گه‌ڵ مـاکی سـه‌ره‌کی ده‌یکه‌نـه نێـو چێشـت (وه‌ک نـــۆک و پیـــواز و... لــه‌ناو ئاوگۆشـــتدا) ٣. *[گفتاری]* که‌ل‌وپه‌لی لاته‌کی ئامێرێک.

مخلوط[1] / maxlût ، ـها/: [عربی]/*اسم.* ١. *[شـیمی]* ئاوێته؛ ئامێته؛ تێکه‌ڵ؛ بـه‌رهـه‌می چـه‌ن مـاکی تێکه‌ڵ‌کراو که به شێوه‌ی میکانیکی لێک جـودا

دەبنــــەوە ٢. مـــەخلووت؛ فالوودەبەســـتەنی؛ تێکەڵاوی پاڵوودە و بەستەنی.

مخلوط[٢]: صفت. ئاوێتە؛ ئامێتە؛ تێکەڵ؛ دیەک.

مخلوط کن / maxlûtkon ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. ئامێرێکی میکانیکی، دەستی یان کارەبایی، بۆ تێکـەڵ کـردنی دوو یـا چـەن شـت (زۆرتـر خواردەمەنی).

مخلوع / 'maxlû/: [عربی] صفت. دەرکراو؛ لادراو؛ لابراو؛ لانراو ‹شاه مخلوع: شای دەرکراو›.

مخلـــوق / maxlûq/: [عربـی] صـفت. خولقـاو؛ داهـاتوو؛ چـێبـوو؛ دروسـت کـراو؛ ئافرانـدی؛ داهێنراو.

مخلوقـات / maxlûqāt/: [عربـی] اسم. [گفتاری] ١. خەڵـک؛ مـەردم؛ عالـەم ‹مـی خواهی همـەی مخلوقات را بریزی اینجا؟: دەتەوێ هەموو خـەڵـکمان لێ کۆ کەیتەوە؟› ٢. بوونەوەران.

مخمر / moxammer ، ـها/: [عربی] اسم. ترشێنەر؛ هۆکاری هەڵـهێنان و تورشـاندن (وەک بـاکتری، کارگ یان ئانزیم).

مخمـــس / moxammas ، ـهـا/: [عربــی] اســم. پێنجخشتەکی؛ بەندە شیعرێکی پێنج لەتی.

مخمصه / maxmase ، ـها/: [عربی] اسم. گێچـەڵ؛ گێچەڵە؛ تەنگژە؛ بار و دۆخی نـاخۆش و گـیر و گرفت لە کار و ژیانی ڕۆژانەدا.

مخمل / maxmal/: [عربی] اسم. فرەز؛ مخمـوور؛ مەخمەڵ؛ مەخمەر؛ مەخمورر؛ قەدیفە؛ قوماشی یـەک‌لا کـورکن لـە ئاورێشـمی ئاسـایی یـان دەسکرد.

مخملـــک / maxmalak/: [عربـی/ فارسـی] اسـم. میکوتک؛ مێکوتک؛ میرکوت؛ مێکوتە؛ نیرگوتک؛ نەخۆشیەکی چلکی کـە لـە جۆرێـک بـاکتریوە سەر هەڵدەدا و زۆرتـر منـداڵان تـووش دەبـن، سەرەتا گەرووی نەخۆش چلک دەکا و دواییش تای لێ دێ و زیپکە دەردەدا.

مخملی / maxmalî/: [عربی] صفت. مەخمەڵـی؛ مەخمەڵـین: ١. لـە جنسـی مەخمـەڵ ‹قبـای مخملی: کەوای مەخمەڵی› ٢. نەرم و ناسک وەک مەخمـەڵ ‹صدای مخملـی: دەنگـی مەخمەڵـی› ❋ مخملین

مخملین/ maxmalîn/: [عربی] ☜ مخملی

مخمور maxmûr/: [عربی] صفت. [ادبی] کـاس؛ گێژ؛ وڕ؛ خەواڵوو، بەتایبەت بە هۆی شـوێنەوای خواردنەوەی ئەلکولی یان ماکی سڕکەرەوە.

مخمـــوری / maxmûrî/: [عربــی] اسـم. کاســی؛ گێژی؛ وڕی.

مخنـــث / moxannas ، ـان/: [عربـــی] اســم. مێرمەندۆک؛ نێرمەندۆک؛ نێرمووک؛ نێرەمووک؛ نێرەمۆک؛ ئێرەموک؛ نێرمۆک؛ نێرمۆ؛ نە نێر نـە مێ: ١. پیاوێ کە کۆنـدامی زایەنـدی گەشـەی نەکردبێ ٢. ئاغەباجی؛ باجی‌ئەولحـەمی؛ پیـاوێ کە ئاکاری ژنانە بێ ٣. حیزەڵە؛ هێزەکە؛ ئۆبنـە؛ ئوبنەیی؛ بەپشت؛ پشتە؛ پیـاوێ کـە پیـاوانی‌تـر سواری دەبن.

مخـــوف / maxûf/: [عربــی] صـفت. ترسـێنەر؛ بەترس؛ بترسێن؛ زاتبـەر؛ زەنـدەقبـەر؛ هـۆڤ؛ دڵ‌تۆقێن ‹صدای مخوف: دەنگی ترسێنەر›.

مخیـــر / moxayyar/: [عربــی] صـفت. ئـازاد؛ سەربەست؛ سەرپشک.

مخیله / moxayyele, moxayyale/: [عربی] اسم. واق؛ بیرگە؛ جـێهـزر ‹معلوم نبود چـە فکـری در مخیلەی او می‌گذشت: دیار نەبوو چ بیرێک بـە واقیـدا تێدەپەڕی›.

مد / mad(d)/: [عربـی] اسم. ١. خێـزاو؛ کـەش؛ هەڵـکش؛ ڕەوتی هەڵسـان؛ هەڵکشـان؛ ڕادان؛ دیاردەی بەرز بوونەوەی ڕادەی ئاوی دەریـا بـە هـۆی هەڵکشـان و داکشـانی ئـاو ٢. خێـزاو؛ بەرزترین ڕادەی ئاوی دەریا لـە ڕۆژدا بـە هـۆی دیاردەی هەڵکشان ٣. کەشـە؛ کـڵاوە؛ بـزوێنی سەر «الف» لە ڕێنووسی عەرەبی و فارسیدا کـە دەیکاتە «آ».

▣ **مد نظر داشتن**: لە بەر چاوگرتن؛ لە بەر چاودا بوون؛ سەرنج پێدان؛ سەرنج داپنەی.

مد / mod/: [فرانسوی]/سم. باو؛ داب: ١. /ـها/ شێوازی تەرپۆشی و خۆ ڕازاندنەوە ‹مُد لباس: باوی جلوبەرگ› ٢. داکەفتی؛ سەلیقەی کۆمەڵگا ‹مدتی سفر اُروپا مُد بود، حالا رفتن به سوریه و ترکیه مُد شده است!: ماوەیەک سەفەر بۆ ئوروپا باو بوو، ئێستا چوونە سووریە و تورکیە باوە!› ٣. نیڤار؛ شتومەکی برەودار و بەرەواج ‹حالا این کیفها مد است: ئێستە ئەم کیفانە باوە›.

مداح / maddāh، ـها؛ ـان/: [عربی]/سم. ١. پەسندەر؛ پێهەڵبێژ؛ کەس یان دەزگایەک کە پەسن دەدا ‹روزنامەهای مداح: ڕۆژنامەگەلی پەسندەر› ٢. دولگەهۆن؛ دولگەبێژ؛ دەنگبێژی شیعری مەزهەبی، بەتایبەت لە پەسندانی بنەماڵەی پێغەمبەردا.

مداحی / maddāhî/: [عربی]/سم. ١. پەسندەری؛ پێهەڵبێژی؛ پیاهەڵبێژی؛ پیاهەڵخوێنی؛ کار و پیشەی کەسێ کە پارە وەردەگرێ و پەسن دەدا ٢. /ـها/ کاری پێدا هەڵگوتن.

مداخل / madāxel/: [عربی]/سم. داهات؛ بەتایبەت داهاتی لاتەکی (وەک شاگردانە، دەسخۆشانە، لاشیرینی و ڕشفەت).

مداخلات / modāxelāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مداخله**

مداخله / modāxele، ـها؛ مداخلات/: [عربی]/سم. ١. کار و ڕەوتی بەشداریکردن ٢. خۆ تێهەڵقورتان ٣. /سیاسی/ دەس‌تێوەردان؛ هەر کارێک لە لایەن یەک یان چەند دەوڵەتەوە بۆ تێکدانی کار و باری دەوڵەتێکی‌تر.

مداد / medād، ـها/: [عربی]/سم. میداد؛ قەڵەم؛ میدا: ١. قەڵەمزرێچ؛ دارینە؛ قەڵەمسێیە؛ پێنووسێک بۆ نووسین، ڕەسم‌کێشان یان نیشانە دانان ٢. ئامێرێکی وا بە ماکی ئارایشتیەوە بۆ خۆ ڕازاندنەوە.

▣ **مداد ابرو**: میدادی برۆ؛ میدادێک بۆ ئارایشتی برۆ.

مداد رنگی: میدادڕەنگی؛ قەڵەمڕەنگی؛ کۆمەڵە میدادی ڕەنگاوڕەنگ بۆ نەققاشی.

مداد شمعی: میداد شەمی؛ میدادی لە مۆم یان پارافین.

مداد کپیه: قەڵەم جەوهەر؛ جۆرێک میداد کە نووسراوەکانی ئەستەم پاک دەبنەوە و بۆ نووسینی بەڵگە بەکار دێ.

مدادپاک‌کن / medādpak.kon، ـها/: [عربی/فارسی]/سم. مەساحە؛ خەت‌کوورەوکەر؛ کەرستەیەک لە جنسی جۆرێ لاستیک بۆ سڕین و کوژاندنەوەی شوێنی میداد.

مدادتراش / medādtarāš، ـها/: [عربی/فارسی] /سم. خۆتراش؛ خەزەن؛ قەڵەمتراش؛ تک‌قەڵەمئەوکەر؛ ئامرازی قەڵەم تاشین.

مدادی / medādî, madādî/: [عربی] صفت. میدادی: ١. بە میداد نووسراو ٢. ڕەنگی خۆڵەمێشی تۆخی مەیلە و ڕەش؛ بە ڕەنگی گرافیت.

مدار / madār، ـها؛ ـات/: [عربی]/سم. خولگە: ١. گەرەکی هەڵخولانی شتێک بە دەوری شتێکی‌تردا ‹مدار زمین بە دور خورشید: خولگەی زەوی بە دەوری خۆردا› ٢. هێڵ؛ گەرەکێکی بازنەیی لە دەوری شتێک ‹مدار استوا: هێڵی ئوستوا› ٣. ڕێگەی گەڕانی وزەی کارەبا.

▣ **مدار چاپی**: خولگەی چاپی؛ ڕووپەڕێک کە هەموو لکە کارەباییەکانی لە سەر داندراوە یان لەحیم کراوە.

مدار رأس‌الجدی: خولگەی کارژۆلە؛ هێڵێک لە سەر ′٢٧ °٢٣ی پانتای باشووری گۆی زەوی، کە تیشکی خۆر لە ڕۆژی یەکەمی بەفرانباردا ڕاست لە سەریەتی و ناوچەی ناوەندی باشووری دەگرێتە بەر.

مدار رأس‌السّرطان: خولگەی قرژاڵ؛ هێڵێک

له سەر '۲۷ °۲۳ پانتای باکووری گۆی زەوی، کە تیشکی خۆر لە ڕۆژی یەکەمی پووشپەڕدا ڕاست لە سەریەتی و ناوچەی ناوەندی باکووری دەگرێتەوە.

مدارا / modārā ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. نەرم و نیانی؛ نەرمکێشی؛ ڤەخوراندن ‹با مردم مدارا کن!: لەگەڵ خەڵک نەرمونیان بە!› ۲. خۆڕاگری؛ پشوودرێژی؛ پرزەداری؛ بێنفرەهی ‹با این دشمنان مدارا تا کی؟: لەیەل ئەم دژمنانە پشوودرێژی تا کەنگێ؟›.

مدارج / madārec/: [عربی]/اسم. */ادبی/* قۆناخگەل، پلە یان پلەکگەل ‹مدارج ترقی: قۆناخگەلی پێشڕەوت›.

مدارس / madāres/: [عربی] جمعِ ☜ **مدرسه**

مدارک / madārek/: [عربی] جمعِ ☜ **مدرک**

مدارگان / madārgān/: [عربی/ فارسی]/اسم. مەڵبەندێک لە گۆی زەوی لە هەر دوو لای هێڵی ئوستوادا کە ئاو و هەوای ناگۆڕێ: **منطقەی حارّە**

مدارگرد / madārgard/: [عربی/ فارسی] *صفت.* خولگەگەڕ؛ بە سووڕانەوەی جەغزئاساوە.

مدافع[1] / modāfe' ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. */ورزش/* پشتگر؛ بەک؛ هەر کام لە یاریکارانی کایەی فووتباڵ کە وان لە پێش دەروازەوان و پشتەسەر یاریکارانیترەوە.

مدافع[2]: *صفت.* پارێزەر؛ بەرگر؛ بەرەڤان؛ بەرەنگار ‹مدافع آزادی: پارێزەری ئازادی›.

مدافعات / modāfe'āt/: [عربی] جمعِ ☜ **مدافعه**

مدافعه / modāfe'e ، ـها؛ مدافعات/: [عربی]/اسم. بەرگری؛ بەرەنگاری؛ کار و ڕەوتی پاراستن و بەرگری‌کردن.

مداقه / modāqqe/: [عربی]/اسم. تێبینی: ۱. کار یا ڕەوتی سەرنج دان و ورد بوونەوە ۲. سەرنج؛ وردی.

مدال / medāl ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. مەداڵ؛ میداڵ: ۱. نیشان؛ دروشم؛ کانزایەکی نەخشینی وەک سکە کە بە مەبەستی بیرەوەری کەسایەتی یان ڕووداوێک، یان بۆ خەڵات لێدراوە و لە مل دەکرێ یان بە سەر سینگەوە دەنرێت ۲. گەوهەربەند؛ نەخشی سەر کانزا.

مدالیون / medālyon ، ـها/: [؟]/اسم. ۱. گەوهەربەند؛ نەخشی جوانی سەر کانزا و بەردی بەنرخ کە لە ملی دەکەن یان بە جلوبەرگیەوە دەنێن ۲. نەخشی جوانی زەپ لە سەر قاپ، دیوار یان وێنەوە.

مدام[1] / modām/: [عربی] *صفت.* بەردەوام؛ دایمی؛ هەمیشەیی؛ سەرەمڕ ‹عیش مدام: ڕابواردنی بەردەوام›.

مدام[2]: *قید.* هەر؛ دایم؛ دایمە؛ دایمی؛ هەمیشە؛ هەمیشەدەرە؛ دایم و دەرهەم؛ بەردەوام ‹مدام می‌گفت: «من خیلی خستەام»: هەر دەیگوت: «ئەمن زۆر ماندووم»›.

مداوا / modāvā ، ـها/: [عربی]/اسم. دەرمان؛ چارەسەر؛ چارە؛ عەلاج؛ کار و ڕەوتی دەرمان کردن؛ چارەکردنی دەرد و برین ‹مداوای او چند ماه طول کشید: دەرمانەکەی چەن مانگی خایاند›.

مداوم / modāvem/: [عربی] *صفت.* هەمیشەیی؛ لێکدا- لێکدا؛ بێ‌پسانەوە؛ تم و تم؛ پەیتا- پەیتا؛ پەستا- پەستا؛ پەسا- پەسا؛ لە سەر یەک ‹کار مداوم؛ سر و صدای مداوم: کاری هەمیشەیی؛ قرموقالی بێ‌پسانەوە›.

مداومت / modāvemat, modāvamat/: [عربی]/اسم. بەردەوامی: ۱. بار و دۆخی درێژەدار بوون؛ خایاندن؛ بەردەوام بوون ‹این کار دو ماه مداومت داشت: ئەم کارە دوو مانگ درێژەی هەبوو› ۲. شوێنگری؛ کار و ڕەوتی سوور بوون و بەدوادا چوون ‹مدتی در کارش مداومت نشان داد: ماوەیێ لە کارەکەیدا بەردەوامی نواند›.

مداهنه / modāhene ، ـها/: [عربی]/اسم.

زمان‌لووسی؛ زوان‌لووسی؛ زوان‌چەوری؛ ماستاوکەری.

مدایح / madāyeh/: [عربی] جمعِ ☜ **مدیحه**

مدبر / modabber، ـان/: [عربی] *صفت.* بەردەبار؛ بەمشوور؛ بەڕا؛ بەتەگبیر؛ بەڕاوێژ؛ چارەمەند.

مدبرانه[1] / modabberāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ژیرانە؛ چارەمەندانە؛ چارەسەرانە؛ بە مشوورانە؛ بە تەگبیر؛ بە وردبینی و دوورنواریەوە ‹راه‌حل‌های مدبرانه: ڕێچارگەلی ژیرانە›.

مدبرانه[2]: *قید.* ژیرانە؛ بە مشوور؛ بە ڕاوێژ؛ بە بەکاربردنی ڕا و تەگبیر؛ بە وریایی ‹اختلاف‌ها را مدبرانه حل و فصل کرد: ناکۆکیەکانی ژیرانە چارەسەر کرد›.

مدپرست / modparast، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی] *صفت.* باوپەرست؛ هۆگر و شوێنکەوتووی باوی تازە. هەروەها: **مدپرستی**

مدت / moddat/: [عربی] *اسم.* مدە؛ ماوە؛ مەودا: ۱. بەروبۆ؛ کاتی پێویست بۆ تەواو بوونی کار، خول یان زنجیرەڕووداوێک ‹مدت عمر؛ مدت تحصیل: ماوەی تەمەن؛ ماوەی خوێندن› ۲. کاتێک بە سەرەتا و ئاخری دیاریکراوەوە ‹مدت کار روزانه، هشت ساعت است: ماوەی کاری ڕۆژانە هەشت سەعاتە› ۳. ـها/ پاژێک لە کات ‹مدت شب و روز در تابستان و زمستان متفاوت است: ماوەی شەو و ڕۆژ لە هاوین و زستاندا جیاوازە›.

مدتدار / moddatdār/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ماوەدار؛ مەودادار؛ پێوەندیدار یان سەر بە ماوەیێکی دواترەوە ‹چک مدتدار: چەکی ماوەدار›.

مدح / madh، ـها/: [عربی] *اسم.* پەسن؛ ڕەوش؛ تاریف؛ ستایشت: ۱. کاری پێدا هەڵدانی کەسێ یا شتێ و گوتنی باشی و لێهاتوویەکانی. بەرانبەر: **قدح** ‹شاعران او را مدح می‌کردند: شاعیران پەسنیان دەداوە› ۲. ئەوەی لەم بارەوە هەڵدەگوترێ ‹بسیار مدح او را گفتند و نوشتند: زۆریان پەسندا و نووسیانەوە›.

◘ **مدح کردن/ گفتن:** پێدا هەڵگوتن؛ پیا هەڵدان؛ پەسندان؛ ئەڤراختن؛ پێهەڵگوتن.

مدحیات / madhîyyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مدحیه**

مدحیه / madhîyye، ـها؛ مدحیات/: [عربی] *اسم.* دولگە؛ شیعر، قسە یان نووسراوەیەک بۆ پەسندانی کەسێک.

مدخل / madxal، ـها/: [عربی] *اسم.* ۱. دەم؛ زارک؛ دەروو؛ دەر؛ ناودەر؛ ناڤدەر؛ درگا؛ دەم‌دەر؛ بەردەر؛ بەردەرک؛ شوێنێک بۆ تێوەچوون ۲. پێشەکی؛ دەسپێک ۳. لێما؛ لێمە؛ سەرواژە؛ سەروشە؛ هەر کام لە وشەگەلی سەرەتایی وشەدان، فەرهەنگ یان فەرهەنگۆک کە مانای دراوەتەوە، بەرامبەرەکانی نووسراوە و...

مدد / madad، ـها/: [عربی] *اسم.* یاریدە؛ ئاریکاری؛ یارمەتی؛ یاریەتی؛ یاردەی؛ کۆمەک.

◘ **مدد خواستن:** داوای یارمەتی‌کردن؛ یاری خواستن؛ کۆمەک گەرەک بوون؛ یاردەی واستەی. هەروەها: **مدد رساندن؛ مدد کردن**

مددجو / madadcû، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ۱. یاریخواز؛ کۆمەک‌خواز؛ ئەوەی پێویستی بە یارمەتیە ۲. تازەلاوی تاوانبار لە ناوەندی چاکسازی و پەروەردەدا. هەروەها: **مددجویی**

مددکار / madadkār، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *اسم.* مەدەدکار؛ ئاریکار: ۱. یارمەتیدەر؛ فریاڕەس ۲. ئەوەی لە ناوەندی چاکسازی و پەروەردەدا کار دەکا.

◙ **مددکار اجتماعی:** ئاریکاری کۆمەلایەتی؛ ئەوەی بۆ چاکسازی و یارمەتیدانی لێقەوماوان ڕاهاتووە.

مددکاری / madadkārî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ئاریکاری؛ مەدەدکاری: ۱. ـها/ کاری یاری گەیاندن ۲. پیشەی ئاریکار.

◙ **مددکاری اجتماعی:** ئاریکاری کۆمەلایەتی؛

چەشنێک چالاکی کۆمەڵایەتی بۆ یارمەتیدانی لێقەوماوان.

مددیار / madadyār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] /اسم. مەدەدیار؛ یاریدەر؛ بەردەستی ئاریکار.

مددیاری / madadyārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. مەدەدیاری؛ یاریدەری: ١. بواریکی خوێندەواری بۆ فێرکردن و ڕاهێنانی یاریدەر ٢. پیشە و کاری یاریدەر.

مدر / moder(r)/: [عربی] صفت. ئاسان کەر و زۆرکەرەوەی ڕێژەی میز.

مدرج / modarrac/: [عربی] صفت. پلیکانە؛ پێچینە؛ پاچێنە؛ نقرـ نقر؛ پلەـ پلە؛ دەرەجەـدەرەجە؛ پلەک ـ پلەک؛ دەرەجەبەندی کراو ‹رادیو دارای صفحەی مدرج است: ڕادیۆ پەڕەیەکی پلیکانەی هەیە›.

مدرس / modarres ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. ١. ئەوەی دەرس ئەدات: الف) هینکار؛ هەڤۆتکار؛ ئەوەی لە قوتابخانەیەکی دینیدا دەرس ئەداتەوە ب) خوارترین پلەی مامۆستایی لە زانستگادا ٢. فێرکار؛ دەرسبێژ (بەگشتی).

مدرسه / madrese, madrase ، ـها؛ مدارس/: [عربی]/اسم. فێرگە: ١. قوتابخانە؛ خۆندنگا؛ مەکتەب؛ مەدرەسە؛ دەرسخانە؛ جێگەی دەرس خوێندن: الف) شوێنی فێرکردنی منداڵان و تازەلاوان بە پێودانگی بەرنامەیەکی دیاریکراو ب) شوێنی فێرکردنی زانستی دینی ٢. فێرگە؛ دامەزراوەی فێرکاری ‹مدرسەی کشاورزی: فێرگەی کشتوکاڵ›.

▣ مدرسەی ابتدایی: خۆندنگای سەرەتایی؛ قوتابخانەی سەرەتایی

مدرسەی راهنمایی: خۆندنگای ناوەندی.

مدرسەی شبانەروزی ☜ **شبانەروزی**[1]

مدرسەی عالی: دامەزراوەی فێرکاری باڵا، لە ئاستی کارناسی (لیسانس).

مدرسەی غیرانتفاعی: مەدرەسەی نادەوڵەتی کە بە گرتنی پارە لە خوێندکاران بەڕێوە دەچێ.

مدرسەی متوسطه: دەبیرستان؛ قوتابخانەی دوا ناوەندی.

مدرسەای / madrese'î, madrase'î/: [عربی/ فارسی] صفت. [گفتاری] مەدرەسەیی؛ قوتابخانەیی؛ فێرگەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە قوتابخانە ‹دختر مدرسەای: کچە مەدرەسەیی›.

مدرسەداری / madresedārî, madrase-/: [عربی/ فارسی]/اسم. قوتابخانەداری؛ کار و ڕەوتی گەڕاندن و بەڕێوە بردنی قوتابخانە.

مدرسەرو / madreserow, madrase- ، ـها/: [عربی/ فارسی] صفت. مەدرەسەیی؛ قوتابخانەیی؛ بە تەمەن یان دۆخی شیاو بۆ چوونە قوتابخانەوە.

مدرسەسازی / madresesāzî, madrase-/: [عربی/ فارسی]/اسم. قوتابخانەسازی؛ فێرگەسازی؛ کار و ڕەوتی کردنەوەی قوتابخانە.

مدرسی[1] / madrasî/: [عربی]/اسم. مەدرەسی؛ قسەوباسی فەلسەفی و بیروڕای قوتابخانەیی ئورووپا لە چەرخە ناوەندیەکاندا.

مدرسی[2]: صفت. قوتابخانەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە قوتابخانە.

مدرسی / modarresî/: [عربی]/اسم. فێرکاری؛ هینکاری: ١. دەرسبێژی؛ مامۆستایی؛ کاری مامۆستا ٢. کار و ڕەوتی دەرس دان.

مدرک / madrak ، ـها؛ مدارک/: [عربی]/اسم. نفیسک؛ بەڵگە؛ مەدرەک: ١. دەسخەت یان نووسراوەیەکی ڕەسمی بۆ دەلیل یان پشتیوانی لە داوا یان گومانێک ٢. ئەوەی دەبێتە بەڵگە (وەک وێنە، شریتە، نووسراوە و...) ٣. بەڵگەنامە؛ سەنەد ‹سند زمین: بەڵگەنامەی زەوی›.

▣ مدرک تحصیلی: بڕوانامەی خوێندکاری؛ نووسراوەیەکی ڕەسمی کە تێپەڕ بوونی خولێکی خوێندەواری کەسێ پیشان دەدا.

مدرک تخصصی: بڕوانامەی پسپۆڕی.

مدرکات / modrakāt/: [عربی]/اسم. کۆی ئەو شتانەی هەستیان پێ دەکرێ.

مدرک گرایی / madrakgerāyî/: [عربی/ فارسی] /اسم. واز و تامەزرۆیی زۆر بۆ وەرگرتنی بڕوانامەی خوێندکاری بەبێ بایەخدان بە فێر بوون.

مدرن / modern ، ـها/: [فرانسوی] صفت. نۆباو: ١. تازەباو؛ سەر بە سەردەمی ئێستا یان ڕابردووی نزیک ‹جامعەی مدرن: کۆمەڵگای تازەباو› ٢. ساز و تەیار بە شێوەگەلی زانستی یان هونەری تازەوە ‹هواپیمای مدرن: فڕۆکەی نۆباو›.

مدرنیته / modernîte/: [فرانسوی]/اسم. نوێخوازی؛ نوێوازی؛ نوێگەری؛ نۆباوی؛ تازەگەری، خازما لە دیاردەگەلی کۆمەڵایەتیدا.

مدرنیزه / modernîze ، ـها/: [فرانسوی] صفت. بەڕۆژ؛ نۆکراو و ساز بەپێی ئامێر، کەرستە، شێواز، سەلیقە یان کەلکی ئەمرۆیی.

مدرنیست / modernîst ، ـها/: [فرانسوی] صفت. نوێخواز؛ نوێواز؛ نوێگەر.

مدرنیسم / modernîsm/: [فرانسوی]/اسم. مۆدڕنیسم: ١. گرەوشتێک لە هونەر، نژیارڤانی، بیر و وێژە لە دوای ڕۆنسانسی ئورووپا لە دژی شێوە، شێواز و دابونەریتی باوی کۆمەڵگا ٢. نوێوازی؛ نوێخوازی؛ نوێگەری.

مدساز / modsāz ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. باوداهێن؛ ئەوەی شتی نوێ بەتایبەت جلوبەرگ دادێنێ و دەیکاتە باو.

مدعا / modda'ā ، ـها/: [عربی]/اسم. داخوازە؛ داواکراو.

مدعو / mad'ov(v) ، ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. داوەتکراو؛ لێگیراو؛ بانگهێڵراو؛ داوەتی؛ ڤەخوەندی؛ بانگکراو بۆ شوێنێ، بەتایبەت میوانی، کۆڕی جێژن یان وتاربێژی.

مدعی / modda'î ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. داواکەر: ١. داواکار؛ داواچی؛ ئەو کەسەی خواستێک دێنێتە گۆڕێ ‹مدعی می‌گوید این مال من است: داواکار دەڵێ ئەوە هی منە› ٢. ئەوەی شەڕ و داوای لەگەڵ کەسێکدا هەیە ‹مدعی که نمی‌تواند قاضی باشد: داواکەر خۆ ناتوانێ داوەر بێ› ٣. *[حقوق]* خوازەر؛ گازەندەکەر؛ سکالاکەر؛ دادبەر؛ شکاتکەر؛ ئەوەی شکاتی کەسێکی کردووە ‹مدعی اظهار می‌کند شما او را کتک زده‌اید: داواکەر دەڵێ ئێوە لێتان داوە›.

مدعی العموم / modda'îyol'omûm/: [عربی] /اسم. *[حقوق]* دادئەستێن؛ دادسان؛ دادستان.

مدعی علیه / modda'ā'alayh/: [عربی]/اسم. *[حقوق]* پاشمار؛ شکات لێکراو.

مدغم / modqam/: [عربی]/اسم. *[دستور]* پیتێ کە تێکەڵ بە پیتێکیتر بووە و سواوە، وەک «بَتَر» کە لە بنەڕەتدا «بدتَر» بووە، دالەکە لە گوتاردا تێکەڵ بە تێ بووە و نەماوە.

(تێبینی: ئەم دیاردەیە زمانیە لە کوردیشدا هەیە. وەک «هەژار» دەڵێ: «تۆزێ لەو خاکە بەسەر خۆتا کە!»، «خۆتا» لە سەرەتادا «خۆتدا» بووە).

مدفن / madfan ، ـها/: [عربی]/اسم. ناشتنگە؛ جێ نێژران (وەک گۆڕ، قەبر) ‹مدفن مستوره در سلیمانیه است: ناشتنگەی مەستوورە لە سلێمانیدایە›.

مدفوع / madfû'/: [عربی]/اسم. پیسی؛ پیسایی؛ گووْ؛ گ؛ گی؛ مرداری؛ ڕیخێ کە لە ڕێخۆڵەی مرۆڤ و گیاندارانیترەوە دەردەچێ.

مدفون / madfûn/: [عربی] صفت. نێژراو؛ بن‌گڵ‌خراو؛ سراویا؛ ناشتوو؛ ناشتی؛ تەمراو.

▣ **مدفون کردن**: ناشتن؛ نیان: ١. مردوو لە قەبر نان ٢. کردنە ژێر خاکەوە؛ شاردنەوەی شتێ لە ژێر خاکدا.

مدقال / medqāl/: /اسم. متقاڵ؛ جاو؛ جاوە؛ جاوگ؛ قوماشی بەنی ساکار و درشت‌چن: **متقال**

مدل / model ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. مودێل:

١. *[نامتداول]* نموونە؛ نمانا؛ سەرمەشق ٢. گەلالە و نموونەی شتێ کە قەرارە دروست بکرێت ‹مدل هواپیما: مودێلی فرۆکە› ٣. فرم؛ شێواز یان چۆنیەتی دروستکردنی شتێک ‹ماشین آخرین مدل: ماشینی ئاخر مودێل› ٤. کەسێ کە لە دەم و چاو یان ئەندامانیتری بۆ مەبەستێکی هونەری، فێرکاری یان بانگەشەیی وێنە یان پەیکەر چێ دەکەن ٤. جۆرێ کتێبی فێرکاری نەقاشی.

مدلل / modallal/: [عربی] *صفت.* بەڵگەدار؛ بە بەڵگە ‹سخنان مدلل: قسەی بەڵگەدار›.

مدلول / madlûl، ـها؛ ـات/: [عربی]/*اسم.* ١. مەبەست؛ مانا یان ئامانجی وتە یان نووسراوە، بەتایبەت مراز و ئامانجە سەرەکیەکەی.

مدم / modem، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.* مودیم؛ دەزگای گۆڕانی نیشانەیەک بە نیشانەگەلی تەبا دەگەڵ دەزگایەکیتردا و ڕاگواستنیان (وەک گۆزانەوەی زانیاری لە کەمپیوترێکەوە بۆ کەمپیوترێکیتر): **مودم**

مدمغ / modammaq/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* ١. خۆ بەزلزان؛ خۆپەسەن ٢. گەمۆر؛ مەجووجە؛ مژمۆر؛ ناوچاوتاڵ.

مدنی / madanî/: [عربی] *صفت.* ١. نێوولاتی؛ ولاتی؛ ولایەتی؛ سەر بە ولات ‹سازمان مدنی: ڕێکخراوەی نێوولاتی› ٢. شارستانی؛ بازێروانی؛ بازێرڤانی؛ ژیاری؛ سەر بە ژیان و کۆمەڵگای شارستانی ‹حیات مدنی: ژیانی شارستانی› ٣. مەدینەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە شاری مەدینە لە عەرەبسان ٤. تایبەتمەندی برێ لە سوورەتەکانی قورعان کە لە مەدینەدا هاتوون.

مدنیت / madanîyyat/: [عربی]/*اسم.* ژیاری؛ شارستانێتی؛ شارستانیەتی.

مدور / modavvar/: [عربی] *صفت.* خرت؛ خڕ؛ غڕ؛ خشت؛ گورمک؛ گلۆر؛ گر؛ گرد؛ گردل؛ سەل؛ گلینک؛ لەنگەری؛ چەرخی؛ تۆپەڵ؛ جەغزی ‹صفحەی مدور: پەڕەی خرت›.

مدولاسیون / modulās(i)yon/: [فرانسوی]/*اسم.* ١. *[فیزیک]* گۆڕانی برێ تایبەتمەندی شەپۆل بە گوێرەی شەپۆلێکیتر لە هەوالنێری بێتەلدا ٢. *[موسیقی]* ڕاداشتنی ئاهەنگێک لە پلەک یان مودێکەوە بۆ پلەک یان مودێکیتر.

مدون / modavvan/: [عربی] *صفت.* کۆوەکراو؛ تۆمارکراو؛ ڕێکخراو؛ کۆکراوە بە شێوەیەکی ڕێکوپێک ‹قانون مدون: قانوونی کووەکراو›.

مدهش / modheš/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* بەسام؛ ترسهێن؛ ترسناک؛ ڕۆحتۆقێن؛ زاڵەترەکێن؛ زۆر ترسێنەر ‹حادثەی مُدهش: ڕووداوی بەسام›.

مدهوش / madhûš، ـان/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* بێهۆش؛ نەهش؛ نهش؛ دڵبووراو؛ دڵبووراوە؛ لەهۆش چوو؛ لەسەرخۆ چووگ ‹ناگهان مدهوش شد و افتاد: لە ناکاودا بێهوش بوو و دارایەوە›.

◘ مدهوش شدن: بوورینەوە؛ بوورانەوە؛ دڵ بوورین؛ لەهۆش چوون؛ بێهۆش بوون؛ لەسەرخۆ چوون؛ دڵ ڕووین؛ بێتار بوون؛ بێهۆش‌کەوتن؛ لەپژین؛ ویەردەیوە.

مدیحه / madîhe، ـها؛ مدایح/: [عربی]/*اسم.* دولگە؛ پەسن‌نامە؛ ئەوەی (زۆرتر شیعر) کە لە پەسنی کەسێکدا دەگوترێ.

مدیحه‌سرا / madîhesarā، ـیان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* دولگەوێژ؛ دولگەهۆن؛ پەسن‌بێژ؛ هۆگری پێدا هەڵگوتن و پەسن دان. هەروەها: **مدیحه‌گو؛ مدیحه‌سرایی؛ مدیحه‌گویی**

مدید / madîd/: [عربی] *صفت.* دوور و درێژ؛ ئازگار؛ درێژ؛ درێژخایەن ‹مدت مدید: ماوەی دوور و درێژ›.

مدیر[1] / modîr، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم.* کارگێڕ؛ بەڕێوەبەر؛ ڕێڤەبەر؛ هەڵسووڕێن؛ ئەو کەسە بەڕێوە بردنی دامەزراوەیەکی لە ئەستۆدایە ‹مدیر فروشگاه: کارگێڕی فرۆشگە›.

◘ مدیر داخلی: کارگێڕی ناوەخۆ؛ بەڕێوەبەری

ناوخۆیی؛ بەرپرسی هەڵسووڕاندنی کار و باری ناوەکی دامەزراوەیەک.
مدیر عامل: کارگێڕی گشتی؛ بەرزترین پلەی بەڕێوەبەرایەتی دامەزراوەیێ کە لە لایەن تاقمی بەڕێوەبەرایەتیەوە هەڵدەبژێردرێت.
مدیر کل: بەڕێوەبەری گشتی؛ ئەوەی بەڕێوەبەرایەتی مەزرینگەیەکی لە ئەستۆدایە.
مدیر مسئول: بەرپرس؛ ئەو کەسەی لەمەڕ پیشە یان کارێکی تایبەت (وەک بلاوکردنەوەی رۆژنامە) ئەرکی وەلام دانەوە بە دام و دەزگا دەوڵەتیەکانی لە ئەستۆدایە.
مدیر[2]: *صفت.* بەمشوور؛ لێهاتوو بۆ سامان دان و بەڕێوەبردنی کار و بار.
مدیریت / modîrîyyat/: [عربی]/*اسم.* بەڕێوەبەرایەتی؛ کارگێڕی: ۱. /ـها/ کار و رەوتی هەڵسووڕاندن ۲. /ـها/ لێهاتوویی و لێزانی لە بەڕێوە بردندا ۳. کۆی ئەو کەسانەی کارێک هەڵدەسووڕێنن ‹مدیریت کارخانە: بەڕیوەبەرایەتی کارخانە› ٤. کار و پیشەی بەڕێوەبەر.
مدیست / modîst ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* باوداهێن؛ ئەو کەسەی شتی نوێ دەکاتە باو.
مدینەی فاضلە / madîneyefâzele/: [عربی] ☜ **آرمانشهر**
مدیون / madyûn/: [عربی] *صفت.* ۱. *[حقوق]* قەرزدار؛ قەرزار ‹شما پولی بە این شرکت مدیون هستید: ئێوە پارەیەک قەرزداری ئەم بەشدارگەیەن› ۲. *[گفتاری]* منەتبار؛ دەیندار؛ دۆخی خۆ بە وامداری چاکەیەک زانین.
مدیونی / madyûnî/: [عربی]/*اسم.* منەتباری؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی دەیندار بوون.
مذاب / mozāb/: [عربی] *صفت.* تواوە؛ تاویاوە؛ تاویاو؛ تاویاگەوە؛ بوهوژ؛ بوهوژتی؛ ئەوەتاویا؛ بڤاشت؛ پشافت؛ لە بەر گەرمای زۆر وەک هەویر یان ئاو لێهاتوو.
مذاق / mazāq/: [عربی]/*اسم.* ۱. *[نامتداول]* چێژایی؛ ئەندامی چێشتن ۲. *[مجازی]* دڵ؛ سەلیقە؛ پەسن؛ زەوق ‹بە مذاق کسی خوش آمدن: بە دڵی کەسێک بوون›.
مذاکرات / mozākerāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مذاکره**
مذاکره / mozākere ، ـها؛ مذاکرات/: [عربی]/*اسم.* وتوویژ؛ قسەوباس؛ مچلگە؛ لێکدوانی بەتایبەت رامیاری نێوان دوو یان چەن کەس ‹وزرای دو کشور مدتی مشغول مذاکرە بودند: وەزیرانی دوو ولاتەکە ماوەیەک خەریکی وتوویژ بوون›.
مذاهب / mazāheb/: [عربی] جمعِ ☜ **مذهب**
▣ **مذاهب اربعه:** چوارمەزەبی ئەهلی سوننەت، کە بریەتین لە: حەنەفی، شافیعی، حەنبەلی و مالیکی.
مذبح / mazbah ، ـها/: [عربی]/*اسم.* *[ادبی]* قوروانگە؛ قوربانگە؛ کوشتارگا؛ شوێنی سەربرین و قوربانی کردن.
مذبذب / mozabzab/: [عربی] *صفت.* ۱. تاوتاوی؛ راـ را؛ دەمدەمی؛ هۆکیـ هۆکی؛ وازوازی؛ بێتوانستی بڕیاردان ۲. رووگیر؛ لە روو داماو؛ بەبێ راشکاوی و رووراستی لە دەربڕینی بیر و باوەڕدا.
مذبوحانه / mazbûhāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* بەفیڕۆ؛ لەناچاری؛ ناچاری؛ بە ناعیلاجی و لە خۆڕایی ‹تلاش مذبوحانە: هەوڵی بەفیڕۆ›.
مذکر / mozakkar ، ـها/: [عربی] *صفت.* نێر؛ نێرینە؛ نێرەوەز ‹حیوان مذکر: گیانداری نێر›.
مذکور[1] / mazkûr/: [عربی] *صفت.* ناوبراو؛ نێوبراو؛ ناڤبری؛ باسکراو؛ باس لێ کراو ‹موضوع مذکور در سند قید شده است: بابەتی باسکراو لە بەڵگەکەدا هاتووە›.
مذکور[2]: *ضمیر.* ناوبراو؛ نێوبراو؛ ناڤبری؛ باسکراو؛ کەس یان شتێ کە پێشتر ناوی هاتووە ‹شخص مذکور مدتی در بیمارستان بود: ناوبراو ماوەیەک لە نەخۆشخانە بوو›.

مذلت / mazallat, mazellat ، ـها/: [عربی]/اسم. سووکی؛ زەلیلی؛ خواری؛ زەبوونی؛ پەستی.

مــذمت / mazammat, mazemmat ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. ۱. *[ادبـی]* زەم؛ زەمـە؛ فـڕ؛ ڤـر؛ خراپـەبێژی ۲. لۆمـە؛ لـۆم؛ تانـە؛ سەرزەنشـت؛ سەرکۆنە؛ سەرکۆ؛ ولە.

مــذموم / mazmûm/: [عربـی] صـفت. *[ادبـی]* کەسن؛ کرێت؛ ناشـیرین؛ ناپەسـەن؛ ناپەسـەند؛ زشت؛ نەچێ؛ ناحەز؛ سک؛ دشت.

مــذهب / mazhab ، ـهـا؛ مـذاهب/: [عربـی]/اسم. ڕێبـاز: ۱. مـەزەب؛ مـەزەو؛ مەسـەو؛ مەسـەب؛ ئایین؛ دیژە؛ کۆمەڵە ئامۆژەگەلی دینێ کە تەنیا تاقمێ لە پەیڕەوانی ئـەو دینـە لـە سـەری بـن ‹مذهب شافعی: ڕێبازی شافیعی› ۲. *[مجازی]* دیـن ‹مذهب بودا: دینـی بودا› ۳. *[نامتداول]* قوتابخانەی هزری یان فەلسەفی.

▣ **مذهب آنگلیکان**: ڕێبازی ئانگلیکان؛ ڕێبازێکی مەسیحی کە لە ساڵی ۱۵۳٤ی زایینیـەوە لـە ئینگلستان دامەزراوە: **کلیسای آنگلیکان**

مــذهب ارتــدکس: ڕێبــازی ئورتــودوکس؛ ڕێبازێکی بنەماخوازی دینی مەسیحی کە لـە سەدەی پێنجەمدا و لە ئەنجامی سەربادان لە فەرمانی پاپی دووهەم، لە ناو خـاچپەرسـتانی ڕۆژاوادا سەری هەڵدا: **کلیسای ارتدکس**

مذهب پرتستان: ڕێبازی پروتستان؛ هـەر کـام لـە ڕێبازەکـانی مەسـیحی کـە لـە چـەرخی شازدەهەمەوە لە لایەن چاکەخوازانی دینیەوە سەریان هەڵداوە و ملیان بە سەرۆکایەتی پاپ نەداوە: **کلیسای پروتستان**

مذهبت را شکر: *[گفتـاری]* بـە زیـا نـەبێ؛ بـە زیادی نەکەی؛ هـەی وەچەمـەری کـەی (بـۆ دەربـڕینی نارەزایـەتی یـان سەرسـووڕماوی دەگوترێ) ‹مذهبت را شکر دوبـاره بـرق رفـت!: بـە زیادی نەکەی دیسانەکە بەرق چوو!›

مذهب کاتولیک: ڕێبازی کاتولیک؛ یەکێک لە ڕێبازەکانی مەسـیحی کـە پـاپ بـە جێگـری ڕاستەوخۆی پیتروسی ڕەسووڵ دەزانـێ و لـە سـەر سەڵـت و ڕەبـەن مانـەوەی پایـەدارانی کلیسا پێداگری دەکا: **کلیسای کاتولیک**

مذهب / mozahhab/: [عربی] *صفت*. ۱. تەزهیب کراو ۲. *[نامتداول]* زێڕکەفت؛ زەڕکەفت؛ زێـڕکفت؛ زەڕکەش؛ زێڕکری.

مــــذهب / mozahheb/: [عربــــی]/اســم. ۱. تـەزهیبکـار ۲. زێـڕکار؛ زەڕگـەر؛ تـەڵاکار؛ زێڕینگەر؛ ئەو کەسەی پیشەی زێڕکاریە.

مذهبی / mazhabî/: [عربی] *صفت*. مەزهـەبی؛ ڕێبازی: ۱. پێوەندیدار یـان سـەر بـە ڕێبازێـک ‹احـزاب مـذهبی: پارتـە مەزهەبیـەکان› ۲. ـ/ـهـا/ دینـدار؛ بڕوامەنـد و لایـەنگری مەزهـەب ‹آدم مذهبی: مرۆی دیندار›.

مر / mor(r)/: [عربی]/اسم. مـایره ۱. دەوەنێکـی ناوچەی گەرمێن لە تـیرەی سمـاق ۲. جـەوی خەست و سپی ئەو دەوەنە کـە بـۆنی خۆشـە و تامی تاڵە، لە بەر هـەوادا ڕەنـگ دەگـۆڕێ و بـۆ دەرمان دەبێ.

مرا / marā/: ضمیر. *[ادبی]* من؛ ئـەمن؛ ـمـ ؛ ـم؛ مە؛ جێناوی بەرکاری یەکەمکەسـی تـاک ‹ مـرا گفت؛ مرا دید؛ مـرا آورد: منـی گـوت؛ دیتمـی؛ مـە ئاورد›.

مرابحــه / morābehe/: [عربـی]/اسم. کـاری وەرگرتن یا دانی وام بۆ ماوەیێکی دیاریکراو لـە بەرامبەر سوودێکی دیاریکراوەوە.

مــرأةالمسلسله / mar'ātalmosalsale/: [عربـی] ☜ زن پای در زنجیر، **زن**

مراتب / marāteb/: [عربی] جمعِ ☜ **مرتبه**

مراتع / marāte'/: [عربی] جمعِ ☜ **مرتع**

مراثی / marāsî/: [عربی] جمعِ ☜ **مرثیه**

مراجع / marāce'/: [عربی] جمعِ ☜ **مرجع**

مراجـع / morāce' ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی]/اسم. کارهێن؛ کەسێ کە بۆ جێبەجێ بـوونی کـاری،

سەردانی شوێنێک دەکا ‹رفتارش با مُراجع ملایم و محترمانـه بـود: لەگـەڵ کارهێنـدا بـەڕێزەوە دەجووڵایەوە›.

مراجعـات / morāce'āt/: [عربـی] جمـعِ ☜ **مراجعه**

مراجعت / morāce'at/: [عربی]/اسم. کار و ڕەوتی گەڕانەوە؛ هاتنەوە؛ ئەوەئامەی؛ هەڵگەڕانەوە.

مراجعه / morāce'e ، ـها؛ مراجعـات/: [عربـی]/اسم. ۱. کار و ڕەوتی سەردان؛ چوون بـۆ شـوێنێ یـا لای کەسێ بۆ کـارێ ۲. کـاری گـەڕان بـە نـاو کتێب و نووسراواندا بۆ بابەتێک.

مراحل / marāhel/: [عربی] جمعِ ☜ **مرحله**

مراحم / marāhem/: [عربی] جمعِ ☜ **مرحمت**

مراد / morād/: [عربی]/اسم. ۱. ئـارەزوو؛ مـراز؛ مـراد؛ کـاو؛ کـام؛ حـەز؛ نیـازی دڵ؛ خواسـت؛ ویست؛ ئـاوات ۲. پـیر؛ کەسـێ کـە خەڵـکێک مریدی وین.

⊡ **مراد طلبیدن:** ئاوات خواستن؛ داوای ئـاوات و نیازی دڵ کردن.

به مراد خود رسیدن: بە مرادی خۆ گەییشتن؛ گەیینە مـرازی خـۆ؛ بـە مـراد/ نیـاز/ ئـاوات/ ئارەزووی دڵی خۆ گەیشتن ‹سارا هـم سر کـار رفت و به مراد خود رسید: ساراش چووە سەر کـار و بە مرادی خۆی گەییشت›.

مرادف / morādef ، ـها/: [عربی] صفت. هاوسـان؛ هاوتا؛ هاوڕزن؛ هاوڕیز؛ هاوشان.

مرارت / marārat ، ـها/: [عربی]/اسم. مـەرارەت: ۱. تاڵی؛ ناخۆشی؛ ناوەشی؛ کوڵ‌وکەسەر؛ تـاڵاو ۲. *[مجازی]* جەور؛ دەرد و سـەختی؛ کەزلاتـەی؛ تاڵ‌وسوێری و تەنگ و چەڵەمەی ژیان.

مرارت‌بار / marāratbār/: [عربی/ فارسـی] صفت. پڕ (لـە) ژان؛ پڕ لە چەرمەسەری؛ پـڕ لـە دەرد و خەفەت ‹زندگی مرارت‌بار: ژیانی پڕ لە ژان›.

مراســلات / morāselāt/: [عربــی] جمــعِ ☜ **مراسله**

مراسله / morāsele ، ـها؛ مراسـلات/: [عربـی]/اسم. ۱. نامە؛ نووسـراوەی هـەناردراو بـۆ شـوێنێ ‹در مراسلەی خود از وضع کارتـان شـکوه کـرده بودیـد: لـە نامەکەتاندا گلـەییتان لـە بـار و دۆخـی کارەکـەتان کردبـوو› ۲. *[قـدیمی]* نامـەنێری؛ نامـەوەگۆڕی؛ نامەنیگاری؛ کاری نامە ناردن.

مراسـم / marāsem/: [عربـی]/اسم. ڕێ‌ورەسـم؛ ئاهەنگ؛ ئایین؛ کۆمەڵـەکارێ کـە بـە گـوێرەی قانوون، داب و نەریت یان باو، بۆ بـەڕێوە بـردنی بۆنە یـا مەبەسـتێکی تایبـەتی ڕەچـاو دەکـرێ ‹مراسم عید نوروز: ڕێ‌ورەسـمی جێژنی نەورۆز›.

⊡ **مراسم تحلیف:** ئاهەنگ/ ڕێ‌ورەسمی سـوێند خواردن؛ ئاهەنگی ڕەسمی بۆ قەسەم خواردن لـە پـێش چـاوی خەڵـک ‹مراسـم تحلیـف دانشـجویان پزشـکی: ئاهـەنگی سـوێند خـواردنی خوێندکارانی پزیشکی›.

مراسم تدفین: ڕێ‌ورەسمی بـە خاکسـپێری/ ئەسپەردەکردن/ سراونەی؛ ڕەوتی ناشتن و بە خاک سپاردنی مردوو.

مراعـات / morā'āt ، ـهـا/: [عربـی]/اسم. کـار و ڕەوتی لە بەر چاوگرتن.

⊡ **مراعات نظیر:** نووسراوەیەک (زۆرتر شیعر) کـە ئەو شتانەی پێک‌دێن و بە یـەکتری دەخـۆن تێیـدا ڕیزکـراوە (وەک «خـەزان» و «بـەهار» و «چەمەن» و «گـوڵ» و «سـەرو» و «سـەمەن» و «یاسەمەن» لەم شیعرەی «نـالی»دا: لـە خـەزان بێ‌خەبەرە بەرگی بـەهار و چەمـەنی/ بـێ‌بـەقایی گوڵ و سەرو و سەمەن و یاسەمەنی): **تناسب ـ۴**

مرافعات / morāfe'āt/: [عربی] جمعِ ☜ **مرافعه**

مرافعـه / morāfe'e ، ـهـا؛ مرافعـات/: [عربـی]/اسم. ۱. *[نامتـداول]* داوخـوازی؛ دادخـوازی؛ داخـوازی ۲. *[گفتـاری]* دەمەقڕێ؛ دەمقـڕ؛ جەنگـەمرینگێ؛ مەرافە؛ داوا؛ سواژ؛ سواش؛ چەقە و هەرا؛ شـەڕ و هەرا ‹دیشب با زنم مرافعه داشتیم: دوێشـەو لەگـەڵ ژنەکەمدا دەمەقڕێمان بوو›.

مراق / maraq/: [عربی]/اسم. مەراق: ۱. /گفتاری، قدیمی/ تاسه؛ جۆرێ نەخۆشی کە ڕشانەوەی پەیتا ـ پەیتا، بێحاڵی و هەستی دڵتەنگی لەگەڵایە ۲. /نجوم/ لە ئەستێرە گەشەکانی ئاسمان، لە وێنەی ئاسمانی ورچی گەورەدا.

مراقب[1] / moraqeb، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. کەتوان؛ چاودێر؛ چاوێر؛ چاوەدێر؛ هەڤچاف؛ چاڤێر؛ سەرپاڵە؛ دیدەبان ‹برایش دوتا مراقب گذاشته بودند: دوو چاودێریان بۆ دانابوو›.

مراقب[2]: صفت. ئاگادار؛ ئاگەدار؛ هاگادار؛ چاودێر؛ چاوێر؛ چاڤدێر؛ وریا؛ نهێرتۆک؛ ڤچاف ‹مراقب بود کسی او را نبیند: ئاگادار بوو کەس نەیبینێ›.

مراقبت / moraqebat، ـها/: [عربی]/اسم. چاوەدێری؛ چاودێری؛ چاوێری؛ کەتوانی؛ وێرداری؛ هەڤچاڤی؛ چاڤێری: ۱. کەت؛ کەتوانە؛ کار و ڕەوتی هۆش پێوە بوونی کەس یان شتێک بە مەبەستی بەرگریکردن لە ون بوون، دزران یان گەزن دیتنی ۲. چاودێری کردن لە کەسێ بە هیوای نەخۆش نەکەوتن یان ساغ بوونەوەی ‹مراقبت از نوزاد: چاودێری لە کۆرپە›.

مراقبه / moraqebe، ـها/: [عربی]/اسم. کار و ڕەوتی ڕاکێشان و کۆکردنەوەی هەموو بیر و هۆش لە سەر بابەتێکی دیاریکراو.

مراکز / marakez/: [عربی] جمعِ ☜ **مرکز**

مرال / maral، ـها؛ ـان/: [ترکی]/اسم. مەراڵ؛ جۆرێ کەڵەکێوی زلی ئێرانی کە هەر شاخێکی دوو شاخەکی درێژی لێ بۆتەوە، مێوینەکانیان بێشاخ و گچکەترن، بە کۆرپەیی خاڵدارن و دوای ساڵێک خاڵیان پێوە نامێنێ.

مرام / maram، ـها/: [عربی]/اسم. مەبەست؛ دۆز؛ مەرام؛ هەنی؛ کاربەند؛ بەرگ: ۱. بیر و بڕوا؛ ئامانج؛ شێواز و ناوەڕۆکی بیروباوەڕی کەس یان تاقمێک ۲. کۆمەڵە بیر و بۆچوونێک، بە تایبەتی لەمەڕ ژیان، فەرهەنگ یان سیاسەتەوە ۳. مراد؛ مەبەست؛ داخواز.

▣ **با مرام**: /گفتاری/ خۆش‌مرۆ؛ دڵاوەر.

مرامنامه / maramname، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. مەرامنامە؛ دۆزنامە؛ نووسراوەیێ کە حیزب، کۆمەڵە، ئەنجومەن یان تاقمێکی سیاسی، کۆمەڵایەتی یان فەرهەنگی ئارمانجەکانی خۆیان لە دامەزران و چالاکی تێدا بڵاو دەکەنەوە.

مرامی / marami/: [عربی] صفت. مەرامی؛ دۆزی؛ سەر بە دۆز و مەرام ‹اختلافهای مرامی: جیاوازی مەرامی›.

مراودات / moravedat/: [عربی] جمعِ ☜ **مراوده**

مراوده / moravede، ـها؛ مراودات/: [عربی]/اسم. ئامشۆ؛ ئاموشۆ؛ هات‌وچۆ بۆ پێکەوە بوون (وەک دۆستی یان خزمایەتی) ‹با همسایه‌ها هیچ مراوده ندارد: دەگەڵ دراوسێکاندا هیچ ئامشۆیەکی نیە›.

مرایا / maraya/: [عربی]/اسم. ئەو شتانەی دەبیندرێن.

مرئوس / mar'ûs، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. ژێردەست؛ ژێردەس؛ چێردەس؛ بەردەست؛ کەسێ کە لە ژێر دەستی یەکێ‌تردا کار دەکا.

مرئی / mar'î، ـها؛ مرئیات/: [عربی] صفت. دیار؛ ئاشکرا؛ بەرچاو؛ خویا؛ دیتەنی ‹بخش مرئی ماه: بەشی دیاری مانگ›.

مرئیات / mar'îyyat/: [عربی] جمعِ ☜ **مرئی**

مربا / morabba، ـها؛ ـجات/: [عربی]/اسم. مورەبا؛ مرەبیا؛ لاچەژ؛ ڕیچار؛ ڕیچاڵ؛ ڕەچەڵ؛ میوەی (وەک سێو، بەی، قەیسی، تووڕک و...) لە شەکردا کوڵێندراوی خەست‌هەڵگەڕاو.

مربع[1] / 'morabba، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم. چارگۆش؛ چوارگۆش؛ چارگۆشە؛ چوارسووچ؛ چوارچمک؛ تەشکێکی تەختی هەندەسی بە چوارلاسکی یەکسان و دووبەدوو هاوشانەوە.

▣ مربع مستطیل ☜ **مستطیل**

مربع[2]: صفت. ۱. چوارگۆش؛ چارگۆش؛

چوارگۆشە؛ چارگۆشە؛ بە بیچمی چوارگۆشەوە ‹حیاط مربع: حەوشەی چوارگوشە› ٢. لێکدراو ‹۴، مربع ۲ و ۱۶، مربع ۴ است: ٤، لێکدراوی ٢ و ١٦ دەبێتە لێکدراوی ٤›.

مربوط / marbût/: [عربی] *صفت*. ١. پێوەندی؛ پێوەندیدار؛ پەیوەندیدار؛ بە پێوەندی ‹این موضوع به تو هم مربوط است: ئەم باسە بە تۆشەوە پێوەندی هەیە› ٢. لکاو؛ بەسراو؛ بەستراو ‹راه‌آهن ایران از طریق عراق به سوریه مربوط می‌شود: ڕێئاسنی ئێران لە ڕێگای عێراقەوە لکاوە بە سوریەوە›.

مربوطه / marbûte/: [عربی] *صفت*. پێوەندیدار بە کەس یان بابەتی باسکراوەوە.

مربی / morabbî ، ـها؛ ـان/: [عربی] /*اسم*. ڕاهێن؛ ڕاهێنەر؛ فێرکەر؛ فێرکار؛ هەڤۆتکار: ١. پەروەرشیار؛ ئەوەی مرۆڤ یان گیانداریٚ ڕادێنێ یا فێری شتێکی دەکا ٢. ئەوەی لە نێو کاردا، شاگرد فێر دەکا ‹مربی خیاطی: ڕاهێنەری دروومان›.

مرتاض / mortāz ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] /*اسم*. مورتاز؛ ئەوەی تاڵی و سوێری دەخاتە بەر خۆی تا دڵ و دەروونی بگەشێتەوە، بەتایبەت شوێنکەوتووانی ئایینی هیندوو.

مرتب[1] / morattab/: [عربی] *صفت*. مریس؛ تەکووز؛ پوخت؛ تەکویز؛ تەکوویس؛ ڕێکوپێک: ١. بە ڕیٚ و شوێن ‹به ترتیب حروف مرتب شده‌اند: بە پێی پیت مریس کراون› ٢. ڕازاوە؛ پۆڕ؛ بە سەر و بەر؛ مرێسدار ‹همه چیز مرتب است: هەموو شتێ ڕێکوپێکە›.

◘ مرتب کردن: ١. داچنین؛ هەڵوەژاردن؛ هەڵوەژارتن؛ ڕیزکردنی شت بە تەنیشت یەکەوە بە ڕێکوپێکی ٢. ڕازاندنەوە؛ جوان و لەبار کردن.

مرتب[2]: *قید. [گفتاری]* لە پەستا؛ لە پەسا؛ سەرەمڕ؛ هەیتا ـ هەیتا؛ یەکسەرە؛ بێوچان ‹مرتب می‌گفت برگردیم: لە پەستا دەیگوت بگەڕێنەوە›.

مرتباً / morattaban/: [عربی] *قید*. یەکسەرە؛ بێوچان؛ دایمە؛ لێکدا ـ لێکدا؛ لە پەسا؛ پەسای پەس؛ پەسا ـ پەسا ‹مرتبا گریه می‌کرد و فریاد می‌زد: یەکسەرە دەگریا و هاواری دەکرد›.

مرتبط / mortabet/: [عربی] *صفت*. بەسراو؛ بە پەیوەند؛ پەیوەندیدار؛ خاوەن پێوەندی ‹با بسیاری از کتابخانه‌ها مرتبط است: لەگەڵ زۆرێک لە کتێبخانەکاندا پێوەندی هەیە›.

مرتبه / martabe ، ـها/: [عربی] /*اسم*. ١. /مراتب/ زیٚ؛ پایە؛ پلە؛ پلە و پایە ‹بلند مرتبه: پایە بەرز› ٢. جار؛ بار؛ هەل؛ ڕا؛ کەشە؛ کەڕەت؛ چەل ‹فقط چهار مرتبه او را دیده بودم: تەنیا چوار جار دیبووم›.

مرتجع / mortace' ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. دواوەگەڕ؛ کۆنەپەرست؛ کەللەکۆن؛ کەڤنەپەرست؛ پاشڤەرۆ؛ لایەنگری باوەڕ، بایەخ، داب و شێوەی ژیانی ڕابردووان، خوازیاری شوێن کەوتنیان و دژ بە نوێکاری.

مرتجعانه / mortace'āne/: [عربی/ فارسی] *قید*. کۆنەپەرستانە؛ دواوەگەڕانە؛ بە شێوەی کۆنەپەرستی.

مرتد[1] / mortad(d) ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] /*اسم*. ١. وەرگەڕاو؛ پاشگەزی؛ هەڵگەڕاوە؛ هەڵگەڕاو؛ کەسیٚ کە لە بیر و باوەڕی کۆنی خۆ پەژیوان بۆتەوە و شوێنی ناکەویٚ ٢. *[اسلام]* مورتەد؛ موسوڵمانی لە دین دەرچووگ.

مرتد[2]: *صفت*. پاشگەزی؛ هەڵگەڕاوە؛ هەڵگەڕاو؛ لە دین دەرچووگ؛ پەژیوان لە بیر و باوەڕی خۆ ‹مسلمان مرتد؛ کمونیست مرتد: موسڵمانی وەرگەڕاو؛ کومونیستی هەڵگەڕاو›.

مرتع / marta' ، ـها؛ مراتع/: [عربی] /*اسم*. جاڕ؛ ئالفجاڕ؛ لەوەڕگە؛ مەرگە؛ جیٚ لەوەڕ؛ لەوەڕگا؛ گیاجاڕ؛ چایەر؛ باسەڕە؛ گۆران؛ چائیرخانە؛ چیمەنگە؛ چیمەنزار؛ ڕەپەڵگا؛ زەوینی پڕ لە ئالفی جۆراوجۆری خۆڕسک کە ئاژەڵی تێدا

دەلەوەڕێنن.

▣ **مرتع اختصاصی/ انحصاری:** مەخەڵ؛ پەلەخ؛ پاوان؛ کۆدە؛ قۆرخ؛ لەوەڕ و مێرگی پاوان.

مرتع تابستانی: هاڤینەچەڕ؛ لەوەڕگەی پووش و پار.

مرتعداری / marta'dārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. چایەرداری؛ کار، ڕەوت یان هونەری شین کردن، بووژاندنەوە و پاراستنی لەوەڕگە.

هەروەها: **مرتعدار**

مرتعش / morta'eš/: [عربی] صفت. لەرۆک؛ لەرزۆک؛ لەرزک؛ لەرزەک؛ بە لەرە.

مرتفع / mortafe', mortafa'/: [عربی] صفت. ١. بەرز؛ بڵند؛ بڵیند؛ سەماک ‹دشت مرتفع: دەشتی بەرز› ٢. لاچوو؛ لاچووگ؛ نەماو؛ لابراو ‹مشکل او مرتفع شد: گرفتەکەی لاچوو›.

مرتکب / mortakeb، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. تووش؛ تووشیار؛ ئەنجامدەری کاری هەڵە و ناشیرین ‹مواظب باش دیگر مرتکب این گونه اشتباهات نشوی!: وریا بە چیدی تووشی هەڵەی وا نەبێ!›.

مرتهن / mortahan/: [عربی]/اسم. [حقوق] بارمتە؛ گرۆ؛ گرێو؛ ئەوەی لە گرێوی شتێکدایە.

مرتهن / mortahen/: [عربی]/اسم. [حقوق] بارمتەگر؛ ئەوەی گرێوی بەلاوەیە.

مرتیکه / martîke/ ☜ **مردیکه**

مرثیه / marsîy(y)e، ـها؛ مراثی/: [عربی]/اسم. ١. دورک؛ شەپۆڕنامە؛ شیننامە؛ هەڵبەستێ (بەتایبەت بەند و باو) بۆ لاواندنەوەی مردوو ٢. پرسە؛ ئازیەتی؛ شینگێڕی.

مرثیه‌خوان / marsîy(y)exān، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. شینگێڕ؛ ئەو کەسە بە بەند و باو مردوو دەلاوێنێتەوە. هەروەها: **مرثیه‌خوانی**

مرج / marc/: [معرب از کردی]/اسم. مێرگ؛ مێرگە؛ مەرگە؛ شەکار؛ گیاجاڕ.

مرجان / marcān، ـها/: [سریانی]/اسم. مەرجان: ١. گیانداری زەریایی کە لە ئاوی گەرمدا بە کۆمەڵ دەژی ٢. بستام؛ بزگ؛ بزک؛ کۆڕال؛ پاشماوەی ڕەق هەڵاتووی ئەم گیاندارە کە لە گەوهەرسازی و سسلە و پێلەسازیدا کەڵکی لێوەردەگرن.

مرجانی / marcānî/: [سریانی] صفت. مەرجانی: ١. پێوەندیدار یان سەر بە مەرجان ٢. چێکراو لە مەرجان ٣. بە ڕەنگی نارنجی ئاماڵ سوور.

مرجح / moraccah/: [عربی] صفت. [ادبی] ١. هەڵبژاردە؛ لەسەر؛ وەبەر ‹آرام بر همه مرجح است: ئارام بە سەر هەمووان‌دا هەڵبژاردەیە› ٢. چاتر؛ چاکتر؛ باشتر؛ خاستر؛ خاستەر ‹فردا مرجح است: بەیانی چاکترە›.

مرجع / marca'، ـها؛ مراجع/: [عربی]/اسم. ١. سەرچاوە؛ ژێدەر؛ کەس یان نووسراوەیێ کە بۆ وەرگرتنی زانیاریەکی تایبەت سەری لێدەدەن ٢. سەرچاوە؛ ژێدەر؛ کتێب یان نوسراوەیێ کە هەموو جۆرە زانیاری تێدا کۆ کراوەتەوە و هەر کەس بە پێی نیازی خۆی چاوی لێدەکا (وەک پێڕستی کتێبان، ساڵنامە، وشەدان، فەرهەنگی بەرفراوان و ...): **رفرانس** ٣. نیشانە، شت یان شوێنێ کە گۆڕانکاری ڕەوتێکی لەگەڵدا هەڵدەسەنگێنن ٤. [دستور] وشەیەک کە جێناو دەچێتەوە سەری.

▣ **مرجع اطلاعاتی:** چاوگ/ سەرچاوەی زانیاری؛ سەرچاوەیەک بۆ زانیاری وەرگرتن.

مرجعیت / marca'îyyat/: [عربی]/اسم. چاوگی؛ ژێدەری؛ سەرچاوەیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی سەرچاوە بوون.

مرجمک / marcomak/: ☜ **عدس**

مرجوع / marcû'/: [عربی] صفت. هەڵگەڕاوە؛ هەلەوگەڕیاگ.

▣ **مرجوع شدن:** ناردرانەوە؛ هەناریانەوە؛ نێردرانەوە؛ هەڵەوگەڕیانەوە ‹کتاب‌هایی کە فرستادە بودید، مرجوع شد: ئەو کتێبانەی

ناردبووتان، ناردرانەوە›.

مرجـوع کـردن: ناردنـەوە؛ هەڵـگەڕاندنەوە؛ گەڕاندنەوە؛ کیاستەیوە؛ ناردنەوە؛ هەناردنـەوە؛ وەرگەڕاندنەوە ‹چرا کتاب‌ها را مرجوع کردیـد؟: بـۆ کتێبەکانتان ناردەوە؟›.

مرجوعی / marcû'î ، ـها/: [عربـی] *صفت. [گفتاری]* هەڵگەڕاوە؛ گەڕاوە؛ هەڵگەڕێنراو؛ هەڵەوگەڕیاگ ‹نامەی مرجوعی: نامەی هەڵگەڕاوە›.

مرحبا / marhabā/: [عربی] *دعا.* ئافەرین؛ ئافەرەم ‹مرحبا به صداقتت: ئافەرین بۆ ڕاستبێژیت›.

مرحله / marhale ، ـها؛ مراحل/: [عربی]*/سم.* قۆناغ؛ قۆناخ؛ پلە: ١. پلە و قولە؛ هەر کـام لـە زنجـیرە جێگا یان وێسـتگەگەلی یـەک لـە دووی یـەک ‹مرحلـەی اول کنکـور: قونـاغی یەکـەمی کونکـوور› ٢. مەودای نێوان ئـەو وێسـتگە و جێگانـە ‹هـر مرحله چهار ترم است: هـەر قوناغێـک چـوار ترمـە› ٣. دەور؛ دەوران؛ دەوری پێشـڕەوت، چـالاکی یان گووران ‹مرحلەی شکوفایی: قوناغی گەشە›.

▣ **از مرحله پرت بودن:** *[مجـازی]* خەبەر/ هـا لـە هیچ نەبوون؛ بێ خەوەر و نائاگا بوون ‹فهمیدم که مدیر از مرحله پرت است و چیزی نمی‌داند: زانـیم کە بەڕێوەبەر های لە هیچ نیە و شتێ نازانێ›.

مرحله ای / marhale'î/: [عربـی] *صفت.* قۆنـاغی؛ قۆناخی؛ پێوەندیدار یان سەر بـە قۆنـاغ ‹آزمـون دومرحله‌ای: ئەزموونی دووقۆناخی›.

مرحمت / marhamat ، ـها؛ مـراحم/: [عربـی]*/سم.* دلۆڤانی؛ میهرەوانی؛ بە بەزەیەتی.

▣ **مرحمت زیاد:** سایەت کەم نەبێ؛ خوا لێمانت نەسێنێ؛ دەستەواژەیەکە کـاتی خواحـافیزی بە نیشانەی سپاس دەگـوترێ، واتـە چاکـە و خێرخوازیت هەر ڕوو لە زۆر بوون بێ.

▣ **مرحمت داشتن:** دلۆڤان/ میهرەبان بـوون ‹او به من مرحمت داشت: لەگەڵ من میهرەبان بوو›.

مرحمت کردن: ١. گەورەیی کـردن؛ دلۆڤـانی کردن؛ میهرەبانی‌کردن ‹خیلـی مرحمـت کردیـد تشریف آوردید: گەورەییتان کرد تەشریفتان هێنا› ٢. خەڵات دان/ کردن؛ پێشکەش‌کردن ‹این کیف را مدیر به ایشان مرحمت کردند: بەڕێوەبەر ئەم کیفەی پێ خەڵات کرد›.

مرحمتـی / marhamatî ، ـهـا/: [عربـی] *صـفت.* پێشکەشی؛ خەڵاتی؛ خەڵات‌کراو؛ پێشکەش‌کراو ‹کتـاب مرحمتـی دریافـت شـد: کتـێبی پێشکەشـی وەرگیرا›.

مرحـوم / marhûm ، ـان؛ ـیـن/: [عربـی] *صـفت.* ١. خوا لێ‌خۆش‌بوو؛ خواعافووکردوو؛ ڕەحمەتی؛ ڕۆح شاد (بۆ مردووی دەڵێن) ‹مرحوم پدرم این‌جا را خریده بود: باوکی خوا لێ‌خۆش‌بووم ئێرەی کـڕیبوو› ٢. بە ڕەحمەت چوو؛ کۆچ‌کردوو؛ مردوو؛ مردگ ‹پدرش دیروز مرحوم شد: بابی دوێنـێ بـە ڕەحمـەت چوو›.

مـــرخص / morax(x)as/: [عربـــی] *صـــفت.* مەرەخـەس؛ بـەردایی: ١. ڕزگـار؛ ڕەهـا؛ بـەر؛ ڤەرستی؛ خەلاس؛ دەرهاتوو لە شـوێنێ کـە بـە زۆر یان ناچاری تێیدا بووە ‹سارا دیروز از بیمارستان مرخص شد: سارا دوێنێ لە نەخۆشـخانە ڕزگـار بـوو› ٢. *[قدیمی]* بەرایی‌دراو؛ بەرایی‌پێ‌دراو؛ ڕێگـەدراو بۆ کارێ ‹مرخص است بـرود: مەرەخەسـە، دەتوانـێ بچـێ› ٣. *[گفتـاری]* لاکەوتـە؛ بەکارنـەهاتوو؛ لەکارکەوتوو ‹این ماشین دیگـر مـرخص اسـت: ئـەم ماشینە چیتر لاکەوتەیە›.

مرخصـی / morax(x)asî ، ـهـا/: [عربـی]*/سم.* بەردایی؛ بەرایی؛ ڕێدایی؛ مەرەخەسـی: ١. دۆخ و چۆنـاوچۆنی بـەر بـوون ‹در مرخصـی بـود: لـە بەردابیدا بوو› ٢. ڕزگاری لە شوێنی دانیشتنی بە زۆر و زەبر ‹مرخصی از زندان: بەردایی لە بەندیخانە› ٣. بـەرایی بـۆ جـێ‌هێشـتنی شـوێنی کـار بـۆ ماوەیەکی دیاریکراو ‹یـک ساعت از اداره مرخصـی گرفتم: سەعاتێک لـە مەزرینگـە بـەراییم وەرگـرت› ٤. مافی کارمەند یـان کرێکـار لـە سالـێکدا بـۆ حەسانەوە و جێ هێشتنی شوێنی کار ‹کـارگران

یک ماه مرخصی سالانه دارند: کرێکاران یەک مانگ بەردایی سالانەیان هەیە›.

مرخم[1] / moraxxam ، ـها/: [عربی]/اسم. [دستور] لێکەوت؛ وشەیێ کە پیت یا پیتەکانی ئاخری داکەوتبێ (وەک «خور و خواب» کە لە بنەڕەتدا «خوردن و خوابیدن» بووە. تێبینی: ئەم پێکهاتە لە کوردیشدا هەیە، وەک «هات و چوو» کە لێکەوتی «هاتن و چوون»ە).

مرخم[2]: *صفت.* کورتە؛ کورتکراو؛ کورتکراوە؛ کورتەوەکراو.

مرد / mard ، ـها؛ ـان/: *اسم.* پیاو؛ پیاگ؛ پیا؛ مێر؛ پا: ١. مۆردەم؛ نێری بنیادەم؛ مرۆڤی نێرینەی پێگەیشتوو ٢. شوو؛ مێرد؛ مێرو؛ مێردە؛ هاوسەری ژن ٣. نێر؛ مرۆڤی نێرینە (کوڕ یان پیاو، لە سەرژمێری یان دیاری کردنی ڕەگەزدا) ٤. مەرد؛ مەردەمێر؛ جوامێر؛ ئەوەی خوو و خدەی بەرزە ‹مردی پیدا می‌شد و حقش را کف دستش می‌گذاشت: پیاوێک هەڵدەستا و حەقی دەنایە مشتی› ٥. مەرد؛ کەسێ کە توانست و لێهاتوویی جێبەجێکردنی کارێکی هەبێ ‹مرد عمل: پیاوی کار› ٦. *[گفتاری]* لێهاتوو لە باری جنسیوە.

▣ **مرد آهنین**: *[مجازی]* پیاوی پۆڵایین؛ کەسی کۆڵنەدەر و پێچەقێن و تێکۆشەر.

مرد جنگ: شەڕڤان؛ جەنگاوەر؛ پیاوی شەڕ؛ کوڕی شەڕ.

مرد خانه: پیاوی ماڵ؛ پیاگ ماڵ؛ کەسێکی نێرینە کە سەرپەرشت یان نانهێنەری بنەماڵەیە.

مرد خدا: خواناس؛ پیاوی خودا؛ پیاگی خوا؛ مەرد خوا؛ پیاخاسوو خوای؛ بڕوامەند بە خودا.

مرد رند ☜ **مردرند**

مرد زن‌نما: سەرژنانە؛ ئاغەباجی؛ ژنانیلە؛ سەرژنانیلە؛ بلەکناچێ؛ ژنانی؛ کچانی؛ کناچلە ڕەنگ؛ پیاوێ کە لە خوو و خدەدا لاسایی ژن دەکاتەوە.

مرد عمل: *[مجازی]* پیاوی کار؛ پیاو کاری؛ کوڕی کار: ١. ئەو کەسەی بیرۆکەکانی دەهێنێتە دی ٢. کەسێکی تێکۆشەر و لێهاتوو: **مرد کار**

مرد قورباغه‌ای: مەلەوانی بن گۆم بە ماسک، کەوشی سەوڵی و خەزێنەی هەواوە کە بۆ ماوەیەک لە ژێر ئاودا بمێنێتەوە.

مرد کار ☜ **مرد عمل ـ٢**

مرد میدان: *[مجازی]* کوڕی مەیان/ کوڕ؛ ئەو کەسەی بۆ تێهەڵچوون و بەربەرەکانێ ئامادەیە.

▣ **مرد چیزی بودن**: *[مجازی]* کوڕی شتێ بوون؛ لێهاتوو بۆ تێهەڵچوون و جێبەجێکردنی کارێک ‹مرد این کار هستی؟: کوری ئەم کارە هەی؟›.

مرد شدن: بوونە پیاو: ١. پێگەیشتن؛ گەورە بوون ٢. بوونە خاوەن ژن و منداڵ ٣. بوونە خاوەن پلە و پایە.

مرداب / mordāb ، ـها/: *اسم.* گەبەڵ؛ تالاو؛ زەلکاو؛ زەلکۆ؛ مردواو؛ مرداو؛ قوپی؛ قۆپیە؛ مەرازە؛ بوغاز؛ چراڤ؛ گۆلەئاوێکی مەند و پەل کە لە زێبارێک جوێ بۆتەوە یان لە یەکگرتنەوەی چەند چۆم بەدی هاتووە.

مردابی / mordābî/: *صفت.* زەلکاوی؛ تالاوی؛ گەنداوی؛ گەبەلی: ١. سەر بە زەلکاو ‹گیاه مردابی: گیای زەلکاوی› ٢. بە زەلکاوەوە ‹منطقه‌ی مردابی: ناوچەی زەلکاوی›.

مرداد / mordād/: *اسم.* گەلاوێژ؛ مورداد؛ مانگی پێنجمی ساڵ؛ نێوەڕاست مانگی هاوین: **اَمُرداد**

مردار / mordār ، ـها/: *اسم.* مردار؛ مرار؛ مرداڵ؛ لەرگ: *(الف)* مردارەوەبوو؛ مردارەوبووگ؛ مردالەوو؛ مندار؛ گیانەوەری گۆشت‌حەلال کە خۆی مردبێ یان بە شەرعی سەری نەبڕابێ ب) تۆپیو؛ تۆپا؛ تۆپیگ؛ تەنبوو؛ کەوتی؛ سەقەت؛

سەکەت؛ سەکت؛ مەردا؛ لاشەی گیانەوەری حەرامگۆشت.

▣ **مردار شدن**: *الف)* مردارەوە بوون؛ مندار بوونەوە؛ مردار بوون؛ مرار بین؛ گیان دەرچوونی حەیوان بەبێ سەربڕین *ب)* فەتین؛ تۆپین؛ تۆپەی؛ تۆپای؛ سەکتین؛ شیاین؛ تۆپەڕا بوون؛ هەڵتۆپین؛ هەڵتلۆپین؛ هەڵتلۆپیان؛ تۆپان؛ سەکەت بوون؛ کەوتین؛ گیان دەرچوونی حەیوانێ کە گۆشتی ناخورێ.

مردار کردن: *الف)* مردارکردنەوە؛ مردارکردن؛ مردارەوکردن؛ مراندنی حەیوان بێ سەربڕین *ب)* تۆپانن؛ تۆپاندن؛ سەکەتکردن؛ کەوتاندن؛ کوشتنی حەیوانی حەرامگۆشت.

مردارخوار / mordārxār ، ـان/: *صفت.* لاشەخۆر؛ لاشخۆر؛ مرارخۆر؛ مردارەخۆر؛ هۆکارە و چەشتەی گۆشتی مردارەوەبوو.

مردارسنگ / mordārsang/: *اسم. [شیمی]* مەرداسەنگ؛ ئۆکسیدی زەردی سرپ کە بۆ دروستکردنی ڕەنگ و شیشە و لاستیک بەکار دێ.

مردافکن / mardafkan/: *صفت. [مجازی]* پیاوبەزێن؛ بلەربەزێن؛ زۆر بە هێز و گورد.

مردانگی / mardānegî ، ـها/: *اسم.* پیاوەتی؛ پیاگەتی؛ پیاگەری؛ پیاداری؛ مرۆڤایەتی؛ جامێری؛ چکی؛ مەردازایی؛ مەردومی؛ قەنجانی؛ جوامێری؛ مێراتی؛ مەردی؛ مەردایەتی؛ مێرێنی؛ مێرێتی: ١. غیرەت؛ دۆخ یان چۆنیەتی دارا بوونی تایبەتمەندیگەلی پیاوانە ٢. مێرخاسی؛ چاکە؛ دۆخ یان چۆنیەتی دارا بوونی تایبەتمەندیگەلی چاک.

مردانه[1] / mardāne/: *صفت.* پیاوانە؛ مێرانە؛ مێردانە؛ پیایانە؛ پیاگانە: ١. /ـها/ پێوەندیدار یان سەر بە پیاوان ‹کفش مردانە: پێڵاوی پیاوانە› ٢. کوڕانە؛ مێرەکی؛ ئازایانە؛ مەردانە؛ چالاکانە؛ وەکوو پیاوان ‹قامت مردانە: بەژنی پیاوانە›.

مردانه[2]: *قید.* پیاوانە؛ پیاگانە؛ مێرانە؛ کوڕانە؛ پیایانە؛ بە ڕەوشتی پیاوان ‹او همه چیز را مردانە تحمل کرد: ئەو پیاوانە لەگەڵ هەموو شتێکدا هەڵیکرد›.

مردانەدوز / mardānedûz ، ـها؛ ـان/: *اسم.* پیاوانەدوور؛ ئەوی گنج یان پێڵاوی پیاوانە دەدوورێ.

مردد / moraddad ، ـها؛ ـین/: [عربی] *صفت.* پاوپا؛ دوودڵ؛ دڕدۆنگ؛ دووشک ‹مدتی مردد بودم که بروم یا نروم: ماوەیێ دوودڵ بووم بچم یا نەچم›.
هەروەها: **مردد بودن؛ مردد شدن؛ مردد ماندن**

مردرند / mard(e)rend/: *صفت. [مجازی]* زۆڵ؛ فورتەک؛ ژخوڤەژیرە؛ سەگفزوول؛ زیت و فێڵباز.

مردرندی / mard(e)rendî ، ـها/: *اسم.* زۆڵی؛ فێڵەبازی؛ دۆخ یان چۆنیەتی زیت و فێڵباز بوون.

مردسالاری / mardsālārî/: *اسم. [جامعەشناسی]* پیاوسالاری؛ پیاوەزنی؛ جۆرێ ڕژیمی کۆمەڵایەتی کە دەسەڵات لە دەستی پیاودایە.

مردستیزی / mardsetîzî ، ـها/: *اسم.* دژەپیاوی؛ پیاوسواژی؛ دوژمنی دەگەڵ پیاوان و دان نەنان بە ژێهاتوویی و شیاوییاندا. هەورەها: **مردستیز**

مردک / mardak/: *اسم.* خوێریلە؛ پیاویژگە؛ مێردەک؛ مێرک: ١. *[نامتداول]* گونەڵ؛ پیاوی کورتەبالا ٢. *[تعریض]* زەلامۆک؛ بۆرەپیاگ؛ خوێڕی و کەم بایەخ لە باری کۆمەڵایەتی و ڕامیاریەوە.

مردم / mardom ، ـان/: *اسم.* خەڵک؛ عالەم؛ خەڵق؛ مرۆڤان: ١. مەردم ‹همەی مردم در برابر قانون با هم برابرند: هەموو خەڵک لە هەمبەر قانوونەوە وەکوو یەکن› ٢. ئاپۆرە؛ تاقمێکی دیاری‌نەکراو لە مرۆڤ کە بە هۆی بڕێ تایبەتمەندیەوە دەچنە پاڵ یەک ‹مردم تهیدست:

خەڵـکی هــەژار› ٣. حەشـامات؛ حەشـیمەت؛ خەڵـکی ئاسـایی لـە چـاو تـاقم یـان چینێکـی دیـاریکراو ‹مـردم و دولـت: خەڵـک و دەوڵـەت› ٤. ئاپۆرەی نیشتەجێ لە شوێنێک ‹مـردم ژاپـن: خەڵـکی ژاپـون› ٥. *[گفتاری]* دیتـران؛ نامۆیـان؛ خەڵکی غەوارە ‹بە مردم چە ربطـی دارد؟: چـی بـە سەر دیترانەوەیە؟›.

▣ **مردم کوچە و بازار:** خەڵکی کووچە و کۆڵان؛ خەڵکی ڕەمەکی؛ خەڵکی ئاسایی کە کار یان بار و دۆخێکـی کۆمەڵایـەتی بـەرچاویان نیـە ‹روشنفکری کە حرف مردم کوچـە و بـازار را نفهمـد برای لای جرز خوب است: ڕۆشنبیرێ کە لە قسەی خەڵکی کووچە و کۆلان تێنـەگا بـۆ شـێف بـڕین باشە›.

مــــردمآزار / mardomāzār ، ـهــا/: *صــفت.* مـەردمئـازار؛ خەڵـکوەزەن؛ بـێخـەیر؛ دڵـچڕ؛ بەدفەڕ؛ تـەڕن؛ هـۆگر و هۆکـارە بـە ئـازار دانی خەڵک. هەروەها: **مردمآزاری**

مردم آمیز / mardomāmîz/: *صفت.* خۆڕێخـەر؛ لێهـاتوو لـە خـۆ ڕێکخسـتن دەگـەڵ خەڵـکدا. هەروەها: **مردمآمیزی**

مــــردمپســـــند / mardompasand/: *صــفت.* خەڵکپەسەن؛ بە دڵی خەڵک؛ پەسـەن و جـێ سـەرنجی کۆمـای خەڵـکی ئاسـایی (نـە چـینی هەڵبژاردەی گەل).

مردمـــدار / mardomdār/: *صفت.* مەردمـدار؛ لێهاتوو و هـۆگری هەڵـکردن و سـازان دەگـەڵ خەڵکدا.

مردمـــداری / mardomdārî ، ـهــا/: *اســم.* مەردمـداری؛ کـاری هەڵـکردن و بـۆ لای خـۆ ڕاکێشانی خەڵک.

مردمدوســت / mardomdûst ، ـها؛ ـان/: *صفت.* گەلپەرست؛ گەلدۆس؛ گەلحەز؛ مەردمدۆس؛ مرۆدۆســت؛ مــەردمدۆســت؛ خەڵــکدۆســت؛ خۆشویستی خەڵک و هۆگری یارمەتی دانیـان. هەروەها: **مردمدوستی**

مــــردمســــالاری / mardomsālārî/: *اســم.* خەڵـکسـالاری؛ خەڵـکمـەزنی؛ مرۆسـالاری؛ دیموکراسی؛ ڕژیمێ کە خەڵک لـە دامـەزران و بەڕێوە چوونیدا، دەستی باڵای هەیە.

مــردمســتیز / mardomsetîz ، ـها؛ ـان/: *صفت.* نەگریس؛ لاسار؛ دژ بە خەڵک؛ بە خوو و خدەی دژایەتی و نەسازان لەگەڵ خەڵـکدا. هـەروەها: **مردمستیزی**

مردم سنجی / mardomsancî/: *اسم.* زانسـت و شێوەکاری پێوان و لە گەزدانی لەشی مرۆڤ لـە باری ئەندازە و ڕادەی لەباری و ڕێکیەوە.

مــــردمشناســــی / mardomšenāsî/: *اســم.* خەڵکناسـی؛ مـەردمناسـی؛ لقـێ لـە زانسـتی مرۆڤناسی کە لە ڕەچەڵەک، پێوەندی ئاقـاری و کۆمەڵایەتی، زمان و فەرهەنگی کۆمەڵگای مـرۆ دەکۆڵێتەوە. هەروەها: **مردمشناس**

مردمفریـــب / mardomfarîb ، ـها؛ ـان/: *صفت.* خەڵکخلەتێن؛ مەردمخەڵەتێن؛ خەڵـەتێنەری خەڵک. هەروەها: **مردمفریبی**

مردمـــک / mardomak ، ـهــا/: *اسم.* بیبیلـە؛ بیلبیلە؛ بەبەڵە؛ بیبکە؛ بیبیک؛ بیبـۆک؛ بیبـک؛ پیبک؛ پیبۆک؛ گلێنە؛ گلێنیە؛ گلێلک؛ کێلکـی؛ گلار؛ گـلارە؛ گـدارە؛ گادانـە؛ کێچـک؛ کچێنـە؛ کچینە؛ کـەچاچاڤ؛ کـەچکاچاڤ؛ کەشـکاچاڤ؛ بیبی؛ بیڤـل؛ ڕەهـن؛ ڕەهنـک؛ کـوڕژا؛ گـوللی؛ ڕەشــێنە؛ ڕەشرڕشــک؛ ڕەشرڕەشــک؛ ڕەشــک؛ ڕەشــکە؛ کۆڤــان؛ کونکاچــاڤ؛ کەنیشــکی؛ گوورزەکاچاڤ؛ کناچلۆ چەمی؛ ڕەشێنکەی چاو؛ ڕۆچنەیەک لە تـوێی چـاودا کـە تیشـکی لێـوە تێپەڕ دەبێ و بە کەم و زۆری تیشـک، گـەورە و بچووک دەبێتەوە.

مــردمگـرا / mardomgerā ، ـها؛ ـیان/: *صفت.* خەڵکواز؛ مەردمی؛ هۆگر و خوازیـاری هـاوڕێیی کــردن و یارمــەتی دانی خەڵــک. هــەروەها:

مردم‌گرایی

مردم‌گریز / mardomgorîz ، ـها؛ ـان/: *صفت.* دووره‌په‌رێز؛ کنارێن؛ لاته‌ریک؛ بێواز له ناو خه‌ڵک و خۆ ده کونج خزێن. هه‌روه‌ها: **مردم‌گریزی**

مردمی[1] / mardomî ، ـها/: *اسم.* مه‌ردمی؛ مرۆڤایه‌تی؛ مرۆگی؛ مرۆڤانی؛ قه‌نجانی؛ جوامێری؛ مێرانی؛ ڕندی؛ پیاوچاکی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی هه‌بوونی ئاکار و کرده‌وه‌ی له‌بار و شیاوی مرۆڤ.

مردمی[2]: *صفت.* مه‌ردمی: ۱. مرۆڤی؛ سه‌باره‌ت به خه‌ڵک ۲. پێوه‌ندیدار یان ته‌با ده‌گه‌ڵ قازانج، زه‌وق یان خواستی خه‌ڵکدا ‹دولت مردمی: ده‌وڵه‌تی مه‌ردمی›.

مردمیاری / mardomyārî/: *اسم.* مرۆڤانی؛ کار یان ڕه‌وتی یاری دانی خه‌ڵک و کردنی کاری به‌قازانج بۆ کۆمه‌ڵگا.

مردن / mordan/: *مصدر. لازم.* // **مردی**: مردی؛ **می‌میری**: ده‌مری؛ **بمیر**: بمره// مردن؛ مرن؛ مه‌رده‌ی؛ ماردش؛ مه‌ردش: ۱. گیان دان؛ هه‌ڵپلۆسکان؛ هه‌ڵپلۆسکیان؛ گیان‌که‌ندن؛ چاو سپی بوون؛ گاندایش؛ گان قه‌تش؛ هاتنه لا؛ دوایی هاتنی ژین؛ گیان له له‌شدا نه‌مان ۲. *[مجازی، ادبی]* کوژانه‌وه؛ داکوژان؛ وه‌کوژان؛ دامران؛ دامرکان؛ داته‌مران؛ داته‌مریان؛ ئه‌وه‌کوشیه‌ی؛ مه‌رده‌یره؛ خامۆش بوون ‹مردن چراغ: کوژانه‌وه‌ی چرا› ۳. *[مجازی]* بڕان؛ نه‌مان؛ نه‌مه‌نه‌ی؛ کوژانه‌وه؛ له ناو چوون به‌تایبه‌ت له بواری هزر و هه‌سته‌وه ‹مردن امید: هیوا بڕان› ٤. *[مجازی]* فه‌وتان؛ تێدا چوون؛ تیاچوون؛ تووشی سه‌خڵه‌تی و دژواری ئه‌سته‌م هاتن ‹از تشنگی مردن: له تینوویه‌تیدا مردن› (به مانای یه‌کجار تینوو بوون) ٥. *[مجازی]* زۆر خۆش ویستنی که‌س یان شتێ ‹برای کسی مردن: مردن بۆ که‌سێ› ٦. *[تعریض]* گوم و گۆڕ بوون؛ زۆر پێ‌چوون و نه‌هاتنه‌وه ‹این زن هم که رفت و مُرد: ئه‌م ژنه‌ش خۆ ڕۆی و گوم و گۆڕ بوو›.

■ صفت مفعولی: **مرده** (مردوو)/ مصدر منفی: **نَمردن** (نه‌مردن)

مردنگی / mardangî ، ـها/: [از سنسکریت] *اسم.* *[قدیمی]* لاله؛ لالا؛ له‌عله؛ جۆرێ شووشه چرای گه‌وره‌ی زارئاوه‌ڵا (ده‌م‌باز) که له سه‌ر شه‌م یان چرا دایانده‌نا، با نه‌یکوژێنێته‌وه.

مردنمایی / mardnemāyî/: *اسم.* نێره‌کوڕکه‌یی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی وه‌ک پیاو هاتنه به‌ر چاو یان خۆ وه‌ک پیاو لێ‌کردن (بۆ ژن).

مردنی / mordanî/: *صفت.* ۱. له‌مردن؛ له‌نه‌مان؛ مردنی؛ بمر؛ مه‌رده‌کی؛ به ئه‌گه‌ر یان چه‌لانی مردن ‹بی‌خود نترس! این آدم به این زودی‌ها مردنی نیست: له خۆڕا مه‌ترسه! ئه‌مه بێت و به‌م زووانه له‌مردن نیه› ۲. *ـها/ [مجازی]* دالگۆشت؛ قاڕووعه‌م؛ قاڕقاڕۆک؛ قاڕووچ؛ قاڕپچۆک؛ قاریت؛ قرخن؛ کۆپڵ؛ گه‌ڕک؛ گه‌ڕکه؛ مردووله؛ مه‌ڕمووکه؛ مردۆخه؛ مردۆخ؛ مردڵ؛ مرداڵ؛ فێق؛ فێقن؛ جیقنه؛ جیقن؛ جیقه؛ چه‌رمه؛ جووقن؛ له‌ڕ و لاوازی که‌له‌لا که به‌حاڵ نووزه‌ی دێ ‹این مرغ مردنی را چرا خریدی؟: ئه‌م مریشکه دالگۆشته‌ت بۆ کڕیوه؟› ۳. بۆ مردن؛ مه‌وچنه‌ک؛ شیاو یان لایقی مردن.

مردود / mardûd ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* ڕه‌د؛ ڕفووزه؛ وه‌رنه‌گیراو؛ له ئه‌زموون ده‌رنه‌چوو (به‌تایبه‌ت له تاقی‌کردنه‌وه‌دا) ‹آرام مردود شده و باید سال دیگر هم بخواند: ئارام ڕه‌د بووه و ده‌بێ ساڵێکی دیش بخوێنێ›.

مردوده / mardûde/: [عربی] *صفت.* دۆخی ژنێک که ته‌ڵاق دراوه و گه‌ڕاوه‌ته ماڵی بابی.

مرد و مردانه / mard-o-mardāne/: *قید.* پیاوانه؛ پیاگانه؛ مه‌رد و مه‌ردانه؛ کوڕی کوڕانه؛ به بوێری و چاو نه‌ترسی و جوامێریه‌وه ‹در برابر دشمن مرد و مردانه مقاومت کرد: له به‌رامبه‌ر دوژمنه‌وه پیاوانه

ڕاوەستا›.

مرده / morde ، ـها؛ ـگان/: *صفت.* مردوو؛ مـەردە؛ مردگ: ١. ژین لێبڕاو؛ گیان تێدا نـەماو؛ گیـان دەرچووگ؛ مەردا؛ مردی؛ ماردا؛ مـارده ‹پرنـدەی مرده: مـەلی مـردوو› ٢. *[مجازی، ادبی]* کـوژراوە؛ داکوژاو؛ وەکوژاو؛ ئەرەکوشیا؛ ئەرەمەردە؛ تەمراو؛ داتەمراو؛ دامرکـاو؛ خـامۆش‌بـووگ ‹آتش مـرده: ئاگری کوژراوە› ٣. *[کنایی]* لە بنە هاتوو؛ لە کیس چووگ ‹عشق مـرده: ئـەوینی مـردە› ٤. *[مجازی]* شەل‌وپەت؛ شەکەت و هەڵەکەت؛ بێهاز ‹خسته و مرده به خانه برگشتم: شەکەت و مردوو هاتمەوە بـۆ ماڵ› ٥. *[مجازی]* دڵ‌نەماو؛ هیلاک ‹او مـردەی آن دختر بود: مردووی ئەو کچە بوو› ٦. لـەبیرەوەچوو؛ نەماو ‹زبانهای مُرده: زمانگـەلی مـردوو› ٧. مـات؛ بێبریقە (بۆ ڕەنگ) ‹رنگ مرده: ڕەنگی مات›.

مـردەبـاد / mordebād/: *دعا.* بمـرێ؛ بکـەوێ؛ نەمێنێ؛ داوای لە ناو چوونی شتێک یان کەسێ ‹مرده باد استبداد: بمرێ زۆرەملێ›.

مـــردەپرســـتی / mordeparastî/: *اســم.* مردووپەرسـتی؛ مردەپەرسـتی؛ مەردەپرێسـی؛ ڕێزنانی لەڕادەبەدەر لە مـردووان و ڕابـردووان و شانازی پێکردنیان. هەروەها: **مردەپرست**

مردەخـور / mordexor ، ـها/: *صفت.* بـەرخۆر؛ زگ‌لەوەڕێن؛ خۆ بە خەڵـک تێرکـەر؛ هۆکـارە و هـۆگری کەڵـک وەرگـرتن و قـازانج بـردن لـە مەرگی خەڵک. هەروەها: **مردەخوری**

مردە ریـگ / morderîg/: *اسم. [ادبی]* میـرات؛ میراتی؛ پاشماوە؛ جێمـاوە؛ ئـەوەی لـە مـردوو بەجێ ماوە.

مردە زاد / mordezād/: *اسم.* لەبەرچوو/ چووگ؛ زارۆیێ کە بـەر لـە هاتنـە دنیـا یـان لـە کـاتی هاتنەدنیادا بمرێ.

مردە سـگ / mordesag/: *صفت.* سـەگ‌تۆپیـو؛ سەگ‌تۆپی؛ جنێوێکـە واتـا وەک سـەگی تۆپیـو پیس و پۆخڵ.

مردەشو / mordešû ، ـها/: *اسم.* مریشۆر؛ مریشۆ؛ مردگ‌شۆر؛ مردووشـۆر؛ مردیشـۆر؛ مەردەشـۆر؛ کەسێ کە مردووەکە پێش کفن‌کردن دەشۆرێ.
▣ مردەشو بردن: بـە مـەردەڵای شـەڕ چـوون؛ دوابڕان (بۆ جنێو یان نفرین) ‹مردەشـو ببـرد آن نانی را که تو می‌خوری: مرده شو ببرد ایـن شـوهر را: بە مەردەڵای شەڕ بچێ ئەو نانـەی تـۆ دەیخـۆی؛ دوای ببرێ ئەم شووە›.

مــردەشــوخانه / mordešûxāne ، ـهـا/: *اسـم.* مەردەشۆرخانە؛ شوێنی مردوو لێ شوردن.

مردە کشی / mordekešî ، ـها/: *اسم. [تعریض]* کار و ڕەوتی هەڵـگرتن و بـردنی مـردوو بـۆ سـەر قەبران.

مردی / mardî/: *اسم.* مێردی؛ مێرێنی؛ پیاوەتی؛ پیـــاوی؛ پیـــاگی: ١. پیاگـــەری؛ دۆخ یـــان چۆناوچۆنی پیاو بوون ‹از مردی همین صدای کلفت را داری؟: لـە پیـاوەتی هـەر ئـەم نەڕەتـە هەیـە؟› ٢. *[مجازی]* جوامێری؛ مێرخاسی؛ مێریتی.
▣ از مردی افتادن: لە پیاوەتی کەوتن؛ مێـرێنی نەمان؛ لە دەست دانی قەوەتی گان‌کردن.

مردیکـه / mardîke/: *اسـم. [گفتـاری]* هـەتیوە؛ پیاویژگە ‹مردیکه جُلنبُر چە ادعاها دارد!: هەتیوە شڕ و شەڕیوە چ شات‌وشووتێ دەکا!›: **مرتیکه**

مرز / marz ، ـها/: *اسم.* سنوور؛ سینۆر؛ کەوشەن؛ حدوود؛ دەروەچـار؛ سـەرحەد؛ مـەرز؛ توخـوب؛ تخوب؛ کەرخ؛ تاڵـخ؛ تخـوم؛ پـەڕ؛ حـەد؛ هـەد؛ سەرخەت؛ هـۆم: ١. جەسـپەر؛ شـوورە؛ بـەنک؛ بەلک؛ چیلە؛ درسەگ؛ قەمتەرە؛ تیزماڵکەزەوین یان لەمپەری سروشتی (وەک کـەژ و چـەم) کـە پانتای ژێردەسەڵاتی دوو وڵاتی هاوسێ دیـاری دەکـا ‹مـرز ایـران و پاکسـتان: سـنووری ئێـران و پاکستان› ٢. ناوچەی پەنا سـنوور ‹مدتی در مرز زندگی می‌کرد: ماوەیێ لـە سـنووردا دەژیـا› ٣. بـڕ؛ بەشی دەرەکی یا قەراخی ئاقـارێ ‹مـرز چراگـاه: کەوشەنـی لەوەڕگە› ٤. ئـەوەی ڕادە یـان بـەری

شتێ دەسنیشان دەکا ‹جمعیت زمین از مرز شش میلیارد گذشت: جەماوەری زەوی لە مەرزی شەش ملیار تێپەڕی کرد› ۵. *[ادبی]* هەرێم؛ وڵات؛ ئاقار؛ ناوان ‹مرزهای دانش: کەوشەنی زانست›.

◙ **مرز طبیعی**: سنووری سروشتی؛ لەمپەری سروشتی (وەک کێو و زەریا) کە مەرزی نێوان دوو وڵاتە.

مرزبان / marzbān ، ـها؛ ـان/:*اسم.* مەرزەوان؛ سنووروان؛ کەسێ کە کێشکی سنوور دەدا: **مرزدار**

مرزبانی / marzbānî/:*اسم.* مەرزەوانی؛ سنووروانی: ۱. کار و پیشەی مەرزەوان ۲. *ـها/* مەزرینگەی ڕاگرتن و پاراستنی سنوور.

مرزبندی / marzbandî ، ـها/:*اسم.* سنوورڕێن؛ سنووربەندی؛ مەرزبەنی؛ کەوشەنبەندی: ۱. بڕبەندی؛ کار و ڕەوتی دانان یا دیاری‌کردنی سنوور ۲. دیاری‌کردنی ئاقار یان هەرێمی هێمانەکانی سەر بە کۆمەڵە یان تاقمێ ‹مرزبندی سیاه و سفید: سنوورینی ڕەش و سپی›.

مرزدار / marzdār/ ☜ **مرزبان**

مرزنگوش / marzangûš ، ـها/:*اسم.* گوێ‌مشکە؛ گوێچکەمەڵە؛ گوێچکەملە؛ گوێ‌ملە؛ مەرزنجۆش؛ ئاڵفەگیایەکی بۆنخۆش بە گوڵی بچووکی سپی یان ئاڵ، گەڵای ڕێکی هێلکەیی و سەرلقی گوڵدارەوە کە بۆ دەرمان دەشێ.

مرزه / marze ، ـها/:*اسم.* مەرزە؛ مەرسە؛ مەرزەک؛ فلفەلەک؛ گیایەکی گەڵاوردی تێژی بۆنخۆشە وشک دەکرێ و دەخورێ.

مرزی / marzî/: *صفت.* مەرزی؛ سنووری؛ کەوشەنی: ۱. پێوەندیدار یان سەر بە سنوور ‹اختلاف‌های مرزی: کێشەی سنووری› ۲. جێگرتوو لە کەوشەندا ‹شهر مرزی: شاری مەرزی›.

مرس / mors/: [فرانسوی]*اسم.* مۆرس؛ هەر کام لە دوو دەستە نیشانەگەلی دیتنی (بە شێوەی خاڵ و هێڵ) یا بیستنی (بە شێوەی فیکەی توند و هێواش) کە بۆ هەناردنی هەواڵی دوورە ڕێ بەکار دەچێ: **مورس**

مرسل / morsal/: [عربی] *صفت.* ۱. ناردراو؛ هەناریاگ (لە لایەن خوداوە، بۆ پێغەمبەری خاوەن کتێب دەگوترێ) ۲. ڕەوان؛ بێ‌گرێ ‹نثر مُرسل: پەخشانی ڕەوان›.

مرسله / marsale ، ـها/: [عربی]*اسم.* ناراوە؛ ناردراوە؛ نێردراوە؛ هەناردە؛ ناریاگ؛ ئەوەی بەتایبەت کەڵوپەلێ کە لە لایەن کەس یان ڕێکخراوەیەکەوە بۆ شوێنێ بەڕێ‌کراوە.

مرسولات / marsûlāt/: [از عربی] جمعِ ☜ **مرسوله**

مرسوله / marsûle ، ـها؛ مرسولات/: [از عربی]*اسم.* نێردراوە؛ هەناردە؛ ناراوە؛ ناریاگ؛ کاڵا یان شتی نێردراو ‹مرسولەی پستی: هەناردەی پۆستی›.

مرسوم / marsûm/: [عربی] *صفت.* باو؛ ڕەسم؛ بەبرەو ‹شیوەی مرسوم: شێوەی باو›.

◙ **مرسوم بودن**: باو بوون؛ ڕسم بوون؛ بە برەو بوون ‹در گذشته این کار مرسوم بود: لە ڕابردوودا ئەم کارە باو بوو›. هەروەها: **مرسوم شدن؛ مرسوم کردن**

مرسی / mersî/: [فرانسوی] *دعا.* سپاس؛ سوپاس؛ زۆر مەمنوون؛ وشەی پێزانی، لە جوابی چاکەدا.

مرشد / moršed ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* ۱. *[تصوف]* پیر؛ شێخی تەریقەت؛ پێشەوا، بەتایبەت پێشەنگی تاقمێ سۆفی ۲. *[گفتاری]* سەرناوێ بۆ چاچۆڵباز و مارەکەگیڕ ۳. مورشید؛ مرشۆڕ؛ مرشید؛ بەڕێوەبەر یان کارگێڕی وەرزشی لە زۆرخانەدا.

مرصد / marsad/: [عربی]*اسم.* ڕوانگە؛ جێگەیەک کە لێیەوە دەڕوانن.

مرصع / morassa'/: [عربی] *صفت.* نقێم‌بەند؛ ڕازاوە بە بەرد یان کانزای گرانبایی.

مرصع‌پلو / morassa'polow, -polo/: [عربی/ فارسی]*اسم.* جۆرێ پلاوی ڕازاوە بە گۆشتی

مریشک، خەلیلەی نارنج یان پرتەقاڵ، خەلیلەی بادام یان پستە، زریشک، کشمیش، ڕۆن و زافەران و…

مرصع کاری / morassa'kārî/: [عربی/ فارسی] *اسم*. نقێم‌بەندی؛ کار یان هونەری چنی کردنی نقێم‌بەند. هەروەها: **مرصع‌کار**

مرض / maraz ، ـها؛ امراض/: [عربی]*اسم*. دەرد؛ نەخۆشی؛ نەوەشی؛ نەخوەشی؛ نەخۆشین؛ نەخوەشین؛ پێگان؛ دەردە؛ لەش‌بەباری؛ بیماری.

⊡ **مرض الموت**: نەخۆشی سەرەمەرگ؛ نەخۆشی لە سەر مردن.

مرض **جوع** ☜ بیماری جوع، **بیماری**

مرض **قند**: شەکەرمز؛ نەخۆشی شەکر/ قەن.

مرض **واگیر**: ئاهۆ؛ پەتا؛ ئازار؛ درم؛ نەخۆشی گیرۆ.

⊡ مرض **داشتن**: *[تعریض]* نەخۆش بوون؛ نەوەش بیەی؛ دەردەدار بوون؛ تووشی نەخۆشی بەتایبەت ڕەوانی بوون ‹مرض داری این کارها را می‌کنی؟: نەخۆشی ئەم کارانە دەکەی؟›.

مرضا / marzā/: [عربی] جمعِ ☜ **مریض**

مرضی / marazî/: [عربی] *صفت*. پێوەندیدار بە نەخۆشیەوە.

مرضی الطرفین / marzîyottarafeyn/: [عربی] *صفت*. دوو لا لێ ڕازی؛ بە دڵی هەر دوو لای کێشە یان شەڕ.

مرطوب / martûb/: [عربی] *صفت*. ١. تەڕ ‹دستمال مرطوب: دەسرەی تەڕ› ٢. شێدار؛ شەدار؛ نمدار؛ بەنم؛ هێت؛ هوتن ‹هوای مرطوب: هەوای شێدار›.

مرعوب / mar'ûb ، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. ترساو؛ هەراسان؛ زات‌چوو؛ تۆقیو.

مرعی / mar'î/: [عربی] *صفت*. ڕەچاوکراو؛ بەرچاوگیراو.

مرغ / marq ، ـها/: *اسم*. ١. هەرێز؛ هەرێس؛ ون‌ئەور؛ گیایەکی ئالیکی بە لاسکی خزۆک، گەڵای کەسک و درێژی نووک‌تیژ و کاڵاندار، گوڵی سەوزی کاڵ و کۆی وەک هێشووی درێژ و بەری درێژۆکەی تۆم وردەوە ٢. *[قدیمی]* مێرگ؛ مێرگە؛ چیم.

مرغ / morq ، ـها/: *اسم*. مریشک؛ مامر؛ کارگ؛ کەرگی؛ کەرگە؛ کاڕگە؛ کاڕگی؛ مووڕ؛ مر: ١. /ـها؛ ـان/ هەر کام لە گیاندارانی پەلەوەر کە لەشی پەڕاوی و پەلی وەک باڵیان هەیە ٢. /ـها؛ ـان/ باڵندەی کەوی، جووتی کەڵەباب ٣. دەیەمین ساڵ لە ساڵانی ساڵ‌پێوی تورکستانی ☜ **تقویم**

⊡ مرغ آتشین ☜ **فلامینگو**

مرغ **انجیرخوار** ☜ **انجیرخوار**

مرغ **باران** ☜ **سَلیم**[1]

مرغ **بهشتی**: ١. پەلەوەرێ بە دەندووکی زل، پەنجەی بە هێز و پەڕی ئاڵەوە ٢. ☜ **مرغ‌بهشتی**

مرغ **توفان**: پەلەوەرێکی دەریایی بە دەندووکی وەک لوولە و باڵی درێژ و باریکەوە.

مرغ **حسینی** ☜ **فلامینگو**

مرغ **حق**: تووتاک؛ تووتەک؛ حەق‌حەق‌کەرە؛ قژاوکە؛ تاق‌تاق‌کەرە؛ تاک‌تاک‌کەرە؛ تاق‌تاق‌کەرە؛ هوموکەرە؛ قژاکە؛ پەلەوەرێکی بچووکە بە پەڕی خۆڵەمێشی و دەنگی ناخۆشەوە، مێروو دەخوا و زۆرتر شەوانە دەخوێنێ: **مرغ شباویز؛ مرغ شباهنگ**

مرغ **خانگی**: مریشک؛ مامر؛ مر؛ کەرکی؛ کەرگی؛ کەرگە: ١. پەلەوەری کەوی و ماڵی کە نافڕێ و بەتایبەت بە مێوینەکەی دەگوترێ کە بۆ هێلکە و گۆشتەکەی ڕایدەگرن ٢. ماکیان.

مرغ زرین‌پر ☜ **مگس‌گیر**

مرغ **سقا**: کەڕاوی؛ کەراقی؛ کەلک؛ قووتان؛

زەرۆلە؛ زورۆلە؛ سەقا؛ سەقاو؛ سەقاقوش؛ سەقاکوژ؛ قوتان؛ ماسی‌چنە؛ باڵندەیێکی زەلامی ماسی‌خۆرە، قورتمێکی لە خوار دندووکی هەیە ماسی و ئاوی تێدا هەڵدەگرێ.

مرغ سعادت: پیرۆزە؛ هوما؛ باڵدارێکی چیرۆکانە بە سەر هەر کەسدا سێبەر بکا دەبێتە شا.

مرغ شباویز ☜ **مُرغ حق**

مرغ شباهنگ ☜ **مُرغ حق**

مرغ عشق: باڵندەیەکی دانەخۆری دەستەمۆیە، بە ڕەنگی شین، زەرد، کەسک و پیرۆزەیی، و برێ جاریش سپی کە دەنگی وەک فیکە وایە.

مرغ غواص: کەرەسەرە؛ کەرسەڕە؛ کەرسەڕ؛ پێ‌درێژە؛ باڵندەیەکی مەلەوانی باڵ‌کورتە لە سەر گژ و گیای سەر ئاو هێلانە دەکا.

مرغ ماهیخوار: قەلراو؛ قەلراوی؛ زیقاوە؛ شاق؛ قووتان؛ ماسی‌خۆرە؛ ماسیگرە؛ ماسیگرەک؛ ماسیگیرە؛ واک؛ واق‌واق؛ ماساوگێر؛ زیقاوە؛ زیقاوڵە؛ پەلەوەرێکی گەورەی کەڕاوی‌ئاسایە بە پێی کورت، دندووکی چەماوە و جووچکی درێژەوە، ماسی دەخوا.

مرغ مقلّد ☜ **مینا-۵**

مرغ مگس‌گیر ☜ **مگس‌گیر**

مرغ مینا ☜ **مینا-۵**

▣ **مرغ کسی یک پا داشتن:** *[کنایی]* هەر دوو پێ کردنە کەوشێکەوە؛ پێداگری کردن لە سەر قسەی خۆ ‹مرغ او یک پا داشت و حاضر نبود از حرفش برگردد: هەر دوو پای کردبووە کەوشێکەوە و لە قسەکەی هەڵنەدەگەڕاوە›.

مرغابی / morqābî/: *اسم.* مراوی؛ مراو؛ مەراقی؛ مراق؛ بەت: ۱. مامراوی؛ بورچین؛ تیرەیەک باڵداری پێ‌پەڕەداری مەلەوانە کەوی و کێوی هەیە و لە قاز بچووکترە ۲. ـها؛ ـان/ پەلەوەرێکی کۆچەر، بە دەندووکی پان یان باریک و درێژەوە کە لە گیای ئاوی، دان و مێروو دەخوا ۳. ـها؛ ـان/ سۆنە؛ سۆنێ؛ بت‌ئاوی؛ شووش؛ وەردەکە.

▣ **مرغابی وحشی:** ئاڵەتانج؛ هەڵەتانج؛ جۆرێک مراوی کێوی سوور و سپی سەر بە کلاوەیە.

مرغ‌بهشتی / morqebeheštî/: *اسم. [نجوم]* وێنەیەکی ئاسمانی لە نیوەگۆی باشووریدا.

مرغداری / morqdārî/: *اسم.* ۱. پیشەی ڕاگرتن و بەخێوکردنی مریشک ۲. ـها/ شوێنی ڕاگرتنی مریشک و جووچک.

مرغدان / morqdān/ ☜ **مرغدانی**

مرغدانی / morqdānî، ـها/: *اسم.* کولێن؛ کولێت؛ کولێتە؛ کولانە؛ کولینە؛ قن؛ پین؛ جێگەی سەرگیراو بۆ ڕاگرتنی مریشکی ماڵی: **مرغدان**

مرغزار / marqzār، ـها؛ ـان/: *اسم.* گیاجاڕ؛ مەرخ؛ چیم؛ چەروان؛ چیمەنزار؛ چیمەن؛ مێرخوزار؛ مێرغوزار؛ مێرگ؛ مەرخوزار؛ مەرغوزار؛ شەکار؛ مێرگەشە؛ مێرگوزار؛ مەڕن؛ قەرقیت؛ جێگەیەک کە گیای زۆری لێ ڕواوە.

مرغک / morqak، ـها/: *اسم.* ۱. وارۆک؛ وارۆک؛ وارۆکە؛ بارۆکە؛ وارۆکلێ؛ فرووج؛ مریشکی گچکە ۲. *[خیاطی]* جۆرێ بڕشت بە شێوەی سێ‌گۆشە.

مرغوب / marqûb، ـها/: [عربی] *صفت.* چاک؛ باش؛ خاس؛ پەسەند؛ بەڕمێن؛ نەخت ‹برنج مرغوب؛ زمین مرغوب: برینجی چاک؛ زەوینی باش›.

مرغوبیت / marqûbîyyat/: [عربی] *اسم.* چاکی؛ باشی؛ نەختی؛ پەسندی؛ دۆخ یان چۆنیەتی سەرتر بوون لە چاوی باقی.

مرفق / merfaq، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی]* ئانیشک؛ هانیشک؛ هەنیشک؛ ئەنیشک؛ ئایسک؛ قۆلانیسک؛ بالنج؛ بە لەمرک؛ مرک؛ بەندی نێوان قۆڵ و باسک.

مرفولۆژی / morfolojî/: [فرانسوی] ☜

ریخت‌شناسی ـ۲

مرفه / moraffah ، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* پڕ و پۆشته؛ پۆشته و پەرداخ؛ کۆک؛ خۆش بژیو؛ ساز و تەیار؛ بە ژیانێکی ئاسوودە و بێ‌کەمایەتی ‹انسان مرفه: مرۆی پڕ و پۆشتە›.

مـــرفین / morfîn/: [فرانسوی] *اسم.* *[شیمی]* مورفین؛ ئالکالوییدێکی گرینگی خەشخاشە کە سڕکەر و ژانبڕە: **مُورفین**

مرقد / marqad ، ـها/: [عربی] *اسم.* خزن؛ قسن؛ مەرقەد؛ شەخس؛ چاکوپیر؛ پیر؛ چاک؛ زێوە؛ زیارەتگە؛ گڵگۆی پیرۆزی پیاوچاکان.

مرقـع / 'moraqqa ، ـها؛ ـات/: [عربی] *اسم.* ۱. پارچە کاغەزێ کە خەتی جوانی لە سەر نووسراوە ۲. کتێبێ لە بەرهەمگەلی خەتی جوان.

مرقوم / marqûm/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* نووسراو؛ نویسیا؛ نووسیاگ.

▣ **مرقوم داشتن/ فرمودن:** نووسین.

مرقومـه / marqûme ، ـها/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* نامە؛ نووسراوە ‹مرقومەی شریف واصل گردید: نامەی بەڕێزتان گەیشت›.

مرکـــاس / merkās/: *اسم.* *[گفتاری]* تریاک؛ تلیاک.

مرکانتیلیسم / merkāntîlîsm/: [فرانسوی] *اسم.* میرکانتیلیسم؛ ڕژیمێکی ئابووری کە لە کۆتایی سەردەمی فیئۆدالی لە ئورووپادا سەری‌هەڵدا و هەوڵی دا بە دانانی قانوون و نەریتی ورد و ڕێک‌وپێکی حکوومەتی، بە سەر بار و دۆخی ئابووری وڵات و گەشە پێدانی کشت و کاڵ و بازرگانی و زۆرکردنی خەزێنەی زێڕ و زیو، وڵات لە باری داراییەوە بەهێزتر بکاتەوە: **سوداگری ـ۲**

مرکـب / markab ، ـها/: [عربی] *اسم.* سواری؛ ئەوی سواری دەبن (وەک ئەسپ، دووچەرخە و ماشین): **مرکوب**

مرکب[1] / morakkab ، ـها/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* ۱. مەرەکەب؛ هبر؛ مەرکەف؛ مرەکەو؛ مرەکەف؛ مەرکاو؛ مەرەکەو؛ تراوێکی ڕەشە لە دووکەڵ دروست دەبێ، قەڵەمی تێدا ڕەنگ دەکەن و بە سەر کاغەزیدا دەنێن ۲. جەوهەر، بەتایبەت جەوهەری ڕەش.

▣ **مرکـب چـاپ:** مەرەکـەبی چـاپ؛ جـۆرێ مەرەکەبی ڕۆنی کە لە چاپخانەدا بە کار دێ.

مرکـب چـین: مەرەکـەبی چـین؛ جـۆرێ مەرەکەبی ڕەش کە زۆرتر لە نیگارکێشیدا بە کار دەچێ.

مرکب[2]: *صفت.* ۱. لێکدراو ۲. *[شیمی]* تێکئاڵاو؛ پێکهاتوو لە دوو یان چەن ماک بە شێوەیەک وا سووک و هاسان لێک جیا نەبنەوە ‹آب مرکب است از اکسیژن و هیدروژن: ئاو تێکئاڵاوی ئوکسیژن و هیدرۆژینە›.

مرکبات/ morakkabāt/: [عربی] *اسم.* مزرەمەنی: ۱. بەرێ دار و دەوەنی گوڵداری تایبەت بە ناوچەگەلی فێنک و شێدار یان گەرم، بە گوڵی بۆنخۆش و گەڵای بریقەدارەوە ۲. بەری ئەم دارانە، کە بە گشتی خڕیلە و گۆشتن و ئاودارن، ناوکەیان هەیە و دەخورێن (وەک پرتەقاڵ، لیمۆ، نارنج و نارنگی).

مرکبدان / morakkabdān ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ۱. دەوات؛ دەواتە؛ جەوهەر ۲. قوتووی جێ مەرەکەب لە دەزگای چاپدا.

مرکبی / morakkabî/: [عربی] *صفت.* مەرەکەفی؛ مەرەکەباوی؛ جەوهەری؛ بە مەرەکەبەوە تلاو ‹دستم مرکبی شد: دەستم مەرەکەفی بوو›.

مرکز / markaz ، ـها؛ مراکز/: [عربی] *اسم.* ناوەند؛ ناوەین: ۱. چەق؛ هەڵێر؛ کورەک؛ وەردێنک؛ کروک؛ مۆنە؛ چۆنگ؛ کرۆک؛ نیقەک؛ خاڵی ناوەڕاستی تەشکی هەندەسی ‹مرکز دایره: ناوەندی جەغز› ۲. خاڵ یان شوێنێ لە نێوەڕاستی شتێکدا ‹مرکز شهر: ناوەندی شار› ۳. شوێنی چڕی یا کۆ بوونەوەی شتێ ‹مرکز

کشاورزی: ناوەندی کشت و کاڵ› ٤. بنکە؛ چۆنگ؛ ناوەند؛ شوێنێ کە چالاکیەک لەوێدا چڕ و توند و تیژە ‹مرکز بهداشت: ناوەندی تەندروستی› ٥. بنکە؛ شوێنێ کە دەوێدا شتێک بڵاو دەبێتەوە یا بەڕێوە دەچێت ‹مرکز تبلیغات: ناوەندی بانگەشە› ٦. *[کنایی]* پاتەخت؛ پایتەخت.
▣ مرکز ثقل: گرانیگا؛ چەقی قورسایی؛ نیڤەکا ڕاکێشانێ.

مرکزگرا / markazgerā ، ـها/: [عربی/ فارسی] *صفت.* مۆنەوار؛ ناوەندواز؛ نیڤەکخواز؛ هۆکارە و هۆگری ناوەڕاست.

مرکزگریز / markazgorîz ، ـها/: [عربی/ فارسی] *صفت.* مۆنەبێز؛ ناوەندبێز؛ هۆکارە و هۆگری دوور کەوتنەوە لە ناوەند.

مرکزی / markazî/: [عربی] *صفت.* ناوەندی؛ ناوین: ١. پێوەندیدار یان هاوگەری ناوەند ‹حکومت مرکزی: حوکمەتی ناوەندی› ٢. لە نێوەڕاستدا ‹نقطەی مرکزی: خاڵی ناوەندی› ٣. سەرەکی؛ بنەڕەتی؛ ئەسڵی؛ بناغەیی ٤. پاتەختنشین.

مرکزیت / markazîyyat/: [عربی]/*اسم.* ناوەندێتی؛ ناوەندیەتی؛ ناوانی؛ مۆنەیی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی ناوەند بوون ‹مرکزیت اینجا خوب است: ناوەندیتی ئێرە چاکە›.

مرکوب / markûb/: [عربی] ☜ **مرکَب**

مرکورکرم / merkûrkorom, merkorkorom/: [فرانسوی]/*اسم.* دەرمانی سوور؛ تراوێکی جیوەداری سوورتۆخە کە دژگەنە و میکرۆب دەکوژێ.

مرگ / marg ، ـها/: *اسم.* مەرگ: ١. نەمان؛ نەمەنەی؛ ڕاوەستاوی یەکسەرە و هەمیشەیی هەموو چالاکیەکی ژیان (وەک هەناسە و شوارۆ) ٢. *[مجازی]* بنەبڕ؛ بالمیش؛ توونا؛ دۆخ یان چۆنیەتی لە ناو چوون و هەڵپێچران ٣. *[تعریض، گفتاری]* گیر؛ گرفت.

▣ **مرگ طبیعی:** مەرگی خوایی؛ مەرگ بە هۆی پیری یا کز بوونی سروشتی لەشەوە.

مرگ کسی: مەرگی کەسێ؛ بە مەرگ کەسێک؛ سوێند بە گیانی کەسێ ‹مرگ من راست می‌گویی؟: مەرگی من ڕاست دەکەی؟›: **به مرگ کسی**

به مرگ کسی ☜ **مرگ کسی**

مرگ مفاجا: مەرگی کوتوپڕ؛ مردنی بە سەکتە.

▣ **به مرگ گرفتن که به تب راضی شود:** *[مجازی]* دەست بۆ زۆر بردن و بە کەم ڕازی کردن؛ بۆ دەست خستنی داخوازی خۆ، زۆرتر یان باری دژوارتر داوا کردن ‹اول قیمت را خیلی بالا گفتم و کم‌کم پایین آمدم، یعنی به مرگ گرفتم که به تب راضی شد: لە پێشدا زۆرم گوت و نەختە‌ـ نەختە لێم داشکاند، واتە دەستم بۆ زۆر برد، بە کەم ڕازی بوو›.

مرگ‌آسا / margāsā/: *صفت.* ١. مەرگ‌ئاسا؛ وەکوو مەرگ ٢. *[کنایی]* تووش؛ سەخڵەت؛ یەکجار دژوار.

مرگ‌آفرین / margāfarîn ، ـان/: *صفت.* مەرگێن؛ مەرگهێنەر؛ مەرگ‌ئافەرین؛ بەدیهێنەری مەرگ.

مرگ‌آور / margāvar/: *صفت.* مەرگهێن؛ مەرگهێنەر؛ بەدیهێنەری مەرگ ‹جنگ‌افزارهای مرگ‌آور: جەنگامێری مەرگهێن›: **مرگزا**

مرگابه / margābe ، ـها/: *اسم. [تعریض]* حەرامەشەربەتاو؛ هەموو جۆرە خواردنەوەی ئەلکولی بەتایبەت شەراب.

مرگبار / margbār/: *صفت.* ١. مەرگبار؛ مەرگبارێن؛ بەدیهێنەری مەرگ بە سەر تاقمێکی زۆردا ٢. ڕۆح‌تۆقێن؛ زۆر ترسێنەر.

مرگ‌بر / margbar/: *دعا.* مەرگ بۆ؛ بمرێ؛ نەمێنێ ‹مرگ بر دیکتاتور: مەرگ بۆ ملهوڕ›.

مرگزا / margzā/ ☜ **مرگ‌آور**

مرگ‌موش / margemûš/: اسم. مەرگەمووش؛ دەوامشک؛ دەواملە؛ دەرمانێکی سپیە لە ئارسنیک، مشکی پێ دەکوژن.

مرگ‌و میر / marg-o-mîr ، ـها/: اسم. قڕ؛ قڕان؛ مەرگ و تیاچوون؛ مەرگ و نەمان؛ دۆخ یان چۆنیەتی قڕ بوون، قڕ تێکەوتن، قڕ تێ‌بەربوون، قڕ پێ وەربوون، مردنی بەکۆمەڵ.

مرگ‌هراسی / margharāsî/: اسم. [روان‌شناسی] ۱. ترس لە مردن ۲. تێکچوون و پەشۆکان لە ترسی مەرگ.

مرمت / marammat, maremmat ، ـها/: [عربی] اسم. کەلتە؛ کاری چاک‌کردن؛ چا کردنەوە؛ ساز و پەرداختەکردنەوەی ڕووخاو، شکاو یان دڕاو.

هەروەها: **مرمت شدن؛ مرمت کردن**

مرمر / marmar/: اسم. [زمین‌شناسی] مەڕمەڕ؛ جۆرێ بەردی ئاهەکیە، لە ژێر تەوژمی زۆردا وەک بلۆری لێ‌هاتووە. زۆر جوانە و بۆ پەیکەرتاشی و ڕووکاری مالان بەکاری دەبەن.

مرمری / marmarî/: صفت. مەڕمەڕی: ۱. چێکراو لە مەڕمەڕ ‹مجسمەی مرمری: کۆتەڵی مەڕمەڕی› ۲. مەڕمەڕاسا؛ بە شێوە یان ڕواڵەتی وەک مەڕمەڕ.

مرمرین / marmarîn/: صفت. [ادبی] مەڕمەڕی؛ لە مەڕمەڕ.

مرمن / mormon/: [؟] اسم. مورمۆن: ۱. لقێکی خاچ‌پەرستی لە سەدەی نۆزدەهەم لە ئەمریکا سەری هەڵدا ۲. ـها/ هەر کام لە کەسانی بڕوامەند بەو ئایینە.

مرموز / marmûz/: [عربی] صفت. ڕەمزاوی: ۱. ڕەمزی؛ بە ڕاز و ڕەمز ‹حرفهای مرموز: قسەی ڕەمزاوی› ۲. [مجازی] بە ناوەڕۆکی نادیار و ئاڵۆزەوە ‹علامت‌های مرموز: نیشانەگەلی ڕەمزاوی›.

مرمی / marmî ، ـات/: [عربی] اسم. گولە؛ گوللە؛ بەرکی؛ پڕتاڤیە؛ ئەو بەشە لە فیشەک کە لە پووکە جیا دەبێتەوە و بەرەو نیشانە دەڕوا.

مرنو / mernow, merno/: صوت. مرناو؛ مرنیاو؛ مرمیاو؛ دەنگی پشیلە، بەتایبەت لە جەنگەی خەرزدا.

▣ **به مرنو افتادن**: [تعریض] بن‌کلک خوریان؛ وە با هاتن؛ کەوتنە ئاڵۆشەوە؛ هاتنە ئاڵۆش؛ خورەک تێکەوتن؛ داوای جووت‌کردن (بەتایبەت بۆ کچ دەگوترێ).

مروارید / morvārîd ، ـها/: اسم. ۱. مرواری؛ ماگرت؛ مراری؛ دوڕ؛ بەردی گرانبایی و بریقەداری نێو قاپێلکی نەرمڵەشان ۲. دەوەنێکی ڕازاوەیە بە گەڵای ناسکۆڵەی خڕۆک، بەری سپی و زلی وەک هێشووە مرواری چڕ.

مروت / morovvat/: [عربی] اسم. مرۆڤایەتی؛ ئینسانەتی؛ جوامێری؛ پیاوەتی؛ مروەت ‹گفتم مروت داشته باش، به این بچه‌ها رحم کن: گوتم مرۆڤایەتیت ببێ، بەزەییت بەم منداڵانەدا بێتەوە›.

مروج / moravvec ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] اسم. برەودەر؛ پەرە(پێ)دەر؛ ڕەواجدەر: ۱. ڕمێنەدەر ‹مروج علم: پەرەدەری زانست› ۲. وە ئەستۆگری برەو پێدان و کردنە باو ‹مروج کشاورزی: برەودەری کشت و کاڵ›.

مرور / murûr, morûr/: [عربی] اسم. ۱. تێپەڕ؛ کار و ڕەوتی ڕابردن ‹مرور زمان: تێپەڕی کات› ۲. کاری چاو پێدا خشاندن؛ پێدا چوونەوە؛ پێدا هاتنەوە؛ تماشا کردنی تەواوی نووسراوەیەک و خوێندنەوەی باسە گرینگەکانی.

▣ **مرور زمان**: تێپەڕینی کات؛ ڕابردنی کات: ۱. بە سەر چوونی ماوەیێ بە سەر ڕووداوێکی ڕەچاوکراودا ۲. [حقوق] بە سەردا هاتنی مۆڵەتێک کە پاش ئەوە هیچ داخوازێک نابیسرێ.

مروزی / marvazî/: صفت. [قدیمی] مەروی؛ پێوەندیدار یان هاوگەری شاری مەرو لە

تورکەمەنستانی ئێستادا.

مرهم / marham ، ـها/: [عربی]/اسم. *[قدیمی]* هەتوان؛ ئەتوان؛ مەڵهەم؛ مەرهەم؛ چرک؛ دەرمانی سەر برین.

مرهون / marhûn/: [عربی] صفت. قەرزدار؛ قەرزار؛ وامدار؛ دەیندار؛ ناچار بە سپاس‌کردن و ئەمەگناسی بە هۆی بەهرەوەر بوون لە چاکە یا خزمەتی کەسێ ‹او در این کار خودش را مرهون پدر زنش می‌داند: (ئەو) لەم کارەدا خۆی بە قەرزداری خەزوورەی دەزانێ›.

مری / merî/: [عربی]/اسم. زەنگلۆک؛ قوریژنک؛ لوولە ئاسایەک لە کۆندامی هەرسەکە لە نێوان گەروو و گەدەدا کە بە هێزی ماسوولکەکانی، خۆراک ڕادەگوێزێتە نێو گەدەوە: **سۆرخنای**

مریخ / merrîx/: [عربی]/اسم. *[نجوم]* مریخ؛ بارام؛ لە گەڕۆکەکانی کۆمەڵەی خۆرە کە خولگەکەی کەوتۆتە نێوان زەوی و موشتەری و بە ٢٢ مانگ و نیو، بە دەوری خۆردا سووڕێک دەخوا: **بهرام**

مرید / morîd ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. مرید؛ مرۆد: ١. *[تصوف]* پەیڕەوی پیری تەریقەت ٢. هۆگر؛ کەسێ کە لایەنگری نەپساوەی ئایین، شێوازی هونەری یان کەسێکی گەورەیە ‹مرید حافظ: مریدی حافز›.

مریض / marîz ، ـها؛ ـان؛ مرضا/: [عربی]/اسم. نەخۆش؛ نەوەش؛ ناخوەش؛ ناخۆش؛ بیمار؛ دەردەدار؛ دژی‌دار؛ لەش‌بەبار.

⊡ **مریض افتادن**: نەخۆش‌کەوتن؛ نەخوەش کەفتن؛ نەوەش‌کەوتەی؛ کەوتنە جێ.

مریض بودن: نەخۆش بوون؛ نەوەش بیەی؛ لەش‌بەبار بوون؛ بیمار بوون ‹مادرم مدتی مریض بود، سرماخورده: دایکم ماوەیک نەخوش بوو›.

مریض کردن: نەخۆش خستن؛ نەوەش وسەی؛ بوونە هۆی نەخۆشی ‹نخور! اینها مریضت می‌کند: مەخۆ! ئەمانە نەخۆشت دەخا›.

مریض‌احوال / marîz'ahvāl/: [عربی] صفت. ناساق؛ ناکۆک ‹مدتی است مادرم کمی مریض‌احوال است: ماوەیەکە دایکم هێندێک ناساقە›.

مریضخانه / marîzxāne ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. *[قدیمی]* نەخۆشخانە؛ خەستەخانە.

مریضداری / marîzdārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. ١. نەخۆشداری؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی هەبوونی نەخۆش لە ماڵدا ٢. پەرستاری؛ کار و ڕەوتی بەدەم نەخۆشەوە بوون و هۆش پێوەبوونی.

مریضی / marîzî/: [عربی]/اسم. *[گفتاری]* نەخۆشی؛ نەوەشی؛ ناخوەشی: ١. لەش‌بەباری؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی نەخۆش بوون ‹این روزها مریضی از مردن بدتر است: ئەم ڕۆژانە نەخۆشی لە مردن خراترە› ٢. /ـها/ نەخۆشین ‹مریضی‌اش چیست؟: نەخۆشیەکەی چیە؟›.

⊡ **از مریضی پا شدن**: چا بوونەوە؛ خۆش بوونەوە؛ هەڵسانەوە؛ خاسەو بوون؛ لە نەخۆشی ڕزگار بوون و لە جێ هەستان.

مریم / maryam ، ـها/: [معرب]/اسم. مریەم؛ مەریەم؛ پەلەوشە: ١. گیایەکی ئالیکی ڕازێنەرە لە تیرەی نێرگز، بە گوڵی ناوناوەی باریک و درێژ و لووس و نووک‌تیژەوە ٢. گوڵەپووران؛ گوڵەداماگ؛ گوڵی سپی و هێشوویی و بۆنخۆشی ئەو گیایە.

مریم‌گلی / maryamgolî ، ـها/: [معرب/ فارسی] /اسم. مەریەمی؛ گیایەکی ڕازێنەرە لە تیرەی نەعنا، بە گەڵای ئەستووری بەرامبەر و ڕەنگی کەسکی تۆخ و گوڵی سپی ئاماڵ بنەوشەوە.

مریم‌نخودی / maryamnoxodî ، ـها/: [معرب/ فارسی]/اسم. گیای لێڕەواری، بە ڕەگ و ڕیشووی دایمی، گەڵای گچکەی خۆڵەمێشی بڕە- بڕە و گوڵی سپی یان زەردەوە.

مرینوس / merînûs/: [فرانسوی]/اسم. مرینووس: ١. پەزی ڕەگەز سپانیایی، بە خوریەکی سپی و نەرم و ناسکی بەنرخەوە ٢. جۆرێ قوماشی پەشمی بەرهەم‌هاتوو لە خوری ئەو ڕگەزە پەزە.

مزاج / mezāc, mazāc ، ـها؛ اَمزِجه/: [عربی]/اسم. ۱. خوو؛ خده؛ مگێز؛ مەزاج؛ تەبیات؛ مەیلی ئاکاری یان شێوەی وەڵامی عاتیفی ‹مزاج آتشین: خووی ئاگرین› ۲. حاڵ؛ دۆخی گیاندار لە باری چۆنیەتیگەلی ڕەچاوکراو، بەتایبەت لە باری لەش‌ساقی و نەخۆشینەوە.

▣ **مزاج کسی کار کردن:** زگی/ دڵی کەسێ کار کردن؛ دەساو چوون ‹دو روز است مزاجش کار نکرده: دوو ڕۆژە زگی کاری نەکردووە›.

به مزاج کسی ساختن: پێ‌کەوتن؛ پێ‌کەفتن؛ کەوتە پنەی؛ لەگەڵ دۆخ و حاڵی کەسێکدا تەبا بوون ‹خربزه به مزاج من نمی‌سازد: کاڵەکم پێ ناکەوێ›.

مـزاح / mezāh, mazāh/: [عربی]/اسم.[ادبی] گاڵتە؛ شۆخی؛ حەمل؛ حەنەک؛ لەق؛ گەپ؛ گەپجاری؛ تەلفیس؛ گوندەڵ؛ کای؛ قومار؛ وازی؛ جەفەنگ؛ گاڵتە و گەپ ‹مزاح می‌کند: گاڵتە دەکا›.

▣ **مزاح کردن:** گاڵتەکردن؛ شۆخی‌کردن؛ وەش کەردش.

مزاحم / mozāhem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. ئازاردەر؛ زەحمەتدەر؛ زاوڵ؛ دەس‌پا گیر؛ هۆی دەردیسەر و ئازار ‹صدای مزاحم: دەنگی ئازاردەر›.

مزاحمـت / mozāhemat ، ـها/: [عربی]/اسم. ئازاردەری؛ کار یان ڕەوتی زەحمەت دان.

مـزار / mazār ، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم.[ادبی] ۱. شەخس؛ نزرگە؛ قسن؛ زیارەت؛ چاک؛ زیارەتگا؛ پیر؛ مەرزەڵ؛ گلکۆ؛ مەرقەدی پیاوچاکان ۲. زێوە؛ قەبر؛ گۆڕ.

مزارع / mazāre'/: [عربی] جمعِ ☜ **مزرعه**

مزارعـه / mozāre'e/: [عربی]/اسم. کشتیاری؛ بڕیارێ لە نێوان مالک و وەرزێڕدا، کە زەوی لە لایەن مالک و کشت و کاڵ لە لایەن وەرزێڕەوە بێ و داهاتیش بەش بکەن.

مزاوجـت / mozāvecat/: [عربی]/اسم.[ادبی] هاوسەری؛ ژن و مێردی؛ ژن و مێردایەتی؛ ژن و شوویی؛ ژناشوویی.

مزایا / mazāyā/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **مزیّت** ۲. سەربەشی؛ سەرپشکی؛ ئەو زیادە بەشانەی بە هۆی بار و دۆخێکی تایبەتیەوە بە مووچەخۆر دەدرێت ‹مزایای بدی آب و هوا: سەربەشی ناخۆش بوونی کەش و هەوا›.

مزایده / mozāyede ، ـها/: [عربی]/اسم. کێ‌زیاتر؛ جۆرێ فرۆش کە کاڵا دەدەن بەوەی بانترین بایی دەدا.

مزبلـه / mazbale ، ـها/: [عربی]/اسم.[نامتداول] زبڵدان؛ زبڵگە؛ جێ‌ئەشغاڵ؛ شەخەڵگا.

مزبور / mazbûr/: [عربی] ضمیر. ناوبراو؛ ناڤبری؛ کەس یان شتێ کە پێشتر ناوی لێ‌هاتووە ‹نامەی مزبور رسید: نامەی ناوبراو گەیشت›.

مزخـرف / mozaxraf ، ـها؛ ـات/: [عربی] صفت. ۱. مەراش؛ دزگین؛ بێ‌بایەخ؛ بێهۆ؛ بێخۆ ۲. ناشیرین؛ کەسن؛ دزێو؛ نەچێ؛ سک؛ نەشیاو؛ زشت ‹حرف مزخرف: قسەی ناشیرین›.

مزد / mozd ، ـها/:/اسم. مز؛ مزە؛ مژ؛ ماجوو؛ حەق: ۱. حەقی‌کار؛ حەقدەس؛ کارانە؛ کرا؛ کراهە؛ هاقە؛ ئاوان؛ پاداشی لە بەرامبەر کارەوە ‹دو روز کار کردی مزدت را هم گرفتی: دوو ڕۆژ کارت کرد، مزەکەشت وەرگرت› ۲. کراهە؛ کرا؛ مارانە؛ حەقدەس؛ هاقە؛ ئەوەی لە بەرامبەر ئەنجامدانی کار بۆ کەسێک، بە شێوەی ڕۆژانە یا حەوتانە دەسێندرێ (نە وەک مووچە کە پتر مانگانەیە) ۳.[مجازی] جەزا؛ پاداش ‹بیست سال برای پسرش زحمت کشید، آخر مزد زحمتش را گرفت: بیست ساڵ بۆ کوڕەکەی ڕەنجی دا، دواخریش مزی خۆی وەرگرت›.

مـزدا / mazdā/:/اسم. مەزدا؛ خودای ئایینە ئێرانیەکان.

مزدبگیر / mozdbegîr ، ـها؛ ـان/: صفت.[گفتاری] بەراتخۆر؛ مزگر؛ مزەوەر؛ مزدەوەر؛ چیرەخۆر؛

کارکەری بە مز.

مزدکاری / mozdkārî/: *اسم.* مزکار؛ مزیٚ‌کار؛ ڕۆژمز؛ ڕۆژمزی؛ کار و ڕەوتی وەرگرتنی مز بە پیێ کاری ڕۆژانە، حەوتانە یان مانگانە. بەرانبەر: **اُجرت‌کاری**

مزدکی / mazdakî/: *صفت.* مەزدەکی: ۱. ـها؛ ـان/ هۆگر و شوێنکەوتووی مەزدەک، پێغەمبەری ئێرانی دەورانی ساسانی (ـ ۵۲۹ی زایینی) ۲. پێوەندیدار یان سەر بە مەزدەک ‹آیین مزدکی: ئایینی مەزدەکی›.

مزدوج / mozdavac/: [عربی] *صفت.* جووت: ۱. لێک‌جووت؛ دوانی؛ دوودانەیی ‹ستارەی مزدوج: ئەستێرەی جووت› ۲. ـین/ *[نامتداول]* خێزاندار؛ خاوەن ژن یان شوو.

مزدور / mozdûr، ـها؛ ـان/: *صفت.* مزبەر؛ کریٚ‌گرتە؛ مزی؛ مزیار: ۱. مزگر ‹کارگر مزدور: کرێکاری مزی› ۲. بەکریٚ‌گیراو؛ خزمەتکەر بۆ پارە ‹تعدادی مزدور برایشان تظاهرات می‌کردند: بڕیٚ بەکریٚ‌گیراو ڕێپێوانیان دەکرد بۆیان›.

مزدوری / mozdûrî/: *اسم.* مزبەری؛ مزیاری؛ بەکریٚ‌گیراوی؛ کار و ڕەوتی بە مز کارکردن.

مزدی[1] / mozdî/: *صفت.* مزی؛ مزدار؛ بە مز ‹کارِ مزدی: کاری مزی›.

مزدی[2]: *قید.* بە مز؛ مزی؛ لە بەرامبەر وەرگرتنی مزەوە ‹مزدی کار می‌کند: بە مز کار دەکا›.

مزدیسنی / mazdyasnî/: *اسم.* مەزدەیەسنی؛ دینی زەرتشت: **دین زرتُشت**

مزرعه / mazra'e، ـها؛ مزارع/: [عربی] *اسم.* مەزرا؛ مووچە؛ زەوی و زار؛ مەدار؛ کێڵگە؛ مەندا؛ زەوی؛ مەزرە؛ مەندە؛ هیگا؛ هێگا ‹مزرعەی گندم: مەزرای گەنم›.

مزرعه‌دار / mazra'edār، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *اسم.* مەزرادار؛ کێڵگەدار؛ زەویدار؛ کەسیٚ کە زەوی و زارێک بەڕێوە دەبا.

مزرعه‌داری / mazra'edārî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* مەزراداری؛ کێڵگەداری؛ کار و ڕەوتی کشت و کاڵ و بەڕێوە بردنی کار و باری مەزرا.

مزروع / mazrû'/: [عربی] *صفت.* کێڵراو؛ کێڵدراو؛ کاڵیا؛ کێڵیاگ؛ وەشێنراو؛ وەشیاگ؛ چێندراو؛ تایبەتمەندی زەوینیٚ کە کشت‌وکاڵی تێداکراوە.

مزروعی / mazrû'î/: [عربی] *صفت.* ۱. شیاوی کێڵان ۲. کێڵراو؛ وەشێنراو؛ وەشیاگ.

مزغان / mezqān/: [ترکی] ☜ **مزقان**

مزقان / mezqān/: [ترکی] *اسم.* *[تعریض، گفتاری]* زڕنا و دەهۆڵ؛ دایرە و دمەک؛ ئامێری مووسیقا: **مزغان**

مزقانچی / mezqānčî، ـها؛ ـان/: [ترکی] *اسم.* *[تعریض]* لۆتی؛ لۆتی-پۆتی؛ ژەنیار.

مزگت / mazget/: [آرامی] *اسم.* *[قدیمی]* مزگەوت؛ مزگت؛ مزگەفت؛ مزت؛ مزگد؛ مزگی؛ مزی؛ مزفت؛ شوێنی پەرستش.

مزلف / mozallaf/: [از زلف به قیاس عربی] *صفت.* *[تعریض]* ۱. خوڕازێن؛ خۆگیفکەر (بۆ کوڕی جحێل) ۲. تایبەتمەندی کوڕ یان پیاویٚ کە کەسانی‌تر سواری دەبن.

مزمار / mezmār/: [عربی] ☜ **چاکنای**

مزمزه / mazmaze/: [عربی] *اسم.* دەمەچێژە؛ چێژ؛ مژە؛ چەشکە؛ چێژکە؛ کاری چەشتنی شتیٚ.

▣ **مزمزه کردن:** دەمەچێژە کردن؛ چێژکردن؛ ئەزمین؛ تامکردن: ۱. چەشتن؛ چێژتن؛ چێژان؛ چەشتەی؛ چێژکەکردن؛ چەشکە کردن؛ تۆزقاڵێک لە شتیٚ کردنە زارەوە بۆ بەراوەردی تامەکەی ۲. *[کنایی]* قرتەکردن؛ کەمۆکیٚ لە شتیٚ خواردن.

مزمن / mozmen/: [عربی] *صفت.* درێژخایەن؛ کۆن؛ بە پێشینەی مێژینە و درێژەدارەوە ‹بیماری مزمن: نەخۆشی درێژخایەن›.

مزن‌هردم / mazanhardam/: *اسم.* *[تعریض]* یارۆ؛ دوابڕاو؛ دوابڕیاگ؛ دمابڕیا؛ ئەوی ناوی

نەزانن یان نایانەویٔ ناوی بەرن ‹آن مزن‌هردم را بده ببینم!: ئەو یارۆوەم بدەیە بزانم!›.

مـزور / mozavver ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. ١. دووڕووو؛ ڕیایی‌کەر؛ ڕووبین؛ ڕیاکار؛ ڕیاباز؛ ڕواباز؛ ڕووباز؛ قسەمێچکە؛ مەرایی‌کەر؛ دووزوان؛ تایبەتمەندی خراپەکاریٔ کە بە درۆ خوی چاکەکار نیشان دەدا ٢. هەنگباز؛ گزیکەر؛ کەلەکباز؛ گرنی‌باز؛ چەتلەمەر؛ تەپرەشی؛ ڕیپۆ؛ دەغوول؛ دەغلباز؛ زەقەل؛ فێلەواز؛ فێلباز؛ ساختەچی.

مزورانـه / mozavverāne/: [عربی/ فارسی] قید. فێڵەبازانە؛ ڕووبینانە؛ ڕیابازانە، بە فاک و فیک؛ بە درۆ و دەلەسە.

مزوزوئیـک / mezozo'îk/: [فرانسوی] اسم. [زمین‌شناسی] میزۆزوئیک؛ چوارەمین قۆناغی مێژووی زەوی کە بە دەورانی دووەم دەناسریٔ و پەلەوەر و گوانداری تێدا بەدیهاتن.

مزوسفر / mezosfer/: [فرانسوی] اسم. توێژیٔ لە کەش کە لە بەرزایی نزیکەی ٤٠ تا ٨٠ کیلۆمیتری بان زەوی دەگرێتەوە.

مـزون / mezon/: [فرانسوی] اسم. ١. /ـها/ گنجفرۆشی؛ شوێنی ڕانانی جلوبەرگ ٢. [فیزیک] هەر کام لە وردیلەکانی بنەڕەتی ئەتوم کە پاش تەمەنی کورتی چەن لە هەزاری چرکە دەبنە ئیلکترۆن، پوزیترۆن و نوترینۆ و زۆربەی جرمەکەشیان دەبێتە وزە.

مـزه / maz(z)e ، ـها/: اسم. تام؛ چێژە؛ چێژ؛ چەژە؛ چەچە؛ چەش؛ چەشکە؛ چاژ؛ چاش؛ میٔ؛ مەزە؛ مەی؛ چێشکە: ١. مێلاک؛ مێلاک؛ چست؛ چۆنیەتییک لە بریٔ شتدا کە بەشێک لە ئەندامی چێژای دەبزوێنیٔ ‹مزەی شیرین: تامی شیرین› ٢. [مجازی] هەستیٔ کە بە هۆی ئەزموونەوە پەیدا دەبیٔ ‹مزەی پیروزی: تامی سەرکەوتن› ٣. ئەوەی لەگەل خواردنەوەی ئەلکولی دەیخۆن.

▣ **مزه انداختن:** [گفتاری] قسەی خۆش کردن؛ قەرفین.

مزه پراندن: [گفتاری] گاڵتەکردن؛ گەپ لێدان؛ شۆخی‌کردن: **مزه ریختن**

مزەی چیزی را چشیدن: تامی شتێک چێژتن/ چەشتن: ١. شتیٔ چەشکە/ چێژکە/ تام کردن؛ ملاک/ مێلاک کردنی شتیٔ؛ بۆ زانینی تامی شتێک، نەختێکی لە زار نان ‹مزەی غذا را چشیدن: چیشت چەشکە کردن› ٢. [مجازی] چەشتن؛ چەشە کردن؛ بە سەر هاتن و ئەزموون کردن ‹مزەی سرما را چشیدن: سەرما چەشتن›.

مزەی چیزی زیر دندان کسی ماندن: [کنایی] نانیٔ خواردن بەو ڕۆنە و هەر مانەوە لەو شۆنە؛ تام چتیٔ لە بێخ دیان کەسێکا بوون؛ شوێن یان بیرەوەری شتێک هەر لە زەیندا مانەوە.

مزه دادن: [کنایی] تام دان؛ چێژە دان؛ خۆش بوون: **مزه کردن**

مزه داشتن: ١. بە تام و چێژ بوون؛ تامدار بوون؛ خۆش‌تام بوون ‹غذایش مزه داشت، بد نبود: چێشتەکەی بە تام و چێژ بوو، خراپ نەبوو› ٢. [مجازی] خۆش بوون ‹ مزه داشت اگر می‌رفت و می‌دید کە ما برگشتەایم: خۆش دەبوو ئەگەر بچووبا و بیدیتبا ئێمە گەڕاوینەتەوە›.

مزەی دهان کسی را فهمیدن: [مجازی] هەوا/ بۆی دەمی کەسێک زانین؛ لە نیازی کەسیٔ تێگەیشتن؛ بە مرازی کەسیٔ زانین؛ مەیل یان خواستی کەسیٔ هەڵاوردن ‹اول مزەی دهانش را بفهم، بعد موضوع را مطرح کن: پێشتر هەوای دەمی بزانە، ئەمجار بابەتەکە بێنە گۆڕیٔ›.

مزه ریختن ☜ **مزه پراندن**

مزه کردن ☜ **مزه دادن**

از مـزه افتـادن: [گفتاری] بوونە دەم مردگ؛ بیٔ‌تام بوون ‹بیا دیگر! کباب سرد شد، از مزه افتاد: دەیسا بێرەو! کەواوەکە سەردەو بوو، بوو بە دەم

مردگ›.

مزیت / mazîyyat ، ـها؛ مزایا/: [عربی]/اسم. هەڤیازی؛ سەرتری: ۱. لە باری چۆنیەتیەوە ‹این کفش‌ها مزیت زیادی دارد: ئەم کەوشانە هەڤیازی زۆریان هەیە› ۲. چاکی؛ باشی؛ خاسی؛ تایبەتمەندی دلخواز و لەباری شتێک لە چاو شتێ یان شتانی ترەوە ‹مزیت این یکی ارزانی آن است: چاکی ئەمە هەرزانیەکەیەتی›.

مزید / mazîd/: [عربی] *صفت.* زێدە؛ زیادکراو؛ لە سەرخراو.

▣ **مزید بر علت**: سەرباری دەردان؛ زیاتر لە نەخۆشی، گەزن یا گرفت.

مزین / mozayyan/: [عربی] *صفت.* ڕازاوە؛ ڕازاڤ؛ تەوزێنراو ‹میدان مزین به گل: مەیدانی بە گوڵ ڕازاوە›.

مژدگانی / mojdegānî/: *اسم.* مزگێنی؛ مزگانی؛ مزگین؛ مزگانا؛ مزیانی؛ مزیانا؛ نزانی؛ مزانی؛ شیرانی؛ مژدانە؛ نوخشانە؛ نوقلانە؛ مژدە؛ مژدیان؛ مژدانی؛ شادیانە؛ دەمخۆشانەی ڕووداوی خۆش ‹مژدگانی بدهید ماشین پیدا شد: مزگێنیم بدەنێ ماشینەکە دۆزرایەوە›.

مژده / mojde/: *اسم.* مزگێنی؛ مزگانی؛ مزیانی؛ مزانی؛ نێد؛ نزان؛ مژدە؛ چاوڕوونی؛ چاوڕۆشنی؛ دلڕوونی؛ هەواڵی دلخۆشکەر؛ خەبەری خۆش.

▣ **مژده آمدن**: مزگانی هاتن؛ مزگانی گەیشتن؛ هەواڵی دلخۆشکەر و بەکەڵک گەیین.

هەروەها: **مژده آوردن؛ مژده دادن؛ مژده رسیدن**

مژده‌بخش / mojdebaxš/: *صفت.* نزاندەر؛ مزگانیدەر؛ هۆی مزگانی و چاوڕۆشنی.

مژک / mojak ، ـها/: *اسم.* *[زیست‌شناسی]* مژەک؛ چووزێکی تەسک و ناسکی مووئاسا کە لە ژمارێکی زۆردا بە دەوری برێ سیللوولدایە و بە جووڵانەوەی، سیللوولەکە و تراوی دەوروبەری دێنێتە جووڵە.

مژگان / mojgān/: جمعِ ☜ **مژه**

مژه / moje ، ـها؛ مژگان/: *اسم.* ۱. برژانگ؛ بژانگ؛ بژۆڵ؛ برژۆڵ؛ بژۆڵ؛ مژۆڵ؛ کفلیشک؛ برژانگی؛ مەژووڵانک؛ مژوانک؛ بژۆلک؛ میژۆڵ؛ میژۆلانک؛ برژاو؛ برژان؛ موژین؛ مژا؛ مژان؛ مژانگ؛ مژەو؛ مجەو؛ مرژنگ؛ میرزینگ؛ مووی کورت و زبری سەر لێواری پێڵوو ۲. مژەک.

▣ **مژه روی/ بر هم گذاشتن**: *[کنایی]* سەر خەو شکاندن؛ چاو نانەوە؛ سەرێ نیانەوە؛ چاو گەرم‌کردن؛ چەم پێوەنە نیای؛ تۆزێ خەوتن ‹سر و صدا نگذاشت مژه روی هم بگذارم: قرم و قاڵ نەیهێشت سەر خەوێ بشکێنم›.

مژه نزدن: پێڵوو نەبزواندن؛ چاو لە سەر یەک نەنان؛ چاو دانەخستن؛ چاو نەترووکاندن؛ چەم نەترووکنەی ‹چشم دوخته بود به بچه و مژه هم نمی‌زد: چاوی بڕیبووە منداڵەکە و پێڵووی نەدەبزواند›.

مس / mes/: *اسم.* مس؛ مەس؛ پاقر؛ پاخر؛ توخمی کیمیایی کانزایی بە ژمارەی ئەتومی ۲۹ و کێشی ئەتومی ٦٣,٥٤، بە ڕەنگی سووری ئاماڵ نارنجی کە لە ئاودا ناتوێتەوە و لە پیشەسازیدا دەورێکی زۆری هەیە و دەفر و ئامرازیشی لێ دروست دەکەن ۲. مسی؛ هەر کام لە بەرهەمگەلی چێ‌کراو لە مس.

مسائل / masā'el/: [عربی] ☜ **مسایل**

مسابقات / mosābeqāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مسابقه**

مسابقه / mosābeqe ، ـها؛ مسابقات/: [عربی]/*اسم.* مله؛ ڕکە؛ کێبەرکێ؛ کێ‌وەڵکانی؛ پێشبڕکێ؛ هاڤبڕکێ؛ بەریکانێ؛ مل‌ملنێ؛ مل‌بەملێ؛ مل‌بەملە؛ شەقین؛ هەڤدووبرن؛ بۆڕێن؛ بەربەرەکانێ؛ بەرامبەرکێ؛ ڕکەبەری: ۱. کاری هاوکاتی دوو یا چەن کەس یان تاقم بۆ کەوتنە پێش لە یەکتر و گەیشتن بە ئامانجێکی هاوبەش ۲. ڕێورەسمێک بۆ ناسین و دیاری

کردنی چاکترین لێهاتوویی و داهێنان لە بوارێکی دیاریکراودا ‹مسابقەی هوش: کێبەرکێی هۆش›.

▣ **مسابقەی امدادی:** جۆرێ کێبەرکێ لە وەرزشە مەودایییەکاندا (وەک غارغارێن و مەلە و...) کە هەر کام لە ئەندامانی تیم بەشێ لە مەودای کێبەرکێ دەپێون.

مسابقەی اسب‌دوانی: ماهینانێ؛ گرێوەغار؛ قۆچ؛ قۆشەنیان؛ پرتافێن.

مسابقەی برگشت: ملەی گەڕانەوە؛ دووهەمین خول لە کێبەرکێی دووقۆناغیدا.

مسابقەی بیست‌سوآلی: ١. بیست‌پرسیار؛ جۆرێ کێبەرکێ کە بەشدار دەبێ بتوانێ بە بیست‌پرسیار، وەڵامەکە هەڵبێنێ ٢. *[کنایی]* پرس و پرسیاری زۆر و نارەوا.

مسابقەی رفت: ملەی چوون؛ یەکەمین خول لە کێبەرکێی دووقۆناغیدا.

▣ **مسابقە دادن:** کێبەرکێ کردن؛ ملەکردن؛ کێ‌وەڵکانی کەردەی؛ بەشداری‌کردن لە مل‌بەملەدا.

مسابقە را باختن: دۆران؛ دۆڕاندن؛ دانان؛ کێبەرکێ دانان.

مسابقە را بردن: بردنەوە؛ سەرکەوتن لە کێبەرکێدا.

مساجد / masāced/: [عربی] جمعِ ☜ **مسجد**

مساح / massāh ، ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. ئەندازەگر؛ پێوەر؛ لەگەزدەر؛ ڕووپێو؛ ڕووبەرپێو؛ ئەوی زەوی لە گەز دەدا و دەیپێوێ.

مساحت / masāhat ، ـها/: [عربی]/اسم. ڕووبەر؛ پانتایی: ١. بەشێ لە ڕووی زەوی ‹آب مساحتی را فرا گرفته بود: ئاو ڕووبەرێکی داگرتبوو› ٢. ڕوویێ کە دەکەوێتە نێوان کۆمەڵێ هێڵ و سنوورەوە، بەتایبەت بە گوێرەی یەکەیەکی پێوانەیی (وەک میتری چوارگۆشە، هیکتار و...).

مساحقە / mosāheqe/: [عربی] ☜ طبق زدن، طَبَق

مساحی / massāhî ، ـها/: [عربی]/اسم. ئەندازەگری؛ ڕووپێوی؛ ڕووبەرپێوی؛ کار و ڕەوتی لەگەزدان و حسێب‌کردنی پانتایی ڕووبەرێک.

مساعد / mosā'ed/: [عربی] صفت. *[مجازی]* تەبا؛ لەبار؛ سازگار دەگەڵ خواست و دۆخی ڕەچاوکراودا ‹هوای مساعد: کەشی تەبا›.

مساعدت / mosā'edat ، ـها/: [عربی]/اسم. ئاریکاری؛ یارمەتی؛ یاردم؛ یاریدە؛ یاردەی؛ یاری؛ کۆمەک؛ کۆمەگ؛ مەهەت ‹با مساعدت همسایگان، کوچە را تمیز کردیم: بە ئاریکاری هاوسێکان کۆڵانەکەمان خاوێن کردەوە›.

مساعدە / mosā'ede ، ـها/: [عربی]/اسم. ١. پارەیێ کە مووچەخۆر یان کرێکار لەبەر ئاتاجی زۆر، بەر لە کاتی خۆی لە خاوەن کاری وەردەگرێ ٢. پارە یان شتێکی بایەخدار کە پێشەکی بە کەسێک دەدرێ.

مساعی / masā'î/: [عربی] جمعِ ☜ **سَعی**

مسافات / masāfāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مسافت**

مسافت / masāfat ، ـها؛ مسافات/: [عربی]/اسم. مەودا؛ دۆرینگ؛ نێوان؛ دوورایی؛ ناو؛ نێوانی دوو شت یان دوو شوێن ‹مسافت سقز تا ماکو: مەودای سەقز تا ماکو›.

▣ **مسافت دید:** بەتار؛ هەتەری چاو؛ برووچەما؛ تا ئەو ڕادە چاو کار دەکا.

مسافت‌سنج / masāfatsanc ، ـها/: [عربی/فارسی]/اسم. مەوداپێو؛ کەرستەیەک بۆ پێوانی مەودا بەبێ کەڵک وەرگرتن لە میتر و گوریس.

مسافت‌نما / masāfatnemā ، ـها/: [عربی/فارسی]/اسم. مەودانوێن؛ تابلۆ، پەڕە یان بەردێکی لووس لە قەراخی ڕێدا کە مەودای شوێنێ تا شوێنێکی‌تری لە سەر نووسراوە.

مسافر / mosāfer ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. ڕێبوار؛ ڕێوار؛ ڕێبگار؛ ڕێوگار؛ ڕابگار؛ ڕاویار؛ ڕێبار؛

گەشتیار؛ مسافر؛ مسافیر: ۱. ئەو کەسەی بۆ شوێنێ بەڕێوەیە ۲. کەسێ کە بڕیارە بچێتە سەفەر ‹تو فردا مسافر هستی، امشب زودتر بخواب: تۆ بەیانی ڕێبواری، ئەمشەو زووتر بنوو›.

▣ **مسافر برون شهری**: ڕێبواری دەرەشار؛ کەسێ کە دەچێتە دەرەوەی شار (وەک بۆ شارێ‌تر).

مسافر بین راهی: مسافری ناوڕێ؛ مسافری ناوەڕێ؛ کەسێ کە لە نێوان ڕێگادا سوار دەبێ.

مسافر درون شهری: مسافری ناوشار؛ مسافری ناوشاری؛ کەسێ کە لە ناو شارێکدا لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێ‌تر دەڕوا.

مسافربری / mosāferbarî /: [عربی/ فارسی]/اسم. مسافربەری: ۱. کار و ڕەوتی هەڵگرتن و گواستنەوەی مسافر ۲. /ـها/ دامەزراوەیێ کە کاری گواستنەوەی مسافرە.

مسافرت / mosāferat ، ـها/: [عربی]/اسم. گەشتیاری؛ کار و ڕەوتی چوونە سەفەر.

▣ **مسافرت رفتن**: چوونە سەفەر؛ سەفەرکردن ‹رفته بود مسافرت فرنگ: چووبووە سەفەری فەرەنگ›.

مسافرتی / mosāferatî /: [عربی] صفت. گەشتیاری؛ پێوەندیدار یان سەر بە سەفەر ‹آژانس مسافرتی: ئاژانسی گەشتیاری›.

مسافرخانه / mosāferxāne ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. میوانخانە؛ مسافرخانە؛ جێگەی شەومانەوەی میوان بە کرێ.

مسافرکش / mosāferkeš ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. مسافربەر؛ مسافرکێش؛ کەرەسەی گۆزانەوەی مسافر.

مسافرکشی / mosāferkešî /: [عربی/ فارسی]/اسم. مسافرکێشی؛ کار و ڕەوتی هەڵگرتن و گواستنەوەی مسافر، بە کەرەستەی گۆزانەوە.

مسافری / mosāferî /: [عربی] صفت. گەشتیاری؛ ڕێبواری؛ مسافری؛ پێوەندیدار یا سەر بە مسافر.

مساکن / masāken /: [عربی] جمعِ ☜ **مَسکَن**

مساکین / masākîn /: [عربی] جمعِ ☜ **مسکین**

مسالمت / mosālemat /: [عربی]/اسم. ئاشتیخوازی ‹این جور اختلافها با مسالمت بهتر حل می‌شود: ئەم جۆرە ناکۆکیانە بە ئاشتیخوازیەوە باشتر چارەسەر دەبێ›.

مسالمت‌آمیز / mosālematāmîz /: [عربی/ فارسی] صفت. ئاشتیخوازانە؛ هاوڕێ دەگەڵ ئاشتیدا.

مسالمت‌جو / mosālematcû ، ـیان/: [عربی/ فارسی] صفت. ئاشتیخواز؛ لاشەڕ؛ هۆگری ئاشتی و تەبایی. هەروەها: **مسالمت‌جویی**

مسأله / mas'ale /: [عربی] ☜ **مسئله**

مسامات / masāmāt /: [عربی]/اسم. [قدیمی] کونیلە؛ کونجک؛ کونچک؛ کونە وردیلەی پێست.

مسامحه / mosāmehe ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. پشوودرێژی؛ بێنفرەهی؛ پرزەداری؛ تەوات ‹در زندگی مشترک باید قدری مسامحه به خرج داد: لە ژیانی هاوبەشیدا پێویستە هێندێک پشوودرێژی بکرێ› ۲. کەمتەرخەمی؛ سستی ‹اگر بخواهی مسامحه کنی، کار خراب می‌شود و بیرونت می‌کنند: ئەگەر بتەوێ کەمتەرخەمی بکەی، کارەکە تێکدەچێ و دەرت دەکەن›.

مساوات / mosāvāt /: [عربی]/اسم. بەرانبەری؛ یەکسانی؛ وەکیەکی: ۱. [حقوق] بەرامبەری هەموو خەڵکی وڵاتێک لەباری ماف و ئەرکەوە، بەبێ لە بەر چاوگرتنی ژن یان پیاو بوون، تەمەن، نەتەوە، ئایین، زمان، بیر و ڕا و... ۲. [ادبی] هاوتا هاتنەوەی تێکوڵ و کاکڵی قسە.

مساوی / mosāvî /: [عربی] صفت. بەرامبەر؛ بەرانبەر؛ بەرابەر؛ یەکسان؛ وەک‌یەک؛ هەڤیەک؛ وەکەهەڤ؛ چوون‌یەک؛ لێکولێک؛ یاو ‹سهم مساوی: بەشی بەرامبەر›. هەروەها: **مساوی بودن؛ مساوی شدن؛ مساوی کردن**

مسایل / masāyel/: [عربی] جمعِ ☜ **مسئله: مسائل**

مسئلت / mas'alat/: [عربی]/سم. تکا؛ داخواز؛ خوایشت؛ کاری داواکردن و خواستن.

▣ **مسئلت داشتن:** داوا کردن؛ تکا کردن؛ داواکار/ تکاکار بوون ‹بهبودی سریع ایشان را مسئلت داریم: چا بوونەوەی زووبەزوویان داوا دەکەین›.

مسئله / mas'ale، ـها؛ مسایل/: [عربی]/سم. کێشە؛ پـرس: ١. پرسـیار؛ بابـەتێ کـە پێویسـتی بـە بۆگەڕان و لێکۆڵـینەوە و ڕێگاچـارە دۆزینەوەیـە ‹مسئلەی بیکاری: کێشـەی بێکـاری› ٢. باسـێکی بیرکاری یان فیزیکی لەمەڕ دۆزینەوەی وەرامی پرسیارێک ٣. پرسیارێکی دژوار کە بـێ پەرسـڤ ماوەتـــەوە ‹مســئلەی پیــدایش گیتــی: پرســی سەرهەڵدانی جیهان› ٤. *[مجازی]* گرفت؛ گێچەڵ؛ سەرچاوەی نارەحەتی، پەرێشانی و ئاڵۆزی ‹باز با هم مسئله پیدا کردند: دیسان کێشـەیان لـێ پەیـدا بوو› ✽ **مسأله**

مسـئلەدار / mas'aledār، ـهـا/: [عربی/ فارسـی] *صفت.* گێچەڵدار؛ کێشەدار؛ خـاوەن گرفـت یـان بابـەتێکی شـیاوی لێکۆڵـینەوە ‹ ایـن کارهـای مسئلەدار را برای ما نیاور! : ئەم کـارە گێچەڵـدارانەمان بۆ مەهێنە!›.

مسـئول / mas'ûl، ـهـا؛ ـان؛ ـین/: [عربـی]/سم. بــەرپرس؛ لــێپــرس؛ لــێپرســراو؛ مەســئوول؛ بەرپرســـیار: ١. سەرپەرشـــت ‹مســئول فروشــگاه: بەرپرســی فرۆشــگە› ٢. بــەرعۆدە؛ وەڵامــدەر (بەتایبەت لەباری ڕامیاری و لە بەرانبـەر پێگـەیێکی ڕەسمیەوە) ٣. هۆ؛ هۆکار ‹شاه مسئول از بین رفتن استقلال کشور بود: شا بەرپرسـیاری لـە نـاو چـوونی سەربەخۆیی وڵات بوو›.

مسـئولیت / mas'ûlîyyat، ـهـا/: [عربـی]/سم. بەرپرسی؛ بەرپرسیەتی؛ لـێپرسـراوی؛ ئـەرک: ١. دۆخ یان چۆناوچۆنی بەرپرس بوون ‹مسئولیت مدرسه با شماست: بەرپرسـی قوتابخانـە بـە ئێوەیـە› ٢. کار یان پیشەیێ کە پێویستی بە وەڵامدانەوە لە هەمبەر کەس یان کەسانێکەوەیە.

▣ **مسئولیت کاری را پذیرفتن/ به عهده گـرفتن/ قبول کـردن:** ئـەرکی کـارێ گرتنـە ئەسـتۆ؛ بەرپرسـیاری کـارێ وەئەسـتۆگرتن؛ بـەڕێوە بـردن، سەرپەرشـتی یـان وەڵام دانـەوەی دواڕۆژی کارێک وەئەستۆ گرتن.

مسئولیت پذیری / mas'ûlîyyatpazîrî/: [عربـی/ فارسی]/سم. خۆ و خدە و لێهاتوویی لە وەرگرتنی کار و بەرپرس بوونیدا.

مسئولیت گریزی / mas'ûlîyyatgorîzî/: [عربی/ فارسی]/سم. کار یان ڕەوتی لە ژێر کار دەرچـوون و کەمتەرخەمی لە بەرپرس بووندا.

مسب / massab/: [از عربی]/سم. *[گفتاری]* مـەزەو؛ مەسەو؛ مەسەب؛ ئایین ‹مگـر شـما دیـن و مسـب ندارین؟: ئەرێ ئێوە دین و مەزەوتان لا نیە؟›.

▣ **مسبت را شکر:** ئەی بە زیاد نەبێ؛ خوا بیوڕێ؛ ئەی خوا بـڕڕۆش ‹مسـبت را شـکر، دو روز است هیچی نخوردم: ئەی بە زیاد نەبێ، دوو ڕۆژە هیچم نەخواردووە›.

مسـبار / mesbār/: /سم. ئالیـاژی بـۆر؛ تێکەڵـی چەند کانزای وەک قەلایی، سـرپ و بـرێ جـار هەندێ ئانتیموان و مس.

مسبب / mosabbeb، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی]/سم. هۆ؛ هۆکار؛ باییس؛ بەدیهێنەری شـتێ ‹خرافـات مسبب عقب‌ماندگی مردم شده است: کۆنەپەرستی هوی دواکەوتوویی خەڵکە›.

مسبوق / masbûq/: [عربی] *صفت.* ١. پێشـینەدار ‹این کار مسبوق به سابقه است: ئەم کارە پێشینەدارە› ٢. *[مجـازی]* ئاگـادار؛ ئاگـا؛ هاگـا؛ خـەوەردار ‹جنابعـالی مسـبوق هسـتید، چـه کـار مشـکلی اسـت: جەنابتان ئاگادارن چ کارێکی دژوارە›.

مست / mast، ـها؛ ـان/: *صفت.* مەسـت؛ مـەس: ١. لوول؛ گیز؛ سەرگران؛ سـەرگەرم؛ مەسـتوور؛ تووشـی مەسـتی ‹مسـت کـرده اسـت: مەسـتـی

کردووه›. ٢. *[مجازی]* سەرمەست؛ سەرخۆش؛ سەروەش؛ پۆزبەران؛ زۆر خۆشحاڵ و شاد ‹مست موفقیت: سەرمەستی سەرکەوتن›. هەروەها: **مست بودن؛ مست شدن؛ مست کردن**

مست لایعقل: ڕەشەمەست؛ مەستی مەست؛ تەلەس؛ زۆر مەست و سەرخۆش.

مست چیزی بودن: لوولی شتێ بوون؛ تەواو دەنێو یان لەبەر شتێکی خۆشدا بوون ‹وقتی در زدند مست خواب بودم: کاتێ زەنگیان دا، لوولی خەو بووم›.

مستأجر / mosta'cer ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم*. کرانشین؛ کرێنشین؛ کراهەنشین؛ کرایەنشین.

مستأصل / mosta'sal/: [عربی] *صفت*. داماو؛ داماگ؛ بێچارە؛ پەککەوتە؛ قەتیس. هەروەها: **مستأصل بودن؛ مستأصل شدن؛ مستإصل کردن**

مستانه[1] / mastāne/: *صفت*. مەستانە؛ مەسانە؛ وەک مەستان ‹خندەی مستانە: قاقای مەستانە›.

مستانه[2]: *قید*. مەستانە؛ مەسانە؛ مەست ـ مەست؛ وەکوو مەست ‹مستانە راه می‌رفت: مەستانە دەڕۆی›.

مست‌بازی / mastbāzî ، ـها/: *اسم*. مەستبازی؛ مەس‌بازی ‹توی خیابان شروع بە مست‌بازی کردند: لە ناو شەقامدا دەستیان کرد بە مەستبازی›.

مستبد / mostabed(d)/: [عربی] *صفت*. لاسار؛ سەرەوڕۆ؛ هەڵەشە؛ خۆڕا؛ بلەوەز ‹پسر مستبد و پدر بیچارە: کوڕی لاسار و باوکی هەژار›.

مستبدانه / mostabed(d)āne/: [عربی/ فارسی] *قید*. لاسارانە؛ هەڵەشەیانە؛ سەرەڕۆیانە؛ خۆڕایانە؛ بە بلەوەزیەوە ‹مستبدانە رفتار می‌کرد: لاسارانە دەجوولایەوە›.

مستتر / mostater/: [عربی] *صفت*. شاراوە: ١. پۆشراو؛ داشاردراو؛ داپۆشراو ٢. پەنام؛ بەرپێوار؛ پەنهان؛ نهێنی.

مستثنا / mostasnā ، مستثنیات/: [عربی] *صفت*. ١. جیاوەکراو؛ جیاکراوە؛ بەدەرکراو؛ جیاوەکریا؛ هەڵاواردراو ٢. *[مجازی]* هەڵبژاردە؛ هەڵبژاردوو؛ هەڵاواردە؛ هەڤیاز * **مستثنی**

مستثنی / mostasnā/: [عربی] ☜ **مستثنا**

مستثنیات / mostasnay(y)āt/: [عربی] جمعِ ☜ **مستثنا**

مستجاب / mostacāb/: [عربی] *صفت*. وەرگیراو (پتر لەمەڕ نزاوە) ‹اگر دعای سگ مستجاب بود از آسمان استخوان می‌بارید: ئەگەر دوعای سەگ وەرگیراو بایە لە ئاسمانەوە ئێسقان دەباری›.

مستحب / mostahab(b) ، ـها؛ ـات/: [عربی] *صفت*. ١. چاک؛ نووک؛ باش؛ جێی پەسن ٢. *[اسلام]* موستەحەب؛ تایبەتمەندی کارێک کە کردنی باشە و پاداشی هەیە بەڵام نەکردنی بە گونا نانووسرێ.

مستحدث / mostahdas ، ـات/: [عربی] *صفت*. ١. تازەباو؛ نوێباو؛ نوێژەنکار؛ تازەداهات؛ تازەپەیدا؛ تازەداهاتوو؛ تازەهاتوو؛ نۆبەرە؛ نۆبنیات ٢. تازاوا؛ تازەئاوا؛ نۆئاوا؛ تازەکراوە.

مستحدثات / mostahdasāt/: [عربی]/*اسم*. تازەکراوان؛ هەموو ئەو شتانەی کە دواتر یان بە تازەیی دروستکراون (وەک ماڵ، ڕێ و...).

مستحسن / mostahsan/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* چاک؛ باش؛ جوان؛ نووک؛ پەسەنکراو.

مستحضر / mostahzar/: [عربی] *صفت*. ئاگادار؛ هاگادار؛ بە ئاگا؛ خەبەردار؛ ئاگەدار؛ بە خەبەر ‹مستحضر هستید کە مدتی است حقوق نگرفتەایم: ئاگەدارن کە ماوێکە مووچەمان وەرنەگرتووە›.

مستحفظ / mostahfez ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم*. پاسەوان؛ پاسەبان؛ پازگر؛ پاسگر؛ نەواوان؛ پارێزبان؛ نۆترڤان؛ نۆتر؛ نیابان؛ نگابان؛ نیاوان.

مستحق / mostahaq(q) ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. ١. ئاتاج؛ داماو؛ چاو لە کۆمەک؛ شیاوی دەس گرتن و یارمەتی دان ‹مستحق است کمکش کنید!: ئاتاجە کۆمەکی بکەن!› ٢. سزاوار؛ شیاو؛ جێ ‹او مستحق سرزنش بود: شیاوی لۆمە بوو›.

مستحکم / mostahkam/: [عربی] *صفت*. پتەو؛ پەیت؛ گورخ؛ هێقم؛ پایەدار ‹قلعەی مستحکم: قەڵای پتەو›.

مستحیل / mostahîl/: [عربی] *صفت*. ١. نەکراو؛ دەستنەداو؛ نەشیاو؛ نەڕەخساو؛ ئەستەم ٢. تواوەوە؛ تاویاگەوە؛ ئەوەتاویا ٣. گۆڕاو؛ گۆڕدراو؛ داگەڕاو؛ واڕیا ٤. *[مجازی]* لە بەین چووگ؛ فەوتاو؛ فەوتیاگ؛ بنەبڕ؛ نابوود؛ بالمیش؛ کلێس.

مستخدم / mostaxdem، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] /*سم*. کارکەر: ١. خزمەتکار؛ کارەکەر؛ بەردەست؛ پێشخزمەت؛ ڕاژەکار ‹مستخدم آمد و در را باز کرد: خزمەتکارەکە هات و دەرگای کردەوە› ٢. *[قدیمی]* کارمەند؛ کارگێڕ؛ بەکارگیراو ‹مستخدم دولت: کارمەندی دەوڵەت›.

مستخرج / mostaxrac/: [عربی] *صفت*. دەرهێنراو؛ دەراوریاگ؛ بەرئاردە؛ هەڵێنجراو؛ دەرهاتە.

مستخلص / mostaxlas/: [عربی] *صفت*. ڕەها؛ ڕزگار؛ داخەلسیو؛ خەلسیو؛ ئازاد؛ ڕایی؛ بەردراو؛ وەردریا.

مستدام / mostadām/: [عربی] *صفت*. بەردەوام؛ پایەدار؛ هەمیشەیی؛ نەبڕاوە؛ هەرماو ‹سایەی عالی مستدام: سایەتان بەردەوام›.

مستدعی / mostad'î/: [عربی] *صفت*. داواکار؛ خوازیار؛ تکاکار ‹مستدعی است مقرر فرمایید به کار ما رسیدگی شود: داواکارم بفەرموون بە کاری ئێمە ڕابگەن›.

مستدعیات / mostad'îy(y)āt/: [عربی] /*سم*. داخواز؛ خوازە؛ تکا؛ خوایشت؛ داواکاری.

مستدل / mostadal(l)/: [عربی] *صفت*. بەڵگەدار؛ بە بەڵگە: ١. وێڕای بەڵگە ‹توضیح مستدل: شرۆڤەی بەڵگەدار› ٢. شیاوی سەلمانن بە هۆی بەڵگە هێنانەوە ‹اتهام مستدل: گزنی بە بەڵگە›.

مستدیر / mostadîr/: [عربی] *صفت*. جەغزئاسا؛ بازنەواش؛ بازنەیی؛ جەغزی؛ بە وێنەی جەغز.

مستر / mester، ـها/: [انگلیسی] /*سم*. سەرناوی بانگ‌کردن بۆ پیاوانی بیانی بەتایبەت ئینگلیسی زمان، بە مانای ئاغە؛ کاکە.

مستراح / mostarāh، ـها/: [عربی] /*سم*. ئاودەست؛ ئابدەست؛ ئاڤدەست؛ دەستاو؛ ئاودەس؛ ئاوخانە؛ ئەدەبخانە؛ ئاودەسخانە؛ پێشاو؛ کناراو؛ پەراو؛ ئابخانە؛ ماشاخانە؛ سەراو؛ مستەراو؛ مستراو؛ سەرپێشاو؛ ئافدۆنگ؛ ئافرێژ؛ چۆلک؛ مامشخانە؛ کەنەف؛ کەنەفە؛ دەس‌شۆری؛ مبال؛ مەبال؛ مەوال؛ دیوێک بە لەگانی تایبەت یان لە سەر چاڵاو بۆ میز کردن و ڕیان: **مَبال؛ مَبرَز**

مسترد / mostarad/: [عربی] *صفت*. وەرگەڕاو؛ ڤەدراوە؛ دراوە؛ ئەوەدریا ‹پول بە صاحبش مسترد شد: پارەکە وەگەڕایەوە دەستی خاوەنی›.

مستزاد / mostazād/: [عربی] /*سم*. *[ادبی]* چەشنێک هۆنراوە کە بە شوێن هەر باڵێکدا کورتەڕستە یان چەند وشە هاتووە کە لە باری ماناوە جوان دێتەوە بەڵام لەباری کێشەوە زیادیە (وەک ئەم شیعرەی «نالی»:

«ئەی تازە جەوان پیرم و ئوفتادە و کەوتووم// تا ماوە حەیاتم / دەستێ بدەرە دەستی شکستەم کە لە دەس چووم// قوربانی وەفاتم»).

مستشار / mostašār، ـها؛ ـان/: [عربی] /*سم*. ١. ڕاوێژکار؛ ڕاوێژیار؛ ڕاوێژەر؛ تەگبیرکەر ٢. کارناس؛ پسپۆڕ (بەتایبەت لە وڵاتێکیترەوە).

مستشرق / mostašreq، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] /*سم*. ڕۆژهەڵاتناس؛ ڕۆژەڵاتناس؛ خۆرهەڵاتناس.

مستضعف / mostaz'af، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. هەژار؛ فەقیر؛ نەدار؛ دەستەنگ؛ دەسکورت؛ کەمدەس؛ ژار ‹طبقەی مستضعف: چینی هەژار›.

مستطاب / mostatāb/: [عربی] *صفت*. پاک و پوار؛ خاوێن (ڕاڤە: سەرناوێکی بەڕێزانە بۆ بانگ کردنی کەسێ).

مستطیع / mostatî'/: [عربی] *صفت*.ماڵدار؛

پووڵدار؛ دەستچوو؛ دەسچووگ؛ دارا؛ مایەوەر؛ زەنگین؛ دەوڵەمەند و مایەبۆش، بەتایبەت لە باری توانستی چوون بۆ حەجەوە.

مستطیل / mostatîl ، ـها/: [عربی]/اسم. لاکێش؛ لاکێشە؛ تەشک؛ بیچمێکی تەختی ئەندازیاری چوارلاسک، کە لاسکەکانی بەرامبەر یەکسان و هاوشانن و هەر چوار سووچیشی °٩٠ یە. هەروەها: **مربع مستطیل**

مستطیلی / mostatîlî/: [عربی] صفت. [گفتاری] تەشکی؛ لاکێشەیی؛ بە بیچمی لاکێشەوە.

مستعار / mosta'ār/: [عربی] صفت. ١. [نامتداول] ئەمانەتی؛ ئامانەت؛ ئامانەتی؛ قەرزی؛ ئاریە ٢. هەڵبەستە؛ دروستکراو؛ دەسەڵبەست؛ دەرهێنراو ‹نام مستعار: ناوی هەڵبەستە›.

مستعجل / mosta'cel/: [عربی] صفت. [ادبی] ١. تەمەنکورت؛ کەمتەمەن؛ کەمخایەن؛ زووتێپەڕ؛ زۆرپێنەچوو ‹دولت مستعجل: دەوڵەتی کەمتەمەن› ٢. [نامتداول] بەهەشتاو؛ بەپەلە؛ بەلەز؛ بلەز و بەز.

مستعد / mosta'ed(d)/: [عربی] صفت. لەبار: ١. ـها؛ ـان/ هێزا؛ ژیر و ژۆڵ؛ لێهاتوو ‹جوان مستعد: لاوی هێزا› ٢. ئامادە؛ پەیت؛ ساز؛ شیاو؛ جێی چاوەڕوانی ‹سقف مستعد فروریختن بود: میچەکە ئامادەی ڕووخان بوو›.

مستعفی / mosta'fî ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. دەستهەڵگرتوو؛ دەسهەڵگرتگ؛ دەسکێشاو؛ دەسهەڵگەردە.

مستعمرات / mosta'merāt, mosta'marāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مستعمره**

مستعمراتی / mosta'merātî, mosta'marātî/: [عربی] صفت. ١. داگیرکراوانە؛ سەر بە داگیرکراو ٢. داگیرکەرانە.

مستعمره / mosta'mere, mosta'mare ، ـها؛ مستعمرات/: [عربی]/اسم. ١. داگیرکراو؛ ژێردەسەڵات؛ ولاتێ کە دەم و دەزگای سیاسی، ئابووری و فەرهەنگیەکەی لە لایەن دەوڵەتێکی بیانیەوە بەڕێوە دەچێ ٢. داگیرکراو؛ ژێردەسەلات؛ ولاتێ کە سەرچاوەکانی ئابووری، کار، بازاڕ و ماکی لە دەست دەوڵەتێکی بیانیدایە و ئەو کەڵکی لێ وەردەگرێ ٣. پەنابەرنشین؛ کۆچبەرنشین؛ کۆچەرنشین.

مستعمرەدار / mosta'meredār, mosta'mare- ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. داگیرکار؛ داگیرکەر؛ خاوەن دەسەلات لە ولاتێکی‌تردا.

مستعمرەنشین / mosta'merenešîn, mosta'mare- ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. ژێردەسەلاتنشین؛ ئەوەی (پتر لاوەیی) کە لە ولاتێکی داگیرکراودا دەژی. هەروەها: **مستعمرەنشینی**

مستعمل / mosta'mal/: [عربی] صفت. ١. ـها/ دەکارکراو؛ نیمداشت؛ کۆن؛ کۆنە؛ بەکارهێنراو؛ کارپێکراو؛ کارنیای؛ دەکارکریاگ؛ کارکردە ٢. [نامتداول] بەبرەو؛ باو.

مستغرق / mostaqraq/: [عربی] صفت. ١. خنکاو؛ نوقوم؛ نقوو؛ نقۆ؛ نقم؛ نقوم؛ نخرۆ؛ ڕۆچووگ؛ قومبوو ٢. [کنایی] تایبەتمەندی کەسێ کە نوقمی کارێک بووە و شەو و ڕۆژ ناناسێ.

مستغل / mostaqal(l) ، ـات/: [عربی]/اسم. ملکێ کە داهاتی هەبێ (وەک باخ، دووکان، مالی کرێ و...).

مستغلاتی / mostaqal(l)ātî/: [عربی] صفت. ١. تایبەتمەندی ماڵ و ملکێ کە داهاتی هەبێ ٢. بونگا؛ دەفتەری سەندن و فرۆشتنی ملک و ماڵ.

مستغنی / mostaqnî/: [عربی] صفت. بێنیاز؛ بێئاتاجی.

مستفاد / mostafād/: [عربی] صفت.. وەرگیراو؛ وەدەستهاتوو؛ حاسڵ.

▣ **مستفاد** شدن: تێگەیشتن؛ وەرگیردران؛ وەرگیران؛ زانران؛ لێ حاڵی بوون؛

لێتێگەیشتن ‹از این جمله چنین مستفاد می‌شود: لەم ڕستەیە ئاوا تێدەگەین›.

مستفعلن / mostaf'elon/: [عربی] *اسم. [ادبی]* موستەفعیلون؛ لە کۆڵەکەکانی کێشی شیعری عەرووزی.

مستفید / mostafîd/: [عربی] *صفت.* بەهرەمەند؛ بەهرەوەر؛ قازانجبەر؛ کەڵکبەر؛ کەڵکوەر؛ بەشدار؛ بەهرەدار: **مُستفیض**

مستفیض / mostafîz/: [عربی] ☜ **مستفید**

مستقبل / mostaqbal/: [عربی] *اسم. [دستور]* داهاتوو؛ کاتی نەهاتوو.

مستقبل / mostaqbel، ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* پێشوازگەر؛ پێشوازیکەر؛ بەرەو پیری چوو؛ بە پیریەوە چووگ.

مستقر / mostaqar(r)/: [عربی] *صفت.* جێ گرتوو؛ جێگر؛ جێگیر؛ بنەگر؛ دامەزراو؛ دامەرزیای؛ ئەرەمەرزیا؛ بە دۆخ یان حاڵەتی جێگیر بوون یان دامەزران ‹اعضای هیأت رییسه در جایگاه خود مستقر شدند: ئەندامانی دەستەی سەرۆکایەتی لە جێگای خۆیاندا جێگر بوون›.

مستقل[1] / mostaqel(l)/: [عربی] *صفت.* سەرخۆ؛ سەربەخۆ؛ ئازاد: ١. بژیک؛ بژیو؛ خۆژی؛ خۆژیو؛ خاوەن دەسەڵات و سەربەخۆیی ٢. جیاواز؛ جیا؛ جوێ ٣. *[سیاست]* تایبەتمەندی حوکمەتێک کە بو بەڕێوە بردنی قانوون و لەباری رامیاری و ئابووری و کۆمەڵایەتیەوە، چاو لە دەستی غەوارە نیە و بۆ خۆی بڕیاری خۆی دەدا.

مستقل[2]: *قید.* سەربەخۆ؛ سەرخۆ ‹او مستقل از دیگران عمل می‌کند: (ئەو) سەربەخۆ کار دەکا›.

مستقلاً / mostaqellan/: [عربی] *قید.* ١. بە سەربەخۆیی؛ سەربەخۆیانە؛ بە ویست و مرازی خۆ ‹هر یک مستقلاً نظر خود را گفتند: هەر کام بە سەربەخۆیی بیروڕای خۆیان دەربڕی› ٢. بە تەنیا؛ بەبێ یارمەتی یان دەست تێدابوونی کەسی‌تر.

مستقیم / mostaqîm/: [عربی] *صفت.* ١. ڕاست؛ ڕاس؛ ڕێک؛ مەرتەبا؛ سەرڕاست؛ ڕاستەوڕاست ‹خط مستقیم: هێڵی ڕاست› ٢. ڕاستەوخۆ؛ بێ لادان و لە ڕێ دەرچوون ‹ارتباط مستقیم: پێوەندی ڕاستەوخۆ›.

مستقیماً / mostaqîman/: [عربی] *قید.* یەکڕاست؛ یەکڕاس؛ ڕێک؛ ڕاست؛ ڕاستەوخۆ؛ ڕاستەوڕاست؛ ڕاسوڕێک؛ بێ پێچوپەنا ‹مستقیماً به نوسود می‌روم: یەکڕاست دەچمە نەوسوو›.

مستکبر / mostakber, mostakbar، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* ١. زۆرویژ؛ زۆرکار؛ هێز و بڕشت دەسکەوتوو بە چەوساندنەوەی خەڵک ٢. چەوسێنەر؛ بەهرەکێش.

مستلزم / mostalzem/: [عربی] *اسم.* پێویست؛ بە پێویست؛ شەرتی سەرەکی بۆ جێبەجێ بوونی کارێ، بەڕێوە چوونی بابەتێ یان گەیشتن بە ئامانجێک ‹موفقیت مستلزم تلاش است: سەرکەوتن پێویستی بە تێکۆشانە›.

مستمر / mostamer(r)/: [عربی] *صفت.* بەردەوام؛ درێژەدار؛ بێ‌پسانەوە؛ نەپس؛ سەرەمڕ؛ لە پەستا؛ لە سەریەک ‹برای موفقیت تلاش مستمر لازم است: بۆ سەرکەوتن هەوڵی بەردەوام پێویستە›.

مستمراً / mostamerran/: [عربی] *قید.* لە پەستا؛ پەساپەس؛ پەستاپەستا؛ بەردەوام؛ بێ‌بڕانەوە؛ سەرەمڕ؛ بەشێوەی درێژەدار و نەپساو ‹مستمراً از او خواسته می‌شد که بدهی‌اش را بپردازد: لە پەستا داوای لێ دەکرا قەرزەکانی بداتەوە›.

مستمری / mostamerrî/: [عربی] *اسم.* جیرە؛ بەراتی؛ بڕانە: ١. مووچەیەک کە دەوڵەت بە بنەماڵەی کارمەندی لە دنیا دەرچووی دەدا ٢. چەشنێک پارەی مانگانە کە بە مەبەستی یارمەتی ژیانی وەرگران، بەبێ هیچ چاوەڕوانیەک پێیان دەدرێت.

مستمری‌بگیر / mostamerrîbegîr، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* مووچەخۆر؛ جیرەخۆر.

مستمسک / mostamsak, mostamsek، ـها/:

[عربی]/اسم. دەساوێز؛ دەستاوێز؛ بیانک؛ بیانوو؛ بەهانە؛ مهانە؛ بەهانێ.

▣ **مستمسک قرار دادن**: کردنە بیانوو/ بیانک؛ کەردە بەهانەی ‹بیماری را مستمسک قرار داد و یک ماه به سر کار نیامد: نەخۆشی کردە بیانوو، مانگێ نەهاتە سەر کار›.

مستمع / 'mostame، ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. گوێدەر؛ گۆهدار؛ گۆهگر؛ گوێگر؛ بیسەر.

مستمع آزاد / mostame'āzād، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. گوێگری ئازاد؛ بەشداری ئازاد؛ ئەوەی بە ویستی خۆی لە کلاس و دانیشتنێکدا ئامادە دەبێ، بێئەوەی لە باس و ئەزموونەکانیدا بەشداری بکا.

مستملکات / mostamlakāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مستملکه**

مستملکه / mostamlake، ـها؛ مستملکات/: [عربی] /اسم. ژێردەست؛ ولاتێک وا لە سیاسەتی دەرەوەیدا سەربەخۆ نیە و شوێنەڕای دەوڵەتێکی ترە.

مستمند / most(a)mand، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. بڕەش؛ دەستەنگ؛ ژار؛ هەژار؛ دەسکورت؛ بێئەنوا؛ بێماڵوحاڵ؛ بەرڤاڵە؛ نەدار؛ بارکەوتوو.

مستند / mostanad، ـات/: [عربی] صفت. بەڵگەدار؛ بەڵگەوەر: ۱. بە بەڵگە؛ پاژدار؛ پرتۆمەند ‹ادعای او مستند است: خوازەکەی بە بەڵگەیە› ۲. تایبەتمەندی فیلمێک کە لە ڕووداوی ڕاستەقینە پێکهاتووە.

مستندات / mostanadāt/: [عربی]/اسم. سەرجەم ئەو شتانەی بەڵگەیان هەیە یان بۆیان دەبێ.

مستندسازی / mostanadsāzî/: [عربی/ فارسی] /اسم. ۱. کاری دۆزینەوە و پێوەنانی بەڵگە بە دەق یان نووسراوەیەکەوە ۲. کاری دروست کردنی فیلمی بەڵگەوەر.

مستنطق / mostanteq، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. *[قدیمی]* بازپرس؛ ڤەپرس؛ ئەوەپەرس.

مستنیر / mostanîr/: [عربی] صفت. *[ادبی]* نوورگر؛ ڕووناکیگر؛ بەرتیشک؛ ڕۆناهیگر لە شتێکی ترەوە.

مستوجب / mostowceb, mosto:ceb/: [عربی] صفت. شیاو؛ دەرخۆر؛ لەبار؛ سزاوار ‹او به علت جوانی و حسن سابقه مستوجب عفو است: لە بەر لاوی و پێشینەی باشی شیاوی بەخشینە›.

مستور / mastûr، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. *[ادبی]* داپۆشراو؛ پۆشراو؛ داشاراو؛ داشاریاگ؛ ڤەشارتی؛ پۆژیا.

مستوره / mastûre/: [؟] ☜ **مسطوره**

مستوری / mastûrî/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* داپۆشراوی؛ داشاریاگی؛ پۆژیایی.

مستوفی / mostowfî, mosto:fî، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. *[قدیمی]* کەسێ کە لە ڕێکخراوە دەوڵەتیەکاندا بە سەر کار و باری ماڵی و دەفتەر و بەڵگەدا ڕادەگەیشت.

مستولی / mostowlî, mosto:lî/: [عربی] صفت. زاڵ؛ چیر؛ چێر؛ دەس بە سەراگرتوو ‹ترس بر همه مستولی شد: ترس بە سەر هەمووواندا زاڵ بوو›.

مستوی / mostavî/: [عربی] صفت. *[ادبی]* تەخت؛ ساف؛ هامار؛ بێکۆسپ؛ بێکەند و کۆت؛ بێکەند و لەند.

مستهجن / mostahcan/: [عربی] صفت. دزێو؛ ناحەز؛ نەچێ؛ ناشیرین؛ کەلەواژی؛ زشت؛ شەرمهێن ‹حرف مستهجن: قسەی دزێو›.

مستهلک / mostahlak/: [عربی] صفت. فەوتاو؛ نەماو؛ تەفر و توونا؛ فەوتیاگ؛ لە بەین چووگ.

▣ **مستهلک شدن**: ۱. تەواو بوون؛ نەمەنەی ‹بدهی شما در صد قسط مستهلک شد: قەرزەکەتان لە سەد بەشدا تەواو بوو› ۲. پێوە نەمان؛ کەل و کۆن بوون ‹این اتومبیل مستهلک شده است: ئەم ماشینە پێوە نەماوە›. هەروەها: **مستهلک کردن**

مستی / mastî/: /اسم. مەستی؛ مەسی: ۱. دۆخی گۆڕان و تێکچوونی ئاوەز و لەش (وەک گەرم

داگەڕان، خێرا بوونەوەی هەڵسووڕانی خوێن، شادی، خەم و زیچی نائاسایی) بە هۆی خواردنەوەی ئەلکول و ماکی سڕکەری‌تر (وەک زافەران، هەشیش و...) ٢. سەرمەستی؛ شایی و کەیفی درێژەدار؛ کەیفسازی ٣. [مجازی] بێ‌هەست و خوستی؛ بێ‌ئاگایی لە بار و دۆخی خۆ یان دەور و بەر.

مستی‌آور / mastî'āvar/: صفت. مەسکەر؛ مەستی‌هێن: **مستی‌بخش**

مستی‌بخش / mastîbaxš/ ☜ **مستی‌آور**

مسجد / masced ، ـها؛ مساجد/: [عربی]/اسم. مزگەوت؛ مزگت؛ مزێت؛ مزگەفت؛ نڤێژگە؛ نوێژگە؛ مێژگە؛ نمینگە؛ مەچێ؛ پەرستنگای موسڵمانان، پتر وەکوو ماڵێکی سەرگیراو بە میحرابێک ڕوو لە کەعبە و گومەز و منارەوە.

◙ **مسجد** آدینە: [ادبی] مزگەوتی/ مزگت جامیعە.

مسجد جامع/ جمعە: مزگەوتی جامیعە؛ مزگەوتی گەورەی شار بۆ نوێژی جومعە.

مسجع / mosacca'/: [عربی] صفت. [ادبی] ئاهەنگین؛ تایبەتمەندی دەقێکی وێژەیی کە ناوەناوە وشەکانی لە باری کێش و پاشەڵەوە بە یەک بخۆن (وەک: ... ئەگەر لە پرسەی حوسەیندا چەند فرمیسکێک هەڵوەرێنی، ئاخوند لە خۆت نەتۆرێنی، لە پیتاک دان نەبۆڵێنی ئەوا چەند کۆشکێک دەستێنی گشتی یاقووت و زمرووتە ...).

مسجل / mosaccal/: [عربی] صفت. یەکلا؛ بڕاوە؛ مسۆگەر؛ مسەوگەر (رفتن ما هم مسجل شد: ڕۆیشتنی ئێمەش یەکلا بۆوە).

مسح / mash/: [عربی]/اسم. [اسلام] مەسح؛ یەکێک لە بەشەکانی دەسنوێژ بریتی لە دەستی تەڕ بە پێشە سەردا هێنان (شیعە پەنجەی پێش مەسح دەکا).

مسحور / mashûr/: [عربی] صفت. ١. جادوولێکراو؛ سیحرکراو ٢. سەرسووڕماو؛ واقوڕماو؛ دەسەڵات لێ‌بڕاو بە هۆی کارتێکردنی دیاردەیەکی سەیر و سەمەرەوە. هەروەها: **مسحور شدن، مسحور کردن**

مسخ / masx/: [عربی]/اسم. ڕەوتی گۆڕان بەتایبەت بوون بە بوونەوەرێکی کەسن یان دزێو.

◙ مسخ کردن: گەمراندن؛ دزێوکردن؛ کرێت کرن؛ بەدتەشککردن؛ وەک شتێکی خراو لێ کردن و لە قەوارە خستن.

مسخر / mosaxxar/: [عربی] صفت. [ادبی] داگیرکراو؛ ڕادەست؛ گیراو؛ ئەرەگیریا؛ دەست بە سەردا گیراو (ناحیەی مسخر: ناوچەی داگیرکراو).

مسخرگی / masxaregî/: [عربی/ فارسی]/اسم. ١. تیزوتەزی؛ مەچەڵیەتی؛ تنازی؛ ترانەیی؛ تیتاڵی؛ ترانەبازی؛ دەگەل؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی گاڵتەجاڕ و ناڕاست بوون (مسخرگی این استدلالها همه را به خنده واداشت: تیزوتەزی ئەم بەڵگانە هەمووی هێنایە پێکەنین) ٢. /ـها/ مەزاق؛ حەنەک؛ گاڵتە؛ شۆخی؛ تیتاڵ؛ تیز؛ لاقردی؛ تەوزە؛ گەمەوگەپ؛ گەپجاڕی؛ ئاکاری وێڕای پێکەنین و شۆخی، پتر بۆ کەیفخۆشکردنی خەڵک (ساعتها مسخرگی کردند و خندیدند: چەن ساعەت مەزاقیان کرد و پێکەنین).

مسخره[1] / masxare/: [عربی]/اسم. تناز؛ گاڵتە؛ گاڵتەجاڕ؛ گەپجاڕ؛ تیز؛ زللە؛ هەلک؛ ڕنگ؛ مەسخەرە؛ پەسقەڵە؛ تەوس؛ قەشمەری؛ مەچەڵ؛ ترانە؛ هێلۆل؛ تیتاڵی؛ تەڤز؛ تەوزە؛ ڕشقەن؛ ڕشخەن؛ ڕیشخەن؛ کار و ڕەوتی گەمە پێکردن و کردنە هۆی سەیر و پێکەنینی خەڵک. هەرووەها: **مسخره شدن، مسخره کردن**

مسخره[2]: صفت. ١. /ـها؛ ـگان/ گاڵتەجار؛ تیتاڵی؛ تیتاڵباز؛ تولەکی؛ کوک؛ خاوەن ئاکارێ کە دەبێتە هۆی پێکەنین و سەرگەرمی خەڵک (آدم مسخره: مرۆڤی گاڵتەجاڕ) ٢. پێکەنینی؛ پێکەنیندار؛ کەنیندار (کلاه مسخره: کڵاوی

پیکەنینی› ۳. گاڵتە؛ سەرسەری؛ نەمجەد ‹کار مسخره: کاری گاڵتە›.

مسدس[1] / mosaddas/: [عربی]/اسم. ۱. شەش‌لا؛ شەش‌گۆش ۲. *[ادبی]* جۆرێ شیعر کە هەر بەندێکی شەش باڵە (وەک ئەم شیعرەی «شامی»: «یەسە چوار ڕووژتر هەم زمسسانە// زوخاڵ نابوودە هیزم گرانە// سەدای زیل و بەم بەفر و بارانە// چەقەی دنان تیەی چو مسگەرخانە// داش نانەوایی نیەکەفیدەدەس// دوکتور موسەدق تەکلیفمان چەس؟»).

مسدس[2]: *صفت.* شەشە؛ شەش ئەندام؛ بە شەش کۆڵەکەوە.

مسدود / masdûd/: [عربی] *صفت.* گیراو؛ گیریاگ؛ گیریا؛ گراو؛ بەرگیراو؛ بەسراو؛ بەستراو؛ بەسیاگ؛ ڕتمی؛ گرەوتا؛ بینیا ‹جادەی مسدود: جادەی بەسراو›.

مسرت / maserrat, masarrat/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* خۆشحاڵی؛ شادی؛ شایی؛ گەشی ‹دیدار شما موجب مسرت خاطر گردید: چاوپێکەوتنتان بوو بە هۆی خۆشحاڵی›.

مسرت‌انگیز / maserrat'angîz, masarrat-/: [عربی/ فارسی] *صفت. [ادبی]* شادیهێن؛ شاییهێن؛ گەشکەرەوە؛ گیان‌گەشێن؛ خۆشحاڵ‌کەر ‹رویداد مسرت‌انگیز: ڕووداوی شادیهێن›.

مسرت‌بخش / maserratbaxš, masarrat-/: [عربی/ فارسی] *صفت. [ادبی]* شادیدەر؛ گیان‌گەشێن؛ شادیهێن؛ شادیبەخش ‹خبر مسرت‌بخش: هەواڵی شادیدەر›.

مسرف / mosref، ـان/: [عربی] *صفت.* هەرزێنەر؛ هەڵەخەرج؛ دەسبا؛ دەسبڵاو.

مسرور / masrûr/: [عربی] *صفت. [ادبی]* شا؛ شاد؛ گەش؛ خۆشحاڵ؛ وەشحاڵ ‹از شنیدن این خبر بسیار مسرور شدم: لە بیستنی ئەو هەواڵە زۆر شا بوومەوە›.

مسروقه / masrûqe/: [عربی] *صفت.* دزراو؛ دزیاگ؛ دزیا؛ براو؛ بریا ‹مال مسروقه کشف شد: ماڵە دزراوەکە دۆزرایەوە›.

مسری / mosrî/: [عربی] *صفت.* گیرۆ؛ قەگر: ۱. *[پزشکی]* درم؛ پەتا؛ ئاهۆ ‹بیماری مسری: نەخۆشی درم› ۲. دۆخی لە کەسێکەوە تووشیاری کەسی‌تر بوون ‹فساد اداری امروز یک بیماری مُسری شده است: ئەوڕۆکە گەندەڵی بۆتە نەخۆشیەکی گیرۆ›.

مسطح / mosattah/: [عربی] *صفت.* ۱. تەخت؛ گۆڕ؛ هامار؛ بێ‌کەندولەند ۲. *[ریاضی]* لە سەریەک ڕووپەڕ.

مسطور / mastûr/: [عربی] *صفت. [نامتداول]* نووسراو؛ نویسیا؛ نووسیاگ.

مسطوره / mastûre، ـها/: [؟]/اسم. وێنە؛ ئەو بەشە لە کووتاڵ کە بە مەبەستی دیتن و داوا کردنی کڕیاران ڕادەنرێت: **مستوره**

مسعود / mas'ûd/: [عربی] *صفت.* پیرۆز؛ مبارەک؛ موارەک؛ هەزەخ؛ هەزەک ‹عید میلاد مسعود پیامبر: جێژنی پیرۆزی لە دایک بوونی پێغەمبەر›.

مسقطی / masqatî/: [عربی]/اسم. مەسقەتی؛ مەشکەفی؛ جۆرێ شیرینی لە نیشاستە و شەکر و ماکی بۆنخۆش.

مسقف / mosaqqaf/: [عربی] *صفت.* سەرگیراو؛ سەرمیچدار؛ میچدار؛ بە میچ؛ داپۆشراو؛ سەرپۆشراو؛ کۆسەردار؛ سەرگیریا ‹فضای مسقف: شوێنی سەرگیراو›.

مسکر / mosker، ـات/: [عربی] *صفت.* مەستکەر؛ مەسکەر؛ سەرخۆشکەر ‹شراب مادەای مسکر است: شەراو ماکێکی مەستکەرە›.

مسکن / maskan، ـها؛ مساکن/: [عربی]/اسم. ماڵ؛ ماڵ؛ هێور؛ ئەنوا؛ جێگە؛ کێ؛ کەی؛ کیە؛ دەمانە؛ جیوار؛ لۆر؛ خوانوو؛ خانی؛ خینی؛ خانوو؛ گێڵ؛ یانە؛ جێگەی تێدا ژین ‹میلیون‌ها نفر از مسکن مناسب محرومند: ملیۆنان کەس لە ماڵێکی باش بێبەشن›.

◘ **مسکن گرفتن:** هێورین؛ نیشتەجێ بوون؛ نیشتەیره؛ مەنزڵ گرتن؛ لە جێگایێکدا حەسانەوە بۆ ژیان ‹به کردستان رفت و در دهوک مسکن گرفت: چوو بۆ کوردستان و لە دهۆک نیشتەجێ بوو›.

مسکن / mosakken ، ـها/: [عربی] *صفت.* ژانبڕ؛ هەدادەر؛ سوکنایی‌دەر؛ ئارامبەخش؛ ئارامیدەر؛ هێورکەر؛ هێورێنەر؛ سرەوێنەر؛ بە تایبەتمەندی سرەواندنی ئێش و ئارامکردنەوە ‹قرص مسکن: حەبی ژانبڕ›.

مسکنت / maskanat/: [عربی]/*اسم.* *[ادبی]* فەقیری؛ هەژاری؛ ژاری؛ بێ‌ئەنوایی؛ دەسکورتی؛ بێ‌دەسەڵاتی؛ کەمدەسی؛ برەشی ‹دچار فقر و مسکنت شد: تووشی نەداری و هەژاری بوو›.

مسکوت / maskût/: [عربی] *صفت.* بێ دەنگ؛ بێ باس؛ سەرنراوە؛ بە تایبەتمەندی قسە لێوە نەکردن یا ڕاگرتن ‹این بحث را فعلاً مسکوت بگذارید: جارێک ئەم باسە بێ‌دەنگ بێڵنەوە›.

◘ **مسکوت شدن:** شوێن نەگیران؛ وێڵ کردن؛ ڕاگیران؛ سەرنرانەوە.

مسکوت ماندن: ناتەواو مانەوە؛ ڕاوەستان؛ ڕاگیران؛ سەرنراو مانەوە؛ بە سەرنراوی مانەوە.

مسکوک[1] / maskûk ، ـات/: [عربی]/*اسم.* سکە؛ دراوی کانزایی.

مسکوک[2]: *صفت.* سکەیی؛ دراوی؛ لێدراو؛ بە بیچم یان تایبەتمەندی سکەوە ‹طلای مسکوک: زێڕی سکەیی›.

مسکون / maskûn/: [عربی] *صفت.* ئاوەدان؛ ئاوا؛ ئاڤا: ۱. تێدا دانیشتوو ‹آن خانه مسکون نیست: ئەو ماڵە ئاوەدان نیە› ۲. شیاوی نیشتەجێ بوون ‹ مسکون ساختن آنجا کارهای زیادی لازم دارد: ئاوەدان کردنەوەی ئەوێ پێویستی بە کاری زۆرە›.

مسکونی / maskûnî/: [عربی] *صفت.* ئاوەدان؛ ئاوا؛ ئاڤا: ۱. شیاوی نیشتەجێ بوون ۲. تێدا نیشتەجێ ۳. بە شوێنی دانیشتن و تێدا ژیان ‹منطقەی مسکونی: ناوچەی ئاوەدان›.

مسکین / meskîn ، ـها؛ ـان؛ مساکین/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* ژار؛ هەژار؛ بێ‌ئەنوا؛ بێچارە؛ داماو؛ کڵۆڵ؛ بەلەنگاز؛ لێقەوماو؛ داماگ.

مسگر / mesgar ، ـها؛ ـان/: *اسم.* مسگەر؛ قەزانچی؛ بەرۆش‌ساز؛ مزگەر؛ پاخرکەر؛ کەسێ کە کەرەسە و دەفر و دۆڵەی مسین چێ دەکا و سەر و کاری دەگەڵ قاپ و قاچاخی مسیدایە.

مسگری / mesgarî/: *اسم.* مسگەری؛ مزگەری: ۱. پیشەی مزگەر ۲. /ـها/ بەرۆش‌سازی؛ کارگەی مزگەر.

مسلح / mosallah/: [عربی] *صفت.* ۱. چەکدار؛ بەچەک؛ خاوەن ئەسپابی شەڕ ‹نیروی مسلح: هێزی چەکدار› ۲. پڕچەک؛ چارچەک؛ خاوەن ئامراز، کەرەسە و لێهاتوویی ‹مسلح به سلاح علم و تقوا: چارچەک بە چەکی زانست و پارێزگاری›.

مسلحانه[1] / mosallahāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* چەکدارانە؛ بە کەڵکوەرگری لە چەک ‹جنگ مسلحانه: شەڕی چەکدارانە›.

مسلحانه[2]: *قید.* چەکدارانە؛ بە چەکەوە؛ بە کەڵک وەرگرتن لە چەک ‹مسلحانه به بانک حمله کردند: چەکدارانە هەڵماتیان برد بۆ بانک›.

مسلخ / maslax ، ـها/: [عربی]/*اسم.* *[ادبی]* کوشتارگە؛ کوشتارخانە؛ جێگای کوشت و بڕ.

مسلسل[1] / mosalsal ، ـها/: [عربی]/*اسم.* شەستیر؛ شێستیر؛ ڕەشاش؛ موسەلسەل؛ ئاگربار؛ تیربار؛ مەترەلۆز؛ مەترەلوێز؛ ڕێژنگ؛ جۆرێ ئامرازی شەڕی گەرم کە زۆر فیشەک بە ڕیز دەهاوێ.

مسلسل[2]: *صفت.* *[نامتداول]* زنجیرئاسا؛ زەنجیرەیی؛ بە شوێن یەک؛ لە دوای یەک.

مسلسل[3]: *قید.* *[نامتداول]* لە سەر یەک؛ لەپەستا؛ نەپس؛ لێکدا‌ـلێکدا؛ پەستا‌ـپەستا؛ پەسا‌ـپەسا؛ پەیتا‌ـپەیتا؛ هەیتە‌ـهەیتە؛ هەیتا‌ـهەیتا؛ هەژدەر‌ـهەژدەر؛ بێ پەستانەوە؛ بێ وچان؛

یەکسەرە ‹مسلسل حرف می‌زد: لە سەریەک قسەی دەکرد›: **مُسلسل‌وار**

مسلسل وار / mosalsalvār/: [عربی/ فارسی] ☜ **مسلسل**[3]

مسلط / mosallat/: [عربی] *صفت.* زاڵ؛ چێر؛ چیر؛ سوار؛ بە دەستەڵات ‹بە کار مسلط شد: بە سەر کارەکەدا زاڵ بوو ›.

مسلک / maslak ، ـها/: [عربی]/*اسم.* دۆز؛ ڕێباز؛ ڕێبیر؛ ڕێ؛ مەرام؛ بنەمای بیر و بڕوا کە ئاکار و هەڵس‌وکەوتی کەس یان تاقمێک لەگەڵ خەڵک و دیاردەکاندا ڕوون دەکاتەوە ‹تملق در مسلک او نیست: زمانلووسی لە دۆزیدا نیە›.

مسلکی / maslakî/: [عربی] *صفت.* دۆزی؛ ڕێبیری؛ ڕێبازی؛ سەر بە دۆز و ڕێبازەوە.

مسلم / mosallam/: [عربی] *صفت.* ۱. بێ شک؛ بێ‌قسە و باس؛ دەستەبەر؛ مسۆگەر؛ مسەوگەر ‹پیروزی ما مسلّم است: سەرکەوتنی ئێمە بێ‌شکە› ۲. /ات/ وەرگیراو؛ بڕاوە؛ پەژێراو ‹اصل مسلّم: بنەمای وەرگیراو›. هەروەها: **مسلم بودن؛ مسلم شدن؛ مسلم کردن**

مسلم / moslem ، ـین/: [عربی]/*اسم.* مسڵمان؛ موسوڵمان؛ کەسێ کە لە سەر دینی ئیسلامە.

مسلماً / mosallaman/: [عربی] *قید.* بێ‌گومان؛ بێ‌سۆ؛ بەبێ شەک؛ حەتمەن؛ حەتم ‹مسلماً شما از آمدن او خبر داشتید: بێ‌گومان ئێوە لە هاتنی ئەو ئاگادار بوون›.

مسلمان / mosalmān ، ـها؛ ـان/: [از عربی]/*اسم.* موسوڵمان؛ مسڵمان؛ هەر یەکە لە شوێنکەوتووانی دینی ئیسلام.

مسلمانی / mosalmānî/: [از عربی]/*اسم.* موسوڵمانەتی؛ مسڵمانی؛ دۆخی موسڵمان بوون.

مسلوب / maslûb/: [عربی] *صفت.* *[نامتداول]* لێ‌وەرگیراو؛ لێ‌سەندراو؛ لێ گیراو.

مسلول / maslûl ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* وەرەمی؛ سیلدار؛ سیار؛ سیلاوی؛ دیقاوی؛ تووشی نەخۆشی دەردەباریکە.

مسله / mesalle/: [؟] ☜ **میل-۳**

مسما[1] / mosammā/: [از عربی ؟]/*اسم.* موسەمما؛ پێخۆرێ کە بە گۆشت و باینجان یان کوولەکەی سوورەوەکراو دروست دەکرێ.

مسما[2]: [عربی] *صفت.* ۱. ناونراو؛ ناونریاگ ۲. خاوەنی ناو ۳. ڕواڵەتی؛ هەر بۆ بەرچاو و بەبێ کاکڵ ✽ **مسمّی**

◙ **اسم بی‌مسما** ☜ **اسم**

مسمط / mosammat ، ـها؛ ـات/: [عربی]/*اسم.* *[ادبی]* هۆنراوەیەک بە چەند بەندەوە کە باڵەکانی هەر بەندێک پێکەوە و باڵی ئاخر دەگەڵ باڵی ئاخری بەندەکانی‌تردا هاوپاشڵن (وەک پارچەهەڵبەستی بەناوبانگی «کرانشینی» شامی کرماشانی).

مسموع / masmû' ، ـات/: [عربی] *صفت.* بۆ بیستن؛ بیستنی؛ شیاوی بیستن؛ ژنەفتنی ‹دلیلهای شما مسموع نیست: بەڵگەکانی ئێوە بۆ بیستن نابن›.

مسموم / masmûm/: [عربی] *صفت.* ژاراوی؛ ژەهراوی؛ سەمە: ۱. تێکەڵ بە ژار ‹غذای مسموم: چێشتی ژاراوی› ۲. /ـها؛ ـان؛ ـین/ *[مجازی]* وەبەر شتێکی خراپ و ناخۆشدا بوون ‹فضای مسموم: هەوای ژاراوی›.

◙ **مسموم کردن:** ۱. ژاراوی‌کردن؛ ژەهراوی کردن؛ سەمە کردن؛ تێکەڵ بە ژارکردن ‹آب را مسموم کرده بودند: ئاوەکەیان ژاراوی کردبوو› ۲. دەرمانخۆر/ دەرمانخوار/ دەرمانخوارد کردن؛ ژار پێدان؛ دەرمان دان؛ ژارخۆرکردن ‹سگ را مسموم کرده بودند: سەگەکەیان دەرمانخۆر کردبوو› ۳. *[مجازی]* تێکدان؛ شێواندن؛ ناخۆش کردن ‹روابط ما را مسموم کرده‌اند: نێوانمانیان تێکداوە›. هەروەها: **مسموم شدن**

مسمومیت / masmûmîyyat ، ـها/: [عربی]/اسم. مەسموومیەت؛ بار و دۆخی سەرلێداو بە هۆی خواردن و تێرۆچوونی ژار بۆ ناو لەش ‹به دلیل خوردن غذای فاسد دچار مسمومیّت شده است: بە هۆی خواردنی چێشتی گەندەڵەوە تووشی مەسموومیەت بووە›.

مسمی / mosammā/: [عربی] ☜ **مُسَمّا**[۲]

مسن / mosen(n) ، ـها/: [عربی] صفت. بەساڵاچوو؛ بە عومر؛ بە تەمەن؛ تەمەندار؛ کۆنساڵ؛ ئیختیار؛ کاڵ؛ دانساڵ؛ دان؛ پیر ‹پدرم مسن است و نمی‌تواند پله‌ها را بالا برود: باوکم بەساڵاچووە و ناتوانێ لە پلیکانەکانەوە بچێتە سەر›.

مسند / masnad ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. جێگای دانیشتن (وەکوو تەخت، سەندەڵی و...) ۲. پلە و پایە؛ پێگە ‹مسند وزارت: پلەوپایەی وەزارەت›.

مسنَد / mosnad ، ـها/: [عربی]/اسم. [دستور] گوزارە؛ هەواڵی «نیهاد» لە ڕستەدا (وەک «گەورە» لە ڕستەی «خوا گەورەیە»دا).

مسندالیه / mosnadol'elayh ، ـها/: [عربی]/اسم. [دستور] نیهاد؛ کەس یان شتێ لە ڕستەدا کە کار، چۆنیەتی یان ناوێک دەدرێتە پاڵیەوە (وەک «خوا»، لە ڕستەی «خوا گەورەیە»دا).

مسوار / mesvār/:/اسم. مسوار؛ ئالیاژێک لە مس و قەڵا بە ڕەنگی سووری ئاماڵ زەرد و بریکەدار کە لە ڕابردوودا بۆ چێکرنی سەماوەر و دەفری چێشتخانە کەڵکیان لێ وەردەگرت.

مسواک / mesvāk ، ـها/: [عربی]/اسم. مسواک؛ میسواک؛ بڕۆسێکی تایبەتی بۆ ددان شۆردن.

▣ **مسواک زدن/ کردن**: مسواک دان؛ میسواک لێدان؛ شتنی ددان بە مسواک ‹روزی سه بار دندانهایش را مسواک می‌زند: ڕۆژێ سێ جار ددانەکانی مسواک ئەدا›.

مسوده / mosavvadde, mosvadde ، ـها/: [عربی]/اسم. ڕەشنووس؛ چڵکنووس.

مسهل / moshel ، ـها/: [عربی] صفت. قـزۆکەر؛ کارکون؛ ڕەوانکەر؛ تایبەتمەندی خۆراک یان دەرمانێ کە ڕیخۆڵە بخاتە جووڵە و پاکی بکاتەوە.

مسی / mesî/: صفت. مسی: ۱. مسین؛ چێ کراو لە مس ۲. بە ڕەنگی سووری ئاماڵ زەرد و بریکەدار.

مسیحایی / masîhāyî/: [معرب/ فارسی] صفت. ۱. سەبارەت بە حەزرەتی مەسیح(س) ۲. پاک؛ خاوێن؛ بێ‌خەوش.

مسیحی / masîhî/: [عربی]/اسم. خاچپەرست؛ فەلە؛ فلە؛ فەلا؛ مەسیحی؛ دیان؛ خرستیان؛ عیسایی: ۱. /ـها؛ ـان/ شوێنکەوتووی ئایینی حەزرەتی عیسا(س) ‹مرد مسیحی: پیاوی خاچپەرست› ۲. سەر بە خاچپەرستی ‹کشورهای مسیحی: وڵاتانی خاچپەرست›.

مسیحیت / masîhîyyat/: [عربی]/اسم. فەلاتی؛ خاچپەرستی؛ دینی مەسیح؛ دینی سەر بە حەزرەتی عیسا مەسیح(س) کە لە ئینجیلەکان و لە لایەن شاگردان و باوکانی کلیساوە ڕانراوە: **دین مسیح**

مسیر / masîr ، ـها/: [عربی]/اسم. بگار؛ بوار؛ ویەر؛ دەڕێ؛ ڕێگەی بگاردن ‹مسیر رودخانه؛ مسیر حرکت: بگاری چۆم؛ بواری بزووتن›.

مسیل / masîl ، ـها/: [عربی]/اسم. خڕ؛ سێلگا؛ سێلاوگر؛ کەنداو؛ کەندەڵان؛ سوورمایی؛ لافاوگا: ۱. بگاری لافاو ۲. مەرخێ کە تەنیا لە وەرزی باران یان لە کاتی لافاودا ئاوی هەیە.

مسین / mesîn/: صفت. [ادبی] مسی؛ مسین؛ لە مس دروست‌کراو؛ لە پاخر چێ‌بوو.

مسیو / mos(i)yo ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. موسیۆ؛ مووسیۆ؛ سەرناوی پیاوانی بیانی، پتر بۆ فەرەنگیان و خاچپەرستان، بە مانای ئاغە: **موسیو**

مش / maš/:/اسم. [مخفف] مەشەیی؛ مەش؛ مەشتی؛ مەشهەدی ‹مش تقی: مەشەیی تەقی›.

مش[۱] / meš/: [فرانسوی]/اسم. مش: ۱. بەرهەمێکی پیشەسازی بە ڕەنگی جۆراوجۆر

پتر ئیکلیلی بۆ ڕەنگ‌کردنی قژ ۲. جۆرێ ڕازاندنەوەی قژ کە بەشێک یان چەند چەپکی بە ڕەنگێکی‌تر ڕەنگ دەکەن.

مش[۲]: *صفت.* تایبەتمەندی قژێ کە چەن چەپکی بە ڕەنگێکی‌تر بەتایبەت زەرد کراوە.

◘ **مش کردن:** مش‌کردن؛ بە دوو یا چەند ڕەنگ دەرهێنانی قژ.

مشائی / maš(š)ā'î/: [عربی] ☜ **مشایی**

مشابه / mošābeh/: [عربی] *صفت.* هاوشێوە؛ هاوتا؛ میناک؛ وەک‌یەک؛ پێسەو یۆی؛ مینا؛ لێکچوو؛ وێچوو؛ وێکچوو ‹این پیراهن مشابه آن یکی است که خریدی: ئەم کراسە هاوشێوەی ئەوەیە کڕیوتە›.

مشابهت / mošābehat ، ـها/: [عربی]/*اسم.* وەک‌یەکی؛ وێکچوونی؛ هامتایی؛ نۆلانی؛ لێکچوویی؛ وێچوویی؛ میناکی؛ میناهی؛ هاوشێوەیی؛ دۆخی وەک یەک هاتنەوە لە ڕەنگ و بیچمدا.

مشاجرات / mošācerāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مشاجره**

مشاجره / mošācere ، ـها؛ مشاجرات/: [عربی]/*اسم.* شەڕە قسە؛ دەمەقڕە؛ دەمەقڕێ؛ دەمەقاڵە؛ دەمەقاڵێ؛ مەرشە؛ دندووکە؛ دەم‌بەدەمە؛ دەمەدەمە؛ شووڵک؛ چەقە؛ هەنەهەپسێ؛ وت‌وویژ بە تووڕەییەوە.

مشارالیه / mošāron'elayh/: [عربی] *ضمیر.* *[ادبی]* ناوبراو؛ نێوبراو؛ ناڤبری؛ باسکراو؛ وەناوگوتراو؛ ناوبریاگ ‹مشارالیه از مدت‌ها پیش تحت تعقیب بود: ناوبراو لە مێژە بە شوێنیەوە بوون›.

مشارالیها / mošāron'elayhā/: [عربی] *ضمیر.* *[ادبی]* ناوبراو؛ نێوبراو؛ ناوبریاگ؛ ناڤبری؛ باسکراو؛ ناو گوتراو؛ ژن یا کچی ناوبریاگ ‹مشارالیها خواهان طلاق است: نیوبراو دەیەوێ تەلاق بستێنێ›.

مشارکت / mošārekat ، ـها/: [عربی]/*اسم.* بەشداری؛ هاوبەشی؛ شەریکی؛ هاودەستی؛ هاوکاری ‹او هم در این کار مشارکت دارد: ئەویش لەم کارەدا بەشداری هەیە›.

مشاطه / maššāte ، ـها؛ ـگان/: [عربی]/*اسم.* *[ادبی]* شانەکار؛ بووک‌جوانکەر.

مشاع / mošā' ، ـات/: [عربی] *صفت.* ناوکۆ؛ بەش نەکراو؛ بە دوو یا چەن خاوەنەوە ‹مال مشاع: ماڵی ناوکۆ›.

مشاعر / mašā'er/: [عربی]/*اسم.* ۱. ئاوەز؛ بیر و هۆش ‹مشاعرش مختل شده است: ئاوەزی ئاڵۆز بووە› ۲. *[فقه]* داب و دەستوور (زۆرتر بۆ حەج).

مشاعره / mošā'ere ، ـها/: [عربی]/*اسم.* موشاعیرە؛ شیعر هێنانەوە؛ کێبەرکێی هۆنراوە خوێندنەوە، بەتایبەت لە بەر خوێندنی هۆنراوەگەلی یەک چەمک یان هێنانەوەی بەیتی وا کە بە ئاخر پیتی بەیتی پێشوو دەس پێ‌دەکا.

مشاغل / mašāqel/: [عربی]/*اسم.* ۱. جمعِ ☜ **مَشغله** ۲. جمعِ ☜ **شُغل**

مشام / mašām(m)/: [عربی]/*اسم.* لووت؛ لووتە؛ پت؛ کەپۆ؛ بێڤل؛ ئەندامی بۆن کردن.

◘ **به مشام رسیدن:** بە لووتدا هاتن؛ بیستن؛ ژنەفتن؛ ئەولووت کەوتەی؛ دانە لووتدا؛ خواردنە لووتا؛ بۆنی شتێک هەست‌کردن ‹بوی تندی به مشامم رسید: بۆنێکی تیژم بە لووتدا هات›.

مشاور / mošāver ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم.* ڕاوێژیار؛ ڕاوێژەر؛ ڕاوێژکار؛ ڕاوێژکەر؛ تەگبیرکەر؛ ئەو کەسەی لەگەڵیدا ڕاوێژ دەکەن.

مشاورات / mošāverāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مشاوره**

مشاوره / mošāvere ، ـها؛ مشاورات/: [عربی]/*اسم.* ڕاوێژ؛ تەگبیر؛ شێوەر؛ مشوور؛ مسەوڕ.

مشاهد / mašāhed/: [عربی] جمعِ ☜ **مَشهَد**

مشاهدات / mošāhedāt/: [عربی]/*اسم.* ۱. جمعِ ☜ **مشاهده** ۲. بینراوان؛ دیتراوان ‹مشاهدات خود را بیان کنید: بینراوەکانی خۆتان دەرببڕن›.

مشاهده / mošāhede ، ـها؛ مشاهدات/: چۆنیەتی

دیتن؛ بینین؛ به چاو سەیرکردن.

⊡ **مشاهده شدن:** بینران؛ دیتران؛ پیویەی ‹در آنجا نوعی پستاندار مشاهده شد: لەوێدا چەشنێ گواندار بینرا›.

مشاهده کردن: دیتن؛ بینین؛ دیەی؛ سەیر کردن ‹پیش از این چنین پستانداری مشاهده نکرده بودم: تاکوو ئێستە ئاوا گوانداریکم نەدیتبوو›.

مشاهیر / mašāhîr/: [عربی] جمعِ ☜ **مشهور**

مشایخ / mašāyex/: [عربی] جمعِ ☜ **شیخ**

مشایع / 'mošāye، ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. بەڕێکەر؛ ڕوانەکەر.

مشایعت / mošāye'at/: [عربی]/اسم. کار و ڕەوتی بەڕێ‌کردن؛ ڕوانەکردن: ۱. ڕێ‌وڕەسمی تا مەودایەک ڕۆشتنی کەس یان کەسانێک لەگەڵ کەسێکدا کە بەرەو شوێنێ (پتر شوێنێکی دوور) دەچێ ۲. کار و ڕەوتی بردنی تەرمی مردوو بۆ سەرقەبران و ناشتنی.

مشایی / maš(š)āyî/: [عربی] *صفت.* مەشایی: ۱. /ـان/ هۆگر و شوێنکەوتووی ڕێ‌وشوێنی فەلسەفی ئەرەستوو، فەیلەسووفی مەقدوونی (۳۸٤ تا ۳۲۲ پ.ز.) ۲. سەر بە ڕێبازی فەلسەفی ئەرەستوو و شوێنکەوتوانی * **مشائی**

مشئوم / maš'ûm/: [عربی] *صفت.* شووم؛ بێ‌فەڕ؛ قەشقە؛ شوهێنەر؛ قۆشە؛ بەدفەڕ؛ جووت‌قۆشە؛ قەش؛ دۆبڕ؛ دومۆهر؛ دوومۆر: **مَیشوم**

مشبک / mošabbak/: [عربی] *صفت.* تۆڕی؛ تۆڕەکی: ۱. تۆڕدار ۲. چاوە- چاوە؛ کون-کون؛ به تەشکی تۆڕ.

مشبک‌کاری / mošabbak.kārî/: [عربی/ فارسی] /اسم. تۆڕکاری؛ کار و ڕەوتی دروست‌کردنی کەل‌وپەلی تۆڕی، بەتایبەت چێ‌کرنی تۆڕی جوان و ڕازێنەر لە سەر چێو یان کانزا.

مشبه / mošabbah/: [عربی] *صفت.* [دستور] شبهێنراو.

مشبه‌به / mošabbahonbeh/: [عربی] *صفت.* [دستور] پێ شبهێنراو (لە ڕستەی «گونای وەک پەڕەی گول وایە»دا، «گونا» شبهێنراو (مشبه) و «پەڕەی گول» پێ شبهێنراوە).

مشت / mošt، ـها/: *اسم.* مشت؛ مست: ۱. گوڵم؛ نوچک؛ نونجک؛ نوونجگ؛ گوڕمیچ؛ گورمچ؛ گوڕمۆچ؛ گوڕمچە؛ فووت؛ مستەکۆڵە؛ گوڕمشت؛ پەنجەی لێکنراو؛ مشتی قووجاو ‹دست را مشت کن!: مشت بگره!› ۲. سیخورمە؛ سوخورمە؛ سخلمە؛ سقلمە؛ گۆمرچە؛ گۆرمچە؛ گورمشت؛ گرمست؛ مستەکۆڵە؛ مشتەکۆڵە؛ کۆڵ؛ دنگ؛ گوڕمیچ؛ گوڕمچ؛ گورمێچە؛ گولم؛ گولەمە؛ گوڕمشت ‹یک مشت زد به چانەام: مشتێکی دا لە چەناکەم› ۳. لاویچ؛ لەویچ؛ لاگوێل؛ لالۆچ؛ ویچ؛ لاگوول؛ گوێل؛ گوێلم؛ ئەوەندە لە شت کە لە چالایی نێوان لەپی دەست و قامکەکاندا جێی دەبێتەوە ‹یک مشت برنج: لاویچێک برینج› ٤. ویچ؛ دوولەویچ؛ دوولاگوێل؛ ئەوەندە لە شت کە لە چالایی نێوان لەپی دوو دەستدا جێی بێتەوە ۵. [مجازی] بڕ؛ چەند؛ چەن دانە (بۆ سووکایەتی پێ‌کردن) ‹یک مشت بیکاره به دنبالش راه افتادند: برێک بەتاڵپا کەوتنە شوێنی›.

⊡ **مشت بر سندان زدن/ کوبیدن:** [کنایی] ئاسنی سارد کوتان؛ ڕەقەن‌کێڵ‌کردن؛ کاری دژوار و بێ‌کەڵک کردن ‹تو زورت به او نمی‌رسد، درافتادن با او مشت بر سندان زدن است: تۆ دەرقەتی ئەو نایەیی، ئاوقا بوونی ڕەقەن کێل کردنە›.

مشت زدن: مشت/ مست لێدان؛ مشت داونەی؛ سوخورمە دان؛ مشت/ گورمچە وەشانن؛ گۆرمیچ داین؛ فووت شەنن؛ فووت خستن؛ بە پەنجەی قووچاو لە شتێک دان.

مشت کردن: مشت گرتن/ بەستن؛ ناو لەپ پڕکردنەوە و بە شێوەی مشت دەرهێنان.

مشت کسی را باز کردن: [کنایی] ۱. نهێنی کەسێک ئاشکرا کردن ۲. فێڵ و فەرەجی کەسێ دەرخستن. هەروەها: **مشت خود را باز**

کردن؛ مشت کسی باز شدن
توی/ در مشت داشتن: لە مشتا بوون؛ لە چنگدا بوون؛ دە مستدا بوون؛ مشتەنە بیەی؛ ئەنەمشت بیەی؛ لە بەر دەستا بوون.

مشتاق / moštāq ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت*. تامەزرۆ؛ تامازرۆ؛ پاپا؛ ئارەزوومەن؛ بەتاسە؛ گز؛ بەعەزرەت و ئاوات؛ یان؛ ئاواتەواز؛ ئاواتەخواز؛ بینەکەر؛ ئەلهاکەر ‹خیلی مشتاق است تو را ببیند: زۆر تامەزرۆی دیتنی تۆیە›. هەروەها: **مشتاق بودن؛ مشتاق شدن؛ مشتاق کردن**

مشت‌بازی / moštbāzî/ ☜ **مشت‌زنی**

مشتبه / moštabeh/: [عربی] *صفت*. هەڵەبوو؛ گومان‌هەڵگر؛ دۆخی تێدا هەڵەیەک ڕوودان.

▣ مشتبه شدن: لێ تێکچوون؛ تووشی هەڵە بوون؛ کەوتنە هەڵە ‹مثل اینکه امر به تو مشتبه شده است: وا دیارە شتەکەت لێ تێکچووە›.

مشتبه کردن: لێ تێک دان؛ تووشی هەڵە کردن؛ بە هەڵەدا خستن؛ خستنە هەڵەوە ‹او را مشتبه کردەاند: لێیان تێک داوە›.

مشترک / moštarak/: [عربی] *صفت*. هاوبەش؛ ناوکۆ: ۱. دووکۆیی؛ بەشداری لەگەڵ کەس یان کەسانێ لە شتێکدا ‹منافع مشترک: قازانجی هاوبەش› ۲. /ـات/ سەر بە دوو یان چەن شت ‹مرز مشترک: سنووری هاوبەش› ۳. *[منطق]* تایبەتمەندی وشەیەک کە زیاتر لە یەک مانای هەیە، وەک «شێر».

مشترک / moštarek ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم*. هاوبەش؛ بەشدار؛ کەسێ یان دامەزراوەیەک کە بە دانی پارەیەکی دیاریکراو خزمەتی دامەزراوەیەکی گشتی پێ دەگا ‹مشترک روزنامە: هاوبەشی ڕۆژنامە›.

مشترکاً / moštarakan/: [عربی] *قید*. پێکەوە؛ وێکڕا؛ پێڕا؛ وێڕا؛ هاوبەش؛ هاوپشک؛ بە هاوبەشی؛ شەریکی؛ یوەوە؛ هام‌بەش؛ دەگەڵ یەکتر ‹مغازە را مشترکاً ادارە می‌کردند: دووکانەکەیان پێکەوە هەڵدەسووڕاند›.

مشترکات / moštarakāt/: [عربی]/*اسم*. هاوبەشیگەل؛ ئەو شتانەی وا لە نێوان دوو یان چەند کەس یان تاقمدا وەکوو یەکە ‹مشترکات فرهنگی: هاوبەشیگەلی فەرهەنگی›.

مشترک‌المنافع / moštarakolmanāfe'/: [عربی] *صفت*. هاوقازانج؛ هاوسوو؛ خاوەن قازانجی هاوبەش.

مشتری[1] / moštarî/: [عربی]/*اسم*. مشتەری؛ موشتەری: ۱. /ـها؛ ـان/ کڕیار؛ بسێن ‹با مشتری درست رفتار کن!: لەگەڵ کڕیاردا ئاکارت جوان بێ!› ۲. ئەو کەسەی زۆرتر بە لای فرۆشیارێکەوە سەودا دەکا ‹او مشتری ماست: ئەو مشتەریمانە› ۳. هورمز؛ جوپیتەر؛ بەرجیس؛ گەورەترین گەڕۆکی کۆمەڵەی ڕۆژ بە دوازدە مانگی چکۆلەوە کە خولگەکەی لە نێوان بارام و کەیواندایە: **برجیس**

مشتری[2]: *صفت.[مجازی]* کڕیار؛ خوازیار؛ مشتەری ‹اگر مشتری هستی برایت نگهدارم: ئەگەر کڕیاری تا بۆت دابنێم›.

مشتری‌پسند / moštarîpasand/: [عربی/ فارسی] *صفت*. کڕیارپەسەند؛ مشتەری‌پەسەن؛ خاوەنی بار و دۆخێکی بەردڵی کڕیاران.

مشتری‌خرکن / moštarîxarkon/: [عربی/ فارسی] *صفت.[تعریض]* مشتەری تۆپدەر؛ هۆی هەڵخڕان و هەڵخلەتانی مشتەری ‹ظاهرش خیلی مشتری‌خرکن است: لە ڕووەوە زۆر مشتەری تۆپدەرە›.

مشت‌زن / moštzan ، ـها؛ ـان/: *اسم*. مستەوان؛ بوکسور.

مشت‌زنی / moštzanî/: *اسم*. مستانێ؛ شەڕەمست؛ مستەوانێ؛ مشتەکۆلانێ؛ بوکس؛ جۆرێک وەرزش کە هەر دوو لا تێدەکۆشن بە مست هاوملەکەیان بە زەویدا بدەن: **مشت‌بازی**

مشتعل / mošta'el/: [عربی] *صفت*. داگیرساو؛

داگرساو؛ داییساو؛ دایساو؛ داگیراو؛ هەڵگرساو؛ هەڵگیرساو؛ پێ؛ ڤێ؛ هەڵ؛ پەلۆخ؛ گڕتێچوو؛ گڕگرتوو؛ ئاگرگرتوو؛ ڕۆشن؛ ئاورگرتوو؛ ئەنەگیسا؛ هۆرگڕا؛ گڕگڕ ‹آتش مُشتعل: ئاگری داگیرساو›.

مشتق / moštaq(q)، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم.
۱. *[دستور]* داڕژتە؛ وەرگرتە؛ داڕێژاو؛ وشەیێ کە لە وشەیەکی ترەوە بەدیهاتبێ (وەک «نالە» لە «نالین») ۲. *[زبان‌شناسی]* وشەیەک وا لە پێشگر یا پاشگر خستنە سەر وشەیەکی تر دروست بووە (وەک «هەڵویست»، «ئارەقچن») ۳. لێبوو؛ لێوەبوو؛ وەچ؛ بەچ؛ ئەوەی لە شتێ وەدیهاتبێ و ئێستا بۆ خۆی جیا بێ.

مشتقات /moštaqqāt/: [عربی]/اسم. بەرهەمگەڵ؛ ئەو شتانە وا لە ماکێکی سەرەکیەوە بەرهەم دێن ‹مشتقّات نفت: بەرهەمگەلی نەوت›.

مشتلق /moštoloq/: [ترکی]/اسم. *[گفتاری]* مزگێنی؛ مزگانی؛ مزانی؛ نزانی؛ مزگین؛ مژدە: ۱. خەبەری خۆش ۲. مژدانە؛ مژدانی؛ مژدیان؛ دەمخۆشانەی خەبەری خۆش.

مشتمال /mošt(o)māl/: /اسم. مشتومال: ۱. پەرخ؛ لەپماڵ؛ وەرزوو؛ وەرزلا؛ ساوا؛ شێلانی لەش بە لەپی دەست ۲. *[کنایی]* کوتەک؛ کاری لێدان.

◘ **مشتمال دادن**: مشتومال دان؛ شێلاندن؛ شێلان: ۱. لەپماڵ دان؛ پەرخاندن؛ شێلەی؛ بە دەست ماڵینی ئەندامانی لەش ۲. *[کنایی]* لێدان؛ داوەنەی؛ تاشاندن؛ کوتەک لێدان.

مشتمالی /moštmālî/: /اسم. مشتومال؛ لەپماڵ؛ پەرخ؛ وەرزۆ؛ کاری مشتومال دان.

مشتمل /moštamel/: [عربی] *صفت*. داگر؛ لەبەرگر؛ لەخۆگر.

◘ **مشتمل بر**: بریتی لە؛ بریەتی لە؛ داگری ‹این مقاله مشتمل بر چهار بخش است: ئەم وتارە بریتی لە چوار بەشە›.

مشتوک / moštûk، ـها/: [روسی]/اسم. ۱. بنک؛ ئاغزە؛ قونچک؛ قونچکە سیگار؛ قنکە سیگار؛ فیلتێر؛ پاڵوێنە و مقەبایەک لە بنی جگەرەدا بۆ گرتنی ژەحرەکەی ۲. دەمنە؛ باسک؛ مۆمەقەند؛ مۆدنە؛ دارجگەرە؛ دارسیار؛ دەمەسیار؛ دارجغارە؛ گرۆڤەرێکی هلۆلە جگەرەی پێوە دەنێن و دەیکێشن.

مشته / mošte، ـها/: اسم. میساب؛ مستی؛ مشتە: ۱. مشتۆ؛ چەرمەکۆ؛ ئامێرێکی قۆچکەی کانزایی کە چەرمی پێ دەکوتن ۲. گۆشکوتی دارینەی هەلاجی ۳. ئەوەی لە مشتدا جێ ببێتەوە.

مشتی / maštî/ ☜ **مشهدی[۱]ـ۲**

مشجر / mošaccar/: [عربی] *صفت*. ۱. دارستان؛ دارسان؛ بەدار؛ چڕە ‹زمین مشجر: زەوینی دارستان› ۲. داردار؛ لەق‌وپۆدار؛ بە نەخشی لق و پۆی دار ‹شیشەی مشجر: شووشەی داردار›.

مشحون / mašhûn/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* پڕ؛ پەڕ؛ دارماڵ؛ تژە؛ تژی؛ تەژی؛ لیپان ‹با قلبی مشحون از امید و شادی به سویش شتافت: بە دلێکی پڕ لە ئاوات و شادی بەرەولای چوو›.

مشخص / mošaxxas/: [عربی] *صفت*. دیار؛ خویا؛ شینبەر: ۱. شایانی ناسین ‹قیافەها مشخص نبود: قیافەکان دیار نەبوون› ۲. ئاشکرا؛ خویان؛ تیل ‹مشخص بود کە می خواهند او را ببرند: دیار بوو دەیانەویست بیبەن›.

مشخصاً /mošaxxasan/: [عربی] *قید*. بە ڕاشکاوی؛ بە ئاشکرایی؛ ئاشکرا ‹مشخصا او را انتخاب کردند: بە ئاشکرایی ئەویان هەڵبژارد›.

مشخصات / mošaxxasāt/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **مشخصّە** ۲. نیشانیگەڵ؛ سەرجەم ئەو نیشانی و زانیاریانەی کە دەبێتە هۆی دیاریکردن و ناسینەوە ‹چشمان سیاه، ابروان پرپشت، بینی عقابی و خال درشت در گوشەی لب، مشخصات چهرەی او را تشکیل می‌داد: چاوی ڕەش، برۆی پڕ، لووتی بەرانپۆز و خاڵێکی درشت لە پەنای

لێویدا، نیشانەکانی دەم و چاویان پێکدەهێنا›.

مشخصه[1] / mošaxxase ، ـها؛ مشخصات/: [عربی] /اسم. گەوشین؛ تایبەتمەندی.

مشخصه[2]: صفت. دیارده؛ دیارخەر؛ دیارکەر ‹علامت مشخصه: نیشانی دیارده›.

مشدد / mošaddad/: [عربی] صفت. دووپاتە؛ گیرەدار ‹در این واژه حرف دال مشدد است: لەم وشەیەدا پیتی دال دووپاتەیە›.

مشدی / mašdî/ [مخفف] ☜ **مشهدی**[1]-**۲**

مشرب / mašrab ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. دەم و زمان؛ ڕاوێژ؛ تووزم؛ شێوەی هەڵسوکەوت و ئاکار ‹آدم خوش مشرب: بنیادەمی خۆش دەموزمان› ۲. ڕوانگە؛ بۆچوون ‹مشرب عرفانی: ڕوانگەی عرفانی›.

مشربه / mašrabe ، ـها/: [عربی]/اسم. تۆنگ؛ پارچ؛ پاچ؛ دەفری دەمهەراوی دەسکدار لە کانزا، پتر بۆ هەڵگرتنی ئاو و تراوی تر.

مشرف / mošarraf/: [عربی] صفت. سەربەرز؛ سەرفەراز؛ سەربڵند.

▣ **مشرف شدن**: سەربەرز بوون؛ چوون بۆ لای کەسێکی گەورە یان شوێنێکی پیرۆز.

مشرف فرمودن: سەربەرزکردن (لە هاتنی کەسێکی گەورەدا دەگوترێ) ‹خوش آمدید! مشرف فرمودید: بە خێر هاتن! سەربەرزتان کردین›.

مشرف / mošref/: [عربی] صفت. سوار؛ بە هەتەر ‹خانەی ما مشرف بر خیابان است: ماڵی مە بە سەر شەقامدا سوارە›.

مشرق / mašreq/: [عربی]/اسم. ڕۆژهەڵات؛ ڕۆژەلات؛ خۆرهەڵات؛ ڕۆهەلات؛ خۆرەلات؛ هۆرامان؛ خاور؛ خاوەر؛ هۆراسان؛ خۆرووەزان؛ هۆرگە: ۱. لای تاوهەڵات ‹آسمان مشرق داشت روشن می‌شد: لای ڕۆژهەڵاتی ئاسمان خەریک بوو ڕوون دەبووەوە› ۲. خاوەرزەمین؛ وڵاتانی ڕۆژهەلات.

مشرق زمین / mašreqzamîn/: [عربی/ فارسی] /اسم. [مجازی] ڕۆژهەڵات؛ خاوەرزەمین؛ بریتی لە ئاسیا و ئەفریقا.

مشرقی / mašreqî ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. ڕۆژهەڵاتی؛ خۆرهەڵاتی؛ هۆرگەیی.

مشرک / mošrek ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. چەنپەرەست؛ چەنتاپەرەست؛ بڕوادار بە زۆرتر لە یەک خودا.

مشروب[1] / mašrûb ، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم. خواردنەوە، بەتایبەت ئەلکولی ‹نشسته بود و داشت مشروب می خورد: دانیشتبوو و خەریکی خواردنەوە بوو›.

مشروب[2]: صفت. ۱. خواردن؛ خواردنەوە؛ خواردنەوەیی؛ شیاوی خواردنەوە ‹آب مشروب: ئاوی خواردن› ۲. تێرئاو؛ ئاودراو ‹زمین مشروب: زەوی تێرئاو›.

▣ **مشروب شدن**: ئاو خواردنەوە ‹زمین‌های گریزه از رودخانەی قشلاق مشروب می‌شود: زەوینەکانی گرێزە لە ڕووباری قشلاخ ئاو دەخۆنەوە›.

هەروەها: **مشروب کردن**

مشروبخور / mašrûbxor ، ـها/: [عربی/ فارسی] صفت. مەیخۆرەوە؛ مەیخۆر؛ شەراوخۆر؛ ئەلکولی؛ هۆگری فڕکرنی خواردنەوەی ئەلکولی.

مشروبخوری / mašrûbxorî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. شەراوخۆری: ۱. بادەنۆشی؛ کاری مەی خواردنەوە؛ خواردنەوەی خواردنەوەگەلی ئەلکولی ۲. پیاڵە؛ پەیمانە؛ دەفری تایبەت بۆ خواردنەوەی مەی.

مشروح / mašrûh/: [عربی] صفت. تێر و تەسەل؛ چڕ و پڕ؛ بە شرۆڤە؛ شرۆڤەدار ‹او طی بیانات مشروح خود از متهم دفاع کرد: لە وتارێکی تێر و تەسەلدا لە سەر تاوانباری کردەوە›.

مشروحاً / mašrûhan/: [عربی] قید. بە تێر و تەسەلی؛ بە پاراوی؛ بە شرۆڤەوە ‹این واقعه مشروحاً گزارش می‌شود: ئەم ڕووداوە بە تێر و تەسەلی ڕادەگەینرێت›.

مشروط / mašrût/: [عربی] *صفت*. بەمەرج؛ مەرجدار ‹پذیرش مشروط: وەرگرتنی بەمەرج›.

مشروطه[1] / mašrûte/: [عربی] ☜ **مَشروطیّت**

مشروطه[2]: *صفت*. مەشرووتە؛ بە ڕژیمی مەشرووتەییەوە.

مشروطه‌خواه / mašrûtexāh، ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. مەشرووتەخواز؛ هۆگری حکوومەتی مەشروتە.

مشروطیت / mašrûtîyyat/: [عربی] *اسم. [سیاسی]* چەشنێک ڕژیمی سیاسی کە دەستووری هەیە، نوێنەرانی خەڵک قانوون دادەنێن و دەوڵەت لە ئاست خەڵک و نوێنەرانی خەڵکدا بەرپرسە: **حکومت مشروطه؛ مشروطه**

مشروع / 'mašrû/: [عربی] *صفت*. ١. شەرعی؛ بەرامبەر بە شەرع ٢. *[مجازی]* ڕەوا؛ ڕێپێدراو ‹تقاضای مشروع: داخوازی ڕەوا›.

مشروعیت / mašrû'îyyat/: [عربی] *اسم*. ڕەوایی؛ بەرامبەری لەگەڵ دەستوور و ڕێ و شوێنی شەرعدا.

مشعر / moš'er/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ئاگاکەرەوە؛ ڕاگەیێنەر ‹نامه‌اش مشعر بود بر اختلاف برادرم و همسرش: نامەکەی ڕاگەیێنەری ناکۆکی نێوان برا و براژنم بوو›.

مشعشع / 'moša'ša/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ١. درەوشاو؛ درەخشان؛ درەوشان؛ برووسکەدار؛ بە تیشک و تاو؛ تیشکدار؛ ورشەدار؛ گرشەدار؛ درۆشن؛ بریقەدەر؛ شۆقدار ٢. زۆر باش؛ یەکجار چاک؛ فرە خاس.

مشعشعانه / moša'ša'āne/: [عربی/ فارسی] *قید*. بە تیشک و تاو؛ پڕتیشک؛ بەتاو؛ پڕشنگدار؛ بەتریفە؛ بە شێوەی گرشەدار.

مشعل / maš'al، ـها/: [عربی] *اسم*. شۆڵە؛ ڕەشنەی؛ مەشخەڵ: ١. قوتیلە؛ پیسۆز؛ چرای ساکاری دەستهەڵگر، بە پیالەیەکی قووڵ و پاچکەی باریک و درێژەوە کە سووتەمەنی تێدا دەسووتێ و شەوق ئەداتەوە ٢. چلۆسک؛ چلۆسکە؛ چلوسک؛ مێڵەدە؛ مێلیدە؛ چۆڵەچرا؛ چۆڵەچراو؛ چراوک؛ چاوڵە؛ چراوڵە؛ ئەختەرمە؛ بزووت؛ سەرەبزۆت؛ سەلکەبزۆت؛ شاپلیتە؛ یەلموم؛ خەتیرە؛ سوڵەچرا؛ چومەت؛ هۆتەر؛ شرەی گرگری لە دارەوە پێچراو کە لە چرای دەستهەڵگر دەچێ ٣. ئاورگ؛ ئامێرێ لە دەزگای گەرمادەر (وەک شۆفاژ یان گەرماو) بۆ هەڵکردنی شۆڵە ٤. *[مجازی]* شتێ کە بە وێنەی مەشخەڵ دەبێتە هۆی ڕووناکی ‹مشعل معرفت: مەشخەڵی ماریفەت›.

◙ **مشعل بونزن**: مەشخەڵی گازسۆز؛ کەرەسەیەک بە تەشکی لوولەیەکی ڕێکی کون-کون کە لەوێڕا هەوای بۆ دێت و لەگەڵ گازدا تێکەڵ دەبێ و وێڕای گرین، شۆڵەیەکی ئاوی زۆر گەرم بەدی دێنێ.

مشعلدار / maš'aldār، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *اسم*. گرهەڵگر؛ مەشخەڵدار: ١. مەشخەڵهەڵگر ٢. *[مجازی]* ئەوەی بە بیر و زانستی خۆی ڕێپیشاندەری خەڵکە ‹ مشعلدار آزادی؛ مشعلدار دانش: گرهەڵگری ئازادی؛ مەشخەڵداری زانست›.

مشعوف / maš'ûf/: [عربی] *صفت. [ادبی]* شادمان؛ شاد؛ دڵخۆش؛ خۆشحاڵ؛ کەیفخۆش ‹از موفقیت شما بسیار مشعوف شدیم: لە سەرکەوتنتان گەلەک شادمان بووین›

مشغله / mašqale، ـها؛ مشاغل/: [عربی] *اسم*. کار؛ سەرقاڵی: ١. کاروبار؛ هەرمانە؛ فرمان؛ ئیش؛ ڕەوتی خەریک بوون بە شتێکەوە ‹زیادی مشغله نمی‌گذارد به خودم برسم: کاروباری زۆر ناهێڵێ بە خۆمدا ڕابگەم› ٢. پیشە ‹باید مشغله‌ای پیدا کنی که هم سرت گرم شود هم درآمدی داشته باشی: دەبێ کارێ بدۆزیەوە کە هەم پێوە خەریک بێ، هەمیش داهاتێکت هەبێ›.

مشغول[1] / mašqûl/: [عربی] *صفت*. سەرگەرم؛ پەرژاو: ١. خەریک؛ بە ئیش ‹در کارخانە مشغول

است: له کارخانەدا خەریکە› ۲. خەرکاو؛ خجڵ ‹فکرش مشغول است: بیری خەرکاوە› ۳. سەرقاڵ؛ خەجڵ؛ خەریک ‹خود را مشغول کرده است: خۆی سەرقاڵ کردووە›.

مشغول^۲: قید. سەرقاڵ؛ سەرگەرم؛ خەریک؛ خەریکوو؛ لەزک؛ لەگژ؛ خووەدی؛ خووەیی؛ لێلێ؛ پاپا؛ مژوڵ؛ له بار و دۆخی ئەنجامدانی کارێ ‹مشغول کار است: سەرقالی کارە›.

▣ **مشغول ذمه:** ئۆباڵ وەئەستۆ؛ ئۆباڵ وەمل؛ کەسێ کە بەرپرسی تاوانی کەسێ‌تر بێ.

مشغولیات / mašqûlîyyāt/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **مَشغولیّت** ۲. [مجازی] چەرەس؛ چەرەز؛ شەوچەرە؛ خواردەمەنی؛ خواردنی خۆ پێ خلافاندن (وەک ئاجیل).

مشغولیت / mašqûlîyyat ، ـها؛ مشغولیّات/: [عربی] /اسم. پژگاڵ؛ سەرگەرمی؛ دۆخ یا چۆناوچۆنی سەرپەرژان؛ خەریک بوون ‹جز کتاب خواندن و گفتگو با دوستان مشغولیت دیگری نبود: جگە لە کتێب خوێندن و قسە و باس لەگەڵ دۆستان سەرپەرژانێکی‌تر نەبوو›.

مشفق / mošfeq ، ـان/: [عربی] صفت. [ادبی] دلۆڤان؛ مێهرەبان؛ دڵنەرم ‹دوست مشفق: دۆستی دلوڤان›.

مشق / mašq ، ـها/: [عربی]/اسم. مەشق: ۱. ئەرکی چەندپاتەکردنەوە بۆ شارەزا بوون ‹مشق ویولن کردن: مەشقی ویۆلون کردن› ۲. کار و ڕەوتی خۆ تەیارکردن؛ ئامادە بوون ‹مشق رفتن به فرنگ را می‌کرد: بۆ ڕۆشتن بۆ فەرەنگ خوی تەیار دەکرد›.

▣ **مشق خط:** مەشقی خەت؛ نووسینەوە؛ کاری لە بەر خەت گرتنەوە؛ لە ڕووی خەتێکی جوان، جار لە دووی جار نووسین بۆ خۆشخەت بوون.

▣ **مشق دادن:** مەشق دان؛ مەشق پێدان: ۱. ڕاهێنان؛ فێرکردن بە ڕاهێنان و چەندپاتە کردنەوە ‹روزی چند ساعت ما را مشق می‌دادند: ڕۆژێ چەن سەعات مەشقیان دەدایین› ۲. دەستوور دان بە مەبەستی ئەنجامدانی ڕاهێنانێکی دیاریکراو ‹چهار صفحه مشق داده‌اند: چوار پەڕە مەشقیان داوە›.

مشق کردن: مەشق‌کردن؛ خۆ ڕاهێنان ‹مشق تیراندازی می‌کردیم: مەشقی تیر هاویشتنمان دەکرد›.

مشق نوشتن: مەشق نووسین: ۱. نووسینەوە لە ڕووی کتێبی دەرسی بۆ فێرە نووسین بوون ۲. مەشقی خەت کردن؛ لە ڕووی خەتێکی خۆش جار لە دووی جار نووسینەوە بۆ جوان نووسین.

مشقات / mašaqqāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مَشقَّت**

مشقت / mašaqqat ، ـها؛ مشقّات/: [عربی]/اسم. چەرمەسەری؛ سەخڵەتی؛ گێرەوکێشە؛ نەنگواز؛ کەزڵاتەی؛ جەزرەوە؛ کارنگ؛ دەرد و ڕەنج ‹آن سالها خیلی مشقت کشیدیم: ئەو ساڵانە گەلێ چەرمەسەریمان کێشا›.

مشقت‌بار / mašaqqatbār/: [عربی/ فارسی] صفت. بە گێرەوکێشە؛ چەتوون؛ کولەمەرگی؛ کوڵەمەرگێ؛ پڕ لە کوێرەوەری ‹زندگی مشقت‌بار: ژیانی بە گێرەوکێشە›.

مشقی / mašqî/: [عربی] صفت. مەشقی: ۱. سەر بە مەشق ۲. بۆ ڕاهێنان؛ تایبەتی مەشق ‹گلولەی مشقی: فیشەکی مەشقی›.

مشک / mašk, mašg ، ـها/: اسم. [قدیمی] ۱. مەشکە؛ مەشک؛ لیشکە؛ هەڵیزە؛ هەڵیز؛ پێستی خۆشەکراو و دوورواوی زۆرتر گا کە ماست و ئاوی تێدەکەن و دەیژەنن و کەرەی لێ دەگرن ۲. مەسکە؛ خیگە؛ خیە؛ هیز؛ هیزە؛ خیزە؛ پێستەی ڕۆن ۳. کوننە؛ کونە؛ کوندک؛ مەشکۆلە؛ حەندۆلی؛ شیرمەشک؛ دروولە؛ دووگر؛ دۆدانە؛ دۆوانە؛ دوانە؛ پێسە؛ پێستە حەیوانی گووراو کە دۆ و ئاوی تێدا هەڵدەگرن

٤. *[کنایی]* زگ؛ گەدە.

▣ **مشک زدن:** مەشکە ژەندن؛ هەڵیز ژەی/ ژای؛ شەکاندنەوەی مەشکەی پڕ لە ماست و ئاو بۆ گرتنی کەرە.

مشک کسی بیشتر آب برداشتن: *[کنایی]* دەستی کەسێ لە سەرتر بوون؛ دەس کەسێ زیاتر چوون.

با مشک خالی پرهیز آب گفتن: *[کنایی]* بە زگی خاڵی قورپێنە دان؛ شاتوشووت کردن.

در مشک خود را گذاشتن: *[کنایی]* دەرگای نانەوە؛ دۆڵمەیەکی تێ تەپاندن؛ بێدەنگ بوون.

مشک / moŝk, meŝk, moŝg, meŝg/: [اسنسکریت] *اسم.* میشک؛ مسک: ١. ڕۆنێکی بۆنخۆش بە ڕەنگی قاوەیی و تامی تاڵەوە کە لە نێو توورەکەیەک لە پاڵ ئەندامی زاوزێی نێرەئاسکی میسکیدایە و لە عەترسازیدا بە کەڵکە ٢. ماکی وا کە لە گیاندارانیتری دەگرن * **مشگ**

مشکبار / moŝkbār, meŝg-/: [اسنسکریت/ فارسی] *صفت.* بە بۆن و بەرامە؛ زۆر بۆنخۆش.

مشکبو / moŝkbû, meŝg-/: [اسنسکریت/ فارسی] *صفت.* ١. بە بۆنی میسکەوە ٢. زۆر بۆنخۆش.

مشکفام / moŝkfām, meŝg-/: [اسنسکریت/ فارسی] *صفت. [ادبی]* ڕەشتۆز؛ بە ڕەنگی ڕەشی بریقەدارەوە.

مشکل[1] / moŝkel, moŝgel، ـها؛ ـات/: [عربی] *اسم.* گیر و گرفت؛ دژواری؛ گرفت؛ گرفتاری؛ ئاستەنگی؛ هەچەڵ؛ کۆست؛ کۆسپ؛ زەحمەت؛ بار و دۆخی دژوار و هەچەڵ ‹ممکن است مشکل من را حل کنی؟: دەکرێ گیر و گرفتم چارەسەر بکەی؟›.

▣ **مشکل تراشیدن:** گێچەڵ نانەوە؛ گیر و گرفت دروستکردن؛ خستنە هەچەڵ؛ گرێ و گۆڵ تێخستن؛ ڕێخ تێخستن؛ گێچەڵەوە تاونەی ‹هر روز برایش مشکلی می‌تراشیدند تا از مسافرتش جلوگیری کنند: هەموو ڕۆژێ گێچەڵێکیان بۆ دەنایەوە بەشکوو لە سەفەرەکەی بخەن›.

مشکل کسی را حل کردن: کەلی کەسێ گرتن؛ گیر و گرفتی کەسێک لابردن؛ گرێ بۆ کەسێ کردنەوە؛ لابردنی هەچەڵ و کەند و کۆسپی سەر ڕێگای کەسێ.

مشکل[2]: *صفت.* دژوار؛ سەخت؛ ئاستەنگ؛ ئاسێ؛ چەتوون؛ زەحمەت؛ هەچەڵ؛ ئەستەم؛ کەرژاڵ؛ ئاڕێشە؛ ئاریشە ‹سوآل مشکل: پرسیاری چەتوون›.

هەروەها: **مشکل بودن؛ مشکل شدن؛ مشکل کردن**

مشکل‌پسند / moŝkelpasand, moŝgel-، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* دژپەسەن؛ دوژپەسن؛ تایبەتمەندی کەسێک وا بە دژوار شتێک بەردڵی دەکەوێ.

مشکل‌پسندی / moŝkelpasandî, meŝgel-/: [عربی/ فارسی] *اسم.* دژپەسەنی؛ دوژپەسنی؛ بە ئەستەم پەسن کردن ‹همین مشکل‌پسندی باعث می‌شود که نتوانی تصمیمت را بگیری: هەر ئەم دژپەسەنیە ناهێڵێ بڕیاری خۆت بدەی›.

مشکل‌گشا / moŝkelgoŝā, moŝgel-، ـیان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* موشکولگوشا؛ ڕاییکەر؛ ڕاهیکەر؛ هۆگر و لێهاتوو بۆ چارەکردنی گیر و گرفت. هەروەها: **مشکل‌گشایی**

▣ **آجیل مشکل‌گشا** ☜ **آجیل**

مشکوک / maŝkûk/: [عربی] *صفت.* ١. دووشک؛ دوودڵ؛ ناخاترجەم ‹به مرد ناشناسی مشکوک شد: لە پیاوێکی نەناس دووشک بوو› ٢. جێ‌شک؛ هاوڕێ لەگەڵ دوودڵی و دڵکرمۆڵیدا ‹این تلفن مشکوک است: ئەم تەلەفوونە جێ‌شکە›.

مشکی / maŝki/: *صفت.* بەرمەشکە؛ بەرمەشک؛ لە مەشکە بەرهەمهاتوو ‹کره مشکی: کەرەی بەرمەشکە›.

مشکی[1] / meŝkî, meŝgî/: [اسنسکریت] *اسم.* ڕەش؛ سیا؛ سیاو؛ ڕەژ؛ قیری: **مشگی**

مشکی [2]: صفت. ڕەش؛ سیا؛ سیاو؛ ڕەژ؛ قیری؛ قیرین؛ قەلاخی؛ بە ڕەنگی ڕەش ‹موی مشکی: قژی ڕەش›: **مشگی**

مشکین / meškîn, mešgîn/: [سنسکریت/ فارسی] صفت. ۱. مسکین؛ بە میسک؛ بۆنخۆش ۲. ڕەشتۆز؛ بە ڕەنگی میسک.

مشگ / mašg/ ☜ **مشک**

مشگ / mošg, mešg/: [سنسکریت] ☜ **مُشک**

مشگی / mešgî/: [سنسکریت] ☜ **مشکی**

مشما / mošammā/: [از عربی] *[گفتاری]* ☜ **مشمع**

مشمائی / mošammā'î/: [از عربی] ☜ **مشمّایی**

مشمایی / mošammāyî/: [از عربی] *صفت.* *[گفتاری]* مشەمایی؛ مۆمناوی: **مشمّائی**

مشمئز / mošma'ez/: [عربی] *صفت.* بێزار؛ وەڕەز؛ وەڕز؛ جاڕز؛ بێزراو؛ عێدر؛ بێمەعدە؛ ویڕس؛ کەرخ ‹رفتارش همه را مشمئز می‌کرد: ئاکاری هەمووی وەڕەز دەکرد›.

مشمئز کننده / mošma'ezkonande/: [عربی/ فارسی] *صفت.* وەڕزکەر؛ وەڕەزکەر؛ وەڕسکەر؛ قیزەون؛ بێزەون.

مشمشه / mešmeše/: [عربی] *اسم.* ئۆفە؛ ئووفە؛ سەقاو؛ مەقاو؛ مرخە؛ پسکە؛ پزوو؛ مقاو؛ مشمشە؛ پەتای هاوبەشی مرۆڤ و ئاژەڵ کە بە یاو و برین دەرکردنی پێستی ناوەوەی لووت و خڕ بوونەوەی لووی لەنفاوی ئاشکرا دەبێ.

مشمع / mošamma'/: [عربی] *اسم.* مشەما؛ موشەما؛ مشەمما: ۱. مۆمناو؛ مۆمینە؛ مۆمنایی؛ مێوینە؛ قوماشێ کوڵکن کە ڕوویەکی بە مۆمئاسایەکی بریقەدار سواخدراوە و لە سەری نەخش و نیگار چاپکراوە و بۆ سفرە و سەرمێز و ڕووکێشیتر بەکار دێ ۲. مۆمناو؛ مۆمینە؛ چنراوێ ئەستوور بە سواخی لاستیک، پلاستیک، جەوی یان ترەبانتین، کە وەک ڕاخەرێک بەکار دێ ۳. لەزگە؛ ئاماوزێ؛ پەڕۆیەکی تەنک کە ڕوویەکی بە ماکێکی دەرمانی هەڵدەسوون و بۆ دەرمان و ژانبڕان دەیخەنە سەر ئێش: **مُشمّا**

مشمعی / mošamma'î/: [عربی] *صفت.* مشەمایی؛ لەزگەیی؛ لە جنسی مشەما.

مشمول [1] / mašmûl/: [عربی] *صفت.* بەرکەوتوو؛ داگر؛ داگرتوو ‹قاچاقچیان مشمول عفو نمی‌شوند: قاچاخچی بەخشینیان بەرناکەوێ›.

مشمول [2] / ـها؛ ـان؛ ـین// *اسم.* مەشمووڵ؛ گەیشتوو بە تەمەنی سەربازی.

مشنگ / mašang/: *صفت.* *[گفتاری]* لێوە؛ شێت؛ دێوانە.

مشوب / mašûb/: [عربی] *صفت.* ۱. پیس؛ چەپەڵ؛ لەوتی؛ چڵکن؛ گەمار؛ تەریف؛ قەزخت؛ زیرگ؛ زیرگن ۲. شێواو؛ ئاشەڤ؛ ئالۆز؛ شوسە؛ هەڵشێواو؛ شڵەژاو؛ شەمزاو؛ پەشێو؛ پەشۆکاو؛ چەواشە؛ ژەلمە؛ منتەوەش؛ گژۆلە؛ بێسەر و بەرە؛ پەنزەهار.

مشورت / mašverat, mašvarat ، ـها/: [عربی] *اسم.* ڕاوێژ؛ ڕابێژ؛ ڕابێژەک؛ تەگبیر؛ تەگبیر و ڕا؛ شێور؛ شیرەت؛ مشەور؛ بەینباس؛ کار و ڕەوتی قسە و باس کردن پتر لەگەڵ ژیران و پیران لەمەڕ هەڵسەنگاندنی کارێ یان ڕووداوێ ‹با دوستان مشورت کردم: دەگەڵ دۆستاندا ڕاوێژم کرد›.

مشوش / mošavvaš/: [عربی] *صفت.* پەرێشان؛ پەرێش؛ ئاژ و واژ؛ شاش؛ هاژ؛ شێواو؛ حاڵخراپ؛ پەشێو؛ پەژێو؛ بووژما؛ تووچاو؛ تووچیاگ؛ ڕەتبلاو؛ شاپرزە؛ شپرزە؛ زوێن؛ حاڵ شڕ ‹نباید او را با این خبر مشوش کنی: نابێ بەم هەواڵە پەرێشانی بکەی›.

مشوق / mošavveq ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* تێژەڤان؛ هەڵخڕێن؛ دنەدەر؛ شەوقدەر؛ هانەدەر؛ دڵگەرمکەر؛ هاندەر.

مشهد / mašhad ، مشاهد/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* جێی شەهید بوون.

مشهدی [1] / mašhadî/: [عربی]/سم. مەشـهەدی؛ مەشەیی: ۱. ـ/ها/ هەر کام لـە خەڵـکی شاری مەشهەد ناوەندی پارێزگای خوراسـانی ڕەزەوی لە ڕۆژهەڵاتی باکووری ئێران ۲. مەش؛ نازناوێکە (بەتایبـەت بـۆ کرێکـاران، جووتیـاران و وردەپـا) ‹مشهدی حسین: مەشەیی حوسـەین›: **مَش؛ مَشتی؛ مَشهدی** *[گفتاری]* ۳. ئەوەی بۆ زیارەتی بارەگـای ئیمام‌ڕەزا چووبێتە مەشهەد.

مشهدی [2]: *صفت.* مەشـهەدی؛ سـەر بـە شـاری مەشهەد ‹خربزەی مشهدی: کاڵەکی مەشهەدی›.

مشـهود / mašhûd/: [عربـی] *صفت.* ۱. ئاشـکرا؛ بەرچاو؛ دیار ‹آن‌طور کـه مشـهود است مـی‌خواهنـد لوله‌کشی کنند: ئەو جۆرە دیارە بـەنیازن لوولەکێشـی بکەن› ۲. بینراو؛ دیتراو؛ وەبەرچاوکەوتوو.

مشهودات / mašhûdāt/: [عربی]/سم. دیتـراوان؛ بەرچاوکەوتوان؛ بینراوان؛ هـەموو ئـەو شـتانەی دێنە پێش چاو ‹مشهودات خود را از صحنەی دعـوا شـرح دهیـد: دیتراوەکانـی خۆتـان لـەو شـەڕە دەرببڕن›.

مشـــهور / mašhûr، مشـاهیر/: [عربـی] *صـفت.* بەناوبانگ؛ بەنێوبانگ؛ بەناو و دەنگ؛ خاوەن‌نـاو؛ مەشـهوور؛ سـەروەدەر؛ سەرشـناس؛ نـاودێر؛ بەدەنگ و ناو؛ نامدار؛ ناودار؛ ناوەرکەر؛ نۆمـدار؛ دەنگدار؛ دەنگین؛ بەناو؛ بـناڤ؛ ناسراو ‹او شـاعر مشهوری است: شاعێرێکی بەناوبانگە›.

مشهی / mošahhî/: [عربـی] *صفت.* مـەگێزهێن؛ ئیشتیا خۆشکەر.

مشی / mašy، ـها/: [عربی]/سم. ڕەوت؛ نۆل؛ نول؛ شێوە؛ ڕەفتار؛ تـووزم؛ ڕەوش ‹خـط مشـی: هێڵـە ڕەوت›.

مشیت / mašîyyat، ـهـا/: [عربـی]/سم. ویسـت؛ خواست ‹مشیت الهی: ویستـی خودایی›.

مشیمه / mašîme/: [عربی] ☜ **درونپرده**

مشـیمیه / mašîmîyye/: [عربـی]/سم. پـەردەی سەر گلێنەی چاو.

مصاحب / mosāheb، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/سم. هاودەم؛ هامدەنگ؛ هاونشین؛ ئاودەنگ؛ هـاواڵ؛ هاوزمان؛ هاوقسە ‹او برای تو مصاحب خوبی است و می‌تواند چیزهای زیادی یادت بدهد: بۆ تۆ هـاودەمێکی باشە و دەتوانێ شتی زۆرت فێر بکا›.

مصـــاحبت / mosāhebat، ـهـا/: [عربـی]/سم. هـاودەمی؛ ئـاودەنگی؛ هامـدەنگی ‹یقـین دارم از مصـاحبت او لـذت و بهـره خـواهی بـرد: دڵـنیام لـە هاودەمی ئەو چێژ و بەهرەی زۆر ئەبەی›.

مصاحبه / mosāhebe، ـها/: [عربی]/سم. وت‌ووێژ؛ هەڤپەیڤین؛ دیمانە: ۱. بـاس و خـواس لەگـەڵ کەسێک بۆ ناسـینی زیـاتری کەسـایەتی خـۆی یاخود زانینی بیر و ڕای سـەبارەت بـە شـتێکی تایبەت ‹مصاحبەی کیهـان فرهنگـی بـا استاد هـزار: وت‌وویـژی کـەیهان فەرهـەنگی لەگـەڵ مامۆسـتا هـەژاردا› ۲. دانیشـتنێک بـۆ وەلام دانـەوەی کەسـایەتیەکی زۆرتـر ڕامیـاری بـە پرسـیاری هـەموو جـۆرەی هەواڵـدەران و پـەیامنێران ‹مصاحبەی رئیس جمهور: وت‌ووێژی سەرۆک‌کۆمـار› ۳. دانیشتنی تایبەتی بۆ هەڵسـەنگاندنی ڕادەی زانست و لێهاتوویی کەسێک.

▣ **مصاحبەی تلویزیونی:** دیمانەی تەلەڤـیزیۆنی؛ وت‌ووێژی تەلەڤیزیۆنی؛ دانیشتنێک بـۆ بـلاو بوونەوە لە تەلەڤیزیۆن.

مصــاحبەی رادیـویی: وت‌ووێـژی ڕادیـۆیی؛ دیمانەی ڕادیۆیی؛ دانیشتنێک بۆ بلاو بوونەوە لە ڕادیۆ.

مصاحبه ی مطبوعاتی: وت‌ووێـژی ڕۆژنامـەیی؛ دیمانـەی ڕۆژنامـەیی؛ دانیشـتنێک بـۆ بـلاو بوونەوە لە بلاڤۆکان.

مصــاحبه‌شــونده / mosāhebešavande، ـهـا؛ ـگان/: [عربی/ فارسی]/سم. وت‌ووێژ لەگەڵ‌کراو.

مصــاحبه‌کننــده / mosāhebekonande، ـهـا؛ ـگان/: [عربی/ فارسی]/سم. وت‌ووێژیار؛ وت‌ووێژکەر.

مصاحبه‌گـر / mosāhebegar، ـها؛ ـان/: [عربـی/

فارسی]/سم. وت‌وویژیار؛ وت‌وویژکەر.

مصاحف / masāhef/: [عربی] جمعِ ☜ **مُصحَف**

مصادر / masāder/: [عربی] جمعِ ☜ **مصدر**

مصادرات / mosāderāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مصادره**

مصادره / mosādere ، ـها؛ مصادرات/: [عربی]/سم. داگیرکاری؛ کاری دەست بە سەردا گرتن؛ دەس لە سەر دانان؛ داگیرکردن لە لایەن زۆردار یان حوکمەتەوە ‹بە دلیل بدهی‌هایی کە بالا آورده بود، همەی اموالش را مصادره کردند: بە بۆنەی ئەو هەموو قەرزە باری‌هێنابوو، هەموو ماڵ و سامانیان داگیر کرد›.

▣ **مصادره(ی) به مطلوب**: *[منطق]* شێوەیەک هەڵەبێژی وەها کە ئەوی دەبێ بێژەر بیسەلمێنێ، دەیکاتە بەڵگە بۆ قسەکانی.

مصادره‌ای / mosādere'î/: [عربی] صفت. *[گفتاری]* داگیرکراو؛ دەست‌بەسەرداگیراو ‹خانەی مصادره‌ای: ماڵی داگیرکراو›.

مصادف / mosādef/: [عربی] صفت. ۱. تووشیار ‹در راه با آرام مصادف شدم: لە ڕێگادا تووشیاری ئارام بووم› ۲. هاوکات؛ ڕێکەوت ‹عروسی آزاد مصادف بود با عید نوروز: زەماوەنی ئازاد هاوکات بوو لەگەڵ جێژنی نەورۆزدا›.

مصادیق / masādîq/: [عربی] جمعِ ☜ **مِصداق**

مصارف / masāref/: [عربی] جمعِ ☜ **مَصرَف**

مصاف / masāf ، ـها/: [عربی]/سم. ۱. *[ادبی]* شەڕگە؛ هێل؛ مەیدانی جەنگ ۲. *[ورزش]* جێگای بەڕێوە چوونی کێبەرکێ.

▣ **مصاف دادن**: شەڕکردن؛ جەنگ کردن؛ وە شەڕ هاتن؛ گژیەی؛ جەنگ‌کەردەی.

به مصاف کسی/ چیزی رفتن: چوون بۆ شەڕی کەسێ/ شتێ؛ چوونە شەڕی کەسێ/ شتێ؛ لوای گژێ یۆیرە ‹دو گروه به مصاف همدیگر رفتند: دوو دەستە چوونە شەڕی یەک›.

مصافحه / mosāfehe/: [عربی]/سم. *[ادبی]* تۆقە؛ تەوقە؛ دەست‌وموشتاق؛ کار و ڕەوتی مچڕاندن؛ تۆقەکردن؛ مچرین؛ دەست لە ناو دەست نان.

مصالح / masāleh/: [عربی]/سم. ۱. جمعِ ☜ **مصلَحت** ۲. کەرەستە؛ کەرەسە؛ کەرسە؛ پەسا؛ کەرستە؛ کەلەستە؛ ئەسپاباتێ کە شتێکی لێ دروست بێ ‹مصالح کار: کەرەستەی کار›.

▣ **مصالح ساختمانی**: کەرەستەی خانووسازی (وەک بەرد، ئاجۆر، ئاسن، سیمان و...).

مصالحه / mosālehe ، ـها/: [عربی]/سم. ۱. کار و ڕەوتی ئاشت بوونەوە؛ پێکهاتن؛ سازیان؛ ساچیان ۲. چاوپۆشی؛ کار و ڕەوتی لێ‌بووردن؛ چاوپۆشینی لایەنێک لە ماڵی خۆی بە قازانجی لایەنی‌تر.

مصایب / masāyeb/: [عربی] جمعِ ☜ **مُصیبَت**

مصب / masab(b) ، ـها/: [عربی]/سم. ئاورێژگە؛ ملەگا؛ ڕێژاو؛ ڕێژاڤ؛ ڕێژگە؛ ڕێژاوگە؛ ڕشتگە؛ سولاڤک؛ ڕەزاو؛ کیە؛ دواوان؛ ئەو شوێنەی چۆم کە تێکەڵ بە زەریا یان چۆمێکی‌تر دەبێ.

مصب / massab/: [از عربی]/سم. *[گفتاری]* مەزەب؛ مەزەو؛ مەسەب؛ ڕێبازی ئایینی.

مصحح / mosahheh ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/سم. ۱. هەڵەبژێر؛ لابەری هەڵە لە نووسراوە ۲. ڕاست‌کەرەوە؛ کەسێ کە کتێبێکی کۆن لە ڕووی دەسنووسەکانی دەنووسێتەوە، هەڵەی لێ دەسرێتەوە و ئامادەی چاپی دەکا.

مصحف / mosahhaf/: [عربی] صفت. دەست‌تێ‌براو؛ دەسکاری کریاگ.

مصحف / moshaf ، ـها؛ مصاحف/: [عربی]/سم. *[ادبی]* ۱. کتێب؛ کتێو؛ کتاو؛ پەڕاو؛ پەرتووک؛ پەرتۆک ۲. *[کنایی]* قورئان.

مصداق / mesdāq ، ـها؛ مصادیق/: [عربی]/سم. ڕاستێنە: ۱. لەبار؛ ئەو کەسە یان ئەو شتە کە قسەیەک لە باریدایە ‹این حرف در مورد او مصداق ندارد: ئەم قسە لەباری ئەودا نیە› ۲. گەوا؛ گەڤا؛ شایەت؛ گەواه ‹او مصداق بارز حیله‌گری است: ئەو

ڕاستینەی زۆر زەقی سەگیەتیە›.

مصدر / masdar ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. /مصادر/ سەرچاوە؛ چاوگ؛ چاقگە؛ ژێدەر؛ ئەوەی کارێکی لێ دەبێتەوە ‹او همیشه مصدر خیر است: ئەو هەمیشە سەرچاوەی خێرە› ۲. /مصادر/ کاربەدەست؛ کاربەدەس؛ دەسەلاتدار ‹هر کس مصدر کاری می‌شود، دیگر خدا را بنده نیست: هەر کەس لە کارێکدا دەبێتە کاربەدەست، تازە خوای خۆی بەحەق ناناسێ› ۳. /مصادر/[دستور] چاوگ؛ چاوگە؛ وشەیێ کە ناوی کارێکە و بەبێ لەبەرچاوگرتنی کەس و کات، جێبەجێ بوونی کارێک نیشان دەدا (وەک «دیدن: دیتن» و «رفتن: ڕۆیشتن»).

▣ **مصدر مرخم**: چاوگی کورتەوەکراو؛ چاوگێ کە پیتی «ن»ی دوایی لێ داکەوتووە (وەک «گفت و شنید»، بە مانای «گفتن و شنیدن»، لە کوردیدا «وت» لە «وتوویژ»دا، بە مانای «وتن»).

مصدری / masdarî/: [عربی]/اسم. [دستور] چاوگی؛ بار یان دۆخی چاوگ بوون ‹نون مصدری: نوونی چاوگی›.

مصدع / mosadde'/: [عربی] صفت. دەردیسەردەر؛ زەحمەتخۆش‌کەر.

▣ **مصدع کسی شدن**: سەری کەسێ ئێشاندن؛ بوونە دەردیسەر بو کەسێک؛ سەری کەسێ هێنانە ئێش؛ سەری کەسێک ئێشاندن؛ سەر و دڵی کەسێ گرتن؛ کاتی کەسێک گرتن و بوونە هۆی ئازار دانی ‹از اینکه مصدع جنابعالی شدم پوزش می‌خواهم: لەوەی کە سەرتانم ئێشاند داوای لێبووردن دەکەم›.

مصدوم[1] / masdûm ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. گەزەن‌دیتوو؛ گەزن‌لێ‌کەتوو؛ ئازارپێ‌گەیشتوو لە ڕووداوێکدا ‹مصدوم درگذشت: گەزەن‌دیتووەکە مرد›.

مصدوم[2]: صفت. گەزەن‌دیتوو؛ بەرئازارکەوتوو.

مصر / moser(r)/: [عربی] صفت. شێلگیر؛ پێداگر؛ پێچەقێن؛ سوور؛ سوڕ؛ سوێڕ؛ هەتەر؛ مقیر ‹مصر است شما را ببیند: شیلگیرە بتانبینێ›.

مصراً / moserran/: [عربی] قید. بە پێ داگریەوە ‹مصراً خواهان بازگشتم به خانه است: بە پێداگریەوە خوازیاری گەڕانەوەم بۆ ماڵە›.

مصراع / mesrā'/: [عربی] ☜ **مِصرَع**

مصرانه / moserrāne/: [عربی/ فارسی] قید. بە پێداگریەوە؛ بە سووری ‹مصرانه می‌خواهم به خانه برگردی: بە پێداگریەوە داوا دەکەم بگەڕێتەوە بۆ ماڵ›.

مصرح / mosarrah ، ـات/: [عربی] صفت. [ادبی] ڕوونکراوە؛ دەسنیشان‌کراو ‹حقوق و آزادی‌های مصرح در قانون: ماف و ئازادیگەلی ڕوونکراوە لە قانووندا›.

مصرع / mesra' ، ـها/: [عربی]/اسم. خشتە؛ باڵ؛ میسرەع؛ نیوە دێڕ لە هۆنراوەی عەرووزیدا ‹همیشه این مصرع ورد زبانش بود: هر آنکس که دندان دهد نان دهد: هەمیشە ئەم خشتەی لە سەر زار بوو: ئەوەی ددانی داوە نانیش ئەدا›: **مصراع**

مصرف / masraf ، ـها؛ مصارف/: [عربی]/اسم. مەسرەف: ۱. کار و ڕەوتی بە کار هێنان ‹داروها را مصرف کردم اما هیچ اثری نداشتند: دەواکانم بە کار هێنا، بەڵام هیچ کاریگەر نەبوون› ۲. [اقتصاد] ڕەوتی کەلک وەرگرتن لە کەل‌وپەلی بازرگانی بۆ بەجێ هێنانی پێداویستی یاکوو لە بواری بەرهەم هێناندا کە دەبێتە هۆی تەواو بوون، کەم بوونەوە یان کۆنە بوونی شتەکە.

▣ **مصرف داشتن**: بە کار هاتن؛ بە کار چوون ‹این‌ها دیگر امروز مصرف ندارند: ئەمانە ئەمڕۆکە چیدی بە کار نایەن›.

مصرف شدن: ۱. بە کار بران؛ دە کارکران ۲. بە کار هاتن؛ دەکار هاتن؛ دەرد خواردن.

هەروەها: **مصرف کردن**

مصرف‌کننده / masrafkonande ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی]/اسم. بەکارهێنەر؛ بەکاربەر؛ ئەوەی

کەڵوپەلی ئابووری بە کار دێنێ.

مصرف گرایی / masrafgerāyî/: [عربی/ فارسی] /اسم. هۆگری زۆر بە دەکارکردنی لەڕادەبەدەری کەڵوپەل.

مصرفی / masrafî/: [عربی] صفت. دەکارکردنی؛ بەکاربردنی؛ بەکارهاتنی ‹کالای مصرفی: کەلپەلی دەکارکردنی›.

مصروع / 'masrû، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. فێدار؛ فێیار؛ خوودار؛ گەشکەدار؛ تووشیاری نەخۆشی فێ.

مصروف / masrûf/: [عربی] صفت. بەکاربراو؛ دەکارکراو؛ بەکارهاتوو؛ دەکارهاتوو؛ بەکاربریاگ.

▣ **مصروف داشتن**: بە کار بردن؛ بە کار هێنان؛ دەکارکردن.

مصطبه / mastabe، ـها/: [عربی] /اسم. [نامتداول] سەکۆ؛ دکە؛ شۆستە؛ تووم؛ دکان؛ مت؛ هەرە.

مصطکی / mastakî/: [معرب از یونانی] /اسم. مەسەکی؛ مەستەکی؛ مەسکی؛ دەوەنێکە لە تیرەی دار قەزوان، بە لق‌وپۆی نارێک، گوڵی سەوزی مەیلەو سوور و بەری گچکەی سوورەوە کە شیرەی لێ دەگرن و وەک بنێشت ئەیجاون، بۆنیشی خۆشە ۲. جەوی و شیرەی ئەو دەوەنە.

مصطلح / mostalah/: [عربی] صفت. ۱. وەک دەستەواژە لێ‌هاتوو؛ بە زاراوە بووگ ۲. /ات/ باو؛ سەر زار ‹این واژە در میان پزشکان مصطلح است: ئەم وشە لە نێو دوکتوراندا باوە›.

مصغر / mosaqqar/: [عربی] صفت. بچووک‌کراو؛ چکۆلەکراو؛ گچکەکراو ‹پسرک مصغر پسر است: کوریژگە بچووک‌کراوی کورە›.

مصفا / mosaffā/: [عربی] صفت. دڵگر؛ خۆش؛ باسەفا ‹باغ مصفا: باخی دڵگر›.

مصلا / mosallā، ـها/: [عربی] /اسم. نوێژگە؛ شوێنێکی بەربلاو کە خەڵکی شار بە کۆمەڵ نوێژی لێ دەکەن: **مصلّی**

مصلح / mosleh، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. ۱. چاکساز؛ باش‌کەرەوە ۲. ئاشت‌دەرەوە؛ رێکخەر ۳. [مجازی] ئاوەدانکار؛ ئاوەدانکەر؛ ئابادکەرەوە.

مصلحت / maslahat، ـها؛ مصالح/: [عربی] /اسم. بەرژەوەندی؛ بەرژەوەند؛ مەسڵەحەت: ۱. رێ‌وشوێنی دروست و باش ‹مصلحت دیدن: مەسڵەحەت دیتن› ۲. تەگبیر؛ خێر؛ بیر و کاری کە قازانجدەرە.

▣ **مصلحت بودن**: باش بوون؛ بەرژەوەندی بوون؛ خاس بوون؛ گونجاو و بە کەڵک بوون؛ سەلاح بوون ‹مصلحت این بود کە محل کارش را عوض کنید: وا باش بوو کە شوێنی کارەکەی بگۆڕن›.

مصلحت دیدن: بە باش زانین؛ خێر دیتن؛ گونجاو و بە قازانج هەڵسەنگاندن ‹این طور مصلحت دیدند فعلاً همانجا باشد: وایان بە باش زانی جارێ لەوێ بێ›. هەروەها: **مصلحت دانستن**

بە مصلحت کسی بودن: بە بەرژەوەندی کەسێک بوون؛ بە بەرژەوەندی زانین بۆ کەسێ؛ بە قازانجی کەسێ بوون؛ بە خێری کەسێ بوون.

مصلحت‌اندیش / maslahat'andîš، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. خێربین؛ قازانج‌بین؛ بەرژەوەندبین. هەروەها: **مصلحت‌اندیشی**

مصلحتی / maslahatî/: [عربی] صفت. مەسڵەحەتی؛ بە پێی بەرژەوەندی.

مصلوب / maslûb/: [عربی] صفت. چوارمێخە؛ چوارنیخە؛ لە خاچدراو؛ بە سەلیب‌کێشراو؛ بە مێخداکراو؛ هەر چوار پەل بەسراو ‹گفته می‌شود حضرت عیسی(ع) مصلوب شد: وا دەڵێن حەزرەتی عیسا(س) چوارمێخە کێشرا›.

مصلی / mosallā/: [عربی] ☜ **مصلّا**

مصمت / mosammat، ـها/: [عربی] صفت. [زبان‌شناسی] کپ؛ کپەنە؛ قپ؛ بێ‌دەنگ.

مصمم / mosammam/: [عربی] *صفت*. کوڕڕه؛ لەزگ؛ لێبڕاو؛ پێگرتی؛ سوور لە سەر مەبەست و دلگەرم لە دۆزدا ‹مصمم است که بماند: لێبڕاوە بمێنێتەوە›.

مصنف / mosannef، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم*. دانەر ‹مصنف می‌گوید ۱۰ سال بر روی کتابش کار کرده است: دانەر دەڵێ ۱۰ ساڵ لە سەر پەرتووکەکەی کاری کردووە›.

مصنفات / mosannafât/: [عربی]/*اسم*. نووسراوەگەل؛ سەرجەمی ئەو نووسراوانە لە لایەن کەس یان تاقمێکەوە لە سەردەم یان وڵاتێکی دیاریکراودا دانراون ‹مصنفات ملا عبدالکریم مدرس: نووسراوەگەلی مەلا کەریم›.

مصنوع / masnû'/: [عربی] *صفت*. دەسکرد: ۱. /ات/ چێکراو؛ وەبەرهێنراو ۲. دەسکردی ۳. *[ادبی]* تایبەتمەندی پەخشانێک کە زۆر جوانکاری توێکڵی لە سەر کراوە.

مصنوعات/ masnû'āt/: [عربی]/*اسم*. بەرهەمگەل؛ بەرهەمان؛ کۆی ئەو شتانە چێکراون، بەتایبەت بەرهەمگەلی پیشەسازی ‹مصنوعات داخلی: بەرهەمگەلی ناوخۆیی›.

مصنوعی / masnû'î/: [عربی] *صفت*. دەسکرد: ۱. دەسکار؛ دەستکرد؛ کاری دەست بەتایبەت لە ڕێی پیشەسازیەوە ‹ابریشم مصنوعی: هەوریشمی دەسکرد› ۲. *[کنایی]* ڕواڵەتی؛ نارەسەن؛ نەک بە ڕاستی ‹رفتار مصنوعی: ئاکاری ڕواڵەتی›.

مصوب / mosavvab/: [عربی] *صفت*. پەسەنکراو؛ وەرگیراو ‹قانون مصوب سال گذشته: قانوونی پەسەنکراوی ساڵی پێشوو›.

مصوبات / mosavvabāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مصوّبه**

مصوبه / mosavvabe، ـها؛ مصوبات/: [عربی]/*اسم*. ۱. پەسندکراوە؛ پەسەنکراو؛ وەرگیراوە؛ ئەوەی لە دامەزراوەیەکی فەرمیدا ڕای لە سەر درابێ ‹مصوبەی مجلس: پەسندکراوەی پارلەمان› ۲. پەسەندنامە.

مصوت / mosavvat, mosavvet، ـها/: [عربی] *صفت*. *[زبان‌شناسی]* دەنگدار.

مصور / mosavvar/: [عربی] *صفت*. وێنەدار؛ نیگارکراو؛ نیگاردار ‹کتاب مصور: پەرتووکی وێنەدار›.

مصون / masûn/: [عربی] *صفت*. پارێزراو؛ بێوەی؛ دوور لە زیان و ئازار ‹جان و مال هر کس باید از تعرض مصون باشد: گیان و ماڵی هەموو کەسێ ئەبێ بپارێزرێ›.

مصونیت / masûnîy(y)at، ـها/: [عربی]/*اسم*. پارێزراوی: ۱. بار و دۆخی بێوەی بوون ‹نمایندگان از مصونیت سیاسی برخوردارند: نوێنەران لە پارێزراوی سیاسی بەشدارن› ۲. هێزی بەرگری لە ئاست نەخۆشیەکی دیاریکراو بۆ تووشیار نەبوونی ‹واکسن تولید مصونیت می‌کند: واکسین پارێزراوی بەرهەم دێنێ›.

مصیبت / mosîbat، ـها؛ مصایب/: [عربی]/*اسم*. ۱. کارەسات؛ چام؛ پەتەر؛ چۆرتم؛ کەڵەمە؛ ئاشێو؛ نەگبەت؛ دومات؛ لێقەوماوی؛ گرگاشە؛ نەیامەت؛ نەهامەت؛ ئاپۆر؛ ئاپۆرە؛ قەدا؛ ڕووشە؛ مسیبەت؛ ناراو؛ تەنگ و چەڵەمە؛ چەل و مل؛ تەگەرە و تووشی؛ بەسەرهات و ڕووداوی ناخۆش ‹بیچاره دچار بد مُصیبتی شد: بەستەزمان تووشیاری کارەساتێکی خراپ هات› ۲. خەم؛ کەسەر؛ خەفەت؛ جەخار؛ مەینەت؛ کوڵ؛ پەژارە؛ تەمیان؛ مۆژە ‹ما را در مصیبت خود شریک بدانید: ئێمەش هاوبەشی خەمی خۆتان بزانن›.

مصیبت بار / mosîbatbār/: [عربی/ فارسی] *صفت*. خەمهێنەر؛ پەژارەدەر؛ خەمخێز؛ مەینەتاوی؛ تەمیانی.

مصیبت‌دیده / mosîbatdîde، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. لێقەوماو؛ تووشیاری چەڵەمە و چۆرتم هاتوو.

مصیبت‌کشیده / mosîbatkešîde ، ـها؛ ـگان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* لێقەوماو؛ لە ژێر باری تەنگ و چەڵەمە و نەگبەتیدا ژیاو.

مضار / mazār(r)/: [عربی] جمعِ ☜ **مَضَرَّت**

مضاربه / mozārebe/: [عربی]/*اسم.* *[اقتصاد]* موزارەبە؛ جۆرێک سەودا، کە لایەنێک بە ماڵ و ئەویدیش بە کار دەبنە هاوبەش و داهاتەکەی بەش دەکەن.

مضاربه‌ای / mozārebe'î/: [عربی] *صفت.* موزارەبەیی؛ بە شێوەی موزارەبە.

مضارع / mozār'/: [عربی]/*اسم.* *[دستور]* ئێستا؛ ڕانەبورد؛ ڕانەبردوو؛ ڕانەبوار؛ کاتی کرداری ئێستا و داهاتوو (وەک: می‌آیم: دێم، می‌خوریم: دەخۆین، می‌نشینی: دادەنیشێ و...).

▣ **مضارع اخباری:** *[دستور]* ڕانەبردووی هەواڵی؛ دۆخی هەواڵی کردار لە کاتی ئێستادا (وەک: می‌روم: دەچم).

مضارع التزامی: *[دستور]* ڕانەبردووی مەرجی سادە؛ کرداری ڕانەبردوو، وێڕای دڕدۆنگی و ئەگەر یان جەختکردن (وەک: باید بروم: دەبێ بڕۆم، شاید برود: ڕەنگە بڕوا).

مضاعف / mozā'af/: [عربی] *صفت.* دووهێندە؛ دووئەونە؛ دووئەوەندە؛ دووبەرانبەر؛ دوەبەرامبەر؛ دووچەنانە؛ دووقات؛ دووچەندانە؛ دووئەونەنە؛ دووجار هێندە ‹در طی دو سال گذشته هزینه‌ها مضاعف شده، ولی درآمد تغییری نکرده است: لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا مەزاخ دووهێندە بۆتەوە، بەڵام داهات هەروەک خۆی ماوە›.

مضاف / mozāf/: [عربی]/*اسم.* *[دستور]* ناوێ کە خراوەتە پاڵ ناوێکی‌ترەوە (وەک «کتێبی ئارام» «کتێب» خراوەتە پاڵ «ئارام»ەوە).

▣ **مضاف بر:** لە سەرینەی؛ زیادلە؛ جیا لە ‹مضاف بر این‌ها، ثبت‌نام هم نکرده‌اید!: لە سەرینەی ئەمانە، ناویشتان نەنووسیوە›.

مضافاً / mozāfan/: [عربی] *قید.* سەرەڕای ئەمە؛ سەرڕا؛ زیادە لەوە؛ زیاد لەوە ‹مضافاً گفته می‌شود که او فعلاً در دیاربکر است: سەرەڕای ئەمە دەڵێن ئێستاکە لە دیاربەکرە›.

مضاف‌الیه / mozāfon'elayh/: [عربی]/*اسم.* *[دستور]* ناوێ کە ناوێکی‌تر دەخرێتە پاڵی (وەک «برای من»، «برای» خراوەتە پاڵ «من»ەوە).

مضامین / mazāmîn/: [عربی] جمعِ ☜ **مضمون**

مضایقه / mozāyeqe/: [عربی]/*اسم.* کۆتایی؛ دەس‌ڕاگری؛ کوتری؛ کۆتاهی؛ درێغ؛ درێخی؛ کار و ڕەوتی دەست ڕاگرتن بەتایبەت لە دانی شتێ.

▣ **مضایقه کردن:** کۆتایی‌کردن؛ دەس ڕاگرتن؛ درێغ‌کردن ‹از کمک به ما مضایقه کرد: لە یارمەتی دانمان کۆتایی کرد›.

مضایقه نداشتن: دەس ڕانەگرتن؛ کۆتایی نەکردن؛ درێغ نەکردن ‹من از پرداخت پول مضایقه ندارم، ولی نمی‌توانم با شما بیایم: من لە دانی پارەدا دەس ڕاناگرم، بەڵام ناتوانم لەگەڵتان بێم›.

مضبوط / mazbût/: [عربی] *صفت.* ۱. تۆمارکراو ‹بخشی از تاریخ کرد و کردستان در شرفنامه‌ی بدلیسی مضبوط است: بەشێک لە مێژووی کورد و کوردستان لە شەرەفنامەی بدلیسیدا تۆمارکراوە› ۲. مرێس؛ تەکووز؛ ڕێک‌وپێک؛ تەکوویس؛ تەکوویز؛ ڕاست و دروست.

مضحک / mozhek/: [عربی] *صفت.* پێکەنینی؛ گاڵتەجاڕ؛ پێکەنیناوی؛ کەنیندار؛ قەشمەر ‹تصویر مضحک؛ رفتار مضحک: وێنەی پێکەنینی؛ کردەوەی قەشمەر›.

مضحک‌قلمی / mozhekqalamî/: [عربی/ معرب] *اسم.* *[نامتداول]* ۱. کارتۆن؛ فیلمی کارتۆنی ۲. *[قدیمی]* کاریکاتۆر.

مضحکه / mazhake/: [عربی]/*اسم.* گاڵتەجاڕ؛ گاڵتەباز: ۱. ئەوەی پێکەنین بێنێ، بەتایبەت شانۆی کۆمیدی ۲. گەپجاڕ؛ کەس یان شتێ کە

ببێتـە ڕیشـخەنی خەڵـک ‹تـو بـا ایـن رفتـارت مضحکەی مردم شدەای: تۆ بـەم ئاکـارەت بوویتەسـە گاڵتەجاڕی خەڵک›.

مضـر / mozer(r)/: [عربـی] صـفت. زیـانۆک؛ زەرەردەر؛ زیاندار؛ گەزەندار؛ وەزەندار؛ بە زیـان؛ بە ئازار؛ بە وەی.

مضراب / mezrāb ، ـها/: [عربـی]/سـم. دەنووکـە؛ پێژەن؛ لەتەیەکی بچووک و باریک لـە ئێسـک، پلاستیک، چێو یان کانزا کە سازی ژێداری پـێ دەژەنن.

مضرات / mazarrāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مَضَرَّت**

مضـرب / mazrab ، ـهـا/: [عربـی]/سـم. لێـدراوە؛ بەرهەمی لێکدرانی ژمارەیەک لە ژمارەیەکی تـر ‹۳۵ مضرب ۵ و ۷ است: ۳۵ لێدراوەی ۵ و ۷ ە›.

▣ **مضرب مشترک**: لێـدراوەی هاوبـەش؛ ژمـارە یـان هەنـدێ کـە بـە سـەر دوو یـان چـەن ژمارەی‌تردا دابەش دەبێ ‹۳۵ مضرب مشترک ۵ و ۷ و ۳۵ اسـت: ۳۵ لێـدراوەی هاوتـای ۵ و ۷ و ۳۵ ە›.

مضرت / mazarrat ، ـهـا؛ مضـرات؛ مضـار/: [عربـی]/سـم. ۱. ئـازار؛ ئاسـیب؛ ئاسـیو؛ گـەزەن؛ درم ۲. زیـان؛ زەرەر؛ وەزەن؛ وەزەنـگ؛ تـەوەرە؛ تەمەرە؛ پێوەر.

مضرس / mozarras/: [عربی] صفت. گرنج‌ـگـرنج؛ ددانەدار.

مضروب / mazrûb/: [عربی]/سم. لێدراو: ۱. ـها؛ ـان؛ ـین/ ئەوی لێیان داوە ‹ مضروب شـکایت کـردە اسـت: لێـدراو شـکاتی کـردووە› ۲. [ریاضـی] ژمارەیەک کە بە ژمارەیەکی‌تر لێدراوەتـەوە ‹در ۲۴=۸×۳، عدد ۳ مضروب است: لە ۲٤=۸×۳دا ژمارەی ۳ لێدراوە›: **بس‌شُمُردە**

مضـروب‌فیـه / mazrûbonfîh/: [عربـی]/سـم. [ریاضی] لێدراوە؛ ژمارەیـێ کـە ژمارەیـەکی‌تـری لێ‌دەدەن ‹در ۲۴=۸×۳، عدد ۸ مضروب‌فیه است: لـە ۲٤=۸×۳دا ژمارەی ۸ لێدراوەیە›: **بس‌شُمُر**

مضـطر / moztar/: [عربـی] صـفت. [ادبـی] دامـاو؛ داماگ؛ قوڕەماو؛ لێ‌قەوماو.

مضـطرب / moztareb ، ـهـا؛ ـان؛ ـین/: [عربـی] صـفت. پـەرۆش؛ پەشـێو؛ هـەژیو؛ واژ؛ دڵـخور؛ دڵخورت؛ شـێواو؛ تووشـی دڵـەڕاوکێ؛ تووشـی دڵەخورپێ ‹از شنیدن این خبر خیلی مضطرب شد: لـە بیستنی ئەم هەواڵە زۆر پەرۆش بوو›.

مضمحل / mozmahel(l)/: [عربی] صفت. بنەبڕ؛ تەفر و توونا؛ فـەوتاو؛ نـەماو؛ لـە بـەین چـووگ ‹ارتـش شاهنشـاهی در مـدت کوتـاهی مضمحل شـد: ئەرتەشی شاهەنشاهی لە ماوەیـەکی کەمـدا تـەفر و توونا کەوت›.

مضموم / mazmûm/: [عربی] صفت. بـۆرەدار؛ بـە نیشانی فونێتیکی بۆرەوە. (وەک لە وشەی «شُما» دا، پیتی «ش» بۆرەدارە. ئەم نیشـانە لـە ڕێنووسـی کوردیدا بۆتە «و»).

مضمون / mazmûn ، ـها؛ مضـامین/: [عربـی]/سـم. ناوەرۆک؛ ناوەرۆکە؛ ناوەڕۆک؛ چەمک؛ نـاواخن: ۱. مەبەستێ کە لە تۆی وتار یان نووسراوەیەکدا دەرئەبـڕدرێت ‹مضـمون نامـەاش شـکایت از وضـع خودش بود: ناوەرۆکی نامەکەی گلەیی لە بار و دۆخی خۆی بوو› ۲. ئەوەی هونەرمەند لە بەرهەمەکەیدا دەری ئەبڕێ ‹فیلمی با مضمون تربیتی ساختە است: فیلمێکی بە چەمکی پەروەردەیی دروست کـردووە› ۳. [ادبی] مانایەکی ورد و جـوان کـە شـاعیر لـە هۆنراوەیەکدا ئەیخولقێنێ.

▣ **مضمون کوک کردن**: حەنـەک هەڵبەسـتن؛ لێب ساز دان؛ قسەی گاڵتە و گـەپ دروسـت کردن ‹رفقا بـرایش مضـمون کـوک کـردە بودنـد: دۆستان حەنەکیان بۆ هەڵبەستبوو›.

مضـیقه / mazîqe ، ـهـا/: [عربـی]/سـم. تەنگانـە؛ تەنگژە؛ تەنگەبەری؛ تەنگاوی؛ تەنگ و چەڵـەمە؛ تەنگی: ۱. هەڵ‌ومەرجی دژوار و ئاسـتەم ‹بـرای آب در مضـیقه بودنـد: بـۆ ئـاو لـە تەنگانـەدا بـوون› ۲. تەنگدەستی؛ نەداری؛ بێ‌دەرەتانی؛ بێ‌پارەیی

‹در مضیقه افتادن: کەوتنە تەنگانەوە›.

▣ **در مضیقه افتادن**: کەوتنە تەنگانەوە؛ وەتەنگاوی کەوتن؛ کەوتنە تەنگەبەری؛ تەنگەتاو بوون. هەروەها: **در مضیقه بودن**

مطابق / motābeq/: [عربی] *صفت*. هاودەق؛ هەمبەر؛ بەرامبەر؛ ئاوتا؛ وێکهاتوو؛ سازگار؛ هاوتا؛ بەرامپێل.

مطابقت / motābeqat، ـها/: [عربی]/*اسم*. هاودەقی؛ هەمبەری؛ دەقاودەقی؛ سازگاری؛ دوخ و چۆنیەتی سازگار بوون و وێکهاتنەوە لەگەڵ شتێکدا ‹بررسی کردم با اصل مطابقت داشت: تاوتوێم کرد دەگەڵ ئەسڵەکەیدا هاودەقی هەبوو›.

▣ **مطابقت دادن**: بەرامبەرکردنەوە؛ هەمبەر نان؛ لە بەر یەک نان/ ڕانان.

مطابقت داشتن: وێک هاتنەوە؛ هەمبەر بوون؛ دەقاودەق بوون.

مطابقت کردن: ۱. بەرامبەرکردنەوە؛ لە بەر یەک ڕانان ‹این صد صفحه نمونه‌ی اول را با خبر مطابقت کن!: ئەم سەد لاپەڕە نموونەی یەکەمە لەگەڵ خەبەرەکەدا بەرامبەر کەوە!› ۲. دەقاودەق بوون؛ وێک هاتنەوە ‹نسخه‌ی شما با اصل مطابقت می‌کند: ئەم ڕوونووسەی ئێوە لەگەڵ ئەسڵەکەیدا دەقاودەقە›.

مطاع / motā'/: [عربی] *صفت*. لەسەر چاوان؛ لەسەر سەر؛ شیاوی فەرمانبەری و ملڕاکێشی ‹امر جنابعالی مطاع است: دەستووری جەنابتان لە سەر چاوانە›.

مطالب / matāleb/: [عربی] جمعِ ☜ **مطلب**

مطالبات / motālebāt/: [عربی]/*اسم*. داخوازی؛ داخواز؛ داخواست: ۱. سەرجەمی ئەوەی دەبێ وەربگیردرێ ‹مطالبات شرکت از مشتریان هنوز وصول نشده است: داخوازی بەشدارگە لە مشتەریەکانی هێشتا وەرنەگیراوە› ۲. داواکاری؛ سەرجەمی ئەو شتانەی داواکراون ‹مطالبات مردم باید برآورده شود: داواکاری خەڵک دەبێ جێبەجێ بێ›.

مطالبه / motālebe/: [عربی]/*اسم*. داوا: ۱. کار و ڕەوتی خواستن؛ ویستن ‹آمده بودند و کمک مطالبه می‌کردند: هاتبوون و داوای یارمەتیان دەکرد.

مطالعات / motāle'āt/: [عربی] جمعِ ☜ **مطالعه**

مطالعه / motāle'e/: [عربی]/*اسم*. ۱. کار و ڕەوتی وەخوێندن؛ ئەوەوەنەی؛ وەندش؛ خوێندنەوە زۆرتر هەر بە چاو و بێدەنگ ‹مطالعه‌ی کتاب: خوێندنەوەی کتێب› ۲. /ـها؛ مطالعات/ کار و ڕەوتی کۆڵینەوە؛ توێژینەوە؛ لێڕوانین ‹روی بیماری جذام مطالعه می‌کند: لە سەر نەخۆشی خۆرە دەکۆڵێتەوە›.

مطامع / matāme'/: [عربی]/*اسم*. جێ تەما؛ جێگەی چاو تێبرین ‹مطامع آمریکا: جێ تەمای ئەمریکا›.

مطایبات / motāyebāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مطایبه**

مطایبه / motāyebe، ـها؛ مطایبات/: [عربی]/*اسم*. *[ادبی]* شۆخی؛ گاڵتە؛ گەمە.

مطب / matab(b)، ـها/: [عربی]/*اسم*. مەتەب؛ مەحکەمە؛ شوێنێ کە بژیشک نەخۆشی لێ دەبینێ.

مطبخ / matbax، ـها/: [عربی]/*اسم*. *[قدیمی]* چێشتخانە؛ ئاشگە؛ ئاشپەزخانە؛ شوێنێ کە چێشت و نانی لێ چێ دەکەن.

مطبعه / matba'e، ـها/: [عربی]/*اسم*. *[قدیمی]* چاپخانە.

مطبق / motabbaq/: [عربی] *صفت*. *[نامتداول]* تۆ-تۆ؛ چین-چین؛ چین لە سەر چین؛ بنەڵبن؛ تۆ سەر تۆ.

مطبوع / matbû'/: [عربی] *صفت*. ۱. خۆش؛ خوەش؛ وەش؛ دڵخواز؛ دڵواز ‹هوای مطبوع؛ غذای مطبوع: هەوای خۆش؛ چێشتی خۆش› ۲. *[قدیمی]* چاپی؛ چاپکراو؛ لە چاپدراو.

مطبوعات / matbû'āt/: [عربی]/*اسم*. چاپەمەنی: ۱. بەلاڤۆک؛ بلاڤۆک؛ پەخشە؛ سەرجەمی ئەو

چاپەمەنیانەی لە ماوەگەلی دیاریکراودا لە چاپ دەدرێن و بلاو دەبنەوە (وەک ڕۆژنامە و گۆڤار) ۲. سەرجەمی ئەو شتانەی لە چاپ دەردەچن ‹مطبوعات پیش از انقلاب: چاپەمەنی پێش لە شۆڕش›.

مطبوعاتی[1] / matbû'ātî ، ـها/: [عربی]/اسم. ڕۆژنامەفرۆشی؛ فرۆشگای چاپەمەنی.

مطبوعاتی[2]: صفت. ۱. چاپەمەنی؛ سەر بە چاپەمەنی ‹فعالیت مطبوعاتی: چالاکی چاپەمەنی› ۲. ڕۆژنامەوان ‹شوهرش مطبوعاتی است: مێردەکەی ڕۆژنامەوانە›.

مطران / metrān ، ـها/: [معرب از یونانی]/اسم. مەتران؛ مێتران؛ سەرۆکی کلیسای پارێزگا یان ولاتێک لە کلیسای ڕۆژهەلاتدا.

مطرب / motreb ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. *[گفتاری]* لۆتی؛ سازنە؛ گۆرانیبێژ؛ سازژەن بۆ سەما، بەتایبەت ئەوانەی هەڵپەڕکێ، گۆرانی و ئاهەنگی خێڵەکی بەڕێوە دەبەن.

مطربی / motrebî/: [عربی]/اسم. لۆتیگەری؛ گۆرانیبێژی؛ کاری لۆتی.

مطرح / matrah/: [عربی] صفت. جێباس؛ لە بەر سەرنج و گفتوگۆ ‹ این موضوع مطرح نیست: ئەم بابەتە جێباس نیە›. هەروەها: **مطرح بودن؛ مطرح شدن؛ مطرح کردن**

مطرود[1] / matrûd ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. وەلانراو؛ لاوەنراو؛ دەرکراو؛ دوورخراو؛ نەویستراو ‹سیاستمدار مطرود: ڕامیاری وەلانراو›.

مطرود[2]: قید. بە دەرکراوی؛ بە لانراوی ‹مطرود ترک دیار کرد: بە دەرکراوی ولاتی بەجێهێشت›.

مطلا / motallā/: [عربی] صفت. زێرکفت؛ زێڕساو.

مطلب / matlab ، ـها؛ مطالب/: [عربی]/اسم. ۱. داخواز؛ خواست؛ داوا ‹آزاد آمد و مطلب خود را به پدرش گفت: ئازاد هات و داخوازی خۆی بە بابی گوت› ۲. مەبەست؛ چەمک؛ درغە؛ هەواڵ؛ خەبەر یان مەبەستێ کە لە تۆی وتار یان نووسراوەیەکدا دێ ‹مقالەاش فقط پرحرفی بود و هیچ مطلبی نداشت: وتارەکەی هەر فرەوێژی بوو، دەنا هیچ مەبەستێکی تێدا نەبوو› ۳. نووسراوەیێ (وەک هەواڵ، گوزارش یان چیرۆک) کە بۆ چاپ لە بەلاڤۆک یان بلاوکردنەوە لە ڕادیۆ ڕەچاو دەکرێ.

مطلع / matla'/: [عربی]/اسم. ۱. جێ هەلات؛ جێ دەرکەوتنی تەنێکی ئاسمانی (وەک مانگ و خۆر) ۲. /ـها/ سەرهۆنە؛ یەکەمین بەیتی شێعر (غەزەل، قەسیدە) ۳. سەرەتا؛ دەسپێک ‹مطلع سخن: سەرەتای قسە›.

مطلع / mottale' ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. ئاگا؛ هاگا؛ ئاگادار؛ ئاگار؛ هایا؛ خەبەردار؛ هایلێ؛ هایدار؛ بە ئاگا؛ ئایە. هەروەها: **مطلع بودن؛ مطلع شدن؛ مطلع کردن**

مطلق / motlaq/: [عربی] صفت. ۱. تەواو؛ بێسنوور؛ بێکەمایەتی ‹آزادی مطلق؛ زیبایی مطلق: ئازادی بێسنوور؛ جوانی تەواو›: **مطلقه** ۲. *[دستور]* دەرباز؛ دەرباس؛ ڕەها؛ بێ هیچ پێوەندیەک لەگەڵ ماکی ڕێزمانیتردا ‹اسم مطلق اسمی است کە با هیچ اسم یا صفتی همراه نیست: ناوی دەرباز ناوێکە وا لەگەڵ هیچ ناو یان ئاوەڵناوێکدا هاوڕێ نیە› ۳. بێوێنە و بێشەریک.

مطلقاً / motlaqan/: [عربی] قید. ۱. بە تەواوی؛ تەواو؛ یەکسەرە ‹مطلقا دروغ می‌گوید: بە تەواوی درۆ ئەکا› ۲. قەت؛ هەر؛ هەرگیز؛ هەرگیزاوهەرگیز؛ بە هیچ جۆر؛ ببڕای‌ببڕای؛ ببڕای‌بڕ ‹مطلقاً او را ندیدەام: قەت نەمدیوە›.

مطلقه / motallaqe ، ـها/: [عربی] صفت. تەلاقدراو؛ تلاقدریەی؛ جیاوەبوو ‹همسر مطلقەی او شکایت کردە است: ژنە تەلاقدراوەکەی شکاتی کردووە›.

مطلقه / motlaqe/: [عربی] ☜ **مطلق ـ۱**

مطلوب / matlûb/: [عربی] صفت. ۱. خوازراو؛ داواکراو؛ ویستراو ‹کمال مطلوب: کەمالی خوازراو›

۲. باش؛ شیاو؛ لەبار؛ پەسەن ‹وضعیت مطلوب: بار و دۆخی باش›.

مطلوبیت / matlûbîyyat/: [عربی]/اسم. لەباری؛ شیاوی؛ پەسەنیەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی باش بوون.

مطمئن / motma'en(n)/: [عربی] صفت. خاترجەم؛ دڵنیا: ۱. بێخەم؛ ئەرخەیان؛ ئارخەیان؛ فریقەت ‹از خودش مطمئن است: لە خۆی دڵنیایە› ۲. شیاوی دڵنیایی ‹از او مطمئن باش: لێ خاترجەم بە›.

مطمئناً / motma'ennan/: [عربی]قید. خاترجەم؛ بێشەک؛ حەتمەن ‹مطمئناً الآن می‌آید: خاترجەم ئێستا دێ›.

مطنجن / motancan/: [از عربی؟]/اسم. [قدیمی] حەوترینگە؛ حەوترینگینە؛ حەفتترنگە؛ حەفتترنگێن؛ حەفتترنگینە؛ مزراویلکە؛ مزراویکە؛ مزەورە؛ مرارۆکە؛ متەنجەنە؛ جلبڕ؛ جلبڕووکە؛ شۆربای سماق و هێلکە.

مطنطن / motantan/: [عربی] صفت. ۱. [نامتداول] بەناوبانگ؛ ناوبەدەر ۲. بەقاوقوو؛ بە دەنگدانەوە ‹سخنرانی مطنطن: وتاربێژی بەقاوقوو›.

مطهر / motahhar/: [عربی] صفت. [ادبی] پاک؛ خاوێن؛ پاک و پوار؛ پاکتاو؛ پاکژ؛ پاکیزە.

مطیع / motî'/ ، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. گوێڕایەڵ؛ فەرمانبەر؛ ڕام؛ ژێرفەرمان؛ بەردەست؛ سەرخوار؛ ڕاژێر؛ گوێلەمست؛ ملداو؛ گوێدێر ‹مرد مطیع؛ کارگر مطیع: پیاوی فەرمانبەر؛ کرێکاری گوێڕایەڵ›.

مظالم / mazālem/: [عربی] جمعِ ☜ **مظلمه**

مظان / mazān(n)/: [عربی] اسم. [ادبی] جێ‌شک؛ جێگومان؛ جێی شک و دڕدۆنگی ‹در مظان تهمت بودن: لە جێ‌شکی بوختاندا بوون›.

مظاهر / mazāher/: [عربی] جمعِ ☜ **مَظهَر**

مظروف / mazrûf/: [عربی] اسم. ناوەڕۆکی دەفر؛ ئەوەی لە ناو دەفردایە.

مظفر / mozaffar/: [عربی] صفت. [ادبی] سەرکەوتوو؛ سەرکەفتی؛ زاڵ.

مظلم / mozlem/: [عربی] صفت. [ادبی] نووتەک؛ تنۆک؛ ئەنگوستەچاو؛ تاریک و تنۆک؛ زۆر تاریک.

مظلمه / mazlame ، مظالم/: [عربی]/اسم. ۱. ستەم؛ گووج؛ زۆر؛ زوڵم؛ زۆرداری ۲. [قدیمی] دادخوازی؛ دادبەری؛ دادخوایی.

مظلوم[1] / mazlûm ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. بەش‌خوراو؛ چەوساوە؛ زۆرلێکراو؛ مەزڵووم؛ ئەوی ستەمی پێ‌کراوە.

مظلوم[2]: صفت. ۱. ستەمکێش؛ بەش‌خوراو؛ دەشەنی؛ چەوساوە؛ بڕەش ۲. [مجازی] فقیر؛ بێ‌ئازار؛ بەستەزمان.

مظلومانه / mazlûmāne/: [عربی/ فارسی] قید. بەبێ تاوان؛ مەزڵوومانە؛ بێ‌گوناحانە ‹مظلومانه کشته شد: بەبێ تاوان کوژرا›.

مظلومیت / mazlûmîyyat ، ـها/: [عربی]/اسم. چەوساوەیی؛ بەش‌خوراوی؛ دۆخ و چۆنیەتی مەزڵووم بوون.

مظنون / maznûn/: [عربی] صفت. ۱. /ـها؛ ـان؛ ـین/ بەرشک؛ بەرگومان؛ لە بەر دڕدۆنگی و شکدا ‹فرد مظنون دستگیر شد: کەسی بەرشک گیرا› ۲. بەشک؛ دڕدۆنگ؛ دارای شک و دڕدۆنگی ‹به او مظنون شدم: لێی بەشک بووم›.

مظنه / mazanne/: [عربی]/اسم. نرخ؛ مەزەندە؛ مەزەنە (زاراوەی بازاڕ).

▣ **مظنه دست کسی آمدن**: هاتنە دەستی کەسێک؛ مەزنە هاتنە دەس کەسێ ‹تا وضع را دیدم مظنه دستم آمد که این کار شدنی نیست: هەر بارودۆخەکەم دیت هاتە دەستم کە ئەم کارە ناکرێ›.

مظنه کردن: مەزنەکردن؛ نرخ پرسین؛ قیمەت‌کردن.

مظهر / mazhar ، ـها؛ مظاهر/: [عربی]/اسم. نمانا؛ دیاردە؛ نیشانە؛ سەمبول؛ شتێ کە بە هۆی

پێوەند یان لێکچوویی لەگەڵ شتێکی‌تر، یان بە گوێرەی بڕیارێ، نیشاندەر و وەبیر خەرەوەی ئەو شتەیە، بەتایبەت نیشانەیەکی دیار و بەرچاو لە شتێکی نادیار ‹شیر مظهر شجاعت است: شێر نمانای ئازایەتیە›.

◙ **مظهر قنات:** چاوکەی کارێز؛ ئەو شوێنە کە ئاوی کارێز دەگاتە سەر زەوین.

معاً / ma'an/: [عربی] *قید.* پێکەوە؛ بە یەکەوە؛ لە تەک یەکا؛ پێکڤە؛ وێڕای یەک؛ پێوە؛ یۆوە.

معابد / ma'ābed/: [عربی] جمعِ ☜ **معبد**

معابر / ma'āber/: [عربی] جمعِ ☜ **معبر**

معـاد / ma'ād, mo'ād/: [عربـی] *اسـم. [اسـلام]* ۱. پەسـڵان؛ ڕەوتی هەسـتانەوە؛ زینـدوو بوونـەوەی مـردوان لـە ڕۆژی قیامەتـدا بـۆ پێڕاگەیشتن بـە کـار و بـاری ژیـانی پێشـوویان ۲. قیامەت؛ دنیای‌تر.

معادل / mo'ādel، ـها/: [عربی] *صفت.* هاوپـەرا؛ هاوسـەنگ؛ بەرانبـەر: ۱. بارتـەقا؛ هـاوکێش؛ هاوڕێژە؛ بە چۆنیەتی، چەندیـەتی یـان بایـەخی بەرانبـەرەوە ۲. هاوشـان؛ هامشـان؛ هاوتـەراز؛ هەڤسـەر؛ هاوسـەر؛ بـە گرینگـی و وەجـی یەکسانەوە.

معادلات / mo'ādelāt/: [عربی] جمعِ ☜ **معادله**

معادلـه / mo'ādele، ـها؛ مُعـادلات/: [عربـی] *اسـم.* هاوکێشـە؛ هەڤکێشـە: ۱. *[ریاضی]* ڕسـتەیەکی بریتی لە ژمارە و نیشانە، نیشاندەری بەرامبەری و هاوسـەنگی دوو لایـەنی ڕسـتەکە ۲. *[شـیمی]* ڕستەیەک دوو لایەنەی بریتی لـە نـاوی چەنـد مـاکی کیمیـایی و نوێنـەری ئـاڵوگـۆڕێکی کیمیاوی ۳. *[کنـایی]* هاوسـەنگی؛ بـار و دۆخـی دامەزران لە سەر بڕیارێک.

معادل یابی / mo'ādelyābî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* هاوواتادۆزی؛ کار و ڕەوتی دۆزینەوەی وشەی وا لە زمانێکدا کە لە بواری مانا و بە کـار هێنانـەوە هاوتای وشەی زمانی ڕەچاوکراو بێ.

معادن / ma'āden/: [عربی] جمعِ ☜ **معدن**

معاذیر / ma'āzîr/: [عربی] جمعِ ☜ **عُذر**

معارض / mo'ārez، ـان: ـین/: [عربـی] *صـفت.* دژ؛ هۆگـەچ؛ بەرهەڵسـت؛ سـەرپێچ؛ نـەتل؛ نـەیار؛ خەریکی دژمنی و بەربـەرەکانێ ‹نیروی معـارض نظام: هێزی دژی ڕژیم›.

معارضه / mo'āreze، ـهـا/: [عربی] *اسم.* دژایـەتی؛ بەربەرەکانێ: ۱. دوژمنایەتی؛ نەیاری ‹معارضه بـا نظـام: دژایـەتی لەگـەڵ ڕژیم› ۲. *[نامتـداول]* بەرهەڵستی؛ ناسازگاری؛ نارەزایەتی.

معـارف / ma'āref/: [عربـی] *اسـم.* ۱. جمـعِ ☜ **معرفت** ۲. *[قدیمی]* فەرهەنگ.

معارفه / mo'ārefe/: [عربی] *اسم.* ۱. کار و ڕەوتی ناساندن ‹مراسم معارفه بـه عمـل آمـد: ڕێوڕەسمی ناساندن بەڕێوە چوو› ۲. ئاشنایەتی ‹مجلس معارفه: کۆڕی ئاشنایەتی›.

معـاریف / ma'ārîf/: [عربـی] *اسـم.* ناسـراوان؛ سەرشناسان؛ سەرناسان؛ ئەو کەسانەی بە باشی دەناسرێن ‹معاریف شهر: ناسراوانـی شار›.

معاش / ma'āš, mo'āš/: [عربی] *اسم.* بژیو؛ پێژی؛ گـوزەرانی ژیـان ‹تـأمین معـاش؛ وسـیلەی معـاش: دابینی بژیو؛ ئامرازی بژیو›.

معاشر[1] / mo'āšer، ـان: ـین/: [عربی] *اسم.* هاودەم؛ هاونشین؛ ئاودەم؛ هامدەم.

معاشر[2]: *صفت.* خوێنگەرم؛ گەرمگر؛ خۆڕێخەر.

معاشـرت / mo'āšerat، ـهـا/: [عربـی] *اسـم.* هاودەمی؛ ئاودەمی؛ ئامووشە؛ ئاموشۆ؛ هاتوچۆ؛ ئامشۆڕەفت.

معاشرتی / mo'āšeratî/: [عربی] *صفت. [گفتـاری]* خوێنگەرم؛ گەرمگر؛ خۆڕێخەر.

معاشـقات / mo'āšeqat/: [عربـی] جمـعِ ☜ **معاشقه**

معاشقه / mo'āšeqe، ـها؛ معاشقات/: [عربـی] *اسم.* عەشقبازی؛ دڵداری.

معاصـر / mo'āšer، ـان؛ ـین/: [عربـی] *صـفت.*

هاوچــەرخ؛ هەڤــچاخ؛ هاوزەمــان؛ هاوچــاخ: ١. هەڤـدەم؛ هەڤـبەز؛ هاورۆژگـار؛ هاوسـەردەم ‹شیخ رضا طالبانی معاصر ناصرالدین شاه بود: شێخ ڕەزا تاڵەبانی هاوچەرخی ناسرەدین شا بـوو› ٢. سـەر بـەم سـەردەمە ‹نویسـندەی معاصـر؛ زمـان معاصـر: نووسەری هاوچەرخ؛ سەردەمی هاوچەرخ›.

معاصی / ma'āsî/: [عربی] جمعِ ☜ **معصیّت**

معاضدت / mo'āzedat ، ـها/: [عربی]/سم. یـاری؛ یارمەتی؛ هاوکاری؛ هاریکاری؛ کۆمەک؛ یاردەی.

معــاف / mo'āf/: [عربــی] صـفت. بەخشــراو؛ بەخشیاگ؛ مەعاف؛ لەکۆڵ کەوتوو.

معــافی / mo'āfî/: [عربــی]/سـم. بەخشــراوی؛ مەعافی: ١. بـار و دۆخ یـان چونیـەتی مـەعاف بوون ‹معافی از خدمت سربازی: مەعافی لە خزمـەتی سەربازی› ٢. [گفتاری] بڕوانامە یا پەڕەی مـەعاف بوون ‹رفتم معافی گرفتم: ڕۆشتم مەعافیم وەرگرت› * **معافیت**

معافیت / mo'āfîyyat/: [عربی] ☜ **معافی**

معــالج / mo'ālec/: [عربــی] صـفت. دەرمانکــەر؛ دەرمانیار؛ عیلاجکەر.

معالجات / mo'ālecāt/: [عربی] جمعِ ☜ **معالجه**

معالجــه / mo'ālece, mā:lece ، ـهـا؛ معالجـات/: [عربی]/سم. چارەسەر؛ چارە؛ عیلاج؛ چار؛ دەرمان ‹کمردردم را معالجـه کـرد: پشتێشـەکەمی چارەسـەر کرد›.

مـعالوصـف / ma'alvasf/: [عربـی] حـرف. بـەو حاڵەش؛ بـەم حاڵەشـەوە؛ بـە گشـت ئەمانـەوە؛ بەمەیشەو؛ بەوەشەوە کە گـوترا؛ هێشـتایچ؛ پـێ حاڵەیچەوە ‹هرچند سابقەی خوبی نداشت، معالوصـف اسـتخدامش کـردیم: ئەگـەرچی ڕابردوویـەکی باشـی نەبوو، بەو حاڵەش دامانمەزراند›.

معاملات / mo'āmelāt/: [عربی] جمعِ ☜ **معامله**

معاملــه / mo'āmele ، ـهـا/: [عربــی]/سـم. ١. /معــاملات/ سـەودا؛ مامەڵــە؛ دانوسـان؛ دانوســتان؛ ئـاڵوویـر؛ داوبســێن؛ داوبســە؛ دادوبسەت؛ ئاڵشت؛ ڕشت؛ ئاڵشوێرش؛ کـڕین و فرۆشتن ‹امروز آن خانه را معامله کـردم: ئەمـڕۆ ئـەو ماڵەم سەودا کرد› ٢. هەڵـس‌وکـەوت؛ کـردەوە؛ ئاکار؛ ڕەوشت؛ کار و ڕەوتی جووڵانەوە ‹با مـردم این‌طور معامله نکن!: لەگەڵ خەڵکدا وا هەڵس‌وکەوت مەکە!› ٤. [کنایی، گفتاری] گیزوگولەنگ؛ بارخانە؛ وردەواڵە؛ ئەندامی زا و زێی پیاو ‹شلوارش پـاره و معاملــەاش پیــدا بــود: شەڵــوارەکەی دڕابــوو، گیزوگولەنگی دیار بوو›.

معاملەبەمثل / mo'āmelebemesl/: [عربـی]/سـم. مامەڵەی کەس لە کەس/ کەسمان لە کەس.

معاند / mo'āned ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. دژ؛ دژمن؛ نەیار؛ گاڤبەر؛ نەتەل.

معانی / ma'ānî/: [عربی] جمعِ ☜ **معنی**

معانی و بیان / ma'ānî-yo-bayān/: [عربی]/سم. [ادبیات] زانستێکی وێژەوانی کە دەپەرژێتە سـەر چۆنیەتی جوان و ڕازاوە قسەکردن یان نووسـین بە لەبـەرچاوگرتنی بەرهەمـە سـەرکەوتووەکانی شاعیران و نووسەرانی گەورە.

معــاود / mo'āved ، ـان؛ ـیـن/: [عربــی]/سـم. هەڵگەڕاوە؛ ئەوەی کە لە شوێنێ هەڵگەڕابێتەوە ‹معاود عراقی: هەڵگەڕاوەی عیراقی›.

معاودت / mo'āvedat/: [عربی]/سم. [ادبی] کـار و ڕەوتی هەڵــگەڕانەوە؛ گەڕانــەوە؛ هەڵــوگەڕیان؛ ئەوەگێلەی.

معواضــات / mo'āvezāt/: [عربــی] جمــعِ ☜ **معاوضه**

معاوضه / mo'āveze ، ـها؛ معاوضات/: [عربـی]/سـم. ئاڵ‌وگۆڕ؛ وارۆگۆڕ؛ هەڤگەلی؛ بەردیل؛ بـەردیلی؛ گوهـەڕ؛ گوهێـڕەک؛ کـار یـا ڕەوتی گۆڕینـەوە؛ گۆڕانەوە؛ واڕایوە؛ هەڤگوهارتن؛ گوهەڕین ‹خانـه را با یـک آپارتمـان معاوضـه کـردم: ماڵـەکەم لەگـەڵ وارخانێک گۆڕیەوە›.

معـاون / mo'āven ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی]/سـم. ١. جێگر؛ جێگەدار؛ میرک؛ بریکار؛ دووەم پلە لە

زەنجیرەپلەی ئیداری ‹معاون وزیر؛ معاون اداره: جێگری وەزیر؛ میرکی مەزرینگە› ۲. *[حقوق]* هاودەست؛ دەستیار؛ یارمەتیدەر ‹معاون جرم: هاودەستی تاوان›.

▣ **معاون جرم:** هاو تاوان؛ یاریدەری تاوانکار؛ هاودەستی تاوانبار؛ ئەو کەسە تاوانباری یارمەتی داوە.

معاونت / mo'āvenat/: [عربی]/*اسم*. دەستیاری: ۱. جێگری؛ جێگرایەتی؛ میرکی؛ بریکاری؛ پیشە و پلەی میرک ۲. /*ها*/ هاودەستی؛ هاوکاری.

معاهدات / mo'āhedāt/: [عربی] جمعِ ☜ **معاهده**

معاهده / mo'āhede ، ـها؛ معاهدات/: [عربی]/*اسم*. ۱. پەیمان؛ پەیمانە؛ بڕیار؛ بەن‌وبەس؛ بەڵێن ۲. بڕیارنامە؛ پەیماننامە؛ بەڵێننامە؛ ڕێکەوتننامە.

معایب / ma'āyeb/: [عربی] جمعِ ☜ **عیب**

معاینات / mo'āyenāt/: [عربی] جمعِ ☜ **معاینه**

معاینه / mo'āyene, mā:yene ، ـها؛ معاینات/: [عربی]/*اسم*. دەویان؛ سەح؛ کار و ڕەوتی لێ‌ڕوانین و توێژینەوەی شتێ یان شوێنێ، بەتایبەت توێژینەوەی لەش یا بەشێک لە لەشی گیاندار بۆ دەرخستنی ئازار، نەخۆشی یان لە بەر دڵنیایی لە ساخ بوونی.

▣ **معاینەی فنی:** تاقی‌کردنی دەزگا یان ئامێرێ بۆ دڵنیایی لە ساخ بوونی.

معبد / ma'bad ، ـها؛ معابد/: [عربی]/*اسم*. پەرسگە؛ دێوەڵ؛ مزگان؛ مزگ؛ هورمزگ؛ جێگەی لە خوا پاڕانەوە، بەتایبەت هی جگە لە موسوڵمانان ‹معبد بودایی: پەرسگەی بوودایی›.

معبر / ma'bar ، ـها؛ معابر/: [عربی]/*اسم*. بوار؛ بگار؛ بوارگە؛ گوزەرگا؛ ڕێبازگە؛ ڕێگا؛ ویەر؛ ویار؛ ڕاگە؛ ڕاڕەڤ؛ گوزەر.

معبر / mo'abber ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم*. شرۆڤەکەر؛ شرۆکەر؛ خەولێکدەر؛ لێکدەرەوەی خەون.

معبود[1] / ma'bûd/: [عربی]/*اسم*. خوا؛ خودا؛ خودێ؛ بینایی‌چاوان.

معبود[2]: *صفت*. پەرستراو؛ پەرسیاگ ‹خدای معبود: خودای پەرستراو›.

معتاد / mo'tād, mo:tād ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. هۆکارە؛ گیرۆدە؛ لۆس: ۱. ئالوودە ‹معتاد به تریاک: ئالوودەی تریاک› ۲. خۆگرتوو؛ ڕاهاتوو؛ خۆپێگرتوو ‹معتاد به مطالعه: هۆکارەی خوێندنەوە›.

معتبر / mo'tabar, mo:tabar/: [عربی] *صفت*. ۱. جێ‌متمانە؛ بە ئیتوار؛ جێ‌بڕوا؛ جێ‌باوەڕ؛ بە بڕشت؛ جێگەی متمانە ‹تاجر معتبر؛ خبر معتبر: بازرگانی جێ‌بڕوا؛ هەواڵی جێ‌باوەڕ› ۲. *[قدیمی]* گرینگ ‹پل معتبری ساخته بودند: پردێکی گرینگیان دروست کردبوو›.

معتدل / mo'tadel, mo:tadel/: [عربی] *صفت*. ۱. فێنک؛ هنک؛ هۆنک؛ هێنک؛ هوون؛ هووینک؛ هوونک؛ هینگ؛ فوونکی؛ فۆنکایی؛ نە گەرم نە سارد ‹آب و هوای معتدل: ئاو و هەوای فینک› ۲. میانەڕۆ؛ مامناوەندی ‹سیاستمدار معتدل: رامیاری میانەڕۆ›.

معترض / mo'tarez, mo:tarez ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. بەرهەڵست؛ بەرتەکداو؛ بەرپەرچدەر؛ لێوەستاو؛ ڕەخنەگر ‹او به این کار معترض است: ئەو بەرهەڵستی ئەم کارەیە›.

معترضه / mo'tareze, mo:tareze/: [عربی] ☜ جملەی معترضە، **جمله**

معترف / mo'taref, mo:taref/: [عربی] *صفت*. موکوڕ؛ مکوڕ؛ مقیر؛ درکێن؛ دان‌پیانەر؛ پێ‌لێنەر؛ ددان‌پێدانەر؛ دۆخی پێ‌هاتن و هەڵە یان تاوانباری خۆ گرتنە ئەستۆ ‹او به گناهش معترف است: بە گونای خۆی موکور هاتووە›.

معتزله / mo'tazele/: [عربی]/*اسم*. موعتەزیلە؛ ڕێبازێکی کەلامی و فەلسەفی کە لە سەدەی دووهەمی کۆچیەوە لە ناو موسوڵماناندا سەری هەڵدا و جەخت دەکاتە سەر عەقڵ و بایەخدان

به بەڵگە، سەربەست بوونی مرۆڤ و خولقاو بوونی قورئان.

معتزلی / mo'tazelî/: [عربی] *صفت*. موعتەزیلی: ۱. سەر بە موعتەزیلە ‹افکار معتزلی: بیر و ڕای موعتەزیلی› ۲. /ـها؛ ـان/ هۆگر و شوێنەڕای موعتەزیلە.

معتقد / mo'taqed, mo:'taqed، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. بڕوامەند؛ باوڕدار؛ بڕوادار: ۱. بەبڕوا؛ خاوەنباوڕ ‹شخص معتقد به اصالت ماده: کەسی بڕوامەند بە ڕەسەنی ماک› ۲. بە ئیمان ‹معتقد به اسلام: بڕوادار بە ئیسلام›.

معتقدات / mo'taqedāt, mo:taqedāt/: [عربی] جمعِ ☜ **عقیده**

معتمد / mo'tamed, mo'tamad، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم*. جێباوڕ؛ جێمتمانە؛ ڕاست و ئەمین؛ باوڕپێکراو؛ جێبڕوا و دڵنیایی خەڵک ‹معتمد محل: جێباوەڕی گەڕەک›.

معتنابه / mo'tanābeh/: [عربی] *صفت*. زۆر و زەبەند؛ چاوگر؛ مشەمەر؛ فرە ‹مقدار معتنابە: ڕادەی زۆر و زەبەند›.

معجر / ma'car، ـها/: [عربی]/*اسم*. */گفتاری/* مەعجەر؛ مەعجەرە؛ پێکهاتەیەک لە بەرد، چێو یان کانزا بۆ بەرهێوان یان لە پەنای پلیکان: **محجر**

معجز / mo'cez, mo:cez، ـها/: [عربی]/*اسم*. */گفتاری/* پەرجوو؛ پەرجۆ؛ مۆجزە.

معجزات / mo'cezāt, mo:cezāt/: [عربی] جمعِ ☜ **معجزه**

معجزآسا / mo'cezāsā, mo:cezāsā, mo'cez'āsā/: [عربی/ فارسی] *صفت*. */ادبی/* پەرجۆئاسا؛ مۆجزاسا؛ زۆر سەیر، بەتایبەت لە بواری هەڵکەفتی ڕوودان ‹نجات معجزەآسا؛ پیروزی معجزەآسا: ڕزگاری پەرجوئاسا؛ سەرکەوتنی مۆجزاسا›.

معجزه / mo'ceze, mo:ceze، ـها؛ معجزات/: [عربی]/*اسم*. پەرجۆ؛ پەرجوو؛ مۆجزات؛ مۆجزە؛ نووازە؛ مووزات: ۱. کاری زۆر سەیر و سەمەرە کە لە پێغەمبەرانەوە بینراوە و نیشاندەری دەستڕۆشتوویی هێزی ئاسمانی لە ژیانی مرۆڤە ۲. دیاردە، شت یان کارێکی زور سەیر و نائاسایی.

معجون / ma'cûn/: [عربی]/*اسم*. ماجووم؛ مەعجوون: ۱. /ـها/ دەرمانێکی خۆراکی و هێزدەر، پتر وەکوو مرەبا یان هەڵوا کە لە تێکەڵاوکردنی چەند ماک بەرهەم دێ ۲. چەشنێ خۆراک بە شێوەی تێکەڵاوی شیلەی خورما، شیر، گوێز، پستە، بادام، کونجی و نارگیل و هەنگوین.

معدل / mo'addel، ـها/: [عربی]/*اسم*. ناوین؛ ناڤنج؛ ناوگین؛ بەرئەنجام؛ کۆئەنجام؛ ژمارەیەک کە لە کۆکردنەوەی بۆ وێنە دە ژمارە و ئەمجار دابەشکردنی سەرجەم بە سەر ژمارەی دەدا بەرهەم دێ.

معدل‌النهار / mo'addelonnahār/: [عربی]/*اسم*. هەر کام لەو دوو شۆنکاتە لە ساڵدا کە درێژایی شەو و ڕۆژ وەک یەک دێتەوە (ئاخر شەوی زستان و دوایین ڕۆژی هاوین).

معدن / ma'dan, ma:dan، ـها؛ معادن/: [عربی]/*اسم*. کان؛ جان؛ کاراک؛ کارە؛ کانگا؛ کانگە؛ ناوک؛ ناوکە؛ کەن؛ مەڵبەن؛ مەڵبەند؛ کەند: ۱. کۆگای کانەگەلی سروشتی ۲. ڕەهەند و دالانی کەنراو لە ژێر زەویدا بۆ دۆزینەوە و دەرهێنانی کانە ۳. */مجازی/* خەزێنە؛ هەمان؛ شوێنێ کە بە فراوانی شتێکی لێ بێ ‹معدن ماهی؛ معدن علم: کانی ماسی؛ کانی زانست›.

◘ **معدن زغال‌سنگ**: کەمران؛ کانی بەردەخەڵووزە.

معدن سنگ: کەرخانە؛ کانەبەرد؛ کانەکوچک؛ کانی بەرد لێ هەڵکەندن.

معدن گچ: گەچینە؛ کانی گەچ؛ کانەگەچ.

معدن نمک: خوێڵێن؛ خواڵین؛ نمەکلۆ؛ کانی

خویٚ.

معــدنچی / ma'dančî, ma:dan- ، ـهـا؛ ـان/: [عربی/ ترکی]/اسم. کانکەن؛ کرێکاری نێو کان.

معــدنکار / ma'dankār, ma:dan- ، ـهـا؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. کانکار؛ کانەوان؛ ئەوەی بە کار و باری کانگاوە دەپەرژێ (وەک کانکەن، ئەندازیار یان خاوەنی کان).

معــدنکاری / ma'dankārî, ma:dan-/: [عربـی/ فارسی]/اسم. کانکاری؛ کانەوانی؛ سـەرجەم کـار و باری دانەوە، دەرهێنان و کەڵـک وەرگـرتن لـە کاراک.

معــدنی / ma'danî, ma:danî/: [عربـی] صـفت. کانی؛ کانگەیی: ۱. کانزایی؛ لـە کانـدا بەرهـەم هاتوو ‹فرآوردەهای معـدنی: بەرهەمگـەلی کـانزایی› ۲. سەر بە کان ‹مادەی معدنی: ماکی کانی›.

◙ آب معدنی ☜ آب

معــدود / ma'dûd, ma:dûd/: [عربـی] صـفت. تاک‌وتووک؛ زۆر کـەم؛ کـەمژمـار ‹معـدودی فـرار کردند: تاک‌وتووکێک هەڵاتن›.

معدوم / ma'dûm/: [عربـی] صفت. ۱. تووناـبوو؛ تەفروتوونا؛ تیاچوو؛ لەناوچوو؛ لەبەین‌چوو؛ فەوتاو ‹آن همـه کتـاب معـدوم شـد: ئـەو هەمکـە کتێبـە تەفروتوونا بوون› ۲. ئێعدام‌کراو؛ تێدابراو؛ کـوژراو ‹افسر معدوم: ئەفسەری ئێعدام‌کراو›.

معــده / me'de, me:de/: [عربـی]/اسـم. گـەدە؛ گـەدگ؛ گـەدک؛ گـەدێ؛ گەیـە؛ گـرگ؛ ورگ؛ گیپـاڵ؛ هـوور؛ کـرش؛ سـیق؛ مـەن؛ ئاشـک؛ هۆلمان؛ مـاعور؛ عـوور؛ ئـوور؛ عـورگ؛ حـورگ؛ مـەعـدە؛ کیسـەی ماسـولکەیی نێـو کۆنـدامی هەرسەک، لە نێوان سورانچک و ڕیخۆڵـەدا کـە خۆراک دوای قووت دان دەڕژێتە ناوی.

معدی / me'dî/: [عربی] صفت. ورگـی؛ گـەدەیی؛ گەدگی؛ ئاشگی؛ هۆلمانی؛ سەر بە گەدە ‹بیماری معدی: نەخۆشی ورگی›.

معذالك / ma'zālek, ma:zālek/: [عربی] حـرف. بـەم حالەشـەوە؛ بـەو حالـەش؛ هێشـتایچ؛ بەمەیشەوە؛ پینەیچەوە ‹معـذالک بهتـر اسـت بـا او مشـورتی بکنیـد: بـەم حالەشـەوە باشـترە ڕاوێژێکـی لەگەڵدا بکەن›: **معهذا؛ معذلك**

معذب / mo'azzab/: [عربـی] صـفت. نارەحـەت؛ ئازاو ‹از شرکت در این گونه مجالس معذب می‌شود: لە بەشدار بوون لەم چەشنە کۆڕانەدا نارەحەت دەبێ›.

معذرت / ma'zerat, ma:zerat ، ـها/: [عربی]/اسم. داوای لێبووردن؛ مـەعزەرەت؛ عـوزر ‹از تـأخیر معذرت می‌خواهم: لە بەر دێر هاتنم داوای لێبـووردن دەکەم›.

معذرت‌خـواهی / ma'zeratxāhî, ma:zerat-/: [عربی/ فارسی]/اسم. *[گفتاری]* داوای لێبـووردوویی؛ عوزرخوازی؛ کاری داوای لێبووردن‌کردن.

معذلك / ma'zālek/: [عربی] ☜ **معذالك**

معـــذور / ma'zûr, ma:zûr/: [عربـــی] صـفت. ۱. بەعوزر ۲. بێدەسەڵات؛ ناتەوان ‹بیمـار معـذور اسـت: نەخۆش بـێدەسـەڵاتە› ۳. دۆخـی ژن لـە کاتی نەخۆشی مانگانەیدا.

معذوریت / ma'zûrîyyat, ma:zûrîyyat ، ـها/: [عربی]/اسم. چۆنیەتی بەعوزر بوون.

معراج / me'rāc, me:rāc/: [عربی]/اسم. میعـراج: ۱. *[اسلام]* کـار و ڕەوتی چـوون بـۆ ئاسمـان و گەیشتنە لای خودا، بەتایبەت لەمەڕ پێغەمبەری ئیسـلامەوە ۲. *[کنـایی]* عـورووج؛ ڕەوتی بـەرز بوونـەوە و هەڵـچوون ۳. پلیکانـە؛ پـەیژە؛ سەرخەرە؛ ئامێر و هۆی هەڵچوون و سەرکەوتن.

معـرب / mo'arrab/: [عربی] صفت. عـەرەبیکراو ‹جرجان معرب گرگان است: جورجـان عـەرەبیکراوی گورگانە›.

معرب / mo'rab/: [عربی] صفت. مووفرکـدار؛ بـە سەرە و ژێرە و بۆرە.

معرض / ma'raz, ma:raz/: [عربی]/اسم. پێشانگە؛ پیشانگە؛ ڕانگە؛ بەرچاو؛ نمایشگا؛ جێگەی ڕانان.

◘ به معرض چیزی گذاشتن: وە بەر شتێ ڕانـان؛

وەبەر شتێ نان؛ وە بەر شتێ خستن ‹خانه را به معرض فروش گذاشتیم: ماڵەکەمان دانا بۆ فرۆش›.

در معرض چیزی بودن: خەریک شتێ بوون؛ لە بەر کارتێکەری شتێکا بوون ‹خانه در معرض ویرانی است: ماڵەکە خەریکە برووخێ›.

در معرض چیزی قرار دادن: وە بەر شتێ خستن؛ خستنە بەر شتێ ‹خود را در معرض خطر قرار داد: خۆی خستە بەر مەترسی›: در معرض چیزی گذاشتن

در معرض چیزی قرار گرفتن: کەوتنە بەر شتێ ‹با آغاز جنگ شهرهای کشور در معرض حملەی دشمن قرار گرفت: بە دەسپێکردنی شەڕ شارەکانی وڵات کەوتنە بەر هێرشی دژمن›: در معرض چیزی واقع شدن

در معرض چیزی گذاشتن ☜ در معرض چیزی قرار دادن

در معرض چیزی واقع شدن ☜ در معرض چیزی قرار گرفتن

معرف / mo'arref ، ـها/: [عربی]/اسم. شناس؛ بناس؛ ناسێنەر: ۱. /ـان؛ ـین/ ئەوەی کەسێک دەناسێت و دەتوانێ سەبارەت بەو زانیاری بدا ‹دو نفر معرف معرفی کنید!: دوو شناس ناو بەرن!› ۲. *[شیمی]* ناسێنە؛ ئەندیکاتور؛ ماکێکی کیمیایی کە بە پای ڕەنگیدا هەبوون یان نەبوونی ماکیتر دەردەخا ۳. *[منطق]* شتێکی ئاشکرا و بێقسە کە دەبێتە هۆی دەرکەوتنی شتێکی نادیار.

معرفت / ma'refat, ma:refat ، ـها؛ معارف/: [عربی]/اسم. ۱. ناسیاری؛ بار و دۆخ یان چۆنیەتی ناسینی شتێ بە هوی ئاشنا بوونی لە ڕێگەی ئەزموون یان پێوەندیەوە ۲. زانست؛ بەرهەمی ئەم جۆرە ناسینە ۳. زانست؛ سەردەرچوویی لە زانست، فەن یان هونەرێک ٤. زانست؛ بەرهەمی ئەم ئاشنایەتیە ٥. ناسیاری؛ زانیاری؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی تێگەیشتن لە ڕاستەقینە ‹معرفت علمی؛ معرفت شهودی: ناسیاری زانستی؛ زانیاری خویایی› ٦. ئاگاداری؛ زانیاری ۷. *[گفتاری]* ماریفەت؛ ئاشنایەتی لەگەڵ فەرهەنگی پەسەندکراوی کۆمەڵ و بە گوێرەی ئەوە جووڵانەوە ‹اگر معرفت داشتی رفیقت را جا نمی‌گذاشتی: ئەگەر ماریفەتت هەبوایە هاواڵەکەت بەجێ نەدەهێشت›.

معرفت‌شناسی / ma'refatšenāsî, ma:refat- /: [عربی/ فارسی] ☜ **شناخت‌شناسی**

معرفه / ma'refe/: [عربی] ☜ اسم معرفه، **اسم**

معرفی / mo'arrefî/: [عربی]/اسم. کار و ڕەوتی ناساندن.

▣ معرفی شدن: ناسران؛ ناسیان؛ ئەژناسیەی ‹امروز وزیران تازه به مجلس معرفی شدند: ئەمڕۆ وەزیرانی نوێ بە پارلەمان ناسران›.

معرفی کردن: ناساندن؛ پێناساندن؛ پێناسین ‹خواهشمند است خودتان را معرفی کنید: داوا دەکەین خۆتان بناسینن›.

معرفی‌نامه / mo'arrefînāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پێناسنامە؛ نووسراوەیەکی ڕەسمی کە شایەدی لە سەر کەسایەتی، لێهاتوویی یان ڕاسپێراوی کەسێ دەدا.

معرق / mo'arreq ، ـها/: [عربی] صفت. ئارەقپێکەر؛ ئارەقدەردەر؛ بە تایبەتمەندی ئارەق پێ دەردانەوە.

معرقکاری / mo'arraqkārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. موعەڕەقکاری: ۱. کار و ڕەوتی تاشین و پێکەوەنانی تیکەی چێو یان کاشی بۆ داهێنانی نەخشێکی جوان ۲. /ـها/ نەخشێ کە لەو کارە بەرهەم دێت.

معرکه[1] / ma'reke, ma'rake, ma:reke ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. شەڕگە؛ شەڕگا؛ هێل؛ حەچەڵ؛ مارەکە؛ گۆڕەپانی شەڕ و لێکدان ۲. مەعرەکە؛ شانۆی سیرک‌ئاسای ناوگەڕەکان (وەک مار گرتن و زۆرەزمێ و...) ۳. مەعرەکە؛ شوێنی بەڕێوە

چوونی ئەو شانۆیانە ٤. شوێنی جەنجاڵ و جێی مەترسی.

▣ **معرکه گرفتن:** مەعرەکە خستنە ڕێ؛ شانۆی وەکوو سیرک بەڕێوە بردن لە ناو کووچە و کۆڵانان.

وارد معرکه شدن ☜ **وارد**

معرکه[۲]: *صفت. [گفتاری]* سەیر؛ سەمەرە.

▣ **معرکه کردن:** کاری سەیر و سەمەرەکردن.

معرکه‌گیری / ma'rekegîrî, ma'rake-, ma:reke- ، ـها/: [عربی/فارسی] *اسم.* کار و ڕەوتی مەعرەکە خستنە ڕێ. هەروەها: **معرکه‌گیر**

معروض / ma'rûz/: [عربی] *صفت.* ڕانراو؛ پیشاندراو؛ ڕۆنراو؛ ڕۆکراو؛ ئرمانیا؛ وە بەر چاو خراو.

▣ **معروض داشتن:** ۱. *[نامتداول]* ڕانان؛ پێشاندان؛ ڕۆنان؛ ئرمانەی ۲. پێشکەش کردن؛ گوتن؛ وتن ‹گزارش آن را به ترتیب زیر معروض می‌دارد: گوزارشەکەی بەم شێوە پێشکەش دەکرێ›.

معروف/ ma'rûf/: [عربی] *صفت.* ناسراو؛ ئەژناسیا: ۱. ناسیاو ‹این خیابان معروف است، از هر کسی بپرسی نشانت می‌دهند: ئەم شەقامە ناسراوە لە هەر کەس بپرسی نیشانت ئەدا› ۲. بەناوبانگ؛ ناودار؛ دەنگین؛ ناوبەدەر؛ بەرزەناو؛ سەرناس ‹نویسندەی معروف: نووسەری بەناوبانگ›. هەروها: **معروف بودن؛ معروف شدن؛ معروف کردن**

معروفه / ma'rûfe ، ـها/: [عربی] *اسم.* ژنی داوێن‌پیس کە تێکەڵی دەوڵەمەندان دەبێ.

معروفیت / ma'rûfîyyat/: [عربی] *اسم.* ۱. بەناوبانگی؛ ناسیاوی؛ ناوداری؛ ناوبەدەری؛ ناسراوی؛ سەرناسی ‹دلیل معروفیت او چیست؟: هۆی بەناوبانگی ئەو لە چیدایە؟› ۲. /ـها/ ناوبانگ؛ دەنگان؛ دەنگ ‹خیلی معروفیت پیدا کرد: ناوبانگێکی زۆری داخست›.

معزز / mo'azzaz/: [عربی] *صفت.* خۆشەویست؛ ئازیز.

معزول / ma'zûl/: [عربی] *صفت.* (لە کار) لابراو؛ لەکارلادراو؛ لەکارکریاگ؛ دەرکراو؛ کاربەدەستی وەلانراو ‹مدیر معزول: بەرپرسی لابراو›.

معسر / mo'ser ، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* هەژار؛ نەدار؛ دەستەنگ؛ بەلەنگاز؛ فەقیر.

معشوق / ma'šûq ، ـها/: [عربی] *اسم.* گراوی؛ خۆشەویست: ۱. پیاوێ کە ژنێک خۆشی ئەوێ ۲. دڵبەر؛ دڵدایی؛ ژنێ کە پیاوێ عاشقیەتی.

معشوقه / ma'šûqe ، ـها؛ ـگان/: [عربی] *اسم.* ۱. لەیل؛ گراوی؛ دڵبەر؛ دلبەر؛ مەحبووب؛ خۆشەویست؛ یار؛ مەحبووبە؛ دڵبەند؛ دڵدایی؛ کچ یا ژنێ کە ئەویندراری بن ۲. ماشقە؛ ماشکە؛ واشتا؛ مساوێ؛ دۆستی مێوینە؛ ژنێ کە وێڕای پیاوێ بێجگە مێردەکەی ئەویندراری بکا.

معصره / me'sare/: [عربی] *اسم. [ادبی]* هێسل؛ گوشینگە؛ جێگەی ترێ گووشین.

معصوم[۱] / ma'sûm ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم. [شیعه]* پێغەمبەر، فاتمی کچی و دوازدە ئیمام.

معصوم[۲]: *صفت.* پاک؛ پاک و پوار؛ مەعسووم؛ بەهرەمەند لە پاکی بە هۆی دوورگرتن لە گوناە .

معصومانه[۱] / ma'sûmāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* پاک؛ بێ‌گوناهانە؛ وەک مەعسووم ‹قیافەی معصومانه‌ای داشت: سیمایەکی پاکی بوو›.

معصومانه[۲]: *قید.* ڕاست و پاک؛ بێ‌گوناهانە ‹معصومانه گفت من برداشتم: ڕاست و پاک گوتی من هەڵمگرت›.

معصومیت / ma'sûmîyyat ، ـها/: [عربی] *اسم.* بێ‌گوناهی؛ پاکی؛ بێ‌تاوانی ‹معصومیت از سر تا پایش می‌بارید: بێ‌گوناهی لە سەر تا پای ئەباری›.

معصیت / ma'siyat, ma:siyat ، ـها؛ معاصی/: [عربی] *اسم.* تاوان؛ گوناە ؛ سووچ.

معضل / mo'zal, mo:zal ، ـها؛ ـات/: [عربی] *اسم.* کۆسپ؛ گرفت؛ تەگەرە؛ بەڵا؛ گیر ‹تأمین هزینەی بیمارستان برایمان معضل بزرگی شده بود: دابینی

خەرجی نەخۆشخانە ببوە گرفتێکی گەورە بۆمان›.

معطـر / mo'attar/: [عربـی] *صـفت*. بۆنخـۆش؛ عەتراژن.

معطـل / mo'attal, ma'tal/: [عربـی] *صـفت*. ۱. ماتڵ؛ مەحتـەڵ؛ دەسەوسـان؛ دەستەوسـان؛ دەستەوستان؛ بێکار بە هۆی نەبوونی ئـامرازەوە ‹ماشین نبود و یک ساعت در خیابان معطل مانـدم: ماشین نەبوو، سەعاتێک لـە شـەقامدا مـاتڵ بـووم› ۲. ماتڵ؛ چاوەڕوان؛ چاوەنۆڕ؛ چاوەڕێ؛ چاڤـنێر؛ چەمەڕا ‹یک ساعت معطل ماشین شـدم: سـەعاتێک چاوەروانـی ماشین بووم› ۳. داماو؛ تێداماو؛ تێماو؛ دامـاگ ‹در جـوابش معطـل مانـدەام: بـۆ وەڵامـی داماوم›.

معطلی / mo'attalî, ma'talî ، ـها/: [عربـی] /*اسم*. ۱. ماتڵـی؛ مەحتـەلی؛ تەمایـەری؛ چاڤـنێری ‹ببخشید کە باعث معطلی شـما شـدم: ببـوورن بوومـە هۆی ماتڵیتان› ۲. دێرهـات؛ دواکـەوت؛ درەنـگ ‹خراب شدن ماشین و دوری راه باعث معطلی مـن شـد: خراپ بوونی ماشین و دووری ڕێگە بوو بە هۆی ئـەو دێرهاتـنەم›.

معطـوف / ma'tûf/: [عربـی] *صـفت*. *[ادبـی]* هەڵگەڕاوە؛ گەڕاوە؛ باداوە (بۆ لای شتێ).

▣ معطوف بـە سـابقە بـودن: هەڵـگەڕانەوە سـەر پێشینە؛ پێشینەدار بوون ‹عمـل او معطـوف بـە سابقە اسـت: کردەوەکـەی هەڵـدەگەڕێتەوە سـەر پێشینەی›.

معطـوف کـردن: بـڕین؛ ئـاوڕ لـێدانـەوە؛ لا لێکردنەوە ‹همە توجهش را معطوف برادرش کردە بود: هەموو هۆش و بیری بریبووە براکەی›.

معظم / mo'azzam/: [عربی] *صفت*. مەزن؛ مـازن؛ گەورە؛ پایەبەرز.

معظم / mo'zam/: [عربی] *صفت*. بەشکۆ؛ گـەورە؛ شکۆدار ‹کاخ معظم: کۆشکی بەشکۆ›.

معظـمـلـه / mo'azzamo(n)lah/: [عربـی] *ضـمیر*. بەڕێزیان؛ وان؛ ئەوان (لە کاتی ڕێز نان لە پیـاو بـە کار دێ) ‹معظمله فرمودند: بەڕێزیان فەرموویان›.

معظم لها / mo'azzamo(n)lahā/: [عربـی] *ضـمیر*. بەڕێزیان؛ مە زنیان؛ وان؛ ئەوان (لە کاتی ڕێزنیـان لە ژن بە کار دێ).

معقد / mo'aqqad/: [عربی] *صفت*. دژوار؛ ئاریشـە؛ پڕگرێ؛ سەخت.

معقـــول / ma'qûl, ma:qûl/: [عربــی] *صــفت*. گونجاو: ۱. ژیـر؛ لـەبار؛ بـەڕێ و جـێ؛ بـەجێ؛ ئەوی ئاوەز پەسندی بکا ‹ کار معقـول؛ آدم معقـول: کاری گونجاو؛ مرۆڤی ژیر› ۲. /ـات/ ئەو چـەمک و باسانەی کە ئـاوەز لێـی تێـدەگا (وەک چـەمکی فەلسەفی و بیرۆکەیی).

معقـولات / ma'qûlāt/: [عربـی] /*اسم*. ۱. *[فلسفه]* ئەوی هەسـتی پـێ بکـرێ ۲. *[گفتاری]* قسـە و باسی وا کە هەموو کەسێکی تێنەگا.

▣ وارد معقولات شدن ☜ وارد

معکـــوس / ma'kûs/: [عربـی] *صـفت*. ئـاوەژوو؛ چەپەوانە؛ پێچەوانە؛ بەراوەژوو؛ بـەراوەژۆ؛ واژی؛ بەرواژی؛ بەراوەژی؛ تەرسە؛ چەواشـە؛ چوارشـی ‹تصـویر در آینـە معکـوس اسـت: وێنـە لـە ئاوێنـەدا پێچەوانەیە›.

معلق[1] / mo'allaq/: [عربی] /*اسم*. تـۆمپز؛ مەلـەق؛ تەقلە؛ مەقولات؛ سـەرمەقولات؛ سـەرمەقوتانی؛ جقڵمبە؛ لە هەوادا هەڵسووڕان.

▣ معلق زدن: مەلەق لێدان؛ سەرمەقولات بردن؛ سـەرمەقولتان دان؛ سـەرمەقوتان پێکـەی؛ قلۆزان؛ محەللەق لێدان؛ تەقلە لێدان.

معلـق[2]: *صفت*. ۱. تـۆمپز؛ ئـاوێزان؛ هەڵواسـراو؛ هەڵاوەسـرای؛ دولـویز؛ ئەڵـخ؛ هـادار؛ میـوەک؛ شـۆڕەوبووگ؛ شـندل؛ داهێنـدراو؛ بـەل؛ دوڕ؛ بەلەچـەک؛ دەنگڵـەویز؛ دارەلـووس؛ دارەلـۆز؛ داهـێلاو؛ ئاڵـۆچیا؛ دالـەقاو؛ داڵـۆچکە؛ دەلالـەکۆچکێ ۲. *[مجـازی]* هەڵپەسـاردوو؛ هەڵپەسـاردە؛ هەڵپەسـێراو؛ هەڵپەسـارتە؛ بـۆ ماوەیێ بێکارکراو.

▣ **معلق شدن**: ۱. هەڵواسران؛ شۆڕەوکران؛ داهێلران؛ ئەرەئاڵۆچیەی؛ داهێندران ۲. *[مجازی]* هەڵپەسێران؛ بۆ ماوەیێ لەکارکران. هەروەها: **معلق کردن**

معلق گذاشتن: *[مجازی]* هەڵپەساردن؛ بۆ ماوەیەک داخستن.

معلق ماندن: ۱. ئاوێزان مان؛ داهێلران؛ بەلەچەک مان؛ دالەقاو مان؛ دارەلووس مان ۲. *[مجازی]* بە داخراوی مانەوە؛ بە هەڵپەسێراوی مان.

معلم / mo'allem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* مامۆستا؛ مامۆسا؛ فێرکار؛ هەڤۆتکار؛ سەیدا؛ ڕاهێن؛ هێندار؛ وانەبێژ؛ دەرسبێژ؛ هینکار؛ هینکەر؛ هێکەر؛ هێکار؛ هینەر؛ ئەو کەسە خەریکی دەرس وتنەوە و ڕاهێنانە.

▣ **معلم خصوصی**: مامۆستای تایبەتی؛ سەیدای تایبەتی؛ مامۆستایێ کە لە دەرەوەی قوتابخانە بە قوتابیانی دەرس دەڵێتەوە.

معلم سرخانه: مامۆستای سەرماڵ؛ سەیدای سەرماڵ؛ وانەبێژێ کە لە ماڵی قوتابیەکەیدا دەرسی پێ دەڵێتەوە.

معلمه / mo'alleme ، ـها/: [عربی] *اسم.* *[نامتداول]* کچ یا ژنێ کە مامۆستا بێ.

معلمی / mo'allemî/: [عربی] *اسم.* مامۆستایی؛ مامۆسایی؛ سەیدایی؛ هێنداری؛ هەڤۆتکاری؛ وانەبێژی؛ فێرکاری؛ هێکاری؛ هینکاری؛ هینکەری ‹مدتی هم بە معلمی مشغول بود: ماوەیەکیش خەریک مامۆستایی بوو›.

معلول[1] / ma'lûl ، ـها/: [عربی] *اسم.* ۱. ـان؛ ـین/ نوقسان؛ نقوستان؛ سەقەت؛ سەکەت؛ مقرۆ؛ کەمئەندام (وەک کوێر؛ کەڕ؛ کوچ؛ شەل) ۲. بەرهۆ؛ بەرهەمی هۆ ‹از معلول می‌توان بە علت پی برد: لە بەرهۆوە دەکرێ هۆ بدۆزینەوە›.

معلول[2]: *صفت.* ۱. مقرۆ؛ کەمئەندام؛ کەمەندام؛ بە یەک یان چەند ئەندامی لەکارتە یا ناتەواوەوە ‹معلول جنگی: کەمئەندامی شەڕ› ۲. شۆنهات؛ بەرهۆ؛ هۆدار؛ دارای هۆ ‹بسیاری از ناهنجاری‌های جامعە معلول فقر است: زۆرێ لە ناتەباییەکانی کۆمەڵگا شۆنهاتی هەژاریە›.

معلولیت / ma'lûlîyyat ، ـها/: [عربی] *اسم.* مقرۆیی؛ کەمئەندامی؛ کەمەندامی؛ بار و دۆخ یان چۆنیەتی کەمئەندام بوون ‹بە دلیل معلولیت قادر بە انجام کار نیست: بە هۆی کەمەندامیەوە ناتوانێ کار بکا›.

معلوم / ma'lûm/: [عربی] *صفت.* ۱. دیار؛ ئاشکرا؛ ڕۆشن؛ زانراو؛ خویا؛ مالوم؛ زەق ‹معلوم است کە نمی‌خواهی کار بکنی؛ تکلیف تو هم کە معلوم شد: دیارە ناتەوێ کار بکەی؛ ئەرکی تۆش ڕوشن بۆوە› ۲. ☜ فعل معلوم، **فعل**

▣ **معلوم شدن**: دەرکەوتن؛ ڕوون بوونەوە.

معلوم کردن: دەرخستن؛ ڕۆشن کردنەوە.

معلوم کسی کردن: بە کەسێک فاماندن؛ کەسێ تێگەیاندن.

معلومات / ma'lûmāt/: [عربی] *اسم.* زانیاری؛ سەرجەمی هەموو جۆرە ئاگاداریەک بەتایبەت ئەوەی بە خوێندنەوە دەس کەوتبێ ‹آرام معلومات خوبی داشت: ئارام زانیاری باشی هەبوو›.

معلوم‌الحال / ma'lûmolhāl ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* ۱. بە بار و دۆخی ناسراو و زۆرتر نالەبارەوە ۲. *[مجازی]* ناوزڕاو؛ بەدناو؛ ناڤنۆ؛ نامڤەت ‹عدەای معلوم‌الحال گردهم‌آیی دانشجویان را برهم زدند: بڕێ ناوزڕاو کۆبوونەوەی قوتابیانیان تێک دا›.

معما / mo'ammā ، ـها/: [عربی] *اسم.* ۱. لەگەز؛ لەغەز؛ لیچار؛ مەتەڵ؛ چمام؛ قاف؛ پەردەک؛ مەتەڵۆکە؛ مەتەڵۆک؛ مەتهەڵۆک؛ تشتانۆک؛ چمامک؛ بابەت یان گەلالەیێ کە وەک پرسیارێک دەگوترێ و بەرپرس دەبێ ناوی شتێ، کەسێ یان بابەتێکی تێدا بدۆزێتەوە، بۆ هەڵسەنگاندنی هۆش و وریایی ۲. دۆخ یان ڕووداوێک کە تێگەیشتنی دژوارە ‹معمای قتل

جوان سنندجی: لەگەڕی کوژرانی لاوی سنەیی›.

معمار / me'mār ، ـها، ـان/: [عربی]/اسم. نژیاروان؛ نژیارڤان؛ ئاڤاهی‌ساز: ۱. کەسێ کە گەلالەی خانووبەرە دەڕژێنێ و بۆ کردنەوەی سەرپەرستی دەکا ۲. بیناساز؛ کەسێ کە بە ئەزموونی خۆیەوە گەلالەی خانووبەرە دەڕێژێ و کارەکە بەڕێوە دەبا.

معماری / me'mārî/: [عربی]/اسم. نژیارڤانی؛ نژیاروانی؛ ڕێکار یان هونەری گەلالە دارشتن و کردنەوەی بینا، بەتایبەت ماڵ و خانووبەرە.

معمر / mo'ammar ، ـین/: [عربی] *صفت. [ادبی]* پیر؛ بەساڵاچوو؛ دانساڵ؛ دان‌عومر؛ تەمەن‌درێژ؛ بە تەمەن ‹مرد معمری در آنجا بود: پیاوێکی بەساڵاچووی لێ بوو›.

معمم / mo'ammam ، ـین/: [عربی] *صفت.* ۱. مێزەر بە سەر؛ مێزەرە لە سەر؛ سەر بە مێزەرە؛ شاشک بەسەر؛ سەرپێچ بە سەر ۲. مەلا؛ خاوەن کار یان پلەی مەلایەتی.

معمور / ma'mûr/: [عربی] *صفت.* ئاوەدان؛ ئاوا؛ ئاڤا؛ قەوغا؛ ئاڤەدان؛ ئاوان.

معمول / ma'mûl, ma:mûl/: [عربی] *صفت.* ۱. بەڕێوەچوو؛ کراو ‹مطابق سنوات قبلی معمول شده است: بە گوێرەی ساڵانی پێشوو بەڕیوە چووە› ۲. باو؛ داب؛ دام و دەستوور؛ نەریت ‹معمول است که زمین‌ها را در پاییز شخم می‌زنند: وا باوە لە پاییزدا زەوی و زار دەکێڵن›.

معمولاً / ma'mûlan/: [عربی] *قید.* پتر؛ زۆرتر؛ فرەتر؛ زیاتر؛ بە شێوەی ئاسایی؛ لە دۆخی ئاسایی ‹معمولاً ناهار را در خانه می‌خورم، مگر کاری پیش بیاید: پتر لە ماڵەوە فراوین دەکەم، مەگین کارێ بێتە ڕێم›.

معمولی / ma'mûlî, ma:mûlî ، ـها/: [عربی] *صفت.* ئاسایی: ۱. بە بار و دۆخ یان چۆنیەتیەکەوە کە باوە ‹در همان وقت معمولی آمدم: هەر لە کاتی ئاساییدا هاتم› ۲. ڕەمەکی؛ بەبێ سەرتری و هەڤیازی ‹لباس معمولی؛ قیافەی معمولی: جلی ڕەمەکی؛ دەموچاوی ئاسایی› ۳. وەک خۆی؛ وەک بووە؛ لەسەر دەقی خۆی ‹همه چیز معمولی است: هەموو شتێک ئاساییە›.

معنا / ma'nā/: [عربی] ☜ **مَعنی**

معناً / ma'nan/: [عربی] *قید.* ۱. بە مانا؛ لە باری ماناوە ۲. لە باری مەعنەویەوە.

معنادار / ma'nādār/: [عربی/ فارسی] ☜ **معنی‌دار**

معناشناسی / ma'nāšenāsî/: [عربی/ فارسی] ☜ **معنی‌شناسی**

معنایی / ma'nāyî/: [عربی] *صفت.* مانایی؛ واتایی؛ گوزارەیی؛ هاوگەر یا سەر بە مانا ‹اختلاف معنایی: جیاوازی مانایی›.

معنوی / ma'navî/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ۱. مەعنەوی؛ سەر بە ئاوەز، بیر، هەست ‹فعالیت معنوی: چالاکی مەعنەوی› ۲. مەعنەوی؛ سەر بە هەرچی باری ماکی تێدا نەبێ ‹کمک معنوی: یارمەتی مەعنەوی› ۳. مانایی؛ واتایی؛ گوزارەیی؛ سەر بە مانای وشە.

معنویات / ma'navîyyāt/: [عربی]/اسم. ۱. سەرجەمی بەرهەمەکانی ئاوەز و بیر و هەست ۲. سەرجەمی ئەوانەی بایەخ و وەجی غەیرە ماکییان هەیە.

معنویت / ma'navîyyat ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. بەرهەمی بیر و ئەندێشە ۲. بەستراو بە بار و دۆخی غەیرە ماکیەوە.

معنی / ma'nî ، ـها/: [عربی]/اسم. مانا؛ مانێ؛ مەبەست: ۱. /معانی/ کار و ڕەوتی ڕوون کردنەوەی وشە یان سارستەیەک بە یارمەتی وشە و ڕستەگەلی زمانێک ‹این شعر را معنی کنید!: مانای ئەم شیعرە لێکدەنەوە!› ۲. ئەو چەمکە وا لە وشە یان زاراوەیێ تێدەگەین ‹معنی حقیقی؛ معنی اصطلاحی: مانای ڕاستەقینە؛ مانای زاراوەیی› ۳. نیاز؛ واز ‹معنی این کار چیست: نیاز لە ئەم کارە

چیه› ٤. مەبەستی گرینگ و بەتایبەت شاراوە لە شتێکدا ‹این حرفش خیلی معنی داشت: ئەم قسەیە زۆری مانا هەبوو› ✱ **معنا**

◘ **معنی اصطلاحی**: مانای زاراوەیی؛ ئەو مانایە کە بۆ هەمووان یەکێک نیە (وەک «چنین» کە لای جووتیار مانایەکی هەیە و بۆ پیتچن مانایەکی تر).

معنی حقیقی: مانای ڕاستەقینە؛ واتای ڕاستەکی؛ مانایێ کە لە پلەی یەکەمدا بە بیر و ئاوەزدا دێ و سەر بە شتێکی ڕاستەکیە ‹معنی حقیقی نان همان مادەی خوراکی است: واتای ڕاستەکی نان هەر ئەو ماکە خۆراکیەیە›.

معنی مجازی: مانای خوازمانی؛ ئەو مانایە کە بێجگە لە مانای ڕاستەقینەی خۆی بە کار دێ ‹معنی مجازی نان غذا است و نە یک مادەی خوراکی معین: مانای خوازمانی نان بژیوە و نە ماکێکی خۆراکی تایبەت›.

بە معنی اخص: بە مانای تایبەت ‹آزادی بە معنی اخص عبارتست از...: ئازادی بە مانای تایبەت بریتیە لە...›.

◘ **معنی کردن**: مانا کردن/ کردنەوە؛ مانا لێدان/ لێدانەوە؛ واتا لێدان.

معنی‌دار / ma'nîdār/: [عربی/ فارسی] صفت. مانادار: ۱. بە مانا ‹یک واژەی معنی‌دار بگویید: وشەیەکی مانادار بێژن› ۲. بە گرینگی یان چۆنیەتیەکی تایبەتەوە ‹خندەاش معنی‌دار بود و از خشم و حسد پنهانش حکایت می‌کرد: پێکەنینەکەی مانادار بوو، تووڕەیی و چاوچنۆکی شاراوەی دەردەبڕی› ✱ **معنادار**

معنی‌شناسی / ma'nîšenāsî/: [عربی/ فارسی] اسم. [زبان‌شناسی] ماناناسی: ۱. کار و ڕەوتی تۆژینەوەی مێژوویی و دەروونناسانە و ڕیزبەندی گۆڕانکاریگەل و گرینگی وشە وەک هۆکاری پەرە ساندن و پێشکەوتی زمانناسی ۲. سیمانتیک؛ لێکۆڵینەوە لەمەڕ پێوەندی نێوان نیشانە و دروشمی زمانگەلی سروشتی و داهێنراو لەگەڵ واتا و کارکردیاندا ✱ **معناشناسی**

معوج / mo'vac/: [عربی] صفت. گێر؛ گێرپاگ؛ گێرپاو؛ لار؛ خوار و خێچ؛ خێچ، بەتایبەت بە پێچ و قەمچیێ نارێکەوە.

معوق / mo'avvaq/: [عربی] صفت. دواکەوتوو؛ دواخراو.

◘ **معوق گذاشتن**: پاش خستن؛ خستنە دواوە؛ دواخستن.

معوق ماندن: دواخران؛ دواکەوتن؛ کەوتنە دواوە.

معهذا / ma'hāzā, ma:hāzā/: [عربی] ☜ **معَذالک**

معهود / ma'hûd/: [عربی] صفت. ۱. دانراو؛ داندراو ۲. باو؛ بڕیاردراو.

معیار / me'yār, me:yār، ـها/: [عربی] اسم. سەنگ: ۱. پێوەر؛ پێومان؛ ئەوەی بۆ هەڵسەنگاندن و بەراوردی بایی یان لێهاتوویی شتێک لەگەڵ شتێکی‌تردا بە کار دەچێ ‹معیار خوبی و بدی؛ معیار درستی و نادرستی؛ معیار کوشش: پێوەری باشی و خراوی؛ سەنگی دروستی و نادروستی؛ پێومانی تێکۆشان› ۲. ئامێرێ بۆ هەڵسەنگاندنی پلەی بێخەوشی کانزا ۳. [گفتاری] سەرمەشق؛ نموونە.

معیت / ma'îyyat/: [عربی] اسم. هاوڕێیی؛ هاوڕایی؛ هاڤڕێیی؛ هەڤڕێکی؛ ئامڕایی.

◘ **در معیت کسی**: لەگەڵ کەسێک؛ لە خزمەت کەسێ؛ (لە) تەک کەسێ؛ لێل کەسێکا؛ چنی/ چەنی یۆی؛ وێڕای کەسێک ‹در معیت پدرم رفتیم و خرید کردیم: لەگەڵ بابم ڕۆشتین و شتمان کڕی›.

معیشت / ma'îšat/: [عربی] اسم. ۱. ژیوار؛ ئەوەی پێ دەژین ۲. ژیان.

معیل / mo'îl، ـها؛ ـان/: [عربی] صفت. خێزانبار؛ خێزاندار.

معین / mo'ayyan/: [عربی] *صفت.* دیاریکراو؛ شینبەر؛ دیارکری؛ دانراو؛ دەسنیشان‌کراو ‹در وقت معین حاضر شدیم؛ در جای معین قرار داده شد: لە کاتی دیارکراودا هاتین؛ لە شوێنی دەسنیشان‌کراودا دانرا›. هەروەها: **معین بودن؛ معین شدن؛ معین کردن**

معین / mo'în/: [عربی] *اسم.* ۱. *[ادبی]* یاریدەر؛ یاریدە؛ کۆمەک؛ هاریکار؛ یارمەتیدەر؛ یار؛ یاوەر؛ یاریکار؛ ئاریکار ۲. *[قدیمی]* بەردەست؛ دەسیار؛ دەستیار ۳. ☜ فعل معین، **فعل**

معیوب / ma'yûb، ـها/: [عربی] *صفت.* سەقەت؛ گۆسپە؛ عەیبدار؛ عەیبار؛ زەدە؛ زەدەدار؛ هاجرتی ‹یک چشمش معیوب است: چاوێکی سەقەتە›.

مغ / moq، ـها؛ ـان/: *اسم. [قدیمی]* موغ؛ ئەندامی گرۆیەکی دینی لە ئێرانی کەونارادا (تێبینی: لەمەڕ موغ و چۆناوچۆنی پێوەندی لەگەڵ دینی زەردەشتدا قسە و باس زۆرە و یەک ناگرنەوە).

مغار / maqār، ـها/: *اسم. [نجاری]* ئەسکەنە؛ مغار؛ موغار؛ تیخی نەجاران؛ ئامرازێکی دارکۆلینی دارتاشانە.

مغازلات / moqāzelāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مغازله**

مغازله / moqāzele، ـها؛ مغازلات/: [عربی] *اسم.* ۱. قسەوباسی ئەویندارانە ۲. ئەوینبازی؛ عەشقبازی.

مغازه / maqāze، ـها/: [از فرانسوی: magasin/ از عربی، مَخزَن] *اسم.* دووکان؛ دوکان؛ تکان؛ کۆگا؛ مەغازە؛ فرۆشگا؛ جێگەی فرۆشتن ‹مغازەی کفش‌فروشی: دووکانی کەوش‌فرۆشی›.

مغاک / moqāk، ـها/: *[ادبی]* ☜ **گودال**

مغالطه / moqālete, moqālate، ـها/: [عربی] *اسم.* کاری هەلەویژی/ هەلەوەری کردن.

مغایر / moqāyer/: [عربی] *صفت.* ۱. جیاواز؛ جیاکار ‹این مغایر با چیزی است که قبلا نشان داده‌اید: ئەمە لەو شتەی لە پێشدا نیشانتان داوە جیاوازە› ۲. ناسازگار ‹اقدامات مغایر حسن همجواری: کارگەلی ناسازگار لەگەڵ جیرانداری›.

مغایرت / moqāyerat، ـها/: [عربی] *اسم.* ۱. جیاوازی؛ جیاکاری ۲. ناسازگاری؛ ناتەبایی.

مغبون / maqbûn/: [عربی] *صفت.* دەسخەڕۆ؛ خلەتاو؛ خەڵەتیا؛ غەڵەتیا؛ خلەتیاگ؛ فریودراو؛ هەڵخلەتاو، بەتایبەت لە دان‌وستان ‹فکر نمی‌کردم دوستم بخواهد مرا مغبون کند: پێم وانەبوو دۆستەکەم بیەوێ دەسخەڕۆم بکا›.

مغبونی / maqbûnî/: [عربی] *اسم.* هەڵخلەتاوی؛ دەسخەڕۆیی؛ فریودراوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی خلەتیان ‹آن‌قدر از مغبونی دلم نمی‌سوزد که از خیانت رفیق: هێندە لە هەڵخلەتاوی جەرگم ناسووتێ وەک لە خەیانەتی دۆست›.

مغتنم / maqtanam/: [عربی] *صفت.* ۱. دەرفەت؛ دەسکەوت؛ هەڵکەوت؛ هەڵکەفت؛ دەلیڤە؛ شیاوی بەهرەمەند بوون و کەڵک گرتن ‹فرصت را مغتنم شمردم و طلبم را از او گرفتم: هەلم بە دەرفەت زانی و قەرزەکەم لێ‌ساندەوە› ۲. بایەخدار؛ هێژا ‹دیدار شما مغتنم بود: دیدارتان بایەخدار بوو›. هەروەها: **مغتنم دانستن؛ مغتنم شمردن**

مغذی / moqazzî/: [عربی] *صفت.* ۱. بژیەنی؛ ژیەنی؛ بە بایەخی بژیویەوە ‹سیب‌زمینی بسیار مغذی است: سێفەزەوینی زۆر بژیەنییە› ۲. بژیەن؛ خۆراکدەر ‹عروق مغذی قلب: دەماری بژیەنی دڵ›.

مغرب / maqreb/: [عربی] *اسم.* رۆژئاوا؛ رۆژاوا؛ رۆژاڤا؛ هۆراوا؛ خۆراوا؛ خۆرنشین: ۱. لایێ کە خۆری لێ ئاوا دەبێ ‹خورشید در سمت مغرب بود: خۆر لە رۆژاوادا بوو› ۲. ولاتی خۆرنشین ۳. شێوان؛ زەردەپەڕ؛ دەمی خۆرنیشتن ‹اذان مغرب: بانگی شێوان›.

مغرب زمین / maqrebzamîn/: [عربی/ فارسی] *اسم. [مجازی]* رۆژاوا؛ رۆژاوا؛ ولاتی رۆژاوا؛ ولاتی خۆرنشین؛ ئورووپا و ئەمریکا.

۱. هۆزی زەردپێستی موغولستان لە ئاسیای ناوەندی ۲. ـها؛ ـان/ هەر کام لە کەسانی ئەو هۆزە.

مغــولی / moqolî/: اسم. موغـولی؛ تاقمـێ لـە زمانەکانی ئاسیای ناوەندی کە سـەر بـە هـۆزی موغول و خزمەکانیە.

مف / mof/: اسم. [گفتاری] چڵم؛ کلْم؛ چـرم؛ کلْمیش؛ چۆڵم؛ ڤیچک؛ ئاوی خەستی کەپۆ.

مفاتیح / mafātîh/: [عربی] جمعِ ☜ **مفتاح**

مفاخر / mafāxer/: [عربی]/اسم. مایەی شانازی.

مفاد / mafād(d)/: [عربی]/اسم. کاکڵە؛ نـاوەڕۆک؛ ئەوەی کە لە قسە یان نووسراوەیێ فام دەکـرێ ‹مفاد سخنش این بود که باید برای جوانان کـاری کـرد: کاکڵەی قسەکەی ئەوە بوو کە دەبێ بۆ لاوان کـارێ بکرێ›.

مفاسد / mafāsed/: [عربی] جمعِ ☜ **مَفسَده**

مفاصاحســاب / mofāsāhesāb/: [عربـی]/اسـم. ۱. کـاری پـاک لـە پـاک کـردنی حسـاب و دان‌وستانی قەرز و خواز ۲. ـها/ بەڵـگەی سـەر پاک لە پاک بوونی حیساب.

مفاصل / mafāsel/: [عربی] جمعِ ☜ **مَفصَل**

مفاعلن / mafā'elon/: [عربی]/اسم. مەفاعیلون؛ لە پایەکانی کێشی شێعری عەرووزی.

مفاعیلن / mafā'îlon/: [عربی]/اسـم. مـەفاعیلون؛ لە پایەکانی کێشی شێعری عەرووزی.

مفاهیم / mafāhîm/: [عربی] جمعِ ☜ **مَفهوم**

مفت[1] / moft/: صفت. خـۆڕایی؛ بـەلاش؛ مشـە؛ فیڕۆ؛ ئاوانتە؛ هەوانتە؛ هەلەمتە؛ هرت؛ وەلیفەت؛ بێنرخ؛ کوبەڵ؛ خـۆڕا؛ هـەروا؛ بەهـەروە؛ مفـت؛ مفتە؛ مفتەکی؛ مفتی؛ مفتێ: ۱. بەبێ نرخ ‹اگـر مفت است به من هم بـده!؛ مفـت باشـد، کوفـت باشـد!: ئەگەر خۆڕاییە بدە بـە منـیش!؛ مفـت بـێ و کفـت بێ!› ۲. [مجازی] زۆر هەرزان ‹هزار تومان مفت است، دو برابر ایـن مـی‌ارزد: هـەزار تمـەن مفتـە، دوو ئەوندە دەژێ›.

◘ **مفت چنگ کسی:** [تعریض] هەر بۆ کەسێ؛ لـە کەسێ موبارەک ‹اگر دعوا بر سر خانه است، مفـت چنگ تو، نه خانه را می‌خواهم و نه هـیچ چیـز دیگـر: ئەگەر شەڕ لە سەر ماڵە، هەر بۆ تۆ، نە ماڵم دەوێ و نە هیچی‌تر›.

◘ **مفت گران بودن:** [کنایی] دزنەبەر بوون؛ مفت گران بوون؛ بێنرخ بـوون؛ مفـت نـەژیان: بـە **مفت نیرزیدن**

به مفت نیرزیدن ☜ **مفت گران بودن**

مفت[2]: قید. [گفتاری] مفتە؛ مفت؛ هەوانتە؛ ئاوانتە؛ بەهەروە: ۱. بەخۆڕایی؛ بە مفتە؛ بەبـەلاش؛ بـە بێ نرخ ‹مفت به چنگ آوردم؛ زندگی را مفـت بـاختیم: بەخۆرایی کەوتە چنگم؛ ژیانمان بەبـەلاش دۆڕانـد› ۲. زۆر هەرزان ‹مفت خریدی، بیش از این‌ها مـی‌ارزد: مفت کڕیوتە، زورتر ئەژێ›.

مفتــاح / meftāh، مفـاتیح/: [عربـی]/اسـم. [ادبـی] کلیل؛ کلیّل.

مفتخــر / moftaxar/: [عربـی] صفت. سـەربەرز؛ سەرفەراز؛ سەربڵـند ‹بـا حضور خـود مـا را مفتخـر فرمایید: بە هاتنتان سەربەرزمان کەن›.

مفتخـــراً / moftaxaran/: [عربـــی] قیـــد. بـــە ســـەربەرزیەوە؛ بـــە ســـەرفەرازیەوە؛ بـــە سەربڵـندیەوە؛ بـە شـانازیەوە ‹مفتخـراً بـە عـرض می‌رساند: بە شانازیەوە عەرز دەکەین›.

مفتخــور / moftxor، ـهـا؛ ـان/: اسم. مفتـەخۆر؛ مفتخـــۆر؛ بەلاشـــخۆر؛ لامـــژ؛ ئاوانتـــەچی؛ هەلەمتەچی؛ مفتەوەر؛ ئەو کەسەی هەوڵ نادا و بە ڕەنجی خەڵک دەژی. هەروەها: **مفتخوری**

مفتــری / moftarî، ـهـا؛ ـان/: [عربـی]/اسم. بوختانکەر؛ درۆهەڵبەست؛ دەلەسەساز؛ کەسـێ کە بۆ خەڵکی بوختان ساز ئەکا.

مفـتش / mofatteš، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. [قدیمی] ۱. پشکن؛ پشکێن؛ ماڵ‌پشکن؛ پشکنەر؛ پشکنیار؛ کەسێ کە ئەرکداری پێڕاگەیشـتن بـە چۆنیـــەتی ڕووداو یـــان کارێکـــە ۲. پولیســـی

مغربی / maqrebî ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* ۱. ڕۆژاوایی؛ هۆراوایی؛ لای ڕۆژاوا ۲. سەر بە وڵاتی مەراکێش لە ڕۆژاوای ئەفریقا.

مغرض / moqrez ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* قینەبەر؛ ڕقەبەر؛ غەرەزن؛ ڕکین؛ ڕکوونی؛ ڕککوو؛ ڕقجوین؛ ڕقلەسک؛ دەبنەوەبڕ؛ قین لە دڵ ‹به حرف آدمهای مغرض گوش نده!: گوێ لە قسەی مرۆی قینەبەر مەگرە!›.

مغرضانه[1] / moqrezāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ڕقەبەرانە؛ قینەبەرانە؛ ڕکینانە؛ قیناوی؛ ژەهراوی ‹قضاوت مغرضانه: دادوەری ڕقەبەرانە›.

مغرضانه[2]: *قید.* قینەبەرانە؛ ڕقەبەرانە؛ بە ڕقلەسکی؛ بە ڕککوونی؛ بە ڕککینی؛ ڕکینانە؛ ڕقلەسکانە ‹مغرضانه قضاوت مکن!: قینەبەرانە داوەری مەکە!›.

مغرور / maqrûr ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* خۆبین؛ غللوور؛ خۆبایی: ۱. لە خۆ بایی؛ لەخۆدەرچوو؛ بە فیز و هوا؛ باغر؛ قاپان؛ قۆڕەدەماخ؛ جلقوز؛ فیزن؛ بەفیز؛ بایی‌هەوا؛ برووت؛ کرانە؛ بغوور؛ دەفرە؛ خەرۆ؛ قوڵم؛ ترزل؛ خۆ بەزل‌زان ‹خیلی مغرور است کمک قبول نمی‌کند: زۆر لەخۆباییە یارمەتی کەسی ناوێ› ۲. بە پشتگەرمی و ڕاپەرمیان بە شتێکی ڕاستەکی یان خەیاڵی ‹خیلی به ثروتش مغرور شده است: تەواو بە ماڵ و سامانی غللوور بووە›.

مغروری / maqrûrî/: [عربی] *اسم.* ۱. خۆبینی؛ قاپانی؛ قوڵمی؛ غللوری؛ قۆڕەدەماخی؛ باغری؛ لەخۆدەرچوویی؛ بغووری؛ ترزلی؛ خۆبەزل‌زانی.

مغروق / maqrûq ، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* ۱. خنکاو؛ خنکیاگ؛ تاساو؛ تاسیا ‹جنازەی فرد مغروق از آب گرفته شد: لاشەی خنکاوەکە لە ئاوگیرا› ۲. *[کنایی]* تایبەتمەندی کەسێ کە زۆر ئەپەرژێتە سەر کارێک و ئاگای لە دنیا براوە.

مغز / maqz/: *اسم.* مێشک؛ مژگ؛ مەژگ؛ مەژک؛ مژی؛ مێژی؛ مەژی؛ مەژو؛ مەژۆ؛ مەزگ؛ مێژەلاک؛ مەغز: ۱. بەشێ لە کۆندامی دەماری ناوەندی مۆرەداران کە کاپۆڵ دایگرتووە ۲. *[گیاەشناسی]* بەشی ناوەندی یا ناوەوەی لاسکی گیای دوولەتکی ۳. *[گفتاری]* گۆشتی میوە کە لە ژێر پێستەکەیدایە ٤. *ـها/ [مجازی]* هەڵکەوتە؛ هەڵکەوتوو ‹فرار مغزها: دەرچوونی هەڵکەوتە› ۵. *ـها/* ناوە؛ بەشی ناوەندی یان سەرەکی شتێ ‹مغز استخوان؛ مغز مداد: مەژگی ئێسک؛ ناوەی میداد› ٦. کاکڵە؛ کاکڵ؛ پێشە؛ بەشی ناوەندی یا ناوەوەی بەری گیای دوولەتکی ۷. چێشتێک لە مێشکی مەڕ یان گا ۸. ناو؛ ناوەند؛ نێوان ۹. بیر؛ هزر ‹مغزت را به کار بینداز!: مێشکت وەکار خە!›.

◙ **مغز استخوان:** ۱. گیانەمەژگ؛ مێژوک؛ مەژگی ئێسک؛ بەشی نەرم و ناوەکی ئێسکی درێژ کە بڕێکیان کاران و خوێن دروست دەکەن و ئەوانی‌تریش لە چەوری ئاخنراون ۲. گیان؛ ناخ ‹سرما تا مغز استخوانم رفته: سەرما چووەتە گیانم›.

مغز بادام: ناوکە بادام؛ کاکڵە بادام. هەروەها: **مغز پسته**

مغز تیره: مۆخ؛ موخ؛ مێشکە ڕەش.

مغز حرام: موخ؛ مۆخ.

مغز دانه: *[گیاەشناسی]* مێشکی دەنک؛ ناوەڕۆکی دانە.

مغز گردو: کاکڵە؛ مەژگە؛ کاکڵەقووچە؛ قەلاقووچکە؛ قەلاقووچە؛ ناوکی گوێز.

مغز مداد: مێشکی میداد؛ تێکەڵاوی گرافیت و گڵەدێزە کە بە گوێرەی ڕێژەی تێکەڵ بوونیان نەرم و ڕەق دەبێ.

مغز میانی: مێشکی ناوەندی؛ بەشی ناوەکی مێشک لە تۆڵی مۆرەداراندا کە لە کاتی گووران دیوارەکەی پتەو دەبێتەوە.

◙ **مغز خر خوردن:** *[کنایی]* مێشکی کەر خواردن؛ گێل و حۆل بوون ‹مگر مغز خر

خوردەام که بخواهم چنین کاری بکنم؟!: مەگین میشکی کەرم خواردووە بمەوێ کاری وا بکەم؟!›.

مغز خود را به کار انداختن: بیر/ مێشکی خۆ خستنە کار؛ ورد و ژیرانە بیرکردنەوە ‹مغزت را به کار بینداز! ببین می‌خواهی چه بکنی: مێشکت بخە کار! بزانە ئەتەوێ چی بکەی›.

مغزپخت / maqzpoxt/: *صفت.* ناوبرژاو؛ ناوپیشاو؛ ناوپیشیاگ؛ باش‌کولاو.

مغزپسته‌ای [1] / maqzepeste'î/: *اسم.* پستەیی؛ ڕەنگی سەوزی کاڵی ئاماڵ زەرد.

مغزپسته‌ای [2]: *صفت.* پستەیی؛ بە ڕەنگی سەوزی ئاماڵ زەرد.

مغزشویی / maqzšûyî/: *اسم. [مجازی]* شستشوی مغزی ☜ **شستشو**

مغزی [1] / maqzî/: *اسم.* مەغزی: ۱. مێشک ‹مغزی مداد: مێشکی میداد› ۲. نەوارێکی باریک لە چەرم یان پارچە کە بۆ جوانی دەخرێتە نێوان دو لێوارەی جلک یان کەوشەوە ۳. تیکە لوولەی دوو سەر ڕزن‌کراو لە لوولەکێشیدا ٤. قفڵی ناوکار.

مغزی [2]: *صفت.* مێشکی؛ مەژگی؛ هاوگەر یان پێوەندیدار بە ناو کاپۆڵ و مێشکەوە ‹ورم مغزی: هەوی مێشکی›.

مغشوش / maqšûš/: [عربی] *صفت.* شێواو؛ ئاڵۆز؛ پەشێو؛ تێکچوو؛ شڵەژاو: ۱. پەشۆکاو؛ پەشۆکیا؛ چەواشە؛ ژەلمسە؛ ژولسە؛ منتەوەش؛ گژۆڵە؛ بێ سەرەوبەرە ‹وضع مغشوش است؛ مدتی نبودم کارها مغشوش شده است: بار و دۆخ ئاڵۆزە؛ ماوەیێ نەبووم کارەکان تێکچووە› ۲. پەرێشان؛ شپرز؛ تێک‌هەڵچوو؛ ژوولیاگ ‹خیلی مغشوش به نظر می‌رسید: زۆر پەرێشان ئەهاتە بەر چاو›.

مغضوب / maqzûb ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* بەرڕق؛ بەرغەرەز؛ غەزەب لێگیراو ‹مغضوب شد و کارش را از دست داد: بەرڕق کەوت و کارەکەی لە دەس چوو›.

مغفرت / maqferat/: [عربی] *اسم. [ادبی]* نوخاف؛ لێخۆش بوویی؛ لێبووری؛ بەخشایشت.

مغفور / maqfûr/: [عربی] *صفت. [ادبی]* بەخشراو؛ لێبوردوو؛ لێخۆشبوو؛ عافووکراو؛ نوخافتی.

مغلطه / maqlate ، ـها/: [عربی] *اسم.* هەڵەوێژی؛ هەڵەوەڕی؛ قسەی بە ڕواڵەت دروست و لە ناوەڕۆکدا هەڵە.

◘ **مغلطه کردن**: هەڵەوێژی کردن؛ هەڵەوەڕی کردن؛ بە قسەی لێڵ و بە ڕواڵەت دروست خەڵکی بە هەڵەدا خستن.

مغلق / moqlaq/: [عربی] *صفت.* ڕەق؛ دژوار؛ بە زمانێ کە لێ تێگەیشتنی دژوارە ‹خیلی مغلق حرف می‌زد، چیزی از حرف‌هایش نفهمیدم: زۆر ڕەق قسەی دەکرد هیچی لێ تێنەگەیشتم›.

مغلوب / maqlûb/: [عربی] *صفت.* بەزیو: ۱. ـها؛ ـان؛ ـین/ بەزیا؛ بەزیاگ؛ شکست خواردوو ۲. *[زیست‌شناسی]* بەبێ کاریگەری و توانستی ئاشکرا بوون ‹ژن مغلوب: ژێنی بەزیو›.

◘ **مغلوب شدن**: دۆڕاندن؛ بەزین؛ بەزان؛ بەزیەی؛ بەزیای ‹دشمن در جنگ مغلوب شد: دژمەن لە شەڕدا دۆڕاندی›.

مغلوب کردن: بەزاندن؛ بەزنەی؛ بەزنای؛ شکست پێدان.

مغلوط / maqlût/: [عربی] *صفت.* هەڵە؛ نادروست ‹این نامه که سر تا پا مغلوط است!: ئەم نامەیە خۆ سەر لە بەر هەڵەیە!›.

مغموم / maqmûm/: [عربی] *صفت. [ادبی]* خەمبار؛ گرتە؛ خەمین؛ خەمناک؛ مرووز؛ مرووچ؛ دڵ‌پەشێو؛ پەژارەمەند؛ خەفەتبار؛ داگیراو؛ پەشێو.

مغناطیس / meqnātîs/: [معرب از یونانی] *اسم.* ئاسن‌ڕفێن؛ ئاسنکێش؛ مەگنەتیک؛ میغناتیس.

مغناطیسی / meqnātîsî/: [معرب] *صفت.* میغناتیسی؛ مەگنەتیکی.

مغول / moqol, moqul/: *اسم.* موغول؛ مەغول:

۱. هۆزی زەردپێستی موغولستان لە ئاسیای ناوەندی ۲. ـها؛ ـان/ هەر کام لە کەسانی ئەو هۆزە.

مغـولی / moqolî/: اسم. موغـولی؛ تاقمـێ لـە زمانەکانی ئاسیای ناوەندی کە سەر بە هـۆزی موغول و خزمەکانیە.

مف / mof/: اسم. [گفتاری] چلـم؛ کلـم؛ چـرم؛ کڵمیش؛ چۆڵم؛ ڤیچک؛ ئاوی خەستی کەپۆ.

مفاتیح / mafātîh/: [عربی] جمعِ ☜ **مفتاح**

مفاخر / mafāxer/: [عربی] اسم. مایەی شانازی.

مفاد / mafād(d)/: [عربی] اسم. کاکڵە؛ نـاوەڕۆک؛ ئەوەی کە لە قسە یان نووسراوەیێ فام دەکـرێ ‹مفاد سخنش این بود که باید برای جوانان کـاری کـرد: کاکڵەی قسەکەی ئەوە بوو کە دەبێ بۆ لاوان کـارێ بکرێ›.

مفاسد / mafāsed/: [عربی] جمعِ ☜ **مَفسَده**

مفاصاحســاب / mofāsāhesāb/: [عربـی] اسـم. ۱. کـاری پـاک لـە پـاک کـردنی حســاب و دان‌وستانی قەرز و خواز ۲. ـها/ بەڵـگەی سـەر پاک لە پاک بوونی حیساب.

مفاصل / mafāsel/: [عربی] جمعِ ☜ **مَفصَل**

مفاعلن / mafā'elon/: [عربی] اسم. مەفاعیلون؛ لە پایەکانی کێشی شێعری عەرووزی.

مفاعیلن / mafā'îlon/: [عربی] اسـم. مـەفاعیلون؛ لە پایەکانی کێشی شێعری عەرووزی.

مفاهیم / mafāhîm/: [عربی] جمعِ ☜ **مَفهوم**

مفت[1] / moft/: صفت. خـۆڕایی؛ بـەلاش؛ مشـە؛ فیڕۆ؛ ئاوانتە؛ هەوانتە؛ هەلەمتە؛ هرت؛ وەلیفەت؛ بێ‌نرخ؛ کوبەڵ؛ خـۆڕا؛ هـەروا؛ بـهـەروە؛ مفـت؛ مفتە؛ مفتەکی؛ مفتی؛ مفتێ: ۱. بەبێ نرخ ‹اگـر مفت است به من هم بـده!؛ مفـت باشـد، کوفـت باشـد!: ئەگەر خۆڕاییە بدە بـە منـیش!؛ مفـت بـێ و کفـت بێ!› ۲. [مجازی] زۆر هەرزان ‹هزار تومان مفت است، دو برابر ایـن مـی‌ارزد: هـەزار تمـەن مفتـە، دوو ئەوندە دەژێ›.

▣ **مفت چنگ کسی**: [تعریض] هەر بۆ کەسێ؛ لـە کەسێ موبارەک ‹اگر دعوا بر سر خانه است، مفـت چنگ تو، نه خانه را می‌خواهم و نه هـیچ چیـز دیگـر: ئەگەر شەڕ لە سەر ماڵە، هەر بۆ تۆ، نە ماڵم دەوێ و نە هیچی‌تر›.

▣ **مفت گران بودن**: [کنایی] دزنەبەر بوون؛ مفت گران بوون؛ بێ‌نرخ بـوون؛ مفـت نـەژیان: بـە **مفت نیرزیدن**

به مفت نیرزیدن ☜ **مفت گران بودن**

مفت[2]: قید. [گفتاری] مفتە؛ مفت؛ هەوانتە؛ ئاوانتە؛ بـهەروە: ۱. بەخۆڕایی؛ بە مفتە؛ بەبـەلاش؛ بـە بێ نرخ ‹مفت به چنگ آوردم؛ زندگی را مفـت بـاختیم: بەخۆرایی کەوتە چنگم؛ ژیانمان بەبـەلاش دۆڕانـد› ۲. زۆر هەرزان ‹مفت خریدی، بیش از این‌ها مـی‌ارزد: مفت کڕیوتە، زورتر ئەژێ›.

مفتــاح / meftāh ، مفـاتیح/: [عربـی] اسـم. [ادبـی] کلیل؛ کلێل.

مفتخــر / moftaxar/: [عربـی] صـفت. سـەربەرز؛ سەرفەراز؛ سەربڵـند ‹بـا حضـور خـود مـا را مفتخـر فرمایید: بە هاتنتان سەربەرزمان کەن›.

مفتخــــراً / moftaxaran/: [عربـی] قیـد. بـــە ســـەربەرزیەوە؛ بـــە ســـەرفەرازیەوە؛ بـــە سەربڵـندیەوە؛ بـە شـانازیەوە ‹مفتخـراً بـە عـرض می‌رساند: بە شانازیەوە عەرز دەکەین›.

مفتخـور / moftxor ، ـهـا؛ ـان/: اسم. مفتـەخۆر؛ مفتخـــۆر؛ بەلاشـــخۆر؛ لامـــژ؛ ئاوانتـــەچی؛ هەلەمتەچی؛ مفتەوەر؛ ئەو کەسەی هەوڵ نادا و بە ڕەنجی خەڵک دەژی. هەروەها: **مفتخوری**

مفتـــری / moftarî ، ـهـا؛ ـان/: [عربـی] اسـم. بوختانکەر؛ درۆهەڵبەست؛ دەلەسەسـاز؛ کەسـێ کە بۆ خەڵکی بوختان ساز ئەکا.

مفـتش / mofatteš ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی] اسم. [قدیمی] ۱. پشکن؛ پشکێن؛ ماڵ‌پشکن؛ پشکنەر؛ پشکنیار؛ کەسێ کە ئەرکداری پێڕاگەیشـتن بـە چۆنیـــەتی ڕووداو یـــان کارێکـــە ۲. پولیســـێ

پەنامەکی.

مفتضح / moftazah, moftazeh/: [عربی] *صفت*. ۱. ترۆ؛ هەتک؛ سووک؛ بەدناو؛ بێ‌ئاوروو ‹روزنامەها او را مفتضح کردند: ڕۆژنامەکان ترۆیان کرد› ۲. نالەبار؛ ناحەز؛ پڕشوورەیی ‹رفتار مفتضح: ئاکاری نالەبار›. هەروەها: **مفتضح شدن؛ مفتضح کردن**

مفتعلن / mofta'elon/: [عربی] *اسم*. موفتەعیلون؛ لە پایەکانی کێشی شیعری عەرووزی.

مفتکی / moftakî/: *قید. [گفتاری]* (بە) خۆڕایی؛ مفتەکی؛ (بە) مفتە؛ (بە) بەلاش؛ (بە) ئاوانتە ‹مفتکی دادند؛ مفتکی سوار شدند: بە خۆڕایی دایان؛ مفتەکی سوار بوون›.

مفتن / mofatten/: [عربی] *صفت*. ئاژاوەگێڕ؛ ئاژاوەچی؛ گۆبەندگێڕ؛ گۆتاڵکار؛ خەم‌شێوێن؛ شەڕهەڵخڕێن؛ پیلانگێڕ؛ کەتنگێڕ؛ فتنە؛ هێوچی؛ گولکە؛ شێوەژنە؛ بشێونە؛ گێرەشێوێن؛ ئاشۆکەر؛ تێکدەر؛ خومەشێنکە؛ خوم‌شێوێن؛ خومەشێونە؛ ئاشۆوەکەر؛ سۆدرە؛ سەرسۆدەرە؛ شەڕهەلایسێن ‹برخی همسایه‌های مفتن هم به آتش اختلاف دامن می‌زدند: هێندێ لە هاوسایانی ئاژاوەگێڕیش ئاوری شەڕەکەیان خۆشتر دەکرد›.

مفتوح / maftûh/: [عربی] *اسم*. ۱. *[نامتداول]* کراوە؛ باز؛ واز؛ وا؛ ئاواڵە؛ ئاوەڵا؛ وەکری؛ ڤەکری ‹از ۸ صبح مفتوح است: لە ۸ ی بەیانیەوە بازە› ۲. سەرەدار؛ بە نیشانەی سەرەوە. (وەک لە وشەی «بَهار» دا، پیتی «ب» سەرەدارە. ئەم نیشانە لە ڕێنووسی کوردیدا بۆتە «ە»).

مفتول / maftûl ، ـها/: [عربی] *اسم*. تەل؛ تێل؛ سیم؛ هەودای باریکی کانزایی بە کۆتەری کەمتر لە ٥ میلی‌میتر.

مفتول‌پذیری / maftûlpazîrî/: [عربی/ فارسی] *اسم*. تایبەتمەندی برێ کانزا کە بێ‌پسان شکڵ دەگۆڕن و دەبنە تەل.

مفت و مسلم / moft-o-mosallam/: [فارسی/ عربی] *قید*. مفت و مەرحەبا؛ لە خۆڕا؛ بە خۆڕایی؛ لە خوت و خۆڕایی.

مفتون / maftûn/: [عربی] *صفت*. شەیدا؛ دێوانە؛ دین؛ لێوە؛ شێت؛ شێت و شەیدا؛ عەوداڵ.

مفتی[1] / moftî ، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم*. موفتی: ۱. فتوادەر؛ ئەو کەسەی هێژای فتوا دانە ۲. مامۆستای پلەبەرزی سوننی.

مفتی[2]: *صفت. [گفتاری]* مفتە؛ مفتەیی؛ بەلاش؛ ئاوانتە؛ خۆڕایی ‹غذای مفتی: خۆراکی مفتە›.

مفتی[3]: *قید. [گفتاری]* بە خۆڕایی؛ مفتە؛ بە مفت؛ مفتەکی؛ بە بەلاش؛ بەمفتە ‹کسی مفتی کار نمی‌کند: کەس بە خۆڕایی کار ناکا›.

▣ **مفتی‌مفتی**: *[گفتاری]* مفت و مەرحەبا؛ بەبێ‌کار و تێکۆشان ‹مفتی‌مفتی که آدم به این‌جا نمی‌رسد: مفت و مەرحەبا کەس بە شت نابێ›.

به این مفتی(ها): هەروا سووک و هاسان ‹دانشگاه رفتن که به این مفتی‌ها نیست: چوونە زانستگا هەروا سووک و هاسان نیە›.

مفر / mafar(r) ، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی]* دەرەتان؛ ویستە؛ دەرو؛ بوار؛ سەرەدەر؛ ڕێگەی دەرچوون ‹دنبال مفر می‌گشت: لە شوێن دەرەتانێک دەگەڕا›.

مفرح / mofarrah/: [عربی] *صفت. [ادبی]* شادیهێنەر؛ شادیهێن؛ دڵگەشێن.

مفرد / mofrad/: [عربی] *صفت*. ۱. تەک؛ تەنها؛ تاک؛ تاق ۲. جیا؛ جوێ؛ جگا ۳. تاکە بەیت.

مفردات / mofradāt/: [عربی] *اسم*. تاکەگەل؛ کۆمەڵە شتی تاک و سەڵت کە ئەندامانی دەگەڵ هیچ شتێکی‌تردا کۆ نەبوونەتەوە یان تێکەڵی هەڵناگرن.

مفرش / mafraš ، ـها/: [عربی] *اسم*. مەوج؛ مۆج؛ مەوجە؛ ئەو قوماشە جێوانی تێ دەپێچن.

مفرط / mofrat/: [عربی] *صفت. [ادبی]* یەکجار زۆر؛ زۆر و زەبەند؛ فرەفرە ‹تلاش مفرط: هەوڵی یەکجار زۆر›.

مفرغ / mefraq/: [از عربی] *اسم*. هەمەندوش؛

حەوجۆش؛ مەفرەق؛ برونز؛ ئالیاژێکە لـە مـس و قـەلا بـە ڕەنگـی قـاوەیی کـاڵ کـە پەیکـەر و کەرستەی جۆراوجۆری لێ دروست دەکەن.

مفرغی / mefraqî/: [از عربـی] *صفت*. مـەفرەقی: ١. هەمەندوشـی؛ بـە ڕەنگـی قـاوەیی تـۆخ ٢. برونزی؛ لە جنسی مەفرەق.

مفـــروز / mafrûz/: [عربـی] *صـفت*. بەشـکراو؛ بەش کریاگ.

مفـروش / mafrûš/: [عربـی] *صـفت*. فەرشـکراو ‹اتاقی مفـروش در انتهـای حیـاط خانـه دیـده مـی‌شـد: دیوێکی فەرشکراو لە ئاخری حەوشەکەوە دەبینـرا›. هەروەها: **مفروش بودن؛ مفروش شـدن؛ مفـروش کردن**

مفروض / mafrûz ، ـات/: [عربی] *صفت*. فەرزکراو؛ وادانراو؛ واگیراو.

مفروق / mafrûq/: [عربی] ☜ **کاسته**

مفروق منـه / mafrûqo(n)menh/: [عربـی] ☜ **کاهشیاب**

مفســـد / mofsed ، ـــان؛ ـیـن/: [عربـی] *صـفت*. گەندەڵکار؛ خراپەکار؛ خراوکار.

مفسده / mafsade ، ـها؛ مفاسِد/: [عربی]/*اسم*. فنـاز؛ فناس؛ فیناز؛ بشـێوە؛ کـارێ کـە دەبێتـە هـۆی ئاژاوە، بشێوی یان ئازاری خەڵک.

مفسـدەجـویی / mafsadecûyî ، ـهـا/: [عربـی/ فارسی]/*اسم*. ئاژاوەگێری؛ بشێوەخوازی. هەروەها: **مفسدەجو**

مفسـر[1] / mofasser ، ـهـا؛ ـان؛ ـیـن/: [عربـی]/*اسم*. ڕاڤەکار؛ ڕاڤەوان؛ ڕاڤـەکەر؛ ڕاژەکـار: ١. کەسـێ واتای وتە و نووسراوە لێک دەداتەوە ‹مفسر قرآن: ڕاڤەوانـی قورئان› ٢. شرۆڤەکار؛ کەسێ لـە سـەر هۆ، ئـەنگیزە و ئاکـامی ڕووداوان بـڕوا و لێکیـان داتەوە ‹مفسر سیاسی: ڕاڤەکاری ڕامیاری›.

مفسر[2]: *صفت*. ڕاڤـەکار؛ ڕاژەکـار؛ تایبەتمەنـدی شتێک کە شتێکی تر لێک بداتـەوە ‹برخـی آیـات مفسر آیـات دیگرنـد: بـڕێ لـە ئایەتـەکان ڕاڤـەکاری ئایەتەکانی‌ترن›.

مفصـــل / mafsal ، ـهـا/: [عربـی]/*اسم*. جەمگـە؛ جومگـە؛ جونگـە؛ گـە؛ خڕکـە؛ بەنـد؛ مۆفـک؛ ماچلەک (بە شێوەی کۆ): ١. /*مفاصل*/ جەمسەری دوو ئێسکی بە یەک گەیشتوو ٢. لەتەیەکی نێو دەزگا کە لەتەکانی‌تر دەخاتە جووڵە.

مفصل / mofassal/: [عربی] *صفت*. چڕ و پڕ؛ تێر و تەسەل؛ تێر و پڕ؛ دوور و درێژ ‹شرح مفصل؛ کتک مفصل: ڕاڤەی چڕ و پڕ؛ لێدانی تێر و تەسەل›.

مفصـــلاً / mofassalan/: [عربی] *قیـد*. بـە تێـر و تەسەلی؛ تێر و پڕ؛ بە وردەکاریەوە؛ ورد- ورد؛ بە چـڕ و پـڕی ‹نشسـتیم و مفصـلا صـحبت کـردیم: دانیشتین و بە تێر و تەسەلی قسەمان کرد›.

مفطر / mofter ، ـات/: [عربی]/*اسم*. ڕۆژووشـکێن؛ ئەوەی ڕۆژگ دەشکێنێ.

مفعول / maf'ûl ، ـهـا/: [عربـی]/*اسم*. ١. /*دستور*/ بەرکار؛ وشەیێ کە مەبەستی کردار پێکدێنێ و کار سـەبارەت بـەو دەکرێـت ٢. /*کنـایی*/ بـدەر؛ قووندەر؛ کوڕ یان پیاوێ کە سواری بن.

◙ **مفعول باواسطه**: /*دستور*/ بەرکاری ناڕاستەوخۆ؛ ناوێ کە بە هۆی وشـەی سـەربارەوە دەبێتـە بەرکار (وەک «خانە: ماڵ» و «آرام: ئارام» لەم دوو ڕستەدا: آزاد از خانه آمد، آسو به آرام گفت: ئازاد لـە ماڵـەوە هـات، ئاسـۆ بـە ئـارامی گـوت): **مفعـول غیرصریح**

مفعول بی‌واسطه: /*دستور*/ بەرکاری ڕاسـتەوخۆ؛ ناوێ کە بەبێ وشەی سەربار دەبێتـە بـەرکار (وەک «آزاد: ئازاد» لەم ڕستەدا: آرام آزاد را دید: ئارام ئازادی دی): **مفعول صریح**

مفعول صریح ☜ **مفعول بی‌واسطه**

مفعول غیرصریح ☜ **مفعول باواسطه**

مفقود / mafqûd ، ـهـا؛ ـان؛ ـیـن/: [عربـی] *صفت*. گم؛ گوم؛ گووم؛ ون؛ ونـدا؛ نادیـار؛ بـزر؛ بـەرزە؛ ونبوو؛ سرنەگوم. هەروەها: **مفقود شدن**

مفقودالاثر / mafqûdol'asar ، ـها/: [عربی] *صفت*.

بــێ‌سەروشــوێن؛ مــەرگوجێ؛ ونــدا؛ هامووتــا؛ گومەسار؛ بێ‌ناونیشان ‹مدتها مفقودالاثر بود و تصور می‌شد مرده است: ماوەیەکی زۆر بێ‌سەروشوێن بــوو، وەیان دەزانی مردووە›.

مفلــس / mofles ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی] *صـفت.* ۱. هــەژار؛ مایــەپووچ؛ نــەدار؛ بــێ‌پــارە؛ بــێ‌زەڕ؛ دەستەنگ ۲. *[نامتداول]* نابووت؛ بابردە؛ مــافنگی؛ مافندی؛ دەم‌لەپووش؛ تەواو ڕووت و نەدار.

مفلسی / moflesi/: *اسم.* نــەداری؛ مایــەپووچی؛ نابووتی؛ مافندی؛ دەم لە پووشی؛ بــار و دۆخــی تەواو ڕووت و نەدار بوون.

مفلوج / maflûc ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صـفت.* گــۆج؛ گۆت؛ ئیفلیج؛ کوچ؛ فەلەج؛ بــە ئەنــدامی گیــڕ و ناتەواوەوە: **افلیج**

مفلوک / maflûk/: [عربی] *صفت.* کلۆل؛ کولۆل؛ کۆڵەوار؛ کۆتەر؛ چارەڕەش؛ بێچــارە؛ بــە دۆخــی شێواو و پەرێشان لە بەر نەداری ‹پیــرزن مفلــوک: پیرەژنی کلول›.

مفنگی / mofangî ، ـها/: *صفت.* *[گفتــاری]* مــردال؛ مردەڵە؛ مردەلۆخە؛ دالگۆشــت؛ مردوولــە؛ لــەڕ؛ فــێقن؛ فێــق؛ مــەرووز؛ مــەرەزار؛ قــرخ؛ لەجــەر؛ قرخن؛ زۆر لەڕ و لاواز و کز و کەنــەفت ‹بــا ایــن هیکل مفنگی می‌خواهد کشتی هم بگیرد!: بەم هەیکەلە مردالەوە دەیهەوێ زۆرانیش بگرێ!›.

مفــوض / mofavvaz/: [عربــی] *صــفت.* پێــدراو؛ ڕاسپێردراو.

مفهــوم[1] / mafhûm ، ـهــا؛ مفـاهیم/: [عربــی] *اسـم.* چەمک؛ مەبەست: ۱. واتا؛ مانا؛ ئــەوەی کــە لــە قسەیەک فــام دەکرێــت ‹مفهـوم آزادی: چــەمکی ئازادی› ۲. تێگەیشتە؛ ڕا و بۆچوونی کــەس یــان تاقمێک لەمەڕ شتێکەوە ‹مفهــوم توحیــد در اســلام: مەبەستــی تەوحید لە ئیسلامدا›.

مفهــــوم[2]: *صــفت.* فــامکــردنی؛ تێگەیشـــتنی ‹حرف‌هایش مفهوم نبود: قسەکانی فام نەدەکرا›.

مفید / mofîd/: [عربی] *صفت.* بەکەڵک؛ بــەقازانج؛ بەهرەدار؛ بەفایدە؛ فەڕدار؛ بە کارهاتوو ‹کار مفید؛ حیوان مفید: کاری بەکەڵک؛ ئاژەڵی بەقازانج›.

مفینه / mofîne/: *صفت.* *[گفتاری]* چڵمن؛ چــرمن؛ کلْمن؛ چڵم‌شۆڕ ‹با دوتا بچەی مفینه راه افتاده آمــده مهمانی: بە دوو منداڵی چڵمنەوە هاتووە بۆ میوانی›.

مقابر / maqāber/: [عربی] جمعِ ☜ **مقبَره**

مقابــل / moqābel/: [عربــی] *صــفت.* بەرانبــەر؛ بەرامبەر؛ ڕووبەڕوو؛ وەراوەر؛ هەمبەر؛ هەڤهەسۆ؛ هەنــداڤ؛ هەنــداو؛ هنــدەق ‹صــفحەی مقابــل: لاپەڕەی بەرانبەر›.

مقابل / moqābele/: [عربی] *حرف.* لە بەرامبەر؛ لە بەرانبــەر؛ جــە وەراوەروو: ۱. ڕووبــەڕووی؛ لــە ڕاســت؛ لــە ئاســت؛ ئیزبــار؛ هەمبــەر؛ هەنــداڤ؛ هەنــداو ‹مقابـل دانشـگاه کردسـتان: لـە بەرامبــەری زانکــۆی کوردســتانەوە› ۲. بــەراوەژوو؛ پێچەوانــە؛ چەپەوانە؛ بەرەولا یان چەمکێکی دژبــەر ‹خــوب، مقابل بد و تــاریکی، مقابـل روشـنایی اسـت: بــاش، لــە بەرامبەر خراپ و تاریکی، لە بەرانبەر ڕووناکیدایە›.

مقابلــه / moqābele/: [عربی] *اسم.* ۱. ڕووبــالی؛ ڕووباری؛ ڕووبــەڕوویی؛ هۆملکــێ؛ بەرامبــەرکێ؛ بەرهەڵســتی؛ بەربــەرەکانێ؛ ملانــێ؛ باشــار؛ بەرامبەری؛ کار یان ڕەوتی پێک‌گــرتن؛ بــە بــەر یەک هەڵکێشان؛ کەنایش؛ بە گژ یەکا چــوون و لە ڕووی یەکدا وەســتان ۲. *[نجوم]* دۆخــی دوو تــەنی ئاسمــانی (وەک خــۆرو مانــگ) لــە چــاو بینەرێکی سەر زەویــەوە، کاتــێ کــە کەوتبێتنــە دۆخی ۱۸۰° درێژی جوگرافیایی لە ئاست یــەکتر ۳. *[چاپ]* کاری بەرامبەرکردنەوە؛ تاقی‌کردنەوەی نموونەی چاپی لەڕووی دەسنووس.

مقادیر / maqādîr/: [عربی] جمعِ ☜ **مقدار**

مقاربــت / moqārebat/: [عربــی] *اسم.* نزیکــی؛ سەرجێیی؛ کــاری جــووت بــوونی ژن وپیــاو بــە مرازی جینسی.

مقاربتی / moqārebatî/: [عربــی] *صفت.* نزیکــی؛ دووانە ‹بیماری مقاربتی: نەخۆشی نزیکی›.

مقارن / moqāren/: [عربی] *صفت*. ١. هـاودەق؛ لێکدەق ‹این دو خط مقارن یکدیگرند: ئەم دوو هێڵە هاودەقی یەکترن› ۲. هاوکات؛ هاوزەمان ‹عروسی او مقـارن بـود بـا بمبـاران شـهرهای کردسـتان: زەماوەندەکـەی هاوکـات بـوو دەگـەڵ بوردوومـانی شارەکانی کوردستان›.

مقارنه / moqārene/: [عربی]/*اسم*. ١. هـاودەقی؛ لێکدەقی؛ بار و دۆخی هاودەق بوون ۲. *[نجوم]* جێگرتنی دوو یان چەن تەنی ئاسمانی لە سـەر کەلوویـەک ۳. *[نجوم]* بـار و دۆخـی دوو تـەنی ئاسمانی کاتێ کە کەوتبێتنە نزیکترین مەودا لە چاوی بینەردا.

مقاش / maqqāš ، ـها/: [عربی]/*اسم*. ١. مـووچین ۲. پەنس؛ گیرەی دەستی بژیشکان ۳. سەولک؛ ئەستێولک؛ مەقارە؛ مەقاشـە؛ مقـاش؛ مـەقاش؛ گازک؛ ماشک؛ ماشە * **منقاش**

مقاصد / maqāsed/: [عربی] جمعِ ☜ **مقصد**

مقاطع / maqāte'/: [عربی] ☜ **مَقطَع**

مقاطعه / moqāte'e ، ـها/: [عربـی]/*اسم*. مەختـە؛ مختە؛ قەبەڵ؛ پەیمان؛ کونترات؛ قونتەرات.

مقاطعەکار / moqāte'ekar ، ـها؛ ـان/: [عربـی/ فارسی]/*اسم*. پـەیمانکار؛ کـونتراتچی؛ مەختـەکار؛ قەبەڵکار.

مقاطعەکاری / moqāte'ekarî ، ـها/: [عربـی/ فارسـی]/*اسم*. پـەیمانکاری؛ کـونتراتکـاری؛ مەختەکاری؛ قەبەڵکاری.

مقال / maqāl/: [عربی]/*اسم*. *[ادبی]* وتار؛ گوتار.

مقالات / maqālāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مقاله**

مقاله / maqāle ، ـها؛ مقالات/: [عربـی]/*اسم*. وتـار؛ گوتار؛ نووسراوەیەک بە ۲۰۰ تا ۲۰۰۰۰ وشـەوە بۆ بەلاڤۆکی دەورەیی، دامەزراوەی فێرکاری یان کۆڕێکی زانستی و پیشەیی کە تێیدا نووسەر بیر و ڕای خۆی لەمەڕ بابەتێکەوە دەربڕیوە.

مقام / maqām/: [عربی]/*اسم*. ١. /ـها؛ ـات/ مەقام؛ کـار؛ پیشـە؛ کاربەنـد بەتایبـەت کـاری بـەرزی مەرزینگەیی ۲. /ـها؛ ـات/ پایەدار؛ خاوەن کارێکی وەها ۳. جێگا؛ جێگە؛ پێگـە ‹تـو در مقـام تصمیم گرفتن نیستی: تۆ لە جێگای بڕیارداندا نیت› ٤. /ـها/ جا؛ زێ؛ پایە؛ پلە؛ جـێپـێ؛ پلـە و پایـە؛ پێگـە ‹سعدی در ادبیات جهان مقام بلندی دارد: سـەعدی لـە وێژەی جەهاندا پلەیەکی بەرزی هەیە› ٥. *[موسیقی]* /ـها/ مەقام؛ چۆناوچۆنی کەوتنـە پـەنا یـەکتری پەردە و نیوپەردە لە مەودای نێوان هەشت نوتی یەک خولدا.

مقامات / maqāmāt/: [عربی] ١. جمعِ ☜ **مقام** ۲. جمعِ ☜ **مقامه**

مقامـه / maqāme ، ـهـا؛ مقامـات/: [عربـی]/*اسم*. *[قدیمی]* مەقامە؛ شێوازێک لە پەخشانـنووسی بـە شێوەی وتارێکی هەواڵی.

مقـاوم / moqāvem/: [عربـی] *صـفت*. خـۆڕاگر؛ بەرگەگر: ١. خـۆگر؛ باشـارکەر ‹نیـروی مقـاوم در برابر باد: هێزی خۆڕاگر لە هەمبەر بـاوە› ۲. گـورخ؛ گورێخ؛ پلێپ؛ ڕێختـە؛ ڕەختـە؛ بـەدەوام؛ پایـار؛ ڕاوەستاو ‹این خانه مقاوم است: ئەم ماڵـە گوریخـە› ۳. چەق؛ کێشدار؛ چیڕ؛ جیـڕ؛ خـۆگر و نـەپس ‹طناب مقاوم: گوریسی بەرگەگر›.

مقاومت / moqāvemat/: [عربـی]/*اسم*. ١. /ـهـا/ باشار؛ خۆڕاگری؛ بەرگەگری؛ بەرگری: *الف)* کـار و ڕەوتی بەرگەگرتن؛ دەربردن؛ دەگـەڵ دەرد و دژواریـدا هەڵـکردن *ب)* پتـەوی؛ گـورێخی؛ ڕاوەسـتاوی؛ ڕەختـەیی؛ پایـاری؛ بـەدەوامی ۲. *[برق]* ماکێـک بـۆ کـەمکردنـەوەی گـەڕانی کارەبا، یان لێ داخستنی وڵتاژ لـە خولگەیـەکی کارەبایـیدا ۳. *[زیسـتشناسـی]* بەرگـەگری؛ خۆڕاگری؛ لێهاتوویی لەش بۆ بەتاڵ کردنـەوەی گەندەڵکاری هۆکارێکی دەرەکی.

▣ مقاومـت ظـاهری: *[برق]* باشـاری ڕواڵـەتی؛ سەرجەمی خۆڕاگری بەدیهاتوو لە ماکێکدا لە هەمبەر گەڕانی کارەباوە.

مقاومت مخصوص ☜ **مقاومت ویژه**

مقاومت مصالح: خۆڕاگری/ باشاری کەرستە و پەسای قورەکاری.
مقاومت منفی: *[سیاست]* باشاری ئەهوەن؛ بەربەرەکانێی هێمن و ئارام بەبێ قەڵسی و تووڕەیی لە بەرامبەر هێزی دەسەڵاتداردا.
مقاومت ویژه: *[برق]* باشاری تایبەت؛ ڕێژەی خۆڕاگری ماکێک لە هەمبەر گەڕانی کارەبا بە گوێرەی ئوهم‌میتر: **مقاومت مخصوص**

مقایسه / moqāyese ، ـها/: [عربی] *اسم.* کار و ڕەوتی پێک‌هەڵسەنگان؛ لێکدانەوە؛ بەرامبەر کردنەوە؛ کار و ڕەوتی نیشاندانی وێکچوویی و جیاوازی نێوان چەن شت، کەس یان بار و دۆخ بە مەبەستی هەڵسەنگاندنیان ‹این دو قیمت را با هم مقایسه کردیم: ئەو دوو نرخەمان پێک هەڵسەنگاند›. هەروەها: **مقایسه شدن؛ مقایسه کردن**

مقایسه‌ای / moqāyese'î/: [عربی] *صفت.* بەراوردی؛ لێکدانەوەیی؛ لێکنەهانی؛ سەر بە پێک‌هەڵسەنگان و لە بەر یەک ڕانان ‹زبان‌شناسی مقایسه‌ای: زمانناسی بەراوردی›.

مقبره / maqbare ، ـها؛ مقابر/: [عربی] *اسم.* هەجەر؛ گۆڕستان؛ زیارەتان؛ چاک و پیر؛ زێوە.

مقبول / maqbûl/: [عربی] *صفت.* ١. جێ‌پەسەند ‹حرفش مقبول است: قسەکەی جێ‌پەسەندە› ٢. وەبەردڵان؛ دڵخواز؛ دڵواز؛ دڵنشین؛ دڵپەسن ‹دختر مقبولی است: کچێکی وەبەردڵانە›.

مقبولیت / maqbûlîyyat/: [عربی] *اسم.* وەرگیراوی؛ پەسەندکراوی؛ پەسەن‌کریاگی؛ دۆخ یان چۆنیەتی جێ‌پەسند بوون.

مقتبس / moqtabes/: [عربی] *صفت.* وەرگیراو؛ هەڵگیریاگ؛ ژێ‌وەرگرتە.

مقتدا / moqtadā/: [عربی] *اسم.* پێشوا؛ سەرۆک؛ ڕێبەر؛ ڕابەر.

مقتدر / moqtader/: [عربی] *صفت.* دەسەڵاتدار؛ بە دەسەڵات؛ دەس‌ڕۆیشتوو؛ هێزان؛ هێزدار؛ هۆمام؛ بەهێز، بەتایبەت خاوەن هێزی بەڕێوەبەری ‹دولت مقتدر: دەوڵەتی دەسەڵاتدار›.

مقتدرانه / moqtaderāne/: [عربی/ فارسی] *قید.* بەهێزەوە؛ هێزدارانە؛ دەسەڵاتدارانە ‹در مدت ریاست مقتدرانه عمل کرد: لە ماوەی سەرۆکایەتیدا بەهێزەوە کاری کرد›.

مقتصد / moqtased ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* ماڵ‌پارێز؛ ماڵدار؛ دەس‌پێوەگر ‹خانمش خیلی مقتصد است: ژنەکەی زۆر ماڵ‌پارێزە›.

مقتضا / moqtazā ، ـها؛ مقتضیّات/: [عربی] *اسم.* پێداویستی؛ نیاز ‹به مقتضای موقعیت عمل کنید: بە پێی پێداویستی بار و دۆخ بجووڵنەوە›: **مقتضی**

مقتضی / moqtazā/: [عربی] ☜ **مقتضا**

مقتضی / moqtazî/: [عربی] *صفت.* شیاو؛ گونجاو؛ لەبار؛ دەرخۆر؛ شایستە ‹اقدام مقتضی به عمل آید: کاری شیاو بکرێ›.

مقتضیات / moqtazîyyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مقتضا**

مقتول / maqtûl ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* کوژراو؛ کوژاو؛ کوژیاگ؛ کوشیا ‹مقتول از مخالفان دولت بود: کوژراوەکە لە نەیارانی دەوڵەت بوو›.

مقدار / meqdār ، ـها؛ مقادیر/: [عربی] *اسم.* هێندە؛ هێند؛ هەند؛ هند؛ هاندۆ؛ بڕ؛ چەند؛ چەندە؛ ئەوەندە: ١. ئەندازە ‹مقدار چهار کیلو هروئین کشف شد: هێندەی چوار کیلۆ هیرۆیین دۆزرایەوە› ٢. ڕێژە؛ چەنیەتی ‹هر مقدار که می‌توانی پول با خودت بیاور: هەر چەندەی دەتوانی پووڵ لەگەڵ خۆت بێنە›.

مقدر / moqaddar ، ـات/: [عربی] *اسم.* ١. داندراو؛ دانراو؛ ئەوەی لە مێژەوە دەسنیشان‌کراوە و بڕاوەتەوە ٢. چارەنووس؛ چارەنویس؛ ناوچاو.

مقدس / moqaddas/: [عربی] *صفت.* پیرۆز؛ هەزەخ: ١. /ـها؛ ـان؛ ـین/ شیاوی ڕێز و پەرستین ‹وظیفه‌ی مقدس: ئەرکی پیرۆز› ٢. سەر بە خودا؛ بوونەوەری ئاسمانی ‹کتاب مقدس: کتێبی پیرۆز›

۳. /ـات/ زۆر هێژا و خۆشەویست ‹میهن مقدس: نیشتمانی پیرۆز›.

مقدسات / moqaddasāt/: [عربی]/اسم. سەرجەمی ئەوەی پیرۆزە.

مقدم / maqdam/: [عربی]/اسم. ۱. بەرپێ؛ جێ‌پێ؛ جێ‌پا ۲. پێ‌وقەدەم؛ پاوقام؛ هەنگاو؛ هنگاو؛ هنگاڤ؛ هەنگاڤ؛ گاڤ؛ پێگاڤ ‹امیدوارم مقدم جنابعالی خیر باشد: هیوادارم پێ‌وقەدەمی بەڕێزتان خێر بێ›.

مقدم / moqaddam ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. [نامتداول] پێشەنگ؛ پێشنگ: ۱. بەرکەوت؛ وەرکەوت ‹شما در این کار مقدم بودید: ئێوە لەم کارەدا پێشەنگ بوون› ۲. پێش؛ بەر. بەرانبەر: **مؤخّر** ‹وقتی رسیدند او بر همه مقدم بود: کاتێ گەیشتنە بەرەوە ئەو لە پێش هەمووان بوو› ۳. خاوەن هەڤیازی.

مقدم / moqdem ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. [نامتداول] دەستبەکار؛ دەس‌بەکار ‹مقدم بر علیه امنیت کشور: دەستبەکار دژی هێمنی ولات›.

مقدمات / moqaddamāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مقدمه**

مقدماتی / moqaddamātî/: [عربی] صفت. سەرەتایی؛ بەرایی ‹کلاس مقدماتی؛ تصمیم مقدماتی: پۆلی سەرەتایی؛ بڕیاری بەرایی›.

مقدم‌السفرا / moqaddamossofarā/: [عربی] /اسم. پێشەنگی بالوێزان؛ ئەو بالوێزە لە ولاتی بیانیدا کە لە هەموو بالوێزەکانی دیکە پێشینەی کاری زیاترە: **شیخ‌السفرا**

مقدمتاً / moqaddamatan/: [عربی] قید. پێشەکی؛ لە سەرەتادا؛ لە بەرا؛ وەلێنە ‹مقدمتاً چنین گفت...: پێشەکی ئاوای گوت...›.

مقدمه / moqaddame ، ـها؛ مقدمات/: [عربی]/اسم. پێشەکی؛ دەسپێک: /الف/ سەرەتای کار ‹مقدمەی ساختمان: دەسپێکی خانووبەرە› ب/ سەرەتای قسە کە پێش لە وتاری سەرەکی دەگوترێت ج/ وەرپەڕە؛ نووسراوەیەکی زۆرتر کورت لە سەرەتای کتێبدا. بەرانبەر: **مؤخّره**

مقدور / maqdûr/: [عربی] صفت. بووزخۆر؛ کردنی؛ بە دۆخ یا چۆنیەتی لوان ‹آنچه مقدور است انجام دهید: ئەوەندەی بووزخورە جێ‌بەجێ بکەن›.

مقدورات / maqdûrāt/: [عربی]/اسم. دەرفەت و توانایی پێویست بۆ ئەنجامدانی کارێک.

مقدونی / maqdûnî/: [عربی] صفت. مەقدوونی؛ سەر بە ولاتانی مەقدوونیە لە بالکان.

مقر / maqar(r) ، ـها/: [عربی]/اسم. بنکە؛ بنە؛ مەکۆ؛ مەکۆگە؛ نیشتگە؛ بارخانە؛ شوێنی مانەوە و جێبەجێ‌کردنی کار و بار ‹مقر پلیس: بنکەی پولیس›.

مقر / moqer(r)/: [عربی] صفت. موکوڕ؛ مکوڕ؛ ددان پێداهێن؛ پێ‌لێن؛ تایبەتمەندی کەسێ کە ددان دەنێ بە کردەوە یان باوەڕێکدا، پێ دێ و دەیدرکێنێ.

▣ مقر آمدن: [گفتاری] ددان پێدانان؛ پێ لێنان؛ پێ هاتن ‹عاقبت مقر آمد و همه چیز را گفت: ئاخری ددانی پێدانا و هەموو شتێکی دەرخست›.

مقراض / meqrāz ، ـها/: [عربی] [ادبی] ☜ **قیچی**

مقرب / moqarrab ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. نزیک؛ نێوان‌خۆش؛ لێک نێزیک ‹او می‌خواست خودش را پیش رییس مقرب کند: دەیەویست خۆی بە سەرۆک نزیک بکاتەوە›.

مقرر / moqarrar ، ـات/: [عربی] صفت. بڕیار؛ بڕیاردراو؛ بڕیار لە سەر دراو؛ بڕاوە وەک قانوون، دەستوور یان بەڵێنێک ‹از این تاریخ مقرر می‌شود کارت شناسایی خود را همراه داشته باشید: بڕیار ئەوەیە لەمڕۆ بەدواوە، پێناسەکەتان بەلاوە بێ›.

مقررات / moqarrarāt/: [عربی]/اسم. پێودان؛ کۆی ئەو شتانەی بڕیاری لە سەر دراوە ‹مقرّرات ساختمانی: پێوەدانی خانووبەرە›.

مقرراتی / moqarrarātî/: [عربی] *صفت*. بە پێوەدان؛ پێداگر لە سەر بڕیار و بەڕێوە بردنی.

مقرری / moqarrarî ، ـها/: [عربی]/*اسم*. مووچە؛ پارەی بڕاوە کە مانگانە دەدرێت ‹برایش مقرری مختصری تعیین کردند کە هر ماه برود بگیرد: مووچەیەکی کەمیان بۆ بڕیەوە مانگانە بیگرێ›.

مقرنس / moqarnas ، ـها/: [معرب از فارسی]/*اسم*. [*معماری*] ژێرتاق؛ موقەڕنەس؛ هێشووی ڕازاوەی گەچی لە کونجی دیو یان شوێنی پێکەوە لکانی بنمیچ و دیواردا.

مقروض / maqrûz ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. قەرزار؛ قەرزدار ‹از وقتی خانە خریدە بە همە مقروض است: لەو ساوە ماڵی کڕیوە، قەرزاری هەموو کەسێکە›.

مقرون / maqrûn/: [عربی] *صفت*. ۱. تەبا؛ ساز؛ سازگار ۲. نزیک؛ نێزیک.

مقره / maqarre ، ـها/: [عربی]/*اسم*. مەکارە؛ قرقرەی تێوەپێچانی سیم و تەلی کارەبا و تەلەفوون کە لە جنسی جۆری چینیە.

مقسم / moqassem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. دابەشکەر؛ بەشکەر؛ بەشکەرەوە.

مقسوم / maqsûm ، ـها/: [عربی]/*اسم*. [*ریاضی*] دابەشکراو؛ بەشکراو؛ دابەشکری (وەک لە ۵=۲÷۱۰ دا، ژمارەی ۱۰، دابەشکراوە): **بخشی**

مقسوم‌علیه / maqsûm(on)'alayh,-'aleyh ، ـها/: [عربی]/*اسم*. [*ریاضی*] پێ‌بەشکراو؛ ژمارەیەک کە ژمارەیەکی تری بەسەردا بەش دەکرێتەوە (وەک لە ۵=۷÷۳۵ دا، ژمارەی ۷، پێ‌بەشکراوە): **بخشیاب**

مقصد / maqsad ، ـها؛ مقاصد/: [عربی]/*اسم*. ۱. بەر؛ وەر؛ مەنزڵ؛ شوێنی مەبەست لە ڕۆشتندا ‹کی بە مقصد رسیدید: کەنگێ گەیشتنە بەرەوە› ۲. ئامانج؛ دۆز؛ مەبەست.

مقصر / moqasser ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. تاوانبار؛ گونەکار؛ شەپنی؛ خەتابار ‹در چهار مورد مقصر شناختە شدە است: لە چوار بابەتەوە بە تاوانبار ناسراوە›.

مقصود / maqsûd ، ـها/: [عربی]/*اسم*. نیاز؛ مەبەست: ۱. مراز؛ مەرام ‹مقصود خرید خانە است: نیاز کڕینی ماڵە› ۲. ویست؛ مانا؛ ئامانج ‹نفهمیدم مقصود او از این کار چە بود: نەمزانی مەبەستی لەم کارە چ بوو›.

مقطر / moqattar/: [عربی] *صفت*. تکاو؛ داتکاو؛ تنۆکاو؛ تایبەتمەندی تراوێ کە لە کوڵاندن و کردنە هەڵم و ساردکردنەوەی ئەو هەڵمە پێکهاتووە.

◘ آب مقطر ☜ آب

مقطع / maqta' ، ـها؛ مقاطع/: [عربی]/*اسم*. برگە: ۱. شوێنی بڕان یا قرتانی شتێک ۲. قۆناغ؛ قۆناخ؛ هەر کام لە پاژگەلی جیاجیای ڕەوت یان ڕووداوێ ۳. قاش؛ برشت؛ کووز؛ بڕ؛ پاژی بە برین لێوەکراو ۴. [*ادبی*] دوامین بەیتی شیعریک (وەک غەزەڵ، قەسیدە).

◘ **مقطع تحصیلی**: قۆناغی خوێندن؛ هەر کام لە پاژگەلی ڕەوتی خوێندەواری (وەک سەرەتایی، ناوەندی و...) کە بۆ چوونە پاژی سەرتر، تێپەڕ کردنی پێویستە.

مقطع زمانی: قۆناغی کاتی؛ سەردەمێکی دیاریکراو لە زەمان.

مقطع / moqatta' ، ـها/: [عربی] *صفت*. بڕە‌ـ‌بڕە؛ تیکە‌ـ‌تیکە؛ برگە‌ـ‌برگە؛ پچڕ‌ـ‌پچڕ؛ کوتە‌ـ‌کوتە؛ لەت‌وکوت؛ پچڕاو؛ پارچە‌ـ‌پارچە: **قطعه ـ قطعه**

مقطوع / maqtû'/: [عربی] *صفت*. ۱. بڕاوە؛ بڕیار لە سەردراو ‹قیمت مقطوع: نرخی بڕاوە› ۲. بڕاو؛ پچڕاو ‹مقطوع النسل: دوابڕاو›.

مقطوع‌النسل / maqtû'onnasl ، ـها/: [عربی] *صفت*. ۱. دوابڕاو؛ دوابڕیاگ ۲. گونبڕاو؛ خەساو؛ خەسیو؛ خەسیاگ.

مقعد / maq'ad/: [عربی]/*اسم*. قنگ؛ کونگ؛ کووین؛ قوون؛ عوون؛ کنگ؛ قن؛ تن؛ عنە:

۱. سمت؛ سمته؛ ئەو بەشەی لەش کە بە سەریەوە دادەنیشن ۲. *[مجازی]* سوو؛ خرک؛ زرتک؛ کووم؛ پند؛ قولتەفسە؛ قوونگ؛ کۆم؛ کن؛ تریزە؛ بالوور؛ پۆز؛ پندرۆ؛ پنگ؛ کونی قنگ.

مقعر / moqa'ar/: [عربی] *صفت.* کوور؛ کۆد؛ قولۆر؛ ناقچال؛ قووپاو؛ داقوپاو؛ چاڵ هەڵگەڕاو وەک ناوی کاسە.

مقعرالطرفین / moqa'arottarafeyn/: [عربی] ☜ **دوکاو**

مقفا / moqaffā/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* بەپاشل؛ پاشلدار؛ قافیەدار: **مقفی**

مقفی / moqaffā/: [عربی] ☜ **مقفا**

مقلد / moqalled، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *[اسم.]*
۱. چاولێبڕ؛ چاولێکەر؛ لاساییکەر(ەوە)؛ ئەوەی چاو لە کەسی دی دەبڕێ ۲. *[شیعه]* موقەلید؛ ئەو کەسە لە کار و باری ئایینیدا، چاو لە دەمی مەلایە ۳. شانۆکاری لاساکەرەوە بۆ هێنانە پێکەنینی خەڵک.

مقلوب / maqlûb/: [عربی] *صفت.* پێچەوانە؛ چەپەوانە؛ هەڵەوگەڕاو؛ هەڵەوگەڕیاگ؛ سەرەنخوون؛ سەرەونخوون ‹مقلوب ماک میشود کام: پێچەوانەی ماک دەبێتە کام›.

مقمپز / moqampoz، ـها؛ ـان/: *صفت.* فیزن؛ ترزل؛ خۆ بەزلزان.

مقنعه / maqna'e، ـها/: [عربی] *[اسم.]* کەڤنک؛ مەقنەعە؛ پۆشەنێ تایبەت بە ژنان کە سەر و مل دادەپۆشێ و دەموچاو بە دەرەوەیە.

مقنن / moqannen/: [عربی] *[اسم.]* قانوون دانەر؛ دەستووردانەر؛ کەسێ کە قانوون دادەنێ.

مقننه / moqannene, moqannane/: [عربی] *صفت.* قانوون‌دانەر؛ پێوەندیدار یان سەر بە قانوون‌دانەریەوە.

مقنی / moqannî، ـها؛ ـان/: [عربی] *[اسم.]* قومەشکەن؛ قوموشکەن؛ کارێزکەن؛ چاکەن؛ کەنکەنەچی؛ ڕەهەندلێدەر؛ بیرهەڵکەن ‹مقنی بر اثر بخار چاه خفه شد: قومەشکەنەکە بە هەڵم و بۆقی بیرەکە خنکا›.

مقوا / moqavvā، ـها/: [عربی] *[اسم.]* مقەبا؛ مقەوا؛ بەرهەمێکی سیلولوزی وەک کاغەز بەلام نەختێ ئەستوورتر کە چەسپ و ماکی بریقەی تێهەڵدەسوون و بۆ بەرگی کتێب و کارت و جەعبە کەڵکی لێ وەردەگرن.

مقوائی / moqavvā'î/: [عربی] ☜ **مقوایی**

مقوایی / moqavvayî/: [عربی] *صفت.* مقەبایی؛ مقەوایی؛ لە جنسی مقەوا: **مقوائی**

مقولات / maqûlāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مقوله**

مقوله / maqûle، ـها؛ مقولات/: [عربی] *[اسم.]* بابەت:
۱. بەشێک لە نێو دەزگایەکی ڕیزبەنی کراودا ۲. چەمکی بەرباس و لێکۆڵینەوە.

مقوم / moqavvem، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *[اسم.]* نرخێنەر؛ نرخدانەر؛ کەسێ کە بایی شت دیار دەکا.

مقوی / moqavvî/: [عربی] *صفت.* بەهێزکەر؛ توانابیدەر؛ هێزدەر؛ هازدەر؛ هێزپێدەر ‹غذای مقوی: خۆراکی هێزدەر›.

مقهور / maqhûr، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* بەزیو؛ بەزیا؛ تێکشکاو؛ بۆرخواردوو.

مقی / moqay(y)/: [عربی] *صفت.* *[پزشکی]* هەڵهێنەرەوە؛ بە تایبەتمەندی هەڵهاوردنەوەوە.

مقیاس / meqyās، ـها؛ ـات/: [عربی] *[اسم.]*
۱. ئەندازە؛ ئەنازە؛ گۆرەبا؛ میزان ‹در مقیاس وسیع: لە ئەندازەی بەریندا› ۲. پێوەر؛ پێوانە؛ ئەنگارە؛ پێوک؛ کەرستەی پێوان ‹مقیاس طول، متر است: پێوەری درێژایی، میترە›.

▣ **مقیاس بومه**: پێوەری بوومە؛ پێوەرێک بۆ پێوانی تۆکمەیی و خەستی تراو: **اشِل بومه**

مقید / moqayyad/: [عربی] *صفت.* ۱. بەستراو؛ بەندیوار؛ پێوەنددار؛ بە شتێکی ترەوە بەسراو ۲. پێبەند؛ پێخەم؛ دەربەست؛ بڕوامەند؛ دەربایس؛ پابەن؛ دەربەن؛ دەروەن ‹بە هیچ

مسلک و مرامی مقید نیست: پێبەندی هیچ ڕێباز و دۆزێ نیە› ۳. *[گفتاری]* پێبەند بە ئاکار و دابودەستووری کۆمەلایەتی.

مقیم / moqîm ، ـان/: [عربی] *صفت.* نیشتەجێ؛ هۆلس؛ ئارانشین؛ ئاری؛ ماندەنە؛ خۆجێ؛ ئێوری؛ جێمانی؛ جاگرتە؛ دانیشتوو؛ ئاری ‹او مقیم کرکوک بود: (ئەو) نیشتەجیی کەرکووک بوو›.

▣ **مقیم شدن:** نیشتەجێ بوون؛ ئاری بوون؛ هێورین؛ دانیشتوو بوون ‹مدتی در ایلام مقیم شد: ماوەیەک لە ئیلام نیشتەجێ بوو›. هەروەها: **مقیم بودن**

مک / mak, mek, mik/: *اسم.* مێژ؛ مەخت؛ مژ؛ ملک؛ مروس؛ مرێس.

▣ **مک زدن:** مژین؛ هەلمژین؛ مژ لێدان؛ ملک لێدان؛ چەکاندن؛ چەکانن؛ مرێستن ‹انگشتش را مک می‌زد: قامکی دەمژی›.

مک / mok/: *قید.* *[گفتاری]* ڕێک؛ راست؛ مووک؛ سەرڕاست؛ بێکەم و فرە ‹مک شد ۵۰ عدد: ڕێک بوو بە ۵۰ دانە›.

مکاتب / makāteb/: [عربی] جمعِ ☜ **مَکتَب**

مکاتبات / mokātebāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مکاتبه**

مکاتبه / mokātebe ، ـها؛ مکاتبات/: [عربی] *اسم.* نامەنووسی: ۱. کاری نووسینی نامە ۲. نامە گۆرینەوە.

مکاتبه‌ای[1] / mokātebe'î/: [عربی] *صفت.* بە دۆخ یان حالەتی نامەنووسی.

مکاتبه‌ای[2]: *قید.* بە نامە نووسینەوە؛ نووسراوەیی ‹با هم مکاتبه‌ای آشنا شدیم: بە نامە نووسینەوە ئاشنا بووین›.

مکاتیب / makātîb/: [عربی] جمعِ ☜ **مَکتوب**

مکار / makkār ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* فێلەزان؛ فێلباز؛ فێلاوی؛ فێلۆ؛ فەنەکباز؛ فەندار؛ فەنری؛ شەمچک؛ گزیکار؛ تەلەکەباز؛ تلەکەباز؛ حیلەباز؛ گۆزاچخ؛ ئۆینباز؛ ڕیپۆکار؛ ڕیپۆ؛ وەگەڕ؛ بە حیلە؛ کۆنە؛ فریودەر؛ حەرامزا؛ عوێنباز؛ عەیار ‹روباه مکار: ڕێوی فێلەزان›.

مکارم / makārem/: [عربی] جمعِ ☜ **مَکرُمت**

مکاره / makāre/: [روسی] ☜ بازار مکاره، **بازار**

مکاری / mokārî ، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم.* *[قدیمی]* چاروادار؛ ئولاغدار؛ خەربەندە؛ کەسێ کە بە کەر و قاتر و هێستر باری دەگواستەوە و کرێی وەردەگرت.

مکاس / mekās/: [عربی] *صفت.* *[قدیمی]* چەقە؛ چەقەچەق؛ کار و ڕەوتی پێدانەگەز و چەناکەدرێژی لە مامەلەدا.

مکاشفات / mokāsefāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مکاشفه**

مکاشفه / mokāšefe ، ـها؛ مکاشفات/: [عربی] *اسم.* دیناو؛ لێهاتنە دیار: ۱. ئەوەی بە بیرکردنەوە و تێڕامان دەدۆزرێتەوە ۲. تەقالا و تێکۆشانی زەینی بۆ گەیشتن بە ڕاستی ۳. *[تصوف]* کار یان ڕەوتی ئاشکرا بوونی ڕووداو و بوونەوەرانی نادیار لە کەسێ، بە یارمەتی هێزی ئاسمانی.

مکافات / mokāfāt/: [عربی] *اسم.* ۱. سزا؛ جزیا ۲. *[قدیمی]* پاداش؛ خەلات ۳. *[گفتاری]* دەردیسەر؛ باری زەحمەت؛ گیر و گرفت؛ گرفتاری؛ دۆخی دژوار و ئازاردەر ‹این روزها پیدا کردن کار هم مکافاتی شده است: ئەمڕۆکە دۆزینەوەی کاریش بووەتە دەردیسەرێک›.

▣ **مکافات بودن:** *[گفتاری]* گرفتاری بوون؛ هۆی زەحمەت و دەردیسەر بوون.

مکافات داشتن: *[گفتاری]* کێشە هەبوون؛ گیرە و کێشە هەبوون؛ دەردیسەر هەبوون؛ تووشیاری زەحمەت و دەردیسەری بوون ‹با صاحب‌خانه مکافات داشتیم و کارمان به کلانتری کشید: لەگەل خاوەن مالەکەدا کێشەمان هەبوو، کارمان گەیشتە کەلانتەری›.

مکافات کشیدن: *[گفتاری]* لە دەردیسەر بوون؛ جەورکێشان؛ زەحمەت و مەینەت دیتن ‹از دستش خیلی مکافات می‌کشیم: بە دەستیەوە زۆر

له دەردیسەرین›.
به مكافات عمل رسيدن: سزای کردەوەی خۆ بینین؛ سزا دیتن؛ جزیا دیتن ‹آخر به مكافات عملش می‌رسد: ئاخری سزای کردەوەی خۆی دەبینێ›. هەروەها: **مكافات ديدن**
مكالمات / mokālemāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مكالمه**
مكالمه / mokāleme/: [عربی]/اسم. ١. /ـها؛ مكالمات/ وتووێژ؛ مجلکە؛ کاری یەک دواندن؛ هەڤپەیڤین ‹مكالمەی تلفنی: وتووێژی تەلەفوونی› ٢. ئاخافتن؛ دەرسی قسەکردن بە زمانێکی بیانی ‹مكالمەی انگلیسی ٢٠ گرفتم: وتووێژی ئینگلیسی ٢٠م گرت›.
مكان / makān ، ـها/: [عربی]/اسم. شوێن؛ شۆن؛ جێ؛ جی؛ جێگا؛ جێگە؛ جیە؛ جیک؛ لۆر؛ یاگێ: ١. ماوا؛ سۆر؛ ئاست؛ یاتاخ؛ بۆشاییێ کە شتێک دایگرتووە یان تێدایە ‹هر چیز را باید در مكان خود گذاشت: هەر شتێک دەبێ لە شوێنی خۆی دابنرێ› ٢. /اماکن؛ امکنه/ ئاقار؛ خانووبەرە یان جێگای تایبەت ‹مكان مسکونی: شوێنی نیشتەجێیی› ٣. بووم؛ ئاقار؛ دەڤەر، ناوچە یا ناوەندی دیاریکراو ‹مكان حفاظت شده: شوێنی پاوانکراو› ٤. ئاست؛ ئاقار؛ بەشی دیاریکراو لە ڕووپەڕ یان تەنێک ‹مكان علامت‌گذاری شده: جێگای نیشانکراو› ٥. پایەگا ‹مكان استقرار نیروها: جێی سەقامگری هێزەکان›.
◙ **مكان هندسی**: شوێنی هەندەسی؛ کۆمەڵە خاڵی سەر تەشکێکی هەندەسی کە هەموو یەک تایبەتمەندیان هەبێ.
مكان‌شناسی / makānšenāsî/: [عربی/ فارسی] /اسم. جێناسی؛ جێگاناسی؛ شوێن‌ناسی؛ توپولۆژی؛ کار و ڕەوتی توێژینەوەی شوێنێک لە باری پێوەندی دەگەڵ مێژوویدا.
مكانی / makānî/: [عربی] صفت. جێگەیی؛ شوێنی؛ پێوەندیدار یا سەر بە شوێنەوە ‹ویژگی مكانی: تایبەتمەندی جێگەیی›.
مكانيابی / makānyābî/: [عربی/ فارسی]/اسم. جێدۆزی؛ شوێندۆزی؛ کار و ڕەوتی دۆزینەوە و ناسینی شوێنی شیاو بۆ چالاکی خانووکردنەوە و شارسازی.
مكانيزاسيون / mekānîzāsyon/: [فرانسوی]/اسم. کار و ڕەوتی ماشێنی کردنەوەی کار و باران.
مكانيزم / mekānîzm/: [انگلیسی] ☜ **مكانيسم**
مكانيزه / mekānîze/: [فرانسوی] صفت. ماشێنی؛ میکانیزە؛ جێبەجێکراو یان دروستکراو بە ماشین ‹تولید مكانيزه: بەرهەمهێنانی ماشێنی›.
مكانيسم / mekānîsm/: [فرانسوی]/اسم. ڕەوتانە؛ فەن یان ڕەوتێ بۆ گەیشتن بە ئاکام: **مكانيزم**
مكانيسين / mekānîsyan/: [فرانسوی] ☜ **مكانيك ـ٢**
مكانيك / mekānîk/: [فرانسوی]/اسم. میکانیک: ١. بەشێک لە زانستی فیزیک کە دەپەرژێتە سەر وزە و هێز و کاریگەریان لە سەر تەن ‹مهندس مكانيك: ئەندازیاری میکانیک› ٢. /ـها/ کەسێ کە پیشەی دروستکردنەوەی ماشین بەتایبەت ئوتومبیلە: **مكانيسين** ✱ **ميكانيك** *[گفتاری]*
◙ **مكانيك خاك**: زانستی لێکدانەوەی خاک لە بواری جۆر، پێکهاتە، خۆڕاگری و هێزی مژینەوە.
مكانيك سيالات: میکانیکی تەوش؛ بەشێک لە زانستی فیزیک کە دەپەرژێتە سەر تەوش لە وەستان و بزووتندا و لە سەر پاڵ، خێرایی، لەز و گۆڕانی بیچم، کەڵەکەیی و فل بوونەوە دەکۆڵێتەوە.
مكانيك كوانتوم: لقێک لە فیزیکی نوێ کە دەپەرژێتە سەر ماک و هێز و چۆنیەتی جێ‌گۆڕکێ‌کردنیان بەبێ لە بەرچاوگرتنی فیزیکی کلاسیک.
مكانيكی [1] / mekānîkî/: [فرانسوی]/اسم.

میکانیکی: ١. ـها/ کارگای کەڵتە و دروست کردنەوەی ماشین ٢. کاری میکانیک ❋ **میکانیکی** *[گفتاری]*

مکانیکی[٢]: *صفت.* میکانیکی: ١. پێوەندیدار بە ماشینەوە ٢. سەر بە گوێرەی قانوونی زانستی میکانیک.

مکانیکی[٣]: *قید. [مجازی]* وەک ماشین؛ میکانیکی؛ بە شێوەی ماشینی؛ بێکەڵکگری لە چالاکی زەینی ‹مکانیکی کار کردن آدم را فرسوده می‌کند: وەک ماشین کار کردن مرۆ دەپرووکێنێ›.

مکبی / mokebbî/: [عربی] ☜ **نایپوش**

مکتب / maktab ، ـها/: [عربی]/*اسم.* قوتابخانە؛ مەکتەب: ١. *[قدیمی]* فێرگە؛ خوێندگە؛ خوێندنگە؛ مەدرەسە ٢. مەکتەبخانە ٣. /مکاتب/ ڕێباز؛ ئایین یا ئامۆژەیەکی تایبەت ‹مکتب کانت: قوتابخانەی کانت› ٤. /مکاتب/ شێواز؛ ڕێباز؛ شێوەی هونەری یان ئەدەبی ‹مکتب رمانتیسم: قوتابخانەی ڕۆمانتیسم؛ مکتب کوبیسم: قوتابخانەی ڕۆمانتیسم؛ مەکتەبی کووبیسم›.

◙ مکتب عینی ☜ **برونگرایی**

مکتبخانه / maktabxane ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم. [قدیمی]* مەکتەبخانە: ١. فێرگەی نادەوڵەتی و ناڕەسمی کە تێیدا منداڵانیان فێری خوێندنەوە و نووسین، قورئان و... دەکرد ٢. دەبستان؛ قوتابخانەی سەرەتایی.

مکتبدار / maktabdār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *اسم. [قدیمی]* قوتابخانەدار؛ بەرپرسی قوتابخانە؛ مامۆستا و بەڕێوەبەری قوتابخانە.

مکتبی / maktabî/: [عربی] *صفت.* قوتابخانەیی؛ مەکتەبی؛ پێوەندیدار یان هاوگەری قوتابخانە.

مکتسب/ moktasab/: [عربی] *صفت.* بەدەس‌هاتوو؛ دەس‌کەوتوو؛ ڕادەست ‹مال مکتسب: سامانی بەدەس‌هاتوو›.

مکتشف / moktašef ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم.* دۆزەرەوە؛ دەرخەر؛ کەسێ کە شتێکی (بەتایبەت زانستی) دەدۆزێتەوە.

مکتوب[١] / maktûb ، ـها؛ ـات؛ مکاتیب/: [عربی]/*اسم. [قدیمی]* نامە؛ نووسراوە.

مکتوب[٢]: *صفت. [ادبی]* نووسراو؛ نووسیاگ.

مکتوبات / maktûbāt/: [عربی]/*اسم.* نووسراوەگەل؛ نووسراوان؛ کۆمەڵەنامە ‹مکتوبات مولانای رومی: نووسراوەگەلی مەولانای ڕۆمی›.

مکتوم / maktûm/: [عربی] *صفت.* نهێنی؛ سەرپۆشراو؛ داپۆشراو؛ شاراوە (سەبارەت بە وتە) ‹فعلا بهتر است مکتوم بماند: جارێ باشتر وایە نهێنی بێ›.

مکث / maks ، ـها/: [عربی]/*اسم.* گت؛ هاش؛ ئیس؛ درەنگ، بەتایبەت بۆ ماوەیەکی کورت ‹کمی مکث کرد و بعد جواب داد: نەختێک گتی کرد و پاشان وەڵامی داوە›.

مکدر / mokaddar/: [عربی] *صفت.* ١. خەمبار؛ خەمگین ‹چهرەی مکدر: سیمای خەمبار› ٢. ڕەنجاو؛ ئازراو؛ گەهراو ‹به گمانم از حرف من مکدر شده است: پێم وابێ لە قسەکەم ڕەنجاوە›.

مکر / makr ، ـها/: [عربی]/*اسم.* فێڵ؛ گەڕ؛ تەڵەکە؛ گز؛ ئاین و ئۆین؛ ئان و ئۆن؛ چێل؛ لەبان؛ فوون؛ چاچۆڵە؛ کەڵەک؛ فەن؛ داو؛ دەلەسە؛ لێبەک؛ پێچ و پلوچ؛ حیلە و حەوالە؛ شندی‌مندی؛ هەنگ؛ فاک و فیک ‹از مکر او غافل مباش!: لە فێلی وی بێ‌ئاگا مەبە!›.

مکرر / mokarrar/: [عربی] *صفت.* پەسای پەس؛ پەیتا پەیتا؛ هەیتا هەیتا؛ پەسا پەسا؛ پەساپەس؛ یەک لە دوویەک.

مکرراً / mokarraran/: [عربی] *قید.* لە پەستا؛ پەسا_ پەسا؛ پەساپەس؛ هەیتا_ هەیتا؛ یەک لە دوای یەک؛ لێکدا_ لێکدا؛ بەبێ وچان ‹مکرراً زنگ می‌زند: لە پەستا تەلەفوون دەکا›.

مکرم / mokarram/: [عربی] *صفت.* بەڕێز؛ ڕێزدار؛ جێ‌ڕێز ‹دوست مکرم: دۆستی بەڕێز›.

مکرمت / makramat ، ـها؛ مکارم/: [عربی]/*اسم.*

١. چاکە؛ خاسی؛ باشی ٢. گەورەیی؛ ڕێزداری.

مکرمـــه / makrome, makrame/: [؟]/اسم. مەکرومە؛ جۆرێک تۆڕی دەستکرد لە دەزوو، بەن یان بزگوڕی چەرم بە گرێ و نەخشی جۆراوجۆرەوە.

مکرمەبافی / makromebāfî, makramé-/: [؟/ فارسی]/اسم. مەکرومەچنی؛ کار و ڕەوتی چنین و دروستکردنی مەکرومە: **مکرمەدوزی**

مکرمـــەدوزی / makromedûzî, makramé-/: [؟/ فارسی] ☜ **مکرمەبافی**

مکـروه / makrûh/: [عربی] صفت. ١. کەسن؛ دزێو؛ نادروست؛ ناشیرین ٢. *[فقه]* مەکرۆ؛ مەکرۆهـ ؛ چۆنیەتی کارێک کە نەکردنی ڕاسپێراوە بەلام کردنیشی بە گونا نانووسرێ.

مکسـر / mokassar/: [عربی] صفت. *[نامتداول]* شکاو؛ شکیاگ؛ شکیاو؛ مڕیا.

مکسـور / maksûr/: [عربی] صفت. ژێرەدار؛ بە نیشانەی ژێرەوە (وەک لە وشەی «نِگاه» دا، پیتی «ن» ژێرەدارە. ئەم نیشانە لە ڕێنووسی کوردیدا بۆتە «ی»).

مکش / makeš/: اسم. مژەک: ١. مژ؛ مریس؛ مروس؛ کاری مژین ٢. کار و ڕەوتی هەلمژین و هەلکێشانی تەنێک بە کەمکردنەوەی گوشار لە سەر بەشێک لە ڕووپەڕی ٣. هێزێ کە بەم جورە بە کار دەچێ.

مکـش‌مـرگ‌مـا / makošmargemā/: صفت. *[تعریض، گفتاری]* زاق؛ بە ڕوالەتێکی سەرنجڕاکێش و نائاساییەوە ‹لباس مکش‌مرگ‌ما: جلوبەرگی زاق›.

مکشوف / makšûf/: [عربی] صفت. *[ادبی]* ئاشکرا؛ دیار؛ دەرکەوتوو؛ خویا ‹ناگهان چادر به کناری رفت و چهره‌اش مکشوف شد: لە ناکاو چارشێو لادرا و ڕوخساری ئاشکرا بوو›.

مکشـوفه / makšûfe/: [عربی] صفت. دۆزراوە؛ دۆزراو؛ وەدۆزراو؛ ئەوەیۆزیا ‹اشیاء مکشوف: کەلوپەلی دۆزراوە›.

مکعب / moka'ab، ـها/: [عربی]/اسم. چوارپالوو؛ خشتەک؛ شەش‌ڕوو؛ هەشت‌سووچ؛ بیچمێ بە شەش ڕووی چوارگۆشی بەرامبەر و دوو بە دوو هاوشانەوە.

▣ مکعب مستطیل: چوار پالووی درێژ.

مکعبی / moka'abî/: [عربی] صفت. چوارپالوویی؛ خشتەکی؛ بە بیچمی چوار پالوویی.

مکفی / mokfî/: [عربی] صفت. بەس؛ بە ئەندازە؛ تا ئەو ڕادەیە کە بەش بکا.

مک کارتیسم / mak.kārtîsm/: [انگلیسی]/اسم. مەک‌کارتیسم؛ ڕێبازێکی سیاسی کە لە لایەن جۆزف مەک‌کارتی (١٩٠٨ــ١٩٥٧)، سەناتۆری ئەمریکاییەوە سەری هەلدا و بە بیانووی بەرگری لە دەستەلاتی شۆڕەوی (سۆڤیەت) بە سەر ئەمریکادا، ناونیتکەی لە نەیاران و بەتایبەت ڕۆشنبیران دەنا و لە چاو خەلک سووک و چرووکی دەکردن.

مکلا / mokallā، ـها؛ ـیان/: [از کلاه فارسی، به قیاس عربی] صفت. *[مجازی]* نامەلا؛ کلاوبەسەر؛ کلاوی.

مکلف / mokallaf، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. ١. ئەرکدار؛ ئەرک‌لە سەر ٢. *[اسلام]* پێگەیشتوو؛ خاوەن تەمەن و بار و دۆخی پێویست بۆ جێبەجێ‌کردنی ئەرکی دینی.

مک‌مکی / mek-meki، ـها/: اسم. مەمکەمژ؛ مەمیانە؛ مەملە؛ مەملەمژ؛ مۆستک.

مکمـل / mokammel، ـها/: [عربی] صفت. تەواوکەر؛ پڕکەر؛ پڕکەرەوە؛ پێ‌تەواو.

مکمـن / makman، ـها/: [عربی] *[ادبی]* ☜ **کمینگاه**

مکنت / meknat، ـها/: [عربی]/اسم. دەسچوویی؛ دارایی؛ دەسڕۆیی.

مکنـده / makande/: صفت. مژۆک: ١. بە تایبەتمەندی هەلمژینەوە ٢. *[پزشکی]* ساکشین.

مکنـون / maknûn، ـات/: [عربی] صفت. *[ادبی]*

پەنام؛ پەنهان؛ داپۆشراو؛ شاراوە؛ نهێن؛ نەپندی.

مکنونات / maknûnāt/: [عربی]/اسم. ڕازگەل؛ نهێنیگەل؛ ڕازگەلی نەپندی ‹مکنونات قلبی: ڕازگەلی دڵ›.

مکی / makkî/: [عربی] صفت. مەککی؛ مەکەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە شاری مەککە لە عەرەبسان.

مکیدن / mekîdan, makîdan/: مصدر. متعدی. // **مکیدی**: مژیت؛ **می مکی**: دەمژی؛ **بمک**: بمژە// ١. مژین؛ مێژین؛ مێژتن؛ مژنن؛ مێژان؛ مژان؛ مژتن؛ هەڵمژان؛ هەڵمژین؛ مێشتن؛ مهتن؛ مێهتن؛ لتەن؛ چەکنەی؛ چەکنای؛ میسان؛ مریستن؛ مێستن؛ میتن؛ ڤەمشتن؛ ملکنای؛ ملۆسنایش؛ هل خوارن؛ ڕاکێشانی شتێ بۆ زار بە هێزی مژ ٢. بە دەست هێنان یان گرتنی شتێ بە هێزی مژ. هەروەها: **مکیدنی**

■ صفت فاعلی: **مکنده** (مژەر)/ صفت مفعولی: **مکیده** (مژراو)/ مصدر منفی: **نمکیدن** (نەمژین)

مکیف / mokayyef/: [عربی] صفت. بەکەیف؛ کەیفدار؛ کەیفهێن؛ خۆشیهێنەر.

مکینه / makîne/: اسم. ١. [نامتداول] مژۆک؛ مژەک؛ پێمژ؛ ئامرازی مژین ٢. [گیاهشناسی] ڕیشاڵەی برێ گژ و گیای لامژ کە بژیوی خۆیانی پێ هەڵدەمژن.

مگااهم / megā'ohm/: [فرانسوی] ☜ **مگ‌اُهم**

مگاتریم / megāteryom/: [فرانسوی]/اسم. مگاتیریوم؛ گیانەوەری گیاخۆری وەک ورچ بە درێژایی ٦ میتر کە لە چەرخی چوارەمی زەویناسی لە ئەمریکادا ژیاوە.

مگاژول / megājûl/: [فرانسوی]/اسم. میگاژوول؛ یەک ملیۆن ژوول.

مگاسیکل / megāsîkl/: [فرانسوی] ☜ **مگاهرتس**

مگاوات / megāvāt/: [فرانسوی]/اسم. میگاوات؛ یەک ملیۆن وات.

مگاهرتس / megāherts/: [فرانسوی/ آلمانی]/اسم. میگاهرتس؛ یەک ملیۆن هێرتس: **مگاسیکل**

مگ اهم / meg'ohm/: [فرانسوی]/اسم. میگائوهم؛ یەک ملیۆن ئوهم: **مگااهم**

مگر [1] / magar/: قید. مەگەر؛ مەگە؛ مەر؛ ما؛ مەگەن؛ مەگین: ١. ئەی؛ وشەی پرسیار ‹مگر نمی‌روی؟: مەگەر ناچی؟› ٢. وشەی مەرج ‹قبول نمی‌کند مگر تو هم باشی: وەری ناگرێ مەگەر تۆش بی›.

مگر [2]: حرف. مەگەر؛ مەگە؛ مەر: ١. بێجگە؛ بێجیەی؛ جگە؛ جگەم؛ جگە لە؛ ژبلی؛ بژلی؛ وشەی جیا کردنەوە ‹همە رفتند، مگر آزاد: هەموو ڕویشتن، بێجگە ئازاد› ٢. وشەی هەڕەشە ‹مگر دستم بە تو نرسد!: مەگەر نەکەویتە دەستم!›.

مگس / magas/: اسم. ١. [نجوم] هوورمێش؛ وێنەیەکی ئاسمانی لە نێوان پەرگار و خاچی باشووری و گەمیەدا: **ذبابه** ٢. ـها؛ ـان/ مێش؛ مەش؛ مەشە؛ مەشی؛ مەگەز؛ مەگەس؛ مێروویەکی دوو باڵە لە هەموو دنیادا هەیە، لە سەر پیسایی و زبڵ و زاڵ گەرا دەکا و ڕاگوێزی زۆرێک نەخۆشی ئاژەڵ و مرۆیە.

▣ **مگس ارّه**: مۆز؛ مۆزک؛ جۆرێ مێش کە باڵی تا ٥٠ میلی‌میتر دەگا.

مگس اسب: خەرەنگەزە؛ کەرەنگێزە؛ مێشەکەرانە؛ مۆزەشینە؛ گولال؛ مۆزک؛ چیز؛ جۆرێ مێشی هێندێک گەورەیە بە ئاژەڵەوە دەدا و ڕاگوێزی برێ نەخۆشی ئاژەڵە بۆ مرۆ: **خرمگس، مگس خونخوار، مگس گاو، مگس چهارپایان**

مگس پرزن: تیرەیێ لە مێش کە مێتوولکەکەی ئافەتی پیازە.

مگس تسه‌تسه: جۆرێ مێشی هەڵگری ترپیانوزوم (هۆی نەخۆشی خەو) لە ڕەگەزی مێشی ماڵی.

مگس چهارپایان ☜ **مگس اسب**

مگس خانگی: مێشی ماڵی.

مگس خونخوار: ☜ **مگس اسب**
مگس سرکه: مێشی سرکە/ ترشی؛ مێشێکی وردیلەی چاوسوورە، زۆرتر لە سەر میوەی فلێقاو و سرکە و شەراب دەنیشێتەوە.
مگس سگ ☜ **مگس شپشی**
مگس شپشی: مێشاسە؛ میشەسەگانە؛ مێشەسانە؛ مێشەسەیانە؛ مێشەسەیە؛ مێشکاسەی؛ جۆرێ مێشی سمرە لە نێو کولک و سەر پێستی سەگدا دژی، چزی ئێشی زۆرە و ئالۆش دێنێ: **مگس سگ**
مگس گاوی ☜ **مگس اسب**
مگس میوه: قاروونە؛ قەروونە؛ ئافەتێکی داری میوەیە، لە نێو میوەدا گەرا دەکا و کە گەراکەی هەلدێ گۆشتی میوەکە دەخوا.
▣ **مگس پراندن:** *[کنایی]* مێش قەپاندن؛ مێش خەساندن؛ خیاوان گەزکردن؛ گون تەقاندن؛ پا لە پەیین دان؛ تەواو بێکار و بەتاڵ و قەتاڵ بوون ‹صبح تا شب نشسته‌ایم مگس می‌پرانیم: لە بەیانیەوە خەریکی مێش‌قەپاندنین›.
مگس‌پران / magasparān ، ـها/: *اسم.* بەرچاوکە؛ بەرچاوە؛ بەرچاویلە؛ بەرچاویلکە؛ دەسکردێکی ڕیشاڵ-ڕیشاڵ لە هەودای پەت و چەرم بۆ مێش دەرکردن لە سەر و چاوی چارەوا.
مگسک / magasak ، ـها/: *اسم.* نگ؛ برج؛ سیپە؛ سێرە؛ سەهرک؛ سەبەتانە؛ جاسووسە؛ مەگەسەک؛ زیچکەی سەر لوولەی تفەنگ و شەستیر بۆ نیشانەگرتن.
مگس‌کش / magaskoš ، ـها/: *اسم.* مێش‌کوژ؛ مەگەزکوژ؛ مەشکوش؛ کەرستەیەک بۆ لێدان و کوشتنی مێرووی باڵدار، بەتایبەت مێش.
مگس‌گیر / magasgîr/: *اسم.* ۱. ـها؛ ـان/ هەنگەچین؛ هەنگەچنە؛ هەنگەخۆرکە؛ هەنگەخۆرە؛ تیرەیێ پەلەوەری گچکە و پتر دارژی بە دەندووکی تەخت و بنپان و لەشی ڕاستەوە کە بەتەنێ دەژین و نێر و مایان وەک یەک نیە: **مرغ مگس‌گیر؛ مرغ زرین‌پر** ۲. هەنگەچنە؛ هەنگەچینە؛ مێشگر؛ تەڵەی مێش؛ مێشگرە؛ گیاییکی دەشتەکی بە گوڵی سپی یان سوورەوە، مێرووی وردی باڵدار بە سەریەوە دەنیشن، گەڵاکەی لینجاویکی چەسپن دەر دەدا و دەیانگرێ و دەیانخوا.
مگس‌وزن / magasvazn/: [فارسی/ عربی] *اسم.* کێشێ لە ڕیزبەندی وەرزشی مشت‌بازیدا تا ۵۱ کیلۆ.
مگنت / magnet/: [انگلیسی] ☜ **ماگنِت**
مگو / magû/: *صفت. [گفتاری]* لە وتن نەهاتوو؛ نەوتنی ‹راز مگو: ڕازی لە وتن نەهاتوو›.
مل / mel/: *اسم.* مڵ؛ گەردی نەرم و سپی، تێکەڵاو لە گەچی پاریس و گەردی تالک کە بۆ سپی‌کردنەوە و ڕەنگ‌کاری ماڵ، دروست‌کردنی میدادی گەچی و گەچی درووما‌ن بەکار دێ.
مل / mol/: *اسم.* بادە؛ مەی بەتایبەت شەراو.
ملا / mollā/: [از عربی] *اسم.* مەلا؛ مەلا: ۱. ـها؛ ـان/ مامۆستای ئایینی، بەتایبەت مامۆستای موسڵمان ۲. *[مجازی]* میرزا؛ خوێنەوار؛ دەرس خوێندوو و سەوادار ۳. *[مخفف]* مەلانەسرەدین.
ملأ / mala'/: [عربی] *اسم.* پڕی؛ تژی؛ پەیتاوی؛ کەلەکەیی. بەرانبەر: **خلأ**
▣ **در ملأ عام:** لە پێش چاوی خەڵکەوە؛ لە بەر چاوی گشت؛ دەنێو خەڵکیدا؛ لە نێوان حەشاماتدا ‹روزه‌خواری در ملاء عام؟!: ڕۆژوو خواردن لە پێش‌چاوی خەڵکەوە؟!›.
ملائکه / malā'eke ، ـها؛ ملایک/: [عربی] *اسم. [گفتاری]* مەلایکە: ۱. فریشتە؛ مەلایەکەت ۲. کۆمەڵی فریشتەگەل.
ملات / malāt/: [از عربی] *اسم.* مەلات؛ مەلات؛ هەویری لە قوڕ، ساروج، سیمان و... بۆ پێکەوە لێکاندنی خشت و بەرد: **ملاط**
ملاج / malāc/: *اسم.* مەلاژی؛ مەلاژگ؛ مەلاشی؛ بۆلی؛ شلکەی سەر؛ بەشی پێشەوەی کاپۆڵ لە

ژوور تەویڵەوە تا تەپڵی سەر کە لە منداڵی ساوادا هێشتا نەگرساوە.

ملاح / mallāh ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. ۱. مەلەوان؛ مەلیەوان ۲. زەریاوان؛ زرێوان.

ملاحت / malāhat/: [عربی]/اسم. خوێن‌شیرینی؛ دڵڕفێنی (بۆ مرۆ، بەتایبەت کچ و ژن).

ملاحظات / molāhezāt/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **ملاحظه** ۲. تێبینی.

ملاحظه / molāheze ، ـها؛ ملاحظات/: [عربی]/اسم. هەمەت: ۱. کار و ڕەوتی دیتن؛ بەردان؛ چاو لێ‌کردن ‹این را ملاحظه کنید: ئەمە ببینن› ۲. لێکدانەوە؛ وردکردنەوە؛ توێژینەوە ۳. هۆش پێوە بوون؛ بایەخ دان؛ ئاوڕ لێ‌دانەوە ‹خیلی ملاحظه‌ی او را داشتند: زۆریان هۆش پێوە بوو› ٤. نیشانک؛ بابەتێ کە لە بڕیار یا داوەریەکدا گرینگە ‹در انتخاب او ملاحظه‌های حزبی خیلی مؤثر بود: لە هەڵبژاردنی ئەودا هەمەتی حیزبی زۆر کاریگەر بوو› ۵. پەروا؛ پارێز ‹آن روز بدون ملاحظه همه‌ی حرفهایم را زدم: ئەو ڕۆژە بەبێ پەروا قسەی دڵی خۆمم کرد›.

▣ **ملاحظه داشتن**: ۱. بەپارێز بوون ‹مثل اینکه از او ملاحظه داری: وا دیارە لێی بەپارێزی› ۲. لەبەرچاو بوون؛ لەپێش‌چاو گرتن ‹چرا ملاحظه‌ی بزرگتر را نداری؟: بۆ گەورەترت لەبەرچاو نیە› ❋ **ملاحظه کردن ـ۵**

ملاحظه کردن: ۱. دیتن؛ دین؛ هێل کردن؛ چاو پێکەوتن؛ بەدی‌کردن ‹من چیزی ملاحظه نکردم: ئەمن شتێکم نەدی› ۲. لێکدانەوە؛ سەنگاندن ‹کتاب را بە دقت ملاحظه کرد: کتێبەکەی بەوردی لێکداوە› ۳. تێفکرین؛ تێڕوانین؛ تێڕامان؛ بیرکردنەوە؛ لێکۆڵینەوە ‹خوب که ملاحظه کرد، دید کار او نیست: باش کە تێفکری، زانی کاری ئەو نیە› ٤. وریا بوون؛ خۆ پاراستن؛ هۆش هەبوون ‹کمی ملاحظه کن! نزدیک بود بیفتی: توزێ وریا بە! وەخت بو بکەوی› ۵. ☜ **ملاحظه داشتن**

ملاحظه‌کار / molāhezekār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. پارێزکار: ۱. بەپارێز ۲. کارقایم؛ قایمکار؛ دوورگر لە مەترسی. هەروەها: **ملاحظه‌کاری**

ملاحی / mallāhî/: [عربی]/اسم. مەلەوانی؛ زەریاوانی؛ کاری مەلەوان و زەریاوان.

ملاخور / mollāxor/: [از عربی/ فارسی] صفت. مەلاخۆر؛ داگیرکراو لە لایەن مەلاوە.

▣ **مُلاخور کردن**: شتێک بە فێڵ و تەڵەکە بەلام بەبێ زۆر و شەڕ داگیرکردن.

مُلاخور شدن: ۱. بە نامەردی فەوتان ۲. هەرزان بوون.

ملازم / molāzem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. هاوڕێ؛ هامڕا؛ وێڕا ‹هر دو ملازم یکدیگرند: هەر دووک هاوڕێی یەکن›.

ملازمت / molāzemat ، ـها/: [عربی]/اسم. هاوڕێیی؛ هەڤاڵەتی؛ هامڕایی.

ملازمه / molāzeme/: [عربی]/اسم. هاوڕێیەتی؛ هاوتەکی؛ دۆخی دوو یان چەند شت کە پێکەوە بەستراون.

ملازه / malāze ، ـها/:اسم. *[قدیمی]* بەلەزمانە؛ بەلەزوانە؛ ئەلەنگە؛ ئەلنگە؛ زمانۆک؛ زانک؛ زیل؛ زمانەچکۆلە.

ملاس / malās/: [فرانسوی]/اسم. ۱. شەربەتی خەست و قاوەیی چەوەندەر کە نابێتە بلۆر و لە ڕەوتی بەرهەم هێنانی قەندا بەرهەم دێت ۲. گلواتە؛ تەلفارەی چۆنەری قەن.

ملاط / malāt/: [عربی] ☜ **ملات**

ملاطفت / molātefat ، ـها/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* دلوڤانی؛ مێهرەوانی؛ بە ڕوحمی.

ملافه / malāfe ، ـها/: [از عربی]/اسم. مەلافە؛ چەرچەف؛ سەرجێ؛ سەرجی؛ هەویزار؛ ڕووە؛ پارچەی پان و نەرم بۆ سەر دۆشەکە یان ژێر پێخەف و پەتوو: **ملحفه**

ملاقات / molāqāt ، ـها/: [عربی]/اسم. دیدار؛ دیمانە؛ دیەنی؛ دیدەنی؛ پێرگین؛ پەرگین؛ کار و ڕەوتی چاو پێکەوتن ‹امروز با رییس ملاقات کردم: ئەمڕۆ دەگەڵ سەرۆک دیدارم کرد›. هەروەها: **ملاقات داشتن؛ ملاقات شدن؛ ملاقات کردن؛ به ملاقات کسی رفتن**

ملاقاتی / molāqātî ، ـها/: [عربی]/اسم. دیەنی‌کەر؛ کەسێ کە دەچێتە دیداری یەکێ‌ترەوە (وەک نەخۆش یان بەندی) ‹امروز ملاقاتی نداشتم: ئیمڕۆ دیەنی‌کەرم نەو›.

ملاقه / malāqe ، ـها/: [از عربی]/اسم. کەپچە؛ کەوچێز؛ کەوجێز؛ کەوجز؛ کەشتێلە؛ کشتێل؛ کوندەز؛ مەلاک؛ ئەسکوو؛ وسکی؛ هەسکە؛ هسکۆ؛ هەسکۆ؛ هەسکوێ؛ خەرشەب؛ قەلووخە؛ قوڵەغە؛ قەلووخ؛ ئەسکوێ؛ ئەسکو؛ چەمچک؛ چەمچە؛ چمچە؛ کاسۆڵەی دەسک‌درێژ بۆ تراو گۆزتنەوە: **ملعقه**

ملاک / mallāk ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. مالک؛ خاوەن ملک (وەک زەوی و باخ).

ملاک / melāk ، ـها/: [عربی]/اسم. پێومان؛ ئەو شتەی وەک بنەما بۆ داوەری یا نرخاندن ڕەچاو دەکرێ ‹ملاک گزینش دانشجو: پێومانی هەڵبژاردنی خوێندکار›.

ملال / malāl ، ـها/: [عربی]/اسم. دڵتەنگی؛ دڵێشاوی؛ وەڕەزی؛ ئازراوی؛ شەکەتی؛ ماندوویی ‹از فرط ملال نزدیک به مرگ بودم: لە تاوی دڵتەنگیدا خەریک بوو بمرم›.

ملال‌آور / malālāvar /: [عربی/ فارسی] صفت. دڵتەنگ‌کەر؛ خەمهێنەر؛ خەمێنەر؛ وەڕەزکەر؛ شەکەتی‌هێن.

ملالت / malālat ، ـها/: [عربی]/اسم. دڵتەنگی؛ وەڕەزی؛ ئازراوی؛ پەشێوی.

ملالت بار / malālatbār /: [عربی/ فارسی] صفت. خەمهێنەر؛ دڵتەنگ‌کەر؛ هۆی دڵتەنگی زۆر.

ملامت / malāmat ، ـها/: [عربی]/اسم. لۆمە؛ تانە؛ سەرکۆنە ‹بعد مرا ملامت می‌کنی کە چرا نگفتی: دواجار لومەم دەکەی کە بۆچ نەتگوت›.

ملامین / melāmîn /: [فرانسوی]/اسم. مەلامین؛ میلامین؛ ناوی جۆرێک پلاستیکی گەرماسەخت کە دەفر و کەلوپەلی ناوماڵ و پیشەسازی لێ دروست دەکەن.

ملانصرالدین / mollānasreddîn /: [از عربی]/اسم. مەلانەسرەدین؛ مەلانەسرەدین؛ کەسایەتی حەنەکوێژ و پێکەنینی نێو چیرۆکان.

ملانقطی / mollānoqatî ، ـها/: [از عربی]/اسم. *[گفتاری]* ڕواڵەت‌بین؛ ئەو کەسەی گرینگی زۆرتر دەدا بە ڕێنووس و ڕواڵەتی وشە تا کاکڵە و ماناکەی.

ملانکولی / melānkolî /: [فرانسوی]/اسم. *[روان‌شناسی]* ئەسپەک؛ ماخولیا؛ میلانخۆلی؛ ماخۆلان؛ نەخۆشی ماتەمینی وێڕای ترس و خەفەت.

ملانین / melānîn /: [فرانسوی]/اسم. میلانین؛ ڕەنگدانەی ڕەش یان کەمکۆڵی تۆخ کە لە قژ، پێست و پەردەی چاودا هەیە.

ملایزقل / mollāyazqal /: [از عربی/ ؟]/اسم. ۱. جوو؛ جوولەکە؛ مووسایی ۲. ڕژد؛ چکووس؛ دەس‌قووجاو.

ملایک / malāyek /: [عربی] جمعِ ☜ **ملائکه**

ملایم / molāyem /: [عربی] صفت. نەرم؛ هێواش؛ هووک؛ هۆک؛ ئارام؛ هێدی؛ هێدیکا؛ شێنە؛ بێ‌توندی، سەختی یان تەوژم ‹صدای ملایم: دەنگی نەرم›.

▣ ملایم طبع: نەرم و نیان.

ملایمت / molāyemat /: [عربی]/اسم. نەرمی: ۱. ئارامی؛ هێدیکایی؛ سەوری؛ شێنەیی ‹با ملایمت دستی بر سر بچه کشید: بە ئارامی دەستێکی بە سەر منداڵەکەدا هێنا› ۲. /ـها/ نەرم و نیانی؛ لەسەرخۆیی ‹اگر ملایمت نشان بدهی کسی حرفت را گوش نمی‌کند: ئەگەر نەرمونیانی بنوێنی کەس بە

قسمت ناکا› ٣. دلۆڤانی؛ میهرەبانی.

ملبس / molabbas/: [عربی] *صفت*. بە جل‌وبەرگ؛ پۆشەندار؛ بە پۆشەن؛ پۆشراو؛ لیباس لە بەر؛ جل‌وبەرگ لە بەر ‹ ملبس بە لباس روحانیت: بە جل‌وبەرگی مەلایی›.

ملبوس / malbûs ، ـات/: [عربی]/*اسم*. پۆشەن؛ پۆشاک؛ جل؛ بەرگ؛ لیباس؛ گنج؛ هنجگ؛ کنج؛ جل‌وبەرگ.

ملت / mellat ، ـها؛ ملل/: [عربی]/*اسم*. گەل: ١. نەتەوە؛ گەورەترین کۆمەڵگای مرۆڤ کە لە فەرهەنگ یان مێژوویەکی هاوبەشەوە سەر هەڵدەدەن ٢. جەماوەر؛ کۆمار؛ سەرجەمی کەسانی وڵاتێک ٣. *[مجازی]* جەماوەر؛ پسات؛ کۆمرە؛ خەڵک؛ خەڵکی؛ ئاپۆرە؛ حەشامات؛ پڕایی و کۆمای مەردم ‹ملت و دولت: گەل و دەوڵەت› ٤. *[گفتاری]* خەڵکی؛ خەڵک؛ مەردم ‹ملت داشتند نگاه می‌کردند: خەڵکی تەمەشایان دەکرد›.

ملتحمه / moltaheme/: [عربی]/*اسم*. لکێنە؛ کاژی ناسک و ڕوونی دیوی ناوەوەی پێڵوو کە سەر گلێنەی چاویش دادەپۆشێ.

ملتزم / moltazam ، ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم*. پێ‌بەند؛ پابەن؛ دەربەست؛ دەروەن؛ بەڵێندار ‹او را ملتزم کردند از شهر خاج نشود: پێ‌بەندیان کرد لە شار نەچێتە دەر›.

ملتزم / moltazem ، ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم*. هاوڕێ؛ هامڕا (زۆرتر لەگەڵ ناوداراندا) ‹او هم ملتزم رکاب پادشاه بود: ئەویش هاوڕێی شا بوو›.

▣ **ملتزم رکاب**: هاوڕێ؛ هامڕا؛ کەسێ کە وێڕای کەسایەتیەک سەفەر دەکا.

ملتفت / moltafet/: [عربی] *صفت*. تێگەیشتوو؛ هاگا؛ ئاگا ‹آخر هم ملتفت نشد چه می‌گویم: ئاخریش تێ نەگەیشت چی دەڵێم›.

ملتهب / moltaheb/: [عربی] *صفت*. ١. هەڵایساو؛ هەڵمساو؛ پەنەماو؛ هەڵماسیو؛ ئاوساو؛ هەوکردوو ‹گلویم کمی ملتهب است: قوڕگم تۆزێ هەڵایساوە› ٢. *[مجازی]* هەڵگرساو؛ هەڵگڕاو؛ گڕگرتوو؛ گڕگرتی ‹با حالتی ملتهب خودش را به من رساند: بە هەڵگرساوی خۆی پێ گەیاندم›.

ملجأ / malca' ، ـها/: [عربی]/*اسم*. پەناگا؛ پەناوا؛ سامە؛ پەنا؛ لیز؛ لیزگە؛ چراخ؛ چەپاڵە؛ حەشارگە؛ پەنامگە؛ داڵدە؛ هەڤانگە؛ جێ پەنا؛ پەسارگە؛ جێ‌حەوانەوە.

ملچ ـ مولوچ / malačmûlûč, -molûč/: *صوت*. ١. مەڵچەمەڵچ؛ مڵچەمڵچ؛ دەنگی لێکدانی زمان و مەلاشوو ٢. ماچ و مووچ.

ملح / melh ، املاح/: [عربی]/*اسم*. خوێ؛ خوا؛ مەکی؛ نمەک.

ملحد / molhed ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. ١. خوانەناس؛ خودانەژناس ٢. بێ‌دین؛ لامەزەب.

ملحفه / malhafe/: [عربی] ☜ **ملافه**

ملحق / molhaq(q)/: [عربی] *صفت*. پێوەست؛ پاشکۆ؛ لکاو بە دیتریەوە.

▣ **ملحق شدن**: وێڕا کەوتن؛ یەک گرتن؛ یەک گرتنەوە؛ پێ وەگێرتەی؛ کەوتنە یەک؛ وێکهاتن؛ پێکهاتن ‹رفت و بە دوستانش ملحق شد: ڕۆیشت و وێڕای هاوالانی کەوت›. هەروەها: **ملحق کردن**

ملحقات / molhaqqāt/: [عربی]/*اسم*. پاشکۆوان؛ پەیویستگەل.

ملخ / malax ، ـها/: *اسم*. ١. کوللە؛ کولۆ؛ کلۆ؛ کولە؛ کللۆ؛ کوللۆ؛ کولی؛ کولەهـ؛ کوسک؛ کووسک؛ مەلەکوڕ؛ مەلە؛ ملۆ؛ مەلیە؛ مێروویەکی باریکی سەر و چاو گەورەی شاخەک کورت بە دوو جووت باڵ و دوو پێی درێژەوە کە پێی هەڵدەبەزێ ٢. ☜ **پروانه ـ ٣**

▣ **ملخ بالدار**: کولەی باڵدار؛ جۆرێ کولە کە نەخۆشی تاعوونی لێ دەبێتەوە.

ملخ بی‌بال: کوللەی بێ‌باڵ؛ جۆرێ کوللە کە

ئافەتی خەڵەیە.

ملخ پابلند: سیسرە؛ سیسرک؛ شێڕشێڕە؛ زیڕزیڕە؛ مەشکەدڕ؛ جۆرێ کولەی کەسکی باڵتەسکە بە شاخەکی بەرز و لاقی درێژەوە بۆ بازدان، کە پتر شەوانە دەکەوێتە جووڵە و نێرەکەی بە شەو سیرەی دێ.

ملزم / molzam/: [عربی] *صفت.* ناچار؛ مەجبوور؛ ناعیلاج؛ لەسەرکراو ‹متخلف ملزم بە پرداخت خسارت شد: هەڵەکار ناچار کرا تاوان بدا›.

ملزوم / malzûm ، ـات/: [عربی] *صفت.* پێداویست؛ پێکهێنەری ویست ‹نویسندە و قلم لازم و ملزوم هستند: نووسەر و پێنووس پێویست و پێداویستن›.

ملزومات / malzûmāt/: [عربی] *اسم.* پێداویستی؛ ئەو شتانەی بۆ بەڕێوە چوونی کارێک پێویستن.

ملس / malas/: *صفت. [گفتاری]* مزر؛ مەلەس؛ مێخۆش؛ مەیخۆش: ۱. ترش و شیرین پێکەوە ۲. خۆش؛ دڵخواز؛ بەردڵ.

ملسی / malasî/: *اسم.* مزری؛ مەلەسی؛ مێخۆشی؛ مەیخۆشی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی مزر بوون ۲. تامی نێوان ترشی و شیرینی.

ملعبه / mal'abe/: [عربی] *اسم. [ادبی]* گەپجاڕ؛ گەمە؛ کایە ‹نمی‌خواهم ملعبەی دست این و آن بشوی: نامەوێ ببیتە گەپجاڕی خەڵک›.

ملعقه / mal'aqe/: [عربی] ☜ **ملاقه**

ملعون / mal'ûn ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* تووکلێکراو؛ نفرەلێکراو؛ مەلعوون ‹آن مرد ملعون می‌خواست شما را فریب بدهد: ئەو پیاوە تووکلێکراوە دەیهەویست فریوتان بدا›.

ملغمه / malqame/: [عربی] *اسم.* مەڵغەمە؛ ئالیاژی جیوە و کانزایەکی تر کە دەکرێ ڕەق یان نەرم بێ: **ملقمه**

▣ **ملغمەی طلا:** مەڵغەمەی زێڕ؛ زێڕی سروشتی بە ٦٠٪ جیوەوە.

▣ **ملغمه کردن:** مەڵغەمەکردن؛ پێکهێنانی ئالیاژی کانزایەک لەگەڵ جیوەدا.

ملغی / molqā/: [عربی] *صفت.* هەڵوەشاوە؛ بەتاڵ؛ بەتاڵ کراو؛ بەتاڵەوکراو؛ بەتاڵەوبووگ ‹قرارداد ملغی: بەڵێنی هەڵوەشاوە›.

ملفوظ / malfûz/: [عربی] *صفت.* بێژراو؛ بێژەکراو؛ دەربڕاو.

ملقب / molaqqab/: [عربی] *صفت.* ناسراو ‹سید محمد امین شیخ‌السلامی مکری ملقب بە هیمن: سەید محەمەد ئەمین شێخەلیسلامی موکری ناسراو بە هێمن›.

ملقلق / molaqlaq/: [عربی] *صفت.* تەقوڕەق؛ بە گرێ و گۆڵ؛ دژوار ‹یک مشت کلمات ملقلق سرهم کردە: بڕێک وشەی تەقوڕەقی ڕیز کردووە›.

ملقمه / malqame/: [عربی] ☜ **ملغمه**

ملک / malek ، ملوک/: [عربی] *اسم. [ادبی]* مەلیک؛ پادشا؛ پاشا؛ پاڵشا.

ملک / melk ، ـها؛ املاک/: [عربی] *اسم.* مڵک: ۱. زەمینی تایبەتی (وەک مەزرا، باخ یان ماڵ) ‹بیش از صد هکتار ملک داشت: زۆرتر لە سەد هێکتار ملکی هەبوو› ۲. *[حقوق]* ئەوەی خاوەنی هەبێ.

▣ **ملک طلق:** ملکی شەش‌دانگ؛ ملکێ کە بە تەواوی هی کەسێک بێ.

ملک مشاع: ملکی بەشدار/ هاوبەش؛ ملکێ کە دوو یان چەن خاوەنی هەبێ.

ملک / molk ، ـها؛ ممالک/: [عربی] *اسم. [ادبی]* وڵات؛ وەلات؛ مەملەکەت.

ملکات / malekāt/: [عربی] جمعِ ☜ **ملکه**

ملکداری / melkdārî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* مالکی؛ دۆخی خاوەن بوونی زەوی و بەڕێوە بردنی کار و باری کشتوکاڵ.

ملکوت / malakût/: [عربی] *اسم.* جەهانی پەریان؛ دنیای بالا؛ عالەمی سەروو؛ جیهانی ئاسمانی.

ملکوتی / malakûtî/: [عربی] *صفت.* ۱. ئاسمانی؛ سەر بە دنیای نەدیار ۲. *[مجازی]* پاک؛ خاوێن؛

بێ‌گەرد.

ملکول / molekûl ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] مولوکوول؛ بچووکترین وردیلەی تەنێکی ساکار یان تێکەڵ، کە هەموو تایبەتمەندیەکانی ئەو تەنەی تێدابێ: **مولکول**

ملکولی / molekûlî/: [فرانسوی] صفت. [شیمی] مولوکوولی؛ سەر بە مولوکوول ‹ساختمان ملکولی: پێکهاتەی مولوکوولی›: **مولکولی**

ملکه / maleke, malake ، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. شاهینە؛ شاژن؛ ژنێ کە بۆخۆی شای وڵاتێک بێ ‹ملکەی الیزابت: شاهینەی ئەلیزابت› ۲. ژنی شا؛ پاشاژن؛ شابانوو؛ قەڕاڵیچە ۳. دایکی شا ٤. [جانورشناسی] ماک؛ مەلەکە؛ مێوینەی ئاوس لە کۆمەڵگای مێرووان (وەک هەنگ، مێرووله، مۆریانە) کە گەرا دەخات ٥. لَمَلَکات/[مجازی] مەلەکە؛ ئەوەی لە بیردا جێ‌دەگرێ و لە بیر ناچێتەوە.

▣ ملکەی زیبایی: شاجوان؛ شاژنی جوانی؛ هەڵبژاردەی جوان لە نێو کیژ و ژنی بەشدار لە کێبەرکێی جوانیدا.

ملکی / melkî/: [عربی] صفت. ملکی؛ سەر بە ملک ‹درآمد ملکی: داهاتی ملکی›.

ملکیت / melkîyyat/: [عربی]/اسم. ملکیەت؛ ملکداری؛ خاوەنداریەتی.

ملل / melal/: [عربی] جمعِ ☜ **ملّت**

▣ ملل راقیه: وڵاتە پێشکەوتووەکان.

ملمع / molamma' ، ـات/: [عربی]/اسم. [ادبی] هۆنراوەیێ کە هەر باڵێکی بە زمانێکە (وەک شیعری کوردی و فارسی یان کوردی و عەرەبی).

ململ / malmal/: /اسم. مەلمەل؛ مەرمەڕشا؛ خامی تەسک و ناسک و هەرە سپی.

ملموس / malmûs/: [عربی] صفت. بەرهەست: ۱. هەساندنی؛ ساوانی کراو ۲. [مجازی] دیار؛ بەرچاو؛ هەست پێ‌کراو.

ملندوغ / malandûq/: صفت. [گفتاری] سووک و چرووک؛ هەرچی و پەرچی.

ملنگ / malang/: صفت. [گفتاری] ۱. سەرمەس؛ سەرخۆش؛ سەرخوەش؛ سەرووەش ۲. گێل؛ گەوج؛ کەم‌ئاوەز.

ملوان / malavān ، ـها؛ ـان/: [کردی]/اسم. مەلەوان؛ مەلیەوان؛ مەلەڤان؛ مەلوو؛ دەریاوان؛ گەمیەوان؛ ئەو کەسەی لە سەر کەشتی کار دەکا.

ملوانی[1] / malavānî/: [کردی]/اسم. مەلەوانی؛ دەریاوانی؛ مەلۆنی؛ گەمیەوانی؛ کار و پیشەی مەلەوان.

ملوانی[2]: صفت. مەلەوانی؛ دەریاوانی؛ پێوەندیدار یان سەر بە مەلەوان ‹کلاه ملوانی: کڵاوی مەلەوانی›.

ملوث / molavvas/: [عربی] صفت. پیس؛ چڵکن؛ گەمار؛ پلکن؛ زیرگن؛ چەپەڵ؛ پیسی پێوەتلاو.

ملودرام / meloderām ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. مێلودرام: ۱. بەرهەمی شانۆیی (شانۆنامە، فیلمنامە، شانۆ یان فیلم) وێڕای جرت‌وفرتی (وەک هەڵپەڕکێ، گۆرانی، هەرا، گریان و پێکەنین) زۆرتر لە ڕادەی ئاسایی ۲. [ادبی] داستانێکی پڕخەم و تەم کە ئاخرێکی خۆش بێنێتەوە.

ملودی / melodî ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [موسیقی] ئاهەنگ؛ نەغمە؛ دوابەدوایی چەند دەنگی مووسیقایی (سازی یان ئاوازی) بە شێوەیەک کە بەشێکی تەواو پێک‌بێنن.

ملودیکا / melodîkā ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. مێلودیکا؛ سازی بازەنی چکۆلە کە وەک ئۆرگ بە قامک دەژەنرێ.

ملوس / malûs/: [عربی] صفت. ژیکەلانە؛ ژیکەلە؛ کتکاڵ؛ جوان و ناسک و نواڵ ‹بچەی ملوس: منالی ژیکەلانە›.

ملوک / mulûk, molûk/: [عربی] جمعِ ☜ **مَلِک**

ملوک‌الطوایفی/ mulûkottavayefî, molûk-/:

[عربی]/سم. ده‌ره‌به‌گایه‌تی: ١. ڕژیمی وڵاتێکی به‌ش ـ به‌ش که هه‌ر به‌شێکی سه‌ربه‌خۆیه و قانوونی تایبه‌ت به خۆی هه‌یه ٢. حوکمه‌تی ملهوڕان.

ملوکانه / mulûkane, molûkane/: [عربی/ فارسی] صفت. شایانه؛ شاهانه ‹سفر ملوکانه: سه‌فه‌ری شاهانه›.

ملول / malûl/: [عربی] صفت. زگار: ١. دڵته‌نگ؛ دڵگیر؛ دڵمه‌ند؛ دڵپڕ ‹هوای پاییزی آدم را ملول می‌کند: هه‌وای پاییزان مرۆ دڵگیر ده‌کا› ٢. خه‌مبار؛ خه‌مگین؛ خه‌مین ‹از شنیدن این خبر خیلی ملول شد: به بیستنی ئه‌و هه‌واڵه گه‌لێک خه‌مبار بوو›.

ملولی / malûlî، ـها/: [عربی]/سم. زگاری: ١. دڵته‌نگی؛ دڵگیری؛ دڵمه‌ندی؛ دڵپڕی؛ دڵپه‌ڕێشانی ٢. خه‌مباری؛ خه‌مینی.

ملون / molavvan/: [عربی] صفت. [ادبی] ڕه‌نگاوڕه‌نگ؛ ڕه‌نگین؛ ڕه‌نگامه.

ملهم / molhem/: [عربی] صفت. [ادبی] سه‌رۆپێکراو؛ سه‌رۆگرتوو؛ گۆواربوو؛ به دڵدا هاتوو ٢. وه‌رگیراو.

ملی / mellî/: [عربی] صفت. نه‌ته‌وه‌یی؛ گه‌لی؛ گه‌لێر: ١. سه‌ر به گه‌ل ‹تیم ملی: تیمی نه‌ته‌وه‌یی› ٢. گشتی؛ هه‌موانی ‹بانک ملی: بانکی نه‌ته‌وه‌یی› ٣. [قدیمی] نادەوڵه‌تی؛ تایبه‌تی ٤. /ملیون/ گه‌لپه‌رست ‹حکومت ملی: حکوومه‌تی نه‌ته‌وه‌یی›.

▣ **ملی شدن**: بوونه نه‌ته‌وه‌یی: ١. چوونه ژێر ده‌سته‌ڵاتی ده‌وڵه‌ت ٢. بوونه گشتی؛ نادەوڵه‌تی بوونه‌وه. هه‌روه‌ها: **ملی کردن**

ملیارد[1] / melyārd, milyārd، ـها/: [فرانسوی] /سم. ملیارد؛ میلیارد؛ ژماره‌ی سه‌ره‌کی به‌رانبه‌ر به هه‌زار ملیۆن: (10^9): **بِلیۆن؛ بیلیون؛ میلیارد**

ملیارد[2]: صفت. ملیارد؛ میلیارد: ١. به ئه‌ندازه و چه‌نیه‌تی ملیارده‌وه ٢. له جێگه و پله‌ی ملیارددا: **میلیارد**

ملیاردر / melyārder, milyārder، ـها/: [فرانسوی] صفت. [مجازی] ملیاردر؛ یه‌کجار ده‌وڵه‌مه‌ند؛ ده‌وڵه‌مه‌ندی خاوه‌ن یه‌ک یان چه‌ند ملیارد: **میلیاردر**

ملیاردم / melyārdom, milyārdom/: [فرانسوی/ فارسی] صفت. ملیارده‌م؛ به پله، جێگه یان ڕیزی ملیارده‌وه: **میلیاردم**

ملی‌پوش / mellîpûš، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. ئه‌ندامی تیمی نه‌ته‌وه‌یی وڵاتێک.

ملیت / mellîyyat/: [عربی]/سم. نه‌ته‌وایه‌تی: ١. بار و دۆخی سه‌ر به نه‌ته‌وه‌یه‌کی تایبه‌ت بوون ٢. بار و دۆخی هه‌بوونی نیشتمانێکی هاوبه‌ش.

ملیت‌پرستی / mellîyyatparastî/: [عربی/ فارسی] ☜ **ملی‌گرایی**

ملیح / malîh/: [عربی] صفت. مه‌کین؛ زه‌ڕه‌دار؛ زه‌ڕه‌شیرین؛ دڵپه‌سه‌ند؛ دڵنشین؛ خوێن‌شیرین ‹چهره‌ی ملیح: سیمای مه‌کین›.

ملی‌گرا / mellîgerā، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی] صفت. گه‌لپه‌رست؛ نه‌ته‌وه‌په‌رست؛ نه‌ته‌وه‌خواز؛ گه‌لحه‌ز ‹حزب ملی‌گرا: پارتی گه‌لپه‌رست›.

ملی‌گرایی / mellîgerāyî/: [عربی/ فارسی]/سم. گه‌لپه‌رستی؛ نه‌ته‌وه‌په‌رستی؛ نه‌ته‌وه‌خوازی؛ گه‌لحه‌زی؛ دڵبه‌سته‌یی و بڕوا به گه‌لی خۆ، به‌تایبه‌ت بڕوا به سه‌رتری گه‌لی خۆ و پێداگری له سه‌ر فه‌رهه‌نگ و قازانجی گه‌ل له به‌رامبه‌ر گه‌لانی تره‌وه: **ملیّت‌پرستی**

ملیله / malîle، ـها/:/سم. مه‌لیله؛ هه‌ودای باریک له کانزا (به‌تایبه‌ت زێڕ، زیو یان کانزای بریقه‌داری دی) که بۆ جوانی به جل‌وبه‌رگیدا ده‌دوورن یان له ده‌فر و که‌ره‌سته‌ی ده‌ده‌ن.

ملیله دوزی / malîledûzî/:/سم. مه‌لیله‌دووری: ١. کاری دوورینی نه‌خش و نیگار به مه‌لیله ٢. پارچه‌ی نه‌خشێنراو به مه‌لیله.

ملیله کـاری / malîlekārî/: *اسم.* مه‌لیلـه‌کاری؛ ڕازاندنه‌وه‌ی ده‌فر و که‌رسته‌ی کانزایی بـه تاڵـه هه‌ودای زێڕ، زیو یان پاقر.

ملـین / molayyen ، ـها/: [عربـی]/*اسـم.* بـڕوێن؛ ڕه‌وێنه‌ک؛ قـژۆکه‌ر؛ ئـه‌و ده‌رمانـه‌ی زک ڕه‌وان ده‌کا.

ملیـون[1] / melyûn, milyûn, milyon ، ـهـا/: [فرانسوی]/*اسم.* ملیۆن؛ میلیۆن؛ ژماره‌ی تـه‌رتیبی به‌رانبه‌ر به هه‌زار هه‌زار یان 10^6: **میلیون**

ملیون[2]: *صفت.* ملیـۆن؛ میلیـۆن: ۱. بـه ڕێـژه و ئه‌ندازه‌ی ملیۆن ۲. بـه جێگـا، ڕیـز یـان پلـه‌ی ملیۆن * **میلیون**

ملیون / mellîyyûn/: [عربی]/*اسم.* گه‌لپه‌رسـتان؛ نه‌تـه‌وه‌خوازان؛ گه‌لحـه‌زان؛ هـۆگرانی قـازانج و ئامانجه‌کانی گه‌ل.

ملیونر / melyûner, milyûner, milyoner ، ـها/: [عربـی] *صـفت.[مجـازی]* ملیـۆنر؛ مایـه‌وه‌ر؛ دارا؛ ساماندار؛ مایه‌بۆش؛ ده‌وڵه‌مه‌ند؛ ده‌وڵـه‌مه‌ن؛ بـه ماڵ و سـامانێک ئه‌وه‌نـده‌ی یـه‌ک یـان چه‌نـد ملیۆن: **میلیونر**

ملیـونم / melyûnom, milyonom/: [فرانسـوی/ فارسـی] *صفت.* ملیـۆنم؛ بـه ڕیـز، ڕزن، پلـه یـان جێگای ملیۆنه‌وه: **میلیونم**

ملیـــــونی / melyûnî, milyûnî, milyonî/: [فرانسـوی] *صفت.* ملیـۆنی؛ بـه ژماره‌یـه‌کی زۆر، ئه‌وه‌نده‌ی یه‌ک ملیۆن یان زۆرتر ‹جمعیت ملیونی: جه‌ماوه‌ری ملیۆنی›: **میلیونی**

ممـات / mamāt/: [عربـی]/*اسـم.[ادبـی]* مـه‌رگ؛ ڕه‌وتی مردن؛ نه‌مان؛ نه‌مه‌نـه‌ی ‹حیـات و ممـات: ژیان و مه‌رگ›.

ممارسـت / momāresat ، ـهـا/: [عربـی]/*اسـم.* ڕاهـاتوویی؛ هه‌ڤـۆتی؛ فێره‌کـاری به‌تایبـه‌ت بـه هۆی چه‌ن جاران پێوه ماندوو بوونه‌وه.

⊡ **ممارست یافتن:** ڕاهاتن ‹مدتی که تمـرین بکنـی ممارست خواهی یافت و می‌توانی عهده‌دار کار شـوی: ماوه‌یێ که خه‌ریک بی، ڕادێی و ده‌توانی کـار لـه ئۆده بگری›.

مماس / momās/: [عربی] *صفت.* ۱. ڕێکنووسـاو؛ لێکه‌وته؛ وێک‌که‌وتـه؛ لێـک‌تـه‌قیو ۲. ☜ خـط مماس، **خط**

مماشات / momāšāt ، ـها/: [عربی]/*اسم.* کـار یـان ڕه‌وتی ساچان؛ سازان؛ ڤه‌خوراندن ‹مدتی مماشات کرد تا راه‌حلی پیدا شود: ماوه‌یه‌ک ساچا تا چاره‌یـه‌ک بدۆزێته‌وه›.

ممالک / mamālek/: [عربی] *۱. جمعِ* ☜ *مَلِک* *۲. جمعِ* ☜ *مَملَکت*

ممانعـــت / momāne'at ، ـهـا/: [عربــی]/*اسـم.* پێشگری؛ به‌رگری؛ کار یان ڕه‌وتی پـێش‌گـرتن؛ به‌ر لێ/ پێ گرتن.

⊡ **ممانعت شدن:** به‌رگری‌کران؛ پێشـگری‌کـران؛ پێش پێ گیران ‹از ورود او ممانعت شد: له هاتنـه ژووره‌وه‌ی بـه‌رگری کـرا›. هـه‌روه‌ها: **ممانعـت کردن**

ممتـاز / momtaz/: [عربـی] *صـفت.* ۱. هه‌ڤـیاز؛ له‌سه‌ر؛ ژمارده؛ هه‌ڵبژارده؛ بژاره؛ بژارده؛ قوتحـه؛ به چۆنیه‌تیه‌کی سـه‌رتر، باشـتر و بـه‌رچاوتره‌وه ۲. جیاکار؛ جیاواز.

ممتحن / momtahen ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم.* تاقی‌کار؛ تاقی‌که‌ره‌وه؛ ئه‌زموونگر.

ممتد / momtad(d)/: [عربی] *صفت.* بـێ‌برانـه‌وه؛ دوور و درێژ: ۱. درێژخایه‌ن؛ به درێژایی له باری کاته‌وه ‹کف زدن‌های ممتد: چه‌پڵه‌ڕێزانی بێ‌برانه‌وه› ۲. درێژ؛ به درێژایی له باری مه‌وداوه ‹خط ممتـد: هێڵی درێژ›.

ممتنع / momtane'/: [عربی] *صفت.* ۱. بـه‌رخۆگر؛ پارێزکه‌ر ۲. نه‌کردنی؛ نه‌کراو؛ بووزنه‌خۆر.

ممـــد / momed(d)/: [عربــی] صــفت. یـــاوه‌ر؛ یارمه‌تیده‌ر؛ یاریده‌ر؛ ئاریکار.

ممـدوح / mamdûh ، ـان؛ ـین/: [عربـی] *صفت.* په‌سن‌دراو؛ په‌سندکراو ‹این عمـل ممـدوح همگـان

است: ئەم کارە پەسندراوی هەمووانە›.

ممر / mamar(r)/: [عربی]/اسم. ڕێ؛ ڕا؛ ڕێگە؛ ڕاگە؛ بوار؛ بگار.

▣ **ممر معاش**: بواری ژین؛ ڕێگەی بەڕێوە بردنی ژیان.

ممزوج / mamzûc/: [عربی] صفت. [ادبی] تێکەڵ؛ تێکەڵاو؛ تێکدراو؛ کەرچلی؛ ئامێتە؛ ئاوێتە؛ تەڤلهەڤ؛ لێکدراو؛ تێکەڵکراو؛ تێکهەڵشێلدراو.

ممسک / momsek ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. [ادبی] ڕژد؛ چکووس؛ چکود؛ لەچەر؛ بزگیر؛ نان‌کوور.

ممکن / momken/: [عربی] صفت. کردنی؛ ڕەوتی بۆبوون: ۱. گونجاو؛ ئەوەی هەڵگرێ، بۆی ببێ و لە کردن بێت ۲. /ـات/ ڕێکەوت؛ هەڵکەوت؛ ڕەخساو؛ ڕەخسیو؛ ڕوودانێک بە پێی سروشت، عادەت یان داب‌ونەریت ۳. بووزخۆر؛ لواو؛ بە دۆخی ئەوەی بۆی هەیە ڕوو بدا یا نەدات ٤. بووزخۆر؛ بە دۆخی ئەوەی دەکرێ دروست یا نادروست بێ.

ممکنات / momkenāt/: [عربی]/اسم. کردنیگەل؛ بووزخۆرگەل؛ ئەو کارانەی بۆیان هەیە بکرێن: بەرانبەر: **محالات**

مملکت / mamlekat, mamlakat ، ـها؛ ممالک/: [عربی]/اسم. ۱. وڵات؛ وەڵات؛ مەملەکەت ‹مملکت چین: وڵاتی چین› ۲. بەر و بووم؛ سەرزەوی ‹مملکت خُراسان: بەر و بوومی خوراسان›.

مملکتی / mamlekatî, mamlakatî/: [عربی] صفت. وڵاتی؛ مەملەکەتی ‹مقامهای مملکتی؛ امور مملکتی: پایەدارانی وڵاتی؛ کاروباری مەملەکەتی›.

مملو / mamlow, mamlo:, mamlov/: [عربی] صفت. تژی؛ پڕ؛ پڕاوپڕ؛ لێوان‌پڕ؛ لێوانلێو؛ دارماڵ؛ پەڕ؛ سەرڕێژە؛ لیوانە ‹دلها مملو از شادی بود: دلان تژی لە شادی بوون›.

ممنوع / mamnû'/: [عربی] صفت. قاخە؛ قەدەغە؛ یاساخ؛ بەرگیراو؛ ڕێ(پێ)نەدراو ‹سیگار کشیدن ممنوع است: جگەرە کێشان قەدەغەیە›.

▣ **ممنوع کردن**: ڕێ (پێ) نەدان؛ هەماندن؛ کردنە پاوان؛ قەدەغەکردن. هەروەها: **ممنوع بودن؛ ممنوع شدن**

ممنوع‌الانتشار / mamnû'ol'entešār/: [عربی] صفت. بەبێ مافی چاپ و بلاو بوونەوە.

ممنوع‌الخروج / mamnû'olxurûc, mamnû'xorûc/: [عربی] صفت. بەبێ مافی چوونە دەر لە شوێنێک.

ممنوع‌القلم / mamnû'olqalam/: [عربی/ معرب] صفت. بەبێ مافی نووسینی بەرهەمێک بۆ بلاو بوونەوە.

ممنوع‌الملاقات / mamnû'olmolāqāt/: [عربی] صفت. بەبێ مافی چاو پێکەوتن و دیداری خەڵک، بەتایبەتی کەس و کاری نزیک.

ممنوع‌الورود / mamnû'olvurûd, -vorûd/: [عربی] صفت. بەبێ مافی چوونە ناوەوە.

ممنوعه / mamnû'e/: [عربی] صفت. بەرگیراو؛ بەر پێ‌گیراو؛ قەدەغەکراو ‹کالای ممنوعە: کالای بەرگیراو›.

ممنوعیت / mamnû'îyyat ، ـها/: [عربی]/اسم. بەرگیراوی؛ قەدەغەیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی قەدەغە بوون ‹ممنوعیت تردد: بەرگیراوی هات‌وچۆ›.

ممنون / mamnûn/: [عربی] صفت. شوکرانەبژێر؛ سپاسگوزار؛ سپاس‌وێژ؛ سپاسکەر؛ منەتبار؛ منەتکار؛ بەر منەت؛ مەمنوون؛ چاکە لە سەر ‹همیشه ممنون شما خواهد بود: هەمیشە شوکرانەبژێرتان دەبێ›. هەروەها: **ممنون بودن؛ ممنون ساختن؛ ممنون شدن؛ ممنون کردن**

ممه / mame ، ـها/: اسم. ۱. [کودکانه] مەمە؛ مەم؛ مەمل؛ مەمێ؛ مەمکە؛ مەمک ۲. [کودکانه] مەمکەمژ؛ مەملە؛ مۆستک؛ مەمکەمژە ۳. [مجازی] شیر؛ شۆت.

⊡ **ممه را لولو بردن**: *[تعریض]* مەمکە سەگ خواردن؛ دووکان هەڵچنیان؛ هەل لە کیس چوون ‹آن ممه را لولو برد، بعد از این فقط در برابر کار می‌توانی پول بگیری: ئەو مەمکە سەگ خواردی، لەمە بەدوا تەنیا لە بەرامبەر کارەوە پووڵ دەگری›.

ممهور / mamhûr/: [از مُهر بە سیاق اسم مفعول عربی] *صفت*. مۆرکراو.

ممیز / momayyez ، ـها/: [عربی] *اسم*. ۱. مومەیز؛ نیشانەی «/» کە دووبەشی ژمارە لەیەک جیا دەکاتەوە (وەک لە نێوان ۲ و ۵ لە ۲/۵ دا) ۲. /ـان؛ ـین/ بەراوردکار؛ هەڵسەنگێنەر؛ نرخێنەر؛ نرخبڕ ‹ممیز مالیاتی: بەراوردکاری پیتاک› ۳. سانسۆرچی.

⊡ **ممیز مالیاتی**: بەراوردکاری پیتاک؛ ئەو کەسە ئەندازەی پیتاک دەسنیشان دەکا.

ممیزی / momayyezî ، ـها/: [عربی] *اسم*. بەراورد؛ هەڵسەنگێنی؛ کار و ڕەوتی نرخ بڕین؛ هەڵسەنگاندن؛ نرخاندن.

من[1] / man/: *اسم*. ۱. مەن؛ منە؛ کێشێکی کۆنی ئێرانی ۲. *[روان‌شناسی]* بەشێک لە سێ بەشی دەروون لە دۆزی دەروونکۆڵیدا (ئەوانی تر «اَبرمَن» و «نهاد»).

⊡ **من تبریز**: مەنی تەبریز؛ کێشێکی کۆنە بەرامبەر بە پێنج کیلۆ.

من ری: مەنی ڕەی؛ کێشێکی کۆن بەرانبەر بە دوازدە کیلۆ.

من شاه: مەن؛ کێشێکی کۆنە بەرامبەر بە سێ کیلۆ.

مَن[2]: *ضمیر*. ئەمن؛ مە؛ ئەم؛ مەن؛ ئەز؛ مۆ؛ جێناوی تاکی وێژەر.

منابر / manāber/: [عربی] جمعِ ☜ **مَنبَر**

منابع / manābe'/: [عربی] جمعِ ☜ **منبع**

⊡ **منابع انسانی**: هێزی مرۆڤی.

منابع طبیعی: سەرچاوەی سروشتی؛ ئەو سامانەی سروشت داویە (وە کانگا، دارستان، کانی و ...).

منابع مالی: سەرچاوەی ماڵی؛ ڕێوشوێنی پووڵ دەرهێنان.

مناجات / monācāt ، ـها/: [عربی] *اسم*. نزا؛ سەڵا؛ مناجات؛ ڕاز و نیاز؛ کازکاز: ۱. کاری لاڵانەوە لە خودا و سپاس و پێزانینی خۆ دەربڕین ۲. ئەو شیعر و دۆعایانەی بەم مەبەستەوە دەگوترێ.

منادا / monādā/: [عربی] *اسم. [ادبی]* بانگ کراو؛ خووەندی؛ بەربانگەواز؛ قاولێ‌کریاگ.

منادی / monādî ، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم*. بانگ‌ڕایەڵ؛ بانگکەر؛ جارچی؛ ڕاگەیێن؛ قاوکەر؛ بانگەوازکەر؛ کەرەلیاس؛ کەسێ وا بە دەنگی بەرز خەبەر و باسێک بە هەمووان ڕادەگەیێنێ.

منار / menār ، ـها/: [عربی] *اسم. [گفتاری]* منارە؛ مەنارە؛ بینایەک گرۆڤەری هەڵچوو وەکوو بەشێک لە مزگەوتان بۆ بانگ لە سەر دان.

مناره / menāre ، ـها/: [عربی] *اسم*. منارە.

منازع / monāze' ، ـان/: [عربی] *صفت. [ادبی]* شەڕکەر؛ دژمن؛ نەیار.

منازعات / monāze'āt/: [عربی] جمعِ ☜ **منازعه**

منازعه / monāze'e ، ـها؛ منازعات/: [عربی] *اسم*. داوا؛ شەڕ و هەرا.

منازل / manāzel/: [عربی] جمعِ ☜ **منزل**

مناسب / monāseb/: [عربی] *صفت*. لەبار: ۱. شیاو؛ هاولە؛ لەجێ؛ بەجێ؛ هەموار؛ لەباو؛ دەرخۆر؛ کێس؛ ژێهاتی؛ گونجاو ‹کار مناسب: کاری شیاو› ۲. ڕێک؛ هاوڕێژە ‹قد و قامت مناسب: بەژن و باڵای ڕێک›.

مناسبات / monāsebāt/: [عربی] *اسم*. بۆنەگەل؛ پەیوەندی نێوان چەن شت.

مناسبت / monāsebat ، ـها/: [عربی] *اسم*. ۱. لەباری؛ لێک‌ڕێکی؛ هاوڕێژەیی ۲. بۆنە؛ هۆ ‹به مناسبت برگشت شما: بە بۆنەی هاتنەوەی ئێوە› ۳. بۆنە؛ کاتی سەر بە ڕووداوێکی گرینگ یان تایبەت ‹آنها در مناسبتهای مختلف همدیگر را

می‌بینند: ئه‌وان له بۆنه‌گه‌لی جۆراوجۆردا یه‌کتر ده‌بینن›.

مناسک/ manāsek/: [عربی]/اسم. ۱. ڕێوڕه‌سمی ئایینه دینیه‌کان ۲. [فقه] ڕێوڕه‌سمی حه‌ج.

▣ **مناسک حج**: ڕێوڕه‌سمی حه‌ج.

مناصب / manāseb/: [عربی] جمعِ ☜ **منصب**

مناصفه / monāsefe/: [عربی]/اسم. [ادبی] کاری کردنه دوو له‌ت؛ دوو کوت‌کردن؛ دوو نیوکردن.

مناطق / manāteq/: [عربی] جمعِ ☜ **منطقه**

مناظر / manāzer/: [عربی] جمعِ ☜ **منظره**

مناظرات / monāzerāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مناظره**

مناظر و مرایا / manāzer-o-marāyā/: [عربی] /اسم. دیمانه؛ پرسپیکتیڤ؛ وێنه‌ی سێ به‌ری هه‌ر شتێک ده سه‌ر په‌ڕی کاغه‌زدا.

مناظره / monāzere، ـها؛ مناظرات/: [عربی]/اسم. قسه‌ملانێ؛ به‌ربه‌ره‌کانێی نێوان بڕوادارانی جۆراوجۆر بۆ ده‌ربڕین و سه‌لماندنی بیر و ڕای خۆیان؛ کاری ڕابه‌زاندن.

مناعت / manā'at/: [عربی]/اسم. ۱. به‌رزی؛ بلندی؛ بلیندی ۲. /ها/ به‌رزه‌مژی.

▣ **مناعت طبع**: به‌رزه‌مژی؛ دلڤه‌رایی؛ جامێری؛ جوامێری؛ بایه‌خ نه‌دان به پووڵ و پاره.

منافات / monāfāt/: [عربی]/اسم. ناسازگاری؛ ناته‌بایی.

منافذ / manāfez/: [عربی] جمعِ ☜ **منفذ**

منافع / manāfe'/: [عربی] جمعِ ☜ **منفعت**

منافق / monāfeq، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. دووڕوو؛ ڕووبین؛ ناڕاست؛ دوڕاز؛ دووقوون؛ قه‌فراخ؛ فره‌ڕو؛ حه‌فت‌ڕه‌نگ؛ دووسه‌ر؛ دوپڵ؛ هوکاره و هۆگری دووڕوویی.

منافقی / monāfeqî/: [عربی]/اسم. دوڕازی؛ دووڕوویی؛ ناڕاستی؛ دووسه‌ری؛ حه‌فت‌ڕه‌نگی؛ به ڕواڵه‌ت لایه‌نگری‌کردن له که‌س یان بیرێ که له دڵه‌وه نه‌یار و دژمنی بێ.

منافی / monāfî/: [عربی] صفت. ۱. حاشالێکه‌ر ۲. دژ؛ ناته‌با؛ ناکۆک.

▣ **منافی عفت**: ناته‌با له‌گه‌ڵ داوێن‌پاکی.

مناقب / manāqeb/: [عربی] جمعِ ☜ **منقبت**

مناقشات / monāqešat/: [عربی] جمعِ ☜ **مناقشه**

مناقشه / monāqeše، ـها؛ مناقشات/: [عربی]/اسم. گێره و کێشه؛ کێشه؛ سواژ؛ مشت و مڕ ‹مدتی بر سر میراث مناقشه بود: ماوه‌یه‌ک له سه‌ر به‌شه میرات گێره و کێشه بوو›.

مناقصات / monāqesāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مناقصه**

مناقصه / monāqese، ـها؛ مناقصات/: [عربی]/اسم. کێ‌که‌متر؛ جۆرێ کڕین که فرۆشیاران بانگهێشتن ده‌کرێن کێهه‌یان هه‌رزانتری بدا، له‌وی ده‌ستێنن.

منال/ menāl/: [از عربی]/اسم. [نامتداول] شوێنی داهات ☜ **مال‌ومنال**

من‌باب / membābe, menbābe/: [عربی] حرف. بۆ؛ بوو؛ له‌بۆ؛ په‌ی؛ ئه‌ڕای.

▣ **من‌باب مثال**: بۆ وێنه ‹من باب مثال دخترعمویت را در نظر بگیر: بۆ وێنه دوت‌مامت بێنه به‌رچاو›.

منبت / monabbat/: [عربی]/اسم. مونه‌به‌ت؛ به‌رهه‌می دارینه‌ی (وه‌ک مێز، سنۆق و...) ڕازاوه به نه‌خش و نیگاری هه‌ڵکۆڵراو له دار.

منبت‌کار / monabbatkār، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. مونه‌به‌تکار؛ ڕازێنه‌ری چێو.

منبت‌کاری / monabbatkārî/: [عربی/ فارسی] /اسم. مونه‌به‌تکاری: ۱. هونه‌ری تاشین و هه‌ڵکۆڵینی چێو و ده‌رهێنانی نه‌خشی زۆپ له سه‌ری ۲. پیشه‌ی مونه‌به‌تکار ۳. /ها/ کارگه‌ی مونه‌به‌تکار ٤. [گفتاری] به‌رهه‌می ئه‌و کاره.

منبر / mambar, membar, manbar، ـها؛ منابر/: [عربی]/اسم. ۱. دوانگه؛ نیه‌ر؛ مینبه‌ر؛ شوێنی به‌رز بۆ وتار دان و مۆچیاری‌کردن ۲. مێز یان سه‌کۆی

نانەوایی بۆ نان لە سەر هەڵخستن.
▣ بالای/ به منبر رفتن: *[کنایی]* چوونە سەر مینبەر؛ کردنە بان مینبەرا: ۱. ئامۆژیاری دان؛ نەسیحەتکردن؛ پەند دان ۲. فرەوێژی کردن؛ قسە توور دان.
منبسط / mombaset, monbaset/: [عربی] *صفت.* فش؛ فۆڵ؛ فرت؛ کراوە؛ کێشهاتوو. بەرانبەر: **منقبض** ‹هر جسمی در گرما منبسط می‌شود و حجمش افزایش می‌یابد: هەموو شتێ لە گەرمادا فش دەبێ و قەبارەی زۆر دەکا›.
منبع / mamba', manba'/، ـها؛ منابع/: [عربی] *اسم.* ۱. سەرچاوە؛ بناوان؛ چاوگە؛ سەرچەمە؛ سەرچاوکە؛ سەرچاوگە؛ چاوگ؛ ژێدەر؛ شوێنی سەرهەڵدان و دۆزینەوەی شتێک ‹منبع آلودگی: سەرچاوەی پیسی› ۲. چاوگ؛ چاوگە؛ ژێدەر؛ سەرچاوە؛ سەرچاوکە؛ سەرچاوگە؛ کەس یا نووسراوەیێ کە زانیاری بە دەستەوە دەدات ‹منبع خبر: سەرچاوەی هەواڵ› ۳. خەزێنە؛ دەفری تراو هەڵگرتن ‹منبع نفت: خەزێنەی نەوت›.
منبعث / momba'es, monba'es/: [عربی] *صفت.* سەرچاوەگرتوو؛ هەڵستاو؛ هەڵساو؛ هەڵهاتوو ‹نیروی دولت از ملت منبعث است: هێزی دەوڵەت لە گەلەوە سەرچاوەی گرتووە›.
مـن‌بعـد / memba'd, menba'd/: [عربی] *قید.* لەمەولا؛ لەمەودوا؛ لەمە بە دواوە؛ لە شوێن ئەمە؛ لەمەولاوە؛ ئیساولا؛ ئیسەولا؛ ئیسە و دما؛ چیەودما؛ ئیسە و چەولا؛ چیەولا ‹من‌بعد باید زودتر بیایی: لەمەولا دەبێ زووتر بی›.
منـت / mennat/: [عربی] *اسم.* چکی؛ منەت؛ منەتە؛ منە: ۱. منەتباری ‹منت داشتن: منەتبار بوون› ۲. چاکە؛ خاسی؛ پیاوەتی ‹منت گذاشتن: چاکە کردن›.
▣ منت داشتن: منەتبار بوون ‹اگر این کار بشود منت داریم: ئەگەر ئەم کارە بکرێ، منەتبارین›.
منت سر کسی گذاشتن: منەت نانە سەر کەسێ؛ کەسێ منەتبارکردن؛ چاکە و خزمەت بەچاودا دانەوە ‹برای این ماشین قراضه چقدر سر ما منت گذاشتی: بۆ ئەم ماشێنە داشقە، چەندەت منەت نایە سەرمان›.
منت کشیدن: منەتکێشان؛ منەتکێشتەی؛ داوا کردنی شتێ لە کەسێک بە نابەدڵی و لە سەر ناچاری وێڕای بەخۆدا شکانەوە و سووک بوون ‹برای این یک لقمه نان مجبورم منت این و آن را بکشم: بۆ ئەم پاروە نانە ناچارم منەتی کەس و ناکەس بکێشم›.
منت گذاشتن: منەت نان/ نیان؛ منەت نیەی؛ چاکە و باشی لەڕادەبەدەرکردن ‹بر ما منت گذاشتند و تشریف آوردند: منەتیان نایە سەرمان و تەشریفیان هێنا›.
منـتج / montac(c)/: [عربی] *صفت.* وەرگیراو؛ بەرهەمهاتوو.
منتجه / montacce/: [عربی] *اسم.* *[فیزیک]* ئاکام؛ ئەنجام؛ بەرهات.
منتخب / montaxab/: [عربی] *صفت.* ۱. /ـات/ هەڵبژێردراو ‹نمایندەی منتخب: نوێنەری هەڵبژێردراو› ۲. /ـها؛ ـان؛ ـین/ هەڵبژاردە ‹اشعار منتخب: هۆنراوەگەلی هەڵبژاردە›.
منتدار / mennatdār/: [عربی/ فارسی] *صفت.* شوکرانەبژێر؛ پێزان؛ سپاسگوزار؛ منەتدار ‹همیشه منتدار شما خواهم بود: هەمیشە شوکرانەبژێرتان دەبم›.
منتر / mantar/: *اسم.* ۱. *[نامتداول]* ئەفسوونێک بۆ کەویکردنی جڕ و جانەوەر ۲. *[گفتاری]* گەپچاڕ؛ دارەدەس؛ ئەو کەسەی دەسەڵاتی لە خۆی نیە و دەبێتە داردەستی ئەم و ئەو. هەروەها: **منتر شدن؛ منتر کردن**
منتسب / montasab, montaseb/، ـها/: [عربی] *صفت.* ۱. لێدراو؛ وەپاڵدراو ‹اتهام منتسب واهی است: ئەو بوختانە لێدراوە، پرووپووچە› ۲. /ـان؛ ـین/ سەر بە؛ هاوگەر؛ بەستە ‹از چریکهای منتسب حزب

بود: لەو چریکە سەر بە حیزبەکان بووە›.

منتش / mantaš ، ـها/: [؟]/اسم. تەوەق؛ ئاڵقەی کانزایی دەوری چەرخ (گاری، فاتیوون و...) کە تەگەرەی تێدەچێ.

منتشا/ mantaša ، ـها/: اسم. [ادبی] متەشا؛ مەنتەشا؛ مەنتەشە؛ داردەستی گرێدار و ئەستووری دەستی دەوریشان.

منتشر / montašer/: صفت. بڵاوکراو؛ بڵاوبوو؛ بڵاوەبوو؛ پەخش‌بوو؛ پەخشەوەبوو.

▣ منتشر شدن: بڵاو بوونەوە؛ پەخش بوونەوە: ۱. پرش و پەڵا بوون ‹این خبر در همه جا منتشر شد: ئەم هەواڵە لە هەموو شوێنێکدا بڵاو بووەوە› ۲. دەرچوون؛ لە چاپ دران؛ چوونە چاپ ‹سالی چهار شماره منتشر می‌شود: ساڵێک چوار ژمارەی لێ بڵاو دەبێتەوە›. هەروەها: **منتشر کردن**

منتظر / montazer ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. چاوەڕوان؛ چاوەنوار؛ چاوەنۆڕ؛ چاوەنێر؛ چاڤنێر؛ چەشدار؛ چاوەڕێ؛ چەمەڕا؛ چەشرێ؛ بەتەما؛ تەمادار.

▣ منتظر خدمت: بە تەمای کار؛ کارمەند یان کارگێڕێکی دامەزراوەیێ کە بە بۆنەیەکەوە بۆ ماوەیەک وەلانراوە و چاوەڕوانە بانگی بکەنەوە سەر کارەکەی.

▣ منتظر بودن: چاوەڕوان بوون؛ چاوەڕێ بوون؛ چاوەنۆڕ بوون؛ چاوەنوار بوون؛ چەمەڕا بیەی؛ بە تەما بوون؛ تەمادار بوون ‹منتظر پدرش بود: چاوەڕوانی باوکی بوو›. هەروەها: **منتظر شدن؛ منتظر گذاشتن؛ منتظر ماندن**

منتظم / montazam/: [عربی] صفت. ڕێک وپێک؛ لەبار و تەرز.

منتفع / montafe' ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. بەهرەمەند؛ بەهرەبەر؛ بەهرەوەرگر.

منتفی / montafî/: [عربی] صفت. نەلێکراو؛ هەڵوەشاوە.

▣ منتفی بودن: بەتاڵ بوون؛ پێک نەهاتن؛ سەر نەگرتن ‹احتمال کودتا منتفی است: شیمانەی کودەتا بەتاڵە›.

منتفی شدن: هەڵوەشانەوە ‹سفر سلیمانیه منتفی شد: سەفەری سلێمانی هەڵوەشایەوە›.

منتقد / montaqed ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. ڕەخنەگر: ۱. ئەو کەسە لە بەرهەمێکی هونەری ورد دەبێتەوە و هەڵیدەسەنگێنێ ۲. پەڵپگر؛ ئەو کەسەی عەیب لە کەس، شت یان شوێنێک دەگرێ.

منتقل / montaqel/: [عربی] صفت. گوێزراوە؛ ڕاگوێزراوە؛ گواستراوە؛ ئەوەوارڕیا.

▣ منتقل شدن: گوێزرانەوە؛ گۆزرانەوە؛ ئەوەوارڕیەی؛ وارڕیایوە؛ لە شوێنێ بۆ شوێنێ بران یان ناردران.

منتقل کردن: ۱. بردن؛ ناردن؛ کەسێ یان شتێ لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی‌تر گواستنەوە ‹وسایل را به خانەی جدید منتقل کردم: کەلپەلەکەم بردە ماڵی تازەوە› ۲. فێرکردن؛ دان یان سپاردنی زانست یان ئاگادارییەک بە کەس یان تاقمێ ۳. گواستنەوە؛ گۆزینەوە؛ گۆڕینی شوێنی کاری کارمەند لە شارێکەوە بۆ شارێکی‌تر ‹ما را به قروه منتقل کردند: ئێمەیان گواستەوە قوروە› ٤. تێگەیاندن؛ فاماندن ‹هر چه تلاش کردیم، نتوانستیم مطلب را به آنها منتقل کنیم: هەر چێکمان کرد و کۆشا، نەمانتوانی لە مەبەستەکەیان تێ‌بگەیێنین›.

منت کش[1] / mennatkeš/: [عربی/ فارسی]/اسم. ۱. منەت‌کێش؛ چاوبەرەژێر؛ لە دوو کەس کە پێکەوە شەڕیانە، ئەوەی کە دەیەوێ ئاشت بکاتەوە.

منت کش[2]: صفت. منەت‌کێش؛ چاوبەرەژێر؛ بنبار؛ بەر باری منەت.

منت کشی / mennatkešî/: [عربی/ فارسی]/اسم. منەت‌کێشی؛ چاودەبەری؛ کار و ڕەوتی؛

چاف‌دانان؛ منت هەڵگرتن: ۱. منەت‌کێشان ۲. *[گفتاری]* کار و کردەوەی وا کە نیشاندەری داخواز بوون بۆ ئاشت بوونەوە بێ.

منت‌گزار / mennatgozār/: [عربی/ فارسی] *صفت.* پێزان؛ شوکرانەبژێر؛ سپاسگوزار.

منتها[1] / montahā/: [عربی]/*اسم.* ئەوپەڕ؛ ئاخر ‹منتهای تلاش خود را کرد: ئەوپەڕی هەوڵی خۆی دا›.

منتها[2]: *حرف.* بەڵام؛ وەلێکان ‹برو، منتها شب زود برگرد: برۆ، بەلام شەو زوو وەرەوە›.

منتهی / montahî/: [عربی] *صفت.* دواهاتوو؛ بڕاوە.

◘ منتهی شدن: دوایی هاتن؛ کۆتایی هاتن؛ بڕانەوە ‹این خیابان به آن میدان منتهی می‌شود: ئەم شەقامە بەو مەیدانە دوایی دیت›.

منثور / mansûr/: [عربی] *صفت.* پەخشانی؛ تایبەتمەندی نووسراوەی بەبێ کێش و قافیە. بەرانبەر: **منظوم**

منجر / moncar/: [عربی] *صفت.* گەیشتوو؛ کێشراو ‹کار به آنجا منجر شد که از هم متارکه کنند: کار گەیشتە ئەوێ لێک جیا ببنەوە›.

منجلاب / mancalāb ، ـها/: [از عربی ؟/ فارسی] *اسم.* ۱. زلقاو؛ تلۆل؛ چلپاو؛ حەریاتراو؛ چالەگەنکاو. ۲. *[مجازی، گفتاری]* تەنگ و چەڵەمە.

منجم / monaccem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/*اسم.* ئەستێرەناس؛ ئەستێرەگەر.

منجمد / moncamed/: [از عربی] *صفت.* ۱. بەستوو؛ ڕچاو؛ ڕچیاگ؛ بیا؛ جەمدی؛ یەخبەستوو؛ یەخ‌کردوو؛ سەهۆڵ‌کردوو؛ ڕیق؛ لە سەرما ڕەق‌هەڵاتوو ۲. *[گفتاری]* وشک و بێ‌جم‌وجووڵ ۳. *[گفتاری]* سارد و سڕ.

◘ منجمد کردن: ڕچاندن؛ قراندن؛ جەمداندن.

منجمله / mencomle/: [عربی] *حرف.* لەوانە؛ لەوانەدا؛ لەمانەدا؛ لەمانا؛ لەمانە؛ لەوناوەدا؛ چینیشانە ‹من‌جمله نالی و محوی را می‌توان نام برد: لەوانە دەتوانین نالی و مەحوی ناو ببەین›.

منجنیق / mancanîq ، ـها/: [معرب از یونانی]/*اسم.* مەنجەنیق؛ هێلکال: ۱. ئامرازی ئاگر هاویشتنە سەر قەلا لە شەڕدا ۲. جۆرێک گرانکێشی دەستی.

منجوق / moncûq, mancûq ، ـها/: [ترکی]/*اسم.* زەنگیانە؛ زەنیانە؛ زەنگیالێ؛ منمنە؛ منجوق؛ نمنۆک؛ نمنمۆک؛ نم‌نم؛ مەنجوخ؛ سسلە و پپلە؛ پلپلە؛ مووررووی زۆر وردی بریکەدار کە بۆ جوانی بە جل‌وبەرگیدا دەدروون.

منجوق‌دوزی / moncûqdûzî, mancûq-/: [ترکی/ فارسی]/*اسم.* زەنگیانەدووری: ۱. کاری زەنگیانە چنین ۲. جل‌وبەرگی زەنگیانە پێدا دورواو.

منجی / moncî ، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم.* ڕزگاریدەر؛ ڕزگارکەر؛ نەجاتدەر.

منچ / menč/: [؟]/*اسم.* منچ؛ مینچ؛ کایەی دوو، سێ یان چوار کەسی لە سەر پەڕەیەکی چوارگۆش، کە هەر کام لە کایەکەران چوار مۆرەی هاوڕەنگیان هەیە، دەبێ بە تاس هەڵخستن لە نێو خانووەکاندا بیانبەنە پێش، تا پاش خولێکی تەواو بگاتە مەنزڵ. لە سەر ڕێ دەکرێ لە مۆرەی هاوملەکانیان بدەن یان مۆرەی خۆیان بەر لێدان بکەوێ و بگەڕێنەوە خانی ئەوەڵ: **مینچ**

منچو / manču/: /*اسم.* مەنچوو: ۱. /ـها/ خەڵکی مەنچووری ۲. لە زمانەکانی ئۆراڵ- ئاڵتایی.

منحرف[1] / monharef/: [عربی]/*اسم.* *[هندسه]* چوارگۆشەی ناڕێک.

منحرف[2]: *صفت.* لادەر؛ کلا؛ هەتلە؛ ئاچمڕێ: ۱. چەوت؛ دارای چەوتی ۲. لەڕێ‌لادەر ۳. /ـها؛ ـان؛ ـین/ ڕێ‌لێ‌گۆڕاو؛ بە بیر و کردەوەی نادروست.

◘ منحرف شدن: *[مجازی]* کلا بوون؛ خریان؛ لاڕێ بوون؛ تلاسان؛ زەلان؛ بە هەڵەدا چوون؛

له ڕێ دەرچوون.

منحصر / monhaser/: [عربی] *صفت*. تایبەت؛ بەندیوار.

منحصربەفرد / monhaserbefard/: [عربی/ فارسی/ عربی] *صفت*. تاقانە؛ تاکانە؛ تاقالە؛ تاک ‹فرزند منحصربەفرد خانواده: منداڵی تاقانەی ماڵ›.

منحط / monhat(t)/: [عربی] *صفت*. بەفیڕۆچوو؛ ڕوو لە خەسار؛ نەوی.

منحل / monhal(l)/: [عربی] *صفت*. هەڵپێچراو؛ هەڵوەشاو؛ ئەوەپێچیا.

منحل شدن: هەڵپێچران؛ هەڵوەشانەوە؛ ئەوەپیچیەی ‹با تصمیم هیئت مدیره شرکت منحل شد: لە سەر بڕیاری لیژنەی بەڕێوەبەرایەتی بەشدارگەکە هەڵپێچرا›.

منحل کردن: هەڵپێچان؛ هەڵوەشاندنەوە؛ ئەوەپێتەی ‹شرکت را منحل کردند: بەشدارگەیان هەڵپێچا›.

منحله / monhalle/: [عربی] *صفت*. هەڵوەشاوە؛ هەڵپێچراو ‹شرکت منحله: بەشدارگەی هەڵوەشاوە›.

منحنی[1] / monhanî/: [عربی] *صفت*. ۱. خط منحنی ☜ **خط** ۲. کەوانە؛ پێلە؛ نوانەی گۆڕانکاری (وەک زۆر بوونی جەماوەر یان نرخ).

منحنی صعودی: کەوانەی ڕووبەبان/ سەرەوژوور.

منحنی نزولی: کەوانەی ڕوو بە خوار/ سەرەوژێر.

منحنی[2]: *صفت*. چەماو؛ چەماوە؛ چەمیاگ؛ کووڕ؛ چەمیای ‹خط منحنی: هێڵی چەماو›.

منحوس / manhûs/: [عربی] *صفت*. بەودم؛ بێفەڕ؛ بەدفەڕ؛ دوموهر؛ دوومۆر؛ جووتقۆشە؛ قۆشە؛ واژەوەند؛ نەحس.

منحول / manhûl/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* دزراو؛ دزلێداو؛ دزبردوو.

من‌حیث‌المجموع / menheysolmacmû', menheyselmacmû'/: [عربی] *قید*. بە گشتی؛ سەرجەم؛ سەرهەم؛ لە ڕووی یەک؛ بە گشتەوە؛ لە سەر یەک ‹من حیث المجموع کار خوب پیش می‌رود: بە گشتی کار بە باشی دەڕواتە پێشێ›.

منخرین / manxareyn/: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* بڕناخ؛ بڕناخێ؛ خمخمکان؛ خمخمان؛ دوو کونی لووت.

ـ مند / mand/: *پسوند*. ـ مەند؛ ـ مەن؛ ـ وەر؛ خاوەن ‹آرزومند؛ بهره‌مند: ئارەزوومەند؛ بەهرەوەر›.

منداب / mandāb ، ـها/: *اسم*. کناوڵە؛ کناوڵی؛ قناوڵە؛ قناوڵی؛ قنگاوڵە؛ گیایەکی ئالیکی یەک یان دووساڵان بە گوڵی سپی مەیلەو زەرد یان پەمەیی و دەنکی چەورەوە.

مندایی / mandāyî/: *اسم*. مەندایی: ۱. دینێکی باو لە باشووری عێراق و خووزستان، کە شوێنکەوتووانی خەت و زمانێکی تایبەتیان هەیە و ئاوی خوڕ و تیشکیان بەلاوە پیرۆزە: صُبّه ۲. ـها؛ ـان/ هەر کام لە شوێنکەوتووانی ئەو دینە

❋ ماندایی

من‌درآوردی / mandarāvardî/: *صفت*. *[گفتاری]* هەڵبەستە؛ درۆیی؛ خۆکردی؛ خۆدەرهێن؛ خۆهەڵبەست؛ لەخۆیی ‹خبرها و شایعه‌های من‌درآوردی: هەواڵ و بەنگوباوی هەڵبەستە›.

مندرج / mondarec, mondarac/: [عربی] *صفت*. نووسراو ‹این مطلب در کتاب فیزیک مندرج است: ئەم بابەتە لە کتێبی فیزیکدا نووسراوە›.

مندرجات / mondarecāt/: [عربی] *اسم*. نووسراوەگەل؛ کۆی ئەو شتانەی لە شوێنێکدا نووسراونەتەوە ‹مندرجات کتاب فیزیک: نووسراوەگەلی کتێبی فیزیک›.

مندرس / mondares/: [عربی] *صفت*. کۆنە؛ کۆن؛ شنگر؛ پواو؛ داڕزاو ‹لباس مندرس: جلوبەرگی کۆنە›.

مندلفیم / mendelefyom/: [فرانسوی] *اسم*. مەندلفیوم؛ توخمی شیمیایی کانزایی لە

دەستەی ئاکتنیدەکان، بە ژمارە ئەتۆمی ۱۰۱، کە بە شێوەی دەسکرد بەرهەم دێت: **مِندِلوێم**

مندلک / mandalak ، ـها/: اسم. کاهوومارانە؛ گیایەکی پایا بە ڕیشووی ئەستوور و درێژ، چەن لاسک و گەڵای پانی سەوز و خۆراکیەوە کە هاوینان شین دەبێ: **کاهوی افعی**

مندلویم / mendelevyom /: [فرانسوی] ☜ **مِندِلفیُم**

مندلیسم / mendelîsm /: [فرانسوی] اسم. مەندیلیسم؛ سەرجەمی بنەما و کارکردی قانوونی مەندیل.

مندیل / mandîl ، ـها/: [عربی] اسم. مێزەر؛ مێزەرە؛ سەرپێچ؛ شاشک؛ دەسماڵ سەر؛ دەسرەی سەرپێچان.

منزجر / monzacer /: [عربی] صفت. وەڕەز؛ وەڕز؛ جاڕز؛ وێڕس؛ وێزار؛ بێزار؛ قەڵس؛ یاس؛ گیانەسەر ‹با رفتار خود همه را منزجر کرد: بە کردەوەی خۆی هەمووی وەڕەز کرد›.

منزجرکننده / monzacerkonande /: [عربی/ فارسی] صفت. بێزارکەر؛ وەڕەزکەر.

منزل / manzel ، ـها/: [عربی] اسم. ۱. /منازل/ ماڵ؛ خانوو؛ خانە؛ یانە؛ خانک؛ خانگ؛ خانی؛ مار؛ هوونە؛ دەمانە ۲. *[مجازی]* خان؛ ماڵ؛ خانەخان؛ قۆناغ ‹هنوز در منزلِ اوّل این کار بزرگ هستیم: هێشتا لە خانی یەکەمی ئەم کارە گەورەداین› ۳. *[مجازی]* بەر؛ مەقسەد ٤. *[مجازی]* جێ؛ جێگا؛ شوێن ٥. مەنزڵ؛ یەکەی کۆنی ڕێگا، ئەوندەی شەش فرسەخ، سیوشەش کیلۆمیتر.

▣ **منزل کردن**: نیشتەجێ بوون؛ هێورین ‹در هتل منزل کردیم: لە هوتێل نیشتەجێ بووین›.

منزلت / manzelat, manzalat ، ـها/: [عربی] اسم. وەج؛ قەدر؛ پلە و پایەی کۆمەڵایەتی.

منزلگاه / mazelgāh ، ـها/: [عربی/ فارسی] اسم. گیهانەک؛ جاماڵ؛ ماڵگە؛ شوێنی مانەوە و هێورین لە ناو ڕێ.

منزله / manzele, manzale /: [عربی] ☜ بە **منزلەی**

منزوی / monzavî ، ـها/: [عربی] صفت. گۆشەگیر؛ سووچنشین؛ دوورەپەرێز؛ دووریگر؛ کونجگر؛ قوڕنەتگیر؛ لاتەریک.

منزه / monazzah /: [عربی] صفت. پاک؛ خاوێن؛ پاقژ؛ پاکژ؛ پاک و پوار.

منسجم / monsacem /: [عربی] صفت. تۆکمە؛ یەکپارچە.

منسوب[1] / mansûb ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] اسم. ۱. بەندیوار؛ بەستراو ۲. خزم؛ کەس؛ کەسوکار.

منسوب[2]: صفت. هاوگەر؛ پێوەندیدار.

منسوج / mansûc ، ـات/: [عربی] اسم. ۱. کر؛ تەنراو؛ چنراو؛ تەون؛ جۆلاییکراو ۲. *[قدیمی]* گنج؛ کنج؛ هنجگ؛ جلوبەرگ.

منسوخ / mansûx /: [عربی] صفت. هەڵگیراو؛ هۆرگیریا؛ لەباوکەوتوو؛ بێبرەو ‹این رسمها دیگر منسوخ شده است: ئەم داب و نەریتانە ئیدی هەڵگیراون›.

منسی / mansî /: [عربی] صفت. *[ادبی]* لەبیرچوو؛ لەبیرکراو؛ فەرامۆشبوو؛ فەرامۆشکراو.

منش / maneš ، ـها/: اسم. تووک؛ خۆوخدە؛ گەد؛ ڕەوشت؛ شێوازی جووڵانەوە لەگەڵ خەڵک، بە گوێرەی کەسایەتی و دۆزەنەیەکی بایەخی دیاریکراو.

منشآت / monša'āt /: [عربی] اسم. *[ادبی]* کۆمەڵە نامە؛ نامەگەل؛ نامێ.

منشأ / manša' /: [عربی] اسم. سەرچاوە: ۱. ـها/ ژێدەر؛ بنەما؛ سەرچاوکە؛ زاگە ۲. *[مجازی]* هۆ؛ بۆنەی سەرهەڵدان ‹امیدوارم بتوانم منشأ خدمتی بشوم: هیوادارام بتوانم ببمە هۆی خزمەتێک›.

▣ **منشأ گرفتن**: سەرچاوە/ سەرچاوکەگرتن؛ سەرهەڵدان؛ وەشانەوە؛ بەدیهاتن؛ لێدەرهاتن؛ لێدەرکەوتن ‹همەی این مشکلات

از گرانی منشأ مـی گیـرد: هـەموو ئـەم گرفتانـە لـە گرانیەوە سەرچاوە دەگرن›.

منشعب / monša'eb/: [عربی] *صفت*. ۱. لق ـ لق؛ شاخە ـ شاخە؛ پەل ـ پەل ۲. پەلکێش؛ لێوەبوو؛ ئاژۆ ‹در اینجا جاده منشعب می‌شود: لێرەدا جادەکە پەلکێش دەبێ› ۳. جیاوەبوو؛ لێوەبوو ‹گروه منشعب از حزب: تاقمی جیاوەبوو لە حیزب›.

منشـــور / manšûr ، ـهـا/: [عربـی]/*اسم*. ۱. پەخشـنامە؛ ئاگاداری؛ بلاوکـراوە؛ بەلاڤۆک ‹منشـور حقـوق بشـر: پەخشـنامەی مـافی مـرۆ› ۲. [*هندسه*] پـوازک؛ تەشـکێکی چـەنپالـوو ۳. ئاوێزە؛ تەنێکی ڕوون بە دوو لاپاڵی ناهاوشان بۆ لارکردنەوە و شیکردنەوەی لیزگی تیشک.

منشی / monšî ، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم*. ئینشـابەند؛ سەرقەڵـەم؛ مونشـی: ۱. ئـەو کەسـە کاروبـار و نامەی نووسینگەی سەرۆک بەڕێوە دەبا ۲. ئـەو کەسـەی بـاس و بـڕیاری دانیشـتنێک دەنووسێتەوە.

▣ **منشی تلفنی** ☜ **پیامگیر**

منشی صحنه: مونشی نیار/ شانۆ؛ ئـەو کەسـەی هەموو وردەکاریەکانی سەر شانۆی فیلم تۆمار دەکا و پێیان ڕادەگا.

منشیگری / monšîgarî/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. کـار یان پیشەی مونشی.

منصـب / mansab ، ـهـا؛ مناصب/: [عربـی]/*اسم*. ۱. پلە؛ پایە ۲. پیشە؛ ئیش؛ کار (بەتایبەت کاری گرینگ).

منصـرف / monsaref/: [عربـی] *صفت*. پاشـگەز؛ دەسهەڵگر؛ پەشـیمان ‹از تصـمیم خـودم منصـرف شدم: لە بڕیارەکەم پاشگەز بوومەوە›.

منصف / monsef ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت*. بـە ئینساف؛ دادپەروەر.

منصف الزاویـه / monassefozzāviye/: [عربـی] ☜ **نیمساز**

منصفانه[1] / monsefāne/: [عربـی/ فارسـی] *صفت*. دادپەروەرانە.

منصفانه[2]: *قید*. لە ڕووی ئینسافەوە؛ بە ئینسافەوە؛ بە دادپەروەریەوە ‹منصفانه قضاوت کن، ببین حق بـا کیسـت: بـە ئینسـافەوە دادوەری بکـە، بزانـە کـێ ڕاستە›.

منصـوب / mansûb ، ـان؛ ـیـن/: [عربـی] *صفت*. دانراو؛ ڕاسپاردە؛ ڕاسپارە.

▣ **منصوب شدن**: دانران؛ ڕاسپێردران ‹به ریاست مدرسه منصـوب شـد: بـۆ سـەرۆکایەتی قوتابخانـە دانرا›. هەروەها: **منصوب کردن**

منصـــور / mansûr/: [عربـــی] *صـــفت*. [*ادبـــی*] سەرکەوتوو.

منضـبط / monzabet/: [عربـی] *صـفت*. مـرێس؛ تەکووز؛ ڕێکوپێک.

منضـم / monzam/: [عربـی] *صـفت*. پێوەلکـاو؛ پەیوەستکراو؛ دەپاڵخراو.

منطبـق / montabeq/: [عربـی] *صفت*. بەرانبـەر؛ بەرامبـەر ‹منطبـق بـا حقیقـت اسـت: بەرانبـەر بـە ڕاستیە›.

منطـق / manteq/: [عربـی]/*اسـم*. ۱. مـەنتیق؛ زانستی سەلماندن و ئاکام لێوەرگرتنی قسـە و بـاس ۲. [*مجـازی*] بەڵـگە و بـڕنۆی ژیرانـە ۳. [*مجازی*] بیری دروست ٤. [*مجازی*] شـێوازی هشاندن؛ تێفکرین ٥. وتە؛ وتار؛ گوتە ٦. [*قدیمی*] زمـان؛ زوان ۷. [*قـدیمی*] کـار و ڕەوتی پەیڤـین؛ ئاخاوتن؛ چەلمین.

منطق / monteq/: [عربی] ☜ عدد گویا، **عدد**

منطقدان / manteqdān ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *اسم*. مەنتیقزان؛ پسپۆڕی مەنتیق.

منطقـه / mantaqe ، ـهـا؛ منـاطق/: [عربـی]/*اسـم*. ناوچە؛ ناڤچە؛ نـاوان؛ هـەرێم؛ هەوێرکـە؛ قـاچ؛ مەڵبەند؛ ئاقار؛ کاڤار: ۱. بەشێک لـە ڕووبـەرێک ‹منطقەی وسیعی را آب فراگرفته بود: ئـاو ناوچەیـەکی زۆری داگرتبـوو› ۲. سـەرزەوین؛ دیـو ‹منطقـەی کردنشـین: مەڵـبەندی کـوردان› ۳. [*جغرافیا*] هـەر

بەشێکی گۆی زەوی ‹منطقەی گرمسیری: ناوچـەی گەرمەسـێر› ٤. ولـکە؛ ئولکـە؛ ئۆلکـە؛ محـاڵ؛ مەهال؛ کۆمەڵە ئـاوایی یـان کۆمەڵـە شـەقام و کۆلانی ناوشار کە سەر بە ناوەندێکن.

◘ **منطقەی استوا**: ناوچـەی ئوسـتوا؛ بەشـێ لـە گۆی زەوی لە نێوان ′٢٧ °٢٣ بەری بـاکووری و باشووریدا کـە هەمیشـە گەرمـە و گـۆڕانی وەرزی تێدا بەدی ناکرێ.

منطقەی حارّە ☜ **مَدارگان**

منطقەی قطب ☜ **منطقەی منجمد**

منطقەی معتدل: ناوچەی فێنک؛ هەر کـام لـە دوو بەشی گـۆی زەویـن لـە نێـوان ناوچـەی ئوستوا و ناوچەی بەستەڵەکدا.

منطقـەی منجمـد: ناوچـەی سـەهۆڵبەنـدان؛ ناوچەی بەستەڵەک/ تلوونج؛ هەر کام لـە دوو جەمسەری گۆی زەوی لـە نێوان دوو بـەری ′٣٣ °٦٦ باکووری و باشـووریدا کـە هەمیشـە سەرد و ڕچەیە: **منطقەی قطب**

منطقـه‌البـروج / mantaqatolburûc,-borûc/: [اعربی] ☜ **دایرة‌البروج**

منطقه‌ای / mantaqe'î/: [اعربی] *صفت*. ناوچـەیی؛ هەرێمی؛ سەر بە ناوچە.

منطقـی / manteqî/: [اعربـی] *صـفت*. ژیرانـە؛ گونجاو؛ ڕێک و تەبا ‹عمل منطقـی؛ حـرف منطقـی: کاری ژیرانە؛ قسەی گونجاو›.

منظر / manzar/: [اعربی] *اسم*. دیمەن: ١. ڕوانگە؛ پێشچاو؛ چاوگە؛ دیامان؛ خویانەک؛ بەرجـەوەن؛ بەرژەوەند؛ شوێنی لێڕوانین ‹از منظر علم فیزیـک: لە ڕوانگەی زانسـتی فیزیکـەوە› ٢. ڕەنـگ و ڕوو؛ سیما.

منظـره / manzare، ـها؛ منـاظر/: [اعربـی] *اسـم*. دیمەن؛ دیا: ١. ئـەوەی بـەرچاو دەکـەوێت ‹آن منظره همیشه پیش چشمم مجسم می‌شود: ئەو دیمەنـە هـەموو کـات دێتـە بـەرچاوم› ٢. وێنـەی لـە دوورەوەی سروشت ‹منظرەی طبیعت مـی‌کشـید و می‌فروخت: دیمەنـی سروشتی دەکێشا و دەیفـرۆت› ٣. دیامان؛ ڕوانگە؛ بەرژەوەند؛ بەرجەوەن.

مـنظم / monazzam/: [اعربـی] *صـفت*. تـەکووز؛ تەکویز؛ تەکویس؛ ڕێکوپێـک؛ لـەبار؛ پـۆڕ ‹کـار منظم: کاری تەکووز›.

منظور / manzûr، ـها/: [اعربـی] *اسم*. مەبەسـت؛ مخەت؛ مەبەس؛ چەمک؛ نیاز.

◘ **منظور داشتن**: ١. دانان ‹این کـار را بـرای شـما منظور داشتم: ئەم کـارەم بـۆ ئێـوە دانـا›: **منظـور کردن** ٢. مەبەست بـوون ‹از ایـن حـرف منظـور داشت: لەم قسەیە مەبەستێکی بوو›.

منظور کردن ☜ **منظور داشتن ـ١**

منظــوم / manzûm/: [اعربـی] *صـفت*. هـۆنراو؛ هەڵبەسـتە؛ هەڵبەسـتراو؛ بـە شـێوەی شـیعر. بەرانبەر: **منثور** ‹حکایت منظوم: داستانی هۆنراو›.

منظومـه / manzûme، ـهـا/: [اعربـی] *اسـم*. ١. هەڵبەسـت؛ هــۆنراوە؛ داســتان یــان بەسەرهاتێکی هـۆنراوە ‹منظومـەی خَج و سیامند: هەڵبەستـی خەج و سیامەند› ٢. *[نجوم]* کۆمەڵـە؛ گــۆی گــەڕۆک و مانگــێ کــە لــە دەوری ئەستێرەیەک هەڵدەسوورن ‹منظومـەی شمسـی: کومەڵەی ڕۆژ›.

◘ **منظومەی شمسی**: کۆمەڵەی ڕۆژ؛ خۆر، زەوین و هەشت گەڕۆکی دیکە و مانگەکانیان.

منع / man'/: [اعربـی] *اسم*. بـەرگری؛ بـەرگیری؛ بەربەسـت؛ مـەنع؛ کـار و ڕەوتی ڕێگـە نـەدان؛ بەرگرتن؛ نەهێشتن؛ نـەهێڵان. هـەروەها: **منع شدن؛ منع کردن**

منعقد / mon'aqed/: [اعربـی] *صفت*. ١. بەسـراو؛ بەستراو (بۆ پـەیمان) ٢. ئـەماس؛ مـەیو؛ مـەیو؛ مەیس؛ گرساو؛ گرسی (بۆ تراو) ٣. کـار و ڕەوتی بـەڕێوە چــوون ‹مراسـم عروسـی منعقـد شـد: ڕێوڕەسمی زەماوەند بەڕێوە چوو›.

منعکس / mon'akes/: [اعربـی] *صفت*. هەڵـگەڕاوە؛ وەرگـەڕاو؛ هەڵـگەڕاو؛ هەڵـەوگەڕیاگ؛ تووشـی

گەڕانـەوە بـوو ‹نـور مـنعکس از آیینـه: تیشـکی هەڵگەڕاوە لە ئاوێنە›.

منعم / mon'em ، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت. [ادبی]* دارا؛ مایەوەر.

من غیرمستقیم / menqeyremostaqîm/: [عربی] *قید.* ناڕاستەوخۆ ‹من غیرمستقیم بـه او فهمانـدم کـه نخواهم رفت: ناڕاستەوخۆ تێم‌گەیاند کە ناڕۆم›.

منفجر / monfacer/: [عربی] *صفت.* تەقیو؛ تـەقاو؛ تەقیگ؛ تەقیاگ؛ تەقیای؛ ترەقیو؛ پەقیو.

⊡ **منفجر شدن:** تەقین؛ تەقیان؛ پـەقین؛ پـەقان؛ پۆقیـان؛ تەقینـەوە؛ تەقانـەوە؛ تەقیانـەوە؛ ئەوەتەقەی؛ تەقایوە؛ ترەکین ‹مین منفجـر شـد: مینەکە تەقیەوە›.

منفجر کردن: تەقاندنـەوە؛ تـەقانن؛ تەقانـدن؛ بەقتاندن؛ پەقاندن؛ تەرەقاندن؛ ئەوەتەقنـەی؛ تەقنایوە؛ ترەقاندن؛ گودە؛ هەڵترەکان ‹یک پل را منفجر کردند: پردێکیان تەقاندەوە›.

منفذ / manfaz ، ـها؛ منافـذ/: [عربـی] *اسم.* دەروو: ١. مـاوش؛ کـون؛ کونـا؛ ولـە؛ تەشـە؛ واجـە ٢. دەربیجە؛ دەریچە ٣. *[ادبی]* بوارگە؛ جێ‌بگار.

منفرجه / monfarece/: [عربی] *صفت.* ١. ئـاوەڵا؛ گوشا؛ کراوە ٢. ☜ زاویەی منفرجه، **زاویه**

منفـرد / monfared/: [عربـی] *صفـت.* ١. تـەنیا؛ تەنها؛ تـاک ٢. /ـان؛ ـین/ سـەربەخۆ ‹نماینـدەی منفرد: نوێنەری سەربەخۆ›.

منفصل / monfasel/: [عربی] *صفت.* ١. *[نامتـداول]* جیاوەبوو؛ جیابووگ؛ جیاوەبیـە ٢. جیـا؛ جـوێ؛ جگا ٣. لابراو؛ داتەکیو؛ دابڕاو ‹از سـمتش منفصـل شد: لە کارەکەی لابرا›.

منفعـت / manfa'at ، ـهـا؛ منـافع/: [عربـی] *اسم.* قازانج؛ بەهرە؛ فێدە؛ هاڤل؛ سوود.

⊡ **منفعت بردن:** قازانج‌کردن؛ بەهرە بردن؛ هاڤل بوون. هەروەها: **منفعت داشتن؛ منفعت کردن**

منفعـل / monfa'el/: [عربی] *صفت.* ١. بـەرکار؛ وەبەر ڕووداني کارێـک ٢. *[مجـازی]* شـەرمەزار؛ شـەرمزار؛ تەرێقـەوەبووگ؛ خەجاڵـەتبار؛ بەخۆداشـکاو ‹از رفتـار خـودش منفعـل شـد: لـە کردەوەی خۆی شەرمەزار بوو› ٣. بـێ‌دەسـەڵات؛ لەکارتە؛ پەک‌کەوتە ‹نیروهای ملی منفعل بودنـد و کودتاچیان فعال: هێزەکانی گەل بێ‌دەسەڵات بوون و کوودەتاچیەکان بەکار› ❋ **انفعالی**

منفـک / monfak(k)/: [عربـی] *صـفت.* ١. جیاوەبوو؛ لێوەبوو ٢. کەنراو؛ دابڕاو.

منفور / manfûr/: [عربی] *صفت.* نەگەویس؛ پێرم؛ بـەر بێزکـەوتوو؛ بـەر ڕقکـەوتوو؛ (لـە) بـەر چاوکەوتوو؛ کەس‌نەویس ‹او در آن شهر منفور بـود: (ئەو) لەو شارەدا نەگەویس بوو›.

منفـی / manfî/: [عربی] *صفت.* ١. نـەرێنی؛ بـە کردەوەی پێچەوانە، دژ، ناتەبا و بێ‌قازانج ‹پاسخ منفی: وەڵامـی نـەرێنی› ٢. *[برق]* بـە ئـەلکترۆنی زیادیـەوە؛ ئەلکترۆنـدەر ٣. *[ریاضـی]* ☜ عـدد منفی، **عدد** ❋ بەرانبەر: **مثبت**

منفی‌بافی / manfîbafî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* دەم‌سـاردی؛ کـار و ڕەوتی گـوتنی قسـەی ناهمێدانـە، نەیارانـە و ڕەشـبینانە. هـەروەها: **منفی‌باف**

منقاد / monqād, menqād/: [عربی] *صفت. [ادبی]* فەرمانبەر؛ گوێڕایەڵ؛ گوێ‌بیس.

منقار / menqār ، ـها/: [عربی] *اسم.* نـک؛ نـووک؛ دەندووک؛ دەنووک؛ دندووک؛ دندوک؛ دندوول؛ نکل؛ نیکل؛ نکول؛ نوکل؛ نوکوول؛ شەند؛ نـەقور؛ لێوی ڕەق‌هەڵاتووی پەلەوەر.

منقاش / manqāš/: [عربی] ☜ **مقاش**

منقبـت / manqabat ، ـهـا؛ مناقـب/: [عربـی] *اسم.* شکۆ؛ ئەوەی دەبێتە هۆی سەرتری و گـەورەیی کەسێک ‹شرح مبسوطی در مدح و منقبت او اظهار داشت: ڕاڤەیەکی چڕوپڕی لە پەسـن و شـکۆی ویـدا دەربڕی›.

منقبض / monqabez/: [عربی] *صفت.* کـرژ؛ ڕچ؛ وێکهاتوو. بەرانبـەر: **منبسط** ‹اجسام بـر اثـر گرما

منقبض می‌شوند: شت بە هۆی سەرماوە گرژ دەبێتەوە›. هەروەها: **منقبض شدن؛ منقبض کردن**

منقح / monaqqah/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ١. خاوێن‌کراو؛ پاک‌کراو ٢. ڕازێنراو؛ چاک‌کراو.

منقد / monaqqed، ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم. [ادبی]* ڕەخنەگر؛ ئەوەی باش و خراپ یان عەیب و تەرزی شتێک هەڵدەسەنگێنێ و دەیناسێنێ.

منقرض / monqarez/: [عربی] *صفت.* بنەبڕ؛ کوێرەوەبوو؛ کۆرەوەبوو؛ قڕان‌هاتوو؛ قڕتێکەوتوو؛ هەڵپێچراو؛ دوابڕاو؛ هەڵپێچراو ‹سلسلەی قاجار در سال ١٣٠۴ منقرض شد: زنجیرەی قەجەر لە ساڵی ١٣٠٤دا بنەبڕ بوون›.

منقسم / monqasem/: [عربی] *صفت.* دابەش بوو؛ بەش- بەش‌کراو؛ بەشەوکریاگ ‹سرمایەی شرکت منقسم بە صد سهم است: سەرمایەی بەشدارگە دابەش بووە بە سەد بەش›.

منقش / monaqqaš/: [عربی] *صفت.* نەخشین؛ نەقشین؛ نگارین؛ نەخشاو؛ ڕەنگاوڕەنگ؛ نەخشار؛ نەخشدار.

منقضی / monqazî/: [عربی] *صفت.* تێپەڕیو؛ تەواو بووگ؛ دوایی هاتوو؛ بگردگ ‹مهلت ثبت‌نام منقضی شده است: ماوەی ناونووسی تێپەڕیوە›.

منقطع / monqate'/: [عربی] *صفت.* بڕاو؛ داپچڕاو؛ دابڕاو؛ پساو؛ بڕیاگ؛ بڕیاو.

منقل / manqal، ـها/: [از عربی] *اسم.* تەفایە؛ مەقەلی؛ مقەلی؛ مەنقال؛ مەنقەل؛ مەنقەلە؛ مەنگەڵ؛ مەنگەلی؛ مەنگەلیە؛ سۆچێو؛ دەفری خەڵووز و سکڵ تێ‌کردن لە کانزا بۆ چز و بز.

▣ **منقل برقی:** مەنقەلی کارەبایی.

منقلب / monqaleb/: [عربی] *صفت.* ١. هەڵشێواو؛ هاژ و واژ ٢. بارەوباربوو؛ داگەڕاو؛ هەڵگەڕاو.

منقور / manqûr/: [عربی] *صفت. [ادبی]* هەڵکەنراو؛ هەڵقەنراو؛ نووسراوە یان نەخشی بە سەر شتێکەوە (وەک بەرد) دەرهاتوو.

منقوش / manqûš/: [عربی] *صفت. [ادبی]* نەخشاو؛ نەخشیو؛ نەخش‌کراو.

▣ **منقوش کردن:** نەخشاندن؛ هێڤشاندن.

منقوط / manqût/: [عربی] *صفت.* نوقتەدار؛ خاڵدار.

منقول / manqûl/: [عربی] *صفت.* ١. *[نامتداول]* گوێزراوە؛ ڕاگوێزراوە ٢. گەڕێنراو؛ گێڕدراوە ‹از انوشیروان منقول است کە...: لە ئەنووشیروانەوە گێڕدراوەتەوە کە...› ٣. ڕاگوێزرانی.

منکر[1] / monkar، ـات/: [عربی] *اسم. [اسلام]* مونکەر؛ کارێ کە بە پێچەوانەی دینە.

منکر[2]: *صفت.* کەسن؛ دزێو؛ نەچێ؛ سک؛ کرێت؛ ناشیرین؛ نادروست.

منکر / monker، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ئینکارکەر؛ حاشاکەر.

▣ **منکر شدن:** حاشا لێ‌کردن؛ ئینکارکردن ‹او نوشتن آن مقالە را بە کلی منکر شد: (ئەو) بە تەواوی حاشای لە نووسینی ئەو گوتارە کرد›.

منکسر / monkaser/: [عربی] *صفت. [ادبی]* داشکاو؛ شکاو ‹خط منکسر: هێڵی داشکاو›.

منکوب / mankûb/: [عربی] *صفت. [ادبی]* سەرکوت‌کراو؛ داتەمراو ‹شورشی منکوب: یاخی سەرکوت‌کراو›.

منگ / mang/: *صفت.* گێج؛ گێژ؛ کاس؛ وڕ؛ وەم؛ سەرەتاساو؛ تووشیاری ئاڵۆزی و شێواوی هزر و بیر.

منگنز / manganez/: [فرانسوی] *اسم.* مەنگەنیز؛ توخمی شیمیایی بە ژمارەی ئەتۆمی ٢٥ و کێشی ئەتۆمی ٥٤,٩٣، کانزایەکی نەرم و تورت و بە ڕەنگی سپی مەیلەو بۆر کە لە ئەسیددا دەتوێتەوە و بۆ بەرهەم هێنانی ئالیاژ کەڵکی لێ دەگرن.

منگنه / mangane, mangene، ـها/: [ترکی] *اسم.* مەنگەنە؛ مەنگەن: ١. ئەشکنجە؛ ئەشکەڵە؛ جەڕ؛ مەڵگەز؛ ماوش؛ کەرستەیەک بۆ جەڕ دان،

ڕاگرتن و کون‌کردنی شت ٢. ئالقەیەکی کانزایی بۆ کون‌کردنی شتێک کە بە سەریدا پەرچی دەکەن (وەک ئالقەی کونی بەنی کەوش).

▣ **منگنه کردن**: گیرە لێ‌دان؛ مەنگەنەکردن ‹دگمەها را منگنه کرد: دوگمەکانی گیرە لیدا›.

منگول / mongol ، ـها/: [فرانسوی] *صفت*. مونگول؛ تووشیاری نەخۆشی مونگولیسم.

منگوله / mangûle ، ـها/: *اسم*. گولەنگ؛ گولنگ؛ گولنگە؛ گولێنە گولەنگە؛ گولیفینک؛ گیفک؛ گیڤک؛ گوفک؛ گولیفک؛ ڕەشالووک؛ ڕیشوو؛ ڕیشوە؛ ڕیشی؛ فسکول؛ خشڵی سەر جل، کڵاو، کەوش و شتی وا، لە چەن تاڵە بەن کە سەرێکیان پێکەوە بەستراوە و سەرەکەی تریان داکەوتووە و ئاوێزانە.

منگولیسم / mongolîsm/: [فرانسوی] *اسم*. *[پزشکی]* مونگولیسم؛ کەمایەسیەکی زگماکی، وێڕای دواکەفتەیی زەینی، کاپۆلی پان و کورت و چکۆلە، چاوی خێل، کەپۆی پەخ، دەستی پان و قامکی کورت.

منگی / mangî/: *اسم*. هوڕی؛ گێژی؛ گێجی؛ وڕی؛ تاساوی؛ تاسیاگی.

منم ـ منم / manam.manam ، ـها/: *اسم*. *[گفتاری]* من ـ من؛ خۆم ـ خۆم؛ قسەی خۆ هەڵکێشان ‹این منم ـ منم یک روز کار دستت می‌دهد: ئەم من ــ منە ڕۆژێ پەنێکت پێ‌دەدا›.

من ـ من / menmen/: *اسم*. منجەمنج؛ گنەگن؛ منگەمنگ؛ مینگەمینگ؛ گوڤڤی؛ قسەی بە پرتە و سرتەوە ‹قدری من ـ من کرد و رفت: نەختێک منجەمنجی کرد و ڕۆی›: **من‌ومن**

منژیت / menanjît/: [فرانسوی] *اسم*. مینەنژیت؛ نەخۆشی چلکی پەردەی مێشک، کە لەگەڵ تا، سەرێشە و ڕشانەوەدایە.

منو / meno, menû ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. مێنۆ: ١. پێرستی خواردەمەنی ٢. پێرستی نێو کەمپیوتەر.

منوال / menvāl/: [عربی] *اسم*. شێوە؛ زێ؛ ڕەوشت؛ پێ‌وڕێ ‹کار با این منوال پیش نمی‌رود: کار بەم شێوە ناڕواتە پێشەوە›.

منور / monavvar/: [عربی] *صفت*. *[ادبی]* ڕۆشن؛ ڕووناک؛ ڕۆهن؛ ڕوهن.

منوره / monavvare ، ـها/: [عربی] *اسم*. *[نظامی]* نوورپڕژێن؛ تەقەمەنی تایبەت بۆ ڕوون‌کردنەوە بە مەبەستی ڕووناکی (تیشکی سپی) و هەواڵ دان (تیشکی ڕەنگی).

منوسیت / monosît ، ـها/: [انگلیسی] *اسم*. *[زیست‌شناسی]* مونۆسیت؛ گلوبوولی سپی یەک ناوکە.

منوط / manût/: [عربی] *صفت*. بەسراو؛ وابەستە؛ بە مەرج ‹استخدام شما منوط به موافقت رئیس است: دامەزرانی ئێوە بەسراوەتە تەبایی سەرۆکەوە›.

منوکسید / monoksîd ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. *[شیمی]* مونوکسید؛ ئۆکسیدێک بریتی لە یەک ئەتۆمی ئۆکسیژن لە مولوکوولێکدا.

▣ **منوکسید کربن**: مونوکسیدی کەربون؛ گازێکی بێ‌ڕەنگ و ژاراوی کە لە بەرێکەوە لەگەڵ ئاودا تێکەڵ دەبێ و لە سووتانی ناتەواوی کەربۆنەوە بەرهەم دێ: **کربن منوکسید**

منوگامی / monogāmî/: [؟] *اسم*. تاکەهاوسەری؛ تاکەهاوژینی.

منولوگ / monolog ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. تاکەبێژی.

منومر / monomer ، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. مونۆمێر؛ ماکی شیمیایی پێکهاتوو لە مولوکوولگەلی تاکی یەکدەست.

من‌ومن / menn-o-men/ ☜ **مِن ـ مِن**

منویات / manvîyyāt/: [عربی] *اسم*. ویست؛ نیاز؛ خواست ‹در اجرای منویات ایشان: لە بەڕێوە بردنی ویستی ئەواندا›.

منها / menhā/: [عربی] *اسم*. ١. *[گفتاری]* کار و

رەوتی داشکاندن؛ لێدەرکردن ۲. کورتە هێڵێک لە نێوان دوو ژمارەدا بۆ لێداشکانی ژمارەی یەکەم لە دووهەم (وەک: ۷=۵-۱۲) ۳. نیشانەی چەنیەتی کەمتر لە سیفر (-۳).

⊡ **منها کردن**: داشکاندن؛ لێدەرکردن؛ لێ داشکان؛ کەمکردن.

منهدم / monhadem/: [عربی] *صفت.* کاول؛ وێران؛ رووخاو؛ رمیاگ؛ رخیاو؛ رمیاو ‹چندین خانه بر اثر سیل منهدم شد: چەن ماڵ بە هۆی لافاوەوە کاول بووە›.

منی / manî/: [عربی] *اسم.* *[فیزیولوژی]* ئاو؛ تۆماو؛ شاوەت؛ ئاوی پشت؛ ئاوی تێکەڵ بە ئیسپێرم لە نێری پێگەیشتوو.

منیت / manîyyat ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم.* خۆبەزلزانی؛ خۆپەسێنی؛ خۆپەسندی.

منی‌دانه / manîdāne/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ئیسپێرم؛ خانەی بزۆزی جینسی لە گیانداری نێردا.

منیر / monîr/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* رەوشێنەر؛ رۆشنایی‌دەر؛ رووناکی‌دەر.

منیزی / manyazî/: [فرانسوی] *اسم.* *[شیمی]* ئۆکسیدی مەنیەزیوم.

منیزیم / manyaz(i)yom/: [فرانسوی] *اسم.* مەنیەزیوم؛ توخمی شیمیایی کانزایی، بە ژمارەی ئەتومی ۱۲ و کێشی ئەتۆمی ۲٤,۳۰، بە رەنگی سپی زیوکار کە لە ئاودا ناتوێتەوە و بە رووناکایی زۆرەوە گڕ دەگرێ، بە زۆری لە ئاوی دەریادا هەیە و لە بەرهەم هێنانی ئالیاژگەلی سووک، پاکژکردنەوەی شەکر، دەواسازی، وێنەگری و شیشەسازیدا بە کەڵک دێت.

منیع / manî'/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* ۱. بەرز؛ بلند؛ بڵیند ۲. پایەبەرز؛ پایەبلند.

مو / mow, mo: ، ـها/: *اسم.* مێو؛ مۆو؛ مێوی؛ مەیب؛ بنی‌رەز؛ داری هەنگوور؛ داری ترێ؛ مەیڤی؛ دەوەنێکی هەڵچوو لە تیرەی رەزان کە بە شتدا هەڵدەگەرێ و پێوەی دەنووسێ، بەرێکی هێشوویی ئاودار (ترێ) دەگرێ.

مو / mû ، ـها/: *اسم.* موو؛ موی؛ موویە: ۱. تاڵی ناسک و پتەوی سەر و لەشی زۆربەی گوانداران بەتایبەت مرۆ ۲. *[مجازی]* مەودای زۆر کەم ۳. *[مجازی]* هەر شتێکی کەمووسکە.

⊡ **مو به مو** ☜ **موبەمو**

موسرخ ☜ **سرخ‌مو**

موسفید ☜ **سفیدمو**

موقرمز ☜ **سرخ‌مو**

موی بافته: پەلکە؛ پەلکێ؛ کەزی؛ قژی چێنراو؛ قژی پەلکەکراو؛ پرچی هۆنراو.

موی دماغ: *[کنایی]* مووی لووت؛ دەردیسەردەر؛ موزاحیم. هەروەها: **موی دماغ شدن**

موی زهار: تووکەبەر؛ چوخت؛ رووف؛ رۆفک؛ روم؛ رووومی؛ کەلەمر؛ ریف؛ رووی؛ رێو؛ مورت؛ زار؛ زارە؛ مووچک؛ مردار؛ بەرەتووک؛ بەرەتووکی؛ مووی بەر گەدە.

⊡ **مو بر/ به تن کسی راست/ سیخ شدن**: *[کنایی]* مووی لەشی کەسێ سنگ ـ سنگ بوونەوە؛ مووی کەسێک راست بوون؛ موچرک بە لەشدا هاتن (لە بەر ترسی زۆر).

مو برداشتن: *[مجازی]* ترەک هەڵگرتن؛ زەنگ/ درز بردن (بۆ ئێسک یان دەفری بلۆر و چینی).

مو را از دمش گرفتن: *[کنایی]* لە رادەبەدەر بە وردەکاریەوە خەریک بوون.

مو را از ماست کشیدن: *[کنایی]* موو لە ماست کێشان؛ زۆر ورد و سەرنجدەر بوون، بەتایبەت لە حسێب و کتێبدا.

مو لای درز چیزی نرفتن: *[کنایی]* موو تێ نەچوون؛ بێ‌قسە بوون؛ بێ‌عەیب و خەوش بوون.

مو نزدن: *[مجازی]* موو لێ نەدان؛ کوت متی

یەک بوون ‹عین هماند، با هم مو نمی‌زنند: هەر وەکوو یەک وان، کوت‌ومتی یەکن›.

موها را در آسیاب سفید نکردن: *[کنایی]* قژ لە ئاسیاودا سپی نەکردن؛ ڕیش بە بەلاش سپی نەبوون؛ بە هۆی تەمەنەوە زانا بوون.

موی کسی را آتش زدن: *[کنایی]* مووی کەسێ هەڵکزاندن/ هەڵپرووزاندن؛ لە کوت‌وپڕا و زۆر بەجێ لە شوێنێکدا پەیدا بوون ‹درست همان موقع سر رسید، مثل اینکه مویش را آتش زده باشند: هەر ڕاست لەو کاتەدا پەیدا بوو، دەتگوت موویان هەڵکزاندووە›.

به مویی بند بودن: *[کنایی]* بە پفێکەوە بەند بوون؛ بە موویەکەوە بەسران؛ بە ترێ بەن بوون؛ لە پچڕان و تیاچووندا بوون ‹زندگیش به مویی بند است: ژیانی بە پفیکەوە بەندە›.

یک مو از سر کسی کم نشدن ☜ **یک**[۲]

موآخذه / mo'āxeze ، ـها/: [عربی] *اسم.* وەخواست؛ کاری لێ‌پرسینەوە؛ خواستنەوە؛ دانە بەر گیر و گاز ‹به خاطر آن اشتباهش موآخذه می‌شود: لەبەر ئەو هەڵەی کردوویە وەخواست دەکرێ›.

موآنست / mo'ānesat/: [عربی] *اسم. [ادبی]* هۆگرەتی؛ هاونشینی؛ دۆستایەتی.

موات/ mavāt/: [عربی] *صفت.* ۱. *[نامتداول]* مردوو؛ مردگ ۲. ☜ زمین موات، **موات**

مواثیق / mavāsîq/: [عربی] جمعِ ☜ **میثاق**

مواج / mavvac/: [عربی] *صفت.* شەپۆلاوی؛ شەپۆلدار؛ بەپێل ‹دریای مواج: دەریای شەپۆلاوی›.

مواجب / mavaceb ، ـها/: [عربی] *اسم. [قدیمی]* جیرە؛ مووچە و بەرات؛ مەواش؛ بژیوێ کە بە قوتابی و کارکەری دەوڵەت دەدرێ.

مواجه / movāceh/: [عربی] *صفت.* تووشیار؛ تووش‌هاتوو؛ تووش‌هاتگ.

▣ **مواجه شدن:** تووشیار بوون؛ ڕووبەڕوو بوون؛ تووش هاتن/ ئامای؛ ئاوڕیش بوون؛ بەرەو ڕوو بوونەوە؛ ڕووبار بوونەوە ‹با مشکلی مواجه شدیم: تووشی گرفتێک بووین›.

مواجهه / movācehe/: [عربی] *اسم.* بەرەوڕوویی؛ ڕووبارکاری: ۱. کار و ڕەوتی ڕووبەڕووکردنی دوو کەس بۆ دەرخستنی ڕاستییەک ۲. کار و ڕەوتی ڕووبەڕوو بوون؛ تووش هاتن.

مواد / mavād(d)/: [عربی] جمعِ ☜ **مادّه**

▣ **مواد مخدر:** ماکی سڕکەر؛ ئەو ماکانەی مرۆ تووشی نەشە، خەواڵوویی و هۆکارەیی دەکەن: **مُخدّرات**

موارد / mavāred/: [عربی] جمعِ ☜ **مورد**

مواریث / mavārîs/: [عربی] جمعِ ☜ **میراث**

موازات / movāzāt/: [عربی] *اسم.* هاوشانی؛ دۆخی شان‌بەشانی یەک بوون ‹جاده و رودخانەی زاب کوچک به موازات یکدیگرند: جادە و چەمی زابی گچکە هاوشانی یەکن›.

موازنه / movāzene/: [عربی] *اسم.* هاوسەنگی؛ هاوقاتی ‹موازنەی قدرت: هاوسەنگی دەسەڵات›.

موازی / movāzî/: [عربی] *صفت.* هاوشان: ۱. لە یەک درێژەدا و شان‌بەشانی‌یەک ‹ دوخط موازی: دوو هێڵی هاوشان› ۲. *[مجازی]* بە یەک کار و ڕێگاوە ‹سازمان‌های موازی: ڕێکخراوەگەلی هاوشان›.

موازین / mavāzîn/: [عربی] *اسم.* پێوەدان؛ پێودانک؛ سەنگ‌وکێش؛ سەنگەل؛ پێومان ‹موازین قانونی: پێودانی قانوونی›.

مواشی / mavāšî/: [عربی] *اسم. [ادبی]* وڵسات؛ مالات؛ پاتاڵ؛ گەلە؛ مەڕ و مالات؛ گا و گۆل.

مواضع / mavāze'/: [عربی] جمعِ ☜ **موضع**

مواضعه / movāze'e/: [عربی] *اسم.* کەین‌وبەین؛ کاکەوبراله؛ کاری قەرار دانان بۆ بەڕێوە بردنی کارێک (زۆرتر ناڕەوا).

مواظب / movāzeb/: [عربی] *صفت.* وشیار؛ هۆشیار؛ سەخبیر؛ چاوێر؛ چاودێر؛ ئاگادار؛ هاگەدار ‹مواظب باش گربه گوشت را نخورد: وشیار بە پشیلە گۆشتەکە نەخوا›.

مواظبت / movāzebat ، ـهـا/: [عربی]/اسم. ئاگاداری؛ ئەلـڕدی: ۱. کـەتوانی؛ چـاوێری؛ چـاوەدێری ‹از خانه مواظبت می‌کـرد: ئاگـاداری ماڵـەکەی دەکـرد› ۲. پەرسـتاری ‹بایـد از بچـه مواظبت کنم: دەبێ ئاگاداری لە منداڵەکە بکەم›.

مواعظ / mavā'ez/: [عربی] جمعِ ☜ **موعظه**

مواعید / mavā'îd/: [عربی] جمعِ ☜ **وَعده**

موافق / movāfeq/: [عربی] صفت. ڕازی؛ قایـل: ۱. ساز؛ تەبا ‹او با همه‌چیز موافق بود: ئەو بە هـەموو شتێک تەبا بوو› ۲. /ـها؛ ـان؛ ـین/ هاودەنـگ ‹با رفتن من موافق بود: بە ڕۆشتنم ڕازی بوو›.

موافقـت / movāfeqat ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. ۱. سازگاری؛ پێکهاتوویی؛ تـەبایی ۲. هـاوڕێیی ۳. هاوبیری؛ هاودەنگی؛ دۆخی هاودەنگ بـوون ‹در این نظر با هم موافقت داشتیم: لەم بارەوە پێکـەوە هاودەنگ بووین›.

موافقتنامـه / movāfeqatnāme ، ـهـا/: [عربـی/ فارسی]/اسم. ڕێکەوتنامە؛ بەڵگەیەکی ڕەسمی لـە سەر پێکهاتنی دوو یان چـەن لایـەن لـە سـەر شتێک.

مواقع / mavāqe'/: [عربی] جمعِ ☜ **موقع**

موالید / mavālîd/: [عربی] جمعِ ☜ **مولود**

موانع / mavāne'/: [عربی] جمعِ ☜ **مانع**

مواهب / mavāheb/: [عربی] جمعِ ☜ **موهبت**

موئین / mû'în/ ☜ **مويين**

موبایل / mobāyl/: [انگلیسی] ☜ تلفن همـراه، **تلفن؛ مُبایل**

موبد / mûbad, mûbed ، ـهـا؛ ـان/:/اسم. موبـد؛ مۆبەد؛ گەورەی ئایینی زەردەشت.

موبر / mûbar/:/اسم. موولابـەر؛ مووبـەر ‹داروی موبر: دەرمانی موولابەر›.

موبه مو / mûbemû/: قید. [مجازی] سـەرلەبـەر؛ مووبـەموو؛ بـە وردی (لەمـەڕ خەبـەر و باسـەوە) ‹نشست و همه چیز را موبه‌مو تعریف کـرد: دانیشـت و هەموو شتێکی سەرلەبەر گێڕاوە›.

موت / mowt, mo:t/: [عربی]/اسم. [ادبی] مـەرگ ‹بیچـاره رو بـه مـوت اسـت: بەسـتەزمان لـە سـەرە مەرگە›.

موتاسـیون / motās(i)yon/: [فرانسـوی]/اسـم. [زیستشناسی] چرتـک؛ بـاز؛ موتاسـیۆن؛ ڕەوتی گـۆڕانی کـوتوپـڕی پێکهاتـەی ژینـەوەرێک و سەرهەڵدانی جۆرێکی تازە لەو گیاندارە.

مؤتلـف / mo'talef/: [عربـی] صفت. یـەکگرتوو: ۱. /ـان؛ ـین/ پێکەوەسازاو ۲. هاوپەیمان: **مؤتلفه**

مؤتلفه / mo'talefe/: [عربی] ☜ **مؤتلف**

مؤتمن / mo'taman/: [عربی] صفت. [ادبی] ڕاست؛ دروست؛ دروستکار و جێ متمانە.

موتـور / motor ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. موتـور: ۱. بەشێک لە ماشین کە هێزی جووڵە بەرهـەم دێنـێ: الـف) بەشـێکی وا لـە ترۆمبیلـدا ب) ئەلکترۆموتور ج) پومپی ئاو ۲. موتورسیکلێت.

▣ موتور درونسوز: جۆرێ موتور کە تەقینەوەی سووتەمەنی لە نێو سیلەندردا دەبێتـە هـۆی بەدیهاتنی تینێکـی زۆر و ئـەو تینـە دەبێتـە هێزی میکانیکی بۆ بەڕێوە بردنی ماشین.

موتورخانه / motorxane ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] /اسم. موتورخانە؛ ماڵ یـان دیوێـک بـۆ دەزگـای بەرهەمهێنی کارەبا، وزە یان گەرما.

موتورسوار / motorsavār ، ـها؛ ـان/: [فرانسـوی/ فارسـی]/اسم. موتورسـوار؛ کەسـێ کـە سـواری موتورسیکلێت دەبێت.

موتورسیکلت / motorsîklet ، ـها/: [از فرانسـوی] /اسم. موتورسیکلێت؛ کەرستەی گواستنەوەی دوو چەرخ بـۆ یـەک یـان دوو سەرنشـین، بـڕێکیان سێچەرخە و هەیەتی هۆدەیەکیشیان لەگەڵدایە.

موتوری[1] / motorî ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [گفتاری] موتورسوار.

موتوری[2]: صفت. موتوری: ۱. دارای موتور ‹قایق موتوری: لۆتکـەی موتـوری› ۲. دارای کەرسـتەی گواستنەوەی موتوری ‹گُردان موتـوری: گـوردانی

موتوری›: **موتوریزه**

موتوریزه/ motorîze/: [فرانسوی] ☜ **موتوری-٢**

مؤثر / mo'asser/: [عربی] *صفت.* كاركۆ؛ كاريگەر؛ كارتێكەر؛ كارلێكەر ‹حرف مؤثر: قسەی كاركۆ›.

⊡ **مؤثر بودن:** كاریگەر بوون؛ كارتێكەر بوون؛ كارلێكەر بوون ‹حرفهایم مؤثر بود و دعوا خاتمه یافت: قسەكانم كاریگەر بوون و شەڕ دوایی هات›.

مؤثر واقع شدن: كاركۆ بوون؛ كاركردن ‹پادرمیانی مؤثر واقع شد: ناوبژیوانی كاركۆ بوو›.

موثق / movassaq/: [عربی] *صفت.* جێی بڕوا؛ بڕواپێكراو؛ جێی متمانە ‹خبر موثق: هەواڵی جێ‌بڕوا›.

موج / mowc, mo:c ، ـها/: [عربی]/*اسم.* ١. /امواج/ شەپۆل؛ شەپێل؛ شیپە؛ شیپەل؛ سیپەل؛ لیپ؛ لیپاو؛ لەف؛ پەل؛ مۆنج: *الف)* بۆڕ؛ پێل؛ كۆما ئاوی بەرزەوە بووی بزۆك ‹موج دریا: شەپۆلی دەریا› ب) نژمێك لە كەوانەگەلی یەك لە سەر یەك و وەك یەك ‹موج رادیویی: شەپۆلی ڕادیۆیی› ٢. /امواج/ *[مجازی]* شەپۆل؛ دۆخی هەڵكفان و یاخی بوونی هەستەكانی دەروون ‹موج خشم: شەپۆلی تووڕەیی› ٣. /امواج/ شەپۆل؛ تەوژمی خێرا و كوتوپڕی ‹موج هوای گرم؛ موج پناهندگان: شەپۆلی گەرما؛ شەپۆلی پەنابەران› ٤. /امواج/ *[فیزیك]* شەپۆل؛ جۆرێك شڵەژاوی یان گۆڕانكاری كە وزە لە شوێنێكەوە بۆ شوێنێكی تر رادەگوێزێت ٥. مەوج؛ تەنراوێكی لە خوری، نوێنی تێوە دەپێچن.

⊡ **موج الكترومغناطیسی:** شەپۆلی ئیلكترۆمیگناتیسی؛ شەپۆلێكی تێكەڵاو لە مەیدانی كارەبایی و میگناتیسی كە بە خێرایی تیشك دەڕوات.

موج انفجار: شەپۆلی تەقینەوە؛ هەوای تەقینەوە؛ شەپۆلی بەهێزی هەوا كە لە تەقینەوەدا بەدی دێت.

موج بلند: شەپۆلی بەرز؛ شەپۆلی ئیلكترۆمیگناتیسی بەرزتر لە شەپۆلی ڕادیۆیی (٥٤٥ متر یان ژێر ٥٥٠ كیلۆهرتس).

موج حامل: شەپۆلی ڕاگوێز؛ شەپۆلی یەك لە سەر یەكی ئیلكترۆمیگناتیسی كە لە لایەن نێنەرە ڕادیۆییەكانەوە بلاو دەبێتەوە.

موج رادیویی: شەپۆلی ڕادیۆیی؛ شەپۆلی ئیلكترۆمیگناتیسی بە فركانس ١٠ كیلۆهرتس تا ٣٠٠٠٠ میگاهرتس.

موج زمین‌لرزە: شەپۆلی بوومەلەرزە؛ لەرەی توێكڵی زەوی بە هۆی بوومەلەرزەوە.

موج كوتاه: شەپۆلی كورت؛ شەپۆلی ڕادیۆیی لە نێوان ١٥ تا ٢٠٠ میتر، بۆ بڵاوكردنەوەی بەرنامەی ڕادیۆ لە دوورەوە (SW).

موج متوسط: شەپۆلی ناونجی/ مامناوەندی؛ شەپۆلی ڕادیۆیی لە نێوان ٢٠٠ تا ١٠٠٠ میترەوە، بۆ بڵاوكردنەوەی بەرنامەی ڕادیۆ لە نزیكەوە (MW).

موج نو: شەپۆلی نوێ؛ بزاڤێكی نوێ لە فیلمسازیدا.

⊡ **موج برداشتن:** ١. شەپۆل دان؛ شەپۆل وەشاندن؛ لێپل بوون؛ چكوورین؛ بەدیهاتنی شەپۆل ‹با وزش نسیم آب موج برمی‌داشت: بە شنەی با ئاوەكە شەپۆلی دەدا›: **موج زدن** ٢. لۆچ بوون؛ چرچ هەڵگرتن.

موج زدن: ١. ☜ **موج برداشتن** ٢. كەرویشكەكردن؛ شەپۆل دانی كۆمایەكی چڕ و پڕ (وەك مەزرای گەنمی گوڵ‌كردوو كاتێ با لێی دەدا) ٣. *[مجازی]* شەپۆل دان؛ كەوتنە جووڵەی شتێك بە لێشاو ‹شادی در چشمانش موج می‌زد: شادمانی لە چاوانیدا شەپۆلی دەدا›.

موجب / mowceb, mo:ceb, mûceb ، ـها؛ ـات/: [عربی]/*اسم.* هۆ؛ سۆنگە: ١. سەبەب ‹چە چیز موجب این فاجعه بوده است؟: چ شتێك بۆتە هۆی ئەم كارەساتە؟› ٢. ئەوەی كارێك پێویست دەكا ‹بە

موجب قانون: بە هۆی قانوون›.

◙ بە موجب قانون: بە هۆی قانوون؛ بە گوێرەی ئەوەی قانوون بە پێویستی زانیوە.

موجد / mûced ، ـین/: [عربی]/اسم. ئافرێنەر؛ بەدیهێنەر؛ بەدیهێن.

موجدار / mowcdār, mo:c- /: [عربی/ فارسی] صفت. چیندار؛ مۆنجدار؛ مۆنج ـ مۆنج؛ بە بەرز و نزمی وەک یەک و هاوشانەوە ‹سطح موجدار: ڕووبەری چیندار›.

موجر / mûcer ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی]/اسم. بەکرێدەر؛ ئەوەی ملکێ بە کرێ دەدا.

موجز / mûcez /: [عربی] صفت. کورت؛ کۆتا ‹بۆ قسە و باس دەگوترێ›.

موجسواری / mowcsavarî, mo:c- /: [عربی/ فارسی]/اسم. پێلسواری؛ جۆرە وەرزشێکی نێو ئاو کە لە سەر پەڕەیەکی درێژ و باریک (لە چێو یان فایبرگلاس) ڕادەوەستن و بە سەر شەپۆلی ئاودا دەڕوون.

موجشکن / mowcšekan, mo:c- ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. کەلەرە؛ پێلشکێن؛ شەپۆلڕەوێن؛ دیوارەی کنارێنی دەریا بۆ بەرگری لە تەوژمی شەپۆل.

موجنگار / mowcnegār, mo:c- ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پێلپێو؛ شەپۆلپێو؛ کەرستەی تۆمار کردنی بزاو و تەوژم بە شێوەی پێل لەسەر کاغەز. هەروەها: **موجنگاری**

موجود[1] / mowcûd, mo:cûd ، ـها؛ ـات /: [عربی] /اسم. بوونەوەر ‹موجود بی‌جان: بوونەوەری بێ‌گیان›.

◙ موجود زنده: گیانەوەر؛ گیانلەبەر؛ بوونەوەری زیندوو.

موجود[2]: صفت. ۱. هەبوو؛ خاوەنی بوون ۲. ئامادە؛ بەرهەڤ؛ لە بەر دەست؛ لە هەوێڵ.

موجودات / mowcûdāt /: جمعِ ☜ **موجود**

موجودی / mowcûdî, mo:cûdî ، ـها/: [عربی] /اسم. ئاشتەبا؛ ئەو بەشە لە پارە یان شت کە لە شوێنێکدایە یا هی کەسێکە.

موجودیت / mowcûdîyyat, mo:cûdîyyat /: [عربی]/اسم. دۆخی بوون؛ هەبوون ‹با این کار موجودیت شرکت به خطر می‌افتد: بەم کارە بوونی بەشدارگە دەکەوێتە بەر مەترسی›.

موجه / movaccah /: [عربی] صفت. ۱. جێکەوتوو؛ گونجاو ۲. تێگەیشتوو؛ شیاو؛ حاڵی ‹آدم موجهی است: کەسێکی تێگەیشتووە›.

موجی / mowcî, mo:cî /: [عربی] صفت. ۱. پێلئاسا؛ شەپۆلی ‹حرکت موجی: بزووتنی شەپۆلی› ۲. *[گفتاری]* مەوجی؛ وەبەر شەپۆلی تەقینەوە کەوتوو ۳. *[کنایی]* هێندێک لێواو.

موچ / mûč /: صوت. مۆچ؛ مووچ؛ دەنگی ماچ.

◙ موچ کشیدن: مۆچ کێشان/ لێدان؛ بە دەم و لێو هێنانە یەک و ملکەملک کردن دەنگێک وەک دەنگی ماچ دەرهێنان: *الف)* بۆ سەرنج ڕاکێشانی منداڵان ب) بۆ بانگ کردنی پەلەوەری کەوی (وەک کۆتر).

موچول / mučûl, močûl /: صفت. *[گفتاری]* جوانکیلە؛ خونجیلانە؛ بووچکەلانە؛ بچکۆلانە؛ گچکۆلە؛ بیچکەلانە؛ ژیکەلانە؛ چکۆلە و جوان: **مچول**

موچین / mûčîn ، ـها/: اسم. مووچن؛ مووچینک؛ مچینک؛ میکە؛ مووکێش؛ ئامرازی موو هەڵکێشان: **موچینه**

موچینه / mûčîne / ☜ **موچین**

موحد / movahhed ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. تاکەپەرەست؛ یەکپەرست؛ تەنیاناس؛ خاوەن بڕوا بە تاکانەیی خودا.

موحش / mûheš /: [عربی] صفت. ترسناک؛ سامناک؛ زراوبەر؛ زاڵەتۆقێن.

مؤخر / mo'axxar, mo'axxer ، ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. ئاخری؛ دوایی؛ دمایین. بەرانبەر: **مقدّم**

مؤخره / mo'axxare, mo'axxere ، ـها/: [عربی] /اسم. پاشکۆ؛ پاشەڵ؛ پاشەکی؛ ئەوەی لە ئاخرەوە

بــێ، وەک بەشــی کۆتــایی نووســراوەیەک.
بەرانبەر: **مقدّمه**

موخـــــوره / mûxore/: /اســـم. مووخــــۆرە؛ نەخۆشینێکی موو، بەتایبەت مــووی ســەرە کــە تورت و دوولقان دەبێتەوە و لە دواییدا دەشکێ.

مؤدب / mo'addab ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] صفت. بە ئەدەب؛ بە هەڵس‌وکەوت.

مؤدبانه[1] / mo'addabāne/: [عربی/ فارسی] صفت. بــە ئەدەبــەوە ‹رفتـار مؤدبانـە: جوولانــەوەی بــە ئەدەبەوە›.

مؤدبانه[2]: قید. بە ئەدەبەوە ‹مؤدبانه رفتار می‌کـرد: بە ئەدەبەوە دەجوولایەوە›.

مــودت / mavaddat, maveddat ، ـهـا/: [عربـی] /اسم. دۆستی؛ برادەری.

مودم / modem/: [انگلیسی] ☜ **مُدِم**

مؤدی / mo'addî ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. پێـدەر؛ بدەر (بەتایبەت بۆ پیتاکی دەوڵەتی).

▣ **مؤدی مالیات**: پیتاکدەر.

مودی / mûdi/: صفت. دەمـدەمی؛ حولحـولی؛ حولحولی مەزاج؛ عەنتەر مەزاج؛ هــەر تـاوێ لــە سەر بارێ.

مؤذن / mo'azzen ، ـهـا؛ ـان؛ ـیـن/: [عربـی]/اسم. بانگــدەر؛ بــانگوێژ؛ بــانگبێژ؛ ئــەوی بانگــدانی مزگەوتێکی لە ئەستۆدایە.

مــوذی / mûzi/: [عربـی] صفت. ١. ئــازاردەر؛ گەهرێنــەر ‹صــدای مــوذی: دەنگــی ئــازاردەر› ٢. زیاندەر؛ زیانەخرۆ؛ زیانی خورۆ ‹حیوان مـوذی: جانەوەری زیانـدەر› ٣. [مجـازی] تـووش؛ قـاپگر؛ مافەتا؛ مافەتە؛ ئیار؛ بەدفەڕ و فێڵباز ‹خیلی موذی است: زۆر تووشە›.

موذیانــه[1] / mûziyāne/: [عربـی/ فارسـی] صـفت. ئــازاردەر؛ گەهرێنــەر ‹نقشــەی موذیانــە: پــیلانی ئازاردەر›.

موذیانه[2]: قیـد. فێڵـەبازانە؛ زۆڵانــە؛ بــە زۆڵــیەوە؛ مشــکانە ‹موذیانـە مـی‌خواسـت پولهـا را بـالا بکشـد: فیلەبازانە دەیویست پارەکە بخاتە لای خۆیەوە›.

موذیگری / mûzîgarî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ڕێویبازی؛ زۆڵبازی؛ فێڵبازی؛ پێچی و ناڕاستی.

مور / mûr ، ـها؛ ـان/: /اسم. [ادبی] مێرووله؛ مێـروو؛ مێرو؛ مێری؛ مێلوورە؛ مرۆچە.

مــورب / movarrab/: [عربـی] صـفت. لار؛ گێــڕ؛ کەج؛ مارودوو؛ چەفت؛ خێچ؛ لار و خوار؛ خــوار؛ قیلــەوقاچ؛ شــەوتوور؛ شــەفتوور؛ شــەفتوول؛ دۆلکان.

مــورث / mowres, mo:res/: [عربـی]/اسم. هــۆ؛ سەبەب ‹این خبر مورث نگرانی گردیـد: ئـەم هەواڵـە بووبە هۆی دڵمەندی›.

مورچــال / mûrčāl ، ـهــا/: /اسم. کــز؛ شــار؛ شـــارەمێروو؛ شـــارەمرووله؛ شـــارەمێرووله؛ شارەمێرو؛ شارەمرۆچە؛ مێروستان؛ مرۆچەلیانی؛ مەریژلوو؛ شانەمەلوورە.

مورچه / mûrče ، ـها؛ ـگان/: /اسم. مێرووله؛ مێـرۆ؛ مێــروو؛ مــیروو؛ مۆریلــە؛ مێللــوورە؛ مێلــوورە؛ مێلــوورە؛ مــووری؛ مــۆری؛ مرۆچــە؛ مرووچــە؛ مێرووچــە؛ مریچــە؛ مرۆچلــە؛ ملۆچکــە؛ مژلــۆر؛ مژلۆک؛ مژلەور؛ مەلوورە؛ مێـری؛ مـرووژ؛ مریـژ؛ مەریژ؛ مۆژلە؛ مۆژلا؛ مروژە؛ مرووێژ؛ موور؛ ملۆرە؛ مــۆجلا؛ مۆجلــە؛ مۆرجــەلا؛ مــۆرجلا؛ مــۆرزەلا؛ مجلەوەر؛ مەرژوەل؛ گێرک؛ تیرەیەکی گەورە لە مێرووانی ناسکباڵ بە لەشی سێ‌بەشـی: ســەر، سینە و زگەوە، لە ئەندازەی ٢ تا ١٨ میلی‌میتردا و بە ڕەنگی زەرد، سوور، قاوەیی و ڕەشــەوە کــە بە کۆمەڵ دەژین.

مورچــەخـــوار / mûrčexār ، ـهــا؛ ـان/: /اسم. ئاژەڵــێکی مێرووخــۆرە بــە زمــانێکی درێــژ و نووسنەکەوە.

مورخ / movarrax/: [عربی] صفت. بـەرێکـەوت؛ تاریخدار ‹نامەی مورخ ٨٧/٧/١٠ شما رسید: نامـەی بەرێکەوتـی ٨٧/٧/١٠ی ئێوە گەیشت›: **مورخه**

مورخ / movarrex ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی]/اسم.

١. مێژوونووس ٢. مێژووناس؛ مێژووزان.
مورخه / movarraxe/: [عربی] ☜ **مُورِّخ**
مورد / mowred, mo:red, mûred ، ـها/: [عربی] /اسم. ١. /مَوارد/ بابەت؛ دۆخێ کە لە ئارادایە ٢. /مَوارد/ بار؛ بار و دۆخ ‹در این مورد به کمک شما نیازمندیم: لەم بارەوە ئاتاجی یارمەتی ئێوەین› ٣. جێ؛ جێگە؛ دۆخێ کە پێویستی بە پێڕاگەیشتنە ‹اعتراض شما مورد نداشت: بەرتەکی ئێوە جێی نەبوو› ٤. درگە؛ هەیبەر؛ مژاد؛ درخە؛ کرۆک؛ شتی بەر ئاماژە ‹مورد از خانه خارج شد: درگە لە ماڵ دەرکەوت›.
◙ **مورد اجاره**: بەکرێ گیراو/ دراو؛ ئەوی لە بایی پارەیەکدا بە کرێگیراوە یان دراوە.
مورد اشاره: هەیبەر؛ درگە؛ مژاد؛ درخە؛ کرۆک؛ ئەوەی ئاماژەی پێ کراوە.
مورد / mûrd ، ـها/: [از کردی] /اسم. کەییر؛ کەیرە؛ مۆرد؛ مۆرتک؛ موورد؛ مووتک؛ موورتک؛ میتگ؛ دەوەنێکی گچکە بە گەڵای سەوز و بۆنخۆشەوە کە گوڵی سپی دەر دەکا و بەرەکەی بە قەد نۆکێکە و بۆ دەرمان ئەشێ.
◙ **مورد سبز**: جۆرێک مۆردی ڕازاوە بە گوڵی سپی و دوچکە گوڵی درێژەوە: **آس**
موردپژوهی / mowredpajûhî, mo:red-, mûred-/: [عربی/ فارسی] /اسم. تۆژینەوە لەمەڕ بابەتێکی دیاریکراوی تایبەتی.
مورددار / mowred.dār, mo:red-, mûred-/: [عربی/ فارسی] صفت. [مجازی] شوێنپیس؛ شوێنچەپەڵ؛ بە ڕابردوویەکی خراپەوە.
مورس / mors/: [انگلیسی] ☜ **مُرس**
مورفولژی / morfolojî/: [فرانسوی] ☜ **ریختشناسی**
مورفین / morfîn/: [فرانسوی] ☜ **مُرفین**
مور ـ مور / mûrmûr/: /اسم. مرۆچانە؛ مرۆژانە؛ مرووژانە؛ گز ـ گز؛ ملۆچە؛ مرۆچلێ؛ ئاژاشکە؛ هەستێکی وەک ئەوەی ڕۆیشتنی مێروولە بە سەر پێستدا بەدی دێنێ و دەکرێ بە هۆی سەرما، ترس یان نەخۆشیەوە بێ.
◙ **مور ـ مور شدن**: گزگزین؛ مرۆژانە/ مرۆچانە کردن؛ مرۆچلێکەردەی.
موروث / mowrûs, mo:rûs/: [عربی] صفت. میراتی؛ کەلەپووری؛ بە میراتبراو.
موروثی / mowrûsî, mo:rûsî/: [عربی] صفت. میراتی؛ بە میرات گەیيو؛ لە میراتهاتوو.
موریانه / mûryāne ، ـها/: /اسم. گەزووز؛ مۆرانە؛ مۆریانە؛ مۆران؛ مۆرکە؛ مۆرەکە؛ مەریکانە؛ مرک؛ مۆرەقە؛ مخورکە؛ لێوەنگ؛ سورک؛ سورک؛ مێروویەکی کۆمەڵژی ئافەتی چێوە.
موز / mowz, mo:z ، ـها/: /اسم. مۆز؛ مەوز: ١. دار یان دەوەنی گەرمەسێری بە میوەی گۆشتنی خۆراکیەوە ٢. میوەی ئەو دارە کە درێژ و باریک و گۆشتنە و تژی لە ماکی قەندیە.
موزائیک / mûzā'îk/: [فرانسوی] ☜ **موزاییک**
موزائیکی / mûzā'îkî/: [فرانسوی] ☜ **موزاییکی**
موزاییک / mûzā(y)îk/: [فرانسوی] /اسم. موزاییک؛ مووزاییک؛ مزاییکە؛ بەردێکی دەستکرد لە سیمان و ڕیخی ڕەنگامە بۆ فەرش کردنی ڕووبەر: **موزائیک**
◙ **موزاییک کردن**: مووزاییککردن؛ پۆشینی ڕووبەرێ بە موزاییک ‹دادم کف حیاط را موزاییک کردند: دام تەختی حەوشەکەیان مووزاییک کرد›.
هەروەها: **موزاییک شدن**
موزاییکی / mûzā(y)îkî/: [فرانسوی] صفت. موزاییکی: ١. لە جنسی موزاییک ٢. بە ڕواڵەت یان بیچمێکی وەکوو مووزاییک * **موزائیکی**
موزدا / mûzedā ، ـها/: /اسم. مووبەر؛ مووڵابەر؛ مووسڕ؛ مووخۆر؛ دەرمانی کیمیاوی بۆ لابردن و سڕینەوەی موو.
موزدایی / mûzedāyî/: /اسم. مووڵابەری؛ کاری سڕینەوەی موو لە لەش.
موزع / movazze' ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] /اسم.

بڵاوکەرەوە؛ دابەشکەر؛ کەسێ کە شتێ (بەتایبەت چاپەمەنی) بڵاو دەکاتەوە.

مـوزون / mowzûn, mo:zûm /: [عربی] *صفت.* ئاهەنگین: ١. نەرم و لەبار؛ جوان و خوشیک ‹با گام‌های موزون راه می‌رفت: بە هەنگاوی ئاهەنگین دەڕۆیشت› ٢. بە ئاهەنگ؛ ئاهەنگدار *الف)* بە کێشی عەرووزیەوە (بۆ شیعر) *ب)* بە هەوای مووسیقاییەوە (بۆ ئاهەنگ).

مـوزه / mûze ، ـها:/ *اسم.* [فرانسوی] مووزە؛ ئەنتیکەخانە؛ جێگای ڕاگرتن، پاراستن و ڕانانی شتی زۆر بەنرخ و کەونار.

موزه‌دار / mûzedār ، ـها؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی] *اسم.* مووزەدار؛ ئەنتیکەوان.

موزی / mowzî, mo:zî/: *صفت.* مۆزی؛ مەوزی؛ مۆزینە؛ پێکهاتوو لە مۆز یان بۆنی مەوز ‹بستنی موزی: بەستەنی مۆزی›.

موزیسین / mûzîs(i)yan ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* ١. مووسیقاڕ؛ مۆسیقاڕ؛ مۆسیقازان؛ زانیاری مووسیقا ٢. ژەنیار.

موزیک / mûzîk/: [فرانسوی] *اسم.* مووزیک؛ مووسیقا؛ مۆسیقا.

موزیکال / mûzîkāl/: [فرانسوی] *صفت.* مووسیقایی؛ مۆسیقایی؛ مووسیقادار ‹نمایش موزیکال: شانۆکی مووسیقایی›.

موستان / movestān ، ـها/: *اسم.* مێوسان؛ مەوستا؛ مەوسان؛ باخە مێو؛ تاکستان.

مؤسس / mo'asses ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* دامەزرێنەر؛ دامەزرێنەر؛ ئەرەمەرزنەر؛ بنیاتنەر.

مؤسسات / mo'assesāt/: [عربی] جمعِ ☜ **مؤسسه**

مؤسسه / mo'assese ، ـها؛ مؤسسات/: [عربی] *اسم.* ڕێخراوە؛ ڕێکخراوە؛ دامەزراوە؛ دەزگە؛ شوێنێک بۆ کار، وێڕای دەم و دەزگا و هاوکار و... ‹مؤسسه‌ی آموزشی: ڕێخراوەی فێرکاری›.

▣ **مؤسسه‌ی انتفاعی:** ڕێخراوەی بەهرەوەری؛ دامەزراوەی بۆ قازانج. هەروەها: **مؤسسه‌ی غیرانتفاعی**

مؤسسه‌ی خیریه: مەزرینگەی خێرات؛ دامەزراوەی بۆ کاری خێر.

موسلین / mûselîn/: [فرانسوی] *اسم.* مسلین؛ پارچەی نەرم و سپی لە پەموو بۆ مەلافە و جلوبەرگی هاوینان.

موسم / mowsem, mo:sem, mûsem/: [عربی] *اسم.* وەرز؛ جەنگە؛ هەڕەت؛ هەڕەمە؛ تۆف؛ کژ؛ هنگ؛ وەخت؛ وەگ؛ کات؛ دۆخیان؛ گۆنەر ‹موسم باران؛ موسم جوانی: وەرزی باران؛ هەرەتی لاوی›.

موس موس / musmus/: *اسم.* *[گفتاری]* ماستاوکەری؛ پیازپاککەری؛ شالووزی؛ زمانلووسی.

موسمی / mowsemî, mo:semî, mûsemî/: [عربی] *صفت.* وەرزی؛ کژی؛ وەختی؛ کاتی؛ وەرزینە؛ کژینە: ١. سەر بە کاتێکی تایبەت ‹غذای موسمی: خواردنی وەرزی› ٢. سەرهەڵدەر لە کاتێکی تایبەتدا ‹باران موسمی: بارانی وەرزی›.

موسوم / mowsûm, mo:sûm/: [عربی] *صفت.* ١. ناڤدێر؛ ناونراو ‹از آن پس به ایران موسوم شد: لەو کاتەوە بەدوا بە ئێران ناڤدێر کرا› ٢. بە ناو؛ ناسراو ‹شخصی موسوم به آرام: کەسێک بە ناوی ئارام›.

▣ موسوم شدن: ناو نران؛ ناڤدێر بوون.

موسوی / mûsavî/: [عربی] *صفت.* مووسەوی: ١. مووسایی؛ جوو؛ جوولەکە؛ سەر بە حەزرەتی مووسا(س) ٢. سەر بە ئیمامی حەوتەمی شیعە، مووسای کوڕی جەعفەر.

موسیر / mûsîr ، ـها/: *اسم.* مووسلی؛ مووسیر؛ سیرۆکە؛ سیرۆک؛ سیرەعەجەمە؛ زیسک؛ زیزک؛ زیل: ١. بنەگیایەکی پایایە بە ساقەتەی گرۆڤەر، گەڵای درێژ و باریک و گوڵی بنەوشی هۆشاڵووە، پیوازەکەی دەخورێ ٢. پیوازی ئەو گیایە کە درشت و تۆکمەیە و لە ماست و

ترشیاتی دەکەن

موسیقائی / mûsîqā'î/: [معرب از یونانی] ☜ **موسیقایی**

موسیقایی / mûsîqāyî/: [معرب] *صفت.* مۆسیقایی؛ مووسیقایی؛ سەر بە مووسیقا: **موسیقائی**

موسیقی / mûsîqî/: [معرب]/*اسم.* مووسیقا؛ مۆسیقا؛ مووزیک؛ مۆزیک: ۱. هونەری لە پاڵ یەک نانی دەنگ بە لەبەرچاوگرتنی ڕیتم و میلۆدی و هارمۆنی ۲. ئەو هەوایە کە بەم شێوە بەدی دێ.

▣ موسیقی پاپ: مووسیقای پاپ؛ پارچە مووسیقای هۆنراو بۆ خەڵکی ئاسایی، بەبێ ڕەچاوکردنی بنەمای مووسیقایی.

موسیقی جاز: مووسیقای جاز؛ مووسیقای ڕەش‌پێستەکانی ئەمریکا کە ئێستاکە جەهانیە.

موسیقی سمفونیک: ۱. مووسیقای سەمفونیک؛ مووسیقای کۆمژەن؛ مووسیقای سازی درێژخایەن لە چوار بەشدا کە لە لایەن ئۆرکیستری تەواوەوە دەژەنرێ ۲. ☜ **موسیقی کلاسیک**

موسیقی سنتی: مووسیقای دابی: ۱. مووسیقای هۆز یا نەتەوەیێ کە لە مێژەوە باو بووە ۲. ئاهەنگ یان گۆرانیەک کە دەنێو دەزگاکانی تایبەتی مۆسیقای ئێرانیدا هۆنرابێتەوە

موسیقی ضربی: مۆسیقایەک بە کێش و هەوای دیاریکراوەوە

موسیقی کلاسیک: موسیقای کلاسیک؛ جۆرێک مووسیقای شوێنکەوتووی مۆسیقازانانی گەورەی ڕابردوو، بەتایبەت بەرهەمەکانی سەدەی حەڤدەهەم و هەژدەهەمی ئورووپا: **موسیقی سمفنیک ـ۲**

موسیقی مجلسی: مووسیقای تایبەت بە کۆڕ و میوانی

موسیقی محلی: مۆسیقای ناوچەیی/ خۆماڵی؛ مووسیقای باوی ناو خەڵک کە بە سەر زارەوە هاتووە و پارێزراوە

موسیقی مذهبی: موسیقای ئایینی؛ ئاهەنگ و گۆرانی تایبەت بۆ ڕێوڕەسمی ئایینی

موسیقیدان / mûsîqîdān، ـها؛ ـان/: [معرب/ فارسی]/*اسم.* مووسیقار؛ مۆسیقار؛ مووسیقازان: ۱. کەسی ئاگا لە بنەما و ڕێوشوێنی مووسیقا ۲. ئاهەنگساز ۳. ژەنیار.

موسیو / mos(i)yo/: [فرانسوی] ☜ **مُسیُو**

موش / mûš/: *اسم.* مشک؛ ملە؛ مەڕە؛ مل؛ مووش؛ میش؛ مسک؛ موێش؛ موویش: ۱. *ـها/* گیاندارێکی گوانداری بچووک، بە قەپۆز و کلکی درێژەوە کە ڕەش، بۆر و سپی هەیە ۲. یەکەم ساڵ لە ساڵپێوی تورکستانی ☜ **تقویم**

▣ موش خانگی: مشکی ماڵی؛ مشکی بچووکی نێوماڵ کە ئافەتی دەغڵ و دانە و بە هەموو دنیادا بڵاوە.

موش صحرایی: ملە؛ سێڤلە؛ قلەهەردی؛ کۆسینگ؛ مشکی دەشتی؛ مشکی زەردی مەیلەو قاوەیی کە لە دەشت و مەزرادا دەژی

موش کور: مشکە کوێرە؛ مووشۆ کۆر؛ جرجە مشک؛ هەرسیک؛ هەرمووشک؛ مشکەکۆرە؛ کەرەکۆر؛ ستێڤلۆک؛ جرج؛ خلت؛ جەرد؛ هەرمووسک؛ مشکێکی مل‌کورتی کلک‌کولە، گوێ و کەپۆی زۆر تیژە و کاژێک سەرچاوی داپۆشیوە

موش مُشک: مشکی ئاوی پوولەکەدار کە لە خۆیەوە ماکێکی بۆنخۆش دەردەدا

▣ موش دواندن: *[کنایی]* دەستەچیلە وەبن دان؛ ئاوری دیزە خۆش‌کردن؛ ئاگر/ دار پێوە نان؛ شێوانشێوکردن.

موش‌خرما / mûšxormā، ـها/: *اسم.* خورماپێچان؛ مشکی خورما؛ مشکێکی تووک

زبره بە گوێی زۆر کوڵ و کلکی تووکنەوە.

موشک / mûšak ، ـها/:اسم. هاژەک؛ مووشـەک؛ وژەک؛ قیژەک؛ فیشەکەشێتە: ۱. کەرستەیەک بـە خەزێنـەی سـووتەمەنیەوە کـە گازەکـەی دەردەچێ و بەرەو پێشی دەبا ۲. کەرسـتەیەکی وا بۆ چەکی گەرم.

موشــکافی / mûšekāfî ، ـهـا/:اسـم. [مجـازی] کولکوموش؛ وردبینی؛ سەرنجی وردبینانە لـە کاردا ‹مایل بود موضوع را موشکافی کند و بە انگیزەی آن پی‌ببرد: دەیویست بابەتەکە کولکومووش بکا و لە هۆکارەکەی تێبگا›. هەروەها: **موشکاف**

موشـکانـداز / mûšak'andāz ، ـهـا/: صفت. مووشەکهاوێژ؛ شـیاو و لێهـاتوو بـۆ هاویشـتنی مووشەک.

موش کله / mûškole ، ـها/:اسـم. مشـکەخەزاڵ؛ گیانـدارێکی گوانـداری وەک کەروێشـکە بـە دەست و پێ و گوێ و کلکی گچکەوە کە بە گژ و گیا دەژی: **هیراکس**

موشگیر / mûšgîr/ ☜ **زَغَن**

مــوش‌مردگــی / mûšmordegî/:اسـم. [کنایی] کار و ڕەوتی خۆ کز نیشان دان؛ خـۆ لـە مـردن دان ‹پیش مدیر خـودش را بـە مـوش‌مردگـی مـی‌زد و دیگران را گناهکار جلوە می‌داد: لەلای بەرێوەبەوە خۆی کز نیشان دەدا و خەڵکی دەکردە تاوانبار›.

موش مرده / mûšmorde/: صفت. [گفتاری] خس؛ خست؛ مارمردە؛ ڕێوی‌تۆپیو؛ ئاگر ژێر کا.

موشواره / mûšvāre/ ☜ **ماوُس**

موشی / mûšî/: صفت. مشکی: ۱. سەر بە مشک ‹دُم موشی: کلکی مشکی› ۲. ڕەش‌باو؛ بە ڕەنگـی خولەمێشی مەیلەو ڕەش ۳. چکۆلە؛ بووچکەلە؛ گچکە؛ بیچک.

موصــوف / mowsûf, mo:sûf/: [عربـی] صـفت. ۱. [دسـتور] بەرئاوەڵـناو ‹در عبـارت «مـردِ خـوب»، «خوب» صفت است و «مرد» موصوف: لـە سارِسـتەی «پیـاوی چـاک»دا، «چـاک» ئاوەڵـناو و «پیـاو» بەرئاوەڵـناو› ۲. **باسـکراو** ‹شـخص موصـوف لبـاس عجیبی بە تن داشت: کەسی باسکراو جـل‌وبـەرگێکی سەیری لەبەردا بوو›.

موصـــول / mowsûl, mo:sûl/: [عربـی]/اسـم. [دستور] لکێنە؛ وشەی پێکەوەلکاندنی دوو بەشی ڕستە (وەک «کە»).

موصی / mûsî/: [عربی]/اسم. وەسیەت‌کەر.

موضع / mowze', mo:ze' ، ـها؛ مواضع/: [عربـی] /اسم. ۱. جێ؛ جێگە؛ یاگێ؛ شوێن؛ پـێ و شـوێن ۲. **هەڵوێـسـت؛ بۆچـوون** ‹در ایـن مـورد موضـع محافظه‌کارانەای داشـت: لـەم بابەتـەدا هەلویسـتێکی خۆپارێزانەی هەبوو›.

▣ **موضع گرفتن**: هەڵوێست نواندن؛ هەڵوێسـت گـرتن ‹روزنامـەهـا علیـە او موضـعگیری کردنـد: ڕۆژنامەکان لە دژی ئەودا هەلویستیان نواند›

موضــعگیری / mowze'gîrî, mo:ze'- ، ـهـا/: [عربی/ فارسی]/اسـم. ۱. کـار و ڕەوتی هەڵوێسـت نواندن؛ هەڵوێست‌گرتن ۲. جێگـری؛ جـێگیری؛ کـار یـان ڕەوتی جـێ‌گـرتن ‹دشمن بـالای تپـە موضـعگیری کـردە بـود: دژمـن لـە سـەر تەپۆلـکەوە جێگری کردبوو›.

موضــعی / mowze'î, mo:ze'î/: [عربـی] صـفت. ۱. سەر بە شوێنێکی دیـاریکراو ۲. تایبـەت بـە شوێن یا خالێک.

موضــوع / mowzû', mo:zû' ، ـها؛ ـات/: [عربـی] /اسم. بابەت؛ سەرباس: ۱. ئەوەی دەکەوێتـە بـەر قسـە و لێـدوان ۲. مـژاد؛ درگـە؛ درخـە؛ ئـەو مەبەستە لە سەری نووسـراوە یـان بەرهـەمێکی هۆنەری لێ سازکراوە ‹موضوع مقالە؛ موضـوع فـیلم: بابەتی وتار؛ بابەتی فیلم›.

موضوعی / mowzû'î, mo:zû'î/: [عربـی] صـفت. بابەتی؛ بە پێی بابەت ‹فهرست موضوعی: پێرسـتی بابەتی›.

موضـــوعیت / mowzû'îyyat, mo:zû'îyyat/: [عربی]/اسم. بار و دۆخـی لـە ئـارادا بـوون ‹چنین

بحثی موضوعیت ندارد: ئاوا باسێک لە ئارادا نیە›.

مـوطن / mowten, mo:ten, mûten ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. نیشـتمان: ١. زێدگـه؛ زێـد ٢. ماڵبەند؛ جێ ماڵ و ژیان.

موظـف / movazzaf/: [عربـی] صفت. ئەرکـدار؛ بەرئەرک؛ ئەرک لە سەر.

⊡ **موظف بودن**: لە سەر بـوون؛ ئەرکـدار بـوون؛ بەر ئەرک بوون ‹او موظف بود به شما خبر بدهـد: ئەو لە سەری بوو هەواڵتان پێبدا›.

موظف شـدن: کرانـه سـەر؛ بەرئـەرک بـوون؛ ئەرکێ وه ئەستۆکەوتن ‹موظف شـدم کـار را بـه اتمام برسانم: کرایە سەرم کارەکە تەواو بکەم›.

موظف کردن: کردنه سەر؛ بەر ئـەرک‌کـردن؛ ئەرکێ وه ئەستۆ خستن ‹آنان را موظف کرد سر وقت حاضر شوند: کردیه سەریان به وەخت ئامـاده بن›.

موعد / mow'ed, mo:'ed, mû'ed ، ـها/: [عربـی] /اسم. ١. کات؛ سات ‹موعـد پرداخـت حقـوق: کاتـی دانی مووچه› ٢. [قدیمی] ژوان.

موعظه / mow'eze, mo:'eze ، ـها؛ مواعظ/: [عربی] /اسم. کارووس؛ وتاری ئایینی؛ ئامۆژگاری دینی.

موعـود / mow'ûd, mo:'ûd/: [عربـی] صـفت. دیـاریکراو؛ وادەدراو؛ بەڵـێن لـه سـەردراو ‹روز موعود: ڕۆژی دیاریکراو›.

موفق / movaffaq/: [عربی] صفت. ١. کامـەران؛ بە ئارەزووگەیشتوو ‹در زندگی موفق بود: لـه ژیانـدا کامەران بوو› ٢. سەرکەوتوو ‹در همەی مسابقەها موفق بود: لە هەموو کێبەرکێکاندا سەرکەوتوو بوو›.

موفقیـت / movaffaqîyyat ، ـهـا/: [عربـی]/اسـم. ١. کامـەرانی؛ ڕەوت یـان دۆخـی بـه ئـارەزوو گەیشـتن ٢. سـەرکەوتوویی؛ کـار یـان ڕەوتی فەرکۆشین؛ سەرکەوتن.

موفقیت آمیز / movaffaqîyyatāmîz, -'āmiz/: [عربـی/ فارسـی] صـفت. سـەرکەوتووانه؛ وێـڕای سـەرکەوتن ‹تـلاش موفقیـت‌آمیـز: هەوڵـی سەرکەوتووانە›.

موقت / movaqqat/: [عربی] صفت. کاتی؛ ساتی؛ نەتم؛ تاوەکی؛ سەر بە کـات و سـاتێکی کـورت ‹کـار موقـت؛ خانـه‌ی موقـت: کـاری کـاتی؛ ماڵـی تاوەکی›.

موقتـاً / movaqqatan/: [عربـی] قیـد. جارێـک؛ جارێ ‹موقتاً این اتاق در اختیار شماست: جـارێ ئـەم دیوە بە دەستانەوەیە›.

موقتی¹ / movaqqatî/: [عربـی] صـفت. تـاوەکی؛ کاتی؛ ساتی؛ گاڤی؛ سـەب؛ نـە هەمیشـە؛ نـەتم ‹این کار موقتی است: ئەم کارە تاوەکیە›.

موقتی²: قید. [گفتاری] تـاوەکی؛ سـەب؛ گاڤـی؛ کاتی؛ ساتی؛ سـەردەمی؛ وەخـتی؛ نـەتم ‹اینجا موقتی کار می‌کند: لێرەدا تاوەکی کار دەکا›.

موقر / movaqqar/: [عربی] صفت. مەند؛ سەنگین و پشوو لە سەرخۆ.

موقع / mowqe', mo:qe' ، ـها؛ مواقع/: [عربی]/اسم. کات؛ حان؛ ئان؛ دەم؛ گـاف؛ وا؛ چـاخ؛ قـا؛ نـیر؛ هەل؛ وەخت و عان ‹هر موقع پول لازم داشتی بگو!: هەر کاتێک پارەت پێویست بوو دەنگ کە!›.

موقـعِ / mowqe'e, mo:qe'e/: [عربـی] حـرف. کاتی؛ عـانی؛ ئـانی؛ حـانی؛ وەخـتی؛ وەختـوو؛ دەمـی ‹موقـعِ رفـتن در را ببنـد!: کاتـی ڕۆشـتن دەرکەکە داخە!›.

موقـع‌شـناس / mowqe'šenās, mo:qe'šenās ، ـها/: [عربی/ فارسی] صفت. هەلناس؛ وەخـت‌نـاس؛ وەخت‌شناس؛ خاوەن زانیاری لەمەڕ هەل‌وکاتی شـیاو بـۆ کـار یـان کردەوەیـەک. هـەروەها: **موقع‌شناسی**

موقعیـت / mowqe'îyyat, mo:qe'îyyat ، ـهـا/: [عربی]/اسم. ١. هەل؛ دەرفەت؛ وەختی شیاو بـۆ کردنی کارێکی دیاریکراو ‹از این موقعیت استفاده کرد: لەم هەلە کەڵکی وەرگرت› ٢. بار و دۆخ؛ بار؛ لۆر؛ حالـی کـەس یـان شـتێک لـە وەختێکـی دیاریکراودا ‹در موقعیت خطرناکی قرار گرفته بـود: لـه

بار و دۆخێکی پڕمەترسیدا بوو›.

موقوف[1] / mowqûf, mo:qûf /: [عربی] *شبه‌جمله*. *[تعریض]* بەسیەتی؛ با بەس بێ؛ کۆتاکرێ ‹دروغگویی موقوف: بەسیەتی درۆ›.

موقوف[2]: *صفت*. بەسراو؛ بەستراو؛ وابەستە؛ بەمەرج ‹ادامه‌ی کار موقوف به همکاری شما است: درێژەدان بە کارەکە بە هاوکاری ئێوەوە بەسراوە›.

موقوفات / mowqûfāt, mo:qûfāt /: [عربی] *اسم*. ۱. جمعِ ☜ **موقوفه** ۲. سەرجەمی ئەوەی (ملک یان مال) وەقف کرابێت.

موقوفه / mowqûfe, mo:qûfe، ـها؛ موقوفات/: [عربی] *صفت*. مەوقووفە؛ وەقف‌کراو.

موکب / mûkeb, mowkeb, mo:keb، ـها/: [عربی] *اسم*. پشتمێر؛ پشتمێرد؛ کەرستەی ڕۆشتنی شا یان سەرزلێک بە سوارە و پیادەی هاوڕێیانەوە.

موکت / moket, muket، ـها/: [فرانسوی] *اسم*. مووکیت؛ مووکتە؛ لەی؛ ڕایەخی بە دەزگا چنراو لە بەنی سروشتی و دەسکرد.

مؤکد / mo'akkad /: [عربی] *صفت*. ۱. پێداگر؛ شێلگیر؛ سوورلەسەر ۲. گەڕیانۆخ؛ شوێنگر؛ پەیجۆر؛ پەیگێڵ؛ دواگەڕ ۳. مجد؛ سەختگیر.

مؤکداً / mo'akkadan /: [عربی] *قید*. ۱. پەیجۆرانە؛ شوێنگرانە؛ بە پەیجۆر بوون و شوێنگریەوە ۲. پێداگرانە؛ شێلگیرانە؛ بە سوور بوون و پێداگریەوە.

موکل / movakkel، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم*. *[حقوق]* نوێنەرگر؛ ئەو کەسە بریکاری هەبێ.

موکول / mowkûl, mo:kûl /: [عربی] *صفت*. ۱. بەسراو؛ بەستراو؛ بەمەرج ۲. کەوتوو؛ خراو ‹افزایش حقوق به ماه آینده موکول شد: زۆربوونی مووچە کەوتە مانگی داهاتوو›.

مول / mol /: [فرانسوی] *اسم*. *[شیمی]* مول؛ یەکەی پێوانی ڕادەی ماک، بریتی لە $6{,}02\times10^{23}$ دانە وردیلە (ئەتوم، مولیکوول، ...) کە لەگەڵ ۱۲ گرەم توخمی کەربونی ۱۲دا بەرامبەرە.

مول[1] / mûl /: *اسم*. *[گفتاری]* زینا؛ زەنی؛ جووت بوونی ژن و پیاوێ کە هاوسەری یەک نین.

مول[2]: *صفت*. زۆڵ؛ بیچ؛ سنۆتە؛ حەرامزادە.

مولا / mowlā, mo:lā /: [عربی] *اسم*. ۱. *[نامتداول]* سەروەر ۲. ئەرباو؛ ئاغا؛ ئەرباب.

مولد[1] / movalled، ـها/: [عربی] *اسم*. ۱. ـان؛ ـین/ بەرهەمهێن؛ وەبەرهێن ‹مولد برق: بەرهەمهێنی کارەبا› ۲. توخمی پێکهێنەر ۳. *[ریاضی]* خاڵ، هێڵ یان پەڕەیێ کە لە جووڵانەوەی خاڵ، هێڵ یان پەڕەیەکی دیکە بەدی بێت.

▣ **مولد برق**: بەرهەمهێنی کارەبا؛ ژینراتۆر؛ ماشێنێ کە لە هێزی میکانیکی، کارەبا بەرهەم دێنێ.

مولد[2]: *صفت*. بەدیهێنەر؛ وەبەرهێنەر ‹نیروهای مولد: هێزە بەدیهێنەرەکان›.

مولد / mowled, mo:led /: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* زاینگە؛ زاگە؛ زێدگە؛ زێد ‹مولد او حلبچه است: زێدی هەڵەبجەیە›.

مؤلف / mo'allef، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم*. دانەر؛ داهێنەری بەرهەمی زانستی، وێژەیی یان هونەری، بەتایبەت نووسەری کتێب، گوتار و نامیلکە ‹علاءالدین سجادی مؤلف کتاب رشته‌ی مروارید: عەلائەدین سەجادی دانەری کتێبی ڕشتەی مرواری›.

مؤلفات / mo'allafāt /: [عربی] *اسم*. دانراوان؛ نووسراوان.

مؤلفه / mo'allefe، ـها/: [عربی] *اسم*. ۱. نوێنەر؛ نیشاندەر؛ ئەوی چۆناوچۆنی شتێک دەرخا ۲. *[ریاضی]* سەرجەم و ئاکامی چەند نوانە (بوردار)، کە بوونەتەوە یەکێک.

مولکول / molekûl /: [فرانسوی] ☜ **مُلِکول**

مولکولی / molekûlî /: [فرانسوی] ☜ **مُلِکولی**

مولم / mowlem, mûlem /: [عربی] *صفت*.

خەمهێنەر؛ ئازاردەر؛ بە ژان؛ بە سوێ؛ بە ئازار.

مولـــود / mowlûd, mo:lûd/: [عربـی]/*اسـم*. ۱. /ـها؛ موالید/ زارۆ؛ ڕۆڵە؛ منداڵ؛ لـە دایـک بـوو ۲. ڕەوتی دایک بوون؛ هاتنـە دنیـا ۳. *[مجازی]* شـوێنهات؛ بەرهـەم؛ ئاکـام؛ سـۆخی؛ دۆنگـی ‹همەی این بدبختی‌ها مولود بیسوادی است: گشت ئەم بەدبەختیانە شوێنهاتـی نەخوێندەواریە›.

مولـودی / mowlûdî, mo:lûdî/: [عربی]/*اسم*. مـەولوویی؛ مـەولوودی: ۱. ڕێوڕەسمێـک بـۆ جێژنی لە دایک بوونی پێغەمبەری ئیسلام (س) بە خوێندنی مەولوودنامە ۲. ئاهەنگ و سروودێکی مەزهەبی بە بۆنـەی جێـژنی لـە دایـک بـوونی پێغەمبەری ئیسلام (س) و لە پەسنی ئەودا.

مولـودی‌خـوان / -mowlûdîxān, mo:lûdî، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی]/*اسـم*. مـەولوویی‌خـوێن؛ مەولوودی‌خوێن؛ ئـەو کەسـەی مەولوونامـە بـە ئاهەنگەوە دەخوێنێ.

مولیبـــــدن / molîbden/: [فرانســـوی]/*اســـم*. مولیبـدێن؛ تـوخمی شـیمیایی کـانزایی، بـە ژمارەی ئەتۆمی ٤٢ و کێشـی ئـەتۆمی ۹۵,۹٤ و ڕەنگی خوڵەمێشیەوە کە زۆر قورس و ڕەقە، لـە ئاودا ناتوێتەوە و بۆ ڕێختـەکردنی پـۆلا بـە کـار دێ.

مولیـــدن / mûlîdan/: *مصـــدر. لازم. [قـــدیمی]* ڤارقلین؛ کشکشین؛ کشان؛ درەنگ کـردن؛ دێـر کردن؛ درەنگ بە سەردا هاتن.

موم / mûm/: *اسم*. مێـو؛ مـۆم؛ مـووم؛ کـراش؛ کراشـە؛ کـرێش؛ کـراژ؛ کـراژ؛ مـاکێکی نـەرمی مەیلەو زەردە لە ئاودا ناتوێتەوە لـە کـان، گیـا و گیانەوەر و بەتایبـەت لـە تواندنـەوە و پـالافتنی شانەی هەنگوێن بەرهەم دێ.

▣ **موم پارافین**: پارافینی گرساو.

موم گوش: *[فیزیولۆژی]* کەڕێ؛ مـاکێکی زەردی مەیلەو قاوەیی کە لە لووەکانی پێستی گـوێی گواندارانەوە دەدەڵێت و بەرگری ئـاو و تـۆز و خوڵ و مێرووە بۆ ناو گوێ.

موم معدنی ☜ **مومیا**

مومتال / mûmetāl/: [فرانسـوی]/*اسم*. موومیتـاڵ؛ ئالیـاژی ئاسـن، مـس، مولیبـدێن و نیکـل بـە تایبەتمەندی میگناتیسی زۆرەوە.

مـــؤمن / mo'men, mo:men/: [عربـی] *صفت*. ۱. ئیمانـــدار؛ بـــەئیمان؛ خـــاوەن ئیمـــان؛ تایبەتمەندی ئەو کەسەی بە خودا و یەکێک لـە پێغەمبەران بڕوای هەیە ‹مسلمان مـؤمن؛ مسیحی مـؤمن: موسڵـمانی ئیمانـدار؛ مەسـیحی بـەئیمان› ۲. موسوڵـــمان؛ خـــاوەن بـــڕوا بـــە خـــودا و پێغەمبەری ئیسلام ۳. تایبەتمەنـدی کەسـێکی بە شتێک بڕوای هەیە و لە سەری سوورە.

مؤمنانـه / mo'menāne, mo:menāne/: [عربـی/ فارسی] *قید*. بەئیمانەوە؛ ئیماندارانە.

مـــومی / mûmî/: *صـفت*. ۱. مـۆمی؛ مۆمینـــە؛ مێـوین؛ لـە مێـو چـێ‌کـری ‹مجسـمەی مـومی: پەیکەری مـۆمی› ۲. مۆماوی؛ بـە مۆمـەوە تـلاوە ‹نخ مومی: بەنی مۆماوی›.

مومیـــا / mûm(i)yā/: [معـرب از یونـانی/ ؟]/*اسـم*. مۆمنا؛ مۆمیا؛ ماکێکی قاوەیی تۆخ و دەڵەمە کە لە زەوینی نەوتداردا بـەدی دێ و لـە کۆنـدا بـە ڕۆن دەیانگرتەوە و هەویرەکـەیان بـۆ دەرمـانی برین و شکستە و ڕاگرتنی لەشی مردوو بـە کـار دێنا: **مومیایی ــ۲**

مومیائی / mûm(i)yā'î/: [معرب] ☜ **مومیایی**

مومیـــــایی / mûm(i)yāyî/: [معـــرب]/*اســـم*. ۱. مۆمیـــایی؛ مۆمنـــایی؛ میمنـــایی؛ کـــەلاکی مۆمیـاکراو بـە مەبەسـتی بـەرگری لـە داڕزانی ۲. ☜ **مومیا** * **مومیائی**

مونتاژ / montāj/: [فرانسوی]/*اسم*. مونتاژ: ۱. کـار و ڕەوتی سـوارکردن و پێکـەوە نـانی بەشـگەلی ماشین یان دەزگایەک ‹مونتاژ تلویزیـون: مونتـاژی تەلەڤزیۆن› ۲. کار و ڕەوتی لەپاڵ یەک دانـان و پێکـەوە نـانی فـیلم، شـریتە یـان نووسـراوەی

چاپەمەنی بە مەبەستی پێکهێنانی بەش یان کۆمەڵەیەک ‹مونتاژ فیلم: مونتاژی فیلم›.

مونتاژکـار / montājkār ، ـهـا؛ ـان/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. مونتاژکار؛ پێکەوەنەر؛ ئەو کەسەی پیشەی مونتاژ کردنە.

مؤنث / mo'annas/: [عربی] صفت. ما؛ مان؛ ماک؛ مێ؛ مێـو؛ مایـنە؛ مێچـک: ١. پێچەوانـەی نێـر ٢. پێوەندیدار یان سەر بە زایەندی مێ.

مونـد / mond/: [فرانسوی]/اسم. مونـد؛ کـلاس؛ تیپ؛ ڕواڵەتی کەس، شت یـان شـوێنێک وەهـا کە نوێنەری پلەی کۆمەڵایەتی بـێ ‹دیـدیم مونـد مشتریها به ما نمی‌خورد: دیتمان موندی مشـتەریەکان بە ئێمە ناخوا›.

مونس / mûnes/: [عربی]/اسم. هاودەم؛ هامـدەم؛ هامڕاز.

مونیتور / monîtor ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. شاشـە؛ مونیتور: ١. پەڕەی نمایشی دەزگای کەمپیوتەر ٢. پەڕەی نمایشی تەلەڤزیۆن.

مووومـان / movûmān ، ـهـا/: [فرانسوی]/اسم. مۆڤـوومان؛ یەکـەی دیـاریکراو لـە پێکهاتـەی بەسـتەیەکی مووسـیقا بـە تایبەتمەنـدی سەربەخۆوە ‹هر سمفونی از چهار موومان تشـکیل مـی‌شـود: هـەر سـەمفۆنیەک بریـەتی لـە چـوار مۆڤوومانە›.

موهبـت / mowhebat, mo:hebat, mûhebat ، ـها؛ مواهب/: [عربی]/اسم. بەش؛ بەهرە؛ پیت؛ شـتی زۆر بەنرخ کە بە کەسێک خەڵات کرابێ ‹موهبت الهی: بەشی خوایی›.

موهر / mûher/: [انگلیسی]/اسم. مـوهێر؛ پارچـە و بەنی بەرهەمهاتوو لە خوری ئانقەرە (ئانکارا).

موهن / mûhen/: [عربی] صفت. سووک؛ سـۆک؛ بـە سـووکایەتی؛ هـاوڕێ لەگـەڵ سـووکایەتی ‹سخنان موهن: قسەی سووک›.

موهومات / mowhûmāt, mo:hûmāt/: [عربی] /اسم. ١. وەژارە؛ هەزارە؛ خەیالات؛ بیر و بـاوەڕێ کە تەنیا لە خەیاڵەوە هەسـتابێ ٢. پـڕ و پـووچ؛ خورافات.

موهومپرسـت / mowhûmparast, mo:hûm- ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. خورافاتی؛ بڕوادار بە بوونەوەرانی خەیاڵی و بیر و هزری پـڕ و پـووچ.

هەروەها: **موهومپرستی**

موی / mûy/: اسم. [ادبی] موو؛ موویە؛ موی.

مؤیـــــد / mo'ayyad/: [عربـــــی] صـــــفت. ١. پەسـەندکراو ٢. پشـتگـیراو؛ یارمـەتیدراو؛ پشتیوانیکراو ٣. سەرکەوتوو.

مؤید / mo'ayyed/: [عربی] صفت. ١. پەسەندکەر؛ پەسندەر ٢. پشتگر؛ یارمەتیدەر؛ پشتیوانیکەر.

مـویرگ / mûyrag ، ـهـا/: اسـم. ڕەهچـک؛ وردەڕەگ؛ وردەموو؛ ورتکە ڕەگی نێـوان ڕەگـە خوێنبەر و خوێنهێنەکانی لـەش کـە وەک تـۆڕ هەموو لەش دەتەنێتەوە.

مویز / mavîz ، ـهـا/: اسـم. مێـوژ؛ مـەویژ؛ مـاوژ؛ مۆوژ؛ مەوژ؛ مـەووژ؛ مەڤـێژ؛ مـەهووژ؛ مەڤـێژە؛ هەچکوچی؛ هەچکوچ؛ کشمیشی ڕەش و گەورە و دەنکدار.

▣ **یک مویز و چهل قلندر** ☜ **یک**[۲]

مویزک / mavîzak/: اسـم. دەمووکانە؛ دەمکانە؛ دمکانـە؛ دەمووکـە؛ دوکـا؛ دووکاتـە؛ دۆکانـە؛ دێکانـە؛ بێکوانـە؛ بەردەموکانـە؛ بەردەمووکـە؛ مێورۆکە؛ زلیقـۆ؛ هـۆداخ؛ گیایـەکی لـە تـیرەی هەلالەیە بە گوڵی بنەوش یان سپی هێشـوویی جوانەوە، تۆمەکەی بۆ دەرمان ئەشێ.

مویه / mûye ، ـها/: اسم. [ادبی] کـرووزە؛ کـرووز؛ موور؛ شیوەن؛ شین و شـەپۆڕ؛ وشـش؛ کاویـان؛ گریە و ناڵە.

موییـدن / mûyîdan/: مصدر. لازم. [نامتـداول] // **موییدی**: کرووزایـتەوە؛ **مـی‌مـویی**: دەکرووزیـتەوە؛ **بمـــوی**: بکـــرووزەوە // کرووزانـــەوە؛ شـــین و شـــەپۆڕکردن؛ شـــیوەن کـــردن؛ کـــالین؛ ئەوەکرووزیەی؛ کرووزیایوە؛ گریان بە دەم ئاهـ و

نالەوە.

مـــویین / mûyîn/: صـفت. مووینـــە؛ مـــووین؛ مووەوین: ١. دروسـت‌کـراو لـە مـوو ٢. [مجازی] وەک موو؛ زۆر باریک * **موئین**

مـــە[1] / mah/: اسـم. [مخفـف] مەهـ ؛ مـا؛ مـان؛ سووکەڵەی مانگ.

مەـ[2]: پیشوازە. مـاـ ؛ مـەیـــ ؛ مانـگ؛ زۆر جـوان، وەکوو مانگ ‹مەلقا: ماڕوخسار›.

مە / meh/: اسم. ١. مژ؛ مژە؛ موژ؛ خومـام؛ تـەم؛ دومان؛ مۆران؛ تەم و مـژ؛ تەمـە؛ تومـان؛ هـۆل؛ تامار؛ مـژ و تـەم؛ هـەوری نـەوی ٢. [فرانسوی] مانگی پێنجم لە ساڵی زایینی کە ٣١ ڕۆژە و لـە ١١ی گوڵانەوە دەست پێ‌دەکا: **مِی**

مەآلـود / mehālûd/: صـفت. تـەماوی؛ تـەمین؛ مژاوی؛ بە مژ؛ پۆشراو لە مـژ ‹کوهستان مـەآلـود: کوێستانی تەماوی›.

مهابت / mahābat/: [عربـی] اسـم. ١. ترسـناکی؛ زەرەنـدی؛ خۆفنـاکی؛ سـامناکی؛ گرتۆلـەیی؛ بەسامی؛ ترسـاوەری؛ دۆخ یـا چۆنیـەتی بەسـام بـوون ٢. گـەورەیی؛ شـکۆ؛ پایەبـەرزی؛ ئـەوی ترسی هاوڕێ لەگەڵ ڕێز بەدی دێنێ.

مهـاجر / mohācer ، ـهـا؛ ـان؛ ـین/: [عربـی] اسم. ١. کۆچەر؛ مشەخت؛ مەژیر؛ مەرژیر ‹یک مهـاجر افغانی در خانەی ما کار می‌کند: کوچەرێکی ئەفغانی لە ماڵی ئێمەدا کار دەکا› ٢. [اسلام] موهاجیر؛ هـەر کـام لـەو کـەسـانەی کـە دەگـەڵ پێغەمبـەری ئیسلامدا لە مەککەوە کۆچیان کردە مەدینە.

مهاجرت / mohācerat ، ـهـا/: [عربـی] اسم. ڕەو؛ کۆچ؛ بـار؛ کـۆچوبـار؛ کـار و ڕەوتی ڕۆشـتن لـە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی‌تر بۆ حەوانەوە و ژیان.

▣ **مهـــاجرت فصـــلی:** کـــۆچی وەرزی؛ وەرزە؛ کـــژەڕەو؛ ڕۆیشـــتن لـــە شـــوێنێکەوە بـــۆ شوێنێکی‌تر بە پێـی گـۆڕانی وەرز و سـەرد و گـەرمی هـەوا، کـە هـەموو ساڵـێک دووپاتـە دەبێتەوە ‹مهاجرت فصلی پرندگان: کۆچی وەرزی پەلەوەران›.

▣ **مهـاجرت کـردن:** کـۆچ‌کـردن؛ بـار کـردن؛ وەنایش؛ ڕەوکردن؛ بە مەبەسـتی نیشـتەجێ بوون لە شار یان وڵاتێکی نـوێ، شـار و وڵاتی خۆ بەجێ‌هێشتن.

مهاجرنشـــین / mohācernešîn ، ـهـا/: [عربـی/ فارسی] اسم. کۆچـەوار؛ کۆچـەواری؛ مەڵـبەندی هێوران و نیشتەجێ بوونی کۆچەران.

مهاجم[1] / mohācem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربـی] اسم. شـاڵاوبەر؛ پـەلاماردەر؛ وروژمکـەر؛ هاژۆتکـار؛ هەڵـمەتدەر؛ ئـەوەی بـۆ ئـازار پـێ‌گەیانـدن هەڵمەت دەبا ‹مهـاجـم مصلح بـود: شـاڵاوبەرەکە چەکدار بوو›.

مهاجم[2]: صفت. پەلاماردەر؛ وروژمکەر؛ هاژۆتکـار؛ هەڵمەتبەر؛ هەڵمەتدەر؛ هورووژمبەر؛ شـاڵاوبەر؛ هێرش‌بەر؛ نژدەڤان ‹مرد مهاجم دستگیر شد: پیـاوە پەلاماردەرەکە گیرا›.

مهـاد / mehād/: [عربـی] صفت. ١. گرینـگ‌تـر؛ گەورەتر ٢. سەر بە ئەندام یا تاقمێکی گـەورەتر ٣. سەر بە دەرسێکی زانکۆ کە وەک ڕشتەیەکی تایبەتی هەڵبژێراوە.

مهار / mahār/: [عربـی] اسم. ١. /ـهـا/ هەوسـار؛ ئەوسار؛ هۆسار؛ جەڵەو؛ جلەو؛ جەڵەب؛ مـەهار؛ کلکەلغاو؛ کلکەڕەشە؛ ئاڵقە و پەتێ کە دەخرێتە ملـی ماڵاتـەوە و بـەوە ڕادەکێشـرێ ٢. مـەهار؛ مهـار؛ کـار و ڕەوتی ڕاگـرتن و بـەڕێوە بـردنی کەرستەی بزۆک.

▣ **مهـار کـردن:** ١. هەوسـارکردن؛ بەسـتنەوە؛ مەهارکردن ٢. تەمراندن؛ ڕاگیرکـردن؛ پـێش گرتن؛ بەرگرتن؛ وەرگێرتەی ‹آتش را مهار کرد: ئاورەکەی تەمراند›.

مهاربنـد / mahārband/: [عربـی/ فارسـی] اسم. گوریسی قایم و پتەو بۆ بەستن و ڕاگرتنی شتێ لە شوێنێک.

مهارت / mahārat ، ـها/: [عربی] اسم. وەسـتایی؛

هۆستایی؛ لێزانی؛ ژێل؛ کارامەیی؛ تەڕدەستی؛ تەڕدەسی؛ زەبەردەستی؛ سەرڕشتە؛ قاڵی؛ ئادا؛ پسپۆڕی؛ دەگەر؛ شارەزایی لە کار؛ لێهاتوویی لە وەدیهێنانی زانیاری خۆ ‹مهارت در نجاری: وەستایی لە نەجاریدا›.

مهبانگ / mehbāng/: *اسم.* بیگ‌بەنگ؛ دۆزێ کە دەڵێ هەموو دنیا چەند میلیارد ساڵی پێش لە تەقینەوەی خاڵێک بەدیهاتووە: **انفجار بزرگ؛ نظریەی مهبانگ**

مهبل / mahbel/: [عربی]*اسم.* دۆلان؛ زێ؛ بۆریچەی منالدان.

مه پیکر / mahpeykar، ـان/: *صفت. [مجازی، ادبی]* گوڵەندام؛ گوڵندام؛ گوڵەنام؛ گوڵنام؛ گوڵبەژن؛ دەلال؛ خوشیک (بۆ کچ و ژن).

مهتاب / mahtāb/: *اسم.* مانگەشەو؛ تریفە؛ تاف‌هەیف؛ مانگەشەوە؛ ماتاب؛ ماتاو؛ شەومە؛ شومە؛ هیڤەرون؛ هەویەشەو؛ هەویۆک؛ تیشکی مانگ ‹مهتاب همه جا را روشن کرده بود: مانگەشەو هەموو لایەکی ڕوون کردبۆوە›: **ماهتاب**

مهتابی[1] / mahtābî، ـها/: *اسم.* ۱. بەرهێوان؛ خولامگەردش ۲. ☜ لامپ فلورسنت، **لامپ**

مهتابی[2]: *صفت.* ۱. مانگەشەو؛ مانگاشەو ۲. سپی‌مات؛ بە ڕەنگی سپی لێڵ.

مهتر[1] / mehtar، ـها؛ ـان/: *اسم.* مەیتەر؛ سەیز؛ مەهتەر؛ بەخێوکەری ئەسپ؛ خزمەتکار و ئاگاداری ئەسپ.

مهتر[2]: *صفت. [ادبی]* گەورەتر: ۱. بە تەمەن‌تر ۲. مەزنتر؛ مازنتر؛ بە پلە و پایەتر.

مه‌جبین / mahcabîn، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت. [ادبی]* هەنیەمانگ؛ ماجەبین؛ مەیجەمین؛ بە هەنیە و ناو چاوانی زۆر جوانەوە (سەبارەت بە ژن یا کچ).

مهجور / mahcûr/: [عربی] *صفت. [ادبی]* دابڕاو: ۱. *ـان/* دوورکەوتە؛ دوورکەوتوو؛ مارزیای ‹ای عاشق مهجور!: ئەی ئاشقی دابڕاو!› ۲. تەرک‌کراو؛ وێل‌کراو؛ پشت‌تێ‌کراو؛ وەلانراو؛ وەلاخراو؛ دەس‌لێ‌هەڵگیراو؛ دەس‌ئازیا.

مهجوری / mahcûrî/: [عربی]*اسم. [ادبی]* دابڕاوی؛ دوورکەوتوویی؛ دوورکەفتگی؛ بار و دۆخی دوورکەوتوو بوون.

مهد / mahd، ـها/: [عربی]*اسم. [مجازی، ادبی]* لانک؛ لانکە؛ بێشکە؛ زێد؛ شوێنی سەرهەڵدان و تێدا گەورە بوون ‹مهد آزادی: لانکەی ئازادی›.

مهدکودک / mahdekûdak، ـها/: [عربی/ فارسی]*اسم.* باخچەی مندالان؛ دامەزراوەیەک بۆ ڕاگرتنی مندالی لە کۆرپەوە تا سێ ساڵان، بۆ ماوەی چەن کاتژمێر لە ڕۆژدا.

مه دود / mehdûd/: *اسم.* ڕەشەمژ؛ چرەدووکەڵ؛ مژ و تەمی دووکەڵاوی لە سەر شارە گەورەکان.

مهدورالدم / mahdûroddam/: [عربی] *صفت. [اسلام]* خوێن‌حەڵاڵ؛ شیاوی کوژران.

مهدویت / mahdavîyyat/: [عربی]*اسم.* ۱. دۆخی مەهدی بوون ۲. بڕوا بە هاتنی نەجاتدەرێک.

مهدی / mahdî/: [عربی]*اسم.* ڕێنوێنی‌کراو؛ دەس‌گیراو؛ ڕێ‌نیشان‌دراو.

مهذب / mohazzab/: [عربی] *صفت. [ادبی]* پاک؛ خاوێن؛ تەوزاو؛ خەملاو؛ ڕازێنراو.

مهر / mahr/: [عربی]*اسم.* مارە؛ مارەیی؛ میەرە؛ نکا؛ کاوین؛ ئەو بەشە لە دارایی کە پیاو لە کاتی ژن هێناندا پێشکەشی ژنەکەی دەکا یان بڕیار دەدا کە بیدا: **مهریه**

مهر / mehr/: *اسم.* ۱. ڤیان؛ مێر؛ میهر؛ دووسی؛ خۆشەویستی ‹مهر مادر: ڤیانی دایک› ۲. ڕەزبەر؛ کەوچەرین؛ میوەگەنان؛ یەکەم مانگی پاییز؛ مانگی حەوتەم لە ساڵی کۆچی هەتاوی ۳. خۆر؛ خوەر؛ ڕۆجیار؛ ڕۆژیار؛ ڕۆچیار ٤. *[گفتاری]* مارەیی.

▣ مهر کسی را در دل پروراندن: دڵ بە کەسێکەوە بوون؛ خۆش ویستنی کەسێ؛

خۆش گەرەک/ هەرەک بوونی کەسێک؛ کەسێک خۆش ویستن؛ یۆ وەش سیا/ گەرەک بیەی؛ حەز لە کەسێ کردن ‹سالها مهر او را در دل می‌پروراند: زۆرسالان دلی پیوە بوو›.

مهر ورزیدن: خۆش ویستن؛ خۆش گەرەک بوون؛ وەش ئەسیای/ سیەی/ گەرەک بیەی؛ هەباندن ‹به میهنش مهر می‌ورزید: نیشتمانەکەی خوش دەویست›.

مهر / mohr ، ـها/: *اسم*. ١. مۆر؛ مۆرە؛ موهر؛ واژۆ؛ ناو، نەخش، یان نووسراوەی لە سەر کانزا یان پلاستیک کەندراو بۆ شوێن لە سەر کاغەز دانان ٢. *[شیعه]* بەردەمۆر؛ مۆری جێ ئەنی لە سوژدەدا ٣. *[قدیمی]* ژتون؛ ژیتون.

◙ مهر کردن: مۆرکردن؛ موهرکردن؛ مۆر کەردەی.

مهراز / mehrāz ، ـها؛ ـان/: *اسم*. نژیارڤان؛ میعمار؛ ئارشیتکت.

مهرآمیز / mehrāmîz/: *صفت*. خۆشەویستانە؛ خۆشویستانە؛ بە دلۆڤانیەوە؛ میرەبانانە.

مهربان / mehr(a)bān/: *صفت*. دلۆڤان؛ دلنەرم؛ دڵتەنک؛ مێریڤان؛ میهرەبان؛ میهرەوان؛ خاوەن بەزەیی و دڵنەرمی ‹مادر مهربان: دایکی دلوڤان›.

مهربانانه / mehr(a)bānāne/: *قید*. بە میهرەبانیەوە؛ بە دلۆڤانیەوە؛ مێرەبانانە ‹مهربانانه او را در آغوش گرفت: بە میهرەبانیەوە لە ئامێزی گرت›.

مهربانی / mehr(a)bānî ، ـها/: *اسم*. ١. دلۆڤانی؛ میهرەبانی ٢. بەزەوی؛ دڵنەرمی؛ بەزەیی.

مهرپرستی / mehrparastî/: *اسم*. خۆرپەرستی؛ رۆجیارپرێسی: **میترائیسم**

مهرگان / mehr(e)gān/: *اسم*. میهرەگان؛ مێرەگان؛ میهرەجان؛ جەژنێکی کۆنی ئێرانیە لە شازدەی مانگی ڕەزبەر (میهر) دا دەگیرا.

مهرگیاه / mehrgiyāh ، ـها/: *اسم*. گیائادەمە؛ هەسەنبەگی؛ سێوەخووگانە؛ گیایەکی ئالیکی بە گوڵی سپی مەیلەو شین و بەری گۆشتن و زەردی وەک سێوە، ڕیشەکەی زۆر تیژ و بۆگەنە و بۆ دەرمان دەشێ: **سگ‌کن**

مهرورزی / mehrvarzî ، ـها/: *اسم*. دلۆڤانی؛ میهرەبانی؛ خۆشەویستی؛ کار و ڕەوتی خۆش ویستن و میهرەبانی‌کردن.

مهر و موم / mohr-o-mûm/: *اسم*. *[قدیمی]* لاک و مۆر؛ مۆر و مۆم.

مهره / mohre ، ـها/: *اسم*. مۆرە: ١. مووروگ؛ مووروو؛ میەرە؛ میەرگ؛ کرک؛ لەتە خڕیلانە لە بەرد، چێو، شووشە یان کانزا ٢. لەتەی وا بۆ ناو کایە ‹مهرەی شطرنج: مۆرەی شەترەنج› ٣. *ـگان/* ئێسک و کرۆژەی پێکهێنەری بڕبڕاگەی پشت ٤. لەتەیەکی تەخت و کونی کانزایی ناو شەقار بۆ توندکردنی پێچ.

◙ مهرەی اتلس: یەکەم مۆرەی گەردن؛ مۆرەی سەرووی مۆرەغە.

مهرەی پشت: مۆرە/ مۆرەغەی پشت؛ بڕبڕەی پشت؛ هەر کام لە دوازدە مۆرەی بڕبڕەی مرۆڤ لە نێوان مۆرەکانی مل و کەمەردا.

مهرەی خروسکی: مۆرەیەکی کانزایی بە دوو پەل لە هەر دوو لاوە بۆ بە دەستەوە گرتن و پێچاندنی.

مهره شطرنج: مۆرەی شەترەنج؛ هەر کام لە ٣٢ پەیکەرەی بچووکی نێو کایەی شەترەنج.

مهرەی کمر: مۆرە/ مۆرەغەی کەمەر؛ بڕبڕەی کەمەر؛ هەر کام لە پێنج مۆرەی مرۆڤ لە نێوان مۆرەکانی پشت و سێبەندەدا.

مهرەی گردن: مۆرە/ مۆرەغەی مل؛ بڕبڕەی گەردن؛ هەر کام لە حەوت مۆرەی مرۆڤ لە سەرترین بەشی بڕبڕاگەدا.

مهرەی مار: مۆرەی مار: ١. *[قدیمی]* بەردێ کە لە پشتەسەری بڕێ مارەوە دەڕوێ و دژەژارە ٢. *[زمین‌شناسی]* بڕێ قاپلۆخی وەک بەرد لێهاتوو کە لە زەوینی ئاهەکی سەر بە خولی

دووهەمی زەویناسیدا دەدۆزرێتەوە.

مهرەی نرد: مۆرەی تەختە؛ زاری تەختەنەرد؛ هەر کام لە ٣٠ لەتە خرتۆڵەکانی کایەی تەختەنەرد.

▣ **مهرەی مار داشتن:** *[مجازی]* دۆعای زەڕەشیرینی پێ بوون/ لا بوون؛ لە ڕاکێشانی خەڵک بەرەو خو، لێهاتوو بوون ‹زود همه را دور خودش جمع کرد، انگار مهرەی مار دارد!: زوو هەمووی بە دەوری خۆدا کو کردەوە، وەک بێژی دۆعای زەڕەشیرینی پێیە!›.

مهرەدار / mohredār ، ـها؛ ـان/: *صفت. [زیست‌شناسی]* مۆرەدار؛ بڕبڕەدار؛ مۆرەغەدار؛ بە بڕبڕاگە و پێکهاتەی ئێسکی؛ گەورەترین گرۆی گیاندار کە لەشی ئێسک و کرۆژنەی تێدایە و بڕبڕاگەی هەیە (وەک ماسی، خزۆک، پەلەوەر و گواندار).

مهرەماسوره / mohremāsûre ، ـها/: *اسم.* مۆرە و ماسوورە؛ مۆرە و ماسوولە؛ لەتە کانزای ناوشەقار بۆ لێکنووساندنی دوو لوولە لە جێگایەکدا کە ڕێ‌دەستی پێچاندنیان نیە.

مهریه / mahrîyye/: [از عربی] ☜ **مَهر**

مهکشند / mehkešand, -kašand/: *اسم.* هەڵکشەی تەواو؛ بانترین ڕادەی هەڵکشانی ئاو لە نیوەی مانگدا.

مه‌گرفته / mehgerefte/: *صفت.* تەم‌داگرتوو: ١. مژ؛ مژگرتوو ‹هوای مه‌گرفته: هەوای مژ› ٢. لێڵ؛ بێ‌نموود.

مهلت / mohlat ، ـها/: [عربی] *اسم.* دەرفەت؛ مەودا؛ مۆڵەت؛ واڵە؛ ماوە؛ ماوڵ؛ قانە؛ قان؛ وەرینگ؛ دەرەق؛ کاتی پاشماوە بۆ جێبەجێ بوونی کارێ یان ڕووداوێک ‹برای پرداخت بدهی‌هایم دو روز مهلت دارم: بۆ دانەوەی قەرزەکانم دووڕۆژم دەرفەت هەیە›.

مه‌لقا / mahlaqā ، ـیان/: [فارسی/ عربی] *صفت. [مجازی، ادبی]* مانگ؛ ماڕوخسا؛ گوڵڕوو؛ خوشیک؛ دەلال؛ زۆر جوان.

مهلک / mohlek/: [عربی] *صفت.* کوژەر؛ گوژەر؛ بکوژ؛ کوشندە؛ کوشننە؛ کوژەک؛ کوژننە ‹سم مهلک: ژاری کوژەر›.

مهلکه / mahlake ، ـها/: [عربی] *اسم.* قرانگە؛ تالوکە؛ مۆلەکە؛ جێگەی بقە؛ شوێنی خەتەر؛ جێگەی ترس و مردن؛ جێگەی مەترسی ‹سعی کرد خودش را از آن مهلکه نجات دهد: هەوڵی دا خۆی لەو قرانگە ڕزگار بکا›.

مهم / mohem(m)/: [عربی] *صفت.* گرینگ؛ گرنگ: ١. جێگەی سەرنج و بایەخ ‹شهر مهم: شاری گرینگ› ٢. بایەخدار ‹کار مهم؛ رویداد مهم: کاری گرنگ؛ ڕووداوی گرینگ›.

مهمات / mohemmāt/: [عربی] *اسم.* تەقەمەنی؛ ماکی تەقینەوە بۆ نێو چەکی گەرم (وەک نارنجۆک، فیشەک و بومب).

مهمان / mehmān ، ـها؛ ـان/: *اسم.* میوان؛ مێوان؛ مێمان؛ مەیمان؛ میموو؛ مێڤان؛ میڤان؛ مەهڤان؛ مێهڤان؛ میرفان: ١. ئەوەی لە لایەن کەسێکی‌ترەوە ڕادەگیرێ و پەزیرایی لێ دەکرێ ٢. کەسێ کە لەماڵی یەکێ‌تر نان دەخوا، دەخەوێ یا ڕێبوارە ‹امشب مهمان داریم: ئەمشەو میوانمان هەیە› ٣. ئەوەی کە خەرجێکی کەسێکی‌تر دەیدا ‹فروشنده گفت این دفعه را مهمان باشید: فرۆشیارەکە گوتی ئەم‌جارە میوان بن› ٤. مشتەری مێوانخانە یا مسافرخانە * **میهمان**

▣ **مهمان ناخوانده:** مێوانی ناوەخت؛ میوانی بانگ‌نەکراو کە چاوەڕوانی نەبووبێتن.

▣ **مهمان شدن:** بوونە میوان/ مێمان؛ میڤان بوون؛ مێمانەی. هەروەها: **مهمان کردن**

مهمان‌پذیر / mehmānpazîr ، ـها/: *اسم.* مسافرخانە؛ میوانخانە.

مهمانخانه / mehmānxāne ، ـها/: *اسم.* مێوانخانە؛ میوانخانە؛ مێمانخانە: ١. هوتێل؛ شوێنێک بۆ حەواندنەوە و پەزیرایی لە میوان بە

پاره ۲. لامەردو؛ لامەردە؛ لامیردە؛ لامیردان؛ دیوەخان؛ دیواخان؛ شوێنی میوانان لە ماڵدا.

مهماندار / mehmāndār ، ـها؛ ـان/:/اسم. میواندار: ۱. ڕاسپاردەی دامەزراوەیەک بۆ پێڕاگەیشتن و حەواندنەوەی میوانان ۲. کەسێ کە لە کەرەسەیەکی هاتوچووی گشتیدا لە موسافرەکان پەزیرایی دەکا ‹مهماندار هواپیما: میوانداری فڕۆکە›.

مهماندوست / mehmāndûst/: صفت. میوانخۆشەویست؛ مێمان‌دۆست؛ مێڤانهەوین؛ میوانەوین؛ میوان‌دۆست؛ وجاخ؛ میوانگر؛ بەخزمەت؛ هۆگر و حەز لە میوان. هەروەها: **مهمان‌دوستی**

مهمانسرا / mehmānsarā ، ـها/:/اسم. ۱. موتێل؛ میوانخانەی ناو ڕێگە ۲. شوێنێکی سەر بە دامەزراوەیەک لە شارێکدا کە ئەندامانی کاتی سەفەر بۆ ئەو شارە، لەوێ دەبن.

مهمان‌نواز / mehmān.navāz/: صفت. میوان‌دۆست؛ میوانخۆشەویست؛ وجاخ؛ میوانگر؛ میواندار؛ وجاخدار؛ میهماندار؛ هۆگر و هۆکارەی میوان ڕاگرتن ‹مردم ایلام خیلی مهمان‌نواز هستند: خەڵکی ئیلام زۆر میوان‌دۆستن›.

مهمان‌نوازی / mehmān.navāzî ، ـها/:/اسم. میوان‌دۆستی؛ میوانخۆشەویستی؛ میوانداری؛ پێڕاگەیشتن و میهرەبانی لەگەڵ میواندا.

مهمانی / mehmānî ، ـها/:/اسم. میوانی؛ مێوانی؛ مێمانی؛ میڤانی؛ مەیمانی؛ میهمانی؛ میهڤانی؛ قبوولی؛ قوبلی؛ میرفانی؛ دەعوەت؛ خرێفەک: ۱. ڕێورەسمی بانگهێشتن و پەزیرایی لە میوانان ‹آرام مهمانی داده است: ئارام میوانی داوە› ۲. شوێنی بەڕێوە چوونی میوانی ‹دیشب مهمانی بودیم: دوێشەو لە میوانیدا بووین› ❋ **میهمانی**

▣ **به مهمانی رفتن**: بۆ میوانی چوون؛ چوونە میوانی؛ بەشداری‌کردن لە ڕێورەسمی میوانیدا.

مهمل[1] / mohmal ، ـات/: [عربی]/اسم. [دستور] ۱. بێ‌مانا؛ وشەیێ کە بە تەنیا مانایەکی نیە و دەگەڵ وشەی تردا دێ (وەک کاغەز «ماغەز»، کتێو «متێو») ۲. تایبەتمەندی پیتێک کە خاڵی نیە (وەک «س» و «ح»).

مهمل[2]: صفت. بێخۆ؛ بێهوو: ۱. خوێڕیلە؛ بە کارنەهاتوو؛ بەکەڵک‌نەهاتوو؛ بێکارە؛ دەردنەخۆر؛ دەردنەخواردگ؛ دەردنەوەر؛ بێ‌کەڵک ‹آدم مهمل؛ کار مهمل: مرۆی خوێڕیلە؛ کاری بێخۆ› ۲. بێ‌مانا؛ بێ‌بەهرە؛ بێ‌قازانج ‹حرف مهمل؛ فکر مهمل: قسەی بێ‌مانا؛ بیر و خەیالی بێخۆ›.

مهملات / mohmalāt/: [عربی]/اسم. هیچکەوپووچکە؛ هیچەکە و پووچەکە؛ شتی بێ‌مانا و بێ‌کەڵک.

مهمل‌بافی / mohmalbāfî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. گەوجانەڕێسی؛ کار و ڕەوتی بڕێش‌کردن؛ ڕێسانی قسەی بێخۆ و بێ‌مانا.

مهمل‌گویی / mohmalgûyî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. گەوجانەوێژی؛ گەوجانەڕێسی؛ گەوجەگەوج؛ کار و ڕەوتی گوتنی قسەی بێ‌مانا و پووچەڵ.

مهمیز / mehmîz ، ـها/: [از عربی]/اسم. ۱. مامزە؛ مامز؛ مامێز؛ میهمۆز؛ مەهمێز؛ مەمووز؛ زەخت؛ چەنگ؛ زیخت؛ دەرزیک؛ ئاسنێکی نووک‌تیژە، سوار لە پاشپانیەی چەکمەی قایمی دەکا و پێی لە تەڕادی ئەسپی دەدا و تاوی لێ دێنێ.

▣ **زیر مهمیز کشیدن** ☜ زیر[3]

مهنامه / mahnāme ، ـها/:/اسم. [مخفف] مانگ‌نامە؛ گۆڤاری مانگانە.

مهناوی / mahnāvî ، ـها؛ ـان/:/اسم. گرووبانی هێزی چەکداری دەریایی.

مهندس / mohandes ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی از هندسه/ معرب از پهلوی]/اسم. ئەندازیار؛ موهەندیس: ۱. دەرچووی زانکۆی ئەندازیاری ۲. نژیارڤان؛ ئارشیتکت؛ ئەندازیاری گەلالە داڕژتنی خانوو.

مهندسی / mohandesî/: [عربی]/اسم. ئەندازیاری؛ موهەندیسی: ١. کار یان پیشەی ئەندازیار: *الف)* فەننی نەخشەڕێژی ماشین ب) گۆڕان و ڕێکخستنی دیاردەکان ‹مهندسی ژنتیک: ئەندازیاری ژنیتیک› ٢. کاربەری زانست بەتایبەت بیرکاری و فیزیک، بۆ کەڵک بردن لە تایبەتمەندی ماک و وزە لە سروشتدا، بە شێوەی پێکهاتە، بەرهەم، دەزگا و شتی‌تر.

▣ **مهندسی سازه**: لقێک لە ئەندازیاری سەبارەت بە گەڵاڵەداڕێژی بۆ خانووبەرە بە شێوەیەک کە لە بەرانبەر بوومەلەرزە و مەترسی‌تر ەوە نەڕووخێ. هەروەها: **مهندسی برق؛ مهندسی سیستم؛ مهندسی سویل و...**

مهوع / mohavve'/: [عربی] صفت. قیزەون: ١. دڵ‌شێوێن؛ دڵ‌هەڵشێوێن؛ هێڵنجهێنەر؛ هێڵنجاوەر؛ هۆی ڕشانەوە؛ هۆی حاڵ خراپ بوون ٢. *[مجازی]* زۆر ناخۆش و نالەبار ‹غذای مهوع: چێشتی قیزەون›.

مهیا / mohayyā/: [عربی] صفت. ساز؛ تەیار؛ بەرهەڤ؛ چێ؛ گیف؛ پەرداغ؛ پەرداخ؛ چاخ؛ سازکری؛ کارکری؛ ئامادە بۆ کار یان بۆ سەفەر ‹برای رفتن مهیا شدیم: بۆ ڕۆشتن ساز بووین›.

▣ **مهیا شدن**: چلیان؛ ساز بوون؛ کارکرن؛ درووس بوون؛ دروست بوون؛ خۆ ئامادە و تەیارکردن. هەروەها: **مهیا بودن؛ مهیا ساختن؛ مهیا کردن**

مهیب / mahîb/: [عربی] صفت. بەسام؛ ترسناک؛ بەخۆف؛ بەمەترسی؛ سامدار؛ جێگەی ترس؛ بە هەیبەت؛ زەرندە ‹صدای مهیب: دەنگی بەسام›.

مهیج / mohayyec/: [عربی] صفت. زیچێن؛ هەستبزوێن؛ هەستهرووژێن.

می / mey/: اسم. ١. *[ادبی]* مەی؛ بادە؛ مەهە؛ خواردنەوەی ئەلکولی کە مرۆ مەست دەکا بەتایبەت شەراو ٢. ☜ **مِه ـ٢**

می[1] / mî/: [فرانسوی] اسم. *[موسیقی]* می؛ سێهەمین نۆتی گاڤی دیاتونیک.

می‌ـ[2]: *پیشوند*. دەـ؛ ئەـ؛ مەـ؛ مـ؛ نیشانەی درێژەدار بوونی کار ‹می‌آمد؛ می‌گویم: دەهاتم؛ ئەڵێم›.

ـ می / omî/: *پسوند*. ـەمی؛ نیشانەی بوون لە ڕیز، پلە یان جێگەیەکی دیاریکراودا ‹یکُمی: یەکەمی›.

میادین / mayādîn/: [عربی] جمعِ ☜ **میدان**

میان / miyān/: اسم. ١. ناو؛ نێوان؛ ناوەڕاست؛ نێوەڕاست؛ ناوەڕاس؛ ناوڕاس؛ مابەین؛ نابەین؛ بەین؛ مابین؛ مابێن؛ مەیان؛ میان؛ مینە؛ مینجا؛ دڵێ‌ڕاسە؛ نافی ‹میان کوچه: ناوِ کۆڵان› ٢. ناوەند؛ چۆنگ ‹از میان به دو نیم کرد: لە ناوەندەوە کردیە دوو بەش› ٣. *[ادبی]* کەمبەر؛ ناوقەد؛ نەوق؛ قەد؛ کەمەر؛ کەمەرە ‹میان کوه: کەمبەری کێو›.

▣ **در این میان**: لەم ناوەناوە؛ لەم ناوەدا؛ لەم وەختە؛ لەم وەختا؛ لەم ناوا؛ لەم بەینەدا؛ لەم بەینا؛ لەم بەینە؛ لەم کاتەدا؛ لەم کاتە؛ لەم کاتا؛ چی وەختەنە؛ چی بەینەنە ‹در این میان شوهرش هم رسید: لەم ناوەناوە شووەکەیشی گەیی›.

یک در میان: یەکان‌یەک؛ یەک‌نەیەک؛ یەک نا یەک؛ یۆ ناو یۆ؛ بە مەودایەکەوە ‹درختها را یک‌درمیان قطع کردند: دارەکانیان بەکان یەک بڕیەوە›. هەروەها: **دو در میان**

▣ **به میان آمدن**: ١. هاتنە ئاراوە؛ هاتنە پێشەوە؛ هاتنە نێوەوە؛ ئامای دڵێ ‹حرف ورزش به میان آمد: قسەی یاری هاتە ئاراوە› ٢. هاتنە بەین؛ دەست تێوەردان ‹پای بیگانه به میان آمد: پای غەوارە هاتە بەین›. هەروەها: **به میان آوردن؛ به میان کشیدن؛ در میان بودن**

در میان گذاشتن: کێشانە پێشەوە؛ هێنانە بەین؛ قسە لێ‌کردن؛ باس لێ‌کردن؛ هێنانە بەرەوە؛ هێنانە ئاراوە ‹موضوع عروسی را با او در

میان گذاشتم: باسی زەماوەندم لەگەڵیدا کیشایە پیشەوە›.

میان / miyāne/: حرف. نێوان؛ لە نێوان؛ نێو؛ نێوانی: ۱. لە نێو؛ لە ناو؛ نێوی؛ دلێو؛ بەینوو؛ بەینی؛ لە بەینی ‹میان چهار نفر تقسیم شد: لە نێو چوار کەسدا بەش کرا› ۲. بەینی؛ بەینوو؛ لە یەکێکەوە تا یەکێکی تر ‹میان آن دو شهر پنجاه کیلومتر فاصله بود: لە نێوان ئەو دوو شارەدا پەنجا کیلۆمتر مەودا بوو› ۳. لە نێو؛ لە ناو؛ دە نێو؛ ناوی؛ دلێو؛ دلێ؛ بەینوو؛ لە بەینی ‹میان لباس‌ها بود: لە نێو جلەکاندا بوو› ٤. لە بەین؛ بەین؛ لەمەڕ لایەن و ئەندامانداا ‹میان آنها شباهت زیادی وجود دارد: لە نێوانیاندا وێکچوویەکی زۆر هەیە› ۵. لە ناو؛ لە نێو؛ دە نێو؛ لەگەڵ؛ چنی؛ چەنی؛ لەیل؛ لێل؛ لێل؛ وێڕا ‹میان مردم زندگی می‌کند: لەنێو خەڵکدا دەژی› ٦. لە ناو؛ لە نێو؛ بەینوو؛ بەینی؛ لە بەین؛ لە یەکێ لە دوو لایەنی کار یان کردەوەیەک ‹میان دو دولت جنگ درگرفت: لە نێوان دوو دەوڵەتدا شەڕ هەڵگیرسا› ۷. لە نێو؛ دلێ؛ ناو؛ لە ناو؛ بەینی؛ بە شێوەی هاوبەش ‹میان مردم شایعاتی وجود دارد: لە نێو خەڵکدا وتەوتێک هەیە›.

میانبر / miyānbar/: اسم. [گیاه‌شناسی] گۆشتی میوە؛ بەشی نێوان توێکڵ و تۆمی میوە.

میانبر / miyānbor/: صفت. قەدبڕ؛ قەیبڕ؛ لابڕ؛ سەربڕ؛ نێوانبڕ؛ نێوبڕ؛ ناوبڕ؛ ناڤبڕ؛ نوابڕ؛ لابڕ؛ نزیکترین ڕێ بۆ گەیشتن ‹راه میانبر: ڕێگەی قەدبڕ›.

▣ **میانبر زدن:** قەدبڕکردن؛ نێوان بڕین؛ ناڤبڕ لێدان؛ لابڕ لێدان؛ قەدبڕ لێدان؛ سەربڕ ڕۆشتن ‹میانبر زدم و جلوتر از آنها به خانه رسیدم: قەدبڕم کرد و پێش لەوان گەیشتمەوە ماڵ›.

میانپرده / miyānparde/: اسم. ۱. ـها/ بەینپەردە؛ پارچە شانۆیەکی کورت لە نێوان دوو بەشی بەرنامەیەکدا ۲. [زیست‌شناسی] دیافراگم: **میانشامەی رویانی**

میان‌تهی / miyāntohî/: صفت. ۱. بۆش؛ هلۆل؛ هەرۆل؛ هولۆل؛ ناوبەتاڵ؛ نێوبەتاڵ؛ ناوخاڵی؛ کولۆر؛ کلۆر؛ کوللۆر؛ قورۆل؛ قلۆر؛ بە بۆشایی و هەراوی لەناوەوە ۲. والا؛ بەتاڵ؛ پووت؛ بێناوک؛ بێکاکڵ؛ پووچ؛ قەڵپووت؛ پووک؛ خافوور؛ والا؛ پووچەڵ؛ بێناوەرۆک.

میانجی / miyāncî ، ـها/: اسم. ناوبژی؛ نێوبژی؛ ناڤبژی؛ ناوبجی؛ ناڤچی؛ ناڤچیت؛ نێونجی؛ مەنجی؛ برەڤان؛ بەریوان؛ بەریڤان؛ بەرەڤان؛ بەیس؛ بێس؛ هەجاس؛ هاجاس؛ هاجاسکەر؛ ناوبژێکەر؛ ناوبژیکار؛ نێوبژەکەر؛ نێوبژیکەر؛ ناڤبژیکەر؛ ناوجیکەر؛ ناوجێکەر؛ نێوانجیکەر؛ ناوەندیار؛ مەنجی؛ کەسێ کە تێدەکۆشێ دوو دژ ئاشت کاتەوە و شەڕ و کێشەیان داکوژێنێ.

میانجیگری / miyāncîgarî ، ـها/: اسم. هەجاسی؛ ناوبژێکەری؛ بەریڤانی؛ ناوجیکەری؛ ناوجێکەری؛ بەرەڤانی؛ کار یان ڕەوتی نێوان کردن؛ نێوبژیکردن.

میاندار / miyāndār ، ـها؛ ـان/: اسم. ۱. مەیاندار؛ پێشەوای چالاکی وەرزشی لە زۆرخانەدا کە وەرزشکارانی دیکە لەو چاو دەبڕن ۲. [مجازی] قوێخا؛ قەیخا؛ ڕێبەر یان بەڕێوەبەری کاروباران ‹هر جا عروسی یا عزایی داشتند او میاندار مجلس بود: لە هەر کوێ شایی و شینێکیان دەبوو، ئەو قوێخای کۆڕەکەیان بوو›. هەروەها: **میانداری**

میاندل / miyāndel/: اسم. ۱. ☜ **میانشامە** ۱. ناودڵ؛ ناوەڕاست؛ نێوەڕاست؛ نێوان؛ چەق و ناوەڕاسی هەر شتێک.

میاندوره / miyāndowre, -do:re ، ـها: [فارسی/عربی] اسم. نیوەنیوەی ڕەوت یان زنجیرە چالاکیەک.

میانزیوی / miyānzîvî/: اسم. میزوزۆئیک؛ چوارەمین قۆناخی مێژووی زەوی کە گواندارن و پەلەوەران تێیدا سەریان هەڵدا و بە دەورانی دووهەم دەناسرێت.

میانسال / miyānsāl ، ـها؛ ـان/: *صفت.* کال؛ کالـه؛ کامڵ؛ نیڤنجی؛ قەرت؛ ناڤساڵ؛ نێوان‌ساڵ؛ نـە پیر و نە لاو بە تەمـەنێک لـە نێوان ٤٠ تـا ٥٥ ساڵدا.

میانشامه/ miyānšāme/: *اسم. [کالبدشناسی]* ناودڵ؛ چـینی نێوەنـدی ماسـوولکەکانی دەوری دڵ: **میاندل**ـ١

◙ **میانشامه‌ی رویانی** ☜ **میانپرده**ـ٢

میانطوسـی / miyāntûsî ، ـهـا/: *اسم.* گیایـەکی ڕازاوەی دوو ساڵانە لە گـوزروان دەچـێ، گوڵـی درشت و بەری ڕەش و بریقەدار دەگرێ.

میانگیر / miyāngîr ، ـها/: *اسم.* نێـوان‌گـر؛ لەتـە، کەرستە یان ماکێ کە لە ماشین یان ئامرازێکدا، بەر بە لێدان، لێخشان و وەزەن دەگرێ.

میانگین / miyāngîn ، ـها/: *اسم.* ناڤـین؛ ناڤـنج؛ مام‌ناونجی؛ دەستە؛ ناوگین؛ ناونجی؛ بەینی زۆر و کەم؛ ڕادەی ناوەڕاست.

میانمـــدت / miyānmoddat/: [فارسـی/ عربـی] *صفت.* نێوان‌خایەن؛ ماوەی نە درێژ نە کورت.

میانونــد / miyānvand ، ـهـا/: *اسـم. [دسـتور]* نێوان‌گر؛ ناوگر؛ پیتـێ کـە دەچێتـە نێـوان دوو وشە و وشەیەکی نوێ دروست دەکا (وەک «ـاو» لە «گەرماوگەرم» و «و» لە «دەستودوو»دا).

میانه / miyāne/: *اسم.* نێوان: ١. چۆنگ؛ پونگاڵ؛ نیڤ؛ دڵێ‌ڕاسە؛ داگ؛ گۆڕ؛ خاڵ یان بۆشـاییەک لـە نزیـک ناوەنـدەوە ‹میانـه‌ی میدان: نێوانـی مەیدانەکـە› ٢. چـەق؛ بـەین؛ مابـەین؛ ناڤـدار؛ ناڤبەین؛ دۆمـەی؛ ناڤـبەر؛ ناڤـبرک ‹میانـه‌ی راه: چەقی ڕێگا› ٣. میانە؛ نیڤی؛ نـاونجی؛ نێـونجی؛ ناڤنج؛ مامناوەند؛ چەنیـەتی یـان چۆنیەتیـەکی ناوەڕاسـت و بـە دوور لـە هێواشـی و تونـدی ‹میانـه‌رو: میانـەڕۆ› ٤. *[هندسـه]* لەتـە هێڵـێ کـە سەری سێ‌گۆشەیەک بـە لاسـکی ڕووبـەڕووەوە دەلکێنـێ و دەیکاتـە دوو بەشـی یەکسـانەوە ٥. *[مجازی]* مەیانە؛ بەین؛ میانە؛ مەینە ‹میانه‌شان خوب نیست: بەینیان خۆش نیە›.

◙ **میانـه‌ای نداشـتن**: *[مجـازی]* بـەین نـەبوون؛ بەین‌خۆش نەبوون؛ نێوان‌خۆش نەبوون؛ بەین وەش نەبیەی ‹او با ورزش میانه‌ای ندارد: لەگـەڵ وەرزشدا بەینی نیە›.

میانه را گرفتن: *[مجازی]* بـەین خـۆش‌کـردن؛ کەفتنـە بـەین؛ نـاکۆکی داکوژانـدن و ئاشـت کردنەوەی دوو لایەنی دژبەیەک.

میانه‌ی کسی با دیگری به هم خوردن: *[مجازی]* نێوان دوو کەس تێکچوون؛ بەین شێویان.

میانه‌ی کسی بـا دیگـران شـکراب شـدن ☜ **شکراب**

میانه‌بالا / miyānebālā/: *صفت.* باڵاناوەنـدی؛ نـە کورت و نە درێژ.

میانه حال / miyānehāl/: [فارسـی/ عربـی] *صفت. [مجـازی]* حـاڵ‌ناوەنـدی؛ نـە دەسـتەنگ و نـە دەوڵەمەن.

میانـه‌رو / miyānerow ، ـهـا/: *صفت. [مجـازی]* میانەڕۆ؛ نە زۆر توند و نە زۆر شل لە مەبەست و ئاکاردا.

میانـه‌روی / miyāneravî ، ـهـا/: *اسم. [مجـازی]* میانەڕۆیی؛ بار و دۆخی میانەڕۆ بوون.

میانی / miyānî ، ـها/: *صفت.* ناوەنـدی؛ نـاوانی؛ نێوانی؛ ناوەندین؛ ناوەنجی؛ میانی؛ لە ناوەڕاست و نێواندا ‹گوش میانی: گوێی ناوەندی›.

میـانین / miyānîn/: *صـفت. [ادبـی]* ناوەنـدی؛ نێوانی؛ ناوەنجی؛ میانی؛ ناوەندین.

می‌پرست / meyparast ، ـها؛ ـان/: *صفت. [مجازی، ادبی]* مـەی‌پـەرس؛ مـەی‌پەرسـت؛ مەیـدۆس؛ هۆگری خواردنەوەی ئەلکولی.

میت / mayyet, meyyet ، ـها؛ اموات/: [عربی] *اسم.* تەرم؛ مەیت؛ مردوو؛ مـەردە؛ مـردگ؛ مـردووی مرۆڤ ‹مثل میّت دراز به دراز افتاده بود: وەک تـەرم درێژاودرێژ کەوتبوو›.

میترائیسـم / mîtrā'îsm/: [پهلوی/ انگلیسـی] ☜

مهرپرستی
میترایــوز / mîtrāyûz /: [فرانسوی]اسم. [نظامی] مترالیوز؛ ئاگربار؛ شێستیر؛ ڕەشاش.
میتــــولژی / mîtolojî /: [فرانســــوی]اســــم. ۱. دیــرۆکناســـی؛ ئوستوورەناســـی ۲. /ــهــا/ دیرۆک؛ دێرۆک؛ ئوستوورە.
میتینگ / mitîng ، ـها/: [انگلیسی]اسم. میتینـگ؛ گور؛ ڕەوتی کۆ بوونەوەی تاقمێ لـە خەڵـک بـۆ دەربڕینی خواست و هەستیان.
▣ **میتینــگ دادن**: کــۆڕگرتن؛ خــڕ بوونــەوە؛ ڕێخستنی کۆ بوونەوەیـەک و بەتایبـەت وتـار دان لەوێ.
میثاق / mîsāq ، ـها؛ مواثیق/: [عربی]اسم. پـەیمان؛ بەڵێن؛ عەهد.
میجر / meycer ، ـها/: [انگلیســی]اسم. [نامتـداول] مەیجیر؛ سەرگورد.
میخ / mîx ، ـها/: اسم. بسـمار؛ بزمـار؛ پسـماری؛ مێخ؛ قەمتەر؛ میلەیەکی خەڵەڵـە یـان قـووچی نووکتیژ و سەرپان، بۆ تێهەڵچەقان و کوتـان و قـایمکـردن یـان بەسـتنەوەی شـتێک بـە شوێنێکەوە.
▣ **میخ زدن**: مێخکوتان؛ بزمارکوتان؛ مێخ/ بزمار لێدان؛ پسمارەرەکوەی؛ مێخکوای ‹دو تـا میخ بزن به این میز: دوو بزمار بکوته بەم مێزەدا›.
میخ شدن: [مجازی، گفتاری] مێخکـوت بـوون؛ وشک بوون؛ لە جێ خۆ وشـک بـوون ‹همین جور جلوی میز میخ شده بود: هەروا لە بەر مێزەکەدا مێخکوت ببوو›.
میخ کاری را کوبیدن: [مجازی] بزماری کارێک داکوتان؛ کار گەیاندنە ڕادەیەک کە جێبەجێ بوونی مسەوگەرە ‹میخ ریاستش را کوبید: بزماری سەرۆکی خۆی داکوتا›.
میخ کردن: ۱. داکوتان؛ ئەرەکوەی؛ بـە بزمـار کوتان ‹این عکس را میخ کن به دیوار: ئـەو وێنـە داکوتە بـە دیوارەکـەدا› ۲. [مجازی] مێخکـوت کردن؛ وشککردن؛ کەسێک بە پاوە ڕاگرتن.
میخانه / meyxāne ، ـها/: اسم. [ادبی] مەیخانـە؛ شــەرابخانە؛ شــەراوخانە؛ شــوێنی ڕانــان و خواردنەوەی مەی: **میکده**
میختن / mîxtan /: [از کردی] مصدر. لازم. [قـدیمی] میزتن؛ میسـتن؛ میزیـان؛ مێزیـان؛ میزکـردن؛ گمێزکردن/ کەردەی.
میخچه / mîxče ، ـهـا/: اسم. بزمـارۆک؛ بزماتـە؛ بزمەتـە؛ بزمـارە؛ بسـمارە؛ مسـمار؛ بسـمارک؛ کەنگرۆشـک؛ کـەنگرۆک؛ مێخەکـە؛ مێخچـە؛ نیخچـک؛ پـۆڕگی ڕووش و ئەسـتووری سـەر پێست کە بە هۆی زۆر کوتانەوەی شـوێنێک لـە پێست، بەتایبەت لە ژێر پێ و لەپی دەست و لە سەر قامکی دەست و پێ بەدیدێ.
میخطویله / mîxtavîle ، ـها/: [فارسی/ عربی]اسم. ئاریخ؛ ئاخیە؛ ئارنج؛ ئۆلـک؛ مـێخزنجیـر؛ سـکە؛ مەڕبەند؛ مێخسـکە؛ کلـب؛ گوڵـمیخ؛ گوڵـمێخ؛ میخانە؛ بزماری زلی سەر گۆپتکە.
میخک / mîxak ، ـها/: اسم. مێخەک؛ مێخـەکی؛ خەوناوکە: ۱. دارچکێکی جوانی گەڵا هەمیشـە شینی باریک و بەرامبەر بە یەکە ۲. گوڵـی ئـەو دارچکە کە زۆر بۆنخـۆش و هەمەڕەنگەیـە و بـۆ دەرمان دەشێ.
میخکش / mîxkeš ، ـهـا/: اسم. ۱. بزمـارکێش؛ مێخهەڵـکێش؛ گازکـەرەکی؛ گـازکی مـێخ پـێ هەڵکێشان ۲. گاز؛ گازئەمور؛ ئەموڕدەس.
میخکـــوب / mîxkûb /: صـفت. ۱. بزمــارڕێژ؛ بزمــارکوت؛ بــە بزمــار قــایمکـراو ۲. [مجـازی] مێخکوت؛ وشک؛ نەجووڵ؛ نەجم.
▣ **میخکــوب شــدن**: [مجـازی] وشــک بــوون؛ مێخکوت بوون؛ لە جێی خۆ وشـک بـوون ‹از ترس در جای خود میخکـوب شـدم: لـە ترسـان لـە جێی خۆم وشک بـووم›. هـەروەها: **میخکـوب کردن**
میخکوبی / mîxkûbî /: اسم. مـێخڕێـژی؛ کـاری

داکوتانی مێخ بە شتێکدا بۆ قایم‌کردنی.

میخکی / mîxakî/: *اسم.* مێخەکی؛ ڕەنگی مێخەک؛ سووری تۆخ و مات.

میخوارگی / meyxāregî/: *اسم.* *[ادبی]* ١. مەینۆشی؛ مەی‌خوەری؛ کاری مەی خواردنەوە ٢. چەشتەیی و هۆکارەیی مەی خواردنەوە.

میخواره / meyxāre ، ـها؛ ـگان/: *صفت.* مەینۆش؛ مەیخۆر؛ مەیخۆرەوە؛ شەراوی؛ هۆگر و هۆکارەی مەی خواردنەوە.

میخواری / meyxārî/: *اسم.* مەینۆشی؛ مەیخۆری؛ کاری مەی خواردنەوە.

میخوش / meyxoš/: *صفت.* مەیخۆش؛ مێخۆش؛ مێخوەش؛ مزر؛ تامزر؛ ترش و شیرین.

میخی / mîxî/: *صفت.* ١. مێخی؛ بزماری؛ وەک بزمار ٢. خط میخی ☜ **خط**

میدان / meydān ، ـها؛ میادین/: *اسم.* مەیدان؛ مەیان؛ فێز؛ گۆڕەپان: ١. ئاقارێکی خڕ لە بڕگەی چەند شەقامدا ‹میدان آزادی: مەیدانی ئازادی› ٢. مەودایەک تا چاو هەتەر دەکا ٣. کاد؛ قات؛ هێل؛ هێڵ؛ شەڕگە؛ مەیدانی ململانێ و شەڕ ٤. قات؛ کاد؛ زەوینی کایە و وەرزش ٥. ئاقارێ کە دەوراندەوی دووکانە و شتێکی دیاریکراوی لێ دەفرۆشن ‹میدان ترەبار؛ میدان میوە: مەیدانی تەرەبار؛ مەیدانی میوە› ٦. ئاقار و بۆشاییێ کە لە ژێر کاریگەری شتێکدایە ‹میدان مغناطیسی: مەیدانی میگناتیسی› ٧. ئەو ئەندازە لە شوێن کە لە چاویلکەی کەرستەیەکەوە دەبینرێ ‹میدان دید: مەیدانی دیتن› ٨. *[مجازی]* جێگەی کار و چالاکی ‹میدان عمل: مەیدانی تێکۆشان›.

▣ میدان اعدام: گۆڕەپانێک بۆ کوشتنی حوکم‌دەرچووان.

میدان الکتریکی/ برقی: مەیدانی کارەبایی؛ بۆشایی لە ژێر کارتێکردنی بارێکی کارەبایی.

میدان جاذبە/ گرانش: مەیدانی ڕاکێشی؛ مەیدانێ کە لەوێدا شتێک، شتێکی‌تر بۆ لای خۆی ڕادەکێشێ.

میدان مغناطیسی: مەیدانی میگناتیسی؛ بۆشایی لە ژێر کارتێکردنی ئاسنڕفێن یان سیمێک بە ڕەوتی کارەباییەوە.

میدان مین: مەیدانی مین؛ ئاقارێ کە مین‌ڕێژ کراوە.

▣ میدان دادن: *[مجازی]* بە دەمەوە دان؛ هەل و دەرفەت پێدان؛ دەرفەت دان؛ مەیان پێدان ‹اگر به او میدان بدهی می‌دانی چکار می‌کند؟: ئەگەر بدەی بە دەمیەوە، دەزانی چدەکا؟›.

از میدان بدر کردن: بەزاندن؛ شکاندن.

به میدان آمدن: هاتنە مەیدانەوە؛ بەرهەڤی کار یا چالاکی بوون ‹بعد از آن ناپلئون به میدان آمد و دوران دیکتاتوری تازه‌ای آغاز شد: پاشان ناپیلێۆن هاتە پێش دەورانی ملهوڕیەکی تازە دەستپێکرد›.

به میدان آوردن: *[مجازی]* هێنانە گۆڕ/ گۆڕێ؛ هێنانە پێشەوە؛ هاوردنە بەرەوە؛ هێنانە مەیدانەوە؛ نانە بەر کار و چالاکی ‹انگلیسی‌ها او را به میدان آوردند: ئینگلیسیەکان هێنایانە گۆڕێ›.

میداندار / meydāndār ، ـها؛ ـان/: *اسم.* مەیداندار؛ مەیاندار: ١. سەرپەرستی مەیدان (وەک مەیدانی سەبزی و میوە) ٢. دووکانداری نێو وەها مەیدانێک ٣. ئەو کەسەی زنجیرەکارێک سەرپەرشتی دەکا و بەڕێوەی دەبا. هەروەها: **میدانداری**

میدانگاه / meydāngāh ، ـها/: *اسم.* گۆڕەپان؛ شوێنێکی بەرباز لە ناوەڕاستی ڕێگا یان لە نێوان چەن خانووبەرەدا ‹وسط میدانگاه درخت نارون سرسبزی بود: چەقی گۆرەپانەکە ناروەندێکی چڕی لێ بوو›: **میدانگاهی** *[گفتاری]*

میدانگاهی / meydāngāhî/ ☜ **میدانگاه**

میدانی / meydānî/: *صفت.* مەیدانی؛ مەیانی؛ سەر بە مەیدان ‹ورزش میدانی: وەرزشی

مەیدانی›.

میر ۱ / mîr/: [از عربی]/اسم. ۱. سەیید؛ سەیی ۲. [مخفف] میر؛ ئەمیر.

میر- ۲: پیشوازه. میر- ؛ سەرۆک؛ سەرەک ‹میراب: میراو›.

میرا / mîrā/: صفت. [ادبی] نەمێن؛ نەمەن؛ بە تایبەتمەندی لە ناو چوون و فەوتانەوە.

میرائی / mîrā'î/ ☜ **میرایی**

میراب / mîrāb ، ـها؛ ـان/: [از عربی/ فارسی]/اسم. وەراز؛ میراو؛ ئاریختێ؛ میراڤ؛ مەرداب؛ کەراخ؛ ئەو کەسەی بە سەر بەش‌کردنی ئاودا ڕادەگا.

میراث / mîrās ، ـها؛ مواریث/: [عربی]/اسم. هشتە؛ کالکی؛ میراس؛ پاشماگە؛ میرات؛ جامەنە؛ کەلەپوور؛ کەلەپوور؛ ئەوی لە کەسێکەوە بۆ پاشماوەکانی دەمێنێتەوە.

میراث‌خوار / mîrāsxār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. میرات‌بەر؛ میرات‌گر.

میراخور / mîrāxor ، ـها؛ ـان/: [از عربی/ فارسی] /اسم. میراخوڕ؛ کەسێ کە بە سەر تەویلەی خان و شادا ڕادەگا.

میراندن / mîrāndan/: مصدر. متعدی. // **میراندی:** مراندت؛ **می‌میرانی:** دەمرێنی؛ **بمیران:** بمرێنە// ۱. مراندن؛ مرانن؛ مرنەی؛ مرنای؛ کوشتن؛ مەرگ بڕین ۲. هەڵپلۆسکاندن؛ تەفروتوونا کردن؛ لەناو بردن ۳. کوژاندن؛ کوژاندنەوە؛ دامرکاندن؛ داتەمراندن؛ ئەوەکوشنەی؛ کوشنایوە؛ ئەرەمرنەی. هەروەها: **میراندنی**

■ **صفت فاعلی: میراننده** (مرێنەر)/ **صفت مفعولی: میرانده** (مرێنراو)/ **مصدر منفی: نمیراندن** (نەمراندن)

میرایی / mîrāyî/: اسم. ۱. نەمێنی؛ دوخ یا چۆناوچۆنی نەمان ۲. ڕەوتی داکشانی داوێنەی لەرە یان بزووتنی شەپۆلێک * **میرائی**

میرزا / mîrzā/: [از عربی/ فارسی]/اسم. [قدیمی] میرزا: ۱. ـها؛ ـیان/ مونشی؛ نویسیار؛ نووسنە ۲. ڕێزناوێک بۆ خوێندەواران بێجگە مەلا ‹میرزا حسین: میرزا حوسەین› ۳. ڕێزناوێک لە پاش ناوی شازادەکان ‹عباس میرزا: عەباس میرزا›.

میرزابنویس / mîrzāben(e)vîs ، ـها/: [از عربی/ فارسی]/اسم. [تعریض] میرزابنووس: ۱. نویسیار؛ مونشی ۳. ئەو کەسەی لە نووسینگەدا کاری کەم‌بایەخی لە ئەستۆدایە.

میرزاقاسمی / mîrzāqāsemî/: [از عربی/ فارسی/ عربی]/اسم. میرزاقاسمی؛ چێشتێکی ئێرانی تایبەتی ناوچەی گیلانە لە باینجان، تەماتە، هێلکە، ڕۆن، سیر و خوێ دروست دەکرێ و لەگەڵ نان یا کەتەدا دەیخۆن.

میرزاقشمشم / mîrzāqašamšam ، ـها/: [از عربی/ فارسی/ از عربی]/اسم. [مجازی، گفتاری] باجی قشەمشەم؛ کەسێک کە زۆر بە خۆدا دێ و بە نابەجێ خۆی گەورە نیشان دەدا.

میرزاقلمدان / mîrzāqalamdān ، ـها/: [از عربی/ فارسی/ معرب/ فارسی]/اسم. [گفتاری] هەڕەمووکەر؛ مرۆی باریکەلە کە بە ئینجەوفینجە قسە دەکا.

میرشکار / mîršekār ، ـها؛ ـان/: [از عربی/ فارسی] اسم. [قدیمی] میرشکار؛ سەرکردەی ڕاوچیان.

میرغضب / mîrqazab ، ـها؛ ـان/: [از عربی/ عربی] /اسم. میرغەزەب؛ جەللاد؛ کاربەدەستی شا و خان بۆ کوشتن و ئازار دانی خەڵک.

میز / mîz ، ـها/: [مغولی]/اسم. میز؛ مێز: ۱. تەختەی بە پێچکە بۆ شت لە سەر دانان ۲. کەرستەیەکی وا بە نەختێ جیاوازیەوە بۆ کاری تایبەت ‹میز بیلیارد: مێزی بیلیارد› ۳. [مجازی] پۆست؛ پلە؛ مەقام ٤. [نجوم] وێنەیەکی گەردوونی پچووکە لە نیوەگۆی باشووری ئاسماندا.

▣ **میز اتو**: مێزی ئوتوو؛ مێزێکی باریکەلە بۆ ئوتوو لە سەر کێشان کە دەنووشتێتەوە.

میز گرد: [مجازی] کۆڕ؛ دانیشتنێک بۆ وت‌وویژ کە هەر کەس بۆی هەیە بە نۆرە بیر و ڕای

خۆی دەرببڕێ.

میزامپلی / mîzāmpelî/: [فرانسوی] ☜ **میزانپلی**

میزان[1] / mîzān/: [فرانسوی]/سم. ۱. لـ‌ـها/ ئەندازە؛ ئەنازە؛ شۆ ‹میزان درآمد شما چقدر است؟: ئەنـدازەی داهاتتـان چەنـدە؟› ۲. ☜ **ترازوو۲** ۳. ڕەزبەر؛ حەوتمین برجی ساڵ؛ یەکەم برجی پاییز ٤. لـها/[موسیقی] میزان؛ هەر کام لە پاژە زەربیەکانی ئاهەنگێک کە تا دوایی وەک یەک دووپاتـە دەبێتـەوە ‹میـزان دوضـربی: میزانـی دووزەربی›.

میزان[2]: صفت. کۆک؛ میزان؛ ڕێک ‹ساعت را میزان کردم، امروز حالم میزان نیست: سەعاتەکەم میزان کرد، ئەمڕۆ کۆک نیم›.

میزان‌الحراره / mîzānolharāre، ـها/: [عربی] /سم. گەرماپێو؛ دەماپێو؛ قیرات؛ ئامرازی شاندانی پلەی گەرما و سەرما.

میزانپلی / mizānpelî, mizānpelî/: [فرانسوی] /سم. میزامپـولی؛ ڕازاندنـەوەی قـژ بـە فـردان و پێچانەوە: **میزامپلی**

میزانسن / mîzānsen/: [فرانسوی]/سم. میزانسێن؛ کار و ڕەوتی ڕێکخستنی شوێن و ڕێی شانۆیاران و کەل‌وپەل لە سەر شانۆوە.

میزبان / mîzbān، ـها؛ ـان/: /سم. ۱. خانـەخوێ؛ خـاوەن‌مـاڵ؛ خانـەخوا؛ خانـەخوێگ؛ مێڤـاندار؛ مازووڤان؛ کەسێ کە یەک یان چەند میوانی بـۆ چووە ‹آزاد میزبان ما بـود: ئـازاد خانـەخوێمان بـوو› ۲. [پزشکی] وەرگر؛ کەسێ کە ئەنـدامێکی پێـوە پەیوەن دەکـەن ۳. [پزشکی] گیانـەوەرێک کـە لاکوتی هەیە ٤. [ورزش] تیمێک کـە لـە شـاری خۆیدا کایە دەکا.

میزبـانی / mîzbānî/: /ســم. ۱. مێوانــداری: مازووڤانی؛ خاوەن‌ماڵی ۲. کاری بـەڕێوە بـردنی میوان.

میزراه / mîzrāh/: [کردی/ فارسی]/سم. میـزۆک؛ ڕێ‌مێـز؛ میـزەڕۆ؛ ڕۆگـەی میـز پیـداهاتن لـە میزەڵدانەوە تا دەر.

میزنای / mîznāy/: [کردی/ فارسی]/سم. چـوچ؛ میزەڕۆ؛ لوولەی میز پێداهاتن لە گورچیلـەوە تـا میزەڵدان: **میزەنای**

میـزەنـای / mîzenāy/: [کـردی/ فارسـی] ☜ **میزنای**

میسر / moyassar/: [عربی] صفت. بووزخۆر؛ لـواو؛ شیاوی دەسکەوتن یان پێگەیشـتن. هـەروەها: **میسر بودن؛ میسر شدن؛ میسر کردن**

می‌سی‌سی‌پین / mîsîsîpiyan/: [انگلیسی]/سم. می‌سی‌سی‌پیەن؛ پێنجـەمین گـەڕ لـە دەورانی یەکەمی زەویناسی.

میسیون / mîs(i)yon، ـها/: [فرانسوی]/سم. لێژنە؛ شاند؛ کۆڕێک بـریتی لـە چەنـد کـەس کـە بـۆ کارێکی تایبەت بۆ شوێنێک بەڕێ دەکرێن.

میسیونر / mîs(i)yoner، ـها/: [فرانسوی]/سم. میسیۆنیر؛ ئەندامی لێژنەی بـەڕێکراو، بەتایبـەت ئەو کەسە کە بۆ ڕاگەیاندنی دینی مەسیحی بـۆ ولاتانی دی دەڕوات.

میش / mîš، ـها/: /سم. مەڕ؛ مەر؛ پەز؛ مێ؛ مێـە؛ مێیە؛ میە؛ مـێش؛ مهـی؛ میهـی؛ مەهـ ؛ مـەها؛ مەی.

میش‌مرغ / mîšmorq، ـها؛ ـان/: /سم. مێشەسی؛ چێـرگ؛ چـرگ؛ چـرک؛ باڵـندەیەکی زل و قەڵەوی هەڕەمەخۆر، بە لاقی درێژ و ئەستوور و سـەر و ملـی بـۆرەوە کـە نێرەکانیـان زلتـرن و هێلێک لە ملیانە.

میشن / mîšan/: /سم. ۱. چەرمی پەز ۲. تیمـاج؛ تیمانج؛ پێستی خۆش‌کراوی ئاژەڵ بـۆ ئاسـەڕی کەوش، کۆت و بەرگی کتێب.

میشوم / mîšûm/: [از عربی] ☜ **مَشئوم**

میشی[1] / mîšî/: /سم. مێشی؛ ڕەنگی قاوەیی کاڵ کە بۆ زەردی تۆخ دادەگەڕێ.

میشی[2]: صفت. مێشی؛ بە ڕەنگی قاوەیی کاڵ.

میعـاد / mî'ād، ـهـا/: [عربـی]/سـم. وادە؛ ژوان؛

جوان؛ بەڵێندراو ‹روز میعاد: جای میعاد: ڕۆژی وادە؛ جێ ژوان›.

میعادگاه / mî'ādgāh ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ژوانگە؛ میرە؛ جێ‌ژوان؛ جێگەی پێک‌گەیین.

میعـان / maya'ān/: [عربی]/اسم. کـار و ڕەوتی ڤەبوهوژین؛ بوونە تەوش؛ لە گاز/ هەڵمەوە بوونە تراو/ ئاو.

میقات / mîqāt ، ـها/: [عربی]/اسم. [ادبی] ژوانگـە؛ میرە؛ جێ‌ژوان.

میکا / mîkā ، ـها/:/اسم. میکـا؛ مـاکی کـانی لـە سیلیکاتی ڕەنگی و بێ‌ڕەنگ کە پەڕە ـ پـەڕەی زۆر ناسـکی لـێ‌دەردێ و لـە پیشەسـازیدا بەکەڵکە.

میکـادو / mîkādo/: [فرانسـوی]/اسـم. میکـادۆ: ۱. نـاوێ بـۆ ئیمپراتـوورانی ژاپـۆن ۲. جـۆرێ شیرینی وشک لە نانی بەستەنی و کاکاهوو.

میکانیک / mîkānîk/: [فرانسوی] ☜ **مکانیک**

میکانیکی / mîkānîkî/: [فرانسوی] ☜ **مکانیکی**

میکده / meykade ☜ **میخانه**

میکـــرب / mîkrob ، ـهـــا/: [فرانســـوی]/اســـم. ۱. هوورک؛جانـەوەرێ کـە بـە چـاو نابینـدرێ ۲. میکرۆب؛ گیانـداری یـەکجار ورد بەتایبـەت ئەوانەی کە دەبنە هـۆی نەخۆشـی گیانـەوەران (وەک باکتری، یەک‌سیللولی و کارگ) * **میکروب**

میکرب‌شناسی / mîkrobšenāsî ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی]/اسم. میکرۆب‌ناسـی؛ لقێـک لـە زانسـتی ژیناسی کە دەپەرژێتە سەر میکرۆب.

میکربـــی / mîkrobî/: [فرانســـوی] صـــفت. میکرۆبی: ۱. سەر بە میکـرۆب ‹بیمـاری میکربی: نەخۆشی میکـرۆبی› ۲. میکرۆباوی؛ بە میکـرۆب؛ میکروبدار ‹سبزی میکربی: سەبزی میکروباوی›.

میکرســـکپ / mîkroskop/: [فرانســـوی] ☜ **میکرُوسکُپ**

میکرفن / mîkrofon/: [فرانسوی] ☜ **میکروفُن**

میکرن / mîkron ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. میکـرۆن؛ یەکەی درێژایـی ئەوەنـدەی یـەک لـە ملیـۆنی میتر: **میکرومتر؛ میکرون**

میکروارگـانیسم / mîkro'orgānîsm ، ـهـا/: [فرانسوی]/اسم. هوورک؛ زیلە؛ هـەر جانـەوەرێکی ورد کە بە چاو نەبیندرێت.

میکروب / mîkrob/: [فرانسوی] ☜ **میکرُب**

میکروبیولـــوژی / mîkrobiyolojî/: [فرانســـوی]/اسم. میکرۆب‌ناسی.

میکروتم / mîkrotom/: [؟] ☜ **ریزبُر**

میکروســـکپ / mîkroskop/: [فرانســـوی]/اســـم. میکرۆسـکۆپ: ۱. [ـهـا/ وردبـین ۲. [نجـوم] کەلوویەک لە ئاسمـانی نیوەگـۆی باشـووریدا * **میکرسکپ؛ میکروسکوپ**

میکروسـکپی / mîkroskopî/: [فرانسـوی] صفت. ۱. میکرۆسـکۆپی ‹تصـویر میکروسـکپی: وێنـەی میکرۆسکۆپی› ۲. [مجازی] وردیلە؛ زۆر ورد.

میکروســـکوپ / mîkroskop/: [فرانســـوی] ☜ **میکرُوسکُپ**

میکـروفن / mîkrofon ، ـهـا/: [فرانسـوی]/اسم. میکروفۆن؛ دەنگبەر؛ ئامرازێکە شـەپۆلی دەنـگ بۆ بڵاو بوونەوە یان تۆمارکردن، دەکاتە شـەپۆلی ئەلکتریکی: **میکرُفن؛ میکروفون**

میکروفون / mîkrofon/: [فرانسوی] ☜ **میکروفن**

میکـروفیش / mîkrofîš ، ـهـا/: [فرانسـوی]/اسم. میکرۆفیش؛ پەڕەی میکرۆفیلمی، کە وێنەی زۆر وردی دەقێکی لە سەرە.

میکـروفیلم / mîkrofîlm ، ـهـا/: [فرانسـوی]/اسم. میکرۆفیلم؛ فیلمی زۆر ورد.

میکروکامپیوتر / mîkrokāmpiyoter, -kāmpiyûter ، ـهـا/: [از انگلیسـی]/اسـم. میکرۆکەمپیوتـەر؛ کەمپیوتەری ئاسایی کە کەرستەی تۆمـارکردنی لە ئامرازی یەکجار ورد پێکهاتووە.

میکرومتر / mîkrometr/: [فرانسوی]/اسم. ۱. [ـها/ میکرۆمیتـر؛ ئامێرێـک بـۆ پێـوانی مـەودای زۆر کـەم، کـە دەخرێتـە سـەر میکرۆسـکۆپ و

تەلەسکۆپ ۲. ☜ **میکرۆن**

میکرون / mîkron/: [فرانسوی] ☜ **میکرۆن**

میکروویـــو / mîkroveyv/: [فرانســوی] ☜ **مایکرووێو**

میکولژی / mîkolojî/: [فرانسوی]/اسم. قارچناسی؛ کارگناسی.

میگـرن / mîgren/: [فرانسوی]/اسم. سەرئاسێ؛ سەراسێ؛ شیشـنگ؛ لاژانەسەر؛ ژانەسـەرێکی تووشی تاوتاوەیـە، نـەخۆش دادەگـرێ و تێکـی دەدا.

میگسار / meygosār ، ـها/: اسم. [ادبی] مەیخۆرە؛ کەسێ کە بادە ئەخواتەوە.

میگســاری / meygosārî ، ـهـا/: اسـم. [ادبـی] مەیخۆری.

میگو / meygû ، ـها/: اسم. مـەیگوو؛ ئـەنگوش؛ کێچـی دەریـا؛ جـۆرێ قرژالـۆکەی دەپایـە لـە تـیرەی ڕەقپێسـتان بـە چنگالـی درێـژی درکاویەوە.

میل / meyl ، ـها/: [عربی]/اسم. واز: ۱. / امیال/ خواست؛ خواز؛ حەز؛ فز ۲. گرایش؛ گرەوشت؛ گریاشت ۳. ئیشتیا؛ کەیف؛ مگێز؛ حـەز؛ گێـول ‹میل به خوردن ندارم: وازم لە خواردن نیە›.

◘ **میـل ترکیـبی**: وازی تێکـەڵاوی؛ گـری تێکئاڵاوی؛ تایبەتمەندی سروشـتی تـوخمی کیمیایی بۆ تێکئاڵان لەگەڵ برێکی‌تردا.

میل / mîl ، ـها/: [معرب از لاتینی]/اسم. ۱. سووکە؛ قمشـی؛ میلـەی باریـک ۲. [پزشـکی] سـۆند؛ ئامرازی لێگەڕان یان هەراوکردنەوەی دەراوێکی لەش: **سُند؛ سوند** ۳. نیشانەی ڕێنموون؛ **مِسلّه؛ أبلیسک** ٤. [انگلیسی] مایـل؛ یەکـەی مـەودا لـە ئینگلیز و ئەمریکا بەرامبەر بە ۱۶۰۹ میتر: **مایل** ۵. [ورزش] پارچە چێـوێکی گـەورەی دەسـکدار کە لە زۆرخانەدا جووتێکی هەڵدەگرن و لە سەر شان و باسکیان سووڕی دەدەن.

◘ **میل بافتنی**: سووکەسنگ؛ تەبەنە؛ میلەیـەکی باریک و درێژی کانزایی یـان پەلاسـتیکی بـۆ دەسچن‌کردنی بەن و کاموا.

میل دریایی: مایلی دەریـایی؛ یەکـەی مـەودا بەرامبەر بە ۱۸۵۲ میتر.

میـل سرمه: کلچـۆک؛ کلچێـوک؛ میلچـۆک؛ میلچێـوک؛ ملچێـوک؛ مالـگ؛ کـەلج؛ کلـج؛ ملچۆک؛ کلچیـو؛ کلچێـو؛ کلچـۆڤ؛ کلچـک؛ کلچۆ؛ میلی چاو ڕشتن؛ ئـەو چێـوە لـووس و باریکە کلی پێ دە چاو دەکێشن.

میل کاردان ☜ **میل‌کاردان**

میل گرد ☜ **میل‌گرد**

میـل محـور: شـافت؛ شـەفت؛ قـورم؛ شڤـک؛ شڤـاک؛ دەسـتک؛ میلەیـەک کـە جوولـەی ماشین لە بەشێکەوە دەداتە بەشێکی‌تر.

◘ **میل زدن**: میڵ دان؛ تیرۆکردنی میل دە نێـو دەراوی لەش بۆ بەردان و هـەراو کردنـەوەی، بەتایبەت میزەڕۆ.

میلاب / mîlāb ، ـها/: [معرب/ فارسی]/اسم. ئاونگ؛ لوولەیەکی دارینە لە قلیاندا کە سەرێکی دەنێـو گۆزەڵە ئاودایە و دووکەڵ لە ئاو دەپەڕێنێتـەوە: **آب‌نی**

مـیلاد / mîlād/: [عربـی]/اسـم. ۱. کـاتی لـە دایک بوون ۲. زایـین؛ کـاتی لـە دایـک بـوونی عیسای مەسـیح کـە دەگاتـە ٦٢١ سـاڵ پـێش لە کۆچ ‹قبل از میلاد؛ بعد از میلاد: پـێش زایـین؛ پاش زایین›.

میلادی / mîlādî/: [عربی] صفت. زایـینی ‹سال میلادی: ساڵی زایینی›.

میلسنگ / mîlsang ، ـها/: [معرب/ فارسی]/اسم. ئەو گاشـەبەردانە مـرۆی پـێش لـە مێـژوو ڕاسـتی کردوونەوە، بەتایبەت لە ئورووپادا.

میل‌کاردان / mîlkārdān ، ـها/: [معرب/ فرانسوی] /اسـم. مـێڵ‌گـاردان؛ میـل‌کـاردان؛ ئـامێری گواســتنەوەی هێــز لــە گیربوکســەوە بــۆ دیفرنسیاڵ: **کاردان؛ میل گاردان**

میل‌گاردان / mîlgārdān/: [معرب/ فرانسوی] ☜ **میل‌کاردان**

میل گرد / mîl(e)gerd/: [معرب/ فارسی]/اسم. مێل‌گرد؛ مێڵەی لە پۆلا بە ئەستوورایی یەک تا چەن سانتی‌میتر، بۆ ناو بیتون.

میل‌لنگ / mîl.lang ، ـها/: [معرب/ فارسی]/اسم. مێل‌لەنگ؛ تەوەرە یان مێڵەیەکی چەند لایی دە نێو موتوری ماشیندا کە جوولەی هات‌وچۆ دەکاتە سووڕانەوە.

میل‌میلک / mîlmîlak ، ـها/: [معرب/ معرب/ فارسی]/اسم. *[نساجی]* مێل‌مێلەک؛ دەستە بەن یان سیمی هاوشانی سەر ماشێنی چنکاری کە هەر کام تاڵێک بان و خوار دەکەن و دەیخەنە سەر چنراوەکەوە.

میله / mîle ، ـها/: [معرب/ فارسی]/اسم. ۱. مێڵە؛ میلە؛ پارچەکانزای گرۆڤەری درێژ و باریک ‹میلەی پرچم: میلەی ئالا› ۲. ئەڵقە؛ ئاڵقە ۳. *[گیاەشناسی]* میلە؛ بەشی وەک دەرزی هەڵکشاوی نێرینەی گوڵ.

میلیارد / mîl(i)yārd/: [فرانسوی] ☜ **مِلیارد**

میلیاردر / mîl(i)yārder/: [فرانسوی] ☜ **مِلیاردر**

میلیاردم / mîl(i)yārdom/: [فرانسوی] ☜ **مِلیاردم**

میلیتاریزم / mîlîtārîzm/: [فرانسوی] ☜ **میلیتاریسم**

میلیتاریست / mîlîtārîst ، ـها/: [فرانسوی] صفت. میلیتاریست؛ چەکسالار؛ هۆگر و لایەنگری میلیتاریسم.

میلیتاریستی / mîlîtārîstî/: [فرانسوی] صفت. میلیتاریستی؛ چەکسالارانە.

میلیتاریسم / mîlîtārîsm/: [فرانسوی]/اسم. چەکسالاری؛ میلیتاریسم: ۱. دەسەڵاتی چەکداران و ئامانجەکانیان بە سەر کۆمەڵگادا ۲. ڕێوشوێنی هەچی بەهێزترکردنی چەکداری و هەڵنانیان بۆ مەبەستی سیاسی: **میلیتاریزم**

میلیشیا / mîlîš(i)yā/: [لاتینی]/اسم. ۱. هێزی چەکداری چریکی ۲. /ها/ چەکداری چریک.

میلیگرم / mîlîg(e)ram ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. میلی‌گرەم؛ یەکەی پێوانی کێش بەرامبەر بە ۰,۰۰۱ی گرەم.

میلی‌لیتر / mîlîlîtr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. میلی‌لیتر؛ یەکەی پێوانی بارستایی بەرامبەر بە ۰,۰۰۱ی لیتر.

میلیمتر / mîlîmetr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. میلی‌میتر؛ یەکەی پێوانی درێژایی بەرامبەر بە ۰,۰۰۱ی میتر.

◙ **میلیمتر مربع**: میلی‌میتری چوارگۆشە؛ یەکەی پێوانی ڕووبەر ئەوەندەی ۰,۰۱ی سانتی‌میتری چوارگۆش.

میلیمتر مکعب: میلی‌میتری چوارپاڵوو؛ یەکەی پێوانی بارستایی ئەوەندەی ۰,۰۰۱ی سانتی‌میتری چوارپاڵوو.

میلین / mîyelîn/: [فرانسوی]/اسم. *[زیست شناسی]* میلین؛ ماکێکی چەوری سپی، چەرمێنەی هێلکەئاسا کە وەک کالان بڕێ دەماری داپۆشیوە.

میلیون / mîl(i)yon/: [فرانسوی] ☜ **مِلیون**

میلیونر / mîl(i)yoner/: [فرانسوی] ☜ **مِلیونر**

میلیونم / mîl(i)yonom/: [فرانسوی/ فارسی] ☜ **مِلیونم**

میلیونی / mîl(i)yonî/: [فرانسوی] ☜ **مِلیونی**

میم / mîm/: /اسم. میم؛ نێوی عەرەبی بیست و هەشتەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

میمنت / meymanat/: [عربی]/اسم. ممبارەکی؛ موبارەکی؛ بەفەڕی؛ پیرۆزی.

میمون[1] / meymûn/: /اسم. مەیموون؛ مەیمووینک: ۱. ناوی گشتی بۆ دەستەیەک لە

گوانـدارنی مـرۆ بـیچم ٢. نۆهـەمین سـاڵ لـە ساڵانی ڕۆژمێری تورکستانی ☜ **تقویم**

▣ **میمـــون بـــیٖ‌دم:** مـــەیموونی بـــێ‌کلـــک؛ مـەیموونی دەسـت لـە پـێ درێژتـر کـە بـە پێیـــان شـــت دەگرێـــت (وەک گوریـــل، شامپانزە و ئوران‌ئوتان).

میمون دم‌دار: مەیموونی بـەکلک؛ مـەیموونی درێژ کە کلکی زۆر بەهێزە و خـۆی پـێ شـۆڕ دەکاتەوە (وەک بووزینە).

میمون شب: مەیموونی شەوکار؛ مـەیموونێکی دنیای نوێیە بە کلکی ئەستوور و کولکی نەرم و چاوی درشت و سـەر و سـیمای پانکەڵـەی وەک کوندەبوو: **جغدمیمون**

میمـــون[٢]: [عربـی] *صـفت. [ادبـی]* موبـارەک؛ ممبارەک؛ پیرۆز؛ هەزەخ.

میمـــون‌رخ / meymûnrox ، ـهـا؛ ـان/: *اسـم.* کوندەزێڕە؛ جۆرێک کوندەبووی سەر و سەکەت وەک مەیموونە زۆرتـر لـە کـەلاوە و کۆنـەماڵان هێلانە دەکا: **جُغد میمون‌رُخ**

میمونی / meymûnî / ☜ گل میمون، **گل**

میمیک / mîmîk/: [فرانسوی] *اسم.* میمیک؛ بیچم و شێوەی جووڵانەوەی لەش و بەتایبەت سـەر و سیما.

مین / mîn ، ـها/: [فرانسـوی] *اسـم.* لـوغم؛ لـەخم؛ مـــین؛ جـــۆرێ چـــەکی شـــەڕە بـــە شـــێوەی بەستەیەکی تەقەمەنی کە بە گەرما، دەنگ یـان تەوژم دەتەقێتەوە.

ـ مین / omîn/: *پسوند.* ـەمین؛ بە ڕزن، ڕیز، پلـە یان پێگەی دیاریکراوەوە ‹دهمین: دەهەمین›.

مینا / mînā/: [عربـی] *اسم.* مینا: ١. کاژی یەکجار ڕەق و بریقەداری سەر ددان کـە عـاج و نـاخی ددان دەپارێزێ ٢. ماکی شووشـەیی ڕوونـاک و ڕەنگامە کە کاشـی و کـانزای پـێ دەڕازێننـەوە ٣. کاشـی یـان کـانزای بـە مینـا نەخشـراو ٤. /ـها/ گوڵـەمینا؛ گـوڵ‌نیشـان؛ گوڵەمەێشـە؛ گوراڵەچەرمە؛ گیایەکی ڕازێنەیی پایا بە گـەڵای هێلکـەیی هێنـدێک ئەسـتوور و گوڵـی سـپی، پەمەیی یان ئاڵـەوە ٥. /ـها/ مـەلێکی قـاوەیی سەرڕەشـی بـە کاکۆڵـە بـە باڵـی خێڕـخێڕ و دەندووک و پای زەردەوە کە بە جووت دەژی و لاساکەرێکی سەیرە: **مرغ مینا؛ مرغ مقلد**

مینائی / mînā'î/: [عربی] ☜ **مینایی**

میناکـــاری / mînākārî/: [عربـی/ فارسـی] *اسـم.* میناکاری: ١. هونەر یان لێزانی بـە کـار بـردنی ماکی شیشەیی و ڕەنگاوڕەنگ لـە سـەر کاشـی یان کانزا ٢. بەرهەمی ئەو کارە.

مینایی[١] / mînāyî/: [عربی] *اسم.* کـەوە؛ کـەوێ؛ کەوگ؛ کەوو؛ شینی تۆخ: **مینائی**

مینایی[٢]: *صفت.* ١. کەوە؛ کەوێ؛ کـەوگ؛ کـەوو؛ بە ڕەنگی ئاوی تۆخ ٢. پێوەندیار یـان سـەر بـە مینا * **مینائی**

مینچ / mînč/: [؟] ☜ **مِنچ**

مین گـــذاری / mîngozārî/: [فرانسـوی/ فارسـی] *اسم.* مین‌ڕێژی؛ دانـانی لـوغم بـۆ تەقینـەوە بـە دوژمندا.

مینو / mînû/: *اسم. [ادبی]* ١. بەهەشـت؛ بەهشـت ٢. ئاسمان.

مینوت / mînût ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* ڕەشنووس؛ چلکنووس؛ پێش‌نووس.

مینوی / mînavî/: *صفت. [ادبی]* ١. بەهەشتی ٢. ئاسمانی.

مین یاب / mînyāb ، ـها/: [فرانسوی/ فارسـی] *اسم.* مـــین‌دۆز: ١. ئامرازێـک بـۆ دۆزینـەوەی مـینی دەکـــارکراو ٢. /ـــان/ ئـــەو کەســـەی مـــین دەدۆزێتەوە و لە کاری دەخا.

مـین یـابی / mînyābî/: [فرانسـوی/ فارسـی] *اسم.* مـــین‌دۆزی؛ کـــار و ڕەوتی دۆزینـــەوە و لـــەکار خستنی مینی دەکارکراو.

مینیاتور / mînyātur, mîn(i)yātor/: [فرانسـوی از لاتینی] *اسم.* مینیاتور: ١. شـێوە نیگارکێشـیەکی

کۆنی ولاتانی ڕۆژهەلات کە کتێب و پەرتووکیان پێ‌دەنەخشاند لە تایبەتمەندیەکانی ئەوەیە دوور و نزیکی تێدا بەدی ناکرێ ۲. /ـها/ نیگارکێشی بەو شێوە.

میناتوری / mînyāturî, mîn(i)yātorî/: [فرانسوی] صفت. [مجازی] میناتوری؛ جوانکیلە؛ زۆر جوان و خونجیلانە.

میناتوریست / mînyāturîst, mîn(i)yātorîst، ـها/: [فرانسوی]/اسم. میناتوریست؛ نیگارکێشی میناتور.

مینی‌بوس / mînîbûs، ـها/: [انگلیسی]/اسم. مینی‌بووس؛ پاسی چکۆلە بۆ ۱۵ تا ۲۲ مسافر.

مینی‌ژوپ / mînîjûp/: [فرانسوی]/اسم. مینی‌ژووپ؛ کراس یان داوێنی کوڵی ژنانە کە ناگاتە سەر ئەژنۆ.

مینیمم / mînîmom/: [فرانسوی]/اسم. لانی کەم؛ لای کەم؛ مینیمۆم: ۱. کەمینە؛ کەمترین و بچووکترین چەنیەتی ۲. خوارترین ڕادەی ڕێ‌پێدراو.

میو / mîyow, mîyo:/: صوت. مەوژ؛ میاو؛ مێرە؛ دەنگی پشیلە.

میوپ / mîyop/: [فرانسوی] صفت. [پزشکی] نزیک‌بین.

میوپی / mîyopî/: [فرانسوی]/اسم. [پزشکی] نزیک‌بینی.

میوجات / mîvecāt/: [فارسی/ از عربی] جمعِ ☜ **میوه**

میوسن / miyosen/: [فرانسوی]/اسم. میوسن؛ چوارەمین خولی دەورانی سێهەمی زەوین‌ناسی.

میوکارد / miyokārd/: [فرانسوی]/اسم. [کالبدشناسی] ناودڵ؛ تویژی ناوەندی دڵ کە ئەستوورترین تویژی دڵە و لە شانەی ماسوولکەیی پێکهاتووە.

میوگراف / miyog(e)rāf/: [فرانسوی] ☜ **ماهیچه‌نگار**

میوه / mîve، ـها/: اسم. میوە؛ مێوە؛ میڤە: ۱. /میوجات/ بەر؛ خوزار؛ فێقی؛ فێکی؛ فیقی؛ یەمیش؛ بەشێ لە ئەندامی گیا کە لە هەلێپچانی بشکوژ بەدیهاتووە ۲. [مجازی] بەرهەم؛ ئاکام.

⊡ **میوه دادن**: بەر دان: ۱. بەرهەم هێنان ۲. ئاکام دان.

میهمان / mîhmān/ ☜ **مِهمان**

میهمانی / mîhmānî/ ☜ **مِهمانی**

میهن / mîhan/: اسم. ۱. نیشتمان؛ زاینگە؛ زێد؛ زێو؛ ولاتی لە دایک بوون ۲. وەلات؛ ولات؛ زێد؛ ولاتی نیشتەجێ بوون ۳. نیشتمان؛ وەتەن؛ زێد؛ سەرزەوینێ کە دانیشتووانی پێکەوە زمان، فەرهەنگ و مێژوویەکی هاوبەشیان هەیە و لە سەریەک قازانجن.

میهن‌پرست / mîhanparast، ـها؛ ـان/: صفت. نیشتمان‌پەروەر؛ وەتەن‌پەرەست؛ وەتەن‌دۆست؛ وەتەن‌پەروەر؛ ولات‌پارێز؛ ولات‌خۆشەویست؛ زێدپەرست؛ نیشتمان‌پەرەست؛ ئاواتەخوازی پێشکەوتن و سەربەرزی نیشتمان و هاوولاتیانی.

میهن‌پرستانه / mîhanparastāne/: صفت. نیشتمان‌پەروەرانە؛ وەتەن‌پەرستانە؛ وەتەن‌دۆستانە ‹احساسات میهن‌پرستانه: هەستی نیشتمان‌پەروەرانە›.

میهن‌پرستی / mîhanparastî/: اسم. وەتەن‌پەرستی؛ زێدپەرستی؛ وەتەن‌دۆستی.

میهن‌دوست / mîhandûst، ـها؛ ـان/: صفت. نیشتمان‌پەروەر؛ وەتەنی؛ وەتەن‌پەرست؛ ولات‌پارێز.

میهن‌دوستی / mîhandûstî/: اسم. ولات پارێزی؛ نیشتمان پەرستی؛ نیشتمان پەروەری.

میهنی / mîhanî/: صفت. نیشتمانی ‹سرود میهنی: سروودی نیشتمانی›.

ن

ن / n/: *حرف.* ن؛ نیشانەی پیتی بیست‌ونۆهەمی ئەلف‌وبێتکەی زمانی فارسی.

ن / ne/: *اسم.* نێ؛ ناوی بیست‌ونۆهەمین پیتی ئەلف‌وبێتکەی فارسی.

نـ / na/: *پیشوند.* نەـ: ۱. ـ مە؛ نیشانەی نەبوونی کردار ‹ندیدم؛ نرفت؛ نکن!: نەمبینی؛ نەچوو؛ مەکە!› ۲. نیشانەی چاوگی نەرێنی ‹نیامدن؛ ندیدن؛ نوشتن: نەهاتن؛ نەدیتن؛ نەنووسین› ۳. *[گفتاری]* نیشانەی ئاوەڵناوی نەرێنی ‹نخورده؛ نشُسته؛ ندیده: نەخوراو؛ نەشۆراو؛ نەبینراو›.

ـ ن / an/: *پسوند.* ـ ن؛ ـ ئەی؛ ـ ش؛ نیشانەی چاوگ ‹دیدن: دیتن›.

نا[1] / nā/: *اسم.* ۱. *[گفتاری]* هێز؛ وزە؛ توانا؛ بڕس؛ بڕست؛ هاز؛ هازی؛ هەرەنگ؛ شنگ؛ گوڕ؛ گریک؛ ستین؛ تاو؛ تین؛ دەگەر؛ قەوەتی لەش ‹من دیگر نا ندارم: ئەمن چیتر هێزم نیە› ۲. بۆسار؛ بۆسارد؛ بۆچاڵ؛ بۆچاڵی؛ بۆمچ؛ بۆمچک؛ بۆمچە؛ بۆمچەو؛ بۆمچەوە؛ بۆگنخ؛ بۆگنخاو؛ نمەبۆ؛ بۆمچەوگ؛ هەفار؛ بۆنی شوێنی شێ گرتوو یان خواردنی کۆن و برش‌هێناو.

▣ **نا نداشتن:** وزە/ هێز تێدا نەمان؛ هێز و توان نەبوون؛ هێز تێدا نەبوون؛ هاز نەبیەی چنە؛ تین و گوڕ نەمان.

نا ـ[2]: *پیشوند.* ۱. زڕـ ؛ زڕەـ ؛ هەلەک ‹نامادری: زڕدایک› ۲. ناـ ؛ نەـ ؛ بێـ ؛ پێچەوانەکەرەوەی ناو و ئاوەڵناو ‹ناآشنا؛ نارفته؛ ناآرام: نائاشنا؛ نەڕۆیشتوو؛ بێ‌ئۆقرە›.

ـ نا[3]: *پسوند.* ـ بەرە؛ ـ جێ؛ ـ ئایی؛ نیشانەی چۆنیەتی جێ یان دۆخێ ‹تنگنا؛ فراخنا؛ درازنا: تەنگەبەرە؛ هەراوەجێ؛ درێژایی›.

ناآرام / nā'ārām/: *صفت.* ۱. هار؛ هاج؛ هار و هاج؛ بزۆز؛ سەربزۆک؛ نەویس؛ نەوێست؛ سەربزێو؛ سەرهار؛ نائارام؛ بێ‌قەرا؛ بێ‌ئوقرە؛ قاچان؛ هەدانەدەر؛ دانەسەکاو؛ دانەسەکیاگ؛ ئەرەنەکاسیا؛ هولوولی؛ چل‌ـ‌فلی؛ هەوەنتە؛ نەکامین؛ ئەرەنەمدرا ۲. ئاڵۆز؛ وەڕەز؛ تووڕە؛ ئاشۆ.

ناآرامی / nā'ārāmî/، ـها/: *اسم.* ۱. بزۆزی؛ سەربزێوی؛ هاری؛ بێ‌قەراری؛ گڕی‌ـ‌فڕی؛ کەنەما؛ نائارامی ‹ناآرامی این بچه خسته‌ام کرد: بزۆزی ئەم منداڵە وەڕەزی کردم› ۲. *[مجازی]* بشێوە؛ پاشاگەردانی؛ ئاڵۆزی؛ پشێوی؛ بوونی چۆنیەتیەک کە هێمنایەتی تێک‌بدا ‹برخی مناطق دستخوش ناآرامی شد: بڕێ شوێن تووشی بشێوە بوون›.

ناآگاه / nā'āgāh/: *صفت.* تێ‌نەگەیشتوو؛ نائاگا؛ بێ‌ئاگا؛ بێ‌خەبەر؛ بێ‌جەی؛ های لە هیچ نا ‹آدم ناآگاه این حرفها سرش نمی‌شود: مرۆی تێ‌نەگەیشتوو

های لەم قسانە نیە›.

نائمن / nā'amn/: [فارسی/ عربی] *صفت.* جێ‌خۆف؛ جێ‌مەترسی؛ نەتەکن؛ پڕمەترسی؛ نائەمن؛ بەبێ ئاسایش و هێمنی ‹شهر نائمن بود و خطر انفجار همیشه وجود داشت: شار جێ‌خوف بوو، هەموو دەم مەترسی تەقینەوە هەبوو›.

نائمنی / nā'amnî، ـها/: [فارسی/ عربی]/*اسم.* نائەمنی؛ بار و دۆخی هەبوونی مەترسی و نەبوونی ئاسایش ‹ بیشتر، جنگ موجب نائمنی می‌شود: زۆرتر، شەڕ دەبێتە هۆی نائەمنی›.

نائمید / nā'omîd/: *صفت.* ناهمێ؛ ناهومێد؛ بێ‌هیوا؛ بێ‌هێڤی؛ هیوابڕاو؛ نائومێ؛ خۆبان؛ بێ‌قەر؛ دڵسار؛ دڵسارد؛ دڵسەرد؛ نسک و ناهمێ؛ بەرچاوتاریک ‹خسته و نامید به خانه برگشت: شەکەت و ناهمێ گەڕاوە بۆماڵ›.

◘ نامید شدن: دڵسارد بوونەوە؛ هیوا بڕان؛ هێڤی بڕان؛ ناهمێ بوون؛ بێ‌هێڤی/ بێ‌هیوا بوون؛ هومێد نەمەنەی.

نائمیدی / nā'omîdî/: */اسم.* ناهومێدی؛ ناهمێدی؛ دڵساردی؛ دڵسەردی؛ دڵساری؛ بێ‌هیوایی؛ بێ‌هێڤیتی؛ هیوابڕاوی ‹ناامیدی به دل راه نده!: ڕێ به ناهومێدی مەدە!›. هەروەها: **ناامید بودن؛ ناامید کردن**

نااهل / nā'ahl، ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نەشیاو؛ نەشیاگ؛ نەشیا؛ لەونەش ‹شوهرش نااهل است و به حرف کسی گوش نمی‌دهد: مێردەکەی نەشیاوە و گوێی بۆ کەس شل نیە›.

نائب / nā'eb/: [عربی] ☜ **نایب**

نائل / nā'el/: [عربی] ☜ **نایل**

ناب[1] / nāb/: [عربی]/*اسم.* گیرگە؛ کلب؛ کێلب؛ کێلبە؛ کەلب؛ کەلبە؛ کەلوە؛ کەلپ؛ کەلپ؛ کەلم؛ دڕۆک؛ ددانی بەری گیانداران، بەتایبەت گیانداری دڕندە.

ناب[2]: *صفت.* بێ‌خەوش؛ پەتی؛ خوری؛ ڕووت؛ بەبێ تێکەڵاوی ‹طلای ناب: زێڕی بێ‌خەوش›.

ناباب / nābāb/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نالەبار؛ ناباو؛ نەباو؛ ناباب: ١. بێ‌فرشک؛ ناجۆر؛ نەهێژا؛ تڕۆ؛ پێچ؛ لار؛ گێڕ ‹آدم ناباب: مرۆڤی نالەبار› ٢. نەشیاو لە بواری کۆمەڵایەتی و ئاکاریەوە ‹جای ناباب: شوێنی ناباو›.

نابالغ / nābāleq/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نەگها؛ نابالغ؛ کاڵ و هێشتا پێ‌نەگەیشتوو.

نابـاوری / nābāvarî/: */اسم.* بێ‌بڕوایی؛ بێ‌متمانەیی؛ بێ‌ئێتواری ‹حاضران با ناباوری به حرف‌هایش گوش می‌دادند: ئامادەبوان بە بێ‌بڕواییەوە گوێیان بۆ قسەی دەگرت›. هەروەها: **ناباور**

نابجا / nābecā/: *صفت.* نابەجێ؛ بێجێ؛ بێجا؛ نابەجا؛ نارەوا؛ بێڤا: ١. لە کات و شوێنی نەشیاودا ‹حرف نابجا: قسەی نابەجێ› ٢. لە شوێنێک بێجگە شوێنی ڕاستەقینەی خۆ ‹ریشەی نابجا: ڕەگی نابەجێ›.

نابخرد / nābexrad، ـان/: *صفت.[ادبی]* بێ‌ئاوەز؛ بێ‌یۆل؛ بێ‌عەقل؛ هەقمەق؛ هەبلە؛ بلح؛ دەبەنگ؛ گەوج.

نابخردانـه / nābexradāne/: *قید.* گەوجانە؛ بێ‌ئەقڵانە؛ بێ‌ئاوەزانە؛ نەفامانە ‹در این مورد نابخردانه رفتار کرد: لەم بابەتەدا گەوجانە جووڵایەوە›.

نابرابری / nābarābarî، ـها/: */اسم.* نابەرامبەری؛ ناڕێکی؛ ناتەرازی؛ دۆخ یان چۆنیەتی یەک‌چەشن نەبوونی دوو یان چەند شت لە باری چۆنیەتی یان چەندێتیەوە ‹نابرابری در مقابل قانون: نابەرامبەری لە حاندی قانوونداـ›.

نابرادری / nābarādarî، ـها/: */اسم.* برای دایکی/ باوکی؛ برای لە باوک یان دایکەوە جیاواز.

نابرشته / nāberešte/: *صفت.* نەبرژاو؛ نەبرژیاگ؛ نەبریژیا؛ نەورشتە؛ نەبریژیەی.

نابسامان / nābesāmān/: *صفت.* نالەبار؛ ناتەواو؛ نەپۆر؛ ناحەز و بێ‌سەر و سامان؛ نەمەرزیاگ؛ نەمەرزاو؛ پەرێشان؛ پرژ و بڵاو؛ بێ‌سەروبەر؛

بێسەرەو بەرە ‹زندگی نابسامان: ژیانی نالەبار›.

نابسامانی / nābesāmānî ، ـها/:اسم. پەرێشـانی؛ نالـەباری؛ ناتـەواوی؛ ئاڵـۆزی؛ دانەمـەرزیاگی؛ نەمەرزاوی؛ بێسەرەوبەرەیی ‹ارثیـەی پـدر، او را از نابسـامانی نجـات داد: مـیراتی بـابی لـە پەرێشـانی ڕزگاری کرد›.

نابغه / nābeqe ، ـها؛ نوابغ/: [عربی]/اسم. بلیمـەت؛ بلـیمەت؛ ژێهـاتی؛ هەڵـکەوتـوو؛ هەڵـکەوتە؛ هەڵـکەفتە؛ هەڵـکەفتگ؛ هلکـەتی؛ بەرکـەتی؛ هۆرکەوتە؛ مرۆی خاوەن لێهاتوویی و داهێنەری لەڕادەبەدەر ‹بیشتر مردم ادیسـون را نابغـه مـی‌داننـد: زۆربەی خەڵک ئیدیسۆن بە بلیمەت دەزانن›.

نابکار / nābekār ، ـها؛ ـان/: صفت. [ادبی] خراپکار؛ خراپەکار؛ خاوەن ئاکاری نەگونجاو و نالەبار ‹آن مرد نابکار قـدر ایـن فـداکاری را نشـناخت: ئـەو پیـاوە خراپکارە بەم لێبۆردوویەی نەزانی›.

نابلد / nābalad/: [فارسی/ عربی] صفت. نەشـارەزا؛ ناشارەزا؛ نابەڵەد؛ نابلەی ‹آزاد نابلـد بـود و شـهر را نمی‌شناخت: ئازاد نەشارەزا بوو، بە شاری نەدەزانی›.

نابود / nābûd/: صفت. تەفروتوونا؛ تـەرتوتوونـا؛ فەوتاو؛ نابوود؛ توونا؛ کلێس؛ بالمیش؛ هەڵلاداد؛ بنەبـڕ؛ لەبـەینچـووگ؛ مـەحف؛ ڤـەکوداد؛ خەورخەزەو ‹ظرف یک‌ماه همه‌ی ثروتش نـابود شـد: بە مانگێک هەموو سامانی تەفروتوونا کەوت›.

⊡ **نـابود شـدن:** لـەنـاو چـوون؛ تـەفروتوونا/ تەرتوتوونا کەوتن؛ فەوتان؛ ڤەبڕیان؛ بڕانـەوە؛ قڕ تێکەوتن؛ دلێنە شیەی؛ بنەبڕ بوون؛ دە نێو چوون؛ لە بەین چوون؛ نـەمان ‹هرچـه داشـتیم نابود شد: هەرچێکمان هەبوو لەناو چوو›.

نابود کردن: لە ناو بردن؛ لە ناودان؛ فەوتاندن؛ لە بەین بـردن؛ کامبـاخ کـرن؛ نـابوودکـردن؛ بنەبـڕکردن؛ بەینەنـە بـەردەی؛ هەشـافتن؛ ئەڵتەرەقانن؛ قەلار و سەلار کـردن؛ قـڕکردن ‹جنگ همه چیز را نابود کرد: شەڕ هـەموو شـتێکی لە ناو برد›.

نابودی / nābûdî ، ـها/:اسم. نابوودی؛ فـەوتاوی؛ لە ناو چوویی؛ هەشافتی؛ قڕی؛ نـەماوی ‹نـابودی جنگل: نابوودی دارستان›.

نابهنجار / nābehancār/: [فارسی/سنسکریت] صفت. ۱. نەگونجاو؛ لاداو لـە بـاری ئاسـایی ۲. کـەل؛ ناتەکووز.

نابهنجـاری / nābehancārî ، ـهـا/: [فارسـی/ سنسکریت]/اسم. نەگونجاوی؛ چۆنیـەتی نائاسـایی بوون.

نابهنگـام[1] / nābehengām/: صـفت. ناوەخـت؛ بێوەخت؛ بێگاڤی؛ بێگاڤ؛ نەک لە کات و بـاری خۆیدا.

نابهنگام[2]: قید. بە ناوەخت؛ بـێوەخـت؛ بێگاڤـی؛ بێگاڤ؛ بە شـێوەیەکی نـەک لـە کـات و بـاری خۆیدا.

نابینا[1] / nābînā ، ـها؛ ـیان/: اسم. [ادبی] کوێر؛ کۆر؛ مجرۆ؛ بێچاو؛ حافز؛ کۆرە؛ کۆر؛ نەوین ‹نابینـایی عصازنان به راهی می‌رفت: کوێرێک بە گۆچان‌کوتانەوە بە ڕێگایەکدا دەڕویشت›.

نابینا[2]: صفت. [ادبی] کـوێر؛ کـۆر؛ کـۆرە؛ مجـرۆ؛ گللی‌کۆر؛ گێلکی‌کۆر؛ نەوین؛ بێچاو؛ گل؛ نەبینا؛ نابینا؛ بێبینایی و سۆمای چاو ‹مرد نابینا: پیـاوی مجرۆ›.

نابینائی / nābînā'î/ ☜ نابینایی

نابینـایی / nābînāyî/: اسم. کـوێری؛ کـۆری؛ مجرۆیی: ۱. دۆخ یا چۆناوچۆنی نەدیتن؛ نابینـا بوون ۲. موقرایی؛ کوێرایی؛ کۆرایی؛ کوێرایـەتی؛ ئامایی؛ کەم و کووڕیەکی لەش کە دەبێتە هـۆی نەمانی هەستی دیتن * نابینائی

ناپاک / nāpāk ، ـها؛ ـان/: صفت. ناپاک؛ نـەپاک: ۱. پیس؛ چەپـەڵ؛ گـەمار؛ چڵـکن ۲. [مجازی] بێناموس؛ شواڵ‌چەپەڵ؛ داوێن‌پیس؛ داوێن‌تەر.

ناپالم / nāpālm/: [انگلیسی] ☜ بمب ناپالم، **بمب**

ناپایـدار / nāpāydār/: صـفت. نـەپا؛ نـەپاو؛ بێدەوام؛ خۆنەگر.

ناپختگی / nāpoxtegî ، ـها/: *اسم. [مجازی]* کالی؛ خاوی؛ بێئەزموونی؛ کاڵ و کرچی؛ چاو نەکراوەیی ‹جوان است و قدری ناپختگی کرده: لاوە و هێندێک کالی کردووە›.

ناپخته / nāpoxte/: *صفت.* ١. *ـها/[مجازی]* کاڵ؛ کرچوکاڵ؛ بێئەزموون؛ چاونەکراوە؛ نەگەیشتوو؛ نەگەیشتی ‹جوان ناپختەای بود: گەنجێکی کاڵ بوو› ٢. *[مجازی]* نابەجێ؛ بەبێ لێکدانەوە ‹مراقب باش عمل ناپختەای از تو سر نزند: وریا بە کارێکی نابەجێت لێ نەوەشێتەوە› ٣. کاڵ؛ خاو؛ خاڤ؛ خام؛ نەکولاو؛ کەلی؛ ناتاو؛ نەپوختە؛ نەگریا.

ناپدری / nāpedarî ، ـها/: *اسم.* زڕباب؛ باوەپیارە؛ زڕباو؛ زڕباوک؛ مێردی دایک (جگە لە باب).

ناپدید / nāpadîd/: *صفت. [ادبی]* ١. بەرپێوار؛ پێوار؛ داپۆشراو؛ نەدیار؛ نادیار؛ پەنا؛ پەنام ‹ماه در پشت کوه ناپدید شد: مانگ لە پشت کێوەکەوە بەرپێوار بوو› ٢. بزر؛ بەزر؛ ون؛ گم؛ گوم؛ نوخوم؛ نوقم؛ نقم ‹کتابم ناپدید شد: کتێبەکەم بزر بوو›.

هەروەها: **ناپدید شدن؛ ناپدید کردن**

ـ ناپذیر / nāpazîr/: *پیواژه.* ـ هەڵنەگر؛ ـ نەخۆر؛ ـ ناپەزێر؛ ـ نەخواز؛ قەبووڵنەکەر ‹چارەناپذیر: چارهەڵنەگر›.

ناپرهیزی / nāparhîzî ، ـها/: *اسم.* ناپارێزی؛ ناپارازی؛ گوێنەدەری؛ کار و ڕەوتی خۆ نزیک کردنەوە لە شتێ کە بقەیە و ئەبێ لێیدوور بێ.

ناپز / nāpaz/: *صفت. [گفتاری]* دیرکوڵ؛ نەکوڵ؛ بەکلۆک؛ زۆلک؛ زۆلە؛ زۆلەک ‹این گوشت خیلی ناپز است: ئەم گۆشتە زۆر دیرکوڵە›.

ناپسری / nāpesarî ، ـها/: *اسم.* نەوسی؛ نەڤس؛ نەڤسی؛ گوردە؛ کۆلەوەس؛ کۆلەبەس؛ کۆڵەبەست؛ زرکوڕ؛ کوڕهلی؛ کوڕهەوێ؛ هەوێزا؛ هەنەزا؛ هەنەزاگ؛ هەنازا؛ کوڕی ژن بۆ زڕبابی یان کوڕی پیاو بۆ باوەژنی.

ناپسند / nāpasand/: *صفت.* ناحەز؛ نەڕند؛ خرا؛ نالەبار؛ ناشیرین؛ خووز؛ ناپەسەن؛ نەباش؛ ناپەسەند؛ هەڵهەڵە؛ نەشیاو؛ دڵنەخواز؛ نەچێ؛ نەهێژ؛ نەتوهاوە ‹کار ناپسند: کاری ناحەز›.

ناپیدا / nāpeydā/: *صفت.* ١. نادیار؛ نەدیار؛ بەرپێوار؛ پێوار؛ نەپەندی؛ نەپندی؛ نەپەنی؛ ئاوا؛ ون؛ پەنا؛ پەنام؛ نەخویا؛ خێف؛ ناپەیا؛ کیس؛ نەدیو؛ نەئاشکرا؛ بە جۆرێک چاو نەیبینێ ٢. گوم؛ وندا؛ وەندا؛ شرت؛ بزر؛ بەزرە؛ نهێن؛ بە شێوەیەک دەستی پێ نەگا.

ناپیدائی / nāpeydā'î/ ☜ **ناپیدایی**

ناپیدایی / nāpeydāyî/: *اسم.* نادیاری: ١. پێواری؛ چۆناوچۆنی دیار نەبوون یا شاراوە بوون ٢. دۆخ یان چۆنیەتی لە بەردەستدا نەبوون ✽ **ناپیدائی**

ناتاب / nātāb/: *صفت.* خاو؛ بانەدراو؛ بانەدریاگ؛ وانەدریا؛ نەموون؛ نەڕێساو؛ نەڕێسیاگ ‹نخ ناتاب: بەنی خاو›.

ناتراز / nātarāz/: *صفت.* نارێک؛ نابار: ١. لار؛ گێڕ؛ وێڕ؛ ناتراز ٢. *[مجازی]* ناهەموار؛ بە کەند و کلۆ؛ چام ـ چام؛ ناخار؛ بەرز و نزم ٣. *[مجازی]* نالەبار؛ پرووز؛ پرۆز؛ بێکێس؛ خێوی ئاکاری نابار و ناحەز ‹آدم ناتراز: مرۆڤی نالەبار›.

ناتراوا / nātarāvā/: *صفت.* بە تایبەتمەندی یا هێزی خۆگری لە بەرانبەر دزەکردنی نمەوە.

هەروەها: **ناتراوایی**

ناتریم / nāteryom/: [فرانسوی/ انگلیسی] ☜ **سدیم**

ناتمام / nātamām/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نیوەچڵ؛ نیمەچڵ؛ نیڤەچڵ؛ نیمەکارە؛ ناتەواو؛ ناتواو؛ نیمچە؛ نیڤە؛ نیڤچە؛ ناتەمام؛ دوایی نەهاتگ؛ دماناما ‹کار ناتمام: کاری نیوەچڵ›.

⊡ **ناتمام گذاشتن**: دوایی نەهێنان؛ ناتەواو هێشتن؛ نیوەچڵ هێشتن؛ نیمەچڵ ئاستەیوە؛ بە نیوەچڵی جێ هێشتن؛ نیمەکارە هێشتنەوە.

ناتنی / nātanî/: *صفت.* ١. ناتەنی؛ برا یا خوشک

له لانی تەنیا باب یان دایکەوە ‹برادر ناتنی: برای ناتەنی› ٢. زڕ؛ هەلی؛ حەلی؛ هەلەک؛ مندالی مێرد یان ژن لە هاوسەرێکی دی ‹پسر ناتنی: زڕ کوڕ› ٣. زڕ؛ خزمی باوەژن یان زڕباب ‹خالەی ناتنی: زڕ پوور› * بەرانبەر: تنی

ناتو / nātow, nāto: ، ـها/: *صفت. [گفتاری]* ١. نەساز؛ گڕووگر؛ بیانووگیر؛ ڕکن ٢. گزیکار؛ فێڵباز؛ داوباز؛ نارێک؛ ناحەساو.

ناتوان / nātavān/: *صفت.* ١. ناتەوان؛ لێنەوەشاوە؛ نزم؛ کولافە؛ بەبێ لێهاتوویی ٢. بێهێز؛ کوش؛ بێتابشت؛ بێتاقەت؛ ناتەوان؛ بێتین؛ بێتان؛ بێوزە؛ بێزۆر؛ کەمتین؛ بێتۆش؛ نزگبڕیای؛ بێقەوەت و تەکان ‹دست و بازوی ناتوان: باسک و پەنجەی بێهێز› ٣. *[مجازی]* هەژار؛ نەدار؛ دەستەنگ؛ کەمدەست؛ بێدەس؛ دەس نەڕۆیشتوو؛ کەمدەس؛ بێدەسەلات.

ناتوانی / nātavānî ، ـها/: *اسم.* ناتەوانی: ١. دۆخ یان چۆنیەتی بێدەسەلات و کەمتابشت بوون ٢. بێهێزی؛ بێزۆری ٣. هەژاری؛ دەستەنگی؛ کەمدەستی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی دەسکورت و نەدار بوون.

ناتورالیست / nāturālîst ، ـها/: [فرانسوی] *صفت.* سروشتخواز؛ ناتورالیست؛ لاگر و خوازیاری سروشت.

ناتورالیستی / naturalîstî/: [فرانسوی] *صفت.* سروشتخوازانە؛ ناتورالیستی.

ناتورالیسم / naturalîsm/: [فرانسوی] ☜ طبیعتگرایی

ناجنس / nācens ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* بەدڕەسەن؛ ناجنس؛ ناکلۆکار؛ کانج؛ ئاکارچەوت.

ناجنسی / nācensî ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم.* بەدڕەسەنی؛ ناجنسی؛ ناکلۆکاری؛ کانجی؛ ئاکارچەوتی.

ناجوانمرد / nācavānmard/: *اسم.* ناکەس؛ نامەرد؛ ناپیاو؛ نادروس؛ بە ئاکاری دوور لە مرۆڤایەتی.

ناجوانمردی / nācavānmardî ، ـها/: *اسم.* ناکەسی؛ ناپیاوی؛ نامەردی؛ ناپیاگی؛ نادروسی؛ ئاکاری دوور لە مرۆڤایەتی.

ناجور / nācûr/: *صفت. [گفتاری]* ناجۆر: ١. نەخونجاو؛ نارێک؛ گەنگیر؛ نەڤێککەتی ‹رنگهای ناجور: ڕەنگی ناجور› ٢. خراپ؛ گەن؛ بە دۆخ و چۆنیەتیەکی نابارەوە ‹غذای ناجور: خواردنی ناجۆر› ٣. ناحەز؛ نەگەویس؛ دلنەخواز ‹حرف ناجور: قسەی ناحەز›.

ناجی / nācî ، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم.* ڕزگارکەر؛ نەجاتدەر؛ ڕزگاریدەر.

ناچار[1] / nāčār/: *صفت.* ناچار؛ نەچار؛ مەجبوور؛ ناعەلاج؛ دەستەوستان؛ دەستەوسان ‹ناچار بودم پیشنهادش را بپذیرم: ناچار بووم مل بۆ پێشنیارەکەی کەچ کەم›.

ناچار[2]: *قید.* لە ناچاری؛ ناچار؛ چاری ناچار؛ دە ناچاریدا؛ ناچاریەنە؛ لە ناعیلاجی ‹ناچار همسایەها را خبر کردم: لە ناچاری هاوسێکانم ئاگادار کرد›.

ناچاری / nāčārî/: *اسم.* ناچاری؛ نەچاری؛ ناعیلاجی؛ مەجبووری؛ حاڵ و چۆنیەتی نەبوونی ڕێکار بۆ جێبەجێکردنی گیر و گرفت ‹همەی این کارها از روی ناچاری بود: ئەم کارانە هەموو لە ڕووی ناچاریەوە بوون›.

ناچیز / nāčîz/: *صفت.* نەتشت: ١. زۆرکەم؛ نەهیچ؛ فرەکەم؛ هندک ‹مقداری ناچیز: هەندێکی زور کەم› ٢. گچکە؛ ویکلە؛ پچەک؛ بەرنەکەتی؛ زۆر بچووک ‹ذرەی ناچیز: وردکەی گچکە› ٣. بێبایەخ؛ بێنرخ؛ مەراش؛ دزگین؛ ناخێر؛ هەرچی ‹شغل ناچیز: کاری بێبایەخ›.

ناچیزی / nāčîzî/: *اسم.* ١. کەمی؛ هندکی ٢. گچکەیی ٣. بێنرخی؛ بێبایەخی.

ناحساب / nāhesāb/: [فارسی/ عربی] *صفت.*

[گفتاری] بێ‌جێ؛ چەوت؛ ناڕاست؛ نادروست؛ نارێک؛ ناحەساو ‹اگر حرف ناحساب می‌زنم بگو: ئەگەر قسەی بێ‌جێ ئەکەم بێژە›.

ناحسابی / nāhesābî/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ١. بێ‌ڕێ‌وجێ؛ ناحەساوی؛ ناماقووڵ ‹حرف ناحسابی: قسەی بێ‌ڕێ‌وجێ› ٢. *لـ‌ها/[مجازی]* هەرچی؛ تخل؛ هەرچی- پەرچی؛ هیچ و پووچ؛ بێ‌بایەخ ‹آدم ناحسابی: مرۆڤی هەرچی›.

ناحق / nāhaq/: [فارسی/ عربی]/*اسم.* ناحەق: ١. ناڕاست؛ چەوت ‹حرف ناحق: قسەی ناڕاست› ٢. ناڕەوا؛ نەشیاو ‹خون ناحق: خوێنی ناڕەوا›.

ناحیه / nāhîye، ـها/: [عربی]/*اسم.* ١. *[نواحی]* ناوچە؛ ناڤچە؛ ناوان؛ ناو؛ هەرێم؛ مەڵبەند؛ ڤاچ؛ کاڤار؛ سنجەق؛ محال؛ مەحاڵ؛ بەشێکی شینبەر لە وڵات، سەرزەوی یان شارێک ‹ناحیەی تجاری: ناوچەی بازرگانی› ٢. لا؛ شوێن؛ بەشێک لە لەش ‹در ناحیەی سر شکستگی دیده می‌شود: لە لای سەرەوە شکاوی دیارە› ٣. لایەن؛ لا؛ ئالی؛ شوێنی ئاماژە پێ‌کراو ‹صدا از ناحیەی شمال بود: دەنگ لە لایەن باکوورەوە بوو›.

ناخدا / nāxodā، ـها؛ ـیان/:/*اسم.* ناخودا؛ ناخوا: ١. کەشتیڤان؛ کەشتیوان؛ کەشتیەوان؛ پاپۆڕوان؛ پاپۆڕەوان؛ ناوەوان؛ گەمیوان؛ گەمێوان؛ گەمیەوان؛ خەفتان؛ کەسێ کە کەشتی دەئاژوێ ٢. *[نظامی]* سەرهەنگی هێزی دەریایی.

ناخدائی / nāxodā'î/ ☜ **ناخدایی**

ناخدایی / nāxodāyî/:/*اسم.* ناخودایی: ١. کەشتیوانی؛ کاری کەشتیوان ٢. *[نظامی]* پلەی ناخودا لە هێزی دەریاییدا ✱ **ناخدائی**

ناخشنود / nāxošnûd/: *صفت.* زویر؛ زوێر؛ زوور؛ زیز؛ ناڕازی؛ ناقایل.

ناخشنودی / nāxošnûdî، ـها/:/*اسم.* زویری؛ زوێری؛ زووری؛ زیزی؛ ناڕەزایی؛ ناقایلی.

ناخلف / nāxalaf، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ناخەڵەف؛ کولێرەحەرام؛ خاوەن ئاکار و ڕەوشتی دژ بە ئاکاری داک و باب و زۆرتریش نەشیاو.

ناخن / nāxon، ـها/:/*اسم.* نینۆک؛ نەینوک؛ نەنووک؛ نینک؛ نانووخ؛ نانوخ؛ ناخوو؛ ناخون؛ ناخوێن؛ ناخن؛ ناخوون؛ ناخووین؛ نوخان؛ نۆخان؛ نخان؛ نووخەن؛ چکر؛ چنجرۆک؛ ماکێکی ڕەق و بریقەدارە لە پشتی قامکی مرۆڤ و زۆربەی مۆرغەدارانەوە دەڕدێ.

▣ **ناخن بند کردن**: چنگ گیردان: ١. *[مجازی]* دەس بەن‌کردن؛ چنگ بەن‌کردن؛ گەیشتن بە داهات یان دۆخێکی باش و شیاو ٢. *[مجازی]* تەڵەکەکردن؛ بە گزی و زمانلووسی پارە دەرهێنان.

ناخن گرفتن: نینۆک/ چکر گرتن؛ نانووخ/ ناخوون/ ناخوێن‌کردن؛ ناخوون‌کەردەی.

ناخن‌خشک / nāxonxošk, -xošg، ـها/: *صفت.* *[گفتاری]* چکووس؛ چکوود؛ چرووک؛ ڕژد؛ نەنووک‌هیشک؛ ڕەزیل؛ لەچەر؛ دەس‌وشک؛ وشکەهەوەر؛ دەس‌قووچاو.

ناخنک / nāxonak/:/*اسم.* ١. ناخونە؛ ناخونەک؛ لەکەی باریک و سوور کە لە سەر سپیلکەی چاو پەیدا دەبێ و بەرەو ڕەشایی چاو دەکشێ ٢. *[پزشکی]* بن‌نینۆک؛ ناخوونەک؛ دۆخ یا ڕەوتی گەورە بوونی نائاسایی سووچی نینۆکی پێ کە دەچەقێتە گۆشتی ئەنگوستی تەنشتیدا ٣. نوقورچک؛ ناخونەک؛ کاری هەڵگرتن و ڕفاندنی هەندێکی کەم لە شتێ، بەتایبەت خواردەمەنی.

▣ **ناخنک زدن**: نوقورچک‌گرتن؛ کول لێدان؛ کەف لێدان؛ ناخونەک دان؛ بەبێ ئیجازە لە شتێ خواردن.

ناخنگیر / nāxongîr، ـها/:/*اسم.* ناخونگر؛ ناخوێنگیر؛ ناخوونگیر؛ نەنووک‌بڕ؛ چکرگر؛ نەنووک‌گر؛ کەرەسەیێ بۆ قرتاندن و کوڵ‌کردنەوەی سەری نینۆک.

ناخواسته / nāxāste/: *صفت.* نەخوازراو؛ نەخوازاو؛ نەخوازیاگ؛ بێویست و وازی کەسێ ‹مهمان ناخواسته: میوانی نەخوازراو›.

ناخوانده / nāxānde/: *صفت.* ۱. لاپلار؛ خۆڕە؛ لەگام؛ نانۆ؛ مووس؛ لایواز؛ داوەتنەکراو؛ بانگنەکراو ‹میهمان ناخوانده: میوانی لاپلار› ۲. *[ادبی]* نەخوێنراو؛ نەخوێندراوە نەخاندی.

ناخواهری / nāxāharî ، ـها/: *اسم.* زڕخوشک؛ خوشکی ناتەنی؛ خۆشکی لە دایک یا بابێکیتر.

ناخودآگاه[1] / nāxodāgāh/: *اسم.* ناوشیار؛ ناهۆشیار؛ ئەو بەشە لە بیر و هۆش کە کار و کردەوەی لە ژێر ڕکێفی مرۆڤدا نیە (وەک هەڵەی زارەکی یان خەو دیتن).

ناخودآگاه[2]: *قید.* بە خۆوە؛ خۆ بە خۆوە؛ هەروا بە خۆوە؛ بەبێ بیرکردنەوە و ویستی پێشەکی ‹ناخوداگاه دست بردم و یکی را برداشتم: بە خۆوە دەستم برد و یەکێکم هەڵگرت›.

ناخوش / nāxoš/: *صفت.* ۱. /ـها/ نەخۆش؛ نەخوەش؛ نەوەش؛ بیمار؛ ناساز؛ ناساق؛ ناساخ؛ لەشبەبار ‹پسرم ناخوش است: کوڕەکەم نەخۆشە› ۲. ناحەز؛ ناگەوار؛ ناخۆش؛ بە چۆنیەتیەکی پێچەوانەی دڵخواز ‹بوی ناخوش: بۆنی ناخۆش›.

ناخوشی / nāxošî/: *اسم.* ۱. /ـها/ نەخۆشی؛ نەوەشی؛ لەشبەباری ‹گرفتار ناخوشی سختی شدم: تووشی نەخۆشیەکی پیس بووم› ۲. ناخۆشی؛ ناخوەشی؛ ناوەشی؛ ناگەواری؛ تاڵی ‹در خوشی و ناخوشی کنار هم بودیم: لە خۆشی و ناخۆشیدا لەپاڵ یەک بووین›.

▣ **ناخوشی گرفتن:** نەخۆشی گرتن؛ نەوەشی گیرتەی؛ نەوەشی یاوەی لا ‹نمی‌دانم این ناخوشی را از کی گرفتم: نازانم ئەم نەخۆشیەم لە کێ گرتووە›.

از ناخوشی بلند شدن: هەستانەوە؛ خۆشەوە بوون؛ خوەشەو بوون؛ چاک بوونەوە؛ خاسەو بوون؛ هۆرسەیوە؛ لە نەخۆشی ڕزگار بوون.

نادار / nādār/: *صفت.* نەدار؛ هەژار؛ فەقیر؛ دەستەنگ؛ دەس‌نەچوو؛ بەلەنگاز؛ دەسکورت ‹همسایەمان نادار بود: هاوسێکەمان نەدار بوو›.

نادان / nādān ، ـها؛ ـان/: *صفت.* هشتاری؛ نەزان؛ نازان؛ نیازان؛ نایان؛ نایو؛ نەشکەفتە؛ تێنەگەیشتوو؛ جاهیل؛ دوورەزانست؛ چەتلەمەر؛ نەفام؛ بێئاگاداری و زانیاری پێویست بۆ ژیان‌بەڕێوە بردن ‹دوست نادان: دۆستی نەزان›.

نادانسته / nādāneste/: *قید.* بێئاگا؛ بێخەبەر؛ بێ هەوال ‹مبادا نادانسته کاری بکنی: نەکا بێ‌ئاگا کارێ بکەی›: **ندانسته**

نادانی / nādānî ، ـها/: *اسم.* نەزانی؛ نایانی؛ نیازانی؛ نەفامی؛ ناخەلەگی؛ بێهایی ‹خودستایی نشانەی نادانی است: خۆهەڵکێشان نیشانەی نەزانیە›.

نادختری / nādoxtarî ، ـها/: *اسم.* کچهلی؛ کچحەلی؛ زڕکەچ؛ زڕکچ؛ کچی ژن بۆ زڕباب یان کچی مێرد بۆ باوەژن.

نادر / nāder/: [عربی] *صفت.* دەگمە؛ دەگمەن؛ کەموێنە؛ نایاب؛ نایەب ‹چنین دوستانی نادر هستند: ئاوەها یارانێک دەگمەنن›.

نادرست / nādorost/: *صفت.* نادروست؛ نادرووس؛ چەوت: ۱. ناتاو؛ کەموکووڕ؛ شکەستی؛ عەیبەلۆ؛ هەڵە ‹روش نادرست: شێوازی نادروست› ۲. /ـها/ لار؛ سەرچەوت؛ ناحەساو؛ فێڵباز؛ ناهاڵ؛ خاوەن ئاکاری پێچەوانەی ڕاستی و دروستی ‹آدم نادرستی بود، رشوه می‌گرفت: کابرایەکی لار بوو، بەرتیلی دەخوارد›.

نادرستی / nādorostî ، ـها/: *اسم.* نادروستی؛ نادرووسی؛ دەغەلی؛ ناڕاستی؛ ناڕاسی؛ چەوتی؛ چەفتی؛ لاری.

نادرویش / nādarvîš ، ـان/: *اسم.* نادەروێش؛ دەورێشی فێڵباز.

نادره / nādere ، ـها/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* بێهاوتا؛ بێتا؛ دەگمە؛ دەگمەن؛ نایاب.

نادم / nādem ، ـان/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]*

پەشیمان؛ پەشیوان؛ پەژیوان؛ پۆشمان؛ پاشگەز؛ ژووڤان؛ ژیوان؛ پژمان ‹از رفتار خویش نادم بود: لە کردەوەی خۆی پەشیمان بوو›.

نادیدنی / nādîdanî ، ـها/: *صفت*. ١. نەدیتراو؛ نادیار؛ بەرپێوار؛ بەبێ ئیمکان یان چۆنیەتی پێویست بۆ بینین ٢. نەشیا بۆ دیتن.

نادیده [1] / nādîde ، ـها/: *صفت*. نەدیتراو؛ نەبینراو؛ نەدیتوو؛ نەبینیو؛ نەدیو؛ نەدیدە ‹دوست نادیده: دۆستی نەدیتراو›.

نادیده [2]: *قید*. نەبینراو؛ نەدیتوو؛ نەدیتە؛ نەدیدە؛ نەدیتراو؛ نەبینە؛ نەدیە؛ چاوبەستە؛ بێ چاو پێکەوتن ‹چطور می‌شود چیزی را ندیده پسندید؟!: چۆن دەبێ شتێک نەبینراو پەسەند بکرێ؟!›.

◘ نادیده گرفتن: ١. بواردن؛ چاوپۆشین؛ چاو لێقووچاندن ‹آن پول را نادیده گرفت: لەو پارەیە بوارد› ٢. بە هیچ نەگرتن؛ بایەخ نەدان؛ نەگرتنە بەر چاو؛ بە هیچ نەزانین؛ بە هیچ زانین؛ لە بەر چاو نەگرتن ‹توصیەی مرا نادیده گرفت: ڕاسپاردەکەمی بە هیچ نەگرت›.

ناراحت / nārāhat/: [فارسی/ عربی] *صفت*. نارەحەت: ١. ناخۆش؛ بێ دۆخ یان هێزی دڵخۆش کردن ‹جای ناراحت: شوێنی ناخۆش› ٢. جاڕز؛ جاڕس؛ وەڕەز؛ عاجز؛ حێجز؛ زیز؛ زیر؛ زوور؛ زویر؛ زڤیر؛ زوویر؛ گیانەسەر؛ تووشی گوشار و ئازار ‹در آنجا ناراحت بودم: لەوێ جاڕز بووم› ٣. لەچەر؛ خێوی تایبەتمەندی یان چۆنیەتی ئازاردەری ‹کفش ناراحت: پێڵاوی نارەحەت› ٤. *[مجازی]* بشێونە؛ شێونەر؛ شێوەژنە؛ حێدز ‹جوانی ناراحت و اهل جار و جنجال بود: گەنجێکی بشێونە و هەرا و هوریاکەر بوو›.

هەروەها: **ناراحت بودن/ شدن/ کردن**

ناراحتی / nārāhatî ، ـها/: *اسم*. [فارسی/ عربی] نارەحەتی: ١. زیزی؛ زویری؛ زوێری؛ پەشێوی؛ پەرۆشی؛ لێوبەباری ‹ناراحتی شما از چیست؟: هۆی زیزی ئێوە چیە؟› ٢. *[مجازی]* نەخۆشی؛ نەخوەشی؛ نەوەشی ‹ناراحتی عصبی: نەخۆشی دەماری›.

ناراضی [1] / nārāzî ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی]/*اسم*. *[سیاست]* ناڕازی؛ کەسێ کە دژی ڕژیم یان دەوڵەتە بەڵام شەڕ ناکا ‹یک ناراضی مصری اظهار داشت...: نارازیەکی میسری ڕایگەیاند...›.

ناراضی [2]: *صفت*. زویر؛ زوێر؛ زوور؛ زیز؛ زیر؛ نارەزا؛ نارازی؛ ناقایل؛ توورە؛ لووتخوار؛ قەڵس ‹پیدا بود که از پیشنهاد من ناراضی است: دیار بوو لە پێشنیارەکەی من زویرە›.

ناربن / nārbon/: *اسم*. نالبێر؛ بنەنار؛ بنەهەنار؛ دارنار؛ دارهەنار؛ هەنارێر؛ داری هەنار.

نارس / nāras ، ـها/: *صفت*. کاڵ؛ نەگەیشتوو؛ نەیاوا: ١. نەگەییو؛ کالک؛ خاو؛ خرچ؛ کرچ ٢. پێنەگەیشتوو؛ چڵمەلەتە ‹نوزاد نارس: ساوای کاڵ›.

نارسا / nārasā, nāresā/: *صفت*. ناتەواو؛ کەموکووڕ؛ بکێماسی؛ بێهێز و پێز یان پێداویستیتر بۆ دابین کردنی مەبەست ‹بیان نارسا: وتەی ناتەواو›.

نارسائی / nārasā'î, nāresā'î/ ☜ **نارسایی**

نارسانا / nārasānā, nāresānā ، ـها/: *صفت*. نەگەیێنەر؛ بەرگرە؛ بەربەستکەر؛ دابڕکەر؛ عایق؛ بە تایبەتمەندی بەرگری لە بڵاوەکردن، دەردان و دەڵانی شتێ. هەروەها: **نارسانایی**

نارسایی / nārasāyî, nāresāyî ، ـها/: *اسم*. ناتەواوی؛ کەموکووڕی: ١. چۆنیەتی تەواو نەبوون، لە باری: *الف)* ئاوەز یان ئاکارەوە *ب)* کورتی و نەبوونی پێداویستی *ج)* نەبوونی وزە و توان لە لەشدا ٢. دۆخ یان چۆنیەتی نەبوونی هەڵومەرج * **نارسائی**

نارسیسیسم / nārsîsîsm/: [فرانسوی]/*اسم*. *[روان‌شناسی]* خۆپەسەندی؛ خۆویستی؛ وازی لە ڕادەبەدەر بە خۆ و خۆ یەکجار بە باشتر زانین.

نارضائی / nāreza'î/: [فارسی/ عربی] ☜ **نارضایی**

نارضامندی / nārezāmandî ، ـها/: [فارسی/ عربی/ فارسی]/اسم. نارەزایی؛ نارەزامەندی.
نارضایتی / nārezāyatî/: [فارسی/ از عربی] ☜ نارضایی
نارضایی / nārezāyî ، ـها/: [فارسی/ عربی]/اسم. زوێری؛ زویری؛ زووری؛ نارەزایی؛ نارەزایەتی؛ ناقایلی ‹این کارها باعث نارضایی مردم میشود: ئەم کارانە دەبنە هۆی زویری خەلک›: **نارضایتی** [گفتاری]؛ **نارضائی**
نارفیق / nārafîq/: [فارسی/ عربی]/اسم. نارەفێق؛ نەیار؛ زڕدۆس؛ دۆستی درۆینە و ئاوژێرکا.
نارکوتین / nārkotîn/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] نارکوتین؛ بەرهەمێکی ئالکالوئیدی تریاکە بۆ تاو برین و کۆخە سرەواندن بە کار دەبرێ.
نارگیل / nārgîl ، ـها/:/اسم. نارگیل؛ گوێزهیندی؛ کەشکوول: ١. دارێکی بەرزی نەخلئاسای گەرمیانیە ٢. گوێزەهیندی؛ بەری ئەو دارە کە میوەیەکی هێلکەئاسای زۆر گەورەی بە پێستی ڕەق و ڕیشالێکی زۆر دەورەگرتووە. گۆشتەکەی سپیە و ئاوێکی هێندێک شیرین و زۆر بەقوەوەتی تێدایە.
نارگیلی / nārgîlî/: صفت. نارگیلی؛ گوێزهیندی؛ بە نارگیل یان بۆنی نارگیلەوە ‹شیرینی نارگیلی: شیرینی نارگیلی›.
نارنج / nārenc ، ـها/:/اسم. نارنج؛ نارینج: ١. داری نارنج؛ دارێکی لە تیرەی مزرەمەنی بە گوڵی پێنجبەشی و پەرچەمی کورتەوە ٢. بەری ئەو دارە کە میوەیەکی گەورە، خڕ، ئاودار و ترشە، بە ڕەنگی زەردی مەیلەو سوور.
نارنجستان / nārencestān ، ـها/:/اسم. ١. باخەنارنج؛ باخی نارنج ٢. [قدیمی] گوڵخانە.
نارنجک / nārencak ، ـها/:/اسم. نارنجەک؛ نارنجۆک؛ قومبولە؛ قونبولە؛ قومبەرە؛ ڕوممانە؛ ڕومانە؛ تەنێکی گچکەی پڕ لە ماکی تەقینەوەیی یا کیمیاویە کە بە دەست یان بە نارنجۆکهاوێژ دەهاوێژرێ.
نارنجکانداز / nārencak'andāz ، ـها؛ ـان/:/اسم. نارنجۆکهاوێژ؛ قومبولەهاوێژ: ١. سەربازێ کە خستنی نارنجۆکی لە ئەستۆدایە ٢. جەنگامێرێ وەک تۆپێکی بچووک، تایبەتی هاویشتنی نارنجۆک.
نارنجی[1] / nārencî/:/اسم. نارنجی؛ نارووجە؛ هەر ڕەنگێکی نێوان سوور و زەرد.
نارنجی[2]: صفت. نارنجی؛ بەڕەنگی نارنج؛ نارنجی ڕەنگ.
نارنگی / nārangî, nārengî ، ـها/:/اسم. لالەنگی؛ نارنگی: ١. داری لالەنگ؛ دارێ لە تیرەی مزرەمەنی بە گەڵای باریک و درێژ و بەری خڕەوە ٢. لالنەگ؛ مێوەی ئەو دارە کە خۆراکێکی خڕ، بۆنخۆش و وەک پرتەقاڵ و نارنج نەرم و شیرینە.
نارو / nārow, nāro:/:اسم. [گفتاری] ١. هەوقە؛ هەنگ؛ فێڵ؛ گزی؛ زیچک؛ گزە؛ ڕاو؛ ئەروەند؛ بەزاج؛ حیلە؛ لێب؛ لێپ؛ خاپ؛ دەهۆ؛ گەڕ؛ دۆلاب؛ تەون و بەست ٢. دوخمانی؛ ناپاکی؛ بەدفەڕی؛ خایەنی؛ ناڕاستی؛ خەیانەت.
◘ **نارو زدن**: گەڕ فرۆشتن؛ ناپاکی کردن؛ گەڕ کردن؛ خاپاندن؛ لاباندن؛ بەدفەڕی کردن ‹میخواست به دوستش نارو بزند: دەیەویست گەر بە دۆستەکەی بفرۆشی›.
ناروا / nāravā/: صفت. نابەجێ؛ ناحەق؛ نابەحەق؛ نەهەق؛ نەهەز؛ گووج؛ نارەوا؛ نادرووس؛ نەبڕێ؛ ئائل؛ ناشایستە؛ نەشاسە؛ بە پێچەوانەی قانوون یان خدەی پەسند. بەرانبەر: **روا** ‹کار ناروا: کاری نابەجێ›.
نارَوانی / nāravānî/:اسم. [شیمی] گرانڕۆیی؛ نارەوانی؛ خەستی؛ خەسی؛ هەسی؛ خۆگرتوویی تراو لە ئاست خوڕ بوون و شلپدانەوە.
ناروزن / nārowzan, nāro:- ، ـها/: صفت. [گفتاری] تەپرەش؛ فێلباز؛ گەڕباز؛ گەڕساز؛

حیلەساز؛ کامباخ؛ کەمباخ؛ دەسبڕ؛ شەشبەندی؛ تەڕن؛ ڕیپۆ؛ خەپۆ؛ بەمبولـە؛ گزیکـەر؛ گزیکـار؛ چـۆغڵ؛ دەغـەڵ؛ زەغـەڵ؛ لێبـۆک؛ دەغـووڵ؛ دەغوڵ؛ هۆگری فێڵ و فەرەج.

نـارون / nārvan ، ـهـا/: *اسم.* وزم؛ ناروەنـد؛ نارەوەن؛ وەزم؛ دارێکی بێبەر بـە قـەدی ڕەش، لکوپۆپی جـوان، چێـوی ڕەق و پتـەو، گـەڵای ددانە ـ ددانەی چڕ و گوڵی نێر و مێیەوە.

ناز[۱] / nāz/: *اسم.* ۱. نـاز و نـووز؛ نـاز و نیمنـاز؛ مینگە و فینگە؛ ئانوئـون؛ ئـاینوئـوین؛ مـەهن؛ قەژمـەری؛ خـۆگری و ئاوڕنەدانـەوەی درۆینـە ‹اوّل قدری ناز کرد و «نمی‌توانم» و «نمی‌کنم» گفت، اما همین‌که پول را دید راضی شد: سەرەتا بـڕێ نـازی کرد و «ناتوانم» و «نایکەم»ی گوت، بەلام هـەر کـە پارەی بینی نەرم بوو› ۲. ناز؛ تناز؛ هەنگ؛ مـەکر؛ عیشوە؛ کریشمە؛ غەمزە؛ خەمزە؛ چڤ؛ کەشم و نەشم؛ شاخ و بەڵەک؛ خنج؛ خنجکە؛ خۆنـوێنی بۆ ڕاکێشانی سەرنجی دیتران ‹خیلی بـا نـاز و ادا حرف مـی‌زد و راه مـی‌رفـت: زۆر بـە نـاز و ئـەتوارەوە قسەی دەکرد و بە ڕێدا دەڕۆیشـت› ۳. تنـاز؛ نـاز؛ کار و ڕەوتی خۆ هەڵکێشان؛ خۆ گـرتن؛ نـازین؛ فیزکـردن ٤. *[گفتـاری]* نـەوازش؛ کـار و ڕەوتی لاواندن؛ لاواندنەوە؛ لاونەی؛ پەلاندن ‹دستی بـه سـر بچـه کشید و نـازش کـرد: دەسـتێکی بـە سـەر منداڵـەکەدا کێشـا و نەوازشـی کـرد› ۵. *[ادبـی]* ئاسوودەیی؛ ئاسایشت ‹ناز و نعمت: ئاسـوودەیی و فراوانی› ٦. گل ناز ☜ **گل**

▣ **نـاز شسـت**: دەسخۆشـانە؛ دەستخۆشـانە؛ دەسوەشانە؛ پارە یـان مالـێ کـە کەسـێ بـە بۆنەی کارێکی گرینـگ یـا خزمەتێکـەوە کـە کردوویە وەریدەگرێ.

▣ **ناز داشتن**: نازدار بوون؛ نازار بوون؛ عیشوەدار بوون؛ بە ناز بوون؛ بە ئاینوئۆین بوون.

نـاز کـردن: ۱. نـازکردن؛ بـە درۆ لـووت چەرخانـدن ۲. عیشـوە و خـەمزەکردن؛ نـاز فرۆشتن؛ خەمزە و ناز کردن؛ هەنگ‌کرن؛ نـاز و نیمنـازکردن؛ ئـاینوئـۆین‌کـردن؛ ئینجـە و فینجەکردن؛ خۆشـاندان بـە نـاز و خـەمزەوە ۳. نەوازشت‌کردن؛ لاواندنەوە؛ ئەوەلاونەی.

ناز کسـی خریـدار داشـتن ☜ **نـاز کسـی را خریدن/ کشیدن**

ناز کسی را خریدن/ کشیدن: نـازی کەسـێک کێشان؛ دڵنەوایی‌کردن لە کەسێک؛ خەمخۆر و دڵسۆزی کەسێک بوون؛ ئاکار و کرداری بـە ناز و نیمنازی کەسـێ هەڵـگرتن: **نـاز کسـی خریدار داشتن**

ناز[۲]: *صفت. [گفتاری]* نازدار؛ نـازار؛ بـەناز؛ نـازەنین ‹بچه خیلی ناز بود: منالەکە زۆر نازار بوو›.

نازا / nāzā ، ـهـا/: *صفت.* نـەزۆک؛ نـەزا؛ نـەزێ؛ مەزا؛ زکنەکەر؛ خەش؛ بەیچەڵ؛ بەچەڵ؛ بێوار؛ هـەرکان؛ مایـێ؛ قـرد؛ خـرش؛ بـێتوانسـت و لێهاتوویی باردار بوون.

▣ **نـازای فصـلی**: قسـر؛ ئەسـتێور؛ ئەسـتەویر؛ ستەور؛ ستۆر؛ کوندۆ؛ ئاژەڵی مێ کە سالـێک سکی پڕ نەبووە.

نازائی / nāzā'î/ ☜ **نازایی**

نازایی / nāzāyî ، ـهـا/: *اسم.* نـەزۆکی؛ نـەزایی؛ ئەستێوری؛ خرشی: **نازائی**

نازبـالـش / nāzbāleš ، ـهـا/: *اسم.* نازبالـنج؛ گۆشـەگیرە؛ گۆشـگیرە؛ باڵەشـتە؛ بالـنجەک؛ بالنجی سووک و بچووک.

نـازپرورده / nāzparvarde ، ـهـا؛ ـگـان/: *صفت.* نازپـەروەردە؛ بـەناز بـەخێوکراو؛ بارهـاتوو لـە ئاسوودەحالی و ئاسایش، وێـڕای چاوەدێری و میرەوانی، بێچەرمەسەری دیتن.

نازک / nāzok/: *صفت.* ناسـک؛ نـازک؛ نـازگ: ۱. نـارین؛ تـەنک؛ تنـک؛ فـڕ؛ تیـوون؛ واڵ؛ بـە مەودای کەم لە نێوان بەر و پشتدا ‹کاغذ نـازک: کاغـەزی ناسـک› ۲. *[گفتـاری]* باریـک؛ زراف؛ کەمئەستوور؛ واوەژیلک؛ بە ئەستوورایی هنـدک

‹انگشت نازک: ئەنگوستی ناسک› ۳. *[مجازی]* نەرم و نیان ‹صدای نازک: دەنگی ناسک›.

نـازک‌انـدام / nāzok'andām ، ـها/: *صفت.* نازکەک؛ هنف؛ لەش‌ناسک؛ ناسکەنام. هەروەها: **نازک‌بدن**

نازک‌بین / nāzokbîn ، ـها؛ ـان/: *صفت. [مجازی]* وردبین؛ خاوەن سەرنج و ژیهاتی بۆ دیتن و دۆزینەوەی وردەکاریگەل.

نازک‌خیال / nāzokxiyāl ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ناسک‌خەیاڵ؛ خاوەن بیر و ئەندیشەی ورد و جوان. هەروەها: **نازک‌خیالی**

نازک‌دل / nāzokdel ، ـان/: *صفت. [مجازی، ادبی]* دڵ‌ناسک؛ کەم‌تاقەت لە بەرامبەر دەرد و ئازار و خەمەوە.

نـازکش / nāzkeš/: *اسم.* نـازکێش؛ نازکـەش؛ کەسێ کە نازی یەکێکی‌تر دەکێشێ ‹می‌بیند نازکش دارد، ناز می‌کند: ئـەزانێ نازکێشی هەیـە نـاز دەکا›.

نازک کاری / nāzok.kārî/: *اسم.* ۱. *[ساختمان]* ناسـک‌کـاری؛ قۆناغـێ لـە ڕەوتی چـالاکی مـاڵ‌کردنـەوەدا، بـریتی لـە سـپی‌کـاری، کاشی‌کاری، هەڵواسینی دەرگـا و دەلاقـە و... بەرانبـەر: **سـفت‌کـاری** ۲. *[مجـازی]* وردەکـاری؛ نەستەق‌بێژی ‹در این مقاله باید از آن‌همه نازک‌کاری صرف‌نظر کنیم: لـەم وتـارەدا دەبـێ لـەو هـەموو وردەکاریانـە واز بێـنین› ۳. نـازک‌کـاری؛ کـاری دروسـت‌کـردنی ئـامرازی جۆراوجـۆر (وەک تەختەنـەرد، قەڵـەمدان، مێزشـەترەنج و...) بـە جوانکاری لە سەر چێو بەتایبەت دارگوێز.

نـازک‌نـارنجی / nāzoknārencî ، ـها/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* تەسکۆڵە؛ تەسـکۆلانە؛ نازنـازی؛ نازپەروردە؛ ناسـک‌نـارنجی؛ بـەبێ خـۆڕاگری و بەرگـەی پێویسـت لـە بەرانبـەر سـەختی و دژواریەوە ‹این جوان‌هـای نـازک‌نـارنجی: ئـەم لاوە تەسکولانە›.

نازک‌نی / nāzokney/: *اسم.* دروشێ؛ دروشـە؛ قاپی باریک؛ ئێسکە ناسکەی لوولاک.

نازکی / nāzokî/: *اسم.* ناسکی؛ نازکی؛ بـاریکی؛ زراڤی ‹لبش از نازکی بار تبسم بر نمی‌دارد: لێوانی لـە بەر ناسکی پێکەنینیان لێ گرانە›.

نازل / nāzel/: [عربی] *صفت.* ۱. هـەرزان؛ کـەم؛ هندک ‹بهای نازل: نرخی هەرزان› ۲. نزم؛ نەوی؛ نڤی؛ نەڤی؛ ڤێل؛ نمز؛ نەوەر ‹سطح نازل: ڕووبەری نرم›.

▣ نازل شدن: هاتنە خوار/ خوارەوە؛ ئامایرە وار؛ وار ئامەیش؛ لە ئاسمانەوە هاتن.

نازنـازی / nāznāzî/: *صفت. [گفتاری]* ۱. نـازار؛ نازدار؛ نازەنین ‹بچه‌های نازنازی: منالـگەلی نـازار› ۲. /ـهـا/ ناسـک‌نـارنجی؛ نازنـازی؛ تەسکۆڵـە؛ نازپەروەردە.

نازنین / nāzanîn/: *صفت.* نازەنین؛ نازلی؛ نـازار؛ نـازدار: ۱. زۆر خۆشەویسـت ‹مـرد نـازنینی بـود: پیاوێکی زور خوشەویست بوو› ۲. *[مجازی]* بـەنرخ؛ هێژا؛ پڕبایەخ ‹اوقات نازنینت را تلف نکـن!: کـات و ساتی بەنرخت بە فیڕۆ مـەدە!› ۳. جـوان؛ دەلال؛ زەریف ‹نسیمی صورت نازنیش را نـوازش مـی‌داد: شنەیەک ڕوخساری ناسکی دەلاوانـد› ٤. *[قـدیمی]* نـازار؛ بـەناز؛ نـازێ ٥. *[مجـازی، قـدیمی]* دڵـبەر؛ دلبەر؛ گراوی.

ناز و نعمت/ nāz-o-ne'mat/: [فارسی/ عربی] *اسم.* نـاز و نیعمـەت؛ ئاسایشـت و دەوڵـەمەندی؛ ئاسوودەیی و دارایی.

نـاز و نـوازش / nāz-o-navāzeš ، ـهـا/: *اسم.* دلنوایی؛ دلنەوایی.

ناز و نوز / nāz-o-nûz ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* ئین و ئوون؛ ئاین و ئۆین؛ نـاز و نـووز؛ تنـاز؛ ئینجـە و فینجە؛ ناز و نیمناز؛ ناز و نیوناز؛ قسە و ئاکـاری بە نیشانەی دژی یا قبووڵ‌نەکردنی درۆینە ‹اوّل قدری ناز و نوز کرد، بعد پول را گرفت: سەرەتا هێندێک ئین و ئوونـی کرد، ئیمجا پارەکەی وەرگرت›.

نازی / nâzî/: صفت. ۱. [گفتاری] نازی؛ نازلی؛ نازنازی؛ نازەنین؛ دەلال ۲. [فرانسوی] نازی؛ سەر بە نازیسم ۳. [فرانسوی] /ـها/ نازیست.

نازیدن / nâzîdan/: مصدر. لازم. // **نازیدی**: نازیت؛ **می‌نازی**: دەنازی؛ **بناز**: بنازە// نازین؛ نازەی: ۱. فیز/ فیس کردن؛ خۆ هەڵکێشان؛ خۆ نواندن؛ فشین ‹به ثروت خود نازیدن: بە پووڵ و پارەی خۆ نازین› ۲. شانازی کردن ‹کردستان باید به فرزندان خود بنازد: کوردستان دەبێ بە ڕۆڵەکانیەوە شانازی بکا›. هەروەها: **نازیدنی**

■ مصدر منفی: **ننازیدن** (نەنازین)

نازیست / nâzîst ، ـها/: [فرانسوی] صفت. نازی؛ نازیست؛ لایەنگر و هەواداری نازیسم.

نازیسم / nâzîsm/: [فرانسوی] /اسم. [سیاست] نازیسم؛ ئامۆژەیێکی ڕامیاری و کۆمەڵایەتی کە لە سیەکانی چەرخی بیستەم لە ئەڵماندا پێک هات و لە سەر بنەمای پاوانخوازی تاقەحیزبی، ڕەگەزپەرستی لەرادەبەدەر و زۆرەملی و دەسەڵاتخوازی بنیات نرابوو: **ناسیونال سوسیالیسم؛ سوسیالیسم ملی**

ناس / nâs/: [؟] /اسم. ناس؛ ماکێکی سڕکەرە لە ئاهەک و تەماکۆ، دەیکەنە ژێری زمان و ئاوەکەی تف دەکەنەوە: **نسوار**

ناساز / nâsâz ، ـها/: صفت. [ادبی] نەساز؛ ناساز: ۱. نارێک؛ ناجۆر؛ ناکۆک؛ ناتەکووز ۲. شێواو؛ ئاڵۆز؛ پەرێشان ۳. ناتەبا؛ ناخۆش.

ناسازگار / nâsâzegâr/: صفت. ناکۆک؛ ناسازگار: ۱. ناتەبا؛ ناحاواو؛ تایبەتمەندی ئەوەی کە لە سازان و تەبایی دردۆنگە ۲. نەخۆش؛ نەخوەش؛ نەوەش؛ لە لەش بیمار.

ناسازگاری / nâsâzegârî ، ـها/: /اسم. ناتەبایی؛ ناسازگاری: ۱. ناکۆکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ناتەبا بوون ‹ناسازگاری رنگ‌ها: ناتەبایی ڕەنگەل› ۲. ناحاواوی؛ دۆخی تەیار نەبوون بۆ ئاریکاری، هاودەمی یان هاوژینی دەگەڵ کەسێکدا ‹شوهرش ناسازگاری می‌کرد و بهانه می‌گرفت: مێردەکەی ناتەبایی دەکرد و پەڵپی دەگرت›.
هەروەها: **ناسازگار**

ناسپاس / nâsepâs/: صفت. سپڵە؛ ناسپاس؛ پێنەزان؛ دەڵۆش؛ ناشکور؛ ناشگیر؛ نمەک‌کوێر؛ نمەک‌نەناس؛ بێسفەت؛ بێبەقا ‹فرزند ناسپاس، پدر پیرش را بی‌پناه گذاشت و رفت: منداڵی سپڵە، باوکی پیری بێپەنا بەجێهێشت و لێیدا ڕۆیی›.

ناسپاسی / nâsepâsî/: /اسم. سپڵەیی؛ ناسپاسی؛ پێنەزانی؛ دەڵۆشی؛ بێئەمەگی؛ نمەک‌کوێری؛ بێسفەتی؛ نمەک‌نەناسی؛ بێبەقایی؛ چۆنیەتی لەبەرچاو نەبوونی چاکەی خەڵک.

ناسخ / nâsex/: [عربی] /اسم. ۱. هەڵوەشێنەر؛ هەڵوەشێن؛ بەتاڵەوکەر ‹این ناسخ قانون قبلی است: ئەمە هەڵوەشێنەری قانوونی پێشووە› ۲. /ـین؛ نُسّاخ/ ڕوونووس؛ فەرکێنەر ‹این اشتباه ناسخ، معنی جمله را عوض کرده است: ئەم هەڵەی ڕوونووسە، واتای ڕستەکەی گۆڕاوە›.

ناسره / nâsare/: صفت. [ادبی] زەغەڵ؛ بەدەڵ؛ ناعەسڵ؛ قەڵب؛ قەڵپ.

ناسزا / nâsezâ ، ـها/: /اسم. [ادبی] چۆرس؛ جنێو؛ جوێن؛ سخێف؛ دژون؛ دژمانی؛ دژوێن؛ خوسن؛ خەبەر؛ ڕەف؛ سکان؛ ڤێسین؛ ناوە؛ قسەی لە سەر دڵ گران.

⊡ ناسزا گفتن: سکانن؛ ڤیلین؛ جنێو دان؛ دژوێن دان؛ دژمان دەی.

ناسلامتی / nâsalâmatî/: [فارسی/ عربی] حرف. [گفتاری] بە ناخێر؛ ناسلامەتی؛ بە زیادنەبێ؛ خودابیبڕێ؛ خوابیوڕێ؛ وشەی بەرهەڵستی بە ڕووداو یان دۆخێک، بە واتا «بریا وا نەبووبا» ‹ناسلامتی می‌خواستم یک ساعتی استراحت کنم: بەناخێر ئەمەویست تاوێ بحەسێمەوە›.

ناسوت / nâsût/: [معرب از آرامی] /اسم. [ادبی] دونیا؛ دنێ؛ دنیا؛ ناسووت؛ جیهانی مادی.

ناسوتی / nâsûtî/: [معرب] صفت. [ادبی] ناسووتی؛

دنیایی؛ دونیایی؛ پێوەندیدار یا سەر بە جەهان.

ناسـور / nāsûr/: [عربـی]/اسـم. ناسـۆر؛ ناسـوور: ۱. [پزشکی] ئاخووت؛ فیستول؛ گەیشـتنەوەیەکی ناسروشتی و نالەباری دوو هلۆلی ناوەکی لـەش یـان دەم کردنـەوەی شـوێنێکی وا لـە لەشـدا ۲. برین؛ زام.

ناسیونال‌سوسیالیسم / nās(i)yonālsosyālîsm/: [فرانسوی] ☜ **نازیسم**

ناسیونالیست / nās(i)yonālîst/: [فرانسوی] صفت. نەتەوەخواز؛ نەتەوەگر ‹من یک ناسیونالیست معتقد و طرفدار حقیقت هستم: من نەتەوەخوازێکی بە بـاوەڕ و لایەنگری ڕاستیم›.

ناسیونالیسـتی / nās(i)yonālîstî/: [فرانسـوی] صفت. نەتەوەخوازانە؛ نەتەوەگرانە ‹بعضی از احزاب اندیشه‌های ناسیونالیستی دارند: هەندێ لـە پارتـەکان، بیری نەتەوەخوازانەیان هەیە›.

ناسیونالیسم / nās(i)yonālîsm/: [فرانسـوی]/اسـم. نەتەوایەتی؛ نەتەوەخوازی؛ نەتەوەگری؛ ڕێبـازی هـۆگری و بڕوامەنـدی لەڕادەبـەدەر بـە هـۆز و نەتەوەی خۆ.

ناشایست / nāšāyest/: صفت. نەشـیاو؛ ناشـایی؛ ناشـایس؛ ناشایسـت؛ هەلهەلـە؛ خـراپ؛ ناسـزا؛ نـەژهـەژی؛ نـەژیهاتی؛ ئائـل؛ ناتـەبا دەگـەڵ بایەخگـەلی ئاکاریـدا ‹سـخن ناشایسـت: پەیڤـی نەشیاو›.

ناشتا[1] / nāštā/: [فارسی/ هنـدی] صفت. هەناشـتا؛ تاشت؛ ناشتە؛ ئاناشتا؛ ناشتا؛ لەخرێن؛ لەخرێنی؛ لەخورێن؛ خرێن؛ خورێن؛ لـەرخین؛ لـەرخێنی؛ لەخورێنی؛ هێشتا هـیچ نـەخواردووی پـاش لـە خەو هەستان ‹دیـروز تـا نزدیـک ظهـر ناشـتا بـودم: دوێنێ تا لای نیوەڕۆ هەناشتا بووم›.

ناشتا[2]: قید. دڵخالـی؛ بـە دڵـی خالـی؛ بـە دڵ خالـی؛ ناشتا؛ لـەرخین؛ لـەرخێنی؛ لـەخورێنی؛ زیرقەلو؛ بەبێ خواردنی قاوەتی ‹فردا صبح ناشتا بیا بـرای آزمـایش: سـبەی بـەیانی دڵخالـی وەرە بـۆ ئەزمایش›.

ناشتائی / nāštā'î/: [فارسی/ هندی] ☜ **ناشتایی**

ناشـتایی / nāštāyî ، ـهـا/: [فارسـی/ هنـدی]/اسم. ناشتایی؛ هەناشتایی؛ سوبحانە؛ سحانە؛ بەردڵ؛ بەرتێشت؛ بەرچا؛ بـەرقلیان؛ ژێـرقلیـان؛ نانی سەر لە بەیان: **ناشتائی**

ناشـر[1] / nāšer ، ـهـا؛ ـان؛ ـیـن/: [عربـی]/اسم. پەخشانگا؛ بڵاوگە؛ دەزگا و دامەزراوەی لە چـاپ دان و بڵاوکردنـەوەی کتێـب ‹ناشـر همکـاری نمی‌کند: پەخشانگا هاوڕێی ناکا›.

ناشر[2]: صفت. بڵاوکـەرەوە؛ پەخشـانگا؛ بەلاڤکـەر ‹ناشـر ایـن فرهنـگ دانشـگاه کردسـتان اسـت: بڵاوکەرەوەی ئەم فەرهەنگە زانستگای کوردستانە›.

ناشزه / nāšeze/: [عربـی]/اسم. [حقوق] ناشـیزە: ۱. ژنێ کە لە فەرمانی شووی سـەرپێچی دەکـا ۲. ژنێ کە شووەکەی بەبێ تەلاقـدانی بـەجێی هێشتووە.

ناشـکری / nāšokrî/: [فارسـی/ عربـی]/اسم. بێ‌ئەمەگی؛ پـێ‌نـەزانی؛ ناشـوکری؛ ناشـکوری؛ سپڵەیی؛ کار یا ڕەوتی دەربڕینی نـاڕەوایی یـان بەرتەکی ناهەق بەتایبـەت سـەبارەت بـە بـار و دۆخی خۆ ‹ناشکری نکن این زندگی از سرت هم زیاد است: بێ‌ئەمەگی مەکە ئەم ژیانەت لێ‌زیادە›.

ناشکوفا / nāšokûfā, nāšekûfā/: اسم. [گیاه‌شناسی] نەپشکووتوو؛ جۆرێ میوە کە دوای گـەیین دەم ناکاتـەوە و دەنکەکـەی لـە نـاو میوەکەیـدا دەمێنێتەوە (وەک گوێز).

ناشناخته[1] / nāšenāxte ، ـهـا/: صفت. نەناسـیاو؛ نەناسـراو؛ نەشناسـیاگ؛ نەژناسـیا؛ نەشناسـیا: ۱. نەناس؛ نەشـناس ‹سرزمین‌های ناشناخته: وڵاتانی نەناسراو› ۲. دوور لـە زانسـتی مـرۆ ‹جهـان‌هـای ناشناخته: دنیاگەلی نەناسراو›.

ناشناخته[2]: قید. نەناسراو؛ نەناسیاگ؛ گوم؛ نەدیار؛ بـە نەناسـیاویەوە؛ بـە نەناسـیاگی ‹ناشناخته وارد انجمن شد: نەناسراو چووە ناو کۆڕەکەوە›.

ناشناس / nāšenās/: *صفت.* نەناس؛ نەنیاس؛ نەشناس؛ غەوارە؛ غەریبە؛ گەچە؛ گەجە؛ نائاشنا؛ نەناسیاو؛ بێگانە؛ لاپۆرە؛ لاپرە؛ لاپرەسەن؛ لاپرەسەنگ؛ کەدە؛ کەجە؛ بیانی؛ ناس‌نەکری؛ لاوەکی. بەرانبەر: **آشنا** ‹مرد ناشناس: پیاوی نەناس›.

ناشنوا[1] / nāšenavā ، ـها؛ ـیان/: *اسم.* کەڕ؛ کاس؛ کرووس؛ نەژنەوا؛ نەژنەو؛ نەبهیست؛ نەبیس؛ گوێ‌کپ؛ کهەڕ؛ کهەڕۆ؛ کرێڵ؛ گوێ‌نەبیس؛ کەسێ کە بە هۆی گەزنێکەوە یان زگماک دەنگ نابیسێ.

ناشنوا[2]: *صفت.* کەڕ؛ کهەڕ؛ کهەڕۆ؛ کاس؛ کرێڵ؛ نەبهیست؛ نەبیس؛ گوێ‌کپ.

ناشنوائی / nāšenavā'î/ ☜ **ناشنوایی**

ناشنوایی / nāšenavāyî/: *اسم.* نەژنەوایی؛ کەڕی؛ گوێ‌نەبیسی: ١. دۆخ یا چۆنیەتی کەڕ بوون ٢. کەمایەسی لەشی کە دەبێتە هۆی لە کارکەوتنی هەستی ژنەوایی * **ناشنوائی**

ناشور / nāšûr/: *صفت. [گفتاری]* نەشۆراو؛ نەشۆردراو؛ نەشۆریاگ؛ ئەوەنەشۆریا ‹صورت ناشور: دەم و چاوی نەشوراو›.

ناشی / nāšî/: [عربی] *صفت.* ١. ناشی؛ نیهانی؛ خەشیم؛ کارنەزان؛ نوهانی؛ گەندەکار؛ گەنەکار؛ قەوچل؛ کۆڵی؛ ڕانەهاتوو لە کار ‹ مترجم ناشی: وەرگێڕی ناشی› ٢. سەرچاوکە/ سەرچاوەگرتوو ‹بیشتر بیماری‌ها از پرخوری ناشی می‌شود: زۆربەی نەخۆشیەکان سەرچاوەگربوو لە زۆرخواردنن›.

هەروەها: **ناشی بودن؛ ناشی شدن**

ناشیانه[1] / nāšiyāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* خەشیمانە؛ تازەکارانە؛ کەمزانانە؛ نوهانیانە؛ قەوچلانە؛ کۆڵیانە؛ ناشیانە ‹رفتار ناشیانە: ئاکاری خەشیمانە›.

ناشیانه[2]: *قید.* خەشیمانە؛ ناشیانە؛ تازەکارانە؛ کەمزانانە ‹ناشیانە کار می‌کرد: خەشیمانە کاری دەکرد›.

ناشیگری / nāšîgarî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ناشیگەری؛ نیاوەزیان؛ کارنەزانی؛ تازەکاری؛ خامی ‹ناشیگری کرد و کار خراب شد: ناشیگەری کرد و کارەکە تێکچوو›.

ناصح / nāseh ، ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت. [ادبی]* ئامۆچیار؛ ئامۆژگار؛ ئامۆژیار؛ ئامۆژگاری‌کار.

ناصیه / nāsiye ، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی]* تویڵ؛ تەوێڵ؛ هەنی؛ هەنیە؛ ئەنی؛ نەهتک؛ جەمین؛ ناوچاوان.

ناطق[1] / nāteq ، ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* بێژەر؛ وتاربێژ؛ وتەبێژ؛ ئاخێوەر؛ قسەکەر؛ ئەوەی بۆ خەڵکی قسە دەکا ‹ناطق دربارەی وضع دانشگاه‌ها سخن گفت: بێژەر لەمەڕ بار و دۆخی زانستگاکانەوە قسەی کرد›.

ناطق[2]: *صفت. [ادبی]* قسەکەر؛ وتەبێژ؛ ئاخێوەر؛ بێژەر؛ بە توانستی ئاخاوتن ‹حیوان ناطق: حەیوانی قسەکەر›.

ناظر[1] / nāzer ، ـها؛ ـان؛ ـین؛ نُظّار/: [عربی] *اسم.* چاوەدێر؛ چاودێر؛ چاویار؛ چاڤدێر؛ کەتوان؛ کەسێ کە دەبێ ئاگاداری دروست بەڕێوەچوونی کارێک بێت، بێ‌ئەوەی خۆی کار بکا.

ناظر[2]: *صفت.* بینەر؛ تەماشاکەر؛ تواشاکەر، بەتایبەت دۆخی چاو لە ڕووداوێک بوون و هیچ دەورێکی تێدا نەبوون ‹او فقط ناظر دعوا بود: ئەو هەر بینەری شەڕەکە بوو›.

ناظم / nāzem ، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* نازم؛ کەسێ کە چاوەدێری بەڕێوە چوونی داب و ڕاگرتنی تەکووزی و ڕێکوپێکی لە دامەزراوەیەکی (بەتایبەت قوتابخانە یان نەخۆشخانە) پێ‌سپێراوە.

ناظمه / nāzeme ، ـها/: [عربی] *اسم.* نازمی ژن.

ناعلاجی / nā'alācî/: [فارسی/ عربی] *اسم.* ناچاری؛ نەچاری: ١. مەجبووری؛ بێ‌دەرەتانی؛ چارەنەماوی؛ ناعیلاجی ٢. بێ‌دەرمانی؛ بێ‌دەرمۆیی؛ چارنەهاتوویی؛ چارنەکراوی.

هەروەها: **ناعلاج**

ناعمویی / nā'amûyî/: [فارسی/ عربی/ فارسی] *اسم.* زڕئاپ؛ زڕمام؛ زڕبرای باوک.

ناعور / nā'ûr/: [عربی] *اسم.* جەڕجەڕە؛ جەنجەڕ؛ گەردوون؛ چەرت؛ چەرخێ کە دۆڵاو یان سەتڵێکی پێوەیە بۆ هەڵهێنجانی ئاو لە بیر.

ناغافل [1] / nāqāfel/: [فارسی/ عربی] *صفت. [گفتاری]* نەکاو؛ ناکاو؛ لە ناکاو؛ گوزوگومەت؛ ناخافڵ؛ یەکهۆ؛ یەکهەو ‹انفجار ناغافل: تەقینەوەی نەکاو›.

ناغافل [2]: *قید. [گفتاری]* ناکاو؛ لە نکاو؛ لە نەکاو؛ لەپڕ؛ لەپڕا؛ لەپڕدا؛ لە پڕایەکی؛ لە پڕێ؛ لە بڕڕا؛ ناگا؛ ناخافڵ؛ یەکهۆ؛ گزوگومەت؛ نش ‹ناغافل ریختند سرش و او را لخت کردند: ناکاو هاشاولیان بۆ برد و ڕووتیان کردەوە›.

ناف / nāf/: *اسم.* ۱. ناوک؛ ناوکە؛ نێوک؛ ناڤ؛ ناڤک؛ نافک؛ نیڤک؛ ناکە؛ ناک؛ گرتک؛ نەهە؛ شوێنی بڕیانی بەندی ناوک کە بە شێوەی قووڵاییێکی بچووکی لێوار زەق لە ناوەڕاستی زگدا ماوەتەوە ۲. *[گیاەشناسی]* ناوک؛ ناوکە؛ شوێنی پێوەلکانی دەنک بە بەندی تۆمەوە کە وەک چاڵۆکەیێ لە سەر تۆکڵی دانەوە دیارە ‹ناف دانەی لوبیا: ناوکی دەنکە لووبیا› ۳. نێوەڕاست؛ ناوەڕاس؛ چەق؛ دوڕ؛ نێوان ‹ناف آسمان: نیوەڕاستی ئاسمان›.

▣ **ناف افتادن**: ناوک کەوتن؛ نەهەکەوتەی؛ جێبەجێ بوونی ماسوولکەکانی سەر ناوک بە هۆی هەڵگرتنی شتی قورسەوە.

ناف بریدن: ناوک بڕین؛ ناف بڕین؛ نەهە بڕیەی؛ بڕین و لابردنی ناوکی منداڵ لە کاتی هاتنە دنیادا.

ناف کسی را با چیزی بریدن: *[کنایی]* فرچکی کەسێک بە شتێک بەستن؛ یەکجار هۆگری شتێک بوون ‹انگار ناف او را با دروغ بریدەاند: ئەڵێی فرچکیان بە درۆ بەستووە›.

ناف کسی را برای کسی بریدن: ناوی کەسێک بۆ بردن؛ ناو کەسێ نانە سەر کەسێکەوە؛ نیشان‌کردنی کچێک لە کاتی هاتنە دنیادا بۆ کوڕێک ‹ناف او را برای پسرعمویش بریدەاند: ناوی کوڕەمامیان بۆ بردووە›.

ناف کسی را چرب کردن: *[کنایی]* سمێڵی کەسێک چەورکردن؛ بە کردنی کارێک کەسێ ڕازی کردن ‹سعی می‌کرد در فرصت مناسبی ناف او را چرب کند: دەیکۆشا لە دەرفەتێکی شیاودا سمێلی چەور بکا›.

به ناف کسی بستن: *[کنایی]* بە سەر کەسێکدا بڕین؛ کردنە مل کەسێ؛ کردنە ڕیش کەسێکەوە؛ بە سەر کەسێکدا سەپاندن.

نافذ / nāfez/: [عربی] *صفت.* ۱. کارکۆ؛ کارتێکەر؛ خاوەن کارایی ۲. بەبڕشت؛ جێ پشت بەستن ‹این قانون هنوز نافذ است: ئەم قانوونە هێشتا بەبڕشتە›.

نافرجام / nāfarcām/: *صفت.* بێ‌ئاکام؛ پووچەڵ ‹تلاش نافرجام: تەقالای بێ‌ئاکام›.

نافرمان / nāfarmān، ـها؛ ـان/: *صفت.* نافەرمان؛ سەرپێچیکەر؛ سەرپێچکار؛ سەرشەق؛ سەربەزێو؛ سەرکێش؛ سەرکەش ‹مامور نافرمان تنبیه شد: فەرمانبەری نافەرمان تەمێ کرا›.

نافرمانی / nāfarmānî، ـها/: *اسم.* سەرپێچی؛ سەرکێشی؛ سەرکەشی؛ نافەرمانی؛ سەربزێوی؛ سەرچەوتی؛ کاری لادان لە فەرمان ‹اگر نافرمانی کنید، مجازات خواهید شد: بێتوو سەرپێچی بکەن، تەمێ دەکرێن›.

نافع / nāfe'/: [عربی] *صفت. [ادبی]* بەکەڵک؛ کەڵکدەر؛ سوودەدەر؛ قازانجدەر؛ سوودبەخش ‹عمل نافع: کردەوەی بەکەڵک›.

نافلز / nāfelez(z)، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم.* ناکانزا؛ ناویرە؛ توخمی کیمیایی (وەک کەربون، نیترۆژن) کە تایبەتمەندیگەلی باوی کانزای نیە: **غیرفلز**

نافه / nāfe/: *اسم.* ۱. *[گیاەشناسی]* سەرجەمی

پەرچەمگەلی گوڵ لە گیای تۆمداردا ۲. بز؛ کیسەیەکی چکۆلەیە لە پەنا ناوکی ئاسکی نێردا کە ماکی بۆنخۆشی میسکی تێدایە.

ناقابل / nāqābel/: [فارسی/ عربی] *صفت.* بێ‌بایەخ؛ کەم‌بایەخ؛ بێ‌ئەرزش؛ بێ‌قەدر ‹کمک ناقابل: یارمەتی بێ‌بایەخ›: **بی‌قابلیت**

ناقد / nāqed، ـان؛ ـین/: [عربی] *اسم.* رەخنەگر؛ کەسێ کە کاری رەخنەگرتنە.

ناقص / nāqes، ـها/: [عربی] *صفت.* ۱. ناتەواو؛ نیوەکارە؛ ناتواو؛ کەل‌وکوتەر؛ پەوکشت؛ نیمچە؛ نیوەچڵ؛ نیمەچڵ؛ قومەرو؛ کەم‌وکوور ‹کار هنوز ناقص است: هێشتا کارەکە ناتەواوە› ۲. سەکەت؛ سەقەت؛ کەم ئەندام ‹از یک پا ناقص است: پایەکی سەکەتە›.

⊡ **ناقص شدن**: سەکەت/ کوڵ بوون؛ کەل و کوتەر بوون؛ ئەیقدار بوون؛ ئەندامێکی لەش لە دەست دان. هەروەها: **ناقص کردن**

ناقص‌الخلقه / nāqesolxelqe، ـها/: [عربی] *صفت.* شەهەت؛ ناتەواوی زگماک.

ناقص‌العضو / nāqesol'ozv، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* نیمجەت؛ نقوستان؛ نوقوستان؛ نوخسان؛ نوقسان؛ سەکەت؛ سەقەت؛ هلۆت؛ تایبەتمەندی گیانداری کە ئەندامێکی نیە یان ناتەواوە.

ناقص‌عقل / nāqes'aql، ـها/: [عربی] *صفت.* کەم‌ئاوەز؛ عەقڵ‌سووک ‹آدم ناقص‌عقل خودش را می‌دهد بە دست دیگری: مرۆی کەم‌ئاوەز خۆی دەسپێرێتە کەسێکی دیکە›.

ناقض / nāqez، ـها؛ ـین/: [عربی] *صفت.* تێکدەر؛ تیابەر؛ تێدابەر ‹این عمل ناقض آزادی است: ئەم کردەوەیە تێکدەری ئازادیە›.

ناقل / nāqel، ـها؛ ـان؛ ـین/: [عربی] *صفت.* ڕاگوێزەر؛ ‹آب آلوده ناقل بیماری است: ئاوی پیس ڕاگوێزەری نەخۆشیە›.

ناقلا / nāqolā، ـها/: *صفت.* [گفتاری] ۱. زیتەڵ؛ زیتەڵە؛ زیرەک؛ زرینگ؛ زرنگ؛ زرک؛ مەزلووت؛ زرت و زینگ؛ زیت ‹جوان ناقلایی است: گەنجێکی زیتەڵە› ۲. فێڵباز؛ فێڵەواز؛ زۆڵ؛ گزیکار؛ داوباز؛ گزیکەر؛ حیلەساز ‹روباه ناقلا خودش را بە مردن زد: ڕێویە فێڵبازە خۆی لە تۆپیوی داوە›.

ناقوس / nāqûs، ـها/: [معرب از آرامی] *اسم.* گەڕناڵ؛ چام؛ ژام؛ ژان؛ زەنگی کلیسا.

ـ ناک / nāk/: *پسوند.* ـ ناک: ۱. ـ هێنەر؛ بەدیهێنەر ‹ترسناک: ترسناک› ۲. بە ـ؛ خاوەن ‹غمناک؛ سوزناک: خەمناک؛ بەسۆز›.

ناکار / nākār/: *صفت.* [گفتاری] شەل‌وپەت؛ شەل‌وپەل؛ لەت‌وکوت؛ زۆر گەزنگاز و لەکارکەوتە (پتر سەبارەت بە گیاندار) ‹می‌زنم ناکارت می‌کنم: لێت دەدەم شەل‌وپەتت دەکەم›.

⊡ **ناکار شدن**: لە کارکەوتن؛ پەک‌کەوتن/ کەفتن؛ شەل‌وپەت بوون؛ شەل‌وپەل بوون ‹بعد از آن اتفاق ناکار شدم و هفت ماه توی رختخواب افتادم: پاش ئەو کارەساتە لە کار کەوتم و حەوت مانگان لە جێگەدا بووم›. هەروەها: **ناکار کردن**

ناکام / nākām/: *صفت.* نەوەکام؛ نەبەکام؛ نابەکام؛ نامراد؛ نامرای؛ بێ‌مراد؛ ناکام؛ بەمراد نەگەیشتوو ‹جوان ناکام: لاوی نەوەکام›.

⊡ **ناکام مردن**: نامراد/ بێ‌مراد مردن؛ ناکام مردن؛ نابەکام مردن؛ بەر لە چێژ گرتن لە ژیان، مردن ‹پسر بیچارە ناکام مرد: کوڕی داماو نامراد مرد›. هەروەها: **ناکام شدن**

ناکامی / nākāmî، ـها/: *اسم.* نامرادی؛ ناکامی؛ نابەکامی؛ نەبەکامی؛ نەوەکامی؛ بێ‌بەشی لە خۆشی و کامەرانی ژیان.

ناک‌اوت / nāk'owt, nāko:t/: [انگلیسی] *اسم.* ناک‌ئەوت؛ تەختی زەوی، بەتایبەت لە مشتێندا.

⊡ **ناک‌اوت شدن**: ناک‌ئەوت بوون؛ تەختی زەوی بوون و دۆڕاندن.

ناکجاآباد / nākocā.ābād/ ☜ **آرمانشهر**

ناکس / nākas, nākes، ـها؛ ـان/: *صفت.* ناکەس: ۱. نیمچەکەس؛ کەسێکی نەوەها گرینگ ‹کس

و ناکس حرف آن‌ها را می‌زنند: کەس و ناکەس قسەی ئەوان دەکەن› ٢. بەدفەڕ؛ ناجنس ‹یک ناکسی است کە همتا ندارد: بەدفەڕێکە وێنەی نەبێتەوە›.

ناگاه / nāgāh/: *قید.* لەپڕا؛ لەپڕ؛ لەپڕتا؛ لەپڕێ؛ ناکاو؛ لەنکاو؛ ناکا؛ ناگا؛ ناقا؛ لووت و بزووت؛ لەپڕ و نەکاو؛ گوز و گومەت؛ کتوپڕ؛ بێبێدەنگی‌قەە؛ نشکێڤە؛ ژنشکەکیڤە ‹ناگاه صدایی بلند شد: لەپڕا دەنگێک بەرزەوەبوو›.

ناگزیر[1] / nāgozîr/: *صفت.* ناچار؛ نەچار؛ بێ‌دەرەتان؛ مەجبوور؛ ناعیلاج ‹فردا ناگزیر است برود: سبەینێ ناچارە بڕوا›.

ناگزیر[2]: *قید.* چاری‌ناچار؛ ناچار؛ بەناچار؛ نەچاری؛ نەچار؛ بە مەجبووری ‹ناگزیر پیشنهاد او را پذیرفتم: چاری‌ناچار پێشنیازەکەیم پەسەند کرد›.

ناگزیری / nāgozîrî/: *اسم.* ناچاری؛ نەچاری؛ بێ‌دەرەتانی؛ مەجبووری؛ ناعیلاجی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ناچار بوون.

ناگسستنی / nāgosastanî ، ـها/: *صفت.* نەپس؛ نەبڕ؛ نەچڕ؛ نەپچڕ؛ لێک‌بەرنەبوو.

ناگفته / nāgofte/: *صفت.* نەگوتراو؛ نەوێژیاگ؛ نەکوتە؛ نەگوتە؛ نەگۆتی؛ نەواچیا.

ناگوار / nāgovār/: *صفت.* دڵتەزێن؛ ناخۆش؛ دڵنەخواز؛ ناحەز ‹خبر ناگوار: هەواڵی دڵتەزێن›.

ناگویی / nāgûyî/: *اسم.* زوان‌بەگیری؛ توری؛ لاڵ‌وپاڵی؛ کەم‌وکووڕی لە دەربڕینی وشە و ڕستەدا بە بۆنەی ناتەواوی دەم و زمان و ددانەوە.

ناگه / nāgah/: *قید. [مخفف]* ناکا؛ ناکاو؛ ناقا؛ لەپڕ؛ کوتوپڕ؛ گوزوگومبەت؛ یەکەو؛ ناخافڵ؛ یەکتەن؛ لە پڕێکا؛ ژنشکاڤ.

ناگهان / nāgahān/: *قید.* ناکاو؛ نەکاو؛ نکاو؛ نوکم؛ لە ناکاو؛ لە نکاو؛ کتوپڕ؛ کوتوپڕ؛ ناخافڵ؛ لەپڕ؛ یەکتەن؛ لە پڕێکا؛ شکێڤە؛ ژنشکاڤ؛ هەنی؛ گزوگوم؛ گزوگومەت؛ لەهێک؛ لەهێکرا؛ لەپڕا؛ نش؛ ناخلاف؛ بێ‌خەبەر؛ کرپ؛ بەبێ ئاگاداری لە پێشەوە.

ناگهانی / nāgahānî/: *صفت.* کوتوپڕی؛ کتوپڕی؛ کرمۆس؛ نوهەڵمونە؛ ناگەهانی؛ بە دوخ یا چۆنیەتیێکی چاوەڕوان‌نەکراوەوە ‹بلای ناگهانی: بەڵای کوتوپڕی›.

نالان / nālān/: *قید.* ناڵەناڵ؛ بە نکەوە؛ بە نک و ناڵە؛ بە ناڵەوە؛ ناڵان؛ بە ناڵەناڵەوە؛ بە نک و ناڵەوە ‹گریان و نالان به مادرش پناه برد: بە گریان و ناڵەناڵ هانای برد بۆ دایکی›.

ناله / nāle ، ـها/: *اسم.* ناڵە؛ وت: ١. نووزە؛ نک‌وناڵ؛ ئاخ و ئۆف لە بەر دەرد و خەم ‹از درد ناله می‌کرد: لە ئێشانا نک‌وناڵی بوو› ٢. *[کنایی]* قسەی لە ڕووی گلە و بناشتەوە ‹از دست شوهرش ناله داشت: بە دەست شووەکەیەوە دەیناڵاند›.

▣ **ناله کردن:** ناڵین؛ ناڵەناڵ‌کردن؛ ناڵاندن؛ نکین؛ ناڵەی؛ نکەی.

نالیدن / nālîdan/: *مصدر. لازم.* // **نالیدی:** ناڵیت؛ **می نالی:** دەناڵی؛ **بنال:** بناڵە // ناڵین؛ ناڵان؛ ناڵانن؛ ناڵاندن؛ ناڵای؛ ناڵەی؛ گاڵین؛ نکین؛ نکەی؛ نارین؛ کسکسین؛ نزاندن؛ زمیهتن؛ زمین؛ ناڵایش؛ ناڵەنە؛ ئاخنیک راهێلان: ١. لە بەر ئێش و ژان دەنگ بەرزکردنەوە ‹از درد نالیدن: لە ئێشا ناڵاندن› ٢. کڕووزانەوە؛ ئەوەکڕووزیەی؛ بۆ بزواندنی بەزەیی یان هاودەردی کەسێ، بە شین و ناڵە لە بار و دۆخی خۆ گلەیی کردن.

■ صفت مفعولی: **نالیده** (ناڵیو)/ مصدر منفی: **ننالیدن** (نەناڵین)

نام / nām ، ـها/: *اسم. [ادبی]* ١. نێو؛ ناو؛ ناڤ؛ نام؛ نامێ؛ نۆم؛ نووم؛ نۆمە؛ وشەی پێ‌ناسین بۆ کەسێ یان شتێ ٢. ناوبانگ؛ دەنگ‌وناو؛ ناقدەنگ.

▣ **نام تجارتی:** ناوی بازرگانی؛ ناوێک کە بۆ ناسینەوەی کاڵایەک بۆی داندراوە ‹دیوترم نام تجاری نوعی آبگرمکن است: دیۆترم ناوی بازرگانی جۆرێک ئاوگەرمکەرە›.

نام خانوادگی: ناوی بنەماڵە؛ ناوێکی هاوبەش (لە زۆرێ وڵاتاندا) لە نێوان ئەندامانی بنەماڵەی باوکیدا: **نام فامیل**

نام علمی: ناوی زانستی؛ ناوێ کە لە ڕشتەیێکی زانستی دیاریکراودا بۆ بەرد، گیا، گیانەوەر یان هەر ماکێکیتر دادەنرێ.

هەروەها: **نام شیمیایی؛ نام طبی**

نام فامیل ☜ **نام خانوادگی**

بە نام: بە ناوی؛ بە نێوی؛ بە ناو؛ وە ناو؛ بە نامۆ؛ بە نامێ: ١. وێڕای بیر هێنانەوە و بەسەر کردنی ناو و یادی کەسێک یان شتێک ‹بە نام خدا: بە ناوی خوا› ٢. بە پشتیوانی و ڕەچاو کردنی بایەخی کەس یان شتێکەوە ‹بە نام قانون: بە ناوی قانوون› ٣. خاوەن ناو ‹پسری داشت بە نام آزاد: کوڕێکی بوو بە ناوی ئازاد›.

▣ نام بردن از کسی/ چیزی: نێو/ ناو بردن لە کەسێک/ شتێک؛ ناو هانین/ هاوردن لە کەسێ/ شتێ: ١. ناو ئەو شتە/ کەسە بردن ‹چهار حیوان کوهی را نام ببرید: چوار ئاژەڵی کێوی ناو ببەن› ٢. سەبارەت بەو کەسە/ شتە قسەکردن ‹در آن بحث از شما هم نام بردیم: لەو باسەدا، ناوی ئێوەشمان برد›.

نام دادن: ناو نان؛ ناو پێوەنان؛ نام نیەی ‹بە آن قاره آمریکا نام دادند: ئەو قوڕنەیان ئەمریکا ناو نا›.

نام گرفتن: ناو نران؛ ناسران؛ بەو ناوەوە ناسران؛ ناو دەرکردن؛ نام نریەی ‹محلّەی ما جورآباد نام گرفت: گەڕەکی ئێمە جەوراوا ناو نرا›.

نام نوشتن: ناو نووسین؛ ناف نوسین؛ نێو نووسین؛ نام نویستەی.

نام نهادن بر کسی/ چیزی: *[ادبی]* ناوی کەسێک/ شتێک نان؛ ناو نیان؛ نامێ نیای ‹او را آرام نام نهادند: ناویان نا ئارام›.

نام‌آوا / nāmāvā ، ـها:/اسم. ناودەنگ؛ وشەیەک کە گوتنی دەنگێک بەدیدێنێ وەکوو دەنگی ئەو شتە بۆخۆی (وەک: بووم، فش‌فشە، شیرشیرە، سیسرە و...).

نام‌آور / nāmāvar ، ـها؛ ـان:/اسم. بەناوبانگ؛ ناودار؛ بە ناو و دەنگ؛ ناسراو؛ ناسیاگ ‹مردی نام‌آور بود: پیاوێکی بەناوبانگ بوو›.

نامادری / nāmādarî ، ـها:/اسم. زڕدایک؛ زڕداک؛ زڕداڵک؛ زڕدێ؛ باوەژەنی؛ باوەژن؛ باواژن؛ دێدێ؛ دیدی؛ داماک؛ داماری؛ ژن‌باف؛ دامەهر؛ دێماری؛ مێرێ.

نامبرده / nāmborde ، ـها؛ ـگان/: ضمیر. نێوبراو؛ ناوبراو؛ ناوبریاگ؛ ناف‌بری؛ ناف‌گوتراو؛ باسکراو؛ ناف‌ئینای ‹نامبرده سالها دور از وطن بوده است: ناوبراو زۆرساڵان لە نیشتمانی دوور بووە›.

نامتداول / nāmotadāvel, -motedāvel/: [فارسی/ عربی] *صفت*. نائاسایی؛ ناباو؛ نەباو ‹شیوەی نامتداول: شێوازی نائاسایی›.

نامترقب / nāmotaraqqeb, -moteraqqeb/: [فارسی/ عربی] ☜ **غیرمترقبه**

نامترقبه / nāmotaraqqebe, -moteraqqebe/: [فارسی/ عربی] ☜ **غیرمترقبه**

نامتناهی / nāmotanāhî, -motenāhî/: [فارسی/ عربی] *صفت*. بێ‌بن؛ بێ‌پەڕ؛ دوانەهات؛ بێ‌کۆتایی؛ بێ‌دوایی؛ دوانەبڕاو؛ بێ‌سنوور؛ بێ‌کۆتاهی ‹جهان نامتناهی: جیهانی بێ‌بن›.

نامحرم / nāmahram ، ـها/: [فارسی/ عربی]/اسم. نامەحرەم: ١. *[اسلام]* ژنێ کە بە پێی شەرع نابێ پیاوێک چاوی بە سەر و قژ و لەشی بکەوێ ٢. *[اسلام]* پیاوێ کە شەرع ڕێ نادا ژنێک دەستی لێبکەوێ ٣. دگەر؛ بێگانە؛ کەسێ کە جێ بڕوا نیە و نابێ قسەیەکی لە لا بکرێ *

بەرانبەر: **محرم**

نامدار / nāmdār ، ـها؛ ـان/: *صفت*. بەناوبانگ؛ ناڤدار؛ ناڤدێر؛ ناودێر؛ بە دەنگ و ناو؛ نێودار؛ نامدار؛ نامەدار؛ نامی؛ ناوی؛ نامیە؛ نۆمدار؛ گەپ؛ خودان دەنگ و ناف ‹شاعر نامدار: هەستیاری

بەناوبانگ›.

نامراد / nāmorād/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نامراد؛ ناکام؛ نابەکام؛ بە ئاوات یان ئامانج نەگەیشتوو.

نامرادی / nāmorādî ، ـها/: [فارسی/ عربی]/*اسم.* نامرادی؛ ناکامی؛ نابەکامی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەگەیشتن بە ئاوات یان ئامانج.

نامرئی / nāmar'î/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نادیار؛ نەدیار؛ ناخویا؛ بەرپێوار؛ پێوار؛ ناپەیا؛ نە لەبەر چاو ‹مرد نامرئی: پیاوی نادیار›.

نامربوط / nāmarbût/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ۱. پەرت؛ لابەلا؛ بێ‌پێوەندی پێکەوە یان دەگەڵ بابەتی مەبەستدا ۲. نەشیاو؛ نەوەشاو ‹حرفهای نامربوط زده بود: قسەی نەشیاوی کردبوو›.

نامرتب / nāmorattab/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ناورتە؛ ناجۆر؛ نارێک؛ شپرێو؛ شپرزە؛ شێویاگ؛ قەوچل؛ گلەنجوو؛ تێکەڵ‌پێکەڵ؛ بێ‌ڕێک‌وپێکی.

نامرد / nāmard ، ـها؛ ـان/: *صفت.* ۱. نامەرد؛ نەمەرد؛ ناپیاو؛ ناپیا؛ ناپیاگ؛ کۆژۆ؛ لە مەردایەتی بە دوور ۲. نامرۆڤ؛ نەمرۆ؛ نامرۆ؛ هۆقەبەر؛ خوێڕی؛ خۆڕی؛ گەندەپیاو؛ بێ‌بەش لە بایەخگەلی هێزای مرۆڤانی.

نامردی / nāmardî ، ـها/: *اسم.* *[گفتاری]* نامەردی؛ ناپیاوی؛ خوێڕیەتی؛ ناپیاوەتی.

نامردمی / nāmardomî ، ـها/: *اسم.* *[ادبی]* نامەردی؛ ناپیاوی؛ ناپیاوەتی؛ نامرۆڤی.

نامرغوب / nāmarqûb/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ۱.بەلەک؛ ئەیاغ؛ چرووک؛ مەراش؛ دزگین؛ بەبێ چۆنیەتی پێویست بۆ کەڵک لێ گرتن ۲. بێ‌نرخ؛ بێ‌بایەخ.

نامزد / nāmzad ، ـها/: *اسم.* ۱. ناودێر؛ ناڤدێر؛ ناڤدایی؛ ناو لەسەر؛ دیاریکراو بۆ کارێک ‹نامزد دریافت جایزه: ناودێری وەرگرتنی خەلات› ۲. دەزگیران؛ دەسگیران؛ دەزووران؛ دەزیران؛ دەزبیران؛ دەزویران؛ دەرگست؛ دەلەندە؛ دەرگستی؛ دەزگرتی؛ دەزگر؛ دەسگر؛ دەستگر؛ دەستگرتی؛ دەسگیرۆ؛ هلف؛ کیژ و کوڕ یان ژن و پیاوێ کە بڕیارە ببنە ژن و شوو.

◙ نامزد انتخاباتی: ناڤدایی؛ ناڤدێر؛ کاندیدا؛ ناودێری هەڵبژاردن.

نامزدبازی / nāmzadbāzî ، ـها/: *اسم.* دەزگیران‌بازی؛ دەزووران‌بازی؛ پێوەندی ئەویندارانەی نێوان کوڕ و کچی لێک‌ناوبراو.

نامزدی / nāmzadî/: *اسم.* ۱. ناودێری؛ ناڤدێری؛ ناوزەدی؛ کار یان ڕەوتی دەستنیشان کران بۆ کارێ ۲. ـها/ دەزگیرانی؛ شیرینی‌خۆران؛ دەزوورانی؛ ڕێ‌وڕەسمی دیاری‌کردنی دووکەس وەک ژن و مێردی داهاتووی یەک.

نامساوی[1] / nāmosāvî ، ـها/: [فارسی/ عربی]/*اسم.* نابەرامبەر؛ نەهەمبەر: ۱. تایبەتمەندی بەرامبەر نەبوون ۲. نوانێ بە شێوەی ≠ لە بیرکاریدا کە نیشانەی نابەرامبەری دوو ژمارەیە.

نامساوی[2]: *صفت.* نابەرامبەر ‹دو خط نامساوی: دوو دێڕی نابەرامبەر›.

نامطبوع / nāmatbû'/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ناحەز؛ دڵنەخواز؛ دڵنەویست.

نامطلوب / nāmatlûb/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نەشیاو؛ نالایەق؛ ناهێژا؛ ناحەز؛ ناپەسند؛ گەن؛ نابەدڵ ‹وضع نامطلوب: بار و دۆخی نەشیاو›.

نامعقول / nāma'qûl/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ۱. نابەجێ؛ نابەجا؛ دوور لە ئاوەز ۲. *[گفتاری]* گەوج؛ نەفام؛ ناماقووڵ؛ تایبەتمەندی ئەو کەسەی کردەوەی دوور لە ئاوەزە.

نامعهود / nāma'hûd/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ۱. ڕەچاونەکراو؛ بێ‌پێشینە ‹رفتار نامعهود: ئاکاری ڕەچاونەکراو› ۲. نەناسراو ‹موضع نامعهود: هەڵوێستی نەناسراو›.

نامفهوم / nāmafhûm/: [فارسی/ عربی] *صفت.* گۆنگ؛ فامنەکراو؛ مانانەزاندراو.

نامگان / nāmgān/: *اسم.* زاراوەگەل؛ ناوگەل؛ سەرجەمی ناو و دەستەواژەی تایبەت بە لقێکی

زانست یان هونەر (وەک گیاناسی، قانوون و...).

نامگذاری / nāmgozārî ، ـها/: *اسم.* کار و ڕەوتی ناو نان؛ ناڤ دانین؛ ناو لێنان؛ ناو نیان؛ ناودێرکردن ‹ نامگذاری این خیابان برای پنجمین بار بود!: ناونانی ئەم شەقامە بۆ پێنجەمین جار بوو!›: **اسم‌گذاری**

نـامگرایی / nāmgerāyî/: *اسم. [فلسفه]* بڕوا بەوەی کە هیچ شتێکی گشتی و سەرجەم نیە و بیر بۆی نابێ هیچ مانا یان وێنەیەکی گشتی پێک‌بێنێ یان لێک‌بداتەوە: **اصالت اسم**

ناملایم / nāmolāyem ، ـها؛ ـات/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ناحەز؛ ناخۆش؛ سەخڵەت؛ نابەدڵ؛ ناوەش؛ نالەبار ‹حرف ناملایم: قسەی ناحەز›.

ناملایمی / nāmolāyemî ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم.* نالەباری؛ ناخۆشی؛ ناوەشی ‹ناملایمی روزگار: نالەباری ڕۆژگار›.

نامنامه / nāmnāme ، ـها/: *اسم.* ناونامە؛ ناڤنامە؛ فەرهەنگی ناو: ١. فەرهەنگێ کە هەموو ناوێک، بەتایبەت ناوی کەسانی بە پێی تەرتیبی ئەلفوبێ تێدا ڕیزکراوە ٢. پێڕستی ناوی کەسان و جێگاکان لە بەشی دواییني بڕێ کتێبدا.

نـامنتظر / nāmontazer/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ڕەچاونەکراو؛ خاوەن بار و دۆخی دوور لە چاوەنواڕی.

نامنظم / nāmonazzam/: [فارسی/ عربی] *صفت.* شپرز؛ بڵاو؛ نەپوخت؛ ناپوخت؛ کاربڵاو؛ بە شێوەیەکی شێوا و ئاڵۆزاو.

نامنویسی / nāmnevîsî ، ـها/: *اسم.* ناونووسی؛ ناڤنڤیسی؛ کار و ڕەوتی نووسینی ناو لە شوێنێ بۆ بەشداری کردن لە کارێکدا ‹نامنویسی دانش‌آموزان: ناونووسی خوێندکاران›: **اسم‌نویسی**

نامور / nāmvar ، ـان/: *صفت. [ادبی]* نامی؛ ناودار؛ ناڤدار؛ نۆمدار؛ بەناڤ؛ بەناوبانگ؛ خاوەن‌ناو؛ سەرناس؛ بە دەنگ و ناو؛ بەناو؛ ناسراوی خەڵک (زۆرتر لەگەڵ ڕێز و خۆشەویستیدا).

ناموس / nāmûs ، ـها؛ نَوامیس/: [معرب از یونانی] *اسم.* ناموس؛ ناموس: ١. ئابڕوو؛ شەرەف؛ سەربەرزی ‹در این جنگ، ما دفاع از ناموس کردیم: ئێمە لەم شەڕەدا ئابڕوومان پاراست› ٢. *[مجازی]* ژن، دایک، خۆشک یان کچی پیاو کە پاراستنی ئابڕوویانی لە ئەستۆدایە ‹چشم به ناموس مردم داشت: چاوی لە دووی ناموسی خەڵک بوو› ٣. ڕێوشوێن؛ پێودان؛ قانوون؛ یاسا؛ ڕەسم و شێواز ‹تولد و مرگ، ناموس طبیعت است: زان و نەمان ڕێوشوێنی سروشتە›.

ناموسی / nāmûsî/: [معرب] *صفت.* ناموسی؛ پێوەندیدار بە ناموسەوە ‹فحش ناموسی: جنێوی ناموسی›.

ناموفق / nāmovaffaq/: [فارسی/ عربی] *صفت.* سەرنەکەوتوو؛ سەرنەکەوتە؛ تێشکاو؛ بە ئاکام نەگەیشتوو ‹مرد ناموفق: پیاوی سەرنەکەوتوو›.

نام و نان / nām-o-nān/: *اسم. [کنایی]* ناو و نان؛ پارە و پایە؛ ناو و دەنگ؛ ناوبانگ و دارایی ‹هدفش از این کار رسیدن به نام و نان بود: مەبەستی لەم کارە گەیشتن بە ناو و نان بوو›.

نامه[1] / nāme ، ـها/: *اسم.* ١. نامە؛ نەمەک؛ کاغەز؛ نووسراوەیەک بۆ کەسێکی تایبەت و دیاریکراو ‹نامه به یک دوست: نامە بۆ هاواڵێک› ٢. نامە؛ نەمەک؛ کاغەزێک کە نامەی تێدا نووسرابێ ‹نامه را پاره کرد: نامەکەی دڕی› ٣. *[مجازی]* بڵاڤۆک؛ گۆڤار.

▣ **نامه‌ی اداری**: نامەی مەزرینگەیی؛ نامەیەک کە بۆ مەزرینگەیەک بنووسرێ یان لە لایەن مەزرینگەیەکەوە نووسرابێ. هەروەها: **نامه‌ی بازرگانی؛ نامه‌ی دوستانه**

نامه‌ی اعمال: کارنامە: ١. نامەی کردەوە؛ نامەیەک کە وەک ئەژن، دوو فریشتەی سەرشان، کردەوەی باش و خراپی تێدا دەنووسن ٢. پسوولەی سیایی کارێ کە کراوە.

نامه‌ی بی‌امضا: نامەی بێ‌نیشان؛ نامەی بێ‌واژۆ؛

نامەیەک کە نووسەرەکەی خۆی نەناساندووە.
نامەی رسمی: نامەی میری؛ نامەی فەرمی؛ نامەیەک کە بۆ مەبەستێکی کاری یان مەزرینگەیی نووسراوە.
نامەی سرگشادە: نامەی سەرکراوە؛ نامەی سەرئاوەلا؛ نامەیەکی ڕامیاری، کۆمەڵایەتی یان... بۆ کەسێکی تایبەت، کە بە مەبەستی ئاگاداری هەمووان بلاو دەبێتەوە.
نامەی سفارشی: نامەی ڕاسپاردە؛ نامەی سفارشی؛ نامەیەک کە بە پۆستەی ڕاسپاردە، بۆ شوێنێک بەڕێ دەکرێ.
نامەی هوایی: نامەی ئاسمانی/ هەوایی؛ نامەیەک کە بۆ زووتر گەیشتن، بە پۆستەی ئاسمانی بەڕێدەکرێ. هەروەها: **نامەی زمینی**
▣ **نامەی فدایت شوم فرستادن/ نوشتن:** *[تعریض]* قوربان و ساقە بوون؛ بە سەر و دەست پێدا کەوتن (تێبینی: کاتێ دەگوترێ کە بیانەوێ بێژن کەسێ هاتنی بۆ شوێنێک یان وەئەستۆ گرتنی کار و بارێک بە ویستی خۆی بووە، نەک بە داخوازی کەسیتر) ‹شما خودتان خواستید استخدام شوید، نامەی فدایت شوم برایتان نفرستادە بودیم: ئێوە بۆ خۆتان بەنیاز بوون دامەزرێن، ئێمە خۆ نەکەوتبووینە سەر دەست و پێتان›: **کاغذ فدایت شوم فرستادن/ نوشتن**
ـ نامە[٢]: *پیوازە.* ـ نامە؛ نووسراوەیەک لەمەڕ مەبەستێکەوە ‹سوگندنامە؛ رزمنامە: سوێندنامە؛ شەڕنامە›.
نامەبر / nāmebar ، ـها؛ ـان/: *اسم.* نامەبەر: ١. تەتەر؛ ئەوی نامە دەبا و دێنێ ‹کبوتر نامەبر: کۆتری نامەبەر› ٢. پەیک؛ پۆستەچی.
نامەپرانی / nāmeparānî ، ـها/: *اسم. [تعریض]* نامەبازی؛ کار و ڕەوتی پەیتا ـ پەیتا نووسین و دانی نامە بە کاربەدەستان بۆ گەیشتن بە مەبەستێک ‹همینکە آقا وزیر شد، شروع کرد بە نامەپرانی کە ما چاکریم و ما نوکریم!: کابرا هەر بوو بە وەزیر، دەستی کرد بە نامەبازی کە ئەمن بچووکم، ئەمن نۆکەرم!›.
نامەرسان / nāmeresān ، ـها؛ ـان/: *اسم.* نامەبەر؛ پەیک؛ پۆستەچی؛ ئەوەی کاری گەیاندنی نامەیە.
نامەرسانی / nāmeresānî ، ـها/: *اسم.* نامەبەری: ١. کار و ڕەوتی گەیاندنی نامە بە دەستی خاوەنی ٢. کاری پەیک.
نامەنگاری / nāmenegārî ، ـها/: *اسم.* کاری نامە نووسین؛ دەسخەت نووسین.
نامەنما / nāmenemā ، ـها/: *اسم.* دەفتەری ئەندیکاتور؛ دەفتەری تۆمارکردنی ژمارە و مێژوو لەگەڵ کورتەی مەبەستی نامەگەلی هاتوو یان ناردراو، لە مەزرینگەیەکدا.
نامی / nāmî ، ـها؛ ـان/: *صفت.* بەناوبانگ؛ نامی؛ ناودار؛ نامدار؛ بە دەنگ و ناو؛ بەناڤ؛ خاوەن ناو؛ سەرناس؛ ناسراوی خەڵک (زۆرتر لەگەڵ ڕێزدا) ‹نویسندەی نامی: نووسەری بەناوبانگ›.
نامیدن / nāmîdan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* // **نامیدی:** ناوتنا؛ **می‌نامی:** ناودەنی؛ **بنام:** ناوبنە // ١. ناو نان؛ ناو نیان؛ ناو لێنان؛ بناڤ کرن؛ نام نیەی؛ هەڵبژاردن و دیاریکردنی ناوێک ‹او را آزاد نامیدند: ناویان نا ئازاد› ٢. *[نامتداول]* ناو بردن؛ بە ناو بانگ لێکردن؛ وتنی ناوی کەسێک لە کاتی بانگکردنیدا. هەروەها: **نامیدنی**
■ **صفت مفعولی: نامیدە** (ناونراو)/ **مصدر منفی: نَنامیدن** (ناو نەنان)
نامیزان[١] / nāmîzān/: [فارسی/ عربی] *صفت.* نامیزان؛ نارێک: ١. نابەرانبەر؛ ناهەمبەر؛ نامیزان؛ ناتراز ‹چوبپردە نامیزان است: چێوپەردەکە نارێکە› ٢. ناکۆک؛ تایبەتمەندی ئەو شتەی ڕێک نەکراوە ‹ساعت نامیزان است: کاتژمێرەکە نارێکە› ٣. *[گفتاری]* شێواو؛ تێکچوو؛ تایبەتمەندی کەسێک وا لە باری ئاوەزەوە ئاڵۆزاوە.
نامیزان[٢]: *قید.* ناتەواو؛ نارێک ‹ماشین نامیزان کار

می‌کند: ماشینه‌که به نان کار ده‌کا›.

نـامیزانی / nāmîzānî/: [فارسـی/ عربـی]/اسـم. نارێکی: الف) ناترازی؛ نابەرانبەری؛ لاری؛ گێری؛ بار و دۆخی نارێک بوون ب) ناکۆکی؛ ناتەبایی.

نامیمون / nāmeymûn/: [فارسی/ عربی] صفت. بەدودم؛ شووم؛ نەحس؛ جووتقۆشە؛ ناموارک.

نان / nān ، ـها/:/اسم. نان؛ نو؛ نۆ؛ نانە؛ نۆن؛ نوون: ١. بەرهەمی ئاردی دە ئاو شێلدراوی پانەوەکراوی بە ئاگر برژاو ٢. [کنایی] پێخۆر و خوراکی رۆژانە ‹او از زور بازویش نان می‌خورد: بە هێزی باسکی نانی دەردێنا› ٣. [کنایی] بژیوی ژیان ‹باید کار کنیم و نان دربیاوریم: دەبێ کار بکەین و نان دەربێنین› ٤. داهات؛ مووچە ‹با کارمندی مگر می‌شود زندگی کرد؟!: کێ بە نانی کارمەندی دەژی؟!›.

▣ نان ارزن: گالین؛ گالینە؛ گارس؛ گێتە؛ گێتکە؛ کیتکە؛ نانی هەرزن؛ نانێ کە لە ئاردی هەرزن چێ دەبێ، زرو و تفتە.
هەروەها: **نان جو؛ نان ذرت؛ نان گندم**

نان باگت: نانی لەفە؛ نانی باگیت؛ نانێکی درێژی گرۆڤەرە لە ئاردی سپی دروستی دەکەن.

نان بخور و نمیر: [مجازی] مەمرە و مەژی؛ بخۆ و بژی ‹بد نبود، نان بخور و نمیری داشتیم: خراپ نەبوو، مەمرە و مەژیەکمان هەبوو›.

نان برشک: نیو برێشک؛ ناوبرێشک؛ نان برێشک؛ داروو‌کەیێکی لە تیرۆک باریک‌تر کە نانی سەر ساجی پێ ئەودیو ئەمدیو دەکەن.

نان برنجی: نان برنجی؛ نان برینجی: ١. نانی چێ‌کراو لە ئاردی برنج ٢. جۆرێ شیرینی کە لە ئاردەبرینج و شەکەر و شتانی بۆنخۆش چێ‌دەکرێ. هەروەها: **نان نخودچی**

نان پنجره‌ای: نان پەنجێرەیی؛ جۆرێ شیرینی تورت و سووکەڵە لە شیر و هێلکە و هێندێک نشاسە یان ئارد و بۆنخۆشی.

نان تافتون: تافتوون؛ جۆرێ نانی گەنمە لە نانی لەواش بچووکتر بەلام ئەستوورترە.

نان تنوری: پەنجەکێش؛ پەنجەکێشی؛ نانی تەندووری؛ نان تەنوور؛ نانێ کە بە تەندوور برژابێ.

نان جو: جۆین؛ جوین؛ نانی جۆ؛ نانێ یەوینە.

نان خامه‌ای ☜ **نان‌خامه‌ای**

نان خشخاشی: نانی سیاولە؛ نانێ کە پێش برژان هێندێک سیاولە یان کونجی بە سەردا پژابێ.

نان خشکار: نان بۆر؛ نانێکی وەک لەواش بەلام سۆسەکەی لێ نەپالێوراوە و بۆردەکاتەوە.

نان دوآتشه: شاتە؛ پەلەپقە؛ نانی دوو جار بە ئاگرەوە نراو؛ نانی دوو لا برژاو.

نان روغنی ☜ **نان‌روغنی**

نان ساج: لاباسە؛ نان‌ساجی؛ نان سێر؛ نانی سێلی؛ نانی دێمانێ؛ نانێ کە لە سەر سێڵ دەبرژێ.

نان ساندویچ ☜ **نان سفید**

نان سفید: نانی سپی؛ هەموو جۆرە نانی ئەستووری بە ئاردی سپی درووست‌کراو، بەتایبەت نانێکی گرۆڤەری چکۆلە کە ساندویچی پێ دروست دەکەن: **نان ساندویچ**

نـان شـب: [کنایی] نانی شەو؛ خواردنی پێویستی شەو و رۆژ.

نان شیرمال: نان شیرماڵ؛ نانێ کە هەویرەکەی لە ئارد و شیر دروست‌کراوە.

نان شیرینی: شیرینی وشک؛ نان وشک؛ جۆرێ شیرینی بەبێ خامە و کرێم.

نان فانتزی: سەموون؛ نانی ماشینی؛ نان فانتزی؛ هەموو جۆرە نانی بە سەرجەم و لە تەندووری ماشێنی چێ‌کراوە: **نان ماشینی**

نان فتیر: فەتیرە؛ فەتیر؛ لۆس؛ لۆش؛ نانێ کە هەویرەکەی هەڵنەهاتبێ.

نان قندی: نانەقەنی؛ چۆرەک؛ کوماچ؛ کۆماج؛

گالگالی؛ بۆرەن‌کووره؛ جۆرێ نان کە لە هەویرەکەیدا ئاردەقەن یان شەکر دەکەن.
هەروەها: **نان شکری**

نان گدایی: *[مجازی]* نانی سوال؛ نانی دەرۆزەیی؛ پووڵ و پارەیێ کە لە گەداییەوە بەدەست بێ. هەروەها: **نان نوکری**

نان ماشینی ☜ **نان فانتزی**

نان مفت: *[مجازی]* نانی بەلاش؛ نان مفتە؛ ژیان بە سەر بردن لە سەر دەستی خەڵکی.

▣ **نان به دامن کسی گذاشتن:** *[کنایی]* نان نیانە سفرە/ داوێنی کەسێک؛ نان خستنە داوێنی کەسێک؛ کار و داهاتێک بۆ کەسێ دۆزینەوە ‹می‌خواست نانی به دامن دامادش بگذارد: ئەیویست نانی بنیتە سفرەی زاواکەی›.

نان به کسی قرض دادن: *[کنایی]* نان دانە قەرز بە کەسێ؛ لاگیری‌کردن لە کەسێ، بە نیازی وەرگرتنی پشتیوانی ئەو.

نان به نان کسی نرسیدن: *[مجازی]* نانی کەسێ بە دۆی نەگەیشتن؛ دەستی کەسێ نەگەیشتنە دەمی؛ یەکجار هەژار و داماو بوون ‹نان به نانمان نمی‌رسد: نانمان بە دومان ناگا›.

نان به نرخ روز خوردن: *[مجازی]* لە هەر لایەکەوە با بێ شەن‌کردن؛ لە هەموو ئاراشێ باراشی خۆ لێکردن؛ هەلپەرست بوون ‹او دارد نان به نرخ روز می‌خورد و از کسی که سر کار است تعریف می‌کند: لە هەر لایەکەوە با بێت شەن دەکا و دەم بۆ ئەوەی لە سەر کارەوە بێ، دەتەقێنێ›.

نان پختن: نان کردن/ پێژان/ براژتن/ پاتن/ پەتەی.

نان پشت شیشه مالیدن: *[کنایی]* گوو وشکەوکردن؛ پۆس تس گرتنەوە؛ زۆر ڕژد و چکووس بوون.

نان توی کاری بودن: *[مجازی]* نان لە کارێکدا بوون؛ قازانجی زۆر لە کارێک بەرهەم هاتن ‹این روزها نان توی معامله است: ئەمرۆکە نان لە

مامەڵەدایە›.

نان چیزی / کسی را خوردن: نانی شتێک/ کەسێک خواردن؛ بەو بۆنەوە کار لە پێش بردن ‹نان قیمش را می‌خورد نه قلمش: نانی دڵی دەخوا نەک قەڵەمی›.

نان خود را خوردن و هلیم حاج عباس را هم زدن: کوتەک ناو چڵپاو بوون؛ بە نەزانی و بەبێ هیچ قازانجێک خۆ تووشی کێشەکردن.

نان خوردن: *[کنایی]* نان دەرهێنان؛ نان دەرهاوردن؛ نان بەرئاردەی؛ بەدەست هێنانی بژیوی ڕۆژانە و ڕابواردنی ژیان ‹نان خوردن زحمت دارد: نان دەرهێنان سەخڵەتە›.

نان کردن: بوونە نان و ئاو؛ بە نان بوون؛ بەهرە و قازانجدار بوونی کارێک ‹این کار برایمان نان نمی‌کند: ئەم کارە نابێتە نان و ئاو بۆمان›.

نان کسی آجر شدن: *[مجازی]* نانی کەسێک بڕان؛ نەمانی داهات و بژیوی ژین ‹کارمان خوابید و نانمان آجر شد: کارەکە پەکی کەوت و نانمان بڕا›. هەروەها: **نان کسی را آجر کردن**

نان کسی توی روغن بودن: *[کنایی]* پارووی کەسێک لە ڕۆندا بوون؛ ئاوی کەسێ بە بێڵیەوە بوون؛ سەرکەوتوو بوون؛ دەوڵەمەند بوونەوە ‹با این کاری که پیدا کردی، دیگر نانت توی روغن است: بەم کارەی دۆزیوتەوە ئیدی پارووت لە ڕۆندایە›.

نان کسی را بریدن: *[مجازی]* نانی کەسێک بڕین؛ داهات و بژیوی ژینی کەسێ نەهێشتن ‹چرا نان مردم را می‌بری؟: بۆ نانی خەڵک دەبڕی؟›.

نان و آب داشتن ☜ **نان و آب**

از نان خوردن افتادن: *[کنایی]* لە نان خواردن کەوتن/ کەفتن؛ بژیوی ژیان بڕیان ‹دستم شکست و از نان خوردن افتادم: دەستم شکا و لە نان خواردن کەوتم›. هەروەها: **از نان خوردن انداختن**

به نان شب محتاج بودن: *[مجازی]* بۆ نانی شەو داماں؛ زۆر نەدار و بەلەنگاز بوون.

نان‌آور / nānāvar ، ـها/: *صفت. [کنایی]* نان‌دەرهێنەر؛ نان‌دەرهاور؛ ناناوەر؛ نودرار؛ دابین‌کەری داهات و بژیوی ژیانی بنەماڵەیەک ‹او تنها نان‌آور خانه بود: ئەو تەنیا نان‌دەرهێنەری ماڵ بوو›.

نانای / nānāy/: *اسم. [کودکانه]* نینای؛ لیز؛ ئش؛ هەڵپەڕکێ.

◘ نانای کردن: هەڵپەڕین؛ سەماکردن؛ لەیزتن؛ لیزتن؛ ئش‌کردن/ کەردەی.

نان‌بر / nānbor/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* نان‌بڕ؛ هۆکارە و هۆگری نان‌بڕین.

نان‌بری / nānborî/: *اسم. [مجازی، گفتاری]* کاری نان بڕین؛ رزق بڕین؛ لەناو بردنی داهات یان بژیوی ژینی کەسێ.

نان‌بند / nānband/ ☜ **جُلّت**[1]

نان‌بیار کباب ببر / nānbiyārkabāb.bebar/: [فارسی/ عربی/ فارسی] *اسم.* کەباب‌ـکەباب؛ کەواو-کەواو؛ یاریەکی دوو کەسە کە یەکیان لەپێ هەر دوو دەستی دەنێتە سەر دوو دەستی ئەوی دی و ئەوی‌تریان دەکۆشێ لە کوت‌وپڕا لە پشتەدەستی دا، ئەگەر لێیدا، دیسانەکە، دەنا نۆرە دەگۆڕێ.

نانجیب / nānacîb/: [فارسی/ عربی] *صفت.* بەدڕەسەن؛ ناڕەسەن؛ ناجنس؛ نانەجیب؛ ناوەجاخ؛ ڕەگەزچرووک؛ بنیچەخوێڕی؛ بن‌میتانە؛ ناکەس‌بەچە.

نان‌خامه‌ای / nānxāme'î ، ـها/: *اسم.* نانی خامەیی؛ جۆرێ شیرنی کە ناوەکەی لە خامە یان کرێم دەئاخنن.

نانخور / nānxor ، ـها/: *اسم.* خێزان؛ نانخۆر؛ نانخوەر ‹بیچاره هفت‌سر نانخور داشت: داماو حەفت‌سەر خێزانی هەبوو›.

نانخورش / nānxoreš/: *اسم.* پێخۆر؛ پێخوەر؛ ناوەرزن؛ ئەوەی بە نانەوە ئەیخۆن.

ناندانی / nāndānî ، ـها/: *اسم. [کنایی، گفتاری]* دووکان؛ شوێن و هەلی ڕەخساو بۆ دابینی داهات، پتر بە ناڕەوا.

نان‌روغنی / nānrowqanî, -ro:qanî ، ـها/: *اسم.* کولێرەچەورە؛ کولێرەبەچەور؛ پشی؛ جۆرێ کولێرە کە هەوێرەکەی شەکر و ڕۆنی تێ‌کراوە.

نان‌کور / nānkûr ، ـها/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* نان‌کۆر؛ نان‌کوێر؛ کوێرنان؛ قەمتەر؛ نان‌بژێر؛ ئەنگوتک‌بژێر؛ کنۆژ؛ کنۆس؛ سپلە؛ سپڵ؛ بێ‌ئەمەگ؛ ئەمەگ‌نەناس. هەروەها: **نان‌کوری**

نان و آب / nān-o-'āb/: *اسم. [مجازی]* نان‌وئاو؛ داهات یان بژیوی ژیان.

◘ نان و آب داشتن: نان و ئاودار بوون؛ نان و ئاو تێدا بوون؛ داهات هێنانە دەس ‹اگر کاری نان و آب نداشته باشد، مگر مرض دارم دنبالش باشم: ئەگەر کارێک نان و ئاودار نەبێ، مەگەر سەرم لێ شێواوە خۆمی بۆ ماندوو کەم›.

نان و آبدار / nān-o-ābdār/: *صفت. [مجازی]* نان و ئاودار؛ بە تایبەتمەندی و دانستەی دابین کردنی داهاتی باشەوە ‹یک کار نان‌وآبدار گیر آوردم: کارێکی نان‌وئاودارم دیوەتەوە›.

نانوا / nānvā ، ـها؛ ـیان/: *اسم.* نانەوا؛ نانکەر: ۱. نان‌برێژ؛ نان‌پات؛ نان‌پێژ؛ نان‌بژێر؛ نانەپەچ؛ شاتر؛ کەسێ کە ئەنگوتک بە تەنوورەوە ئەدا ۲. ئەوەی لە نانەواخانەدا کار دەکا یان بەڕێوەی دەبا.

نانوائی / nānvā'î/ ☜ **نانوایی**

نانوایی / nānvāyî/: *اسم.* ۱. نانەوایی؛ کار و پیشەی نانەوا ۲. /ـها/ نانواخانە؛ نانەوایی؛ نانەواخانە؛ دووکانی تایبەتی نان‌پێژان ۳. /ـها/ فرۆشگای نان * **نانوائی**

نان و پنیر / nān-o-panîr/: *اسم. [کنایی]* نان و ماست؛ نان و پەنیر؛ پێخۆرێکی سووک و ساکار و هەرزان ‹ناهار بیایید خانەی ما، نان و پنیری پیدا

می‌شود: نیوەڕۆ وەرنە ماڵی ئێمە، هەر نان و ماسێک هەیە›.

نانوگرم / nānog(e)ram/: [فرانسوی]/اسم. نانۆگرەم؛ یەکەی پێوانی قورسایی بەرانبەر 10^{-9} گرەم.

نانومتر / nānometr/: [فرانسوی]/اسم. نانۆمیتر؛ یەکەی پێوانەی درێژایی بەرانبەر 10^{-9} میتر.

نان و نمک / nān-o-namak/: اسم. *[کنایی]* نان و نمەک؛ پێخۆر یان بژیوی دابین‌کراو بە یارمەتی یان بە هۆی کەسێک.

▣ نان و نمک کسی را خوردن: *[کنایی]* نمک کەسێ کردن؛ نان و نمەک کەسێ کردن/ خواردن ‹من سال‌ها نان و نمک شما را خورده‌ام و امروز نمی‌توانم شما را تنها بگذارم: ئەمن زۆر ساڵە نمەکتانم کردووە، ئێستا ناتوانم بەجێتان بێلم›.

نانویسی / nānevîsî/: اسم. نانووسایی؛ جۆرە ئازارێکی مێشکە دەسەڵاتی نووسین تێک دەدا.

نانیسم / nānîsm/: [؟]/اسم. *[پزشکی]* باواقۆرەتی؛ باوەقۆرتی؛ بستەبالایی.

ناو / nāv، ـها/: اسم. ۱. ناو؛ کەشتی؛ بەتایبەت گەمیەی گەورە و تەیاری شەڕ ۲. ناو؛ گەرۆکێ کە دەتوانێ بە سەر ئاو یان لە ئاسماندا بگەڕێ ‹ناو کیهانی: ناوی کەیهانی› ۳. *[نامتداول]* پلوور؛ پلووسک.

▣ ناو هواپیمابر: کەشتی فڕۆکەبەر؛ گەمیەی وا گەورە کە فڕۆکەی شەڕی لە سەر بنیشێتەوە.

ناو کیهانی: ماشێنی سەفەرکردن بۆ سەرەوەی کەشی زەوی.

ناوارد / nāvāred/: [فارسی/ عربی] صفت. *[مجازی]* لێنەزان؛ نابەلەد؛ ناشی؛ ناشارەزا؛ کۆلە؛ غەشیم؛ خەشیم.

ناوبان/ nāvbān، ـها؛ ـان/: اسم. ناوبان؛ ئەفسەری هێزی چەکداری دەریایی، هاوپلەی سوتوانی هێزی زەوینی.

ناوبری / nāvbarî، ـها/: اسم. کەشتیوانی؛ کار و ڕەوتی گەڕاندنی گەمیە.

ناوبندان / nāvbandān/: اسم. ۱. کاری بەرگری کردن لە هات‌وچۆی گەمیە بۆ سەر ئەسکەلە ۲. فەرمانی گشتی بۆ نەبردنی بارێک بە کەشتی لە لایەن دەوڵەتێک یا بەشدارگەیەکی گەورەوە.

ناوچه / nāvče، ـها/: اسم. لۆتکەی شەڕ.

ناودان / nāvdān، ـها/: اسم. ۱. پلوور؛ پلووره؛ پلووسک؛ سوولک؛ لووساوک؛ سوولاو؛ سوولاوک؛ سوولاوکە؛ سوولاڤ؛ لووساو؛ سوول؛ لووس؛ سویل؛ قابوول؛ شوورک؛ بۆخشک؛ چرک؛ چروونەک؛ مێزەفک؛ میزفک؛ ئاورێژ؛ ئاوپەڕ؛ سیل؛ لوولە یان کەرستەیەکی ناوچاڵ بۆ ڕاگوێزانی ئاو لە ڕووبەرێکیەوە بۆ ڕووبەرێکی‌تر، بەتایبەت لە سەربانەوە بۆ خوار.

ناودانی / nāvdānî/: اسم. پلووره؛ جۆرێ پرۆفیلی پۆڵایی ناوچاڵ (وەک U) بۆ کار و باری پیشەسازی و خانووبەرە.

ناودانی [۲]: صفت. پلووری: ۱. پلووسکی؛ سەر بە پلووسک ۲. وەک پلووسک.

ناوشکن / nāvšekan، ـها/: اسم. ناوشکێن؛ کەشتی‌شکێن؛ گەمیەی شەڕانی بۆ هێرش بردنە سەر کەشتی‌تر.

ناوک / nāvak، ـها/: اسم. ۱. سەرەتیر؛ پەیکان؛ نووکی سێ‌سووچ و تیژی تیر ۲. درز، بەتایبەت لە هەندێ توودا (وەک هی گەنم و پێشەی خورما).

ناوه / nāve، ـها/: اسم. *[قدیمی]* ناوە؛ دەفری دارینە کە قوڕ و ئاجۆر و بەردیان پێ‌دەگوێزتەوە.

ناوه‌کش / nāvekeš، ـها/: اسم. *[قدیمی]* ناوەکێش؛ ئەو کرێکارە قوڕی بە ناوە دەکێشا.

ناوی / nāvî/: اسم. ۱. ـها؛ ـان/ ناوی؛ زریڤان؛ گەمیەوان؛ ئەندامی هێزی چەکداری دەریایی.

ناهار / nāhār/: اسم. نەهار: ۱. ـها/ فراوین؛ فراوێن؛ فراڤین؛ قاوەتوون؛ قاوەتی؛ قاوەتوو؛ نیمەڕۆژە؛ نیوەڕۆژە؛ چاش؛ نانی نیوەڕۆ ‹ساعت از دو هم گذشت و هنوز ناهار حاضر نیست: کاتژمێر لە

دوو تێپەڕی و هێشتا فراوین ساز نەبووە›
٢. [گفتاری] نیوەڕۆ؛ نیمەڕۆ؛ کاتی فراوین ‹زودباش! ناهار شد: زووبە! نیوەڕۆیە› * **نهار**

ناهاربازار / nāhārbāzār/: اسم. نەهاربازاڕ؛ جەنجاڵ و زلەی کاتی نیوەڕۆ، بەتایبەت لەو شوێنانە فراوین دەفرۆشن.

ناهارخوری / nāhārxorî ، ـها/: اسم. ١. چێشتخۆری؛ شوێنی خواردنی ژەمەن ٢. ☜ اتاق ناهارخوری، **اتاق** ٣. مێزی چێشتخۆری؛ مێزێکی گەورە کە بە دەوریدا دادەنیشن و نان دەخۆن.

ناهماهنگ / nāhamāhang/: صفت. ئاڵۆز؛ ناتەبا؛ ناکۆک؛ قرخەمەرەزێ؛ تایبەتمەندی شتێ کە بەشگەلی پێکهێنەری پێکەوە ناکۆکن یان لەگەڵ دەور و بەریدا وێک نایەتەوە. هەروەها: **ناهماهنگی**

ناهمساز / nāhamsāz ، ـها/: صفت. ناساز؛ نەساز؛ ناسازگار؛ بەبێ هاوچەشنی. هەروەها: **ناهمسازی**

ناهموار / nāhamvār/: صفت. نارێک؛ نالەبار؛ ناهەموار: ١. گڕ؛ ناخار؛ پڕکەند و لەند؛ گرناڵ؛ گرناڵ-گرناڵ؛ لابار؛ بەرز و نزم؛ بێتەختایی و رێکی ٢. [مجازی] دژوار؛ ئارێشە ٣. [مجازی] ناجۆر؛ نەپۆڕ؛ تەوش؛ بە بار و دۆخێکی نائاسایی و بەرگرەوە.

ناهنجار / nāhancār/: [فارسی/ سنسکریت] صفت. ناپۆڕ؛ نەپۆڕ؛ ناهەنجار: ١. ناکلۆکار؛ شەنی؛ ناحەز؛ دڵنەخواز؛ کرێت؛ کەرچۆقە؛ نالەبار ‹صدای ناهنجار: دەنگی ناسور› ٢. نارێک؛ نەگونجاو؛ تەوش؛ ئاڵۆز؛ ناساز لەگەڵ قانون یان دابی کۆمەڵگادا ‹رفتار ناهنجار: کردەوەی ناهەنجار›.

ناهنجاری / nāhancārî ، ـها/: [فارسی/ سنسکریت] اسم. ناهەنجاری؛ ناپۆڕی؛ نەگونجاوی؛ بار و دۆخی نەسازان دەگەڵ ڕەسم و یاسادا.

ناهوازی / nāhavāzî/: [فارسی/ عربی/ فارسی] ☜ **بی‌هوازی**

ناهید / nāhîd/ ☜ **زهره**

نای / nāy/: اسم. ١. هەفیک؛ ستۆکورک؛ ستۆکوڕ؛ ستۆکوڕک؛ ستۆکڕک؛ کشکشێ؛ لوولەی سەرەکی کۆندامی هەناسەدان لە ناقەوە هەتا سەری سی کە هەوا گۆزاوگۆز دەکا ٢. ـها/ [موسیقی، قدیمی] نەی؛ نای؛ شمشاڵ؛ باڵۆرە؛ باڵوور؛ باڵووری؛ لوولە؛ لوولێ؛ بلوێر؛ بلوور؛ بلول؛ پلور؛ نایە.

نایاب / nāyāb/: صفت. نایاب؛ نایەب؛ نابا: ١. قات؛ دەسنەکەوت؛ بێوێنە؛ کەموێنە؛ دەسنەڕەس ‹نان نایاب شد: نان چووە قات› ٢. نەدۆزراو؛ بەرپێوار ‹برخی جانوران وحشی مانند ببر و شیر در کردستان نایاب است: بڕێ ڕاوری وەک بەبر و شێر لە کوردستاندا نابابن›.

نای‌انبان / nāyambān, nāy'anbān/ ☜ **نی‌انبان**

نایب / nāyeb ، ـها؛ نُوّاب/: [عربی] اسم. ١. بریکار؛ جێگر؛ وەرت؛ دەسیار ٢. [قدیمی] سوتوان؛ ستوان * **نائب**

نایب‌التولیه / nāyebottowlîye, -to:lîye ، ـها/: [عربی] اسم. جێگر؛ جێگەدار؛ کەسێ کە لە نەبوونی بەرپرسدا کار و باری بەرێوە دەبا.

نایب‌السلطنه / nāyebossaltane ، ـها/: [عربی] اسم. جێگری پادشا؛ ئەو کەسەی لە نەبوونی شادا، ئەرکەکانی لە ئەستۆیە.

نایب‌رییس / nāyebrayîs, -reyîs ، ـها؛ ـان/: [عربی] اسم. جێگری سەرۆک.

نایب‌قهرمان / nāyebqahramān, -qahremān ، ـها/: [عربی/ معرب] صفت. دووهەمپاڵەوان/ قارەمان.

نایب‌قهرمانی / nāyebqahramānî, -qahremānî/: [عربی/ معرب] اسم. [ورزش] دووهەم پاڵەوانی/ قارەمانی؛ پلەی دووەمی کێبەرکێی وەرزشی.

نایپوش / nāypûš/: اسم. [کالبدشناسی] ناقپۆش؛ گەلا کرۆژنەیەک لە پشت زمانی مۆرەداراندا کە لە کاتی قووتدان، سەر ناق دادەپۆشێ و

ناهێڵێ شتی تێ بچێ: **مُکبّی**

نایژک / nāyjak ، ـهـا/:اسم. وردەلوولـەی ناوەوەی سی کە هەموو دەچنەوە سەر یەک و هەوایان لێوە هاتوچۆ دەکا.

نایژە / nāyje ، ـها/:اسم. هەر کام لـە دوو چڵـی ستۆکرک کە دەچنە سی ڕاست و چەپەوە.

نایستادن / nayistādan, na'îstādan/ ☜ **ایستادن**

نایستاندن / nayistāndan, na'îstāndan/ ☜ **ایستاندن**

نایل / nāyel/: [عربی] صفت. (پێ)گەیشتوو؛ (پێ)گەییو؛ گەوشتی؛ بـە شت یان شوێنێ گەیشتوو ‹بـە دیدارشـان نایـل شدم: گەیشتمە خزمەتیان›: **نائل**

نایلکس / nāyleks/: [انگلیسی]/اسم. نایلێکس؛ ناوی بازرگانی بۆ پەڕەگەلی ناسکی ئیتیلێنی کە وەک کیسە، ڕووکێش و کەرستەی بەستەبەنی بەکاردێن.

نایلن / nāylon ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. نایلۆن؛ دەڵق؛ هەر کام لـە جۆرەکانی پۆلیئامیدی دەسکرد و پتەو کە وەک بەن و لە پلاستیکسازیدا بە کار دێن: **نایلون**

نایلنی / nāylonî/: [انگلیسی] صفت. دەڵقی؛ نایلۆنی؛ لە جنسی نایلۆن: **نایلونی**

نایلون / nāylon/: [انگلیسی] ☜ **نایلن**

نایلونی / nāylonî/: [انگلیسی] ☜ **نایلنی**

نئاندرتال / ne'āndertāl/: [؟]/اسم. نیئاندرتاڵ؛ مرۆی سەرەتایی کە لـە ئەشکەوتانی ئورووپا و ئاسیای ناوەندیدا ژیاوە، ئامرازی زۆر ساکاری هەبووە و ئاوری ناسیوە و وێدەچێ ئایینیشی هەبووبێ.

نئوپان / ne'opān/: [فرانسوی]/اسم. نیئۆپان؛ تەختەی دەسکرد لـە پووکە، ئاردەمشار و پۆخلەواتی چڵوچێو بە چەسپەوە.

نئودیمیم / ne'odîmiyom/: [انگلیسی/ فرانسوی]/اسم. نیئۆدیمیۆم؛ توخمێکی کیمیایی کانزا لە دەستەی لانتانیدەکان بە ژمارە ئەتۆمی ٦٠ و کێشی ئەتۆمی ١٤٤,٢٤ و ڕەنگی زەردەوە کە لە دروستکردنی جام و شووشەدا بە کار دێت.

نئوزوئیک / ne'ozoîk/: [فرانسوی] ☜ **نوزیوی**

نئوژن / ne'ojen/: [فرانسوی] ☜ **نوزا**

نئوکلاسیک / ne'ok(e)lāsîk/: [فرانسوی] ☜ **نوکلاسیک**

نئولیتیک / ne'olîtîk/: [فرانسوی] ☜ **نوسنگی**

نئون / ne'on/: [فرانسوی]/اسم. نیئۆن: ١. توخمی شیمیایی لە دەستەی گازگەلی نەجیب، بە ژمارەی ئەتۆمی ١٠ و کێشی ئەتۆمی ٢٠,١٧، بێڕەنگ و بۆن، کە بە ڕێژەی کەم لە هەوادا هەیە ٢. لامپ نئۆن ☜ **لامپ**

نبات / nabāt/: [عربی]/اسم. ١. نەوات؛ نەبات؛ ماکێکی بلۆرینی شیرین و ڕەق، کە لە کوڵاندن و ساردکردنەوەی شیلەی قەن بەرهەم دێ و دەخورێت ٢. ـها؛ ـات/ ڕووەک؛ شیناهی؛ گیا؛ گیواو؛ گیوا؛ هەرچی لە زەوی شین دەبێ.

نباتداغ / nabātdāq/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەبات/ نەواتداخ؛ شەربەتی نەواتی تواوە لە ئاوەکوڵدا ‹کمی نباتداغ بخور حالت بهتر می‌شود: هێندێک نەواتداخ بخۆ، باشتر دەبی›.

نباتی [1] / nabātî/: [عربی]/اسم. نەواتی؛ سپی‌مات؛ ڕەنگی زەردی بریکەداری مەیلەو سپی.

نباتی [2]: صفت. نەواتی: ١. گیایی؛ ڕووەکی ‹روغن نباتی: ڕۆن نەواتی› ٢. بە ڕەنگی نەواتی.

نباختن / nabāxtan/ ☜ **باختن**

نباراندن / nabārāndan/ ☜ **باراندن**

نباریدن / nabārîdan/ ☜ **باریدن**

نبافتن / nabāftan/ ☜ **بافتن**

نبالیدن / nabālîdan/ ☜ **بالیدن**

نبایستی / nabāyestî/: قید. نەدەبوو؛ نەئەبوو؛ نەئەبوا؛ نەمەشیا؛ ناویا؛ نەئەویا؛ جوان یان پێویست نەبوو ‹نبایستی این کار را می‌کردی: نەدەبوو

ئەم کارەت کردبا›.

نبخشودن / nabaxšûdan/ ☜ **بخشودن**

نبخشیدن / nabaxšîdan/ ☜ **بخشیدن**

نبرد / nabard ، ـها/: *اسم. [ادبی]* شەڕ: ۱. سواژ؛ سواش؛ جەنگ؛ شەڕ و پێکدادان لە کات و شوێنێکی دیاریکراودا ‹نبرد استالینگراد: شەڕی ستالینگراد› ۲. خەبات؛ ملە؛ هۆملکێ؛ ململانێ.

▣ نبرد تن به تن: شەڕی دەستەویەخە؛ شەڕ و پێکدادان لە نزیکەوە.

نبردن / nabordan/ ☜ **بردن**

نبریدن / naborîdan/ ☜ **بریدن**

نبستن / nabastan/ ☜ **بستن**

نبش / nabš/: *اسم.* ۱. *[ـها]* ڕۆقن؛ نەبش؛ سووچی پێکگەیشتنی دوو ڕووبەر ‹نبش پنجره: ڕۆقنی پەنجەرە› ۲. *[ـها]* سیلە؛ ویرنج؛ قوماچ؛ دچ؛ سووچ؛ ئانیشکە؛ ئەو بەشە لە دیوار کە کەوتۆتە سەری شەقام یان کۆڵانەوە ‹نبش کوچه: سیلەی کۆڵان› ۳. [عربی] کاری دانەوە؛ هەڵکەندنەوە؛ هلکەواشتن؛ هلکەوشاندن؛ هەڵکۆڵین ‹نبش قبر: دانەوەی گۆڕ›.

▣ نبش قبر: دانەوەی گۆڕ؛ گۆڕ هەڵکۆڵین؛ هەڵکەندنەوەی قەبر.

نبشی[1] / nabšî ، ـها/: *اسم.* نەبشی؛ نەفشی؛ پارچە کانزای دووپاڵووی درێژ و ناسک کە بە سووچی ۹۰° داڕێژراوە.

نبشی[2]: *صفت. [گفتاری]* نەبشی؛ ڕۆقنی؛ لە سەر نەبش.

نبض / nabz/: [عربی] *اسم.* شوار؛ شوارۆ؛ پت؛ چڵ؛ کوتە؛ چرف؛ فرت؛ پل؛ پرتە؛ نەبز؛ تریوە؛ کۆلیل؛ لێدانی ڕەگی سووری لەش کە بە هۆی کرژ بوونەوەی ماسوولکەی دڵ بەدی دێت.

▣ نبض کسی در دست دیگری بودن: *[مجازی]* ڕەگی کەسێ لە دەستی کەسێکیتردا بوون؛ شارەزار بوون بە سەر حەز و خواستی کەسێکدا ‹نبض او در دست آزاد است، هر کار بگوید می‌کند: ڕەگی لە دەستی ئازاددایە، هەر چی بێژێ دەیکا›.

نبض گرفتن: شوار/ پت/ چڵ/ پرتە گرتن؛ شوارۆی ڕەگ ژماردن.

نبض‌سنج / nabzsanc ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم. [پزشکی]* شواربژێر؛ تریوەپێو؛ ئامرازێک بۆ ژماردنی پتی سوورەدەمار.

نبض‌نما / nabznemā ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم. [پزشکی]* شوارنوێن؛ ئامێرێک بۆ شاندانی پتەکانی دڵ بە شێوەی شەپۆلی لەسەریەک.

نبلعیدن / nabal'îdan/: [فارسی/ عربی/ فارسی] ☜ **بلعیدن**

نبوئیدن / nabû'îdan/ ☜ **نبوییدن**

نبوت / nobovvat, nabovvat/: [عربی] *اسم. [ادبی]* پێغەمبەری؛ پەیغەمەری؛ پەیغەمبەری.

نبود / nabûd/: *اسم.* نەبی؛ نست؛ نستی؛ وێخ؛ ویخی؛ دۆخی نەبوون؛ نەبوونی؛ نەبیەی ‹اینها همه از نبود پول است: ئەمانە هەموو لە نەبوونی پارەیە›.

نبودن / nabûdan/ ☜ **بودن**

نبوسیدن / nabûsîdan/ ☜ **بوسیدن**

نبوغ / nobûq, nubûq/: [عربی] *اسم.* بلیمەتی؛ هەڵکەوتەیی؛ لێهاتوویەکی ناوازە و داهێنەرانە کە لە بلیمەتاندا دەبینرێت.

نبوی / nabavî/: [عربی] *اسم. [ادبی]* پێغەمبەری؛ پەیغەمەری؛ پێوەندیدار بە پێغەمبەرەوە.

نبوییدن / nabûyîdan/ ☜ **بوییدن: نبوئیدن**

نبی / nabî ، انبیا/: [عربی] *اسم. [ادبی]* نەبی؛ پەیغەمبەر؛ پێغەمبەر.

نبیختن / nabîxtan/ ☜ **بیختن**

نبیره / nabîre ، ـها/ *اسم.* نەوەی چرک؛ نەوەزازا؛ نەڤیچر؛ نەڤیچرک؛ نەڤی چرک؛ پاشوەچە؛ منالی منالی نەوە؛ پشتی چوارەم.

نپائیدن / napā'îdan/ ☜ **پاییدن**

نپاشاندن / napāšāndan/ ☜ **پاشاندن**

نپاشیدن / napāšîdan/ ☜ **پاشیدن**

نپالودن / napālûdan/ ☜ **پالودن**

نپانتس / nepāntes ، ـها/: [؟]/*اسم.* گیامەسینە؛ ڕوەکـی کیسـەداری گۆشـتخۆر لـە تـیرەی میرووخۆران، تایبەتی ناوچەی گەرم و شێدار بە گەلای پان و بێدووچکەوە.

نپاییدن / napāyîdan/ ☜ **پاییدن: نپائیدن**

نپتون / nepton/: [فرانسوی]/*اسم.[نجوم]* نیپتـۆن؛ گەڕۆکێکی خولگەی هەتاویە لە نێوان ئورانووس و پلوتۆ (پلوتۆن)دا.

نپتونیم / neptonyom/: [فرانسوی]/*اسم.* نیپتونیـۆم؛ تـوخمی کیمیـایی کـانزایی ڕادیۆئەکتیڤ لـە دەسـتەی ئاکتینیـدەکان، بـە ژمارەی ئەتۆمی ۹۳ و کێشی ئەتۆمی ۲۳۷,۰٤ و ڕەنگی زیوی بریقەدارەوە کە بـە دەسـکرد و لـە ڕەوتی بەرهەم هێنانی پلۆتۆنیۆمدا بەرهەم دێت.

نپختن / napoxtan/ ☜ **پختن**

نپخته / napoxte/ *صفت.* کـاڵ؛ خـاو؛ خـام: ۱. نەکوڵاو؛ نەگریا ۲. *[مجازی]* بـێ‌تـام؛ نابـەجێ ‹حرفهـای نپختـه: قسـەی بـێ‌تـام› ۳. *[مجـازی]* بێ‌ئەزموون؛ چاونەکراوە؛ کرچوکـاڵ؛ دنیانـەدیو؛ کەمزان ‹جوان نپخته: لاوی کاڵ›.

نپذیرفتن / napazîroftan/ ☜ **پذیرفتن**

نپراکندن / naparākandan/ ☜ **پراکندن**

نپراندن / naparāndan/ ☜ **پراندن**

نپرداختن / napardāxtan/ ☜ **پرداختن**

نپرسیدن / naporsîdan/ ☜ **پرسیدن**

نپرستیدن / naparastîdan/ ☜ **پرستیدن**

نپروراندن / naparvarāndan/ ☜ **پروراندن**

نپروردن / naparvardan/ ☜ **پروراندن**

نپریدن / naparîdan/ ☜ **پریدن**

نپز / napaz/: *صفت.[گفتاری]* دیرکـوڵ؛ نـەکوڵ؛ نەشیاو بۆ کوڵاندن ‹گوشت نپز: گۆشتی دیرکوڵ›.

نپژمردن / napajmordan/ ☜ **پژمردن**

نپوئیدن / napû'îdan/ ☜ **نپوییدن**

نپوشیدن / napûšîdan/ ☜ **پوشیدن**

نپوکاندن / napûkāndan/ ☜ **پوکاندن**

نپوییدن / napûyîdan/ ☜ **پوییدن: نپوئیدن**

نپیچاندن / napîčāndan/ ☜ **پیچاندن**

نپیچیدن / napîčîdan/ ☜ **پیچیدن**

نپیراستن / napîrāstan/ ☜ **پیراستن**

نپیمودن / napeymûdan/ ☜ **پیمودن**

نپیوستن / napeyvastan/ ☜ **پیوستن**

نت / not ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* نـۆت؛ نـوت: ۱. ئەلفوبێتکەی مووسیقا ۲. مووسیقی نووسراو ۳. *[نامتداول]* یاداشت ٤. کورتەیاداشت لە کتێـب یان وتار * **نوت**

نتاباندن / natābāndan/ ☜ **تاباندن**

نتابیدن / natābîdan/ ☜ **تابیدن**

نتاختن / natāxtan/ ☜ **تاختن**

نتاراندن / natārāndan/ ☜ **تاراندن**

نتازاندن / natāzāndan/ ☜ **تازاندن**

نتایج / natāyec/: [عربی] جمعِ ☜ **نتیجه**

نپسندیدن / napasandîdan/ ☜ **پسندیدن**

نتپیدن / natapîdan/ ☜ **تپیدن**

نت‌خوانی / notxānî/: [فرانسوی/ فارسی]/*اسم.* نوت‌خوێنی: ۱. توانای ناسینی خەتی مووسـیقا، نێوی نوتەکان و ڕادەی دەنگدانەوەیان ۲. توانای خوێندن یان ژەندنی ئامرازی مووسیقا لـە ڕووی نوتەوە.

نتراشیدن / natarāšîdan/ ☜ **تراشیدن**

نتراشیده / natarāšîde/ *صفت.* ۱. *[گفتاری]* نەپۆڕ؛ نابار؛ بەوقەلافەت؛ بەورێخت؛ بـەودوخت ‹هیکـل نتراشیده: پەیکەری نەپۆڕ› ۲. نەتاشراو؛ نەتاشیاگ؛ نەتاشیا ‹ریش نتراشیده: ریشی نەتاشراو›.

نتراویدن / natarāvîdan/ ☜ **تراویدن**

نتربوق / natarbûq ، ـها/: *اسم.[گفتاری]* دەڵـە؛ خوێڕی؛ خۆڕی؛ ویڵ؛ ویڵەکی؛ خۆڕی ــ تۆڕی؛ گەجەر ـ گوجەر؛ لاتی ـ پاتی؛ پەلەشـت؛ قـەلاش؛ مرۆی بێکارە و هیچکە و پووچکە: **نطربوق**

نترس / natars ، ـها/: *صفت. [گفتاری]* ئازا؛ نەترس؛ ئازا؛ هەوێرا؛ وێرا؛ بوێر؛ دەمسوور؛ هـۆل؛ هـۆول؛ چـەلاق؛ دڵنەلـەخش؛ بـەغیرەت؛ چاوقـایم؛ چاوتوند؛ گەڕناس؛ دلێـر ‹خیلی نترس است: زۆر ئازایە›.

نترساندن / natarsāndan/ ☜ **ترساندن**

نترسیدن / natarsîdan/ ☜ **ترسیدن**

نترشاندن / natoršāndan/ ☜ **ترشاندن**

نترشیدن / natoršîdan/ ☜ **ترشیدن**

نترکاندن / natarakāndan/ ☜ **ترکاندن**

نترکیدن / natarakîdan/ ☜ **ترکیدن**

نتق / notoq/: [از عربی] ☜ **نُطق**

نتکاندن / natakāndan, natekāndan/ ☜ **تکاندن**

نت‌نویسی / notnevîsî/: [فرانسوی/ فارسی] *اسم.* نـوت‌نووسـی؛ نـوت‌نڤیسـی؛ کـاری نووسـینی مووسیقایەک بە خەتی نۆت.

نتنیدن / natanîdan/ ☜ **تنیدن**

نتوانستن / natavānestan/ ☜ **توانستن**

نتوپیدن / natûpîdan/ ☜ **توپیدن**

نتیجتا / natîcatan/: [عربی] *قید.* لـە ئاکامـدا؛ دە ئاکامدا؛ لە ئاکاما؛ سۆخین؛ **لە هافلدا** ‹نتیجتا قرار شد به همه اطلاع دهیم: لـە ئاکامـدا بـڕیار درا بـە هەمووان ڕاگەیەنین›.

نتیجه / natîce ، ـها؛ نتایج/: [عربی] *اسم.* ١. بـەهرە؛ ئاکام؛ دۆنگی؛ سۆخی؛ هافل؛ نەتیجە؛ سەرەنجە؛ بەرهەم یان قازانجی کارێـک ‹مسافرت بـه اروپا نتیجه‌ای نداشت: سەفەر بۆ ئورووپا بەهرەیەکی نەبوو› ٢. ئاکام؛ ئەنجام؛ شـۆنهاتی کـار یـان ڕەوتێـک ‹نتیجه‌ی تلاشهایم آن شد کـه آشتی کردنـد: ئاکـامی تەقالام بـوو بـەوە ئاشـتیان کـردەوە› ٣. نەتیجـە؛ نەوەزا؛ منالی نەوە؛ پشتی سێهەم.

نتیجه‌بخش / natîcebaxš/: [عربی/ فارسی] *صفت.* بەبەهرە؛ بەهرەدەر؛ بەهرەدار؛ ئاکامدار؛ بە ئاکام ‹تلاشش نتیجه‌بخش بود: هەوڵەکەی بەبەهرە بوو›.

نتیجه‌گیری / natîcegîrî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* دەسکەوت؛ کار و ڕەوتی بۆچوون؛ لێکدانەوە ‹نتیجه‌گیری شما از این بحث چیست؟: دەسکەوتـی ئێوە لەم باسە چیە؟›.

نثار / nesār/: [عربی] *اسم.* ١. *[مجازی]* بـەخت؛ قوربان؛ فیـدا ‹جان و مال خود را در این راه نثار می‌کنیم: لەم ڕێگایەدا گیان و مالی خۆمان بـەخت ئەکـەین› ٢. پایـەناز؛ کـار و ڕەوتی پێشـکەش کردن؛ ئاراستەکردن هـاوڕێ لەگـەڵ داخسـتن یان دانان.

▣ **نثار کسی کردن:** *[گفتاری]* بـە کەسـێکدا سەکاندن؛ کەسێک بەر جنێو دان ‹تا خواست حرف بزند، چهارتا نثارش کرد: هەر هات قسە بکا، چواری پیدا سەکاند›.

نثر / nasr ، ـها/: [عربی] *اسم.* نەسر؛ وێژامە؛ وەژەگ: ١. زمانی خەڵکی ئاسایی لە قسەکردن و نووسیندا ٢. پەخشان؛ نڤیسکی؛ نووسراوەی بەبێ کێش و ئاهەنگ و باقی تایبەتمەندیەکانی شیعر.

نجابت / necābat, nacābat/: [عربی] *اسم.* ١. نەجیبی؛ نەجیوی؛ ئاکارباشی؛ بار و دۆخی ئاکارچاک بوون ‹نجابت کرد و نگذاشت به زندان بیفتی: نـەجیبی کـرد و نەیهێشـت بکەویتـە بەندیخانەوە› ٢. پاکی؛ داوێن‌پاکی؛ چاوپاکی.

نجات / necāt, nacāt/: [عربی] *اسم.* نـەجات؛ نجات؛ ڕزگاری؛ ڕەهایی؛ کار و ڕەوتی پەڕینەوە؛ دەرباز بوون؛ خەلەستین.

▣ **نجات پیدا کردن** ☜ **نجات یافتن**

نجات دادن: پەڕاندنـەوە؛ پەڕانـەوە؛ نـەجات دان؛ نجـات دای؛ ئەوەپڕنـەی؛ ڕزگـارکردن؛ خەلساندن؛ لادایین.

نجات یافتن: ڕزگار بوون؛ دەرچوون؛ خەلستن؛ ڕەها بوون؛ دەربـاز بـوون؛ پەڕینـەوە؛ فلـتین؛ نەجات بوون؛ نجات بیەی؛ پڕایوە ‹همه از غرق شدن، نجات یافتند: هەموو لە خنکان ڕزگار بوون›:

نجات پیدا کردن

به نجات کسی شتافتن: بە هانای کەسێکەوە چوون؛ چوونە هانای کەسێکەوە؛ وە فریای کەسێ کەوتن ‹دوستانش بە نجات او شتافتند: هەڤاڵەکانی بە هانایەوە چوون›.

نجات‌بخش / necātbaxš, nacāt- /: [عربی/ فارسی] *صفت.* ڕزگارکەر؛ نەجاتدەر؛ دەربازکەر.

نجات‌غریق / necātqarîq, nacāt- ، ـها/: [عربی] /*اسم.* مەلەوانێ کە وریای مەلەکەرانە و ناهێڵێ بخنکێن.

نجار / naccār ، ـها؛ ـان/: [عربی]/*اسم.* دارتاش؛ مەرەنگۆز؛ نەجار؛ سنعەتکاری کەلوپەلی دارینە.

نجاری / naccārî/: [عربی]/*اسم.* دارتاشی؛ مەرەنگۆزەی؛ نەجاری: ۱. کار و ڕەوتی ئامراز چێکرن لە چێو ۲. کاری دارتاش ۳. /ـها/ کارگەی دارتاش.

نجاسات / necāsāt, nacāsāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نجاست**

نجاست / necāsat, nacāsat ، ـها؛ نجاسات/: [عربی]/*اسم.* پیسی؛ ناپاکی؛ چەپەڵی: ۱. *[اسلام]* ئەوەی بە قانوونی شەرع ناپاک ئەژمێردرێ ۲. *[گفتاری]* پۆخڵەوات؛ شتی پیس و ناپاک.

نجبا / nocabā/: [عربی]/*اسم.* *[قدیمی]* نەجیوان؛ نەجیبان؛ نەجیبگەل؛ نەجیبێ؛ خەڵکی ناسراو و گەورەی کۆمەڵگا، بەتایبەت ئەوانەی کە باب و باپیرانیشیان ناو و ناوبانگیان بووە.

نجس / naces ، ـها/: [عربی] *صفت.* ۱. *[اسلام]* سپڵۆت؛ سپلۆک؛ سپڵۆتی؛ تایبەتمەندی ئەو شتەی کە بە پێی شەرع ناپاکە یان پاکی هەڵناگری یا دەبێ پاک بێتەوە ۲. سەنم؛ تەرێف؛ گەمار؛ کۆتی؛ ناپاک؛ پیس؛ گلاو.

نجستن / nacastan, nacestan/ ☜ **جَستن**

نجُستن / nacostan/ ☜ **جُستن**

نجسی / nacesî ، ـها/: [عربی]/*اسم.* ۱. پیسی؛ ناپاکی؛ چەپەڵی؛ سپڵۆتی ۲. *[گفتاری]* خواردنەوەی ئەلکولی.

نجم / nacm ، انجم/: [عربی] ☜ **ستاره ۱ و۲**

نجنباندن / nacombāndan, naconbāndan/ ☜ **جُنباندن**

نجنبیدن / nacombîdan, naconbîdan/ ☜ **جنبیدن**

نجنگیدن / nacangîdan/ ☜ **جنگیدن**

نجوا / nacvā ، ـها/: [عربی]/*اسم.* ۱. سرپە؛ سرتە؛ سرکە؛ چپە؛ چرپە؛ چفە؛ چڤە؛ پچە؛ پسکە؛ نچ؛ پخ؛ قسەی لە بن گوێ بۆ ئەوەی کەسی‌تر گوێ لێ نەبێ ۲. ورە؛ ورتە؛ دەنگی نزم.

▣ **نجوا کردن:** سرپەکردن؛ پچەکردن؛ چپە کردن؛ سرتەسرتکردن؛ پخکردن؛ بە هێواشیەوە قسەکردن.

نجوش / nacûš/: *صفت.* *[مجازی، گفتاری]* نەبان؛ سارد و سڕ؛ تایبەتمەندی ئەو کەسەی لە خەڵک هەڵدێ و هاتوچۆیان ناکا ‹این برادر تو خیلی نجوش است: ئەم برایەت زۆر نەبانە›.

نجوشاندن / nacûšāndan/ ☜ **جوشاندن**

نجوشیدن / nacûšîdan/ ☜ **جوشیدن**

نجوم / nucûm, nocûm/: [عربی]/*اسم.* ئەستێرەناسی؛ هەسارەناسی.

نجومی / nucûmî, nocûmî/: [عربی] *صفت.* ۱. ئەستێرەناسی ‹تحقیقات نجومی: توێژینەوەی ئەستێرەناسی› ۲. *[مجازی]* سەر لە ئاسمان؛ یەکجار زۆر ‹رقمهای نجومی: ژمارەی سەر لە ئاسمان›.

نجویدن / nacavîdan/ ☜ **جویدن**

نجهاندن / nacahāndan/ ☜ **جهاندن**

نجهیدن / nacahîdan/ ☜ **جهیدن**

نجیب / nacîb/: [عربی] *صفت.* ۱. نەجیب؛ ئاکارباش ۲. ڕەسەن؛ جسن؛ وجاخ‌ئەسڵ؛ بنیچە بەڕێز و گەورە ۳. کەحێل؛ کەحلان؛ ئادەر؛ تایبەتمەندی ئەسپ یان وشتری چاک

۴. داوێن پاک؛ چاوپاک؛ پاکداوێن؛ پاکداو ‹زن نجیب: ژنی داوێن پاک› ۵. ☜ گاز نجیب، **گاز**

نجیب‌خانه / nacîbxāne ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. [تعریض] قەحبەخانە؛ جندەخانە.

نجیب‌زاده / nacîbzāde ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. خانەدان؛ ڕەهیشتە؛ هـیلاد؛ پسمیران؛ نەجیب‌زادە؛ بنیچەئەسڵ.

نچ / noč/: صوت. ۱. نەء؛ نە؛ چ؛ چن؛ چۆ؛ نا؛ قەد؛ قەت؛ نیشانەی ڕەدکردنەوەی شتێک ‹نچ، نمی‌آیم: نەء، نایەم› ۲. چن‌ـچن؛ حەی‌حەی؛ هەی‌هەی؛ وەی‌وەی؛ نیشانەی داخ و کەسەر ‹نچ ـ نچ! چکار کردی؟: چن ـ چن! چیت کرد؟›.

نچاپیدن / načāpîdan/: [فارسی/ ترکی/ فارسی] ☜ **چاپیدن**

نچاییدن / načāyîdan/ ☜ **چاییدن**

نچپاندن / načapāndan/ ☜ **چپاندن**

نچپیدن / načapîdan/ ☜ **چپیدن**

نچراندن / načarāndan/ ☜ **چراندن**

نچرخاندن / načarxāndan/ ☜ **چرخاندن**

نچرخیدن / načarxîdan/ ☜ **چرخیدن**

نچریدن / načarîdan/ ☜ **چریدن**

نچزاندن / načezāndan/ ☜ **چزاندن**

نچسب / načasb ، ـها/: صفت. [گفتاری] ۱. نەچەسب؛ بێ‌تایبەتمەندی چەسپین ۲. [مجازی] ناحەز؛ دڵنەخواز؛ دڵنەویس؛ گۆشتاڵ؛ کرێت؛ دزێو؛ بەئۆک؛ ڕەزاتاڵ؛ ڕەزاگران؛ ئێسک‌قورس.

نچسباندن / načasbāndan/ ☜ **چسباندن**

نچسبیدن / načasbîdan/ ☜ **چسبیدن**

نچسیدن / načosîdan/ ☜ **چسیدن**

نچشاندن / načešāndan, načašāndan/ ☜ **چشاندن**

نچشیدن / načešāndan, načašîdan/ ☜ **چشیدن**

نچکاندن / načekāndan,načakāndan/ ☜ **چکاندن**

نچکیدن / načekîdan,načakîdan/ ☜ **چکیدن**

نچلاندن / načelāndan/ ☜ **چلاندن**

نچیدن / načîdan/ ☜ **چیدن**

نحس / nahs/: [عربی] صفت. ۱. بەدودم؛ بەوودم؛ قۆشە؛ جووت‌قۆشە؛ قۆشمە؛ دوموهر؛ شووم؛ کابرەش؛ کەفارەتی؛ قەش؛ قەشقە؛ قدۆش؛ سمسک؛ گۆتاڵ؛ گوناتە؛ گەرجە؛ سەرکڕنیک؛ نامبارەک؛ پێ‌ڕەش؛ تاڵە؛ نەحس؛ نێس؛ نووریەری؛ قەدەم‌شەڕ؛ نەفەس‌پیس ‹فکر می‌کردند ۱۳ نحس است: وایان دەزانی ۱۳ بەدودمە› ۲. [مجازی، گفتاری] میزن؛ نووزن؛ گرۆز؛ گرووگر؛ نائارام؛ بێ‌قەرار (بۆ منداڵ دەگوترێ) ۳. [گفتاری] خراپ؛ ناجۆر؛ ئازاردەر.

نحسی / nahsî/: [عربی] /اسم. ۱. بەدودمی؛ بەوودمی؛ قۆشەیی؛ شوومی ۲. /ـها/ [مجازی، گفتاری] نائارامی؛ نووزنی؛ میزنی؛ بیانووگری ۳. [گفتاری] خراپی؛ ناجۆری؛ ئازاردەری.

نحو / nahv/: [عربی] /اسم. [ادبی] ۱. /انحا/ شێوە؛ ڕەوشت؛ جۆر؛ شێواز؛ تەرز؛ چەشن ‹این نحو کار کردن، تو را به جایی نمی‌رساند: ئەم شێوە کار کردنە ناتگەینێتە هیچ کوێ› ۲. شێوەی تێکەڵ بوونی وشە بۆ دروست‌کردنی ڕستە یان سازستەیەک ۳. بەشێکی ڕێزمان لەم بابەتەوە.

◘ **به نحو احسن**: به باشترین شێوە/ جۆر؛ بە باشی؛ بە خاسی؛ بە خاسترین/ چاکترین شێواز ‹او کارش را به نحو احسن انجام داد: کارەکەی بە باشترین شیوە جێبەجێ کرد›.

نحوست / nohûsat, nuhûsat ، ـها/: [عربی] /اسم. بەدودمی؛ قۆشەیی؛ قۆشمەیی؛ شوومی؛ نامبارەکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی قۆشە بوون.

نحوه / nahve ، ـها؛ انحا/: [عربی] /اسم. [ادبی] ۱. چۆنیەتی؛ چۆناوچۆنی ‹نحوەی ملاقات با رئیس: چۆنیەتی چوونە لای سەرۆک› ۲. شێواز؛ شێوە؛ ڕەوشت؛ جۆر؛ چەشن؛ تەرز؛ هۆل ‹نحوەی پختن

غذا: شیوەی چێشت لێنان›.
نحـوی[1] / nahvî ، ـها؛ ـان؛ ـون/: [عربـی]/اسـم. *[قدیمی]* زمانەوان؛ ڕێزمانزان؛ مامۆستای ڕێزمان.
نحـــوی[2]: *صـفت.* ڕێزمـــانی ‹ویژگیهـای نحـوی: تایبەتمەندیە ڕێزمانیەکان›.
نحیف / nahîf/: [عربی] *صفت.[ادبی]* کز؛ لەڕ؛ نزار؛ لاواز؛ لەغەر؛ لەجەر؛ باریک؛ چـەلقوو؛ چەکلـەر؛ لەڕ و لاواز ‹بدن نحیف: لەشی کز›.
نـخ / nax ، ـها/:/اسـم. ۱. دەزوو؛ دەزو؛ دەزگ؛ دەزی؛ لۆنە؛ دەسک؛ دەشکی؛ دەسکە؛ مـەچیر؛ بەن؛ نەی؛ ئافشووژن؛ هەودای باریکی لە پەموو، خـوری یـان مـاکی دەسـکرد ڕێسـراو ۲. دانـە؛ یەکەی بـژاردنی جگـەرە ‹یـک نـخ سیگار خریـد: دانەیەک جگەرەی کڕی›.
▣ **نخ پرک:** بەنقەن؛ بەنێکی قایم و پتەو کە لە بادانی چەن تاڵـە هـەودای ئاسـایی دروسـت بووە: **نخ قند**
نخ قرقره: کندر؛ کەندر؛ کندێلە؛ کنر؛ دەزووی قرقرە؛ بەنێ کە لە سەر مەکارە هەڵکراوە.
نخ قند ☜ **نخ پرک**
نخ کاموا ☜ **کاموا**
نخ کوک: فرێت؛ بەن کۆک؛ بەنێکی هێندێک ئەستوور و نـەرم کـە کـرژ نەکراوەتـەوە و بـۆ کۆک‌کردن بە کار دەڕوا.
▣ **نخ دادن:** کێش‌هاتن؛ دەزوولە کردن؛ ڕینـگ پێکەی؛ ڕێسکەرە کێشتەی (وەک کێش هاتنی هەنگوین و شیلە).
نخ کردن: بـەن (پێـوە)کـردن؛ کـەردەپۆنـەی ‹سوزن را نخ کردن: بەن بە دەرزیەوە کردن›.
از نخ گذراندن: بە بەنـەوکردن؛ هەڵـبگاردن؛ هەڵـبگێڕاندن؛ هەڵـبگێڕان؛ پێکنـایوە؛ بـە فرێتەوکردن؛ بەن بە شتێکەوە کردن ‹انجیرهـا را یکی ــ یکـی از نـخ مـی‌گذرانـد: هـەنجیرەکانی یەکە‌ـیەکە بە بەنەو دەکرد›.
به نخ کشیدن: کردنە بەنەوە؛ بەن تـێ‌کێشـان؛ بەن پێوەکردن؛ بەن کێشانە ناو چەن شـت و لە ڕیزی یەک بەستنیان ‹دانەهای تسبیح را بـه نخ کشید: تەسبێحەکانی کردە بەنەوە›.
تو(ی) **نخ کسی/ چیزی رفـتن:** *[مجـازی]* مـاقی کەسێ/ شتێک بوونەوە؛ چوونە ناخی کەسـێ/ شتێکەوە؛ وردەوە بوون لـە کەسـێ/ شـتێک؛ سەرنج دانی زۆر ‹رفته بود توی نخ مورچه کـه بـا حوصله کار می‌کرد: ماقی مێرووڵەکە ببـووە کـە بـە تاقەتەوە کاری دەکرد›.
نخاب / naxāb ، ـها/:/اسم. میزاو؛ مێزاو؛ گمێزئاو؛ میزاڤ؛ نمورئاو؛ باریکەئاو؛ باریکاو؛ ئاوی زۆر کەم کە لە سەرچاوەوە یان بەجۆگەدا دێ.
نخاراندن / naxārāndan/ ☜ **خاراندن**
نخاریدن / naxārîdan/ ☜ **خاریدن**
نخاع / noxā'/: [عربی]/اسم. مرۆخە؛ مۆخ؛ کرۆک؛ کرۆکی بڕبـڕە؛ بەشـێک لـە کۆنـدامی ناوەنـدی دەمار کە وەک تـەنافێک لـە نێـو بڕبڕاگەدایـە: **نخاع شوکی**
▣ **نخاع شوکی** ☜ **نخاع**
نخـــاعی / noxā'î/: [عربـــی] *صـــفت.* مـــۆخی؛ مرۆخەیی؛ سەر بە موخ.
نخالـــه / noxāle ، ـهـــا/: [عربـــی]/اسـم. زبـرە: ۱. گەپەک؛ کەپەک؛ کۆزەر؛ کـوێزەر؛ کـۆزەرە؛ قرتیـل؛ چـەت؛ کۆتەڵـی خـەرمان ۳. *[قـدیمی]* سیڤۆی؛ سەربێژنگ؛ سەرکۆزەر؛ ئەشغاڵ؛ زربـە؛ ڕێخ؛ زروە؛ پژەر؛ پینە؛ سۆ؛ سفی؛ سۆس؛ کرپک؛ کەلپک؛ کیرپک؛ سۆست؛ سۆسک؛ سەرهێڵەگ؛ پشـی؛ درشـتـەی سـەر هێلـێک ۳. بەشـی بـێ‌بایـەخی کـان کـە ماکـە بایەخدارەکـەی لێ‌دەرهاتووە و ماوەتەوە: **هرزەسنگ**
نخاله[2] / ـها/: *صفت.[مجازی]* ۱. ڕیخنە؛ ئەشـغاڵ؛ هیچ و پووچ؛ ئاشـاخە؛ قرپـۆک؛ قرپـک؛ ئـەیاغ؛ سۆک ‹راننده خیلی نخاله بود: شۆفێرەکە زۆر ڕیخنـە بوو› ۲. *[گفتاری]* پووتەکە؛ نابار؛ ناکڵۆکار.
نخ بـازی / naxbāzî/:/اسم. بـەن‌بـازی؛ جـۆرێ

کایەی دوونەفەرەیە بەن لە قامکیانەوە دەپێچن و شکڵی پێ دەردێنن.
نُخبه / noxbe ، ـها؛ ـگان/: [عربی] صفت. پیتۆڵ؛ پیتۆر؛ بەهووردە؛ هەڵبژاردە؛ ناوازە.
نخبه پروری / noxbeparvarî/: [عربی/ فارسی] /اسم. زاناپەروەری: ۱. کار و ڕەوتی ڕاهێنان و پەروەردەکردنی مرۆی هەڵکەوتە و ناوازە ۲. سیستەمێکی پەروەردەیی کە لە سەر بنەمای بارهێنان و پەروەردەکردنی کەسانی هەڵکەوتە دارێژراوە. بەرامبەر: **نخبه‌کشی**
نخبه‌سالاری / noxbesālārî/: [عربی/ فارسی] /اسم. زاناسالاری؛ حکوومەت یان ڕێبەرایەتی کەسانی هەڵکەوتە.
نخجل / naxcal/ ☜ **نیشگون**
نخجیر / naxcîr ، ـها/: اسم. [ادبی] نەچیر؛ نێچیر؛ نچێر؛ نچیر؛ ڕاو؛ ڕاوشکار: ۱. گیانەوەرێ کە ڕاو دەکرێ ۲. ڕاوێ کە دە چیادا دەژی، بەتایبەت بزنە کێوی ۳. کارەڕەهاتی ڕاوکردن.
نخجیربان / naxcîrbān ، ـان/: اسم. [ادبی] نەچیرەوان؛ نێچیروان؛ نچیرڤان؛ ڕاوچی.
نخجیرگاه / naxcîrgāh ، ـها/: اسم. [ادبی] نەچیرگە؛ نێچیرگە؛ نچیرگە؛ ڕاوگە.
نخراز / naxrāz/: اسم. سۆوری؛ سەرگەل؛ ڕەمکێش؛ نواکێش؛ پێشڕۆ؛ ساورێن؛ سابرێن؛ تەگە؛ تەجە؛ سەرجەلە؛ سەرگەلەی پەز و بزن؛ نێری پێشەنگ.
نخراشیدن / naxarāšîdan/ ☜ **خراشیدن**
نخرامیدن / naxarāmîdan/ ☜ **خرامیدن**
نخروشیدن / naxurûšîdan, naxorûšîdan/ ☜ **خروشیدن**
نخری / noxrî, naxrî/: اسم. [قدیمی] بەرەزا؛ نۆلەم؛ نخری؛ نوخوری؛ نۆزگ؛ نۆزکە؛ نۆزگە؛ نوسکە؛ نۆبەرە؛ نۆچەش؛ یەکەم فرزەند.
نخریدن / naxarîdan/ ☜ **خریدن**
نخریس / naxrîs ، ـها/: اسم. ۱. ـان/ بەنڕێس؛ تەشیڕێس؛ ڕێسیار؛ ئەوەی بەن دەڕێسێ ۲. [جانورشناسی] والەداو؛ قیتکەی بنسکی جاڵجاڵووکە کە تاڵەکانی لێوە دێنە دەر: **تارریس**
نخریسی / naxrîsî/: اسم. بەنڕێسی؛ فرێتڕێسی؛ کاری ڕێستنی بەن و فرێت.
نخزیدن / naxazîdan/ ☜ **خزیدن**
نخست[1] / naxost, noxost/: صفت. [ادبی] نۆ؛ نوخشە؛ یەکەم؛ هەوەڵ؛ ئەوەڵ ‹فرزند نخست: منداڵی یەکەم›.
نخست[2]: قید. [ادبی] لە بەرا؛ لە هەوەڵەوە؛ لە سەرەتاوە؛ لە سەرەتادا؛ لە پێشدا؛ دە پێشدا؛ لە پێشەوە؛ وەڵێنە: ۱. پێش لە کەس یان کەسانی تر ‹نخست او آمد: لە بەرا ئەو هات› ۲. هەوەڵ جار؛ نوخشەجار ‹نخست می‌خواست زن بگیرد: لە پێشدا ئەیەویست ژن بخوازێ›.
نخست‌زادگی / naxostzādegî/: اسم. بەرەزایی؛ نۆبەرەیی؛ نۆلەمی؛ نۆزگی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نۆبەرە بوون.
نخست‌زاده / naxostzāde ، ـها؛ ـگان/: صفت. بەرەزا؛ نۆبەرە؛ نۆلەم؛ نۆزگ؛ نۆزگە؛ نۆسکە؛ نخری؛ بە دنیا هاتوو پێش لە منالانیتر.
نخست‌وزیر / naxostvazîr, noxost- ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ معرب] /اسم. سەرۆکوەزیر؛ سەرەکوەزیر؛ سەرۆکشالیار؛ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران لە هەندێ لە وڵاتاندا.
نخستین / naxostîn, noxostîn/: صفت. یەکەمین؛ هەوەڵین؛ یەکا؛ بەرین.
نخشکاندن / naxoškāndan/ ☜ **خشکاندن**
نخشکیدن / naxoškîdan/ ☜ **خشکیدن**
نخفتن / naxoftan/ ☜ **خفتن**
نخل / naxl ، ـها/: [عربی] /اسم. نەخل؛ دار خورما.
نخلستان / naxlestān ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. نەخلستان؛ باخی دارە خورما.
نخلیدن / naxalîdan/ ☜ **خلیدن**

نخماندن / naxamāndan/ ☜ **خماندن**

نخمیدن / naxamîdan/ ☜ **خمیدن**

نخنداندن / naxandāndan/ ☜ **خنداندن**

نخندیدن / naxandîdan/ ☜ **خندیدن**

نـــخ‌نمـــا / naxnemā/: *صـفت.* ۱. کەچەڵــە؛ کەچەڵــەداو؛ تایبەتمەنــدی پارچــە، جــل و بەتایبەت فەرشێ کە لە بەر کۆنە بوون و کـاری زۆر، تان و پـۆی دەرکـەوتووە ‹یـک قـالی نـخ‌نمـا انداختـه بـود وسـط اتـاق: قاڵـیەکی کەچەڵـەی لـە نێوەڕاستی دیوەکە ڕاخستبوو› ۲. کۆن و بێبایەخ.

▣ **نـخ‌نمـا شـدن**: ۱. کەچەڵــە دان؛ وەریــن و نەمانی کولکە و تووکی چنراوە بە هۆی کۆنـە بوون و کاری زۆرەوە ۲. *[کنایی]* لە بار کـەوتن؛ بێ بایەخ بوون ‹این حرف‌ها دیگر نخ‌نما شـده‌انـد: ئەم قسانە چیتر لە بار کەوتوون›.

نخوابیدن / naxābîdan/ ☜ **خوابیدن**

نخواستن / naxāstan/ ☜ **خواستن**

نخواندن / naxāndan/ ☜ **خواندن**

نخوانـده مـلا / naxāndemollā ، ـهـا؛ ـیـان/: [فارسی/ از عربی] *صفت.* کۆلکەمـەلا؛ کۆڵـکەمەلا؛ زڕەمەلا؛ نەزانی خۆ بەشت زان.

نخـــوت / naxvat, nexvat/: [عربـی]/*اسم.* /*[ادبـی]* فیز؛ بەرزەدەماری؛ خۆهەڵکێشی؛ لووت‌بـەرزی؛ ئاکاری نیشانەی خۆ بە سەرتر لە دیتران زانین.

نخود / noxod ، ـها/: *اسم.* نـۆک: ۱. ڕووەکێکـی یەک‌ساڵەیە بە گەڵای شانەیی کولکن و گوڵـی ئەرخەوانی تاک و میوەی خڕەوە ۲. نخە؛ نخـۆ؛ نوخۆ؛ نوخە؛ نها؛ نووخە؛ نوەی؛ نـەهک؛ نۆهـک؛ نوهــۆ؛ نــووک؛ هــۆک؛ دانی ئــەو گیایــە کــە دانەوێڵەیەکی پچووکی بـە دندووکـە و بـۆ زۆر چێشتان دەبێ، هەروەها لە دەسـتاڕ دەکـرێ و نخۆشــەری لــێ بەرهـــەم دێ ۳. پێوانەیــەکی کێشانەیە ئەوەندەی ۰٫۲ گرەم.

▣ **نخود توی شـلـه زرد**: *[کنـایی]* نابـەجێ؛ شـتی زیایی و بێ‌جێ.

نخــود رســمی: نۆکــەزەردی؛ نۆکــەزەردە؛ زەردەنۆک؛ نخەزەرد؛ زەرنۆک.

نخــود سبز: شــوول؛ هـولیرە؛ ولێـرە؛ ولـەرە؛ نۆکەمار؛ گـاگۆز؛ پۆلکەسـەوزە؛ نۆکەکەسـک؛ نۆکەسەوزە.

نخود سیاه: نۆکەڕەشـە؛ نۆکەڕەشـکە؛ نـۆکی ڕەش؛ نخەسیە؛ نویە سیاوێ؛ نەهـەی سـیا؛ جـۆرێ نـۆکی وردی زەردکـار کـە ڕەنگـی پێستەکەی ڕەشە.

نخود فرنگی ☜ **نخودفرنگی**

▣ **نخود هر آش شـدن**: *[تعریض]* لـە نێـو هـەر کاسەیەکدا کەوچک بوون؛ قەڵەمەی ناو قلیە بـوون؛ نیسـکی هــەموو چێشــتێک بــوون؛ دەس‌تێوەردان و خۆتێ هەڵقولتان لە هەموو کارێکدا.

دنبال نخود سیاه فرستادن ☜ **دنبال**

نخودچی / noxodčî ، ـها/: [فارسی/ ترکـی]/*اسم.* لوبوبە؛ لەبلەبی؛ نۆکەقەنی؛ نخەبرشـیاگ؛ نۆکـە سپیلکەی لە شیردا کولاوی وشکەوەکراو.

نخودفرنگی / noxodfarangî ، ـهـا/: [فارسـی/ از فرانسـوی]/*اسـم.* شـۆقل؛ گـاگۆز؛ پولکـە؛ پۆڵـکە؛ کەشۆل: ۱. گیایەکی ئـالیکی یـەک‌سـاڵان کـە بــەرێکی خڕیلانــە و ســەوز دەگــرێ ۲. نــۆکی کەسـک؛ بـەری ئـەو گیایـە کـە دانەوێڵـەیە و دەخورێ.

نخــودی[1] / noxodî/: *اسـم.* ۱. ئێسـکەخڕیلەی سەر مەچەک ۲. ڕەنگی زەردی مەیلەو قـاوەیی تا نارنجی مات ۳. *ـها/ [مجازی، گفتاری]* ڕێحانـە؛ ئـەوەی لـە کۆڕێکـدا هـەبێ بـەڵام بەشـداری سەرەکی نەکا (وەک منداڵی ناوکایەی گەورە).

نخودی[2]: *صفت.* نۆکی: ۱. سەر بە نـۆک ۲. بـە ڕەنگی زەردی مەیلەو قاوەیی یان نارنجی.

نخـــور / naxor/: *صـفت.* نــەخۆر؛ نــەخوەر: ۱. کەم‌خۆر؛ خاوەن خوو یا مەیل بە نـەخواردن ۲. *[کنایی]* ڕژد؛ چکووس؛ نان‌کوور؛ نەتڵ.

نخوراندن / naxorāndan/ ☜ **خوراندن**

نخــورد / naxord/: *اسم. [گفتاری]* نــەخورد؛ نەخوارد؛ نەخواردن.

▣ **نخــورد نداشــتن**: ۱. هەڵــە نــەکردن؛ لا نەکەردەی؛ سەر نەکردن؛ ڕێک پێوەنان؛ خەتا نەکردن ‹تیـرش نخـورد نداشـت: تـیری هەڵـەی نەدەکرد› ۲. *[مجازی]* بێشک بـوون؛ بـێقسـە بوون؛ مسۆگەر بوون؛ حـەتمای حـەتم بـوون ‹نخورد ندارد که برمی‌گردد: بێشکە دێتەوە›.

نخوردن / naxordan/ ☜ **خوردن**

نخی / naxî، ـها/: *صفت.* بەنی: ۱. لە بەن ۲. لە هەودای پەمۆ ‹پارچەی نخی: قوماشی بەنی›.

نخیر / naxeyr/: [فارسی/ عربی] *قید. [گفتاری]* نــە؛ نا؛ نەخێر؛ نەخەیر ‹نخیر، نمی‌شود: نەخێر، نابێ›.

نخیساندن / naxîsāndan/ ☜ **خیساندن**

نخیسیدن / naxîsîdan/ ☜ **خیسیدن**

نخیـل / naxîl، ـهـا/: [عربـی] *اسـم.* دار خورمـا، بەتایبەت نەمامی خورما.

ـ ند / and/: *ضمیر.* ـ ن؛ ـ ێ؛ جێنـاوی سـێهەم کەسـی کـۆ لـە کۆتـایی کـاردا ‹آمدنـد: هـاتن› (تێبینی: لە زمانی فارسیدا ئەگەر کارێک ئاخری بـە «آ» یـان «وُ» بێتــەوە، دەبێتــە «ینـد» ‹مـی‌آینـد؛ می‌گویند: دێن؛ دەڵـێن/ ئێـژن›، ئەگـەریش بـە «ە» نەگوتراو بێتەوە، دەبێتە «اَند» ‹خفته‌اند: خەوتوون›).

ندا / nedā/: [عربی] *اسم.* بانـگ؛ دەنـگ؛ دەنگـە: ۱. *ـها/* گاز؛ گازی؛ گاڵ؛ قاو؛ کارێـک بـۆ بانـگ کـــردن و ڕاکێشـــانی ســـەرنجی کەســـێک ‹می‌خواستی به من ندا بدهی: با منت بانـک بکردایـە› ۲. *[مجازی]* کاری بانگهێشتن ‹مردم بـه نـدای وی پاسخ گفتند: خەڵـک هاتنـە دەنگیـەوە› ۳. *[دستور]* وشەیەک بۆ بانگ لێکردن (وەک: ئەی).

▣ **نـدا دادن**: ۱. خەبـەر دان؛ هـەواڵ دان ‹هـر وقت رفتی ندا بده مـن هـم بیـایم: کاتـێ ڕۆیشـتی خەبەر بدە منیش بێم› ۲. هەڕاڵە کـردن؛ جاڕ دان؛ بانگەواز کردن؛ دەنگ دای چەنـە؛ هـەرا کردن؛ گاز کردن.

ندادن / nadādan/ ☜ **دادن**

ندار / nadār، ـها/: *صفت.* هـەژار؛ نـەدار؛ نسـک؛ دەسـکورت؛ کەمـدەس؛ فـەقیر؛ بـێمـاڵ؛ ڕووتوقـووت؛ دەسنـەڕۆیو؛ بـێپـارە؛ بـێزەڕ؛ مایەپووچ.

▣ **ندار بودن بـا کسـی**: *[مجازی]* تێکـەڵ بـوون لەگەڵ کەسێک؛ ئاوێتە بوون لەگەڵ کەسێکدا ‹با هم خیلی ندار بودند: پێکەوە زور تێکەڵ بوون›.

نداری / nadārî، ـهـا/: *اسـم. [گفتـاری]* هـەژاری؛ نــەداری؛ فــەقیری؛ نامــانگووری؛ نــاگوزووری؛ کەمەی.

نداشتن / nadāštan/ ☜ **داشتن**

نداف / naddāf، ـها؛ ـان/: [عربی] *اسم.* ۱. هەلاج؛ پەڕەکار؛ پەڕەوان؛ پەڕەکەر؛ ڤەبسکوڕ؛ کەڤانژەن ۲. لێفدوور؛ لێفدروو.

نـدامت / nedāmat, nadāmat/: [عربـی] *اسـم. [ادبی]* پەشیوانی؛ پـەژیوانی؛ پێـژەوانی؛ پژمـانی؛ ژووڤانی؛ ڤەرگەڕ؛ ناسور.

نـدامتگاه / nedāmatgāh, nadāmat-، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] *اسـم.* زینــدان؛ بەندیخانــە؛ گرتووخانەیــەک بــۆ ڕاهێنــان و بارهێنــانی ئازوبەزکاران و تاوانباران.

ندانستن / nadānestan/ ☜ **دانستن**

ندانسته / nadāneste/ ☜ **نادانسته**

نـدانم‌کـاری / nadānamkārî، ـهـا/: *اسـم.* نــەزانکاری؛ هەڵــەکاری بــە هــۆی نــەزانی و بێئەزموونی و باش بیر نەکردنەوە ‹در کارهای این سیاستمداران ندانم‌کاری دیده می‌شود: لـە کـاری ئـەم ڕامیارانــەدا نــەزانکاری دەبینرێـت›. هــەروەها: **ندانم‌کار**

ندبه / nodbe، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی]* ۱. گریان؛ شین؛ زاری؛ ڕۆ ـ ڕۆ؛ شـیوەن ۲. گلـە؛ گازنـدە؛ بناشت؛ بنداشت.

ندراندن / nadarāndan/ ☜ **دراندن**

ندرت / nodrat/: [عربی]/*اسم*. دەگمەنی؛ کەمی؛ ویژەیی؛ چکێنی.

▣ به ندرت: به دەگمەن؛ تاک‌وتووک؛ زۆر کەم ‹به ندرت دیده شده است: به دەگمەن بینراوە›.

ندرتاً / nodratan/: [عربی] *قید*. بەدەگمەن؛ تاک‌وتووک؛ زۆر کەم؛ بەکەمی؛ جارجارە ‹ندرتاً او را می‌دیدم: بەدەگمەن دەمبینی›.

ندرخشیدن / naderaxšîdan, nadaraxšîdan/ ☜ **درخشیدن**

ندرویدن / naderavîdan/ ☜ **درویدن**

ندریدن / nadarîdan/ ☜ **دریدن**

ندزدیدن / nadozdîdan/ ☜ **دزدیدن**

ندمیدن / nadamîdan/ ☜ **دمیدن**

ندواندن / nadavāndan/ ☜ **دواندن**

ندوختن / nadûxtan/ ☜ **دوختن**

ندوشیدن / nadûšîdan/ ☜ **دوشیدن**

ندویدن / nadavîdan/ ☜ **دویدن**

ـ نده / ande/: *پسوند*. ١. ـ ئەر؛ نیشانەی ناو و ئاوەڵناوی کرگاری (بە ئاخری ڕەگی داهاتووی کارەوە دەلکێ) ‹شنونده: بیسەر› ٢. ـ بار؛ ـ زار؛ بە ئاخری ناو یان ئاوەڵناوەوە دەلکێ و ئاوەڵناو پێکدێنێ ‹شرمنده: خەجاڵەتبار›.

ندید / nadîd/: *قید. [گفتاری]* نەدیو؛ نەدیە؛ نەدیتە؛ نەدیگ؛ نەدیتوو؛ بێ تەمەشا کردن ‹ندید صد تومان می‌خرم: نەدیو سەد تمەن دەیکڕم›.

▣ ندید گرفتن: چاو لێ‌قووچاندن؛ نەهێنانە بەرچاو؛ چاو پۆشان ‹کارش را ندید گرفتم و به روی خودم نیاوردم: چاوم لە کارەکەی قووچاند و خۆم لێ گێل کرد›.

ندیدبدید / nadîdbedîd، ـها/: *صفت. [گفتاری]* نەیبی؛ نەوبی؛ نەیوەی؛ نەدی‌بدی؛ تیکڵ؛ بە هەڵپەهەڵپ و چاوچنۆکی زۆرەوە لە ئاستی شتی تازە و خۆش ‹این یارو خیلی ندیدبدید است: ئەم کابرایە زۆر نەبیبە›.

ندیدن / nadîdan/ ☜ **دیدن**

ندیده / nadîde، ـها/: *اسم. [گفتاری]* ١. نەدیتوو؛ ئەوی قەت نەبینراوە ٢. نەڤیچرک؛ نەوەزازا؛ نەتیجە؛ پشتی چوارەم ٣. نەدیتە؛ زارۆکی نەوەزازا؛ پشتی پێنجەم.

ندیم / nadîm/: [عربی]/*اسم*. ئامپیالە؛ هاودەم؛ هامدەنگ؛ هاونشین؛ هاوکردار و هۆگر.

ندیمه / nadîme، ـها؛ ـگان/: [عربی]/*اسم*. هاودەم؛ هامدەنگە؛ هاونشین؛ ژن و کچی هەڵبژاردە بۆ هاودەمی کچ یان ژنە دەوڵەمەندان.

نذر / nazr، ـها؛ نُذور/: [عربی]/*اسم*. نیاز؛ نەزر؛ نەزرە؛ نەدر؛ فوتو: ١. بەڵێن بە خودا و چاکان بۆ جێبەجێ‌کردنی کارێک بەو مەرجەی ئاواتی بێتە دی ‹نذر کرده بود اگر آرزویش برآورده شود یک گوسفند قربانی کند: نیازی کردبوو ئەگەر ئاواتی بێتە دی مەڕێک قوربانی بکا› ٢. ئاواتێ کە بەم شێوە بەدی‌هاتووە ‹نذرم برآورده شد: نیازم هاتەدی›.

▣ نذر داشتن: نیاز لە سەر بوون؛ لە بەر نیاز، کارێک لە ئەستۆ بوون ‹نذر داشت یک گوسفند قربانی کند: نیازی لە سەر بوو پەزێک بکاتە قوربانی›.

نذر کردن: نیاز کردن؛ نەزرکردن؛ بە نیاز، کارێک گرتنە ئەستۆ.

نذر کسی برآورده شدن: نیازی کەسێک هاتنە دی؛ نەزری کەسێ گرتن.

نذر و نیاز / nazr-o-niyāz، ـها/: [عربی/فارسی] /*اسم*. نەزر و نیاز ‹خیلی نذر و نیاز کرد تا بلکه شوهرش برگردد: زۆرێک نەزر و نیازی کرد بەڵکوو مێردەکەی بگەڕێتەوە›.

نذری[1] / nazrî، ـها؛ نذورات/: [عربی] *صفت*. نەزری؛ نیازکراو؛ بەرهەمهاتوو بە هۆی نیازەوە ‹آش نذری: چێشتی نەزری›.

نذری[2]: *قید. [گفتاری]* بە بەلاش؛ بە مفتی؛ مفت و مەرحەبایی ‹آزاد نذری کار می‌کند: ئازاد بە بەلاش کار دەکات›.

نذور / nuzûr, nozûr/: [عربی] جمع ☜ **نذر**

نذورات / nuzûrāt, nozûrāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نَذری**

نر / nar ، ـها/: *صفت*. نێر؛ نەڕ؛ سەر بە ڕەگەزێ کە باڵغەکەی دەتوانێ بە لفگری ڕەگەزی مێوینەی خۆی ئاوس بکا. بەرانبەر: **ماده**

◘ نر را دوشیدن:*[مجازی]* نێر دۆشین؛ هەوڵی فێرۆ دان بۆ شتێ لە شوێنێکدا کە هەر لەوێ نەبێ یان بۆ کارێ کە قەت سەرنەگرێ.

نراد / narād/: [؟]/*اسم*. چێوی داری لێڕەواران؛ چێوی پیشەسازی.

نـراد / narrād/: [از نرد بە قاعدەی عربی] *صفت*. تەختەباز؛ تەختەزان؛ دەستبالا لە کایەی تەختەنەردا.

نراندن / narāndan/ ☜ **راندن**

نربودن / narobûdan, narubûdan/ ☜ **ربودن**

نرخ / nerx ، ـها/:/*اسم*. ١. نرخ؛ بایی؛ قیمەت؛ حەق؛ بهێ؛ بەها؛ بایەخی داندراو بۆ هەرشتێ بە پێی پارە ‹نرخ آهن: نرخی ئاسن› ٢. مەزەندە؛ مەزەنە؛ مەزندە؛ مەزنە؛ مەزەننە؛ ڕێژە؛ ئەندازە ‹نرخ رشد جمعیت: مەزەندەی زۆر بوونی جەماوەر›.

◘ نرخ برابری: بایی هاوتا؛ نرخی هاوتا؛ نرخی پارەی ولاتێک لە چاو ولاتێکی تر.

نرخ بهره: نرخی سوو؛ بایی سوو؛ ڕێژەی سووی پارە (سپاردە یان وام) لە ساڵێکدا، بە گوێرەی لەسەد ‹نرخ بهرەی این بانک ٢٥٪ است: نرخی سوودی ئەم بانکە ٢٥٪ ە›.

◘ نرخ شکستن: ١. شکان؛ هاتنە خواری نرخ ٢. شکانن؛ شگیناندن؛ نرخ مارتەی؛ هەرزانکردن.

نرخگذاری / nerxgozārî ، ـها/:/*اسم*. کار یا ڕەوتانەی نرخ بۆ دانان؛ نرخ لێنان؛ بایی بۆ شتێک بڕیار دان.

نرد / nard/:/*اسم*. ١. نەرد؛ تەختەنەرد؛ تاوڵە؛ تاوڵی؛ گەمەی تاوڵی ٢. *[قدیمی]* کۆتەرە؛ کوتاری دار.

◘ نرد عشق باختن:*[مجازی]* دڵ دانان/ سپاردن؛ دڵداری کردن؛ ئەوینداریکردن.

نردبام / nardebām, nard(a)bām/ ☜ **نردبان**

نردبان / nardebān, nard(a)bān ، ـها/: [فارسی/کردی]/*اسم*. پەیژە؛ پەیجە؛ پەینجە؛ پایەنجە؛ پایەینجە؛ پاچینە؛ بەیجە؛ ترنجە؛ پایەنجە؛ پاپاچینە؛ سلەم؛ سولەم؛ نەردیوان؛ ناردیوان؛ نێردیوان؛ نەردەوان؛ ناردانی؛ نەردەوانێ؛ نەردانێ؛ نەردونگ؛ بەرکەک؛ ستر؛ پسترک؛ پیسترک؛ مەردیشان؛ قادرمە؛ سەردووک؛ پێبلقە؛ ناردانی؛ کەرستەیەکی لە چێو یان کانزا بۆ پێدا هەڵگەڕان: **نردبام**

◘ نردبان نابی: پەیژەی تەنافی؛ پەیژەی لە گوریس کە سانا کۆ دەبێتەوە و هەڵدەگیرێ.

نردبان دزد:*[مجازی]* پەینجەی جەحەنم؛ درێژ تا ئێوارە؛ شقارە؛ مرۆی درێژی نابار.

◘ نردبان ترقی را پیمودن: پلەپلە سەرکەوتن ‹نردبان ترقی را پیمود و شد رئیس ادارە: پلەپلە سەرکەوت و بوو بە سەرۆک›.

نردبان کسی شدن:*[مجازی]* بوونە پلە/ پردی کەسێ؛ بوونە هۆی سەرکەوتن و پێشکەوتنی کەسێک.

نردبانی / nardebānî, nard(a)bānî/:[فارسی/کردی] *صفت*. پەیژەیی؛ نەردیوانی؛ پەیجەیی؛ وەک پەیژە.

نرده / narde ، ـها/:/*اسم*. نەردە؛ نەردێ: ١. لاجامە (ئی بەرهەیوان)؛ مێردڕەوە (لێواری بان)؛ دەرەج؛ تەختەبەن؛ محەجەری؛ محەجەرە؛ مەعجەرە؛ پێکهاتەیەک لە ڕزنێ میلەی چێوی یان کانزایی کە لە سەر و خوارەوە بە دوو میلەی درێژ داکشاو گیردراون بۆ پەڕانپەری سەربان یان پەنای پلیکان و... ٢. هەر کام لە میلەگەلی ئەو پێکهاتەیە.

◘ نرده کشیدن: نەردەکێشان ‹بعد از آن کنار پیادەروها نردە کشیدند: پاش ئەوە لێواری

پیادەڕەوەکانیان نەردە کیشا›.

نرس / ners ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. پەرەستار؛ پەرستار.

نرستن / narastan/ ☜ رَستن

نرستن / narostan/ ☜ رُستن

نرسیدن / naresîdan, narasîdan/ ☜ رسیدن

نرفتن / naraftan/ ☜ رفتن

نرقصاندن / naraqsāndan/ ☜ رقصاندن

نرقصیدن / naraqsîdan/ ☜ رقصیدن

نرک / narak/: [از کردی]/اسم. نێرکە؛ نێرۆک؛ نێرۆکە: ١. ئەو لقە ڕاستەی هەمیشە هەڵدەچێ ٢. لاسکێ کە سەر پۆپەی گوڵ دەکا و دەبێتە تۆم.

نرگس / narges ، ـها؛ ـان/: [از یونانی]/اسم. نێرگز؛ نەرگز؛ نەرگس؛ نێرگس؛ نەریس؛ نێریس؛ زەرییم؛ گوڵێکی سپی ناوزەردی زۆر بۆنخۆشە، بنکی هەیە و لە سەر بەهاردا دەڕوێ.

▣ **نرگس درختی**: نێرگسە درەختی.

نرگس زرد: زەردە نێرگز؛ جۆرێ نێرگز بە گوڵ و جامی زەردەوە.

نرگس شهلا: جۆرێک نێرگز بە گوڵی سپی و جامی زەردەوە.

نرگسی / nargesî/: [از یونانی]/اسم. نەرگسی؛ نێرگسی؛ چێشتێکی بێ گۆشتە لە هێلکە، ڕۆن، پیواز، خوێ، بیبار، ئەسپەناخ و بەتایبەت باینجان و کوولەکە.

نرم [1] / narm/: صفت. نەرم؛ نەمر؛ نەرمژ: ١. هۆک؛ نوڵ؛ بە تایبەتمەندی نووشتانەوەی زۆرەوە ‹پارچەی نرم: قوماشی نەرم› ٢. نارەق. بەرانبەر: **سفت** ‹زمین نرم: زەوینی نەرم› ٣. لووس؛ هلوولس؛ ساف؛ ناسک و شلک. بەرانبەر: **زبر** ‹پوست نرم: پێستی نەرم› ٤. *[مجازی]* نەرمونیان؛ نازک؛ مەلاهیم؛ بەبێ توندی و تووڕەیی. بەرانبەر: **خشن** ‹صدای نرم: دەنگی نەرم› ٥. *[مجازی]* هاسان؛ ئاسان؛ گانگاز.

▣ **نرم شدن**: *[مجازی]* نەرم بوونەوە؛ هوور بوونەوە ‹آنقدر با او حرف زدم که کم‌کم نرم شد: ئەوەندە قسەم لەگەڵ کرد نەختەنەختە نەرم بووەوە›.

نرم کردن: نەرم کردن؛ گواندن: ١. هاڕین؛ وردکردن؛ کردنە ئارد ٢. سەر پێ دانەواندن؛ هێنانە ژێر ڕکێف.

نرم [2]: قید. نەرم؛ بە نەرمی؛ بە شێنەیی؛ ڕەوان ‹ماشین نرم کار می‌کرد: ماشینەکە نەرم کاری دەکرد›.

نرم / norm ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. هەنجار؛ پۆڕ؛ نورم؛ ڕادەی ئاسایی یان خوازراوی شتێک.

نرـ ماده / narmāde/: صفت. نێرـ ما؛ نێرـ مێو؛ نێر و ما؛ نێرامێ: ١. *[گیاه‌شناسی]* بە هەر دوو ئەندامی نێر و مێ دە گوڵدا ٢. *[جانورشناسی]* خاوەنی هەر دوو ئەندامی نێر و مێ: **نرموک**.

نرم‌استخوانی / narmostoxānî, -'ostexānî/: اسم. ئێسک‌نەرمی؛ نەرمێسکی؛ نەرم بوونەوەی ئێسکی لەش وێڕای ژان و ئێش، لاواز بوونەوەی ماسوولکە، دڵ نەبردن و پێچوون بە هۆی کەمایەسی لە ڤیتامینی «د» یان کەلسیۆم و فوسفوڕ.

نرم‌افزار / narmafzār ، ـها/: اسم. نرمامێر؛ سەرجەمی بەرنامە، کردەوە و بەڵگەگەلی ئامێرێک، بەتایبەت لە کەمپیوتەردا.

نرمال / normāl ، ـها/: [فرانسوی/ انگلیسی] صفت. ١. ئاسایی ٢. سروشتی ٣. گونجاو؛ لەپۆڕ؛ لەبار.

نرماندن / naramāndan/ ☜ رماندن

نرمباندن / narombāndan/ ☜ رمباندن

نرمبیدن / narombîdan/ ☜ رمبیدن

نرمتن / narmtan ، ـها؛ ـان/: اسم. نەرمڵەش؛ گیانداری بێ‌مۆرەغەی لەش شلک کە زۆرتر پێستەیەکی ناسک دایپۆشیوە و لە نێو قەپاتێکی ڕەق و پتەودایە.

نرمخو / narmxû ، ـها؛ ـیان/: صفت. *[مجازی، ادبی]* لەسەرخۆ؛ هێمن؛ بەپشوو؛ هێدی؛ پشوودرێژ؛

پشوودار؛ مەند؛ مـەن؛ نـەرم و نیـان. هـەروەها: **نرمخویی**

نرمش / narmeš/: *اسم*. ۱. *[مجازی]* سـازگاری؛ تەبایی ‹با همه نرمش داشت جز من: لەگـەڵ هـەموو کەسێکدا سازگاری هەبوو بێجگـە مـن› ۲. *[ـها]* نەرمش؛ نەرمشت؛ جووڵە و بزاوی وەرزشـی بـۆ بەهێزکردن و ڕاهێنانی ماسوولکەی لەش.

نـرمشـامه / narmšāme/: *اسـم. [کالبدشناسـی]* ناوەکی‌ترین پەردەی مێشـک کـە پێـوە لکـاوە، بـە ڕەگێکـی زۆرەوە بـۆ خـوێن دان بـە مێشک و مۆخ.

نرم کامه / narmkāme/: *اسم. [کالبدشناسی]* مەلاژ؛ مەلاشـوو؛ مـەلاژگ؛ مەلاشـک؛ مـەلاژی؛ بـنی ئاسمانـــەی دەم کـــە نەرمـــە و پەردەیـــەک داپۆشیوە.

نرمک ـ نرمک / narmaknarmak/ ☜ **نرم ـ نرمک**

نرم ـ نرمک / narmnarmak/: *قید*. وردە‌ــ وردە؛ هێدی‌ـ هێدی؛ شلەـ شل؛ نەرم‌ـ نەرم؛ نەرمەــ نەرم؛ نەرمەـنەرمە؛ بە نـەرمی؛ بـە ئەسـپایی؛ وە سپاییەو؛ بە هێدیکایی؛ بە هێوری ‹نرم ــ نرمک قـدمی برمـی‌داشـت: هـێدی ــ هـێدی هـەنگاوێکی دەگۆزاوە›: **نرمک ـ نرمک**

نرموک / narmûk/ ☜ **نرـ ماده ـ۲**

نرمـه / narme ، ـهـا/: *اسم*. نەرمێنـە؛ نەرمـە؛ نەرمک؛ نەرمۆک: ۱. نەرمەلانی؛ بەشـی نـەرمی شتێک ‹نرمەی گوش: نەرمێنەی گـوێ› ۲. خـاک یان ماسـەی نـەرم ۳. ئـەوەی بـە تـەواوی ورد کرابێ. بەرانبەر: **زبره**

▣ نرمەی گوش: بـەلک؛ گووهـوک؛ نەرمێنـەی گوێ؛ جێ‌گوارە؛ بەلـگەی گوێچکـە؛ شـلکەی گۆش.

نرمی / narmî/: *اسم*. نەرمی؛ شلکی.

نرمیدن / naramîdan/ ☜ **رمیدن**

نرنجاندن / narancāndan/ ☜ **رنجاندن**

نرنجیدن / narancîdan/ ☜ **رنجیدن**

نـرو / narow, naro/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* لاسار؛ یاخی؛ سـەربزێو؛ شـەقی؛ ناتـەبا؛ نـەبان؛ گوێ‌نەبیس.

نرونیدن / narû'îdan/ ☜ **نروییدن**

نروبیدن / narûbîdan/ ☜ **روبیدن**

نروک / narûk/: *صفت*. ۱. هـۆڕ؛ ناخـار؛ نـاقۆڵا ۲. بێ‌بەر(بۆ گیا) ۳. *[کنایی]* نەزۆک (بۆ گیانەوەر).

نرون / noron/: [فرانسوی] ☜ **نورون**

نرویاندن / narûyāndan/ ☜ **رویاندن**

نروییدن / narûyîdan/ ☜ **روییدن**: **نروئیدن**

نره ـ / narre/: *پیشواژه*. نێرەـ ؛ نەڕەـ ؛ گیانـداری نێر ‹نرەخر: نێرەکەر›.

نرهاندن / narahāndan/ ☜ **رهاندن**

نری / narî/: *اسم*. نێری؛ نـەڕی؛ نێرینـەیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نێر بوون.

نریـان / nariyān ، ـهـا/: *اسم*. ئەسـپ؛ جـووتی مایین.

نریختن / narîxtan/ ☜ **ریختن**

نریدن / narîdan/ ☜ **ریدن**

نریسیدن / narîsîdan/ ☜ **ریسیدن**

نرینـه / narîne ، ـهـا/: *اسم*. نێـرەوەز؛ نێرینـە. بەرانبەر: **مادینه**

نزائیدن / nazā'îdan/ ☜ **نزاییدن**

نزادن / nazādan/ ☜ **زادن**

نـزار / nazār, nezār ، ـهـا/: *صفت*. نـزار؛ کـز: ۱. لاواز؛ لەڕ ۲. ژار؛ زار؛ ناچاخ؛ بێ‌کەیف.

نزاع / 'nezā ، ـها/: [عربی]*اسم. [ادبی]* شـەڕ؛ داوا؛ گەلش: ۱. کێشە؛ قەرقەش؛ خەرخەشە؛ کێشـە و هەرا؛ چەقە و هەرا؛ کێشەکێش؛ پاپی؛ جراجڕ؛ هەلا ۲. شەڕ و لێـدان؛ مشـتومڕ؛ خـڕ و جـز؛ ململانە.

نزاکـت / nezākat, nazākat/: [عربـی]*اسـم*. نەزاکەت؛ هەڵس‌وکەوت و کـردەوەی بەرامبـەر بە داب‌ونەریت ‹نزاکت سرش نمـی‌شـود: نەزاکـەت سەری نابێتەوە›.

نزاياندن / nazāyāndan/ ☜ **زاياندن**

نزاييدن / nazāyîdan/ ☜ **زاييدن؛ نزائيدن**

نزد / nazde/: *حرف.* پاڵ؛ پاڵی؛ لاپاڵی؛ لای؛ لال؛ لجەم؛ لەکن؛ لەکنی؛ نک؛ لەنک؛ لنک؛ لبا؛ لایەن؛ لایین؛ لبال؛ لە لا؛ هند؛ لە پەنای؛ هۆست؛ ئامی؛ هاف؛ تەنشتی؛ تەشک؛ نەر؛ کەرخ؛ هەتەگ؛ هەتە؛ هەت؛ بال؛ دۆن؛ دەڤ؛ هێم؛ دیار؛ لێئانین؛ کست؛ لاو؛ نزیکی؛ نزیکوو؛ پاڵی؛ پاڵوو ‹نزد دیوار؛ رفتم نزد رئیس؛ کلید نزد من است: پاڵ دیوار؛ ڕۆشتم بۆ لای سەرۆک؛ کلیدەکە لەکن منە›.

نزدودن/ nazedûdan, nazudûdan, nazodûdan/ ☜ **زدودن**

نزدیک / nazdîk/: *صفت.* نزیک؛ نێزیک؛ نزاو: ١. نێز؛ نزینگ؛ لوێ؛ نمنگ؛ نێژ؛ نەژدی؛ نێژدی؛ دۆن؛ بە مەودایەکی کەمەوە ‹شب نزدیک است: شەو نزیکە› ٢. بە جیاوازیەکی کەمەوە ‹رنگها به هم نزدیک بود: ڕەنگەکان لێک نزیک بوون› ٣. نێوانخۆش ‹با هم نزدیک بودیم: پێکەوە نزیک بووین›.

▣ نزدیک بودن: نێزیک/ نزیک بوون؛ نەدوور بوون؛ دوور نەبوون ‹خانەشان نزدیک است: ماڵەکەیان نێزیکە›.

نزدیک شدن: نێزیک/ نزیک بوونەوە؛ نزیکەوە بیەی: ١. مەودایەکی زۆر نەمان ‹به او نزدیک شدم: لێی نزیک بوومەوە› ٢. هاتنە بەرەوە؛ گەیشتن ‹عید نزدیک است: جێژن نزیکە›.

نزدیک شدن بە کسی: نزیک بوونەوە لە کەسێ؛ نێوان خۆش بوون لەگەڵ کەسێدا.

نزدیکِ / nazdîke/: *حرف.* لە لای؛ نزیکی؛ نزیکوو؛ لاو؛ لە نزیکی؛ لە کنی؛ توخنی؛ تخوونی؛ کوشی؛ بنباڵی؛ لە تەنیشتی؛ لە پاڵی؛ لە بنباڵی؛ لە نزاوی؛ لە نزیک کەس یان شتێکەوە ‹نزدیک من نشست: لە لای منەوە دانیشت›.

نزدیکان / nazdîkān/: *اسم.* خزمان؛ خوێشان؛ نێزیکان؛ نزیکێ؛ خزم وکەسی نزیک.

نزدیک‌بین / nazdîkbîn، ـها/: *صفت.* نزیک‌بین: ١. تایبەتمەندی چاوی تووش بە نەخۆشی نزیک‌بینی ٢. *[مجازی]* بێوەری لە وردبینی و تێبینی.

نزدیک‌بینی / nazdîkbînî/: *اسم.* نزیک‌بینی: ١. جۆرێک کەمایەسی لە بینایی چاودا ٢. *[مجازی]* بار و دۆخی بێوەری لە وردبینی و دووربینی.

نزدیکی / nazdîkî، ـها/: *اسم.* نزیکی؛ نێزیکی: ١. دۆخ و چۆنیەتی نزیک بوون ‹نزدیکی راه باعث شد اینجا خانه بخرم: نزیکی ڕێگا بوو بە هۆی ئەوە لێرە ماڵ بکڕم› ٢. کار و ڕەوتی دامەزراندنی پێوەندی ‹کار مشترک موجب نزدیکی بیشترشان شد: کاری هاوبەش بووە هۆی نزیکی پتریان› ٣. *[مجازی]* هاوجێی؛ پێوەندی جنسی ٤. شوێنی نزیک ‹در آن نزدیکی خانه‌ای است: لەو نیزیکە ماڵێک هەیە›.

▣ نزدیکی کردن: ١. نزیک بوونەوە؛ دامەزراندنی پێوەندی ٢. *[مجازی]* نزیکی‌کردن؛ هاوجێی کردن.

نزع / naz'، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی]* سەرەمەرگ؛ گیانەلا؛ ئاویلکە؛ گیانەلاو؛ ئاوەزینگ؛ ئاوزینگ؛ گیانان؛ گیان‌کەنشت؛ ڕەوتی گیان دان.

نزله / nazle/: [عربی] *اسم.* هەلامەت؛ پەسیوی؛ مرفینگ؛ بەر بوونەوەی ئاوی چاو و لووت هاوڕێ لەگەڵ هەڵماسین و سوورهەڵگەڕانی سەر و چاو.

نزول / nuzûl, nozûl/: [عربی] *اسم.* ١. کار یا ڕەوتی هاتنە خوارەوە؛ دابەزین؛ ئامایرە وار؛ دادان؛ ئەرەئامەی؛ وەرهاتن ‹نزول باران: هاتنە خوارەوەی باران› ٢. *[گفتاری]* سوو؛ سووت؛ بەهرەی پارە ‹هر ماه نصف درآمدم را نزول می‌دهم: هەمووو مانگێ نیوەی داهاتم سوو دەدەم›.

◙ نزول اجلال کردن: *[ادبی]* تەشریف هێنان.
نزول کردن: بە سوو هێنان؛ وام بە سوو هاوردن ‹پول بیمارستان را نزول کرده: خەرجی نەخۆشخانەم بە سوو هێنا›.

نزولات جوی / nuzûlātecavvî, nozûlāte- /: [عربی]*/اسم.* ئەوەی لە هەورەوە دەبارێ (وەک باران و بەفر و تەرزە).

نزولخوار / nuzûlxār, nozûl- /: [عربی/ فارسی] ☜ **نزولخور**

نزولخور / nuzûlxor, nozûl- / ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]*/اسم. [گفتاری]* سووخۆر؛ سووخوەر؛ سووتخۆر: **نزولخوار**

نزولی / nuzûlî, nozûlî /: [عربی] *صفت.* ۱. سەرەوخوار؛ سەرەوژێر؛ بەرەوخوار ‹سیر نزولی؛ منحنی نزولی: ڕەوتی سەرەوخوار؛ کەوانەی سەرەوژێر› ۲. دابارێو؛ باریو ۳. تایبەتمەندی پارەیەک کە بە سوو هاتووە

نزهت / nozhat, nezhat /: [عربی]*/اسم. [نامتداول]* خۆشی؛ شادی؛ گەشی.

نزیبیدن / nazîbîdan / ☜ **زیبیدن**

نزیستن / nazîstan / ☜ **زیستن**

نژاد / nejād ، ـها/: *اسم.* ڕەگەز؛ بنیچە؛ نژاد؛ نەژاد؛ سۆلان؛ ڕەسەن؛ ڕەگ؛ بنەڕەت؛ تۆرەمە؛ ڕەچەڵەک؛ بنەچەک؛ بنەچەکە؛ بنەچەق؛ بنچینە؛ توخم؛ خیم؛ کۆک؛ تۆمە؛ ڕەتەوە؛ تروم؛ وەچ و بەرە؛ چین؛ نوادە؛ لانەما؛ نەتەوە: ۱. تاقمێ لە گیاندارانی سەر بە یەک تیرە، کە نێر و مێیان پێکەوە جووت دەبن ۲. دەستەیەک لە خەڵک، بە شێوە و ڕواڵەتی وەکوو یەک (وەک ڕەنگی پێست، قژ یان چاو) ۳. هۆز یان خەڵکی هاوپشت ٤. خەڵکی سەر بە یەک هۆز و گەل.

◙ نژاد سفید: سپی پێست. هەروەها: **نژاد سیاه؛ نژاد زرد؛ نژاد سرخ**

نژادپرستی / nejādparastî /: *اسم.* ڕەگەزپەرستی: ۱. بڕوا بەوەی کە ڕەگەز و تۆرەمە بۆ هێژایی و لێهاتوویی دەوری کارای هەیە ۲. بڕوا بەوەی کە ڕەگەز و تۆرەمەیەکی تایبەت مافی جیاواز و زۆرتریان هەیە.

نژادشناسی / nejādšenāsî / ☜ **انسان‌شناسی**

نژاده / nejāde /: *صفت. [ادبی]* ڕەسەن؛ هیلاو؛ گران؛ نەجیم؛ ڕەگەزچاک؛ بەبناوان؛ ڕەگەزدار؛ خانەدان؛ بنەچەدار.

نژادی / nejādî /: *صفت.* ڕەچەڵەکی؛ ڕەگەزی.

نژند / najand /: *صفت. [ادبی]* ۱. ڕەنجاو؛ دڵشکاو؛ پەشێو؛ پەژار؛ داچەکاو؛ خەمین ۲. ئازاردیتوو ۳. نەچێ؛ ناحەز؛ دزێو؛ قیزەون.

نسائیدن / nasā'îdan / ☜ **نساییدن**

نساج / nassāc ، ـها؛ ـان/: [عربی]*/اسم.* جۆلا؛ چنیار.

نساجی / nassācî ، ـها/: [عربی]*/اسم.* جۆلایی؛ چنیاری.

نساخ / nassāx ، ـها؛ ـان/: [عربی]*/اسم. [ادبی]* نووسەرەوە؛ ڕوونووسکەر.

نساخ / nossāx /: [عربی] جمعِ ☜ **ناسِخ**

نساختن / nasāxtan / ☜ **ساختن**

نسار / nasār /: [کردی]*/اسم.* نسار؛ نزار؛ پەسار؛ نسرم؛ نێڵ؛ شوێنێ کە تاو نایگرێ، بەرانبەری خوەرەتاو: **نَسَر**

نساییدن / nasāyîdan / ☜ **ساییدن؛ نسائیدن**

نسب / nasab ، ـها؛ أنساب/: [عربی]*/اسم.* پشت؛ ناوپشتە؛ تۆرەمە؛ ڕەتەوە.

نسبت / nesbat ، ـها/: [عربی]*/اسم.* ۱. پێوەند؛ پێوەن؛ ڕێژە ‹نسبت ۳ بە ۴، مانند ۶ است بە ۸: پێوەندی ۳ بە ٤، وەکوو ٥٦ بە ۸› ۲. خزمایەتی؛ پێوەندی ‹با ما نسبت دوری دارد: خزمایەتیەکی دووری لەگەڵمان هەیە›.

◙ نسبت بە: ۱. لەمەڕ؛ سەبارەت بە؛ لە حەنای؛ لە حاندی ‹نسبت بە او بدی کردند: لەمەڕ ئەو خراپەیان کرد› ۲. لە چاو؛ بە پێی؛ لە پای؛ وە

پای؛ پاو؛ له هەمبەر؛ له ئاست ‹نسبت به جاهای دیگر ارزان است: له چاو شوێنانی‌تر هەرزانە›.
نسبت سببی: خزمایەتی بە ژن و ژنخواز.
نسبت نسبی: خزمایەتی بە خوێن.
▣ نسبت دادن: ڕەپاڵ دان؛ پێوە خستن؛ ڕەگەڵ خستن ‹همه‌ی بدبختی‌هایمان را بـه تقـدیر نسبت مـی‌دادنـد: هـەموو کوێرەوەریـەکمان ڕەپـاڵ چارەنووسی دەدەن›.
نسبتاً / nesbatan/: [عربی]قید. تا ڕادەیەک؛ کـەم تا فرە؛ تا ئەنازێو ‹نسبتا رشد کرده بود: تـا ڕادەیـەک گەشەی کردبوو›.
نسبی / nasabî/: [عربی] صفت. خوێنی ‹خویشـاوند نسبی: خزمی خوێنی›.
نســـبی / nesbî/: [عربـــی] صـــفت. ڕێژەیـــی: ۱. پێوەندیدار بـه ڕێـژەوە ‹رشد نسبی: گەشـەی ڕێژەیی› ۲. خاوەنی ڕێژە ‹این که می‌گوینـد نسبی است، هم می‌تواند کم و هم زیاد باشد: ئەمەی دەیڵـێن ڕێژەییە، هەم دەکرێ زۆر بێ هەم کەم›.
نســـبیت / nesbiyyat/: [عربـــی]اســـم. دۆخ و چۆنیەتی ڕێژەیی بوون.
نسپردن / nas(e)pordan/ ☜ **سپردن**
نسپوختن / nasepûxtan/ ☜ **سپوختن**
نستالژی / nostāljî/: [فرانسوی]اسم.[روان‌شناسی] نوســـتالژی: ۱. مـــەراق؛ تامـــەزرۆیی زۆر و لەڕادەبـەدەر بـە گەڕانـەوە بـۆ شـوێن یـان سەردەمێکی بگاردە کە تازە نایەتەوە ۲. دەردی غەریبی؛ خـەم و ئـازاری دووری لـە نیشـتمان، بنەماڵە و دۆستان.
نستاندن / nasetāndan/ ☜ **ستاندن**
نستردن / nasetordan/ ☜ **ستردن**
نســـترن / nastaran، ـهـا/: اسم. شـیلان؛ گوڵەشـیلان؛ شیلانەدەشـتی؛ وڵـەتووتی؛ دڵـق؛ دڵقی؛ دڵیق؛ دڵێـق؛ جلێـق؛ جلـێق؛ وڵـەتووت؛ نـاوی: ۱. نـاوی دارچکێکـی گـەڵا پێـنج یـا حەوت‌پەڕی گوڵ‌تاک یان کۆیـە ۲. گوڵـی ئـەو دارچکە کە بە ڕەنگی سپی و ئاماڵ‌سوورە لە ڕۆژ دەکا بەڵام گچکەتر و کەم‌پەڕترە.
نستعلیق / nasta'lîq/: [عربی]اسم. نەستەعلیق؛ لە شێوە نووسینەکانی ئێرانی کە لە سـەدەی نـۆی کۆچیـدا لـە ئاوێتـەکردنی دوو خـەتی نەسـخ و تەعلیق بەدیهات.
▣ نستعلیق حـرف زدن: [تعریض] کتێـوی قسـە کردن.
نستودن / nasetûdan, nasutûdan/ ☜ **ستودن**
نستوری / nastûrî/ ☜ **نسطوری**
نستوه / nastûh/: صفت.[ادبی] بەگیرگـە؛ نەبـەز؛ کۆڵ‌نەدەر؛ دەست‌هەڵنەگر.
نســج / nasc، ـهـا؛ نُسوج؛ أنسـاج/: [عربـی]اسـم. ۱.[نساجی] کر؛ هۆنە؛ بافت؛ وەن؛ هۆنراو؛ تـەنراو ۲.[زیست‌شناسی] شانە؛ کۆمەڵـە خانـەی وەکـوو یەک کە پێکـەوە کارێـک دەکـەن ‹نسج چربی: شانەی چەوری›.
نســخ / nasx/: [عربـی]اسـم. ۱. کـار و ڕەوتی هەڵوەشـاندنەوە؛ تێکـدان؛ مەرکانـدن (وەکـوو قـانوون، داب و دەسـتوور و...) ۲. نەسـخ؛ شـێوە نووسـینێکی وڵاتـە ئیسـلامیەکان، زۆرتـر بـۆ نووسینەوەی قورئان.
نسخ / nosax/: [عربی] جمعِ ☜ **نسخه**
نسخه / nosxe، ـها؛ نُسَخ/: [عربی]اسم. ۱. نوسخە؛ نوشتە؛ ڕاچێتە؛ ڕاسپاردەی نووسـراوی بژیشـک بۆ نەخۆش ۲. بەرگ؛ یەکەی ژماردنی نووسراوە ‹یک نسخه از کتابش را بـرایم فرسـتاد: بـەرگێک لـە کتێبەکەی بۆم نارد› ۳. ڕوونووس ‹نسخه برداشتن: ڕوونووس کردن›.
▣ نسـخەی اصـل: دەقـی سـەرەکی؛ نموونـەی جـێ‌بـڕوای نووسـراوەیەک کـە بنـەمای لێکۆڵینەوەیەکە.
نسـخەی چـاپی: بـەرگی چـاپی؛ نموونـەی چاپکراوی نووسراوەیەک.
نســـخەی خطـــی: بـــەرگی دەســـنووس؛

نموونه‌یه‌کی به ده‌ست نووسراوه له ده‌قێک.
▣ **نسخه برداشتن**: ڕوونووس کردن؛ فه‌رکاندن؛ لێگرتنه‌وه؛ له ڕوو نووسینه‌وه.
نسخه پیچیدن: نوسخه پێچان؛ کۆکردنه‌وه و ئاماده‌کردنی ده‌رمانگه‌لی نوسخه‌ی بژیشک.
نسخه نوشتن: نوسخه نووسین؛ ده‌رمان نواندن.
نسخه‌بدل / nosxebadal ، ـها/: [عربی]/اسم. ڕوونووس؛ لێگرته‌ی ده‌قێک.
نسخه‌برداری / nosxebardārî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. کار و ڕه‌وتی ڕوونووس کردن؛ لێگرتنه‌وه‌ی ده‌قێک.
نسر / nasar/: [از کردی] ☜ **نسار**
نسر / nasr/: [عربی]/اسم. [نجوم] نه‌سر؛ ناوی دوو هه‌ساره‌ی به تیشک و تاوه له وێنه گه‌ردوونیه‌کانی شه‌هێن و کیسه‌ڵدا.
نسرشتن / nasereštan/ ☜ **سرشتن**
نسرودن / nasurûdan, nasorûdan/ ☜ **سرودن**
نسریدن / nasoridan/ ☜ **سریدن**
نسرین / nasrîn ، ـها/:اسم. نه‌سرین؛ گوڵه‌چیا؛ گوڵه‌به‌رامه؛ وڵه‌گوڵاوی؛ گیایه‌کی ڕازێنه‌یی پایای پیوازداره به گه‌ڵای درێژی خێڕ ـ خێڕ و گوڵی بۆنخۆشی زه‌رد یان سپی هێشووییه‌وه.
نسطوری / nastûrî ، ـها؛ ـان/:اسم. نه‌ستووری؛ له ڕێبازه‌کانی ئایینی مه‌سیحی که له کلیسه‌ی ئۆرتودوکس بووه‌ته‌وه و شوێنکه‌وتوانی له ئێران، عیراق، سووریه و لوبنان، به‌تایبه‌ت ده نێوان ئاسووریه‌کاندا ده‌ژین: **نستوری**
نسق / nasaq/: [عربی]/اسم. ١. نه‌سه‌ق؛ مافی کشت و کاڵ له سه‌ر مه‌زرای که‌سی‌تر ٢. ڕێوڕه‌وش؛ ڕه‌وشت ٣. مریس؛ دۆزنه؛ ته‌کووزی ٤. جزیا؛ سزا.
▣ **نسق کردن**: [قدیمی] سزا دان؛ تاوان دان.
نسق گرفتن: [مجازی] ئاوچاو سه‌ندن؛ چاوترسێن کردن؛ جووچکه‌ترسێن کردن؛ مناڵ‌ترسێن/ به‌چه‌ترسێن کردن؛ ترساندن.

نسکافه / neskāfe/: [فرانسوی]/اسم. نسکافه؛ ناوی بازرگانی بۆ قاوه‌ی ساز که پێویستی به کوڵان و ده‌مکێشان نیه.
نسل / nasl ، ـها/: [عربی]/اسم. به‌ره: ١. [زیست‌شناسی] تۆرەمه؛ ڕه‌چه‌ڵه‌ک؛ نفش؛ نه‌وش؛ ده‌ڤل؛ قنگه‌زه؛ کۆمه‌ڵێک له گیانداران که پێکه‌وه بنه‌چه‌که‌یه‌ک به‌دی‌دێنن ‹نسل بشر: به‌ره‌ی مرۆڤ› ٢. خه‌ڵکی سه‌رده‌مێ ‹نسل بعد از جنگ اروپا: به‌ره‌ی پاش شه‌ڕی ئورووپا› ٣. چه‌شن یان ده‌سته‌یه‌ک له شتومه‌کی سه‌ر به سه‌رده‌مێک ‹نسل سوم کامپیوتر: به‌ره‌ی سێهه‌می که‌مپیوته‌ر› ٤. تۆرەمه؛ ئه‌و کۆمه‌ڵانه‌ی به‌ر به دوابڕانی ژینه‌وه‌ران ده‌گرن ‹نسل گیاهان: به‌ره‌ی ڕووه‌ک›.
▣ **نسل کسی/ چیزی برافتادن**: دوای که‌سێ/ شتێک بڕان؛ قڕ تێکه‌وتن ‹نسل دایناسور برافتاده است: دایناسۆره‌کان دوایان بڕاوه›. هه‌روه‌ها: **نسل کسی/ چیزی را برانداختن**
نسلفیدن / nasolfîdan/: [؟] ☜ **سلفیدن**
نسل‌کشی / naslkošî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. گه‌ل‌کوژی؛ به‌ره‌کوژی؛ ژینوساید؛ کوشتاری به‌کۆمه‌ڵی گیاندارێک بۆ دوابڕینی تۆرەمه‌ی.
نسناس / nasnās/: [عربی]/اسم. ١. ئوران‌ئوتان؛ ئورانگوتان؛ جۆرێ مه‌یموون ٢. مێردزمه؛ جانه‌وه‌رێکی دڕ و درێو له چیرۆکاندا ٣. زه‌به‌لاح؛ زلحۆرت؛ جنێوێکه.
نسنبیدن / nasombîdan, nasonbîdan/ ☜ **سنبیدن**
نسنجیدن / nasancîdan/ ☜ **سنجیدن**
نسوار / nesvār/: [؟] ☜ **ناس**
نسوان / nesvān/: [عربی]/اسم. [ادبی] ژنان.
نسوج / nusûc, nosûc/: [عربی] جمعِ ☜ **نسج**
نسوختن / nasûxtan/ ☜ **سوختن**
نسودن / nasûdan/ ☜ **سودن**
نسوز / nasûz/: صفت. نه‌سۆز؛ ئاگرنه‌گر؛ به

خۆگری لە بەرامبەر ئاورەوە ‹پنبەی نسوز: پەمووی نەسووچ›.

نسوزاندن / nasûzāndan/ ☜ **سوزاندن**

نسیان / nesyān/: [عربی]/اسم. فەرامۆشی.

نسیم / nasîm/:[عربی] /اسم. سروە؛ سۆسە؛ سووسە؛ شنە؛ شنەبا؛ شنۆ؛ شێنە؛ هۆنە؛ نەمرەیی؛ نەرمەبا؛ بای بسکان؛ وامیە؛ بای زۆر هێدی.

▣ **نسیم بامداد**: باد سحر ☜ **باد**

نسیم صبح: باد سحر ☜ **باد**

نسیه[1] / nesye/:[عربی] /اسم. قەرز؛ جۆرێ مامەڵە کە پارەکەی ماوەیەک دوای فرۆش بدرێ. بەرانبەر: **نقد**

نسیه[2]: قید. بە قەرز؛ قەرز؛ قەرزی.

▣ **نسیه آوردن**: قەرز هێنان؛ کڕینی شتومەک لە شوێنێک بە قەرز. هەروەها: **نسیه بردن؛ نسیه خریدن؛ نسیه دادن؛ نسیه فروختن؛ نسیه گرفتن**

نسیه کاری / nesyekārî/: [عربی/ فارسی]/اسم. قەرز و قەرزکاری؛ قەرزکاری؛ قەرز و قۆڵە؛ دان و ستان بە قەرز ‹پول کجا بود؟ همە کارشان نسیەکاری است: پوولی چی؟ کاریان بۆتە قەرز و قەرزکاری›.

نشا / nešā ، ـها/: [از عربی]/اسم. ۱. چلاسک؛ شەتڵ؛ شەتلە؛ شتڵ؛ گیایێ کە بە بنەوە دەردێ و لە شوێنێکی تردا دەنێژرێتەوە ۲. چووز؛ چووزە؛ چەکەرە؛ چەقەرە؛ چووەرە؛ نێرتکی تازەدەرهاتووی گیا.

▣ **نشا کردن**: شەتڵ چاندن؛ شەتڵ نیان؛ کانەنیا؛ شەتڵ نیەی.

نشأت / naš'at/: [عربی]/اسم. ۱. چۆناوچۆنی یا ڕەوتی پەیدا بوون؛ سەرهەڵدان؛ ڕەخسان؛ بەدیهاتن؛ خویا بوون؛ هاتنە دی؛ کەوتەی دیار ۲. گەشە؛ گەشە و نەشە؛ پەروەرش؛ ڕەوتی بووژانەوە.

▣ **نشأت گرفتن**: ڕەخسان؛ سەرچاوەگرتن؛ هاتنە دی؛ سەرهەڵدان ‹این پیروزی از ایمان و اتحاد آنان نشأت گرفته است: ئەم سەرکەوتنە لە ئیمان و یەکیەتیانەوە ڕەخساوە›.

نشادر / nošādor/:/اسم. نۆشادر؛ خوێیەکی سپی، بێبۆن و تیژە لە ئاودا دەتوێتەوە و بۆ دەرمان دەشێ: **نوشادر**

نشازار / nešāzār/: [از عربی/ فارسی]/اسم. شتڵجاڕ؛ شەتڵجار؛ شەتڵگە.

نشاسته / nešāste/:/اسم. نشاستە؛ گەردێکی سپیە، لە ئاو، ئەلکولدا دەتوێتەوە، لە شی بوونەوەدا دەبێتە چەن جۆر دکسترین و گلۆکۆز، لە گیادا بە شێوەی هیدراتی کەربون پاشەکەوت دەبێ، زۆر ماکی خۆراکی، چەسپ و دا و دەرمانی لێ بەرهەم دێنن.

▣ **نشاستەی حیوانی**: گلیکۆژین؛ نیشاستەی ئاژەڵی.

نشاستەای / nešāste'î/: صفت. نیشاستەیی: ۱. لە جنسی نیشاستە ۲. بە نیشاستەوە.

نشاشیدن / našāšîdan/ ☜ **شاشیدن**

نشاط / nešāt, našat/: [عربی]/اسم. [ادبی] نەشە؛ نەشە و گەشە؛ شادی؛ شایی؛ خۆشحاڵی؛ خۆشی.

نشاط آور / nešātāvar, našat-/: [عربی/ فارسی] صفت. [ادبی] شادیهێنەر؛ شادیبەخش؛ خەمڕەوێن؛ خەمدەرکەر: **نشاطبخش**

نشاط انگیز / nešātangîz, našat-/: [عربی/ فارسی] صفت. [ادبی] شادیهێنەر؛ نەهورێنەر.

نشاط بخش / nešātbaxš, našat-/: [عربی/ فارسی] ☜ **نشاطآور**

نشاکاری / nešākārî/: [از عربی/ فارسی]/اسم. ۱. کار و ڕەوتی شەتڵ چاندن ۲. ـها/ شەتڵجاڕ؛ زەوینێ کە تێدا شەتڵ چێندراوە.

نشان[1] / nešān ، ـها/:/اسم. نیشان؛ نیشانە؛ نیشا: ۱. دروشم؛ ئارم؛ هەوە؛ وێنە یا وێنە و

نووسـراوەیەکی تایبەتی کە وەک پێناسەی ڕێکخراوە یان دەوڵەتێک بە کار دێ ‹نشان اسلام هلال ماه است و نشان مسیحیت صلیب: نیشانی ئیسلام مانگیلەیە و نیشانی مەسیحایەتی خاچ› ۲. نوان؛ شاندەر؛ نیشاندەر ‹این نشان انسانیت اوست: ئەمە نیشانەی مرۆڤایەتی ئەوە› ۳. میداڵ ٤. ناونیشان؛ شوێن؛ شۆنی؛ شۆن؛ ڕێنج؛ ئاسەوار؛ شوێنەوار؛ شۆنەما؛ شۆنەمای.

▣ **نشان به آن نشانی**: بەو ناونیشانە؛ نیشان بەو نیشانە؛ نیشانەی ئەمەیە؛ بەو نیشانەیە؛ پا نیشانیێ ‹نشان به آن نشانی که باران می‌آمد و لباست خیس شده بود: بەو ناونیشانە کە باران دەباری و جلەکانت تەڕ ببوون›.

▣ **نشان دادن**: نیشان دان؛ نیشان داین؛ شاندان؛ ڕایدان؛ پیشان دان؛ شانی دان؛ ئەرمانای؛ نیشان دەی/ دای: ۱. نواندن؛ ناوتش؛ مۆژنایش؛ خستنە بەر چاو ‹از پشت بوتەها بیرون آمد و خودش را نشان داد: لە پشت پنچکەکانەوە هاتەدەر و خۆی نیشان دا› ۲. سەیر و سەرنجی کەسێ بۆ لای شتێک کێشان ‹پرندەی عجیبی را به ما نشان داد: مەلێکی سەیری پیشانمان دا› ۳. ڕێنوێنی‌کردن ‹راه را به ما نشان داد: ڕێگەی پێمان نیشان دا› ٤. ڕانان؛ نواندن؛ مۆژنایش؛ ناوتش؛ لە بەر چاو ڕانان ‹فیلم نشان می‌دادند: فیلمیان شان دەدا› ۵. بردنە سەیری شتێک و لە بارەیەوە قسەکردن ‹شهر را به آن‌ها نشان دادیم: شارمان پێیان نیشان دا›.

نشان کردن: نیشان‌کردن؛ دیاری‌کردن؛ کردنە دیاری؛ دیاری‌کەردەی: ۱. کردنە نیشانە ‹آن درخت را نشان کرده بودم: ئەو دارەم کردبووە نیشانە› ۲. کردنە چاو؛ هەڵبژاردن بۆ مەبەستێک ‹گرگ، گوسفندی را نشان کرده بود: گورگەکە پەزێکی کردبووە چاو›.

ـ نشان[2]: *پیواژە*. ۱. ـ نیشان؛ خێوی دروشمی تایبەت ‹زرنشان: زێڕنیشان› ۲. ـ کوژێن؛ ـ دامرێن؛ ـ دامرکێن ‹آتش‌نشان: ئاگرکوژێن› ۳. ـ کفت؛ ـ نیشان؛ ـ کوت ‹جواهرنشان: گەوهەرکفت›.

نشاندار / nešāndār ، ـها/: *صفت*. ۱. دروشمدار؛ نیشاندار؛ ئارمدار ۲. ناسراو (زۆرتر بە خراپە).

نشاندن / nešāndan/: *مصدر متعدی*. // **نشاندی**: داتنیشاند؛ **می نشانی**: دادەنیشنی؛ **بنشان**: دانیشنە// ۱. دانیشاندن؛ ڕۆنیشاندن؛ ڕوونشتاندن؛ نیشانن؛ ئەرەنیشنەی؛ نیشنایرە ‹او را بنشان روی زمین: داینیشە سەر زەوی› ۲. دانیان؛ دانان؛ نیشانن؛ نیایرە ‹خستنە سەر کار و پلەیەک ‹بر تخت پادشاهی نشاندن: لە سەر تەختی شایی دانان› ۳. خستن؛ نان؛ ئەنەنیەی ‹توپ را توی دروازه نشاندن: تۆپ خستنە نێو دەروازە› ٤. نان؛ نیەی؛ نیای ‹الماس کوچکی را روی انگشتری نشاند: ئەڵماسێکی بچووکی بە ئەنگوستیلەکەوە نا› ۵. نیان؛ نان؛ چاندن؛ چانن؛ داچکاندن؛ داچکیلاندن؛ ناشتن؛ ناژتن؛ نەژراندن؛ چەقاندن؛ چەقانن؛ چەقنای؛ چەقنەی؛ دابنارتن؛ نیشانن؛ شتلاندن؛ نیەی؛ نیای ‹درخت نشاندن: دار نیان› ٦. دامرکاندن؛ داکوژاندن؛ کوژاندنەوە؛ هەدراندن؛ مرنایرە؛ ئەوەکوشنەی؛ کوشنایوە ‹آتش را نشاندن: ئاگر دامرکاندن› ۷. خستن؛ تووش/ تووشیارکردن ‹ما را به این روز نشاندند: ئێمەیان خستە ئەم ڕۆژەوە› ۸. *[گفتاری]* ژنێک بۆ لۆکاندن و ئیلاقە ی نارەوا ڕاگرتن * **نشانیدن**. هەروەها: **نشاندنی**

■ صفت فاعلی: **نشاننده** (دانیشنەر)/ صفت مفعولی: **نشانده** (دانیشنراو)/ مصدر منفی: **نَنشاندن** (دانەنیشاندن)

نشانده / nešānde ، ـها؛ ـگان/: *اسم*. *[گفتاری]* سووتل؛ سووتلی؛ سوتلیێ؛ سویتلی؛ قەپاتمە؛ ئەو ژنەی بۆ حەز و لۆکاندنی نارەوا ڕاگیرابێ ‹چند وقتی نشاندەی ارباب بود: ماوەیەک سووتلی ئاغا بوو›.

نشانگان / nešān(e)gān/: *اسم*. نیشانەگەل: ۱. *[پزشکی]* ئەو نیشانانەی لە نەخۆشێکدا پێکەوە

سەر هەڵدەدەن و نەخۆشی و بەرژەنگێ دەناسێنن ٢. کۆمەڵە شتێکی هاوکات کە دەبێتە هۆی ناسینەوەی شتێکی تایبەت.

نشانگر / nešāngar ، ـها/:/اسم. نیشاندەر؛ نیشانەک؛ ئامێری نیشان دانی شتێک لە سەر پەڕە ‹نشانگر مونیتور: نیشانەکی مونیتۆر›.

نشانه / nešāne ، ـها/:/اسم. نیشانە؛ نیشانێ: ١. هەڵس‌وکەوت، جووڵە یان حاڵەتێ کە بیر و باوڕ یان دەستوورێک دەردەبڕێت ‹نشانەی مخالفت: نیشانەی دژایەتی› ٢. وێنە، پیت یان تەشکێ کە مەبەستێک ڕادەگەیێنێ ‹«؟» نشانەی پرسش است: «؟» نیشانەی پرسیارە› ٣. ئارم؛ هەوە ٤. کار یان دیاردەیێ کە هەواڵ لە دۆخ و ڕووداوێک دەدا ‹خمیازه نشانەی خواب‌آلودگی است: باوێشک نیشانەی خەواڵووییە› ٥. شوێنەوارێ کە لە دیاردە یان کارێک بە جێ دەمێنێ ‹مربا را تو خوردەای، نشانەاش هم لکەی روی پیراهنت است: تۆ مرەباکەت خواردووە و نیشانەکەشی ئەو پەڵەیە بە سەر کراسەکەتەوە› ٦. کێلک؛ ئامانج؛ ئەوەی تیری بۆ دەخەن.

◘ **نشانه‌های اختصاری**: نیشانەی کورتکراوە؛ ئەو پیت و نیشانانەی لە جێی سارستە و ناو دەنووسرێن (وەک «ز» یانی «زایینی»).

◘ **نشانه رفتن** ☜ **نشانه گرفتن**

نشانه گرفتن: نیشان‌گرتن؛ کردنە نیشان؛ سێرە هەڵگرتن؛ نیشان لێ‌گرتن؛ نیشانەوەگێرتەی؛ هشت لێ‌گرتن: **نشانه رفتن**

نشانه‌شناسی / nešānešenāsî/:/اسم. نیشانەناسی؛ زانستی ناسین و زانینی مانای نیشانە و نمانا و چۆناوچۆنی بە کار هێنانیان بەتایبەت لە نووسراوەدا.

نشانی / nešānî ، ـها/:/اسم. ناونیشان؛ ناو و نیشان؛ ناو و نیشانە؛ نیشانی: ١. ئادرەس؛ ئەو زانیاریانەی هەواڵ لە جێ‌وشوێنی کەس یان شتێک دەدا ‹نشانی خود را روی پاکت بنویسید: ناونیشانی خۆتان لە سەر پاکەتەکە بنووسن› ٢. ئەو زانیاریانەی کەس یان شتێک دەناسێنن ‹وقتی نشانی دادم مرا شناخت: کاتێ ناونیشانم دا ناسیمیەوە›.

◘ **نشانی پستی**: ناونیشانی پۆستی؛ ئەو زانیاریانەی لە سەر هەناردە پۆستیەکان دەنووسرێت (وەک ژمارەی ماڵ، ناوی کۆڵان، شەقام و شار، کۆدی پۆستی یان ژمارەی سندۆقی پۆستی).

نشانی فرستنده: ناونیشانی بنێر؛ ناونیشانی ئەو کەسەی هەناردەی پۆستی دەنێرێت. هەروەها: **نشانی گیرنده**

◘ **نشانی دادن**: ناونیشان دان؛ نیشانی دان؛ ناساندن.

نشانیدن / nešānîdan/ ☜ **نشاندن**

نشئه[1] / naš'e/: [عربی]/اسم. نەشەیی؛ سەرخۆشی؛ سەرخوەشی؛ سەروەشی؛ هەستێکی تایبەت بە هۆی خواردنی ماکی خاوکەرەوە ‹این مواد در شخص نشئه ایجاد می‌کنند: ئەم ماکانە لە مرۆڤدا نەشەیی بەدی دێنن›.

نشئه[2]: صفت. نەشە؛ سەرخۆش؛ سەرخوەش؛ سەروەش ‹وقتی چند پُک زد و نشئه شد صحبتش گل انداخت: کاتێ چەن مژی لێدا و نەشە بوو قسەی گوڵی کرد›.

نشپیل / našpîl ، ـها ☜ **قلاب ١**

نشت / našt/:/اسم. نمتک؛ دزە؛ ئێق؛ ڕەوتی وەرڤین؛ وەرفتن؛ دەڵانی نەختەنەختەی شتێک (وەک ئاو، گاز، تیشکی ڕادیۆئەکتیڤ و...) لە دیوارەی شوێنێکی کپ‌کراوەوە. هەروەها: **نشت کردن**

نشتاب / naštāb ، ـها/:/اسم. ئاودزە؛ ئاوەزۆ؛ ئاوی دەڵاو.

نشتافتن / našetāftan/ ☜ **شتافتن**

نشتر / neštar ، ـها/:/اسم. نشتەر؛ نەشتەر؛ نژتەر؛ نژ؛ نژد؛ نشتێر؛ نشتەل؛ نێشتەر؛ شفرە؛ کاردێکی

نووک‌تیژ بۆ هەڵدڕینی دمەڵ و برین.

▣ **نشتر زدن**: نشتەر وەشاندن؛ نەشتەر دان؛ بە نشتەر هەڵدڕین (زۆرتر ئەندامێک).

نشتی¹ / našti ، ـها/:/سم. دزە؛ نمتک ‹لوله نشتی دارد: لوولەکە دزە دەکا›.

نشتی²: *صفت.* دەڵاو؛ وەرقی؛ نمتکاو؛ دزەکردوو ‹آب نشتی: ئاوی دەڵاو›.

نشت‌یاب / naštyāb ، ـها/:/سم. نمدۆز؛ کەس یان کەرستەیێ کە شوێنی دزەکردنی شتێک (بەتایبەت ئاوی لوولکێشی) دەدۆزێتەوە.

هەروەها: **نشت‌یابی**

نشخوار / nošxār/:/سم. کاوێژ؛ کاویژ؛ کاویچ؛ قاویچ؛ قاوێچ؛ قاویش؛ کایی؛ ژا؛ ژاو؛ کائین؛ مشوت؛ کنشت؛ وەکار؛ ڕەوتی جاوینەوەی پەڵخۆر.

▣ **نشخوار کردن**: کاوێژکردن: ۱. پۆرساندن؛ کاوینەوە؛ کاوانەوە؛ وەکاریان؛ کایین؛ ڤەکایین؛ جاوینەوەی پەڵخۆر ۲. *[مجازی]* مزەمزکردن؛ ڕیوەڕیو کردن؛ ژاوەژاوکەردەی؛ زۆرپاتە کردنەوەی قسەی بێ‌تام.

نشخوارکننده / nošxārkonande ، ـها؛ ـگان/: *صفت.* کاوێژکەر؛ ڤەکایی؛ تایبەتمەندی دەستەیەک لە گواندارانی جووت‌سم (وەک گا، وشتر، ئاسک، پەز، بزن و...) کە ئەوی دەیخۆن نایجاون، قووتی دەدەن و دیسانەوە هەڵیدێننەوە ناو دەم و ئەمجار دەیجاون.

نشدن / našodan/ ☜ **شدن**

نشر / našr/: [عربی]/سم. ۱. بلاوە؛ پەخش؛ کار و ڕەوتی پەرەدان ‹نشر شایعات: بلاوەی دەنگۆ› ۲. نەشر؛ چاپ و پەخش؛ پیشە و کاری چاپ و پەخش‌کردنی کتێب و بەلاڤۆک ۳. پەخشانگا؛ دەنگاو؛ دامەزراوەی چاپ و پەخش ‹نشر آزادی: پەخشانگای ئازادی›.

نشریات / našrîyyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نشریه**

نشریه / našrîyye ، ـها؛ نشریات/: [عربی]/سم. بەلاڤۆک؛ پەخشە؛ بلاڤۆک؛ نووسراوە بۆ چاپ و بلاوکردنەوە (وەک گۆڤار، ڕۆژنامە و...).

▣ **نشریه‌ی ادواری**: بلاڤۆکی دەورەیی؛ بلاڤۆکێ کە لە هەر ماوەیەکی دیاریکراودا (وەک مانگ، وەرز و...) جارێک دەردەچێ.

نشست / nešast ، ـها/:/سم. کۆبوونەوە؛ دانیشتن: ۱. کار و ڕەوتی یەک‌گرتنی چەن کەس لە شوێنێکدا بۆ لە سەر چوونی بابەتێکی دیاریکراو ‹در روز دو نشست داشتیم: لە ڕۆژدا دوو کۆبوونەوەمان هەبوو› ۲. ڕەوتی نیشتن؛ تەپین؛ نشست‌کردن ‹متوجه نشست دیوار نشد: بە نیشتنی دیوارەکەی نەزانی›.

نشستن / našostan/ ☜ **شستن**

نشستن / nešastan, nešestan/: *مصدر. لازم.* // **نشستی**: دانیشتی؛ **می‌نشینی**: دادەنیشی؛ **بنشین**: دانیشە// ۱. دانیشتن؛ ڕۆنیشتن؛ نیشتن؛ نشتن؛ نیشتنە خوار؛ نیشتەی؛ نیشتەیرە؛ ڕوونان؛ ڕوونین؛ ڕۆنین؛ داین؛ ڕووی نیشتن؛ نستەن؛ نستەنە؛ نشتش؛ نشتەنە؛ ڤەنشتن: *الف)* قنگ/ قوون دانەوە؛ عنەرەدەی؛ قورسایی لەش خستنە سەر سمت ‹از نشستن خسته شدەام: لە دانیشتن وەڕەز بووم› *ب)* قنگ نانە سەر شتێک ‹روی زمین نشستن: دانیشتنە سەر زەوی› *ج) [ادبی]* پلە و پایەیێک وەرگرتن ‹بە تخت پادشاهی نشست: نیشتە سەر تەختی شایی› ۲. نیشتن: *الف)* جێ‌گرتن ‹تیر به قلبش نشست: تیرەکە نیشتە سەر دڵی› *ب)* بەرپەسن بوون؛ خۆش هاتن ‹بە دل نشستن: بە دڵەوە نیشتن› *ج)* ڕووبەرێک داپۆشان ‹برف بە زمین نشستە بود: بەفر نیشتبوو› *د)* هامشۆکردن؛ بەین بوون ‹با آدمهای ناباب نشستن: دەگەڵ مرۆی نالەبار دانیشتن› *هـ)* بە کارێکەوە پەرژان؛ خەریک بوون ‹پشت فرمان نشستن: نیشتنە پشت فەرمان› ۳. کەوتن؛ تەکان و جووڵە لێبڕان ‹از پای نشستن: لە پێ کەوتن› ٤. نیشتەجێ بوون؛ ژیان ‹در کوچه‌ی ما می‌نشیند: لە کۆڵانی ئێمەدا

نیشته‌جییه› ٥. چاوه‌ڕوان بوون ‹پنج سال به پایش نشست: پێنج ساڵ به دیاریه‌وه دانیشت› ٦. *[مجازی]* دامرکان؛ نیشتنه‌وه؛ داسه‌کنان ‹یک لیوان آب بخور عَطَشت بنشیند: په‌رداخێ ئاو بخۆوه تینوه‌تیت دامرکێ› ٧. ڕاوه‌ستان؛ وێسیان؛ خۆگرتن؛ سه‌برکردن ‹بنشین باران بند بیاید: ڕاوه‌سته باران خۆش بکاته‌وه› ٨. نیشتن؛ چه‌قین؛ تێڕۆچوون ‹کشتی به گل نشست: که‌شتیه‌که نیشته قوڕ› ٩. نیشتن؛ تووش بوون؛ تووشیار هاتن ‹به عزا نشستن: نیشته پرسه‌وه› ١٠. هاوجێی‌کردنی ژنی خراپه له‌گه‌ڵ مشته‌ریدا.

■ صفت مفعولی: **نشسته** (دانیشتوو)/ مصدر منفی: **نَنشستن** (دانه‌نیشتن)

نشستنکی / nešastanakî/: *قید. [گفتاری]* به دانیشتنه‌وه؛ به دانیشتانه‌وه؛ به نیشتنه‌وه ‹همینطور نشستنکی خوابم برد: هه‌روا به دانیشتنه‌وه خه‌وم لێ‌که‌وت›.

نشستنی / nešastaniî/: *صفت.* نیشته‌نی؛ دانیشتوو؛ تایبه‌تمه‌ندی که‌سێ که بیه‌وێ بمێنێته‌وه و نه‌ڕوا.

نشست‌وبرخاست / nešast-o-barxāst ، ـها/: *اسم.* هامشۆ؛ ئامشۆ؛ هامووشۆ؛ هه‌ڵسان و دانیشتن؛ ئه‌ڵس‌بنیش؛ هورز و ئه‌رەنیشت؛ هه‌ڵس‌ودانیشت؛ هه‌ڵس‌وبنیشت؛ هه‌ڵس‌وکه‌وت ‹دو بار با آن‌ها نشست‌وبرخاست کنی متوجه می‌شوی: دووجار له‌گه‌ڵیاندا هامشو بکه‌ی تێده‌گه‌ی›.
هه‌روه‌ها: **نشست و برخاست داشتن؛ نشست و برخاست کردن**

نشسته / nešaste/: *قید.* به دانیشتنه‌وه؛ به دانیشتانه‌وه؛ ئه‌رەنیشته‌ی ‹یاد گرفته بود نشسته بخواند: فێر ببوو به دانیشتنه بخه‌وێ›.

نشسته / našoste/: *صفت.* نه‌شۆڕاو؛ نه‌شۆردراو؛ ئه‌وه‌نه‌شۆریا؛ نه‌شۆریاگ ‹میوه‌ی نشسته: میوه‌ی نه‌شوراو›.

نشکافتن / našekāftan/ ☜ **شکافتن**

نشکستن / našekastan/ ☜ **شکستن**

نشکفتن / našekoftan/ ☜ **شکفتن**

نشکن / naškan ، ـها/: *صفت.* نه‌شکه‌ن؛ خۆگر له‌ به‌رامبه‌ر ته‌وژم و لێکه‌وتنه‌وه.

نشکیبیدن / našakîbîdan/ ☜ **شکیبیدن**

نشگون / nešgûn/ ☜ **نیشگون**

نشمردن / našemordan/ ☜ **شمردن**

نشمه / našme ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* ماشۆقه؛ ماشقه؛ ژنێ که ده‌گه‌ڵ پیاوێکدا به دزیه‌وه که‌ین و به‌ینی هه‌یه.

نشناختن / našenāxtan/ ☜ **شناختن**

نشناساندن / našenāsāndan/ ☜ **شناساندن**

نشنیدن / našenidan/ ☜ **شنیدن**

نشوراندن / našûrāndan/ ☜ **شوراندن**

نشوریدن / našûridan/ ☜ **شوریدن**

نشو و نما / našv-o-nemā/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* گه‌شه؛ گه‌شه و نه‌شه؛ هه‌راش؛ فراژێ؛ ڕه‌وتی سه‌ر هه‌ڵدان و به خۆدا هاتن.

نشیب / našîb ، ـها/: *اسم. [ادبی]* نشیف؛ نشیو؛ نشێو؛ نشوف؛ شف: ١. سه‌رنجه؛ جێ نزم ٢. سه‌ر به‌ره‌و ژێر؛ لێژ؛ سه‌ر به‌ره ژێر؛ به‌ره‌و خوار؛ لێژایی؛ به‌ره‌وخواری؛ سه‌ره‌وخواری؛ سه‌ربه‌ره‌ژێر؛ سه‌ره‌وچێری؛ شوێنی سه‌ربه‌ره‌خوار.

نشیمن / nešîman ، ـها/: *اسم.* ١. نیشمه‌ن؛ نشیمه‌نگا؛ نشینگه: *الف)* جێگه‌ی ڕۆنیشتن *ب)* له‌بار بۆ ژیان ‹اتاق نشیمن: دیوی نشیمه‌ن› ٢. قنگ؛ سمت.

نشیمنگاه / nešîmangāh/: *اسم.* ڕوونه‌ک؛ قنگ؛ سمت؛ سمته؛ عنه؛ که‌ماخ؛ سورین؛ کولۆت؛ قالچه؛ ئه‌و به‌شه له ئه‌ندامی گیاندار (به‌تایبه‌ت مرۆ) که له دانیشتندا ده‌که‌وێته سه‌ر زه‌وی و قورسایی له‌ش ده‌که‌وێته سه‌ری.

نشین[1] / nešîn/: *اسم.* ١. کۆم؛ ئاخری ڕێخۆڵه‌ی گه‌وره ٢. زڕتک؛ کووم؛ پند؛ پندرۆ؛ قولته‌فسه؛

سوو؛ خرِک؛ تریزه؛ بالوور؛ قیت؛ پیزی؛ کونای قنگ.

ـ نشین[۲]: *پیواژه.* ـ نشین: ۱. ئەوەی لە شوێنێکدا دەژی یا دەمێنێتەوە ‹روستانشین: گوندنشین› ۲. جێگە یان شوێنی مانەوەی کەسێک ‹شاه‌نشین: شانشین›.

ـ نشینی / nešînî/: *پیواژه.* ـ نشینی؛ دانیشتن لە شوێنێک ‹شهرنشینی: شارنشینی›.

نص / nas(s)/: [عربی]/*اسم.* دەق ‹نص قانون: دەقی قانوون›.

نصاب / nassāb ، ـها/: [عربی]/*اسم.* دانەر؛ دامەزرێنەر؛ ئەوەی خەریکی پێکەوەنان و ڕێخستنی کەرستە لە شوێنێکی دیاریکراودایە.

نصاب / nesāb/: [عربی]/*اسم.* ۱. ☜ حدّ نصاب، **حد** ۲. *[ادبی]* وشەدانی هۆنراو بە شیعر.

نصارا / nesārā, nasārā/: [عربی]/*اسم.* *[قدیمی]* فەلان؛ خاچپەرستان؛ مەسیحیگەل.

نصایح / nasāyeh/: [عربی] جمعِ ☜ **نصیحت**

نصب / nasb/: [عربی]/*اسم.* کار و ڕەوتی دانان؛ دانیان؛ دامەزراندن: ۱. پێکەوەنان و ڕێخستنی شتێ لە شوێنێک. هەروەها: **نصب بودن؛ نصب شدن** ۲. کار و ڕەوتی دەسنیشان‌کردنی کەسێ بۆ کارێک، بەتایبەت پێ‌سپاردنی پلە و پایەیەک ‹نصب فرماندەی نیروی انتظامی: دانانی قوماندەی هێزی ئاسایش›.

نصرت / nosrat/: [عربی]/*اسم.* *[ادبی]* ۱. سەرکەوتوویی ۲. یارمەتی؛ یاری؛ یاریدە؛ کۆمەگ.

نصف[۱] / nesf ، ـها/: [عربی]/*اسم.* نیوە؛ نیمە؛ نیڤ؛ نیڤی؛ نێمە؛ نسم؛ هەر کام لە دوو بەشی هاوئەندازە لە شتێک ‹نصف من، نصف تو: من نیوە و تۆ نیوە›.

▣ **نصف شب** ☜ **نیمه‌شب**

نصف[۲]: *صفت.* نیوە؛ دوونیو؛ دووکوت؛ بە یەک ئەندازە دەگەڵ ئەو بەشەکەی‌تردا ‹نان را نصف کن!: نانەکە نیوەکە!›.

نصف‌العمر / nesfol'omr/: [عربی] ☜ **نصفه‌عمر**

نصف‌النهار / nesfonnahār/: [عربی]/*اسم.* ۱. جەغزی گرێمانەیی وا کە بە سەر دووجەمسەری زەویدا دەکشێ و ناوەندی هەر ناوەندی زەوینە ۲. نیوە جەغزێک لە نێوان دوو جەمسەری زەویدا ۳. کاری نیشاندانی ئاوا جەغزێک لە سەر نەخشەی گۆی زەوین بە ژمارەوە.

نصف به نصف / nesfbenesf/: [عربی/ فارسی/ عربی] *قید.* نیوەبەنیوە؛ نیڤ ـ نیڤ؛ نیمە ـ نیمە؛ نیوە ـ نیوە؛ نیوبەنیو ‹نصف به نصف قسمت می‌کنیم: نیوەبەنیوە بەشی دەکەین›.

نصفه[۱] / nesfe ، ـها/: [عربی/ فارسی] *صفت.* *[گفتاری]* نیڤی؛ نیوە؛ نیمە؛ نسمە: ۱. بە نیوە ئەوندەی کە دەیدێرێت ‹این ظرف چرا نصفه است: ئەم دەفرە بۆ نیوەیە› ۲. نیوەچڵ؛ نیوە و ناتەواو ‹کار هنوز نصفه است: کارەکە هێشتا نیوەیە›.

نصفه[۲]: *پیشواژه.* نیوە؛ نیمە؛ نیڤە: ۱. بەشێک لە دوو بەشی هاوئەندازە ‹نصفه‌سیب: نیوەسێو› ۲. ناوەڕاستی مەودا و کات ‹نصفه‌راه: نیوەڕێ› ۳. نیوەچڵ؛ نیوە و ناتەواو ‹نصفه‌کاره: نیوەکارە›.

نصفه‌روز / nesferûz/: [عربی/ فارسی] *صفت.* *[گفتاری]* نیوەوەخت؛ نیوەڕۆژە؛ بە کار و تێکۆشانی لە نیوەی ڕۆژدا (بەیانی یان دوای نیوەڕۆ) ‹کار نصفه‌روز؛ مدرسەی نصفه‌روز: ئیشی نیوەوەخت؛ قوتابخانەی نیوەڕۆژە›.

نصفه‌شب / nesfešab/: [عربی/ فارسی] ☜ **نیمه‌شب**

نصفه‌عمر / nesfe'omr/: [عربی] *صفت.* نیوەگیان؛ نیوەعومر؛ تووشیاری ترس، پەژارە یان پەرێشانی زۆر بوون ‹از ترس نصفه‌عمر شدم: لە ترسان نیوەگیان بووم›: **نصف‌العمر**

نصفه‌کاره[۱] / nesfekāre/: [عربی/ فارسی] *صفت.*

ناته‌واو؛ نیوه‌کاره ‹خانه هنوز نصفه‌کاره است: ماڵه‌که هێشتا ناته‌واوه›.

نصفه‌کاره[٢]: *قید.* ناته‌واو؛ به ناته‌واوی؛ به نیمه‌کاره‌یی ‹کار را نصفه‌کاره گذاشت و رفت: کاره‌که‌ی ناته‌واو جێ هێشت و ڕۆی›.

نصفه نیمه / nesfenîme/: [عربی/ فارسی] *صفت. [گفتاری]* نیوه و ناته‌واو؛ که‌ل و کوته‌ر؛ نیوه‌چڵ.

نصفی / nesfî/: [عربی] *قید. [گفتاری]* له‌تێک؛ کوتێک؛ نیوه‌یه‌ک ‹یکی و نصفی؛ نصفی نان برداشتم: دانه و له‌تێک؛ کوتێک نانم هه‌ڵگرت›.

نصیب / nasîb، ـها/: [عربی] *اسم.* به‌ش؛ بێش؛ به‌شه؛ نسیب؛ نسیو؛ واش؛ وه‌ش؛ پش؛ بیه‌ش؛ به‌ری؛ گیهه‌ڤ؛ هۆخ؛ ئه‌وی له به‌ش‌کردنه‌وه‌دا به‌ر که‌سێ ده‌که‌وێ.

▣ **یا نصیب و یا قسمت:** یا عومر؛ هه‌یهوو؛ تازه کوا ‹کی بشود دوباره شما را ببینیم؟ یا نصیب و یا قسمت: یا عومر تا دیسان چاومان به ئێوه بکه‌وێته‌وه›.

▣ **نصیب بردن:** به‌ش بردن؛ به‌شدار بوون ‹من از آن پول نصیبی نبردم: ئه‌من له‌و پاره‌یه به‌شێکم نه‌برد›.

نصیب شدن: لێ‌که‌وتن؛ پێ‌گه‌یشتن؛ پێ‌بڕان؛ (وه)به‌رکه‌وتن ‹بیشترش نصیب تو شد: زۆربه‌ی له تۆ که‌وت›.

نصیب کردن: به‌ش دان؛ پێ‌دان؛ به‌شدار کردن.

نصیحت / nasîhat، ـها؛ نصایح/: [عربی] *اسم.* ئامۆژگاری؛ ئامۆچیاری؛ مۆچیاری؛ مۆژگاری؛ مۆجگاری؛ مۆج؛ په‌ند؛ قسه‌یه‌ک که بۆ تێگه‌یاندن، وریا کردنه‌وه یان ڕێنوێنی که‌سێک، پێی ده‌گوترێ.

▣ **نصیحت کردن:** ئامۆژگاری/ مۆچیاری‌کردن.

نضج / nozc/: [عربی] *اسم.* ڕه‌وتی پاگرتن؛ خۆ گرتن؛ به‌رز بوونه‌وه؛ به‌ره‌و سه‌ر ڕۆیشتن.

نطربوق /natarbûq/ ☜ **نَتَربوق**

نطفه / notfe، ـها/: [عربی] *اسم.* توو؛ تۆم؛ تۆمه؛ تۆو: ١. سیلولی جنسی نێر ٢. *[گفتاری]* سیللولی به‌دیهاتوو له سیللولی نێر و مێ.

نطق / notq/: [عربی] *اسم.* ١. وتاربێژی؛ گۆتار ٢. *[گفتاری]* قسه؛ قسێ؛ قسیه؛ په‌یڤ؛ وته؛ گوته.

▣ نطق کردن: دوان: ١. وتار دان؛ قسه بۆ کۆڕێ کردن ٢. *[تعریض]* فه‌رمایش‌کردن؛ قسه‌ی زۆر و نابه‌جێ‌کردن.

نطق کسی باز شدن: که‌سێک هاتنه قسه؛ ده‌م که‌سێ کریانه‌وه؛ زوانی که‌سێ به‌ر بوون.

نطق کسی کور شدن: *[مجازی]* زمانی که‌سێ گیران/ به‌سیان؛ ده‌م که‌سێک قوڵف بوون؛ که‌سێ له قسه‌که‌وتن.

نطق / notoq/: [از عربی] *اسم. [گفتاری]* قسه؛ قسیه؛ وته؛ گوته؛ په‌یڤ: **نتق**

▣ نطق زدن/ کشیدن: ده‌م‌کردنه‌وه؛ لێو بزواندن؛ هه‌ناسه‌دان؛ قسه‌کردن ‹کسی جرأت نداشت نطق بزند: که‌س نه‌ده‌وێرا ده‌م بکاته‌وه›.

نطلبیدن / natalabîdan/: [فارسی/ عربی/ فارسی] ☜ **طلبیدن**

نظائر / naz'āer/: [عربی] ☜ **نظایر**

نظار / nozzār/: [عربی] جمعِ ☜ **ناظِر**

نظارت / nezārat, nazārat، ـها/: [عربی] *اسم.* چاوه‌دێری؛ چاودێری؛ چاویاری؛ چاڤدێری؛ پایین؛ به‌ردانی؛ کار و ڕه‌وتی پێڕاگه‌یشتن، پرسینه‌وه و چاو لێ‌کردن بۆ دڵنیایی له باش به‌ڕێوه چوونی کارێک. هه‌روه‌ها: **نظارت داشتن؛ نظارت شدن؛ نظارت کردن**

▣ نظارت استصوابی: چاودێری له ڕاست و ڕه‌وا بوونی کار.

نظاره / nezāre, nazāre/: [عربی] *اسم.* سه‌یر؛ ته‌مه‌شا؛ تماشا؛ نیگا؛ مه‌یزه؛ کاری ڕوانین؛ چاو لێ‌کردن ‹از ایوان خانه‌اش باغ را نظاره می‌کرد: له به‌رهێوانی ماڵه‌که‌یه‌وه سه‌یری باخه‌که‌ی ده‌کرد›.

نظاره‌گر / nezāregar, nazāre- ، ـها؛ ـان/:

[عربی/ فارسی]/اسم. بینەر؛ وێنەر؛ سەیرکەر؛ تەماشاچی.

نظافت / nezāfat, nazāfat/: [عربی]/اسم. پاکی؛ پاکژی؛ تەمیسی؛ خاوێنی.

▣ نظافت کردن: خاوێن‌کردنەوە؛ تەمیس‌کردن.

نظافتچی / nezāfatî, nazāfat-، ـها؛ ـان/: [عربی/ ترکی]/اسم. کەسێ کە خاوێن‌کردنەوەی شوێنێ، بەتایبەت دامەزراوەیەکی لە ئەستۆدایە.

نظام / nezām، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم. ۱. پێکهاتە؛ دوزەنە؛ سەرجەمی قانوون، داب و دەستوور و نەریتی پێکهێنەری دەزگایەک ‹نظام پزشکی؛ نظام طبیعت: پێکهاتەی بژیشکی؛ دوزەنەی سروشت› ۲. دوزەنە؛ کۆندام؛ سەرجەمی دام و دەزگای رامیاری و کۆمەڵایەتی ‹نظام سرمایه‌داری: دوزەنەی سەرمایەداری› ۳. رژیم؛ دوزەنە؛ دام و دەزگای حوکمەتی ‹نظام جمهوری: رژیمی کۆماری› ٤. ئەرتەش؛ سەرجەمی سپای وڵاتێک.

▣ نظام وظیفه: ۱. خزمەتی سەربازی ۲. مەزرینگەی کۆکردنەوە و ناردنی لاوان بۆ سەربازی.

نظامنامه / nezāmnāme، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. دەستووری حوکمەتی؛ قانوون و بڕیاری داندراو لە لایەن بەرپرسانی حکوومەتەوە کە پێویستە بەڕێوە بچێ.

نظامی[1] / nezāmî، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. ئەرتەشی؛ سپایی؛ قۆشەنی؛ نیزامی؛ کەسێ کە لە ئەرتەشدا کار دەکا.

نظامی[2]: صفت. چەکداری؛ ئەرتەشی؛ سەر بە هێزی چەکداری ‹لباس نظامی: بەرگی چەکداری›.

نظامیگری / nezāmîgarî/: [عربی/ فارسی] ☜ **میلیتاریسم**

نظایر / nazāyer/: [عربی] جمعِ ☜ **نظیر**: **نظائر**

نظر / nazar، ـها/: [عربی]/اسم. ۱. نیگا؛ نیا؛ تواشا؛ تەماشا ‹یک نظر دیدمش: تاقە نیگایەک دیتم› ۲. را؛ بیر و را؛ راوێژ؛ تەگبیر ‹نظر تو در این باره چیست؟: رای تۆ لەم بارەوە چیە؟› ۳. ویست؛ خوازە؛ خواست؛ رەوتی گەرەک بوون ‹در نظر داشت خانه‌ای بخرد: گەرەکی بوو ماڵێک بسێنێ› ٤. بیر؛ ویر؛ هزر ‹به نظرم رسید: بە بیرمدا هات› ٥. /انظار/ پێش‌چاو؛ بەرچاو؛ بەرچاوان ‹از نظر افتادن؛ نظر کسی را گرفتن: لە پێش‌چاو سووک بوون؛ بەرچاو کەسێ گرتن› ٦. بار؛ لایەن؛ سۆنگە ‹از نظر سیاسی: لە باری رامیاریەوە›.

▣ نظر بد: ۱. چاوی پیس؛ چاو خراو ۲. دڵی پیس؛ دڵی رەش.

نظر به راست: *[نظامی]* شێوە راوەستانێک کە سەر بە لای راستدا گەڕابێ. هەروەها: **نظربه‌چپ**

▣ نظر انداختن: چاو (پێدا) خشاندن؛ سەرسەری و بێ‌ورد بوونەوە لێ‌ڕوانین ‹یک نظر به این مقاله بنداز!: چاوێک بەم وتارەدا بخشێنە!›.

نظر دادن: بیر و رای خۆ دەربڕین.

نظر داشتن: ۱. چاو/ دڵ لە دوو بوون ۲. بەمراز بوون ۳. لە سەر بڕوایەک بوون.

نظر کردن: ۱. سەیرکردن؛ تەمەشا کردن ۲. ورد بوونەوە ۳. چاو لێدان؛ کردنە چاوەوە.

نظر کسی را جلب کردن: چاو کەسێ گرتن؛ سەرنجی کەسێک راکێشان.

نظر کسی را گرفتن: چاوی کەسێک گرتن؛ سەرنجی کەسێ راکێشان.

از نظر کسی افتادن: لە پێش چاوی کەسێک سووک بوون؛ لە بەرچاو کەسێک کەفتن.

از نظر گذراندن: ۱. چاو لێ‌کردن؛ سەیرکردن ۲. چاو پێدا خشاندن.

به نظر آمدن/ رسیدن: ۱. کەوتنە بەر چاو؛ دیتران؛ هاتنە پێش چاو ۲. وا دیار بوون.

تحت نظر بودن ☜ تحت نظر، **تحت**

نظرآزمایی / nazarāz(e)māyî، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. راوێژ؛ رازموونی؛ پرس و را لە خاوەن رایان لەمەڕ بابەتێکەوە.

نظربازی / nazarbâzî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. چاوبازی؛ قۆقی: ۱. بە چاو ئەویندارى کردن؛ چاو لێک کردنی دوو دڵدار ۲. چاولەوەڕێنی؛ چاوچڕێنی؛ چاوچەرێنی؛ سەیری لەشی جنسی تر بۆ کەیف و خۆشی.

نظربلند / nazarboland/: [عربی/ فارسی] ☜ **بلندنظر**

نظرتنگ / nazartang/: [عربی/ فارسی] ☜ **تنگ‌نظر**

نظرتنگی / nazartangî/: [عربی/ فارسی] ☜ **تنگ‌نظری**

نظرخواهی / nazarxâhî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /سم. ڕاخوازی؛ پرسیار لە بیر و ڕای خەڵک یان تاقمێکی تایبەت لەمەڕ شتێکەوە.

نظرسنجی / nazarsancî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /سم. ڕائەزمونی؛ ڕازمونی؛ تۆژینەوە لە سەر بیر و ڕای خەڵک یان تاقمێکی تایبەت لەمەڕ شتێکەوە.

نظرقربانی / nazarqorbânî ، ـها/: [عربی]/سم. چاوەزار؛ دۆعای چاوزار؛ مۆروو یان نوشتەیەک کە بۆ بەرگری لە چاوی پیس لە ملی منداڵی دەکەن یان بە کراسیەوە هەڵدەواسن.

نظرگاه / nazargāh ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. ڕوانگە: ۱. بەرچاوگە؛ بەرژەوەند؛ بەرجەوەن؛ دیامان ۲. بیر و ڕا؛ بڕوا.

نظرگیر / nazargîr/: [عربی/ فارسی] صفت. سەرنجڕاکێش.

نظری / nazarî/: [عربی] صفت. هزری؛ ویری: ۱. تایبەتمەندی هونەر یان زانستێک کە بناغەی لە سەر باری بیرکردنەوە و تێڕامانە تا تاقیکاری ‹فیزیک نظری؛ موسیقی نظری: فیزیک هزری؛ مووسیقای هزری› ۲. خاوەن باری زەینی ‹بررسی نظری: تاوتوێ کردنی هزری› ۳. *[گفتاری]* بەگومان؛ سۆسەیی ‹نظری حرفی زد: بەگومان قسەیەکی کرد›.

نظریات / nazarîyyāt/: [از عربی] جمعِ ☜ **نظریه**

نظریه / nazarîyye ، ـها؛ نظریات/: [عربی]/سم. ۱. بیرۆکە؛ لێدوانێک بە دانستە بۆ ڕوون کردنەوەی نهێنیەکی زانستی یان مەبەستێکی بیرەوانی ۲. بیرۆکە؛ کڕ و کاشی هێندێک دیاردە لە باری پێوەندیان پێکەوە ۳. بڕوا، ڕوانگە یان شێوازێ کە وەک بناغەیەک هەڵدەبژێردرێ و ئاراستە دەکرێ ❋ **نگرە**

▣ نظریەی مهبانگ ☜ **مهبانگ**

نظریه‌پرداز / nazarîyyepardāz ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/سم. بیرۆکوان؛ بیرۆکەوان؛ دانەری بیرۆکە. هەروەها: **نظریه‌پردازی**

نظم / nazm/: [عربی]/سم. ۱. تەکووزی؛ مرێسی؛ ڕێکوپێکی ‹کارها با نظم کامل پیش می‌رود: کارەکان بە تەکووزیەکی تەواوەوە بەرەو پێش دەچن› ۲. دامەزراوی؛ هێمنی؛ بار و دۆخی بەبێ ئاژاوە و بشێوە ۳. ‹ـها› هۆنراوە؛ هۆنە؛ شیعر؛ گوتە و نووسراوەی بە کێش و قافیە.

نظمیه / nazmîyye ، ـها/: [عربی]/سم. *[قدیمی]* شارەوانی؛ شارەبانی؛ کەلانتەری.

نظیر / nazîr ، ـها؛ نظایر/:[عربی] /سم. هاوتا؛ ئاوتا؛ ئامتا؛ لنگە.

نظیف / nazîf/: [عربی] صفت. *[ادبی]* پاکژ؛ پاک؛ خاوێن؛ پاقژ؛ پوختە؛ بێ‌گەرد؛ بێ‌خەوش؛ پوار؛ پێک؛ تەمیس ‹با یک پارچەی نظیف ببندید: بە پارچەیەکی پاکژ ببەستن›.

نعره / na're ، ـها/: [عربی]/سم. نەعرەتە؛ نەعرەتێ؛ نەعرە؛ نارەتە؛ نەڕە؛ نەڕڕە؛ هەلان؛ گورە؛ گوڕڕە؛ دەنگی بەرز و گڕی بێ‌واتا کە زۆر جار لە سۆنگەی تووڕەیی، ژان یان بۆ هەڕەشە دەردێت، بەتایبەت هاواری گیانداران دڕندە ‹نعرەی شیر: نەعرەتەی شێر›.

▣ نعره زدن/ کشیدن: گرماندن؛ هارەکردن؛ گوران؛ گوراندن؛ نەڕاندن؛ نەڕان؛ نەڕانن؛

هرمژاندن؛ هرمژین؛ توممین؛ نەڕەی؛ نـەڕای؛ نەعرەتە پێکەی.

نعره‌زنان / na'rezanān/: [عربی/ فارسی] *قید.* بـە نەڕڕەوە؛ نەڕەنەڕ؛ گوڕەگوڕ؛ بـە نەعرەتـەوە؛ بـە گوڕاندنەوە ‹شیر نعره‌زنان حمله کرد: شێر بە نـەڕەوە هەڵمەتی دا›.

نعش / na'š ، ـها/: [عربی] *اسم.* تاقێر؛ جـەنازە؛ تەرم؛ لاشـە؛ لاک؛ کـەلاش؛ کەلـەخ؛ کەلـەش؛ جەندەک؛ بەلاتە؛ کەلاک؛ جەسـتەی گیانـداری مردوو.

نعش‌کش / na'škeš ، ـهـا/: [عربی/ فارسی] *اسم.* لاشـــەکێش؛ لاک‌کـــێش: ۱. جـــەنازەکێش؛ کەرستەی مردووگۆزتنەوە ۲. کەسێ کە لاشەی مردوو بە سەر شانەوە دەگرێ و دەیبـا بـۆ سـەر قەبران.

نعش‌کشی / na'škešî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* *[تعریض]* لاشەکێشی؛ کاری جەنازە کێشان.

نعل / na'l ، ـهـا/: [عربـی] *اسـم.* نـاڵ؛ نالـە؛ نـاڵ: ۱. لەتە ئاسنی وەک کەوان کـە دەیکوتنـە ژێـر سمی چارەوێ و وڵاخدا ۲. ناڵچە؛ ناڵەکێ؛ ناڵی کـەوش؛ مێخـی سـەر پـان و تـەخت‌کـراو کـە دەیدەنە ژێر پاژنەی کەوشدا.

▣ **نعل کردن**: ناڵ‌کردن؛ ناڵێ‌کەردەی؛ یەک‌سم ناڵ کردن.

نعـل وارونـه زدن: *[مجـازی]* شـوێنەگومکێ کردن؛ پێچەوانەی نیازی دڵ نواندن، بۆ فریو دان.

نعـل‌اسـبی / na'l(e)'asbî/: [عربـی/ فارسـی] ☜ **نعلی**

نعلبکی / nalbakî, na'lbakî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ناڵـبەکی؛ ژێرئیسـکان؛ ژێرپیاڵـە؛ ناڵـەکی؛ ناڵـووکی؛ تـەپلک؛ دەردەنـگ؛ تەبڵـە؛ تابڵـە؛ بن‌پیالە؛ گەبۆل؛ بن‌بادە؛ گالش؛ دەفرە چکۆڵەی زۆرتر لە چینی بۆ ژێرئیسکان و فنجان.

نعلبند / na'lband ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *اسم.* سـۆلبەند؛ ناڵـبەند؛ ناڵـبەن؛ ناڵـوەن؛ ناڵقـەن؛ قەڵەمتراش؛ سم‌تراش؛ کەسێ کە یەکسـم نـاڵ دەکا.

نعلبنـــدی / na'lbandî/: [عربـی/ فارسـی] *اسـم.* ناڵبەندی: ۱. کاری ناڵ‌کردن ۲. پیشەی ناڵبەن ۳. *ـها/* کارگەی ناڵبەن.

نعلی / na'lî/: [عربی] *صفت.* نالـین؛ نالـی؛ وەک ناڵ ‹ماهیچه‌ی نعلی: ماسوولکەی نالی›: **نعل اسبی**

نعلین / na'leyn ، ـها/: [عربی] *سم.* نالـک؛ نـالێن؛ کالە؛ سۆل؛ قاپقاپ؛ کەوشی سووک و بێ‌پاژنە.

نعمات / na'amāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نعمَت**

نعمت / ne'mat ، ـها؛ نعمات/: [عربـی] *اسـم.* بـەش؛ نیعمـــەت: ۱. شـــتێکی بـــاش کـــە لـــە لایـــەن کەسـێکی مـەزن، بەتایبـەت خـواوە خـەڵات دەکـرێ ۲. ئـەوەی دەبێتـە هـۆی هـێمنی و ئارخـەیانی ۳. تایبەتمەنـدی و دانسـتەیەکی بەرچاو لە کەسێکدا ‹نعمت زیبایی: بەشی جوانی›.

نعمت‌اللهی / ne'matollāhî/: [عربی] ☜ **نِعمَتی**

نعمتی[1] / ne'matî ، ـها/: [عربی] *اسم.* نیعمـەتی؛ هـەر یەکـە لـە شـوێنکەوتووانی تەریقـەتی شا نیعمەتووڵلاهی وەلی (ـ ۸۳٤ کۆچی): **نعمتی**

نعمتی[2]: *صفت.* نیعمەتی؛ بەندیوار بـە تەریقـەتی شا نیعمەتوڵلاهی وەلیەوە.

نعنـا / na'nā ، ـهـا؛ ـیان/: [از عربـی] *اسـم.* نـەعنا؛ نەعنـە؛ نـەناباخی؛ هێـزا؛ بوودینـە؛ گیایـەکی گەڵاوردی تامتیژی بۆنخۆشە، وشـک دەکـرێ و بۆ تام بۆ دە چێشتی دەکەن: **نعناع**

▣ **نعنـای کـوهی/ صـحرایی**: پوونگەکێویلـە؛ پوونگـەڕێوی؛ تهتـاوک؛ تهتاڤـک؛ تەهتاڤـک؛ تەتاڤـک؛ نەعنەکێویلکـە؛ جـاترە؛ ڕوەکێکـی کێـوی و خۆڕسـکە، گـەڵاکانی بـۆنی نـەعنا ئەدەن: **نعناع کوهی/ صحرایی**

نعنـــاداغ / na'nādāq/: [از عربـی/ فارسـی] *اسـم.* نەعناداخ؛ نەعنای وشکەوەکراو کە دە نێـو ڕۆنی چۆقـاوی دەکـەن و وەک تـام لەگـەڵ بـرێ

چێشتدا دەیخۆن.
نعناع / na'nā' /: [عربی] ☜ **نعنا**
◘ نعنای کوهی/ صحرایی ☜ **نعناع کوهی صحرایی**
نعوذبالله / na'ûzobellāh /: [عربی] دعا. نەعوزوبیللا: ١. پەنابەخوا ٢. خوانەکەردە؛ خوای نەکەردە؛ خوانەکردوو.
نعوظ / no'ûz, nu'ûz /: [عربی]/اسم. ڕەقی؛ ڕەپی؛ بەلی؛ قیتی؛ دۆخی ڕەق بوون؛ ڕەپ بیەی؛ ڕەق و ڕاست بوونی ئەندامێک کە پێشتر شل بووە، بەتایبەت ئەندامی نێرینە.
نغریدن / naqorrîdan / ☜ **غریدن**
نغز / naqz /: صفت. [ادبی] ١. دڵخواز؛ دڵگر؛ دڵنشین؛ خۆش؛ وەش ٢. باش؛ چاک؛ قەنج؛ عال؛ نووک ٣. ڕێکوپێک؛ تەکووز ٤. جوان؛ زێوا؛ قەشەنگ ٥. تەڕ و بەڕ؛ پاراو.
نغلتاندن / naqaltāndan / ☜ **غلتاندن**
نغلتیدن / naqaltîdan / ☜ **غلتیدن**
نغمات / naqamāt /: [عربی] جمعِ ☜ **نَغمه**
نغمه / naqme ، ـها؛ نَغَمات /: [عربی]/اسم. نەوا؛ ئاواز؛ نەغمە؛ دەنگ: ١. سۆزە؛ دەنگی هاوکێش و خۆش ٢. ئاهەنگ؛ نەوای مووسیقا بەتایبەت دیلان ٣. گۆرانی؛ ستران؛ کۆت؛ زار؛ کزە.
نغمه‌خوان / naqmexān ، ـها؛ ـان /: [عربی/ فارسی]/اسم. گۆرانیبێژ؛ دەنگبێژ؛ سترانبێژ؛ گۆرانیواچ؛ گۆرانیچڕ. هەروەها: **نغمه‌خوانی**
نغمه‌سرا / naqmesarā ، ـها؛ ـیان /: [عربی/ فارسی] /اسم. گۆرانیوان؛ سترانڤان: ١. سترانهۆن؛ ئەوەی ئاهەنگی گۆرانی دەهۆنێتەوە ٢. گۆرانیبێژ؛ سترانبێژ؛ چڕگەر؛ ئەوەی گۆرانی دەخوێنێ.
نغمه‌سرایی / naqmesaryî ، ـها /: [عربی/ فارسی] /اسم. سترانڤانی؛ گۆرانیوانی: ١. کار و ڕەوتی دانانی ئاهەنگی مووسیقا ٢. کاری خوێندنی گۆرانی.
نفاخ / naffāz /: [عربی] صفت. بادار؛ وادار؛ بە تایبەتمەندی با دروستکردن لە نێو ڕیخۆڵەدا.
نفاس / nefās /: [عربی]/اسم. ١. زایمان؛ زان؛ زای؛ زا؛ زەها؛ زۆمە؛ زایەنە ٢. بلیمانە؛ بلیمان؛ بریوان؛ خوێنێ کە لە کاتی مناڵ بووندا دەڕژێ.
نفاست / nefāsat, nafāsat /: [عربی]/اسم. گرانکێشی؛ گرانباییەتی؛ دۆخ یا چۆنیەتی نرخدار بوون.
نفاق / nefāq /: [عربی]/اسم. دووبەرەکی؛ لنجی؛ نارێکی؛ دووبەندی؛ دووپلێ: ١. دووڕوویی؛ بار و دۆخی هاودڵ و هاودەنگ نەبوون ‹نفاق ورزیدن: دووڕوویی کردن› ٢. ـها/ دژایەتی لە بیر و ڕادا ‹نفاق افکندن: دووبەرەکی نانەوە›.
◘ نفاق افتادن: دووبەرەکی کەوتن/ داکەوتن.
نفاق افکندن/ انداختن: دووبەرەکی نانەوە/ خستن/ داخستن.
نفاق ورزیدن: دووڕوویی کردن.
نفاق‌افکن / nefāq'afkan ، ـان /: [عربی/ فارسی] صفت. گێرەشێوێن؛ دووبەرەکیداخەر.
نفاق‌افکنی / nefāq'afkanî ، ـها /: [عربی/ فارسی] /اسم. گێرەشێوێنی؛ کارەڕەهاتی دووبەرەکی داخستن.
نفت / naft /: /اسم. نەفت؛ نەوت؛ نەوتە: ١. تراوێکی خەستی بۆگەنە بە ڕەنگی قاوەیی تۆخ لە ژێر زەویدا، بریتی لە تێکەڵاوی چەند هیدرۆکەربون وەک هیگزان، هیپتان، ئوکتان و ماکی ئالیتر کە لە پاڵاوتنی زۆر شتی جۆراوجۆر بەرهەم دێ : **نفت خام** ٢. نەوتی سپی؛ نەوتی چرا: **نفت چراغ؛ نفت سفید**
◘ نفت چراغ ☜ **نفت ـ٢**
نفت خام ☜ **نفت ـ١**
نفت سفید ☜ **نفت ـ٢**
نفت سیاه: نەوتەڕەشە؛ مازووت؛ نەوتە سیاوێ.
نفت گاز: گازۆییل.
نفت‌آلود / naftālûd /: صفت. نەوتینە؛ نەوتاوی؛ نەفتاوی؛ بە نەوتەوە تلاو.

نفتالین / naftālîn/: [فرانسوی]/اسم. نەفتالین؛ بلۆرێکی سپی بۆنتیژە لە بەرێکەوە گازی ژەهراوی لێ دەبێتەوە و دژی مێروو بەتایبەت مۆردە و لە پیشەسازیشدا بە کار دەچێ.

نفتخیز / naftxîz/: صفت. نەوتی؛ نەفتی؛ نەوتدار؛ نەوتەوەر؛ خاوەن بەرهەمی نەوتی ‹سرزمین نفتخیز: ولاتی نەوتی›.

نفت‌سوز / naftsûz/: صفت. نەفتی؛ نەفتین؛ نەوتی؛ نەوتین؛ بە تایبەتمەندی کارکردن بە نەوت ‹بخاری نفت‌سوز: سۆبەی نەوتی›.

نفتکش / naftkeš ، ـها/: اسم. نەوتبەر؛ نەوتکێش؛ کەرستەی گواستنەوە، تایبەتی ڕاگوێزانی نەوت ‹کشتی نفتکش: گەمیەی نەوتکێش›.

نفتگر / naftgar ، ـان/: اسم. نەوتکار؛ ئەوەی لە سەنعەتی نەوتدا کار دەکا ‹نفتگران ایران جمعیت بزرگی را تشکیل می‌دهند: نەوتکارانی ئێران جەماوەرێکی زۆر پێک دێنن›.

نفتی¹ / naftî ، ـها/: اسم. [گفتاری] نەوتی؛ نەفتی: ١. نەوتفرۆش؛ نەفتفرۆش؛ نەوتوەرەش ٢. نەوتفرۆشی؛ فرۆشگای نەوت.

نفتی²: صفت. نەوتی؛ نەفتی: ١. سەر بە نەوت ‹درآمدهای نفتی: داهاتە نەوتییەکان› ٢. تایبەتمەندی ئەوەی بە نەوت کار دەکا ٣. نەوتاوی؛ نەوتین؛ بە نەوتەوە تلاو ‹دستم نفتی شد: دەستم نەوتاوی بوو›.

نفخ / nafx/: [عربی]/اسم. ١. با؛ وا؛ بای سک؛ بایێ کە لە نێو کۆندامی هەرسەکدا دروست دەبێ ٢. با؛ وا؛ پەرچەوت؛ خەمەرە؛ ئاوسانی ورگ و ژان و پێچ پێداهاتنی بە هۆی بای سکەوە ٣. کار و ڕەوتی دەماندن؛ تێتووڕاندن؛ دەمنەی.

▣ نفخ داشتن: با هەبوون ‹شکمش نفخ دارد: ورگی بای هەیە›.

نفخ کردن: با کردن؛ وا کەردەی ‹بعد از خوردن شیر شکمش نفخ می‌کرد: دوای خواردنی شیر سکی بای دەکرد›.

نفخ‌آور / nafxāvar/: [عربی/ فارسی] صفت. واکەر؛ بادار؛ بە تایبەتمەندی بەدیهێنانی با دەنێو زگدا.

نفر / nafar ، ـها/: [عربی]/اسم. ١. ـات/ کەس؛ نەفەر؛ یەکەی ژماردنی مرۆڤ ٢. سەر؛ یەکەی ژماردنی وشتر ‹چهار نفر شتر: چوار سەر وشتر› ٣. ـات/[نظامی] سەرباز؛ کەسی چەکدار.

نفرات / nafarāt/: [از عربی]/اسم. ١. کەسان؛ کەسێ؛ کەسگەل؛ کەسەیل؛ کەسێل ٢. سەربازان؛ چەکدارانی بێ‌نیشان.

نفربر / nafarbar ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەفەربەر؛ کەرستەی گواستنەوەی سەرباز.

نفرت / nefrat ، ـها/: [عربی]/اسم. قین؛ ڕق؛ ڕک؛ گرخ؛ بار و دۆخی پێ‌خۆش نەبوون و بێزار بوون لە کەس یان شتێک.

▣ نفرت داشتن: قین/ ڕق لێ‌بوون؛ بێزار بیەی؛ خوەش نەهاتن؛ حەز لێ نەکردن ‹از پیاز نفرت دارم: قینمە لە پیاز›.

نفرت کردن: قین هەستان/ هەڵسان؛ بێزار بوون؛ قین هاتن.

نفرت‌آور / nefratāvar/: [عربی/ فارسی] ☜ نفرت‌انگیز

نفرت‌انگیز / nefratangîz/: [عربی/ فارسی] صفت. قین‌هەڵسێن؛ وەڕەزکەر؛ بێزارکەر.

نفرستادن / naferestādan/ ☜ فرستادن

نفرمودن / nafarmûdan/ ☜ فرمودن

نفروختن / nafurûxtan, naf(o)rûxtan/ ☜ فروختن

ـ نفره / nafare/: [عربی/ فارسی] پیواژه. ـ نەفەرە؛ ـکەسە؛ ـکەسی؛ سەر بە ئەژماری کەسان ‹یک‌نفره؛ دو نفره: یەک‌نەفەرە؛ دوو کەسە›.

نفری¹ / nafarî/: [عربی] صفت. کەسی؛ نەفەری؛ پێوەندیدار بە ژمارەی کەسانەوە ‹اتاق دو نفری: ژووری دوو کەسی›.

نفری²: قید. ١. کەسی؛ قۆڵی؛ بە شێوەی

ژمارەی کەسان ‹دو نفری مبل را بلند کردند؛ سەنفری رفتیم: دوو کەسی موبلەکەیان هەلگرت؛ سێ قولی ڕۆیشتین› ٢. سەرەو؛ سەروو؛ هەر کەس؛ هەر کەسە؛ یۆ؛ یەکێ؛ یەکێک ‹باید نفری صد هزار تومان بپردازید: دەبێ سەرەو سەد هەزار تمەن بدەن›.

نفریت / nefrît/: [فرانسوی]/اسم. ١. /پزشکی/ هەر جۆرە نەخۆشیی پێوەندیدار بە هەوکردنی گورچیلەوە ٢. /کانی‌شناسی/ جۆرێکی هەرزانبایی لە یەشم بە ڕەنگی سپی تا سەوزی تۆخ.

نفریدن / nafrîdan/: مصدر. متعدی. /قدیمی/ ڕتان؛ ڕتاندن؛ تووک کردن؛ تووک لێکردن؛ سنگ لێ‌کوتان؛ پێهەلکالان؛ دۆعای شەڕ/ خراپ کردن.

نفریفتن / nafarîftan/ ☜ **فریفتن**

نفرین / nefrîn ، ـها/: اسم. تووک؛ زۆتی؛ نفرە؛ نفر؛ پشۆر؛ نەفرین؛ نفرین؛ نفرینی؛ لەکۆلەڕۆ؛ ڕت؛ ئاهـ ونزوولە؛ نەوز؛ نووەڕ؛ نوڕ؛ دۆعای شەڕ.

◘ نفرین شدن: تووک لێ‌کران ‹این خانه نفرین شده است: ئەم خانووە تووکی لێ‌کراوە›.

نفرین کردن: دۆعا کردن؛ ڕتاندن؛ تووک لێ‌کردن؛ سنگ لێ‌کوتان؛ نووەڕکردن؛ نفرین کرن ‹مادرتان او را نفرین کرد: دایکتان دۆعای کرد›.

نفرین کسی گرفتن: دۆعای کەسێ گیرا بوون؛ نزای کەسێ گرتن ‹نفرین او ما را هم می‌گیرد: دوعای ئەو لە ئێمەش گیرا دەبێ›.

نفس / nafas ، ـها/: [عربی]/اسم. هەناسە؛ هناسە؛ هەناسکە؛ هناس؛ نەفەس؛ نەفەسە؛ ئنە؛ نەز؛ نز؛ فز؛ بین؛ بهن؛ بینگ؛ بهین؛ پشوو؛ پشی؛ پەتۆ: ١. / انفاس/ هلم؛ بایێ کە لە ناو دەم و سیپەلاکدا دێ و دەچێ ‹نفست را نگهدار!: هەناسەت ڕاگرە!› ٢. ڕەوت یان چۆنیەتی هەناسە دان ‹نفس بکش!: هەناسە بدە!› ٣. هەوایەک کە لە دەمەوە دێت ‹نفس او بوی الکل می‌داد: هەناسەی بۆنی ئەلکولی دەدا› ٤. /کنایی/ کاتێکی زۆرکەم؛ دەم؛ سات؛ ئان؛ گاف ‹یک نفس هم صبر نکرد: یەک هەناسەش ڕانەوەستا› ٥. /مجازی/ ژین؛ ژیان ‹نفس کسی را بریدن: هەناسەی کەسێک برین› ٦. شوێنەواری هاونشینی ‹نفس مبارک: هەناسەی پیرۆز› ٧. /مجازی/ هێز و برست ‹از نفس افتادن: لە هەناسە کەوتن›.

◙ نفس گرم: /مجازی/ قسەی گەرم؛ وتەی هیوابەخش و دلگر.

تا آخرین نفس: تا دوایین هەناسە؛ تا دما هەناسە؛ تا ئاویلکە دان؛ هەتا مردن؛ تا مەردەی؛ نوقتکا پەیەن.

◘ نفس آخر را کشیدن: دوا هەناسە دان؛ لە گیانەلادا بوون؛ گیان‌لاو بوون؛ نقتک/ نوقتکا پەیەن بوون.

نفس از خود بریدن: فزە نەکردن؛ دەنگ لێ‌نەهاتن؛ کپ و بێدەنگ بوون.

نفس از ماتحت (کون) کشیدن: /مجازی، گفتاری/ لە قنەوە هەناسەکێشان؛ لە ژێرەوە هەناسە دان؛ دواکاتەکانی ژیان دانە سەر.

نفس به شماره افتادن: ١. کەوتنە هەناسەبڕکێ؛ لە بەر کزی و نەخۆشی دژوار نەفەس کێشان ٢. کەوتنە گیان دان؛ نزیک بە مردن بوون.

نفس تازه کردن: پشوو دان؛ نەفەس دان؛ هەناسە تازەکردنەوە؛ شەکەتی دەرکردن؛ وچان دان ‹نگذاشت لااقل نفسی تازه کند: نەیهێشت لانی‌کەم پسوویەک بدا›.

نفس خود را حبس کردن: هەناسە خواردنەوە؛ پشوو وێستاندن؛ بین گێرتەیوە؛ هەناسەی خۆ ڕاگرتن.

نفس خود را دزدیدن: بە دزیەوە هەناسە دان؛ زۆر هێواش و بێ‌دەنگ هەناسەکێشان.

نفس داشتن: ١. مان؛ زیندوو بوون؛ هەناسە/ گیان تێدابوون؛ زینە بیەی؛ مەنەی؛ گیان تیابوون ‹تا نفس داشت نگذاشت خانه را بفروشند: تا

نابود نەیهێشت ماڵەکە بفرۆشن›. ٢. [کنایی] هێز تێدابوون؛ هەناسە هەبوون؛ هەناسە مان؛ وزە مان؛ گوڕ تێدا مان؛ هێز و توانا هەبوون ‹تا نفس داشتم کار کردم: هەتا هێزم تێدابوو، کارم کرد›.

نفس زدن: هەناسە دان: ١. هەناسەکێشان ٢. پەیتا پەیتا و لە سەر یەک هەناسە هەڵکێشان.

نفس کسی از جای گرم درآمدن: [مجازی] دەنگی کەسێک لە جێی گەرمەوە هەڵسان/ دەرهاتن؛ جێگەی کەسێ نەرم بوون؛ کەسێ تێر بوون ‹پولم کجا بود؟ پیداست نفست از جای گرم درمی‌آید: پوولم لە کوێ بوو؟ دیارە دەنگت لە جێی گەرمەوە هەڵدەستێ›.

نفس کسی بریدن/ بند آمدن: هەناسەی کەسێ بڕیان؛ کەوتنە هەناسەبڕکێ؛ هێز تێدا نەمان ‹تا به آن بالا رسیدم نفسم برید: تا گەیشتمە ئەو سەرە، هەناسەم بڕا›.

نفس کسی خوردن: [مجازی] کەوتنە بەر هەناسەی کەسێک؛ ژێر کارتێکەری کەسێک کەوتن ‹پیداست که نفس دایی جان به تو هم خورده که این طور می‌گویی: دیارە تۆش کەوتوویتە بەر هەناسەی خاڵەگیان کە وا ئێژی›.

نفس کسی در سینه حبس شدن: هەناسەی کەسێک (لە سنگیەوە) نەهاتنە دەر؛ بۆ ماوەیەک هەناسە لە سینگدا مانەوە.

نفس کسی درنیامدن: هەناسە نەدان: ١. نووکە/ نکە/ فزە لە کەسەوە نەهاتن؛ نق نەکردن؛ سرتە نەکردن؛ وزەو یۆی بەر نامەی ‹وقتی حرف می‌زد نفس کسی درنمی‌آمد: کاتێ قسەی دەکرد، کەس هەناسەی نەدەدا› ٢. نەفەس نەکێشان.

نفس کسی را بریدن: [کنایی] نەفەسی کەسێک بڕین: ١. کوشتنی کەسێک ٢. نق/ نکە/ نووکە/ فزە لە کەسێک بڕین؛ دەنگی کەسێک بڕین؛ کەسێک بێدەنگ و خوسپ کردن.

نفس کسی گرفتن: هەناسەی کەسێک گیران؛ هەناسەو یۆی تنەوە بیەی؛ هەنکیان؛ هەناکیای ‹نفسم می‌گیرد، که هوا هم اینجا زندانیست: هەناسەم دەگیرێ، لێرە هەواش وەک من زیندانیە›.

نفس کشیدن: هەناسە دان؛ نەفەس‌کێشان؛ هلکشاندن؛ ڤەدان؛ هەناسە دەی؛ بینی دای؛ بین‌کێشان؛ هەڵکێشانی هەوا بۆ نێو سی و دانە دەرەوەی.

نفس کشیدن از یاد کسی رفتن: [مجازی] هەناسە دان لە بیر کەسێک چوونەوە؛ مردن ‹کاری می‌کنم که نفس کشیدن از یادش برود: وا دەکەم هەناسە دانی لە بیر بچێتەوە›.

از نفس افتادن: لە هەناسە کەوتن؛ نەفەس چنیان؛ هێز و توان لە دەست دان ‹آن‌قدر دوید که از نفس افتاد: هێندە هەڵات لە هەناسە کەوت›.

به نفس ـ نفس افتادن: کەوتنە هەسکەهەسک؛ هەناسە سوار بوون؛ هەنکیان؛ هەناکیەی؛ هەناکیای؛ زۆر ماندوو بوون؛ هلچایش؛ وەستیان ‹دیگر به نفس ـ نفس افتاده بود: ئیدی کەتبووە هەسکەهەسک›.

نفس / nafs ، ـها؛ نفوس؛ آنفاس؛ آنفُس/: /اسم/ نەفس: ١. خۆ؛ خود؛ زات؛ هێم ‹نفس کار غلط است، کاری به نتیجه‌اش ندارم: کارەکە خۆی هەڵەیە، کارم بە ئاکامیەوە نیە› ٢. [قدیمی] ڕەوان؛ گیان؛ گیون؛ کۆمەڵەی هێزی هەستی و جمشتی گیاندار ٣. چالاکی دەروون ‹نفس امّاره: نەفسی ئەممارە›.

▣ نفس امّاره: نەفسی ئەممارە؛ خواستی دەروون بۆ پێکهێنانی حەز، خۆشی و چێژ.

نفس لوّامه: نەفسی لەووامە؛ نەفسی لۆمەکەر؛ خواستی دەروونی بۆ هەڵگەڕاندنەوەی مرۆڤ لە کاری خراپ و دزێو.

نفس مطمئنه: نەفسی موتمەئینە؛ دەروونی هێمن و دڵنیا، بە دوور لە ئاژاوڵە و بلبشێوی.

نفس ناطقه: هێزی ئاخاوتن.

نفسانی / nafsānî/: [عربی] *صفت.* نەفسانی ‹خواهش‌های نفسانی: داخوازگەلی نەفسانی›.

نفس‌پرستی / nafsparastî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. نەفس‌پەرستی؛ هلچایش؛ هۆگری بە حەز و چێژەی لەش.

نفس‌تنگی / nafastangî/: [عربی/ فارسی] /اسم. *[گفتاری]* هەناسەبڕکێ؛ هەناسەبڕی؛ هەنسکەبڕکێ؛ هەناسەتەنگی؛ نەفەس‌تەنگی؛ پشووسواری؛ هەناسەبڕکە؛ هەناسەبڕی؛ هەناسکەبڕکێ: ١. بەرهەنگ؛ ئاسم ٢. هەناسەسواری؛ ڕەوتی دژوار هەناسە دان.

نفس‌زنان / nafaszanān/:[عربی/ فارسی] *قید.* هەناک ـ هەناک؛ هەسکەهەسک؛ هەسەهەس؛ خنەخن؛ خیشەخیش؛ بە هەناسەبڕکێ؛ بە پشووسواریەوە.

نفس‌کش / nafaskeš/: [عربی/ فارسی] /اسم. *[گفتاری]* جووقەوار؛ بوونەوەر؛ گیاندار.

▣ نفس‌کش طلبیدن: نەفەس‌کێش خواستن؛ پیاو/ کوڕ ویستن؛ شارلاتانی و چەقۆکێشی کردن.

نفس‌گیر / nafasgîr/: [عربی/ فارسی] *صفت.* نەفەس‌بڕ؛ نەفەس‌گیر؛ نەفەس‌چن: ١. خەف؛ کەش و هەوایەکی ناحەز کە بەر بە هەناسە دان دەگرێ ٢. *[مجازی]* تەنگ‌لێ‌هەڵچن؛ دەرەتان‌بڕ؛ دژوار و وەڕەزکەر ٣. زۆر سەیر و سەمەرە و بە سام کە هەناسە لە سینگدا قەتیس دەکا.

نفشردن / nafešordan/ ☜ **فشردن**

نفع / naf'، ـها/: [عربی] /اسم. قازانج؛ قەزانج؛ هاقل؛ هەو؛ سوو؛ کەلک؛ نەفعە؛ بەهرە ‹نفع در این است که آنجا را بخری: قازانج لەمەدایە کە ئەوێ بکڕی›.

▣ نفع شخصی: قازانجی تاکەکەسی؛ قازانجێ کە تەنیا بۆ کەسەکە خۆێ بێت و بەس.

نفع‌طلب / naf'talab ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* قازانج‌خواز؛ قازانجەکی؛ چاو لە دووی هەل و قازانج.

نفقات / nafaqāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نفقه**

نفقه / nafaqe ، ـها؛ نفقات/: [عربی] /اسم. ١. خەرجی؛ بژیو ٢. *[فقه]* بژیوی پێویست بۆ ژیانی ژن و منداڵ.

نفله / nefle/: *صفت. [گفتاری]* ١. فەوتاو؛ نەماو؛ تێداچوو؛ لەبەین‌چوو ٢. *[تعریض]* بێ‌دەس؛ بێ‌دەست؛ دەسەپاچە.

▣ نفله کردن: ١. فەوتاندن؛ فەوکاندن؛ دانەبا؛ تێدا بردن؛ تیا بردن؛ فەوتنەی؛ فوو دەی؛ ناسەی؛ نەهێشتن ‹هر چه از پدرش مانده بود همه را در عرض یک سال نفله کرد: هەر چی لە بابی بەجێ مابوو هەمووی لە یەک ساڵدا فەوتاند› ٢. کوشتن؛ کوشتەی؛ لە نێو بردن. هەروەها: **نفله شدن**

نفوذ / nufûz, nofûz/: [عربی] /اسم. ١. ڕەخنە؛ دزە؛ کار و ڕەوتی تێڕۆچوونی نەختە ـ نەختە و نادیار بە شوێنێکدا ‹آب به خانه نفوذ کرده بود: ئاو دزەی کردبووە نێو ماڵەکەوە› ٢. ڕەخنە؛ کار و ڕەوتی خۆ تێ‌خزاندن بۆ ناو تاقم و دەستەیەک بە مەبەستێکی نهێنی ‹مأموران به داخل حزب نفوذ کرده بودند: ڕاسپاردەکان خۆیان خزاندبووە نێو حیزبەوە› ٣. ڕەخنە؛ کاری بە دزیەوە یان بە زۆر چوونە شوێنێک ‹توانستند به شهر نفوذ کنند: توانیان ڕەخنە بکەنە ناو شارەوە› ٤. بڕشت؛ دەسەڵات؛ دەسڕۆیی؛ کەلێژ؛ ڕەوتی شوێن دانان بەبێ زۆر و گوشار ‹از نفوذ خودش برای ایجاد وحدت استفاده کرد: لە بڕستی خۆی بۆ پێکهێنانی یەکێتی کەڵکی وەرگرت› ٥. بڕشت؛ هێزی مەعنەوی یان ئاکاری بەرز و کاریگەر ‹بر روی همکارانش نفوذ زیادی دارد: بە سەر هاوکارانیدا بڕشتی زۆرە›.

هەروەها: **نفوذ داشتن؛ نفوذ کردن**

نفوذی / nufûzî, nofûzî ، ـها/: [عربی] /اسم. سیخوڕ؛ پاپی؛ ڕەخنەیی؛ ئەوەی بە فێڵ و درۆ

خۆی دە نێو کۆمەڵێکی نەیار خزاندووە ‹یکی از همین نفوذی‌های ساواک همه را لو داد: یەکێ لەم سیخوڕە ساواکیانە، هەمووی دا بە دەستەوە›.

نفوس / nufûs, nofûs/: [عربی]/اسم. ۱. جمعِ ☜ **نَفس** ۲. جەماوەر؛ ئاپۆرە؛ جڤات؛ جوات؛ گەل؛ حەشامات؛ پسات؛ نوفووس؛ نفووسە ‹آمار نفوس و مسکن: هەژماری جەماوەر و خانووبەرە›.

▣ نفوس بد زدن: [فرهنگ مردم] قراندن؛ قرانن؛ قرنەی؛ قرنگاندن؛ نوخشانەی خراپ لێدان؛ بەراوردی خراپ‌کردن ‹نفوس بد نزن! خواب دیدم پسرت صحیح و سالم برگشته است: مەدڕێنە! خەوم بینی کوڕەکەت ساغ و سەلامەت هاتۆتەوە›.

نفهم / nafahm/: [فارسی/ عربی] صفت. [گفتاری] گەوج؛ نەفام؛ لاژگ؛ لاژک؛ لاژی؛ سەروشک؛ نەزان؛ تێنەگەیشتوو؛ گەلحۆ؛ دەبەنگ؛ تەفک؛ کەمشۆ؛ گەواڵ؛ گەوەز؛ حەپۆل؛ بێئاوەز؛ گێلۆکە؛ گۆهپان؛ خەشیم؛ ئەنەنەیاوا؛ گوهماکەر ‹مگر می‌شود آدم این‌قدر نفهم باشد: مەگین دەبێ مرۆ هێندە گەوج بێ›.

نفهماندن / nafahmāndan/: [فارسی/ عربی/ فارسی] ☜ **فهماندن**

نفهمی / nafahmî ، ـها/: [فارسی/ عربی]/اسم. [گفتاری] نەفامی؛ نەزانی؛ گەوجی؛ لاژگی؛ گێژی؛ گێجی؛ دەبەنگی؛ کەلهویی؛ تەفکی؛ حەپۆلی؛ بێئاوەزی؛ بەیقەشەیی.

▣ خود را به نفهمی زدن: [گفتاری] خۆ لە کەری دان؛ خۆ دان لە دەبەنگی ‹نمی‌دانم نمی‌فهمید یا خودش را به نفهمی زده بود: نازانم تێنەدەگەیشت یان خۆی لە کەری دابوو›.

نفهمیدن / nafahmîdan/: [فارسی/ عربی/ فارسی] ☜ **فهمیدن**

نفی / nafy/: [عربی]/اسم. [ادبی] حاشا؛ ماندەل؛ کار و ڕەوتی پێ بە سەردا ساوین؛ دانە ژێر ڕاستەقینەیەکدا.

▣ نفی بلد: [قدیمی] کار یا ڕەوتی دوور خستنەوە؛ تاراندن؛ ڕەواندن؛ شەلپاندن.

▣ نفی کردن: نانە ژێر پا؛ حاشا کردن؛ پێ بە سەردا ساوین؛ ماندەل‌کردن ‹خودت حرف خودت را نفی می‌کنی: بۆ خۆت قسەکەی خۆت ئەنێیە ژێر پا›.

نفیا / nafyan/: [عربی] قید. بە نە؛ بە شێوە یا بە باری دانە ژێردا ‹نفیا یا اثباتاً جوابی بده!: بە نە یان ئەرێ وەلامێک بدەوە!›.

نفیر / nafîr ، ـها/: اسم. ۱. هاوار؛ زەنا؛ فریا؛ دەنگی بەرزی تێکەڵ بە ئاه و نالە ۲. [موسیقی] کەلەشاخ؛ نەفر؛ سازێکی کەونارا لە شاخی کەڵ کە بۆ هەواڵ بە یەکتر دان کەڵکیان لێوەردەگرت ۳. [قدیمی] ئاواز؛ هەوا؛ دەنگ.

نفیس / nafîs ، ـها/: [عربی] صفت. گرانبایی؛ هێژا؛ بەنرخ ‹جایزەی نفیس: خەلاتی گرانبایی›.

نق / neq/: اسم. [گفتاری] گازە؛ پرتە؛ بۆڵە؛ چووکە؛ لاکایا؛ گلە و گازندەی لە بەر خۆوە.

▣ نق زدن: بۆلاندن؛ بلماندن؛ پرتاندن؛ پرتە و بۆلەکردن؛ گازەکردن؛ بۆلەبۆڵ کردن؛ خوتە کردن؛ پرتەپرت‌کردن؛ چووکەچووک کردن؛ چووکەکردن؛ چووکنەی؛ چووکنای؛ بۆڵنای؛ بلمەبلم‌کردن؛ ڕنگەڕنگ‌کردن؛ ورتە و پرتە کردن دە بن لێوانەوە بە تووڕەیی ‹دیدم نق می‌زند، کرایه‌اش را بیشتر کردم: دیتم دەبولێنێ، کرێکەم بۆ زیاد کرد›.

نقائص / naqā'es/: [عربی] ☜ **نقایص**

نقاب / neqāb ، ـها/: [عربی]/اسم. دەمامک؛ ڕووبەند؛ ڕووبەن؛ لەچک؛ بەردەم؛ ڕووپۆش؛ دەمهەڵبەست؛ دەمەڵبەس؛ دەمهەڵپێچ: ۱. کەرستەیەک لە پارچە، مقەبا یان شتی‌تر کە دەم و چاوی پێ‌دەگرن تا نەناسرێنەوە ۲. پارچەیەک کە ژنان بە سەر و چاوی خۆیاندا دەدەن.

▣ نقاب/ ماسک از چهره‌ی کسی برداشتن ☜ **نقاب/ ماسک کسی را دریدن**

نقاب زدن: لەچک‌کردن؛ دەمامک دان؛ دەم و لووت بە دەمامک بەستن.
نقاب / ماسک کسی را دریدن: *[کنایی]* پەتی کەسێ خستنە سەر ئاو؛ دۆز و دەغەڵی کاری کەسێک ئاشکرا کردن؛ فێڵ و تەڵەکەی کەسێ دەرخستن: **نقاب/ ماسک از چهرەی کسی برداشتن**. هەروەها: **نقاب/ ماسک از چهرەی کسی کنار رفتن**
نقاد / naqqād ، ـان/: [عربی]/اسم. ڕەخنەگر؛ ئەوەی شتێک هەڵدەسەنگێنێ و چاکە و خراپەی دەخاتە بەرچاو.
نقادی / naqqādî/: [عربی]/اسم. ڕەخنەگری؛ کار و ڕەوتی هەڵسەنگاندن و نرخاندنی شتێک و خراپە و چاکەی خستە بەر چاو.
نقار / neqār ، ـها/: [عربی]/اسم. *[ادبی]* زویری؛ زیزی؛ ئازراوی؛ دڵئێشاوی؛ ڕەنجاوی؛ گەهراوی.
نقاره / naqqāre, naqāre ، ـها/: [عربی]/اسم. نەقارە؛ سازێکی زەربی بە دوو دەهۆڵی گەورە و پچووکەوە کە بە یەک کەس لێ‌دەدرێ.
نقاره‌خانه / naqqārexāne, naqāre- ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەقارەخانە؛ جێگەی دۆڵ و نەقارە لێدان.
نقاش/ naqqāš/: [عربی]/اسم. نەققاش: ١. *[نجوم]* وێنەیەکی ئاسمانی لە سەر جەمسەری باشوور ٢. /ـها؛ ـان/ نیگارڤان؛ شێوەکار؛ وێنەکێش؛ شێوەکێش؛ نیگارکێش ٣. /ـها/ ڕەنگ‌کار؛ بۆیەچی؛ ئەو کەسە دەر و دیواری ماڵ ڕەنگ دەکا ٤. /ـها/ کەسێ کە ڕووبەری ماشین، پاش سافکاری ڕەنگ دەکا.
نقاشی / naqqāšî/: [عربی]/اسم. شێوەکاری؛ نەققاشی: ١. /ـها/ شێوە؛ نیگار؛ وێنە؛ ئەوی بە دەست کێشراوە ٢. نیگارکێشی؛ نگارین؛ هونەری نواندن و هێنانە بەرچاوی شتێک لە سەر پەڕەیەک بە قەڵەم و ڕەنگ ٣. ڕەنگ‌کاری؛ کاری داپۆشانی ڕووبەرێک بە توێژی ڕەنگ. هەروەها: **نقاشی کردن**
▣ نقاشی متحرک: کارتۆن؛ فیلمێک لە زنجیرە شێوەی لە دووی یەک کە چیرۆکێ دەگێڕێتەوە.
نقاط / noqāt, neqāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نقطه**
نقال / naqqāl ، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. شایەر؛ بەیت‌بێژ؛ حەکایەت‌بێژ؛ حەکایەت‌خوان؛ چیرۆکڤان، بەتایبەت ئەوەی لە شوێنی گشتی (وەک قاوەخانە) نەقڵ و چیرۆک دەگێڕێتەوە.
نقاله / naqqāle ، ـها/: [عربی]/اسم. نەقالە: ١. نیوەجەغزێکی پلەکدارە بۆ ئەندازە گرتن و کێشانی سووچ ٢. کەرستەیەکی میکانیکی بۆ گواستنەوەی باری شفتە، بە تەسمە یان زنجیر.
نقالی / naqqālî/: [عربی]/اسم. شایەری؛ بەیت‌بێژی؛ چیرۆکڤانی؛ حەکایەت‌خوانی: ١. کار و پیشەی شایەر ٢. /ـها/ کاری نەقڵ و چیرۆک گێڕانەوە.
نقاهت / neqāhat, naqāhat/: [عربی]/اسم. ١. سەردەمی تازە لە نەخۆشی هەستانەوە ٢. *[کنایی]* سووکە نەخۆشی.
نقایص / naqāyes/: [عربی] جمعِ ☜ **نقیصه: نقائص**
نقب / naqb ، ـها/: [عربی]/اسم. نهون؛ لوهین؛ لوغم؛ لەغەم؛ لەغم؛ نەغم؛ نەغەم؛ لەغەر؛ ڕەهەند؛ بن‌بیف؛ تەمباف؛ چەپکەن؛ قمیش؛ دالان یان بوارگەی لە ژێر زەوینەوە.
▣ نقب زدن: قمیش کێشان؛ ڕەهەند لێدان؛ تەمباف‌کرن؛ چەپکەن‌کردن.
نقب‌زن / naqbzan ، ـها/: [عربی/ فارسی] *صفت*. لەغمکەن؛ ڕەهەندکەن؛ قمیش‌کێش؛ خۆگرتوو یان لێهاتوو لە زەوی کۆڵیندا (وەک مشک و کەرویشک).
نقد[1] / naqd ، ـها/: [عربی]/اسم. ١. نەخت؛ نەغد؛ پارەی لە بەردەست و ئامادە بۆ خەرج‌کردن

‹ببین نقد چقدر داریم: بزانه نه‌خت چه‌ندمان پێیه› ٢. ڕه‌خنه؛ به‌ژاقیت؛ به‌ژاقیت ‹نقد کتاب: ڕه‌خنه‌ی کتێب› ٣. نه‌خت؛ نه‌غد؛ جۆرێ مامه‌ڵه که پاره‌که‌ی ده‌سبه‌جێ ده‌درێ. به‌رانبه‌ر: **نسیه** ٤. نه‌ختینه؛ پاره‌ی له به‌رده‌ست.

⊡ نقد کردن: ١. نه‌خت‌کردنه‌وه؛ کردنه پووڵ ٢. ڕه‌خنه‌گرتن؛ هه‌ڵسه‌نگاندن. هه‌روه‌ها: **نقد شدن**

نقد[٢]: *صفت.* وشک؛ نه‌خت؛ نه‌غد؛ ئاماده‌ی دان‌وسان ‹پول نقد: پاره‌ی وشک›.

نقد[٣]: *قید.* نه‌خت؛ نه‌غد: ١. ده‌س به نه‌خت؛ به شێوه‌ی ئاماده‌ی دان و وه‌رگرتن ‹پولش را نقد می‌دهم: پاره‌که‌ی نه‌خت ده‌ده‌م› ٢. به شێوه‌ی ده‌سبه‌جێ و بێ‌قه‌رز و قۆڵه ‹نقد می‌فروخت: نه‌خت ده‌یفرۆشت› ٣. پووڵی؛ دراوی؛ به شێوه‌ی دراوی باوی وڵات ‹چک می‌دهی یا نقد می‌خری؟: به چه‌ک ده‌یده‌ی یان نه‌خت ده‌یسێنی؟›.

⊡ نقد خریدن: نه‌غد/ نه‌خت کڕین؛ ده‌سبه‌جێ پاره‌ی سنراوه دان. هه‌روه‌ها: **نقد فروختن**

نقد دادن: نه‌خت دان؛ به نه‌غد فرۆشتن؛ ده‌سبه‌جێ پاره‌ی فرۆشراوه وه‌رگرتن.

نقدا / naqdan/: [عربی] *قید.* ١. نه‌خت؛ نه‌غد؛ به نه‌غدی؛ ده‌سبه‌ده‌س؛ ده‌ست‌به‌ده‌ست ‹نقدا پرداخت شد: نه‌خت درا› ٢. *[گفتاری]* جارێ؛ جارێک؛ جارێکان؛ جارێکانێ؛ جارێو ‹نقدا بنشین شامت را بخور! بعد ببینیم چه می‌خواهی: جارێ دانیشه شێوه‌که‌ت بخۆ! ئانجا بزانین چت ده‌وێ›.

نقده / naqade، ـها/: [از عربی] *اسم.* شریته‌ی له گولابتوون که جل‌وبه‌رگی پێ ده‌ڕازێنن.

نقده‌دوزی / naqadedûzî/: [از عربی/ فارسی] *اسم.* کاری دوورینی شریته‌ی گولابتوونی به سه‌ر جل‌وبه‌رگدا بۆ جوانی.

نقدی[١] / naqdî/: [عربی] *صفت.* *[گفتاری]* نه‌خت؛ نه‌غدی؛ ده‌ستی.

نقدی[٢]: *قید.* *[گفتاری]* نه‌خت؛ به نه‌غدی؛ نه‌خت و پوخت.

نقدینگی / naqdînegî، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* نه‌ختینه‌یی؛ نه‌غدینه‌یی؛ دارایی؛ سه‌رجه‌می پاره و دراوی باوی وڵات له ده‌زگایه‌کی ئابووریدا ‹افزایش نقدینگی کشور: هه‌ڵکشانی نه‌ختینه‌یی وڵات›.

نقدینه / naqdîne، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* دراو؛ دراڤ؛ پاره‌ی نه‌غد؛ نه‌ختیه؛ پاره‌ی باوی وڵات که دان و ستانی پێ ده‌کرێ.

نقر / naqr/: *اسم.* *[ادبی]* کار و ڕه‌وتی کۆڵین؛ که‌ندن؛ هه‌ڵکه‌ندن؛ ڕه‌وێشتن (به سه‌ر به‌رده‌وه)؛ هه‌ڵکه‌ندنی نووسراو یان وێنه به سه‌ر شتێکه‌وه. هه‌روه‌ها: **نقر شدن؛ نقر کردن**

نقرس / neqres/: [عربی] *اسم.* جۆرێک نه‌خۆشی سووت و سازی له‌شه که ڕێژه‌ی ئه‌سیدئووریکی خوێن هه‌ڵده‌چێ و جومگه‌کان به هۆی نیشتنی ئه‌سیدئووریک تووشی هه‌و و ژان ده‌بن.

نقره / noqre/: [از سغدی] *اسم.* زێو؛ زیو؛ زیڤ؛ تورمه؛ نوقره: ١. توخمی کیمیایی کانزایی به ژماره ئه‌تۆمی ٤٧ و کێشی ئه‌تۆمی ١٠٧,٨٦، سپی و بریقه‌دار، چه‌ماندنی و چه‌کوشخۆر، له ناو ئه‌سید نیتریک و ئه‌سید سولفووریکی داخدا ده‌توێته‌وه و له جه‌واهیرسازی، ددانبژیشکی، ده‌واسازی و وێنه‌گریدا زۆر به که‌ڵکه ٢. ـها؛ ـجات؛ ـآلات/ به‌رهه‌می له زێو چێ‌کراو.

⊡ نقره‌ی آلمانی: زێوی ئه‌ڵمانی؛ ئالیاژی مس و ڕۆح و نیکل.

نقره‌ی سکه: زێوی سکه/ دراو؛ ئالیاژی جۆراوجۆری زێو، له ٥٠ تا ٨٩٪ زێو و باقیه‌که‌ی مس یان مس و نیکل.

نقره‌ی نیکلی: وه‌رشۆ؛ وه‌رشه‌و.

نقره‌آبی[١] / noqre'âbî/: [از سغدی/ فارسی] *اسم.* نوقراوی؛ ڕه‌نگی زێوی ئاماڵ ئاوی.

نقره‌آبی[٢]: *صفت.* نوقراوی؛ به ڕه‌نگی زێوی ئاماڵ شین.

نقره‌ای [1] / noqre'î/: [از سغدی]/*اسم*. زێوی؛ نوقرەیی؛ ڕەنگی بۆری مەیلەو سپی بە بریقەی کانزاییەوە.

نقره‌ای [2]: *صفت*. زێوی؛ نوقرەیی؛ زیوی: ١. زێوین؛ زیوین؛ چێ‌کراو لە زیو ٢. بە ڕەنگی زێو.

نقره‌داغ / noqredāq/: [از سغدی/ فارسی]/*اسم*. *[مجازی]* ١. ئازار و ئەشکەنجەی زۆر سەخت ٢. پارەی بە ناڕەوا سنراو کە دەبێتە هۆی زیز بوونی پارەدەرەکە.

▣ نقره‌داغ کردن: ١. داخ‌کردن؛ زەجرەوە دان ‹چرا نعره می‌زنی؟ مگر نقره‌داغت کرده‌اند؟!: بۆ دەنەڕێنی؟ مەگین داخیان کردووی؟!› ٢. بە زۆر تەڵەکە کردن؛ زۆر لێ‌کردن بۆ دانی پارەی بە ناحەق.

نقره‌فام / noqrefām/: [از سغدی/ فارسی] *صفت*. *[ادبی]* زێوی؛ نوقرەیی؛ زیوکارە؛ زیوپات؛ زێوپات.

نقره‌کار / noqrekār ، ـها؛ ـان/: [از سغدی/ فارسی] *اسم*. زێوکار؛ نوقرەکار: ١. ئەو کەسەی دەفر و ئامان لە زێو دروست دەکا ٢. ئەو شتە لە زێو دروست کراوە.

نقره‌کاری / noqrekārî/: [از سغدی/ فارسی]/*اسم*. زێوکاری؛ نوقرەکاری: ١. کار و پیشەی زێوکار ٢. /ـها/ کارگای زێوکاری ٣. /ـها/ هونەری ڕازاندنەوە و خەملاندنی شت یا شوێنێک بە زێو.

نقره‌گون / noqregûn/: [از سغدی/ فارسی] *صفت*. *[ادبی]* زیوی؛ زێوکار؛ زێوپات؛ بە ڕەنگی نوقرە.

نقش / naqš/: [عربی]/*اسم*. ١. /ـها؛ نقوش/ نەخش؛ نەقش؛ وێنە؛ شێوە؛ مەوژ؛ نتل؛ تووق؛ زجێف ‹نقش شیر: نەخشی شێر› ٢. نەخش؛ ڕۆڵ؛ هەر کام لە کەسایەتیەکانی نێو شانۆ یان فیلم کە شانۆیار دەوری دەگێڕێت ٣. دەور؛ کارکرد ‹شریعتی در پیروزی انقلاب نقش بزرگی داشت: شەریعەتی لە سەرکەوتنی شۆڕشدا دەورێکی بالای هەبوو›.

▣ نقش برجسته ☜ **نقش‌برجسته**

نقش تمبر: نەخشی تەمر؛ نەخشێک لە سەر مۆر، کە دایرەی پۆست لە جیاتی تەمر بە پاکەتیەوە دەنێ و پارەکەی دەستێنێ.

▣ نقش بازی کردن: ١. *[کنایی]* مەرایی‌کردن؛ ڕواڵەت نیشان دان؛ کایەکلێ‌کردن ٢. نەخش کایەکردن؛ دەورگێڕان ‹آرام در نقش امیرارسلان بازی می‌کرد: ئارام لە نەخشی ئەمیرئەرسەلاندا کایەی دەکرد›.

نقش بر آب شدن: *[مجازی]* با بردن؛ بە دەم باوە چوون؛ درانە با؛ بە باوە چوون؛ دریەی ئاویەرە: ١. تێدا/ تیا چوون ‹امیدهایش نقش بر آب شد: هەموو ئاواتەکانی با بردنی› ٢. بەتاڵ بوونەوە ‹هر تلاشی که کردم نقش بر آب شد: هەر هەوڵێکم دا بە دەم باوە چوو›.

نقش بستن: نەخشان؛ نەخش بەستن؛ ڕەنگ دانەوە؛ وەک وێنەیەکی نەگۆڕ و هەمیشەیی لێهاتن ‹آن رویداد در ذهنش نقش بسته بود: ئەو ڕووداوە لە مێشکیدا نەخشابوو›.

نقش داشتن: دەور هەبوون؛ دەورگێڕان؛ بەشدار بوون؛ دەست هەبوون؛ نەقش هەبوون ‹سفارتخانه‌های خارجی در آوردن و بردن دولت‌ها نقش داشتند: باڵوێزخانە بیانیەکان لە هێنان و لابردنی دەوڵەتەکاندا دەوریان هەبوو›.

نقش زمین شدن: تەختی زەوین بوون؛ پانەوە بوون؛ لە پەڕوو ئیژیایرە؛ بە سەر زەویا درێژەوە بوون ‹یک دفعه افتاد و نقش زمین شد: کوتوپڕ کەوت و نەختی زەوی بوو›.

نقش کردن: کێشان؛ نەخشاندن؛ نتلاندن.

نقش‌برجسته / naqšbarceste, -barcaste ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. نەخشی بەرز؛ نەخشی هەڵکەنراو لە سەر ڕووبەرێک، وا کە نەخشەکە زۆپ و تەختەکەی چاڵ بێ.

نقشبند / naqšband/: [عربی/ فارسی] *صفت*. نیگارقان؛ وێنەکێش؛ شێوەکێش.

نقشبندی / naqšbandî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. شوێنکەوتووی تەریقەتی نەقشبەندییە.

نقشـبندیه / naqšbandîy(y)e/: [عربی/ فارسی/ عربی]/اسم. نەخشـبەندی؛ نەقشـبەندی؛ نەقشـبەندییە؛ زنجیرەیەک لە تەریقەکانی سۆفیەتی ناسراو، سەر بە بەهائەدینی نەخشبەند (۷۱۸-۷۹۱ کۆچی).

نقش پذیری / naqšpazîrî/: [عربی/ فارسی]/اسم. دەورگێڕی؛ لێهاتوویی بۆ وەرگرتن و گێڕانی دەور و نەخش. هەروەها: **نقشپذیر**

نقشـدار / naqšdār/: [عربی/ فارسی] صفت. نەخشین؛ نەخشدار؛ بە نەخش ‹پارچەی نقشدار: پارچەی نەخشین›.

نقشمایه / naqšmāye ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. تێم؛ بەشێکی بەرچاو و چەندپاتەکراو لە تەختی شوێنەوارێکی هونەریدا.

نقش‌ونگار / naqš-o-negār ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. نەخش‌ونیگار؛ ڕازاوەیی ڕووبەرێک بە ڕەنگ و وێنەی جۆراوجۆر ‹نقش‌ونگار دیوار: نەخش‌ونیگاری دیوار›.

نقشه / naqše ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەقشە: ۱. مەوژ؛ گەڵاڵە؛ بەرنامەیەک لە مێشکدا بۆ گەیشتن بە مەبەستێکی دیاریکراو ‹برای به دست آوردن سهم شریکش نقشه می‌کشید: بۆ چنگ خستنی بەشی شەریکەکەی نەخشەی دەکێشا› ۲. پلان؛ گەڵاڵەکار: *الف)* بەرجەوەنی ئاسۆیی یا وێستایی بینایەک ‹نقشەی ساختمان: پلانی خانوو› *ب)* ئەوەی دەبێ دروست بکرێ و بەرهەم بێت ‹نقشەی قالی: نەخشەی قالی› *ج)* خەریتە؛ نەخشەی ناوچە، وڵات یان بەژەک یا گۆی زەوین بە سەر کاغەزەوە *د)* وێنەگەلی گەردوونی لە سەر لاپەڕەیەک.

◙ نقشە کشیدن: گەڵاڵە داڕشتن؛ نەخشە کێشان: *الف)* بۆ خانوو، ڕێگا، پرد و... *ب)* بۆ بەڕێوە بردنی کارێک و گەیشتن بە ئامانجێ.

نقشه کشیدن برای کسی: نەخشە بۆ کەسێ کێشان: ۱. پیلان نانەوە دژی کەسێک ‹نقشەی قتلش را کشیده‌اند: پیلانی کوشتنیان ناوەتەوە› ۲. دابین‌کردنی پێداویستی یان بەرهەڤکردنی پێشەکی بۆ بەڕێوە بردنی کارێک بۆ کەسێ بەبێ ئاگاداری خۆی ‹برایش نقشه کشیده‌اند دامادش کنند: نەخشەیان بۆ کێشاوە بیکەنە زاوا›.

نقشـەبـرداری / naqšebardārî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەخشەهەڵگری؛ کار و ڕەوتی کۆ کردنەوەی تایبەتمەندیگەلی شوێنێک (وەک: مەودا، بەرزی و نزمی، چەم، شار، ڕێگە و...) بۆ دابین‌کردنی نەخشە. هەروەها: **نقشەبردار**

نقشەخوانی / naqšexānî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. نەخشەخوێنی: ۱. کار و ڕەوتی تێگەیین لە زانیاریگەلی تۆمارکراو لە سەر نەخشە ۲. کاری خوێندنەوەی ناوی ڕەنگەکان لە ڕووی نەخشەی قالی بۆ تەونکەران (وەک: سێ گوڵ‌خار، دوو شین، یەک کەسک).

نقشـەکشی / naqšekešî/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەقشەکێشی: ۱. /ـها/ کار و ڕەوتی پێکهێنانی هەموو پێویستیەک بۆ دابین‌کردنی نەخشە ۲. کار و پیشەی نەقشەکێش.

نقص / naqs ، ـها؛ نواقِص/: [عربی]/اسم. ناتەواوی؛ ناتواوی؛ ناتاوی؛ کەم‌وکووڕی؛ کێم‌وکووڕی؛ کەمایەسی؛ کەمایەتی؛ کێمایی؛ کێماسی؛ نین؛ نوون؛ کەل‌وکورتی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی ناتەواو بوون ‹کتاب چند صفحه نقص داشت: کتێبەکە چەند لاپەڕە ناتەواوی هەبوو› ۲. دۆخی کەم بوونی شتێک ‹مطلب نقص دارد باید تکمیل شود: وتارەکە کەم‌وکووڕی هەیە دەبێ تەواو بکرێ›.

◙ نقص عضو: کەم‌ئەندامی؛ کەم و کووڕی لە برێ ئەندامانی لەشدا.

نقص فنی: کەم‌وکووڕی لە پێکهاتەی دەزگایەکدا.

نقصان / noqsān، ـها/: [عربی]/اسم. کەموکووڕی؛ کەمایەتی؛ کەمایەسی ‹نقصان آب سدها ناشی از کاهش بارندگی است: کەموکووڕی ئاوی بەربەستەکان بە هۆی کەم بوونەوەی بارانە›.

نقـــض / naqz/: [عربـــی]/اسـم. کـــار و ڕەوتی هەڵوەشـاندنەوە؛ بـەتاڵ‌کردنـەوە ‹نقض قـانون: هەڵوەشاندنەوەی قانوون›.

نقطه / noqte، ـها؛ نقاط/: [عربی]/اسم. ١. [هندسه] خاڵ؛ پنت؛ پنک؛ پن؛ نوختـە؛ نوختـک؛ نوقتـە؛ شوێنی پێک‌گەیشتنی دوو هێڵ ٢. خاڵ؛ پنـت؛ پنـــک؛ پـــن؛ نوختـــە؛ نوختـــک؛ نوقتـــە: الف) نیشـانەیەکی بچـووک دە ئـاخری ڕسـتەدا ب) پەڵەی زۆر چکۆلە لە سەر و ژێری بـڕێ لـە پیتەکانی ئەلفوبێدا ‹«چ»، سه نقطه دارد «د» نقطه نـدارد: «چ»، سـێ خاڵـی هەیـە «د» خاڵـی نیـە› ج) نیشـانەیەکی وا لـە خـەتی ئـەلفوبێتکـەی مورسدا ٣. دەسپێکی قۆناخێک لە نێو ڕەوتێکدا ‹نقطـەی جـوش آب: خاڵـی هاتنـە کوڵـی ئـاو› ٤. شوێن؛ شۆن؛ جێگە؛ جێ: الف) ‹بە نقطـەی نـامعلومی فرستاده شـد: ناردرایـە شـوێنێکی نادیـار› ب) گوڵ؛ گوڵە؛ بەشێکی دیاریکراو لە ڕووبەرێک ‹در دو نقطەی فرش پارگی وجود داشت: لە دوو گوڵـی فەرشەکەدا دڕاوی هەبوو›.

◙ **نقطەی اتکا**: ١. شوێنی پاڵـدانەوە ٢. [کنایی] پشتیوان؛ پشتگر.

نقطەی اثـر: خاڵـی کارتێکـەری/ کاریگـەری؛ خاڵـێک لـە شـت کـە تـەوژمی هێـز لـەوێ شوێنەوای هەیە.

نقطــەی اعتــدال خریفــی: [نجــوم] خاڵــی بەرانبەری پـاییزی؛ خاڵـێکی گرێمانـەیی لـە سەر خولگەی زەوی بـە دەوری هـەتاودا کـە لەوێ، لە نیوجەغزی باکووردا، هـاوین دوایـی دێ و پـاییز دەسـت پـێ‌دەکـا و شـەو و ڕۆژ بەرامبەر دێتەوە.

نقطەی اعتدال بهاری: [نجوم] خاڵی بەرانبەری بەهاری؛ خاڵێک گرێمانەیی لە سەر خولگـەی زەوی بـە دەوری هـەتاودا کـە لـەوێ، لـە نیوجـەغزی بـاکووردا، زسـتان دوایـی دێ و بەهار دەست پـێ‌دەکـا و دیسـان شـەو و ڕۆژ بەرامبەر دەبێتەوە.

نقطەی انجماد: خاڵی بەسـتن؛ ڕادەیـەک لـە دەما کە تراوێـک تێیـدا دەرچـێ. هـەروەها: **نقطەی تبخیر؛ نقطەی جوش؛ نقطەی ذوب**

نقطـەی اوج: خاڵـی ترۆپـک؛ دهـار؛ دونـد: ١. بەرزترین شـوێنێ کـە تـەنێک پێـی‌دەگـا ٢. بانترین ڕادە لـە پـێش‌چـوونی ڕەوتێکـدا. هەروەها: **نقطەی حضیض**

نقطەی ثقل: گرانیگا؛ خاڵی هاوکێشی.

نقطەی دید: دیدگا؛ شوێنی ڕوانین.

نقطەی زرد: لکەی زرد ☜ **لکّه**

نقطەی شبنم: خاڵی شەونم؛ خاڵێک لە گـەرما کە تێیدا هەڵم و بۆقی نێو هەوا، تنۆکە دەکا و دەبێتە شەونم.

نقطەی ضعف: [مجازی] ١. شـوێنێ کـە پتـر بەرئازار دەکەوێ ٢. ناتەواوی یان هەڵەیی کە وێدەچێ بەرهێرش کەوێ.

نقطەی عطف: خاڵی بادانـەوە؛ خاڵـی گـۆڕان؛ قۆناخێک بۆ ئاڵوگۆڕکردنی ڕێگـە، لایـەن یـا خێرایی لە ڕەوتێکدا.

نقطەی کور: خاڵی کوێر: ١. بەشێکی بچووک لە تۆڕینەی چاوی مۆرغـەداران کـە دەمـاری بینایی لێـوە دێتـە دەرێ و هەسـتی بینـایی لەوێدا کوێرە ٢. بەشێ لە مەیدانی ڕوانین یان بەشێ لە مەڵبەند کە بە بۆنەیەکـەوە شـوێنی هەڵناکرێ ‹نقطـەی کـور موبایـل: نوختـەکوێری موبایل›.

نقطەی مقابل: پێچەوانە؛ بـە چۆنیـەتی، ڕەوت یان ئاکاری دژبەرانەوە ‹بخشندگی نقطەی مقابل خسیسی است: دلاوایی پێچەوانەی ڕژدیە›.

نقطەی نظر ☜ **نقطەنظر**

نقطه‌بازی / noqtebāzî/: [عربی/ فارسی]/اسم. نوقته‌بازی؛ نوقته‌نوقته؛ جۆرێ کایه‌ی نێوان دوو یان چه‌ن که‌س که له پێشدا په‌ڕه‌یه‌ک خاڵ‌خاڵ ده‌که‌نه‌وه، ئه‌نجا هه‌رکه‌س له نۆره‌ی خۆیدا هێڵێک ده نێوان دوو خاڵدا ده‌کێشێ، بۆ هه‌ر که‌سێ ئه‌م هێڵانه بوو به چوارگۆشێک، ده‌توانێ دیسانه‌وه هێڵ بکێشێ، ئه‌وی زۆرترین چوارگۆشی پێکهێنابێ سه‌رکه‌وتووه.

نقطه‌بند / noqteband ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. خاڵ‌به‌ند؛ نوخته‌ویرگوول؛ نیشانه‌یه‌ک به‌م‌شێوه «؛» که له نێوان دوو ڕسته یان ڕسته و نیوڕسته‌یه‌کدا دێ که مانایان پێکه‌وه به‌سراوه: **نقطه‌ویرگول**

نقطه‌چین / noqtečîn ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نوخته‌چین؛ خه‌ت یان نه‌خشێ به شێوه‌ی خالگه‌لی یه‌ک له دوای یه‌ک.

نقطه‌گذاری / noqtegozārî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. خاڵبه‌ندی؛ کاری دانانی نیشانه‌گه‌لی تایبه‌ت (وه‌ک «.» «،» «؛» «:» «؟» «!» «ـ» و ...) له نووسراوه‌یه‌کدا، بۆ ڕوون‌کردنه‌وه‌ی مانا و باش تێگه‌یشتنی خوێنه‌ر.

نقطه‌نظر / noqtenazar ، ـها؛ ـات/: [عربی]/اسم. ڕوانگه؛ بار و لایه‌نی بیر لێ‌کردنه‌وه، بۆچوون و ده‌ربڕینی بیر و ڕا.

نقطه‌ویرگول / noqtevîrgûl/: [عربی/ فرانسوی] ☜ **نقطه‌بند**

نقل / naql/: [عربی]/اسم. ۱. جێواز؛ جێ‌گۆرکێ؛ کار و ڕه‌وتی گوێزانه‌وه؛ گۆزانه‌وه؛ گۆزانه‌وه؛ گواستنه‌وه؛ گوازتنه‌وه؛ گۆزان؛ وارایه‌وه؛ ڤه‌گوهاستن؛ مه‌ره‌قه‌نه‌ی ‹نقل کردن: گوزاستنه‌وه›. ۲. /ـها/ داستان؛ ڕاز؛ ڕازه؛ چیرۆک؛ حه‌کایه‌ت؛ نه‌قل ‹نقل عجیبی است: داستانێکی سه‌یره›.

▣ **نقل قول**: قسه گه‌ڕاندنه‌وه؛ کاری گێڕاندنه‌وه یان نووسینه‌وه‌ی قسه‌ی که‌سێک.

▣ **نقل کردن**: ۱. گوازتن؛ ڕاگوێزتن؛ ڕاگوێزاندنه‌وه؛ له شوێنێکه‌وه بۆ شوێنێکی‌تر بردن ۲. گێڕانه‌وه؛ گێڕاندنه‌وه؛ وتنه‌وه؛ واته‌یوه؛ وتن و گه‌ڕاندنه‌وه‌ی قسه یان کاری که‌سێکی‌تر ‹شعری از شامی نقل کرد: شیعرێکی شامی گێڕاوه› ۳. وه‌رگێران؛ پاچڤه‌کردن ‹از فارسی به کردی نقل کردن: له فارسیه‌وه بۆ کوردی وه‌رگێران› ٤. گێڕاندنه‌وه؛ گه‌ڕاندنه‌وه؛ گێلنایوه؛ حه‌کایه‌ت‌کردن ‹از سفرش به اربیل چیزهای جالبی نقل می‌کرد: له سه‌فه‌ره‌که‌ی بۆ هه‌ولێر شتی سه‌یری ده‌گێڕاوه›.

نقل مکان کردن: ماڵ گواستنه‌وه؛ گوێزتنه‌وه؛ گوازتنه‌وه؛ گوێزانه‌وه؛ گۆزانه‌وه؛ گۆزان؛ گۆزاننه‌وه؛ ڤه‌گوهاستن؛ ئاڵ‌وگۆڕ/ ئازوگۆز کردن؛ مه‌ره‌قه‌نه‌ی؛ ئه‌وه‌وارته‌ی؛ وارایه‌وه؛ کرێشه‌یش؛ کرشتش ‹نقل مکان کردیم و رفتیم دو خیابان بالاتر: ماڵمان گواسته‌وه و چووینه دوو شه‌قام ژوورتر›.

نقل / noql ، ـها/: [عربی]/اسم. شه‌کرۆکه؛ شه‌که‌رات؛ نوقڵ؛ نوغڵ؛ نوقوڵ؛ جۆرێ شیرنی خڕیلانه‌ی سپی له شیله‌ی شه‌کر، تام، بۆن و بڕێ‌جار خه‌لیله‌ی بادام و پسته.

▣ **نقل محافل**: ۱. چه‌ره‌ز و شه‌کر و شیرینی میوانی ۲. /کنایی/ بنێشتی سه‌ر زاران؛ بنێشته‌خۆشه ‹این روزها سخن از سردی هوا نقل محافل شده است: ئه‌م ڕۆژانه قسه‌ی ساردی هه‌وا بۆته بنێشتی سه‌ر زاران› ۳. که‌سی زۆر قسه‌خوشی کۆڕڕازێن.

نقل‌وانتقال / naql-o-'enteqāl ، ـها/: [عربی]/اسم. ئاڵ‌وگۆڕ؛ ئاڵ‌وگوێز؛ ئازوگۆز؛ یاگه‌وارێ؛ جێ‌گۆرکێ؛ کرشتش؛ جێبه‌جێیی ‹نقل‌وانتقال معلمان در سه ماهه‌ی تابستان انجام می‌شود: ئاڵ‌وگۆڕی مامۆستایان له سێ‌مانگه‌ی هاویندا به‌ڕێوه ده‌چێ›.

نقل‌ونبات / noql-o-nabāt/: [عربی]/اسم./کنایی/ نوقڵ‌ونه‌وات؛ شیرینیگه‌لی جۆراوجۆر ‹خیال کردی آنجا دارند نقل و نبات خیرات می‌کنند؟: پێت وایه

لەوێ نوقل‌ونەوات خێر دەکەن؟›.

نقلـــی / naqlî/: [عربـی] *صـفت.* گەڕانـــەوەیی: ١. شیاوی گێڕانەوە ٢. تایبەتمەندی زانیاریـەک کە بە گێڕانەوە، قوتابی فێر دەکـرێ و پێویسـت بـە تۆژینـەوە ناکـا (وەک حـەدیس و ڕەوایـەت). بەرانبەر: **عقلی**

نقلی / noqlî/: [عربی] *صفت. [گفتاری]* خنجیلانـە؛ خونجیلانـــە؛ بووچکەلاینـــە؛ وردیکلانـــە؛ بووچەلاینە؛ بووچەلانە؛ بووچکەلانە؛ نوقڵی ‹خانەی نقلی: خانووی خنجیلانە›.

نقلیه / naqlîyye/: [عربی] *صفت.* گواسـتنەوەیی؛ پێراگوێز؛ بۆ گواستنەوە ‹وسیلەی نقلیه: کەرەستەی گواستنەوەیی›.

نـق ـــ نقـو / neqneqû ، ـهـا/: *صـفت. [گفتـاری]* بۆڵەبۆڵـــکەر؛ خـــوتن؛ پرتەکـــەر؛ مشـــقەکەر؛ قۆڕەقۆڕکەر ‹من کارگر نق ـ نقو نمـی‌خـواهم: ئـەمن کرێکاری بۆڵەبۆڵکەرم ناوێ›.

نقوش / nuqûš, noqûš/: [عربی] جمعِ ☜ **نَقش**

نـــق‌ونـــوق / neq(q)-o-nûq/: *اسـم. [تعـریض]* بۆڵەبۆڵ؛ خوتەخوت؛ خوتەوبۆڵە؛ قوتەوبۆڵە؛ گلە و گازندەی لەبەرخۆوە.

نقیصه / naqîse ، ـها؛ نقایص؛ نـواقص/: [عربـی] *اسـم.* کـەموکـووڕی؛ کـەل‌وکوتـەری؛ کەمایـەتی ‹در صورت بروز نقیصـه کـار عـودت داده مـی‌شـود: ئەگـەر کەموکووڕی بینرا، کارەکە دەنێردرێتەوە›.

نقـیض / naqîz/: [عربـی] *صـفت.* ناتـەبا؛ نـاکۆک؛ ناســـاز؛ نـــاجۆر؛ هەڵشـــێوێن؛ هەڵوەشـــێنەر؛ بەتاڵـــکەرەوە؛ تایبەتمەنـــدی ئـــەوەی کـــە پێچەوانەی شتێکی‌ترە و بە بوونی ئەم ئـەوی‌تـر ناتوانێ ببێ (وەک ژیان لە بەرامبەر مەرگەوە).

نقیضـه / naqîze/: [عربـی] *اسـم.* ١. قسـە یـان نووسراوەی بێ‌سەروبەر ٢. نووسراوەیەک کـە بـۆ پووچەڵ‌کردنەوەی یەکێکی‌تر دەنووسرێ.

نک / nok/: *اسم.* ١. نووک؛ نیچک؛ سەرنووچک؛ نووک؛ نهیک؛ نیک؛ نووکـە؛ تـک؛ نـک؛ کەلـە؛ جقە؛ سەری تیژ و باریکی هەر شـتێ ‹نـک قلـم: نووکی قەڵەم› ٢. دندووک؛ دەنـووک؛ دندووکـە؛ نیکـل؛ نووکـل؛ شـەویلاکی بـەرەپێش‌هـاتووی شاخی پەلەوەران.

نکات / nokāt, nekāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نکته**

نکاح / nekāh/: [عربی] *اسم. [ادبی]* نیکـاح؛ نکـا؛ نکاحـــە؛ ژن و مێردایـــەتی؛ ژن و شـــوویی؛ پەیمانێک کە بە پێی ئەوە ژن و پیاوێـک دەبنـە ژن و مێرد و بنەماڵەیەک دروست دەکەن ‹عقد نکاح: نیکاح کردن›.

نکاستن / nakāstan/ ☜ **کاستن**

نکاشتن / nakāštan/ ☜ **کاشتن**

نکاف / nokāf/: [عربی] *اسم.* گوێڕەپە؛ سەرپنوم؛ ملەخرێ؛ ملەخرە؛ گەرووخرە؛ ئۆریون؛ نەخۆشی بناگوێ ئەستوور بوون.

▣ نکـاف گـاو: گەبـە؛ گـابنێزک؛ گـابنێزکی؛ گابنێسک؛ گوێڕەپەی گا.

نکانک / nokānok/: *صوت.* نەوکە؛ نووکـەنووک؛ نیکەنیک؛ نیک‌نەک؛ نکەوناڵە.

نکاویدن / nakāvîdan/ ☜ **کاویدن**

نکبت / nekbat/: [عربی] *اسم.* نەهاتی؛ نەگبـەتی؛ نەهامەتی؛ نامەتی؛ بەلەگـەور؛ کسـارات؛ کـەت: ١. بەلەنگازی و هـەژاری ‹نکبـت از سرتاپای خانـه می‌بارید: نـەهاتی لـە سـەرتاپای ماڵـەکە دەبـاری› ٢. *[گفتـاری]* پەرێشانی و پیسی و پۆخڵی ‹نکبـت همه‌جا را فراگرفته بـود: نەگـبەتی هـەموو شـوێنێکی داگرتبوو›.

نکبت‌بار / nekbatbār/: [عربی/ فارسی] *صفت.* پـڕ لە نەهاتی/ نەگبەتی؛ هاوڕێ لەگەڵ لێقەوماوی، بێ‌دەرەتانی و چەرمەسەری.

نکبتـــی / nekbatî/: [عربـــی] *صـــفت. [گفتـــاری]* نەگبەت؛ نامەت؛ چارەڕەش؛ بەدبەخت ‹مردیکـه نکبتی دست از سرم برنمی‌داشت: هەتیوە نەگبـەتـە لـێم نەدەبۆوە›.

نکپیدن / nakapîdan/ ☜ **کپیدن**

نکته / nokte ، ـها؛ نکات/: [عربی]/اسم. ١. خاڵ؛ بابەتی ڕوون و زەق ‹در سخنانش نکتەی مهمی بود: لە قسەکانیدا خاڵێکی گرنگ هەبوو› ٢. پەند؛ کەلەمە؛ ئامۆژگاری؛ مۆچیاری؛ قسەی ڕێنوێنی و بەکەڵک ٣. نوکتە؛ نکتە؛ حەنەک؛ خاڵ؛ قسەی خۆش و پێکەنینی.

▣ نکته گرفتن: خاڵ لێگرتن؛ هەڵەگرتن؛ ڕەخنە لێگرتن.

نکته‌سنج / noktesanc ، ـها/: [عربی/ فارسی] صفت. وردبین؛ وردەکار؛ لێهاتوو لە وەرگرتن و وێنا کردنی ناوەڕۆکی ورد و جوانی هەر شتێک و دەربڕینی بە جێگەیاندا. هەروەها: **نکته‌سنجی**

نکردن / nakardan/ ☜ **کردن**

نکره / nakare/: صفت. ١. ☜ اسم نکره، **اسم** ٢. ـها/[گفتاری] ناپۆڕ؛ نەپۆڕ؛ گڕ؛ زبر؛ ناحەز ‹صدای نکره: دەنگی ناپۆڕ›.

نکشاندن / nakešāndan/ ☜ **کشاندن**

نکشتن / nakoštan/ ☜ **کُشتن**

نکشیدن / nakešîdan/ ☜ **کشیدن**

نکندن / nakandan/ ☜ **کندن**

نکو / nekû ، ـیان/: صفت. [مخفف] باش؛ چاک؛ نووک؛ عال؛ قەنج.

نکوباندن / nakûbandan/ ☜ **کوباندن**

نکوبیدن / nakûbîdan/ ☜ **کوبیدن**

نکوچاندن / nakûčāndan/: [فارسی/ ترکی/ فارسی] ☜ **کوچاندن**

نکوچیدن / nakûčîdan/: [فارسی/ ترکی/ فارسی] ☜ **کوچیدن**

نکوداشت / nekûdāšt ، ـها/: اسم. ڕێزگری؛ ڕێوڕەسمێ بو ناساندنی کەسایەتیەک و ڕێز دانان لە کارەکانی لە هەبوونی خۆیدا.

نکوشیدن / nakûšîdan/ ☜ **کوشیدن**

نکوکاری / nekûkārî/: اسم. ڕندی؛ پیاوچاکی؛ چاکەکاری؛ پیاوەتی؛ پیاگەری. هەروەها: **نکوکار**

نکول / nekûl/: [عربی]/اسم. نکوول؛ نکوولی؛ حاشا؛ کاری خۆ پاراستن لە دانی پارەی بەرات یان حەواڵە.

▣ نکول شدن برات: نکوول بوونی بەرات؛ نەدرانی پووڵی بەرات. هەروەها: **نکول کردن برات**

نکولی / nekûlî/: [عربی] صفت. نکوول کراو ‹براتهای نکولی: بەراتە نکوول کراوەکان›.

نک‌ونال / nek(k)-o-nāl ، ـها/: اسم. [گفتاری] نکەونالە؛ نووکەنووک؛ ورکەورک؛ نکەنک؛ نیکەنیک؛ نوکەنوک ‹دیروز دخترم آمده بود، از دست شوهرش نک‌ونال می‌کرد: دوێنێ کچەکەم هاتبوو، لە دەست مێردەکەی نکەونالەی بوو›.

نکوهش / nekûheš ، ـها/: اسم. [ادبی] ١. لۆمە؛ سەرکۆنە؛ سەرکۆ؛ ولە؛ پلار؛ سۆرین ٢. خراپەبێژی.

نکوهیدن / nekûhîdan/: مصدر. متعدی. [ادبی] // **نکوهیدی**: چفاندت؛ **می‌نکوهی**: دەچفێنی؛ **نکوهش کن**: بچفێنە// چفاندن؛ سەرکۆنەکردن؛ چەرقین؛ لۆمە کردن؛ ولەکەردەی؛ سەرزەنشت‌کردن؛ بە سەرا چوون/ هاتنەوە. هەروەها: **نکوهیدنی**

■ صفت فاعلی: **نکوهنده** (چفێنەر)/ صفت مفعولی: **نکوهیده** (چفێنراو)

نکوهیده / nekûhîde/: صفت. [ادبی] ناپەسەن؛ ناشایست؛ ناشایس؛ نەشیاو؛ ناشاسە؛ شیاوی لۆمە ‹رفتار نکوهیده: ئاکاری ناپەسەن›.

نکهت / nekhat/: [عربی]/اسم. [ادبی] ١. بۆی هەناسە ٢. بەرامە؛ بەرام؛ لابانتە؛ بۆنی خۆش؛ بۆن و بەرامە.

نگاتیف / negātîf/: [فرانسوی] ☜ **نگاتیو**

نگاتیو / negātîv/: [فرانسوی]/اسم. فیلم؛ نگاتیڤ؛ وێنەی سەر فیلم و کاغەز کە ڕوونی و ڕەشاییەکانی پێچەوانەیە.

نگار / negār/: اسم. نیگار؛ نگار: ١. [ادبی] نەققاشی؛ شێوە؛ شکڵی بە دەست کێشراو

۲. [ادبی] دڵدار؛ دڵبەر؛ یار؛ دۆستی کچ ۳. خەتی ئاو؛ هێڵی بەستێن؛ شوێنەواری ئاو لە سەر قەراخی چۆم.

ـ نگار [2]: پیواژە. ـ نگار: ۱. ـ نووس؛ ـ نڤیس؛ ـ وان ‹تاریخ‌نگار؛ روزنامه‌نگار: مێژوونووس؛ ڕۆژنامەوان› ۲. ـ کێش ‹چهره‌نگار: وێنەکێش›.

نگارخانه / negārxāne ، ـها:/اسم. نیگارخانە: ۱. کارگەی وێنەکێشی ۲. شوێنی ڕانانی نەققاشی و شێوە.

نگارستان / negārestān ، ـها:/اسم. [قدیمی] نیگارخانە.

نگارش / negāreš/:اسم. ۱. کاری نووسین؛ نڤیسین ۲. نووسەری؛ نڤیسیاری.

نگارشات / negārešāt/: (!) [فارسی/ عربی]/اسم. نووسراوەگەل؛ نوسراوەکان؛ کۆمەڵێ لە نووسراوە ‹«تاریخ اردلان» یکی دیگر از نگارشات مستوره است: «مێژووی ئەردەڵان» یەکێکی‌تر لە نووسراوەکەڵی مەستوورەیە›.

نگارگر / negārgar ، ـها؛ ـان:/اسم. ۱. مینیاتوریست؛ وێنەکێشی مینیاتور ۲. نەقاش؛ وێنەکێش؛ نیگارڤان؛ شێوەکێش.

نگارنده / negārande ، ـها؛ ـگان:/اسم. نووسەر؛ نڤیسەر ‹نگارنده‌ی مقاله: نووسەری وتار›.

نگاری [1] / negārî/:اسم. ۱. گیپاڵ؛ بەشی دووهەمی گەدەی کاوێژکەران کە خۆراکی تێدا تا ڕادەیەک هەرس دەبێ و دیسانەوە بۆ کاوێژ دێتەوە ناو دەم ۲. /ـها/ نیگاری؛ کەرستەیەک بۆ شیرە کێشان بە لوولەیەکی درێژ و سەرێکی گۆپیتک وەک سەری ئاوپاشەوە.

ـ نگاری [2]: پیواژە. ۱. ـ وانی؛ ـ نووسی؛ ـ نڤیسی ‹روزنامه‌نگاری: ڕۆژنامەوانی› ۲. ـ کێشی ‹چهره‌نگاری: ڕوومەت‌کێشی›.

نگاشتن / negāštan/: مصدر. متعدی. [ادبی] // **نگاشتی**: نووسیت؛ **می نگاری**: دەنووسی؛ **بنگار**: بنووسە // ۱. نووسین؛ نڤیسین؛ نڤیساندن؛ نووساندن؛ نویستەی؛ نویسەی ‹نگاشتن کتاب: نووسینی کتێب› ۲. کێشان؛ ڕەسم‌کردن؛ نتلاندن؛ نەخشاندن؛ شێوەکێشان؛ وێنەکێشان ‹تصویر زیبایی را بر دیوار نگاشته بود: وێنەیەکی جوانی لە سەر دیوار کێشابوو› ۳. ڕازاندنەوە؛ تەوزاندن؛ نەژرنایش؛ ئەوەڕازنەی ٤. ڕەوێشتن؛ هەڵکەندن؛ کەنایش؛ کەناین. هەروەها: **نگاشتنی**

■ صفت فاعلی: **نگارنده** (نووسەر)/ صفت مفعولی: **نگاشته** (نووسراو)/ مصدر منفی: **نَنگاشتن** (نەنووسین)

نگاه / negāh ، ـها:/اسم. تەماشا؛ تماشا؛ تەماشە؛ تواشا؛ تەواشا؛ نیگا؛ نوارِ؛ نۆڕ؛ نۆڕە؛ نێڕ؛ ڕوان؛ نیا؛ ئیسفا؛ مەیز؛ مێزە؛ فە؛ فت؛ سوێ؛ مەتە؛ نێ: ۱. هێف؛ هێڤ؛ هێو؛ فێر؛ کاری ڕوانین ‹نگاه خشمگین: تەماشای گرژ› ۲. چاو؛ چەم؛ چەو؛ چاڤ؛ دیە؛ دیدە ‹نگاهش را به من دوخته بود: چاوی بڕیبووە من› ۳. بزوانێکی خێرای چاو ‹تنها یک نگاه او را دیدم: تەنیا بە نوارێک دیتم› * **نگه** [مخفف]

◙ نگاه خریداری: بە چاوی کڕیار؛ بە چاو موشتەری؛ چاوی کڕیارانە/ موشتەریانە ‹نگاه خریداری به کفش‌ها انداخت: بە چاوی کڕیار لە کەوشەکانی ڕوانی›.

نگاه هیز: تەماشای حیزانە؛ ڕوانینێک پڕ لە حەز و تۆلازی ‹از نگاه هیزش مورمورم شد: لەو تەماشا حیزانەی مووچرکم پێداهات›.

◙ نگاه انداختن: چاو خشاندن؛ چاو لێ‌کردن؛ چاو لێ‌خستن؛ چەم وسەی؛ چاو گەڕاندن؛ چەم گێڵنەی؛ لێ‌نوارین؛ لێ‌ڕوانین؛ لێ‌نۆڕین؛ لێ‌نەڕین؛ لێ‌نهێرین؛ لێ‌نێڕین ‹نگاهی به این روزنامه بینداز!: چاوێک بخشێنە بەم ڕۆژنامەدا!›.

نگاه چپ کردن: لار تماشا/ تواشا کردن؛ لار بۆ ڕوانین؛ خراپ تەمەشا کردن؛ لار دیەی ‹اگر کسی به تو نگاه چپ بکند، شکمش را سفره می‌کنم: ئەگەر کەسێ لار تماشات کا، سکی ئەدڕم›.

نگاه داشتن ☜ **نگهداشتن**

نگاه کردن: ڕوانین؛ نواڕین؛ نهێڕین؛ نێڕین؛ نۆڕین؛ نووڕین؛ نێڕان؛ نیان؛ نیا دایەنە؛ چاو لێ کردن؛ فتران؛ فتراندن؛ فێرکردن؛ فێرکرن؛ نیا کردن؛ سەحکرن؛ مێزەکردن؛ فتکرن؛ تواشا/ تماشا/ تەماشا کردن؛ تەماشەکەردەی: ۱. چاوی خۆ برینە شوێنێک ‹توی چشم من نگاه کن!: بڕوانە ناو چاوی من!› ۲. لێڕوانین؛ سەرنج دان ‹دکتر زخمش را نگاه کرد: دکتۆر چاوی لە برینەکەی کرد› ۳. ورد بوونەوە؛ هەڵسەنگاندن ‹نگاه کردم دیدم بد هم نمی‌گوید: هەڵسەنگاندم دیتم خراپیش نایژێ›.

نگاه کسی به کسی/ چیزی افتادن: چاوی کەسێک بە کەسێ/ شتێک کەوتن ‹نگاهش افتاد به سقف: چاوی کەوتە بنمیچەکەوە›.

نگاه نکردن: *[مجازی]* ئاوڕ لێ‌نەدانەوە؛ نەڕوانین؛ بە هێند نەگرتن؛ تەواشا نەکردن؛ نەدیەی؛ بایەخ پێ نەدان؛ بە چ نەزانین ‹دیگر به دوری و سختی راهش نگاه نکردم و راه افتادم: ئیدی ئاوڕم لە دووری و دژواری ڕێگاکە نەدایەوە و کەوتمە ڕێ›.

نگاه ـ نگاه کردن: مۆڕ بردنەوە؛ تێڕ کردنەوە؛ تێڕکەردەیوە؛ بە تووڕەیی و واقوڕمایەوە لێ مات بوون.

نگاهبان / negāhbān/ ☜ **نگهبان**

نگاهبانی / negāhbānî/ ☜ **نگهبانی**

ـ نگاهدار / negāhdār/ ☜ **ـ نگهدار**

نگاهداری / negāhdārî/ ☜ **نگهداری**

نگاییدن / nagāyîdan/ ☜ **گاییدن**

نگداختن / nagodāxtan/ ☜ **گداختن**

نگذاشتن / nagozāštan/ ☜ **گذاشتن**

نگذراندن / nagozarāndan/ ☜ **گذراندن**

نگذشتن / nagozaštan/ ☜ **گذشتن**

ـ نگر / negar/: *پیواژە.* ـنواڕ؛ ـنۆڕ؛ ـڕوان؛ ـنهۆڕ؛ ـبین؛ ـوین ‹آینده‌نگر: دوورنواڕ›.

نگران / negarān/: *صفت.* پەشێو؛ دڵەودوا؛ دڵەبەدوا؛ نیگەران؛ نیەران؛ دڵخورت؛ دڵپەرێشان؛ دەهەدل: ۱. پەشۆکاو؛ ترس داگرتوو ‹دنیا نگران جنگ هسته‌ای بود: دنیا پەشۆکاوی شەڕی ئەتومی بوو› ۲. پەرێشان؛ نارەحەت ‹نگران نباش! فردا می‌آیم: پەرێشان مەبە! سبەی دێم›.

نگرانی / negarānî، ـها/: *اسم.* پەشێوی؛ نیگەرانی؛ دڵخورتی؛ دڵپەرێشانی؛ پەژارە؛ تاتیل: ۱. دلگرانیەکی زۆر بە هۆی ترس یان بار و دۆخێکی نالەبارەوە ‹نگرانی از جنگ: نیگەرانی لە شەڕ› ۲. حەز و وازی زۆر وێڕای ترس و دلخورتی ‹نگرانی به خاطر بچه‌ها: دڵەخورپێ بۆ منداڵان› ۳. *[روان‌شناسی]* هەست بە ترس و دڵەڕاوکێی زۆر وێڕای ئارەق دەردان، دڵەتەپە و ئاڵۆزی، بە هۆی دوودڵ بوون لە ڕاست و درۆیی و چۆنیەتی ڕوودانی هەڕەشە و مەترسی و بە خۆدا نەپەرمان لە ڕووبەڕوو بوونەوەیان.

نگرداندن / nagardāndan/ ☜ **گرداندن**

نگردیدن / nagardîdan/ ☜ **گردیدن**

نگرش / negareš، ـها/: *اسم.* ڕوانگە؛ بەراوردی هزر و بیر لە شتێک و شێوەی هەڵسەنگاندنی ئەو شتە؛ تێڕوانین؛ بۆچوون.

نگرفتن / nagereftan/ ☜ **گرفتن**

نگرویدن / nageravîdan/ ☜ **گرویدن**

نگره / negare/ ☜ **نظریه**

ـ نگری / negarî/: *پیواژە.* ـنواڕی؛ ـنۆڕی؛ ـڕوانی؛ ـبینی؛ ـوینی ‹آینده‌نگری: دوورنواڕی›.

نگریاندن / nageryāndan/ ☜ **گریاندن**

نگریختن / nagorîxtan/ ☜ **گریختن**

نگریستن / nagerîstan/ ☜ **گریستن**

نگریستن / negarîstan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* // **نگریستی:** ڕوانیت؛ **می نگری:** دەڕوانی؛ **بنگر:** بڕوانە// ڕوانین؛ نواڕین؛ نۆڕین؛ نێڕین؛ نهێڕین؛ نهێڕین؛ نهێڕتن؛ نێڕتن؛ نێڕان؛ نیان؛ نەیڕین؛ مەیزین؛

مەیزاندن؛ مێزەکردن؛ باناندن؛ فتران؛ فتراندن؛ نورستن؛ نۆڕسن؛ هەونیایش؛ هۆوەنیش؛ وەینیایش؛ هێراندن؛ دیای؛ دیەی؛ نادەینە: ١. چاو لێکردن؛ چاو خستن؛ چەم وسەی؛ تێڕوانین؛ لێڕوانین؛ بۆ دیتنی شتێک چاوی خۆ تیژ کردنەوە ‹بە آسمان نگریستن: بۆ ئاسمان ڕوانین› ٢. ورد بوونەوە؛ سەرنج دەی؛ هێل‌کردن ‹به آیندەی کار نگریستن: بۆ داهاتووی کار ڕوانین›.

هەروەها: **نگریستنی**

■ صفت فاعلی: **نگرنده** (ـــ)/ صفت مفعولی: **نگریسته** (ـ)/ مصدر منفی: **نَنگریستن** (نەڕوانین)

نگزاردن / nagozārdan/ ☜ **گزاردن**

نگزیدن / nagazîdan/ ☜ **گزیدن**

نگزیدن / nagozîdan/ ☜ **گزیدن**

نگستراندن / nagostarāndan/ ☜ **گستراندن**

نگستردن / nagostardan/ ☜ **گستردن**

نگسستن / nagosastan/ ☜ **گسستن**

نگشتن / nagaštan/ ☜ **گشتن**

نگشودن / nagošûdan/ ☜ **گشودن**

نگفتن / nagoftan/ ☜ **گفتن**

نگماشتن / nagomāštan/ ☜ **گماشتن**

نگنجیدن / nagoncîdan/ ☜ **گنجیدن**

نگنداندن / nagandāndan/ ☜ **گنداندن**

نگندیدن / nagandîdan/ ☜ **گندیدن**

نگو / nagû/: *حرف.* *[گفتاری]* تومەز؛ تمەز؛ تۆمەز؛ تومەس؛ توومەز؛ تمەزمەکە؛ تومەس‌مەکە؛ مەیژە؛ مەکە؛ تۆ مەڵێ ‹نگو جیبم سوراخ بوده و کلید از افتاده: تومەز گیرفانم کون بووە و کلیلەکە داکەوتووە›.

نگوزیدن / nagûzîdan/ ☜ **گوزیدن**

نگون / negûn/: *صفت.* *[ادبی]* ئاوەژوو؛ بەراوەژوو؛ بەرەواژ؛ بەرواژی؛ سەرەوژێر؛ هەڵگەڕاو؛ هەڵەوگەڕیاگ؛ سەرەوخوار؛ داڵۆچیاگ؛ داڵۆچکە؛ نخوون؛ نووخن؛ نوخوون؛ نوون؛ سەرنخوون؛ قلپ؛ نگم؛ نگوم؛ نوگوم؛ نگووم؛ نقۆت؛ وەڵودیم؛ ڤاژی؛ وەرگەڕاو.

نگونبخت / negûnbaxt/: *صفت.* *[ادبی]* چارەڕەش؛ بەختهەڵگەڕاو؛ بەختکۆر؛ بەختڕەش؛ سیابەخت؛ لێقەوماو.

نگونسار ١ / negûnsār، ـها/: *اسم.* گوڵەئاگرۆ؛ گوڵەعەرعەری؛ گوڵەچنگوولە؛ پەنجەمریەمێ؛ گوڵەئاگرین؛ ئالفەگیایەکی ڕازێنەیی پایا بە لقی ژێر زەوینی، گوڵی سەراوەژووی سپی، پەمەیی یان بنەوشەوە: **بَخور مریم؛ سیکلامِن؛ سیکلمه**

نگونسار ٢: *صفت.* نگمەسار؛ نوقمەسار؛ سەرابن؛ سەرنخوون؛ نوخمەسار؛ سەرنخوون؛ سەرنوخین؛ سەرەونوون؛ سەرەوعن؛ سەروخوار؛ سەربەرەخوار.

نگه / negah/ ☜ **نگاه**

نگهبان / negahbān، ـها؛ ـان/: *اسم.* پاسەوان؛ پاسبان؛ پاسەبان؛ پازگر؛ زیرەڤان؛ نگابان؛ نیاوان؛ جەزایەرچی؛ ئێشکچی؛ ئێشک‌گر؛ ئاگادار؛ چاودێر؛ چاوێر؛ چاوەدێر؛ دبدۆب؛ دبدب؛ نۆبەچی؛ نۆبەدار؛ نۆگەچی؛ ئەو کەسە چاوەدێری شوێنێکە: **نگاهبان**

نگهبانی / negahbānî/: *اسم.* پاسەوانی؛ پاسەبانی؛ قۆڵ؛ ئێشک؛ نگابانی؛ چاوەدێری: ١. کار یان پیشەی پاسەوان ٢. کاری پاسەوانی‌کردن ※ **نگاهبانی**

ـ نگهدار / negahdār/: *پیواژه.* *[گفتاری]* ـ پارێز؛ ـگر؛ ـ نگادار؛ ـ ڕاگر ‹جانگهدار: شوێن‌پارێز›: **ـ نگاهدار**

نگهداری / negahdārî/: *اسم.* ١. کار و ڕەوتی ڕاگرتن؛ هەڵگرتن ‹نگهداری پول در خانه کار درستی نیست: ڕاگرتنی پارە لە ماڵدا کارێکی دروست نیە› ٢. کەتوانی؛ پەرستاری؛ ئاگاداری؛ هاگاداری؛ پارێزەری؛ پارێزگاری؛ چاوەدێری؛ سەغبیری؛ سەرپەرشتی؛ سەرپەرستی؛ خوێداری؛ ئیمات؛ ئێوەت ‹نگهداری بچەها: چاوەدێری منداڵان› ٣. ئاگاداری؛ هاگاداری؛ سەغبیری؛ پاراستن و

کەڵـــتەکردنی شـــتێک (وەک مـــاڵ، ماشـــین، یەخەچاڵ و...) بۆ لە کەڵـک نەکـەوتن ‹هزینـەی نگهداری بـە عهـدەی صـاحبخانـه اسـت: خـەرجی ئاگاداری لە ئەستۆی خاوەنماڵدایە› ❋ **نگاهداری**

نگهداشـــتن / negahdāštan/: *مصـدر. متعـدی.* // **نگهداشـــتی:** ڕاتگـرت؛ **نگـەمـــی‌داری:** ڕادەگـری؛ **نگهـــدار:** ڕاگـــرە // ڕاگـــرتن: ١. هەڵـــگرتن؛ هێشـــتنەوە؛ ئاســـتەیوە؛ ئەوەئاســـەی؛ هێلشـــتن؛ دانـــان؛ هەلشـــتن؛ هشـــتن؛ هێشـــتن؛ هـــێلان؛ هێڵانەوە ‹برای بعد نگهداشتن: ڕاگرتن بـۆ دوایـی› ٢. بەرگرتن؛ وەرگێرتەی؛ وێستاندن؛ وەستاندن؛ ڕاوەســـتاندن؛ مـــدرنای؛ گلدانـــەوە؛ هەلشـــتن؛ هشـــتن ‹ماشـین را نگهـدار!: ماشـینەکە ڕاگـرە!› ٣. هێشتنەوە؛ ئاستەیوە؛ ئەوەئاسەی؛ هەلشـــتن؛ هشـــتن؛ هێشـــتن؛ هـــێلان؛ هێڵانـــەوە ‹سـر پـا نگهداشتن؛ ساکت نگهداشتن: بە سـەر پێـوە ڕاگرتن؛ بێدەنـگ ڕاگرتن› ٤. پاراســـتن؛ بـەڕێوە بـردن؛ سەرپەرشـتی‌کـردن؛ ئاگـاداری‌کـردن؛ هشـتن؛ هاگاداری‌کەردەی؛ وەی‌کەردەی؛ نگاداری‌کردن؛ نگا هێشتن؛ ئاگا لێ‌بوون ‹مملکت نگهداشتن: ولات پاراستن› ٥. ئاگاداری‌کردن؛ پاراستن؛ پارێزنەی؛ پارازتن؛ کەتوانی‌کردن؛ پایین؛ پێـوان ‹از آفـت و بلا نگهداشتن: لە ئازار و بەلا پاراستن› ٦. چاودێری کـردن؛ کـەتوانی کـردن؛ پێڕاگەیشـتن ‹بـاغ را نگهداشتن: لە باخ چاودێری کردن› ٧. پاراسـتن؛ پارازتن ‹حرمت کسی را نگهداشتن: ڕێـزی کەسـێک ڕاگرتن› ٨. پاراستن؛ هەڵـگرتن؛ شـاردنەوە ‹راز کســی را نگهداشـتن: ڕازی کەسـێک ڕاگـرتن› ❋ **نگاەداشتن**. هەروەها: **نگهداشتنی**

■ **صفت فاعلی: نگهدارنده** (ڕاگـر) / **صـفت مفعـولی: نگهداشته** (ڕاگـیراو) / **مصـدر منفـی: نگـەنداشـــتن** (ڕانەگرتن)

نگیراندن / nagîrāndan/ ☜ **گیراندن**

نگین / negîn ، ـها/: *اسم.* نگـین؛ نقـیم؛ نقـێم؛ قـــاش؛ خـــاش؛ قـــاژ؛ نەقیمـــە؛ مۆرخانـــە؛ قاشەئەنگوســـتیلە؛ بـــەردی ڕازاوەی ســـەر ئەنگوستیلە (یان خشڵی‌تر وەک گوارە و ملوانکە).

نلافیدن / nalāfîdan/ ☜ **لافیدن**

نلرزاندن / nalarzāndan/ ☜ **لرزاندن**

نلرزیدن / nalarzîdan/ ☜ **لرزیدن**

نلغزاندن / nalaqzāndan/ ☜ **لغزاندن**

نلغزیدن / nalāqzîdan/ ☜ **لغزیدن**

نلقیدن / nalaqqîdan/: [فارسـی/ کـردی/ فارسـی] ☜ **لقیدن**

نلمباندن / nalombāndan/ ☜ **لمباندن**

نلمیدن / nalamîdan/ ☜ **لمیدن**

نلندیدن / nalondîdan/ ☜ **لندیدن**

نلنگیدن / nalangîdan/ ☜ **لنگیدن**

نلولیدن / nalûlîdan/ ☜ **لولیدن**

نلهیدن / nalehîdan/ ☜ **لهیدن**

نلیسیدن / nalîsîdan/ ☜ **لیسیدن**

نم / nam/: *اسم.* نم؛ نەم؛ شە؛ شـێ؛ شـی؛ شـۆ؛ وت؛ هوت؛ هـووت؛ هلـمدو؛ مـچ؛ چـام؛ مچـەو؛ تربووس؛ دەلانە؛ ڕەوا؛ نێ؛ لـەزم؛ هێمـی؛ هێـو؛ هێوی؛ هێوایی؛ هێوێتی؛ هێمـێتی؛ تەڕاییـەکی کەم.

▣ نم پس ندادن: *[مجـازی]* تووک لـێ‌نەبوونـەوە؛ موو لێ‌نەکنیانەوە؛ ئاو لە دەست نەتکان؛ چـی لێ هەڵنەوەرین ، نەخوازە لە بـەر ڕژدی ‹هـر چه اصرار کردم نم پس نداد: هـەرچێ پـێم داگـرت نووزی لێ نەبووەوە›.

نم دادن: نم دان؛ شۆکێشان؛ نمکێشـان؛ شـە هەڵێنان؛ نم دەی/ دای؛ شـۆرە ئاسـەی؛ شـۆ ئاســتەیرە؛ تــەڕایی دان ‹دیـوار نـم داده بـود: دیوارەکە نمی دابوو›.

نم داشتن: نم/ تەڕایی هەبوون؛ نم بیـەی؛ نم/ نمدار/ شەدار بوون ‹هنوز خشک نشده، کمـی نـم دارد: هێشتا ویشک نەبۆتەوە، کەمێ نمی هەیە›.

نم زدن: نمدان؛ نەماندن؛ نم لێدان؛ تەڕکردن؛ نماندن ‹نم زدم، گذاشتم زیـر تشـک صـاف بشـود:

نمی‌دا، نامە ژێر دۆشەکەکە ساف بێ›.
نم کردن: *[مجازی]* ئاو کردنە پا؛ بە زمانلووسی و زمانبازی، خەڵک فریو دان و کردنە یاری خۆ.
نم کشیدن: نم/ شۆ/ شە کێشان؛ نمکێشتەی؛ شە هەڵێنان؛ هووت ئانتش ‹کتابها توی زیرزمین نم کشیده بود: کتێبەکان لە ژێر زەویدا شەیان کێشابوو›.

نما [1] / nemā, namā ، ـها/: *اسم.* ڕووکار؛ دەمکار؛ نما؛ دیمەن؛ بەرجەوەنی لای دەرەوەی خانووبەرە، بەتایبەت ئەو لایەی دەڕوانێتە سەر کۆڵان و دەرگای لە سەرە.

نما ـ [2]: *پیشواژە.* ۱. نما ـ؛ سەر بە ڕووکاری شتێک ‹نماشویی: نماشۆری› ۲. نوێن ـ؛ نیشان ـ؛ نواندنی شتێک ‹نماگر: نوێنەر›.

ـ نما [3]: *پیواژە.* ـ نوێن؛ ـ نوان؛ ـ نما: ۱. شاندەر؛ نیشاندەر ‹قبله‌نما: قیبلەنوێن› ۲. ـئاسا؛ وەک؛ وەکی ‹دشمن دوست‌نما: دژمنی دۆستنما›.

ـ نمائی / nemā'î, namā'î/ ☜ **ـ نمایی**

نمابر / nemābar/ ☜ **دورنگار**

نماد / nemād, namād, nomād ، ـها/: *اسم.* نیشانە؛ نوێنە؛ نمانا؛ دیاردە؛ دروشم ‹صلیب نماد مسیحیت است: خاچ نیشانەی مەسیحیەتە›.

نمادگرا / nemādgerā, namād-, nomād- ، ـها؛ ـیان/: *اسم.* نماناواز؛ نیشانەخواز؛ نموودەخواز؛ نماناگر؛ سەمبولیست: ۱. لاگری شێوازی سەمبولیک دە هونەردا ۲. سەر بە نماناوازی.

نمادگرایی / nemādgerāyî,namād-,nomād-/: *اسم.* نماناوازی؛ نیشانەخوازی؛ نماناگری؛ نموودەخوازی: ۱. هونەری لە کار هێنانی نمانا و نیشانە، بەتایبەت کەڵکگرتن لە شتی دیار و ئاسایی بۆ دەربڕینی مانایەکی نادیار و چەتوون ۲. شێوازێکی هونەری بۆ دەربڕینی ڕاستی و بار و دۆخی ئارمانجی و نادیار ۳. کاری کەڵک وەرگرتن لە نیشانەگەلی باو بۆ شاندانی بوونەوەرانی ئاسمانی.

نمادی / nemādî, namādî, nomādî/ ☜ **نمادین**

نمادین / nemādîn, namādîn, nomādîn/: *صفت. [ادبی]* نمانایی؛ نیشانەیی؛ سەمبولیک: ۱. بە تایبەتمەندی کەڵک گرتن لە نمانا و نیشانەوە ۲. لە خۆگری نمانا و نیشانە ۳. بە چۆنیەتی و تایبەتمەندی نیشانەییەوە ‹اندیشەی نمادین: بیری نمانایی› ✻ **نمادی**

نماز / namāz ، ـها/: *اسم.* نوێژ؛ نڤێژ؛ نمێژ؛ نەماژ؛ نۆژ؛ نێژ؛ مێژ؛ نەماج؛ نما؛ نمێ: ۱. ئایینی تایبەتی موسوڵمانان بۆ سکاڵا لەگەڵ خوادا بە خوێندنی حەمد و سوورە و چەند دۆعای‌تر هاوڕی لەگەڵ ڕاوەستان و چوونە ڕکوع و سوجدەدا ۲. ڕاز و نیاز لەگەڵ خودا.

▣ نماز آیات: نوێژی ئایات؛ نوێژێکی تایبەت لە کاتی ڕووداوە نائاساییەکانی سروشت (وەک بوومەلەرزە و مانگ و خۆرگیران).
نماز استسقا: نوێژە بارانە؛ نڤێژا بارانێ؛ نوێژی دوو ڕکاتی لە کاتی وشکەسالی و بێبارانیدا، بۆ هاتنی باران.
نماز تراویح: تەراویح؛ نوێژی تایبەت بە شەوانی مانگی ڕەمەزان.
نماز جماعت: نوێژی جەماعەت؛ نوێژی بە کۆمەڵ لە پشتەسەری پێشنوێژەوە.
نماز جمعه: نوێژی جومعە؛ نوێژی هەینی؛ نوێژی جەماعەتی ڕۆژی هەینی کە خەڵک لە شوێنێکی شار یان گونددا دەیخوێنن.
نماز خفتن ☜ **نماز عشا**
نماز شکسته: قەسر؛ نوێژی ڕێبواران کە چوار ڕکات بە دوو ڕکات دەخوێنن.
نماز عشا: نوێژی شێوان؛ نوێژی خەوتنان؛ نوێژ عیشا؛ نوێژی ئاخری شەو کە چوار ڕکاتە: **نماز خفتن**. هەروەها: **نماز صبح؛ نماز ظهر؛ نماز عصر؛ نماز مغرب**

نماز میت: نـوێژی مـردوو؛ نـوێژێ کـه پـێش ناشتنی مردووی موسوڵمان دەخوێنرێ.

◘ نماز خواندن: نوێژ خوێندن؛ نۆژ خۆندن؛ نوێژ کردن؛ نما وەنەی/ وانتەی: **نماز گزاردن** *[ادبی]*

نماز گزاردن ☜ **نماز خواندن**

نمازخانه / namāzxāne ، ـها/: *اسم.* نوێژخانـه؛ نوێژگه؛ دیوی تەرخان‌کراو بۆ نوێژ خوێندن.

نمازخوان / namāzxān ، ـها/: *اسم.* نوێژخـوێن؛ نوێژکـەر؛ نماکـەر؛ ئـەوی بـە نـوێژ خوێنـدن ڕاهاتووە.

نمـــازگـزار / namāzgozār ، ـــها؛ ـان/: *اســم.* نوێژکەر؛ نوێژخوێن؛ نڤێژکەر؛ مێژکەر؛ نماکەر.

نماسـازی / nemāsāzî/: *اسم.* نماکـاری؛ کـار و ڕەوتی دروست‌کـردن و ڕازاندنـەوەی ڕووکـاری خانووبەرە ‹این سنگ در نماسازی کـاربرد دارد: ئـەم بەردە بۆ نماکاری بەکەڵک دێ›.

نماسیدن / namāsîdan/ ☜ **ماسیدن**

نمـاگر / nemāgar ، ـها/: *اسم.* شاشـە؛ پـەڕەی شاندان.

نمالیدن / namālîdan/ ☜ **مالیدن**

نمـــام / nammām/: [عربـی] *صـفت.* تێچـێن؛ بەزاجکـەر؛ شـەیتانی‌کـەر؛ دووزمـان؛ دووزبـان؛ بەکرۆک؛ چوولوو؛ دۆقلمەر؛ نێوان‌تێکدەر.

نماندن / namāndan/ ☜ **ماندن**

نماهنگ / namāhang ، ـها/: *اسم.* کلیپ؛ پاژێکی مووسیقایی کە دەگەڵ وێنەدا بلاو دەکرێتەوە.

نمایان / nemāyān, namāyān/: *صفت.* ١. دیـار؛ ئاشکرا؛ خویا؛ منامنا؛ منێ؛ ڕیـچ؛ پەیـدا ‹مـاه در گوشەی افق نمایان بود: مانگ لە گۆشەی ئاسۆوە دیار بوو› ٢. گرینگ؛ زەق؛ بەرچاو ‹کار نمایان: کـاری گرینگ›.

نمایانـــدن / nemāyāndan, namāyāndan/: *مصدر متعدی.* // **نمایانـدی:** ڕاتنوانـد؛ **مـی نمایـانی:** ڕادەنـوێنی؛ **بنمایـان:** ڕابنوێنـە// ڕانوانـدن؛ ڕانـان؛ ناوتش؛ ناوایش؛ ئرمانەی؛ ئەرمانای؛ مۆژنـایش؛ نوڤـاندن: ١. نیشـان دان؛ نمـان؛ شـاندان؛ دای نیشان ٢. دەرخستن؛ ئاشـکرا کـردن؛ وسـتەی سارا. هەروەها: **نمایاندنی**

■ صفت فاعلی: **نماياننده** (ڕانوێنەر)/ *صفت مفعولی:* **نمايانـــده** (ڕانـوێنراو)/ **مصـدر منفـی: نَنمایانـــدن** (ڕانەنواندن)

نمایانگر / nemāyāngar, namā-/: *صفت.* شاندەر؛ نیشاندەر؛ خویاکەر.

نمایش / nemāyeš, namāyeš/: *اسم.* نمـایش: ١. کار و ڕەوتی شـاندان؛ نیشـاندان؛ پیشـاندان ‹نمایش بدن لخت: نمایشی لەشی ڕووت› ٢. ڕانان؛ کارێک بۆ سەرنج ڕاکێشـانی خەڵـک ‹خـودش را نمایش می‌دهد: خۆی ڕادەنـێ› ٣. شـانۆک؛ شـانۆ؛ هونەری ڕانانی چـیرۆک و ڕووداوان ‹هنرپیشـەی نمایش: شانۆیاری شانۆک› ٤. /ـها؛ ـات/ شانۆ؛ کـار یـا ڕەوتی بـەڕێوە بـردن و هێنانـە سـەر نیـاری شانۆک ‹اجرای نمایش: بەڕێوە بردنی شانۆ›.

◙ نمایش تراژدی ☜ **تراژدی ـ ١**

نمـایش تشـدید مغناطیسـی: .M.R.I، شـێوە کارێک بۆ دیتنی ناوەوەی ئەندامانی لەش.

نمایش روحوضی: شانۆی ڕووحەوزی؛ شـانۆی کـۆنی زۆرتـر گاڵـتە و حەنـەک بـە سـاز و ئاوازەوە، تایبەتی زەمـاوەن جێـژن و میـوانی گەورە.

نمایش عروسکی: بووکەشانۆ؛ شـانۆی وەویلـە؛ هەر کام لە شێوە جۆراجۆرەکانی شـانۆگێـڕان بە وەویلکە و لەیستۆک.

◘ نمایش دادن: نیشان دان؛ خستنە بەر چاو.

بە نمایش گذاشتن: ڕانان؛ نوانـدن؛ پیشـاندان؛ نیشان دان؛ شاندان.

نمایش‌سـرا / nemāyeššarā, namāyeš- ، ـهـا/: *اسـم.* شـانۆخانە؛ تماشـاخانە؛ یانـەی شـانۆک؛ تەلاری تەئاتر.

نمایشگاه / nemāyešgāh, namāyeš- ، ـها/: *اسم.* نمایشگا؛ پیشانگە؛ نیشانگە؛ ڕانگە؛ تەواشـاخانە؛

جێگەی ڕانان ‹نمایشگاه اتومبیل؛ نمایشگاه نقاشی: نمایشگای ماشین؛ پیشانگەی نەقاشی›.

نمایشگر / nemāyešgar, namāyeš- ، ـان/: اسم. ۱. شانۆکار. هەروەها: **نمایشگری** ۲. نیشاندەر؛ مانیتۆر؛ شاشە؛ پەڕەی شاندان.

نمایشنامه / nemāyešnāme, namāyeš- ، ـها/: اسم. شانۆنامە؛ چیرۆکی شانۆ ‹نمایشنامەی هملت روی صحنه است: شانۆنامەی هاملت لە سەر نیارە›.

نمایشنامەنویس / nemāyešnāmenevîs, namāyeš- ، ـها؛ ـان/: اسم. شانۆنامەنووس؛ ئەو کەسەی چیرۆک بۆ شانۆ دەنووسێ ‹شکسپیر نمایشنامەنویس نامدار انگلیسی: شکسپیر شانۆنامەنووسی بەناوبانگی ئینگلیسی›.

نمایشی / nemāyešî, namāyešî/: صفت. شانۆیی؛ سەر بە شانۆ ‹هنرهای نمایشی: هونەرگەلی شانۆیی›.

نمایندگی / nemāyandegî, namāyandegî/: اسم. نوێنەرایەتی؛ بریکاری: ۱. کاری نوێنەر ‹نمایندگی تهران را داشت: نوێنەرایەتی تارانی هەبوو› ۲. چۆنیەتی و دۆخی بریکار بوون ‹به نمایندگی انتخاب شد: بۆ بریکاری هەڵبژێردرا› ۳. /ـها/ نووسینگە و شوێنی کاری نوێنەر ‹نمایندگی فروش چرخ خیاطی: نوێنەرایەتی فرۆشی چەرخی دروومان›.

نماینده / nemāyande, namāyande ، ـها؛ ـگان/: اسم. نوێنەر؛ بریکار؛ جێدار؛ نوێنە؛ نووینە؛ بەرکەیە: ۱. ئەو کەسە لە لایەن دەستە، تاقم یان کۆمەڵێکەوە بۆ بەشداری لە کۆڕ، ئەنجومەن یان لێژنەیەک هەڵدەبژێردرێ تا دەمڕاست و پارێزەری بەرژەوندی وان بێ ‹نمایندەی مجلس: نوێنەری ئەنجومەن› ۲. ئەو کەسە لە لایەن کەس یان دامەزراوەیەکەوە بۆ خزمەت بە خۆیان هەڵدەبژێردرێ ‹نمایندەی بازرگانی؛ نمایندەی سیاسی: نوێنەری بازرگانی؛ بریکاری ڕامیاری›.

نمایه / nemāye, namāye ، ـها/: اسم. ناونامە؛ پێڕستێ لە ناوی کەسان، جێگاکان و... کە بە گوێرەی دوزەنەیەکی تایبەتی (وەک ڕیزی ئەلفوبێ) لە سەرەتا یان زۆرتر لە دوایی کتێبەوە دێ.

ـ نمایی / nemāyî, namāyî/: پیواژه. ـ نوێنی؛ ـ نمایی؛ ـ نوایی؛ ڕانان؛ نواندن ‹خودنمایی؛ درشتنمایی: خۆنوێنی؛ درشتنمایی›: **ـ نمائی**

نمبند / namband ، ـها/: اسم. نمگر؛ شێگر؛ ماک یان بەرهەمێک بۆ بەرگری لە نم.

نمچینی / namčînî/: اسم. نمکێشی؛ نمچنی؛ دۆخی هەڵمژینی هەڵم و بۆقی هەوا لە برێ شتدا.

نمد / namad ، ـها/: اسم. لباد؛ لبا؛ لوا؛ لۆپ؛ لەوا؛ لەبو؛ نەوگ؛ نەوو؛ نمەد؛ لمەد؛ کولاو؛ کولاڤ؛ تات؛ تاتی؛ یان؛ تەحت؛ لێی: ۱. بەرگنی پەستواو بۆ ڕایەخ، فەرەنجی، کڵاو و... ۲. مووکیت یان قوماشئاسایەک کە بە ڕیشاڵی دەسکرد و لە کارخانە دروست دەکرێ.

▣ نمدی آفتاب کردن: [مجازی] پایەک داکێشان؛ وچانێک دان؛ هەل و دەرفەتێک بۆ حەسانەوە دەس خستن.

از این نمد کلاهی رسیدن: [مجازی] لەم خەرمانە خەلەیەک بردن؛ لە بەرهەم و داهاتی کارێک بەش بردن ‹حواست باشد به ما هم از این نمد کلاهی برسد: وریا بە ئێمەش لەم خەرمانە خەلەیەک بدەن›.

نمدار [1] / namdār/ ☜ **زیرفون**

نمدار [2]: صفت. [گفتاری] نماوی؛ نمدار؛ شێدار؛ شەدار؛ نمسار؛ هێتە؛ هووتن؛ شۆدار ‹پارچەی نمدار: قوماشی نماوی›.

نمدزین / namadzîn ، ـها/: اسم. نەرمەزین؛ وەرزین؛ نمەدزین؛ مەعرەکە؛ گردەڵە؛ ئارەقگیری بن زین.

نمدمال / namadmāl ، ـها؛ ـان/: اسم. بگێڕ؛

نەوگ‌ماڵ؛ کەچەچی؛ لەبوچی؛ کولاڤ‌کەر؛ ئەو کەسەی بەرگن دەپەستێوی و دەیکاتە لبار.
هەروەها: **نمدمالی**

نمدی / namadî ، ـها/: *صفت.* لبادی؛ نەوگی؛ نمەدی؛ کولاوی؛ تەحتی: ۱. لە نمەد ‹کلاه نمدی: کلاوی لباوی› ۲. وەک نمەد ‹موکت نمدی: موکیتی نمەدی›.

نمرات / nomarāt/: [معرب] جمعِ ☜ **نُمره**

نمردن / namordan/ ☜ **مردن**

نمره / nomre ، ـها؛ نُمرات/: [معرب از ایتالیایی]/*اسم.* نمرە: ۱. ژمارە ‹نمرەی عینک: ژمارەی چاویلکە› ۲. نیشە؛ ژمارەیێ کە ڕادەی زانیاری، فێرکاری یان لێهاتوویی خوێندکاران نیشان دەدا ‹نمرەی ادبیاتش همیشه ۲۰ بود: نمرەی ویژەی هەموو جارێک ۲۰ بوو›.

◙ نمرەی تک: نمرەی تەک؛ نمرەی ژێر ۱۰.

◘ نمره آوردن: نمره هێنان/ هاوردن/ گرتن؛ نیشه هێنان ‹در هنر نمره نیاورد: لە هونەردا نمرەی نەهێنا›.

نمره دادن: نمره دان: ۱. دیاری‌کردنی نمرەی وانە ‹نمرەی همەی بچەها را دادەام: نمرەی هەموو قوتابیانم داوە› ۲. پێدانی نمرەیەک زۆرتر لەو ڕادەیە کە شیاوی خوێندکار یان قوتابیە ‹فشار آوردند که به او نمره بدهم: زۆریان هێنا نمرەی پێ بدەم›. هەروەها: **نُمره گرفتن**

نمس / nems ، ـها/: [عربی]/*اسم.* بانەوانک؛ بان‌بانکە؛ بانبانک؛ مریشکخۆرە؛ گیانەوەرێکە وەکوو دەڵەک، بە قەد پشیلەیەک، مریشک و مار و هێلکە دەخوا.

نم‌سنج / namsanc ، ـها/: *اسم.* نم‌پێو؛ شێ‌پێو: **رطوبت‌سنج**

نمط / namat ، ـها/: [عربی]/*اسم.* [ادبی] شێوە؛ شێواز؛ تەرز؛ پێ‌ودان؛ زێ ‹گر تو قرآن بدین نمط خوانی/ ببری رونق مسلمانی: ئا بەم شێوە ئەتۆ قورئان بخوێنی/ موسوڵمانیش لە دینی دەتارێنی›.

نمک / namak/: *اسم.* خوێ؛ نمەک؛ مەک؛ مەکی: ۱. خێ؛ خوا؛ خوە؛ خوەی؛ پێکهاتەیەکی بلۆری لە کلورووری سودیوم، بە ڕەنگی سپی و تامی سوێرەوە کە بە زۆری لە سروشتدا دەست دەکەوێ و تامێ چێشتە: **نمک طعام** ۲. ـها/ [شیمی] هەر یەکە لەو ماکانەی لە کاردانەوەی نێوان ئەسید و بازدا بەرهەم دێن ۳. [مجازی] تام؛ دانستە و چۆنیەتێکی لەبار و بەردڵ، کە حەز و سەرنجی خەڵک ڕادەکێشێ.

◙ نمک طعام ☜ **نمک ـ۱**

◘ نمک بر/ به زخم کسی پاشیدن: [کنایی] زام/ برینی کەسێک کولاندنەوە؛ لە سەر زگی کەسێ هەڵپەڕین؛ زۆرترکردنی ئازار و ڕەنجی کەسێک ‹نخواستم نمک بر زخمش بپاشم: گەرەکم نەبوو زامی بکولێنمەوە›.

نمک پاشیدن: خوێ‌کردن؛ خوێ پێوەکردن؛ مەک‌کەردەی/ شەی/ شانای؛ خوێ/ نمەک پژاندن.

نمک خوردن و نمکدان (را) شکستن: [کنایی] نان خواردن و سفرە دڕین؛ ئاو واردەی و گۆزەڵێ مارەی؛ ناسپاسی‌کردن.

نمک داشتن: [مجازی] بەتام و خوێ بوون؛ مەکین بیەی؛ دلگر بوون؛ لە بەر دڵان بوون.

نمک ریختن: [تعریض] خۆ بێ‌تام‌کردن؛ گاڵتەی نابەجێ و بێ‌مانا کردن.

نمک زدن: نمەک/ خوێ پێوەکردن؛ خوێ لێدان؛ خوێ‌کردن ‹نمک بزنی خوشمزه‌تر می‌شود: خوێی سوەکەی خۆشتر دەبێ›

نمکاهی / namkāhî/: *اسم.* کزری؛ دۆخی کەم بوونەوەی تەڕایی زەوی بە هۆی هەڵم و بۆقی گژ و گیا.

نمک‌به‌حرام / namakbeharām ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* [گفتاری] نمەک‌بەحەرام؛ نمەک‌کوێر؛ سپلە؛ بێ‌ئەمەگ؛ بەدنمەک؛ پێ‌نەزان.

نمک‌پـاش / namakpāš ، ـهـا/:/اسم. خوێـدان؛ خـوادان؛ نمەکـدان؛ دەفـری چکۆلـەی زۆرتـر گرۆڤەری بە کلاوەی کون-کونەوە، بۆ خوێ پێوە کردن.

نمک پرورده / namakparvarde/:/اسم. نـانخۆر؛ نمەک‌پەروەردە؛ ئـەوەی بـۆ ماوەیـەک میـوانی دلۆڤانی، چاکە و میوانداری یەکێکی‌تر بوویێت.

نمکخواه / namakxāh/ ☜ **نمکدوست**

نمکـدان / namakdān ، ـهـا/:/اسـم. خوێـدان؛ نمەکدان؛ مەکدان؛ خوێ‌دانک؛ خوادان؛ دەفری چکۆلەی جێ خۆی بۆ سەر سفرە.

نمکدوست / namakdûst/: صفت.[گیاه‌شناسی] خوێواز؛ نمەکواز؛ لێهاتوو بۆ هەڵـکردن و گەشـە کردن لە شۆرەزاردا: **نمکخواه**

نمکرده / namkarde ، ـها/:/اسم.[گفتاری] ماشقە؛ دۆس؛ کچ یان ژنێ کە بە نهێنی هاوجێی پیاوێ دەکا.

نمکزار / namakzār ، ـها؛ ـان/:/اسم. خێ‌بەنـدان؛ خوێڵین: ۱. دەشتێ (وەکوو تەختایی رووبـار یـان گۆمێکی وشکەوبووی کۆن) کە خـوێ داپۆشـیوە ۲. شـۆرەکات؛ شـۆرەک؛ شـۆراخ؛ شـۆرەزار؛ شامات؛ دەشتێ کە خاکەکەی خوێی تێدایە.

نمک‌سنج / namaksanc ، ـها/:/اسم. خـوێ‌پێـو؛ نمـەک‌پێـو؛ کەرسـتەیەک بـۆ هەڵسـەنگاندنی رێژەی خوێ لە نموونەیەکدا.

نمکسـود / namaksûd/: صـفت. خـوێکراو؛ نـیم‌نمـەک؛ نمـەک لێـدراو؛ خـوێ پێـوەکراو (خۆراک) بە مەبەستی نمچن‌کردن و بەرگری لە سەرهەڵدان و گەشەی میکرۆب.

نمـک‌گیـر / namakgîr/: صفت. نمـەک‌گـیر؛ گیرۆدە بە هۆی ئەمەگناسی لە ئاست چاکـەی کەسێکدا.

نمک‌نشناس / namaknašnās ، ـها؛ ـان/: صفت. [گفتـاری] نەمـەک‌نـەناس؛ نمـەک‌کـوێر؛ نمەک‌مەشناس؛ ناسـپاس؛ سپلـە؛ بـێ‌ئەمـەگ؛ پێ‌نەزان.

نمکی / namakî ، ـهـا/:/اسم.[گفتاری] کۆنەسـێن ‹این خرت‌وپرت‌ها را بده نمکی ببرد: ئەم خرۆپرانە بدە کۆنەسێن بیبا›.

نمکی : صفت. ۱. سوێر؛ سۆڵ؛ شۆر ۲. بە هـۆی لـە نـاو خوێـدا بـوون، وەک خـوێ هەڵـگەڕاو ۳.[گفتاری] مـەکین؛ نمـەکین؛ خـوێن‌شـیرین؛ ڕەزاسووک.

نمکیدن / namekîdam, namakîdan/ ☜ **مکیدن**

نمکـین / namakîn/: صـفت.[ادبـی] نمـەکین؛ خـوێن‌شـیرین؛ لەبـەردڵان؛ مـەکین؛ جـوانی دڵکێش.

نمگیـر / namgîr/:/اسم. نمگـر؛ شـێگر؛ بـە تایبەتمەندی گرتنی نمەوە: **رطوبت‌گیر**

نمگیری / namgîrî/:/اسم. نمگری؛ شێگری؛ کار و ڕەوتی هەڵمژین و وەخۆ گرتنی ئاو و هەڵـمی دەور و بەر: **رطوبت‌گیری**

نمناک / namnāk/: صـفت. شـێدار؛ نمـاوی؛ نمسار؛ نمـدار؛ نمـین؛ نمـرچ؛ شـەدار؛ شـۆدار؛ هیوی؛ نمناک ‹اتاق نمناک؛ لباس نمناک: دیـوی نمدار؛ جلی نمداری›.

نم ـ نم / namnam/:/اسم. نمە ـ نمـە؛ نم ــ نم؛ نمـەنم؛ نم‌نمـە؛ نمـەناز؛ نمـەنوڵ؛ ڕەشـیش؛ خوناوکە؛ خوناڤ؛ خوناو؛ وەشت؛ تووکە؛ ڕشێنە؛ تووکـەتووک؛ بارشـتی کـەم‌کـەم و لەسـەرخۆ ‹نم ـ نم باریدن: نمە ـ نمە بارین›.

نم‌نما / namnemā ، ـهـا/:/اسـم. شـێ‌نـوێن؛ ئامرازێک بۆ پیشان دانی ڕادەی نم و بان و خوار کردنی لە هەوادا.

نم‌نمک / namnamak/: قید. نەرمـە ــ نەرمـە: ۱. هێدی ـ هێدی؛ ئارام ـ ئارام ‹ نم‌نمک صـدای تاری می‌آمد: دەنگی تارێک نەرمە ـ نەرمە دەهـات› ۲. لەسەرخۆ؛ بە ئارامی؛ بە ئەسپایی؛ وەسـپایی؛ شێنەی؛ وەش ـ وەش؛ بـە هێـدیکایی ‹ نم‌نمک

می‌رفتیم: لەسەرخۆ دەچووین›.

نمو / nemov(v)/: اسم. گەشە؛ وەرار: ١. خیف؛ خێزیان؛ فەراژی؛ فراژی؛ ڕەوتانەی گەورە بوون؛ هەراش بوون؛ گەشە کردن؛ گر بوون؛ فراژ بوون؛ هەڵدان؛ بووژان؛ بە خۆدا هاتن؛ سەر دەرهێنان و بالا کردن ‹نمو درخت: گەشەی دار› ٢. زۆر بوون؛ زیا کردن؛ پەرە سەندن ‹نمو جمعیت: زۆر بوونی جەماوەر›.

نمود / nemûd, nomûd/: اسم. نموود؛ نموو: ١. ڕەوتی کەوتنە بەرچاو؛ دەرکەوتن و سەرنجڕاکێش بوون ‹به تدریج کارش نمود پیدا کرد و دیگران متوجه ارزش آن شدند: نەختە ــ نەختە کارەکەی نموودی هێنا و خەڵک بایەخیان زانی› ٢. بەرچاوی؛ سەرنجڕاکێشی ‹اینجا نمود ندارد باید بالاتر برود: لێرە بەرچاوی نیە دەبێ بچێتە سەرترەوە›.

نمودار[1] / nemûdār، ـها/: اسم. ١. خشتە؛ نوانە؛ گەلالەی خەتی بۆ دەربڕینی پێوەندی نێوان پاژگەلی گەلالەیەک ٢. **شاخص ــ١**

نمودار[2]: صفت. ١. نوێنەر؛ نیشاندەر؛ پیشاندەر؛ شاندەر؛ ناسێنەر ‹این عمل نمودار بزدلی است: ئەمکارە نیشاندەری ترسەنۆکیە› ٢. دیار؛ ئاشکرا؛ خویا؛ بەرچاو.

نمودن / nemûdan, nomûdan/: مصدر. متعدی. لازم. [ادبی] // **نمودی**: نواندت؛ **می نمایی**: دەنوێنی؛ **بنما**: بنوێنە// □ متعدی. ١. نواندن؛ نیشاندان؛ پیشاندان؛ شاندان؛ لە بەرچاو ڕانان؛ مۆژنایش؛ ئرمانەی؛ ئەرمانەی ‹راه نمودن: ڕێگا نواندن› □ لازم. ٢. دان؛ کردن ‹سعی نمودن: هەوڵدان›. هەروەها: **نمودنی**

■ صفت فاعلی: **نماینده** (نوێنەر)/ صفت مفعولی: **نموده** (نوێنراو)/ مصدر منفی: **ننمودن** (نەنواندن)

نمور / namûr/: صفت. [گفتاری] نمین؛ نمناک؛ نمدار؛ شێدار؛ نمسار؛ شۆدار؛ هوتن.

نمونک / nemûnak، ـها/: اسم. ماکێت.

نمونە[1] / nemûne, nomûne، ـها/: اسم. نموونە؛ نمانا؛ نموودە؛ نمینە؛ نمانە؛ نەموچ؛ نمووج؛ نمووچ؛ نەمووش: ١. پاژ یان ڕێژەیەک لە کۆمەڵێ، بۆ پیشاندان و لێکدانەوەی چۆنیەتی کۆمەڵەکە ‹برایمان نمونە بیاورید تا بررسی کنیم: نموونەمان بۆ بێنن تا لێکی دەینەوە› ٢. کەس یان شتێک کە ناسێنەری تاقم، دەستە یان جۆرێکی دیاریکراوە ‹نمونەی انسانیت: نمانەی مرۆڤایەتی› ٣. بەشێکی کەم لە جەماوەرێکی ئاماری کە لە دانستەکانی دەکۆڵنەوە تا ئەمجار لەمەڕ گشت کۆمەڵەکەوە زانیاری دەست بخەن ‹نمونەی آماری: نمانەی ژمێرکۆیی› ٤. ئەو شتە وا کۆمەڵە شتێکی هاوجۆری لە ڕوو دروست دەکەن ‹این کفش‌ها را از روی نمونەی ایتالیایی دوختەایم: ئەم کەوشانەمان لە ڕووی نموونە ئیتالیاییەکەی دووریوە› ٥. دەقێک لە نووسراوی پیتچن‌کراو بۆ هەڵەگرتن ‹نمونەی اول خیلی پرغلط است: نموونەی یەکەم هەڵەی زۆرە›.

نمونە[2]: صفت. وێنە؛ نوێنەک؛ نمێنەک؛ گرۆبەر؛ سەرمەشق؛ خاوەن تایبەتمەندیەکی وا کە ببێتە پێوەر بۆ دیتران ‹زن نمونە: ژنی نموونە›.

نمونەبرداری / nemûnebardārî، ـها/: اسم. [پزشکی] نموونەهەڵگری؛ بیوپسی؛ کار و ڕەوتی هەڵگرتنی پاژێکی پچووک لە شانەیەکی زیندوو (وەک ئێسک، ماسوولکە و...) بۆ توێژینەوەی ورد و جێ‌متمانە.

نمونەخوان / nemûnexān، ـها؛ ـان/: اسم. هەڵەچن؛ هەڵەگر؛ ئەوەی نموونەی چاپی دەخوێنێتەوە و هەڵەکانی لێدەگرێ. هەروەها: **نمونەخوانی**

نمونەگیری / nemûnegîrî، ـها/: اسم. نموونەگری: ١. کار و ڕەوتی کۆکردنەوەی هێندێک نموونە لە ئەندامانی کۆمەڵەیەک بۆ لێکدانەوەی دانستەکانی ئەو کۆمەڵە ٢. [پزشکی] کاری هەڵگرتنی نموونەیەک لە خوێن، میز

و...ی نەخۆش بۆ تاقیکاری بژیشکی.
نموونەوار / nemûnevār/: *صفت.* وەک نموونـە؛ بۆ نموونە ‹چند مورد را نمونەوار ذکر مـی‌کـنم: چەنـد بابەت وەک نموونە ناو دەبەم›.
نمیراندن / namîrāndan/ ☜ **میراندن**
نازیدن / nanāzîdan/ ☜ **نازیدن**
نالیدن / nanālîdan/ ☜ **نالیدن**
نر / nonor ، ـها/: *صفت.* بیـانووگر؛ بیـان‌کـواز؛ بیانگ‌واز؛ گوێ‌نـەبیس و وازوازی بـە هـۆی بـە دەمەوە دانی دیتران.
نشاندن / nanešāndan/ ☜ **نشاندن**
نشستن / nanešastan/ ☜ **نشستن**
ننـگ / nang ، ـهـا/: *اسم.* شـوورەیی؛ شـوورە؛ کەترە؛ سەرشۆڕی؛ نەنگ؛ عـەیب؛ عـار؛ مایـەی ئابڕوو چوون.
▣ **ننگ آمدن**: *[گفتاری]* پێ عەیب بوون؛ شـەرم هاتن ‹ننگش می‌آمد بگوید از چه خـانوادەای اسـت: پێی عەیب بوو بیژێ لە چ بنەماڵەیەکە›.
ننـگ بسـتن: تۆمـەت دان؛ ناونیتکـە لـێ‌دان/ لێ‌نان.
ننـگ داشـتن: شـەرمەزار بـوون؛ خەجاڵـەت کێشان.
ننگ کردن: کـەتن‌کـردن؛ کـاری ناشـیرین و ئابڕووبەرە‌کردن.
ننگ‌آور / nangāvar/ ☜ **ننگین**
ننگاشتن / nanegāštan/ ☜ **نگاشتن**
ننگبار / nangbār/ ☜ **ننگین**
نگریستن / nanegarîstan/ ☜ **نگریستن**
ننگـین / nangîn/: *صفت.* نـەنگین؛ ئابڕووبـەر؛ ئابڕووبـەرە؛ ناشـیرین؛ هـۆی شـەرمەزاری، سەرشۆڕی و بێ‌ئابڕوویی ‹عمل ننگین: کـردەوەی نەنگین›. هەروەها: **ننگ‌آور؛ ننگبار**
ننمایاندن / nanemāyāndan/ ☜ **نمایاندن**
ننمودن / nanemûdan/ ☜ **نمودن**
ننـو / nanû ، ـهـا/: *اسم.* هـەلۆرک؛ هەلۆرکـە؛ هالێن؛ چەمچیر؛ لەیلوک؛ دەیـدەک؛ دەیـدیک؛ لەلوو؛ لەلۆ؛ لەلوک؛ لـەلوە؛ لـەیلوێ؛ دەرگـوش؛ دەرگـــووش؛ دەرگوشـــک؛ جـــێ ڕاکشـــان و نووستنێکی زۆرتر لە پارچە کە بـە تەنافـەوە لـە نێوان دوو دار یان دوو کۆڵەکەی هەڵدەبەستن.
نواختن / nanavāxtan/ ☜ **نواختن**
نوردیدن / nanavardîdan/ ☜ **نوردیدن**
نوشاندن / nanûšāndan/ ☜ **نوشاندن**
نوشتن / naneveštan/ ☜ **نوشتن**
نوشیدن / nanûšîdan/ ☜ **نوشیدن**
ننه / nane ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* دایـە: ۱. دایـک؛ داک؛ داڵک؛ ئەدا؛ مـاک؛ مـادەر ۲. نەنـە؛ ئانـە؛ ئامە؛ ماما؛ دایەگـەورە؛ دایکـی دایـک یـا بـاوک ۳. خزمـەتکاری ژن، بەتایبـەت سـاڵ بەسـەردا چوو ٤. دایەپیرە؛ نازناوێک بۆ ژنانی پیر.
ننهادن / nanahādan, nanehādan/ ☜ **نهادن**
ننهفتن / nanehoftan, nanahoftan, nanohoftan/ ☜ **نهفتن**
ننه‌قمر / naneqamar ، ـها/: [فارسـی/ عربـی] *اسم. [کنایی]* باجی‌کلاو؛ باجی شلپیتاو؛ باجی شرپینە: ۱. ڕوو هەڵماڵـیاگ؛ ژنی بـێ‌حـەیا ۲. هـەرچی پەرچی؛ هەرکەسێکی خوێڕی و بەرەڵا.
ننه‌مرده / nanemorde ، ـهـا/: *صفت. [گفتاری]* دایـــکمـــردوو؛ دایـــکمـــردگ؛ ئەدامـــەردە؛ بەستەزمان؛ بەدبەخت؛ دامـاو؛ بـێ‌دەرەتـان ‹آن ننەمردە کە تقصیری نداشـت: ئـەو دایـکمـردووە خـۆ تاوانێکی نەبوو›.
ننـه‌مـن‌غـریبم / nanemanqarîbam/: [فارسـی/ عربی/ فارسی] *اسم. [تعریض، گفتاری]* مووسایی‌بازی.
▣ ننـەمـن‌غـریبم در آوردن: مووسـایی‌بـازی دەرهێنان؛ خۆ لە کزی و هـەژاری دان ‹متهم یک ننه من غریبی درآورد که همه به گریـه افتادنـد: تاوانبارەکە مووسایی‌بازیەکی دەرهێنا گشتی کـردە گریانەوە›.
نو[1] / now, no: ، ـها/: *صفت.* نوێ؛ نۆ؛ نـەو؛ نـوو؛

نفت؛ نڤار؛ نووی؛ نوه ؛ نووڤ؛ تازە: ۱. چێ‌کراو، دابین‌کراو یان ناسراو لە ماوەیەکی نزیکدا ‹خانەی نو: مالی نوێ› ۲. بێ‌هاومال لە ڕابردوودا ‹سبک نو: شێوازی نوێ› ۳. ئەو شتەی بە هۆی کارەوە خراپ نەبووبێ ‹قالی هنوز نو است: قالیەکە هێشتا نوییە›.

▣ از نو: سەر لە نوێ؛ لە نوو؛ ژ نوو؛ نۆز؛ نۆژەن؛ دیسا؛ ئێدن؛ لە سەرەوە؛ لە سەرەو؛ هەم؛ لە هەوەلەوە؛ دیسان؛ دیسانەوە؛ هەمیسان؛ هەمدیس ‹از نو بخوان: سەر لە نوێ بخوێنەوە›.

▣ نو شدن: نوێ بوونەوە؛ تازە بوونەوە؛ تازەوە بیەی.

نو کردن: نوێ‌کردنەوە؛ تازەکردنەوە؛ نوێ کرن؛ شتێکی نوێ هێنانە جێی کۆن ‹لباسش را نو کرده بود: جلک‌وبەرگی نوێ کردبوو›.

نو ـ[۲]: *پیشوازە.* نۆ ـ ؛ نوێ ـ ؛ نوو ـ ؛ ـ نێن؛ تازە ـ : ۱. بە تازەیی؛ تازە بە تازە ‹نوبهار: نوبەهار› ۲. تازەدانراو ‹نوبنیاد: تازەدانراو›.

نوآموز / nowāmûz, -'āmûz ، ـها؛ ـان/: *اسم.* نۆمس؛ ئەوەی تازە فێر بوونی کارێک دەست پێ‌دەکا.

نوآوری / nowāvari, -'āvari ، ـها/: *اسم.* داهێنەری؛ نۆژەنی؛ کار و ڕەوتی داهێنان؛ داهاوردن؛ داهانین؛ وەدی هێنانی شتی نوێ.

هەروەها: **نوآور**

نوآیین / nowāyîn, -'āyîn/: *صفت.* ۱. تازەڕازاو؛ خاوەن جوانکاری نوێ ۲. نۆئایین؛ نۆدین؛ خێوی دینی نوێ.

نوا / navā ، ـها/: *اسم.* نەوا: ۱. *[موسیقی]* یەکێک لە حەوت دەزگای مۆسیقای ئێرانی ۲. *[ادبی]* چریکە؛ نەغمە؛ دەنگ و ئاواز ‹نوای موسیقی: نەوای مووسیقا› ۳. *[ادبی]* نان و بەرگ؛ پێداویستی ژیان.

▣ به نوایی رسیدن: گەیشتنە نان و بەرگێک/ ئاوێک؛ تیکە نانێک دەست کەوتن.

نواب / novvāb/: [عربی] جمعِ ☜ **نایِب**

نوابغ / navābeq/ [عربی] جمعِ ☜ **نابِغه**

نواحی / navāhî/ [عربی] جمعِ ☜ **ناحیه**

نواخت / navāxt/: *اسم.* نەوانی: ۱. شێوە؛ بار و دۆخێکی دیاریکراو ۲. *ـها/[موسیقی]* ☜ **ضرب ـ۶**

نواختر / nowaxtar, -'axtar ، ـها؛ ـان/: *اسم.* نۆئەستێر؛ هەر کام لەو ئەستێرانەی لە کوتوپڕا تیشکیان زۆر دەکا و پاش چەند مانگ وەک خۆیان لێ دێتەوە.

نواختن / navāxtan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* // **نواختی:** ژەندت؛ **می‌نوازی:** دەژەنی؛ **بِنواز:** بژەنە// ۱. ژەندن؛ ژەنین؛ ژەنن؛ ژەنەی؛ لێدان؛ داوەنەی؛ دەنگ دەرهێنان لە ئامێری مۆسیقاوە ‹تار نواختن: تار ژەندن› ۲. لاواندن؛ لاواندنەوە؛ لاوناوە؛ پەلاندن؛ نەوازش‌کردن؛ نازکێشان؛ نازدان؛ ڤەخۆندن؛ هەوێنایش ‹او را نواخت و در کنار خود نشاند: لاواندیەوە و لە لای خۆی داینا› ۳. مالین؛ مالاندن؛ دان ‹مشتی چند بر سر و رویش نواخت: چەن مستەکۆلێکی مالی بە سەر و چاویدا›:

نوازیدن. هەروەها: **نواختنی**

■ صفت فاعلی: **نوازنده** (ژەنیار)/ صفت مفعولی: **نواخته** (ژەنراو)/ مصدر منفی: **نَنواختن** (نەژەندن)

نوادر / navāder/: [عربی]/*اسم.* هەلکەوتووان؛ کەسانی کەموێنە ‹بوعلی‌سینا از نوادر روزگار بود: بووعەلی‌سینا لە هەلکەوتوانی ڕۆژگار بوو›.

نواده / navāde ، ـها؛ ـگان/: *اسم.* ۱. نەوە؛ پشتی دووەم ۲. نەبیرە؛ نەتیژە؛ نەڤی‌چرک؛ نەوەزازا؛ پشتی سێهەم.

نوار / navār ، ـها/: *اسم.* شریت؛ شریتە؛ تلیمە: ۱. هەودایەکی باریک، تەخت و زۆرتر نەرم لە شتێک: *الف)* تیزمالک؛ باریکە؛ ڕووبان؛ ڕیسە؛ باریکەیەک لە قوماش بۆ ڕازاندنەوەی پرچ یان بەرگ، یا خۆ بۆ جوان بەستنەوەی شتێک *ب)* برین‌پێچ؛ تیزمالک؛ باند؛ لەفافە؛ پارچەی

باریکی نەرم و خاوێن بۆ بەستنی برین و شکاوی ج) نەوار؛ هەودایەکی باریک و زۆرتر پلاستیکی و میغناتیس‌کراو بۆ تۆماری دەنگ یان دەنگ و ڕەنگ د) *[پزشکی]* نەوار؛ هەودایەکی کاغەزی بۆ تۆمارکردنی زانیاری بە شێوەی نوانە ‹نوار قلب؛ نوار مغز: شریتی دڵ؛ شریتەی مێشک› ٢. هێڵ؛ پارچە زەویەکی باریک، زۆرتر لە لێوار یان بە دەوری شتێکدا ‹نوار مرزی: هێڵی سنووری›.

◙ **نوار بهداشتی:** لەتە تیزماڵکی چەن‌لۆ لە ماکی هەڵمژ (وەک لۆکە و تەنزیف) بۆ لە خۆ گرتنی پیسار و بێ‌نوێژی ژنان.

نوار تصویری: شریتی ڤیدیۆیی؛ شریتی میغناتیسی‌کراو بۆ هەڵگرتنی وێنە و ڕەنگ.

نوار چسب: نەوارچەسپ؛ باریکەیەکی یەک‌لا چەسپ (لە جنسی سیلوولۆز، پارچە، کاغەز یان پلاستیک) بۆ چەسپکاری وشک.

نوار خام: شریتی خاو؛ نەوار خاڵی؛ شریتێ کە هیچی لە سەر تۆمار نەکرابێ.

نوار صوتی: شریتی دەنگ؛ شریتێ کە بۆ تۆماری دەنگ، میغناتیس کرابێ.

نوار قلب: *[پزشکی]* شریتی دڵ؛ نەوار قەلب؛ شریتێ کە جوولەی ماسوولکەکانی دڵ (وەکوو چەند هێڵی بان و خوار) لە سەری تۆمارکراوە.

نوار مرزی: هێڵی سنووری؛ باریکەیەک لە خاکی وڵاتێک لە سەر سنوور.

نوار مغز: *[پزشکی]* شریتەی مێشک؛ شریتێ کە شەپۆلەکانی مێشک (وەکوو چەند هێڵی بان و خوار) لە سەری تۆمارکراوە.

◙ **پشت سر کسی نوار گذاشتن:** *[کنایی]* لە پشتەسەر کەسێکەوە قسەکردن؛ غەیبەتی کەسێک کردن.

نوارپیچی / navārpîčî/: *اسم.* ١. نەوارپێچی؛ کاری تیزماڵک تێوەپێچان ٢. برین‌پێچی؛ کار و ڕەوتی بەستنی شوێنی برینداری لەش بە باند.

نواری / navārî/: *صفت.* شریتی؛ نەواری؛ وەکوو نەوار.

ـ نواز / navāz/: *پیواژه.* ١. ـ ژەن؛ ژەنیار ‹نی‌نواز: نەی‌ژەن› ٢. ـ حاوێن؛ ـ لاوێن؛ لاوێنەر؛ نازدەر ‹گوشنواز: گوێ‌حاوێن›.

نوازش / navāzeš، ـها/: *اسم.* نەوازش: ١. کار و ڕەوتی حاواندنەوە؛ لاواندنەوە؛ ناز دان؛ هەوێنایش؛ هەڵس‌وکەوتی ئاوێتە لەگەڵ خۆشەویستی و بەزەیی ‹بچه را نوازش کرد و بوسید و در آغوش گرفت: منداڵەکەی حاواندەوە و ماچی کرد و لە باوەشی گرت› ٢. کاری پەلاندن؛ بە ئەسپایی دەست پێدا هێنان.

نوازشگر / navāzešgar/: *صفت.* لاوێنەر؛ حاوێنەر: ١. بە تایبەتمەندی یان توانایی لاواندنەوە ‹دست نوازشگر مادر: دەستی لاوێنەری دایک› ٢. هاندەری هەستی لاواندن ‹سخن نوازشگر: پەیڤی حاوێنەر›.

نوازندگی / navāzandegî/: *اسم.* ژەنیاری: ١. دۆخ یان چۆنیەتی ژەندن ٢. کار و پیشەی ژەنیار.

نوازنده / navāzande، ـها؛ ـگان/: *اسم.* ژەنیار؛ سازڤان؛ سازبەند؛ سازژەن: ١. ئەوەی لە سۆنگەی ئامێریکی مووسیقاوە، گۆرانی دروست دەکا ٢. بەڕێوەبەری ئاهەنگی مووسیقا.

نوازیدن / navāzîdan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* ☜ **نواختن**

نوافلاطونی / nowaflātûnî,-'aflātûnî/: [فارسی/معرب] *اسم.* نوێ ئەفلاتوونی؛ ڕێبازێکی فەلسەفی کە لە ڕەنگدانەوەی فەلسەفەی مەششایی و ڕۆژهەلاتی لە سەر فەلسەفەی ئەفلاتوونی پێکهات و لە ئەسکەندەریە لە سەدەکانی نزیک بە زایین سەری هەڵدا و دەڵێ عالەم هەموو، تیشکێک لە خودایە و ڕۆح بۆ لای ئەو دەگەڕێتەوە.

نواقص / navāqes/: [عربی] ۱. جمعِ ☜ **نقیصه** ۲. جمعِ ☜ **نقص**

نواله / navāle ، ـها/:/اسم. نەواڵە؛ نواڵە؛ بابۆڵە هەویرێ کە بە چوارپێیان بەتایبەت وشتری دەدەن.

نوامبر / novām(b)r/: [فرانسوی]/اسم. نوامبر؛ نوڤامبر؛ مانگی یازدەهەمی ساڵی زایینی کە ۳۰ ڕۆژە و لە ۱۰ی خەزەڵوەرەوە دەست پێدەکا.

نوامیس / navāmîs/: [عربی] جمعِ ☜ **ناموس**

نوانخانه / navānxāne ، ـها/:/اسم. ژارخانە؛ گەداخانە؛ هەتیمخانە؛ کەترەخانە؛ لەنگەرخانە؛ نەوانخانە؛ شوێنی ڕاگرتنی بێماڵ و حاڵان.

نواندیش / nowandîš, -'andîš ، ـها؛ ـان/: صفت. ڕۆشنبیر؛ زانا بە دابی زەمان؛ تێگەیشتووی پێگەیشتوو ‹آرام انسانی هوشمند و نواندیش است: ئارام مرۆڤێکی هۆشیار و ڕۆشنبیرە›.

نوئل / no'el/: [فرانسوی] ۱. ☜ **کریسمس** ۲. ☜ **بابانوئل**

نوباوگی / nowbāvegî/:/اسم. ساوایی؛ ساڤایی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی ساوا بوون ۲. تەمەنی پاش لە شیر بڕانەوە (لە مرۆڤدا) تا نزیک بە پێنج ساڵان.

نوباوه / nowbāve ، ـها؛ ـگان/:/اسم. ساوا؛ ساڤا: ۱. منداڵی تازە پێڕەوکە تا دەگاتە پێنج ساڵان ۲. *[مجازی]* منداڵ؛ مناڵ؛ زارۆ.

نوبت / nowbat, no:bat ، ـها/: [عربی]/اسم. نۆرە؛ نۆبە؛ نۆوە؛ نۆگە؛ نۆب؛ نۆر؛ نۆبەت؛ نەوبە؛ نەوب؛ نەوەتە؛ سووڕ؛ سەرە؛ سڕە؛ سرە؛ بەدیل؛ چەل؛ دەرب؛ گە؛ گەه ؛ گەی؛ گیوە: ۱. هەل؛ حەل؛ باو؛ کات یان ماوەیەکی تەرخانکراو بۆ هەر یەک لە ئەندامانی کۆمەڵەیەک بۆ ئەنجامدانی کارێ یان وەرگرتنی ڕاژەیەک ‹جمعەها نوبت نظافت بود: هەینیان نۆرەی خاوێنکاری بوو› ۲. جار؛ کەڕەت؛ ڕا؛ گل؛ گلان؛ دەحە؛ گەلانکە؛ محەل ‹روزی سه نوبت غذا می‌خوریم و یک نوبت کار می‌کنیم: ڕۆژێ سێ جار نان دەخۆین و کەرەتێک کار دەکەین›.

▣ به نوبت ☜ **آسیا به نوبت**

▣ نوبت دادن: نۆرە/ نۆبە/ نۆگە دان؛ دیاری کردنی کات بۆ ئەنجامدانی کارێک ‹ساعت ۱۰ فردا نوبت داده‌اند که بروم دکتر: بۆ ۱۰ی بەیانی نۆرەیان داوە بڕۆم بۆ دوکتور›.

نوبت کسی بودن: نۆرە/ نۆبە/ نۆگەی کەسێک بوون؛ ماف یان ئەرکی کەسێک بوون تا کارێک کە دیاریکراوە ئەنجامی بدا یان بۆی جێبەجێ بکەن ‹نوبت شماست که نان بگیرید: نۆرەی ئێوەیە نان بەرن›. هەروەها: **نوبت کسی شدن**

نوبت کسی گذشتن: نۆرە/ نۆبە/ نۆگەی کەسێک فەوتان/ چوون/ ڕۆیشتن؛ ڕابوردنی ماوەی دیاریکراو بۆ کەسێک ‹دیر آمدید، نوبت شما گذشت: درەنگ هاتنەوە نۆرەکەتان فەوتا›.

نوبت گذاشتن: کردنە نۆرە/ نۆبە/ نۆگە؛ نۆرە/ نۆبە/ نۆگە دانان؛ دیاریکردنی نۆرە ‹نوبت گذاشته‌ایم هر شب یکی از ما کشیک بدهد: کردوومانەتە نۆرە هەر شەوێک و یەکمان کێشک بدا›.

نوبت گرفتن: نۆرە/ نۆبە/ نۆگەگرتن؛ گەی گردن؛ وەسەفیایش ‹از بیمارستان نوبت گرفته‌ام: لە نەخۆشخانە نۆرەم گرتووە›.

نوبت‌کاری / nowbatkārî, no:bat-/: [عربی/ فارسی]/اسم. نۆرەکاری؛ نۆبەکاری؛ نۆگەکاری؛ کارێ کە بە پێی سەعاتەکانی ڕۆژ یا ڕۆژەکانی حەفتە نۆرەی دەگۆڕێت.

نوبتی[1] / nowbatî, no:batî/: [عربی] صفت. نۆرەیی؛ نۆبەیی؛ نۆگەیی ‹کار نوبتی: کاری نۆرەیی›.

نوبتی[2]: قید. بە نۆرە؛ بە نۆبە؛ بە نۆگە؛ نۆبەیی؛ نۆرەیی ‹نوبتی می‌خوابیم: بە نۆرە دەخەوین›.

نوبر[1] / nowbar/:/اسم. نۆبەر؛ نۆبەرە؛ خیوە؛

خیفه؛ خیڤه؛ خیف؛ بالاته؛ ناخوری؛ تانه؛ تەسق؛ تەروەندە: ۱. میوەی زووڕەس ۲. میوەیێ کە لە سەرەتای وەرزی خوێدا دێتە بازاڕ.

▣ **نوبر چیزی را آوردن**: */تعریض/* نۆبەرەی شتێک هێنان؛ شتێکی نوێ یان دەگمەن ڕانان ‹چە خبر است؟ مگر نوبرش را آوردەای؟!: چخەبەرە؟ مەگەر نۆبەرەت هێناوە؟›.

نوبر کردن: نۆبەر/ نۆبەرە کردن؛ یەکەم جار لە میوەیەک خواردن ‹امسال هنوز انار نوبر نکردەام: ئەوساڵ هێشتا هەنارم نۆبەر نەکردووە›.

نوبر[2]: *صفت.* تازە؛ نوێ؛ نەو؛ کەبار؛ کوبار؛ کوباری.

نوبرانه / nowbarāne/: *صفت.* نۆبەر؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی نۆبەرەوە ‹خیار نوبرانە: خەیاری نۆبەر›.

نوبلیم / nobelyom/: [فرانسوی]*/اسم.* نوبلیوم؛ توخمی کیمیایی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤ، لە دەستەی ئاکتنیدەکان بە ژمارە ئەتۆمی ۱۰۲، کە بە دەسکرد بەرهەم دێت.

نوبنیاد / nowbonyād/: *صفت.* نۆبنیات؛ تازەبنیات؛ نووچێ؛ تازە دروستکراو یان تازە وەکارکەوتوو ‹دانشگاه نوبنیاد: زانستگای نۆبنیات›.

نوبه / nowbe, no:be/: [عربی]*/اسم.* ۱. ☜ تب نوبە، تب ۲. */ها/* نۆرە؛ نۆبە؛ نۆگە؛ سەرە؛ چەل.

نوبهار / nowbahār ، ـان/: */اسم.* نۆبەهار؛ نۆبار؛ تازەبەهار؛ سەرەبەهار؛ نۆوەهار؛ نۆبار؛ سەرەتای وەرزی بەهار.

نوپا / nowpā ، ـها/: *صفت.* نۆپێچکە؛ نۆپا؛ نۆپێ: ۱. دارەدارکەر؛ تازە پێگرتوو؛ لە سەرەتای پێڕەوکە بوون ‹کودک نوپا: منداڵی نۆپێچکە› ۲. تازە دەست بە کار؛ لە سەرەتای دەست پێکردن یان کار کردندا ‹کشور نوپا: وڵاتی نۆپا›.

نوپائی / nowpā'î/ ☜ **نوپایی**

نوپایی / nowpāyî/: */اسم.* نۆپایی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی نۆپا بوون ۲. بەرباوشی؛ بەرمەمکانی؛ بەرمەمکەیی؛ نۆپێچکەیی؛ مەودای تەمەنی نێوان یەک تا دوو ساڵ ✻ **نوپائی**

نوپرداز / nowpardāz ، ـها؛ ـان/: *صفت.* نۆداهێن؛ ئەنجامدەری کاری تازە، بێوێنە یان خاوەن ڕێ و شێوازی نوێ ‹شاعر نوپرداز: هۆنەری نۆداهێن›.

نوت / not/: [فرانسوی] ☜ **نُت**

نوترون / notron, nutron ، ـها/: [فرانسوی]*/اسم.* نوترۆن؛ وردیلەی بناغەیی بێبار، هاوسەنگی پرۆتۆن کە جگە لە هیدرۆژن لە ناوکەی هەموو توخمەکاندا هەیە.

نوترینو / notrîno, nutrîno ، ـها/: [فرانسوی]*/اسم.* نۆترینۆ؛ وردیلەی بناغەیی بێباری یەکجار سووک کە لانیکەم بە دوو شێوە دەبینرێ.

نوجوان / nowcavān ، ـها؛ ـان/: */اسم.* تازەلاو؛ تازەجوان؛ لاجک؛ لاوک؛ لاجەک؛ لاژەک؛ لاوژۆک؛ لاوژۆکە؛ نەوهاڵ؛ لاویژە؛ نۆجوان؛ نۆگها؛ نۆچە: ۱. لاوێژ؛ لاوێژە؛ کەسێ تازە منداڵی ناوەتە پشتە سەر ۲. کەسێ کە لە قۆناخی تازەلاویدایە.

نوجوانی / nowcavānî/: */اسم.* لاوکی؛ تازەلاوی؛ لاوێژی؛ نەوهاڵی؛ لاویژەیی؛ نۆجوانی؛ نۆچەیی: ۱. سەرەتای تافی لاوی ۲. مەودای تەمەنی ۱۳ تا ۱۷ ساڵان لە مرۆدا.

نوجونی / nowcû'î/ ☜ **نوجویی**

نوجویی / nowcûyî/: نوێخوازی؛ تامەزرۆی دۆزینەوەی شتی تازە و بێپێشینە: **نوجوئی**. هەروەها: **نوجو**

نوچ / nuč/: *صفت.* */گفتاری/* دۆچن؛ لۆچن؛ شیرەیین؛ لچ؛ چەسپن بە هۆی شیلاوی بوونەوە ‹خربزە خوردم، دستم نوچ شد: کاڵەکم خوارد، دەستم دۆچن بوو›.

نوچه / nowče, no:če ، ـها/: */اسم.* ۱. نۆچە؛ شاگرد؛ نۆمس؛ بەردەست؛ وەردەست؛ تازەکار، بەتایبەت لە چالاکی وەرزشیدا ۲. ☜ **شفیره**

نوحه / nowhe, no:he ، ـها/: [عربی]*/اسم.* چەمەری؛ نۆحە؛ سەروە؛ سەردولکە؛ شیعر یان

بەستەیەکی شیوەناوی کە لە پرسەدا بە ئاوازەوە دەیخوێنن.

نوحەخوان / nowhexān, no:he- ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەهاری؛ بلاو؛ سەردولکەبێژ؛ مردوولاوێن.

نوحەخوانی / nowhexānî, no:he- ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نەوحەوێژی؛ چەمەرگێری؛ کاری نەوحە خوێندن.

نوخاسته / nowxāste/: صفت. ۱. /ـها/ تازە پێ‌گەییو؛ تازەبالغ ‹کودک نوخواسته: منداڵی تازە پێ‌گەییو› ۲. نۆپا؛ نۆپێ؛ تازە دەست بە کار کردوو ‹کارگاه نوخاسته: کارگەی نۆپا›.

نود¹ / navad/: اسم. نەوەد؛ نەوەت؛ نەوە؛ ناواری؛ نۆت؛ نۆهەت؛ نۆهەد؛ نەوای؛ نۆتی؛ نەهوێت؛ ژمارەی سەرەکی پێش نەودویەک و پاش هەشتاونۆ.

▣ بعد از نود و بوقی: [تعریض] دوای سالان و مانگان؛ لە دوای سالێ سلامالێ؛ پاش ماوەیەکی دوور و درێژ ‹بعد از نود و بوقی، یک روز هم کە آمدەای، می‌خواهی زود بروی؟!: دوای سالان و مانگان رۆژێک هاتووی، دەتهەوێ زوو برۆی؟!›.

نود²: صفت. نەوەد؛ نەوەت: ۱. یەکێک زۆرتر لە هەشتاونۆ دانە ۲. نەوەدەم.

نودم / navadom/: صفت. نەوەدەم؛ نەوەتەم؛ نۆتەم؛ لە جێگا و پلەوپایەی نەوەددا.

نودمی / navadomî ، ـها/: ضمیر. نەوەدەمین؛ ئەوی لە پلە، ریز یان جێگای نەوەدەمە.

نودمین / navadomîn/: صفت. نەوەدەمین؛ نەوەتەمین؛ نۆدەهەمین؛ نەوایین؛ بە تەرتیب، ریز و پلەی نەوەدەمەوە.

نودولت / nowdowlat ، ـان/: [فارسی/ عربی] صفت. [ادبی] نۆکیسە؛ نۆبەخت؛ تازەکیسە؛ دەوڵەمەن چلکن؛ تازەپێداکەوتوو؛ تازەپیاکەوتوو؛ تازەپیاکەفتگ.

نور / nûr ، ـها؛ انوار/: [عربی]/اسم. تیشک؛ نوور؛ تریسک؛ تیژک؛ نیر؛ شۆق؛ شەوق: ۱. رۆشنایی؛ رووناکی؛ رووناهی؛ رووژنای؛ پرشنگێ کە دەبێتە هۆی دەرکەوتن و بینینی شت ‹نور خورشید: تیشکی خۆر› ۲. [فیزیک] پرشنگی ئەلکترۆمیغناتیسی لە شەبەنگی ژێرسوور تا ژوور بنەوش و تیشکی ئێکس کە بە خێرایی ۳۰۰۰۰۰ کیلۆمیتر لە چرکەدا تێدەپەڕێ ۳. رادەی درەوشانەوە ‹این چراغ نور ندارد: ئەم چرایە سوقی نیە› ٤. سۆما؛ سۆ؛ سۆمایی؛ بینایی؛ هێزی دیتن ‹چشمم کم‌نور شدە است: چاوم سۆمای کەم بۆتەوە›.

▣ نور بالا: نوور بان؛ نوور بالا؛ تیشکێ (لە ماشێندا) کە دوور روون دەکاتەوە.

نور پایین: نوور خوار؛ تیشکێ (لە ماشێندا) کە نزیک روون دەکاتەوە.

نور خورشید: تیرێژ؛ تیرەژ؛ ترێژ؛ پرشنگی هەتاو.

نور دیده: [ادبی] نووری چاو؛ بینایی چاو؛ نووروو چەما: ۱. سۆمای چاو؛ هێزی دیتن ۲. [مجازی] زۆر خۆشەویست.

▣ نور افتادن: تیشک‌کەوتن ‹نور ماه توی اتاق افتادە بود: تیشکی مانگ کەوتبووە نێو دیوەکەوە›.

نور انداختن: شەوق خستن؛ تیشک خستن؛ رۆشن‌کردن بە هۆی ناردنی تیشکەوە ‹با چراغ قوه نور انداخت توی صورتم: بە چرا قوە شەوقی خستە نێو چاوانمەوە›.

نور دادن: تیشک پێدان؛ نوور پێدان؛ لە بەر نوور راگرتن؛ خستنە بەر تیشک ‹چقدر باید نور بدهم تا عکس ظاهر شود؟: چەندەی نوور پێبدەم تا وێنەکە روون بێتەوە؟›.

نور دیدن: تیشک دیتن؛ رووناکی دین؛ رۆشنایی/ نوور دیتن؛ کەوتنە بەر تیشک ‹مدتها بود نور آفتاب را ندیدە بود: لە مێژبوو تیشکی هەتاوی نەدیبوو›.

نور گرفتن: ڕۆشنایی بۆ هاتن؛ تیشک گرتن؛ ڕۆشنایی/ ڕۆژنایی گرتن ‹اتاق از دو پنجره نور می گرفت: دیوەکە لە دوو پەنجەرەوە ڕۆشنایی بۆ دەهات›.

نورابرق/ nûrābarq/: [عربی] ☜ **فتوالکتریک**

نورافشان[1] / nûrafšān ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. چلچرا؛ لووستر.

نورافشان[2]: صفت. نووورپرشێن؛ تیشکدەر؛ ڕووناکیدەر؛ بە تایبەتمەندی بڵاوکردنەوەی تیشک.

نورافشانی / nûrafšānî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نووورپرشێنی؛ تیشکدەری؛ کار ڕەوتی تیشکدانەوە؛ بڵاوکردنەوەی تیشک.

نورافکن / nûrafkan, -'afkan ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پروژێکتور؛ چرایەکی کارەبایی پڕ شۆق کە تیشکی تا مەودایەکی کە پێویستە، بڵاوە ناکا.

نورالژی / norāljî/: [فرانسوی]/اسم. [پزشکی] نۆراڵژی؛ ژانی تاو ـ تاو لە تێپەڕگای یەک یان چەن دەمار، بەبێ هیچ گۆڕانکاریەک لە پێکهاتەی دەمارەکەدا.

نورانی / nûrānî/: [عربی] صفت. ۱. پڕشۆق؛ شۆقدار؛ نوورانی؛ پڕشنگدار؛ بەتیشک و بریقە ‹خانه نورانی شده بود: ماڵەکە پرشۆق ببوو› ۲. پیرۆز؛ ممبارەک.

نورانیت / nûrānîyyat/: [عربی]/اسم. ۱. شۆقداری؛ پڕ تیشکی؛ پرشۆقی؛ دۆخ و چۆنیەتی شۆقدار بوون ۲. پیرۆزی؛ ممبارەکی.

نورباران / nûrbārān/: [عربی/ فارسی] صفت. [کنایی] نووورباران؛ نووروارن؛ تیشکباران: ۱. زۆر ڕووناک ‹دشت از پرتو ماه نورباران بود: دەشت لە تیشکی مانگ نووورباران ببوو› ۲. نووورپرشێنی؛ بە تیشکدانەوەی زۆر و زەبەند لە چەن لاوە ‹شهر را نورباران کردند: شاریان تیشکباران کرد›.

نورپردازی / nûrpardāzî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. کار و ڕەوتی پڕاندن و ڕۆنانی تیشکی لەبار بۆ سەر شانۆ. هەروەها: **نورپرداز**

نورتاب / nûrtāb ، ـها/: [عربی/ فارسی] ☜ **آباژور**

نورترسی / nûrtarsî/: [عربی/ فارسی] ☜ **نورهراسی**

نورچشمی / nûr(e)češmî ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. ۱. نوور(ی) چاو؛ نووری دیە؛ خۆشەویست؛ کەسی زۆر هێژا و ئازیز ‹نور چشمی را ببوسید: ئەو نووری چاوە ماچ بکەن› ۲. [کنایی] ئازیزباوان؛ ئەو کەسەی لە بەر خزمایەتی لەگەڵ سەرزلان هەمیشە سەر پشکە ‹هر شغل نان و آبداری که باشد مال نورچشمی‌هاست: هەر کارێکی چەور هەبێ هی ئازیزباوانەکانە›.

نورخان / nûrxān ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. پاسیۆ؛ ڕۆژنە؛ ڕۆچنە.

نورد[1] / navard ، ـها/: اسم. ۱. ☜ **غلتک ـ۱** ۲. وەردێنە؛ وەردانە؛ کەسمەبڕ؛ ئامێرێک بۆ پان کردنەوەی هەویری نان.

ـ نورد[2]: پیوازه. ـ وان؛ ـ پێو؛ ـ پێم؛ ـ ڤان؛ ئەوەی دەپێوێ ‹کوهنورد: کەژوان›.

نوردرمانی / nûrdarmānî/: [عربی/ فارسی]/اسم. [پزشکی] تیشکدەرمانی؛ دەرمانی نەخۆشی بە تیشکی ژێرسوور و ژووربنەوش.

نوردکاری / navardkārî/: اسم. لوولان؛ نوالەکاری؛ کار و ڕەوتی نووشتاندنەوە و بادانی پۆلا بە تێپەڕاندن لە نێوان چەن گلێندا.

نوردوست / nûrdûst/: [عربی/ فارسی] ☜ **نورگرا**

نوردوستی / nûrdûstî/: [عربی/ فارسی] ☜ **نورگرایی**

ـ نوردی / navardî/: پیوازه. ـ وانی؛ ـ ڤانی؛ ـ پیوی؛ پێوان ‹دریانوردی: زەریاوانی›.

نوردیدن / navardîdan/: مصدر متعدی. [ادبی] // **نوردیدی**: پێوات؛ **می نوردی**: دەپێوی؛ **بنورد**: بپێوە// ۱. پێوان؛ پێماین؛ پیڤان؛ پیمەی؛ پیمای؛ گرتنە بەر؛ دانە بەر؛ بە شوێن، ناوچە یان ڕێگایەکدا، لە

شوێنێکەوە بۆ شوێنی‌تر ڕۆیشتن ‹کوە نوردیدن: کێو بیوان›: **درنوشتن**[/ادبی/]. ٢. پێچاندنەوە؛ لـوول دان؛ پێچ دان؛ نواله کردن؛ تێوەپێچان؛ پێچنای؛ لوولان؛ بادان؛ پەرپتاندن. هەروەها: **نوردیدنی**

■ صفت مفعولی: **نَوردیده** (پێوراو)/ مصدر منفی: **نَنوردیدن** (نەپێوان)

نورزی / nûrzî ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. [/زیست‌شناسی/] نوورژی؛ تیشک‌ژی؛ ئاتاجی نـوور بۆ سەر هەڵدان و گەشەکردن.

نورزیدن / navarzîdan/ ☜ **ورزیدن**

نـــــورس / nowras/: صـــــفت. نـــــۆرەس؛ تازەپێگەیشتوو: ١. تازەگـەییو ‹میوەی نـورس: میوەی تازەگەییو› ٢. تازەبالغ ‹جوان نـورس: لاوی تازەپێگەیشتوو›.

نورســـاخت / nûrsāxt/: [عربـی/ فارســی] ☜ **فتوسنتز**

نورسته / nowraste/: صفت. نۆرِسـک؛ تـازەڕواو ‹نهال نورسته: نەمامی نورسک›.

نورسنج / nûrsanc ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. نوورپێـو؛ تیشـک‌پێو؛ ئامرازێـک بـۆ بـەراوردی ڕادەی ڕووناکی.

نورســـیده / nowresîde ، ـهـا؛ ـگـان/:/اسم. ١. تازەبوو(گ)؛ تیلە؛ منداڵی تازە بـە دنیاهـاتوو ‹قدم نورسیده مبارک: پاوقـامی تـازەبووک مبـارەک› ٢. ئەوەی تازە گەیشتۆتە بەرەوە.

نورشناخت / nûršenāxt/: [عربی/ فارسی]/اسم. ☜ **أپتیک**

نورشناســی / nûršenāsî/: [عربـی/ فارسـی] ☜ **أپتیک**

نـــورعلی‌نـــور / nûr(e)'alānûr/: [عربـی] صـفت. [/مجازی/] لە چاک چاکتر؛ لە خاس خاس‌تر.

نورگرا / nûrgerā/: [عربی/ فارسی] صفت. نووروواز؛ تیشک‌دۆس؛ تیشکەوگر: **نوردوست**

نـورگرایی / nûrgerāyî/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. [/زیست‌شناسی/] نـووروازی؛ تیشـکەوگری؛ گەشـە کردن یان لا کردنەوە بەرەو تیشک، بەتایبەت لە ڕووەکدا: **نوردوستی**

نـــورگیر [1] / nûrgîr ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. ڕۆچنە؛ ڕۆژنە؛ نوورگیر؛ دەلاقە یان کونێـک لـە دیوار یان میچەوە بۆ هاتنە ژووری تیشک.

نـــورگیر [2]: صـفت. بـەرتاو؛ بەرهـەتاو؛ بـەرڕۆژ؛ بەرتیشک؛ لە بەر تیشـکی ڕووناهیـدا ‹ایـن اتـاق نورگیر نیست: ئەم دیوە بەرتاو نیە›.

نوروز / nevroz/: [فرانسوی] ☜ **روان‌نژندی**

نوروز / nowrûz/:/اسم. نەورۆز؛ نەڤـرۆز؛ نـیرۆژ؛ سەرساڵ؛ گەورەترین جێژنی نەتەوەگەلی ئێران، لە سەرەتای ساڵی نوێی هەتاویدا.

نـــــوروگلی / noroglî/: [فرانســـوی]/اســـم. [/زیست‌شناسی/] نۆرۆگلی؛ شانەی پارێزەری مێشک و موخ.

نـــــورولژی / norolojî/: ☜ [فرانســـوی] **عصب‌شناسی**

نـــورون / noron ، ـهـا/: [فرانســوی]/اســم. [/زیست‌شناسی/] نورۆن؛ یەکەی پێکهاتـەی شـانەی دەماری: **نُرون**

نوره / nûre/: [عربی]/اسم. واجبی؛ نەورە؛ نـوورە؛ دەرمانێک بۆ لابردنی مووی لەش.

نورهراســی / nûrharāsî/: [عربـی/ فارسـی]/اسـم. [/روان‌شناسی/] دۆخی نەبوونی وزەی خۆڕاگری لـە بەرامبەر تیشکەوە، بەتایبەت گەزن لێ‌کەوتن لە بەر تیشکی بەقەوەتەوە: **نورترسی**

نوری / nûrî/: [عربی] صفت. نـووری؛ تیشـکی؛ بەندیوار بە نوورەوە ‹سال نوری: ساڵی نووری›.

نوزا / nowzā/:/اسم. نێئوژێن؛ نـاوی دوو خـولی دوایی، لە دەورانی سێهەمی زەوین‌ناسی: **نِئوژن**

نوزاد / nowzād ، ـها؛ ـان/:/اسم. ساوا؛ کۆرپـە؛ ساڤا؛ نووزا؛ نووزاک؛ نـویزادە؛ لـەیر: ١. تـازەزاو؛ گیانـدارێ کـە تـازە هاتبێتـە دونیـاوە ٢. بەبـە؛ چلەدار؛ بـەبک؛ بەبلـە؛ ووەوە؛ شـپل؛ وەرمـەکی؛ منداڵی مرۆڤ تا چەن حەفتـە پـاش لـە دایـک

بوون.

نوزایی / nowzāyî/: /اسم. بووژانەوە؛ ژیانەوە: ١. ڕەوتی کەوتنە سەر برەو و چالاکی پاش ماوەیەک مەندی و قەیران ٢. ڕونیسانس؛ سەردەمی بە خۆدا هاتنەوەی ئورووپا کە لە سەدەی پانزدەهەم لە ئیتالیاوە دەستی پێ‌کرد و تا سەدەی حەڤدەهەم هەموو ئورووپای داگرت، لەم سەردەمەدا وێژە، هونەر، زانست و پیشە بووژایەوە.

نوزده[1] / nûzdah/: /اسم. نۆزدە؛ ژمارەی سەرەکی پاش هەژدە و پێش بیست.

نوزده[2]: صفت. نۆزدە: ١. دانەیێ زیاتر لە هەژدە دانە ٢. نۆزدەهەم.

نوزدهم / nûzdahom/: صفت. نۆزدەهەم؛ نۆزدەهم؛ لە جێگا و پلەی نۆزدەدا.

نوزدهمی / nûzdahomî/: ضمیر. نۆزدەهەمین؛ ئەوەی لە جێگا و پلەی نۆزدەهەمدایە.

نوزدهمین / nûzdahomîn/: صفت. نۆزدەمین؛ نۆزدەهەمین.

نوزیوی / nowzîvî/: اسم. نۆژینی: ١. دوامین و نوێترین قۆناخی مێژووی زەوی کە بە دوو دەورانی سێهەم و چوارەم دابەش دەبێ ٢. دەورانی سێهەمی زەویناسی کە مرۆی تێدا بەدیهاتووە * سنوزوئیک؛ نئوزوئیک

نوساز / nowsāz ، ـها/: صفت. نۆساز؛ نوێ‌ساز؛ تازەساز؛ بە بیچم یان بینای تازەوە ‹خانەی نوساز: خانووی نوساز›.

نوسازی / nowsāzî ، ـها/: /اسم. کەلتە: ١. کار و ڕەوتی دروست کردنەوە؛ چاک‌کردنەوەی خراپی، پرتووکاوی و کۆنەیی ٢. گوندەڵبەست؛ کار و ڕەوتی ئاوەدان‌کردنەوە؛ ئاوان‌کردنەوە؛ نوێ‌کردنەوە؛ چا کردنەوەی ڕووخاو.

نوسان / navasān ، ـها؛ ـات/: [عربی] /اسم. لۆژە؛ سەنگەلا؛ شندل؛ لەرە؛ هات‌وچۆ؛ هات‌وچوو؛ لەپ لەپ: ١. هەڕاز؛ کاروانە؛ هەلۆر؛ هات‌وچۆی لەپەستا بۆ چەپ و ڕاست یان بان و خوار (وەک بزاوتنی بێشکە) ٢. بان و خوار؛ ڕەوتی گۆڕانی لە پەستای چەنیەتیەک ‹نوسان قیمت: بان و خواری نرخ›.

نوسانساز / navasānsāz/: [عربی/ فارسی] ☜ **نوسانگر**

نوسانگر / navasāngar ، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. ڕاژێنەر؛ هەژێنەر؛ کەرستەیەک بۆ لەرە پێ خستن، بەتایبەت فریکانسی ڕادیۆیی: **نوسانساز**

نوسانی / navasānî/: [عربی] صفت. ڕاژێنی؛ سەر بە ڕاژان و جوولەی هات‌وچۆیی.

نوستیزی/ nowsetîzî ، ـها/: صفت. کۆنەپەرستی؛ دژایەتی و بەرەنگاری لەگەڵ داهێنان، گۆڕانکاری و کەلک وەرگرتن لە دیاردە و بەرهەم و شێوازی نوێ.

نوسنگی / nowsangî/: /اسم. نۆبەردینە؛ دەورانی پێش لە مێژوو کە مرۆڤی سەرەتایی، ئامێر و کەرستەی لە بەرد چێ‌کردووە: **نئولیتیک**

نوسواد / nowsavād ، ـان/: [فارسی/ عربی] /اسم. نۆمس؛ کەسێ کە تازە فێری نووسین و خوێندن بووە.

نوش[1] / nûš/: /اسم. ١. ئاوبارە؛ ئاوارە؛ نۆش؛ هەلالەی هەنگ؛ تراوێکی شیرین لە گوڵدا کە هەنگ دەیکاتە هەنگوین.

نوش[2]: صفت. گوارا؛ نۆش.

نوش ـ[3]: پیشواژه. شیرین ـ؛ دڵخواز ‹نوش‌خواب: شیرین‌خەو›.

ـ نوش[4]: پیواژه. ـ نۆش؛ ئەوەی دەخواتەوە ‹بادەنوش: مەی‌نوش›.

نوشابه / nûšābe ، ـها/: /اسم. نووشابە: ١. خواردنەوەی بێجگە ئاو ٢. کۆلا؛ خواردنەوەی بێ‌ئەلکولی گازدار.

▣ **نوشابەی الکلی**: نووشابەی ئەلکولی؛ نووشابەی ئەلکولدار؛ خواردنەوەیێ کە ئەلکولی تێدایە یان لە ئەلکول بەرهەم

هاتووە. هەروەها: **نوشابەی غیرالکلی**

نوشادر / nošādor ☜ **نُشادُر**

نوشاندن / nûšāndan/: مصدر. متعدی. // **نوشاندی**: نۆشاندت؛ **می‌نوشانی**: دەنۆشێنی؛ **بنوشان**: بنۆشێنە// نۆشاندن؛ نۆشنای؛ وەردایش؛ خوەرانن؛ تراو دەرخوارد دان؛ تراو کردنە دەمەوە: **نوشانیدن**. هەروەها: **نوشاندنی**

■ صفت فاعلی: **نوشاننده** (نۆشێنەر)/ صفت مفعولی: **نوشانده** (نۆشێنراو)/ مصدر منفی: **نَنوشاندن** (نەنۆشاندن)

نوشانیدن / nûšānîdan ☜ **نوشاندن**

نوشتار / neveštār ، ـها/: اسم. نووسراو؛ نووسراوە؛ نووساو؛ نقیسراو؛ ئەوەی نووسراوەتەوە، بەتایبەت بۆ وتار.

نوشتاری / neveštārî/: صفت. نووسینی؛ نقیسینی؛ پێوەندیدار بە نووسین ‹فرهنگ نوشتاری: فەرهەنگی نووسینی›.

نوشتافزار / neveštafzār, -'afzār/: اسم. ئامرازی نوسین (وەک قەلەم، کاغەز و...).

نوشتجات / neveštecāt/: (!) [فارسی/ از عربی] جمعِ ☜ **نوشته**

نوشتن / neveštan/: مصدر. متعدی. // **نوشتی**: نووسیت؛ **می نویسی**: دەنووسی؛ **بِنویس**: بنووسە // نووسین؛ نقیسین؛ نقیستن؛ نقیساندن؛ نووسان؛ نووسانن؛ نوشتش؛ نووساندن؛ نویستەی؛ نویسەی؛ نیستەی؛ نوستەنە؛ نووسیەی: ١. کێشانی پیتی ئەلفوبێتکە، ژمارە و نیشانەکانی نووسین لە سەر رووبەرێ ‹نامه نوشتن: نامە نووسین› ٢. دەربڕینی هەواڵ یان مەبەستێک بەم شێوە ‹خبر نوشتن: هەواڵ نووسین› ٣. دانان؛ نووسینی پەرتووک و کتێب ‹نوشتن کتاب: نووسینی کتێب› ٤. تۆمارکردن ‹اسم کسی را نوشتن: ناوی کەسێک نووسین›. هەروەها: **نوشتنی**

■ صفت فاعلی: **نویسنده** (نووسەر)/ صفت مفعولی: **نوشته** (نووسراو)/ مصدر منفی: **ننوشتن** (نەنووسین)

نوشتنی / neveštanî/: صفت. نووسینی؛ نووسین؛ بۆ نووسین: ١. نووسیانی؛ پێویست بە نووسین ‹مقداری کار نوشتنی دارم: هەندێ کاری نووسینم هەیە› ٢. شیاو بۆ لە سەر نووسین ‹کاغذ نوشتنی لازم دارم: کاغەزی بۆ نووسینم پێویستە›.

نوشته / nevešte ، ـها؛ نوشتجات/: اسم. نووسراوە؛ نووسراو؛ ئەوەی نووسراوەتەوە (وەک کتێب، وتار و...).

نوش‌جان / nûšecān/: دعا. نۆشی گیان؛ نۆش گیان؛ نووشوو گیانی؛ نزای بە خێرێ کە لە پاش خواردن یان خواردنەوەی شتێک دەگوترێ.

⊡ نوش‌جان کردن: کردنە نۆشی گیان؛ نۆش کردن؛ خورادن.

نوشخند / nûšxand/: اسم. [ادبی] بزە؛ پێکەنینی بە بۆنەی شادیەوە.

نوشدارو / nûšdārû ، ـها/: اسم. ژاربەر؛ ژاربڕ؛ دژەژار؛ نۆشداروو؛ دەرمانی ژار.

▣ نوشدارو پس از مرگ سهراب: [کنایی] کەپەنەکی دوای باران؛ دوای ترێ خەمشەبرێ؛ چارە، دەرمان یان یارمەتیەک کە درەنگ بگا و کەڵکی نەبێ.

نوشکفته / nowšekofte ، ـها؛ ـگان/: صفت. تازەکراوە؛ تازەپشکۆتوو؛ نۆپشکووت؛ نۆگوڵ؛ خێوی تازەیی و جوانی ‹گل نوشکفته: گوڵی تازەکراوە›.

ـ نوشی / nûšî/: پیواژە. ـنۆشی؛ ـخۆری؛ ـوەری؛ خواردنەوە ‹بادەنوشی: بادەنۆشی›.

نوشیدن / nûšîdan/: مصدر. متعدی. [ادبی] // **نوشیدی**: نۆشیت؛ **می نوشی**: دەنۆشی؛ **بِنوش**: بنۆشە// نۆشین؛ نۆشان؛ خواردنەوە؛ وەخواردن؛ نۆشای؛ نۆش‌کردن؛ فڕکردن؛ فڕکرن؛ وەردش؛ ڤەخوارن. هەروەها: **نوشیدنی**

■ صفت فاعلی: **نوشنده** (نۆشەر)/ صفت مفعولی: **نوشیده** (نۆشراو)/ مصدر منفی: **نَنوشیدن** (نەنۆشین)

نوشیدنی / nûšîdanî ، ـها/: *اسم.* خواردنەوە؛ خواردنەوەیی؛ نووشابە ‹نوشیدنی چە دارید؟: خواردنەوە چتان هەیە؟›.

نوشین / nûšîn/: *صفت.[ادبی]* شیرین؛ شیرن؛ خۆش و لەبەردڵان ‹خواب نوشین: خەوی شیرین›.

نوظهور / nowzohûr, -zuhûr/: [فارسی/ عربی] *صفت.* تازەداهاتوو؛ نووژەن؛ نیڤار؛ نۆژەن ‹پدیدەی نوظهور: دیاردەی تازەداهاتوو›.

نوع / now', no:' ، ـها؛ انواع/: [عربی]*اسم.* جۆر؛ چەشن؛ پێل؛ تەرز؛ گۆنە: ١. تەخلیت؛ کسم؛ لەون؛ تاقمێک کە دانستەی هاوبەشیان هەبێ ‹این نوع آدمها را باید خوب شناخت: ئەم جۆرە مرۆڤانە دەبێ چاک بناسی› ٢. چۆنیەتی؛ مارک ‹لطفا نوع خوبش را بدهید: تکایە لە جۆرە باشەکەی بدەن› ٣.*[زیست‌شناسی]* تاقم؛ پچووکترین بەش لە ڕیزبەندی گیاندار و ڕووەکدا ٤. ڕەگەز ‹هم نوع: هاو ڕەگەز›.

نوعا / now'an, no:'an/: [عربی]*قید.* لە باری جۆر، تەرز یان چەشنەوە.

نوع‌پروری / now'parvarî, no:'-/: [عربی/ فارسی]*اسم.* مرۆدۆستی؛ بەشەردۆسی؛ کار و ڕەوتی خۆش ویستن و یارمەتی دانی مرۆ بە گشتی. هەروەها: **نوع‌پرور**

نوع‌دوستانە / now'dûstāne, no:'-/: [عربی/ فارسی] *صفت.* مرۆدۆستانە؛ بەشەردۆسانە؛ هاوماڵدۆستانە.

نوع‌دوستی / now'dûstî, no:'-/: [عربی/ فارسی] *اسم.* مرۆدۆستی؛ بەشەردۆسی. هەروەها: **نوع‌دوست**

نوعروس / now'arûs ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] *اسم.* تازەبووک؛ نۆبووک؛ تازەوەوی؛ تازەوەیوە: ١. بوویکانوو؛ گەورەکچێ کە تازە بۆتە بووک ٢.*[مجازی]* زەری؛ ژنی تازەلاو ٣.*[مجازی]* شتی زۆر جوان و لەبەردڵان.

نوعی / now'î/: [عربی] *صفت.* چەشنی؛ جۆری؛ تاقمی؛ بەندیوار بە چەشنەوە ‹ویژگی‌های نوعی: تایبەتمەندیگەلی جۆری›.

نوغان / nowqān, no:qān/: *اسم.* ١. کەڵکلێ؛ هالیە؛ هارییە؛ کرمی ئاوریشمی؛ کرم هەورێشم ٢. کەلوو؛ تەتلە؛ تەتلەمیوە؛ پیلە؛ ماڵی کرمی هەورێشم.

نوغاندار / nowqāndār, no:qān- ، ـها؛ ـان/: *اسم.* ئەوی کرمی ئاوریشم بار دێنێ. هەروەها: **نوغانداری**

نوک / nuk, nok ، ـها/: *اسم.* دەنووکە؛ دندۆکە؛ نووک؛ نۆک؛ نک: ١. تک؛ تووک؛ نوچک؛ سەری باریکەوەبوو یان باریک‌کراوی هەر شتێک ‹نوک مداد: سووکی قەڵەم› ٢. دەنووک؛ دندۆک؛ داندوک؛ دوندوک؛ دەندوک؛ دندوول؛ نەقور؛ نیکل؛ نووکل؛ شەند؛ نووکی پەلەوەر ٣.*[مجازی]* کەپۆی ماسی.

▣ نوک پا راه رفتن: بە سەرپەنچە ڕۆیشتن ‹چرا این بچە هنوز نوک پا راه می‌رود؟: ئەم منداڵە بۆچی هێشتا بە سەر پەنجە دەڕوا؟›.

نوک زبان بودن: لە سەر زمان بوون؛ لە سەر زارەوە بوون؛ لە ئاسانەی بیر هاتنەوەدا بوون ‹آقا! نوک زبانم بود و داشتم می‌گفتم: کاکە! لە سەر زمانم بوو، خەریک بوو دەمگوت›.

نوک زبانی حرف زدن: پسک قسەکردن؛ پسکەپسک قسەکردن؛ زمان پاک نەکردنەوە؛ جوان قسە نەکردن (وەک منداڵێ کە تازە زمان دەگرێ).

نوک زدن: دەندووک/ دەنووک لێدان؛ نۆک لێدان؛ دەنووک داونەی؛ بە دەندووک لە شتێک دان بۆ خواردن یان خواردنەوە.

نوک کسی را چیدن/ قیچی کردن: *[مجازی]* زاری کەسێک بەستن؛ کەسێک بێ دەنگ کردن؛ نقی کەسێک چنین؛ نقە لە کەسێ برین؛ فزەی کەسێک برین.

نوک‌تیز / nuktîz, nok- ، ـها/: *صفت.* نووک‌تیژ؛

سەرتیژ؛ بە سەری باریک و تیژەوە.

نوکر / nowkar, no:kar ، ـها؛ ـان/: [مغولی]/اسم. نۆکەر؛ نووکەر؛ پاکورە؛ ئیرمان: ۱. دەرماڵە؛ دەرماڵی؛ ئایم؛ خولام؛ خولام؛ غولام؛ پێکورە؛ مەستەر؛ خزمەتکار؛ خزمەتچی؛ پیاوێ کە خزمەتکاری ماڵێکە یان کاری کەسێک جێبەجێ دەکا ۲. مزبگیر؛ بەکرێگیراو.

▣ نوکر بی‌جیره و مواجب: نۆکەری بێ‌مز/ خۆڕایی.

نوکر دولت: کارمەندی دەوڵەت.

نوکرباب / nowkarbāb, no:kar- /: [مغولی/ عربی] صفت. نۆکەرانە؛ وەک یان شیاوی نۆکەر ‹سر و وضع نوکرباب: سەر و سەکەتی نۆکەرانە›.

نوکری / nowkarî, no:karî /: [مغولی]/اسم. نۆکەری؛ نۆکەراتی؛ نۆکەرایەتی: ۱. گورەیش؛ گۆڕایش؛ کاری نۆکەر ‹دو سال در خانەی یک حاجی نوکری کردم: دوو ساڵ لە ماڵی حاجیەک نۆکەریم کرد› ۲. دۆخ یان چۆنیەتی نۆکەر بوون ‹کارم شده بود نوکری این و آن: کارم ببووە نۆکەری ئەموئەو›.

نوکلاسیک / nowkelāsîk /: [فارسی/ فرانسوی] /اسم. نۆکلاسیک؛ ڕاپەڕینی هونەری و وێژەیی بۆ بووژاندنەوەی هۆرتە و بەرەی کلاسیک: **نئوکلاسیک**

نوک‌مدادی[1] / nukmedādî, nok- /: [فارسی/ عربی]/اسم. دووکەلی؛ ڕەنگی کەوەی خەست و بریقەدار کە بۆ خۆڵەمێشی دادەکشێ.

نوک مدادی[2]: صفت. دووکەلی؛ بە ڕەنگی کەوەی خەست و بریقەداری مەیلەو خۆڵەمێشی.

نوکیسه / nowkîse /:[فارسی/ از عربی] صفت. نۆکیسە؛ تازەکیسە؛ نۆبەخت؛ دیتۆک؛ تازەپێداکەوتوو؛ دەوڵەمەن‌چلکن؛ لە کوت‌وپڕا دەوڵەمەند بووی لێ‌نەزان.

نوگرایی / nowgerāyî /:اسم. نۆخوازی؛ نوێوازی: ۱. لایەنگری لە شێوە و ڕێبازی تازەی هونەری و وێژەیی ۲. لایەنگری لە شێوازی فەرهەنگی و کۆمەلایەتی نوێ. هەروەها: **نوگرا**

نول / novel ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. نوڤیل؛ چیرۆک؛ ڕۆمان؛ بەسەرهات یان داستانی داندراو لە ئەزموونی مرۆڤ بە شێوەی پەخشانێکی دوور و درێژ کە لە سەر ڕووداوێکی سەرەکی هۆنرابێتەوە: **نووڵ**

نول / nul /: [فرانسوی] صفت. ۱. پووچەڵ؛ بەتاڵ؛ هلۆڵ ۲. هاوسەنگی سیفر.

نولیست / novelîst ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. چیرۆک‌نوس؛ نوڤیل‌نووس؛ ڕۆمان‌نووس.

نومسلمان / nowmosalmān ، ـها/: [فارسی/ عربی] صفت. [ادبی] نۆموسوڵمان؛ تازەبسڵمان.

نومید / nowmîd, no:mîd /: صفت. ناهمێ؛ نائۆمێد؛ لێڤەر؛ خۆبان؛ هیوابڕاو؛ دڵسارد؛ دڵسەرد؛ بێ‌هێڤی.

▣ نومید شدن: ناهومێد/ ناهمێ بوون؛ لووت شکان؛ هیوا/ هومێد بڕان؛ دڵسارد بوونەوە؛ تەواسان؛ تەواسیان؛ تەواسیانەوە؛ تەواسیای.

نومید کردن: ناهومێد/ ناهمێ کردن؛ لووت شکاندن؛ دڵساردکردنەوە؛ بێ‌هیوا کردن؛ تەوسانن؛ تەوساندن.

نومیدانه[1] / nowmîdāne, no:mîdāne /: صفت. ناهمێدانە؛ ناهومێدانە؛ نائومیدانە؛ هیوابڕاوانە ‹تلاش نومیدانه: کردوکاشی ناهمیدانه›.

نومیدانه[2]: قید. بە ناهمێدیەوە؛ بە تەوەساویەوە؛ ناهومێدانە ‹برای نجات او نومیدانه تلاش می‌کرد: بۆ ڕزگار کردنی بە ناهمیدیەوە هەوڵی دەدا›.

نومیدی / nowmîdî, no:mîdî ، ـها/:اسم. نائومێدی؛ ناهومێدی؛ ناهمێدی؛ دڵساردی؛ دڵسەردی؛ تەوساوی.

نون / nûn /:[عربی] اسم. نێ؛ ناوی عەرەبی بیست و نۆهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

نونوار / nownavār /: [فارسی/ ؟] صفت. نک‌نوار؛

نۆنەوار: ١. تەرپۆش؛ بە جلوبەرگی تازە و ڕازاوەوە ‹آرام را دیدم حسابی نونوار شده بود: ئارامم بینی تەواو تەرپۆش ببوو› ٢. نفتونۆڵ؛ تازە و نوێ؛ نفتونوێ (بۆ جلوبەرگ و کەوش) ‹کفش‌ها را شستم و واکس زدم، نونوار شد: کەوشەکانم شت و بۆیەم کردن، نفتونول بوونەوە›.

نونهال / nownahāl ، ـان/: *اسم. [مجازی]* نۆنەمام؛ نەونەمام؛ منداڵ، بەتایبەت منداڵی شەش تا دوازدە ساڵان.

نوول / novel/: [فرانسوی] ☜ **نوِل**

نـوه / nave ، ـها/: *اسم.* منالـەزا؛ نەڤی؛ نـەوە؛ نەوکی؛ منداڵی‌منداڵ؛ بەچەزا؛ کوڕەزا و کچـەزا؛ پشتی دووهەم.

نوهراسی / nowharāsî/: *اسم.* نۆترسی؛ ترس لە شتی تازە.

نوید / navîd ، ـها/: *اسم. [ادبی]* مزگێنی؛ مزگانی؛ مزگینی؛ نزانی؛ مژدە؛ موژدە ‹سوسوی چند چراغ از دور، نوید پیدا شدن یک آبادی را می‌داد: ترووکەترووکی لـە دوورەوەی چـەن چـرا، مـزگێنی دەرکـەوتنی ئاواییەکی دەدا›.

نویدبخش / navîdbaxš/: *صفت.* دڵخۆشـکەر؛ مـزگێنی‌دەر؛ مزگـانی‌دەر؛ مـژدەدەر ‹اظهـارات پزشکان بسیار نویدبخش بود: قسەی دوکتورەکـان زۆر دلخوشکەر بوو›.

ـ نویس / nevîs/: *پیواژە.* ـنووس؛ ـنڤیس؛ ـنویس؛ نووسەر ‹نمایشنامه‌نویس: شانۆنامەنووس›.

نویســاندن / nevîsāndan/: *مصـدر. متعـدی.* // **نویساندی:** پێت‌نووسی؛ **می‌نویسانی:** پـێ‌دەنووسـی؛ **بِنویسـان:** پـێ‌بنووسـە// پـێ‌نووسـین؛ نویسـەی پنـەی؛ پەنـە نویسـەی: **نویسـانیدن.** هـەورەها: **نویساندنی**

■ صفت فـاعلی: **نویسـاننده** (پـێ‌نووسـەر)/ صـفت مفعولی: **نویسانده** (پێ‌نووسراو)

نویسانیدن / nevîsānîdan/ ☜ **نویساندن**

نویســندگی / nevîsandegî/: *اسم.* نووســەری؛ نویســنەیی؛ نڤیسـاری: ١. کـاری نووســین ‹از نویسندگی نان می‌خـورد: لـە ڕێـی نووسـینەوە بـەڕێ دەچێ› ٢. کار و ڕەوتی کێشانی پیتگەلی ناسراو ٣. هونـەری نوسـین ‹نویسـندگی را در مدرسـه یـاد نمی‌دهند، آدم خودش باید یـاد بگیـرد: نووسـەری لـە قوتابخانەدا فێر ناکرێ، دەبێ بۆخۆت فێر بی›.

نویسنده / nevîsande ، ـها؛ ـگان/: *اسم.* نووسـەر؛ نڤیسەر؛ نڤیسکار؛ نڤیسار؛ نڤیسەڤـان؛ نوشـتۆخ؛ نووسندە: ١. بنووس؛ ئەوەی شـتێکی نووسـیوە ‹نویسـندەی مقالـە: نووسـەری وتـار› ٢. ئـەوەی بەرهـەمێک (وەکـوو کتێـب، وتـار، شـانۆنامە و...) دەنووسێ.

نویسه[1] / nevîse ، ـها/: *اسم.* ١. پیت؛ هەر کام لە نیشانەکانی خەتێک (وەک «ا» و «ب» و ... یـان «a» و «b» و ...) ٢. سەرجەمی چەند پیت کە برگەیەک پێک دێنن (وەک «شەو» یان «گار» لـە «شەوگار»دا).

نویسه[2]: *صفت.* نووسراوە؛ نووسیاگ ‹شکل نویسەی واژە: شێوەی نووسراوەی وشە›.

ـ نویسی / nevîsî/: *پیواژە.* ـ نووسـی؛ ـ نڤیسـی؛ ـ نویسی؛ نووسین ‹داستان‌نویسی: چیرۆک‌نووسی›.

نوین / novîn, navîn/: *صفت.* تـازە؛ نـوێ؛ وێ؛ نوهین؛ نفتونەو.

نه[1] / na/: *اسم.* نە؛ نا؛ نۆ؛ نەو؛ نەی؛ نێ؛ نیشانەی وەرامی پێچەوانە ‹او به کسی نه نمی‌گفت: نـەی بـە کەس نەدەگوت›.

نه[2]: *قید.* نە؛ نـا: ١. نیشـانەی دژایـەتی دەگـەڵ قسە و پێشنیاری کەسێک ‹نـه، ایـن لبـاس خـوب نیست: نە، ئەم جلە باش نیە› ٢. نیشانەی وەڵامـی پێچەوانەی پرسیاری کەسێک ‹سارا آمد؟ نه، نیامد: سارا هات؟ نە، نەهات› ٣. نیشانەی پێداگری ‹نه، دیگر از این کارها نمی‌کنم: نە، ئیدی کاری وا ناکـەم› ٤. نەکوو؛ نەوەکوو؛ نەوەک؛ نەکا؛ نەکوا؛ نەوا ‹نه خیال کنی با این کار مخالفم: نـە پێـت وابـێ دژ بـەم کارەم›.

نه[٣]: *حرف.* نه؛ نەک؛ نـەکوو؛ نیشـانەی پێچەوانـە کردنـەوەی دۆخ یـان چۆنیەتیـەک ‹کتـاب را می‌خواست، نه تو را: کتێبەکەی دەویست، نە تۆ›.

نه[٤]: *صوت.* نەیژی؛ نەکەی؛ نەڵـەی؛ نەڵـێی؛ نـە؛ نەتوخوا؛ نەواچی؛ نیشانەی سەرسوورمان و بـڕوا نەکردن ‹کتابم را گم کـردم. نـه! مگـر ممکـن اسـت: کتێبەکەم ون کرد. نەیژی! چۆن شتی وا دەبێ؟›.

نه[١] / noh/: *اسم.* نۆ؛ ژمارەی سەرەکی پێش دە و پاش هەشت.

نه[٢]: *صفت.* ١. نۆ؛ یەکێک زۆرتر لە هەشـت دانـە ‹نه مرد؛ نه کتاب: نـو پیـاو؛ نـو کتێـب› ٢. نۆهـەم؛ نۆیەم ‹طبقەی نه: نهۆمی نوهەم›.

نهائی / nahā'î/: [عربی] ☜ **نهایی**

نهاد / nahād، ـها/: *اسم.* هـێم؛ هـیم: ١. *[ادبی]* بنەما؛ بنەڕەت؛ بنچینە؛ سرشت ‹بدنهاد: دژهـێم› ٢. *[جامعەشناسی]* ناوەند؛ بنکە؛ ئەنسـتیتۆ؛ بنـە و دەزگایەکی سەقامگرتـوو (وەکـوو بنەماڵـە، زانکـۆ و...) ٣. کار، پێوەندی یان دەزگایەکی گرینـگ لە کۆمەڵگا یا فەرهەنگێکدا ‹نهاد زناشویی: هێمـی ژنـامێردی› ٤. *[منطـق]* سروشـت؛ نهـاد؛ تێـز؛ یەکـەمین و کـورتـترین قۆنـاخی دیالکتیـک ٥. *[دستور]* بەشـێک لـە ڕسـتە کـە هەواڵـی بـە شوێندا دێ ٦. *[روانشناسی]* یەکێ لە سێ بەشـی ئاوەز لە بیرۆکەی دەروونکۆلیدا کـە وریـا نیـە و سەرچاوەی هێزەکانی دەروونە (ئەوانی‌تر: «مَـن» و «اَبرمَن»).

نهادن / nahādan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* // **نهادی:** داتنا؛ **می‌نهی:** دادەنی؛ **بِنِه:** دانێ // دانـان؛ دانیـان؛ دانین؛ نان؛ نیان؛ ناین؛ نیـەی؛ نیـای؛ نـەیایش؛ ئەرەنیەی؛ نیایرە؛ نەییش. هەورەها: **نهادنی**

■ صـفت مفعـولی: **نهـاده** (دانـراو)/ مصدر منفـی: **نَنهادن** (دانەنان)

نهـاده / nahāde، ـهـا/: *اسم. [منطـق]* سروشـت؛ هێم؛ نهاد؛ تێز.

نهادینه / nahādîne/: *صفت.* سەقامگیر؛ دامەزراو؛ سەقامگرتوو.

▣ نهادینه شدن: سەقامگرتن؛ دامـەزران؛ ڕیشـە داکوتان. هەروەها: **نهادینه کردن**

نهار / nahār/ ☜ **ناهار**

نهال / nahāl, nehāl، ـها/: *اسـم.* نـەمام؛ دەرخ؛ دەرخک؛ سوە؛ هال؛ تولـەک؛ شـەیبووک؛ بنتـا؛ بنەتا؛ چلاک؛ چلەڕیشەی یەک ساڵەی دار.

نهالستان / nahālestān , nehāl-، ـهـا/: *اسم.* داردان؛ پارچە زەوینی نەمام تێیـدا نێـژراو کـە خۆی بگرێ، ئانجا بگۆزرێتەوە شوێنی خۆی.

نهالی / nahālî, nehālî، ـهـا/: *اسـم.* ١. *[گفتـاری]* ناڵـیچە؛ دۆشەکۆڵـە؛ دوشـەکچە؛ ژێرەخـەر بـۆ دانیشتن ٢. *[ادبی]* دۆشـەکە؛ دۆشـەک؛ نالیـک: **نهالین**

نهالین / nahālîn, nehālîn/ ☜ **نهالی ـ٢**

نهـان[١] / nahān, nehān/: *صـفت. [ادبـی]* پێـوار؛ بەرپێوار؛ شاراوە؛ نادیـار؛ نـەدیار؛ نهـێن؛ پـەنام؛ نەپەن؛ قایم.

نهان ـ[٢]: *پیشوازه.* نهێن- ؛ پێوار- ؛ پەنام- ؛ پەناو- ؛ بە ئەندامێکی نادیارەوە ‹نهانزاد: نهێنـزا›.

نهانگاه / nahāngāh، ـها/: *اسم.* حەشارگە؛ نوانی؛ جێگای خۆ شاردنەوە.

نهانی[١] / nahānî. nehānî/: *صفت. [ادبی]* نهـێنی؛ نەهێنی؛ نیهانی؛ شـاراوە؛ پەنامـەکی ‹راز نهـانی: رازی نهێـنی›.

نهـانی[٢]: *قیـد. [ادبـی]* بـەنهێنیـەوە؛ بـەدزیـەوە؛ نەهێنی؛ نهێنی؛ پەنامەکی ‹نهانی چنین گفت بـا دوستان: بەنهێنیەوە ئاوای گوت بە هاوالان›.

نهایات / nahāyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نهایت**

نهایـت / nahāyat، ـهـا؛ نهایـات/: [عربـی]/اسـم. ئەوپەڕ: ١. کۆتـایی؛ دوایـی؛ دومـاهی؛ دمـایی؛ ئەنجام؛ بنـەتا؛ ئـاخر ‹علم نهایـت نـدارد: زانسـت کۆتایی بۆ نیە› ٢. سەرترین؛ زۆرتـرین؛ دوایـین؛ ئاخرین ‹نهایت تلاش: زۆرترین تەقالا›.

نهایتا / nahāyatan، ـها/: [عربـی]قید. ئاخری؛ لـە

ئاخرەوە؛ لە ئەنجامدا؛ سەرەنجام؛ لە کۆتاییدا ‹نهایتاً تصمیم گرفته شد او را به بیمارستان بفرستند: ئاخری بڕیار درا بینێرن بۆ نەخۆشخانە›.

نهایی / nahāyî/: [عربی] *صفت.* کۆتایی؛ دمایی؛ دوماهی ‹امتحان نهایی: ئەزموونی کۆتایی›: **نهائی**

نه تنها / natanhā/: *حرف.* نەک هەر؛ نەتەنیا؛ نەتەنها ‹نەتنها کار بلد نیست، بلکه دروغگو هم هست: نەک هەر کار نازانێ، درۆزنیشە›.

نهر / nahr/: [عربی]/*اسم.* ۱. ـها؛ أنهار/ شەقەجۆ؛ جۆ؛ جۆگا؛ جۆگە؛ جۆلە؛ جۆبار؛ چەماو؛ ئاوڕۆی سروشتی یان دەستکرد، بە تایبەتی گەورە ۲. *[نجوم]* وێنەیەکی ڕاکێشراو لە ئاسمانی نیوەگۆی باشووردا.

نهراساندن / naharāsāndan/ ☜ **هراساندن**

نهراسیدن / naharāsîdan/ ☜ **هراسیدن**

نهران / nahrān/ [؟] ☜ مثلث جنوبی، **مثلث**

نهشت / naheŝt, neheŝt ، ـها/: *اسم. [زمین‌شناسی]* لم؛ ئەوەی ئاو، با و بەفرەچالان ڕایدەماڵن و لە شوێنێکدا کەڵەکەی دەکەن.

نهصد [1] / nohsad/: *اسم.* نۆسەد؛ نۆسەت؛ ژمارەی سەرەکی پاش هەشتسەد و نەوەد و نۆ و پێش نۆسەد و یەک.

نهصد [2]: *صفت.* نۆسەد؛ نۆسەت: ۱. یەکێک زۆرتر لە هەشتسەد و نەوەد و نۆ دانە ۲. نۆسەدم؛ نۆسەتەم.

نهصدم / nohsadom/: *صفت.* نۆسەدم؛ نۆسەتەم؛ بە پلە و جێگای نۆسەدەمەوە.

نهصدمی / nohsadomî/: *ضمیر.* نۆسەدەمی؛ نۆسەتەمی؛ ئەوەی لە ڕیز، ڕزن یان پلەی نۆسەدمدایە.

نهصدمین / nohsadomîn/: *صفت.* نۆسەدەمین؛ نۆسەتەمین؛ بە پلە، ڕیز و ڕزنی نۆسەدەم.

نهضت / nehzat, nahzat ، ـها/:[عربی] *اسم.* ڕاپەڕین؛ بزووتنەوە؛ هەڵتەزینەوە؛ بزاڤ؛ جووڵانەوە؛ ژمژیە؛ ژێل ‹نهضت شیخ سعید پیران: ڕاپەڕینی شێخ سەعیدی پیران›.

نهفتگی / nahoftegî, nohoftegî/: *اسم.* ۱. شاراوەیی؛ شاردراوەیی؛ شراوەیی؛ داشاریاگی؛ نهێنیەتی؛ پەنامی؛ دۆخ یان چۆنیەتی شاراوە بوون ۲. *[زیست‌شناسی]* نووستوویی؛ خەو لێکەوتوویی؛ دۆخێ کە بڕێ لە گیانداران (وەک هێندێک گیا و گیانەوەر) تێیدا سڕ دەبن و بە هۆی بار و دۆخی ژینگە خەویان لێ دەکەوێ: **خفتگی** ۳. کومون؛ ماوەی نێوان ڕۆچوونی میکرۆب بۆ ناو لەش تا سەرهەڵدانی نەخۆشی.

نهفتن / nahoftan, nohoftan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* // **نهفتی**: شاردتەوە؛ **نهان می کنی**: دەشاریەوە؛ **نهان کن**: بشارەوە// شاردنەوە؛ هەشاردان؛ وەشاردن؛ وەشارتن؛ ڤەشارتن؛ ڤەشاردن؛ ڤەشارن؛ شرانەوە؛ ناپاندن؛ شارتەیوە؛ ئەوەشارەی؛ ئەوەشارتەی؛ نخفتن؛ وەدایەنە؛ نومتش؛ نەپەندن؛ ڤەسهاندن. هەروەها: **نهفتنی** ■ صفت مفعولی: **نهفته** (شاردراوە)/ مصدر منفی: **ننهفتن** (نەشاردنەوە)

نهفته [1] / nahofte, nohofte/: *صفت. [ادبی]* پێوار؛ نەدیار؛ شاراوە؛ شاردراوە؛ شاریاگەوە؛ شراوە؛ قایم؛ بەرپیوار؛ نهێنی؛ نەهێنی؛ پەنامەکی ‹سخن نهفته: قسەی شاراوە›.

نهفته [2]: *قید. [ادبی]* پەنامەکی؛ نهێنی؛ نەهێنی؛ بە نهێنیەوە؛ بە دزیەوە.

نهم / nohom/: *صفت.* نۆیەم؛ نۆهەم؛ خێوی ڕیز و جێگای نۆ.

نهمی / nohomî ، ـها/: *ضمیر.* نۆیەمی؛ نۆهەمی؛ ئەوەی لە ڕیزی نۆیەمدایە.

نهمین / nohomîn/: *صفت.* نۆیەمین؛ نۆهەمین؛ خێوی ڕیز و جێگای نۆهەم.

نهنج / nahanc ، ـها/: *اسم.* کلاوە؛ جهاڵ؛ بەشێک لە گوڵ کە ئەندامی داپۆشەر و زاوزێی لە سەرە.

نهنگ / nahang/: *اسم.* نەهەنگ؛ نهنگ: ۱. ☜

وال ٢. پێنجەمین ساڵ لە ساڵانی ساڵژمێری تورکستانی ☜ **تقویم** ٣. /ـها؛ ـان/ تیمساح؛ کرۆکۆدیل.

▣ **نهنگ آمریکایی** ☜ **آلیگاتور**

نهنگ رودخانه ☜ **تمساح**

نهنگ عنبر ☜ **کاشالوت**

نه و نو / na-vo-nû/: *اسم. [گفتاری]* مینگەمینگ؛ منجەمنج؛ نە ـ نە ‹بی‌خودی نه و نو نکن! از این بهتر گیرت نمی‌آید: لە خۆڕا مینگەمینگ مەکە! لەمە باشترت دەس ناکەوێ›.

نهی / nahy/: [عربی]/*اسم.* نەهی؛ کار و ڕەوتی پرێگاندنەوە؛ سڵەماندنەوە؛ دوورکردنەوە؛ هەوڵدانی بە قسە بۆ بەرگری لە ئەنجامی کارێک ‹او را از این کار نهی می‌کردند: ئەویان لەم کارە دەپرێگاندەوە›.

▣ **نهی از منکر**: پرێگاندنەوە لە خراپە؛ پێشگری لە ئەنجامی کاری خراپ.

نهیب / nahîb، ـها/: [عربی]/*اسم.* گوڕ؛ گوڕە؛ نەڕە؛ نەعرە؛ نەعرەتە؛ نارەتە؛ قرم؛ دەنگێکی بەرز و بەسام، بەتایبەت بۆ ترساندن یان ئاگادارکردن.

▣ **نهیب زدن**: دەنگ دان؛ داکاڵیان؛ دەنگ لێ کردن؛ تێ خوڕین؛ داخوڕین؛ قووڵاندن؛ شاخاندن؛ قرماندن؛ نەڕاندن؛ گوڕاندن.

نی ـ / nay/: *پیشوند.* نەـ؛ نیشانەی پێچەوانە کردنی ئەو چاوگانەی بە ئەلفەوە دەست پێ دەکەن ‹نیافتادن؛ نیامدن؛ نیاشامیدن: نەکەوتن؛ نەهاتن؛ نەخواردنەوە›.

نی / ney، ـها/: *اسم.* نەی: ١. بلوێر؛ بلوور؛ بلوول؛ لوولێ؛ ئامێرێکی مووسیقا کە لە ساقەتەی قامیش یان چێوێکی باریکی هەڵۆڵ دروست دەکرێ، پێنج کونی لە سەرەوە و کونێکیش لە خوارەوە هەیە بۆ جێ قامک و ڕێک کردنی دەنگ، درزێک لە سەرێکەوە بۆ ناو دەم و کونێک لە بنەوە ٢. قامیش؛ لوولەیەکی زراف (شووشەیی یان لە پلاستیک) بۆ خواردنەوەی تراو ٣. ☜ قلم نی، **قلم** ٤. قامیش؛ قامووش؛ چیتک؛ قەمیش؛ چیت؛ زەل؛ لەم؛ لەبەن؛ لەوەن؛ لەقەل؛ کامر؛ ژاژ؛ ڕووەکێکی ساقەبەرزی یەک تا چوار میتری بە گەڵای گەورە و پانەوە، کە لە زەلکاوان شین دەبێ و لە ساقەتەکەی حەسیر و سەوەتە دەچنن ٥. زەل؛ قامیش؛ ساقەتی ئەو ڕووەکە.

▣ **نی پیچ** ☜ **نی‌پیچ**

نی خیزران ☜ **خِیزَران**

نی شنی: قامیشی ریخەڵان؛ گیایەک لە تیرەی گەنم کە بۆ بەرگری لە بە دەم باوە چوونی رمڵ و پەرە ساندنی بیاوان دەیکێڵن: **شندوست**

نی قلیان: ئاونگ؛ لاسکی قلیاناوی کە سەرێکی دەچێتە نێو کووزی قلیانەوە.

نی هندی: قامیشی هیندی؛ گیای چەن‌ساڵەی لە تیرەی گەنم، بە ساقەتەی بەرز و هلۆلی گرێ‌گرێ و گەڵای درێژ و گوڵی تۆپەڵ لە سەر لاسکەوە.

▣ **نی زدن**: بلوێر ژەندن؛ نەی ژەندن؛ بلوێر لێدان؛ لوولێ ژەنەی؛ لێدانی ئاهەنگ بە بلوێر.

نی / nî/: *قید. [ادبی]* نەک؛ نەوەک؛ نە وەکوو؛ نە ‹تو برای وصل کردن آمدی/ نی برای فصل کردن آمدی: تۆ بۆ ئاشت‌کردنەوەی تۆراوان هاتی/ نەک بۆ جیایی خستنە نێوان هاتی›.

نیا / niyā، ـها؛ نیاکان/: *اسم.* کاڵ؛ باپیر؛ باپیرە؛ باوا؛ بابەگەورە؛ باوەگەورە؛ باواگەورە؛ بابا؛ بنەباب.

نیابت / niyābat/: [عربی]/*اسم.* ١. جێگری؛ جێ‌نشینی ‹نیابت او را داشت: جێگری ئەوی هەبوو› ٢. جێگرایەتی؛ جێگریەتی؛ کاری جێگر ‹عهده‌دار نیابت شد: جێگریەتی گرتە ئەستۆ›.

نیاباتاً / niyābatan/: [عربی] *قید.* لە جێ؛ بە جێ؛ لە جێی؛ بە جێگری؛ بە جێگرایەتی؛ بە شێوە

یان وەکوو جێگر ‹از طرف پدرم، نیابتاً امضا کردم: لە جیی باوکم ئیمزام کرد›.

نیاپرستی / niyāparastî/: اسم. کال پەرەستی؛ ئایینی پەرەستنی باب و کالان وەکوو خاوەنانی هێزی ژوورسروشتی.

نیات / nîyyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **نیّت**

نیاراستن / nayārāstan/ ☜ **آراستن**

نیارامیدن / nayārāmîdan/ ☜ **آرامیدن**

نیارستن / nayārastan/ ☜ **یارستن**

نیارمیدن / nayāramîdan/ ☜ **آرمیدن**

نیاز / niyāz ، ـها/: اسم. نیاز: ١. پێداویستی؛ پێویستی؛ حەوجە ‹نیازهای خود را بنویسید: پێداویستیەکانتان بنووسن› ٢. نەداری؛ ئاتاجی؛ هەژاری ‹نیاز او را به این کار واداشت: نەداری ئەم کارەی پێ کرد› ٣. *[ادبی]* داماوی؛ بێسەروبەرەیی؛ دۆخی نەبوونی هێز و دەسەڵات ٤. نەزر و نیاز؛ بەخشش بۆ وەدیهاتنی ئاواتێک.

نیازردن / nayāzordan/ ☜ **آزردن**

نیازمند / niyāzmand/: صفت. ١. پێویست؛ پێدڤی ‹این کار نیازمند صرف وقت زیادی است: ئەم‌کارە وەختی زۆری پێویستە› ٢. /ها؛ ـان/ نەدار؛ هەژار؛ ئاتاج؛ دەستەنگ؛ وەج؛ بێ‌کەرستە یا هۆی دڵخواز، شیاو یان بەکەڵک ‹مردم نیازمند: خەڵکی نەدار›.

نیازمندی / niyāzmandî ، ـها/: اسم. ١. دەستەنگی؛ نەداری؛ هەژاری؛ دۆخ یان چۆنیەتی دەستەنگ بوون ٢. پێویستی؛ پێداویستی؛ ئەوەی بوونی بۆ ئەنجامی کارێ یان گەیشتن بە ئامانجێک پێویستە.

نیازمودن / nayāz(e)mûdan/ ☜ **آزمودن**

نیازیدن / nayāzîdan/ ☜ **یازیدن**

نیاسودن / nayāsûdan/ ☜ **آسودن**

نیاسین / niyāsîn/: [انگلیسی] اسم. نیاسین؛ ڤیتامین بێ‌کومپلێکس؛ ئەسیدێکی بێ‌ڕەنگی بلۆرین کە تاڵە و نەختێک لە ئاودا دەتوێتەوە و یەک لە پێویستەکانی گیانەوەرە.

نیاشامیدن / nayāšāmîdan/ ☜ **آشامیدن**

نیاشفتن / nayāšoftan/ ☜ **آشفتن**

نیاشوباندن / nayāšûbāndan/ ☜ **آشوباندن**

نیاشوبیدن / nayāšûbîdan/ ☜ **آشوبیدن**

نیاغشتن / nayāqeštan/ ☜ **آغشتن**

نیافتن / nayāftan/ ☜ **یافتن**

نیافریدن / nayāfarîdan/ ☜ **آفریدن**

نیاکان / niyākān/: جمعِ ☜ **نیا**

نیاکندن / nayākandan/ ☜ **آکندن**

نیاگاهانیدن / nayāgāhānîdan/ ☜ **آگاهانیدن**

نیالودن / nayālûdan/ ☜ **آلودن**

نیام / niyām ، ـها/: اسم. ١. کالان؛ کالان؛ کێلان؛ کایلان؛ کاڤلان؛ کاولان؛ قلاف؛ قاب؛ قاپ؛ قافک؛ کالەنی؛ بەرگی شیر و خەنجەر و... ٢. *[گیاه‌شناسی]* قنگەگەڵا؛ بنەگەڵا؛ درێژەی بڕێ گەڵا کە لاسکی گیا دادەپۆشێ ٣. *[گیاه‌شناسی]* کەلو؛ کلو؛ پێڵ؛ جۆرێ بەری گیا کە چەن دەنکی بەڕیزی تێدایە و کە دەگا بە درێژادا شەق دەبا.

نیامدن / nayāmadan/ ☜ **آمدن**

نیامرزیدن / nayāmorzîdan/ ☜ **آمرزیدن**

نیاموختن / nayāmûxtan/ ☜ **آموختن**

نیاموزاندن / nayāmûzāndan/ ☜ **آموزاندن**

نیامیختن / nayāmîxtan/ ☜ **آمیختن**

نی‌انبان / neyambān, -anbān ، ـها/: اسم. دەفدەفینک؛ دەفدەفێکە؛ دووزەلەمەشکە؛ بلوێر و زوڕنایێ کە فووی لە هەنبانەوە دەدەنێ: **نای‌انبان**

نیاوردن / nayāvardan/ ☜ **آوردن**

نیاویختن / nayāvîxtan/ ☜ **آویختن**

نیایش / niyāyeš ، ـها/: اسم. نزا؛ نقا؛ گازە؛ دۆعا؛ دوعا: ١. کار و ڕەوتی خوێندنی دۆعا ٢. سکاڵا؛ دۆعایێ کە بە دەرگانەی خوا دەکرێ.

نی‌پیچ / neypîč ، ـها/:/اسم. دەمنە؛ لوولەیەکی باریک و هلۆڵ کە سەرێکی بە قلیانەوەیە و ئەو سەرەکەی بە دەمەوە دەنێن.

نیت / niyyat ، ـها؛ نیّات/: [عربی]/اسم. نیاز؛ قەست: ۱. ڕەوتی لە دڵەوە لێبڕان بۆ ئەنجامدانی کارێک ‹نیت کرده بودیم بیاییم پیش شما، ولی برایمان مهمان آمد: نیازمان وابوو بین بۆ لاتان، بەڵام میوانمان بۆ هات› ۲. مراز؛ گاڤین؛ مەراق؛ نیهاد؛ مەبەست یان دۆزێک کە تەمای پێ‌گەیشتنی هەیە ‹نیت او کمک کردن به شماست: نیازی ئەو یارمەتی دانی ئێوەیە›.

نیترات / nîtrāt ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] نیترات؛ خوێی اسید نیتریک.

▣ **نیترات نقره**: نیتراتی نوقرە؛ ماکی بلۆری بێ‌ڕەنگ کە بە تواندنەوەی زیو لە ئەسید نیتریکدا بەرهەم دێ، لە ئاودا دەتوێتەوە و لە بژیشکیدا زۆر بەکەڵکە: **نیترات دارژان؛ سنگ جهنم**

نیترات دارژان/ nîtrātdārjān/ ☜ نیترات نقره، **نیترات**

نیتراته / nîtrāte(h)/: [فرانسوی] صفت. [شیمی] نیتراتە؛ بە ماکی نیتراتدارەوە.

▣ **نیتراته شدن** ☜ **نیترایش-۲**

نیتراته کردن ☜ **نیترایش-۱**

نیترایش / nîtrāyeš/:[فرانسوی/ فارسی] /اسم. ۱. شۆرەسازی؛ کاری تێک‌ئاڵانی ماک لەگەڵ ئەسیدنیتریکدا: **شورەسازی؛ نیتراته کردن** ۲. ڕەوتی بوونە نیتراتی ماکی نیترۆژندار (گیانەوەری و گیایی) لە خاکدا بە هۆی باکتری تایبەت ئەم کارەوە: **نیتراته شدن** ✱ **نیتریفیکاسیون**

نیتروبنزن / nîtrobanzan/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] نیترۆبەنزەن؛ ڕۆنی دەسکردی بادامی تاڵ، کە تراوێکی زەردی ژاراویە و هێندێک لە ئاودا دەتوێتەوە، لە پیشەسازی کیمیاویدا زۆری کەڵک هەیە و وەکوو جێگری ڕۆنی سروشتی بادامی تاڵیش بە کار دەچێ.

نیتروژن / nîtrozen/: [فرانسوی]/اسم. نیترۆژن؛ توخمێکی کیمیایی ناکانزا، بە ژمارەی ئەتومی ۷ و کێشی ئەتۆمی ۱٤، گازێکی بێ‌ڕەنگ و بێ‌تام و بۆنە کە ۷۵٪ بارستایی هەوا پێک‌دێنێ: **ازت**

▣ **نیتروژن دیوکسید** ☜ دیوکسید نیتروژن، **دیوکسید**

نیتروگلیسیرین / nîtrogelîsirîn, -g(i)lîsirîn/: [فرانسوی]/اسم. نیترۆگلیسرین؛ ڕۆنێکی زەردە کە لە ئاودا ناتوێتەوە و تەقەمەنی جۆراوجۆر بەتایبەت دینامیتی لێ دروست دەکەن: **نیترات‌گلیسیرین**

نیتریفیکاسیون / nîtrifikāsyon/: [فرانسوی] ☜ **نیترایش**

نیتریک / nîtrîk/: [فرانسوی] صفت. [شیمی] نیتریک؛ پێوەندیدار بە نیترۆژنەوە.

نیچه / neyče ، ـها/:/اسم. ۱. ئاوتکێن؛ ئەنبیق؛ مژۆک؛ دەزگایەکی کۆن بۆ دڵۆپاندن ۲. دەمنە؛ ئامرازێکی لوولەیی کە لە شیشەسازیدا بۆ دەماندنی شیشە کەڵکی لێ‌وەردەگرن.

نیرزیدن / nayarzîdan/ ☜ **ارزیدن**

نیرنگ / neyrang, nîrang ، ـها/:/اسم. [ادبی] فێڵ؛ گزی؛ گزە؛ گز؛ بەن؛ بەند؛ دەک؛ وەین؛ لێپ؛ لەبان؛ گەف؛ قوڕۆک؛ فند؛ فەرەج؛ قۆپیە؛ فڕوفێڵ؛ گەڕوگوڕ؛ هەنگ؛ فاک؛ خاپ؛ حیلە؛ دەهۆ؛ ساختە؛ شندی‌مندی؛ کەڵەک؛ گغنی؛ هەر کارێ کە بۆ فریو دانی خەڵک بکرێ.

نیرنگباز / neyrangbāz, nîrang- ، ـها؛ ـان/: صفت. گزن؛ گزنی؛ گزیکار؛ فێڵباز؛ فێڵزان؛ فێڵەزان؛ داوباز؛ ساختەچی؛ فەنەک؛ فەنەکباز؛ فێلاوی؛ هەنگباز؛ کەڵەکباز؛ خووگرتوو بە فریودانی خەڵک: **نیرنگ‌زن**

نیرنگ‌بازی / neyrangbāzî, nîrang- ، ـها/:/اسم. [ادبی] فێڵەزانی؛ فێڵبازی؛ داوبازی؛ گزیکاری؛

ساختەچێتی؛ کارەڕەهاتی فریو دانی خەڵک.

نیرنگ‌زن /-neyrangzan, nîrang/ ☜ **نیرنگباز**

نیرو / nîrû ، ـها/: *اسم.* هێز؛ وزە؛ هاز؛ ئاز؛ هازی: ١. شنگ؛ قام؛ هەرەنگ؛ کۆسە؛ کومسە؛ گـرک؛ گوڕ؛ دەگەر؛ گورد؛ نـەوا؛ نهـێم؛ سـتین؛ هێـل؛ هەس؛ هێس؛ زۆر؛ توانای کردنی کارێـک یـان دانانی شۆنەمایەک ٢. توان و قـەوەتی دڵ یـان زەین ‹نیروی عقل: هێـزی ئـاوەز› ٣. کەسـان یـا شتگەلێک بـە لێهـاتوویی دیـاریکراوەوە ‹نیـروی جوان؛ نیروی باد: هێزی لاو؛ هێزی با› ٤. کۆمەڵـێک سەرباز و کەل‌وپەلی شەڕ ‹نیـروی زمینـی: هێـزی زەویـــنی› ٥. کارەبـــا؛ بـــەرق؛ ئەلکتریســـیتە، بەتایبەت لە پێوەندی لەگەڵ بەرهـەم هێنـان و بـلاو کردنەوەیـدا ‹خـط انتقـال نیـرو: هێڵـی گواستنەوەی کارەبا.

▣ **نیـروی امـدادی**: *[نظامی]* هێـزی فریـاڕەس/ یارمەتیـدەر؛ هێـزی پشـتیوانی؛ هێزێـک بـۆ یارمەتی دان و فریاکەوتنی هێزی پێشـوو لـە ناوچەدا: **قوای امدادی**

نیـروی امنیتـی: هێـزی ئاسـایش/ هـێمنی: ١. کۆمەڵێک لەو کەسـانەی ئاسـایش دابـین دەکەن ٢. ڕێکخراوەی ئاسایش * **قوای تأمینی**

نیروی انتظامی: هێزی پولیس: ١. کۆمەڵـێک لەو کەسانەی هـێمنی و ڕێـک‌وپێکـی دابـین دەکەن ٢. ڕێکخراوەی پۆلیس* **قوای انتظامی**

نیروی انسانی: هێزی مـرۆڤ/ مرۆڤـی؛ هێـزی ئینسـانی: ١. هێـزێ کـە بـە هـۆی چـالاکی جەستەوە پێک دێت ‹بـرای پیشـرفت ایـن کـار، نیروی انسانی نقش مهمـی دارد: بـۆ بـەرەو پـێش چوونی ئەم کارە، هێزی مـرۆڤ دەورێکـی بـالای هەیە› ٢. کۆمەڵەی ئەو کەسانە کە لـە بنکـە یان ڕێکخراوێکدا کار دەکـەن ‹نیـروی انسـانی کارخانە: هێزی مروڤی کارخانە› ٣. هێـزی کـار؛ کۆمەڵی ئەو کەسانە کە دەتـوانن کـار بکـەن ‹نیروی انسانی کشور: هێزی مروڤی وڵات›.

نیروی ثقل ☜ **گرانی-٢**

نیروی جاذبە ☜ **گرانی-٢**

نیـروی دریـایی: هێـزی زەریـایی؛ هێـزی دەریـــایی؛ ســـەرجەمی کـــەس، ئـــامێر و ڕێکخراوی سەربازی کـە بـۆ بـەرەنگاری یـان هێرش لە نێو ئاودا ڕاهاتوون. هەروەها: **نیروی زمینی؛ نیروی هوائی**

نیـروی نظـامی: هێـزی چەکـداری؛ هێـزی سـەربازی؛ سـەرجەمی کەسـان و چـەک و ڕێخراوەکانیان.

نیروبخش / nîrûbaxš/: *صفت.* هێزنـک؛ وزەدەر؛ هێزبەخش؛ هێزدەر: ١. بە تایبەتمەندی بـەهێز کردن و هێزدان ٢. بووژێنەر.

نیروزا / nîrûzā ، ـها/: *صفت.* وزەدەر؛ بووژێنـەر؛ بـە تایبەتمەنـدی بووژاندنـەوە و وزە تێخسـتن ‹غداهای نیروزا: خۆراکی وزەدەر›.

نیروسنج / nîrûsanc ، ـها/: *اسم.* وزەپێو؛ هێزپێو؛ ئامێرێک بۆ پێوانی هێزی میکانیکی.

نیرومنـد / nîrûmand/: *صفت.* بـەهێز؛ هێـزان؛ هێزدار؛ یەمان؛ توانا؛ بەگوڕ؛ بەگوژم؛ بزاخ.

نیرومنـــدی / nîrûmandî/: *اســـم.* بـــەهێزی؛ هێزداری؛ دۆخ یان چۆنیەتی توانا بوون.

نیز / nîz/: *قید.[ادبی]* ١. ـ یش؛ ـ یچ؛ ـ ژی؛ وەک کەس یان کەسانی‌تر ‹او نیز می‌آید: ئەویش دێـت› ٢. هەروەها؛ هەروا؛ هەروە؛ هەروەتر؛ هەر پاسـە ‹نیز گفته بود مواظب باشم: هەروەها گوتبووی وریابم›.

نیـــزار / neyzār ، ـهـا؛ ـان/: *اسم.* زەلجـار؛ قامیشـەلان؛ قامیشەلـێن؛ ژاژەلان؛ چیتـەلان؛ شەخەلان؛ ژاژۆک؛ زەوینێ کـە زەلی زۆری لـێ ڕووابێ: **نیستان**

نـــی‌زن / neyzan ، ـهـا/: *اسم.* بلـوێرەژەن؛ بلـوورژەن؛ نـایژەن؛ نـەیژەن؛ نەیڤـان؛ نـەیچی؛ بلوولبێژ: **نی‌نواز**

نیـزە / neyze, nîze ، ـهـا/: *اسم.* ڕمـب؛ ڕم؛ سونگی؛ سوننی؛ نێزە؛ نەیزە؛ مێلـەیەکی بـەرز و

نووک‌تیژ، بۆ شەڕ و وەرزش.

نیزه‌ای / neyze'î/: *صفت.* ڕمبی؛ نەیزەیی؛ وەکوو ڕمب.

نیزه‌ماهی / neyzemāhî/ ☜ **آرّه‌ماهی**

نیسان / neysān/: [معرب از سریانی]/*اسم.* نیسان: ۱. مانگی چوارەمی ساڵی هەتاوی هەندێ لە وڵاتە عارەبەکان ڕێکەوتی مانگی ئاڤریلی ئەورووپی ۲. مانگی حەوتەمی ساڵی مەسیحی و مانگی یەکەمی ساڵی جوولەکە.

نیست / nîst/: *اسم.* نەبوو؛ نەبووگ؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەبوون.

▣ **نیست شدن:** نەمان؛ نەمەنەی: ۱. گوم بوون؛ بزر بوون؛ ون بوون؛ نوقوم بوون؛ مەحفەو بوون ‹یک دفعه ساک جلو چشمم نیست شد: لە پڕا ساکەکە لە بەرچاوم نەما› ۲. لە ناو چوون؛ تێدا/ تیاچوون؛ نەمان؛ فەوتان. هەروەها: **نیست‌کردن**

نیستان / neyestān/ ☜ **نیزار**

نیست‌درجهان / nîs(t)darcahān/: *صفت.* *[گفتاری]* خێڵەڕەشی؛ نەبوو؛ خەیاڵی ‹در کشور نیست در جهان پادشاهی بود: لە وڵاتی خێڵەڕەشیدا پاتشایەک هەبوو›.

نیستی / nîstî/: *اسم.* نەبوونی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی نەبوون ۲. دۆخ یا چۆنیەتی نەمان؛ مردن ۳. بالمیش؛ دۆخ یا چۆنیەتی فەوتان؛ لە ناو چوون ٤. *[ادبی]* هەژاری؛ نەدرای.

نیش / nîš ، ـها/: *اسم.* ۱. نێش؛ نووک؛ سەری باریکی هەر شتێکی تیژ (وەکوو دەرزی، نەشتەر و...) ۲. چز؛ چزوو؛ چزە؛ چزێ؛ چووزە؛ ڤەگەز؛ ئەستنگ؛ بەشێک لە ئەندامی گیاندارانی چزدار (وەکوو مار، دووپشک و زەرگەتە و...) کە ژاری خۆیانی پێ دەڕژێننە نێو لەشی مرۆڤ وگیاندارانی‌ترەوە ۳. ☜ دندان نیش، **دندان**

▣ **نیش ترمز:** سۆکەتورموز؛ سووکەتورمز؛ نووکە تورمز ‹یک نیش ترمز بزن من پیاده بشوم: سووکەتورمزێ بکە من دابەزم›.

نیش زبان: *[مجازی]* تانە؛ تیر و تانە؛ تەشەر؛ چزی زمان ‹کسی از نیش زبان او در امان نبود: کەس لە تانەی ئامانی نەبوو›.

▣ **نیش زدن:** ۱. پێوەدان؛ چز پێوەدان؛ چزاندن؛ چزنە؛ چزنای؛ پۆدای؛ داپوەی؛ چزوونە؛ ڤەدان؛ ڤەگەزاندن؛ چزوو تێرۆکردن ‹زنبور نیشم زد: زەرگەتە پێوەی دام› ۲. *[مجازی]* چز وەشاندن؛ چز پێوەدان؛ تانە لێدان ۳. چەکەرە دان؛ ڕووانی شتێکی نووک‌تیژ ‹نیش زدن دندان: چەکەرە دانی ددان›.

نیش کسی باز شدن: *[تعریض]* دەمی کەسێ پانەوە بوون؛ لە خۆشحاڵی پێکەنین (بەڵام نابەجێ) ‹چه خبر است؟ باز نیشت باز شده: چخەبەرە؟ هەمیسان دەمت پان بۆتەوە›.

به نیش کشیدن: *[تعریض]* قەپاندنەوە؛ کڕاندنەوە؛ ئەوەکڕنەی؛ کڕنایوە؛ بە ددان کەندنەوە و خواردن ‹داشت یک ران مرغ را به نیش می‌کشید: خەریک بوو ڕانەمریشکێکی نەقەپاندەوە›.

نیشتر / nîštar/ ☜ **نِشتر**

نیشخند / nîšxand ، ـها/: *اسم.* بزەی تاڵ؛ بزەیەک بۆ سووکایەتی‌کردن یا بێزاری پیشان دان.

نیشدار / nîšdār/: *صفت.* چزوودار؛ چزدار: ۱. خاوەن چز ۲. *[مجازی]* ئازاردەر؛ بە تەوس و توانج.

نیشکر / neyšekar ، ـها/: [فارسی/ سنسکریت]/*اسم.* نەیشەکەر؛ نەیشەکر؛ گیای پایای لە تیرەی گەنم بە لقی ئەستوور و هەڵچووی گرێ-گرێوە کە ناوەکەی پڕیەتی لە شەکری ساکاروز. لەم گیایە شەکر بەرهەم دێنن.

نیشگان / nîšgān/ ☜ **نیشگون**

نیشگون / nîšgûn ، ـها/: *اسم.* نوقورچک؛ قونچرک؛ قوڕنیشک؛ کورنیشک؛ قورنج؛ قورنچ؛ قورینج؛ نقورچ؛ نقووچ؛ نقووچ؛ نقوچ؛ نەقوس؛ نەقوسکی؛ کورینگان؛ کورچی؛ قورنچک؛

قورینجـان؛ قورینچـه‌ک؛ قولینجـیَ؛ کونجـرک؛ کونجرکـه؛ خرمووسـک؛ گفشـک؛ گشـک؛ چین‌چینک؛ کاری گرتن و گوشار دانی پاژێک له پێستی له‌ش به دوو قامـک: **نخجل؛ نشـگون؛ نیشگان؛ ویشگون**

▣ نیشگون گرفتن: نقورچک گرتن؛ نقووچاندن.

نیش‌ونوش / nîš-o-nûš/: *اسم. [مجازی]* خۆشی و تالـی؛ خاسـی و خراپـی؛ خۆشـی و ناخۆشـی؛ وه‌شی و تشی؛ دیارده، ڕووداو یان هۆکاری له‌بار و ناله‌بار.

نیفتادن / nayoftādan/ ☜ **افتادن**

نیفراشتن / nayafrāštan/ ☜ **افراشتن**

نیفروختن / nayafrûxtan/ ☜ **افروختن**

نیفزودن / nayafzûdan/ ☜ **افزودن**

نیفشاندن / nayafšāndan/ ☜ **افشاندن**

نیفشردن / nayafšordan/ ☜ **افشردن**

نیفکندن / nayafkandan/ ☜ **افکندن**

نیفه / nîfe/: *اسم. [قدیمی]* ١. پزوو؛ پزگ؛ پزگـه؛ پسیَ؛ پزی؛ نیفه‌ک؛ به‌شی ده‌ق‌کـراو و دووراوی که‌مـه‌ری شـوال، جێـی هۆجه‌نـه ٢. هۆجه‌نـه؛ دۆخین؛ دۆخن؛ به‌نی ناو پزووی شوال.

نیک[1] / nîk/: *صفت. [ادبی]* چـاک؛ بـاش؛ خـاس؛ نووک؛ نک؛ عال ‹ کار نیک: کاری چاک›.

نیک ـ[2]: *پیشواژه. [ادبی]* ـ که‌لـه؛ ـخێـر؛ ـ بـاش؛ ـ چاک؛ ـچاکه؛ ـ خاس ‹نیک‌مرد: که‌له‌پیاو›.

نیک اختر / nîkaxtar/: *صفت. [ادبی]* به‌ختـه‌وه‌ر؛ به‌به‌خت؛ به‌ختدار؛ بـه چـاره‌نووس و داهـاتووی باشه‌وه.

نیک‌انجام / nîkancām/: *صفت. [ادبی]* ئـاخرخێر؛ ئاخرخه‌یر؛ ئه‌نجام‌باش؛ ئاخرخاس؛ سـه‌رۆخه‌یر؛ سه‌ره‌وخه‌یر؛ به ئاکامی باش و په‌سه‌ندکراوه‌وه.

نیک اندیش / nîkandîš/: *صفت. [ادبی]* خێرخواز؛ چاوباش و بـه دڵـیَ پـڕ لـه ئـاواتی خێـره‌وه بـۆ خه‌ڵک.

نیـک‌بخـت / nîkbaxt، ـان/: *صـفت. [ادبـی]* خۆشبه‌خت؛ به‌خته‌وه‌ر؛ به‌خت‌باش؛ به‌خت‌خاس.

نیکخواه / nîkxāh، ـان/: *صفت. [ادبی]* خه‌یرخواز؛ چاکه‌خواز؛ خێرخـوا؛ خوازیـاری به‌ختـه‌وه‌ری و سوود و قازانجی خه‌ڵک.

نیـکـدل / nîkdel، ـان/: *صـفت. [ادبـی]* دڵـپاک؛ دڵڕوون.

نیکل / nîkel/: [فرانسوی] *اسم.* نیکل: ١. تـوخمی کیمیـایی کـانزایی، بـه ژمـاره‌ی ئـه‌تۆمی ٢٨ و کێشی ئه‌تۆمی ٥٨،٩٦، به ڕه‌نگی سـپی مه‌یلـه‌و زێو که چـه‌کوچخۆره، لـه ئـاودا ناتوێتـه‌وه و بـۆ کاتالیزۆر و پۆشه‌نی گاڵوانیزه‌ی کانزاکـانی‌تـر و لێدانی دراو و میداڵ و که‌ره‌سته‌ی نه‌شـته‌رگری و ددان‌بژیشکی که‌ڵکی لیَ وه‌رده‌گرن ٢. ـها/ هه‌ر شتێکی له نیکل دروست کراو.

نیکلی / nîkelî، ـها/: [فرانسـوی] *صفت.* نیکلـی: ١. نیکلـدار؛ تێکـه‌ڵ بـه نیکـل ٢. لـه نیکـل دروست‌کراو.

نیکنـام / nîknām/: *صـفت. [ادبـی]* خۆشـناو؛ ناوخـاس؛ وه‌ش‌نـام؛ ناوچـاک؛ خـاوه‌ن وه‌ج و ئابڕووی کۆمه‌ڵایه‌تی. هه‌روه‌ها: **نیکنامی**

نیکو[1] / nîkû/: *صفت. [ادبی]* جـوان: ١. چـاک؛ باش؛ خاس؛ عال؛ نووک ‹کار نیکو: کـاری چـاک› ٢. /نیکوان، nîkovān/ به‌ده‌و؛ قه‌شـه‌نگ؛ زه‌ریـف ‹روی نیکو: ڕۆخساری جوان›.

نیکو[2]: *قید. [ادبی]* بـه‌جیَ؛ بـه‌جوانی؛ بـه باشـی؛ جوان؛ باش؛ خاس ‹چه نیکو گفته‌اند که اول اندیشه وانگهی گفتار: چه‌ند ئه‌و گوته به‌جیه، بیر کـه‌وه جـا باخێویَ›.

نیکو ـ[3]: *پیشواژه. [ادبی]* ـ جوان؛ ـ باش؛ ـ چـاک؛ ـ خـاس: ١. شـیاو ‹نیکوخصـال: ئاکـارجوان› ٢. خۆش‌ـ ؛ به‌ده‌و؛ خوشیک؛ زه‌ریف؛ قه‌شـه‌نگ ‹نیکومنظر: دیمه‌ن‌جوان›.

نیکـوتین / nîkotîn, nîkutîn/: [فرانسـوی] *اسم.* نیکـۆتین؛ ژارقه‌نـده؛ ژارقه‌نگـه؛ ژارقه‌ننـه؛ ئاڵکالوئیدی نیـو گـه‌ڵای تـووتن، کـه ڕۆنێکـی

بێڕەنگە و لە بەر هەوادا زەرد دەبێ و نەختە- نەختە بۆر دادەگەڕێ، تامی تیژە و لە ئاو و ئەلکول و ڕۆندا دەتوێتەوە.

نیکوخصال / nîkûxesāl/: [فارسی/ عربی] *صفت. [ادبی]* ڕەوشتجوان؛ ئاکارچاک؛ ئاکارجوان؛ خێوی خوو و ڕەوشتی شیاو و پەسەندکراو.

نیکوسرشت / nîkûserešt/: *صفت. [ادبی]* ڕەوشتجوان؛ ئاکارچاک؛ ئاکارجوان؛ خێوی خوو و خدە و ئاکاری بەرز و جوان: **نیکوطینت**

نیکوسیرت / nîkûsîtat/: [فارسی/ عربی] *صفت. [ادبی]* ڕەوشتجوان؛ ئاکارجوان؛ ئاکارباش.

نیکوطینت / nîkûtînat/: [فارسی/ عربی] ☜ **نیکوسرشت**

نیکوکاری / nîkûkārî/: *اسم.* چاکەکاری؛ خێرکاری؛ خێر؛ کاری یارمەتی دانی داماوان و هەژاران. هەروەها: **نیکوکار**

نیکومنظر / nîkûmanzar/: [فارسی/ عربی] *صفت. [ادبی]* جوانچاک؛ جوانخاس؛ دیمەنجوان؛ قۆز؛ بە دیمەنی جوانەوە.

نیکی / nîkî ، ـها/: *اسم. [ادبی]* باشی؛ چاکی؛ چاکێتی؛ نیوەک؛ خاسی: ١. دەرخواردوویی؛ دۆخ یان چۆنیەتی چاک بوون ‹نیکی موجب سربلندی است: باشی هۆی سەربەرزیە› ٢. چاکە؛ چاکەکاری؛ کار و ڕەوتی دلۆڤانی کردن و یاریدە دانی خەلکی ‹از نیکی کردن به کسی دریغ نداشت: لە چاکە بۆ خەلک خۆی نەدەبوارد›.

نیل / nayl/: [عربی] *اسم.* کار و ڕەوتی گەیشتن؛ گەیین؛ ڕەسین؛ یاوەی؛ دەسکەوتنی مەبەست ‹برای نیل به آرزوهایش تلاش می‌کرد: بۆ گەیشتن بە ئاواتەکانی هەوڵی دەدا›.

نیل / nîl/: [سنسکریت] *اسم.* نیل: ١. خم؛ خوم؛ هەش؛ چویت؛ لیلەنگ؛ دەرمانێکی شینی تۆخە لە شیرە و گەڵای گیای هەش بەرهەمی دێنن و خام و بەنی پێ شین دەکەن ٢. *ـها/* گیای خم؛ گیایەکی گەرمەسێریە لە شیرە و گەڵاکەی ڕەنگی شینتۆخ بەرهەم دێنن.

نی‌لبک / neylabak ، ـها/: *اسم.* بلوول؛ پلوول؛ بلولنەـ ؛ لوولک؛ دووزەلە؛ چووزەلە؛ لوولە؛ لوولێ؛ لیولی؛ لولی؛ لیلوولی؛ نایژە؛ نایە؛ نهە؛ بلوێرشامی؛ جۆرێ بلوێری گچکەیە.

نیلفام / nîlfām/: [سنسکریت/ فارسی] *صفت. [ادبی]* نیلی؛ کەوە؛ کەوگ؛ شین؛ هەشی؛ هەشین؛ خمی؛ چویتی؛ چویتلی؛ ئاوی تۆخ: **نیلگون** *[ادبی]*

نیلگون / nîlgûn/: [سنسکریت/ فارسی] ☜ **نیلفام**

نیلوفر / nîlûfar/: *اسم.* نیلووفەر؛ نیلووپەڕ؛ لیلووپەڕ؛ لوولەپەڕ؛ لەیلووپەڕ؛ لیلووفەڕ؛ پەڕپەڕەک؛ پەڕپەڕۆک؛ شەڤبشکێڤ؛ گیایەکی ئالفی بە گوڵی زەرد و سپی و لینجاویکی زۆرەوە کە بۆ دەرمان دەشێ.

▣ نیلوفر آبی: شلێرە چۆم؛ شلێرە ئاوی؛ لەولاوی ئاوی؛ گیای ئاوی پایا لە تیرەی نیلووپەڕ بە گەڵای ساف و وردکەڵە و گوڵی درشتی سپی بۆنخۆشەوە کە لە زەلکاواندا دەڕوێ.

نیلوفر پیچ/ صحرایی: لەولاوە؛ لەولاو؛ گیایەکی یەکسالانە بە گوڵی سپی، پەمەیی و ئاوی شەیپووری بۆنخۆشەوە، بە لقی دارانـدا دەهاڵێ و هەڵدەکشێ.

نیلی[1] / nîlî/: [سنسکریت] *اسم.* کەوە؛ کەوگ؛ کەوێ؛ شینتۆخ؛ چویتی؛ هەشی؛ خمی؛ نیلی؛ ڕەنگی ئاوی تۆخ کە بۆ بنەوش داگەڕێ؛ ڕەنگی ئاسمان.

نیلی[2]: *صفت.* کەوە؛ کەوگ؛ نیلی؛ چویتی؛ خمی؛ شین؛ هەشین؛ هەشی؛ بە ڕەنگی شینی تۆخ.

نیم[1] / nîm/: *اسم.* نیو؛ نیوە؛ نیم؛ نیڤ؛ نیڤی؛ نسم.

نیم ـ[2]: *پیشوازه.* ١. نیوـ ؛ نیڤـ ؛ نیمـ ؛ بە ئەندازەیەکی بچووکتر ‹نیمکاسە: نیوکاسە› ٢. نیوـ ؛ نیڤـ ؛ نیمـ ؛ بە شێوەی نیوەیەک لە شتێ ‹نیمتاج: نیوتاژ› ٣. نیوەـ ؛ نیمەـ ؛ ـ نیڤە؛ لە

ناوەندی شتێکدا ‹نیمشب: نیوەشەو› ٤. نیوە ـ ؛ نیمە ـ ؛ ناتەواو؛ کەل ‹نیم‌سیر: نیوەتێر›.

نیمانیم / nîmānîm/: قید. [ادبی] نیوەبەنیوە؛ نیوبەنیو؛ نیوەونیو؛ نیمەونیم: ١. بە شێوەی دوو نیوەی وەک یەک ٢. دووکوتی؛ نیوەکاری؛ بە شێوەی نیوەیەک لە هەر کام لە ئەندامەکان.

نیمبند / nîmband/: صفت. پەلەشت: ١. دەلەمە؛ دۆلەمە؛ دۆلەمێ؛ نەگرساو؛ خۆنەگرتوو؛ شل ‹تخم‌مرغ نیمبند: هێلکەی دەلەمە› ٢. سرێشلەمە؛ جەلغە؛ ناتەواو؛ ناپوخت؛ نیوەچڵ؛ نیوەکار ‹کار نیمبند: کاری سریشلەمە›.

نیمپرده / nîmparde/: اسم. [موسیقی] نیوپەردە؛ مەودایەک بەرامبەر بە نیوەی یەک پەردە.

نیمپز / nîmpaz/: صفت. نیوەکوڵ؛ نیم‌کوڵ؛ نیمەگریا؛ نیم‌پەز؛ نیم‌پوخت؛ نیڤ‌بژیا.

نیمتاج / nîmtāc/: [فارسی/ معرب] اسم. نیم‌تاج؛ نیوتاج؛ ئاڵقەیێ کە لە بەرەوە وەک تاج رازابێتەوە.

نیم تخت / nîmtaxt/: اسم. ژێرە؛ لەتە چەرم یان لاستیکێک کە لە بنی کەوشی دەدن.

▣ **نیم‌تخت انداختن**: ژێرەکوتان؛ ژێرە لێ خستن.

نیمتنه[1] / nîmtane/، ـها/: اسم. ١. گنج؛ کنج؛ نیمتەنە؛ کەوای کوڵی بەرباز کە تا سەر کەمەر دادەپۆشێ ٢. نیوقەد؛ لە پشتێنە بەرەو ژوور یان بەرەوخوار.

▣ **نیمتنه‌ی بالا**: ژوور پشتێنە؛ لە پشتێنە بەرەوژوور. هەروەها: **نیم‌تنه‌ی پایین**

نیمتنه[2]: صفت. نیوقەد؛ نیوەی لەش بەتایبەت بەشی ژووروو ‹عکس نیمتنە: وێنەی نیوقەد›.

نیمچه[1] / nîmče/: اسم. ١. وارۆک؛ وارووک؛ بارۆکە؛ بارۆکە؛ وارۆکە؛ وارۆک؛ فرووج؛ جووجەڵە مریشکی ساڵ تەواوکردوو ٢. شیری کورت؛ شمشێر کۆتا.

نیمچه[2]: صفت. نیوە؛ نیمە؛ نیمچە؛ نیڤچە؛ یارم؛ بە ئەندازە، چۆنیەتی یان گەشەی کەم و ناتەواوەوە ‹نیمچە مردی شده: نیوەپیاوێکە بۆ خۆی›.

نیمخط / nîmxat/، ـها/: [فارسی/ عربی] اسم. [هندسه] نیوخەت؛ نیوەهێڵ؛ هێڵێ کە بە لایەکدا کۆتایی هاتبێ.

نیمخورده / nîmxorde/: صفت. نیوەخوراو؛ نیوخوراو؛ نیمەخوریاگ ‹نخورد شیر نیمخوردەی سگ: شێر بێت و قەت نیوەخوراوەی سەگ ناخوا›.

نیمخیز / nîmxîz/: صفت. لاخێز؛ ئاخێز؛ لە دۆخی نیوە هەستاودا ‹از جای خود نیمخیز شد و مرا صدا کرد: لاخێزێکی کرد و بانگی کردم›.

نیمدار / nîmdār/: صفت. نیوداشت؛ نیمداشت؛ لە کۆن و تازەییدا ناونجی و بۆ کەڵک وەرگرتن لواو (زۆرتر بۆ بەرگ و رایەخ دەگوترێ) ‹یک دست لباس نیمدار تنش بود: دەستێ جل‌وبەرگی نیوداشتی دەبەردا بوو›.

نیمدایره / nîmdāyere/: [فارسی/ عربی] اسم. نیوجەغز؛ نیوەجەغز؛ هەلەک؛ قاش؛ پێلە؛ نیڤ‌گۆڤەند؛ لەتێکی تەواو لە جەغزێک.

نیمدری / nîmdarî/، ـها/: اسم. درگای بچووکی نێو تای گەورەی دەروازە بۆ هات‌وچۆی هاسان.

نیمرخ / nîmrox/، ـها/: اسم. لاجامە؛ لارۆو؛ لاولا؛ نیوەرۆو: ١. نیمەڕوو ٢. وێنەی لە تەنشتەوە.

نیم‌رسانا / nîmresānā/، ـها/: اسم. [فیزیک] نێوگەیێنەر؛ ماکی وەک ژێرمانیوم یا سیلیکون کە ڕادەی تێپەڕ بوونی کارەبا، تێیاندا بە تین، تیشک یان شتی‌تر، بان و خوار دەکا: **نیمەهادی؛ نیمەرسانا**

نیمرو / nîmrû/: اسم. هێلکەورۆن؛ هێلکەورۆن؛ هێلەڕوەنی؛ خایەڕۆن؛ خاورۆن؛ هێک و ڕۆن؛ هێکەڕۆن؛ هێکڕۆن؛ هێکەڕوون؛ هێ‌ڕوون؛ خاڕۆن؛ خاورۆن؛ یەکروە؛ نیوروو؛ نیمڕوو؛ خواردنێک لە هێلکەی دە نێو ڕۆنی قرچاو.

نیمروز / nîmrûz/: اسم. [ادبی] نیمەڕۆ؛ نیمەڕوو؛ نیڤڕۆ؛ نیوەڕۆ؛ نیوەڕۆژ؛ ناڤڕۆجە؛ میانێ‌هەلە؛

میانیهەلل؛ نیوران.

نیمساز / nîmsāz ، ـها/: اسم. [هندسه] هێڵێ کە گۆشە دەکاتە دوو نیوەی وەک یەک: **منصّف‌الزاویه** [قدیمی]

نیمسال / nîmsāl/: اسم. نیوسال؛ نیمسال؛ نیمسەرا؛ نیمسەرە؛ ترم؛ یەکەی مەودای خوێندن بەرامبەر بە نیوەی یەک ساڵی خوێندن ‹در نیمسال اول مریض شدم و نتوانستم به دانشگاه بروم: لە نیوسالی یەکەمدا نەخۆش کەوتم و نەمتوانی بڕۆم بۆ زانستگا›.

نیمسوخته / nîmsûxte/: صفت. لاسووتاو؛ نیوەسووتاو؛ نیمەسووتیاگ؛ نیمەسووچیا؛ نیمەسۆتە؛ قەچیل؛ چومەت؛ سووتاوی نەکتەواو ‹کبریت نیمسوخته: شەمچەی نیوەسووتاو›.

نیمسوز[1] / nîmsûz/: اسم. بزۆت؛ بزووت؛ بزۆتک؛ بزووتک؛ سەربزۆت؛ سەرەبزووت؛ سەرسۆت؛ سەرچومەت؛ سەلکەبزووت؛ پەلەبزووت؛ نیمەسۆز؛ سۆتەک؛ سووتەڵ؛ چاوڵە؛ ئەخترمە؛ چوڵوسک؛ چلووسک؛ بسۆت؛ چریسک؛ چلاسک؛ چلیسک؛ ختیرە؛ بەیسوس؛ چۆڵەچرا؛ خەتیرە؛ چلۆسک؛ چیلکە و داری سەر بە ئاور ‹یک نیمسوز برداشت و با آن سیگار را روشن کرد: بزوێکی هەڵگرت و جگەرەکەی پێ داگیرساند›.

نیمسوز[2]: صفت. نیوەسووتاو؛ نیمەسووتیاگ؛ نیمسۆز ‹شمع نیمسوز: مۆمی نیوەسووتاو›.

نیمشب / nîmšab ☜ **نیمەشب**

نیمصفحه / nîmsafhe ، ـها/: [فارسی/ عربی] اسم. [هندسه] نیوپەڕە؛ پەڕەیێ کە بە لایەکدا کۆتایی هاتبێ.

نیمکاسه / nîmkāse ، ـها/: [فارسی/ از عربی] اسم. جامۆڵە؛ جامەڵە؛ نیمچە؛ کاسەی بچووکی نەختێ لە پیاڵە گەورەتر.

نیمکت / nîmkat ، ـها/: اسم. کەت؛ نیمکەت؛ چوارپایەی درێژ بۆ لە سەر دانیشتنی دوو یان چەند کەس ‹دوتا نیمکت چوبی گذاشته بودند که پشتی هم نداشت: دوو کەنی چێوییان بەبێ پشتی دانابوو›.

نیمکره / nîmkore ، ـها/: [فارسی/ عربی] اسم. نیوەگۆ؛ نیمەگۆ؛ هەر کام لە دوو نیوەی گۆیەک.

▣ نیمکرەی جنوبی: نیوەگۆی باشووری؛ بەشێک لە گوێ زەوی کە لە باشووری هێڵی ئوستوادایە. هەروەها: **نیمکرەی شمالی**

نیمکرەی شرقی: نیوەگۆی ڕۆژهەلاتی؛ بەشێک لە گوێ زەوی کە لە ڕۆژهەلاتی نیوەڕۆژەی گرینڤیچدایە. هەروەها: **نیمکرەی غربی**

نیمکوب / nîmkûb ، ـها/: صفت. نیوەکوت؛ نیوەکوتراو ‹برنج نیمکوب: برنجی نیوەکوت›.

نیمگرد / nîmgerd ، ـها/: اسم. [موسیقی] نیوەگرد؛ یەکەی کات لە نوت نووسیدا، بەرامبەر بە سپیەک یان دوو چەنگ.

نیم‌وجبی / nîmvacabî ، ـها/: صفت. [مجازی] بستەبالا؛ بنگوسەبالا؛ زۆر گچکە ‹بچەی نیم‌وجبی: مندالی بستەبالا›.

نیمه[1] / nîme/: اسم. نیوە؛ نیمە؛ نیڤە: ۱. ناوەندی ڕێگا و مەودایەک ‹استکان تا نیمه پر بود: ئیسکانەکە تا نیوە پڕ بوو› ۲. نیمەئاجۆر؛ نسمە؛ کەرپووچی نیوە.

نیمه ـ[2]: پیشوازە. نیوەـ ؛ نیمەـ ؛ نیڤەـ ؛ نیڤیـ : ۱. بە بار و دۆخێکی نیوەچڵەوە ‹نیمەباز: نیوەباز› ۲. ناوەڕاستی مەودا یان کات ‹نیمەشب: نیوەشەو› ۳. ناتەواو ‹نیمەکارە: نیوەکارە›.

نیمه‌تراوا / nîmetarāvā/: صفت. نیوەدەلێنە؛ بە تایبەتمەندی بواردانی تراو و ڕاگرتنی ماکی تێدا تێکەڵکراو.

نیمه‌جان / nîmcān/: صفت. [مجازی] نیوەگیان؛ نیوەمردوو؛ نیمەگیان: ۱. بە بار و دۆخێک لە

نێوان مان و نەماندا ‹وقتی پیدایش کردیم، نیمەجان بود: کاتێ کە دۆزیمانەوە نیوەگیان بوو› ٢. زۆر ناساخ و نەخۆش ‹چرا دست از سر این پیرمرد نیمەجان برنمی‌دارید؟: بۆ لەم پیرەمێردە نیوەگیانە نابنەوە؟›.

نیمەرسانا / nîmresānā/ ☜ **نیمرسانا**

نیمەساز / nîmesāz/: *صفت.* نیوەکارە؛ نیوەچڵ؛ ناتەواو ‹خانەی نیمەساز: ماڵی نیوەکارە›.

نیمەشب / nîmešab، ـها؛ ـان/: *اسم.* نیوەشەو؛ نیمەشەو؛ نسمشەو؛ نیڤاشەوێ؛ نیوەشەوێ: ١. نزیک بە کاتژمێری ١٢ی شەو ٢. *[مجازی]* درنگانی شەو؛ دێروەخت؛ چەن کاتژمێر پاش ئێواران * **نیمشب؛ نصف شب؛ نصفەشب**

نیمەکارە[1] / nîmekāre، ـها/: *صفت.* نیوەچڵ؛ نیوەکارە؛ نیمەکارە؛ نیوەکار؛ نیوەتەواو؛ نیوەوناتواو ‹درس نیمەکارە بە چە درد می‌خورد؟!: دەرسی نیوەچڵ بە کەڵکی چی دێ؟!›.

نیمەکارە[2]: *قید.* بە نیوەچڵی؛ نیوەکارە؛ نیمەکارە؛ نیوەکار؛ نیمەوناتواو؛ نیوەتواو؛ وەرتاخ؛ وەرتاق؛ بە نیوەکارەیی ‹نیمەکارە ول کرد و رفت: بە نیوەچڵی جێ هێشت و ڕۆیشت›.

نیمەوقت / nîmevaqt/: [فارسی/ عربی] *صفت.* کاتی؛ نیوەکات؛ نیمەوەخت؛ بە چالاکی لە بەشێک لە سەعات یا ڕۆژانی کاردا ‹استاد نیمەوقت: مامۆستای نیمەوەخت›.

نیمەهادی / nîmehādî/: [فارسی/ عربی] ☜ **نیمرسانا**

نینباشتن / nayanbāštan/ ☜ **انباشتن**

نینجامیدن / nayancāmîdan/ ☜ **انجامیدن**

نینداختن / nayandāxtan/ ☜ **انداختن**

نیندوختن / nayandûxtan/ ☜ **اندوختن**

نیندودن / nayandûdan/ ☜ **اندودن**

نیندیشیدن / nayandîšîdan/ ☜ **اندیشیدن**

نینگاشتن / nayangāštan/ ☜ **انگاشتن**

نینگیختن / nayangîxtan/ ☜ **انگیختن**

نینگیزاندن / nayangîzāndan/ ☜ **انگیزاندن**

نی‌نواز / neynavāz/ ☜ **نی‌زن**

نی‌نی / nînî/: *اسم.* ١. *ـها/ [کودکانە]* بەبێ؛ بەبە ٢. *[گفتاری]* بیبیلە؛ ڕەشکێنە؛ گلێنەی چاو.

نی‌نی کوچولو / nînîkûčûlû، ـها/: *اسم. [گفتاری]* بەبێ بووچانە؛ بەبەچکۆلە؛ بەبەویکلانە (ساوا، شیرخۆر یان کۆرپە).

نیوبیم / niyobiyom/: [فرانسوی] *اسم.* نیوبیوم؛ توخمی کیمیایی کانزایی، بە ژمارەی ئەتۆمی ٤١ و کێشی ئەتۆمی ٩٢،٩٠، بە ڕەنگی خۆڵەمێشی بریقەدار کە لە پێکهاتەگەلی خۆڕاگر لە بەرامبەر گەرمادا بە کار دێت: **کُلُمبیُم**

نیوتن / niyoton/: [انگلیسی] *اسم. [فیزیک]* نیوتون؛ یەکەیەکی فیزیکی بۆ پێوانی هێز.

نیوشیدن / niyûšîdan/: *مصدر. لازم. [ادبی]* // **نیوشیدی:** بیستت؛ **می‌نیوشی:** دەبیسی؛ **بنیوش:** ببیسە// گوێ گرتن؛ گۆش دەی/ دارەی: ١. بیستن؛ بهیستن؛ ژنەفتن؛ شنەفتن؛ ئەژنیەی؛ شنەفتەی ٢. فەرمان بردن؛ گوێڕایەڵ بوون؛ فەرمانبەری کردن.

■ صفت فاعلی: **نیوشندە** (بیسەر)/ صفت مفعولی: **نیوشیدە** (بیسراو)

نیوکاسل / niyûkāsel/: [انگلیسی] *اسم. [پزشکی]* نیووکاسڵ؛ نەخۆشیەکی ویرووسی پرمەترسی دەنێو مەلاندا کە کۆندامی هەناسە و دەماریان تووش دەکا.

نیهیلیست / nihilîst، ـها/: [فرانسوی] *صفت.* هیچخواز؛ هیچواز؛ نیهیلیست.

نیهیلیستی / nihilîstî/: [فرانسوی] *صفت.* هیچخوازانە؛ هیچوازانە؛ هیچخوازی.

نیهیلیسم / nihilîsm/: [فرانسوی] *اسم.* هیچخوازی؛ هیچوازی.

نیی / neyî/: *صفت.* قامیشی؛ زەلی؛ دروستکراو لە قامیش.

نیین / neyîn/: *صفت. [ادبی]* قامیشی؛ زەلین.

و

و / v/: حرف. و؛ نیشانەی سێهەمین پیت لە پیتەکانی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

و / ve/:اسم. وێ؛ واو؛ سێهەمین پیتی ئەلفوبێی فارسی.

و / va/: حرف. و؛ پیتی پێوەندی؛ بۆ پێوەندی نێوان دوو وشە یان دوو بەشی ڕستەیەک.

ـــ و / û/: پسوند. *[گفتاری]* ــ ن؛ ــ وو؛ ــ ۆک؛ ـەنۆک؛ ـ نۆک؛ ــەک؛ لە ناو، ئاوەڵناو ساز دەکات (وێڕای سووکایەتی) ‹شاشو؛ ریشو؛ ترسو: میزن؛ ڕیشن؛ ترسەنۆک›.

وا[١] / vā/: صفت. *[گفتاری]* باز؛ واز؛ وا؛ یا؛ ئاوەڵا؛ ئاواڵە؛ واڵا؛ وەڵا؛ تاک؛ بەربەتاک؛ تاق؛ بەتاق ‹وا کردن: باز کردن›.

وا[٢]: صوت. ١. ئاخ؛ داخ؛ پەکوو؛ وتەی خەم و تاسە ‹واحسرتا!: ئاخ حەیفی!› ٢. *[گفتاری]* ئەیەڕۆ؛ هەیڕۆ؛ هەیەڕۆ؛ نیشانەی سەرسووڕمان (زۆرتر ژنان دەیڵێن) ‹وا! این چە حرفی است؟: ئەیەڕۆ! جا ئەوە بوو بە قسە؟› ٣. ها؛ نیشانەی پێداگری ‹این کار را نکنی وا!: ئەم کارە نەکەی ها!›.

وا ـ[٣]: پیشوند. *[گفتاری]* ١. ــوە؛ ــەوە؛ ئەوە ــ ؛ ڤە ـ؛ بۆ پێداگری یان بە مانای دیسان، دیسانەکە، هەمیسان ‹وایستادن؛ وابریدن: وەستانەوە؛ بڕینەوە› ٢. دا ـ ؛ وەر ـ ؛ دێتە سەر چاوگێک، چاوگێکی تر دروست دەبێ ‹واماندن؛ واگشتن: دامان؛ وەرگەڕان› ٣. ــ دوا؛ ــ دواوە؛ نیشانی بەرەوپاش چوون ‹واپس؛ وازدن: بەرەودوا؛ دانەدواوە›.

ـ وا ـ[٤]: میانوند. ـ او ـ ؛ ـ وا ـ ؛ ـ بە ـ ؛ لە هەموو شێوە و شێوازێک ‹جوروا جور؛ رنگ وارنگ: جۆراوجۆر؛ ڕەنگاوڕەنگ›.

واب / vāb/:اسم. کەش؛ ئاو و هەوا؛ کەش و هەوا.

وابران / vābarān/: صفت. *[فیزیولۆژی]* ١. تایبەت و لێهاتوو لە ڕاگواستنەوەی پەیامی کۆئەندامی ناوەندی دەمار بۆ ئەندامان (لەمەڕ دەمارەوە). بەرانبەر: **آوران** ٢. تایبەت و لێهاتوو بۆ ڕاگواستنەوەی خوێن لە دڵەوە بۆ ئەندامان (لەمەڕ ڕەگەوە): **بَرَندە**

وابستگی / vābastegî ، ـها/:اسم. ١. بەندیواری؛ بەسراوەیی؛ بار و دۆخی بە شتێکەوە بەند بوون ‹وابستگی انسان بە مکنت دنیا: بەندیواری مرۆ بە ماڵی دنیا› ٢. پێوەندی؛ پەیوەندی ‹با هم وابستگی خانوادگی دارند: پێکەوە پێوەندی خزمایەتیان هەیە›.

وابسته[١] / vābaste ، ـها؛ ـگان/:اسم. نوێنەر؛ ئەندامی باڵوێزی وڵاتێک لە وڵاتێکی تردا، بە لێزانیەکی تایبەتەوە ‹وابستەی بازرگانی؛ وابستەی فرهنگی: نوێنەری بازرگانی؛ نوێنەری فەرهەنگی›.

وابسته[٢]: صفت. بەند؛ بەن؛ پێوەندیدار: ١. قەمتی؛ گرێدراو؛ گرێدای؛ پەیوەندی؛ خاوەنی پێوەندی (خزمی، دلۆڤانی، کاری)

۲. بەسراو؛ ئاتاج و داماو بە شتێکی دیکە ‹زندگی جانداران وابسته بـه وجـود هواسـت: ژیـانی گیانـداران بەسراوەتە هەواوە›.

واب شناسی / vābšenāsî/: *اسم.* ئاووهەواناسـی؛ کەشناسی؛ هەواناسی.

واپس / vāpas/:*اسم.* دوا؛ دما؛ پاش؛ دواو؛ دواوە؛ بەرەودوا.

▣ **واپـس** رفـتن: کشـانەوە؛ بـەرەو دوا چـوون؛ پاشەکشـەکردن؛ پاشـگەز بوونـەوە؛ پاشـەگەز کـردن؛ وەرسـووڕانەوە؛ فـەتلین؛ گەڕانـەوە؛ کێشانە دواوە؛ کێشتەیوە دما.

واپســـگرا / vāpasgerā ، ـهـا؛ ـیـان/: *صـفت.* کۆنەپەرەست؛ سەر بە کۆنەپەرستی.

واپســـگرایی / vāpasgerāyî/:*اســم.* ۱. بــار و دۆخــی بــەرەو دوا چــوون ۲. کۆنەپەرەســتی؛ دژایەتی‌کردن لەگەڵ وەرگرتنی بیر و ڕای نوێ، بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵگا.

واپســـین / vāpasîn/: *صـفت.* دوا؛ دواخـــرین؛ هەردەوا؛ پشتگین؛ دوماهی؛ ئاخری؛ ئاخرەمین؛ هەرەپاشین؛ دوادەم؛ دوادوایی؛ دوایین؛ دوامین؛ ئاخرین؛ دواگین؛ دمایین ‹واپسین دم؛ واپسـین روز: دواهەناسە؛ دوارۆژ›.

وات / vāt/: [انگلیسی]*اسم.* وات؛ یەکەی پێـوانی هێـزی کارەبـایی کـە دەبێتـە یـەک ژووڵ لـە چرکەیەکدا.

واترپــروف / vāterp(o)rûf/: [انگلیســی] *صـفت.* ئاونەدز؛ خۆڕاگر لە ئاست ئاو تێچوون و نمدان.

واترپولو / vāterpolo/: [انگلیسـی]*اسم.* واترپولـۆ؛ یاریەک لـە نێـوان دوو تیمـی مەلـەوان لـە نـاو هەسێڵێکی گەورەدا کە یاریزانان تێدەکۆشن بە دەست تۆپ باوێنە ناو دەروازەی بەرامبەرەوە.

واترقیـــدن / vātaraqîdan/: [فارســی/ از عربــی/ فارسـی] *مصـدر. لازم. [گفتـاری]* // **واترقیـــدی**: دوا کەوتی؛ **وامی‌ترقی**: دوا دەکەوی؛ **وابترق**: دوا بکەوە// دوا کەوتن؛ بۆ دواوە گەڕان؛ بەرەو دواوە چـوون؛ پاشـــکەوتن؛ دماکەوتـــەی؛ پاشـــەوە چـــوون؛ بەرەوپاش چوون؛ دابەزین و خراپتر بوونی بـار و دۆخی کار یان ڕابواردنی ژیان.

■ صفت مفعولی: **واترقیده** (دواکەوتوو)

وات‌سنج / vātsanc ، ـها/: [انگلیسی/ فارسی]*اسم.* وات پێو؛ کەرستەی پێوانی هێزی لـەکارکراو لـە خولگەیەکی کارەباییدا بە گوێرەی وات: **واتمتر**

واتمتـــر / vātmetr/: [انگلیســـی/ فرانســـوی] ☜ **وات‌سنج**

واثق / vāseq/: [عربـی] *صـفت. [ادبـی]* ۱. دڵـنیا؛ ئارخەیان؛ ئەرخـەیان؛ بـە متمانـە ۲. *[نامتـداول]* پتەو؛ خۆڕاگر؛ ڕاوەستاو؛ خۆگر.

واج / vāc ، ـها/:*اسم.* ۱. *[زبانشناسی]* واج؛ فـونیم؛ بچووکترین یەکەی قسە ‹«سَر» و «سار» هر یک از سه واج تشکیل شده است و «دَست» و «بیسـت» چهار واج: «سەر» و «سار» هەر کام لە سێ واج پێکهاتوون و «دەست» و «بیست» چوار واج›: **فونِم** ۲. *[قدیمی]* وشە؛ واژە؛ لەبز.

واجــار / vācār/:*اسـم. [گفتـاری]* ۱. جـاڕ؛ قـاڵ ۲. بازاڕ؛ وازاڕ؛ سویک.

▣ **واجار** کـردن: جـاڕ دان؛ درکانـدن؛ زرانـدن؛ دەرخســـتن؛ خســـتنە ڕوو؛ ئاشـــکراکردن.

هەروەها: **واجار شدن**

واجـــب / vāceb ، ـهـا؛ ـات/: [عربـی] *صـفت.* ۱. پێویست؛ واژوو؛ واجوو؛ بە پێداویسـت زانـراو بـە پێـی قـانوون، شـەرع یـان دابونـەریتی کۆمەڵایەتی ۲. ئەرک ‹خدمت به میهن بر هر کس واجب است: خزمەت بە نیشتمان ئەرکی هەمووانە›.

▣ **واجـب عینـی**:*[فقـه]* کـارێ کـە لـە سـەر هەمووانە.

واجب کفایی:*[فقه]* کارێ کـە ئەگـەر کەسـێ بیکا لە سەر ئەوانی‌تر دەکەوێ.

واجبــی / vācebî/: [عربـی/ فارسـی]*اسـم.* نـیرە؛ نوورە؛ نەورە؛ مووخۆر؛ دەرمان؛ دەرمان حـەمام؛ واجبی؛ دەوایەکی خۆماڵی لە ئاهاک، زەرنـیخ و

خولەمێش کە وەک هەویر دەیگرنەوە و تووک و مووی لەشی پێ دەسڕنەوە.

واجد / vāced/: [عربی] *صفت*. خاوەن؛ دارا ‹واجد شرایط؛ واجد صلاحیت: خاوەنی مەرج؛ دارای لێوەشاوی›.

واج‌شناسی / vācšenāsî/: *اسم*. واجناسی؛ فونیمیک: ١. بەشێک لە زمانناسی کە لە سەر واجەکان دەکۆڵێتەوە ٢. پێکهاتەی زمان بە گوێرەی واجەکانی ❋ **فونِمیک**

واچیدن / vāčîdan/: *مصدر. متعدی. [گفتاری]* چنینەوە؛ ئەوەچنیەی؛ چنیەیوە؛ ڤەچناندن.

واحات / vāhāt/: [معرب بە قاعدەی عربی] جمعِ ☜ **واحە**

واحد[1] / vāhed ، ـها/: [عربی] *اسم*. ١. یەک؛ ئێک؛ یێ؛ ویژنگ؛ ئەوەڵین و بچووکترین ژمارەی ئاسایی ٢. یەکە؛ بەش؛ چاوە ‹واحد مسکونی؛ واحد اداری: یەکەی ماڵ؛ یەکەی کارگێڕی› ٣. واحید؛ یەکەی دەرس کە خوێندکار لە خولێکدا دەیخوێنێ ٤. *[نظامی]* پەل؛ یەکان؛ دەستەی چەکداری لەباری مەرزینگەییەوە سەربەخۆ ٥. یەک؛ ڕادەیەکی داندراو و بەرچاو لە هەر شتێک کە دەبێتە کێشانەی پێوانی ئەو شتە ‹واحد طول؛ واحد زمان؛ واحد وزن: یەکەی درێژایی؛ یەکەی کات؛ یەکەی کێش›.

▣ **واحد اندازه‌گیری**: یەکەی پێوان.

واحد[2]: *صفت*. تاق؛ تاک؛ تەک؛ تەنیا؛ ئێک؛ یەک.

واحە / vāhe، ـها؛ واحات/: [معرب از قبطی] *اسم*. خەمرک؛ کانی و شینایی لە ناو بیاباندا.

واخ / vāx/ ☜ **واه**

واخواست / vāxāst/: *اسم. [حقوق]* بەرتەک؛ بەرهەڵستی؛ پێشبڕی؛ لێڕابوونی؛ کار و ڕەوتی بەرپەرچ دانەوە؛ کارێکی قانوونی دژ بە قەرزدار بۆ دانەوەی قەرزەکەی لە کاتی خۆیدا.

▣ **واخواست شدن**: هەڵگەڕانەوە؛ نەدرانەوەی قەرزی بەڵگەدار (وەکوو بەرات یان سفتە) لە کاتی دیاریکراودا.

واخواه / vāxāh ، ـان/: *اسم. [حقوق]* ئەوەی بەرهەڵستی ڕای دادگا دەبێت.

واخواهی / vāxāhî/: *اسم. [حقوق]* بەرهەڵستی لە ئاست ڕای دادگا.

واخوردگی / vāxordegî/: *اسم*. دژداماوی؛ حەپەساوی؛ واقوڕماوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی دژدامان.

واخوردن / vāxordan/: *مصدر. لازم. [گفتاری]* // **واخوردی**: دژدامای؛ **وامی‌خوری**: دژدادەمێنی؛ ـ // ١. دژدامان؛ حەپەسان؛ عەبەسان؛ هەوەسیان؛ واق وڕمان؛ واق وڕ بوون؛ جحنین؛ مات بیەی/ مەنەی؛ بە هۆی سەرسووڕمانەوە تەواسان ‹از دیدن قیافەاش واخوردم: لە دیتنی سەر و سیمای دژدامام› ٢. شکست خواردن؛ نوشست هێنان؛ بۆڕ خواردن؛ بەزین؛ بەزیەی؛ شکان.

■ صفت مفعولی: **واخوردە** (دژداماو)

واخوردە / vāxorde ، ـها؛ ـگان/: *صفت*. ١. ناکام؛ ناهمێ؛ ناهمێو؛ بە ئاوات نەگەیشتوو ٢. دژداماو؛ دۆژداماو.

وادادن / vādādan/: *مصدر. لازم. [گفتاری]* // **وادادی**: کۆڵت دا؛ **وامی‌دهی**: کۆڵ دەدەی؛ **وابِدە**: کۆڵ بدە // ١. کۆڵ دان؛ مل دان؛ هاتنە بار؛ هاتنە بەر بار؛ سەردانەواندن ٢. داهێزان؛ زک دان؛ لێک بەر بوون ‹دیوار خودش را وادادە: دیوارەکە داهێزاوە›.

■ صفت مفعولی: **وادادە** (کۆڵدەر)/ مصدرمنفی: **واندادن** (کۆڵنەدان)

وادار[1] / vādār ، ـها/: *اسم*. ١. سەردەرانە؛ تیرەکی سەر دەرگا ٢. ئەستووندەکی نێوان دوو لنگەی درگا یان دەلاقە.

وادار[2]: *صفت*. هەڵپێچراو؛ ناچار؛ ناگوزیر؛ ڕانیا؛ ناعیلاج بۆ کردنی کارێ یان مل دان بە شتێ.

▣ **وادار شدن**: ناچار بوون؛ بە زۆر پێ کران؛

هەڵپێچیان؛ هەڵپێچران ‹بعد از آن حادثه وادار شدم خانه را بفروشم و پول مردم را بدهم: دوای ئەو رووداوە ناچار بووم ماڵەکە بفرۆشم و پارەی خەڵک بدەمەوە›.

وادار کردن: هەڵپێچان؛ هەڵپێچاندن؛ هەڵنان؛ پێکردن؛ ناچارکردن ‹تو مرا وادار کردی دست به آن کار بزنم: تۆ هەڵتپێچام قەرەی ئەو کارە بکەوم›.

واداشتن / vādāštan/: *مصدر. متعدی.* // **واداشتی:** هەڵتپێچا؛ **وامی‌داری:** هەڵدەپێچی؛ **وابدار:** هەڵپێچە// ۱. هەڵپێچان؛ هەڵپێچاندن؛ زۆر لێ‌کردن؛ ناچارکردن؛ ناعیلاج‌کردن ‹او را واداشتم که برگردد: هەڵمپێچا بگەڕێتەوە› ۲. دنەدان؛ هەڵنان؛ بزواندن ۳. *[گفتاری]* دامەزراندن؛ دامەرزاندن؛ دانیان؛ ئەرەمەرزنەی. هەروەها: **واداشتنی**

■ صفت فاعلی: **وادارنده** (هەڵپێچەر)/ صفت مفعولی: **واداشته** (هەڵپێچراو)/ مصدر منفی: **وانداشتن** (هەڵنەپێچان)

وادی / vādî ، ـها/: [عربی]/*اسم.* ۱. دەشتایی؛ دەشت؛ سفتیک؛ دۆڵەپان؛ تەختایی نێوان دوو کێو ۲. شیو؛ دۆڵ؛ دەرە؛ گەلێ ۳. *[مجازی]* مەڵبەند؛ ولات؛ سەرزەوی؛ سەرزەوین.

وادیج / vādîc ، ـها/:*اسم. [قدیمی]* کەڵەژ؛ ماهشەل؛ قایمەمێو؛ داربەستی داری ڕەز.

ـ وار / vār/: *پسوند.* ـ وار؛ ـەوار: ۱. ـ انه؛ ـ ئاسا؛ وەکوو ‹پیروار؛ دیوانه‌وار: پیرانه؛ شێتانه› ۲. ـ دار؛ ـ بار؛ خاوەنی شتێ ‹امیدوار؛ سوگوار: هیوادار؛ ئازیەتبار› ۳. ـ بار؛ ئەندازە و هەند ‹خروار: خەروار›.

وارث / vāres، ـها؛ ـان؛ وُرّاث؛ وَرَثه/: [عربی]/*اسم.* میراتبەر؛ میراتگر؛ بەشبەر؛ کەلەپوورگر؛ شرەگر؛ کەسێ کە شتێ بە میرات دەبا.

وارد / vāred/: [عربی] *صفت.* ۱. تێڕۆچوو؛ تێوەچوو بۆ شوێنێک ۲. *[مجازی]* شارەزا؛ لێزان؛ سەردەرچووگ ۳. بەجێ؛ بەجێگە.

▣ وارد آمدن: لێکەوتن؛ (پێ)گەیشتن؛ بەسەردا هاتن؛ وە بەر شتی ناخۆش و ناڵەبار کەوتن ‹ضرر زیادی به آنها وارد آمده بود: خەساری زۆریان لێکەوتبوو›: **وارد شدن ـ۳**

وارد آوردن: لێدان؛ پێ‌گەیاندن؛ پێداکێشان؛ پیاکێشان؛ وەبەر شتی ناخۆش و ناڵەبار خستن ‹ضربه‌ای به سرم وارد آورد: زەرپێکی لە سەرم دا›: **وارد کردن ـ۳**

وارد بودن: ۱. *[مجازی]* شارەزا بوون؛ سەردەرچوون؛ لێزانین؛ چەنە زانای ‹او به کارش وارد است: لە کاری خۆیدا شارەزایە› ۲. ڕەوا بوون؛ بەجێ بوون ‹اتهام وارد است: تاوانەکە ڕەوایە›.

وارد شدن: ۱. گەیشتن؛ چوونە ناو/ نێو؛ لوای دلێ؛ چوونی کەسێک بۆ شوێنێک ‹وزیر نفت وارد بغداد شد: وەزیری نەوت گەیشتە بەغدا› ۲. هێنران؛ لە شوێنێکی دیکەوە بۆ هاتن ‹هفت میلیون تن گندم وارد شد: حەفت ملیۆن تۆن گەنم هێنرا› ۳. ☜ **وارد آمدن**

وارد کردن: هێنان ۱. بردنە ناو؛ بۆ ناو شوێنێک بردن ‹او را به شهر وارد کردند: بردیانە ناو شارەوە› ۲. لە شوێنێکی دیکەوە هاوردن ‹از تایلند برنج وارد کردند: لە تایلەندەوە برینجیان هێنا› ۳. ☜ **وارد آوردن** ٤. لێ‌دان؛ دانەپاڵ ‹به او تهمت وارد کردند: تۆمەتیان لێ‌دا›.

وارد معرکه شدن: هاتنە مەیدانەوە؛ خۆ تێ هەڵقورتان/ هەڵقوتان؛ خۆ خستنە ناو رووداوێکی گرینگ و پڕ گرموقاڵەوە ‹در این موقع مخالفان وارد معرکه شدند: لەم کاتەدا نەیاران هاتنە مەیدانەوە›.

وارد معقولات شدن: *[تعریض]* خۆ تێ کوتان؛ دەم تێوەردان؛ خۆ تێکەڵ‌کردن ‹لازم نیست تو وارد معقولات بشوی: پێویست ناکا خۆتی تێ‌بکوتی›.

واردات / vāredāt/: [عربی]/*اسم.* هاوردی؛ هاوردە؛ ئاوردە: ۱. ئەوی لە ولاتێکی ترەوە

هاتبێ (بە گشتی) ٢. *[اقتصاد]* شتومەکی لە ولاتێکی‌ترەوە هاتوو.

وارداتی / vāredātî/: [اعربی] *صفت*. هاوردەیی؛ سەر بە هاوردە ‹برنج وارداتی: برینجی هاوردەیی›.

وارده / vārede/: [اعربی] *صفت*. گەیشتوو؛ گەییو؛ گەییگ؛ یاوا ‹نامەهای وارده: نامەی گەیشتوو›.

واردی / vāredî/: [اعربی]/*اسم*. *[گفتاری]* لێزانی؛ شارەزایی؛ سەردەرچوویی؛ سەردەرچووگی؛ ‹تجارت واردی می‌خواهد وگرنه ورشکست می‌شوی: سەودا لێزانی دەوێ دەنا تێ‌دەشکێ›.

وارستگی / vārastegî/: *اسم*. سەربەستی؛ ئازادەیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی دەرباز بوون لە بەندەواری دنیا و مالی دنیا.

وارسته / vāraste ، ـها؛ ـگان/: *صفت*. سەربەست؛ دەرباز؛ ئازاد و ڕزگار لە بەندەواری.

وارسی / vārasî, vāresî ، ـها/: *اسم*. *[گفتاری]* ١. کار یان ڕەوتی پشکنین؛ وشکاندن؛ هلکەواشتن؛ هلکەوشاندن؛ وشکنەی ٢. لێڕوانی؛ ڕەوتی بە دوادا چوون؛ لێکۆلینەوە؛ تۆژینەوە و تاوتوێ‌کردن لە شوێنێک، شتێک یان بابەتێک بە ئاریکاری بیر و هزر و ئەزموون و هەروەها خوێندنەوە و پرس و ڕا لە ئاگاداران ٣. کار و ڕەوتی پێداچوونەوە؛ بینینەوە؛ وینایەوە.

⊡ **وارسی کردن**: پشکنین؛ هلکەوشاندن؛ هلکەواشتن؛ لێکۆلینەوە.

وارسیدن / vārasîdan/: *مصدر. لازم*. ١. لێکۆلینەوە؛ تۆژینەوە؛ تاوتوێ‌کردن ٢. *[گفتاری]* کەلک نەمان؛ چرووک بوونەوە ‹نوبت ما که شد، وارسید: گەیشتە ئێمە، کەلکی نەما›.

وارفتگی / vāraftegî/: *اسم*. فلی؛ داهێزاوی؛ داهێزراوی؛ دازای؛ دۆخ یان چۆنیەتی شل و شەوێق بوونەوە.

وارفتن / vāraftan/: *مصدر. لازم*. // **وارفتی**: داهێزای؛ **وامی‌روی**: دادەهێزی؛ ـ// داهێزان؛ داهێزیان؛ داهێزران: ١. داشۆڕان؛ داشۆڕیان؛ داچۆڕان؛ شل و شەوێق بوونەوە ‹قیر پشت بام جلو آفتاب وارفته بود: قیری سەربان لەبەر تاوەوە داشۆرابوو› ٢. *[کنایی]* ورە بەردان؛ پچڕان؛ پرچیەی؛ پرووکان؛ پرووکیەی؛ هێز تێدا نەمان ‹از خستگی وارفتن: لەبەر ماندوویی داهێزران› ٣. شی بوونەوە؛ لەبەریەک چوون؛ هەلوەشانەوە؛ داوەشان؛ پەڕتین؛ پەڕپتین؛ فرەقین؛ شنیایرە ‹وقتی پیراهنم را شستم، وارفت: کاتێ کراسەکەم شت، شی بوود› ٤. دژدامان؛ هەست بە داماوی کردن ‹از شنیدن خبر وارفتم: لە بیستنی هەوالەکە داهیزام› ٥. داچەکان؛ کرچیان؛ ئالۆچیایرە؛ شۆڕ بوونەوە بە هۆی ژاکانەوە ‹برگ‌ها بر اثر گرما و بی‌آبی وارفته‌اند: گەلاکان لە بەر تاو و بێ‌ئاوی داهیزاون›.

■ صفت مفعولی: **وارفته** (داهێزاو)/ مصدر منفی: **وانرفتن** (دانەهێزان)

وارفته / vārafte/: *صفت*. داهێزاو؛ داچەکاو؛ فل؛ شل و شەوێق: ١. بێ‌پەتەوی؛ شل و ول؛ سست و نەرم ‹خمیر وارفته: هەویری داهێزاو› ٢. /ـها/ *[کنایی]* خاو و خلیسک؛ بێ‌هێزوگوڕ ‹پیرمرد وارفته: پیرەمێردی داچەکاو›.

وارو[1] / **vārû/**: *اسم*. واروو؛ جۆرێ سەرمەقولات دان بەبێ ئەوەی دەست زەوی بگرێ. بەرانبەر: **پشتک**

وارو[2]: *صفت*. *[گفتاری]* پێچەوانە؛ چەپەوانە؛ سەرەوخوار؛ واروو؛ ئاوەژوو؛ واژ.

وارو[3]: *قید*. *[گفتاری]* پشتەوروو؛ ئاوەژوو؛ بە پێچەوانە؛ چەپەوانە؛ پەشتەڕوانەی؛ بەرەو پشت ‹روی صندلی وارو نشسته بود: لە سەر سەندەلیەکە پشتەورو دانیشتبوو›.

وارون / vārûn/: *صفت*. *[ادبی]* وەرگەڕاو؛ نخون؛ قلپ؛ سەرەوخوار؛ سەربەرەوخوار؛ سەرەو ژێر؛ سەرەونخوون؛ دەمبەرەوخوار؛ دەمەونخوون؛ بەرسوف؛ ئاوەژووکراو.

وارونگی / vārûnegî/: *اسم*. سەرنخوونی؛ وەرگەڕاوی؛ گۆلی؛ دۆخ یان چۆنیەتی

دەمەونخوون بوون.

وارونە[1] / vārûne/: *صفت.* ١. پێچەوانە؛ ئاوەژوو؛ بەراوەژوو؛ واژ؛ واژی؛ بەراوەژی؛ بەرەواژ؛ بەرڤاژی؛ ڤاژی؛ بەلۆڤاژی؛ ژبەرڤاژیقە؛ وەرگەڕاو؛ وەرگێڕاو؛ سەرەونخون؛ سەرەوقوون؛ سەرابن؛ بەرشوش؛ تەرسە؛ بەرپاش؛ بەرسوڤ؛ قلپ؛ نقۆت؛ نۆر؛ سەرەوژێر؛ دەمەوخوار؛ سەرەوخوار؛ بەرەولا؛ دۆخ یا چۆنیەتیەکی نائاسایی و دژبەر ‹کار وارونە: کاری پێچەوانە› ٢. بەر و پشت؛ پشتورپوو؛ دێواندێو؛ دیوادیو؛ دیواندیو؛ چەپەوانە؛ وارو؛ بە باری پێچەوانەدا (زۆرتر بۆ جلوبەرگی دەبەرکراو).

وارونە[2]: *قید.* سەرەوخوار؛ بە پێچەوانە؛ چەپەوانە؛ سەرەونوون؛ سەرنخوون؛ سەرابن؛ گەردڵەوڕوو ‹شیشە را وارونە گرفتە بود: شووشەکەی سەرەوخوار گرتبوو›.

وارە[1] / vāre/: *اسم. [گفتاری]* ئیشتیا؛ بزۆک؛ گیڤل؛ مەگێز؛ مجێز؛ جوفا؛ مرخ؛ واز؛ وەشتی؛ واشتش؛ ڕەوتی دڵ بردن.

◘ **وارەی کسی را آب بردن**: *[مجازی]* ئاو کەوتنە ژێر ماڵی کەسێک؛ شوێن ماڵی کەسێک بوون بە جاڕەپیواز؛ تێکچوونی کاری کەسێک.

ـ وارە[2]: *پسوند.* ١. ـ ئاسا؛ ـ سا؛ وەکوو؛ وێنەی ‹ماهوارە: مانگئاسا› ٢. ـ ارە؛ پێوەندیدار یان هاوگەر ‹گوشوارە: گوارە›.

وارەگیر / vāregîr/: *صفت. [گفتاری]* بەردڵگیر؛ بەردڵگر؛ قورس؛ تێرکەر.

ـ واری / vārî/: *پسوند.* ـ داری؛ ـ واری؛ ـەواری؛ هەبوونی دۆخ یان چۆنیەتیەک ‹امیدواری؛ بزرگواری: هیواداری؛ ڕێزداری›.

واریتە / vār(i)yete، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* ١. شەو؛ بەرنامەیەک بریتی لە هەڵپەرکێ، گۆرانی، شانۆ و... کە لە لایەن بەڕێوەبەرانی جۆراوجۆرەوە ئاراستە دەکرێ ٢. *[زیستشناسی]* جۆر؛ چەشن.

واریز / vārîz/: *اسم. [حسابداری]* ١. کاری پارە ڕژاندنە حیساب ٢. دارماوی؛ ڕمیاگی ‹واریز دیوار حیاط: دارماوی دیواری حەوشە›.

◘ **واریز کردن**: ڕژاندنە حیساب؛ خستنە حەساو ‹پولها را بە حساب بانکی شرکت واریز کردم: پارەکەم ڕژاندە حیسابی بەشدارگە›. هەروەها: **واریز شدن**

واریس / vārîs/: [فرانسوی] *اسم.* پاگرە؛ فیلپا؛ واریس؛ نەخۆشی ماسین و گرێوگۆڵ بوونی ڕەگی لەش (شینەدەمار، سوورەدەمار یان ڕەگی لەنفاوی) بەتایبەت لە پێدا.

وازدگی / vāzadegî/: *اسم.* ١. دژداماوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی دژدامان ٢. بێبایەخی؛ بێکەڵکی ٣. وەڕەزی؛ بێزاری.

وازدن / vāzadan/: *مصدر. متعدی.* // **وازدی**: وەلاتنا؛ **وامیزنی**: وەلادەنی؛ **وابزن**: وەلانێ// ١. وەلانان؛ خستنە لاوە؛ وستەیوە لا؛ نەپەزیران؛ وەرنەگرتن و نانە لاوە بە هۆی باوی دڵ نەبوون ٢. *[کنایی]* دژدامان؛ کز و مات بوون ٣. داشکان؛ کەمکردن؛ نیانە کزی. هەروەها: **وازدنی**

■ صفت مفعولی: **وازدە** (وەلانراو)

وازدە / vāzade، ـها/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* ١. /ـگان/ دژداماو؛ کز و مات ‹آدم وازدە: مرۆڤی دژداماو› ٢. بێبایەخ؛ بێکەڵک؛ مەراش؛ هاش؛ شیاوی فڕێ دان؛ بۆ ڕژاندن ‹جنس وازدە: کالای بێبایەخ› ٣. وەڕەز؛ وێڕس؛ بێزار؛ وەستاو ٤. هەپیلۆک؛ بێقابل؛ هیچ لێ نەهاتوو.

وازلین / vāzelîn/: [فرانسوی] *اسم.* وازلین؛ ڕۆنێکی خەستە، تێکەڵاوی چەند هیدرۆکەربونی دەستەی پارافین کە زۆر مەڵهەمی لێ دروست دەکەن.

واژک / vājak، ـها/: *اسم.* بێژەک؛ بچووکترین یەکەی ماناداری لە زمانێکدا.

واژگان / vājegān/: *اسم.* دەستەوشە؛ پێرستێک بریتی لە سەرجەمی وشەی کتێب، بابەت یان زمانێک. ‹واژگان ریاضی: دەستەوشەی بیرکاری›.

واژگــــون / vājgûn/: صـــفت. وەرگـــەڕاو؛ دەمەوخوار؛ دەمەونخون؛ دەمەوژێر؛ دەمــەوڕوو؛ سەرەوژێر: ١. ئـاواژی؛ بـەراوەژوو؛ قلـپ؛ واژی؛ بـــەرەواژی؛ بەرۆڤــاژی؛ بەلەڤــاژی؛ ئــاوەژوو ٢. هەڵدێراو؛ ژێر و ژوور؛ ژێر و بـان؛ ژێـر و ڕوو؛ هەڵـــگەڕاوە؛ دەرنخـــون؛ ســـەرەونخون؛ دەرنــەخوون؛ قلــپ؛ بەروپشـــت؛ بەراوپشـــت؛ ســەرنخون؛ پــەرت؛ ســەرەونوون؛ ســەرنوخین؛ ژێربان * **بازگون**

واژگونگی / vājgûnegî/: اسم. سـەرەونخوونی؛ وەرگـــەڕاوەیی؛ دەمـــەوخواری؛ دەمـــەوژێری؛ ئـاوەژوویی؛ بــەراوەژوویی؛ دۆخ یــان چۆنیــەتی سەرەونخوون بوون.

واژگونــه[1] / vājgûne/: صـفت. ســەرەونخوون؛ دەمەوخوار؛ ئـاواژی؛ دەمــەوژێر؛ ئـاوەژوو؛ واژی؛ هەڵدێراو؛ بەراوەژوو.

واژگونه[2]: قیـد. بە سەرەونخوونیەوە؛ دەمەوخوار؛ دەمەوڕوو؛ ئاوەژوو.

واژگونی / vājgûnî/: اسم. وەرگەڕاوی؛ ڤاجایی؛ بەراوەژوویی؛ سەرەونخوونی؛ دەمەوخواری؛ دۆخ یان چۆنیەتی سەرەوژێر بوون.

واژن / vājan ، ـها: [فرانسوی]اسم. زێ؛ دۆڵان؛ لوولەی ماسوولکەیی لە نێوان پـزدان و شــەرمی ژناندا.

واژه / vāje ، ـها؛ ـگان/: اسم. وشـە؛ وتـە؛ گوتــە؛ کوتە؛ بێژە؛ وێژە؛ واژە؛ لەبز؛ کەلیمە؛ سەرجەمی چەند پیت کە یەکــەییەکی ســەربەخۆی مانـادار پێک‌دێنێ (وەک نان، باش، هاتم، ئاخ، کردار و...).

واژەسازی / vājesāzî/: اسم. وشەســازی؛ کـار و ڕەوتی داڕشتنی وشە.

واژەگزینــی / vājegozînî/: اســم. وشـــەبژێری؛ کاری هەڵبژاردنی وشەی لەبار یان پێویست.

واژەنامــه / vājenāme ، ـهـا/: اسم. وشــەدان: ١. کتێبێکی سەربەخۆی جووت‌زمان، بریتی لـە وشــەی تایبــەتی لقێکــی زانســتی زمانێــک بــە زمــانێکی تــر ٢. پێڕســـتی وشــە دژوارەکـــانی کتێبێک لە پاشکۆی کتێبەکەوە ٣. فەرهەنگ.

واژەنما / vājenemā ، ـهـا/: اسم. وشـەیەک لـە سەرەوەی لاپەڕەی وشەدان یا کتێبی چاوگـەوە کە نیشانەی یەکەمین یان ئـاخرین لێمایـە لـەو لاپەڕەدا.

واژه‌یابی / vājeyābî/: اسم. وشـەدۆزی؛ کـار و ڕەوتی دۆزینەوەی وشەگەلی لەبار و پێویست.

واســال / vāsāl ، ـهـا؛ ـان/: اسم. [قـدیمی] زاوت؛ نوێنەری خاوەن زەوی و زار بۆ پێڕاگەیشتن بـە کــاری کشــت‌وکــاڵ و کۆکردنــەوەی پیتــاکی سەپێنراو بە سەر جووتیاراندا.

واســرنگ / vāsarang، vāserang ، ـهـا/: اسم. [گفتـاری] هێــرش؛ شــاڵاو؛ پــەلامار؛ هــورووژم؛ هەلمەت؛ هەشاوڵ؛ هاشاوڵ؛ هاشاڵ.

▣ **توی دل کسی واسرنگ رفتن**: هاشاوڵ بـردن بۆ کەسێ؛ ئامبازی کەسێ بوون؛ پەلامار دانـە سەر کەسێک.

واسـرنگیدن / vāsarangîdan، vāserangîdan/: مصدر. متعدی. [گفتاری] // **واسرنگیدی**: پـەلامارت دا؛ **وامی‌سرنگی**: پەلامار دەدەی؛ **واسرنگ**: پەلامار دە// ١. پەلامار دان/ بردن؛ ڕاهێشتن؛ پەلــەمار دەی/ دای؛ هەلمەت بۆ بردن؛ هاشاوڵ/ شـاڵاو بـردن؛ هـــرووژم بـــردن؛ هێـــرش کردنـــە ســـەر ٢. ڕوو وەرگەڕاندن؛ لا لێ نەکردنەوە.

■ صفت مفعولی: **واسرنگیده** (پەلاماردراو)

واسطه / vās(e)te ، ـها/: [عربـی]اسم. ١. /وسایط [نامتداول]/ ناوجی؛ نێونجی؛ نێوان‌گیر؛ نـاوبژیوان؛ ناڤبژیوان؛ سنگە؛ ئەوی بۆ بەرگری لە شەڕ یـان ئاشت‌کردنەوە دێتە پێشەوە ٢. شـناس؛ ئاشـنا و ڕۆشنا؛ پارتی؛ ئەو کەسـە دەسـتی دەڕوا و کـار جۆر دەکا ‹برای این کار دست به دامن چند تا واسطه شدم: بۆ ئـەم کـارە پـەنام بـەر چـەن شـناس بـرد› ٣. دەلاڵ؛ ڕێخەری مامەڵەی کڕیار و فرۆشیار.

واسطه‌گری / vās(e)tegarî/: [عربی/ فارسی]اسم.

دەلالی؛ پیشە و کاری دەلال.

واسکازین / vāskāzîn/: [انگلیسی]/اسم. واسکازین؛ ڕۆنێکی خەستە لە وەچەی نەوت، تایبەتی گیربوکس و دیفرانسیلی ماشین کە لە بەرانبەر گەرما و تەوژمەوە زۆر هەڵدەکا.

واسه / vāse/: حرف. *[گفتاری]* بۆ؛ ژبۆ؛ لەبۆ؛ ئەڕا؛ پەی؛ پەرێ ‹واسەی چی؟؛ واسه شما بود: بۆ چی؟ ربو ئێوە بوو›.

واشر / vāšer ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. بەرپێچ؛ واشیر؛ ئاڵقەیەکی تەخت و تەنکە دەخرێتە نێوان پێچ و مۆرەوە بۆ کپ بوون، ئاو نەدان یان نەکرانەوە.

واشه / vāše/: [کردی]/اسم. واشە؛ باشوو؛ باشووک؛ باڵەوان؛ تورمتە؛ مەلێکی پچووکی ڕاوکەرە زۆرتر چۆلەکە دەگرێ.

واصل / vāsel/: [عربی] صفت. گەیشتوو؛ دەسکەوتوو؛ گەییوو؛ گەییگ.

▣ **واصل شدن**: گەیشتن؛ گەیین؛ بە شوێن یان بە دەستی کەسێک گەیشتن.

واضح [1] / vāzeh/: [عربی] صفت. ڕوون؛ ئاشکرا؛ خویا؛ پەیا؛ پەیدا؛ دیار؛ شیاوی لێ تێگەیشتن ‹تصویر واضح: وێنەی ڕوون›.

واضح [2]: قید. بە ئاشکرا؛ ئاشکرا؛ ڕوون؛ ڕاشکاو؛ بە ڕاشکاوی؛ بە ئاشکرایی؛ بە ڕوونی ‹واضح دیده می‌شد: بە ئاشکرا دەبینرا›.

واضع / vāze' ، ـان/: [عربی] صفت. ۱. بەدیهێنەر؛ پێکهێنەر ۲. دانەر؛ بەتایبەت دانەری دەستوور و نەریت ‹واضع قانون: دانەری قانوون›.

واعظ / vā'ez ، ـها؛ ـان؛ ـین؛ وعّاظ/: [عربی]/اسم. ئامۆژیار؛ ئامۆژگاری‌دەر؛ مۆچیاری‌کەر.

▣ **واعظ غیر متّعظ**: گوویی کەر؛ ئامۆژیاری بێ کردار؛ کەسێ کە گوێی بۆ قسەی خۆی شل نیە.

وافر / vāfer/: [عربی] صفت. زۆر؛ فرە؛ فریە؛ فراوان؛ زەبەند؛ زەحف؛ فرەوان ‹پول وافر داشت: پارەی زۆری بوو›.

وافور / vāfûr ، ـها/: [لاتینی]/اسم. بافوور؛ وافوور؛ ئامرازی تریاک کێشان، بریتی لە لوولەیەکی چێوی کورت کە لکاوەتە پیاڵەیەکی زارتەنگی زۆر چکۆلەوە: **بافور** *[گفتاری]*

وافوری / vāfûrî ، ـها/: [لاتینی] صفت. بافووری؛ مەفەنگی؛ شیرەیی؛ تریاکی؛ هۆکارەی تریاک کێشان بە بافوور.

وافی / vāfî/: [عربی] صفت. *[ادبی]* تەواو؛ تێر و پڕ؛ بەسندە؛ پڕ بە پێست؛ چڕ و پڕ؛ بە ئەندازەی شیاو.

واق / vāq/: صوت. *[گفتاری]* وەڕە؛ حەپە؛ گەفە؛ گەف؛ عەف؛ هەف؛ قڕ؛ قڕاسە؛ دەنگی سەگ.

واقع [1] / vāqe'/: [عربی]/اسم. *[گفتاری]* ڕووداو؛ ڕووداوە؛ ئەوەی ڕووی داوە ‹خلاف واقع: بە پێچەوانەی ڕووداو›.

واقع [2]: صفت. ۱. ڕووداو؛ ڕووداوە؛ کار و ڕەوتی قەومان؛ قەومیان؛ قۆمیەی؛ ڕوودان ‹این حادثە دیروز واقع شد: ئەم کارەساتە دوێنێ ڕووی دا› ۲. هەڵکەوتوو؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی بوون لە شوێنێکدا ‹خانەی او در یکی از کوچەهای اصلی واقع بود: ماڵەکەی لە کۆڵانێکی سەرەکیدا هەڵکەوتووە›.

هەروەها: **واقع شدن**

واقعا / vāqe'an/: [عربی] قید. لە ڕاستیدا؛ بە ڕاستی؛ بە ڕاسی ‹واقعا درس می‌خواندم؛ واقعا نمی‌خواست برود: بە ڕاستی دەرسم دەخوێند؛ لە ڕاستیدا نەیدەویست بڕوا›.

واقع‌بینانه [1] / vāqe'bînāne/: [عربی/ فارسی] صفت. ڕاست‌بینانە؛ ڕاس‌بینانە؛ بەشدار لە ڕاست‌بینی ‹ارزیابی واقع‌بینانە: هەڵسەنگاندنی ڕاست‌بینانە›.

واقع‌بینانه [2]: قید. ڕاست‌بینانە؛ بە ڕاست‌بینیەوە؛ هاورێ دەگەڵ ڕاست‌بینیدا ‹واقع‌بینانه قضاوت کرد: ڕاست‌بینانە داوەری کرد›.

واقع‌بینی / vāqe'bînî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. ۱. ڕاست‌بینی؛ ڕاس‌بینی؛ ڕەوتی گرنگی دان و سەرنج دان بە ڕاستی و چاوپۆشی لە خەیاڵی خاو ۲. کار یان توانایی دیتن، فامین و بەراوەرد

کردنی ڕووداو و دیارده بەو شێوە کە هەیە.
هەروەها: **واقعبین**

واقعگرا / vāqe'gerā ، ـها؛ ـیان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ڕاستیواز؛ هۆگر و شوێنکەوتووی ئەوی ڕاستی ڕووداوە.

واقعگرایی / vāqe'gerāyî ، ـها/: [عربی/ فارسی] */اسم.* ڕاستیوازی؛ ڕیئالیسم: ۱. ئۆگرەتی و سەرنج بەرەو ئەوی ڕێتێ دەچێ ڕوو بدا یان ڕووی داوە و خۆ پاراستن لە خەیاڵی خاو ۲. ئامۆژەیێ کە جەهان بە بوونەوەرێکی ڕاستەکی و لە دەرەوەی ئاوەزی مرۆڤ دەزانێ ۳. بڕوا بەوەی کە هەر چی مرۆڤ لێی تێبگا، بوونی هەیە و ڕاستەکیە ٤. ئەمەگداری بە سروشت و ژیانی ڕاستەکی و پارێز لە خەیالات
* **اصالت واقع**

واقعه / vāqe'e ، ـها؛ وَقایع/: [عربی]*/اسم.* کارەسات؛ ڕووداو؛ پێشهات (زۆرتر ناخۆش و نالەبار)؛ ‹واقعەی کوی دانشگاه: ڕووداوی گەڕەکی زانستگا›.

واقعی / vāqe'î/: [عربی] *صفت.* ڕاستەکی؛ بە بوونێکی ڕاستەقینەوە ‹آرام یک دوست واقعی بود: ئارام دۆستێکی ڕاستەکی بوو›.

واقعیات / vāqe'îyyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **واقِعیّت**

واقعیت / vāqe'îyyat ، ـها؛ واقعیّات/: [عربی]*/اسم.* ڕاستەقینە؛ ڕاستەقانی؛ ڕاستی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی ڕاست بوون ۲. کۆمەڵە شت و ڕووداوی بە ڕاستی ‹تلاش برای فرار از واقعیت بیهوده است: هەوڵ بۆ دەرچوون لە ڕاستەقینە بێخۆیە› ۳. ڕاست؛ چۆنیەتی، چییەتی یان شێوەی ڕاستەکی ‹رویای او به واقعیت پیوست: خەیالەکەی بوو بە ڕاست›.

واقف[1] / vāqef ، ـان/: [عربی]*/اسم.* خەیرومەند؛ کەسێ کە شتێک وەقف دەکا.

واقف[2]: *صفت.* ئاگادار؛ ئاگا؛ هاگا؛ باخەبەر ‹او به همەی اسرار زندگی ما واقف بود: ئەو لە ژێر و بنی ژیانی ئێمە ئاگادار بوو›. هەروەها: **واقف بودن؛ واقف شدن؛ واقف کردن؛ واقف گشتن**

واق‌ـواق / vāqvāq/: *صوت.* وەڕەوەڕ؛ حەپەحەپ؛ عەوعەو؛ عەوەعەو؛ هەفەهەف؛ عەوتەعەوت؛ حەوحەو؛ حەپەی لەسەریەکی سەگ.

واکس / vāks/: [روسی]*/اسم.* واکس؛ بۆیاخ؛ بۆیاغ؛ ڕەنگی کەوشان؛ ڕۆنێکی خەستی بریقەدار (و ڕەنگی) بۆ بریقە پێخستنی: *الف)* ڕووکاری کەوش و کەلوپەلی چەرمی *ب)* تەختپۆش *ج)* ڕووکاری برێ کەرستەی ئاسنی.
▣ **واکس زدن:** واکس کردن؛ بۆیاخ دان؛ پێداساوینی واکس ‹کفش‌هایی که تازه واکس زده بودم، یکپارچه گلی شد: ئەو کەوشانەی تازە واکسم کردبوون، یەکسەر بوونە قوڕ›.

واکسن / vāksan ، ـها/: [فرانسوی]*/اسم.* واکسین؛ واکسەن؛ هەوێنێ لە میکرۆبی نیوەگیان و کوژراوی پەتایێ کە بۆ بەرگری لە تووشیار بوون، دەیخۆنەوە یان دەیوەشێنن.

واکسی[1] / vāksî ، ـها/: [روسی]*/اسم.* واکسی؛ بۆیەچی؛ بۆیاغچی؛ کەوش بۆیاخ‌کەر ‹واکسی سر کوچەی ما بود: واکسی سەر کۆلانی ئێمە بوو›.

واکسی[2]: *صفت.* واکساوی؛ تلاو بە واکسەوە ‹جورابم را هم واکسی کرد: گۆرواکانیشمی واکساوی کرد›.

واکسیل / vāksîl ، ـها/: [روسی]*/اسم.* واکسیل؛ پەلکە قەیتانی سەرشانی چەکداران.

واکسیناسیون / vāksînās(i)yon/: [فرانسوی] */اسم.* واکسیناسیۆن؛ کوتان؛ کاری تێرۆکردنی واکسین بۆ ناو لەش.

واکسینه / vāksîne/: [فرانسوی] *صفت.* کوتاو؛ دەرزی لێدراو؛ واکسینە؛ دەرزی کوتراو/ وەشراو.
▣ **واکسینه شدن:** واکسینە بوون؛ واکسەن چوونە لەشەوە. هەروەها: **واکسینه کردن**

واکمن / vākman ، ـها/: [انگلیسی]*/اسم.* واکمەن؛ ناوی بازرگانی بۆ دەزگای چکۆلەی

بلاوکەرەوەی دەنگ.

واکنش / vākoneš ، ـها/: *اسم.* ۱. زیچ؛ کاردانەوە؛ کار یان ڕەوتێک لە وەلامی کار یان ڕەوتێکی تردا ۲. بەرهەڵستی؛ بەرەنگاری؛ نەیاری و نارەزایەتی لە ئاست دۆخی ڕووداودا ۳. بەرپەرچ؛ وەلامی ناویستەکی لەش لە ئاست دنەدەرێکدا ٤. *[شیمی]* گۆڕانکاری کیمیایی.

واکه / vāke ، ـها/: *اسم. [زبان‌شناسی]* دەنگدار.

واکی‌تاکی / vākîtākî ، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.* واکی‌تاکی؛ دەزگای بچووک و دەستهەڵگری ناردن و گرتنی دەنگی ڕادیۆیی.

واگذار / vāgozār/: *صفت.* سپاردە؛ ڕەوتی سپاردن.

◘ **واگذار شدن**: سپێردران؛ پێدران؛ پێبڕان؛ کەوتنە ژێر دەستی کەسێکی‌تر ‹اختیارات رئیس به معاونش واگذار شد: دەسەلاتی سەرۆک بە جێگرەکەی سپێردرا›.

واگذار کردن: سپاردن؛ پێسپاردن؛ دان بە کەسێک ‹همه چیز را به همسرش واگذار کرد: هەموو شتێکی بە ژنەکەی سپارد›.

واگذاردن / vāgozārdan/ ☜ **واگذاشتن**

واگذاری[1] / vāgozārî/: *اسم.* کار یان ڕەوتی شتێ بە کەسێک دان؛ بەخشین؛ دانان ‹با واگذاری املاکش به انجمن‌های خیریه خود را خلاص کرد: بە بەخشینی ماڵ و دارایییەکی بە ئەنجومەنە خێرخوازەکان خۆی لێ ڕزگار کرد›.

واگذاری[2]: *صفت.* بەخشراو؛ دراو؛ ڕاگوێزراو؛ دریاگ ‹زمین‌های واگذاری: زەوینە بەخشراوەکان›.

واگذاشتن / vāgozāštan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* // **واگذاشتی**: ڕاتگوێزا؛ **وامی گذاری**: ڕادەگوێزی؛ **واگذار**: ڕاگوێزە // ۱. ڕاگوێزان؛ ڕاگواستن؛ سپاردن؛ دەسەلات یان مافی شتێک بە کەسێ دان ‹نوبت را به دیگری واگذاشتن: نۆرە بە دیتری ڕاگوێزان؛ ملک به خریدار واگذاشتن: ملک بە کڕیار سپاردن› ۲. بەخشین؛ دان؛ پێشکەش کردن ‹خانه را به زنش واگذاشت: ماڵەکەی بەخشییە ژنەکەی› ۳. دەس لێ بەردان؛ وێڵ کردن ❋ **واگذاردن**. هەروەها: **واگذاشتنی**

■ صفت فاعلی: **واگذارنده** (ڕاگوێزەر)/ صفت مفعولی: **واگذاشته** (ڕاگوێزراو)/ مصدر منفی: **وانَگذاشتن** (ڕانەگوێزان)

واگرا / vāgarā/: *صفت.* ۱. بڵاوەخواز؛ دوورەوەگر؛ دۆخ یان چۆنیەتی لێک پرش و بلاو بوونەوە ‹جمعیت واگرا: ئاپۆرەی بلاوەخواز› ۲. *[فیزیک]* بلاو؛ تایبەتمەندی تیشکێ کە بلاوەدەکا ‹پرتو واگرا؛ موج واگرا: تیشکی بلاو؛ شەپۆلی بلاو›.

واگشت/ vāgašt/: *اسم.* ئەواگێڵ؛ گۆڕانی باری هەڵکردنی با بە پێچەوانەی خولی کاتژمێر. بەرانبەر: **گشت**

واگن / vāgon ، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.* واگۆن: ۱. هەر کام لەو ئۆدانەی قەتار کە بە لکومۆتیف یان ئۆدەی‌ترەوە بەستراوە ۲. هۆدەیەکی بێ‌موتور کە بە شوێن ماشێنیەوە دەبەستن ۳. *[قدیمی]* جۆرێک شەمەندەفەر کە بە ئەسپ دەکێشرا: **واگن اسبی** ❋ **واگون**

◙ واگن اسبی ☜ **واگُن ـ۳**

واگون / vāgon/ [انگلیسی] ☜ **واگُن**

واگویه / vāgûye ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* کار و ڕەوتی گەڕاندنەوە؛ گوتنەوە؛ گێڕانەوە؛ وتنەوە؛ گێلنایوە ‹این حرف را جایی واگویه نکن!: ئەم قسە لە هیچ شوێنێک مەگێڕەوە!›.

واگیر / vāgîr/: *اسم.* گیرۆیی.

واگیردار / vāgîrdār/: *صفت.* گیرۆ؛ ئاهۆ؛ درم؛ پەژێک؛ بە تایبەتمەندی گۆزانەوە لە کەسێکەوە بۆ کەسێ‌تر و کارتێکردنی ‹خنده و گریه هم مانند برخی بیماری‌ها واگیردار هستند: گریان و پێکەنینیش وەک برێ نەخۆشی گیرۆن›.

واگیری / vāgîrî/: *اسم.* گیرۆیی؛ کێنج؛ دۆخ یان چۆنیەتی گیرۆ بوون.

وال / vāl/: *اسم.* واڵ: ۱. [هندی] لیچەک؛ تووڵ؛

جوریٚ پارچەی ناسکی شاش کە ئەو دیوی لێوە دیارە ۲. /ـها؛ ـان/ [یونانی/ انگلیسی] گەورەترین گیانداری زەوی کە گوانداریٚکی ئاوژیە و لە ماسی دەچیٚ، گۆشتی دەخۆن و ڕۆنەکەی بۆ دەرمان بە کەڵکە: **باڵن، نهنگ ـ۱**

والا / vālā/: *صفت.* بالا: ۱. بەرز؛ سەر؛ بان؛ خاوەن پلە و پایەی گرینگ ۲. هەرەباش؛ هەرەچاک ۳. خۆشەویست؛ خوەشەویس؛ عەزیز ٤. ڕەسەن؛ نەجیب.

والا / vāllā/: [از عربی] *قید.* *[گفتاری]* وەڵلا: ۱. بەخودا؛ بەخوا؛ خودیٚ؛ وەڵلاهی؛ سوێندێکە ۲. بە ڕاستی؛ بە ڕاس؛ لە ڕاستیدا ‹والا نمی‌دانم: بە ڕاستی نازانم›.

والا / va'ellā/: [عربی] *قید.* دەنا؛ ئەگەرنە؛ ئەگینا؛ ئەنا؛ ئننا؛ وەگەرنە؛ ئەنیا ‹سر وقت بیا، والا بیرونت می‌کنند: لە کاتی خویدا بیٚ، دەنا دەرت دەکەن›.

والاحضرت / vālāhazrat ، ـها/: [فارسی/ عربی] *اسم.* ڕیزدار؛ بەڕیز؛ سەرناوێک بۆ شازادەیان.

والاگهر / vālāgohar/: *صفت.* نەجیب‌زادە؛ نەجیبزا. هەروەها: **والاتبار**

والامقام / vālāmaqām/: [فارسی/ عربی] *صفت.* پایەبەرز؛ خاوەن پلە و پێگەی بان و گرینگی کۆمەڵایەتی و ڕامیاری.

والان / vālān ، ـها/: *اسم.* ۱. [فرانسوی] والان؛ سەرپەردە؛ کولەپەردەیەکی جوان کە بە سەر پەردەدا هەڵیدەواسن ۲. لێوارەیەکی چیندارە بۆ جوانی لە پاڵدوێن، سەرقۆڵ و...ی دەدەن.

والد / vāled/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* باب؛ باوک؛ بابە؛ تاتە.

والده / vālede/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* دایک؛ دایە؛ دالک؛ داک؛ دا؛ ئەدا.

والدین / vāledeyn/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* دایک و باب؛ دایک و باوک؛ دایە و بابە؛ ئەدا و تاتە.

والذاریات / vazzārîyyāt/: [عربی] *اسم.* *[مجازی، گفتاری]* ۱. چۆرتم؛ دومات؛ تەمەرە؛ چام؛ بەڵا؛ ڕۆژڕەشی؛ نەهامەتی؛ نامەتی؛ بەوبەختی؛ بەڵا و موسیبەتی خراپ ۲. شین و شەپۆڕی بیٚ‌ئاکام ❋ **والزّاریات**

▣ والذاریات خواندن: *[کنایی]* ناڵەونکە/ نکەوناڵە کردن؛ شین‌وشەپۆڕکردن؛ بە ناهەق گلە و سکاڵا کردن.

گرفتار والذاریات شدن: تووشی نەهامەتی هاتن؛ تووشی ڕۆژڕەشی بوون؛ پێوە بوون؛ تووشی بەڵای بۆگەن هاتن.

والریان / vāleriyān/: [فرانسوی] ☜ **سُنبُل‌الطّیب ـ۲**

والرین / vāleriyan/: [فرانسوی] ☜ **سُنبُل‌الطّیب ـ۲**

والزاریات / vazzārîyāt/: [عربی] ☜ **والذّاریات**

والس / vāls ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* والس: ۱. جۆریٚ هەڵپەرکێی جووت و ئارامی ڕۆژاوایی کە لەگەڵ مووسیقایەکی تایبەتدا بەڕێوە دەچیٚ ۲. ئاهەنگی سیٚ زەربی تایبەت بەم هەڵپەرکێیە.

والسلام / vassalām/: [عربی] *شبه‌جمله.* ۱. سەلامەتیت؛ تەواو؛ تەواوبوو؛ لە بڕانەوەی قسە یان نامەدا بە کار دەچیٚ ۲. چی‌ترنە؛ چی‌ترنا؛ هەر ئەمە و بەس؛ ئاوێک بێنە و دەستان بشۆ.

والک / vālak ، ـها/: *اسم.* کۆڵ؛ گیایەکی گەڵا پانە، بۆنێکی توندی وەک سیری هەیە و دەخورێت: **سیر کوهی**

والله / vallāh/: [عربی] *شبه‌جمله.* بەخودا؛ بەخوا؛ وەخودا؛ خودیٚ؛ وەڵلا؛ وەڵلاهی؛ سوێند بە خوا.

والو / vālv ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* سووپاپ؛ واڵف؛ پارچە کانزایەکی بە تیۆپی تەگەرەوە لکاو کە وەک شێری هەوا کار دەکا.

والور / vālor/: [فرانسوی] *اسم.* والۆر: ۱. /ـها/ ناوی بازرگانی بۆ جۆرێک چرای چێشت لێنان کە بە نەوت دەسووتیٚ و پلیتەی گردە ۲. گرینگایەتی؛ پلە و پایە لە ناو کۆمەڵدا.

واله / vāle(h)/: [عربی] *صفت.* ۱. شەیدا؛ لێوە؛ هەڤینگەرم؛ هەوایی؛ شێت و هار لە دڵداریدا ۲. سەرسام؛ هەیرو؛ سەرسڕماو؛ سەرلێشێواو.

والی / vālî ، ـها؛ ـان/: [عربی] /*اسم.* /*قدیمی*/ والی؛ پارێزگار؛ حاکمی وڵات.

والیبال / vālîbāl/: [انگلیسی] /*اسم.* والیبال؛ یاریەکی دوو تیمیە بە تۆڕێک لە ناوەڕاستدا کە تۆپ بۆ یەک دەهاون و نابێ بهێڵن لە ئەرز بکەوێ.

والیبالیست / vālîbālîst ، ـها/: [از انگلیسی] /*اسم.* والیبالیست؛ یاریکەری والیبال.

وام / vām ، ـها/: /*اسم.* وام؛ واو؛ وا؛ ڤا: ۱. کەر؛ قەر؛ قەرز؛ قەرت؛ سامە؛ سەلەف؛ پارەیێ کە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو وەردەگیردرێ و دەدرێتەوە ‹از بانک وام گرفتم: لە بانک وامم گرت›.

▣ **وام شرافتی**: وامی بێدەستەبەر؛ وامێ کە بێ ناسینی زامن یان گرەودانان دەدرێ.

▣ **وام دادن**: وام دان؛ قەرز دان. هەروەها: **وام گرفتن**

وام داشتن: قەرزدار بوون؛ وامدار بوون؛ قەرزار بوون؛ دانەوەی قەرزێک لە ئەستۆ بوون.

واماندگی / vāmāndegî/: /*اسم.* ۱. داماوی؛ داماگی؛ کەشەنگی؛ دۆخ یان چۆنیەتی قەتیس بوون ‹از واماندگی‌اش بیرونش کردند: لەبەر داماوی دەریان کرد› ۲. دواکەوتوویی؛ پاشکەوتوویی؛ دۆخی دواکەوتن و بەجێمان.

واماندن / vāmāndan/: *مصدر. لازم.* // **واماندی**: دامای؛ **وامی‌مانی**: دادەمێنی؛ **وابمان**: دابمێنە// ۱. دامان؛ قەتیس بوون؛ پەککەوتن؛ لە درێژەدان بە کارێک مانەوە ۲. بەجێمان؛ پاشکەوتن؛ لە دوا مانەوە؛ دواکەوتن؛ ڤەمان؛ کەوتنەوە ۳. ماندوو بوون؛ مانگ بوون؛ شەکەت بوون؛ ئەرخین؛ دەوخین؛ قەرمین؛ قەرملین؛ لەبکین؛ جەفلین؛ مانیەی؛ مانیای.

■ صفت مفعولی: **وامانده** (داماو)/ مصدر منفی: **وانماندن** (دانەمان)

وامانده / vāmande ، ـها؛ ـگان/: *صفت.* ۱. داماو؛ قەتیس؛ پەککەوتوو؛ پەککەوتە؛ پەککەفتی ۲. بەجێماو؛ پاشکەوتە؛ پاشکەوتوو؛ دواکەوتوو؛ دماکەوتە؛ ڤەمای؛ چەلەنگ.

وامپیر / vāmpîr ، ـها/: [فرانسوی] /*اسم.* وامپیر؛ شەشەمەکوێرەی خوێنمژ؛ جۆرێ شەوکۆرەی درشتی خوێنمژ.

وامخواه / vāmxāh ، ـان/: /*اسم.* وامخواز؛ کەس یان دامەزراوەی خوازیاری وام.

وامخواهی / vāmxāhî/: /*اسم.* وامخوازی؛ کار و ڕەوتی داوای وام کردن.

وام‌دهنده / vāmdahande ، ـها؛ ـگان/: /*اسم.* وامدەر؛ قەرزدەر؛ کەس یان دامەزراوەیێ کە وام دەدات.

وام‌گیرنده / vāmgîrande ، ـها؛ ـگان/: /*اسم.* قەرزگر؛ وامگر؛ وام گیر؛ کەسێ یان دامەزراوەیێ کە وام دەگرێ.

وان / vān ، ـها/: [روسی] /*اسم.* وان؛ لەگانی گەورەی خۆ تێدا شۆردن لە حەمام.

وانادیم / vānād(i)yom/: [فرانسوی] /*اسم.* وانادیوم؛ توخمی کیمیایی کانزایی، بە ژمارەی ئەتۆمی ۲۳ و کێشی ئەتۆمی ۵۰,۹٤، بە ڕەنگی خۆڵەمێشی کاڵ یان زێوی کە لە ئەسیددا دەتوێتەوە و وەک کاتالیزۆر بە کاری دێنن.

وانایستادن / vāna'îstādan/ ☜ **وایستادن**

وانت / vānet ، ـها/: [انگلیسی] /*اسم.* وانیت؛ تاکسی‌بار؛ ماشینی باری بچووک بۆ هەڵگرتنی باری کەمتر لە دوو تۆن: **وانت‌بار**

وانت‌بار / vānetbār/: [انگلیسی/ فارسی] ☜ **وانت**

واندادن / vānadādan/ ☜ **وادادن**

وانداشتن / vānadāštan/ ☜ **واداشتن**

وانرفتن / vānaraftan/ ☜ **وارفتن**

وانفسا / vānafsā/: [از عربی] *صفت.* گرکاشە؛ فەرتەنە؛ نەنگواز؛ دۆخی زۆر سەخت و پڕ ئاژاوە

که هەر کەسێک تـەنیا لـە بـیری ڕزگـارکردنی خۆیدایـە ‹در ایـن روزگـار وانفسـا: لـەم ڕۆژگـارە کرکاسەدا›.

وانگذاشتن / vānagozāštan/ ☜ **واگذاشتن**

وانگهی / vāngahî/: *قید.* ئەوساکەش؛ ئەوسا؛ ئەو جـار؛ ئـەو جارەکـەش؛ ئـەو جـاریش؛ ئـەمجار؛ ئینجا؛ ئیمجا؛ وانگا؛ جیا لەمە ‹وانگهـی ایـن پـول مال تو نیست که می‌خواهی خرجش کنی!: ئەوساکەش ئەم پارە هی تۆ نیە، وا دەتەوێ خەرجی بکەی!›.

وانماندن / vānamāndan/ ☜ **واماندن**

وانمـــود / vānemûd/: *اسـم.* کـــار و ڕەوتی وانواندن؛ وانیشاندان؛ واپیشاندان؛ خستنە پـێش چاوی ئاکارێکی درۆیین، بۆ خەڵک بـە هەڵـەدا بردن ‹وانمود می‌کرد که انگـار مـرا نمـی‌شناسـد: وای دەنواند که گوایە نامناسێ›.

وانیـــل / vānîl ، ـهـا/: [فرانسـوی] *اسـم.* وانیـــل: ۱. گیایـەکی هەڵـچووی ناوچـەی ئـەمریکای ناوەندی، بە گەڵای خڕی گۆشتن، گوڵی سپی و بەری بۆنخۆشەوە ۲. ماکی بۆنخۆشی بلۆرین لـە توێخی بەری گیای وانیل کە بێڕەنگە و لە ئاودا دەتوێتەوە و بۆ بەهارات دەشێ.

وانیلی / vānîlî ، ـهـا/: [فرانسـوی] *صفت.* وانیلـی؛ وانیلدار ‹بستنی وانیلی: بەستەنی وانیلی›.

واو / vāv/: *اسم.* واو؛ نـاوی عـەرەبی سـیهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

◙ **واو عطـف**: واوی بادانـەوە؛ واوی گەڕانـەوە؛ پـیتی «و» کـە لـە زیـادکردنی وشـە یـان ڕستەیەک بە وشە یـان ڕسـتەیەکی‌تـر دێـت (وەک من «و» تۆ).

واو معدولـە: پـیتی «و» کـە دەنووسـرێ و ناخوێنرێتەوە (وەک لە فارسیدا «خواهر»).

◙ **یک واو هم نینداختن** ☜ **یک**[2]

واویـلا / vāveylā/: [عربی] *شبه‌جمله.* هەیـرۆ؛ وەیـرۆ؛ ئەیـرۆ؛ ئەیـەڕۆ؛ واوەڕێـز؛ وشـەیەک بـۆ دەربڕینی لێقەوماوی.

◙ **واویلا بودن**: ئەستەم بوون؛ سەخڵەت بـوون؛ بار و دۆخ زۆر خراپ بوون.

واه / vāh/: *صوت.* تەح؛ پەح؛ عـای؛ ئـای؛ پیـف؛ پەف؛ پـف؛ وشـەیەک بـۆ بێـزاری دەربـڕین لـە شتێک ‹واه چه بویی!: تەح چ بۆنێ!›: **واخ**

واهمـــه / vāheme ، ـهـا/: [عربـی] *اسـم.* تـرس؛ تەرسی؛ بـیم؛ سـام؛ سـەهم؛ هەراسـە؛ ئـەنێش؛ ئەنێشە؛ هاس؛ خۆف؛ خۆفی؛ باک.

واهـــی / vāhî/: [عربـی] *صـفت.* ۱. نادروســت؛ ناڕاست؛ خەیاڵی ‹اتهام واهی: بوختیانی نادروست› ۲. *[مجازی]* هیچوپووچ؛ پڕوپووچ؛ قـۆڕ؛ پووچـەڵ ‹خیال واهی؛ حرف واهی: خەیاڵی هیچوپووچ؛ قسـەی پڕوپووچ›.

وای / vāy/: *صوت.* وەی؛ ئـای: ۱. وەی ـــ وەی؛ ئاخ؛ ئایای؛ ئۆف؛ وایش؛ ویـش؛ وەخ؛ وتـەی داد لـە دەس ژان و ئـێش ‹وای سرم!: وەی سـەرم!› ۲. وای؛ داخ؛ نیشـانەی هەڕەشـەکردن یـان بـە داخ بوون ‹وای بر من!: وەی لە من!›.

وایـتبـرد / vāytbord ، ـهـا/: [انگلیسـی] *اسـم.* تەختەسپی؛ وایتبورد؛ تەختە ئاسایەکی سـفت و ساف و سپی کە بە دیواریەوە هەڵدەواسن بۆ لـە سەر نووسین و چاو لێ‌کردنی دیتران (بەتایبـەت قوتابیان).

وایستادن / vāystādan/: *مصدر. لازم. [گفتـاری]* // **وایستادی**: ڕاوەستای؛ **وامـی ایسـتی**: ڕادەوەسـتی؛ **وایستا**: ڕاوەستە // ڕاوەستان؛ ڕاوستان؛ وێسـیان؛ وێسـان؛ وەسـتان؛ هوسـاین؛ وسـاین؛ وسـان؛ مـدرەی؛ مـردەی ‹وایسـتا ببیـنم کجا مـی‌روی؟: ڕاوەسـتە بـزانم بـۆ کـوێ دەچـی؟›. هـەروەها: **وایستادنی**

■ صفت مفعولی: **وایستاده** (ڕاوەستاو)/ مصدر منفی: **وانَایستادن** (ڕانەوەستان)

وایســـتادنکی / vāystādanakî/: *قیـد. [گفتـاری]* بەسـەر پێـوە؛ بـە پێیـەوە؛ بـە پـاوە ‹مـرد گنـده وایستادنکی می‌شاشید: زلحورت بەسەر پێوە دەمیزا›.

وایکینگ / vāykîng ، ـهـا/: [انگلیسی]/اسم. وایکینگ؛ هەر کام لە مەلەوانانی شەڕکەری سکاندیناوی لە سەدەکانی ٩ تا ١١ی زایینیدا کە هێرشیان دەبردە سەر ولاتانیتر و جار ـ جار لەوێ نیشتەجێ دەبوون، بەڵام زۆرتر ولاتانی کنارێنیان تالان دەکرد.

وبا / vabā/: [عربی]/اسم. وەبا؛ یەختەسار؛ کول؛ کولک؛ درووشە؛ ئاهۆ؛ چاوقوولکە؛ فەتا؛ چاوقوولی؛ درمی ڕشانەوە؛ پەتایەکی تووشی ناوچەی گەرمێن کە مرۆ تووشی زگەشۆڕە، ڕشانەوە، سارد بوونەوە، کەم بوونەوەی ئاوی لەش و لە ئاکامدا خەست بوونەوەی خوێن و شین و ڕەش هەڵگەڕانی پێست دەکا.

▣ **وبای التور**: وەبای ئەلتور؛ نەخۆشیەکی وەکوو وەبا بەڵام سووکتر.

وبال / vabāl/: [عربی]/اسم. ١. سەخڵەتی؛ تووشی؛ دژواری؛ سەختی؛ دەردیسەر؛ زاوڵ ٢. ئاز و باز؛ تاوان؛ گوناه ؛ ئۆباڵ؛ وەباڵ.

▣ **وبال گردن شدن**: بوونە چەل و مل؛ بوونە لکی مل؛ بوونە باری سەرشان ‹این ماشین قراضه هم وبال گردن شده، نه میشود تعمیرش کرد، نه میشود فروخت: ئەم ماشینە ئاسنجاوەش بوونە چەل و ملمان، نە چاک دەبێتەوە، نەش دەفرۆشرێ›.

وتر / vatar ، ـهـا/: [عربی]/اسم. ١. [کالبدشناسی] بەندۆک؛ بەندۆکە؛ بەندۆڵ؛ سیرمەئاسای نێو جومگە کە سەری ئێسک ڕادەگرێ ٢. [هندسه] وەتەر؛ لاسکی ڕووبەڕووی گۆشەی ٩٠° لە سێگۆشەدا ٣. [هندسه] وەتەر؛ لەتە خەتێکی ڕاست کە جەغز دەکاتە دوو بەشی نابەرامبەرەوە.

وتو / veto/: [فرانسوی]/اسم. ویتۆ؛ ڤیتۆ: ١. بەرگری زۆردارانە ‹وتو کردن: ویتو کردن› ٢. دەسەلاتی کەس یان دامەزراوەیەک لە هەڵوەشاندنەوەی کار یان بڕیارێکدا ‹حق وتو: مافی ویتو›.

▣ **وتو کردن**: ویتۆ/ ڤیتۆکردن؛ هەڵگەڕانەوە و پووچەڵکردنەوەی بڕیاری شاند و کۆڕێکی قانوونی ‹آمریکا تحریم علیه اسرائیل را وتو کرد: ئەمریکا ئابلۆقە دژی ئیسرائیلی ڤیتو کرد›.

وثوق / vosûq/: [عربی]/اسم. بڕوا؛ باوەڕ؛ دڵنیایی؛ ئارخەیانی؛ خاترجەمی؛ متمانە؛ ڕابینی.

وثیقه / vasîqe ، ـها/: [عربی]/اسم. گرەو؛ بارمتە: ١. پارە و ماڵێ کە بۆ دڵنیا کردنی کەسێک تا بەڕێوە چوونی بەڵێن پێی دەسپێردرێ ٢. ماڵێ کە کاتی گرتنی وام بە لای وامدەرەوە دایدەنێن کە هەرگا وامەکەی درایەوە، ئەویش بیداتەوە ‹بانک وثیقه میخواست، سند خانه را وثیقه گذاشتم: بانک بارمتەی دەویست، سەنەدی ماڵەکەم نایە کردوو›.

وج / vac/ ☜ **اوجا**

وجاهت / vecāhat, vacāhat/: [عربی]/اسم. [ادبی] ١. جوانی؛ قەشەنگی؛ زەریفی ‹وجاهت منظر: جوانی دیمەن› ٢. خۆشەویستی ‹وجاهت سیاسی: خوشەویستی ڕامیاری› ٣. گونجاوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی گونجاو بوون ‹وجاهت قانونی: گونجاوی قانوونی›.

وجب / vacab/: اسم. بست؛ بس؛ بنگوست؛ بوهوست؛ بنگس؛ بنگووس؛ بۆست؛ بنست؛ بوست؛ بهۆست؛ بهوست؛ بنگست؛ بنگز؛ بنگێس؛ بۆس؛ یەسە؛ گێر؛ گەر؛ وەژە؛ ویژە؛ یەکەی درێژایی کە دەکاتە سەری تووتە تا سەری قامکە گەورە، بە بڵاوی دەوری ٢٥ سانتیمیتر.

▣ **وجب کردن**: بست کردن؛ بنگووس کردن؛ یەسکەردەی؛ وەژەکردن؛ پێوانی ئەندازەی شتێک بە بس.

وجبی / vacabî/: قید. بە بست؛ بە بنگووس؛ بە یەسە ‹وجبی اندازه گرفتم: بە بنگوس پێوام›.

وجد / vacd/: [عربی]/اسم./ادبی/ خۆشی؛ شادی؛ کەیفخۆشی؛ دڵخۆشی؛ خۆشحاڵی؛ کەیف: ۱. شایی وێڕای چەپڵە لێدان و هەڵپەڕین ‹بچەها چە وجدی می‌کردند: منداڵەکان چ خۆشیەکیان دەکرد› ۲. شاگەشە؛ ئەو شادیەی لەش دێنێتە جموجووڵ ‹همه به وجد آمده بودند: هەمووان شاگەشکە ببوون›.

وجدان / vocdān, vecdān/: [عربی]/اسم. دەرف؛ نهاد؛ قەرە؛ ویژدان؛ هەستی دڵ و دەروون لە ئاست چاکە و ڕق لە خراپە کە مرۆ بۆ چاکە هان دەدا.

وجداناً / vocdānan, vecdānan/: [عربی]/قید. بەویژدان؛ ویژدانەن؛ لە ڕووی ویژدانەوە ‹وجداناً حق با اوست: بەویژدان ئەو ڕاست دەکا›.

وجدانی / vocdānî, vecdānî/: [عربی]/صفت. ویژدانی: ۱. پێوەندیدار یان سەر بە ویژدان ۲. پێوەندیدار بە خووخدە، حاڵ و وازی دەروون ‹دین در شمار مسائل وجدانی است: دین وەکوو چەمکێکی ویژدانی دێتە ئەژمار›.

وجنات / vacanāt/: [عربی]/اسم. ناوچاو؛ دیمەن؛ ڕوومەت؛ دەم و چاو؛ جەمین؛ ئەندامانی دەم و چاو، بەتایبەت ئەوانەی کە هەست و حاڵی مرۆ بنوێنن ‹ترس و شرمساری در وجنات او نمایان بود: ترس و شەرمەزاری بە ناوچاویدا دیار بوو›.

وجوب / vucûb, vocûb/: [عربی]/اسم. پێویستی؛ دۆخ یان چۆنیەتی پێویست بوون.

وجود / vucûd, vocûd/: [عربی]/اسم. ۱. دۆخ یان چۆنیەتی هەبوون؛ بوون؛ بووین؛ بین؛ بیەی؛ هەبین؛ هەبوونی شتێک لە شوێنێک ‹در اینجا چیزی وجود دارد: لێرەدا شتێک هەیە› ۲. هەبوو؛ هەسی؛ هەستی؛ بیەی؛ زات؛ کۆمەڵە شتانی ئەو دنیایە ۳. گیان؛ ئازای ئەندام؛ تەن؛ قەوارە؛ لەشی بوونەوەری زیندوو ‹ترس همەی وجود او را فراگرفته بود: ترس هەموو گیانی داگرتبوو› ٤. /مجازی/ کەس؛ بوونەوەر ‹وجود نازنینی است: بوونەوەرێکی نازارە›.

◘ وجود خارجی: بوونی ڕاستەکی/ دەرەکی؛ بار و دۆخی بوون لە دەرەوەی خەیاڵ و ئاوەزدا.

وجود ذهنی: بوونی زەینی/ خەیاڵی؛ بار و دۆخی بوون لە خەیاڵ و زەیندا.

وجود عینی: بوونی بەرهەست/ بەرچاو؛ بار و دۆخێک لە بوون کە بەر هەست بکەوێ.

◘ وجود داشتن: بوون؛ هەبوون؛ هەبین؛ بین؛ بیەی.

بە وجود آمدن: پێکهاتن؛ بەدیهاتن؛ وەدیهاتن. هەروەها: **به وجود آوردن**

وجودی / vucûdî, vocûdî/: [عربی] صفت. هەبوونی؛ پێوەندیدار یان سەر بە بوون ‹فلسفەی وجودی آن چیست؟: فەلسەفەی هەبوونی (ئەو) چیە؟›.

وجوه / vucûh, vocûh ، ـات/: [عربی] جمعِ ☜ **وَجْه**

وجوهات / vucûhāt, vocûhāt/: (!) [عربی] جمعِ ☜ **وَجْه**

وجه / vach، وُجوه/: [عربی]/اسم. ۱. /وُجوهات/ پارە؛ دراو؛ دراڤ؛ پووڵ ‹وجه نقد: پارەی نەخت› ۲. شێوە؛ شێواز؛ تەرز؛ جۆر؛ کلۆج؛ کولۆج؛ چەشن ‹به هر وجه بود از دستش فرار کردم: بە هەر شێوەیەک بوو لە دەستی هەڵاتم› ۳. هۆ ‹وجه تسمیه: هۆی ناونیان› ٤. /دستور/ دۆخ؛ شێواز ‹وجه اخباری: دۆخی هەواڵی› ۵. پاڵوو؛ پاڵ؛ هەر کام لە ئاستگەلی دەرەوەی تەنێکی هیندسی.

◘ وجه احسن: شێوازی جوان؛ شێوەی جوان؛ باشترین بیچم؛ جوانترین شێوە.

وجه اخباری: /دستور/ دۆخی هەواڵی؛ کرداری کە هەواڵ بدات (وەک ڕۆشتم، دەهات، بردی).

وجه اشتراک: خاڵی هاوبەش؛ باری هاوبەشی ‹وجه اشتراک آنها علاقه به کتاب‌های علمی بود: خاڵی هاوبەشیان هۆگری بە کتێبی زانستی بوو›.

وجه التزامی: /دستور/ دۆخی هاوڕێیی؛ کرداری

که وشـەیەکی‌تـری ڕەگەڵـە (وەک دەمـەوێ بڕۆم، خەریکم دێم، ناتوانێ بیخوا).
وجه امتیاز: هۆی سەرپشکی/ هەڤیازی.
وجه تسمیه: هۆی ناونان.
وجه تشبیه: باری لێکچوون.
وجـه دسـتی: دەسـقەرز؛ دەسـەوام؛ قـەرزی دەسـاودەس و بـەبێ بەڵـگە و گـرەو ‹از دادن نسیه و وجه دستی معذوریم: قەرز و دەسقەرز، باسی مەکە!›.
وجه شرطی: [دستور] کرداری که مەرجی هەیە (وەک ئەگەر بێت).
وجه ضمان: پارەی گرەو؛ پارەی بارمتـە؛ پـارە یان ماڵێ که وەک بارمتە بە دادگا یان پلـە و پایەی قانوونی دەسپێرن ‹برای متهم قرار یـک میلیون وجه ضمان صادر شد: بـۆ تاوانبـار ملیۆنێـک پارەی گرەو بڕیار درا›.
وجه مصالحه: ئەو شتە کە بۆ پێکهاتی ئاشـتی نێوان دوو لایەن، دەکەوێتە بەر سەوداوە.
در وجه: بۆ؛ بە؛ ژبۆ؛ لەبەر ‹در وجه حامل پرداخت شود: بە هێنەر بدرێ›.
وجهه / veche/: [عربی]/*سم*. ئابروو؛ وەج ‹بـا ایـن کار وجهەی خودش را خراب کرد: بـەم کـارە ئابـڕووی خۆی برد›.
▣ وجهەی همت ساختن/ قرار دادن: [ادبی] شان لێ‌شل‌کردن؛ قۆڵ لێ هەڵـکردن/ هەڵماڵـین؛ چاک لێ هەڵکردن؛ چاک لێ بـەلادا کـردن؛ خۆ بۆ تاو دان؛ هەوڵ و تەقالای بەردەوام دان ‹آموختن زبان را وجهەی همت ساخت: شـانی لـێ شل کرد زمان فێر ببێ›.
وجین / vecîn/: /*سم*. بـژار؛ بـژارە؛ ئـادە؛ ئاویـە؛ کاخ؛ وجێس؛ خەپار؛ کشـکە؛ سـلمتە؛ حـەپارە؛ کاژەنـگ؛ وجێـز؛ وجـز؛ وژن؛ ناوەژیـە؛ کـاری خاوێن‌کردنەوەی مەزرا لە گژ و گیای خۆڕسکی بێ‌کەڵک.
وجیه / vacîh/: [عربی] *صفت*. [ادبی] ١. جـوان؛ خان‌ومان؛ شەنگ ٢. خۆشەویست.
وجیه‌الملە / vacîholmelle ، ـها/: [عربـی] *صفت*. [ادبی] خۆشەویستی خەڵک؛ لە نێو دڵی خەڵک.
وحـــدانیت / vahdânîyyat/: [عربـــی]/*ســم*. تاقانـــەیی؛ تـــەنێتی؛ یەکایـــەتی؛ تـــەنیایی؛ بێ‌هەواڵەتی؛ تاکانەیی؛ تاکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی تاقانە بوون ‹مسلمان بـە وحـدانیت خـدا اعتقـاد دارد: موسوڵمان بە تاقانەیی خودا باوەڕی هەیە›.
وحـــدت / vahdat/: [عربـی]/*سم*. یەکیــەتی؛ یەکەتی: ١. یەکبوونی؛ دۆخ یان چۆنیەتی یەک بوون ‹وحدت رویه: یەکیەتی ڕێبـاز› ٢. یـەکگری؛ یەکگرتوویی؛ هەڤگری ‹وحدت نیروها؛ وحدت مردم: یەکگری هێزەکان؛ یەکگرتوویی خەڵک›.
وحــدت‌وجــود / vahdatevucûd, -vocûd/: [عربی]/*سم*. هەرخودایی: ١. ئایینـێ کـە هـەموو هێزێکی سروشت بە خودا دەزانێ: **همـەخـدایی** ٢. ئایینــێ کــە خــودای هــەموو ئایینــەکان دەپەرستێ و بە یەکیان دەزانێ.
وحدت‌وجودی / vahdatevucûdî, -vocûdî/: [عربــی] صــفت. ١. شــوێنکەوتــووی ئــایینی هەرخودایی ٢. پەیوەندیدار یان سەر بە ئـایینی هەرخودایی.
وحش / vahš ، وُحوش/: [عربی]/*سم*. لاور؛ ڕاور؛ کێوی؛ کێفی؛ دەشـتەکی؛ هـۆڤ ‹حیات وحـش: ژیانی لاور›.
وحشـــت / vahšat/: [عربـــی]/*ســم*. تۆقـــاوی؛ هەڵەتاوی؛ زەرتلاق؛ سییەن؛ ترسی زۆر.
▣ وحشت داشتن: یەکجار ترسان؛ هەڵەتاو بوون ‹از مـوش وحشـت داشـت: لـە مشـک یـەکجار دەترسا›.
وحشت کردن: تۆقین؛ تۆقیان؛ تۆقـەی؛ زیـرە کردن؛ دڵ نەمان؛ ڕۆح تۆقین؛ زاڵە تـرەکین؛ زاڵەترەک بوون؛ زاور چوون ‹از دیـدن قیافـەاش وحشت کردم: لە دیتنی سەر و سەکوتی تۆقیم›.
بە وحشت افتادن: تۆقیـان؛ دڵ/ ڕۆح تۆقـان؛

زاڵە ترەکان؛ ڕۆح/ دڵ نەمان؛ زیرە کردن؛ تووشی ترسی زۆر هاتن ‹با شنیدن آن خبر به وحشت افتاد: کە ئەو هەواڵەی بیست، تۆقا›.

وحشت‌آور / vahšatāvar/: [عربی/ فارسی] *صفت*. تۆقێنەر؛ ڕۆح‌تۆقێن؛ زاڵەترەکێن؛ زارۆبەر؛ هۆی ترسی زۆر.

وحشت‌انگیز / vahšatangîz/: [عربی/ فارسی] *صفت*. تۆقێنەر؛ زارۆبەر؛ زاڵەترەکێن.

وحشت‌زده / vahšatzade/: [عربی/ فارسی] *صفت*. تۆقاو؛ تۆقا؛ تۆقیاگ؛ زاڵەترەک؛ زارۆچووگ ‹دیروز عمه را دیدم خیلی وحشت‌زده به نظر می‌رسید: دوێنێ پوورم دی زۆر تۆقاو ئەهاتە پێش چاو›.

وحشتناک / vahšatnāk/: [عربی/ فارسی] *صفت*. سامناک؛ سامدار؛ تۆقێنەر؛ زارۆبەر.

وحشی / vahšî ، ـها/: [عربی] *صفت*. ۱. کێوی؛ کێڤی؛ کوویەی؛ کوی؛ دەشتی؛ بە ژیانێکی تەواو سروشتی و دوور لە خەڵک ‹اسب وحشی: ئەسپی کێوی› ۲. خۆڕسک؛ خۆڕست؛ خۆڕست؛ کێوی؛ کەشی؛ ڕەخساو و سەرهەڵداو بێ ئەوەی مرۆ دەستی تێدا بێ یان بیپارێزێ ‹بادام وحشی: بادامی خۆڕسک› ۳. بەون؛ بوور؛ بۆرە؛ دەژ؛ بەیار؛ بەیاز؛ نەکێڵدراو و ئامادە نەکراو بۆ ژیان ‹سرزمین وحشی: زەوینی بەون› ٤. دڕ؛ دڕندە؛ واهش؛ سەربزێو؛ دوور لە بنەما سەرەکیەکانی کۆمەڵگا ‹بر اثر خشم وحشی شده بودند: لە بەر تووڕەیی دڕ ببوون› ۵. چەتوون؛ نەپارێز؛ خاوەن جمۆجووڵ و هەڵسووڕانی زۆر ‹توفان وحشی: گژەبای چەتوون› ٦. ـان/ *[تعریض]* دەشتەکی؛ کێفیلە؛ بێوەری لە ژیار و فەرهەنگ.

وحشیانه / vahšiyāne/: [عربی/ فارسی] *قید*. ۱. بە پەت براوی؛ بە پەت پساوی؛ بەبێ تێرامان و کۆ کردنەوە ۲. بە بەرەڵایی؛ بە شێوەی دوور لە بنەمای کۆمەڵایەتی ۳. بە دڕندەیی؛ دڕندانە.

وحشیت / vahšîyyat/: [عربی] *اسم*. دڕندایەتی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی دڕندە/ دڕ بوون ۲. دڕندەخۆیی.

وحشیگری / vahšîgarî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم*. دڕندەیی؛ دڕندەخۆیی؛ هۆڤیتی؛ هۆڤینی: ۱. ئاکاری جەنایەتکارانە ۲. کردەوەی نەگونجاو و پێچەوانەی نەریتی ژیار و فەرهەنگ.

وحوش / vohûš/: [عربی] جمعِ ☜ **وَحش**

وحی / vahy/: [عربی] *اسم*. پێخەم؛ وەحی؛ پەیامی ئاسمانی؛ پەیامی خودایی؛ پەیام یان وریا کردنەوەیەک لە لایەن خوداوە بۆ کەسێ (بەتایبەت پێغەمبەران).

وخامت / vexāmat/: [عربی] *اسم*. ناڵەباری؛ تووشی؛ دۆخ یان چۆنیەتی جێ‌مەترسی بوون ‹وخامت اوضاع؛ وخامت بیماری: ناڵەباری بار و دۆخ؛ ناڵەباری نەخۆشی›.

وخیم / vaxîm/: [عربی] *صفت*. ۱. ناڵەبار؛ ناخۆش؛ تووش ‹وضع وخیم: دۆخی ناڵەبار› ۲. پڕمەترسی؛ سەخت؛ جێ مەترسی ‹بیماری وخیم: نەخۆشی پڕمەترسی›.

وداد / vedād/: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* دۆستی؛ دۆستایەتی.

وداع / vedā'/: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* ماڵاوایی؛ ماڵاڤایی؛ خواحافیزی.

▣ وداع کردن/ گفتن: ماڵاوایی کردن؛ خواحافیزی‌کردن ‹با ما وداع کرد: لەگەڵ ئێمەدا ماڵاوایی کرد›.

ودایع / vadāye'/: [عربی] جمعِ ☜ **ودیعه**

ودکا / vodkā/: [روسی] *اسم*. ودکا؛ خواردنەوەیەکی ئەلکولی بێ‌ڕەنگە، لە ئەلکولی سروشتی گەنم درووس دەکرێ.

ودیعه / vadî'e ، ـها؛ ودایع/: [عربی] *اسم*. سپاردە؛ ئەسپاردە؛ بارمتە؛ تەڵپ؛ گرک؛ گرەو: ۱. پارەیەک وا بۆ دەستەبەری جێبەجێ کردنی کارێک لای کەسێکەوە دادەنرێ ۲. شتێ کە بە ئەمانەت بۆ ماوەیەک بە کەسێ دەسپێردرێ.

ور ۱ / var/: *اسم*. ۱. *[گفتاری]* لا؛ ئالی؛ نک؛ بەر؛

وەر ‹این ور؛ آن ور: ئەم لا؛ ئەو لا›.

ور-[2]: *پێشوند. [گفتاری]* هەڵ-؛ ئەل-؛ هل-؛ هن-؛ هۆر-؛ وەر- ‹ورافتادن؛ ورچیدن: هەڵپێچان؛ هەڵچنین›.

-ور[3]: *پسوند.* -دار؛ -وەر؛ -ئەوەر ‹نامور؛ بهرەور: ناودار؛ بەهرەوەر›.

ور / vare/: *حرف. [گفتاری]* لە پەنا؛ لە پەنای؛ لە کن؛ لە پاڵ؛ پاڵ؛ تەنیشت؛ لە تەنیشت؛ لە لای؛ لاو ‹ور دیوار نشسته بود: لە پەنا دیوارەکە دانیشتبوو›.

ور / ver/: *اسم. [تعریض، گفتاری]* ور؛ چەنە؛ چناکە؛ چەناکێ؛ قسەی قۆڕ؛ هەڵیتوپەڵیت؛ قسەی زۆر و بێتام.

▣ ور زدن: وڕ لێدان؛ فرەوێژی کردن؛ وڕاجی کردن؛ چەنە لێدان؛ چناکە دان؛ چەناکە دای.

-ور / ûr/: *پسوند.* -دار؛ -وەر؛ -ەوەر؛ خاوەنی شتێک ‹رنجور؛ گنجور: ڕەنجدار؛ گەنجدار›.

ورا / varā/: [عربی] *اسم.* ۱. ئەوپەڕ؛ ئەودیو؛ ئەولا ‹در ورای درختان سایه‌ای دیده می‌شد: لە ئەوپەڕی دارەکانەوە سێبەرێک بەدی دەکرا› ۲. بان؛ سەر؛ ژوور ‹در ورای ابرها پرواز می‌کرد: لە بان هەورەوە دەفڕی›.

وراث / vorrās/: [عربی] جمعِ ☜ **وارث**

وراثت / verāsat/: [عربی] *اسم.* ۱. میراتگری؛ میراتبەری؛ شرەگری؛ دۆخی پێگەیشتنی ماڵ، پلە و پایە یان چۆنیەتیەک لە مردووانەوە ۲. دۆخی میرات بردن ۳. کێشانە سەر؛ ڕەوتی پێگەیشتنی بڕێک تایبەتمەندی لە دایک و باوک یان باب و باپیرانەوە ٤. ژنیتیک.

وراثتی / verāsatî/: [عربی] *صفت.* میراتی؛ پێگەیشتوی؛ بۆماوەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە میرات.

وراج / verrāc ، ـها/: [از عربی] *صفت. [گفتاری]* درێژدادڕ؛ چەنەباز؛ هەرەوەڕ؛ هەرزەبێژ؛ چەنەدرێژ؛ چەناگەدرێژ؛ چەڵتەباز؛ گاڵەگوڕی؛ چەقەسرۆ؛ زۆرەوڕ؛ وڕاج؛ لاکێش؛ گیڕ؛ بێژۆک؛ پنات؛ چناکەشکیاگ؛ چەناکەمڕیا؛ ئاواوۆک؛ دەڤەڕۆ؛ هەرزەچەنە؛ دەڤەژەن؛ دەمدرێژ؛ بەکێش؛ بەڵەبڵ؛ بەجوج؛ چەنەوەر؛ دەلوقەل: ۱. گەوجانەڕێس؛ لەوجڕ؛ دەمگەوج؛ مفتبێژ؛ چەڵتەکەر؛ قسەی مفتکەر ۲. زۆربڵێ؛ فرەوێژ؛ فرەبێژ؛ بەدەم؛ کەرنڕ؛ قسەی فرەکەر.

وراجی / verrācî ، ـها/: [از عربی] *اسم. [گفتاری]* زۆربێژی؛ درێژدادڕی؛ چەنەبازی؛ چەقەسرۆیی؛ لاکێشی؛ لەوتلەوت؛ چەڵتەچەڵت؛ چنەچن؛ ترەتڕ؛ گێژەگێژ؛ وڕە؛ چەنەبازی؛ وڕەوڕ؛ چەقەکەری؛ گیە؛ گیرە؛ دەمهەراشی؛ دەڤەژەنی؛ دەمدرێژی؛ چەنەوەری.

ورآمدن / varāmadan/: *مصدر. لازم. //* **ورآمدی:** هەڵکەنرای؛ **ورمی‌آیی:** هەڵدەکەنرێی؛ **وربیا:** هەڵکەنرێ// ۱. هەڵکەنران؛ هەڵکەنیان؛ هەڵکنیان؛ هەڵکەندران؛ هەڵکنران؛ دەرهاتن؛ لێوە بوون؛ هۆرکنیەی ‹کشیدم، دسته‌اش ورآمد: کێشام، دەستەکەی هەڵکەندرا› ۲. ماسین؛ هەڵماسین؛ ماسەی؛ هەڵپەنەمین؛ پەنەمیان؛ با کردن؛ وا کەردەی ۳. هەلاتن؛ هەڵهاتن؛ هۆرئامەی؛ پفەک/ پەتلەک کەردەی؛ ئامادە بوونی هەویر.

■ صفت مفعولی: **ورآمده** (هەڵکەنراو)/ مصدر منفی: **ورنَیامدن** (هەڵنەکەنران)

ورافتادن / varoftādan/: *مصدر. لازم. [گفتاری]* هەڵپێچران؛ هەڵپێچان؛ هەڵپێچیان؛ هەڵپێچرانەوە؛ هۆرپێچیایوە؛ هۆرەوەپیچیەی؛ فەوتان؛ فەوتیان. هەروەها: **ورافتادنی**

■ صفت مفعولی: **ورافتاده** (هەڵپێچراو)/ مصدر منفی: **ورنَیفتادن** (هەڵنەپێچران)

وراندَاختن / varandāxtan/: *مصدر. متعدی. [گفتاری]* ڕووخاندن؛ هەڵوەشاندن؛ تێکدان؛ لە ناو بردن؛ خاپوورکردن؛ ڕماندن؛ تێدا بردن؛ هەڕشاندن؛ هەڕفاندن؛ وڕنەی؛ وڕنای؛ ناسەی؛

نەهێشتن.

وارنداز / varandāz/: *اسم. [گفتاری]* بەراورد؛ کار و ڕەوتی هەڵسەنگاندن؛ هێژاندنی شتێ یان کەسێک هەر بە چاو.

ورپریدن / varparîdan/: *مصدر. لازم. [گفتاری]* // **ورپریدی:** فجیقت کرد؛ **ورمی پری:** فجیق ئەکەی؛ **ورپر:** فجیق کە// فجیق کردن؛ پەڕماسەی؛ کتوپڕ/ کوتوپڕ کردن؛ تووشی مفاجا بوون.

■ صفت‌مفعولی: **ورپریده** (فجیق کردوو)/ مصدرمنفی: **ورنپریدن** (فجیق نەکردن)

ورپریده / varparîde ، ـها/: *صفت. [گفتاری]* گلاراو؛ کوتوپڕ: ١. کوتوپڕ کوشتوو؛ فجیق‌کردوو؛ قرپە لێ‌کەوتوو؛ قرپە لێ‌کەفتگ؛ چووزەنەپڕا؛ پەڕماسا؛ ئۆڕناقی؛ هار و هاجی ئازاردەر، بەتایبەت بۆ منداڵ (جۆرێک جنێوە) ‹آهای ورپریده! تا حالا کجا بودی؟: هۆی کوتوپڕ کوشتوو! تا ئێستا لە کوێ بووی؟› ٢. بە هێماوە و بۆ خۆشەویستی بە کەسێکی دەڵێن ‹ورپریده چقدر خوشگل شده!: گلاراوە چەند جوان بووە!›.

ورثه / varase/: [عربی] جمعِ ☜ **وارث**

ورجه ـ وورجه / varcevûrce/: *اسم. [گفتاری]* هەڵبەز ـ دابەز؛ جرت‌وفرت؛ هەڵپەڕ ـ داپەڕ؛ قونەقون؛ وەرجسە؛ وەرچسە؛ هەڵقون ـ هەڵقون؛ هەڵتیق ـ داتیق؛ هەڵخەوداخە؛ هەرەزیلکان؛ کاری هەڵتیقان و جریتان‌کردن ‹بچه‌ها توی اتاق ورجه‌ ـ وورجه می‌کردند: منداڵەکان لە دیوەکەدا هەڵبەز ـ دابەزیان دەکرد›.

ورجهیدن / varcahîdan/: *مصدر. لازم.* هەڵبەزین؛ قەفازتن؛ پەڕین؛ ڕاپەڕین؛ لونایش؛ لوونایش؛ هەڵوەزین؛ ڤەگەمزین؛ لۆقژین؛ جامبازە کردن؛ بازبازان کەردەی. هەروەها: **ورجهیدنی**

■ صفت مفعولی: **ورجهیده** (هەڵبەزیو)/ مصدر منفی: **ورنجهیدن** (هەڵنەبەزین)

ورچیدن / varčîdan/: *مصدر. متعدی. [گفتاری]* ١. چنینەوە؛ ئەوەچنیەی؛ هەڵگرتنەوەی پرژاو ٢. ماشتنەوە؛ ئەوەماشتەی ٣. هەڵگرتن؛ هەڵپێچاندن. هەروەها: **ورچیدنی**

■ صفت مفعولی: **ورچیده** (چنراوە)/ مصدرمنفی: **ورنَچیدن** (نەچنینەوە)

ورد / vard/: [معرب از پهلوی] *اسم. [قدیمی]* ١. گوڵباخی؛ ولی؛ گوڵی سوور ٢. [عربی] گوڵ.

ورد / verd ، ـها؛ أوراد/: [عربی] *اسم.* ١. ورد؛ ویرد؛ دوعای ژێر لێوان ٢. جەلجەلووت؛ پرتە؛ ورت؛ ورتە؛ گوتەی سەیر و بێ‌مانای جادووگەران.

▣ **ورد زبان:** قسەی سەرزار؛ قسەی سەر زوان؛ قسەی دەم؛ قسەیێ کە لە پەستا دەیڵێنەوە ‹همیشه ورد زبان او پول بود: هەمیشە قسەی سەر زاری پارە بوو›.

وردار ـ ورمال / vardārvramāl/: *صفت. [گفتاری]* هەرچی ـ پەرچی؛ لۆتی ـ پۆتی؛ ساختەچی و بێ‌شەرم.

ورداشتن / vardāštan/: *مصدر. متعدی. [گفتاری]* هەڵگرتن؛ هۆرگێرتەی؛ ئەڵگرتن. هەروەها: **ورداشتنی**

■ صفت مفعولی: **ورداشته** (هەڵگیراو)/ مصدر منفی: **ورنَداشتن** (هەڵنەگرتن)

وردست[1] / vardast ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* بەردەست؛ بەردەس؛ یاریدەر؛ یارمەتیدەر؛ ئاریکار؛ دەسیار ‹شده بود وردست نانوا: ببووە بەردەستی نانەوا›.

وردست[2]: *قید. [گفتاری]* (لە) بەردەست؛ لە ژێردەس ‹وردست بنا کار می‌کرد: لە بەردەستی بەنادا کاری دەکرد›.

وردنه / vardane ، ـها/: *اسم.* نابوونیک؛ نابووینک؛ نابینک؛ وەردێنە؛ وەردەنە؛ وەردێنکە؛ وەردانە؛ وەردێنک؛ تیرەنان؛ بازی؛ کەسمەبڕ؛ تیرۆکی ئەستووری هەویر پان‌کردنەوە.

وررفتن / var.raftan/: *مصدر. متعدی. [گفتاری]* //

وررفتی: پێوە چووی؛ **ورمی‌روی:** پێوە دەچی؛ **وربرو:** پێوە بچۆ // پێوە چوون: ١. دەس تێوەردان بۆ: *الف)* پشکنین ب) ڕێک‌وپێک کردن؛ تەکووز کردن ج) گەمەکردن؛ کایەکردن ٢. سەر تێ‌کردن؛ پێوە پەرژان ‹مدتی با آن وررفتم: ماوەیەک سەرم تێ‌کرد› ٣. پێدا چوونەوە؛ لێکدانەوە ‹قدری با آن مقاله وررفتم: نەختێ بەو وتارەوە چووم› ٤. *[مجازی]* لۆکاندن؛ ئاوقا بوون؛ ئاوقە بوون ‹گفتم این‌قدر با آن دختر ورنرو کار دستت می‌دهد: گوتم هێند بەو کچەوە مەچۆ، تووشت دەکا›. هەروەها: **وررفتنی**

■ مصدر منفی: **ورنَرفتن** (پێوە نەچوون)

ورز[1] / varz/: [کردی] *اسم. [نامتداول]* وەرد؛ کەش؛ کارێ کە دووپاتە و چەن‌پاتە ببێتەوە.

▣ **ورز دادن:** وەرد دانەوە؛ وەرزین؛ هەڵولاین؛ ماڵین و شێلان و تێکەڵ‌کردن ‹ورز دادن خمیر: وەرد دانەوەی هەویر›.

ـ ورز[2]: *پیواژە.* ـگێڕ؛ ئەنجامدەری کارێک ‹کاروَرز: کارگێر›.

ورزا / varzā ، ـها/: [کردی] *اسم.* وەرزا؛ وەرزە؛ گای جووت: **ورزاو**

ورزاو / varzāv/: [کردی] ☜ **ورزا**

ورزش / varzeš ، ـها/: *اسم.* وەرزش: ١. چالاکی ڕێک‌وپێک و بە بەرنامە بۆ بار هێنان و پاراستنی لەش ٢. کاری ڕاهێنان؛ ئەو کارەی بۆ ڕاهاتن و پاراستنی زێهاتوویی دەکرێ.

▣ ورزش آبی: وەرزشی ئاوی؛ ئەو وەرزشانەی دە نێو ئاودا دەکرێن (وەکوو مەلە، خلیسکێنی سەر ئاو و...)

ورزش آماتوری: وەرزشی ئاماتۆری؛ وەرزشێ کە ئیش و پیشەی وەرزشکار نیە. بەرانبەر: **ورزش حرفه‌ای**

ورزش انفرادی: وەرزشی تاکەکەسی؛ هەر کام لەو وەرزشانەی بە تەنیایی ئەنجام دەدرێن، واتە وەرزشکار بە تەنیایی دەچێتە مەیدانی حەریفەکەی (وەک زۆرەبانی، مشتێن و...).

بەرانبەر: **ورزش تیمی**

ورزش باستانی: وەرزشی باستانی؛ وەرزشی زۆرخانەیی؛ هەر کام لە وەرزشە خۆماڵیەکانی ئێران کە لە زۆرخانەدا بەڕێوە دەچێ.

ورزش تیمی: وەرزشی یانەیی؛ یاریێ کە چەن‌کەسی بەڕێوە دەچێ. بەرانبەر: **ورزش انفرادی**

ورزش حرفه‌ای: وەرزشی پیشەیی؛ وەرزشێ کە دەبێتە پیشە و کاری وەرزشکار. بەرانبەر: **ورزش آماتوری**

ورزش رزمی: وەرزشی ڕەزمی؛ وەرزشێ کە وەرزشکار بۆ بەربەرەکانێ ڕادێنێ (وەک جودۆ، کونگ‌فۆ، کاراتە و...).

ورزش زمستانی: وەرزشی زستانی؛ ئەو وەرزشانەی تەنیا لە زستاندا دەڕەخسێن (وەک خلیسکێن، پاتیناژ).

ورزش سوئدی: وەرزشی سوێدی؛ ئەو جم‌وجووڵە نەرمانەی بۆ پاراستنی لەش دەکرێ (وەک جووڵانەوەی ڕێک‌وپێک و نەرمی دەست، پێ، سەر و مل، نووشتانەوە و ڕاست بوونەوە).

▣ ورزش کردن: وەرزین؛ وەرزش‌کردن.

ورزشکار / varzeškār ، ـها؛ ـان/: *اسم.* وەرزشکار؛ لیزەڤان؛ وەرزشوان؛ یاریزان؛ ڕاهاتوو بە وەرزش.

ورزشگاه / varzešgāh ، ـها/: *اسم.* یاریگە؛ وەرزشگا؛ بینایەکی گشتی دەورگیراوی سەرباز بە سەکۆ و سەندەڵی لە پەراپەرەوە بۆ دانیشتنی سەیرکەران و مەیدانی جۆراوجۆر لە ناوەندا.

ورزشی / varzešî/: *صفت.* وەرزشی؛ پێوەندیدار بە وەرزشەوە ‹مسابقەی ورزشی: کێبەرکێی وەرزشی›.

ورزگار / varzgār/: [از کردی] *اسم. [قدیمی]* وەرزیار؛ وەرزێڕ؛ جووتیار؛ جووتێر؛ جفتیار؛

جۆتیار؛ هیتیار؛ جووت‌بەندە.

ـ ورزی / varzî/: *پیوازه.* ـ گێڕی؛ ـ کەری؛ ـ کاری؛ ڕەوتی بەڕێوە بردن؛ ئەنجامدان ‹کارورزی: کارگێری›.

ورزیدگی / varzîdegî ، ـها/: *اسم.* بارهاتوویی؛ ڕاهاتوویی؛ دۆخ یان چۆنیەتی کارامە بوون بە هۆی خو ڕاهێنانەوە ‹ورزیدگی خوبی داشت، مثل فرفره کار می‌کرد: ڕاهاتوویيەکی باشی هەبوو، وەکوو فرفرە کاری دەکرد›.

ورزیدن / varzîdan/: *مصدر. متعدی.* // **ورزیدی:** کردت؛ **می‌ورزی:** دەکەی؛ **بورز:** بکە// کردن؛ بەجێ هێنان؛ بەڕێوە بردن؛ کار یان خۆ و خدەیەک بۆ ماوەیەکی زۆر درێژە پێدان ‹عشق ورزیدن: ئەویندارى کردن›.

■ صفت فاعلی: **ورزنده** (ـ)/ صفت مفعولی: **ورزیده** (کراو)/ مصدرمنفی: **نَورزیدن** (نەکردن)

ورزیده / varzîde/: *صفت.* بارهاتوو؛ ڕاهاتوو: ١. /ـها؛ ـگان/ کارامە؛ لێهاتوو؛ ژیهاتی؛ کارزان؛ کارا ‹کارگر ورزیده: کرێکاری کارامە› ٢. *[مجازی]* کرژ؛ گورج؛ بەهێز و توان ‹بدن ورزیده: لەشی بارهاتوو›.

ورس / vars/ ☜ **بَرس**

ورساد / versād ، ـها/: [روسی] *اسم. [چاپ]* وێرسات؛ کەرستەیەک وەکوو سینیەکی پچووک بۆ داچنینی دەستی پیتی چاپ کە بەرەکەی بە قەد دێڕەکان کەم و زۆر دەکرێ.

ورشکست / varšekast/: *صفت. [گفتاری]* تێشکاو؛ تێکشکاو؛ تەختە؛ وەرشکست؛ مایەپووچ؛ مایەپووت؛ مالکەتی؛ مافندی؛ مافنگی؛ دەملەپووش؛ شکس‌گەن؛ دارایی لە دەس‌چووگ.

⊡ ورشکست شدن: تێشکان؛ لێکەوتن؛ لێکەفتن؛ لە دەسەلات کەوتن؛ مال‌کەتن؛ دەملەپووش بوون؛ مایەپووچ بوون.

ورشکستگی / varšekastegî/: *اسم.* تێشکاوی؛ تێکشکاوی؛ لێکەوتوویی: ١. بار و دۆخی کەس یان دامەزراوەیێ کە سەرمایەکەی لە قەرزدا ڕۆشتبێ و هێشتاش قەرزار بێ ٢. *[مجازی]* بار و دۆخی بێ‌دەسەلات کەوتن و وەج نەمان ‹ورشکستگی سیاسی: تیشکاوی سیاسی›.

ورشکسته / varšekaste ، ـها؛ ـگان/: *صفت.* تێشکاو؛ لێکەوتوو؛ مالکەتی؛ لێکەوتە؛ لێکەفتگ؛ لێکەفتە؛ دەولەمەندی لێقەوماو ‹تاجر ورشکسته: بازرگانی لێکەوتوو›.

ورشو / varšow, varšo:/: [لهستانی] *اسم.* وەرشۆ؛ وەرشەو؛ فەرشە: ١. هەر ئالیاژێکی سپی بە ٤٦ تا ٦٣٪ مس، ٦ تا ٣٠٪ نیکل و ١٨ تا ٣٦٪ ڕۆح کە بۆ دروست‌کردنی سەماوەر، سینی، دەفر و ئامان و ئامرازی تیژ، کەلکی لێ وەردەگرن ٢. پارچە کانزای ئاوکاری‌کراو کە ماشینی پێ دەڕازێننەوە.

ورشوی / varšovî/: [لهستانی] *صفت.* وەرشۆیی؛ فەرشەیی؛ وەرشەوی؛ لە جنسی وەرشۆ یان تێکەلاو بە وەرشۆ ‹سینی ورشوی: سینی وەرشۆیی›: **ورشویی**

ورشویی / varšoyî/: [لهستانی] ☜ **ورشوی**

ورطه / varte/: [عربی] *اسم. [ادبی]* ١. تەنگەژە؛ تەنگژە؛ تەنگەلان؛ چالێکی قوولی مەترسیدار وەکوو بیری ئاو ٢. گێژاو؛ گێژەن ٣. فەرتەنە؛ شوێنی دژوار و نالەبار و جێی مەترسی لە گیان.

ورع / vara'/: [عربی] *اسم. [ادبی]* خۆپاریزی؛ پارێزکاری؛ کار و ڕەوتی خۆ پاراستن لە کاری ناڕەوا.

ورق / varaq ، ـها/: [عربی] *اسم.* پەڕە؛ پەڕ؛ وەرەق؛ وەرەقە: ١. تەلش؛ گەلا؛ یەکەی ژماردنی کەل‌وپەلی تەخت و ناسک ‹یک ورق کاغذ: پەڕەیێ کاغەز› ٢. کاغەز؛ کاغەزی زۆرتر ٥٠×٣٠ بۆ چاپ ٣. /اوراق/ بەشێک لە دەفتەر، کتێب یان بلاڤۆک کە لە دوو لاپەڕەی پشت و ڕوو پێک دێت ٤. پاسوور؛ وەرەق؛ گەنجەفە؛

پەنجاوچوار پەڕی درێژۆکەی نەخشارا لە مقەبا یان پلاستیک کە کایەی پێ دەکەن ٥. هەر کام لەو پەڕەیانە.

◘ ورق برگشتن: *[مجازی]* وەرەق هەڵگەڕانەوە/ هەڵگەڕیانەوە/ هەڵەوگەڕیان؛ بار گۆڕیان؛ ئاسا و هۆرگێلایوە؛ ئاڵوگۆڕ بە سەردا هاتنی بار و دۆخ ‹وقتی کودتا شد و ورق برگشت، مجبور شد شبانه فرار کند: هەرکە کودەتا کرا و وەرەق هەڵگەڕایەوە، ناچار بوو بە شەودا ڕاکا›.

ورق خوردن: هەڵدرانەوە: ١. لاپەڕە درانەوە؛ گۆڕیانی لاپەڕە ‹صفحات کتاب از باد کولر ورق خورد: لاپەڕەی کتێبەکە بە هۆی بای کوولێرەوە هەڵدرایەوە› ٢. *[مجازی]* هەڵگەڕانەوە؛ بە سەر چوون؛ تێپەڕ بوون؛ ئاڵوگۆڕکردنی بار و دۆخ ‹صفحەی دیگری از تاریخ ورق خورد: بەرگێکی تری مێژوو هەڵدرایەوە›.

ورق زدن: ١. پەڕە/ لاپەڕە دانەوە؛ لاپەڕە هەڵدانەوە؛ پەڕە دان؛ وەرەق لێدان ٢. چاو پێدا خشاندن؛ بە سەردا چوون؛ ڕەمەکی خوێندن یان لێکۆڵینەوە ‹داشت کتابی را ورق می‌زد و بە دنبال مطلبی می‌گشت: خەریک بوو چاوی بە کتێبێکدا دەخشاند و لە شوێن بابەتێ دەگەڕا›.

ورق‌بازی / varaqbāzî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* پاسووران؛ گەنجەفە؛ وەرەق‌بازی: ١. هەر کام لەو کایە جۆراوجۆرانە بە پاسوور دەکرێ ٢. کاری کایە کردن بە پاسوور. هەروەها: **وَرَق‌باز**

ورق‌پاره / varaqpāre ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* لەتەقاغەز؛ کوتەقاقەز: ١. تیکە قاغەزی بچووک ٢. *[مجازی]* بلاقۆک یان کتێبێکی بێبایەخ ٣. بەڵگەی کەم بایەخ ‹بعد از دوازده سال درس خواندن ورق‌پاره‌ای بە دستم دادەاند کە بە هیچ دردی نمی‌خورد: دوای دوازدە ساڵ خوێندن لەتەقاغەزێکیان دا بە دەستمەوە، کە بە کەڵکی هیچ نایە›.

ورقلمبیدن / varqolombîdan, -qolonbîdan/: *مصدر. لازم. [گفتاری]* // **ورقلمبیدی:** هەڵتۆقای؛ **ورمی قلمبی:** هەڵدەتۆقی؛ **ورِبقلمب:** هەڵتۆقە// هەڵتۆقان؛ هەڵتۆقیان؛ هەڵتۆقین؛ هەڵهاتن؛ هەڵماسین؛ هەڵمسان؛ ماسین؛ ماسیان؛ ماسەی؛ هەڵپفان؛ پەنەمان؛ پەنەمیان؛ باکردن ‹جیبش ورقلمبیدە بود: گیرفانی هەڵتوقیبوو›: **ورقلنبیدن**

■ صفت مفعولی: **ورقلمبیده** (هەڵتۆقیو)

ورقلنبیدن / varqolonbîdan/ ☜ **ورقلمبیدن**

ورقه / varaqe ، ـها/: [عربی] *اسم.* ١. پەڕ؛ پەڕە؛ گەڵا؛ وەرەقە ‹ورقەی کاغذ؛ ورقەی مقوا: پەڕی قاغەز؛ پەڕەی مقەبا› ٢. ☜ **برگ-٢**

◘ ورقه شدن: پەڕە- پەڕە بوون؛ گەڵا-گەڵا بوونەوە؛ وەک پەڕە لێ‌هاتن. هەروەها: **ورقه کردن**

-ورقی / varaqî/: [عربی] *پیواژه.* — وەرەقی؛ —پەڕەیی؛ پەیوەندیدار و سەر بە ئەندازەی وەرەق ‹نیم‌ورقی؛ دوورقی: نیم‌وەرەقی؛ دووبەرەیی›.

ورک / varak/: *اسم. [گیاه‌شناسی]* گوڵەزەرد؛ زەنگۆلەگیا؛ بەرزەلەنگ؛ بەرزەلەنگ؛ دارچکێکی ڕازاوەیی لە تیرەی گوڵباخی بە گوڵی زەرد و لاسکی دڕکاویەوە کە خۆڕسکە بەڵام دەشیچێنن.

ورکشیدن / varkešîdan/: *مصدر. متعدی. [گفتاری]* // **ورکشیدی:** هەڵتکێشا؛ **ورمی‌کشی:** هەڵدەکێشی؛ **وربکش:** هەڵکێشە// هەڵکێشان؛ هەڵکێشاندن؛ هۆرکێشتەی ‹پاشنه را ورکشید و راه افتاد: پاژنەکەی هەڵکیشا و کەوتەڕێ›.

■ صفت مفعولی: **ورکشیده** (هەڵکێشراو) / **مصدر منفی: ورنکشیدن** (هەڵنەکێشان)

ورم / varam، ـها؛ أورام/: [عربی] *اسم. [پزشکی]* پەنەم؛ پەنام؛ ماس؛ پەرچف؛ وەرهەم؛ وەرەم؛ خانەبا؛ خانەما؛ پەشام؛ کیس؛ دیاردەی

هەڵماسین و ئەستوور بوونی ئەندام.

▣ ورم مغزی: مێشکپەنەمی؛ ئانسیفالیت؛ نەخۆشی ئاوسانی مێشک.

ورم ملتحمه: نەخۆشی ئاوسانی پێلووی چاو.

▣ ورم کردن: پەنەمان؛ پەنەمین؛ پەنەمیان؛ ئەوسان؛ ئاوسان؛ ماسان؛ ماسین؛ ماسەی؛ خڕ بوون؛ پەرچڤین؛ واکەردەی؛ هەڵپفان؛ هەڵماسیان؛ هەڵماسین؛ سوور هەڵگەڕان و ئەستوور بوونی برین یان شوێنێکی لەش ‹دست و پایش ورم کرده بود: دەس و پای پەنەمابوو›.

ورمالیدن / varmālîdan/: *مصدر. متعدی. لازم.* // **ورمالیدی**: هەڵتکرد؛ **ورمیمالی**: هەڵدەکەی؛ **وربمال**: هەڵکە // ▫ *متعدی.* ١. هەڵکردن؛ هەڵمالین؛ هەڵپێچان؛ ڤەمشتن؛ هەڵمالان؛ هۆرمالەی؛ لە خوارەوە بۆ سەر بە سەر یەکدا پێچان (زۆرتر بۆ قۆڵ و دەرلینگ) ▫ *لازم.* ٢. *[مجازی]* هەڵاتن؛ دەرباز بوون؛ دەرچوون؛ بەرشیەی؛ پەکین.

■ صفت مفعولی: **ورمالیده** (هەڵکراو)

ورم کرده / varamkarde/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ئاوسا؛ ئاوساو؛ ئاوسیاگ؛ هەڵمساو؛ ئاوساگ؛ پەنەماو؛ ئاوپەڕ.

ورموت / vermût/: [فرانسوی]/*اسم.* وەرمووت؛ جۆرە شەراوێکی شیرینە، دەگەڵ خواردنەوەیتر تێکەڵی دەکەن.

ورمیشل / vermîšel/: [فرانسوی]/*اسم.* هەرشتە فەرەنگی؛ جۆرێک هەرشتەی باریکتر و کولتر لە ماکارۆنی.

ورنچیدن / varnačîdan/ ☜ **ورچیدن**

ورنداشتن / varnadāštan/ ☜ **ورداشتن**

ورنرفتن / varnaraftan/ ☜ **وررفتن**

ورنکشیدن / varnakešîdan/ ☜ **ورکشیدن**

ورنی / vernî/: [فرانسوی]/*اسم.* لەعاب؛ ویرنی؛ تراوێکی خەست و چەسپنی سروشتی یان دەسکردە کە بە سەر کەوش و کیف و...دا دەیساون، کە وشک بووەوە دەبێتە توێژاڵێکی سفت و بریقەدار، بۆ جوانی و پاراستنی چەرم دەچێتە کار.

ورنیامدن / varnayāmadan/ ☜ **ورآمدن**

ورنیفتادن / varnayoftādan/ ☜ **ورافتادن**

ورنیه / vernîye، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* ورنیە؛ ئامرازێکی پێوانی مەودای زۆر کورت (کەمتر لە میلیمیتر).

وروجک / vurûcak, vorûcak، ـها/: *صفت.* جرتی و فرتی؛ زیکل؛ هار و هاج؛ دانەسەکناو؛ ئەرەنەکاسیا؛ گوێزی ناو بێژنگ؛ تایبەتمەندی منداڵێ کە بە دەست و پاوە ناوەستێ.

ورود / vorûd, vurûd/: [عربی]/*اسم.* ١. کاری چوونە ژوورەوە؛ چوونە ناو؛ لەوای دڵێ ٢. دەسپێک؛ کار و ڕەوتی دەسپێکردنی بابەتێک ٣. دەرگانە؛ زارک.

ورودی[١] / vorûdî, vurûdî، ـها/: [عربی]/*اسم.* دەرگانە: ١. دراوێ کە بۆ چوونە شوێنێک دەبێ بدرێ: **ورودیه** ٢. مەیدان و بۆشاییێ کە بۆ چوونە ژوور، بەوێدا تێدەپەڕن ‹ورودی ساختمان: دەرگانەی خانووبەرە›.

ورودی[٢]: *صفت.* چوونە ژوور(ەوە)؛ چوونە ناو ‹در ورودی؛ آزمون ورودی: دەرگای چوونە ژوور؛ ئەزموونی چوونە ناو›.

ورودیه / vorûdîyye, vurûdîyye/: [عربی] ☜ **ورودی**[١]ـ١

ورورە / ververe/: *اسم. [قدیمی]* جەلجەلوت؛ پرتەپرتی بنلێوانی جادووگەر.

ورید / varîd، ـها/: [عربی]/*اسم. [کالبدشناسی]* سیارەگ؛ ڕەشەدەمار؛ سیاوڕەگ؛ ئەو ڕەگەی خوێن دەگەڕێنێتەوە بۆ دڵ.

▣ ورید اجوف: ڕەشەدەماری گەورە.

ورید اجوف اسفل: بزرگ سیاهرگ زیرین ☜ **بزرگ سیاهرگ**

وريد اجوف اعلا: بزرگ سیاهرگ زبرین ☜ **بزرگ سیاهرگ**

وریسم / verîsm/: [فرانسوی]/اسم. ڤریسم؛ شێوازێکی هونەری کە وازی لە بابەتی ئاسایی و ڕۆژانەیە و خۆی لە ئوستوورە و دیرۆکان دەبوێرێ.

وز / vez/: صفت. گژ؛ گرژ؛ درژ؛ کرژ؛ بژ: ١. شێواوی و پفکردوویی مووی سەر، بەتایبەت لە کەش و هەوای نمداردا ‹باد و باران زده بود و موهایش وز کرده بود: با و باران لێیدابوو، قژی گژ کردبوو› ٢. لوول؛ بە چینچینی ورد و لێکهالاوەوە (وەک مووی ڕەشپێستان).

▣ وز کردن: گژ بوون؛ قژکردن؛ دەژیەی؛ گژگژین؛ شپرز بوون و پفکردنی مووی سەر: **وزکرده**

وزارت / vezārat/: [معرب از پهلوی]/اسم. وەزارەت: ١. وەزیری؛ شالیاری؛ کار و پلەی وەزیر ٢. وەزارەتخانە ‹وزارت صنایع: وەزارەتی پیشەسازی›.

وزارتخانه / vezāratxāne ، ـها/: [معرب/ فارسی] /اسم. وەزارەتخانە: ١. دامەزراوەیەکی دەوڵەتی کە لە ژێر چاودێری وەزیرێکدا بەڕێوە دەچێ ٢. یانەی ناوەندی ئەو دامەزراوەیە کە شوێنی کاری وەزیرە.

وزارتی / vezāratî/: [معرب] صفت. وەزارەتی؛ سەر بە وەزارەت ‹مقام وزارتی: پێگەی وەزارەتی›.

وزان / vazān/: قید. شنەشن؛ بە شنیانەوە؛ بە شنینەوە؛ بە هەڵکرد؛ بە شنەشن.

وزاندن / vazāndan/: مصدر. متعدی. // **وزاندی:** هەڵتکرد؛ **میوزانی:** هەڵدەکەی؛ **بوزان:** هەڵکە// هەڵکردن؛ هۆرکەردەی؛ بزواندن؛ هەژاندن: **وزانیدن**

■ صفت فاعلی: **وزاننده** (هەڵکەر)/ صفت مفعولی: **وزانده** (هەڵکراو)

وزانیدن / vazānîdan/ ☜ **وزاندن**

وزر / vezr/: [عربی]/اسم. [ادبی] ١. گوناه؛ گوناه؛ پیازە؛ بەزە؛ هارس؛ تاوان؛ سووچ؛ گوناسە؛ گوناسا ٢. باری گران.

وزرا / vozarā/: [عربی] جمعِ ☜ **وزیر**

وزش / vazeš ، ـها/: اسم. شنە؛ ڕەوتی هەڵکردن؛ شنیان ‹وزش نسیم: شنەی سروە›.

وزغ / vazaq ، ـها/: اسم. ترترە؛ گیاندارێکی دووژی بۆقئاسایە بە لەشی قەڵەو، پای کورت و زۆرێک لووی لک ـ لک وەکوو بالووک لە سەر پێستەوە: **وزق**

وزق / vazaq/ ☜ **وزغ**

وزکرده / vezkarde/ ☜ وز کردن، **وز**

وزن / vazn ، ـها؛ اوزان/: [عربی]/اسم. ١. کێش؛ قورسایی؛ سەنگ؛ سەنگینی؛ گرانی؛ گرانایی: *الف)* قورسی ‹وزن آن سنگ چقدر است؟: قورسایی ئەو بەردە چەندە؟› *ب)* ئەندازەی قورسی بە پێی یەکەی ستاندارد ‹وزن آن بیش از ٢٠٠ کیلو بود: گرانایییەکەی زۆرتر لە ٢٠٠ کیلو بوو› *ج)* پێومانێک بۆ ڕیزکردنی بەشدارانی برێ کێبەرکێ وەرزشی (وەک زۆرەبانی، مشتێن و...) ٢. *[مجازی]* بایەخ؛ قیمەت ‹حرف او پیش مردم وزنی ندارد: قسەی بەلای خەڵکەوە بایەخێکی نیە› ٣. هەڤدەن؛ ڕەوت؛ کێشی شێعر؛ ژمارەی برگە لە شێعرێکدا ٤. کێش؛ کێشانە؛ کێشی وشە؛ ئاهەنگی هاتنە سەر زاری وشە، لە بواری ژمارەی برگە و بزاڤەکانیەوە ‹کبیسه بر وزن همیشه: کەبیسە لە سەر کێشی هەمیشە› ٥. *[موسیقی]* ڕیتم؛ کێشی مووسیقا.

▣ وزن اتمی: کێشی ئەتومی؛ ژمارەی جرمی؛ نێوانەی جرمی ئەتۆمی توخمێک لە ئاست ١/١٢ جرمی کەربونی ١٢.

وزن شعر: کێشی شێعر؛ ڕەوت؛ هەڤدەن؛ ڕەوتی هەڵبەست؛ چۆناوچۆنی چنینی وشەی هەر باڵێک لە بواری ئاهەنگی خوێندنەوەیانەوە.

وزن ضربی: *[موسیقی]* کێشی زەربی؛ کێشێکی

مووسیقایی لە ئاهەنگێکدا، کە لە سەرەتاوە تا برانەوە هەر دووپاتە دەبێتەوە (وەک ئاهەنگی هەڵپەڕکێ یان مارش).

وزن عروضی: کێشی عەرووزی؛ کێشی شیعر بە گوێرەی بنەمای زانستی عەرووز و ڕیزی ئەفاعیل.

وزن مخصوص: /فیزیک/ کێشانەی تایبەت؛ قورسی یەکەیێک لە بارستایی بۆ هەر شتێ (وەک دەڵێن کێشانەی تایبەتی ئاو دەکاتە یەک، یانێ قورسی سانتی‌میتریکی چوارپاڵووی ئاو، یەک گرەمە).

وزن ملکولی: /شیمی/ کێشانەی مولکوولی؛ کێشی مولکوول گرەمێک ($6{,}02 \times 10^{23}$ دانە) لە هەر ماکێ.

وزن هجایی: کێشی بڕگەیی؛ کێشی شێعر بە پێی یەکسانی یان هاوڕێژەیی بڕگەکانی هەر باڵێک.

▣ وزن کردن: کێشان؛ کێشاندن؛ هەڵسەنگاندن؛ هەڵسەنگانن؛ کەراندش؛ کێشانەکردن؛ کێشانەکەردەی؛ دیاری‌کردنی قورسایی شتێک بە پێی یەکەیەکی دیاریکراو ‹بچە را وزن کردند، ۴٫۵ کیلو بود: منداڵەکەیان کێشا، ٤٫٥ کیلۆ بوو›. هەروەها: **وزن شدن**

وزنه / vazne ، ـها؛ اوزان/: اعربی]/اسم. ١. سەنگ؛ کێشانە؛ کوتێک لە بەرد یا کانزا بە قورساییەکی دیاریکراوەوە بۆ دەسنیشان‌کردنی کێشی کەڵوپەل ٢. سەنگ؛ کوتە کانزایەکی قورس کە دەزگا و ماشینی پێ هاوسەنگ دەکەن (وەک لە ئاسانسۆردا) ٣. وەزنە؛ هالتیر؛ پارچەکانزای بە بیچمی جۆراوجۆرەوە بۆ وەرزش ‹وزنه را یک‌ضرب بلند کرد: هالتیرەکەی یەک‌تەکان بەرز کردەوە› ٤. وەج؛ ڕێز؛ حورمەت ‹وزنەی سیاسی: وەجی ڕامیاری›.

وزنه‌بردار / vaznebardār ، ـها؛ ـان/: اعربی/ فارسی]/اسم. وەزنەهەڵگر؛ وەرزشکارێ کە هالتەر هەڵدەگرێ.

وزنه‌برداری / vaznebardārî/: اعربی/ فارسی] /اسم. وەزنەهەڵگری؛ وەرزشێکی تاکەکەسی بە شێوەی هەڵگرتن و بەرزکردنەوەی مێڵەیەکی دوو سەر سەنگ (هالتیر) تا بانی سەر.

وز ـ وز / vezvez/: صوت. جیزەجیز؛ ویزەویز؛ وزەوز؛ گیزەگیز؛ ڤزەڤز؛ دەنگی زۆر باریکی مێش و میشوولە یان هەر دەنگێکی وا.

▣ وز ـ وز کردن: جیزەجیز/ ویزەویز/ وزەوز/ کردن؛ ویزاندن؛ وزەکردن؛ ویزنەی؛ ویزنای.

وز ـ وزی / vezvezî/: صفت. گژگژی؛ گژنە؛ گژگژاویلکە؛ گژکردوو؛ پفکردوو؛ بە سەر و سەکوتێکی شپرز و ئاڵۆزاوەوە.

وزیدن / vazîdan/: مصدر. لازم. // **وزیدی**: شنیای؛ **می‌وزی**: دەشنی؛ **بوز**: بشنە // شنین؛ شنیان؛ شنان؛ شهین؛ هەڵکردن؛ وەزان؛ وەزین ‹باد آرامی وزید: بایەکی نەرم شنیا›. هەروەها: **وزیدنی**

■ صفت فاعلی: **وزنده** (ـ)/ صفت مفعولی: **وزیده** (شنیاگ)/ مصدر منفی: **نوزیدن** (نەشنیان)

وزیر / vazîr/: [معرب از پهلوی]/اسم. وەزیر؛ شاریار؛ شالیار: ١. /ـها؛ ـان؛ وُزَرا/ بەرپرسی وەزارتخانە و ئەندامی کابینەی دەوڵەت ٢. مۆرەیەکی شەترەنج کە لە هەموو لایەکەوە دەتوانێ ببزوێ و هەر یاریکەرێک یەکێکی هەیە ٣. بەردەسی شا لە هێندێ گەمەدا.

▣ وزیر مختار: باڵوێز؛ باڵیۆز؛ ڕاسپاردەی ڕامیاری دانیشتوو لە ناوەندی وڵاتێکی هەندەراندا.

وزیر مشاور: وەزیری ڕاوێژکار؛ ڕاوێژکاری سەرۆک‌وەزیر یان کۆڕی وەزیران.

وزیری / vazîrî/: [معرب]/اسم. ١. وەزیری؛ شالیاری؛ کاری وەزیر ‹روستازادگان دانشمند، به وزیری پادشا رفتند: لادێی ژیر و زانا، چوون بۆ وەزیری پاشا› ٢. ☜ قطع وزیری، **قطع**

وزین / vazîn/: [عربی] *صفت.* سەنگین؛ گران: ۱. *[مجازی]* گرانمایە ‹شخصیت وزین: کەسایەتی سەنگین› ۲. *[ادبی]* قورس؛ بەکێش ‹جسم وزین: تەنی قورس›.

وسائط / vasā'et/: [عربی] ☜ **وسایط**

وسائل / vasā'el/: [عربی] ☜ **وسایل**

وساطت / vesātat, vasātat ، ـها/: [عربی] *اسم.* ناوبژی؛ نێوبژی؛ نێوان‌گری؛ ناوجیکەری؛ ناوجیگەری؛ ناوبژیکەری؛ ناوجیەکەری؛ نێوبژێری؛ مانجیگەری؛ نێوانجیگەری ‹همسایەها وساطت کردند و دعوا تمام شد: هاوسێکان ناوبژیان کرد و شەڕ تەواو بوو›.

وسایط / vasāyet/: [عربی] جمعِ ☜ **واسطه: وسائط**

◘ **وسایط نقلیه**: کەرەسەی گواستنەوە؛ ئامرازی پێڕاگوێز.

وسایل / vasāyel/: [عربی] جمعِ ☜ **وسیله: وسائل**

◘ **وسایل نقلیه** ☜ وسیلەی نقلیه، **وسیله**

وسط [1] / vasat ، ـها/: [عربی] *اسم.* نێوان؛ ناوەند؛ نێوەند؛ ناوە؛ ناوەڕاست؛ نێوەڕاست؛ ناوڕاس؛ نێوەڕاس؛ ناوەڕاس؛ نخس؛ پونگال؛ شەق؛ دل؛ دڵی‌ڕاسە؛ ناوقەد؛ هاویر؛ چەق؛ ناف؛ نێوجەرگە؛ ناوجەرگە؛ نێوەند؛ کونەڵە؛ دوڕ؛ نێرەک؛ نیقی؛ نیڤ؛ ئۆرت؛ داگ؛ گرە؛ ناقی؛ ناقەند؛ نابەین؛ مینە؛ مینجە؛ مینجا؛ ناقبەند؛ وەرتە؛ وەرت ‹وسط حیاط؛ وسط جمعیت؛ وسط سیب: نیوان حەوشە؛ ناوەڕاستی جەماوەر؛ ناوەندی سێو›.

◘ **وسط را گرفتن**: *[گفتاری]* ناوبژی کردن؛ ناوجی کردن؛ نێوبژی کردن ‹آرام وسط را گرفت و نگذاشت کار بالا بگیرد: ئارام ناوبژی کرد و نەیهێشت شەڕ داگیرسێ›.

وسط [2]: *صفت.* ناوەندی؛ ناونجی: ۱. ناوەڕاست؛ ناوڕاس؛ میانێن؛ ناقگین؛ نابەین؛ ناوگین؛ دڵی ڕاسەین؛ ناوەڕاستین؛ ناوەڕاسن؛ لە نێوان دوو یان چەن شتدا ‹اتاق وسط؛ در وسط: دیوی ناوەڕاست؛ درگای ناوگین› ۲. *[گفتاری]* مامناوەنجی؛ مامناوەندی؛ نە چاک نە خراپ ‹جنس وسط: جنسی ناونجی›.

وسط [3]: *قید. [گفتاری]* ناوەڕاست؛ نێوانەوە؛ ناوەڕاس؛ نێوەڕاست؛ لە ناو ڕاستدا؛ لە نێواندا؛ نێوان ‹وسط افتادن؛ وسط گذاشتن: کەوتنە ناوەڕاسەوە؛ نانە نێوانەوە›.

◘ **وسط افتادن**: *[گفتاری]* کەوتنە نێوانەوە/ ناوەوە: ۱. خۆ خستنە ناو؛ خۆ دەکارێکەوە تێوەردان ‹پدرم افتاد وسط و از همسایەها پول جمع کرد: باوکم کەوتە نێوانەوە و لە هاوساکان پارەی کۆ کردەوە› ۲. کەوتنە نێوان؛ کەوتنە بەین؛ کەوتنە مابەینی کەسانی‌تر ‹توی ماشین، من وسط دو تا آدم چاق افتادە بودم: لە نێو ماشیندا، کەوتبوومە نێوان دوو مرۆی قەڵەوەوە›.

وسط کشیدن: هێنانە پێشەوە؛ هاوردنە بەرەوە؛ ئاردەینە بەین ‹حرف پول را وسط کشیدن: قسەی پارە هێنانە بیس›: **بە وسط کشیدن**

وسط گذاشتن: *[گفتاری]* هێنانە پێشەوە؛ هاوردنە بەرەوە؛ ڕۆکردن؛ کردنە ناوەڕاست؛ ئەنەوەردەس نیەی ‹هرچە داشتیم گذاشتیم وسط: هەر شتێکمان هەبوو هێنامانە پێشەوە›.

بە وسط کشیدن ☜ **وسط کشیدن**

وسط / vasate/: [عربی] *حرف.* نێو؛ ناو؛ ناوەڕاسی؛ ناوەڕاستی؛ نێوەڕاستی؛ دڵی ڕاسەو ‹وسط حیاط؛ وسط مردم: نیو حەوش؛ نیو خەڵک›.

◘ **وسط حرف کسی دویدن** ☜ توی حرف کسی دویدن، **تو [2]**

وسط دعوا نرخ طی/ تعیین کردن: لە ناو وتوویژێکدا، قسەی خۆ وەک شتێکی بڕاوە دەربڕین.

وسطی [1] / vasatî ، ـها/: [عربی] *صفت.* ناوەندی؛ ناوەنجی؛ ناوەڕاس؛ ناوەڕاست؛ ناوەڕاسن؛ دڵی‌ڕاسین؛ دڵی‌ڕاسینە ‹انگشت وسطی: قامکی

ناوەندی›.

وسطی [2]: ضمیر. ناوەڕاست؛ ناوەندی؛ ناوەنجی؛ ناوەڕاس؛ ناوەڕاسین؛ دڵێڕاسین؛ دڵێڕاسینە؛ کەسێک یان شتێ کەوتبێتە ناوەڕاستەوە ‹وسطی مال من است: ناوەڕاستیەکە هی منە›.

وسطی / vostā/: [عربی] صفت. ناوین؛ ناڤین؛ ناوەندی؛ ناوەڕاست؛ دڵێڕاسین ‹آسیای وسطی؛ قرون وسطی: ئاسیای ناوین؛ سەدەگەلی ناوەندی›.

وسع / vos'/: [عربی]/ اسم. دەسڕۆیی؛ دەسچوویی؛ توانایی؛ توانایی ماڵی ‹وسع من نمی‌رسد لباس تازە بخرم: دەستم ناڕوا جلی نوێ بکڕم›.

وسعت / vos'at/: [عربی]/ اسم. ١. پانتایی؛ بەرینی؛ بەرینایی؛ بەربلاوی ‹وسعت این باغ چقدر است؟: پانتایی ئەم باخە چەندە؟› ٢. پانایی؛ پێچەوانەی درێژایی ‹وسعت این خیابان ٣٠ متر است: پانایی ئەم شەقامە ٣٠ میترە› ٣. زۆری؛ فرەیی؛ فراوانی؛ زەحفی.

وسمه / vasme ، ـها/: [عربی]/ اسم. وەسمە؛ وسمە؛ وزمە؛ خم؛ خوم؛ تەتەران: ١. گیایەکی ئالیکی دووساڵانە بە گوڵی زەرد و بەری توورەکەییەوە کە گەڵاکەی ماکی ڕەنگی تێدایە ٢. خەتات؛ خەنەوڕەنگ؛ ڕەنگی نێو گەڵای ئەو گیایە کە لە برۆی دەدەن.

وسنی / vasnî ، ـها/: اسم. [قدیمی] وەسنی؛ هەوێ؛ هەڤی؛ هەنە؛ هەوی؛ هەوو؛ هەوە.

وسواس / vasvās ، ـها/: [عربی]/ اسم. وەسواس: ١. [روان‌شناسی] ڕا ـ ڕا؛ واز ـ واز؛ بیر و هەستێکی تێکەڵ بە شک و دڕدۆنگی بەتایبەت لەمەڕ پاکی و ناپاکی و دڵنیا نەبوون لە سەر خاوێنبوونەوەی هەموو شتێک ٢. [مجازی] وردی، وردبینی و شوێنگیری زۆر و لەڕادەبەدەر ٣. شک؛ دوودڵی؛ دڕدۆنگی.

وسواسی / vasvāsî ، ـها/: [عربی] صفت. [روان‌شناسی] ڕاڕایی؛ وازوازی؛ وەسواسی؛ هووک؛ بەبێ توانستی بڕیار دان و دڵنیا بوون ‹با آدم وسواسی در افتادن مشکل است: ئاوقای مرۆی ڕا ـ ڕایی بوون دژوارە›.

وسوسه / vasvase ، ـها/: [عربی]/ اسم. وەسوەسە؛ بیر یان هەستێک کە لە پەستا مرۆ بۆ کردنی کارێک هان دەدا.

▣ وسوسه شدن: کەوتنە وەسوەسە. هەروەها: **وسوسه کردن**

به وسوسه افتادن: تووشی وەسوەسە بوون. هەروەها: **به وسوسه انداختن**

وسیع / vasî'/: [عربی] صفت. هەراو؛ هیرا: ١. فرەوان؛ پان و بەرین؛ بەربلاو؛ بەرفراوان؛ بەرفرەوان ‹دشت وسیع؛ کشور وسیع: دەشتی هەراو؛ وڵاتی هیرا› ٢. گەورە؛ گوشا؛ بلاو؛ پان؛ ئاوەڵا؛ پان‌وپۆڕ ‹سوراخ را قدری وسیع کردیم: کونەکەمان نەختێ هەراو کردەوە› ٣. بەربلاو؛ هەمەلایەنە؛ هەمەلایەن ‹مطالعەی وسیع: لێکۆڵینەوەی بەربلاو›.

وسیله / vasîle، ـها؛ وسایل/: [عربی]/ اسم. ١. ئەسپاپ؛ ئامێر؛ ئامراز؛ کەرەسە؛ کەرەستە؛ ئەوەی بۆ بەڕێوە بردنی کار یان گەیشتن بە ئامانجێک پێویستە ‹وسیلەی نقلیە: کەرستەی گواستنەوە› ٢. هۆ؛ سۆنگە؛ نێوانگر و کارڕێکخەر ‹او وسیلەی آشنایی ما شد: ئەو بووە هۆی ئاشنا بوونمان›.

▣ وسیلەی ارتباط جمعی: ☜ ڕسانەی گروهی/ همگانی/ جمعی، **رسانه**

وسیلەی تفریح: هەوی؛ کەرستەی خۆ خلافاندن و ڕابواردن.

وسیلەی نقلیه: ئامرازی پێڕاگوێز؛ کەرەسەی گواستنەوە.

وش [1] / vaš/: اسم. گودە؛ قوزلاخ؛ قۆزلاخە؛ حەپی؛ کەلووی پەمۆ؛ قۆزاخەی پەمۆ؛ پەمووی خاو.

ـ وش [2]: پسوند. ـ ئاسا؛ ـ سا؛ ـ وەش؛ ـ واش؛ ـ واژ؛ ـ بەش؛ شێوەـ؛ وەکوو؛ وێنە ‹پریوش: پەری‌ئاسا›.

وشا / vašā/: *اسم.* بەهەک؛ جەوگەبەهەک؛ شیلەی گیای بەهەک.

وشتن / vaštan/: *مصدر. لازم. [قدیمی]* هەڵپەڕین؛ هەڵپەڕان؛ لەیزتن؛ لەیستن؛ لەهستین؛ لیزین؛ وازین؛ ڕەخسین؛ سەما کردن؛ هۆرپڕەی؛ هۆرپڕای؛ هەڵپەڕکێ کردن.

وشق / vašaq ، ـها/: [ترکی] *اسم. [قدیمی]* گەرەویلک؛ وشەگ؛ ورشەک؛ گوێڕەش؛ هەنگوێن‌خۆرە؛ جانەوەرێکە لە تیرەی پشیلە بە کلکی کورت، تووکی نەرم و پڕ و شتێکی وەک کاکۆل بە سەر هەر دوو گوێوە، بۆ کەوڵەکەی ڕاوی دەکەن: **وَشَک**

وشک / vašak/: [از ترکی] ☜ **وَشَق**

وصال / vesāl/: [عربی] *اسم.* ١. ڕەوتی پێک‌گەیشتن؛ پێک‌گەیین؛ بە یەک گەیشتن؛ گەیشتن بە دڵدار و دەستەوملان بوونی ٢. دەسکەوتن؛ دەست پێگەیشتن؛ گەیشتن بە شتێک و بوونە خاوەنی.

وصایا / vasāyā/: [عربی] جمعِ ☜ **وصیت**

وصایت / vesāyat/: [عربی] *اسم.* ڕاسپاردەیی: ١. کار و پیشەی ڕاسپاردە ٢. کارێک کە بە پێی ئەوە کەسێ، کەس یان کەسانێکی‌تر ڕاسپێرێ دوای مەرگی شتێ بکەن.

وصف / vasf، ـها؛ اوصاف/: [عربی] *اسم.* ڕاوە؛ ڕاژ؛ ڕاڤە؛ وتنەوەی چۆنیەتی شت، کەس یان ڕووداوێک وەها کە وێنەیەک لەو بهێنێتە بەرچاو.

وصف‌ناپذیر / vasfnāpazîr/: [عربی/ فارسی] *صفت.* لە گوتن نەهاتوو؛ لە وتن نەهاتگ ‹شادی وصف‌ناپذیر: خۆشیەکی لە گوتن نەهاتوو›.

وصفی / vasfî/: [عربی] *صفت.* ڕاوەیی؛ ڕاڤەیی؛ ڕاژەیی.

وصل / vasl/: [عربی] *اسم.* ١. کار و ڕەوتی لێدان؛ لکاندن؛ لکنەی؛ جووش‌داین ‹دوشاخه را به پریز وصل کرد: دو شاخەکەی دا لە پریز› ٢. پێک‌گەیشتن؛ بە یەک گەیشتن ‹شب وصل: شەوی پێک گەیشتن›.

وصلت / vaslat ، ـها/: [عربی] *اسم.* خزمایەتی؛ لف‌بژێری؛ پێوەندی، بەتایبەت بە هۆی ژن و ژنخوازەوە ‹این نتیجەی وصلت با شما بود: ئەمە ئاکامی خزمایەتی لەگەڵ ئێوە بوو›.

▣ وصلت دادن: دەست دان؛ دەسکەوتن؛ بە دەس هاتن ‹پولی که می‌خواهی این ماه وصلت نمی‌دهد: ئەو پارە دەتهەوێ ئەم مانگە دەست نادا›.

وصلت کردن: خزمایەتی‌کردن؛ ژن و ژنخوازی کردن؛ دابین‌کردنی پێوەندی بنەماڵەیی.

وصله / vasle ، ـها/: [عربی] *اسم.* ١. پینە؛ دۆن؛ پسپان؛ پنج؛ ڕینگوڵ؛ بزگوڕ؛ تیتۆڵ؛ پاتک؛ پاخ؛ ڕیت؛ پارچەی لە قوماش، چەرم یان کانزای بە سەر کون، دڕاو یان سواودا گیراو ٢. کەژنە؛ پارچەپینە؛ پاتک؛ پەڕۆ؛ لەتە چەرم یان پەڕۆیێ کە بۆ جوانی یاخۆ بۆ بەرگری لە دڕان بە چۆک و ئەنیشکی جل‌وبەرگیدا دەدوورن ٣. *[مجازی]* بوختان؛ بوختیان ‹به او وصلەی دزدی زدند و به زندانش انداختند: بوختانی دزییان لێدا و لە زیندانیان کرد›.

▣ وصلەی تن: *[مجازی]* بەندی/ بەنن دڵ؛ بەندی هەناو؛ هێزی هەناو؛ جگەرگۆشە؛ بۆ دەربڕینی خۆشەویستی بە منداڵ دەگوترێ ‹آرام وصلەی تنم بود، چطور می‌توانستم ولش کنم؟: ئارام بەندی دڵم بوو، چۆن دەمتوانی دەستێ لێ بەردەم؟›.

وصلەی ناجور: ١. پینەی ناتاو/ ناپۆڕ؛ پینەیەکی دوو ڕەنگ ٢. *[مجازی]* دۆستی ناباب؛ ئاواڵی خراپ.

▣ وصله انداختن/ زدن/ کردن: پینە کردن/ لێدان/ کوتاندن؛ پەرەسپاندن؛ پەرەسپان؛ پسپان‌کردن؛ پینە و پەڕۆکردن/ کەردەی ‹شلوارش را وصله زده بود: شەرواڵەکەی پینە کردبوو›.

وصله ای / vasle'î/: [عربی] *صفت.* پینەوپەڕۆکراو؛

پینەدار؛ بەتیتۆڵ؛ بەبزگوڕ ‹یک شلوار وصلەدار تنش بود: پاتۆڵێکی پینەوپەڕۆکراوی لە پێدا بوو›.

وصلەدار / vasledār/: [عربی/ فارسی] صفت. پینەکراو؛ بەتیتۆڵ؛ بەبزگوڕ؛ پینەوپەڕۆکراو ‹لباس وصلەدار: جلی پینەکراو›.

وصول / vusûl, vosûl/: [عربی]/سم. کار و ڕەوتی گرتن؛ وەرگرتن؛ ساندن؛ سەندن؛ گورەتەنە.

⊡ وصول شدن: وەرگیران ‹طلبت وصول شد: قەرزەکەت وەرگیرا›. هەروەها: **وصول کردن**

وصولی / vusûlî, vosûlî، ـها/: [عربی] صفت. وەرگیراو: ١. سەنراو؛ ساندراو؛ سەندراو ‹مبلغ وصولی بە حساب بانکی شما واریز شد: پارەی وەرگیراو خرایە نێو حیسابی بانکیتانەوە› ٢. شیاوی وەرگرتن ‹برات وصولی: بەراتی وەرگیراو›.

وصی / vasî، اوصیا/: [عربی]/سم. قەویت؛ سەروەسیەت؛ سەرەوگرد؛ ڕاسپاردەی وەسیەتکەر بۆ بەڕێوە بردنی وەسیەت.

وصیت / vasîyyat، ـها؛ وصایا/: [عربی]/سم. وەسیەت؛ قەویتی؛ قەوینتی؛ وەلی: ١. کاری ڕاسپاردن بە کەس یان کەسانێ کە پاش مەرگی ڕاسپێر بە کار و باری ڕابگەن ‹وصیت کردە بودە خانە را بدهند بە دخترش: وەسیەتی کردبوو خانووەکە بدەن بە کچەکەی› ٢. ئەو شتەی کە بەم جۆرە ڕاسپێردراوە ‹بە وصیت او عمل کردند: وەسیەتەکەیان بەڕێوە برد› ٣. ئامۆژگاری؛ ئامۆژیاری؛ پەند ‹از من بە تو وصیت، از اینجور آدمها دوری کن!: لە منەوە بۆ تۆ وەسیەت بێ، توخنی ئەم جۆرە کەسانە نەکەوی!›.

وصیتنامە / vasîyyatnāme، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. وەسیەتنامە؛ ڕاسپێری و قەوینتی بە نووسراوی ‹در وصیتنامە هم ذکر شدە بود: لە وەسیەتنامەکەشدا ناوی لێ برابوو›.

وضع / vaz'، ـها؛ اوضاع/: [عربی]/سم. ١. بار؛ مەرە؛ حاڵ؛ چلۆنایەتی؛ دۆن؛ دارەت؛ لۆر؛ دەق؛ مەڕەو؛ دۆخ؛ چۆنیەتی ‹وضع مالی او بد است و وضع روحیاش هم از آن بدتر: باری ماڵی خراپە و باری ڕۆحیشی لەو خراتر› ٢. کاری دانان؛ دانیان؛ هێنانە ئاراوە ‹مجلس قانون تازەای وضع کرد: ئەنجومەن قانوونێکی تازەی دانا›.

⊡ وضع حمل: ڕەوتی زایین؛ زان؛ زای؛ بار دانان؛ مناڵ هاوردن.

وضعی / vaz'î/: [عربی] صفت. ١. دانراو؛ داندراو؛ دانریاگ ٢. جێگەیی؛ شوێنی ‹حرکت وضعی: بزاوی جێگەیی›.

وضعیت / vaz'îyyat/: [عربی]/سم. بار و دۆخ؛ دارەت؛ چلۆنایەتی؛ چۆنیەتی؛ چلۆنایەتی حاڵ و هەواڵ ‹وضعیت آنجا را برایم بنویس: بار و دۆخی ئەوێم بۆ بنووسە›.

وضو / vuzû, vozû/: [عربی]/سم. دەسنوێژ؛ دەستنوێژ؛ دەسنمێژ؛ دەسمێژ؛ دەسنۆژ؛ دەسمێ؛ دەسنماز؛ ئایینی تایبەتی شۆردنی سەرو دەست پێ و خۆ خاوێنکردنەوە پێش دابەستنی نوێژ.

⊡ وضو گرفتن: دەسنوێژگرتن/ شتن؛ دەسودیم گێرتەی.

وضوح / vuzûh, vozûh/: [عربی]/سم. ڕوونی؛ ئاشکرایی؛ ڕۆشنی؛ دەرکەوتوویی؛ دیاردەری؛ دۆخ یان چۆنیەتی ئاشکرا بوون؛ ڤیڤرین ‹وضوح عکسها خوب نیست: ڕوونیی وێنەکان باش نیە›.

وطن / vatan، ـها؛ اوطان/: [عربی]/سم. وەتەن: ١. وڵات؛ وەڵات؛ وڵگە؛ نیشتمان ٢. زێد؛ شوێنی لە دایک بوون ٣. ژێگە؛ نشیمەن؛ نشیمەنگا؛ مەڵبەند؛ جێگەی ژیان؛ شوێنی دیماتی و مانەوەی هەمیشەیی ‹سالها آن دە وطنش بود: ساڵەها ئەو دێیە ژێگەی بوو›.

⊡ وطن کردن: نیشتەجێ بوون؛ جێگیر بوون؛ کردنە وەتەن؛ دامەزران.

وطنپرست / vatanparast، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/سم. نیشتمانپەرست؛ وڵاتپارێز؛ زێدپەرست؛ وڵاتپەرست؛ وەتەنپرێس.

وطن‌پرستانه / vatanparastāne/: [عربی/ فارسی] *صفت.* نیشتمان‌پەرستانە.

وطن‌پرستی / vatanparastî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* نیشتمان‌پەرستی؛ وڵات‌پارێزی؛ وڵات‌پەرستی؛ وەتەن‌پرێسی؛ وەڵاتینی.

وطنخواه / vatanxāh ، ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* وڵات‌خواز؛ نیشتمان‌خواز؛ نیشتمان‌دۆس؛ وڵات‌دۆست.

وطنخواهی / vatanxāhî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* نیشتمان‌خوازی؛ وڵات‌دۆسی.

وطن‌دوست / vatandûst ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* نیشتمان‌خواز؛ نیشتمان‌دۆست؛ وەتەن‌دۆس.

وطن‌دوستی / vatandûstî/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* نیشتمان‌خوازی؛ وڵات‌دۆسی.

وطنی / vatanî/: [عربی] *صفت.* نیشتمانی: ١. پێوەندیدار یان سەر بە وڵاتەوە ‹احساسات وطنی: هەستی نیشتمانی› ٢. درووس‌کراوی وڵات ‹کالای وطنی: کاڵای نیشتمانی›.

وظائف / vazā'ef/: [عربی] ☜ **وظایف**

وظایف / vazāyef/: [عربی] جمعِ ☜ **وظیفه: وظائف**

▣ **وظایف اعضا:** کارەندام؛ کارئەندامناسی؛ فیزیۆلۆژی.

وظیفه / vazîfe/: [عربی]/*اسم.* ١. /ـ‌ها؛ وظایف/ ئەرک؛ کار، ئاکار یان ڕاژەیێ کە لە کەس (بە هۆی بوون لە نێو تاقمێک) چاوەڕوانی دەکرێ ‹وظیفه‌ی ملی؛ وظیفه‌ی دینی: ئەرکی نەتەوەیی؛ ئەرکی دینی› ٢. ئیجباری؛ کار و خزمەتێکی دیاریکراو، بەتایبەت خزمەتی سەربازی ٣. /ـها؛ وظایف/ ئەرک؛ ئەرکی سەرشان؛ ئەوەی ئەخلاق یان قانوون بۆ مرۆڤی دەبڕێتەوە ‹وظیفه حکم می‌کرد ساکت ننشینیم: ئەرکی سەرشانمان بوو بێ‌دەنگ نەبین› ٤. /ـها؛ وظایف/ ئەرک؛ کار؛ هەرمانە؛ فەرمان؛ کارێ کە کردنی لە ئەستۆی کەس یان شتێکدایە ‹وظیفه‌ی چشم دیدن است: کاری چاو دیتنە› ٥. مەواجب؛ مووچەیێ کە پاش مردنی کارمەند بە بنەماڵەی دەدرێ.

وظیفه‌بگیر / vazîfebegîr ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* مەواجب‌گیر؛ مەواجب‌گر؛ کەسێ کە مەواجب دەگرێ.

وظیفه‌شناسی / vazîfešenāsî/: [عربی/ فارسی] /*اسم.* ئەرک‌ناسی؛ ئاگا بوون لە ئەرکی سەرشانی خۆ لە بەرامبەر خەڵکەوە. هەروەها: **وظیفه‌شناس**

وعاظ / vo'āz/: [عربی] جمعِ ☜ **واعِظ**

وعد و وعید / va'd-o-va'îd ، ـها/: [عربی]/*اسم.* کار و ڕەوتی دڵخۆش‌کردن و ترساندن (تێبینی: ئەوڕۆکە هەر بەمانای دڵخۆش‌کردنی پەیتا-پەیتایە): **وعده وعید؛ وعده و وعید**

وعده / va'de ، ـها/: [از عربی]/*اسم.* ١. /مَواعید/ بڕیار؛ بەڵێن؛ گفت؛ پەیمان؛ وادە؛ وایە؛ کار یا ڕەوتی ڕاگەیاندنی کردنی کارێک لە داهاتوودا ‹وعده داده بود اسم او را در مدرسه بنویسد: بڕیاری دابوو ناوی لە قوتابخانەدا بنووسێ› ٢. ژەم؛ ژەمە؛ ژوم؛ ژەمەن؛ جەمەنان؛ جەم؛ هەلی نان خواردن ‹روزی دو وعده غذا می‌خورم: ڕۆژێک دوو ژەم نان دەخۆم› ٣. /*گفتاری*/ دەنگ؛ بانگێشتن؛ بانگهێشتن ‹از ما برای فردا ناهار وعده گرفت: ئێمەی بۆ سبەی نیوەڕۆ دەنگ کرد› ٤. /*گفتاری*/ بڕیار؛ ژوان؛ بەڵێن؛ گفت؛ وادەی چاو پێکەوتن ‹آن روز سر وعده حاضر نشد: ئەو ڕۆژە نەهاتە سەر بڕیارەکەی›.

▣ **وعده‌ی سر خرمن:** /*کنایی*/ حەواڵەی سەر چاڵەبەفر؛ وادەی سەر خەرمان؛ وادەی بەتاڵ؛ بەڵێنێ کە جێبەجێ ناکرێ.

▣ **وعده دادن:** وادە دان؛ بەڵێن دان؛ قەوڵ دان؛ ڕاگەیاندنی بەڕێوە چوونی کارێک لە داهاتوودا.

وعده گرفتن: دەنگ‌کردن؛ بانگهێشتن کردن؛ بانگێشتن‌کردن؛ داوەت‌کردن.
به وعده وفا کردن: پەیمان بەڕێوە بردن؛ بەڵێن بەجێ‌هێنان؛ گفت/ قەوڵ بردنە ڕێوە؛ ئەنجامدانی کارێکی بەڵێن پێدراو.
وعده خلافی / va'dexalāfî/: [از عربی/ عربی] *اسم. [گفتاری]* پەیمان‌شکێنی؛ کاری لە سەر بڕیار نەمان؛ پەیمان شکاندن.
وعده‌دار / va'dedār/: [از عربی/ فارسی] *صفت.* ماوەدار؛ وادەدار ‹چک وعده‌دار: چەکی ماوەدار›.
وعده‌گاه / va'degāh، ـها/: [از عربی/ فارسی] *اسم.* جێژوان؛ ژوانگه.
وعده وعید / va'deva'îd/: [از عربی/ عربی] ☜ **وعد و وعید**
وعده و وعید / va'de-o-va'îd/: [از عربی/ عربی] ☜ **وعد و وعید**
وعظ / va'z، ـها/: [عربی] *اسم.* ئامۆژیاری؛ ئامۆژگاری؛ وتاردانێکی نەستەق و پڕ لە ئامۆژیاری دینی.
وغ‌وغ / vaqvaq/: *صوت.* قرەقڕ؛ قیرەقیڕ؛ قۆڕەقۆڕ؛ دەنگی لەسەریەکی بۆق.
وفا / vafā/: [عربی] *اسم.* ئەمەگ؛ وەفا؛ بەینەت؛ شۆن؛ سفەت؛ خۆڕاگری لە سەر ئیمان، دۆستی یان بەڵێن ‹خیلی باوفا بود، هرگز پدر و مادرش را فراموش نکرد: زۆر بە ئەمەگ بوو، قەت دایک و باوکی لەبیر نەکرد›.
◘ وفا داشتن: بە ئەمەگ بوون؛ ئەمەگدار بوون.
وفا کردن: ۱. بەجێ هێنان؛ بردنە سەر؛ بەڕێوە بردن ‹به عهد خود وفا کردن: بەڵێنی خۆ بردنە سەر› ۲. گەیاندن؛ هێنان؛ بڕ کردن ‹عمرش وفا نکرد تا داماد شدن پسرش را ببیند: عومری نەیگەیاند کوڕەکەی بە زاوایی ببینێ›.
وفات / vafāt/: [عربی] *اسم.* کۆچی دوایی؛ دواکۆچ؛ مردن؛ تێدا چوون؛ مەرگ ‹دوم اسفند، سالگرد وفات استاد هژار: دووهەمی ڕەشەمە، ساڵەهاتی کۆچی دوایی مامۆستا هەژار›.
◘ وفات کردن/ یافتن: کۆچی دوایی‌کردن؛ (دوا) ماڵاوایی‌کردن؛ دنیای ڕوون بەجێ هێشتن؛ مردن ‹حافظ در سال ۷۹۲ هجری وفات یافت: حافز لە ساڵی ۷۹۲ی کۆچیدا، کۆچی دوایی کرد›.
وفادار / vafādār، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ئەمەگدار؛ وەفادار؛ ئەمەگناس؛ بەینەتدار؛ ڕاوەستاو لە سەر بەڵێن و دۆستایەتی ‹دوست وفادار یک گنج است: دۆسی ئەمەگناس گەنجینەیە›.
وفاداری / vafādārî، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم.* ئەمەگناسی؛ ئەمەگداری؛ وەفاداری؛ ڕاوەستاوی لە سەر بەڵێن، دۆستی، قسە و بڕوای خۆ.
وفاق / vefāq/: [عربی] *اسم.* هاوڕێیی؛ یەکگرتوویی؛ هاویاری؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی؛ پێکهاتن؛ ڕێک‌کەوتن؛ یەک‌گرتن ‹وفاق ملی: هاوڕێیی نەتەوەیی›.
وفق / vefq/: [عربی] *اسم. [ادبی]* تەبایی؛ سازش؛ سازشت.
◘ بر وفق مراد: بە کەیفی دڵ؛ بەرانبەر بە ویست؛ خۆزگەی دڵ ‹کارها بر وفق مراد پیش رفت: کارەکان بە کەیفی دڵ بەڕێوە چوون›.
◘ وفق دادن: ڕێکخستن؛ پێکهێنان؛ ڕاهێنان؛ ساز دان؛ ڕێک‌کەردەی؛ هەڤگەهین؛ هاوڕێ کردن ‹خودش را با مردم وفق می‌داد: خۆی دەگەڵ خەڵکدا ڕێک‌دەخست›.
وفقی / vefqî/: [عربی] *صفت.* تەبا؛ پێکهاتوو؛ سازگار ‹مربع وفقی: چوارگۆشەی سازگار›.
وفور / vufûr, vofûr/: [عربی] *اسم.* زۆری؛ فرەیی؛ فراوانی؛ زۆر و زەبەندی؛ مشەممەری.
وفیات / vafayāt/: [عربی] *اسم. [ادبی]* ڕۆیشتووان؛ کۆچ‌کردووان؛ مردووان.
وقاحت / veqāhat, vaqāhat/: [عربی] *اسم.* بێ‌شەرمی؛ بێ‌حەیایی؛ بێ‌ئابڕوویی؛ ڕووداری؛ ڕووداماڵاوی؛ سورتکی ‹وقاحت می‌خواهد که آدم به پدرش بگوید تو نمی‌فهمی، حرف نزن!: بێ‌شەرمی

دەوێ کەسێ بە بابی خۆی بڵێ تۆ نافامی، قسە مەکە!›.

وقاد / vaqqād/: [عربی] *صفت.[ادبی]* وریا؛ وشیار؛ شیار؛ وردبین؛ زیت و زیرەک.

وقار / vaqār, veqār/: [عربی]/سم. مەندی؛ سەنگینی؛ لەسەرخۆیی؛ گونجاوی لە ئاکار و قسەدا: *الف)* لەسەرخۆیی لە قسە و کردەوەدا *ب)* خۆپاریزی لە توندی و شلی.

وقایع / vaqāye'/: [عربی] جمعِ ☜ **واقعه**

وقایع‌نگاری / vaqāye'negārî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. رووداونووسی؛ کار و ڕەوتی نووسینی گوزارشی ڕووداوان. هەروەها: **وقایع‌نگار**

وقت / vaqt ، ـها/: [عربی]/سم. کات؛ وەخت؛ کات و سات: ۱. هەل؛ زەمان ‹وقت طلاست: کات زێڕە› ۲. /اوقات/ دەم؛ هەل؛ تان؛ دان؛ ئان؛ عان؛ حان؛ چاخ؛ زەمان؛ گام؛ گامە؛ گۆم؛ گاف؛ گاو؛ گڕ؛ کێلی؛ بەنگ ‹وقت بازی؛ وقت رفتن: کاتی کایە؛ هەلی ڕۆیشتن› ۳. زەمانێک کە بە پێی کاتژمێر بۆ هەر شوێنێک دیاریکراوە ‹ساعت چهار به وقت اربیل: کاتژمێری چوار بە کاتی هەولێر› ٤. هەل؛ تان؛ دان؛ ئان؛ حان؛ کێلی؛ بەنگ؛ ماوەیەک کە بۆ کارێک تەرخان‌کراوە ‹فقط سه دقیقه وقت داری: تەنیا سێ خولەک وەختت هەیە›.

▣ وقت آزاد: کاتی بەتاڵ؛ ئەو کاتەی مرۆڤ لە کار و ئەرک دەبێتەوە: **وقت فراغت**

وقت اداری: کاتی مەزرینگەیی؛ وەخت ئیداری؛ ئەو بەشە لە ڕۆژ کە لە مەزرینگە کار دەکرێ.

وقت شرعی: کاتی شەرعی؛ کاتی دیاریکراو بۆ بەڕێوە بردنی عیبادەت.

وقت فراغت ☜ **وقت آزاد**

وقت گل نی: گوڵێ بێتەو لە کانی؛ شەمە برێو مانگەنە؛ هیچ کات ‹گفتم کی بر می‌گردی؟ گفت وقت گل نی!: وتم کەی دەگەڕێتەوە؟ وتی گوڵێ بێتەو لە کانی!›.

وقت ملاقات: کاتی/ چاو پێکەوتن/ دیتن/ دیمانە ‹امروز از وزیر وقت ملاقات گرفتم: ئەوڕۆ لە وەزیر کاتی چاوپێکەوتنم وەرگرت›.

اول وقت: سەر لە بەیانی؛ سوح زوو؛ سەرەتای دەسپێکردنی کاری ڕۆژانە.

این وقت روز: ۱. ئاوا دێر؛ کاتێک لە ڕۆژ ڕۆیشتوو ۲. ناوەخت؛ نەک لە کاتی خۆیدا.

این وقت شب: ۱. بەو نیوەشەوەدا؛ ئابەم شەوا ۲. ناوەخت؛ نەک لە کاتی خۆیدا.

سر وقت ☜ **سر**[3]

▣ وقت بردن: خایاندن؛ کات بردن؛ کودان؛ کوداندن؛ پێچوون؛ وەخت بردن ‹این کار یک ماه وقت می‌برد: ئەم کارە مانگێک دەخایەنێ›.

وقت خواستن: کات/ وەخت ویستن؛ وەخت داوا کردن؛ وەخت گەرەک بوون: ۱. داوای کات کردن بۆ چاو پێکەوتن ‹از رییس وقت خواستم بروم پیشش: لە سەرۆک وەختێکم داوا کرد بچمە لای› ۲. ماوە ویستن؛ دەرفەت خواستن ‹چند روزی وقت خواستم تا درباره‌اش فکر کنم: چەن ڕۆژێک ماوەم ویست تا بیری لێ بکەمەوە›.

وقت دادن: کات دان؛ وەخت دان: ۱. بەرایی دان بۆ دیمانەیەک لە سەر کاتی دیاریکراودا ‹فردا ساعت ۸ وقت ملاقات داده: بۆ سبەی ساعەتی ۸ وەختی داوە› ۲. ماوە دان؛ دەرفەت دان؛ مووڵەت دان.

وقت داشتن: وەخت بوون؛ دەرفەت هەبوون ‹وقت داری برویم تئاتر؟: وەختت هەیە بڕۆینە تیئاتر›.

وقت سرخاراندن نداشتن/ نیافتن: یەکجار سەرقاڵ بوون.

وقت کردن: کات هەبوون؛ دەرفەت دۆزینەوە ‹اگر وقت کردی بیا برویم تئاتر: ئەگەر کاتت هەبوو با بڕۆین بۆ تیئاتر›.

وقت کسی را گرفتن: کات/ وەختی کەسێک

گرتن؛ بوونە هۆی لە کار بوونی کەسێک ‹آمد و دو ساعت وقت همه را گرفت: هات و دوو سەعات کاتی هەمووی گرت›.
وقت گذاشتن: کات دانان؛ وەخت دانیان ‹دو روز وقت گذاشتم و تمامش را خواندم: دوو ڕۆژ وەختم دانا و هەموویم خوێندەوە›.
وقت گذراندن: خۆ خلافاندن؛ کات دانە سەر ‹دو ساعت در خیابان وقت گذراندم تا شب شد: دوو سەعات لە شەقامدا خوەم خلافاند تا بوو بە شەو›.
وقت گذشتن: کات تێپەڕ بوون؛ کات بە سەر چوون؛ دەم نەمان: ۱. تێپەڕ بوونی ماوەیەکی دیاریکراو ‹وقت چە زود می‌گذرد!: چەندە خێرا کات تێپەڕ دەبێ!› ۲. وەخت/ کات لادان؛ دێر بوون؛ نەمان و تێپەڕ بوونی کات و دەرفەتێکی لەبار بۆ ئەنجامدانی کارێک ‹وقت خواب دیگر گذشت، باید بروم سر کار: لە وەختی خەو لای دا، دەبێ بڕۆمە سەر کار›.
وقت گرفتن: وەخت‌گرتن؛ کات‌گرتن: ۱. لە کەسێک بەرایی گرتن بۆ دیمانە لە کاتێکی دیاریکراودا ‹برای سارا از دکتر وقت گرفتم: بۆ سارا لە دوکتور وەختم گرت› ۲. ئەندازە گرتنی کاتی پێویست بۆ کار یان ڕەوتێک ‹وقت بگیر ببینم چقدر طول می‌کشد: کات بگرە بزانم چەندی دەخایێنێ› ۳. کات/ وەخت بردن؛ خایاندن؛ بەشێکی دیاریکراو لە کات داگرتن ‹این کار دە روز وقت گرفت: ئەم کارە دەڕۆژ کاتی گرت›.
وقت‌شناس / vaqtšenās/: [عربی/ فارسی] *صفت*. وەخت‌ناس؛ کات‌ناس؛ وادەدرووس؛ بە خوو و خدەی ئەنجامدانی کار لە سەروەختی دیاریکراودا.
وقت‌شناسی / vaqtšenāsî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم*. وەخت‌ناسی؛ کاتناسی؛ وادەدرووسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی وەخت‌ناس بوون.
وقت‌کش / vaqtkoš/: [عربی/ فارسی] *صفت*. وەخت‌کوژ؛ کات‌کوژ؛ زۆرخایەن و بێ‌کەلک.

وقت‌کشی / vaqtkošî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم*. وەخت‌کوژی؛ کار و ڕەوتی کات بە فیڕۆ دان.
وقت‌گذرانی / vaqtgozarānî ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم*. کار و ڕەوتی خۆ خلافاندن؛ کات بە سەردان؛ وەخت گوزەراندن؛ پڕکردنەوەی کات بە شتی هیچ‌وپووچ و لە بەر بێکاری.
وقتگیر / vaqtgîr/: [عربی/ فارسی] *صفت*. کاتبەر؛ درێژخایەن؛ وەختگیر؛ بە پێویست بۆ تێپەڕانی کاتێکی زۆر ‹این کار خیلی وقتگیر است: ئەم کارە زۆر کاتبەرە›.
وقت‌نگهدار / vaqtnegahdār ، ـها/: [عربی/ فارسی] *اسم*. کات‌ڕاگر؛ ئەو کەسە کاتی بەسەرچوو لە یاریەکدا ئەندازە دەگرێ.
وقت و بی‌وقت / vaqt-o-bîvaqt/: [عربی/ فارسی/ عربی] *قید*. وەخت و ناوەخت؛ گا و بێ‌گا؛ گوڕای‌گوڕ؛ بەشێوەی پەیتاپەیتا و لە کاتی نالەباردا ‹صاحب‌خانە وقت و بی‌وقت می‌آمد و پول اجارەاش را می‌خواست: ساحێب‌ماڵ وەخت و ناوەخت دەهات و داوای کرێماڵەکەی دەکرد›.
وقتی / vaqtî/: [عربی] *قید*. کاتێک؛ کاتێ؛ لە کاتێکدا؛ وەختێک؛ لە وەختێکدا؛ وەختێو؛ وەختیە: ۱. لەو کاتەدا؛ لەو دەمەدا؛ ئەو کاتە؛ ئەو دەم؛ ئەو کات ‹وقتی تو آمدی، شام می‌خوردیم: کاتێک تۆ هاتی، شێومان دەخوارد› ۲. وەختارێ؛ وەختارێو؛ هەر کات؛ هەر دەم ‹وقتی تو نمی‌خواهی کاری بکنی صد تا بهانە می‌تراشی: کاتێ نەتەوێ کارێک بکەی سەد بیانوو دێنیتەوە›.
وق‌زده / vaqzade/: *صفت*. *[گفتاری]* زاق؛ دەرپەڕیو؛ بۆق؛ ماق؛ زەق؛ بەرپڕا؛ داپچڕاو ‹چشم وق‌زده: چاوی دەرپەڕیو›.
وقس‌علیهذا / vaqes'alāhāzā/: [عربی] *قید*. ۱. هەروەها؛ هەرئاوەها؛ وە هەروەها؛ هەروەسا؛ هەرپاسە ۲. وا لێکیدەوە.
وقع / vaq'/: [عربی] *اسم*. *[ادبی]* بایەخ؛ گەم؛ گرینگیەتی؛ گرینگی؛ بڕ؛ ئەرزش؛ وەح.

▣ وقع نهادن: بایەخ دان/ دانان؛ گرینگی پێدان.

وقف / vaqf ، ـها/: [عربی]/سم. وەقف: ١. بڕیارێ کە دان و ستان و دەستێوەردانی ماڵ یا ملکێ قەدەغە دەکا و داهاتیشی تەنیا بۆ کار یان شوێنێکی تایبەت دەبێ ٢. /اوقاف/ ملک یان ماڵ و داراییەک کە بڕیاری وای لە سەر دراوە.

▣ **وقف خاص**: وەقفی تایبەتی؛ وەقفێ کە داهاتی بۆ کەسانێکی تر تەرخان کراوە.

وقف عام: وەقفی گشتی/ هەمووانی؛ وەقفێ کە بۆ کەلکی هەمووانە.

وقف‌نامه / vaqfnāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]/سم. وەقف‌نامە؛ نووسراوەیێ کە بڕیار لە سەر وەقف بوونی شتێک دەدا.

وقفه / vaqfe ، ـها/: [عربی]/سم. گت؛ لەنگە؛ لەنگی: ١. ئاشۆ؛ مەودایەک لە ڕەوتی کارێکدا ‹به علت از کار افتادن ماشین، یک هفته در کارمان وقفه افتاد: بە هۆی لەکارکەوتنی ماشینەکە، حەوتەیەک کارەکەمان تووشی گت بوو› ٢. کار یا ڕەوتی وەستان؛ وێسان؛ ڕاوەستان؛ وێسیان ‹کار ساختمان دچار وقفه شده است: کاری خانووبەرەکە ڕاوەستاوە›.

وقفی / vaqfî ، ـها/: [عربی] صفت. وەقفی؛ وەقفبوو ‹خانه‌ی وقفی: ماڵی وەقفی›.

وقوع / vuqû', voqû'/: [عربی]/سم. ڕووداوی؛ قۆماوی؛ قەوماوی.

▣ وقوع یافتن: ڕوودان؛ پێش هاتن؛ قەومیان؛ قۆمیان؛ قۆمیەی؛ قۆمیای ‹در آن خانه قتلی وقوع یافته بود: لەو ماڵە قەتلێ ڕوویدابوو›: **به وقوع پیوستن**

به وقوع پیوستن ☜ **وقوع یافتن**

وقوف / vuqûf, voqûf/: [عربی]/سم. ئاگایی؛ شارەزایی؛ بەخەبەری.

▣ وقوف داشتن: ئاگادار بوون؛ خەبەر لێ بوون؛ شارەزا بوون؛ بەخەبەر بوون؛ هاگەدار بیەی ‹او به همه‌ی امور اداره وقوف داشت: ئەو لە هەموو کار و باری مەرزینگە ئاگادار بوو›.

وقوف یافتن: شارەزا بوون؛ ئاگادار بوون؛ بەخەبەر بوون ‹از اول کوشید به همه‌ی امور وقوف یابد: لە سەرەتاوە هەوڵی دا لە هەموو کار و بارێک شارەزا بێ›.

وقیح / vaqîh/: [عربی] صفت. بێ‌شەرم؛ بێ‌ئاوڕوو؛ بێ‌ئابڕوو؛ بێ‌حەیا؛ کولەش؛ کەلپزا؛ کەلپزە؛ ڕووداماڵیاگ؛ سورتک؛ چەتاوەڕوو؛ چەرداوەڕوو؛ چەقاوەسوو.

وقیحانه[1] / vaqîhāne/: [عربی/ فارسی] صفت. بێ‌شەرمانە؛ ڕوودارانە؛ بێ‌ئابڕوویانە؛ بێ‌حەیایانە؛ بێوەری لە شەرم و شوورەیی زانین ‹رفتار وقیحانه: ئاکاری بێ‌شەرمانە›.

وقیحانه[2]: قید. بێ‌شەرمانە؛ بێ‌حەیایانە؛ بەبێ شەرمیەوە؛ بەبێ حەیاییەوە؛ بەبێ شەرم و شوورەیی زانین ‹وقیحانه خندید و گفت شوخی کردم: بێ‌شەرمانە پێکەنی و گوتی گاڵتەم کرد›.

وکالت / vekālat ، ـها/: [عربی]/سم. ١. بریکاری؛ پارێزەری؛ کار یان پیشەی بریکار ‹وکالت متهم را پذیرفت: بریکاری بەرتاوانەکەی وە ئەستۆ گرت› ٢. نوێنەری؛ نوێنەرایەتی ‹به وکالت مجلس انتخاب شد: بە نوێنەرایەتی پەرلەمان هەڵبژێردرا›.

▣ وکالت دادن: نمینانـدن؛ کردنە بریکار؛ وەکاڵەت دان؛ بە ناوی بریکار کەسێک دەس‌نیشان کردن ‹به برادرم وکالت دادم خانه را بفروشد: براکەمم نمیاند خانووەکە بفرۆشێ›.

وکالت کردن: بریکاری‌کردن؛ وەکاڵەت‌کردن؛ بەڕێوەبردنی کار و ئەرکی بریکاری ‹سه سال است در بیجار وکالت می‌کند: سێ ساڵە لە بیجاڕدا بریکاری دەکا›.

وکالتا / vekālatan/: [عربی] قید. بە بریکاری؛ وەک بریکار؛ بە ناوی بریکار. بەرانبەر: **اصالتاً** ‹وکالتا از طرف شرکت اقامه‌ی دعوا کرد: بە بریکاری لە لایەن شیرکەتەوە دادخوازی کرد›.

وکالت‌نامه / vekālatnāme ، ـها/: [عربی/ فارسی]

/اسم. بریکاری‌نامە؛ وەکالەت‌نامە؛ نووسراوەیەک کە بە پێی ئەوە کەسێک، کەسێکی‌تر وەک بریکاری خۆی دەناسێنێ.

وکالت‌نامه‌ای / vekālatnāme'î/: [عربی/ فارسی] قید. وەکالەت‌نامەیی؛ بە وکالەتنامە؛ لە ڕێگەی بریکارینامەوە ‹تلفن را وکالت‌نامه‌ای واگذار کرد: تەلەفوونەکەی وەکالەت‌نامەیی دا›.

وکالتی / vekālatî/: [عربی] صفت. بریکاری؛ بریکارانە؛ وەکالەتی؛ سەر بە بریکار ‹امور وکالتی: کار و باری بریکاری›.

وکلا / vokalā/: [عربی] جمعِ ☜ **وکیل**

وکیل / vakîl ، ـها؛ ـان؛ وُکلا/: [عربی]/اسم. بریکار: ۱. وەکیل؛ دەمڕاس؛ کەسێ کە لە لایەن کەسێکی‌ترەوە بۆ ئەنجامدانی کارێک ڕادەسپێردرێ ‹آزاد را وکیل خودم کردم تا خانەی سردشت را بفروشد: ئازادم کردە بریکاری خۆم، ماڵەکەی سەردەشت بفرۆشێ› ۲. نەوەنگە؛ بەندەر؛ نوێنەر؛ نیوەر؛ نۆنەر ‹وکیل اول ایلام بود: نوێنەری یەکەمی ئیلام بوو› ۳. ناڤبێژ؛ پارێزەر؛ مافپارێز ‹وکیل متهم، پرونده را نخوانده بود!: بریکاری بەرتاوانەکە، پەروەندەکەی نەخوێندبۆوە!›.

▣ **وکیل تسخیری:** ناڤبێژی سەپاو؛ بریکاری دیاریکراو؛ بریکارێ کە دادگا بۆ لە سەر کردنەوەی بەرتاوان، هەڵدەبژێرێ.

وکیل دادگستری: بریکاری داد؛ ئاوقات؛ ئاوقاتی؛ مافزانێک کە خەلک بۆ دادخوازی ڕێنوێنی دەکا و پارە وەردەگرێ.

وکیل مجلس: نوێنەری پەرلەمان؛ نوێنەری ئەنجوومەن.

وکیل مدافع: بریکار؛ پارێزەر؛ ناڤبێژ؛ نافبێژە؛ قانوونزانێک کە لە دادگا لە سەر کردنەوە و پاراستنی مافی بەرتاوانی گرتۆتە ئەستۆ.

وگرنه / vagarna/: قید. دەنا؛ ئەنا؛ ئەگینا؛ ئەگەنا؛ ئەگەرنە؛ ئەگەرنا؛ ناکۆ؛ ئنا؛ وەرنا؛ وەرنە؛ یانە؛ وەئیلا؛ وەگەرنە؛ ئەگەر وا نەبێ ‹باید کار تمام شود وگرنه من نمی‌آیم: دەبێ کارەکە دوایی بێت دەنا من نایەم›.

ول / vel/: صفت. وێڵ؛ ڤێل؛ وەل: ۱. [گفتاری] وەر؛ ڕەها؛ بەرەڵا ‹ول کردن: وێل کردن› ۲. فێڕۆ؛ بێ‌ئامانج؛ لەخۆڕایی؛ بێخۆ ‹ول گشتن: وێل گەڕیان›.

▣ **ول چرخیدن:** وێڵ گەڕان/ گەڕیان؛ وێڵ-وێڵ خولانەوە؛ وێڵ- وێڵ گەڕان/ گێڵەی؛ لەخۆڕا سووڕ خواردن؛ بێخۆ یان بێ‌ئامانج هاتوچۆ کردن ‹برای چه ول می‌چرخی؟: بۆچی وێل دەگەڕی؟›.

ول دادن: بەردان؛ وێڵ‌کردن؛ وەردەی ‹تناب را ول داد به پایین: تەنافەکەی بەردا بۆ خوارەوە›.

ول کردن: بەردان؛ ئازادکردن؛ وێل‌کردن؛ وەردای؛ وێل‌کەردەی؛ ڤێل‌کرن؛ بەرەڵڵا کردن ‹گنجشکی را کە گرفتە بود ول کرد: ئەو چۆلەکە گرتبووی بەرەڵلای کرد›.

ول گشتن: وێل‌گەڕیان؛ لە خۆڕا سووڕ خواردن؛ بێخۆ خول خواردنەوە ‹توی خیابان ول می‌گشتم: لە نێو شەقامدا وێڵ دەگەڕام›.

ول گفتن: گەوجانە ڕستن؛ قسەی مفت/ بێخۆ/ گەوجانە/ قۆڕ کردن؛ مفت‌بێژی‌کردن ‹از ول گفتن و حرف بیخود زدن خوشش می‌آید: بە گەوجانە ڕستن و قسەی قۆڕ کردن کەیفی سازە›.

ول معطل بودن: لە هیچ مەحتەل بوون؛ بێخۆ بە تەما بوون؛ لە خۆڕا ماتڵ بوون ‹فهمیدم در آن شرکت ول معطلم، راهم را کشیدم و آمدم بیرون: زانیم لەو شیرکەتەدا لە هیچ مەحتەلم، ڕێی دەرەوەم گرتە بەر و هاتم›.

ول / vol/: [؟] ☜ **اُرس**

ولا / valā/: [عربی]/اسم. [ادبی] دۆسی؛ دۆستی؛ دۆستایەتی؛ دۆسایەتی؛ هەڤالی؛ هەوالی.

ولادت / velādat/: [عربی]/اسم. وەلدین؛ لە دایک بوون؛ پەیدا بیەی؛ چاو هەڵهێنان:

١. ڕەوتی هاتنە دنیا ‹در سال ٥٣٩ هجری در سُهرورد ولادت یافت: لە ساڵی ٥٣٩ی کۆچی لە سوورەبەرد لە دایک بوو› ٢. ـها/[مجازی] ڕۆژی لە دایک بوون ‹ولادت فرزندت را تبریک می‌گویم: لە دایک بوونی منداڵەکەت لێ پیرۆز بێ›.

ولایات / velāyāt/: [عربی] جمعِ ☜ **ولایَت**

ولایت / velāyat/: [عربی]/اسم. ١. ـها؛ ولایات/ [قدیمی] ولات؛ وەلات؛ وەڵات ‹ولایت کردستان: ولاتی کوردستان› ٢. [گفتاری] شار یان گوندی بێجگە لە پاتەخت ٣. لادێ؛ دێ؛ ئاوایی ٤. سەرپەرشتی؛ خوێداری.

ولایتی / velāyatî/: [عربی] صفت. لادێیی؛ لادەگایی؛ دێهاتی؛ پێوەندیدار یان سەر بە دێهاتەوە ‹لهجەی ولایتی: زاراوەی لادێیی›.

ولت / volt/: [فرانسوی]/اسم. وڵت؛ یەکەی پێوانی ڕەوتی کارەبایی.

ولتاژ / voltāj/: [فرانسوی]/اسم. وڵتاژ؛ ڕادەی هێزی بزوێنەری کارەبایی بە گوێرەی وڵت.

ولت آمپر / voltāmper/: [فرانسوی]/اسم. وڵتئامپێر؛ یەکەی پێوانی هێزی کارەبا کە دەکاتە یەک وڵت لە یەک ئامپردا.

ولتامتر / voltāmetr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. وڵتامیتر؛ کەرستەی پێوانی ڕادەی کارەبای تێپەڕیو لە سیمێک.

ولت سنج / voltsanc/: [فرانسوی/ فارسی] ☜ **ولتمتر**

ولتمتر / voltmetr ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. وڵتمیتر؛ کەرەسەیەک بۆ پێوانی جیاوازی پوتانسیەل لە خاڵی جۆراوجۆری خولگەیەکدا بە گوێرەی وڵت: **ولت‌سنج**

ولخرج / velxarc ، ـها/: [فارسی/ عربی] صفت. هەڵەخەرج؛ ئەبلەخەرج؛ دەسبڵاو؛ دەستبڵاو؛ دەسبا؛ دەسباد؛ دەسشاش؛ دەستشاش؛ قەڵلاش؛ دەست بە قرپ؛ گەنەخەرج؛ خاوەن خوو و خدە یان ئۆگرەتی بە خەرج کردنی بەبێ هۆ ‹آدم ولخرج مثل تو کی می‌تواند پس‌انداز کند؟: کەسی هەڵەخەرجی وەکوو تۆ، کەی دەتوانێ پاشەکەوتێ خا؟›.

ولخرجی / velxarcî ، ـها/: [فارسی/ عربی]/اسم. هەڵەخەرجی؛ چەنگ‌لفە؛ دەسبڵاوی؛ باش و بۆشی؛ کاری ماڵ بە خۆڕایی خەرج کردن ‹تو به خریدن لباس و وسیله‌ی کار می‌گویی ولخرجی؟: تۆ سەندنی جل‌وبەرگ و کەرستەی کار، ناو دەنێی هەڵەخەرجی؟›.

ولرم / velarm/: صفت. شیتین؛ شیرتین؛ شیلەتین؛ شیرەوتین؛ شلەتین؛ شەلۆ؛ شیلوو؛ شلوێ؛ مڵەما؛ نیوەگەرم؛ نیمەگەرم؛ شیرەگەرم؛ شیلە و گەرم؛ تراوی نە سارد و نە داخ ‹آب ولرم: ئاوی شیرتین›.

ولش / velš/: [انگلیسی]/اسم. ویلش: ١. ـها/ خەڵکی ناوچەی ویلز (لە بریتانیا) یان لەو ڕەتەوە ٢. لە زمانەکانی سێلتی، زمانی خەڵکی ویلز.

ولع / vala'/: [عربی]/اسم. [ادبی] چلێسی؛ چڵ؛ چنۆکی؛ واز و حەزی پەتبڕاو بۆ کردنی کارێک.

ولفرام / volf(e)rām/: [انگلیسی] ☜ **تَنگستَن**

ولفرامیت / volf(e)rāmît/: [انگلیسی]/اسم. ڤولفرامیت؛ کانزای تەنگستەن.

ولکانیت / volkānît/: [فرانسوی]/اسم. [شیمی] ڤولکانیت؛ لاستیکی سەختی بەرهەمهاتوو لە تین دانی کائۆچۆ دەگەڵ گۆگرد.

ول کن / velkon/: صفت. [گفتاری] دەس‌هەڵگر؛ دەسهەڵگیر؛ دەسەڵگر؛ دەستبەردار؛ دەسبەردار؛ وازهێنەر؛ لەبار بۆ دەسبەردان لە بڕیار، کار یا ئاکارێکی خۆ ‹ول کن دعوا نبود: دەس‌هەڵگری شەڕەکە نەبوو›.

◘ **ول کن نبودن**: دەسهەڵگر نەبوون؛ دەس‌هەڵگیر نەبوون؛ دەسبەردار نەبوون؛ شێلگیر بوون.

ولگرد / velgard ، ـها؛ ـان/: صفت. گەڕاڵ؛ لووگی؛

بێکاره؛ بەرەلا؛ بەرهەلدا؛ هەلەگەڕ؛ کوڵانی؛ خوێڕی؛ بەتاڵ‌پا؛ خوتوخوێڕی؛ گەڕیانۆخ؛ قەلاش؛ دەرگێل؛ فستووقی؛ بەبێ شوێن و کاری بەرچاو ‹جوانان ولگرد روزبه‌روز بیشتر می‌شوند: لاوانی گەڕاڵ ڕۆژ لە دووی ڕۆژ زۆرتر دەبنەوە›.

ولگردی / velgardî ، ـها/:اسم. گەڕالی؛ بەرەلایی؛ بەتاڵ‌پایی؛ خوێڕیگەری؛ خوێڕیەتی؛ هەلەگەڕی؛ دەرگێلی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی بێکار و بێ‌ڕێ و شوێن بوون ۲. کاری خولانەوەی بێخۆ و بێ ئامانج.

ولنگار / velengār ، ـها؛ ـان/: صفت. ۱. بێ‌هەوسار؛ بێ‌هەفسار؛ سەربزێو ۲. کەمتەرخەم؛ بێ‌خەیال. هەروەها: **ولنگاری**

ولنگ و واز / veleng-o-vāz/: صفت.[گفتاری] ۱. بەرەلا؛ وێل؛ بێ‌بار؛ پرتۆک؛ گەوەند؛ گەللا؛ بێ لە بەرچاو گرتنی دابونەریتی کۆمەڵگا ۲. وراق؛ پان‌وپۆڕ؛ گەورەی بێ‌بایەخ ۳. بەرز (هەنگاو).

ولنگیدن / velangîdan/: مصدر. لازم.[گفتاری] // **ولنگیدی**: خوێندت؛ **می‌ولنگی**: دەخوێنی؛- // خوێندن؛ هەڵسکانن؛ پاشەملەگوتن؛ پاشملە وتن؛ پاشملە لێ‌دوان؛ پشتە سەر قسەکردن؛ پشتەمل قسەکردن؛ لە نەبوونی کەسێکدا، خراپە وتنی ‹می‌نشیند و پشت سرمان می‌ولنگند که بله او آدم بشو نیست: دادەنیشن و لە پشتەسەرمانەوە دەخوێنن کە فلانی نابێ بە بنیادەم›.

ولو / valow, valo:/ [عربی] قید. ئەگەریش؛ ئەگەریچ؛ ئەگەرچی؛ تەنانەت؛ گەرچی؛ ئەگەرچی ‹پولم را ولو به زور، از او خواهم گرفت: پوولەکەم ئەگەریش بە زۆر بێ لێی دەستێنم›.

ولو / velo, velow, velo:/: صفت.[گفتاری] ۱. پان؛ تخێل؛ ڕەهێل ‹ولو شد روی زمین: پان بۆوە بە سەر زەویدا› ۲. پرژ و بلاو؛ پەرژ؛ پرش‌وبلاو؛ پرش؛ وەلا؛ بلاو؛ پژگ و بلاو؛ هاویر ‹پول‌هایش را روی میز ولو کرد: پوولەکانی پرش‌وبلاو کردە سەر مێزەکەدا›.

▣ **ولو شدن**: ڕەهێل بوون؛ تخێل بوون؛ تەخت بە زەویدا درێژ بوونەوە. هەروەها: **ولو بودن؛ ولو کردن**

ولوله / velvele ، ـها/: [عربی]/اسم. زلە؛ هەرا و هوریا: ۱. لیلیلە؛ قوو؛ گرم و قاڵ؛ هەرا ـ هەرا؛ قالەقال؛ زەنا ـ زەنا؛ دەنگ و هەرای زۆر ‹ببین چه ولوله‌ای است!: چاو چ زلەیەکە!› ۲. بشێوە؛ پاشاگەردانی ‹توی شهر ولوله بود: شار بشێوە بوو›.

▣ **ولوله افتادن**: ۱. زلە هەستان؛ بوونە زلە؛ گرم و قاڵ لێکەوتنەوە ۲. بشێوە قەومان؛ بوون بە ئاژاوە. هەروەها: **ولوله انداختن؛ ولوله کردن**

ولوم / volûm/: [انگلیسی]/اسم. ولۆم؛ پێچی کەم و زۆر کردنی دەنگی دەزگایەکی دەنگدەر.

ولونتاریست / volûntārîst ، ـها/: [فرانسوی] صفت. ولوونتاریست؛ شوێنکەوتوو یان لایەنگری ولوونتاریسم.

ولونتاریستی / volûntārîstî/: [فرانسوی] صفت. ولوونتاریستی؛ پێوەندیدار بە ولوونتاریسمەوە.

ولونتاریسم / volûntārîsm/: [فرانسوی]/اسم. ولوونتاریسم؛ ولوونتاریزم: ۱. بڕوا بەوەی کە هێزی ویستی مرۆ لە بەدیهێنانی هەر خوازەیەکدا دەوری گرینگ و سەرەکی دەگێڕێ ۲. [سیاست] بڕوا بەوەی کە پێشەوا یان پارتێکی سیاسی دەتوانێ بە کار و کردەوەی خۆی بار و دۆخی سیاسی بگۆڕێ ✻ **ارادەگرایی**

ولی / valî ، اولیا/: [عربی]/اسم. ۱. سەرپەرەست؛ سەرپەرشت ۲. وەلی؛ قەدیسی موسڵمانان؛ پیاوی ئاسمانی کە دەگەڵ خودادا دۆستە.

▣ **ولی دم**: [فقه] خاوەن خوێن؛ خوێنەخوا؛ میراتبەری باڵغ و پێگەیشتووی کەسی کوژراو.

ولی / valî:/ [از عربی] حرف. بەلام؛ بەلان؛ وەلێ؛ وەلێکان؛ وەلیکانێ؛ لێ؛ بەلێ‌پا؛ بەس؛ ئەمما؛

بەڵ؛ پیتی هاوێر ‹می‌خواستم بروم، ولی هواپیما نبود: دەمەویست بڕۆم، بەلام فڕۆکە نەبوو›.
ولیعهد / valî'ahd ، ـها/: [عربی]/اسم. وەلیعەهد؛ ئەو کەسەی لە سەرینایەتی پادشادا، بۆ جێگری ئەو ناودێر دەکرێ.
ولیعهدی / valî'ahdî/: [عربی]/اسم. وەلیعەهدی؛ پلە و پایە یان کاری وەلیعەهد.
ولیک / valîk ، ـها/: [؟]/اسم. گۆیژ؛ گوویژ؛ گویژ؛ گیووژ؛ گفیشک، گیڤشک؛ بلچ؛ دارەپنچکێکی دڕکاوی بە گوڵی سپی مەیلەو پەمەیی و بەری خڕیلانەی گۆشتن و سوور و زەردەوە.
ولیکن / valîkan/: [عربی] حرف. بەلام؛ وەلێ؛ وەلێکان؛ وەلێکانێ.
ولیمه / valîme ، ـها/: [عربی]/اسم. مێوانی؛ مێمانی؛ سوور؛ میوانی بە بۆنەیەکی خۆشەوە.
ولی‌نعمت / valîne'mat ، ـها/: [عربی]/اسم. ئەو کەسە هۆشی بە کەسێکەوەیە و ژیانی دابین دەکا.
ون / van ، ـها/:/اسم. داروەن؛ داربەن؛ بناو؛ بناڤ؛ بەناڤ؛ بەناو؛ وناو؛ بناوی؛ بناوەچ؛ بناوچ؛ وناوچ؛ زوانەمەلووچکە؛ زوانەمەلیچک؛ داری کورتەبالای لە تیرەی زەیتوون بە گەلای برگە ـ برگەی پشت لووس و گوڵی سپی و میوەی خێرداروەوە کە لە قەدپاڵ و پاڵداوێنی زاگرۆسدا زۆرە و بنێشتی لێ‌دەگرن.
وند[1] / vand ، ـها/:/اسم. [دستور] بەند؛ وەند؛ وەن؛ یەک یان چەن برگە یان پیت کە بە سەرەتا، ناوەڕاست یان ئاخری وشەوە دەلکێ و مانایەکی نوێی پێ‌دەدا.
ـ وند[2]: پسوند. ـگر؛ ـ بەند ‹پسوند؛ میانوند: پاشگر؛ نێوانگر›.
ونگ / vang/: صوت. [گفتاری] زووڕە؛ زیرە؛ زیق؛ زیقە؛ زریکە؛ قیژە و هاواری بەرزی گیاندارانی بچووک (وەک منداڵی ساوا، پشیلە و تووتکەسەگ).

▣ **ونگ زدن**: زریکاندن؛ زیقاندن؛ زریکنەی؛ زووڕەکردن؛ زریکەزریک‌کردن؛ زیڕاندن؛ زیڕەزیڕکردن.
ونوس / venûs/: [فرانسوی]/اسم. ناهید؛ زوهرە؛ دووهەمین گەڕۆکی خولگەی هەتاوی کە لە ڕووناک‌ترین تەنەکانی ئاسمانە.
ووشو / vošo, vûšo/: [انگلیسی از چینی]/اسم. ویشۆ؛ جۆرێ وەرزشی شەڕانی وڵاتی چینە، وەکوو کاراتە، بە بەرگی تایبەتی خۆیەوە.
وول / vûl/:/اسم. [گفتاری] جم و جوول؛ جمەجم؛ جوولەجووڵ؛ پێچ و تاو؛ پێچ و خول؛ قەمچ و پێچ؛ پێچ و با.
▣ **وول خوردن/ زدن**: پێچ خواردن؛ جم و جووڵ‌کەردەی؛ خۆ بادان؛ جوولەجووڵ‌کردن ‹چقدر وول می‌خوری!: چەندە پێچ دەخوی!›.
وه / vah/: صوت. واخ؛ پەیک؛ ئەک؛ حەک؛ دەک؛ پیەح؛ حا؛ عا؛ بە؛ بەخ؛ وشەیێ کە لە سەیرمان، پەسندکردن یان پێ ناخۆش بووندا دەیلێن.
وهابی / vahābî، ـها؛ ـان؛ ـون/: [عربی] صفت. وەهابی؛ شوێنکەوتووی وەهابیەت.
وهابیت / vahābîyyat/: [عربی]/اسم. وەهابیەت؛ لقێک لە شوێنکەوتووانی تون و تیژی مەزهەبی حەنبەلی کە لە سەدەی ١٢ی کۆچی و لە سەر بیر و ڕای موحەممەد کوڕی عەبدولوەهابەوە سەری هەڵدا، کە قورعان و سونەتی پێغەمبەر بنەڕەتی باوەڕیانە و پەنا بە غەیری خودا بردن بە شەریک بۆ خودا دانان دەزانن.
وهله / vahle/: [عربی]/اسم. ١. جار؛ کەڕەت؛ بار ‹وهله‌ی دومی بود که می‌دیدمش: جاری دووهەم بوو کە دەمبینی› ٢. پلە؛ پلەک؛ قۆناغ؛ قۆناخ ‹در وهله‌ی اوّل باید هوشیار باشی: لە یەکەم پلەدا دەبێ وریا بی›.
وهم / vahm ، ـها؛ اوهام/: [عربی]/اسم. ١. وەژارە؛ گومان؛ خەیاڵ؛ بیر و هزرێ کە دەگەڵ جەهانی

دەرەوەدا پێکنایە ٢. *[گفتاری]* ترس؛ سام؛ تەرسی ٣. خۆف؛ هەڵەتاوی؛ ترسی بێخۆ کە لە گومانەوە سەرچاوە دەگرێ.

◘ وهم برداشتن: خۆف‌کردن؛ ترس داگرتن؛ سام داگرتن؛ تووشی شتێکی بێ‌هۆ یان بە هۆی گومانەوە بوون.

وهنگ / vahang ، ـها/: *اسم.* چاکل؛ چاکلە؛ چەمەرە؛ قەف؛ هیچک؛ هێچک؛ هەچک؛ قولف؛ ولەف؛ ولۆف؛ قلف؛ چەلەم؛ چەلەمە؛ یەچک؛ هەچەل؛ هەجی؛ ئالقەی سەری گوریس کە کاتی بەستنەوەی شتێک ئەو سەرەکەی لێوە دەردەکەن و دەیکێشن سفت دەبێتەوە.

وی / vey/: *ضمیر. [ادبی]* ئەو؛ هەو؛ ڤی؛ ڤێ؛ ئڤی؛ یا؛ یۆ؛ یەی؛ یی؛ هاو؛ وە؛ وی (بۆ نێر)؛ وێ (بۆ مێ)؛ ئاد (بۆ نێر)؛ ئادە (بۆ مێ)؛ جێناوی ئاماژە بۆ سێهەم کەسی تاک.

ویار / viyār/: *اسم.* بێزوو؛ وێزوو؛ بێزی؛ بێزگ؛ بێژی؛ بێژین؛ مەهبیران؛ مەجیرانی؛ مەگیرانی؛ مژن؛ مەورانی؛ مەبرانی؛ تاس؛ کەربا؛ کەرب؛ کەربایەی؛ کەربایی؛ کەروایی؛ کەروا؛ کەڤرا؛ نەوریان؛ مەوریان؛ مەهگران؛ کەوژ؛ نەبیران؛ بێز و وازی ژن لە سەرەتای زگ‌پڕیدا.

◘ ویار کردن: بێزگ/ بێزوو/ مەگیرانی/ کەوژ کردن؛ کەرباندن؛ کەوژین؛ مژن‌کەردەی.

ویارانە / viyārāne ، ـها/: *اسم.* بێزووانە؛ بێزگانە؛ مژنانە؛ ئەو شتەی ژنی ئاوس بێزگی پێوە دەکا: **آرزوانە؛ هوسانە**

ویاردار / viyārdār ، ـها/: *اسم.* بێزگەوان؛ مەگیرانی‌کەر؛ بێزووکەر؛ ژنی ئاوس لە تۆفی بێزووکردندا.

ویتامین / vîtāmîn ، ـها/: [فرانسوی]/ *اسم.* ویتامین؛ هەر کام لە پێکهاتە ئالیەکانی نێو خۆراک یان لەشی گیانداران کە بۆ ژیان پێویستە بەلام وزەی لێ بەرهەم نایە.

◘◘ ویتامین آ: ویتامین ئا؛ ڕتینۆل؛ هەر کام لەو ویتامینانەی دە نێو چەوریدا دەتوێنەوە و کەم بوونەوەیان لە لەشدا دەبێتە هۆی قەڵشان و ڕەقێڵە بەستنی پێست و شەوکوێری. لە زەردێنە، شیر و ڕۆنی جەرگی ماسیدا هەیە.

ویتامین اِ: ویتامین ئی؛ ویتامینێ کە لە زاوزێ و گەورە بوونی ماسوولکەدا دەوری هەیە و وێدەچێ تا ڕادەیەک پێش بە پیر بوونی سیللول بگرێ: **ویتامین ئی**

ویتامین ئی ☜ **ویتامین اِ**

ویتامین ب۱: ویتامین بێ۱؛ تیامین؛ ویتامینی دەئاودا تەواوەی بی، کە بە هۆی کەم بوونەوەی، نەخۆشی بیری ــ بیری سەرهەڵدەدا. لە جەرگ و هێلکە و ئاوجۆدا هەیە: **ویتامین بی؛ تیامین**

ویتامین ب۲: ویتامین بێ۲؛ ڕیبوفلاوین؛ تێکەلاوێکی زەردی بلۆرینە کە دەبێتە هۆی گەشەی لەش و لە شیر و جەرگدا هەیە.

ویتامین ب۶: ویتامین بێ۶؛ لە ویتامینەکانی دەستە بێیە کە لە سووت و سازی ئەسیدی ئامینەدا دەورێکی گرینگی هەیە و هەروەها بەر بە دڵ هەڵشێوان و ڕشانەوە دەگرێ.

ویتامین ب۱۲: ویتامین بێ۱۲؛ سیانوکومالامین؛ دارستەیەک لە کوباڵتە کە بەتایبەت دە نێو جەرگدا بۆ بەرهەم هێنانی خوێن، کاری کۆندامی دەماری و گەشەی لەش پێویستە.

ویتامین ب کمپلکس: ویتامین بێ کومپلکس؛ کۆمەڵەویتامینی لە ئاودا تواوە، کە لە نێو ئاوجۆی ترشاو، ناوکە، هێلکە، جەرگ، ئێسک و سەوزیدا هەیە، ئیشتیا زۆر دەکاتەوە و بۆ ساغی کۆندامی دەماری پێویستە.

ویتامین بی ☜ **ویتامین ب۱**

ویتامین ث: ویتامین سێ؛ ئەسید ئاسکوربیک؛ ویتامینی لە ئاودا تواوەی سێ کە دە نێو میوە و سەوزی تازەدا هەیە و چاک بوونەوەی برین

لەز دەکا، سووت و سازی ئەسیدی ئامینە و وەرگرتنی ئاسن زۆر دەکاتەوە: **ویتامین ثی**

ویتامین ثی ☜ **ویتامین ثِ**

ویتامین د: ویتامین دێ؛ ویتامینی لە چەوریدا تواوەی دێ کە لە نێو ڕۆنی جەرگی ماسی، زەردێنەی هێلکە و شیردا هەیە و بۆ گەشە کردن و پتەو بوونی ئێسک و ددان پێویستە: **ویتامین دی**

ویتامین دی ☜ **ویتامین دِ**

ویتامین کا: ویتامین کا؛ ویتامینی پێویست بۆ بەرهەم هێنانی پرۆترومبین و بەرگری لە خوێنچوونە. لە زردێنەی هێلکە، تەماتە و سەبزیدا هەیە: **ویتامین کِی**

ویتامین کی ☜ **ویتامین کا**

ویتامینە / vîtāmîne/: [فرانسوی] *صفت.* ویتامیندار؛ ویتامینە ‹شربت ویتامینە؛ شامپوی ویتامینە: شەربەتی ویتامیندار؛ شامپۆی ویتاميندار›.

ویترای / vîtrāy/: [فرانسوی]/*اسم.* ویترای؛ نەقاشی بە ڕەنگی هەویری یان ڕۆنی لە سەر شیشە.

ویترین / vîtrîn ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* ویترین: ۱. پێکهاتەیەک بە دیواری شیشەییەوە بۆ ڕانانی کەلوپەلی فرۆشگا ۲. سندۆقی جام؛ قاپئاوێنە؛ جابەی لە شیشە کە بە ملیەوە هەڵیدەواسن شتی وردیلەی بۆ فرۆش تێدەچنن.

ویدئو / vîde'o ، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.* ویدیۆ؛ ویدئۆ؛ دەزگای تۆمارکردن و بلاوکردنەوەی میغناتیسی دەنگ و ڕەنگ: **ویدیو**

ویدئوکلوپ / vîde'okulûb, -kolûb ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* ویدیوکلووب؛ دامەزراوەی کرێ دانی فیلمی ویدیۆیی.

ویدئوکنفرانس / vîde'okonf(e)rāns/: [؟] ☜ **دورسُخنَی**

ویدئویی / vîde'oyî/: [انگلیسی] *صفت.* ویدیۆیی؛ ویدئۆیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە ویدیۆوە ‹فیلمهای ویدیویی: فیلمگەلی ویدیویی›: **ویدیویی**

ویدیو / vîdîyo/: [انگلیسی] ☜ **ویدِئو**

ویدیویی / vîdîyoyî/: [انگلیسی] ☜ **ویدِئویی**

ویر / vîr/: *اسم. [گفتاری]* وەسوەسە.

▣ ویر کسی گرفتن: کەوتنە سەری کەسێک؛ دان لە سەری کەسێ ‹یک روز ویرش گرفت برود فرنگ: ڕۆژێک کەوتە سەری بڕوا بۆ فەرەنگ›.

ویراژ / vîrāj ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* ویراژ؛ چوونی پێچاوپێچ، بەتایبەت بە ماشین یان موتورسیکلێت.

▣ ویراژ دادن: ویراژ دان؛ پێچاوپێچ ڕۆشتن و لار بوونەوە بۆ چەپ و ڕاست ‹موتورسوارها توی پیادەرو از وسط جمعیت ویراژ میدهند: موتورسوارەکان لە نێو پیادەڕۆدا لە ناوەڕاستی جەماوەرەکەوە ویراژ دەدەن›.

ویراستار / vîrāstār ، ـها؛ ـان/: *اسم.* نویسیار؛ نڤیسیار؛ ئیدیتۆر؛ کەسێ کە بەرهەمی نووسەرانی دی هەڵەگری، ڕێکوپێک و ئامادەی چاپ دەکا.

ویراستاری / vîrāstārî/: *اسم.* نویسیاری؛ نڤیسیاری؛ ئیدیتۆری؛ کاری نویسیار.

ویراستن / vîrāstan/: *مصدر. متعدی.* ۱. هەڵوەژارتن؛ هەڵوەژاردن؛ ڕێکوپێک کردنی دەقی نووسراوەیەک بۆ بلاوکردنەوە ونارکردن ۲. *[قدیمی]* پووین؛ هەلاڵ کردن؛ خاراندن؛ دەباغ کردن؛ خۆشەکردنی چەرم. هەروەها: **ویراستنی**

■ صفت مفعولی: **ویراسته** (هەڵوەژارتە)

ویران / vîrān/: *صفت.* کاول؛ ویران؛ ڤێران؛ دێران؛ دێرس؛ کەلاێ؛ کامباخ؛ کەمباخ؛ کایل؛ کەییل؛ قەترمە؛ کەلار؛ کەلاێ؛ کافل: ۱. بێ بەش لە ئاوەدانی ‹دهِ ویران؛ باغ ویران: دێی کاول؛ باخی کاول› ۲. ڕووخاو؛ ڕخیاو؛ ڕمیاو؛ ڕمیاگ؛ پەشیل؛ هەرفتی؛ شنیار؛ شنیارە؛ زەمەر؛ خاپوور؛ خارخاپوور ‹خانەی ویران: خانووی

ڕووخاو›.

▣ ویـران شـدن: پەشـیلان؛ پەشـیلین؛ ڕمـین؛ هەڕفتن؛ کـاول بـوون؛ کاولـەو بـوون؛ کـاول بیەی؛ وێران بوون/ بیەی؛ تێک‌تەپین.

ویران کردن: خاپوورکردن؛ کاول‌کردن؛ وێران کردن؛ زەمەردا پوەی؛ هلسـاندن؛ ڕووخانـدن؛ ڕماندن؛ پەشیلاندن؛ کاول‌کەردەی؛ ئـاوەدانی و سامانی شوێنێک لە نێو بردن ‹دشمن شهر را ویران کرد: دوژمن شاری خاپوور کرد›. هەروەها: **ویران بودن**

ویرانگر / vîrāngar/: صفت. ڕووخێنەر؛ کاولکـەر؛ وێرانکەر؛ فەوتێنەر؛ هۆکار و هۆی کـاولی ‹سپاه ویرانگـر؛ زمـین‌لـرزەی ویرانگـر: هێـزی ڕووخێنـەر؛ بوومەلەرزەی کاولکەر›.

ویرانگـــری / vîrāngarî/: اسـم. کاولکـــاری؛ وێرانکاری؛ کارەڕەهاتی ڕووخاندن و لە ناو بردن؛ پەشیلاندن.

ویرانـه / vîrāne ، ـها/: اسم. کـەلاوە؛ کـەلاری؛ خوپان؛ خراوە؛ وێرانـە؛ شـوێنی کـاول ‹شهر بـه ویرانه‌ای تبدیل شد: شار بوو بە کەلاوەیەک›.

ویرانـی / vîrānî ، ـها/: اسم. کـاولی؛ وێـرانی؛ دێرسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی وێران بـوون ‹جنـگ ویرانی بسیار به بار آورد: شەڕ کاولی زۆری بار هێنا›.

ویـرایش / vîrāyeš ، ـهـا/: اسـم. نقیسـیاری؛ نویسیاری؛ ئیـدیت؛ کـار و ڕەوتی هەڵـەگرتن و وناركردنی دەقی نووسراوەیەک بـۆ بلاوکردنـەوە ‹قرآن کردی تاکنون دو بار ویرایش شده است: قورئانی بەکوردی تا ئێستا دوو جار نقیسیاری کراوە›.

ویرگول / vîrgûl ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ویرگوول؛ کاما؛ گت؛ نیشانەیەکی وا «،» کە دوو وشە یـان دوو پاژی ڕستەیەک دیاری دەکا.

ویروس / vîrûs ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ویـرووس؛ ڤایروس: ١. گیانداری یـەکجار وردیلـەی هـۆی زۆر نەخۆشی وەک شەپلەی منداڵان، سووریجە، پەتا، هاری و... ٢. بەرنامەیەکی کەمپیۆتری بـۆ تێکدانی کار و ڕەوتی ئاسایی کەمپیۆتر

ویروسی / vîrûsî/: [فرانسوی] صفت. ویرووسـی؛ ویرووسدار یان لە ویـرووس بـەدیهاتوو ‹بیمـاری ویروسی: نەخۆشی ویرووسی›.

ویری / vîrî/: صفت. [گفتاری] سەرشێت؛ هەوکی؛ هۆکی ‹این برادر ما یک آدم ویری است، وقتی ویـرش می‌گیرد کاری بکند، کسی جلودارش نیست: ئـەم بـرای ئێمە کابرایەکی سەرشێتە، کە دای لە سەری کـارێ بکا، بۆ کەس بەری ناگیرێ›.

ویزا / vîzā ، ـها/: [فرانسـوی]/اسم. ویـزا؛ بـەرایی چوونە وڵاتێک بۆ بیانیان، کە لە لایەن نوێنـەری ئەو وڵاتەوە دەدرێ.

ویزیـت / vîzît ، ـهـا/: [فرانسـوی]/اسم. ویزیـت: ١. کار و ڕەوتی بینین؛ چاو پێکـەوتن؛ دیـتن و تۆژینەوەی نەخۆش بۆ زانـینی هـۆی نەخۆشـی ‹دکتر هنوز مریض‌ها را ویزیت نکـرده است: دوکتـور هێشتا نەخۆشەکانی نەبینیوە› ٢. بازاڕدۆزی؛ کار و ڕەوتی دۆزینەوەی کڕیار ‹آمده بود یخچـال ویزیـت می‌کرد: هاتبوو بۆ ویزیتـی یەخـەچاڵ› ٣. پـارەی ویزیت ‹ویزیت دکتر ده هـزار تومـان اسـت: ویزیتـی دوکتور دە هەزار تمەنە›.

ویزیتور / vîzîtor ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ویزیتـۆر؛ بازاڕدۆز؛ کەسێ کە پیشەی دۆزینەوەی کـڕیارە بۆ کاڵا.

ویزیتوری / vîzîtorî/: [فرانسوی]/اسم. ویزیتۆری؛ بازاڕدۆزی؛ کاری دۆزینەوەی کڕیاران.

ویزیـدن / vîzîdan/: مصـدر. متعـدی. [قـدیمی] دابێژان؛ دابێژتن؛ بێژان؛ بێژانن؛ بێژتن؛ بێژاندن؛ بێتن؛ وێژان؛ وێژانـدن؛ شـەرداندن؛ سـەرداندن؛ وێتەی؛ وێچنەی؛ لە بێژنگ دان.

ویژگـی / vîjegî ، ـهـا/: اسم. تایبەتمەنـدی؛ دانستە؛ گەوشین: ١. چۆنیەتی، یـان نیشـانەی تایبەت ‹ویژگی او صرفه‌جویی در نقطـه‌گذاری است: تایبەتمەندی ئەو دەست پێوەگرتن لە خاڵبەندیدایە› ٢. دۆخ یان چۆنیەتی تایبـەتی بـوون ‹هر کس

ویژگی خودش را دارد: هەر کەس دانسەی خۆی هەیە›.

ویژە / vîje/: *صفت.* تایبەت؛ تایوەت؛ تەیبە؛ تایبەتی؛ تاویەتی؛ تایوەتی؛ گەوشت: ١. تەرخان‌کراو بۆ شتێک ‹ویژەی بار: تایبەتی بار› ٢. بە دۆخ یان چۆنیەتیەکی تاقانە و بێ‌هاومالەوە ‹هواپیمای ویژە؛ وضعیت ویژە: فڕۆکەی تایبەت؛ دۆخی تایبەت›.

ویژەکار / vîjekār ، ـها؛ ـان/: *اسم.* تایبەت‌کار؛ ئەو کەسە لە بوارێکی زانستی یان فەنی دیاریکراودا کار دەکا.

ویژەکاری / vîjekārî/: *اسم.* تایبەت‌کاری؛ ڕەوتی کارکردن لە ڕشتەیەکی زانستی یان فەننی دیاریکراودا.

ویژەنامە / vîjenāme ، ـها/: *اسم.* تایبەت‌نامە؛ ژمارەیەک لە بەلاڤۆکێکی دەورەیی کە بۆ بابەتێکی تایبەت تەرخان‌کراوە.

ویسکوزیتە / vîskozîte/: [فرانسوی] *اسم.* گرانڕۆیی؛ ویسکۆزیتە.

ویسکی / vîskî/: [انگلیسی] *اسم.* ویسکی؛ خواردنەوەیەکی ئەلکولی کە لە هەڵگەڕانەوەی تۆمی جۆ و دانەوێڵەی‌تر دروست دەبێ.

ویشگون / vîšgûn/ ☜ **نیشگون**

ویکونیا / vîkonyā ، ـها/: [؟] *اسم.* ویکوونیا؛ گیاندارێکی گوانداری کێوی لە تیرەی وشترە، لە کێوەکانی ئاند لە ئامریکای باشووریدا دەژی.

ویلا / vîlā ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* گۆم؛ ویلا: ١. خانەباخ؛ مالی هاوینەهەوار بە باخ یان باخچەوە ‹کنار دریا ویلا دارند: لە قەراخ دەریاوە ویلایان هەیە› ٢. مالی دەربەستی؛ خانووی دەربەستە؛ مالی بە حەوشەوە بۆ یەک بنەمالە.

ویلائی / vîlā'î/: [فرانسوی] ☜ **ویلایی**

ویلان / veylān/: *صفت.* وەیلان؛ گەبەر؛ ویلوو: ١. سەرلێ‌شێواو؛ سەرگەردان؛ مشەخت؛ وەیلان ٢. ئاوارە؛ لانەواز؛ ترافیە؛ ترافیە؛ ڕیتاڵ؛ تەرە؛ هاوی؛ هەڵوەدا؛ دەربەدەر؛ دەرەندوو؛ هەردەگێل؛ پەڕتەوازە.

ویلان و سیلان / veylān-o-seylān/: [فارسی/عربی] *صفت. [گفتاری]* ئاوارە و دەربەدەر.

ویلانی / veylānî/: *اسم.* وەیلانی؛ سەرگەردانی؛ سەر لێ شێواوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی وەیلان بوون.

ویلایی / vîlāyî/: [فرانسوی] *صفت.* گۆمی؛ ویلایی؛ وەکوو ویلا: **ویلائی**

ویلچر / vîlčer ، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* ویلچر؛ سەندەلی تەگەرەدار.

ویلن / vîyolon ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* ویولون؛ سازێکی ژێداری چوارتاڵە کە دەنرێتە سەرشان و بە ئارشە دەژەنرێ: **ویولن؛ ویولون**

ویلن آلتو / vîyolonālto/: [فرانسوی/ از ایتالیایی] ☜ **ویولا**

ویلن‌زن / vîyolonzan ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] *اسم.* ویولون‌ژەن؛ ویولونیست؛ ژەنیاری ویولون.

ویلن‌سل / vîyolonsel ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* ویولون‌سێل؛ سازێکی ژێداری چوارتاڵی زۆر گەورەیە دەنرێتە سەر زەوی و بە ئارشە دەژەنرێ.

ویلنیست / vîyolonîst ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* ویولون‌ژەن؛ ویولونیست؛ ژەنیاری ویولون: **ویولنیست؛ ویولونیست**

ویولا / vîyolā ، ـها/: [ایتالیایی] *اسم.* ویولا؛ سازێکی ژێدارە وەکوو ویولون و هێندێ گەورەتر: **ویلن آلتو**

ویولن / vîyolon/: [فرانسوی] ☜ **ویلن**

ویولنیست / vîyolonîst/: [فرانسوی] ☜ **ویلنیست**

ویولون / vîyolon/: [فرانسوی] ☜ **ویلن**

ویولونیست / vîyolonîst/: [فرانسوی] ☜ **ویلنیست**

هـ

هـ / h/: حرف. ه ؛ نیشانەی سی‌ویەکەمین پیتی ئەلف‌وبێتکەی زمانی فارسی.

هـ / he/: اسم. هـ ؛ هـێ؛ نـاوی سـی‌ویەکـەمین پیتی ئەلف‌وبێی فارسی ۲. [مخفف] ک؛ کـۆچی ‹فتح مکّه در سال ۸ هـ اتفاق افتاد: گرتنی مەککە لـە سالی ۸ ک ڕوویدا›.

ـ ـە / e/: پسوند. ۱. ـە؛ ناو دروست دەکـا: الـف) لە نـاوێکی‌تـر ‹دسته؛ کفـه؛ هفتـه: دەسـە؛ کەفـە؛ حەوتـە› ب) ـ ـێنە؛ ـینە؛ لە ئاوەڵناو ‹سبزه؛ سفیده؛ خُرده: سەوزە؛ چەرمێنە؛ وردە› ج) لە ڕەگی کـاری ڕانەبردوو (ناوی ئامراز) ‹سنبه؛ مالـه: سمـە؛ مالـە› ۲. ـ او؛ ـ وو؛ ـ یا؛ ـە؛ لە ڕەگی کـاری ڕابـردوو ئاوەڵـناو دروسـت دەکـا ‹آشـفته؛ خسـته: شـێواو؛ ماندوو› ۳. [گفتـاری] ـەکە؛ ـکە؛ پیتی ناسـیاری؛ نیشـانەی بنـاس ‹مَـرده؛ سـگه؛ آقاهـه: پیاوەکـە؛ سەگەکە؛ کابراکە›. ٤. ـە؛ لەگەڵ نـاودا ئاوەڵـناو پێکـدێنێ ‹بهاره؛ پـاییزه: بـەهارە؛ پاییزە› ٥. ـــە؛ لەگەڵ ڕەگی کـاری ڕانـەبردوودا، نـاوی چـاوگ پێکـدێنێ ‹ناله؛ خنـده: نالـە؛ خـوە› ٦. ـــە؛ لـە هەندێ وشەی لێکدراودا، مانای وێکچـوون دەدا ‹دندانه؛ زبانه؛ شاخه: ددانـە؛ زوانـە؛ شـاخە› ۷. ـە؛ لەگەڵ ژمارەدا، نـاو پێـکدێنـێ و پیشـاندەری بەشێک لە زەمانە ‹هزاره؛ سده؛ چله: هەزارە؛ سـەتە؛ چلە›.

ها[1] / hā/: اسم. هێ؛ ناوی سی‌ویەکـەمین پـیتی ئەلف‌وبێتکەی زمانی فارسی: **های دوچشم؛ هـای هَوَّز**

▣ های دو چشم ☜ **ها**[1]

های هوَز ☜ **ها**[1]

ها[2]: حـرف. [گفتـاری] ۱. هـا؛ پـیتی پێـداگری ‹فراموش نکنی، ها! بهِش بگویی، ها!: لە بیرت نەچێ، ها! پێ بێژی ها!› ۲. ها؛ هم؛ نیشـانەی پرسـیار ‹ها؟ چه گفتی؟: ها؟ چیـت وت؟› ۳. ـانە؛ نیشانەی پێداگری (زۆرتر دەگەڵ جێناو و ناوی چاوگێ کـە یـای چـاوگی بـێ دیـت) ‹بـه ایـن زودی‌هـا؛ بـه آن سختی‌ها هـم نبـود: بـەم زووانـە، بـەو سـەختیانەش نەبوو›.

ها[3]: صوت. [گفتاری] ها: ۱. ئا؛ بەڵـێ؛ ئـەرێ؛ ئـێ ‹گفتم: آزاد! گفت: ها. وتم: ئازاد! گوتی: هـا› ۲. ئـا؛ بەڵێ؛ ئەرێ؛ ئێ ‹پرسیدم: می‌آیی؟ گفت: ها: پرسیم: دیت؟ گوتی: ئا› ۳. هە؛ هوو؛ دەنگێ کە بە هۆی دانە دەرەوەی هەوا لە زارەوە دروست دەبێ.

▣ ها کردن: هوو کردن؛ ها لێکـردن؛ دەردانی هەلم و بۆقی دەم ‹عینک را جلو دهانش گرفـت و ها کرد: چاویلکەکەی گرتە بـەر زاریـەوە و هـووی کرد›.

ـ ها[4]: پسوند. ـان؛ ـگەل؛ ـیەل؛ ـەیل؛ ـێل؛ ـێ؛ نیشانەی کۆ ‹کوه‌ها؛ درخت‌ها؛ سرها؛ جان‌ها: کێـوان؛

دارگەل؛ سەریەل؛ گیانەیل›.

هائل /hā'el/: [عربی] ☜ **هایل**

هاپچە /hāpče/: *صوت.* هەپش؛ هەپشە؛ دەنگی پژمین.

▣ **هاپچە کردن:** *[گفتاری]* هەپش کردن؛ پژمین؛ پشمین.

هاپ ـ هاپ / hāphāp/: *صوت.* حەپە حەپ؛ حەوحەو؛ عووعوو؛ عەوعەو؛ عەفعەف؛ وەڕەوەڕ؛ دەنگی وەڕینی سەگ.

هاپو / hāpû ، ـها/: *اسم. [کودکانە]* حەوحەو؛ سەگ.

هاتداگ / hātdāg ، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* ساندویچی سوسیسی داخ.

هاتف / hātef ، ـان/: [عربی] *اسم.* سرووش؛ سەرۆ؛ دەنگەژە.

هاج و واج / hāc-o-vāc/: *صفت. [گفتاری]* گێجوویج؛ گێژ و ویژ؛ هاج و واج؛ ئاژ و واژ؛ گەوشەک؛ چاش؛ شاش؛ هوول؛ واقوڕماو؛ ماقماو؛ بەحت؛ مات: ١. حەیران ‹هاج و واج ماندم کە چە بکنم: حەیران مابووم چ بکەم› ٢. حەپەساو؛ سەرسووڕماو؛ سەرگەردان؛ سەر لێ تێکچوو؛ سەرلێشێواو ‹از دیدنم هاج و واج شده بود: لە دیتنم حەپەسابوو›.

▣ **هاج و واج شدن:** واقوڕمان؛ ماق مان؛ گێج و ویج/ سەرسام/ حەیران/ هاج و واج/ ئاژ و واژ/ گەوشەک بوون؛ کلمسین؛ حەپەسان؛ سەر سووڕمان؛ بەحتەو بوون؛ سەرسام بیەی؛ سەر سەڕ بیەی.

هاج و واج کردن: کلمساندن؛ حەپەساندن؛ بەحتەوکردن.

هادی[1] / hādî ، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی]* ڕێنوێن؛ ڕێنوما؛ ڕێنما؛ ڕانما.

هادی[2]: *صفت.* ١. *[برق]* ڕەسانا ٢. ڕێنما؛ ڕێنوێنیکەر.

هار / hār/: *صفت.* هار: ١. تووشیاری نەخۆشی هاری ٢. *[مجازی]* دڕ؛ دڕندە؛ شەڕفرۆش؛ زۆر تووڕە و دڕ.

هارپ / hārp ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* هارپ؛ سازێکی ژێداری سێگۆش وەک چەنگە بە قامک دەیژەنن، بەڵام گەورەیە و ٤٨ یان ٥٠ تالی هەیە.

هارت و پورت / hārt-o-pûrt ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* قرم و قال؛ هات و هووت؛ هارت و هوورت؛ هەڕەشە و گوڕەشە؛ گوڕەگوڕ؛ شات و شووت؛ دەنگ و هەرا و هەڕەشەی بێهو و بنشڕ ‹قدری هارت و پورت کرد، دید کسی محل نمیگذارد ساکت شد: هێندێ قرم و قالی کرد، کە دیتی کەس وڵامی ناداتەوە بێدەنگ بوو›: **هارت و هورت؛ قارت و قورت**

هارتوهورت/ hārt-o-hûrt/ ☜ **هارت و پورت**

هارمونی / hārmonî ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* هارمونی: ١. *[موسیقی]* هەماهەنگی؛ هاودەنگی؛ دۆخی یەکگرتنەوە و دڵبزوێن بوونی چەند دەنگی مووسیقایی ٢. یەکگرتوویی؛ چۆنیەتی لێککاڵانەوەی ئەندامانی ورد و درشتی سیستەمێک.

هارمونیک / hārmonîk/: [فرانسوی] *صفت.* هارمونیک: ١. *[موسیقی]* هاوساز؛ هەماهەنگ؛ هاودەنگ؛ هەڤدەنگ ٢. یەکگرتوو؛ هەڤگرتوو.

هارمونیکا / hārmonîkā ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* هارمونیکا؛ سازی دەمی.

هارمونیوم / hārmon(i)yom ، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* هارمونیوم؛ سازێکی بازەنە کە بە دوو دەمە بای بۆ دەچێ و بە قامک دەژەنرێ.

هاروتی / hārûtî/: [عربی از ریشەی اوستایی خرداد] *صفت. [مجازی]* هارووتی؛ ئەفسوونکار؛ جادووگەر؛ سیحرباز.

هاری / hārî/: *اسم.* هاری؛ درمێکی ویرووسیە لە لیکی گورگ و سەگی نەخۆشەوە تووشی مرۆ دەبێ و لە کۆندامی دەماریدا خۆ پیشان دەدا و

شەپلە و مەرگی لە دوودایە.

هاشور / hāšûr/: [فرانسوی] ☜ **پَرداز**[1]

هاضمه / hāzeme/: [عربی]/*اسم.* گەوارش؛ دەن؛ هەرسەک؛ ڕەوتی هەڵتاوین و دەناندنی خۆراک لە ورگدا.

هافبک / hāfbak ، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.*/*[ورزش]* هافبەک؛ هەرکام لە یاریزانانی فووتباڵ کە لە نێوان زەویدا کایە دەکەن.

هافتایم / hāftāym ، ـها/: [انگلیسی]/*اسم.* نیوە؛ هەرکام لە دوو نیوەی کایە.

هافنیم / hāfniyom/: [انگلیسی]/*اسم.* هافنیوم؛ توخمێکی کیمیاوی کانزاییە، بە ژمارەی ئەتۆمی ٧٢ و کێشی ئەتۆمی ١٧٨,٤٩ کە ئالیاژی لێ بەرهەم دێنن.

هافهافو / hāfhāfû/ ☜ **هَفهَفو**

هاکی / hākî/: [انگلیسی]/*اسم.*/*[ورزش]* هاکی؛ یاریەکی وەک فووتباڵ کە بە گۆپاڵ لە تۆپ هەڵدەدەن.

◙ هاکی روی یخ: هاکی سەر سەهۆڵ.

هاگ / hāg ، ـها/:/*اسم.*/*[زیست‌شناسی]* هاگ؛ هاگە؛ گەردە؛ توخمی میکرۆسکۆپی کە پاش لێبوونەوە لە هاگدان، ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ، تەنێکی نوێ بەدی دێنێ.

هاگدار / hāgdār ، ـان/: *صفت.* هاگدار؛ گەردەدار؛ خاوەن هاگ ‹گیاه هاگدار: گیای هاگدار›.

هاگدان / hāgdān ، ـها/:/*اسم.*/*[گیاه‌شناسی]* هاگدان؛ ئەندامی پێکهێنەری هاگ لە گیای بێ‌گوڵدا، کە کاری پۆپە لە گیا گوڵدارەکاندا دەکا.

هاگ‌سازی / hāgsāzî/:/*اسم.* هاگ‌سازی؛ ڕەوتی پێکهاتنی هاگ.

هال / hāl ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.* هۆل؛ هۆڵ: ١. هاڵ؛ دیوێ کە دەرگای ماڵی بەسەردا دەکرێتەوە و لەوێوە بۆ دیوەکانی‌تر دەچن ‹توی هال نشسته بودیم، حرف می‌زدیم: لە هاڵدا دانیشتبووین و قسەمان دەکرد› ٢. *[نامتداول]* سەرسەرا؛ هەیوان؛ هێوان ٣. *[نامتداول]* تالار؛ تەلار.

هالتر / halter ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.*/*[ورزش]* هالتەر؛ میلەی پۆلایی دووسەر سەنگ بۆ هەڵێنان و زۆرەزمایی.

هالو / hālû ، ـها/: *صفت.*/*[گفتاری]* گیلۆکە؛ گێل؛ حۆل؛ ئەلحۆ؛ سایلۆح؛ سایلەوح؛ گەمژە؛ گەمژەل؛ گەواڵ؛ گەمشۆ؛ تەفک؛ سەپۆلە؛ سەپەل؛ حەپش؛ هۆل؛ چڵ؛ چۆپیک؛ کۆکم؛ فەحە؛ مێخۆلی؛ گەڤە؛ ژار؛ بەیتەشە؛ پەخمە؛ حەپە؛ ولحە؛ مێشۆ؛ خەشیم؛ دەبەنگ؛ نەفام؛ جلخۆز؛ گەوج؛ لەوج؛ دینۆک؛ خیڤک؛ کەم‌ئاوەز.

هالوژن / hālojen ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.*/*[شیمی]* هالۆژن؛ هەرکام لە پێنج توخمی فلۆئور، کولور، بورۆم، یود و ئاستاتین کە لە ڕزنی حەوتەمی جەدوەلی مەندەلیەف و بە شێوەی مولوکوولی دوو ئەتومی لە سروشتدان.

هالوگیر / hālûgîr ، ـها؛ ـان/: *صفت.*/*[گفتاری]* خاپینۆک ‹طرف هالوگیر قهاری است: کابرا یەکجار خاپینۆکە›.

هاله / hāle ، ـها/:/*اسم.* خەرمان؛ خەرمانە؛ ئاخڵ؛ ئاخڵە؛ جۆخینە؛ جووخینکە: ١. مژی دەوری مانگ، خۆر و هەسارەی ڕاخووشاو ٢. کەمەی ڕووناکایی لە دەوری شتێک.

هالی / hālî/: [انگلیسی]/*اسم.* هالی؛ هەسارەی ڕاخووشاوی کۆمەڵەی ڕۆژ کە هەر سووڕێکی ٧٦ ساڵ دەخایەنێ.

هامش / hāmeš/: [عربی]/*اسم.* پەراوێز؛ پەڕاوێز؛ سپیایی دەوراندەوری لاپەڕەی کتێب.

هامون / hāmûn ، ـها/:/*اسم.* ١. کرک؛ یازی؛ یازوو؛ لەیلان؛ دەشت؛ قەلاچ؛ قەراج؛ گەڕ؛ سفتیک؛ زەوینی تەختانی پان و بەرینی بێ‌بەرزی و نزمی ٢. چۆلگە؛ بیاوان؛ قاقڕ؛

دەشتی بێئاو و گیا.

هان / hān/: *صوت.* ها؛ ئەرێ: ١. *[ادبی]* هۆ؛ کورە؛ هەی؛ ئەی؛ ئۆ؛ نهێ؛ ئا؛ دا؛ وا ‹هان ای مردم! بپاخیزید!: هۆ خەڵکینە! ڕاپەڕن!› ٢. ئا؛ ئێ؛ بەرێ؛ بەڵێ ‹هان، این شد: ها، ئاوا دەبێ›.

هاورکرافت / hāverk(e)raft، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* هاڤرکرافت؛ کەرستەیەکی گواستنەوەی موتوری کە لە بان ڕفێدەیەکەوە بە سەر زەوی و ئاودا دەڕوا: **هەواناو**

هاون / hāvan، ـها/: [عربی] *اسم.* ئاوان؛ ئاونگ؛ هاونگ؛ هاوان؛ ئاوانە؛ هاڤن؛ هەوەنگ؛ هەونیگ؛ هەڤان؛ دنگ؛ دینگ؛ جون؛ جۆنی؛ جوون؛ جران؛ جەبل؛ تەقن؛ دەفری گرۆڤەری قووڵ لە برنجە یان بەردینە کە شتی تێدا (بە دەستەی ئاوان) دەکوتنەوە و دەیهاڕن: **هۆتگ** *[گفتاری]*

هایل / hāyel/: [عربی] *صفت.* *[ادبی]* بەسام؛ سامدار؛ سامناک؛ زەندەقبەر؛ بەهەیبەت؛ خۆفناک؛ هۆڵناک؛ تۆقێنەر؛ ترسێنەر؛ ترسناک؛ مەترسی‌دار: **هائل**

های‌وهوی / hāy-o-hûy، ـها/: *اسم.* هەرا‌ـ‌هەرا؛ هەرا و هوریا؛ زەنا ـ زەنا: ١. شەماتە؛ زلە؛ دەنگ و دۆڕ؛ قرموقاڵ؛ هەرمەلە؛ گرموهۆڕ؛ گرموقاڵ؛ قیرەقیڕ؛ دەنگ و هەرا ٢. *[مجازی]* ئاژاوە؛ بشێوە؛ ئاشۆ؛ هێو؛ گۆبەند؛ گاشە.

های ـ های / hāyhāy/: *صوت.* زوڕ ـ زوڕ؛ دەنگی بەرزی گریان ‹های ـ های گریه می‌کرد: زوڕ ـ زوڕ دەگریا›.

هبد / habad/: *اسم.* *[قدیمی]* خێشک؛ ماڵە؛ تەختەی ڕێک و لووس‌کردنی شێوەرد.

هبوط / hubût, hobût/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* کار یان ڕەوتی داهاتن؛ دابەزین؛ داوەزین؛ هاتنە خوار؛ ئامایرە وار؛ وار ئامەیش.

هبک / habak, habk/: *اسم.* *[قدیمی]* لەپ؛ بەری دەست؛ ناو دەس/ مشت.

هبه / hebe/: [عربی] *اسم.* بەخشش؛ بەخششت؛ کاری بەخشینەوە؛ بەخشین؛ بەشین.

هپ / hop/: *صوت.* *[گفتاری]* ١. هۆپ؛ ڕاوەستە؛ وشک ‹هپ! داری می‌خوری به دیوار: ڕاوەستە! خەریکی لە دیوارەکە دەدەی› ٢. وس؛ وست؛ کڕ؛ کپ؛ داکڕ؛ وش؛ وسکوت؛ بێدەنگ بە ‹هپ! دیگر بس کن!: وس! ئیدی بەسە›.

هپاتیت / hepātît/: [فرانسوی] *اسم.* *[پزشکی]* هیپاتیت؛ هەوکردن و ئاییسانی جەرگ.

هپاتین / hepātîn/: [فرانسوی] ☜ **گلیکۆژن**

هپارین / hepārîn/: [؟] *اسم.* *[شیمی]* هیپارین؛ ماکێکی ئەسیدی ـ قەندی سولفووردارە گرسانی خوێن وەپاش دەخات.

هپتان / heptān، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* *[شیمی]* هێپتان؛ تراوی هیدروکەربونی بێڕەنگ کە لە نەوتدا هەیە و لە بژیشکی و پیشەسازیدا بەکەڵکە.

هپرو / haparû/: *اسم.* *[گفتاری]* کار و ڕەوتی پڕ پێدا کردن؛ ڕفاندن؛ دابڕسکان؛ دابڕسکین.

هپروت / haparût/: [عربی بە قیاس جبروت و ملکوت] *اسم.* *[گفتاری]* حەپەرووت؛ خەوەزینگ؛ بێخەبەری و بێخەیاڵی ‹بعد از آنکه تریاکش را کشید و نشئه شد، رفت به عالم هپروت: پاش ئەوەی تریاکەکەی کێشا و نەشە بوو کەوتە عالەمی حەبەرووت›.

هپلی / hapalî/: *صفت.* *[گفتاری]* ١. پیس و پۆخڵ؛ خاوەن سەر و بەرگێکی پیس و شپرز و دوور لە ڕەوشتی کۆمەڵگا ٢. ئەڵحەو؛ ولحێ؛ پەخمە.

هپلی‌هپو / hapalîhapo/: *صفت.* *[گفتاری]* حەپلی‌حەپاو: ١. شپرز؛ ڕیپاڵ ٢. شێواو؛ بێ سەرە و بەرە.

▣ هپلی‌هپو کردن: کردنە حەپلی‌حەپاو؛ هەڵمەقووت‌کردن؛ داگیرکردن؛ تەپ دانە سەر ماڵی کەسێک.

هتاک / hattāk، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت. [ادبی]* دەم‌پیس؛ جنێوفرۆش؛ جوێن‌فرۆش؛ جنێودەر؛ دژوێن‌فرۆش؛ دژمان‌ورەش؛ دژمان‌دەر.

هتاکی / hattakî/: [عربی] *اسم. [ادبی]* دەم‌پیسی؛ جنێوفرۆشی؛ جوێن‌فرۆشی؛ کارەڕەهاتی جنێو دان؛ سکانن؛ سکاندن ‹قدری هتاکی کرد و رفت: هێندێک دەم‌پیسی کرد و لێی‌دا ڕۆی›.

هتک / hatk/: [عربی] *اسم. [ادبی]* ئەتک؛ هەتک: ١. کارەڕەهاتی درین؛ دراندن؛ شڕکردن ٢. کارەساتی لەناو بردن؛ زیان‌گەیاندن ‹هتک حرمت؛ هتک ناموس: ئەتکی حورمەت؛ هەتکی نامووس›.

▣ هتک خود را پاره کردن: *[تعریض، گفتاری]* ١. زگ خۆ درین؛ زۆر تووڕە بوون ٢. خۆ خواردنەوە؛ خۆ ئازار دان.

هتل / hotel، ـها/: [فرانسوی] *اسم.* هوتێل؛ میوانخانە؛ مێمانخانە؛ دامەزراوەیەکی جێ و ڕێدار بۆ شەو خەوتن و حەواندنەوەی مشتەریان.

هتلداری / hoteldārî، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] *اسم.* هوتێلداری: ١. زانست و کارامەیی بەڕێوە بردنی هوتێل ٢. کاری خاوەن یان بەرپرسی هوتێل. هەروەها: **هتلدار**

هجا / hecā، ـها/: [عربی] *اسم.* ١. برگە؛ بەش؛ بچووکترین یەکەی زمانی وتاری دوای فونیم کە لە فارسیدا بریتیە لە پیتێکی کپ و بزوێنێک (وەک «با»)، یان دوو کپ و بزوێنێک لە نێوانیاندا (وەک «بار») یا سێ‌کپ و بزوێنێک لە بەین دوو کپی سەرەتادا (وەک «سەرد») ٢. کارەڕەهاتی بێ‌ئابڕووکردن؛ داشۆڕان؛ هەجوکردن ٣. هەجو؛ فڕ؛ فڕاوێژی.

هجائی / hecā'î/: [عربی] ☜ **هجایی**

هجایی / hecāyî/: [عربی] *صفت.* ١. برگەیی؛ برگە- برگە؛ پێوەندیدار یان سەر بە برگەوە ‹شعر هجایی: شیعری برگەیی› ٢. فڕاوێژانە ❊ هجائی

هجده / hecdah/: *اسم.* هەژدە؛ هەجدە؛ ژمارەی سەرەکی پاش هەفدە و پێش نۆزدە: **هیجدە**

هجده: *صفت.* هەژدە؛ هەجدە: ١. یەکێک زۆرتر لە حەڤدە دانە ٢. هەژدەهەم؛ هەژدەیەم ❊ **هیجدە**

هجدهم / hecdahom/: *صفت.* هەژدەهەم؛ هەژدەیەم؛ هەجدەهەم؛ بە ڕیز، پلە یان پێگەی هەژدەهەمەوە.

هجدهمی / hecdahomî/: *ضمیر.* هەژدەهەمی؛ هەژدەیەمی؛ لە ڕیز، پلە یان پێگەی هەژدەهەمیدا.

هجدهمین / hecdahomîn/: *صفت.* هەژدەهەمین؛ هەجدەهەمین؛ بە ڕیز، پلە و پێگەی هەژدەهەمەوە.

هجر / hecr/: [عربی] *اسم.* دووری؛ دوورکەوتوویی؛ لێک‌هەڵبڕاوی.

هجران / hecrān/: [عربی] *اسم.* دووری؛ هەڤدووری؛ لێک‌هەڵبڕاوی؛ لێک‌بڕاوی.

هجرت / hecrat/: [عربی] *اسم.* هیجرەت: ١. *[ادبی]* کۆچ؛ ڕەو؛ دۆخ یا ڕەوتی دوورکەوتنەوە لە زێد ٢. کۆچی پێغەمبەری ئیسلام لە مەککەوە بۆ مەدینە کە سەرەتای مێژووی کۆچیە.

هجری / hecrî/: [عربی] *اسم.* کۆچی؛ ساڵپێوی وڵاتە ئیسلامیەکان کە سەرەتای، کۆچی پێغەمبەرە لە مەککەوە بۆ مەدینە.

▣ هجری شمسی: کۆچی هەتاوی؛ ساڵپێوی کۆچی بە پێی ڕۆژئەژمێری هەتاوی. هەروەها: **هجری قَمَری**

هجمه / hacme/: [عربی] *اسم. [نامتداول]* پەلامار؛ شالاو؛ هێرش؛ تەک؛ هەڵمەت؛ گورمژ؛ ورووژم؛ هرووژم؛ هاژۆت؛ گالا؛ نهێو.

هجو / hacv، ـها/: [عربی] *اسم.* فڕ؛ کەترە؛ زەم؛ هەجو؛ کارەڕەهاتی خراپە وتن؛ داشۆڕدن؛ جنێوی بە شیعر یان پەخشان.

▣ هجو کردن: داشۆردن؛ داشتن؛ نووسراوەیەک لە خراپە وتنی کەس یان شتێکدا.

هجو[۲]: *صفت. [گفتاری]* دزێو؛ نەچێ؛ کرێت؛ ناحەز؛ ناشیرین ‹این کارهای هجو چیست کە تو می‌کنی؟: ئەم کارە دزێوانە چیە دەیکەی؟›.

هجوم / hucûm, hocûm، ـها/: [عربی]/*اسم.* هەڵمەت؛ پەلامار؛ پەلەمار؛ پەلامارە؛ شاڵاو؛ هێرش؛ خریچ؛ هاشاوڵ؛ گاڵا؛ گورمژ؛ گلپ؛ نهێو؛ هاوڵ؛ وروژم؛ هروژم؛ هورووژم؛ گوژم؛ هاژۆت؛ هوترە ‹هجوم آب؛ هجوم مردم؛ هجوم دشمن: شاڵاوی ئاو؛ هێرشی خەڵک؛ پەلاماری دوژمن›.

▣ هجوم آوردن: پەلامار دان؛ هەڵا بردن؛ هێرش هێنان؛ هەڵکوتانە سەر؛ مل پێوە نان؛ هورووژم هێنان؛ هورووژم‌کردن؛ شاڵاو هێنان؛ پەلەمار دەی. هەروەها: **هجوم بردن**

هجونامه / hacvnāme، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم.* کەترەنامە؛ نووسراوەیەک بۆ داشۆردنی کەس یان کەسانێ: **هجویه**

هجویه / hacvîyye/: [عربی/ فارسی] ☜ **هجونامه**

هجی / heccî/: [از عربی]/*اسم.* حونجی؛ حینجە؛ حونجە؛ هینجێ؛ گوتنی بڕگەبەبڕگەی وشە یان وشەیەک.

▣ هجی کردن: حونجی‌کردن؛ هینجێ‌کەردەی؛ خوێندنەوەی بە سەر و بۆرەوە.

هچل / hačal/: *اسم. [گفتاری]* گێچەڵ؛ گێچەڵە؛ پەتەر؛ رووشە.

▣ بە/ تو(ی) هچل افتادن: *[گفتاری]* تووشی گێچەڵ بوون؛ کەفتنە گێچەڵ؛ تووشی رووشە هاتن؛ تووشیاری دەردیسەر و گیر و گرفت بوون ‹توی شهر غریب بە هچل افتادم، نە پول داشتم نە زبان می‌دانستم: لە شاری غەریبدا تووشی گێچەڵ بووم، نە پارەم بوو نە زمانم دەزانی›.

هەروەها: **بە/ تو(ی) هچل انداختن**

هدایا / hadāyā/: [عربی] جمعِ ☜ **هدیه**

هدایت / hedāyat، ـها/: [عربی]/*اسم.* ۱. ڕێنوێنی؛ ڕێنومایی؛ ڕێنمایی؛ ڕانمایی ۲. کاری بەڕێوە بردن ‹هدایت اتومبیل: بەڕێوە بردنی ماشێن›. هەروەها: **هدایت شدن؛ هدایت کردن**

هدبند / hedband، ـها/: [انگلیسی/ فارسی]/*اسم.* تەوێڵ‌پێچ؛ سەربەن؛ تیزماڵکی دەوری سەر بۆ جوانی یان پاراستن.

هدر / hadar/: [عربی] *صفت.* ۱. فیڕۆ؛ هەدەر؛ هەرز؛ خەسار؛ کیس؛ هەڕش؛ کیسی؛ زەرەر ۲. بێ‌هۆ.

▣ هدر بودن: فیڕۆ بوون؛ بێ‌خۆ بوون؛ قازانج نەبوون؛ بەکەڵک نەبوون؛ بێ‌هۆ بوون؛ بێ‌کەڵک بوون ‹هر کاری کردم هدر بود و آخر سر خانە از دستم رفت: هەر کارێکم کرد فیڕۆ بوو، ئاخری ماڵەکەم لە دەست چوو›.

هدر دادن/ کردن: لە کیس دان؛ بەتلاندن؛ وندا کردن؛ حەڕماندن؛ بە خەسار دان؛ فەوتاندن؛ بە فیڕۆ دان؛ بە فیڕۆ دای ‹آن همە پول را هدر دادم: ئەو هەموو پارەیەم لە کیس دا›.

هدر رفتن/ شدن: بە فیڕۆ چوون؛ بە خەسار چوون؛ لە کیس چوون؛ کیس چین؛ حەڕمین؛ حەرام گەڕان/ گەڕیان ‹هم پولم هدر رفت، هم وقتم: هەم پارەم بە فیڕۆ چوو، هەم کاتم›.

هدف / hadaf، ـها؛ أهداف/: [عربی]/*اسم.* ئامانج؛ ئارمانج: ۱. نیشانە؛ نیشانێ؛ نیشا؛ کێلک؛ بەرتیر؛ بەرپێک ‹زدی بە هدف: دات لە نیشانە› ۲. مەبەست ‹هدف شما از این کار چیست؟: ئامانجتان لەم کارە چیە؟› ۳. مەبەست؛ دۆز؛ بەرگ؛ مەرام؛ کاربەند؛ ئەوەی هەوڵی بۆ دەدەن تا دەستی بخەن ‹هدف زندگی: ئامانجی ژیان›.

▣ هدف قرار دادن/ گرفتن: گرتنە/ کردنە نیشان؛ گێرتەی نیشانێ ‹پیشانی مرا هدف قرار داد: تەوێڵمی کردە نیشان›.

بە هدف خوردن: پێکران؛ فەترکان؛ پیکیەی؛

لێدران؛ ئەنگێوران؛ ئەنگوتران؛ لێ کەوتن؛ بەرکەوتن؛ هەنگێوران.
به هدف رسیدن: به ئامانج / مەبەست گەیین.
به هدف زدن: *[گفتاری]* پێکان؛ پێکەی: ۱. ئەنگووتن؛ ئەنگوتن؛ لێدان؛ پێکتەی؛ ڤەترکاندن؛ نیشانێ هۆرگێرتەی ۲. *[مجازی]* بە مەبەستی سەرەکی ئاماژەکردن.
هدف‌گیری / hadafgîrî، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. نیشانەگیری؛ کار و ڕەوتی لێگرتن؛ نیشانەگرتن؛ بەرەو نیشانە گرتن.
هدفمند / hadafmand/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ئامانجدار؛ دۆزدار؛ بە ئامانجێکی دیاریکراوەوە ‹رفتار هدفمند؛ فعالیت هدفمند: ئاکاری ئامانجدار؛ چالاکی ئامانجدار›.
هدفن / hedfon/: [انگلیسی] ☜ **دوگوشی**
هدنرس / hedners، ـها/: [انگلیسی] /اسم. سەرپەرستار.
هدهد / hodhod، ـها؛ ـان/: [عربی] /اسم. ۱. هەپوو؛ پەپوو؛ هەپووک؛ پەپووسێمانە؛ پەپووسلێمانە؛ پەپووسلێمانکە؛ پەپووسلێمانی؛ پەپووسلەمانکە؛ پاپی‌سلێمموونی؛ بووبووکەرە؛ داودیرۆنکل؛ داودکیلەونکل؛ کەوکەل؛ کوکەل؛ شانەوەسەر؛ باڵندەیەک بە ئەندازەی کۆتر بە دندووکی باریک و زۆر بەقەوت و سەری چکۆلەوە کە تاجێکی لە سەرە.
هدیه / hedye, had(i)ye، ـها؛ هدایا/: [عربی] /اسم. دیاری؛ دەسایز؛ پێشکەشی؛ زەنگولنە؛ هەدیە؛ ئەوەی بۆ خۆشحاڵ کردنی کەسێک یان بۆ ڕێزلێنانی پێی دەدرێ ‹عید نوروز پدربزرگ یک ساعت به من هدیه داد: جێژنی نەورۆز باوەگەورە سەعاتێکی بە دیاری پێدام›.
هذیان / haz(i)yān، ـها/: [عربی] /اسم. وڕاوە؛ وڕاوێ؛ ڤراڤە؛ وڕێنە؛ وەرینە؛ وڕینە؛ ئاتەران؛ ڕاوان؛ هۆڕاوە؛ لافە؛ ڕاوێ؛ هەپلە؛ هەڵپەلە؛ هەلەـپەلە؛ خوتە؛ گلتە؛ غلتە؛ غلت؛ هوڕینە: ۱. جۆرێ هەڵشێوانی بیر و هۆش وێڕای قسەی بێ مانا ۲. هاتەران‌پاتەران؛ هەڵیت‌وپەڵیت؛ قسەی مفت و بێ‌مانا.
◘ هذیان گفتن: ڕاواندن؛ وڕاوەکردن؛ وڕاوەی؛ وڕاوای: ۱. قسە پەڕاندن؛ بە هۆی نەخۆشیەوە قسە ڕاواندن ۲. *[تعریض]* وڕ لێدان؛ وڕکەوڕک کردن؛ فلتاندن؛ قسەی هەڵیت‌وپەڵیت‌کردن.
هذیان‌گویی / haz(i)yāngûyî، ـها/: [عربی/ فارسی] /اسم. فشار؛ شپەستە؛ کار و ڕەوتی ڕاواندن؛ وڕاوەکردن؛ وڕاوای.
هر / har/: *صفت.* هەموو؛ هەر؛ گشت؛ گش؛ هەچ؛ هۆر؛ بریتی لە هەموو ئەندامانی کۆمەڵێک ‹هر روز می‌رفتند؛ هر کسی می‌توانست ببیند: هەموو ڕۆژێ دەڕۆیشتن؛ کەس کەسێ دەیتوانی ببینێ›.
◘ هر دو پا را در یک کفش کردن: *[مجازی]* پێ لە زەوی چەقاندن؛ چوون بە چەقی لەعنەتدا؛ پێ‌داگرتن؛ پاداگردن؛ ڕک‌کردن لە سەر کارێک؛ سوور بوون لە کارێکدا.
هرآینه / harāyene/: *قید.* بێ‌سۆ؛ بێ‌شک؛ ئەڵبەت؛ بێ‌گومان؛ نەیسە.
هرازچندی / harazčandî/: *قید.* جاروبارە؛ جار و بار؛ جارەوجار؛ جارەجار؛ جاربەجار؛ هەرچەند جار؛ بەیناوبەین؛ بەین ـ بەین؛ کات‌نەکات؛ گا و بێگا ‹هر از چندی او را می‌دیدم: جاروبارە دەمدیت›: **هرازگاهی**
هرازگاهی / harazgāhî/ ☜ **هرازچندی**
هراس / harās/: /اسم. *[ادبی]* خۆف؛ سام؛ هەراس؛ هەراسە؛ باک؛ دڵەخورپێ؛ هەیبەت؛ مەترسی؛ جەفل ‹هراس از دزد؛ هراس از بلندی: خوف لە دز؛ سام لە بەرزایی›.
هراس‌آور / harāsāvar/: *صفت.* خۆفناک؛ سامناک؛ هۆی ترسی زۆر ‹صحنەی هراس‌آور: دیمەنی خوفناک›.
هراسان[1] / harāsān/: *صفت.* تۆقیو؛ تۆقیاگ؛ زۆر ترساو ‹دیروز که دیدمش، سخت هراسان بود: دوێنێ

که چاوم پێ‌کەوت، تەواو وڕهێیوو›.
هراسان[۲]: *قید.* بە ترس و لەرزەوە؛ ترسەترس؛ لەرزەلەرز ‹هراسان آمد: بە ترس و لەرزەوە هات›.
هراساندن / harāsāndan/: *مصدر. متعدی. [ادبی]* // **هراساندی**: تۆقاندت؛ **می‌هراسانی**: دەتۆقێنی؛ **بِهراسان**: بتۆقێنە// تۆقاندن؛ تۆقنەی؛ تۆقنای؛ بەهتاندن؛ بزدهاندن؛ فەرهاندن؛ قورفاندن؛ جڤراندن؛ داچماندن؛ هەژڤاندن؛ زۆر ترساندن: **هراسانیدن**
■ صفت فاعلی: **هراساننده** (تۆقێنەر)/ صفت مفعولی: **هراسانده** (تۆقێنراو)/ مصدر منفی: **نَهراساندن** (نەتۆقاندن)
هراس‌انگیز / harāsangîz/: *صفت.* خۆفناک؛ سامناک؛ زاتبەر؛ پیاوتۆقێن؛ ترس‌بزوێن ‹داستان هراس‌انگیز: چیرۆکی خۆفناک›.
هراسانیدن / harāsānîdan/ ☜ **هراساندن**
هراسناک / harāsnāk/: *صفت.* سامناک؛ خۆفناک؛ زەرندی؛ گرتۆلە؛ چاڤسۆر؛ چاوسوور؛ زاتبەر ‹قیافەی هراسناک: سەر و سیمای سامناک›.
هراسیدن / harāsîdan/: *مصدر. لازم. [ادبی]* // **هراسیدی**: تۆقای؛ **می هراسی**: دەتۆقی؛ **بِهراس**: بتۆقە// تۆقان؛ ترسیان؛ تۆقیان؛ تۆقەی؛ تۆقای؛ تەرسەی؛ ترسان؛ بەهتین؛ بزدان؛ بزدهان؛ بزدەهان؛ فەرهان؛ فەرهین؛ جەفلین؛ زۆر ترسیان. هەروەها: **هراسیدنی**
■ صفت فاعلی: **هراسنده** (ــ)/ صفت مفعولی: **هراسیده** (تۆقاو)/ مصدر منفی: **نَهراسیدن** (نەتۆقان)
هراسیده / harāsîde ، ـگان/: *صفت. [ادبی]* تۆقاو؛ تۆقیاگ ‹سیمای هراسیده: دیمەنی تۆقاو›.
هرای / har(r)āy/: *اسم. [ادبی]* هێرە؛ هەرا؛ گال؛ قال؛ نەرە؛ هورە؛ نەعرەتە؛ دەنگی بە قەو.
هرت / hort/: *صوت.* قلم؛ لووشکە؛ لووشە؛ چلپە؛ قۆرە؛ دەنگی خواردنەوە: **هورت**
⊡ هرت کشیدن: هەڵقۆڕاندن؛ هەڵقۆڕان؛ هەڵلووشین؛ هۆرلووشتەی؛ هۆرقوڕنەی؛ لووشکەکردن؛ چای یان خواردنەوەیەکی تر نیانە سەرەوە و دەنگ لە زارەوە دەرهاوردن ‹سوپ را آن طور هرت نکش!: چێشتەکە وا هەڵمەقوڕێنە!›.
هرتز / hrtz/: [آلمانی] ☜ **هرتس**
هرتس / herts/: [آلمانی] *اسم.* هێرتس؛ هێرتز؛ یەکەی لەرینەوە، بەرامبەر بە ژمارەی دەور لە چرکەیەکدا.
هرجائی / harcā'î/ ☜ **هرجایی**
هرجایی / harcāyî ، ـها/: *اسم.* بڤکێ؛ بەستۆک؛ جندە؛ سۆزمانی؛ سۆزانی: **هرجائی**
هرج و مرج / harc-o-marc ، ـها/: [عربی] *اسم.* بشێوە: ۱. ئاژاوە؛ خارۆرە؛ گۆتاڵ؛ گاشە؛ هەرا؛ کەتن؛ ئاشۆ؛ ئاڵۆزی؛ گۆتاوەڕۆ؛ شێواشێو؛ شێوانشێو؛ تێکەولێکە؛ ئاخوران‌باخوران؛ بێ‌سەروبەرەیی؛ ڕۆمەڵخەزا؛ پاشاگەردانی؛ کەس‌ناکەسی؛ کەس‌لەکەسی ‹در شهر هرج‌ومرج بود: لە نێو شاردا ئاژاوە بوو› ۲. شپرزی؛ شێواوی؛ تێکەڵ‌پێکەڵی ‹کارها دچار هرج و مرج شد: کارەکان تووشی شپرزی بوون›.
هرج‌ومرج‌طلب / harc-o-marctalab ، ـها؛ ـان/: [عربی] *صفت.* ئاژاوەگێڕ؛ ئاژاوەچی؛ بشێوەخواز؛ گاشەکار؛ کەتن‌گێڕ؛ خاوەن خوو و خدە یان ئۆگرەتی بە ئاژاوە نانەوە. هەروەها: **هرج‌ومرج‌طلبی**
هرچند / harčand/: *حرف.* باوجوو؛ ئەگەرچی؛ ئەرچی؛ هەرچی؛ هەچی؛ هەچ؛ هەڤقاس؛ هەرچقاس؛ هەرچقاس؛ سەتکا؛ هندیکو؛ ئەوەند؛ حەرچی؛ هنگی؛ هندی؛ هەرچەندە؛ هەرچەند؛ چەندبەچەند؛ هەرچەن ‹او رفت، هرچند اصلاً دلش نمی‌خواست برود: (ئەو) ڕۆیشت، ئەگەرچی هیچ پێی خۆش نەبوو بڕوا›.
هرچه / harče/: *قید.* هەرچێک؛ هەرچیّ؛ هەرچی؛ هەرچێک؛ هەچ: ۱. هەر شتێ؛ هەر چتێ؛ هەر شتێک؛ هەر چیە؛ ئەوەی؛ ئانە؛ هەر

چشت؛ هەر تشت؛ هەر چێوێ (هرچه می‌خواست بُرد: هەرچیکی دەویست بردی) ٢. هەرچەن؛ هەرچەند؛ هەرچەندە؛ هەرچەنێک؛ هەرچنگە؛ هەرچەنگ؛ هەر ئەنازە؛ هەر ئەنگازە (هرچه بیشتر، بهتر: هەرچی زۆرتر، باشتر) ٣. چی؛ ئەوەی؛ ئانە؛ هەرگوجی؛ هەرشتێ (هرچه داشتم گم شد: جیم هەبوو گوم بوو).

هردمبیل / hardambîl/: [فارسی/ ترکی] *صفت.* *[گفتاری]* ١. بێ‌سەرە و بەرە؛ تێکەولێکە؛ تێکەلێکە؛ هەرکە بۆ خۆی (اینجا چقدر هردمبیل است!: ئێرە چەند بێ سەرە و بەرەیە!) ٢. تاوتاوی؛ را-را؛ بێ‌بارە؛ بێ‌بەر و پشتە (او هردمبیل است و نمی‌شود رویش حساب کرد: ئەو را-رایە و حیسابی لە سەر ناکرێ).

هردمجوش / hardamcûş/: *صفت.* *[گفتاری]* خوێری؛ خۆڕی؛ هیچ‌وپووچ.

هردود / hordûd/: *اسم.* *[گفتاری]* قوولە؛ نەعرەتە؛ گوڕە؛ هەرای کاتی هەڵمەت بردن.

⊡ هردود کشیدن: قوولەکردن: ١. نەعرەتە پێکان/ پێکەی؛ گوڕاندن؛ بە هاوارەوە هەڵمەت بردن ٢. *[گفتاری]* پێکەوە بە دەنگ و هەرای زۆر، سەر کردنە شوێنێکدا.

هرروزه[1] / har.rûze/: *صفت.* هەمووڕۆژە؛ هەرڕۆژە؛ گش‌ڕۆژە؛ گرڕۆیە (این کار هرروزه‌ی اوست: ئەمە کاری هەمووڕۆژەیە).

هرروزه[2]: *قید.* هەموو ڕۆژێ؛ هەر ڕۆژ؛ گش ڕۆژێ؛ هەرچی ڕۆژە؛ گرڕۆژێ؛ گرڕوێو؛ گرد ڕوێو؛ هەرچی ڕۆینێ؛ هەرچی ڕوینێ؛ هەموو ڕۆژێ؛ گش ڕۆژێ (هر روزه می‌آمد، پولی می‌گرفت و می‌رفت: هەموو ڕۆژێ دەهات، پوولێکی دەستاند و دەڕۆی).

هرز / harz/: *صفت.* هەرز: ١. خەسار؛ فیڕۆ؛ زایە؛ بە هیچێ چووگ؛ بێ‌خۆ؛ بێ‌کەلک (آب دارد هرز می‌رود: ئاوەکە خەریکە خەسار دەچێ) ٢. سواو؛ هەرس؛ لە میزان‌کەوتوو (پیچ هرز شده است: پێچەکە هەرز بووە) ٣. هەرزە؛ بێوەری لە پاراستن و پێڕاگەیشتن (علف هرز؛ هرز بار آمدن: گیای هەرز؛ هەرزە بار هاتن).

⊡ هرز بار آمدن: *[مجازی]* هەرز(ە) بار هاتن؛ بەبێ سەرپەرشتی و پێڕاگەیشتن گەورە بوون.

هرز رفتن: خەسار چوون؛ هەرز بوون؛ زایە بوون؛ بە فیڕۆ چوون؛ لە کیس چوون.

هرز شدن: هەرز بوون؛ سوان؛ هەرس بوون؛ لە میزان کەوتن.

هرز کردن: هەرزکردن؛ میزان شێواندن و لە کار خستن (لەمەڕ پێچ، فەنەر و شتی‌واوە).

هرزاب / harzāb، ـها/: *اسم.* پاشەراو؛ پاشاراو؛ بەراو؛ ئاوی باران، پلووسک، سەرڕێژ و شتی وا کە بەفیڕۆ دەچێ.

هرزابرو / harzābrow، ـها/: *اسم.* جۆگەلە؛ جۆکە؛ جۆلە؛ جۆگەی ئاو.

هرزگی / harzegî، ـها/: *اسم.* بەرەلایی؛ گەللایی؛ جلفی؛ جلفبازی؛ بێ‌گەڤی؛ پرتوکی؛ لاساری؛ هەرزەکاری (آن شب توی عروسی خیلی هرزگی کرد: ئەو شەوە لەو زەماوەندەدا زۆری بەرەلایی کرد).

هرزه / harze، ـها/: *صفت.* خونک؛ جلف؛ سووک؛ سۆک؛ سووک‌وچرووک؛ هەرزە؛ جیوەلەک؛ هیچ‌وپووچ: ١. بەرەلا؛ ئەلوات؛ کەلەش؛ قەلاش؛ یارەمەز؛ یارمباز؛ شنوف؛ لابریای؛ هەرچی و پەرچی؛ کۆتی؛ سەربەردە (مرد هرزه؛ زن هرزه: پیاوی ئەلوات؛ ژنی بەرەلا) ٢. ناشیرین؛ دوور لە شەرم و ئەدەب (حرفهای هرزه؛ رفتار هرزه: قسەی سووک؛ کردەوەی جلف).

هرزه‌پا / harzepā، ـها/: *صفت.* *[گفتاری]* وێل؛ بەرەلا؛ بەرەڵلا؛ وێلەکی؛ خوێری؛ خۆڕی؛ زرتی؛ بەتاڵ‌پا.

هرزه‌درائی / harzedarā'î/ ☜ **هرزه‌درایی**

هرزه‌درایی / harzedarāyî، ـها/: *اسم.* دەم‌بەرەلایی؛ قسەقۆڕی؛ مفت‌بێژی؛

گەوجانەڕیسی؛ هەرزەوێژی: **هرزەدرائی**

هرزەسنگ / harzesang/ ☜ **نخاله ـ٣**

هرزەگرد / harzegard ، ـها؛ ـان/: *صفت.* ١. وێڵ؛ بەرەڵا؛ خوێڕی؛ زڕتی؛ قرپۆ؛ وێڵگەرد؛ وێڵـەکی؛ وێڵکی؛ بەتاڵ‌پا ٢. *[مکانیک]* چەرخی هەرزگەڕ.

هرزەگو / harzegû ، ـها؛ ـیان/: *صفت.* دەم‌بەرەڵا؛ قسەقۆڕکەر؛ مفت‌بێژ؛ دردوک؛ قسە مفت‌کـەر؛ هـەرزەوێژ؛ دەم‌شـڕ؛ دەم‌پلیـت. هـەروەها: **هرزەگویی**

هرزەنگاری / harzenegārî ، ـها/: *اسم.* ١. کاری کێشان، تۆمار کـردن و لـە چـاپ دانی وێنـە و فیلمی جینسی، بۆ بزواندنی هۆک ٢. بەرهـەمی (وەک کتێب، گۆڤار و...) کاری وا: **پورنوگرافی**

هرس / haras/: *اسم.* هەڵـپیت؛ ڕۆپـل؛ شـخەڵ؛ شیخەڵ؛ شفتیک؛ کی‌زاخە؛ سەرگۆز؛ هـەرەس؛ وژین؛ قرپ؛ بەترۆمە؛ بە ترمـە؛ پـەرتوان؛ کـزخ؛ کەزاخ؛ کەزاخە؛ کساخ؛ کەسخ؛ پاسـار؛ تـەراف؛ داپاچ؛ کـاری قرتانـدن و سـەرگوڵ و سـەر لـق کردنی پەل‌وپۆی دار و گیا.

▣ **هرس کـردن**: هەڵـپەرتاوتن؛ هەڵـپەرداوتن؛ هەڵپاچین؛ داپاچین؛ پەنجنین؛ هەڵپەڕداوتن؛ هەڵقاچین؛ هۆرپاتەی؛ پـەرتاوتن؛ ڕۆپلانـدن؛ هەڵپیتاندن؛ ڕپلانـدن؛ خەسـاندن؛ خەسـانن؛ کزخـان؛ کزخانـدن؛ کەزخانـدن؛ کـەزاختن؛ کەسـخاندن؛ داپـیتن؛ هەڵـپاچان؛ قرپانـدن؛ ڤـەپژرنین؛ کەزاخـەکردن؛ پاسـارکردن؛ گل‌کەردش؛ پـەڵ کـردن؛ سـەرلک پەڕانـدن؛ ڕێک و جوان کـردنی دار و دەون بـە بـڕینی لق‌وپۆی زیادی.

هرساله[1] / harsāle/: *صفت.* سـالانە؛ هەرسـاڵ؛ هەرسالە؛ هی هەر ساڵ ‹مالیات هرساله را سر موقع مـی‌پرداخـت: پیتـاکی سـالانەی لـە وەختـی خۆیـدا دەدا›.

هرساله[2]: *قید.* هەموو ساڵێ؛ هـەر سـاڵ؛ هـەموو ساڵ؛ هەموو ساڵێک؛ گشت ساڵێ؛ گش ساڵـێ؛ هەرچی ساڵە؛ گرد ساڵ؛ گرد ساڵێوە؛ گـساڵـێ ‹هرساله باید مالیات بدهد: هەموو ساڵی دەبێ پیتـاک بدا›: **همه‌ساله**

هرکاره / harkāre/: *اسم.* دنگ؛ دینگ؛ دەفـری بەردینە.

هرکی ـ هرکی / harkîharkî/: *صفت. [گفتـاری]* گورگوتـاو؛ کـەس‌لـەکـەس؛ پشـێوی و ئـاژاوە؛ کەس‌ـکـەس؛ کـەس‌کەسـانێ؛ هەرکـەبۆخۆی؛ هەرکە ـ هەرکە؛ هەرکی ـ هەرکی؛ بـێ‌سـەرە و بەرە؛ شپرز و بێ قانوون.

هرگاه / hargāh/: *قید.* هـەرکاتێ؛ هـەرکاتێک؛ هـەرکات؛ هـەروەخت؛ هـەردەم؛ هـەرئان؛ هەردەمێ؛ هەرتم؛ هەرساتێ؛ هەرسات؛ هـەرگا؛ هـەرگاو؛ هـەر گـاڤ؛ هـەر کـەی؛ هـەرعان؛ هـەرچاخێ؛ کـەنگینێ؛ کـەنگێن؛ هـەرزەمانێک ‹هرگاه پول لازم داشتی، به من بگو: هەرکاتێ پـارەت پێویست بوو، پێم بڵێ›.

هرگز / hargez/: *قید. [ادبی]* قەت؛ قەد؛ هەرگیز؛ ژبنی؛ بە هیچ ئارا؛ بە هیچ جۆر؛ بە هیچ کلۆجێ؛ بە هیچ کولونجێ؛ چجـار؛ هـیچ‌گـا؛ هـیچ‌کـات؛ لەبن؛ ئەسلەن؛ هیچ‌کاتـێ ‹هرگز او را ندیـده بـود: قەت نەیدیبوو›.

هرم / heram ، ـها؛ أهرام/: [عربـی] *اسم.* ١. *[هندسه]* سێ‌پالوو؛ شکڵێکی بۆشـایی چـەن لا کـە هـەر لایەکی سێ‌گۆشـێکە و سـەرەکانیان دەگاتـەوە یەک ٢. هیرەم؛ بینایەکی گەورەی لە بەرد، بـە چـوار دیـواری سـێ‌گـۆش کـە سـەرەکانیان دەگاتەوە یەک و پتر لە میسردا دەبینرێ.

▣ **هـرم قـدرت**: *[مجـازی]* پلـەی دەسـەڵات؛ زنجیرەی دەسەڵاتی سیاسی لە کۆمەڵگایەکدا.

هرم / horm/: *اسم.* هاڵاو؛ هەڵـم؛ هیـت؛ تـینی گـەرمای زۆر بـە تـەوژم کـە لـە شـتێکەوە هەڵدەستێ ‹هرم آتش: هاڵاوی ئاگر›.

هرمافرودیـت / hermāf(e)rodît ، ـهـا/: [فرانسـوی] *صفت. [زیست‌شناسی]* نێرمـا؛ نێرەما؛

دووجینسی.

هرمن / hormon/: [فرانسوی] ☜ **هورمۆن**

هرمنوتیک / hermenotîk/: [فرانسوی] /اسم. هێرمۆنتیک؛ ڕاژەی دەق؛ شێوەی شرۆڤە، ورد کردنەوە و لێکدانەوەی دەقێک.

هرمی / heramî/: [عربی] صفت. سێ‌پاڵوو: ١. بە شکڵی سێ‌پاڵوو ‹ساختمان هرمی: خانووبەرەی سێ‌پاڵوو› ٢. سەر بە سێ‌پاڵوو ‹هرمی شکل: سێ‌پاڵوو شکڵ›.

هرنج / haranc ، ـها/: اسم. سەر کارێز؛ چاوکەی کارێز.

هروئین / hero'în/: [فرانسوی] /اسم. گەرد؛ هیرۆئین؛ ماکی سڕکەری بەرهەمهاتوو لە مورفین کە مرۆ زۆر پیس هۆکارەی دەبێ.

هروقت / harvaqt/: [فارسی/ عربی] قید. هەرکاتێ؛ هەرکاتێک؛ هەردەمێ؛ هەر وەخت؛ هەروەختێ؛ هەرکات؛ هەرگایێ؛ هەرسات؛ هەرساتێ؛ هەر دەم؛ هەرگا؛ هەرگاڤ؛ هەرچاخ: ١. لە هەموو کاتێکدا ‹هر وقت می‌دیدمش، لبخند به لب داشت: هەرکاتێ دەمبینی، بزەیەک بەسەر لێویەوە بوو› ٢. لە کاتێکدا؛ کاتێ؛ لەو کاتەدا ‹هروقت او را دیدی، سلام مرا برسان: هەرکاتێک چاوت پێ کەوت سلاومی پێ بگەیێنە›.

هروله / harvale/: [عربی] /اسم. گورگەلۆقە؛ گورگەلۆق؛ لۆق؛ قۆرتە؛ لۆقە؛ قەترە؛ قۆتە؛ قەترەسەیە؛ لۆترە؛ غاری ناتەواو؛ شتێک لە نێوان بەڕێوە چوون و غارداندا.

▣ هروله رفتن: لەپین؛ گورگەلۆقەکردن؛ لۆقاندن؛ لۆقانن؛ لۆق/ لۆقەکردن؛ لۆقەلۆق کردن؛ قەترەسەیە ڕۆیشتن؛ بە قۆرتە ڕۆیشتن.

هروی / heravî/: [عربی] صفت. هەراتی؛ هێرەوی؛ پێوەندیدار یان سەر بە شاری هەرات لە ئەفغانستاندا.

هره / her(r)e ، ـها/: اسم. [معماری] هێرە؛ ڕیزە خشتی دەرپەڕیو لە قەدپاڵی دیوار و گوێسواندا.

هر ـ هر / herher/: صوت. تریقەتریق؛ تریقەتریق؛ حیلکەحیلک؛ پریق‌وحۆڕ؛ قاقا؛ لیقەلیق؛ فیلەفیل؛ هاڕەهاڕ؛ دەنگی پێکەنین.

هرهری مذهب / horhorîmazhab ، ـها/: [فارسی/ عربی] صفت. ١. لادین؛ لامەزەب؛ گوێنەدەر بە داب و دەستووری شەرع ٢. بێ‌دین؛ بێ‌ئائین؛ بەبێ بڕوا ئایینێکی تایبەت.

هره ـ کره / herrekerre/: اسم. [تعریض، گفتاری] قلەقل؛ تریق و هۆڕ؛ هنگ؛ دەنگی بەرزی پێکەنین. هەروەها: **هره ـ کره کردن**

هری / herrî/: صوت. [گفتاری] هەڕێ؛ هێڕێ؛ دەرەوە؛ یاڵلاکێشە؛ وتەیەک بە مانا گومبە ‹من که برایت کارت دعوت نفرستادم، هری!: من خۆ کارتی داوەتم بۆت نەناردبوو، هەڕێ!›.

هری / horrî/: قید. لەپڕ؛ لەپڕا؛ لەنکاو؛ لەپڕتا؛ لە ناکاو؛ کوت‌وپڕ؛ یەکڕا؛ یەکەشە؛ یەکهەو؛ یەکەو ‹دلم هری فروریخت: لەپڕا دڵم داکەوت›.

هریسه / harîse/ ☜ **هلیم**

هزار[1] / hezār/: اسم. ١. هەزار؛ هزار؛ هازار؛ دەچەلان سەت؛ ژمارەی سەرەکی پاش لە نۆسەد و نەوەد و نۆ و پێش لە هەزار و یەک ٢. [گفتاری] قەران؛ قران؛ ڕیاڵ ‹دو هزار: دوو قران›.

هزار[2]: صفت. هەزار: ١. یەکێک زۆرتر لە نوسەد و نەوەد و نۆ دانە ٢. هەزارەم.

هزاربرگ / hezārbarg ، ـها؛ ـان/: اسم. ١. ناوی گشتی چەن جۆر گیای نێو زەلکاوانە ٢. کووزەڵە؛ گیای خۆڕسکی بەر ئاو و کانی.

▣ هزاربرگ آبی: کووزەڵەی کانی؛ گیایەکی زەلکاوی خۆڕسکی گوڵ سپی مەیلەو پەمەیی یان بنەوشە.

هزاربیشه / hezārbîše/: اسم. هەزارپیشە؛ هەزاربیشە؛ جۆری سندۆقی چاوە ـ چاوە بۆ جێ کەلپەلی کار یان توشەی سەفەر: **هزارپیشه**

هزارپا / hezārpā ، ـها؛ ـیان/: اسم. زیلۆ؛ زیقزیف؛

زیڤزیڤه؛ زیڤه؛ زیڤ؛ زۆڤ؛ شەمار؛ شەحرمەحر؛ خشخشۆک؛ پڕپە؛ کشک؛ خشک؛ خشکه؛ خشگ؛ خشی؛ مارەزیو؛ زیور؛ گوەسم؛ پڕپا؛ هەزارپا؛ هەزارپێ؛ کرمێکی درێژی گرێ‌ـگرێ، کە لە هەر گرێیکەوە یەک یان دوو جووت پا بۆتەوە.

هزارپیشه / hezārpîše/ ☜ **هزاربیشه**

هزارتو / hezārtû/: *صفت.* پێچەڵانپێچ؛ پێچەڵپێچ؛ دالان ـ دالان؛ جەوەڵ‌ـجەوەڵ؛ بە شێوەی پێچاوپێچ و توو دەر تووەوە.

هزارچشم / hezārčešm ، ـها؛ ـان/: *اسم.* ١. گوڵەبا؛ قلینچە هەورێشە؛ گیایەکی خزۆکی گەڵا خڕی گوڵ‌پەمەیی یان بنەوشە لە شوێنی شێدار دەڕوێ ٢. چل‌چاو؛ دارچکێکی جەنگەڵی گەڵاورکەیە چاوە‌ـچاوە دەنوێنێ و زگەشۆرە دەگیرسێنێ: **هوفاریقون**

هزاردستان / hezārdastān/: *اسم. [ادبی]* بولبول؛ بولبول؛ بلبل؛ بیلبیل؛ واف؛ سەرخوونک.

هزارگان / hezārgān/: *اسم.* ١. جمعِ ☜ **هزاره** ٢. چوارەمین پلەی ژمارەی سەرەکی، دوای یەکان و دەیان و سەتان.

هزارلا / hezārlā/: *اسم.* هەزارپەرتی؛ هەزارپرتی؛ هەزارلۆخانە؛ هەزارلوێ؛ لوخانە؛ کلاوقازی؛ هەزرلۆغانە؛ هەزارتوێخ؛ هەزارلۆ؛ هەزارپیتک؛ هەزارتوێ؛ شیلافە؛ شیلاوگ؛ شیلاوک؛ شیلک؛ گاگ؛ گادگ؛ بەشی سێهەمی ورگی ئاژەڵی کاوێژکەر، کە دیواری ناوەوەی توێ ـ توێیە.

هزارم / hezārom/: *صفت.* هەزارەم؛ بە ڕیز و پلە و پایەی هەزارەوە.

هزارمی / hezāromî/: *ضمیر.* هەزارەمی؛ ئەوەی کە لە جێگای هەزارمدایە.

هزارمین / hezāromîn/: *صفت.* هەزارەمین؛ بە ڕیز و پلە و پایەی هەزارەمەوە.

هزاره / hezāre ، ـها/: *اسم.* هەزارە: ١. کۆمەڵێکی هەزار دانە ٢. ڕێوڕەسمێک بە بۆنەی هەزارەمینساڵەهاتی ڕووداوێک ٣. مەودای کاتی هەزار ساڵە (هزارەی اول پیش از میلاد: هەزارەی یەکەمی پێش لە زایین) ٤. ☜ **اِزاره**

هزاری¹ / hezārî ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* هەزارتمەنی؛ هەزاری؛ ئەسکەناسی هەزار تمەنی (١٠٠٠٠ ڕیاڵی) (لطفاً هزاری بده!: تکایە هەزارتمەنی بدە!).

هزاری²: *صفت.* هەزاری؛ بە هەزاردانە یان بەرامبەر بە هەزار دانە لە شتێک (اسکناس هزاری: ئەسکەناسی هەزاری).

هزاری³: *قید.* هەزارێک؛ هەزارێ؛ هەزارێو؛ هەزاریە؛ هەر هەزار دانە لە شتێک (هزاری صد تومان فروخت: هەزارێکی دا بە سەد تمەن).

هزال / hazzāl ، ـان/: [عربی] *صفت. [ادبی]* شۆخ؛ شۆخی‌باز؛ قسەخۆش؛ گاڵتەباز؛ گاڵتەچی؛ گاڵتەکەر؛ حەنەکچی؛ لێبۆکی.

هزل / hazl/: [عربی] *اسم.* جەفەنگ؛ حەنەک؛ داستان، شیعر یان نووسراوەی گاڵتە و قسەی خۆش.

هزلیات / hazlîyyāt/: [عربی] *اسم.* جەفەنگیات؛ گاڵتەجاڕ؛ کۆمەڵە نووسراوەیەکی پێکەنینی.

هزوارش / hozvāreš ، ـها/: *اسم. [قدیمی]* هوزوارش؛ هەرکام لە وشەگەلی ئارامی کە بە خەتی پەهلەوی دەنووسران و بە فارسی دەخوێندرانەوە (وەک بە زمانی ئارامی دەیاننوسی: لەیلا «laylā»، دەیانخوێندەوە: شەب «šab» یان دەیاننوسی: مەلکە «malka» دەیانخوێندەوە: شاه «šāh»).

هزیمت / hazîmat ، ـها/: [عربی] *اسم. [ادبی]* تێشکاوی؛ تێک‌شکاوی؛ شکس؛ شکست؛ ترۆقە؛ کار و ڕەوتی ورە بەردان لە شەڕدا.

⊡ هزیمت کردن: تێشکان؛ تێک‌شکان؛ ترۆقان؛ ترۆقیان؛ هەلاتن؛ دەرچوون؛ ڕاکردن؛ پەکین؛ بەرشیەی؛ ورە بەردان: **هزیمت دادن**

هزیمت دادن: تێک‌شکاندن؛ شکاندن؛

شکانن؛ بەزاندن؛ ترۆقانن؛ پەکاندن؛ بەزنەی؛ بەزنای؛ شکست پێدان؛ تۆپ دان؛ تارنیەی.

هزینه / hazîne ، ـها/: *اسم.* خەرج؛ مەزاخ؛ مەزاخت؛ مەزخ؛ مەزیخ؛ مەزێخ؛ پارەیەک کە بۆ کارێک خەرج دەکرێ ‹هزینەی زندگی: خەرجی ژیان›.

▣ **هزینه کردن**: ١. خەرجکردن؛ پارە دان بۆ سەندنی شتێک یا جێبەجێ بوونی کارێک ٢. بۆ دانان؛ لە دەس دانی شتێ یان بەسەردا هاتنی کارەساتێک لە بایی گەیشتن بە ئامانجێک.

هزینه یابی / hazîneyābî/: *اسم.* بەراوەردکاری؛ بەراورد؛ کار و ڕەوتی هەڵسەنگاندن و بژاردنی خەرجی کارێک.

هژمونی / hejemonî/: [فرانسوی] *اسم.* *[سیاست]* هەڤیازی؛ پێشتری؛ سەرتری؛ دەسەڵات و دەسچوویی زۆرتری وڵاتێک لە چاو وڵاتانیتر.

هسبند / hasband/: *صفت.* *[مجازی، گفتاری]* گیرۆدە؛ تووشیار؛ گرفتار. هەروەها: **هسبند شدن؛ هسبند کردن**

هست[1] / hast/: *اسم.* دۆخ و چۆنیەتی بوون؛ هەبوون ‹هست و نیست: بوون و نەبوون›.

▣ **هست شدن**: بەدیهاتن؛ وەدیهاتن؛ پێک هاتن؛ پەیا بوون؛ پەیدا بوون؛ درووس بوون؛ بیەی؛ وەش بیەی.

هست[2]: *فعل.* *[دستور]* هەیە؛ هەس؛ هە؛ ها؛ هەسە؛ هەن؛ هەنە؛ سێهەم کەسی تاک لە کرداری بوون.

هستک / hastak ، ـها/: *اسم.* *[زیستشناسی]* ناوکۆکە؛ ناوکەی زۆر بچووک دە نێو ناوکی خانەدا.

هست و نیست / hast-o-nîst/: *اسم.* بوون و نەبوون؛ دار و نەدار؛ هەس و نس؛ هەست و نست؛ هەس و نیس؛ هەستی و نیستی؛ خایە و مایە؛ بیە و نەبیە؛ هەموو دارایی و ماڵ و سامان ‹همەی هست و نیست من این خانه است: بوون و نەبوونم ئەم ماڵەیە›.

هسته / haste ، ـها/: *اسم.* ناوک؛ نێوک: ١. *[گیاەشناسی]* ناو؛ ناوکە؛ جنچک؛ چنچک؛ پێشە؛ هەستوو؛ دەنکی میوە ٢. *[مجازی]* ناوەڕۆک؛ ناواخن؛ ناوناخن؛ ناوئاخن ‹هستەی داستان را بگو: ناوەڕۆکی داستانەکە بێژە› ٣. ناوکەی ئەتۆم؛ بەشی ناوەندی ئەتوم کە باری موسبەتە و لە پڕۆتون و نوترون پێکهاتووە ٤. کاکڵ؛ کاکڵە؛ مەژگە؛ ناوەندی هەر شتێک ٥. *[زیستشناسی]* ناوکە؛ ناوە؛ ناوەندی خڕۆکەی سیللوول ٦. ناوەند؛ پچووکترین بەشی ڕێخراوەیەک ‹هستەی تحقیقاتی: ناوەندی تۆژینەوە›.

هستەای / haste'î/: *صفت.* ناوکی؛ ناڤۆکی؛ ناوکەیی؛ سەر بە ناوکی ئەتومەوە.

هستەگیر / hastegîr ، ـها/: *اسم.* ناوکەگر؛ ئامرازێک بۆ دەرهێنانی ناوکی مێوە.

هستی / hastî/: *اسم.* هەستی: ١. بوون؛ هەبوون ‹هستی و نیستی: بوون و نەبوون› ٢. ژیوار؛ زیوار؛ ژین؛ ژی؛ ژیوەی ‹جهان هستی: جەهانی ژیوار› ٣. *[مجازی]* ماڵ و سامان؛ دارایی ‹همەی هستیاش را آتش زدند: هەموو ماڵ و سامانیان ئاور دا› ٤. هەموو عالەم.

هستیشناسی / hastîšenāsî/ ☜ **بودشناسی**

هسر / hasar/: *اسم.* زوقم؛ تەڕایی باران کە لە سەرمادا ڕچابێ.

هش / hoš/: *صوت.* هۆش؛ وۆش؛ شۆش؛ چۆش؛ چوش؛ وەش؛ شش؛ هۆکش؛ وشەی دەنگدانی چارەوا بۆ وێستان.

هشت[1] / hašt/: *اسم.* هەشت؛ هەیشت؛ ژمارەی سەرەکی لە حەوت زۆرتر و لە نۆ کەمتر.

▣ **هشت کسی گرو نهش بودن**: *[مجازی، گفتاری]* شەشی کەسێک لە گرەو بێشدا بوون؛ هەشتی کەسێ لە گرۆی نۆیدا بوون؛ بۆخۆی پیادە و ڕزقی سوار بوون؛ داهاتی کەسێ کەم

و خەرجی زۆر بوون.

هشت[٢]: *صفت.* هەشت؛ هەیشت: ١. یەکێک زۆرتر لە حەوت ‹هشت کتاب: هەشت کتێب› ٢. هەشتەم ‹ردیف هشت: ڕیزی هەشت›.

هشت ـ[٢]: *پیشواژە.* هەشت ـ؛ هەیشت ـ؛ خاوەن هەشت دانە لە شتێک ‹هشتپا: هەشتپا›.

هشتاد[١] / haštād/: *اسم.* هەشتا؛ هەشتێ؛ هەشتاد؛ هەیشتا؛ هشتا؛ هەیشتای؛ ژمارەی سەرەکی پاش حەفتا و نۆ و پێش هەشتاویەک.

هشتاد[٢]: *صفت.* ١. هەشتا؛ یەکێک زۆرتر لە حەفتا و نۆ ٢. هەشتاهەم؛ هەشتایەم.

هشتادم / haštādom/: *صفت.* هەشتاهەم؛ هەشتایەم؛ بە ڕیز، پلە و جێگەی هەشتاوە.

هشتادمی / haštādomî/: *ضمیر.* هەشتاهەمی؛ هەشتایەمی؛ هەشتادەمی؛ ئەوەی لە پلە و ڕیز و پێگەی هەشتادەمدایە.

هشتادمین/ haštādomîn/: *صفت.* هەشتاهەمین؛ هەشتایەمین؛ هەشتاین؛ هەشتامین؛ هەیشتاین؛ هەشتادەمین؛ بە ڕیز، پلە و پایەی هەشتادەمەوە.

هشتپا / haštpā، ـها؛ ـیان/: *اسم.* هەشتپا؛ هەشتپێ؛ جلە؛ ئوختاپووس.

هشتصد[١] / haš(t)sad/: *اسم.* هەشتسەد؛ هەشسەد؛ هەشسەت؛ ژمارەی سەرەکی پاش حەوسەدونەوەدونۆ، پێش هەشتسەدویەک.

هشتصد[٢]: *صفت.* هەشتسەد؛ هەشسەد؛ هەشسەت: ١. یەکێک زۆرتر لە حەوسەدونەوەد و نۆ ٢. هەشسەدەم.

هشتصدم / haš(t)sadom/: *صفت.* هەشسەدەم؛ بە ڕیز، پلە و پایەی هەشتسەدەوە.

هشتصدمی / haš(t)sadomî/: *ضمیر.* هەشسەدەمی؛ ئەوەی لە پلەی هەشسەدەمدایە.

هشتصدمین / haš(t)sadomîn/: *صفت.* هەشتسەدەمین؛ هەشسەدەمین؛ لە ڕیز، پلە و جێگای هەشسەدەمدا.

هشتم / haštom/: *صفت.* هەشتەم؛ هەشتم؛ هەشتن؛ هەیشتن؛ هەشتنە؛ بە ڕیز، پلە و جێگای هەشتەوە.

هشتمی / haštomî، ـها/: *ضمیر.* هەشتەمی؛ هەشتەم؛ ئەوەی لە ڕیز، پلە و جێگای هەشتەمدایە.

هشتمین / haštomîn/: *صفت.* هەشتەمین؛ هەشتەمی؛ لە ڕیز، پلە و جێگای هەشتەمدا.

هشتن / heštan/: *مصدر. متعدی. [قدیمی]* ١. نان؛ نیان؛ نیەی؛ دانان ٢. هێشتنەوە؛ هێلانەوە؛ ئاستەیوە ٣. *[ادبی]* بەجێ هێشتن؛ هشتن؛ هێلان؛ هلیان؛ بەجێ هێلان؛ هلیاندن؛ واز چنە ئاردەی؛ دەسبەردار بوون ‹جهان را هشتن و رفتن: دنیا بەجێ هێشتن و چوون›. هەروەها: **هشتنی**

هشت و مشت / hašt-o-mošt/: *صفت. [گفتاری]* ئاوقە؛ ئاوقا؛ لێک گیر؛ تێک گیر؛ تووش؛ تووشیار.

⊡ هشت و مشت شدن: ئاوقەو بوون؛ دەرگیر بوون؛ ئاوقا/ ئاوقە/ تووش/ تووشیار بوون؛ لێک گیران؛ تێک گیران.

هشتی / haštî، ـها/: *اسم.* هەشتی؛ دالانی هەشتپالوو.

هشدار / hošdār، ـها/: *اسم.* ئاگاداری؛ کارێک بۆ ئاگادارکردنەوەی خەڵک لەمەڕ هەبوونی مەترسی ‹به شما هشدار داده بودم: ئاگاداریم پێتان دابوو›.

⊡ هشدار دادن: ڕاگەیاندن؛ هەدا دان؛ ئاگاداری دان.

هشلهف / hašalhaf/: *صفت. [گفتاری]* تێکەڵ ـ پێکەڵ؛ تێکەولێکە؛ شێواو؛ شپرز؛ بێ‌سەرە و بەرە ‹یک جای هشلهف و بی در و پیکری بود کە سگ صاحبش را نمی‌شناخت: شوێنێکی تێکەڵ ـ پێکەڵی بێ خاوەن بوو، سەگ ساحیبی خۆی نەدەناسی›.

هشیار / hošyār، ـان/: *صفت.* وریا؛ هۆشیار؛ وشیار؛ شیت؛ هەشار: ١. ئاگادار؛ هاگادار؛ بە

ئاگا؛ ئەغیار؛ بەیار؛ خاوەن بیر و هۆش ٢. *[ادبی]* دڵزیندوو؛ دلاوەدان؛ بزێو؛ باهۆش؛ بە هۆش؛ چراخ.

◘ هشیار شدن: گوێ زرینگیان؛ گوێ زرینگانەوە؛ هاتنە(وە) سەر خۆ؛ هۆشیار/ وریا/ ئاگادار/ بەیار/ بێدار بوونەوە. هەروەها: **هشیار کردن**

هشیاری / hošyārî/: *اسم.* وریایی؛ بزێوی؛ بەیاری؛ بێداری؛ وشیاری؛ هۆشیاری؛ هوشیاری؛ ئەغیاری؛ ئاگاداری؛ چارچەشی؛ چارچاقی: ١. توانایی وەرگرتن و تێگەیشتن لەوی هەستی پێ بکرێ. بەرانبەر: **بیهوشی** ٢. *[ادبی]* دڵزیندوویی؛ چراخی.

هضم / hazm/: [عربی] *اسم.* هەرسەک؛ هەزم؛ دەن؛ کار و ڕەوتی گڤێرین؛ دەناندن؛ هەڵتاوینی خۆراک لە ورگ و ڕیخۆڵەدا.

◘ هضم کردن: ١. هەڵتاواندن؛ دەناندن؛ گڤیراندن؛ مهاندن؛ گڤێرین؛ بگاردن؛ هەزم کردن ٢. *[مجازی]* تێگەیین؛ تێگەیشتن؛ فامین؛ فامان؛ فام‌کردن؛ قووت چوون؛ قووت دان. هەروەها: **هضم شدن**

هفت[1] / haft/: *اسم.* حەوت؛ حەفت؛ هەفت؛ حەو؛ هۆت؛ ژمارەی سەرەکی دوای شەش و بەر لە هەشت.

◘ هفت پادشاه را به خواب دیدن: *[مجازی]* ورچەخەو کردن؛ لە قوولایی خەودا بوون.

هفت قلم آرایش کردن: *[مجازی]* دیوی جوانی وەدەرخستن؛ سووراو و سپیاوکردن.

هفت کفن پوساندن: *[مجازی]* سەت کەفەن درین؛ ئێسکیش رزین؛ پێشەش پرتووکان؛ لەمێژەوە مردن ‹او حالا هفت کفن پوسانده است: ئەو ئێستا سەت کەفەنی دریوە›.

از هفت دولت آزاد بودن: *[مجازی]* لە حەوت دەوڵەتەوە ئازاد بوون؛ بەبێ هیچ بەرگرە و ئەرکێک بوون.

در هفت آسمان یک ستاره نداشتن: *[مجازی]* ئارد بێژان و کەپەک مان؛ ڕۆژڕەش بوون؛ بێ‌ناوچاو بوون؛ بێ هەسارە بوون؛ زۆر هەژار و بێ‌ناز بوون ‹خانه‌اش کجا بود، او در هفت آسمان یک ستاره ندارد: ماڵی لە کوێ بوو، ئاردی بێژاوە و کەپەکی ماوە›.

هفت[2]: *صفت.* حەوت؛ حەفت؛ حەف: ١. یەکێک زۆرتر لە شەش دانە ‹هفت کتاب: حەوت کتێب› ٢. حەوتەم؛ حەفتەم ‹طبقەی هفت: نهۆمی حەوتەم› ٣. خاوەن حەوت دانە لە شتێک ‹هفت‌سین: حەفت‌سین›.

◘ هفت‌پشت: حەوت‌پشت؛ حەفت‌پشت؛ حەوت‌پشتی؛ تا باپیری حەوتەم ‹من هفت‌پشت او را می‌شناسم: ئەمن حەوت‌پشتی دەناسم›.

هفتاد[1] / haftād/: *اسم.* حەفتا؛ حەفتێ؛ حەوتا؛ هاوتای؛ هەفتێ؛ هۆوتای؛ ژمارەی سەرەکی پاش شەست‌ونۆ، پێش حەفتاویەک.

هفتاد[2]: *صفت.* حەفتا: ١. یەکێک زۆرتر لە شەست‌ونۆ ٢. حەفتاهەم؛ حەفتایەم.

هفتادم / haftādom/: *صفت.* حەفتاهەم؛ حەفتایەم؛ حەفتادەم؛ بە ڕیز و پلە و پایەی حەفتاوە.

هفتادمی / haftādomî/: *ضمیر.* حەفتامین؛ حەفتادەمین؛ لە پلە و جێگای حەفتادەمدا.

هفتادمین / haftādomîn/: *صفت.* حەفتامین؛ هەوتاین؛ حەفتادەمین؛ بە ڕیز، ڕزن، پلە یان جێگای حەفتاهەمەوە.

هفت‌اقلیم / hafteqlîm, -'eqlîm/: [فارسی/ معرب] *اسم.* *[کنایی]* چوارقوڕنە؛ سەرانسەری جیهان.

هفت‌امامی / haftemāmî, -'emāmî/: [فارسی/ عربی] ☜ **اسماعیلی**

هفت‌اورنگ / haftowrang, -'o:rang/: *اسم.* *[نجوم]* حەوتەوانە؛ حەوتەوانان؛ لە وێنە ئاسمانیەکانی ورچ لە نیوەگۆی باکووریدا.

◙ هفت‌اورنگ کهین ☜ خرس کوچک، **خرس**

هفت‌اورنگ مهین ☜ خرس بزرگ، **خرس**

هفت‌بند / haftband ، ـها/:/اسم. ۱. گوێبەرخـە؛ گوێبەرخۆڵە؛ گۆشت‌بەرخۆک؛ گۆشـتەبەرغیلە؛ گیاگرێچک؛ گیاگرێ؛ ئالفەگیایەکی یەک‌ساڵەی خۆڕسکە بە شیلەی تاڵ و گوڵـی سـوورەوە کـە مێشەنگوین زۆری حەز لێیە ۲. *[گفتاری]* هـەموو گیان؛ سەرتاپا؛ ئازای ئەنام؛ لە تەپڵی سەرەوە تـا پەنجەی پا.

هفت‌بیجار / haftbîcār/ ☜ **هفته‌بیجار**

هفـت‌تیـر / haft(t)îr ، ـهـا/:/اسـم. حـەفت‌تـیر؛ حەوتیر؛ هەفتیر؛ دەمانچە؛ دەوانچـە؛ چـەکێکی گەرمی چکۆلەیە بۆ بەر پشتێن یان نێو باخەڵ.

هفـــت‌تیــربنــد / haft(t)îrband ، ـهـا/:/اسم. دەمانچـەکێش؛ حـەفت‌تـیرکـێش: ۱. ئـەوەی دەمانچـە دەبەسـتێ ۲. کەسـێ کـە بـە زۆری چەک کاری بەڕێوە دەبا ✽ **هفت‌تیرکش**

هفت‌تیر کش / haft(t)îrkeš/ ☜ **هفت‌تیربند**

هفــت‌جــان / haftcān/: *صـفت.* سـەگ‌گیـان؛ گیان‌سەخت.

هفــت‌جــوش[1] / haftcûš/:/اسـم. هەمەنـدوش؛ حەوجۆش؛ حەفت‌جۆش؛ ئالیاژێکـە لـە ئاسـن، سرپ، مس، قەلا، ڕۆح، زێڕ و زیو کە زۆر پتەو و خۆڕاگرە.

هفت‌جـوش[2]: *صـفت.* ۱. *[گفتـاری]* تونـد و تیـژ؛ خورت؛ زێدەڕۆ ‹کمونیست هفت‌جوش: شیوعی توند و تیـژ› ۲. زۆر کـولاو ‹چـای هفـت‌جـوش: چـای زۆرکولاو› ۳. شارلاتان؛ زۆر فێڵباز.

هفت‌خان / haftxān/:/اسم. *[کنایی]* حەوت‌خـان؛ کاری زۆر دژوار و چەتوون.

هفت‌خط / haftxat ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* *[مجازی]* جامقولی‌باز؛ جانقولی‌باز؛ جیمقـولی‌بـاز؛ شارلاتان؛ زۆر فێڵباز ‹این شوهرخواهر هفت‌خط تـو هــر روز یکــی را تیــغ مــی‌زنــد: ئـەم شووخوشـکە جامقولی‌بازەی تۆ، هەر ڕۆژێک و کەسێک تەڵـەکە دەکا›.

هفت‌سین / haftsîn/:/اسم. حەفت‌سین؛ حـەوت ماکی وا، کە ناویان بە سینەوە دەست پـێ‌دەکـا (وەک سێو، سەوزە، سنجوو، سماق، سەمەنوو، سـیر و سرکە) و لـە سـەر سـفرەی سالـی تـازەوە بـۆ مبارەکی دایدەنێن: **سفرەی هفت‌سین**

هفتصد[1] / haftsad/:/اسـم. حەوسـەد؛ حەفسـەد؛ حەفسـە؛ هـەوت‌سـەی؛ حەوسـەت؛ ژمـارەی سەرەکی پاش شەشسـەد و نـەوەد و نـۆ، پـێش حەوسەد و یەک.

هفتصد[2]: *صفت.* حەوسەد: ۱. یەکێک زۆرتـر لـە شەشسەد و نەوەد و نۆ ۲. حەوسەدەم.

هفتصدم / haftsadom/: *صفت.* حەوسـەدەم؛ بـە پلە و جێگای حەفسەدەوە.

هفتصدمی / haftsadomî/: *ضمیر.* حەوسەدەمی؛ حەوسەدەمین؛ ئەوەی لە ڕیز، پلە یـان جێگـای حەوسەدەمدایە.

هفتصـــــــدمین / haftsadomîn/: *صـــــفت.* حەوسەدەمین؛ بە پلە و جێگای حەوسەدەمەوە.

هفت‌صنار / haf(t)sannār ، ـها/:/اسم. *[گفتـاری]* ۷۰۰ دینار، بەرانبەر بە چواردە شایی لـە پـارەی باوی ئێران لە ڕابردوودا.

هفت‌کول / haftkûl ، ـها/:/اسم. حـەفت‌کـوول؛ دەوەنێک بە گەڵای ئەستووری کولـکن، گوڵـی سپی بۆنخۆش و میوەی ڕەشی گۆشـتنەوە کـە بۆ دەرمان دەشێ.

هفتگی[1] / haftegî/: *صفت.* حەفتەیی؛ حەوتوویی؛ هـەفتانی؛ حەوتەیانـە؛ هـەفتۆک: ۱. حەفتانـە؛ حەوتانە؛ هەفتانە؛ پێوەندیدار یان سەر بە یـەک حەوتە ‹دستمزد هفتگی: مزی حەفتانە› ۲. سەر بـە حەفتە ‹کار هفتگی: کاری حەفتەیی›.

هفتگـی[2]: *قیـد.* حەفتانـە؛ هەفتانـە؛ حەوتانـە؛ حەوتوانە؛ بە حەفتە؛ حەفتەـ حەفتە؛ لە درێژایی حەوتوودا ‹هفتگی مـزد مـی‌گرفت: حەفتانـە مـزی دەساند›.

هفتم / haftom/: *صفت.* حەوتەم؛ حەفتەم؛ بە ڕیز، ڕزن، پلە یان جێگای حەوتەوە.

هفتمی / haftomî ، ـها/: *ضمیر.* حەوتەمی؛ حەفتەمی؛ ئەوەی لە ڕیز، پلە یان جێگای حەوتەمدایە.

هفتمین / haftomîn/: *صفت.* حەوتەمین؛ حەفتەمین؛ بە ڕیز، ڕزن، پلە یان جێگای حەوتەمەوە.

هفته / hafte ، ـها/: *اسم.* حەوتە؛ حەفتە؛ هەفتە؛ هەوی؛ حەوتوو؛ حەفتێ: ١. یەکەی ئەندازە گرتنی کات بەرامبەر بە حەوت شەو و ڕۆژ ٢. چەرخەی کاتی، لە شەممەوە تا هەینی (حەفتەی ئێرانی)، یا لە دووشەممەوە تا یەکشەممە (حەفتەی فەرەنگی).

هفته‌ای[1] / hafte'î/: *صفت.* حەوتەیی؛ حەوتوویی؛ هەفتەیی.

هفته‌ای[2]: *قید.* حەفتانە؛ هەفتانە؛ حەوتوانە؛ بە حەفتە: ١. بە پێ حەوتە ‹در آنجا هفته‌ای کار می‌کرد: لەوێدا حەفتانە کاری دەکرد› ٢. حەفتەیی؛ لە درێژایی هەر حەوتەیەکدا ‹هفته‌ای پانصد دلار خرج می‌کرد: حەفتانە پانسەد دولاری خەرج دەکرد›.

⊡ **هفته‌ای هفت روز**: *[مجازی]* دایمەی خوا؛ دوانزەمانگەی خوا؛ دایم و دەرهەم؛ دایمە و دەرهەم؛ هەمیشە؛ هەمیشەدەرە؛ هەمووکاتێ ‹هفته‌ای هفت روزش را بیکار می‌گردد: دایمەی خوا بەتاڵ دەگەڕێ›.

هفته‌بیجار / haftebîcār/: *اسم.* حەفتەبیجاڕ؛ حەفتڕەنگە؛ حەوتەبیجاڕ؛ جۆرێ تورشی کە چەند (حەوت) جۆر سەوزی و خواردەمەنی تری تێ دەکەن: **هفت‌بیجار**

هفده[1] / hefdah, hevdah/: *اسم.* حەڤدە؛ حەڤڤە؛ هەڤدە؛ هاوتێس؛ هەڤدە؛ هەوتێس؛ ژمارەی سەرەکی پاش شازدە و پێش هەژدە.

هفده[2]: *صفت.* حەڤدە؛ حەڤڤە: ١. یەکێک زۆرتر لە شازدە ٢. حەڤدەهەم؛ ژمارەی حەڤدەهەم.

هفدهم / hefdahom, hevdahom/: *صفت.* حەڤدەهەم؛ حەڤڤەهوم؛ هاوتێسن؛ بە ڕیز، ڕزن، پلە یان جێگای حەڤدەوە.

هفدهمی / hefdahomî, hevdahomî/: *ضمیر.* حەڤدەهەمین؛ هەڤدەهەمی؛ ئەوەی لە ڕیز، پلە یان جێگای هەڤدەهەمدایە.

هفدهمین / hefdahomîn,hevdahomîn/: *صفت.* حەڤدەمین؛ حەڤدەهەمین؛ حەڤڤەهومین؛ بە ڕیز، ڕزن، پلە یا جێگای حەڤدەهەمەوە.

هفهفو / hafhafû ، ـها/: *صفت. [کنایی]* گەپۆ؛ پەپ؛ هەترەک؛ تایبەتمەندی پیری لەکارکەوتەی بێددان کە جوان قسەی پێ ناکردرێ: **هافهافو**

هق ـ هق / heqheq/: *صوت.* نسکەنسک؛ هەنسکەهەنسک؛ حەنسکەحەنسک؛ فینگەفینگ؛ دەنگی گریانی هێدی و بێبڕانەوە ‹هق ـ هق گریه‌اش را می‌شنیدم: دەنگی نسکەنسکی گریانیم دەبیست›.

⊡ **هق ـ هق کردن**: *[گفتاری]* نسکەنسک کردن؛ نسکیان؛ نسکیەی؛ هەنیسک دان؛ نسکە دان.

هکتار / hektār/: [فرانسوی] *اسم.* هیکتار؛ هکتار؛ یەکەی پێوانی ڕووبەری زەوین بەرامبەر بە ١٠٠٠٠ میتری چوارگۆش.

هکتولیتر / hektolîtr/: [فرانسوی] *اسم.* هیکتۆلیتر؛ یەکەی پێوانی بارستایی بەرامبەر بە ١٠٠ لیتر.

هکتومتر / hektometr/: [فرانسوی] *اسم.* هیکتۆمیتر؛ یەکەی پێوانی درێژایی بەرامبەر بە ١٠٠ میتر.

هکذا / hākazā/: [عربی] *حرف.* هەروەتر؛ هەروەها؛ هەروا؛ هەروەسا؛ هەرپاسە؛ هەر بەم جۆرە ‹من عصبانی بودم، هکذا آرام، کە بیش از من عصبانی بود: من تووڕە بووم، ئارام هەروەتر، لە منیش تووڕەتر بوو›.

هگـــزان / hegzān/: [فرانســوی]/*اسـم. [شــیمی]* هیگزان؛ هیدرۆکەربونی پـارافینی تـراو کـە لـە نەوت بەرهەم دێت.

هل / hel ، ـهـا/: *اسم.* حـل؛ هـل؛ هێـل؛ حێـل: ١. ئاڵفەگیایەکی گەرمەسیری گەڵادرێژ و گـوڵ هێشـوویيە ٢. بـەری ئـەو گیایـە کـە زەردە و دەنکی بۆنخۆشی تێدایە ٣. دەنکـی ئـەو گیایـە کە بەهاراتە.

▣ **هل پوک/ پوچ:** *[گفتاری]* ١. حلی بـێ‌دەنـک ٢. پووچەڵ؛ شتی بێ‌بایەخ.

هل / hol/: *اسم. [گفتاری]* پاڵ؛ بـۆق؛ بـاو؛ چـۆق؛ نوسک؛ دەڵەک؛ هەوڵ؛ کاری پاڵ پێوە نان ‹مـرا هل داد و انداخت بیرون: پاڵـی پێـوە نـام و خسـتمیە دەرەوە›.

▣ **هـل دادن:** پـاڵ پێــوە نــان؛ داپێچانــدن؛ ڕەپێچەکدان؛ ڕافاندن؛ داپێچـانن؛ داپـێچین؛ داپێچان؛ ڤەزۆقاندن؛ بۆق نیان؛ بۆق دان؛ بۆق نیای/ نیەی؛ چۆق نیان؛ باو نان؛ دەڵەک دان؛ دەس نیان؛ نوسک دایش.

هلاک / halāk/: [عربی] *صفت.* مـردوو؛ مـردگ؛ مردی؛ تیاچووگ.

▣ **هـلاک بـودن:** *[مجـازی]* بـۆ مـردن؛ گیــان دەرچوون؛ گیان دەرهاتن؛ دڵ دەرهـاتن؛ زۆر خوازیار و بەتاسە بوون ‹هـلاک دختـره بـود: بـۆ کچەکە مردبوو›.

هلاک شدن: ١. مـردن؛ مـەردەی ‹از تشـنگی هلاک شد: لـە تینوویەتیـدا مـرد› ٢. بەرڤـین؛ سل‌سارد بوونەوە؛ مردن لە ڕێی خراپدا.

هـلاک کـردن: تێـدا/ تیـا بـردن؛ کوشـتن؛ کوشتەی؛ بەینەنە بـەردەی ‹سرما چنـد نفـر را هلاک کرد: سەرما چەن کەسی تیدابرد›.

هلاکـــت / halākat/: [عربـی]/*اسـم.* دۆخ یــان چونیــەتی مــردن؛ تێــدا/ تیــا چــوون؛ نــەمان؛ نەمەنەی.

▣ **بـه هلاکــت رسـاندن:** کوشــتن؛ کــوژتن؛ کوشتەی؛ تێدا/ تیـا بـردن؛ لـە بـەین بـردن؛ بەینەنە بەردەی ‹انفجار مین دو نفر را به هلاکت رساند: تەقینەوەی مین دووکەسی کوشت›.

به هلاکت رسیدن: کوژران؛ کوژیان؛ تێدا/ تیـا چــوون؛ لەبــەین چــوون؛ بەینەنــە شــیەی؛ کوشیەی ‹در آن درگیری یک نفر به هلاکت رسید: لەو شەڕەدا کەسێک کوژرا›.

هلال / helāl ، ـهـا؛ أهلّه/: [عربـی]/*اسـم.* هێڤـک؛ مانگیلە؛ هەیڤک؛ هیلال: ١. مانگی نۆ؛ نووهیڤ؛ مانگی تازە ٢. کەوان؛ کەوانە ٣. هەر سیمایەکی وەک مانگی نوێ.

هــلال احمـر / helal(e)'ahmar/: [عربـی]/*اسـم.* هەیڤـیسـوور: ١. وێنــەی هێڤــێکی ســوور لــە تەختێکی سپیدا کە دروشمی کۆمەڵەی هێڤـی سوورە ٢. دامەزراوەیەک لە وڵاتـانی ئیسـلامیدا کە فریای لێقەوماوان دەکەون.

هلالــی / helālî/: [عربــی] *صـفت.* مانگیلــەیی؛ کەوانی؛ وەکوو بیچمی کەوان.

هلاهــل / halāhel/: [سنسـکریت]/*اسـم.* گیــاژار؛ هــەلاهیل؛ هەلاهــەل: ١. بنــە گیایــەکی یەک‌سالانی ژەحـری لـە تـیرەی هەڵاڵـەیە بـە گوڵی ورد و لقی هلۆلەوە، لە پەنا چۆم و شوێنی شێدار دەڕوێ ٢. شیلەی ئەو گیایە کە ژارێکـی زۆر کوشندەیە.

هلفــدانی / holofdānî ، ـهـا/: *اسم. [عامیانـه]* هولــفدو؛ زینــدان؛ بەندیخانــە؛ گرتووخانــە: **هلفدونی**

هلفدونی / holofdûnî/ ☜ **هلفدانی**

هلف ـ هلف / halafhalaf/: *صوت.* هەڵپەهەڵپ؛ دەنگی خواردنی بە ئاز و لەز.

هلک(و)هلک / helek(k-o)helek/: *قید. [گفتاری]* فسەفس؛ شلەشل؛ بە هێواشی؛ زۆر لەسەرخۆ.

هلک و هلک / holokk-o-holok/: *قید. [گفتـاری]* پەلەپەل؛ تون‌ـتون؛ هەوڵەهەوڵ؛ بەلەز و پەلە.

هلمیم / holmiyom/: *اسم.* هولمیـوم؛ تـوخمی

کیمیاوی کانزایی لە دەستەی لانتانیدەکان، بە ژمارەی ئەتۆمی ٦٧ و کێشی ئەتۆمی ١٦٤,٩٣ کە پێکهاتەکانی میغناتیسیە.

هلنیسم / helenîsm/: [فرانسوی]/اسم. یوونانیگەری؛ شوێنگری فەرهەنگی یوونانی کەونارا.

هلو / holû, hulû ، ـها/: اسم. هولوو؛ هەشتالوو؛ هڵوو؛ قۆخ؛ کۆخ؛ خۆخ؛ قۆخی: ١. دارێک بە گەڵای باریک و درێژەوە کە لێوارەکەی دانووشتاوە و گوڵی گەورەی پەمەیی مەیلەو ئەرخەوانی دەر دەکا ٢. میوەی گۆشتن، درشت، شیرین و ئاوداری ئەو دارە کە پێستیکی ناسک و کوڵکنی زەرد و سوور بە پێشەی درشتی چێویەوە هەیە ٣. [کنایی، گفتاری] کچ یان ژنی زۆر جوانی بەتایبەت سوور و سپی.

هلوانجیری /holûanciri, hulûanciri/: اسم. [گیاەشناسی] هەشتاڵووهەنجیری؛ هولووهەنجیری؛ قۆخەهەنجیری.

هلوسن / holosen/: [فرانسوی] ☜ **هولوسِن**

هل و گل / hel-o-gol/: اسم. [مجازی] گوڵ و شیرینی؛ نوقڵ و شیرینی؛ دیاری سەردان ‹هل و گلی بخریم و برویم دیدنش: گوڵ و شیرینیەک بسێنین و بڕۆین سەرێکی لێ بدەین›.

هل هلکی / holholaki/: قید. [گفتاری] بەپەلە؛ پەلەپەل ‹هل‌هلکی یه چیزی خورد و رفت: بەپەلە شتێکی هەڵخست لێی‌دا ڕۆی›.

هلهله / helhele, halhale ، ـها/: اسم. هەلەلا؛ حەلەلا؛ هەڵەڵە؛ هەلەلە؛ هەڵهەلالە؛ کڵ؛ تریلیلی؛ تلی‌لیلی؛ تلی ـ تلی؛ تلیلیتی؛ پلەزیقان؛ هەرا و زەنەی شادی و خۆشی خەڵک ‹با آمدنش هلهلەی مردم به آسمان رفت: بە هاتنی هەڵەلای خەڵک بەرزەوە بوو›.

هله ـ هوله / halehûle ، ـها/: اسم. [گفتاری] هەڵیتەوپڵیتە؛ خواردەمەنی جۆراوجۆی و ناسازگار ‹لابد باز هله‌ـهوله خوردی، این طور شدی: دیارە دیسانەوە هەڵیتەوپڵیتەت خواردوە وا وات لێهات›.

هلیکوپتر / helîkopter ، ـها/: [فرانسوی]/اسم. هیلی کوپتەر؛ کۆپتەر؛ باڵەفڕینەک؛ کەرستەی گواستنەوەی هەوایی کە بە هەڵخولانی یەک یان دوو فڕفڕە هەڵدەفڕێ و دەتوانێ لە شوێنی خۆیەوە ڕاست بەرز بێتەوە.

هلیله / halîle ، ـها/: [سنسکریت]/اسم. هەلیلە؛ بەری دارێکە لە تیرەی بادام، لە هێندوستان دەڕوێ و ڕەش و زەردی هەیە و بۆ دەرمان دەبێ.

هلیم / halîm/: [از عربی]/اسم. حەلیم؛ چێشتێک لە گەنم و گۆشتی کوتراو کە بە دارچین و شەکر و ڕۆنەوە دەخورێ: **حلیم**[1]؛ **هریسه**

هلیم / helyom/: [فرانسوی]/اسم. هیلیوم؛ توخمێکی کیمیاوی لە دەستەی گازە نەجیبەکان بە ژمارەی ئەتۆمی ٢ و کێشی ئەتۆمی ٤ کە سۆک و بێڕەنگە و لە هەواشدا هەیە، بۆ پڕکردنی باڵۆن و دلۆپی گازی بە کار دەچێ.

هم[1] / ham/: حرف. ـ یش؛ ـەش؛ ـیچ؛ ـ ژی: ١. هەروەها ‹من می‌دانستم او هم می‌دانست: من دەمزانی ئەویش دەیزانی› ٢. تەنانەت ‹از من هم بهتر می‌دانست: لە منیش باشتری دەزانی› ٣. زیادە لەوە ‹خیلی هم خوب می‌دانست: زۆریش باشی دەزانی› ٤. بەم حاڵەوە ‹غریب بود و پول هم نداشت: غەریب بوو و پارەشی نەبوو› ٥. هەم؛ هەرتک ‹هم این و هم آن: ئەمەش و ئەوەش›.

هم[2]: ضمیر. یەک؛ یۆ؛ یەکتری ‹دنیای امروز پر از حریفان زورمند است که با هم دست به گریبانند: دونیای ئەورۆ پڕە لە قەبۆی زۆردار کە دەستەویەخەی یەکن›.

هم ـ[3]: پیشوازه. هاو ـ؛ هەڤ ـ؛ هەم ـ؛ هام ـ؛ ئام ـ؛ هاف ـ؛ ئاو ـ؛ هەو: ١. بە هەمان بار و دۆخ، چۆنیەتی، تایبەتمەندی یان کردەوەوە ‹هم‌دما؛

هم‌عرض: هاوده‌ما؛ هاوبەر› ٢. بە هەمان کار و چالاکی و لێهاتوویییەوە ‹هم‌صحبت؛ همکار: هاوقسە؛ هاوکار›.

▣ هم آمدن: هاتنە یەک؛ هاتنەوە یەک: ١. دەم هاوردنە یەک ‹سر زخم هم آمد: دەمی برینەکە هاتەوە یەک› ٢. کۆتایی پێ‌هاتن؛ دوایی هاتن ‹سر و ته قضیه هم آمد: سەر و بنی کێشەکە هاتە یەک›. هەروەها: **هم آوردن**

هم زدن: شلەقاندن؛ شێواندن؛ هەڵشێواندن؛ تێکەڵدان؛ تێکەڵ کردن؛ ئاوێتەکردن؛ هۆرشلێونەی؛ شلەقنای؛ داچنەی ‹زردەی تخم‌مرغ را خوب هم بزن: زەردێنەی هێلکەکە باش بشلەقێنە›: **به هم زدن ـ١**

هم کشیدن ☜ **درهم کشیدن**

هم گذاشتن: لێکنان؛ نیانە یەک؛ نانەوە؛ نانە سەر یەک؛ خستنە سەر یەک؛ نیەی پێوەرە ‹چشمم را هم گذاشتم: چاوم لێکنا›.

از هم پاشیدن: ١. لێک‌هەڵوەشان؛ هەڵوەشیان؛ تێکچوون؛ لە ناو چوون ‹آن شرکت از هم پاشید: ئەو بەشدارگەیە لێک‌هەڵوەشا› ٢. پرژ و بلاو بوونەوە؛ لێک بلاو بوونەوە؛ لێک بەر بوون ‹جمعیت از هم پاشید: ئاپۆرەی خەڵک پرژ و بلاو بوونەوە›.

بر هم زدن: تێکدان؛ هەڵشێواندن؛ شێواندن: ١. هەڵوەشاندنەوە ‹قرارها را بر هم زدند: بڕیارەکانیان هەڵوەشاندەوە› ٢. دانە یەکدا؛ ئاژاوە و شلەژاوی پێکهێنان ‹با جار و جنجال گردهمایی را بر هم زدند: بە هەرا و هوریا کۆبوونەوەکەیان تێکدا› ✱ **به هم زدن**

به هم خوردن: ١. تێکچوون؛ تێک‌شیەی؛ شێویان؛ هەڵشێویان ‹حالم به هم خورد: حالم تێکچوو› ٢. شێویان؛ هەڵوەشانەوە؛ هەڵوەشیان؛ تێکچوون؛ شێویەی؛ هۆرشیویەی ‹عروسی به هم خورد: گۆڤەندەکە شێوا› ٣. لێکدان؛ وێکەوتن؛ وێکەفتن؛ پێکدادان؛ پێکدان؛ دان لە یەک ‹دو تا ماشین به هم خوردند: دوو ماشین لێکیان دا› ٤. پێک‌هاتن؛ لێک‌کالانەوە ‹کراوات و پیراهنت به هم می‌خورند: کەراوات و کراسەکەت پێک دێن›.

به هم ریختن: ١. تێکدان؛ شێواندن؛ شێونەی؛ هەڵوەشاندنەوە؛ هەڵپێچاندن ‹عروسی را به هم ریخت: زەماوەندەکەی تێکدا› ٢. شپرز بوون؛ شێوان؛ تێکەڵ ـ پێکەڵ بوون؛ شێویای ‹اوضاع شرکت به هم ریخته بود: بار و دۆخی بەشدارگە شپرز بوو›.

به هم زدن: ١. ☜ **هم زدن** ٢. ☜ **بر هم زدن** ٣. داخستن؛ بەستن؛ مسمتاندن ‹شرکت را بر هم می‌زنیم: بەشدارگەکە دادەخەین›.

در هم کشیدن: هێنانە یەک؛ دانە یەک؛ تورشاندن؛ دا پێوەرەی؛ مۆن‌کردن ‹ابروهایش را در هم کشید: برۆی هێنایە یەک›: **هم کشیدن** *[گفتاری]*

هم / ham(m)/: [عربی]/*اسم*. ١. *[ادبی]* هەوڵ و تەقالا؛ کۆشش؛ کۆششت؛ تەپشت ‹تمام هم خود را صرف این کار کرد: هەموو هەوڵ و تەقالای خۆی خستە ناو ئەم کارە› ٢. کوڵ؛ خەم؛ پەژارە؛ ئەندۆ ‹هم و غم: کوڵ و کەسەر›.

هم‌آغوشی / hamāqûšî/: /*اسم*. تێکەڵی؛ هاوجێیی؛ یەکتر لە باوەش‌گرتن بۆ تێکەڵاوی جینسی.

هما / homā/: /*اسم*. ١. هوما؛ سوورەواڵە؛ باڵدارێکی چیرۆکانە، بەختەوەری دێنێ: **همای** ٢. /*ـها*/ شاهێن؛ شەهێن؛ مکۆڕ؛ پەلەوەرێکی ڕاوکەرە ڕیشێکی ڕەشی هەیە.

هم اتاق[1] / hamotāq, -'otāq/: [فارسی/ ترکی] ☜ **هم‌اتاقی**[1]

هم اتاق[2]: *صفت*. هاودیو؛ هاوئۆدە؛ هاوئوتاق ‹من و آزاد در دورەی دانشجویی هم‌اتاق بودیم: من و ئازاد لە سەردەمی خوێندکاریدا هاودیو بووین›:

م‌اتاقی[۲]

م اتاقی[۱] / hamotāqî, -'otāqî ، ـها/: [فارسی/
کی]/اسم. هاودیو؛ هاوئۆده؛ هاوئوتاقی ‹آن شب
م‌اتاقی من نیامده بود: ئەو شەوە هاودیوەکەی من
ـهاتبوو›: **هم‌اتاق**

م اتاقی[۲] ☜ [فارسی/ ترکی] **هم‌اتاق[۲]**

ماتوری / hemātûrî/: [فرانسوی]/اسم. [پزشکی]
یماتووری؛ دیاردە یان دۆخی هەبوونی خوێن
میزدا: **خون‌ادراری؛ خون‌شاشی**

ماتوزوئر / hemātozo'er ، ـها/: [فرانسوی]/اسم.
یست‌شناسی] خوێنژی؛ خوێنمژە؛ هیماتۆزۆئێر؛
یانداری کژنگی خوێن.

ـماتولوژی / hemātolojî/: [فرانسوی]/اسم.
رشکی] خوێن‌ناسی؛ هیماتولۆژی؛ زانستی
سینەوە و بەرگری لە نەخۆشی خوێن.

ماتوم / hemātom/: [فرانسوی]/اسم. [پزشکی]
یماتوم؛ لک یان ماسێ کە خوێنی تێدا کۆ
تەوە.

ماتیت / hemātît/: [فرانسوی]/اسم. [کانی‌شناسی]
یماتیت؛ خاکی ئاسن؛ خاکێکی سوورە کە
سنی زۆرە و ئاسن و پۆلای لێ بەرهەم دێنن.

م‌ارز / ham'arz ، ـها/: صفت. هاونرخ؛ هاوپارە؛
وبایی؛ هەقبەر؛ بە بایەخی یەکسانەوە.

ماره / hamāre/: قید. [ادبی] هەمیشە؛
ـەمووکاتێ؛ هەمووکاتێک؛ هەموودەمێ؛
ـەرکات؛ هەردەم؛ هەرجار؛ هەموودەم؛
ەمووکات.

م‌اکنون / hamaknûn/: قید. [ادبی] ئێستاکە؛
ویستا؛ ئائێستا؛ هەر ئێستا؛ هەر ئیسە؛ نهۆ؛
وکە؛ هەنگا؛ هەنووکە؛ ئێستەکانێ؛
ستەکوونێ؛ ئێستاکوونێ؛ دەپەسا ‹هم‌اکنون
شم‌انتظار یاری شما هستیم: ئێستاکە چاوەڕوانی
رمەتیتانین›.

مان[۱] / hamān/: صفت. هەر ئەو؛ هەر ئان؛
وە؛ هەمان؛ هەرئا ‹همان خانه را می‌خرم: هەر ئەو
خانووە دەکڕم›.

همان[۲]: قید. هەر ئەو؛ هەمان؛ هەرئا؛ تەنیا؛ بە تەنیا؛ بە تەنێ؛ تەنها ‹همان یک شب که آنجا بودم همه چیز دەستگیرم شد: هەر ئەو شەوە کە لەوێ بووم هەموو شتێکم زانی›.

همان[۳] / ـها/: ضمیر. هەر ئەوە؛ هەر ئا؛ هەمان؛ کەس یان شتێکی ئاماژە پێکراو یان وتراو ‹همان را بردار که گفتم: هەر ئەوە هەڵگرە وا گوتم›.

▣ **همان آش و همان کاسه** ☜ آش همان آش و کاسه همان کاسه، **آش**

همانا / hamānā/: قید. [ادبی] بەڕاسی؛ بەڕاستی؛ بێ‌گومان؛ بێ‌شەک؛ لەڕاستیدا.

هم‌اندیشی / hamandîšî/: اسم. هاودەنگی: ۱. هاوبیری؛ هاوڕایی؛ کار و ڕەوتی پێکەوە بیر کردنەوە بۆ هاوکاری ۲. ـها/ کۆڕ؛ کۆبوونەوە.

همانگویی / hamāngûyî ، ـها/: اسم. خۆی وەک خۆیی؛ کار و ڕەوتی دەربڕینی مانا یان وشەیەک هەر بە خۆی (وەک ئەوەی بێژین «پیاوی چاک ئەو پیاوەیە کە پیاوێکی چاک بێ»).

همانند[۱] / hamānand ، ـها/: اسم. لف؛ هاوتا؛ هاوچەشن؛ هاوشێوە؛ وەکوو؛ وەک؛ وەکێ؛ وەکوک؛ هەروەکوو؛ هەروەکی؛ وێنەی؛ چون؛ پسەو؛ کوت‌ومت؛ وەسە؛ لەگوێن؛ لە ڕەنگی؛ شتی؛ مینا؛ کەسێ یان شتێک بە تایبەتمەندی کەس یان شتێکی ترەوە ‹همانند کسی است که تازه زبان باز کرده است: وەکوو کەسێکە تازە زمانی گرتبێ›.

همانند[۲]: صفت. وەک‌یەک؛ وەکوویەک؛ لەیەک‌چوو؛ لێک‌چوو؛ لە ڕەنگی یەک؛ لە چەشنێک؛ یەک‌توخم؛ چون یەک؛ هاوشێوە؛ هاوچەشن؛ میناک ‹قیافەشان همانند بود: سیمایان وەک یەک بوو›.

همانندە / hamānande/: حرف. وەکوو؛ وەک؛ وەکی؛ مینا؛ پێسەو؛ چون؛ وێنەی؛ لە گوێن ‹همانند شیر: وەکوو شێر›.

هماندسازی / hamānandsāzî ، ـها/: اسم. ١. [فیزیولوژی] ڕەوتێ لە لەشی گیانەوەراندا کە ماکی خۆراکی دەبێتە ماکی ئالی ٢. [روان‌شناسی] ڕەوتێکی وا کە مرۆ بێ ئەوەی بە خۆ بزانێ بیر، هەست و کاری کەسێک لاسایی دەکاتەوە.

هماندی / hamānandî ، ـها/: اسم. لێکچوویی؛ وێکچوویی؛ هاوشێوەیی؛ هاوچەشنی؛ میناکی؛ دۆخ یان چۆنیەتی وەکوو یەک بوون.

هماورد[1] / hamāvard ، ـان/: اسم. [ادبی] قەب؛ قەبۆ؛ حەریف؛ غەنیم؛ خەنیم؛ لایەنی بەرامبەر لە ڕکەبەرێ یان ململانەدا.

هماورد[2]: صفت. [ادبی] هەقبەر؛ هەقبەز؛ لێهاتوو بۆ شەڕ یان ململانێ دەگەڵ کەسانیتردا.

هماوردی / hamāvardî/: اسم. [ادبی] دۆخ یان چۆنیەتی حەریف بوون.

هماوری / hamāvarî/ ☜ **تولیدمثل**

هماهنگ / hamāhang ، ـها/: صفت. هەماهەنگ؛ هاونەزم: ١. بە بەشگەلێکی هاوساز دەگەڵ یەکتردا ‹تجهیزات هماهنگ: کەرستەگەلی هەماهەنگ› ٢. هاوئاهەنگ؛ هاودەنگ؛ یەک‌نەزم ‹نوازندگان هماهنگ: ژەنیارانی هاوئاهەنگ› ٣. هاوقۆڵ؛ بە دۆز، ئامانج، مەبەست یان کارێکی هاوبەش و هاوڕێ دەگەڵ یەکتردا ‹اقدام هماهنگ: کاری هاوقۆڵ›. هەروەها: **هماهنگ بودن؛ هماهنگ شدن؛ هماهنگ کردن**

هماهنگی / hamāhangî ، ـها/: اسم. هەماهەنگی؛ هاودەنگی؛ هاوئاهەنگی: ١. [موسیقی] پێکهاتەی مۆسیقا لە بواری تێک‌ئالاوی و دوا بە دوایی ئاکۆردەوە ٢. [موسیقی] زانستی پێکهاتە، پێوەندی و دوا بە دوایی ئاکۆردگەل ٣. دۆخی ڕێکخستن و وێکخستنی جوان و ڕێک‌وپێکی پاژگەل ٤. ئاریکاری؛ هاوڕێیی؛ هاوکاری.

همای / homāy/ ☜ **هما[1]**

همایش / hamāyeš ، ـها/: اسم. کۆڕ؛ کۆنگرە؛ جڤات؛ کار و ڕەوتی کۆبوونەوە؛ دانیشتن و گەل بەستن.

همایون / homāyûn/: اسم. [موسیقی] هومایۆن؛ لە دەزگاکانی مووسیقای ئێرانی.

همایون[2]: صفت. پیرۆز؛ هەزەخ؛ موبارەک؛ مووارەک؛ ممبارەک.

همایونی / homāyûnî/: صفت. ١. پیرۆز؛ موبارەک؛ ممبارەک ٢. شکۆدار؛ بەشکۆ ٣. هومایوونی؛ نازناوێک بۆ شا و شازادەگەل.

همنوپاتی / home'opātî/: [؟]اسم. [پزشکی] هومیئۆپاتی؛ شێوە دەرمانێک بریتی لە نواندنی دەوایەکی وا کە لە ساخدا وردە نیشانەگەلی وەک نەخۆشی ڕەچاوکراو بەدی بێنێ بەلام لەشی پێ نەخۆش نەکەوێ و هەر وا وردە- وردە هەندی دەرمانەکە زۆرتر بێتەوە تا ئەو ڕادە کە چیتر ئەو نەخۆشینە بە لای ئەو کەسەدا نەچێ: **هومئوپاتی**

همباد / hambād/: صفت. هاوبالا؛ هاوبەرزی؛ هاوبان؛ خاوەن بەرزاییەکی بەرامبەر ‹این ساختمان با آن یکی همباد است: ئەم ماڵە هاوبالای ئەوی دیکەیە›.

همبازی / hambāzî ، ـها/: اسم. هاوکایە؛ هەڤلیز؛ هاوگەمە؛ هاوبازی؛ هامگەمە؛ هەمبازی: ١. ئەوانەی پێکەوە کایە دەکەن ٢. ئەندامانی تیمێکی وەرزشی ٣. هاوشانۆ؛ ئەوانەی پێکەوە لە فیلم یان شانۆیەکدا کایە دەکەن.

همبر / hambar/: صفت. [ادبی] شان بە شان؛ پاڵ بە پاڵ؛ هاوبەر؛ هاوپاڵ؛ هاوڕیز؛ هاوشان.

همبرگر / hamberger ، ـها/: [انگلیسی]اسم. هەمبیرگر؛ هەمبەرگر؛ خۆراکێ لە گۆشتی وردکراو، پیوازی جنراو، خوێ و بەهارات کە گەلاگەلای دەکەن و لە ڕۆندا سووری دەکەنەوە.

همبستر / hambastar ، ـها/: صفت. [کنایی] هاوجێ؛ هاوخەو؛ هاونوێن، زۆرتر بۆ هاوجێیی.

▣ همبستر شدن با کسی: هاوجێ بوون دەگەڵ

کەسێکدا؛ سەرجێیی‌کردن لەگەڵ کەسێکدا.

همبستری / hambastarî/: *اسم. [کنایی]* هاوجێیی؛ هاوخەوی؛ هاونوێنی؛ سەرجێیی؛ کار و ڕەوتی پێکەوە لە نوێنێکدا خەوتن و لۆکاندن.

همبستگی / hambastegî ، ـها/: *اسم.* هاوگری؛ یەکگری؛ یەکانگیری: ١. دۆخ یان چۆنیەتی یەکگرتوو بوون ٢. هاوپێوەندی؛ پێوەندی نێوان دوو لایەن ٣. *[سیاست]* هاوکاری؛ هاوبیری؛ هاودەنگی؛ پشتیوانی لە ئامانج یان تاقمێکی تایبەت.

همبسته[1] / hambaste ، ـها/: *اسم.* ئالیاژ.

همبسته[2]: *صفت.* یەکگر؛ یەکانگیر؛ هاوپێوەند؛ بە پێوەندێکی دوولایەنەوە.

همبند / hamband ، ـها/: *صفت.* هەڤبەند؛ هاوبەند؛ هام‌بەند: ١. هۆی پێکەوە لکاندن ‹بافت همبند: شانەی هاوبەند› ٢. /ـان/ هاوبەند؛ هاوزیندانی؛ لە یەک بەندی گرتووخانەیەکدا ‹من با آزاد همبند بودم: من و ئازاد پێکەوە هاوبەند بووین›.

همبود / hambûd ، ـها/: *اسم. [جامعه‌شناسی]* کومون؛ کۆمەڵێک کە یەکەیەکەیان پێکەوە شەریکن و ئەوەی هەیە بە هەمووەکیەک دەگا.

همپا / hampā/: *صفت. [مجازی، گفتاری]* هاوپا؛ هاوشان؛ ئامپا؛ هاوڕێ.

همپالکی / hampālakî ، ـها/: *اسم. [کنایی]* هاودەس؛ هاوکاسە؛ هەر کام لەو کەسانەی پێکەوە (بەتایبەت لە کارێکی دزێودا) هاوکارن.

همپایه / hampāye ، ـها/: *صفت.* ١. هاوتا؛ هاوسەنگ؛ هاوشان؛ هام‌شان؛ هام‌بەر؛ هام‌پلە؛ هاوپلە؛ هاوڕیز؛ هاوپلەوپایە ٢. هاوتەراز؛ بەرانبەر بە یەک.

همپشتی / hampoštî ، ـها/: *اسم. [گفتاری]* پشتگری؛ پالپشتی؛ پشتیوانی ‹خوب است، تو هم که همپشتی او را می‌کنی!: زۆر باشە، ئەتۆش خۆ پشتگری لەو دەکەی!›.

همپوشانی / hampûšānî/: *اسم.* یەکپۆشی؛ کار و ڕەوتی یەکتر داپۆشان یان چوونە ناو یەکی دوو شت.

همپیاله / hampiyāle ، ـها/: [فارسی/ یونانی]/*اسم.* هاوپیالە؛ هەم‌پیالە؛ هام‌پیالە؛ ئام‌پیالە؛ هەڤ‌پیالە؛ هەڤبەزم؛ هاواڵ و بەشدار لە خواردنەوەدا ‹سال‌ها در کافه‌ی آرام همپیاله بودند: زۆر سالان لە کافەی ئارامدا هاوپیالە بوون›.

هم‌پیمان / hampeymān ، ـها؛ ـان/: *اسم.* هاوپەیمان؛ هەم‌پەیمان؛ هاوبڕیار؛ هاوسوێند؛ هاوسۆند ‹گروه‌هایی که تا پیش از انقلاب هم‌پیمان بودند، بعد از انقلاب به جان هم افتادند!: ئەو گرۆیانەی تا پێش لە شۆرش هاوپەیمانی یەکتر بوون، دوای سەرکەوتنی شۆرش کەوتنە گیانی یەکتر!›.

همت / hemmat/: [عربی]/*اسم.* هیمەت؛ هەڵگ: ١. دۆخی لێبڕان بۆ پێشکەوتن و گەیشتن بە ئامانجگەلی بەرز ‹برای پیشرفت و ترقی باید همت داشت، نە شانس: بۆ پێشکەوتن و هەڵدان دەبێ هیمەت هەبێ نەوەک شانس› ٢. دۆخی لە خۆ نەوین ‹همت کردن: هیمەت کردن›. هەروەها: **همت داشتن؛ همت کردن**

همتا[1] / hamtā ، ـها؛ ـیان/: *اسم.* هاوتا؛ ئاڤتا؛ ئامتا؛ هامتا؛ هەوتا؛ تاوەک؛ هیتە؛ هاوشان؛ هەڤتا؛ هەمبەر؛ هەمپا؛ هنداق؛ لنگە؛ هاوتەک: ١. وێنە؛ جووت؛ جفت؛ تا؛ لف؛ هاوماڵ؛ دەستە؛ هاولف؛ هام‌لف؛ ئەو شتانەی لە شکڵ، تایبەتمەندی، کار یان کەڵکدا وەکوو یەک بن ‹این یکی همتا ندارد: ئەم دانە وێنەی نیە› ٢. ئەو کەسانەی لە کار یان پلەدا وەکوو یەکن ‹وزیر امور خارجه با همتای ژاپنی خود دیدار کرد: وەزیری کار و باری دەرەوە چاوی بە هاوتای ژاپونی خۆی کەوت›.

همتا[2]: *صفت.* لف؛ لنگە؛ جووت؛ جفت؛ هاولف؛ هام‌لف؛ هاوتا؛ هامتا؛ هەوتا؛ هاوتەک؛ میناک؛ بە شکڵ، تایبەتمەندی، کار یان کەڵکی وەکوو

یەکەوە ‹این پیاله همتای آن یکی است: ئەم پیاڵە لفی ئەویترە›.

همتراز / hamtarāz ، ـهـا/: *صفت.* هاوتەراز؛ بەرانبەر؛ هامتەراز؛ هامتراز: **همطراز**

همتوان / hamtavān ، ـهـا/: *اسم.* ١. هاوهێز؛ هاووزە؛ هاوزۆر؛ دوو یان چەند کەس یا شت کە هێزیان بە قەد یەکە ٢. *[فیزیک]* هاوتەوژم؛ هاوفشار.

همجنس / hamcens ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت.* هاوجنس؛ هاوجسن؛ هاودەسە؛ هامجنس؛ هاوڕەگەز.

همجنس بازی / hamcensbāzî/: [فارسی/ عربی/ فارسی] *اسم. الف)*: پانپانۆکێ؛ پاپانۆکە؛ قاش (بۆ ژن) *ب)*: نێرەبازی؛ نێربازی (بۆ پیاو)؛ کاری لۆکاندنی دوو هاوجنس (پیاو و پیاو یان ژن و ژن) پێکەوە. هەروەها: **همجنس‌باز**

همجنس‌خواهی / hamcensxāhî/: [فارسی/ عربی/ فارسی] *اسم. [روان‌شناسی]* حەز بە هاوجنس و واز بۆ لۆکاندنی هاوجنسی خۆ. هەروەها: **همجنس‌خواه**

همجوار / hamcavār/: [فارسی/ عربی] *صفت.* دراوسێ؛ هاوسێ؛ هاوسا؛ هامسا؛ هاوسنوور ‹کشورهای همجوار: وڵاتانی دراوسێ›.

همجواری / hamcavārî/: [فارسی/ عربی] *اسم.* دراوسێیەتی؛ هاوسێیەتی؛ هاوسایی؛ دراوسێتی؛ دراوسێیی؛ هامساگەری؛ هامسایی؛ هاوسنووری ‹ همجواری با این جور آدمها مشکل است: دراوسێیەتی لەگەڵ ئەم تاقمە کەسانە دژوارە›.

همجوشی / hamcûšî/: *اسم.* ١. کار و ڕەوتی توانەوە یان نەرم بوونەوە بە گەرما ٢. *[شیمی]* فیوژن؛ ڕەوتی پێکەوە لکانی ناوکەی دوو ئەتومی چکۆلە و دروست بوونی ئەتومێکی گەورەتر، کە هاوڕێ لەگەڵ بەرهەمهاتنی هێزێکی یەکجار زۆرە ٣. *[مجازی]* سازگاری؛ تەبایی.

همچشمی / hamčešmî/: *اسم. [مجازی، گفتاری]* چاولێکەری؛ هاڤرکێ؛ هەڤرکێ؛ ڕکبەرکێ؛ ڕقەبەری؛ ڕکبەرکێنە؛ قینەبەری؛ ڕکەبەری؛ هاڤرکی؛ کێبەرکێ؛ بەربەرەکانێ.

همچنان / hamčenān/: *قید.* هەروا؛ هەروەسا؛ هەروسا؛ هەرئاوا؛ هەروەها؛ هەرپاسە: ١. هەر بەو جۆرە؛ هەر بەو چەشنە؛ هەر بەو تەرزە؛ هەرئەپاسە؛ هەرئاپاسە؛ هەر ئەپێ جۆرە؛ هەر پێ جۆرە؛ بەو جۆرە؛ بەو چەشنە ‹همچنان می‌خندید: هەروا پێدەکەنی› ٢. هێشتا؛ هێشتان؛ هێما؛ هێژ؛ هەلای ‹همچنان منتظر شماست: هەروا چاوەڕوانی ئێوەیە›.

همچند / hamčand/: *صفت.* بەرانبەر؛ بەرامبەر؛ بەرابەر؛ هەمبەر؛ هەڤبەر؛ هاوهەند.

همچندی / hamčandî/: *اسم.* یەکسانی؛ بەرانبەری؛ بەرامبەری؛ بەرابەری؛ هەمبەری؛ وەک یەکی.

همچنین[1] / hamčenîn/: *صفت.* ئاوەها؛ ئاوا؛ ئەئاوا؛ ئەوەها؛ وا؛ وەها؛ ئی پیسە؛ پیسە؛ وەتۆ؛ وەسان؛ هۆتۆ؛ ولۆ؛ بەم جۆرە؛ بەم شێوە؛ بەم چەشنە ‹همچنین جایی نرفته بودم: ئاوەها جێگەیەک نەچووبووم›.

همچنین[2]: *قید.* هەروەها: ١. زیاد لەوەش؛ جگەلەمە؛ جگەلەمانە ‹علت دیگر عقب‌افتادگی جوامع، همچنین فقر است: هۆی تری دواکەوتوویی کۆمەڵگاکان، هەروەها هەژارییە› ٢. بەم چەشنە؛ بەم تەرزە؛ بەم جۆرە؛ هۆتۆ؛ وەتۆ؛ ولۆ ‹آزاد همیشه همچنین رفتار می‌کند که می‌بینی: ئازاد هەمیشە بەم چەشنە دەجووڵێتەوە وا چاوت لێیە›.

همچنین[3]: *حرف.* هەروەها؛ هەرپاسە؛ هەروا ‹همچنین، او را کمی نصیحت کنید: هەروەها نەختێ ئامۆژگاری بکەن›.

همچو[1] / hamčo/: *صفت. [گفتاری]* ئاوەها؛ ئاوا؛ ئاوها؛ ئەوها؛ ئەوەهە؛ وا؛ وەها؛ وەسا؛ هۆسا؛ وەکوو ئەم ‹پارسال همچو شبی برف آمد: پارەکە

ئاوەها شەوێک بەفر باری›.

همچو[٢]: حرف. [مخفف] وەک؛ وەکوو؛ وێنەی؛ وەسە؛ وەسا ‹همچو گل خندەرو می‌باش: وەک گوڵ دەمبەپێکەنین بە›.

همچون / hamčûn/: حرف. [ادبی] وەکوو؛ هەر وەکوو؛ هەروەک؛ وەک؛ پێسەو؛ هەر پێسەو؛ پسۆ؛ وێنەی؛ وەک؛ وەکی؛ وەکا؛ وەکە ‹همچون مستان تلو-تلو می‌خورد: وەکوو سەرخۆشان لەتری دەدا›.

همچین / hamčîn/: قید. [گفتاری] وا: ١. ئەوەندە؛ ئەمەندە؛ ئەونە؛ ئانە ‹همچین خوب هم نبود: وا باشیش نەبوو› ٢. وەها؛ ئاوەها؛ پاسە ‹همچین که خون از دماغم آمد: وا لێمی دا خوێن لە لووتم بەر بوو› ٣. ئاوا؛ پێسە ‹وا! چرا همچین می‌کنی دختر؟: ئەیەڕۆ! کچێ! بۆ وا دەکەی؟›.

◘ **همچین که**: هەر کە؛ هەر؛ کە ‹همچین که می‌خواست بنشیند فریادش بلند شد: هەر کە ویستی دانیشێ هاواری بەرزەوە بوو›.

همخانواده / hamxānevāe ، ـها/: صفت. هاوخێزان: ١. بە یەک بنەماڵەوە ٢. هاوچەشن؛ هاودەسە؛ هاودەستە؛ سەر بە یەک تاقم و دەستەوە ‹رنگهای همخانواده: ڕەنگگەلی هاوچەشن› ٣. [دستور] تایبەتمەندی دوو یان چەند وشە کە ڕیشەیان یەکێکە (وەک «زانا»، «زانیار» و «زانستگا»).

همخرج / hamxarc ، ـها/: [فارسی/ عربی] اسم. هاوخەرج؛ هامخەرج؛ هەرکام لە ئەندامانی تاقمێک (وەک هاوسەفەر) کە بەشەپارەی خۆی دەدا و ئیدی هەر چێ هەبێ و بکرێ بۆ هەموو وەکوو یەکە.

همخواب / hamxāb/: صفت. هاوبەر؛ هاونشێو؛ بە لێژایی لە یەک باردا.

همخوابگی / hamxābegî/: اسم. ١. کار و ڕەوتی خەوتنی ژن پیاو پێکەوە ٢. [مجازی] دروستبوون؛ هاونوێنی؛ هاوسەرینی؛ سەرجێیی.

همخوابه / hamxābe ، ـها/: اسم. هاونوێن؛ هاوخەو؛ هامخەو؛ هەمخەو؛ هاوجووت؛ ژن یا پیاوێ کە بۆ سەرجێیی لەگەڵ پیاو یان ژنێکدا ڕادەکشێ.

همخوان[١] / hamxān ، ـها/: اسم. [زبان‌شناسی] کپ؛ بێ‌دەنگ؛ نەبز؛ پیتێک کە کاتی دەربڕین، هەناسە بۆڕ دەخوا (وەک ب، پ، م و...).

همخوان[٢]: صفت. ١. جۆر؛ سازگار؛ ڕێک؛ تەبا؛ لێکنزیک ‹این دو رنگ با هم همخوان نیستند: ئەم دوو ڕەنگە پێکەوە جۆر نین› ٢. واخوێن؛ هاوئاواز ‹گروه همخوان: تاقمی واخوێن›.

همخوانی / hamxānî/: اسم. ١. بەرهەنگاری؛ کار یان ڕەوتی شباندن؛ هاتنەوە بەر چاو؛ بە بۆنەی شتێکەوە، شتێکی تر وەبیر هاتنەوە ٢. لێکنزیکی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی لێک کاڵانەوە ‹این دو موضوع با یکدیگر همخوانی ندارند: ئەم دوو بابەتە لێک ناکاڵنەوە› ٣. [زبانشناسی] دۆخ یان چۆنیەتی کپ/ بێ‌دەنگ بوون.

همخون / hamxûn ، ـها/: صفت. هاوخوێن؛ هەڤخون: ١. بە گرۆیەکی خوێنی وەک یەکەوە ٢. بە پێوەندی خزمایەتی زۆر نزیک (دایکی، باوکی، خوشکی، برایی یان زارۆکی).

همخونی / hamxûnî/: اسم. هاوخوێنی: ١. خزمایەتی؛ قەومایەتی (بەتایبەت هاوپشتی) ٢. دۆخ یان چۆنیەتی هاوگرۆی خوێنی بوون.

همداستان / hamdāstān/: صفت. [مجازی، ادبی] هاوڕا؛ هاوڕێباز؛ بە بڕوا و بڕیارێکی هاوبەشەوە ‹آنان در مبارزه با قدرت استبدادی همداستان بودند: ئەوان لە خەبات دژی هێزی چەوسێنەردا هاوڕا بوون›.

همداستانی / hamdāstānî/: اسم. [مجازی، ادبی] هاوڕایی؛ هاوڕێبازی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هاوڕا بوون.

همدرد / hamdard/: صفت. هاودەرد؛ هەمدەرد؛ هەڤدەرد؛ هامدەرد؛ تایبەتمەندی دوو یان چەند

کەس کـە دەرد، نەخۆشـی یـان تووشـیاریەکی وەک یەکیان هەیە ‹همه همدرد بودند و درد غریبی را مـی‌شـناختند: هـەموو پێکـەوە هـاودەرد بـوون و هەستیان بە دەردی غەریبی دەکرد›.

همدردی / hamdardî ، ـها/:اسم. هـاودەردی؛ هەمدەردی؛ هەڤـدەردی؛ هامـدەردی: ١. دۆخ یان چۆنیەتی هاودەرد بوون ‹همدردی آنها موجب آشناییشان شد: هاودەردیان بوو بە هۆی ئاشنایەتیان› ٢. [مجازی] هاوخـەمی؛ هاوخەفـەتی؛ کـار یـان ئاکاری بە نیشانەی بە دەردی خەڵکەوە سووتان و هەوڵ دان بۆ یارمـەتیان ‹بـا او همـدردی کـرد و کوشید بە طریقی از رنج و انـدوه او بکاهـد: هـاودەردی دەگەڵدا کرد و هەوڵی دا هـەر چۆنێـک بـووە بـاری خەم و مەینەتی سووک کا›.

همدرس / hamdars ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] اسم. هـاودەرس؛ ئامـدەرس؛ هـاواڵدەرس؛ هامدەرس؛ هاوقوتابی؛ دوو کەس کە پێکەوە لـە شوێنێک و لە یەک بابەت خوێندوویانە ‹می‌گویند مولوی و نالی در دارالاحسان همـدرس بودنـد: دەڵـێن مەولەوی نالی لە داروئیحساندا هاودەرس بوون›.

همدست / hamdast ، ـها؛ ـان/:اسم. [مجازی] ١.هـاوقۆڵ؛ هاودەسـت؛ ئەوانـەی پێکـەوە لـە کارێکی زۆرتـر نـاڕەوادا هاوکـارن ٢. هاوبـازوو؛ هاوکار؛ بەردەست؛ دەسیار.

همدستی/ hamdastî/:اسم. [مجازی] هاودەستی؛ هاودەسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هاودەسـت بـوون لە کارێکی ناڕەوادا.

همدل[1] / hamdel ، ـان/:اسم. هـاودڵ؛ هەڤـدل؛ هاوئاوات؛ ئەوانەی دڵیان بۆ یـەک دێـنی ‹در آن جمـع یـک همـدل نداشـت: لـەو کـۆڕەدا هاودڵـێکی نەبوو›.

همدل[2]: صفت. هـاودڵ؛ هەڤـدل؛ بـە هەسـت و وازی دۆستانەوە ‹اگر بـا مـن همـدل بـودی، دردم را مـی‌فهمیـدی: ئەگـەر هاودڵـم بیـای، لـە دەردم تێدەگەیشتی›.

همدلی / hamdelî ، ـها/:اسم. ١. هاودڵـی؛ هامدڵی ٢. هاوبیری؛ لە یەک تێگەیشتوی.

همدم / hamdam ، ـها/:اسم. [مجازی] هـاودەم؛ هەڤـاڵ؛ هـاواڵ؛ هەمـدەم؛ ڕێهـەڤ؛ هەڤـدەم؛ هەڤدەڤ؛ ئاودەم؛ هەڤدەنگ: ١. خەم ڕەوێـن؛ کەسـێ کـە لەگەڵـی دانیشـتن و قسـەکردن سـوکناییدەرە: همـنفس ٢. ئاودەنـگ؛ خەمڕەوێن؛ ئەو شتەی (وەک کتێب یـان ئاژەڵـی ماڵـی) کـە مـرۆ لـە تـەنیایی دەردێنـێ ٣. هەڤنشین؛ هاوقسە؛ ڕەفیق.

همدما / hamdamā/:اسم. هاودەما: ١. هێڵـێک لـە سـەر نەخشـەی گـوێ زەویـن کـە شـوێنە یەکدەماکان پێکەوە دەلکێنـێ ٢. هێڵـێک لـە سەر نەخشە کە ئاڵوگۆڕی بارستایی یان تـەوژم لە دەمایەکدا نیشان دەدا.

هم‌دندان / hamdandān ، ـها/: صفت. [مجازی، گفتاری] هاوڕیش؛ هاوتەمەن و خاوەن دۆخێکـی وەکوو یەک (زۆرتر بۆ بەساڵاچوون دەگوترێ).

همـدوره / hamdowre, hamdo:re ، ـهـا/: [فارسی/ عربی] اسم. هاودەورە؛ هاوقەتار؛ ئەوانـەی پێکەوە بەشداری دەورەیـەک بـوون ‹همـدورەی سربازی: هاودەورەی سەربازی›.

همدوره‌ای / hamdowre'î, hamdo:re'î ، ـها/: [فارسی/ عربی] اسم. هـاودەورەیی؛ هـاودەورەیی؛ ‹بـا همـدورەی خـودش ازدواج کـرد: دەگـەڵ هاودەورەیەکی خۆیدا زەماوەندی کرد›.

همدوش[1] / hamdûš/: صفت. هاوشان؛ هاوتەراز؛ هاوپەرا؛ هەمبەر؛ هنکووف؛ هاوکووف؛ هـەمپلـە؛ بە پلە و پایە و جێگایەکی بەرامبەرەوە.

همدوش[2]: قید. شانبەشان؛ پاڵبـەپاڵ؛ لەشـان؛ هـاوڕیز؛ لـە ڕیـز ‹همـدوش هـم حرکـت کردنـد: شانبەشانـی یەک ڕۆیشتن›.

همدیگر / hamdîgar/: ضمیر. یـەکتر؛ یـەکتری؛ یـەکترین؛ ئێکتـر؛ هەڤـدوو؛ هەڤـدی؛ هـەدو؛ یۆترین؛ هەنترین؛ یەونا ‹همدیگر را دوست داشـتند:

یەکتریان خۆش دەویست›.

همدین / hamdîn/: *صفت.* هاودین؛ هەمدین؛ هەڤدین؛ هەڤۆل.

همراز / hamrāz ، ـها/:*اسم.* هاوراز؛ هەمراز؛ ئاوراز؛ هامراز؛ ئامراز؛ هاوسڕ: ١. ئەوانەی پێکەوە رازێکی شاراوەیان هەیە ٢. ئەوانەی تەنیا رازی خۆیان بە یەکتر دەڵێن ‹همرازی یافته بودم و می‌توانستم راز خود را با او در میان بگذارم: هاورازێکم دیتبۆوەوە و دەمتوانی نهێنی دڵی خۆمی بە لاوە بێژم›.

همراه[1] / hamrāh ، ـان/:*اسم.* هاوڕێ؛ هاوڕا؛ هەمڕا؛ هامڕا؛ ئامڕا؛ هاڕا؛ هەڤڕێ؛ هەڤڕی؛ دۆس؛ هەوڕێ؛ هەڤڕێک؛ ڕەفێق؛ ڕەفێقواری؛ ڕەفیقی ڕێگە؛ کەسێ کە لەگەڵ یەکێکی‌تردایە ‹همراه او مردی لاغراندام بود: هاوڕێکەی پیاوێکی باریکەڵە بوو›.

همراه[2]: *صفت.* هاوڕێ: ١. بە یەک ڕێگە و بزاڤی هاوبەشەوە ‹تا ارومیه همراه بودیم: تا ورمێ هاوڕێ بووین› ٢. بە یەک ئامانج و باوەڕی هاوبەشەوە ‹آن دو همدل و همراه بودند: ئەو جووتە هاودڵ و هاوڕێ بوون›.

▣ **همراه شدن**: بوونە هاوڕێ؛ پێکەوە ڕۆشتن ‹با چند نفر همراه شدیم و یک ماشین دربست کرایه کردیم: لەگەڵ چەند کەسدا بووینە هاوڕێ و ماشێنێکی دەربەستمان گرت›.

همراه کردن: کردنە هاوڕێ؛ لەگەڵ خستن: ١. لەگەڵ ناردن؛ پێکەوە ناردن ‹برادرزاده‌اش را هم همراه او کرد: برازاکەشی لەگەڵ نارد› ٢. دانە پاڵ؛ خستنە پاڵ؛ پێکەوە بەستن؛ بە شتێک ئیزافە یان پەیوەستکردن ‹گریه و ناله‌اش را مدتی است با دشنام و نفرین همراه کرده است: ماوەیەکە گریان و نالەکەی داوەتە پاڵ تووک و جنێوەوە›.

همراه[3]: *قید.* دەگەڵ؛ لەگەڵ؛ ڕەگەڵ؛ چنی؛ چەنی؛ لەتەک؛ لەیەل ‹شناسنامه یا کارت شناسایی همراه داشته باشید: ناسنامە یان کارتی پێناسەتان دەگەڵ بێ›.

▣ **همراه بردن**: لەگەڵ خۆدا بردن؛ لە تەک/ لەیەل خۆ بردن؛ ڕەگەڵ خۆ خستن ‹او را هم همراه بردم بلکه کمکم باشد: ئەویشم لەگەڵ خۆدا برد بەڵکوو یاریدەم بێ›.

همراه داشتن: پێ بوون؛ لەگەڵ بوون؛ لە تەک بوون؛ پنە/ پەنە بیەی ‹قدری پول همراه داشتم: هێندێ پارەم پێ‌بوو›.

همراه / hamrāhe/: *حرف.* لەتەک؛ لەیەل؛ دەگەڵ؛ لەگەڵ؛ دگەڵ؛ ڕەگەڵ؛ پێڕا؛ تەبا؛ ڤێدا؛ ڤێدە؛ چەنی؛ چنی؛ پێڕ؛ گەرد؛ وەگەرد؛ وە؛ واز؛ وێڕا؛ وەل؛ وەرد ‹همراه مادرش بود: لەتەک دایکیا بوو›.

همراهی / hamrāhî ، ـها/:*اسم.* هاوڕایی؛ هاوڕێیی؛ هامڕایی؛ یەوڕایی؛ هەمڕایی؛ هاوڕێیەتی: ١. کاری دەگەڵ کەوتن؛ خۆ خستنە تەک کەس یان شتێ ‹او را تا بیمارستان همراهی کرد: تا نەخۆشخانە هاوڕایی کرد› ٢. [مجازی] یارمەتی؛ کومەک ‹همسایه‌ها هم همراهی کردند: دراوسێکانیش هاوڕێییان کرد› ٣. کار یا ڕەوتی بەشداری کردن لە کارێکدا ‹نوای ویلن خواننده را همراهی می‌کرد: دەنگی ویولون گۆرانی‌بێژەکەی هامڕایی دەکرد›.

همردیف[1] / hamradîf ، ـها/: [فارسی/ عربی]/*اسم.* هاوشان؛ هاوڕزن؛ کارمەندی بێ‌چەکی ئەرتەش کە پلە یان پایەیەکی دیاریکراوی هەیە ‹همردیف سرهنگ: هاوشانی سەرهەنگ›.

همردیف[2]: *صفت.* هاوڕیز؛ هاوڕزن ‹صندلیهای ما همردیف بود: سەندەلیەکانمان هاوڕیز بوون›.

همرزم / hamrazm ، ـها؛ ـان/:*اسم.* هاوخەبات؛ هاوجەنگاوەر؛ هاوشەڕ؛ ئەوانەی لە شەڕ و ململانەیەکدا لە پەنا یان هاوکاری یەکن.

همرس / hamras/ ☜ **همگرا**

همرنگ / hamrang/: *صفت.* هاوڕەنگ؛

هەمڕەنگ؛ هامڕەنگ؛ هەڤڕەنگ؛ یەکڕەنگ: ١. بە ڕەنگی یەکسان ٢. *[مجازی]* هەماهەنگ و یەکسان ‹همرنگ جماعت: هاوڕەنگی خەڵک›.

همرو / hamrow ، همروان/: *اسم.* پاریزەر؛ پاریزڤان؛ ئیسکۆرت.

همروی / hamrovî/: *اسم.* پاریزەری؛ پاریزڤانی؛ ئیسکۆرت.

⊡ همروی کردن: پاراستن؛ پاریزگاری کردن.

همروند / hamravand/: *صفت.* هەمەلایەنە؛ بە یەک تایبەتمەندی و لە هەموو بار و لایەنێکدا.

همریختی / hamrîxtî/: *اسم.* ١. *[زیست‌شناسی]* وێکچوویی دە نێوان ئەو ژیوەرانەی لە یەک پشت نەبوونەتەوە ٢. *[کانی‌شناسی]* وێکچوویی بیچمی بلۆرینی شتگەلێ کە دارشتەگەلیان لە یەک دەچن ٣. *[شیمی]* وێکچوویی دە نێوان شکڵی بلۆرینی پێکهاتەگەلی جۆراوجۆردا ٤. *[ریاضی]* دەقاودەقی یەک بە یەکی نێوان ئەندامانی دوو کۆکراوەی بیرکاری.

همریش / hamrîš ، ها/: *اسم.* *[مجازی]* هاوزاوا؛ ئاوەڵزاوا؛ هاوەڵزاوا؛ هەڤالزاوا؛ هەڤزاڤا؛ هاوزەو؛ هەڤلنگ؛ ئەو پیاوانە ژنەکانیان خوشکن.

همزاد / hamzād ، ان/: *اسم.* ١. *[فرهنگ‌مردم]* هاوسک؛ بوونەوەرێکی خەیاڵی (وەک جنۆکە) کە وا بیر دەبەن لەگەڵ کەسێکدا دێتە دنیا و تا دوایین کاتی ژیانی لەگەڵیدایە ٢. ئاواڵدوانە؛ هاواڵدوانە؛ لفەدووانە؛ جمک؛ جوی؛ هامزا؛ دوانە؛ لف؛ لفە.

همزبان / hamzabān/: *صفت.* هاوزمان؛ هاوزوان؛ هامزوان؛ هەمزوان؛ هەڤزمان؛ هەڤزار؛ یەکزمان؛ بە تایبەتمەندی یەک بوونی زمانی زگماک.

همزبانی / hamzabānî/: *اسم.* ١. هاوزمانی؛ هاوزوانی؛ هامزوانی؛ هەڤزمانی؛ دۆخی یەک بوونی زمانی زگماک ٢. *[مجازی]* هاودڵی؛ هاوبیری؛ هاوڕێی؛ هاوفکری؛ دۆخی توانایی لێک تێگەیشتن و هەبوونی بیر و بۆچوونی وەک یەک ٣. قسە بە یەک زمان.

همزمان [١] / hamzamān/: *صفت.* هاوکات؛ هاوزەمان؛ هاوچەرخ؛ هامزەمان؛ لە یەک کاتدا ‹حرکت همزمان: بزاڤی هاوکات›.

همزمان [٢]: *قید.* هاوکات؛ هاوزەمان؛ هەمزەمان ‹تولد او همزمان بود با عروسی خواهرم: لە دایک بوونی هاوکات بوو دەگەڵ زەماوەندی خوشکمدا›.

همزمانی / hamzamānî/: *اسم.* هاوچەرخی؛ هاوکاتی؛ هاوزەمانی. بەرانبەر: **درزمانی**

همزن / hamzan ، ها/: *اسم.* کەرستەیەک بۆ تێکەڵاوکردنی چەن ماکی خۆراکی (پتر تراو).

همزنجیر / hamzancîr ، ان/: *صفت.* *[مجازی]* هاوبەند؛ هاوزیندانی ‹او در زندان اوین با جمعی از مخالفان خود همزنجیر بود: ئەو لە زیندانی ئیویندا وێرای کۆمەڵێک لە نەیارانی هاوبەند بوون›.

همزه / hamze ، ها/: [عربی] *اسم.* *[دستور]* هەمزە؛ پیتی بێدەنگی «ء».

همزی / hamzî ، ان/: *صفت.* هاوژی؛ بە ژیانێکی هاوبەش دەگەڵ کەس یان کەسانیتردا.

همزیستی / hamzîstî ، ها/: *اسم.* هاوژینی: ١. *[سیاست]* ژیانی چەن کەس، تاقم یان گەل لە لای یەکتر، بەتایبەت لە دۆخێکی ئارام و هێمندا ٢. *[زیست‌شناسی]* ژیانی دوو یا چەن ژیوەری جیاواز لەگەڵ یەکتر.

همساز / hamsāz ، ها/: *صفت.* ١. سازگار؛ سازیار ٢. هەماهەنگ؛ هاودەنگ؛ هاوئاهەنگ.

همسال / hamsāl ، ان/: *صفت.* هاوتەمەن؛ هاوسال؛ هەمسال؛ هامسال؛ هاوتیرە؛ هامتیرە؛ هاوسن؛ هاوسەر؛ هاومال؛ هاوعومر؛ هاوزا؛ هاوزگە؛ هاوزێ؛ لە تەمەندا بەرانبەر.

همسان / hamsān ، ها/: *صفت.* یەکدەست؛ وێکچوو؛ لێکچوو؛ بە یەک ئەندازە و شکڵ ‹لباس همسان: جلی یەکدەست›.

همسانه / hamsāne ، ها/: *اسم.* یونیفورم؛ جلوبەرگی یەکجۆری دەستەیەک.

همسانی / hamsānî ، ـها/:/اسم. وەکیەکی؛ ویکچوویی؛ لێکچوویی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هاوچەشن بوون.

همسایگی / hamsāyegî/:/اسم. هاوسایەتی؛ جیرانەتی؛ هاوسایی؛ هامسایی؛ دەراوسێیی؛ هەڤسیایی؛ هاوسێتی؛ هاوسێیی؛ هامسایەتی: ۱. هامساگەری ‹به آزاد گفتم این رسم همسایگی نیست: بە ئازادم گوت ئەمە شێوەی هاوسایەتی نیە› ۲. جێگە و شوێنی دراوسێ ‹در همسایگی ما زندگی می‌کرد: لە هاوسایەتی ئێمەدا دەژیا›.

همسایه[1] / hamsāye ، ـها/:/اسم. هاوسا؛ هامسا؛ هەمسا؛ هاوسێ؛ دەراوسێ؛ ئاوسا؛ هەڤسیا؛ هاشووشە؛ دراوسێ؛ جیران: ۱. /ـگان/ هەڤمال؛ دو یا چەند کەس کە ماڵ یان شوێنی کاریان لەپاڵ یەکدایە ‹ده سال است همسایه‌ایم: دە ساڵە هاوساین› ۲. دوو یا چەند شوێن کە لە پاڵ یەکتردان ‹ ایران و عراق همسایه‌اند: ئێران و عیراق هاوسین›.

⊡ **همسایەی دیوار بە دیوار**: ئاوماڵ؛ هاوماڵ؛ ئاوماڵە؛ ماڵەهاوسا؛ ماڵاوسا؛ ئوماڵە؛ هەڤسێ؛ دراوسێ؛ هەمسا؛ هاوسای درگا بە درگا؛ هامسای بەرە و بەرە ‹ما سالها همسایه‌ی دیوار به دیوارشان بودیم: ئێمە چەنای چەن ساڵ ئاوماڵیان بووین›.

همسایه[2]: صفت. دراوسێ؛ هاوسێ؛ هاوسا؛ هامسا؛ هەمسا؛ ئاوسا؛ هاشووشە؛ هاوسایە؛ ئاوسا؛ جیران ‹کشور همسایه: وڵاتی دراوسێ›.

همسخن / hamsoxan ، ـان/: صفت. [ادبی] هاوقسە: ۱. هاوباس؛ هەڤپەیڤ؛ هاووتە؛ هاوویتە ۲. [مجازی] هاوبیر؛ هاوڕا؛ هاوبڕیار؛ هاوڕێباز.

همسخنی / hamsoxanî/:/اسم. هاوقسەیی؛ هاوڕایی.

همسر / hamsar ، ـها؛ ـان/:/اسم. هاوسەر؛ هامسەر؛ هەڤسەر؛ هەمسەر؛ جووت؛ جفت؛ هاوجووت؛ ئاوجووت؛ هامجووت؛ هامجفت؛ هاوسەرین؛ هاوژین؛ مەحرەم؛ لف؛ ولف؛ هاونیلە؛ هەڤخەو؛ مێردی ژن یان ژنی پیاوێک.

همسرا / hamsorā ، ـیان/:/اسم. کۆمبێژ؛ هەرکام لە ئەندامانی کۆڕێ خوێندنی بە کۆمەڵ.

همسرایان / hamsorāyān/:/اسم. کۆمبێژان؛ دەستەی کۆڕ؛ کۆڕی گۆرانیبێژان کە سروود یان گۆرانیەک پێکەوە و بە ئورکێستر دەخوێنن.

همسرایی / hamsorāyî ، ـها/:/اسم. کۆمبێژی؛ گۆرانی خوێندنەوە بە کۆڕ: کُر

همسرگزینی / hamsargozînî/:/اسم. هاوسەربژێری؛ لفگیری؛ لفگری؛ کار و ڕەوتی ژن خواستن (بۆ کوڕ)؛ شووکردن (بۆ کچ) ‹مراسم همسرگزینی در تمدنهای مختلف: ڕێوڕەسمی هاوسەربژێری لە ژیارە جۆراوجۆرەکاندا›.

همسری / hamsarî/:/اسم. ۱. هاوسەری؛ هامسەری؛ وەلیفەتی؛ پەیوەندی مێرد و ژن بە یەکترەوە ‹به همسری انتخاب کردن: بۆ هاوسەری هەلبژاردن› ۲. [مجازی] کێبەرکێ؛ ڕقەبەری؛ ململانێ.

⊡ **به همسری خود درآوردن**: کردنە هاوسەری خۆ؛ کردنە ژنی خۆ؛ خوازتن؛ هێنان؛ ئاردەی ‹دختری را به همسری خود درآورد: کچێکی کردە هاوسەری خوی›.

همسریابی / hamsaryābî/:/اسم. هاوسەردۆزی؛ کار و ڕەوتی دۆزینەوەی هاوسەر بۆ ژیان.

همسطح / hamsath/: [فارسی/ عربی] صفت. هاوئاست؛ هاوتەراز؛ هامتەراز: ۱. هەمبەر ‹این بام با آن یکی همسطح است: ئەو سەربانە لەگەڵ ئەویتردا هاوئاستن› ۲. هاوشان؛ ئاوشان؛ هاوکۆف؛ هەنکوف؛ هاوپلە و پایە؛ بە بار و دۆخ یان پلەیەکی یەکسانەوە.

همسفر / hamsafar ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] اسم. هاوڕێ؛ هاوسەفەر؛ هامسەفەر؛ ئامڕا؛ هامڕا ‹همسفرم برگشت و به من گفت: مواظب کیفت باش!:

هاوڕێکەم لای کردەوە پێمی گوت: وریای کیفەکەت بە!›.

همسفرگی / hamsofregî/: *اسم*. هاوسفرەیی؛ هاوخوانی؛ هاوجەمی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هاوخوان بوون.

همسفره / hamsofre، ـها/: *صفت*. هاوخوان؛ هاوسفرە؛ هاوجەم؛ هامسفرە: ١. تایبەتمەندی دوو یان چەند کەس کە لە یەک شت دەخۆن ٢. *[زیستشناسی]* بە سەرچاوەی خۆراکی هاوبەشەوە.

همسلول / hamsellûl/: *صفت*. [فارسی/ فرانسوی] هاوسیللوول؛ تایبەتمەندی دوو یان چەند کەسی بەندی کە لە ژوورێکدان.

همسن / hamsen/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاوسال؛ هاوتەمەن؛ هامقەر؛ بەژا؛ هاوزا؛ هاوباز؛ هومدا؛ هاوعومر.

همسنگ / hamsang/: *صفت*. *[مجازی]* هاوسەنگ؛ هامسەنگ؛ هاوپەرا؛ هاونرخ؛ بە قورسایی یان بایەخی وەک یەکەوە.

همسنگر / hamsangar/: *صفت*. هاوسەنگەر؛ هامسەنگەر؛ هاوخەڵ؛ هاومەتەریز؛ پاڵبەپاڵی یەک لە مەیدانی شەڕدا.

همسو / hamsû، ـها/: *صفت*. هاولا: ١. بەرەو یەک لا ٢. *[ـیان/* هاودەنگ؛ هامدەنگ؛ هاوبیر؛ بە بۆچوونی وەک یەکەوە.

همسوئی / hamsû'î/ ☜ **همسویی**

همسود / hamsûd/: *صفت*. هاوقازانج؛ هاوبەرژەوەند؛ بە قازانجی هاوبەش دەگەڵ کەس یان کەسانی دیکەدا.

همسویی / hamsûyî/: *اسم*. هاولایی؛ هاوبیری؛ هاوئاهەنگی؛ هاودەنگی: **همسوئی**

همشاگرد / hamšāgerd، ـها؛ ـان/: *صفت*. هاوپۆل؛ هاوکلاس.

همشاگردی / hamšāgerdî، ـها/: *اسم*. هاوپۆلی؛ هاوکلاسی؛ هاوقوتابی.

همشکم / hamšekam، ـان/: *صفت*. *[مجازی]* هاوسک؛ هاوزگ؛ هەڤزا؛ هاوزا؛ لفەدووانە؛ ئاوەڵدوانە؛ دوانە؛ جمک؛ جوی؛ هامزا؛ لف؛ لفە؛ لە یەک دایک و پێکەوە وەدنیا هاتوو.

همشهری ١ / hamšahrî، ـها؛ ـان/: *اسم*. هاوشاری؛ هەمشاری؛ هاوولاتی؛ هەڤجی؛ هاموەلاتی؛ هاموەلایەتی؛ هاووەلایەتی؛ هەمباژاڕی؛ هەمباژێری؛ هەڤشاری؛ هاوزێد: ١. ئەوانەی لە شارێکدا دەژین ٢. ئەوانە وا شاری لە دایک بوونیان یەکێکە ‹یک همشهری به دادمان رسید: هاوشاری‌یەک فریامان کەوت›.

همشهری ٢: *صفت*. هاوولاتی؛ هاوشاری؛ هامشاری؛ هاموەلاتی؛ هاموەلایەتی؛ هەمباژاڕی؛ هەڤباژێری؛ هەمباژێری؛ بە شاری لە دایک بوونی یەکسانەوە ‹راننده همشهری ما بود: شۆفێرەکە هاوشاریمان بوو›.

همشیب / hamšîb/: *صفت*. هاونشێو؛ هاوبەر؛ بە لێژایی لە یەک باردا.

همشیره / hamšîre، ـها؛ ـگان/: *اسم*. خۆشک؛ خوشک؛ خۆیشک؛ خوەیشک؛ خوار؛ واڵێ.

همشیره‌زاده / hamšîrezāde، ـها؛ ـگان/: *اسم*. خوشکەزا؛ خوەیشکەزا؛ خوەیشکەزاگ؛ وارەزا؛ واڵەزا؛ خوارزا؛ مناڵی خۆشک.

همصحبت / hamsohbt/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاوقسە؛ هامقسە؛ هاودەم؛ هامدەم.

همصحبتی / hamsohbatî/: [فارسی/ عربی] *اسم*. هاوقسەیی؛ هاودەمی؛ هامقسەیی؛ هاودەمی ‹از همصحبتی با دیگران پرهیز داشت: لە هاوقسەیی خەڵک خۆی دەپاراست›.

همصدا / hamsedā/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاودەنگ؛ هامدەنگ؛ یەکدەنگ: ١. بە دەنگێکی هاوئاهەنگ دەگەڵ دەنگی کەسانی دیکەدا ‹او هم با ما همصدا شد: ئەویش دەگەڵمان هاودەنگ بوو› ٢. *[مجازی]* هاوبیر؛ بە بۆچوونی وەک یەک لەگەڵ کەس یان کەسانی‌تردا.

همصدائی / hamsedā'î/: [فارسی/ عربی] ☜ **همصدایی**

همصدایی / hamsedāyî/: [فارسی/ عربی]/*اسم*. هاودەنگی؛ هامدەنگی؛ یەکدەنگی؛ هاوبیری: ١. دۆخ یان چۆنیەتی یەکدەنگ بوون دەگەڵ کەسانی دیکەدا ٢. کار و ڕەوتی قسەکردن یان دەنگ هەڵدان بە مەبەستی چەسپاندنی قسەی کەس یا کەسانی دی * **همصدائی**

همصفحه / hamsafhe/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاولاپەڕە؛ هاوپەڕە؛ جێگرتوو لە یەک لاپەڕەدا.

همطراز / hamtarāz/: [فارسی/ معرب] ☜ **همتراز**

همعصر / ham'asr، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاوچەرخ؛ هاوچاخ؛ هاوزەمان؛ هاوبەرە؛ هاوڕۆژگار؛ هەڤبەر؛ هەڤچاخ؛ هەڤدەم؛ هەڵکەوتوو لە یەک کاتدا.

هم‌عقیده / ham'aqîde/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاوبیروڕا؛ تایبەتمەندی دوو یان چەند کەس بە بیر و بۆچوونی وەک یەکەوە.

همفشار[1] / hamfešār، ـها/: *اسم*. *[هواشناسی]* هاوتەوژم؛ هێڵێکی سەر نەخشەی گۆی زەوی کە شوێنە هاوتەوژمەکان دەباتەوە سەر یەک.

همفشار[2]: *صفت*. *[شیمی]* هاوتەوژم؛ هاوفشار؛ بە قورسایی یان جرمی ئەتۆمی یەکسان و ژمارەی ئەتۆمی جیاوازەوە.

همفکر / hamfekr، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاوبیر؛ هاوفکر؛ هامفکر؛ هاوڕا؛ هاوبیروڕا؛ هاودەنگ؛ هامویر؛ هامڕا؛ هاوباوەڕ؛ هامباوەڕ؛ هەڤدەنگ؛ ئاودەنگ؛ هاوقسە؛ یەکدەنگ؛ هاوهزر ‹ما با هم همفکریم: ئێمە پێکەوە هاوبیرین›.

همفکری / hamfekrî، ـها/: [فارسی/ عربی]/*اسم*. هاوڕایی؛ هامڕایی؛ یەکڕایی؛ هاوبیری؛ هاوفیکری؛ هامدەنگی؛ ئاودەنگی؛ هەڤدەنگی؛ یەکدەنگی؛ هاوباوەڕی؛ هاوقسەیی؛ هامقسەیی ‹با همفکری هم نقشەاش را کشیدیم: بە هاوڕایی یەکترەوە نەخشەکەیمان کێشا›.

همقدم / hamqadam، ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاوقەدەم؛ هاوقام؛ هاوهەنگاو؛ هاوڕێ؛ بە ڕێباز و ئامانجی یەکسانەوە.

همقدمی / hamqadamî، ـها/: [فارسی/ عربی]/*اسم*. هاوقەدەمی؛ هامقەدەمی؛ هاوقامی؛ هاوهەنگاوی.

همقسم / hamqasam، ـان/: [فارسی/ عربی] *صفت*. هاوپەیمان؛ هاوسوێند؛ هاوبڕیار؛ هاوسوێن؛ هاوبەڵێن؛ هاوسۆند؛ هاوسۆز ‹همقسم شدند که به هم خیانت نکنند: هاوسوێند بوون کە خەیانەت بە یەک نەکەن›.

همقطار / hamqatār، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی]/*اسم*. هاوقەتار: ١. هاودەورە؛ چەند چەکداری خاوەن پلەوپایەی وەک یەک ‹سرگرد احمدی همقطار ما بود: سەرگورد ئەحمەدی هاوقەتارمان بوو› ٢. هەرکام لە دوو یان چەند سەرباز، دەرەجەدار یان ئەفسەر ٣. *[مجازی]* هاوسەنگ؛ کەسێکی خاوەن بە هەمان پلە و پایەی کۆمەڵایەتییەوە ‹آدم باید با همقطار خودش نشست و برخاست کند: مرۆ دەبێ دەگەڵ هاوسەنگی خۆی هەستان و دانیشتانی ببێ›.

همقلم / hamqalam، ـان/: [فارسی/ معرب]/*اسم*. هاوقەڵەم؛ هاوکاری نووسەر؛ هەرکام لە دوو یان چەند نووسەری هاوکار، بەتایبەت ڕۆژنامەوان.

همکار / hamkār، ـها؛ ـان/: *اسم*. هاوکار؛ هامکار؛ هەمکار؛ هاوپیشە؛ هەڤکار؛ هەڤبەند؛ بەرکەیە؛ ئاریکار: ١. ئەوانەی بە یەک کارەوە خەریکن ٢. ئەوانەی لە شوێنێکدا کار دەکەن ٣. ئەوانەی کار و پیشەیان لە یەک دەچێ.

همکاری / hamkārî، ـها/: *اسم*. هاوکاری؛ هامکاری؛ هەمکاری؛ هەڤکاری: ١. هاوپیشەیی؛ دۆخ یا چۆنیەتی هاوکار بوون ٢. دۆخ یان چۆنیەتی دارا بوونی کارێکی وەکوو یەک ٣. بەشداری چەن کەس لە کارێکدا

٤. ئاریکاری؛ هاریکاری؛ ئامیاری؛ یارمەتی؛ یاریدەری؛ هەڤبەندی.

همکاسه / hamkāse ، ـها/: [فارسی/ از عربی] *صفت.* هاوکاسە؛ هاوبایە: ١. هەرکام لە دوو یان چەند کەسێک کە لە دەفرێک چێشت دەخۆن ٢. *[مجازی]* بە سەرچاوە داهاتێکی هاوبەشەوە ‹من نمی‌خواهم در این شرکت با آدمهایی مثل او همکاسه بشوم: من گەرەکم نیە لەم بەشدارگەیە، لەگەڵ بنیادەمی وەکوو ئەودا هاوکاسە بم› ٣. هەواڵ؛ هاڤاڵ؛ برادەر.

همکرد / hamkard/ ☜ فعل همکرد، **فعل**

همکشش / hamkešeš ، ـها/: *صفت. [شیمی]* هاوفشار؛ هاوتەوژم.

همکف / hamkaf/: [فارسی/ عربی] *صفت.* ١. هاوئاست؛ لە باری بەرزی و نزمی، ڕێکی یەکێکی‌تر ٢. طبقەی همکف ☜ **طبقه**

همکلاس / hamkelās ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ فرانسوی] *صفت.* هاوپۆل؛ هاودەرس؛ ئاواڵ‌دەرس؛ هاوکلاس: ١. خاوەن قۆناغێکی دەرسی یەکسان ‹سارا و دارا همکلاس هستند: سارا و دارا هاوپۆلن› ٢. هاوقوتابی؛ لە یەک کەلاسی دەرسدا ‹هر دو همکلاس بودیم و روی یک میز می‌نشستیم: هەردووکمان هاوکلاس بووین و لە سەر کورسیەک دادەنیشتین›.

همکلاسی / hamkelāsî ، ـها/: [فارسی/ فرانسوی] *اسم.* هاوپۆلی؛ هاوکلاسی؛ هاودەرسی؛ هاوقوتابی.

همکلام / hamkalām/: [فارسی/ عربی] *صفت. [گفتاری]* هاوقسە؛ هاووتە؛ هەڤپەیڤ ‹من هیچوقت با او همکلام نبودەام: هیچ‌کات دەگەڵی هاوقسە نەبووم›.

همکیش / hamkîš/: *اسم.* هاودین؛ هاوئایین؛ چەند کەسی شوێنگری ئایینێ.

همگام[1] / hamgām ، ـان/: *صفت.* هاوڕێ؛ هاوقۆڵ: ١. هاوهەنگاو؛ بە ڕێباز و خێرایی یەک‌چەشنەوە ٢. *[مجازی]* هاودەنگ؛ هاوئاهەنگ ٣. هاومەبەست؛ هاودۆز.

همگام[2]: *قید.* پێ‌بەپێی؛ هاوڕێ؛ هاوقۆڵ؛ هاوهەنگاو ‹همگام با کارگران شهرداری به پاکسازی خیابانها پرداختند: پێ‌بەپێی کرێکارانی شارەداری کەوتنە خاوێن کردنەوەی شەقامەکان›.

همگامی / hamgāmî ، ـها/: *اسم.* هاوقۆڵی؛ هاوهەنگاوی؛ هاوقامی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هاوڕێیی‌کردن دەگەڵ کەس یان کەسانی‌تردا.

همگان / hamegān/: *ضمیر.* گشت؛ گش؛ هەموو؛ هەمووان؛ تێکڕا؛ هەمین؛ هەمینە؛ هەمیێ؛ گشت‌لە گشت؛ گشک؛ هەمیان ‹همگان از ماجرا آگاه شدند: گشت لە ڕووداوەکە ئاگەدار بوون›.

همگانی / hamegānî/: *صفت.* هەمووانی؛ گشتی؛ تێکڕایی ‹ورزش همگانی؛ گذرگاه همگانی: وەرزشی هەمووانی؛ ڕێبازی گشتی›.

همگرا / hamgerā ، ـها/: *صفت.* یەکگر؛ یەکانگیر؛ ڤێک‌کەت؛ وێک‌کەوت؛ هەڤگر: **همرس**

همگرایی / hamgerāyî ، ـها/: *اسم.* یەکگری؛ یەکانگیری؛ ڤێک‌کەتی؛ وێک‌کەتی؛ هەڤگری؛ دۆخی لێک‌نزیک بوونەوەی پاژگەلی کۆمەڵێک.

همگن / hamgen/: *صفت.* ١. ـان/ *[ادبی]* یەکجۆر؛ هاوچەشن؛ وەک‌یەک؛ وێکچوو؛ لێکچوو ٢. ـها/ *[شیمی]* ☜ **همُوژن**

همگون / hamgûn ، ـها/: *صفت. [ادبی]* یەکجۆر؛ هاوجۆر؛ هاوگوێن؛ هاوجنس؛ هاوچەشن؛ لێکچوو؛ وێکچوو؛ وەک‌یەک.

همگونی / hamgûnî ، ـها/: *اسم. [ادبی]* یەکجۆری؛ هاوجۆری؛ هاوگوێنی؛ هاوجنسی؛ هاوچەشنی؛ لێکچوویی؛ وێکچوویی.

همگی[1] / hamegî/: *صفت. [گفتاری]* گش؛ گشت؛ هەموو؛ تێکڕا؛ تێکڕایی؛ کۆگرد؛ هەمان؛ گلا؛ گش‌لا؛ تەواوی؛ گرد؛ تەواو ‹همگی سیبها خراب

بودند: کس سێوەکان خراپ بوون›.

همگی ۲: *قید. [گفتاری]* هەموو؛ گشت؛ گشک؛ گرد؛ گش؛ بە گشتی؛ بە تەواوی؛ سەرانسەر؛ تێکرا؛ بە تێکڕا؛ بە تێکڕایی ‹همگی رفتند پیش رییس: هەموو چوونە لای سەرۆک›.

همگیر / hamgîr ، ـها/: *اسم.* تێکپەستاو؛ شتێک کە لە چەسپاندنی ماکی وردیلە لە ژێر گوشاردا بەرهەم دێ (وەک تەختەی نیئۆپان).

همگیس / hamgîs ، ـها؛ ـان/: *اسم. [گفتاری]* هێوەرژن؛ هێوەرژەنی؛ هاوگیان؛ هەوگیان؛ هۆمبێ؛ جاری؛ براژنی مێرد؛ هەرکام لە دوو یان چەند ژنی دوو یان چەند برا.

هم‌مرز / ham.marz/: *صفت.* هاوکەوشەن؛ هاوسنوور؛ هەڤسینور؛ هاومەرز؛ هام‌مەرز ‹ایران در باختر با عراق و ترکیه هم‌مرز است: ئێران لە ڕۆژاواوە دەگەڵ عێراق و تورکیەدا هاو کەوشەنە›.

هم‌معنی / ham.ma'nî ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* هاوواتا؛ هاومانا ‹همگیس و جاری هم‌معنی هستند: هێوەرژن و هاوگیان هاوواتان›.

هم‌منقل / ham.manqal ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* هاومەنگەڵ؛ هاوشیرەیی؛ بە یەک کەلپەلی تریاک‌کێشانەوە ‹او با عموی خدابیامرزم هم‌منقل بود: دەگەڵ مامی ڕەحمەتیم هاومەنگەڵ بوون›.

هم‌میهن ۱ / ham.mîhan ، ـان/: *اسم.* هاونیشتمانی؛ هاونیشتمان؛ هاوزێد؛ هاوولاتی؛ هاوولایەتی؛ هام‌وەلاتی؛ هاووەتەن؛ هام‌وەتەن؛ ئەوانەی ولاتیان یەکێکە ‹به هم‌میهن خود کمک کنید: بە دەم هاونیشتمانی خۆتانەوە بن›.

هم‌میهن ۲: *صفت.* هاوزێد؛ هاوولاتی؛ خۆولاتی؛ هاولایەتی؛ هام‌وەلاتی؛ هام‌وەلایەتی؛ هام‌وەتەن؛ هاووەتەن؛ لە باری نیشتمانەوە هاوبەش ‹آنان هم‌میهن بودند: ئەوان پێکەوە هاوزێد بوون›.

همنام / hamnām ، ـها/: *صفت.* هاوناو؛ هەڤناڤ؛ خاوەن ناوی وەک یەک ‹دامادهای سارا خانم همنام هستند: زاواکانی خاتوو سارا هاوناون›.

همنژاد / hamnejād ، ـها/: *صفت.* هاوڕەگەز؛ هامڕەگەز؛ هەمگەل؛ هاونەژاد.

هم‌نشست / hamnešast ، ـها/: *اسم.* کۆ بوونەوە؛ سەمپوزیۆم.

همنشین / hamnešîn ، ـها/: *اسم.* هاونشین: ۱. /ـها/ چەند کەس کە پێکەوە هاتوچۆ و وتوویژی دۆستانەیان هەیە ۲. /ـان/ هاودەم؛ هاوڕاز؛ هاوقسە ۳. *[دستور]* ناو یان دەستەناوێ کە بۆ لێکدانەوەی ناوێک دەگەڵیدا دێن (وەک لە ڕستەی «هەژار هۆنەری مەزنی کورد لە مەهاباد لە دایک بوو»، «هەژار» ناوە و «هۆنەری مەزنی کورد» هاونشینە): **بَدَل: جانشین**

همنشینی / hamnešînî/: *اسم.* هاونشینی؛ هاودەمی؛ هاوقسەیی؛ هاوڕازی: ۱. کار و ڕەوتی دانیشتن و وتوویژکردنی دۆستانە لەگەڵ کەسێکدا ۲. دۆخ یا چۆنیەتی هاودەم بوون.

همنفس / hamnafas/: [فارسی/ عربی] ☜ **هَمدَم ـ۱**

همنوا / hamnavā/: *صفت. [ادبی]* هاوئاهەنگ؛ هاودەنگ: ۱. بە یەک ئاهەنگەوە ۲. یەک‌دەنگ.

همنوائی / hamnavā'î/ ☜ **همنوایی**

همنوایی / hamnavāyî/: *اسم.* هاوئاهەنگی؛ هاودەنگی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی هاوئاهەنگ بوون ۲. /ـها/ یەک‌دەنگی ۳. کۆمبێژی؛ کاری گۆرانی خوێندنی بە کۆڕ * **همنوائی**

همنوع / hamnow', hamno:' ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] *اسم.* هاوگوێن؛ هاوجۆر؛ هاوچەشن؛ هەرکام لەوانەی لە تیرەیەکدا دەژین، بەتایبەت بۆ مرۆڤ.

همنهشت / hamnehešt/: *صفت.* هاودەق؛ هەمبەر.

همنهشتی / hamneheštî/: *اسم. [هندسه]* هاودەقی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هەمبەر بوونی دوو بیچم لە سەر یەک.

همو / hamû/: ضمیر. *[ادبی]* هەر ئەو؛ خوەی؛ خۆی؛ ویش؛ هەر خوی؛ ئەوە خۆی؛ هەر وی؛ هەر ئا کەسە؛ هەر ئەو کەسە ‹همو بود که در آن سال‌ها مبارزەی بی‌امان داشت: هەر ئەو بوو لەو سالانەدا بەبێ وچان خەباتی دەکرد›.

همو‌ار / hamvār/: *صفت.* ساف؛ لووس؛ بێ گرێ: ١. تەخت؛ تات؛ گۆڕ؛ هامار؛ ڕێک؛ لێک؛ هۆمار؛ دەق؛ هومار؛ بێیاز؛ یەکادەس؛ بێ‌بەرز و نزمی و کەند و کڵو ٢. نەرم؛ بێ زبری و ڕەقی.

▣ **همو‌ار کردن:** تەخت‌کردن؛ هێنانە بار؛ ڕێک کردن؛ ساف‌کردن؛ ڕێک/ تەخت‌کەردەی.

بر خود همو‌ار کردن: *[مجازی]* هەڵگرتن؛ سەپاندنە مل خۆ؛ بە سەر خۆدا سەپاندن؛ کردنە مل خۆ.

همو‌اره / hamvāre/: *قید.* هەمیشە؛ هە؛ هەر؛ دایمە؛ دایم و دەرهەم؛ هەموو دەم؛ هەموو کات؛ هەموو دەمێ؛ هەموو کاتێ ‹همواره به یاری دیگران می‌شتافت: هەمیشە بە دەم خەڵکەوە بوو›.

همو‌اری / hamvārî/: *اسم.* تاتی؛ تەختی؛ ڕاسایی؛ تەختایی؛ تەختانی؛ گۆڕایی.

هم‌وزن[1] / hamvazn ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* هاوکێش؛ هەڤکش؛ هاوسەنگ؛ هامسەنگ؛ هاوتا؛ هاووەزن؛ هام‌وەزن؛ هنکوف؛ لە کێشاندا بەرانبەر ‹وزنەی هموزن: سەنگی هاوکێش›.

هم‌وزن[2]: *قید.* هاوکێش؛ هاوسەنگ؛ هامسەنگ؛ هاووەزن؛ هنکوف؛ هەڤکێش؛ بە قورسایی؛ بە قەد قورسی ‹هموزن پارچه طلا گرفت: هاوکێشی پارچەکە زێڕی وەرگرت›.

هموژن/ homojen, hemojen/: [فرانسوی] *صفت.* *[شیمی]* یەکدەست؛ بە تایبەتمەندی یەکجۆر بوون لە باری تێکەڵاوی و خەستی و تەڕیەوە: **همگن ـ٢**

هموژنیزه / hemojenîze/: [فرانسوی] *صفت.* یەکدەست‌کراو.

هموطن[1] / hamvatan ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ عربی] *اسم.* هاونیشتمان؛ هاوزێد؛ هاوزێ؛ هاوولات؛ هەرکام لەو کەسانەی لە باری وڵاتەوە هاوبەشن.

هموطن[2]: *صفت.* هاونیشتمان؛ هاوزێد؛ هاوزێ؛ هاوولات؛ هەمباژار؛ هەمباژێر؛ هام‌وەڵات؛ بە نیشتمانی هاوبەش لەگەڵ کەس یان کەسانی‌تردا.

هم و غم / hamm-o-qam/: [عربی] *اسم.* *[ادبی]* کردوکۆش؛ کردوکاش؛ پەل‌وپۆ؛ هەوڵ و تێکۆشان؛ هەوڵ و تەقالا ‹همه‌ی هم و غم او رفتن به آمریکاست: هەموو کردوکۆشی ڕویشتن بۆ ئەمریکایە›.

هموفیلی / hemofîlî/: [فرانسوی] *اسم.* خوێن‌نەگرسی؛ هیمۆفیلی؛ جۆرێک نەخۆشی خوێنی کە ئەگەر نەخۆش بریندار بوو خوێنی ناگرسێتەوە.

هموگلوبین / hemog(e)lobîn/: [فرانسوی] *اسم.* *[زیست‌شناسی]* هیموگلۆبین؛ ماکی ئاسنداری گلوبوولی سووری خوێن کە ئۆکسیژن بە لەشدا بڵاو دەکاتەوە.

همولیز / hemolîz/: [فرانسوی] *اسم.* *[پزشکی]* ڕەوتی شی بوونەوەی گلوبوولە سوورەکانی خوێن و بەر بوونی هیمۆگلۆبین بە هۆی نەخۆشی یان خوێنی ناتەبا کردنە ناو لەشەوە.

هموند / hamvand ، ـها/: *اسم.* *[ادبی]* ئەندام؛ پاژێکی تا ڕادەیەک سەربەخۆی لەش (وەک سەر، دەست، پێ).

همه[1] / hame/: *صفت.* هەموو؛ حەموو؛ هەمێ؛ حەمێ؛ هەمە؛ هەمن؛ گشت؛ گش؛ گشک؛ گژ؛ گرد؛ گێ؛ یەک‌بەیەک؛ تاک‌بەتاک؛ تەک‌بەتەک؛ تەمام؛ خڕ؛ سەرپاک؛ لەبن؛ تێکڕا؛ سەرلەبەر؛ سەرانسەر؛ حەپو؛ تەواو؛ تەڤ ‹همه‌ی شهرها؛ همه‌ی مردم: هەموو شارێک؛ گشت خەڵک›.

همه[2]: *قید.* *[گفتاری]* تێکڕا؛ بە تێکڕایی؛ بە گشتی؛ گش؛ گشت؛ هەموو؛ هەمووان؛ گرد؛ بە تەواوی؛

به هەمووان؛ بە هەمووانەوە؛ بەیەکەوە ‹ما همه منتظر شما هستیم: ئێمە ئێکرا چاوەڕوانی ئێوەین›.

همه ¹: ضمیر. هەموو؛ هەمی؛ گشت؛ گش؛ گرد؛ هەمن؛ گژ؛ حەپو ‹همه رفتند: همه را بردیم توی انبار: هەموو ڕۆیشتن؛ هەموومان بردە نێو هەمارەوە›.

همه- ²: پیشوازه. گ-؛ گش-؛ گشت-؛ گرد-؛ هەموو-؛ هەمە-؛ هەرچی-؛ هەر-؛ سەرجەم ‹همەساله؛ همەوقت: گش‌سالێ؛ هەمووکات›.

هم‌اش / hame'aš/: قید. [گفتاری] هەر: ١. لە پەستا؛ دایمە؛ پەساپەس؛ بە شێوەی بەردەوام و شوێنگر ‹همه‌اش می‌خورد: هەر دەیخوارد› ٢. ئەم هەمووە؛ ئەم گشتە؛ ئی گردە؛ ئەوەندە فرە ‹همه‌اش درس می‌خوانی که چه؟: هەر دەخوێنی کە چی بێ؟›.

همه‌پرسی / hameporsî ، ـها/: اسم. ڕاپرسی؛ ریفراندوم؛ کۆمەلپرسی؛ کۆپرسان؛ لێ‌پرسینەوەی گشتی، بۆ سەلماندن یا لابردنی قانوونێک.

همه‌جاگیر / hamecāgîr/: صفت. پەرەسێن؛ هەموولاداگر؛ داگری هەموو شوێنێ ‹بیماری همه‌جاگیر: نەخۆشی پەرەسێن›.

همه‌جانبه / hamecānebe/: [فارسی/ عربی] صفت. هەمەلایەنە ‹تلاش همه‌جانبه؛ حملەی همه‌جانبه: هەولی هەمەلایەنە؛ هێرشی هەمەلایەنە›.

همه‌چیزتمام / hamečîztamām/: [فارسی/ عربی] صفت. بێ‌کەم و کووڕ؛ بێ‌کەم و کووڕی؛ بێ‌کەمایەسی؛ تەواو.

همه‌چیزخوار / hamečîzxār ، ـها؛ ـان/: صفت. هەمووشت‌خۆر؛ بە تایبەتمەندی یان توانایی خواردنی هەموو شتێک (وەک گیا، گۆشت و...).

همه‌خدایی / hamexodayî/ ☜ **وحدت‌وجود**

همه‌روزه ¹ / hamerûze/: صفت. گرۆژە؛ گش ڕۆژە؛ گرۆ؛ هەرچی ڕۆژە؛ هەر ڕۆژە؛ گرۆیە؛ هەموو ڕۆژە؛ هەر ڕۆژە؛ ڕۆژانە؛ گرد ڕۆ؛ هەرچی ڕۆژە ‹برنامه‌ی همه‌روزه‌ی آنها همین بود: بەرنامەی گرۆژەیان هەر ئەمە بوو›.

همه‌روزه ²: قید. هەموو ڕۆژێ؛ گش ڕۆژێ؛ گشت ڕۆژێ؛ گرۆژێک؛ هەموو ڕۆژێک؛ هەرچی ڕۆژە؛ هەرچی ڕوێ؛ لە هەرچی ڕۆژدا ‹همه‌روزه همین کار را می‌کنند: هەموو ڕۆژێ ئەم کارە دەکەن›

همه‌ساله / hamesāle/ ☜ **هرساله²**

همه‌سویه / hamesûye/: صفت. هەمەلایەنە؛ گش‌لایەنە.

همه‌فن‌حریف / hamefanharîf ، ـها/: [فارسی/ عربی] صفت. هەزارپیشە؛ بە توانایی جێبەجێ کردنی هەموو کارێک ٢. فێلباز؛ ساختەچی.

همه‌کاره / hamekāre ، ـها/: صفت. [مجازی] هەمەکارە؛ هەمووکارە؛ هەرچی‌کارە: ١. دەسچووگ؛ دەس‌ڕۆیگ ‹او در آن اداره همه‌کاره است: لەو مەزرینگەیەدا خۆی هەمەکارەیە› ٢. هۆکارەی هەموو کارێ ‹همه‌کاره هیچ‌کاره است: هەرچی‌کارە هیچ‌کارەیە› ٣. لەبار بۆ کاری زۆر ‹پیچ‌گوشتی همه‌کاره: پیچ‌گوشتی هەمەکارە›.

همه‌گیر / hamegîr/: صفت. [پزشکی] گیرۆ؛ ئامۆ؛ ئاهۆ؛ شەوب؛ ئیپیدیمیک.

همه‌گیری / hamegîrî/: اسم. [پزشکی] گیرۆیی؛ ئاهۆیی؛ پەتایی؛ درمی؛ ئیپیدیمی.

همه‌گیری‌شناسی / hamegîrîšenāsî/: اسم. [پزشکی] گیرۆناسی؛ درمناسی؛ پەتاناسی؛ ئاهۆناسی؛ ئیپیدیمولۆژی.

همهمه / hamhame ، ـها/: [عربی] اسم. هەرا و هوریا؛ هەرا و هووریا؛ هەرا ـ هەرا؛ کێشە و هەرا؛ هێل‌هێلەک؛ چەقە؛ گوڕە و زەنا؛ زەنا ـ زەنا؛ چەقە و گوڕە؛ گانەگۆل؛ قاووقریشک؛ قاوقوو؛ قاوقیژە؛ دەنگەدەنگ؛ قالمەقال؛ هەلا؛ زلە؛ دورزو؛ قیڕوقاڕ؛ کوتوکەش؛ خولخولە؛ هەرا و چەقە؛ خولۆ؛ خولوو؛ هۆڕپەهۆڕپ؛ گەپگوڕ؛ چەقەچەق؛ گۆمەل؛ گۆلمەز؛ گێلەشۆ؛ گێلەشۆک؛ قوولەقوول؛ گۆنگەڕ؛ هومەلفەزا؛ ڕۆمەلغەزا؛ کەپۆرە؛ گرموقال؛ قیژە و هەرا؛

حەشـە و قـۆ: ١. دەنگـی نادیـاری وتـوویـژی چـەن کـەس ‹ناگهـان همهمـه شد و دیگـر صـدای سخنران شنیده نمی‌شد: لە ناکاو بووە هـەرا و هوریـا و چیتر دەنگی وتاربێژەکـە نەدەبیسـترا› ٢. دەنگـی زۆری لـە دوور ‹همهمـه‌ی کوچـه بیـدارم کـرد: قالمەقالی ناو کۆلان خەبەرمی کردەوە›.

همیـــاری / hamyārî/: اسـم. ١. هاوقۆڵـــی؛ ئاریکـاری؛ هاریکـاری؛ هەڤـبەندی؛ هەڤـکاری؛ یاریـدەری؛ یارمـەتی و هاوکـاری چەنـد کـەس پێکەوە ٢. هەرەوەز؛ زبارە؛ کاری بە کۆمـەڵ بـۆ گەیشتن بە ئامانجێکی بەرچاو.

همیان / hamyān/ ☜ **آنبان**

همیانه / hamyāne/ ☜ **آنبان**

همیشـــک / hamîšak ، ـهـا/: اسـم. قنگاولـەـه؛ قنگاولـێ؛ دووپەلـە؛ دووپـەڕە؛ پنچکەگیایـەکی دایمەشین بە گەڵای دڕکـاوی و گوڵـی جـوانی نارنجی و بۆنخۆشەوە کـە بـۆ جـوانی چەپکـەی دەکەن.

همیشـــگی / hamîšegî/: صـفت. هەمیشـەیی؛ بێبڕانەوە؛ بێپسانەوە؛ تممی؛ هەتاهـەتایی ‹کـار همیشگی: کاری هەمیشەیی›.

همیشـــه / hamîše/: قیـد. هەمیشـە؛ هەمەتـە؛ دەمبەدەم؛ تاسەر؛ هەتاسەر؛ تەوتم؛ هەمووکاتێ؛ هەموو دەمێ: ١. لە هەر کاتێکدا ‹همیشه می‌شد او را پیدا کرد: هەمیشە شوێنی هەڵدەکرا› ٢. هـەر؛ هەتا‌ـهەتایە ‹همیشه به یادم می‌ماند: هەر لـە بـیرم دەمێنێ›.

همیشـــه‌بهـــار / hamîšebahār ، ـهـا/: اسـم. هەمیشەبەهار؛ هەمیشـەبەهارە؛ هەمیشـەوەهار؛ هەمیشەجوان؛ بەیبوونە کێویلە؛ گیایەکی جوانی یەکساڵەیە بە گەڵای کوڵکن، دوو جـۆر گوڵـی زمانەیی و لوولەیی زەرد و بەری وەک فندقـەوە کە لە چواروەرزی ساڵدا گوڵ دەکا: آذرگون ــ٣؛ **آذریون**

همیشـــه‌ســـبز / hamîšesabz ، ـهـا/: صـفت. [گیاه‌شناسی] هەمیشە سەوز؛ هەمیشە سەرسـەوز؛ دایمەشین (وەک داری کاج): **پیوسته‌سبز**

همین / hamîn/: صفت. ئەم؛ هەر ئەم؛ هەر ئی: ١. ئاماژە پێکراو یـان گـوتراو ‹از همـین کـار نـان مـی‌خـورد: لـە ئـەم کـارەوە نـان دەخـوا› ٢. بـە مەودایەکی کەمتر ‹همین بغل دست ماسـت: ئـەم لا دەستەمانە›.

همین[٢] / ـها/: ضمیر. ئائەمـە؛ ئەئەمـە؛ هەرئەمـە؛ ئامە؛ هەر ئینە؛ ئەیە؛ ئەمە؛ هەو؛ هـەرەو ‹همین بود که خورد به سرم: ئائەمە بوو دای لە سەرم›.

همینطـــور / hamîntowr/: [فارسـی/ عربـی] قیـد. هـەروا؛ هـەروە؛ هـەرئاوا؛ هـەرهۆ؛ هـەرئاوها؛ هەروسا؛ ئابەم جۆرە ‹داشتم همینطور می‌رفتم: هەروا خەریک بووم دەڕۆیشتم›.

همیـن‌کـه / hamînke/: قیـد. هەرکـە؛ هـەرکێ؛ هەرکوو؛ تا؛ تاکوو ‹همین که خواست بلند شود، سرش گیج رفت: هەرکە ویستی هەستێ، سەری لە گێـژەوە چوو›.

هم‌یوغ / hamyûq/: [فارسی/ ترکی] اسم. هاونیلە؛ هاونیلە؛ هاوگا؛ هاونێر؛ هاونیر؛ هاوتا؛ دووگـا لـە پەنا یەکتر کە پێکەوە جووتیان پێ دەکەن.

هن / hen(n)/: صوت. خن؛ شن؛ شنە؛ خنە؛ هانە؛ هانکە؛ هەنکـە؛ حەنکەحـەنک؛ هەسکەهەسـک؛ هانکەهانک؛ دەنگـی هەناسـەدانی لەسـەریەکی ماندوو.

هنجار / hancār ، ـها/: اسم. ١. هەنجار؛ پێودان؛ شێوە، ڕەوت یان پێوەرێکی باوەڕپێکراو ٢. پـۆڕ؛ نـەریتێکی گونجـاو بـۆ کـاری دروسـت کـە ئەنـدامانی دەسـتەیەک پێکـەوە گـرێ دەدا و ئاکاری دروست و گونجاو بەڕێوە دەبا.

هنـــدبال / handbāl/: [انگلیسـی] اسـم. [ورزش] هەندباڵ؛ یاریەکی وەک فووتباڵ کە بـە دەسـت تۆپەکە دەهاوێن.

هندسه / hendese, handase/: [معرب از پهلوی] اسم. هەندەسە: ١. لقێ لە زانستی بیرکاری کـە

به ئەندازەگیری، تایبەتمەندی و پێوەندیەکانی خاڵ، هێڵ، ڕووبەر، گۆشە و بارستاییەوە دەپەرژێ ٢. کتێبێک لەمەڕ هەندەسەوە.

▣ هندسەی اقلیدسی: هەندەسەی ئوقلیدوسی؛ هەندەسەیێ کە بە گوێرەی بنەمای هاوڕێکی (تەوازی) ڕێکخراوە.

هندسەی تحلیلی: هەندەسەی شیکارانە/ لێکدانەوەیی؛ لێکۆڵینەوەی دانستەی هەندەسی بە کرداری جەبری.

هندسەی تصویری: هەندەسەی وێنەیی/ شێوەیی.

هندسەی فضایی: هەندەسەی سێلایی/ فەزایی/ بۆشایی؛ بەشێک لە هەندەسە کە بە لێکۆڵینەوەی تەشکگەلی فەزاییەوە دەپەرژێ.

هندسەی مسطحه: هەندەسەی دوولایی/ دووبەری؛ بەشێک لە هەندەسە کە بە لێکۆڵینەوەی تەشکی سەر پەڕەوە دەپەرژێ.

هندسەی نااقلیدسی: هەندەسەی نائوقلیدوسی؛ هەر یەک لەو هەندەسانەی کە بنەمای هاوڕێکی (تەوازی) تێدا وەرنەگیراوە.

هندسی / hendesî, handasî/: [معرب] *صفت.* هەندەسی: ١. سەر بە هەندەسە ٢. بە بیچمێکی ڕێکوپێک.

هندل / hendel, handel ، ـها/: [انگلیسی] *اسم.* *[قدیمی]* هیندل؛ ئامرازێ بۆ هەڵکردنی ماشین.

▣ هندل زدن: هیندل لێدان؛ هەڵسووڕاندنی هیندل بۆ هەڵکردنی ماشین.

هندو / hendû/: *اسم.* هیندوو: ١. دینێکی خەڵکی هیند ٢. ـها؛ هندوان hendovān/ هەرکام لە شوێنەڕاکانی دینی هیندوو ٣. *[قدیمی]* هیندی ناموسڵمان.

هندوانە / hendevāne ، ـها/: *اسم.* شووتی؛ شۆتی؛ شتی؛ شبتی؛ شمتی؛ شمستی؛ شفتی؛ شمتوو؛ شمتن؛ شیتوو؛ شووتوو؛ شامی؛ شوومی؛ سمتوو؛ سمتن؛ سمتی؛ هەنی؛ هەننی؛ هەندی؛ هەنگی؛ هەینی؛ هندی؛ هیندوویی؛ جەبەش؛ زەبەش؛ زەربەش؛ جەبەژ؛ ژەبەش؛ زەبەز؛ ژەبەژ: ١. شەتڵە گیایێ لە تیرەی خەیار، بە گەڵای شەقار- شەقار، لاسکی خەوتوو، گوڵی زەرد و میوەی ئاوداری خۆراکیەوە ٢. میوەی خڕی ئەو گیایە بە توێکڵێکی ئەستووری سەوز، گۆشتی سوور یان زەردی شیرین و ئاودارەوە کە دەنکەکانی تێیدا بڵاون.

▣ هندوانەی ابوجهل: کاڵەکەمارانە؛ شوویتەمارانە؛ گوژاڵک؛ کوژاڵک؛ هەنزەل؛ زەرەنگ؛ زەرەند؛ گووژەڵ؛ گوهێ شەیتانک؛ تەحلەسێف؛ تەحلەسێف؛ خەیاردێمی؛ ژوژالک؛ زرکەتاڵ؛ شفتی‌تاڵک؛ شفتی‌تاڵە؛ شمتی‌تاڵک؛ شوومی شەیتونی؛ گونەسر؛ گوێ‌بەلە؛ گیایەکی وەک شووتی کە تاڵ و ژاراویە: **حنظل**

▣ هندوانه زیر بغل کسی دادن: *[کنایی]* با کردنە قول کەسێ؛ کەسێک لە خشتە بردن؛ شووتی دانە بن‌هەنگڵی کەسێک؛ بە پێدا هەڵگوتنی بێ‌جێ، کەسێک لەخۆبایی‌کردن ‹هندوانه زیر بغلم دادند و او را فرستادند جلو: بابان کردە قولی و ناردیانە بەرەوە›.

با یک دست دو هندوانه برداشتن ☜ **یک**۲

هندو- اروپایی / hendo-urûpāyî, -orûpāyî/: [فارسی/ فرانسوی] *اسم.* هیندو- ئوروپایی؛ کۆمەڵە زمانێک بە چەن لقی زمانیەوە کە زۆربەی خەڵکی ئورووپا، ئەمریکا، ئوستراليا و بەشێکی زۆر لە ڕۆژهەڵاتی ناوین قسەی پێدەکەن.

هندو- ایرانی / hendo-îrānî/: *اسم.* هیندو- ئێرانی؛ لقێکی گەورە لە زمانگەلی هیندو-ئورووپایی کە بۆ خۆی دوو لقی هیندی و ئێرانی لێ دەبێتەوە.

هندوستانی / hendûstānî/: *اسم.* هیندووستانی؛ لە زمانەکانی باوی هیند کە تێکەڵاوێکە لە

هیندی و ئوردوو.

هنـدی [1] / hendî/: اسم. هینـدی: ١. زمـانی ویژەیـی و ڕەسمـی هینـد، لـه زمانـەکانی هیندو- ئیرانی ٢. /ها؛ ـان/ هەرکام لـه خەڵـکی نـاوخۆیی هینـد یـان منـداڵانیان ٣. /نجـوم/ وێنەیەکی ئاسمانی باشووری کە لـە خـوار پـای تیرهاوێژدایە.

هندی [2]: صفت. هیندی؛ سەر بە وڵاتی هیند.

هنـر / honar، ـهـا/: اسم. هونـەر؛ جەوهـەر: ١. کاری شاندان و دەربڕینی وەستایانەی هزر و بۆچـوون لـە دیـاردە و ڕووداوەکـانی جـەهانی دەرەوە ٢. وەستایی و لێهاتوویی لـە پیشـاندانی ئەو بۆچوونانە ٣. دەسڕەنگینی؛ جوانکاری؛ بەکار هێنانی هەستیارانە و داهێنەرانـەی خـەیاڵ، بـۆ بەرهـەم هێنـانی بەرهـەمی جـوان و ڕازاوە ٤. هونەرە جوانەکان (وەک: مووسیقا، نیگارڤـانی، پەیکەرتراشی، شیعر و...) ٥. لێـزانی و کارامـەیی بە هۆی ئەزموون، دیتن یـان خوێندنـەوە ‹هنـر فروشندگی: هونەری فرۆشیاری› ٦. /مجازی/ کـاری گرینگ و بەرچاو.

▣ هنر تجسمی: هونـەری هـزری؛ هـەرکام لـەو هونەرانەی وا کاریان بەدیهێنانی شتی بەرچاو و جێی تێڕامانـە (وەک: نیگارڤـانی، میعمـاری، پەیکەرتراشی و...).

هنر نمایشی: هونـەری شـانۆیی؛ هـەرکام لـەو هونەرانە وا دەپەرژێنـە سـەر نیشـاندان (وەک شانۆک، فیلم، ئۆپێرا و ...).

هنـر هـای زیبـا: هونـەرە جوانـەکان: ١. ئـەو هونەرانـەی پێویسـتیان بـە وردەکـاری و جوانکاریە ٢. ئەو هونەرانەی سەر بە داهێنانی بەرهـەمی جـوان و ڕازاوەن (وەک مووسـیقا، نیگارکێشی، پەیکەرسازی).

▣ هنر کردن: /مجازی/ هونـەرکردن؛ کارامـەیی زۆر نیشاندان.

هنرآمـوز / honarāmûz، ـهـا؛ ـان/: اسم. ١. فێرکـاری هونـەر ‹هنرآموز خیـاطی: فێرکـاری هونەری دروومان› ٢. قوتابی هونەریستان.

هنرپـــرور / honarparvar، ـــان/: صـــفت. هونەرپەروەر؛ بارهێنەر یان حاوێنـەری هونـەر و هونەرمەند ‹سرزمین هنرپرور: وڵاتی هونەرپەروەر›.

هنرپیشـگی / honarpîšegî/: اسـم. شـانۆیاری؛ شانۆگەری؛ نیاری؛ هونـەربازی؛ هونەرپیشـەیی؛ کار و ئیشی نیارڤان.

هنرپیشه / honarpîše، ـها؛ ـگان/: اسم. شـانۆیار؛ هونەرباز؛ نیار؛ نیارڤان؛ کۆسەکار؛ شانوگەر؛ ئـەو کەسەی لە شانۆدا کایە دەکا ‹هنرپیشـەی سینما: شانۆکەری سینەما›.

هنرجو / honarcû، ـهـا؛ ـیان/: اسم. هونـەرواز؛ خوێندکاری زانکۆی هونەر.

هنردوســت / honardûst، ـهـا؛ ـان/: صـفت. هونەردۆست. هەروەها: **هنردوستی**

هنرستان / honarestān، ـها/: اسم. هونەرسـتان؛ هونەرگـــە؛ فێرگـــەی هونـــەر؛ قوتابخانـــەی دواناوەندی کە دەرسی هونەر یان فێرکاری تێدا دەڵێنەوە.

▣ هنرستان عالی: هونەرستانی بـاڵا؛ زانکـۆ یـان قوتابخانەی باڵا کـە یـەکێک لـە ڕشـتەگەلی هونەری یان فێرکاری تێدا دەڵێنەوە.

هنرستانی / honarestānî/: صفت. هونەرسـتانی؛ سەر بە هونەرستان ‹دانش‌آمـوز هنرستانی: قوتـابی هونەرستانی›.

هنرسرا / honarsarā، ـها/: اسم. ١. یانەی هونەر؛ دامەزراوەی فێرکاری بۆ ڕاهێنـانی مامۆسـتایانی هونەر ٢. هونەرستان.

▣ هنرسرای عالی: دامـەزراوەی فێرکـاری بـاڵا؛ قوتابخانەی درێژەپێدانی ڕشتەگەلی هونـەری یان فێرکاری.

هنرکده / honarkade، ـها/: اسم. یانەی هونـەر؛ دامەزراوەی بـاڵای فێرکـاری هونـەر ‹هنرکـدەی نقاشی: یانەی هونەری نیگارکێشی›.

هنرمند¹ / honarmand ، ـها؛ ـان/: *اسم.* هۆنەر؛ هونەرمەند؛ هونەری؛ هونەروەر؛ هونەرمەن؛ کەسێ کە بەرهەمی هونەری بەدی دێنێ ‹یک هنرمند کرد موفق به دریافت جایزەی بین‌المللی ونیز شد: هونەرمەندێکی کورد خەلاتی نێونەتەوەیی وینیزی وەرگرت›.

هنرمند²: *صفت.* هونەرمەند؛ هونەری؛ بە جەوهەر و هونەر؛ جوانکار؛ دەس‌ڕەنگین؛ بە هونەر؛ مایەوەر؛ هونەروەر؛ وردەکار؛ شیرین‌کار؛ هونەرمەن؛ کارجوان؛ لێهاتوو بۆ بەدیهێنانی بەرهەمی هونەری ‹مستورەی اردلان زنی هنرمند و هنردوست بود: مەستوورەی ئەردەڵان ژنێکی هونەرمەند و هونەردۆست بوو›.

هنرمندانه / honarmandāne/: *قید.* هونەری؛ هونەرمەندانە.

هنرمندی / honarmandî/: *اسم.* هۆنەری؛ هونەرمەندی؛ هونەروەری؛ دەس‌ڕەنگینی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هونەرمەند بوون.

هنرنمایی / honarnemāyî ، ـها/: *اسم.* هونەرنوێنی؛ کار یان ڕەوتی ڕانانی بەرهەم و چالاکیە هونەریەکان.

هنرور / honarvar ، ـان/: *صفت. [ادبی]* هۆنەر؛ هونەرمەن؛ هونەروەر؛ کارزان.

هنری / honarî/: *صفت.* هونەری؛ سەر بە هونەر ‹اثر هنری: بەرهەمی هونەری›.

هنگ / hang ، ـها/: *اسم.* ١. *[نظامی]* تابوور؛ فەوج؛ هەنگ؛ هێز؛ دەستەی هەزارکەسی لەشکەر ٢. *[قدیمی]* سپا؛ لەشکر ٣. *[قدیمی]* ئاوەز؛ ئاوز؛ ژیری ٤. زۆر؛ هێز؛ شەنگ؛ هازی.

هنگام / hengām/: *اسم.* کات؛ وادە؛ وایە؛ وەعدە؛ عان؛ وەخت؛ سات؛ هەنگاف؛ کێلی؛ گاف؛ قاس؛ جەنگە؛ قات؛ حەل؛ نیر؛ حان؛ وا؛ زەمانی پێوەندیدار یان لەبار بۆ کار یان ڕووداوێک ‹هنگام شب؛ هنگام بهار: کاتی شەو؛ کاتی بەهار›.

هنگامه / hengāme/: *اسم.* ئەنگامە؛ هەنگامە: ١. هەرا و هووریا؛ زەنا ـ زەنا؛ گۆتاوەڕۆ؛ گۆنگەشە؛ گۆنگەر؛ گوردەم؛ زڵە؛ چرەبەندان؛ گورمۆڕە؛ گرم و هۆڕ؛ چەقە و گوڕە؛ تێکەوە هاوێش؛ هەڵڵا؛ هەراهور؛ هەقلیمەقۆ؛ دۆخی بریتی لە ئاپۆرەدان و هەرا ـ هەرای خەڵکی لە شوێنێکدا ‹امروز در خیابانها هنگامه‌ای بود، بیا و ببین!: ئەمڕۆ لە نێو شەقامدا هەرا و هووریایەک بوو، مەپرسە!› ٢. ئاژاوە؛ ئاشۆ؛ گاشە؛ پشێوی؛ گۆبەند؛ گۆتاوەڕۆ؛ گۆتاڵ ٣. *[قدیمی]* گۆبەند؛ گۆڤەن؛ کۆڕ و بەزمێ لە گەڕەکدا کە حیکایەتی تێدا دەخوێننەوە یان کارگەلی شانۆیی لێ‌دەگێڕن ٤. هەڕەت؛ کات؛ جەنگە؛ گۆبەن ٥. *[گفتاری]* کاری گەورە و سەیر و سەمەرە.

هنگامه‌جو / hengāmecû ، ـها؛ ـیان/: *صفت. [ادبی]* گۆبەندگێر؛ ئاژاوەچی؛ لە دووی شەڕ هەڵخراندن و ئاژاوە نانەوە.

هنگامی / hengāmî/: *قید. [ادبی]* کاتێ؛ کاتێک؛ لەوکاتەدا؛ لەدەمێکا؛ دەمێکی؛ گاڤا؛ گاڤەک؛ هەلێ؛ یەو دەمە؛ وەختایەک؛ وەختارێک؛ وەختارێ؛ وەختارێو؛ وەختاریە؛ ئەو دەم؛ سەردەمێک؛ عانیە؛ عانێ ‹کار هنگامی تمام شد که هوا تاریک شده بود: کارەکە کاتێ دوایی هات کە شەو داهاتبوو›.

هنگفت / hangoft,hengoft/: *صفت.* بۆش؛ زۆر و زەبەند؛ فرەفرە؛ یەکجار زۆر ‹خرج هنگفت؛ پول هنگفت: خەرجی بۆش؛ پارەی زۆر و زەبەند›.

هنوز / hanûz/: *قید.* هێشتا؛ هیشتەی؛ هێشتای؛ هێشتانەکێ؛ هێشتاکە؛ هێشتاکانێ؛ هێشتاکوو؛ هێشتاکۆنێ؛ هێشتاکینێ؛ هێشتاکانێ؛ هێشتان؛ هێش؛ هێشا؛ ئێستا؛ تائێستەش؛ تا ئێستەیشە؛ ئائیسەیچە؛ تا ئیسەکەتێ؛ تا ئێستێ؛ وێستا؛ ویستا؛ تا ئێستە؛ تا ئێستایش؛ تا ئێستاش؛ یەمە؛ هەتانۆکە؛ هەما؛ هەیما؛ هێما؛ هێمان؛ هەما؛ هلا؛ هەلای؛ هێرا؛ هەمین؛ هێ؛ هامرای؛ جارێ؛

جارێکان؛ جارێو؛ جاریە؛ هۆنا؛ ئیسەیچە؛ تا ئیسەتێ؛ هەنووکە: ١. تا ئەم یا ئەو کات ‹هنوز نرسیده بود: هێشتا نەگەیشتبوو› ٢. لەم کاتەدا و تا ماوەیەکی دوایی ‹هنوز نمی‌خورم: هێشتا ناخۆم› ٣. هەر؛ هەروەها؛ ئاوەها ‹هنوز خانه‌مان همانجاست: هێشتا ماڵمان لەوێدایە› ٤. دەگەڵ ئەم هەموو؛ لەتەک ئەم هەمکە ‹هنوز سیر نشده‌ام: هێشتا تێر نەبووم›.

▣ هنوز که هنوز است: *[گفتاری]* ئێستە و ئێستەش؛ ئیسە و ئیسەیشە؛ ئیسە و ئیسەیچ.

هن‌وهن / henn-o-hen/: *صوت.* هانکەهانک؛ نکەنک؛ هەنکەهەنک؛ فشافش؛ خنەخن؛ مشەمش؛ هەناک ـ هەناک؛ هەسکەهەسک؛ هەلکەهەلک؛ هانە ـ هانە؛ شنەشن؛ دەنگی پشووسواری لە بەر کاری زۆر و ماندوویەتی.

▣ به هن‌وهن افتادن: کەوتنە هەسکەهەسک؛ هەلاکان؛ کەوتنە هانکەهانک؛ هەنکیان؛ هەناکیەی؛ نەفەس بڕان؛ کەوتنە هەناسەبڕکێ؛ تەنگەنەفەس بوون ‹چهار تا پله را که بالا می‌رفتم به هن‌وهن می‌افتادم: چوارپلیکان دەچوومە سەر دەکەوتمە هەسکەهەسک›.

هن‌وهن کردن: هانەهان‌کردن؛ هانکەهانک کردن؛ هەنکیان؛ نرکاندن؛ هەسکەهەسک کردن.

هو / how, ho:/ *اسم.* ١. *[گفتاری]* قوو؛ دەنگۆ ٢. [کُردی] هۆ؛ هەو؛ هەوکێم؛ کێم؛ کێخ؛ چڵک؛ ئاودز؛ ئاوجز.

▣ هو افتادن: *[گفتاری]* قوو داکەوتن؛ قوو بەرزەو بوون؛ قووکەوتەیرە؛ دەنگۆ بڵاوەوە بوون؛ قسە بڵاو بوونەوە؛ قسە کەوتنە سەر زمان ‹هو افتاده بود که قرار است وام مسکن بدهند: قوو داکەوتبووە بڕیارە وامی خانوو بدەن›.

هو انداختن: *[گفتاری]* قوو داخستن؛ قوو کردن؛ دەنگۆ بڵاوکردنەوە ‹معلوم شد دلال‌ها هو انداخته‌اند: دەرکەوت دەلاڵەکان قوویان داخستبووە›.

هو: *صوت.* ١. عیو؛ عۆ؛ هوو؛ دەنگێک بە نیشانەی تیز و گاڵتە یان نارەزایەتی دەربڕین ٢. دەنگەدەنگ؛ زڵە؛ قاوقیژ ٣. *[تعریض]* هۆ؛ هەی (بۆ دەنگدان) ‹هو! مواظب باش! پامو له کردی: هۆ! وریای خۆت بە! پامت پان کردەوە›.

▣ هو کردن: هووکردن؛ هوو لێ‌کردن؛ بە دەردانی دەنگی هوو نارەزایەتی دەربڕین و تیز و گاڵتە پێ‌کردن ‹مردم سخنران را هو کردند: خەڵکی وتاربێژەکەیان هوو کرد›.

هو کشیدن: هووکێشان ‹یک دقیقه همه هو کشیدند: خولەکێک، بەتێکڕا هوویان کێشا›.

هوا / havā/: [عربی] *اسم.* هەوا: ١. کژ؛ تێکەڵی نادیار و بێ‌بۆنی گازی جۆراوجۆر (وەکوو نیترۆژن و ئوکسیژن) لە کەشی زەویدا ‹در و پنجره را باز کن هوا عوض شود: درگا و پەنجەرەکە بکەوە با هەوا تازە بێتەوە› ٢. *[مجازی]* حەوا؛ حەوەیلێ؛ ئاسمان؛ حەواو؛ بەرانبەر: **زمین** ‹پرنده در هوا پرواز می‌کرد: باڵندە بە هەوادا دەفڕی› ٣. *[مجازی، گفتاری]* پلە؛ دەرەجە؛ نمرە ‹قدش یک هوا بلندتر است: بالای هەوا یەک بەرزترە› ٤. *[گفتاری]* هۆش؛ وشیاری؛ ئاگەداری؛ وریایی؛ چاوەدێری ‹هوای کارش را داشته باش!: دەست بە کارەکەیەوە بێ!› ٥. *[مجازی]* تاسە؛ ئەلها؛ ئەڵها؛ ئاڵها؛ کورکە؛ هاش؛ حەز؛ خواست؛ ئاوات و ئارەزوو ‹دلم هوای شهرم را کرده بود: دڵم تاسەی شارەکەمانی کردبوو›: **هوی** ٦. دۆخی کەش و هەوا ‹هوا بارانی است: هەوا بارانیە› ٧. ئاو و هەوا ‹هوای کویری: هەوای کەویری› ٨. *[مجازی، گفتاری]* بار؛ هەل و مەرج؛ بار و دۆخ؛ دۆخی شوێنێک ‹هوا پس است: بارەکە ناڵەبارە›.

▣ هوای آزاد: هەوای ئازاد؛ شوێنێکی سەرباز و دەورنەگیراو کە لەوێدا هەوا بە باشی دێت و دەڕوا.

هوای آفتابی: خۆرەتاو؛ خوەرەتاو؛ وەرەتاو؛

تاو؛ دۆخێ کە ئاسمان بێهەورە و خۆری تێدا دیارە. هەروەها: **هوای ابری؛ هوای برفی**

هوای خفه: خەف؛ هەوای ڕاوەستاو کە هەناسەدانی تێیدا ئەستەمە: **هوای سنگین**

هوای دم کرده: بۆق؛ هەڵم؛ هەوای گەرم و هەڵماوی.

هوای سنگین ☜ **هوای خفه**

هوای صاف: ساماڵ؛ سا؛ ساو؛ سایەقە؛ ئاسمانی بێهەور.

هوای گرگ‌ومیش: بوومەلێڵ؛ شەوەکی؛ بوولێڵە؛ شەو و ڕۆژان؛ تاریکی و ڕۆشنایی تێکەڵ؛ سەرەتای بەربەیان یان ئێوارە.

به هوای چیزی/ کسی: بە تاسەی/ بە هەوای شتێ/ کەسێکەوە؛ چاوەڕوان بوونی شتێ یان کەسێک ‹به هوای تو آمده بود: بە تاسەی تۆوە هاتبوو›.

▣ هوا برداشتن: *[مجازی]* خەیاڵ هەڵگرتن؛ سوار ئەسپی با بوون؛ لێکەوتن؛ خەیاڵاوی بوون ‹هوا برش داشته بود گویا می‌خواهند او را رییس کنند: خەیاڵ هەڵیگرتبوو گوایە دەیانەوێ بیکەنە سەرۆک›.

هوا پس بودن: *[مجازی، گفتاری]* بار/ بار و دۆخ/ هەوا نالەبار بوون؛ بار و دۆخ خراپ بوون ‹وقتی دید هوا پس است، فرار کرد: کە دیتی بار و دۆخ نالەبارە، هەڵات›.

هوا خوردن: هەوا خواردن؛ هەوا لێکەوتن: ۱. هەوا دان؛ کەوتنە بەر ڕەوتی هەواوە ‹لباسها را پهن کن، کمی هوا بخورند: لیباسەکان هەڵخە تۆزێ هەوا بخۆن› ۲. هەواخوەری کردن ‹رفتم کمی هوا بخورم: ڕۆشتم نەختێ هەوا بخۆم›.

هوا دادن: دانە پا؛ دانە بەر هەوا؛ هەڵخستن؛ بەر هەوا دان/ خستن ‹رختخوابها را هوا داد: نوێنەکانی دایە با›.

هوا کردن: *[گفتاری]* هەڵدان؛ حەوا دان؛ خستنە حەوا ‹بچەها بادبادک هوا کردند: منداڵەکان بەرزەحەوایلەیان هەڵدا›.

هوای چیزی به سر کسی زدن/ افتادن: *[مجازی]* بیر/ هەوای شتێ کەوتنە سەر کەسێ؛ خەیاڵی شتێ دانە سەری کەسێک ‹هوای سفر به سرش زده بود: هەوای شار کەوتبووە سەری›.

هوای چیزی/کسی را داشتن: *[مجازی]* هۆش بە شتێک یان کەسێکەوە بوون؛ ئاگا لە شتێ/ کەسێک بوون ‹تو برو، من هوایش را دارم: تۆ بڕۆ من هۆشم پێوەیە›.

هوای چیزی/ کسی را کردن: تاسەی کەسێ/ شتێ کردن ‹دلم هوای تو کرده: تاسەتم کردووە›.

به هوا پریدن: هەڵخستنەوە؛ هۆرەوە وسەی؛ هەڵپەڕینەوە ‹از شادی به هوا پرید: لە خۆشیدا هەڵیخستەوە›.

به هوا رفتن: چوونە ئاسمانا؛ لوەی ئاسمانەرە؛ لە بەین چوون؛ نوقم بوون؛ فەوتیان ‹دود شدن و به هوا رفتن: بوونە دووکەڵ و چوونە ئاسمانا›.

هوائی / havā'î/: [عربی] ☜ **هوایی**

هوابر / havābar ، ـها/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. هوود؛ هەوابەر؛ کەرستەی کارەبایی بۆ هەڵکێشانی هەوا و دەرکردنی بۆن و دووکەڵ.

هوابرد / havābord/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. ئەو چەکدارانەی بە فڕۆکە بۆ شەڕ دەبرێن و بە چەتر دادەپەڕن.

هوابند / havāband/: [عربی/ فارسی] *صفت*. (بەر) هەواگر؛ هەوابڕ؛ بەتایبەتمەندی و لەبار بۆ بەرگرتنی هەوا.

هوابندی / havābandî/: [عربی/ فارسی]/*اسم*. هەوابڕی؛ کاری کەرستە یان ئاقارێک بۆ بڕینی هاتوچۆی هەوا.

هواپرست / havāparast ، ـان/: [عربی/ فارسی] *صفت*. هەواپەرست؛ هەوایی؛ هوکارە و هۆگری لە

دووی حەز و هەوای دەروون چوون. هـەروەها: **هواپرستی**

هواپیما / havāpeymā ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. فڕۆکـە؛ باڵافـڕ؛ تـەیارە؛ تیـارە؛ کەرسـتەی گواسـتنەوەی هـەوایی، کـە بـە کاردانـەوەی دینامیکی لە هەوادا دەفڕێ.

▣ هواپیمـای اطلاعـاتی: فڕۆکـەی سـیخوڕی؛ فڕۆکەی شۆفاری.

هواپیمای بمـب افکـن: فڕۆکـەی بـۆمهـاوێژ؛ تەیارەی بومبڕێژ.

هواپیمای بی‌موتور ☜ **گلایدر**

هواپیمای شکاری: فڕۆکەی شەڕڤانی؛ فڕۆکەی تایبەت بۆ شەڕ لەگەڵ فڕۆکەی دژمن.

هواپیماربـا / havāpeymārobā ، ـیان/: [عربی/ فارسـی]/اسم. فروکـەڕفێن؛ فڕۆکـەدز؛ تـەیارەدز. هەروەها: **هواپیماربایی**

هواپیمـایی / havāpeymāyî/: [عربـی/ فارسـی] ☜ **هوایی**[1] ـ ٣

هواخواه / havāxāh ، ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. هــەوادار؛ لاگــر؛ داژدار؛ هــەواخوا؛ خواهــان؛ پشتیوان؛ پاڵوبەن؛ خوازیار؛ لایەن‌گیر؛ لایـەنگر؛ هۆگر.

هواخـواهی / havāxāhî ، ـهـا/: [عربـی/ فارسـی] /اسم. لاکۆشکە؛ لاکۆشـی؛ هـەواخوایی؛ هـۆگری؛ لاگری؛ داژداری؛ پشتیوانی؛ هەڤالداری.

هواخوری / havāxoî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. هــەواخۆری؛ هــەواخوەری؛ هــەواوەری؛ کــار و ڕەوتی کەڵک وەرگرتن لە هەوای تازە.

هوادار / havādār ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. داژدار؛ لایەن‌گر؛ لایـەن‌گـیر؛ ئاگـادار؛ پـارێزدار؛ یەودەست؛ هـۆگر؛ هـەوادار؛ تـەنخوا؛ لـە سـەر؛ پشتیوان؛ پاڵوبەن ‹هوادار کردستان؛ هوادار اسلام: لایەنگری کوردستان؛ هۆگری ئیسلام›.

هواداری / havādārî ، ـها/: [عربی/ فارسی]/اسم. لایــەنگری؛ لایـەنگیری؛ هــۆگری؛ پشــتیوانی؛ لاکۆشکە؛ لاکۆشی؛ داژداری: ١. کردەوەیێ کـە نیشاندەری پشـتیوانی لـە کـەس یـان شـتێکە ٢. کردەوەیێ کە نیشاندەری لایەنگری‌کردن لە لایەنێکی شەڕ و کێشەیە.

هوار / havār ، ـها/: اسم. [گفتاری] ١. های؛ هاوار؛ هەرا؛ قیرە؛ قێڕە؛ قاڵ؛ گاڵ؛ بانگ؛ هەی‌هاوار؛ دا و بێدا؛ داد و بێداد ٢. کەلاوە؛ ئـاوار؛ لاوار؛ دار و پەردوو؛ سەخمە؛ هەڕفتە.

▣ هوار زدن ☜ **هوار کشیدن**

هـوار شـدن: ڕووخـان؛ ڕمیـان؛ ڕمـان؛ وڕای؛ وڕەی؛ داتـەپین؛ ڕمیـای؛ ئەرەوڕیـەی ‹سـقف روی سرش هوار شد: بانەکە بە سەریدا ڕووخا›.

هوار کشیدن: هاوارکردن؛ گاڵ‌کەردەی؛ بانـگ و هەرا کردن؛ دا و بێدا کردن ‹دیگـر چـرا هـوار می‌کشی؟: ئیدی بـۆچی هـاوار دەکـەی؟›: **هـوار زدن**

هوازدگی / havāzadegî/: [عربـی/ فارسـی]/اسم. ١. بیماری ارتفـاع ☜ **بیماری** ٢. هەواکەوتـەیی؛ شوێنەواری وەزەنی هەوا بە سەر شـتێکدا ‹وەک ژەنگ هێنانی ئاسن›.

هوازی / havāzî ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی] صفت. [زیست‌شناسی] هەواژی؛ تایبەتمەند و هۆکـارە بـە ژیان لە هەوادا.

هواسر / havāsor/: [عربی/ فارسی] ☜ **گلایدر**

هواسنج / havāsanc ، ـها/: [عربـی/ فارسـی]/اسم. هـەواپێو؛ کـەش‌پێـو؛ کەرسـتەیەک بـۆ پێـوانی تۆکمەیی هەوا و گاز.

هواشناسی / havāšenāsî/: [عربـی/ فارسـی]/اسم. هەواناسـی؛ هەواشناسـی؛ کەشناسـی؛ زانسـتی لێکدانەوەی دیاردەگەلی کەش ‹وەک هـەور، بـا، باران، گەرما، سەرما›. هەروەها: **هواشناس**

هواکش / havākeš ، ـهـا/: [عربی/ فارسـی]/اسم. هەواکێش: ١. دەراوێک بۆ دەرچوونی هـەوا لـە شـوێنێکی سەربەسـتەدا ٢. هەوابـەر؛ کەرستەیەکی وەک پەنکە بـۆ ڕاوەنـانی هـەوای

خراپ و هێنانه ژووری هەوای باش.

هـــواگیری / havāgîrî/: [عربی/ فارسی]/اسم. هەواگیری؛ کار و ڕەوتی دەرکردنی هەوای نێو دەزگایەک.

هوانـاو / havānāv ، ـها/: [عربی/ فارسی] ☜ **هاورکرافت**

هوانورد / havānavard ، ـها؛ ـان/: [عربی/ فارسی]/اسم. فڕۆکەوان؛ لێخوڕی کەرستەی گواستنەوەی هەوایی.

هوانوردی / havānavardî/: [عربی/ فارسی]/اسم. ١. زانست و پیشەی سەر بە کەرەستەی گواستنەوەی هەوایی ٢. فڕۆکەوانی؛ زانست و لێزانی ئاژۆتنی کەرەسەی گواستنەوەی هەوایی ٣. فڕۆکەوانی؛ کار یان پیشەی فڕۆکەوان.

هـــوانیروز / havānîrûz/: [عربی/ فارسی]/اسم. یەکەی هەوایی هێزی زەوینی.

هـــوایی [1] / havāyî/: [عربی] صفت. هـەوایی: ١. پێوەندیدار یان سەر بە بەرزتر لە ئاستی زەوین ‹اندامهای هوایی: ئەندامگەلی هەوایی› ٢. سەر بە فڕۆکەوانی ‹نیروی هوایی: هێزی هەوایی› ٣. فڕۆکەیی؛ پێوەندیدار یان سەر بە فڕۆکە ‹شرکت هوایی: دابەشگەی هەوایی›: **هواپیمـایی** ٤. [گفتاری] هەوایی؛ بایی هەوا؛ شەیدایی؛ ئاوەز تێکچوو، هۆش لێبڕاو؛ سەرلێشێواو ‹از عشق دختر پاک هوایی شده بود: لە ئەوینی کچەکەدا تەواو هەوایی ببوو› * **هوائی**

هوایی [2]: قید. ١. هەوایی؛ بەرەو ئاسمان ‹هوایی شلیک کرد: هەوایی گوللەی دەرکرد› ٢. [گفتاری] هاکۆ؛ هەیکۆ؛ وەهاکۆ؛ ڕەمەکی؛ لە خۆوە ‹این‌طور هوایی حرف نزن!: ئاوا هاکۆ قسە مەکە!› * **هوائی**

هـــوبره / hûbare ـــهـا/: اسم. میشەسی؛ مێشەسپی؛ چێرک؛ چرک؛ چێرگ؛ چیرگ؛ چرگ؛ هودەرە؛ هوەوەرە؛ هووەرە؛ تودەرە؛ هۆوهرە هۆورە؛ گەڤرک؛ باڵندەیەکی وشکەژیە بە مل و پای درێژ، باڵی پان، دندووکی ئەستوور و هێندێک پانەوە کە لە سەر زەوی هێلانە دەکا و نێر و مێوینەی لە یەک ناچن.

هوچی / howčî, ho:čî ، ـها؛ ـان/: [فارسی/ ترکی] صفت. ئاژاوەچی؛ ئاژاوەگێڕ؛ بە شەڕوگەڕ ‹افراد هوچی فرصتی یافتند تا هرچه دلشان خواست بکنند: ئاژاوەچیەکان هەلێکیان بۆ ڕەخسا تا هەرچی ویستیان بیکەن›.

هوچیگری / howčîgarî, ho:čî- ، ـها/: [فارسی/ ترکی/ فارسی]/اسم. ئاژاوەگێڕی؛ شەڕوگەڕی؛ تڕۆکاری؛ کار و ڕەوتی بشێوە نانەوە و جەنجاڵ کردن.

هود / hûd ، ـها/: [انگلیسی]/اسم. هوود؛ هەوابەر؛ کەرستەیەک بە سەر کوانوو یان ئوجاقەوە بۆ هەڵکێشان و دەرکردنی هەڵم، بۆق، بۆن و چڕ و چەوری نێو چێشتخانە.

هـــودج / hûdac, ho(w)dac ، ـهـا/: [معرب از کردی]/اسم. [قدیمی] کەژاوە؛ کیژاوە؛ مەئافە؛ کورسیئاسایەک بۆ دانیشتنی ڕێبوار لە سەر چوارپێ یان لە سەر شانی باربەرانەوە.

هوده / hûde/: اسم. [نامتداول] هۆ؛ خۆ: ١. کەڵ؛ بەهرە؛ فایدە؛ بارە؛ کەڵک؛ قازانج؛ بەرهەم ٢. ئاکام؛ سەرئەنجام؛ داهات.

هورا / hûrā/: [فرانسوی] صوت. هوورا؛ هۆرا؛ ورا؛ بژی؛ دەنگی کومەڵ بۆ ئافەرین لە کەسێ.

▣ هـورا کشیدن: هـوورا کێشان ‹مردم برای سخنران دست زدند و هورا کشیدند:خەڵک بۆ وتاربێژەکە چەپڵەیان لێدا و هوورایان کێشا›.

هورت / hort/ ☜ **هُرت**

هـــورمن / hormon ، ـهـا/: [فرانسوی]/اسم. هورمون: ١. [فیزیولوژی] بەرهەمی ئالی خانەی زیندوو کە بە تراوی نێو لەش یان شیرەی گیادا دەگەڕێ و کاری خانەکان خێرا دەکاتەوە ٢. بەرهەمی دەستکری هورمون * **هُرمُن؛ هورمون**

هورمون / hormon /: [فرانسوی] ☜ **هورمۆن**

هــوز / havvaz /: [عربـی]/اسم. هــه‌ووه‌ز؛ نێـوی دووهه‌مین گرۆی پیتی ئه‌بجه‌د.

هــوس / havas ، ـهـا /: [عربـی]/اسم. هــه‌وه‌س؛ ئیشتیا؛ ئه‌لیا؛ ئاڵها؛ ئـه‌لها؛ که‌لکـه‌ل؛ که‌لکه‌لـه؛ که‌لکه‌له؛ خولیا؛ قرم؛ خیتک؛ هه‌ژ؛ هــه‌ز؛ حــه‌ز؛ واز؛ هاش؛ گێول؛ فلووف: ١. ئـاره‌زووی کـاتی و زوو ڕابر ٢. *[مجازی]* هۆک؛ ئیشتیای گان.

◘ هوس کردن: ١. مـرخ خـۆش کـردن؛ تـه‌ماح کردن؛ قرم خۆش کردن؛ نـۆس کـردن؛ لـووت خوریـان؛ که‌وتنــه ســه‌ر ٢. ئیشــتیا کــردن؛ ئــاره‌زووکردن ‹هــوس قورمــه‌ســبزی کــرده‌ام: ئیشتیای سه‌وزی‌قاورمه‌م کردووه›.

به هوس انداختن: ئیشتیا بزواندن ‹بـوی کبـاب رهگـذران را بـه هـوس مـی‌انداخت: بـۆی کــه‌باب ئیشتیای ڕێبـوارانی ده‌بزوانـد›. هــه‌روه‌ها: **بـه هوس افتادن**

هوس انگیز / havasangîz /: [عربی/ فارسی] *صفت.* هۆکاوی؛ حه‌زاوی؛ هه‌وه‌ساوی؛ ئاڵۆشاوی؛ هــۆی هاندانی حه‌زی جینسی.

هوسانه / havasāne /: [عربی/ فارسی] ☜ **ویارانه**

هوســباز / havasbāz ، ـهـا؛ ـان /: [عربـی/ فارسـی] *صفت.* دڵچه‌ڕان؛ دڵبزۆک: ١. به ئاڵۆش؛ زه‌نه‌ک (بۆ پیاو)؛ حه‌شه‌ری (بۆ ژن)؛ شاوه‌تی ٢. فلووفـا؛ به حه‌ز و ئاره‌زووی زوو ڕابر و کاتیه‌وه.

هوسبازی / havasbāzî ، ـهـا /: [عربی/ فارسی]/اسم. دڵــچه‌ڕێنی؛ دڵــبزۆکی: ١. کـــار و ڕه‌وتی دڵــچه‌ڕاندن ٢. دۆخ یــان چۆنیــه‌تی خــۆش ڕابواردن؛ له دووی حه‌زکه‌وتن، به‌بێ له‌به‌ر چـاو گرتنی داب و نه‌ریتی کۆمه‌ڵگا.

هوســران / havasrān /: [عربی/ فارســی] *صــفت.* دڵچه‌ڕان؛ دڵچه‌ڕێن؛ هه‌وه‌سباز؛ خۆش‌ڕابوێر.

هوسرانی / havasrānî ، ـهـا /: [عربی/ فارسی]/اسم. دڵچه‌ڕێنی؛ دڵچه‌رانی؛ خـۆش‌ڕابـوێری: ١. دۆخ یــان چۆنیــه‌تی خــۆش ڕابــواردن ٢. شــاوه‌تی؛ ئاڵۆشی؛ ئه‌لۆری.

هوســناک / havasnāk /: [عربـی/ فارسـی] *صـفت.* فلووفا؛ ئاڵۆشاوی؛ هۆکاوی.

هوش / hûš /: /اسم. هۆش؛ بیر؛ ویـر؛ وێـر؛ منـه؛ وش؛ هێش؛ شه‌س؛ شه‌ست؛ زه‌ین: ١. توانـایی به‌کارهێنانی زانیاری بۆ ڕووبه‌ڕوو بوونه‌وه ده‌گه‌ڵ ده‌وروبه‌ری خۆ یا خود بیرکردنه‌وه‌یه‌کی جیـاواز ٢. فام؛ فکر؛ هزر؛ توانایی فێر بوون، تێگه‌یشـتن یان ڕووبه‌ڕوو بوونه‌وه ده‌گه‌ڵ بار و دۆخـی تـازه یان ئه‌سته‌مدا ٣. ئاریش؛ ئاوه‌ز؛ شـۆش؛ هــه‌ش؛ هش؛ لێهـاتوویی بـیر و زه‌یـن بـۆ لێکدانـه‌وه‌ی زانیـاری هه‌سـتی یـان وه‌رگـرتنی زانیـاری لـه جه‌هانی ده‌وروبه‌ر.

◙ هوش مصنوعی: هۆشی ده‌سـکرد؛ لێهـاتوویی ماشینێک بـۆ لاسـایی‌کردنـه‌وه‌ی کـرده‌وه‌ی ژیرانه‌ی مرۆڤ.

◘ هوش از سر کسی پریدن/ رفتن: *[مجازی]* بـیر و هۆش بۆ که‌سێک نـه‌مان؛ هـۆش لـێ‌بـڕان؛ سه‌ر که‌سێ سـووڕمان ‹از دیـدن آن همـه پـول هوش از سرش پرید: له دیتنی ئه‌و هه‌مکه پاره‌یـه، بیر و هۆشی بۆ نه‌ما›. هــه‌روه‌ها: **هــوش از ســر کسی بردن**

از هوش رفتن: له سـه‌ر خـۆ چـوون؛ بێهـۆش بوون؛ خاوێر بوونــه‌وه؛ بوورانــه‌وه؛ ویــه‌رده‌یوه؛ سه‌روو وێ شیه‌ی. به‌رانبه‌ر: **به هــوش آمــدن** ‹به زمین افتاد و از هوش رفت: که‌وت و له‌سه‌رخۆ چوو›.

به هوش آمدن: هاتنــه‌وه ســه‌ر خــۆ؛ هاتنــه‌وه هۆش؛ وشیار بوونه‌وه؛ هاتنه‌وه هۆش؛ ئامـایوه هۆش. به‌رانبـه‌ر: **از هوش رفتن** ‹بعد از دو روز بـه هوش آمد و توانســت حــرف بزنــد: پـاش دوو ڕۆژ هاته‌وه سه‌ر خوی و توانی قسه بکا›.

به هــوش آوردن: هێنانــه هــۆش؛ هاوردنــه‌وه سه‌ر خۆ؛ وشیار کردنــه‌وه؛ هۆشـیاره‌و کــردن؛ ئاگا کردنه‌وه؛ ئارده‌یوه هۆش ‹به زور شوک او را

بە هوش آوردند: بە زەبری شۆک هێنایانەوە هوش›.

هوشبری / hûšbarî/: *اسم. [پزشکی]* هۆشبەری: ١. کار و ڕەوتی بێهۆش‌کردن ٢. کۆمەڵە کار یان شێوەگەلی بێهۆش‌کردنی گیانەوەر، بەتایبەت مرۆ.

هوشمند / hûšmand ، ـان/: *صفت.* زیرەک؛ وشیار؛ وریا؛ مەژودار؛ بە ئاوەز؛ ژیر؛ مەزگدار؛ خاوەن مژگ؛ زرینگ؛ هایا: ١. بە هۆش و لێهاتوویی زەینی زۆرەوە ٢. بە بیر و هۆش؛ نیشاندەری دادوەری باش یان ئاوەز و بیری گەشاوە.

هوشمندانه[1] / hûšmandāne/: *صفت.* ژیرانە؛ بە ئاوەزەوە؛ بە مەزگداری؛ وریایانە ‹رفتار هوشمندانە؛ سخنان هوشمندانە: ئاکاری ژیرانە؛ وتەی ژیرانە›.

هوشمندانه[2]: *قید.* زیرەکانە؛ وریایانە؛ ژیرانە؛ بە بیر و هۆشەوە؛ ئاگایانە؛ بە هۆش و گۆش؛ بە وریایی؛ هاوڕێ دەگەڵ هۆش و توانایی زەینی ‹در رویارویی با مشکلات هوشمندانە رفتار می‌کرد: لە ڕووبەڕوو بوونەوە دەگەڵ کەندوکۆسپاندا، ژیرانە دەجووڵایەوە›.

هوشمندی / hûšmandî ، ـها/: *اسم.* وریایی؛ وشیاری؛ مەژوداری؛ ژیری؛ دۆخ یان چۆنیەتی بە هۆش بوون؛ بەئاوەز بوون.

هوشی / hûšî/: *صفت.* هۆشی؛ سەر بە هۆش ‹ضریب هوشی؛ بهرەی هوشی: بەرئەنجامی هوشی؛ بەهرەی هوشی›.

هوشیار / hûš(i)yār ، ـان/: *صفت.* وریا؛ وشیار؛ هۆشیار؛ هەدار؛ هایە؛ زرینگ؛ زیرەک؛ هایا؛ زەقەڵ؛ ئاگادار؛ هاگی‌دار؛ وسڵ؛ قوتە؛ لەسەرهەست؛ بەبیر؛ دلاوەدان؛ دڵ‌زیندە؛ چارچاڤ؛ چارچەش؛ بەهۆش؛ چراخ؛ ئەغیار؛ ئەیار؛ شەش‌بێدار؛ هەشار؛ شیار.

هوشیاری / hûš(i)yārî ، ـها/: *اسم.* وشیاری؛ هوشیاری: ١. ژیری؛ بەهرەمەندی لە هۆشی زۆر ٢. ڕەوتی کەڵک وەرگرتنی تەواو لە هەست بۆ وەرگرتنی زانیاری لە ڕووداوان.

هوفاریقون / hûfārîqûn/: [معرب از یونانی] ☜ **هزارچشم**

هول[1] / howl, ho:l/: [عربی] *اسم.* ترس؛ تەرس؛ تەرسی؛ سام؛ یاس؛ سوهن؛ ساو؛ هاس؛ باک؛ زەرتلاق؛ پڕی؛ خەزە؛ قورف؛ چورچ؛ چرچ؛ هەراس؛ سیم؛ تاو؛ زیەڵە؛ زار؛ زڕاو؛ زاور؛ تناب.

هول[2]: *صفت. [گفتاری]* هەوڵ؛ هوول؛ هوویل؛ شڵەژاو؛ پەشۆکاو؛ سەرسام؛ دەسەپاچە؛ سەرلێ‌شێواو؛ سەراسیمە؛ لەبکۆک؛ سەرلێ‌تێکچوو.

▣ **هول شدن:** هەوڵ بوون؛ سەر لێ‌شێوان؛ سەرلێ‌تێکچوون؛ هۆش بلاو بوون؛ لەبکین؛ خەبسین؛ پەشۆکان؛ پەشۆکیەی؛ پەشێویای؛ شێویان؛ پەشێو بوون ‹هول شدە بود، نمی‌دانست چە بکند: هەوڵ ببوو، نەیدەزانی چبکا›.

هول کردن: ١. شڵەژان؛ ترسان؛ زاڵەترەک بوون؛ بە هۆی ترسی زۆرەوە وشیاری خۆ لە دەست دان ‹بچە هول کردە، کمی نمک بدهید بلیسد: ئەو مندالە شڵەژاوە، نەختێ خوێی بدەنێ بیلێسێتەوە› ٢. هەوڵ کردن؛ لەبکاندن؛ پەشۆکاندن؛ پەشۆکنەی؛ سەر لێ شێواندن؛ تووشی هەشتاو و سەرلێ‌شێواوی کردن ‹هولش نکنید! بگذارید فکر بکند: هەوڵی مەکەن! لێی‌گەڕێن با بیر بکاتەوە›.

از هول هلیم توی دیگ افتادن: *[کنایی]* لە تاو زگ دەم سووتان؛ لە بەر هەڵپە و چاوچنۆکی، تووشی زەحمەت بوون ‹بیچارە از هول هلیم افتاد توی دیگ: بەستەزمان لە تاو زگی دەمی سووتا›.

هول‌انگیز / howlangîz, ho:l-/: [عربی/ فارسی] *صفت.* ترسناک؛ خۆفناک؛ خەوفناک؛ سامناک؛ ترسێنەر؛ بەسام؛ سامدار؛ زەرندە.

هولناک / howlnāk, ho:l-/: [عربی/ فارسی] *صفت.* سامناک؛ ترسناک؛ ترسێنەر؛ بەسام؛

ب سەهم؛ زەرندە؛ بە هەیبەت؛ گیان‌سووچ؛ سامدار.

هولوسن / holosen/: [فرانسوی]/*اسم*. *[زمین‌شناسی]* هولوسێن؛ یەکەمین خول لە دەورانی چوارەمی زەویناسی: **هُلوسن**

هولوگرافی / holog(e)rāfî/: [فرانسوی]/*اسم*. هولوگرافی؛ شێوەی دروست‌کردنەوەی وێنەی سێ‌بەر لە سەر فیلمی وێنەگەری بە تیشکی لەیزر.

هولوگرام / holog(e)rām/: [فرانسوی]/*اسم*. هولوگرام؛ وێنەی دروست‌کراوەی سێ‌بەر بە شێوەی هولوگرافی.

هول و ولا / howl-o-valā, ho:l- /: [عربی]/*اسم*. *[گفتاری]* دڵەڕاوکێ؛ دڵەتەپێ؛ ترس و نیگەرانی ‹با این خبر همه را به هول و ولا انداختی: بەم هەواڵە هەمووت خستە دڵەڕاوکێوە›. هەورەها: **به هول و ولا افتادن؛ به هول و ولا انداختن**

هول هولکی / holholakî/: *قید. [گفتاری]* پەلەپەل؛ هەولەهەول؛ هەڵمەهەڵم؛ بریو- بریو؛ بەلەز؛ بەپەلە ‹هول‌هولکی غذا خورد و رفت: بەپەلە نانی خوارد و ڕۆشت›.

هوله / ho(w)le ، ـها/: [؟]/*اسم*. خاولی؛ خاڤلو؛ هەولە؛ حەولە؛ مەرحەمە.

هوم / hûm/: *صوت. [گفتاری]* ئێ؛ بەڵێ؛ ئەرێ؛ ئم؛ ئەهە؛ وشەی پشتگری یان پێداگری.

هومئوپاتی / home'opātî/: [انگلیسی] ☜ **هُمئوپاتی**

هونگ / havang/ ☜ **هاوَن**

هوو / havû ، ـها/: *اسم*. هەوو؛ هەوێ؛ هەڤی؛ هەوە؛ هەنە؛ هامشوو؛ هەوگ؛ ئەنە؛ وسنی؛ وەسنی؛ ژنێ کە لەگەڵ ژن یان ژنانی‌تر مێردێکی هەیە.

◘ هوو آوردن به سر کسی: هەوو/ ژن هێنانە سەر کەسێک؛ هەوێ سەروو یۆینە ئاردەی ‹خبر شد که شوهرش می‌خواهد به سرش هوو بیاورد: خەبەریان دا مێردەکەی دەیەوێ هەوو بێنێتە سەری›. هەروەها: **هوو آمدن به سر کسی**

هوودار / havûdār/: *صفت*. هەوێ‌بار؛ هەوەسار.

هووداری / havûdārî/: *اسم*. هەوەساری؛ هەوێ‌باری؛ هەڤینی؛ هەوینی.

هو و جنجال / hov-o-cancāl/: *اسم. [گفتاری]* هەراوهوریا؛ هەرا و هاوار؛ گوڕە و هەرا؛ چەقە و هەرا؛ هەلەبەل؛ قوولاقوول؛ شەڕەهۆمللێ؛ شەماتە؛ دەنگ و دۆر؛ هەرە و مەزات؛ زڵەزڵ؛ زەنا ـ زەنا؛ گاڵەگاڵ؛ هەڵلا- هەڵلا؛ چەقەچەق؛ گوڕەو چەقە؛ گرم و قاڵ؛ قڕە و مشە؛ قرم و قاڵ؛ هەرا و جەنجاڵ.

هوی / havā/: [عربی] ☜ **هوا ـ ۵**

هویت / hovîyyat/: [عربی]/*اسم*. پێناس؛ شوناس: ۱. ئەوەی کەسێکی پێوە دەناسرێ و هۆی جیاوازی لە دیترانە (وەک ناو، ناوی باوک و...) ۲. تایبەتمەندی کەسایەتی و فەرهەنگی کەس کە لە دیترانی جوێ دەکاتەوە.

هویج / havîc ، ـها/: [از عربی]/*اسم*. گێزەر؛ گزەر؛ گەزەر؛ گزر؛ گزەرکی؛ یارکۆک؛ هەویج: ۱. ئالفەگیایەکی دووسالانەیە بە ریشەی ڕاست و ئەستوور و لقی ساف و گەڵای بڵاو و گوڵی چکۆلەی سپی کۆمەڵ وەکوو چەترەوە ۲. بنی ئەو گیایە کە گرۆڤەرێکی ئەستووری نارنجی یان نارنجی مەیلەو زەردە و دەخورێ.

هویج‌پلو / havîcpolow, -polo: /: [از عربی/ فارسی]/*اسم*. هەویج‌پلاو؛ گزەرپلاو؛ جۆرێ پلاو بە گۆشت و مرەبای گەزەرەوە.

هویدا / hoveydā/: *صفت. [ادبی]* دیار؛ ئاشکرا؛ دیتبار؛ خویا؛ دیارمان؛ هاینە؛ بەرچاو؛ خوانە؛ خوانی ‹شادی عمیقی در سیمایش هویدا بود: خۆشیەکی بێ‌بن لە سیمایدا دیار بوو›.

هویه / hoviye ، ـها/: [؟]/*اسم*. هەویە؛ کەرستەی لەحیمکاری بە تینی ناوەکی (کارەبا) یان دەرەکی (ئاگر)ەوە.

هی / hey/: *قید. [گفتاری]* پەساپەس؛ لە پەستا؛ هەر؛ حەر؛ لێکدا ـ لێکدا؛ پەیتا ـ پەیتا؛ سەرەمڕ ‹هی حرف می‌زد و همه راخسته کرده بود: پەساپەس قسەی دەکرد و هەمووی هیلاک کردبوو›.

هی: *صوت. [گفتاری]* هەی: ١. هۆی؛ هۆ؛ ئۆ؛ هەو؛ هەی؛ ئەهەی (بۆ بانگ کردنی کەسێک) ‹هی! با تو هستیم: هۆی! دەگەڵ تۆمانە› ٢. هێ؛ هەچە؛ وەحە؛ هنگ؛ ئوش؛ دەنگێ بۆ لێخوڕینی چوارپێ ‹گوسفندان را هی کرد و برد: هێ لە پەزەکان کرد و بردنی›.

▣ هی زدن: هەی لێ‌کردن؛ هەرا لێکردن؛ هاوار لێ کردن؛ هەرا کردن لە کەسێ بۆ ئاگا کردنەوەی لە مەترسی.

هی کردن: هەی‌کردن؛ حەی‌کردن؛ هەی لێکردن؛ هێ‌کردن؛ هەرا کردن؛ تێ‌خوڕین؛ بە هاوار لێخوڕین.

هیات / hay'at/: [عربی] ☜ **هیئت**

هیاکل / hayākel/: [عربی] جمعِ ☜ **هیکل**

هیاهو / hayāhû/: *اسم.* دەنگەدەنگ؛ هەرا و هوریا؛ قاڵ؛ چەقەچەق؛ زیڕەزیڕ؛ هەراـ هەرا؛ گرم و قاڵ؛ قالەقوو؛ گاڵ و قوو؛ قالمەقالم؛ قالەقال؛ هەرا و زەنا؛ خولخولە؛ هەرا و چەقە؛ قواقو؛ ڕوکلە؛ سنگەسنگ؛ سرمەسرم؛ هاوها؛ های‌هو؛ زەنا و چەقە؛ هەرا و دەنگ؛ زەنگ و قۆڕ ‹ناگهان هیاهو بلند شد: لەپڕا هەرا و هوریا بەرزەوە بوو›.

هیئت / hey'at/: [عربی] *اسم.* ١. ـها/ شاند؛ دەستە؛ لێژنە؛ وەفد ‹هیئت اعزامی بە کنگرە: شاندی ناردراو بۆ کونگرە› ٢. بیچم؛ نژم؛ شێوە؛ تووز؛ شکڵ و هەندام ‹بە هیئت یک شیر: بە بیچمی شێرێک› ٣. لقێ لە زانستی جوگرافیا کە بە ئەندازەگرتنی لایەنەکانی گۆی زەویەوە دەپەرژێ ٤. لقێک لە زانستی ئەستێرەناسی کە لە شوێن و مەودا و ئەندازەی هەسارە و گەڕۆکان دەکۆڵێتەوە ٥. ـها/ تەلمیس؛ دەستەی تایبەت بۆ شینگێڕی ئایینی (زۆرتر لە ناو شیعەدا) ✽ **هیأت**

▣ هیئت اعزامی: شاند؛ دەستە/ وەفدی ناردراو.

هیئت امنا: لێژنەی دەسپاک؛ دەستەی باوەڕ پێ‌کراو؛ تاقمێ جێ‌ڕێز و بڕوای هەمووان کە کاری هەڵبژاردنی بەڕێوەبەرانیان لە ئەستۆدایە.

هیئت تحریریه: دەستەی نووسیاری/ نڤیسیاری؛ وەفدی نووسەران/ نڤیسین؛ لێژنەی نووسەران.

هیئت دولت: لێژنەی دەوڵەت؛ بریتیە لە سەرۆک کۆمار یان سەرەک وەزیر و وەزیرەکانی.

هیئت رئیسه: لێژنی بەرپرس/ سەرۆکایەتی.

هیئت مدیره: لێژنە/ دەستەی بەڕێوەبەرایەتی.

هیئت نمایندگی: دەستەی نوێنەرایەتی؛ لێژنەی نوێنەران.

هیبت / heybat/: [عربی] *اسم.* سام؛ ساو؛ ساوێر؛ ساهمەک؛ هەیبەت؛ حێوەت: ١. ترسی هاوڕێ لەگەڵ ڕێزدا کە کەسێک لە دیتراندا بەدی دێنێ ٢. خۆف؛ ترسی زۆر ٣. جەلال؛ گەورەیی؛ شکۆ.

▣ هیبت کسی دیگران را گرفتن: سامی کەسێک کەسانی دی گرتن ‹هیبت دبیر تازه، همه‌ی جلسه‌ها را گرفته بود: سامی ماموستای تازە، هەموو مەسەلەکانی گرتبوو›.

هیبرید / hîbrîd ، ـها/: [فرانسوی] *صفت. [زیست‌شناسی]* دوورەگە؛ دوورەگەز؛ دوورە؛ دوراج؛ دوڕاجی؛ دڕاجە؛ مەلەز؛ دووڕێژ؛ دوو تۆمە؛ دووڕێژە؛ بەدی هاتوو لە دوو ڕەگەزی جیاواز.

هیپرتونیک / hîpertonîk/: [انگلیسی] *صفت. [شیمی]* پڕتەوژم؛ بە تەوژم؛ پڕفشار.

هیپرون / hîperon ، ـها/: [؟] *اسم. [فعل]* هیپیرۆن؛ لە گەردیلە بنەڕەتیەکانی ئەتوم کە لە

پروتون و نوترون قورسترە بەڵام تەمەنی کەمترە.

هیپنوتیزم / hîpnotîzm/: [فرانسوی] ☜ **هیپنوتیسم**

هیپنوتیزور / hîpnotîzor، ـها/: [فرانسوی]/اسم. ئەو کەسەی کاری هیپنۆتیزم کردنە.

هیپنوتیسم / hîpnotism/: [فرانسوی]/اسم. هیپنۆتیسم؛ بار و دۆخی خەوی دەسکرد کە مرۆ دەسەڵاتی دەکەوێتە بەر کاریگەری کەسی دی: **هیپنوتیزم**

هیپوتالاموس / hîpotālāmûs/: [فرانسوی]/اسم. هیپۆتالامووس؛ بەشی ژێرەوەی مێشکی نێوانی گوانداران کە لە ژێر تالامووسدایە و ناوەندەکانی ڕێکخستنی چالاکیە ناویستەکانی ژیان لە خۆ دەگرێ.

هیپوتونیک / hîpotonîk/: [فرانسوی] صفت. [شیمی] هیپۆتونیک؛ کەمتەوژم.

هیپوفیز / hîpofîz/: [فرانسوی]/اسم. هیپۆفیز؛ لوویەکی خڕیلانە لە سەر ئێسکی پەپوولەیی کاپۆڵدا کە بە ئەندازەی فندقێکە و هەموو لووەکانی تری لەش ڕێبەری دەکا.

هیپی / hîpî، ـها/: [انگلیسی]/اسم. هیپی؛ ئەو لاوانەی لە دژی نەریتی کۆمەڵگای ڕۆژاوادا، جلی سەیر و سەمەرە لە بەر دەکەن و خۆیان نائاسایی دەرازێننەوە و ماک و دەوای سڕکەر بەکار دێنن.

هیتر / hîter، ـها/: [انگلیسی]/اسم. هیتیر؛ وەجاخی کارەبایی.

هیتی / hîtî/:/اسم. هیتی: ١. /ـها؛ ـان/ هۆزی سپی پێستی کەونارا کە لە هەزارەی دووهەمی پێش لە زایین لە ئاسیای بچووک و سووریادا دەوڵەتێکی بەهێزیان پێکەوە نابوو ٢. زمانی ئەو هۆزە؛ لە زمانەکانی هیندو- ئورووپایی.

هیجان / hayacān, hayecān، ـها؛ ـات/: [عربی] /اسم. زیچ؛ هەیەجان: ١. کاردانەوەیەکی هەستی یان ئاکاری لە بەرامبەر دۆخێکی چاوەڕوانی نەکراوەوە ٢. کاردانەوەی ڕەوانی و لەشی (وەکوو ترس) کە بە شێوەی هەستێکی بەهێز دەبێتە هۆی گۆڕانکاریەکی لەشی و ئامادە بوون بۆ چالاکیەکی دەسبەجێ.

هیجان‌آور / hayacānāvar, hayecān- /: [عربی/ فارسی] ☜ **هیجان‌انگیز**

هیجان‌انگیز / hayacānangîz, hayecān- /: [عربی/ فارسی] صفت. ١. زۆر سەیر و خۆش ٢. هۆی بەدیهێنانی ئەو بار و دۆخە ❋ **هیجان‌آور**

هیجانی / hayacānî, hayecānî/: [عربی] صفت. هەیەجانی: ١. پڕ هەیەجان ‹فیلم هیجانی: فیلمی هەیەجانی› ٢. پێوەندیدار بە هەیەجانەوە ‹رفتارهای هیجانی: کردەوەگەلی هەیەجانی›.

هیجده / hîcdah/ ☜ **هجده**

هیچ[١] / hîč/: صفت. هیچ؛ حیچ؛ هۆچ؛ هوویچ؛ هێچ؛ تو: ١. هیچ‌وپووچ؛ مەراش؛ نەتشت؛ ژخۆ؛ کەم‌بایەخ یان بێ‌بایەخ ‹این کارها هیچ است: ئەم کارانە هیچ‌وپووچن› ٢. نەبوو؛ نەبووگ ‹هیچ کس اینجا نیست: هیچ کەسێک لێرەدا نیە›.

هیچ[٢]: قید. هیچ؛ حیچ: ١. ئەرێ؛ هەر؛ ئایا؛ ئاخۆ ‹هیچ می‌دانی؟: هیچ دیده‌ای؟: ئەرێ زانیوتە؟؛ هەر دیوتە؟› ٢. قەت؛ قەد؛ هەر؛ هەرگیز ‹هیچ ندیده‌ام؛ هیچ نرفته بود: قەت نەمدیوە؛ هەرگیز نەڕۆشتبوو› ٣. زێدە لە وەش؛ زیاد لەوەش ‹پول کتاب را که نداد هیچ، پولی هم قرض گرفت: هیچ پارەی کتێبەکەی نەدا، پارەشی لێم ساند!›: **هیچی** [گفتاری]

هیچ[٣]: ضمیر. هیچ؛ حیچ؛ حیچیە؛ هیچێ؛ هیچێک؛ حیچێ؛ چ؛ چی ‹هرچه پرسیدند، من هیچ نگفتم: هەرچی پرسیان، من هیچم نەگوت›.

هیچ[٤]: پیشوازه. هیچ- ؛ حیچ- ‹هیچکاره؛ هیچکس؛ هیچیک: هیچکارە؛ هیچکەس؛ هیچکام›.

هیچ چیز / hîč.čîz/: ضمیر. هیچ‌شتێ؛ هیچێ؛ هووچ چیشت؛ هیچ چێو؛ هیچیە؛ حیشتێ ‹آرام هیچ‌چیز نداشت: ئارام هیچ‌شتێکی نەبوو›.

هیچکاره / hîčkāre/: *صفت.* هیچکاره: ١. بێ کار و پیشە ‹همەکاره هیچکاره است: هەمەکارە هیچکارە دیە› ٢. بێ دەسەلات؛ دەست نەڕۆیشتوو؛ دەس نەلوا ‹او در آن اداره هیچکاره است: لەو مەرزینگەدا هیچکارەیە›.

هیچکدام / hîčkodām/ ☜ **هیچ یک**

هیچکس / hîčkas/: *ضمیر.* هیچ کەس؛ هووچکە؛ هیچکە؛ نەکەسێک ‹در آنجا هیچکس نبود: هیچکەس لەوێ نەبوو›.

هیچگاه / hîčgāh/: *قید. [ادبی]* قەد؛ قەت؛ هیچ وەخت؛ هیچ کات؛ هیچکەی؛ هیچکای؛ هەرگیز؛ هەرگیزای هەرگیز؛ هەرگیزاوهەرگیز ‹او هیچگاه سفر نکرده است: قەت سەفەری نەکردووە›.

هیچگرا / hîčgerā ، ـیان/: *صفت.* هیچواز؛ هیچخواز؛ هیچەوگر.

هیچ گرایی / hîčgerāyî/: *اسم.* هیچوازی؛ هیچخوازی؛ هیچ وپووچوازی؛ هیچەوگری: ١. بروا بەوەی کە بایەخێک نیە و ژیان بێخۆ و هیچ وپووچە ٢. ئایینێ کە ڕاستی و بەتایبەت ئاکار بە هیچ دەزانێ ٣. ئایینێ کە دەڵێ پێکهاتەی دنیا هێند خراپە کە بەر لە دروست کردنەوەی دەبێ کاول کرێ.

هیچ گونه / hîčgûne/: *قید.* بە هیچ جۆر؛ هیچ جۆرێ؛ هیچ کلووجێ؛ هیچ چەشنە؛ هیچ جۆرێک؛ هیچ جۆر.

هیچمدان / hîčmadān ، ـان/: *صفت. [ادبی]* هیچنەزان؛ ناشارەزا؛ نائاگا ‹حالا شما از بندەی هیچمدان می‌خواهید که راهی پیش پایتان بگذارم؟!: ئێستە ئێوە لە منی هیچنەزان دەتانەوێ ڕێتان پێ نیشان بدەم؟!›.

هیچ وقت / hîčvaqt/: [فارسی/ عربی] *قید.* قەت؛ قەد؛ هەرگیز؛ هیچ وەخت؛ هیچ کات؛ هیچکەی؛ هیچکا؛ هیچسات ‹هیچ‌وقت او را ندیده‌ام: قەت نەیمدیوە›.

هیچی[1] / hîččî/ ☜ **هیچ[2]ـ٣**

هیچی[2]: *ضمیر. [گفتاری]* هیچ؛ حیچ؛ هیشتێ؛ هیشتێک؛ هیچێ؛ هیچێک ‹هچی نگفت: هیچی نەگوت؛ هیچی نداشتم: هیچی نەگوت؛ هیشتیکم نەبوو›.

هیچ یک / hîčyek/: *ضمیر.* ١. هیچکام؛ هیچکامە؛ شتاق؛ نەیی: ١. دانەیێ؛ نەیەک لەمانە؛ هیچدانەی؛ هیچیۆ ‹هیچ یک از این کتاب‌ها به درد نمی‌خورد: دانەیێ لەم کتێبانە بە کار نایێ› ٢. کەس؛ هیچ کەس ‹هیچ یک از آنها خبر نداشت: کەسیان خەبەری نەبوو› ❋ **هیچکدام**

هیدر / hîder ، ـها/: [فرانسوی] *اسم. [زیست‌شناسی]* هیدر؛ ئیدر؛ ساکارترین گیانەوەری پرخانەیی کە لە ئاوی شیریندا دەژی.

هیدرات / hîdrāt ، ـها/: [فرانسوی] *اسم. [شیمی]* هیدرات؛ ئیدرات؛ ئەو ماکەی لەگەڵ ئاودا تێکەڵ بووە: **ئیدرات**

▣ هیدرات کربن: هەر مولکوولێکی پێکهاتوو لە کەربون، ئوکسیژن و هیدروژن (وەک شەکر، نیشاستە و سیلولوز): **کربوهیدرات**

هیدراته / hîdrāte/: [فرانسوی] *صفت.* هیدارتە؛ ئیدراتە؛ ماکی کیمیایی ئاودار: **ئیدراتە**

هیدراسیون / hîdrās(i)yon/: [فرانسوی] *اسم.* هیدراسیۆن؛ ئیدراسیۆن؛ تێکئالان لەگەڵ ئاودا: **ئیدراسیون**

هیدروالکتریک / hîdro'elekterîk, -'elektirîk/: [فرانسوی] *صفت.* هیدرۆئیلێکتریک؛ پێوەندیدار بە وەرگرتنی بەرق لە ئاو: **ئیدروالکتریک**

هیدروتراپی / hîdrot(e)rāpî/: [فرانسوی] *اسم.* ئاودەرمانی؛ هیدرۆتراپی؛ ئیدرۆتراپی: ١. دەرمانی برێ نەخۆشی بە وەرزشی تایبەت لە ئاودا ٢. ڕەوشێکی تەندورستی بە خواردنەوەی ئاو: **ئیدروتراپی**

هیدروتروپیسم / hîdrot(e)ropîsm/: [فرانسوی] *اسم.* ئاوخوازی؛ ئاوەگری؛ هیدرۆترۆپیسم؛ تایبەتمەندیەک لە گیادا کە ئەبێتە هۆی بەخۆدا هاتن و گەشە کردن لە ڕاستەی ڕەوتی ئاودا:

ئیدروتروپیسم

هیدرور / hîdrûr/: [فرانسوی] ☜ **هیدرید**

هیـــــدرۆژن / hîdrojen/: [فرانسـوی] /اسـم. هیدرۆژن؛ ئیـدرۆژێن؛ ساکارترین و سـۆکترین توخمی کیمیاوی بە ژمارەی ئەتۆمی ١ و کێشی ئەتۆمی ١ کە گازێکی بێ ڕەنگ و بۆنە، زوو ئـاگر دەگرێ و یەکێک لـە دوو تـوخمی پێکهێنـەری ئاوە و لە بژیشکی و پیشەسازیدا زۆر بەکەڵـکە: **ئیدروژن**

▣ هیدروژن سنگین: دوتریوم؛ هیدرۆژنی قورس؛ ئیزۆتوپی یەک نوترۆنی هیدرۆژن.

هیدروژناسیون / hîdrojenās(i)yon/: [فرانسوی] /اسم. هیدرۆژێناسیون؛ ئیدرۆژناسیۆن؛ هیدرۆژندار کردنی برێ ماکی کیمیایی: **ئیدروژناسیون**

هیـــــدروژنش / hîdrojeneš/: [فرانسـوی] /اسـم. هیدرۆژێنێش؛ ئیدرۆژێنێش؛ کار و ڕەوتی گرتنە ژێر کارتێکەری هیدرۆژنی ماکێکی کیمیایی یان تێکئالانی لەگەڵ هیدرۆژندا: **ئیدروژنش**

هیدروژنـــه / hîdrojene/: [فرانسـوی] صـفت. هیدرۆژندار؛ ئیدرۆژنە؛ بە ئەتومی هیـدرۆژن لـە ناو فرموولی کیمیاییدا: **ئیدروژنه**

هیدروســـتاتیک / hîdro('e)stātîk/: [فرانسـوی] /اسم. هیدرۆستاتیک؛ لقێک لە زانستی میکانیـک کە لە سەر دۆخی مەندی تراو و هێزەکانی سەر بەوە دەکۆڵێتەوە: **ئیدروستاتیک**

هیدروســـفالی / hîdrosefāli/: [فرانسـوی] /اسـم. /پزشکی/ هیدرۆسیفالی؛ ئیدرۆسیفالی؛ دۆخی زۆر بوونەوەی تراوی نێو مێشک: **ئیدروسفالی**

هیدروســـــفر / hîdrosfer/: [فرانسـوی] /اسـم. هیدروسفیر؛ سەرجەمی ئاوگەلی زەوی: **ئیدروسفر**

هیدروفویل / hîdrofoyl ، ـها/: [فرانسـوی] /اسـم. هیدرفۆیل؛ جۆرێ کەشتی کە بنەکەی تەختە و بە سەر ئاودا دەڕوا: **ئیدروفویل**

هیـــــدروفیل / hîdrofîl/: [فرانسـوی] صـفت. هیدرۆفیل؛ ئاودۆس: **ئیدروفیل**

هیـدروکربن / hîdrokarbon/: [انگلیسـی] /اسـم. /شـیمی/ هیدرۆکـــەربون؛ ئیدرۆکـــەربون؛ پێکهاتەیەک لە کەربون و هیدرۆژن: **ئیدروکربن؛ ئیدروکربور؛ کربورهیدروژن؛ هیدروکربن**

هیـــدروکربور / hîdrokarbûr/: [فرانسـوی] ☜ **هیدروکربن**

هیـــــدرولوژی / hîdrolojî/: [فرانسـوی] /اسـم. ئاوناسـی؛ هیـدرۆلوژی؛ ئیـدرۆلوژی؛ زانسـتی ناسینی ئاو: **ئیدرولوژی**

هیـدرولیز / hîdrolîz/: [فرانسوی] /اسم. /شیمی/ هیدرۆلیز؛ ئیدرۆلیز؛ شی کردنەوەی شیمیایی بە ئاو.

هیـــــدرولیک / hîdrolîk/: [فرانسـوی] /اسـم. هیـدرۆلیک؛ ئیـدرۆلیک؛ لقێـک لـە زانسـت و تەکنۆلـۆجی کـە لـە سـەر تایبەتمەندیگـەلی فیزیکـی و کەڵـک گـرتن لێیـان دەکۆڵـێتەوە: **ئیدرولیک**

هیدرولیک: صفت. هیـدرۆلیکی؛ ئیـدرۆلیکی؛ سەر بە هیدرۆلیک.

هیـــدرولیکی / hîdrolîkî/: [فرانسـوی] صـفت. هیدرۆلیکی؛ ئیدرۆلیکی؛ سەر بە هیدرۆلیک.

هیدرومتر / hîdrometr ، ـها/: [فرانسوی] /اسم. هیدرۆمیتر؛ ئیدرۆمیتر؛ تراوپێو؛ ئاوپێو: **ئیدرومتر**

هیدرید / hîdrîd ، ـها/: [انگلیسـی] /اسم. /شـیمی/ هیدرید؛ ئیدرید؛ تێکئالاوی کـانزا و هیـدرۆژن یان کانزا و ناکانزا پێکەوە: **ئیدرید؛ هیدرو**

هیرودین / hîrodîn/: [؟] /اسم. هیرۆدین؛ مـاکی گیرسێنەری خوێن کە لە لیکی زالوو دەدەڵێ.

هیراکس / hîrāks/: [؟] ☜ **موش‌کُله**

هیروگلیف / hîrog(i)lîf ، hîyerog(e)lîf/: [فرانسوی] ☜ خط هیروگلیف، **خط**

هیر و ویر / hîr-o-vîr/: /اسم. /گفتاری/ بگـرە و بەردە؛ گیر و داو؛ هەرەمـەزات؛ گوڕمـۆڕە؛ بـار و دۆخی جەنجاڵ و شپرز و شێواو.

هیز / hîz/: صفت. حیز: ١. بە ئالۆش؛ زەنەک (بۆ

پیـاو)؛ حەشـەری (بـۆ ژن)؛ ئـەلۆر؛ شـاوەتی
٢. لاکوت؛ چاولەوەڕین؛ نـەزەرباز؛ چاوچـەڕێن؛ چاوچلێس؛ چاوحیز؛ تۆلاز.

هیـزم / hîzom ، ـهـا/:اسم. زەنـگ؛ ئیزنـگ؛ کەڵەدار؛ بڕەدار؛ هێزم؛ هێزمێ؛ هێزنگ؛ ئێزنگ؛ ئێزینـگ؛ کولـک؛ کـۆلی؛ ئەنجینـە؛ ئەنجێنـە؛ قلاشکەری؛ قەلاشکەری؛ گەڵ؛ پێڵـەوار؛ مـوور؛ هیمە؛ زەنگەتلیش؛ ئاگردوو؛ خچ چیلـە؛ چیلـی؛ داریٚ کە بۆ سووتان تایبەت کراوە.

▣ هیزم تر به کسی فروختن:/تعریض/ خراپـە بـۆ کەسێک بوون؛ خراوی بۆ کەسیٚ بـوون ‹مگـر من چه هیزم تری به تو فروخته بودم کـه رفتـی از دستم شکایت کردی؟: مەگـەر مـن چ خرم بەسەر تۆ بووە، ڕۆشتووی شکاتمت کردووە؟›.

هیـزمشـکن / hîzomšekan ، ـهـا؛ ـان/:اسم. دارکەر؛ داربڕ؛ ئێزنـگ کۆکـەرەوە؛ کەسـیٚ کـە پیشەی شکاندنی چێو یـان بڕینـەوەی دارە بـۆ هێزنگ.

هیزی / hîzî/:اسم. حیزی؛ هیزی: ١. دۆخ یـان چۆنیەتی حیز بوون ‹مرد به آن هیزی ندیـده بـودم: پیاوم بەو حیز بە نـەدیبوو› ٢. /مجازی/ زیناکـاری ‹چـرا بترسـم؟ مگـر دزدی کـردم؟ هیزی کـردم؟: بـۆ بترسم؟ مەگەر دزیم کردووە؟ حیزیم کردووە؟›.

هیس / hîs/: صوت. هس؛ هیس؛ هەش؛ هـوس؛ وس؛ خوس؛ وست؛ هش؛ هـوش؛ پـس؛ پسـت؛ وتەی فەرمان بە بیٚدەنگ بـوون ‹هیس! ساکت باش!: وس! بێدەنگ بە!›.

هیستری / hîsterî/: افرانسوی]/اسم. /روان شناسی/ هیسـتری: ١. ڕەنجـانی دەروون کـە بـە تێکچـوونی هەسـت و کـاری ئەنـدامانی هـەناو خۆی دەردەخا ٢. ترس و زیچی زۆر.

هیکل / heykal ، ـها؛ هیاکل/: [معرب از عبری]/اسم. بەژن؛ پەیکـەر؛ هەیکـەل؛ قەلافـەت؛ نژم؛ لەش؛ کەلەش؛ کەلەخ؛ کەڤـاڵ؛ کەلەسـتە؛ گۆدە؛ گۆڤدە؛ تەن؛ بەچک؛ تووز ‹هیکل قشنگی داشت: هەیکەلێکی جوانی بوو›.

هیکلدار / heykaldār ، ـهـا/: [معـرب/ فارسـی] صفت. کەڵەگەت؛ بـە قـەوارە؛ ئەسـتوور؛ گـرس؛ هەیکەلی؛ زنتۆل؛ ئابۆنە؛ شاقەڵدار؛ زەگـەردوگ؛ زەگزەگە؛ زەگوردە؛ چوارشـانە؛ کەڵـین؛ زەلام؛ گەپ؛ هرچیمندش؛ بـە قەلافـەتێکی درشـت و بەهێزەوە.

هیمنه / heymane/: اعربی]/اسم. /ادبی/ هنـگ و دینگ؛ جەلال و شکۆ.

هیمه / hîme ، ـها/:اسم. /ادبی/ ئیشـکەڵ؛ چـڕ و چیلکـە؛ هـێم؛ پووشـکە؛ چیلکـە؛ هەژهـەژاڵ؛ چیلکـەوچاڵ؛ چـڕ و چێـو؛ چۆکلـیٚ؛ پـووش و پەلاش؛ چۆلکیٚ؛ چڵوچێو؛ سووتەمەنی؛ وشـکە لق و چێو کە بۆ سووتان دەبیٚ.

هیمـەسـوز / hîmesûz ، ـهـا/:اسم. شـۆمینە؛ شومینە؛ کوورەی نێو دیوار: **شُمینه**

هـین / hîn/: صـوت. هـیٚ؛ هـن؛ هەچـە؛ هنـگ؛ نق ـ نق؛ دەنگێک بۆ لێخوڕینی چوارپیٚ.

▣ هـین کـردن: هـیٚ لـیٚکـردن؛ هـنکـردن؛ دەکردن ‹خر را هین کرد و برد: هی لـە کەرەکـە کرد و بردی›.

هیولا / hayûlā/: [معرب از یونانی]/اسم. هـەیوولا: ١. /ـها/ جانەوەری وەحشی زل و ناپۆڕ ٢. شتی زۆر گەورە٣. /ـهـا/ /کنایی/ مـرۆی نالـەبار و دڕ ٤. /فلسفه/ هێم؛ ماکی سـەرەکی جیهـان بـەبیٚ لەبەرچاو گرتنی بیچم و پێکهاتەی.

هیهات / heyhāt/: [عربـی] شبهجمله. ١. پـەکوو؛ داخـم؛ تەمتـەقۆ؛ حـەیف و خەسـار؛ ئـەک؛ ئـەکودەک؛ حـەیفیٚ؛ حـەیهوو؛ ئـەیهوو؛ ئەیهۆهەیهۆ؛ هەیهات؛ ئەیهـەی؛ تـەهۆ؛ دەردۆ؛ مخابن؛ حەیف ‹هیهات! همـه چیـز از دسـت رفـت: یەکوو! هەموو شتێک لە کیس چـوو› ٢. هـەرگیز؛ دوورە؛ پێکنایە ‹مگر ممکن است زیر بار زور بـرویم؟ هیهات!: مەگـەر دەکـریٚ مـل بـۆ زۆر دانـەوێنین؟ هەرگیز!›.

ی

ی / y/: *حرف.* ی؛ نیشانەی سیودووهەمین و دوایین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی.

ی / ye/: *اسم.* یێ؛ ناوی سیودووهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی فارسی.

ی[1] / î/: *ضمیر.* ـ ی؛ ـ یت؛ ـت؛ جێناوی لکاوی دووهەم کەسی تاک لە زمانی فارسیدا ‹رفتی؛ آمدی؛ خوردی؛ شنیدی؛ میشنوی: چووی؛ هاتیت؛ خواردت؛ شنەفتت؛ دەبیسی›.

ـ ی[2]: *پسوند.* ١. ـ یێ؛ ـ یێک؛ ـ یێو؛ ـ یە؛ ـەک؛ ناو، نەناس دەکاتەوە ‹مردی؛ کتابی: پیاوی؛ کتێبی›: **یای تنکیر؛ یای نکره** ٢. ـ یی؛ ـ ی؛ ـەتی؛ ـ یێتی؛ ـ یەتی؛ ـایەتی؛ لە ناو یا ئاوەڵناو، ناوی چاوگە دروست دەکا ‹مردی؛ دلیری: پیاوەتی؛ کوردایەتی›: **یای مصدری** ٣. ـ یی؛ ـ ی؛ نیشانەی هاوگەری: *الف)* بۆ جێگە ‹جوانرودی؛ روانسری: جوانڕۆیی؛ ڕوانسەری› *ب)* بۆ کەس، شت، ڕێباز یان دینێک ‹افلاطونی؛ اسلامی: ئەفلاتوونی؛ ئیسلامی› *ج)* بۆ پیشە یان کارێک ‹بزّازی؛ دکانداری: بەزازی؛ دوکانداری›: **یای نسبت** ٤. ـ ی؛ بە ڕەنگ، شێوە یان دۆخێک ‹رنگی؛ میخی؛ مارپیچی؛ روغنی: ڕەنگی؛ بزماری؛ مارپێچی؛ ڕۆنی› ٥. ـ ی؛ ـ یی؛ ـ ین؛ دروستکراو لە شتێک ‹چوبی؛ آهنی؛ پارچەیی: داری؛ ئاسنی؛ پارچەیی› ٦. ـ ی؛ شوێنی دروستکردن، چاکردنەوە یان فرۆشتن ‹کتابفروشی؛ آهنگری: کتێبفرۆشی؛ ئاسنگەری› ٧. *[گفتاری]* ـ ی؛ فرۆشیاری شتێک ‹نفتی: نەوتی› ٨. ـ ی؛ ـ انە؛ بە کەڵک بۆ شت یان کارێک ‹بردنی؛ تابستانی: بردنی؛ هاوینی›: **یای لیاقت** ٩. ـ یێ؛ بۆ ناساندنی ناو (لە ڕستەی فارسیدا پێش لە «کە») ‹مردی کە میشناختم: ئەو پیاوەی دەمناسی› ١٠. بووزخۆر و ڕێپێچوو ‹مُردنی: مردنی› ١١. *[گفتاری]* ـ ی؛ ـ ین؛ چۆنیەتی ناو یان ئاوەڵناو لە باری ڕیز یان پلەوە نیشان دەدا ‹اولی؛ آخری: هەوەڵی؛ ئاخری› ١٢. ـ یێ؛ ـ یێک؛ ـ یێو؛ ـ یە؛ بە شوێن ناودا بۆ تاقانە کردنی ‹کتابی؛ پیراهنی: کتێبی؛ کراسی›: **یای وحدت** ١٣. ـ ی؛ بە هۆی شتێکەوە ‹تلفنی خبر داد: تەلەفوونی هەواڵی دا› ١٤. *[گفتاری]* ـ یی؛ ـ ی؛ بە شێوەی ‹بیخودی؛ تنهایی: خۆڕایی؛ تەنیایی› ١٥. ـ ی؛ لە کاتی؛ کاتی ‹صبحی آمدەبودپیشم: بەیانی هاتبووبۆلام› ١٦. ـ ی؛ وەبەر بارودۆخێک ‹دریافتی: گرتنی› ١٧. ـ یێ؛ ـ یێک؛ یەک؛ نیشانەی بەراورد ‹دە روزی میشد: دە ڕۆژێک دەبوو› ١٨. ـ یێ؛ ـ یێک؛ نیشانەی بایەخ و گرینگی ‹برای خودش کسی بود: بۆ خۆێ کەسی بوو› ١٩. *[گفتاری]* ـ لێ؛ ـ ی؛ ـ ئۆنی؛ وشەی خۆش ویستن ‹بابایی کی برمیگردی؟: بابەلی کەی دەگەڕیەوە؟›.

یا / yā/: *اسم.* یا؛ یێ؛ ناوی عەرەبی سی‌ودووهەمین پیتی ئەلفوبێتکەی فارسی.

▣ **یای تنکیر** ☜ **ـ ی[٢]ـ ١**

یای لیاقت ☜ **ـ ی[٢]ـ ٨**

یای مصدری ☜ **ـ ی[٢]ـ ٢**

یای نسبت ☜ **ـ ی[٢]ـ ٣**

یای نکره ☜ **ـ ی[٢]ـ ١**

یای وحدت ☜ **ـ ی[٢]ـ ١٢**

یای وصفی ☜ **ـ ی[٢]ـ ٩**

یا[٢]: *حرف.* یا؛ یان؛ یام؛ نام؛ نا؛ نیا؛ ئان؛ نێزی؛ یاخۆ؛ نێک؛ نێکە؛ ژا؛ ژای ‹خوب یا بد؛ تو یا او: باش یا خراپ؛ تۆ نام ئەو›.

یا[٣]: [عربی] *صوت.* یا؛ ئەی؛ وشەی بانگ‌کردن ‹یا رب نظر تو برنگردد: ئەی خوایە تۆمان لێ عاجز نەبی›.

یاالله / yā'allāh/: [عربی] *دعا.* یاللا: ١. یائەللا؛ وشەی پێشەکی بۆ چوونە ژوور ‹یاالله گفت و آمد تو: یاللای گوت و هاتە ژوورەوە› ٢. وتەی بەخێر هێنان و مەرحەبا ‹یاالله، خوش آمدید: یاللا، بەخێر بێن› ٣. وتەیەک بۆ دنەدان ‹یاالله! تکان بخور: یاللا! بجوولەوە›.

یائسگی / ya'esegî/: [عربی / فارسی] *اسم.* بێواری؛ ئاوەسۆیی؛ لە زان‌کەوتوویی؛ ناو؛ ڕەوتی بڕانەوەی پۆن و بێ‌نوێژی مانگانەی ژن لە نێوان تەمەنی ٤٥ تا ٥٠ سالەییدا.

یائسه / ya'ese، ـها/: [عربی] *صفت.* ئاوەسۆ؛ بێوار؛ لە زەگ وەستاو؛ عوزرنەشۆر ‹زن یائسە: ژنی ئاوەسو›.

▣ **یائسه شدن**: لە بەر چوونەوە؛ لە زگەو چوون؛ لە زکوزا وەستان؛ لە زک وێسانەوە؛ لە عوزر چوونەوە/ وەستان؛ ناهومێد بوونی مێوینە لە زان.

یائو / yā'o/ ☜ **یاو**

ـ یاب / yāb/: *پیواژە.* ـ دۆز؛ ـ ئەوەیۆز؛ وەدۆز؛ دۆزەر؛ پەیداکەر ‹آهن‌یاب؛ کاریاب: ئاسن‌دۆز؛ کاردۆز›.

یابو / yābû، ـها/: *اسم.* یابوو؛ پالانی؛ بارگیر؛ بارگیل؛ بارگین؛ گۆلەبارگین؛ قولە؛ کورتە؛ ئەسپی نانەجیبی بارکێشان.

▣ **یابو برداشتن**: خۆ گوم‌کردن ‹همینکه دستش به پول رسید، یابو برش داشت: هەر ئەوەندە پارەی دەس‌کەوت، خوی گوم کرد›.

ـ یابی / yābî/: *پیواژە.* ـ دۆزی؛ دۆزینەوە ‹کاریابی: کاردۆزی›.

یاتاقان / yātāqān، ـها/: [ترکی] *اسم.* یاتاقان؛ یاتاق؛ کەرستەیەکی نێو موتوری ماشین کە میلە یان تەوەرەیەکی لە سەر هەڵدەسووڕێ: **یاطاقان**

▣ **یاتاقان ساچمه‌ای** ☜ **کاسه ساچمه**

یاخته / yāxte، ـها/: *اسم. [زیست‌شناسی]* خان؛ خانە؛ خانک؛ خانۆک؛ چاوە؛ سیللوول؛ تۆپەڵەیەکی ناسکی پرۆتۆپلاسمی کە یەکەی پێکهێنەری شانەگەلی گیایی و گیانەوەریە.

یاخته‌ای / yāxte'î/: *صفت. [زیست‌شناسی]* خانی؛ خانکی؛ خانۆکی؛ چاوەیی؛ سیللوولی؛ سەر بە سیللول.

یاخته‌شناسی / yāxtešenāsî/: *اسم. [زیست‌شناسی]* چاوەناسی؛ لقێک لە زانستی ژیناسی کە لە سەر خانە و سەرچاوە و کارکردیان دەکۆڵێتەوە.

یاد / yād/: *اسم.* یاد؛ یاو؛ یای؛ یاتی: ١. بیر؛ ویر؛ هۆش؛ هوور؛ هویر؛ ورینە؛ چێل؛ گاودۆڵ؛ هیزر؛ فکر؛ بیری ‹یادت نرود: لە بیرت نەچێ› ٢. بیراهی؛ بیرەوەری ‹یادش به خیر: یادی بەخێر بێ›.

▣ **به یاد کسی/ چیزی**: لە بەر کەسێ/ شتێک؛ بۆ خوشحاڵ کردن یان بیرئانینی کەسێ.

▣ **یاد آمدن**: بیر هاتنەوە؛ کەوتنەوە بیر/ یاد؛ کەفتنە بیر؛ ئامایوە ویر.

یاد آوردن ☜ **به یاد آوردن**

یاد افتادن: کەوتنەوە بیر؛ ئامایوە هۆش/ ویر.

یاد بودن: له بیر بوون؛ له هۆش بوون ‹[illegible] اسب اوّل صبح بود: [illegible] سەر لە بەیانی بوو›.

یاد دادن: فێرکردن؛ شێرکرن؛ عەلماندن؛ مسنایەنە؛ مستنایش؛ مسنایش؛ مسنەی؛ مسنای؛ هەڤیساندن؛ هەرساندن؛ عاملاندن؛ هوورین کردن؛ هێ کرن؛ هووکارەکردن ‹به سگ یاد داده بود در را باز کند: سەگەکەی فێر کردبوو دەرگاکە بکاتەوە›.

یاد داشتن: له بیر بوون؛ له هۆش بوون ‹یاد داری که وقت آمدنت/ همه خندان بُدند و تو گریان؟: لە بیرتە ئەو کاتە کە هاتیە دنیا/ هەموو پێدەکەنین و تۆ دەگریای؟›.

یاد رفتن: له بیر چوون؛ له هۆش چوون ‹یادم رفت نامت را بنویسم: له بیرم چوو ناوت بنووسم›.

یاد کردن: یاد لێ کردن؛ بەیادکردن؛ بیرکردن؛ یاد کردنەوە؛ وەبیر هێنانەوە؛ دودکردن؛ گێڕاندنەوەی ناو، بیرەوەری یان تایبەتمەندیەک و بوونە هۆی بووژانەوە و سەرهەڵدانی زانیاری لەو بارەوە ‹دوستان به که از او یاد کنند/ دل بی دوست دلی غمگین است: ڕەفیقان خۆشە یادیکی لێ بکەن/ کەسێ دۆستی نەبوو دلی داماوە›.

یاد کسی را کردن: تاسەی کەسێ کردن؛ یاد کەسێ کردن؛ وەبیر هێنانەوەی یادی کەسێ؛ بیری کەسێک کردن/ کردنەوە.

یاد کسی را گرامی داشتن: (به ڕێزەوە) یادی کەسێک کردن؛ ناوی کەسێ بەرز ڕاگرتن ‹یاد شاعر نامی نالی را گرامی داشتند: لە شاعیری بەناوبانگ نالی (بە ڕێزەوە) یادیان کرد›.

یاد کسی رفتن ☜ **از یاد کسی رفتن**

یاد گرفتن: فێر بوون؛ هێ بوون؛ هین بوون؛ هووین بوون؛ هووکارە بوون؛ هۆژان؛ هۆژین؛ ڕاهاتن؛ هەڤۆتن؛ هاڤۆتن؛ هەوسین؛ واگرتن؛ مسەی؛ مسای؛ هەڤیسین؛ چارشانین؛ موسنایا؛ موسایش؛ موسنایش ‹در شش ماه زبان کُردی را [illegible]: لە شەش مانگدا [illegible]ی زمانی کوردی [illegible]›.

از یاد بردن: له بیر بردنەوە؛ فەرامۆشکردن؛ جە ویر بەردەیەوە ‹پس از مدتی همەی آن سختیها را [illegible]: پاش ماوەیەک هەموو ئەو کوێرەوەریانەی [illegible]›.

از یاد رفتن: له بیر چوونەوە؛ له بیرەوە چوون؛ فەراموش بوون؛ ویرووەشیەی ‹پس از مدتی، آن ماجرا [illegible]: پاش ماوەیەک، ئەو ڕووداوە [illegible]›.

از یاد کسی رفتن: له بیر کەسێک چوونەوە ‹به همین زودی [illegible]؟: ئەوەندە زوو لە [illegible]؟›: **یاد کسی رفتن**

از یاد کسی/ چیزی غافل شدن: کەسێ/ شتێ لەبیرکردن ‹پاک [illegible]: تەواو [illegible]›.

به یاد آمدن: هاتنەوە بیر؛ وەبیر هاتنەوە؛ بە یاد هاتنەوە؛ وەبیر کەوتنەوە؛ ئامایوە ویر ‹آخر [illegible] که او را کجا دیده است: ئاخری [illegible] له کوێ دیتوویە›.

به یاد آوردن: هێنانەوە بیر؛ وەبیر هێنانەوە؛ به یاد هێنانەوە؛ وە یاد هێنانەوە؛ ئاردەیوە ویر ‹حتی نامش را هم [illegible]: تەنانەت ناویشی [illegible]›: **یاد آوردن**

به یاد کسی/ چیزی افتادن: کەوتنەوە بیری شتێک/ کەسێک؛ بیر هەڵگەڕانەوە بۆ کەسێ/ شتێک ‹به یاد همسالان دورەی دبستانش افتاد: [illegible] سەردەمی سەرەتایی›.

به یاد کسی / چیزی بودن: له یادی کەسێک / شتێکدا بوون؛ له بیری کەسێ/ شتێکدا بوون ‹هنوز پس از سالها [illegible]: ئێستەش پاش ئەو هەموو ساڵە، هەر [illegible]›.

به یاد نداشتن: له بیر نەبوون: ١. له بیر نەمان/ چوون؛ فەامۆشکردن؛ هۆش نەبیەی؛ له بیرکردن ‹[illegible] آن را کجا گذاشته است:

نه بیری نه‌دو له کوێ داینـاوه› ۲. بـیره‌وه‌ری پێشووتر نه‌بوون ‹هیچکس چنان سرمایی را به یاد ندارد: که‌س سه‌رمای وای به بیر نییه›.

یادآور / yādāvar/: صفت. بیرهێنه‌ره‌وه؛ وه‌بیرهێنه‌ر ‹این شهر برایم یادآور خاطرات خیلی خوبی است: ئه‌م شاره بیرهێنه‌ره‌وه‌ی بیره‌وه‌ری زۆر خۆشه بۆم›.

▣ یادآور شدن: وه بیر هێنانه‌وه؛ خستنه‌وه بیر ‹وظیفه‌اش را به او یادآور شد: ئه‌رکی سه‌رشانی خسته‌وه بیری›.

یادآوری / yādāvarî/: اسم. ویره؛ بیرهێنانه‌وه؛ وه‌بیرهێنان؛ کار یا ڕه‌وتی بیر خستنه‌وه؛ به یاد هێنانه‌وه ‹یادآوری آن روزها برایش لذتبخش بود: له بیری ئه‌و ڕۆژانه که‌یفی ده‌کرد›.

یادبود / yādbûd، ـها/: اسم. ۱. بیرئانین؛ ئه‌وه‌ی که ده‌بێته هۆی وه‌بیر هێنانی که‌سێک / شتێک ۲. بیره‌وه‌ری.

یادداشت / yād.dāst، ـها/: اسم. یاداشت؛ یادداشت؛ یاداش: ۱. نیشه؛ نووسینێکی کورت و کۆتا بۆ له بیر نه‌چوون یان بیر خستنه‌وه ‹در این یادداشت، کارهای فردا را برایت را نوشته‌ام: له‌م یاداشته‌دا، کاره‌کانی سبه‌ینێم بۆت نووسیوه› ۲. لاپه‌ڕه‌یه‌ک به نووسراوه‌یه‌که‌ی وه‌هاوه ‹نمی‌دانم کِی این یادداشت به دست برسد: نازانم که‌ی ئه‌م یاداشته‌ت بگاته ده‌ست› ۳. کاری نووسینی شتی وا ‹با دقت همه چیز را یادداشت کن!: به وردی هه‌موو شتێ بنووسه‌وه!› ٤. ڕا و ڕاڤه‌یه‌کی کورت له خواره‌وه‌ی ده‌ق و په‌راوێزی لاپه‌ڕه‌دا ۵. نامه‌یه‌کی کورت بۆ هه‌واڵدانێک ٦. بیره‌وه‌ریگه‌لی که‌سێک به شێوه‌ی نووسراوه‌ی کورت ‹یادداشتهای سفر اروپا: یاداشتی سه‌فه‌ری ئورووپا› ۷. نامه‌ی سیاسی ده‌وڵه‌تێک بۆ ده‌وڵه‌تێکی تر.

▣ یادداشت کردن: یاداشت‌کردن؛ بۆ له بیر مان، شتێک به‌کورتی نووسین و هه‌ڵگرتن ‹حرفهای او را یادداشت کرد: قسه‌کانی یاداشت کرد›.

یادسپاری / yādsepārî/: اسم. کار و ڕه‌وتی له‌به‌ر کردن؛ به بیر سپاردن؛ سپاردنه هزر. هه‌روه‌ها: **یادسپار**

یادگار / yād(e)gār، ـها/: اسم. یادگار: ۱. ئه‌وه‌ی له که‌س یان ڕووداوێک ده‌مێنێته‌وه و بیرهێنه‌ره‌وه‌یه‌تی ‹این کتاب یادگار پدرم است: ئه‌م کتێبه یادگاری بابمه› ۲. شوێنه‌وار؛ شۆنه‌وار؛ شۆنه‌ما؛ ئاسه‌وار.

▣ به یادگار ماندن: لێ به‌جێ مان؛ لێ مانه‌وه؛ به یادگار مانه‌وه ‹آثار باارزش بسیاری از استاد هه‌ژار به یادگار مانده است: به‌رهه‌می به‌نرخی زۆر له مامۆستا هه‌ژار به جێ ماوه›.

یادگاری / yād(e)gārî، ـها/: اسم. یادگاری؛ بیره‌وه‌ری؛ بیرئانی: ۱. شتێ که به که‌سێک ده‌درێ بۆ ئه‌وه‌ی هه‌رگا چاوی پێ‌که‌وت، ئه‌و که‌سه بێته‌وه بیری ‹این کتاب را از من یادگاری داشته باش!: ئه‌م کتێبه با یادگاری من بێ له لات!› ۲. نووسراوه‌یه‌ک به سه‌ر دار و دیوار و... دا بۆ بیر هاتنه‌وه.

یادگیری / yādgîrî/: اسم. ۱. هه‌وس؛ هه‌ڤۆت؛ کار و ڕه‌وتی ڕاهاتن؛ هه‌ڤۆتن؛ فێر بوون؛ مسه‌ی؛ مسای ۲. *[روان‌شناسی]* گۆڕانکاریه‌کی وا که به هۆی ئه‌زموون یان فێر بوون، له کار و کرده‌وه‌ی گیانداردا به‌دی دێ.

یادمان / yadmān، ـها/: اسم. بیرئانین؛ یادمان؛ ئه‌وه‌ی که بۆ ڕێزنان له که‌س یان ڕووداوێک دروست کراوه.

یادنامه / yādnāme، ـها/: اسم. یادنامه؛ ده‌فته‌ری بیره‌وه‌ری؛ کتێبێ که بۆ بیره‌وری و یادی که‌س یان ڕووداوێک، به تایبه‌ت بۆ ڕێز لێنانی ده‌نووسرێ.

یادواره / yādvāre، ـها/: اسم. بیرئانین؛ ڕێوڕه‌سمێک بۆ ڕێزگرتن له که‌س یان

ڕووداوێک.

یار[1] / yār ، ـان/: *اسم.* یار؛ سیار؛ یۆو: ١. گـراوی؛ دلبەر؛ دۆس؛ دۆسە؛ ئەوەی دڵی لـە لا دانرابـێ ٢. *[ادبی]* هەواڵ؛ ئاواڵ؛ هەڤاڵ؛ هاڤـاڵ؛ ڕەفیـق؛ دۆس؛ دۆست؛ ئاریکـار؛ یاریکـار؛ یـاوەر؛ هـاوڕا؛ هاوڕێ؛ هاودەم؛ هامدەم ‹خدا یار و یـاور شـما بـاد: خواتان یار و پشتیوان بێ› ٣. یاریکەر؛ هەر کام لە کایەکـەرانی تیمێـک ٤. هاوکـار ٥. هـاوڕێ ٦. یاوەر؛ یاریدەر.

▣ **یار جانی:** *[ادبی]* هەواڵـی زۆر خۆشەویسـت و ئـازیز؛ دۆسـتی گیـان‌گیـانی/ گیـانی‌گیـانی؛ هەواڵی گیانی؛ یاری گیانی.

یار غار: *[کنایی]* یاری غار؛ هەواڵی زۆر نزیک.

- یـار[2]: *پیـواژە.* ـــ یـار: ١. یارمەتیـدەر ‹دستیار: دەستیار› ٢. ئاریکار؛ هاوکار ‹پزشکیار: بژیشـکیار› ٣. ـــ مـەن؛ ـ مەنـد؛ ـ دار؛ دارنـدە ‹هوشـیار: هۆشیار›.

یارا / yārā/: *اسم.[ادبی]* هێـز؛ قـەوەت؛ قـووەت؛ تاقەت؛ وێران؛ یـارا؛ کومسـە؛ توانـا؛ زۆخ؛ زووخ؛ تین؛ هازی؛ هەرەنگ؛ شنگ؛ بـڕ؛ گـوڕ؛ هەڤـل؛ حێل؛ هێل؛ پرزە؛ خوڕ؛ هاز؛ توانایی؛ تەشە؛ پل و پۆ ‹مرا یارای این کار نیست: من هێـزی ئـەم کـارەم نیە›.

یارانـە / yārāne ، ـهـا/: *اسـم.* سوبسـید؛ یارانـە؛ کۆمەکی ماڵـی دەوڵـەت بـە مەبەسـتی دابـین کردن و ڕاگرتنی نرخی شت‌ومەکی گشـتی بـە هەرزان و بەرگری لە گران بوونیان.

یارد / yārd/: [انگلیسی]*اسم.* یارد؛ یەکەی پێوانی درێژایی لە وڵاتە ئینگلسی زمانەکانـدا بەرامبـەر بە ٣ فووت، ٣٦ اینچ، یان ٩١٫٤٤ سانتی‌میتر.

یاردانقلی / yārdānqolî/: [ترکی]*اسـم.[تعـریض]* زەبـەلاح؛ دەس و پاقـەوی؛ زلحـۆرت؛ زلحـۆ؛ زڕەمێر؛ زلک؛ تەژە؛ پیاوی لە بنەماڵەی خـواری بەتایبەت نەفامی زل و ملقەوی.

یارستن / yārastan/: *مصـدر.لازم.[ادبـی]* وێـران؛ وێرین؛ زات بوون؛ یارەی؛ یـارای؛ هێـورین؛ بـە خۆدا پەرمیان؛ دەرەقەت هاتن؛ دە خۆڕا دیـتن؛ چارکردن.

■ مصدر منفی: **نیارستن** (نەوێران)

یار کشی/ yārkešî/ ☜ **یارگیری**

یـارگیری / yārgîrî ، ـهـا/: *اسـم.* یـاربژێری؛ یـارگیری؛ کـار و ڕەوتی هەڵـبژاردنی یـار بـۆ دەستە یان تیمی خۆ: **یارکشی**

یـارو / yārû/: *ضـمیر.[گفتـاری]* کـابرا؛ کـاورا؛ کاوراکە؛ یارۆ؛ فلانی؛ لۆ؛ جبـۆ؛ جـەبۆ؛ ئەوەکـە؛ فلان؛ بێڵ؛ فران؛ گـۆیین؛ گـۆرین؛ ئـەو کەسـە قسەی لێ‌دەکرێ، بەتایبەت بۆ بـە سـووکی نـاو لێ بردن ‹یارو خیال کرده بود بی‌حساب و کتاب است!: کابرا وەی دەزانی هەرچی‌پەرچیە!›.

یار و یاور / yār-o-yāvar/: *اسم.* یار و یاوەر؛ یـار و هاودەنگ؛ دۆست و برادەر.

یـاری / yārî ، ـهـا/: *اسم.* یارمـەتی؛ یاریـدە؛ هەڤـاری؛ هـاری؛ کۆمـەک؛ ئاڤـیاری؛ وەهیـد: ١. باربوو؛ تـەوجی؛ هاڤـل؛ ئاریکـاری؛ یـاردەی؛ کارێک بـۆ قـازانجی کەسـی‌تـر ‹بـە یـاری مـردم شتافتند: چوونـە باربووی خەڵـکەوە› ٢. هاوکـاری لەگەڵ کەسی‌تردا بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی ‹او را در خریدن خانه یاری کـرد: بۆ کڕینی مـاڵ یارمـەتی دا›.

یاریگر / yārîgar ، ـان/: *صفت.* یاریـدەر؛ ئاریکـار؛ هاریکـار؛ یارمەتیـدەر؛ یارمـەتی‌کـەر؛ یاریکـار؛ یاردەدەر. هەروەها: **یاریگری**

یـازدە[1] / yāzdah/: *اسم.* یـازدە؛ یـانزە؛ یـانزدە؛ یانگزە؛ یەوەندە؛ یەوندەس؛ یەوەندەس؛ ژمارەی سەرەکی بە دوای دە و پێش لە دوازدە.

یازدە[2]: *صفت.* یازدە: ١. یـانزدە؛ یـانگزە؛ یـەکێ زۆرتر لە دە دانە ٢. یازدەهەم.

یـــازدهم / yāzdahom/: *صـفت.* یازدەهـــەم؛ یانزەهەم؛ یازدەهۆم؛ یازدەیەم؛ لە ڕزن و جێگای دوای دەیەمدا.

یازدهمی / yāzdahomî/: ضمیر. یازدەهـــەمی؛ یازدەیـــەمی؛ ئەوەی کە لە پلەی یازدەهەمدایە.
یازدهمین / yāzdahomîn/: صفت. یـازدەمین؛ یازدەهەمین؛ یازدەمین؛ یانزەمین؛ یەوەنـدەمن؛ یەوەندەسن؛ بە ڕزن، جێگە یان پلەی یازدەوە.
یازیـدن / yāzîdan/: مصـدر. متعـدی. لازم. [ادبـی] // **یازیدی**: ڕاتکێشا؛ **مـی‌یـازی**: ڕادەکێشـی؛ **بیـاز**: ڕاکێشە // □متعدی. ١. ڕاکێشان؛ داکێشان؛ درێـژ کردنـەوە؛ درێژەوکـردن □لازم. ٢. ڕاکێشـران؛ کێشران؛ داکێشیان؛ درێـژ بوونـەوە ٣. دەسـت/ دەس بـردن؛ گـرتن ٤. پـرەنگین؛ ڕاهـاتن ٥. داهـاتن؛ چەمینـەوە؛ کۆمینـەوە؛ کۆمیـایرە؛ ئەرەنامیەی؛ نەوینەوە ٦. ڕوو هێنان؛ ڕوو لێنان؛ ڕوو لێ‌خستن ٧. ڕۆیشتن؛ چوون؛ لوەی؛ ڕەوان بوون.
■ صفت فاعلی: **یازنده** (ڕاکێشەر) / صفت مفعولی: **یازیـــده** (ڕاکێشـــراو) / مصـــدر منفـــی: **نیازیـــدن** (ڕانەکێشان)
یـــاس / yās ، ـهـا:/اسـم. یـاس؛ دارسـووزن؛ یاسەزەرد؛ دارچکێکی لق هەڵچوو، بـە گـەڵای خڕی نووک‌تیژەوە کە گوڵێکی زەرد یـان سـپی بۆنخۆش دەردەکا.
▣ **یاس بنفش** ☜ **یاس خوشه‌ای**
یاس خوشه‌ای: یاسی بەنەوش؛ یاس کـەووگ؛ پوورگوڵ؛ جۆرێک یـاس بـە هێشـووە گوڵـی سپی یان بنەوشەوە: **یاس بنفش؛ یاس شیروانی**
یاس شیروانی ☜ **یاس خوشه‌ای**
یـأس / ya's ، ـهـا:/ [عربـی]/اسـم. ناهومێـدی؛ بێ‌هیوایی؛ بێ‌هەوایی؛ ناهمێیی.
یأس‌آمیـز / ya'sāmîz, -'āmîz/: [عربـی/ فارسـی] صفت. ناهومێدانـە؛ ناهمێدانـە؛ هامێیانـە؛ بـە ناهومێدیەوە.
یـأس‌آور / ya'sāvar, -'āvar/: [عربـی/ فارسـی] صفت. ناهومێدکەر؛ ناهمێکەر.
یاسـا / yāsā/: [مغـولی]/اسـم. یاسـا: ١. قـانوون؛ زاکوون؛ بنەما؛ پێودان؛ ڕێ و شوێن ٢. [قـدیمی] دەستووری کە چـەنگیز وەکـوو قـانوونێکی زۆر سەخت، بۆ لەشکری خۆی دانابوو.
یاســمن / yāsaman ، ـهـا:/اسـم. یاسـەمەن؛ ئـاسمین؛ یاسـەمین؛ یاسـەمەنە؛ یاسمەنـە؛ سەمەن؛ مـەران؛ دارچکێکـی هەڵـچوو کـە لـە سەرە بـەهاردا گوڵـی سـپی یـان بنەوشـی زۆر بۆنخۆش دەکا، لقی دەکەنە دارە جگەرە.
یاسین / yāsîn ، ـها/: [عربی]/اسم. یاسین؛ ئاسین؛ ناوی سوورەی ٣٦ی قورئان کە ١٨١ ئایەتە و لە شاری مەکەدا هاتووە.
▣ **یاسین به گوش خر خواندن**: بلوێر بۆگا لێدان؛ یاسین بۆ کەر خوێندن؛ بۆ کـەڕ لێـدان و بـۆ کـوێر هەڵـپەڕین؛ قسـە (بەتایبـەت پەنـد) بـۆ ناحاڵی و گوێ‌نەبیس گوتن.
یاطاقان / yātāqān/: [ترکی] ☜ **یاتاقان**
یاغی / yāqî ، ـها؛ ـان/: [ترکـی] صفت. چەڵـەک؛ شیوارە؛ سەربزێو؛ ئەشقی؛ سەرەڕۆ؛ بزۆز؛ جەبـە؛ یـاغی؛ یـاخی؛ سـەرکێش؛ کەنهـەش؛ مکـوڕ؛ لامۆفک؛ لامۆفەک؛ خەتمی؛ قاندڕ؛ پەت‌پسێن؛ بـەزاج؛ لامۆخـک؛ ختمـی؛ هـەج؛ دانەساخ؛ گونڕەش؛ نافەرمان.
▣ **یاغی شدن**: یاخی/ یاغی بوون؛ ئەشقی بوون؛ وەتانایش.
یاغیگری / yāqîgarî ، ـها/: [ترکی/ فارسی]/اسم. سەربزێوی؛ یاخیەتی؛ ئەشقیەتی؛ نافەرمانی.
یـــافتن / yāftan/: مصـدر. متعـدی. لازم. [ادبـی] // **یافتی**: دۆزیتەوە؛ **مـی‌یـابی**: دەدۆزیـەوە؛ **بیـاب**: بدۆزەوە// □متعدی. ١. دۆزینـەوە؛ پەیـدا کـردن؛ دیتنـەوە؛ بـە سـەر گرتنـەوە؛ ئەوەیۆسـەی؛ یۆسـتەیوە؛ ئێسـتەیوە؛ ئەوەدیـەی؛ دیـەیوە؛ لـە شوێنی شتێک خەبەردار بـوون ‹کتـابش را یافت: کتێبەکەی دۆزیەوە› ٢. دۆزینەوە؛ دەس‌خستن؛ بیناندنـەوە؛ یۆسـتەیوە؛ ئێسـتەیوە؛ دیـەیوە؛ بـە دەست هێنانی شتی ون یان نادیـار ‹کـار یـافتن:

کار دۆزینەوە› ۳. دۆزینەوە؛ ڤەدیتن؛ پێزانین و بە دەس هێنانی وەڵامی پرسیار لە ڕێگای پرسین، لێکۆڵینەوە و تێرامانەوە ‹پاسخ سوآل را یافتن: وەڵامی پرسیار دۆزینەوە› □لازم. ٤. وەک هاوکرد: بە بار و دۆخێکی تر دەرهاتن ‹تغییر یافتن؛ پایان یافتن: گۆڕان؛ تەواو بوون›. هەروەها: **یافتنی**

■ صفت فاعلی: **یابنده** (دۆزەرەوە) / صفت مفعولی: **یافته** (دۆزراوە) / مصدر منفی: **نیافتن** (نەدۆزینەوە)

یافته / yāfte ، ـها/:اسم. دۆزراوە ‹یافتەهای اینشتین خبر از تحولی بزرگ در علم فیزیک می‌داد: دۆزراوەکانی ئەنشتەین هەواڵی لە گۆڕانکاریەکی مەزن لە زانستی فیزیک دەدا›.

یاقوت / yāqût/: [معرب از فارسی]/اسم. یاقووت؛ یاکووت؛ ئاقووت؛ پاگەنە؛ پاگەند؛ پاخەنە؛ جۆرێک بەردی سووری جوان و بەنرخە لە گۆهەرسازیدا بەکار دەڕوا.

یاقوت‌فام / yāqûtfām/: [معرب/ فارسی] صفت. یاقووتی؛ یاقووت‌ڕەنگ؛ یاقووت‌واش؛ بەڕەنگی یاقووت.

یاقوتی[1] / yāqûtî/: [معرب]/اسم. یاقووتی: ۱. زوورەسە؛ جۆرێک ترێی سووری دەنک وردە زوو پێدەگا ۲. ڕەنگی سووری تۆخ و بریقەدار وەک یاقووت.

یاقوتی[2]: صفت. یاقووتی؛ بە ڕەنگی سووری تۆخ و بریقەدار.

یاک / yāk/: [؟] ☜ **غژگاو**

یاکریم / yākarîm ، ـها/: [عربی]/اسم. فاتک؛ فات‌فاتک؛ فاتنک؛ کۆترەباریکە؛ کۆترەبەرجیلە؛ کۆترەبرجیلە؛ کۆترەبەچیلە؛ کۆترەبنجیلە؛ یاکەریم؛ ترێنە؛ تفتیلک؛ ترێنکە؛ توویل؛ کۆترێکی کلک‌درێژی چاوسوور، بە سەر پشتی قاوەیی و سەر و سینگی کاڵترەوە، بڕێکیان تۆقێکی ڕەشی لە دەور ملە.

یاکوت / yākût/:اسم. ۱. هۆزێکی زەردپێستی دانیشتووی قەراخی زەریاچەی بایکاڵ لە سیبری ۲. ـها/ هەر یەکە لە کەسانی ئەو هۆزە ۳. زمانی ئەو هۆزە کە لە زمانە مەغولیەکانە.

یال / yāl ، ـها/:اسم. یال؛ یال: ۱. بژی؛ ژهـ؛ زیی؛ دەهف؛ پروو؛ بژ؛ پژ؛ تیسکی سەر مل و سینگی بڕێ ئاژەڵ (وەک ئەسپ و شێر) ۲. [کردی] دەمی چیا؛ سەرملە؛ گەڤری؛ خەتی سەر کێو ۳. هەرجۆرە هەڵهاتوویی یان دەرپەڕیوییێکی ناسک و تیژ.

یالقوز / yālqûz ، ـها/: [ترکی] صفت. [تعریض، گفتاری] زگورد؛ ڕەبەن؛ هەوان: ۱. سەڵت؛ سەڵت و سپاتە؛ بێهاوسەر ۲. تەنیا؛ بێکەس.

یال و کوپال / yāl-o-kûpāl/:اسم. شان و باهۆ؛ سەر و مل؛ شان و مل؛ شان و پیل (بەتایبەت کاتێ کە درشت و بەقەوەت بێ).

یانکی / yānkî ، ـها؛ ـان/: [انگلیسی]/اسم. یانکی؛ کورتە ناوێک بۆ سووکایەتی بە ئەمریکاییان (بەتایبەت چەکداریان).

یاو / yāv ، ـها/:اسم. یاو: ۱. دەستەیەک لە خەڵکی بانتۆزمانی باشووری ڕۆژهەڵاتی ئەفریقا کە زۆربەیان موسوڵمانن ۲. یائۆ؛ هۆزی گوندنشین و زۆر پەرژ و بڵاوی کوێستانی، بە فەرهەنگ و کەلەپووری جۆراوجۆرەوە کە لە چین، هیندوچین و باشووری ڕۆژاراوی ئاسیادا نیشتەجێن * **یائو**

یاور / yāvar ، ـها؛ ـان/: صفت. [ادبی] یاریدەر؛ یاریدە؛ یاریدەدەر؛ یاردەدەر؛ ئاریکار؛ یاریکار؛ یاریکەر؛ یاوەر؛ یارمەتیدەر؛ ئامیار؛ هەواڵ؛ هاوباڵ؛ هنە.

یاوری / yāvarî ، ـها/:اسم. [ادبی] ئاریکاری؛ یاریدەری؛ یاوەری؛ یاریکاری؛ پشتیوانی؛ هاریکاری.

یاوه / yāve ، ـها/:اسم. بێمانا؛ فلتەفلت؛ فلتە؛ شیتە؛ ڤرت؛ پووچ؛ بن‌شڕ؛ حەلەق‌مەلەق؛ کۆڵە؛ هەرزەویژە؛ فشقیات؛ گەف؛ کەلپەترە؛ بێخۆ؛

پووچەڵ؛ بنشر؛ هیچ و پووچ؛ لەوچ؛ گەزاف؛ پشم؛ قۆڕیات؛ پڕ و پووچ؛ یافا؛ هەڵیتوپەڵیت؛ وڕ؛ کاوبا؛ ڤین؛ قسە و باسی بێمانا و بێکاکڵ و ناڕاست.

▣ یاوه گفتن: فلتاندن؛ وەڕاوەکردن؛ وڕینە کردن؛ قسەی بێمانا و بێخۆکردن.

یاوه۲: *صفت.* پووچ؛ پووچەڵ؛ هیچ و پووچ؛ پڕ و پووچ؛ بەلاش؛ حەلەقمەلەق؛ کۆلە؛ گەف؛ بێمانا؛ هەڵیتوپەڵیت؛ تایبەتمەندی قسەیەک کە هیچی لەبارەدا نەبێ.

یاوه۳: *قید.* گەوجانە؛ لاژەلاژ؛ گێژەگێژ؛ شێوە قسەکردنی نەپوخت بێکاکڵ ‹یاوه می‌گوید: گەوجانە دەڕیسێ›.

یاوه‌سرایی / yāvesarayî ، ـها/: *اسم.* هەرزەگۆیی؛ لەوچەلەوچ؛ فلتەفلت؛ شرمبرم؛ کۆلەویژی؛ کار و ڕەوتی فلتاندن؛ ڕنگان؛ ڕنگانەوە؛ قسەی بێمانا و پووچەڵ کردن: **یاوه‌گویی**. هەروەها: **یاوه‌سرا**

یاوه‌گو / yāvegû/: *صفت.* گەفۆک؛ دەمگەوج؛ هەرزەویژ؛ کۆلەویژ؛ چەنەوەر؛ چەنەباز؛ هەلەوەر؛ بێتامبێژ.

یاوه‌گویی / yāvegûyî/ ☜ **یاوه‌سرایی**

یبس / yobs/: [عربی] *صفت.* *[نامتداول]* ١. قەبز؛ بەسراو؛ تووشیاری زگوەستاوی ٢. *[گفتاری]* وشک؛ بە خۆ و خدەی سارد و سڕ و ڕەسمیەوە ‹پدرش خیلی یبس است، اصلاً با کسی دوست نمی‌شود: بابی زۆر وشکە، لەگەڵ کەسدا دۆستی ناکا›.

یبوست / yobûsat, yubûsat/: [عربی] *اسم.* پندری؛ پنری؛ گرفت؛ قەبزی؛ ڕوودڵ؛ زکگیری؛ نەخۆشیەکی درێژخایەنە کە بە هۆی کەم خواردنەوەی ئاو یان تێکچوونی دەماری ڕیخۆڵەوە بەدی دێ و نەخۆش درەنگاودرەنگ و بە ئەستەم زگی کار دەکا.

ـ یت / yat/: [عربی] *پسوند.* ـایەتی؛ ـ یەتی؛ ـەتی؛ ـ یی؛ لە بار و دۆخێکدا بوون ‹انسانیت؛ خریت: مرۆڤایەتی؛ کەریەتی›.

یتیم / yatîm ، ـها؛ ـان؛ ایتام/: [عربی] *صفت.* هەتیو؛ هێتم؛ هەتیم؛ ئێتیم؛ هێتیو؛ هەتی؛ یەتیم؛ سێوی؛ وڵ؛ یەسیر (دایک مردوو)؛ بێباب و دایک (بەتایبەت بێباوک).

▣ یتیم شدن: هەتیو/ هەتیم بوون؛ سێوی بوون؛ یەتیم بوون؛ هێتم بوون؛ ئێتیم بوون؛ هەتیوکەوتن؛ هەتیم کەوتەی؛ بێدای و باب بوون. هەروەها: **یتیم بودن**

یتیم کردن: هەتیوکردن؛ هەتیمکردن/ کەردەی؛ یەتیمکردن؛ هێتمکردن؛ بێباب و دایککردن؛ سێویکردن ‹جنگ بسیاری از کودکان را یتیم کرد: شەڕ زۆرێک لە منداڵانی هەتیو کرد›.

یتیمچه / yatîmçe/: [عربی/ فارسی] *اسم.* هەتیمچە؛ یەتیمچە؛ چێشتێکە لە باینجانی قاشکراوی ئاڵقەیی، پیواز، تەماتە، هێندێک گۆشت و تام و خوێ.

یتیم‌نوازی / yatîmnavāzî/: [عربی/ فارسی] *اسم.* کاری لاواندنەوە و یارمەتی دانی منداڵانی هەتیو. هەروەها: **یتیم‌نواز**

یتیمی / yatîmî/: [عربی] *اسم.* هەتیوی؛ هەتیمی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی بێباب یان دایک بوون ‹بچه‌ها در یتیمی بزرگ شدند: منداڵەکان بە هەتیوی گەورە بوون›.

یحتمل / yahtamel/: [عربی] *قید.* لەوانەیە؛ وێدەچێ؛ ڕەنگە؛ ڕەنگا؛ شایەت؛ شایەد؛ لەوە دەچێ؛ گاهەز؛ گاهەس ‹یحتمل او هم بیاید: لەوانەیە ئەویش بێت›.

یخ / yax/: *اسم.* سۆڵ؛ سەهوڵ؛ سەهۆڵ؛ یەخ؛ جەمد؛ کاک: ١. ئاوی لە بەر سەرما ڕەقهەڵاتوو ٢. هەر ماکێکی (گاز یان تراو) لە سەرمان و لە بەر تەوژم ڕەقهەڵاتوو.

▣ یخ خشک: یەخی وشک؛ دیئۆکسیدی کەربونی یەکجار ساردەوەکراو و ڕەقهەڵاتوو

که بۆ ساردکردنەوە بەکار دێ و لە ٧٨,٥- دا ڕاستەوخۆ دەبێتە گاز.

▣ **یخ بستن**: ڕچیان؛ ڕچان؛ ڕچیای؛ قەمرین؛ قەرسین؛ قەرساندن؛ یەخ بەستن؛ یەخ بینتەی؛ قەڕماندن؛ کەرزین؛ بوونە سەهۆڵ؛ جەمدین؛ بیەی؛ بیای؛ لە بەر سارد بوونەوەی زۆر، ڕەق هەڵاتن.

یخ چیزی باز شدن: یەخی شتێ بەر بوون؛ ڕچی شتێ بەر بوون ‹گوشت را بیرون بگذار، یخش باز شود: گۆشتەکە بنەدەرەوە با یەخەکەی بەر بێ›.

یخ زدن: ڕچان؛ ڕچیان؛ یەخ بەستن؛ یەخ کردن: ١. ڕەق هەڵاتن؛ کەسیرە بوون؛ گرسانی تراو یان گاز بە هۆی سەرماوە ٢. *[گفتاری]* وەبەر سەرما و سۆڵە کەوتن؛ بوونە سەهۆڵ؛ مەیاندن ‹دیشب توی راه یخ زدم: دوێنێشەو بە ڕێگادا ڕچام›.

یخ کردن: یەخ کردن: ١. *[گفتاری]* ساردەوە بوون ‹چای یخ کرد: چایەکە ساردەو بوو› ٢. ڕەق بردنەوە/ بوونەوە؛ کەسیرە بوون لە سەرما؛ بوونە سەهۆڵ؛ ڕچان؛ ڕچ بەستن؛ ڕەقەوە بیەی؛ قەفلان؛ قەفلین؛ تەزین؛ تەزان؛ قەسران؛ قەسرین؛ قەڕمتین؛ کەرزین؛ ڕەق هەڵاتن لە سەرما ‹یخ کردی، چیزی بپوش: ڕەقت بردەوە، شتێ لەبەر کە!›.

یخ کسی باز شدن: *[مجازی]* گرۆگاڵی کەسێ خۆش بوون؛ ڕووی کەسێ کرانەوە ‹کم ـ کم یخش باز شد و شروع کرد بە صحبت کردن با دیگران: وردە ـ وردە گرۆگاڵی خوش بوو، دەستی کرد بە قسە کردن لەگەڵ ئەم و ئەودا›.

یخ کسی نگرفتن: *[مجازی]* دەفەی کەسێک دەنگ نەدان؛ بۆ کەسێک نەگرتن ‹خواست شیرینکاری کند، امّا یخش نگرفت: هات شیرینکاری بکا، بەڵام دەفەی دەنگی نەدا›.

یخ[2]: *صفت*. ١. سارد و سڕ؛ سار؛ سڕ؛ بێهەست و حاڵ ‹آدم یخی است: مرویەکی سارد و سڕە› ٢. سەهۆڵبەندان؛ زۆر سارد ‹اینجا هوا یخ است: لێرە هەوا سەهۆڵبەندانە›.

یخاب / yaxāb/: *اسم*. سەهۆڵاو؛ یەخاو؛ یەخاوە؛ ئەو ئاوە لە توانەوەی یەخ دروست دەبێ و وردە و لەتی یەخیشی تێدایە.

یخبندان / yaxbandān/: *صفت*. بەستەڵەک؛ بەسلەک؛ بەستەڵۆک؛ بەسترک؛ سەهۆڵبەندان؛ سەهۆڵبەنان؛ شەختە؛ ڕچ؛ ڕەچ؛ یەخبەندان؛ یەخبەنان؛ سۆڵبەندان؛ ماسیان؛ یەخفەنان؛ بە بار و دۆخێ کە بووەتە هۆی بەستن ‹هوای یخبندان: هەوای بەستەڵەک›.

یخچال / yaxčāl، ـها/: *اسم*. یەخچاڵ؛ سەهۆڵدان؛ سەهۆڵان: ١. ساردینگ؛ دەزگایەکی کارەبایی وێنەی کومێد، سندووق یان هۆدە بۆ ساردکردنەوە و بەرگری لە گەنینی خواردەمەنی ٢. *[قدیمی]* بەفرەچاڵ؛ ئەو قووڵکە لە چیا بەفری تێدەکەن و دایدەپۆشن بۆ هاوین ٣. *[زمین‌شناسی]* بەفرەچاڵ؛ وەروەجالێ؛ پیرچاڵە؛ زاندۆڕ؛ نواڵەی تراو کە بەفریساڵەوساڵ ناتوێتەوە.

▣ **یخچال طبیعی**: بەفرەچاڵ؛ یەخەچاڵ؛ چاڵەبەفر؛ چاڵوەفر؛ زاندۆڕ؛ ئەو قولکە لە چیا کە بەفری ساڵەوساڵ ناتوێتەوە.

یخدان / yaxdān، ـها/: *اسم*. یەخدان: ١. سندووقی هەڵگرتن و ڕاگرتنی یەخ و شتوماکی سارد ٢. *[قدیمی]* یەغان؛ یەغدان؛ سندووقی دارینی زەلام، بەتایبەت بۆ جلوبەرگ.

یخ در بهشت / yaxdarbehešt/: *اسم*. ١. تێکەڵاوی بەفر یان سەهۆڵ و شەربەتی ئاولیمۆ یان بلالووک ٢. مەشکەفی؛ مەسقەتی؛ تێکەڵاوی نیشاستە و شەکر و ئاو کە دەیکولێنن هێندێک دەگرسێ، بە ساردی دەیخۆن.

یخرفت / yaxroft، ـها/: *اسم*. *[زمین‌شناسی]*

کۆمای بەرد و خۆڵی بن یەخەچاڵ.
یخزار / yaxzār ، ـها/:اسم. ۱. کێوی یەخ ۲. بەفرەچاڵی زۆر گەورە.
یخزده / yaxzade/: صفت. ۱. ڕچاو؛ ڕچیاگ ‹آب یخزده: ئاوی ڕچاو› ۲. [مجازی] سارد و سڕ؛ زۆر سارد ‹اتاق یخزده: دیوی سارد و سڕ›.
یخزن / yaxzan ، ـها/:اسم. فریزر؛ بەفرینگ؛ قەرسینک.
یخسار / yaxsār ، ـها؛ ـان/:اسم. سەهۆڵان؛ سەهۆڵستان؛ بەفرسان؛ بەر و بوومی پان و بەرین کە بەفر و یەخی زۆر داپۆشیوە.
یخساز / yaxsāz ، ـها/:اسم. یەخساز؛ کەرەستەیەک بۆ دروستکردنی یەخ.
یخسازی / yaxsāzî/:اسم. سەهۆڵسازی؛ یەخسازی: ۱. کار و ڕەوتی دروستکردنی سەهۆڵ ۲. /ـها/ کارخانەی دروستکردنی یەخ.
یخسوز / yaxsûz/:اسم. یەخگەز؛ کزەی پێست بە هۆی لێکەوتنی شتی زۆر سارد و دابەزینی کوتوپڕی دەما لەو شوێنەدا.
یخشار / yaxšar ، ـها؛ ـان/:اسم. ۱. تافیَ کە ئاوەکەی لە بازداندا بەستوویە ۲. شوێنێک لە لێژایی کە تاشە سەهۆڵی لیَ کەڵەکە بووە.
یخشکن / yaxšekan ، ـها/: صفت. یەخشکێن؛ یەخماڕ؛ لەبار بۆ شکاندنی ڕچە و یەخ ‹لاستیک یخشکن: لاستیکی یەخشکێن›.
یخگشا / yaxgošā/:اسم. کاتی توانەوەی بەفر و سەهۆڵ بە هۆی گەرم بوونی هەوا.
یخگیر / yaxgîr ، ـها/:اسم. یەخگر: ۱. کەرەستەیەکی وەک پەنگر بۆ هەڵگرتنی سەهۆڵ ۲. میلەی درێژی قولاپدار بۆ هەڵگرتن و ڕاگوێزانی قاڵبی گەورەی یەخ.
یخمال / yaxmāl/: صفت. یەخماڵ؛ یەخپاڵ؛ ساردەوە بوو بە وردە یەخ.
یخمه / yaxmeh/:اسم. زوقم؛ زقم؛ زق؛ خووس؛ خووسار؛ سیخوار؛ سووخ؛ سووخار؛ خویس؛ خویز؛ ئاسلک؛ ئاسلکە؛ ئاڵشتی؛ ئاڵشک؛ شەڵتە؛ مژ و تۆزی سەهۆڵ بە هۆی تێپەڕینی هەوای سارد بە سەر ئاوی گەرمدا.
یخ‌نزن / yaxnazan/: صفت. یەخنەکەر؛ خۆڕاگر و بەرگەگر لە بەرامبەر سەرمای زۆرەوە.
یخنی / yaxnî/:اسم. [قدیمی] کەماو؛ یەخنی؛ چێشتی گوشتاوی چەور و خەست و خۆڵ.
یخه / yaxe/: [ترکی] ☜ **یقه**
یخی / yaxî/:اسم. ۱. سەهۆڵفرۆش؛ یەخفرۆش؛ یەخورەش؛ فرۆشەری سەهۆڵ ۲. یەخی؛ بەستەنی یەخی؛ جۆریَ بەستەنی بە تام و ڕەنگی جۆراوجۆرەوە.
یخی[۲]: صفت. ۱. سەهۆڵی؛ یەخی؛ لە جنسی سەهۆڵ ‹کوه یخی: کێوی سەهۆڵی› ۲. ڕچاو؛ یەخکردوو ‹گوشت یخی: گۆشتی ڕچاو›.
ید / yad/: [عربی]/اسم. [نامتداول] دەست؛ دەس.
▣ **ید طولا**: دەستی باڵا؛ دەست و دوو ‹او در حقەبازی، ید طولایی دارد: لە کلاوبازیدا دەستی باڵای هەیە›: **ید طولی**
ید طولی ☜ **ید طولا**
ید / yod/: [فرانسوی]/اسم. یود؛ توخمی کیمیایی ناکانزا لە دەستەی هالۆژن بە ژمارەی ئەتومی ٥٣ و کێشی ئەتومی ١٢٦,٩٠ بلۆرێکی قاوەیی تۆخە کە هەڵمی بنەوشی لیَدەبێتەوە و زۆر ژەهراویە، لە وێنەگری، دەواسازی و زۆر کاریتری پیشەسازیدا بە کەڵک دیَ.
ـ ید / îd/: ضمیر. ــ ن؛ ـ دیَ؛ جێناوی لکاوی دووهەم کەسی کۆ ‹رفتید؛ می‌گویید؛ بدانید: ڕۆیشتن؛ دەڵێن؛ بزانن›.
یدالله / yadollāh/: [عربی]/اسم. ۱. دەستی خودا؛ دەس خوا ۲. دەسەڵاتی خودا؛ قۆرەت خوا.
یدک / yadak ، ـها/: [ترکی]/اسم. یەدەک: ۱. ئەردەک؛ ئێردەک؛ ئێدەک؛ منیەک؛ یەختەرمە؛ یەختەرمە؛ یەدەگ؛ ئەسپیَ کە بۆ

نۆره پێ‌کردن دەگەڵ سواردایە ٢. کەرستەی ڕاگواستن کە موتوری نیە و ڕادەکێشرێت ٣. سپێر؛ پێتەک؛ یەدەکی.

▣ یدک کشیدن: ١. بە دووی خۆدا ڕاکێشان؛ کێش‌کردن؛ یەدەک کێشان ‹یک کشتی قایقشان را یدک می‌کشید: پاپۆڕێک لۆتکەکەیانی ڕادەکێشا› ٢. *[تعریض]* خستنە شوێن خۆ؛ لەگەڵ خۆ هێنان ‹چند نفر را هم یدک کشیده و آورده بود: چەند کەسیشی خستبووە شوێن خوی و هێنابوونی› ٣. بوون (لە) ژێر سەر؛ بۆ دواڕۆژ لە بەر دەسدا بوون ‹چهارتا شغل دارد دوتا را هم یدک می‌کشد!: چوار کاری هەن و دووشی لە ژێر سەردایە!›.

یدک‌کش / yadak.keš ، ـها/: [ترکی/ فارسی] */اسم.* یەدەک‌کێش؛ کەرستەیەکی ڕاگواستن بۆ ڕاکێشانی کەرستەیەکی‌تر.

یدکی¹ / yadakî ، ـها/: [ترکی] */اسم.* سپێر؛ پێتەک؛ یەدەکی؛ ئامێر یان لەتەیەکی زیادی بۆ گۆڕانەوە و لەجێ‌نانی ئەوی کۆن یان شکاو.

یدکی²: *صفت.* سپێر؛ پێتەک؛ یەدەکی؛ بە دۆخ و چۆنیەتی جێگر بوون.

یدیش / yedîš/ ☜ **ییدیش**

یراق / yarāq ، ـها/: [ترکی] */اسم.* ١. شێل؛ یەراق؛ زنبەری سەر و ملی ئەسپ ٢. جل و جۆر؛ ڕەختی ئەسپ ٣. ئامێر و کەرستەی هەڵواسراو یان پێوەنراو بە شتێکەوە (وەک هەوسار، ڕکێف و... یان قولف، چەفتەڕێز و لاولاوەی درگا و پەنجەرە).

یراق‌آلات / yarāqālāt/: [ترکی/ عربی] */اسم.* قولف‌ویەراق؛ سەرجەمی قولف و چەفتەڕێز و لەولاوە و هەرچی‌تر کە بە دەرگا و پەنجەرەوە دەلکێ.

یراق‌دوزی / yaraqdûzî ، ـها/: [ترکی/ فارسی] */اسم.* شێل‌دووری؛ یەراق‌دووری: ١. هونەر یان فەننی دوورینی یەراق ٢. نەخشی جوانی سەر جل‌وبەرگی ڕەسمی بە تاڵ و ڕیسی کانزایی.

یربوع / 'yarbû/: [عربی] ☜ **کَلاکموش**

یربه‌یر / yer-be-yer/: [ترکی] *صفت. [گفتاری]* پاک‌لەپاک؛ سەر بە سەر؛ کەس لە کەس؛ ساف بە ساف ‹با این پنجاه تومانی که دادم حسابمان یربه‌یر شد: بەم پەنجا تمەنەی دام حیسابمان پاک‌لەپاک بوو›.

یرتمه / yortme, yurtme/: [ترکی] */اسم.* تەرات؛ تەڕاد؛ تەراتێن؛ لۆقز؛ ڕەفت؛ ڕێوە چوونی هێندێک بەلەزی گوێدرێژ بە شێوەیەک کە دەستی ڕاست و پێی چەپ و پێچەوانەکەی بە جووتی دەجووڵێنەوە: **یورتمه**

▣ یرتمه رفتن: ڕەفت‌کردن؛ تەڕاد/ تەراتێن کردن.

یرغه / yorqe/: [ترکی] */اسم.* لۆقە؛ لۆق؛ گورگەلۆقە؛ گورگەلۆق؛ گوورلۆق؛ قۆترە؛ قۆرتە؛ قۆتە؛ قەترە؛ لۆقەلۆق؛ هۆرتە؛ هۆڵتە؛ وێرغە؛ یورغە؛ ئێرخە؛ دۆمانە؛ جۆرێ ڕەوتی ئەسپ و چاروا کە دەست و لاقی لای ڕاست پێکەوە و لای چەپیش پێکەوە دەبزوێ: **یرقه؛ یورغه؛ یورقه**

▣ یرغه رفتن: بە لۆقە چوون؛ بە وێرغە ڕۆیشتن؛ گورگەلۆقەکردن؛ لۆقین؛ لۆقەلۆق ڕۆیین؛ مەڕی.

یرقان / yaraqān/: [یونانی] */اسم.* زەردەیی؛ زەردی؛ زەردەی؛ زەردانی؛ زەرکی؛ زەردیوی؛ زەردۆیی؛ زەرەک؛ زەرۆکی؛ زەرتک؛ زەرەنگ؛ بەزەک؛ یەرەقان؛ چاڤمارقی؛ نەخۆشیەکی گیرۆیە کە پێست و کاژ و سپێنەی چاو بە هۆی زۆر بوونی زەرداو لە خوێندا، زەرد دادەگەڕێن.

یرقانی / yaraqānî/: [یونانی] *صفت.* زەردوویی؛ زەردانی دەرد؛ تووشیاری نەخۆشی زەردەیی.

یرقه / yorqe/: [ترکی] ☜ **یُرغه**

یزدان / yazdān/: */اسم. [ادبی]* یەزدان؛ خودا؛ خوا؛ خودێ؛ ئێزد؛ هۆما؛ هووما؛ هۆمان؛ هۆمای؛

هوومای.

یزدان‌شناخت / yazdānšenāxt/:/اسم. خواناسی؛ زانستی خواشناسی.

یزنه / yazne/: [ترکی] ☜ **آیزنه**

یزیدی / yazîdî/:/اسم. ئیزەدی؛ ئێزیدی؛ ئێزدی؛ یەزیدی؛ یەزدی؛ داسنی: ١. لقێکی ئایینی لە کوردستان کە مەلەک تاوس دەپەرەستن ٢. /ـها؛ ـان/ هەر یەکە لە هۆگران و شۆنەڕایانی ئەو لقە.

یسار / yasār/: [عربی]/اسم. [ادبی] چەپ؛ چۆپ؛ چۆپە؛ چەپە؛ قەنبەل؛ چەپیل؛ لای چەپ.

یساول / yasāvol/: [ترکی]/اسم. یاساوڵ؛ کێشکچی؛ نگابان.

یسر / yosr، ـها/: [عربی]/اسم. یوسر؛ ویسر؛ موورونچە؛ چێوی دارێکی ڕەنگ ڕەشە تەسبێحی لێ‌دروست دەکەن.

یسوعی / yasû'î، ـها؛ ـان/: [عربی]/اسم. یەسووعی؛ ژیزۆئیت: ١. لقێک لە ڕەبەنانی خاچ‌پەرستی کاتۆلیک ٢. هەرکام لە شۆنەڕایانی ئەو لقە * **ژزوئیت**

یشب / yašb، ـها/:[یونانی]/اسم. یەشب؛ بەردێکی ڕەش و پتەوە لە تۆکلی سیلیسی گیاندارانی دەریایی بەدیهاتووە و وەک بەردی ئەزموون کەڵکی لێ دەگرن.

یشک / yašk/:/اسم. [قدیمی] شفرە؛ کەلم؛ کەلپ؛ کەلبە؛ کلب؛ کەلوە؛ کەلپ؛ کەڵبە؛ شەلفە؛ بڕە؛ شرن؛ ددانی پێشەوەی گیانەوەرانی وەک بەراز و شێر.

یشم / yašm، ـها/: [یونانی]/اسم. یەشم؛ شەوە؛ شەوەی سەوز؛ بەردێکی گرانبایی کەسکی تۆخە کە زۆر ڕەق و تۆکمەیە.

یشمی[1] / yašmî/: [معرب]/اسم. یەشمی؛ ڕەنگی سەوزی تۆخ.

یشمی[2]: صفت. یەشمی؛ بە ڕەنگی سەوزی تۆخ.

یعقوبی / ya'qûbî/: [عبری]/اسم. یاقووبی: ١. لقێک لە خاچ‌پەرستانی ڕۆژهەڵاتی کە لە سەدەی شەشەمی زایینی لە سووریەدا سەریان هەڵدا و لە ناو سوریانیەکاندا پەرەیان سەند ٢. /ـها؛ ـان/ هەر یەکە لە شوێنکەوتووانی ئەو ڕێبازە.

یعنی / ya'nî/: [عربی] قید. یانێ: ١. واتا؛ واتە؛ یانێها؛ یانی ‹یزدان یعنی خدا: یەزدان واتا خوا› ٢. [گفتاری] ئایا؛ ئەوێ ‹یعنی ممکن است روزی ما هم پولدار بشویم؟: یانێ ئەبێ ڕۆژێک ئێمەش دەوڵەمەند ببینەوە؟› ٣. یانێها ‹یعنی من هم زبان خارجی بلدم: یانێها منیش زمانی بیانی دەزانم› ٤. لە ڕاستیدا ‹من زود رفتم، یعنی من زود نرفتم، بقیه دیر آمدند: ئەمن زوو ڕۆیشتم، لە ڕاستیدا من زوو نەڕۆیشتم، باقی دێر هاتن›.

یغر / yoqor/: [ترکی] ☜ **یُقُر**

یغلاوی / yaqlāvî/: [از ترکی]/اسم. یەغلەبی: ١. /ـها/ دەفرە چێشتی دەسک و سەرەدار کە پتر بە سەربازی دەدەن: **یقلاوی**

یغما / yaqmā، ـها/: [ترکی]/اسم. [ادبی] ١. تالان؛ پوپڕ؛ پوور؛ پوویر؛ پویر؛ چەپاو؛ تالو؛ یاخمە؛ یاقما؛ تالان و تاژان؛ تالان و مالان ٢. تالانی؛ ئەوی بە تالان دەستکەوتووە.

یغماگر / yaqmāgar، ـها؛ ـان/: [ترکی/ فارسی] اسم. [ادبی] تالانکەر؛ چەپاوکەر؛ تالانچی.

یغور / yoqor/: [ترکی] ☜ **یُقُر**

یقر / yoqor، ـها/: [ترکی] صفت. [گفتاری] زل: ١. ناقۆلا؛ نەپۆڕ؛ ناپۆڕ؛ دشت؛ قولۆر؛ نارێک‌وپێک و ناشیرین ٢. زەلام؛ زل؛ گەورە؛ کەلەگەت؛ کەتە؛ گەپ؛ گۆپۆ * **یغر؛ یغور؛ یقور**

یقلاوی / yaqlāvî/: [از ترکی] ☜ **یغلاوی**

یقنعلی‌بقال / yaqn'alîbaqqāl/: [از عربی]/اسم. [تعریض] حەپلی‌حەپاو؛ گەمژە؛ پیاوی سووک و چرووک ‹وقتی هر یقنعلی‌بقالی وزیر و وکیل بشود، کارها از این بهتر نمی‌شود: کاتێ هەر حەپلی‌حەپاوێک ببێتە وەزیر و نوێنەر، کار لەمە باشتر نابێ›.

یقور / yoqor/: [ترکی] ☜ **یُقُر**

یقه / yaqe ، ـها/: [ترکی]/اسم. قەمت؛ پێسیر؛ گوجو؛ ملەوانە؛ ملشان؛ ملیوان؛ ملشو؛ ملشۆ؛ گریبان؛ بەرستۆ؛ بەرسکوور؛ بەرستۆک؛ بەستووک؛ بەرچێڵە؛ شەبەک؛ زیی؛ ستکر؛ بەرۆ؛ بەرۆکە؛ بەرۆک؛ بەریک؛ بەرەکە؛ پستۆ؛ یەخێ؛ ئێخە؛ یاخە؛ یەخە؛ ووە؛ گرانی؛ بەرو؛ ملوان؛ قەو؛ وەرقەو؛ ئەو بەشە لە جلوبەرگ کە دەوری مل و سەر سینە دەگرێ * **یخه** [گفتاری]

▣ **یقه اسکی**: یەخە ئیسکی؛ جۆرێک ملەوانەی جلوبەرگ کە بە سەر خویدا دەشکێتەوە و دەوراندەوری مل تا ژێر چەناگە دادەپۆشێ.

یقه انکلیسی: یەخە ئینگلیسی؛ جۆرێک ملیوانی کورت کە زۆرتر بۆ کراس دەبێ.

یقه ایستاده: جۆرێک ملیوان کە وەک شریتێکی باریک وایە و لە پێشەوە دوگمە دەخوات: **یقه حسنی**

یقه باز: یەخە باز؛ هەر جۆرە ملیوانی دانەشکاو کە لە پێشەوە بە شێوەی جۆراوجۆر بڕدراوە.

یقه برگرد: یەخەی هەڵگەڕاو؛ ملیوانێ کە بە سەر جلدا دەشکێتەوە.

یقه حسنی ☜ **یقه ایستاده**

یقه خشتی: یەخە خشتی؛ جۆرێک ملیوانی ئاواڵەیە کە لە بەرەوە چوارگۆشە بڕدراوە.

یقه کتابی ☜ **یقه ملوانی**

یقه گرد: یەخە گرد؛ جۆرێک ملیوانی ئاوەڵایە کە لە پێشەوە وەک کەمە بڕدراوە.

یقه ملوانی: جۆرێک ملیوان کە لە پشت ملەوە چوارگۆشەیە و لە پێشەوە بە چەشنی **۷** هەڵگەڕاوەتەوە: **یقه کتابی**

یقه هفت: یەخە حەفت؛ جۆرێک ملیوان کە لە پێشەوە وەک ژمارەی ۷ بڕدراوە.

▣ **یقه چاک زدن**: خۆ ڕنین؛ بەرۆکی خۆ دادڕین بە نیشانەی خەمباری، بەتایبەت لە تازیەدا.

یقەی خود را پاره کردن: ١. بەرۆکی خۆ دادڕین ٢. [کنایی] خۆ لە دار و بەرد دان؛ هەوڵ و تەقالی زۆر دان.

یقەی کسی را چسبیدن / گرفتن: بەرۆک بە کەسێک گرتن؛ بەرەک کەسێ گرتن؛ بۆ پێکردنی کارێکی ئەستەم بۆ لای کەسێک چوون و پا داگرتن.

برای کسی یقه جر دادن/ پاره کردن: زگ بۆ کەسێ دڕین؛ خۆ بۆ کەسێ بەکوشت دان؛ زۆر توند لایەنگری و پشتیوانی کەسێ کردن.

یقەسفید / yaqesefîd ، ـها/: [ترکی/ فارسی]/اسم. [کنایی] یەخەسپی؛ دەسچەرمگ؛ کارمەندی نووسینگە یان خاوەنی کار و باری وا سووک و خاوێن کە دەست و جل و بەرگی پیس نەبێ (وەک بژیشک، مامۆستا، خوێندکار، بازرگان و...).

یقین / yaqîn/: [عربی]/اسم. یەقین؛ دڵنیایی؛ خاترجەمی: ١. دڵڕاحەتی ‹یقین دارم که این کار درست است: دڵنیام ئەم کارە دروستە› ٢. باوەڕی پتەو ‹او به امانتداری برادرش یقین دارد: لە دەستپاکی براکەی خاترجەمە›.

▣ **یقین داشتن**: خاترجەم بوون؛ دڵنیا بوون؛ باوەڕ پێ بوون؛ باوەڕ بیەی؛ ئارخەیان بوون.

یقین کردن: دڵنیا بوون؛ بڕوا کردن؛ خاترجەم بوون؛ باوەڕکەردەی ‹یقین کردم که با هم سر و سرّی دارند: دڵنیا بووم کە پێکەوە کەین و بەینێکیان هەیە›.

یقینا / yaqînan/: [عربی] قید. بێ گومان؛ بێشک؛ بێسۆ؛ بە دڵنیایی ‹یقینا حق با او بود: بێشک حەقی بەدەست بوو›.

یقینی / yaqînî/: [عربی] صفت. خاترجەمی؛ دڵنیایی؛ بێشکی؛ بە مسۆگەری و براوەیی.

یک[1] / yek/: /اسم. یەک؛ یێک؛ ئێک؛ یاو؛ یەی؛ یۆ؛ یە؛ یەو: ١. یەکەمین ژمارەی سەرەکی لە زنجیرەژمارەی ئاسایی ☜ **عدد** ٢. هەر کام لە ئەندامانی دەستە ‹این یک؛ آن یک:

ئەم یەکە؛ ئەو یەکە›.

یکْ: *صفت.* یەک: ١. تاق؛ تاقانە؛ تاک و تەنیا؛ تەنیا و بێهاوتا ‹یک مرد: یەک پیاو› ٢. یەکەم ‹شمارەی یک: ژمارەی یەک›.

▣ یک الف بچە: *[گفتاری]* منداڵۆکەیەک؛ منداڵە وردکەیی ‹دفعەی پیش کە دیدمش یک الف بچە بود: جاری پێشوو کە دیتم منداڵۆکەیەک بوو›.

یک بام و دو هوا: *[کنایی]* بانێک و دوو هەوا؛ دۆخ یان قسەی ناتەبا و دژ بە یەک.

یکبەیک: یەکە ـ یەکە؛ دانەـدانە؛ یەکبەیەک؛ دانەبەدانە؛ تاکە ـ تاکە؛ یۆ ـ یۆ؛ یەک ـ یەک؛ یەوبیەو؛ لبڕ ـ لبڕ؛ لب ـ لب؛ دانە ـ دانە؛ دەنک ـ دەنک؛ هەباهەب؛ کەتکەتە؛ گلە ـ گلە؛ بە شێوەی جیا ـ جیا و لە شوێنیەک ‹همە یکبەیک رفتند: هەموو یەکە ـ یەکە ڕۆیشتن›:

یکی ـ یکی

یک پا گیوە و یک پا چارق: *[کنایی]* تایەک کەوش و تایەک کلاش؛ برسی و ڕووت؛ زۆر ڕەش و ڕووت ‹پارسال یک پا گیوە و یک پا چارق از دە آمدە، امسال صحبت ملیون می‌کند!: پارەکە تایەک کەوش و تایەک کلاش لە دێوە هات، ئەمساڵ قسەی ملیۆن دەکا!›.

یک دنیا/ عالم: کۆڵێ؛ دنیایەک؛ یەک دنیا؛ یەک عالەمە؛ هەمارێک؛ هەماریو ‹یک دنیا کار دارم: کۆڵێ کارم هەیە›.

یک فصل: چینێک؛ تانێ؛ هێندێک؛ جۆشێ؛ جۆشیە ‹یک فصل دعوا کردیم: چینێک شەڕمان کرد›.

یک گردو/ مویز و چهل قلندر: *[کنایی]* بە حەوت ماڵ و تیانەیەک؛ بە دوازدە بڕا و کلاوێک؛ هێلکەی چل فەقێ؛ شتی کەم و داواکاری زۆر.

یک هوا: نەختێک؛ کەمێک؛ تۆزقاڵێک؛ تۆزێ؛ تۆزێک؛ کەمێو؛ دالێو؛ کوچێو؛ دالیە؛ هەوایەک؛ هێندێک؛ چکێک ‹یک هوا کوچکتر بود: نەختێک بچووکتر بوو›.

بە یک چشم بر هم زدن: لە چاوترووکانێکدا؛ لە چاو قووچانێکدا؛ لە کاتێکی زۆر کەمدا ‹بە یک چشم بر هم زدن، کیف را بردە بودند: لە چاوترووکانێکدا کیفەکەیان بردبوو›.

▣ یک پا لب گور داشتن: *[کنایی]* پا لە لچ قەور لەرزین؛ پێ لە لێوی گۆڕدا بوون؛ مردووی بەشی زیندووخۆر بوون؛ لە سەکەراتدا بوون؛ لە مردن نزیک بوون.

یک پای کاری لنگیدن: شتێکی کەم بوون؛ کەمی لە کاردا هەبوون؛ ناتەواو بوون.

یک دست پیش و یک دست پس داشتن: *[کنایی]* کەوتنە هەواری خاڵی؛ ڕووت و ڕەجاڵ بوون؛ زۆر دەستەنگ و فەقیر بوون.

یک دل نە صد دل عاشق شدن: *[مجازی]* یەکجار ئەویندار بوون.

یک دهان خواندن: دەمێ خوەندن؛ کەمێک گۆرانی خوێندن.

یک سر و هزار سودا داشتن: *[کنایی]* سەت سەری بێ دەلاک تاشین؛ هەر تیرێک لە کەندالێک دان؛ هەزار خەیاڵ لە دڵدا بوون؛ بیر و ڕا و گەلالە و کاری زۆر و ناموژمەڵ لە سەردا بوون.

یک گوش در و یک گوش دروازە بودن: *[مجازی]* لە گوێکەوە هاتن و لەو گوێوە دەرچوون؛ بەم گوێ گرتن و بەو گوێ دەرکردن؛ گوێنەدەر و کەمتەرخەم بوون.

یک کلاغ چهل کلاغ کردن: *[کنایی]* کایەک کردنە کێفێ؛ لە گەڕاندنەوەی ڕووداوێکدا فشەکردن.

یک مو از سر کسی کم نشدن: *[کنایی]* گوڵێ کەسێ کاڵ نەبوونەوە ‹نمی‌گذارم یک مو از سرش کم شود: ناهێڵم گوڵی کاڵ بێتەوە›.

یک واو را هم نینداختن: *[کنایی]* نووختەیەکیش دانەخستن؛ خاڵێکیش لە بیر

نه‌کردن ‹از اول تا آخر از حفظ خواند و یک واو را هم نینداخت: هه‌مووی له‌ به‌ر خوێنده‌وه‌ و نوختەیه‌کیشی دانه‌خست›.

با یک دست دو هندوانه برداشتن: *[کنایی]* به‌ ده‌ستێک دوو شووتی هه‌ڵگرتن؛ دوو یان چه‌ند کار پێکه‌وه‌ کردن ‹می‌خواهد با یک دست دو هندوانه بردارد: ده‌یه‌وێ به‌ ده‌ستێک دوو شووتی هه‌ڵبگرێ›.

به یک چشم نگاه کردن: *[مجازی]* به‌ چاوێک بۆ ڕوانین؛ وه‌ک یه‌ک چاولێ‌کردن؛ جیاوازی دانه‌نان ‹او همه‌ی بچه‌ها را به یک چشم نگاه می‌کرد: بۆ هه‌موو منداڵان به‌ چاوێک ده‌یڕوانی›.

یک ۳: *قید. [گفتاری]* ۱. وا؛ ـ ێ؛ ـ ێک؛ وه‌ها؛ ئاوه‌ها ‹یک شوت‌هایی می‌زند که نگو!: شووتی ێ ده‌کرد مه‌پرسه!› ۲. ته‌نیا؛ هه‌ر ‹یک امروز را به من مهلت بده!: ته‌نیا ئه‌مڕۆم ده‌رفه‌ت بده‌رێ!›.

یک ـ ۴: *پیشوازه.* یه‌ک ـ؛ تاکه ـ؛ تاقه ـ؛ تاقی ـ؛ یه‌ی ـ: ۱. به یه‌ک دانه‌وه ‹یکچشم: یه‌کچاو› ۲. به ته‌نیایی؛ به‌بێ که‌س ‹یکباره؛ یکتنه: یه‌کجاری؛ تاقی‌ته‌نێ› ۳. به وێکچوویی و وێکڕایی ‹یکسان؛ یکدل: یه‌کسان؛ یه‌کدل›.

یکا / yekā ، ـها/: *اسم.* یه‌که‌؛ چه‌نیه‌تیه‌کی دیاریکراو که وه‌ک پێومان (بۆ درێژایی، قورسایی، گه‌رما و بارستایی) ڕه‌چاوکراوه.

یکان / yekān/: *اسم.* ۱. جمعِ ☜ **یکه** ۲. یه‌کان؛ تاکان؛ یه‌که‌مین پله له ژماره‌ی ئاسایی ۳. ☜ **یگان**

یک اندر دو / yekandardo/: *قید.* بێ سێ و دوو؛ یه‌کجاری؛ له ناکاو و به بێ پێشه‌کی ‹یک‌اندردو شروع کرد به گله‌گزاری: بێ سێ و دوو ده‌ستی کرد به گله‌یی کردن›.

یکایک / yekāyek/: *قید.* یه‌که ـ یه‌که؛ دانه به دانه؛ دانه ـ دانه؛ ته‌ک ـ ته‌ک؛ یه‌ک ـ یه‌ک؛ خلی‌وه‌خلی؛ یۆ ـ یۆ؛ یوه ـ یوه ‹یکایک همه را بازرسی بدنی کردند: یه‌که‌یه‌که به هه‌موودا گه‌ڕان›.

یکبارگی / yekbāregî/: *قید.* یه‌کجاری؛ یه‌کجاره‌کی؛ به یه‌کجاری؛ یه‌کجار؛ له یه‌ک که‌ڕه‌تدا ‹یکبارگی بگو نمی‌خواهم پولت را بدهم: یه‌کجاری بێژه نامه‌وێ پاره‌که‌ت بده‌مه‌وه›.

یکبارمصرف / yekbārmasraf ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* یه‌کجاری؛ تایبه‌تی بۆ یه‌ک جار که‌ڵک لێ‌وه‌رگرتن ‹لیوان یکبارمصرف: په‌رداخی یه‌کجاری›.

یکباره / yekbāre/: *قید.* یه‌کجاره‌کی؛ یه‌کڕا؛ ناکاو؛ به یه‌کجاری؛ به یه‌ک‌که‌ڕه‌ت؛ یه‌کجاره‌کی ‹یکباره همه را بلند کرد: یه‌کجاره‌کی هه‌مووی به‌رز کرده‌وه›.

یکبری / yekbarî/ ☜ **یک‌وری**

یکبعدی / yekbo'dî ، ـها/: [فارسی/ عربی] *صفت.* یه‌ک‌لا؛ یه‌ک‌لایی؛ یه‌ک‌لایه‌ن؛ یه‌ک‌لایه‌نی: ۱. به ته‌نیا له یه‌ک لاوه ۲. *[مجازی]* به بێ ڕوانین بۆ لایه‌نێکی‌تر ‹دید یکبعدی: ڕوانگه‌ی یه‌ک‌لایی›.

یکبند / yekband/ ☜ **یک‌ریز**

یکپارچگی / yekpārčegî/: *اسم.* یه‌کپارچه‌یی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی یه‌کده‌ست بوون.

یکپارچه / yekpārče/: *صفت.* یه‌ک‌تیکه‌؛ یه‌کپارچه‌؛ ئێک‌پاژ؛ یه‌کپاره‌؛ یه‌کشه‌ق؛ له‌ت‌نه‌کراو؛ به‌بێ درز و قه‌ڵش یان په‌رژ و بڵاوی ‹سنگ یکپارچه: به‌ردی یه‌کپێکه›.

یکپارچه ۲: *قید.* یه‌کسه‌ر؛ یه‌کسه‌ره‌؛ یه‌کپارچه‌؛ ته‌واو؛ ته‌واوکه‌ماڵ ‹خانه یکپارچه آتش شد: ماڵه‌که یه‌کسه‌ر بوو به گڕ›.

یکپایه / yekpāye/: *صفت. [گیاه‌شناسی]* یه‌ک‌خانه‌؛ یه‌ک‌جێگه‌؛ به گوڵی نێر و مێی جیا، به‌ڵام له سه‌ر بته‌یه‌که‌وه‌. به‌رانبه‌ر: **دوپایه**

یکتا / yektā/: *صفت.* ته‌نیا؛ بێ‌هاوتا؛ بێ‌وێنه‌؛ تاقانه‌؛ تاک؛ تاک و ته‌نیا؛ تاکانه‌؛ یه‌کتا؛ بێ‌هه‌مپا.

یکتایی / yektā'î/ ☜ **یکتایی**

یکتاپرستی / yektāparastî/: اسم. تاک‌پەرستی؛ یەک‌پەرەستی؛ یەکتاپەرستی؛ بڕوا بە تاک بوونی خودا و پەرستنی تەنیا ئەو. هەروەها: **یکتاپرست**

یکتایی / yektāyî/: اسم. تاقی؛ تاکی؛ یەکتایی؛ بێوێنەیی: **یکتائی**

یکتنه / yektane/: قید. (بە) تاقی تەنیا؛ بە تاقێ تەنێ؛ تاق و تەنیا؛ بە تەنێ؛ بە تەنیا؛ تەنیابالی؛ تاک و تەنەکیا؛ یەکبال ‹یکتنه همه را فراری داد: تاقی تەنە هەموویانی ڕاونا›.

یکجا / yekcā/: قید. یەکجێ؛ سەرجەم: ۱. بەجارێ؛ یەکڕا ‹او همیشه یکجا خرید می‌کند: همیشه یەکجێ شت دەکڕێ› ۲. تێکڕا؛ بە تێکڕا؛ بە سەر یەکەوە ‹همه را یکجا ببر!: هەمووی یەکجێ بەرە!›.

یکجانبه / yekcānebe/: [فارسی/ عربی/ فارسی] صفت. یەک‌لایەنە؛ سەر بە لایەک ‹این قضاوت یکجانبه است: ئەم داوەریە یەک‌لایەنەیە›.

یکچرخه / yekčarxe، ـها/: اسم. یەکچەرخە؛ یەک‌تەگەرە؛ یەک‌قول؛ کەرستەی ڕاگواستن بە یەک تەگەرەوە.

یکچند / yekčand/: قید. [ادبی] تاوێک؛ ماوەیەک؛ ماوەیێک؛ هێندێک؛ چەندێ؛ کەمێ؛ چکێ؛ قەدێک؛ هەلێک؛ چەلانێک ‹یکچند صبر کن تا کارم تمام می‌شود: تاوێک ڕاوەستە تا کارم دوایی دێ›.

یکدرمیان / yekdarmiyān/: قید. ناوە ـ ناوە؛ ناوەژیە؛ یەک‌نەیەکێ؛ یەک‌نایەک؛ یەکێ‌نەیەکێ ‹درختها را یکدرمیان بریدند: دارەکانیان ناوە ـ ناوە بڕی›.

یکدست / yekdast/: صفت. یەکدەست؛ یەکدەس: ۱. لابال؛ یەکدەستە؛ بە تەنیا یەک دەستەوە ‹مرد یکدست: پیاوی یەکدەست› ۲. یەکپارچە؛ یەکجۆر؛ هاودەنگ؛ یەوجوس ‹سفید یکدست: سپی یەکدەست›.

یکدستی / yekdastî/: اسم. یەکدەستی؛ دۆخ یا چۆنیەتی یەکدەست بوون.

یکدستی: قید. یەکدەستی؛ یەکدەسی؛ (بە) یەک‌دەست؛ یەکدەست ‹یکدستی کار می‌کرد: یەکدەستی کاری دەکرد›.

◘ یکدستی زدن: [مجازی] تەڵەکەبازی کردن؛ فێڵ کردن.

یکدستی گرفتن: [مجازی] سووک لێ نەوین؛ بایەخ پێ نەدان.

یکدل / yekdel/: صفت. [مجازی] هاودەنگ؛ هاودڵ؛ یەکڕا؛ یەکدڵ.

یکدلی / yekdelî/: اسم. [مجازی] هاودەنگی؛ هاودڵی؛ یەکدڵی.

یکدندگی / yekdandegî/: اسم. [مجازی] لاساری؛ سەرسەختی؛ بلەوەزی؛ پێداگری لە سەر قسە و بیر و بۆچوونی خۆ.

یکدنده / yekdande، ـها/: صفت. [مجازی، گفتاری] لاسار؛ سەرسەخت؛ بلەوەز؛ سەرڕەق.

یکدیگر / yekdîgar/: ضمیر. یەکتر؛ یەکتری؛ یەکترین؛ یۆبینوو؛ یەوبینان؛ یۆنا؛ یەونا؛ یەوبنا؛ یەک‌یەکێ؛ یەمنۆ؛ هەودوو؛ ئێکتر؛ یەولۆ؛ یەومن؛ یۆی؛ یۆترینی؛ هەنترین ‹به یکدیگر گفتند: «بهتر است برویم»: بە یەکتریان گوت: «باشترە بڕۆین»›.

یکراست / yekrāst/: قید. یەکسەر؛ یەکسەرە؛ یەکشەق؛ یەکە و ڕاست؛ ڕێک؛ ڕێک و ڕاست؛ یەکڕاس؛ یەکڕاست؛ ڕاست و بێبادانەوە ‹این جاده یکراست می‌رود کامیاران: ئەم جادە یەکسەر دەڕواتە کامیاران›.

یکرنگ / yekrang/: صفت. ۱. هاوڕەنگ؛ بە ڕەنگی وەک یەکەوە ۲. [مجازی] یەکڕوو؛ ڕاست و ڕەوان؛ بێدرۆ و دووڕوویی؛ بەبێ دووڕوویی و ڕیاکاری. هەروەها: **یکرنگی**

یکرو / yekrû/: صفت. یەکڕوو؛ یەک‌بەر؛ بە تەنیا یەک ڕوو یان یەک ئاستەڕەوە.

یک‌ریز / yekrîz/: *قید. [گفتاری]* لە سەر یەک؛ یەکرێز؛ یەکسەرە؛ لە پەسا؛ بێ‌وچان؛ پەساپەس؛ یەکشەق؛ پەسا ـ پەسا؛ لێکدا ـ لێکدا؛ پەیتا ـ پەیتا؛ هەیتا ـ هەیتا؛ هەیتە ـ هەیتە ‹یکریز حرف می‌زد: لە سەر یەک قسەی دەکرد›: **یک‌بند**

یکسان / yeksān/: *صفت.* یەکسان؛ هاوتا؛ هاوسان؛ وەک‌یەک؛ هاوچەشن؛ یەکچەشن؛ بەرانبەر؛ تایبەتمەندی دوو یان چەند شت کە لە باری بیچم، ئەندازە یان نرخەوە وەکوو یەکن ‹رنگشان یکسان است: ڕەنگیان یەکسانە›.

یکسان‌سازی / yeksānsazî/: *اسم.* یەکسان‌سازی؛ کار و ڕەوتی یەک‌جۆرکردنەوە؛ وەک یەک لێ کردن ‹یکسان‌سازی حقوق کارمندان: یەکسان‌سازیی مووچەی کارگێران›.

یک‌سر و دوگوش / yeksar-o-dogûš/: *اسم.* سەخریجن؛ بوونەوەرێکی خەیاڵی کە منداڵی پێ دەترسێنن.

یکسره[1] / yeksare/: *صفت.* یەکسەرە: ١. یەی سەرە؛ بە یەک‌لا، ڕێگە یان درێژیەوە ‹بلیط یکسره: پسوولەی یەکسەرە› ٢. یەکجاری؛ یەکجارە؛ یەکجارەکی؛ بەبێ پڕاونەوە ‹مدرسەی آرام یکسره است: قوتابخانەی ئارام یەکسەرەیە› ٣. *[مجازی]* یەک‌لا؛ یەک‌لایی؛ بە لایەکدا کەوتوو ‹کار را یکسره کن!: کارەکە یەک‌لایی بکەوە!›. هەروەها: **یکسره بودن؛ یکسره شدن؛ یکسره کردن**

یکسره[2]: *قید.* یەکسەرە: ١. ڕاست؛ بە تەواوی؛ تەواو؛ ڕێک؛ پاک؛ بێ‌وێستان و بڕانەوە ‹یکسره رفت توی دره: ڕاست چووە ناو دۆڵەوە› ٢. پێکڕا؛ تێکڕا؛ بە گشتی؛ تەواو ‹همه چیز یکسره خراب شد: هەمووشتێ پێکڕا خرا بوو›.

یکسوساز / yeksûsāz، ـها/: *اسم.* کەرستەیێ کە کارەبای چەلاوچەلی دەکاتە ڕاستەوخۆ: **راستگر؛ یکسوکننده**

یکسوکننده / yeksûkonande/ ☜ **یکسوساز**

یکشنبه / yekšambe,-šanbe، ـها/: [فارسی/ آرامی] *اسم.* یەکشەم؛ یەکشەممۆ؛ یەکشەممە؛ یەکشەمە؛ یەکشەمبی؛ یەکشەمی؛ یەکشەوە؛ یەوشەوا؛ یەوشەوە؛ پازار؛ لەحەد؛ کێراکی؛ ناوی دووهەمین ڕۆژی حەفتە (دوای شەمبە).

یکشنبه‌شب / yekšambešab, -šanbe-، ـها/: [فارسی/ آرامی/ فارسی] *اسم.* شەوی/ شەو دووشەممە؛ شەوی پاش ڕۆژی یەک‌شەممە.

یکصد / yeksad/: *اسم.* سەد؛ سەت؛ یەکسەد. هەروەها: **یکصدم؛ یکصدمی؛ یکصدمین**

یکصدا / yeksedā/: [فارسی/ عربی] *قید.* یەکدەنگ: ١. بە کۆڕ؛ بە کۆمەڵ ‹بچەها یکصدا آواز می‌خواندند: منداڵەکان بە یەکدەنگ ئاوازیان دەخوێند› ٢. *[کنایی]* پێکەوە؛ پاڵ‌بەپاڵی یەک ‹مردم یکصدا برخاستند: خەڵک بە یەکدەنگ هەستانەوە›.

یکضرب / yekzarb/: [فارسی/ عربی] *قید.* یەک‌تەکان؛ یەکجێ؛ یەک‌زەرب؛ یەک‌ڕاست ‹وزنه را یکضرب بلند کرد: وەزنەکەی یەک‌تەکان بەرز کردەوە›.

یکطرفه[1] / yektarafe/: [فارسی/ عربی] *صفت.* یەک‌لایەنە؛ یەک‌تەرەفە؛ یەی‌لا ‹خیابان یکطرفه: شەقامی یەک‌لایەنە›.

یکطرفه[2]: *قید.* یەک‌لا؛ یەک‌لایەنە: ١. لە لایەن یەکێک لە بڕیاردەرانەوە ‹قرارداد را یکطرفه باطل کرد: پەیمانەکەی بە یەک‌لایەنە هەڵوەشاندەوە› ٢. *[کنایی]* بە لایەکدا؛ یەکلایی ‹بالاخره پس از چند ماه کار را یکطرفه کردند و از هم جدا شدند: ئاخری دوای چەن مانگ کارەکەیان یەک‌لا کردەوە و لە یەک جوێ بوونەوە›.

یک‌طرفی / yektarafî/: [فارسی/ عربی] *صفت.* یەک‌لا؛ یەک‌لایەنە؛ سەر بە لایەنێک.

▣ یک‌طرفی شدن / کردن کاری: یەک‌لا بوونەوە/ کردنەوەی کارێک ‹بهتر است کار یکطرفی شود: چاکترە کارەکە یەک‌لا ببێتەوە›.

یک‌قرانی / yekqerānî ، ـها/: [فارسی/ عربی] اسم. تاکەقەرانی؛ یەک‌قرانی؛ سکەی ئێرانی بایی یەک ڕیال.

یک‌قل‌دوقل / ye(k)qoldoqol/: اسم. قەمچان؛ قاچان؛ قەمچیانی؛ بازەلان؛ بازەلێن؛ بازەڵە؛ ڕێخان؛ کایەی دوو یان چەن کەسە بە پێنج بەرد کە بە جۆرگەلێکی تایبەت هەڵیدەخەن و دەیگرنەوە.

یک‌قلم / yekqalam/: [فارسی/ عربی] قید. [گفتاری] ١. دانەیەک؛ دانێک؛ یەک‌قەڵەم؛ تاکێک؛ یەکێ؛ تەنیا یەکێ ‹یک‌قلم از کارهایش دزدی از انبار بود: یەک‌قەڵەم لە کارەکانی دزی لە هەمار بوو› ٢. یەکجارەکی؛ یەکجاری؛ پاک؛ یەکسەر؛ یەکجێ ‹یک‌قلم همە را برد: یەک‌قەڵەم گشتی برد›.

یک‌قندی / yekqandî ، ـها/: [فارسی/ سنسکریت] اسم.[شیمی] یەک‌قەندی؛ هیدرات کەربونی بە سێ تا حەوت کەربونەوە.

یک‌کاره / yek.kāre/: قید.[گفتاری] یەکەو؛ یەکهەو؛ یەکەندەردوو؛ یەک‌کەڕەت ‹تا آمدم یک‌کاره بلند شد و رفت: تا هاتم یەکەو هەستاو ڕۆیشت›.

یک‌کاسه / yek.kāse/: [فارسی/ از عربی] صفت. یەکجێ ‹همەی درآمدها را یک‌کاسه بکنید تا معلوم شود چە دارید: هەموو داهاتەکان یەکجێ بکەنەوە تا دەرکەوێ چتان هەیە›.

یک‌کلام / yek.kalām/: [فارسی/ عربی] قید. ١. یەکدەنگ؛ پێکەوە؛ پاڵ‌بەپاڵی یەک ‹همه یک‌کلام به این موضوع اعتراض داشتند: هەموو یەکدەنگ بەرهەڵستی ئەم بابەتە بوون› ٢.[کنایی] بێ‌چەقە؛ بەبێ چەقە و ڕەقە؛ بێ‌چەقەچەق ‹قیمت‌های ما یک‌کلام است: نرخەکانی ئێمە بێ‌چەقەیە› ٣. یەوفەک؛ یەک‌قسە؛ بێ ڕوودەروایسی.

یک‌کم / yek.kam/: صفت.[گفتاری] هێندێک؛ کەمێک: ١. شتێکی کەم ‹یک‌کم شکر بریز توی چای: هێندێک شەکر بکە نێو چایەکە› ٢. تاوێک؛ بو ماوەیەکی کەم ‹بگذار یک‌کم بخوابم: بێڵە تاوێک بنووم›.

یک‌لا / yeklā/: صفت. یەک‌لا؛ یەک‌لۆ؛ یەک‌لایی؛ یەک‌لۆنە: ١. یەکبەر؛ یەک‌قەد؛ یەوقات؛ یەک‌تۆ؛ بە تاکەلۆیەکەوە ‹کاغذ یک‌لا: کاغەزی یەک‌لایی› ٢. بە تەنیا یەک تاڵەوە ‹نخ یک‌لا: بەنی یەک‌لا›.

یک‌لاقبا / yeklāqabā ، ـها/: [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی] بێ‌ئەنوا؛ دەستەنگ؛ بەڵەنگاز؛ ڕووت؛ دەست‌کورت ‹ما آدمهای یک‌لاقبا غلط می‌کنیم موز بخوریم: ئێمەی غەڵەت بکەین مۆز بخۆین›.

یکم / yekom/: صفت. یەکەم؛ بە پلە، ڕیز یان جێگەی یەکەمەوە.

یکمی / yekomî/: ضمیر. یەکەمی؛ ئەوەی کە لە پلەی یەکەمدایە.

یکمین / yekomîn/: صفت. یەکەمین؛ هەوەڵین؛ ئەوەڵین؛ بە تەرتیب و پلە و جێگای یەکەمەوە.

یکنواخت / yeknavāxt/: صفت. یەکهاوی؛ یەکجۆر؛ یەکجوور؛ چوویەک؛ بەبێ ئاڵ‌وگۆڕ ‹صدای یکنواخت؛ حرکت یکنواخت: دەنگی یەکهاوی؛ بزاوی یەکهاو›. هەروەها: **یکنواختی**

یک‌وجبی / yekvacabî ، ـها/: صفت.[مجازی] ١. بستەباڵا؛ بنگووسەباڵا؛ کورتەباڵا؛ بووچکەل؛ بیچکەلانە ٢. بستەجێگا؛ بنگووسەجێ؛ زۆر چکۆلە ‹توی این خانەی یک‌وجبی چطور زندگی می‌کنید؟!: لەم ماڵە بستەجێدا چۆن دەژین؟!›.

یک‌وری / yekvarî/: قید. لابەلا؛ لار؛ لار و لوێر؛ لار و لەوێر؛ یەک‌وەری؛ یەووەری؛ کشتکانی؛ کێشتکۆنی ‹یک‌وری نشسته بود: لابەلا دانیشتبوو›: **یک‌بری**

یکه / yekke/: اسم. ١. /یکان/ تاک؛ تەک؛ تەنیا؛ تەرەجە ٢.[گفتاری] تەکان؛ شەکان؛ تەکانە؛ گڤۆردی؛ گڤردی؛ وەرچسە؛ لێوە.

⊡ یکه خوردن: *[مجازی]* ڕاپەڕین؛ ڕاجلفین؛ ڕاچەنین؛ لێ بوون؛ ڕاچڵەکین؛ داچڵەکان؛ داچڵەکیان؛ داچڵەکین؛ هەڵچرچگیان؛ جەنقین؛ قابرن؛ دڵ ڕاچەنین؛ ڕاچەکانی دڵ؛ خەجڵین؛ کۆ خورادن؛ کۆ خواردنەوە؛ داخرپان؛ داخورپیان؛ داخرپیان؛ داخورپین؛ داخورپان؛ قەگالیان؛ ئەرەچڵەکیەی؛ چڵەکیایرە؛ لە ترسان یان لە خەبەری سەمەرە داترووسکان.

یکه [٢]: *صفت.* تاک؛ تاق؛ تەنیا ‹یکه و تنهاست: تاک و تەنیایە›.

یکه- [٣]: *پیشوازه.* تاقە-؛ تاکە-؛ بەبێ هاوتا ‹یکه‌سوار: تاقەسوار›.

یکه‌بزن / yekkebezan، ـها/: *صفت.* بلەربەزێن؛ فرز و بەهێز لە شەڕ و داوا.

یکه‌تاز / yekketāz/: *صفت.* لەزگین؛ پێشڕەو؛ بێ‌هاوتا لە پێشبڕکێدا.

یکهزار / yekhezār/: *اسم.* هەزار؛ یەکهەزار. هەروەها: **یکهزارمی؛ یکهزارمین**

یکهزارم / yekhezārom، ـها؛ ـان/: *اسم.* هەزارەک؛ هەزاریەک؛ لە هەزار پاژ پاژێک.

یکه‌سوار / yekke.savār، ـها؛ ـان/: *صفت.* شۆڕەسوار؛ تاکەسوار؛ تاقەسوار؛ فرز و لێهاتوو لە سوارکاریدا.

یکهو / yekho, yekho:/: *قید. [گفتاری]* کتوپڕ؛ کوتوپڕ؛ کتۆپڕ؛ هەنی؛ ناکاو؛ لەنکاو؛ لە ناکاو؛ ناقا؛ لەپڕ؛ لەپڕدا؛ لەپڕا؛ لەپڕایەکی؛ لەپڕێ؛ گز و گومبەت؛ گوز و گومەت؛ لەپڕ و ناکاو؛ لەپڕ و نەکاو؛ گز و گۆم؛ کوتومزرەقی؛ لووت و بزووت؛ هێک؛ نکاو؛ هاکۆ؛ نش؛ نشکافک؛ نشکاف؛ نشک؛ نشکا؛ نشگاف؛ نشکێڤە؛ نوکم؛ یەکرا؛ گوز؛ یەک کەڕەت؛ ژنشکاف؛ یەکهۆ؛ یەکهەو؛ ناخلاف ‹یکهو غش کرد و افتاد: کتوپڕ لە سەر خۆی چوو و کەوت›.

یکه و تنها / yekke-vo-tanhā/: *قید. [گفتاری]* (بە) تاق و تەنیا؛ بە تاکی تەنێ؛ بە تەنێ؛ بە تەنیایی؛ تاق و تەنەکیا؛ بە تاقی تەنیا ‹یکه و تنها همه‌ی کارها را اداره می‌کند: بە تاق و تەنیا هەموو کارەکان بەڕێوە دەبا›.

یکی [١] / yekî/: *اسم. [گفتاری]* یەک؛ یەکێک؛ یەکێ؛ ئێکێک؛ یۆ؛ یوە؛ هەر کام لە ئەندامانی کۆئەندامێک ‹آن یکی را بده!؛ یکی بردار!؛ کدام یکی؟: ئەو یەکە بدە!؛ یەکێک هەڵگرە!؛ کام یەکێ؟›.

یکی [٢]: *صفت.* یەک؛ یەکێ؛ یەکێک؛ دانێک؛ دانەیەک؛ یەکدانە؛ یۆ؛ یوە ‹یکی از کتابها را به من بدهید: یەکێ لەو کتێبانەم پێ بدەن›.

یکی [٣]: *ضمیر.* یەکێک؛ یەکێ؛ یۆ؛ یوە: ١. نەفەرێک؛ یەک نەفەر؛ کەسێک ‹یکی زنگ زد و شما را خواست: یەکێ زەنگی لێدا و ئێوەی دەویست› ٢. شتێکی دیاریکراو ‹از بشقاب‌ها یکی شکسته است: لە دەوریەکان یەکێ شکاوە›.

⊡ یکی به نعل و یکی به میخ زدن: *[کنایی]* لە پیک و لە ماپیکیش دان؛ یەک بۆ باجی و یەک بۆ حاجی؛ لە ژێرەوە هەی کردن، لە سەرەوە دەی کردن؛ بە هەر دوولادا خوێندن؛ بە قازانجی هەر دوو لای شەڕ و داوا جوولانەوە یان قسە کردن.

یکی بدو / yekîbedo، ـها/: *اسم. [گفتاری]* یەکودوو؛ دەمەدەمانێ؛ گلتە؛ دەمەقاڵە؛ دەمەقاڵێ؛ بنار؛ بناشت ‹با من یکی بدو نکن!: یەکودووم لەگەڵ مەکە!›.

یکی‌یکدانه / yekîyekdāne، ـها/: *صفت. [گفتاری]* تاقانە؛ تاکانە؛ یەوەک؛ یەوەکەی ‹دختر یکی‌یکدانه: کچی تاقانە›.

یکی - یکی / yekîyekî/ ☜ یک به یک، **یک**

یگان / yegān، ـها/: *اسم.* یگان؛ بەشێک لە دامەزراوەی چەکداری کە ڕێکخراوەیەکی تایبەتی بۆ ڕەچاو کرابێت: **یکان-٣**

یگانگی / yegānegî/: *اسم.* ١. تاقانەیی؛ بێ‌هاوتایی ٢. هاودەستی؛ هاوبیری؛ یەکرایی

۳. [مجازی] هاودەنگی؛ دۆستی و برایەتی.
یگانه / yegāne/: صفت. ۱. بێ‌هاوتا؛ بێ‌هامپا؛ بێ‌وێنە؛ تاکانە؛ تاقانە؛ تەنێ؛ تەنیا ‹خدای یگانە: خودای بێ‌هاوتا› ۲. یەکگرتوو؛ هاوبیر؛ هاودەنگ؛ یەکرا ‹ملت یگانە: گەلی یەکگرتوو›.
یل / yal، ـان/: اسم. [ادبی] پاڵەوان؛ دلێر؛ گورد.
یلخی / yelxî/: [ترکی] قید. [گفتاری] بەرەڵا؛ بەرەڵا؛ وێڵ؛ وێڵەکی؛ کێفی؛ بەبێ چاوەدێری ‹یلخی بارآمدن: بەرەڵا بارهاتن›.
یلدا / yaldā/: [سریانی] اسم. چلە؛ شەوچلە؛ یەلدا؛ هەوەڵین شەوی زستان کە درێژترین شەوی ساڵە.
یلک / yalak/: [؟] اسم. سوخمە؛ سخمە؛ سیخمە؛ زوخمە؛ یەلەک؛ ئێلەک؛ ئێلەگ؛ ئێلەگ؛ ئیشلەک؛ قوتەک؛ یەڵماسوخمە؛ جلیقە؛ ئیشلک؛ بالاپۆشی بێ‌قۆڵی ژنانە.
یللی تللی / yallalîtallalî/: اسم. [گفتاری] ۱. عاتڵ و باتڵی؛ بەتاڵ و قەتاڵی؛ بێکارەیی؛ پاتاڵی؛ کەتوەری؛ ترالی ۲. وێڵی؛ بەرەڵایی.
یلوه / yalve/: اسم. مریشکئاوی؛ جۆرێ باڵداری مەلەوانە بە سەری بچووک، جووچکی کورت، باڵی خڕ و پەنجەی بلندەوە.
یله / yale/: صفت. بەرهەڵدا؛ بەرەڵا؛ وێڵ؛ ئازاد؛ ڕەها؛ بەر.
◘ یله دادن: پاڵ دانەوە؛ شان داهێلان.
یله کردن: ئازادکردن؛ بەرهەڵدا کردن؛ بەردان؛ وێڵ‌کردن.
ـ یم / îm/: ضمیر. ـ ین؛ ـ مان؛ ـ مێ؛ ـ ما؛ جێناوی لکاو بۆ یەکەم کەسی کۆ ‹آمدیم: دیدیم: هاتین؛ دیتمان›.
یمانی / yamanî/: [عربی] صفت. [ادبی] یەمانی؛ یەمەنی؛ سەر بە وڵاتی یەمەن ‹حریر یمانی: حەریری یەمانی›.
یمن / yomn/: [عربی] اسم. پیت؛ بەرەکەت؛ ودم؛ شکون؛ ورمێ؛ ورم؛ هورم؛ ئۆقووم؛ فەڕ و پیت؛ خێر و بەرەکەت.
◘ یمن داشتن: مبارەک بوون؛ پیرۆز بوون؛ بەودم بوون.
یمین / yamîn/: [عربی] اسم. [ادبی] ڕاست؛ ڕاس؛ لای ڕاست.
یمین و یسار / yamîn-o-yasar/: [عربی] اسم. [ادبی] ڕاست و چەپ؛ ڕاس و چەپ؛ چەپ و ڕاست.
ین / yen/: اسم. یێن؛ یەکەی پارەی وڵاتی ژاپۆن (یابان).
ـ ین / în/: پسوند. ـ ین: ۱. لە ناو، ئاوەڵناو دروست دەکا ‹آهنین: ئاسنین› ۲. لە ئاوەڵناوی هەڤیازی (صفت تفضیلی)، ئاوڵناوی باڵا (صفت عالی) ساز دەکا ‹بهترین: باشترین›.
ینگه / yenge، ـها/: [ترکی] اسم. پێخەسوو؛ پاخەسوو؛ بەربووک؛ بەربوودی؛ بەربووری؛ بەربیک؛ بەربودی؛ بەربوو؛ بوکنی؛ پاوەوی؛ پاوەی؛ بانبارگە؛ پۆرسپی؛ بزگێلە؛ پاوەیوە؛ سەرسپی؛ ژنێ کە دەگەڵ بووکدا دەچێ بۆ ماڵی زاوا تا بووک بۆ چوونە پەردە ڕێنوێنی بکا و هەواڵی داوێنپاکیشی بێنێتەوە بۆ باوان.
ینگه‌دنیائی / yengedonyā'î/: [ترکی/ عربی] ☜ ینگه‌دنیایی
ینگه‌دنیایی / yengedonyāyî، ـها/: [ترکی/ عربی] اسم. [مجازی] ئەمریکایی؛ هەر کام لە خەڵکی ئەمریکا.
ـ ینه / îne/: پسوند. ـین؛ ـینە: ۱. کاڵای چێکراو لە شتێک ‹پشمینه: پەشمینە› ۲. بە بار و دۆخ یان ژێهاتیەکەوە ‹رنگینه: ڕەنگینە›.
یواش / yavāš/: [ترکی] قید. [گفتاری] هێدی؛ لەسەرخۆ؛ نەبلەز؛ ئاسپایی؛ هێدیکا؛ هێواش؛ بە ئۆخژن؛ بە ئۆقرە؛ ئەسپایی؛ ئێواش؛ سەبر؛ شێنەی؛ یەباش؛ سەبرۆکە؛ یاباش؛ بەسپایی؛ هێون؛ هێمن؛ ئارام؛ کاوەخۆ ‹یواش برو!: هێدی برۆ!›.

یواشکی / yavāšakî ، ـها/: [ترکی/ فارسی] *قید. [گفتاری]* هێواشێک؛ یەواشێک؛ یەباشەکی؛ یەواشلێو؛ یەواشێوە؛ هێواش: ١. فەسال؛ شێنەیی؛ هێدیکا؛ بە ئەسپایی؛ هێدی؛ بەکاوەخۆ؛ لەسەرخۆ؛ بە سەبر؛ پیت؛ عاستەم؛ حاستەم؛ زۆرەک و دووبەلا؛ چوولەچوول؛ سەوری؛ بە لەسەرخۆیی؛ سەبرۆکە؛ لەسەرەخۆ ‹یواشکی زد روی دستم: هێواشێک دای بە سەر دەستمدا› ٢. بە دزیەوە؛ بەپەرێز؛ خشکەیی؛ کولەپسکی؛ پیتەپیت ‹یواشکی وارد اتاق شد: هێواش چووە ناو دیوەکەوە›.

یورتمه / yortme, yurtme/: [ترکی] ☜ **یُرتمه**

یورش / yûres, yoreš ، ـها/: [ترکی]/*اسم.* گالا؛ گوژم؛ هێرش؛ هـروژم؛ هـوروژم؛ ورووژم؛ وروژم؛ هـاژۆت؛ هەلمـەت؛ هەڵـمەت؛ نهێـو؛ پـەلامار؛ حەملە؛ گورمتـە؛ گـورمژ؛ گلـپ؛ گلـپ؛ شـالاو؛ تەپ؛ کار و ڕەوتی دابەڕزین؛ دابەڕزان؛ ڕاقوتـان؛ ئاژۆتنە سەر.

▣ **یورش آوردن**: هێرش هێنان؛ هروژم هێنان؛ پـەلامار دان؛ هێـرش بـردن؛ حەملـە کـردن؛ هەڵـمەت بـردن؛ هـاژۆت هێنـان؛ وروژم هاوردن؛ شالاو بردن؛ هەلکوتاندن؛ گـورمژین؛ داڕسـان؛ داڕسـکان؛ ڕاقوتـان؛ دابـەڕزین؛ دابەڕزان.

یورغه / yorqe/: [ترکی] ☜ **یُرغه**

یورقه / yorqe/: [ترکی] ☜ **یُرغه**

یـورو / yûro/: [انگلیسی]/*اسم.* یـورۆ؛ یەکـەی دراوی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئورووپا.

یوز / yûz/ ☜ **یوزپلنگ**

یوزپلنگ / yûzpalang ، ـها؛ ـان/:/*اسم.* وەرشەق؛ وەرشـەک؛ وشـەک؛ ورشـەک؛ یـوز؛ هـاس؛ تـاژپلنـگ؛ ویـز؛ هووشـنگ؛ کورەپەسـک؛ جانـەوەرێکی گوانـداری دڕندەیـە لـە تـیرەی پشیلە، لە پلنگ چکۆلەتر، زاگەبەری ئـەفریقا و ئاسیا، بە لەشی خاڵ-خاڵ، سەری خڕ، دەست و پێی بەرز و باریک و یەکجار چاوک، خێراتـرین گیانەوەری سەر زەوینە: **یوز**

▣ **یوزپلنگ آمریکایی**: جەگوار؛ جاگوار.

یوغ / yûq/: [ترکی]/*اسم.* ١. کەڵـەوە؛ کەڵـەمە؛ کەلمـە؛ کەڵـەوک؛ هوویـە؛ هوویيـە؛ چەنبـەرە؛ کەلەمەک؛ نێلە؛ نیلـە؛ نیـل؛ جـوق؛ نـیر؛ نـیرە؛ سـیمکە؛ نێـری سـەر ملـی گـا لـە جووتـدا ٢. *[مجازی]* یەخسیری؛ کوێلەتی.

یوگا / yûgā/: [سنسکریت]/*اسم.* یووگا: ١. ڕێبازی فەلسەفی و دینی هێندوو کە سەربەستی ڕۆح و بیر لە لێبڕان و دەست بـەردان لـە داخـوازی لەش و پشتکردن لە دنیا دەبینێ ٢. کۆمەڵـە وەرزشێک بۆ ساخی و زاڵ بوون بە سەر لەش و ڕۆحدا.

یول / yol/: [؟]/*اسم.* وێـول؛ وهـۆڵ؛ زڕەمـازوو؛ دارێکی دارستانە لە دارمازوو دەکا و لە باکووری زاگروسدا شین دەبێ.

یولاف / yûlāf/:/*اسم.[گیاەشناسی]* کـاڕام؛ کـاڕان؛ گیا لەرزانە؛ جۆشـاهی؛ یـەوەڕۆمی؛ یـەوەدێوی؛ جۆی هوورچ؛ ڕووەکێ لـە تـیرەی گـەنم و جـۆ، گـەلاکانی وەک جـۆ درێـژ و تیـژن، گوڵـەکەی هۆشەییە کە لە زۆر وڵاتاندا وەک خەلە کەڵـکی لێدەگرن.

یومیه / yowmîyye, yo:mîye/: [عربی] *صفت.* ١. ڕۆژانە؛ یۆمـە؛ ڕۆژانـە؛ ڕۆژبـەڕۆژ ٢. گـرۆژێ؛ گش ڕۆژێک؛ هەر ڕۆ؛ هەر ڕۆژ؛ هەموو ڕۆژێ.

یون / yon ، ـها/: [فرانسوی]/*اسم.[شیمی]* یـون؛ ئەتۆم یان کۆمەڵە ئەتۆمێ کە بە گرتن یـان لـە دەسـتدانی ئیلکتـرۆن بـاری (+) یـان (−) دەگرن.

یونانی[1] / yûnānî/:/*اسم.* یوونـانی: ١. /ـها؛ ـان/ هەر کام لە خەڵکی وڵاتی یونان ٢. لە زمانگەلی هێندو-ئورووپایی کە زۆرتر لـە یووناندا قسـەی پێدەکـەن ٣. ئـەلفوبێتکـەی یونـانی کـە لـە فینیقیەکانـەوە وەرگـیراوە و دوایـی بـوو بـە

سەرچاوەی لاتینی.

یونانی[٢]: صفت. یوونانی؛ سەر بە وڵاتی یوونان.

یونجه / yonce ، ـها/: اسم. وێنجە؛ یونجە؛ کەت؛ قەت؛ کەتی؛ یۆنجێ؛ زەرەک؛ ئەسپست؛ ئەسپس؛ گیایەکی گەڵا سێبرگەی گۆڵدرشتی ئاوی، بنەوش یان زەردە، تووی دەوەشێنن و بەرهەمی دێنن، گرینگترین ئالفی مەڕ و ماڵاتە.

یوندار / yondār ، ـها/: [فرانسوی/ فارسی] صفت. [شیمی] یوندار؛ خاوەن یون.

یونکره / yonkore/: [فرانسوی/ عربی]/اسم. بۆشاییەک کە لە بەرزایی ٥٠ کیلۆمیتر بە دەوری زەویدا دەس پێ دەکا، تا دەگاتە ٥٠٠ کیلۆمیتر، ئەتوم و مولوکوول لەو کەشەدا بە چەشنی یون دەردێن.

یونولیت / yonolît/: [انگلیسی]/اسم. یۆنۆلیت؛ ماکێکی فشۆڵی سووک و سپی کە لە بەستەبەندی و بەرگرەکاریدا کەڵکی لێ وەردەگرن.

یونیدن / yonîdan/: [فرانسوی/ فارسی] مصدر. لازم. متعدی. □لازم. ١. بە یون بوون □متعدی. ٢. بە یون کردن؛ یوندار کردن.

■ صفت فاعلی: **یوننده** (ـ)/ صفت مفعولی: **یونیده** (ـ)

یونیده / yonîde/: [فرانسوی/ فارسی] صفت. یوندارکراو؛ یوندار: **یونیزه**

یونیزاسیون / yonîzās(i)yon/: [فرانسوی] ☜ **یونش**

یونیزه / yonîze/: [فرانسوی] ☜ **یونیده**

یونیفرم / yûnîform,yonîform/: [انگلیسی] ☜ **اُنیفرم**

یونیوم / yonyom/: [یونانی]/اسم. یۆنیۆم؛ ئیزۆتۆپی تیشکدەری سروشتی توخمی توریوم بە جرمی ئەتومی ٢٣٠.

یویو / yoyo، ـها/: اسم. یۆیۆ؛ جۆرێک لەیستۆکی منداڵان بە شێوەی قرقرەیەک کە سووڕ دەخوا و بەنێکی بە دەوردا هەڵدەبێ و بان و خوار دەکا.

ـ یه / îyye/: پسوند. ـ ییە؛ ـ یە: ١. پاشگری نیشانەی جێگا ‹امیریه؛ امانیه: ئەمیرییە؛ ئەمانییە› ٢. ـ ی؛ پاشگری نیشانەی ئایین و ڕێباز ‹امامیه؛ اسماعیلیه: ئیمامی؛ ئیسماعیلی›.

یهود / yahûd/: [آرامی] جمعِ ☜ **یهودی**[١]

یهودی[١] / yahûdî ، ـها؛ ـان؛ یهود/: [عربی از آرامی] اسم. جوو؛ جوولەکە؛ مووسایی؛ یاودی؛ یەهوودی؛ ئۆمەتی مووسا پەیغەمبەر(س).

یهودی[٢]: صفت. جوولەکە؛ یەهوودی؛ پێوەندیدار یان سەر بە یەهوود.

یهودیت / yahûdîyyat/: [آرامی/ عربی]/اسم. مووساییەتی؛ یەهوودیەت؛ دینێ کە لە سێزدە چەرخ پێش لە مەسیحیەت، لە نێو قەومی عیبریدا و لە سەر بنەمای پەرەستنی خودای تاک پەرەی ساند و ئامۆژیاری پێغەمبەرەکانی (مووسا؛ داود و...) لە کتێبی تەوراتدا کۆکراوەتەوە: **دین یهود**

ییدیش / yîdîš/: اسم. ییدیش؛ زمانێ کە لە لایەن جوولەکەی ئاڵمانەوە بە خەتی عیبری نووسراو و دوایی بوو بە زمانی جوولەکەی ئورووپا: **یدیش**

ییلاق / yeylāq ، ـها/: [ترکی]/اسم. هەوار؛ هەڤار؛ هاوینەوار؛ زۆزان؛ وار؛ ڤار: ١. کۆز؛ لەیلاغ؛ لەیلاخ؛ ئێلاخ؛ کیفسان؛ کوێستان؛ بانە؛ هاوینە هەوار؛ بانەمەڕ؛ هاوینگە؛ هاڤینگە؛ هاڤینگا؛ هەوارگە؛ وارگە؛ هاڤینەوار؛ هامنەهۆ؛ کوێسان؛ کۆسال؛ شوێنێ کە خێڵی هەوارچی هاوینان بۆی دەچن ٢. مەڵبەندی فێنک و خۆش کە هاوینان خەڵک بۆ سەیران ڕووی تێدەکەن * بەرانبەر: **قشلاق**

⊡ ییلاق کردن: چوونە هەوار؛ چوونە زۆزان؛ چوونە کوێستان؛ ئێلاخکەردەی؛ هەوار لوای.

ییلاقی / yeylāqî/: [ترکی] صفت. زۆزانی؛ خێڵاتی؛ ئێلاخی؛ هاوینەهەواری؛ شیاو و تایبەتی هەواری هاوینان: بەرانبەر: **قشلاقی**

خوێنەری هێژا !

هەر وەک لە بەرگی یەکەم، ئەم وشە فارسیانە کە لێرەدا بە مانای عەرەبی و ئینگلیسیانەوە ڕیز کراون، ئەوانەن کە ئێمە بەرانبەرێکی پڕ بە پێستی کوردیمان بۆ نەدیونەتەوە. ئەگەر ئێوە بۆ هەر کامیان کوردیەکی ڕەسەنتان زانی، لە جێگای خۆی داینێن و بۆ ئێمەشی بنێرن تا لە چاپەکانی داهاتوودا ڕەچاویان کەین.

کردی	انگلیسی	عربی	فارسی
	all-inclusive	جامع الشرائط	جامع الشرایط : [عربی]/اسم.
	animism	–	جانگرایی :/اسم.
	award-winner	–	جایزه‌بگیر :/اسم.
	determinism	الجبرية	جبرگرایی :/اسم.
	charisma	هزّة الطرب أوالسرور	جذبه: [عربی]/اسم.
	mayhem	عملية الطرح و الحذف	جرح: [عربی]/اسم.
	modification	التعديل	جرح و تعدیل : [عربی]/اسم.
	homonymy; homophony	الجناس	جناس : [عربی]/اسم. *[بدیع]*

فارسی	عربی	انگلیسی	کردی
جنایت‌پیشه: [عربی/ فارسی] صفت.	الجانــی	felon	
جنگ فرسایشی:	حرب استنزاف	war of attrition	
جوسازی: اسم.	التمهید	manipulation	
جوشانده: اسم.	المادةالمستخلصة (بالإغلاء)	decoct	
جوشسنگ: اسم.	کونجلومیرات	conglomerate	
جهان‌مطاع: [عربی]/اسم.	سید العالم	universally obeyed	
چانچو: اسم.	-	-	
چراغک: اسم.	شمعة الموقد	Glowworm (figurative)	
چرت: اسم. [خیاطی]	-	-	
چرخاب: اسم.	الدوّامة	vortex	
چرخشنما: اسم.	جیروسکوب	gyroscope	
چندانحصاری: [فارسی/ عربی] اسم.	-	-	
چهارعمل اصلی: [فارسی/ عربی]اسم.	العملیات الأربعة	four fundamental operations	
حبابک: اسم. [زیست‌شناسی]	-	bubble	
حبس تأدیبی:	سجن الإصلاح	punitive imprisonment	
حبس تعزیری:	السجن التعزیری	-	
حبس تعلیقی:	-	abeyant imprisonment	
حبس تکدیری:	السجن‌الاحتیاطی	-	

certitude	التحتم	:/اسم
-	أداة التصغير	:
auditor	مدقق الحسابات	: [عربی/ فارسی]/اسم
(auto)biography	الترجمة الذاتية	: [عربی]/اسم
-	الجودة فی طلب شیء بإستحسان	:/بدیع/
glans	الحشفة	:/اسم
squatter's right	السبق فی الخدمة	:
preemption	حق الشعفة	:
capacitor	المكثِّف	: [عربی]/اسم
ilex	عودالخیر؛ الرَّبل	:/اسم
government-owned lands	أرض الخاصة تملكها الدولة	: [عربی]/اسم
silk-embroidery	التطريز	:/اسم
theocracy	–	:/اسم
saboteur	المخرِّب	: [عربی/ فارسی]/اسم
-	–	:/اسم
ecstasy	النشوة	:/اسم
self-employment	الاشتغال الذاتی	:/اسم
egocentricity	الاتكال على الذات	: [فارسی/عربی] /اسم
option	–	:/حقوق/

saint vitus's dance	الرُّقاص	[illegible] : [عربی] صفت.
military court	المحكمة العسكرية	[illegible] :
data procssing	إعداد المعطيات	[illegible] : اسم.
data processing	تحليل المعطيات	[illegible] : اسم.
informatique	الإعلام الآلی	[illegible] : اسم.
real estate	العقار	[illegible] :
-	الثروة الصامتة	[illegible] :
epiphyte	–	[illegible] : اسم.
tree line	النطاق الشجری	[illegible] : اسم.
-	موزع العلم	[illegible] : صفت.
stepdaughter	الابنة المتبنية	[illegible] : اسم.
door opener	–	[illegible] : اسم.
insertion	الإدخال	[illegible] : [عربی] اسم. [ادبی]
-	–	[illegible] : اسم. [گفتاری]
stationery	أدوات التعليم	[illegible] : اسم.
calculation of percentages	–	[illegible] : اسم.
endogeny	المتنابتة؛ باطنیّ النحو	[illegible] : صفت. [گیاه‌شناسی]
inbred	-	[illegible] : صفت.
endocardium	شغاف القلب	[illegible] : صفت. [گیاه‌شناسی]
introversion	الإنطواء الذاتی	[illegible] : اسم.

subsidiary ledger	دفتر الحسابات	:
counting the minutes	الانتظار الشديد	: [عربی/ فارسی] اسم، [کنایی]
metamorphosis	الانسلاخ	: اسم، [زیست‌شناسی]
transformation	الصبغيات المضادة الصفات	: [فارسی/ عربی]/اسم، [زیست‌شناسی]
thermo-cline	–	: اسم،
-	–	: اسم،
blowhole	الثقب الجليدی	/ :
pressure cooker	القدر السريع الطهی	:
-	محفظة القدر	: اسم، [قدیمی]
poster	المعلق على الجدار	: اسم،
trapezium	شبه المربع؛ شبه المنحرف	: [عربی]/اسم،
subjectivism	الذاتانيّة	: [عربی/ فارسی]/اسم،
reflexive bond	العلاقة العكسية	/ :
at ease	استرحْ/ استرحوا	: [عربی/ فارسی]/اسم،
hop	الجنجل	: اسم،
strategy	–	: اسم،
-	–	: اسم،
-	–	: [فرانسوی]/اسم، [چاپ]
draftsman	المرسمة	: [عربی]/اسم،

observation	الرصد	: [عربی]/اسم. *[نجوم]*
satisfactory	المرضی	:[عربی/ فارسی]
consideration	الحراسة	: [عربی]/اسم.
reform	التهذیب	: [فرانسوی]/اسم.
clarification	رفع الإبهام	:
endowod property	الملک أو الأرض الموقوفة	: [عربی]/اسم.
-	–	:
veining	–	:اسم. *[زیست‌شناسی]*
relay	المقَّوی	: [فرانسوی]/اسم.
decoding	حلّ اللغز	: [عربی/ فارسی]/اسم.
visa	تأشیرة الدخول	:اسم.
psychological	السیکولوجیة	: *صفت.*
kinkpoint	منحدر النهر	:اسم. *[زمین‌شناسی]*
ever-increasing	المتزاید	: *صفت. [مجازی]*
enlightenment	التنویر	:اسم. *[مجازی]*
-	–	: [از انگلیسی]/اسم.
coronal root	الجذر المتشعب	: *[گیاه‌شناسی]*
tap root	الجذر المستقیم	: *[گیاه‌شناسی]*
-	الجذر الغددی	: *[گیاه‌شناسی]*
secondary root	الجذر الجنبی	: *[گیاه‌شناسی]*
language learner	–	:اسم.

vitrous body	الرطوبة الزجاجيه	: [عربی]/اسم.
modification	الزحاف	: [عربی]/اسم. [ادبی]
annulus	العضو الأنثوی	: [؟]/اسم. [گیاه‌شناسی]
gas carbon	فحم المعوّجات	:
brown coal	الفحم البنّی	:
tarry coal	الفحم القاری	:
soft coal	الفحم الخنثّی	:
calendar time	الوقت التقویمی	:
scheduling	التوقیت	: /اسم.
geomorphology	هیئة الأرض	: /اسم. [زمین‌شناسی]
tectonics	التکونیّة؛ علم تشکل الصخور	: /اسم.
geotropist	المستئرض	: /اسم. [زیست‌شناسی]
jew's harp	–	: [عربی/ فارسی]/اسم.
xerox	الاستنساخ	: [انگلیسی]/اسم.
biosphere	المحیط الکروی	: [فارسی/ عربی]/اسم.
zygote	کریة البذرة	: [؟]/اسم. [زیست‌شناسی]
zink	ورق الزنک	: [انگلیسی از آلمانی]/اسم.
jalap	الجلاب	: [فرانسوی]/اسم.
geomorphology	الجیومورفولوجیا	: [؟]/اسم.
abyssal	الأعماقی	: صفت. [زیست‌شناسی]
organizing	إنشاء المنظمات	: /اسم.

[illegible] :[عربی/ فارسی]/اسم.	الطماق	shank
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	المعانق للساق	-
[illegible] :اسم.	حبّة حلب	oriental sore
[illegible] :اسم. *[خیاطی]*	–	-
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	المستبق	-
[illegible] :اسم.	–	shielded
[illegible] :	الوديعة ذات أجل طويل	fixed deposit
[illegible] :	وديعة غب الطلب	-
[illegible] :	الوديعة الرسمية	legal deposit
[illegible] :اسم.	الإيداع	depositing
[illegible] :اسم. *[معماری]*	–	portico
[illegible] :اسم.	الكيان الاستبدادى	autocracy
[illegible] : [عربی]/اسم. *[نجوم]*	السديم	nebular
[illegible] :اسم.	البثّ	broadcasting
[illegible] :	سد الجوع	refection
[illegible] :	الحائل الحصين	-
[illegible] :اسم.	–	impounding dam
[illegible] : [انگلیسی]/اسم.	الفارز؛ المنسّق	sorter
[illegible] :اسم. *[گفتاری]*	–	-
[illegible] :اسم.	القلّاء	fryer
[illegible] :اسم.	الشارة العسكرية	epaulette

:/اسم.	–	bust
:	–	nominal capital
:	الرأسمال الثابت	fixed capital
:	الرسمال المنتج	working capital
:/اسم.	الرسملة	investment
: [فارسی/ عربی]/اسم.	–	original copy
:/اسم.	الموصّی به	order taker
:/اسم.	–	-
:/اسم.	المدکّ	ramrod
:/اسم./موسیقی/	صّفارة الموسیقی	buzzer
: [عربی]/اسم./نجوم/	السُهی	-
: [فرانسوی]/اسم.	–	cinematheque
: [فرانسوی]/اسم.	سینما الشاشة العریضة	cinemascope
:/اسم.	قمل النبات	louse
:/مجازی/	–	-
:[عربی/ فارسی]	ترسیم الشخصیة	characterization
: [عربی] صفت.	شدید اللهجَة	strong worded
: [عربی/ فارسی]/اسم.	–	racketeer
:	الشرکة المحدودة المسؤولیة	limited company
:/اسم.	–	pantyhose
:	سباحة المقاومة	staminal swimming

: اسم. [شیمی]	الدليل الكيمياوى	indicator
: اسم.	الطافية	-
: اسم.	–	-
: [فیزیولوژی]	العصارة الهاضمة	gastric juice
: [فیزیولوژی]	العصارة البنكرياسية	pancreatic juice
: [زیست‌شناسی]	عصارة النواة	core juice
: [عربی] اسم.	القندول	-
: /	زجاج الأمن	safety glass
: [عربی / فارسی] اسم.	افتعال المواقف	-
: [عربی / فارسی] اسم.	عزل الصوت	silencing
: [عربی] اسم. [منطق]	–	minor premise
: [زیست‌شناسی]	الخاصة الثانوية	secondary character
: [زیست‌شناسی]	الخاصة الثابتة	-
: [دستور]	الصفة الجامدة	-
: [زیست‌شناسی]	الخاصة الذاتية	congential character
:	الخاصة السلبية	negative adjective
: [دستور]	الصفة العددية	numerical adjective
: [دستور]	أفعل التفضيل	superlative
: [دستور]	الصفة المشتقة	derived adjective
: /	الصفة المميّزة	peculiarity
: [زیست‌شناسی]	الصفة الوراثية	hereditary character

:[دستور]	الاسم المنسوب	attributive adjective
:[زیست‌شناسی]	السمة المنتحية	recessive character
: [عربی/ فارسی] اسم.	تحلية الصفحات	typography
: [عربی/ فارسی]/اسم.	ترقيم الصفحة	layout
:	–	folding chair
:	–	-
:	كرسی المقعدين	wheelchair
:	كرسی ذوذراعين	armchair
:	الكرسی الهزاز	easy chair
:	الكرسی الدوار	-
: [عربی]/اسم.	المحضر	minutes
: [عربی]/اسم.	قائمة الحساب	invoice
: [عربی]/اسم.	محضر الجلسة	written report
: [عربی]/اسم.	محضر الحال؛ محضر الوضع	statement
: [عربی/ فارسی]/اسم.	دارالضرب	mint house
: [عربی]/اسم.	السمحاق	periosteum
:	الطب السريری	clinical medicine
:	الطب الوقائی	preventive medicine
:	الوخز بالإبرة	acupuncture
: [عربی/ فارسی]/اسم.	امتحان القريحة	-

[illegible] :	الطلاق البائن	-
[illegible] :	طلاق الخلع	-
[illegible] :	الطلاق الرجعی	-
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	کفاح الظلم	-
[illegible] : [عربی/ فرانسوی]/اسم.	–	ATM
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	علم العصب	-
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	العطر	essence
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	الإعقام	castration
[illegible] :	العلوم الإنسانية، الإنسانيات	humanities
[illegible] :	العلوم الاستعمالية	applied sciences
[illegible] :	العلوم النقليه	-
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	عناد الغرب	-
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	التغرّب، موالاة الغرب	occidentalism
[illegible] : [عربی]/اسم.	الاتکال علی الغرب	-
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	واءٍ غاطس	drowned valley
[illegible] : [از عربی]/اسم.	التخرج	graduation
[illegible] : [فرانسوی]/اسم.	الکهر الضوئی	photoelectric
[illegible] : *اسم.*	–	high
[illegible] : *اسم. [گیاه‌شناسی]*	غلاف البذرة، السنف	pericarp
[illegible] : *اسم. [روانشناسی]*	–	superego
[illegible] : *اسم.*	–	metalanguage

کردی

anabolism	الأیض البنائی، الابتنا	:اسم. *[زیست‌شناسی]*
projection	–	:اسم. *[روانشناسی]*
franchise	–	: [فرانسوی]/اسم.
pegasus	بیغاسوس	: [عربی]/اسم.
martial-law commander	الحاکم العسکری	:
superb	الغلّاب	: صفت. *[ادبی]*
military blouse	–	: [انگلیسی]/اسم.
depression	الإعصار الحلزونی/ الموجی	:اسم.
downstream	بحرالنهر	:اسم.
ebbtide	قصاری تنزل قشر الأرض	:اسم.
-	السفن	:اسم.
acculturation	–	:اسم.
deculturation	إزالة الثقافة، محوثقافی	:اسم.
-	مصارعة الثقافة	:اسم.
passive verb	الفعل المجهول	:*[دستور]*
-	إزالة الحرمان	: [عربی/ فارسی]/اسم.
metallography	دراسة المعدن	: [عربی/ فارسی]/اسم.
akene	ثمرة فقیزة	:اسم. *[گیاه‌شناسی]*
suspension	مدّ النابض	: [ترکی/ فارسی]/اسم.
follicle	–	: [فرانسوی]/اسم.

فارسی		
[illegible]: [عربی]/اسم.	–	folksongs
[illegible]: [فرانسوی]/اسم. [پزشکی]	–	fibrosis
[illegible]: [انگلیسی]/اسم.	التغذية الاسترجاعيّة	feedback
[illegible]:	الفيزيولوجيا النفسانى	psychological phisiology
[illegible]:	الفلم الإيجابى	-
[illegible]:	الفلم الإشعاعى	-
[illegible]:	الفلم المستند	documentary
[illegible]:	الفلم السلبى	negative
[illegible]: /اسم.	القطيلة؛ الممسحة	-
[illegible]: [ترکی/ فارسی]/اسم. [...سیقی]	الصنجة؛ الصناجات	spatula
[illegible]: [عربی]/اسم. [هندسه]	القاطع	secant
[illegible]:	–	-
[illegible]: [عربی/ فارسی]/اسم. [...امی]	أمام يسْر	march
[illegible]: [عربی]/اسم.	القرض الحسن؛ قرض بلافائدة	interest-free
[illegible]:	القِرض الأهلى	national bondlloam
[illegible]: [عربی]/اسم.	القصاص	retribution
[illegible]:	القطع الإبطى	
[illegible]:	القطع البياضى	-

کردی

:	–	duodecimo
:	القطع الجيبى	-
:	–	-
:	–	folio
:	–	-
:	–	-
:	–	-
:	–	octavo
: [عربى]/اسم. [نجوم]	–	equleus
: [معرب/ فارسى]/اسم.	النقر؛ الرسم على الصغر	etching
:[عربى/ فارسى]/اسم. [پزشكى]	–	-
:	القياس الفاسد	-
: [عربى]/اسم.	القيلولة	siesta
:	القيمة الاسمية	-
:اسم.	البوليس السرّى، المخبر	detective
:اسم.	المستجدّ	trainee
: [فرانسوى]/اسم.	العنصر	character
: صفت.	الاستعمالى	applied
:اسم. [بنايى]	–	keystone
:	البطاقة الاعتبارية	credit card

کارنامک: اسم.	هوية تحتوى على معلومات عن شخص	resume
کارنگار: اسم.	–	ergometer
کارورز: اسم.	المتمهن	intern
کاغذوتا: [از چینی/ فارسی]اسم.	–	origami
کامبخش: صفت. [ادبی]	المؤتی	dream-fulfilling
کاهشیاب: اسم. [ریاضی]	المطروح منه	minuend
کثیرالتألیف: [عربی] صفت.	الكثيرالتأليف	-
کجدار و مریز: اسم. [گفتاری]	الاعتدال	cautiously
کشتیرانی: اسم.	الملاحة، ركوب البحر	navigation
کشف‌الابیات: [عربی]اسم.	المعجم المفهرس للأبيات	index of verses
کشف‌الآیات: [عربی]اسم.	المعجم المفهرس للآيات	index of koranic verses
کشف‌اللغات: [عربی]اسم.	المعجم المفهرس للغات	concordance
کفرآمیز: [عربی/ فارسی] صفت.	التجديفى	blasphemous
کفرو: [عربی/ فارسی] صفت. [جانورشناسی]	أخمصى السَّير	plantigrade
کلکسیونر: [فرانسوی]اسم.	جامع التوابع البريدية	collector
کلوزآپ: [انگلیسی]اسم.	–	close-up
کمربند امنیتی:	النطاق الأمنى	security belt
کمربند ایمنی:	النطاق الأيمن	seat belt

nutrition deficiency	–	: [فارسی/ عربی]/اسم.
first aid	الإسعافات الأولية	:
minimization	–	:اسم. [ریاضی]
controller	–	: [فرانسوی/ ترکی]/اسم.
controller	الفاحص؛ المفتش	: [فرانسوی]/اسم.
console	القنصول	: [فرانسوی]/اسم.
-	–	:/اسم.
-	–	:
-	–	:/اسم.
-	–	:/اسم.
cocktail party	–	: [فرانسوی]/اسم.
tectogenesis	تكون الجبال	:اسم. [زمین‌شناسی]
desert reclamation	–	:/اسم.
garden party	الاحتفال فی البستان	: [انگلیسی]/اسم.
laughing gas	الغاز المضحّک	:
gonad	–	:/اسم.
lava	الحُمّة؛ الحُمم	:/اسم.
higway patrol	–	:/اسم.
catwalk	–	:/اسم.
tracing	الرسم الاستشفافی	:/اسم.
U-turn	–	:/اسم.

گرماشیمی: [فارسی/ فرانسوی] اسم.	الكيمياء الحراريّة	thermochemistry
گرماکره: [فارسی/ عربی] اسم.	طبقة حرارية فى الجو	thermosphere
گریزپا: صفت. *[ادبی]*	الآبق	truant
گزن: اسم.	شفرة الإسكافى؛ المجواب	tanner's knife
گشتی: اسم.	الخفير؛ الدورية	patrolman
گل آذین: اسم. *[گیاه‌شناسی]*	الإزهرار	inflorescence
گلباد: اسم.	قُرص البوصلة	weather vane
گلکدونک: اسم. *[پزشکی]*	–	-
گل یخ: اسم.	زهرة الشتاء	edelweiss
گمانه: اسم.	–	bore
گنج بادآورده: *[مجازی]*	–	jackpot
گندخونی: اسم. *[پزشکی]*	التعفن الدموى	septicaemia
گندروئی: صفت. *[زیست‌شناسی]*	–	-
گودنشین: صفت.	الساكن فى العمق	slum dweller
گوش‌آزار: صفت.	–	cacophonous
لازم‌الاجرا: [عربی] صفت.	واجب التنفيذ	binding
لاشبرگ: اسم.	–	humus
لامی: اسم.	العظم اللامى	hyoid
لایحه: [عربی] اسم.	البيان؛ المشروع	bill
لایحه‌ی دفاعی:	المشروع الدفاعى	-

bill	المشروع القانونى	[illegible] :
cambium	القُلْب	[illegible] :[گیاه‌شناسی]
-	-	[illegible] : [عربی] صفت.
dairy shop	بائع المنتجات اللبنية	[illegible] : [عربی]/اسم.
border embroidery	خياطة الحاشية	[illegible] :اسم.
monocotyledon	الوحيد الفِلْقة	[illegible] [گیاه‌شناسی]
dicotyledon	ذوفلقتين	[illegible] [گیاه‌شناسی]
-	-	[illegible] : [عربی/ فارسی] اسم.
leftover	المطل	[illegible] :اسم.
-	البَهَق	[illegible] :اسم. [گفتاری]
lintel	-	[illegible] :اسم. [نجاری]
plaque(of honour)	لوحة التقدير	[illegible] :
memorial (plaque)	لوحة تذكارية	[illegible] :
debauchery	اللهو	[illegible] : [عربی]/اسم.
-	مادة الدماغ السنجابية	[illegible] :[کالبدشناسی]
specific date	مطابقة الحروف للأعداد	[illegible] : [عربی]/اسم.
maze	-	[illegible] : [انگلیسی]/اسم.
yogurt maker	اللبّان	[illegible] :اسم.
machine tool	-	[illegible] : [فرانسوی/ فارسی] اسم.

ماضی التزامی :	الماضی الأمکانی	subjunctive
مالخر : [عربی/ فارسی]/اسم.	بائع الأموال المسروقة	-
مأمور انتظامی :	المفوض النظامی	policeman
مأموم : [عربی]/اسم.	المأموم	-
ماهک :/اسم.	المَهَق	lunula
ماهوی : [عربی] صفت.	الماهیة	essential
ماهیچه‌نگار :/اسم. [پزشکی]	الراسمة العضلیة	myograph
[illegible] :/اسم.	–	-
مایع ظرفشویی :	سائل غسل الأوانی	dish washing liquid
مبلمان : [فرانسوی]/اسم.	الأثاث	furniture
متوازی‌الاضلاع : [عربی]/اسم.	المتوازی الأضلاع	parallelogram
متوازی‌السطوح :[عربی]/اسم.	المتوازی السطوح	parallelopiped
مثلث منفرجه :	المثلث المنفرج	obtuse triangle
مثلث حاده :	المثلث الحادّ	acute triangle
مثلث جنوبی :	المثلث الجنوبی	triangle austral
مثلث قائم‌الزاویه :	المثلث القائم	right-angled triangle
مثلث شمالی :	المثلث الشمالی	triangle boreal
مثلث مختلف‌الاضلاع :	المثلث المختلف الأضلاع	scalene
مجتهد : [عربی]/اسم.	المجتهد	mojtahed
مجمع‌الجزایر : [عربی]/اسم.	الأرخبیل	archipelago
مچ‌گیری :/اسم. [گفتاری]	إفشاء التوطئة	catching one in the act

[illegible] : [عربی]/اسم.	الحسابات	Calculation
[illegible] : [عربی]/اسم. [نجوم]	المحاق	interlunar period
[illegible] :	المحلول المشبع	saturated solution
[illegible] :	المحلول الجامد	solid solution
[illegible] : [عربی/ فارسی] /اسم.	البيئية	environmentalism
[illegible] : [عربی]/اسم.	المخابرات	telecommunications
[illegible] : [عربی]/اسم.	إرسال البرقية	transmission
[illegible] : [عربی]/اسم. [زیست‌شناسی]	المخاط، الرعام	mucosa
[illegible] : [عربی/ فارسی] اسم. [مجازی]	_	antagonism
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	المخلط	mixer
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	_	the tropics
[illegible] : [عربی] صفت.		diuretic
[illegible] :	_	nonprofit-making school
[illegible] : [عربی/ فارسی] /اسم.	_	desire to get diplomas
[illegible] : [عربی]/اسم. [دستور]	المُدغم	coalesced
[illegible] : [فرانسوی]/اسم.	الترنم	modulation

کردی	انگلیسی	عربی	فارسی
			فیزیک/
	percentage; putting to interest	المرابحة، الإقراض بفائدة	مرابحه : [عربی]/اسم.
	congeries	مراعاة النظير	مراعات نظیر :
	attending	الرقابة، الراقبة	مراقبه : [عربی]/اسم.
	panoramas	–	مرایا : [عربی]/اسم.
	pertaining	–	مربوطه : [عربی] صفت.
	anthropometry	الأنثر و بولوجيا؛ دراسة الإنسان	مردم‌شناسی :/اسم.
	refused	الطريد	مردود : [عربی] صفت.
	convey of the dead	حمل الموتى الى المقابر	مرده‌کشی :/اسم. *[تعریض]*
	morbid	المرضى	مرضی : [عربی] صفت.
	-	طائر الفردوس	مرغ بهشتی :
	-	طائر النوّ	[illegible] :
	-	البركيت	[illegible] :
	-	طائر الفرووس	مرغ بهشتی :/اسم. *[نجوم]*
	chicken farm	تربية الدّواجن	مرغداری :/اسم.
	scrapbook	المرقّع	مرقع : [عربی]/اسم.
	mesosphere	–	مزوسفر : [فرانسوی]/اسم.
	relay race	–	مسابقه‌ی امدادی :
	prepayment	السلف	مساعده : [عربی]/اسم.
	accepting	التعهد	مسئولیت پذیری :[عربی/ فارسـی]

/اسم.		responsibility
[illegible] :[عربی/ فارسی] /اسم.	عدم التعهد	shunning responsibility
[illegible] : [عربی]/اسم. [ادبی]	المستزاد	cudate sonnet; tail rhyme
[illegible] : [عربی]/اسم.	المستغلّ	real estste
[illegible] : [عربی] صفت.	العقاری	real estate agent
[illegible] : [عربی]/اسم.	الوثائق	documents
[illegible] : [عربی/ فارسی]/اسم.	صنع المستندات	documentation
[illegible] : [عربی]/اسم. [قدیمی]	–	state treasurer
[illegible] : [عربی]/اسم.	المسخ	metamorphosis
[illegible] : [عربی]/اسم. [ادبی]	المسمط	multiple poem
[illegible] : [عربی]/اسم. [سیاسی]	النظام الدستوری	parliamentary system
[illegible] : [عربی]/اسم.	المشیمة	amnion
[illegible] : [منطق]	–	reasoning in circles
[illegible] :[عربی/ فارسی] /اسم.	الإفراط فی الإهلاک	consumerism
[illegible] : [عربی]/اسم. [دستور]	المضاف	adjunct
[illegible] : [عربی]/اسم. [دستور]	المضاف إلیه	noun
[illegible] : [عربی]/اسم. [ادبیات]	المعانی و البیان	rhetoric

		فارسی
meridian equarten	معدّل النهار	معدل النهار: [عربی]/اسم.
harlot	–	معروفه: [عربی]/اسم.
intellectual questions	العقلیات؛ المعقولات	معقولات: [عربی]/اسم.
spiritualities	المعنویات	معنویات: [عربی]/اسم.
spirituality	المعنویّة	معنویت: [عربی]/اسم.
certificate of liquidation	المخالصة	مفاصاحساب: [عربی]/اسم.
ductility	قابلیة الفتل	مفتول‌شوندگی: [عربی/ فارسی]/اسم.
strength of materials	–	مقاومت مصالح:
the sacred	المقدّسات	مقدسات: [عربی]/اسم.
possibilities	المستطاع	مقدورات: [عربی]/اسم.
epistolary	التبادلی	مکاتبه‌ای: [عربی] صفت.
soil mechanics	دراسةالتراب‌على‌علم‌الحیل	مکانیک خاک:
hover fly	–	مگس بوزی:
tsetse fly	–	مگس تسه‌تسه:
flyweight	وزن الذّبابة	مگس‌وزن: [فارسی/ عربی]/اسم.
patchwork	الملمّع	ملمع: [عربی]/اسم. *[ادبی]*
member of a national sport team	–	ملی‌پوش: [عربی/ فارسی] صفت.
barred from	ممنوع الانتشار	ممنوع‌الانتشار: [عربی] صفت.

publication		
barred from leaving the country	ممنوع الخروج	: [عربی] صفت.
barred from writing	محروم عن الكتابة	: [عربی] صفت.
barred from visitation	ممنوع اللقاء	: [عربی] صفت.
barred from enterance	ممنوع الورود	: [عربی] صفت.
anteater	أبوأظلاف؛ آكل النمل	:/اسم.
green myrhe	آس	:
case study	دراسة موردّية	: [عربـی/ فارسـی] /اسم.
profit-making institute	المؤسسة الانتفاعية	:
beat music	الموسيقى الضربية	:
chamber music	الموسيقى الاحتفالية	:
muskrat	الصوار	:
-	حزام الربط	: [عربی/ فارسی]/اسم.
midterm	–	: [فارسی/ عربی]/اسم.
common forget	–	:/اسم.
liquefaction	الميعان	: [عربی]/اسم.
impermeable	الكتيم	: صفت.
-	–	:/اسم.
bronchiole		:/اسم.

bronchus	شعب الرئة	نای: اسم.
lifeguard	عامل الإنقاذ	نجات غریق: [عربی]/اسم.
-	–	[illegible]:
pia mater	أمّ الرقيق	نرم شامه: اسم. [کالبدشناسی]
precipitation	الهبوطات الجوية	نزولات جوی: [عربی]/اسم.
meridian	نصف‌النهار	نصف النهار: [عربی]/اسم.
janitor	عامل النظافة	نظافتچی: [عربی/ ترکی]/اسم.
nephritis	التهاب الكلية	نفریت: [فرانسوی]/اسم.
convalescence	النقاهة؛ التماثل من المرض	نقاهت: [عربی]/اسم.
-	–	نقاله: [از عربی]/اسم.
gout	النقرس؛ داءالمفاصل	نقرس: [عربی]/اسم.
glitch	النقص الفنی	نقص فنی:
leaking point	نقطة الضعف	نقطهٔ ضعف: [مجازی]
ligting	تنظيم النور	نورپردازی: [عربی/ فارسی]/اسم.
photo phobia	الخوف من النور	نورهراسی: [عربی/ فارسی]/اسم.
sericulturist	مربّی دودة القز	نوغاندار: اسم.
stationery	القرطاسيّة	نوشت‌افزار: اسم.
-	–	[illegible]: اسم.
bisector	منصّف الزاوية	نیمساز: اسم. [هندسه]
afferent	–	وابران: صفت. [فیزیولوژی]
-	الواجب العينی	واجب عینی: [فقه]

کردی

انگلیسی		
-	الواجب الكفائى	[illegible]: [فقه]
protester	المحتجّ؛ المعترض	[illegible]: اسم. [حقوق]
concordance	معجم الكلمات	[illegible]: اسم.
Payoff	نقد المصالحة	[illegible]:
pantheistic	وحدة الوجود	[illegible]: [عربى] صفت.
benefactor	ولى النعمة	[illegible]: [عربى]/اسم.
assimilation; replication	–	[illegible]: اسم.
air bone	المجوقل	[illegible]: [عربى/ فارسى]/اسم.
-	–	[illegible]: [عربى/ فارسى]/اسم.
-	رعاية الأيتام	[illegible]: [عربى/ فارسى]/اسم.
-	ضرب من النقل الإيرانى	[illegible]: اسم.
glacial drift	المجلدة	[illegible]: اسم. [زمين‌شناسى]
ice fall	–	[illegible]: اسم.
thaw	زمن ذوبان الجليد	[illegible]: اسم.
rectifier	المقوّم	[illegible]: اسم.
ionosphere	أيونوسفر، الغلاف الأيونى	[illegible]: [فرانسوى/ عربى]/اسم.

فهرست منابع

منابع اصلی

هەنبانە بۆرینـە (فرهنـگ کـردی ـ فارسـی): شـرفکندی، عبـدالرحمان (هـەژار)، تهران، انتشارات سروش، چاپ اول، ۱۳۶۹. چاپ دو، ۲۰۰۳.

فرهنگ معاصـر فارسـی امـروز. (ویراسـت جدیـد): صـدری‌افشـار، غلامحسـین - حکمی، نسترن ـ حکمی، نسرین: تهـران، انتشـارات فرهنـگ معاصـر، چـاپ دوم، ۱۳۸۱.

فرهنگ بزرگ سخن (۸ ج): انوری، حسن، انتشارات سخن، چـاپ دوم، تابسـتان ۱۳۸۲.

فرهنگ یک‌جلدی سخن: انوری، حسن، انتشارات سخن، چاپ اول، ۱۳۸۵.

دیگر منابع

القاموس العلمی (عربی ـ انگلیسی ـ کردی): جلال غریب، کمال، جزء اول، چاپ اول، بغداد، ۱۹۷۹.

ئینسکلۆپیدیای ئابووری، عەرەبی ـ ئینگلیزی ـ کوردی: دباغ، فیصل، هەولێر، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە. چاپ اول، ٢٠٠١.

حەوتەوانە: کاویان، فتاح، سلێمانی، انتشارات سەردەم، چاپ اول، ٢٠٠٠.

خوەرهەلات: کریمپور، کریم، فرهنگ گویش کردی کلهری (کرمانشاهی)، کردی ـ فارسی، ٣ جلدی، کرمانشاه، نشر صبح روشن. ١٣٨٠.

سازشناسی موسیقی کردی: نجیب سردشتی، بهزاد، تهران، انتشارات توکلی، چاپ اول، ١٣٨٥.

فرهنگ عمید، ٢ج: عمید، حسن، کتابخانەی ابن‌سینا، تهران، چاپ ١٣٣٧.

فرهنگ فارسی ـ کردی (دستنویس): شرفکندی، عبدالرحمان (هەژار).

فرهنگ گیاهان دارویی: امینی، امیر، کرماشان، انتشارات طاق‌بستان، چاپ سوم ١٣٧٨.

فرهنگ گیاهان دارویی کردستان: خضری، سید شهاب، دانشگاه کردستان، سنندج، چاپ اول، ١٣٨١.

فرهنگ مردوخ: مردوخ کردستانی، شیخ محمد، سنندج، انتشارات غریقی، چاپ دوم، ١٣٦٢.

فرهنگ معاصر فارسی انگلیسی حییم (کوچک): حییم، سلیمان، تهران، انتشارات فرهنگ معاصر، چاپ هشتم، ١٣٨٠.

فەرهەنگی بابان (فارسی ـ کوردی): بابان، شکراله، ١٣٦١.

فەرهەنگی باڵندە: بحری، احمد، هەولێر، انتشارات ئاراس، چاپ اول، ٢٠٠١.

فەرهەنگی دەریا (عەرەبی ـ کوردی)، ٢ج: کریم، رزگار: سلێمانی، وزارت ڕۆشنبیری، ٢٠٠٥.

فەرهەنگی زاراوە (عەرەبی ـ کوردی): احمد حبیب، بدران: هەولێر (اربیل)، وەزارەتی پەروەردە، چاپ اول، ٢٠٠٢.

فەرهەنگی شیرین (عەرەبی ـ کوردی): نظام‌الدین، فاضل، سلێمانی، انتشارات سەردەم، چاپ اول، ٢٠٠٢.

فەرهەنگی قانوونی (کوردی ـ عەرەبی ـ فەڕەنسی ـ ئینگلیزی): تاڵەبانی، نووری، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر، چاپی یەکەم ـ ٢٠٠٤.

فەرهەنگی کوردستان: موکریانی، گیو. هەولێر، انتشارات ئاراس، چاپ اول، ١٩٩٩.

فەرهەنگی گولی (فارسی ـ کوردی): خالد گولی، مسعود، هەولێر، چاپخانەی وزرات پەروەردە، ٢٠٠٢.

قامووسا سەلاحەدین. ئینگلیزی ـ کوردی: سعداله، صلاح، چاپ اول، ١٩٩٨.

قامووسی زمانی کوردی: ذبیحی، عبدالرحمان، ارومیه، انتشارات صلاح‌الدین ایوبی، ١٣٦٧.

کردی ایلامی (بررسی گویش بدره): کریمی‌دوستان، غلامحسین: تهران، باغ نو، ١٣٨٠.

کەماڵنامە، فەرهەنگی زانستی عەرەبی ـ ئینگلیزی ـ کوردی: جلال غریب، کمال. سلێمانی، چاپ اول، ٢٠٠٣.

گۆڤەند و زنار: عارف، حەمەکەریم، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی موکوریانی، چاپی یەکەم، ٢٠٠٦.

واژەنامەی فارسی ـ کردی: ابراهیم‌پور، محمدتقی، تهران، انتشارات ققنوس؛ چاپ اول، ١٣٧٣.